SPLENDIDISSIMI IVRISCONSVLTI D. HIERONYMI CAGNOLI EQVITIS, ILLVSTRISSIMI SABAVDIAE DVCIS SENATORIS,

In Conſtitutiones & leges Primi, Secundi, Quinti, & Duodecimi Pandectarum (quarum capita affixa poſt Indicem Pagina indicat) aurearum enarrationum Liber Primus.
Summarijs, Numeris, & Repertorio copioſiſſimo quæque notatu digna oſtendentibus, adiectis.

Quæ hac editione ſunt ex diuerſorum typographorum collatione, quàm diligenter fieri potuit, purgatæ atque expolitæ.

Tomus Primus.

NAPOLI

VENETIIS,
Apud Hæredem Hieronymi Scoti.
M D LXXXVI.

L E C T O R I.

Docta tibi vt placeant, ſintq́ iſta volumina clari
Cagnoli ſtudijs dextera et apta tuis:.
Emendata magis verbis, magis integra ſenſis,
Edimus, externos contulimusq́ typos.
His fruere: haud feret ipſa moram, nodoſve legenti
Lectio, nanq́ tibi iam Scotus illa cauit.

R E P E R T O R I V M HIERONYMI CAGNOLI,

Contenta principaliter in hiſce libris quam breuiſſimè indicans.

Foliorum autem & chartarum numerum in deſignatione Capitum interpretationum hic abſolutarum infra proximè inuenies.

ABBATE conſentiē te monachi futurū Abbatē eligere nō poſſunt nec Cardi. futurū Pontificem de conſenſu Papæ viuentis, in l fin.C. de pact.nu 84,f.34

Abbreuiationes incognitæ probibitæ ſunt in iure in procem. ffōrum,num.266 64

Abdicare ſe magiſtratu & abdicare à ſe magiſtratu dicimus in l.ij. de orig. iur.345, cum ſeq. 105

Abdicare quid ſit, ibid.nu.357 106

Ablatiui abſoluti an & qñ reſoluant in cōditionē in l vni.qñ non peten par.n.18, 213

Abolito titulo regis an ſit abolitus vigor ſuæ legis in d.l.ij nu.43,fol.36, & 195, fol.93

Abſens condēnatus vide infra in verbo Inia.

Abſente eo cui ſub pœna retrouendi io ad diem fieri debet non committitur pœna in l.ij.C.de pact.inter emp.& vē n 47,140

Abſentia & tps præparationis ad abſentiā an à pari procedāt in l.diē functo.n.200,156

Abſolutio à iurō an eōcedi debeat ſubſiſtēti enormi vel enormiſſima læſione & an abſolutus à iurō ſit abſolutus à cōtractu iuratu in l.ij. C.de reſc. vend.nu.97, vſq; ad nu.117,f.103. Vide ēt in repet.l.ſi qs maior, in ſummario ibi poſito & nu.154.f.72

Abſolutionem à iuramento periurus conſequi nō debet. Papa tamen abſoluit etiam à periurio in d l ſi quis maior, nu.154,fo. 72,& in proœ ffōrum.num.264 63

Abſolutio ab excōicatione infra excōicatio.

Abſoluto perfectoque contractu ius partib. ex verbis in cōtractu appoſitis acquiritur non ante in l.lecta.nu.119,& 157,fol.283

Abſtinendi beneficium, in verbo beneficium.

Accreſcendi ius latè de hoc in rubr.& l.vnica.C.quando non pet.pat. 197

Acquirere in futurū quilibet pręſumit iuata l. ſi defunctus plenè à l.ſi.C.de pa.n.219,48

Acquiſitionum alia commutabilis alia incōmutabilis in l.ſingularia, nu.67 144

Actio qñq; competit ad ſuiipſius reſolutionē in d l.ij.C.de reſc.ven.nu.25, & 31,87

Actio an ſit inuentum iuris ciuilis in l.ij. ff. de orig.iur.n 94,cum ſeq & à collegio pōtificum concedebatur olim. ibid. 85

Actionem ad rem habens rem ipſam fictè habere videtur in l.ſingularia,nu.28,240

Actiones an computentur inter mobilia vel immobilia in l.ſi. C.de pact.nu.256 53

Actio iam nata difficilius tollitur quam limitetur in l.lecta,num.127 283

Actio præſcriptis verbis ex pacto & antiqua ex vēdito informata cōpetunt in caſu,l.ij. de pac.inter emp & vē.n.26,habetq; actio ex illa ex pacto naturam bonæfidei ibidē, nu.27,& oriuntur dictę actiones ex diuerſo fonte ibidem, nu 32,cum ſeq. 137

Actio ad rem mobilem competēs iudicatur pro de ipſa re immobili ibid.nu.194,165

Actio præſcriptis verbis ex pacto iuxta contractum bonæfidei appoſito an ſeruet naturam ſuam in l.lecta, nu.130 183

Actio locati an detur præſidi & officialibus pro conſequutione ſalarij, l.diem functo, nu.152,& 174 150

Actione carens non agit & an debeat per indicem ex uff.refelli in l.lecta,nu.165,289

Actionis appellatione an de perſonali tantū intelligatur in l.ſi quis maior, nu.183,75

Actionem competere potius quam officium iudicis plurimum intereſt in l.ij. de reſcinden vend.nu.38, vſque ad nu.45 90

Actio regulariter non competit ad ſui ipſius reſolutionem, ibid.nu.47 92

Actor non tenetur in libello mentionem facere de beneficio vel exceptione rei in l. ij.de reſcind.vend.nu.117 106

Actus humani potentia & voluntate concurrentibus perficiuntur attribuunturq; concedenti & ordinanti non exequenti in l. fin.C.de pact.num.30, & 249 27,& 52

Actum nugatorium & inutilem quandoq; partes ſcienter faciunt, ibid.nu.275 56

Actus agētiū nō operant vltra contra vel præter eorū voluntatē in l.ſingularia,nu.23 239

Actu exiſtenti an æquiparetur exiſtēs in via ad actum in l.diem functo,nu.204 157

Actus ſequens declarat qualis fuerit intentio præcedens in l.exigere,nu.15 220

Ad diem promittens retrouendere an id facere ipſa die teneatur in l.ij.C.de pact.inter empto.nu.282 188

Adhærētes & poſiti ſub protectione alterius remanent liberi in proœ.ffōrū, nu.56 46

Adire hæreditatē non pōt ignorans vel dubitans de iure ſuo in l.j.C.de pact.n.60 17

Adoleſcentes tria ſolent ab aliorum ſcriptis tenere in lege ſi emancipati,nu.59 229

Aduerbium quam non iungitur comparatiuo, ſed ſuperlatiuo ideo complures non quamplures ſed quam plurimi dicendum eſt in l.ij.de orig.iur.nu.532,& ſeq. 121

Aduerſatiua cum copula & ſine copula quomodo aduerſetur in j. §.l.vnicæ. ff. ſi quis inſd.non obtemp.nu.15 196

Adulterium punibile an admittatur coniugato accedente ad ſolutam agiq; per vxorem poſſit ad ſeparationē thori & repet. dotis in l.ſi qua illuſtris,nu.36,& ſeq. 273

Aduocati iniqui damnantur, boni extolluntur laudibus in l.ij de ori.iur.nu.214 94

Aduocatum alicui auferre an ſit defenſionē tollere, & an ſic faciens cauſam perdat, ibid.nu.214,& ſeq. fol.eo.

Aduocatus nō tenetur ſuſcipere cauſam deſperatam in proœ.ffōrum,nu.50 46

Aduocati Cæſarienſes de quibus in l.fin. C. de pac.qui eſſent & qui ad eos de quæſtione illius l ibid.nu.16,& ſeq. 25

Aduocatus fiſci tranſmittit ſalariū anni quo moritur ad ſuos hæredes in l. diē functo, n.170,& in alijs infra ſtatim ſignatis. 153

Aduocatus tranſmittit ad ſuos hæredes ius petendi & retinendi ſalarium præterquā in duobus caſibus & quantum poſſit pro cā accipere, ibid.nu.90,145,& 219, cū ſe. & tenetur ex malo conſilio ibid. num.19

Affectare vitium ſonat in l.ij.de orig.iur.numero 556 122

Affectata & procurata patrocinari non debent in l.ſi quis maior,nu 97 67

Affirmatiua limitata ad tempus poſt illud tempus negationem inducit in l.ij. de pactis inter empto.& vendit.nu 64 144

Affrāchimēta de ijs latè in verb franchandi.

Affricani leges difficiles fuere non ſic Vlpiani in l.ſingularia,nu.192,cum ſeq. 259

Agens ante diem vel conditionem an obtineat, & quando interpellatur in l. lecta, nu.160,& 175 288

Agere inuitus quandoque quis cogitur in l. diffamari, nu.25 278

Agnatio conſeruatur per maſcu. deſtruitur per fœminas in l.j.C.de pact.nu.50 14

Agnitio & repudia. non procedunt à pari & an agnoſcens de iure prætorio efficiatur etiam hæres de iure ciuili in l. vnic. quando non pet.par.nu.17.& 44, f.201,& 205

Alani populi qui eſſent in rub.proœ.n.6 46

Alemanicus & germanicus quomodo differant late ibid.nu 60,cum ſeq. 39

Alleuiatus in vno licet in alio grauari poſſit onere tamen duplici grauari non debet in l.ſi emancipati,nu.97,fo.232,& in l.diem functo.num.150,& 172,cum ſeq. 150

Alexandri ſeueri vita laudabilis & quibus iuriſconſultis & conſiliarijs vſus fuerit in l. ij.C.de pact inter empt.nu.3 134

Alexādria Aegypti quo tempore & per quē fuerit condita in proœ.ffi,nu.258 63

Alienatio ſit qñq; p non dñm ibid.n.33, 45

Alienatio rerū minoris quæ ſit per creditorē habētem bona immobilia minoris ſibi obligata ſiue quæ ſit ex cā iudicati an cū decreto & alijs ſolennitatib. neceſſarijs in alienatione rerū minorū fieri debet in l.ij. C.de pac.iter em.& vē.n.151,& de alienatione rerū minorum eccleſiæ & ciuitatis, vide plene in libello exercitationum. 159

Alimenta alicui relicta vt teſtator præſtabat vel præſtare ſolitus erat qualiter debeantur in l.diem functo,nu.96,cum ſeq. 144

Alimenta dabentur parentibus ab emancipatis filijs & econtrario in l.vnica, quando non pet.par.pet.accreſc.nu.25 202

Alluuione quæſitum an veniat in retrouenditione faciēda p eodē pretio in l.ij. præ-

alle. C.de pac.inter em.& ven.n.189,165
Alphenus iuriſconſultus de eo in l.ij. de ori. iur.nu.529 — 130
Alteri per alterū obligatio ex mutuo quærit̄ & quare in l.ſingularia,n.63,cum ſe. 244
Alternatiua in alternatiuis pœnarū electio ſpectat ad iudicem in princ.l.vnicæ,ſi quis iuſd non obtemp. nu.92 — 191
Ambulare & incedere quomodo differāt in proœ.ff.nu 108 — 50
Amicorum iniuſtis petitionib.aſſentiendum non eſt in l.ij.de orig.iur.nu.496 — 118
Amor inhoneſtus cogit ad omne nephas,ibidem,nu.368 — 107
Amplius vel eo amplius de natura huius verbi,in l.lecta,nu.82 — 279
Andabatorum more fertur quandoque Accurſius in ſuis Interpretationibus. in l.ij. de orig.iur. nu.310 — 102
Animas prius deinde linguas eruditas fieri oportet in proœ. ff.nu.278 — 64
Anima non ligetur ſine proprio conſenſu,& lex eam ligans debet eſſe fundata in veritate non in fictione in l.ſi quis maior, nu. 203,& ſeq. — 77
Annona quid ſit in l.ij.de ori.iu.n.418, 111
Antiquo vti ſermone an & quando liceat & quid dicatur de antiquo qui dicantur homines antiquarij in d.l.ij. num.360,551. & 555 — 107,& 122
Antiſtius labeo ambitione cauit ibid.num. 558 — 122
Aphricus cur dictus Iuſtinianus in proœ. ff. num.67 — 40
Appel. tempus ſui natura currit & ſiquis p procurar.ſit defenſus quando currat in §. ſi proc.infra alleg.nu.11.cum ſeq. — 201
Appellari ab iniquitate legis vel ſtatuti an liceat in proœ.præalleg.nu.36 — 155
Appellari poteſt & debet ab omni ſententia iudicie nociua alias rem iudicatā in l diffamari,nu.22 — 228
Appellari an poſſit à pœna mulcta vel à cōminatione mulctæ in prin.l.vnicæ. ff.ſi qs iuſ.non obtem.n.10,fo.18;,appellari poteſt ijs quæ arbitrio iudicis committunt.25.f. & 184,& à præceptis prohibitiuis quæ poſſunt nocere ſemper eſt app.ibid n.95,192
Appellari licet non poſſit in poſſeſſorio ab interlocutoria tamen incidenter lata & ab inordinato proceſſu poterit appellari, in d.l.vnica,in § ſi. nu.25 — 208
Appellatione deſerta lapſu fatalium an ſit deſerta via nullitatum vide plene in l.ij. de pact.inter empt.nu.279 — 186
Appius Claudius religioſus vir maximæ auctoritatis in ſcribendis legibus decē tabularum in l.ij de orig.iur.nu.460. cum pluribus ſeq.vbi etiam de Appio centimano centimato & cæ:o. — 115
Aquilius gallus fuit maximæ auctoritatis, ibid.nu.507 — 119
Arbiter an poſſit mulctare & quid de arbitratore in prin.l.vnicæ, ſi quis iuſd.n.54, & 60.cum ſeq. — 188
Arbiter electus ex neceſſitate ſtat. an æquiparet̄ ordinario vel deleg. ibid.n.62, 189
Arbitramentum an æquiparetur tranſactioni in l.ij.de reſcin.ven.nu.83 — 101
Arbitraria pęna quantum extendi poſſit in proœ.n.58,f.47,& in prin.d.l.vni.n.8.182
Arbitrator pecuniam pro re dari iubere poteſt in l.ſingularia,num.127,fol.252, non tamen poteſt mulctare in prin. l.vnicæ, ſi quis iuſd.nu.54 — 188
Arbores megnæ an pede tenus cædi poſſint per vſufructuariū & emptorem qui fecit pactum de retrouendēdo in l.ij.C.de pac. inter empt.& vend.nu.256 — 181
Argenti frequentior eſt mentio quam auri apud iuriſconſul.in l.lecta, nu 52, fo.145
Argumentum de confeſſione ad renunciationem & econtra an valear in l.j. C. de pact.nu 72 — 19
Argumentum ab etymologia nominis negatiue an procedat ſemper in rub. proœ.ffo rum.nu.17,& 78 — 36,& 41
Argumentum a ſupraſcri. l eſt validum in l. ij de reſcind.vend.nu.2 — 84
Argumentum de mandato iuriſdictionis ad mandatum procuratoris an procedat in d.l.vni.§.j. nu.30 — 199
Argumentum de alimentis ad legitimā non valet.in l.ſi.de pact.nu.292 — 58
Argumentum de fructibus ad vſuras validum in l.lecta,nu.126 — 282
Argumentum de feudo ad emphiteuſim an & quādo valeat in l.ij.de pact. inter emp. & vend.nu.110 — 153
Argumentum de pacr.ad ſtatutum & econtrario quomodo procedat in l. ſin. C. de pact.nu 179,cum ſeq.& nu.193,45, & 46
Argumentum à communiter accidentib.valet in l diem functo,nu.57,f.141, & in l.ſi emancipati, nu 81,cum ſeq. — 230
Argumentū a veriſimili tenet in l. diem functo,nu.166 — 152
Argumentum de abſurdo euitando valet in l ſi quis maior,nu.29 — 62
Argumentum de indubitabili non ſemper ſubſiſtit in d.l.ſi emancipati, n.57 — 229
Argumentum de tempore ad locum & econtra, item de re ad tempus & de perſonis ad res en & quando valeat, in l. vinum, num.47,cum ſeq.& 66,fo.267, & in l.ſin. de iur.omn iud.nu.44 — 174
Ariſt. apud Platonem diſcendi cauſa annis viginti fuit in proœ.ff.nu.257 — 61
Artifex propter ſuam induſtriam ad aliquid faciendum electus ſi moriatur opere imperfecto non tranſmittit ſalarium reſidui temporis ad eius hæredes in l. diem functo.nu 86 — 183
Artis appellatione an veniat ſcientia legalis & an artificium dicatur & quid ſit are in præalle.proœ.n.137,cum ſeq.fo.52.& artem cognoſcens melius præſumitur ſcire cauſam quam alij,ibid.nu.78 — 48
Artificialia germinare eſt contra naturam in l.curabit,nu.12 — 192
As aſſis pro nummo vide in l.lect.n.26, 274
Aſſeſſor quis ſit qualis eſſe debeat quibus nominibus nuncupetur & an laicus cōiugatus poſſit eſſe aſſeſſor epiſcopi in d.l.diem functo plenè in ſummario ipſius legis de materia aſſeſſorum. — 133
Aſſeſſor poteſt quis eſſe licet non ſit doctor niſi aliter ſtatuto vel conſuetudine diſponat̄ & in qua ætate poſſit qs aſſidere à qbus eligi & an ad id cogi poſſit ibi. f.133
Aſſeſſori quis ſalarium ſoluere teneatur & à quibus ſalarium habere dicatur ibi.133
Aſſeſſorem partium expenſis poteſt capere delegatus etiam peritus ibidem, vtiliusq; illum dari a ſuperiore quam à partibus aſſumi ibidem. — 133
Aſſeſſores agentes contra præſidem remotum an poſſint obtinere licet non probēt eum fuiſſe culpa ſua remotum ab officio,ibid.nu.51,cum ſeq. — 140
Aſſeſſorum & aliorum comitū æquiparatio i d.materia quō ꝓcedat ibi.n.85,& ſe.143
Aſſeſſores & comites legati an ſtatim mortuo legato reſidui temporis ſalarium habere debeant, an vero in fine anni ibid.
Aſſeſſoribus vtrum ſalarium ſolui in principio vel in fine anni ibidem, nu.123,cum decem ſeq. — 147
Aſſeſſores & comites cuius expenſis conducendi ſunt & reducendi ibid.nu.105. cum ſeq.fo.145, & plura in materia aſſeſſorū, vide ibidem in ſummario.d l.
Atticus cur dictus Iuſtinianus in rub.proœ. ff.nu .66 — 40
Atilius ſapiens & prudēs in iure ciuili habitus in l.ij.de ori iu.nu 471,cum ſeq.f.116
Auctoris intentio in opere iuris ciuilis quæ fuerit in rubr proœ.nu 10 — 34
Auctoritas in iuris interpretatione maxime eſt neceſſaria in d.l.ij nu.86 — 54
Auctoritate propria quando ſit licitum ſibi ius dicere ibid.nu.206. cum ſeq. — 94
Audientia an & quando ob contumaciā poſſit parti denegari in princ.l.vnic.ff.ſi quis iuſd.non obtempe.nu.72,cum ſeq. — 190
Auditorium pro loco ſcholarum & pro loco iudiciorum capitur in l.lecta.nu.3 — 271
Aufidius Sura offenſo pede in comitio cum ſenatum ingrederetur interijt in præalle. l.ij.de ori.iur.nu.535, cum ſeq.vbi etiam de aufidio tuca.& Namuſa. — 121
Augmentum an ſit eiuſdem naturæ cuius principale in l.j.de iud.nu.9 — 211
Augmentum monetæ in legatis debetur a tēpore conditi teſtamenti in l.ſi. C.de pact. num.236 — 51
Augmenti & bonitatis monetæ an & quomodo habenda ſit ratio tempore retrouēditionis late in l.ij. C.de pact.inter empt. nu.210,cum ſeq. — 167
Augmentum monetæ an conſiderari debeat in ſcutis vel ducatis auri ibid.nu.217,170
Augmentum dotis factum à patre nurui, & vxori vnius ex filijs an & quomodo ſit cōferendum mortuo patre conſtante matrimonio inter filium & vxorem in diuiſione patrimonij facienda inter fratres in l. ſi emancipati,nu.204 — 244
Auguſtus vnde dictus & quid nomine auguſti ſignificatur in proœ.nu 58,& n.77.ou. 81,& 83 — 39,41
Aulus caſellius Mutij & Volcatij auditur de eo in l.ij.de ori.iur.nu.540,cum ſeq. 121
Aulus offilius Cæſaris familiariſſimus ibid. num.530 — 120
Aurei centum de quibus in ff. ſit mētio duo aurei pondo æquant in l. diem functo, num.220 — 159

De litera B

BAlbus lucillus præceptor Ser.Sulpitij in l.ij. de iu.nu.509 — 119
Baldus puer adhuc cōtra Bar. in ſcholis argum.ita terribile detorſit vt eum attonitū reddiderit adeo quòd pro tunc reſpondere noluit in proœ.ff.n.173,f.54, cito igitur venit ad ius ciuile & cito ſe abſoluit in l.ij.de orig.iur.in nu.522 — 120
Bal.Ang.& Pet.tres doct.excellentiſ.fuerunt fratres ibid. nu.483 — 117
Bannitus a territorio alicuius an cenſeatur etiam bannitus a mari illi adhærenti nec extra & vltra territo.ſe extendit virtus bāni ideo extra dictum territo. non pōt bannitus impunè offendi in l. extra territorium nu.318,& 30 — fo.168,173
Banniti ſint ne vbique infames in d.l.ij. nu. 73,cum ſeq. — 83
Bannitorū petitiones ſi ex forma ſtatuti audiri non debent & tpe banni quis fuerit deceptus vltra dimidiam iuſti pretij,ſi poſtea a banno fuit abſolutus pōt intentare remedium l.ij.de reſcin.ven. nec eius petitio erit repellenda cum non dicatur tunc petitio banni.in l.ſi quis maior,nu.28,62

Banniendi

Banniendi facultas an veniat ſub poteſtate mulctandi alicui conceſſa in princ.l.vnicę ff.ſi quis iuſd.non obtempe. nu.109 193
Bart.laudes vide in l ſi emancip.n 133 235
Bart an ſcripſerit commentum quod extat l.diem functo,nu.3 135
Bar.vbi ſubmiſit ſe iudicio eccleſiæ fere ſemper lapſus fuit in l ſi.C.de pact.n.192 46
Bar.in domo Angeli cogitabundus depictus erat in proœ.ff.n.210,fo.61,& poſt docto ratum ſucceſſit ad reuoluendum libros per ſe ibidem, & an ſcripſerit ſuper dicto proœ.nu.13,& ſeq. 34
Baſtardi an dicantur de domo & poſſint ferre inſignia domus in l.lecta,nu.71,fo.377 & an connumerentur inter turpes infameſque perſonas in l. ſi qua illuſtris. fol. 268,& in l.j de inoffi.teſt.nu.14 285
Bello militare periculoſum, nam ſi obedientia Duci belli non præſtetur rē prohibitā ab ipſo duce faciēs licet res bene ſuccedat capite punit,in l.2.de orig.iu.nu,104 86
Beneficio miſerationis gratia induſto an renunciari poſſit,item an tollatur per generalem clauſulam reuocatoriam in proœ. ff.nu.286, cum ſeq. 65
Beneficiū clerici vagabundi an alteri cōferri poſſit i l.ſi.C.de pa.n.39,f.18,& i l.e ti.17
Beneficium clerici vincentia impetrans non ſemper punitur ibid.nu.72 33
Beneficium certi hora an conferri per expectatiuā poſſit in ver.expectatiua ibid.f.33
Beneficiū l.diffamari,nō cōpetit niſi conſlito de diffamatione in d.l diffamari,n 6 276
Bñficiū abſtinēdi an ſit de iure proprio annale vel ppetuū i l.vni qñ nō pe.par.n.48,220
Beritus nunc barrutus dicitur, vide de eo in proœ.ff.totum,nu.233 62
Bertrādos de monte fauentino magnus fuit doctor in l.diem functo,nu.147 149
Blanditijs quēpiā allicere ad ſeipsū iſtituēdū quō prohibitū ſit in l hoc colore,n.12 228
Bonus vir & forum conſcientiæ an idem ſint & an liceat bono viro ſecum contrahentem decipere in l.ij.de reſcin.vend.nu.12, cum pluribus ſeq. 85
Boni viri vbique præclari in l.ij. de origine iuris,no.75 83
Bonitas intrinſeca & extrinſeca monetarum quō conſideretur & debeatur in l.ij.C.de pact.inter empt.& vend on.210 167
Bononia & de eius origine & ipſius ciuitatis maximo ſubuerſionis periculo ob diſcordiam ſcholarium in proœ. ff.nu.241, & 284 fol.62,& 65
Bo.po.edic. & decre. de ijs plene in rubr. & l.vnica,quando non pet.par. 19
Brachij ſecularis inuocatio de ea in principio l.vnicæ,ſi quis iuſd nu.79 150
Breui gallorum Ducis acutum dictum in eu. br.de orig iur.nu.5 70
Breui manu quid fieri aut longa manu quid ſignificēt in l.ſingularia,n.46,& 49 242
Breuitati quatenus ſit inſeruiendum in proœ. nu 46,& infra in verbo compendium 52
Brutus nepos Tarquinij ſuperbi author eijciendi reges fuit & acer libertatis cuſtos plora de familia Brutorum in d.l.ij. ff.de orig iur.267.cum ſeq. 99
Budei temeritas magna fuit in oēs iuriſcon. & cum Valla vltra crepidas cēturam porrexit in d.l.ij.nu.30,78,2 8,fol.& l.lecta, num 32 274
Bulgarus apud Rōchaliam ab Imperatore, de quæſtione iuris interrogatus dixit æquum, ſed Martinus gloſſator qui in reſponſione complacuit Imperatori habuit equum in proœ.nu.28 45

De litera C.

CAdere a cauſa ex vno errato valde periculoſum erat & durum in l.ij.de ori. iur.nu 94 85
Caducitatem an videatur dominus remittere recipiēdo ſcienter canonem ab emphytheuta in proœ.præſſleg. nu 71 64
Caducitatis ius per emptorem rei emphyteuticæ acquiſitū i pe retrouenditionis faciendæ pendente an veniat in ipſa retrouenditione facienda in l.ij.C.de pac inter empt.& vend nu.247 179
Caius iuriſconſul.excellen.in l.1. de origine iuris,nu.1 74
Calendarium quid ſit in l.ij.de ori.iu.n.113 fo 86,& in l.lecta,in prin. 271
Calumnijs obuiā.eſt infra in verbo malitijs.
Cano iuri ſtāduni circa actus ſpirituales in l.cum quædam puella,nu.32 163
Cancellarius principis quæſtor candidatus erat & quis primum id vocabulum latinitate donauerit in d.l ij nu.118 86
Capitaneus guardiæ principis cui ex antiquis magiſtratib.cōparetē ibid. n.261. 98
Capitanei armorum noſtri temporis dignitatem habent in l.diem functo,nu.127,cum ſeq & nu.169 147,153
Capitum domorum congregatio, de ea vide in lucis alle. in verbo gloſſa.
Capiti cui quis renunciat poſtea inniti non dēt in l.vni.C.qñ nō pet.par. nu.10 214
Captari calumniariq; non debet ius ciuile in d l.ij.nu 218 94
Caput reliqua membra ſequuntur ibidem, num.188 100
Carcerem habent quidā qui nō habent imperium ibid n.290,cum ſe. f.100, & exin.ēs vel liberans carceratum vel captum de manibus familiæ prātis quō puniat & an credatur nuncio dicenti iniuriā ſibi factā aut vim à tali illatā in § is videtur, n 26 198
Careat an ipſo iure vel per ſent. intelligatur in l.ſi quis maior,nu.146 71
Carnes comedere vide infra in verbo forēſis.
Cartularij iudicis qui dicuntur infra in verbo notarij.
Caſſatio legū & ſtat.generalis an valeat in d.l ij.de ori.iu.nu.46 81
Caſſius longinus iuriſc.vide de illo. ibidem, num.598 226
Caſtellani de iure non mulctant etſi conſuetudine aliter ſeruetur in princip.l. vnic. num.43 186
Caſtitas vitæ eſt præferenda in d.l.ij.n.371, 107,maior requiritur in fœmina quam in maſculo in l.ſi qua illuſtris, n.31 272
Caſtrenſis ordo,& qui & qualis in d.l.ij.numero 375 108
Caſtri cuſtodia pendente tempore reccati cui ſpectat in verſi.cuſtodes.
Catellani comedunt licite carnes in ſabbato vide in l.cum quædā puella,nu.18 162
Carnaliter factum non remuneratur in d.l. ij.num.103 86
Caſus in l.nō eſt aliter figurandus q̄ vt litera iacet qñ ponunt principia artis t proœ. ff nu 6,fo.44,& in §.is videtur, n.1 f.193
Cato verſatiſſ ſuo ingenio ad ſumma prouectus in l.ij de orig.iu.nu.472 116
Catonis poetę auctoritas allegabilis in proœ. ff.n.212,f.61, & de familia catonum in d. l.ij. on.490, cum ſeq. vbi inuenies an ille famigeratus §.cato,fuit creatura catonis vti cenſ is,vel cenſorij. 117
Cauſa impulſiua à finali quomodo cognoſcatur in l.j.C.de pact.nu.35 12
Cauſa proxima obligationis deficiente locus eſt repetitioni ibid. nu.37 22
Cauſa prima ſuperior eſt omni narratione, in rub.proœ.nu.3 33
Cauſa proxima magis,quam remota attenditur ibid.nu.5 33
Cauſa materialis, formalis, efficiens, & finalis in hoc opere quæ ſint ibidem, numero 4 33
Cauſa iniuſta vel colorata an excuſet a dolo contumacia vel pœna in l vnica. §.fin. ff. ſi quis iuſd.non obtē.nu.82.cum ſeq.207, & in l ſi C de pact.nu.49 29
Cauſa proxima & immediata magis attēditur quā remota & mediata ibi. n.350,52
Cauſa effectū ſibi ſimilem in qualitate ſolet producere, in l.ij.de orig.iur.nu 604 126
Cauſa prima eſt potentior ſecunda maxime quando eſt infinitæ potentiæ in l. curabit. num.5 191
Cautela pro aſſeſſoribus videntibus aliquid inutile fieri à magiſtratibus & alia cautela pro aſſeſſoribus & comitibus locantibus eorum operas alteri præſidi mortuo ante finem officij in d. l. diem functo in ſumma. 138
Cautela fraudulenta vitanda in l ſi emancipati,nu.92,f.228,& ibid.n.93, diſcutitur cautela Angeli allegādi quē ſibi iuſſ.in calculo ferendæ ſententię ad irritationem & annullationem iudicij quando bona ſit.
Cautionis de non offendendo materiam vide in l extra territorium, nu.36 172
Cautionis nomine quid veniat & intelligatur in l.lecta, num.68 277
Cautio mutiana,de ea plene in l.j C.de pac. num.90 21
Cecina facundus hercle vir ſi habuiſſet aliquando in loquentia & niſi Ciceronis eū præceſſiſſet vmbra in l.ij. ff. de orig.iur. num.539 128
Cedere & relinquere rem vt euitetur collecta vel onus quando liceat in verb. talea.
Cedi an poſſit ius redimendi ex pacto de retrouendendo competens in l ij.C.de pac. inter empt.& vend.num.36,fol.137,& ibi multis iuribus perſonalibus quæ cedi poſſunt ibid.nu.40,& 41.quid de iuribus futuris item & an illud ius redimendi cedi poſſit quando actum & conuentum fuit vt venditor poſſit de ſua pecunia tantum redimere.
Celeres cur dicti & qui fuerint in d.l.ij. de orig.iur.257,cum ſeq. 98
Celeritas cum tarditate temperata eſt laudata Ser.Sulp.ibid.nu.525 120
Cœlius antipater hiſtorias cōſcripſit & plus eloquentiæ quam iuris ſcientiæ operam dedit ibid nu.498 118
Celſus iubētius iuriſ.de eo ibi.n.506, f.126
Cenſum agere quid eſſet & iura de cenſu & cenſuribus ibid.no 295, cum ſeq.fo.100, & in emptione annui cenſus & redditus in ver. reddere.
Centumuiralia, iudicia in d.l. ſecunda, numero 159,cum ſeq. 90
Cœptum an & quando habeatur pro completo in l j.de orig.iur.nu.41. fol.77 & in d.l.diem functo, num.204, fol.157,in l ſi quis maior,nu.30 62
Cerenia regio i d.l.ij.de ori.iur.n.526,f.120
Ceres Dea cur dicta & quomodo pingeretur,ibid.nu.406 111
Ceruotus ſtultorū gloſſator & hodie multi ſunt ceruoti in l.ſingula, nu.61 244
Cæſar in bello ciuili Catonem & Ciceronē licet inimiciſſimos ſemper ſeruari iubebat & poſtmodum Cicerone orante contra ſuum propoſitum ligarium abſoluit, in d.l.ij.num.551 122

Cæſaris etymologia & deriuatio quæ ſit in rub. proœ. nu. 57. fol. 39
Cæſaris auguſti nominũ aſſumptio a Chriſtianis Imperatoribus facta an ſit damnanda ibidem, nu. 82. 41. & quomodo inter ſe differant dicto tit. ibi. nu. 58. 39
Cæſari quando non ſit parendum in proœ. ff. forum. nu. 179. 64
Ceſſibile & trãſmiſſibile an æquiparenť, in l. 2. C. de pact. inter empt. & vendit. nu. 38. 138. & quãdoque liberatur quis iuri ſuo cedendo ibid. nu 222. f. 162
Ceſſionarius qui primo emptori non denũciauit ne rẽ retrouendendam alienaret, ſi alienauerit an poſſit agere contra emptorem vt retrouendat ibid nu. 203. 166
Cingẽdus pro cincto & deſtinatum pro adimpleto quãdo habeantur in l. diem functo, nu. 202 fol. 157
Circuitus inutilis euitãdus ĩ d. l. 2. n. 201. 166
Circũuentio dolum & calliditatem præſupponit in l. 2. de reſcind. vend nu. 63. 95
Citari an poſſit minor legitimeq; comparere in §. ſi procurator l. vnicæ, nu. 31. cum ſeq. infra in verbo minor. f. 203
Citatus contumax quõ & qualiter mulctari & puniri debeat ſeu poſſit in d. l. vnica in prin. in § 1. & 2. 181
Citatio fieri poteſt per nuntium generalem vigore generalis commiſſionis à iudice ſibi datæ in l. ſi quis maior, nu. 88. 66
Citatio an dicať minimũ in iuriſd. & cura. & qñ requiratur peremptoria quæ eſt magni effectus in d. l. vnica in §. is videtur. nu. 11. 14. 21. & ſeq. f. 195 & 196
Citare ſubditum extra territorium exiſtentẽ quomodo & qualiter poſſit iudex in l. ſi. de iu. om. iud. num. 37. 137
Citatio gñalis de hac vide ĩ l. diffamari. 275
Ciues Romani non poterant in caput plecti iniuſſu populi niſi certis caſibus in d. l. 2. de ori. iur. num. 284. fol. 100. & donari quempiam ciuitate Romana magni erat emolumenti ibid. nu. 23. & 128. vbi inuenies qui eſſent ciues Romani.
Ciuibus magis quam alienigenis deferendum eſt ibid. nu. 285 100
Ciuitas quid ſit & ex quibus coaleſcat ibid. num. 24 f. 79
Ciuitas ſine cauſa an poſſit mihi rei meæ dominium auferre in proœ. ff. nu. 35. 45
Ciuitas non poteſt ſtare ſine iuriſperito ſed bene ſine medico in præal. l. 2. nu. 208. cũ ſeq. 94. & nu. 388. vbi inuenies eam ſine rectore non eſſe relinquendam. 109
Ciuitas volens locum publicũ vendere quid facere debeat ibid. nu. 346. 105
Clariora præferenda in l. diem functo. numero 80 143
Clariſſimus eſt titulus generalis & adaptabilis ad oẽs magiſtratuũ grad⁹ & dignitatũ in d. l. 2. de ori. iur. nu. 434. cum ſeq. 113
Claudicatio contractus prohibita in l. ſingularia, nu. 159. cum ſeq. 255
Claudiorum familia Romæ ſemper ampla fuit & generoſa in d. l. 2. num. 319. & 462. vbi de Clodio ex progenie dictæ familiæ qui plebeio homini ſe adoptandum dedit vt nactus tribunatum Ciceronem vrbe expelleret. 103. & 115
Clauſula ſub pœna indignitatis noſtræ in reſcriptis principũ quid importet in princ. l. vnicæ, ſi quis ius d. non obtemp. n. 5. 182
Clauſula de plenitudine poteſtatis cuius ſit virtutis in proœ. ff. n. 44. f. 46. nec apponendæ ſunt hę clauſulæ prægnantes in reſcriptis principum niſi magna cum deliberatione in d. l. 2. de orig. iur. nu. 343 105
Clauſula q & qđ plus valet donauit &c. de ea vide in l. 2. de reſ. ven. n. 223. cũ ſe. 223
Clauſula non obſtante quando requiratur & quando non in reſcripi. principum, in l. cum quædam puella. nu. 27. 162
Clauſula ſaluo iure coloni quid operet in d. l. 2. de pact. inter emp. & vẽ. n. 220. f. 162 & clauſula ſaluo iure tertij intelligitur in reſcr. principis in l. diem functo, n. 63 141
Clauſula ex nũc prout ex tũc & econtra de ipſius virtute in l. lecta. nu. 80. cũ ſeq. 278
Clerici de proximo morituri cõſanguineus colligens fructus inmaturos ne illos habeat ſucceſſor teneť ad intereſſe ipſi ſucceſſori in d. l. 2. nu. 15 136
Clericus tenetur cauſam coram laico cœptã dum laicus eſſet ibidem cõtinuare vti ſupra, nu. 249. cum ſeq. 179
Clericus pro delicto commiſſo ante electionem an per ſecularem puniri poſſit, & ſi cum iuramento atteſſetur feciſſe votũ religionis ante cõmiſſum del. an. ſibi credatur in l. cum quædam puella, nu. 34. 165
Clerici an veniant appel. diſtrictualium in l. extra territorium, nu. 5. & 6 168
Clerici an & quomodo poſſint prorogare iuriſdictionem alterius iudicis in l. 1. de iud. num. 30 213
Clericus veniẽs ad defenden. emptorem in lite cõtra eum mota id facere tenetur coram iudice ipſius emptoris in l. venditor per totam. 215
Clericus hæres laici an & quando virtute dicti pacti laico ſuo auctori facti feudum redimere poſſit in d. l. 2. nu. 262 183
Clericus cui mulcta indicta fuit an poſt allegationem clericatus remitti debeat ſine ſolutione alicuius mulctæ in priu. l. vnicæ. ff. ſi quis ius d. nu. 106 193
Clericus qui depoſuit habitum an pro delicto cõmiſſo tpe quo erat clericus puniri poſſit a iudice ſeculari, ibid. nu. 107. f. 190.
Coactè feciſſe dicitur qui ſponte fecit, ad id tamen ſe poſſe compelli ſciens in l. ſi quis maior. nu. 67 64
Cocus principis dicitur habere dignitatem in l. diem functu, nu. 17 137
Codex quem nunc habemus poſt inſt. eſt cõpoſitus nec legebatur publicè in ſcholis in proœ. ff. nu. 8. & 225 44. & 61
Codicillaris clauſula an operetur vt frater querelato teſtõ teneať reſtituere hæreditatẽ inſtituto i l. 1. de inof. reſt. n. 13. f. 225 item operetur vt filij teneantur ſtatim hęre reſtituere detracta vna quarta tantum in §. meminiſſe, nu. 20. cum ſeq. 234
Coerctionis nomine quid intelligatur in d. l 2. de orig. iur. nu. 290 110
Cognitionem cauſæ non exigẽtia extra territorium poſſunt expediri in l. extra territorium, nu. 33 172
Coitus punibilis, & damnatus quis ſit in l. ſi qua illu. 268
Collatio multipliciter diffinitur, & ſumitur in l. ſi emãcipati, nu. 15. cum ſeq. 226. & iura fuerãt in ipſa materia multum diuerſa & cõtraria & plene diſtinguit ibi. n. 14. & p p qd fuerit inuecta, n. 42. & an ſit odioſa vel fauorabilis aut exorbitãs materia. nu. 43. fitq; multis modis & ceſſat inter emãcipatos, n. 45. & 63. & ceſſare dẽr ceſſante iniuria, nu. 107. & an ſit faciẽda et ad quẽ ius edẽdi trãſit ibidẽ, & an ſit facienda qñ cũ extraneo eſt inſtitutus filius, n. 109. cũ ſeq. & cur fuerit ipſa collatio inducta inter deſcẽdẽtes ibid. n. 103. & de rõnibus inductiuis collationis, nu. 134. cũ ſe. collationis rõ hodie eſt in ſola æquitate ſeruanda fundata, n. 136. & ſit inter fratres, licet ſit permiſta perſona extranea, nu. 117. inter trãſuerſales locũ nõ hẽt, n. 118. an locũ habeat inter aſcẽdẽtes ſuccedẽtes deſcẽdẽtibus, n. 119. cũ ſe. & locũ non habeat collatio niſi lege ſit cautũ, n. 120. cũ ſe. moltaq; requiruntur vt fiat, nu 127. eam difficilius inducit lex quã ſucceſſionẽ, n. 128 & eſt hodie mirum in modum reſtricta, nu. 139. & quid ſeruãdum inter ſuccedentes iure diuerſo, nu. 138 cum pluribus ſeq. & Cur locum non habeat facto teſtamento, nu. 152. & vtrum hodie locum habeat facto teſtõ per eum quem conſtat non fuiſſe obliuũ datorum, nec mortis cogitatione turbatum num. 153. cum ſeq. & an locũ hẽat filijs inæqualiter inſtitutis. n. 200.
Collectarum onus occurrens pendente termino retrouẽditionis ad quem ſpectat ſequuta inde retrouenditione in l. 2. C. de pact. inter empt. n. 225. f. 174. & n. 282. cũ ſeq. 188 & ibi, e loco habens de immunitate à principe conceſſa an & quando valet & obſeruanda ſit Collectarum materiam aliqualiter tetigi in verbo taxa.
Collectas ſoluere tenetur alter fratrum habentiũ cõe patrimonium indiuiduum licet vnus ipſorum fratrum ſit immunis ſit a ſol. collectarum in l. ſi emãcipati, nu. 105. 233
Collegio deſtructo an iura ſint extincta in l. 2. de orig. iur. nu. 155 90
Collegium doctorum vt vniuerſitas ſcholarium an incidant in pœnas in l. ſi quis maior. num. 14 61
Colono vtrum emptor ſtare teneatur & quid de alio ſucceſſore in verbo emptor.
Colonus non ſoluens penſiones an priuetur melioramentis & iure cõductionis in d. l. ſi quis maior, nu. 53 63
Color quid ſit & quid fieri dicatur quæſito colore in l. hoc colore, de inoffic. teſta. nu. 1. & 11. 227. & 228
Commentarios & commentaria latinè dici poſſe in l. 1. de orig. iur. nu. 9 74
Commentariorum moles damnoſa in l. 2. de orig. iur. nu. 218. cum ſeq. 94
Commmationes requiruntur & plures antequam alicui imponatur perpetuum ſilentium vel iure ſuo priuetur in prin. l. vnicæ, ſi quis ius dicenti, nu. 73 190
Comitia curiata & cẽturiata legesq; ſimiles quæ eſſent in rub. de ori. iur. nu. 10. f. 70. & in d. l. 2. nu. 25. & 313 102
Comitatus & territorium idem ſunt in l. extra territorium, nu. 11 168
Comitum appellatione qui veniant in l. diẽ functo, nu. 8 135
Commixtio & confuſio quomodo differant in l ſingularia, nu. 183 252
Comparatiuum quãdoque pro poſitiuo ponitur in l. vnica, de ſentent. quæ pro eo, num. 91 261
Compendium obſcuritatem & diſpendium ſæpe afferre in d. l. ſi emancipati, num. 10. 226. & ſupra in verbo breuitati.
Compilatores quædã legibus antiquis addiderũt & de alijs detraxerunt nonnulla in d. l. diem functo, nu. 36. fo. 138. & in princ. d. l. vnicæ, nu. 13 183
Complures non quam plures dicendum in d. l. 2. de orig. iur. nu. 544 122
Compoſitio iuris quomodo proceſſerit in proœmio ff. orum, nu. 6 44
Compoſitionum quartus denarius de hoc in d. l. 1. de orig. iur. nu. 30 76
Compromiſſum factum in Regem aut Ducem an tranſeat in ſucceſſorem in d. l. 3. de iu. nu. 13 211

Compro-

Compromitti de cauſa in ordinarium an & quomodo poſſit ibid. in 33. cum ſeq. 213
Compromiſſionum commoda an tranſmittantur ad hæredes in d.l. diem functo, numero 191 155
Concurſu dato quædam non operantur quæ remoto concurſu operantur in l. ſingularia, nu. 123. vbi plenè. 151
Concubinatus an & quādo licitus, & de ſucceſſione natorum ex eo in l. ſi qua illuſtris, & in l. cum quædam puella, in princ. num. 31 163
Cōcubina an mutet forum ſicuti vxor à parique procedat cum vxore & an concubina clerici efficiatur de foro eccleſiæ in d. l. cum quædam, nu. 29. & ſeq. 163
Conditio nihil ponit in eſſe & quæ ſunt in conditione nō ſunt in diſpoſitione, in l. ſi. C. de pact. nu. 85. f. 34. & l. j. C. eo. de pact. nu. 42. cum ſe. & ibi late q̄ñ poſita in conditione cenſeantur eſſe in diſpoſitione. 13
Cōditio pro impleta habetur q̄ñ per debitorē factū fuit quominus effectū ſortiri poſſet in l. 1. de pac. inter emps. nu. 179 163
Conditiones poteſtatiuæ ius implendi an & quando ad hæredes tranſeant ibi. num. 5. cum ſeq. 134
Conditio aliquādo reſpicit debitum vel ſubſtantiam obligationis quandoque ſol. & executionem quæ longe differans in l. lecta, nu. 172. cum ſeq. 190
Conditio differt à conditionato & vno ſublato an ſit ſublatum aliud in d.l. 1. nu. 3. cum ſeq. 8
Conditio quando extat retrotrahitur & tūc pactum nudum vr̄ retroueſtitum eſſe & actio veſtita in d.l. lecta. nu. 186 191
Conditio caſualis cur potius retrotrahatur quam poteſtatiua ibid. nu. 167 191
Conditionale quid eſſe vel purum & reſoluendum in euentum conditionis differūt ibid. nu. 172 189
Confęderati de his vide in l. extra territoriū nu. 19. & 40 170. & 173
Conferre obligatus pręciſè non tenetur ſed liberatur ſoluens intereſſe in l. ſi emancipati, nu. 38 228
Conferre quis compellitur etiam facta diuiſione ſi fuit omiſſa ibid. nu. 47. cum ſeq. f. 228. qualiter quis conferre compellitur & an nolens conferre teneatur ad intereſſe nec cogitur conferre qui ſuccedere nō vult cōferriq́; non debet id cuius actio ad hæredes non tranſmittitur. nu. 189. 242
Confinia comprehēdunt quicquid eſt intra confines in l. 2. de reſcind. vend. num. 180. cum ſeq. 117
Confiſcatio bonorum p p contumaciam an fieri poſſit in princip. l. vnicæ, ſi quis iuſd. non obtemp. nu. 74. & 90. f. 190. & 191. & propter pactum factum ſuper vna re hæreditatis viuentis confiſcatur tota hæreditas in l. ſi. C. de pact. nu. 43. & 103. fol. 28. & 37. ſubiecta fideicom. quomodo confiſcentur in §. meminiſſe, nu. 6 133
Coniecturæ multæ ſunt arguentes contractum illicitum in l. 2. de pact. inter empt. nu. 60. cum ſeq. 143
Coniunctio legalis vide de ea in l. quando non pet. nu. 65 214
Conſcientiæ forus & bonus vir an idem ſit, differatq́; in multis à foro contentioſo, & quando deceptionem admittat in l. 1. de reſcin. ven. nu. 17. cum ſeq. 86
Conſenſus alicuius requiſitus ſuperueniens an & quando actum conualidat in l. ſi. C. de pact. nu. 66 32
Conſenſus duplex tacitus & expreſſus item permiſſiuus & depoſitiuus & an conſentire poſſit contrahenti qui non poteſt contrahere in rubr. C. de pact. num. 12. & 35. cum ſeq. 4. & 6
Conſenſus eius de cuius hæreditate agitur adhibendus pactioni de qua in d.l. ſi. an requirat præſentiā quinq; teſtiū & q̄uo ſortiat naturā vltimę ibi. nu. 68 cum ſe. f. 32 & quouſq; reuocabilis, nu 87. & 135. f. 34 & 41. & ſi alter paciſcentium inuito altero a pacto inito velit recedere non poteſt, ibidem & quid ſi prædictus conſenſus pręſtitus fuit pacto concernenti partem hæreditatis tantum ibid. nu. 91 35
Conſenſus domini directi pręſtitus in alienatione rei cum pacto de retrouendendo an ſit neceſſarius in retrouenditione in l. 2. de pact. inter empt. nu. 243 179
Conſequentia vt tollatur an ſufficiat dare inſtantiam in l. ſi emancipati, nu. 19 217
Conſilia doctorum quo ordine edenda in l. ſi. C. de pact. nu. 75 33
Concilium loci repreſentat vicem populi infra in verſi. gl.
Conſilium cameræ principis diuerſum à ſenatu in l. 2. de ori. iu. nu. 169 91
Conſilium ſapientis à ſtatuto requiſitum nō tamen neceſſarium in re clara & liquida in l. ſi quis maior, nu. 77. vbi limitatur. 65
Conſiliarij principis dicuntur habere dignitatem in l. diē functo, nu. 12. cū ſeq. f. 136
Conſolidationis ius de eo vide in rubr. quādo non peten par. nu. 46 20,
Conſtantinopolis cur dicta fuerit noua Roma & an habeat priuilegia veteris Romæ in proœ. ſſorum. nu. 235. cum ſeq. 62
Conſtitutio cur dicta ibid. nu. 77 48
Conſtituto vere transfertur poſſeſſio licet modus acquirendi ſit a l. fictus, in l. 2. de pact. inter emp. nu. 156. fol. 155. & in l. ſingularia, nu. 7 237
Conſueta nunquam cenſentur excluſa in prin. l. vnicæ ſi quis iuſdic. nu. 43 186
Conſuetudo promouendi doctos & indoctos ad apicem doctoratus an excuſet doctores in proœ. ſſorum, nu. 87 48
Conſuetudo noua nō antiqua inſpicitur in l. 2. de ori. iur. nu. 156. f. 90. & eſt difficilis probationis in d.l. 2. de pact. inter empto. nu. 94. fo. 149. & regulat omnes diſpoſitiones de mundo in l. ſi quis maior, num. 72. cum ſeq. f. 65. de quibus vide etiā in ſummarijs ſuper l. diem functo. fol. 132. & in rub. ſi quis iuſd. nu. 24 180
Conſul merū habet imperium & iuriſdictionem contētioſam, & duo immediate poſt exactionē regū conſtituti fuere. erant magiſtratus primi gradus quorū ad noſtri tēporis officiales non eſt dare æquiparationē & illorum auctoritas ac ptās ſub cæſaribus diminuta fuit in d.l. 2. de ori. iu. nu. 231. cum ſeq. & nu. 271. cum ſeq. 65. & 99
Conſultus non intrat in proœ. ſſorum, nu. 83 fol 48
Conſumatio. i. perfectio ibid. nu. 99 49
Contemptus quomodo cognoſcatur in rub. ſſ. ſi quis iuſd. nu. 7. cum ſeq. 177
Contemptor legis ſeu mandatorum principis quomodo & qualiter puniatur ibid. nu. 9. & in prin. d.l. vnicæ, nu. 4. cum ſeq. vbi denegante imperium depēdere ab eccleſia & peccata remitti poſſe per Papam quomodo puniri poſſit. 180
Continens pro contento ſæpe ponitur in iure in l. 1. de ori. iu. nu. 7. fol. 74. & in princ. proœ. ſſorum, nu 50 52
Contractus fieri poſſunt in teſtamento in l. vinum nu. 35 166
Contractus omnes quantum ad effectū ſunt bonæ fidei in l. 1. de reſcind. vend. num. 65 fol. 96 & quando propter dolum contrahentiū reddatur nullus ibid. nu. 33 89
Contractus non præſumitur fictus in l. 1. de pact. inter empt. nu. 51 141
Contractus opponitur diſtractui & iudicatur iuſtus vel iniuſtus inſpecto princip. in rub. C. de pact. nu 29. fol. 5. & l. 1. eo. tit. nu. 23. cum ſequenti fol. 11. & diſpoſitum in contractu locum habet in conſenſu præiudiciali ibid. in rub nu. 35 6
Contractus excepto mutuo in ſpeciebus & iuribus fieri poſſunt in l. ſingularia, numero 191. 188
Contractus quādo dicatur habitus pro perfecto & abſoluto in l. lecta nu. 153 187
Contractus eodem tempore facti quando dicantur fieri incontinenti & vnus contemplatione alterius in d. l lecta, n. 110. f. 181
Cōtractum fuiſſe illicitum & propterea fructus in ſortem imputari debere an coram laico probari poſſit in d.l. 1. nu. 62 94
Contrahentium mens an potius quam verba ſit conſideranda in verbo mens.
Contrahētibus quomodo & qualiter ſe inuicem decipere ſit licitū in verbo decept.
Contraria quæ in iure habemus magnæ ſūt vtilitatis & quibus modis ſoluantur in proœ. ſſ. nu. 112. cum ſeq. 50
Contraria & diuerſa qualiter differāt in verbo. diuerſum.
Contrariorum quando non ſit eadem diſciplina in l ſi C. de pact. nu. 169 46
Et in l. 1. de reſc. ven. nu 54. f. 113. & 173. vbi de correlatiuis & oppoſitis inuenies. 166
Contumax de facto non autem contumax de iure ex edicto prætoris mulctari poteſt in rub. ſſ. ſi quis iuſdicen. nu. 6 177
Contumax & inobediens quis dicatur in §. 1. l. vnic. tit. prææallegato, nu. 3. f. 194. & in § ſi procurator plura de materia. 199
Contumax verus nomine domini an poſſit appellare in l. ſi procurator. d.l. vnicę. nu. 11. 13. & ſeq. 201
Contumax aliquādo propterea cauſam perdit in l. diffamari. nu. 26 279
Contumacia vera quæ dicatur in §. j. d.l. vni. num. 9 195
Et plura de contumacia per totam ipſam l. in ſummario.
Contumacia an dicatur delictum vel maleficium in §. ſi. d.l. vnicæ, nu. 28 208
Contumacia actoris maior eſt quam contumacia rei in d. §. ſi procurator, nu. 43 204
Contumacia euidens procuratoris non facit vt dominus condemnari in expenſis poſſit ibid. nu. 15 201
Contumacia in qualibet parte iudicij commiſſa punibilis eſt in §. 1. dictæ l. vnic. nu. 3. cum ſeq. 194
Contumacia in re vili maior eſt quam in re graui commiſſa, ideo eſt ſemper punibilis ibidem, nu. 12. cum ſeq. 195
Contumacia in non comparendo maior eſt quam in non dando vel faciendo, ibidem.
Contumacia inexcuſabilis quæ dicatur, ibidem, nu. 13 196
Contumacia citati tribus citationibus diſtinctis eſt grauior quam contu. peremptorie citati ibid. num. 22 198
Contum. procuratoris facit vt ad primum, decretum contra res domini, & ad diffinitiuam ſententiam perueniri poſſit, ſed nō ad ſecundum decretum in d. §. ſi procurator, nu. 8. cum ſeq. & 7 199
Cont. procuratoris non eſt ſufficiens ad faciedum dominum mulctari in d. §. ſi procura-

curator,nu.1 fo.eo.
Cont.procuratoris non reſpōdentis poſitionibus quādo faciat dominum haberi pro confeſſo ibid.nu.9 200
Cont.procuratoris qñ certitudinarie non cadit in delictū prçiudicat dño ibi.n.10,201
Cōt.procuratoris vera non tollit dño beneficiū appellationis & an decēdū introducēdi appellationē currat à die ſciētiæ vel die prolationis ſentētiæ ibid nu.11,cū ſe.201
Cont.procuratoris facit vt audiētia dño denegetur niſi reficiat expenſas quas à dño poterit recuperare ibid. nu. 18. cum ſeq. & in princ.d.l.num 72,cum ſeq. 191
Cont.procuratoris non nocet domino niſi de mandato domini appareat ibidem,nu. 18,in d.§.ſi procura. 201
Conuenit verbum in ſcriptura relatum cur potius importet per nudū pactū quā verbū promitto in l.lect.nu.8,cum ſeq. 279
Cōuentio de bonis fideicōmiſſo ſubiectis an & qūo valeat in l.ſi.C.de pact.nu.40 28
Conuerſio vnius debiti in aliud quando licita,& an exigatur præſentia in l.ſingularia nu.145,& 217 254,& 261
Corrigere ſcriptum incontinenti quis non cenſetur ibid,n.96,& 106, fol.248,& 249
Corinthum deſtruxerunt Romani vide in l. ij.de ori.iur nu. 321 80
Corniciū oculos cōfigere qd ſit ibi.n.110, 86
Coronationis dies ortus eſt imperij,& geſta ante coronationem an valeant pluraque de coronis imperialibus in rub.proœ. nu. 33,cum ſeq. 36
Correctores , & compilatores de quibus in ff.ſæpe fit mentio qui fuerunt in l.diē functo, nu.36 138
Correlatiua an & qñ iudicentur ad imparia in l.ij.de reſc.vē.n.54,& 173,fo.93,& 116
Corrigere & interpretari an poſſit cui datum eſt legem condere in l.ij. de orig.iur. nu.68, cum ſeq. 83
Coruncanus ſcientiam legalem primus publice profeſſus eſt plene de eo ibid.nu.4 , cum ſeq. 114
Cotidiana plene ſunt attingenda , in l.ij. C. de pact.inter empt nu.1.f.134,& in l.cairgere,nu.1 118
Creditor in diem petens conuentum condēnari ad ſoluendum adueniente die an bene agat in l.lecta,nu.166 289
Culpa vnius alteri nocere non debet in l.diē functo in ſummariis legis. 132
Culpa an ſufficiat ad faciendum quem pœnam incurrere quando de dolo mentionē non facit in l.ſi quis maior , nu.187 75
Curator bonis abſentis datus an poſſit agere ad rem ſibi retrouendendam, & intentare remedium canonis reintegran.in l.2 de pact.inter empt.nu.278 158
Curia vnde dicta , & de curialibus in l.2. de orig.iur.nu.20 79
Cuſtodes caſtri quis ponere debeat pendente tempore retrouen. in d.l 2. de pact.inter empt.nu.123,f.173.Et delicta cōmiſſa noctis tempore aſcribuntur deputatis ad cuſtodiam nocturnam ſæpe in §.ſi procu. nu.2, cum ſeq. 200

De litera D

DAcii populi qui ſint in ru.pro.n.70 40
Damnum datum in rebus cōductis ab inimicis coloni an imputetur colono in l. diem functo,nu.65,cum ſeq 142
Damni appellatione an veniat furtum in §. ſi.l.vnicæ,nu.12 206
Danti poetæ periculum condemnationis de hæreſi fuit in principio d.l.vnicæ , numero 4 182
Dare an ſit facere in rub.de ſenten. quæ pro eo,nu.9 247
Datio inſolutum eſt minus ſuſpecta de vſuraria prauitate ob pactum de retrouend. quam vendit.& quomodo & qualiter differant in l.1.de pact.inter empto.num.54 fo.142,& plene in l.2. de reſcin.vend. nu. 163,cum ſeq. 114
De præpoſitio multipliciter ſumitur in Ru. ff de orig iur.nu.19 71
Debitor ſoluendo pecuniam creditoris non liberatur,& cenſetur illi pecuniam nomeare principaliter vt ab obligatio. liberetur in l.ſingularia,nu.24, cum ſeq. 239
Debitor iuſſus ſoluere ſi promittat an rem faciat deſinere integram eſſe,& irrenocabilem ibid. nu. 156 255
Debitor fugitiuus capi nequit in domo nec in eccleſia in l.vinum,nu.49,cum ſe. 268
Debitum mihi ab vno an & quando conuerti poſſit in debitum ab alio debendum,& ſimiliter ex vno contractu debitum an cōuerti poſſit in aliud debitū ab codē debēs alio contractu in l.ſingularia, nu.147, cum ſeq.& nu.214,cum ſeq.f.254,& 261
Decem viri litium iudicandarum qui haſtæ præerant quam curam gererent in l.2 de ori.iu.nu.396 120
Decenuiratus caſtellum omnium ſcelerum ideo finis malus : & quæ fuerit cauſa erectionis,& deſtructionis in d.l.2. nu. 145, & 372,cum ſeq. 105,& 107
Deceptio inter contrahentes qualiter, quando & quo iure permiſſa prohibitave ſit in l.2.de reſcind.vend.num.2, vſque ad numerum 38 84
Decernimus noui iuris eſt ſignificatiuum in proœ.ff.nu.178 57
Deciſiones,50,Iuſtinia.quæ ſint, vide in l.ſi. C.de pact.nu.5 24
Decius inuigilauit nimis in razādo, & reprobando Iaſonem quem nec dormire patiebatur ſtudio tamen contradicendi ſæpe perdidit intellectum & melius aliquando feciſſet ſecum tranſire quam contradicere in l.ſi eman.n.67,71,& 123, fo.230,cū ſe.& in l.vinum,num.39, fol.267, & in l. vnic.quando non pet.num.32 203
Decretalis bonorum poſſ.ſ. & ſi non ſit hodie neceſſaria non eſt tamen ſublata in rub.quando non pet par.nu.4 198
Decretales bonæ ex viſceribus legum ſumptæ ſunt in l.2.de reſcind.vend.nu.6 85
Decretum principis prohibens quicquam capi præter eſculenta , & poculenta quomodo intelligatur in l.diem functo , nu. 24,cum ſeq. 137,cum ſeq.
Decretum iudicis habere præſumptionem iuris pro ſe quomodo intelligatur . & an recipiat probationem in oppoſitum in l. 2.proxime alleg. nu.157, cum ſeq. 113
Decretum iudicis eſt ſtricti iuris,& interpoſitum ſuper parte an trahatur ad totum in l.vni.qñ non pet.par.n.13, cum ſeq. 211
Decr bon.poſſ.plene de ea in d.l.vni. 208
Defendere de iure & de facto obligatus ad quid teneatur in proœ.ff.nu.47 46
Defuncti volūtatem proſequitur ſicut venator leporē in rub.qñ nō pet.par.n.17,201
Delegatio fieri poteſt per exiſtentem extra territ.ſuum in l.extra territ. nu 30 171
Delegatus non habet iuriſdictionē propriā & an poſſit mulctare in rubr. ſi quis inſd. nu.12,f.178,& in prin.l.nu.56,fo.188,de materia delegationis cārum,& iuriſdictionis in libello exercitationū plene tractaт.
Delegationis & nouationis materiam , vide in l.ſingularia in ſummariis , 235
Delinquētes punire officium eſt pietatis potius q̄ crudelitatis in l.extra ter.n.56,175
Demerati corinthii mentio habetur in l.2. de orig.iur. nu.30 82
Dena viginti important in proœ. fforum,numero 261 63
Denarius,nūmus,moneta, & pecunia quomodo differant in l.lecta ſummariis. 269
Dominatio fit rōne approbationis, & extraditionis rei in d.l.2.nu.214,& 216 94
Denunciationis litis contra ſe motæ materiam,vide in l.venditor. 215
Depoſitio cōſignatio,& proteſtatio non ſunt neceſſaria quādo ille cui fieri debet ſol.eſt abſens in l.ſi quis maior,n 85,cum ſe. 66
Depoſitum fictum , & confeſſatum non habet priuilegiū depoſiti i l.ſingularia.n.33.240
Depoſitum de pretio rei retrouen. factum ſi perdatur cuius periculo pereat nec releuat niſi ſit integrum & factū præcedente legitima obligatio & ſi fuerit ad inſtantiā tertii. ſequeſtratum labaturq; interea tēpus redimendi ad cuius damnum & incommodum habetur in l.2.C.de pact.inter empto.nu.3.cum ſeq. 154
Deſcriptio quomodo a diffinitione differt infra in verſiculo definitio.
Deſerendum eſt quod cum laude aſſequi non poſſumus, & aliud conſectandum in d.l.2.de orig.iur.nu.550 122
Deſtinatum an pro impleto habeat,& cingēdus pro cincto in l.die functo,n.204, 257
Deterioratio rei an ſit reſarcienda per retrouendentem in d.l.2. de pact. inter empto. & vend.nu.236 177
Deuium dicitur à recta via ſeorſum & remotum in proœ.ff.nu.127 51
Deum ſequentibus omnia proſpere ſuccedere ibid, nu.279 64
Deus non facit differentiam inter ſimplicē loquelam & iuramentum, vt facit mundus in l.ſi quis maior, nu.105 67
Deus aliquando reuelat minoribus quæ abſcondit maioribus in l.vnica,quando non pet.par.nu.37 219
Dictare quid ſit in d.l.2.de ori.iu.n.182 92
Dictator ſummus magiſtratus cui omnes indifferenter parebant,nullus ex magiſtratibus noſtri temporis æquiparari poteſt , propterea Cæſar , & Sylla tirānidis nomē euitare cupientes ſe perpetuos dictatores dici voluerūt, & inde cum iam vim regiæ poteſtatis obſederat,dictatura ſenatuſcō. in perpetuū ſublata fuit, dicitq; noctu tūc ſolebat ibid.n.301,cum pluribus ſeq.101
Dictio vna pro alia ſæpe ponitur in iure prout expedit in proœ.ff.nu.10 44
Diem interpellare pro homine quomodo intelligatur in l.2.de pac.inter emptorem & ven n.186,fo.153,& l.vinū. nu 40 267
Diffamationis materiam vide in l. diffamari, in ſummariis. 275
Diffinitio quid oſtēdat an pmittenda & quid differat à deſcriptio in l.ſi quis maior,nu. 49,f.62,& in l.ſi emancip.n.18,& 28 227
Digeſtorum appellatio cur ſignificetur per ziſteram.ff.in proœ. nu.73 47
Digeſtorum conſtitutio quæ præceſſit.2.codicis editionē diuina appellat & nō eſt de ffis ſed pter,ff.ibidem,nu.100,& 107 49
Digreſſio ad alium caſum in dubio non debet fieri in §.ſi l.vnicæ, num.10 206
Dignitas an remaneat depoſito officio , vel immutata officii poteſtate an cognoſcatur iuriſdictione & admiſ.maiori. & an probetur ex denominatione talis dignitatis à principe facta in d.l.2. de ori.iu.num.275 fol.99,& nu.436,& 446, cum ſeq.fol.113

Dilatio ſecũda ad probandum etiam per teſtes citatos non daſ niſi conſtet de diligentia puta inſtet quod cogeretur cõpatere, & deponere indicta mulcta, & captis pignoorib. in l.ij. de pac. inter em. n. 141, 157
Dilatione à principe impetrata nõ poteſt impetrans gaudere niſi debitum confiteatur idoneeq; caueat de ſoluendo adueniente termino, ibid. nu. 146 158
Dilatio ſoluendi data pro re redimenda quãdo currere incipiat, ibid. num. 151, cũ ſeq. & ibi, nu. 141, verſi ſed pone ſi detur. l. ij. dilatio. i. pendente quando currere incipiat ſecunda. 158
Dilatio ad probandum quando calumnioſe petitur ſuſpitiove eſt ne petatur cautela eſt vt iudex apponat pœnam ſi eam perẽs in probatione defecerit in rubri. ff. ſi quis iuſd. non obtemp. nu. 4 176
Dilatione data, an currat intereſſe, vel vſuræ in l. curabit, nu. 51, cum ſeq. 195
Dilatiuum pactum ſolutionis duas patit except. in l. lecta, nu. 177 290
Diœceſis ſtricte, & large capitur in d. l. ſi. C. de pac n. 169, f. 44, & in l. ſi. de iuriſdi. omium iudicũ. vbi latius de vocabulo iſto. f. 167
Diocletianus & Maxi. Imperatores fuerunt maximi perſecutores Chriſtianorum in l. ſi emancipati, nu. 4 225
Diſcipulus ſupra magiſtrum nõ eſt in proœ. ff. nu. 148 82
Diſpendium quid ſit in proœ. ff. n. 171, f. 54
Diſpendium ſæpe incurritur ex magno compendio ibid. nu. 267 64
Diſpoſitio quælibet intelligitur ſecundum communem vſum loquendi ibidem, numero 69 47
Diſpõ in duabus perſonis an locum habeat in vna l. ſingularia, nu. 34. cum ſeq. 240
Diſpoſitio hominis an ſit fortior quam diſpoſitio legis in l. vinum, nu. 16, & 20, 263, & 264, & in l. ſi. C. de pact. nu. 29 26
Diſpoſitio hominis an intelligi debeat conformis cũ diſpõne legis in l. vnica de ſent. quæ pro eo quod intereſt, nu. 112, f. 263
Diſpoſitio habili tempore facta & collata in tempus inhabile non ſubſiſtit in d. l. ſi. C. de pact. nu. 3. cum ſeq. 24
Diſpoſitio teſtamentaria fauorabilior eſt diſpoſitione inter viuos ibid. nu. 171, f. 44
Diſpõ legis obligatione generali an pcedat in obligante oĩa bona ſua ibid. n. 253, 52
Diſponere prohibitus de re alicuius poteſt, eo volente ibid. nu. 86 34
Diſpoſitio de faciendo an trahatur ad iam factum in l. ſingularia, nu. 193 258
Diſpoſitio non adaptatur ad caſũ cui verba nõ conueniãt i l. ſi quis ma. n. 19, & 22, 60
Diſputatio magnam affert vtilitatem in d. l. ij. de orig. iur. nu. 85 84
Diſſentire homines facile eſt ibid. num. 141 cum ſeq. 88
Diſſolui res põt alio mõ quam quo eſt colligata in l. ij. de pac. inter empto. n. 15, f. 136
Diſtribuere pauperibus rogatus an vni dare poſſit in l. ſingularia, nu. 35, cum ſeq. 240
Diſtrictus vide infra territorium & in l. extra territ. nu. 1 167
Ditionis etymologiam vide in l. ij. de orig. iur. nu. 387 109
Diuerſum & contrarium quomodo differãt in l. diem functo, nu. 11, fol. 136, & l. lecta, num. 150 286
Diuerticulum relinquendum & in viam redeundum in l. diem functo, nu. 92 144
Diuinum ius vincit humanum in l. curabit, num. 5. 191
Diuiſio populi à Romulo facta aucta vrbe quõ proceſſit in d. l. ij. n. 17. cum ſeq f. 79
Diuiſio debet eſſe bimembris ſeu reducibilis ad bimembrem & multa bona operatã in proœ. ff. orum. nu. 3. cum ſeq. fo. 43, & in l. ſi quis maior, nu. 59, & quid ſit diuiſio, & ſubdiuiſio in l. ſi emancip. nu. 54, f. 128
Diuiſionem recipiunt tam labor quam pecunia in d. l. diem functo, n. 148, cum ſe. 149
Diuiſio i qua interuenit læſio quomodo poſſit reſcindi in l. ij. de reſcind. vend. n 59, 94
Diuitias dat Iuſtinia. & gale. in proœ. ff. orũ, nu. 166, cum ſeq. 54
Doctor legens an eo reſpectu poſſit eſſe illuſtris in rub. proœ. nu. 56, cum ſeq. f. 41. & quibus titulis honoretur doctor, ibid. nu. 90, & in proœ. n 156, f. 53. An debeat præcedere milites in d. rub. proœ. n. 107, f. 43 an excludatur à beneficio reſtitutionis in integrum & poſſit iuris errorem prætendere ibid. nu. 79 48
Et de præeminentijs doct. legentium in d. l. diem functo, nu. 184, cum ſeq. 154
Doctores collegij qui per breuia dant voces in deſignandis ad gradum doctorem non iurant in proœ. nu 85 48
Doctoratus in loco qui communi opinione credebatur habere illud privilegium, ſi ita non ſit, & ille ſciat an gaudeat priuilegijs doctorum ibid. nu. 88 48
Doctoratus gradum paucisſimi recte attingunt, ibid. nu 84 48
Doctoratus in famoſa vniuerſitate maiorem habet ſcientiæ præſumptionem, quã doctoratus in infima ibid. nu. 88 fo. eo.
Doctor ſemel approbatus reprobari poteſt, & an illi qui approbarunt teneantur reſtituere ſalarium ibi. nu. 90. cum ſeq. & ibid. nu. 93. an poſſit poſtea doctorari. f. 49
Doctor & ſi ſufficiens præbens ſe ſcolaribus inutilem remouendus eſt, ibi. nu. 92, f. e. & debet ſcire pluſquam ſcolares quibus omnia quę ſcit tradere debet ibid. n. 157, f. 53
Doctorari quis non poteſt in aliquo loco niſi adſit ibi priuilegium vel antiqua cõſuetudo & quis talem cõcedat auctoritatem & cur eccleſia de ijs ſe intromittat & quot doctores requirantur ad doctorãdum aliquem in proœ. nu. 247. cum ſeq. 62
Doctores an à muneribus realibus excuſentur ibid, nu. 155, cum ſeq. 63
Doctorum imperitorum doctrina dicitur adulterina, ibid. nu. 259 63
Doctoribus legentibus an ſit conceſſa iuriſdictio in ſcholares: & in criminalibus, & an ſit delegabilis in proœ nu. 280, cum ſe. fol. 64, & in l. ij. de ori. iur. nu. 90 85
Doctor nobilitatur per ſcholares quos habere doctos honor eſt in proœ. ff. orum. num. 292, & ſeq. 65
Doctoris domus oraculum eſt ciuitatis, ideo non debet in remotis habitare, & de domo doctori legenti aſſignãda in d. l. ij. nu. 474, cum ſeq. 116
Doctorem de re aliqua alium conſulere iuriſcon. turpe non eſt & an tunc excuſetur credens male conſulenti, ibid. nu. 313, 120
Doctorum creandorum origo vnde emerſerit, & quomodo hodie doctores, & collegia creent doctores ibidem, numero 573, cum ſeq. 124
Doctor & magiſter an ſit loco panis ſcholaribus ibid. nu. 592 125
Doctoribus eſt augendum ſalarium aucta ſcientia in l. diem functo, nume. 92. cum ſequen. 144
Doct. in præſentatione ſchol. ſubeuntis rigoroſum examen dicitur præſtare teſtimonium ſufficientiæ ibid. num. 192, f. 115
Doctor legens an poſſit ſimul exercitium habens annexam iuriſdictionem, & ſi per ſtatutum ſit prohibitus aduocare vel poſtulare an poſſit ſcribere in camera, & conſulere & ſi contrafaciat ſtatuto an ſit priuandus matricula, & ſtipendio in l. lecta, nu. 5, cum ſeq. 272
Doctores conducti in partibus longinquis, debent eſſe cauti in paciſcendo de expenſis conductæ, & reconductæ, & ſi nolunt tunc domum redire an poſſint petere expenſas quas feciſſent in regreſſu in l. diem functo, nu. 102, cum ſeq. 145
Doctor peritus conſulens ſine reuolutione chartarum licite capit ſalarium, ibid. nu. 168 155
Doctor legens ſi ante finem anni moriatur tranſmittit ad ſuos hęredes totius anni ſalarium, & quid ſi peſte vel aliu caſu fuerit impeditus legere an integrũ nunc ſibi debeat ſalarium, & quid de ſalario compromotionis an eodem modo tranſmittat illud ad hæredes, & quanto tempore legiſſe debeat, vt dictum ſalarium poſſit tranſmittere ibidem, in ſummarijs legis. 113
Doctor qui non vult legere vſque ad finem anni repellitur à petione totius ſalarij, ibidem, nu. 186, cum ſeq. 154
Doctori quantumuis excel. atteſtãti conſuetudinem non creditur in l. ſi quis maior, nu. 73. fo. 65, & in prin. l. vnicæ, ſi quis iuſdic. num. 29 184
Doctoris appellatio ad illum adaptatur qui mediãte rigoroſo examine creatus eſt, & an doctoratus à principe præcedat doctoratũ a collegio, & quid de doctore bullato quem Papa vel Imperator vno verbo faciunt in d. l. ſi quis, nu. 167, cum ſeq. fo. 73
Doctor ad legendum conductus an poſſit, legere, per ſubſtitutum æque idoneum in tractatu exercita. cap. j. 127
Dolus dans cauſam contractui, & dolus incidens quis dicatur, & q̃uo contractum viciet in l. ij. de reſc. vend. nu. 17, fo. 86, & an dolus ex propoſito. & dolus re ipſa æquipareatur ibid. nu. 62, cum ſeq. fol. 94
Doli actio non ſemper competit vbi datur exceptio doli ibid. nu. 30, & quando exceptio doli odioſa dicatur, num. 68, cum ſequen. 92, & 97
Dolum allegans an illum probare debeat in l. diem functo, nu. 53, cum ſeq. & ibid. quo modo probetur. 140
Dolus dicitur eſſe in obſeruante cõtractum in l. ſi quis maior nu. 190 76
Dolum committere dicitur qui contractum non obſeruat in l. ſi. C. de pac. nu. 153. f. 42
Domicilium vide de hoc plura in ſummarijs l. cum quædam puella, f. 160. & in l. exigere dotem. 118
Dominatio aſpera rebellionem cauſat, & an eo caſu ſit licitum eorum ſubditis dñm expellere in l. ij. de orig. iur. n. 366. fo. 107
Dominari cupientes fouere magna eſt reip. peſtis ibid. nu. 349, cum ſeq. 105
Dominia ſunt de iure gentium, ideo per imperatorem tolli nequeunt in proœ. ff. nu. 21, f. 46, & ſemel quæſita iuſte non ſunt reſtituenda licet ſuperueniat ſciẽtia rei alienæ, & an quando facta fuerit diuiſio dominiorum, & cur in l. ij. de reſcin. ven. nu. 27. cum ſeq. 88
Dominus non exiſtens quandoque alienat, nu. 32. in proœ. 45
Dñij in alterum tranſlatio an per pactũ poſſit impediri vel per hipothecam generalem non ſolum ſpecialem quando eſt facta prohibitio vel pactum de nõ alienan. in l. ij. C.

l.ij. C.de pact.inter empto. nu. 136. cum ſeq. fol. 1 7, A .. atio eſt conſolidatum directo penes quem debeat remanere fa cta terminatione, ibid.nu.147 179
Communium fructuum acquiſitionem cauſa, nu.211 167
Domini alicuius loci ſi delinquunt vnus alterum punire non poteſt in §.j. l vni.l.ſi quis iuſd. nu.30 199
Domini appellatione de quo intelligitur in rub.in d.l.vnicæ,nu.15 1 6
Domus appellatione illorum de domo qui veniant,& vtrum priuilegium conceſſum illis de domo cōpetat familiaribus,& miniſtris in l.lecta,n.69,cū pluribus ſe.f.177
Donatio de hæredita.viuentis, & pariter eius de cuius vita vel morte dubitatur prohibita eſt in l.ſi emancipati,nu.88,fo.231
Donatio ſimplex facta filio in poteſtate an, & quando ſit conferenda ibid.nu.177, cū ſeq. & nu.190, cum ſeq. 140
Donationis appellatione an veniat donatio inter viuos tantum,ibid.nu.183 241
Donatio facta ab Imperature vel rege filio proprio an ſit conferenda,ibid.n.194,243
Donatio ſimplex facta à patre filio ſi emancipato eſt conferenda, & an tunc filius in poteſtate teneatur emancipato conferre ſuam ſimplicem donationem in d.l. ſi emancipati, nu.197
Donatio facta per Conſtantinum Silueſtro Papæ an valuerit in rub.proœ.n.79, f.41
Donatio omnium bonorum ſimpliciter facta poſt mortem valet,& cuius qualitatis ſit in l.fin.C.de pact.nu.215 48
Donatio cā mortis de omnibus bonis præſētibus,& futuris valida,num.217, fol.eod.
Donatio omnium bonorum eſt valida, quia de præſentibus intelligitur, nu.218. ibid.
Donatio facta in pœnam mutationis vel reuocationis teſtamenti eſt nulla, etiam de re particulari,ibid.nu.221,cum ſeq. 49
Donatio facta à teſtatore non tollitur per diſpoſitio.teſtamentariam ad oppoſitum, ibid.nu.225 f.eo.
Donatio omnium bonorum præſentium, & futurorum inter viuos an, & quando valeat ibid.nu.237. cum pluribus ſeq. f.51
Donatio omnium bonorum facta ab exiſtēte in extremis an valeat ibid n.226,fo.49
Donator omnium bonorum ſuorū præſentium, & futurorum an rem poſſit diminuere ex cā dotis ſuata auc.res quæ ibi.n. 272,f.55,cū ſe.vbi pulchra quædā de materia illius auc.& ibid.in verſ.ad vnū ēt late de donat. facta abſenti notario ſtipulā. an & qn̄ ſubſiſtat,& an exigat ratihabi.in præiudicium tertij cui ius quæſitum fuit in l.ij.de pact.inter empto.nu.127.fo.155
Donator læſus,& deceptus quomodo infringat donationem in l.ij.de reſc.n. 135. 111
Donatio viciſſitudinaria ſeu reciproca an & quando ſubſiſtat in d.l.fin.num.274,cum ſequent. 56
Donatio hæreditatis vel partis hæreditatis an ſubſiſtat ibid. nu.278 56
Donatione cā mortis hæreditas dari poteſt, ibidem,& an accedat ad naturā cōtractus vel vltimæ volūtatis ibidem,nu.287. f.57
Donatio cā mortis an & quando hodie perficiatur pacto nudo in rub.de pac.n.16.5
Donatio propter ſuperuenientiam liberorum an & quando reuocetur in l.j. C. de de pact.nu.38,cum ſeq.fol. 12,& ibi an reuocetur per ſuperuenientiam libertorum legitimorum.
Dos in quo loco ſolu.mat. exigi debeat in l. exigere dotem,nu.3 118
Dotis collatio quo iure fuit introducta in l. ſi emancipati,nu.148,cum ſeq. 137
Dotis lucrum quod facit maritus ex forma ſtatuti prædecedente vxore an ſit conferendum,ibid.nu.168 239
Dotes filiorum ſociorum oium bonorū an ſint de cōi conſtituendæ ibi.nu.202,f.271
Dotis primæ conſtitutiō an cenſeatur repetita.in ij.mat.in l.diem functo, n.93 144
Dotis lucrum an regulatur à ſta.viri vel vxoris in l.eum quædam puel.nu 214.161,& in l exigere dotem. 118
Dotis cōſtitutio tripliciter exceſſiua dici pōt & qūo ac qn̄ data læſiōe reſcindi reformariq; poſſit in l.ij. de reſc.vē.n.61, cū ſe.94
Dubitatio de vno præſupponit,cætera habilia in l.vinum , nu.3 262
Duplici iure coniunctus præfertur coniuncto vno iure tantum in l. vnica quando non pet.nu.36 203
Duum viri an magiſtratus ſint municipales in d.l.ij.de orig.iur.nu 417,f.112, & lata de illis in princ.l.vnicæ. ß.ſi quis iuſd.nu. 27, cum ſeq. 184

De litera E.

ECcleſia & monaſt.an dicantur de territ. vel diſtrictu ibiq; geſta vel commiſſa domini facta in territorio vel extra in lege extra territ.nu.6,& 13 f.168.169
Eccleſia cultrix iuſtitiæ eſſe debet in l.ij.nu. 10, C.de reſcin.vend. 85
Eccleſia Romana aliarum mater eſt non domina in proœ nu.26 45
Eccleſia non tenetur defendere cum armis, quinimmo armorum auxilium ad malos coercendos poſtulat ibidem, nu.52, cum ſequent. 46
Eccleſiæ immunitate quomodo, & qualiter gaudeat cōfugiens ad eam , vel ad corpus Chriſti,vel ad ſtatuam principis in l.vinū num.49,cum ſeq. 268
Edictum perpetuum quod ſit in l.ij.prælle. nu.606,f.126,& in l.ſi emancipati,nu.62, fol. 229, & in lege vnic. quando non pet. par.nu.4 209
Edilium multæ ſunt ſpecies in d.l.ij.nu.232 fol.103,& 278,406, fol.108 111
Effectus rei dicitur quādoque capi iudice in ciuitate iuſd.ibid.nu.200 93
Effectum magis quam modum curamus in l.ſi emancipati,nu. 17 225
Filij iuriſcōſulti integerrimi fuere,& pauperes in d l.ij.n.484,cū ſe.& n.497,f.117,118
Elementa quaſi eleuamenta dicta ſunt in proœ.nu.62 47
Elimare quid ſit in proœ.nu.168 54
Eloquentia an ſit præferenda iuris ſcientiæ, in d.l.ij.nu.499, cum ſeq. 118
Emancipatio vnde deriuetur in l.ſi emancipati.nu.60 229
Emancipatio ad liberos manumiſſio ad ſeruos ꝓprie loquēdo pertinet q̄uis plerūq; in iure confundantur,ibid.nu.62 229
Emancipatio eſt facti , ideo probanda eſt ab allegante eam, nu.77.ibid. 230
Emancipati inuicē non conferunt ſm̄ tempora iſtius legis ſed ſuus bene confert. emancipatio profectitia,nu.55.ibid. f.228
Emancipati hodie conferunt inuicem,profectitia,nu.153,cum ſeq. 238
Emancipati hodie aduentitia non conferūt etſi via diſpu. contrarium defendi poſſit, ibid.num. 169.cum ſeq. 238
Emancipationis,& patriæ poteſtatis differētia quomodo, & qualiter ſit hodie ſublata,ibid,nu.107,cum ſeq. 233
Emendans ſubtiliter factum laudabilior eſt eo qui primus inuenit in d.l.ij.de orig.iu. nu.35,f.80,& in proœ.nu.197 58
Emolumentum dr̄ etiam illud ꝙ prouenit ex cā onerosā ex quo plura inferuntur in l.ſi quis maior,nu.138,cum ſeq. 70
Emphyteuſis alteri concedi non poteſt niſi contra de morte emphyteutæ in d l j. de pact.nu 64 17
Emphyteuta qui iurauit ſoluere canonem in aliquo termino, ſi non ſoluat priuatur iure emphyteutico & melioramentorum non expectato biennio , aut triennio in d. l.ſi quis maior,nu.51 62
Emphyteuta p̄p̄ iurm̄ ſi ceſſat in ſolutione canonis cadit ſtatim a iure ſuo,licet ſtatutū vel decretū principis diſponat ꝙ nullo t̄pe ceſsās ſoluere canonē a iure ſuo cadat niſi ſtatuti vel decreti cōfirmatio ſūmi pōtificis certa ſcia acceſſerit ib.n.55,cū ſe 63
Emphyteuta qn̄ ſoluit magnā penſionē quæ corrn̄det fructib.dr̄ potius cōductor q̄ emphyteuta i l.ij.de reſc.vē.n.202, cū ſe.120
Emphyteuſis autæ portio deficiens in pſōna vnius qūo & quo iure ad alios ſpectet in l.vnica quando non pet.par.n.70, 215
Emphyteutæ ſucceſſor an teneatur inueſtiturā capere à dn̄o in l.ij.C.de pac.iter emp. n.108,cū ſeq.vbi ēt quid de vaſallo. f.153
Emphyteuta deficiens in ſolutione vnius numi penſionis egregię quātitatis à iure ſuo non cadit ibidem,numero 165, fol.161
Emphyteuta ſine conſenſu domini rem alienans cum pacto de retrouenden & in tempore redimens caducitatis pœnam euitat ibidem,num.174, & ſiluam extirpare non poteſt ibidem,nu.183, fo.162,& 164
Emphyteuta ſecundus vbi emit a primo de conſenſu domini non tenetur facere nouatio.aliam ibidem,numero 244,fol.179
Emphyteuta nulliter rem alienans an cadat iure ſuo in l.fin.C. de pact.num.51 30
Emptio & vend. nulla de nouo naſcitur in d. l ij. C.de pact.inter empt. ſed ſimpliciter agit ad reſtitutionem rei ibid.n.13, f.135
Emptor agens ad fructus rei venditę tenetur ad vſuras retenti pretij & quid ſi non fuit in mora ſoluēdi pretium, aut res fuerit ſterilis nullos fructus producens in l. curabit,num.22,& 31, cum ſeq. fol.193
Emptor debet eſſe aſtutus, vt in conſcientia non teneatur ad fructuum reſtitutionem quando emit cum pacto de retrouend.ut in mente gerat emere non pignori capere in d.l.ij.de reſc.ven.nu.59. in j.limitat.89
Emptor qui rem promiſit retrouendere intra annum ſi licentiam à tali domino volens alienare obtinuit ſub pœna, & ante habitam licentiam pendente termino alteri non vendidit in pœnam promiſſam incidit ibidem, numero 178 folio 116
Emptor an teneat ſtare colono, & de clauſula ſaluo iure coloni, ibid.n.220,cū ſe.123
Emptor & venditor ſunt correlatiua & quādo diſpoſitum in vno cenſeatur diſpoſitum,& in alio in l.ij.de reſcinden.vendit. numero 54,& 173 fol.93,116
Emptio multipliciter illicita cenſetur in l.ij. de reſcinden.vend.num.13,cum ſeq. f.86
Emulor multipliciter ſignificat proœ. digeſtorum,numero 209 fol.59
Ennium poetam Cato cum Sardiniam obtinuiſſet Romam duxit in d.l.ij. de origi. iur.numero 485,vbi de eo plura. fol.117
Epaminundas thebanorum dux vxorem noluit accipere ne ſui diſſimilem filium ſuſciperet in d.l ij.numero 485 fol.eo.
Epheſij corrupti vitijs legem iniquiſſimam condidere ibidem,num.73, cum ſeq.f 83
Epigrāma pulcherrimū ꝙ eſt in fronte pandectarum

declarũ Florẽtiæ, legas i cnb.pro.n.28, 36
Epilogare debemus exemplo iuriſconſ. in d. l.2.nu.194, & 583 — 92, & 125
Epiſcopus olim beatiſſimus dicebat hodie reuerendiſ. in proœ.nu.290 — 65
Epiſcopus an poſſit laicis pœnam imponere eoſq; carcerare in prin. l. vnicæ ſi quis iuſdicenti, nu.25, & 26 — 184
Epiſcopus extra diœceſim ſuã an poſſit confirmare elec. conferre beneficia, & ordinare in l extra territ nu.29 — 171
Epiſtola miſſiua an datam cõtinere debeat in proœ.nu.166 — 66
Equitum magiſter quis ſit, & cui ex noſtris magiſtratibus æquiparari poſſit in d.l.2. de ori.iur.nu.257, cum ſeq. — 98
Aequiparati duo caſus quando ſunt a l.antiqua diſpoſitum per legem nouam in vno locum habet & in altero in l.2. de pac.inter empt.nu 22 — 136
Aequiparatorum idem eſt iudicium in l. ſi emancipati.nu.182 — 241
Aerariũ æris erat repoſitoriũ in l.2.de or.iu. nu.326, cũ ſe. vbi de ærario plura dñr. 103
Erogare quid ſit in prõ.nu.103, cũ ſeq. — 54
Error paruus in prin. ſit maximus in ſi in l.j. de orig.iur.nu 26 — 65
Eſt verbum etiam ad præteritum adaptari poteſt in l.diem functo, nu.9 — 135
Aeſtimatio quãti plurimi an veniat ex diſpoſitione hois vel legis in l.vinum, n.19, 264
Aeſtimatio quanti plurimi momentanea cõtra moroſum conſiderati ibid.nu 36 cum ſe. f.266. & in l.ij.de reſcin.ven. n.251, 128
Aeſtimatio rei mobilis ſit de facili, re corã iudice præſentata in l.j. de ſent. quæ pro eo quod intereſt nu.146, & ibi in ſummario plura de æſtimatione. — 267
Aeſtimatio æſtimatores æſtimũ plura de ijs i d l.2.de reſc.vẽ vide ibi i ſummarijs. 131
Aeſtimationem petens rem videtur petere l.ſi emancipati.nu.39 — 228
Aeſtimatio fundi alienati cũ pacto de retrouendẽdo an fieri poſſit per æſtimatores ẽt pro tpe præterito, in l.2.de pact.inter empt.n.246, & 260, f.179, & 182, etiam in d. l.2. de reſcind.vend in ſummarijs. — 131
Aetas quinquaginta annorũ dr̃ gradis & ſterilis in muliere, non in viro qui generare poteſt vſq; ad octuageſimum annum, & vltra in l.2.de orig.iuris, nu.584 — 125
Aetatis legitimæ appellatione quę veniat, & quæ intelligatur ibid.nu.79, fo.84, & in l. 2.de pact.inter empt nu.158 — 160
Aetas tam maior quam minor probanda eſt per allegantem eam in l.ſi emãcipati, nu. 91, f.241, etiam cuius naturæ ſit in prin.l. vnicæ ſi quis ius, nu.40 — 185
Ethica cui legali ſciẽtiæ ſupponatur quid ſit in rub proœ.nu.21 — 34
Etymologia nominis vel cognominis quando varium præſtet argumentum proœ. ff nu 181 — 57
Etymologiam ſui nominis reſpicientia mala faciens verum nomen perdat in rubr. proœ.ſ.ſſorum.nu.54 — 37
Euictionis materiam vide in l.vend. — 215
Euphonia mala vitanda in proœ.nu.2. & in l.diem functo.nu.5 — 135
Exactiones publicæ ſæpe variantur ſecundũ varietatem temporum in l.2. de orig.iur. nu 531.cum ſeq. — 121
Exceptio non numeratæ pecuniæ non erat cognita de iure ff.in l.lecta, nu.61 — 276
Exceptio tria non intereſt peremptoria dicatur in l. 1.de inoffi.teſt. nu.19 — 226
Exceptionis ope vel ipſo iure quid fieri plurimũ reſert in l.j. C.de pac.n.12.cũ ſeq. — 9
Exceptio quædam eſt intentionis, & facti de qua in d.l.j nu.21.& 69 de exceptio. anoc mala habetur.10 — 21
Exceptione legitima tutus non dicitur in mora in d.l.lecta nu.123 — 282
Exceptionem habens poteſt implorare officium iudicis vt declaret æſtimationem ſibi competere in l.diffamari, nu.5 — 275
Exceptio collationis non factæ an impediat litis conteſtationẽ & an per tertiũ opponi poſſit in d.l.ſi emancipati, n.50, cũ ſe. 228
Exceſſus immoderatus malã habet in ſe præſumptionem ibi.nu.59.in 4 limitatione.
Exceſſus cur potius vitiet in iudicijs quã in contractibus in l.extra territ.n.51 — 175
Excommunicatio potuit eſſe nota iuriſcon. in rub.proœ.nu.20 — 35
Excommunicatus non intentat beneficium l.diffamari in l.ipſa nu.13 — 27
Excommunicandi poteſtas penes laicum aliquando reſidet in lib.exercit.c.ij — 128
Excommunicatus an poſſit abſolui ſine cauſæ cognitione ſine citatione & extra territorium in l.ſi.de iu.om.iu.nu.33 — 172
Excuſſio principalis debitoris non requiritũ, vbi adeſt conſtitutũ in proœ.ff.n.211 — 59
Executio ſententiæ dicitur illius commodũ, & vtilitas in l.ij.de ori.iu.nu.201, cum ſe. f.93, & capiẽda ſunt bona antequam perſona condemnati in princip l vnic.ſi quis iuſdicenti, nu.71, cum ſeq.fol 179 vbi etiam plene de remedijs executiuis quomodo & quando cumulari poſſint.
Executio ſententiæ prolatæ per vnum iudicem quomodo & qualiter fieri debeat per alium iudicem in bonis ſitis in ſuo territorio in l.cum quædam puella, n.33 — 263
Executores teſt. habentes diſtribuere bona inter pauperes Chriſti. an poſſint vni dare & quemadmodum alij, emere de prædictis bonis in l.ſing.nu.35, & 56 — 240
Exẽplis qñ vtendũ in l.j.de ori.iu.nu.42 — 77
Exemptum eſſe locum & extra terri. eſſe an ſint paria in l.extra terri.nu.5, & 13 — 168
Exercitationum pulcherrimum libellum, vide in. — 127
Exhæredatio filiorum non valet niſi cauſa legitima fuerit expreſſa & inde per hæredẽ probata in rub. & l.hoc colore de inoffic. teſt.nu.3, & 6 — 223
Eximens aliquem à manibus familiæ iudicis vel à carceribus illum liberãs quomodo puniatur in §.is videtur, num.26.cum ſeq.fol.198, & iuxta in verbo carcer.
Exiſtimare & æſtimare differunt in d.l j. de orig.iur. nu.8 — 74
Exoleuerunt leges ideſt ab vſu remotæ ſunt in d.l.ij.de orig.iur. nu.41 — 81
Exordium, præfatio, præludiumq; differunt in d.rub.proœ.nu.94 — 42
Expectatiuam ad præbẽdam certi hominis, non vacantem an per ſummum pontificẽ dari poſſit in l.ſi C.de pact.nu.56, f.30, & nu.128.cum ſeq.fo.40, & data ad vacaturam an & comprehendat vacantem, nu. 131.f.eo.& quid de officijs ſecularibus ibidem, nu.66 — 32
Expenſæ appellatione an veniat verum rei pretium in §.ſi.l.1.ff.ſi quis, nu.12, f.206
Expenſa leuati inſtrumẽti an debeat reſtitui in retrouenditione faciẽda in l.ij.de pact. inter empt.nu.237 — 178
Expenſarum damno plectitur temere agens ibid.nu.265, f.183, & in § meminiſſe, n.3. fol.232, nec manibus expenſis quis debet ſe vera in l.1.nu.184 de inoffi.teſt. — 226
Expenſis ſuis facere debet qui aliquid facere tenetur in l.diem functo, nu.102 — 145
Expenſæ factæ per vnum ex ſocijs omnium bonorũ in ſtudio vel doctoratu an imputentur ſocietati vel in partem ſtudentis tantum in l ſi emancipati.nu.201 — 244
Expenſæ factæ in re empta an ſint reſtituendæ reſciſa venditione in l.2.de reſcin.ven. num.152, cum ſeq. — 113
Experientia eſt rerum magiſtra. in d.l.diem functo. — 135
Expreſſim conſtare de mente teſtatoris nolentis collationem fieri quomodo dicatur in d l.ſi emancipati, nu.39 — 228
Expulſi de aliquo loco an banniri aut deportati dicantur in proœm.ff. vbi de his plura, nu.162, cum ſeq. — 63
Ex quæſtor exconſul ex magiſter de ijs ibid. num.191 — 58
Extenſio nõ ſit ad alium quam nominatum in l. quando idem verbum pluries repetitũ in l.ſi quis maior, nu.46, fo.62, & in pœnalibus quando ſit licita nu.48.fo.eo.& in l.2, C.de pact.inter empt.nu.82, & fo.147, in l.ſingula, nu.69 — 244
Extimatio rei infra in ver. valor & plene in l.ij.de reſcin.venditin.in ſummarijs, f.82. & in l. vnica de ſentent. quæ, numero 74, & 133 — 259, & 266
Extincta non reuiuiſcunt in d.l.diem functo nu.134, cum ſeq. — 148
Extraordinaria pęna poteſt eſſe vſq; ad mortem excluſiue in prin.l.vnicæ, ſi quis iuſd. num.8 — 182
Extremis probatis ceſſat probatio medij in §.1.ſi quis iuſd. — 193
Extremum vario modo intelligatur, quis dicatur in extremis laborare. an poſſit eſſe extremum ſine medio & quouſq; ſe protendat extremitas in §.1.d.l.vnicę nu.j.17 & 20.cum ſeq. — fo.eo.& ſeq.

De Litera F.

FAcere quis debet quod ſibi non nocet, & alteri prodeſt in l.diem functo, numero 111 — 116
Facere actum nequiens an facienti conſentire poſſit in l.ſi.C.de pac.n.136, & 140, 41
Factio quid ſit & quantum malum in ciuitate in l.ij.de ori.iur.nu.354 — 106
Factum nulliter quando à lege puniatur in d.l.ſi.C.de pact.nu.122 — 39
Falcidia eſt generale nomẽ ad omnem quartam, in §.quarta, nu.7 — 229
Falſum eſt crimen publicum in d.l.2. nume. 404. — 111
Falſum omnino non eſt quod primordio veritatis iuuatur in proœ. nu.102 — 49
Familia præſumitur talis qualis eſt dominus in rub.proœ. nu.22 — 35
Familiaris inimicus magis idoneus eſt ad nocendum quam alia quæuis peſtis in d.l. 2.nu.106 — 86
Famulus qui cœpit ſeruire tribus ſcholaribus quorum duo receſſerunt ante finẽ anni an tantum habere debeat quantum ſi omnes remanſiſſent: & ſi alij aſſociati tribus augendũ ſit ſalarium in d.l. diem functo, nu.159, cum ſeq.& 215 — 151, 158
Famulus infirmitatis tempore non debet ſalarium cõſequi & quid ſi vult ſeruire per tantundem temporis ibi nu.215.f.eo.158
Faſcium appellatione quid veniat, & intelligatur in d.l.2.de ori iu.nu.303 — 103
Faſti, & nephaſti dies qui ſint ibid.n.112.f.86
Fauore publico receditur à regulis iur.com. ibid.num.101 — eo.
Fauore miſerationis cã introducta an renunciari poſſit in proœ.n.186. cum ſeq. — 65
Felicitas magna ſi a parente claro filius non degenerat in l.2.nu.284 — 100

Felix quis dictus, & in quo cōſiſtat felicitas, in rub. in procę. nu 72 cum ſeq. 40

Fœminæ a ſucceſſione excluſæ aliquando admittuntur beneficio maſculorum in l. 1. de pact. nu. 52 15

Fœnerari ſolitus quomodo probetur in l ij. de pact. inter empto, nu 56 142

Feriæ multiplices fuere in d. l. ij. ff. de ori. iu. nu 412, cum ſeq. 111

Ferre ad populum & referre ad ſenatū quid ſit ibid nu. 347, cum ſeq. 105

Ferro viam aperit qui per contraria tranſit in l. diem functo, nu. 4 135

Fœtus & partus pecorū inuentorum mancipiorū an cedāt lucro debētis retrouendere in d l. de pac. inter emp. & ven. n. 140, 279

Feudalia non tranſeunt ad naturales ex fœmina illuſtri etiam quod ſint matris in l. ſi qua illuſtris, nu. 38 273

Feudum Titij viuentis vel mortui cōceſſum non cōſiſtit iuribus etiam inde Titio mortuo in l. ſi C. de pact. nu. 72 33

Feudum vaſſalli viuentis an per dominum poſſit alicui concedi ſaltem ſub conditione ſi contingat domino aperiri illud ibid. num. 132 40

Feudum an poſſit dari & concedi filię in pręiudicium agnatorum domino conſentiente ibid. nu. 159, cum ſeq. 43

Feudum an poſſit vni filiorū per patrē dari vel teſtō relinqui ibid nu. 161, cum ſe. 43

Feudum & emphyteutim capere non prohibetur qui fecit quietationem de omni eo quod petere pōt de hęreditate paterna, n. 167 44

Feudum an in eius ſuſceptione agnati proximi dicat ſpē probabilē hēre ibi. n. 183 57

Feudum quod conceditur mediante pecunia, vel pro annuo cenſu, vel ſeruitijs realibus nō eſt propriè feudū, ſed emphyteuſis vel locatio in l. ij. de reſcin. ven. n. 207 121

Fictio ſuper impoſſibili non cadere quō dicatur in l. diem functo, n. 77, & 136, fo. 143 148, & in l. ſingularia, n 198. cum ſe 259

Fictio nō debet plus operari quam veritas, diuerſimode inducitur in l. ſingularia, nu. 31, & 152 f. 240, 255

Fidei præſtatio & iuramentum an æquiparētur in l. ſi quis maior, nu. 100. cum ſe. 67

Fideicommiſſum etiam ex coniecturis inducitur in l. j. C. de pact. nu 47 14

Fideicommiſſum conditionale non traſmittitur ad hęredem niſi in certis caſibus ibidem, nu. 36 5

Fideicōmiſſarius pendente cōditione fideicōmiſſi ac viuente grauato verum dicat habere ſpem probabilē in hære. per fideicō. reſtituenda, ita vt poſſit cautionē de reſtituendo adueniente conditione petere, cōfectionem inuentarij exigere, illud remittere, cedere, vendere, donare, aut de eo, vt de alijs ſuis bonis quæ ad eum pertinent diſponere in d. l. j. n. 10, 16, 17, 41, 47, cum ſeq. & 88, fol. 9, & ſeq. & in l. b de pact. nu. 182, fo. 45, & in d. l. ij. de pact. inter empt. n. 38, cum ſeq. f. 158, & per diuiſionē. verū recedatur à fideic. in d l. j. de pact. n. 55 16

Fideicommiſſ grauatus an poſſit alienare bona fideic. ſubiecta in præiudicium futurorum liberorum quibus reſtituere grauatus eſt, & an fideicum. dicatur iniquum, & inducere votum captandæ mortis in d. l. j. nu. 10, 41, cum ſeq. fol. 9, cum ſeq.

Fideicom. an debeantur bona ab hærede recuperata virtute pacti de retrouen. in prīal. l. ij. de pact. inter empt. & nu. 254 181

Fideiuſſor non obligatur nudo pacto, & an ceſſatur liberatus facta prorogatione termini reo principali in l. lecta, num. 99, & 122 fo. 181, 182

Fideicom emēs rem fideicom. ſubiectam an poſſit melioramenta facta in ea re petere in l. j. de ſentent. quæ pro eo, nume. 72, cum ſeq. 259

Fides ſeruanda eſt in quolibet contractu in l. ij. C. de pact 25 137

Fides mala authoris quando noceat ſingulari ſucceſſori in præſcriptione ibidem, numero 92 180

Filij illegitimi quomodo ſuccedant matri, & etiam inter ſe in l. ſi qua illuſtris. 2?8

Filij positi in conditione quando cenſeantur eſſe in diſpoſitione ſupra in verbo cōditio.

Filij appell. an nepotes comprehendantur & an filij reges viuo prē reges appellari poſſint & ſtudēt plerunq; filij excellere in eo laudis genere in quo ſui pdeceſſores claruerūt in l. ij. de ori. iu n. 31, 51, & 503, 80

Filius an præſumatur eſſe in poteſtate patris in d. l. ſi emācipat, n. 78, vſq; ad n. 94, 2?0

Filia in poteſtate patris manens cur dotem aduentitiam emancipato ſibi omnia conferenti non conferat ſecundum ius l. filiæ dotem ibid. nu. 96 232

Filiaſami. de iure ſeruorum multipliciter poterat habere proprium ibid. nu. 186 242

Filia nupta remanet de agnatione patris, & tenet prorogatiuas veteres in l. cum quædam, nu 13 161

Filiusfamil. ſit emit rem & poſt duos dies fecit pactum de retrouend. an ſine conſenſu patris poſſit retrouendere in l. ij. C. de pactis inter empt. 208, f. 167, & an ex re patris vel ex cauſa aduentitia præſumatur quæſiuiſſe ibid. nu. 253 181

Filius ex quocunq; capite veniat ad bo. poſ. aut hæreditatē an veniat ſemper vt ſuus in l. vnica, quando non pet. par. n. 25 214

Filiusfamil. viuente patre an poſſit licite debitores paternos liberare & an liberando pœnam incurrat in l. ſi. C. de pact. nu. 44, & 116 28, & 38

Filius ingratus qui purgauit ingratitudinē, an inde poſſit a patre exhæredari ibidem, nu. 147, cum ſeq. 42

Filius reſpectu legitimæ quando ſpem probabilem habeat in bonis paternis patre viuente, ita quod eam petere poſſit ibid. nu. 285, fol. 57, & quando teſtari poſſit in l. j. de inoff. teſt. nu. 21 226

Filia ſi renunciauit bonis paternis & maternis in manibus fratrū & patris cum iuramento, an inde poſſit ſuccedere ſolo patre ab diſponente iuramentūq; filiæ remittente in d. l. ſi. nu 99. cum ſeq. f. 36, vbi late de materia dictæ renunciationis & ſi fuerit prætermiſſa vel exhæredata tunc non annullat nec impugnat teſtamentum in l ij. de inoffi. teſtam. nu. 4 224

Filiafam. an poſſit teſtari de dote item poſſit per viam contractus de ea diſponere, ibid. nu. 12, fo. 27, no. c. ſi. 25

Filia excluſa ab hæreditate patris per renunciationem mediante dote an ſint pariter excluſi filij ſui in l. vnic. quando non pet. par. nu. 42 219

Filia dotata excluſa a ſtatuto poteſt inuita dotari ad effectum excluſionis in l. ſi n. de pact. nu. 163 43

Filia excluſa a bonis patris non cenſetur excluſa a ſucceſſione illorum bonorū quando ex fraterna ſucceſſione vult venire ibi. nu. 166 43

Filia quæ renunciauit bonis pat. mat. & frat. an poſſit contrauenire rōne enormis, vel enormiſſimæ læſionis iuramento non obſtante ibid. nu. 203, cum ſeq. 47

Filia quæ renūciauit bonis paternis cum iuramento ſalua legali exchyta quando poſſit ad dicta bona venire ibid nu. 210 48

Finis ſit ne potentior principio in l. 1 de ori. iur. nu. 18, f 75, & in § videtur, nu. 1 cum ſeq. fol. 193, & quis ſit finis iuris ciuilis, & iuris canonici in rub. de ori. iu. nu. 6 71

Finitæ potentiæ actus non producunt effectum infinitum in l. extra territ. n. 17 170

Firmium quomodo exponatur in l. 2. de ori. iur. nu. 546 122

Fiſcus & eccleſia in priuileg is an à pari procedant in l. 2. de pact. inter empt. nu. 152, 180, & in l. venditor, nu. 16, cum ſeq. vbi quid de clerico. 217

Fiſco an & quā ſit magis fauendū quā priuato in l. die functo, n. 173, f. 153, & plura ad fiſcum pertinentia vide in verbo confiſcatio, & in verbo indignus.

Flauus & rubeus differunt in rubr. procę. numero 59 39

Flaua pecunia dicatur & quæ ſint flauiſſe & de flatoribus & cuſſoribus monetæ in l. 2. de orig. iur. nu. 387 109

Foris exiſtentia ad nos non pertinere quomodo intel. in l ſi. de iu. om. iud. n. 54 175

Forenſis Mediolani exiſtens in prin quadrageſimæ an poſſit licite carnes edere vt faciunt ipſi Mediolani & quid etiam de exiſten. in partibus Cataloniæ in ſabbato in l. cum quædam puella, nu. 28 165

Forma iuramenti a lege data eſt ſeruanda, & quādo poſſit impleri per æquipollēs in l. ſi quis maior, nu. 104, & 118, fo. 68, & 80

Formulæ ſunt hodie ſublatæ quia periculoſum erāt ex vno errato a tota cauſa cadere in l. 2. de ori. iur. nu. 94, f. 85, & quo capiatur formula in procę. nu 103 59

Forte de natura eius vide in l. ſi. C. de pact. nu. 26 26

Fortuna quo altius euehit magis timeri cōuenit in l. 2. de orig. iu. nu. 559 125

Forum fortiri & act. ligari an a pari procedant in l. ſi. de iur. om. iu. nu. 15 169

Forus contentioſus & conſcientiæ differunt etiam ſecundum canu. in l. 2 de reſc. uend. nume. 22. 67

Forus contractus domicilij & originis plura de his in ſummarijs. l. cum quadam puell. 159, & in l. exigere dotem. 118

Francia & Gallia ſubditæ fuerunt Iuſtiniano & Roma. Imperatoribus in rub. procę. nu. 64 40

Franchorum Rex hodiæ coronam gloriæ ſuper reges obtinet ibid. nu. 65 fol. eo.

Franchandi ius an comprehendatur in legato facto de creditoribus ſuis in l. 2. C. de pact. inter empt. n. 166, f. 161, & an cadēs à iure locationis ob non ſolutionem penſionis ſit pariter priuatus iure Franchandi ibid nu. 167, & 162, de affracamentis.

Fratrum appellatione qui veniant, quāta ſit eorum legitima ex quibus cauſis priuari poſſit ſucceſſione fraterna in l. 1. de inoff. teſt. nu. 6, & 17, 224, doleatque magis fratrem præferri in hære. paterna quam extraneum in l ſi emancipati, nu. 114 233

Fraudem fraude repellere licitum eſt in §. quarta, nu 16 231

Frequentia commendat materiam & lex multum illi fauet in d. l. 1. nu. 1 224

Fructus quandoque petuntur vt intereſſe quandoque vt fructus & veniunt diuerſimode in l. curabit, nu. 69 196

Fructibus fundi venditis ſi læſio & deceptio adſit quō ſuccurrāt l. 2. de reſc. n. 170 115

Fructuū reſtitutio nō venit in reſciſſorio iudicio intentato virtute d. l. 2. niſi poſt moram

ram etiam quod fuerint maximi ibidem, num.40 90

Fructus an ſint reſtituēdi vbi reſcinditur cō tractus ex pacto vel aliter & quid ſi titulus ſit reuocabilis in l.2,de pact. inter empt.nu.8,cum ſeq. 135

Fructus rei an & quādo debent & oſtendūt æſtimationem ipſius rei ibidem, nu.233, cum ſeq. 177

Fructus ſunt reſtituendi poſt oblatam pecuniarum quantitatem promiſſori de retrouē.ſecus in oblatione facta hæredi nīſi facta fide pacto de retrouen.& quid de percipiendis & quando habeatur ratio fructuum a tempore moræ in contractibus ſtricti iuris,& quando quis vult redimere in medio vel fine anni quid erit de fructibus & quomodo fiet diuiſio ibid. nu. 17, cum ſeq.& 25,& 100 137

Fructus præcoces colligens ex fundo retrouend.tenetur redimēti ad intereſſe ibid. num.184 164

Fructus cum expenſis melioramentorū an compenſandi ſint ibid.nu.282 168

Fructus rei pignoratæ an ſint computandi in ſortem non obſtante pacto de ipſis fructibus in ſortem non computandis & donatione de eis facta ibid.nu.228 162

Fugientem inſequi in alterius territ. vel eccleſiam & capere non licet in l. extra territ.nu.20 270

Fugiens ad eccleſiam,ſtatuam principis vel corpus Chriſti quomodo gaudeat immunitate eccleſiæ & fugitiuus debitor an capi poſſit in eccleſia vel domo ſupra in verbo debitor & eccleſia.

Fumos vendere quid ſit in l.2. de orig.iuris, num.316 102

Fundus retrouendendus an oblato pretio, poſſit,à quocunque poſſeſſore vēdicari,in l.2,de pact.inter empt.& ven.n.113,f.156

Funeris impēſa valde priuilegiata in §.quarta,num.13 230

Furtiue rem debitoris capere aliquando licet in l.2,de ori.iur.nu.207, f.94,& qn̄q; remuneratur furtum ibid.n.88,cū ſe.f.8

Futura bona an veniant in obligatione ſimpliciter facta de omnibus bonis præſentibus,& futuris quomodo intelligatur in l.fi.C.de pact.num.105,cum ſeq.f.38,& in alia diſpoſitione 20 & quando veniant & comprehenduntur futura,num.129,cum ſequen.& 235 50

De litera G.

GAbella ſeu data litis an ſolui debeat de ſumma petita vel de debita in l.quū quædam in § quoties,nu.5 166

Gemitatus conſenſus non excludit remediū l.2,de reſcin.ven.in d.l.2, num.8.1.in ampliatione & 72 85

Generales theſaurarij noſtri temporis magnifici ſunt & quibus æquiparentur,in l.2.de orig.iur.nu.331,cum ſeq. 104

Generatim ius conſtituere quid ſit ibidem, num.505 119

Genitiui natura eſt importare dominium in proœ.ff.nu.17,fo.44, item vide in rubr.ſi quis iuſd.nu.21 179

Genitum ius primæuum & ſecundarium an bene ſic diſtinguatur in rub.de orig.nu.3, cum ſeq. 69

Genus an tantum operetur quo ad genus quantum ſpecies quoad ſpeciem, in l.fin. C.de pact.nu.57,cum ſeq. 31

Gebellini poſſunt habere ſua ſtatuta,& Guelphi ſua in l.2,C.de orig.iur. nu.134 88

Glo.famigerata,l.2.quæ ſit longa conſue.C. in ver.item & ad hoc quod cōſilium loci repręſentet vicem totius populi exornatur,in l.2,de orig.iur. nu.145, fo.88,& in proœ ff num,39,cum ſeq.in quibus locis tradit etiam quando ſit neceſſaria congregatio capitum domorum. 45

Glo.no.l.apud.ff.de manumiſ.vind.ornatur in d.l.2.nu.445 113

Gloſ.l.filium quem habentem contra allegantes ita ſpecialem ampliatur in l. ſingularia,nu.18, & 19 238

Gloſ.l.2,de diem adie.ornatur in l.lecta,nu. 172,cum ſeq. 290

Gluſ.famigerata in l.vnica, in ver.excedere quando imped inter paul. C. ornatur in proœ.nu.286,cum ſeq. 65

Gloſſ.in l.ſi merces in §.culpæ. ff. locati quō intelligatur in l.diem functo,nu.65,f.142

Gloſſ.l.Lucius,in ſi.de hære.inſtituen. ornatur,in l.j.C.de pact.nu.41 13

Glo.in l.fi.ff de rerum diuiſio.ibi voluit tranſcendere.i.voluntarie tranſcendit, ornatur,in l.ſi quis maior,nu.83 65

Gneus flauius ſcriba vir calidus & facūdus in l.j.de orig.iur.nu.111 86

Gotis quæ regio ſit & cur Iuſt. dictus fuerit gotticus in ſuo proœ.nu.62 42

Gottorum ingens ſtrages per Claudium imperatorem edita fuit ibid.nu.63 40

Gradus eiuſdem dignitatis ſuperioritatem, & inferioritatem recipit,in l.2.de ori.iur. nu.245, cum ſeq. 96

Gregæ in iure ſcripta obſeruāda ſunt in proœm.nu.104 49

Grues & apes regem habent in l.2, numero 198 93

Gubernator.ciuitatum noſtri temporis quibus æquiparent̄ & an præcedere debeant collaterales ibid.nu.461 155

De litera H.

HAbilitas præſupponit̄ omni alio reſpectu cōcurrente qn̄ de aliquo in l. dubitabitur,in l ſi emancipati,n.102,f 232

Habilitatio & habilitare differunt & habitatio eſt inducta a l.diē fun.n.162,& 163,152

Haſta centumuiralis plura de ea in l.2, de orig.iur.nu.397,cum ſeq. 110

Hæliogabalus imperij colluuies filios ſe nolle dicebat nequis ei frugi contingeret ibidem,nu.478,fo.117. Epaminundas vero dux Thæbanorum vxorem nolebat dubitans filios prauos ſuſcipere in verbo Epaminundas.

Hæredi ſuo quis prouidere cenſetur in l.lecta,nu.77 278

Hæreditas aſcendentium eſt magis debita deſcendentibus quam econtra in l.ſi.emācipati,nu.125 234

Hæreditas viuentis non patitur pactionem à tertio ſuper ſe.fieri.l.fi.de pact.n.27, 26

Hæræditas dari poteſt donatione cauſa mortis ibid.nu.278 56

Hæreditas proximi conſanguinei mei an dicatur ſpe mihi debita,ibid.nu.282,fo.eo.

Hæres tenetur ſtare donationi factæ per teſtatorem ibid.nu.221.cum quinq; ſeq.49

Hæredi cenſetur prouiſum per pactum de retrouendēdo licet hæredis mentio facta nō fuerit in l.2,de pac.inter emp.n.3,134

Hæredem & defunctum vnam eandemque perſonam cenſeri quomodo intelligatur, ibid.num.45, cum ſeq. & num.250, cum ſeq. f.139,& 180

Hæres contra legatarium ante acceptationem legati præſcribit abſque mala fide ibid.nu.80 68

Hæres obligatus retrouendere an poſt obligationem pretij teneatur ad reſtitutionē fructuum ibid. nu.94 149

Hæredum vnus poſſidens rem retrouenditioni ſuppoſitam an inſolidum conueniri poſſit ibid nu.104 152

Heredum appellatione in iſta materia & ad hæredes tranſitoria de quibus intelligatur,& quid ſi de hæredibus maſculis ſit facta mentio,ibid.nu.116,cum ſeq. f.154

Hr̄dis appellatione an veniat bo.poſſ in materia retrouen.faciendæ ibid.n.121, 155

Hæres iuſſus vendere per venditionem ſine traditione non eſt liberatus ab actione ex teſtamento ibidem,nu.155 f.159

Hæredi volenti redimere lapſis 50. annis an cōcedi debeat i integrū reſtitutio ex clauſula generali ſi qua mihi &c ꝓpter allegatam ignorantiam ibidem,nu.218; f.161

Hæres an cogi poſſit per cohæredem ad redimendum ibidem,nu.222 f.162

Hæres tenetur ſeruare contractū iuratum à defuncto cōtrauenié tn̄.nō incurrit i piutiū,& an egeat abſolutione à iuſo volens reſcindere cōtractum iuratū à defuncto, in l.ſi quis maior,nu.106,& 112 fo.68

Hæres iurantis non poteſt rōne iuramenti cōueniri coram iudice eccleſiaſtico, ſicut poterat defunctus ibidem,nu.208 cū ſeq. vbi limit.inuenies fol.67

Hæreſis non incurritur niſi pluribus concurrentibus in proœ.nu.22 fo.45

Hermodotus epheſi⁹ cur exul apud Romanos fuerit in l.2.de orig.iur.n.72.cū ſe.83

Hinc,de natura & ſignatione iſtius aduerbij in l.2.de pac.inter emp.& ven.n.161 160

Hypotheca vide q̄ dicat̄ ſuprà in verbo dn̄ij.

Hypothecaria in verbo pignoratitia.

Hyrcos mihi vocabulū ē i pro.n.219.210.61

Homerus de eo late in proœ.nu.294 f.65

Homicidium qn̄ dicatur voluntariè factum in l.2.de pac.inter emp.nu.199 fo.166

Hominem mori poſſe cōſiderare non eſt inconueniens in l.fi.C.de pac.n.32 f.27

Homines facile diſſentiunt in l. 2. de ori.iu. nu.142.cum ſeq. fo.88

Homo ſemel malignitate captus nō reſpicit inde quid agat,ibid.num.370 107

Honeſtatis ius ab oī ſuperioritate debet eſſe exemptum propterea domini non pn̄t cogere ſubditos ire ad tripudiandum in caſtro eorum,ibid.nu.373.& ſeq. f.eo.

Honor debet̄ virtuoſis qui nō ſunt relinquēdi, vt incogniti,ibid.nu.449.& ſeq. f.114

Honores oblatos ſpreuere pleriq; magni viri quamuis hodiernis temporibus (proh dolor) pretio nummario emuntur ibidē, num.558.cum ſeq. f.122

Hortēſius orator Ciceronis ęmulus delicatior quam virum deceret,ibi.n.139 f.88

Hoſpes reſtituens manticā ſeu valiſiam apertā an poſſit à viatore conueniri & ad qd in l.vni.de ſen.q̄ ꝓ eo.nu.130.cū ſe.f.266

De litera I.

IAbolenus Iuriſc.Anto.pij cōſiliari⁹ & pauli iuriſc.ꝑceptor in d.l.2.ď ori.iu.60 f.126

Iā dictio hęc nota eſt improprietatis in pro. n.64.fo.47.vbi ad teſtes infertur deponentes quē poſſediſſe iā annis decē an ꝓbent poſſeſſionē cōtinuatā tp̄is annorū decem.

Idē nō dr̄ mutato n.i d.l.2.ď or.iu n.70. 83

IESV nomen hoc ab angelo fuit impoſitū in ru.in proœ.nu.23 f.35

Igitur eſt dictio illatiua in l.ſingu.n.11. 238

Illegitimorū plures ſunt ſpecies & de illorū ſucceſſione in l.ſi qua illu.nu.1 f.268

Illotis manibus ad menſam non eſt accedēdum in l.j.de ori.iu.nu.35. f.76

Illotis manibus aliquid tractare quid ſit in l.j.de ori.iu.nu.10.cum ſe.de illo prouerbio illotis pedibus ne ingrediaris f.74

Illuſtris mulier quæ dicatur in l. ſi qua illuſtr.C.ad orfic.nu.15 ... 170

Illuſtris quandoque exponitur. i. illuſtrius ſcientis in rub.proœ.nu.87 ... 41

Illuſtriſſimus non importat gradum ſuper illuſtrium poſitũ ꝙ illuſtres gradum faciãt ſeparatum in d.l.ij.de ori.iur.n.144,f 97

Imperator quis diceretur & cur dictus in d. rub proœ.n.29,cum ſeq.f.36, & plura ad materiam facientia vide in ver. rex.

Imperator an dicatur ante coronationem, & an geſta ante coronationem ſubſiſtant & plura de coronis imperialibus ibid.nu. 38, cum ſeq.& per quem ac quando lata fuerit lex de imperatore eligẽdo & creando ibid.nu.47 ... 36

Imperatoris nomen cur non mutetur ſicut fit in Papa ibid.nu.56,f.36, & an bene faciunt Mod.Imperatores poſt imperialem tit.regium ſubſcribentes ibid.u.108, f.43

Imperatorem negare dominum mundi eſt hæreticum, & quomodo vulgarum illud dominium quòd dominus mundi ſit intelligatur in proœ.ff nu.18,& 21 ... 45

Imperator non eſt dominus rerum particularium ibid.nu.82 ... fol.eo.

Imperator ſine cauſa non poteſt dominium rei meæ mihi auferre per viam legis aut reſcripti ibidem, num 31, & 34, cum ſequenti. ... fol.eo.

Imperator eccleſiam tenetur armis defendere ibid.nu 48 ... 46

Imperator an poſſit legitimare in terris eccleſiæ in l.extra territorium,nu.24,f.170

Imperatore caſſato an caſſæ ſint ſuæ leges & an abolito titulo regis ſit abolitus vigor, ſuę legis & quomodo intelligatur illud dictum nouus rex,noua lex in d.l.ij. de ori. iur.nu.42,cum ſeq. ... 81

Imperatorem creandi cauſa fuit multitudo confuſionẽ generans 180,& 181,quod imperiũ eſt vnicũ quodq; reges nõ sũt Imperat.licet in eorũ regnis habeãt iura ip.98

Imperium an ab eccleſia dependeat in rub. proœ.num.33,f.36,& ibid.nu.45, f.eo.de illius origine & an dicatur hodie imperator habere iuriſdictionem ab eccleſia in d l.2,n.189,f.91,& in l.2.de reſc ven.n.2. f.84,& an negans id poſſit puniri de hęreſi in prin.l.vnicæ ſi quis iuſd.nu.4,fol.188

Imperium Romanorum in quem principẽ fuerit primo translatum in rub.proœ.nu. 46,f.37,& in d.l.2,num.153 ... 29

Imperium vtrum dependeat ab eccleſia & an hodie poſſint eſſe ſimul & eodem tempore duo Imperatores vltra præalle.vide plene in l.2.de reſcin.ven.n.2,cũ ſeq.f.84

Imperium põt abdicatiue præſcribi, & ab hac ratione reges Frãciæ,Hiſpaniæ,& Angliæ, & Venetorum dominium eximũtur ab iperiali culmine in proę.n.23,cũ ſe 41

Imperium cur de Græcis in Germanos fuerit translatum ibid nu.49 ... 46

Imperia non debent eſſe diuturna alias male gubernatur ciuitas in d.l.2. n.302, 101

Imperium quomodo per iudices poſſit renunciari ibid.nu.345 ... 105

Implendus eſt contractus per volentem ſe ea eo iuuare in l.diem functo, nu.186,fo. 154,& probandum contractum ſui parte perfecte adimpletum per fundantem ſe in eo,in l.ſi quis maior,nu.193, f.76,in l. diem functo,nu.212 ... 1,8

Implicatiua etiam cuius naturæ ſit in prin. d l.vnicæ,ſi quis iuſd.nu.40, & ſeq.etiam late de implicatiuis non ſolum non tantum & ſimilium. ... 185

Impoſſibilia non poſſunt ſtare in l.vnica, de ſent.quæ pro eo,nu.9,cum ſeq. ... 252

Impoſſibile in ſpecie non includitur in generali diſpoſitione in l.extra terri.n.40, 173

Incidenter cognoſcit quis de cauſa de qua principaliter cognoſcere non poteſt in §. n l.vnicæ,ſi quis iuſd.nu.24 ... 208

In & intra incertiſicitatem ſignificãt in rubr. de ſent.quæ pro eo.nu.20 ... 249

Incertitudo perſonæ aliqñ vitiat aliquando ſuſtinet actũ in l.ſi.C.de pac.n.53, cũ ſeq.

Inclitus vnde veniat in rub.proœ.n.74, 41

Incontinenti facta an & qñ dicantur ineſſe & qñ dicatur quid incontinenti fieri in l. lecta,nu.108,112,& 151,cum ſeq. ... 281

Inconueniens allegare non eſt ſoluere in l. ſingularia,nu.104 ... 249

Inculcatio verborum ponitur aliqñ in l. in proœ.ff.nu.116,f.50,in contractibus vero maxime toleraẽ in d.l.lec. i sũmarijs.269

Indictione omiſſa corruit inſtrumentum, & notarius tenetur damnificato ad intereſſe in rubr.proœ.nu.105 ... 43

Indignationẽ principis incurrẽs quõ puniatẽ in prin.d.l.vnicæ,ſi quis iuſd.n.5, ... 182

Indignitatis materiã & qũ hæred.ab aliquo vt ab indign.ablata fiſco vel alijs perſonis applicetur,in l.ſi.de pac.nu 118,cum ſeq. f.59, & in § meminiſſe,nu.1. & ſeq f.232

Induſtria ſua nemini debet eſſe nociua in l. diem functo,nu.138 ... 148

Infamibus clauſæ ſunt portæ dignitatum in l.ſi quis maior,nu.181 ... 75

Inhibitas an & qñ euitanda in l.ij.C.de pact. inter emp.nu.73,& 76,f.245,& in l vnica de ſent.quæ pro eo,nu.21,cum ſeq. .253

Informatio aliquando ſit de ſct. aliquando de cõtractu,& virtute informatiua,& reformatiua, & transformat.in l.lecta, nu. 141,cum plu.ſeq. ... 284

Ingenia præclara ſicut maximas virtutes ita maxima vitia producunt in l.ij. de orig. iur.num.370 ... 107

Ingenium ſupplet tempus in bene ſtudentibus in proœ.fforum,nu.199 ... 93

Ingenium integrum breui inter bonas artes dicebat Saluſtius adoleſcere in l.2.de ori. iur.nu.164,el ſecundo. ... 123

Ingratitudo an poſſit remitti & quõ remiſſa celeatur tam donatario quam filio ingrato,in l.ſi.C.de pact.nu.144, cum ſeq.f.42

Ingrediẽs monaſteriũ dr laicus ibi.n.178,46

Ingreſſuro præſidi prouinciam mortuo in via an debeatur ſibi ſuiſq; hæredibus ſalarium totius anni in l.diem functo,nu.192 cum ſeq. ... 155

Iniuria facta vni non debet alteri obeſſe ibi. nu.51,f.140,nec eſt conſentiendum inferenti alicui iniuriam,neq; delictum vnius alijs debet nocere in l.huc colore,num.8. fol.228,& in § meminiſſe,nu.7 ... 233

Initia rei ſunt repetenda per volentem rem arduam tractare in l.j.de orig.iur.num.13. cum ſeq. ... 74

Innominata ſiue abſque certo & determinato nomine plura relinquuntur in l. 2, de orig.iu.nu.89,cum ſeq. ... 85

Inobediens an ſemper dicatur contumax in rub.ſi quis iuſd.nu.8, vbi etiam habes inobedientiam ad bonum finem commiſſam quandoque morte puniri. ... 177

Inobedientia vnius cap.tedit totam cõuentionem inobſeruandam in l.ſi quis maior. nu.196 ... 76

Infinuationis defectus iuramento purgatur in l.ij.de reſcind.vend.nu.135 ... 112

Inſolita non habentur in conſideratione in l.vnica,de ſent.quæ pro eo.nu.107 ... 263 & in rubr.ſi quis iuſd.nu.18 ... 179

Inſtantia incohata cum fiſco an tranſeat in hæredem & coram quo iudice lis ad finem producenda ſit in l.ij. de pact. inter empt.n.249,f.179,& ibidem an continuetur ſtatus cauſæ & ab tollendam conſequentiam ſufficiat dare inſtantiam in l.ſi emancipati,nu.19,cum ſeq. ... 227

Inſtitutiones & inſtituta quomodo differant in proœ nu.71 ... 47

Inſtitutus in re certa omnia bona capit in rub quando non pet.part.nu.30,f 203,& in vno nummo inſtitutus agit ſolum ad ſupplementum legitimæ, & quandoque inſtitutio pro caſſa ꝛc.habetur in §. quarta,num 3,& 21 ... 219

Inſtrumento ſtandum eſt niſi contra probetur,in l.2.C de pact.inter empt.n.51,148

Inſtrumentum capit perfectionem à concluſione & abſolutione, & ideo non conſideratur in inſtrumento prius, aut poſterius in l.lecta,nu.125,& 157 fol.283,& 288

Inſtrumenti ſcuſti a notario expenſa in retrouẽditione reſtitui debet,in l.2.de pact. inter empt.nu.237 ... 178

Inſtrumentum dicitur probatio probata, & veritas apparens,& quid ſit inſtrumẽtum guarẽtigiatum in l.ſi quis maior,n.78, 65

Inſtrumenti caſſatio, & cancellatio qñ peti poſſit in l.2.de reſcin.vend.n.48,& 52,92

Inſtrumenta non probant niſi inter contrahentes & niſi id de quo tabellio rogatus eſt in d.l.2,nu.233 ... 114

Inſtrumentis duobus de eadem re an quis poſſit vti in l.ſingularia,nu.118 ... 2[illegible]1

Intereſſe pretij nõ ſoluti cõtingere põt ẽt qñ venditor accepit pecuniã ſub vſuris vel incidit in pęnã vel ſimile intereſſe paſſus eſt defecto ſolutionis pretij & eſt ſic ei iure pmiſſum in l.curabit,n.30,& per totũ, 193

Intereſſe dãni emergẽtis, vel lucri ceſſãtis in caſibus in qbus peti põt à principe taxari ex certitudinarie nõ põt,ſed dẽt poſtea liquidari plene & an pcedat libellus in quo p intereſſe petitur certa quãtitas & ſit dare cautelã vt vẽditor à probatione intereſſe releuet i caſu l.curabit,&de intereſſe alterius intereſſe. itẽ an & qñ attẽditur in ſolito negociari i d.l.curabit, & latius poſtea de pdictis de vi vocabuli,de ſpeciebus intereſſe & gñaliter de materia in ru. & l.vnica, de ſent.q̃ pro eo vbi vid.eſt, f.245,& 251, in d.l.cura.n.30,& 53,vſq; ad ſi.legis,193

Interlocutoria poteſt ſub conditione ferri, & habet aliquando vim diffinitiuæ, in l. diffa.nu.19,& 22 ... 278

Interminatio quid ſit in proœ.ff.n.260,f.63

Interpellatio extraiudicialis & dies de ijs lare in l.vnum, nu.22 ... 264

Interpellatio p q̃ reducimur ad ius antiquũ eſt capiẽda qa qlibet res de facili reuertiẽ ad naturã ſuã in l.ſi emã.n.155,cũ ſe.238

Interpretatio fieri dẽt vt actus potius valeat q̃ pereat,nec interpreta. fieret cõtra volũtatẽ diſponẽtis in l.ſi C.de pac n.247,f.52

Interpretationis vocabulũ quid comprehendat in l.j.de orig.iur.nu.4,cũ ſeq. fo.74,& eſt naturaliter neceſſaria in l.2.n.84, f.84

Interuſurium quando ſit licitum & cedi poſſit in l.curabit,nu.19 ... 192

Inteſtatũ quẽ dicẽs teneẽ pbare an ſis verũ & qualiter pbabit in l.ſi eman.n.75, fo. 230,& an ſit dĩa inter inteſtatũ & inteſtabilẽ & qd ſi dupõ loquat p aduerbiũ ab inteſtato & qi inteſtatus ibid.n.61,cũ ſe.

Intra vide de hac particula in l.2.C.de pac. inter emptorẽ.n.69.f.145, & ſupra ver.3.

Inuẽtarij formam modumq; vi. in l. ſi quis maior. num.210 ... 78

Inno-

Inuocatio diuini auxilij ſemper fieri debet in omnibus agendis, & plures operetur effectus in l.ſi quis maior, n.108, f.61, & in rub.proœ.nu.19, f.35, & in hoc opere adſcribitur Iuſtiniano ibidem, nu.16, & 24

Ipſo iure quid fieri vel ope exceptionis diſte runt ſupre in verbo exceptionis, ipſe ipſa ipſum de iſto pronomine, & pronomine hoc vide in d.l.ij.in 3.quæſtione. 139

Iterato vẽditio pure facta de re alienata cũ pacto redimẽdi, an operet receſſum à pacto de retrouendendo in pal.l.2.n.19, 195

Iterari poteſt legitimatio, appellatio, doctoratus, excommunicatio, & ſimilia in l.ſingularia, nu.44, cum ſeq. 241

Iudæus iurans per IESVM CHRISTVM an compellatur ad obſeruantiam iuramenti in rubr.proœ.num.26, & ibi.in ſeq.nu.à quibus repellunt Iudæi. 35

Iudæi quomodo de licentia principũ hodie dent pecunias ad vſurã eſt in verbo vſuræ.

Iudex facit ex officio æſtimationem rei valore non probato in l.ij. de reſcind. vend. num.169 115

Iudex an eſſe poſſit minor. 18, annis in proœm.nu.281 64

Iudex teneat ne de facto procedat quia poterit eidẽ de facto reſiſti. ſi tamẽ iniuſtitia ſit notoria, aliter non in §.is vẽ, nu.18, fo.198, & in l.extra territorium, nu.43 173

Iudex requiſitus vt in bonis exiſten. in ſuo territorio exequatur ſententiam iudicis alterius territo. an & quid facere debeat & quo in l.cum quædam puella, n.3 163

Iudex debet ſummariè cognoſcere ſuper fundamento iuriſdict. ſuæ cum quis negat ſe ibi contraxiſſe vel deliquiſſe, in d. l. cum quædam in §.quoties, nu.1, cum ſeq. 165

Iudex non cogitur adhibere conſilium peritorum, ſi tamẽ adhibeet cuius expenſis, id faciet & an poſſit per ea ſe inſtrui & cauſam committere conſilio ſapientis in l.diem functo, nu.30, cum ſeq. 138

Iudex debet laborare pro veritate eruenda in l.vnica, de ſentent.quæ nu.145 267

Iudex pronuncians ſe competentem quam de notorie non eſt nullum egit in l.extra territorium, nu.43 273

Iudex non oppoſita exceptio. quando ſuppleat in l.lecta, nu.158, cum ſeq. 288

Iudex in ſententia reſeruere debet parti ius ex alia cauſa vel aliunde competens ibid, nu.178, cum ſeq. 290

Iudex duorum territoriorum vnitorum an debeat habere ſalarium ſolitum dari duobus iudicibus, & quid ſi vnum territoriũ diuiſum ſit in quo an ſit diminuẽdum ſalarium ibid.nu.161, cum ſeq. 288

Iudex extra territorium exiſtens aut agens eſt vt priuatus, d.l. extra territo.num.1, & 41. 107

Iudex an poſſit partem compellere ad compromittendum vel tranſigendum in l.ſi quis maior, nu.66. 64

Iudex ex cauſa poteſt infamiam reſeruare, & an dubio cauſa præſumetur ibid.num. 114, cum ſeq. 68

Iudex licet ex cauſa poſſit conſuetam pœnã alterare, non tamen tenetur, & quæ ſint iuſtæ cauſæ recedendi à pœne ſolita ibid. nu.116, cum ſeq. fol.eod.

Iudex laicus eſt cõpetens in materia l.curabit.C.de act.emp.ex quo vſuræ petuntur vt intereſſe licet quando eſt quæſtio vſuraria fiat remiſſio ad eccleſiaſt.ibid n 4 6c

Iudex qui ſuſpicatur dilationem ad probandum calumnioſè peti poteſt pœnam adijcere ſi in probatione petens defecerit in rub.ff.ſi quis in ius.nu.4 176

Iudex an poſſit alienam iuriſdictionem defendere mulctando excommunic. & alijs remedijs in princ.l.vnica, nu.87 191

Iudex vnus an pro inobedientia coram alio iudice commiſſa poſſit ſine nouo proceſſu punire ibid.nu.101 192

Iudex cui nihil conſtat nihil põt mendare ibidem & plura alia de iudice ibi in ſummarijs Iudices quin & quã poſſint principẽ conſulere in l.ſi.de pect.nu.11, cũ ſeq. 26

Iudicis intereſt habere ſubditos pacificos, & bonos in l.extra territorium, n.55 175

Iudicem alicui auferens ius & iuſtitiam dicitur illi auferre in l.2, de orig.iur, nu.101, cum ſeq. 93

Iudicis arbitrio determinantur non deciſa in § ſi.l.vnicæ, nu.22 184

Iudicia non ſunt præcipitanda ſed mature procedẽdũ in d.l.ij.n.178, & 543, 92, 121

Iudicia publica vbi vim non habent ſubuertitur ciuitas, nu.ibid.403 121

Iudicium multos habet ſignificatus in præalleg.§ ſi.l.vnicæ, nu.3 205

Iudicia quãdo inſtituta & plura de iudicijs, in rub.de iud.

Iura & actiones non circunſcribuntur loco in l.ſingularia, nu.147, fol.283, & cenſentur propterea eſſe vbique in l. ſi. de iuriſ. omn.iud.nu.35 209

Iuramentũ habet vim ſpecialis renunciationis & conſenſus ſpecifici in l.ij.de reſcind. & ven.n.92, f.102, & an excludat tam maiorẽ, 25, annis quã minorẽ 25, à beneficio d.l.ij.ibid.nu.91, & nu.103, & eſt iuramẽtum loco certiorationis ibid.n.109, f.104

Iuramentum tutoris vel curatoris non tollit minori beneficium reſtitut. in integrum, nu.108 fol.eod.

Iuramentum ſuppletiuum an ſit deferendum ei qui ſemiplene probauit æſtimat. rei ibid.nu.270 130

Iuratoriæ religionis non ſunt capaces prodigus furioſus freneticus & minor etiam doli capax ibid.nu.231, cum ſeq. 103

Iuramentum an ſit relaxandũ date enormi vel enormiſſima leſione & an abſolutus à iuramento ſit abſolutus à contractu ibid, nu.97, vſque ad nu.113, fol.103, cum ſeq.

Iuramentum eſt maximum funiculum quo ligetur iurans non ſolum proximo ſed & Deo, ideo periurus multas patitur pœnas in l.ſi quis maior, nu.6, & 8 59

Iuro licitum eſt contrauenire obtenta prius abſolutione à iuramẽto quando læſio eſt multum enormis, ibid.n.37, cum ſeq.f.61

Iuramentum regulari ſecundum naturam actus ſuper quo interponitur quomodo intelligatur ibid.nu.52 63

Iuſiurandum non debet notarius in inſtru apponere niſi expreſſe fuerit præſtitũ, ibi.n.74, 65

Iuramentum præcisè obligat ibi.n.98, f.68 & habet vim clauſulæ rato manẽte pacto & vt actus valeat omni meliori modo quo poteſt ibid.nu.143, cum ſeq. 71

Iuramentum eſt tantæ efficaciæ quod reſcriptum ſimplex non extenditur ad actũ iuratum nec alia clauſula quantumcunque vniuerſalis ibid.nu.175, cum ſeq. 74

Iuramentum non eſt tantæ efficaciæ vt impediat veritatis occultæ depoſitionem ab aliquo vt à teſte requiſitam ibid. nu.176, cum ſeq. fol.eod.

Iuramentum quando dicatur habere vim litis conteſtatæ ibid.nu.172 fol.eod.

Iuramentum legis ſi quando vnde in C. aut ſit veritatis aut affectionis in l. vnica de ſentent.quæ pro eo.nu.129 266

Iuramentum de non petẽdo cui ſtatur ex diſpoſitione ſtatuti requirit tractationem præcedere vbi ſupra proxime.

Iuramentum quando per principem remiſſum intelligatur ibid.nu.177, cum ſeq.fol.74, & quando dicatur reale ex parte dantis & recipientis ibid. nu.186, cum ſeq. & quando vel ſequela contractus ad hæredem tranſeat, ibid.nu.202, cum ſeq. & requirite verborum formalitatem & expreſſionem ſpecificam eius quod ſequi debet ibid.nu.215, fol.77, & in l.lecta num 101, cum ſeq.fol.281, & ibi an cenſeatur repetitum in prorogatione termini.

Iuramentum de quo in l. manifeſtæ turpitudinis, an admittatur in agente ad pœnas ultius l.ſi quis maior, nu.194 6

Iuramentum ſupplet defectum inſinuationis in l.j. C.de pact. 7

Iuramentum minoris dara conſidera bili læſione an impediat in integrum reſtitui, & quid in dominarata per illum ibid.nu.31, cum ſeq.fol 11, & in lege ſecunda, de reſcindẽ. vendit. in pluribus locis vide ibidem in ſummarijs. 84

Iuramentum ſpecies eſt probationis, & an poſt publicatas atteſtationes etiam quod nihil probatum fuerit admittatur & quid ſi facta fuerit allegatio ad probandum per omne genus probationis in l.2, C.de pac. inter empt.& vend.n.194, cum ſeq. 165

Iuramentum ſuppletiuum non defertur ſuper ſola coniectura de ſolito lucrari, ibid.nu.55, fol.145, nec in perficienda probatione intereſſe petitur ſecũdum aliquos, ſed authos contra in l.vnica, de ſent.quæ pro eo nu.147 267

Iuramentum quando præſcriptionem impediat & quando ſecundum naturam & cõditionem diſpoſitionis ſuper qua interponitur intelligatur, ibid. numero 90, cum ſequenti, fol.146, & in l.ſi quis maior, numero 52 63

Iuramentum præciſe aſtringit in l. 2, num. 131, fol.156, & in d.l.ſi quis, maior, num. 98 67

Item an producat actionem de iure ciuili, in d.l.ij.num.132 156

Iurans ſoluere 70, ducatos, in 7, terminis ſi in vno deficiat an ad ſolutionem totius ſummæ compelli poteſt, in d.l.ſi quis maior, num.59, folio 63, & iurans ſimpliciter, intelligitur per Deum iurare ibidem, num.106 68

Iurare tenetur habens rei notitiam ſi ſibi offertur iuramentum alias pro conuicto haberi poteſt nec auditur volens referre iuramentum aduerſario veriſimiliter ignorantiam negotij prætendenti in princip.l. vnicæ, ſi quis in ius.nu.91 191

Iuriſconſult. an fuerint poſt Chriſtum & an Pagani in rub.proœ.nu 18, cum ſeq.f.35, & l.ij.de orig.iur.nu.69, cum ſeq. 83

Iuriſcõſultorũ pleriq; vt philoſophorũ multi ſcripta non reliquere ibid.nu.483, 117

Iuriſconſul. quia ante tuere ſcientiæ inuulgandæ non ſtuderunt ſed potius conſultationibus ſe præbebant ibid.nu.457, f.114

Iuriſc.nec legem condere, nec vetera abrogare iusve corrigere poterant; ſed tñ interpretari in rub.de ori iur.nu.8 70

Iuriſc. illi à talibus viris diſcendiſſe gloriari poſſunt in l.ij.num.591, de orig.iur.f.136

Iuriſc. vno exẽplo ſoliti ſunt eſſe contenti & pcellerunt magis reddẽdo doctrinas, quã ad interrogata in ſuate ordinẽ Imperatorum in l.ſingul.n.15, f.138, & in l.vna de ſent.quæ pro eo nu.8, & 26, f.251, & 253

Iuriſcon. Pomp. videlicet præalle. l. ij. de ori. iur. auctor noluit veritatem ibi exprimere ne principem ſub quo vixit offenderet. ibid. nu. 184 — 95
Iuris accreſcendi materiam vide in rub. & l. voica, quando non pet. par. — 198
Iuris communis appellatione an veniat ſtatutum vel conſuetudo loci in l. ij. de pact. inter empt. nu. 258, cum ſeq. — 182
Iuris ignorantia in doct. an adſcribatur dolo, nu. 518, cum ſeq d. l. ij. de ori. iur. — 120
Iuriſdictionem emens cum pacto de retrouendendo an pœnam commiſſorum delictorum ante retrouenditionem petere poſſit poſt factam retrouēditionem in d. l. ij. de pact. inter empt. nu. 342 — 179
Iuriſdictio magiſtratus multis modis offenditur & defendi poteſt populari etiam iudicio in rub. ſi quis iuſd. nu. 2, & ſeq & in princip. l. ij. — 176
Iuriſdictionis appellatione an veniat tam ordinaria quam delegata in rub. prælle. num. 13, cum ſeq. — 178
Iuriſdictio ordinaria eſt fauorabilis, delegata odioſa quæ etiam extraordinaria nuncupatur, ibid. nu. 18, & 20 — 179
Iuriſdictio doctorum legentium an ſit ordinaria vel delegata ac delegabilis in l. ij. de orig. iur. nu. 90 — 85
Iuriſdictionis diſti. & de ea quæ regum eſt & alia quæ magiſtratuum & de iure gentiū. a. de iure ciuili ibid. nu. 197, cum ſeq. — 95
Iuriſdictio data intelligitur accumulatiue non priuatiue ibid. nu. 291 — 100
Iuriſd. in iudice eſt ſemper cum neceſſitate in prin. l. vnicæ, ſi quis iuſd. nu. 69 — 189
Iuriſd. & ſi magis cohæreat perſonę quā territorio terminatur tamen & finitur in territorio exceptis quibuſdam caſibus in l. extra territ. nu. 22, & 33 — 170, & 172
Iuriſdictio voluntaria exerceri poteſt etiam extra territorium, ibid. nu. 23 — 170
Iuriſd. prorogatio non dicitur in actibus voluntarijs ſed potius ſubmiſſio nuncupatur, ibid. 25 — 171
Iuriſd. an ſit legitimatio vel facultatis, ibid. 24, cum ſeq. — 170
Iuriſd. an poſſit expediri per iudicem in alia prouincia, nu. 34, cum ſeq. — 170
Iuriſdi. limitata poteſt prorogari de infimo gradu iuriſdictionis ad ſummum ſed non vna ſpecie iuriſdictionis ad aliam ſpeciē, ibid. nu. 46 — 174
Iuriſperitus quis dicatur & quæ ſcia in eo requirat in præal. l. ij. de ori. iur. n. 280, f. 94
Ius in ciuitate eſſe parum eſt niſi ſint qui illud reddant ibid. nu. 201 — 93
Ius cœpit a Ruina angelorum in rub. de ori. iur. nu. 18 — 71
Ius noſtrum applicat ſibi totam moralem philoſophiam in rub. proœ. nu 8 — 34
Iuſdicens & iudex an idem ſint in rubr. ſi quis iuſd. nu. 11, & 12 — 17
Iuriſgentium primæuum & ſecundarium quo conſideretur in rub. præall. de ori. iu. f. 69, & in l. ſi. C. de pact. n. 79, cum ſeq. 34
Ius quæſitum & quærendū, valde differūt ſicuti ēt dicimus de iure in re & iure in ſpe ibi. n. 189, f. 46, & in l. j. C. de pac. n. 18 — 10
Ius de futuro cur magis pacto quam renunciatione tollatur & quid ſi verba renunciationis in futurum porrigantur in d. l. j. nu. 58, & 77. cum ſeq. — 17, 19
Ius competiturum ex noua cauſa non dicitur competere ſpe, nec includitur in generali ſermone ibid. nu. 79, cum ſeq. f. 20, vbi infertur ad not. quæſtiones.
Ius prothomiſeos vel congrui an impediatur per pactum de retrouendendo pręall. l. ij. de pact. inter emptoré, n. 363, fol. 183
Iuſtitiæ curſum impediens opem pnta auxilium præſtando delinquentibus vt euadāt grauiter puniē, in §. is vē, n. 56, cū ſe. f. 198
Iuſtin. vide plura dicta de eo in rub. proœ. nu. 55, fol. 37, & in proœ. nu. 297. fo. 69, & in l. ſi qua illuſtris, nu. 29, fo. 272, vbi dicitur fuiſſe caſtitatis amator.

De litera L.

LAbeo antiſtius omnium bonarum artiū notitiā habuit in l. ij. de ori. iu. n. 559, 154
Laboratores pluuia aut alio caſu impediti laborare non conſequuntur ſalarium niſi pro rata temporis quo laborarunt in l. diem functo, nu. 166 — 152
Laborum præteritorum ratio in doctoribus habenda eſt ibid. nu. 168 — 153
Lamech fecit conueniri vxores ſuas coram Adam quia nolebant reddere ſibi debitū in l. ij. de reſcind. vend. nu. 31 — 88
Lancea peculiaris eſt germanorum in l. ij. de ori. iur. nu. 399 — 110
Lanio quis & vn de dicaē ibid. nu. 361, f. 107
Latum eſt ad populum quid ſignificet ibid. num. 356 — 105
Laudemij ſolutio ad quem ſpectet quid quātumque ſit pro quibus rebus & per quos debeatur, & an in retrouenden. facienda debeat reſtitui pro laudemio ſolutum, & plures in materia Laudemij. quæſtiones in l. ij. C. de pact. inter empt. nu. 235, cum ſeq. & 246. — fol. 177, & 179
Laudum & ſi iuratum continens læſionem quādo reduci poſſit ad arbitrium boni viri in l. ſi quis maior, nu. 39, f. 61, & cui incumbat onus probandi iniquitatem laudi de modoq; libellādi in ea materia in l. ij de reſcind. vend. nu. 87, cum ſeq. fo. 101
Laus in ore proprio quandoque licita in rubr. proœ. nu. 99 — 42
Lectores qui multos inſtruunt ad iuſtitiam, fulgebunt ſicut ſtellæ in regno Cœli in l. ij. de ori. iur. n. 458, fol. 115, & in l. diē functo. n. 148, & cum ſeq. f. 155, ibi in ſumma aijt legis plura de præminētia lectoris ad alios doct. & ſi recedat ante finē anni verū perdat totū ſalariū, & q d de t pe infirmitatis ſi non potuit legere ibi. n. 215. & 214, & ibidem plura alia de dictis ſalarijs, 158
Legalis ſcientia dr architectonica. i. de omnibus alijs diſponēs & cui omnes aliæ ancillantur & ſeruiunt in proœ. ff. nu. 152, f. 53 & in §. j. l. vnicæ ſi quis iuſd. nu. 19, — 196
Legalis ſcientia principium habet & finem quod in alijs diſciplinis non contingit in proœ. ſſorum. n. 218, & ſe. fo. 61, & de eius vtilitate honore, & ſubiacto, ibidem, & in rub. de ori. iur. fo. 69, & in l. ij. de orig. iur. nu. 451, fo. 114, in rub. proœ. ſſorū. n. 8, 34
Legatio longinquo præmio digna in d. l. ij. nu. 56, fo. 81, vbi habes qui fuerant in Gręciam legati pro accipiendis ll. 12. tabu.
Legati cuiuſdam Rom. ad Carthag. magna prudentia, ibid. nu. 480, cum ſeq. fol. 116
Legatis in legatione mortuis erectæ ſtatuæ, ibi. num. 527 — 120
Legatos in itinere ſpoliatos quis conſeruet indemnes in l. diem functo, nu. 171, f. 153
Legatum de debitis & creditis quid importet, & requiritur acceptatio, vt acquiratur, lege in l. ij. de pact. inter empt. & vendit. nu. 81, 105, & 166 — fol. 146, & ſeq.
Legatum de omnibus nominibus debitorū an comprehendat futura & poſt mortem, acquiſita in l. fin., C. de pact. nu. 259, cum ſequen. — fol. 49
Legatum rei ſibi ab alio adhuc viuente relictæ an euaneſcat ſi ab illo alio reuocetur legatū aut præmoriaē primus legatarius qui rem alteri legauit ibid. nu. 184, fol. 57
Legatum conditionale deficit conditione deficiēte, quamuis fortuito, in d l. diem functo, nu. 158 — 151
Legatum indiuiduum non poteſt pro parte acceptari ibid nu. 210 — 157
Legatum pure ſi adimatur ſub cōditione efficitur conditionale in l. lecta, nu. 174, 190
Legendi modus antiquus a moderno differt in proœ. ſſorum, nu. 254 — 61
Legere adaptatur etiam ſtudentibus, & an legentium appell. veniant ſtudentes ibid. num. 149 — 52
Lege iuuari non debet qui committit in legem ibid. nu. 265 — 63
Leges Grecæ an Latinæ, primum compoſitæ fuerint, nu. 101, cum ſeq. — 49
Leges diuinitus per ora principum promulgatę a prin. paucę fuere, inde in max. multitudinē creuere, & in quibus locis legi debeant ibid. nu. 107, & 139. fo. 50, & 51, & in l. ij. de orig. iur. nu. 81, fo 84, & in proœ. ff. nu. 278, cum ſeq. fo. 62, & in l. ij. de reſcin. vend. num. 14 — 86
Leges ordinari debēt ad communem hominum ſalutem in rub. de ori. iur. nu 6 — 70
Leges & iura quomodo differant, & de ll. curiatis & regijs ibid. n. 12, 26, 18, f. 70, & 71
Leges non eſſe neceſſariæ ſi homines ratione regerentur in rub. proœ. ſſorum, nu. 7, f. 34, & in præalleg. rub. nu. 17, vbi an ſemper homo legi ſubijciatur. — 71
Leges 12. tab. de eis late in rubr. de orig. iur. 69, & in d l. ij. de ori. iu. n. , 5, 58, 70, 80, fo. 82, cum ſeq. & ibid. nu. 55, videbis reprobari quod de ſtulto diſputante dixit Acc.
Leges ſunt fundamenta ciuitatum meliusq; eſt optima lege quam optimo rege gubernari, ibid. nu. 61 — 81
Leges ſe referentes ad vnum gratia frequentioris vſus non excludunt caſum minus frequentem, in l. ſingularia, nu. 54, fo. 245
Leges condere volens ad quid reſpicere debeat in rub. de orig. ior. num. 9, fol. 70, & in d. l ij. num. 62, vbi eſt de more ferendi legem. — 83
Legis condendæ poteſtate conceſſa an etiam corrigendi vel interpretandi cenſeatur data facultas in d. l. ij nu. 68, cum ſeq. 83
Leges viciſſimæ quæ fuerint ibid. n. 531, 121
Legiſlator cur omnia declarare non poſſit, in l. j. de orig. iur. nu. 18 — 75
Legis hortenſiæ latio qñ in d. l. ij. n. 137, f. 88
Leges non ferebantur Ioue tonante, ibidem num. 271 — 99
Leges & cano. an ſemper debeant ſeruari in foro conſcientiæ in præall. rubr. nom. 27, cum ſeq. fo. 71, & in l. ſi quis maior, n. 163 fol. 72, & in l. ij de reſciud. vend. — 84
Leges an pendeāt à conſtitutione naturæ, & in quem referatur origo, ac de effectu earum, & ſine io d. rub. nu. 23, cum ſeq. f. 72
Legem non ſanciuit Alex. ſeuerus ſine, 20. Iuris peritis, ibid. nu. 14 — 72
Legis clypeo decipi quēpiā non oportet nec cōuenit i l. ij. de pa. iter em. & vē. n. 53, 142
Leges in præſumptione fundatæ non attenduntur vbi certum eſt præſumptionem illam non eſſe veram in lege fin. de pact. num. 73 — 33
Leges quando præterita comprehendunt, ibid. nu. 78 — fol. eod.
Legum ſtudia ignari bonarum literarum ingredi non debent in d. l. ij. de origin. iur. num. 210, 514, 568, fol. 94, 120, & 123, & 141

Legem

Legē debere eſſe de re dubitabili quomodo intelligatur in l.vnica, quando non petr. par.nu.6 199
Leges C fere omnes ad interrogationem factæ ſunt ibid nu.26 203
Legē habere plures rationes non eſt nouum & dicenti vnicam incumbit onus probandi in rubr.qñ non pet par.nu.16, fol.201
Lege deficiente poſſumus allegare rationē naturalem in d.l vnica,nu.62 223
Leges tunc ſapiunt,& vtilitatem ferunt quū ponūt practicā in l.ſi emancipati,n.2,225
Legis vna pars per aliam declaratur in l.vinum,nu.17 273
Legis diſpoſitio nō adaptatur ad caſum cui verba non conueniunt, & licet ſpecialiter loquatur debet tamen generaliter intelligi ſi ratio generalis ſit in l. ſi quis maior, nu.19,22,44 fol 60,cum ſeq.
Legem continere aliquid vltra id quod eſt de natura ſit.nō eſt abſonum,& debet,eſſe fundata in veritate non in fictione quādo ligat animam ibidem,num 47,& 203, eſt ſecundo. 61,& 77
Leges ciuiles quamuis non reprobentur ab eccleſia nec contineant peccatum, ſi tamen mouent lucrum proximo odioſum vel rigorem quendam non ſunt ſeruandæ in foro canonico contentioſo,ibid.nu. 157 263
Legiſtæ non dialecticant in verbis, ſed exitus rerum ponderant in §. is videtur, nu. 19 196
Legi an debeant quæ in iudicio producūtur & in ſcholis publicantur, & niſi prædicta legabilia,& intelligibilia ſint nihil operantur nec releuant in l lecta, nu 62, fol.227
Legitimare creare militem doct. notarium, & ſimilia an expediri poſſint extra territorium licet ſae entis eiuſve à quo talis ptās depēdet i l ſi de iu.om.iu.n.24, cū ſe.170
Legitimatus an ſuccedat in bonis vbicunq; exiſtentibus,ibid 25 170
Legitimatio an ſit iuriſdictionis aut legitimæ facultatis,26,ibid. 171
Legitimati qualitatis,& circunſtantiæ an, & quomodo exprimi debeant in l.ſi quis illuſtris,nu.25,cum ſeq. vbi plura de hac materia. 271
Legitimatio per ſubſequens matrimonium non fit niſi interuenientibus inſtrumentis dotalibus,& quod concubina non eſſet vilis conditionibus ibid.nu 5 268
Legitima quibus ſit debita an ſuccedat loco alimentorum,& an viuente parente peti, poſſit,in d.l.vnica,quando non pet.par.n. 25,f.200,& in l.ſi.de pact.n.286,cū ſe. 57
Legitima ſucceſſio quæ dicatur in d.l.vnica, nu.2.cum ſeq. 208
Legitimæ,& trebellianicæ materiam vide in rub.& legibus ſeq.& §.quarta & §.meminiſſe,de inoffic.teſtam. & ibidem in ſummarijs. fol.223,cum ſeq.
Læſio se ipſa contingens, & doloſa deceptio quando æquiparentur in l.ij. de reſcind. vend.nu.11 85
Lex poſitiua concordans cum naturali æquitate, an & quando in foro conſcientiæ ſit ſeruanda in l.ij de reſcind.vend.n.20, 87
Lex generaliter in principio tota generaliter intelligitur in l.vinum, nu.9, fol.263
Lex an & quomodo fingat ſuper impoſſibili in l.ſingularia,nu.198, vſque ad nu.208, fol.259,& ſeq.& in l.diem functo, nu.78, cum ſeq. 143
Lex fundans ſe ſuper duabus rationibus ſimul iunctis altera ceſſante non habet locum in l.ſi emancipati, nu.154 238
Lex incorrecta an dicatur correcta eius ratione ibid.nu.172 239
Lex hortatur parentes ad ſeruandam æqualitatem inter filios ibid.nu.188 242
Lex interpretans intelligitur ſecundum terminos l.interpretatæ in §.6. l.vnicæ quis, iuſd.nu.11 208
Lex non poteſt de ſuperfluitate notari quādo repetitur, vt addatur in l.ſingularia, num.22 239
Lex non poteſt argui de mendacio in l.j. de inoffi.teſt nu.20 216
Lex antiqua licet poſſit exemplificari ſecundum legem nouam,non tamen poteſt referre diſtinctionem legis noue, in principio l. vnicæ ſi quis iuſdicenti,numero 12, cum ſeq 181
Libellus in quo intentatur offi. iudicis quomodo concipi debeat in l.ij.de reſc vend. nu 44,cum ſeq.fo 91,& eſt clauis ac fundamentum iudicij ibid.n.213 122
Libellus alternatiuus quando procedat,ibidem,nu.118 107
Libellus ſi non conueniat cum ſupplicatione in materia,& forma nullus eſt nec tribuitur,iuſd.delegato cui facta eſt commiſſio vt poſſit ſuper eo, valide procedere in l.ſi quis maior, nu 92 66
Libellus ſuſtineri dēt groſſo modo,& oī meliori via poſſibili ibi.& i l.vinū,n.12, 263
Libelli contrarij circa idem an admittātur, in l.diffamari. nu.12 277
Libellus in quo petitur certum quid pro intereſſe an procedat in l.curabit,n 55, 195
Libellus petantis æſtimationem vbi res peti debeat an procedat in l. ſi emancipati, num.35 228
Libellus an requiratur vbi offic. iudicis imploratur principio l.vnicæ,ſiquis iuſd nu. 67,cum ſeq. 189
Libellus eſt ſyllogiſmus legiſtarum in § j. d.l.vnicæ,nu.18,f.201, & in l.ij.de reſcin. ven.nu.233 122
Libelli vis in concluſione conſiſtit:& an ſufficiat libellum præſumptiue concludere, ibid.nu.217,cum ſeq. 123
Libellum exercitationum vide. 127
Liber vnde dictus, & quomodo à volumine differat in proœ.ffortū.n.68,cum ſeq. 47
Liberatorius actus fauorabilis eſt in d.l.ij. num.104 104
Liberationem contingere ipſo iure, & ope exceptio valde differunt in l. ſingularia, num.29 240
Libertus fundū diſtribuere iuſſus an poſſit vni dare ibid.nu.39 240
Liberatū relicta olim minuebāt legitimā hodie non in §.quarta,n.14,& 17, cū ſe.230
Liberi primi gradus in detractione quartæ ſū fauorabiliores ſūt alijs i §. memin.232
Liberum non dicitur quod pōt conſtringi etiā iuſte in l.ſi quis maior nu.65, f.64,& liberum arbitrium multifariam in iure ſumitur ibidem,vbi etiā de verbo libere.
Librariorum temeritas in corrumpendis libris magna in l.ij.de orig.iur. nu.461,fol. 115,& in § j.d.l.vnic.ſi quis iuſd. num.20 ad fin. 197
Liberi legales ſcribi nō debent per ſigna in proœ ffortum,nu.265,272 63
Libri multis prærogatiuis condonantur fauore legis in l.ſi emancip.n.37,& 203,228
Liceat ſi cui pluſquam par ſit eum plus velle quam liceat in l.ij.de orig.iur. nu.369, cum ſeq. 107
Licentia peccandi vbi eſt magna ſeipſum cōtinere arduum eſt atque difficile, ibidem.
Limitatio debet eſſe de terminis regulæ in d l.ſi quis maior,nu 68 64
Liquidationi factæ per iudicē ſuper æſtimatione vel intereſſe an & quando ſtandum ſit in l. vnica,de ſen quæ p eo,n.145, 267
Litigans pro eadem cauſa coram diuerſi iudicibus quam pœnam incurrat in l diffamati, nu.27 279
Litiſcont quia fundamentum eſt iudicij ſine ea ad ſententiam diffinitiuam peruenire non poteſt in §. is videtur quomodo capiatur.in l.fin.de pact.nu.168 44
Literas ſuperioris exequi non permittēs punitur in prin.l.vni.ſiquis iuſd.n.107, 193
Libelli contractus an differat ab emph.in l. ij de reſcind vend.nu.206 121
Locati actio competit ad intereſſe & non datur aduoc.& ſimil.in l.diem functo, num. 152,& 174 150
Locator infra in verbo penſio & in ſummarijs in l.diem functo. 133
Locatori operarum quando integrum debeatur ſalarium ſi nō poteſt ſeruire caſu aliquo in eius perſona eueniente in l. diem functo,nu.86,cum ſeq. 144
Locationem deſerere an impune liceat ob peſtem ibid.n.107,cum ſeq.& ibi an requiratur conſignatio clauium domus.fo.145
Locatio an reſcindi poſſit beneficio. l. ij. C. de reſc.ven.nu 58 94
Loco ſacro maior debetur reuerentia, quā tempori ſacro in l.vinum,nu.52 268
Locus ſolutioni deſtinatus attendit ad faciēdā æſtimationē quāti pluris ibi.n.57,268
Longobarda an ſit allegabilis,in l.ij.de orig. iur.nu.43.cum ſeq 81
Loquendum eſt cum temperamento ſuper iure diffiniendo,ibid.nu.543 121
Lucri & damni caſus contingibilis licitum facit quod alias non eſſet in l.j. de pact.n. 24,cum ſeq. 11
Lucri ceſſātis rō hodie īdiſtincte habēda eſt ſ ſolito negotiari, vide in rub.de ſent.q̄ p eo,n.23,249,& i l.vn.di.ti.n.41,& 42,225
Lucrum vel commodum ex delicto quis non debet conſequi in l. diem fun. num. 59,& 142 fol.141,& 149
Lucrum applicatur illi cuius contēplatione ab alio auſertur in l.j.C.de pact.n.51 15
Ludens mecū cū aliena pecunia an p am ſſionem transferatur, in me dñm in l.ſingularia,nu.141,fo.153, & qūo quæſita in ludo retineantur tute in conſcientia ibid.
Ludi liciti q dicātur in proœ.ffortū, n.276,64
Ludou.de Saband.ſenator Romę cuius aſſeſſor fuit Cy.in d.l.ij.de ori.iu.n.157,fo.90
L.Brut.& l.Craſſ.de his ibi.n.493,501, 118

De litera M.

Magiſtratus an fuerint ante iuriſdictionem vel poſt ibid.n.96,cum ſe.f.85
Magiſtratus dabantur à Po Rom.& tantum ciuib.Rom.ibi.n.164,& 253,fol.92.& 97
De gradibus magiſtratuū,& an Papa& Imperator, inter eos connumerari poſſint, num.230,fo 95, & quo tempore ſolerent Roma.magiſtratus inire.279,fo.99, & an Romæ eſſent minores magiſtratus,numero 425,fol.112,& cui ſit dandus & potius nobilibus quam plebeis,numero 378.folio 108,& 561,fo.123.Qui veniant appellatione magiſtratuum,& quando ſe abdicare phas ſit,pluraque in mate.220,94.& 346,& alibi ſæpe, & magiſtratuum merces plerunque eſt exitium,ideo magiſtratuum cauere præcipitia fortunati eſt propoſit.nu.559,f.123,ſed qui veniant appellat. magiſtratuum in principio, lege vnicæ,ſi quis iuſd.nu.3.fol.181.& an poſſent. ll.condere ibidem,num 80 190

Magiſtratus infimi an mulctent, infra in ver bo mulctare.
Magiſtratus & officiales ex quibus cauſis re moueri poſſint ab officijs, in l.diem functo, nu.72 142
Magnificus in minus ſe habet quo ad digni tatem quam illuſtris in l.ij. numero.177, de ori.iur 91
Maiorem ſe aſſerens cum iuramento an poſ ſit probare ſe minorem in l.ſi quis maior, nu.42, cum ſeq. 62
Maleficium cõſideratur reſpectu reipu. quæ offenditur quod ſi reipub. vtile fuerit me retur beneficium in l.ij.de orig.iur. num. 76,98 f.83,& 85
Maleficiorum iudices an quæſtoribus parri cidij æquiparentur ibid.nu.337 104
Malitiæ occurrendum eſt non ſuccurrẽdum in proœ.ff.orum, nu.271, fo.64, & ideo ali quid malitioſe faciẽs ſpe futuræ immuni tatis non iuuat in l.ſingularia, n.190, 228
Malitijs & calumnijs reſiſtunt iura in rub.ſi quis iuſd.3 276
Mandatum præcedere, & ratihabitionem ſe qui par.eſt. Ideo ſufficit aliquid ſemel cõ miſſum ſapientibus à pop. licet iterum non reducatur ad conſilium in præall.l.ij. nu 82, f.59, & mandatum ſemper præce dere debet non ſequi in d.l.ſingularia, nu. 191, fol.258. Nec eſt ſemper reuocabile, ibid.nu.153, cum ſeq.
Mandatum iuriſdictionis, & procuratoris verum æquiparentur in §.j.l.vnicæ, ſi quis, iuſd.nu.30, f.199, & ibidem in prin.c.l.nu. 7. habes de contemnente mand. principis qua pœna puniatur. 182
Manilius ſenator maxim. nobilis doctrinis nullo doctore in l.ij.de orig.iur. num.494 cum ſeq. 118
Manus multipliciter ſumitur, & de manu re gia plura ibid.num.1.cum ſeq & in l.ij.de pact.inter emp.n.229, fo.176, & de manu longa.& breui, vide ſupra in verbo breui.
Marchionatus Montis Ferrati qua l.c.ncceſ ſus fuerit in feudum ducibus Mantuæ in l.ſi.de pact.nu.134 40
Mareſchalli Sabaud.cui magiſtratui ex anti quis æquiparentur in d.l.ij.de orig.iu.nu. 160, cum ſeq. 90
Maritus accedens ad domum vxoris an, & quando efficiatur de vxoris domicilio, & cuius loci ſtat.circa lucrũ dotis attendi debeat in l.cum quædã puella, nu.4.cum ſeq. 160
Maritus, & vxor vide plura in ſummarijs præalleg.l.cum quædam.
Maritus inſtitutus, ab vxore ſine liberis de cedente an lucretur dotem non obſtante ſtatuto, & promiſſione de reſtituendo do tem ſecundum formam ſtatuti volentis dimidiam partem reſtitui debere agnatis in d.l.ſi.de pact.nu.99.cum ſeq. 36
Maritus qui vigore ſtatuti lucratur dimidiã partem dotis datæ ſimiliter lucrari debet dimidiam partem dotis quam recipiſſe confeſſus fuit recepta inde oblatione pro dotis conſequutione quæ cauſam habet oneroſam etiam in lucro in d.l.ij. de pac. inter empt.nu.19, & 21 136
Maritus quomodo & quando poſſit vſuras dotis non ſolutæ petere in l.curabit, nu. 17, cum ſeq.& nu.41 192
Maſſurius Sabi.an primus in iure ſcripſerit in l.ij de orig.iur.nu.570 123
Maſculinum fœmininum non comprehendit vbi ratio non eſt indifferens in l. ſi quis maior, num.12 56
Maſculina qualitas in ſub. filiorum expreſ ſa quid operetur in l.j.C.de pact.n.48, 41
Mater pupilli tutrix quomodo, & quando poſſit ſolutum ſoluere, & ſatisfacere pro ſuis dominis in l.ſingularia, nu 79 146
Materia dicitur fauorabilis vbi agitur de obſer uantia iuramenti niſi tractaretur de pœ na inferenda in d.l.ſi quis maior, n.33, 61
Materiæ connexæ non ſunt ſeparatim tra dendæ, in proœ.ff.orum, nu.105 59
Matrimonium ſpecies eſt quædam ſeruitu tis in l.ij.de reſcin.vend.nu.61 95
Matrimonium an præſumatur l.gitimũ in l. ſi emancipati, nu.51 230
Medici multiplicandi non ſunt in ciuitate, & vbiq; poſſint medicinã legere in proœ. ff.orum, nu.246, fo.62, & in d.l.ij. de orig. iur.num.82 84
Medicus agere poteſt contra infirmum, & hæredem ad obſeruantiam ſibi factæ pro miſſionis in l.ij.de reſcin.ven.n.192, 119
Medij qui dicũtur in d.l.ij.de ori.iu.237, 96
Melioramentorum ratio quando habeatur in retrouend.& an compenſetur cum ex penſis in l.ij.de pact.inter empto.nu.175, & 212 163, & 168
Melioramẽta facta in re empta an reſtitui de beant reſciſſa venditione ex remedio l.ij. C.de reſcin.ven.nu.153, fo.113, & in l.vi num, n.30, vbi late quãdo poſſit quis reti nere melioramẽta in re empta facta.265
Membri mutilatio prohibita quando eſt prohi bita animaduerſio in caput nec erat pœnã la de iure ſtorũ in l.ij.de ori.iu.n 287.100
Memoria hominis ex renouatione nominis ſeruatur in proœ.ff.orum, num.108 59
Mens verbis præfertur ſupra in verbo con trahentium in l.ſi emancipati, n.13.f.226 & in l.vinũ, n.60.f.269, & in l.ſec.n.141, 284
Menſura dicta in re vendita ſi minus ſit vel plus quam dictum fuerit an detur repeti tio pretij vel actio ex empto augeriq; de beat pretium pro modo ſuper abundãtis menſuræ aut quod intereſt remaneat vendi toris, & vſq; ad quod tẽpus poſſit & debeat menſura fieri in d.l.ij.de reſcin.ven. 84
Merces & ſtipendium labori cõmenſurant, in l.diem functo, num.159, cum ſeq. 151
Mercator cognoſcitur ex opinione vulgi in proœ.ff.orum, nu.53, fol.37, & an obliget pacto nudo propter ſummam fidem quæ in mercatoribus exigitur in l. ſingularia, n.117, & 181, fo.251, & ſi promiſerit cum haberet commiſſionem de ſoluendo an ego liberetur, nume.157, item vide quod de mercatore dicitur ibidem, num.19
Mercatus cũ aliena pecunia an lucri partẽ poſſit petere in l ſi emancip.nu.166, 239
Meretrix ob id non priuatur iure ſuo in l. cum quædam, num.6 160
Miles rem prohibitam in bello faciens cum hoſtibus manus conferendo prohibente duce belli licet res bene ſucceſſerit capite punitur in d.l.ij.de ori.iur.nu 304, fo.80, & debet manum continere ne pullos vel oua rapiat ſua cõtentus annona ibidem, num.374, el ſecundo 108
Miles decedens an tranſmittat ſalarium reſi dui temporis ad hæredes, & pro tẽpore temporis ad hæredes, & pro tẽpore capti uitatis an debeatur ſibi ſalarium in l.diem functo, n.149, cum ſeq.& 170, 149, & 153
Militia an ſit dignitas ibidem, numero 127, & 169 fo.147, & 153
Minima an, & quando ſint curæ in §.j.l.vni cæ, ſi quis iuſd.nu.11, & ſeq.f.185, & in l. ſi quis maior, nu.191, fo.76, & in l.ij.de re ſcind.vend.nu.98, cum ſeq. 103
Miniſtri, & ſeruientes an gaudeant priuile gio domini in proœ.ff.orum, n.216, 61, & ſupra in verbo domus.
Minor an poſſit citari, & excommunicari, & teneatur legitime comparere in §.ſi pro curator.l.vnicæ, præalleg.nu.31, 32, 34, & 36, fol.103, & ibi plene de omnibus & ſtatu tut.& curæ.quomodo & qualiter noceant & præiudicent minoribus.
Minor debet rem cũ ſuis qualitatibus acce ptare, & an teneatur ad obſeruantiã pacti de retrouendendo in l.ij.de pac.inter em pto.nu.148, fo.158, & an hæredi minoris currat tempus redimendi ſine ſpe reſtitu tionis in integrum ibid.num.223, fol.173
Minor annis quatuordecim pubertati proxi mus, & doli capax an ligetur iuramento, in l.ij.de reſcin.ven.nu.101, cum ſeq. 103
Minor enormiter læſus an petere poſſit ab ſolutionem a iuramento perſiurus in in tegrum reſtitutionem, & an iuramentum tutoris aut curatoris illi obſit ibid.n.109. fol 104, & ſupra in verbo iuramentum & ibi quid in donatione.
Minor vigintiquinq; annis paciſcens de hæ reditate viuentis an incurrat pœnam pri uationis hæreditatis in l.ſi.de pa.n.74, 31
Minor repræſentatus maior per iuramentũ an incurrat pœnas l. ſi quis maior, in d.l. ſi quis maior, num.31 61
Minor infans non contrauenire ratione mi noris ætatis vel alia quauis cauſa excludi tur a beneficio reſtitutionis in integrum ibidem, num.35, cum ſeq.fol 61, & a be neficio l.ij. C.de reſcind.vend. vt in ipſa, l.ij.num.303, cum ſeq. 104
Minoribus facilius quam mulieribus maio ribus lex ſuccurrit in d.l. ſi quis maior, num.16 60
Minorum res alienatæ cum auctoritate tu toris, & decreto iudicis data læſione retra ctantur per reſtitutionem in integrum in d.l.ij.de reſcind.vend.nu.108 104
Miſſio in poſſeſſionẽ cur fiat per ſimplicem nuncium non per delegatum in lib.exer citationum, cap.9 132
Miſſio poſſeſſ.ex primo decreto reuocari po teſt refectis expenſis in §. ſi procurator, num.12, cum ſeq. fo.201
Miſſio in poſſeſſ.ex primo, & ex ſecundo de creto an, quando fieri poſſit propter con tumaciam procu.in d.§ ſi procurator.
Mixtum in odioſis non comprehẽditur ſub diſpoſitione facta de ſimplicibus in l.ſi e mancipati, num.144 237
Modicitas pretij quæ faciat præſumi contra ctum illicitum cum pacto de retrouendẽ do in l.ij.de pact.inter empt.nu.50 140
Modo adempto non cenſetur ademptum le gatum in l j.C.de pact.num.9 9
Molendinum venditum cum pacto de re trouendendo ſi retrouendatur an haben da ſit ratio deteriorationis, in d.l.ij.num. 239 178
Monaſterium an veniat appel. filiorum na turalium, & legitimorũ, ibid.nu.210, 155
Monacho vel monaſterio ex perſona mona chi an deferatur hæreditas, & quando il lius renunciatio noceat monaſterio in l.ſi. de pact num.205, cum ſeq. 47
Monachus an probat nobilitatẽ per ingreſ ſum religionis in l.cũ quędã puel.nu.7, 161
Monetæ augmentum ſupra in verbo aug mentum.
Monitio bina an, & quando requiritur, ut iu re ſuo quis priuetur in princip. l. vnicæ ſi quis iuſdicen.nu.73, fol.190, & in l.diffa mari, num.7 276
Monimenta differunt à monumentis in pro œm.ff.nu.133 51

Moræ

Moræ purgatio an admittatur ex parte actoris, & quid ſi adſit iuramentum in l.ij. de pact.inter empt.nu.66,cũ ſeq.145,& in l. ſi quis maior,nu.150,& 156,f.71.vbi etiã an admittatur vbi lex ipſo iure facit executionem: poſt terminum verò legalem non admittitur in l.diffamari,n.17,f.278

Mora per debitorem non incurritur ſi creditor non declarat locum ſolutionis fiendæ in l.ij de reſcind.venditio nu.119, 107

Mora duplex eſt, regularis, & irregularis, q̃ contrahitur, per impedimentum rei iuxta l.curabit de act.empt.quid operetur, & an teneri faciat de interitu rei & valore quãti plurimi in d.l.curabit,nu.27,& per totã,l.vſq; ad ſi.f.193, & ibid n.71, quòd duæ moræ poſſunt ſimul concurrere.196

Mors trahitur ad diem vulneris in l.ij.de ori.iur.num.20,f.75, & mortus appel.intelligitur de naturali in rubr.ſi quis iuſdicenti,num.16 178

Mortuo nequit legari vel relinqui in l.diem functo. 135

Mox multifariam ponitur in l.ſi quis maior num.148 71

Mulcta in quo differat a pœna: & quæ dicatur leuis mulcta:& an ſit de ſimplici iuriſdictione, & qui poſſint mulctare nũquid arbiter,arbitrator, & omni magiſtratus in princ l.vnicæ ſi quis iuſd num.46,cum pluribus ſeq. 187

Mulcta quando exceditur modus legitimus an ſit penitus nulla ibid.nu.14 183

Mulctæ vocabulum non eſt latinum, ſed ſabinum ex l.12.tabul. introductum etiam in voces peculiariores ex l.12, tab.introductum ibid nu.27 184

Mulcta imponenda eſt ſecundum taxam iuris non arbitrio iudicis ſed non ſeruat de conſuet.quis tamen tenetur ſeruare modum conſuetum alias poteſt iuſte appell. & an poſſet imponi ſine nouo proceſſu, & cit.ibid.nu.10,11,16,96, cum ſeq.& plura alia in materia mulctæ vide in ſummarijs ſuper tota.l.prædicta, f.180,cum ſeq.

Mulcta pluribus modis imponitur & aoiudex compellatur mulctare ibid in prin.& nu.65,cum ſeq. 189

Mulcta maior valore rei non imponitur, & an poſſit imponi ſine nouo proceſſu,& citatione ibid.nu 93,& 96,cum ſeq.& ibid. in §.ſi. an poſſit quis mulctari in amiſſione totius cauſæ. 205

Mulcta ob paupertatem diminui poteſt,pœna verò non ibidem,n.103, & 104,f 192

Mulcta ſi fuerit commmuta an poſſit appellari ibid nu. 105,vbi de appel.quę permittitur ab impoſitione mulctæ, non autem pœne. fo.eo.

Mulcta indicta clerico ante allegationẽ clericatus exigi nequit nec bannum exequi, ibid num.106 19;

Mulcta,& pœna an poſſint ſimul imponi:& an mulcta dicatur fructus illius temporis quo maleficium fuit commiſſum ibidem, num 105,& 108 fo eo.

Mulcta eſt in pecunia iõ conceſſa ptãti mulcta nõ venit facultas bãniẽdi,ibi.109. f e.

Mulctari an poſſit qui non patitur legi literas alicuius iudicis ibid.nu.107 f.eo.

Mulctandi poteſtas banniendive an veniat in generali conceſ.nu.109 fo.eo.

Mulctatus vno remedio an etiam alio poſſit mulctari in d.l.vnica in §.j n.4,cũ ſe. 194

Mulcta imponi nequit niſi pluribus concurrentibus iudici tamen pòt etiam circumſcripto intereſſe partis fide cõtemptu indicia apparet ibi.nu.7,& 13,cum ſeq.195

Mulcta non imponitur niſi liqueat de contumacia ibid.

Mulcta an æquiparetur condemnationi expenſarum ibid.nu.23 198

Mulctari non poteſt dominus qui miſit procuratorem qui non comparuit nec pro cõtumacia procuratoris mulctari poteſt dominus latè in d.l.vnica, in §.ſi procurator,num.1. cum ſeq. 199

Mulier nupta viro,alterius territ.perdit forum proprium & efficitur de foro mariti in l.cum quædam puel.n.3, cum ſeq 160

Mulier luxurioſa magis offendit honorem defuncti viri,& filios,primi viri quã tranſeundo ad ſecundas nuptias.ibi n 8 f.161

Mulier ignobilis nupta nobili efficitur nobilis,& an nobilis nupta ignobili, & plebeio nobilitatem perdat ibid,n.12,& 15.f.eod.

Mulier cui factum eſt legatum ſi Titio nupſerit mortuo Titio antequam nubat nõ conſequitur legatum. licet ſit parata nubere in l.diem functo,nu.158 151

Mulier contrauenięns contractui iurato vtrum incurrat pœnas. l. ſi quis maior, & an excuſetur a dolo præſumpto, in d. l. ſi quis maior,num.10,& ſeq. 59

Mulier iurans licet magis deliberate præſumatur ad actum accedere non tamen efficitur ſagacior ibid. nu.14,cum ſeq. 59

Mulier an poſſit, & præſumatur dare viro omnia bona in dotem & quæ comprehẽdantur.& ſi lęſa fuerit in cõſtitutione dotis quo illi ſuccurratur,& qualiter executio iudicati contra vxorem fieri vivente marito in l.ſi.de pact.nu.251,cum ſeq.fo. 52,& in l.ij.de reſcin.vend. nu.62 94

Multitudo confuſionis mr̃ cã fuit,vt crearet Imperator,in l.ij.de orig.iur.nu.180 f 92

Multiplicatio titulorum etiam in beneficialibus permittitur in l.ſingularia, nu.119, cum ſeq. 251

Mutare perſonam ſibi obligatam quis non cogitur in l.diem functo, numero 116, & 219 146

Magiſtratus municipales quomodo differãt a defenſoribus ciuitatum & a duum viris an ſint ſine imperio, & an & quomodo mulctentur in d.l.2.de orig.iur.num.427 & 432,cũ ſeq.f.112,& in princ.l.vnic.181

Mutus nõ delegatur in l.ſingula,n.180 257

Mutuum petens quod mutuauit non male agit,in l.vinum,num.11 263

De litera N.

NAti ex furtiuo coitu an ſint alendi, & quid de natis ex matrimonio, ad talach ideſt bene placitum contracto vt ſit in partibus orientalibus an ſint legitimi, in l.ſi qua illuſtris,nu.9 269

Naturales baſtardi, & ſpurij de his plene loco proxime alleg.

Naturæ congruum quid dicatur in l. vnica de ſent.quæ pro eo.nu.11 252

Naturalibus conſentientes opin.recipiendæ ſunt in l.ſingula.num.128 252

Naturalis cauſa an attendatur vel accidentalis in rubr.de orig.iur. fo.83, in vltimis col.& in l.ij.illius tit num.80 84

Neceſſitas duplex, legiq; non ſubijcitur in ſub proximè alleg.& in procem. ff.otum, num.98 49

Neceſſarium pro vtile quandoque exponitur in l j.de orig.iur. num.38 76

Neceſſitate actum facere ſuccurritur in l. ij.de pact.inter empt.num.236 177

Neceſſitas retrouendendi an tranſeat in hæredem ibid.nu.132 156

Negationes duę cur magis affirment quam negent in proœ.ff.orum,num.76 48

Negatiua quando probanda in l. ſi emancipati,nu.68,& 69 230

Negociari ſolitus an quo,& qñ petere poſſit intereſſe tam lucri ceſſantis,quam damni emergentis in l.vnica de ſent.quæ pro eo. nu.45,cum ſeq.255,& in l.curabit. 191

Nemus emens vel ſyluam cũ pacto de retro vendẽdo an cędere poſſit nemus vel ſyluã extirpare in l.ij.de pa.inter em.n.182,164

Neruę filius publice de iure reſpondit in 17 anno ætatis in l.ij. de ori.iur.n.596. f.126

Niſi cuius ſit virtutis,in l.ij.de pact.inter empa.nu.181 164

Nobilis quo poſſit petere intereſſe ſuę pecuniæ,in l.vnica de ſen.quæ p eo n.44 f.255

Nobilitas trahitur a pře non a matre vide in ſummarijs l.cum quædam puella,159

Nobilitas Roma. male cum plebe ab initio conuenit in d.l.ij.de orig iur.nu 377,108

Nocere quæ ſeparatim nequeunt, an ſimul iuncta noceant,vel impediant in l.ſi emãcipati,num.145 237

Noctu non ſunt agitanda iudicia in d.l.ij.de orig iur.nu.422 110

Nomen ſuum an recte quis præmittat in epiſcopis in rub.proœ. nu.95 42

Nomen propria virtute quæſitum laudabilius eſt originali.& abſq; propria virtute habito ibi.n.100,l 43,& i d.l.2,n.594,126

Nomen hominis in libello exprimere quando ſatis ſit in proœ.ff.nu.184 57

Nomina verbalia in delictum ſonantia an verificentur in vno actu in d.Rub. proœ. ff.num.50,cum ſeq. 37

Nomina pulchra imponenda ſunt hominibus in præalleg.proœ.180 52

Nomina rebus conſona eſſe debent ibidem num.193 58

Nomina debitorum conſtituunt vnam tertia ſpeciem a mobilibus & immobilibus, in l.ſi.de pact.num.257 53

Nomen debitoris pro quantitate ſolui poteſt in l.ſingu.nu.169 256

Notarij non ſunt iudices chartularij niſi ab habẽte poteſtatẽ creati fuerint & in principio debent ponere locum recepti inſtrumenti non locum ſcripti in l.j.de iud.nu. 44,fol.214,& in l.exigere, num.32 222

Notarius videtur de ſolitis rogatus, & ſi omiſerit inditionem aut errauerit an inſtrumentum vitietur, & corrigere poſſit, in rubr.d.proœ.num.105 43

Not.an ponere debeat nomen nouum,& vetus cum cognomine in inſtrumento, in d. proœ.nu.182,cum ſeq. 57

Not.conficiens inſtrumentum inter iudæos an poſſit debeatve Chriſti nomen inuocare in rub.d. proœ. nu.25 35

Not ſtipulando non acquirit ius abſenti ſine ratificatione in l.a.de pactis,inter empt.num.48,cum ſeq. 140

Notatio aſſerentis ſe certioraſſe quempiam de beneficio ſibi competenti, an credatur in l.ij.de reſcind.vend.num.107 104

Notorium an æquiparetur ſententiæ & in notorijs requiratur declaratio in prin.d. l.vnicæ,ſi quis iuſd.nu.99. cum ſeq. 192

Noua ſunt pulchritudine decorata in dicto proœ nu.169 58

Nouationis & delegat. materiam vide in l. ſingul.in ſummarijs. 235

Nouercalia, & meretricia delinimenta aliqua nociua in l.hoc colore,nu.7. & 8. 228

Noui ſemper aliquid, tanquam ex Africa adueniens auctor affert in principio d.l. ſingularia, num.1 237

Nouiſſime de hoc aduerbio l.ij. de orig.iur. num.130 fol.8

Nouiſſima

Nouiſſima attendenda in d.l.ſingularia, numero 151 — 551
Nullitas quando deducta incidenter cenſeatur qn̄ principaliter quā inſtantiam heat, & an capiret per lapſum fatalium cāæ appel. d.l.ij de pa.inter em.&vē.n.279, 186
Numeratio & traditio quando facta cenſeatur cauſa implendæ ſtipulationis in d.l. ſingular. nu.121 — 251
Numerus non verificatur in vno, quo mutato identitas mutari videtur quando à nu. ff.denoiatio i l.ij.de ori.iu.49,& 71,81,82
Numerus plu.quando pro ſingulari ponat, & qn̄ reſoluatur in ſingulare in d.l. ſing. nu 40,fo.241,& in l.j de pact.nu.56, f.16
Nuncio & executori non creditur de iniuria ſibi illata, ſupra in ver. carceres.
Nupta retinet priuileg. conreſſum alicui de deſcen.maſc.& fœminis in l. cum quædā puella,nu.59,fo.163,& plura in materia nuptæ,aliæ vide ibidem in ſummarijs.

De litera O

OBediētia quædam hominis ad Deum, quædam hominis ad hoiem, & obedient maioribus in illicitis an & aliqn̄ exculeē in rub.ſi quis iuſdicēri,nu.7, cū ſeq. f.177.vbi plura de obedientia & ibid.in §. is vē in principio vbi de obediētia præſtita io extremo à quo quę nō purgat inobedientiā cōmiſſam in extremo ad qd̄. 193
Obiter quid ſignificet in l.2, de orig.iur.nu. 457,cum ſeq. — 114
Oblatio pretij, abſq; depoſito ſufficit vt ex cōtractu agi poſſit ad retrouen. & an requiratur realis in d.l.2,de pac.inter emp. nu.23,cum ſeq.f.137. Et mortuo promiſſore relicta vxore vſufructuaria omnium bonorum & alio hærede vniuerſali, cui offerri debeat pretium pro obtinenda retrouend. an vxori vſufructuariæ an hæredi vniuerſali ibidem,num.541 — 179
Obligatus ad factum ſi nolit pręſtare aut nequeat condemnari poteſt ad ipſum factū præſtandum dato quod poſt ſententiam liberari poſſet ſoluendo intereſſe ibidem. num.130 — 153
Obligatio generalis an comprehēdat bona poſtmodum quæſita & quid de obuenientibus ex hæreditate viuentis quando obligatio contrahitur vbi ſupra proxime.
Obligatio operarum pro pluribus annis an dicatur vna vel plures in l. diem functo, num.177,cum ſeq. — 154
Obſcure ex induſtria quandoque prudētes loquuntur in d.rub.proœ.nu.6 — 34
Obſeruans contractum poteſt aduerſus nō obſeruantem impune contrauenire & pęnam ab illo petere in l.ſi quis maior, nu. 197, f.76, & vtrum nolens ex inde obſeruare teneatur accepta reſtituere in l.ij.de pact.inter empt.num.165, cum ſeq. 160
Occultanda non ſunt publicę vtilitati conducentia in l.ij.de orig.iur.num.118,f.87
Occultari vnam actionem celeritate coniūgendarum actionum, quomodo intelligatur in l ſingul.num.45, cum ſeq. fol.241
Odioſa in diſpoſitione proficua non cenſentur incluſa in rub.ſi quis iuſd.nu.19, fol.179
Odofredi temeritas in reprehēdēdo iuriſcōſultum damnatur in l.lecta, nu.12 — 272
Officia magiſt. non tranſeunt ad hæredem in l diem functo,nu.85,& 113 — fol.143
Officij iudicis imploratio an requirat libellum in prin.d.l.vni.ſi quis iuſd.n.67, 189
Officiali vno non ſufficiente alius creari debet in d.ſ.ij.nu.300 — 101
Officialis ab officio cui præeſt honorem capit ibidem, num.245 — 97
Officialis exiſtens tempore delicti perpetrati,non autem exiſtens tempore indulgentiæ & compoſitionis habere debet quartum denarium compoſitionis factæ cum principe l.j.de orig.iur. num.30 — 76
Officium publ. cogitur idoneus accipere in l.diem functo,num.23 — 137
Officium poſſint plures capere & an tranſeant magiſtratus & officia ad hæredes in l diem functo,num.83,128 — fo.144,146
Officij dignitas & ius acquiratur tempore acceptati officij & quando dicatur plene acquiri ibid.nu.199 — 156
Officium ſuū nemini dēt eſſe dānoſum ibid.
Officialis epiſcopi an dicatur habere dignitatem ibid.nu.14,cum ſeq. — 135
Officialis an poſſit accipere quaſi poſ.officij per alium & an tranſmittatur ſalariū ad hered. ſi deceſſerit ante ingreſſum officij poſt facta præparamēta pro ingreſſu in d. l.diem functo,n.193,cū pluribus ſe.f.155
Offi.ſua culpa remotus quomodo amittat ſalarium,ibid.108 — 157
Officialis locans alteri operas ſuas ante finē officij nō poteſt ab hæredibus legati mortui ſalarium petere ratione deficientis intereſſe & quid ſi plus vel minus conſequatur à ſecundo quam à primo conſecuturus erat ibid.num.134,cum ſeq. — 148
Officialis quibus ex cauſis poſſit remoueri, & an amittat ſalarium, & pro quo tempore ibidem,nu.72,& 218,cum ſeq. — 142
Officialis infirmus an pro tempore infirmitatis conſequi debeat ſalarium & quid ſi ſeruire velit per tantundē temporis,ibid. num.186,& 214,cum ſeq. — fo.54,& 158
Officialis an prohibeatur in prouincia contrahere matrimonium vel filio contrahēti conſentire in l.fin.de pact nu.139. f.41
Officio iudicis quanto tempore præſcribatur in l.ij.de reſcind.vend.num.30, fo.88
Omne & totum differunt in proœ. ff. nu.9. cum ſeq. — fol.44
Onere duplici an quis grauari debeat in l. diem functo, num.150, fol.150, & in l.ſi emancipati, num.98 — 232
Operas locatas non valens præſtare an repellatur à conſecutione ſalarij ſupra, in verbo caſus & verbo locatio.
Opinio communis quomodo cognoſcatur & quando tenenda in l.ij.de orig.iu.num. 541,cum ſeq. fol.66, & in §.fin.l.vnicæ ſi quis iuſdicen.num.16,fo.207, & aliquando communes opi. ſicut repugnantes circa idem & neceſſe eſt vnam eſſe falſam in principio d.l.vnicæ,num.93 — 192
Oppidū quid ſit in proœ.ff.orum,n.174,f.64
Oppoſita iuxta ſe poſita clarius eluceſcunt, ibid. num.136 — 51
Oratio ſatis pulcherrima latine dicitur in d.l.ij.num.547 — 122
Ordinarius an poſſit cognoſcere vt arbiter vel arbitrator in l.j.de iudic.nu.33.f.213
Ordinem docendi præſcribere ac tenere vtile eſt rub.proœ.num.1,fol.33,& in l.2.de reſciod.vend.num.37 — 90
Ordines Romę quot fuerint in d l.2.de ori. iur,nu.586 — 125
Ordo laudabilis eſt in d.l.ij. nu.31 .cum ſeq. & an & quando attendendus ſit magis ordo intellectus quam literæ,& ſcripturę in proœ.ſlorum,nu.120,fo.50,& in l.ſingul. nu.124,f 251,& in l.lecta,nu.67, fo.277, & in §.quarta,num.18,cum ſeq. fol.231
Orficiaoi vtilitas in l.ſi qua illuſt.n.14, 270
Origo iuris an fuerit ante iuſtitiam in rubr. de orig.iur.nu.29 — 72
Origo cuiuſque rei attendi debet & de origine ac fine diuerſarum legum ibid. nu. 30.vſque ad fin. — fo eo.
Ortus actionis facilius impeditur quā quod eſt in eſſe productum tollatur, in l.lecta, nu.16,f 275,& in l.j.C.de pact.nu.15, f 9

De litera P.

PActa ſunt priuatæ leges inter partes l.ij. de pact.inter empt.& ven.nu.9, f.135
Pacta vtilia quæ dicantur in l.venditor, numero 6 — 516
Pactum quot modis conſideretur.& de diffinitione pacti plene in rubr. C.de pact. f.3
Pactum nudum cur de iure ciuili non producat actionem ſed exceptionem tantū, ſecus autem de iure cano & exempla pacti,nudi,item cur non cuſtodiatur pp naturalem obligationem, & de eius virtute informatiua,reformatiua, & transformatiua quæ apponit circa naturalia ſubſtantialia & accidentalia cōtractus in l.lecta, nu.42,cū ſe.f.275,in rub C.de pact.fol.3
Pacta quę incontinenti appoſita ſunt ſtipulationi ineſſe credunt,an vere vel ficte illud ſit in d.l lecta,n.105,cum ſe.uo.141, 284
Pactum nudum in continenti appoſitum iuxta contractum veſtitur cohærentia ipſius ſtipulationis ibidem,nu.120, fo.281
Pactum nudum incōtinenti appoſitum iuxta contractum bonæfidei vel ſtricti iuris nouam parit actionem quæ dicitur præſcript.verbis ibidem,nu.130,& 133,f.283
Pactum nudum continens idem quod ſtipulatio non veſtitur cohærentia ipſius ſtip. ibidem,num.135 — fol.eod.
Pactum incontinenti appoſitum iuxta contractum bonæfidei vel ſtricti iuris veterē actionē informat,& ſicuti ſaccus informatur a frumento, & veſtis implet ab hoie ita actio informat, à pacto ibid.n.134,f.e.
Pactum reformatiuum cōtractus veſtiri poteſt ab ipſo contractu,nu.146 — 285
Pactum quando dicatur factum incontinenti,num.151.cum ſeq. — f.286
Pactum fuiſſe appoſitum incontinenti vel ex interuallo populorum refert. ibid. nu. 158,168,175,cum ſeq. — 288
Pactum nudum purum appoſitum poſt ſtipul. vel contractum conditionalem non informat tamen promiſſum debetur pure tanquam à conditione illico fuerit receſſum,nu.181, cum ſeq. — 290
Pactum nudum appoſitum poſt cōtractum conditionalem ſuper alio non informat veterem actionem,nec veſtitur cohærentia primi contractus ibidem,n.185, f.291
Rei in interuentu veſtiri pōt, no.188, ibid.
Pactum incontinenti appoſitum parit actionem præſcript. verbis etiam quod habita relatione pacti ad contractum non reſultet cōtractus innominatus,ibi.n.159, 295
Pactum nudum ex interuallo appoſitū poſt contractum conditionalē non parit actionem ibid.nu.194 — 292
Pactum nudum incontinēti appoſitum iuxta contractum bonæ fidei vel ſtricti iuris, informat actionem quæ oritur ex ipſo principali contractu, vt competat ad deducta in pacto, & nouam actionem præſcript.verbis parit,ibidem,num.195,f.eo.
Pactum incontinenti appoſitum ex parte rei ineſſe obligationi quid importet,hocque quod ſit dicere ibidem,nu.156 — 287
Pacti exceptio an, & quando opponi debeat ibid.nu.158 — 288
Pactum nudum in foro merchatorum,an & quando obliget & producat actionem, in l.ſingularia, nu.317 — 251
Pactum dupliciter conſideratur prout ineſt, & prout

& prout eſt q d ſeparatū de ſe in d.l.lecta, n.29,cū le.f.275,melius in rub.C.de pa.3.
Pactum nudū an ſit hodie ſeruandū officio iudicis implorato in l.ij.de ori.iu.n.9,f.78
Pacta ſeruanda ſunt legesq; rumpunt, vt dicūt vulg.& ſunt priuatæ. ll. inter partes.l.ij.de pac.inter emp.& ven.u.9, & 29,155
Pactum de fructibus in ſortem computandis an faciat cenſeri contractum pignoraticium ibid.nu.10 fol.eo.
Pactum de retrouendendo an afficiat rem. ita quod impediat dominij alienationem in proœ.ff.nu.112 60
Pactum de retrouendendo eſt approbatum à iure d.l.2,num.7,12,16, fol.135, ibi tamen probatur, l. illam de eo non loqui, ſed in alijs termin.
Pactum de retrouendendo facere ad tēpus vel in perpetuum differunt ibi.n.11,f.135
Pactum de retrouendendo cum modicitate pretij an faciat cenſeri contractum ſimulatum, & in fraudem vſurarum factum, ibid.nu.50,cum ſeq.f.140,& quæ dicatur modicitas pretij, & an prædicta procedāt in datione in ſolutum,nu.58 142
Pactum de retrouendendo rem tanto minus valere facit,quanto tempore illi præſcribatur an pro eodem pretio intelligatur factum & an ad id præciſe obliget ibid.n.59,70,93,129,cum ſeq.fol.142,& ſeq.
Pactum de retrouendo eſt minus vtile quā pactum quod pretio reſtituto res ſit inempta ibid.nu.135 156
Pactum de retrouendendo nō poteſt à principe remitti ibid.nu.147 158
Pactum de retrouendendo,& venditio differunt ibid.nu.156 160
Pactum de retrouendendo quomodo probetur,ibid.nu.180 163
Pactum de retrouendendo in tract.ſeu præſationibus factum an in cōtractu ſubſecuto repetitum cenſeatur ibid.n.196, f.165
Pacto nudo an & quando obligetur quis retrouendere ibid. nu.187, & 228, & ſupra in princip. fol.164,& 176
Pactum de retrouen.facere promittens an immediate ad retrouend.cogi poſſit ibid. nu.200.f.166, & nunquid in retrouenditione facienda veniant partus, & fœtus pecorum ibid.nu.240 179
Pactum de retrouend.factum à religioſo ſuper re per eum eccleſiæ quęſita an teneat ſeruatrij; per eccleſiam debeat ibid. num. 207,cum ſeq. 167
Pacto de retrouend. quum petiero vel cum voluero nunquid inducat ſuſpenſio actus quaſi ſit conditionalis, & quid ſi dictū fuerit arbitratu meo vel Titij,ibi.n.209,167
Pactum prædictum ex interuallo factum cō tractum minus ſuſpectum reddit ibid.nu. 230 176
Pactum prædictum an remiſſum cenſeatur per iteratam vēditionem pure factam ſupra in verbo iterata vend.
Pactum de retrouend an ius, vel facultatem continere dicatur,ibid.nu.284, fo 190,& plura alia in materia hac vide ibidem in epilo.& in quæſtionibus.
Pactum dicitur contractus largo modo non requirit expreſſionem verborum,& eſt tacitum,& legale ac expreſſum in rub.C. de pact. fo.3
Pactum ſeu conuentio ſuper hæreditate viuentis obuentura certo modo diuidenda non valet etiam cum iuramento in l.ſi.de pact.nu.29,& 34,cum ſeq. 26
Pactum ſeu cōuentio ſuper bonis fideicom. ſubiectis quando valeat, ibi.n.40,eo.f.28
Pactum liberatorium ſuper hæred. viuentis an valeat ibid.nu.44 29
Pactum ſuper hæreditate viuentis valet ad damnum paciſcentium ibid.nu.48, fo.29
Pacti eſſentialia, & formalia quæ ſint ibidē, num.50 29
Pactum & conuentio ſuper hæredit. incerti hominis,an & quando valeat ibid.nu.52, cum ſeq. 30
Pactum de hære. viuentis plura de eo in d.l.ſi.vt puta an valeat eo conſentiente tunc vel poſtea, & an operet conſenſus, vt qui ab inteſta. non ſuccederet propter proximiores virtute dicti cōſenſus habeat ſuccedere ibid. nu.64, & 83, cum ſeq.f.31,& 34,& quouſque conſenſus talis poſſit reuocari ibid.nu.87,& 135, fol.34, & an alter paciſcentium altero inuito poſſit recedere, & quid ſi partem hæreditatis tantum conceruat ibid num.91 35
Pactum à facto diſtinguitur ibi.nu.108, 38
Pactum ne vaſ. feudo priuetur ob ſelloniā committendam,& de non expellendo emphyteutam ob canonem non ſolutum an ſubſiſtat ibid.nu.157 43
Pacto an poſſit quis ius ſuccedendi ſibi conſeruare quando priuandus venit propter aliquem iuris rigorem ibid. nu.158, f.eo.
Pacto poteſt dari hæreditas filio reuocabiliter tamen ibid.nu 183 45
Pactum conſeruatiuum ſucceſſionis quando valeat ibid.nu.175 45
Pacto an fieri poſſit quod per ſta.ſit. & econtrario ibidem,numero 176,193,cum ſeq. fol.eod.& 46
Pactum de non ſuccedendo an valeat ibid. num.165 43
Pactum factum cum vxore ſecunda quod filij ex ea ſuſcipiendi non ſuccedant in feudis valeat remittique poteſt, & quid de pacto quod primogenitus ſuccedat ibid nu.21,cum ſeq. 48
Pactum de ſuccedendo an valeat ibidem.
Pactum factum de inuicem ſuccedendo,vel quod ſuperuiuens habeat talia bona eſt periculoſum & magna vis eſt in cōceptione verborum,ideo fieri debet cum conſilio peritorum,ibid.nu.213 fol.eod.
Paganus in multis caſibus poteſt, decedere pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus in rub.quando non pet.par.nu.13, f.200
Pādectarū libri de his vide pœ.ff.n.74, f.47
Papa contra non recognoſcentes ſuperiorem de iure vel de facto poteſt tanquam ſuperior à Deo conſtitutus adiri in defectum iuſtitiæ in prinс. l. vnicæ ſiquis iuſdicenti,nu.25,cum ſeq. 184
Papa non poteſt ſibi eligere futurum ſucceſſorem nec eius conſenſu Card.id poſſunt facere in l.ſi.de pact.nu.84, & ſeq. 34
Papa eſt ſupra verticem imperatoris vicem dei in terris gerens in rub ff.nu.33,fo.36, & in l.ij.de reſc.vend.nu.34,f.85,an ſit dominus in beneficialibus in proœ.ſſorum .n 25,f.45, & doctor vtriuſque iuris eo q Papa in l.ſi.de pact.nu.20,fo.25,& an poſſit ardua explicare ſine conſenſu Cardinalium ibidem,nu.23,f.26,& de poteſtate eius diſpenſandi ſuper iuramento in l.ſi quis maior,nu.57 63
Papin. nunquam ſatis laudatus proœ.ff.nu. 131,fol.51,& in l.diem functo in princip. & alibi ſæpe. 135
Papitij pueri ingenioſum inuentum & de familia Papiriorum in l.ij.de ori.iur.nu.33, & 510 80,& 129
Parentes hortantur.ll.ad ſeruan.æqualitatē inter deſcendentes ſupra in verbo lex.
Parentibus ab emancip. filijs & econtrà debentur alimenta in l. vnica quando non pet.par.nu.25 215
Parricidium omne comprehendit homicidium & de pœnis paricidij proprie ſumpti in d.l.ij.nu.235 104
Partium natura eſt vt vnus in aliū nihil poſſit in § is videtur,nu. 20 199
Partes Rom. Ciuium fuere vt nunc partialitates in Italia in d.l.ij.nu.183 92
Particio multa operatur bona in l.ſi emancipati, nu.8 226
Partio quomodo in oratione poni debeat, in d.l.ij nu.362 107
Paſſim quomodo exponatur in proœ. ff.nu. 128 51
Patria poteſtas maior, & potētior erat olim quam hodie in rub.de moſ.ie.n.2,fo.223
Patricij qui & de his in d.l.ij,nu.172,fol.92
Patrimonialis res an dicatur, quæ alienata fuit inde recuperata in l.ij. de pact.inter emptorem nu.196 165
Patris amor à nullo vincitur in l.ſi. de pact. num.113 38
Paulus quid ſonet & de paulo iuriſconſul.in proœ.ff nu.132,147, f.51,& 52, & in l.lecta,nu.2 271
Paupertatis laudes in proœ. ff.loco proxime alleg.& in l.ij de orig.iur.nu.583,fol.125
Peccatum quid ſit in l.ij de reſcind.ven nu. 18,f.86,& humanum eſt peccare ſed diabolicū pſeuerare in §.meminiſſe,4, 232
Pecunia an ſit de rebus quæ ſeruando ſeruari non poſſunt & an poſſit,reſtitui pro vino mutuato faciliusq; conſumitur quam aliæ res & materia mutui pecuniæ nomine veniunt omnes res mutuabiles in l.ſingular.nu.53,77,123,134,f.243, cum ſeq.
Pecunia omnia æſtimantur in l.ſi emācipati nu.35,f.228, & ſupra in verbo nummus.
Pecuniam parere aliam pecu.impoſſibile,& abſonum vt artificialia germinent in l.curabit,nu.12 192
Pediſequa dominæ adulterans feudum nō perdit.licet ſecus ſit in adulterāte filiam, vel vxorem dñi in proœ. ffo.nu.217, f.61
Pęna ſine mora non debetur in l.ſi quis maior,nu 66 fo.64
Pœna priuationis locum non habet niſi in caſibus a iure expreſſis ibi.n 6, & in prin. l.vnicæ ſi quis iuſd.nn.61,f.181, & in l.ſi. de pact.nn.114 38
Pœna ipſo iure impoſita exigi non poteſt niſi ſecuta ſentētia declaratoria à qua licet appel.magni tamen reſultant effectus qđ ipſo iure imponatur pœna in l.ſi quis maior,n 124,145,fol.69,& 71,& in princip.l. vni.ſi quis iuſd.nu.99,cum ſeq. 192
Pœna legales conuentionales & teſtamentariæ cui applicētur in l.ſi quis,n.158, cum ſeq. 72
Pœna impoſita accuſati an ſententiam ſequi poſtulet ibid.nu.174 74
Pœna & vſura differunt & quomodo in l.lecta,num 84 279
Pœna differt a mulcta in prin. d.l.vnicæ,un. 54,f 188, & licet ipſo iure imponatur requiritur declaratio & mitigatio ibid.n 99 cum ſeq. 192, & de pœna indignationis principis ibid.nu.6 182
Pœna propter paupertatem non minuitur, ſecus in mulcta ibid.nn.103,& ſeq. f.192
Pœnarum alternatiuæ a iudice impoſitarū electio ſpectat ad iudicem in princip. d.l. vnicæ,num.92 191
Pœnarum & mulctarum commoda non facta exactione cui ſpectant venditori, vel emptori retrouend. inde ſecuta in l.ij. de

pactis

pactis inter empto num.242.f.179. item vide in princi.d.l.vni, ſi quis iudicem, &c. nu.108. f.19;
Pœna extraordinaria quæ dicatur in princ. d.l.vnica,nu 8. fo.182
Prudentia magis ſtans ad prohibitum quam vt ad permiſſum ex futuro euentu actum pendere non eſt inconueniens d. l. finalis, nu.36. 252. fo.28. & in l.ſi,emancipa,nu. 86.fo.231. & in l.j. C.de pac.nu.91.fo.17
Penſio quid dicatur & de penſionibus in lege lecta,nu.53. f.276
Penſio iuſta intelligitur habito reſpectu ad valorem fundi & fructus illius in lege ſecunda de pac.inter empto.nu.171 163
Penſio percepta ab emptore verum ſibi ſpectet in ſolidum vel pro parte venditore rē ante finem anni redimente,ibid.nu.201 151
Penſio an exigi poſſit à colono expulſo vel qui receſſit quādo dominus rem alteri locauit in l.diē functo,nu.60.fo.141.& quo tempore ſit ſoluenda,ibi nu.128 fo.147
Penſio an debeatur tempore peſtis per conductorē domus qui receſſit non conſignatis clauibus domino domus,ibid.nu.107. cum ſequenti. fo.145
Penuriæ verbum de eo in proœ.ff.orū, numero 159 f.53
Peregrinationes hominibus vtiles & quomodo differant peregrinus & hoſpes in l.i d.l.ij.de orig.iur.num.381 f.109
Perfectum quid & quando dicatur in lege p de orig.iur.nu.17.& 40. fo.75
Permutatio Glauci & Diomedis qualis in proœ. ff.nu 294 f.65
Periculum interitus rei ſub conditione vēditæ ad quem ſpectet eueniente vel deficiente conditione in l.lecta,nu.186 f.291
Perito in arte quando creden. pluresve ſint adhibendi in proœ. ff.orum, nume.80.95 cum ſeq. fo 48
Periurio tanquam maximo peccato contriſtatur deus & de pœnis periurij in l.ſi quis maior, nu.129.fo.69. an de illo poſſit cognoſcere ſecularis & an poſt incurſum periurium poſſit,obtineri & abſolutio à iuramēto, ibidē,ibi.nu.122. & 153.f.69.& 72
Periurus an ſit infamis,an repellatur ab agēdo & puniri poſſit a fiſco quando iuramentum eſt præſtitum deferente parte, ibidē. nume.129 166 f 69
Permutatio an ſit cōtractus innominatus & ſi læſio interuenit in permutatione beneficiorū quomodo reſcindatur in l.ij. de reſcin.ven.num.56 fo.93
Perpetuum edictum, vide ſuprà in verbo edictum.
Perpetuum nihil ſub ſole, in proœ. ff.orum, num.153 f.53
Perſona an capi poſſit in executiōe ante executionem bonorum,in principio.l vnicæ, nume.71.cum ſequenti.ſi quis iuſdicenti, fol 189
Petere & petitionis vocabulum an & quando verificetur in extraiudiciali petitione, vel requiratur litis cōteſtatio i l.ſi qs maior nu.171.f.73. & in l vinum n.18.f.264
Petere debet pars quando lex de remedio ſibi prouidet,aliàs nō opitulatur remediū, in d.l.ſi quis maior,num.3 f.68
Petitionis locus non attenditur in faciēda æſtimatione vbi de loco non eſt conuentum in l.vinum,nu.58.cum ſeq. f.169
Petitionis forma inſpici debet ad fundādam iuriſdictionem iudicis: nō autem eſt examināda veritas niſi erit victoria reportāda in l.cum quædam in §.quoties. f.165
Petere partem debiti de toto an quis poſſit, vel cogatur integram petitionem ſeq. nid ſi iuriſdictio iudicis ſit limitata vt nō poſſit ſuper toto procedere ibidem, n.4 f.166
Petrus Bay .edi qui ſe iactabat ex quacunque l.extractarum ſanum intellect.quandoque dixit neſcio in l.diem functo,n.34.fo.118
Philoſophi adeo temperate loquebantur vt veritatem dubitatiue aſſererent in proœ. ff.nu.189,cum ſeq. 57
Pietas maior eſt pluribus quam vni ſuccurrere in l ſingularis,nu.36 240
Pignoratæ rei fructus an & quando ſint in ſortem cōputandi ſupra in verbo fructus.
Pignora tacita & hypothecaria in quibus contineantur, & in quibus non in proœ. ff nu. 240,cum ſeq. 59
Pius qui primo dictus & pietatis plura exēpla in ſub.proœ.ff.num. 26,cum ſeq.f.40
Pignoris ius an reſoluatur à poſſeſ. auocata per remedium,l.ij. C.de reſcind.venditionum,120 107
Pyrrhum in vrbem Romam recipi oratione prohibuit app.cæcus qui optauit etiā ſurdus eſſe,ne id flagitij audiret in l.ij. de ori. iur.nu.465 115
Plebiſcita de his late ibidem,num.135,cum ſeq. 88
Plurale pro ſingulari ſæpe ponitur ibid. nu. 48,f.81, & ſupra in verbo numerus.
Plures quot requirat in l.ſi. de pac.n.24, 25
Plus & minus non faciunt differre ſpeciem, in l vnica de ſent.quæ pro.eo, n 85, f.261
Pollicitatio quid ſit & quomodo differt a pacto in rub.de pact.ibi plene. 3
Pomponius iuriſconſul. de eo plura in d.l.ij. num.1,de orig iur. 77
Pontem debens manutenere an teneatur, quando latior fit aqua fluminis ex corroſitate riparum in l.2,de pact. inter empt. num.248 179
Pontifex maximus cur dictus & quantæ eſſet apud Roman. dignitatis, & plura de collegio Pontificum,in d.l.2, de orig.iur. nu.97,cum ſeq. 85
Pop.Rom. a principio nō habuit legem ſed regem ibid.nu.7 78
Pop. de nouo creatus an habeat legem, vel conſuetudinem & an poſſit ſibi regem eligere, ibid.nu.31 78
Pop.an regem tyrannizantem poſſit expellere ibid.nu 46,367, f.81,& 99
Populi maximi congregatio difficilis eſt ibi. nu.143,& an repræſentetur per conſilium bis ibid. 88
Pop an poſſit hodie reuocare conceſſionem imperij ibid.nu.47,& 183,cum ſe. 81,92
Pop.olim cornu in concionem vocabatur, ibid.nu.141 88
Popularis actio datur pro defendenda iuriſdictione iudicis in princ.l.vnicæ, ff.ſi quis iuſd,nu.66,cum ſeq. 189
Poſitionibus pro confeſſis pronūciatis pars tamen poteſt contrarium probare in §. ſi procurator d.l.vnicæ, nu.27 204
Poſſeſſio non eſt reſciſſa reſciſſo contractu, ſed reſcindenda venit in l.ij,de reſcinden. vend.nu.53 93
Poſſeſſio præſumitur habita, & tradita ex præcedenti titulo in l.2,de pact.inter empr nu.173 162
Poſſeſſio ciuilis,& naturalis an differant ſpē in l.2,de orig.iur.nu.114, cum ſeq. 86
Poſſeſſio rerum cur potius detur per ſimplicem nuncium quam per delegat, in lite. exercit.c.9 132
Poſſibile non attenditur ſed veriſimile in l. ſi.C.de pact.nu.227, fol.49, omne tamen poſſibile eſt admittedú in l.ſi quis illuſtris, num.138 373
Poſt ſignificationem vide in proœ. ff.orum nu.268,cum ſeq. 64
Poſtea longum temporis interuallum, in l.2, de orig. iur.nu.26,& 28 79
Poteſt quandoque quis per ſe quod non poteſt per alium & econtrario in l.fin. C.de pact. nu.14 42
Poteſtates noſtri temporis eligere ſibi officiales poſſunt qui muniis vtuntur ꝑ deinceps a principe vel ſepoſitis in d.l.2,de or.iur. nu.306,cum ſeq. 101
Poteſtas caſtrorum & villarum iudicans de conſilio iuriſperitorum expenſis partium in l.diem functo,nu 30,cum ſeq. f.128,& tales dicuntur quodammodo ad vectorā eorum operas locare ideo reſpectus dignitatis qui habetur in aliis poteſtatibus ciuitatum in eis ceſſat ibid.nu.281,f.154,& quāto tempore debeant poteſtates officiū exercuiſſe vt poſſint ad eorum hæredes ſalarium tranſmittere,ibid.nu.193 155
Poteſtatem & iudicem deputare ad ſuperiorem ſpectat ſtante diſcordia & contumacia dominorum debentium eligere & deputare in § 3 legis vnicæ ſi quis iuſdicen. num.32 f.199
Practica eſt vera legum intellectrix,in ſcholis enim leges deglutiuntur in palijs verò digeruntur,in d.l.2,de reſc.vend.nu. 5, f 84,& de pulchra practica Ducatus Sabaudiæ celſitudinis ſenatus liquidandi pretium feudalium rerum alienatarum ſtante ſuper hoc diſcordia inter agnatos l.2, de pact.inter empt.nu.69 149
Præbendæ non vacantis conceſſio an & quādo teneat & ad eam dari poſſit expectatiua in l.ſi.C.de pact.nu.148,cum ſeq. f.40
Præcedentia magis inſtituunt in ſequentia quam econtrario ibid.nu.65, fo.& in §.h. præalleg.l.vnicæ nu.10,& ſeq. 206
Præceptorum memoria per diſcipulos conſeruatur & quantum ſit illorum opinioni fauendum & reuerentiæ ac honori deferendum in d.l.ij.,de orig iur. num.510, & 591. f.119,& 125.
Præceptum iudicis ſub certa pœna non arctat iudicem ad imponendum præciſe illam pœnā in prin.d.l.vnicæ,nu.81, f.190
Præcepta diuerſa per iudicem fieri poſſunt in executione officij ibid.nu.87,91, f.191 & plura alia de præceptis iudicum ibi in ſummarijs totius legis, & quod hoc præceptum iudicis dicitur ſententia interlocutoria in d.l.vnica,in §.h.nu 8 205
Pretium retrouēditionis an hæredi vel vſufructuario omnium bonorum ſit offerendum,in l.2,de pact.inter empt.n.142,157
Pretij ſolutio implementum ſolitum ſumma in mora irregulari in l.curabit,n.47, 194
Pretium rei verum,& iuſtum,quod qualeque ſit & an pretium rei ſit in obligatione,vel in facultate ſoluēdi & an ſufficiat vſque ad integram dimidiam ſupplere vel integraliter id fieri debeat & vſque ad quod tempus ſuppleri poſſit & aliquando formā & menſura aliquando a totalitate rei in contractu empt.& ven.quę inter ſe multū differunt & quando pretia dicantur & præſumantur variari ex tempore & quando non infinitaque alia in materia, vide in l. 2,de reſcin.ven.in ſummario ipſius l. 80
Prædicatores non debent quempiam nominatim taxare & reprehendere in l. fin. de pact nu.55 50
Præfecti prætorio magna fuit poteſtas in d. l.2,de orig.iur.num.163.294 98
Præfecti prætorio priuilegium locum non habet

habet in ſententijs factis per vnum ex ſe
natoribus,ibid.nu.162 — 90
Præfectus annonæ & vigilũ qui eſſent & de
eorũ officio & cura ibid.nu.417,cũ ſe. 111
Præfecti vrbis prærogatiua eſt vt imperator
de cõſuetudine in coronatione quę fit Ro
mę creditoribus eius ſatisfaciat i rub ,pę.
ff nu.44,f 36,& in l.ſingularia,nu.190,fo.
258,de præfecto late in d.l.2,num.393,&
406,cum ſeq.fo.109, vbi etiam de præfe-
cto latinarum & de eliogabalo qui omnes
lenones vrbis præfectos facere deſtinaue-
rat præmittenda ſunt aliqua euidentialia
ad intelligentiã,in l.ſi emanc.in prin. 285
Præmium ea delicto quis non debet conſe-
qui in d l.2,nu.99,cum ſeq.f.85,& nu.120
f.87,& in d.l.diem functo,num.139,cum
ſequen. — 148
Præpoſtere & ordine turbato nihil eſt faciẽ.
in proœ.ff.nu.144 — 51
Præſcribi quanto tempore poſſit pacto de re
trouendendo,in l.2.de pa.l.inter empt.n.
71,cum ſeq. — 145
Præſcriptio triginta annorum odioſa eſt,ibi-
dem,nu.74 — fol eo.
Præſcriptio cur introducta & an pacto poſſit
impediri vel ſtatuto tolli ibid.nu.77, 48,
cum multis ſeq. — 146
Præſcriptionis exceptio ad proceſſum oppo
ſita litis conteſtatio.impedit, ibidem, nu.
83 — 147
Præſcriptio quadraginta annorũ poſſit tolli
per reſtitutionem in integrum ex capite
ignorantiæ,ibid.nu.85,& 218 — fol.eo.
Præſcriptio centum annorum nũquam cen-
ſetur exclula ibid.nu.89 — 148
Præſcriptio quandoque dormit quandoque
datur aduerſus eam reſtitutio in integr.
quandoque de medio ſubducuntur tem-
pora,ibid.nu.91 — fo.eod.
Præſcriptio contra remedium,l.2.C.de reſc.
vend.quomodo & quando currat in repe.
ipſius,l.2.nu.24,37,119,194 — 87
Præſentia rei operatur fictam traditionem,
& veram acquiſitionem poſſeſſionis & do
minij in l.ſingularia,nu,18 — 238
Præſes & duarum prouinciarum aliusve ſu-
perior an poſſit negocia vnius prouinciæ
in alia expedire,in l.fi. de iuriſd.omn.iud.
nu.31,& 41 — 172
Præſes ab officio remotus an culpa aſſeſſorũ
remotus præſumatur in l.diem functo.n.
52, cum ſeq fo.140, & ſi à principe fuerit
remotus inuite an comitibus teneatur,
ad ſolutionem ſalarij reſidui temporis,
ibid.nu.65,cum ſeq. — 142
Præſes ab officio remotus qui non vult ſol-
uere ſalarium reſidui temporis comiti-
bus,aſſerens ſe eorum culpa remotum te
neatur id probare ibid.nu.52, cum ſeq.&
nu.216,cum ſeq. — 140
Præſes in Italia hodie dici poteſt ibid.
Præſide mortuo ante finem officij an debea
tur ſalarium reſidui temporis comitibus
ibid.n.88,111,cum ſeq.143,& an fiot co-
mites tunc liberati ab obligatione in con
cernentibus officium ibid.
Præſide mortuo ante finem officij an tranſ-
mittatur ad hæredes integrum ſalarium,
ibid.nu.144,cum ſeq.f.149, & quid ſi mo
riatur in itinere eundo ad exercendum of
ficium ibid nu.205 — 157
Præſidis nomen generale eſt & cuius voca-
buli virtute & de multis præſidum ſpecie
bus eorumq; titulis,vide in l.j.de orig.iur.
nu.434,cum ſeq. — 113
Præſtare quid ſit,ibidem,num.580, cum ſe-
quenti. — 124
Præſtitum quomodo exponatur in l.diem
functo,nu.9 — 136
Prȩſumptio a lege non inducitur in his quę
ſunt facti nec affirmatiue nec negatiue in
l.ſi emancipati,nu.79 — 230
Præteritum fuerat eſt abnegatiuum præ
ſentis ibidem, nu.77 — f.eo.
Præteritus in teſtamento quis dicatur & de
præteritione lineæ maternæ, in rubr. de
inoffic.teſtam.nu.7,& in l.j.dicti tit.nu 5,
& 13 — 224
Prætor an dicatur magiſtratus per antono-
maſiam pluraq; de prætoribus & eorum
beneficijs ac prouiſionibus in rubr. & l.
vni quando non pet.par.f.197,in ſumma
rijs & in l.2.de orig.ior.num.125,cum ſe.
& 395 — 87
Prætor vnde dictus de vrbanoq; & peregri-
no multa ibid. num.380, & 389, cum ſe-
quenti. — 109
Prætor an haberet merum imperium ibid.
num.398 — fo.eo.
Prætor ſæpe ponitur pro omni iudice ibid.
num.281 — fo.eo.
Prætorij viri qui dicantur ibid.nu.582
Primicerius.i.primus ſcriba principis, ibid.
num.208 — 86
Primipilus qui eſſet in d.l. diem functo, nu.
127,cum ſeq.& 169 — 147
Primogeni.filius an patrum excludat & plu
ra de primogenitura in proœ.ſtorum,nu.
177 — 55
Primus dicitur quem nemo præcedit & da-
to præmio ingredienti primo caſtrum. ſi
duo ſimul ingrediantur quis eorum obti-
nebit,ibid.nu.175 — 54
Princeps an poſſit alienare caſtrum vel par
tem principatus inuitis ſubditis, in rubr.
proœ.nu.80 — 41
Princeps Iuſtiniani exemplo viros integros
doctosq; ad ſe auocare & officijs prȩpone
re deberent in rubr.proœ.ff.nu.85, — 42
Principem nemo iudicat & volens principi-
bus placere & gratus eſſe Placentiam nõ
Veronam verſus eat in proœ. ſtorum.nu.
29,& 41 — 45
Princeps non poteſt tollere rem meam, &
alij dare in d.proœ. nu.32, cum ſeq. — 45
Principum pluralitas mala in l.2 de orig.iu.
num.181 — 92
Principis ſupremi prærogatiuæ & priuilegia
an locum habeant in alijs inferioribus,
vt in Ducibus & Marchionibus in d.proę.
num.43 — 46
Principis eſt extinguere & tollere rixas & di
ſcordias ſubditorum in l.vnica,de ſenten.
quæ pro eo,nu.20 — 253
Princeps præſumitur facere ſuas operatio-
nes iuſte & ex cauſa legitima & ſine præ-
iudicio tertij in l.diem functo,num.63,&
ſeq.f.141,& ſi iniuriam alicui faciat illi ſo
li debet nocere cui infertur non alteri,
ibid. nu.51 — 140
Princeps tãquam Deus eſt in terris magna-
que illi debetur reuerentia,in l.ſi quis ma
ior,nu.164 — 73
Princeps in dubijs quæſtionibus eſt conſulẽ
dus,& quomodo intelligatur & procedat
illud vulgatum quod cenſeatur habere
omnia iura in ſcrinio pectoris,& an poſſit
ardua ſine conſilio ſuorum procerum ex-
plicare, & an poſſit vaſallos inuitos alie-
nare,ſtatuere,vel reſcribere,contra diſpo
ſitionem,l.fi.de pact. & conuentiones con
tra bonos mores approbare,in l.ſi.nu.18,
23,60,79,82, cum ſeq. — 25
Principes an poſſit tempus redimendi pro-
rogare & quid ſi promiſſio fuerit iurata,
& vtrum vſuræ vel intereſſe tunc currant
pro tempore dilationis conceſſæ,in l.2.C.
de pact.inter empt.nu.142,cum ſeq. — 157
Principis mandatis non ſemper illico paren
dum eſt rub.ſi quis iuſd.nu 9, cũ ſeq. 177
Princeps an concedere poſſit immunitatem
a collectis ſupra in verbo collectarum.
Principij & eorum quæ ſequuntur ex illo
an ſit idem iudicium in §.j d.l.ſi quis iuſ-
dic.num.5,19 — 195
Principium dicitur pars rei potentiſſima in
l.j.de orig.iur.nu.23.fo.75.& ſcire volens
principiata prius debet ſcire principia, in
rub.de orig.iur.nu.30 — 72
Principijs & terminis intelligendis debent
præ omnibus iuuenes operam dare, in d.
l 1.nu.26 & 44 — 75
Principium bonum ſequitur bonus finis,
ibid.nu.27,eo. — 75
Principium an ſit attendendum vel mediũ,
vel finis ibid.nu.30, cum ſeq. — 76
Principiu nulla eſt origo,& quod dicitũ prin-
cipium & vniuerſorum principium eſt
ſumma trinitas vnus Deus ibidem,nu.32
cum ſeq. — fol.eod.
Priuationis pœna ſupra in verbo pœna.
Priuilegium & antiqua conſuetudo an æqui
parentur in proœ.ff.nu.247,cum ſe. f.62
Priuilegia doctorum & ſcholarium multa
ſunt ibid.nu.254 — 63
Priuilegio domini an gaudeant miniſtri, &
ſeruientes ſupra in verbo miniſtri.
Prius & poſterius non datur in pluribus pa
ctis in eodem inſtrumento in l.fi. de pact.
nu.266,fo.55,& etiam ſupra in verbo in-
ſtrumentum.
Pro magiſtratu & pro roſtris quid ſignificẽt
in l.2.de orig.iur.nu.54,77,386,402 f.82
Probationem concludere à communiter ac
cidentibus ſatis eſt in l.vni.C.de ſent.quæ
pro eo,nu.43 — 255
Probare volens ſi contra ſe habeat aliquam
præſumpt.cogi poteſt ſe obligare ad pœ-
nam ſi in probat. defecerit in rubr. ſi quis
iuſdic nu.4 — 176
Proceſſus Romanorum in acquirendo im-
perio in l.2.de orig.iur.nu.4.cum ſeq.78,
vbi etiam de proceſſu iudiciali nonnulla.
Praclama generale quando fieri poſſit & ar
ctet in l.diffamari,numero 3,& 14.cum ſe
quenti. — 275
Proculus Iuriſconſult. vir optimus in l.2.de
orig.iur.nu.595 — 126
Procuratori dominus illicitum mandare nõ
cenſetur in §.is procurator dictæ l.vnicæ,
ſi quis iuſd.nu.16 — 201
Procuratoris cõtumacia delictum & dolus
an & quando noceat domino ibidem per
totum & ſupra in verbo in contumacia.
Procuratoris 2.conſtitutio an & quando tol
lat primam vel cum prima concurrat in
l.ſingularia,nu.42 cum ſeq. — 241
Procuratoris factum debet dominus acce-
ptare cum ſuis qualitatibus ibidem, nu.
43.cum ſeq. — fol.eod.
Procuratoris geſta ad pœnam vel ad illici-
tum dominum non obligant in d.l. ſi pro
curator,nu.j.& per totum. — 199
Procuratoris factum quando noceat domi-
no ibidem in ſummarijs.
Procuratoris voluntaria confeſſio domino
non præiudicat ibidem, nu.24, & ſeq.fol.
202.ſecus in ea quæ emanauit ex neceſſi
tate ſeu per modum iuriſdictionis neceſſa
riæ ibidem.
Procuratore miſſo per dominum. non fa-
ciente actum ſibi iniunctum quãdo excu
ſetur dominus qui illum mãdauit in d.§.
ſi procu-

ſi procurator,nu.2,cum ſeq 100
Procuratoris factum ad negocia,quare magis præiudicet domino quàm factum procuratoris ad iudicium ibidem 21, cum ſequenti. 202
Procuratoris contumacia non nocet domino in impoſitione mulctæ nec interpoſitione ſecundi decr nec in beneficio appellation v qñ eſt vera cõtumacia nec in expreſſis litis quãdo contumacia eſt euidẽs nec vbi confeſſiõ eſt volũtaria vel inſtituit litem calumnioſam.item qñ non conſtat, de mandato domini in d.§. ſi procurator, n 18,12,15,19,24,28,cum ſe. f.201, cũ ſe. ſed bene nocet quo ad miſ. in poſ.ea primo decreto.item vt poſſit ad ſententiã diffinit. peruenıri & poſſit pro confeſſis vel interrogatoria ad electionem pronunciari & quando eſt certum illam non cadere in delictum item vt denegetur audientia domino donec paruerit in d.§.ſi procura. nu.8,cum ſeq.17,18,& cum ſeq. ibid.
Procurator generalis calumnioſam litem inſtituens non facit vt dominus in expenſis,condemnetur.imo ipſe procurator cõdemnari debet,ibid.nu.35,f.203, & ibidẽ an poſſit prorogare iuriſdictionem.
Procuratorem debere eſſe certum quomodo intelligatur in l.ſi de pact.nu.54 30
Productio inſtrumentorum in cõfuſo in ſacculo facta non releuat,in l.2.de pact.inter empt.nu.113 154
Profeſſor ciuilis ſcientiæ nudus rei latinæ periculo magno ſe exponit,in l.2, de ori.iu. num.210,315,514,568 94
Profeſſores qui dicantur in procem ffſorum, num.106 49
Procemium ff.factum eſt poſt. ff. licet ponatur ante in rub.proce.ff.nu. 92,f.49, & ſingularis conſtitutio quæ diuerſis nominibus nuncupatur ibid.nu.93 f.eo.
Procemium debet præmitti narrationi facti ardui,in l.3 de orig.iur.nu.34 76
Procemia ſunt bona & vtilia & cauſam finalem oſtendunt ibid.late,n.37,cũ ſe.ſo.eo.
Prohibitum ſimpliciter cenſetur prohibitũ alternatiue in l.2,de relc. ven.n.96, f.103
Promiſſio de ſtando iuramento vel ſimplici verbo alicuius quomodo intelligatur, & obliget in l.vnica,de ſentent.quæ pro eo, num.114 263
Promiſſio & ſolutio an à pari procedant in l.ſingularia.nu.30 240
Promiſſio pro operis futuris conditionem capit ſi operæ præſtentur, in l.diem functo.num.212 158
Promittens mihi fundum à me venditum nulli vendere niſi mihi an per me ad retrouen.cogi poſſit in l.2.de pact.inter empto.num.181 164
Promittens in veritate dicitur iurare in l. ſi quis maior,nu.107 68
Promittens ſe non offendere ſub pena ſi inuicem ſe offendant ceſſat pœnæ exactio ſi ſeus tamen eos punire poteſt,ibid.nu.93, cum ſeq. 66
Promitto verbum in ſcriptura relatum importat per ſtipulationem ibidem, numero 130,fol.70, & in l.ſingularia, num 89, fol.247,vbi late etiam de verbo conuenit cur non importet per ſtipulationem ſed per pactum nudum.
Promulgare & componere differunt in procem.ff nu.119 50
Pronomen ipſe & pronomen hoc quid importent ſupra in verbo ipſe.
Propoſita publice vt ligent debent clare proponi vt intelligantur in l.2, de origin.iur. num.66 83
Proprietatem verborum non licet reſtringere etiam in materia penali & odioſa in l. ſi quis maior,nu.86 66
Proprietatis appellatio an comprehendat vtile dominium ibid.nu.135,cum ſeq. 70
Prorogatio an & quõ renſeatur cũ ſuis qualitatibus facta in l.ſingularia,nu.38,f.240
Prorogatio compromiſſi ex poteſtate arbitro data an & quõ poſſit fieri in l.vni de ſent.quæ pro eo,nu.22,f.253,& eſt voluntarię iuriſd.in l.ſi.de iur.om.iu. n 29, 178
Prorogatio iur. an illam firmet reſpectu exeu.potentiorq; ſit quam ordinaria & cenſeatur facta cum qualitatibus ſuis in l.cũ quædam puella,nu.26 162
Prorogationis iuriſdictionis materiam, vide in ſummarijs.l.3.de iud. 209
Prota.i,prima,in proœ.ff.nu.129 51
Protectione ſub aliqua receptus quid conſequatur,ibid.num.46, nec eximitur à iure rei quod alteri prius competebat,ibidem num. 55, fol. 46, & de verbo protegere, ibid.num.62 47
Proteſtatio ſubmittentis ſe determinationi ſanctæ matris Eccleſiæ excuſat ab hæreſi & à peccato dummodo quis ſit paratus errorem ſuum corrigere, in l.ſi. de pact.nu. 191,f.46,vbi oſtenditur Bart. fere ſemper lapſum, vbi tali proteſtatione vſus legit.
Proteſtatio facta per agẽtem quod nõ intendit conuentum deſerere alio ſuperueniente in caſu eſt vtilis in l exigere.n.12, 210
Protonotarij papæ de his in proœ. ffſorum, num.170 54
Prouecti,i.ſtudijs eruditi viri beneq; aucti, l.2,de orig.iur.nu.610,el 2 144
Prouincia non eſt ſine rectore relinquenda, in l.diem functo,fol.135,& in l.2,de orig. iur.nu.203,388 fo.93,109
Prouocationis remedium de magiſtratibus, ad populum introducendi quis autor fuerit,ibid.nu.281,cum ſeq. 100
Prudentia eſt filia vſus & memoriæ,in proœ. ffſorum,nu.126 51
Publicatio informationum ſumptarum virtute literarum ducalium an impediat teſtes de nouo produci ſuper eadem materia & capitulis in cauſa productis, in l.2. de pact.inter empto.nu.281 148
Publice propoſita ſic proponi debent, vt intelligantur,in l.2,de ori.iur.num 66, f.83
Publicatio legis vel ſtatuti an ſit de ſubſtancia & qũo fiat ibid.n.65,& 78,l.eod.& 84
Publius Mutius dictus Mutianus Iureconſultus clariſſimus quinque rerum bonarum maxima habuiſſet tradit ibid.n.501, 118
Puellæ iudicijs non interſint niſi cum aua. cura.in l.cum quędam puella,nu.2,f.160
Punitus vno modo an & quando alio puniri poſſit in §.3.l.vnic.ff.ſiquis iuſdic. nu.4, cum ſeq. 194
Pupillus an lite conteſtata poſſit petere ſe ad principem remitti in proœmio ffſorum, num.287 65
Pupillaris ſubſtitutionis ius an poſſit vendi viuente pupillo & quid de vulgari in l.ſi. C.de pact.nu 143 41
Pupillaris ſubſtitut. cenſetur diſpoſitio pupilli ibid.nu.33 27
Purgare & purum putum argẽtum quid ſit in proœ.ff.nu.65 47

De litera Q.

QVantitas adiuncta verbo ſecundũ tempus verbi intelligitur,l 2.C.de pac. inter emp.num.119,f.154,& in l.ſi quis maior,nu.25,& 27,f.60, & vbi eſt requiſita ad victoriam probari debet ibid.
Quanti ea res de ſignificatione iſtorũ verborum in §.ſi.d.l.vnicæ,nu 19, 207
Quantitas certa pro intereſſe à principio taxari non poteſt in l vnica. C.de ſent quæ pro eo,num.116 264
Quartarum plura ſunt genera in § quarta,num.1 219
Quaſi regulariter nota eſt improprietatis in d.l.hoc colore,nu.4 227
Querelæ inoffi teſtamenti materiam vide in rub.& omnibus legibus & §.ſequẽtib. de inof teſt.vbi late vide ibi in ſumarijs. 263
Quæſtorũ plures ſunt ſpecies, vide plene in pœ.ff.n.87,48,& l 2.de or.iu.n.323, 103
Qui quæ quod relatiuum quandoq; eſt relatiuum ſubſtantiæ aliquando generis, in l.vni de ſent.quæ pro eo.nu.10 252
Quieſcendum eſt interdum in proœ. ff. nu. 218 61
Quintus Mutius pub.filius legũ vates certiſſimus dictus eſt in l.de or.iu.n.504, f.119

De litera R.

RAptarum virginum numerus Romuli tempore quantus fuerit & quo tempore ibid.num.118,cum ſeq. 79
Ratificari an poſſit, renũciatio per tertium accepta in l.3.C.de pact.n.66, cũ ſeq.18
Ratificatio quæ fieri debet per aliquẽ qui non erit legitimæ ætatis ſub pœna exigit interpellationem vt incurratur pœna in l. 2.de pact.inter empto.nu.159 160
Rationes dubitandi & decidendi leges non intelligens non poteſt intelligere intentionem,tex.in l.ſi.C.de pact.nu.75 33
Ratio ſeu cauſa quando præſumatur finalis in l.ſi emancipati, nu.175 240
Rationem naturalẽ allegare licitum eſt pro ut legem qñ non habemus legem ibid.
Ratio debet a dicto differre,in rub.C.quando non peten.par.nu.5 198
Realia iura non veniunt in generali remiſſione,in l.ſi quis maior, num.184 75
Reatus & culpa omnem dignitatẽ & honorẽ excludunt in l.diẽ functu,n.139,cũ ſe.148
Recitatio verborum legis cur à ſegentibus fiat,in l.ſi emancip.nu.12 226
Recognoſcere feudum vel emph.requiſitus ſub pœna amiſſionis rerum vtrum non recognoſcendo incurrat pœnam, in prin. l.vnic.ſiquis iuſd.nu.87,fol.191, & plura de recognoſcente rem propriam ab alio, in l 3 C.de pact.nu.68,cum ſeq. 18
Reconductio an cẽſeatur facta cum eiſdem pignoribus clauſulis & prærogatiuis in l. lecta,n.103,f.281,& in verbo relocatio & in d.l.diem fun nu.91, fol.144, cum ſeq. vbi de re conductione aſſeſſorum & lectorum agitur.
Reconductio doctorum & aſſeſſorum an intelligatur facta pro eodem ſalario in l.diẽ functo,nu 92,cum ſeq. 144
Rectorum & præſidum prouinciarum munus quomodo differunt ibid.nu.104, 145
Recte & rite quomodo differũt in l.hoc colore,nu.5,f.227,& in d.l.lecta,nu.76 278
Recuperata virtute pacti de retrouendendo an in fideicommiſſarium transferatur, & recuperata cenſentur eſſe apud recuperãtem alio iure quam prius eſſent,in l.2,de pact.inter empt.nu.177,& 254 163
Reddere fundum promittens an præciſe teneatur & de verbo reddendi, ibid.nu.128 fol.155, & de emptione annui redditus, an ſit licita,ibid.nu.50, cum ſeq. 140
Redhibitoria etiam in libris locum habet in proœ.ff.num.270,f.40, de redhibitoria & quanti minoris, in l.2. de reſcind. vendit. numero 146 112

Redi-

Redimēdi facultas ad hǣdē tranſit & quid ſi actū fuerit vt venditor, tm̄ poſſit redimere, in l.2, de pac. inter emp. n.43, cū ſe. 139
Redimi an poſſit fundus retrouendit. obnoxius à quocunq; poſſeſſore ibi. n. 133, 177
Redimendi ius verum remiſſum cenſeatur, per alienationem de retrouendendo pure factam ibid. nu. 195 165
Redimendi ius aut legatum ceſſum: an intelligatur in legatum vel ceſſione omnium creditorum ſuorum ibid nu. 105 153
Redimere nequiens elapſo termino non eſt excluſus à beneficio, l.2. C. de reſc. vē. in eadem, l.1. de reſcind. vend. nu. 210, fol. 122
Redimere an cogi q̄s poſſit ex pacto præcedēti, in l.ij, de pac. inter emp. n. 277, f. 185
Reductio arbitr. ſniæ ad arbitriū boni viri, corā quo iudice peti debeat, ib. n. 180, 187
Reformationis materia, & de virtute reformatiua, vide in l. lecta, nu. 143, f. 184, & de reformatione ſententiæ, in l.2, de reſcind. vend. nu. 148, cum ſeq. 112
Regreſſus non datur remittentibus actiones ſuas in l. diem funct. n. 152 147
Regiſtrare & pro regiſtratis bonis onera cognoſcere quando quis teneatur, in l.2, de pact. inter empt. nu. 283 188
Reguli Romani fides maxima ob religionē iuri hoſtibus pſtita, in l. ſiquis mai. n.7, 59
Reipublicæ appellatione quid veniat in proœm. ff. orum, nu. 16 44
Relatio; fieri debet ad magis proxima, in l. diem funct. f 155, & quando fit ad genus non ad ſpeciem, in l. ſi emancipati, num. 187, fol. 142, & ſupra in verbo qui.
Religio ſupremi numinis curę iuſti. iperatoris ſem p fuit, in l. ſi quis mai. nu. 99, fo. 76
Relocatio tacita conſenſu facta an intelligatur facta eum qualitatibus primæ locationis, in l.2, de pact. inter empt. nu. 188, fol. 184, & ſupra in verbo reconductio.
Remediū, l.2. C. de reſc. ven. pulchre & plene declaratum & enucleatum in repet. ipſius legis, fol. 80, & ibi tam in ſummarijs quam in quæſtionibus diffuſe videre poteris & etiam ſupra in verbo pretium.
Remedia quando non ſunt contraria nō tolluntur electione, in l. vinum, nu. 33, f. 166
Remedia plura executiua an cumulari poſſint, in prin. l. vnicæ. ff. ſi quis iuſdicen. nu. 7. cum ſeq. 182
Remedium vbi lex de eo alieni prouidet intelligit ſi a parte petatur, in l. cu. n. 11, 192
Remedia prætoris annalia cur et nunc ſine, & quare ſi ſunt pęnalia non dani contra hæredem, in §. d. l. vnicæ, nu. 5, cū ſe. f. 105
Remittentib. actiones ſuas nō datur regreſſus ſupra in verſic. regreſſus.
Renunciatio magiſtratus fieri debet in manibus ſuperioris, in l.2, de orig. iur. num, 364 107
Renunciare & contrahere differunt & ſtatutum loquens de vno an comprehendat aliud in rub. C. de pact. nu. 27 5
Renunciationes ſunt ſtricti iuris & ſtricte intelligendæ, in l. ſi. C. de pact. n. 165, f. 43, & de renunciatione facta per filiam, vide ſupra in verbo filia.
Renunciatione an tollatur ius de futuro & an poſſit acceptari per tertium & ratificari item nunquid per præſentiam cenſeatur acceptata quando eſt vtilis, & an valeat arg. de ea ad confeſſionem, in l.1. C. de pact. num. 69, cum ſeq. 18
Renunciatio generalis an excludat à remedio, l.1, C. de reſc. ven. n. f. 85, & quid ſi appoſitum fuerit iuramētum, & quæ ſint renunciationes excludētes a dicto remedio ibid. n. 91, & 99, cum ſeq. 102
Repetere de vi & ſignificatione iſtius verbi, in l.1, de orig. iur. num. 8 74
Repe. an permittaē in cōtract. innominatis, vno ū iplēte a caſu ter l. diē fun. n. 153, 150
Repleēſio ſępe ē vtilis, i l. ij. d̄ or. iu. n. 151, 120
Repræſaliarū vſus vn̄ emerſerit ibi. n. 29, 76
Reptoba prærogatiuam aut præmium non tribuunt, in l. diē fun. nu. 139, cū ſeq. 148
Res tanti valet quanti vendi poteſt quo intelligatur, & an ſit vendenda ſ̄m eius qualitatem & redditnum quantitatem, in l. 2, de reſc. vend. nu. 233, cum ſeq. 247, f. 124
Res recuperata an remaneat eiuſdē iuris & cōdict. cuius erat ſuper in verbo recuper.
Res quæ ex aliquo in futurum faciendo debet alteri applicari non poteſt ſine eius conſenſu in ſuum præiudicium ad alium tranſire, in l. ſi emanc. nu. 201 244
Res æſtimata an poſſit mutuo dari loco pecuniæ mutuo petitæ, in l. ſin. n. 136, f. 152
Reſcript. princ. ſecul. an ad actū turatū extēdat, in l.1. C. de pa. int. em. n. 143, 158, 175
Reſcriptum principis & lex a pari potentia procedunt, in l. ſi. C. de pact. nu. 80 34
Reſoluto iure datoris reſoluitur ius acceptoris, in l.2. C. de reſc. ven. n. 120, cū ſeq. f. 107, & in l.2. de pa. inter emp. n. 197, 166
Reſpicientes ad pauca de facili enunciant, in §. ſi procurator, nu. 33 203
Reſponſio congruere debet interrogationi, in l. vinum, nu. 1 265
Reſtitutio in integrū ex capite ignorātiæ an detur contra pſcr. 21. annor. in l.1. de pact. inter emp. nu. 85, f. 147, & reponit omnia in priſtinū ſtat. in l.2. de reſc. vē. n. 218, 123
Reſtitutio ad ſolutionem & ſimplicem dationem adaptatur, in l. ſiquis maior, nu. 133, fol. 70, & in l. curabit, num. 70 197
Reſtituere proprie quid ſit, in l. ij, de pac. inter emptorum. 171 136
Retentio fauorabilior eſt quam petitio, in l. diem functo, n. 154, cum ſeq. 150
Retrouendere poſt tempus conuentū quis non tenetur, in d. l.2, num. 63 144
Retrouendere obligatus ad id tenetur vſq; ad annos 30, ibid. nu 72 145
Retrouenditio ad venditionē non ſe hēt, vt cōtractus oppoſitus, ſed vt ſubordinarius, & an vno pbato inferat ad probationem alterius ibi. n. 8, ver. & quemadmodū. 135
Retrouenditionem fieri petens in fine anni vtrum omnes fructus cōſequi debeat, ibi.
Retrouendere an quis teneatur pro parte rem à duobus venditam altero volēte partem eius redimere, & pretium pro parte ſoluere, ibid. nu. 102 f. 151, & quid ſi velit integrum pretium reſtituere & rem in ſolidum habere ibid. nu. 103 152
Retrouendere obligatus an præciſe ad id teneatur, ibid. n. 129 155
Retrou. promittens an ſit liberatus facta retrouend. abſq; traditione ibi. nu. 154, 159
Retrouen. obligatus hinc ad annum pro certum ſi intra annū partem pretij recipiat cogitur poſtea elapſo anno reſiduum recipere, & retrouēdere ibid. num. 162, 160
Retrouen. pmittens & accepto pretio fundū tradens ante factam retrouenditionē an dominium transferat ibid. n. 172, 161
Retrouend. promittens fundum à me venditum nulli vendere niſi mihi an ad retrouen. per me cogi poſſit, ibid. nu. 181, f. 164
Retrouend. facta vtrum extinguatur in conſtit. in ea re ante retrouēd. ibi n. 197, 166
Retrouendens ex neceſſitate ſtatuti an de euictione cauere debeat an ſufficiat ceſſio iurium, ibidem num. 102 166
Retrouendere promittens mihi & ei quem nominauero nulla facta nominatione an res libera remaneat, ibid. num. 204 167
Retrouēd. promittens vſq; ad diē Nat. Chri an teneat retr. ipſa die nat. ibi. n. 161, 160
Retrouendere promittens in annos. 2. vel in annis. 2. aut intra annos. 2. quo tempore res redimi poſſit ibid. nu. 106 153
Retrouend. promiſſio extra iſtrm ad ptē facta an ſit efficax ad agēdū, n. 187, 128, 164
Reliqua vide ſupra in verbo coactum.
Reus & actor non ſunt ad imparia iudicandi in §. ſi procu. num 43 204
Rex de regū exactione Rum. qū & ob quā cām cōtigerit in l.2. de ori. iu. n. 37, cū ſeq. f. 81. & hoſt. potius, quā Regib. poteas pateſacere pop. Ro. ſtatuerat, ibid. n. 50, f. 81
Rex legem condit in regno ſuo, an ſit de numero magiſtratuum an eius ſententia poſſit per appellationem reſcindi an regibus Romanorum ſit aliquis ex noſtris magiſtratibus æquiparabilis, cur fuerit inuenta regia poteſtas & quot ciuitatū debeat quis eſſe dominus ut rex efficiatur, ibid. num. 35, 249, & 153, cum ſeq. 80
Rex Francię & Dux Sabaudiæ de cauſis ſubditorum ſuorum diuerſarum prouinciarum vltramont. & citramontanarum puta in quibus locis cognoſcere debeant in l. extra territor. num. 43 173
Rex in ſuo regno dicitur Imperator & diſpoſitio loquens de Imperatore locum habeat in rēge, imò in Ducibus & Marchionibus in l. ſi quis maior, num. 165, fol. 73 & ſupra in ver. princeps.
Rhodi magiſter an poſſit darē literas ad pręceptoriam vacaturam, in l. fin. C. de pact. numero 130 40
Rigor l. ſi alieni de ſolu. iuſtiſſima æquitate temperatur in l. ſingularia, nu. 140 153
Rogatum & rogatio de his, in l. ij, de pact. inter empt. nu. 170, cum ſeq. 162
Roma vnde dicta & quo tempore condita late, in d. l.1, de orig. iu. n.1, & 14, cū ſe. 78
Romæ, in ſenatū facta dicebātur in publico orbis terrarū cōſilio facta ibi. n. 131, f. 88 hodie ceſſarūt veteres progatiuæ vrbis ib. n. 154, c. 90, & quot annis ab vrbe cōdita ad liberatā regnatū fuerit Ro. ibi. n. 37, 81
Romanos excellere & corruere quæ fecerint in rub. procœ. ff. nu. 49, f. 37, & in epiſtola ad principem Pedemontium. fol. 4
Romani cum alijs quidem populis viniuſcuiuſque reipubl. cum pęnis autem de toto terrarum imperio certarunt, in d. l.2, numero 480 116
Romulus condita vrbe tres populo ppoſuit formas optionem dandi, ibid. nu. 16, f. 79
Rubei coloris hoſtes quales i pę. ff. n. 59, 39
Rubr. communiter imperfectæ ſuppletione iuuantur, in rubr. ſi quis iuſd. num. 1 176
Ruſticus contraueniendo contractui iurato an incurrat pœnas in l. ſiquis maior, nu. 21, cum ſeq. 60
Rutilij adoleſcentiam cōmendauit domna pop. Mutij. ab ipſo Rutilio frequentata, in l. ij, de orig. iur. nu. 595, cum ſeq. f. 126

De litera S.

SAbinus iuriſconſultus vir ſummus in 2, de orig. iur. num. 584 115
Salarium debetur hæredibus legati mortui; & nō ipſi remoto ante ſi. officij, in l. diem functo, nu 144, cum ſeq. fol. 149, & quantum ſit ſalarij dandum vbi non eſt de eo facta conuentio, ibid. num. 81, cum ſeq. & an doctoribus legentibus ſeu alijs officialibus ſit dandum in principio officij, vel quando ibid. nu. 123, cum eo, ſeq. 147

¶¶¶ Sala-

Salarium plura in materia ſalarij & ſtipēdij, vide in ſummarijs, in l. diem functo. 132
Saluaguardia pricipis cuius ſit effectus quo modo poſſit probari, & an detentus pro illius infractione relaxandus ſit mediante cautione, in proœ. ff nu. 7, cum ſeq. 44
Saluius Iul. anno Chri 134, ſub Adriano ppe tuū edictū cōpoſuit, in l. 2, de or. iu. n. 606, f. 126, & in l. vni. qñ nō pet par. nu. 4, 209
Salutationis effectū vide i ru. pe. ff. n. 93, 42
Sãctionis nomē qd cōtineat i pe. ff. n. 63, 47
Sanguinis & coniunctionis rōne receditur à regulis iuris cōis, i l. fi. C. de pa. n. 831, 50
Sapientum filij cur communiter indocti, in l. 2, de orig. iur. num. 64, cum ſeq. 83
Satis de hoc aduerbio, vide ibi. n. 547, f. 122
Satisfactio quomodo a ſolutione differat, in l. lecta, num. 79 278
Scæuolæ cognomen vnde Mutij acceperint, in l. 2, de orig. iuris, num. 506 119
Scientia affert, honorem ſed laborem deſiderat in proœm. ff nu. 186, cum ſeq. 57
Scia docētis augetur & docere, teſte Bernardo, nō eſt minus quā vitæ alimenta ſubminiſtrare ibi. & in l. 2 de ori. iu. nu. 458, 115
Scientia eſt qualitas extrinſeca quæ nō præſumitur niſi pbetur nec habetur ſine magno labore, ideo prærogatiuam meretur, in l. diem functo, nu. 165, cum ſeq. fo. 152
Scientia iuris ciuilis quā excelſa ſit, & honoranda, in l. 2, de orig. iur. nu. 499, cum ſeq. f. 118, & ſupra in verbo legalis quantum vero ſit profunde, ibid. nu. 514, f. 120, vbi habes quod tantæ, ſcientiæ ſublimitatem niſi doctiſſimis præditus præceptoribus niſi multa ætate niſi iugi ſtudio nullus vere aſſequitē, & prælucet nobilitati magno interuallo ibid. num. 594, f. 136, & dicitur architectonica ſupra in verbo legalis.
Scientia valoris rei quomodo probetur, & quando excludat a beneficio, l. 2, C. de reſcin. ven. in eadem, l. 2, n. 124, cum ſe. 109
Scipio cur dictus, & de Scipione naſica viro optimo cui tamen nō licuit in patria mori, in l. 2, de orig. iur. num. 473, & 479, 116
Scholaribus omnia iura fauent, in l. diem functo, num. 104, 107, & 112 fol. 145
Scholaris iurans non ſumere gradum alibi, quam in loco facti examinis poteſt ex nouo examine alibi facto id agere, in l. 1. C. de pact. num. 82 fol 82
Scholaris ſi morit in principio anni an precium duodenæ integrū patrono debeat, & quid ſi ſponte ante finem anni recedat & quid ſi timore belli vel peſtis, in l. diem functo, nu. 104, 107, 112, fo. 145, vt etiam an teneatur tunc ad penſionem domus.
Scholaris iurans obedire Rectori non obediēdo licet incurrat periuriū an incurrat infamiā, in l. ſi quis ma. nu. 110, cū ſeq. vbi habes qđ non periurat qui non iurat. 68
Scholaris, primi anni debet ſtudere, & tacere in proœ. ff. o, n. 172, f. 54, quid primū diſcere debeat. ibi. n. 134, f. 51, in ſecundo anno quid eis ſit legendū, ibid. n. 194, f. 199, in 2. quid agere ibid. nu. 206, f. 59, in 4. debent eſſe inſtructi, in lcia legali, ibi. n. 222 fol. 61, debent a ludo præcauere maxime nociuo, ibi. n. 276, f. 64, & quantum tpis eis detur ad perficiendū ſtudium ibid. nu. 266, f. 61, venireq; debent, in principijs lectionū alias male materias intelligent, & ſuſtentare doctorem ſuum pauperem, n. 591, cū ſe. 125, & i l. j. de ori. iu. & n. 44, 72
Scholares legum nudi bonarum literarum, magno periculo ſe exponunt ſupra in verbo poteſſor.
Scribam quæ commendent, in l. 2, de ori. iu, num. 106, cum ſeq. 86
Scripta non reliquere plures Iuriſconſulti, & Philoſophi, ibid. num. 483 117
Scriptura priuata an requirat diem vel ſigillum ad ſui validitatem in proœ. ffforum, num. 102, cum ſeq. 43
Scriptura publica an requirat tempus, & ſigillum ſcribentis ibidem.
Scripturæ poſitæ ſimpliciter in loco publico an vt publicæ cenſeantur approbatæ, in l. 2, de orig. iur. num. 324 103
Scriptura inciſa in ligno & ære, vel lapide, & poſita in loco publico auctoritate ſuperioris, dicitur, publica ad probandum in ea contenta, ibid. nu. 64 83
Seceſſio plebis ſæpius contigit, & de cauſis, & principijs ſeditionum ibid. num. 122, & 308, cum ſeq. 87
Sectæ diuerſæ etiam inter doctores, & Philoſophos ibid. nu. 564 123
Secularis quando non curet de inhibitorijs eccleſiaſticis, in l. exigere, nu. 14 220
Secures quis populo Romano ademerit, & deinde reſtituerit, in d. l. 2, nu. 284, fo. 100
Senatus Romanus quādo cœperit Reipub. curam habere, & an Imperio in Cęſarum translato amiſerit poteſtatem, & an in vno Senatore qui eſt Romæ reſideat auctoritas ſenatus ibid. num. 147, cum ſeq. vbi plus de Senatu, & Senatoribus. 89
Senatu Romano in prouincijs regundis nihil vel induſtriæ vel temporis defuiſſet ſi principes viri in officio remanſiſſent, ibid. num. 183, cum ſeq. 92
Senatuſconſultum fieri ſine l. quomodo intelligatur, ibid. nu. 133 88
Sententiæ reformatio per iudicem appellat. an & quando fieri poſſit, in l. 2, de reſcin. vend. num. 148, cum ſeq. 112
Sententia, & iudicium qualiter indiuidua dicantur, & an poſſint, pro parte valere, & pro parte non in l. extra territor. nu. 47, cum ſeq. 174
Snia lata contra emptorem, an & qñ poſſit executioni mandari contra venditorem, & in bonis illius, in l. venditor, n. 25, f. 118.
Sententia lata contra abſentem præſumitur, potius contra eum lata propter contumaciam, quā quod foueret malam cauſam, in §. meminiſſe, num. 5 239
Sniam debere eſſe conformem libello quō intelligatur, in l. vinum, num. 32, fol. 161.
Sententiæ tempus attenditur in facienda cōdemnatione in pet. hæred & in actione de peculio, in l. lecta, nu. 163 288
Sermones noſtri rebus ſenſu, & intellectu, fruentibus ſunt adaptandi, in l. diem functo n 68, f. 161, & in l. ſi. C. de pact. nu. 261, 54
Seruire duobus dominis non poſſumus, in l. diem functo, nu. 135 148
Seruius Sulpitius optimus orator, & iuriſc. in l. 2, de ori. iu. n. 512, 251, cum ſeq. 119
Seruorum ſtatus an de iure gentium vel de iure ciuili annihilatus ſit in rub. de ori. iu. n. 470, & ibi. hodie an factus Chriſtianus efficiat liber vel remaneat adhuc ſeruus.
Seruitus fundo per emptorem quæſita an reſoluatur retrouendito fundo, in l. 2. C. de pact. inter empt. num. 258 278
Sextertius, & ſextertium de his in l. lecta, nu. 23, cum ſeq. 273
Sextus Cęcilius quo tempore floruit, in l. 2, de orig. iur. num. 539 121
Si conditio hæc in l. poſita formam, & cauſam finalem importat, in l. 2, de reſcind. vend. num. 28, verſic. diſput. 99
Signa & ziffræ, an & quomodo prohibeantur in libris legalibus, in proœm. fforum, num. 264, cum ſeq. 63
Syllaba addi detrahi vt nomini non poteſt abſque vitio ibid. nu. 191, f. 58, & ſine miniſterio operandi nulla in iure eſſe debet, in l. ſi emancipati, no. 106 233
Silētij perpetui impoſitio quid ſit, & de materia plene in l. diffamari, no. 1 175
Syllogiſmus late de eo vide in §. 2. l. vnic. ff. ſi quis iuſd. nu. 18, cum ſeq. f. 223, & in l. 2, de reſcind. vend nu. 215 196
Similia nunquam cenſentur excluſa etiam in pœnalibus in prin. d. l vni. nu. 32, f. 184
Similes leges quamuis quandoque reperiri appareat nulla tamen ſuperfluitas ſed bona ratione id factū fuit in proœ. fforum, num. 113, & 114 50
Similitudo nominis inducit affectionem, & odium quandoque ibid. num. 208 59
Sindi cōfeſſio an præiudicet cōueniri, in §. ſi proc. l. vni. ſi quis iuſd. n. 25, cum ſeq. 202
Singulares libri in iure qui dicantur in proœm. fforum, nu. 195, & 199 58
Singularitas teſtium & quotuplex, & quomodo noceat ibid. num. 203 58
Singularis vtilitatis & intereſſe an habeatur ratio, & conſideratio, in l. vnica, de ſententijs, quæ pro eo, nu. 231, 139 165
Si quis cōprehendit maſc. & fœm. & vniuerſitatem, in ru. ff. ſi quis iuſdi. n. 10, f. 177, vbi pulchre de ſignificatione d. clauſulę ſi q̄s.
Sitientes a loco abundanti potius recedere non debemus in proœ. fforum, n. 146, 52
Socij alicuius exercitij ſi plures ſint, & vnus exerceat ploná, an debeat habere ſalariū, vel maiorē pertē inſert l. emãc. n. 164, 239
Sol dat lucem & non perdit lucem ſic erogans intellectualiter nihil perdit in proœ. fforum, num. 164 54
Solemnitas libellorum an ſeruanda ſit per agentem ad pœnas, l. ſi quis ma. n. 191, 76
Solennitatem requiſitam in alienatione rei eccleſiæ ſufficit ſemel interuenire, in l. ſingularia, num. 75, 245
Solitum & conſuetum quomodo differant, l. diem functo, nu. 100, cum ſeq. fo. 144, & in l. 2, de pact. inter emptorem, nu. 57, fol. 142, item vide ſupra in verbo inſolita.
Soluens partem pretij an lucretur fructus pro parte, in l curabit. 191
Solita præſumuntur etiam ſi ſint facti, in l. ſi emancipati, nu. 75, fol. 230, & ſupra in verbo inſolita & in verbo conſueta.
Soluere promittens centum intra menſem altas dem nunc, prout ex tūc in ſolutum talem domum creditori præſenti, & acceptanti non poteſt cogere elapſo termino creditorem ad accipiendum in ſolutum domum prædictum, ſed erit in electione creditoris, domum capere vel cētum conſequi in prin. d. l. vnic. ſi quis iuſd. nu. 77, 190
Solutio qñ adiecti, ſunt plures termini fieri debet in fine, in l. lecta, nu. 39, f. 280, & ibi habes de ſolutione annua & de ſolutione quæ fieri debet annua, bima, trima die.
Sophos quis a populo Romano appellatus fuerit in l. 2, de orig. iur. num. 470 116
Sorte quid dirimere an & quando licitum ſit in l. 2, de reſcind. vend. num. 60 94
Species ex modica leuique cauſa apud nos conſtituitur, in §. 2, de orig. iur. nu. 140, fol. 88, & in rub. de ſent. quę pro eo n. 16, 148
Species omnes ſub genere comprehendun- tur in rubrica ſi quis iuſdicenti, numero 14 folio 178
Spectabile eſſe dicere ſefugium eſt miſerorum in l. ſi emanc. nu 99, fol. 232, & in l. ſingularia in ſummarijs legis, f. 295, vbi late de ſpectabilibus mutuis tam in pecunia numerata

rarā quā in alijs rebus, & quando ſit prohibitus concurſus ſpecialis.
Speciale remediū potius quam generale intentatum cenſetur ibid.nu.39,cū ſeq.f.40
Spes proprie & improprie quæ dicatur & an ſemper in contractū poſſit deduci Qualiter in hæreditate tertij viuentis cōſiderabilis ſit in l ſi de pactis,nu.25,& 281,cum ſeq.f 26,& 57,& in l.2,de reſc.vend.num.274,f.116,vbi de æſtimatione eius agitur, item de prædictis vide in l 1.C.de pa n.17 cū ſeq. f.10, vbi pulchre de ſpe probabili.
Sportulæ an licite ea conſuetudine capiantur,in l.diem functu, nu.25, cum ſeq.vbi de eſculentis & poculentis. 137
Sportulæ ſolutæ pro aduerſario qui nolebat ſoluere repetuntur in caſu victoriæ, ibid.nu.33 138
Spurij de his & materia illegitimorum plenè in l.ſi qua illuſtris,per totā legē.ſo.268
Stagnum quid ſit in procē ſtorū, n.168, f.54
Statuas poſuit pop.Rom in legatione mortuis in l.2,de ori.iu.nu.527,cum ſeq. 120
Statuto diſponente quod poteſtas condemnet homicidam in centum ſaluo quod habeat arbitrium in homicidis ſuo tempore perpetratis & tempore L. poteſtas Titius fuerit mortifere vulneratus & tēpore B. ſucceſſoris obierit cuius arb.trio poſſit puniri vulneraus,in l j.de ori iu. nu.19, f.75
Statutum interpretatur ſecundum communem vſum loquendi ibid.nu. fo.eo.
Statuto requirente præſentiam vel conſenſum priorum terræ in ſententijs ferēdis facit vt non ſubſiſtant ſine eis prolatæ,in l.2,de orig.iur.nu.289 100
Statuta loci officij diſponentia circa ſalariū præſidis defuncti an obliint aſſeſſoribus,in lege diem functo. 135
Statutum cogens ad compromittendum an valeat & plura de huiuſmodi ſtatuto,in l. ſiquis maior,nu 66,77,& 81,cum ſeq. 64
Statutorum forma ſemper ſeruata & conſiderata cenſetur à partibus ibid.n 69, f 2.
Statutum licet non valeat de iure ſi tamen ſeruetur de facto perinde eſt,ac ſi valeret, ibid nu.216 79
Statuētes an poſſint apponere pœnā in ſtatutis in prin. l.vni.ſi quis iuſ.n.46,57,187
Statutum Vercellarum ꝙ præmoriente vxore ſine liberis vir lucretur partem dimidiā dotis, alteram dimidiam habeāt proximiores agnati ipſius mulieris, intelligitur vxore decedente ab inteſtato non ſi virum hæredem fecerit,& quid ſi promiſerit cum iuramento dotis reſtitutionem ad formam ſtatuti,vtrum inſtitutus ab vxore poſſit,totam retinere, in l.fin. C.de pact.nu.99,cum ſeq. 36
Statuto exigente conſenſum duorum proximorum in contractibus minorum & mulierum , duos minores propinquos vel duas mulieres conſentire non ſufficit,ibi. nu.137,cum ſeq. 41
Statutum excludens fœminas propter agnatos an factum dicatur fauore agnatorum ſeu maſculorū,& an ſit eis aliquod ius quæſitum,ibi n.170,cum ſe.f.44,& tale ſtatutū cenſetur habere duplex caput vnū excluſiuū aliud incluſiuū,in l.1.C.de pa.n.49, 14
Statutum excludens quæ ab hæreditate tā ex teſtamento quam ab inteſtato an valeat,& an taliter excluſus capere poſſit ex donatione inter viuos,& ſi ſimpliciter excludat an comprehendat cauſam teſtati, in l.fin.C.de pact.num.181.cum ſeq. 45
Statutum prohibens bona in forenſes alienari valet ibid.nu.179 fol.eod.
Statutum prohibens notarios non collegiatos recipere aliqua inſtrā an locū habeat qū receperunt ea in eccleſijs aut monaſterijs in l.extra territoriū,n.6,13,& ſeq. 168
Statuta an & qū porrigant effectū extra territ. & cōprehendant ſubditum facientem actū extra territ.id ēt exprimendo,ibid.6, 14,16,18,21,39,vbi de ſtatuto permittēte bannitum impune occidi ꝙ intelligit in territ.ſtatuentium non extra f.eo. & ſeq.
Statutum excludens filiam nuptam extra territorium ex teſtamento & ab inteſtato,non porrigit , effectum ſuum ad bona ſita extra territorium ſtatuētium,& quid de nominibus debitorum,in d.l.ſi.n.183, fo.41,& in l ſi.de iuriſd.omn.iud.n.21,170
Statuto cauente quod ingrediens monaſterium non ſuccedat an valeat, fieriq; poſſit pactum conſeruatiuum ſucceſſionis, in d l.ſi nu.186,cum ſeq. 45
Statuta laicorum cōtra clericos vel eccleſiaſticam libertatem an valeant,ēt reſpectu quærendorum ibid.nu.186, cum ſeq.f.e.
Statutum quamuis diſponat debere credi damnum paſſo requiritur tamen quod præcedat taxatio iudicis, in l.vnica. C.de ſententijs quæ pro eo, nu.129 266
Statutum loquens de promiſſione dotis an promiſſæ adaptetur , in l.2. C.de pact.inter emptorem,nu.18 136
Statutum loquens de dote data an locum habeat in dote promiſſa ſeu confeſſata , ibid.nu.20 fol.eod.
Statuto diſponente rem patrimonialem ab agnato ſine requiſitione ꝓximiorū agnatorum alienatam intra tale tꝑs recuperari poſſe vtrum res patrimonialis alienata cum pacto de retrouē. & inde recuperata adhuc dicat̄ patrimonialis & diſpoſitioni dicti ſtatuti ſubijciatur,ibid.nu.176, 161
Statutum ciuitatis Vercellarum de augmento monetę quomodo intelligatur,ibidem num.a 15,cum ſeq. 170
Statutum quod extantibus maſculis filiæ fęminæ non ſuccedant locum habet ēt ſtante vno ſolo maſculo,in l ſingul.n.41, 241
Statutum prohibens mulierem contrahere, abſque præſentia duorum propinquorū an prohibere intelligatur liberationem , & plura de illo tali ſtatuto in rub.de pact. nu.27,cum ſeq. 5
Stylus obſeruandus in rub.procem ſtorum, num 98 43
Stipulatio communiter apponi ſolet in inſtrumentis,in l.ſiquis maior,nu.131 70
Stipulatio an & quando aſſumat naturam contractus ſuper quo interponitur , in l. 2,da reſcind.venq.num.71, fol.97,& in l. ſingularia,nu.89,cum ſeq. 247
Stipulatio an & quando impediat oriri act. ex numeratione vel per eam nouetur præcedens aut ſequens contractus in l.ſingularia,nu.87,cum ſeq. eod.
Stipulatio qū incontinenti ſequitur contractum certitudinarium non nouat niſi expreſſe agatur ibid.nu.95,cum ſeq. 248
Stipulatio interpoſita pro creditore non dēt operari cōtrarium effectū apponiq; ſolet vt magis cautū ſit creditori ibi,n.97, 248
Stipulatio qū dicatur incontinenti interpoſita ſuper aliquo cōtractu ibi.n.101, 249
Stipulatio qū præcedit continens obligationem de contrahendo & ſequitur contractus de eodem, contractus ſequens an, & quō obligationem tollat ibid,n.109, 250
Stipulatione de contrahendo præcedēte nō eſt vis an incontinenti vel ex interuallo ſequatur,contractus ibid, nu.113, fol.eo.
Stipulatio præcedens non tollitur per ſequētem contractum certum niſi expreſſe agatur,ibid.nu.114 fol.eod.
Stipulatio in delegatione requiſita inter mercatores vel in curia eorum non requiritur,ibid nu.178,cum ſeq. 257
Stipulatio quæ eſt ſtricti iuris trahit̄ ad augmētū primæ obligationis factū virtute vnionis licet ſtipulatio nō fuerit repetita, ī l.ſe.n.139, f.284, & inf. in verbo vnionis.
Stipulationes plures ſunt qū promitto tibi equum,bouem & aſinū,ibid. n.142, f.eo.
Stipulatio pura quando nouet conditionalem in l.1,C.de pact.nu.19,com ſeq. 10
Studia generalia , & approbata quæ ſint in procē. ſtorum, nu.840 62
Subditus delinquens extra territorium , an per iudicem domicilij vel originis poſſit puniri,in l.ſi. de iuriſdictione.omnium iudicum num.53 175
Sabhaſtatio in alienatione rei adhibita cuius virtutis ſit in l.2.de reſc.vē.n.161,114
Submittent ſe gratiæ, & miſericordiæ alicuius quid inde poſſit facere in l.vni.de ſen. quæ pro eo,nu.115 263
Subſcribere ſe plurimū refert,in l.2, de ori. iur.nu.532 421
Subſtitutus maiores habet vtilitates, & cōmoda quam ab inteſtato venientes.in l.ſ. C.de pact.nu.46 14
Subſtitutionis ius an potius ſit iure accreſcēdi,vel conſolidationis, vide in rub.& in l. vnic.C.non pet.par. 207
Subſtitutio pupil. diſpoſitio pupilli cenſetur & an ius illius vendi poſſit in l.fin. C.de pact.n.33,143,f.27,& in l.e.tit.n.86, f.10
Subſtit de filijs vel liberis an comprehendat etiam naſcituros , & eos qui non erant in rerum natura tempore conditi teſtamenti in d l.ſi.num.235 50
Subſtituit occidens grauatū qū prohibeatur ab illius hæreditate ibid. nu.125 40
Subſtituere vel ſubſtitutionem ſaruare quādo quis poſſit in l.diē functo, n.195, 155
Subtilitas laudabilis in l.vnica,de ſent. quæ pro eo,nu.33 254
Succedere prohibitus ab inteſtato poteſt ex teſtō venire in l.ſi.C.de pact.num. 164,43
Succeſſores an aſſimilētur prædeceſſoribus cognationis ſapientibus in l.2, de ori.iur. num.469 116
Succeſſorem accipere quis dicatur in l.diem functo,nu 49 140
Succeſſoriū edictum quid ſit,& an locū hēat in ſuis in l.vni.qū non pet.par nu.38,219
Sufficere quid ſit, & qui dicantur ſufficti, in l.2,de orig.iur.nu.352,cum ſeq. 106
Suffragia quō dabant & de his ib.n.313,102
Suitas an tollatur per dationem vulgaris ſubſtitutionis vel cohæredis extranei in rub.quando non pet.par.nu.48 205
Superfluere nihil dēt iure ſupra in verbo ſyllaba,& in ꝓ.ſto.n.115,tum ſe.f.59,vbi inuenies argm de ſuperfluitate ab aliquibus debile & puerile dicto ſupercilium, tū aliqū dictiones in iure,ſed tex. ornāt,ideo nō poſsūt dici ſuperfluæ inf. in ver.veluti.
Superfluitas non eſt qū cædere leges poſitæ ſunt in diuerſis tit.in l.ſi emā.n.58, f 229
Super illuſtris an ſit dictio latina , in l.2, de orig.iur.nu.140 96
Superlatiuo adiūgere duo aduerbia vehementiā ſignantia vitioſum eſt ibi.nu.547, 122
Supplicatio offertur principi,& deo,& an liceat ſupplicata vbi non eſt licitum appellare in l.ſi quis maior,n.90,cum ſeq. f.66
Superſcriptione literarum nihil eſt mendoſius,in l.2,de orig.iur.nu.447 124

Suum dicitur etiam ratione ordinationis,& culturæ,ideo teſtis ea ratione reſpondens quid ſuum aſſa non mala dicit ibid. num. 36,cum ſeq 81

Suitas tollitur per dationem vulga.ſubſtituti,& non cõſideratur in matre,in §.quarta,num.20,cum ſeq. 231

De litera T.

TAciturnitas in non reſpondendo poſitionibus eſt delictum in §.ſi procurator l.vnicæ ſiquis iuſd.num.9,& ſeq. 260

Tallaarum & collectarum onus cui incumbat amptori an venditori ſupra in verbo collecta,& an imponatur forenſi, ac marito & vxori vſufructuariæ omnium bonorum,& ſiquis fundum vendiderit vti collectis non obnoxium quid erit, in l.2, de pact.inter emp nu.225,f.174, & an poſſit quis renũciare vt euitet onus ſoluendi collectas ibid.nu.222,& in materia collectarum plura ibid.nu.282, cum ſeq. 188

Tanquam de natura harum dictionum in procœ.ſt.nu.67 47

Tarquinius ſuperbus de eo in l.2.de orig.iu. num.30 80

Taaatiuarum, & aaclusiuarum naturam, & materiam,& an eacludant perſonã hæredis in prin l.vni.ſiquis iuſd.n.29,cũ ſe.184 & in l.2,de pact.inter ampt.nu 46, f. 140

Tampeſtiuum ideſt in tempus debitum, in procœ.ſtorum.nu.152 51

Tp̃s diuiditur,& bene diſpenſatur à prudentibus,in l 2,de ori.iur.n.562, cũ ſeq.f 123

Tempus q̃uo probetur per teſtẽ ibi.n.34. 80

Tempore egemus, vt aliquid maturius agamus in procœ ſtorum,nu.198 58

Tempus,& pecunia diuiſionem recipiunt,in l.diem functo,nu.148,cum ſeq. 149

Tempus abſentiæ,& præparationis ad abſentiam q̃n æquipatentur ibid.nu.200,f.156

Tp̃s rẽ rattractãdi an poſſit à principe ꝓrogari ſupra in verb.pactũ,da pact. da retruu.

Tempus præhaum operatur prohibitionem poſtea in l 2,de pact inter emp n.64, 144

Tempus non currit non valenti agera vel actum facare,ibid.nu.274, cum ſeq. 185

Tempus contractus attenditur circa æſtimationam rei habendam,in l.2,C.de reſcin. vend.num.169,213,cum ſeq. 115

Tertium conſul.& tertio conſul. an differãt, in procœ.ſtorum,num.298,cum ſeq. 69

Territorium plura da hoc vide in ſummarijs.l.extra territorium. 166

Teſſeræ ſignum,in l.2,de ori.iu.nu.481, 117

Teſtamenti virtus porrigit effectum etiam extra locum conditi teſtamenti,in l.extra territorium,nu.28 178

Teſtamentaria diſpoſitio an requirat repetitionẽ ſolennium in l.lecta, nu.115,f.282

Teſtator an in teſtõ poſſit inducere ꝙ donec hæres ſummã legatã ſoluerit præſtet ſingulis annis tm̃ in l.curabit, n.8, cũ ſe.191

Teſtõr in teſtõ diſponere põt de re hæredia vti de propria in l.ſi emanc.nu.193,f.243

Teſtatus deceſſiſſe quis dicitur, licet ex poſt facto corruat teſtm̃,ibid.nu.127, fol 237

Teſtatus inteſtatus inteſtabilis, & ab inteſtato differunt, ſupra in verbo inteſtatus.

Teſtis deponens falſum in vno decorat totã eius depoſitionẽ quæ ꝑ p iurm veritatis indiuidua dr̃ in l.diem functo,n.209, 155

Teſtes omni modo populi ſaluandi ſunt, in d.l.2,de orig.iur.num.36,124, & 311,fo. 81,& 180,limit.tamen,vt in princ. l.vnicæ,ſi quis iuſdic.num.35 185

Teſtium multitudo refrenanda in procœm. ſtorum,num.160 53

Teſtimonium eſt ſine iur.ibid.num.158, 53

Teſtimonium da credulitate quando ſubſiſtat in l.2, C.de reſcin ven.nu.191 119

Teſtes examinari poſſunt ad æternã rei memoriam ad probationem pacti de rattrouend.non tamen ſufficiet fuiſſa examinatos a notario niſi cõſtet de cõmiſſione in l.2,C·de pact inter emptorem,n 139,157

Teſtis deponens Titium poſſediſſe annis 2. tantum quomodo & qualiter probet, in princ.l.vnicæ,ſiquis iuſd.nu.34, cum ſeq. & an addere debeat continuis, vt probet totum tempus ibid. 185

Teſtis deponens ſupar negatiua an & quomodo probet puniri ve poſſit de falſo, vel aliter ibid.nu.34,cum quatuor ſeq.fo.eo.

teſtiũ publicatio nõ ſp impedit ꝓduci teſtes ſuper capit.factis in eadam materia ſupra in ver. publicatio, & in ver. æſtimatores.

teſtes inducti ad probandum valorem, & æſtimationem rei quomodo deponere debeant ad hoc,vt probent,in l.2, de reſcin. vend.num.231,cum ſeq in quæſt.48, 124

teſtis deponens extra articulum, an & quando probet. ibid.

teſtis inductus ad probandum valorem, & æſtimationam fructuum qualiter deponere debeat. ibid.

teſtes dicentes tam tm̃ valuiſſa, & valere, & plus,& vltra aliter non declarato illo generali ſermona de pluri an probent, ibid.

teſtes deponentes de valore rei ſi rõnem de poſitionis aſſignantes dicant quia ipſi tantum dediſſant,& darent an probent,ibid.

teſtis quando cãm dicti ſui aſſignare debeat etiã nõ interrogatus, ibidem etiam infra.

teſtis dictum quando ſufficiat præſumptiue concludere. ibid.

teſtes deponẽtes de æſtimationa rei ſi vario mõ deponãt q̃uo.& qualiter probent. ibi.

teſtibus deponentibus ſuper affirmatiua, an & quando magis aredatur quam deponantibus ſupar negatiua. ibid.

teſtis tenetur magis racordare de loco, quã de tempore,in l vinum,num.48 267

teſtis daponens ſuper intereſſe vel æſtimatione rei an & quando teneatur cauſam, & rationem dicti aſſignare in l. vnica, de ſenteni.quæ pro eo,nu 122,cum ſaq.164

taſtes examinandi,exiſtentes in alio tarritorio quomodo examinandi, & recipiendi ſint,in d.l.j.de in.num.20 222

teſtes aa.deponentes tam ſm̃ valare, quia ipſi tantum darent non probant rei æſtimationem,in d.l.2,num.204,cum ſeq. f. 126

teſtes aaaminati ſuper ſingulari æſtimationa vel intereſſe tenetur cauſam ſcientiæ aſſignara non interrogari ibidem,n.236,155

teſtes vbi veriſimiliter plures haberi poſsũt producendi ſunt & examinandi aliàs præſumptio eſt cõtra producentẽ vnũ ita, ut iu.ſupplet deferendum ibid.n.270, f.130

teſtium ſingularitas quotuplex ſit, & quando obſit in l.2,de reſc.ven. nu.245,248,f. 127.;pluraq́ua in materia teſtium maximè in probando valorem, & æſtimationẽ rerum, vide ibidem in ſun.marijs legis.

tex l.deprecatio, ad legam rodiam da iactu. declaratur in procœ.ſtorum,nu.19 45

tex.§ cõſtat.l.vẽditor,cõia ꝑdio ibi.n.39, 46

teat.l. non dubito, de captiuis exornatur, ibid. num.65 47

tex.l.ſemel,in fine.C.de re militari daclaratur ibid.num.81. 48

tex § ſi.l j.de ver.obl. incognitus his quibus iacet puluis ſuper libro ibid.num.96, 49

tex.l.j.C.de ven.rerum fiſca.lib. x. declaratur in procœ.ſtorum,nu.211 50

tex.§,quibus,in prima conſtitut. C.ornatur ibidam,num.125 fol.80.

tex.l.Lucius Titius teſtõ. da fideicommiſſaria libertate declaratur ibid nu.181,f.57

tex.§.ſi.l.ſi in rem, de rei vendit.declaratur, ibidem, num 184 fol eod.

teat.l.j & ij.C.ſi aduer.credi an ſint corr.&i. ibid.num.213 fol.eod.

tex.§.proſcribere l.ſed & ſi pup.da iuſſit ornatur in l.ij do orig.iur.nu.96,cum ſe. 85

tex l.non aſt ignotum. C.de adminiſt.tuto. ornatur ibid num.35,fol.80,& l.vnica,in § ſi procurator,num 31,& ſeq. 203

text.l.maminarint.C.vnda vi, declaraẽ,ibid.

tea.l.quotiens C.de iud. ornatur in § ſi.d.l. vnic.num 24, cum ſeq. 208

tex.§.ſed & ſi dum decreto.l.ſed & ſi per prætorem.ſſ ex quibus cauſis maiores, ornatur,in princ. d.l.vnic.nu.72,cum ſeq.190

tea l.ſingularia, plene in repetitione ipſius legis declaratur. 237

tex § ſi nummos.l. certi conditio, declaratur ibid.nu.20, cum ſeq. 238

tex.§.ſi.l.3,de donatione inter virum & vxorem,nouiter declaratur, & ornatur,ibid. num.45,cum ſeq. 241

tex.§.j l.ſitulas. ſſ.de contrahenda amptiona,declaratur ibid.num.70,cum ſeq.245

text § non tantum l.quoties.ſſ.de adminiſt. tut.exornatur ibid.

text.§.fuit quæſitum,l.j.ſſ.ad Treb.declaratur,ibid nu.78 246

teat.§ j. l.ratiu de act.empt.& l.ij. ſi ſtipulatus de vſur.declaratur ibid.num.91, 247

tex.l.duo ſocietatam plene declaratur,ibid. num.98 248

tea.l.ſi C.de nouat.ornatur ibid.n.102,167, 169,& 176,fol.249, cum ſeq.

tex.l.in numerationibus de ſol. & l.ſi hæres de act.empt.declaraẽ ibi.n.109,cũ ſe.250

tex.l.frumẽti C de vſu.declaraẽ,ib.n.72,252.

tex l.ſi albeni de ſolut. plene ibi declaratur, num.134,140 fol.eod.

tex.§ ſed & ſi is l falſus, de furt.declaratur, ibid.nu.146,cum ſeq. 254

tex. l.ſi ego de neg.geſt ibi.nu.155, fol 255

text.l.ſi Titius. ſſ. de noua. declaratur,ibid. num.174,cum ſeq. 257

text.§.ſi poſt.l.ſi vato.ſſ.man.declaratur.ibi. num 191 258

tex. l.qui negotia.mand declaratur eleganter,ibid nu.194,cum ſeq. 259

tex.l.ſi pretio.C.ſi certum petatur,declaratur,ibidem,num.211 260

tex.l.ſi pecunia,de ſol.declaraẽ,ib.n.212,f.2.

tea.l.vinum declaraẽ in repe ipſius.l. fo.161

tex.l.in re, de cond.furt.l ſi ſeruum meum occidiſti ad l Aquil.& l pretia rerum ad l. Falc·declaraẽ in d.l. vinũ,n. 36,cũ ſeq.266

tex § ſi.l rõ de ac em.declaraẽ,ibi.n.59.269

text.l lecta, ſppet ao declaratur ibid.fol.eo.

tea.l·ſi pactum.ſſ.de probat.ornatur, in l.lecta,num.77 278

tex.l.atiam, C.de iure dot.ornatur & declaratur,ibid nu.139 284

tex.l.ſcire debemus, de verbor.oblig. declaratur.ibidem.num 142 284

tex l quod ſi in diem, dt per hære. declaratur,& ornatur ibid.nu.162, 180 288

tex.l.cedera diem de verbo.ſign. declaratur, ibid.nu.175,eo. 290

tex.verſi.cum adijcit, l.j. de verb.obl.declaratur ibid.num.184.cum ſeq. 291

tex.l.ſi in ven.de petic. & cõm.rei ven ornatur & declaratur,ibid.nu.188,cũ ſeq.f.eo.

tex §.curare inſt.de act.& l.3.da ſent. quæ ſine cer. quant.pron. declaratur & ornatur in rubr.de ſentent quæ pro eo,nu.6,246

tex.l.proinde ad l.Falc.ibid.num.22.fo.249

Tex.§.

Tex.§.cum per venditorem,l.ſi ſterilis decla ratur ibi.n.33,& in l.vni.eiuſ u.n.36,254
Tex.l.vni.de ſent.quæ ꝑ eo declarat.ibi.f.e.
Tex.l.tij §.ſi.cum l.ſeq. de act.empt.declaratur,ibid.nu.17,& 75 253
Tex.§.frumenta,l.ſiſtulas,de contrah.emp. declaratur ibid.nu.107 263
Tex.l.ſi quando C.vnde vi,declaratus,& ornatus,ibid.nu.127,cum ſeq. 265
Tex.l.ſi quod ex Pamphil de leg.2, declaratur,ibid.num.141,cum ſeq. 267
Tex.l.ſi irruptione ſi. regum declaratur.ibidem,num.144 fol.eo.
Tex.l.ſi qua illu.declarat iu rep.eiuſdē,l.268
Tex.l.qui iura militari de teſt.mil. declaratur,ibid.uu.26 271
Tex.l.hac parte & l. ſi Spurius ,vnde cogna. ibid.nu.46,rum ſeq. 274
Tex.l.diffamari,declaratur,ibid. 275
Tex.l.j.in ſi.C.de affe.tol.eccla.ibi.n.27,272
Tex.§.ſi ex fundo l.j ff.de hær.inſt. declaratur io rub.qñ noo pet.par.nu.12,29, 200
Tex.§.Iul.ſi Ticio. de leg.2,ingenioſe declaratur,ibid.nu.21 201
Tex.l.ſi duob.ff.da teſtam.milit. declaratur, ibid.oum.23 202
Text.§.qui habebat l.Lucius, ad Trebellianum,ibid.on 58 207
Tex.l.ſi ſolus de acq.hęr.declaratur in l.vni. dicti tituli,oom 11 211
Tex. §.ſi prætor l.ſi pupillorum declaratur, ibid.nu.15 212
Tex §.quibus, l.j. de inceeſ.edic. & § cū igit inſt de bonorū poſſ.declarat ibi.n.30,216
Tex.§ quæſitum ſi impubes de carbo.edict. declaratur,ibid.no.31 fo.eo.
Tex.l.pure de exc.doli,declarat ibi.n.50,221
Tex.l.ſed cum patrono contratab. late declaratur,ibid.nu 59 222
Vex.tit.de coniun.cum emanc.lib. declaratur,ibid.uum.64 224
Tex.l.vſufr.ff.de ſtip.ſer.quod vſus fr.perſonæ cohęreat declaratur in rub.qoam do. non pet.par.nu.41 204
Tex.l.3,§.in bello de capt.declaratur,& ornatur,in l,2,de orig.iur.nu.104 86
Tex.§.rſiſa prudētū declarat,ibid.n.586,124
Tex.clem.ſi ſummus Pontifex, in ſi.de ſent. excom.declaratua ibid.nu.446 114
Tex.l.vni.C.de ſuff.declaratur,ibid.nu,313, infra etiam. 102
Tex §.vxor l.pen. ff.ſolu.matr.ornatur,in l. diem functo,nu.93 144
Tex.§.curare,inſt.de act.declaratur, & ornatur in prin.l.vnic.ſi quis iudicen.nu.89, f.191,& in rub.de ſen.quæ ꝑ eo.n.6,246
Tex.l.ob.æs, C.de præd.minorū ornatur,in prin.d.l.vnicæ, nu.29 184
Tex.l.2, cum gl. C.communia vtriuſq; iud. declaratur ibid nu.61 188
Tex. §.Culpæ cū gl. ſi merces, loca declarat ib. in l diē fun.n.65,& ſe.& 217.f.142,&.158
tex.§.vxo.l q cōcubinā, de leg.3,ib.207,157
Tex.§.ſed & ſi alimenta,l.item mella,de alimen.leg.ibid.declaratus,nu.96,cū ſe.144
Tex.l.ſi.ff.de vſu,& hab.ornat,ibi.n.120,147
Texe.l.j.C.de primipil. lib.12,ornatur ibid. num.127,& 169,cum ſeq. 147
Text §.diuus,l.1.ff de vari.& extraord.cog. ornatur ibid. num.145, cum ſeq. & 218, cum ſeq. 149
Tex.l.Seyo. de annu.legat. ornatur ibid.nu. 148,163,cum ſeq. 149
Tex.l.ſi communem,ff.quemadmodum ſer. amit.ornatur. ibid.
Tex.l.j.de mili,lib.12,ornatus ibid, nu.168, cum ſeq. 153
Tex.l.ſi.ff.de excuſa.tut.ornatur, ibid.num. 194, fol.155, & in § ſi procurator,l.vni.ſi quis iuſd.nu.35 203
Tex.legis fin.C.ſi aduer.deli. ornatur, in l.ſi quis maior,nu.13 59
tex.l fin.C.de uun nu.pec.ibid.nu.52,fol.63
tex.l.quod maior pars,ad municip.ornatus ibid.nu.23 60
tex.l.pen.C.loca.ornatur,ibid.nu.54, fol.63
tex.l.nouiſſime,quod fal.tuto auct. ibid.nu. 67,& 70 64
text l.quamuis, de in ius voc.ornatur, ibid. nu.87,cum ſeq. 66
tex.l j.ff.de conſt.pec.in omni contractu fidē ineſſe dicens ornatur ibid.num.103, f.67
text.§.dato,l.non erit,ff.de iureiurando declaratur, ibid.nu.128 69
tex.l.poſt diem,ff.de l.cōmiſ.ornatur, ibi n. 158,f.72,& l.j.de pact.inter em,n.65,144
tex.c.ſuam de pœn ornatus, in l.ſi quis maior,oum.198 76
tex.§.ſi.l.3,de annu.leg declaratur,& ornatur,in l.curabit.nu.9 191
tex.c.ſalubriter de vſur. declaratur,ibidem, num.17 192
text.§.pe.l.j,ff.de coniungen.cum emanc.li. ornat,& declarat in l.ſi emanc.n.101.132
tex.l.Pomp.Philadel.ibid nu.149 237
tex.§.illud quoq; in au.de trien.& ſemiſ.ornatur,ibid.nu.179,cum ſeq. 240
tex.l.ſi donatione,C.de collat.ornatus, ibid. uum.184 241
tex l.ſi pactum,ff.de prob.& ornatur, in l.2, C.de pact.inter empt.nu.37,f.138,& in l. lecta,nu.77 278
tex.§.ſi quid ita l quod ſi nolit,ff.de edi.edi. ornatur,in l.2,de pac.inter emp.n.7, 134
tex.cum gl.in l.tale pactum, in §.ſi. de pact. ornatur,ibid uu.115 154
tex.§.ſed & hæc præſenti in act. de ſant.epiſcopis declaratur,in l.ſi.de pac.n.194,46, & in l.2,de pac.inter em.n.120,cū ſe.155
tex.l.ſi cum venderet, de pign.act. ornatur, ibid.in d.l.2,nu.134 156
tex.l.quotiens, de preci. impera. offer. ibid. num.142,145 157
tex.l.1.C.quando dec.opus non eſt ornatur, ibid nu.150 159
tex. §. ioter locatorem lege quæro ornatur, ibid.nu.168 162
tex.l.j,& ij,quando liceat ab empt.diſce. ornatur,ibid.nu.162,cum ſeq. 160
tex.l.quædam mulier cum gl ſi.de rei vend. ornatur,ibid.nu.173 162
tex.l.ſi a me.ff.ad l.Falc.decla.ibi.n.177,163
tex.l.contra maiores,C.de inoffi.teſta. ibid. num.186 164
tex.§.qui impleto, l.item quæritur locati ornatur ibid nu.204 167
text.l.Ticius,de præſcript.ver.ornatur,ibid. nu.213.cum ſeq. 168
tex.l.1.de contrah.empt eleganter declaratur,ibid.nu.214 fol.eo.
tex.l.1.in ſi.ibi ſi qua iuſta cauſa, ex quibus cauſis mai.ornatur,ibid. nu.224 173
tex.l.ſi quis iuſiur. C.de rebus cre.ornatur, ibi.n.271, f.184, maxime in ver.per text.
tex.l.proponebatur de iud. ornatur,ibid.numero 257 181
tex.§.ſi.l.quidam,de don.ornatur, in l.ſi.C. de pact.nu.6,& 120 24,39
tex.l.in tempus, ff.de hær.inſt.ornatur,ibid. num.13 25
tex.§.de illo,l.3,pro ſoc.ornatur,ibid,nu.52 cum ſeq. 30
tex.l.nec nos,C.de cap.ibid.n.35,cū ſe.& 71 fo.27,& in l.1,C.de pact.nu.60,cū ſeq.17
tex.l.ſi quis ſeruum de act.emp.in d.l.C.de pact.nu.62 31
tex.l.minoribus, ff.de his quibus vt indign. ibid oom.74 33
tex.§ fin.l.diuus,ff.de fal.declaratur,ibidem num.77 fol.eō.
tex.l.rem aliquam,ff.de contrah.emp.declaratur ibid.nu.104 37
te.l ſi C.de remiſ.pigno.ornatur.n.107, 38
te.l.ia conſequenter,in §.j,cum glo.ff.famil. ercil.ornatus,ibid.nu.125,cum ſeq. 40
te.§ ſtoatus,l.ſenatus de iu.fiſc.ornatur,ibidem,num.126 40
te.l qui prouincia de ritu nupt & de interdic.mat.hodie corrigunt, ibid.nu.134,40
te.l.ſi.ad finem, C.de reuocan.don.ornatur, ibidem,nu.144 42
te.l.2,in ſi C.de lib.& eorum li.ornatur ibidem,nu.144,cum ſeq. 42
tex.l.hæreditas,C.de pact.conuen. ornatur, ibid ou.172,cum ſeq. 44
te.§ ſi parens,l.1,ff.ſi quis à paren. ornatur, ibid.ou 197 46
te.6,C.quamuis de pact.in vi.ornatus, ibid. nu.202,cum ſeq. 47
te.l.ſi defunctus arb.tut.ibid.nu.219 48
te.l.ſi ita de auro & argen.leg. ornatur ibid. nu.233,cum ſeq. 50
te.l.ſi cognatis de rebus dub.ornatus, ibid. uum.230, cum ſeq. fo.eo.
te.l.obligatione generali de pign. & hypo.ornatur ibidem, nu 235, cum ſeq. 52
te.§.qui in perpetuum,l.1,ff ſi ager vect.ornatur in rub.ſi quis iuſd.nu.14,cū ſe. 178
te.fundus qui locatus la picola,de fundo inſtr ornatur ibidem,un.23 179
te.l.defenſores nihil, C.de defen. ciui.ornatur,in prin.l.vni.ſi quis inſd.num.51,187
te.l.1, ff.de arbit.quòd arbitria redacta ſunt ad inſtar.iudiciorum ornatur ibidem,numero 61 188
te l.quotiens,C.de exact.tribu.lib.10, declaratur,in §.1,d.l.vnic.nu.27 198
te.l.argentum,ff.commo.ornatur,in §.ſi procurator,d.l vnic.nu.2 199
te.l.inter locuti, & l.programma, C.comin. vel epiſc.quomodo intelligantur, in prin. dictæ l.vnic. nu.62 191
te.in l.eos, C.de modo mulctādi declaratur, & ornatur ibid.nu. 101,cū ſeq.& n.29,183
te.§.ſi quis ad pedaneum l.3, ff. ne quis eum qui declaratur ibidem, nu.52 187
textum, l.j, ff.de pact. nouiter declaratus,in rub.C.de pact. nu.10,11,12,& 13 4
te.§.voluntatem,l.2, ff.ſol.matr.declaratus, ibidem,nu.20,cum ſeq. 5
te.§.ſi vero,l.ſi quis argentum,C.de don.declaratus,ibid.num.prædicto.
te.auc.ſacra.puberum,an procedat etiam in pacto,& diſtractu,ibid.nu.26 fo.eod.
tex in l.ſi pater,in ſi.ff.de manu.vin.declaratur ibid.num.35 6
te.l.cum auus,& l.cum acutiſſimi declarantur,in l.1,C.de pact.nu.7 9
te.§.ſi parens.l.j ff.ſi quis à par.ſue.mand.declaratur, ibid.nu.22 10
te.l.ſi vnquam C.de reuocand.donat. ornatur ibid.nu.38.cum ſeq. 12
te.l.Lucius Ticius cum gl.ſi. ff.de hære.inſti declaratur ibid.ou.42. cum ſeq. 13
te.§.ſi ſit agnatus l.2. ff.ad tert.ornatur, ibidem,num.52 15
te.§.quod ait prætor,l.1. ff.quorum lega.declaratur,ibid nu.64.cum ſeq. 17
te.l.legatum, C.de cond.inſer.declaratur,in l diem functo,nu.81 143
te.l.ſi quis domum loca ibid.83 fo.eo.
te.l.ſi mandato meo, in §.1. ff.man.declaratur,ibid. nu.119 147
te.l.ſi.de vſu.& habi.ibidem.num.120.fo eo

Tex.

Tex.l.1.C.de ſuffragijs,ibid.124,& 129, f.e.
Tex.l.Scyo in prin ff da annu.leg. ibid.num. 148,& 163,cum ſeq. 149
Tex.§.item quum quidam, l.ſi vno loc. ibidem,166 152
Tex.l.ſi pecuniam, ff.de cond.ob cauſam ibidem,175,& 200 153
Tex.l.fin.de excu.int.ibi.194,f.155,& in § ſi procurator,nu.35,38.& ſequentibus 203
Tex §.j.l.cum vero de fideic.lib.de eo qui nõ petijt qđ ſibi deberur amore timore vel alio reſpectu in d.l diem fon. nu.205 157
Tex.l.ſi minor de bo. au.iud. poſ.declaratur in d §.ſi procurator,nu.34 203
Tex.integer d.l vnicæ ſi quis iuſd.vbi primo ponitur in rub.edictum prætoria inde interpretatio per totam legem declaratur in d.rubr.& in tota ipſa l. fol.187, & ſeq.
Text.l.ſatis de in ius voc. declaratur in d l. vnic.in §.ſi.nn.24 208
Tex.l.terminato,& l.non ignorat. C.de fru. & lit.exp.declaratur,in d §.ſi. nu.26,cum ſequenti. fo.eo.
Tex.d.l.Scyo in §.medico ornatur,in d rub. ſi quid iuſd.nu.18 179
Tex.l.epiſcopale de epiſcopali audien. declaratur,in l.j de iu ou.10 211
Tex.§.neceſſitate.l.ſi.C.de bo.quæ libe.ornatur,& declaratur.in l.j.de iud.nu.22.cum ſeq. 212
Text.l. bene & à Zenone,de quadrien.præſ. declaratur in l.venditor,nu.18 217
Text. §. ſi ignorantes in l. ſi procuratorem man.declaratur,& ornatur,ibi.n.25, 218
Tex.l.ſi fundus de euict. declaratur in l.exigere dotem,nu.6 119
Tex.l ſi vnor de iud.declaratur, ibid.nu.28, & 34 222
Tex.l.contraxiſſe de actio. & oblig. declaratur,ibid.nu.33 fol.eo.
Tex.l.j.ff.vbi pup.educ.deb.declaratur,& ornatur,in l.hoc colore,no.10 225
Tex.l.ſi.C.ſiquis aliquem teſta.prohib. ibid. num.12 225
Tex.l.offi.cum l.præced.ornatur,& declaratur,in l 2.de reſcind.ven.nu.40 90
Tex.l.ſi.C.de tempo.in integ.reſtit.pet. ibid. num.44 91
Tex.§.ſi quis virginam,l.ex empto de actio. empt.ibid.nu 47 92
Tex.l.ſi ſuperſtite.C.de dolo ibidem,numero 51 fol.eod.
Tex.l.cum hæredis.ff.de acquir.poſ.ibidem, num.53 93
Tex.l.ſi res in §.j.& l.iure ſucceurſum.ff de iure dot.declaratur & ornatur ibi.n.63,95
Tex.l.Lucius in §.ſi.ff.ad Treb.ibid.num.74, cum ſeq. 98
Tex.C.cum dilecti de empt.& vend.ibid.nu. 81,& 116 100
Tex.l.ſi libertus de operis liber.ibidem, numero 87 101
Tex.auct.ſacramenta puberum ibid.nu. 104 cum ſeq. 104
Tex.l.lex vectigali fundo.ff.de pign.ibid.nu. 220,cum ſeq. 123
Tex.l.ſi incip.Ticianus.ff.quod cum eo ibid. nu.148,cum ſeq 112
Tex.§.ſin.l.intra vtile, de minor.ibidem,nu. 163 114
Tex.§.ſi pignora.l.a diuo ibid. nu.163, cum ſequenti. fol.eo.
Tex.l.1. ff.de actio.emptio. ibidem,numero 173 116
Tex.§.ſi Titius cum man.l.Iul.ff.de act.empt.plena declaratur & ornatur ibid.num. 177,cum ſeq. fol.eo.
Tex.tituli.C.ſi vend.pign.aga.ibidem.num. 211 122
Tex.l.ſi irruptione fin.regun.ibid. num.255 cum ſeq. 129
Tex l.1.ff.de inoffic.eius nouiter declaratus enucleatus in libello exercitationum.capitu 6 128
Tex legum tit.de offi.eius declarati, & enucleati in prædicto libello exercitationum fol.127,cum ſeq.
Tex.tit.de rebus eorum,& C.quando decre. opus non eſt ornati in libello exercitationum,cap.7 131
Text.l.1.& titu. de ſuſpect.tutor.declaratur, & ornatur in liber. exercitationum,capitulum 8 fol.eo.
Tex.l.ſi minor,de bo.au.ind.poſ.declaratur in § ſi procurator,nu 34 203
Tex.l.fœminæ de ſenat l.præal. C.de epiſcopali audien.& l.libere de ritu nuptiarum declarantur in lege,cum quædam puella, num.12,16,26,& 31 161,& ſeq.
Tex.l.ſi ff de offi.præſi l in hoc iudicio fam. erciſc.& l.turpia de iure pat. declaratur in l.ſi.de iud.om iud.nom.30,48,50, fo.171
Theologi iudicant vt Deus iudicaturus eſſet in l.2.de reſcio.ven. nu.13 86
Theorica dicitur ſpeculatio & intellectus, ibid num.212 122
Theſauros in re empta per emptorem inuentus an ſuus efficiatur ibid. num.131, cum ſequenti, & ibi qui dicatur proprie theſaurus. 110
Theſaurarij bellorum an quæſtoribus ſolitis prouincias ſortiri æquiparentur,in l.2,de orig.iur.nu.341 105
Timor futuræ litis æquiparatur liti præſenti in l.ſiquis maior,nu 76 65
Tyrannos occidere glorioſum eſt in l.2, de orig.iur.nu.268 99
Tit.de orig iur.valde vtilis in rub. ipſius tit. num 2 69
Titulo,comminationes vel epiſtolas declaratur,& ornatur in prin.l.vnicę ſi quis iuſd. num.82 191
Titulus reuocabilis vel reſcindibilis, quando acquiſitionem fructuum cauſet in l.2, de pact.inter empt. num.8, fol.135 & ſupra in verbo fructuum.
Toleratus bannitus vel excommunicatus an pro tali habetur,in l.diem functo, numero 213 158
Trahens aliquem coram diuerſis iudicibus, pro eadem cauſa an illam perdat in l.diffamari,nu.2 279
Tranſactionis materiam vide in l. ſiquis maior & eſt multum priuilegiata,& an requirat dubium ex lite, in l.2. de reſcind.ven. nu.37,cum ſeq. 90
Trebatius iure conſultus Ciceronis familiariſſimus in l.2 de orig.iur.nu.541 121
Trebellianicæ materiam plene & pulchre excuſſit in rub. & lege ſequen. de inoffic. teſtam. fol.123, & ſequen. item vide ſupra in verbo legitima.
Trebellianica an prohibita cenſeatur quando rogatus quis eſt hæreditatem totam vel omnem ſeu omnia bona hæreditaria reſtituere in proœ.ff.nu.13 44
Tribules qui eſſent in l. 2. de orig. iur. numero 587 125
Tribonianus qui vir eſſet in proœ. ffrum, numero 169, fol.54, & in l. diem functo, num.36 138
Tribunal quid ſit,& qui dicantur habere tribunal in l.1.de iud.nu.25 212
Tribus vnde dicatur in l.2,de orig iur.num. 12,& 321 78,& 103
Tribunorum auctoritas quanta ibidem,numero 318, cum ſeq. 103
Tribunorum plura fuerunt genera ibid. nu. 257,269,& 274 98
Trinundinum & trinundino die legem publicari quid eſſet in rub.de origin.iur. nu. 12,cum ſeq. 70
Triumphator differt à triumphali in rubr. proœ ff.nu.76 41
triumuiri capitales de eis qui eſſent in l.2, de orig.iur.no.336 104
tuberonum familia nobilis,& ſcientia decorata ibid,nu 488,497,557 117
tunc,& nunc, & coniunctim ex nunc prout ex tunc,& econtra vide in l.lecta, nu.80, cum ſeq. 278
turpe eſt nobili, & patricio ignorare ius in quo verſatur in l 2. de origin.iur. numero 517 120
tutor an & quando eſſe poſſit pup. creditor ac quomodo & quando poſſit ſibiipſi ſoluere ac ſatisfacere tam in pecun numerata, quam in alijs rebus, aut poſſeſſionē rei ſibi debitæ tradere in l.ſingularia, nu. 70,cum ſeq. 245
tutor rem ſemel cum debita ſolēnitate venditam non ſoluente emptore pretium poteſt pro eodem pretio venditor retinere pro ſe abſque alia ſolennitate, ibidem,numero 74 245
tutor qñ dicatur palam & bona fide cū pupillo contrahere,ibid.nu.81,& 85,fo.245
tutor qui in ſua ſcriptura priuata confeſſus eſt ſe pecuniam mutuam à pupillo habuiſſe,an gaudere poſſit except. non numeratæ pecuniæ ibid.nu.85 246
tutor & curator an poſſint remittere ius redimendi fundum, item prorogare terminum recbati ſeu ſolutionis in l.2,de pact. inter empt.num. 171,272 165
tutoris contumacia & factum quando, & quomodo noceat pupillo in §.ſi procurator,l.vnicæ ſi quis iuſd in ſummarijs. 199
tutoris, & curatoris iuramentum an obſit, minori in petenda reſtitutione in integram ſupra in verbo iuramentum & de remotione tutoris à tutela plenè in libello exercitationum cap.8 131
tutor datus pup. in vno loco poteſt adminiſtrare bona pupilli vbique etiam extra territorium iudicis dantis exiſtentia in l. extra territorium,nu.27 171

De litera V.

VAcuum fundum, an faciat eſſe deſinere poma vel vnæ pœo.l.2.de pactis, inter empt.nu.261 183
Vallæ temeritas magna fuit in l.2.de origin. iur.nu.87,& 515 85
Validis inualida non derogant in l.ſi.de pac. num.53 30
Valor,& æſtimatio rei de his plene in l.2.de reſcind.vend.f.83, & in l.vnic. de ſentent. quæ pro eo. 250
Vandali deuicti per Iuſtin. qui eſſent in rub. proœ. fforum,nu.68 40
Vaſ.& dominus non debent ad impatia iudicari in l.ij.de reſcind.vend.nu.209 122
Vaſalli an poſſint inuiti per dominum alienari in l.ſi.de pact.no.60 31
Vaſ.inuito poteſt dominus imminent. periculo ponere cuſtodiā in caſtro ipſius vaſ. l.ij.de pact.inter empt num.234 177
Veluti ornatus cauſa aliquando ponitur,in l.ij de orig iur.nu.248, f.97, ſimile de aduerbio deinde ibid.nu.252 100
Venditio omnium bonorum præſentium,& futurorum an valeat, in l.fin.C.de pactis, num.180 57
Vendere obligatus non præcedēte alio contractu

tracta non tenetur vendere vltra duos menſes, ſed obligatus retrouendere tenetur vſque triginta annos, in l.2, de pact.inter empt.num.71 145
Venditæ rei plura accedunt, in l.ſingularia, num.110 250
Venditio de eadem re ſub eadem forma, & pro eodem pretio facta an ſubſiſtat ibidē, num.2, cum ſeq. 251
Venditio quando cenſeatur facta ad menſuram, & an quod reperitur vltra mēſuram in vend. debeat pro eodem pretio dari in l.2, de pact.inter empt.num.177, cum ſequenti. 163
Venditorem nec commodorum ſpem augere nec incommodorum cognitionem obſcurare oportet, in l.1, de origin.iuris, numero 468 118
Venditori qui non tradidit poſſeſſionem rei venditæ datur cautela vt poſſit petere vſuras pretij retenti, in l.curat.num 30, cum ſequenti. 194
Venditor qui recepto pretio vel parte pretij rem non tradidit ad quid teneatur reſpectu fructuum perceptorum pretio ei inde integraliter ſoluto. ibid.
Venditor debet dicere vicium animalis in ſpecie, & non ſub inuolucro verborum, in l.2, de reſcind.vend nu.173 116
Venditor tenetur quanto minoris emptor fuiſſet empturꝰ vbi emergit onus rei ibi.
Vindicare differt à vendicare in proœ. ſſorum, nu.113 131
Verba ad perſonam relata interpretantur ſecundum qualitatem dictę perſonæ ibid. num.54, & 154, fol.46, 53, & ſupra in verbo qualitas.
Verba licet vniuerſalia reſtringuntur ad habilia ib d.nu.158 53
Verbalia nomina ſignificant ſecundum nomen verbi in rub.proę.ſſorum, nu.35, 36
Verbum idem ad diuerſa relatū diuerſimode capitur in l ſiquis maior, nu.133, f.70, & in l.curabit, nu 21 192
Verba ad iudicem relata non ſemper important, vt oriatur officium iudicis, in d.l cu rabit, nu.20 fol.eo.
Verbis vetuſtis non eſt vtendum neque loquendum, in l.2, de orig.iu.nu.456, f.114
Verba illa hoc acto, & conuento quæ ſæpe in inſtrumentis ponuntur ſignificant conuen. ſine ſtipulatione, in l.ſingularia, numero 88 247
Verba ſunt intelligenda in potentiori ſignificatu per prius & non per poſterius ſimpliciter, & non ſecundum quid in rubr.ſi quis iuſdic.nu.14, cum ſeq. 178
Verba ſimpliciter prolata debent intelligi, de actu ordinario non de extraordinario de ſolito & non de inſolito ib d.n.18; 179
Verba debent intelligi ſecundum ſubiectam materiam & vt aliquid operentur ibid. num.20, & 22 fol eo.
Verba potius debent ſuperfluere quam qđ quis indebite damnum patiatur, in l.j.C. de pact.num.85 20
Verboſitas damnata in l.1. de orig.iur. numero 16 75
Vercell. fuit olim vniuerſitas famoſa in dicto proœ.num.244 62
Veriſimile non poſſibile ſpectand. ſupra in verbo poſſibile.
Veritas amanda ſupra omnia, in §.ſi d.l.vnicæ, nu.18 207
Veſtigia, quid ſignificet hoc vocabulum, in proœ.ſſ.num.124 51
Via de via appia, & viarum magiſtratibus in l.ij.de oriu.n.130, 400, & 463, f.87, & ſe,
Vicarius epiſcopi non poteſt eſſe laicus aſſeſſor ſic, in l.diem functo, n.12, cum ſe.136
Vicinos, & conſortes abhorrere nō debemus in proœ ſſ.num.204 59
Vicinorum bella periculoſa magis, in l.1, de orig.iur.nu.393 100,
Vicinos malos habere damnum eſt, ibidem.
Viciſſitudo quid ſit in proœ. ſſorū, n.130, 51
Vidua an, & quando cenſeatur eſſe, & perſeuerare in eodem matr. retineat forum mariti, & gaudeat prærogatiuis quibus gaudebat viuente marito, l.cum quidam puella, nu.5, vſque ad num.9 161
Vigilare ſemper impoſſibile, & dormiens facit rem naturalem, in §.ſi procurator, l.vni.num.4 200
Villa quæ ex diſpoſitione ſtatuti tenetur emēdare robbariem in territorio paſſam, qualiter de æſtimatione rerum conumetur, & cōdemnetur, in l.vnica, de len.quæ pro eo.num.127 165
Vendicare, & vindicare ſupra in verbo vendicare.
Virginij, & virginiæ filiæ hiſtoria, in l.2. de orig.iur.355 106
Viri ſplendidi eo plerunque infortunio premuntur, vt ſui ſimiles non relinquant filios, ibid.nu.485, cum ſeq. 117
Virum bonum perſeuerare difficile ibidem. num.370 107
Virtuti peregrinæ aditus claudi non debent ibid. nu.222 95
Vita hominis longiſſima quanta, & an præſumatur, in l.ſi emancipati, num.89, cum ſequenti. 231
Vita boni principis qualis in epiſtola ad Principem pedemontium. fol.3
Viuaria retrouendere debens an feras occidere poſſit, in l. 2. de pact. inter emptor. num.255 181
Viuens moritur in l.ſi.de pact.nu.187, fo 46
Vlpia.laudes inenarrabiles in prin. l.vnicæ, ſi quis iuſd.nu.1 181
Vltima potius quam prima ſpectanda, in l. ſingularia, num.43 241.
Vnitis duobus territorijs an rectori remanenti augen.ſit ſtipendium, in l.diem functo, num.161 152
Vnionis ratione conſequitur quis aliquando quod ex ſua perſona conſequi non poſſet, in l.ſi emancipati, num.103, fol.232, & in l.lecta, nu.129 284
Vniuerſalis diſpoſitio in plus ſe habet quā generalis proœ. ſſ.nu.15 44
Vniuerſus conſentire non poſſe, quomodo intelligatur, in l.2, de origine iuris, num. 144 88
Vniuerſitati præſidentes poſſunt iurare de calumnia, ibid. nu.146 89
Vniuerſitas in qua omnes ſunt doli & culpæ capaces excommunicari poteſt, in l.ſi quis maior, nu.20 60
Vniuerſitati quando denegetur in integrum reſtitutio ibid.nu.22 fol.eo.
Vno melius eſt quam pluribus regi, in l. 2, de orig.iur.num.180 92
Vnus non numerus ſed principium, numeri, ibid.nu.154, el ſecundo. 99
Voluntas pro ratione de his quæ ſunt iuris, poſitiui in rub.proœ.ſſ.num.91 42
Voluntate factum quod dicatur, in l.2, de pact. inter empt.num.199 166
Vrbs ſacra eſt Hieruſalem & quid veniat appellatione vrbis & an differat à ciuitate, in l 1.de orig.iur.num.6, cum ſeq. 13, f.74
Vſque an ponatur inclusiue aut excluſiue, in l.2, de pact.inter empt.nu.282 188
Vſuſfruct. fundi habens & emēs proprietatem cum pacto de retrouendendo an cum proprietate tenebitur vſumfructum retrouend. ibid.num.192 165
Vſurarum quædam lucratiuæ, Quædam reſtauratiuæ damni, Aliæ commodi percepti recompenſatiuæ, primæ ſunt prohibitæ etiam Iudæis, nec peti poſſunt, in aliquo foro per Chriſtianum in l. curabit, nu.2, cum ſeq. 191
Nec teſtator poteſt eas in teſtā inducere damnando hæredem certum quid ſingulis annis legatario dare donec ſummam legatam perſolueret ibid. nu 8, cum ſeq. 191
Vſuræ vero damni reſtauratiuæ omni iure permiſſæ ſunt, quia petuntur, vt ſors, & idem de recompenſatiuis quando petuntur vt intereſſe ibid. num. 2, cum pluribus ſeq. fol.eo.
Vſuræ pretij retenti de quibus in l curauit præſtatur ex æquitate propter fructuum perceptionem & petuntur vt intereſſe damni emergentis ibid, nu.7, cum ſeq. vbi plura de iſtis vſuris & intereſſe & nu.23, f.eo.
Vſuras quomodo poſſint hodie Iudæi facere de licentia Papæ & Principum ſecularium. ibidem.
Vſurarum ſtipulatio & promiſſio facta an valeat in l.2, de reſcind. vend nu.196, 119
Vſuræ quæſtio non eſt ſemper remittenda iudici eccleſiaſtico, i d l curabit, n.45, 194
Vſuræ non currunt nec intereſſe data dilatione ad ſoluendum niſi in certis caſibus, ibid.num.51, cum multis ſeq. 193
Vſuræ vſurarum prohibitæ ſunt, Et an peti poſſint citra vinculum ſtipulationis in rebus nunciabilibus excepta pecunia numerata in l.lecta, nu.60, 124, & 131, cum ſeq.fol.276, vbi etiam quod multipliciter deberi poſſunt. Et in rubr. & l. vni. C. de ſent.quæ pro eo. vbi habes de intereſſe aſtetius & de intereſſe, an debeatur. 249
Vtilitas pub. aliquando præfertur alteri publicæ, in l diem functo, nu.173 153
Vtile per inutile non viuari quomodo intelligatur, in l.extra territ.num.49 175
Vuas præcoces & immaturas colligens ex fundo retrouend. an teneatur rechatari aliquo in l.2, de pact.inter empto. numero 184 164
Vulgares & plebei facile diſſentiunt, in d.l.2, de orig iur.num.142 88
Vulgari ſermone legalem ſciētiam non eſſe exponendum ibid.nu.219 94
Vxor Io.Andr. virum doctiſſimum quando docuit in proœ.ſſ nu.280 58
Vxor ſol.matr. an & quando poſſit aliquid licite capere pro intereſſe vel alimentis donec ei ſoluatur dos in l curabit, nu.17, 192
Vxor efficitur propriæ ciuis ciuitatis viri, & nō remanet etiam ciuis ciuitatis patris, & ſolum perdit domicilium originis in his in quibus deſtraheretur ab obſequijs viri alias nō, propterea ſoluit onera realia in loco propriæ originis & vbi poſſidet bona in l.cum quædam puella, n.21, & 30, 162
Vxor vide in verbo mulier, in verbo filia, & in verbo nupta.

De litera X.

Xpus ſub Auguſto natus, ſub Tyberio paſſus, in ſub.proœ.ſſo.33, eius cōſecrationem recuſauit Senatus Romanus in l.2, de orig.iur.nu 62 83

F I N I S.

CAPITA PRINCIPALITER CONTENTORVM In hoc opere Cum numero chartarum, vt abſque longi laboris inquiſitione cuncta inueniri poſsint.

IN PRIMO TOMO.

AD Illuſtriſſimũ & Magnificum ſubalpinæ ditionis Principem Epiſtola, vbi de vita & regimine boni Principis plene tractatur. fo. 3. cum ſeq.

Auctoris oratio ſtudendi modum oſtendens. 31

In rub. procœmij fforum interpretatio. 33

In procœmium ipſum interpretatio 43

In rub de orig. iur. interpretetio 69

In legem primam dicti tituli. 73

In legem ij. eiuſdem tit. longa interpretatio. 77

In titulum de officio eius cui mandata eſt iuriſdictio exercitationum libellus. 127

In legem diem functo, de offi aſſeſ. repet. 136

In legem cum quedam puella, de iuriſdictione omnium iudicium repet. 160

In §. quoties ipſius legis 165

In legem extra territorium, quæ fin. eſt eiuſdem tit. repet. 167

In rub. ſi quis iuſd. non obtempe. repet. 176

In principio dictæ legis vnicæ. 181

In §. ſi videtur. 193

In § ſi procurator 199

In §. fin eiuſdem legis vnicæ. 105

In rubrica de iudi. 209

In legem primam eiuſdem tit repet. 210

In legem venditor, de iud. repet. 215

In legem exigere dotem, de iud. repet. 218

In rub. de inoffi. teſta. 223

In legem primam cum quatuor ſequen. eiuſdem tituli. 224

In §. quarta legis Papia. 229

In §. meminiſſe, eod. tit. 231

In l lecta, ſi cert. pet. 271

In legem ſingularia repet. 237

In legem vinum, repet. 262

IN SECVNDO TOMO.

IN rub. C. de pact. fol. 3

In legem primam ipſius tit. de pact. 7

In legem finalem de pact repet 22

In l. ſi quis maior, de tranſact repet. 58

In lege ſecunda de reſcind Vend. repet. 80

In lege ſecunda, de pactis inter emptorem & venditorem. 131

In legem curabit, de act empt. repet. 190

In rub. quando non pet. par. pet. accreſ. 197

In l. vnicam, eiuſdem tit. repet. 207

In l. ſi emancipati, de collat. repet. 225

In rubrica de ſententijs quæ pro eo, quòd intereſt proferuntur. 245

In l. vnicam eiuſdem tit. repet. 258

In l ſi qua illuſtris, ad orficia. repet. 268

In legem diffamari ad ingen. manu. repet. 275

F I N I S.

LECTORI.

Ita curamus Studioſorum commodum, vt quum multo emaculatiorem hanc noſtram effecerimus editionem, quàm quæ hactenus extet vlla, voluerimus in his chartis, etiam poſtremò hoc admonere, quod per feſtinantiam impreſſionis reparare non licuit. Nam in primo Tomo chart. 253. col. 1. num. 138. vt ſenſus, qui in alijs exempiaribus, vt multa alia, corruptiſſimus eſt, tibi facilius pateat, ſic lege grammaticis ſuis diſcretum diſtinctionibus. Tribus tantum concurrentibus ſeparationi impoſſibili, Titulo ſeu cauſa habili transferendi dominium: ſi nummi tradentis eſſent: ac bona fide recipientis. Et char. 8. initiò, quod Catoni tribuitur, eſt Cic. in 3. offic.

ILLVSTRISSIMO AC MAGNANIMO EMANVELI PHILIBERTO

Subalpinæ Ditionis Principi & Aſtæ Comiti Excell. Diuiq́ Caroli ſecundi Sabaudiæ Ducis filio, Hierony. Cagnolus Iuriſc. Vercellenſis S.

Capita in Epiſtola contentorum.

De vita & regimine boni Principis hic tractatur, nu. 1.

De ingenti ſpe atq; expectatione ipſius principis 2.

De paruis muneribus benignè à principibus accipiendis, & bona hominis voluntate conſideranda.

De dignitate librorum, nu. 4.

Principis adoleſcentiã maximis periculis eſſe expoſitam 5.

Principes vbi opus eſt admonitore carere. 6.

Pertinentia ad corporis proſperitatem, & ſanitatem, phyſicum congruentius eſſe eligendum nu. 7.

De phyſicis nonnulla num. 8. Et de religione ac cura diuina rei, nu. 9

Principes magis obligari erga Deum quàm priuatos, & de oratione Principis ad Deum. 10. & 11.

Cur Deus imperium orbis conceſſerit Romanis. 12.

De amore patriæ, & zelo Iuſtitiæ, Romanorum. 13. & 14.

De ciuili Romanorum beneuolentia & pietate. 15.

De imperij dominioq; iniuſti diuina permiſſione propter hominum ſcelera. 16.

Tyranni ira Dei ſunt in terris, prout Attila & Tamberlanus ſceleſtiſſimi fuere. 17.

Sub Octauiano propter reuerentiam Saluatoris, tunc ſecundum carnem nati, pax in vniuerſo orbe fuit. 18.

De quibuſdã principibus probis ab initio regiminis, ſed poſtmodum malis effectis. 19.

De punitione iniquorum principum, ac Tyrannorum, quæ à Deo datur, poſtquam per illos peccatores puniuit. 20.

Curandum ſummopere vt princeps ſub bonis præceptoribus imbuatur, & inſtruatur à teneris 21.

De amore, cura & veneratione virtutis. 22.

De vtilitate literarum, ac libris per principem legendis. 23.

Pediam Cyri elegantiſſimã, fideliter ſcriptam non fuiſſe. 24.

De vtilitate lectionis hiſtoriarum contra oſores literarum, nu. 25 & 26.

Principis proprium eſt plus ſcire quàm alij intelligant. 27.

Boni principes literis fuere ornati 28.

De cibo, potu, & ſomno 29.

Modum ſeruandum in admittendo venientes, & abeuntes dimittendo, ſalutandoq; maiores, & eligendo amicos & beneuolos. 30.

Correctio quantum proſit principi teneriori. 31.

De iuſtitia & clementia principis. 32

De execrabili Cæſaris prouerbio ſi ius violandum eſt. nu. 33.

De antiquitate ditionis Imperijque, domus Sabaudiæ. 34.

De pietate principis. 35.

Indulgentias & gratias delinquentibus, an & quando principes concedere & facere debeant 36.

Princeps in regno eſt vti pluuia in terra. 37.

De liberalitate, benignitate, humanitate & abſtinentia principis, & de ingratitudine euitanda 38. cum ſeq.

De parſimonia frugalitateque principis & menſura ſumptuum. 41.

Omnia à principe ſic agenda ſunt, vt poſſit omnibus, aut ſaltem Deo adminiſtrationis rationem reddere. 42.

De ira & affectibus à principibus vitandis. 43.

Iuſſa principum diligenti conſideratione præhabita fieri debere. 44.

Ad bene recteq; regen. ſalubris Claudiani inſtructio. 45.

Vtrum melius ſit & vtilius per vnum quàm per plures regi. nume. 46.

Quemadmodum vnius dominium optimum eſt quando eſt iuſtum, ita eius oppoſitum eſt peſſimum. 47.

Quomodo variatum eſt dominium apud Romanos quorum Reſpubli. ex dominio plurium interdum magis aucta eſt. Et cur Imperatores à principio ſe reges appellare noluerint nu. 48.

In principatu plurium ſæpius contingit dominium Tyrannicum, quàm ex vnius Imperio, ideò regimen vnius melius eſt. 49.

Qualiter multitudo habere ſe debeat circa regem & principem, auferenda eſt enim ei occaſio ne in tyrannidem incidat, & tolerandus etiam ratione maioris ſcandali euitandi num. 50.

Ex malo principe Dei auxilio poſſe bonum fieri, cum cor Regis in manu Dei ſit, tollenda eſt tamen prius per homines culpa num. 51.

Quid præcipuè mouere debeat principem ad regen. honor vel gloria num. 52.

In cæleſti beatitudine, boni principes maiorem gradum obtinebunt nu. 53.

De principatu virum oſtendente. 54.

Princeps bono regimini ſtudere debet propter ſui ipſius bonum & vtile quod inde prouenit. 55.

Iuſti principes magis ditantur quàm Tyranni, hiq́ue pœnes quos nullus eſt iuſtitiæ locus nu. 56.

De hypocritis propter iniquitates & ſcelera populi regnantibus, & qui ſit hypocrita 57.

Infælix eſt princeps qui populo in Dei furore conceditur. 58.

Princeps debet eſſe in principatu & regno ſicut anima in corpore, & ſicut Deus in mundo nu. 9.

De ordine boni regiminis nu. 60.

Principum proprium eſt inſtituere ciuitates & oppida ad gloriam conſequendam, eligendo loca temperata 61.

De ſalubritate aeris in ciuitate requiſita n. 62.

De ſalubritate aquæ in ciuitate neceſſaria nu. 63.

De copia rerum in ciuitate expedienti. Et qui modus copiæ magis conducat nu. 64.

De amœnitate ciuitatis, vel loci nu. 65.

Non eſt abſonum in ſpecie ponere quæ in genere dicta fuerunt num. 66.

Expedit principem diuitijs abundare nu. 67.

De educatione num. 68.

De equitatu principis num. 69.

De theſauro Principi neceſſario nu. 70.

De miniſtris principis num. 71.

De crebra mutatione Iudicum & regiminè ignotorum euitando, nu. 2. & 82.
De periculoſa pauperis ad magiſtratum aſſumptione. 73.
De moneta principis & cura circa illam habenda. 74.
De correctione & reformatione abuſuum. 75.
De ponderibus & menſuris in bono regimine neceſſariis, num. 76.
De eleemoſyna & eleemoſynarum præfectis quos eleemoſynarios nuncupant, nu. 77.
Succurrendum eſſe populo in ſuis neceſſitatibus. 78.
Maiorum veſtigia quando ſequi expediat, nu. 79.
Emanuel interpretatur, id eſt, nobiſcum Deus, nu. 80.
Philibertus, id eſt, amor abundans. 81.
Vtrum expediat magiſtratus & rectores eſſe perpetuos. 82.
De loco Curiæ Senatoriæ. 83.
De aditu ad principem abſq; difficultate præſtando, nu. 84.
De partibus regiis, nu. 85.
De audientia per principem neceſſariò præſtanda. 86.
De horis ſtatutis quas princeps habere debet ad præſtan. audientiam, nu. 87.
De vigilantia principis & Rempub. gubernantis nu. 88.
Laudabilius eſt principem occurrere ne delicta committantur quàm perpetrata punire, nu. 89.
A ſermone principis non conuenit quempiam triſtem diſcedere, nu. 90.
De pœna infidelitatis Principum. 91. & 93.
De obſeruantia contractuum principis 92.
De benefactis dictisq́; à malis, turpibusque authoribus quomodo ſint recipienda nu. 94.
De adulatoribus, nu. 96.
Principes rarò verum audiunt, nu. 97.
Quare Euangeliorum liber in ſacrificio offeratur principi oſculandus, nu. 98.
Quantum mali afferant reprobi mores principis, nu. 99.
Bonus princeps Dei ſimulachrũ eſt, malus verò diaboli. 100.
De auaritia quæ in principe eſt peſſima, nu. 101.
Boni principis non eſt populos deglubere, nu. 102.
De contemptu artium quæ pro vtilitate contra iuſtitiam inſtitutæ ſunt, nu. 103.
Etſi ſua ætas principi aduletur non aſſentabitur poſteritas, num. 104.
Bono principi nihil deeſt. 105.
Ad quod exemplum formare ſe debet princeps. 106.
Cauendum eſt principi à malo & peſtilenti exemplo. 107.
De delatoribus, nu. 108.
De ſtipendiis ſubtrahendis indignè accipientibus. 109.
De metu & amore ſubditorum verſus principem. 110.
De cura ſtudii & vniuerſitatis, nu. 111.
De prodigiis expiandis, nu. 112.
Ad principem ſpectat neminem repellere, ſed vnoquoque vti prout reipu. vtilitas exegerit præmiisque bonos & pœnis malos afficere, quũ præmio & pœna reſp. contineatur. 113.
Ex re maximè eſt, principem, quum poteſt, his quæ in conſiliis eius aguntur intereſſe, nu. 114.
Officia apud bonos collocanda ſunt, pretio autem nequaquam concedenda, nu. 115.
De ſalubri Platonis præcepto ad principes & reſpu. gubernantes nu. 116.
In dubiis princeps id conſilium ſequi debet, quod honeſtum eſt, præcipueq́; vniuerſitatis rationem habere. 117.
Decipitur venditurque bonus princeps niſi bene caueat. 118.
Mali principis conſultores, magis reipub. nocent, quàm princeps malus, modo illi ſint boni nu. 119.
Alexandri optimi conſultores & familiares. 120.
Principes ſapientes redduntur ex conuerſatione ſapientum num. 121.
Multæ ſunt aures, & multi oculi ac longæ manus boni principis nu. 122.
Qualis eſt familia, talis præſumitur dominus, princepsue. num. 123.
Exemplum notabile ad cognoſc. omnes Cyri amicos & familiares bonos iuſtosque fuiſſe nu. 124.
Ex erratis aliorum, in melius vitam noſtram inſtituere pulchrum eſt, & vtile ſapientisque eſſe, reuocare malum propoſitum, Et quæ ſint fundamenta adoleſcentis ad ſapientiam aſſequendam. 125. cum duobus ſeq.
A principe malè informato, ad eundem melius informandum licitum eſt appellare nu. 128.
De commendatione eruditorum virorum nu. 129.
Principem à tergo & à fronte oculatum eſſe debere. 130.
De legibus & decretis condendis emendandisq́ue. 131.
De mercatoribus ab iniuria defendendis. 132.
De viarum ſecuritate & pulchritudine. 133.
Etymologia Sabaudiæ nu. 134.
De communicatione ciuitatis facilè concedenda. 135.
De iniuriis illatis in domo, vel præſentia principis ſeuerius puniendis nu. 136.
De coitu deliciisque muliebribus euitandis, & de ludis permiſſis nu. 137.
Animo corporiq́; interdum dandam eſſe requiem nu 138.
De muſica & de peruertentibus officia noctis & diei. 139.
Auctoritas principis à Deo eſt. Et tranſlatio regnorum de gente in gentem ob non ſeruatam Iuſtitiam pariter à Deo eſt, nec ſemper ipſius Dei arbitrio, populo conſtituitur princeps nu. 140.
De venatione principis nu. 141.
De veſtitu & ornatu principis nu. 142.
An princeps frequenter ſuis oſtendere ſe debeat. 143.
Artis eſt à curia quandoq; ſecedere nu. 144.
De cognitione perſonarum & locorum ſuorum principi neceſſaria nu. 145.
A ſacris & diuino cultui dicatis rebus, abſtinere manus princeps debet nu. 146.
Neglectam religionem vlciſcitur Deus. 147.
De ſpiritu ob neglectam religionem Deique cultum, in hunc mundum ira ipſius Dei peſtem ferente nu. 148.
De legatis & qualiter cum illis agendum. 149. & 160.
In rebus aſperis fortiſſima conſilia capere expedit num. 150.
Quæ facere per aliũ potius quam per ſe princeps debeat. 151.
Quum dubitat princeps aliquod iuſtum opus impediri, viſis literis ſibi fortè præſentatis, vtatur ſtratagemate hic relato nu. 152.
De ſecretariorum conſtitutione & ordinatione nu. 153.
An expediat principi, ipſum eſſe neutralem, vrbesq; & loca ſua munire, ab omniq; vi ſecura facere nu. 154.
In ſecundis rebus qualiter ſe habere debeat princeps. 155.
De virtute temperantiæ Principis nu. 156
Admonitores voluptatum à principibus eſſe expellendos numero. 157.
Circa quæ verſetur conſultatio boni principis nu. 158.
Iniquis conſultoribus non eſſe præbendas aures, nec facilè credendum nu. 159.
In iure reddendo non eſſe habendam diſtinctionem perſonarum nu. 160.
De geſtu principis numero. 161.
Conſilia & geſta principum non eſſe enuncianda nu. 162.
Otii & negotii magna differentia, & de conſideratione habenda in ſuſcipiendo bello nu. 163.
De celeritate & mora. 164.
De proſpera atque etiam aduerſa fortuna atque conſtantia diui Caroli ſecundi Sabaudiæ Ducis Principis noſtri Excellentiſſimi nu. 165.

Vitam hominis ſapius illuſtrari per aduerſos caſus, quàm ex rebus proſperis.16 .
Propter Dei amorem, & odium peccatorum noſtrorum varijs pœnis affligimur nu.167.
Bellorum immiſſio & infortunium à Deo eſt, propter ſcelera noſtra nu.168.
An melior ſit Iuſtitia animata quàm inanimata nu.169.
Epiſtola praſens congruentius fortè libri nomē accipiet.170.
De detractoribus & vituperationibus nu.171.
De veneratione vetuſtatis contemptuque & inuidia praſentis virtutis nu. 172.
Optata principi cui ſcribit. 173.

DEcreueram iam pluribus annis præteritis (vt Excel. tua non ignorat) Princeps inclyte nōnullas lucubrationes di vulgare coniunctis quibuſdam iam dudum editis, ſed iiſdem reuiſis auctiſq;, & eas ſub clypeo vmbraq; nominis tui emittere. Cui.n. alij quàm tibi conſecrandæ fuerant? Idcirco Epiſtolam conſcripſeram, in qua vt aliqua ætati tuæ eo tpe vtilia, conuenientiaq;, ac meo officio conſentanea, tractarem, & afferrem quæ ad officium boni principis pertinerent, ſm ſcripturæ auctoritatem, & laudatorum Regum exempla, pro viribus citra nauſeam proponere ac oſtendere Principem tunc adhuc Iuuenem alloquens ſategi, diligenterq; curaui.† Ideo de vita & regimine boni Princi-

1 De regimine boni Principis.

pis verba fecimus, qđ quū materia alta ſit & diffuſa, breui Epiſtola abſoluere non potuimus. poſtmodum per vniuerſam ditionem tuam ſęuiente marte, quum opera mea illic parum vtilis videretur (ſilent.n. leges inter arma) ne animus torpeſceret, temporiſque iacturam facerem, poſt multos annos contra nos irati martis, à Sereniſs. Prin. Illuſtriſs. que Senatu Veneto vocatus ad celeberrimum eorum Patauij. Gymnaſium ciuili Iura interpretaturus me cōtuli, vbi magnis laboribus & vigilijs plura alia mundo fortaſsis vtilia & grata excuſsimus, quorum partem cum prædictis ad cōem vtilitatem edere decreuimus. Sed immenſa pter cæteras tunc ſubijt cura, an quę tibi dicabant condigna eſſent, quia ſi magnos viros magnis rebus, maximos maximis, demumq; pro dignitate quemq; proſequi debemus, quem maiora decerent, nō videbam. Nunc aūt cum relictis (vt aiunt) nucibus, euacuaueris quæ erāt paruuli, & cum Inuictiſsimo Cæſare ſuperioribus annis continuè degens, bellis Germanicis non ſolum interfueris, verùm ꝑlueris, & victoriæ Cæſareæ pars magna iudi-

2 De ingenti expectatione ipſius principis.

cio cūctorum mortalium fueris † adeòq; magnus factus ſis, vt inter viuētes Principes nullus ſit, qui nationi cuiuis quæ ſub cœlo ſit, te gratior degat, nec in quo maior ſit ſpes, & expectatio, hæc minima & puerilia videantur, Attamen ne tanti laboris opus periret, & per Excel. tuā alij Principes iuuenes ante ipſ fortè ſapere poſſent, ac mens, & affectio mea erga Excel. tuam innoteſcerent, de animi mei ſententia minimè decedens, Epiſtolam ipſam (prout tunc conſcripta fuerat) edidimus, faxit Deus, vt aliqn̄ ſub compēdio, ſaltem res à te fortiter & magnificè geſtas, ac gerendas poſteritati cōmendare poſsim, id tam libenter

3 Munera ſummis parua benigne accipienda à principibus & vel iſta ſtem conſecrandum.

facturus, q̄ qui maximè deſiderat.† Quæ igitur tua eſt humanitas (magnanime & generoſe Princeps) has vigilias eo animo ſuſcipe, quo tibi gratiſsima quæque ſoles. nō.n. regia minus res eſt parua benignè ac comiter accipere, q̄ magna largiri, Nec vlli vitio vnq̄ fuit, Deos colere quoquomodo poſſet: Nā vt ad Veſpaſianum Plin. ait, Et dijs lacte ruſtici, multæq; gentes ſupplicant & mola tm̄ ſalſa litant qui non habent thura:† eaq; eſt dignitas librorum,

4 De dignitate librorum.

vt eos ſibi inſcribi maximi reges honeſtum & glorioſum ſint arbitrati. Telam igitur iandudum contextam, Princeps inclyte, proſequens dicebam, quamuis ab ipſa natura & animi & corporis dotibus ita conſtitutus videaris, vt oīa magna de te ſperare liceat, quum tn̄ prope biuium phythagoricum conſiſtas, & ſciam nuſquam prudentiæ minus, nuſquam periculi magis eſſe, qm teſte M. Cicerone multa nobis blandimenta natura ipſa genuit, & interdum multas vias adoleſcētię lubricas oſtendit, quibus illa inſiſtere aut ingredi ſine vllo caſu, aut ꝓlapſione vix poſſet, & multarū rerum iucundiſsimarum varietatē dedit, qua non modo hæc ætas, ſed & roborata caperetur. ferantq; Herculem quum adoleſcens eſſet, & duas cerneret vias, vnam virtutis & alteram voluptatis, diu multumq; ſecum cogitaſſe vtram caperet, reiecta tn̄ voluptate tādem virtutē complexum, vn̄ per multos grauesq; labores opinione hoīum iter ſibi in cœlum extruxit.† His verò qui ſublimiore ſunt fortuna iter illud ambiguū maximè of-

5 Adoleſcentiam principis maximis periculis eſt expoſita.

fertur, quippe inter rerum affluentiam ad oēs voluptates ſuppetentiū, & aſſequendi quæcunq; cupierint facultatē, adulatorumq; ingentē copiam vix rōni & recto iudicio vacat vſpiam locus, qua propter diuinus ille Plato difficile eſſe dicebat, landecq; dignum in magna peccandi licentia iuſte vixiſſe. queādmodum.n. teſtantur Hiſt.† Carent ad-

6 Vbi opus eſt principes admonitore carent.

monitore principes in his rebus quas ſcire ex re maximè eſt, hæc ad te ſcribere adortus ſum, non quidē conſulendo quibus rōnibus poſsis in ſingulis negotijs rectè adminiſtrādis officio fungi, quo & bona cōſerues, & mala euites, eorum.n. eſt munus qui tecum perpetuā habent conſuetudinē, ſed in genere, & q̄ vitæ ſtudia ſpectare conueniat, & in qbus exerceri, ſincerè explicando, & hæc legēs, te ipſum & ea quæ cum laude agis, recognoſcas, & in dies magis te ad gloriā excites, his veluti calcaribus ad benefa. antē oculos tuæ Excel. poſitis. Cunctis igit viribus nitendum eſt, vt eum te pſtes, qui his tā generoſis adoleſcētiæ tuę primordijs dignè rideas, ne aut tu naturę muneribus male vſus, aut illa i te tā diuina ĩdoles mētita videat. planè ſi admonitionib⁹ nr̄is aures accōmodare nō dedigneris, & ea q̄ ſcribim⁹ ſuſcipere, ac adimplere nō neglexeris hęc legiſſe relegiſſeq; nunq̄ te pęnitebit. Eritq; ĩter Ageſilaos Theodoſios & alios bonos prĩcipes aliqđ loci glorię tuæ.

7 Ad ſalutē ac proſperitatem corporis pertinentia phyſici eſſe relinquenda.

Quæ ad regimen vitæ † ac ꝓſperitatem corporis conferunt, quia phyſicos ſp optimos inclyta domus tua hře ſolet congruentius relinquemus. obiter tn̄ cum Ariſt. ad Alex. magnum, te admonebo ne in vno confidas, qm̄ potens inquit eſt ad nocendū, nephasq; ꝑſumptum ad effectum ꝑducere, cōditq;† qtum ſalubre ſit expertos phyſi.

8 De medicis pluribus ſalubribus.

ſecum hře, illorumq; conſilijs in his q̄ ad artem ſuam ꝑtinent vti: memineris inquit Indorum Reginæ factum qū amicitiæ cā tot tibi dona miſit, iuter q̄ ſuit venuſtiſsima illa puella q̄ ab infantia imbuta & ſerpentum nutrita veneno fuerat, adeò vt illius natura verſa fuerit in naturam ſerpentū, & niſi illa hora ego ſagaciter inſpexiſſem cā, & arte magica iudicaſſem, eo q̄ ita audacter inuerecundeq; ſuū in facies hoīum figebat viſum, ꝑtendens, q̄ ſolo morſu hoīem interficeret, vt experimento inde ꝓbaſti, mors in ardore coitus cōſecuta fuiſſet. Plin. tn̄ in li. Natu. Hiſt. hos famā nouitate aliqua aucupātes, aīas ſtatim noſtras negotiari ſcripſit, & pop. Ro. vltra. DC. annum in accipiēdis artibus minimè lentū medicinæ verò ēt auidū donec expertā dānauit degiſſe, In hac artiū inquit ſola euenit, vt cuicūq; medicū ſe ꝓfitenti ſtatim credat, quū ſit periculū in nullo mēdacio maius, nulla lex eſt ait q puniat inſcitiā capitalē, nullū exemplū vindictæ, diſcunt periculis noſtris, & ꝑ experimēta mortes agunt, medicoq; tm̄ hoīem occidiſſe ſumma impunitas eſt, quinimò trāſit in cōuitiū & intemperantia culpat, vltroq; qui periere arguunt. ſed de arrogantibus temerarijsq; ca ſcripſiſſe credendum eſt.

9 De religione & cultu diuino.

Primum oīum † quia vt in canone ſcribitur, vbi Chriſtus non eſt fundamētum, nullum boni operis ædificium ſuperimponitur, oportet aīam, inde linguam fieri eruditam. Decet bene inſtitutum adoleſcentem rei diuinæ curam non negligere, eaq; opinione imbui ab ineunte ætate, quid.n. erit illi inter homines ſanctū, cui diuinitas de-

ſpecta ſit? hinc Plato in Thimeo in minimis quoq; rebus diuinum inquit pſidium implorari debere. ideò Cyrus, vt in eius inſtitutione Xenophon ſcripſit, & in paruis leuibusq; rebus ſp à dijs immortalibus initiũ faciebat: & Ro. oĩa poſt religionem ponere ſp duxerunt, & in quibus ſummæ Maieſtatis conſpici decus voluerunt; Quapropter non dubitarunt imperia ſeruire ſacris, ita ſe bonum humanarum rerum futura regimen exiſtimantia, ſi diuinæ potētię bene atq; conſtanter ſuiſſent famulata religioni, cui ait Vale. Max. ſummum Imperium ſp ceſsit. Hinc apud Liuium Camillus ad populum ait intuemini quirites, horum deinceps annorum vel ſecundas res vel aduerſas inuenietis, oĩa proſpere euenisse ſequentibus Deos, aduerſa ſpernentibus. ſic Ezechiæ Regi obſidionis mala ferenti, pp ſpem in Deo poſitam non defuit Angelus Domini, qui Senacherib potentiſsimi Regis trucidaret exercitum, & Machabæi quis pauci & inermes, ſæpe ingentes Antiochi copias diuino auxilio freti, deleuerunt. Ad diuinum igitur cultum omni cura & ſolicitudine animũ intende, Deum time, mandata eius obſerua, in eum mẽtem tuam eleua, cogitatumq; iacta. Et ipſe nutriet te, ac in viã ſalutis diriget: ab eo.n. vera ſapientia, fortiſsima auxilia, cunctaq; bona, & oĩa regna mundi procedunt. Nec verò vſq; ad aniles decet ſuperſtitiones prouehi, ꝙ in ætate tenera damnari plurimum ſolet, ſed ad certum modum, quãquam quis modus adhiberi in ea re poteſt, in qua oẽ quod poſſumus infra modum eſt? & quis finis iſte cultus & reuerentiæ Dei per obſeruantiam mandatorum ſuorum, omnibus ſit neceſſarius, principi tñ pręcipue competit, † huiuſceq; rei magis debitor eſt, quia non ſolum hõ, verumetiam princeps, eſt, vt ait Thomas, inquãtum hõ, quia ad imaginem & ſimilitudinem Dei creatus, ad diuinam reuerentiam, & qđ primæ tabulæ primum eſt præceptum, maximè tenetur: inquantum princeps, quia vices Dei gerit in terris, nec eſt poteſtas, vt ait Apoſt. niſi à Deo à quo dominij dependet virtus, & vbi eſt dependentia dominij, neceſſaria eſt ſuperioris reuerentia, quia p ſe nihil eſt, queãdmodum in miniſtris ipſorum principũ patet.

10 Principis obligatio verſus Deum ſtrictior eſt quã ciuiũ priuatorũ.

Sed an laudandi ſint principes qui gaudent frequentes eſſe in templis, ſacriſque adeſſe: †Chriſtus non multis eſſe orandum docuiſſe vř, dum dixit, orantes nolite multum loqui, vt Ethnici faciunt, putantes in multiloquijs exaudiri. Hinc breuis, ſed efficax laudari ſolet oratio, quũ multitudine verborum vt dř non flectatur Deus, veruntamẽ Apoſtoli (vt Lucas ait) ſemper erant in templo laudãtes & benedicentes Deum: & in oratione pnoctans, in agoniaq; factus prolixius (eodem Luca teſte) orauit Saluator noſter, improbauitq; Chriſtus Phariſeos optimis rebus abutentes in ſolo verborum ſtrepitu & pcum multitudine ſe iuſtificari putantes, quũ mente & ſpiritu à Deo prorſus alieni eſſent, ſolaq; ſpecie religionem pręnderent, quũ ſceleſti hypocritę eſſent: Declarauitq; paucis potius orandum eſſe attenta mente, ą vaga & diſtracta multis. Nec homines opinari debere ſuis ſe petitionibus Deo declarare quibus rebus egeant, & quid optent, quaſi hæc illi incognita ſint, aut ſidere in oratione ſua compoſita qđ illum verbis deflectant. Sed eſſe in ſola ipſius bonitate ſperandum, quis velit à ſe ſuppliciter peti qđ volumus, & agnoſcamus ab ipſo nobis tribui quæ poſcimus, & ſine eo nunquam conſequi qđ cupimus. His rõnibus breuis laudatur oratio, ꝓlixam verò & aſsiduam dummodo ex corde & piè magis, quã ad oſtentationẽ fiat, minimè damnamus.

11 De oratione Principis ad Deũ.

Dicebat ni ad Nichoclem regem Iſocrates, exiſtimes nullum ſacrificium pulchrius eſſe, nullum eſſe Deorum cultum maiorem, ą ſi te ipſum virum optimum iuſtiſsimumq; præſtiteris, propterea quum animum, corq; reſpiciat Deus non improbabunt hoĩes in principe orationis breuitatem modo Chriſti ſacroſanctæq; eccleſiæ pcepta non negligat, ſi pietatis officijs iuſtitiæq; occupet, hocq, modo continue orabit, ſi vera eſt ſcriptura dicens, nõ ceſſare cũ orare qui non ceſſat benefacere. Clericis aũt & ſacerdotibus vſum pſalmorũ, hymnorũq; & ꝓlixiores laudes diuinis pcibus admiſſas, ac cętera id genus relinquas.

Et † quia inter oẽs reges & mundi principes circa pdicta Romani magis fuere ſoliciti, Imperium meruerunt, vt Aug. & Thomas pluribus rationibus probãt. Primam ſumpſerunt ex amore patriæ, aliam ex zelo Iuſtitiæ, tertiã ex zelo ciuilis beneuolentiæ. Satis erat Imperio digna virtus prima, qua diuinam quandam naturã participabant, ex eo qui ad vniuerſalitatem fertur effectus, verſatur.n. ad populi vniuerſales actiones, queãdmodum Deus vniuerſalis eſt cã rerum, & quia regale regimen, & quæcunque potentia vniuerſalitatem refert, diligitq; vniuerſi Imperium merere dicunt, vt ſic ipſum conſequatur pmium ſm meriti qualitatem, hocq; diuinæ Iuſtitiæ requirit conditio vnicuique mercedem tribuere iuxta virtutis opus.

12 Cur Romanis imperiũ cõceſſit Deus.

Præterea amor patriæ † in radice charitatis fundatur, quæ cõia proprijs, non propria communibus anteponit, virtus autem charitatis in merito oẽm virtutem antecedit, nam cuiuſcunq; virtutis meritum ex virtute charitatis dependet. Amor igitur patriæ ſuper cæteras virtutes gradum meretur honoris, hoc autem Imperium dominiumue eſt, vnde ex amore patriæ principatũ quis digne conſequetur; quantus autem fuerit amor patrię in priſcis Romanis, ex ſententia Cato. teſtimonio Saluſtij oſtenditur, dum quaſdam illorum virtutes connumerat in quibus amor prædictus includitur, Noli inquit exiſtimare maiores noſtros armis rempu. ex parua magnam feciſſe, quippe amplior nobis quam ipſis armorum eſt copia. Sed quia in eis fuit domi induſtria, foris iuſtum Imperium, in cõſulendo animus liber, neq; delicto, neq; libidini obnoxius. Pro his nos habemus luxuriã atq; auaritiã, publicè egeſtatem, priuatim opulentiam laudamus, diuitias ſequimur ac inertiam, inter bonos & malos nullum diſcrimen, oĩa virtutis præmia, ambitio poſsidet. Rurſus amor patriæ primum, & maximum diuinæ legis mandatum continere vř, cõem nanq; rem amando, diuinam naturam ſibi aſsimilat, dum vice Dei circa multitudinem diligenter curam adhibet, ac proximi dilectionem amplectitur, dum totius populi ſibi cõmiſsi ex affectu paterno ſolicitudinẽ gerit, hocq; mandatum, diligendo pximum.

13 De amore patriæ.

Eſt & alia ratio † pp quam Romani adepti fuerunt orbis Imperium, Iuſtitiæ videlicet zelus, quo quidẽ modo principatum acquiſiuerunt, iure quodam naturæ, à quo iuſtum dñm exordium habet. Primũ quidem libero conſilio patriæ conſulebant, auaritiam relegantes, ſiue turpis lucri gratiam, neq; delicto, neq; libidini obnoxij pro quibus iam ſtans diſsipatur Imperium, trahebantur.n. hoĩes ad ipſorum amorem, vt pp eorum iuſtiſsimas leges, ſe eiſdẽ ſponte ſubijcerent, pp quod Aug. ait placuiſſe Deo orbem terrarum per Romanos debellari, vt in vnam ſocietatem Reipu. legumq; perductum, longè lateq; pacaret. Iuris & naturæ eſt gerentem alterius curam mercedẽ conſequi, quo præſuppoſito conſonum naturæ vř, vt pro pace Iuſtitiaq; conſeruanda, diſcordijsque ſedandis, conceſſum fuerit imperium. Inquantum igitur homines virtute & probitate pollentes, pro gubernanda populi multitudine quæ rege indiget, & rectorem non habet, curam aſſumunt, & ſub legibus populum dirigunt, vicem Dei gerunt in terris, conſeruant.n. hominum multitudines in Ciuili ſocietate, qua neceſſariò indiget homo, quum teſte philoſophò, animal ſit naturaliter ſociale, vnde Romanorum Imperium etiam ex hoc fuiſſe legitimum vř.

14 De zelo Iuſtitiæ Romanorum.

Tertia virtus, † pietas & ciuilis beneuolẽtia fuit, humanitatis.n. dulcedo barbarorum ingenia penetrat, multiplicatq; amicos, & mitigat inimicos, ſermo verò durus ſuſcitat furorem pp generoſitatem animi (vt ait Seneca) qui magis ducitur quàm trahatur, vnde beneuolentia teſte philoſopho principium eſt amicitiæ. Quantum autem Romani hac virtute excelluerint, vt exteras nationes ad eorum traherent amorem, ſeque eiſdem ſponte ſubijcerent, infinitis exemplis patet. Erat etiam in eis

15 De ciuili beneuolentia Romanorum ac pietate.

alıud

aliud prouocatiuum ſubiectionis, quia ex cupiditate regnandi nō dominos ſe ſed ſocios & amicos nuncupabāt.

Hinc Cicero in orationibus, quis inquit eſt tam vecors qui quum Deos eſſe intellexerit, nō intelligat pariter eorum numine, hoc tñ imperium eſſe natum, & auctum & retentum, quam volumus. P. C. licet ipſi nos armemus, tñ nec numero Hiſpanos, nec robore Gallos, nec calliditate pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipſo huius gentis, & terræ domeſtico natiuoq; ſenſu Italos ipſos ac Latinos, ſed pietate ac religione atque, hac vna ſapientia qđ Deorum immortalium numine omnia regi & gubernari perſpeximus, omnes gētes nationeſq; ſuperauimus.

Fuit (vt præfati aiunt) & alia cauſa cur à Deo orbis imperium illis conceſſum fuerit, ſumiturque à ſcriptura, nec Philoſophorum ſapientumque huius ſeculi opinionibus contraria eſt, pp hominum demerita, nam Deus propterea iniuſtum regnare facit, & ſeruitutem introduxit, † qđ clare apparet, quia primi Principes & dominan-

16 De iniuſti Imperij dominijq; que propter hominum ſcelera permiſſione diuina.

tes (vt hiſtorici ſcribunt) iniqui fuerunt, ſicut Caym, Nēbroth, Belus, & Ninus, qui in prima & ſecūda ætate mundi imperium tenuerunt. Cuius quidem rei cauſa ex parte ſubditorum vel dominantium ſummi poteſt, nam Tyranni miniſtri ſunt diuinæ Iuſtitiæ † ad puniendum delicta hominum, vt Attila Gothorum Rex flagellum Dei ſuper Italiam, & Aſſyriorum Rex ſuper Iſraeliticam populum, dixit. n. altiſsimus per Iſaiam prophe. Aſſur, virga furoris mei vade & baculus ipſe eſt in manu eius indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei, mandabo illi, vt auferat ſpolia, diuidat prædam, & ponat illum in conculcationem quaſi lutum platearum. Ex quibus apparet altiſsimum in furore & ira pp ſcelera noſtra, tyrannos, & malos Principes dare ac tolerare. Hinc Tamberlanus ſæuiſsimus Scytharum Rex vt referunt qui de rebus Ottomanorum ſcribūt, ab amico qui Chriſti fidem tenebat interrogatus, cur tm̄ ſæuitiæ indulgeret inexorabilem ſe præbens, toruo aſpectu reſpondiſſe ar, putaine me hominem eſſe? Ira Dei in terris ſum ad perniciem hominum. poſt quod rurſum amicus ille ad eius aſpectum accedere auſus nunquā fuit. Malum igitur rectorem patiens non accuſet Deum, quia (vt ait Gregorius) ſui fuit meriti peruerſi rectoris ſubiacere ditioni, culpam igitur magis accuſet operis, q̄ iniuſtinam gubernantis. Ex quibus luce clarius patet per manus tyranni dominum peccatores punire, ipſoſq; tyrannos inſtrumentum Dei eſſe ſicut dæmones, quorum poteſtas iuſta à ſacris doctoribus aſſeritur, voluntas in ſemper iniqua, hinc bellis agitatur, ſemperque vexabitur orbis. † Diuino olim conſilio ſub Auguſto Cæſare propter reuerentiam Saluatoris, qui tunc ſecundum carnem natus eſt, ea pax in orbe fuit, quæ nec ante, nec poſteà viſa eſt.

17 Tyranni ſunt ira dei in terris, quemadmodum Attila Tamberlanus, & alij ſæuiſſimi.

18 De pace q̄ fuit ſub Auguſto, propter reuerentiam à ſaluatoris tūc ſectā & carnem natı.

Contingit etiam interdum aſſumentem principatum iuſtum eſſe virum, ſed tpis ſucceſſu † fauore humano, rerumque proſperitate in ſuperbiam elatum, diuinę gratię, beneficijque ingratum & odioſum effici, & tanquam tyrannum dominari: exemplum eſt nobis Saul quo melior non erat in tribu Beniamin, ſed poſt ſui regiminis annos duos inobediens factus eſt Deo, qua. ppter cum filijs occiſus fuit † & ab imperio progenies eius reiecta. Exaltatus pariter ſuper omnes Reges Salomon, cuius ſapiētiam vniuerſa terra audire deſiderabat, verum ſecundis nimiū rebus elatus, in luxuriam lapſus, in Idolatriam ruit, factusque eſt populo abominabilis, adeo vt contra eum ſerui eius ceruicem erexerit, ſpolia diripentes, & omnem terram illius nullo reſiſtēte depopulantes, quum ad nutum prius parerent omnes, ad excelſa igitur ab initio ſui regiminis pp Dei reuerentiam euectus, poſtremò ppter peccata Deiq; contemptum in vilia decidit, & ad infima præcipitatus fuit. Quid de Alexandro, Annibale, Cęſare & infinitis alijs dicemus? qui pp potentiæ Imperijq; abuſum necati ſunt, & triſtem ſortiri exitum, veriſsimam oſtendentes ſcripturam dicētem, interdum hominem homini

19 De quibuſdam principibus à principio ſui regiminis bonis inde reprobis effectis.

20 De punitione iniquorum principum à Deo veniente, pro quibus illos vexauit peccatores.

in malum proprium dominari, & vocem Iſaiæ quæ in omnibus tyrānis cadit, quum. n. oſtendiſſet ipſos diuinæ Iuſtitiæ executores cōtra peccatores eſſe, quemadmodū Carnifices imperantium, demonſtrat, quo per eorum ſuperbiam & iniquitates grauiſsimè perdūm puniuntur, vnde inquit, nunquid gloriabitur ſecuris contra eum qui ſecat in ea? An exaltabitur ſerra contra eum qui ſecit illam? quō? eleuetur virga contra eleuantem eam, vt exaltetur baculus qui vtique lignum eſt. conſideranda eſt ſimilitudo valde congrua, ſic. n. ſe habet virtus dominantis ad Deum ſicut virtus baculi ad percutientem, & ſerræ ad artificem, cōſtat virtutem ſerræ vel ſecuris in artificio nullam eſſe, niſi per artificem moueatur & dirigatur, ita in virtute dominantis contingit, quæ nulla eſt ſine Deo mouente gubernanteq;. Stultum eſt igitur in virtute ſua gloriari: & colligi manifeſte concludique poteſt omne Imperium ſiue legitimum ſiue Tyrannicum ſecundum varias incomprehenſibiles prudentiæ vias, ac rationes, à Deo eſſe, neque poteſtatem vllam dari niſi ab ipſo Deo.

Aduertendum etiam eſt diligenter, † quod non modo maiore præcepta quæ prouectioribus traduntur, ſed & prima quoque artium elementa ab optimis, præceptoribus accipere conuenit, & optimis libris immorari, qua ratione Philippus Macedonū Rex primas literas ab Ariſt. diſcere Alexandrum voluit, & veteres Romanos ſuos liberos ſcholæ mancipantes, in Vergilio primum erudiri curabant. Et à Dionyſio Syracuſ. tum Principe Athenis acceſitum Platonem ad inſtruendum Dionyſium eius filium legimus, optima quidem ratione, nam qđ teneris mentibus inſitum eſt, altè radices mittit, nec poſtea facilè vlla vi diuelli poteſt. Rectè igitur Flaccus ait, Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem Teſta diu. ſin verò errores vllos imbiberint, his duplici tpe opus erit, primum vt errores excutiant, deinde vt vera præcepta cōdiſcant, quemobrem. Timotheus muſicus ſui tpis illuſtris, à diſcipulis qui nihil apud alios profeciſſent, certam paciſcebatur mercedem, ab his verò qui ab alijs quidpiam didicerant duplam exigebat, iacēda ſunt igitur in hac ætate fundamenta bene viuendi, & formandus ad virtutem animus dum tener eſt & facilis quamlibet impreſsionem admittere, quæ vt tunc erit, ita & in reliqua vita ſeruabitur & ſi ſub melioribus in initio aſſueuerit, illos habebit præceptores, & veluti ducibus ſemper vtetur: non igitur quibuslibet cōmittendus erit Imperio natus, ſed his tm̄ quorum non iā exemplo peccent, ſed authoritate deterreantur, quorū (vt plutar. ait) vita nullis ſit obnoxia criminibus, irreprehenſibiles mores, & optimum exemplum à quibus, dijs bene iuuantibus, mores primum, mox eloquentiam diſcant, quæ male ſine moribus diſcit. qui verò Principis inſtituendi prouinciam ſuſcipit rem grauiſsimā agere cogitabit, Deoq; acceptiſsimam, ſi vacuum adhuc & molle Principis pectus ſalutaribus pceptis informandum curauerit, bonumq; & ſalutarē Principē reddiderit.

21 Curandum eſt vt à teneris ſub optimis præceptoribus imbuatur, & inſtruatur princeps.

A teneris igitur (vt aiunt) Princeps inclyte ſtudijs laboribusque aſſueſcere oportet, & virtutis curam hr̄e. Ad leptam M. Cicero ſcribens monebat vt in ore ſemper haberet Heſiodi illa carmina quæ vniuerſi decantant. Aſpera inquit primo & pene inuia, & ſudoris cōtinui ac laborum plena via, quæ ad virtutem ducit, quamobrē nec cuiuſuis eſt illam capeſſere, nec capeſcenti facile ad culmen euadere, ſed vbi id ſuperaueris ex eius faſtigio videre licet, vt via illa leuis ſit, pulchra, expedita, & facilis, longèq; iucundior quàm altera quę ad vitia ducit, quam vniuerſam ſimul arripi poſſe idem poeta teſtatur: propter aliud nihil, quam vt nos ad virtutem probitatemq; adhortaretur, ita dixiſſe, ne laboribus victi ante finē deſiſteremus.

22 De amore cura & veneratione virtutis.

Et quid aliud eſt Homeri poeſis, quàm laus virtutis? verum in eo loco maximè patet, quum Ithacorum ducem naufragio eiectum, tantum abfuiſſe ait, vt illi quibus & ſolus & nudus apparuit verecundia aliqua auerterēt, quādoquidem pro veſtibus virtute illum dixit ornatum

tum,& primum eum Regina reuerita ſit,reliqua deinde pheacum multitudo tanti putauit, vt relictis epulis quibus cõmeſſabantur vnum illum cuncti intuerentur, nullumque eorum qui eo tempore magis & quicquã à Dijs optaret,quam Vlyſſem fieri,quãquam,& nudum & naufragum. Hoc loco acutiſsimus quidam vir poetarum interpres ait.Homerum clara voce exclamare, O homines ſit vobis cura virtutis, quæ & cum naufragio ſimul enatat,& littore nudum eiectumq; ſortunatis pheacibus venerabiliorem oſtendit,& ita profecto res eſt. Cętera omnia non magis poſsidentium ſunt quam cuiuſque, vt in talari ludo huc & illuc tranſeuntia, ſola virtus & viuenti & mortuo ſtabilis eſt,& firma poſſeſsio. qua ratione motus fuit Solon, quum inquit ad diuites. At vos non permutabitis cum virtute diuitias, quoniã virtus firma eſt, diuitias verò alius aliàs poſsidet.

23 De libris per Principem legendis dignitateque & vtilitate literarum. N

Sed † quomodo virtutem parare & conſequi poteris, in virumq; Imperio dignum euadere, ſi literis operã non dederis? multa quidem ſuggerunt amici, ſed nulli plura q̃ boni codices. hinc Demetrius phalereus Ptolæmeum Aegypti Regem admonebat, vt de regno Imperioque libros legeret, in quibus inueniret ſcripta quæ amici reges monere non auderent. Et Alphonſus Arragonum Rex ſapientiſsimus,quibuſdam pcunctantibus, vtri rei plus deberet armis an libris,ex libris ſe didit & arma didici,qua voce omnia ſe debere libris profeſſus eſt: Catoq; dum Senatus cogeretur in curia libros lectitare ſolebat, vnde & in rem preſentem,& in omne tempus ſaluberrima patriæ conſilia dictabat, Mirum eſt quantum valcat ad vitæ inſtitutionem optimam,aſsidua & diligens lectio. Si enim Aphricanus ille Sipio(vt Saluſtius ſcribit) maiorum imagines intuens ad virtutem excitabatur,quanto magis illorum dicta factaq; imitatione digna ſæpius animo repetita, & ante oculos poſita commouebunt? quæ igitur põt eſſe vita iucundior, aut certè commodior q̃ legere ſemper, aut ſcribere, & antiqnitatis res cognoſcere præſentesq; cum poſteris loqui: atq; ita omne tempus quod & præteritum eſt & futurum noſtrum facere.O præclaram ſuppellectilem librorum. Et o iucundam familiam, vt recte Cicero appellat, vtiq; & frugi & bene morigeratam non.n.obſtrepit, non inclamat, non eſt rapax, nõ vorax, non contumax.Iuſsi loquuntur, & item tacent, ſemperq; ad omne Imperium præſto ſunt, à quibus vnquam nihil niſi quod velis,& quantum velis audias: eos igitur habendos legendoſque & hortor & rogo.

Inter cætera verò Principi perquam vtile eſſe arbitramur,poſt primas literas, & ſacra Chriſti Euangelia,diuinaque dogmata

24 De pedia Cyri elegãtiſsima quę fideliter ſcripta nõ ſunt.

† Cyri pediam à Xenophonte eleganter ſanctiusque magis quã fideliter ſcriptam legere,Maximè duos primos libros,vltimo non neglecto,quę ſunt partes regiæ, quæ ſint munera principum,tam pacis quàm belli temporibus, & qualis eſſe debeat boni principis vita, ab incunabilis & crepundijs ipſis.(vt aiunt) vſque ad extremum vitæ terminũ ex ipſa Cyri inſtitutione cognoſces, quo inſigni pietate viro nec pace nec bello melior, iuſtiorue inueniri poſſet,exemplum boni Principis,ad imitandum,qui inde ſumpſerit nõ errauerit. Cuius quidem Pediæ excellentia, vel ex eo maximè patet, qđ Aphricanus ille Scipio & M. Cicero quum Imperator eſſet, præ manibus ſemper habebant totamque legendo contriuere. Dumque publicis occupationibus nondum per ætatem diſtineris, vtile erit

25 De vtilitate lectionis hiſtoriæ:

† ſingulis diebus otium lectioni T.Liuij & aliorum hiſtoricorum impẽdere, nam cognoſcere res geſtas,memoriæ veteris ordinem tenere,antiquitatis,exemplorũmque notitia abundare, & decorum, & regale eſt. At nihil earum rerum ſcire quæ antequam naſcereris factæ ſunt, hoc eſt Cicerone iudice, ſemper eſſe puerum.Eſt prætereà(vt Liuius ait) operæ pretium in voluminibus hiſtoricorum omnis exempli documenta velut in illuſtri monumento poſita intueri: vnde quæ imitanda ſunt depromere,ac nobis proponere ad imitandũ, quæ fugienda fugere poſsimus. optimus eſt Princeps,qui per ſeſe recta cognoſcit, & operatur, qualem te eſſe confidimus. Hoc & in lectione prædicta vtile & ſalubre fuerit ſcire,quibus actibus,qua diſciplina, quibus moribus, maxima imperia orta ſint, maximi Imperatoris nomen ſibi immortale pepererint: è contrario qua vitiorũ labe infecta ampliſsima regna corruerint, Indeq; documenta capere p quæ vel publicis vel priuatis rõnibus conſulitur, pluſq; ſapientiæ(vt aiunt)ex reuolutione p̃dictorũ librorum tibi vno anno parabis q̃ Vlyſſes annis viginti tot calamitatibus & periculis vix credẽdis agitatus Pulchrè itaq; Cicero in orõnibus ait. Cæteras res neq; temporum neq; ætatũ oĩum, neq; locorum eſſe,ſed literarum ſtudia adoleſcentiã tangunt,ſenectutem oblectant,ſecundas res ornant,aduerſis perfugium & ſolatium præbent, delectant domi non impediunt foris,pnoctant nobiſcum, peregrinantur & ruſticant,nihil agitur literis p̃ſtantius, nihil excellẽtius,nihil vtilius, vllo vnquam tpe excogitatum eſt, literis conſtat immortalitas hoĩum,& memoriæ fulcitur æternitas, literæ res multis antea ſeculis à pluribus nationibus geſtas nobis oſtentant, literis oĩum diſciplinarum cognitio percepta eſt, cõmertium literarum tolle ex hominibus,ſolẽ ex mundo ipſo ſuſtuleris,vñ non perperam Plato oẽs idiotas, & doctrinarum expertes pueros quodammodo appellandos dicebat. Dies me deficeret Princeps pulcherrime, ſi præter mirabiles voluptates quas in animis hoĩum doctrinarũ ſtudia pariunt,vberrimos fructus qui ex ſtudijs literarũ habentur exprimere conarer.

Audiendi igitur non ſunt † aulici quidam qui literas accuſant & deteſtantur in principibus maximè: li.n.propterea condemnandas ducunt,quod diſcendæ non ſint, 26 Cõtra oſores literarum.
tanq̃ non neceſſariæ, neſcin quid ſit qđ ipſi diſcendum putent,niſi ſi quid honeſtum, quid turpe, quid bonum, quid malum,quid expetendũ,quid ſugiendum, quid noxium ſcire ipſi nõ putent neceſſariũ vt verò lautius conuiuium paret, vt Venereis ſatisfieri poſsit voluptatib9,ſcire ſolummodo putent neceſſarium eſſe, hi falluntur oĩno & quod dici ſolet, tota errant via. Vegetius de re militari † nullus eſt inquit quẽ oporteat vel plura vel meliora ſcire q̃ principem, cuius doctrina omnibus ſubditis pdeſſe 27 Principis propriũ eſt plus ſcire quam alij intelligãt.
debet, vt.n.in nauigatione nauclerum,cui clauus cõmiſſus eſt, oportet cæteris antecellere peritia gubernandi, vigilia,fide,ſic eum qui principatum gerit,reliquos anteire oportet Imperatorijs dotibus,ſapiẽtia,iuſtitia,animi moderatione,& ardentiſsimo publici commodi ſtudio.præcipuè.o.qui excelſiori loco ſunt, quorumq; nihil neq; dictum,neq; factum latere poteſt,congruum eſt ita principalibus artibus inſtructos eſſe, vt & fortuna & gradu dignitatis quam obtinent digni habeantur, æquum eſt.n. qui ſibi ſumma omnia deberi volunt, debere & eos ſumma omnia de ſe p̃ſtare,nec eſt vlla certior,aut ſtabilior regnandi ratio,quàm ſi hi qui regna obtinent ab omnibus dignißimi omnium regno iudicentur: Hinc Alphonſus Arragonum Rex prudentiſsimus quum audiſſet ex aulicis ſuis quendam dixiſſe, non decere principem ſcire literas,neq; illi eſſe neceſſarias,exclamaſſe fertur,eam vocem bouis eſſe non hominis,quum à rationis iudicio non fuerit profecta,ſed à bellua emiſſa,ac ab his qui verentur, ne vbi Princeps bonarum diſciplinarũ ſtudijs clarior, ſplendidior, meliorq; euaſerit, ipſorumq; oculos p̃ſtrinxerit, inferiorem grãæ vel auctoritatis gradum ſint occupaturi. Quid.n.per Deum immortalem dignius q̃ inter cæteros doctrina ſapientiaq; excellere? maximè ſi Princeps ſit, à cuius regimine totius Imperij, ditioniſq; fortuna dependeat, quicquid.n.delirant reges plectuntur achiui (vt ille ait) nam ſi ab honeſto abhorrent, aut ſi quid ambitione,ira, ſtultitiaue peccent, id protinus totius ingenti orbis malo faciunt. Iul. Cæſar. Auguſt. Adrianus. M.Anto. alijq; priſci Romanorum Imperatores, immo Philippus & Alexander Macedonum Reges ſine hac literarum ſuppellectibile, uix ſe Principes hominesue cenſebant.

† Ex

28 *Boni principes literis ornati ſint.*

† Ex hiſque maximè principibus quos vulgus idiotas appellat, quiq; literas neſciunt, plurimos (vt ſcribunt hiſtorici) teterrimorum vitiorum maculis reſperſos inquinatoſq; videmus. Quamobrem generoſe Princeps ad bonarum literarum ſtudia, cæteraſque ingenuas diſciplinas iterum te hortor, & applicare animum te rogo, atque ea corporis exercitia ſuſcipias, quæ bonam valetudinem ſaluent, & robuſtiora membra reddãt, cumq; te à puero inſtituas, vt probatiſſ. ac virtute præditos, ſequi & complecti aſſueſcas. Eſt autẽ virtutis ea natura vt in quo ſit, diu latere non poſsit, ſic optimã ſpem de te populis tuis polliceberis, quum te delectari præſtantiſsimorum hominũ conſuetudine intellexerint, qđ cernentes, ſperabunt te eum, in quo ſint repoſita virtutis præmia. Homines in ſpeculis ſuis obſeruant, quemadmodum te gerere incipias, magna tibi eſt, ſi diſsimulare non vis, neceſsitas probitatis impoſita; ne à maiorum virtute degeneres. artibus verò bonis (vt aiunt) niſi quis ab adoleſcentia fuerit inſtitutus, aut ſi peruerſis infectus extiterit, non facile de ſe ſperet in ætate prouectiori poſſe, aut has abijcere, aut illas continuò ſibi parare. In his quæ circa vitam ſunt, continentia adhibenda eſt, quia maxime teneriorum principum, quibus inter affluentiam rerũm ad oẽs voluptates ſuppetentium, & aſſequendi quæcunq; cupierint vix rationi & recto iudicio vacat vſpiam locus, ideq; ne immo-
29 *De bono potu & ſomno.*
deratiores fiant, quia (vt ait Gellius) † compertum eſt, impuberes ſi plurimo cibo, potuque vtentur, hebetiores, tardioreſque fieri. Præterea ſuperfluus cibus, & potus & abundantiores ſomni ex conſuetudine magis ſunt, non quod varijs habitudinibus corporum, plus minuſue deberi ex rebus negem, ſed qđ in omnibus hominibus, natura paucis adiumentis cõtenta ſit, ſi neceſsitatem ſpectemus, ſi voluptatem nihil videri poſsit ſatis. Brachmani, vt ad Alexandrum in quadam Epiſtola Didymus ſcribit, puram ſimplicemque viuunt vitam, nullius rerum capiuntur illecebris, nihilque plus appetunt, quàm naturæ ratio flagitat, nulla propterea apud eos morborum genera, nullus medicinæ vſus, quia parſimonia eſt in medicina.

Quia tamen non eſt durabile, quod ſine requie eſt, neque libris ſemper immorandum eſt, neque in opere, exercitioq; corporis ſemper verſandum, ſed danda eſt remiſſio animis corporibusque vt meliores, acrioreſque, (vt ait Seneca) requieti reſurgant.

30 *In ſalutando reſalutandoque ſeruandus eſſe modũ.*

Inſtituendi præterea ſunt Principes † quo pacto debeãt venientes admittere, abeuntes dimittere, vt oporteat verecundè ſalutare maiores, minores humaniter colligere, amicos beneuoloſque familiariter conuenire, quę quum in omnibus apte ſedeant, tum vero in principibus, & eorum liberis ſpecioſa videntur, & notantur, in his maxime in quorum moribus atque omni vita facilitas quidẽ amari ſolet, grauitas verò laudari. vtrobiq; tamen verendum eſt ne vel hæc in agreſtem ſeueritatem, aut illa in ſcurri-
31 *Teneriori principi correctio pluribus ſuadenda.*
lem leuitatem exeat hęc autem conſequi poterunt, † ſi ſe facilè quiſque argui monerìq; patiatur, quæ ratio in omni ætate & cauſa atque conditione ſalutaris. nam vt obiecto ſpeculo, faciei noſtræ mendas cognoſcimus, ita & caſtigantibus amicis errores perpendimus animi, qui proximus eſt & ad emendationem locus: hi autem facillimè deceptioni patent, qui nihil audire volunt. quod contriſter, imbecillis eſt enim ſtomachi, ferre non poſſe niſi delicata. decet itaque & male dicentes pati, & obiurgantes audire, maxime eos qui in ſublimiore ſunt fortuna, & in quorum manibus vrbium populorumque ius eſt, decet, non modo facile ſed & libenter bene monentes audire, quando & ipſi per multam licentiam promiores ſunt ad peccãdum, & eorum peccata obeſſe pluribus ſolent. Difficilè eſt inquit Plato & plurimum laude dignum in magna peccandi licentia iuſte vixiſſe, nec humanum ſed angelicum eſt in carne præter carnem viuere.

32 *De iuſtitia & clementia principum.*

Verùm quia in rebus ſummum bonum eſt Iuſtitiam colere, quæ ſecũdum Platonẽ, omni auro præciòſior eſt & à principibus præſertim diligenda, iuxta illud, diligite Iuſtitiam qui iudicatis terram, cuſtodite iudicium & facite iuſtitiam, inquit etiam Iſaias, qđ non ſolum pro ſuo tpe, dixit, ſed futurum quoque perſpexit, & huic noſtræ cõſuluit ætati, quę plena flagitij ſine iudicio retineri non poteſt. Iuſtitiã ipſam omnium virtutum (vt ait Cicero.) dominam & reginam cole, & ſemper obſerua, illa vnicuique ſuum tribuit, alienum non inuadit, propria vtilitate neglecta, publica fouet atq; tutatur, ſine qua non ſolum Reſpubli. ſed ne domus quidem conſiſtit, abſque ipſa etenim nullum eſt bonorum atque malorum diſcrimen. vnde Ageſilaus Rex interrogatus vtra virtus melior eſſet fortitudo, aut iuſtitia, nullam fortitudinis vtilitatem eſſe reſpondit vigente Iuſtitia; nam ſi omnes, inquit, iuſti eſſent, nihil fortitudine opus foret, nihilque ad profligandas iniurias, vlla potentia, quum vbi iuſtitia ſit, ibi nulla diſsidia, nullæ ſimultates, nulla iurgia, nulla denique prelia, ſed pax, concordia & charitas, hinc à Cicero. & alijs iuſtis viris damnata eſt Cæſaris ſententia, quam ſemper in ore habuiſſe dicitur, † Si ius violandum eſt, regnandi 33
De damnato prouerbio Cæſaris ſi ius violandum eſt regnandi cauſa violandum eſt.
cauſa violandum eſt, quum bonorum virorum non ſit recta, & honeſta negligere, vt potentiam conſequantur, nullum enim cõmodum tam eſſe expetendum ait, vt boni viri & ſplendorem, & nomen amittas, nihil autem eſſe quod afferre tantum queat, quantum auferre poſſit illa quæ dicitur vtilitas, ſi boni viri nomen eripuerit, fidem iuſtitiamque detraxerit, quid enim intereſt vtrum ex homine ſe conuertat quis in belluam, an in hominis figura immanitatem gerat belluæ, quod facit, qui poſthabita Iuſtitia ſola libidine impulſus, omnia gerit, vnde ex eo Cæſaris exitiali prouerbio, vexati fuere prouinciales, direpti ſocij, oppreſsi ciues, iuſiurandi contempta religio, patriæ vis illata, denique Dei ſpretus metus:

Tu ergo qui † iuſtis principibus ſuccedis, cui ex Ger- 34
De antiquitate imperij domus Saxoniæ.
maniæ Saxoniæque inclyta domo orto, iam vltra ſeptingentos annos, tam latum, ampliumque imperium altiſsimus conceſsit, nil tale dicas cogiteſue. Quid præterea abſurdius quàm Principem chriſtianum Alexandrum aut Cæſarem ſibi proponere, in quibus ipſis quaſdã virtutes negãt aſſequi, ea potiſsimum imitauit, quæ ſola erant fugienda, non protinus trahatur in exemplum ſi quid fecit Cæſar, aut ſi qđ fecit à iuſtitia & Chriſti doctrina nõ abhorret, aut ſi est eiuſmodi vt quanquã imitandum nõ eſt, ad virtutis ſtudium tamẽ accedere. Quid n. prodeſt homini ut Euangelica teſtatur lectio, ſi vniuerſum mundum lucret, animæ verò detrimentum patiat, Iuſtitiam igit princeps inclyte, cole & obſerua, & clementiã amplectere, quæ licet prima fronte contrariæ videant, recto in iudicio coniunctæ ſunt, immò (vt ait Ambroſius) vnum ſunt. Nec vllum magis decet clementia quàm Principem, quicquid ſentiat ille poeta dicens. Exeat aula qui vult eſſe pius. vt enim eleganter docet Flauius Vopiſcus, dos prima eſt Imperatorum, homines enim ad Deos nulla re propius accedere quàm ſalutem hominibus dando (Cicerone teſte). qui Cæſaris clemẽtiam innumeris laudibus attollit, hinc etiã ad Honorium Auguſtum † Claudianus ſcribit.

Sis pius in primis, nam quum vincamur in omni. 35
De pietate principis.
Munere ſola Deos æquat clementia nobis.

Ideo miſericordiæ virtus Deo attribuitur. Cuius proprium eſt miſereri. Et vere vt in orationibus ait Cicero, pietas eſt fundamentum oium virtutum. miſcenda eſt ergo lenitas cũ ſeueritate, faciendum quoddã ex vtroq; temperamentum, vt neq; multa aſperitate exulcerẽtur ſubditi, neq; nimia benignitate ſoluãtur: hinc Dauid virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt. Virga. n. percutimur, & baculo ſuſtentamur. ſit ergo diſtrictio Iuſtitiæ quæ faciat, ſit & conſolatio baculi quæ ſubſtentet, ſit itaq; amor, ſed nõ emolliens, ſit rigor ſed nõ exaſperans, ſit zelus, ſed non immoderate ſæuiens, ſit pietas ſed non pluſquàm expediat parcens. Intueri licet in Moyſi pectore miſericordiam ſimul cum ſeueritate ſociatam fore. igitur in

36 paſſim, ita faciliter † delinquentes veniam à celſitudine tua conſequantur, ſed iuſta legitimaq; cã tantummodò ſubſiſtente, ac matura conſilij tui ſuper hoc deliberatione p̄cedente. Crudelis eſt principum clementia parcere impijs, parricidis, & ſacrilegis, nepharijs, nõ parcere ciuibus ſuis & populo qui ab his opprimitur, rari quippe boni ſunt, & prona in malum eſt natura hominis, quæ ſi aliquã impunitatem aſſequitur, tanq̃ prouocata magis & magis prolabitur: nec tam venia communi vtilitati cõſuluit q̃ vindicta, Ceſſant.n.peccare homines vbi ſeueritas delicta compeſcit, facilitas.n.veniæ incentiuum tribuit delinquendi. Nec promiſcuam igitur ac vulgarem hr̄e clementiam oportet, nec abſciſſam, quum tã omnibus ignoſcere

Gratias indulgentia q̃ delinquentibus concedere an & quo princeps debeat.

37 crudelitas ſit q̃ nulli: Rex eſt in regno † ſicuti pluuia in terra, quæ Dei gratia eſt, cœli benedictio, terræ vita, viuẽtium nutrimentum. attamen in pluuia fiunt tonitrua, fulmina cadunt, intumeſcunt torrẽtes, fremunt Maria, multaque mala contingunt, quibus pereunt viuentia pleraque: verùm accidentia mala non impediunt (vt ait Philo.) quin laudent Deum homines glorioſum in maieſtate ſua, ſigna eius gratiæ & dona miſericordiæ conſiderantes: Sic accidit in principe à quo multa cõmoda prouenire ſolent, quę ſuis ſubditis diſplicent & moleſta ſunt, in eis tñ ineſt maxima vtilitas. Ab eo aũt qui ex compoſito reus eſt ſanguinis (vt ſacroſancta ſcriptura admonet) non recipies p̄tium, ſed iuxta menſuram culpæ ſit plagarum modus. potius.n.in corpore q̃ in ære puniendi ſunt delinquentes, nam ad coercendam audaciam, multũ valet propoſitum punitionis exemplum, quum ipſa miſeri p̄ſens forma viuentis ad recordationem admonet conſcios & ad cõſiderationem (vt ait Oroſius) cogit ignaros.

Rex in regno inſtar eſt pluuiæ in terra.

38 Qui imperare cupit † liberalis præcipuè eſſe debet: qui enim liberalitatem exercuerit, ex hoſtibus amicos, ex alienis ſuis, ex infidis fidos faciet, peregrinos & in extremis terris degentes ad ſeſe amandum alliciet. Præclara igĩt virtus, ac maximum principis ornamentum eſt liberalitas, nec curandum ſi multa p̄dantur, modo aliquid bene detur, vnum.n.rectè poſitum multorũ amiſſorum damna ſolatur. Deumq́ue ſic agendo imitatur, qui quum ſit omnibus beneficus, ipſe nec vllius beneficio eget, nec requirit beneficium. hocq́ue animo eſſe debet bonus princeps, vt eum diem ſibi periiſſe putet, quo aliquẽ ſuo beneficio non iuuerit, ſemperq́; id cito faciat, quia vt ait Auſonius

De liberalitate, benignitate, humanitate, ac abſtinẽtia principis.

Gratia quum tarda eſt, ingrata eſt; gratia namque
Quum fieri properat, gratia grata magis.

Exercendaq́; eſt maximè liberalitas quum quis ex diuitijs ſine vitio ſuo caſu aliquo, vel iniuria in paupertatẽ cecidit, ſemperq́; modus adhibendus eſt. vrbem cuidam donabat Alexander, qui animo nihil niſi magnum conceperat, dum ille cui donabatur ſeipſum intuitus, tanti muneris inuidiam refugiſſet, non conuenire fortunæ dicens, non quæro inquit quid te accipere deceat, ſed quid me dare. Hãc vocem dicebat ſtultiſſimam Seneca, quum ſit vbique virtutibus modus, æque peccat, quod excedit, quàm quod deficit ſuperabundæ ſiquidem ſunt (teſte philoſopho) qualitates à medio valde diſcrepãtes, ſcimus inquit Ariſ. obſeruantiam liberalitatis difficillimam eſſe, & eius tranſgreſſionem facillimam. In promptuque auaritiam aut prodigalitatem exercere, difficile verò tenere liberalitatem. Si vis igitur virtutem liberalitatis acquirere, vires, inquit tuas conſidera, tempora, neceſſitates, & hominum merita. Vnde iuxta facultatem cum menſura indigentibus hominibus dona dabis, qui.n.aliter dat, peccat & regulariter tranſgreditur liberalitatem, nec vllã acquirit laudem, qui non indigentibus donat, perditurque quicquid indignis datur, ad Alexãdrum inquit Ariſt. vnũ dicam quod nunq̃ ceſſaui dicere, auaritiæ fugam & liberalitatis gratiam regum eſſe gloriam, & regnorum firmamentum, hocq́; potiſſimum fit, quum rerum ſe abſtinet, manumq́ue retrahit a ſubditorum bonis. Inueni ſiquidẽ, ſubijcit, in præceptis magni doctoris Hermogenus ſcriptum, ſummam & veram bonitatem, claritatem intellectus, ac ſignum perfectionis in rege eſſe abſtinẽtiam à rebus ſubditorum, quod ſi ſecus egerit, cito regnum illius corruet. Huiuſce vero continentiæ & abſtinentiæ, laudis, multa & probabilia exempla nobis reliquere Romani, verùm proprio argumento (vt dicunt Hiſtorici) laus iſta nititur, quoniam ex eodem naturæ vtero, & continentia nata eſt, ait Cato. non eſt igitur liberalitas qñ vni extorquet quod alteri largitur, ſed vbi de proprio donat. Iſtud itaque beneficij genus principi maximè ſectandum eſt, quod nullius incommodo, aut iniuria coniunctum eſt: nam alios ſpoliare vt dites alios, hos peſſundare vt illos euehas, maleficium potius quàm beneficium eſt. Romanæ autem liberalitatis cœleſtem ſpiritum, nullæ literæ ſatis dignis laudibus proſequuntur gloriam: vt omnes hiſtorici ſcribunt, in hoc actu conſtituebant.

Nihil etiam ſit † quod malis, quàm & gratus eſſe & videri. quid in principe tam inhumanum, tam ferum, tam 39
immane quàm committere vt beneficio non dicam indignus, ſed victus eſſe videatur? Hæc eſt vna virtus non ſolum maxima, ſed & mater omnium virtutum reliquarum, vt in cõmendationẽ Cęſaris ait Cicero. Ideò Alexander à nullo vnquam ſe beneficijs victum (vt ait Seneca) gloriari ſolebat.

De ingratitudine vitanda.

Liberalitati † comes erit humanitas & benignitas, cu- 40
ius excellentia tanta eſt, vt Iul. Capitolinus in hiſtoria Balbini Imperatoris, eum laudare volens dixerit, in terra benignius nihil fuiſſe. oportet etenim in Reipub. ſtatu, quãtum fieri poteſt, oẽs ciues beneuoles reddere, qđ ſi id fieri nequeat, ſaltem ita ne hoſtes exiſtiment eos qui gubernant, & quum Alphõſus Arragonum Rex à ſuis monitus vt caueret ne nimia lenitas contemptum pareret, & perniciem, magis ridit cauendum eſt ne ſeueritas conciliet inuidiam, vnde maius exitij periculum, hac virtute precipuè ornatũ legimus Senatum Romanum, qui quum Carthaginenſium legati in vrbem ad captiuos redimẽdos veniſſent, protinus his nulla pecunia accepta ſuſiones reddidit duum milium ſeptingentorũ quadraginta trium numerum explentes, tm̃ hoſtium exercitum dimiſſum, tantam pecuniam contemptã, tot punicis iniurijs veniã datã, ipſos legatos obſtupuiſſe creditũ eſt, ſecumq́; dixiſſe, o benignitatem, o munificentiã gentis Romanæ, deorũ benignitati æquandam, o ẽt noſtrã ſupra vota felicem legationem, nam beneficium quod nunq̃ dediſſemus, accipimus. hinc ẽt Apoſto. de Saluatore noſtro loquens ait, aparuit benignitas & humanitas Redẽptoris noſtri, qui alibi dicebat, diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde, Ideò Moyſes quia mitiſſimus ſuper oẽs homines qui in terra morabãtur erat, ob hanc virtutẽ creditur, vt Dionyſius inquit, tantam cum Deo familiaritatem habuiſſe.

De benignitate & humanitate principis, de quo etiã infra.

Laudatur ab hiſtoricis Antonini pij opulentia victus ſine reprehenſione, & parſimonia ſine ſordibus, † quodq́; 41
rationes omnium prouinciarum & vectigalium optimè ſciuerit. extollitur à Xenophonte Ageſilaus Rex, qui ſic ſumptus æquabat cẽſibus, vt nihil iniuſtum pecuniarum gratia facere cogeretur. propterea neminem vnquam de Ageſilao conqueſtum eſſe, quod quicquam ſibi abſtuliſſet, ſcribit. Derident Hiſtorici Neronem qui diuitiarum & pecuniæ fructum, non alium putabat quàm profuſionem, ſordidos & parcos eſſe quibus ratio impenſarum conſtaret, prælautos vereq́ue magnificos qui auferrent & perderẽt: quod quum ipſe feciſſet, pecunijs deſtitutus, & exhauſtus, calumnijs atq́; rapinis intẽdit animum: ſecus qui Ageſilai & Antonini & Alexandri Seueri veſtigijs inſtiterint, hi rerum copia nunquam deſtituentur, optimè enim augetur principis cenſus contractis impenſis. Cui igitur Reipub. cura commiſſa eſt, ſummopere prouidendum eſt, vt ab inutilibus ac ſuperfluis expenſis abſtineat, vanis ærarium neceſſarijs non ſufficiat, ſed rapaces manus ad aliena extẽdere neceſſe inde ſit, & ſi.n. frugalitatis verbo principes laudari non ſoleant, verũ fortis, iuſtus, ſeuerus,

De parſimonia & frugalitate quã principes decẽt, & a ſumptibus.

rus, grauis, magnanimus, largus, beneficus, liberalis, hę ſunt regiæ laudes. Tu tamen cum M. Cicerone frugalitatem, id eſt, modeſtiam, & temperantiam, & virtutem in Principe maximam iudica. Sumptuum igitur ac cēſuum præcipuam curam habeto, ne ſupra patrimonij ærarijq; vires effundas, ſicq; omnia bonus princeps agere debet, vt cum Auguſto & Veſpaſiano rationem adminiſtrationis & factorum poſsit reddere. quiſquis.n.† bonam, honeſtamque vitam agere inſtituit, quocunq; in ſtatu ſit, ita ſe gerit, ita cuncta circunſpicit, vt quamuis nulli teneatur, poſsit tamen omnibus aut ſaltem Deo rationem reddere, cauſamque probabilem, hæc eſt enim vera teſte Cicerone deſcriptio officij. quod qui negligit vt virtutem ipſam negligat oportet. Iure igitur ac merito, vt peſsimum fuit olim ab Athenienſibus Alcibiadis conſilium habitum. Puer enim adhuc meditanti & anxio Pericli quo pacto Reipu. de rebus adminiſtratis rationem redderet, conandum eſſe ne ratio redderetur reſpondit, qđ dictum accipiens ille, maximis calamitatibus patriā ſuā inuoluit.

42
Omnia à pricipe ſic agēda ſunt vt poſſit omnibus, aut ſaltem Deo admini ſtrationis rōnem reddere.

In rebus agendis † cōſultius eſt iudicio, potius quam animi impetu duci, qui.n. alijs præeſt, vacuus eſſe debet affectibus, ſibiq; ipſi prius præſidere, deſideria temperare, & in omni actione aduertere diligenterq; curare vt appetitus obtemperet rōni. Ira nanq; rectum quid ſit cernere, minimè patitur, odium ad iniqua impellit, trahit ad vim inferendam libido, ſtimulat ad vindictam dolor, Inuidia præcipitem agit, vtque inquit Claudianus Dijs proximus ille eſt, quem ratio nō ira mouet, Hinc Saluſt. omnes homines ait, qui de rebus dubijs conſultant, ab omni odio, auaritia, ira, atque miſericordia vacuos eſſe decet, haud facilè animus verum prouidet vbi illa officiunt. Ideo Plato deprehenſo in facinore ſeruo, excandeſcens, Xenocrati ad eum venienti dixiſſe fertur, plagis hunc afflige, id ego ne faciam impedimento eſt ira. Rectè igitur Cicero, in orationibus ſapientis eſſe ait, non quid velit ipſe, ſed quid lex & religio cogat cogitare, neq; ſibi quodcunq; concupierit licere, ſed habere in conſilio legem, religionem, fidem, æquitatem, libidinem autem, odium, inuidiam metum, cupiditates que omnes amouere. Nam Seuerino Iudice, nubila mens eſt vinctaq; frenis hæc vbi regnant, Dictiq; ſunt principes vt ait Gregorius, ꝙ principētur cogitationibus, i. omnes prauorum affectuum impetus conſtringant. ideò princeps non putet ſibi licere, quicquid libuerit, quod principibus ſolent adulatores occinere. Verùm ſemetipſum ita inſtituat, vt non ſolum libeat niſi quod licet, immo nec hoc ſibi licere credat, quod licet priuatis, quod.n. in alijs error eſt, In principe flagitium reputatur, quod ſi iuſta ira commotus princeps ad vindictā procedere decreuit, ſciat nequaquam hominibus iraſcēdum eſſe, ſed corrigenda vitia, medicorum exemplo, qui non indignantur ægrotis: ſed morbo medentur.

43
De ira & affectibus à principe cauendu.

Verùm quum non ſolum iuſſus, ſed etiam nutus principis attendi ſoleat, † videndum eſt ei magna diligentia quid iubeat, ne ſub eius prætextu (quod Cornel. tacitus præmonet) honeſti conatus prohibeantur. Et quicquid turi vtilitatiue publicæ contrarium eſt, ét ſi à Cęſare mandatū fuerit ſperni reijciq; debere, ſanxerunt leges, extatq; Diui Traiani notanda ſententia. dum.n. præfectum prætorio enſe cingeret hoc inquit, ſi iuſtè imperauero, pro me, ſi aūt male, cōtra me vtaris. Eſt iccirco ad bene recteque regendū & gubernandum ſalubris aureiſq; literis ſignanda, Claudiani ad Honorium admonitio dum ait.

44
Iuſſa principum diligenti cōſideratione prius habita fieri debere.

Tu licet extremos † late domitere per Indos
Te medusq; & mollis arabs, te ſcythes adoret,
Si metuis, ſi praua cupis, ſi duceris ira,
Seruitij patiere iugum, tolerabis iniquas
Interius leges, tunc omnia iure tenebis,
Tunc poteris Rex eſſe tui Et paulo poſt
Nec tibi quid liceat, ſed quid feciſſe decebit,
Occurrat, mentemq; domet reſpectus honeſti,

45
Salubris ad bene recteque regendum Claudiani inſtructio.

Hoc te præterea crebro ſermone monebo.
Vt te totius medio telluris in orbe
Viuere cognoſcens, cunctis tua gentibus eſſe
Facta palam, nec poſſe dari regalibus vſquam
Secretum vitus. Nam lux altiſſima fati
Occultum nil eſſe ſinit, latebraſq; per omnes
Intrat & obtuſos implorat fama receſſus,
Te ciuem patremq; geras, tu conſule cunctis
Nec tibi, nec tua te moueant, ſed publica vota
In commune iubes, ſiquid cenſes eſſe tenendum
Primus iuſſa ſubi. Tunc obſeruantior æqui
Fit populus, nec ferre vetat, quum viderit ipſum
Auctorem parere ſibi. Componitur orbis,
Regis ad exemplum. Nec ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta valent, quàm vita regentis.
Mobile mutatur ſemper cum principe vulgus

Qui nulli ceſſerit affectui, qui ab honeſto nulla rerum ſpecie deflexerit, qui præſcriptæ doctrinę tenax obſeruator & fidelis fuerit cultos, qui præcepti Platonis memor fuerit, ſubditorum vtilitatem ſic tuēdo vt quicquid agit, ad eam referat, commodorum ſuorum oblitus, bonum ſalutaremq; aget Principem, viuam Dei cuncta moderātis referens imaginem, hic odium & inuidiam ſubditorū vitabit, fauorem, amorem, & beneuolentiam aucupabit, & ſibi cōciliabit, hæ ſunt veræ artes, hęc ſunt optima documenta quibus imperia conſeruantur, diuturnaq; & ſtabilia permanent, & his contrarijs corruunt. ſic Romani floruere, ſic totius orbis rectores, moderatoresq; perſeuerauęre. Poſtq̄ verò ambitio, ſimultas, præcipueque luxus, & pecuniæ cupido, vt Val. tradit (quę generis humani ſunt certiſsimæ peſtes, quo penetrauerūt iniuria dominatur, inuidia flagrat) ingruerunt, ſtatim prępotens illud Imperium, pręclaraq; dignitas atq; omnibus gētibus ſtupenda pop. Roma. maieſtas, ad nihilum redacta corruit, cunctis mundi rectoribus exēplum minimè ſpernēdum.

Scire etiam oportet quemadmodum Thomas tradit, quid prouinciæ vel ciuitati magis expediat † Pluribus vel vno regi quod ex fine regiminis æſtimari conſiderarique poſſe Thomas ait, ad hoc enim cuiuſlibet regentis ferri debet intentio, vt eius quod regendum ſuſcepit, ſalutem procuret, gubernatoris.n. eſt nauem contra maris pericula ſaluando illęſam ad portum ſalutis perducere, ſalus autem & commodum multitudinis eſt, vt eius vnitas, q̄ pax dicitur, conſeruetur, qua remota, ſocialis vitæ perit vtilitas. Hoc igitur eſt ad quod rector multitudinis maximè intendere debet, vt pacis vnitatem procuret, nec rectè cōſilium capit, an pacē faciat in multitudine ſibi ſubiecta, ſicut nec medicus an ſanet infirmum ſibi cōmiſſum, nemo.n. conſilium quærere debet, de fine quem intendere debet, ſed de his q̄ ſunt ad finem. Quantò igitur regimen efficacius fuerit ad vnitatem pacis conſeruandam, tanto erit vtilius. hoc.n. vtilius dicimus quod magis ꝑducit ad finem, ſed vnitatem magis, efficere pōt eſt quod eſt per ſe vnū quàm plures, ſicut efficaciſsima cā eſt calefactionis quod eſt per ſe calidum. vtilius eſt igitur regimen vnius quàm plurium. Manifeſtum ét eſt plures multitudinem nullo modo conſeruare ſi oīno diſſentirēt, requiritur.n. in pluribus quædam vnio ad hoc ꝙ regere quoquo modo poſsint, quia nec multi nauem in vnam partem traherent, niſi aliquo modo coniuncti. vniri aūt dicuntur plura per appropinquationem ad vnum. melius igitur regit vnus quàm plures, ex eo quod apropinquant ad vnū. Prętereà optime ſe habent quæ ſecundum naturam ſunt. in ſingulis.n. operatur natura quod optimum eſt, oē autem naturale regimen ab vno eſt, in membrorum enim multitudine, vnum eſt quod omnia mouet, ſcilicet cor, & in partibus animæ vna vis principaliter præſidet, ſ. ratio. In apibus igitur vnus eſt Rex, & Grues vnam ſequuntur ordine literato, & in vniuerſo vnus Deus factor omnium

46
An melius ſit per vnū quam per plures regi.

& re-

& rector. Si ea igitur quæ ſunt ſecundum artem, imitantur ea quæ ſunt ſecundum naturam, tantoq; magis opus artis melius eſt, quanto magis aſſequitur ſimilitudinem eius quod eſt in natura, neceſſe eſt in humana multitudine, optimumq; vt per vnum regatur, non ab re itaq; euenit vt neceſſe fuerit Reip. Romanorum per vnum cõſuli, hoc ẽt experimẽtis apparet, nam prouinciæ vel ciuitates quæ non reguntur ab vno diſſenſionibus laborãt, & abſq; pace fluctuant, vt videatur adimpleri quod Dñs per Prophetam conqueritur dicẽs, Paſtores multi demoliti ſunt vineam meam, è contrariò verò prouinciæ & ciuitates q̃ ſub vno reguntur & gubernantur pace gaudent, Iuſtitia florent, & affluentia rerũ lætantur, vnde populo ſuo propitius dominus ſibi caput vnum per Prophetas ponere promittit, quodque in medio eorum eſſet princeps vnus.

Sicut autem regimen boni principis optimum eſt, ita
47 regimen tyranni eſt peſsimum. † opponitur autem politię quidem Democratia, vtrunq;.n. regimen eſt quod per plures exercetur, Ariſtocratiæ verò Oligarchia, vtrunque enim exercetur per paucos. Regnum aũt tyrãnidi vtrunque enim p vnum exercetur, quod aut regis & principis optimum ſit regimen, oſtenſum eſt ſupra, ſi optimò opponitur peſsimum neceſſe eſt q tyrannis ſit peſsimum. Adhuc virtus vnita magis eſt efficax, ad effectũ inducendum quàm diſperſa, vel diuiſa. multi.n. ſimul congregati trahunt, quod diuiſum p partes ſingulariter ac per ſingulos trahi non poſſet, ſicut igitur vtilius eſt virtutẽ operantem ad bonum eſſe magis vnam, vt ſit fortior ad operandum bonum, Ita magis eſt nociuum ſi virtus operãs malum, ſit vna quàm diuiſa, virtus autem iniuſtè præſidentis operatur ad malum multitudinis dum commune bonum in ſe tantum detorquet. Sicut igitur in regimine iuſto quanto regens eſt magis vnum, tanto eſt vtilius regimen, & regnum melius eſt quàm Ariſtocratia, Ariſtocratia verò q̃ Politia, ita è contrariò erit, Et in iniuſto regimine, vt videlicet quanto regens eſt magis vnum, tanto magis ſit nociuum. Inde magis eſt nociua, tyrãnis quàm Oligarchia, Oligarchia quàm Democratia, Præterea regnum ex hoc ſit iniuſtum, quod ſpreto communi bono multitudinis, priuatum regentis quæritur, quanto igitur magis à communi receditur bono, tãto magis iniuſtum eſt regimen, à communi verò bono magis receditur in Oligarchia in qua paucorũ bonum quęritur, quàm Democratia in qua quæritur bonum multorum. Et adhuc magis receditur à communi bono in tyrannide in qua quæritur bonum vnius tantum. omni.n. vniuerſati propinquius eſt multum quàm paucum, & paucum quàm vnum ſolum regimen, igitur tyrannis vt diuus Thomas concludit, iniuſtiſsimum eſt. Id etiã manifeſtum eſt conſiderantibus diuinæ prouidentiæ ordinem, quæ optimè vniuerſa diſponit. nam bonum prouenit in rebus ex vna cã perfecta quaſi omnibus coniunctis quę ad bonum iuuare poſſunt, malum autẽ ſigillatim ex ſingularibus defectibus, non.n. eſt pulchritudo in corpore, niſi oĩa mẽbra fuerint decenter diſpoſita: turpitudo autem contingit, quando quodcunq; mẽbrum indecenter ſe habeat, ſicq; turpitudo ex pluribus cauſis diuerſimode prouenit, pulchritudo autem ex cã perfecta, ſicq; eſt in omnibus bonis & malis tanquam hoc Deo prouidente, vt bonum ex vna cã ſit fortius, malum autem ex pluribus cauſis ſit debilius, expedit igitur vt iuſtum regimen ſit vnius tantum ad hoc vt ſit fortius. Quod ſi à Iuſtitia declinet regimen, magis expedit, vt ſit multorum quo debilius ſit & ſe inuicem impediãt. inter iniuſta igitur regimina tolerabilius eſt Democratia, Peſsimum verò tyrannis, Idem maximè apparet, ſiquis conſideret mala quæ ex tyrannis proueniunt, quia quum tyrannus contempto cõi bono priuatum quærat, conſequens eſt vt ſubditos diuerſimode grauet, ſicut diuerſis paſsionibus ſubiacet ad aliquid affectãdum, qui.n. paſsionis cupiditate detinetur, bona ſubditorum rapit, præterea inter ipſos diſcordias ſeminat, exortas nutrit, & ea quę ad confœderationem hominum pertinent, vt connubia & cõuiuia prohibet, & eiuſcemodi alia per quæ familiaritas & fiducia generari ſolent.

Sub tyrannis quoq; pauci virtute inſignes inueniũtur, vt.n. voluit Philoſophus, apud illos inueniuntur fortes viri penes quos fortiſsimi honorantur, Et vt Cicero ait, iacent ſemper & parum vigent, quę apud quoſque improbantur. naturale enim eſt vt homines ſub timore nutriti degenerẽt animum, & ad omne virile, ſtrenuumq; opus timidi & puſillanimes fiant, quod in prouincijs quæ diu ſub tyrannis fuerunt experimento patet.

Quia igitur † optimum & peſsimum cõſiſtunt in monarchia, id eſt principatu vnius, multum quidẽ per tirannorum malitiam redditur regia dignitas odioſa, quidam verò dum regimen regis deſiderant, in ſęuitias tyrannorum incidunt, rectoresq; quàm plures tyrannidem exercent, ſub dignitatis regiæ prætextu, quorum exemplũ in Repu. Romanorum patet, regibus.n. à pop. Rom. expulſis, dum regium, ſeu tyrannicum potius factum ferre nõ poſſent, Conſules & alios magiſtratus per quos regi cœperunt, dirigi inſtituerunt, regnum in Ariſtocratiam commutari volẽtes. Et ſicut refert Saluſtius memoratu incredibile eſt, quantum adepta libertate Roma breui creuerit, plerunq; enim contingit vt homines ſub rege viuentes, ſegnius ad commune nitantur bonum, exiſtimantes id quod in eam rem impendunt, non ſibi ipſis conferre ſed alteri, ſub cuius poteſtate communia bona conſiſtere vident, quum enim bonum cõe in poteſtate vnius vident eſſe, ad illud attenti nõ ſunt, quaſi ad id quod eſt alterius, ſed quilibet attentus eſt ad illud, quaſi ſuum, vnde ciuitas per annuos rectores adminiſtrata, interdum plus potuit quam dux plures ſub ſe ciuitates habens, exiguaq; ſeruitia à regibus exacta grauius ferunt Ciues, quam magna onera à cõmunitate impoſita, quod in proceſſu Romanæ Reip. videri poteſt, plebs enim ad militiam ſcribebatur, quæ pro militibus ſtipendia exoluebat. Et quum ſtipendijs exoluendis commune non ſufficeret ærarium, in vſus publicos opes venere priuatæ. Sed quũ diſſenſionibus continuis vexaretur, quæ vſq; ad bella ciuilia excreuerunt quibus eis libertas cui plurimum ſtuduerant erepta eſt, & ſub poteſtate Imperatorum eſſe cœperũt, qui ſe reges à principio appellari noluerunt, quia nomen regium Romanis odioſum fuit, horum aliqui more regio cõmune bonum fideliter procurarunt, quorum ſtudio Rom. Reſpubli. & aucta & conſeruata eſt, plurimi verò eorum in ſubditos quidẽ tyranni, ad hoſtes vero effecti deſides, & imbecilles Rom. Rempub. ad nihilum redegerunt. Similis proceſſus (ut inquit Thomas) in populo hebręorũ fuit, primo quidem dum ſub iudicibus regebantur, vndique ab hoſtibus diripiebantur, nam vnuſquiſq; quod bonum erat in oculis ſuis hoc faciebat. Regibus verò eis diuinitus datis, ad eorum preces, propter regum malitiam, ab vnius Dei cultu receſſerunt, & in captiuitatem tãdem ducti ſunt. vtrinq; igitur pericula imminent, ſiue dum timetur tyrannus, regis optimum dominium euitetur, uel dum hoc conſideratur in tyrannicam malitiam conuertatur regia poteſtas.

Quum autem inter duo † ex quorum utroq; periculũ 49
imminet, eligere oportet, illud potiſsimum eligendũ eſt ex quo minus malum ſequitur, ex monarchia autẽ ſi in tyrannidem conuertatur, minus malum ſequitur, quã ex regimine plurium optimatum quando corrumpit, Diſſenſio.n. quæ plurimũ ſequitur ex regimine plurium pacis repugnat bono, quod eſt in ſociali multitudine pręcipuum, quod quidem bonum per tyrannidem non tollitur. ſ.d particularium hominum aliqua impediũtur, niſi fuerit exceſſus tyrannidis, in totam uniuerſitatem deſęuiens, magis igitur pręoptan. eſt unius regimen, quam multorũ quamuis ex utroq; ſequatur periculum. adhuc magis illud fugiendum uidetur ex quo pluries ſequi poſſunt magna pericula. frequẽtius aũt ſequuntur maxima pericula

multitu-

47 Quemadmodum vnius dominium optimum quando eſt iuſtum, ita eius oppoſitum eſt peſsimum.

48 Quo variatum eſt dominium apud Rom. quorũ Reſpu. ex dominio plus iuſto, magis aucta eſt, et cur à principio Imperatores noluerint ſe reges appellari.

49 In principatu plurium ſæpius contingit dominium tyrannicum, q̃ in vnius imperio, vñ regimen vnius melius eſt.

multitudinis ex multorum regimine, quàm ex regimine vnius.plerunq;.n.cótingit vt ex pluribus aliquis ab intentione communis boni deficiat,quam quod vnus tm̃, qui cunque autem ex pluribus præſidentibus ab intentione communis boni diuertat, diſſenſionis periculum in ſubditorum multitudine imminet, quia diſſentiẽtibus principibus,conſequens eſt vt in multitudine ſequatur diſſenſio.Si verò vnus præſit,plerunq; ad commune reſpicit bonum,aut ſi ab eo mentem auertat,nõ ſtatim ſequitur, vt ad ſubditorum depreſsionem intendat,quod eſt exceſſus tyrannidis, & in malitia regiminis,maximum gradum tenens : magis igitur fugienda ſunt pericula quæ ex regimine plurium proueniunt , quam ea quæ ex gubernatione vnius.Præterea ſubiungit Thomas,non minus contingit in tyrannidem verti regimẽ multorum,quam vnius , ſed fortè frequentius, exorta nanq; diſſenſione per regimen plurium,ſæpè contingit,vnum ſuperare alios , & ſibi ſoli dominium multitudinis vſurpare,quod quidẽ ex his que pro tempore fuerunt manifeſtè inſpici poteſt , nam ferè omnium multorum regimen , in tyrannidem eſt terminatum vt in Rom.Repub.apparet, dum per plures magiſtratus diu adminiſtrata fuiſſet,exortis ſimultatibus & ciuilibus bellis,in crudeliſsimos tyrãnos incidit . Et ſi quis præterita facta cum ſequentibus diligenter cõſideret,inueniet plures exercuiſſe tyrannidẽ in terris ꝙ per multos reguntur,ꝙ in illis quæ reguntur per vnum,ſi igitur regimen qđ eſt optimum pp tyrannidẽ maximè vitãdum videatur,tyrannis aũt magis in regimine plurium , ꝙ vnius cõtingere ſoleat, cõſequens eſt ſimpliciter magis eſſe expediẽs ſub vno rege viuere , quam ſub regimine plurium.

Quia ergo vnius regimen præeligendum eſt, quod eſt optimum:& contingit ipſum in tyrannidem verti quod eſt peſsimum.† diligenti ſtudio laborandũ eſt, vt ſic multitudini de rege prouideatur ne incidat in tyrannum.Primum aũt neceſſariũ eſt vt talis conditionis homo ab illis quibus huiuſcemodi ſpectat officium in regem promoueatur,qui non ſit veriſimile in tyrãnidem declinare. Deinde ſic diſponẽda eſt regni gubernatio vt regi & principi iam inſtituto tyrannidis ſubtrahatur occaſio , ſimul etiam ſic eius temperetur poteſtas, vt facilè in tyrannidẽ declinare non valeat . Demum curandum eſt ſi princeps in tyrannidem diuerterit,qualiter occurri poſsit. Et quidem ſi non fuerit exceſſus tyrannidis,vtilius eſt remiſſam tyrannidem ad tempus tolerare, quam contra tyrãnum agendo,multis implicari periculis,quæ grauiora ſunt tyrannide ipſa,cõtingere.n.poteſt vt qui contra tyrannum agunt,præualere non poſsint, ſicq; prouocatus tyrannus magis deſæuiat . Quod ſi præualere aduerſus tyrannum quis poſsit,neceſſe eſt multoties grauiſsimas diſſenſiones in populo ex hoc prouenire, ſiue dum in tyrãnum inſurgitur , ſiue poſt eiectionem tyranni circa ordinationem regiminis,multitudo ſeparatur in partes. Interdum etiã contingit vt tyrannum expellens tyrannidem arripiat,& grauior ꝙ præcedens fiat.vnde Syracuſis quondã Dionyſij mortem cunctis deſiderantibus,anus quædam vt incolumis & ſibi ſuperſtes eſſet continuè orabat, quod vt cognouit tyrãnus cãm quæſiuit cui mulier reſpondit, puella exiſtens,quum grauem tyrãnum haberemus mortem eius cupiebam,quo interfecto aliquantulum durior ſucceſsit,eius quoq; dominationem finiri deſiderabam, tertium te habere cæpimus importuniorem rectorẽ, ſi itaq; tu ab ſumptus fueris , deterior in locum tuum ſuccedet. Et ſi intolerabilis ſit exceſſus tyrãnidis , ad fortium virorum virtutem quibuſdam viſum fuit pertinere,tyrãnum interimereſeq; pro liberatione multitudinis exponere periculis,Sed hoc Chriſti doctrinæ non cõuenit,quæ etiam diſcolis reuerenter ſubeſſe iubet , ſed magis vſ contra tyrannorum ſæuitiam , non priuata aliquorum præſumptione,ſed authoritate publica procedẽdum.Primo quidem ſm̃ diuum Thomam ſi ad ius alicuius multitudinis pertineat,de rege vel principe ſibi prouidere,non iniuſte

50 Qualiter multitudo habere ſe debeat circa regem, & principẽ cui auferenda eſt occaſio ne in tyrannidẽ incidat & toleranda ẽt eſt; rõne maiorũ pericu li euitãdi.

ab eadem inſtitutus princeps deſtitui poteſt,vel eius poteſtas refrenari,ſi ptãte regia tyrannice abutatur, nec infideliter agit , ẽt ſi eidem in perpetuum ſe ante ſubiecerit, quia hoc ipſe meruit in multitudinis regimine ſe minus fideliter gerens, vt principis exigit officium.Sic Romani Tarquinium ſuperbum quem in regem ſuſceperant, pp ſuam filiorumq; tyrannidem à regno eiecerunt,ſubſtituta minori conſulum poteſtate,ſic Domitianus qui modeſtiſsimis Imperatoribus Veſpaſiano,& Tito fratri ſucceſſerat,dum tyrãnidem exerceret, à Senatu interemptus eſt,omnibus quæ peruerſe fecerat, per ſenatuſconſultum in irritũ reuocatis.Si verò ad ius alicuius ſuperioris multitudini de principe prouidere pertineat,expectãdum eſt ab eo remedium contra Tyranni nequitiam,aduerſus ꝙ omni humano deficiente auxilio,ad regem oĩum recurrendum eſt Deum,videlicet , qui adiutor in tribulatione eſt.Eius.n.potentiæ ſubeſt,vt crudele tyranni cor in manſuetudinem conuertatur,quia vt inquit Salamon † cor regis in manu Dei eſt , quocũq; voluerit inclinabit illud. Ipſe.n.Regis Aſſueri crudelitatem qui Iudæis mortem parabat,in manſuetudinem vertit,ipſe eſt qui Nabuchodonoſor crudelem regem ita conuertit,vt factus fuerit diuinæ potẽtiæ prædicator,hinc etiã Virgilius ait : Ponuntq; ferocia pœni Corda volente Deo.quos verò tyrãnos ſentit,auferre de medio põt, vel ad infimum ſtatum reducere,quum ſcriptura dicat , ſedem ducum ſuperborum deſtruxit Deus,& ſedere fecit mites pro eis, ipſe eſt.n.qui videns afflictionem populi ſui in ægypto , & audiens eorũ clamorem , Pharaonem tyrannum cum exercitu ſuo in mare deiecerit,nec eſt abbreuiata eius manus, vt populũ ſuum à tyrannis liberare non poſsit, nam per Iſaiam populo ſuo promittit,ſe daturum requiem à labore & concuſsione,ac ſeruitute dura,ꝙ ante ſeruierat.ſed vt tale beneficiũ populus à Deo conſequi mereaẽ, à peccatis abſtinere debet in quorum vltione impij diuina permiſsione principatũ accipiunt,dicente Dño dabo tibi regẽ in furore meo.tollenda eſt igiẽ culpa vt ceſſet tyrãnorum plaga.

51 [illegible] poſſe bonũ fieri Dei auxilio, in cuius manu corregis e. tollẽda tamẽ eſt prius per homines culpa.

Quoniam igitur liquet † ad principem ſpectare bonũ multitudinis quærere,onerosum graueq; eius officium videtur , niſi proprium aliquod bonum ex eo proueniret. Conſiderare itaq; oportet quale ſit , boni regis & principis conueniens præmium,quibuſdã viſum fuit præter honorem & gloriam aliud nihil eſſe : princeps.n.cui prædicta nõ ſufficiunt tyrannus efficitur , ineſt quippe animis hominum vt proprium quærant bonum , voluptates , & diuitias, ſicq; ad rapinas & ſubditorum iniurias conuertũtur.ſed ſi hanc ſniam recepimus plura ſuccedẽt inconuenientia.in plurimis hoc regibus diſpendioſum eſſet, ſi tot labores ſolicitudineſq; paterentur,pro tã fragili mercede, & multitudini nociuum,ſi principibus tale præmiũ ſtatuatur : nam ad boni viri officium pertinet,vt cõtemnat gloriam ſicut cetera temporalia bona , virtutis.n.eſt, & fortis animi gloriam pro iuſtitia contemnere , ſicut & vitam,vñ mirabile quoddam ſequitur, ut quia uirtutũ actus ſequitur gloria,ipſa gloria dignè contemnatur , & ex cõtemptu gloriæ homo glorioſus reddatur.iuxta illud Fabij,gloriam qui ſpreuit ueram habebit.ſi igitur hoc ſolum bonum ſtatuatur principibus præmium conſequens erit bonos uiros non aſſumere principatum,aut ſi aſſumpſerint ſine præmio eſſe.quoniam ergo mũdanus honor & hominum gloria regiæ ſolicitudinis non eſt ſufficiens præmium,quærendum eſt quale ſit eidem ſufficiens.

52 Quid principe tuo uere debeat principem ad regẽdam honor vel gloria.

Eſt autem conueniens ut Rex à Deo præmiũ expectet, miniſter.n.pro officio,à Domino præmiũ expectat.princeps autem populum gubernando miniſter Dei eſt, quũ omnis poteſtas(vt Apoſtolus ſcribit)à Deo ſit.Reges igitur,& princeps pro ſuo regimine præmium à Deo expectare debent.Remunerat aũt Deus pro ſuo miniſterio reges & principes interdum temporalibus bonis, quæ præmia malis & bonis cõmunia ſunt . Bonis autem regibus, & principibus quia pia intentione populum Dei regunt

non

non quidem terrenam, ſed æternam mercedem eis promittit, nec in alio quam in ſcipſo: hoc igitur præmiũ virtutis conuenienter expectatur, quod hominem beatum facit: Si autem bene operari virtutis opus eſt, regis, verò & principis, opus eſt, bene regere ſubditos, hoc etiã erit præmium regis, quod eum faciat eſſe beatum, beatitudinem aũt dicimus vltimum deſideriorum finem, neq; n. deſiderij motus in infinitum procedit: Eſſet. n. inane naturale deſiderium quum infinita pertrãſiri non poſsint, quum autem deſiderium intellectualis naturę ſit vniuerſalis boni, hoc ſolum bonũ poterit verè beatum facere, quo adepto nullum bonum reſtat, quod amplius deſiderari poſsit, vnde & beatitudo dr̃ eſſe perfectum bonum quaſi omnia deſiderabilia in ſe comprehendens. ſed tale nõ eſt aliquod terrenum bonum, nã qui diuitias habent amplius habere deſiderant, & ſi ampliora non quærunt, deſiderant tamen vt ea permaneant, vel alia in locum eorum ſuccedant, nihil. n. permanẽs inuenitur in rebus terrenis: nihil igitur quietum eſt, quod mortaliũ poſsit deſiderium quietum reddere: ergo nec terrenum aliquod bonum faciet, vt poſsit eſſe regis & principis conueniẽs præmium. Præterea cuiuſlibet rei finalis intentio & completum bonum ab aliquo ſuperiore dependet, Si. n. argento miſceatur aurum, argentum fit melius, quod ex plumbi admixtione impurum efficitur: conſtat aũt terrena oĩa eſſe infra mẽtem humanam; beatitudo verò eſt hominis perfectio finalis & completum bonum, ad quod oẽs peruenire deſiderant, nihil igitur terrenum eſt, quod hoĩem poſsit beatum facere, nec igitur terrenum aliquid eſt p̃mium principi ſufficiens, & quod regi & principi pro p̃mio decerni poſsit, cuiuſlibet. n. rei deſiderium in ſuum tendit principium, humanæ verò mentis cã non eſt aliud quàm Deus, qui eam ad ſuam imaginẽ fecit, ſolus igitur Deus qui hominis deſiderium fecit quieſcere, hominẽq; beatum, regi ac principi conueniens præmium eſt.

53 *In cœleſti beatitudine maiorẽ gradu principes boni obtinebunt.*

Conſiderandum vlterius eſt † quod eminentẽ cœleſtis beatitudinis gradum obtinebunt, qui principis officium laudabiliter exequuntur, ſi. n. beatitudo virtutis eſt præmium, conſequens eſt vt maiori virtuti maior beatitudinis gradus, ſm Thomam debeatur. Eſt autem præcipua virtus qua homo aliquis non ſolum ſeipſum, ſed & alios dirigere põt, & tanto magis, quanto plurium eſt rectiua, ſi maior naq; virtus requiritur ad regẽdum domeſticam familiam quam ad regẽdum ſeipſum, multoq; maior ad regimen ciuitatis & regni, excellẽtis virtutis eſt officium regium bene exercere: in beatitudine ergo excellẽs ei debetur præmium. Præterea in oĩbus artificijs & potentijs laudabiliores ſunt, qui alios bene regunt, q̃ qui ſm alienã directionem ſe bene habent. In ſpeculatiuis. n. maius eſt, virtutem alijs docendo tradere, q̃ quod ab alijs docetur capere poſſe. In artificijs ẽt magis æſtimatur & maiori p̃tio conducitur architector qui artificium diſponit, q̃ artifex qui ſm eius diſpoſitionem manualiter operatur: & in rebus bellicis maiorem gloriam ex victoria conſequitur prudentia ducis quam militis fortitudo, Sic aũt ſe habet rector multitudinis in his quę à ſingulis ſm virtutem agenda ſunt, ſicut doctor in diſciplinis, & architector in ædificijs, Duxq; in bello, vnde ſequitur Regem, & principem maiori præmio dignum ſi bene ſubiectos gubernauerit, q̃ ſi aliquis ſubditorum ſub rege bene ſe habuerit, & hoc lucidius apparebit, ſi quis magis ſpecialiter conſideret, laudatur. n. ab hominibus q̃uis priuata perſona, à Deoq; pręmio condonatur, ſi egenti ſubueniat, ſi diſcordes reconciliet, ſi oppreſſum à potentiore eripiat, deniq; ſi alicui opem conſiliumue qualitercunq; ad ſalutẽ conferat: quanto magis ab hoĩbus laudandus eſt, & à Deo præmio condonandus qui totam prouinciam facit pace gaudere, violentias cohibet, iuſtitiam ſeruat, & quid ab omnibus agendum ſit legibus & præceptis diſponit. Hinc ẽt regię virtutis magnitudo apparet, qui Dei ſimilitudinem gerit, dum agit in regno quod Deus in mundo, tãto aũt eſt Deo acceptius aliquid, quãto magis ad eius imitationem accedit, ideò cõſequens eſt bonos principes Deo acceptiſsimos eſſe, maximoq; pręmio ab eodem condonandos. † Principatus verò (vt aiunt) virũm oſtẽdit. multi. n. ad principatum Imperiumque peruenientes à virtute diſcedunt, qui dum in ſtatu eſſent infimo videbantur virtute prædicti, vnde difficultas quæ principes vrget ad bene regendum, maiori præmio eos facit dignos, quod ẽt diuina auctoritate firmatur, dr̃. n. Zachariæ c. 12. quod in illa beatitudinis die qua erit dominus protector habitãtibus in Hieruſalem, i. in viſione pacis æternæ, aliorum domus erunt ſicut domus Dauid, quia ſcilicet omnes reges erũt, & regnabunt cum Chriſto vt membra cum capite: Sed domus Dauid quemadmodum domus Dei, quia ſicuti regẽdo fideliter Dei officium geſsit in populo, ita in pręmio Deo propinquus erit, adhærebitque: licet. n. angelorum & hominum infinitus numerus eſſentiã Dei videat, inęqualiter tñ vident. Ideò Ioannis c. 14. dicitur, in domo patris mei multæ ſunt manſiones, i. diſtẽt diuerſa præmia meritorum ſecundum expoſitores, cauſabitur aũt ea inæqualitas, eo quod intellectus alicuius maiorem facultatem Deum videndi adipiſcetur quã alius, & qui plus charitatis habuerit, perfectius ac maiori beatitudine Deum videbit, vt volunt Theologi. ſicuti ẽ contrariis præſcitis, in Infernoq; damnatis diuerſa tormẽta pro qualitate q̃titateque demeritorum parata ſunt, eamq; manſionum diuerſitatem in cœlo eſſe Chriſtus declarauit, ne de æterna beatitudine minus perfecti deſperarent, nam ſi in domo cœleſtis patris vnica tantum eſſet manſio, hoc eſt vnicus tantum eſſet beatitudinis gradus, oporteret in hac vita omnium beatitudinem ſperantium merita eſſe æqualia, alioqui ad illam vnicam manſionem peruenire non poſſent, & per hoc ẽt imperfecti qui ad æqualitatem perfectorum non aſcendunt, in illa beatitudine locum nõ haberent, quibus vtpote non deberetur vnica illa manſio, vel ille beatitudinis gradus: ſubiunxit ideò loco proximẽ allegato, Chriſtus, ſi aliter eſſet, dixiſſem vobis, vt per hoc videlicet ſtuderetis fieri omnes æquales in meritis.

Quum itaq; regibus, & principibus in cœleſti beatitudine tã grande proponatur præmium, ſi in regendo ſe bene habuerint, † diligenti cura ſeipſos obſeruare debent, ne in tyrannos conuertantur: nihil. n. eis acceptius eſſe debet, q̃ quod ex honore regio quo ſublimantur in terris, in cœleſtis regni gloriam transferantur. † Addendũ eſt ẽt q̃ temporalia hæc commoda quorum cã tyranni iuſtitiam deſerunt, ad lucrum, (vt inquit Thomas) regibus & principibus magis proueniunt, dum iuſtitiam colunt, ſeruantq;, experientia enim docet Reges & principes diuitias magis per iuſtitiam adipiſci, quàm per rapinã tyrãni. Ex quo. n. tyrannorum dominium ſubiectæ multitudini diſplicet, multis egent ſubſidijs, vt contra ſubditos tuti reddantur, in quibus neceſſe plerunq; eſt plura expendere, q̃ à ſubditis rapiant, & extorqueant. Regum aũt dominium quod ſubditis placet, ad cuſtodiam illos paratos habet, in quibus expenſa neceſſaria nõ eſt, immò in neceſsitatibus regibus plura ſponte donant, quã tyranni diripere poſsint, Similiter iuſto Dei iudicio cõtingit, vt qui diuitias iniuſtè congregant, inutiliter eas diſpergant, aut iniuſtè auferantur ab eis. Præterea quis dubitat bonos reges non ſolũ in vita, ſed poſt mortem magis quodammodo laudibus hominum viuere, & in deſiderio haberi, malorum vero nomẽ aut ſtatim deficere, aut ſi excellentes in malitia fuerint, cum deteſtatione eorum memoriam fieri? ſi quis ẽt antiquorum geſta & neotericorum euentus conſideret, vix inueniet alicuius tyranni dominium diuturnũ fuiſſe: vnde & Ariſt. in ſua Politia multis tyrannis commemoratis oĩum dominium breui tempore extinctum fuiſſe demonſtrat, qui verò diutius præfuerunt in tyrannidẽ non multum excedebãt, ſed in pluribus regalem modeſtiam imitabantur. Adhuc autem hoc magis fit manifeſtũ (vt Thomas ait) ex conſideratione diuini iudicij, Deus. n. hominem

54 *Principatũ virum oſtendit.*

minem hypocritam propter peccata populi † regnare facit. nullus autem verius hypocrita dici poteſt, quàm qui regis aſſumit officium, & exhibet ſe tyrãnum. hypocrita enim dicitur, qui alterius repreſentat perſonam, ſicut in ſpectaculis fieri conſueuit, ſic igitur Deus immittit tyrãnos ad puniendum ſubditorum peccata, quæ calamitas ira Dei nuncupatur, iuxta illud, dabo vobis regem in furore meo.

58 Infelix eſt princeps qui populo in Dei furore conceditur.

† infelix eſt aũt Rex, qui populo in Dei furore conceditur, non.n.põt illius dominiũ ſtabile eſſe, quia nõ obliuiſcit miſereri Deus, nec cõtinebit in iras eius miſericordias ſuas, ſed poſt tẽpeſtatẽ p eos populo inductam, p eorundem deiectionẽ tranquillitatem inducet, quorũ peccata ex dignitate ſuſcepti officij grauiori etiam pœna afficiet: vt enim rex ei⁹ miniſtros grauius punit ſi infidos inuenerit, Ita Deus ſeuerius plectet eos, quos ſui regiminis executores & miniſtros facit, ſi perperam agant, Dei iudicium in amaritudinem conuertentes. Priuatur itaq; tyrannus excellẽtiſsima beatitudine quę regibus & principibus in præmium debetur, maximiſque tormentis ſubijcitur. omnibus igitur neruis viribusq; contendas, vt ad iuſti principis regimen ſemper accedas, & exaltabitur mirum in modum gloria tua.

59 Princeps in regno ſicut anima in corpore & Deus in mundo eſſe debet.

Conſequens † eſt autem conſiderare quod ſit regis, & principis officium, & qualem oporteat eſſe principem, his quæ in ſuperioribus ſcripſimus quibuſdã additis, & quia ea quæ ſunt ſecundum artem imitantur ea quæ ſunt ſm naturam, ex quibus accipimus, vt ſecundum rõnem operari poſsimus, optimum vi Regis & Principis officium à forma naturalis regiminis aſſumere. Inuenitur autem, ait Thomas, in rerum natura regimen vniuerſale & particulare, vniuerſale quidem ſm quod omnia ſub Dei regimine cõtinentur, qui ſua prouidentia cuncta gubernat. Particulare aũt regimẽ diuino quidem regimini maximè ſimile eſt, qđ inuenitur in hoĩe qui ob hoc minor mundus appellatur, quia in eo vniuerſalis regiminis forma inuenitur, nam ſicut vniuerſa creatura, corpora & omnes ſpirituales virtutes ſub diuino regimine cõtinent, ſic & corporis membra, & cæteræ virtutes animæ à rõne reguntur, & ſic quodãmodo ſe habet ratio in homine vt Deus mũdo.

Hoc igitur officium princeps ſe ſuſcepiſſe cognoſcat, vt ſit in regno ſicut anima in corpore, & ſicut Deus in mundo. quæ ſi diligenter conſideret, ex altero Iuſtitię zelus in eo attenditur, dum conſiderat, ad hoc ſe poſitum vt loco Dei iudicium in regimine ſibi credito exerceat, ex altero verò manſuetudinis & clementię lenitatẽ aſſequitur, dum ſuo regimini ſubditos, vt ꝓpria mẽbra reputat.

Et ſi inſtitutioni ciuitatis opera detur, ꝓuidere oportet quis locus ſit ſacris, quis iuri reddẽdo, quis ſingulis artificibus deputandus, vlterius autem oportet hoĩes qui locis congruis, ſecundum officia ſua, deputãdi ſunt, Demũ prouidendum vt ſingulis neceſſaria ſuppetant, ſm cuiuſque conſtitutionem, & ſtatum, aliter ciuitas conſiſtere non poſſet. Deinde per legem diuinam edoctus princeps

60 De ordine boni principis.

† prouidere debet, qualiter multitudo ſibi commiſſa bene viuat: quod quidem ſtudium in tria diuiditur, vt in ſubiecta multitudine bonam vitam inſtituat, Inde vt inſtitutam conſeruet, demum vt cõſeruatam ad meliora promoueat. Circa quæ principi triplex imminet cura, prima quidẽ de ſucceſsione & ſubſtitutione illorum qui diuerſis officijs pręſunt, vt quemadmodum per diuinum regimen in rebus corruptibilibus quę ſemper eædem durare non poſſunt, prouiſum eſt vt per generationem alia in locum aliorum ſuccedant, vt vel ſic conſeruetur integritas vniuerſi, Ita per regis ſtudium cõſeruetur ſubiectæ multitudini bonũ dũ ſollicitè & prudẽter curat qualiter alij in deficientium locum ſuccedant, Deinde vt legibus & præceptis præmijs & pœnis hoĩes ſibi ſubditos ab iniquitate coerceat, & ad opera virtutum ſapiẽtia inducat, exẽplum à Deo accipiens qui hominibus legem dedit, obſeruantibus quidem mercedẽ, tranſgredientibus pœnam retribuẽs. Tertio principi cura imminet, vt multitudo ſibi ſubiecta contra hoſtes tuta reddatur. nihil.n. prodeſt interiora vitare pericula, ſi ab exterioribus defendi nõ poſſet. Pacis igitur tpe prudens & ſapiens princeps morum iniquitati bonis legibus occurrat, malas tollat, & deprauatas corrigat, rõnes exquirat, quibus populũ quàm minimum grauet, quibus ditionem ſuam latrocinijs maleficijsq; liberet, & malis hominibus purget, quibusq; eam meliorem efficiat, non faſtum & ſuperbiam oſtẽdat, ſed quæ ad reipublicæ commoditatem attineant procuret, quæ parum tuta ſunt cõmuniat, publicis ædificijs ornet, pontibus; templis, ripis, aquæ ductibus, loca peſtilentiæ obnoxia purget, vel ędificiorum mutatione, aut deſiccatis paludibus, fluuios incommode fluentes, aliò deriuet, flumina ad publicam vtilitatem vel arceat, vel admittat, & nauigabilia bonorum principum exẽplo faciat, ſubditos magis virtute & moribus, æſtimet q̃ cenſu. Auguſtus vrbẽ pro maieſtate Imperij excoluit, adeo vt iure ſit gloriatus (vt Suetonius ait) marmoream ſe relinquere, q̃ latericiam accepiſſet.

61 Principum proprium eſt inſtituere ciuitates & oppida, ad gloriam conſequendam, eligẽdo loca tẽperata.

† Et quẽadmodum Vegetius ait, maiorem gloriam aſſequi principes non potuere, quã nouas Ciuitates fundando, aut ab alijs conditas ampliando in ſuum nomen transferre. Si igitur facultas id faciendi concederetur in electione regionis maxima eſſet adhibenda cura, vt ol nociuo libera & cõmoditatibus refertiſsima quoad fieri poſſet haberetur, in primis cœlum ne habitãtes graue & infeſtum haberent. oĩ diligentia pęnitus ꝓcauebant, prudenti id quidem & maximè neceſſario conſilio, nam terram atq; aq̃ ſi quid habeant in ſeuitij, arte & ingenio corrigi poſſe non negant. Cœlum verò nulla ingenij ope nullaq; hominum manu ſatis poſſe emendari aſſeuerant, & oĩno ſpiritus anhelitus quo vno maximè vitam ali, ſeruariq; ſentimus, mirificè ad ſalutem confert, ſi erit puriſsimus; tum & q̃tam habeat cœlum in gignẽdis, producendis, alendis, ſeruandisq; rebus vim, quis eſt quẽ id fugiat? eum & præſtatiori ingenio eos intelligas hoĩes, qui cœlo fruantur puriores, q̃ eos qui craſſo & madenti, quæ vna res potiſsimum effeciſſe creditur, vt Athenienſes acumine ingenij multo præſtiterint Thebanis. Ex temperie regionis habitatores multa cõmoda cõſequuntur. In primis incolumitatem corporis, & longitudinem vitæ, quũ enim ſanitas in quadam tẽperie humorum conſiſtat, in loco temperato conſeruabitur ſanitas, ſimile.n. ſuo ſimili conſeruatur; ſi aũt fuerit exceſſus caloris, vel frigoris, neceſſe eſt ſm qualitatem aeris, quod qualitas corporis immutetur, vnde naturali quadam induſtria animalia quædam tpe frigido ad calida loca ſe transferunt, rurſus tempore calido frigida repetendo, vt ex cõtraria diſpoſitione loci temporis conſequantur temperiem.

Poſt electionem autẽ regionis oportet † Ciuitati conſtituendæ locum idoneum eligere, in quo vt diximus in primis aeris ſalubritas requirenda vr, conſeruationi.n. ciuili pręiacet naturalis vita; quæ per ſalubritatem aeris ſeruatur illęſa, locus aũt ſaluberrim⁹ erit, vt Vegetius inqt, excelſus, non nebuloſus, non pruinoſus, regionesq; cœli ſpectans, neq; æſtuoſas, neq; frigidas, nequaq; paludibus vicinas, eminentia quidem loci ſolet ad ſalubritatem aeris conferre, quia locus eminens vẽtorum perflationibus patet, quibus redditur aer pur⁹, vapores ẽt qui virtute radij ſolaris reſoluuntur à terra; & ab aquis multiplicãtur magis in vallibus & in locis demiſsis q̃ in altis in quibus aer ſubtilior inuenitur. Huius autem aeris ſubtilitas quę plurimum ad liberam & ſinceram reſpirationem valet, per nebulas impeditur, & pruinas quæ ſolẽt in locis humidis abundare, vnde huiuſcemodi loca ſalubritati contraria inuenirentur, & quia loca paludoſa humiditate abundãt, oportet locum conſtituendæ vrbi electum à paludibus eſſe remotum. Quum.n. auræ matutinæ ſole oriente peruenient, & à paludibus ortæ nebulæ eis adiungentur flatus animalium paluſtrium venenatorũ cum nebulis mixtos ſpargent, & locum facient peſtilentem. oportet etiam locum vrbi deſtinatum ad calorẽ & frigus temperatè diſpoſi-

ſponi,ſecundum aſpectus ad cœli diuerſas plagas,ſi enim mœnia m ximè prope mare conſtituta ad meridiem ſpectabunt ſalubria non erunt, huiuſcemodi.n.loca mane quidem frigida erunt,quia non reſpiciuntur à ſole, Meridie verò feruentia propter ſolis aſpectum,quæ aût ad occaſum ſpectant orto ſole tepeſcunt,vel ét frigeſcunt,Meridie calent,veſpere feruent propter caloris continuationem ad ſolis aſpectum, ſi verò ad orientem ſpectabunt, mane quidem propter ſolis directam oppoſitionem temperatè caleſcēt, nec multum in Meridie calor augebitur ſole locum directè minimè ſpectante,veſpere verò totaliter radijs ſolis auerſis frigeſcent: eademq; vel ſimilis temperies erit ſi ad Aquilonem locus reſpiciat, vrbis oppoſitum eſt,qui Meridie reſpiciente dictum eſt,Poſſumus autem experimento cognoſcere (vt inquit Thomas) quod in maiorem calorem minus ſalubriter aliquis transmittatur,quę.n.à frigidis locis corpora traduntur in calida,durare non poſſunt,ſed diſſoluuntur quia calor ſugendo vaporem naturales virtutes diſſoluit, vnde ét in ſalubribus locis corpora æſtate infirma reddūtur.Quia verò ad corporum ſanitatem conuenientium ciborum vſus requiritur, in hoc conſerre oportet de loci ſalubritate qui cōſtituendæ vrbi eligitur,vt ex conditione ciborum diſcernatur,qui naſcantur in terra: quod quidē explorare ſolebāt antiqui, ex animalibus ibi nutritis, quum.n.hominibus alijsq; animalibus cōe ſit,vti ad nutrimētum his quæ naſcuntur in terra, conſequēs eſt vt ſi occiſorum animaliū viſcera bene valentia inueniuntur, homines etiam in eodem loco ſalubrius nutriri poſſe,at ſi animalium occiſorum membra morbida ſunt rationabilius accipi pōt iuxta Demetrij & Platonis vetus inſtitutū, nec hominibus illius loci habitationem ſalubrem fore.

63 De ſalubritate aquæ in ciuitate neceſſaria

Sicut autem aer temperatus,† ita ſalubris aqua eſt requirenda. ex his.n.maximè dependet ſanitas corporum, quę ſæpius in vſum hominum aſſumūtur,& de aere quidem manifeſtum eſt, quod quotidie ipſum aſpirādo intro attrahimus ad vitalia vſq;, vnde principaliter eius ſalubritas ad incolumitatem corporum cōfert. Ac interea quæ per modum nutrimenti aſſumuntur, aqua eſt,qua ſæpiſsimè vtimur, tam in potu quam in cibo, Ideo nihil eſt præter aeris puritatem magis pertinens ad loci ſanitatem ꝙ aquarum, ſalubritas: aquam aût eſſe optimam refert ut limpida,perlucida,& tenuis ſit, quæ in candidum linteum infuſa non commacularit,quæ feruefacta fecem non dimiſerit, quæ Muſcoſum Alueum quo perfluat & præſertim ſaxa coinquinata non reddiderit. Addunt aꝗ percommodam eſſe in qua legumina decocta bene miteſcant, aeris verò loci & aquarū ſalubritas cōſiderari pōt, ſi cōmorantium facies bene coloratę appareant,robuſta corpora,& diſpoſita membra,ſi pueri multi & viuaces, ſi ſenes multi reperiantur ibidem: ecōtrario ſi facies hominū deformes appareant,debilia corpora, exinanita membra,vel morbida,ſi claudi & tortuoſi multi naſcantur, ſi pauci & morbidi pueri,& adhuc pauciores ſenes,dubitari nō pōt, id cœli aeriſq; vi ac vitio,aut occultiore aliqua deprauatæ naturæ cauſa fieri, & locum eſſe mortiferum.

64 De copia rerum ad ciuitatem neceſſaria & quis modus copiæ magis conducat.

Oportet † autem vt locus conſtituendæ vrbi electus non ſolum talis ſit, qui ſalubritate habitatores cōſeruet, ſed vbertate ad victum ſufficiat:impoſsibile.n.eſt hoīum multitudinē habitare,vbi victus copia non ſuppetit,Duo tū ſunt modi quibus ciuitati pōt rerum affluentia ſuppetere, vnus propter fertilitatem regionis omnia abundè producentis quæ humanæ vitæ requirit neceſsitas, alius aût per negotiationis & mercaturæ vſum,quo mediante neceſſaria vitæ diuerſis ex partibus adducantur. Primus aût modus conuenientior eſſe manifeſtè cōuincitur. tanto.n.aliquid dignius eſt,quanto per ſe ſufficientius inuenitur,quia qđ alio indiget,deficiens eſſe liquet, ſufficientiam autem plenius poſsidet Ciuitas cui circumiacēs regio ſufficiens eſt ad neceſſaria vitæ,quàm illa quę indiget ab alijs ꝑ negotiationem accipere: dignior eſt.n.ciuitas, ſi rerum abundantia ex proprio territorio fruatur,quam ſi per mercatores abundet, quum hoc ſit etiam ſecurius propter bellorum euentus,& diuerſa bellorum diſcrimina, quibus cōmeatus deportatio faciliter impediri pōt, cuius defectu opprimeretur ciuitas. Eſt etiā hoc ad conuerſationem ciuilem vtilius, nam ciuitas quæ ad ſui ſubſtātiam mercatorum multitudine indiget, extraneorum conuictum ſuſtineat oportet,extraneorum autem cōuerſatio ciuium mores,vt inquit Philoſophus, plurimū corrumpit,neceſſe etenim eſt vt extranei alijs legibus, & conſuetudinibus enutriti, in multis à ciuium moribus diſcrepent,ſicq; dum ad ſimilia agenda prouocātur ciues, perturbatur ciuilis cōuerſàtio. Hinc Cicero in orationibus ait Carthaginenſes fraudulentes & mendaces, nō genere ſed natura loci fuiſſe,qui ꝑpter portus ſuos multis & varijs mercatorum & aduenarum ſermonibus ad ſtudium fallendi ſtudio quæſtus vocabantur.

Prętereà ſi ciues ipſi mercaturę dediti fuerint,pluribus vitijs pādirur aditus: quum.n.negotiatorum ſtudium ad lucrum maximè tendat,per negotiationis vſum in cordibus ciuium accenditur,ex quo conuenit in ciuitate omnia fieri venalia, & fide ſubtracta locus fraudibus aperit, & contempto bono publico, quiſq; proprio commodo deſeruiet,virtutiſq; deficiet ſtudium, dum honor virtutis præmium omnibus defertur, vnde in tali ciuitate neceſſe erit,conuerſationem ciuilem corrumpi, eſt.n.negotiationis vſus militari plurimum cōtrarius, negotiatores enim dum vmbram colunt,laboribus parcunt,& dū fruuntur delitijs molleſcunt animo, redduntur q; corpora debiliora & ad labores militares inepta,ex quo militibus per ius ciuile negotiatio interdicta eſt. Deniq; ciuitas illa pacifica màgis eſſe ſolet etiam, cuius populus rarius congregatur,& minus intra vrbis męnia reſidet, ex frequenti enim hominum concurſu litibus datur occaſio, & ſeditionibus miniſtratur materia,vnde ſm Philoſophum vtilius eſt extra ciuitatem populum exerceri,quàm intra ciuitatis męnia iugiter commorari. Si autem ciuitas ſit negotiationibus dedita,oportet intra vrbem ciues reſidere, ibiq; mercaturam exercere.Eſt igitur vtilius ciuitati, eorum quę ad proprium victum ſpectant,ex proprijs agris copiam ſuppetere, quàm quod ciuitas negotiationi penitus ſit expoſita, negotiatores tamen à ciuitate excludi omnino non oportet,quia haud facile locus inueniri poteſt,qui ſic vitæ oībus neceſſarijs abundet,vt quibuſdam aliunde allatis non indigeat.Et eorum quæ eodem in loco ſuperabūdant,redderetur pariter multis damnoſa copia ſi à mercatoribus ad alia loca transferri non poſſent. oportet igit perfectā ciuitatē mercatorib' moderatē vti.

65 De amœnitate ciuitatis & locorum.

Eſt etiam † conſtruendis vrbibus eligendus locus qui amœnitate habitationis delectet, non.n.facilè deſeritur locus amœnus,nec ad locum illum cōiter confluit habitantium multitudo,cui deeſt amenitas,eò ꝙ hominis vita abſq; amęnitate diu durare non poſsit,ad hanc autem amęnitatem pertinet, ꝙ ſit locus camporum planicie diſtentus,arborum,ferarum,montium propinquitate conſpicuus,nemoribus gratus,& aquis irriguus:verum, quia amęnitas nimia homines ad delitias allicit, quod ciuitati plurimum nocet, ea moderate vti oportet, homines.n. delitijs vacantes, ſenſu primum hebetantur:earum enim ſuauitas ſenſibus animum immergit,ita vt in rebus delectabilibus liberum iudicium habere nō poſsint, Deinde ſuperfluæ delectationes ab honeſtate,virtuteq; diſcedere ſæpe cogunt: nihil.n.magis perducit ad immoderatum augmentum per quod medium virtutis corrumpitur, ꝙ delectatio,tū quia natura delectationis auida eſt, & delectatione leui ſumpta in turpium delectationum illecebras præcipitatur, ſicut ligna ſicca ꝑ ruo accenduntur igne,tum etiam quia delectatio nō ſatiat appetitum,ſed guſtata ſitim ſui magis inducit: vnde ad virtutis officiū pertinet homines à delectationibus ſuperfluis abſtinere, eo.n.pacto facilius ad medium virtutis peruenitur. mol-

leſcunt etiam animo delitijs dediti, & ad ardua attentan-
da, tolerandoſq; labores, & contemnenda pericula timidi
redduntur: Demum delicijs immerſi pigreſcunt, & nego-
tijs ſtudijſq; neceſſarijs intermiſsis, curam delitijs ſolum
adhibent, ad paupertatemq; reducti dum conſuetis volu-
ptatibus indulgere nequeunt, furtis rapiniſque ſe expo-
nunt, quò voluptates ſuas explere valeant.

Eſt igitur ciuitati damnoſum, vel ex loci diſpoſitione,
vel ex quibuſque alijs rebus deliciarũ ſuperfluitate abun-
dare: opportunũ eſt ergo in cõuerſatione humana quaſi
condimenti loco, parum delectationis habere, vt animus
hominum recreetur. Prætereà ſi id quod ad finem eſt,
quæritur vt finis, naturæ ordo tollitur & deſtruitur, vt ſi
faber malleum propter ſeipſum quærit, aut carpentarius
ſerram, vel medicinam medicus, quę ad debitos ipſorum
ordinantur fines. In ciuitate autem ſibi regiminis com-
miſsi finis quem Rex vel princeps intendere debet, eſt ſe-
cundum virtutem viuere. Cæteris verò quilibet vti debet
ſicut his quæ ſunt ad finem attingendum, ſed hoc ideò
contingit in his qui delectationibus ſuperfluè innituntur,
quum huiuſcemodi voluptates ad iam dictum finem mi
nimè ordinentur immò vt finis quæri videntur.

Agendum nunc eſt de quibuſdam quæ ad principẽ in
relatione ad ſubditos pertinẽt, vnde regimen placidè gu-
66 Non eſt abſonum in ſpecie tangere quæ in genere dicta ſunt
bernetur, & licet in ſuperioribus † aliqualiter in genere
tactum ſit, in ſpecie tractandum eſt, ad maiorem decla-
rationem eorum, quæ per principem agenda ſunt, † Pri-
67 Expedit principem diuitijs abundare.
mum quidem vt ſingulis regiminis partibus naturalibus
abundet diuitijs, quas ſic Ariſt. vocat, vel quia naturalia
ſunt, ſeu quia hõ ipſis naturaliter indiget, vt ſunt campi,
vineæ, olìueta, paſcua, ſyluæ ceduæ, nemora, viuaria diuer
ſorum animalium & auium, armentaq; & greges, Hinc
Salomon oſtendens ſui regiminis magnificentiam, ędifi-
caui inquit mihi domos, plantaui vineas, feci hortos &
pòmaria quæ conſeui cuncti generis arboribus & ad irri
gandum hortos ſyluam lignorum germinantium piſci-
nas extruxi. Cuius quidẽ generis rõ multipliciter aſsigna-
ri põt, vna ſumitur ex parte vſus ipſius rei, qui delectabi-
lior quidem in re propria, q̃ in aliena videtur eſſe, ſecũda
ſumitur ex parte miniſtrorum principis.ſi.n. ad ſubditos
& vicinos pro neceſſarijs vitæ principis recurrere ipſos
oporteat, oppreſsionibus præſtatur cã, & in ſubditis ſcan
dala generantur, vel ex eorum commertio, in quo, aut lę-
dit auaritia quæ ementem, vendentemùe comitatur, vel
fraus conturbat. Tertia rõ ex parte rerũ venalium accipi
tur, quæ vt in pluribus nõ carent ſophiſmate, vñ tantæ nõ
ſunt ad nutriendum efficaciæ, quemadmodum propria,
ideò in prouerbijs ait Salomõ. aquam ciſternæ tuæ bibe,
Sunt etiam propria ad victum pertinentia maioris ad ſu-
mendũ ſecuritatis, Et hoc exigit principis magnificẽtia,
vt tranſeuntibus largius promptiusq; præbeantur, quod
fit ſi prædictis abundent principes. Rurſus quia Natura
ex opere ſuo delectatur, dum conſiderat nouũ continuè
procedendi modum in actibus ſuis, ſiue in viuendo, ſiue
in generando, ſiue in parturiendo, ex quibus in dominis
admiratio cõſurgit, & inde delectatio. Quod autem edu-
68 De educatione.
catio delectationis ſit cauſa † probat Pharaonis filia quæ
Moyſem nutriri fecit, quem poſtea in filium adoptauit.

69 De equitatu principis.
Debẽt præterea † equitatu ornati eſſe principes ad de-
corem, & pro defenſione contra hoſtes, aptiores enim ex
peditioreſq; redduntur ſi equitia eorumq; armenta ha-
beant, quemadmodum de Salomone rege ſcribitur.

70 Theſaurũ principi neceſſarium eſſe.
Neceſſaria pariter ſunt principi † aurum, argẽtum, &c.
metalla, ſine quibus opportunè regere & bene imperare
non poſſunt. Eſt.n. (vt Philoſophus ait) nummus futuræ
neceſsitatis quaſi fideiuſſor, principẽ igitur pecunijs abũ-
dare oportet, quò poſsit, in neceſsitatibus ſibi prouidere,
& ſubditis ſuccurrere, ad populum.n. ſic ſe habere Prin-
ceps debet, vt ad oues paſtor, & ad filios pater. Quamob-
rem ex ærario publico frumentum in terra Aegypti emit
Pharao, quod ingruenti fame, ſecundum Ioſephi prudẽ-
tiam ne periret populus diſtribuiſſe legitur, ærarium.n.
principis ſtomacho comparatur, vt ſicut in ſtomacho re
cipitur & ad membra diffunditur cibus, ita principis ęra
rium pecunijs repletum iuxta neceſsitatem in ſubditos
diffundi debet. Turpè eſt ẽt, & dignitati principis mini-
mè cõſentaneum, à ſubditis mutuum pro neceſsitatibus
ſumere. Ad hæc quum pecunia ſit neruus belli, oportet
ærarium principis plenum eſſe pro ſtipendijs militũ, pro
conſtituendiſq; vel firmandis contra hoſtes pręſidijs. Sũt
igitur q̃ præſcripſimus neceſſaria principi, non ad oſten-
tationem, fauſtumùe, ſed ad ſui ſuorumq; ſuſtentationẽ.

Neceſsitate quoq; vrgetur Princeps † vt neceſſarios mi 71 De miniſtris principis.
niſtros habeat, qui ad regiminis ſunt complementum,
ſine quibus dominium ſubſiſtere nequit, & per quos pro
perſonarum gradu exercentur officia, diſtribuuntur ope
ra, & neceſſaria adminiſtrantur, quod ſi benigni & fide-
les contigerint acceptiſsimi principi eſſe debent, dicente 72 De crebra iudicum mutatione & ignotorum [illegible] ne euitãdo.
Salomone ſicut anima tua tibi ſit fidelis ſeruus. Hinc eſt
Claudiani illud.

Vt fortes in marte viros † animiſque paratos,
Sic iuſtos in pace legis, Longumque tueris
Electos, crebris, nec ſuccedentibus vrges
Iudicibus, Notis regimur, fruimurque quietis. 73 De periculoſa pauperis ad magiſtratum aſſumptione.

Eſt etiam Reipu. periculoſum † ad magiſtratum paupe-
rem aſſumi, impoſsibile.n. eſt teſte Ariſt. egentem bene,
legitimeq; publicis poſſe vacare negotijs, nam propter ne
ceſsitatem inhiat lucris, & à veritate diſcedit, nec ſibi ipſi
vacare poteſt, neq;, iuxta Saluſtij ſententiam, in conſulen
do animum liberum habere. Sed hoc cõceſſo, materia da
tur, vt homines amatores ſint pecuniarũ quoquo modo,
ſecundum philoſophum, quum natura humana honoris
ſemper ſit appetitiua, ad quod ipſe Philo. plura adducit,
comparãs oligarchiam ad ariſtocratiam, nam ſecundũ
Philoſo. eligitur diues, prout aſſumitur ſemper virtute pre-
ditus & inſignis, ſiue ergo pauper, ſiue diues, modo virtu
te ornatus ſit, in vera politia aſſumendus eſt. Hinc apud
Romanos virtus ipſa peruicit, ne in vllo genere homi-
num inhonorata eſſet, diuitis tamen ad magiſtratum,
(vt ait Thomas) aſſumptio, minus periculoſa eſt, quia
humanæ vitæ ſibi adſunt inſtrumenta, quibus officium
ſuum ſalua iuſtitia ſubditorum honeſte exequi poteſt.

De numiſmate agendum nunc eſt, † in cuius vſu re- 74
gulatur hominis vita, & in regimine boni principis duabus De moneta & cura circa illam per principem habẽda.
de cauſis pręcipuè neceſſarium eſt, vnam ex parte princi-
pis accipimus, ex parte populi ſubditi alteram, numiſma
enim ornamentum eſt regis, regni, cuiuſlibet regiminis
per repreſentationem imaginis principis videlicet, nec
alia in re tanta poteſt eſſe eius memoriæ claritas, quum
p manus hominum, nihil quod ad principem pertineat
tantum tranſeat, frequenterq; verſetur, quãtum pecunia.
Deinde moneta rerum venalium regula eſt, & menſura,
eiuſq; excellentia adeo relucet, vt imago principis in nũ-
mo, ſit hominum regula in commertijs, vnde moneta di
citur mentẽ monens, ne inter homines cõmittatur fraus,
quum debita ſit menſura. Iccirco modeſtus eſſe debet
Princeps in cudendo, mutandoq; quum in detrimẽtum
populi id cadat, ex quo menſura rerum eſt, vnde tantum
eſt monetam mutare, quãtum ſtateram aliudue pondus,
hoc aũt quãtum Deo diſpliceat in libro Prouerbiorũ cla
rè demonſtratur. Ex parte autem populi neceſſarium eſt
numiſma, tum quia in commutationibus magis eſt expe
dita menſura, & inter populares certior, multi.n. ſunt, qui
alias ignorant monetas ſicq; facile principes decipi poſ-
ſent, quod eſt cõtra formam regalis regiminis. quamob-
rem temporibus Cæſaris in toto terrarum orbe numiſ-
ma vnum erat, hinc contra phariſeos prolato numiſma-
te Cæſaris imaginem profitente, reſpondit Chriſtus, red-
dite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. &
quum multis modis populos in hac re crudeliter impli-
cari quotidie videamus, operæpretium erit ſi curam dili-
gentiamq; huiuſcemodi in negotio adhibueris, non tm̃

circa

circa pecunias ſub tuo nomine cudẽdas, iuxta inclitę domus tuæ inſtitutum, verum etiã circa forenſes & exteras quæ in ditionẽ tuam expendendę importantur, ne Reſp. aliquid detrimẽti accipiat prouidẽdo. Huiuſce rei populi Rom. pcipua cura fuit, iõ ꝗuis belli punici tpe argenti ærisq; rõ nũmaria, opibus Romanorũ acciſis imminuta fuiſſet, bello finito ſtatĩ ĩ priſtinũ, vt Feſt⁹ auctor ẽ, redijt.

75 *De correctione & reformatione abuſuũ.* Quęcunq; igitur in pernitiem publicam, † aut ex mala conſuetudine, licentiaue bellorum, aut ẽt pacis indulgentia introducta reperies, corrige & reforma, ẽt diui Adriani exẽplo, qui edictum ſuum qđ ſub occaſione viceſimæ fiſco præſtandæ bellorum temporibus introductum fuerat, pace ſuccedente ſuſtulit, necnon Octauij Ceſaris, quẽ præcipuò ſtudio diligentiq; cura circa correctionem & reformationem abuſuum intẽtum ſollicitumq; fuiſſe hiſtorici referunt. Vnde ẽt Senatorum affluentem numerũ deformi & incondita turba, erant.n.ſupra mille (vt Suetonius teſtatur) & quidam indigniſsimi, & poſt mortem Cæſaris per gratiam & præmium allecti, ad modum priſtinum & ſplendorem redegit. Imitandi.n.ſunt prudẽtes medici, qui leues morbos, leuiter curant, in periculoſis egritudinibus amaras & aſperas adhibent medicinas, abſcindendum eſt oẽ, quod Chriſti nocet Eccleſiæ, quodq; publicæ vtilitati, ac honeſtati aduerſatur, oẽs abuſus reſecandi ſunt, meſſem magnam inueniens, dum.n. principes inter ſe belligerãt (vt Plautinè loquar) mores interim mali quaſi herba irrigua vberrimè ſuccreuerunt. Quod igĩ per opportunitatẽ & occaſionem malorum tẽporum perperam, per gratiam, aut vrgente neceſsitate introductum fuerit, id melioribus tẽporibus ſuccedentibus, aut ſublata exigendi neceſsitate tollas, & populis ſuperiorum temporũ dãna, quoad fieri poſsit reſarcire cures, quę ſi opere cõpleueris, placatus cęleſtis rex, qui nõ deſerit niſi deſeratur, inclytã domum tuã iuuare, conſeruareq; nõ deſinet.

76 *De ponderibus, & menſuris ad bonum regimen neceſſaria.* Tractemus nunc † de ponderibus & menſuris quæ ad cuiuſlibet dominij regimẽ conſeruandũ neceſſaria ſunt, quemadmodum & nummiſma, eis.n. tributa ſoluuntur, lites diminuuntur, in emptionibusq; ac vẽditionibus fidelitas ſeruatur, quinimò magis imitantur actionem naturalẽ ꝗ nummiſma, vt.n. ſcriptura ait. Deus omnia diſponit in numero, pondere, & menſura, ſi igitur creaturę omnes, tribus his limitibus terminantur, pondus, & menſura à natura magis originem videntur trahere ꝗ nummiſmata, ideòque neceſſaria magis ſunt.

77 *De eleemoſyna & eleemoſynarum præfectis quos eleemoſynarios nuncupant.* Eſt & aliud † quod ab bonum cuiuſlibet principis regimen pertinet, vt ex communi ærario deputetur p principem qui neceſsitatibus pauperum, pupillorumq; & viduarum preſit, quiq; aduenis & peregrinis aſsiſtat, ſi.n. natura vt ait Philoſophus, in neceſſarijs non deeſt, minus & ars quæ naturam imitatur. Inter omnes aũt artes viuendi & regendi ars ſuperior eſt & amplior, vt in Tuſc. quæſtionibus ſcribit Cice. reges ergo & principes indigentibus deeſſe non debent. Præterea Dei vices in terris gerũt, quum per eos mundum gubernet Deus, ſicut per cauſas ſecundas, ſed curam pauperum præcipue Deus habet, ſic circa indigentem agens, vt pater erga impotentes filios quorum diligentior ſolicitudo propter maiorem neceſſitatem habenda eſt, ſunt igitur principes ſicut vices Dei in terris gerentes, ad ſupplendum defectum pauperum debitores. Hinc ad Alex. inquit Ariſt. debilium, miſerabiliumq; perſonarum neceſsitatem inquire, Indigentibus ſubueni, & neceſſaria ad victum ſubditorum tuorum indigentiæ tẽporibus theſaurıza, vt cum ſterilitatis famiſque venerit annus, tuis ſubuenire valeas, & tunc ſciẽt oẽs oculos tuos procul videre, propter quod clementiã mirabuntur tuam, & ab oſtenſione eiuſdem maieſtatis cauebunt, vnde ab hiſtoricis merito laudatur Iul. Cæſaris in-

78 *Succurrendum eſt populo in neceſsitatib. ſuis.* duſtria, qui bellis germanicis intentus ne populus fame laborare, † Romã reuerſus ad conquirendum frumentum neceſsitatibus populi ſuccurſurum, nauigia per frugiferas inſulas ſedulaintentione diſperſerit, nec minus Auguſti Cæſaris qui frumentum in annonæ difficultatibus leuiſsimo pretio, interdum nullo, viritim populo diſtribuit, horum exẽpla, & inclitæ domus tuæ inſtitutum amplectere, nam (vt Pli. ait.) honeſtiſsimum eſt † maio- 79

rum veſtigia ſequi, ſi modo recto itinere præceſſerunt; *Conſiliorum expediat veſtigia ſeq.* pauperum igitur & populi neceſsitatibus ſuccurre, & adiuuando præueni, ſic iuxta tui nominis etymologiam, † eris nobis Emanuel in terris, i. nobiſcum Deus, ſic & eris 80 *Emanuel id eſt nobiſcum Deus.* verè nobis Philibertus. i. † erga ſubditos tuos abundans amor. Et quibus inſignitus es nominibus, conſequentia rebus erunt. Socra. & Pla. veri Philoſophi † magiſtratus, 81 *Philibert⁹ hoc eſt amor abundans.* & officiales in ſua politia conſtitutos perpetuos eſſe voluerunt imitantes naturam, quæ immutabilis fere eſt. Itẽ quia experientia facit artẽ, & inexperientia caſum, ſcientia rei militaris audaciam nutrit. Nemo.n. facere metuit, 82 *Verum expediat rectores & magiſtrat. perpetuos eſſe.* quæ ſe bene didiciſſe confidit. Ex quibus liquet, ꝙ ſi fiat mutatio magiſtratuum interdũ inexpertus aſſumitur, ex quo multi contingunt in politia errores, metuendum ẽt eſt, ne noui magiſtratus plus damni pauperibus illaturi ſint ꝗ qui iam longo tpe regentes pleni ſint, vacui autem & cupidi de nouo eligendi, hos habendi neceſsitas premit. vnde Tiber. Cæſar magiſtratus diu perſeuerare patiebatur. Quapropter vt Ioſephus de bello iudaico ait, p duos præſides Gratum videlicet & Pilatum recta gubernataq; ſub illo Iudęa fuit. Hinc eſt illud Claudiani in laudẽ Honorij. Crebris nec ſuccedentibus vrges Iudicibus. Sed Romani poſt regum expulſionẽ, conſules ſtatuerũt, vt nec inſolens diu maneret magiſtratus, & moderator cito ſuccurreret, mutare.n. aliqn dignitatem, & magiſtratus perſonis idoneis diſtribuere in ciuitate & quacunq; politia maioris pacis cã eſt. Interdumq; contingit perſonam ad dignitatem aſſumptam in gradu ſuo virum eſſe virtute inſignem, ſed poſt reprobis accedere, & vni magiſtratum dare, cã ſeditionis in multitudine quãdoq; eſt, alij.n. vidẽtes ſe omnino ſtatu carere, ſi viriles & animoſi ſint ad diſcordias ciuium mittuntur, laudabilis eſt igitur politia in qua ſecũdum merita ciuibus viciſsim tribuuntur honores, quod ẽt Philo. magis laudat modo tamẽ eligatur expertus, probus, & integer, qui velit, & poſsit bene regere & gubernare, quibus concurrentibus ceſſant quæ Socratẽ & Platonem ad faciendũ contrarium mouebãt.

Senatum vero † templis, veteres Romani cogere aſſue- 83

uere, poſteà increbuit mos vt extra vrbẽ haberet Demũ *De curia ſenatoria.* qđ ad maieſtatem resq; agendas præſtabat, propria huic muneri tecta haberi voluere, quibus feſsi ætate patres, neque viæ prolixitate deterrerẽtur, neq; loci incommoditate prohiberentur, quo minus vt conuenirent frequẽtes, & vna diutius adeſſent, idcirco Curiã Senatoriam in vrbe locauere, vt patres ipſi, vti ferme oẽs erant natu maiores, admodũ religioni dediti, ſalũtatis dijs nõ intermiſſa opa à templo ad negotium ſe poſſent opportune transferre. Et ſi qn aut legatos, aut principes exterarũ gentium dari copiã Senat⁹ peterẽt ẽ Rep. reuerẽtiaq; erat locũ habere, vbi sũ dignitate, & hoſpitis & vrbis, pſtolantẽ exciperẽt.

Laudat Cic. & Suet. & Xenophon. Pompe. Auguſtum & Ageſilaum quod ad eos faciles † eſſent aditus, obſeruã- 84

dum eſt.n. precipue principi, vt in adeundo quidem ſe ta- *De aditu ad principem facili præſtādo.* cilem prębeat, contemni in ſe non patiatur. Sic etiã Plin. in laudem Traiani. Nulla in audiẽdo difficultas, nulla in reſpondendo mora, adeunt ſtatim, dimittuntur ſtatim, tãdem principis fores excluſa legatorũ turba nõ obſidet, nihil.n. tam alienum eſt à principe, nec qu aliorum in ſe odium tantopere conciet, quam aſperitas, & ea quę moroſitas dr. Contra vero in oĩ vita maxime laudatur Comitas grauitate temperata, patri præclariſsimisq; maiorib⁹ tuis ac vna re potiſsimum beneuolentiã hominum conciliatam perhibent, circunſpice, Auguſtum ne imitari velis an Traianum, an vero maiores tuos, † Hæ ſunt quidẽ 85

partes regiæ, ſubditorum audire quærelas, omniumq; te *De partibus regijs.* adeũtium negotia decidere, lites cõponere, ac deſiderijs mortalium ſatisfacere ex duabus auribus, Alexan. magni

exempl-

exem plo, vnam accuſatori, reo alteram præbere. Philippum Macedonum regem ex longi ſubſellij (vt Pompon. Ciceroniſq; verbis vtar) iudicatione & mora tędio affe-ctum, dum abiret ab anu paupercula, vt cám ſuam expediret interpellatum, reſpondiſſetq; Rex ocium ſibi non

86 De neceſſaria audientia principis.

eſſe † & clamaſſet anus noli ergo imperare, admiratū Philippum, & cum dicto (vt Apuleiano vtar verbo) redediſſe legimus, & non modo illam ſed alias quoque cás cognouiſſe. Et Veſpaſianus quum graui morbo vexaretur, & tñ lecto decumbens, legationes audiret, amicis admonentibus vt ſibi parceret, inquit, oportet Imperatorem ſtantem mori, hoc eſt in audiendis cauſis, & negotijs componendis, rebuſq; vigilantem, ſtrenuum, & erectum ad extremū vſq; vitæ eſſe oportere. verum ad quid tibi Cęſarum & regum exempla citamus? Audi Hieronymum ſuper Hieremiam dicentem, regum officium eſt proprium iudiciū facere, atq; Iuſtitiam, & liberare de manu calumniátium vi oppreſſos & peregrinos, populiſq; & viduis, qui facili' opprimuntur à potentibus, præbere auxilium. peccatq; princeps ſecundum ſacræ paginæ doctores, ſi querelantibus audientiam non præſtet, honor regis (vt inquit Dauid) iudicium diligit, ideo de ſeipſo ſcriptum eſt, quod iudiciū atq; Iuſtitiam faciebat omni populo. Propterea etiam Salomon ad diſcernendum iudicium, ſapientiam poſtulauit à domino. Quum igitur per ætatem licuerit

87 De horis ſtatutis quas Princep. habere debet ad præſtandam audientiam

princeps inclyte, horas habebis ſtatutas, † quas audiēdis controuerſijs, querelis, & deſiderijs te adeuntium impendas, ne te quęrentes totos dies conterant, dum colloquiū aucupantur tuum, quod & Theodoſium Imperatorem ſolitum facere perhibent, vt die quidem aut exerceretur in armis, aut de ſubditorum negotijs certis horis iuri dicendo decerneret, nocte verò libris incumberet.

88 De vigilantia principis & Rēpublic. gubernantis.

Lucubratio principem decet † & Remp. gubernantes, hinc Traiani, Cato. vticenſis, Bruti, & aliorum laudata vigilantia, vnde eius qui Reip. præſidet triplicem eſſe curam oportet, ne ſubditos labi permittat, vt lapſos in viam reducat, tertiam vt malo affixos & incorrigibiles ita coerceat, vt caſtiget, exterminet, vt eorū pœna reliquos à peccato deterreat, ſic legum latoribus placuit latinis, Græcis, Hebręis. Et quemadmodum ſcribit Homer. turpe eſſe eu cuius tutelæ populi commiſſi ſunt, totam noctem dormire. Nullum mare tempeſtates tam graues & aſsiduas habet, quam regnum Principum, itaq; ſemper vigilandu eſt, ſubiq; prouidendum ſubditos fore pacificos, pudicos, & modeſtos, vt.n. melior eſt medicus, qui morbum excludit, & arcet, quàm qui pharmacis expellit acceptum, ita laudabilius eſt obuiam ire ſceleribus, ac operam dare, ne

89 Laudabilius eſt principem occurrere delictis perpetrandis quā commiſſa punire.

facinora patrentur, quam perpetrata punire. † hinc ſolét iuriſconſulti dicere, melius eſſe intacta iura ſeruare, quam poſt vulnus illatum remedium adhibere: ſapientis eſt inquit etiam in Philippicis Cice. quicquid homini accidere poſsit, id præmeditari, ferendum modicé ſi aduenerit. Sed maioris eſſe oīno conſilij, prouidere nequid tale accidat. Multa tibi debet populus, & tu pariter populo plura debes, Tibi populus cenſum det, debet obſequium; debet honorem, Sed tu viciſsim populo debes bonū, & vigilantem principē & ab oppreſsionibus ſtrenuum defenſorē.

90 Non debet aliquis à sermone principis quē pſa triſtem diſcedere.

Neminem à te triſté diſcedere permittas. † ſic Titum Veſpaſianum ſemper fuiſſe ſolitum facere ſcribunt Hiſtorici; ſummopereque curaſſe ne quem ſine ſpe dimitteret, quin etiam admonitionibus domeſticis quaſi plura polliceretur, q preſtare poſſet, nō oportere inquit quenquam à ſermone principis triſtem diſcedere. Ego tu Princeps optime te hortabor vnum, vt aliud ſtans aliud ſedēs ſentias, nihil eſt.n. quod lumine clariore ꝑfulgeat in principe, q recta fides. ideó inter præcepta Ariſt. ad Alex. præcipuum illud eſt, fidem eſſe ſeruādam. † quoniam omnem

91 De pena in fidem ...

infidelitatem malus conſequitur finis. Quod ſi in fide & fœderibus infringendis boni aliquid eueniat, ipſa tamé ſpecies mali, exemplum reprobū eſt & de genere malorum ſ... atque inquit Ariſtot. per fidem hominum congregationem fieri, & ciuitatum habitationem, virorum cōmunionem, & regum, Imperium per fidem, ac caſtra teneri, ciuitates ſeruari, reges dominari. Siquidem tollas fidem cuncti homines ad ſtatum priſtinum reuertent, brutorum videlicet inſtar. Caue ergo ſubiūgit Philoſophus, fidem fallere. Regni Syriorum deſtructionis cauſa fuit, q Reges iuramentis ad fraudem vtebantur, ad hoiumq; & proximarum ciuitatum deceptionem, fœdera, quę pro ſalute humani generis percuſſa fuerant frangentes, abutebantur iniqui illi iuramentis in ꝑniciem proximorum, ideo iuſtiſsimi iudicis ęquitas eos amplius ſuſtinere nō potuit.

Nec vnquā vt ad Traianum dicebat Plinius, deceptus eſt princeps, niſi qui prius ipſe decepit, nihil hercle turpi' nihil magis in Principe deteſtandum, quam violatæ fidei querela. Tanta eſt quidé fidei vis, vt ét hoſti data ſeruanda ſit, hinc Ageſilaum Regem laudat Xenophon, quod fœderum & conuentionum magnus eſſet obſeruator ét infidis ac mentientibus, quo efficeret, vt græci barbarique audacter ſecum conuenirent. In principe quidem tanq in fonte Iuſtitię cōſtans voluntas debet eſſe, cui ſi ud conuenit quod ſemel locutus eſt Deus, qd ſcripſi ſcripſi. Ideo principes habere debét vnum calamum, & vnam linguá. Scriptum eſt.n. irrita non faciam quæ de labijs meis proceſſerunt. † quæ igitur promittas & cui promittas videto, diligenterq; conſideres, cum quo contrahas, ſed poſtmodum tenaciter contractum obſerua. Iuſtitiæ.n. conſentaneum & conueniens eſt, ét principem obſtringi, tenerīq; ad obſeruantiam contractus ipſius, licet cum ſubdito celebrati. † Quod ſi feceris nihil tibi deerit, ab exteris quæ quæſieris inuenies, ſubditorum verò facultates ad manus habebis. At ſi de facto contrauenięns, fidem non ſeruaueris, hoc lucraberis q non inuenies qui tecum contrahere velit, ſicq; eris omnium exul, qui debes eſſe omnium prę-ſul: quandoq; tamen melius eſt fidem non ſeruare, quam pollicitus ſtare quum res honeſtati puta repugnat, aut publicæ vtilitati reluctatur, vt ſi facinoroſo homini, qui aliter illaqueari non poterat, fides data non ſeruaretur. huiuſcemodi tamen factū aliquo colore palliant principes, Lyſandum imitantes, qui cenſebat vulpis pellem aſſuendam quo leonis non aſſequeretur, nam pueros talis, viros autem iureiurando decipiendos eſſe dicebat. 92

D: obſeruādis contractis quā principis.

93

De pena infidelitatis principum

94

Quomodo accipienda ſunt benefacta que a malis & iniquis aguntur.

† Et quia à malis quædam aliquando bene aguntur, ꝑ principem tenendus eſt modus vt appareat auctoré non diſplicuiſſe factum, quemadmodum ad Traianum plini. ſcribit. hinc Eſchines acerrimus oratorum qui apud conciones Athenienſium floruerunt, in oratione illa ſeria, & criminoſa, qua Timarchum de impudicitia grauiter accuſauit, nobile & illuſtre cōſilium Lacedęmonijs (vt ait Gellius) dediſſe dicitur. Populus inquit Lacedęmonius de ſumma Reip. ſua, quidnam vtile & honeſtum eſſet delibe-rabat. Tum exurgit ſententię dicendę gratia, homo quidam turpitudinis priſtinę vitę defamatiſsimus, ſed lingua tunc atq; facundia nimium quanto præſtabilis, conſiliu quod dederat, quodq; oportere fieri ſuadebat, acceptum ab vniuerſis, & complacitum eſt, futurumq; erat eius ſnia populi decretum. Ibi vnus ex illo principū ordine, quos Lacedęmonij ætatis maieſtatiſq; dignitate, tanq arbitros & magiſtros diſciplinæ publicæ verebātur, commoto iratoque animo exiit, & quænam inquit Lacedęmonij ro, aut quæ tandem ſpe erit vrbem hanc & Remp. ſaluam, inexpugnabilemq, diutius eſſe poſſe, ſi huiuſcemodi anteactæ vitæ hominibus conſiliarijs vtemur? Quod ſi proba iſthæc & honeſta ſnia eſt, quæſo vos nō ſinamus eandem dehoneſtari turpiſsimi Auctoris contagione. Et vbi hoc dixit, elegit virum fortitudine atq; iuſtitia præter alios ꝑſtantem, ſed inopi lingua & infacundum, iuſsitq; eu conſenſu oium illam eandem ſententiam cuiuſmodi poſſet verbis dicere, vt nulla prioris mentione habita, ſcitu atq; decretum populi ex eius vnius nomine fieret, qđ ipſum denuo dixit, atq; ita vt ſuaſerat potentiſsimus ſenex, factum eſt, ſic boni ſnia manſit, turpis auctor mutatus eſt.

95 De munuſculis benigne a principem oblatis ſuſcipiendis. Parua munera † tibi quãdoq; oblata placide, ac benj-
gne veluti magna, bonorum principum exemplo, ſuſci-
pias, animum dantis potius quam rem datam reſpiciens,
etiã Phebo vt Tibullus ait, Gratiſsima dona Ceres tulit,
exigua tñ erant, hinc in Epiſtolis Hieronymus ait, pau-
perculam viduam, quæ in gazophilatium duos denarios
miſit, cunctos ſuperaſſe locupletes in oblatione munerũ
Dei, q̃ non pondere ſui, ſed offerẽtium voluntate pẽſatur.

Adulatores omnium animalium domeſticorum ſecũ-
96 De adulatoribus. dum Taletem Mileſiũ peſsimi ſunt † hi tamen hiſce tem
poribus vel maximè qualibet in Curia regnant, videtes.n.
homines, melius adulatoribus, quàm recta monentibus
ſuccedere, ad nugas ſe conuertunt, & quę placent loquun
tur, creſcentibus nempe flagitijs hominum, creuit & veri
odium, regnum blãditijs ac mendacio datum eſt, adulan
tur ſacrifici, aſſentantur medici, cõſiliarij hand ſatis ami-
cè conſulunt, neq; libere monent, Magiſtratus, proceres
certatim Principis fauorem ambiunt, & ad gratiam fere
ſemper loquunt, qui à ſacroſanctis confeſsionibus Prin-
cipibus ſunt, liberè & audacter vix officio fungũtur ſuo.
Quod ſi facerent hercle meliores forent principes. Ita fit,
vt dum quiſque ſuis commodis ſtudet, publica negligaĩ
vtilitas, hi ſunt qui, vt Terentius ait, ex ſtultis ſolent inſa-
nos facere. A tuo conſpectu Excellentiſsime Princeps, abi
ge & expelle huiuſmodi hominum genus, nã vt Polypus
ad ſpeciem ſubiecti Solis colorem permutat, ita aſſenta-
tores ad voluptatem audientium variãt ſnĩam, laudãs Iu-
ſtitiam, & ipſi etiam laudabunt, ſi id placere audientibus
intelligant, vituperabunt, ſi his apud quos loquuntur in-
iurias eẽ gratas cognouerint, nec ab Aegyptio illo ſophi-
ſta differunt, q̃ & arbor fiebat & aqua & fera, & quicquid
liberet. Traianum alioſq; bonos Princeps cõſpice ad au-
res tuas. Traiano ſcribens dicebat Plin. cum cęteris oĩbus
tũ vel maxime adulationibus obſtructus eſt aditus, ſilent
ergo & quieſcunt, ac poſtquam nõ eſt cui ſuadeatur, qui
ſuadent non ſunt. fugienda eſt penitus adulatio q̃ doctiſ-
ſimi viri vrbium regnorumq; peſtem eſſe dixerunt. Her-
cle ſi in pœnis mali dati rationem conuenit expendere,
plus lędit Rempu. peſtilens principis adulator, quã alius
quiuis criminoſus: vbiq; cuſtodiẽda eſt veritas, quæ licet
ad præſens inſuauis ſit tamen cum fructus eius atq; vtili-
tas apparuerit, non odium pariet, vt ait Poeta, ſed gratiã.
Antigonus vnus ex ſucceſſoribus Alex. q̃ regnauit in Aſia
inter venãdũ mutata veſte, relictis comitibus, apud agre-
ſtes homines errabundus, in vili tugurio pernoctauit, in-
cognitus, Et quum de ſeipſo tanquam de altero percun
ctatus aſtantes, omnia quæ fecerat mala ab eis audiuiſſet
mane quæſitus atq; inuentus, quum veſtem allatã atque
97 Principes raro verũ audiunt. regium ornatum vidiſſet † Date inquit purpuram, quã vt
primum indui, verum de me niſi in hac nocte nunquam
audiui. Mortuo propterea Vario Auguſtus plurimum ſe
dolere profitebatur, quia non eſſet à quo verum audiret.
quamuis qui verum audire vult facilè inuenit à quo au-
diat. Principi igiĩ nihil gratius, nihil charius veritate eſſe
debet, quia ſola eſt veritas principi princeps, cui reſiſtens
Deo reſiſtit, quũ Deus ipſe veritas ſit. vñ à maioribus no-
ſtris ſapientiſsime, vt Pontanus ait, inſtitutũ eſt, vt Euan-
98 Quare euāgeliorum liber principibus oſculandus offeratur. geliorum lib. † quo diuina cõtinetur veritas, ſingulis die
bus principi oſculandus offeratur, quum in re diuina ad-
eſt, vt ex eo colendæ veritatis admonitus, meminerit ſtu-
dioſiſsimum ſe eius eſſe debere, qua ſola inſpecta iudicat
bonus princeps, nec.n. proceſsibus eſt obnoxius qui pro-
ceſſuum nodos ſtringere poteſt & ſoluere, nec vllus eſt (vt
Lactãtius ait) ſuauior animo cibus quam cognitio veri-
tatis. Cuius tanta vis eſt, vt contra omnium ingenia calli-
ditatem, ſolertiam, contraq; fictas hominum inſidias fa-
cile ſemper ſeipſum teſte Cicerone defendat.

99 Quantum mali afferant corrupti principis mores. Mali mores principis non tantum ſibi, ſed omnibus
dãno ſunt, populi enim omnes † & actus & habitus illius
imitari ſtudent. Ita veriſsimum eſt nullos magis Reip. no
cere quam qui exemplo nocent, vnde Cicero in tertio de
legibus, non tantum inquit, mali peccare Principes, quan
quam eſt malum p ſe ipſum malum, q̃um illud, quod p-
multi imitatores principum exiſtunt, ſpargitur in vulgus
quicquid ab ore principis exit, & ſicuti quum benefacit,
plurimorum vitæ, & ſaluti conſulitur, Ita principis error
ad multorum perniciem pertinet, vtq; in corporibus, ſic
in Imperio grauiſsimus eſt morbus qui à capite diffundi-
tur: nutabit, vt ſacri teſtantur Canones, totius familiæ ſtã
tus, quum q̃d in membris quæritur in capite nõ inuenit.
Proinde ſummam curam eum habere oportet, vt ea quæ
facit, & loquitur, virtutem ſapiant, & honeſtatem præ ſe
ferant, ſeq; cogitet velut in ampliſsimo theatro cõſiſtere
totius orbis oculis in ſe vnũ coniectis. nihil ab ipſo plebe
ium aut vulgare expectari, in exemplum rapi, quicquid
dixerit, aut fecerit. Si ſi id ẽt Hiſtriones hẽt ſollicitos, q̃uo
ſuſceptæ fabulæ, q̃uo theatro ſudeant, quãto magis curæ
principibus eſſe debet, vt dignitati ſuæ, & orbis expecta-
tioni reſideant non gubernatur regnum propter ſe, ſed pp
bonam famam: ſi itaq; in aſpectu tantum religioſum ſe
oſtendat, & in operibus ſit malefactor, quum difficile ſit
iniqua principis opera celari, à populoq; ignorari, repro-
babitur à Deo, contemnetur ab oĩbus, actus ſui infamia
notabuntur, diminuetur Imperium, & gloriæ carebit ho-
nore, quid plura? nõ eſt theſaurus, vt ait Philoſophus, qui
bonam famam redimere ſibi poſsit. bonus Princeps, vt
Plutarcho placuit, † viuũ quoddam eſt Dei ſimulacrum, 100 Bonus princeps Dei ſimulacrum, malus vero [illegible].
qui ſimul, & optimus eſt, & potentiſsimus, Cui bonitas
hoc præſtat, vt, oĩbus velit, potentia, & quibus velit, poſsit
quoq; malus autem Princeps, vt quidam dicit, mali dæ-
monis imaginem repræſentat, Cui multum adeſt poten-
tiæ cum ſumma malitia coniunctum, quum ad calami-
tatem humani generis omnia cogitet faciatque.

Protrahatur in medium auaritia † latentium indagatrix 101 De auaritia quæ in principe eſt peſsima.
lucrorum, manifeſtę prędę auidiſsima vorago, nec haben
di fructus ſcit, & cupiditate quęrendi nuſquam. Hicq;
vt plautine loquar, per purgatas des mihi operam auribus
Princeps inclyte. Auaritia priuatorum mala eſt. Principũ
vero longe peſsima, & vitium acerbiſsimum. Catonis apud
Liuium inſignandum verbum eſt, auaritiam & luxuriam om
nia magna Imperia ſubuertiſſe. Recte igitur Claudianus
in laudem Honorij ait. Nec tua priuatus, reſſcunt ærario
dãnis. Et Tyberius Cæſar, vt Sueto. refert, præſidibus one-
102 Boni principis eſt populos non deglubere. randas tributo prouincias ſuadentibus reſcripſit, † boni
paſtoris eſſe, pecus tondere non deglubere, Hinc etiã pu-
chre Saluſt. ait. auaritia pecuniæ ſtudium habet, quam ne
mo ſapiens cõcupiuit, ea quaſi venenis malis imbuta, cor
pus animumque virilem effœminat, ſemperque infinita &
inſatiabilis eſt, neque copia neque inopia minuitur.

103 De contemnendis artibus quæ contra iuſtitiam inuentæ ſunt. Contemnendæ ſunt quæcunq; artes † quę contra Iuſti
tiam pro vtilitate inſtitutæ videntur, quum à ſapientibus
viris diffinitum ſit, nihil vtile eſſe poſſe, qd non idem iu-
ſtum honeſtumq; ſit, quippe habere quæſtui Rempubli-
cam, non mõ turpe, ſed ſceleratum etiam ac nefarium.
Itaq; quod Apollinem edidiſſe oraculo legimus, Spartam
nulla alia re, niſi auaritia perituram, non ſolum Lacedæ-
monijs, ſed oĩbus populis, principibuſq; prædixiſſe vi-
ſiquis priſcorum exquirat annales, & veterum monumẽ-
ta reuoluat, pleraſq; ſeditiones immodicis exactionibus
ortas fuiſſe reperiet, indeq; multorum populorum à ſuis
principib⁹ abalienatos animos, hinc Syracuſanus Hiero
quum pecuniam à ciuibus ſuis exigeret, & tumultuantes
eos videret, mutuo ſe petere, & reſtituturum dixit, volen-
tes itaq; dederunt, & ille perfecto bello reſtituit, & Mar.
Anto. Philoſo. quum ad bellum ærarium exhauſiſſet, ne
extra ordinem prouinciales grauaret, in foro Traiani au-
ctionem Imperialiũ ornamentorum fecit, vendiditq; au-
rea pocula, & chryſtallina vaſa, ac regia, & veſte vxoriã,
& cætera quæ habebat, tantumque auri redegit, vt reli-
quias belli Macedonici ex ſententia proſecutus poſtea po
teſtatẽ fecerit emptoribus, empta reddendi pretio reſtitu
to nec moleſtus vlli fuit, qui vel nõ reddidiſſet empta, vel

reddidiſ-

reddiderit. Princeps qui Reipub. malis alitur, qui gaudet inter Ciues factiones & diſsidia ſerere, ſimultateſq; caſu forte obortas alit, & prouehit, qui nihil aliud agit, nec cogitat, q̃ vt plurimum pecuniarum à ſubditis emungat, & extorqueat, nec modum nec finem habet, ſed indies magis nouas exigendi vias excogitat, & quicquid ſemel per occaſionem temporis perperam introduxit, mordicus retinet, nihilq; ſe indignum exiſtimat, vnde colligatur emolumentum, & quod eſt odioſius, per inſolentes miniſtros exercet, potius prædo q̃ princeps dicendus eſt. Quum. n. Reſpubli. corpus quoddam ſit ex varijs membris compactum, in quorum numero ſunt principes ipſi, licet excelſi, ea moderatione vti debent, vt oĩbus conſulant, aliter neq; pars ſunt Reip. neq; principes, ſed prędones, & ſi adu-

104 Etſi ſua ætas principi adulatur, nõ aſſentabitur Poſteritas.

letur illi ſua ætas, † non aſſentabitur poſteritas, quin qualis fuerit demõſtret, quemadmodum in Nerone, Caligula, Heliogabalo, & his ſimilibus vides, quos viuos nemo oſtendere, nemo tangere audebat, inde tãto odio poſteri inſecuti ſunt, tanta libertate deteſtati illorum maleſacta, vt nomina quoq; populis ſint exoſa: libero. n. iudicio de rebus vitaq; hominum poſteritas vtitur, quæ nec vituperare improbos metuit, nec laudes inuidet benemeritis. Qua quidẽ in re, magna eſt vt videmus, prærogatiua principibus, immo verè neceſsitas impoſita bene gerẽdarum rerum, ſi iudicium boñum & famę apud poſteros æternitatem ſperare velint. nam in cæteris quidem humilioribus, magna vi ac virtute opus eſt vt in lucem emergant, & eorum peccata ſuæ ſortis obſcuritate teguntur. In principibus vero & magnis viris probitas, ſiue q̃d rara ſit in multa fortuna, ac ꝓpterea magis admirationi habetur, ſiue q̃d ex fortunæ ſplendore magis illuſtretur, ea vel ſi modica, præclara atq; inſignis habetur, maleſacta aũt nec latere, quia ſecreta, poſſunt, nec cognita diu tacere, illi. n. ipſi, qui aut miniſtri ſunt voluptatũ, aut ſocij criminum, cõſcijq; factorum efferunt, & primi damnant. In ſummo aũt rerum diſcrimine ad defenſionem patrię, ac iniurias à ſubditis propellandas, nec prophanis, nec ſacris rebus, vt inferius dicam, parcitur. Sed ſi iuſta principi neceſsitas immineat, quis illi ferre ſuppetias negabit? quum viderint hoĩes principem verè neceſsitate vrgeri, non aut ſolitis technis & ſimulationibus agi, quæ populis odioſæ ſunt, & à bono principe tanq̃ infames reijciendæ? ſimplicitas. n. naturę amica eſt: bono principi nihil deeſſe põt, † id q̃d

105 Bono principi nihil deeſſe.

apud Xenophontem Cyrus Crœſo oſtendit, quum ab eo admonebatur fore, vt in multa largitione pauperior fieret, quũ liceret ei viri auri quãplurimos theſauros domi ponere. Si à principio regni mei, ad Crœſum, ait Cyrus, aurũ vt vis collegiſſem, quot iam mihi pecunias futuras arbitraris? Et magnum quidem numerum induſſet, age inquit Crœſe, mitte virũ cum hoc nuntio. Cui amicos ſuos adire iuſsit, nunciareq; Cyrum auro egere, ſibiq; præberent pecunias, quas ſinguli poſsẽt, inueniſſeq; plures pecunias pro ſe paratas, q̃ Crœſus dixerat, tũ Cyrus videſne, Crœſe ait, mihi quoq; Theſauros eſſe, quos ſi penes me, vt cõſulis haberem, & inuidiæ & odio eſſem, ac fidem mercenarijs cuſtodibus quos his præficerem habere cogerer, at ego dum amicos diuites reddo, hos mihi theſauros eſſe puto, & cuſtodes ſimul cum mei ipſius, tum meorum bonorum longe fideliores, quam ſi ſtipẽdiatos præfeciſſem. Sic. n. ſuos charitate deuinctos habebat, vt non mõ pecuniam pro ſe, verum etiam vitam impendere, quum foret opus, neceſſe non vererẽtur: vere itaq; in amico ſuo eſſe dicebat, quicquid eius ſtudiſi poſsiderent, nec malè arbitrabatur, omnia enim, quæ poſsident incolentes ciuitates id proprium eſt bene fungẽtium principatu, felicitsſimoſq; Cyrus opinabatur, non qui plurimas pecunias haberẽt, ſed qui & comparare plurimas iuſte poſſent, hiſq; honeſte vti. Multi enim opibus abundãt, qui diuitias non poſsident, ſed à diuitijs ſunt poſſeſsi, vt de Ptolemæo Cypriorum, Valer. Max. ſcribit, quem propterea titulo intuitu regem, animo autem miſerabile mãcipium eſſe dixit.

106 Ad q̃d exẽplũ formare ſe debeat princeps.

† hoc igitur exemplum ait Seneca principi cõſtituam ad quod formetur, vt ſe talem eſſe ciuibus & ſubditis ſuis, quales ſibi eſſe deos velit. hinc Anto. Pius optimus ꝓculdubio Princeps tanta ſanè diligentia ſubditos ſibi populos rexit, vt omnia & omnes quaſi ſua eſſent curaret, ideo vniuerſæ ſub illo floruerunt prouinciæ.

EST ẽt boni principis prouidere & curare vt quę iniuria tẽporum, & bellorum ſorte calamitate introducta fuere, ſublata exigendi neceſsitate, tollere, quinimmo cauebit verus princeps, † exemplum peſtilens quod ſemel introductum aboleri haud facile queat, introducere.

107 Cauẽ ſum eſt principi à malo & peſtilenti exẽplo.

Domitianus fiſcales calumnias † magna calumniãtiũ pœna repreſsit, ferebaturq; vox eius, principem qui delatores nõ caſtigat, irritare: dignum verbum quod ſemper in ore regnantium hæreat, nũquam enim (vt Plinius ait) principibus defuerunt, neq; deſunt, qui fronte graui, & triſti ſupercilio vtilitatibus fiſci contumaciter ſuperbeq; adeſſent niſi à bono reprimantur principe.

108 De delatoribus.

Antonius Pius ſtipendia multis ſubtraxit † quos ocioſos videbat accipere, nihil ſordidius eſſe dicẽs, immo crudelius quam ſi hi Rempubli. arroderent, qui nihil in eam ſuo labore conferrent. Et Alexander Seuerus ne annonis Rempub. grauaret, malum exiſtimans eſſe Imperatorem, qui ex viſceribus prouincialium, hoĩes non neceſſarios, nec Reip. vtiles paſceret, palatium ſuum, commeatumq; omnem abiectis ex aulico miniſterio cunctis inutilibus, neminem niſi neceſſarium hominem in ſeruitio ſuo eſſe paſſus eſt. ſequere Princeps inclytè horum veſtigia, hos imiteris, ſi gloriam laudemque quæris, hæc immortalia ſunt, hæc fama celebrantur, monumentis annalium mandantur, poſteritati propagãtur: ſtudeaſq; plus amari quã timeri omnium, inquit Cicero, nec aptius quicquam eſt ad opes tuendas ac tenendas quam diligi, nec alienius q̃ timeri, errat longè, mea quidem ſententia, ait Comicus, qui Imperiũ credit grauius eſſe, aut ſtabilius, vi quod fit, quàm illud quod amicitia adiungitur, malus certe cuſtos eſt diuturnitatis metus, quem metuunt oderunt inquit Ennius. Charitate & beneuolentia ſubditorum magis q̃ armis pro Ciceronis ſententia ſeptum eſſe Principẽ oportet: optime igitur ſcripſit Hiſtoricus, regni præſidia non aurum, non arma, verum amicos eſſe. Hinc etiã Claudianus, qui terret plus ipſe timet, Sors iſta Tyrannis conuenit, & alibi, non ſic excubiæ, nec circunſtantia pila, quam tutat amor. neſcio, inquit alius Poeta, an vlli maiores copiæ ſint, quam ei qui plurimum amatur, Philoſophus tamen in politicis iuxta Periandri conſilium, aliam minus honeſtam viam oſtendit imminente periculo tumultus in ciuitate, ſupereminentes ciues auferendi, qui itaq; ſuperexcellere videtur, vel propter diuitias, vel propter amicos, vel propter aliam aliquam ciuilem potentiam, extra ciuitatem ad tempus relegatur.

109 De ſtipendijs ſtatim accipientibus ſubtrahendis.

110 De metu & amore ſubditorum verſus principem.

Inter ſolicitudines tuis humeris incumbentes, illa ſit ꝓcipua † vt ſtudium, vniuerſitatemq; tuam inſtaures, honeſtiſq; fauoribus proſequaris, & foueas, non ſolum magno tibi erit honori, verũ ẽt cõmodo inæſtimabili. Quot excellentes Phyſicos, quot legum vertices, quot Theologos, quot viros in oĩ ſcientiarum genere eminentes, qui mundum ſua doctrina illuminarunt, Taurina tua academia produxit? ne equus quidem Troianus, tot inuictos in Marte viros tulit. Memineris Auguſti qui ſui ſeculi ingenia modis omnibus fouit, iuuitq;. Memineris Caroli Magni Imperatoris, quem Hiſtorici, hac præcipua laude commendant, extolluntque, quòd nemo bonarum artiũ ſtudia indulgentius fouerit, quodque propterea Pariſienſe Gymnaſium, & Papienſe, viris vndique doctiſsimis accerſitis inſtituerit. Quis (vt ait Ariſtot.) ſublimauit regnum Græcorum? quis eorum geſta per totum orbem vulgauit? diligentia certè ſtudioſorum, & ſapientũ probitas, qui ſupra modum ſcientias dilexerunt: niſi Princeps optime horũ memor, & obſeruator fueris, doctis viris Reipublicęque tuæ neceſſarijs, carere oportebit, & q̃d

111 De cura ſtudij & vniuerſitatis.

intus tenere potuiſſes foris quærendum erit.

112 De prodigijs expiandis.

Ac ne illud quidem ſilentio inuoluendum eſt † quod Romani, quos velut alterā lucem, Dij (vt ait Plinius) nobis dedere, diligētes ſollicitiq; in expiandis prodigijs fuere, quā nō fortuito motu, ſed diuina prouidentia id fieri credebant, aut igiť libros ſybillinos adibant, vel Delphos ad oraculum mittebant ſciſcitatum quibus precibus ſupplicationibusq; Deos ſupplicare poſſent, & eius rei cauſa modo in triduum, aliqñ in longius tempus ferias indicebant, imperabantq;, per quas omnia delubra pacē Deum poſcentium virorum mulierumq; turba, vt eſt apud Liuium, implebantur. Similibus itaque contingentibus res contemnenda non eſt, nec expectandum, quod in comœdijs ſæpe fieri videmus, vt Deus aliquis elapſus è Cęlo, cætus hominum adeat, verſetur in terris, cum hominibus loquatur, proceſsiones obſecrationesq; ſtatim conſtituēdę eſſent, ſummaq; diligentia, & cura prodigia ipſa expiāda, in humilitateque ac bonis in operibus pietatis, & iuſtitiæ non adumbratæ Dei placanda ira, quo virgam furoris ſui cōtineret. ò quot ſigna, quot prodigia audiuimus, & vidimus, ante hanc bellorum procellam. Equidem, vt cum Cicerone loquar, multo ante tāquam ex aliqua ſpecula, futuram tempeſtatem proſpicere potuiſſemus, ſi Dei ira placata fuiſſet, tantis calamitatibus inuoluti fortè non fuiſſemus, ſed inuictæ neceſsitudinis leges, prodigia iuſta ęſtimatione perpendere paſſæ non ſunt.

113 Ad principē ſpectat, neminē repellere ſed vnoquoq; vti, prout Reipub vtilitas exigit bonoſq; præmijs, malos vero pœnis afficere quum præmio & pœna Reſpu cōtineatur.

Ad principem ēt præcipuè ſpectat, neminem reijcere, ſed ad vtilitatem publicam oīum operam accommodare, hinc Philippus Macedonū Rex omnes, qui in Reipub. auctoritate pollerent, cum bonos, tū malos ſibi conciliabat amicos, ac bonis quidē vtebatur, malis verò abutebatur. non quod per malos ipſe mali quidpiam faceret, ſed q̄ per malos configeret malos, maiora ſæpe mala vitando, boniſq; plerunq, eo modo conſulendo. Nonne ēt Deus iuſtos ſuſtinet, & iniuſtos ? maloſq; exercet, ad gloriam & perfectionem bonorum, ſummopere tamen curare debes, vt benemerentes condignis præmijs, fauoreq; proſequaris, legum verò contemptores, contumaces, & rebelles qui corrigi, emendariq; nolunt, congruis pœnis ſupplicijsq; afficias, quemadmodum enim etiam in ſuperioribus tetigi, præmio & pœna Reſpubli. continetur.

114 Ex ne maxime eſt ſemper principem quum pōt his quę in ſenatu agebantur conſilijs intereſſe.

Adriani, M. Anto. Philoſophi, & aliorum bonorū Imperatorum laudabile inſtitutum, tibi referendum eſſe exiſtimaui. † ſemper enim quum potuerunt his, quę in Senatu agebantur interfuerunt, rectius. n. geritur negotiū, vbi pręſens ac teſtis eſt is, cuius res agitur, hic omnia iuſto ordine procedere faciet, oculus. n. domini vt in veteri eſt prouerbio, ſaginat equum, nec tantum res bellicas, verū etiam ciuiles ſuorum conſilio tractant, ordinant, & peragunt boni principes. nonne prædictorum Cęſarum pręcipua ſemper hæc fuit ſententia, æquius eſt nos tot & talium amicorum cōſilium ſequi, quam vt tot, & tales amici vnius voluntatem ſequantur : hinc te ęſtima, ad honeſti regulam temetipſum exige, hos imitaberis Princeps optime, & ferrato (vt aiunt) non ibis itinere.

115 Officia apud dignos collocāda, non autem pretio cōcedēda ſunt.

Alexander Seuerus honorem Iuris, & gladij nunquam vendi paſſus eſt, quod neceſſe diceret eſſe, emētem vendere, quomodocunq; damnum ſuū ſarcire, cauponari quæ adminiſtrando, quemadmodum negociatione conſecutus eſt. Ser. verò Galba inuitis duntaxat & recuſantibus, ſenatoria, & equeſtria officia dare propoſuerat, hinc de electione Epiſcopi Leo Imperator agens, dicebat; quęratur cogendus, rogatus recedat, inuitatus effugiat, ſola illi ſufragetur neceſsitas excuſandi, profecto indignus eſt, inquit, Sacerdotio, niſi fuerit ordinatus inuitus, hinc etiam Plato, nullum Imperio gerendo cēſuit idoneum, niſi qui coactus, & inuitus ſuſciperet Imperiū. Quum igitur magiſtratus, & officia conferre volueris, quātum quiſq; mereatur, non quantū dare ſufficiat æſtimetur, eos aſciſcas, non qui plurimo emant, non qui improbiſsimè ambiāt, non qui cognatione vel gloria aliqua à te impetrent, ſed q morib' ſint integerrimis, & ad functionē mādati muneris aptiſsimi, ſuccurrat illud Claudiani in laudē Honorij:

Cumque ſuo demens expellitur ambitus auro
Non dominantur opes, non corrumpentia ſenſus
Dona valent. Emitur ſola virtute poteſtas.

Hinc ad Nicoclem Regem haud cōtemnenda Iſocratis vox exijt. ad obeunda miniſteria malo viro non vtaris, quæ. n. ille deliquerit, eorum in te transferretur culpa. Et rurſus, negotijs quæ p te non geruntur viros eiuſmodi pfice, tanq̄ oīum quæ illi commiſerint, imputanda ſit tibi culpa. Princeps. n. nō modo in ſeipſo ſanctimoniā exhibēhit, verum in officialibus ſuis, eandem quoque requiret, haud quaq; ignoraturus, non tantum ab oī vitiorū contagione ſibi abſtinendum, ſed etiam alienam culpā præſtādam eſſe, quę tamen propria dici poteſt, quū in eligendo, aut conſtituendo magiſtratum à principio peccauerit. E ſubditis igitur tuis quorum tibi aut ingenium, aut fides, vel multa rerum experientia cognita fuerit, alium præficies magiſtratui, alium belli rebus, alium pacis deſignabis: bonis conſilio, & iuſtitiæ cultoribus vrbium aut prouinciarum curam demandabis, probatæ fidei, & ingenij minimè varij pręficies arcibus, adminiſtrandis pecunijs theſauriſque conſeruandis quos frugi, diligentes, induſtrios, abſtinentes ſciueris. in hos ſeuerum, in illos facilem, pro cauſis, ingenijs, temporibus, lociſq; te exhibebis: ſciens ſummum ius ſummā interdum iniuriam eſſe, ſępe ēt magis ex æquo & bono, q̄ iure agendum, quædam etiā magis ignoſcenda eſſe, quàm punienda, nonnulla ēt pręterennda, tanq̄ ignores, aut in aliud tempus differenda. Callidus, & Princeps prudēs diſsimulat porrò ad tempus iniuriam aut facinus, nec ſuam ſtatim oſtendit iram, expedit. n. regnare volentibus, vt multa plerunq; diſsimulēt.

Totum Reip. tuæ corpus, † iuxta Plato. preceptum, ſic curabis, nē dum vnam partem tueris, aliam deſeras : vniuerſos ſubditos ex ęquo tuos eſſe ducito, nam qui in ciuitate partem ciuium conſulunt, partem negligunt, rē perniciosam in ciuitatem inducunt, ſeditionem, atq; diſcordiam: verum ſiquis omnino delectus ſit, eum tibi proximum & coniunctiſsimū habeto, qui vir ſit optimus. 116 De ſalubri Pla præcepta ad pricipes & Reſpub. gubernantes.

Laurentius Medices in Italia vir ſuis temporibus magnus, & prudens, ſe ad eum vitæ terminum conſtitutum cognoſcens, quem trāſgredi minimè poſſe opinabatur, Petrum medicum filium ſuum cui Florētinam Remp. relicturus erat, euocaſſe legimus, multaq; monuiſſe, multa pcepiſſe, plurima edocuiſſe, inter cætera, ciues inquit mi Petre ſucceſſorem te meum haud dubie agnoſcēt, nec aūt vereor, vt non eadem auctoritate futurus in hac Rep. ſis, qua nos ipſi ad hanc diem fuimus, ſed qm ciuitas oīs corpus eſt (quod aiunt) multorum capitum, neq; mos geri ſingulis pōt, † memento in eiuſmodi varietatibus id cōſilium ſp ſequi, quod eſſe q̄ honeſtiſsimum intelliges, magiſq; vniuerſitatis, q̄ ſeorſum cuiuſq; rōnem habeto, ſemp. n. graues, & ſapientes Iudices in rebus iudicandis (vt in orationibus Cicero ait) quid vtilitas ciuitatis, quid cōis ſalus, quid Reip. ſtatus poſcerent cogitauerunt. Hinc eſt ēt quod Iſocrates ad Nicoclem Regem dicebat, ſuper oīa curę tibi ſit multitudo & ita imperes vt gratus & char' ſis tuis, haud ignorans inter Reſpub. eas pręcipuè duraturas eſſe, in quibus ratio multitudinis maxime haberetur, ita tamen vt nemini fiat iniuria, & optimis tribuantur honores, & præmia, quibus adſtipulatur illud Plautinum. 117 In dubijs Princeps id conſiliū ſeq debet, quod honeſtum eſt, & vniuerſitatis præcipue rōnem habere.

Nimio hoc pluris paucorum gratiam faciunt pars
Hominum, quam id quod proſit pluribus. Ita vincuns
Illud conducibile gratiæ quæ in rebus multis obſtant,
Odioſæq; ſunt, remoramq; faciūt rei priuatę & publicæ.

Silentione inuoluam Princeps ampliſsime quod in hiſtoria Gordiani Imperatoris, Iulius Capitolinus ſcribit ? Miſerum eſſe Imperatorem apud quem vera reticentur. Qui quum publicè ambulare non poſsit, neceſſe eſt vt audiat, & audita vel à pluribus robo rata confirmet, colligunt ſe quatuor, vel quinque atque vnum conſilium

ad de-

ad decipiendum Imperatorē capiunt, dicunt, quid probandum ſit, Imperator qui domi clauſus eſt, vera nō nouit, cogitur hoc tantum ſcire ꝙ ipſi loquuntur, facit Iudices quos fieri non oportet, amouet etiam Reip. quos ob-

Decipitur vēditurque bonus Imperator aliis ꝑ hec cauſas.
118 tinere debet, † quid multa? vt Diocletianus ipſe dicebat, bonus, cautus, optimus vendit Imperator. vera & memorabilis eſt illa Marij maximi ſententia, cuius Aelius Lampridius meminit, in hiſtoria Alex. principis. Meliorē eſſe Rempub. & prope tutiorem † in qua princeps malus eſt,

Mali principis cōſultores magis Reipub. nocent quam Princeps malus mō illi boni ſint.
519 ea, in qua ſunt amici principis mali, ſiquidem vnus malꝰ à pluribus bonis corrigi pōt, multi aūt mali non poſſunt ab vno quis bono vlla ratione ſuperari. Ideò bonus & ſapiens Princeps fuit Idem Alex. qui præter inſitam animo virtutem, amicos ſanctos, & venerabiles habuit, non malitioſos, non ſuraces, non callidos, non ad malum cōſentientes, non bonorū inimicos, non libidinoſus, non crudeles, † ſed ſanctos & religioſos, quòd nihil venderent, ni-

Alex. Seueri Imperatoris optimi fuere cōſultores, & familiares.
520 hil mentirentur, nihil fingerent, nunquā deciperent æſtimationem Principis ſui. Ea propter Remp. Romā. vt idē Lampridius ait, illorum conſilio feliciſsimè rexit, maximè, Vlpiani, Pauli, Pomponij, Africani, Celſi, Modeſtini Iuris peritiſsimorum, hi ſunt inquit, qui bonum Princi-

Principes ſapientes redduntur ex conuerſatione prudentum
525 pem fecerunt, tot.n. & talibus viris quid mali excogitari vel fieri potuit, quum oēs ad bonum conſentiſſent? Reges ſapientes redduntur, † Sapientum hominum cōſuetudine. Hinc Cyrus (vt Xenophon ſcribit) theſauros ſibi cuſtodes, fideliſsimos parabat amicos, hi Regis oculi, Re-

Multæ ſunt aures & multi oculi ac longæ manus boni principis.
122 gis aures dicebātur, qui cuncta quæ videbant, quæ futura aſſent Cyro conducibilia referebant, †. Multæ ſunt aures, multi ſunt oculi, longæ ſunt manus boni principis. Ideò Alex. ſuadebat Ariſt. vt ex eius familia fidos proboſq; aliquos haberet, qui ea quę per regnum fierent, & dicerent, ſibi referrēt. Tu quoq; digniſsime princeps, bonos & pro-

Qualis familia talis præſumitur dominus.
123 batos tecum habeas, iiſque conſilijs & domeſticis colloquijs ſemper adhibeas, & in explorandis his quos in familiaritatem allicis tuam diligentiſsimus eſto, memor ſuturum, quemadmodum ad Nicoclem Regem dicebat Iſocrates, vt oēs qui tecum non habent conſuetudinem, te ſimilem arbitrentur his, †, quorum vteris familiaritate. Multi principes in odium publicum eo ſolum venerunt quod nimium licere his paterentur; de quibus vniuerſa multitudo male ſentiebat, ex illorum moribus, naturam principis, æſtimante populo, quemadmodum mores & ſtudia dominarū, vt in Epiſtolis ſcribit Hieronymus, ex ancillarum & comitū moribus iudicantur. Cyrus bonus prudenſq; Princeps, ēt bonis & probatæ fidei viris ſemp

Exemplū mot. ad cognoſcendū omnes Cyri amicos & familiares bonos iuſtoſque fuiſſe
124 vſus eſt, ideò cum equum oculis cariorem † apud bonum virum ſe locaturum & per gratiam poſiturum Sacha dixiſſet, rñdit Cyrus oñdere tibi volo, hic etiā ſi clauſis oculis iacias, fore vt non aberres à bono viro. Rogo inquit Sacha oñde vt hac ſublata gleba, illum feriam, demonſtraſſetque ei Cyrus vbi ſuorum amicorum erant plurimi, hic clauſis oculis immiſit glebam, & equo tranſeuntē Feraulam aſſequit. Cui equum dedit, haud quaq̃ errans quum

Ex erratis aliorum vitam noſtrā in melius inſtituere pulchrum eſt, & vtile.
125 non ſolum virum bonum, verum ēt optimum inuenerit. Aliorum igiť bonis exēplis temet rege, reprimeq; † pulchrū eſt ornatiſsime Princeps (vt verè Diodorus inquit) ex aliorum erratis in melius vitam noſtram inſtituere. Et quid appetendū fugiendumue ſit ex aliorū exemplis poſſe cognoſcere. Beatus eſt ille (vt Cicero Platoq; ꝑdicant) cui ēt in ſenectute cōtingit, vt ſapientiam aſſequi poſsit. Sed vt ad eum finem peruenire valeamus, iacienda ſunt fundamenta ab adoleſcentia, quibus bene iactis, tanq̃ in domo firmiter ædificata, vt corruamus verendū non eſt.

Fundamenta adoleſcētiæ ad ſapientiam aſſequendam.
126 Optima ait fundamenta ſunt † adoleſcentis ad ſapientiam aſſequendā, Si quum ſapiens ea ætate eſſe ꝑꝑ imbecillitatem non poſsit, qđ certè pōt, eorum qui ſapientes ſunt conſuetudine delectetur, quo de gñe eſt illud eiuſdē Ciceronis quum ait, itā ſe à patre deductū ad Sceuolam ſumpta virili toga, vt quoad poſſet, & liceret à ſenis latere nunq̃ diſcederet. Aſſueſcat igitur primū ſapientes colere, inde illorum dictis aures libēter adhibere, tertio vt eorum q̃ maximè ſimilem ſe eſſe ſtudeat, quorum non mō facta, ſed ēt dicta imitari contendat, Ex quibus principijs vſus deinde progreſsionibus ad q̃ contendit ſapientiam, victor conſequať, velut hi qui tingunt, quum primò quibuſdam modis id qđ colorem recepturum ſit ꝑparant, tandem poſteà florem ſuper induunt, ſiue purpureum, ſiue quemuis alium. Eodem nos itidem mō vt indibilis ſit apud nos probitatis ſcientia, quum his moribus & diſciplinis imbuti fuerimus, altioribus & occultis operam dabimus, & quaſi Solē in aqua prius videre aſſueſacti, ad ipſam lucem dirigemus intuitum. Delegit ſapientiſsimus genitor tuus princeps inclyte viros ſiū primarios, tum in oī genere laudis probatiſsimos hoēs, quorum cōſilijs & admonitionibus foueret, & his tanquā adminiculis quibuſdā inniraris, vt ſolent nouellę arbores, hi tibi de rebus grauibus diſſerentes audiendi ſunt, oīno.n. liberalis ingenij primum argūm eſt ſtudio laudis excitari, incendique amore gloriæ, Inde oritur generoſa quędā inuidia & hinc odio, de laude probitateque contentio, proximum vero parere maioribus, nec eſſe bene monentibus contumacē, nā vt equi meliores ad pugnam habentur, qui faciles ſunt manu regi, & ad tubarum clangorē arrectis auribus exultāt, ita qui ſeniorum bene audiunt monitiones, & laudati excitantur ad bonum, vberis ſpem fructus ꝑ ſe ferre videntur. Hinc Heſiodus optimum illum eſſe ait, q̃ ꝑ ſe ipſum quę agenda ſunt, cōſpicatur, ſequenti aūt gradu qui aliorum cōſilia ſequitur, in ſedo. ergo ordine laudatorum illum ponit, q ſaltem bene monentibus paret, qui verò ad neutrū ꝑdictorū aptus eſt eū penitus eſſe inutilē voluit.

Sapiētis eſt reuocare malū propoſitum.
127 Et quia hoīs eſt errare † magnę autem ſapientię, teſte Aug. reuocare qđ quis male locutus eſt, poſteriores.n. cogitationes inqt Cicero, ſapiētiores eſſe ſolent, ſi quid forte incautus vel minus ſolerter te feciſſe cōtigerit, illud mutare laudabile memineris eſſe. Redi in via rectā, optimus eſt portus pœnitenti mutatio conſilij, Incauta diffinitio laudabiliter ſoluenda eſt, & ſub colore aliquo tēperanda res. Philippus Macedoniæ Rex, Machetę cuiuſdā cām iudicans, quum eſſet ſomnolentus minus accurate qđ iuris

A principe male informato ad eũdem meliꝰ informandum appellare licet.
528 foret, attendebat, proinde aduerſus eum ſnīam tulit †. illo aūt ſe prouocare dicente, iratus Philippus, ad quem ſ inquit: Machetas, ad te ipſum, Rex, ſubdit ſi vigilās qdē attendenſq; audieris. Surrexit tunc Philippꝰ, vbi verò magis ad ſe rediſſet, noſſetq; iniuria Machetā affectū iudicium quidem non reſcidit, at æſtimationē litis ipſe ſoluit. Deniq; incōmutabilis Deus vt ſcriptura teſtatur ſententiam mutat, quum homo ſcilicet voluntatem mutat.

De cōmendatione eruditorum virorum.
129 Non obliuiſcar eminentiſsime princeps eruditos, & literis exornatos viros cōmendare, quid.n. melius agere boni principes poſſunt, q̃ ſubleuare doctos, fouere eruditos, quorum ſcriptis immortales efficiantur? olim Auguſtus fouit Virgilium, charus Archias Mario atq; Lucullis, Horatium Mecęnas enutriuit, Tibullum Meſſalla dilexit, & alij alios, vt Plinius ſcribit. Alexander ille magnus quum in Aſiam proficiſceretur, Ariſtotelem & Caliſthenem rerum ſuarum ſcriptores ſecum adduxit, & Romani Imperatores alij Ennium Poetam, alij Archiam, alij alios qui ſuas victorias illuſtrarent in prouincias traxerunt. Quis noſſet Cæſares niſi Suetonius extitiſſet? Quis Scipiones? Quis Gneum Pompeium tot triumphis fulgentem hac tempeſtate cognoſceret, niſi Cicero Liuiusq; eorum commendatores, laudatoreſque fuiſſent? Deniq; Romanos, Græcos, exteros omnes nonne tenebrę occupaſſent, & ſitus obduxiſſet, niſi illos luculenti ſcriptores in literas retuliſſent? Rectè igitur facies nobiliſsime Princeps, ſi literatos amaueris, ſi eruditis ſuffrageris, qui de te ſcribentes præclara facinora, quæ vt ſperamus edes, celebrent, & priſcis tuæ inclytæ domus annalibus adiungant. Ardeo cupiditate incredibili, neque, vt ego arbitror reprehendenda, nomen vt noſtrum ſcriptis illuſtretur tuis ait Lucceium in epiſtolis inquit Cicero. nec.n. minus eſt, Spartia-

tes Ageſilaus ille perhibendus, qui neq; pictam neq; fictã imaginẽ ſuam paſſus eſt eſſe, q̃ qui in eo genere laborauerunt, vnus.n. Xenophontis libellus in eo rege laudãdo facilè omnes imagines hominum ſtatuasq; ſuperauit. ſi Cicero ille arpinas & quẽadmodum ipſe fatetur nouus homo tali ardebat cupiditate, quid facere debes tu princeps inclyte? Cura igit̃ vt facias laudanda quo ſcriptores poſſint verè tuum illuſtrare & celebrare nomẽ, ac propriam

130 Principẽ, à fronte & à tergo oculatum eſſe oportet.

principis laudem in te oſtẽdere quod videlicet † à tergo & à fronte oculatus ſis, plurimum ſapiens, præterita reſpiciens, & iuxta Homeri ſententiam futura proſpiciens.

131 De legibus & decretis condendis emendandiſue.

Circa leges ſtatutarias decretaq; condenda, in quibus beatitas quiesq; conſiſtit ſtatus, pcipua cura principis eſſe debet.† verum quia Illuſtriſsimi patris & maiorum tuorum prouidẽtia ſatis nobis ſuper hoc cautum vr̃, tantum ſupereſt vt decreta ipſa cuſtodiantur & obſeruentur. Et quum natura nouas ſemper properet edere formas, addedetraheq; ꝓut neceſſarium expediensùe apparuerit eſſe.

132 De mercatoribus ab iniuria defendendis.

Mercatores † eorumq; bona, ab oĩ iniuria defendi debent, hæc eſt.n. cauſa vt ad Alex. ſcribit Ariſt. cur populoſa ſit india, nã illuc libenter vndiq; concurrunt Mercatores, vbi benè recipiuntur, lucranturq; diuites, pauperesq; Ciues & foreſes, multiplicant ciuitates, reddit⁹ & tributa Principũ augent, honorq; & gloria principibus accreſcit.

Et per ditionem tuam † vias ſecuras & ad tranſeundũ

133 De viarum ſecuritate, & pulchritudine.

aptas ſiue pro aduenis & peregrinis, ſiue pro indigenis & ſubditis tuis teneri facias. hoc eſt.n. ad bonum regimen principis neceſſarium. Sunt nanq; viæ omnibus cões, iure quodam naturæ & gentium, ꝓp quod occupari præſcribiq; prohibent, & à iure principibus vectigalia permiſſa. Eſt ẽt viarum ſecuritas, vt diximus in regimine principũ eis fructuoſa, quia illuc magis cõfluunt mercatores, vnde prouincia diuitijs magis abundat, & diuitijs augetur cultus. Qua ratione Reſpublica Romanorum aucta fuit pp pulchritudinem & ſecuritatẽ viarum. † Ex his Sabaudia

134 Etymologia Sabaudiæ.

ſui vocabuli Etymologiam retinebit, q̃ inter ſubditos & exteros operis plenitudine ſaluam viam eſſe dicunt, & ſi quidam deprauato vocabulo à Sabatijs Montibus Sabaudienſes pro Sabatenſes dixerint. Venientes autem ad habitandum in territorio tuæ Excellentiæ, benignè gratioſeque recipias, tractariq; facias, illud ſine vlla dubitatione maximè noſtrum fundauit Imperium & populi Romani nomen auxit, in epiſtolis ſuis ſcribit Cicero, qđ Princeps ille creator huius vrbis Romulus; fœdere Sabino docuit etiam hoſtibus recipiendis augeri ciuitatem hanc oportere.† Cuius exemplo & auctoritate, nũquã eſt intermiſſa

135 De communicatione ciuitatis facilitèr danda & concedanda.

à maioribus noſtris largitio; & communicatio ciuitatis, itaque ex Latio multi ãt, & Tuſculani & ex cæteris generibus gentes vniuerſæ in ciuitatem receptæ ſunt.

Sciẽdum inſuper eſt, Principem in eius Curia domoq; maiorem hominibus honorem q̃ alibi impendere debere.† Intereſt.n. ſua teſte Ariſt. iniuriam forte illatam aut

136 Iniurias in præſentia vel domo principis ſeuerius eſſe puniendas.

factam ſm qualitatem ſuæ perſonæ punire vt terreantur alij, & diſcant ab iniurijs in præſentia principis abſtinere, facta.n. præterita, de futuris certa dant documenta.

Prætermittam ne generoſe princeps, tibi commemorare ſalubre Ariſt. ad Alexandrum conſilium, † dum mu-

137 De coitu & delitijs mulieribus euitandis ac ludis permiſſis.

lierum coitum deteſtatur? Eſt.n. inquit coitus irrationalium animalium & brutorum proprium vitium, cui ſi te applices, quę gloria tibi erit? Coitus inquit ipſe Philoſophus mihi crede, deſtructio eſt corporis, & abbreuiatio vitæ, Corruptio virtutum, Legis tranſgreſsio, fœmineos mores generans. De futuris, & accidẽtibus caſibus etiam ait cogita, neſcis enim qđ futura dies paritura ſit; Abhorruitq; poſtmodum ſemper Alex. à muliebribus delitijs, ac voluptatibus, vnde quũ Darij filias captiuas haberet, mirum in modum vt ab omnibus prædicabatur formoſas, ne videre quidem voluit, turpe eſſe ratus, eos, qui viros viciſſent à mulieribus ſuperari.

Et Annibal ſecundi belli punici dux in hyberna Capuam, quæ prona ſemper in luxuriam ciuitas fuit, cõceſſit, ibi partẽ maiorem hiemis exercitum in tectis habuit, aduerſus oĩa humana mala ſępè ac diu induratum bonis inexpertum atq; inſuetum, itaq; quos nulla mali vicerat vis, perdidere nimia bona & voluptates immodicæ. Somnus.n. & vinum, & epulæ, & ſcorta, & otium, militum & ducum ita eneruauerũt corpora animosq;, vt magis deinde præteritæ victoriæ eos, q̃ præſentes tutarentur vires, & quemadmodum Liuius ait, maius id peccatum ducis apud peritos artium militarium fuit habitum, q̃ quod non ex Cannẽſi acie protinus ad vrbem Romã acceſsiſſet. Illa.n. cunctatio diſtuliſſe mõ victoriam videri potuit, hic error vires ademiſſe ad vincendum. Memineris igit̃ te virilem & glorioſum brutorum vitia vitare, ac inter incẽtiua inſtrumentaq; luxuriantis fortunę caſtũ & frugi princip̃ agas. Et quo te plurib⁹ vtilis ac bonis ornauit natura impenſius euitendum eſt, vt ſorti lucrũ rideat. quartũ n. ſupra viceſimũ annum agens, quũ in Hiſpania Carthagene oppreſſa, maioris Carthaginis capiẽdę auſpicia ſumpſiſſet Scipio, multosq; obſides, quos in ea vrbe Pœni clauſos habuerant, in ſuã ptãtem redegiſſet, eximię inter eos formę virginẽ ętatis adultę, & iuuenis & celebs, & victor, poſtq̃ cõpertum Illuſtri loco inter Celtiberos natã, Nobiliſsimoq; gẽtis eius Indibili deſponſatã, accerſitis parẽtibus ſponſo inuiolatã tradidit, & aurum quoq;, qđ pro redemtione puellæ allatum erat; quapp Indibilis & Celtiberorum aĩos, mirum in modũ Romanis applicando deuicit.

Verum quia in opere nõ ſp verſandum eſt † ſed oportet interdum animum ſerijs rebus fatigatũ honeſtè relaxare, & prorſus nihil agere, oĩnoq; ope vacare, vt ſufficere

138 Animo & corpori otium dandum quietem.

deinum opi laboriq; poſsimus, nam qui ſp intentiſsimus eſt neruus, niſi remittatur aliqñ rumpi ſolet, tã etſi nullũ eſt tp̃s laborioſius ſapienti q̃ quo nihil agit, ſi mõ põt ſapiens nihil agere, iocis honeſtisq; ludis qui multi ſunt vti licebit, potiſsimũ in pręcepto in hac re eſt, ne quis turpis ludus aut noxius ſuſcipiat, ſed q̃tum aut acuat induſtriã, aut corporis exerceat vires, aut animi curas honeſtè leuet, Aleæ verò luſus quo ſtudio delectari ſolent qui ſunt in hoc vnum diligentes, vt omnem ſubſtantiam negligant, aut certe vt vniuerſum vitæ tempus amittant, aut cupiditatem habet minimè liberalem, aut indecẽtem viro mollicem, niſi recreãdarum virium cauſa interdum ineatur.

Licebit ẽt quum ſerijs rebus ſatisfeceris † muſica delectari: cuius dulcedine cuncta viuentia capiuntur, ſenſus

139 De muſica & peruerſo otio noctis & diei quod reprobatur.

requieſcunt, ſolicitudo & curioſitas euaneſcunt, totum corpus vigoratur. Et fuit quidẽ priſcis Heroibus hoc celebre, vt Achillem Homerus inducit à pugna redeuntẽ in hac re ſolitum acquieſcere, non quidem amatorias cantilenas, ſed fortium virorum laudes modulantem.

Officia lucis noctisq; ne peruertas lucifugarum more cauẽdum eſt, vidimus.n. quoſdam magna ornatos dignitate, non an diducere oculos heſterna graues crapula, q̃ apparere nox ceperit, qualis illorũ conditio dr̃, quos natura, vt ait Virgi. ſolibus noſtris ſubditos, è cõtrario poſuit, hoc turpe & inhoneſtũ eſt maximè in principe, quẽ vigilantẽ eſſe decet, facilesq; aditus vt in ſuperioribus oſtendimus ad ſe cunctis pſtare, oĩa vitia cõtra naturã pugnant, luxurięq; propoſitũ eſt gaudere peruerſis & à recto diſcedere curſu: tenenda igitur eſt via q̃ nobis natura pſcripſit, nec ab illa declinandum, contra quam nitentibus non alia vt inquit Seneca via eſt quam contra aquam remigantibus.

140 Auctoritas principis à deo eſt tradita, & regnum ſuum propter iniuſtitiam à Deo ſit accepta per Dei arbitrio, & ſuis populo ereptæ.

Principis auctoritas à Deo eſt inſtituta, gubernatio populi illi tradit̃, quẽ deus elegit † hoſi, l. q ſicut ſcriptum eſt, Dei ipſũm in ſemetipſo hẽt & pcepta eius in cõſpectu ſuo, q ſi cõceſſa abutat̃ ptãte, aufertur ab eo gubernatio, & dat̃ genti facienti iuſtitiã, quemadmodũ.n. in ſuperioribus oſtendimus principes dei miniſtri ſunt in terris, & tanq̃ agricolę ad cuſtodiendũ vineã dñi conſtituti, qui ſi male eã colant cõceſſa ptãte abutant̃, principatu merito priuari poſſunt, ſimiles.n. ſunt illis agricolis, qui Dñm extra vineam ſibi locatam eiecerunt, propter quod ſicut ſcribitur Matthei 21. cap. iuſte ab eis aufertur principa-

tus

tus à Domino & datur genti facienti fructus eius. Nonne Balthaſar Babilonię Rex, quia Deo ingratus, vaſis templi domini quodam conuiuio abuſus eſt, vt ex ſententia Danielis apparet occiſus fuit, regnumq; illius deſtructũ abolitumq;, quia propter peccata ſua dignus erat morte, & priuatione regalis Dominij.

Eſt igitur iuſtiſsimũ quod in ſacris ſcribitur literis regnum de gente in gentem transferri pp iuſtitiæ inobſeruantiam ac diuerſos dolos, peccauit Hely ſacerdos, & ſacerdotio priuata eſt illius poſteritas, cui tñ Domin᷑ eternum ſacerdotium promiſerat, ſic etiam Deus Abrahę & ſemini ſuo terram Sanctã in æternum poſsidendam promiſerat, ſed frequenter propter peccata ſua illã perdiderunt, dictæ.n.promiſsiones conditionem recipiunt niſi propter peccata & iniquitates priuationis pœna infligat.

Non ſemper tamen princeps populi arbitrio Dei conſtituitur, ſed prout merita noſtra depoſcunt, ſi mali ſunt actus noſtri & maligna in conſpectu Dei operamur, dantur nobis principes ſm cor noſtrum. Et hoc ex ſacroſanctis ſcripturis Hieronymus probat. Audi inquit quid Dominus dicat, fecerunt ſibi regem, & nõ per me Principẽ, & non per conſilium meum, quod de Saulo illo dictum videtur, quem vtiq; ipſe Dominus elegerat, & regem ſibi fieri iuſſerat, ſed quoniam non ſm Dei voluntatem, ſed ſecundum peccatoris populi meritum electus fuerat, negat eum ſua voluntate, aut conſilio conſtitutũ, hinc Dñs ira percitus dabo inquit tibi regem in furore meo. Et iterum hypocritam regnare faciam ꝓpter peccata populi.

141 Viſum eſt etiam ab inſtituto alienum non eſſe principum illuſtriſsimè de venatione, q̃ artem iniquiſsimam nonnulli appellarunt, aliquid tibi ſcribere. Cyrus ſupra ſæpè relatus venationi operam dabat, ob hãc rẽ maximè, quod veriſsima videtur rerum bellicarũ meditatio. aſuefacit.n. diluculo aſſurgere, frigoraq; & calores tolerare, itineribus ac curſibus exerceri, feras inſequi iaculiſq; ferire, quare haud facile in venatione eorum quicquam abeſſe reperiri dicebat quæ inter bellandum accidunt, hanc etiã valde extollit in libello de venatione Xenophon.

De venatione principis.

Eſt autem venatio ſm aliquos vſus naturalis Dominij homini ſuper animalia preſtiti, dicẽte altiſsimo ſit terror veſter atq; tremor ſuper animalia terræ, & ſuper omnes volucres cœli, cum vniuerſis quæ ſuper terram mouẽtur, ſm verò Ariſt. in polyticis iuſtum quoddam bellum eſt, quo homo rõnalis beſtias ſibi rebelles deuincit, ad vſumque ſuum conuertit. Diciq; poteſt venatio quaſi veneris actio, qñquidem tali ſtudio dediti magnam vt dixi voluptatem capiant, venatio itaq; ſm ſe non redolet nec ſapit peccatum, & ſi per accidens, iuxta Theologorũ dogmata, multipliciter peccatũ eſſe poſsit, & inter iniquiſsimas tunc connumerari. Nõ damnabo igitur in Principe moderatas venationis exercitationes, ſpontaneoſq; labores, vt inde inuitos ſuſferre poſsit, rebuſq; grauioribus ac neceſſarijs vacare, nã ſi princeps dignitatis officijq; ſui immemor, belluis ſe totum tradat, aſsiduis venationibus ſe accõmodet, atq; in ſyluis inter Canes & feras vitã degat, abiecta pauperum cura, neglectis Reip. negotijs, grauiter peccat, officio ſuo minimè fungẽs, e Principe venator & nemorum cultor factus, & ab Eſau tunc eũ nõn ſeiungã, qui vt ſacra teſtatur ſcriptura, venator erat, quia peccator erat, Temperate igitur laxãdo animum curis publicis fatigatũ, vt eiſdẽ ꝓuidere poſsis venationi te accõmodabis

Illud verò de corporis cultu non poſtremum attingamus,
142 ſ vt ſit decens, neque nimium exquiſitus, neq; prorſus neglectus, ſed cum rei loco temporiq;, tum maximè perſonæ conueniat, neq; enim ſedere in literatoria ſchola dechoratum, aut ſubducta veſte cõuenit, aut in certamine armorũ, fluxa toga, malleatumùe prodere, nec principis filium æquę cum plebeio vili ſordidaq; vti tunica, aut trita chlamyde ſe prębere ſpectandum, vel ſericatum auratum & gemmatum in publicum procedere. Quis.n. magnum putauerit Principem auro vel gemmis ornatũ, Cui tantũ eſſe quantum vult, omnes ſciunt, animo enim magis quam corpore ornato ac bene compoſito Principem eſſe decet. Ideo Cyrus cuius in ſuperioribus ſæpiſsimè mẽtio habita eſt, tunc ſe ornatum arbitrabatur, quũ ſuos bene ornatos videret, Equidem nimia cultus venuſtatiſq; cura, muliebrem animum deſignat, & muliebris vanitatis argumentum eſt. Modus igitur vt in cæteris rebus adhibendus eſt. hinc in officijs inquit Cicero. Eadem ratio eſt habenda veſtitus in quo ſicut in pleriſque rebus mediocritas optima eſt.

De veſtitu & ornatu principis.

Ex principibus quidam ſunt qui Perſicę ſuperbię moribus adhærẽtes, quam rariſsime videri curent, ſ hunc ad 143
Alex. Ariſ. decet ait regem abſtinere à frequenti ſubditorum conſortio, maximèq; vilium perſonarum, propter quod pulchram arbitratur conſuetudinem Indorum in diſpoſitione regni & ordinatione regis, qui ſtatuerunt quod Rex ſemel tantum in anno coram omnibus appareret, regali apparatu & armato exercitu, ſuper equo inſigni ſedens, armorum pulchritudine decoratus. Sed Ageſilaus Rex laudatiſsimus, à ſuis ſpectari gaudebat, & lætabat, degenti turpiter tenebris conuenire exiſtimans. Sed honeſtæ vitę plus ornamenti lucẽ afferre, nunc apud hos, modo apud illos Principem agere debere, Alcibiades, Cyrus, Alex. & alij boni Principes actionibus ſuis docuere, nihil.n. æque multitudinis animum alienat à Principe, q̃ ſi foris agere ſtudeat, qđ negligi videatur ab eo cui precipuæ curæ eſſe vellet. Frequẽs igitur ſuarum vrbium & regionum luſtratiõ Principem decet, Sed hoc animo fieri debet vt omnia reddat meliora, non vt quæſtum faciat. Crebra locorum mutatio vtilis erit, maximè ſi & tẽporis & loci habeatur rõ. Cyrus hyemali tempore Babilonię ſeptem degebat menſes, quia regio clemens eſt. Per veris aũt tps tres menſes Suſis, in æſtatis aũt vehementia mẽſes duos Ecbatanis agebat, Cui vbicũq; eſſet adeò afficiebantur hoĩes vt omnis gens, quemadmodũ in eius pedia ſcribit Xenophon, deterius exiſtimaret niſi ad Cyrũ miſiſſet, qđ pulchrum eis in regione vel orireťr, vel nutriretř, vel arte excogitaretur, Et Tyberius Cæſar (vt Suetonius refert) ab vrbe Roma qñq; ſecedere ſtatuit † ſeq; e medio
144 q̃ longiſsimè amouere, vt vitato aſsiduitatis faſtidio, auctoritatẽ abſentia tueretur, atq; ẽt augeret ſi qñ indiguiſſet ſui Reſpub. plures ſunt igitur rõnes & cauſę quę locorum mutationem in principe vtilem eſſe comprobant.

An principes frequenter in publico oſtendere ſe debeant.

An ſit quod ſæpe ſecedere a Cæſare.

Satagas ſitum, inſtituta, & cõſuetudines locorum tuorum cognoſcere, & noĩa ſubditorum tenere † ſi.n. qui in 145
ſordidis artibus verſatur, ſinguli artis ſuæ, inſtrumentorumq; nomina tenẽt, abſonum vř eorum nomina principem ignorare, quorum curã habere debet, quibuſque ei opus eſt pro inſtrumentis vti, & dum pręuenire, dum cauere, dum audientiam inijcere, dum terrere, dum honorare aliquem interdum velit, cupiatùe, decorum eſt quẽque ſuo nomine appellare, eos ẽt qui à principe cognoſci viderẽtur, opinabatur Cyrus apud Xenophon. magis deſiderare vt honeſte quicq̃ aſpicerẽtur facere, ac magis itẽ expetere vt à turpi abſtinere actione viderentur, hinc Cęſar, vt de bello Gall cõſcribens, ipſe tradit, ſingulis legionibus legatos, & q̃ſtorem pfecit, vt eos teſtes ſuę quiſq; virtutis hr̃et, Et rurſus aduẽtu Cæſaris ſpe illata militibus ac redintegrato aĩo quum p ſe quiſq; in conſpectu Imperatoris ẽt in extremis ſuis reb᷑ opam nauare cupet, ſane igitur Martialis ſcripſit, principis ẽ virt᷑ maxima noſce ſuos.

Principi neceſſaria ſit perſonarum locorum que ſuorum cognitione.

A ſacris † & diuino cultui dicatis pcipue manum abſti- 146
neas, Fanum erat apud Locrenſes Proſerpinæ, tẽporibus Pirri, qui quum ex Sicilia rediens locros claſſe prætervehe-
heretur, inter alia feda q̃ edidit, Theſauros quoq; Proſerpinæ intactos ad eam diem ſpoliauit, atq; ita pecunia in naues impoſita ipſe terra eſt ꝓfectus, Quid euenit. † Claſ- 147
ſis poſtero die ingenti tempeſtate lacerata, omneſq; naues quæ ſacram pecuniam habebãt, in litora eiectę ſunt, qua tanta clade edoctus ſuperbiſsimus Rex, Deos eſſe tãdem agnouit, pecuniamq; omnem cõquiſitam, in Theſauros

A ſacris & diuino cultui dicatis abſtinendum eſt.

Neglectam Religionem vindicatur ſæpe Deus.

ſauros Proſerpinę referri iuſsit, nec tamen illi vnquã proſpere quicquam euenit, pulſusque Italia ignobili atq; inhoneſta morte temerè (vt Liuius inquit) ingreſſus Argos occubuit, creditum eſt etiam Varronem Cõſulem apud Cannas cum Carthaginenſibus ob iram Iunonis infeliciter pugnaſſe, quod quum ludos Circẽſes ædilis faceret in Iouis templo, Hiſtrionem ac vilem perſonã ad excubias tenendas poſuiſſet. Nomen quoque Pottitium Romæ in duodecim familias diuiſum, ob neglectam Herculis religionem prope interiſſe ferunt. Quintus aũt Fuluius Flaccus non impunè tulit, qđ in cenſura tegulas marmoreas ex Iunonis Laciniæ templo, in edem Fortunæ militaris, quam Romæ faciebat, tranſtulit, ſanæ mentis inde fuiſſe negatur, quin etiam per ſummam animi ægritudinẽ expirauit quum ex duobus filijs in Illyrico militantibus, alterum deceſsiſſe, alterũ audiſſet morbo affectum, Cuius caſu motus Senatus, tegulas locros reportandas curauit, decretiq; circũſpectiſsima ſanctitate impium opus Cenſoris retexit, ac deſtruxit. Acer etiam ſui nominis vindex Apollo, qui Carthagine à Romanis oppreſſa, veſte aurea nudatus, id egit, vt ſacrilegę manus fragmẽta eius abſciſsę & in veſte inuolutæ inuenirentur, quinetiam mirabile dictu in Hiſtoria Elij veri Imperatoris ſcribit Iulius Capitolinus in Babilonia temporibus ſuis de templo Appollinis, & Arcula aurea, quam miles prædæ cupidus forte inciderat, † ſpiritum peſtilentem illico exijſſe, Parthosque, & totum deinde orbem infeciſſe.

148 De ſpiritu ob cõtemptã religionẽ Dei in hũc mũdum peſtiferum.

Et Balthaſar Babiloniæ Rex quia Deo ingratus, vaſis templi in quodã conuiuio abuſus eſt, vt ex ſententia Danielis apparet, occiſus fuit, & regnum eius deſtructum, nam ꝓpter iniquitates & ſcelera priuatione Imperij, ac morte dignus erat, ſic Deus iratus egit, tarditatemq; ſupplicij vt iſte ait grauitate plerunq; cõpenſat, & ſup quem ceciderit lapis iſte conteret eum. Ideo Cæſar de bello Gallico ſcribens, Legatis Heluetiorum ſemel reſpondiſſe ait, Quod ſua victoria tam inſolenter gloriarentur quodque ſe tandiu impunè tuliſſe iniurias admirarentur, eo pertinere, cõſueuiſſe enim Deos immortales quo grauius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro ſcelere eorum vlciſci velint, his ſecundiores interdum res & diuturniorem impunitatem concedere. Infinita ſunt huiuſce rei exempla ſed ſilentio inuoluenda. In ſummis tñ rerum periculis, pro defenſione patriæ aduertendisq; & propulſandis à ſubditis iniurijs, Ezechiæ regis exemplo, etiam ad theſauros eccleſiæ manum apponere ſecũdum Theologos licebit. Aurum enim habet Eccleſia non vt ſeruet, ſed vt erroget in extremo rerũ diſcrimine. Et vbi res aliter ſeruari non poteſt.

149 De legatis & quibus [illegible]

Magna cura † præcipuoque ſtudio tibi ferendum eſſe exiſtimaui, atq; in hoc loco dixiſſe aptiſsimum fuerit, Illuſtriſsimè Princeps, quãtopere curauerint priſci illi Romani, quos velut alteram lucẽ Plinio teſte, Dij nobis dediſſe videntur, alijq; ſapientes principes, miſſos ad ſe legatos qui ſancti inuiolabilesq; non ſolum ſecundum ius ciuile, verum etiam gentium habẽtur, ſumma cum humanitate ſuſcipere, ingenti liberalitate proſequi, mira fide dimittere, eisq; caute & prudenter reſpõdere, Quantaq; cura & diligentia in electione ac expeditione legatorum vſi fuerint, quęſtorum cura erat reges legatosq; Romam venientes pro dignitate populi Romani excipere, obuiã proficiſci, & præcipue legatos in æde Saturni inſcriptos, donis proſequi, ægrotos curare, & ſi quando vita fungerẽtur ſumptu publico ſepelire, quemadmodum Valerius Plutarchusque ſcribunt, hinc in ſingulos Maſiniſſæ regis legatos dona collata fuere nec in legatos tantum verumetiam in comites.

Et quum Pruſiam Bithyniæ Regem Perſa deuicto ad gratulandum ſibi venire Senatus audiſſet, obuiam illi P. Cornelium Scipionem quæſtorem Capuam miſit, Cenſuitque vt ei domus Romæ quàm optima conduceretur.

Et neceſſaria ad victum non ſolum ſibi, ſed ẽt comitibus eius, publice præberentur. In eoque excipiendo tota vrbs vnius humani amici vultũ habuit. Nec ęgyptus quidẽ Romanæ expers fuit benignitatis. Rex.n. Ptolemæus à minori fratre regno ſpoliatus, petendi auxilij gratia cũ paucis admodum ſeruis ſqualore oblitus Romam venerat, ac ſe in hoſpitium Alexandrini pictoris contulerat, Idq; poſtq̃ Senatui Romano relatum eſt, accerſito iuuene accurata oratione vſus eſt, ꝙ nec quæſtorem illi more maiorum obuiam miſiſſet, nec publico hoſpitiò eum excepiſſet, eaq; non ſua negligentia, ſed ipſius ſubito ac repentino aduentu facta dixit. Et illũ è curia ſubito ad publicos penates deduxit, hortatusq; eſt, vt depoſitis ſordibus adeundi ipſius diem peteret, quinetiam curæ habuit vti munera ei per quæſtorem quotidie darentur, his gradibus officiorum iacentem ad regium faſtigium euexit, fecitq; vt plꝰ ſpei in auxilio populi Roma.q̃ metus in ſua fortuna reponeret. Pirrus quoq; Epyrotarum Rex, Romanorum legatis ad redimendos captiuos caſtra ſua petentibus, quo honoratius exciperentur, ipſe cum ornatu equitum extra portam occurrit. Id qđ etiam genitorem tuum ſæpe feciſſe Principe inclitè vidimus, Summi Pontificis legatis de latere (vt aiunt) aduenientibus, ac Cęſareis locum tenentibus, quibus exemplis, quæ ad vitã noſtram inſtruendam regula ſunt, optimũ factu credere cogor ire obuiam aduenientibus legatis, aut alios mittere, pro qualitate, conditioneq; perſonarum, & mittẽtium, ac pro facultate hoſpitiũ & alia parare. Audiui ẽt, & memini magnam quandam Rempublicam quum temporũ culpa & calamitate modum non haberet, æſque alienum conflandum fuiſſet, ſi munera legato dari debuiſſent, ꝙ iniquum & ſtultum fuiſſet, illi per ſapientes perſuaſum, parãdum duntaxat hoſpicium publice, adeundumq; magiſtratu legatum, ac vbi adueniſſet comitatus proceribus vrbis illiq; nũciata pace & ſalute, inopię Reipublicæ difficultatem aperiendã, promptos quidem Reip. animos ad ei munera danda, verum ægeſtate preſſos tunc votũ exequi nõ valere, idq; omnibus ſummo dolori accedere, ſed alias Deo fauente emendare licere, veniamq; ab illius humanitate exorari, offerriq; patriam, pro viribus ad vota paratam, id quod ab omnibus laudatum factumq; fuit.

Specioſa quoq; eſt illa Romanorum fides, ingenti pęnorum claſſe circa Siciliam deducta, cum Duces eius tractis animis conſilia petendę pacis agitabant, quorũ Dux Amilcar ire ſe ad conſules negabat audere, ne eodem mõ cathenæ ſibi inijcerentur, quo ab ipſis Cornelio Aſſyrię conſuli fuerant iniectę. Hanno autem certior Romani animi ęſtimator, nihil tale timendum ratus, maxima cũ fiducia ad colloquium eorum tetẽdit, apud quos quum de belli fine ageret, & Tribunus Militum ei dixiſſet, poſſe illi merito euenire quod Cornelio accidiſſet, vterq; Conſul Tribuno tacere iuſſo, iſto te inquit metu Hãno fides ciuitatis noſtrę liberat. Aduerſus eoſdem hoſtes parem fidẽ in iure legationis tuendo P.C. exhibuere. M.n. Aemilio Lepido. L. Flaminio Conſulibus. L. Minutium, L. Manilium Carthaginenſium legatis quia manus in eos intulerant, ꝑ feciales reddendos curauerunt. Et tunc Senatus, ſe non eos quibus hoc pręſtabat, vt inquit Valerius Max. aſpexit, hiſce exemplis ſuperior Africanus, quũ honuſtã multis & illuſtribus Carthaginẽſium viris nauem in ſuã poteſtatem redegiſſet, inuiolatam dimiſit, qa ſe legatos ad eum miſſos dicebant, tam & ſi manifeſtum erat illos vitandi pręſentis periculi gratia falſum legationis nomẽ amplecti, & Romani Imperatoris potius decepta fides, q̃ fruſtra implorata iudicaretur. Vrbium igitur & principũ aliorumque locorum legatis Excellen. tuam adeuntibus, manſuetum te, benignum, & facilem prębeas, Mandata referentes eo vultu audias, vt fiduciam eis ad dicendum des, quum verò dimittẽtur, ita eos dimittes vt qui honeſta & iuſta petierint facile abs te impetrari poſſe intelligant, nec his contentus, honoribus quoque & donis quę grata illis eſſe cognoueris, boneſtabis, atque afficies.

Quæ verò aut minus honeſta, aut non ſatis æqua petierint, ea non ſemper nec palam, nec triſtiore vultu, aut grauioribus verbis deneganda ſunt, ſed potius oſtendẽdum eſt, non ideo te non cõcedere ꝙ nolis, ſed ꝙ illis inutilia iudices, quodq́; ea rõne ipſorum rebus melius conſulatur. nulla ſit in audiendo illos difficultas, nulla in rñdendo mora, adeant ſtatim, dimittãtur ſtatim, exemplo Traiani Imperatoris, quod tñ non eſt ſemper obſeruandum. Nam vt Iul. Cæſar. in cõmentarijs ſuis ſcribit, Quum Heluetij legatos ad eũ miſiſſent, qui dicerent, ſibi eſſe in animo ſine vllo maleficio iter per prouinciam facere, propterea qđ iter haberent, nullum aliud rogare, vt eius voluntate id facere liceret, qui cum memoria teñeret Luciũ Caſsium conſulem occiſum, exercitumq́; eius ab Heluetijs pulſum, & ſub iugum miſſum, concedendum non putabat, neq; homines inimico animo data facultate ꝑ prouinciã itineris faciendi temperaturos ab iniuria & maleficio exiſtimabat, tñ vt ſpacium intercedere poſſet, dum milites q̃bus imperauerat cõuenirent, legatis rñdit diem ſe ad deliberandum ſumpturum, ſi quid vellent ad diem præfixam reuerterentur. Interea milites conuocat, p̃ſidia diſponit, Caſtella cõmunit, cæteraq́; oportuna præparat, quo facilius ſi ſe inuito tranſire conarenť prohibere poſſet. vbi ea dies, q̃ conſtituerat cum legatis venit, & legati ad eum rediſſent, negauit ſe more & exẽplo populi Romani poſſe iter per prouinciam vlli dare, & ſi vim facere conarentur ꝓhibiturum ſe oſtendit, & quum Athenienſes aucti & præmijs bellorum, & gloria vrbem ex integro condere molirentur, maioraq́; menia complexi fuiſſent, ſuſpecti eſſe Lacedemonijs cœpere, rectè reputãtibus ruinam vrbis tm̃ incremẽti dediſſe, q̃tum ſit datura munita ciuitas. Mittunt ergo legatos qui monerent, ne munimẽta hoſtibus & receptacula futuri rurſus belli extruant. Themiſtocles ſpei vrbis vt vidit inuideri, non exiſtimans abruptè agendum rñdit legatis, ituros Lacedemona qui de ea re pariter cũ illis conſulant, Sic dimiſsis Sparthanis hortatur ſuos vt opus maturent. Deinde ipſe interiecto tp̃e in legationem proficiſcitur, & tunc in itinere ſimulata infirmitate, nũc tarditatem collegarum accuſans, ſine quibus agi nihil iure poſsit, diem de die proſcrendo, ſpacium conſumando operi q̃rebat, quum interim nunciať Sparthanis opus Athenienſium maturari, ꝓp qđ denuo legatos mittunt, ad inſpiciẽdam rem, tum Themiſtocles per ſeruum magiſtratibus ſcribit, Athenienſium legatos vinciant, pignusq́; tenẽat ne in ſe grauius conſulatur. Deinde adit concionem Lacedemoniorum, indicat permunitas Athenas eſſe, & poſſe illatum bellum non armis tm̃, ſed ẽt muris ſuſtinere, & ſi quid ob eam rem de ſe crudelius ſtatuerent, legatos eorum Athenis in hoc pignus retentos grauiter deinde caſtigat, eoſq́; nõ virtute, ſed imbecillitate ſociorum potentiam q̃rere, ſic dimiſſus, vt Iuſtinus ſcribit, veluti triumphatis Sparthanis à Ciuibus excipitur. Pari calliditate Philippũ macedoniæ olim vſum penes eundem hiſtoricum legimus, quum Phocenſium legati adhibitis Lacedemonijs & Athenienſibus bellum deprecarentur, cæteris græciæ ciuitatibus auxilium contra Phocenſes petentibus, ſecreto auditis vtriſq; legationibus, his veniam pollicetur belli, Iureiurãdo adactis rñſum nemini ꝓdituros, illis contrauenturũ ſe, auxiliumq́; laturum, vtroſq; vetat, parare bellum, aut metuere, ſic variato rñſo ſecuris omnibus Thermophilarum anguſtias occupat, Phocenſeſq́; per fraudem ſubigit, incendit, diripitq́;. Antiohcus verò Rex Epyrotarũ legationi mirum in modum ꝓplexè, quum non eſſet ſatis in promptu quid rñderet, legatos ſe miſſurum ad eos dixit, qui de his quæ illos ſeq; cõiter pertinerent, (vt inquit Liuius) loquerenť. Legatus nuncuiuſue vt ad Alex. ſcribit Ariſt. mittentis ſapientiam oſtendit, quum ſit eius oculus in his quæ videt, & eius auris in his q̃ audit, & lingua in abſentia ſua, propterea legationis officium fidis, circũſpectis prudentibuſq́; ſemper iniungẽdum eſt. Philippus Macedonũ Rex miſſos cum Xenocrate Calcedonio ad ſe legatos, donis, vt Diogenes Laertius ſcribit, corrupit, Ipſum verò Xenocratem nulla rõne ad ſuum cõſenſum inclinare potuiſſe, poſtmodumq́; dixiſſe, Xenocratẽ ſolum ex oĩbus qui ad ſe venerant legatis, munera ſpreuiſſe, rõne itaq; non carebat, Corinthiorũ lex vetans legatione fungentes munera accipere, ab his ad quos mittebanť, quorum quidem Corinthiorum Legatis quum à Dionyſio ad quẽ miſsi fuerant, dona prout moris eſt oblata ob ꝓhibitionem legis eorum accipere recuſaſſent, rẽ ait Dionyſius abſurdã facitis (vt Plutarchus refert,) qui qđ vnum bonũ habet tyrannis hoc tollitis, dum docetis ẽt beneficium à tyrannis accipere periculoſum eſſe. Nec p̃tereundum in hac re vr̃ qđ Sigiſmundi Imperatoris, & Ioãnis vigeſimi Pontificis temporibus accidiſſe legimus. Ad Sigiſmũdum quum in finibus Italiæ eſſet, Ioãnes Pontifex legatos miſit duos ex Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, iampridem tm̃ agitata inter eos re literis & nuncijs, vnum quippe remedium & Pontifici & Imperatori videbať, generale cõcilium aduocari, ſed erant circa hoc ipſum conſtituenda multa, ceu locus, tp̃s, modus, miſsi ſunt igitur his de cauſis ad Sigiſmundum legati: cõicauerat cum quibuſdã ex intimis familiaribus ſuis Pontifex archanè mentẽ & cogitationem ſuã, in loco inquiens cõcilij totum eſt, nec vbi Imperator plus poſsit, ego eſſe volo. Legatis igitur iſtis qui à me mittuntur mandata ampliſsima poteſtatemq́; maximã dabo, ad honeſtatis ſpeciem, q̃ palam oſtentare poſsint atq; proferre, ſecreto aũt mandatum reſtringã ad loca certa quæ ſubinde enumerauit. Quum in hoc ꝓpoſito multos dies fuiſſent, tp̃s venit quo proficiſci legatos oportebat, tum remotis cæteris p̃ter illos quibus mentẽ aperuerat, legatos allocutus eſt, multiſque verbis cohortatus eſt ad munus legationis, diligentiſsimè oſtendens q̃ti ponderis illa res eſſet, cuius gratia mitterenť. Deinde conuerſus põtifex ad beneuolentiã, quum eorum prudentiã fidemq́ue laudaret, ac melius illos cognoſcere quid factu opus eſſet, q̃ ſe ipſum, diceret, dum iſtic cõmemorat atq; inculcat, affectus ipſe beneuolentia ꝓpoſitum diu cogitatum momento tp̃is immutauit, Decreueram inquit loca q̃dam noĩare à quibus nullo modo decederetis, ſed in hoc tp̃is puncto ſñiam muto, ac veſtræ prudentiæ cuncta ꝑmitto, vos quid mihi tutum & quid formidãdum cogitetis. Chartulam in qua ea loca ſcripta erant, in eorum conſpectu lacerauit, abſq; vlla alicuius loci noĩatione. Legati igitur ad Sigiſmodum ꝓfecti Conſtantiã pro loco concilij elegerunt, vrbem & tranſalpinã & Imperatori ſubiectã, qđ ſimul atq; Ioannes reſciuit indoluit, ſeipſum ac fortunam ſuam deteſtatus, ꝙ tam leuiter à ꝓpoſito reſtringendorum locorum deſciuiſſet, ſed voluntatẽ Dei nemo vitare poteſt. Horum legatorum factum, ruinæ & depoſitioni Pontificis initium & cãm præſtitit. Aſdrubal cognomento Heduus, qui ſenex miſſus à Carthagine ad miſericordiam excitandã poſcendamq́; à Romanis pacem, animos ſolo flexit aſpectu, & tres maximi Philoſophi Carneades ex academia, Diogenes ſtoicus, & Critolaus peripateticus ab Athenienſibus Romã ad Senatum populũq́; Romanum legati miſsi impetratum vti mulctã remitterent, q̃ fecerant ꝓp Oropi vaſtationem, quicquid petierunt obtinuerunt, ac reportarunt, & Caius Popilius vt in Philippicis ait Cicero, quum ad Antiochum legatus miſſus eſſet, & verbis Senatus nunciaſſet vt ab Alexandria diſcederet, q̃ obſidebat, quum tp̃s ille differret, virgula ſtantem circunſcripſit, dixitq́; ſe non anteà renunciaturũ ſenatui, niſi prius ille rñdiſſet, qđ facturus eſſet q̃ ex illa circunſcriptione excederet, rñſumq́; dare coegit, p̃claram. n. vt inquit Cicero, ſenatus faciẽ ſecum attulerat. Poſt mortem Iulij Cæſaris nutante republica in maximis ſuis periculis, nõne ad Marcum Antonium Mutinam, & Decium Brutum conſulem deſignatum, obſidentem, cum L. Philippo, & L. Piſone ſeruius Sulpitius Iuriſconſultus excellentiſsimus, qui ætate & ſapientia illos omnes antecibat,

legatus

legatus fuit, qui ſubito è vita ereptus totam legationem orbam & debilitatã reliquit, cui in legatione mortuo vt in Philippicis Cicero ſcribit, ex ipſius ſnia, popul. Roma. pro roſtris ſtatuam poſuit, vt multos per annos progeniē eius honaſtaret, & pro breui vita Reipub. eã amiſſa diuturnam memoriã relinqueret. Quum igitur legationem mittere opus fuerit, mitte fidos, circũſpectos & prudentes. Mitte & gratos iuxta vetus adagium, ſi vis mittere, mitte gratum. Non præteribo Illuſ. Princeps, laudabilem priſcorum conſuetudinem, mittendi legatos cum donis, muneribuſq; ad reges principesque ac amicos varijs de cauſis gratulatum. Hinc à latinis & hernicis legati gratulatum de concordia patrum & plebis Romã venerunt, Donumq; ob eã, Ioui optimo maximo Coronã auream in Capitolio tulere, parui ponderis, prout res haud opulentæ erant, vt ait Liuius. colebantur. n. religiones piæ magis q̃ magnificæ. Carthaginenſes quoq, p victoriam de Samnitibus habitam, legatos gratulatum Romã miſere cum dono aureæ coronæ, quæ in Capitolio Iouis ſcella poneretur, & fuit vigintiquinq; pondo. Pariter Philippus Rex de victoria Romanorum contra Antiochum, legatos ad ſenatum gratulantes miſit cum corona aurea ponˀdo cẽtum in æde Iouis ponenda. Etiã à rege Siphace Romam legati venere, q̃ is prælia proſpera cum Carthaginēſibus feciſſet, memorantes, Regē nec amiciorem vlli populo q̃ Carthaginenſi, nec inimiciorem q̃ Romano, affirmabant ēt, quibus Senatus non modo benignē rñdit, ſed ipſe legatos cum donis varijs, vt Liuius ſcribit, ad regem miſit, & ptinus alios Alexandriã ad Ptolemæum & Cleopatram reges ad cōmemorandam & renouandam amicitiam, qui dona tulere regi togam, tunicam purpuream cum ſella eburnea, Reginæ pallam pictam cum amiculo purpureo. Silentio ēt non inuoluam à Campanis olim legatos Romam miſſos poſtulantes vt alter conſul Campanus fieret, ſi rem Romanam adiuuari vellet, indignatione orta ſummoueri à curia iuſſos fuiſſe, miſſumq; lictorem qui ex vrbe educeret eos, atque eo die manere extra fines Romanos iuberet, Etolorumq; legatis in Senatũ Roma. quondam introductis, bello inter Antiochum & Romanos vigente, cũ inſolentia ſermonis aures Senatorum offendiſſent, & vbi miſericordia opus erat, iram & odium irritaſſent, Senatuſconſultum factum fuit, vt Etoli eodie iuberent ab vrbe proficiſci & intra quindecim dies Italia excedere. A. Teren. Varro ad cuſtodiendum eorum iter miſſus, Denunciatumq; ſi qua deinde legatio ex Etolis, niſi permiſſu Imperatoris qui eam prouinciã obtineret, & cum legato Romano veniſſet Romam, pro hoſtibus oēs futuros, & Tiſſaphernes Perſarum Dux cũ Ageſilao fœdus non ex animi ſnia ſed metu (vt inquit Plutarchus) pcuſſerat, ea lege vt græcas Ciuitates libere, ſuiſq; legibus viuere ſineret, mox ingentibus copijs à rege ſuo accerſitis in Aſia decederet, bellum illi denunciauit, hoc fœdus violatum libēter accepit, Ageſilaus legatis hilari vultu rñdens, ſe magnam hře gratiam Tiſſapherni, q pœriurio ſuo & Deos & homines ſibi infenſos reddidiſſet, aduerſæ verò parti propitios. Simile ferè eſt qđ ſcribit Liuius, qñ legati Carthaginenſes miſſi ad petendam pacem à Senatu Populoq; Romano, fuiſſent. Quũ flecti inquit miſericordia patres appareret, Senatorum vnum infeſtæ perfidiæ Carthaginenſium ſucclamaſſe ferunt, per quos Deos fœdus acturi eſſent, quum eos per quos ante ictum eſſet ſefelliſſent, per eoſdem inquit Aſdrubal Hædus ex legatis vnus, qui tam infeſti ſunt fœdera violantibus. Hæc de legatis memoranda ex his quæ legimus occurrerunt.

150 In rebus † aſperis fortiſsima quæque conſilia tutiſsima ſunt, quia ſi occaſiones quorum momento præteruolat oportunitas, cõctatus paulum fueris, ne quicquam mox omiſſam (vt Liuius ait) quæraris. Audaciaque pro muro habetur, quum audētes fortuna iuuare ſoleat, verũm vbi & quando celeritate opus ſit, inferius latè explicabitur.

In rebus aſperis ſtatim & cum celeritate capienda ſunt.

Quæ pariturã ſunt odium †, per alios expedire ſacereq; memineris, quę verò amorem & gratiã per te ipſum, hoc pacto magna pars inuidiæ in eos deflueret, per quos res geritur eruntq; quos magis oderit populus quã principem.

151 *Quæ per alios, quæ per ſe agere debeat princeps.*

Non tacebo ēt † q Fuluius Romanorum cõſul capta per Romanos Capua egiſſe ſcribitur, quum. n. producti Campani ad palum deligarentur, eques Citus ab Roma venit, literaſq; à populo Romano Fuluio cõſuli tradidit, murmur à tribunali totam concionem peruaſit, deferri rem integram ad patres de Campanis, Id ita eſſe ratus, acceptas literas neq; reſolutas cũ in gremio repoſuiſſet, præconi imperauit vt lictorē lege agere iuberet, Ita ſumptũ de his ſupplicium tum literæ lectæ Senatuſq; conſultum, ſerum ad impediendam rem actam, quæ (vt Liuius ait) ſumma ope approperata erat, ne impediri poſſet, ex quo ſi res ſiquę forſan ſe ita offeret exemplum minimē ſpernendum ſumi poterit, & tali ſtratagemmate, callidoque conſilio laudabile propoſitum poterit princeps exequi.

152 *Quæ dubitet princeps aliqđ iuſtũ o[illegible] impedire, & [illegible] ſtratagemmate [illegible].*

Studere autem principē oportet in his deligendis quibus corporis & rerum familiarium curam commiſerit, † ſed potiſsimum in his quos à ſecretis conſtituerit. vt. n. Aemilius probus teſtis eſt, nemo ad id officium admittebatur, niſi honeſto loco & fide & induſtria cognita, quum neceſſe ſit omnium conſiliorum cum eſſe participē. Sapienter igitur egit inclitus genitor tuus, qui præ alijs huic prouinciæ Magnificum Ioannem Vulliermum Sancti Petri vallis auguſtæ regulum præfecit, virum fidum, ac circunſpectiſsimum, qui ætatis prolixæ beneficio vt Apuleiano vtar verbo, multis experimentis inſtructis non in vultu tantũ, ſed vt plautina anus ait in occipitio oculos habet.

153 *De electione & cuſtodia ſecretarii [illegible].*

Duo præterea ſunt ampliſsime Princeps quę imperare volentibus ſcire conuenit, an liceat, † expediatq; mediæ viæ inniti, an neutrã contendentium partium ſequi, Suæq; ditionis vrbes, oppidaque munire, ac ab omni externa vi loca ipſa ſecura facere, inexpugnabiliaq; quoad fieri poſſit reddere, q̃ ſcropuloſo difficiliq; loco verſer intelligo, quæ rō viæ in his ſit ineunda, magnæ eſt deliberationis, qm igitur magna eſt quæſtio, non eſt præcipitanda, indiſcuſſa temeritate ſnia. Abſoluendo itaq; primum quęſtionis caput, tps, locus, contendentium qualitas, & cōditio, aliaq; multa conſideranda ſunt. Ab hiſtoricis huiuſcemodi via media q̃ neutralitatem appellant, reprobari vr, pluriesq; fieri princeps qui manifeſte amicos & hoſtes eos habiturus eſt, quos amicus ſuus habet, in bello q̃ aduerſus Philippum Macedoniæ regem Rom. gerebãt Acheorum ſocietatem, amicitiamq; petebant, Philippus v. ſecum ſtaret modo poſtulabat, modo ne intereſſent armis contentum ſe eſſe dicebat, Ad quę Acheorum prętor, vt eſt apud Liuium, latis ait exemplorum nobis aliunæ clades pbent, ne q̃ramus quemadmodum cæteris exemplo ſimus, nolite, quia vltro Romani petunt amicitiam, id qđ optandum vobis ac ſumma ope petendũ erat, faſtidire. nam qđ Cleomedon legatus Philippi modo tanq̃ vobis mediam & tutiſsimam viam conſilij vt quieſceretis, abſtineretiſq; armis oſtendebat, ea non media ſed nulla via eſt. Etenim præterquam q aut accipienda, aut aſpernenda vobis Romana ſocietas eſt, quid aliud q̃ nuſquam gratia ſtabili velut, qui euentum expectauerimus, vt fortunæ applicaremus noſtra cõſilia, præda victoris erimus? & iterum alio loco. Quod optimum eſſe dicant, nõ interponi vos bello nihil oino tam alienum rebus veſtris quippe eſt ſine gratia, ſine dignitate, pmium victoris eritis. Solon qui Athenienſibus leges dedit vt noctibus atticis eleganter A. Gellius ſcribit, neutralitatē rem ciuitati pnicioſam cenſuit, exilioq; neutrales mulctauit. ſtãte cõcilio Baſilienſi quũ Germani neutralitatem quandã recepiſſent, & ab Eugenio & ab ipſo Concilio reprobati fuere, & ſunt qui Angelos quoſdam è cœlo præcipitatos aiunt, quia Michaele archangelo cum Dracone pugnante ſtante bello dubij fuerunt, nec agno adhærentes nec lucifero. Bononienſes eos qui diuiſa Ciuitate partem nullam recipiunt, male tranſuerſos appellãt. Temporibus pariter Ciuilium bellorum

154 *An expediat principē eſſe neutralē vrbes oppida & arces munire ac ab eis loca ipſa ſecura facere.*

inter Cæſarem & Pompeiũ, conſultante Gneo Pompeio de medijs ac neutrã partem ſequentibus, hoſtiũ numero habendos (vt ait Suetonius) cenſuit, ipſe verò Cæſar moderationem ac clementiã iam tũ admirabilem exhibens, medios ac neutrius partis ſuorũ ſibi numero futuros pronunciauit. Ideò in orõnibus inquit Cic. Cæſaris actiones extollens, Te dicere audiebamus nos oẽs aduerſarios putare niſi qui nobiſcũ eſſent, te oẽs qui contra te nõ eſſent tuos. Equidẽ in his q̃ ex gratia fiũt, arbitrioq́; depẽdent, neutri auxilia ſubminiſtrare licitũ eſſe creditũ eſt. An expediat q̃ in ſuperioribus diximus conſiderãda ſunt, & quẽ res tãgit ſcire magis oportet, Iubẽte illo tñ cui ex iuramẽto fidelitatis aſtringit, iuſſus vt pro ſe cõtra hoſtes eius arma aſſumat, neutralitatẽ minime licebit tenere. Circa ſecundã partem q̃onis propoſitæ, inter prudentes varie fuerunt opiniones, & contra principũ exempla nõnulli loca munitiſsima cõſtruere totis viribus curarunt, alij ſic munita cõſtructaq́; euertere: principẽ qui populũ ſuum magis q̃ exteros timet, huiuſmodi munitionibus operã dare ſtudereq́; debere quibuſdã placuit. Deſiſtere verò ſi exteros magis q̃ populum ſuum vereať, & timeat, vt tñ experimento patuit, populis & principibus, ac Excellentiſs. Genitori tuo, ne longè exẽpla petamus, aſperis hiſce turbulentiſsimiſq́; tpibus magis profuit conſilium tenentium primã partem ſequi, & in poſterum fortaſsis pderit, modo talis ſit princeps qui ſine populorũ odio, loca ipſa tenere conſeruareq́; poſsit. Dam nant.n. principes, qui locis ipſis confiſi, fretiq́; odium populorũ paruifaciunt, nulli.n. maiores copiæ, tutioraq́; loca eſſe poſſunt, q̃ ei qui plurimum amať, hoc vnũ inexpugnabile regnorũ munimentum ſapientes pdicant, nõ ſunt.n. adamãtina Imperij vincula illa, q̃ Dionyſius Tyrannus dicebat, Metus, violẽtia, claſsis, pſidium decẽ millium armatorũ, ſed beneuolẽtia, gratia, bonitas, innocentia. Hinc Antigonus Macedonũ Rex amicis ſuadentibus ſi Athenas caperet, vt validis præſidijs cõmuniret, ne qñ deficerẽt, ſummaq́; curã vt totius Græciæ baſim cuſtodiret, ſe ſp in hac ſnĩa fuiſſe rñdit, vt crederet nullum eſſe regni pſidium firmius q̃ Ciuium beneuolentiã. Et Ageſilaus percũctanti cur Sparta mœnibus non cingeretur, oſtendit Ciues armatos, hi ſunt inquiẽs Spartę ciuitatis mœnia, ſignificans (vt ait Plutar.) Remp. nullo monumento tutiorẽ eſſe, q̃ virtute & beneuolentia ſubditorum, q̃ ex modeſtis principum actionibus proueniunt. Dumq́; his retro exactis diebus magni quidã viri Lucam profecti, vrbem ipſam ingredientes ſitũ & fortitudinem loci mirum immodũ mirarenť, viderẽtq́; munitã tormẽtis bellicis, rñdit ex Senatoribus pdictę Reipu. vnus, eſt adhuc nobis maior fortitudo q̃ videlicet in brachio Cæſaris conſiſtit, Inq́; noſtrorũ Ciuium vnione. Tñ principatus & Imperij neceſſariæ ſunt arces & caſtra ad q̃ ſe conferat princeps cum familia ſua. Cuius rei documentum à Dauid rege accipitur, qui poſt captã Hieruſalem montem Sion apprehendit pro munimine, arce ibi conſtructa, vbi vitam cum ſuis degeret. Et huiuſoi rei multæ ſunt cauſæ, vna ſumiť ex parte principum, quibus expedit in loco tuto eſſe, quo regentes, corrigentes, & gubernãtes magis ſecuri ſint, & in executione Iuſtitię audaciores, eorumq́; honeſtas magis conſerueť, ne ex conuerſatione nimia, vel ex incauto aſpectu, eorum maieſtas vileſcat, vtq́; illorum diuitiæ quibus vt dictũ eſt abundare debent, tutius conſeruari poſsint. Alia rõ ſumitur ex parte populi qui magis ſenſibus mouetur, q̃ ratione ducatur, quum.n. ſumptus magnificos in munitionibus eorum vident ex admiratione ad parendum ſuis mandatis ac ad obedientiam inclinantur, propterea rebellãdi vel ſe hoſtibus dandi cauſam ita facilem non habent, ſed de his ſatis.

155 Secundæ res Illuſtrils. Princeps ſunt tanquã ſpeculum quoddã noſtri, q̃, vt de magiſtratu dř, † qualis quiſq́; ſit oſtendunt: quamobrem maximè ſeruanda erit continentia quum quicquid libuerit, licuerit, cohibendus erit animus ne efferatur, ne inſoleſcat, ne obliuiſcatur ſui ipſius,

In ſecũdis reb. qualiter ſe habere debeat princeps.

atq́; ita inſtituendus, vt ſe à libertate in ſeruitutem, è diuitijs in paupertatem, & ex alto atq́; illuſtri loco in infima obſcuraq́; deijci aliqñ poſſe cogitet, eſt.n. pſens vita procelloſo mari ſimillima, illius finis in littore, huius in morte, vterq́; portus rectè dř. Inter viſcum & laqueos, ſecura auis volitat, piſcis ĩter hamos ludit, inter plagas fera, ſæpè vbi periculi plus eſt, eſt pauoris min⁹. Ars fortunę eſt vt licentius feriat, metũ demit, quò potẽtiæ magis, eo magis in illa imperiũ fortunæ tepidè ſe exercet, ingens pſperitas aduerſitati magnę viam facit. Caueat oĩ modo Princeps ne cuiq́; patrandi contra ſe facinioris cauſam pbeat.

Qui temperantem te ſenſerit † turpia nunquam petere audebit, ò te fortunatũ Marce. Cato (inquit Cicero) à quo rem improbam petere nemo audeat. 156

De virtute temperãtię principis.

Admonitores voluptatũ † vt peſtem perniciſioſsimam fugito, ſunt.n. animi quis bene inſtituti, coinquinatores, quibus qui delecteť, impoſsibile illũ ſeruare aliquem vitæ modum. quum.n. iuuenes ætatis feruore ipſi p ſe ad venerea rapiunt, nulla erit ſpes reliqua, ſi malignus quoq́; conſilio comes acceſſerit. Fabrici⁹ à Senatu Rom. ad Pyrrhũ legatus dum morã apud regẽ traheret, à Cynea qui verſa vice à rege aduenerat, audiuit, eſſe Athenis quendã qui ſapiens haberet, diſputare ſolitum, ac diffinire oĩa quæ in vita agimus, ad voluptatẽ referri, illam finem ac pmium eſſe actionum laborumq́; oĩum, quo audito temperatiſſimus vir obſtupuit, qđ quum domi narraret, Titum Coruncanum & M. Curium optaſſe ferũt, vt talem ſapientiam hoſtibus pop. Ro. dij darent, pfecto.n. qui voluptati rerũ ſuarum terminum cõſtituit, nihil glorioſi aut magnifici operis, illa ſp animum torquente, ſuſcipiet. habebat, vt hiſtorici tradunt, Claudius Nero plurimos voluptatum conquiſitores, quem tñ vitæ exitum ipſe habuit? quem & alij multi ac fere omnes ab eo non diſsimiles. 157

Voluptatũ admonitores a principibus eſſe expellẽdos

Quumque omnis tum conſultatio † tum actio ſit de conſilijs capiendis, aut de rebus publicis, aut priuatis, vt Pontanus ſcribit, in capiendis conſilijs oportet multa audire, plurima circunſpicere, cauſas ſingulorũ quæ dicuntur exquirere, non ſtatim aſſentiri, nec etiam ſemper palam improbare, ſententias aliorum ita examinare, vt mentes dicentium videare velle introſpicere; qđ ipſe ſentias, aut non ſtatim, aut ſolum paucis aperire. In dicendo cautum & breuem eſſe pro rerum tamen qualitate, parce reprehendere, raro, & non niſi magna ex cauſa obiurgare. Iracundiam cohibere tanquam maieſtatis inimicam, in nullo ita efferri vt (quod aiunt) lineam tranſeas. 158

Circa q̃ verſetur conſultatio principis.

In ſumma iniquis conſultoribus † qui neq́; famã neq́; ſalutem tuã diligũt, aures pbere noli, nec leuiter credere. Et ſi.n. minimè decet quoſcunq́; more frondium quibuſuis flatibus flexibiles eſſe, his potiſsimũ indecorũ, immo pernicioſiſsimũ eſt, penes quos tanta põteſtas eſt, vt qđ facere velint exequanť: licet.n. obſtinata non credenti duntaxat nõnunquam læſerit, ſæpius tñ leuiter credidiſſe exitio fuit. quid nanq́; ſtultius obſecro, q̃ cunctis fabellis aures cordis hr̃e patulas, & tanq̃ certiſsimis fidem adhibere, quum hoĩum inter ſe ſint tam varia certaminis ſtudia, nihil profecto tam credula exiſtimatione ſtolidius? Quũ Sennacherib potẽtiſsimus aſſyriorum Rex, Hieruſalẽ obſideret ingẽti exercitu, regẽ ad colloquiũ vocauit, & noluit exire, proditionẽ (vt in libris Regũ ſcribiť) & credulitatis periculũ timens. vt.n. vegetius rei militaris peritiſsimus ait, frequẽtius cõuentiones paciſq́; ſimulationes credulis magis nocuere, q̃ arma. circunſpecti quidem viri ac conſtantis eſt, negligere neminem, verùm pro meritis vnumquemq́; pendere, & ne de incognitis præcipiti ſnĩa falli poſsit, ſeipſum colligere & quaſi è ſpecula mentis librato iudicio intueri, quis verba faciat, ob qđ meritum, in quem facta, in quo loco, quo in tpe, iratus an quietus animo, hoſtis, an amicus, infamis an honeſtus hõ ſit. Quum igitur repẽtina credulitas mater ſit erroris, nouerca conſilij, ſimultatum cã, præcipitium obſequentis, & pœnitentiæ ſp proxima, credulitatis feſtinantiam ſemper abhorrere æquum 159

Aures iniquis conſultoribus nõ eſſe pbẽdas, & de credulitate cauẽda.

& ſalu-

& ſaluberrimũ erit dignißime Princeps, ita vt nĩl temere credas, ex abruptoue agas, verùm oĩa diligenti & matura conſilij examinatione ꝓcedente, & te non pœnitebit. Publicæ verò res vt q̃ ad quietem populorũ & ditionis moderationem pertinent, arte alia tractandæ ſunt, populos tuos oportet tum literis, tum nũcijs, pro rebus temporibusq́;, quũ abſens fueris ſæpius vt horteris, moneas, excites, nec ſp expectabis dũ rogant, ſed vltro & nõ rogatus, quum potes beneficium cõferes, & multitudinis rõnem ſp habendam eſſe memineris, totumq́; Reip. tuæ corpus ex equo curandum prout in ſuperioribus diximus, ſcias,

160 Iue reddendũ eſſe nõ habita per ſonarum ratione.

Cum legatis, qualiter te hr̃e debeas, ſatis oſtendimus vbi verò de iure agiť à ꝓceptis Iuſtitiæ de quibus ſuo loco diximus minimè diſcedas, à te nullum pſonarum diſcrimen habeať, ſed ipſarum legum pſonam induas, quæ eędem ſp ſunt oĩbus, ꝗuis græculus ille Anacharſis leges aranearum telis cõpararet, nã vt illas infirmiora animalia retinere, valentia tranſmittere, ita his humiles, & pauperes conſtringi, Diuites & ꝑpotentes non alligari dicebat, argutè magis q̃ verè. De priuatis rebus lex erit, vt peregrinos humanè excipias, attentus audias, liberaliter tractes, In oĩbus facilem te eis ac benignum ꝓbeas, ſtudeas autem anteq̃ te adeant, quoad poteris noſſe qđ ſit ſuum ipſorum ingeniũ, quibuſcum vixerint, quas artes ſuerũt ſecuti, quas ẽt ſequãtur opiniones, factionesue, triſtes ne ſint, hilares, ſuaues, & dicaces in ſermone, an duriores, Quæ afferant mandata, qđ impetrare cupiant, publice veniant an priuatim, mores quoq; nationũ & ſtudia ſunt diligenter noſcẽda, his.n. cognitis facile intelliges qđ agere te ipſum oporteat, eos familiariter alloquere, illorum ſermone te delectari Pricep: inclyte oñdens, multa ẽt ab illis de moribus nationũ, de ſitu locorum, de hiſq; inter peregrinandum memoratu digna viderint, vel audierint doceri ſtudeas. Inuitandi ſunt ẽt de rebus tũ iocoſis, tum grauibus vt aliqd dicant, qđ tum admirationẽ, tum voluptatẽ pariat. Quũ verò in eum ſermonẽ tecum venerint vt impetrare aliquid abs te cõtendant, tũ oportet vt liberalitatẽ munificentiamq; præ te feras, & vbi aut dignitas tua, aut ea q̃ ab illis petent, exigent religionẽ, Iuſtitiam, conſtantiã, manſuetudinem. Quum aũt dimittendi ſunt blandis verbis & comi ſermone alloquere, nec contentus his quibus eos condonaueris multa inſuper polliceberis.

161 De geſtu principis.

Et quũ in geſtu nũ parum hoĩes ponant, ſit inceſſus tuus non mollis, nõ concitatus, nõ diſſolutus mediũ inter hæc tenendũ, abſit ab oĩ corporis motu ruſticitas, petulantia, & riſus immoderatus, qui teſte Philoſopho reuerentiam tollit, Quintũ Hortenſium plurimũ in corporis decoro motu repoſitũ arbitrãtem, plus plenè ſtudij in eodẽ laborãdo, q̃ in ipſa eloquentia affectãda impendiſſe legimus.

Deinde quia ſilentiũ maximè cõmendatur, nõ ſolum

162 Conſilia & geſta principum non eſſe enunciãda.

in arduis, verũ ẽt in leuioribus rebus, hinc Pittacus mytileneus, qđ tacere inquit inſtituis noli ꝓdiſare, ſi.n. facere nequiueris rideberis, & Lycurgus Lacedæmoniorum Rex, vocatis ad ſe conuiuis fores obſtrui mandabat, ꝑ eas nullum egredi debere ſermonẽ ꝓmouens. Intereſſe.n. ad conſeruandum auctoritatem ne totum; in cõſilijs dicta, ſpargant in vulgus, & magis expedit ne ſerio dicta, & quę concludunt, tractanturue in rebus grauibus, & ſerijs, per alios cognoſcant, aut intelligãtur. hinc Plautus in milite glorioſo, Sinite inquit me prius pſpectare ne vſpiã inſidię ſint, cõſiliumq; hrc volumus nã opus eſt tunc tuto loco, Inimicus ne quis capiat cõſilia nr̃a, nã bene cõſultum inconſultum ſi ſit inimicis vtile eſſe põt. Et bene conſultũ ſurripit ſæpiſsime, quippe ſi reſciuere inimici conſilium tuũ tibi tuopte confiſio occludunt linguã, & cõſtringuntur manus, atq; eadem q̃ illis voluiſti tacere facient tibi.

Iccirco Romani taciturnitatẽ optimum ac tutiſsimũ adminiſtrandarũ rerum vinculũ nunq̃ labefactari volebant. Quũ ergo quintus Metellus bellũ in Hiſpania gereret, & mo has, modo illas cum exercitu regiones peteret, quum interim tam ſuis oĩbus q̃ hoſtibus ignota eſſet inopinata ac ſubita fluctuationis cã, interrogatus ab amiciſsimo, vt qd ita ſparſum & incertũ militum gen' ſequeretur, Abſiſte inquit iſtud q̃rere, nã ſi huius cõſilij mei interiorẽ tunicã conſciam eſſe ſenſero, continuò eã cremari iubebo. quẽ igiť finẽ habuit diſsimulatio illa & taciturnitas. poſtq̃ exercitum ſuum ignorantia, & totã celtiberiã errore implicauit, quum alio curſum direxiſſet ſubito ad Trebiã reflexit, inopinatã & attonitã oppreſsit, ad cuius mœnia niſi ea via ꝓceſsiſſet, ad vltimã ſenectutem ipſi armato ſedendum fuiſſet. Rurſus quũ Eumenes Aſiæ Rex amãtiſsimus Romano. bellũ à Perſe aduerſus pop. Rom. cõparari ſenatui nunciaſſet, non añ ſciri potuit, qd aut ille locutus eſſet, aut patres rñdiſſent, q̃ captum Perſen cognitum eſt, fidũ erat & altum vt ait Val. Max. R. P. pectus cura, ſilẽtijq; ſalubritate munitũ, cuius limẽ intrãtes abiecta priuata charitate, publicã induebãt, Itaq; nõ vnum inquit ſed neminẽ audiſſe credere, qđ rum multorũ auribus fuerat cõmiſſum. hinc ẽt Põpeij ꝓbabilis conſtantia, q̃ dum legationis officio fungereť, à Gentyo Illyricorum rege interceptus, quum Senatus cõſilia ꝓdere iuberetur, ardenti lucernæ admotum digitum cremãdum ꝓbuit, & ea patientia, regi deſperationem tormentis qcq̃ ex ſe de ipſis ſecretis cognoſcendi excuſsit. Curandum eſt igitur, vt ſua cõſilia præcipue archana nemo enunciet, quinimmo Harpocratem quiſque intimorum ſuorum agat.

Ocium pulcherrime Princeps tvitãdum & fugiendum eſt, vti famę vitæq; contrarium & corporis ſaluti damnoſum magis q̃ negotium, quemadmodum voluit M. Cato. qui vitã humanam ferro comparabat, Teſte Gellio in noctibus atticis. vita inquiens humana eſt ſicuti ferrum, ferrum ſi exerceas conterit, ſi non exerceas rubigo tñ inficit, pluſq; detrimenti ſim, quã primum facit. Appium Claudium ꝓptereà ſolitum dicere accepimus negocium popu. Ro. melius q̃ ocium cõmitti, non qđ ignoraret q̃ iucundus tranquillitatis ſtatus eſſet, ſed qui animaduerteret ꝓpotentia Imperia agitatione rerum ad virtutem capeſſendã excitari, nimia quiete in deſidiã diſſolui, hinc Flacci verbum eſt, ocium reges prius & beatas pdidit vrbes. Quinti quoque Metelli tum grauis etiam illa in Senatu Romã. ſententia, qui deuicta Carthagine neſcire ſe illa victoria boni plus an mali Reipub. attuliſſet, aſſeuerauit, qm̃ vt pacem reſtituendo profuiſſet, ita Annibalem ſubmouendo nonnihil nocuiſſet, eius.n. tranſitu in Italiam dormientem pop. Rom. virtutem excitatã, metuiq; debere ne acri æmulo liberata in eundem ſomnum reuolueretur.

163 Quantũ in ocij & negocij differentia & conſideratione in bello ſit ſpectand

Nuſquam tñ oportet Principem eſſe cunctatiorem, & circunſpectiorẽ, nuſquamq; magis, q̃ in ſuſcipendo bello, qđ etiã ſi iuſtiſsimum ſit, oĩum bonarum rerum naufragium, & oĩum malarum pelagus nuncupať, qđ niſi ſumma obſeruatione p Romanos indicebať, nec vllum bellũ iuſtum eſſe credebat (vt inquit Cicero) niſi qđ aut rebus repetitis gerebať, aut denunciatum añ aut indictum fuiſſet, facilè ſumi & inchoaŕ bellum, ſed egerrime (vt Saluſt.) deſinit, quum in eiuſdẽ ptãte non ſit initium & finis. Dies me deficeret ſi q̃ dici in eam ſniam põt, exprimere aut attingere vellem, nec de bello libellum compono, aut hic te inſtruere in militari q̃ro diſciplina, in qua tñ maxime principibus cõuenit eſſe inſtructos, poſſeq; exercitus ducere, & corpore ſuo quum opus fuerit pugnare, obiter tñ dicam qđ Iulius Cæſar. ꝓ quo æther militare videbatur, quis bellandi ſp cupidus fuiſſet, vſque adeò vt non ex deſtinato tñ, ſed ex occaſione, & ſæpè horridis tempeſtatibus quibus nedum caſtra moturus, ſed nec iter ingreſſurus quiſquã videretur, pugnam capeſcere conſueſſet. In extremo tpe ætatis ad dimicãdum cunctãtior factus eſt, quo ſæpius viciſſet, hoc minus experiendos caſus opinãs (vt Sueton. ſcribit.) nihilq; ſe tñ acquiſiturum victoria, q̃tum afferre calamitas poſſet, & apud Liuium, Annibal ſe magis cunctantem & quieſcentem Fabium q̃ Marcellum pugnantem formidare dicebat. Octauius Cæſar prælium quidem aut bellum ſuſcipiẽdum omnino negabat,

niſi

niſi quum emolumenti ſpes maior q̃ damni metus oſten
deretur, nam minima cómoda non minimo ſectantes di
ſcrimine ſimiles aiebat eſſe aureo hamo piſcātibus, cuius
abrupti dānum nulla captura penſari poſſet. Africanus ne
gabat aliter cū hoſte cōfligendum, q̃ aut ſi ob caſum ob-
ueniſſet, aut neceſsitas incidiſſet, æque prudēter, nā & pro
ſperam gerendæ rei facultatē omittere maxima demen
tia eſt, & in anguſtias vtiq; pugnādi cōpulſum abſtinere
ſe ꝓlio, peſtiferæ ignauiæ affert exitum: eorum q iſta com
mittunt, alter beneficio fortunæ vti, alter iniuriæ neſcit
reſiſtere. dicebat p̃terea, idem Scipio Afric. turpe eſſe du-
ci, in re militari dicere, non putarā, qa videlicet explora-
to & excuſſo conſilio q̃ ferro agunt adminiſtrari oporte-
re arbitrabat, ſumma rōne, inemendabilis. n. error eſt qui
violentia Martis cómittitur. Optimè igit ſenſit Ariſt. qui
bellum gratia pacis tm̄ ſuſcipiendum ſcripſit. Vt cætera
p̃tercam, ſilentio tn̄ non inuoluam Vegetij militarem di-
ſciplinam, quæ ſm̄ ſnīam Lacedæmoniorum, ſiue Athe-
nienſium, numerum exercitus reſtringit; ad decē millia
peditum, & duo millia equitū, aut viginti millia peditum
& quatuor millia equitum; multitudinem dānoſam eſſe
oſtdens, tum quia difficillius regit, tum qa laborioſius cir
ca cómeatum prouidetur. Impetum tn̄ multitudinis, niſi
cum multitudine ſuſtinere nō poſſumus. Sic. n. Iudas Ma
chabeus q cōtra multitudinē Bacchidis principis Deme-
trij regis paucis pugnauit, recedēte ab eo gentis ſuæ mul-
titudine defecit, hinc Saul cōtra multitudinem hoſtium
multitudine vſus eſt. Vn̄ quū Naas Amonites rex eiuſdē
regionis cū multitudine obſideret Iabes Gallaad ad tre-
centa mill. filiorū Iſrael cōgregauit, totidēq; de tribu Iu-
da ad expugnādum Amonitas, vt in libris Regum ſcribit.
Hinc formidabilis eſt Turcharum Princeps ꝓp infinitā
hoīum, equorumq́; multitudinē, q̃ ad bellū ſecum trahit.

Et quum nulla res tā inimica cōſilijs ſit, q̃ celeritas, nō
164 De celeritate & mora. ſunt p̃cipitanda cōſilia, † neq; ſtatim ad primos animi im
petus quippiā agendum, qđ in magnas ſæpè ruinas, & in
gentia pericula trahere ſecum ſoleat, fugiendumq; iuxta
Ciceronis p̃ceptum, ne ſine vrgenti cā, quo nihil ſtultius,
nos periculis offeramus; maximeq; ꝑiculoſa eſt audacia,
vbi vires ſpiritui nō ſuppetunt. Quintus Fabius ne Roma
opprimi poſſet, cunctatione ſuā egit, at Publius Scipio ce-
leritate ſua Carthaginem oppreſsit, nonnunq̃ igit celeri-
tate opus eſt, ſed nō anteq̃; neceſsitas poſtulauerit, Idem
Fabius extrema neceſsitate poſcente, ſatis velox, & audax
fuit quum. n. vidiſſet Collegā ſuū hoīem expeditum, & te-
merariū ab Annibale ſuperatū; & Rēp. ſummo in diſcri-
mine verſari, nunc ſigna, inquit, extra vallū ꝓferte, victo-
riā hoſti extorqueamus, ſumma celeritate rē reſtituit, ex-
poſcente itaq; neceſsitate vtendū eſt celeritate, aliter pro
ſnīa Auguſti Cæſaris feſtinandū eſt tardè. ſatis. n. celeriter
fieri dicebat; qcquid fieret ſatis bene, qn̄q; igitur celerita-
te, ſæpius cunctatione, ſm̄ ſubiectam materiam actiones
tuas conficies, Princeps optime. Memineris tn̄ id appri-
me in vita vtile eſſe iuxta Terentianum Soſiam, vt com-
mode fiant omnia, ac ne quid nimis, hinc etiam Flaccus.

Eſt modus in rebus; ſunt certi deniq; fines.
Quos vltra citraq; nequit conſiſtere rectum.

Quibus adſtipulatur, illud Ariſt. ad Alexan. Magnum;
quum viderit, inquit, rex bonum aliquod aut vtile facien
dum, diſcrete faciat, nec tardus, nec velox nimis, ne remiſ-
ſus vel impetuoſus videat; neq; in diſceptationem addu-
cas, an fieri debeant, quæ tu ipſe facienda noueris, hoc eſt
principem eſſe, & bonum principem. Et quē boni amēt,
mali timeant, vt. n. Plinius ait, qui per alios reguntur, nec
165 De proſperitate atq; aduerſa fortuna animiq; conſtantia Diui Caroli ſecundi Sabaudiæ Ducis. per ſe intelligunt quæ ſint agenda contemptui ſunt.

Quātum ampliſsime Princeps, † à ſcriptoribus extollā
tur, q fortitudine p̄diti, & generoſo ſpiritu abundātes, vt
in rebus ꝓſperis ſuperbiæ, & inſolentiæ victi nō fuere, ita
in rebus aduerſis palmæ arboris inſtar, cōtrariæ fortunæ,
nō ceſſerūt, neq; ſuccubuerunt, pluribus exemplis, q̃ no-
bis offert antiquitas, facilè cognoſcere poſſumus. ſed præ
oculis eſt Clariſsimi genitoris tui exēplum, primum. n.
Dei fauore, deinde ſua ſingulari tum pietate tum pruden
tia, tot annos hāc eius ditionē ſic adminiſtrauit, guberna
uit, rexit, vt felicitas ī eo regnare videret, & vicini oēs hoc
quoq; fruerentur bono, q̃ modo tam diutinis bellis, & la
trocinijs vexatā, tantis ærumnis, calamitatibusq; inuolu-
tā videmus, vt verum eſſe experiamur illud Cæſaris dictū,
fortunā plerunq; eos quos plurimis beneficijs ornauit, ad
duriorē caſum reſeruare: hæc fortunæ fides eſt, res huma
nas vertit pariter & euertit, oīaq; ad libitum rotat. Quis
maioribus fortunæ calamitatibus expoſitus? qs grauiori-
bus tēpeſtatibus immerſus? Quis principum iuſte domi-
nantium tot erūnis, tot caſibus aduerſis inuolutus, iacta-
tusq́; vt ipſe fuit? Vliſſes quidem ille Homericus p̄ eo Poli-
crates quiſpiā (vt aiunt) videri poſſet, neq; tn̄ fortunæ ceſ-
ſit, neq; afflictus, & plorabundus iacuit, ita vt in aduerſis
nullus vnq̃ eum ſuccubuiſſe cognouerit: Homerus Ty-
deum paruo fuiſſe corpuſculo decoratū ſcribit, in quo tn̄
aīa eſſet maxima, vireſq́; ingentes, & Xantippus Lacedæ-
monius qui breui ſtatura erat, à Sylio ita laudat, Exiguus
vigor, admirabile mēbris, Viuidus, & magnos nixu, q vi-
cerat artus. Supra Tydeum, & Xantippum, Illuſtr. Genito
rem tuum, Princeps inclyte, conſtituā, qui in exātlandis
ærumnis, in laboribus tolerādis, magnum ſe p̄buit, & oī-
bus admirandum ſe oſtdit. vt in exiguo corpore herculeū
aīum regnare poſſe cōprobauerit, & iā ſuo magis, q̃ vllo
veterū exemplo nos poſſumus cōfirmare † ſed vitā ſuam, 166
Vitā hominū tēpus & aduerſos caſus q̃ m ex fortuna proſpera illuſtrari. nō mediocriter honeſtabit tāta fortunæ ſæuientis iniqui-
tas, vt. n. in Mario Maximo plurimū addidit laudis fortu-
næ viciſsitudo, ita quidem Alexādri hoc detrahunt noīe;
q ꝑpetuo penè rerum ſucceſſu vſus fuerit. egregium nau
clerum aduerſa tempeſtas arguit. Vlyſſem magis illuſtra-
runt, tot duri labores, q̃ feliciter exciſa Troia. Quinti Me
telli p̄clarum Imperium in re militari, fuit egregia cenſu-
ra, oīs vita plena grauitatis, huius tn̄ viri laudem ad ſempi
ternam gloriā, ſiue memoriā t̄pis calamitas ꝓpagauit: q̃
vnq̃ ſecunda fortuna, tm̄ honoris, & gloriæ, vitæ Cicero-
nis attulit, q̃tum exilij ſui calamitas? tum tranquilla, & pla-
catā ei fuiſſent oīa, incredibili, vt ipſe ſcribit, lætitiæ volu-
ptate, & glorioſi in patriā reditus, caruiſſet. nā etſi optabi-
lius eſt curſum vitæ ſine dolore, ſineq; iniuria conficere,
attn̄ ad gloriæ immortalitatem, plus affert hiſce anguſtijs
inuolutum fuiſſe, q̃ nunq̃ odio violatum, ac ꝑſecutiones
paſſum. p̄terea quemadmodum dij ad bona hoībus largiē-
da propenſi ſunt, ita hoīum quoq; virtutes ſolerter expe
tunt; & quos in tolerādis calamitatib' fortes oſtenderint,
illos vtpote magnanimos, maiorib' bn̄ficijs ꝓſequuntur.

Eſt ēt ſapienter dictum † quos Deus diligit corrigit & 167
Propter Dei amorē & noſtrorum peccatorū odiū varijs affligimur malis. caſtigat, hoc modo temeritati hoīum maximè cōſuluit, nā
multos. n. quos quottidie & videmus, ſed a fortuna p̄cipi-
tes egit, cum qbus q̃to melius actum eſſet ſi nō plenis ve-
lis, ſed aduerſo interim vēto delati eſſent, ꝑp peccata no-
ſtra euenere quoq; nobis mala, ſcelera nr̄a nos odioſos fe
cere, & iniquitates noſtræ peſſundederunt nos, quos inter
& Deum diuiſionē fecerunt, abſcondentes faciem illius à
nobis, aggrauata eſt manus dn̄i ſuper populum peccato-
rem, & tradita eſt flagellis ſuperbia nr̄a. Iā nemo eſt qui
ſatis officium ſuum faciat, nā principes ſuperiores magi-
ſtratus recto tramite nō incedunt; neq; ſm̄ vias dn̄i am-
bulant, nec virgā Iuſtitiæ rectam tenent, ſed cumulandis
opibus ſolummodo inhiare vnr, inferiores obediētiæ col-
la non ſubmittunt, vanitate & ſuperbia repleti ſumus, cul
tus diuinus vbique diminutus eſt, oīa confuſa & turbata
ſunt, blaſphemat paſsim diuina pietas, & in mandatis ſuis
contemnit Deus, nullus timor, nulla reuerentia legum,
hinc nobis iratum cœleſte numē, hiſce calamitatibus nos
inuolui ꝑmittit; neq; acceptat opera q̃ facimus ex quo in
maximo peccato nos eſſe conſtat, ſupraq; nos ſtare iram
Dei, qui poſtq̃ emendationem nullā in nobis videt, virgā
furoris ſui cómouens, principes & magiſtratus plectit, po
puliq; ſuperbiam corrigit & caſtigat & quemadmodum
in prin-

168 Bellorum lanio & infortuniũ à Deo eſt propter ſcelera noſtra

in principio hiſtoriæ ſuæ Oroſius inquit, † proculdubio
bella, inquãnam ſunt, aut manifeſta peccata ſunt, aut oc-
cultæ punitiones peccatorum: quum Deus nõ puniat vni
uerſaliter, niſi pro vniuerſale peccatum: quibus quidem pec-
catis olim offenſus eſt Deus Aegyptijs immiſit ranas, locu-
ſtas, Cyniphes, aliaſq; peſtes. in cõfinio item Arabię & Pa
leſtinæ, vt ipſe Oroſius refert, Quinq; magnæ & amplæ
ciuitates fuiſſe referunt, quibus & ſoli fęcũditas ſuberat,
& Iordanis fluuius per plana diffuſus, ac per opportuna diui
ſus augmentis vbertatis impendebatur. Huic vniuerſæ re-
gioni bonis malè vtenti abundantia rerum cã malorum
fuit, ex abundantia.n. luxuria, ex luxuria fœdæ libidines
adoleuere: Deus itaq; iratus ſup hanc terrã ignem & ſul-
phur pluit, totãq; regionem cũ populis atq; vrbibus exu-
ſtam, teſtem iudicij futurã ęterna pœna damnauit. Porrò
quũ res ipſa loquatur, hanc tempeſtatẽ nobis diuinitus im-
miſſam à Deo nr̃is ſceleribus offenſo, nemo tñ agnoſcens
ſua cõmiſſa Dñi miſericordiã inclamat, ſed ſibi quiſq; blã-
dit, & alius in aliũ culpã reijcit, & occalluimus aduerſus
flagella Dei, obduruimus aduerſus illius medicamenta.

Reuertamur igitur ad clementiã eius, opera emendantes
noſtra, & dolentes ſup iniquitatibus, pęnitentiã agamus,
mutabit & ipſe Deus iniam ſuã, furoremq; à nobis auer-
tet, ſæuiſq; exãtlatis caſibus (vt Apuleiane loquar) pau-
ſam paceq; tribuet, noſq; reſpirare pmittet, non eſt.n. ab
breuiata manus Dñi, vt ſaluare nequeat, neq; aggrauata
eius auris vt non exaudiat. Metellus Numidicus grauis &
diſertus vir orõne q̃ in cenſura ad populum de ducendis
vxoribus dixit, ſic pulcherrimè ait. Dij immortales pluri-
mum pñt, ſed non plus velle debent nobis, q̃ parentes, at
parentes ſi pergunt liberi errare, bonis exhæredant. Quid
ergo nos à dijs immortalib⁹ diutius expectemus, niſi ma-
lis rationibus finem faciamus, ijſdem Deos propitios eſſe
æquũ eſt, q ſibi aduerſarij non ſunt. Illuſtres viri & à lingu
lentis celebrati ſcriptoribus ornatiſsime Princeps oculos
aperiunt, aureſq; reſerunt & ne ſomnus letifer obrepat,
vigilantes aſpiciunt, quibus quantiſq; fortunæ telis pectus
geramus aduerſum, cuius viribus vix obſtant humana cõ
ſilia, & ex aliorum caſibus q lubrico in loco poſiti ſimus,
aduertunt: auaritiæ, luxui, furori, iactantiæq; parcentes,
lætitiæ modũ ponunt, memores dũ elatas mentes lętitia,
aut aliquo irritatas caſu aliquid enorme ſubintrat ea lege
aſcendiſſe qua cæteri ruituros. in puncto tpis, ſi fortunæ
libuerit pęnaſq; daturos, quoq; magis ad altra tráſlerri ſe
vidẽt, eo accuratius deſiderium humum in loco deſiguut,
Deum ſumma veneratione colentes & totis viribus dili-
gentes, ſapientiã virtuteſq; ſequentes, honorãtes dignos,
amicos ſumma cum fide ſeruãtes, prudentium cõſilia ſu-
mentes, benignos inferioribus ſe exhibẽtes, humanitate,
miſericordia, atq; Iuſtitia abũdãtes, honores, laudes, glo-
riã, famãq; pquirẽtes, adeptaq; ſublimitate ſe dignos de-
monſtrantes: quos ſi contingat, quamq; deijci nõ eorũ crimine
aut culpa factũ apparet, ſed peruerſa fortunę cũcta vertẽ-
tis. hiſce p. uẽctis viris, te licet ad ũguas, humaniſsime prin
ceps, illorũ veſtigia ſequi pulchrũ & glorioſum exiſtima.

169 An melius ſit regi bona lege quã bono rege.

Eſt ẽt operæpretium ſcire † an melior ſit Iuſtitia aĩata
q̃ inanimata, q̃ in principe iudicibusque eſſe dr̃, animata
æquitatem intuet, rigori illam pferens, varietatem tempo
rum, rerumq; & perſonarum cõſiderat, ſeq; eis accommo-
dat, ideirco hanc pleriq; pferendam pdicant, vidimusque
excellos viros melius regi, manuq; regia gubernari, q̃ me
diante tot tantarumq; legũ ſylua, dicebant, ſeq; ita tutu
ros, ſi ad eos caſu aliquo rerũ ſumma aduenisſet, profite-
bant. Sed quum factæ fuerint leges, vt humana coerceret
audacia, & inter improbos tuta eſſet innocentia, conſtat
editionem neceſſaria fuiſſe, maximè creſcente hominum
malitia, neq; ſolum pro malos à ſcelere retrahendos, ſed
etiam pro bonos defendendos editas fuiſſe leges. habẽt.n.
inſtitutæ maiorum ſuos modos, cauſas, rõnes, & vtilita-
tes, nec quum ſi-nent, Diuo Hierony. teſte, & mali coer-
centur, & boni inter malos quietã vitam agunt, q ſi iudi-
cum arbitrio cuncta dirimerentur, effrenata illorum cu-
piditas oĩa deuoraret, & qđ hic ſtatueret, alius deſtrue-
ret, & eadem qõ, reſque nunq̃ pariformiter decideretur,
aut pperam contemptis legibus determinaret, vt ea ſæpe
experimento cognouimus. & quis iudices qñq; mali ſint,
contentioneſq; & dicas foueant, liteſque immortales vel
reddant, vel eſſe patiant, vitium eſt hoĩum non legum, q̃
ſp bonæ ſunt, & ad minuendum lites tendunt. melius eſt
igitur ab optima lege q̃ ab optimo viro guoernari, vnde
ſm Philoſophum, qui legem pẽſſe iubent, Deum pẽſſe &
leges iubere vĩr, qui autem hoĩem pẽſſe iubet, adiungit &
ſeu im beſtiã. Sed quo rapior princeps inclyte? Epiſtolã
ſcribere oblitus, librum ſcribere videor, † q̃ ſi librum ap-
pellare malueris, nõ repugnabo auctoritati tuę. Cerno.n. 170 Hæc epiſt. lib. cõgeſſit ſorte mea, ac. per ea.
vt cum Hiero. in quadã epiſtola ad Paulinum loquar, me
ſcripturarum amore raptum, epiſtolæ modum exceſsiſſe,
pluraq; dixiſſe, q̃ ſtatuerã, ſed dum cauſæ grauitas, rei ma
gnitudo religioniſq; & Iuſtitiæ zelus, orõnem meam lon
gius prouexit, creuit epiſtola in volumen: & facta eſt ve-
lut ſylua quædam, neq; culta neq; ſatis digeſta, verùm non
epiſtola q̃ ſcribit, ſed res quæ deſcribitur, (vt Plinij verbo
vtar) magna eſt. Ridebo igitur ſiquis Momus Horatia-
num illud mihi occinat, Amphora cæpit, inſtitui, curren-
te rota Cur vrceus exit, nec breuitati ſp inſeruiendum
eſt. Frequens dicebat Plin. mihi diſputatio eſt cum docto
& perito quodã patrono, cui nihil æque in cauſis agendis
vt breuitas placet, q̃ ego cuſtodiendam eſſe confiteor, ſi
cã permutat, alioqui puaricatio eſt, tranſire dicenda. Prę-
uaricatio eſt inquit curſim & breuiter attingere, quę ſunt
inculcanda, infigenda, repetenda, nã pleriſq; longiore tra
ctu, vis quædam & pondus accedit, vtq; corpori ferrum, ſic
oratio aĩo non ictu magis q̃ mora imprimitur. Quum
igitur ppoſitum iter iam abſoluerimus, ex altoq; opta-
tum pſpiciat ſinus, Cymbaq; noſtra varijs agitata vndis
faſtidiat, res poſcit, inſtat tps, iam riuos claudere, compli-
canda igit mihi ſunt vela, ac inhibendi remi, receptuique
canendum & placido curſu vt portum ſubeamus, conten
dendum, gratias altiſsimo agentes, q nos ad optatum fi-
nem pducere dignatus eſt. Scio nõ defuturos vitilitigato
res, vix.n. ſuperſtite quibus vix cuiuſq ſcripta vel geſta pla-
cuerunt, † ita eſt ingeniũ mortaliũ. virtutẽ pſentem ſi nõ
odimus, certe negligimus, ſublatã ex oculis quærimus, inui- 171 De obtrectatoribus.
di † fuit hoc, eritq; ppetuum, vt veneratio vetuſtatẽ, pſen
tiã comitet inuidia, hinc ait ille poeta. laudes hoĩum mors 172 De veneratione vetuſtatis & cõtẽptu præſentia virtutis.
inchoat, & Hierony. Iudicijs oblatrantiũ nõ mouebat, p
in vtrãq; partẽ aut amore labant, aut odio. & tñ nõ dubi-
to me habiturum defenſores, quibus grati erunt tot labo
res, quos pro cõi vtilitate ppeſsi ſumus. Supereſt ſolũ in-
clyte Princeps, vt dicã vale, Iulij Cæſaris tibi optans felici-
tatem, † audaciã & memoriã, nihil.n. M. Cicerone teſte,
pter inimicitias obliuiſci ſolebat, Traiani Iuſtitiã, & ad fa 173 Optat ſuo principe.
ciendum Iudicium in populis tuis, beneq; regendũ Salo-
monis ſapientiã, Alexandri Seueri integritatẽ & fortitu-
dinẽ, Numæ Põpilij religionem & fidẽ, ac Theodoſij pie-
tatem, & quicquid in priſcorum Imperatoribus & regibus
inſigne fuiſſe legit, q ſi licentiore epiſtola vſus ſim, & in
aliquo benignitas tua læſa fuerit, æqui boniq; conſulas, &
in culpa noſtra (vt cũ Plinio ad Veſpaſianum loquar) tibi
ignoſcas, iamque vale, & viue ad Neſtorios annos, & ad
optata tandem, felicious incrementis, te Chriſtus opti-
mus prouehat. ex vrbe tua Vercellarum. M. D X L.

Ad diuum Pedemontium Principem, Philibertum à Sa-
bauldia Ter Maximum, Philibertus à Pingon Sa-
baudus ἐπιτακτικὸν Ter Minimus.

Eſ docet Heroa Cagnolus origine cretos,
Hiſtoriam monitis comprobat vnde tuam.
Mox tibi ſe validis reſpublica legibus offert.
Pace, vel armata reſtituenda manu.
Nunc Chiron, & Homerus cant: Es maior Achile.
Atticis cat: Maior dat ſacra iura Solon.

AVCTO-

AVCTORIS QVVM POST MAGNAS

Ferias, lectiones ordinariè auſpicaretur Taurini habita Oratio.

MVLTORVM annorum conſuetudo fecit, patres ampliſsimi, ingenuiq; adoleſcentes, vt hæc dicendi ratio, qua poſt feriarum laxamenta literarij laboris initia auſpicando, ſolemus auditorum cætum ad literariam ineuntis anni exercitationem, veluti claſsico quodã reuocare, non amplius noſtri muneris, voluntarijq; officij eſſe videatur, ſed veteris cuiuſdam inſtituti legiſq; ſanctioris, q̃ nephas ſit mutare. requirebam nuper animo quid potiſsimum ſequerer, de quo hodiernus eſſet mihi inſtituẽdus ſermo, qđ non inutile eſſet relatu, nec auditu ingratum: occurrit vobis præponendus diuinus ille Zenoſtoicorum princeps, quem ex phœnicia nauigantẽ, quũ naufragium feciſſet, quonam modo poſſet beatã vitam ducere, oraculum conſuluiſſe ferunt, mſumque ſi mortuos viuens coleret, qđ quærebat conſecuturum. quo reſponſo ab oraculo accepto, oẽm diligentiam, operã, & ſtudium omne, ad legendum antiquorũ libros contulit. Cratemq; thebanum illum famoſiſsimum multos annos audiuit, quumq; aliquid ſe profeciſſe arbitraretur, ſecundioribus ventis nunquã nauigaſſe, q̃ quum naufragium feciſſet, dixiſſe fertur. Zenonis itaq; exemplo excitati Iuuenes eruditiſsimi, ſi omni tp̃e beatam vitam agere vultis, totis viribus incumbite ſtudio, & ea conſequimini quę vos diuinos, aut qđ æque magnum eſt, diuinitati proximos efficiunt: forma, robur, diuitiæ fluxa ſunt, & ſubiecta fortunæ, maximaque interdum pericula ſolent poſsidentibus importare, at virtus animi q̃ eſt ſcientia, æterna eſt, cõis nobis cum dijs immortalibus, & nec eripi nec ſurripi poteſt, ſemper auxilio nobis eſt, atq; p̃ſidio, vitam noſtram per tela, per flammas, per ſaxa, per vndas, per oĩa denique rerum diſcrimina, atq; pericula comitatur, prope eſt ſemper, maximũ aſſerens vel in aduerſis refugium, vel in proſperis ornamentum, in tempeſtate ſua quieta eſt, & lucet in tenebris, ſplendetq; per ſe ſemperq;, neq; in alienis vnq̃ ſordibus obſoleſcit, in medio poſita eſt, neminem dedignatur, qui modo ſe dignum illa iudicat, oĩbus patet, omnibus lucet, omnes admittit, nec reijcit quenq̃, nec eligit, ad hoc oẽs nobiles ſumus: Patricius Socra. non fuit, Cleantes aquam traxit, & rigando orto locauit manus, Plat. nõ accepit nobilem philoſophia ſed fecit, ſtudia clarum nobilem & immortalem efficiunt. Epicurus quum Idomeneo ſcriberet, & illum à vita ſpinoſa, ad fidelẽ ſtabilemq; gloriã reuocaret, rigidæ tunc potentiæ miniſtrum, & magnam tractantem, ſi gloria inquit tangeris, notiorem te facient Epiſtolæ meæ, q̃ omnia iſta quæ colis, & p̃p quæ coleris. nunquid mentitus eſt? quis Idomenea noſceret, niſi Epicurus illum ſuis literis incidiſſet? omnes illos magiſtratus & regem ipſum, ex quo Idomenei titulus petebatur, obliuio alta ſuppreſsiſſet. Nomen Attici perire Ciceronis epiſtolæ non ſinunt, nihil illi profuiſſet gener Agrippa & Tyberius progener, & Druſus Cæſar pronepos, inter tã magna nomina taceretur, ſi Cicero illi defuiſſet. Proinde colligite vos, iam ſatis temporis otio datum eſt, hic dies aliam vitam petit, alios mores poſtulat, ſurgite, agite, & ſtudijs pulcherrimis rerum maximarum totis viribus incumbite, parate vos ad maximos honores, ad ampliſsimas dignitates, voſmetipſos ſic eruditos oſtendite, vt ſpes vos pulcherrima foueat, poſſe reſp. veſtras à vobis rectè gubernari, veſtra ſunt officia, veſtri magiſtratus, veſtra ſunt gentium gubernacula, ſi modo ita vos inſtitueritis vt digni futuri ſitis, quibus honores conferant & dignitates: Date operã vt ita redeatis, quo parentibus voluptati, amicis atq; affinibus honori, & vtilitati, ciuitatibus veſtris maximo futuri ſitis ornamento. Qđ ſi feceritis dolebunt inuidi, & laudibus veſtris rumpentur, atq; ita vobis perſuadete, ſi indocti atq; imperiti reuertimini, omnibus deriſui, & ludibrio, contemptuiq; futuros: Sin eruditi doctiq; euaſeritis, fore per oĩa vitæ tempora glorioſiſsimos, nunq̃ in paupertate, neque in anxietate, ſemper in diuitijs, ſp̃ in honoribus, ſemper in ampliſsimis dignitatum gradibus collocandos. nihil erit difficile volentibus, ſemina in corporibus humanis diuina ſparſa ſunt, quæ ſi bonus cultor excipit, ſimilia origini prodeunt, & paria his ex quibus orta ſunt ſurgunt, ſi malus, non aliter q̃ humus ſterilis ac paluſtris necat, ac deinde creat, purgamenta pro frugibus. Nec vos terreat legalis ſcientiæ prolixitas, ſeu difficultas, aut noſtræ vitæ breuitas, nihil enim adeò difficile eſt qđ animus inuictus & laboris patientiſſimus non ſuperet. hæc ſcientia, ſi Imperatori credimus, finem habet mirabilem, nec exiguum tp̃is habemus, ſed multum p̃dimus, ſatis longa vita eſt & in maximarum rerum conſumationem large data, ſi tota bene collocaret̃, ſed quum tp̃s breuiſsimum ſit, ſemperq; in curſu fluat, & p̃cipitetur, nec magis moram patiatur q̃ mundus aut ſydera, quorum irrequieta ſemp̃ agitatio, nunq̃ in eodem veſtigio manet, quoddam tñ adhuc ſurripitur, quoddam ſubducitur, quoddã effluit, turpiſsimaq; eſt iactura, quæ per negligentiam fit. Et ſi volueritis attendere maxima pars vitæ elabitur, nihil vtile agentibus. Heu q̃tum errare quoſdam video, qui ex hoc velociſsimo tp̃e in ſuperuacua maiorem partem erogant: tp̃s ergo qđ auferebatur aut ſurripiebatur aut excidebat, colligite, ſeruate, & in bonos vſus conſumite, incipiatis vaſa colligere, in freto vixiſtis, moriamini in portu. Id primum agere debetis, vt irritamenta vitiorum q̃ longiſsime proijciatis, cum virtutibus. n. vitia non coeunt, nihilq; tam mortiferum ingenijs q̃ luxuria. Indurandus eſt animus, & à blandimentis voluptatum procul abſtrahendus: vina Annibalem hyberna ſoluerunt, & indomitum illum niuibus & alpibus virum eneruauerunt fomenta Campaniæ. armis vicit, vitijs victus eſt. Claudite itaq; voluptatibus aures, quibus cerã parum eſt obdere, firmiore ſpiſſamento opus eſt, q̃ in ſocijs vſum Vlyſſem ferunt: vox illa quę timebatur blanda erat, & ex vno ſcopulo circumſonabat: hæ autem voluptates ex omni terrarum parte circumſonant, & decipiunt. Hæc p̃cepta ſi obliuio non ſuppreſſerit, reſponſis delphicis veriora, quæ diximus, comperietis. neq; eſt de natura conquerendum quũ illa ſe benignè geſſerit, & vitã ſatis longã ſcientibus vti ad ingenij cultum capeſcẽdum, animumq; erudiendum conceſſerit. Plato, quo nihil doctius erat in terris, vnum & octogeſimum implens annum natali deceſsit ſuo: Xenocrates Chalcedonius octogeſimum ſc̃m, Ariſt. ille vltramundanus tertium & ſexageſimum, quem numerum æquaſſe nec exceſsiſſe Ciceronem, à quo omnis Romana exiuit eloquentia, non ignoramus, Demoſthenes vix ſexaginta impleuit. Iul. Cæſar, non minus literis q̃ armis clarus, anno ætatis ſuæ ſexto ſupra quinquageſimum perijt. Et vt ad noſtros Iuriſconſultos veniã, nonne noſter Saxoferratus, cuius veſtigia ſequimur & adoramus, maxima cum iactura noſtræ philoſophiæ, quartum & quadrageſimum ingreſſus annum ad ſuperos migrauit? & Papinia. acutiſsimi ingenij vir, omnium Iuriſconſultorum qui vnq̃ fuerunt, aut in poſterum futuri ſunt, facile princeps, nõne anno ætatis ſuæ. xxxviij. cum morte vitam commutauit? hi omnes & alij multi, quorum infinita ſunt exempla, nõ conſummatiſsimi fuere? & nullis non adeò vita longa fuit, quin veſtrum quiſquã etiam ſi ad debilitatam iã tñ naturam reſpiciatis, ſperare poſsit

& age-

& agere longiorem. Et ne dura nimis me præcipere cre-
datis, nolo vobis omnia negare, neque vos iubeo ſemper
immincre libro, quieſcendũ eſt interdum, & cum rerum
natura deliberandum quæ diem fecit, & noctem, neq; in
eadem intentione æqualiter retinenda mens eſt, ſed ad
iocos reuocanda: Cum pueris ludere, Socrates non erube
ſcebat, & Cato vernæ laxabat animum curis publicis fati-
gatum, & Scipio illud triumphale & militare corpus mo
uebat ad numeros, non molliter ſe infringens, vt quorun-
dam mos eſt, ſed vt illi antiqui viri ſolebant inter luxum
& leſta tempora, virilẽ in modum tripudiare. Danda eſt
remiſsio animis, meliores acrioreſq; requieti reſurgunt,
vt fertilibus agris nõ eſt ſemper imperandum, cito.n.ex-
hauriet illos non intermiſſa fœcunditas, ita animorum
impetus aſsiduus labor frangit. vires recipient paululum
reſoluti & remiſsi, naſcit ex aſsiduitate laborum heheta-
tio q̃dam animorum, & languor, legũ conditores feſtos
inſtituerunt dies, vt ad hilaritatem hoĩes publicè cogerẽ-
tur, tanq̃ neceſſarium laboribus interponentes tempera-
mentum. Et magni q̃dam viri ferias certis horis ſibi da-
bant, quia non vllum diẽ inter ocium & curas diuidebãt.
qualem Pollionem Alinium oratorem magnũ referunt,
quem nulla hora vltra decimam retinuit, nec Epiſtolas
poſt eam horã legebat, nequid nouæ curæ naſceret. Sed
totius diei laſsitudinem duabus illis horis ponebat. Dan-
dum eſt interuallum animo, vt oĩs triſtitia q̃ continuatio
ne ꝑtinacis ſtudij adducitur, hilaritate iocoq; diſcutiat,
ita tñ vt non reſoluatur animus, ſed vt remittatur, tempe
ramentumq; ſemper adhibeatur, ne veſtigia Portij latro-
nis viri aliàs clariſsimi & eloquentiſsimi ſequamini, in
vtraq; re ei modus deerat, nec intermittere ſtudium ſcie-
bat, nec repetere, quum ſe ad ſcribendum concitauerat,
iungebatur noctibus dies, & ſine interuallo grauius ſibi
inſtabat, nec deſinebat niſi defecerat. rurſus quum ſe di-
miſerat, in oẽs iocos & luſus reſoluebat, & in tantam vi-
uendi ꝑueniebat cupiditatem, vt vix poſſet ad priorẽ con
ſuetudinẽ retrahi, Sint ioci & luſus honeſti, exercitatio-
nes & faciles & breues, quæ corpus & ſine noxa laxent, &
tempori parcant, cuius ꝑcipue habenda eſt rõ. Galenus
paruæ pilæ exercitationem reliquis anteponebat, vel in
ambulationibus apertis vagãdum, vt cœlo libero & mul-
to ſpiritu augeat, attollatque ſe animus: quodlibet ex his
eligatis, cito redite, à corpore ad animũ. Sed vt circa ſtu-
dendi, proficiendiq; modum aliquid tangã, ſilentio in
uoluens q̃ à Martino Senenſi, & Seuerino in eorũ tracta-
tibus dicta fuere, quum ad manum & in prõptu habean-
tur, alijs quibuſdam vos admonebo. Oportet in primis
animas, deinde linguas fieri eruditas, ſicque rectè & in ti-
more altiſsimi viuere, in maliuolam.n.aĩam & peccatis
ſubditam non introibit ſapientia. Cupiditas diſcẽdi inde
refrenanda eſt, ne ipſa impediat, nec paſſim carpẽda ſunt
oĩa, nec auide inuadenda vniuerſa, per partes peruenitur
ad totum, aptari onus viribus debet, nec plus occupari q̃
cui ſufficere poteſtis, non q̃tum vultis ſed quantum ca-
pitis hauriendum eſt, bonum habeatis animum capietis
q̃tum volueritis: quędam ingenia facilia & expedita ſunt,
q̃dam manu (vt aiunt) facienda. Xenocrates Calcedonius
Platonis auditor hebes erat ingenio & tardus, adeò vt cũ
illi Plato Ariſt. conferret, alterum freno, calcaribus alte-
rum egere diceret, & tñ eminentiſsimus factus eſt Philo-
ſophus: craſsiſsima.n.ingenia ꝑꝑ ſtudij aſsiduitatem &
vehementiam, ſæpè efficaciſsima viſa ſunt fieri, vtq; ait il-
le poeta ſtillicidij caſus lapidẽ cauat. Deinde illud videa-
tis, ne multorum auctorum lectio, & oĩs generis volumi-
num vos detineat, vt.n.Senecæ placet, certis ingenijs im-
morari, & innutriri oportet, ſi vultis aliqd trahere, qđ in
animo fideliter ſedeat: nuſquam eſt qui vbiq; eſt, in pere-
grinatione viam agentibus hoc euenit, vt multa hoſpitia
habeant, nullas amicitias. Idem accidat neceſſe eſt his qui
nullius ſe ingenio familiariter applicant, ſed oĩa curſim &
properanter tranſmittunt. qui modo deſtinauit perueni-
re quo vult, vnam ſequatur viam, nõ per multas vagetur,
nõ ire iſtud ſed errare eſt, diſtrahit animum librorũ mul
titudo, ꝓbatos itaq; & bonos habete, eoſq; ſemper le-
gite, & ſi qñ ad alios diuertere libuerit, ad priores redite.
Sunt etiam loca q̃dam & habitacula, quæ vir ad ſapientiã
tendens declinet, tanq̃ aliena bonis moribus, de ſeceſſu
enim cogitans nunq̃ (vt aiunt) canopum eliget, quis ne-
minem canopus eſſe frugi vetet, ne baias quidem vitiorũ
diuerſorium, illic ſibi plurimum luxuria permittit, illic
tanq̃ aliena licentia debeatur, locoq; magis ſoluitur ani-
mus. vitanda eſt ẽt ſociorum multitudo, & turbæ conſor
tium, inimica.n.eſt ſtudio (vt inquit Seneca) multorum
conuerſatio. nemo non aliquod nobis vitium vel cõme-
dat, vel imprimit, aut neſcientibus allinit, nihilque eſt qđ
æque animos ꝓgymnaliorum à ſtudio diſtrhat atq; alie-
net. Maximè etiam ad rem ꝑtinet, hr̃e bonos præceptio-
res, nam rudis teſta diu, & ſaporem, quo primum imbuta
eſt retinet, & odorẽ. Græca narrat Hiſtoria Alexan. orbis
dominatorem & moribus & inceſſu Leonidis pedagogi
ſui non potuiſſe carere vitijs, quibus ad hoc paruulus fuit
infectus. Procliuis eſt.n.malorum emulatio, vt quorum
virtutes aſſequi non poſsis, cito imiteris vitia. Quærite
itaq; bonos, & nõ tñ paratos diſcentibus, ſed ẽt obuios,
& familiares, quos audiatis, quibuſcum poſsitis oĩa lo-
qui, oĩa conferre: habet.n.primum viua vox (vt ait Hiero-
nymus) neſcio quid latentis energiæ & agilitatis, nam ho
mines magis oculis, q̃ auribus credunt: vnde nulla res ma-
gis animos ad honeſta inducit, dubioſque, & in prauum
inclinabiles reuocat, ad rectum, q̃ bonorũ virorum con-
uerſatio, paulatim.n.deſcendit in pectura, & vim præce-
ptorum obtinet frequenter audiri, aſpici frequenter, nec
facilè dixerim quemadmodum profit, ſicut id intelligam
profuiſſe. minuta quædam (vt Phedron ait) animalia, quũ
mordent non ſentiuntur, adeò tenuis illis & fallens in pe-
riculum vis eſt, tumor indicat morſum, & in ipſo tumore
multum vulnus apparet, idem vobis in cõuerſatione prę-
ceptorum eueniet, non deprehendetis quemadmodum,
& qñ proſit, profuiſſe deprehendetis. Zenonem Cleantes
non expreſsiſſet ſi eum tantummodo audiſſet, vitæ eius
interfuit, ſecreta proſpexit, obſeruauit illum, an ex formu
la ſua viueret. Plato, & Ariſto. & oĩs in diuerſum itura ſa-
pientum turba, plus ex moribus, quã ex verbis Socratis
traxit. Metrodorum, & Hermacum, & Polienum, ma-
gnos viros non ſchola Epicuri, ſed contubernium fecit.
Poſtremo vt Attalus clariſsimus Philoſophus dicebat, il-
lud eſt maxime neceſſarium, vt docenti & diſcenti idẽ ſit
ꝓpoſitũ, vt ille docere velit, hic ꝓficere. Nolite cõmitte-
re vt codices habeatis eruditos, ipſi ſitis ineruditi, nec ſci-
ſcitari ſi dubitatis, nec caſtigari ſi errabitis ſit pudor, con
flictatio quoq; tanq̃ palęſtra ingeniorum, neruos animi
tum oſtdit, tum excitat, tum adauget, quum librum ali-
quem legitis, conabimini poſteà memorię vegetãdæ gra-
tia indipiſci animo, ac recenſere, q̃ in eo lib. ſcripta ſunt,
in vtraque æſtimationes laudis aut culpæ annotamentis
digna, eritq; hoc ſanè q̃ vtile exercitium ad conciliandas
vobis, vbi venerit caſus, rerum, ſniarumq; recordationes,
inopinabileſq; materias adordiri aliqñ, & tractare quæra
tis, quemadmodum olim Phauorinus Philoſophus oppi-
do q̃ libens, Gellio teſte, in eas materias dicebat, vel inge-
nio expergificando ratus idoneas, vel exercẽdis argutijs,
vel edomandis vſu difficultatibus, ſicuti cum Therſitis
laudes cõliuit, quum febrim quartis diebus recurrentem
laudauit. Intempeſtiua ſtudia fugite, nã & ingenium ex-
tinguunt, & valetudinem vehementer offendunt. Aurora
ſtudijs apta eſt & amica. Hinc Plinius ſecũdus in Epiſto-
lis, q̃ris quemadmodum in Tuſcis dies æſtate diſponam,
euigilo quũ collibuit plerunq; circa horam primã, ſæpè
ante, tardius raro. Clauſæ feneſtræ manent, mirè.n.cum
ſilẽtio & tenebris animus alitur. Et ab his auocatus abdu
ctus & liber, & mihi relictus nõ oculos aio, ſed animum
oculis ſequor, qui eadem quæ mens vident, quotiens non

videnr

vident alia. Accedant ꝓdictis cõplures ſalubres, ſanctęq; admonitiones, quas Baſilius & Paulus Iuſtinopolitan' in eorũ opuſculis de ingenuis moribus, & liberalib' ſtudijs cõgeſſerũt. Diſponite itaq; animos ad ſtudia, parate vos ad profectum veſtrum, excutite ab oculis veſtris negligẽtię ſomnum, iam ſatis dormiſtis, expergiſcimini, vt errores depellatis, & ſcientiã in animis veſtris inducatis. Me nõ tantum paratum diſcentibus, ſed obuium inuenietis. Docebo implicita ſoluere, ambigua diſtinguere, obſcura proſpicere, nec quæ ſcio maligne diſpẽſabo, quo diutius ſim neceſſarius, nulla me res delectabit, licet eximia ſit, quã mihi vni ſciturus ſum, cupio ſi poſſem in vos omnia transfundere, & in hoc gaudeo diſcere vt doceam. Efficiam herclè ꝙ cognoſcetis operam & oleum (vt aiunt) ſuo magiſtro non pęnitendo minimè perdidiſſe: Deum omnipotentem pręcor & obſecro vt veſtris ſtudijis proſperos ſucceſſus concedat & donet. Dixi.

EX RVBR. PROOEMII. DIGESTORVM.

De cauſa materiali, formali, efficienti, & finali. numero. 4. cum ſequen.
Obſcurè quandoque de induſtria prudentes loquuntur. 6.
De inuocatione diuini nominis. 15. cum ſeq.
Iuriſconſulti noſtrarum legum auctores, an fuerint ante Chriſtum vel poſt Chriſtum. 18. cum ſeq.
De iuramento Iudæi. 26. cum ſeq.
Papa eſt ſupra Imperatorem, & ab Eccleſia dependet Imperium. 33.
Imperator an dici poſſit ante Coronationem & de illius geſtis ante Coronationem prædictam an valeant, De coronisque & origine Imperij. 38. cum ſeq.
Romanorum dominandi poteſtas, vnde cauſata fuerit. 49.
Nomina verbalia in delictum, ac etiam in non delictum ſonantia, an verificentur in vno actu. 50. cum ſeq.
Mercator quis dicatur. 53.
Iuſtiniani Etymologia & de illo plura. 55.
Imperatoris nomen cur non mutetur in Coronatione, ſicuti fit in ſummo Pontifice. 56.
De Etymologia Cæſaris. Et in quo differat ab Augu. 57.
De differentia & diſtinctione Alemaniæ & Germaniæ numero. 60. & 61.
De Gothico & Franco. 62. cum ſeq.
Vandalia regio quæ ſit. 68. cum ſeq.
Fœlicitas ex quibus conſiſtat, & vnde dictus Auguſtus numero. 73. & 77. cum ſeq.
Donatio facta per Conſtantinum Imperatorem Syluestro an valuerit. num. 79.
Imperator an poſſit de Imperio diminuere, & quid de alijs Principibus. 80.
Doctores an & quando Illuſtres poſſint appellari. 86.
De effectibus ex ſalutatione reſultantibus. 93.
Laudes ſuas quandoque decantare eſt licitum. 99.
Laudabiliora et magis cara ſunt, virtute propria acquiſita, quàm acquiſita ex virtute maiorum ſuorum. 100.
An dies & ſigillum requirantur in priuata & in publica ſcriptura. 101. cum ſeq.
Indictionis omiſſio an vitiet inſtrumentum. 105.
De ſigno notarij plura. 106.
De inſcriptione titulorum qua vtuntur Imperatores moderni an rectè fiat. 108.

Repet. in Rubricam.

1 Qvemadmodum, † Phyſicorum primò vltramundan' ſcribit Ariſtoteles, tũc vnumquodq; cognoſcere arbitramur quum cauſas cognoſcimus primas, & principia prima vſq; ad elementa, ex quo manifeſtè oñdit in ſcientijs eſſe proceſſum ordinatum, prout procedit à primis cauſis & proximis, vſq; ad proximas cãs, q̃ ſunt elementa cõſtituentia eſſentiam rei. & hoc rõnabile eſt, nã proceſſus ſcientiarũ opus eſt rõnis, cuius propriũ eſt ordinare, vñ in oĩ opere rõnis ordo aliquis inuenit, ſcd̃m quem ab vno in aliud proceditur. auctor eſt ſanct' Thomas in proœ. ſuper de Cœlo & Mundo. Bene eſt ergo, bñ conuenit priuſquam ad ſcientiam perueniatur, modum
2 docendi, & ordinẽ ꝑſcribere, † quo ꝑ ordinẽ intellectæ res, magis delectent animos, ſenſum illuminẽt, & memoriam reddant clariorem, ideò vt ait hic Bal. per modum epiſtolaris paginæ, Iuſtinianus quibuſdã legẽ profeſſoribus ꝑſcribit, modũ, & ordinẽ docendi, tradẽdiq; iura ſtatuendo. Verum quia oĩum entium vnum eſt ſummum & principium à quo cuncta dependẽt, qd̃ eſt cauſans & non cauſatum, vt Deus qui eſt æternus à nullo depẽdens
3 c. 1. de ſum. tri. † cauſa enim prima, vt in libro de Cauſis Philoſophus ait, eſt omni narratione ſuperior, nõ ceſſat illuminare creatum ſuum, & ipſa non illuminat lumine aliquo, qm̃ ipſa eſt lumen purum, ſupra quod non eſt lumen aliud. Cætera verò cauſata dñr & cauſæ. Quum verò cauſatorum volumus hr̃e plenam notitiam ĩquirim' cauſam, quum (vt dictum eſt) ſcire, ſit rem per cãm cognoſcere. facit. c. intelligentia de verb. ſign. Solent ꝓpteà Doctor. in principijs operum quęrere de cauſa materia-
4 li, formali, efficienti, & finali, † prout etiam docet Ariſto. Phyſicorum primo, de quib. quatuor cauſis etiam in 2. phy. tractat comm. 28. & pariformiter hr̃. 32. q. 2. ꝙ not. de conſec. diſt. 2. quia corpus & c. panis. & diſt. 4. in ſynodo. & de celeb. miſ. in c. in quadam. & 23. q. 5. de occidendis & c. non fruſtra. & de ſum. trin. c. 1. §. vna. vbique oẽs doct. concordant, quatuor de quibus ſupra, huius libri cauſas eſſe. Circa cauſam materialẽ de qua primo facta eſt mentio, tam apud nos, q̃ apud naturales Philo. multipliciter cõſideratur materia, vt per Burleum in 3. trac. 3. Phyſi. Moder. Aſten. in trac. formæ & ſolẽni. fol. 10. Itẽ materia ſeu cauſa materialis alia proxima, quędã remota ſeu alia mediata, altera immediata, vt declarat Bar. in l. j. col. 2. ff. de actio. & obl. Bal. in l. ex placito. q. 1. C. de rerũ pm. materia actionis ꝑſonalis eſt obligatio. obligationis eſt cõtractus ſecundũ Bar. ex quo ſequit materiã proximã actionis eſſe obligationẽ, materiã verò remotã ipſius actionis eſſe contractum, ſimile in grano, qd̃ eſt materia farinæ proxima, & farina eſt materia proxima panis, ex quo ſequit ꝙ granũ ſit materia remota panis. vt ꝑ Bal. in rub. inſ. de iuſt. & iu. Et cã immediata ſeu ꝓxima magis imprimit ac influit quam mediata & remota. & attendit
5 apud' nos, & apud naturales. l. ſociũ qui in eo. ff. ꝓ ſocio. tradit Bal. in præall. q. 1. Exẽplificat naturaliter in planta prunæ. in qua ſi inſerat ramus piri, deferet ram' ille pira, tanq̃ producta à cã proxima & immediata quãuis ab arbore prunæ capiat nutrimentũ de materia tñ latius vide ꝑ Bart. in l. vxori. ff. de au. & ar. leg. Dec. in c. 2. col. 12. de prob. pulchrè in auc. præterea in 2. limi. 7. no. C. vnde vir & vxor. Nunc aduertendum eſt, quia aut quæritur q̃ ſit materia libri & cõpilationis, aut quæ ſit materia ſcientiæ & conſequẽter quod ſit ſubiectũ huius ſcientiæ, differũt enim hæc vt declarant Io. Fab. in proœ. inſtitu. colu. 3. &

Abb.in proœ.Grego.col.9.Cauſa materialis proxima ip
ſius compilationis ſunt leges,conſtitutiones, & deciſio-
nes ex quib.hi libri conſtant. Cā materialis ſciētiæ aliud
eſt,vt declarat Azo,ī prin.ſummæ,qui ſcd̄m Alb. & Bal.
in rub.ſequen.tit.poſuit ī hac materia verba ſatis obſcu-
6 ra.eo quia de more prudentum eſt, † obſcurè & acriter
q̄nque loqui,vt exerceatur ingenium : oportet enim in-
telligentem phantaſmata ſpeculari,ſecundū Philo.3. de
Anima.Et ob id redemptor noſter in parabolis locutus
eſt.vt declarat S.Tho.in 1.q.1.partis.aliq̄n etiam ſtudio-
ſe obſcurius locuti ſunt gloſſematum auctores,vt poſte-
ros muſſare facerēt, & ne difficultates legales cōes cum
idiotis redderentur,vt Pau.Caſtr. ſe audiuiſſe Bal.ita ex-
clamantem teſtaſ in l.iuriſgen.§.quinimò.vbi ēt Iaſ.col.
8.inſ.de pact.Dixit ergo Azo,ius nr̄m conſtare ex tripli-
ci materia,generali,cōi,& propria, declarando vt per cū
quem multi probant,aliqui ſaluant, vt hic latè p Alber.
Bal.in rub.ſecunda ſub ſeq.titu.Cald.in repe.proœ.decr.
Imol.& alios in rub.ff.de ver.obl.& Fabrum in proœ.in-
ſtit.In effectu mēs Azo. rectè intellecta iudice Bal. ſupra
relato fuit q̄ bonum,& malum, & voluntates hoīum, i.
quoddam neutrum , ſunt materia gn̄alis huius ſcientiæ,
quia ſi non eſſent actus hoīum,ſcientia nō eſſet, hinc eſt
7 q̄ Abb.& Fel.in proœ. rex pacificus. ponunt, † q̄ ſi hoīes
rōne regerentur,neceſſariæ nō eſſent leges,ibi ēt tractāt,
an ita bene quis viuere poſsit,q̄ non ſubijciatur legi.Ma
teria cōis eſt rudis æquitas, & ius approbatum quod eſt
materia artis noſtræ & cauſa eſſendi.Materia propria hu
ius ſcientiæ eſt ius enucleatum,ſeu limatum, quod hac ī
compilatione continetur. Eſt enim hæc materia purga-
ta & digeſta , vnde ſicut cibus digeſtus eſt immediata cā
materialis nutritionis, ſic iura purgata ſunt immediata
materia ex qua hæc ſcientia dr̄: Sed quia contra Azo. li-
cet Bal eum nitatur defendere, multa alia adducunſ ar-
gumenta,p Alb.Card.& Io Fab.præal.forte melius bre-
uiusq; eſt dicere ex ſnīa Io.Fab.loco prædicto, q̄ vnū eſt
ſubiectum,id eſt,materia ex qua aliquid fit, vt vas fictile
de terra,vel inquā, vt albedo in pariete, ideò ſubiectum
huius ſcientiæ dicit eſſe iuſtitiam,bonum aūt & ęquum
nō ſunt niſi qualitates iuſtitiæ,quæ ſp bona eſt & æqua.
l.1.infra.tit.proxi.faciunt quæ ibi in 7. not. pulchrè ſcri-
bit Fort.garg. Ex quibus colligitur q̄ nō ſumitur ſubie-
ctum & materia pro eo in quo eſt ſcientia , quia quum
oēs ſcientię ſint in intellectu,ſequeretur q̄ oīum ſciētia-
rum vnum eſſet ſubiectum,quod eſt falſum,quum ſcien
tiæ per ſubiecta diſtinguantur,dr̄ ergo ſubiectū vel mate
ria id de quo tractat, vel circa quod principaliter verſaſ
ipſa ſcientia ſecundum Card.in loco præall.col.2. Abbas
verò poſt Io.de Lignano in proœ.Grego.circa fi.primæ
8 lect.dicit, ſubiectū in legali ſcientia † eſt homo politicus
dirigibilis conſtitutionibus legalibus in bonum ſimpli-
citer humanū.Cā formalis ſecūdum Bal.in vlt.colu.rub.
ſeq.tit.eſt ipſa legū & operis forma, quum & lex appella
tur forma,à qua nō licet recedere. l. conſtitutionibus.ff.
ad munic.l.certa forma.C.de.iur. fiſ.lib.x. Et ipſa forma
operis eſt modus tractandi qui in quaiibet ſcientia repe-
ritur,& eſt triplex.diffinitiuus,ſcilicet diuiſiuus,& exem
plorū poſitiuus.ſequitur ſimpliciter Moder.aſtē. in trac.
pręall.fo.10.ad fi.De qua forma tractādi latius per Card.
loco prælle. col.3. Alb.hic ad fin.6.colu.Seue.in trac.de
modo ſtuden.col. vlt. Abb.in proœ. Grego.col.9. & 10.
vbi etiā ait,quòd quærere de modo agēdi in principijs li
brorū,vt pleriq̄ue faciūt, nihil aliud eſt niſi quærere de
cauſa formali , vt prædicta oſtēdūt.Cauſa efficiēs poteſt
dupliciter cōſiderari, immediatè & mediatè:loquēdo tn̄
de cauſis ſecūdarijs & ſpecificis,nō de cauſis primarijs &
vniuerſalibus,quæ cōcurrūt cū alijs.nā ſecūdū illas dice-
mus quòd Deus fuit cauſa efficiēs cuius ſpiraculo omnes
leges , &c.quæ ad reip. rectā gubernationē pertinēt ſunt
promulgatæ.§. quia igitur.ī auctē.de inſti.cau.& fide ple
nè tradūt ſcribentes quos allegabimus apoſtillando prin
cipium nigri ſuper verbo præſentem diuinam orationē.
Attentis ergo inferioribus cauſis adhuc poteſt cōſiderari
duplex cauſa efficiens immediata, vt diximus, & media-
ta:cauſa immediata efficiens fuerūt ſapientes iurecōſulti
in inuentione & legū compoſitione,huic cauſæ accedūt
compilatores quos Alb.hic cauſam proximam fuiſſe ſcri
bit,quod verū credas reſpectu compilationis.Cauſa me-
diata poteſt dici Iuſtinianus, qui hoc eis mandauit,com
miſit,& confirmauit , ratione cuius confirmationis pōr
dici cā efficiens,oīa.n.noſtra facimus quibus auctorita-
tē impartimus.l.1.§.oīa.C.de vet.iu. enucl. l. more cum
materia.inſ.de iur.om.iu. de hac cauſa efficienti tractāt
hic Alb.col.6.in præall.rub. col.fi. Seue.in tract.p̄dicto.
col.15.vſq; ad fi.Abb.in proœ.Greg.col.9.Mod.Aſtenſ.ī
tract.de forma ſol.3.referendo Philo.ſentētias.Cauſa fi-
nalis ſecundum Alb.hic col.7.duplex eſt,vna proxima,ſ.
bonum regimen hoīum.l.leges ſacratiſsimæ.C. de legib.
c.factæ ſunt leges.3.diſt. altera remota, ſ. beatitudo, ad
quam omnes ſcientiæ,finaliter ordinantur.vt inſ.§.diſci
puli.ibi in omni ęuo ſęlices.& latius diſtinguit Abb.in d.
proœ.col.9.aliter & pulchrè proſequitur Azo. col.3.loci
prædicti.Bal.verò loco ēt præcitato eleganter,dicit cām
finalem eſſe triplicem in homine, vt ſit bon', & hoc per-
tinet ad ethicam,ad hominē,vt quis bene regat familiā,
& hoc ad economicam pertinet,ad rem.vt reſpu. guber-
netur,& ſalubriter regatur, & hoc pertinet ad politicā.
Regimē verò Abbatis ad Monachos eſt economicum,
regimē epiſcopi ad ſubditos politicum,licet quo ad ſuos
canonicos economicè ſupponatur. Et horū diuerſa eſt
& rō & diſciplina:ſicq; ius nr̄m applicat ſibi totā mora
9 lem philoſophiā,† quod cōfirmat p ea quę pulchrè ſcri-
bit Pau.de Caſ.in l.1.ſequentis tituli in prin.Viſo de cau
10 ſis libri ſequitur videre, † quæ auctoris fuerit intentio,
& quæ vtilitas,quæ cū cauſa finali idē eſſe videtur ſecūdū
opi.Abb.loco præall.Circa q̄ duo videnda ſunt pulchra,
elegantiaq; Azo.verba loco p̄dicto, vbi optimè quæ fue-
rit intentio, & quæ ſit vtilitas declarat. Nomen libri eſt
pandectarum ſeu fforum. de quorum etymologia dicet
in nigro. De nomine auctoris dicēdum eſt vt circa cām
11 efficientem diximus.Supponitur autem,† ethicæ,id eſt,
morali philoſophię. ἔθος,enim gręce prima correpta mo
rem ſignificat, ἰκὸς ſcientiam,& moralē ſcientiam, facit
quod circa cām finalem dictum fuit.& de hoc vltimo la
tè poſuit Card.diuidendo & ſubdiuidendo philoſophiā
12 in d.procem.decre.col.4.Diuidunt hanc rubr. † Bart.&
Bald.diuerſimodè,& aliter Signorolus qui eā repetijt, vt
inter eius conſilia reperitur.nu. 129. Ego pſectius diui-
do in quatuor partes : in prima diuini numinis p̄mittiſ
inuocatio.In ſecunda nomen mittētis epiſtolā ſubijciſ,
cum nominibus Imperiali culmini, & agnominibus ei'
gloriæ cōuenientib.& hoc eſt melius dicere q̄ cognomi
nibus,vt facit Bar.iuxta notata p gl.approbatā in §. ſi qs
in noīe inſt.de leg.In tertia parte ponuntur eorum noīa
quibus Imperator ſcribit, cum nominib. dignitatum ſe-
cundū Bal.& eſt melius q̄ dicere vt facit Bar.cum cogno
minibus, nā illa verba illuſtribus & anteceſſoribus: non
ſunt cognomina,ſed dignitatum gradus. In vltima poni
tur ſalutatio.ſcd̄a eſt ibi,Imperator.tertia ibi, Theophi-
lo.quarta ibi,ſalutē.De ſignificatione tn̄ noīs proprij ali-
ter quam cōiter intelligamus,declarat Alc.lib.4.diſp.c.j.
Multi doct. primam partem de inuocatione diuina nō
habuere,vt Bal.Alb.& Signo.vt ex eorum ſcriptis cogno
ſcitur, & ita eſt in pandectis Floren. teſte Bolognino in
principio ſuarū interpretationum.Bar.verò & poſterio-
13 res habuerunt, quamuis ſit q̄ō,† an Bart.ſcripſerit ſuper
hoc lib.1.& cōis eſt ſnīa ſcribentiū q̄ non. excepta rep.l.
oēs populi.vt per Alex.in rub.ff.de acqui.hære.& Iaſ.in l.
quidam cū filium.ff.de verb.obl.col.pen.& fin.ſed quic-
quid præfati dicāt ſp allegamus Bar. in proœ. fforum.&
14 q̄ verè † ſit commentum Bar.probat mihi ipſemet Bar.
in l. legatis ſeruis. in princ. ff. de legat.3. Ex prima parte

15 rub.colligit Bar.† no.de inuocãdo diuino nomine alle-
gando cõcor.alias ponũt Alex.Iaſ.& alij in rub.ff.de ope.
nou.nunc.& Bald.in.rub. C.de reb. cred. ad quod præci
pue not.eſt ille tex.in c.nõ liceat.26.q. 5.oĩa & quæcun-
que facitis in nomine Domini Ieſu Chriſti facite.Sed nõ
16 tangit Bar.† an talis inuocatio ſit de ſubſtantia ſcriptu-
ræ & inſtrumenti,cõcludunt communiter docto.ꝙ nõ,
in dicta rub.de non.ope.nunc. & Fel.in c.2.col.2.de fide
iuſtru. vbi ampliationes inuenies & limitationes.
Effectũ ex ipſa inuocatione reſultãtẽ ſubdit Bar.alios
ponit Bal.pulchrè in rub.C.de reb.cred.Alber.in rub.ſe-
quen.tituli.Iaſ.& Aquen.in rub.de nou.ope.nunc.
Sunt iſta conſulentibus documẽto,vt ab inuocatione
diuini auxilij auſpicẽtur, & eorũ incipiant cõſilia,prout
excellentes fecere iuriſcõſulti Sozi.ſenior ſemper eſt vſus
illo diſtico.Conſilijs noſtris trinus Deus optimus adſit.
Vt phas perpetuò ſanctaque iura loquar. Tãgit poſtmo-
dũ Bar.quæſtionẽ antiquæ gl. quã dicit communiter nõ
haberi, dicas eſſe eã in rub. titu. ſeq.per errorẽ poſitam,
hic enim eſſe debuit. Quomodo eſt poſsibile inuocatio-
nem Ieſu Chriſti hic factam fuiſſe, quũ omnes iſtę leges
per paganos ſint cõpoſitę? reſpondet poſt glo.Bart. inuo
17 cationẽ fuiſſe factã à Iuſtiniano in compilatione, † non
per iuriſcõſultos paganos, qnibus id facere nõ licuiſſet,
qnia nõ credebãt in Chriſtũ, & non credẽtes nõ poſſunt
inuocationẽ prædictam facere, tanqnam in contemptũ
faciant,& iſta approbanẽ p Alex. & alios in rub. de nou.
ope.nun.col.1.Aduertas primò, quia non probant gl. &
Bar.ꝙ iureconſulti eſſent pagani,Bar.in rub.ꝑall.id pro-
bat eo quia fuerunt añ Chrm.Parp.hic dicit Pau. & Vlp.
18 fuiſſe poſt Chrm, Nos dicimus † ferè oẽs iureconſultos:
quorum monumenta apud nos extant, & qnorũ legib⁹
vtimnr,poſt Chrm fuiſſe.Lampridius ĩ Alex. ſeuero. 21.
ab Aug.Rom.Impera.ad calcem libri ſic hẽt. Et vt ſcias
qui viri in eius conſilio fuerint Fabius Sabinus Sabini in
ſignis viri filius.Cato tpis ſui.Domitius Vlp. iuris peritiſ
ſimus.Aelius Gordianus,Gordiani Imperatoris pr̃. & ip
ſe re vera vir ĩſignis.Iulius Pau.Iuriſpe ritiſſimus.Claudi⁹
venatus orator ampliſsimus. Pompo. legum peritiſsim⁹.
Alphenus Aphricanus Florẽtinus. Martianus, Caliſtra-
tus,Hermogenes Venuleius,Triphonius, Metian⁹, Cel-
ſus,Proculus,Modeſtinus.hi om nes iuris profeſſores di-
ſcipuli fuere ſplendidiſsimi Papiniani & Alex.Imperato
ris,familiares & ſocij,iſti ſunt qui bonum Principẽ fece
runt,floruit hic Alex.vt ex Orolio, Euſebio Cæſarieñſi &
alijs hiſtoricis facilè cognoſcitur,circiter annũ chriſtia-
næ ſalutis 123. propitius chriſtianis, ita vt tẽplum Chro
ædificare,eumq; iter Deos recipere voluerit.teſtis Lãpr.
loco præall.Item Sabinus Senior,Caſsius Longinus. Ner
ua filius.Celius Sabinus.Pegaſus,Priſcus Iabulenus, Cel-
ſus pr̃,Celſus filius.Neratius Priſcus.Abunius valẽs. Tu-
ſcianus & Saluius Iulianus. nõne floruerunt oẽs ſub Ty
berio & Veſpa.vt ex l.2.in vlt.col.diſces.inſ.de ori.iur.&
19 ſic poſt Chriſtum,qui nat⁹ eſt ſnb Auguſto, † paſſus ſnb
Tyberio,vt tam ex lectione ſacri Euangelij q̃ ex Oroſio
lib.7.& alijs hiſtoricis patet, & ſic oẽs ferè iuriſconſulti
noſtri poſt Chriſtũ fuere, quicqnid Bar. & præfati dixe-
rint, idcò & Lazari reſurrectio & excommunicatio Iu-
20 riſcon.† nota eſſe potuerunt.quicquid dicant Bal.in l.iu
ra.inf.de legi. & Fel. in c. prudentiã in §.ſexta de offi.de-
21 le.† non tamen credo illos fuiſſe chriſtianos; qnum Dñi
& Imperatores ſub quibus floruerunt eius profeſsionis
non eſſent,nam Imperium Chriſtianũ excepto Philippo
à Conſtantino.34. Ro. Imperatore cępit, vt per Oroſiũ
lib.7.cap.13.& 18. & Lactan. firmi. in principio ſui ope-
ris.& qualis eſt dominus talis pręſumitur familia.ſecun-
22 dum Bald.in l.1.C.ſi rector † prouin. vbi propter caput
ſuſpectum dicit totũ collegium poſſe recuſari. nutat eñ
totius familiæ ſtatns ſi quod in membris quærit, in capi
te non ĩuenitur.c.miramur.61.diſt.facit tex.in l.ꝙ ſi.no
lit in §.qui mancipia. cum ibi not.inf. de edil. edict.& q̃
de capite pulchrè ſcribit Soz.in conſ.7.col.1.vol.j.& Fel.
in c.cum non liceat. de præſcrip. Secundo aduerte circa
rõnem Bar. dicẽtis poſito ꝙ iuriſcõſulti pagani fuiſſent,
non potuiſſe inuocare diuinum numen,quia in contem-
ptum.contra d.l.Iudæos.C.de Iudæis.nõ ſtringit hęc rõ
Iudice Parp. tum quia nundum facta erat lex illa, tum
quia chriſtiana religio nũdum fundata erat. c. futuram.
12.q.1.ergo ſi inuocaſſent nõ militaſſet rõ Bar.quem ta-
men ipſe approbat, poſito ꝙ omnes fuerint ante Chri-
23 ſtum, quia † nomen Ieſu ab Angelo ĩpoſitũ fuit Matth.
c.1.& Luc.2.ideò iureconſulti huius diuini nominis co-
gnitionem non habuerunt, ita vt inuocare potuerint,e-
rat enim ineffabile,nec à quoquam poterat noĩari, vt p
Iacobum de Valentia ſuper Pſalmo: Dñe dñs noſter q̃
admirabile eſt nomen tuum. de quo pulchre Lactã.lib.
4.de vera ſapientia.c.7.& 12. vbi pariter declarat etymo
logiam verbi Ieſu & Chriſti,idem facere Alb. inuenies ĩ
verbo Chriſtus,& in verbo Ieſus ĩ fine dictionarij. Et vo
cabis,inquit Angelus Mariæ,nomen eius Ieſum,non di-
cit impones ſecundum Nico. de Lira, quia hoc nomen
non fuit Impoſitũ à Maria nec ab Angelo, ſed à Deo,vt
hr̃ apud Iſaiam Prophetam.c.62. vocabitur tibi nomen
nouum,quod os Domini nominauit, & per Angelũ vul-
gatum fuit,& ſecundum proprietatem futuram impoſi
tum.Ieſus enim ſecundum Hiero.ſalus quæ per Chriſtũ
futura erat nũcupatur.Sed quia ſaluatio Parp. nullaten⁹
ſubſiſtit, quum probauerim oẽs iureconſultos quorum
monumenta extant fuiſſe poſt Chrm,ideò ſine ſcrupulo
24 dicas inuocationem iſtam Iuſtiniano aſcribi † ſecũdum
Bart. quẽ alij ſequunẽ in prealle.rub.de ope. nou.nunci.
Comprobatur quia ponitur ſuper hac cõſtitutione quæ
eſt Iuſtiniani,& ſcd̃m Bal.in princi.nigri non dr̃ eſſe de.
ff.ſed præter digeſta.& ibi in fin.nota.dicetur. Ex prędi-
25 ctis infert Bar.ad quæſtionem † de tabellione ſeu nota-
rio conficiente inſtrm inter Iudæos, vt Ieſu Chriſti no-
men poſsit inuocare,exẽplo Iuſtiniani hic, immò ẽ hoc
neceſsitatis vt p ſcrib.in rub.de nou.ope.nun.Iaſ.& alios
in rub.ti ſequentis & Fel.in c.2.col.2.de fi.inſtr. Subiun-
git Bar.q̃õnem de iurõ iudæi,concludens primo ꝙ licet
26 iudæus Chri nomẽ aſſumere nõ poſsit,† nec per Chriſtũ
iurare, ſi tamen id fecerit, cogitnr ad obſeruantiã iura-
menti,ſequitur Parp.per ea quæ dñr in l. à patre furioſo,
infra de his qui ſunt ſui vel alie.iur. multa facta tenent q̃
fieri prohibentur.cnm Bar. aſſerit tranſire Fel.in c.fi.col.
fi.de iudæ.eſt verum Fel. ibi tenere hanc cõclu. ſed dicit
Bart. hic ſentire contrariũ, & ſi in hoc errore ſit lapſus.
Ioan.de Anna.ibidẽ col.vlt.ſequitur Bar. & pulchre ma-
gis Ang.Aret.in proœ.inſti.col.3. Sed oppoſitum dicẽdũ
videtur per ea quæ ſcribit Rom.in cõſ.155.ad fi.& Iaſ.in
l.3.in §.iurari col.3.inſ.de iureiu.conſuluit Rom.ꝙ licet
iurauerit iudæus ſcd̃m legem Moſaicam, non tñ cogen-
dus ſit ad obſeruantiam inramenti, ea enim fit propter
animæ periculũ,iudæi ſunt perditi, ergo de his quę foris
ſunt nihil ad nos,iuribus per eum allegatis.Defendendo
Bar.dici poteſt, ꝙ etiam iudæi ad obſeruantiã iuramẽti
coguntur per ius ciuile,qnod eos ligat.l.iudęi.C.de iudę.
dummodo ergo iuramentum non ſit contra ius ciuile,
cogendi erũt ad obſeruantiam, ad qnod pulchrè videas
Soz.conſ.66.col.pe.vol.j. facit quod in propoſito ſcribit
Pau.Caſtren.conſ.100.incip.viſa qnadã ſcriptura col.2.ĩ
27 antiquis.Multa aũt ad quæ iudæi non admittuntur † po
nunt Iaſ.& Aquen. in rubr. ſequentis titu.& Angelica in
verbo iudæus.Scd̃ò includit Bar. ꝙ contrahens vel reci-
piens tale iurm à iudæo, peccatum non committat. &
approbatur per Ang.Anna.& Fel.pręall.Limitatur tamẽ
vt per Bart.& Alex.in d.§. iurari. vt procedat in iurõ de-
pendente à voluntate inrantis, & ſic in contractu, ſecus
in iuramento dependente ab vtroque, vel à iudice vt de-
ciſiuo,vel ſuppletiuo,vt per eos, Poſtmodum Bart. quæ-
dam notabilia colligit formando quæſtiones aliquas
quæ melius cadnnt in fin. rubr, prout Cynus Alber. &

Bal.poſuerũt; ibi dicemus. Expediẽda ſunt in primis ver
ba rub.cũ ſuis gl.& dictis doct.melius quã ſcrib.fecerint.
Et ante ingreſſum ad expeditionẽ ipſorum verborũ rub.
habes ſcire, ꝙ in pãdectis florẽ.de quib.dicemus in prin-
cipio nigri, ante iſta verba quæ ſunt apud nos in fron-
te, legitur elegans & pulcherrimũ epigramma græcũ qđ
ex archetypo floren. primus in lucem edidit Politianus
lib.12.epiſtolarũ ad Bolog. ſcribens. mox ſecutus Alcia-
28 tus libro.2. prætermiſſorũ: in princi.latinũ ſic faciens †
Iuſtinianus opus princeps hoc edidit omnis. Quod Tri-
bonianus rectori condidit orbis. Tanquã aliquis variũ
componens aſpida magni Alcide, nanq; hic fulgent mi
ra omnia legum, Aſt Europæ, Aſiæq; homines libiciq;
ſubacti. Cuncta gubernãtis domini præcepta ſequũtur.
29 In tex.rub.ibi Imperator † apud Romanos Imperator
appellabatur qui exercitui belloque præfectus erat. Cice
ro in prima oratione, vbi quæ in ſummo Imperatore re
quirũtur enumerat, nec quiſquã à ſenatu Imperator ap-
pellabatur, niſi ſaltẽ mille externorũ hoſtiũ occidiſſet, vt
in philippicis Cicero indicat, poſtmodũ occiſio decem
milliũ exigebatur, vt per Appianũ Alex.li.2.de bellis ciui
libus, fuit inde hic magiſtratus, & nomẽ Imperatoris in
eũ trãſlatũ qui Rom. Imperij gubernacula tenet & regit,
ſicq; in ſupremã dignitatẽ prout hic capitur. Et ſecũdũ
30 Accurſiũ dicitur Imperator † quia ſubditis imperat, i.
imperare poteſt, ſecũdũ Cynũ & Signo.conſi.129.colu.
1.& ſic imperandi poteſtatẽ habet, non autẽ ab actu qui
31 nec in homine ſemper eſſe poteſt † l. ſeruientes.inſ.de
ſerui. titu.gene.faciunt quæ hic pulchrè ſcribit Bal.col.
1.de dignitate quæ ſæpe inuenitur in habitu, nõ in exer-
citio, de tutore qui etiam quòd nõ adminiſtret, dicitur
tutor & de eccleſia quondã curata, quæ nõ perdit nomẽ
eccleſiæ curatæ, licet omnis eius populus alio ſe trãſtule
rit, vel deceſſerit, eſt enim cũ ſpe & aptitudine reparatio
nis. Sed aduertas, quia attenta ratione prædictæ expoſi-
tionis pater, dominus, Abbas, nomine Imperatorio poſ-
ſunt appellari, pater enim filijs, dominus ſeruis, Abbas
monachis imperant, iudice Cyno. Imperator poteſt du
pliciter accipi, vno modo anthonomaſticè & infinitè,
alio modo determinate, primo modo capitur ſolus Ro-
ma.princeps, quia oĩbus Imperat.l. de præcario.inſ.ad l.
Ro.de iac. Secũdo mõ quilibet dici põt Imperator, hãc
ſol.in effectum tenẽt hic Alb.& Ang.& Sign. ꝑalleg. Sed
32 canoniſtæ dicit Bal.col.2.† ponunt Papã ſupra eius ver-
ticẽ, qui ptãtẽ confirmandi infirmãdiq; electionem Im
peratoris hẽt, & ex cã legitima priuandi, quæ ſuperiorita
tis argumenta inquit eſſe canoniſtarũ, q̃ eſt cõis conclu-
33 ſio † ab eccleſia dependere Imperiũ, vt p doc.in c.nouit.
in gl.2. de iud.& dicit Præpoſitus.in c. cauſam quæ el.2.
ad fin.pen. col. qui fil. ſint legi. ꝙ licet demonſtratiuæ
rõnes fieri nõ poſſent, tñ ſufficit ita eſſe obſeruatũ.l.mi-
nimè.inſ.de legibus plenius quæſtionẽ hanc tangit Car.
Alex.in c.cum ad verum.96.diſt.p 14.col.vbi rñdet argu
mentis Florentini Poetæ, qui ab Eccleſia non depẽdere
Imperium aſſeruit.multaq; alia quæ in cõtrarium addu
ci poſſent confutare conatur.facile herclè eſſet in pũcto
iuris opinionem cõtra eccleſiam tueri, ac defendere, ſed
durum eſt contra ſtimulum calcitrare, tranſeamus ergo
cum alijs, & ſi Petrarcha in lib.ſuo epiſtolarũ ſine tit.epi
ſtola.4.q̃ incipit apud te. cum epiſtola ſequẽti apud po-
pu.Rom.conqueraẽ, qui cuidam ciui ſuo qui affirmaue
rat Imperium Rom.ẽt nunc Romæ & penes pop.Rom.
tñ eſſe iuſtę defenſionis facultatem tolli perireq, patere
tur. ipſe verò ibi defenſionem illius aſſumpſit & probare
nititur ſed non eſt à ꝑdictis recedendum. Propterea dũ
in ſolu. prædicta dr̃, ꝙ Imperator omnibus Imperat. &
nemo ſibi, intellige Papa excepto, qui in terris vicem dei
34 gerit.& nec Deus eſt, nec homo, † vt per gl.in proœ. cle.
in verbo Papa. Bart.verò hic aliter ſoluit oppoſitionem,
elegantem ponens theoricam, cuius ſecundum mem-
brum ad ſolutionem oppoſitionis nõ ſpectat. ſed Bar.po

ſuit vt materiam perficeret. Ex doctrina Barto. colligas
35 primo concluſionem † quòd nomina verbalia ſecun-
dum nomen verbi ſignificãt. intellige à quo formanẽ &
deſcendunt.l.tugurij.cum gl.ff.de verb.ſig. in qua mate-
ria an & quõ arguere liceat, ſcribit latè Fely.in proœ.de-
cre.fol.3. Secundo ex dictis Bar. colligo ꝙ noĩa verbalia
ſignificãtia dignitatem vel exercitiũ, vbi ſolus act' exer-
centis nõ ſufficit, ſed ex alio dependentiã habẽt, exerci-
tium illius actus verbalis non hẽt inducere effectũ illius
nominis, exẽplum in doctore, nõ ſequiẽ, docet quis ergo
doctor eſt, oportet.n. ꝙ fuerit doctorat' inſignia aſſecu-
tus, ideo ceſſante illo pręambulo nõ dr̃ doctor, ſequunẽ
36 cõiter ſcrib.i c. t.in vlt.col.de iud. Ex quib. † infert Bar.
in propoſito principali, ꝙ Imperator dignitatem habet
quæ nõ dependet ex ſolo noĩe, ſed etiã ex quibuſdã prę
ambulis, vt ex electione & coronatione.c.per venerabilẽ
de ele.licet ergo quis imperet vt pater, dominus, Abbas,
Imperator nõ dicitur, habito reſpectu ad dignitatẽ ſine
illis ꝑambulis, quæ in prędictis minimè adſunt, & cõiter
approbatur, vt.n.inquit Dec.in d.c. t.in 2.lec.col.pe.iſtis
caſib.in plus ſe habet etymologia q̃ vocabulũ, ideò nõ
37 valet huiuſcemodi argumentatio. Fel.in † proœ. Grego.
col. 8. verſi. tertius modus. Et incidenter pondera, velle
38 Bar. ꝙ ante coronationem non ſit Imperator, † ꝙ clari'
exprimit, ad finem iſtius rubr. vbi voluit, ꝙ dicatur tãtũ
Rex Romanorum, poſt coronationem Imperator ſiue
princeps, immo ſecũdum Bal. hic col.2. dicitur princeps
optimus, maximus, & Rex regum, ſicq; videtur priuilo-
gium ab eo ante coronationẽ cõceſſum non valere, nec
39 ſimiliter eius geſta tenere, † ad quod eſt gloſſema Accu.
in l. fin.ad fi. ſuper verbo inſulas. C. de quad. præſcr. per
tex. illum ſequitur Fely.in c.eam te. col 2. de reſcri. dies
40 enim coronationis, † ortus eſt Imperij.l.oẽs cum glo.in
verbo ortus.C.de ſer. Scribentium tamen cõis concluſio
eſt in contrarium, ꝙ valeant geſta omnia per eum poſt
electionem, coronatione nondum facta. vt per Aret. in
proę.inſti.ſuper verbo Imperator col.3. Sign. conſ. 129.
Prępoſitum mediolanẽ.in c.per venerabilẽ col.89.verſ.
q̃ro quarto cũ ſeq.qui filij ſint legi. Soz.cõſ.63.col. 1.vol.
3. Fran.Cur.poſt tract.feu.in cõſi.1.col.13. Dec.cõſi.194.
vbi refert.Corn.in pleriſq; conſilijs idẽ tenuiſſe. hãc opi.
dicit eſſe conſuetudine approbatã ipſe Dec.in c. eam te.
col 2.de reſcri. Et pulchre Cor.conſ.177.vbi Romanorũ
Imperatorũ citat exempla, qui non coronabantur, & tñ
erant Imperatores, ꝙ etiam proſequitur in ſua Monar-
chia, Petrus de Monte. Et ſic aliqua Põtificis cõfirmatio
non exigitur, vt poſt Innoc. vult Sign.cõſi.129. col.5. nec
ob. quòd contingere poſſet abſurdum eligi quempiam
hęreticũ minusùe idoneũ, nã huic motiuo reſpon. Præ-
poſitus vbi ſupra.col.93.verſi.non obſtat. quarta opinio.
Hoſtienſis hanc q̃õnem examinat pulchrè, Sal. in l.bene
à Zenone de quad.pręſcr. Card Alex. in c.in nomine dñi.
23.diſt.vbi pariter tangit vtrũ ſummus Põtifex ante co-
ronationem & intronizationẽ poſsit adminiſtrare. Ad
q̃ omnia vide Iaſ.cõſi.145.col.4.in 7.fundamento vol.2.
Deci.in conſ.588. Pariſi.in conſ.1.lib.2. Probat ẽt ibi Si-
gno. ꝙ rectè ante coronationem Imperator nuncupeẽ
41 † quãuis moris non ſit, facit qđ ad hoc referendo dixi-
mus; appellari antiquitus Imperatores ẽt ſi non corona-
42 renẽ. Ex † quib. ĩferri poſſe vr̃ parum operari coronatio
nẽ. Sed imò multum pp ſacrã vnctionẽ & cõſecrationẽ,
de quibus in cle.vnic.vbi Barb.§.fi.col.2.de iureiu. Et de
43 trib.coronis † quas Imperator capit, q̃ quales ſint, quid
deſignent, & vbi capianẽ, late tradunt Sign.& Pe. de Mõ
te præallegati, & ſcribit elegãter Bal.cõſ.359.vol.1. ꝙ an-
tiquitus Florẽte Romano Imperio, inuiſibilis corona Im-
perialis à Deo imponi dicebatur, materialis verò, & viſi-
bilis ipſa infula Imperialis erat, de qua in l.bñ à Zenone ĩ
fi.C.de quadr.ꝑſc. Hẽt aũt vrbis ꝑfectus ex conſuetudine
44 priuilegium ĩ coronatione, q̃ fit Romæ, † vt Imperator
oĩbus ſuis ſatisfaciat creditorib', dũ procurata non ſint
debita,

debita,dolus enim nõ patrocinaretur.ita Bar.ĩ prin.l.j.ff.
ſi quis teſt.liber eſſe iuſſus fuerit.Barb.cõſ.56.fol.j. vol.1.
45 & Fely.ĩ c.fi.col.fi.de teſti.De origine Imperij † pulchrè
tetigit Florentinus poeta in 6. & 7. capite vltimæ partis,
Card.Alex.in c.cum ad verum.96. diſt. Petrus de monte
loco præall.Bal.in d.auct.habita.in 6. no. C. ne filius pro
46 patre. De electoribus Imperij † inuenies in d.c.venerabi-
lem.& in c.ad apoſtolicæ in gl.ſuper verbo: illi aũt,de re
iud.lib.6.extatq; tractatulus quidam impreſſus de mõ e-
ligẽdi & creandi Imperatorem.Inuenimus quoq; Geor
gium Merulam antiquitatis viceco.lib.1. ſic ſcribere.Re
47 ſtitutus † in ſacerdotium Gregorius.v.legem ex pontifi-
cia auctoritate de Imperatore eligendo atq; creãdo ſan-
xit,q̃ ad nr̃a vſq; tp̃a p̃ quadringintos & amplius annos
ſeruata eſt,ne in Imperium prout hęreditarium filij à pa
rentibus excipiantur,aut qui opibus & armis plus poſsit
illud vſurpet,ſed paucorum procerum ſuffragijs deſigna
tus,mox auctore Pontifice, iuſtum & legitimũ is Impe-
riũ poſſideat.Cui vt notat Abb.per illũ tex.in d.c.venera-
bilem in vlt.no.duces & alij Principes præſtare tenentur
iur̃m de fidelitate & obedientia, quo iuramento nõ liga
ri iurantem aſſerit, eo depoſito ab illa degnitate. Et dẽt
Romam proficiſci ad eam coronam ſuſcipiendam, nec
pro eo poteſt procuratorem mittere, Bal. & alij p̃ illum
tex.in tit.de pace iur.fir.in fi.in vſib.feudo.Romanorum
48 aũt primus Imperator † in quem populus Romanus trã
ſtulit Imperium Octauius fuit Auguſtus, ſecundũ Paul.
Caſt.in l.nõ ambigitur infra de legi. quod p̃ hiſtorias ſa
tis probari põt: hinc Oroſius.c.18.libri ſexti,hoc inquit
die primũ Auguſtus ſalutatus eſt, qđ nomẽ antea cũctis
inuiolatum,& hucuſq; cæteris inauſum dominis,atq; ex
eo die ſumma rerũ ac poteſtatum penes vnũ cœpit eſſe,
& manſit,qđ Gręci Monarchiam vocant,qđ notabis ad
declarationẽ.l.1.inſ.de conſt.prin. & vltra vide Suetoniũ
in Auguſto ſub titu.de honore ei collato, ibi, Senatus te
cõſentiens cum pop.Rom.ſalutat patriæ patrẽ, & ſi ob-
ſtare videatur qđ in Tyb.idem ſcribit tit.de acceptatio-
ne Principatus ibi,quaſi coactus q̃rens miſerã & onero-
ſam iniungi ſeruitutẽ recipit Imperiũ, non eſt tamẽ rece
dendum ab opi.prædicta vt probabo.inſ.de orig.iur.in l.
2.in verſi.fi.primæ partis, p̃baboq; p̃at. Tranquilli dictũ
per concluſionẽ quã ibi firmabo, ꝙ poſt Imperij in prin
cipem trãſlationem , Imperiũ adhuc dependebat à pop.
Rom.qui illud prout volebat transferebat, & ſic fiet po-
tius qõ reuocabilis.Quę Imperij trãſlatio an valuerit,tan
git Alex.in apoſti.ad Bar.in l.fi.ſuper verbo fuere.C.de le
49 gibus.Romanos verò excellere, † & cũctis dominari na
tionibus.effecit reipu. cura & protectio,quouſq; eñ pu-
blicam magis rem q̃ priuatam dilexere, creuere in priua
ta & in publica, poſtquam aũt animũ conuerterunt vtrã
que perdiderunt,vnde ſcribit Pau.Caſt.in tit.de Iuſti.C.
confir.in prin.tria Romanorum deſtruxiſſe rempu. pri-
uati commodi amorem,occultũ odium, & inciuile cõſi
lium.Sed vt è diuerticulo reuertamur ĩ viam,Ex doctri-
50 na Bar.colligas tertio† ꝙ noĩa verbalia delictũ ſonãtia,
vt calumniator præuaricator,& ſimilia,ex vno actu veri-
ficãtur,vt per eum quem communiter ſequuntur ſcrib.
vt late p̃ Deci.poſt Abb.in c.1.col.fin.in 2.lec. de iud.vbi
Mod.repe.hoc procedere dicũt,qñ talia nomina ab actu
denominantur,ſecus ſi ab effectu vt in mercatore, & fuit
cõſideratio Bal.in rub.C.de cõſt.pecu.circa fi. Parp. vult
dictum Bar. ẽt in noĩbus verbalibus quæ delictum non
ſonant,procedere,& mentem Bar. eſſe ait generalem po
nere regulam , etiam in non ſonantibus delictum, patet
dum fallentiam in mercatore ſubdit,quæ ſub regula deli
cti cadere non põt, ergo præſupponit aliã regulã de non
delicto,quia exceptio debet eſſe de regula.l.j.ff.de reg.iu.
cum ibi notatis.Erunt itaq; regulę duæ. Prima ꝙ verba
delictum ſonantia in vno actu verificanť,fallit in trib.ca
ſibus per Bar.poſitis.Secunda regula pariter non ſonãtia
delictum,in vno verificantur actu, excepto vno caſu Bar.
de mercatore & artifice.Iſta ampliatio vera non vr̃,vt ex
Bar.in l.mariti in §.qui quæſtum.ff.de adul.cognoſcitur
dum ponit ꝙ ille qui ſemel eſt hoſpitatus non dicitur
hoſpitator,& hercle exceptionem Bart.hic de mercato-
re ineptam arbitramur,ſed fuit mens eius dicere, ꝙ mer
cator licet verbale ſit nomen , non tñ in vno verificatur
actu,vt de ſonãtibus delictum dixerat. Pro articuli veri-
tate habenda ex mẽte Bal.in rub.C. de conſti. pecu.col.
fi.& Bar.in d.§.qui quæſtum.& in l.legatis ſeruis de lega.
3.dum quæritur an verbalia non ſonantia delictũ in vno
51 verificẽtur actu,ſic diſtinguẽdum arbitror,† aut ſunt no
mina dicta à profeſſione & acquiruntur profitendo.Bal.
loco p̃al.ſequiť Io.de Ann.in c.1.col.1.de cler.percuſ.aut
ſunt nomina à conſuetudine dicta, ſeu ab actuũ genera-
litate , & vſu exercitioq; non vno acquiruntur actu,vt le-
ctor,hoſpitator,& ſimilia.Aut ſunt nomina quæ non de
nominãtur reſpectu actuum in genere,ſed reſpectu vni⁹
actus,& ex vno verificantur actu, vt ſicut habet in ſe for
male eſſe,ita & noĩs habeãt eſſe,vt procurator, licitator,
emptor,venditor,& ſimilia.Diſtinxit etiam in prędictis
locis Bar.an ſint noĩa aſſumpti à ſeipſo officij deſignati-
ua,vt mercator,hoſpitator , & in vno nõ verificanť actu,
aut ſunt deſignatiua alicuius officij ab alio aſſumpti , &
tũc ſecus,ſequiť Io.de Anna.pręlla. loco. Subdit à regula
ſua Bar.tres limi.ſequitur ſimpliciter Abb.in c.j.col.fi.de
iud.ſed Dec.ibidem in 2.lect .col.vlt. melius ait eſſe dice
re cõcluſionem prædictam locum ſibi nõ vendicare in
nominibus quæ ex conſuetudine & frequentatis actibus
acquirũtur,vt per Bal.in rub. pręall.Aduertas etiã ꝙ ter-
tia Bar.limi.de plagiario,quã Abb.& Dec.ſequũtur,vera
nõ eſt.Bar.in l.abducta in fi.C. de fur. dicẽs lege nulla ca
ueri , ſeu requiri vt habeat quis conſuetudinẽ ſic faciẽdi,
ſequiť ibi Pau.de Caſ.& alij.Pro qua opi.cõtra Bar.hic ꝙ
plagiũ ex vnico cõmittatur actu.multa ĩuenies iura. ff. &
C.de pla.in ff.l.j.& 4.in C.l.pen.& l.abducti ibi,liberę. n.
perſonæ ſolicitatione crimen cõmittitur. quæ verò ſit I-
ter palagium,& furtũ dr̃ia tradit Paul.in d. l. ſi abducta.
52 Mercantia autem vna † mercatorem,dicit Bar. non fa-
cit,de quo per ſcrib.in d.c.1.in vlt.col. de iud. & Fely.in
53 proœ.Greg.col.fi.Et quis dicať mercator,† ſubdit Bart.
ſtari opinioni vulgi,ſicut de artifice dr̃,ꝙ ille propriè ap
pellatur artifex,quem vulgus artificem appellat. l. ſcien-
dũ ĩ §.illud.ff.đ edil.edi.p̃ quo plura adducit Fel.ĩ proœ.
decre.col.3. ſed pungitur hic Bar.per Parpa.dicentem.§.
illud.ſuper quo ſe fundat Bar.nihil facere,quia ad ſignifi
candum quem peritum artificem, bene ad vulgi recurri
mus opinionem,ſed ad ſignificandum quem artificẽ ſim
pliciter,tex.non remittit ad opinionẽ vulgi.Mihi autem
tex.ille totum oppoſitum dicit,ꝙ ſi quis promiſerit artifi
cem,p̃fectum præſtare non tenetur,ſed talem quẽ vulg⁹
appellat artificem. Vtrum aũt ſtante habitu nominis ſi-
ne exercitio & actu perdatur nomen ipſum,conceſſaque
ob illud nomen,puta ſcholaris qui non ſtudet perdat no
men ſcholaris,& ſcholariũ priuilegia, & pari modo do-
ctor qui non docet,& mercator qui nõ mercatur, plenè
tãgit Fel.in proœ.Greg.col.9.Dec.in c.1. col.fi.in 2.lect.
de iud.& Barb.in cõſ.17.col.pen.& fi. vol. 1. Et male fa-
ciens ſpectantia ad ſui noĩs etymologiam, vtrum nomẽ
54 amittat,† vt iudex male iudicans deſinat eſſe iudex, chri
ſtianus male faciens opera chriſtiani,vſurpator ſit nomi
nis chriſtiani , & ſacerdos cõtraria ordini operans ſacer-
dotis nomen perdat,tractat Fely.in c. ius genera. col. 4.
55 in prima diſt.decre.In eo tex.ibi.Iuſtinianus,†eſt qõ cur
Iuſtinianus ſit dictus, Accur. hic primò dicit quia filius
Iuſtini,pro qua expoſitione adduci poſſe vĩr aperta iu-
ra in §.eſt & aliud.verſi.ſed primus quidem inſtit. de do
na.& in §.cecus inſti.quib.non eſt permiſſum fa.teſt.vbi
Iuſtinianus Iuſtinum patrem ſuum appellat,ſed quia ad
oppoſitum vr̃ tex.in cap.librum habeo,16.diſt.vbi dici-
tur quòd Cõſtantini filius fuit,vacillãt doctores antiqui
tatis & hiſtoriarum ignari.Bar.Bald.& Alb.hic,& ſigno.

conſi.129. colu.3. dicunt hunc Iuſtinianum verè Iuſtini
filiú fuiſſe,per dicta iu.& de alio Iuſtiniano loqui.cap.li-
brũ habeo, quod nó negamus. fuit.n. ſecundi Conſtan-
tini filius Conſtantinopolitanus. xxvij. Imperator, qui
poſt patrẽ ſuũ Conſtantinum ſecundũ imperauit prima
vice annis.x.homo bonus,prudens,& catholicus,deinde
in ferá beſtiá cóuerſus Imperio priuatus fuit, naribusq́;
mutilatus,& in exiliũ miſſus,poſteà reſtitutus recupera-
uit Imperiũ, vt moderniores ſcribũt hiſtorici. & in ſup-
plemento Cronicarum lib. x. traditur.Iuſtinianus autẽ
noſter.xviij.fuit Cóſtantinopolitanus Imperator & Ro-
manorũ xlix.Pau.diaconus lib.17.cap.3.ſicq́ue præceſsit
Iuſtinianus noſter Iuſtinianum Cõſtantini filiũ, medijs
decem Imperatoribus. Errant tamẽ doct.Iuſtinanũ no-
ſtrum vere Iuſtini filiũ fuiſſe aſſerentes, fuit enim nepos
ex ſorore Iuſtini, de patre naturali apud hiſtoricos nul-
la eſt mẽtio,vt ex Pau.diacono & hiſtoricis ꝑall.colliges.
Verũ vt plenior huiuſce hiſtoriæ habeatur notitia, plu-
res Iuſtini Imperarũt, vt docẽt hiſtorici.Iuſtinus de quo
hic eſt ſermo primus fuit & ſenior, eratq́; Trax, de quo
Põpo.lib.1.de vitis Imperat.ſic ait,Iuſtinus Trax ſine im
maginibus, ſine tribu, vtroq;parẽte ignobilis, à teneris
annis ſuũ cuſtos,deinde bouũ, poſt ſigna Marij cuiuſdá
magiſter.natus annos.16.militare cepit manu promptus
& doctus hoſtem ferire,ſortẽ mutauit, princeps ordinis
fuit,hinc promotus comes factus eſt, & mortuo Anaſta
ſio creatus Imperator in oriente, ipſe Iuſtinus, ſororis
ſuæ filiũ Iuſtinianũ cóſulem fecit cũ Valerio collega,an
no eius imperij.9. calend. Aprilis Iuſtinianũ adoptauit,
cóſortẽ imperij fecit, quarto poſt mẽſe deceſsit, quũ im
peraſſet annis.ix.mẽſibus.2. fuit itaque Iuſtinianus filius
adoptiuus Iuſtini, & nepos ex ſorore, Ex quibus infero
nó procedere primá expoſitionẽ à doctoribus approba
tá Iuſtinianũ fuiſſe nuncupatum propter adoptionem
à Iuſtino factá, ná erat Iuſtinianus antequam adoptare-
tur à Iuſtino:ergo ineptè loquuntur aſſerẽtes eũ dictum
Iuſtinianũ quia filius fuerit Iuſtini, fateor filiũ Iuſtini a-
doptiuũ, ſed ante talẽ adoptionẽ dicebatur Iuſtinianus.
Secundo interpretatur hic Accur. dictũ Iuſtinianũ à iu
ſtitia quá ſemper coluit,& alijs colendam mandauit,ſed
nó ſapit,quũ tale nomẽ habuerit antequá hęc faceret,&
prius quá imperaret, quo tempore, qualis futurus eſſet
incertum erat,iuxta gl.inſti.de iuſti.& iure, ſuper verbo
aduertit.Melius eſt ergo dicere cum Signo.in conſ.129.
col.3.vocatum fuiſſe Iuſtinianum quia ſic placuit parẽ-
tib.& his qui ſacro baptiſmate eum exornari fecerũt.Di-
cit etiam hic Cyn. & Alb. ꝙ hæc diſputatio quum ſit de
noĩe proprio, quod imponitur ad libitum, ꝑtinacib.eſt
relinquenda,iuxta.l.2.cum gl.C de conſtitu. pecu. & qđ.
à nomine proprio non liceat ſumere arg. vltra Signo.ibi
& Bal.hic col.4.latè ponunt ſcribentes in rub.ff. ſol.ma-
trim.& Fely.in proœ.Grego.col.7. Valla autem in elegá
tijs.ca.455. hunc noſtrum Iuſtinianum non nouiſſe iu-
ra,nec forſan latinas litteras ſcribit,quod nemo,ſubiun-
git,miretur, tum quia ſemper in gręcia vixit, tum quia
ſe dnm Iuſtinianu vt ex numiſmate eius apparet dici vo-
luit,quod à more Romano alieniſsimũ eſt, cui ſubſcri-
bit Alciat.lib.4.diſpũ.c.7.& Budeus in l. fi. infra de edil.
edic. Suidam Græcum Hiſtoricum ſic teſtantẽ referũt.
Sed pace iſtorũ ſalua,fuit Iuſti. nr̄ vir maximi diuinique
ingenij,ac ſplẽdidæ doctrinæ, nec veriſimile eſt qđ tam
immenſum,admirabileq́; opus,vt eſt iuris corpus,tanta
perfici curaſſet diligẽtia,niſi & literatiſsimus fuiſſet,quũ
ignorantes & annalphabeti literarum curá minime ha-
beant,vt rerũ magiſtra docet experientia, vetus eſt ada-
giũ.nihil cũ fidibus graculo,nihil cum amaracino ſui, vt
ad calcẽ atticarũ noctium ponit Gellius. Ad illius Gręci
Hiſtorici teſtimonium,rideat Iuuenalis dum ait,Credi-
tor olim vellificatus athos. quicquid Græcia mẽdax au-
det in Hiſtoria;hinc ſcribit Plinius in Procemio quarti li
bri.Sicut literarũ claritas ita omnis fabuloſitas ex græcia
effulſit,& Cicero in oratione pro. L. Flacco de gn̄e Græ-
corum loquens. Tribuo inquit illis literas,do multarum
artium diſciplinã,non adimo ſermonis leporẽ, ingenio
rum accumen,& dicẽdi copiam, teſtimoniũ, religionẽ,
& fidem, nunquá iſta natio coluit.vnde ortum eſt ada-
gium teſtimonium Græcum, quanta ergo ſit adhibẽda
fides gręculo illi hiſtorico ex prædictis cognoſce,& quæ
pręfati dicunt, forte poſſent procedere in aliquo ex alijs
Iuſtinianis. Erat hic princeps fide catholicus,in operib.
rectus,in iudicijs iuſtus, ideoq; omnia ei cócurrebant in
bonum,teſtis Paul.diaconus lib.18.vbi refert eum extru
xiſſe intra Conſtantinopolim vrbẽ Deo templũ,qđ ſan-
ctá ſapientiá nominauit,cuius opus adeò cũcta ædificia
excellit,vt in toto orbe huic ſimile nó poſsit inueniri, re
gnare cępit anno ſalutiferi partus.529.vt lib.17.Paul.dia
conus ſcribit. ab vrbe cõdita vſq; ad ſui imperij tp̄a mil
le penè & quadringinti decurrerunt anni,vt dr̄ in l.2. cir
ca prin.C.de vete.iur.enuc. regnauit annis 39. Põp.loco
præalle. De ipſius laudibus & geſtis magnificis,ſcribit ẽt
Dantes in vlt.parte. c. 6. & ſeq.Inſortunij m̄ expers non
fuit,quum teſte Euſebio Cęſarenſi,& alijs quibuſdá Mo
dernioribus hiſtoricis, amens & ſtultus iampridẽ factus
in ægrotationẽ tandem incidens interierit anno ſalutis
chriſtianæ.565. teſtis ẽt Pomp. pręallegatus. Quod nos
minime recipimus,ſed pręfatos æquiuocare arbitramur,
nam Paul.diaconus lib.vlt.c.2.ſic habet.inter hæc Iuſti-
niano Principe vita decedẽte, Iuſtinianus minor Rẽp.a-
pud Conſtantinopolim regendam ſuſcepit, vir peſsim',
& omni auaritię deditus, hic quũ in hęreſim delapſus à
diuinis aurem cordis auerteret,iuſto Dei iudicio,ammiſ
ſo rationis intellectu, amens effectus eſt, & ibidẽ ſequẽti
ſcribit capite,ꝙ quum annis.11.regnaſſet, amentiá quá
incurrerat tandẽ cum vita finiuit,ſicq; alius à nr̄o fuit Iu
ſtinianus,qui amens vitam finiuit, quũ vt pręſcripſimus
non tantum.xj. ſed annis vno de quadraginta Imperaue
rit,qui amentiá igitur incurrit Iuſtinianũ iuniorẽ fuiſſe
credimus,quẽ aliqui Iuſtinũ iuniorẽ appellát. Cõprobo
prędicta.vt.n.hic Cynus refert.Io. Fab. in proœ. inſti.ac
Seue. in tract.de modo ſtuden.col.xv.relatus eſt hic no-
ſter Iuſtinianus in cathalogũ ſanctorũ,ꝙ veriſimile non
eſt fuiſſe factũ,ſi amens,& ſtultus iampridẽ factus inte-
rijſſet,habui hęc de Iuſtiniano nr̄o, quia paucis cognita
ſcribere,Ijs ẽt adde quòd Iuſti.hic non appellat ſe domi
nũ prout ĩ rub.inſ.de iu.om.iud. ibi. domini Iuſtiniani.
Et melius exẽplo, Cęſaris Auguſti, qui dn̄i appellationẽ
vt maledictum & opprobrium ſp̄ exhorruit, edictoque
prohibuit,vt Tranquillus in eius vita ſcribit.Et Fran.Pe-
trar.lib.14.epiſtolarum epiſtola prima ſub pen.Et Laur.
Valla.in eleg.c.455.vbi Iuſtinianum reprehendit, qui vt
ex eius numiſmate apparet,ſępe dn̄m Iuſtinianum ſe vo-
luit appellari,ineptum.n.id eſſe ſcribit & gothicum ma-
gis redolere q̃ latinum,vt ẽt ſuperius retuli.Melius ergo
hic,quáuis excuſari poſsit Iuſt. in alijs locis ꝙ nó à ſeip-
ſo ſed à ſuis miniſtris dn̄i titulus fuerit poſitus, ad quod
facit tex.in proœ.inſtit.in §.igitur poſt libros. Sed iuxta
56 prędicta quęro † cur Imperatoris nomen in Corona-
tione non mutetur,vt papę,reſpon.in Pontifice mutatio
nem fieri,vt oſtendatur, ad mutationẽ nominis factam
eſſe mutationẽ hoĩs,quia qui primo purus homo erat,fa
ctus eſt Dei Vicarius in terris.22.diſtinct.c. 1. ſed obſtat
quia etiam Imperator in terris eſt Dei miniſter, & Vica
rius,in temporalibus.l.1.in prin.C.de vet.iur.enucl. q̃uis
poſſet ad illum tex.rideri,vt per Dec.in c.nouit col.4.de
iud.& Barb.conſi.1.col.26.volum. 3. vel dicere poſſes in
Papa fieri mutationem nominis ad Chriſti imitationẽ,
cuius actio,noſtra fuit inſtructio. c. ſignificaſti.de elect.
nam Chriſtus in promotione Petri, nomen ei mutauit,
quum primo Simon vocaretur Matth.cap.26.& c.in no
uo.21.diſt.ideò alij Pontifices, Chriſti ſequentes veſti-
gia,idem fecerunt, & maximè quia turpe nomẽ & tantę
dignitati inconueniẽs habere poſſent, Imperatores autẽ
antiquo-

antiquorum moribus ſe conformant, qui mutationẽ no
57 minis non fecerunt. In eod. tex. ibi Cæſar † ab Auguſto cæſare ſi credimus Accurſio quilibet Imperator dictus eſt Cęſar, ſequitur Alb. & Signor. conſ. 229. col. 3. Cyn. & Bal. diſſentiunt, quia ab Auguſto bene dicti ſunt alij Auguſti, ſed Cæſares dicti ſunt à Iulio Cæſare eius auunculo, primo Romanorũ monarcha, & qđ fuit nomen indiuiduum, factum eſt nomen generis & dignitatis, glorioſum. n. reputarunt ſucceſſores tale nomen aſſumere, iuxta ea ꝙ dicimꝰ infra in §. nos verò, in verſi. diſcipuli, Multi tamẽ ante Iuliũ dicti ſunt Cæſares, & ipſe Iuliꝰ ab auo ſuo Cęſaris aſſumpſit nomen, vt in 14. cõmentariorũ. li.
58 Volateranus ſcribit. Et inter † Cæſarem & Auguſtũ id intereſſe ſcias, ꝙ Auguſti dicebantur qui regnabant, & auctore Senatu Imperatoris nomine decorabantur, Cęſares verò qui ab ipſo Auguſto ad regendam prouinciã aliquam eligebantur, cum titulo Cæſaris ſucceſſuri poſt illius mortẽ in imperio, vt ex Ammiano Marcellino cognoſces. Item Ant. Sabellicus lib. 8. ſeptimę Aeneadis fol. 126. ſic habet. fuit Cæſarum declaratio non imperij dignitas, ſed quæ gradum ad Imperium faceret, & velut ꝑ manus ab eo qui Auguſtus & Imperator fuiſſet Cæſares Imperij regimen acciperet, hinc etiam Spar. in Aelio. Vero. Auguſti ergo noie Imperator ſignificabatur, at quiſquis Cæſar creabatur, tanquam Principis ſilius & deſignatus Auguſtæ maieſtatis hæres creabatur, per quæ intelliges illud Oroſij dictum libr. 1. cap. 16. dum ait, hoc periculo itaque Diocletianus permotus Maximianum herculeium ex Cæſare fecit Auguſtum. Subiungit poſtmodum gl. hic ſuper verbo Cæſar, vel ſic dictum fuiſſe quia de vẽtre matris cæſus fuit, pôt hic ſermo dupliciter intelligi, vel ꝙ de Iuſtiniano ſeu de aug. ſenſerit, & tunc minus bene, neq; probat cæſos fuiſſe, ſecundus ſenſus, ꝙ de Iulio Cæſare intellexerit, prout Alber. & Bal. intelligere videtur, & iudice Bal. ſecto matris vtero ſe vidit, ne ſuperiorem videret, quemnã ad hoc genuit vt oĩa Cæſar eſſet, ſed & iſtud falſum eſt, vt ex Tranquil. & Plut. in vita Cæſaris facilè cognoſcit, dum tradunt ꝙ exiſtente, qõne de ſacerdotio, oſculatus eſt Cæſar matrẽ ſuam iurans, ſe non rediturũ domũ niſi pontifex maximus efficeret, & ſic de vtero matris mortuæ cęſus non fuit, & in cõmentarijs ſuis nõ ſemel eius matris meminit. Sed ſi quis in Iulio Cęſare non procedat deriuatio prædicta, tenendum eſt tamen dictũ fuiſſe Cæſarem à cęſo matris vtero. Plin. c. 9. lib. 7. auſpicatius ait enecta parente gignunt, ſicut Scipio aphricanus prior natus, primusq; Cæſar à cæſo matris vtero dictus, qua de cã & cæſiones appellati. Simili mõ natus eſt Manilius qui Carthaginem itrauit. Minus bonus eſt etiam ſenſus Accurſij, dũ ſubijcit vel dictũ Cæſarẽ, quia cedi appeririq; ventrẽ matris fecit, vt locũ conceptionis ipſius videret. nam vt ex Trãquillo & alijs hiſtoricis notum eſt, id Neroni aſcribit. Tenẽda eſt prima expoſitio, & videmus & hodie ſeruari, quia Imperatoria maieſtas, Cæſarea maieſtas nuncupaſ, & ipſi Imperatores ſe Cæſares dicunt, & quaſdã alias expoſitiones ſuper hoc nomine inuenies ꝑ Spar. in ælio Vero. In eod. tex. ibi
59 flauius. † Exponas dicit Accur. ſi habeas flauus. i. rubeꝰ, ſi flauius, i. quia deuicit flauos. Bal. primam tenens dicit ꝙ pulcher corpore præſumitur habere bonam animã, ſic ait Federicus, dicebaſ rubeus à barba rubea. gaudeát itaq; rubri dicit Signo. conſi. 129. col. 2. participant. n. in colore cum Imperatore hanc ẽt ſequitur Faber poſt gl. in proœ. inſti. dicens ꝙ Dauid rex ſimilis erat coloris, vt ſcribitur Regum primo, cap. 17. & ipſe etiam ſimilis, iõ gaudet, ſed iudice Signo. præalle. non habent tales multũ gaudere, quia rubro detrahitur in fide, allegat, ſed ad baſiſtam. l. 2. cũ no. itra de teſti. poſſet adduci illud vulgare raro-rubeum fidelem, refertur in l. 1. ꝑ Doct. infra de iuriſd. omn. iud. Ariſto. tñ in libro de philionomia dicit, ꝙ flaui boni ſunt, & multum prodeſt phiſonomia, Bald. in l. 2. col. 2. C. quorũ appel. non recip. & eſt Flauus color ex viridi, ruffo, & albo concretus, rubeus autem eſt ruſſu nigrore multo mixtus, Gel. c. 26. lib. 2. ſequor tamen ſecundam expoſitionẽ, quia tex. noſter & antiqui codices flauius habent, tum quia ex ſequentibus ꝑ quę declarãtur præcedentia. l. ſi ſeruus plurĩũ. §. li. ff. de leg. 1. id ſuadetur, ſunt enim ſequentes tituli ac nomina à prouincijs per Iuſtinianum deuictis. ergo idem dicendũ eſt, de hoc immediatè præcedenti, attamen Paul. diaconus, & Pöp. letus, alijq; hiſtorici tractantes geſta Iuſtiniani, de flauij vocabulo verbum nullum fecere, vnde melius eſt forte dicere ꝙ ſicuti Iuſti. a prædictis Cæſare & Aug. denoiationẽ ſumpſit, Ita Flauium quaſi de gente Flauia originẽ traxerit, prout etiam Veſpaſianus, de qua gente Flauia
61 plura ſcibit Sueton. In eodem tex. ibi Alamanicus † lego Alemanicus, vt ex ſtatim allegandis patebit, qđ exponiſ i. quia deuicit Alemanos, qui & Germani dñr ſecundum aliquos, nos à veritate alienum credimus, ſi. n. idẽ eſſent germani, quod alemani, cur Imperator titulũ germanici ſtatim ſubiunxiſſet? ſuperflua equidẽ eſſet repetitio ope-
62 ræpretium igitur arbitramur eſſeꝰ inueſtigare quid ĩter alemanicum & germanicum interſit, & quę ſint, qũoq; differant hæ prouinciæ, qua in rę diſcere mallem quàm docere. Alemanię fines nullum comperio ſcripſiſſe, quinimmò alemanorum nomen à geographis penè oĩbus antiquoribus. Strabone, Pom. Mella, Dionyſio Ptolomęo, & Plinio ſupprimiſ, & noſtri tpis extant ſcriptores quidam, qui & ipſi nullam alemonorũ mentionem faciunt, addubitantes tale nomen ſcriptis ſuis inſerere. alemanos populos, lego apud Seruium grammaticum ſup eo Virgiliano carmine Georgicorũ. 4. & curua legunt ꝑpe flumina melle. Seruij verba ſunt hæc, populi habitantes iuxta lemanum fluuium alemani dñr. vnde Lucanus, Deſerere cauo tentoria fixa lemano. ſi igiſ Seruio credimus, appellatione lemanorũ intelligentur populi adiacẽtes lemano lacui qui modo Luſanenſis, modo Gebenẽſis nũcupatur, nec refert Seruium lacum nomine fluuij dixiſſe, ſic etiam alij plures, & qm̃ Cæſar in Commentarijs, alteram lemani lacus ripam ad eluetios pertinere ſcribit, intelligi videntur eluetij patria vandi, chablaſij, ſolignachi, quin & ager gebenẽſis & ſebuſini, qui hodie Lauſanenſes dñr propriè alemani vocari, nam hi omnes lacui adiacent, ſed hæc ſtricta nimis deſcriptio, nam ſi hi ſoli populi, alemani nominandi eſſent, non feciſſent negotia grauia tot fortiſſimis Imperatoribus Galieno in primis, inde Conſtantio, qui eorum magnam ſtragẽ feciſſe legitur, & Conſtantino magno. Aſinius Italicus qui res germanorũ diligenter præſcripſit, Alemanos in Germania genus aduẽtitiũ ex varia gentiũ colluuione eſſe dixit, de quo ẽt Volater. libr. 7. ſed per hoc rei quam inquirimus notitia minime habetur. Eſt igitur, vt omnes gẽtes qui citra Rhenum & Danubiũ ſiue Iſtrum flumina, regiones incolunt, germanica lingua vtentes, quæ ad Italiam vergunt, Alemanorum nomine dictas credam, in quib. ętas poſterior Eluetios comprehẽdit & Suitẽſes ac Suiceros, qui, cõtra vulgi opinionem, diuerſi ſunt à Sueuis, qui in media Germania ſunt. Cum Alemanis ergo connumerabuntur & Sedunenſes, Curienſes, ac Tridentini, cum Noricis Rhetijs, nec non Lepontijs, qui penè omnes Italię à Septentrione adiacent, vt hoc credam ſuadent Claudiani verba, apud quẽ pluribus in locis Alemanorũ eſt mentio, vel panegyrij in laudes ſtilliconis. nã vbi Iſtri qui Danubius eſt meminit & Rheni fluuiorum, vltra quos Germani ſunt, necnon Sicãbrorum & Belgarum poſt quoque Albinũ fluuium & hercinĩam ſyluam addit. quotiẽs ſatiare catheruas Orauit, iungiq; tuis Alemania ſignis. & panegyrij alia in laudes eiuſdem ſtilliconis poſt illud carnem Rheni calcator & Iſtri, ſubiunxit. Hæc alemanorum ſpolijs auſtralibus i. Ia. Dittor exuuijs flauente ſicambri Cęſarię. Germanię autem hæc maiores noſtri dubios reliquere, hos tamẽ auctor Tacitus diffinit. Omnis germania à gallijs, rhetijsque, & pannonijs Rheno

& Danubio fluminib. à Sarmatis Datiſq; mutuo metu
aut montibus ſeparatur, cætera Oceanus ambit, latos ſi-
nus & inſularum immēſa ſpacia cōplectēs. De prædictis
ſitu, morib. populiſq; Germāię late Cor. ipſe Tacit' poſt
librum eius. 21. Diuiduntur hi Germani in plura genera
vt per Pliniū lib. 4. c. 14. Oroſium lib. 1. c. 2. dum ait inde
Germania eſt, vbi plurimam partem Sueui tenēt, quorū
omnium gentes ſunt quinquaginta quatuor, de quibus
& per Volater. lib. 7. Germanorū laudes in re bellica pul
chrè poſuit Senc. lib. j. de ira, fol. 2. & Cæſar in commen-
tarijs. pollet in ipſis germanis fons nobilitatis ſecundum
Bart. hic. Aba. verò in c. venerabilem ad fin. 3. col. de elec.
Theutonici ait, dicuntur germani. i. veri nobiles: vel ſecū
dum Ioan. And. à gignendo dicti ſunt propter fęcūdita-
tem generandi, eſt. n. patria multum generatiua, ſeu vt a-
lij volunt, germani à romanis nuncupati, qm̄ quum pri-
mum Rhenum deuictis gallis trāſgreſsi fuiſſent, vidētes
eos & feritate animorū, & colore flauo, forma præterea
& moribus, & viuendi ritu gallis ſimillimos, germanos
eos hoc eſt gallorum fratres exiſtimarunt eſſe, indeginę
hoc eſt nō aliunde, ſed ibi nati exiſtimantur, qm̄ nō eſt
veriſimile, aliquos Aſia, aut Aphrica, vel Italia relicta ger
62 maniā petijſſe, informē terris aſperam celo triſtem cul-
tu aſpectuq; niſi patria ſit. In tex. ibi gothicus ſic dictus
quia deuicit gothos: Paul. diaconus lib. vlt. c. 1. & Pōp. lę-
tus lib. 2. de vitis imperatorū dum loquuntur de Iuſtinia
no ſcribunt. rurſusq; belliſarij viribus gothorū in Italia
gentem capto Guitige eorū rege, ſuperauit, ideò gothi-
cus dici meruit. Sed Georgius Merula Alexandrinus lib.
j. antiquitatis Vicecomitū, latè tractans de iſtis gothis &
eorū regno, dicit, nec potuit Belliſarius cū nouo exerci-
tu reuerſus & claſſe inſtructiſsima, aut Romam obſidio-
ne eximere, aut hoſtem ferocius ſęuientem reprimere,
quare Cōſtātinopolim is repetit, relicta Italia barbaris,
verū poſteà ſcribit, per Narſetem miſſum à Iuſtiniano
id peractum fuiſſe, ſub quo cecidit Totilas, tūc debellati
in totum fuere gothi, tunc finis eorū regni, tunc vniuer-
ſum gothorum nomen extinctum in Italia, quam cen
tum & quinquaginta annos poſſederant, in quo tempo-
re multa nō libidinosè ſolū, & crudeliter egere, ſed ho-
mines lingua & moribus plurimū diſtātes atq; in ipſa vi
ctoria efferati, vrbes multas direptis bonis eiectiſq; ciui
bus, aut euertere, aut barbaris habendas cōceſſere, fędiſ-
ſima quæq; & indigniſsima patientes, populi nil aliud q̈
vaſtationē populationemq; agrorum & deſolatas vrbes
deplorabant. Magnam ſtragem iſtorum gothorū, alias
etiā edidit Roma. pop. vt ſcribit Oroſius lib. 7. c. 26. ſed
maiorē adhuc Claudius Imperator, vt Trebellius pollio
63 in hæc verba ſcribit, †Claudius Borrocho illiricū tuenti.
S. deleuimus trecēta viginti milia gothorū. duo milia na
uiū emerſimus, tecta ſunt flumina ſcutis, ſpatis & lāceo-
lis, omnia littora operiunt, cāpi oſsibus latēt, tecti, nullū
iter eſt purum, ingens carthago deſerta eſt, tantū mulie
rū cepimus, vt binas & ternas mulieres victor ſibi miles
poſsit adiūgere, impletę barbaris ſeruis, ſenibusq. cultori
bus Romanæ prouinciæ, factus miles barbarus colonus
ex gotho. nec vlla fuit regio quæ gothū triumphali quo-
dam ſeruitio nō haberet, victi ſunt prorſus gothi, eſt aūt
gothia regio Europæ cōtermina Datiæ. In eo. tex ibi frā
64 chus † deuicit. n franchos, ſed Faber in procœ. inſti. ſuper
eo verbo non glorientur inquit imperiales ex hoc argue
re, regnū Franciæ fuiſſe ſubiectum imperio, quia loqui-
tur, dicit ipſe, de quadā francia quę eſt in Alemania, de
qua in. c. j. de ſpō. vbi hoc nō probatur, dicam ergo loqui
de Francia, quæ eſt in Gallia, quā ſubditam fuiſſe Rom.
imperio certiſsimū eſt, vt ex Cæſare, Suetonio, & alijs
hiſtoricis clariſsimè liquet, Defecit primo Gallia a Ro-
manis ſub Nerone, vt Suet. in Nerone ſcribit, quāuis po-
ſteà iterū reſtituta fuerit: qualiter verò meruit Franch'
Iuſtinianus appellari, tradit elegās Alciatus lib. 2. diſpū.
c. 22. cui tamen non ſubſcribo, quia non veriſimilem, ſed
ridiculam rem narrat. & diſpoſuiſſe Iuſtinianū de parti-
bus Galliæ & Franciæ, ſub duce & præfecto eas cōſtituē-
do inuenies in l. 2. col. 1. C. de off. præfect. p̄tor. aphr. facit
inſcriptio. l. in criminali. C. de iur. om. iud. ſcribit. n. lex il
65 la præfecto Galliarū ab Imperatore. Fateor ꝙ hodie† vt
ait Bal. in conſi. 217. vol. 3. & cōſ. ſequēti, Rex Francho-
rum ſuper omnes reges gloriæ & libertatis obtinet coro-
nam, & nemo cōtra illius vexilla præſumit honorē, ideò
in regno ſuo æquiparatur imperatori, & ea pōt facere
quæ alibi poteſt imperator, vt per Dec. conſi. 269. col. 3.
In eo tex. ibi Germanie', vide quæ ſuper verbo alemani-
66 cus ſcripſi. In tex. ibi Atricus†. i. quia a ticos ſiue atheniē
ſes deuicit. De quo apud hiſtor. nihil, Pau. Diac. & Hy-
cop. hoc prætermiſerunt & ꝑpea facit tm̄ verba, de Atti
cis qui ſunt Germaniæ popu. Hiſtri accolæ cū quib. Iu-
67 ſtinia. rem habuit. In tex. ibi Aphricus † Aphricā enim
ſubegit, vt præter hiſtorias traditur I l. 1. C. de off. pręfec.
prætor. aphr. vbi ſe aphricanū dicit. Primus autē qui co-
gnominatus eſt aphrican' fuit. P. Cor. Scipio qui hoc no
mine victæ à ſe gentis eſt nobilitatus, vt Liuius in x. de
bello punico ſcd'o ad fi. ſcribit. Aphricæ aūt deſcriptio-
68 nem inuenies per Plin. lib. v. In tex. ibi Vādalicus, †id eſt,
quia deuicit Vandalos, vt præallegata. l. 1. & 2. hinc Pau.
Diaconus lib. vltimo. c. 1. perq; ipſum Belliſariū vādalo-
rum gentem capto eorum rege Geliſmero vſq; ad inter
netionē deleuit, quos auaros, perfidos, & doloſos ſcribit
fuiſſe Oroſius lib. 7. c. 27. Eſt aūt Vandalia regio Pollo-
niæ ſeptētrionalis, & de iſtis plura ſcribit Volater. lib. 7.
ſub. c. de reb. Vandalorū. Declarata ſunt Iuſtiniani agno
mina ex fęliciter geſtis acquiſita. In aliquib. antiqs codi-
69 cib. alia quædā continentur, prout Alanicus † à deuictis
Alanis qui Europæ ſunt populi, ab Alino fluuio dicti, q
vltra Danubiū in Europa fertur, de quib. plura Volate.
70 præalle. Habent & aliqui Datiū à deuictis datijs † qui vt
Iuſtinus ſcribit ſoboles ſunt gotharū, & populi ferociſsi
mi Traciæ. Plin. li. 4. c. 11. & ſeq. Ouidius. Nulla Getis to-
to gens eſt truculentior orbe, hinc ſcribit Spar. in caraca
lo quū germanici, partici arabici, & Alemanici, quas gē-
tes deuicerat, nomē aſſcriberet, Aelius ptinax filius perti
nacis dicitur ioco dixiſſe, adde ſi placet & Geticus maxi
mus, qd̄ Getā occiderat fratrē, refert tamen idem. Spar.
in Geta hoc dictū altius in pectus caracali deſcēdiſſe, vt
poſtea nece Pertinacis eſt approbatū. Proſequendo ver-
ba rub. ibi pius † ab Anto. pio ſunt pij cognominati ſuc-
71 ceſſores. §. facimus aūt. in auct. vt liberti de cętero. colla.
6. ſecundum Accurſium, Cynus & Alberic. à pietate ani-
mi pium dictum arbitrantur. l. imperialis. C. de nup. ſed
non eſt dānandus Acurſ. ꝑ textum, d. §. facimus, allega-
tū ab eo, vbi eius probatur opinio. §. Primus aūt, qui di-
ctus eſt pius, fuit Quintus Metellus Numidici filius, ſic
nuncupatus eò quòd patrem lachrimis & precibus ab e-
xilio reuocauit, teſtis eſt Plin. d' viris Illuſtri. c. 63. fuit &
pij cognomentum Tyberio Cæſari à Senatu delatū, au-
ctor Sueton. pietatis verò exempla infinita toto orbe ex-
72 titere † ſed Romæ vnū, cui cōparari cuncta nō poſſunt,
humilis in plebe, & ideo ignobilis puerpera, ſupplicij cā
carcere incluſam matrē, quū impetraſſet aditū, à ianito-
re ſp excuſſa ne quid deferret cibi, deprehēſa eſt vberi-
bus ſuis alens eam. quo matri ſalus filiæ pietate donata
73 eſt, ambæq; ꝑpetuis alimētis. In eo. tex. ibi fęlix † ob ani
mi virtutē hoc intelligit Accur. nec eſt multū huic diſsi-
milis, alia ſequēs expō Accur. dū ait, vel quia erat rerum
mūdi cognitor, quod procedit ſecundū opin. ſtoicorū,
qui dicebant ſapientē in rota & tormentis cōſtitutū bea-
tū eſſe, quorū dogma deludit Auguſt. 19. de ciuitate dei,
quū ſit in illis quidā ſuperbiæ ſtupor. Meli' eſt dicere iu
dicib. Bal. & Parp. ꝙ fœlicitas nō cōſiſtit in habitu virtu-
tis, ſed in operatione, & non in vna operatione, ſed opor
tet aſsiduè operari, quia vna operatio nō facit virtuoſū,
ſicuti nec vna hirundo ver, nec vna pulchra dies æſtatē,
ſecūdum phil. ethic. primo conſtituentem fœlicitatē in
opera-

operatione virtutis, indigebit tamẽ corporis proſperita
te. Ex vere ex triplici bonorũ genere cõſtat. ex bonis ani
mi, ex bonis corporis, & ex bonis fortunæ, hæc bona cu-
mulata faciunt abſolutã fęlicitatẽ. Lu. Sylla, vt ſcribit Pli.
lib. vij primus cognomen fœlicis ſibi aſſumpſit. Secundæ
expoſitioni gl. quod ſęlix fuerit prõter diuitias, aſtipula-
tur Horatiana illa ſẽtẽtia. Omnia diuitijs parẽt, quas qui
cõſtruxerit, ille, clarus erit, fortis, iuſtus, ſapiens etiã rex,
& quicquid volet. faciunt, que cõgerit Lau. val. in ſuis ele
gã. c. 295. ſed quia diuitiæ nõ faciũt quenq̃ fęlicem, ideo
Alb. hic reprehẽdit hanc expoſitionẽ, quod latè explicat
Beroaldus in quodã opuſculo de fęlicitate, deſcẽdendo
tandẽ in ſententiã glo. primo loco relatã. In eo. tex. ibi in
74 clitus † ideſt valde glorioſus. Io. And. cap. 1. de reliqui. &
venera. ſancto. lib. vj. vel valde clarus ꝓpter eius fęliciter
75 geſta de quibus ſupra. In eo. tex. ibi victor † in expellẽdo
hoſtes exponit Accur. melius dixiſſet in vincẽdo, & im
76 perio eos ſubigendo. In tex. ibi triũphator † proprie triũ
phator eſt qui triumphat, ſed aliqñ prout hic qui trium
phauit dr̃ triumphalis ſecundum Lau. Val. in elegan-
77 tijs. c. 265. In eod. tex. ibi ſemper Auguſtus † eius enim de
bet eſſe propoſiti vt augeat, licet ſemper nõ faciat, ſecun-
dum Accur. duo ſimilia adducentẽ, & ſequuntur Doct.
nec refragatur verbũ, ſemper, in text. poſitum, quod con
tinuationem & perpetuitatem, exigere videtur, nam, ve
rificatur dato etiã aliquali interuallo, & principali inten
tione ſic faciẽdi, ad quod propoſitũ multa cõgerit Fely.
in procem. rex pacificus. col. 2. nec etiam repugnat, quod
78 arg. ab etymologia vocabuli ſẽper teneat negatiue † lux
ta nota. in l. ij. §. appellata. infra ſi certum petatur, non fit
de meo, tuum, ergo non eſt mutuum, nec ſufficeret pro
poſitum ſed requiritur quod fiat, & vbi nõ fit nõ eſt mu
tuũ, pari modo Auguſtus ab augẽdo, ergo oportet ita
fieri nec ſufficit propoſitũ, reſponde huic pulchro argu-
mento vt per Abb. in c. j. col. pen. de iudi. & Aret. inſtit.
de teſtã. in prĩcipio col. ij. Capta hinc occaſione quærit
79 Bar. † nunquid donatio olim facta per Conſtantinum
Syluestro papæ valeat, expoſitis vtrinque argumẽtis pro
eccleſia cõcludit, & ſequunẽ cõmuniter Canoniſtæ, ſcho
la legiſtarũ oppoſitũ firmat, ſed hodie fatuũ eſſe dicunt
diſputare, quum eccleſia præſcriptione ſit munita, iurẽt-
que imperatores omnes donationẽ illã non reuocare,
ſed potius confirmant, clemen. vnica de iureiuran. & c.
ego Ludouicus. 63. diſtin. & c. Cõſtantinus. 96. diſtin. vbi
eſt tex. de iſta donatiõe, cuius verba formalia refert Albe
ricus in l. prima in §. in initio. ff. de off. præfect. vrbis. Exa
minat hãc qõnem latius hic Bal. & Alb. qui in fine dicit
ſe audiuiſſe à fide dignis, haberi in ſcriptis auctenticis,
quod tempore donationis audita de cœlo vox fuit, ho-
die venenum aſpidum ſeminatum eſt in eccleſia Dei.

De hac qõne videas etiam Are. proœ. inſtitu. col. 3.
Alex. in l. filio quem pater. col. fin. ff. de lib. & poſth. & in
conſi. 24. col. fi. vol. v. Card. Alex. in d. c. Conſtantinus. vbi
reſpondit argumẽtis & rationibus Lauren. Val. qui impe
rij defendẽdo partes tenuit donationem illam non vale-
re, de quo ẽt per Barb. in c. licet cauſam. col. 6. de probat.
vbi refert ſe latiſsimè hunc articulum examinaſſe, in
rub. ff. de verb. oblig. & viuis demoſtraſſe rationibus do-
nationẽ non tenuiſſe, immo poetam quẽdam dixiſſe re-
fert à vero alienum eſſe, quod facta fuerit donatio illa p
Coſtantinum Syluestro Pontifici, eo quod ſtilus ver-
borum aſſertę donationis in d. c. Conſtantinus, relatę, ab
elegantia tunc vigentis ſtili deuiet, & quendam magnũ
ſacerdotem ſibi dixiſſe teſtatur, vos laici decepti fuiſtis,
ſed ex quo deus tolerat, tolerate ẽt vos. Hãc rẽ proſequitẽ
ẽt Geor. merula, Alex antiquitatis vicecomitũ libr. j. vbi
ait ĩter cætera. Algiſius quũ de patre Deſiderio, & regno
actum videret, ad Conſtantinum imperatorẽ in græciã
abijt. Carolus rebus compoſitis Romam petijt, põtificẽ
adoraturus, à quo amplexus ad aras deducitẽ, peractaque
re diuina, non ſolum quæ longobardorũ Reges & dein-
de Pipinus pater Grego. tertio conceſſerat, ea affirmauit
ſed illũ ampliori imperij iure donauit, ex eo põtifex mul
tarũ vrbium dominus, & quia anteà religionis maieſta-
te res tenebat, mox ĩperio & potentia metuendus fuit,
& ſi quidam hiſtoriarũ ignari & temporum neſcij, igno
rato rerum geſtarũ ordine, à Conſtantino Syluestro Põ-
tifici datum referãt. id maiorem vtilitatẽ poſſe ex hac
80 gl. colligi, teſtis eſt Parpa. vtrũ poſsit hodie † Imperator
Papa, vel alius princeps locum aliquẽ donare, aut vende-
re, prout caſtrum, ciuitatem, vel principatus partẽ, & an
de re tali infeudare, vtrumq̃ diſponere non reſeruando
proprietatẽ, & an hoc facere poſsit inuitis illius loci ho-
minib. de quib. omnibus late tractari inuenies per Paul.
de Caſt. in conſi. 74. col. 6. & ſequenti in antiquis. Romã.
conſi. 26. ad finẽ. Barb. conſi. 11. fol. t. volu. 2. Sozi. conſi.
4. volum. 3. Alexan. in l. filio quem pater. col. fin. ff. de libe.
& poſthu. & conſi. 24. volu. 5. Abb. & alios in c. intellecto
de iureiuran. Fel. in c. ad audientiam de præſcrip. in cap.
quæ in eccleſiarum, charta prima de conſtitu. in c. dile-
cti col. 1. de maiorita. & obedien. Iaſo. in repeti. §. diui. l.
filius famil. in j. lect. in 4. col. ff. de leg. 1. late Aquẽ. in ſpe-
cu. feud. ſub rub. qui feu. dare poſ. & Moder. Bonõ. in l. j.
in §. cum quidã in 2. col. ff. de qõnibus, quæ omnia ſunt
ſignanda ad ornamentum illius celebris glo. l. inuitus. ff.
81 de fideicom. liber. Secunda declaratio gl. quod † dictus
ſit Auguſtꝰ ab Octauio Auguſto nepote Cæſaris, appro-
batur à ſcribentibus, aliquid etiam ſupra tactum fuit, de
quo Auguſto latè tradit Suet. in eo, Oroſius libro ſexto,
& Florus ad finem operis vbi inter cætera ait. ad hæc, tot
facta ingentia Octauius dictator perpetuus & pater, pa-
trię appellatus eſt, tractatum etiam iu ſenatu, an quia cõ
didiſſet imperiũ Romulus vocaretur, ſed ſanctius & re-
uerentius viſum eſt Auguſti nomen, vt ſ. iam tum dũ co
lit terras ipſo nomine titulo conſecraretur. Multas ta-
mẽ & ipſe paſſus eſt anguſtias, vt auctor eſt Plin. libro ſe-
ptimo, cap. 45. Silentio tamen inuoluendum non arbitra-
82 mur † quod apud Lau. Val. li. ſupra ducẽteſimo elegan-
tiarum capite ſcriptum comperimus, non erubeſcunt in
quit Chriſtiani appellare Imperatorem Cæſarem Augu
ſtum à damnatis tyrannorum nominibus, qui nõ modo
oppreſſerunt rempub. ſed ſub eorum gladio rex verus cœ
li, & terræ, occiſus eſt. Sed vltra quod à Chriſto & ab ec-
cleſia approbatum eſt Imperium & nomina pręďicta, vt
traditur in c. nouit. de iudi. nõ eſt prohibitũ paganorũ
nomina aſſumere. ideò nil mirũ ſi Chriſtiani Imperato
res prædeceſſorum ſuorum in imperio, tã glorioſa nomi
na & tanti dignitati congrua ſibi vendicarũt. facit quod
ſcribit Signor. conſi. 129. col. ij. præterea nec ſub Iulio Cę
ſare, nec ſub Auguſto, ſed ſub Tyberio paſſus eſt Chri-
ſtus, vt nõ tã ex Oroſio & paganorum hiſtorijs, quã ex
ſacri euãgelij lectione cognoſcitur. Interpretatur etiã
83 Auguſtus † ideſt ſacer ab auiũ geſtu, id eſt qui ab auibus
deſignatus eſt, vel ab auiũ auguſtu à quo aues paſtę id
ratũ fecerunt, vt per Tranquil. in auguſto, & Enniũ in il
lo carmine. Auguſto augurio poſtq̃ inclyta condita Ro
ma eſt. Sunt alij multi titu. Imperiali cõuenientes culmi
ni, vt p Paulum Caſt. in rubri. primę cõſti. C. Iaſ. in l. pen.
ad fin. infra de his quib. vt indignis, & Paul. de citadinis
in epiſtola ad Maxim. Imperatorem, ante faciẽ ſui tracta
tus de iurepat. impreſſa. Sequuntur nunc noĩa doctorũ
quib. hæc epiſtola mittitur in codice meo. Theophilo,
& Dorotheo, In antiquis codicib. alij etiam nominãtur
vt ẽt Sign. habuiſſe videtur, vt patet ex ſuo conſi. 129. col.
84 2. componitur Theophilus † ex θεος quod eſt Deus &
φίλος amor, erat igitur in illo amor dei & ſapientiæ, quã
deus ſit vera ſapiẽtia, legebat hic noſter Theophilus lau
dabiliter iura in Cõſtantinopolitana ciuitate. l. a. col. 5.
in verſ. quæ omnia. cum gl. in verbo extẽdẽtem. C. de ve.
iur. enu. effectus fuit ſacri imperialis conſiſtorij comes,
vt dicitur in j. conſtit. C. in princ. 3. col. Dorotheus autẽ
vir facũdiſsimus fuit, & leges diſcipulis in Berythenſium

exponebat ciuitate, quē Iuſtinianus propter illius opin.
optimā euocauit, ad ſeque deduxit, vt dicit tex.in.d.l.ij.
loco præalle.quod principibus ſit documēto vt Iuſtinia-
85 ni exēplo † quærant & ad ſe euocent integræ opinionis
viros, non autem ponere aſinos in cathedram,& tunc be
86 ne regitur mūdus,In eo.tex.ibi viris illuſtribus † colligūt
pleriq; doctores appellari illuſtres. Bar.negat niſi annos
viginti legerint in ſtudio approbato. reſp.ad hunc tex.
quòd iſti erāt aliunde ea illuſtrati dignitate, & quòd le-
gentes annis. 20. illuſtres efficiantur tenet Parp.ex quo
ſequitur, & infertur quòd poterūt legere per ſubſtitutū,
& legitimare ſpurios,& alia facere quæ per illuſtres per-
ſonas fieri poſſunt,de quibus effectibus tradūt ſcribentes
in l.j. infra de offic.eius, vbi Iaſo.atteſtatur hanc eſſe cō
munem opin.quamuis ipſe poſt Alex. oppoſitū teneat,
quorum fundamēto ibi reſp.Dec.& melius Mod.Pap.in
l.imperiū. ff. de iuriſdic. omn. iud. quorū dicta tranſcri
bunt ibi Mod. Portugal.col.27.cū ſeq.Pro qua opin.fa-
cit hic tex. Theophilū & Dorotheū illuſtres appellans,
erant.n.lectores nec apparet ꝙ aliunde, vt dicit Bart.illu
ſtres eſſent. Theophilus enim cōſiſtorialis erat comes vt
retuli,& ſic ſpectabilis tantū.l.j.& ij.C.de comi.cōſiſtor.
lib.xij. ergo titulus illuſtris ſibi attribuitur reſpectu præ
dicto, quum aliunde ex dignitate comitatus illuſtris nō
eſſet,item Dorotheus erat quæſtor vt dicit tex.de emen.
87 Iuſtin.C. col.ij.& omnes quæſtores non ſunt illuſtres †
vt per gl.l.j. infra de off.quæſt. ideò ille text.apellat eum
magnificum, quòd quantum ad dignitatem minus eſt
quam eſſe illuſtrem.vt in d.l.j.de offi.eius traditur, videt
ergo ꝙ illuſtres appellent reſpectu prædicto, doctorat⁹
videlicet,& lecturę.Nihilominus dici pōt non ꝓbari qđ
legerint annis viginti vt requirit, & ſic neceſſario nō ꝓ-
batur cōis opi.in hoc tex.cui ēt reſp.pōt ex mente Albe.
ꝙ verbum illuſtribus exponi debet,ideſt illuſtratis ſcien
tia,aliqui in d.l.j.per aliam rationem demonſtrare conā
tur,quia ēt medium Decij non ſubſiſtit,quorum funda
mentum male ſonat in auribus meis,quod habentes vi-
cariam dignitatem illuſtres dicantur,repugnat tex.l.vni
cæ.C.de comit.& archi.lib.12.iūcto text.l.ſi quando.C.
de appell.habens dignitatem vicariam duci æquiparat, ī
d.l.vnica qui ſpectabilis tm̄ eſt d. l. ſi qñ & probatur ar-
guendo ab ordine titulorum in rub. C.de offi. vicar.quæ
ponitur poſt rubr. tractantes de ſpectabilib. ſi eſſet illu-
ſtris præponeretur.Non ob.l.j.C.de offi.vicar.vbi vicarij
præferuntur in cōcernentibus actus nō militares comi-
tibus militū,quia reſpō.quod loquitur de comitibus rei
militaris qui mittuntur ad defendendam prouinciā qui
ſpectabiles duntaxat dicūtur.l.j.& 2.C. de comit.rei mi-
lit.lib.12.non de militum comitibus,i.magiſtris militū,
qui illuſtres ſunt,& de quib.loquitur lex ꝓuincialiū al-
leg.ibi per Decium vt ibi nota.Io.de Plat.quod compro
bo quia vult ille tex.d.l.j. ꝙ quādo præſati coniūgunt in
judicādo,præferatur vicarius, ex quo ſignificatur alterū
non eſſe illuſtrē ſed ſpectabilem , quem vult præferri vi-
cario in negotjis militaribus tātum. Ex quibus cōcludo
88 † cōmunem opinionem , ꝙ legentes annis 20. ſint illu-
ſtres iure non probari , quāuis omni honore digni ſint,
qui tanto tpe legendo inſudarunt multoſq; ad iuſtitiā
inſtruxerunt.Non nego tamen quin ſint comites,vt dici
tur in rubri.de profeſſor.&c.lib.xj.& ducib.æquiparātur
& poſsint propterea,vt poſt Pau. Caſt.dicit Deci. legiti-
mare ſpurios,creare notarios,& ſimilia facere,quę tñ cō
ſuetudine ſeruari non video,& in hac patria conſtitutio
ducalis omnibus comitibus palatinis id prohibet.In tex.
89 ibi anteceſſoribus.† quum imperator alios omnes digni
tate antecedat,vt hic per Bar.& Albe.dum citant. l. & iō
infra de offi.procon. & lega. latè traditur in l. 1. infra de
offi.eius nonne malè anteceſſorib. ſcribitur,huius timo
re cōtrarij,exponit Accur.i.doctoribus qui antecedebāt
reſpectu ſcientiæ,placet Bar.& latius hic Albe.Alc.tamē
lib.3.diſpun.c.12.hunc locum reſtituit,vt aſſeſſoribus di

cat,quod nos non recipimus, quū in ſequenti nigro & ī
rub.inſti.in l.2.C.de vet.iur.enuc.anteceſſorib.legamus,
nec eſt inepta nuncupādi ratio ſi Bar.& Alb.expoſitionē
90 cōſideremus.Plura alia honorifica nomina † quibus do
ctores decorantur ponit hic Alb. ſed plenius Anna.in c.
fi.col.fi.de magiſt.pleniſsime Bologninus in rep.auc.ha-
bita.col.7.cum ſeq.C.ne filius pro patre.Sup hoc verbo
format poſtea gl.nō leuem oppoſitionē,ſi dubitaſſet gl.
prout prima facie feciſſe videtur , quando cōſtitutio iſta
Iuſtiniani dici poſsit,fatua fuiſſet propter ſupraſcriptio-
nē datam,& principiū nigri,ſed dubitauit gl.de ineptitu
dine inſertionis,quū iuriſcōſultorum ſit totus hic liber,
cur hic ſuam conſtit.inſeruerit,an ſolu.gl.procedat,dico
91 mus poſt Cyn.& Bald.in principio nigri. Et cur † ma-
gis hic quam in prin.inſti.conſti.præſentem poſuerit,iu
ris eſt poſitui,ideo ſufficit pro rōne voluntas iuxta vulga
tā gl.in l.j.in §.pueritiā in verbo ratus.ff.de poſtul.exor-
natam à Barb.inter conſilia Alex.vol.4.conſi.64.& Fel.ī
92 c.ſi quando.col.j.de reſcrip.Ex glo.etiam colligitur† qđ
imperator non attendit hic ordinem cōpoſitionis, quū
hanc cōſtitutionem factā poſt.ff.ponat ante ſeu.in prin.
vt per gl.in principio nigri ſuper verbo florū,ex quo pa-
93 tet Solu.ad arg.Bar.hic.In fi.rub.ibi ſaluiē † de effectib⁹
ex ſaluatione reſultantib. ſcribit Alex.in l. filio quem pſ
col.2.īfra de lib.& poſth.& Fel.in proœ. Grego. col.7.&
ſecundū gl.ſuper hoc verbo.conſtitutionem hanc quidā
principium,alij,epiſtolam vocant; alij procemiū appel-
lant,& oēs bene ſecundum Albe.infra in principio nigri
& latius Signorolum conſi.129.col.1. at ipſe Iuſtinian⁹
diuinam orationem in principio nigri nominat , dum
ait ideò præſentem diuinam orationem.& in §.tertij.in
verſi.ſed quia ſolitum,ibi verbis orationis noſtræ,Et quę
94 ſit dña inter exordium præfationem,& pręludium,† de-
clarat Ariſt.3.Retho.exordium inquit eſt orationis ini-
tium,ſicuti in poeſi præfatio,& in lirę pulſatione prælu-
diū.Excutienda nunc ſunt qdā no. ab antiquis collecta,
primū fuit,qđ ī hac ſalutatione ſe præmittit Imperator,
& nomen ſuum,his quibus ſcribit præponitur , qđ pro-
pter eius maieſtatē & ſuperioritatem recte feciſſe videt
c.1.& c.ſtatuimus de ma.& obe.ex quo.n. ſubditis ſcri-
bit reprehenſibile hoc videri nō debet ſecundū Sign. lo-
95 co pręal.& ſecundū Cyn. fuit † Antiquorū mos in epi-
ſtolis nomen ſuum præponere,l.lutius.ff.de don.l.nepos
proculo.ff.de verb.ſign.l.domitius.ff.de teſt.quāuis papa
ex humilitate contrarium aliquando fecerit,epiſtola in-
ter claras.C.de ſum.tri.hodie non faceret, dicit glo. ego
video antiquos & mod.doctiſsimos ita ſeruaſſe ac ſerua-
re,licet alij aliter,nam Cic.cuius actio noſtra eſt inſtru-
ctio,quum ſit ille à quo teſte Sene.oīs rom. exuluit elo-
quentia, in ſuis omnibus epiſtolis id egit , Politianus &
Hermolaus Barbarus id ſecuti , vt ex eorū epiſtolis licet
96 cognoſcere.Scđo no.debere † epiſtolā mittentis nomē
cōtinere,alias fidē non facit,etiam quod mittentis adſit
ſigillum,ſecundum Cyn.Bar. & Alb.per l. ad teſtiū.in §.
ſiquis ex teſtib.infra.de teſt.ideo referunt fuiſſe alias ī ſa
cto reprobatū procuratorium quoddā in quo cōſtituen
tis deerat nomē,quāuis eſſet eius ſigillum, niſi vt dicunt
Cyn.& Bal.per errorē facta fuiſſet omiſsio,de quo cōſta
97 ret arg.librarius.ff.de re.iur.† Tertio no.qđ epiſtola,vel
obligatio,non tm̄ noīa propria ſed etiam ſuarum digni-
tatum ad validitatē cōtinere debet, & ita illuſtres,& ma
gnos viros conſueuiſſe facere,auctor eſt Cyn.Bal. ad fin.
iſtius rub.dicit,ꝙ ſi factum eſt arduū & mutatio infrin-
git ſolitum ſcribentis ſtilum,non cenſetur auctēn.l.ſacri
afflatus.C.de diuer.reſcrip. melius hic ſentit Alb. colum.
vlt.dicens qđ ſi ex proprio nomine conſtet de corpore
ſufficit, alias circunſtantiæ dignitatis & prænoīs expri-
mi debeant,ſicq; ad concordiam reducantur.l.hac con-
ſultiſsima.C.qui teſt.fa.poſ.l.certū.ff.ſi cer.pe. & l. labeo
ff.de ſup.leg.& idem ſentit hic Bar.in 3.col. vel etiam ſe-
cūdum Alb. cōſideranda eſt qualitas perſonarum , quia
ſi eſſet

ſi eſſet epiſcopus, vel alicuius ciuitatis rector, requireret
dignitatus expreſsio, ſi aūt eſt priuatus & ex nudo nomi-
ne haberi poſsit certitudo ſatis eſt, quid.n.ſi Papa vel Im
perator ſub nomine proprio papatus aut Imperij omiſ-
ſa inſcriptione alteri ſcriberent, credo dicit ipſe qđ tales
lrę fidem non facerēt, cōproba. per proxime relata poſt
Bal. ſolent.n. de ſtilo id facere qui attendi debet, & obſer
98 uari † late Fely. in c. 2. col. 7. de reſcrip. de qua materia la
tius dicam. infra in §. nos vero. in verſi. diſcipuli. Quarto
99 not. † quod licet dici ſoleat laudem in ore proprio ſorde
ſcere, tn̄ ſuas laudes cantare vbi notoriæ ſunt, vituperabi
le non eſt. vt hic Iuſtinia. fecit, ita Ioan. de Pla. in l. vnica.
in fi. C. de profeſ. qui in vrbe cōſt. lib. 12. Quinto not. ſe-
cundum Cy. Imperatorem titulis acquiſitis per ſuam ꝓ
100 bitatem vti. † ex quo colligit laudabilius eſſe nomen ex
propria quæſitum virtute, quam originale & ſine ꝓprio
ſudore habitum, ideo maior eſt honor filio Baronis vel
Comitis qđ vocetur doctor quā dn̄s. faciunt quæ ſcribit
Iaſ. in l. more. in 2. no. īfra de iur. om. iud. & Bal. hic ad fi.
et q̄ dicemus. infra de or. iur. in l. 2. in ver. fi. in 7. no. Hinc
Tibullus Meſſallam celebrans ait, Quanquā antiquæ gē
101 tis ſuperant tibi laudes, Nō tua iā maior † cōtenta eſt
gloria fama, Nec quæris quicquid iudex ſub imagine di-
cat, Sed generis priſcos contendis itinere honores, Quā
tibi maiores maius decus ipſe futurus. Sexto not. ex hac
rubrica ſecundum Bart. hic col. 2. ꝙ in ſcriptura priuata
dies non requiritur, ſecus in publica, vt ꝑ eum, quē pūgit
Parp. quum epiſtola hæc publica ſit & auct. ac vbiq; rece
pta, ergo non priuata ſcriptura, ſaluādo Bar. dici pōt ho-
die equidem iſtud militare, ſed antequam hæc conſtitu
tio per ſtudia vulgata eſſet, & recepta iſtud non erat. &
tn̄ valebat ſine die. hunc ſaluandi modū colligo ex Bart.
in extrauag. qui ſint rebelles, in fine ſuper verbo data, ꝓ-
batur ēt opi. Bar. in l. quū tabernan. in §. idem quęſijt. ff.
de pig. & hip. alle. per Bar. quicquid dicat Parp. quod cō-
tinet ſpeciale in pignore ſecundum gl. §. idē labeo. alle. ꝑ
Bar. quia licet loquatur in pignore, nō tn̄ ponit ſpeciale
in pignore, nec rō aliqua ſpecialitatis aſsignatur. Iō Bart.
ibi. & ſcribentes. infra allegan. dicunt eſſe ibi tex. ꝙ ī pri-
102 uata ſcriptura tp̄s nō exigit. † imò Barb. in conſ. 58. co.
12. vol. 4. ſingularē, reputat ad hoc illū text. ſed hēt cōſi-
milē in l. publia. in §. fi. īfra depo. ꝑ quem idē tenuit Alb.
infra. §. fi. de quo articulo tractatur ēt ꝑ Ang. in §. ſi quis
igit in aut. de tabel. Ale. conſ. 182. vol. 2. & conſ. 106. vol.
3. & conſ. 133. vol. 4. Mattheſ. in no. 45. incip. not. qđ tp̄s,
vbi idem dicit de loco Ale. in l. ꝑtor. infr. de eden. vbi tres
lim. ponit, de quib. ēt meminit in d. cōſ. & Barb. pulchrè
in d. conſi. 58. colu. 12. In publica ſcriptura cōis eſt cum
103 Bar. † quod tempus ſit de ſubſtantia præterquam in li-
bris publicis, & auctenticis, per iſtam epiſtolā quæ caret
tempore de quo late dicemus infra in §. fi. & ponit Fel. ī
104 c. 1. de fide inſtr. Subiungit † Bar. qđ in ſcriptura publi-
ca ſcribentis requiritur ſignum ad validitatem, vt ſignū
tabellionis, in ſcriptura verò priuata non, in fine tn̄ con-
cludit id de cōſuetudine & non de iure eſſe, vt in publica
requiratur ſignū, & cum Bar. alij tranſeunt, vt per Alex.
hic in apoſtil. Felyn. in d. c. 1. col. 5. & Lanfr. in rep. c. qm̄
contra. 22. char. de prob. Forte tn̄ dici pōt ſecundū Parp.
ſtante conſuetudine apponendi quod non viciabit omiſ
ſio, ſed cogetur notarius ad iterato ponendū, quia de ſo-
litis ſemper rogatus videtur. l. fi. vbi Bal. C. de fideiuſ. ple-
ne. Fel. in c. cum M. in not. de conſti. quod procedere nō
105 videtur, † nam indictio eſt de ſolitis & tn̄ ea omiſſa cor
ruit iuſtrumentum ſecundū communiter docen. vt per
Fely. in c. inter dilectos. co. 8. de fide inſtr. quamuis cōtra
notarium qui indictionem omiſit agi de intereſſe poſsit
Bar. in l. admon. col. 7. verſi. quæro quid ſi in inſtrumēto.
de iureiu. Fel. in c. ex literis col. 3. de fide inſtr. erroneè ta-
men appoſitam indictionem poterit corrigere, vt ꝑ De-
ci. in l. ſi librari⁹. col. 7. de re iu. vide late de materia eūdē
Dec. in c. 1. de fide inſtr. Cor. in con. 93. cū ſeq. lib. 4. Ang.
conſ. 306. incip. repetitur. Pau. de Caſ. in l. vnū ex familia
in §. ſi omiſſa. ff. de leg. 2. Bal. in l. pen. col. 2. C. de accuſa.
Alex. in l. prætor ait. in §. ſi initium. ff. de eden.
106 Et † pulchra quędam de ſigno notarij vltra Fel. in d. c.
1. inuenies per Alex. in l. eos. ff. de fal. Aquen. in l. poſt do
tē col. fi. ff. ſol. ma. Cano. in c. poſt ceſsionē de prob. Item
probatur quod dictum eſt de ſigno nō requiſito in ſcri-
ptura priuata per §. fi. l. publia. & §. idem quæſijt preal. &
quia in publica vt diximus de cōſuetudine requirit̄, nō
de iure, at in priuata non vēdicat ſibi locum cōſuetudo,
ergo limita m̄ in caſu. l. ad teſtium in §. ſi quis ex teſti-
bus. infr. de teſta. vbi in priuata requiruntur ſigilla. Quę-
107 rit hic tādem in fi. Bal. † quis præcedere debeat, & ma-
gis honorari, doctor an miles, cōcludit pro doctore qui
propria virtute pollet, arg. l. ſi quid bello. ff. de capti. do-
ctorellos tn̄ poſtponendos dicit, quia parum meruere. la
tiſsimè quęſtionē hanc diſputauit Sign. dū legeret Ver-
celiis. vt hr̄ ſuo conſi. 23. Iaſo. aliquid tangit in l. pen. col.
2. C. de pact. Et an de ineptitudine argui poſsit intitula-
108 tio † q̄ Mod. Imperatores faciunt per appoſitionem
Regij tituli poſt Imperialem, vt ſi diceret Carolus Impe
rator Cæſar Auguſtus Hiſpaniæ Rex, &c. pulchrè vide
per Signo. conſili. 129. column. penult.

Ex principio proœmij.

Diuiſio debet eſſe bimembris ſeu ad bimembrem reducibiles. num. 3.
Totum & omne differunt. nu. 9. cum ſeq.
Diſpoſitio vniuerſalis in plus ſe hēt quam generalis. 15.
Imperatorem mundi dominum eſſe quomodo intelligatur. 16. & ſeq.
Dominium rei meæ an per ciuitatem vel principem poſſit mihi tolli. nu. 39. cum ſeq.
Princeps contractum ſuum reuocare non poteſt. 45.
Recipiens aliquem ſub protectione ad quid teneatur. 49. cum ſeq.
Adhærentia quid tribuat. 55.
Pœna arbitraria quæ poſſit eſſe. nu. 58. cum ſeq.
Pœna infractionis ſaluæguardiæ principis quæ ſit. 58
Inſtitutiones & inſtituta differunt. 71.
De pandectis & litera Piſana vide nu. 74.
Peritis in arte credendum eſt. 78. cum ſeq.
Compromiſſores an habeant voces in creatione doctorum. 83. & ſequen.
Doctoratu priuatus an iterum doctorari poſſit. 93. & ſeq.
Neceſſitas duplex. 98.
Leges à principio an græcè vel latinè compoſitæ fuerint. num. 101. cum ſeq.
Leges dicuntur diuinitus per ora principum promulgatæ 107.
Omne verbum etiam minimum in iure debet intelligi fuiſſe poſitum cum miniſterio operandi, & ſuperfluitas excuſatur multis modis. 115. cum ſeq.
Ordo literæ an & quando attendatur. 120.

Sequitur interpretatio in proœ. Pandectarum.

HAnc conſtitutionem ſingularem dicit
1 Albe. † diuinam Iuſtinianus dum ait,
ideo præſentem diuinam orationem
faciendā exiſtimauimus, quæ & alijs
multis modis nuncupari poteſt, vt in
vlt. gl. rubr. precedentis ſcripſimus, &
quum ſoleat diuiſio multa bona ope-
2 rari † iuxta. l. primam. ff. de excep. doli. & gl. verbi eaſdem
in proœ. inſtit. diuerſimodè hic do. diuidunt, aliter Sign.
3 conſ. 129. † nos Iac. de Are. & Cynū ſequimur, qui hanc
epiſtolam in 7. diuidunt partes. In prima parte cōmenda

tionem

tionem operis & intentionem ſuã Imperator ponit & a-
perit , in ſecunda nouũ docendi modũ ſummatim tan-
git , vtilitatem oſtendens , & antiquũ docendi modum,
vt nihil antiquitatis ignoretur refert, ĩ tertia hodiernum
& pleniorem docendi ac diſcendi modũ tradit,in quar-
ta quibus in locis docenda ſint iura, alibi prohibens ple-
ctensq; contrafacientes,In v.circa modũ ſcribendi lega
les libros diſponit,pœnam inobedentibus imponens. In
ſexta ludos prohibet noxios,ſtudij impedimenta remo-
uet,& iudices conſtituit.In ſeptima,& vltima hortatur,
obſeruantiam mandat,& datam epiſtolæ ponit, Secũda
pars principalis ẽ ibi, itaque dubio. tertia ibi , nos vero .
quarta ibi,hæc autem.quinta ibi,illud autem.ſexta ibi,il
lud verò.vltima ibi, incipite igitur,quamlibet partem in
locis ſuis ſubdiuidemus . Et ſi dixeris bonam diuiſionẽ
debere eſſe bimembrem.l.1.ff.de rer.diuina. & le.impe-
rium.de iur.omn.iu.no.Pauinus in trac.de off.& po. ca.
4 ſede vacan.in fi. prologi † rñdet per regulã philoſoficam
quæ vult ſatis eſſe ad bimembrẽ poſſe reduci , vt per Iaſ.
in rub.de vult col.j.& pulchre Senem.in tract.ſubſti.col.
6.talis eſt ergo hæc diuiſio, nam ĩ prima parte principa
li commendationem operis cum antiquo & nouo legẽ-
di modo ponit,In ſecunda quibus locis iura docẽda ſint
& quibus non,oſtendit ; legales ſcribendi libros , modũ
ſtatuendo,ſtudijq; impedimenta remouendo , cõtraſa-
cientib.pęna ſtatuta , magiſtros ad aperiendum ſcientiã
hortando,mandata obſeruantia epiſtolaris paginæ.ſcd'a
itaq; pars principalis ibi conſtitui poteſt,hæc autẽ tria.
5 Summari põt hæc conſtitutio † vt hic ꝑ Albe. & Sign.
conſi.præal.col.2.primam partem principalem ſubdiui-
do In tres particulas , narrat Imperator ĩ prima operã q̃
circa purgationem & compoſitionẽ legalis ſcientiæ im-
pendit. In ſecunda neceſſarium fuiſſe dicit ad acquiren-
dam ſcientiam quid & quo tẽpore ſit ſtudioſis legendũ
ſcire.In tertia hanc conſti.ideo feciſſe atteſtatur. Secũda
particula primæ partis prin.eſt ibi,ſed quum vos. Tertia
ibi, ideo præſentẽ . Pro figuratione caſus quæ malè fieri
põt,quum ſit accidentia facti,dicit Barto.ꝙ Iuſtinianus
narrans eius operationem,modum diſcendi tradit,& fa
ctum per ſuos miniſtros approbat.hinc pulchrè dicebat
6 † Cyn.quem in lampium col.1.Seue. refert. inſ. de iuriſ.
om.iud.quod qñ tex.ponit principia artis, non eſt aliter
figurandus caſus,niſi prout litera iacet.Alb.tñ literaliter
7 vno modo caſum figurat.Cyn.vero illius loco † quomo-
do in compoſitione iuris proceſſum fuerit præmittit:nã
ante Iuſtinianum totum ius in maxima cõfuſione erat,
tres.n.legebantur codices,Gregorianus, Hermogenian⁹
& Theodoſianus , ad quam confuſionem tollendam ſe
conuertens Iuſtinianus, alijs abolitis nouum edidit codi
cẽ quem Iuſtinianũ dixit vt C.de iuſti.C. cõpo. & cõfir.
Videns ſecundo antiquorum prudentum iura cõfuſa &
infinita,reſecatis ſuperfluis,hanc digeſtorũ cõpilationẽ
nauauit,quæ magiſtraliter in libros tres diuiſa fuit. dige
ſtũ vetus,ſ.nouum,& infortiatũ . Tertio videns Impera-
tor rudes ſcholariũ animos ab initio tantam molẽ ſuſti
nere non poſſe, Inſtitutiones compoſuit, ꝑ quas veluti ꝑ
pontem venirent iuuenes ad ffo rum,& C.doctrinã,vt in
procœ.inſti.dr̃,nouis inde emergẽtibus negotijs quinqua
ginta conſtitutiones fecit,quæ ab extra vagabantur, vn-
de primum codicem ſolui mãdauit, & ſub illius cõgruis
tit.ipſas collocari conſtões,vt patet.C.de Inſti.C.emen
dan.& per l.1.& 2. C. de vet.iur. enucl. & tradit pulchrè
Seue.in trac.de mõ ſtu.col.16.cum ſeq.Codex ergo quẽ
8 nunc habemus,poſt inſtitutiones compoſitus fuit,† & id
probat tex.clarus in l.meminimus in prin.C.de legi.hæt.
9 Apoſtillando verba literæ ibi omnem,† exponi debet au
ctore Bar. in prima opp. ideſt totam , quũ dictio omnis
vniuerſalis ſit ex pluribus verificanda,tota integralis,quę
ad vnam refertur rem.at de tota ciuili ſapiẽtia purgata,
& vnita hic loquit̃ Imperator, ideò vniuerſalis oẽm ma
lè cõuenit,propterea exponitur:ideſt totam.Pro qua dif
ferentia inter omne & totum.Bart.duas alleg.glo. Parp.
addit tex.cum gl.in l.j.in §.ſi pecunia. in verbo omnes.ff.
depoſi.& in l.res hypotecæ cũ glo.prima de pig.& hypo.
10 facit † quia vna ſyllaba ſæpe in iure pro alia ponit̃ , ꝓut
eſt neceſſe,gl.no.ĩ l.eas cauſas.ff.de cõd. & dem. pulchrè
Ancha.in conſ.219.incipien. mirum paulo ante. fi. Soz.
conſi.146.in 2.q.col.2.vol.1.& Are.in l. Gallus in §.nũc
de lege.ff.de libe.& poſth.potuitq; hic iuſta cã Imperato
rem mouere ad ponendũ vniuerſalem oẽm,non integra
lem totam, vt turpem orationis ſonum euitaret, quum
11 verbum omnem ſequatur verbum totius,† malè namq;
ſonaſſet totam totius dicere, hinc dixit Aqu. in l.1.col.j.
inſ.de iu.om.iud.potius ibi dixiſſe Iureſconſultũ iuriſdi-
centis quam iudicis ꝑꝑ euphoniam , accedat etiam ꝙ
idem Aquen.ſcribit in l.Imperium col.3.tit. prædicti,ꝙ
12 quando dictio omnis † additur termino particulari,im-
propriè ſtat,& pro tota,allegat & ſequit̃ Bar.hic & alia q̃
dam,Alb.hic non diſcedit ab iſta expoſitione,& hẽt hęc
integralis tota totalitatem circa eãdem rem denotare,
Bar.ĩ l.ſi vnus.in §.pactus ne peteret.col.2.inſ.de pac.Per
differentiam exiſtentem inter omne & totum cõcludit
Aret.in l.centurio.col.16.ff.de vulg.& in conſi.12. col.fi.
qd' teſtator mandans reſtitui totam hæreditatem cenſet
13 Trebellianicam prohibere, † ſecus ſi dicat hæreditatẽ
vniuerſam , ſeu oĩa bona , quia quarta detracta pro alijs
tribus partib.vniuerſa dicetur reſtitui hęreditas.ſequitur
Aquen.in d.l.centurio.col.8. quamuis Mod. de Ripa ibi
nu.131.teneant oppoſitum.Et eſt dictio omnis tam inte
gralis quam vniuerſalis,vt per Aret.præalleg. conſ.95.&
14 quamuis † in plurali ſit vniuerſalis,collectiua,in ſingula
ri tamẽ eſt diſtribuitiua pulchrè Bar.ĩ l.moſchis in prin.
ff.de iu.fiſ. & ĩ extrauag.qui ſint rebel.ĩ ver.oẽs,& drĩam
inter omne & totum tãgit ẽt Philo.1.Meth. & 1. de Ce.
& mun.de qua materia,vide Fel.in c.quod ſedes,co.fi.de
offic.ordi.Cur.in l.j.col.9. ſuper gl. iuriſdict. inſ.de offi.
eius,& in conſi.183.vbi plura de omni & toto.Eſt etiam
totum vniuerſale & totum numerale,vt per Bar.in l.1.in
§.fi.vbi etiam Aquen.ff.de verb.obl. Nec omittẽdum eſt
15 † quod diſpoſitio vniuerſalis in plus ſe habet quã genera
lis.vnde diſpoſitio.l.obligatiõe gñali.inſ. de pig.& hyp.
non procederet in obligatione vniuerſali , vt per Dec. in
c.ſedes.col.6.de reſcrip.in l.oĩa.ff.ſi cer.& in conſ.30.Fel.
in c.poſtulaſti col.6.ver.& ſi diceretur,de reſcrip. hic di-
cunt Bar.& alij.in l.ſerui electione ad fi.ff.de leg.1. quod
habens rem communem,ſimpliciter legãdo,partem ſuã
duntaxat legare vr̃,ſecus ſi omnem rem leget. Subiungit
poſtmodum Bart. vniuerſalem oẽm poſſe proprie ſtare
declarando vt hic per eum,quem damnat Parp.eo, qd' ſe
cunda hæc rñ. literæ contradicat , quæ nullo modo vult
nominare alias ſanctiones antiquas extra corpus iuris e-
xiſtentes,ſed aduertendũ,quia pręſens litera de ſanctio-
ne loquens,nõ ad exiſtentes in corpore iuris ſe refert,ſed
vniuerſaliter ad omnem ſanctionem quæ antiquit⁹ erat,
q̃uis annectat oẽm ſanctionem ad rempub. pęrtinentẽ
eſſe purgatam & compoſitã,aperte ex Inſtitu.ff.& C.cõ-
ſtare, ſicq; ex libris quos habemus omnẽ antiquam ſan-
ctionem eſſe bene purgatam & compoſitam probat.cõ-
ſequens igitur eſt per illa verba omnem ſanctionẽ, anti-
quas noſtri ſanctiones in corpore iuris nõ clauſas , quas
ex diſpo.Inſti.fforum.& codicis bene purgatas dicit,me
lior eſt itaq; ſecunda declaratio, & ſi primam ſequantur
doct.facit vulgata regula.l.non aliter.ff.de leg.3.& quę di
cemus ſuper verbo ſanctionem . Scd'o aduerte circa tex.
16 ibi totius reip. noſtræ † quia ſm Acc.Bart.Bald. Alb.&
alios totius Imperij exponitur,ad idem gl. in auct.de he
red.& ſal. in verbo reip. quæ de vi ipſius vocabuli ponit
latius hic Bal.col.2.Scrib.in §.rurſus. inſt. de actione. &
Fort.Garg.in l.1.in §.1.char.1.inſ.de iuſt.& iu.& põderã
17 do naturam genitiui,nr̃æ,importantis dñium † l.2. §. in
locũ.inſ.de relig.& ſump.fun. ſcd'm cõem ſcrib.ſentẽtiã
in rubr.inſ.de no.oper.nun. ĩſertur Imperatorem totius
imperij

18 Imperij & mundi dominũ eſſe † l. bene à Zenone. C. de
19 quad.pſcri.l.deprecatio.inſ.ad l.Ro.de Iac. † ad cuius.l.
declarationẽ quædã magis elegãter quam vere quamq;
ſecundũ approbatas concluſiones ſcribit Alc.l.2.diſpun.
20 c.2.Intelligit tñ Bar.col.2.dictum ĩ illatione. † reſpectu
protectionis & defenſionis , quia tenetur vniuerſos de-
fendere,non autem reſpectu dominij,idem vult Bart.in
l.1.co.fi.inſ.de iu.om.iu.Fel.in c.quæ in eccleſiarũ col. 9.
verſ.prima declaratio de conſti.& Dec.conſ. 307. col.2.
Contrarium & melius quod Imperator dñs ſit mũdi re-
ſpectu dominij vniuerſaliter conſiderati, licet particula
riter ſubditi rerum ſuarum domini dicãtur, tenuit Bar.
in l.1.in §.p hanc.inſ.de rei.ven.& in extraua.qui ſint re
bel.in verbo totius.Alb.hic col.5.Iaſ.in l. cunctos popu-
los.in 2.col.1.lec.C.de ſum.trin.p tex.d.l.1.in §.fi. refert
dictum.Bar.in l.hoſtes.ff.de ca.dicentis hęreticũ eſſe ne-
21 gare Imperatorem mundi dominum,† qđ large intelli-
22 gas, quum propriè loquendo ad † incurrendã hæreſim
plura requirant,vt Ang.in verbo hæreticus.& id ꝓcedit
ẽt quod effectualiter non dominetur,quia dñs eſt. Bald.
in auc.habita.col.5.C.ne fil.pro patre.& in conſi.218.pe
23 tita venia.vol.3.vbi dicit non eſſe qui ſe abſcondat † à ca
lore eius, quod tamen non procedit in Regno Franciæ,
Hiſpaniæ,& Angliæ,cum Venetorum Dominio,qui ho
die ab Imperiali culmine exẽpti ſunt. vt per Iaſ.loco ſal.
& poſt ſcrib.dixi.in l.Imperium.inſ.de iuriſ.om.iud.de-
fendendo illam conclu.qđ Imperium pót abdicatiue p-
24 ſcribi.† vt per prædictos factũ extitit . Papa vero in reb⁹
eccleſiaſticis cura & ſolicitudine dñs dr̃, ſecundum Alb.
25 hic.col.5.poſt Archi.in cap.1.12.diſt. † de quo per Fely.
in c.quæ in eccleſiarum col. 15 ver.& quãuis reſpectu be
neficiorum cũ præcedenti de cóſt. & in ca. conſtitutus
ver.dñium iurium de reſcr. ſcribit tamen ad Eugenium
26 Bernardus ad fi.4.libri. † Eccleſiã Rom. aliarum matrẽ
non dominã eſſe . Iuxta prædicta nó impertinenter pót
gl.1.quærit ar.Bar. ſicuti Imperator ĩ vniuerſos dñs dici-
27 tur,† ita rerum particularium dominus dici poſſit, & ſe.
cutus Acc.concludit quod non,quia rerũ dominia ſunt
ſingulorum, ergo non Imperatoris quum eiuſdẽ rei duo
domini eſſe nequeant , tñ quia vendicatio quæ hoĩbus
ſingularibus datur,dominis ipſarum rerum datur , ergo
nó Princeps,ſed ipſi dñi ſunt , iuribus hic per eum alleg.
tertio cõprobatur opi.iſta per l.item ſi verberatum, ver.
itẽ ſi forte.inſ.de rei vẽ.vbi pro re ſubditi Imperator prę
tium dat licet modicũ , quod arguit eum non eſſe dñm
reſpectu ꝓprietatis,ſi enim dñs eſſet,rem ſuam nó eme-
ret.l.ſuæ rei.ff.de contrah.emp.& ſequuntur prædictam.
cõclu.Alb.Bal.Ang.& cõiter doct.hic.& in d.c.quæ in
eccleſiarum.Abb.Fel.& Pariſ. in c.ſi diligenti col.1. & 2.
de pręſcrip.vbi Pariſi.poſt alios tradit principem in vni-
uerſo habere vnũ dominium directum, licet illud nó ha
beat in ſingulis rebus particularibus,& Iac.de S. Geor. ĩ
tract. feu. in verbo dictiq; vaſalli promiſerunt recogno-
ſcere.col.3.& ſeq.Barto.no.in extrauag.ad repr.in verbo
totius orbis,& Fel.in c.cum non liceat col.fi.in 9. lim.de
præſcri.Cur.in l.j.ad fi.inſ.de iu.om.iud. & iura Impera-
torẽ mundi dñm appellantia, reſpectu iuriſdictionis , &
protectionis aut dominij vniuerſaliter conſiderati ꝓce
dunt , non aũt reſpectu rerum particularium per præ-
28 dicta, propterea † apud Roncaliam melius quam Mar-
tin⁹ Imperatori rñdit Bulgarus, ꝙ rerum particularium
dominus non erat,vt per gl.l.bñ à Zeno. in verbo omnia
C.de quadr.præſc.ſed vt poſt Iac. de Are.hic ĩ 5.col. Alb.
refert Bulga.dixit æquum Martinus habuit æquũ:Opor
29 tet Hercle qui principibus vult gratus eſſe † non Veronã
ſed Placentiam proficiſcatur . Nec prædictis refragatur
tex.in c.quo iure.8.diſt.vbi amotis legib⁹ Imperatorum
30 nó eſt qui poſsit dicere hęc res mea eſt, † quum de iure
humano ſint introducta dominia, Imperator legib⁹ eſt
ſolutus illaſq; ad libitum mutat,l. digna vox.C.de legib⁹
ergo ſequitur Imperatorẽ eſſe dñm rerum ſingularium
vt hic per Alber.col.5. referentem Ricar. malum præce-
ptorem ſuum per illum text. iſtam ſententiam tenuiſſe,
reſp.enim. quod licet per Imperatores id fuerit diſpoſi-
tum tñ inter omnes gentes etiam antea ſeruabatur. Car.
Alex.in d.c.quo iure.col.1. omnes docto.in l.ex hoc iure
inſ.de iuſt.& iur. per illum tex.vbi dñia de iure gentium ĩ
31 troducta dñr † quod Imperator tollere non pót. Fel. in
d.c.quę in eccleſiarum col.8.in 3.cõcl. Subannectit Bar.
vtilem & tritam aliam quæſtionem , an rem meã poſsit
32 mihi Princeps auferre † & alteri dare,quam materiã la-
te explicat Fel.in d.c.quæ in eccleſiarum,col.8. cum plu-
ribus ſeq.ego duntaxat calcãdo veſtigia Bar. de veritate
dictorum per eum tangã . Dum igitur primo concludit
quam tractamus quæſtionem à præcedẽti differre , ceſſa
ret quæſtio , ſi teneremus Imperatorẽ particularium re-
rum dñm ſecundum Alber. hic col. 6. ſed retenta cõi de
qua ſupra, procedit qõ, quia etiam non dominus quan-
33 doque alienat † vt inſti.quibus alie. licet, in princ. cum
no.in c.nemo pót plus iuris,de re.iu.in 6. Secundo inue-
ſtigãdum eſt cur à diſtin.Iac.de Are.recedat Bar. ſecun-
dum Parpa.ſui caſus ſunt extra propoſitum , & vnicuiq;
iudici conueniunt, ſententiando, exequendo & de ſimi
libus.ſed minimè nobis placet,concludebat enim Iac.de
Are.non poſſe Principem ſine cauſa rem tertij auferre,
niſi legem condendo.l.1.C.de ven.re.fiſ & l. 1. cum ſeq.
C.de quad.pręſcrip.qui caſus vnicuiq; iudici non conue
niunt.Recedit ergo Bar.à prędicta diſtinctione,quia nó
eſt perfecta,vt in princ.qõnis ipſe Bar.aperit, dicebat.n.
Iac.de Are. hoc Principem facere poſſe legem condẽdo.
Bar.in ſua diſtin.id concedit cum cauſa , alias ſecus. Itẽ
addit.Bar.caſum alium , an reſcripto id fieri poſsit , quẽ
Iac.de Aret. omittebat. ſed in veritate illum tangebat,ſi
Alber.hic in 7.col.credis,ẽt ſi Bar.non referat.Ex primo
34 caſu Bar.† habetur concluſio cum qua ſimpliciter tran-
ſeunt Docto. quod Imperator ſine cauſa non poteſt rei
meæ dñium mihi auferre, addo rõnem palpabilem, lex
debet eſſe ſancta & honeſta.cap.erit autem lex. 4. diſtin.
Deiq; donum dr̃ l.2 inſ. de leg. ſi nulla cauſa ſubſiſtente
rem mihi auferret inhoneſta eſſet & diabolica,ideò non
35 ſeruanda.Scđo concludit Bar. † fortius procedere pmiſ-
ſam concluſionem in ciuitate per §.fi.l.totiẽs.inſ.de pol
lic.gl.magnam.l.2.C.quæ ſit longa conſuet.in verſ. item
& ad hoc.& l.ſi priuatus.ff.qui & à quib.l.vẽditor. in §.ſi
conſtat.ff.cõia prædio.quę iura ſingularia appellat,id ta
men poſſe facere cum cauſa nó diſſentit . Circa primum
dictum gl.alleg.p Bar.facere ad oppoſitum aſſerit Parp.
quia vult quod maior pars non poſſit legem condendo
rem mihi auferre , ergo præſupponit cum toto populo
talem legem condi poſſe,etiam ſine cauſa , allegat Fely.
ita tenentem in c.cum omnes.col.1.de cõſti. ſed tale ar-
gumen.à contrario ſenſu ex gloſ. illa ſumi non dẽt, quia
reſultaret abſurdũ . Et quod iſtud non procedat aperta
demõſtratur ratione, ex concluſione primi caſus.Bar.cõ
muniter approbata , quia ſi id facere ſine cauſa non pót
36 Imperator , multominus inferiores † ad quã glo. addas
Alex.in l.ciuitas.col.fi.vbi Iaſ.& Are.cum Soz. in l. vltim.
ff.ſi cer.pet.Sed inſtat difficultas auctore Parp mota,nã
lex.ſi priuatus.& l.totiẽs.de ſingulari pſona loquuntur,
& contra ſingularẽ lex nequit fieri.l.1.inſ.de legibus.im-
37 mo apellari poſſet.l. 1. ad finem de excep.do. † qũo pót
procedere doctri.Bar.Præterea ipſe Bar. ſibi dicit cõtra-
rium hic & in l.Antiochenſium.ff.de priuil.credi.vbi te-
nuit cum cauſa poſſe legem fieri contra ſingularẽ perſo-
nam ſic intelligendo.l.ſi priuatus, & l.totiẽs, quas hic in-
tellexit,quãdo ſine cauſa fieret. Tu aduerte quia Bar. ibi
gñaliter locutus eſt , aſſerendo contra ſingu. perſonã nó
poſſe legem fieri prout etiam hic tenet , & in d.l. totiens
nó diſtinguendo cũ cauſa, vel ſine cã, ſicq; cõtrarius nó
38 eſt,† cõcedendum eſt tñ poſſe cum cã particularem cõ-
ſtitui legẽ,Are.& So.in d.l.ciuitas col.fi. late Fel. & Dec.
in c. cum omnes,in prima col. de conſtit. ex quib. vides
ceſſare

ceſſare prēmotam difficultatem, & limitari dicta Bar.in
locis præal. qnando cum cauſa particularis conderetur
39 lex,& quamuis Bar.ſingulariſsimū dicat.§.ſi cōſtat,† ad
hoc qđ ciuitas ꝑ ſtatutum rei meæ dñium auferre non
pōt,adde tu cōſimilē in d.l.totiēs in §. fi.ff.de poli. poſſi
ſemper cōplures deciſiones.§.ſi.cōſtat exornare,de qui-
bus per Rom.conſi.37.in 2.dubio.Pau.Caſt.conſi.5. in-
cipien.cauſa quæ vertitur col.pen.& fi.& conſ.95. viſis al
legationibus & conſi. 178. fundamentum cum duobus
conſilijs ſequ.in anti.Fel.in d.c. cum oēs.col. 2. & Mod.
Pap.in tract.de conſue.poſito ſuper c.fi.col.70.cum ſeq.ī
verſi.4.ſit concluſio.Et intelligit ibi Pan.de Caſ. illum §.
qui vult valere conſuetudinem id inducētem,procedere
etiam non ſubſiſtente aliqua iuſta cauſa,qđ non eſt pro
limitatione Bar.hic & cum grano ſalis, intellige dūmo-
dò pretium ſoluat̃,aliàs non valeret conſuetudo,tanq̄ iu
ri naturali,& gentium repugnās, vt tibi declarat Alber.
pap.loco prēal.& Are.conſi.23. col. fi. vbi decennio talē
conſuetudinem induci aſſerit. & extendit̃ per gl. l. 2.ſuꝑ
verbo detrahi.ff.de his qui ſunt ſui vel alie. iu. ēt ad par-
ticularem conſuetudinem. In ſequenti caſu de reſcrip.
cōcludit Bar.in effectu quod nec.l.condendo, nec reſcri
bendo ēt cū clauſula derogatoria & de plenitudine po-
teſtatis rei meæ pōt dñium tollere, quamuis in principio
iſtius ſecundi caſus videatur Bart.velle referēdo Butrig.
quod legem condendo cū clauſula derogatoria id poſſit
40 facere † & ꝙ non ſit conſtituenda dr̃ia inter modum le-
gis condendæ & reſcripti condendi,quum à pari proce-
dant potentia,ponit Alex.conſ.2.col.pen.vol.1. Alb. hic
tenet oppo.col.6.cum ſeq.de ordinaria,ſ.& limitata po-
teſtate ac honeſtate, ſecus de plenitudine poteſtatis, qui
eſt ſupra omnem legē, nec erit qui ſupra eum iudicare
41 poſsit,† arg.c.facta.9.q.vlt.facit optimè text.in §.ad hoc
autem in auct.de app.& intra quę temp.ſubijcit Alb.pec
care Principem id facientem, quia eſt miniſter Dei, &
contra charitatem proximi agit,vt hic ēt per Bar.& hæc
42 opi.contraria Bar.verior eſt, & cōis † vt per Dec. in c.q̄
in eccleſiarum.col.9.verſ.reſol.de conſti. tenetur tamen
princeps,etiam iſto caſu prætium rei ſoluere, vt per Alb.
Dec.& Pap.locis præal.Et dicta in ſupremo principe lo
cū habēt etiam in Duce,& Marchione,qui in territoriis
43 ſuis iura Imperialia obtinent,† Bal. conſ.131.vol.3.Soz.
conſi.6.col.fin.vol.2.Bolog.conſi. 1.colu. antepen.Fel.in
d.c.quæ in eccleſiarum col.11.cum ſeq.& Dec.in c.paſt.
44 col.2.de appellat. Et vti plenitudine poteſtatis † nihil a-
liud eſt,quā derogare iuri cōi ſeu ordinario. auctor Ale.
conſ.30.col.2.vol.5. de quo pulchre Fel.in c. nōnulli. in
prin.31.col.ver.fallit quinto đ reſcr.Barb. cōſ.55.col.10.
cū ſeq.vol.4.& Soz.conſ.27.col.2.vol.3.Cum cā ñ bñ po
45 teſt princeps rei meæ dominium auferre,† Albe.hic col.
7.late Fel.& Dec.in d.c.quæ in eccleſiarum,quod etiam
in ciuitate locum ſibi vendicat,vt hic ꝑ Bar.& Dec.loco
præal.col. 9. negantem bona rōne motū Marchiones,&
Comites,id facere nō poſſe,cui repugnare vr̃ q̄ de Mar
chionibus proximè diximus, ſed reſp. quod non loqui-
tur Deci.in habentibus iura Imperialia, quemadmodū
quę prædiximus intelliguntur, vide etiam in materia ſu
pra tacta Iaſ. in conſi.1. & 56.lib.1. & conſi.227.& 233.
li.3.& 70.lib.3.& inter conſilia Bruni in conſi.8.col.pen.
Deci.conſi.410.col. pe. & 520.& 558.&.in ca.1.col.1.de
proba.in quibus locis ponit de iure quæſito ex contra-
ctu,quod per principem etiam cum clauſula de plenitu-
dine poteſtatus tolli non poteſt. Alex.conſi.146. colu. fi.
lib.1.Iaſ.in l.fin.C.ſi contra ius. Fulg.in conſi.20.& 143.
Matth.de affiic.in deciſione regni. 361. & quicquid di-
cant ex præalle. aliqui ſecundum veriorem ſententiam,
princeps non poteſt reuocare contractum per eum fa-
ctum,ſeu tollere ius ex ſuo contractu quæſitum etiam
ſubdito, cum quibuſcūque clauſulis, & etiam ex cauſa
neceſsitatis, quum in contractibus à pari paſſu ambulet
cum priuato c.1.de proba.cum ibi not. qui quidem pri-
uatus poſtquam contraxit nullo modo pōt contraueni-
re ſuo contractui,ſicut.C.de ac.& ob.vide etiā Paridē in
tract. de ſindi.fol.3.col. 1. & col. 9. ipſius trac. dū ponit
quod non pōt ſine cā ius alterius tollere,quodq́; morta-
liter peccat vtendo poteſtate abſoluta ſine cauſa, immo
vt ait Bal.pop.Rom. nunq̄ vſus eſt tali poteſtate,& dicta
clauſula.ut per Cur.Sen.in conſi. 50.nu.230. vide pariter
Iaſ.in l.Barb.col.7.de off.præt.Feli.in c.oēs leges.col.pen.
& fi.in 1.diſt.decre.in c.1.de treu.& pa.in c.quę in eccle-
ſiarum col.9.de conſt.Rochum de Curte in rep.c.fi. col.
72.ver.limita.tamen de conſue. Dec.in c.1.col. 27. verſi.
111.tamen de prob.& Rip.ſi.2.de reſcr.& princ.gr.c.20.
& 28.& vbicūq; ex aliqua cauſa citra delictum Princeps
tollit ius tertij,pretium ei ſoluendum eſt,dicunt doct.in
locis præal.Itē vide oīno Zaſium germanū in l.Princeps.
ff.de.ll.& Ruinum.Et quia in gl.dicitur omnia principis
46 eſſe quātum ad protectionem,quærit vtiliter Bar. † quid
importent illa verba accipio te in protectorem & defen
ſorem meum,concludens ſic recipiētem ad defendendū
cum armis obſtringi,niſi eſſemus in materia cōtractuū,
de quorum natura eſt iudicialis defenſio, & ſolet in dies
hæc doc.alle.corruptè tamen citat.l.primam, & fi. C.de
profeſ.& medi.quæ nihil faciunt,dicat.l.1.& 2.C.de do-
meſt.& protec.lib.12. Hanc conclu.Bar. ſequuntur com
muniter ſcrib.vt per Ale.& Iaſ.l.ſtipu. iſta habere licere
in prin.in vlt.col.ff.de ver.obli.Anna.& Fel.in c.olim col.
fi.de acc.Are.in malef.in verbo,& dictus titius. col. pen.
Barb.cōſ.1.col.pe.vol.4.& cōſi.21.col.12.cum ſeq.vol.2.
Gui.Papæ.q.583.Dec.in c.ad audientiā co.1.de app.Bal.
47 Sal.& Pa.de Caſ.in l.fi.C.de act.empt.† vbi ad qđ teneat̃
ꝓmittens emptorē de iure & facto defendere, ponunt.
48 Propterea Imperator † qui ex iure proprio protector
eſt & defenſor eccleſiæ,cle.vnica in §.ego.h.de iureiu.cū
armis eccleſiam defendere tenetur ꝑ doctr.Bar.hic facit
qđ in conſi.77.inci.omiſſo.Anch.ſcribit & in Imperato-
re res dubium non hēt,per tex.c.tibi dño 60. diſ. immo
Imperio priuari poſſet, quando requiſitus id nō faceret
49 † Abb.in c.venerabilem.col.1. & vide Collect. vbi talem
ob cauſam Græcos imperio priuatos fuiſſe refert quod
in Germanos tunc tranſlatū fuit. Limita primo conclu-
ſionem Bar.qñ quis inſtè offenderetur, tunc taliter reci-
50 piens defendere non tenetur. † Abb.in ca.recipimus, de
priui.Barb.conſi.11.col.12.cum ſeq.vol.2.facit gl.l. 1.in
§.diu°.ff.de va.& extraor.cogni.quę vult aduocatum nō
teneri iniuſtam defendere cauſam,de quo etiam per Fel.
51 in c.paſtor.col.fi.de iudi. † Secundo lim. in eccleſia quę
non tenetur armis quempiam defendere ſecūdum Can.
52 vt hic refert Bar.† qđ improbare videtur Barb.præal.cō
ſi.11. colu.14. hanc contrarietatem concordando dicit
aut iuſta eſt offenſio, & procedit opin. canoniſtarum,
aut iniuſta,& tunc procedit opin.Bar hic, quæ cōcordia
minimè placet,loquuntur.n.cano.indiſtinctè quod ec-
cleſia armis defendere nō tenetur,pro quib.facit text.in
c.conſuetu.16.q.5. vbi dr̃ eccleſia non armis ſed iure bo
na ſua defendat, ergo multominus aliena defendat,qui-
53 nimmo † armorum auxilium ad malos coercendos po-
ſtulat eccleſia,23.q.4.c. ſicut excellentiam. Melius ergo
dicendum vr̃ quod eccleſia taliter recipiens, ſuſceptum
armis ſuis ſpiritualib. defendere teneatur, quū verba in-
telligenda ſint ſecundū qualitatem perſonæ ad quam re
54 feruntur,† l.plenum in §.equitij.inſ.de vſu,& habita.ple
nè Fel.in c.cām quæ.col.12.verſ.quibus adde de reſcrip.
Sublimitabis tū vt per Fel.in c.ego.col.fi.de iureiu.Et no
55 tandum eſt,qđ receptus ſub alicuius protectione † à iure
aliquo quod alteri prius competeret non eximitur Abb.
in d.c.recepimus. Dec.in c.ad audientiam col.1. de app.
Barb.conſi.11.col.12.cum ſeq.vol.2.vbi de adhærentib.
tractat,quod ꝑ adhærentiam alteri factam non detrahi
tur iuri alterius,& in conſ.1.col.antep.cum ſeq.vol.4. la-
56 tiſsimè Iaſ.in conſi.77.li.3.E: quod adhærentes † & po-
ſiti ſub alterius protectione liberi remaneant, eſt tex.au

rcis ſcribenids literis in l. non dubito.ff.de ca.ponit Iac.ī
ſeu.ſuper verbo adhærentibus & confederatis. limitans:
niſi tenor adhærētiæ aliud dictaret, de qua materia An-
ch.conſ.437.iſta ſnia Rom.cōſ.444. Bal.in c.q̄relā col.2.
de elec.Alex.conſi.43.in fi.vol.1.Soz.conſi.7.& 74.vol.1.
57 Ex prædictis infero, † ꝙ nihil operantur literæ, quas in
dies à principe vides impetrari, quib⁹ declarat mētis ſuæ
non eſſe,velle præiudicare iurib.impetrantis,p l̄ras ſalue-
guardiæ parti cōceſſas, dummodo in fauorem partis nō
præceſſerit manutētio.poteſt.n. abſque illis pars impunè
ius ſuum defendere & exercere, ꝑ prędicta.& tradit Bar.
præal.conſi.11.& ſi credimus Abb.in d. c. recepimus. &
Dec.in d.c.ad audientiā,receptio ſub protectione & ſal-
uaguardia in ſubdito parū operaẗ per gl.d.c. recepimus.
Ego multū operari dico ꝓ pęnas q̄ talib.literis inſeruntẗ
immo eam infringens extraordinariè puniẗ iudicis arbi
trio, ſecūdum qualitatē perſonarū & delicti atrocitatē,
Gui.Papæ.q.418. Ad quid aūt arbitraria pœna imponi
58 poſsit, † tradit Alexā. conſi.114. col.fi. vol.1. Rom.in
rub.de Arb.col.9.Fely.in c.inquiſitionis. col.fi. de accuſ.
& in c.ex literis.col.10.cum ſeq.vbi Dec.pe.& fi.de cōſti.
idem Dec.conſ.100.col. fi. vbi ſequiẗ gl. itam vulgatā in
§.in ſumma in verſi.extraordinaria,inſti.de iniu.volentē
tunc pœnā vſq; ad mortem incluſiue poſſe imponi,limi
tando multis modis. Ex quibus decidi pōt qō de qua a-
59 lias vidimus in Ducali Senatu dubitatū,† an detentus ꝓ
infractione ſaluęguardiæ mediante cautione, ſeu datis fi
deiuſſoribus relaxandus ſit.dicendū eſt.n.ꝙ non, quum
poſsit corporalis imponi pœna.vt no.Bar.in l.1.ff.de cuſ.
reorū.& Dec.in conſ.163.col.1. Probatio aut ſaluęguar
60 diæ † ſcriptura tm̄ ſit,ſcd̄m pleroſq; per l.fin. C.de erro.
mil.anno.lib. 12. nec concedi pōt pro bonis exiſtentib.ī
61 alieno territorio,† Gui.Papæ.q.418.eſt aūt ꝓtegere,†vt
62 vim verbi protectionis intelligas, tectū proijcere, teſtis
63 Cicero in top. Tertiò Principaliter aduerte † ad tex. ibi
ſanctionem.quam trib.modis appellari volunt.Gl.Bart.
& Bal.hic.& Dec.in rub.de conſtit.in 2.lec.ad fi.Alb.hic
col.3.alias tres ſignificationes addit. hic ſtare dicunt ꝓ
cōpoſitione totius iuris , qđ non quadrat ꝓꝓ ſequentia
verba,iam eſſe purgatā & cōpoſitam,quę.n.eſſet abſurdi
tas dicere oēm iuris cōpoſitionem eſſe cōpoſitā, intelli-
go itaq; ſanctionē large.i.oēm antiquā diſpoſitionē , ad
rempu.ꝑtinentem,ſcd̄m expoſitionē Bar.ſupra in verbo
oēm.In tex.ibi iam, † nota eſt ꝑlectionis ſcd̄m Bald.ar-
64 guentem ad qōnem , ſi teſtis dicat quem poſſediſſe iam
annis.10. ꝙ probat per continuitatē conſummatiq; tꝑis
anno.10.poſſeſsionem, ſecus ſi diceret iam erunt , vt hic
ꝑ eū col.1,& in l.fi.oppo.15.C.de edic.diui.Adr. vbi dicit
ꝙ eſt dictio cōpletiua: q̄ teſte Bar.in l.1.in §.hoc aūt edi
ctum col.1.ff.de ope.no.nun.tria tꝑa ſignificat,p̄ſens,p̄-
teritū, & futurum, regulaturq; ſcd̄m naturam verbi cui
adijcitur.de qua ēt pulchrè ſcribit Laur.Val.in ſuis eleg.
c.85.vbi vſurpari aliq̄n eleganter pro nunc ait, & ita hic
65 ponitur.In eod.tex. ibi purgatam † eſt aūt purgare ad li
bramentum proprium redigere, ſublato quod ſupereſt,
vt dicit tex.elegans in l.1.§. 1. ff. de via pu. & qūo ſit iſta
compilatio bene purgata contrarijs ſimilibus & inutili-
bus,dicetur in gl. in libris antiquorū ff̄orum . mentio ēt
66 erat argenti puri † qđ nominabatur in fœdere inito in-
ter Rom.& Carthaginenſes de quo Gel.lib.6.c.5. In eo.
tex.ibi tā in quatuor lib.inſtit.q̄ in 50.lib.ff̄orum,natura
67 iſti⁹ dictionis tam,† eſt cauſam magis dubitabilē expri-
mere,& q̄ minus dubitabilem,ita Lanc.Dec.per illū tex.
in l.2.C.de eden.qui tamen tex. ſecundum bonum intel-
lectum potius oppoſitum probat,quia facilius concedit
editio in ciuilibus,q̄ in criminalibus: vt ibi probat Dec.
Iunior.col.4.nec ob.ille text. in modo loquendi quia tm̄.
ꝙ dictio tam,iungitur q̄nque diſpoſitioni minus dubita
bili,tex.eſt in l.in exercendis.C. de fide inſtru. de vi tm̄ &
ſignificatu prædictarum dictionum , tam & q̄, pulchrè
tractat Laur.Val.in ſuis eleg. c. 18. Verum quia de libris
68 facit hic Imperator mētionem.quid ſint libri, † & quid
volumina,declarat Valla in eleg.c.463.vbi audet temerè
iureconſultum reprehendere, qui in l.librorum. §.ſi cui
centū libri infra de leg.3.volumina & libros in ſinony-
ma capiebat.& totū Homerū pro volumine vno.& vult
Valla volumen eſſe, partē libri, & libello ſimilius eſſe,q̄ li
bro,negatq; volumen dici proprie codicem ſeu librū,ne
gat quoq; opera Homeri ſeu Virgilij poſſe latinè librū
Homeri,ſeu Virgilij dici,quamuis fateatur ꝙ habēs vir-
gilij libros in manu dici poſsit librum in manib. tenere,
adducit quaſdam auctoritates vt ibi ꝑ eū , pariter ſcd̄m
eius opinionem dici poſſet malè loqui Imperatorē in l. ī
§.hæc aūt tria volumina. ſed reſpon. ꝙ loquuntur ſcd̄m
cōem vſum loquendi , qui etiam propriæ ſignificationi
69 præfertur, & legalis diſpoſitio vt alia quæuis † ſecūdum
cōem loquendi vſum interpretatur.c.2.vbi Abb. de verb.
ſign.latè Fel. in proœ.decre.char.1.cōis.n. loquendi vſus
promiſcuè iſta capit, quamuis in iure liber plerunq; pro
partiali capiatur libro,vt hic & infra in multis locis,ac in
fine omnium librorū partialium ff̄orum , dum dr̄ expli-
cit liber talis,&c.ponit ēt Barb.in rub.de iu.col.2.eſt aūt
70 dictus liber, † in quo ſcribimus quia ante vſum chartæ,
de libris, i. corticibus arborum compaginabantur volu-
mina: vnde codex ab arborū trūco appellatus eſt.In eo.
71 tex.ibi inſtitutionum ſeu elementorum † inſtōnes ſunt
præceptiones quibus inſtituuntur & docentur hoīeſ, vt
libri quatuor hic relati,ac libri à Quintil.& Lact.editi.I-
ſtituta verò boni mores ſunt conſilio & rōne ſumpti.
Valla in eleg.c.192. inſtōnes ergo quaſi inſtructiones.fa
cit.l.modicos in fine cum gl.C.de profeſ.& med.libr.10.
not.Io.Fa.ad fi.proœ.inſtit. recteq; hic elementa appellā
72 tur,i.principia,† & quaſi eleuamenta,loquunẗ ergo bar-
bare & ineptè allegantes tex.inſtitutionum, dicendo iſti
tuta de nuptijs,exempli gratia,ſed vt paucioribus agāt nō
verentur incongruè loqui.In eo.text.ibi ff̄orum poſſunt
73 digeſta dici,i.diligēter ſeu diſertè geſta,† Gemi.i proœ.
6.col.vlt.latè Imo.in rubr.ff.de verb.obl.Cyn.hic , dige-
ſtū quaſi diuinum geſtū appellat. quia lex donū Dei eſt.
l.2.infra de legi.pondera hic aliud ꝙ ff̄orum non ꝑ zifrā
vt nunc facimus ſed ad longū ſcribi . & bn̄ meo iudicio :
quia zifra illa qua vtimur bona rōne , talem ſignificatū
importare non probatur,quicquid in quodā paruo iuris
dictionario ſeu ꝑ Alcia.lib.3.c.16.diſpun.dicaẗ,ꝓpea hic
& vbiq; in iure digeſtum extenſis literis ſcribitur,& non
ꝑ zifrā illam: melius rectiusq; facerent ſi ponerent ſolū
l̄ram.d.poſſet.n.digeſta ſignificare,vt patet in ſimili dum
allegamus codicē, legem,vel ca. primam literam ipſarū
dictionum tm̄ ponentes,arbitrorq; priſcis tꝑibus ea l̄ra.
d.vſos fuiſſe maiores nr̄os ff̄orum mentionem facientes,
ſed ſucceſſu tꝑis id fuiſſe corruptum per volentes depin-
gere ipſum.d.ſic alterantes talem notam.In eod. text.ibi
74 pandect.† Accur. ſuper hoc verbo eius ſignificatum de-
clarat & pulcrhè,Gel.c.9.lib.13. vbi interpretaẗ eas pro-
miſcua & oīmoda continentes.& eſt tex.in l.2.in princ.
in 2.col.C.de ver. iur. enuc. Verum poſtquā pandectarū
incidit mentio,& de eis plerunq; & litera Piſana memi-
nere,Accur.& Doct. non impertinenter nec iniucundè
arbitramur q̄ Politianus in quadā epiſtola ſcribit de eis
referre.Principio inquit , te ſcire opinor Imperatorē Iu-
ſtinianum, poſteaquā ius ciuile ꝓpurgauit , & in ordinē
redegit,cauiſſe illud in primis, vt in oībus ciuitatib⁹ quæ
dignitate aliqua p̄cellerent, exemplaria legū q̄ emenda-
tiſsima publicè ſeruarentur,quaſcunq; ipſe vel nouas cō
didiſſet,vel antiquitas enucleaſſet. Sed nullū ex his clari⁹
tm̄ aut cel.bratius , q̄ quod vſq; ad vrbis eius captiuitatē
Piſis magna religione ſit cuſtoditum , nam vt maximus
iuris interpres Accur. & alij pleriq; doctiſſimi quotiens
de ſinceritate literæ ambigitur Piſanam literam, ſic.n.ip
ſi vocant, quaſi fideliſsimum quoddam teſtimonium ci
tant,mendumq; omnino putāt, quicquic vſquam aliter
quā in quo diximus volumine reperiatur. Captis autem
deinde

deirde Piſ s,liber Florentiam cũ pręda reliqua in vrbem,
videlicet victricẽ tranſlatus eſt . Ibi verò in ipſa curia lo-
co celeberrimo monachorum quorũdã, ſumm iq; magi
ſtratus diligẽtia & religione ſeruatur,tũ quotiens profer
tur,quod ipsũ non ſine graui cauſa fieri ſolet,accenſis ſu
nalibus,ita.n. mos eſt,monachi illi quos dixi, ſum musq;
magiſtratus capite operto venerabundi circũſiſtũt.nul-
læ in eo libro interpũctiones , nulla ſcribẽdi cõpẽdia grã
des vbiq; literæ & compares,græcũ in fronte epigrãma,
græcæ præfationes, auctorũ librorũque index, prorſusq;
vbiq; argumẽta plurima quæ breuitati inſeruiẽs omitto
quibus eſſe eum librum Iuſtiniani ætate deſcriptũ nõ du
bitemus, in primisq; voluminis ipſius venerãda facies,&
quæ ſanctam illã vetuſtatẽ procul oſtentet,hoc ergo mi-
hi inſpicere per ociũ licuit,rimariq; omnia & olfacere,&
cũ vulgatis exemplaribus cõparare, tribuit,enim hoc mi
hi ſapientiſsimus ille Laur. medices , ſorte arbitratus vt
opera noſtra vtilitas inde magna eliceref. Deprehẽdi igi
tur multa in nouis codicibus vitia,multa in interpretib',
qm videlicet inerudito nati ſeculo , cũ latinitatis ipſius
imperiti fuerũt tum græcã linguã pœnitus ignorauerũt,
multę vero ſunt ibi leges gręcis editę verbis,quas aut omi
ſerunt iuniores,aut in latinũ ſermonẽ peſsimè conuerte-
rũt.Intelligẽt tũc iuuenes quid ſit litera Piſana , ꝙ anteà
75 forſitan ignorabãt.† A politiano tamẽ inuenient diſcre-
pare Alc.diſp.lib.3.c.12.& in §.Cato.in apoſtilla literæ ſu
76 per ver.Paul.reſpondet.In eod.tex. ibi nec nõ † Alb.affir
matiue legendũ putat,quia duæ negationes affirmant.l.
duobus negatiuis. ff. de verb. ſigni. & qđ de tribus ponit
Valla in eleg.c.128.quare autẽ magis duę negationes af-
firment,quàm duę affirmationes negẽt , ponit Signo.cõ
ſil.34.Limita prędictũ not.vt per Fel.in proœ.decr.char
ta.1.ad fin.2.col.cũ ſeq.& Corſ.in repe. cap.grãdi.col.2.
77 de ſup.negli.pręal.lib.6.In eo.tex.ibi,cõſtitutionũ, †cur
dicatur cõſtitutio , declarat Fely.in rub.de conſt.ibi etiã
per alios ſcrib.In eo.tex.ibi,quis amplius quã vos cogno-
78 ſcit,† colligit Bal.ꝙ ſapiens in arte melius pſumitur cau
ſam ſcire quã alij,per eundem tex. not.Bald.in 3.colũ.ꝙ
doct.nõ poteſt prętendere iuris errorẽ.ſicq; à beneficio
79 reſti.in inte.excluditur,† alleg. glo.l.profeſsio.C.mu.pa
tri lib.10.Albe.citat vulgatum illum.§.ſeruius aũt ſulpi-
tius.l.2.infra de ori.iur.ſequitur Alex.in l.ciuitas. col. pe.
infra ſi cer.pet.Barb.conſ.27.col.7.vol.1. & Parpa.hic li-
mitans,qñ per facti errorem deciperetur, quia facta etiã
prudentiſſimos fallunt.l.2.inſ.de iuris & fact.igno.relin-
quit tñ cogitãdũ,ſed hoc aperte ſatis vult Alex. loco pal.
in illis verbis reſtõnem denegari circa ea q́ pertinent ad
profeſsionẽ ſuam,& ita Bal. expreſsè in rubr. de ſum.tri.
Fel.tñ in rubr.de magiſt.col.1.intelligit in eo qui eſt acu-
ti ingenij . Ego aũt indiſtinctè arbitror doctori minori
non eſſe denegandam in integ.reſtit. quia licet turpe ſit
doctori ignorare ius in quo verſatur , tamẽ propter hoc
indibitè damnum pati non debet, ita tenet Paul.de Caſ.
in l.1.ĩ fi.C.qui & aduer.quos,ſequif Dec.in l.iuris igno-
rantia in fin.C.qui admit.qđ non crederem procedere ĩ
aduocato defenſionem alicuius cauſę ſuſcipiente,cui nõ
concederetur in integ.reſtitu.aduerſus lęſionẽ cauſatam
ptexto ignorantię,aut iuris erroris, quum enim ratione
officij peritiam profiteatur,culpa illi aſcribif, merito nõ
reſtituitur.arg.l.Imperitia.ff.de reg.iur. & l.fi.ff. de va. &
extraord.cog.faciunt q́ ſcribit Dec.l.conſilij.col.1. ff.de
reg.iu.Ex iſtomet tex.colligunt Bart. Alb. Bal.& alij cre-
80 dendum eſſe perito in arte ſua,† ob quod plures not.de-
ciduntur qõnes , de qua materia vide ẽt Bologninum in
conſ.5 col.6.Fel.& Deci.in c.propoſuiſti, de proba.Sign.
81 conſ.156.col.pen.vbi eleganter declaratur text.† l.ſemel
in fi.C.de re mil.lib.12.dum vult nõ credi iudicio medi-
corum & ſic peritorum,niſi ex actis appareat,ꝙ præceſ-
ſerit diligẽs iudicis inquiſitio, vt hic per Alex.in apoſtil-
lis reputantẽ not.dicta.Signo. ꝙ inquiſitio talis debet eẽ
ſuper perſonis & atteſtationibus ipſorum,nõ autem ſup
vulnere,quia in hoc dẽt peritis credere, mihi aũt probat
contrarium ille tex.& ideò talis inquiſitio fieri debet ſu
per his in quib.fit depoſitio,& ĩquiri debet de cauſa eo-
82 rum q́ teſtis deponit. Tangit poſtmodũ hic Bart.† nun-
quid peritis in arte credatur ſine iuramẽto , quã materiã
latè explicant Cano.in d.c.propoſuiſti,verum quia Bar-
hic obſcurè & intrincatè procedit, ideò eius dicta dun-
taxat declarabimus.Cõcludit primò ꝙ debẽt deponẽtes
de peritia artis ſuæ iurare ſolũ de credulitate, nõ de veri-
tate, quia falli poſſent , & ſic periurium incurrere,qđ à
l.reprobaf & trãſeũt doc.in d.c. ꝓpoſuiſti vbi Fel. col.3.
verſ.3.concluſio.& Dec.in prin.vlt.col.& hic Bald.col.3.
Limitant prælati niſi deponerẽt de eo in quo vera cadit
& haberi poteſt notitia,quia etiam veritatis iuramẽtum
tunc exigitur vt per eos.Dicũt etiam Bal. & Fel. præal.ꝙ
83 † aſſumptus ad conſulendũ modo aliquo non iurat. Se-
84 cundò concludit Bal.ꝙ promotores † deponẽtes de pe-
ritia & ſufficientia ſcholaris doctorandi, quem gradum
paucifsimos rectè attingere teſte Cyno dicit, de creduli
tate tm̃ iurant.& ſequuntur cõiter doct.& poſt Abb. pul
chrè ponit Barb. in d. c. propoſuiſti col.14.cum ſeq.Iaſ.
repe.l.admonendi in 2 1.charta.col.2.verſi.ex iſtis inferf
ff.de iureiu.& ita ſeruatur hic Tau.& Papiæ.in quibuſdã
85 alijs ſtudijs nõ.vt per Dec.in d.c.propoſuiſti.col.fi.† Do-
ctores autem collegij nõ promouentes , qui vt iudices à
vicecancellario in examine rigoroſo aſſumunf,nõ iurãt,
ſed tantum dant voces ſuas per breuia, vt nos nuper faci
mus in collegio nr̃o. Et vocem ſuã in approbatione dãt
86 ẽt compromotores in almo collegio nr̃o,† quãuis Dec.
in d.c.propoſuiſti col.5.poſt Abb.dicat in practica con-
trarium ſeruari,& iuris id eſſe probet, ea præcipuè rõne,
quia doctorandi debent pręſentari & à ſeptem doct. ap-
probari , ideò non vr̃ ꝙ vnus in tali actu duplici officio
fungi poſsit,vt ibi per eum.& eundem in c. ex literis col.
pen.verſ.ſed conſiderandum eo.tit.Sed m̃.poſſe iſtos eſ-
ſe actus diuerſos & compatibiles , nam in præſentatio-
ne non dant voces ſed iurant de ſufficentia , poſtea dant
voces vt cæteri collegiati in examine rigoroſo, & ſic ceſ-
ſat rõ Dec & Abb. In hoc tñ venerando collegio Tauri-
nen.compromotores non dant per omnia voces vt cæte
ri collegij doctores , quorum quiſq; tam in iure cano.ꝗ
ciuili vocem dat, & breuia duo, ſed cõpromotores bre-
ue vnũ duntaxat,compromotores iuris ciui.in iure ciui.
& cõpromotores iuris canonici in iure cano.idq; faciũt
virtute ſtatutorum collegij.Dicunt ẽt Mod.pap.in trac.
de conſue.ſup c.fi.ad fi.10. col. ꝙ cõſuetudo doctorum
promouentiũ,qui pro doctis.& indoctis indifferẽter iu-
87 rant,eos excuſat † pęna periurij quo ad mundũ, nõ à pę
na gehẽnali,vt per Rom.in ſing.ſuis ſing.19.incip.an cõ-
ſuetudo.Et doctoratus in ſamoſa vniuerſitate,maiorem
hẽt ſcientiæ præſumptionem , q́ ſi in vili vniuerſitate ſit
88 doctoratus,† ita Ann.in rub.de torneamentis.Et docto
ratus in loco qui cõi opinione ſtudij credebaf hr̃e priui-
89 legium,ſi non habet & ille ſciat † error non prodeſt.Fel.
90 in c.ad ꝓbandũ col.fi.de re iud.ſemelq; approbat' † po
ſteà reprobari põt ſi ĩdoctus reperiaf, & inſufficiens l. vt
gradatim in §.reprobari.ff.de mun.& hon. notant Abb.
& Fel.in c.1.ad fi.de magiſt.Latius Fel. in c. ex literis col.
91 3.de conſti.An aũt tñc † qui approbauerũt teneanf reſti
tuere ſalarium habitum,vr̃ ꝙ non per dictũ Card. in cle.
2.in 6.q.de magiſtr.vbi vult tale ſalarium deberi docto-
ribus pro labore veniendi , ſicque illud hr̃e debent , ſiue
ſcholaris approbetur, ſiue reprobetur. & ſequitur Firm.
ĩ ſuo reper.in verbo doctor,numero mihi.19.Sed ad op-
poſitum eſt dictum Car.Alex.in c.quibuſdã circa princ.
37.diſt.vbi vult fortius ꝙ ſi ſemel approbatus reprobef,
ſit ei reſtituendũ ſalarium per illos qui ipſum receperũt
& approbauerunt,ſicq; rationabilius dicendum vr̃, ꝙ ſa
lariũ pro licentia debeatur.Crederem tamẽ aliquid poſ-
ſe retineri pro labore examinis priuati,& veniẽdi ad pu-
blicũ,arg.dictorũ p Bald.in c.quum P.de fide inſtru.per
Magn.

Magn.Purpurat.ſplendidiſs. Iuriſconſultũ vniuerſitatis,
veſtræ.in l.1.col. penul. C.de eden. Aliud etiam notabis,
92 † quod doctor ſufficiens,ſi inutilem ſe ꝓbet ſcholarib⁹,
reprobari dẽt,& remoueri.l.2.C.de profe.& med.quam
ſin.ad hoc facit Barb.in proœ.clem.in 1.lect.col.5.Et ſe-
93 mel doctoratu † priuatus,ampli⁹ doctorari nequit.Pau.
de Caſt.in l.2.col.1.C.de lib.& eorũ lib.Iaſ.in l.Barbari⁹.
col.penul.infra de offi.prætor.Barb.in c.fi.col.3 de poſt.
præt.vbi limitat in reſtituto à principe. Tu limita prędi-
94 cta procedere quãdo propter delictũ fuit priuatio,† ſed
ſi ignorantia fuit in cauſa poſſet poſtmodum doctior fa
ctus ad doctoratum recipi.Fel.in d.c.ex literis col.3.dec.
in c.vt nr̃m de appellationib.& in c.cum venerabilis.col.
fin.de exceptioni.alia quædam in materia doctoratus di
cam intra in §.hæc autem tria.Concludit tertiò Bart.ꝙ
95 quando in loco plures periti non reperiuntur,† dicto v-
nius ſtari per textum.§. quod autem in verſ. & vt neq; in
auct.de non alienan.addo alium not.tex.in l.1.§. fi. ff.de
96 verb.obl.† quem incognitum eſſe his quib. iacet puluis
ſuper libro,aſſerit Bal. in l.directas. C. de teſta. manu. &
Fely.in c.veniens col.fi.de teſti.faciunt no.per Deci.in c.
propoſuiſti.col.3.de proba. Vltimo concludit Bar. dan-
97 do cautelam,† quòd ſi adhibeatur vnus tm̃ in calculo ſe
rendæ ſuiæ,poteſt aduerſarius opponere ꝙ plures adhi-
bendi erãt,nec quicquam probare tenetur, imò ille qui
vnum tantum adhibuit debebit probare, quòd vnus tan
tum erat in loco,ſequitur hic Alexã.& in conſi.35.colu.
fin.vol.1.Parp.dubitat per tex.c.cum Ioan.de fi. inſtr.&
Bartol. in l.ſi in rem. in princ. ff. de rei ven. quia plurali-
tas,non præſumitur. poſteà cõcordando opi. diſtinguit
aut ſumus in loco inſigni,& tunc dicendũ plures adhibẽ
dos fuiſſe,probandi non incumbit onus, quòd plures in
loco eſſent, quum id præſumatur, ſufficit ſola oppoſi-
tio,ita procedat qđ Bar.& Alex. hic dicunt.aut ſumus in
loco paruo,& tunc nõ ſufficit oppoſitio,ſed vltra requi-
ritur probatio, ꝙ plures in loco eſſent, rõ eſt in prõptu,
quia ille qui vnum adhibuit habet Præſumptionem pro
ſe,ꝙ plures ibi non eſſent, hanc diſt.in ſimili ponit Bar.ĩ
l.bonorum.ff.de bon.poſ.Saly.& Rimi.l.iuris, ignorãtia.
C.qui admit.In eo.tex.ibi,oportuerat mandare. contra,
quia actus principis ſunt voluntarij,non neceſſarij.§. ad
hæc in aucten.de appell.& intra q̃ tẽp. Alb. timore dicti
contrarij exponit.oportuerat,i.vtile erat. vt hr̃ in ſimili.
98 in l.1.infra de proç. vel aliter dic, † ꝙ duplex eſt neceſsi-
tas,vt per glo.not.in l.& in totum. ff. de impen. in rebus
dotal.fac.& in l.gallus.in princ.vbi per omnes ſcrib. ff.de.
libe.& poſthu.vna præciſa quæ non cadit in principe,al-
tera cauſatiua,vt ſequatur aliquod bonum,quæ bñ cadit
in principe,vt hic.In eod.tex.ibi,& poſt omnium conſu-
99 mationem,† Albet. exponit, id eſt perfectionem. latius
de huiuſcemodi vocabuli ſignificatione, diſſerit in ſuo
dictionario,in verbo cõſumatio. Legitur hæc lr̃a tribus
modis.primo per gl.ꝙ hæc conſtitutio, facta fuerit poſt
100 primam,& ſecundam cõpilationem.C.& auct. † Cyn.
Alber.& alij reprobant,quia tpe iſtius cõſtitutionis,erat
Iuſtinianus in 3.conſolatu,vt in calce iſtius epiſtolę ꝓba
tur,at tpe ſecundæ compilationis erat quartum conſul.
vt C.de Iuſti.C.cõpo.§.is igitur. ex quo neceſſario infert
hanc conſtitutionem pręceſsiſſe,ſecundam Codicis edi-
tionem.Secundò legitur, vt intelligatur, ꝙ fuerit facta
poſt compilationẽ primi codicis, & ante ſecundã editio-
nem,& tunc iudice Cyno exponendum eſt, & omnia q̃
oportuerat nos mandare, & poſt omniũ cõſumationẽ,
id eſt poſt primi codicis cõpilationem, & poſt compila-
tionẽ ff.orum, & inſtitutionum ſunt explicita,&c.Tertia
lectura,vt intelligamus ꝙ Iuſt.primò opus confici man-
dauit,ſecundò mandatũ approbauit.vt C. de iuſti. C.cõ-
po.vel confir.& de vet.iur.enuc.l.1.& 2.ita Cyn. Iaco.de
Aret.& Bal.hic col.1.ſicq; eſt ſenſus, ꝙ de mandato Im-
peratoris præcedente,& poſt omnium conſumationem
cõfirmatione ſubſequẽte, per orationes ſuas omnia expli
cita ſunt.& totum corpus, iuris purgatũ eſt.In eod.tex.
101 ibi tam græca lingua quàm romanorum,† Accur.id re
fert, ad ſcientiæ originem. quia omnis ars originaliter à
græcis habetur, nã compilatio primò latinè facta fuit,vt
euidenter probatur in l.2. col.penul.in §.hoc autẽ. C.de
vet.iur enuc.ad idem eſt gl.in l.2.ſuper verbo, conſtitui.
in fin.ϳ.de ori.iur.ſequitur Cyn.allegans.l.1. ff. de excuſ.
tuto.corroborat hic Alber.per regulam. l. cum fili⁹ in §.
102 hęres.ff.de leg. 2. † vbi dr̃, non eſt omnino falſum, qđ
primordio veritatis iuuatur, facit quod ſcribit Felyn. in
rub.de conſtit.col.fi. ex cuius dictis collige rationẽ qua-
103 re compoſitio facta fuerit in lingua Latina, † quia eſt
cõior, & conſtitutio indifferenter oẽs cõcernens natio-
nes ĩ communiori lingua fieri debet, vt ibi per eum,cõ-
tra quem eſt gl.not.in §.nos igitur in verbo voce, in auc.
de non alie.colla.2.probans linguã græcã eſſe magis cõ-
munem, vt ibi expreſsè tex. dicit. ſm verò Alberi. hic li-
cet habito reſpectu ad vniuerſalem compoſitionẽ leges
fuerint latinè compoſitæ, aliqua tñ græca verba inſerta
fuere in compilatione,ff.orum, facit quod referendo Po
litianum ſuper verbo pandectarum dixi.Ex quib.infero
poſſe hunc tex.planè legi, ꝙ prædicta fuerint explicata
tam græcè q̃ latinè, quum non tm̃ latinè, ſed & græcè
multa fuerint diſpoſita, quibus & conſequens eſt obſer-
uari debere,quæ plerunq; in iure ſcripta græcè inueniũ-
104 tur,† teſtis Alberi.hic.col.4. Ad declarationẽ vero ꝑall.
§.hoc aũt aliqua ſcribit.Alc.lib.2.diſpunctio.c.24. Iuris
ergo ciuilis origo,ex græcis fluxit, vt dicit text.in §.pen.
in inſtitu. de iure naturali. & leges per legatos Rom. ex
græcia allatæ, græcæ fuerunt, & græca lingua cõpoſitę.
Liuius in 3.ab vrbe condita, iam inquit redierant legati
cum legib.atticis,&c.poſteà decẽ viri conſtituti à Rom.
fuere,qui rem ad Rom.conſuetudines accõmodantes in
latinum ſermonem trãſlatas, ac cõpoſitas publicauerũt,
& propoſuerunt, ſm Iſido.relatum in c.2.diſt.7.decreti,
Liuium loco præall.Feneſtellã de Rom.magiſtr.& Dio-
do.lib.10.idq; patet ex.l.2.in §.pen.C.de vet.iur.enuc.ex
l.2.in §.poſteà ne diutius,ϳ.de orig.iur.& §.pe.inſti.de iu
re naturali.quamuis in fronte pandectarum fuerit appo
ſitum græcum epigramma, & multæ leges græcæ editæ
fuerint,& perperam ſæpè in latinum ſermonem tranſla
tæ, vt per Ange. Politianum in ſuis epiſtolis, & retuli in
principio iſtius proœmij,atteſtanturq; ſæpè alij ſcriben.
Auctenticorum verò plures conſtõnes, græca voce tanq̃
cõiori cõſcriptæ fuerunt, vt dicit tex.in auct.de non alio
nan.colla.2.in §.nos igitur ibi non paterna voce hanc.l.
conſcripſimus,ſed hac cõi,& græca. Aduertendum eſt &
pro declaratione text.quod illa verba, per orationes no
ſtras,non deſignant vniuerſas leges,prout Accur. & doc.
intellexiſſe videntur,ſed exponenda ſunt,i. per leges no-
ſtras mandantes, & confirmantes prædicta poſt omniũ
conſumationem, vt in tertio intellectu præſentis apo-
ſtillæ dictum fuit: & eſt mentis Alb.hic col.3.dum ait ſe
intelligere ꝑ illa verba,de l.1.& 2.C. de vet.iur. enucl. In
eo.tex.ibi,quas & æternas fieri optamus,expone,i.ſempi
ternas,vt per gl.l.eum debere.ϳ. de ſeruit.vrb.prædio. Ex
quo collegit hic Albe.col.8. legem non tolli per deſuetu-
dinem,aliàs nõ eſſent leges æternæ,vt hic dicitur de quo
105 Alex.conſi.116. col. pen. vol. 2. vbi ponit, † ꝙ licèt lex
non tollatur per non vſum, tamen bene tollitur per con
trarium vſum,vt ibi pulchrè per eum,& per Modernio-
rem Papienſem,in tract.de conſue.in rubr. in 9. colu. &
latius videbimus in ſequẽti.§.poſt Bar.in 5.nota. In eod.
text.ibi profeſſores, id eſt doctores, eo quod ſciẽtiam ſe
106 ſcire,& poſſe publicè tradere profitentur,† de quo Bal.
in aucten.habita.col.2. C. ne filius, pro patre. adaptatur
tamen id vocabulum etiam ad ſcholares.text.eſt in rub.
& in l.prima.C.qui ætate.vel profeſ.ſe excuſent, libro de-
cimo.In eod.tex. ibi, neceſſarium an pro vtili exponi poſ
ſit. vt facit Bartol. dicam in principio. leg. ſecundę, in-
fra titulo ſecundo. In text. ibi, diuinam orationem,

107 † nota hanc cõſtitutionem diuinã appellari, & pariter
omnes leges dicũtur diuinitus per ora principũ promul-
gatæ, & ligant in foro conſcientiæ. c. fin. 16. q. 3. notatur
in fin. C. de præſcrip. long. tẽpo. Iaſo. in repetitio. l. nemo
poteſt, in ſcda lect. colum. 18. verſiculo quarto moueor.
ff. de lega. primo. Fely. in cap. primo. colum. 14. verſic. li-
mitatur quinto. vbi Deci. colum. ſeptima verſiculo ſuc-
ceſsiuè Abbas, quærit de conſtit. Barba. conſi. 1. col. 3. &
penul. volum. 1. Deci. in rubr. de conſtitu. col. 1. in 1. le-
ctione. Fel. in c. in omni. ad fin. primæ colum. de teſti. vbi
de iuſtis intelligit. In text. ibi quam cæteri anteceſſores
probat, ſecundum Bald. illud vulgare quod vni dico om-
nibus dico. Ad fi. iſtius principij ibi, inclytam viam eru-
diti' legitimè poſsint ambulare, in ſequ. §. iungit prępoſi
108 tionem per, dum ait, per quos ambulandum eſt, † diffe
runt aũt ambulare, & incedere, nam incedere eſt molli-
ter, & grauiter ire, ambulare eſt, ire gradu non ita com-
poſito nec tardo, Valla in eleg. c. 388. Poſtremò opponit
ꝙ malè ſit hæc conſtitutio Iuſtiniani in ff. poſita, quum
totus hic liber iureconſultorum ſit. Accur. ſupra in rubr.
in verbo anteceſſoribus ſoluit, quòd facta fuit hęc cõſti-
tutio poſt compilationem digeſtorum ad deſignãdum
ordinem legendi libros, de quibus hic loquitur, vnde ſm
109 Bal. hic col. 3. † conſtitutio noſtra nõ eſt de. ff. ſed p̄ter
ff. vel ſm Cynum auctoritate Iuſtiniani facta fuit florũ
compilatio. ſicq; ſua meritò dici poteſt, quia oĩa noſtra
facimus, quib' auctoritatem impartimur. l. 2. §. quæ oĩa.
C. de vete. iur. enucl. Capio gl. primam ſuper verbo om-
nem ſanctionem, quam diuido in tres partes. In prima
110 declarat quot modis, dicatur ſanctio, † In ſecunda de-
clarat tex. ĩ verſiculo noſtræ reipu. Et ſumpta occaſione
diſputat nunquid oĩa ſint principis, rõne iuriſdictionis,
an vero etiam rõne proprietatis. In tertia de ſignificatu
verbi reipu. ſe remitit. ſecunda eſt ibi, & quòd hic dicit.
tertia ibi, item nota articulos. Glo. ſatis declarauimus, a-
poſtillando literam. Circa ſecundam partem gl. ibi, fauo
re militiæ, melius declara, vt ꝑ Bar. ſupra ĩ 2. col. quia gl.
in aliquibus decipitur, & dum allegat librum regum
lib. 1. c. 8. Ad l. 1. C. de ven. rerum fiſ. dicit hic col. 6. Albe.
111 † concurrere vltra communionem, fauorẽ fiſci, aliàs
glo. malè diceret, vt per eum, de quo recurre ad Fely. in
c. quæ in eccleſiarum de conſtitu. col. 13. verſi. 1. enim li-
mitat. & col. 18. verſic. 6. declaratio. Glo. ſuper verbo, pur
gatam, ad contrarietates refert, ſed quo iſtud procedit
quum tot ſint in iure contraria, reſponde videri ſic pri-
ma facie, ſed re vera non ſunt, omnibus bene intellectis.
112 & iudice Bal. hic, ſunt iſta cõtraria multũ vtilia, † quia
ex reſolutione contrariorum plena reſultat materiæ co-
gnitio, & hinc ſumpta occaſione, tractat belliſsimè Bal.
col. 4. de modo ſoluendi contraria, & argumẽta, quæ tri-
bus modis ſolui dicit per aliter, & aliter, ꝑ aliud & aliud
per ſimpliciter, & ſm quid, vt per eum, cui' dicta magni-
facit, & extollit Seuer. in tracta. de modo ſtuden. col. 14.
verſi. 10. conſulo. faciunt quæ pulchrè ponit Albe. ſupra
in præfa. col. 1. Subaudit ſecundò glo. purgatam eſſe ſan-
ctionem ſimilibus, nec obſt. quòd reperiantur plerunq;
113 ſimilia, & leges penitus ſimiles, † vt in l. veteribus, infra
de pact. & l. Labeo. ij. de contrah. empt. melius in l. legem.
C. de pact. quæ formaliter ponitur in l. 1. C. de pact. con-
uen. & in l. ex conuentione. C. de pact. quæ ẽt ponitur. in
l. 1. C. ſine cen. vel reliqui. & in l. ſi quis, in conſcribendo.
C. de pact. & de epiſcopis, & clericis & in c. ſignificantib.
de lib. obla. & de appellationi. Bal. & Albe. hic ſoluunt tol
lerari iſtud diuerſis reſpectibus propter diuerſitatem ti-
tulorum, faciunt enim ipſæ leges de materia ipſorum ti-
tulo: idem dicit Fely. in proœ. rex pacificus circa finem
in verſi. 5. fallit. Ad quod ego homuncio allego in termi
nis tex. ſingularem de hoc in l. 2. in 8. col. verſic. quia om
nium. C. de vete. iur. enucl. in eodem autem titulo, dicũt
præfati doctores ſimilia non inueniri quia ſuperfluitatis
114 eſſet vitium, quod intelligo † niſi ſaltem ponerent, di-
uerſitatem in facto, ita põdero velle Abb. & Ioan. de An-
na. in c. fin. de homicid. Quæ autem dicantur ſimilia la-
tè traditur in capitulo tranſlato. de cõſtitutio. & Subau-
dit tertio glo. ſanctionem eſſe purgatam inutilibus, & ſu
perfluis. §. quibus in prima conſtitu. C. quod adeò verũ
115 eſt, vt ẽt ſyllaba vna ſuperfluere in iure nõ debeat, † gl.
l. 1. in princ. infra quod metus cauſa. Bar. in l. tranſigere,
in prima oppoſitione. C. de tranſactioni. Et omne verbũ
quamuis minimum in omni diſpoſitione debet ſtare cũ
miniſterio operandi, ſi fieri põt, vt plene per Barbat. in
conſi. 44. col. 4. vol. 2. & conſi. 20. col. 4. volum. 4. Iaſ. in l. ſi
conuenerit. col. fi. ij. de iurid. omn. iud. Fel. in c. 1. de reſcr.
in c. ſolitæ. col. 3. de maio. & obed. in c. 1. col. 4. de conſti.
in capitulo quam ſit ad finem de iudæ. Quandoq; tamẽ
116 in l. vel diſpoſitione verborũ ponitur inculcatio, † iux-
ta gl. in l. certi conditio. in princ. ij. ſi cer. peta. aliquando
verba ponuntur. & exagerantur ad abundantem caute-
lam, vt per Alex. in l. Gallus. in §. quidam. in prin. ff. de li-
ber. & poſthu. Argumẽtumq; hoc de ſuperfluitate adeò
117 debile eſt, † vt quaſi puerile pleriſque videatur, quum
multis modis, excuſetur ſuperfluitas, vt per Peruſinum ĩ
c. vnico de ſumma trini. libr. 6. Fel. in proœ. rex pacificus
col. fi. & c. eã te. col. 12. in fine. de reſcrip. in c. ſolitæ. col.
3. de maior. & obed. pulchrè Deci. in conſi. 232. col. fi. &
in l. 2. §. fin. col. fi. ff. ſi certum petatur, Abba. & Ioan. de
Anna. in c. fi. de homic. Abba. in cap. aduerſus. in primo
nota. de hæret. Riminal. in rub. infra de iurid. omn. ind.
col. 2. Moderniores Bononien. in repetitio. rubr. C. de
118 probat. col. 6. † ex quorum dictis multum poſſet exor-
nari tex. prealle. §. quibus. Glo. in verbo cõpoſitam. po-
119 nit differentiam † inter componere, & promulgare de
quo pulchrè Aret. in proœ. inſtitutio. in §. quorum. ſuꝑ
glo. promulgatis. Gl. in verbo. florum diuiditur in duas
partes. in prima vim vocabuli declarat, in ſecũda quæ eſt
ibi, & not. ponit vnum nota. & quia prima eſt expedita
120 ex his, quę in tex. diximus. colligo ex ſecunda, † non at-
tendi ordinem literę quãdo conſtat de certa diſpoſitio-
ne, licet ergo hic in ordine literæ, primo inſtitutiones ꝓ-
mittantur. ſecundo liber digeſtorum. tertio lib. C. tamẽ
ex quo patet ex proœ. inſti. & l. 2. C. de veter. iur. enucleã-
do, non ſic proceſſum fuiſſe, nõ attenditur hic ordo, ſm
glo. & Alb. ponentem in 3. col. de ordine attendendo, &
pulchrè etiam Bal. col. 3. dicens ad propoſitum hic non
prępoſterari ordinem, quia diuerſo reſpectu loquitur, ſ.
reſpectu docendi non reſpectu compilationis, de qua
materia ẽt vide per ſcribẽtes in l. 2. in §. prius. de vulgari.
& Fely. in c. inter monaſterium. col. 4. de re iudicata. De
ordine compilationis horum librorum vidẽda ſunt quæ
circa figurationem caſus ſcripſimus. Gl. finalis quia aliæ
ſunt expeditæ, exponit anteceſſores, id eſt ſucceſſores,
& approbatur per Alber. ſupra in verbo anteceſſoribus
col. 3. vbi latè de vi vocabuli ſcripſi. Finis principij.

Ex §. itaque.

De Papiniano vide quæ dicuntur num. 131.
Scholares primo anno ſtudij quidnam diſcere deberent. 135.
Legalis ſcientia an ſit ars. 137.
De concordia dictorum teſtium. 140.
Leges quõ, & qualiter per deſuetudinem, tollantur. 142.
Nihil faciendum præpoſtere. 144.
Non eſſe diſcipulum ſupra magiſtrum. 148.
Legalis ſcientia architectonica nuncupatur. 152.
Verba ad perſonam relata ſecundum qualitatem illius intelligi debent. 154.
Quibus titulis honorificè nuncupentur doctores. 156.
Doctores debent ſcholares docere omnia quæ ſciunt. 157.
Teſtimonium poſſe ſine iuramento eſſe. 158.

Sequitur §. Itaque.

Nouum docendi modũ Iuſtinianus hic ſummatim tã
git, vtilitatẽ oſtendens,& antiquam docendi formam re
121 fert. Vt nihil antiquitatis ignoretur. Diuido † hunc.§.
duas occupantem col.vſq; ad verſi.nos verò tñ penuriã,
in nouẽ partes gratia clarioris intelligentiæ,in prima po
nit,quid hodie ſcholaribus debeant magiſtri legere.In ſe
cunda dicit velle ordinẽ legendi manifeſtare, verum an-
tea ſe commemoraturũ antiquũ tradendi modũ , vt no-
uæ compoſitionis vtilitas appareat , & antiquitatis nihil
relinquatur incognitũ.In tertia ponit quid olim à voce
magiſtra acciperẽt diſcipuli. In quarta à generalibus ad
particularia deſcendens, tradit quid in primo anno acci
perent.In quinta quid in ſecũdo. In ſexta quid in tertio.
In ſeptima quid in quarto. In octaua inferẽdo ſcribit,ꝙ
ex immenſa legũ multitudine pars minima recitabaẽ. In
nona,& vltima concludit fuiſſe prædicta antiquæ erudi-
tionis monumenta. ſecunda pars eſt ibi, ſed ordines.ter-
tia ibi , antea quidẽ.quarta ibi , & in primo quidẽ anno.
quinta ibi, in ſecundo aũt anno.ſexta ibi.in tertio.ſepti-
ma ibi, his igitur.octaua ibi , & ſi quis.vltima ibi,& hęc.
Caſus ex mente Cyni ſic ordinari poteſt.dixerat Impera
tor rectã docendi viã ſe traditurũ, voti igitur reus,ſe libe
rare volens, Expediens proculdubio eſſe dicit,primò in
ſtitutiones legere, quæ totius ſciẽtiæ iuris prima cõtinẽt
veſtigia,inde ſufficere ex libris quinquaginta ffforũ,ſex &
viginti legi. hinc ſubijcit tempeſtiuũ eſſe, ordinẽ legẽdi
manifeſtare.ſed antea ſe commemoraturũ antiquã docẽ
di normã,vt appareat nouellæ cõpoſitionis vtilitas,& ni
hil antiquitatis ignoretur.Dicit igitur ꝙ ex tanta legum
multitudine quæ in duo millia librorũ, & tricies cẽtena
millia verſuum extendebatur,ſex tãtùm libri & confusè
legebantur, in quibus erant libri duo inſtitu.& libri qua
tuor ſingulares , primus de rei vxorię actione,ſcd's de tu
telis,tertius de teſta.quartus de legatis quos nõ legebant
per conſequentiã , ſed per partes multis omiſsis,erat hic
antiquus inutilis & pernitioſus legendi modus . quo re-
moto Iuſtinianus alium in §. ſequenti tradit. In tex.ibi
122 itaq; † continuatiuè & illatiuè ſecundum Alb. legi po-
teſt,quia dixerat,ꝙ modũ legendi traderet hic incipiens
ait,legẽdas primũ iſtitutiones, &c. de ſignificatu dictio-
nis itaque latè ſcripſit Alber.in dictonario.in verſic.ita-
123 † que.In tex.ibi, vendicare locum,vendico idem eſt,vt
ſic dicã ꝙ approprio , ac meum eſſe dico, vindico,vlci-
ſcor,& aliqñ ab iniuria iacturaq; defendo, Valla in eleg.
124 In tex.ibi,prima veſtigia,† i.principia ſm Bal.vel expo
nas,i.primas impreſſiones,veſtigium.n. eſt pedis impreſ
ſio,i.ſignũ à pede relictum. Virgil. Et gradiens ima ver-
tit veſtigia cauda. & in proœ.inſti.variato loquendi mõ
125 prima legum cunabula dixit.In tex.ibi tempeſtiuũ,† i.
tp̃s debitum,ſicuti itempeſtiuum.i.ante tp̃s.l. ille à quo.
§.intempeſtiuũ.ff.ad Trebell.& l. ſi hoiem in princ.ff.de
poſt.veteres enim tẽpeſtiua opportuna, matura, ſuo tpe
acta dixere,opportunum igit,& cõgruenti loco eſt,dicit
Iuſti. manifeſtare, &c.nam Auguſtus in ſermonibus , &
epiſtolis ſuis admonere ſolitus traditur,vt ad rem agen-
dã ſimul adhiberetur,& induſtriæ celeritas , & diligẽtiæ
tarditas,ex quibus duobus contrarijs fit maturitas,& op
portunitas,auctor eſt Gel.c.11.lib.10. In text. ibi vr̃a ſit
126 prudentia.† Affranius poeta antiquus eã opinatus eſt vſus,
& memorię filiam, hinc ſcriptũ reliquit.vſus me genuit,
mater peperit, memoria , ſophyam vocant me graij vos
ſapientiã,vt latè per Gel.c.8.lib.13.In tex.ibi, oĩb. deuijs
127 † à recta via deorſum,& remotũ, deuiũ dicit. ideò Ho
ratius ſcortũ deuium dixit, & Proper. Lætor ꝙ ſine me
deuia rura colis.In tex.ibi,paſsim, & quaſi per ſatyrã col
128 lectum,† Accur.paſſim,i. indiſtinctè intelligit. Albe.p
paſſus,& ſaltus exponit,hoc eſt quod ſequit,& quaſi per
ſatyram, quaſi dicat, libros ipſos continuando materias
non legebãt,& melius quadrat.Valla elegantiarũ.c.439.
reprehendit ponentes paſſim,indiſtinctè, & vbique pro
eodẽ,ſed paſſim quaſi paſſu diſtante,& ſparſim, qđ ex ſe
quentib.declaratur dum in tex.ſubijcitur , & quaſi p ſa-
tyram. i. per ſaltũ , ſicuti faciunt ſatyrici qui modo hũc
modo illum tangentes,de vitio in vitiũ arguentes labun
129 tur.In eod.tex.ibi & iſta,l.pars nũcupationẽ, πρῶτα † i.
primã meruit. πρῶτος eñ primum ſignificare latinè,ne
mo eſt qui neſciat,& clarè exponit tex.j. in verſi. in reli-
qua vero,& viciſsitudo de qua facit mox Imperator mẽ-
130 tionẽ † alternatio eſt,Cicero nihil eſt aptius ad delecta
tionem lectoris,q̃ temporum varietas fortunęq; viciſſi-
131 tudines,&c.In tex.ibi ad ſubtiliſſimum Papinianũ, † j
ſequen.§.pulcherrimus,& maximus appellatur in l.cum
virum. C. de fideic. prudentiſsimus. in l.cum acutiſsimi
eo.tit.acutiſsimus in l.cum Papin. C. de ſenten. interlo.
om.iud.ſummi ingenij vir in l.1.in §.ſed neq;.C. de vet.
iur.enuc.ſplendidiſſimus,itaq; fuit ſp,& vbiq; à Iuſtinia
no,& iurecõſultus honorificentiſſimè citatus, & nuncu
patus.Seuero Imperatori amiciſsimus fuit , & vt alij volũt
affinis p ſecundam vxorẽ , ad hoc p̃cipuè vtrunq; eius fi-
lium à Seuero cõmendatum,ipſumq; cũ Seuero ſub Sce
nola profeſſum aiunt,auctor Spart.in Antonio,vbi iuris
aſyllum,& doctrinæ legalis theſaurum eum p̃dicant,vi-
tã cum morte cõmutauit ætatis ſuæ Anno.38. vt ex eius
conſtat Epitaphio,p Soz.in relato in repet. l. cum anus.
col.j.ff.de cõd.& dem.De nece tanti viri,alij alia referũt,
qñquidẽ Ab Antonino qui Anteà Baſtianus dicebaẽ, qui-
dam occiſum dicunt,eo ꝙ parricidium excuſare noluiſ
ſet,vt in Seuero Spartianus tradit, alij Baſtianũ occiſo fra-
tre Geta,Papiniano mãdaſſe,vt & in ſenatu p ſe, & apud
populum facinus dilueret, illum aũt r̃ndiſſe non tã faci-
le parricidium excuſari poſſe, q̃ fieri, ideoq; in cõſpectu
Baſtiani eius iuſſu à militibus iuiſſe Papinianum occiſum
& tractum cadauer per plateã , ſine aliqua humanitatis
reuerentia,Indeq; filium Papin.qui ante triduum q̃ſtor
opulentum munus ediderat intereptum, vtcunq; ſit cõ-
ſtat Papin.quaſi fautorẽ Getæ occiſum.teſtis Spartia. in
Antonino.hocq; cõtingit circiter annos ſalutiferi partus.
214.quo tpe dictus Baſtianus imperij colluuies Caraca-
lus cognaminatus regnauit,vt ex Euſebio Cæſarienſi, &
alijs hiſtoricis colligit. auditores habuit Iureconſultos
ſplendiſſ.vt Lamp.in Alex. refert & ſupra in rubr. retuli-
mus. hæc ſunt quæ puto tradi poſſe de nr̃o Papini. viro
132 nunq̃ ſatis laudato.In tex.ibi, pauliana r̃nſa,† hic Pau-
lus Patauinus Iuriſcon.peritiſſ.fuit,cuius conſ.Alex.Seue
rus remp.feliciſsimè rexit, diſcipulusq; fuit prædicti Pa
pini.& eius non ſemel eſt mentio apud Lãp.loco p̃al.In
133 tex.ibi,monumenta,i.documenta,† differunt aũt mo-
numenta,& munimenta,vt per Vallam elegantiarum.c.
134 256.Nota nunc primò ex prin.iſtius.§.† oportere ſcho
lares in primo anno ſtudij inſtitutiones diſcere.Bar. ne-
ceſſe pro vtili accepit,& eſt equidẽ vtile non omnino ne
ceſſe,habui ego peritiſſimum ſociũ,qui illotis vt ita dixe
rim pedib.ad ordinarias prorupit lectiones,omiſsis iſti-
135 tu.& præſtat idem tex. † argu.ſm Bal.quod ſicut natu
ra incipit ab elementis,ita ars grãmatica à literis,nec co
gnoſcunẽ principiata niſi cognitis principijs.l.j.ff. ſi cer.
peta.nos à primis legum cunabulis , quæ ſunt principia
artis.facit.§.minorẽ inſt.de adop.principia .n.in vnoquo
que gñe,teſte Philoſopho poſte.primo,ſunt illa,q̃ quum
ſint vera, non cõtingit demonſtrare in illa ſciẽtia in qua
ſunt principia, ſed ea neceſſe eſt accipere , alia verò quæ
ſunt ex principijs demonſtrare.Secundò no.Bald.ex hoc
136 tex.† ꝙ Imperator imitaẽ artem oratoriã,recitat.n.ve-
tera vt noua appareãt pulchriora,& ſic oppoſita iuxta ſe
polita clarius eluceſcunt.eſt regula Phil. in fi. primi libri
Elenc.dum ait appoſitis iuxta ſe contrarijs,& maiora,&
magna vñr. & peiora & meliora.in ſcđo verò de cęlo ait,
quod oppoſita ſenſibiliora ſunt iuxta ſe poſita. & vt au-
ctor eſt hic Cyn. hoc bene ſciunt iſtæ dñæ, quæ ancillas
deformes capiunt,vt ipſę pulchriores videantur. Tertio

137 not.ibi,artis,ꝙ legalis ſcientia dicitur ars,† de arte plu
ra hic & in ſuo dictionario in verbo ars, ſcribit Alber.&
vult in ſtatutis appellatione artis nõ venire hanc ſciẽtiã,
ꝑꝑ communem vſum loquendi repugnantem, ſm quẽ
debent intelligi & interpretari ſtatuta,vt latiſsimè ꝑ Fel.
in proœ.decreta.in prima charta.Aquen.ẽt in l.t. ĩprin.
in gl.ars.j.tit.t.damnata glo.ibi dicit ꝙ non dicitur arti
ficium,neq; legum profeſſores artifices dñr,per tex.not.
in c.relatum el 2.ibi,artificio aut doctrina de teſtamen.
Ego inuenio gl.illam, pulchrè approbari per Barb.in d.
c.relatum ad fin.4.col.reſpondendo ad tex.illum,ꝓ qua
gl.allego tex.in l.ſocietatẽ pro ſocio,vbi propriè text.ap-
pellat artificium ſcientiam intellectualem.fateor tamen
ꝙ propter, cõem vſum loquẽdi aliud eſſet, vt proximè
138 retuli Alb.dicere. Dicif aũt ars, † quodlibet exercitiũ
exigens doctrinã, auctor S.Tho.2.q.96. arti.1.vbi dicit,
ꝙ ars eſt virtus intellectualis,& ita dici põt ars ab arctan
do,eo ꝙ arctis regulis, & præceptis nos arctet,vt dicunt
Philoſ. Quid aũt proprie veniat appell. artis in ſtatutis.
ponit Cor.conſ.3t8.col.2.vol.t. Et vide gl.in l. 1.j.de iu-
ſti.& iu.Quartò not.ꝙ olim maxima erat legum multi-
139 tudo, † quę extendebaf in duo millia librorũ, & tricies
centena millia verſuũ.Sed aduer.quia tex.in l.2. ſed quũ
oĩa.C.de vet.iu.enuc.allegatus hic ab Accur.in duob' re
pugnare vr̃. primo enim dicit, ꝙ illa extenſio erat pene
in duo.millia librorum,i.quaſi, quũ ſit diminutionis no
ta.ſecundò dicit pluſquam tricies centena millia verſuũ,
reſpon.ſecundum Alb.per regulam.l.cum furti.j.de ĩ lit.
iur.quia qđ pluris eſt,vtiq; tanti eſt. & illud pene eſt phi
loſophicum temperamentũ,vt ẽt.j.in §.diſcipuli.cũ glo.
ſicq; nulla eſt contradictio.Inducit prædicta Alb.ad qõ-
140 nem teſtium, † quorũ vnus deponit Titium poſſediſſe
annis decem,alius decem & plus,vel quaſi decẽ qđ erunt
concordes, vt mox prędictos cõcordauimus tex.ſunt.n.
concordandi ſi cõmodè fieri põt,vt per eum. de qua ma
teria traditur per Alex.in l.& ſi poſt tres.j. ſi quis can. in
l.ex facto in §.item q̃ro.ff. de vulg. & pupil. in conſ.143.
vol.2.& conſi.20.& 43.vol.4.conſi.93.col.2.99. col.pen.
149.col.2.ſemper in 5.vol.plenè Rom.conſ.490. Soz.cõſ.
92.vol.4.amplè Fely.in ca.cum tu, de teſtib. omnes in l.
2.§.fi.j.ſi cer.pet.quo autem ſtent illa verba,tricies cen-
141 tena millia verſuum,† Parp.hic ſequitur Accur. ĩ §.ſed
cum omnia.prealle.exponentem verſuum, i. legum ſeu
paragraphorũ. ſed leuis eſt declaratio, recurras ad Seue
rinum in trac.de modo ſtuden.col. t6. cum ſeq. & colu.
vlti.vbi eleganter hunc tex.declarat numerando leges,&
lineas librorum huius nouellæ compoſitionis.Conuenit
cum prædictis ꝙ in ſecundo de oratore ſcribit Cicer.he
ri ait nobis,Craſſus hoc pollicitus eſt,ſe ius ciuile, quod
nunc diffuſum, & diſsipatũ eſt, ĩ certa genera coacturũ,
& ad artẽ redacturum, qđ haud quaquã ei difficile erit,
qui & quod diſci potuit de iure didicit, & qđ his qui eũ
docuerunt defuit,ipſe affert,vt quę ſunt in iure vel acutè
deſcribere,vel ornatè illuſtrare poſsit.ſi vis ſcire quid di-
ſponeret lex portia,Cinthia,Oppia,Gabinia,Scatinia,&
plures aliæ de quib.Cicero, & Liuius ſæpè mentionẽ fa-
ciunt vide Philelphum ĩ epiſtola ad Federicũ Corneliũ.
Quintò no.ꝙ olim ex maxima multitudine librorũ an-
tiquitus ſtantium, paucos admodum magiſtri legebãt.
142 alij in vſu non erãt,ex quo ſequitur,† tolli legẽ ꝑ deſue
tudinẽ, q̃ contrarium vſum implicitũ habet. nec mirũ,
qm̃ ſi leges, conſenſu vtentium approbantur, mirari nõ
debet, ſi contrario conſenſu non vtẽtium reprobentur,
vt in l.de quibus infra de legib.aliàs ſecus.vt latè ꝑ Iaſon.
in d.l.de quib.in 6.not.Fel.in c.1.col.3. cum ſeq.de treu-
ga.& pace.vbi in 5.col.declarat verba Bart. hic dum ait
deuiando ſeu diuertẽdo à recto intellectu, de quo etiã
per Moder.Papi.in tract.cõſuet.ſuper rub. in 9.col. adde
tex.inſtitu.de iniu.in §. ſed pœna quidẽ ibi, in deſuetudi
nẽ abijt.& dũ ſubijcit,quod frequentata eſt alia diuerſa
pœna in iudicijs, ſic bene probatur, ꝙ ad tollendam
legẽ vltra deſuetudinem contrarius, ſeu diuerſus requiri
tur vſus.Faciũt quę ſcripſimus, ſupra in principio ſuper
illis verbis æternas fieri optamus.Sextò no.in verſi.& pri
143 mo quidem anno,† quid olim diſcipulis primi anni le
geretur,quia legebantur ſibi tunc exiſtentes libri ꝑ ſaltũ
& fortè vt diſcipuli plurium cognitionem haberent, id
faciebant,& olim & hodie leges in ſcholis legi debere ĩ-
ſtitutũ fuit,quia vt ait Petrarcha ĩ prima epiſtola lib.14.
ſeniliũ epiſtolarũ. ſeneſcunt prope iã Romanæ leges, &
niſi ĩ ſcholis aſsiduè legerenf, proculdubio iã ſenuiſſent.
Septimò ſubſequenter not. proceſſum qui antiquitus an
no ſecundo fiebat,arguitq; Imperator hic antiquitatem
de præpoſteratione,quia tradebat anno ſcd'o primã par
tẽ legũ,quod in primo anno facere debebat.Ex quo no-
144 tant Bal.& Alb.† præpoſterè nihil faciẽdũ,i.ordine tur
bato,tangitq; Alber. an ordinis prępoſteratio viciet, de
quo per omnes in l.præpoſteri.C.de teſta.facit tex.nota-
bilis in c.ſi quis prępoſtera,quinquageſima diſt.Octauò
not.in verſi.in tertio,proceſſum tertij anni, reprehendit
pariter Iuſtinianus antiquitatem,eo ꝙ ex multis, & am-
pliſſimis pauca, & breuiſsima diſcipulis traderet, ita ꝙ
ſciẽtes,& nõ plenè inſtructi ab eis recederent, ex quo pa
145 tet nõ eſſe ita ĩſeruiendũ breuitati.† vt qđ vtile, & ſanũ
eſt omittaf,hinc Speculator ait in tit.de aduo. in §.cõſe-
quenter col.1.& breuitas debet eſſe talis,vt cõtingentib',
& neceſſarijs nihil omittatur, ne ex nimio cõpendio, ad
magnum deueniatur diſpẽdium.allegat hunc tex. faciũt
ſcripta in gl.purgatum.& j.in 2.nota.§.illud aũt. & Fely.
in proœ.decreta.col.1.Dec.in l.1.in prin.de reg.iur. om
nes Mod.in l.t.per illum tex.j.ſi cer.pe. cum alijs q̃ ſcri-
bit Paris Puteus in tract.ſindicatus fol.6.col.4. ſub tit.de
ex.aduo.& dixi ſupra ĩ epiſtola dedicatiua operis.c. 162.
146 Nonò nota ibi ſitientes, † recedendũ non eſſe cum ſiti
à loco vbi potus maximè abundat.Decimò in verſiculo,
147 his igitur,† quòd in quarto anno diſcipuli diſcebant ꝑ
ſe pauliana quædã rñſa,quæ in ſcholis per ſe recitabant,
eratq́ue hic ſtudij,& antiquæ prudentiæ finis.hunc quar
ti anni proceſſum Iuſti.reprehendit, quia hæc rñſa acci-
piebant imperfectè, & ſine bona cõſequẽtia. Paulus aũt
latinè medicus græcè quietus interpretatur. Vndecimò
148 not.ibi amplius diſcipulorum peritia,† nõ eſſe bonum
doctorem qui pluſquã diſcipulus neſcit.ex quo. no.Bal.
non eſſe diſcipulum ſupra magiſtrum,facit tex.in c. rela
tum m.37.diſt. & in cle. 1.de magiſt.ibi Car.no.& Fel.in c.
paſto.col. fi. de iud. multi tamen diſcipuli magiſtris ſuis
doctiores effecti ſunt, nanq; ꝙ Maro,& Cicero,lõge do
ctiores doctorib.ſuis fuerint, nemo vnqñ addubitauit,
q̃ illorũ doctrina,& nomina in vulgus ignota ſint,aut ꝑ
diſcipulos cognita.& fuit ſanè hoc neceſſarium, vt diſci
puli,meliores magiſtris exiſterent, alioquin ingenuæ di-
ſciplinæ oẽs iã decoxiſſẽt.& eſt veteri in adagio multi di-
ſcipuli,meliores præceptorib.& eleganter ponit Cice.in
lib.de cla.ora.de Seruio Sulpitio qui Galliũ Aquiliũ,& Lu
cillum Balbum ꝓceptores ſuos longo poſt ſe reliquit in-
149 teruallo. Vltimò no.ibi,perlegere feſtinabatis,† ꝙ lege-
re adaptatur ẽt ſtudentib.veniũtq; in diſpoſitione faciẽ-
te mentionem de ſtudente ſecundũ Parp.hic tamẽ præ-
ſens text.oppoſitum potius probat, refertur enim verbũ
perlegere, ad magiſtros, & doctores, qui valebãt aliquid
vltra perlegere, vt ſcirent pluſquã diſcipuli, iſte eſt verus
ſenſus tex.noſtri. De veritate articuli an ſtudentes com-
prehendantur,in diſpoſitione faciente de legentib. men
tionem,ſcribit,Fely.in cap.1.colu.2.de magiſtr. latius in
proœ.decre.col.2.& 6.Pro declaratione gloſæ primæ ibi
breues,& vtiles,vide quæ diximus,in principio conſtitu-
tionis in gloſa purgatam,& ſupra in octauo not.Pro de-
claratione autem ſecundæ gloſ.exponentis ſtudijs,i.ſtu-
150 dentibus,& ſic continens pro contento, † addas gl.1.l.
ſolet,infra de offi.procon.& lega.& glo.l.diuus, infra de
fer.menti tamen Imperatoris expoſitio hæc non conue-
nit,ideò gl.2.& melius pro loco ſtudij capit, faciunt quæ
ſcribit

ſcribit Fely.in proœ.decre.col.2.reſtringit inde glo.tex.
ad loca idonea, faciunt latè aggregata per Iaſ.in l.quod
cunque.ff.de verbo.oblig.per omnes. l. penul. C. qui ad-
151 t mitti, † ꝙ verba quãtũcunq; vniuerſalia, reſtringũtur
ad habilia.Glo.ſuper verbo,cuiuſcunq;,eſt facta timore
huiuſce cõtrarij, dicitur in tex.ꝙ in inſtitutionibus,tra-
dũtur veſtigia cuiuſcũq; ſciẽtiæ, falsũ videtur, quia iuris
ſciẽtiã tãtũ ibi cõtinetur,glo.propterea exponit.i.totius,
ſcientiæ iuris, ſicq; vniuerſalis pro integrali ſtat.Nõ eſt
tamẽ omittendũ ad propoſitũ iſtorũ verborum, cuiuſq;
152 ſcientię tradentes veſtigia, ꝙ legalis ſcientia, † dicitur
architectonica, i.de omnibus alijs diſponens,& cui om
nes aliæ ancillantur.ſecũdũ Bar.in prima figura tyberia-
dis,allegantẽ Ariſt.Ethicorum primo,vbi in 1.c.ait,vide
mus honoratiſſimas facultates ciuili ſciẽtię ſubeſſe, vt rẽ
militarẽ, echonomicã, rethoricã cũq; ſcientijs reliquis
in 16.ca.expreſsè ait,ciuilem ſcientiam honorabiliorẽ,&
præſtãtiorẽ eſſe quã medicinã, & de arte architectonica,
plura ſcribit Budeus.in l.vlt.ſtra ſi menſſor fal.mo.dix.Et
Alex.in cõſi.177.col.3.lib.6.cũ alijs, qui adducentur in l.
vnica.in §.1.infra ſi quis ius dicen.nõ obt.Glo. ſuper ver
153 bo,perpetui,exponens,i.gñalis, † id facit ſentiens nihil
eſſe perpetuũ ſub ſole. .eum debere.ÿ.de ſer.vrb.præd.ad
de Alexandrũ in princ.l.2.ff.ſol.matr. Bart. in rub. C.de
nouo codice ſa.col fi.Cor.conſi.59.vol.2.Dec.alleg.mul
ta conſilia de ſignificatione huius verbi perpetui,in l.edi
ta.col.ii.C.de eden.Gl.in verbo paſsim male exponit,vt
diximus apoſtillando literã in verbo,paſſim. Gl.ſup ver-
bo,in ſcdo, intelligit ꝙ prima pars hic relata, q̃ deſcen-
dentib.ſcdo tradebatur anno, illa eſſet q̃ hodie eſt, pri-
ma pars legum, ſed quis dixit Accur. primã partem quã
nunc habemus fuiſſe etiam tũc primam, intelligo igitur
de prima parte ſm tpa illa, verba enim ad aliquem rela-
ta terminum,ſm illius qualitatem,& conditionem intel
154 liguntur. † l.plenum :. §.equitij.ff.de vſu, & hab. cum
accumulatis per Fely.in ca.cauſamq; col. 10. de reſ. hinc
dixit Aug.in con.284.col.fi.incipit exorta, ꝙ verba quã-
tuncunq; gñalia in omni diſpoſitione reſtringuntur, &
regulantur ad cãm, & ſm cauſam de qua cogitant, ꝙ a-
gunt diſponẽtes,per tex.§ Luci⁹.l.emptor.ÿ.de pactis, &
per doct.diffusè in l.1.C.de ſacro.eccl.ſed iſta verba,pri-
ma pars,ad illum antiquum legẽdi modũ referunt, ergo
de prima parte tũc exiſtente,debent intelligi,vt qualitas
adiecta verbo,ſecundũ tps verbi,intelligatur. Gl. in ver-
bo,vacuæ,intelligit quod hic dicatur vacua notio,ſcien-
tia quam à magiſtris accipiebant diſcipuli, eo ꝙ tunc va
155 cabant in ſcholis,† ridicula eſt expoſitio,quãuis.n.vaca
re ſit ſtudio operam dare, cautum tñ non eſt, ꝙ ſcientia
dicat vacua,imo,vacuũ inane dicitur,ideò aliter declaro
vacuæ notionis,i. magnæ ſcientiæ, vacuum enim qñque
magnũ dicitur. Vir.ſaltib⁹,in vacuis errant.i. magnis.Itẽ
ibi vacua atria ditis,i.magna.Eſtq; huius literæ ſenſus,ꝙ
ſi computaret quis ea quæ olim p magiſtros, ex tãta legũ
multitudine recitabãtur,vix iueniet ſexaginta millia ver-
ſuum,eos, vacuæ notionis, perlegere,ideſt magnæ ſcien
tiæ,propter tantã legũ multitudinẽ,ni fallor, huius ſub-
obſcuri tex.hæc vera eſt interpretatio.Gl. ſequẽs ex text.
156 colligit doctores magiſtros appellari, † Alb.hic & lati⁹
ſup gl.rub.ĩ verbo anteceſſorib.alios addit titulos,ꝙ vo-
cant,anteceſſores,pręceptores,domini, magiſtri,profeſ-
ſores,ſacerdotes,& patres,de quibus etiã per Fely.in c.1.
col.fi.de magiſt.ponentem,cur legiſtæ dni, & artiſtę ma
giſtri cõiter nuncupentur, & latius per Bologninum in
repet.auct.habita.C.ne fi.pro patre.Glo. ſuper verbo,pe
ritia,colligens doctorem aliqua hr̃e debere,vltra ea quæ
ſcholaribus tradit,ſi intellexit doctorẽ ſcire debere,pluſ
quam ſcholaris,bene ſenſit per ea q̃ dixi ſupra in vndeci-
157 mo not.† ſin autem itellexit, ꝙ doctor non dẽt dicere
omnia quæ ſcit ſcholaribus, prout verba ſonare videtur
malè dicit,quia oĩa illicò transfundere,ſi poſſet deberet.
& in hoc gaudere diſcere,vt doceat, teſtis Seneca ad Lu-
cil.in ſexta epiſtola.facit gl.§.ſequẽtis,in verbo,erogatis,
& q̃ ibi dicentur,iõ tex.in c.ſi rector.43.diſt.vult docto-
rẽ debere eſſe diſcretũ ne aut tacenda proferat,aut profe
renda taceat.Gl.in verbo,teſtimonio,exponẽs,i. aſſertio
158 nes, ſentit teſtimoniũ propriè eſſe cum iurõ, † qđ hic
non conuenit,poteſt tamen etiam teſtimoniũ dici licet
non ſit præſtitum iurm̃.l.ſolum.C.de teſti. cum gl. & in
illo euangelio, & qui vidit teſtimonium perhibuit.

Ex §. nos verò.

Penuria quomodo differat ab inopia nu. 159.
Scientia legalis theſaurus dicitur, nec permittit quempiam
in paupertate viuere,moriq; nu 161. & 167.
Erogare quid importet. 165.
De verſibus illis,dat Galenus opes.nu. 166.

Ordinem,& hodiernũ docendi modũ tradit Iuſtinia
nus,vt hic p Bar.& eſt longior hic.§.quam ille.§. calima
chus.Subdiuidi aũt põt,in ſeptem particulas, ſeu verſicu
los,quos ſecutus Albe.ad clariorem declarationẽ, diſtin
ctè legam. Aperit in prima parte Imperator eius inten-
tionem,cauſam iductiuam pręmittens. In quinq; ſequẽ
tibus,ponit nouos legendi modos in ſingulis annis. In 7.
fructum,& vtilitatẽ inde reſultantes.ſcđa eſt ibi, diſcipu
li vero.tertia ibi,in ſcđo.quarta ibi, tertij. quinta ibi,ſed
quia.ſexta ibi,quibus ſi bene vltima ibi,diſcipuli. In tex.
159 ibi, penuriam legum, † oẽm inopiam ſignificat, dicta
eo qđ pene vrat,& dicit gl.notabilis in c.vnico in verbo,
penuria de ſtatu regularium in ſexto.ꝙ penuria hẽt in ſe
egeſtatem,indigẽtiam,& defectũ neceſſariorum,iõ vnus
cum centũ florenis,commodè viuere non poſſet,viueret
tñ abſque penuria, quod eſt vtile ad q̃õnem ibi tactam,
quam glo.vt ſingularem ſequuntur Abbas,& Imo.in c.1.
de inſtit.ſed eam reprobat bonis fundamentis Dec. in c.
peruenit el 2.col.1.de appel.& in c.cum Martinus Ferra-
rienſis col. 1.de conſtit.vbi de verbo,penuria,q̃dã alia al-
legat,de quo etiam per Albe.in ſuo dictionario in verbo,
penuria.Et pro Decio eſt etiã glo.1. in c.quoniam,vt ait
de vita,& honeſt.cler.inducẽdo,vt facit Dec. dicta Abb.
in d.c.cum Martinus.Aduertas modo ad declarationem
tex.prima expoſitio gl.licet p Alb. & alios approbet, nõ
quadrat,quia copia bene facit faſtidium, ſed nõ inopia,
vt gl.dicit,imò quòd copia,& ĩopia ſunt oppoſita.Secun
da expoſitio gl.quòd illa legum multitudo,paucam cõti
neret vtilitatem,non procedit,vt ex libris ſlorum patet,ĩ
quib.ſunt leges,quæ tunc erant antiquis in libris, ſequar
ergo declarationem Iac.de Arrena: & Albe. ꝙ ideò dicit
160 penuriam, quia licet multi eſſent libri antiquitus, † p
pauca tñ legebantur, & in vſu erant, vt ſuperiora demo-
ſtrant,ideò rectè penuriam legum ſe inueniſſe dicit, ar-
gumẽta hęc ſunt ad multitudinem teſtium refrenandã,
de quo latè Fel.in c.cum cauſa de teſti. In tex.ibi theſau-
161 ros.† nota legalẽ ſcientiã,theſaurũ appellari,iõ non in-
ueniunt eã niſi ſcrutantes,teſte Bal. hinc decantat Heſio
di carmen. Virtutẽ poſuere dei ſudore parandã. Arduus
eſt ad eam longusq; per ardua collis,Aſper & eſt primũ,
ſed vbi alta cacumina tanges, Fit facilis q̃ dura prius fuit
inclyta virtus.Facit etiã tex.1.proximè ibi,ditiſsimi effi-
ciãtur iunctis no.per gl.& Albe.Et quos theſauros Græ-
co vocabulo dicimus, priſci latini flauiſſas dixere.Gell.
bene vim verbi enucleat lib.2.c. 10. An aũt verus ſenſus
iſtius literæ ſit,ꝙ hæc ſcientia ditet adipiſcentẽ,dicet in
g.Diuiditur gl.j.in duas partes,in prima exponit dupli-
citer tex.in verbo penuriã,in ſcđa colligit ex tex.notabi-
le,& eſt ibi,& ſic, quæ probat reprobari paupertatem,&
162 nocere,† de quo per Alex.cõſi.52.col.fi.in vol. 4. Barb.
in c.quæ in eccleſiarũ.col.4.de conſt.aliqñ tñ prodeſt di-
cit gl.per l.illicita §.fin.ÿ. de offi. præſi. de quo text.vide
Fely.in cap.qualiter, & quando el 1.col.20. verſic. 6.fal-
lit de accuſationibus. & Aquen. in l. ſi quis id quod, in

quarto nota.de iur.om.iud.lati' de ſauorib.& priuilegijs
paupertatis ſcribit Fel.in c.ex rõne col.1.de appel. in c.ſi
qui.col.fi.de teſti.& Dec.in c.1.col.27.de prob. ſed à ta-
li prodeſſe liberet nos deus.Ad gl. in verbo theſauros ibi
ſub terra.probatur iudice Alberi.per text.in l. nunquam
in §.1.ff.de acqui.re.do.'& pro eo quod gl. in fi. dicit,eſt
alia elegantior gl.in rub.ſequ.titu.ſuper verbo enucleati,
mẽs tñ tex.quicquid gl.dicat,eſt appellare theſauros, qa
verè ſcientia theſaurus eſt,& res inextimabilis.Gl. in ver
bo,erogatis:in tres particulas diuidiť prout tripliciter fie
ri erogationem declarat.Ex prima declaratione colligiť,
163 ꝙ ſcientia docentis nõ minuitur,ſed augeť, † & eſt di-
gniſsima erogatio ſm Odoſredum, Albericus citat illos
verſus, Condita decreſcit vulgata ſciẽtia creſcit. Creſcit,
& augetur minuitur ſi retineť,facit gl.l. primæ. C. de ex-
cuſa.Artifi.lib.10.dum ait. Diſcere ſi quæras doceas, ſic
ipſe doceris, Nam ſtudio tali tibi proficis atq; ſodali. &
dicebat Seneca ad Lucil.epiſtola.6.in hoc gaudeo diſce-
re,vt doceam: ꝓpeà Bart.legendo, & docendo optimus
factus eſt,Bal.in l.1.col.16.C.qui accuſa.hinc ẽt pulchrè
ait hic Bal.ꝙ erogans intellectuali nil ꝑdit, ſicut ſol dat
164 lucem,& non perdit lucẽ,† & ꝙ ſpiritualia non ꝑdunť
per cõicationem alijs facta. Circa ſecundam expoſitio-
nem gl.dicit Bald.ꝙ corporalem poſſeſsionem non poſ
ſum alteridare quin perdam eam,quum plures in ſolidũ
poſſidere non poſſint.l.ſi vt certo.in §.ſi duob. vehiculũ
j.commo.tertia expoſitio damnatur hic ab Alberi. qui
reſpon.ad tex.gl. Poſtremò ſm Parp. deſtrui poteſt hæc
gl.quia Imperator hic non intellexit erogatis,i.diſtribu
tis,ſed repoſitis per textum cũ glo. in l.1.§.1.ff.de leg.3.
quia iſti theſauri,qui latebant in multitudine,fuere cõ-
diti in corpore iuris ꝑ compilatores,illũ tex.allegat etiã
Albe.in dictionario in verbo erogo. Sed repugnat huic
intellectui tex.nr̃ ibi,quodammodo erogatis,pondera-
ta natura verbi improprietatem ſignificantis,non verita
tẽ,l.1.cum gl.j.de rerum diui. ex quo patet literã nr̃am
non pati talem expoſitionem, quia verè fuerũt repoſiti.
165 Tenenda eſt,igitur expoſitio gl.erogare † enim eſt ma
nu diſtribuere,& dare Hieron.ad Iulianũ, quum multis
erogaueris cenſum tuum, & quidam tua gaudeant libe-
ralitate,tñ multo plures ſunt,quib.nihil dediſti,ſed quia
ſcientia eſt ĩuiſibilis,nec manu traditť, iõ Imperator vſus
eſt illa improprietatis nota,quib. quodãmodo erogatis.
Gl.ſuper verbo,ditiſſimi,probat ꝙ in tex.dr̃ per vulgare
illud dictum. Dat Galenus opes,dat ſanctio Iuſtiniana.
166 † Parpa.damnat expoſitionẽ gloſſæ,quia nõ habuit Im
perator intẽtionẽ ad diuitias,ſed ad fęlicitatẽ,allegat im
poſtmodum pro glo. §. fin.in aucten.de hæred.& falcid.
vbi lex nõ permittit aliquẽ in paupertate viuere, neq; in
anxietate mori, quẽ etiã pro glo.allegauit Albe.in p̃ced.
§.facit quod atteſtatur Bal.quẽ Iaſ.& alij referũt in rub.
ff.de vulg.& pup.ſubſtitu.iactat ſe Bal.in illa materia ſub
ſtitutionũ, vltra quindecim millia ducatorũ ſe lucratũ,
procedũt hæc in excellẽti,& famigerato iurecõſulto, alij
167 vix poſſunt victũ quærere. † Vnde Practicus Papienſis
in forma libellorum contra plures reos debendi ad finẽ,
attende inquit tu iuriſta,qui de ſola arte ſcientiæ vis viue
re,quid moneat moralis ille Philoſo. exẽplo antiquorũ
romanorũ,quũ doctus erat inquit prudẽtiſsimus quiſq;
maxime negotioſus erat, & nemo ingeniũ ſine corpore
exercebat. Itaq; mihi,ait crede ne attendas ad nudã ſciẽ-
tiã ſi laicus es, quia viues in miſeria, & paupertate, ſed ve
lis negotiari, & mercari tam per te quã per alios,& cõfir
mare vitã tuã cũ geſtis prudẽtum antiquorũ, quod tamẽ
facere nõ debent, patrimonio ditiores. l. nobiliores.C.
de commer.& mercato. Non omitto tamen aliũ eſſe ſen
ſum præallegati.§. fi.in auct.de hære.& falc.quã in com-
muni allegetur, & intelligatur ſi glo.ibi ponderentur.Et
ſapiens quiſpiã interpretatus eſt,mẽtẽ Imperatoris ibi,vt
ſignificare velit,ꝙ his legibus docemur corrigere immẽ
ſam libidinem,vitareq;, & immoderatum diuitiarũ fer-
uorem arcere, tpaliumq; rerum vſum ſolum neceſſitate
moderari,& ſic ditiſſimi erimus. Poſtremò aduerte, nã
verus ſenſus noſtræ literæ eſt, ꝙ erogatis iſtis theſauris
ſcientiæ,nunc aperte efficientur diſcipuli legum orato-
res ditiſſimi,id eſt ampliſſimi, & optimi iureconſulti,ac
iuſtitiæ cultores,& Iuſtinianus ad finem totius.§. decla-
rat,& ad finem procemij inſtitutionum.

Ex verſic. Diſcipuli verò.

De Triboniano. Dipundij expoſitione. Et primo argumento Bald.pueri contra Bar.nu.168.171.& 173.

De primogenito,primogenita,& pulchris nominibus imponendis.174.176.180.

Notarius in iuſtrumentis apponere debet nomina & cognomina contrahentium.182.

Scientia qua hoĩem fulgere facit vigilantib.ſcribitur.188.

De natura verbi forte.Et de quæſtore.190.cum ſeq.

Sequitur verſic. Diſcipuli verò.

In tex.ibi,elimatas,i.extractas,& politas. Item ibi ſta-
168 gnum à ſtando dr̃ aqua ſtans, † Virg. tamen in eo car-
mine.Emiſſamq; hyemen ſenſit neptun',& imis,Stagna
refuſa vadis.pro parte maris profundiſſima poſuit, ꝙ ea
minimè moueatur,ſed ſp̃ ſtet.Eſt ẽt ſtagnum metallum
vt per Pli.lib.30. Item ibi,corriuatas, i. deductas, loquiť
metaphoricè vt in gl.dicemus.Item ibi, per Tribonianũ
169 virum magnificum, † quamuis à Iuſtiniano vbiq; lau-
detur,& extollatur,Suidas tñ græcus hiſtoricus, grauiter
eum taxat. Tribonianus ait natione Græcus cum oĩs re-
ligionis cõtemptor erat, tum verò in primis à chriſtiana
fide abhorrens,aſſentator,& fraudulẽtus, vt qui Iuſtinia-
no Principi perſuaſerit,mortem eum non oppetiturũ eſ
ſe,atq; eum in cęlum cum carne aſſumptũ iri, q̃ſtor Iu-
ſtiniani fuit,tanta vi ingenij præditus,vt doctrina p̃ſtan-
tiſſimus euaſerit,ac nulli æuo ſuo ſecundus.Cæterũ aua-
ritiæ eo vſq; indulgens,vt lucro ius venale ſp̃ habendum
duxerit: nam & leges quotidie fermè ſordida mundi na
tione antiqua re ferreque identidem inſtituerat,vt cuiq;
commodum eſſet,hic quum diu poſt honorem adeptũ
ſuperuixiſſet,morbo tandem interijt,nihil prorſus mole
ſtiæ à quoquam vnquam paſſus,erat.n. ſermone blãdus,
& aliàs ſuauis,auaritiæ quoq; morbũ doctrinæ p̃ſtantia
facilè obũbrare poterat, de quo ẽt ꝑ Budeũ in l. vltima.
j.de edil.edic.& Alciatũ lib.4.diſpu.c.7.In tex.ibi,prota,
170 † de vi, & ſignificatione vocabuli dictũ fuit in pręcedẽ.
§.de prothocolo,prothomartire, & prothoplaſmo tra-
ctat gl.in auct.de tabellio.in §. pen. in verbo ꝓthocolũ.
de prothonotarijs Papæ Are.in l.laudabile.C. de adu.di-
171 uer.iudi.In tex.ibi.dupondios,appellarit † dupõdios re-
fert Pli.lib.23.c.12.dupondijs detractis.Eſt autem dupõ
diũ,vt Varro ait, duarũ librarũ pondus, ridiculoſo ergo
cognomine dupondij,in primo anno,vt dicit tex. appel-
labanť.i.duopondo pẽdentes,& leues.No.primo ꝙ ſcho
lares in primo anno ſtudij inſtitutiones andire debẽt,di-
172 xi aliquid in §.p̃cedenti,† & cõſiliũ datũ diſcipulis,pri
mi anni à Seue.in tract.de modo ſtudendi.col.12. eſt,ꝙ
taceant,& diſcant potius ſcire quàm apparere, ſed natu
ra vim ſuã exercente qui ſciunt tacere non pñt,vñ referũt
aliqui ĩ l.manifeſtè.ff.de iureiu. Fulg.in primo anno ſuo
ſtudij l.illam priuatè repetijſſe.Et Bald.cum adhuc puer
173 eſſet,† neq; adhuc capitiũ impoſuiſſet capiti, argumẽ-
tatus eſt cõtra Bar.de caſu vni' legis,Bar.verò ſtupefact'
ĩgeniũ pueri laudauit,& in craſtinũ ſe rñſurũ dixit,vt re
fert Pau.de Caſt.in l.ſi ĩſtituta in §.fi.j.de inoffi. teſt.qui
tex.allegabatur ꝑ Bal. Scd̃o notat ibi Bal.quia quod pri-
174 mum eſt, † ꝙ añ ſe primũ ſit nihil aliud hẽt,primus eſt
enim quem nemo ſequiť.c.Ioſeph. cum gl. de verb.ſign.
175 Et inducitur hic tex.per Bal.ad aliquas not.qõnes,† ſi
ĩgrediẽti primo caſtrum datur pręmium, vel ad brauiũ.

Primo

Primo peruenienti,ſeu datur ſucceſsio primogenito, &
duo ſimul ingrediant̃,vel ad brauium ꝑueniant,ſeu duo
gemelli naſcantur,quis prædictorum,vt primus obtine-
bit,de quib.vltra Alb.hic latè inuenies ꝑ Fel. in c.capitu
lum ſanctæ crucis.col.17.cum ſeq.in verſi. de duob⁹ ex-
tra de reſcrip.pulchrè Soz.in l.ſi fuerit.ff.de reb⁹ dub.De
176 primogenitura,† Alb.hic plura ponit,& Anch.cõſ. 80.
dicta facti narratio.Paul.de Caſt.conſ.161. in cauſa pre-
ſenti in antiquis.Alex.conſ.44.vol.5.Præpoſ.mediolanẽ.
in c.vnico de ſeu.Mar.Iaſ.in l.is põt,col.5.cum ſeq. ff.de
acq.hæred.Moder.Portugal. in l.Imperium in vlt. char-
ta [illegible]peti.inſr.de iur.om.iud.& Mod.Papien.in trac. con
ſue.[illegible]uper.c.fin.in 9.qõne.vbi latè tangunt, vulgatam illã
177 qõnem. † An filius primogeniti excludat patruũ, vltra
ea quæ de primogenitura & ipſius materia ſcripſit hic &
in l.fi.C.de pact.in 3.in prin.qõne Bart. & quæ dñr ibidẽ
per alios Mod.vide Oldra.in conſi.94.& 224.Bal.in auc.
hoc amplius col.3.C.de fidei.in l.ſi viua in 3.no.C.de bo.
mat.& in l.ex hoc iure in 6.not.inſ.de iuſt.& iu.Alex.cõſ.
4.lib.4.& 87.libr.6. Præpoſ. Mediol.in c.1.in §.prætereà
ad fi.quibus mo.feu.amit. Soz. conſi.47.vol.2. Iaſ.in l.2.
col.44.cum ſeq.nu.145.C.de iure emphy. & in cõſ. 192.
& 215.lib.2.& conſi.107.lib.4.vbi latè tractat, An Impe-
rator facere poſsit ꝙ ſolus primogenit⁹ in caſtris ab an-
tiquo conceſsis ſuccedat.Item vide Cur. Iuniorẽ in cõſi.
21.col.fi.vbi ponit qualiter primogenitus alijs de alimẽ
tis prouidere teneatur. Deci. in l.pactũ quod dotali col.
6. C. de colla. diſputantem an & qñ iuri primogenituræ
renunciari poſsit,In qua materia conſului aliàs in cauſa
Comitis maximi.Comitatus ex forma primæ inueſtitu
ræ ad primogenitos primogenitorum defertur, & ſem p
tranſire dẽt. Præſupponebatur in rerum natura fuiſſe
Mag.D.Iacobum de Valpergia Sabaudię Cancellarium
qui de Comitatu Maximi ꝑ Principẽ inueſtitus fuerat,
ea.l.ꝙ primogenitus fili⁹ ipſius D.Iacobi ſuccederet. Et
ipſius primogeniti primogenitus & ſic ſucceſſiuè vſq; in
infinitum, ita qđ comitatus ſp tráſeat in primogenitos
primogenitorum maſculos legitimos & naturales ab ip
ſo dño Iacobo deſcendentes. Deficiẽte aũt prole maſcu-
lina ex ipſo recipiente,proueniat comitat⁹ ad antiquio-
rẽ fratrem ipſius dñi Iacobi, & ad eius maſculos primo-
genitos,Dñs Iacobus genuit Ludouicũ,& Amedeũ. Lu-
douicus alterum Iacobum qui procreauit Thomam &
Ioan. Fran. vltimũ comitẽ ex linea Ludouici. Præfatus
Amedeus Ioan.Ludo.& Carolũ reliquit.Ex Ioan.Ludo.
procreatus eſt Amedeus Iunior, inter dictos Carolũ &
Amedeũ Iuniorem, qõ vertitur quiſnam eorũ ad comi-
tatũ admitti debeat. Pro dño Carolo plura pñt adduci.
Comiti nouiſsimè defuncto proximior eſt vno gradu
Amedeum eius nepotẽ ꝓcedens,ergo eſt ꝓferendus,quia
vbi de ſucceſsione feudi eſt controuerſia, ꝓfert̃ ille qui
proximior eſt vltimo admiſſo, licet deferatur ex ꝓuiſio-
ne primi,cui cõceſſio facta fuit.c.j.de nã ſucceſ. feu. tra-
dit Anch.in cõſ.82.dicta facti narratio,ad fi.& Soz. cõſi.
86.col.fi.lib.3.& in l.ſi cognatis col.fi. ff.de rebus dubijs.
Secundò quia eſt primogenitus,quũ Amedeo ſit anti
quior,ergo ꝓferendus eſt,vt per Bart.in auct.poſt fratres
C.de ſuis & legi.Bal.in l.quum antiquiorib⁹ col.4. C. de
iur.delib.pulchrè Anch.in conſ.ꝓall.82.cõl.fi. & Alex.in
l.is põt.col.2.vbi Iaſ.8.ff.de acq.hæred.Et ibi diſputant il
lam qõnem Regis Roberti, An filius primogeniti pa-
truum à regno excludat, ſtante conſuetudine quòd pri
mogenitus ſuccedat in regno, & relatis opinionibus di-
ſtinguunt concludentes, ꝙ qñ patruus natus eſt ante fi-
liũ primogeniti,tunc illũ excludat, Carolus natus eſt añ
Amedeum eius nepotem,ergo,&c. qualitas.n. primoge-
nituræ attenditur & conſideratur tp̃e delatæ ſucceſſio-
nis,vt per Soz.in d.l.ſi cognatis, colu. 2, & conſequenter
nunc, quo tempore ſine dubio Carolus eſt antiquior.
Tertio quia filius patris perſonã repręſentat ſuccedẽ-
do in duobus caſibus tm̃,quando videlicet agitur de ſuc
ceſſione aui,& patrui carnalis.§.reliquum in auct. de hæ
re q̃ ab inteſta. Dec.in cõſi.1.& 70.& 217. Brunus aſten.
in conſ.70.Hic nõ tractat de ſucceſsione aui, vel patrui,
ſed tranſuerſalis,vbi repreſentatio minimè vendicat ſibi
locum.Ergo Amede⁹ tanq̃ remotior ꝑ Carolũ excludet̃.
Quartò Amedeus non eſt filius primogeniti recipientis
feudum,quum ad excluſionem aliorum ille dicatur pri-
mogenitus,qui fuit filius Comitis, & à Comite ꝓcreat⁹.
l.Senatoris filium cum ibi no.ff.de Senat.tradit Bal. in l.
Imperialis in §. his illud. C.de nup. latius Mod. Ripa in
cõmento.c.inter cæteras de reſcrip.Et quidã doct.Pariſ.
in tract.de primogenitura qõne. 25. fol. 44. verſi. Sextò
hanc partem lib. 1. vbi dicit ꝙ ad hoc vt tranſeat de pa-
tre in filium,ſeu de filio in nepotẽ, oportet ſpem illã fir-
mam eſſe, & irreuocabilem cum potentia ad actũ redu-
cibili,aliàs ſecus.Sed primogenitura Ioan. Ludouici ſpẽ
talẽ non habebat,quum alij cõplures, ex Iacobo primo-
genito eũ ꝓcederent,& conſequenter quũ ſibi nunq̃ ſue
rit aperta via ad comitatum,ex quo nec pr̃,nec au⁹, eiuſ-
dẽ Amedei in comitatu ſucceſſerunt, ipſe nullo mõ ad il
lum venire,vr̃ poſſe,virtute prædictæ inueſtituræ.
Poſtremò quia Amedeo dici poteſt inueſtitura nõ lo-
quit̃ de te, quia es de deſcendentib. ſecundogeniti illius
primi recipientis feudum,& tenor inueſtituræ loquitur,
de primogenitis,primogenitorum deſcendentium à pri-
mogenito illius primi recipientis, ergo non potes eo te-
nore inueſtituræ te vocatum dicere, defertur itaq; mihi
ſucceſsio,quia proximior ſum & antiquior.
Præmiſsis non obſtantibus contraria pars verior vr̃ vt
comitatus Amedeo debeatur,feudum.n.potius defertur
ex pacto q̃ ex ſucceſsione.Bal.in conſi.127.lib.2.& tenor
conceſſionis attendendus eſt,ac inſpiciendus.c.1.in fi.de
duo.fre.à cap.inueſt.cum multis adductis per Dec. in cõ
ſi.208.col.1.& Abb.conſi.86.facit text.c.porro de priuil.
& l.placet vbi repetẽtes not.C.de ſac.ſan.eccle. Ex verbis.
inueſtituræ manifeſtè liquet, nepotem hunc vocatũ fuiſ
ſe patruoq; probatum,ergo, &c. nam ad ipſum comita-
tum vocãtur primogeniti primogenitorum, in infinitũ.
Et ſic nõ tãtum primogeniti,vt fuit Io. Ludouicus Ame
dei pater,ſed etiam filij eius,prout eſt Amedeus, quo ca-
ſu nepos ex primogẽito patruũ excludit,vt cõſuluit Pau.
de Caſtr.in conſi. incip. in præſentia. Abba. in conſ.85.
Alex.conſi.4.col.fi.lib.4 Soz. in l.ſi cognatis,col.2.de re-
bus,dub.& Dec.in conſi.397.col.fi.quia tunc filius ſubin
trat,locum patris. Et ſicuti pr̃ ſuus excludebat ſecundo-
genitum, ita nepos ipſe locum patris ſui tenẽs, illum ex-
cludit. Et hoc caſu quãdo ſunt vocati etiam filij primo-
genitorum ſecundũ præfatos docto. ceſſat dubium illud
quod ſcriben.torquet vtrum filius primogeniti excludat
patruum,à regno vel comitatu.Et ſi verior magiſq; cõis
videatur eſſe concluſio doctorum pro nepote contra pa
truum qñ defertur primogenito, vt patet ex præallega-
tis & adductis Per Iaſ.in d.l.is poteſt col.6.cũ ſeq. Abb.
in præal.conſi.85.Barb.conſi.10.vol.2.Soz.conſ.252.vol.
2.& conſi.47.col.pen.vol. 3. vbi dicit conſulendo ſecutũ
ſemper fuiſſe iſtam opinionem. Deci. tñ nuper in conſi.
443.ſequitur contrariam opi. pro patruo, tanquam ve-
riorem,ſed vt dixi ſumus extra illam dubitationem,ideò
Amedeus Carolum patruum excludet. Non ob. in opp.
adducta ad primum motiuum cum ſecundo reſpon.ꝙ
licet Carolus ſit proximior,& natu grandior,non tñ hẽt
qualitates per inueſtituram requiſitas, quũ nõ ſit primo-
genitus primogeniti, cõtingitque id ob pactũ & proui-
ſionẽ primi recipientis, pro primogenitis primogenito-
rum,vbi ſemper habitus fuit reſpectus ad primogenitu-
ram primogenituræ, nõ ad proximiorem coniunctionẽ
nec ad ætatem,vt conceſsionis,& inueſtiturę oſtendit te
nor,vt clarè infra probabitur. Ad tertium motiuum ꝙ
filius non aſſumit locum patris ſuccedendo, niſi in duo-
b⁹ caſib⁹ ſupra poſitis, Rñ. ꝓcedere in ſucceſsione ab in-
teſt.ſed Amedeus, venit ad comitatũ ex diſpoſitione in-

ter viuos legeq́; conuentionis, de qua in inueſtitura quæ
in fauorem primogenitorum ex primogenitis cãtat. Et
ſic mirum non eſt, ſi ſucceſsio iſta non regulatur ſcd'm
naturã ſucceſsionis ab inteſt. vt p Pau. de Caſt. in d. con-
ſi. ibi. col. 11. ad fi. cũ ſeq. & Abb. conſi. 85. col. 2. Ad quar-
tũ reſpon. q̃ Imò Amedeus eſt primogenitus primogeni
ti, ſ. Io. Ludouici qui erat primogenit' Amedei ſenioris,
& ex deſcendentibus ab ipſo D. Ia. Cancellario, & ſtatim
q̃ fuit Io. Lud. natus ſibi, & liberis ſuis ius primogenitu-
rę vendicauit, vt per Pau. de Caſt. & Abb. in conſi. prę all.
Nec refragatur q̃ Io. Ludouicus non eſſet conceptus pa-
tre exiſtente Comite; quum p̄ ipſius, Amedeus, ſ. exclu-
deretur, à comitatu per fratrẽ & fratis filios, qui eum prę
cedebant. Et ſic dici non poſsit Amedeus Iunior primo-
genitus primogeniti comitis maximi, nec ad comitatũ
venire, quum nunq̃ fuerit aperta ſibi via, fateor nanque
eũ primogenitũ primogeniti Comitis maximè dici nõ
poſſe, ſed talem qualitatem ab inueſtitura minimè exigi
dicimus, ſed ſimpliciter vocari primogenitos primoge-
nitorum deſcendentiũ à primo recipiente: quo caſu nõ
refertur q̃ filius non ſit natus, aut cõceptus ex patre Co-
mite, Bal. in l. Imperialis in §. his illud. C. de nup. & Præ-
poſ. in titu. de feu. Mar. col. 2. vñ ſatis eſt in p̄ſentiarũ quũ
tractatur de ſucceſsione dicti Comitatus, q̃ Amede' re-
periatur primogenitus primogeniti ex deſcendentib' à
præfato Cancellario, vt ex forma inueſtituræ ad comita
tũ vocetur: ſibi. n. cõueniunt verba & mens cõceſsionis,
ergo & diſpoſitio. l. quod conſti. ff. de milit. teſtã. l. 4. §. to
ties cum ibi not. p Bar. & Doc. ff. de dam. infec. Nec re-
peritur alius primogenitus primogeniti, præter eum qui
ad Comitatum ipſum poſſit venire, nam Io. Lud. qui fuit
primogenitus Amedei Senioris, excluſum fecit Carolũ
Iuniorem, qui ẽt nunc remanet excluſus, ex quo Io. Lu-
douicus reliquit hunc Amedeum primogenitum ad ex-
cluſionem ſecundi geniti, ſed ẽt filios primogeniti, vt eſt
hic Amede', cui eſt aperta via ad Comitatũ ex diſpoſitio
ne Principis & prouidentià prædeceſſorum comitatũ re
cipentium pro primogenitis primogenitorum in infini-
tum: quãuis pater in comitatu nõ ſucceſſerit vtpote mor
tuus anteq̃ ſucceſſio Comitatus deferretur, vt per Pau.
de Caſt. Abb. & alios in conſi. præalle. ad illud propoſitũ
q̃ nepos excludit patruũ qñ vocati ſunt primogeniti pri
mogenitorũ, venitq́; ex perſona propria, non ex perſona
patris à quo non capit feudũ, ſed à principe poſtquàm
eſt noĩatus in inueſtitura, vt per Decan conſi. 389. col. 1.

Ad vltimũ motiuum dicas, q̃ imò ex tenore inueſti-
turę vocantur primogeniti primogenitorũ ex deſcẽden
tibus ab ipſo D. Iacobo primo recipiente; etiã ex ſecun
do genito ipſius D. Iacobi, vt eſt Amedeus, per illa verba
ita q̃ comitatus tranſeat ſp̄ in primogenitos primoge-
nitorum ab ipſo domino Iacobo deſcendentes, q̄ verba
ampliatiua adiecta fuere, vt ex dictis verbis, Ita q̃, tradit
in ſimile Soz. conſi. 141. col. fin. lib. 1. & generalia ſunt ad
oẽs deſcendẽtes ex ipſo domino Iacobo, & ſic apta com
prehendere deſcendẽtes ex linea primogeniti; & ex linea
ſecundo geniti, quia omnes dicuntur à D. Iacobo deſcẽ-
dere, & non referuntur duntaxat, vt pars vult, ad lineam
primogeniti. Cui ſatis prouiſum erat in primo capite vſ-
que in diem tremẽdi iudicij, ſi tñ duraſſet linea primo-
geniti, ſed ad lineam ſecundogeniti referunt, illamq́; in-
cludunt. Cui prouidere voluit in illis verbis quæ aliàs ſu-
perfluerent, contra iura vulgaria. Corroborabis põderã-
do illa verba deſcend. ab ipſo D. Iac. nõ. n. dicit primoge-
nito ſed ab ipſo D. Iac. vt oẽs eius deſcendẽtes tã primæ
quam ſecundæ lineæ comprehendat. Et q̃ hoc ſit verũ
probant ẽt apertiſſimè verba ſequentia, ibi, deficiente
autem prole maſculina ex ipſo domino Iacobo dict' co
mitatus perueniat ad antiquiorẽ fratrem ipſius D. Iaco-
bi & ei' maſculos primogenitos, à cõtrario ſenſu, qđ arg.
eſt fortiſsimum exiſtente p̃le maſculina ex domino Ia-
cobo minimè vult trãſuerſales ad Comitatũ venire, ſed
prolem maſculinam ab eo deſcendentem, ſecundũ ordi
nem primogeniturę vt ex præcedentibus & ſequentibus
declaratur, vel ſaltem ex illis verbis, deficente autẽ pro-
le maſculina, datur intelligi vocatam, & incluſam fuiſſe
lineã ſecundogeniti, in illis verbis, ita q̃ comitatus ſp̄ trã
ſeat in primogenitos primogenitorũ ab ipſo D. Iac. de-
ſcendentes, apparet. n. recipientem expreſsè vocaſſe om-
nes, ex ſe deſenden. inde tranſuerſales. quibus prouidere
voluit extincta ſua tota deſcendentia, & nõ aliter ætatis
proximitatisúe nulla rõne habita, ſed habita ſolũ conſi-
deratione ad primogeniturã primogenituræ. Patet quia
filio ſecundogenito prætulit omnes deſcendentes ex pri 2
mogenito, & proprio fratri filios fratris antiquioris, ſic-
que in primis oĩbus ſuis deſcendentib. prouidere voluit
poſtmodum tranſuerſalibus, ſemper ſecundum ordinẽ
primogeniturę. In caſu noſtro, ſupereſt proles maſculina
ex ipſo dño Iacobo deſcendens, Amedeus. ſ. primogenit'
primogeniti ex deſcendentibus primi recipientis, ergo
venit ex inueſtitura vocatus. Quia tamen agebatur de pa
truo ad nepotem, Et poſſeſsio quæ in omni cauſa non
paruũ tribuit cõmodum, penes patruum erat, poſt lon-
gas diſputationes rem amicabiliter cõpoſuerunt. Et co-
mitatus remanſit apud patruum, cui tamen nepos breui
poſtmodum interuallo ſucceſſit. Rurſus plurimum alias
inſudaui in conceptione formulæ vnius primogenituræ
de nouo creandæ, viſum fuit non eſſe infructuoſũ ſi hoc
in loco illam adſcribi iuberem, ideò eius tenor talis erat.
Carolus Sabaudiæ Dux, vniuerſis tenore preſentium ma
nifeſtum facimus, q̃ quum à patre Mag. & dilectę Bene-
dictæ Spinolæ Sauonen. nobis fuerit expoſitum ſuppli-
camem ipſam vti tutricem. & tutorio nomine Alphonſi
eius & Franc. Spinolę olim ſui mariti filij anno pręſenti,
emptionis tit. acquiſiuiſſe pro dicto Alphonſo eiuſq́; hæ
redibus & ſucceſſoribus ſaluo ſemper iure primogenitu-
ræ caſtrum, locum & territorium Farigliani, cum mero
mixtoq́; Imperio, & omnimoda iuriſdictione, quod de
feudo & directo dominio noſtro mouẽtur, ſecundũ for-
mam antiquarum inueſtiturarũ, per nos noſtroſq́; prę-
deceſſores anteceſſoribus infra nominati venditoris fa-
ctarũ, vna cum oĩbus bonis feudalibus in dictis loco &
territorio Farigliani, videlicet ab illuſtri Ioan. Maria de
Salutijs D. Cardeti ſeu à procuratore eius ad ita facien-
dũ ſpecialiter conſtituto, & propterea nobis humiliter
ſupplicari fecerũt Alphõſus & Benedicta tutrix, & tuto-
rio nomine ipſius Alphonſi, ac pro conſeruatione huiu
ſcemodi feudi, & dignitatis dom', ius primogeniturę ip-
ſi Alphonſo & ſuis quib. ſupra infraq́; cõcedere, in eoq́;
ac omnibus alijs in poſterum fortè per eoſdem acquirẽ-
dis, ac ex iure primogenituræ ordinẽ ſuccedendi dare, &
conſtituere vellemus. Nos itaq́; præmiſsis attentis ſuppli
cationib. & precibus, ipſis nõ denegantes aſſenſum, pro
conſeruatione dignitatis, ac nobilitatis dom', & familiæ
ipſius Alphonſi, alijſque legitimis cauſis, & certis bonis
moti reſpectibus, ex noſtraque certa ſcientia, & animo
deliberato, noſtraq́; & Imperiali qua fungimur auctori-
tate ordinamus, ſancimus, & ſtatuimus vt in p̄dicto feu-
do loci, & territorij Farigliani, & vniuerſis ptinẽtijs ſuis,
ac alijs quibuſcunq́; iuxta ſupra narrata deinceps acqui-
rendis, ſuccedat poſt mortem ipſius Alphonſi eiuſdẽ pri
mogenitus maſculus, qui de iure ad feudorũ ſucceſsio-
nem habilis reputabitur, Et inde eiuſdẽ primogeniti pri
mogenitus maſculus legitimè natus, Et eo deficiente ſi-
ne liberis maſculis, illius ſecũdogenitus, & ſic ſucceſsiuè
in infinitum, Et deficiente tota linea primogeniturę ſuc
cedat ſuccedereq́; debeat, ſecundogenitus maſculus legi
timus, ac de legitimo matrimonio natus, & eiuſdẽ ſecũ-
do geniti primogenitus maſculus, & ſic de ſingulis dein-
ceps & in infinitum, in oĩbus obſeruetur. Ita quod ſucceſ-
ſio ſemper deuoluatur in primogenitum & liberos ma-
ſculos ipſi' primogeniti primogenitos. Et extincta tota
linea primogenituræ tranſeat, & tranſitum faciat in libe

ros

ros maſculos legitimos ac de legitimo matrimonio pro-
creatos,& liberorũ liberos ſcdę geniturę.Et ipſa tota de-
ficiẽte in liberos maſculos tertię geniturę.Et ſic ſucceſſi-
uè in infinitũ. Ita ꝙ ſemper habeat rõ primogeniturę vt
ſupra cõſideratę,nõ inſpecta, neq; attenta tpis pręroga
tiua & antiquitate; ſed dicti gradus primogeniturę prę
rogatiua.In quorum oĩum defectũ ex ſpeciali gratia,&
certa ſcentia noſtra, Ducalique & Imperiali qua fungi
mur auctoritate decernimus,largimur, & cõcedimus,vt
ipſius Alphonſi & deſcedentium ſuorum filia primo-
genita, & eiuſdẽ primogenitus maſculus legitimè natus
ſicque deinceps ordine prenarrato ſuccedat.Quibus om
nibus deficientibus ſuccedat, ſuccedereque debeat, ſo
ror ipſius Alphonſi,& eiuſdem primogenitus maſculus.
Et ſic deinceps ordine ſucceſſiuo. In feudis verò etiã ad
fœminas tranſitorijs ſuccedat, ſuccedereque debeat in
defectum maſculorum filia primogenita eiuſdemque
primogenitę primogenitus, & ipſis deficientibus ſoror
primogenita ipſius Alphonſi ,ét ſemel & pluries excluſa,
& pariter eiuſdẽ ſororis primogenitę primogenitus, ſic-
que deinceps ordine ſucceſſiuo vſq; in infinitũ, lege pri-
mogeniturę ſp ſalua. Et ita vt maſculi fœminis præferã-
tur vtque illi primogeniti tam maſculi quã fœminæ in
huiuſcemodi feudis ſemper ſuccedant; & illis non extan
tibns ſen inhabilibus ſucceſſio in proxmiores poſt eos,
ordine prænarrato transferatur, ea tamen lege & con-
ditione, vt idem Alphonſus & eius primogenitus in di-
cto feudo & alijs in futurum acquirendis, alijs ſuis fi-
lijs & fratribus in reliquis eorum bonis allodialibus con-
decenter prouideant, vel ex fructibus, & bonis eorundẽ
feudorum in defectnm allodialium alimenta, victum,
& veſtitum in domo ipſorum miniſtrent. Similiter fi-
liabns & ſororibus, ſi quas ipſos habere cõtigerit eaſque
nuptui tradere, vel matrimonio coniungere teneantur,
ſub condecente dote, prout earum gradus cõditioq; re-
quirit.Quibus ita præſtitis decernimus ipſos oẽs, & ſin-
gulos prædictos & ab eis venientes tacitos & contentos
eſſe.Eiſdem ſnper cæteris, qnæ hæreditatem huiuſmodi
feudorum concernunt,perpetuum ſilentium imponen-
tes,quæ quidẽ omnia & ſingula ſupraſcripta facimus;or
dinamus, ſtatuimus, & in perpetuum valitura decerni-
mus,quibuſcunq; in contrarium facientib.non obſtan-
tibus: volentes inſuper ac declarantes ex cauſa dicta no-
ſtra certa ſcientia, & de plenitudine poteſtatis ſuperius
relatæ oẽs inueſtituras eidem Alphõſo, & ſucceſſoribus
ſuis per nos & ſucceſſores noſtros faciendas cũ iure pri-
mogeniturę prenarrato,intelligi debere tenoribus diſpo-
ſitionibusq; illarum ſemper ſaluis, ſupplentes omnes de-
fectus tam iuris,quam facti,ſi qui in præmiſſis int rue-
niſſent. Nemini igitnr liceat hanc noſtram decreti, or-
dinarionis,voluntaris,declarationis,priuilegij,gratiæ pa
ginam infringere, aut quouis temerario auſu ei obuiam
ire,ſiqnis aũt id attentare præſumpſerit,indignitatẽ no-
ſtram & centum marcharum argenti pœnã toties quo-
ties contrafactum fuerit ſe nouerit irremiſibiliter incur
riſſe: quarum dimidiam fiſco nr̃o,reliquam partem paſ
ſi vſibus & cõmodo decernimus applican.quæ tam libe-
raliter,& de gratia ſpeciali egimus,quam contemplatio-
ne Reueren.Cardinalis Peruſini Sanctæ Eccleſię Roma.
Camerarij & ipſius Alphõſi pãtrui.Tertio no.ibi decer-
178 nimus,† quod eſt noui iuris deſignatiuuum.l.fi. C. qui
admitti.notant.Dec.& alij in c.decernimus in fi. de iud.
& in c.paſtoralis.in t.nota.de excep.Mod.bonon.in rep.
l.ſi conſtante col.28.ff. de ſol.matr. & clarius probat̃ hic
de nouo enim ordo iſte per Iuſtinianum introducitur.
Quartò not.ibi, Iuſtinianos nouos nuncupari iũcto fin.
179 verſiculi.ibi cognomine mutato fulgere, † qđ nuncu-
patione pulchra fulgemus,vnde in ſuo nomine gloriatur
Accurſi.in l.facta.in §.ſi in dãda.ff.ad Treb. Ab vxoreq;
180 ſua † didiciſſe teſtatur. Ioan. An.vt refert. Abb.in c.cũ
ſecũdum col.2.de præb. pulchra nomina, imponenda eſ.

ſe filijs,etiam ſi magno pretio eſſent emenda, ponit etiã
Fely.in proœ.Grego.col.7. Ex turpi enim & malo noĩe
ſeu cognomine, ſiniſtra oritur ſuſpitio,ita quod quãdo
duo torquendi ſunt, incipi debet ab illo qui turpe no-
men aut cognomen hẽt,vt per Brunũ in tract.de indi.&
tor.col.38.Mod.Bono.in l.1.in princ.pen.col.ff.de quæ-
ſtionibus.& Dec.in ca.1.in 2.lect.col.pen. de iud.Ex eo.
181 tex.cum glo.colligitur argui poſſe, † ab etymologia in
nominibus & cognominibus,vt hic per Albe. oẽs in l.2.
in §.appellata infra ſi cer.peta.latè Fely.in proœ.Grego.
col.7.cum ſeq.& Dec.in c.1.in 2.lect.fol.vlt.de iud.Indu
182 cit etiam hunc tex.Bar.ad quæſtionem,† quod notari⁹
in inſtrumento debet,non ſolum nomen contrahentiũ
vetus & nouum ponere, imò & cognomen,per l.Lucius
Titius teſtamento. ff. de fideic.lib.ſed ſecundum Parpa.
facit hæc litera, cõtra Bar.vult enim antiquum nomen
taceri,& lex Lucius.nõ facit in materia ſcd̃m eum, qnia
loquitur de nomine nouo addito antiquo,hic tex.loqui
tur de antiquo mutato, & quod ibi non erat cognomen
vt dicit Bar.ſed erant nomina propria. Vult ergo ipſe ꝙ
in nomine addito vtrunque ſit exprimendũ.d.l. Lucius.
ſed in mutato ſufficit vnum exprimere,vt hic,intelligen
do tamen qđ notarius non teneatur in qualibet parte in
ſtrumenti vtrunq; repetere, ſed ſufficiat id in principio
fieri,licet poſteà tm̃ cognomen exprimat, vt per Bart.in
183 conſi.179.inci.Martinus. Tu autẽ † dicas.l.Lucius.mi-
nimè id probare,quum ponat facti contingẽtiam,quod
ille teſtator vſus eſt modo illo dicendi, vt clarè ibi patet,
quo caſu ex verbis narratiuis facti in l.poſitis arguere nõ
licet.gl. vulgata vbi omnes ponunt in l.vnica. C. quando
non peten..par.Sed contra prædicta vr̃ tex.cum Bar.in l.
184 ſi in rem.in §.fi.ff.de rei vend. † vbi exprimens nomen
hominis in libello, ſatis dicitur exprimire hominem cer
tum,pro ſolu.& totius materiæ intelligẽtia vide pulchre
Are.Ale.& Iaſ.in l.1.ff.de liber.& poſthu.Dec. conſi.13.
col.fi.Alex.in l.hac conſultiſſima col.1. vbi Iaſ. fi. C.qui
teſtamen.facc.poſ.Albe.ad fi.rub.ſupra codẽ. Commu-
185 nis ſcribentium ſententia in dictis locis eſt, † qđ requi
ratur expreſſio nominis proprij cum duabus demõſtra
tionibus.vt Petrus Martini de Peruſio per l.forma. ff.de
cenſibus & in d.l.hac conſnltiſſima.niſi aliquod ſingula
re nomen eſſet vt Galloppreſſus,nã tunc ſola nominis ex-
preſſio ſnfficeret, gl. d. l. hac conſultiſſima reſtringe ſeu
ſublimita,niſi expreſſio nominis & cognominis à ſtatu-
to requireretur, vt per prædictos in allegata.l.prima.vi-
detur tamen quod etiam ſola tũc nominis expreſſio ſuf
ficeret,dummodo de corpore conſtet ſcd̃m Alber.ad fi-
nẽ rub.ſ.cod.facit qđ proximè de Galloppreſſo diximus.
An antem licita ſit mutatio nominis, de quo hic quærit
Bart.plenè ponit Fely.in proœ.Grego.col.8.& Soz.conſ.
62.col.3.vol.1.Quinto not.ibi,ſcientiæ capeſcendæ aſpi
186 rent,† ſcientiam aſpiranti & laboranti ſcribi, hinc Iu-
ſti.in rub.proœ.inſtitu.cupidæ legum iuuentuti ſcribit,
faciunt quæ in prin.iſtius.§.ad verbum theſauros ſcripſi.
187 Sextò no.Bal.ex fi.præſentis verſi.† ꝙ acquirens ſcien-
tiam acquirit & nomen.Eccleſiaſtici.11.ſapientia humi
litatis exaltabit caput illius.& c.37.ſapiens in populo hę
reditabit honorem, & nomen illius viuet in æternũ. VI-
188 timò no.ibi,fulgere,† quod ſcentia facit hominem ful
gere, comprobatur per dicta ſupra ꝓximè & per Aquẽ.
in l.1.in prin.infra de iuſti.& iur.& text. in aucten. habi-
ta.C.ne filius ꝓ patre.Gl.in verbo.penè, tripliciter expo
189 nit, † de quo vocabulo latè tradit Albe. in ſuo diction.
ſecundum primam expoſitionem,philoſophicum eſt tẽ
peramentum,qđ ſecundum aliquos declara. quia philo-
ſophi adeò temperati erant in loquela, vt ẽt veritatẽ du-
bitatiuè aſſererent,per verbum forte aut penè.& ſimilia.
Idem quoq; faciunt Imperator & iureconſul.l.1.§.1.infra
tit.1.facit illud vulgare.Per verbum forte rñdent ſæpe pe
190 riti.† glo.in l.ſi duo.infra de arbi.ſecũdũ alias duas ex-
poſitiones diminutionem ſed modicã importat, vt per
Albe.

Alb.præalle.Parpa.ſequitur primam expoſitionem pro-
pter.§.pen.inverbo quas ĩ procœ. inſtit.vbi deficit dictio
penè & ſimiles, vt igitur hæc iura concordentur, tenet
verbum forte temperate ſtare,veritatem exprimẽdo nõ
diminutionem. Ego vltimam ſequor, dicit enim penè,
quia aliqua à compoſitoribus addita ſuere,vt licet inſpi-
cere.in §.ſed noſtra.& alibi ſæpè inſtitu. de ſucceſſ.liber.
& ita poſt Iac.de Are.tenet Albe.ad finẽ iſtius verſic.nec
obſt.§.pen.p̃alle.quia ſatis dici poſſunt extractæ de cor-
pore veteri, quamuis noui aliquid ibi contineaẽ, habito
reſpectu ad maiorem partẽ, ad idq; quod principale eſt
per nota.in l.ſi quis nec cauſam.infra ſi cert.peta. Glo.in
verbo ſtagnum ad continentiã refert,ſed Parpa.vult Im-
peratorem habuiſſe reſpectũ ad claritatem, ꝙ inſtõnes
ſunt redditæ claræ ſicut aquæ in liquido ſtagno, ſatiſq;
hic probaẽ in verbo liquidũ & in verbo turbidis.Ad glo.
191 in verbo exquæſtorẽ, † declarantẽ qui ſit exquæſtor. &
qui exconſul.adde Ioan.de Pla.in l.2.col.2,C.vt digni.or
do ſer.lib. 12. vbi exmagiſtrum extra magiſteriũ poſitũ
quantum ad adminiſtrationem exponit, de quib. ẽt per
Alciatum lib.4.diſpu.c.3.ex cuius dictis patet teneri poſ-
ſe ſecundam & tertiam expoſitionem gl.facit alia glo.in
rub.ff.de dote p̃al.tex.no.in l.qui habebat.ff. de manu te
ſta.per quẽ dicit Alex.in l.ſi quis in fundi vocabulo.ff.de
192 leg.3.† ꝙ abſque vitio põt nomini addi vel detrahi vna
ſyllaba,eſt ẽt alius tex.no. in c. ex parte vbi amplè Fel. &
Abba.de fide inſtr.pulchrè Fel.in c.ad audientiã de reſcr.
& Car.in c.memoria col.3.vbi limitat diſt.19.In glo.Iu-
193 ſtinianos ibi,vt nomina ſint conſequẽtia reb⁹ † de hoc
per doc.in loco per glo.allega. & amplè Felyn.in procœ.
greg.col.pen.& fin.& in c.ius.prima diſtin.decre.

Ex verſiculo in ſecundo.

Modus legendi anno ſecundo ſtudij.nu.194.
Breui tempore multa diſci nequeunt. 198.cum ſeq.
Libri ſingulares de quibus ſit mentio in iure noſtro qui di-
cantur eſſe. Et plura.
De ſingularitate teſtium.200.cum ſeq.

194 Mòdus legendi in ſecundo anno hic ponitur,† hodie
tñ non ſeruatur,pro intelligentia tex.expedit videre diui
ſionem librorum & partium ſactam ab Imperatore in l.
2.col.2.& ſequenti.C.de vete.iu.enuc.Mandat hic Impe
rator legi ſcholaribus ſecũdi anni,ſecundã partẽ de iudi.
continentem libros ſeptẽ,vel tertiam de reb.credi. conti
nentem libros octo,vſq; ad tit. de acti.emp. vel ſecundũ
viciſsitudinem temporum,i.ſcd̃m ꝙ magis doctoribus,
& ſcholarib.placuerit,ꝙ vtilius viſum fuerit, & hoc ſine
intermiſſione aliqua,ſed per conſequentiam,quum oĩa
ibi ſint vtilia, & cum illa parte quam ſcd̃o anno legi cõ-
tinget,mandat ẽt legi quatuor libros ſingulares quos le-
gendos excerpiſſe dicit ex oĩ compoſitione quatuorde-
cim librorum.ſ.quartæ & quintæ partis ſcd̃m diuiſionẽ
factam ab ipſo Iuſtinia.in d. l. 2. Et quamuis ſint in illis
duabus partib. ſeptem & decem libri, tñ de quatuorde-
cim ſolum facit mentionem,quia tres præcedentes in ſe
cundo legebãtur anno cũ ſecũda parte de iudi. vel tertia
de reb.cred. Declarat poſtmodũ qui ſint dicti libri ſingu
195 lares,† ſunt.n.quatuor qui in primordijs & principijs
infra ſcriptarũ cõpoſitionum ſiti ſunt. Ex tract. de doti.
tripartiti voluminis. i. voluminis p̃ nos in tres partes di-
uiſi,liber vnus qui eſt vigeſimus tertius huius voluminis
de ſpon.videlicet.Eſt.n.liber primus tripartiti tractatus
de dotib.qui eſt in libros tres diuiſus,incipiunt à titu.de
ſponſa.extendunt ſe vſq; ad tit. vbi incipit ffforũ libr. 26.
ad qd̃ eſt text.in d.l.2.col.3.verſi. poſt hos.C.de vete.iur.
enuc.Item ex duobus libris de titu.& cura liber vnus, &
ſic vigeſimus ſextus erit vbi incipit titu.de tute.& protẽ-
dit vſq, ad titu.de excuſa.& tempo.earũ,ad quod eſt etiã
tex.in d.l.2.col.3.verſi. de tutelis & curationibus. Ex ge-
mino volumine de teſt.i.de teſt.& de teſt.mili. liber vn⁹
qui erit.28.vbi incip.tit.de teſt. Ex ſeptẽ libris de legatis
cum ſeq.liber vnus qui erit.36. incipit ibi tit.de leg.1.ad
qd̃ eſt tex.in d.l.2.colu.3.verſic. quintus aũt exoritur.alij
10.libri reſeruantur legendi tp̃e cõgruo.i. in quarto an-
no vt infra in verſi.ſed quia.ſolitum tp̃s.n. ſufficiebat ad
legendum oẽs iſtos libros in ſecundo anno, hæc declara
tio & ſi modicæ ſit nunc vtilitatis planam tñ intelligen-
tiam huic difficili tex.accommodat. Not. primo ꝙ exi-
ſtentia in ſecunda, & tertia parte iſtorum librorũ noua
196 ſunt pulchritudine decorata † declarando vt hic p̃ gl. ĩ
verbo noua in ſecunda expoſitione, q̃ pluſquã prima pla
cet,facit tex.l.2.col.3. ibi qui non inſubtiliter factũ emẽ
197 dat laudabilior eſt eo qui primus ĩuenit. † C.de vet.iur.
enu.& pulchrè ſcribit Valla in prologo ſexti lib. elegan-
198 tiarum.Scd̃o no.Bal.ex fi.iſtius verſ.† non ſufficere par
num tp̃s ad res magnas & arduas expediẽdas, ex quo po
ſteà Bal.ĩ 3.col.aliqua decidit de quib. plenè Fel. ĩ procœ.
decre.& Dec.in prin.ſermo.poſt ſuum conſi.152.elegan
ter gl.in c.cum ex literis ſup verbo inſtructus de in inte.
reſt.dum ait,ꝙ modico tp̃e multa quis diſcere non põt,
199 quia nemo repente fit ſummus, † quãuis ingenium vt
vult illa gl.ſuppleat tp̃s in bene ſtudentibus.Glo. in verb.
ſingulares declarat qui dicantur libri ſingulares, & qua-
re,Odof.approbat.Alb.improbat,quia rõne gl. attẽta li-
bri contenti ſub illis duab.partib.ſingulares dici poſſent.
quia non continenẽ ſub alijs partibus.ſ. quarta cũ tribus
ſequentibus.ſecundum alios dñr ſingulares,quia non le-
guntur continuatè ſicut alij, nec eſt vitioſus hic ſaltus,
200 quũ non ſit inutilis,† vt olim,ſed vtilis ſecundũ gl.hic ĩ
fine,iure tñ non probaẽ hæc expoſitio, imò eo reſpectu
conſiderato debuiſſet tex. dicere ſingulos hoc eſt vnum-
quemq; de per ſe & ab alijs ſeparatum ſcd̃m grammati-
corum dogmata. Melior eſt igitur expoſitio Ia. de Aere.
ab Alb.vltimo loco relata,ꝙ ideò dñr libri ſingulares illi
qui non continenẽ ſub ſecunda,& tertia parte,quia con
tenti ſub ſecunda parte de iudi. de eadem materia ſunt,
gñalis eſt.n.iudiciorũ materia, & ita ẽt libri tertiæ partis
de rebus quia rei nomen generale eſt.l.1.infra ſi cer.pet.
non ſic de libris aliarũ partiũ,nam liber de edil.edic. ni-
hil cõe hẽt cum libro de pigno. ſub cuius parte eſt. imò
diſtincta & penitus ſeparata eſt materia,& ſic de alijs,iõ
dñr libri ſingulares,id eſt,non tractantes eandem mate-
201 riam, † quemadmodum ẽt teſtes ſingulares dñr, qñ nõ
vniuntur eorum teſtimonia, nec ſunt conteſtes. c. licet
202 cauſam de proba.De qua ſingularitate teſtiũ † quotu-
plex ſit,& qñ noceat,tradunt Aret.conſ.122.col.fi.Barb.
conſi.57.col.7.vol.1.Alex.conſ.100.col.pe.& fi.vol. 1. &
vol.4.cõſ.2.& conſi.43.col.fin.& vol.5. conſi. 146.col.4.
156.col.3.Corn.conſi.2.col.fi.vol.1.Iaſ.in repet. lege ad-
monendi col.87.cum ſeq.de iureiurando, & Fely.latiſſi-
mè in cap.licet ex quadam in tribus vlt.col. de teſtibus.

De verſic. tertij.

Vicinos non eſſe abhorrendos.nume.204
Materias non eſſe ſparſim tradendas.205.
Memoria hominis ex renouatione nominis cõſeruatur, & ſi-
militudo nominis inducit affectionem.207.
Emulari verbi natura. 209.
De pigneratitia & hypo.late.210. cum ſeq.
De tex.l.1.& ij.C.ſi aduer.credit.215.
Famuli & miniſtri gaudent priuil. dominorum.217.
Catonis auctoritas citatur etiã à ſũmo Pontifice vide.218.

Sequitur verſic.tertij.

Hic ponit Iuſtinianus modũ & proceſſum tertij anni
& qũo vocentur ſcholares tertij anni.In text.ibi ſingula-
rum diſpo.ſingularium reponas,loquitur.n. de libris ſin
gularib.de quibus in pręcedenti verſi.diximus.Item ibi,
formulam,

203 formulam † diminutiuũ eſt formæ. hic pro legibus &
conſtitutionibus capitur. Cice. lib. 3. offic. nũdum Aqui-
lius protulerat de dolo malo formulas, aliter accipiť ĩ ti-
tu. C. de form. ad quẽ accumulãt aliqua Mod. Aſtẽ. ĩ tra.
formæ ſub rubr. qualis debeat eſſe forma. Item ibi eorũ.
ſ. librorum. Item ibi, quæ ĩ vlt. parte prioris edicti, dictio
q̃ exponenda venit nec põt hic ſtare ſ͂m rectam ratio-
nem latini ſermonis. Item ibi, maneat iuri, dicat viri ſub
tiliſſimi, &c. Notat primo Bal. ibi nõ abhorreat eorum
204 vicinitatem † ꝙ non debemus abhorrere vicinũ & cõ-
ſortem, imò vt ait Florianus in l. Imperatores ꝑ illũ text.
ĵ. de ſerui. vrb. præd. vicini debent eſſe vt fratres ſibi inui-
cem gratificantes, ſed vt ait Luc. omniſq; poteſtas impa-
tiens conſortis erit. facit. l. fi. infra de re. diui. cũ pulchrè
ſcriptis per Cice. circa illius. l. materiam in 3. officiorum.
205 Sc̃dò no. ibi eas in anteriorẽ locũ tranſtulimus, † ꝙ ma
teriæ connexæ non ſunt ſparſim tradendæ, ſed ſucceſſi-
uè & cõiũctim. facit. l. 2. ĵ. de ſta. hom. & tex. no. in l. 2. col.
3. ibi diſtantia cõgregare & in cõtinio ponere. C. de vet.
iur. enucl. Tertiò no. tanto honore decoratũ fuiſſe Papi-
nianũ, vt in tertio anno diſcipuli Papinianiſtæ vocẽtur,
206 dixim⁹, plura de hoc in §. itaq;. & ĩ hoc tertio anno, † vt
auctor eſt Seue. in tract. de mõ ſtudendi. col. 13. debent
ſcholares incipere arguere, & diſputare, quia multæ vtili
tatis eſt diſputatio, vt ibi per eum & Iaſ. in l. cum quidã ĩ
6. not. ff. de lib. & poſt. facit. l. munerum in §. miſta. ff. de
207 mun. & ho. Vltimò nota. ibi, vt eiuſdẽ reminiſcẽtis. tex
renouatione noĩs alicuius cõſeruari eius memoriã, ideò
imponunt filijs cõiter parentes progenitorũ nomina ad
renouationem. ſ. & cõſeruationẽ memoriæ antiquorũ,
208 probat ẽt hic tex. ꝙ ſimilitudo nominis † inducit affe-
ctionem, eſt clarior tex. in l. cum filius ĩ §. pr̃. ff. de leg. 2.
aliqñ eſt cauſa odij. hinc legimus apud Trãquil. in Nero
ne. C. caſsium Longinum iuriſconſultum eo ꝙ C. caſsij
percuſſoris Cæſaris nomen & ſtẽma haberet iuſſum à Ne
rone mori, & Colatinus Tarquinius Cõnſul, noĩs Tar-
quinij odio, abdicare ſe magiſtratu atq; exulare iuſs⁹ eſt,
vt ꝑ Liuium lib. 1. & 4. vrbis condi. Glo. ſup verbo æmu-
209 la, † ſequitur primã expoſitionem quã Bar. dicit verio-
rem, ſed melior eſt ſc̃da per hunc text. dicẽtem ꝙ ex quo
eſt æmula. i. imitatrix non abhorret vicinitatem, faciunt
ſequẽtia illa verba, ambabus pene idem ſtudium, eſt ſi ꝑ
inuidia & contraria caperet non eſſet idem ſtudiũ, reſti-
tue tñ Bar. dicentem inimicor, dicat immittor. Malè ẽt
pro ſecunda expoſitione inducit gl. illud apoſtoli ad Co-
rint. Epiſtola ſecũda. æmulor. n. vos dei æmulatione, in-
telligitur. n. de dilectione, nã multos habet ſignificat⁹, vt
in carmine illo Emulor inflat, amat inuidet, & imitatur.
ponitur per gl. c. ſimus. 43. diſt. Aemulor ab amo deſcen
dit ſecũdũ Apul. amare inuidere ſignificat per antiphra-
ſim, quando verò pro imitari ſtat, propriè ſumitur, quia
qui aliquem imitatur & ſequitur amore id facit. Cice. ꝓ
Marcello Aemulo & imitator ſtudiorum meorũ, diffe-
runt tamen æmulatio, & imitatio, ſimplex eſt imitatio
& liuorem non admittit, habet autem æmulatio imitan
di ſtudium, ſed cum malitiæ operatione, licet & ſine vi-
tio poſſit eſſe. Nec æmulatio eſt cũ inæquali, hinc apud
Liuiũ Fabius ait, quę mihi æmulatio cum eo eſſe poteſt,
qui ne filio quidẽ meo æqualis ſit? De ęmulatione q̃ erat
inter Xenophontẽ & Platonẽ inuenies apud Gell. lib. 14.
c. 3. Dicimuſq; æmulor illi & illũ vt à probatis ſcriptũ ſe
ges. Glo. in verbo eaſdem, diuiditur in duas partes, ponit
in prima in quibus conueniat hypothecaria & pignora
210 titia, † in ſecunda quæ eſt ibi, dr̃ia tñ in quib. differant,
ad hanc gl. cum dictis Bar. ſemper recurritur ſ͂m Pau. de
Caſt. & alios in rub. ĵ. de pig. act. Bar. arbitratur non repe
riri meliorem in corpore iuris Iaſ. & alij in §. actionum.
inſtit. de act. ſolennem eam dicunt, & quãuis Bart. de cõ-
uenientijs & differentijs quærat, rñdendo dr̃ias tantum
ponit, de conuenientijs nihil declarat, itaq; primò gloſ-
ſa dicit iſtis ambabus actionibus idem pene ſtudiũ eſſe,
quia ambæ tractant circa res obligatas, diuerſimodè tñ,
quia hypothecaria cõpetit creditori, & directa pignora-
titia debitori ad æmulationem & inuidiã. & ſic gl. ſuum
ſequitur intellectum, ego ſupra alium ſecutus ſum, alia
dr̃ia ſecundum gl. eſt, quia ſicut hypo. dať vt ſit ſaluum
creditori debitum, ita pignoratitia cõtraria dať vt ſit ſal-
uum creditori, quod in re obligata impendit, iuribus in
gl. adductis, cõpetit ẽt pignoratitia ad plura alia. l. tutor.
§. contrariam. & l. cum debitore cum gl. ff. de pign. act.
conueniunt, & in alio, quia vtrunq; remedium eſt petito
rium non poſſeſſorium. Alex. conſi. 78. vol. 3. & Cor. cõſ.
190. vol. 2. col. 1. Formas aũt libellorum tam in pignora
titia directa q̃ contraria pulchrè & latè ponit Ioan. An.
in ſpec. de pign. ſup rub. & in §. 1. & Ang. inſt. de act. in §.
actionum. col 29. 31. vbi & per Io. de Platea. Circa ſecun
dam partem gl. Bar. latius reaſſumendo materiam dicit,
ꝙ hyp. & pignoratitia directa tripliciter differũt natiui-
tate, vtilitate, & vita. In primò ex dictis Bar. collige naſci
hypothecariam ex ſolo, & nudo conſenſu ſine traditio-
ne, vt ꝑ eum, quod ẽt procedit in pignoratitia cõtraria,
Bar. hic in fi. per l. 1. ff. de pign. act. idẽ tradit Bar. in l. ſi ti-
bi decem, in §. de pignore, ĵ. de pac. ſequiť ſimpliciter hic
Alex. in apoſt. ad Bar. intelligiť ĩn concluſio Bar. ſecundũ
Parpa. ꝙ naſcať cum auxilio prætoris, & ſic veſtiť à lege,
ita Bar. hic ſenſiſſe refert, imò iſtud expreſsè colligit Bar.
ex præal. §. de pign. & dicit Brunus conſi. 1. col. 2. & ibidẽ
Campez. conſi. ſequenti col. 1. ad fin. ꝙ hypo. tribuit ius
ſeu facultatem poſſeſſionis apprehendendæ, retinendæ,
& petendæ. potes etiam contra hanc primam concluſio
nẽ opponere, & ſoluere, vt pulchrè per Portium in §. fi.
inſti. qui. mo. re. contrahi. obl.

Notandũ eſt pariter ꝙ in hypo. licet tradõ vt ait Bar.
non requiratur, ea tñ verè, vel fictè ꝑ conſtitutum inter-
211 ueniente, mirabilis † reſultat effectus, vt poſſit intẽtari
per creditorem cõtra quencũq; principali debitore nõ
excuſſo, alias ſꝑ per prius requiritur excuſſio principalis
& agi contra eum actione perſonali ex contractu, puta
mutui antequam agatur hypo. auctẽn. hoc ſi debitor. C.
de pign. tradunt Cor. conſ. 228. vol. 2. & conſi. 267. vol. 3.
Ale. & Aquen. ĩ l. exit⁹. ff. de acq. poſſ. Guido Papæ. q. 432.
Pract. Pap. in forma libelli excep. in actione hypo. in gl.
exceptionẽ. vbi accumulat caſus non requirentes excuſ-
ſionem qñ hypothecaria actione agitur. Collige ſecũdo
ex dictis Bar. naſci pignoratitiam actionẽ rei interuẽtu,
rõne hic ſignata, per eum quem reſtituas ibi, abſolutio
competit, vt dicat abſolutè competit, i. ſiue interueniat
traditio ſiue non, diuerſificat itaq; traditio pignoratitiã
directã ab hypotheca, & pariter pignus ab hypotheca. l.
ſi rem in §. propriè. ff. de pign. actio. q̃uis iſta aliqñ cõfun
datur, vt per Alb. in dictionario in verbo pignus, & in ver
bo pignoratitia. Hanc concluſionem limitat hic in apo-
ſtil. Alex. in caſu. l. inquilino. vbi Bar. & Pau. Caſt. notant.
ff. de dam. infec. quod intelligitur qñ ſine vitio poſteà res
ad manus ꝑueniſſet creditoris, vt ibi ꝑ Pau. faciunt dicta
Bar. in l. rogaſti. §. depoſui. ĵ. ſi cer. peta. vel debitore ra-
tũ habente ꝑ tex. l. ſi tibi abſenti. C. ſi cer. pet. de quo ẽt ꝑ
Bal. in rubr. C. de pign. actio. Limitatur ſc̃do iſta conclu-
ſio ſc̃dm Parp. non procedere in pignoratitia contraria,
allegat Bar. hic in fi. ſed eſt inepta limita. quum ſit cõclu
ſio de pignoratitia directa, ergo limi. inepta in pignora-
titia cõtraria, dẽt. n. exceptio eẽ de regula. l. ĩ his vbi Pau.
Caſt. not. ff. de legib. plenè Dec. in l. 1. ĵ. de iureiur. Subdit
Parp. concluſionem Bar. cum limi. falſam eſſe, quãuis ab
hominibus approbetur, quum verum nõ ſit ꝙ tradõne
vt dicit Bar. naſcatur pignoratitia, nec naſcitur à prin. qñ
traditur, ſed ſolum qñ debitor pecuniã ſoluit, vel offert.
l. ſi rem in §. oĩs vbi Bar. not. ĵ. de pignor. act. de quo text.
facit feſtum Cõmen. in conſ. 19. naſcitur ergo ſolutione
vel obligatione, non aũt traditione, & cõſequenter corr-
ruit rõ Bar. dicentis pignoratitiam ideò requirere tradi-
tionem, quia datur ad repetendũ, nec repeti quid poteſt
niſi

niſi prius tradatur.l. cũ,in verb. recipere. ĵ. de pign.acti.
quia præſupponit Bart.ꝙ traditio ſit illa q̃ cauſat repeti-
tionem,quod falſum eſt,quia eſt ſolutio : Saluat tñ Bar.
vt ibi naſci pignoratitiam rei interuentu, dicit ex rei in-
teruentu mediante tñ ſolutione,dicat ꝑ gl.§.fi.inſti.qui.
mod.re contrahi.obli.& debuit Bar. ponere dñiam inter
pignoratitiam & hypo.aliter vel aliam,,quia hypotheca
ria naſcitur ab initio , pignoratitia ex poſt , & ſm Barb.
hæc erit bona dña in natiuitate. Sed iudicio meo nõ me
retur reprehẽdi Bart.quia noluit dicere ꝙ ſolo rei inter-
uentu pignoratitia naſcatur,ſed ꝙ requirit traditio,alias
non naſceretur,quia non poſſet repeti, ita in ſequentib.
ſed declarat Bar.& ſic differentiando pignoratitiã ab hy
pothecaria dicit,ꝙ licet hypo.ſolo conſenſu naſcat,non
tñ pignoratitia,ſed rei interuentu non abſq; eo,vt hypo.
Nunquid aũt ſolo rei interuentu naſcat vel ne,Bart. non
tangit,ideò in hoc an naſcatur tpe interuẽtus rei,vel ſo-
lutionis,diſtinguit eleganter Bar.in d.§. omnis, conclu-
dendo per illum tex.ꝙ naſcitur tpe ſolutionis.ſed ex rei
interuentu,per §.fi.inſtit.qui.mod.re.contrahitur ob.&
approbatur cõiter vt per Portium & alios in d.§. fi. Cir-
ca ſecundam principalem dñiam Bart. ponit tres vtilita-
tes in quib.differunt pignoratitia & hypo.licet videatur
duas tm ponere,ſed eſt corruptus vbi in vita dicit,repo-
ne in vtilitate . Prima dña ſeu vtilitas quam no.hic in a-
poſt.Alex.dicit,ꝙ cõiter approbatur per doc.in §.actio-
num.inſti.de actu. In ſecunda vtilitate concludit Bar.pi-
gnoratitiam competere vtriq; debitori , directam credi
tori,vtilem pro expenſis licet dicat contrariũ per ſuum-
met tex.& alia multa illius titu.de pign.actio.Eſt tñ repe
rire etiam vtilem pignoratitiam in caſu. l. rem alienam.
ff.de pign.act.vbi tex.apertus.& ſi gl.exponat pignorati-
tiam.i.hypothec.quæ expoſitio neceſſaria ibi vr, quia pi
gnoratitia propriè competit debitori debito ſoluto , nõ
creditori,ſed contraria vt prædiximus.hypo.aũt hñ,imò
ſolum competit creditori,vt hic per Bar.& loquitur ille
tex.de competente creditori ad rem obligatam,ergo de
hypo.Eſt ergo actio.hypothec.quæ tm creditori compe
tit,vt hic per Bar. & ad aduocãdũ pignus hypothe. dant
de qua tractatur florum.lib.10.aliqñ non competit dire
cta ſed vtilis tm,vt notanter hr in caſu præal.l. rem alie-
nam.Item gl.ſupra in verbo æmula.in fi. contrariam hy-
po.eam appellat,quæ pignoratitia contraria dr . Eſt aũt
actio pignoratitia directa & contraria de quib. hic per
Bar. & alia etiam vtilis de qua loquitur text. ſm Abb.ibi
in 2.col.in c.cum contra de pigno. vbi ẽt per Bart. Circa
tertiam dñiam ſeu vtilitatem concludit Bar. ꝙ hypo.eſt
in rem,& contra quemcunq; poſſidentẽ dari,ſed pigno-
ratitiam tanquam perſonalem ſolum dari contra debi-
torem,vel hæredem,vt hic per eum, qui cõiter approbat
vt latè per Ange.in §.actionum col.28. cum ſeq.in verſi.
quæro modo actio hypo.inſti.de actio. An aũt excuſſio
requiratur,vt ipſa hypo.contra tertium poſſeſſorem in-
tentari valeat, in ſuperioribus dictum fuit. declarabis ta-
men hoc ꝙ hypo.realis ſit,vt per Bar.in l.pignoris. C.de
pig.Pau.Ca.in l.ſi tibi. to. in §. de pignore intra de pact.
Ang.in §.item Seruiana col.pe.& ibi Iaſ.in gl.ſup verbo
maxime, inſtitu.de actio. Limitabis tñ conclu.Bart.non
procedere de ęquitate canonica,quia eſt in rem ſcripta,
ita ꝙ forte ſoluta , cõpetet pignoratitia contra emptorẽ
pignorũ,& quẽlibet poſſeſſorem,vt hic ꝑ Alex. in apoſt.
& Barb.in c. cum contra ad finem de pign. vbi poſt Bal.
intelligit qñ contractus eſſet in fraudem vſurarũ factus,
& ſic illicitus, alias ſecus, faciunt dicta Alex.in conſi.10.
212 vol.1.†quem defenſant à morſu aliorũ in l.2.C.de pac.
inter emp.& ven.Item dicit Abb.in d.c.cũm cõtra col.1.
& 2.ꝙ pignorans contra quemcunq; poſſeſſorẽ rei ven.
agere põt, eius aũt hæres non , ſi rei poſſeſſionem nunq̃
habuit,v. ibi per Barb.col.fi.poſt.Butr. Dixit ibi pariter
Ab.ꝙ ſicut re interueniente duplex orit actio perſona-
lis & hypo.realis ipſi creditori,ita ex parte debitoris orit

pignoratitia ꝑſonalis & in rem ſcripta,ſaltem,quę datur
contra quẽcunq; poſſeſſorem per illum text.ex cuius di-
cto in terminis noſtris defendi põt lim.ſupra ad Bar.da
cta,ꝙ iſta pignoratitia ſit in rem, & ſaltem vtilis cõpetit
contra poſſeſſorem per illum tex.Aliã dñiam ponit Bart.
in l.ſi rem.§.proprie.ĵ.de pig.act.ꝙ ſtatutum loquendo
de pignore non habet locum in hypo.ſequitur ſimplici-
ter hic in apoſt.Alc.& Iaſ.in §.actionũ.inſt. de act. Abb.
in c.cum aliquib.de re iudi.Fel. tamen ibi col. 1. contra-
rium ponit referens ſic conſuluiſſe de quo ẽt ꝑ Arc. cõſ.
124.in 2.dub.& Aquen.in l. qui pignoris. ff.de acq.poſſ.
Tertiò ponit Bar.aliã dñiam in vita, vult in effectu actio
nem pignoratitiam perſonalem tolli ſpacio.30.ann.vt a-
liæ perſonales actiones tolluntur.l.ſicut.C.de pſcrip. 30.
ann.hyp.verò tolli ſpacio.40.ann.in caſu.l.nouiſſimi. C.
eo.tit.in caſu.d.l.ſicut.30.ann. 10. vel 20. in caſu.l. 1.& 2.
C.ſi aduer.cre.in 7.limita.C. & ita latius hic dixit glo.&
Arc.in §.item Seruiana col.fi.inſt. de acti. ſed primi tres
caſus hodie non procedũt,quia nullo tpe tolleret pigno
ratitia,vel hypo.in prędictis caſibus ꝑ c.fin.de pſcrip.qđ
ẽt ſeruabitur in foro Cæſaris vt cõſuluit Alex. conſ. 185.
vol.2.& 63.vol.4.ita ẽt Moder. Tau.in tract. pſcrip.in 4.
parte quintæ partis principalis in 3. q. principa. col. 1.in
4.caſu.vnum nouũ ſe dicere ait Parp.ꝙ etiam non curre
ret hodie pręſcriptio. 10.vel 20.anno.ſicq; corrigeret.l.j.
213 & 2.C.ſi aduerſ.cred.† alle. Alex. bona rõne ſic conſu-
luiſſe,vol.5.in conſ.58.quod alias in qõne facti ſe allegaſ
ſe teſtatur,addere poteris Ioan. Crotũ in repet.l. ſi is qui
pro emptore in 3.col.pe.char.ff.de vſucap.vbi dicit,ꝙ o-
pi.Alex. ſeruaretur in practica, quũ non habeat contra-
dictorem.Nos arbitramur male conſuluiſſe Alex.malo-
que ei aſſenſum fuiſſe,& multos hre contradictores opti
mis eum damnantes fundamẽtis,vt latè per Mod.Taur.
loco præal.col.2.& 3.Deci.in c.cum inter col. 8. in prin.
de excep.& Crotum vbi ſupra, faciunt ẽt q̃ ſcrib. Pau.de
Caſt.in conſi.117.ad fi.& cõl.292.in antiquis, alias quaſ
dam concluſiones in hoc arti.pſcriptionis hypo. inuenies
in præalle.tract.pſcriptionum.Poſtmodum Bart.in l. fi.
limitando per eum dicta in primo caſu ſubdit,ꝙ pigno-
ratitia contraria bene naſcit nudo conſenſu , de quo ibi
dictũ fuit,intelligitq; Barb.Bar.in caſu.l. quã allegat,ſed
in caſu legis tutor in §.contraria & in l.ſi neceſſarias dici
non poteſt,ꝙ naſcatur nudo conſenſu , quia nõ naſcitur
ab initio ſed tpe quo fiunt expenſæ per creditorem , &
tũc deficit conſenſus debitoris.l. ſi ſeruos. ff.de pign.act.
qũo ergo nudo conſenſu naſcitur, opus eſt dicere ꝙ dat
ex prouiſione ſpeciali,& ſic rei interuẽtu,ſicut in pigno
ratitia directa,pondera quoq; non dici in iurib. pallega-
tis pignoratitiam naſci, ſed cõpetere, vel qđ habeo , &c.
Vult ẽt Parp.qđ eo caſu quo contraria naſcit, nudo con
ſenſu,nõ fomẽtetur , vel veſtiatur auxilio prętoris,ſicuti
fomentatur hypothecaria quę naſcitur nudo conſenſu,
eo quia nõ militat eadem rõ q̃ militat hypothecaria,nã
Bar.in l.ſi tibi decem in §.de pignore,hanc rõnem aſſi-
gnat in hypoth.pignus à pugno dr , & quia res non tra-
ditur in hypo.prætor prębet auxilium,ſed hæc ratio ceſ-
ſat in pignoratitia cõtraria,q̃ ſolo conſenſu naſcit , quia
fomentari non debet ex quo pp fraudem commiſſam
datur,& non ob rem non traditã,ſed hypo. fomentatur,
quia re non tradita pignoratitia cõtraria dat, quia fraus
commiſſa,ergo non militat eadem rõ,& ita limitatur.§.
de pignore.vt nõ ꝓcedat in pignoratitia contraria . Sed
vr modici momenti , quia in §. de pignore. niſi prætoris
auxilio veſtiretur,cõuentio remaneret nuda,nec produ-
ceret actionẽ,vt ibi per Paul. de Caſtr.ideò vtilitas eſt ꝙ
ptor auxilium pbeat.ſed in caſu.l. 1.ĵ.de pig.act. pp frau
dem commiſſam datur pignoratitia, ad quid ergo neceſ
ſarium eſt prætoris auxilium niſi dicatur quod in dicta
l.1.interuenerit traditio,,quia illa contraria pignoratitia
214 dat reſpectu eius qđ non eſt traditum. † Formam autẽ
libelli,articulo.ũ,& ſentẽtiæ in hypothe.& ſaluiano vti-
liori

liori remedio ponunt Areti.Iaſ.& alij in §.item ſeruiana
inſtitut.de actionibus. Et quid probare debeat agẽs hy-
215 potheca.† ponũt Bar.& Pau.de Caſt.in lege rẽ alienã.ff.
de pign.ac.Pau.Caſt.conſi.276.in anti.Rap. Cõmẽ.conſi.
150.& 152.& Sozi.conſi.134.vol.1.& 112.vol.4.An verò
contra quemuis poſſeſſorem inſolidum intentari poſſit.
Cor.conſi.237.vol.3.plures alias qõnes in materia ponit
Guido Pap.q 432.Pro expoſitione gl.miniſtrę.i.pediſſe-
216 quę † eſt tex.in l. quæ adulteriũ.C.de adul.gl.ita expo-
ſuit ſm Parpa.propter verba quæ habẽtur Lucæ. 22. vbi
miniſter dicitur,maior quam cui miniſtrat.ideo gl. im-
propriauit miniſtrę.i.pediſſequę.ſed non eſt impropria-
tio verbi ſed declaratio,q̃uis.n. in illo Euangelico ita ca
piat à miniſtrando.i.diſtribuendo pp ſubiectã materiã,
proprię tñ miniſtri ſunt,qui ſeruiũt,à quo fit miniſteriũ
hinc Iuuenalis ait.Dũ venit excelſi manib.ſublata mini-
ſtri.Gel. lib.2.quoniã filij ſua pocula regi in cõuiuio mi-
217 niſtrabãt.& colligit hic Bal. † prope dominũ ſuum ſta-
re debere miniſtros,& gaudere eodẽ priuilegio quo do-
mini,facit tex.in c.1.§. 1.qui.mod.feu.ami.vbi vaſallus à
domino ſuo recedẽs in prælio morante, feudũ amittit.
de quo p Cur.in trac.feu.in 4.parte. Quãdo aũt gaudeat
familia priuilegijs domini, tradit Fel.in cap.2.de foro cõ
pe.& Cur.præall. vbi tñ ponit ꝙ quamuis vaſallus filiam
vel vxorẽ domini adulterans feudum perdat. ſecus tñ in
218 vaſallo pediſequas adulterante.In gl.peragant,† allegã-
te Catonis dictum Interpone tuis,&c.mirũ tibi non ſit,
quum non erubeſcat illum allegare ſummus Põtifex in
c.cum omnes de conſti.& quædam pulchra ad propoſi-
tum.ſcribit Sene.ad Luci.Epiſtola.6.ad fin.& dixi in ora
tione in prin.operis impreſſa.

Ex verſic. ſed quia.

Hyrcos quid.num.219.cum ſeq.
Bartoli imago quomodo eſſet depicta.220.
Reſtituitur tex.proprio candori.221.
Scholares in 4. anno perfecti & inſtructi in legibus debent eſſe.num.222.

Sequitur tex.verſic. ſed quia.

Tractatꝭhic Iuſti.de modo legẽdi in quarto anno ſtu
dij Alber.caſum ponit,literã declarando q̃ ſatis eſt clara
reſtitue tex.dicentem in fin. ſex & ſeptem dies annorum
vt dicat ſexta & ſeptima ſſorum.& quia tex. de ſolito &
conſueto mentionem facit,qũo differant ponit Deci. in
219 rub.de cõſue.col.fi.In tex.ibi hyrcos † ſcholares quarti
anni hyrcos appellabant.i. videntes ſubtiliter vt Hircus
ſm Accur.Alber. & omnes. Seue. latè in tract.de modo
ſtuden.col.13. vbi ait ꝙ hircus dicitur quaſi ſubtiliter vi
dens, & oculos habet quaſi fixos & ſpeculationi diu in-
tentos, eundẽq; in locum directos. hoc. n. facere ſolent
220 cogitabundi, † hoc mõ refert vidiſſe depictã imaginẽ
Bar.cogitabundi in domo Ang. Peruſini. de Hircis plura
Volater.lib.25.& pulchrã deciſioẽ ponit Nata, in repe.c.
q̃uis col.9.de pac.lib.9.Sed Accurſij cęcitas alios ĩ fouea
221 traxit † dicit Politian⁹ in miſcella. ꝙ iſtud verbum hir-
cos, & coloritas in ſequenti verſic.poſitũ,vocabula nihil
ſunt,& in pãdectis Floren.loco hircos, eſſe lytas, & loco
coloritas, eẽ prolytas. quarti igitur anni ſcholares gręco
vocabulo lytas appellabant,& itẽ quinti prolytas. Inue-
nio ꝙ elegans Alciatus lib.2.prætermiſſorum in prin.nõ
acquieſcit Politiano,eo ꝙ rationem horum nominum
non explicat, ideò ipſe aliter reponit. quæ tamen repoſi-
tio parum ſapit, & credẽdum eſt Politiano qui rimatus
eſt pandectas ſcripta in eis eſſe verba à Politano relata,
quorũ rationem ipſe explicauit, ſi videatur, volens lytas
ſtudioſos quarti anni ſignificare, & prolytas quinti. Itẽ
in eodem tex. ibi perfecti & inſtructi, innuit in quarto
222 anno † debere eſſe ſcholares bene in legali ſcientia in-
ſtructos, hactenus tamen nullum vidimus.

Glo.poſuimus,malè intellexit tex.qui ad principium
223 conſtitutionis ſe refert,ſenſuſq; eſt, Iuuenes,† ex recita
tione.36.librorum quos percipiebãt in iſtis quatuor an-
nis,debere fieri perfectos, & in legibus inſtructos, & in-
uenient quod in principio orationis poſitum eſt, vbi dr̃
ꝙ ex ſcientia & modo nunc adinuentis, efficientur ſtu-
dioſi optimi & eruditiſſimi.Glo. fi. modum hic expreſ-
224 ſum hodie non ſeruari teſtatur † Albe. alium legẽdi &
ſtudendi ponit modum, latiſſime Seue. in ſuo tractatu,
& Io.de anna.& Fely.in rub.de magiſt. nos plura ſcripſi-
mus in oratione ſupra in princi.poſita.

Ex verſic.quibus ſi bene.

Bar.& Ariſt.ſtudium ſub præceptoribus.nu.227.
Sola legalis ſcientia principium habet & finem.228.
Qualitas inhærens ſubiecto facit ipſum eſſe tale.230.

Sequitur verſi.quibus ſi bene.

Hic ponit Iuſtin.non dico vt Alber.quid legi debeat ĩ
quinto anno,ſed quid legere debent p ſe ſcholares, fru-
ctumq; & vtilitatẽ boni ſtudij demõſtrat. & quid ĩ quin
to anno facere debent ſcholares tradit Seue.in p̃all.trac.
col.23.Debebant itaq; ſcholares ĩ quinq; annis totũ cor
pus iuris vidiſſe,qđ principium habet & finem, quod in
225 alijs ſcientijs non eſt.Codex ergo † vt hic patet ĩ ſcho-
lis olim non legebaẽ,vt etiam per Sig.conſ.129.col.4.No
226 tabis primò,† ꝙ licet ſtudium legale olim quadriẽnio
pficeretur,Iuſtiniani tñ tpibus quinquennium dabaẽ,tã
tundem temporis ſtudentibus in theologia impartitur,
ſeptennium vero in iure canonico.c.cum eo.de elec. lib.
6.ĩpibus noſtris maior tpis dilatio propter librorum
multitudinẽ indulgeẽ, & bene ſtudẽtes in vtroq; iure in
anno.8.ſtudium perficere debent.Bart. in nonum traxit
vt ipſe teſtis eſt in l.quidam cum filium.col.3.ff.de verb.
227 obl.† Ariſt.verò annis viginti apud Plato.ſtetiſſe,Laer-
tius in illius vita ſcriptum reliquit. Secundo not. ꝙ hęc
228 ſola ſcientia † principium habet & finem, aliæ aũt nõ,
229 q̃uis viliſſimæ. p hunc tex.dicit Signo.conſi.119.† red-
di ab Imperatore anditores beneuolos hoc eſt bonæ vo-
luntatis, dicendo hanc ſcientiam hr̃e finem mirabilem,
& ſic perfectam eſſe per finem.l.ſi is qui in §.quædam.ff.
ad l. fal. ſicque perfecti erunt ipſam amplectentes. l. ſti-
230 pulationum in §. conuentionalis.ff.de verb.obl.† nam
qualitas inhærẽs ſubiecto,facit ipſum eſſe tale, cui rñdet
ipſa qualitas,vt in l. quid ſi aliud.ff.de verb.ſign. & l.qui
fundum.ĵ. quemadmodũ ſer.ami. Nec eſt intelligendũ
vt plerią; malè faciunt, ꝙ velit Iuſtin. ſcientias alias vili-
pẽdere,ſed dicere vult,ꝙ aliæ ſunt viliſſimæ,reſpectu hu
231 ius ciuilis.ſecundum Alb.mirumq; id tibi nõ ſit,† quũ
iſta dicatur architectonica,cui aliæ omnes ancillãtur, vt
in primo Ethicorum dixit Ariſt.& ſupra in §.itaq, retu-
li.Erunt vt in verſ.diſcipuli igitur,Imperator ait, diſcipu
232 li bene ſtudentes,† maximi legũ oratores.optimi Iuſtj
tiæ ſatellites,& in oĩ æuo felices.facit tex ad fi. procemij
inſti.cũ not.p Ang.& quæ Fely.ſcribit in rub.de magiſt.

Ex §.hæc autem tria.

Iura in quibus locis legenda ſint.num.233.
De conſtantinopoli & noua Roma.235.
De ſtudio Bonon.239.cum ſequenti.
De ſtudio Vercellenſi & ibi legen.244.
Medicina poteſt vbique legi.245.
Priuilegium antiquæ conſuetudini vtrũ æquiparetur.247.
Papa & Imperator quõ conferant doctorũ gradum.249.
Cur eccleſia in creatione doctorum ſe intromittat.250.
Doctores an ſint immunes à realibus muneribus & quomodo.255.cum ſequen.
Doctrina Imperitorum adulterina.259.
Banniti an æquiparentur deportatis & an l.iuuetur qui cõmittit in legem.261.cum ſequen.

Sequitur

Sequitur interpretatio in §.hæc autem tria.

Tradit in hac quarta parte no. & vtili Iuſti.quibus in
locis iura docenda ſint, ꝓhibens alibi legi,& pęnam cõ
traſacientibus ſtatuens,Bar.bis legit,& magis vtiliter ſe-
cundo quã primo. Subdiuiditur in quatuor particulas,
in prima prohibitio, in ſecunda prohibitionis cauſa,in
tertia vna pœna,in quarta alia.ſecunda ibi,quia audiui-
mus. tertia ibi,quas.quarta ibi,& reijciant.Nota primò
233 † ꝙ iura legi nõ poſſunt niſi in regijs vrbib',& ĩ Beryto
ciuitate pulcherrima, cui Imperator tale cõceſsit priui-
legium.prout & alia multa.l.vnica.C.de metro.Beryto &
in l.1.ff.de cenſi. vbi iuriſcõſultus eã coloniã appellat Au
guſti beneficijs gratioſã, ideò felicẽ Iuliã appellatã tradit
234 † Pli.c.20.lib.5.eſt vrbs Seniciæ.d.l.1. à Ptolemæo dici-
tur Barutus, ſita eſt in loco robuſto & inexpugnabili,vt
per Volater.li.11.intelligit autẽ hic Accur.ſub regijs vrbi
235 bus veterẽ Romã & nouã.† i.Cõſtantinopolim de qua
in l.1.§.pen. C. de veter. iur.enucle.& in c.Conſtantino-
politanæ.22.diſt.vbi glo. declarat cur ſit dicta noua Ro-
ma.Dicta eſt autẽ conſtantinopolis.i.Cõſtantini ciuitas.
polis.n.græcè,latinè, ciuitas dicitur.ſecundũ Bal.in rub.
236 C.qui accuſa.noua Roma ita cõis eſt patria, † ſicut ve-
tus,eadem tñ priuilegia per oĩa nõ hẽt,vt ꝑ gl.in auct.vt
ẽt Eccle.Ro.ſequitur hic Bart.appellans has vrbes regias
ſingulares ex quibus iura nata ſunt.l.oẽs.C. de fer.origi-
nem tñ apud latinos anterior Roma ſortita eſt,teſtis Iu-
237 ſti.in præal.auct.cũ glo.in prin.ſequitur Cyn.dicens,†.
vrbes illas regias ꝑ anthonomoliã nũcupari.Ex quo in-
238 fertur ꝙ in alijs vrbibus quamuis regijs iura doceri nõ
poſſũt,† niſi ſpeciali ſint inſignitæ priuilegio, vt Berytus
fuit,& patet in ciuitate Alexandrię Aegypti, quæ ĩperia-
lis eſt ciuitas,& tñ vt infra dicitur iura nequeũt in ea do-
ceri.propterea cõcludit Bart. pari modo non poſſe iura
239 Bononiæ doceri, † licet ab Imperatore Theodoſio iu
ſſu Ambroſij cõdita fuerit.vt Accur.hic refert,id ꝙ Cyn.
Bart.& Ang.ſequũtur, Accur.quẽ Alber.ſequitur cõtra-
riũ tenet, Bal.ait nõ eſſe diſputandũ de Bononia ꝙ verũ
eſt.attẽtis hodiernis priuilegijs, ſed iure cõi inſpecto ſe-
cus, vt loquitur Bart. Parp. ſequitur gl. ꝑ tex.noſtrũ non
obſtat ꝙ Berytus regia ciuitas id ſolum habeat ex priui-
legio,quia nõ probat Bar.ꝙ cõdita fuerit ab Imperatore
vt Bononia. Item nõ ob. ꝙ ab Alexandro condita fuerit
Alexandria, & tñ ibi iura legi non poterant,quia inter-
uenerat ſpecialis Imperatoris prohibitio, & non negat
glo.quin ſtante ſpeciali prohibitione etiam Bononię iu
ra legi non poſſent, ſunt tamen hæc modici momenti.

De Bononiẽſi ſtudio ꝙ approbatũ ſit & ſtudij.gene-
ralis priuilegium habeat, eſt textus,cũ glo.in cle.nẽ.pri-
ma de magiſtra.quę quidẽ gl.ait ꝙ dicitur Bononia qua-
ſi ſuper omnia bona,vel bonorũ noritia nimis amabilis,
eãq; hic valde extollit Bald. grauiter verò in Bononiẽſes
inuehit Albe.in ſuo dictio.ſuper verbo Bononia.De ſtu-
240 dijs generalibus & approbatis. † ponit Card.clemen.
dudũ.in verſi.ab olim.q.15.de ſepul.& clemen.3.in prin.
241 col.vlt.de mag. vbi de initijs & origine ſtudiorũ ponit,
† Sed dubito ne Bar.hic malè dicat,ꝙ Theodoſius Bono
niã fecerit,quũ ei' origo ſit adeò antiqua, vt nõ reperiatꝰ
quo tẽpore cõdita fuerit, teſtis Plinius libro.3.& tradũt
alij hiſtorici,niſi ſaluando dicas Theodoſiũ ciuitatẽ ipsã
ſere ad internitionẽ redigiſſe,poſtea iuſſu Ambroſij reæ-
dificaſſe vt hiſtorici ſcribunt, & vnũ incidẽter à Bart.di-
242 ctũ notabis,† ꝙ poſtquã fuit doctoratus in religioſũ &
amenũ ſeceſsit locũ,vbi longo tẽpore vacauit ſtudio. cu-
ius actio cęterorũ deberet eſſe inſtructio, qui auiditate
repẽdi ad officia & cõſultationes miſeri & ieiuni illico
ſe transferunt & cõuertunt, de qua ſeceſſione ad ſtudẽdũ
elegans extat Pli.epiſtola.3.in 7.libro.Tãgit poſtmodũ
243 Bar.no.aliũ art.† an hodie poſsint vbiq; iura doceri,cõ
cludit ꝙ non, præterquã in locis id habentibus ex priui
legio,vel cõſuetudine antiquiſsima,ad hũc tex.ſe fundã-
tem in prohibitione ob adulterinam doctrinã quæ olim
in alijs tradebatur vrbibus, quod hodie ceſſare videtur,
quũ ſint multi periti verã docẽtes ſcientiam, reſp.Bar.&
clarius Alber.fuiſſe hanc nõ finalem ſed impulſiuam cau
ſam,ideò ea ceſſante,nõ ceſſat hui' tex. prohitio,vt patet
ex deductis hic per Bar.hanc cõcl.tenet gl.1.in c.tuæ fra
ternitatis de cle.nõ reſid.Bal. vult poſſe in oĩbus locis ſo-
lennibus iura doceri, licet ibi quis doctorari nõ poſsit,ni
ſi adſit priuilegiũ, vel conſuetudo antiquiſsima, nec ibi
ſtudentes priuilegijs ſcholarium muniãtur. Abb.in d.c.
tuæ. tenet ẽt in Caſtellis poſſe hodie iura doceri, per illũ
tex.quamuis fateatur vt hic Bald. ceſſare ibi priuilegia
ſcholarium, ſunt ẽt hæc de mẽte Car.in d.clem.dudum.
col.6.Et videtur pro iſtis alius eſſe text. in l.ſed & repro-
bari in §.fi.ff. de excu.tut.Sed nõ reſp.præfati doc.ad tex.
244 noſtrum expreſſe oppoſitũ volentẽ, † Conſuetudo tñ
pro eis eſt,ideò Vercellis ſæpè iura leguntꝰ.& dicebat Ri
card' Malũbra id poſſe ibi de iure fieri,olim fuit in ciui-
tate illa inclyta,vnde mihi origo eſt,generale ſtudiũ,lege
bat ibi Obertus de Bobio qui tunc conſuluit Blancham
Francborũ Reginã à tutela filij impuberis repelli nõ de-
bere, licet pro tãto regno idoneos nõ poſſet fideiuſſores
dare, ſed ſufficere tales qui reperiri poterãt præſtare,vt
refert Ia.de S.Geor.in trac.ſeu.in prin.legebat ibi pariter
Signor de homodeis, vt ipſe in ſuo conſi.23.teſtatur,&
antiquior Saly.cuius ſcripta in l.filio præterito.ff.de ini u
ſto rup.pęnes me ſunt,Extãtq; adhuc ĩ volumine ſtatuto
rũ ciuitatis cõplura ſtatuta in fauorẽ ſcholarium facta,
ſed factiones ciuium ferè omnia ad internitionẽ redege-
rũt,deſtructũ tunc fuit ſtudium,nec inde reſtitutũ.Retẽ
245 ta cõcluſione Bar.† ſtabis eã ĩ valde diſciplinatis.ita Io.
de pla.in rub.C.de profeſ.& med.lib.10. Idẽ in medicis
246 qui vbiq; medicinã legere poſſunt.† ita Nico. de nea.in
l.ſed & reprobari in §. amplius col. 2.ff.de excu.tut.infe-
rens in hoc deterioris eſſe cõditionis legiſtas quam arti
ſtas. Approbatur tñ Bart.inquantũ æquiparat priuilegiũ
247 & antiquã conſuetudinem, † quorum altero in loco vi
gente licitũ eſt ibi iura legi, vt hic per Bal.Alber.& alios
Alexan. conſi.6.cũ ſequenti volum.1.Barb.conſi.9.col.1.
& conſi.36.volu.1.Dec.conſi.85.col.1. & Cur. poſt trac.
ſeu.in conſi.20.col.2. Ob talẽ attamẽ conſuetudinẽ non
248 poſſet eo in loco quis doctorari, † niſi & id introduxiſ
ſet conſuetudo vel priuilegiũ adeſſet ſecũdum Bald. hic
& in conſi.26.alias.36.vol.1. de vrbe Mediolani loquẽtẽ
ibi enim ex antiquiſsima conſuetudine leguntur iura
doctoratus nõ datur.Et vult Bald.tale priuilegiũ,ab Im
peratore vel Papa dari debere, eo quia nemo poteſt,prĩ-
cipe excepto, interpretãdi & exponẽdi leges licentiã da-
249 re.l.fi.C.de leg.Ab.ĩ d.c.tuæ col.2.Imperator tñ,† in iu-
re ciuili tantum auctoritatem deſignãdi doctorem dare
poteſt. Fely.in c.per tuas col.2.de maio.& obedien.Mo-
der.Bono.in repe.auct. habita colu.6.C.ne fil. pro patre.
Papa vero in iure cano.& ſacra pagina, nõ in ciuili iure.
ſecundum Firm. in ſuo repertorio in verbo doctor.nu.
mihi.61.licet quandoq; ſeruari contrariũ referat,nõ enĩ
vnus dę actu ad aliũ ſpectãte ſe immiſcere debet.l.cõſul-
ta.C.de teſta.In Papa forte contrariũ eſt verius,quũ ha-
beat ſuperioritatẽ ad Imperatorẽ.c.ſolitæ de mai.& obe.
traditur in c.nouit.de iudic.nec huic ſcientiæ ſubſit,ſi-
cuti Imperator ſcientiæ canonum.c.eccleſia S.Marię de
250 cõſti.Ex quo,† ſolui poteſt qõſtio mota ꝑ Ioa. Fab.in §.
reſponſa inſtit.de iure naturali,quã ſimpliciter ibi refert
Ang.Are.cur.n. dicit eccleſia in doctoribus ſe intromit-
tit & quomodo doctores auctoritate apoſtolica creantꝰ
nã ſẽper dicit in licẽtia, auctoritate Reuer. Cãcellarij te
in vtroque iure licẽtiatũ pronũcio. & tñ ſcientia ciuilis
ad eccleſiã nõ pertinet.cap.ſuper ſpecula.ne cler.vel mo-
na.dicũt præfati ꝙ cle.1.cũ ſequen.de magiſt. hoc decla-
rare debuiſſet.Solue ꝙ ſine auctoritate apoſtolica,vt dixi
quis doctorari nõ poteſt ideò interuẽit & præſtat ẽt au-
ctoritatẽ in iure ciuili,quia ſedes Apoſtolica Imperatori

ét præeſt, vel aliter ꝙ ſcientia & leges ſunt donum Dei.
c.reuertimini.16.q.1.&.l.2.ꝗ.de legibus, ideò auctorizat
eccleſia, & ob id cõiter epiſcopi ſunt Cancellarii ſtudio-
251 rũ.arbitror tamen ꝙ † abſq; dioceſano in ſtudio habẽ
te priuilegiũ doctorandi ab Imperatore, poſſet quis in iu
re ciuili tñ doctorari, quum Princeps concedens priui-
legium id ſolo verbo facere poſsit.l.apud eum in §.Impe
rator.ff.de mann.notat Are.d.§. miſa, in ſtudijs tñ gene-
ralibus etiam gradum iuris ciuilis tñ quis capiat vocat
Cancellarius, & ita in hoc almo collegio noſtro ſeruari
252 vidimus.Quot verò doctores requirantur,† ad largien
dum alicui gradum, ponũt Abb.& Dec.in c. propoſuiſti
de prob.& an ſemel approbatus reprobari poſſit, vel re-
probatus approbari.Et an compromotores vocem dare
poſsint, dictum fuit ſupra in prin.conſtõnis. Infertur ex
253 prædictis ſm Bart.& Alber.† ꝙ verba illa quib. vtimur
in dando doctorandis licentiam legendi vbiq; locorum,
de idoneis, & approbatis intelliguntur, ſed ſm opi. Bal.
& Abb. ſupra relatam. intelligẽtur ſine diſtinctione quo
ad actum legendi, verum eſt priuilegia legentib.& ſtudẽ
tibus conceſſa, non cõpetere, niſi legentib.in ſtudijs ge-
neralibus & approbatis per prędicta. & glo.hic in verbo
254 cõmittũt, priuilegia doctorum & ſcholariũ,† inuenies
enumerari ꝑ Bologninũ in d.auc.habita.Barb. in proœ.
cle.aliquid Parp.in repet.l.placet. C.de ſac.ſan.eccle.Sed
quia Accur.hic dixit ꝙ docentes leges in locis approba-
tis excuſationem ab omnibus munerib. habẽt, per l.me-
dicos.C.de profeſ.& med.lib. 10.ſm Parp.eſt magna du-
255 bitatio, quia gl.non aperit † vtrum à taleis, & ſic à reali-
bus, dubitauit gl.in d.l.ſed & reprobari in fi.ſed cõiter te
netur ꝙ ſic.vt ꝑ doc. in d.l. medicos de quo ꝑ eundem
Parp.in rep.d.l. placet, col. 19. cum ſeq. vbi quid iuris in
ſcholarib.tangit.& ibi ét ponit ꝙ à realib. tñ actu legen
256 tes eximũtur,† quãuis Bar.dubitauerit in d.l.medicos,
& Aquem.in l. centurio col.1.ff.de vulg. indeciſum reli-
querit, quia pẽdebat de facto in ciuitate Taurini. & ibi-
dem col.8.pulchrè ponit inſignis doctor Lanc.Galiaula
in rep.ſua, & Mod.de.ripa lib.2.de reſer.& ꝑalle.& prin-
cipium grat.c.20. in quibus locis circa doc. non legẽtes
contrarias inuenies ſcribentiũ ſnĩas. Sed vtiliorẽ moueo
257 dubitationem,† nunquid legentes extra propriã patriã
à realibus excuſentur, non ſolum vbi legunt, ſed etiam ĩ
patria propria, Barba.in proœ.cl.in 2. lec. in octauo pri-
uilegio doctorũ, tenet ꝙ non, ꝑ d.l.ſed & reprobari.ff.de
excu.tut.præterquam in doctore eminentis ſciæ, qui ꝓ-
pter excellentiam excuſatur à muneribus patriæ, nã vbi-
cunq; legat patriam ſuam honorat, & dr̃ illius decus, al-
legat tex.quẽ ſig.dicit ĩ d.l.ſed & reprobari in verbo val
de diſciplinatos vbi Bald.ſequitur dicens.ibi eos debere
hr̃e utilitatem . vbi faciunt vtilitatem , in hanc ſententiã
inclinabat alias venerandum doctorum collegium nr̃æ
ciuitatis Vercellarum contra quendam præſtantiſsimũ
doctorem hic legentem, ꝙ ſoluere teneretur collectas ꝓ
bonis in ipſa ciuitate ſitis, quum ibi non legeret. Ego cõ
trariæ ſui opinionis quòd immo doctor legens in loco
approbato ĩmunitatẽ conſequaꝛ à realib. ét in patria ſua
pro bonis ibi iacentib.adducebam tex.in l. eos in princ.
ff.de vac.& excu.mun.ita tenet Ioan.de Pla. in rub.C.de
profeſ.& med.lib.10.ita per illum tex.& ꝗdam alia con-
ſuluerunt inſignes iuriſconſulti Ia.But. & Hier. Tortus,
quorum conſilia penes me ſunt, & lex, ſed & reprobari,
non loquiꝛ de legente in ſtudio gñali & approbato.Scđo
no.ꝙ in ſplendidiſsima ciuitate Alexãdrię & in alijs hic
nominatis, iura doceri non poſſunt immo ibi docentes
dñr in leges committere, condita fuit Alexãdria Egypti
258 † ab Alexand.Magno.Iuſtinus lib.12.& Liuius lib.8.vr
bis cond.vbi de tp̃e conditionis inuenias, de quo etiam
per Plin.cap.10 lib.5.de Cæſareis ciuitatibus tradit etiã
Plin.c.13.lib.5.Volater.Sabel.& alij hiſtorici.Tertiò no.
259 ibi adulterinam, † quòd doctrina Imperitorum doct.
dr̃ adulterina , ſicut, & falſa moneta dicitur adulterina
vt C.de fal.mo.per tot. & ad ſimilitudinem natorum ex
adulterio qui veri filij non dicuntur ſecundum Alberi-
cum.interminatio aũt de qua facit ſtatim mentionem
260 tex.† eſt prohibitio cum pęna, vt hic ꝑ Alber. & in di-
ctionario ſuo ſuꝑ hoc vocabulo.Quartò no. ibi denariũ
261 † iuncta gl. ét in materia pœnali dena importat vigin-
ti & eſt cõis doct. concluſio , vt per Alex. in l.ſtipulatio
iſta.in §.in ſtipulationibus, vbi Iaſ.in §.eũ qui.ff.de verb.
obli.& ſic docentes alibi quàm ĩ locis approbatis puniũ-
tur graui pœna pecuniaria , quæ aſcendebat ad aureorũ
duo milia, octoginta demptis. Vltimo no.in fi.§.ꝙ docẽ-
tes adulterinam ſcientiam vltra prędictam pœnam de ci
uitatibus expelli debent, dñr tales expulſi potius banniti
262 ꝙ̃ deportati ſm Bar.& Alb. † De expulſis aliqua inue-
nies per Bar.in l.fi.col.2.ꝗ.de in integ. reſtit. & in l.certa
forma.C.de iur.fiſ.lib.10.& Dec.in c.ex literis de conſti.
An autem quomodo & quando banniti æquiparentur
deportatis.ponit Anc.conſi.275.Sign.conſ.119. Ale.cõſ.
26.vol.1.& conſi.116.vol.2.In glo. committunt. ad not.
263 glo.† quod non debet lege iuuari qui committit in le-
gem.multa adducit glo.in l. auxilium in fin. ꝗ.de min.&
in c.quia fruſtra de vſur.propterea, poſteàquã ĩcidit quis
in periurium, non põt obtinere abſolutionem à iuramẽ
264 to , † ét ſi alias concedenda fuiſſet, quia peccauit in le-
gem, petẽda igitur eſt ante cõtrauentionem aliquã Alex.
conſi.222.col.2.vol.2.& conſi.17.col.1.vol.3.Corn. cõſi.
6.col.pen.vol.1.Soz.conſi.59. in 2. difficultate. vol. 3.&
Deci.conſi.151.col. 1. vbi loquitur in ſummo pontifice
qui tamen aliqñ poſt periurij reatum , concedit abſolu-
tionem à iur̃o & a periurio quod quis incurrit , de quo
plura ſcripſi in l.ſi quis maior.C.de tranſa.& in l.3. C. de-
reſcin.vendi. imò elapſo termino ſolutionis ante cõceſ-
ſam abſol. pronunciandũ eſt ſupplicantem periurum, à
iudicioque repellendum , maximè antequam ſcire tra-
ctaſſet in tp̃e vt per Fel.in c.debitores col.pen. in 4. q.de
iureiu.& Abba.in c.1.col.pen.in 2.caſu illo eo.titu.Alex.
in l.2.in §.qđ diximus.ff.ſi quis cau.Niſi petita abſolutio
ne iudex mandaſſet iuranti ne ſolueret, aut ordinaſſet ĩte-
rim, aliquid noui, quia tũc deficiens in ſolutione ꝑiuriũ
non incurrit, vt per Fel.loco ꝑal.malè tñ faceret iudex la-
xans tale præceptum, qñ petita eſſet abſol.à iura.inſtante
termino ſolutionis per ea ꝙ̃ ſcribit Abba. in d.c.1.col.2.

Ex .§ illud autem .

Libri legales per ziffras & ſigna ſcribendi nõ ſunt.nu 265.
Poſt, de vi & ſignificatione iſtius vocabuli,nu.268.
Scienti malitiam, non ſuccurritur contra malitiam.271.
Dominus ſcienter ab eo qui cecidit à iure ſuo , per non ſolu-tionem recipiens canonem, vtrum videatur caducitatem remittere ibidem.

Subdiuide in tres particulas, in prima poniꝛ ꝓhibitio
in ſcđa pœnarũ impoſitio , in tertia ratio impulſiua pœ-
næ pecuniariæ. ſcđa eſt ibi , ſcituris. tertia ibi, quum &
265 ipſe.Not.primò ex iſto tex. † ꝙ libri legales ſcribi non
debent per ſigna, ꝗ. Accurſi. intelligit de ſigno totam vnã
orõnem repræſentante, non ꝙ omnino velit abbreuia-
tiones prohibere, ſequitur Bart.licet corruptè dicat reci-
tatoriè, ſed repone releccatoriè.Bart. tamen in l. quotiẽs.
§.1.ff.de hær.inſti.& in l.ſed cũ patrono, in §. fi.ff. de bo.
poſ.dicit iſtud ét ꝓcedere in ziffris & notis ſolitis & co-
gnitis, vt 5.non poſsit repreſentare quiq;.nec.10. decẽ in
legibus & teſtamentis per tex.hic.& in l.2.in §.pen. C.de
vet.iur.enucl.& auc.qđ ſine.C.de teſt. ſecus ĩ alijs inſtru-
mentis & diſpoſitionib.per illum.§.1. & ſequunꝛ cõiter
ſcrib.vt per Fely.in c.1.col.8.de fid.inſtru.Cor. in d.auct.
quod ſine.Alex.conſi.153.vol.2.& conſ.146.col.4. vol.5.
Barb.in c.cum acceſsiſſent col.3.& in c.cum M. Fer. col.
2.de conſti. vbi tamen dicit quod etiam in libris legali-
bus aliquando ſcribuntur notę hę ſolitę.Alberi. hic in fi.
referens diſtinctionem prædictam poſt Iac. de Aret.te-
net

tenet hic ſolũ prohiberi abbreuiationes ĩcognitas,& du-
266 bias,† puta per ſigna & characteres artis notarię & algo
riſſimi vel ſimilia.& ſequere hãc opi.tanquã veriorẽ per
tex.d.l.2.ad fi.pen.col.ibi,qui noſtras leges per ſignorũob
ſcuritatẽ auſi fuerint conſcribere, ergo ſolum prohiben
tur ſubobſcura ſigna,nõ ſolitæ,& cognitæ notæ.intelligi
tur.itaq; iſte tex.de ſignis obſcuris & inſolitis. Secundo
267 nota ibi maximũ diſcrimẽ.† ꝙ ex compendio ad maxi
mũ plerunque deuenitur diſpendiũ , ideò glo. hic dicit
dum laboro fieri breuis fio obſcurus,de quo plenè Fely.
I proœ.decre.col.2.& dixi ſupra in §. itaque. Tertio not.
ex ſecũda particula iſtius.§.ꝙ ſcribẽtes legales libros cõ
tra prohibitionẽ ſuperius factam , duplicẽ incurrũt pœ-
nã criminalem , ſcilicet & ciuilem pecuniariam.Ex quo
infert Albe.ꝙ dictio poſt,nõ importat ordinem ſeu tem.
poris ſucceſsionem,& ſtat pro vltra.De vi iſtius vocabuli
268 poſt, † latè tradit Alber.in dictio . Barba.in ca.fi.col.8.
de reſcript.in c.poſt ceſsionem colu.1.de proba. in c.cũ
M.col.27.de conſti.Iaſ.in l.fructus col.2.& in l.poſt do-
tem col.2.ff.ſolu.mat.Alexan.in l.ſi quis eũ.§.1.col.1.ff.
de vulg.& pupil.in quibus locis doctores præfati multas
determinant quæſtiones.Puniuntur ergo contrafaciẽtes
criminali pœna , ſed vis eſt in cognoſcẽdo quæ ſit crimi-
nalis iſta pęna,gl.declarat tripliciter, vltimam amplecta-
269 ris , † per text.apertũ in l.2.col.pen.ad fin.C.de vet.iur.
enucl.quẽ tex.gloſ.hic in fi.voluit allegare,ſed eſt corru-
pta.Secũda eſt pœna dupli æſtimationis libri quæ datur
270 domino libri , † videbatur ꝙ dominus nihil conſequi
deberet , imputetur.n. ei ſi vitia libri non perquiſiuit ex
quo ſunt aperta nõ latentia , & pro aperto vitio non datᷣ
redhibitoria.l.qriᷣ in fi.j.de ædil.ædic. Rñdet hic Alber.
l.illam non hr̃e locum in libris quorum emptor in per-
quirendo vitia curioſus eſſe nõ debet, quod not. & vide
Aret.in §.fi.inſt.de.ſuſpec.tut.& in §.in duplum inſtit.de
act.Quare aũt ſit potius taxatum duplum q̃ triplũ , vel
ſimplum,quicquid alij dicant ; iuris poſitiui eſſe credo,
ideò ſatis eſt dicere ſic placuiſſe Imperatori. Quarto no.
ibi neſcienti dederit,iuncta gl. ꝙ pœna dupli locum ſibi
vendicat,quando dominus vitij ignorans erat, alias ſec'
271 ſequuntur Bart.Bal. & alij. † quia ſcienti malitiam non
ſuccurriᷣ contra malitiam,facit regula. l. cũ donationis.
C.de tranſact.& l.1.in fin.j.de actio.empt.dicta. Alex. &
Iaſ.in l.1.in 1.col.C.de iudi.in arti.an dñs recipiens ſcien
ter canonem, videatur emphyteotæ caducitatem remit
tere el 2.de quo pulchrè etiã Deci.in conſ. 185. col. pen.
& fin.& in propoſito eſt tex.in l.2.col.fin.in princ. C. de
272 vete.iur.enucl. Vltimo nota,† ꝙ talis liber ꝑ ſigna ſcri-
ptus inutilis eſt,& pro nihilo penes libri dñm , quia null'
iudex admittit illius recitationem , nec illi fidem adhi-
bet,ad idem tex.proximè alle.Et ſic ablatiui abſoluti,de
quibus hic,non ſtant conditionaliter ſed cãliter , i. quia
nullus iudex concedet,vt latè traditur rub.ff.ſol. ma.Gl.
1.innuit hanc cõſtitutionem factam poſt.l.2. C. de vet.
iur.enu.& cõſequenter poſt ſcd̃am editionem.C. ſed dã-
273 natur per Alber.quia factæ fuerunt eodem tp̃e,† & Iu-
ſtiniano in eodem conſulatu exiſtente tertio,l. vt hic,&
ibi patet, & ſic ante ſecundam compilationem. C. licet
in illa ſecunda compilatione, poſteà.l.prędicta fuerit in-
ſerta,ſed præſens cõſtitutio prius ad doctores miſſa fuit
illa poſtmodum ad Senatum & populos , quæ de hac
mentionem facit.

Ex §. illud verò.

Oppidum omnis locus dicitur præter Romam , num. 274.
Scholares ludis ſe non immiſceant , & de acquiſitis in ludo num.275.cum ſequen.
Anima prius debet erudiri quam lingua,nu. 278.
Iuriſdictio in ſcholares quibus detur,nu.280.
De renunciatione priuilegij autenth. habita per ſcholares in crimine facta,num.283.

Beneficio miſerationis cauſa indulto , an poſsit renunciari. num 289.

Sequitur interpretatio in §. illud verò.

Primò remouet impedimenta ſtudij, ſecundo dat iu-
dices.ibi, ſcd̃a, & hæc quidem opponiᷣ in primis dũ ait
Berytenſium oppido, quia immo ciuitas eſt Metropoli
tana.l.vnica.C.de met.Beryto lib.11.Alber.reſpõdet ſor
te oppidum in larga ſignificatione comprehendere ciui
274 tatem.tu dic,† oĩs ciuitas dr̃ oppidum pręter Romã,q̃
per excellentiam vrbs dr̃, vt per Calepinum in verbo op
275 pidũ. Not.primò ꝙ ſcholares non debent ludere,† ne-
que ſe ludis immiſcere,maximè rudes & nouitij , de no-
xijs & inhoneſtis ĩtelligas, alij ludi ſunt in vita neceſſarij,
vt hic ꝑ Cynum & Alb.& in oratione ſupra impreſſa di-
276 xi,qui aũt ſint liciti,& qui illiciti,† & qũo ac qualiter,
latè habetur in tractatibus de ludo , & maximè per Co-
ſtã & Puteũ.An verò in ludo,acquiſita iuſtè retineantur
reperiue poſsint , vltra ſcripta per eos & ſummã Angeli-
cam in verbo ludus conſuluerunt,Barb.& Alex. ſibi inui
cẽ contrariantes Alex.conſi.77.vol.5.Barba.cõſi.55. vol.
277 3.Secũdo not.ibi & alia crimina, † ludum eſſe crimen.
Ex quo infertur ad quæſtionem de qua hic per Bart.qui
corruptus eſt,repone lecturam eius,vt hic per Alex.in a-
poſtillis,facit ad aliam not.qõnẽ valere promiſſionẽ pœ-
næ,caſu quo reperiatur promittens ludere,vt ꝑ Bart.in l.
ex ead.parte.§.1.per illum text.ff de verb. oblig. Tertio
278 nota.moralem tex.quem ſemper allegamus,† oportere
prius animas deinde linguas fieri eruditas,dupliciter ex-
ponit Alb.illa eſt melior oportere prius , aĩas eſſe à vitijs
mundas,eaſq; morib' inſigniri,deinde linguas , quod ꝑ
optimo conſilio ſignent ſcholares,de quo pulchrè ꝑ Se-
ue.in tracta.de modo ſtud.col.1. Ex hoc infertur qđ vbi
ſub cautela verborũ quis mentireᷣ reprehenſione dign'
eſſet.Iõ fugiẽda cautela veritate exiſtẽte in oppoſitũ , gl.
in c.excep.in fi.de reg.iu.lib.6. facit illud Lactantij ſicut
in rudibus agris priuſquã ſerere incipias euulſis ſentib.&
oĩum ſtirpiũ radicib. amputatis arua purganda,ſic de a-
nimis noſtris prius vitia detrahenda, & tunc demũ virtu
tes inferendæ,faciunt ſimiliter q̃ pulchre ſcribit A.Gelli.
capite vltimo.lib. 12. hinc dicit Bal. in auten. habita in
279 quinto nota.ꝑ illũ tex.C. ne fili' pro patre. † prius Deo
q̃ Cæſari obediẽdum eſſe in pace & bello , quũ iubet aut
mandat indebitũ. & apud Liuiũ in quinto ab vrbe cõd.
Camillus dicebat , Intuemini horum deinceps annorũ,
vel ſecundas res, vel aduerſas,inuenietis omnia proſpere
eueniſſe ſequentib' deos,aduerſa ſpernentibus.dicebatq;
Xenocrates bene ſortunatum eſſe qui animam hẽt ſtu-
dioſam,teſtis Philoſoph'.2.Top. Et quia de linguis eru-
diẽdis hic eſt mentio.Alb. ponit de varijs linguis, ſed la-
tius in dictionario in verbo lingua.Quarto no.ꝙ in ciui
tate Cõſtãtinopolitana. vrbis pręfectus ſuper ſcholares
iuriſdictionẽ habet , ſicq; alij doc.eam nõ habent,arg.l.
quum aliquis colonus. C.vbi cauſæ fiſca. ſecundũ Alb.in
alijs autẽ ciuitatibus & ſtudijs eandẽ habẽt iuriſdictionẽ
vt tex.ſubdit, Rector loci eṗs,& legum profeſſores,& cõ
280 ſequenter,† ſup delictis ſcholariũ ortis ex ludis noxijs
inter ſcholares,vel ſcriptores,vindicta doctorib.eſt con-
ceſſa,ſicuti ſtudij gubernatoribus,& domino ſuper fami
liam argumẽ.per totum titu. C. de pa. poteſt. & infra de
furtis.l.ſerui & filij , in alijs tñ negocijs ꝑ hunc text. non
conceditᷣ doctorib.iuriſdõ in ſcholares,quia vnius inclu
ſio &c.l.maritus.C.de procur.l.cũ prætor,ff.de iudicijs.&
quia limitata cauſa,&c.l.age.C. de tranſac. ita etiam hic
tenet Alber.ſubijciens tamen hodie ampliatam eſſe eorũ
iuriſdictionẽ per auc.habita.C.ne fil. ꝑ pat.& eſt hic ca-
281 ſus in quo minor.18.annis,† iudex eſſe põt, ſine alia di
ſpenſatione Imperiali , vt per Alex.in l.quidam conſule-
bãt ad fi.ff.de re iu.ſed ſatis dr̃ Imperatoris auctoritas ĩ-
teruenire,ex quo concedit ea in ætate ad doctoratus api
cem quẽ recipi,de qua materia latè per Moder. in repet.
in d.

282 in d.aut.habita. Et vt gl.ſubiungit † hæc iuriſdõ docto
rum,in ciuilib.delegabilis eſt,qđ indubitatum eſt, apud
Bar.in l.ambitioſa in fin.ff.de decre.ab ord.facien. Alex.ĩ
l.ſolet in fin.ff.de iur.om.iud.Cur.in trac.feu. par.vlt. qõ.
8.ad id ꝙ gl.dicit de magiſtris aliarum ſacultatum,ꝙ ha
bent iuriſdõnē,videndum eſt ꝙ pulchrè dixit Bar.in rep.
l.oēs populi in 6. q. 1. quæſt. principalis. ff.de iuſt.& iur.
Subijcit gl.nr̃a.ad fi.non ſeruari,vt in criminalibus doct.
283 cognoſcant,1 ſed ep̃s,vel poteſtas cognoſcunt, præſup-
ponit ꝙ doc. habeant in ſcholares iuriſdõnem ēt in cri-
minalibus,id ꝙ tenent gl.Bar. & alij in d. auct. habita.&
Fel.in c.ſignificaſti ad fi.de fo.compe. quæ tñ opi.in pun-
ctoiuris,non procedit,nec iure probatur,auct.enim ha-
bita loquitur in litibus, & cauſis ciuilib.non in criminali
bus,patet ibi,verum tamen ſi litē,verbum enim litis , ad
ciuilia refertur.l.litis noīe.ff.de verb.ſign. & clariſſimè ſe
ibi declarat tex.dum ait cauſa ēt iuſtiſſima ſuerit,pro tali
conamine depriuef, ex quo aperte patet , ꝙ loquitur de
cauſis ciuilib.non de criminalibus,in quibus talis nō ca-
dit priuatio,quum intententur ad publicam vtilitatem,
vt in l Imperium.ſ.de iur.om.iud.nec ob.hic tex.qui lo-
quitur tm̃ in criminalib.ex ludo deſcendentibus vt ſupra
284 poſt Alb.dictum ſuit.Retenta tñ opinio.1 ꝙ hæc iuriſ-
dictio ſit doctorib. conceſſa in criminalib. ſcias non ſer-
uari,de conſuetudine ſm gl.hic & in d. auct. habita, vbi
Bar.& alij. quia eſt renũciatum in criminalibus, vt ibi p
eos.De qua renunciatione,& illius cã latè tradit Seue. in
tract.de modo ſtu. col.14.verſic.10.conſulo.vbi reſert ꝙ
1 pe Azo.erant Bononiæ decem millia ſcholarium, & or-
ta diſcenſione inter Lombardos & Tuſcos , in maximo
fuit ciuitas conſtituta periculo,& tunc renunciarunt pri
uilegijs,illius auth. ĩ criminalib. & poteſtatis iuriſdictio-
ni in criminalib. ſe ſubmiſerunt , vt per Odofr.in præall.
auct. quæ tñ renunciatio non præiudicaret exiſtentibus
in alijs ſtudijs , vbi renunciatum non fuit. Abb. & Barb.
in c.quum olim col.fin.de conſue.Fel. in c. ſignificaſti in
fin.de offi.deleg.repetentes in d.auct.habita col.29. cum
285 ſeq. † Sed hic, & vbique locorum de conſuetudine ſer-
uatur,ꝙ in criminalib. ſcholares priuilegio nō iuuentur
ſed bene in ciuilibus.Parpa.hic arbitratur1, renunciatio-
nem illam ſactam per ſcholares Bonon. non valuiſſe, eo
quia cõceſſio facta fuit miſerationis cauſa , ita probatur
in d. auct. habita. ibi quis enim eorum non miſereatur,
286 † & fauori inducto miſerationis cauſa renunciari non
pōt.gl.fin.in l.vnica.in verbo excedere.C. qñ Imperator
inter pup.& vid.volens prædictas perſonas non poſſe re-
nunciare priuilegio illius. l. miſerationis cauſa inducto,
ſequuntur cõiter doct.vt per Alex.in l. ſi quis in conſcri-
bendo col.fi.C.de pact.Fely.in c.ſi diligenti.col.4. verſi.
tertium corollarium.de for.comp.vbi rationem aſſignat
quia talis renunciatio miſericordiam tolleret.ſicq; con-
tra bonos mores eſſet,ergo nulla,vt C.de pact. l. pacta q̃
contra,ideo inſert Fely ꝙ perſonæ actu miſerabiles,non
pñt renunciare priuilegio fori eccleſiaſtici,propterea di-
cebat aliàs Parpa.ſe vidiſſe in cauſa cuiuſdam viduæ,quę
287 corã ordinario iam erat ad ius, † ipſa petente factã fuiſ
ſe remiſſionem, coram principe, quia per conſenſum,ꝑ-
ſtitum in litigando coram ordinario non potuit renun-
ciare priuilegio.d.l.vnicæ.in hac tamen ducali patria,de-
cretum principis,oppoſitum diſponit poſt lit.cõteſt.Ad
288 ornamentum,& ampliationem prædictæ glo.† vide di
cta Alex.in conſi.122.col.3.verſi.ſed regula vol.4. ponen
tis,ꝙ vbicunq; beneficium eſt fauore miſerationis con-
ceſſum, non intelligitur ſublatum per generalem clauſu
lam reuocatoriam omnium in contrarium conceſſorũ,
niſi de ipſo ſpecialis,'& ſingularis ſit facta mētio de quo
ēt Fely.in c.nonnulli in princ.in 5.col.de reſcr. immò re
quiruntur verba ſpecialiſſima,ſm Rom.conſi.269.verſi.
289 ꝙ aũt . Prædictis tñ non obſtantibus † contrariã opi.
arbitror eſſe veriorem , ꝙ immò beneficio miſerationis
gratia indulto renunciari poſſit, ita ſenſit in præal.con-
ſi.Rom. dum ſpecialiſſima requirit verba , ergo eis in-
teruenientib.vult poſſe renũciari, & ita tenet Iaſ. in l. qui
Rom.in prin.col.1.& ſeq.ff.de verb.oblig. per regulam.l.
ſi quis in conſcribendo.C.de pac.quamuis de gl. & prędi
ctis mentionem non faciat,ſed aliàs adducat deciſiones,
pro qua opi.vr̃ tex.in l.de die cum l. ſeq. in verbo citerio-
ri die.ff.de pact.dot.& melior tex.in l.iuriſgen.in §. qui-
nimmò,in verbo ſtatim.ff.de pac.qui vult, poſſe fieri pa-
ctum de dote ſtatim reſtituenda ſol. matr. prout hodie
plerunque fit,promittit enim quis dotē reſtituere in om
nem caſum dotis reſtituendæ,'anno & die minime expe-
ctatis,& tamen tp̃s anni quod datur ad ſoluendum dotē
ſolu.matrim.miſerationis gratia conceditur, Bar.in l.ita
ſtipulatus col.15.in 1.qõ.de verb.oblig.Ale.in l. ſi mora.
col.4.ff.ſol.matr.Mathe.in ſuis ſin.ſol.11.ſing.121.incip.
nota quod tp̃s.Non obſtat modo gl.d.l.vnicæ quia nihil
allegat , erubeſcimus igitur quum ſine.l. loquimur.l.illã.
C.de colla.& à gl. etiam cõiter approbata recedendũ eſt,
quum bonis conuincitur rõnibus vt per Aquenſ.in rep.
l.vt vim.col.pen.ff.de iuſt.& iure,quinimmò tex. de l.vni
cæ,ſtringit pro iſta opinione in illis verbis , ne terminos
prouinciarum ſuarum cogantur excedere , ergo ſi non
coactè ſed volentes,vt quia renunciarunt: ceſſat illius le-
gis beneficium,vbi enim verba.l.non adaptantur,lex lo-
cum nō habet,vt per Bar.in l.4.in §. prætor ait.ad fi.ff.de
dam.inſec. Ad rationem Fely.de miſericordia tollenda
reſpon.quod ex quo tollitur ab ipſo, cui beneficium in-
dultum fuit,mediante ſua renunciatione , hoc toleratur
illique imputandum eſt , qui renunciauit regulæ dam-
290 num de reg.iur.in 6.Vltimo not.† quòd Epiſcopus bea
tiſſimus dicitur,quod hodie eſt epitheton Papæ, Epiſco
pus,autem Reuerendiſſ.appellatur. de quibus latè tradi-
tur in l.1.infra de officio eius.

Ex §. fin procemij ffrum.

Præceptoris honor eſt habere bonos ſcholares nu.192.
De permutatione Glauci & Diomedis.294.
Epiſtola an debeat habere datam.29'.
Tertium conſul,& tertio conſul,recte dicitur.297.

Sequitur § fin.

Hortatur hic ſcholares ad ſtudium ſm modum prędi
ctum,obſeruantiam inde mandat,& datam epiſtolæ po-
nit,ſicq; in tres diuiditur partes.Secunda ibi,quæ omnia
291 tertia ibi,data.Noto primò,† ꝙ ſtudentes nunc aperta
ſcientia iuxta prædictum modũ effici poterunt optimæ
iuſtitiæ,& reipublicæ miniſtri,& maximum fructum re-
portare.concordat tex.in §.fi.cum not.ibi per Ang. Are.
292 in procemio inſti. Scđò not.ibi, maximum decus, † ꝙ
præceptori decus eſt,hr̃e bonos ſcholares, ſm Accurſiũ,
facit quia poterunt cõſeruare,& defendere eius opinio-
nes,ſicuti fecit Caſſius ſententiam Sabini ſui magiſtri, vt
dr̃ in l.dicere.ff.de arbitris. & pulchrè Raynerius contra
Signorolum in ſuo conſilio poſito , poſt conſilia Signo.
faciunt quæ diximus ſupra in §. itaque in not. & glo. in
auct. conſtitu. quæ de dignita. in §. generaliter in verbo
293 nobilis dicit,† doctorem nobilitari per ſcholares, dixit
ēt Bar.in auct.de deſen.ciui.in prin.ꝙ doctor habēs me-
294 liores ſcholares eſt dignior.Tertiò not. † ꝙ hodie talis
inuenta eſt legib. permutatio , qualem apud Homerum
Glaucus,& Diomedes inter ſe diſſimilia permutantes ſe
cerunt.in laudem Homeri plura ſcribit Quintil. lib.9.de
inſt.oratoria.& Plutar.in vita Homeri, eius patrē ignotũ
aſſerit, immò & patriam ſecundum Cice. in oratione, p
Archia , dum ait . Homerum Colophonij ciuem eſſe di-
cunt ſuum , Chij ſuum vendicant, Salaminij repetunt,
Smyrnæi verò ſuum eſſe cõfirmant, itaque & delubrum
eius in vrbe dedicarunt , permultique alij prætereà pu-
gnant,atque contendunt inter ſeſe.

Hinc Gell.cap.11.libro.3.

Septem vrbes certant de ſtirpe inſignis Homeri.
Smyrna,Rhod⁹,Colophõ,Salamin,Ios, Argos,Athenæ.

Quantum ad hiſtoriam hic tactam quia gl. volens declarare tex.ſabulam recitat,& neſciens quid dicat, Imperatorẽ audet reprehendere,eo ꝙ ſimile adductum ſit mul-
295 tũ à remotis. Scias † ꝙ Diomedes Græcus, & Glaucus Troianus,quum in pugna obuij facti eſſent,& manus cõſerturi viderent̃ inuicẽ,vt fit ſciſcitantes, alter alteri⁹ gen⁹ & patriã,amicitiã,hoſpitiumq; auitũ agnouerunt, & iũctis dextris amicitiã confirmarunt,quo facto Diomedes aſtutus cõmutemus ĩquit arma inuicem,vt oẽs agnoſcãt amicitiã auitam inter nos fuiſſe renouatã, & Glaucus,in tantam amentiam (Ioue mentem eripiente,) prolapſus eſt,vt arma aurea q̃ centum bobus erant æſtimata, æreis armis nouemq; bobus extimatis cõtinuò cõmutaret, vt in ſexto Iliados Homer⁹ ſcribit.& Plinius.c.1.lib.33.hęc eſt permutatio de qua hic mentio hr̃,optimeq; cõuenit, id ſimile. vult enim dicere Imperator ꝙ hodie inuẽta eſt talis permutatio in legib. qualẽ cum Glauco Diomedes fecit,quia arma habuit aurea centum bouum,pro armis æreis nouem bouum. Ita habemus nunc leges aureas, & ꝑutiles pro legib.q̃ erant æreæ,& modici fructus,ꝓ ꝑ magnam confuſionem, hic eſt verus literæ ſenſus, hiſtoriã hanc latè proſequitur Budeus in l.1.ff.de contrah.empt. Eraſmus in prouerbijs,Alcia.libr.2.prætermiſſorũ. Fort. Garg.in l.inrilgen.in princ.col.14.cum ſeq. ff. de pact.& ante eos Ang.Politianus in prima centuria miſcellaneorum.c. 93. dicens in libris impreſſis deeſſe quædã verba, quæ ſunt in pandectis Florentinis, poſt illa verba diſſimilia ꝑmutãtes hæc videlicet.criſea calcion ecatumui enea vion,i. aurea æreis centenaria nouenarijs, de quo videndũ eſt ẽt id,qđ ſcribit Ang.politia.in ſua epiſtola.30.Vir quidã latinè græceq; doctns ſic latinũ hũc locũ reddidit.

Iupiter hic ſtupidum ſpoliauit pectore Glaucum
Qui cum Tytide mutarit protinus arma, &
Aurea donarit ſibi reddendi ærea,centum
Bobus emenda daret demens pro vilibus,atque
Quæ vix eſſe nouem dicas redimenda iuuencis.

Quoties ergo permutationem vehementer inæqualẽ ſignificare volumus, Diomedis,& Glauci ꝑmutationem eſſe dicimus,facit illud Martialis. Tã ſtupid⁹ nunquã nec tu puto Glauce fuiſti.Calcea donanti criſea qui dederas.

296 Quarto no.ibi datã † qđ epiſtola miſſiua datam continere debet.Alb. non eſſe id de neceſſitate dicit per l. Publia.in §.Lucius.j̃. depoſiti. de quo articulo an videlicet, tempus ſit de ſubſtantia conſtitutionis, vel epiſtolæ, ponit gl.vbi per ſcribentes in data ſexti libr.Bart. in extrauag.qui ſint rebel.ad fin. ſuper verbo data , pulchrè Barbat.in procemio clemen.ſol.12.col.3.cum ſequenti.& in rubr.ſupra circa finem diximus.

Et quia de data epiſtolæ , & orationis hic fit mentio, non erit,vt reor inutile nec infructuoſum aliqua dicere, & declarare,ad datam literarum pertinentia , prout etiã fecit gl. Sed non perfectè in data ſexti libri , præcipuè de Calendis, nonis, & idibus , modoq; ac ordine ſcribendi, & de ratione de quib⁹ , prius pulchrè ſcripſerat gloſſator iuris ciuilis,in l.cum biſſextus.ff.de verb.ſign.

Notandum in primis ꝙ verbum data , refert epiſtolã, vel or̃onem præſentem,& hoc modo loquitur ẽt ſumm⁹ Pontifex ad finem ſexti libri, ibi data Romæ, &c. & etiã ſæpe Cicero in epiſtolis ſuis in quibus aliquando etiam dicit ſcribitq; datum,&c.& refertur tunc ad epiſtolium, vel ſcriptũ,& calendæ cum c.exili.& vnico.l.ſcribit̃,nec illorum admittenda eſt conſuetudo, vel rõ qui ꝑ k. græcã literam dictionem illam,vel aliam quamuis ſcribendam contendunt, vt tradit Tortelius , in ſua Ortographia in verbo calendæ.Sunt aũt Calendæ primus dies, cuiuſlibet menſis,& quẽadmodũ curioſiſſimus in loquendo,& reconditiſſimæ ſcientiæ Macrobius (vt ait Lau. Valla in c. 15.ſuarũ elegãtiarum) Saturnaliũ lib.1.tradit.Et ſequũtur oẽs alij poſteriores,præcipuè.j̃.allegandi. Dictæ ſunt Calendæ à Caio qđ eſt, voco quia minor Põtifex Romæ ſolebat noua luna conſpecta plebem vocare , vt audiret quot dies à Calendis ad nonas ſupereſſent , Et hoc ideò qm̃ nonarũ die, oportebat populares qui in agris eſſent,ĩ vrbem confluere accepturos cauſas feriarum à Rege ſacrorum ſanciturosq;,quid eſſet eo menſe faciendũ,vnde quidã hinc nonas,dictas exiſtimant,quaſi nouæ obſeruationis initium,vel ꝙ ab eo die ſꝑ ad idus, nonem dies putabantur incluſo,ſ.& computato ipſarum nonarum,die. Idus verò fœminini generis , & pluraliter tm̃, diuiſio dici poteſt . ideò propriè exiſtimantur, dies qui menſem diuidunt,nam menſes, & præcipue nonas diuidunt à Calendis.Iduare ſiquidem hetruſca lingua diuidere eſt , vñ vidua quaſi valde Idua, i. valde diuiſa à viro , vel vt interpretatur iuriſcõſultus in l.malum.ff.de verb.ſig.ſine iduitate, i. dualitate, vt ẽt per Baptiſtam pium Bononien.in ſuis annot.c. 52. Aliqui putarunt dici idus, eo ꝙ illo die plena luna videatur,à videndo, quaſi vidus mox litera v. detracta,vt ꝑ Macrobium loco ꝑalle. Tortelliũ in ſua Ortographia in verbo Calendæ , Perotum in Cornucopiæ fol.777.cum ſeq.Calepinum in verbo Calendæ,& in verbo idus,Et Alciatum poſt gl. in d.l. quum biſſextus.ff.de verb.ſign. in quibus locis, ſcribentes ſupra relati quæ dicta ſunt de Calendis nonis , & idibus approbant, quibus etiam aſſentitur, Antonius Mãcinellus,in libello de modo ſcribendi orandique tit.8.

Et qui voluere elegãter loqui, & non cũ vulgo, vt Cic. Plin.& alij docti viri in deſignatione tꝑis, datæ vel receptæ Epiſtolæ ſeu alterius actus, non apponebant ſimpliciter diem menſis,puta primum ſm vel tertium,& ſic de alijs,ſed dies Calendarum,nonarum,vel iduũ diſtinguendo prædicta , quemadmodum etiam faciunt nouiſſimi qui ornatè,& eleganter ſcribere loquiq; volunt.

Poſtquã vidimus, in primo die cuiuſlibet menſis conſtitui Calendas,& ita nuncupari,videamus quibus dieb⁹, conſtituantur nonæ, & idus, & cui prædictorum terminorum attribuantur dies,qui inter vnum, & aliud ex adiacentibus prædictis, intercedunt.

Scire in primis oportet quot diebus cõſtituatur quilibet menſis,ſiue quot dies habeat,quilibet mẽſis , quod his verſibus,demonſtratur.

Iunius Aprilis ſeptemque nouemque tricenos.
Plus vnum reliqui,ſed habet ſebrus octo vicenos
Cui ſi biſſextus fuerit ſuperadditur vnus.

Hos verſus,referunt gloſſatores iuris ciuilis,& canonici ĩ locis ꝑal.in l.cum biſſextus.& in Data ſexti libri, & Mancinellus duos adiungens loco præall.Quidã lingua mr̃na dicunt.trenta dì ha Nouembre,April,Zugno,& Settembre.de vint'otto gli nè vn,tutti gli altri n'ha trenta vn.

Dies modo nonarum,& iduum,non ſimiliter & indifferenter in oĩbus menſibus cõſtituuntur,ſed diuerſimode,nam in Martio Maio Iulio , & Octobri ſeptima luce ac die nonarum conſtituitur dies.In alijs autẽ menſibus quinta,Ianuario Februario Aprili Iunio Auguſto Septẽbri Nouembri,& Decembri vnde verſus.

Sex nonas,Maius October Iulius,& Mars,
Quatuor at reliqui,tenet idus,quilibet octo.

prout tradunt gloſſatores iuris Ciuilis , & Canonici in locis ꝑall. oẽs itaq; hi dies qui inter Calendas & nonas intercedũt. nonarum cognominatione , cenſentur ipſo nonarũ die incluſo,& connumerato.vt j̃. apertius declarabit̃. At nonis exactis.proximos octo dies in quolibet mẽſe iduum, ſimiliter cognominatione ſignificabimus , ſed pari rõne tum ordinis, tum ẽt annumerationis . reliquos verò eius menſis quotquot ſuperfuerunt dies,Calendarum appellatione notabimus,quæ futuri aut proximi ſunt menſis.

Maius igitur October Iulius,& Martius,ſex habent q̃ incipiunt ſcđo die menſis, & finiunt ſeptimo,pariter habent octo idus,q̃ incipiunt octauo die menſis, & cõplentur. 15. omnes alij dies qui ſequuntur Calendis , futuri

menſis

menſis attribuunt, & Calẽdarũ appellatione notant, vt exemplis ſtatim clarius oſtendet. Alij octo menſes ſupra proximè relati, poſt Calẽdas in principio cuiuſlibet mẽſis exiſtentes quatuor nonas habent quę incipiũt ſecundo die cuiuſlibet menſis, & finiunt in quinto eiuſdẽ menſis die. Habent pariter octo idus, quę incipiũt die ſexto cuiuſq; menſis, & terminant complenturq; dle. 13. menſis, cæteri qui ſequũtur dies, poſt tertiumdecimũ attribuuntur Calẽdis proximi menſis, & Calendarũ ipſius, proximi mẽſis appellatione deſignant, vt ꝑ exempla ſtatim patebit. Si itaq; primo die menſis alicui ſcribas, literasq́; des appones datam Vercellis puta Calen. Marti. Iulij. Et ſic de alijs. Sed pro genitiuis menſium ſiue loquamur de calendis, ſiue de nonis, ſiue de idibus rectius poſſeſsiua nomina finxerimus ſecũdum Auguſtinũ Datũ Senenſẽ, in ſuo vltimo præcepto, vt Calendis Martij ſicque de nonis & idibns, Calendas, vel nonas anr idns martias dixerimus, & ita Apriles, Maias, Iunias, Iulias, aut quintiles Auguſtas, aut Sextiles Septẽbres, & Ianuarias & Februarias.

Cicero m̃ quem infra referam, & alij eloquẽtes etiã genitiuis vſi fuere, dũ Cicero Lentulo ſcribens ait ad. 12. Calendas Februarij, & ad Terentiam lib. 14. Epiſtolarũ. pridie Calen. Decemb. & lib. 15. ad eandẽ tertio ſcribit Idus ſextilis, & alibi ſępe, cui ſentẽtię adſtipulat Perotus in Cornucopiæ ſol. 777. cum ſequenti, vbi ſcribit nõ poſſe de Aprili dici niſi in genitiuo Aprilis, nõ aũt Aprilias ſed poſſumus dicere Apriles, vt tetuli ſupra Agu. Datum ſcribere. Diem verò datæ aut receptæ epiſtolæ ſiue ſit dies Calendarum, ſine nonarum, aur iduũ in ablatiuo ponimus, prout declarãt gloſſatores iuris ciuilis, & canonici ſupra citati. Auguſtinus Datus, Valla, Mancinellus, & alij, vt datum Vercellis Calendis Iulij, nonis aut idib. &c. Latinè ẽt ſcribemus intra Calẽdas ſicuti Calẽdis, ſecundum Mancinellum præalleg. titu. 8. & ſequenti, & minus rectè, neq; id dixiſſet, ſi Gellij in noctib. atticis. c. 13. lib. 12. memor fuiſſet. Quum. n. in ablatiuo caſu Calendis, puta Ianuarijs ſcribimus, tẽpusq́; datæ epiſtolæ inſinuamus, idem ipſum Calendarum nonarum aut iduum ꝑciſè ponimus, & exprimimus. Sed quũ intra Calẽdas dicimus omne tempus quod Calendarũ die includit intra Calendas, eſſe rectè ſentimus. ita ꝙ in quolibet dierũ qui Calendis, proximi futuri menſis attribuunt, verificari poteſt, vt ibi latè per Gellium. Ita quod dies datę epiſtolæ incertus eſſet quo ad dies prædictos.

Sed nunquid ad Calẽdas, in eodẽ ſenſu rectè dici poſſit vt videlicet diem ipſum Calendarum ꝓciſè notet, nõ habeo auctoritatẽ grauis auctoris, ad hoc, ideò ego abſtinerem præcipuè, quia prępoſitio ad, rei non preciſũ Calendarum diẽ puta ſignificat, ſed proximitatem, & de incerto dicit ſecundum Lauren. Vallam, & ſequit Calepinus in ſuo dictionario in verbo ad, quorũ cõſideratio cõfundit per. l. ad diem cum ibi not. ff. de verbo. obli. Et ꝑ id ꝙ cõſiderato ſenſu de Aug. Cæſare Suetonius ſcribit, qui quum aliquos nunquam ſoluturos ſignificare vellet, ad Calendas græcas, ſoluturos aiebat, id eſt nunquã quia græci carent Calendis, ex quo apparet ꝙ ſi gręcis Calendæ adeſſent, ſermo iſte ad Calendas diem ipſum Calẽdarum ſignificaret, licet ẽt ante Calendas talis debitor poſſit perſoluere, ſi vellet renunciando fauori ſuo.

Melior igit ratio ꝓ opinione prędicta adduci poteſt, quia ad Calẽdas ſignificat tractum in futurũ. Data verò epiſtolæ refert ſignatq́; tempus præſens, & inſtantaneũ, & ideò Auguſtus Cæſar, vt in eius vita Suet. tradit, ad epiſtolas omnes horarũ quoq; momẽta nec diei modo ſed ẽt noctis quibus datæ ſignificarent addebat, Primo igit die mẽſis Maij puta ſcribentes literas, dicemus Calendis Maijs, elapſo die ipſo Calendarum, quia vt dixi ſex dies immediatè ſequentes nonis attribuunt, Die. 2. Maij ſcribendũ eſt ſexto nonas maias, ſiue poſtridie Calẽdas maias, tertio die quinto nonas Maij vel maias, quarto die dicemus, quarto nonas Maij, quĩto die tertio nonas Maij, ſexto die pridie nonas maias, ſeptimo die nonis Maijs. Finitis verò nonis reliquos, octo dies ſimiliter iduum cognominatione notabimus, nã die. 8. Maij dicemus octauo idus maias, ſiue poſtridie idus maias. Nono die ſeptimo idus, decimo, die ſexto idus. 11. die quinto idus. 12. die quarto idus. 13. die. 3. idus. 14. die pridie idus maias. 15. die idibus Maijs. Et eadẽ ratione in alijs mẽſibus, qui ante nonas ſex dies habent conputatis nonis, prout eſt October, Iulius, & Martius, vt ſupra viſũ fuit, idẽ dicemus, in reliquis vero octo mẽſibus, habẽtibus nonas in quinto die, vt in ſuperioribus oſtẽſum eſt, poſt diẽ Calẽdarũ mẽſis Ianuarij puta, diei. 2. ſcribendũ erit. 4. nonas Ianuarias, tertio die. 3. nonas Ian. quarto die pridie nonas Ian. 5. die nonis Ianua. Expletis nonis die. 5. mẽſis ꝓdicti, ſequẽti die immediatè, & ſic die ſexto ex quo, vt dixi oẽs mẽſes habẽt ante idus octo dies ipſis idibus connumeratis, ſcribendũ erit octauo idus Ianuarias, inde. 7. poſteà ſexto, de hĩc quinto, & quarto poſtmodũ. 3. die verò. 12. dicẽdũ erit pridie id' Ian. die. 13. idib. Ian. ſequẽtes dies attribuem' Calẽdis futuri mẽſis, vt ꝓſcripſi, & j. lati' dicet.

Si enim ſit menſis de quo ſcribimus, ex illis quatuor quibus idus ſunt in 15. die. vt Martij Octobris, & Iulij, quia omnes dies qui ſequuntur Calendis, proximi futuri menſis attribuunt, ſcribendum erit decimo ſexto Calendas Apriles, vel Aprilis. Die vero. 17. dicemus ſexto decimo Calẽ. April. die. 18. quintodecimo Calend. April. die. 19. quartodecimo Calend. April. die. 20. tertiodecimo Calen. April. die. 21. duodecimo Calen. Apri die. 22. vndecimo Calen. April. die. 23 decimo Calẽ. Apr. die. 24. nono Calen. Apr. die. 25. octauo Cal. April. die. 26. ſeptimo Calen. April. die 27. ſexto Calen. Apri. die. 28. quinto Cal. Apr. die. 29. quarto Cal. Apri. die. 30. tertio Cal. Apr. die. 31. & vltimo dicẽdũ eſt pridie Cal. April. vel Apriles. In alijs mẽſib. quib. id' ſunt in die. 15. eadẽ ſeruãda eſt rõ.

Sed in illis octo menſibus in quibus ſunt idus. 13. die addendi ſunt duo dies, & augendus numerus, dierum præcedentium calen. exempli gratia, poſt expletas idus Ian. die immediatè ſequẽti qui eſt. 14. dicimus decimonono. calen. Febr. ſiue poſtridie idus Ian. die verò. 15. decioctauo calẽd. Feb. die. 16. decimoſeptimo calen. Feb. die. 17. decimoſexto calen. Febr. die. 18. decimoquinto calen. Feb. die. 19. decimoquarto calẽ. Feb. die. 20. tertiodecimo calen. Feb. die 21. duodecimo calen. Febr. die. 22. vndecimo calẽ. Feb. die 23. decimo calend. Febr. die. 24. nono calend. Febr. die. 25. octauo calẽ. Febr. die. 26. ſeptimo calẽ. Feb. die. 27. ſexto. calen. Febr. die. 28. quinto calẽ. Febr. die. 29. quarto calen. Feb. die. 30. tertio calen. Feb. die. 31. & vltimo pridie calẽ. Februarias. Et in cęteris mẽſibus, renẽtibus idus in 13. die, eadẽ ratio ſeruãda erit, excepto Februario quia quũ habeat. 28. dies tantũ, expletis idibus, & ſic die. 14. oportebit dicere ſextodecimo calẽd. Martias, & ſucceſsiuè diminuẽdo, ſecundũ ordinẽ ꝓſcriptũ, niſi eo anno currat biſſextus, quia tunc ſuperaddit vnus dies Febr. & die. 14. Febr. tunc dicendum eſſet, & ſcribendum decimoſeptimo calen. Martias, & ſecumdum prędictum ordinem procedere, & proſequi.

His ſic expoſitis, & ꝑ exempla demõſtratis notandũ eſt ꝙ licet, vt dictum eſt, diem actus geſti, ſcriptæ Epiſtolæ, vel alterius factæ diſpoſitionis, cadentem in calendis, nonis aut idib. in ablatiuo caſu ponamus, vt calendis, nonis, aut idibus Ianuarijs. & veluti ex prædictis, exẽplis liquet, idẽ eſt in alijs diebus, qui ſunt intra calẽdas & nonas, inter nonas & idus, ac inter idus, & calẽdas, proximi futuri menſis, vt tertio nonas, vel idus, ſeu calẽdas, Auguſti, dies. n. in ablatiuo cõſtituit. vt ibi tertio, ſcilicet die, nonas vero idus, & calẽdas, in accuſatiuo, Et inter numerandũ, ꝓpoſtero vtimur ordine, & diem ipſum nonarũ iduum, vel calendarũ, vt ex ꝓdictis exemplis apparet includimus, & cõnumeramus, vt ſi ſecũdo die Ianuarij ſcribam, dicendũ erit quarto nonas Ian. ſic de idibus & calendis ſequentibus, reſoluiturq́; hoc mõ, i. quarto die

ante nonas,vel præcedente nonas computatis extremis, vt ꝑ gloſſatores noſtros in locis præalleg. & Perotű in Corn ucopiæ inſra allegato,& Calepinű in verbo poſtridie.Et ſi dicaſ prędicta inuicē repugnare, quia ſi quarto nonas puta Ian.exponiſ id eſt quarto die ante nonas excludunſ nonę,ſicque computari nō debent in dinumeratione dierű,Reſpondeo ꝙ dictio ante, quamuis de proprio ſignificatu exponi debeat ante actű inchoatű, quia tñ adijciſ tempori,& ante nonas,intelligiſ de tempore finito,vt tradunt Bar.Alex.Iaſ.& alij in l.2.in §.fin.ff.ſi cer. pet.Et ſic ante nonas finitas, l.ideò nimirum ſi dies ipſa nonarium includiſ, ꝓ quo facit illud ꝙ ſcribit Sueto.in vita Iulij Cæſaris ſub capite de prodigijs, ꝓcedentibus mortē eius. Dum refert ꝙ Spurina aruſpex immolantē admonuit,vt caueret periculum ꝙ nō vltra Martias idus proferreſ, quē diem cedis ſuæ irridens Cæſar, & vt falsű arguebat,ꝙ ſine vlla ſua noxia idꝰ Martię adeſſent.ꝗꝗ is veniſſe quidē eas diceret,ſed nō ꝑteri jſſe.ita ꝙ nō abſonű eſt,intelligere interpretariq; nonas , vel idus elapſas,l.& ꝑteritas ſicq; in 2.die puta mēſis Ian.recte dici quarto nonas Ianu.i.quarto die ante nonas Ian.elapſas:elapſas,ſ. & ꝑteritas.Et etiam not. ꝙ dies qui ꝓcedunt nonas idus, & calēdas,nō ſunt nonæ idus aut calēdæ,ſed dies nonarű iduum & calendarum , attribuunſ ergo nonis, idibus,& calen.& cognominatione nonarű, iduum,vel calen.dies illi ſcribunſ,& notanſ,nō ſunt tñ nonę,idus,aut calendę, ꝗ cōſtituunſ tantummodo primo die menſis,ſi de calendis loquamur in quinto vel ſeptimo,ſi de nonis in 13.vel 15.ſi de idibus ſecundum diuerſitatem menſium iuxta prędcripta, & iſtud etiam clarè probaſ , ex eo quod diximus quarto nonas reſolui, i.quarto die ante nonas vel ꝓcedenti nonas,& ſic de alijs.Si ſunt ante nonas ſiue ꝓcedant nonas, ergo nō ſunt nonæ . Qui igitur cōpoſuit illos verſus ſex nonas, &c.& ſcribentes illos referētes in locis ꝓallega.erraſſe videnſ.Quia nonæ nō ſunt ſex vel quatuor.nec idus octo,vt viſum eſt.Sed bene in ſexto die,vel quarto poſt calendas ſunt nonę , & idus poſt nonas in octauo,ſed oportet ſenſum potius quam verba inſpicere declarationemque, & intelligentiam ex ſenſu capere.

Primo ergo die menſis, puta Ian.dicimus calēdis Ian. Et quemadmodű nō dicimus nudius primus,ita nec primo calen.primo nonas,primo idus, ſed calendis, nonis, idibus,ſecundű Lau. Vallam in ſuis elegantijs.c.70.& in promptu eſt ratio licet Valla nō dicat , quia quum talis ſermo,vt in ſuperioribus dictum eſt exponaſ , i.die ꝓcedenti calēdas, vel die ante calen. eſſet repugnātia in ſubiecto ſcriptum actumùe fuiſſe calendis , & ante calendas , ideò neceſſario ſequi ſecundum ſtr.ctā, & rectā loquendi rationē dicendű ſcribendumq; in caſu ablatiuo calē. nonis vel idibus, nō aliter nec alio modo.Poſtmodű die immediatè præcedenti calendas, ſicq; vltimo die ꝑcedētis menſis dicemus , vt ſupra relatű eſt pridie calen. Ian. puta pridie nonas, & pridie idus. hinc M.Cicero Appio ſcribens.pridie inquit nonas iunias quű eſſemus Brūduſij rex.& ad atticum ēt pridie compitalia memēto rex.& reſoluiſ,vt dictű eſt die ꝓcedenti nonas,ſiue die ante nonas, quo ēt modo poſtridie calendas aut nonas , vel idus diciſ, i.die poſt calendas , vel nonas aut idus. Liuius etiā poſtridie idus , rebus diuinis ſuperſederi iuſſum ſcribit, & ſimiliter Gell.lib.5.ca.17. Auguſtinű Senen.in libello iſagogico in pen.præcepto.Pridie inquit calēdas , pridie nonas,pridie idus diciſ,& ſignificat ꝙ vetuſtiſsimi dicebāt die priſtini pro aduerbio ꝙ ſignificat die priſtino,& ſic ꝑ vetuſto more die craſtini,& die quinti,ac die quīto,ſimiliter pro aduerbio, verű quia nos priſcā, & horridiorē vetuſtatē fugere,& vitare debemus,pridie dicimꝰ

Sed Aulus Gelli.in noctibus atticis.c.24.lib.10.latè ſuꝑ hoc euagando tandem die inquit priſtini , eodē modo dicebaſ quod ſignificat die priſtino, i.priore , quod vulgo inquit pridie diciſ cōuerſo cōpoſitionis ordine,quaſi priſtino die, & cōſequenter vult pridie vocabulű vulgare eſſe quod ex præſcriptis cōfunditur.Cice.enim,Liuius,& alij doctiſsimi viri eo vocabulo,vt latino vſi fuere. pridie igitur , & poſtridie cōpoſita ſunt & diuerſa. vt .n. ait Feſtus antiqui pri loco pre,dixerűt.pridie itaq;ex prę & die ſine vno die ante ſignificat.Poſtridie verò poſtero die,et ēt ꝑ Calepinű in ſuo vocabulario in verbo poſtridie,itē pridie , & poſtridie ſimillimam obtinent ſignificationē ei cuius ſunt heri & cras. Eſt.n. pridie quaſi heri, non tñ præſentis diei,& poſtridie cras , nō præſentis diei ſed cuiuſdam alterius aut præteriti aut futuri.præteriti ſic, pridie quàm intrarem mare ſerena lux fulſit.futuri ſic , pridie quā intres patriā ſacrificium facito,id eſt die ꝓcedenti quo mare intraſti,aut patriā intrabis.itē poſtridie quā pater mortem obiuit epulum feci,& poſtridie quā vxorem duxero,nauigandű mihi eſt,vt latius per Laur. Vallam in elegantijs ſuis.cap.70.Hinc M.Cice. Lentulo, ad duodecimum calendas Februarij dű in ſenatu pulcherrimè ſtaremus,ꝙ iam illam ſententiā Bibuli de tribus legatis pridie eius diei fregeramus , id eſt præcedenti die eius diei hoc eſt duodecimi , & Cæſar lib.2. poſtridie eius diei Cæſar pręſidio caſtris ꝙ ſatis eſſe viſum eſt reliquit, i. ſequente ſiue poſtero die eius diei qui præceſsit.

Et licet accuſatiuo , vt in exemplis prædictis eſt pridie & poſtridie iunganſ , tñ etiam cum genitiuo iungi poſſunt, vt pridie poſtridie calendarum nonarű , vel iduum ſecundum Laur. Vallam& Calepi. præallegatos , exemplaq; Cic. & Cæſaris proximè relata ſatis oſtendunt Exēplificat ēt valla ſic.Pridie illius diei,& poſtridie illius diei quo hæc feci aut faciam,vel ēt ſine quā & ſine die ſecundum Vallam ſic.Venit ad me Chremes poſtridie clamitās.ſupple illius diei quo hęc geſta ſunt.Et quű intraui vrbem.audiui hominē pridie receſsiſſe. Dicimus ēt ſecundum eundem Vallam,quum has literas dabā,erat pridie calen. Auguſti vel poſtridie nonas , Et hodie eſt pridie ludorű circenſium.Cras eſt poſtridie nundinarű.referſ, n. tale tempus nō ad hodiernum craſtinumq; diem,ſed ad alium quendam, veluti ad eum quo hæ literæ legenſ, ideoq; errauit inquit qui ſic ſcripſit.

Quum Romæ domű loquendi gratia adiſſem , orauit me dicens poſtridie, ad me redeas , dicendum erat cras, aut ſic poſtridie , vt redirem orauit. Rurſus nō rectè ſic dixiſſet,cras vt redirem orauit , ſed poſtridie ſecundum Vallam, ſed iſtud vltimum eſt nimis ſcrupuloſum.

Atque vt nō dicimus nudius ſecundus , ita nec ſecundo calendas,ſecundo nonas,ſecūdo idus,ſed pridie calēdas,nonas & idus ſecundum Vallā loco ꝓallegato,ſed vt mihi videſ quantű ad rationē recti latinique ſermonis dici poſſet.2.calendas.2.nonas,& ſecundo idus,id eſt ſecundo die ante elapſas calēdas nonas, & idus,cōputatis extremis,prout dicimꝰ tertio nonas vel. 3.idus,id eſt tertio die ante calen.nonas aut idus elapſas propter idētitatem rationis, veruntamē quia ſic dictű apud graues auctores nō reperiſ id nō dicimus , Et vltra ratio aſsignari poteſt,quia habemus alterű vocabulű,& quidē magis ꝓpriű elegans ꝙ eſt pridie,Qua ratione dixit Valla loco ꝓalleg. nō dicimus nudius ſecundus , quia habemus aliud vocabulű magis propriű quod eſt heri. Sciendum eſt ēt ꝙ illud ꝙ in calendis nonis , & idibus in ablatiuo caſu iūgimus,vt quarto calēdas quarto nonas vel quarto idus in accuſatiuum trāſferre poſſumus , & ad prępone re,ſed id ſignificat tēpus ſere diuturnius vt.10. calēdas Februarias dediſti ad me literas, ego vero ad octauű idus Ianuarias ad te ſcripſeram,ſecundum Auguſtinű Senenſem loco pręallega.& cōprobari poteſt auctoritate Cice.in pluribus locis, quemadmodum. n. proximè retuli Lentulo ſcribens inquit.Ad duodecimum calendas Februarij, dű in Senatu ſtaremus, &c. id eſt die duodecimo ante calēdas Februarias,& lib. 3. Epiſtolarű ad Appium pulchrű, Trallis īquit veni ad decimumtertiű , calēdas ſextilis.ibi pręſto mihi fuit,&c. & iterum ad eundem. Ad 11.cal.Iunij Brunduſium quű veniſſem. Et in 4.li. Seruio Sulpitio

ſcribens,

ſcribens,ad tertium ait calen.maias, quum eſſem in Cu-
mano accepi lr̃as tuas,& ĩ 7.Epiſtolarũ ad Marium ſcri-
bit ad duodecimum calen.Iunias in Cumanum veni. Et
ſi oĩa prædicta bene pōderabis, inuenies talem ſermonē
in accuſatiuo cum præpoſitione ad ſignificare tp̃s diu-
turnum datæ vel acceptæ epiſtolæ ſeu actus geſti, nō au-
tem tp̃s pręſens,qñ epiſtola ſcribitur,daturq́;.Iſtud enim
ſemper per bonos,& graues auctores in ablatiuo caſu po
ſitum fuit,vt præſcripſi, patetque in omnibus Ciceronis
Plinij,& aliorum epiſtolis circa tempus datæ.

Alij ad tertium calendas,& tertio calendas differre di
cunt,ꝙ tertio calend.ſp de certo die dicatur,ad tertium
ẽt de incerto,hoc eſt de eo qui eſt,circiter tertium calen.
ita de ſimilib.& ſi aliqñ ponatur ad tertium calen. pro ip
ſo die tertio calen.vt dicam,ab hoc die vſq; ad tertiũ ca-
len.nonas,vel idus tres dies interſunt, immò oĩbus exē-
plis Ciceronianis ſupra relatis ad tertiũ, de die certo ſp
dr̃,nec de incerto auctenticum, aut probabile profertur
exemplum.Et quamuis prædicta magis ad literas huma
niores,q̃ ad legalem diſciplinam pertinere videantur,ni-
hilominus,vt ex data.2.conſtit.C.& multorum titu.libri
auctenticorum, ac ſexti decretalium conſtat, ẽt ad nos
ſpectare, & pertinere vr̃, & Ioan. And. qui fons iuris ca-
nonici nuncupatur, iſta tractare in loco præalleg. non
297 erubuit.Vltimo † no.ibi Iuſti.ter cōſule, Iuſti. nr̃m ter
conſulatui præfuiſſe tp̄e præſentis conſtitutionis faciunt
quæ ſcripſi ſupra in principio conſtitutionis, in figura-
tione caſus ex quibus probatur iſtud proœ.factum fuiſſe
ante ſecundam compilationem.C.Ad aliud aduertendũ
298 eſt dum tex.dicit ter conſule † habent quidā tertio cō-
ſule,& minus rectè ſi Gell.credim⁹ qui.c.1.lib.10. ſic ha-
bet,familiari meo cuidam literas Athenis Romā miſi,in
his ſcriptum erat me illi iam tertium ſcripſiſſe. Is ad me
reſcripſit,petijtq́; vt rōnem,dicerem cur tertium,& non
tertio ſcripſiſſem.Item an tertium conſul an tertio con
ſul dicendum eſſet,ad hęc ego ſcripſi nihil aliud q̃ verba,
Mar.Varronis hoĩs doctiſſimi qui libr.5. diſciplinarum
dicit,aliud eſt quarto p̃torē fieri, & quartum, ꝙ quarto
locum ad ſignificat,& tres ante factos.quartum tp̃s ſigni
ficat,& ter antefactum,ſequitur Lau.Val.in eleg.c. 160.
Sed ꝙ latinè & tertio conſul dici poſſit, probat Plin. de
viris illuſtr.c.15.& 69. vbi vſum legimus tali forma dicē
di.& Plut.in vita Marcel.dum ait eum quinto conſulem
deſignatum.& Cice.in oratione.in L. piſonem fol. 1. dũ
ait.quis.n.C.illi Mario fortiſſimo viro, & cōſuli & ſexto
conſuli ex quib.patet rectè vtrunq; dici poſſe.Conſultiſ-
299 ſimè ppeā quondam egit Cicero, † nam quum Pōpe.
ædē victoriæ dedicaturus foret,cuius gradus vice theatri
eſſent,nomenq́; eius,& honores inſcriberet,quæſitũ fuit
vtrum conſul tertio an tertium inſcribendũ eſſet,eā rem
exquiſitiſſimè Pompei⁹, retulit ad doctiſſimos ciuitatis
quumq; diſſentirent, & pars tertio, alij tertiũ inſcriben-
dum contenderent,rogauit Cice.vt quod & rectius vide
retur inſcribi iuberet,tunc Cic. nolens quēpiam damna-
re perſuaſit Pompeio,vt neq; tertio neq; tertium ĩſcribe
retur.ſed ad ſecundum vſq; T.ſcriberentur literæ.tert.vt
verbo non præſcripto res quidem demōſtraretur,ſed di-
ctio tamen ambigua verbi lateret,teſtis Gell.Et credo Ci
300 ceronem id feciſſe quia, † vtrunque latinè dici poteſt.
Taurini.1524. feriarum vacationumq́ue tempore.

Ex rubr. de orig. iur.

De continuatione,& ſubordinatione titulorum. nu. 1.
De triplici lege: æterna,naturali,& diſpoſitiua. 2.
Seruorum ſtatus quo iure ſit annihilatus.4.
Elegans Breui gallorum ducis aduerſus Romanos dictum.5.
Omnis lex ad cōem hominum ſalutem ordinari debet. 6.
De poteſtate iuriſconſultorum in interpretandis, emendan-
dis & corrigendis legibus.8.
De more ferendarum legum. 9.
De trinundino.12.
Omnes bonæ leges ex malis moribus ſunt procreatæ.16.
De natura præpoſitionis.19.
Appellatione iuris ciuilis quid veniat. 20.
De fine iuris ciuilis & canonici.26.
Volens ſcire principiata,debet prius ſcire et cognoſcere prin
cipia.30.
Origo rei inſpicienda,& conſideranda.ibidem latè.

Sequitur Rubrica.

IN RVBR. ff. DE ORI. IVR. CIVI. ac omnium magiſtratuum, & ſucceſſione prudentum.

QVærere ſolent in primis, doct.de conti-
nuatione tituli,cum rubricæ continuā
1 dæ ſint.l. 2. j̈. de ſtat. homi.† ibi proxi-
mos atq; coniunctos applicantes titu-
los,vt res patitur dicemus, quāuis pleri
que forte non inepte de ſubordinatio-
ne titulorum, non de continuatione le
gem prædictam loqui intelligant,vt per Ang.Aret.in ru
bri.proœ.inſti.col.fi. Et vt terminorum vim & poteſtatē
intelligas, continuatio eſt partiũ inter ſe non intermiſſa
coniunctio.Senec.lib.2. naturalium q̃ōnum, vel ſm Ge-
min.ad fi.c.1.de conſecr.Eccle.vel alta.in vi. eſt duorum
coniunctorum inter ſe corporum tactus. Et ſic cōtinua-
tio aliud non eſt q̃ actus ſucceſſiuus, ad conſumationē,
& perfectionem eiuſdem materiæ tendens.l.continuus ĩ
prin.j̈.de verb.oblig.Vnde a titulo tractante diſtinctam,
& diuerſam materiam à præcedenti non pōt fieri mate-
riæ continuatio,ſed bene materiæ ad materiam, tituliq́;
ad titu.ſubordinatio,quæ ſemper facienda eſt, quũ pro-
ceſſus ſcientiarum ſit opus rōnis, cuius proprium eſt or-
dinare,vnde in oĩ opere rōnis ordo aliquis inuenitur,ſm
quem proceditur ab vno in aliud,vt vult S.Tho.ſuper de
cœlo & mundo,quam materiā (Deo dante) melius ex-
cutiam in rub.j̈.de reg.iur.Continua præſentem rub.ſic,
dictum eſt in tit.præcedenti de iuſt.& iur.verum quia vn
de ius illud,quoq ciuile nuncupatur ortum fuerit dubita
ri poterat,ideò rubricatum hic fuit de orig.iur.ciui.quia
origine cognita,conſequens erat magiſtratuum ori.& ti
tu.cognoſcere,quum parũ ſit ius in ciuitate eſſe,niſi ſint
qui illud reddere poſſint.l.2.in §.poſt originem. j̈.eodē,
ideò ſubiungitur,ac oĩum magiſtratuum. Scientiam aũt
iuris ciuilis plurimi & maximi viri profeſſi ſunt.d.l. 2. in
§.iuris ciuilis ſcientiam,qui prætereundi non fuere.ideò
2 ſubijcitur,& de ſucceſſio.prudentum. Præmitte † totum
hunc titu.ſing.eſſe,teſte Alber.de Roſa.ad quem tit.ſępè
ad plura in iure cognoſcenda,recurrimus. ſm Fort. gar.ĩ
l.Gallus.in prin.col.19.j̈. de liber.& poſth. & tituli facies
vtilitatem per ſe fert ita, vt commendatione non egeat.
iuxta vulgatum text.l.1.ff.de in integ.reſtit. Secundò p̃-
mitte ſcd̃m Zaſ.triplicem inueniri legem, æternam, na-
turalem, & poſitiuam, vt hic per eum latius quā par ſit
vagantem, quum ad rem noſtram hæc parum ſint accō-
modata,& contra cuius diſtinctionē poſſet inſtari ex di
ctis Budei in l.2.circa fi.j̈.de legi.dum loquitur de. l. æter
na,quā theologus naturæ.l.vocare dicit. & ex dictis Sco-
ti in 4.diſt.17.& Angelicæ in verbo lex,& Archieps̃. Flo-
rent.in 1.parte ſummæ vbi tractat de l. naturali, Moſay-
ca,diuina,euangelica, canonica, ciuili, & conſuetudine.
Nota tñ Zaſij dicta dum loquitur de iure naturali,& gen
tium,ſeu de lege naturæ, quæ & gentiũ eſt, reprobando
doctrinam Bar.in l.ſi id quod. j̈. de condi. inde. volentis
3 † duplex eſſe ius gentiũ, primæuũ & ſecundarium.nā ius
gentium dicit,vnũ eſſe quod a iure naturali hominũ non

ſeparatur, productio tñ ſit qualitate diuerſa. ſm ꝙ mo-
res,& vſus hoïum proceſſu vitæ variarunt.id quod ſigni-
ficat iuriſconſultus in l.1. cum quatuor ſequentib.ſ.tit.j.
quia ſi ius gentiũ eo diſſecari debuit, quia mores & vſus
variarunt, iam non duplex ſed centuplex ius conſtituen-
dum erat. Item quia lex conſuetudinis eſt quaſi lex natu
ræ,vt p Bal.in l.executorẽ.C.de exec.rei iu.& ſicut ex va-
riatis morib.conſuetudo non ſcinditur,ita nec lex natu-
ræ q̃ eſt gentium debebit. Hæc non eſt opin.noua, eam
antiquitus tenuit Archi.in c.cẽs.1. diſt. & tanquã verio-
rem ſequitur Aret.in l.1.in prin.in 9.col.ff.de acq.poſſ.ve
rum Soci.ibi col.7.& Iaſ in d.l.ſi id quod defendũt Bar.
quem cõiter ſequuntur doc.& m̃. d. l. 1. & alijs motiuis
Aret.vt per eos.Non obſt.ꝙ attenta opin.Bart. iam non
duplex ſed centuplex ius conſtituendum erat, quia m̃.
ꝙ totum illud ius gentium quod poſt inclinatam natu-
ram ob malitiam hoïum,& tporum ſucceſſit, non ſun-
datur in illa pura rõne naturali,ſed ex conſtõne gentiũ,
vt declarat Bart.in d.l.ſi id. ꝙ dr̃ ſecundarium,i.alteratũ
ſm varietatem temporum,vt per Sozi. loco præall. & ſic
iſtud ſm eſt vnum ius gentium variatum, & alteratum
ſm varietatem temporum, non igitur centuplex. Item
nihil repugnat quod de conſuetudine obijcitur,quia ex
moribus tota inducitur,& alteratur, prout & ius gentiũ
ſecundarium,& non ſcinditur, vt ius gẽtium à Bar.quia
non cadit illa conſideratio in ea de naturali pura rõne
4 quæ conſtituit ius gentium primęuum.†Porro elegantẽ
putamus Zaſij declarationem cõtra Bartolum, & ſequa-
ces,volentes ſtatum ſeruorum de iure gentium ſecunda
rio annihilatum. validis etiã auctoritatib. conuellitur.
nam Iob.c.31.colliges,ſeruos cõtra dominos iudicio ſta
re potuiſſe,ergo & obligari poterãt: deniq; ſerui dñis ab
inteſtato ſuccedebant,ſi nõ extitiſſent filij gene.c. 15. Itẽ
in exercitum milites ſcribebantur,vt homines liberi,eo-
dem lib.c.13. quod iure ciuili nõ erat receptum. l. ab oĩ
ĵ.de re milit. & per Plin. in epiſtolis, ſed & bona eorum
propria poſſidere licuit,ex quib.ipſi ſibi acquirebãt, eo-
dem lib.c.47.& 2.Regum.c.9.& 16.& Philo.4.polit. tra-
dit ſeruos ſi paulo eſſent opulẽtiores ad munera ciuilia
adminiſtratiua eligi.Item & ancillis admittebat coniun-
gi nuptijs filiorum dñi.Exodi.ca. 12. quibus conſequens
eſt ſeruos eo ſaluo quod ſub Dñi manum ſubdebantur,
de iuregentium non ita eſſe annihilatos, vt poſteà de iu-
re ciuili fuere,& ad ipſum ſenſit iuriſconſultus, in d.l. ſi
id qđ,vbi ſeruus ſuum ẽt Dñm naturaliter,i. iuregentiũ
obligauerat,& licet Dominatio iuregentium eſſe dicat,
Ex hoc tamen non bene infertur, Serui ſtatum annihila-
tum eſſe,quum manus Dñica annihilationem ſerui non
impellat.Itaq; ius Ciuile cenſuit ſeruum haberi pro ni-
hilo,non ius gentium,vt eſt tex.in l.qđ attinet.ff. de reg.
iur.& hanc opi.proſequit ẽt Fort.garg.in l. manumiſſio-
nes.in trib.vlti.col.ſ. de iuſti.& iur. Et inuenio hãc fuiſſe
ſententiam gl.pen.in l.ex hoc iure.cod. titu. ſed nõ eſt à
cõi receden. ꝙ id ſit de iure gentium ſecundario, vt per
omnes in d.l.ſi id,& in d.l.quod attinet.& Aquen. in d.l.
ex hoc iure col.13.Et not. ꝙ etiam hodie baptizatus ſer-
uus,liber non efficit,niſi ad libertatem producatur,vt in
rub.& nigro,ne Chriſtia. mancip. cum not.p Deci.in c.
5 conſuluit el 3. de appel. Libet obiter referre, † Barbari
hoĩs Breni, qui Senonum regulus fuit dictum de iure na
turali. Is interrogantib. Romanorũ legatis qua nã rõne
Cluſium Hetruriæ vrbem obſidione p̃meret, iure ĩquit
naturali hoc facio,quo is qui minus fortis ſit potentiori
cedere iubetur,nam eo ẽt pecudes,& bruta aĩalia vti de-
prehendimus, quum Tauros Leones Aquillas Cæteraq;
animantia iccirco dñari videmus, qm̃ alios viribus p̃cel-
lant,quod & vos Romani ſecuti eſtis,quum fidenates,ar
deates,veios,volſcos,non alia ſubegiſtis rõne,q̃ ꝙ illis p̃-
ſtantiores virium virtute habebamini,quæ tñ legib. no-
ſtris conſentanea non ſunt, vt per elegantem Alciatum
lib.2.paradoxorũ. c. vlti. hinc etiam Liuius in quinto ab
vrbe condita. Romanis q̃rentibus quid in Hetruria rei
gallis eſſet,quod nam id ius eſſet,agrum à poſſeſſorib.pe-
tere,aut arma minari? rñderunt ferociter, ſe in armis ius
ferre,& oĩa fortium virorum eſſe.Item præmitte,ꝙ quũ
6 oĩs lex † debeat ordinari ad cõem hoĩum ſalutem,in tm̃
obtinet vim, & rationem legis, in quantum ad dictum
finem tendit, vbi verò hoc deficit virtutem obligãdi nõ
habet,ita S.Tho.in prima ſecundæ diſt.96.artic. 6. con-
tingat tñ multotiens ſm eum,ꝙ aliquid obſeruari cõi ſa
luti eſt vtile,vt in pluribus, in aliquibus tamẽ nociuum,
quia tamen legiſlator nõ põt omnes ſingulares caſus in-
tueri,proponit.l. ſm ea quæ in pluribus accidunt,ferẽs,
intentionem ſuã ad cõem vtilitatem. vnde pulchrè ſub-
dit, ꝙ ſi emergat caſus in quo obſeruatio talis legis ſit
damnoſa,non eſt obſeruanda, ſicut ſi in ciuitate obſeſſa
ſtatuat lex, ꝙ portæ ciuitatis maneant clauſæ, hoc vtile
eſt cõi ſaluti, vt in pluribus, ſi m̃ cõtingat ꝙ hoſtes inſe-
quantur aliquos ciues per quos ciuitas conſeruatur,dam
noſum eſſet ciuitati niſi eis portę aperirentur,& ideò cõ
tra verba legis,tali caſu aperiri deberent, vt conſeruetur
cõis vtilitas,quam legiſlator intendit.ꝙ ſi obſeruantia le
gis ſm verba non habet ſubditum periculum, cui opor-
tet ſtatim occurri, non pertinet ad quemlibet, vt inter-
pretetur quid ſit vtile ciuitati,& quid inutile, ſed hoc p-
tinet ad ſolum principem, qui propter huiuſmodi caſus
hẽt auctoritatem diſpenſandi, ſi verò ſit ſubitum pericu
lum non patiens tãtam moram,vt ad ſuperiorem recur-
ri poſſit,neceſſitas habet annexam diſpenſationem,quũ
7 legi non ſubijciatur,† facit.l.1.ĵ. de offic. conſu. l. ſi quis
filio.in §.hi aũt. ver.niſi forte latro. ff. de iniu. rup.& l.1.
vbi gl.& doct. latè ponunt, ſuper verbo non aliter. ĵ. de
8 officio eius. Præmittendum eſt etiam, † ad intelligentiã
totius materiæ, ꝙ iuriſconſulti nec legem condere, nec
vetera abrogare,ius ue corrigere poterant,ſed ſolum in-
terpretari, etiam poſt beneficium rñdendi à Cæſarib.da-
tum,vt eleganter declarat Marius Salomonius conſiſto-
rialis aduocatus (licet vulgo aliter putetur) in ſua Para-
doxa enarratione in §. rñſa prudentum char. 1. inſti. de
iure naturali.ei tñ non aſſentior dum ibi vult auctorita-
tem illam iuriſconſultorum,vt non liceret ab eorũ rñſis
recedere militare, duntaxat qñ oẽs ſimul ita ſentiebant,
ſecus in ſingulis,ideò improbabimus.ĵ.in l.2. in §. fin.in
verſi.ſi.Hodie oĩum iuriſcon.quos in corpore iuris ſcri-
ptos vides opinio,neceſſaria eſt & Imperialis.l.1.C.de ve
9 te.iur.enuc. De more ferendarum legum olim † Cicero
pro Flacco.o morem (inquit) præclarum diſciplinamq;
quam à maioribus accepimus, ſi quidem teneremus,ſed
neſcio quo nam modo de manibus iam elabitur, nullã
n.illi noſtri ſapientiſſimi & ſanctiſſimi viri, vim concio
nis eſſe voluerint quæ ſciſceret plebs, aut quæ populus
iuberet: ſummota concione, diſtributis partibus, tribu-
tim & centuriatim deſcriptis ordinibus,claſſibus, ætati-
bus, auditis auctorib.re per multos dies promulgata &
cognita,iuberi vetariq; voluerunt.Erant aũt leges q̃dam
10 curiatæ † à curiatis comitijs dictæ,i.tributim coactis, q̃-
dam centuriatæ à centuriatis comitijs,i.centuriarum ex
cenſu & ætate diſtributis,de quibus multa Cice.ĩ l.agra-
ria contra Rullum.& in lib.3. de legibus. & Aul. Gel. in
11 noc.atti.lib.15.c.27.† centurietatæ autem leges vt ĵ.in l.
2.Budeus refert maioris auctoritatis erant, quaſi plenis
iuſtisq; comitijs perlatæ, ideoq; gloriatur Cicero centu
riata ſe lege ab exilio reuocatum eſſe, de quo latè in eius
oratione quam de reditu ſuo inſcripſit. Non aliter itaq;
Romæ leges ex inſtituto priſcorum q̃ trinundino die
12 p̃mulgabantur,vt refert Macrobius,† i. trib. nundinis,
quib.omnis plebs ex agris ad mercatũ in vrbem conflue-
bat,eratq; licitum per id tempus intercedere, ac tollere
ſi parum probaretur,ſiue quid vitij eſſet,vbi verò trinun
dino lata erat,& in tabulis æneis inciſa, amplius reſcindi
infirmariq; non licebat.trinundinum ergo, vt interpre-
tatur Priſcianus dicitur quaſi trinarum nundinarum,

†de

13 † de prædictis videas ēt Liuium in tertio ab vrb.cond.&
Cice.in prima philippica.facit lex humanum. C.de legi.
14 Item Alex.nullam conſtõnem ſacraſſe, † ſine.20.iuriſpe
ritiſsimis teſtat̃ Lampr. Obſeruationem prędictam Ro
mani ex Solonis legibus didicerũt,nã Demoſthenes ille
famigeratus orator in quadã oratione relata p̃ Budeũ.
15 in l.1.de iuſt.& iur.Solonẽ commemorat,† inter alia cũ
legibus ſuis hoc quoq; inſtituiſſe,quũ lex aliqua rogatio
ne ad populum ferret, vt à legiſlatore primũ recitaret̃:
deinde, vt in loco maximè celebri conſpicuoq; proſcibe
ret ad concionem,vſq; inde ſcribæ, vt daret̃, palam pro
concione legẽda,vt ſi quid cuiquã nõ placeret, id in me-
dium proferret.Et ſi ea p̃ totũ quoq; populo placuiſſet,
ita demũ nomothetis daretur poſtremũ exploranda,qui
vti eam ꝓbaſſent improbaſſent ue,ita proferret̃ antiqua-
retur ue,hi autem nomothetæ ex iudicũ numero delege
bant̃,vt eam operã populo iurati ipſi nauarent.Illud etiã
16 ſcias,† oẽs bonas leges ex malis moribus procreatas,niſi
etenim vitia agminatim erupiſſent,niſi mores mali velut
herba irrigua (vt inquit Plato,) vberrimè ſuccreuiſſent,
profecto leges ſuperuacaneæ fuiſſent, q̃ ad coercẽdas cu-
piditates,vitiaq; ex mortalib' tollẽda latæ ſunt. & quem
admodũ morbos, ante extitiſſe neceſſe eſt , quã remedia
eorũ atq; medicamenta,ita prius nequitia nata eſt,& ſce
lus exortũ, quam cõditæ leges,quæ obuiam irent nequi-
tiæ ſcelerisq; flagitiorũ, hinc dixit Inno.in cap.paſtoralis
17 de offic.or.† ꝙ homo poſſet adeò rõne regi, ꝙ nõ ſubij
ceretur legi.i.exercitio legis,facit tex.in proœ.decre.Rex
pacificus. & ibi col.1.Fely.poſt Abba.no.accedat etiam
prædictis gl.in principium in verſicu.ſuperbiæ. de pœn.
18 diſtin.2.dicens, † ꝙ ius cepit à ruina Angelorũ. & oĩpo-
tens Deus, vt dicunt Theo. ex omnibus malis q̃ ſub cęlo
fiunt,ſiue à natura ſiue ab hominibus,ſiue à demonibus,
multa bona elicit,vtpote iuſtitiam,& pulchritudinẽ vni-
19 uerſi.In princ.tex.rub.ꝑpoſitio de † ſtat.demonſtratiue,
oſtẽdit,.n. quid iuriſconſultus tractare velit, etſi multos
alios habeat ſignificatus, vt p̃ Alber.in dictionario ſuper
verbo de, Bald.in l. ex hoc iure col.6.in ſeptima oppoſi.
ſupra titu.proxi. Franciſcum Pauinum rotæ auditorẽ in
tract.de offic.& po.c.ne ſede vac.in præludijs p̃ duas col.
Barb.in rub.de proba.col.antepen Benedictum capram
in conſi.22.col.pen.& fi.Cor.conſ.53.col.2.in 1.vol.pul-
chrè Ioan.And.in regula nullus,ex conſ.col.fi.in mercu.
& Abb.in c.cum olim colu.2.de arb.& Dec.infra ſi cer.
pet.in 2.lec.rub.vbi hanc ꝑpoſitionem cauſam materia-
lẽ,maxime ſignificare dicit in ꝓpoſito igitur hic impor
tat materiã titu.noſtri eſſe de origi. iuris.Io eod.text.ibi
origioe iuris ciuilis,de iure ciuili Roma.intelligit̃,de quo
tractat in l.2.p̃ totã ſicq́ue in nobiliori,& potentiori ſi-
gnificatu, † vt ēt io §.ſed quotiens.inſtit.de iure natura.
20 gen.& ciuil.quod facit ad quæſtiones ibi per Fab.& Are.
tactas, & per Dec.in conſi.685.† appellatione.tñ iuris,
21 ciuilis comprehenditur tñ lex ſecularis,& non conſtitu-
tio Eccleſiaſtica.c.1.3.diſtin.vbi Car.infert ad duas quæ-
ſtiones,facit gl.no.inſti.de iure naturali in verbo ius ciui
le. Appellatione verò iuris ſimpliciter,comprehendit̃ ius
humanũ,poſitiuum,ciuile, canonicũ, & municipale gl.
eſt nota.in proœ.clemẽ.ſuper verbo iuris.de qua facit fe-
ſtum Iacobinus nr̃ in tract.ſuo de operis. col. 9. in verſi.
22 adiuuando ſententiam Panor.† Et de iſta legum origi-
ne materialiter tradit in cap.1.prima diſtin.& in c.fin.§.
fin.6.diſtin. & p̃ Ariſt.2.polit.Item de origine.l.diuinæ,
naturalis,moſaicæ,ꝓpheticæ,& canonicæ ponit Azo in
repe.ſup proœ.decre. aliquid.For.gar.in tract.de vltimo
23 fine iuris ciuilis,& Cano.colu.4.& ſeq. vbi inquit ꝙ † re-
ſpectu cauſæ formalis, vel materialis, rationis quę debet
eſſe in qualibet lege,omnes leges pendent à lege naturę.
Veteres, legum originem & inuenta in Iouem, Appol-
linẽ,& Mineruam contulerunt,nec ſine miſterio,vt inſi-
gnis Platonic' Marſili' Ficinus explicat,apud nos quoq;
Chriſtianos dubium nõ eſt Deum opt.max.legẽ Moyſi
dediſſe,à quo tanta iuris ſcripti leges, ꝓfleritur.quicquid
enim poſteri legũ ſcriptores, in monumentis reliquere,
id totum tanquam ſimiæ,vt Ficinus ait.Moſe ꝓ Euſebij
ſententia mutati ſunt.Item Adam ne arbore vetita veſce
ret̃ ab omnipotenti Deo legẽ accepit qua violata, iuris
24 ſeruato ordine excluſi pœnam ſuſtinuit.† Rectè igit̃ in
uentionem quandam, & donum Dei legem eſſe,dicit̃.in
l.2.infra de legibus, cuius legis declarationem elegãter vi
deas tam ibi p̃ Budeum quàm p̃ Alciatum lib.4.diſpun-
ctio.cap.14.Quæ quum ita ſint atq; Deo opifice, Deo pa
rente hoc opus,hanc prolem in lucẽ prodijſſe cõſtet,cõ-
25 ſequens eſt,ꝙ tantę illius fœturæ † cuius tam excelſa eſt
origo,nõ alius quã excelſus, quãq; admirabilis effectus,
& finis reluceat,quod quũ re ipſa euidenter pateat,breui
bus tñ demonſtrare, nõ fuerit abſurdum. Qua enim alia
re quàm legibus humanæ vitę cõuentus conſeruatur? ijs.
.n.iuſtus, & honeſtus labor honoribus,pręmijs,vel ſplen
dore decorat̃, vitiã ēt hominũ atque fraudes damnis, vin
culis,ignominijs,verberibus', exilijs,vel morte mulctant̃.
Et docemur non infinitis concertationumq́; plenis di-
ſputationibus,ſed auctoritatẽ nutuque legũ domitas hr̃e
libidines, coercere oẽs cupiditates , noſtra tueri,ab alie-
nis mẽtes , oculos , manuſque abſtinere. Fremant oẽs li-
cet dicã quod ſentio , inquit L.Craſ.magnus ille orator
apud Ciceronẽ in dialogis de oratore , bibliothecas me
hercule oẽs philoſophorũ vnus.12.tabu.libellus mihi vr̃
ſi quis legum fontes,& capita viderit, & auctoritatis põ-
dere,& vbertatis vtilitate ſuperare. Denique ſublatis le-
gib.oĩa regna mũdi (teſte Caſſiodoro) peſſundarent̃. Et
ꝑ platonicorũ aſſertione, ipſa vitæ humanę cõpago diſ
ſolueret̃.facit tex.in c.factæ ſunt aũt leges. 4. diſtin.& in
proœ.rex pacificus cum vtrobiq; notatis.Hacten' de ori
gine,& effectu iuris ciuilis,& legum,nunc de fine dicen-
26 dum eſt.† cõiter ſcribentes dicunt finem iuris canonici
eſſe dirigere hoĩem in Deum,finem iuris ciuilis,dirigere
hoĩem in bonum publicum.ita poſt Butr. Abb. in c. fin.
col.4.de conſuet.& in proœ.greg.in 1.lect. circa fi. & eſt
gl.nota.in c.cum contingat de iureiurãn.hoc eſt qđ Cic.
2.de legi.eleganter attigit,vbi ad Ciuium ſalutem, ciui-
tatumq; incolumitatem,hoĩumq́, vitam beatã , & quie-
tàm leges eſſe adinuentas teſtatur, quapropter ſapientiæ
legalis finem,q̃ ita ad humani generis conſeruationẽ, &
concordiã tendit,vt ēt ſupra probatum eſt, eo eſſe nobi
liorem , nemo ſanus inficiabitur , ꝙ hoĩe nihil ſub celo
ſit nobilius,cui conſequens erit,ēt hac oĩa ſcientia nihil
eſſe præſtantius, qñ nobiliſſimo ipſa fine decoretur , qđ
& tradunt Pau.de Caſt.& Aquenſ.in l.1.in princ. ſ. titu.
proxi.per illum tex.& latius ibi in 7.not.proſequit̃ Fort.
gar.vbi etiam tradit per illum text. finem eſſe fœlicitatẽ
humanam,quia fœlicitas quę in rebus humanis,conſide
rari politicè põt,eſt ſola virtus ad quam tendit ciuilis ſa-
pientia,vt per Ariſt.Eth.1. quod pariter latius proſequit̃
in ſuo tract.de vlti.fine iuris cano.& ciuilis, tenens eun-
dem eſſe finem vtriuſq; iuris fœlicitatem,ſ.quod ſatis ꝓ-
cedit intelligendo de cã finali,quæ debet mouere volen-
tes proficere in ſcientia,vt per Abb.in proœ.greg. in pri-
ma lec.in vlti.col.ſed finis qui mouit legumlatores aliter
27 conſiderari debet,& eſt is quem pręſcripſimus.† Ex gl.
infertur,ꝙ quum finis iuris cano. ſit conſulere ſaluti ani
marum,quicquid auctoritate iuris cano.diſponit̃ tutum
eſt ēt in conſcientia. c. vt animarum de conſti. in 6. vbi
Mod.Bono.aliquas determinant qõnes,quod tñ ſp̃ verũ
non eſt,vt per ſummam Ang.in verbo lex.in §. 4. Et etiã
regulariter io foro conſcientiæ ſunt ſeruandæ leges , &
28 tutum eſt quod ab eis diſponitur, † vt per Iaſonem poſt
alios. in l. nemo poteſt in ſecunda lectura charta penul.
ff.de leg.1. niſi inducant etiam aliqualiter ad peccatum,
vt in pluribus caſib. poſitis per ſummam Ang. loco pall.
Item vt ponit S.Thom.2.ſecundæ.q. 69. articul. 2. Iaco.
de S.Georg.in feud.ſuper verbo, & promiſerunt eidem
Domino colum.tertia. multa ſecundum leges humanas

relinquunť impunita, q̃ ſm diuinum iudicium ſunt pec
29 cata, vt per eos. Nunquid aũt ius, vel iuris origo † fuerit
ante Iuſtitiam vel ne, ponunt Bar.& Doct.in l.1.in prin.
š.titu.j. Ferè igitur in princ. libri, & totius compilationis
30 ffiorum, cepit iuriſconſul.tractare, † ee orig. iur. quia volens
ſcire principiata, debet prius ſcire principia, & originem
rei, q̃ conſideranda eſt, & attendi dẽt.l.1.š.titu.proxi.
l.in venditionib', ad finem cum gl.in verbo, initio infra
de cõtrah.emp.l. clã poſsidere in prin. ibi origo nanciſcendæ
poſſeſsionis, exquirẽda eſt.j'.de acquir. poſſ. vbi
per Iaſ.col. 2. & Specula.in titu. de iuramen. calum.§.2.
veri.ſed quæritur. qualis enim eſt origo talia p̃ſumuntur
eſſe q̃ ſequuntur l.quiſquis.C.ad l.Iul.maieſta.c.venerabilem
de elect.& c.deniq;.4. diſt. Hinc dicit Philo. in
1.de Gene.& Cor.ꝙ natura eſt ex ſimilibus ſimilia procreãs.
Et notabilis eſt cõſequẽtia Bar.dicẽtis, ẽlex Aphricani,
ergo difficilis, q̃ conſequentia nullibi meliuſquã in
l.frater à fratre cõpiobata, fuit teſte Iaſ. ibi. Hinc diſponit
text.nota.in l.ꝙ ſi nolit in §. qui mancipia.j'. de edil.
edic. quòd vendens ſeruum debet dicere nationem &
originem, quia plerunque natio ſerui nos prouocat, aut
deterret, ꝑ quem tex. Bart.in tract.de guel.& gibel.dicit
ꝙ quis preſumitur eſſe talis, qualis eſt patria ſua, & origini
ſimilis. Et ꝑ illum tex.dicunt Barb.& Fel. in c. quãto.
col.1.de iud. ꝙ qualitas effectus, demonſtrant qualitatẽ
cauſæ producẽtis. Hinc dixit Bar. in l.Imperium in 1. q.
meri Imperij infra de iuriſd.omn.iud. ꝙ Imperium merum
dr̃, quia liberum.& licet quo ad magiſtratus ĩferiores
neceſſitas ſubſit, m̃ ob principalem ſui originem merum,
i.liberum dicitur, de quo ibi latius ſcripſimus. Hinc
etiam dici ſolet à primordio tituli poſterior formatur
euentus.l.vnica, ad finem.C.de impon.lucr. diſcr. lib. 10.
de quo pulchrè Anch.conſi.4. ſtatuto cauetur. & conſi.
165.qõ talis.& conſi.ſeq. Hinc eſt ꝙ ex perſona ſuccedẽtium
ſtatus, contractus, ſeu tituli nõ mutatur.l.2. in §.1.
ff.de verb.obl.omnia enim ad id referuntur, vnde vim capiunt,
& originem.l.in rõne.§.ſi filio.ff.ad l.Falc.& cauſa
prima ſp intuenda eſt, & cauſa ſecunda ſp operať, q̃tũ
ſibi à prima influitur, & non vltra.l.peto. in §. prædium.
ff.de leg.2.l.ſi quis domum, infra loca. Vt enim aiũt philoſophi
prima cauſa, magis influit in cauſatũ q̃ ſecunda
cauſa, ideò ſecundæ cauſæ tanq̃ ſubalternæ pluſquã primæ
cauſæ cuncedi non oportet.l.publius.in §.1.ff.de cõdi.
& dem. in princ. enim & origine fit fundamentum,
in quo rei ſtatus totus recluditur. l. qui id ꝙ in prine. ff.
de dona. Sicut Adam totam naturã proſtrauit, quia virtualiter,
& in fœminaria origine totam inclufit. Hinc pariter
eſt ꝙ vitium volens tollere, illius vitij originem, &
radicẽ debet tollere.l.2.C.de peti.bono.ſubla.lib. 10. vbi
Ioan.de Plat.quæſtionem tractat, de medico promittente
quem ab ægritudine liberare, vt liberaſſe non dicatur,
niſi ægitudinis origine, & radice ſublata. Dicimus ẽt ꝙ
ius dicẽs illi à quo alterius iuriſdictio originẽ hẽt. & dependentiam,
illum alterum ad iudicandum põt compellere,
& etiam remouere Bal.in l.1.col.fin.C.quomodo &
qñ iudex.& Soz.conſi.99. col.fin.in 2.vol.& ſimiliter dicimus,
ꝙ qñ inſtrumentum productum differt à prothocolo
notarij, ad ipſum prothocolum recurrendum eſſe,
tanquam ad originem rei.l.Sempronius.j'.de legat.2. l.ſi
librarius, de reg.iur.cum vtrobiq; nota. Hinc emergit, ꝙ
qñ obligatio habet originem contra perſonam maioris,
non conſideramus perſonam minoris, hæredis.l. 1. & 2.
C.ſi aduerſ.ven.pig.notant Bar.& ſcrib.in l.filiuſſam.in
§.in hac.ff. de verb.ob. facinnt, quæ pulchrè ſcripſimus
in l.2.q.16.C. de pac.inter ẽmpt. & vend. Hinc etiam ꝙ
ſicuti iuris ignorãtia non excuſat à lucro ita nec in trahẽtibus
originem à lucro, licet damnum inſerant, vt hæreditas,
& ecõtra.quod.n.ab onerosa cauſa originẽ habet,
lucrum non cenſetur, ſed onus: dato ꝙ lucrum ferat, vt
dos. Iaſ.in l.3.in prin.C.de iur.& fac. igno.& Dec.in l.in
eo quod velis.ff.de reg.iur. Et ſicuti tempore quadrageſimali
interdicitur ieiunantib. caro, ita à carne originẽ
trahentia, vt oua & lacticinia.c.denique.4.diſt. Hinc etiã
eſt ꝙ ſi ob venditoris inimicitiam, ante vẽditionem originem
habentẽ, emptor de facto à re empta expulſus fuerit
ex natura contractus, licet dictum non fuerit, teneť
venditor. Pau.de Caſt.poſt Bal.in l.fin.ad fin.C. de actio.
empt. Iaſ.in l.ſtipulatio iſta ad finem prin.ff.de verb.obl.
ſcribit etiam Fely.in c.paſtor.col.fin.in princ.de iudi.magis
ſtari principali q̃ exemplis, & magiſtro q̃ diſcipulis,
& prothocollo q̃ extractis, & ſic magis origini, & fonti
principaliori q̃ riuulis, & babentibus inde originem, de
quo pulchrè idem Fely. in c.cum P. ad finem. de fide inſtrum.
Et quemadmodum ſcripſit Bal. in proœ. ffiorum,
in nigro col.4. & ſeq. nulla ars nullumq; hominis ingenium,
verum eſſe originale in carentibus origine inducere
poteſt. & ſi ſimilitudinem poſſit, dr̃ eodem modo in
prin.l.vnicæ.C.de lati.liber. tol. ſatis abſurdum eſſe origine
rei ſublata, eius imaginem relinqui, vt etiam per Sozi.
in conſi.123.col.2.in 1. vol. Hinc eſt etiam ꝙ licet rupto
teſtamento ex cauſa præteritionis, vel exhæredationis, cõſeruentur
legata per aucten.ex cauſa.C. de liber. præter.
teſtatore tñ filium in poteſtate manentem prætereunte,
qui poſteà teſtamentum approbauit, ſi hæres adire recuſat,
conſeruatio legatorum ceſſat, quia legatis ſubuenit illa
aucten. qñ teſtm̃ rumpitur ex cauſa præteritionis. at
proxima, & immediata cauſa per quam legata, in propoſito
non debentur, & quę attendenda eſt repudiatio fuit,
ideò ſuccedit regula.l.ſi nemo.ff.de teſt.tutel. vt per Ale.
in d.aucten.ex cauſa col.pen.vbi Corn. col. 26. Hinc etiã
dixit gl.in l.2.j'.de poſ.hære.pet. ꝙ actiones quas iure hæreditario
intentat bonorum poſſeſſor, vt ex empto, & ſimiles,
ciuiles potius q̃ prætoriæ dicuntur. quum ſit ſpectanda
origo, i.ius ciuile à quo inductæ fuerunt, non ꝓtorium
quod eas veluti palmites, & propagines ad alias
quaſdam perſonas deriuauit, & traxit. Et bonorum poſ.
quæ ex legib.per prætorem datur, ciuilis non prætoria
dr̃, quamuis per prætorem detur, quia actus aſcribit primæ
cauſæ principali, & originali, vt per Dec.in rub. qui
admitti.col.6.adducentem tex. nota. in l. item eorum in
§. ſi decuriones. ff. quod quiſq; vniuerſita.noĩe. Faciunt
quæ pulchre tradit idem Dec.in c.clerici. col. 3. de iud.
& in conſi.251.col.2.& 286.in 1.dubio. Hinc ẽt ſcripſit
Igneus in ſua diſpu.an Rex Fran.recognoſcat Imperatorem
col.9.ꝙ ex eo quia Romani ab initio per vim occuparunt
alienas ſedes, imperium mundi vitioſam hẽt originẽ,
& nihil eſt ꝙ violento poſſit opitulari, ideò negat
Imperatorem iuſtè eſſe mundi dñm, ſuperioritatemq; in
Regem Franciæ potiſſimũ hr̃e. quod an veritate ſit ſubnixum
non determino in Rege Francorum ꝑꝑ præſcriptionem,
& ea quæ ſolent ſcribi in l.cunctos populos. errore
tñ labitur Ignens vitioſum aſſerens Imperium ꝑꝑ
originem violentam, quum fuerit poſtmodum à Chriſto
approbatum. & ꝙ iuſtè pop. Rom. orbis acquiſierit
Imperiũ, latè tradunt Petrus de Monte, & Dantes ĩ ſuis
monarchijs, concludentes fuiſſe neceſſariã Monarchiã,
& principatũ vnum. Hine eſt ꝙ duo habens domicilia,
vnũ ratione originis, alterũ rõne incolatus, ſi pariter eodemq;
tpe ad honores, & munera ab vtraq; ciuitate voceť,
originis domicilium ꝓualebit, cuius cã fortior eſt.l.
Libertus.in §.ꝑſcriptio.ff.ad municipa.gl.& Ioan.de Pla.
in l.1.C.de mu.& origin. lib. 10. rõnem ſtringentem ibi
ſignat Bar.quam elegãtem reputať, & no.Iaſ.in l.ſi atrogator
col.18.j'.de apod. Et originẽ propriam nemo mutare
relinquereue põt. l.origine. & l.fi.C.de mu.& origi.
lib.10.vbi notatũr de ruſticis recedentib.à loco originis,
& alio ſe transferẽtibus, vt euitent onera, & munera, ꝙ
id facere non pñt. Hinc etiã dicimus, qñ collecta habuit
originem me exiſtente in cõitate, ſiue tunc contractum
ſit debitum, ꝙ recedere nõ valeo quin ad collectæ impoſitionem
tenear. Bar.per illum tex.in l.incola vbi ẽt Alex.
ff.ad mu.& Sozin.conſi.244. col.fina.faciunt quæ ſcribit

Bartho-

Bart.vero.in tract.vrb.ſer. in tit.de puteo.& Ioan. de anna.in c.1.circa finem ne præla.vices ſuas.Hinc dicebatur alias ꝙ tranſeunte ad ſecunda vota muliere à marito relicta vſufructuaria,donec caſtè & vidualiter viueret,ipsã teneri ad onꝰ collectarum poſtea impoſitarum, ex cã tñ habente originem de præterito, & ſic pp onera ſeu debita iam contracta, licet bonis ad alium iam tranſlatis imponatur,per prædicta & ea quæ pulchrè ſcripſit Are. in conſi.105.incip.in cauſa magnifici. & Soz.conſi. 243. col.fi.& ſi poſſeſſor ſoluere compelleretur,ab ipſa muliere olim fructuaria recuperaret vt ibi per eos.Item licet Incolæ ad onera & collectas pro debitis duntaxat contractis poſt incolatum teneantur, originarijs tñ imponitur collecta, nulla habita ratione temporis pp originẽ Bal. in conſi.145.ad euidentiam in 1.volum. Dicebat etiam poſt antiquos Fulg.tutoris dationem,etiam hodie indelegabilem eſſe, licet pupilli ſubſtantia infra quingentos ſit ſolidos, quia non põt ſolus magiſtratus ſine antiſtite tutorem dare.§.pen.inſtitu.de attil.tut.& quia ab origine non cõpetit iure magiſtratꝰ,adeò ꝙ potoerit cuilibet delegari.verum Alex.in l.1.j.de offi.eius.in glo.mandari poſſunt.ver.nec obſt.reprobat Fulg. rñdẽs motiuo de origine facto. Hinc ẽt dicimus haberi rõnem vitij qđ ſumpſit originem tpe venditionis, non autem qđ contingit tpe emptionis.l.ſi apud,vbi Bal.no.C.de edil.actio. Quaſdam alias deciſiones videbis p Ale. & Iaſ. ĩ l.ſi quis poſthumos.in prin.ff.de lib.& poſth.Ro.conſi.423.col.fi.Alex.in l. is poteſt col.3. ff.de acqu.hæred.& in conſi. 103. ad finem lib.5.& Dec.conſi.185.col.2.193.& 468. col.4. vbi ponit attendi debere tenorem primæ inueſtituræ, q̃ in præiudicium tertij non põt mutari, quia attendiť prima radix,vt etiam tradit Cur.Iunior in conſi.108. col.4. Item duas alias not.qõnes ponit Soz.in l. ſi quis arbitratu col.10.& ſeq.ff.de verb.obl.vide etiam te.in l.non putauit in §.1.verſi.ſed ſi de contracta.& l.1.in princ. C.de lat.lib.tol.& l.fi.C.de edic.diui.in princ.& l.Cæſar.in fin. ff.de pub.Capram in conſi.136.col.fi.Cor.in conſi. 226. col.fin.lib.3.Ang.conſi.110.Soz.conſ.25.lib.2.Iaſ.in l.ſtipul.non diuiduntur ad fi.8.opp.Bar.ff.de verb.obl. Bart. in l.item veniunt.in §.quum prædiximus. ff. de pet. hær. Dum diſtinguit inter cãm originalem & accidentalem. Dec.in rub C.de eden.col.2.Alb. de Roſa.in ſuo dictionario in verbo arg.à veritate principij.Iaſ. in conſi. 114. vbi ponit ꝙ originem & formã principij cuncta q̃ deſcẽdunt ſeruare debent.tex.in tit.qui feu.dare pñt in §. hoc aũt not. vbi ſicuti filia non ſuccedit in feud. ita nec filij maſculi ab ea deſcendentes.De quo vide ibi Præpoſ. Mediol.& Cur.in tract.feud.in 3.parte prin.col.1.Item vide Dec.in aucten.ſi quis in aliquo.col.1.C.de eden.De cauſa poteſta.attendenda.Matthæ. de Afflic.in deciſ.regni. 268.Bal.in prima conſtitu.ff.de vet.in fi.principij,dũ dicit ꝙ nulla ars,nullum hoĩs ingenium poterit facere aliquẽ Ciuem originalẽ ſi caret origine,ſed bñ poterit ĩducere ſimilitudinẽ & fictionẽ.Bal.in l.ẽt in fin.C. de exec. rei iudi. vbi in collectis ſcribit inſpici debere originẽ & cãm vnde deſcendunt. Hinc ẽt eſt ꝙ in feudis q̃ trahunt originem à fœmina, pñt ſuccedere fœminæ vt p Mod. de Ripa.poſt alios ibi alleg.lib.1.reſp.c.1.Et filiꝰ ex quocũq; capite veniat ad bono.poſ.de iure ꝑtorio ſibi delatam,ſp habet annum.l.1.§.ſed viden.j.de ſucceſ. edic.& l.pen.j.quis ordo in bon.poſ.ſer. & hoc eſt pp originalẽ cãm & naturam, quæ eſt in filijs qui ad prædictam ſucceſſionem vt ſui ſp veniunt.l.de bonis.§.huic autem.j.de car.edic.tradunt cõiter ſcriben.in l.1. in glo. fi.C.qui admitt.facit etiam alia no. deciſio Decij in conſi. 53. Et ſi familia officialis volens delinquentem capere in territorio commiſſi delicti, fugientem inſecuta fuerit ingrediẽdo alienum territorium,indeq; illum extraxerit,venit relaxandus tãquam indebite captus,propter finem in quo eſt diuerſa ratio q̃ in princi.vt per Alex.Iaſ. in l. plerique col.2.j.de in ius voca.poſt Bal.& Rom.& per Iaſ.in l.fin. col.1.de iur.omn.iud.& an,& quando attendenda ſit cã originalis aut accidentalis,notabilem diſtinctionem poſuit Albe.de Roſa.in l.Imperium. j. de iuriſdic.omn.iud. quam refert & ſequitur ibi Cur.in 10.col.Limita prædicta de origine attendenda, nõ procedere in origine cauſali,vt ſi in ciuitate aliqua ſit quis natus ex parẽtibus qui non conſtituere ibi domicilium, ſed tranſeuntes erant, vel ad tp̃s ibi moram trahebant,non dř tunc ibi natus illius ciuitatis ciuis,ſm Bar.in l.filios. C. de mun.& origi. lib.10.ſequuntur Abb.& Barb. magnifacientes iſtud dictum in cap. Rodulphus de reſcrip. ſed Felyn.ibi col.10. poſt Paulum de Caſt. Imo. & Card. contrarium firmat, eo quia ratione originis ibi acceptæ ciuis originarius loci illius dř,atteſtantes ſic alias in facto practicatum fuiſſe.Sed I.an.Deci.& Iaco.de S.Georgio in l.hæres abſens. in §.ſi quis tutelam.j.de iudi. ſequuntur Abbatem, quia ex quo parentib.tranſeundi ad locum alium animus adeſt, finguntur non eſſe in loco illo. l. quæſitum in fine.ff. de leg.3.& d.§.ſi quis tutelam,quam partem cõem Lan. atteſtatur.referens Aug.armi. idem dicentem & tenentẽ in l.huiuſmodi in §.legatum.ff.de leg. 1. idem ſi illi credimus,ſentit Alex.ibi dum ait in puncto iuris inclinare in affirmatiuam partem, quaſi ſentiat ꝙ aliter obſeruaretur in prædicta, eandem ſententiam ſequi comperio Ioan.de Plat.in d.l.filios.Barba.in cap.accedens el 2.col. 8.vt lit.non conteſtat.& Philip.Franc.in c.1.in §.nec etiã col.2.de foro competen. in 6.

Opinio Alex.& Felyn.vt mihi videor videre verior vř, quia vt dř in l.ciues.C.de incol.lib.10.origo facit ciuem, negare aũt non poſſumus quin iſte ſit in loco illo ortus, licet mater alio tranſire propoſuiſſet,origo ergo ibi accepta illius loci natum ciuem facit,niſi dicas ex quo fingiť ibi non eſſe mater,vt Abba & præfati probãt, ideo filius ortus ibi non cenſetur,Sed tunc ſic inſtatur, ergo talis filius in loco aliquo originem non habebit propriam,qđ abſurdum eſt,veruntamen rñderi põt ex dictis Fely.in d. c.Rodulphus col. 10.verſi. tñ fallit. cõcluſio itaq; remanet,originem cauſalem non inſpici, nec facere originarium ciuem,caſualiter in aliquo loco natum,& ita in terminis conſuluit Iaſ.in l.3.in conſi. 77. Limitatur ſcđo ꝑdicta concluſio de origine attendenda vt pulchre p Bar. in l.3.in §.idem ſcribit. j. de pecul. vbi inducit ad plures qõnes.Et tertio limi.vt eleganter per Ioan. An. in regula qui prior de re. iur. in mercu. Item limita in caſibus in quibus attendimus potius medium aut finem, q̃ principium,vel originem,de quibus dicetur in l.1.j.eodẽ.Item limita qñ accidens naturę & origini contradicit. Iaſ. & Dec.in l.ſi eadem.j.de offic.aſſeſſor. & dicam.j.in l. 2.in verſi.poſtea ne diutius in 7.not. & in glo.ex accidenti & not.Rim.etiam in l Imperium in quæſtione Bart.quare dicatur merum.Glo.rub.diuiditur in duas partes in prima declarat,qũo intelligantur illa verba iuris ciuilis, in ſecunda vbi rubri.partes expediantur, ſecunda eſt ibi,& hæc prima pars,vř gl.malè loqui, dum vult hic ius ciuile large poni pro omni iure ciuili prætorio & naturali, quum ius ciuile & naturale ſpeciale diſtinguantur. inſtitu.de iure naturali gen. & ciui. nec in legibus ſequentib. de iure naturali mentio fit,& quamuis fieret,non ſequeretur concluſio glo.quum nigrum plerunque ſit rub. generalius vt traditur,in l.1.j.ſi certum peta.

Ex lege prima de orig. iuris.

Quid ſit interpretatio.& de pluribus ſpeciebus interpretationum,num.4.cum ſeq.
Vrbis appellatione quid veniat.6.
De commentarijs vide in num.9.
Perfectum quid dicatur.17.
Vulnerans aliquem letaliter non poteſt de homicidio inquiri ante mortem dicti vulnerati.21.

Principium

Principium potiſſima pars rei, & an potius attendi debeat quàm medium & finis.23. & 10.cum ſequen.
Emolumentum quarti denarij compoſitionum quæ pro delictis cum principibus fiunt, an pertineat præſenti vel præterito tempore perpetrati delicti exiſtenti.30
De præfationibus & proœmijs, & quando cœptum pro perfecto habeatur.36.& 40.
Principium rei omittentes vel non intelligentes, materiam & rem ipſam intelligere non poſſunt.44.

1 QVemadmodum, † legis Epigramma te
ſtimoniũ præſtat, fuit hæc lex Caij ele
gantiſsimi iuriſc. inuentũ, quẽ Cic.de
claris orato.maxime omnium nobiliũ
literis grecis ſtuduiſſe dicit, & reliquis
rebus ornatum elegantemq́; fuiſſe, q
ex re ipſa ſuaderi poteſt, lex. n. eſt cõ-
cinna, philoſophica & greco ornata adagio. Vel fortaſſe
melius dicas Caium Iubentium diſcipulũ Q. Mutij, de
quo in §.Mutij auditores.l.ſequentis hic referri, aut for-
te melius fuiſſe hũc Caium Caſsium Lũginum, ex filia
Tuberonis natum, quæ fuit neptis ſerui Sulpitij.qui tan
tæ auctoritatis in populo fuit, vt Tyb.Cęſari in ſuſpitio-
nẽ venerit, ob idq́; de Ciuitate ab eo expulſus in Sardiniã
donec per Veſpaſianum reuocatus fuit, vt narratur circa
finem.l.ſequentis.ſcribitur per C.& profertur per.g.teſte
Seruio grammatico, dictioq́; eſt trium ſyllabarum. Mar
tialis.Et maius quam ter Caius eſſe tuus. Intentio legi-
ſlatoris eſt antiquũ ius interpretari, corrigere, declarare,
& abbreuiare, ideò neceſſarium dicit inchoare ab initijs
Vrbis Romanę quomodo vſq; ad hanc compoſitionem
proceſſerit in conditione iurium, id eſſe neceſſarium tri-
bus rationibus probãs.Ad hoc ſolet allegari hæc nota.
2 lex, quę proœmium eſt ad ſequentẽ.† Exordia & præfa-
tiones multũ ad oblectationem & audiẽtium vtilitatem
cõferunt. Diuiditur in tres partes principales, in prima
iuriſconſultus facturus legum vetuſtarũ interpretationẽ,
quid prius facere propoſuerit exponit.in ſecunda tacitę
obiectioni occurrit.in tertia ſui propoſiti rationem aſſi-
gnat.ſecunda eſt ibi, non quia.tertia ibi, ſed q.Iterũ ter-
tia pars principalis in quatuor ſubdiuidit particulas.I pri
ma rationẽ vt dictum eſt ſui propoſiti aſsignat, in ſecun
da corroborãdo aliam rationem iungit.In tertia ꝑ locũ
à ſimili & à maiori probat intẽtũ, in quarta & vltima cõ-
probat ꝑ locum ab effectu. Secunda particula tertiæ par
tis principalis eſt ibi, & certe, tertia ibi, deinde, quarta ibi
nanq; niſi.In tex.ibi, vetuſtarum legum, id eſt antiquarũ
3 ſeu veterũ, † ſed eo verbo vt elegantiori vſus eſt, ſicuti Li
uius in principio primæ decadis ibi, & vetuſti iure hoſpi
tij idẽ in præfatione, qui ſcribendi arte rudẽ vetuſtatem
ſuperaturos credunt.In eodem tex.ibi, interpretationẽ,
4 † quo vocabulo obſcura verbi ſeu ſenſus expoſitio ꝓ priè
comprehẽditur ſm gloſam & Albe.compoſitio interpre
tis fit ex inter & prçs, qđ in vſu nõ eſt, qđ ſm eũ qui in re
aliqua agẽda medius eſt ſignificat.tales.n. eorũ animos
quibus dati ſunt ſciſcitantur vt illis inuicẽ exponãt, ideò
factum eſt vt interpres ꝓ eo accipiat qui obſcura expo-
nit, & ideò dicit Bal.in l.3.C.de liber.præter.interpretem
eum dici qui verba exponit ad verũ intellectũ, prępon-
derata ratione, potiuſquã cortice verborum, ideò dictũ
fuit, q interpretatio propriè eſt obſcura verbi ſeu ſenſus
5 expoſitio.Ex quo, † vtiliter hic in prima col.infert Albe.
q data aliquibus ſapientibus de populo ꝑ cõſilium ciui-
tatis aut principẽ poteſtate interpretãdi ſtatuta, ſolũ de-
clarare, non autem emendare poterunt, niſi etiam emen
dãdi forte cõceſſa poteſtas.l.ſequen.in §.deinde exactis,
propterea cõſideranda eſſent verba poteſtatis datæ.verũ-
tamen hic interpretatio largius ponitur pro correctione,
arctatione, & prorogatione, vt hic ꝑ glo.2.quam elegan
tẽ prædicauit Barba.in c.primo col. pen.de po.præl.ſed
habet cõſociam in le.prima.§.qui operas.ff.ad tertul.ibi

plura iura ꝓ comprobatione citant.ſequitur Dec. in c.
cũ veniſſent col.1.de indi.Aquen. in l.Gallus in §.q ſi is
col.1.ff.de liber.& poſthu.Has quatuor ſpecies interpre-
tationis eleganter attingit Bart.in repetitio. l. oĩs populi
in 6.q.principali ſupra titu.prox.de qua materia plene vi
deas Bar.in l.ab executore.ff. de appella.recip.Ioã.Andr.
in regula ꝓ poſſeſſore de regul.iuri mercuria.Bal.in l.4.
C.de liber.præter.Fely.in c.ſuper quæſtionũ in princ. de
offi.delegat.Dec.in cap.cum veniſſent.col.1.de iudi.& la
tius in cap.1.de poſtu.prælato.In eo.text.ibi, vrbis initijs
6 † vrbs mœnia ipſa ſignificat.Virgil. Vrbs ãtiqua fuit tyrij
tenuere coloni.dicta eſt ab vruo aratri curuatura q an-
tiqui religionis cauſa die auſpicato iunctis bobus ĩterio-
re aratro circũ agebant ſulcum intra quẽ vrbẽ ædifica-
rent.Vergil.Apta dies legitur qua mœnia ſignet aratro.
7 † ciuitas vero habitatores & ciues ſignificat.l.ciuitas, ĩfra
ſi cer.pet. hinc populus qui ciuitatem omnẽ cõplectitur.
Confunduntur tñ prędicta, & alterum ꝓ altero ſępè ac-
cipi videas obuia ſunt omnibus id genus exempla, & ita
hic accipitur vrbs ꝓ ciuitate, continens ꝓ contento, vt
& alibi gl.in l.ſolent infra de offic. ꝓconſ.& legat.decla-
rat.n.intra iureſcõſultus pricipia ciuitatis, id eſt, quo mo
do à princ. habitatores ſe habuerint circa iura & magi-
8 ſtratus, In tex.ib.repetẽdũ exiſtimaui, † id eſt, ĩchoãdum
duxi.Cic.de oratore.repetã & nõ ab incunabulis noſtræ
veteris pueriliſq; doctrinæ quendã ordinẽ præceptorũ.
quæ ſit autem huiuſce verbi ſignificatio in iure, traditur
in rub.ſolu.matr. ff. ſi cer. pet.Exiſtimare eſt ex æſtima
tione ſtatuere & decernere, ideo exiſtimaui, id eſt, ſtatui,
& decreui, æſtimare autẽ eſt appreciare & taxare de qua
differẽtia ꝑ Laur.Val.in ſuis elegãtijs.c.318.In tex.ibi cõ
9 mentarios, † dicunt à cõminiſcor q eſt recolo, in men-
temq́; reduco. & omnes commentarij ſunt libri nõ ecõ
tra.vbi.n.res ſunt latè diffuſeq́; explicatę, & nõ breuius
quã poterãt tractatę, libri tantũ ſunt.nõ cõmẽtarij, vnde
commentarij Cæſaris in quibus ad exequẽdã hiſtoriam
alijs videt materiam ſubiecisse, vt ꝑ Val.c.202.elegan.vbi
latine dici poſſe docet commẽtarius, & cõmentarium,
commentarij, & cõmentaria.In eo.tex.ibi illotis vt ita di
xerĩ manibus protinus materiã interpretationis tracta-
10 † re, hoc in loco illotis manibus ſignificat abruptè ꝑpo-
nere, rẽ ipſam protinus aggredi Imperatis adhuc audien
tium animis, vt ꝑ Budeũ hic.locũ hũc declarauerat Bapti
ſta pius in annota.178. dicens græcorũ eſſe adagium illo
11 tis pedibus ne ingrediaris, † ideò q hic dixit Caius illo-
tis manibus rarius inuenit, illud crebrius, illotis pedibus.
differẽtia tñ eſt, quia quũ illotis pedibus; dicimus, verbũ
pedibus conueniens eſt apponendum, vt illotis pedibus
ne ingrediaris, quum vero illotis manibus dicimus verbũ
manibus conueniens eſt apponendum, vt verborum ſi-
gnificatio cum re conueniat, ideò iuriſcõſultus hic quũ
mutet adagium græcũ, verbum manibus cõueniens ap-
poſuit, dum ait materiã interpretationis tractare.In fine.
12 l.dum ait, † & quũ ibi venerimus eius euidentiorem pręſtant intellectum.ratio recti & latini ſermonis exigit ad-
uerbiũ ſignificãs ad locũ, vt nõ ſemel inuenies apud Cic.
relatũ ab Au. Gel. cap.7.lib.1.Ideò locum iſtum ſic reſti
tuas.& quum eo venerimus.& c.hoc modo loquit Cęſar
ad finẽ primi libri de bello gallico in oratione ad Arioni
ſtum dum ait, ibi eo ventũ eſt.ſic Liu.in 2.ab vrb.cõdi.
ibi addito intra veſtẽ ferro proficiſcitur, & quũ eo venit
in conſertiſsima turba. facit tex.l.ſequẽtis in §.poſt ori-
ginem, in verſiculo, & quũ paſcuiſſet ibi.eo remp.perdu-
xerunt.& tex.in l.ſi quis ex ſignatoribus.ff.quemad.teſta
men. aperian.dum dicitur, eo mittant.Notandũ eſt pri-
13 mo ex iſto tex.† rem exponentem antiquã, rectè facere
ab initijs & origine exordiri, inchoare, incipere rationes
in tex.videas ꝑ iurecõſultum.poſitas, coferunt q̃ in quia
to dicent not.ſic Liuius ſcripturus res geſtas pop.Ro.fa-
cturus ĩquit me operæ pꝛtiũ ſim ſi à ꝑpimordio vrbis res
pop.Rom.ꝑſcripſerim, nec ſatis ſcio, nec ſi ſciam dicere
aniſim,

auſim,inde id ſe facturum cõcludit, qđ & diuinè admo
dum executus fuit,principijs. n. cognitis multò facilius
extrema intelligunt,ideò paulo longius exordium cã rei
14 demonſtrandæ petendũ eſt, † vt pro Aulo cluentio vult
15 Cice.Scđo no.ibi vrbis initijs, † ſub vocabulo vrbis Ro-
mam venire per excellentiã,facit quod de appel. iuris ci
uilis diximus ſ.in rub.ſi tamen de vrbe' ſacra mentio fie-
ret Hieruſalem ſignificaret.gl.& Bal.in l.2. C. de nau.fe-
16 no. Tertio nota.ibi verboſos, † iurecõſultum abhorrere
verboſitatem,ad idem tex.not.in l.ampliorem.§. in refu
tatorijs.C.de appel.& in l.Gallus.§.quidam rectè.cũ no.
ff.de lib.& poſth.& gl.l.ex ea.ȷ̈. de poſtuland. quã ſingu.
facit Roma.in ſing.fol.45.col.4.ꝙ aduocati verboſi pri-
uari põt officio aduocationis, facit text.l.1.ȷ̈. ſi cert.pet.
ibi pauca de ſignificatione vocabuli referre.& in l.2.col.
9.verſ. ſed & ſi aliquid.C.de vet.iur.enu.vbi multo meli⁹
eſt pauca idoneè effundere,q̃ multis inutilib.hoĩes ꝑgra
uari.q̃ importunum vitium ſit futilis loquacitas pulchrè
ponit Gel.in c.15.libri primi.Plin.2. in epiſtolis elegan-
ter ait,frequens mihi diſputatio eſt cum quodã docto &
perito cui nihil æquè in agendis vt breuitas placet,quam
cuſtodiendam eſſe confiteor,ſi cã permittat,alioqui præ
uaricatio eſt tranſire dicẽda . præuaricatio eſt curſim &
bř attingere q̃ ſunt inculcanda,infigenda,repetenda , nã
plerisq; longiori tractu vis quædam , & pondus accedit,
atq; corpori vt ferri,ſic oratio aĩo non ictu magis,q̃ mo
ra imprimit. De quo latius per ipſum Plin. epiſtolarum
libr.1.epiſtola incip.frequens,&c.Quartò not. id perfe-
17 ctum dici,† quod ex omnib.ſuis partibus conſtat,quaſi
dicat illud eſt perfectum quod habet principium , me-
dium,& finem,& ſic qñ eſt totum,& aſſumit omnes par
tes,& ſic cui nihil addi põt perfectum dř.l. nihil vbi Bal.
not.C.de manu. vindic. idem Bald.in l.precibus.in prin.
verſi.2.quæro.C. de impub. & alijs ſubſti. dicit illud eſſe
perfectum quod non recipit nouam formã. Lactan. lib.
1.de falſa religione ait,id ſolidum exiſtimandũ eſt cui ni
hil decedere,id ꝑfectum cui nihil poſſit accedere. Ariſt.
2.de Cœ.& Mun.ꝑfectũ ait eſt cui⁹ nihil eſt poſſibile ex-
tra accipere quæ ipſius ſunt.& 5. metha. ponens quotu-
plex ſit perfectum inter reliqua ait. dicitur ſecundo mo-
do perfectum ſecundum virtutem quod bene ſe habet,
non habens excedentiam ſecundum ſuum genus, vt per
fectus medicus , perfectus fiſtulator quando ſecundum
ſpeciem propriæ virtutis in nullo deficiunt.

Nihil eſt tamen difficilius q̃ reperire quod ſit omni
ex parte in ſuo genere perfectum,teſte Cic.in lib.de ami
citia & Io.An.in c.maiores.§.ſed ad hoc de baptiſmo.&
Bal.in l.neq; leges ad fi.ȷ̈.de legi.q̃rens,cur non poſſit le
18 giſlator oĩa declarare, † rñdet eleganter hoc contingere
ex parte rei , quia res ſunt infinitæ & variæ ex parte nřa,
natura oĩs legiſlator eſt homo,& in natura mortali nihil
eſt perfectum,nec ſenſus, nec intellectus, vnde propter
noſtram imbecillitatem non poſſumus cuncta rimari.

Quum igitur ex principio & fine perfectum conſtet,
19 infertur ſm Bal.poſt Cic. † ꝙ ſi ſtatutum dicat poteſtas
condemnet homicidã in centũ , ſaluo ꝙ habeat arbitriũ
in homicidijs ſuo tpe perpetratis.& tpe.L. poteſtatis Ti
tius fuerit mortaliter vulneratus tpe D. ſucceſſorib. ob-
ijt,non põt homicida condennari arbitrio.D. quia neu-
tro tpe,homicidiũ perpetratum eſt. nam vno tpe prin-
cipium accepit,alio finem,ſed condemnabitur ſolum in
centum,ſequitur hanc deciſionem tanquam elegantem
Alex.in l.damni infecti.in §.Sabini.in apoſt.ad Bart.ȷ̈.de
dam.infec.Sed videtur dicendum homicidium perpetra
tum tpe. L. poteſtatis quo mortale vulnus illatum fuit,
20 † mors.n.trahitur ad diem vulneris,& tunc cẽſetur vul-
neratus mortuus.l.quod ait lex cum glo. approbata ſup
verbo ſcribit.ȷ̈.ad l.Aequi.not.Bar.in d.§.Sabini.verſi.q̃-
ro quid ſi de vno menſe.Tenenda eſt nihilominus deci-
ſio Bal. ꝙ iſto caſu homicida non poſſit condẽnari arbi-
trio. D. ſucceſſoris ex quo ſuo tpe perpetratum non eſt
homicidium,ſed tpe.L.prædeceſſoris perpetratum vt di
21 ximus cenſetur.Sed nunquid.L.poteſtas, † potuiſſet cõ-
tra Titium vulnerãtem procedere, & illum ſuo arbitrio
punire,ſi certum erat ex eo vulnere moriturum vulnera
tum,q̃ ſ.dicta ſunt de homicidio fictè ꝑpetrato tpe vul-
neris letaliter illati,innuunt ꝙ ſic.Et tñ contrarium de-
terminat Bart.in d.§.Sabini.col. 2. pro quo facit,quia ꝙ
homicidium dicatur tũc perpetratum iſtud eſt fictè, &
in ſtatutis fictus caſus non attenditur.l.3.§. hæc verba.ȷ̈.
de neg.geſt.ergo,&c.Item ſm cõem vſum loquendi nõ
dř tunc factum homicidium à quo cõi loquendi vſu re-
22 cipiunt ſtatuta interpretationem,†vt ad ſaturitatem po
nit Fel.in proœ.decre.char.1.faciunt quæ ſcribit Iaſ.in l.
23 more Romano.in vlt.not.ȷ̈.de ſer.Quintò no.† ꝙ prin-
cipium cuiuſcunq; rei dř pars potentiſſima ideò ſm gl.
dici ſolet.Dimidium facti qui bene cœpit habet.concur
rit Philo. polit. 5. volens principium dici dimidium to-
tius,& etiam in 1.Ethico.pluſquam dimidium totius vi
deri inquit principium,& per ipſum multa fieri maniſe-
ſta eorum q̃ ſequunt,& ignorans principijs reliqua igno
24 rari neceſſe eſt,† & ècontra cognitis principijs multo fa
cilius extrema intelliguntur. teſtis Cice. in oratione pro
Aulo cluentio vbi ait ꝑpeà eſſe cã rei demõſtrandæ exor
dium paulo longius petendum.hic dixit Bald.in l. vnica
in §.1.C.de cad.tollen.ꝙ maior eſt defectus fundamenti
25 q̃ medij vel finis, † nam principium & fundamẽtum dř
de eſſe principiati & ſuperinde ędificati,ſicuti pars dř de
eſſe totius,vt hac.l.ſequitur Soz.conſi.99.col.10.in 3.vol.
Hinc dicimus ꝙ errans in fundamento non conſentit,
ſecus ſi errat in his quæ veniunt in conſequentia,præha-
bito fundamento.l.regula in §.qui ignorauit. ȷ̈. de iuris
& fac.igno.ita Alex.poſt Bald.in l.ſi per errorem.ȷ̈.de iu-
riſd.om.iud.hinc ẽt dicimus ꝙ finis trahitur ad princi-
pium.c.ab exordio.35.diſt.& l.ſi quis in prin. teſtamen-
ti.ȷ̈.de leg.3. pariter dicimus initium ſpectari.c. dudum
el 1.cum ibi no.de elec.tex.no.in l. clã poſſidere in prin.
vbi Iaſ.notat col.2.ff.de acq.poſſ.Dixit etiam Ioan. And.
ĩ regula ĩ obſcuris col.fi.de reg.iur.ĩ mercur.ꝙ principiũ
eſt nobilius ſuo fine,quod patet,quia principium põt eſ
ſe ſine fine,non è conuerſo vt ad ſenſum patet . & vt in-
quit Philoſ. Rheto. 1. ſine principio ĩpoſſibile eſt aliquid
26 fieri aut eſſe.Ex quibus,† inſtruitur cupida legum iuuẽ-
tus,vt principijs & terminorum intelligentiæ operã det.
hinc dixit Bal.per illum tex.in l.1.ſ. tit. proxi. ꝙ qui vult
ſcire principiata dẽt prius ſcire principia, quæ ſunt tanq̃
portæ ꝑ quas ingrediendum eſt, & in quib.nemo debet
errare,quia paruus error in principio fit maximus in fi-
ne,de quo pulchrè Barb.in c.1.col. 4. vt lit.non conteſt.
hinc & Hieronymus ĩ epiſt.ait poſt Hieron. primã cãm
victoriæ, eſſe cãm pro qua dicturus es diligenter diſcere.
27 Infertur,† pariter ex præmiſſis ſm Bal.ꝙ qui facit bonũ
princ.facit ẽt bonum finem, & qui male principiat ma-
le finit,ideò poteſtas terrarum in principio officij debẽt
bene regere,& doc.in principio ſtudij vtiliter, ſubtiliter
& fideliter legere.nos dicimus non male finire malè in-
choantem , ſed ꝙ difficile eſt vt bono peragant exitu, q̃
malo ſunt inchoata principio.c.principatus.& c.cũ Pau
lus prima qõne 1. quamuis & à communiter accidenti-
bus arguendo poſſit procedere, quod dixit Bal. Hinc dř
in c.multi de pœn.diſt.1.multi bene incipiunt qui in ma
lo vitam finiunt. Sed contra prædicta inſtari non in ele-
ganter,nec impertinenter poteſt, ꝙ immo principio fi-
28 nis ſit potentior , † ex quo actus integritas hř , & perfe-
ctio ac eſſe rei ſine quo ipſum principium nihil facit.l.ſi
is qui quadringenta.in §.ſed & ſi opus.ff.ad l.Fal. ſm Io.
An.in regula in obſcuris col.fin. de reg.iur.in mercu. ac-
cedat no.deciſio Bar.in qõne incip. ſtatuto ciuitatis. vbi
concludit ꝙ ſtante ſtatuto ꝙ' quicunque hoĩem interfe
cerit in ciuitate,vel territorio capite puniat & amiſſione
bonorũ.Item ꝙ quicunq; ordinauerit, vel tractauerit in
ciuitate vel territorio ꝙ aliquis interficiat, ſi maleficiũ

fuerit

fuerit ſubſecutum, eadem pęna puniatur, cõcludit ꝙ ſi
aliquis hominem interficere ĩ ciuitate tractauerit, quẽ
proprijs manibus inde extra territoriũ ĩterfecerit, pęna
prædicta nõ puniatur. quia ordinatio cauſa potẽtior nõ
eſt. ſed finis poti' attẽdi debet, corroboro quia finis cor
rigit principiũ. l. ſtich' imò pamphilus. ǰ. de manu. teſta.
& dicit Alex. ĩ l. j. col. 2. ǰ. ſi cer. pe. ꝙ quãdo finis prĩcipio
cõtradicit ſtamus fini tanquã magis deliberato. Et licet
principium ſit laudabile quia medium & finẽ expectat
vt hic, finis tñ laudabilior, quia exitus acta ꝓbat. l. exitus
vbi not. ff. de acqui. poſſ. nec qui inceperit ſed qui vſq; in
finem perſeuerauerit ſaluus erit. Mat. 10. cap. Item vt re-
ctum curſum dirigamus finẽ proponere oportet. veluti
nautę, quia antequã nauem ſoluãt atq; expeditam velis
& vento committant, cõſtituunt portum ad quẽ ſit na-
uigandũ, deinde ad curſum neceſſaria, & cõuenientia pa
rant. cognito. n. fine determinant principia quæ tẽdant
ad ipſum. Et hoc eſt ꝙ philoſophi dicũt in omnibus agẽ
dis finem eſſe principium, exordimur. n. à fine qui princi
piorum dicitur exordiũ, hinc eſt ꝙ finis ſecũdum Iſido
rũ plus honoris habet, ad ꝙ faciunt quæ mod. portugal.
ſcribũt in repe. l. Imperium col. 3. ǰ. de iuriſ. om. iud. Pro
29 reſolutione præmiſſorũ dicere potes, † ꝙ reſpectu mate
rię & proceſſus ac cõſiderata parte pricipiũ dicitur pars
potentiſsima, ſed cõſiderato, toto finis dicit potentior
quia cõprehẽdit principium & medium. l. pe. C. ad ſylla.
Item ĩ his quæ certam habent formam finis dr̃ poten-
tior, quum nihil cẽſeatur actum antequã actus formam
habeat, ita ĩtelligitur. §. ſed & ſi opus & l. iubemus. in §.
ſed & ſiquis. ff. ad exhiben. & pariter ĩ his q̃ ſunt ſcientiæ
noſtræ, nihil dicitur actum quum aliquid ſupereſt agẽ-
dum: ne ſcientia remaneat incerta ſecũdum Cyn. & a-
lios in d. l. pen. quam pro cõtraria hic citauit gl. cui mo-
do prædicto ibi reſpõ. doc. Nũquid autẽ ſpectari debeat
initium, mediũ, vel finis, materia ẽ brocardica, † nec cer
30 ta dari poteſt doctrina vel regula, ſed ſecũdum ſubiectã
materiam, procedendum eſt ſecundum Abb. in c. dudũ
el 1. col. 4. de elec. ideò recurras ad Pet. de Anch. in cõſi.
4. 28. 191. 230. Alber. hic tres determinãtem quæſtiones.
Abb. loco præal. Alex. cõſi. 24. col. 5. cum ſeq. in 2. vol. &
in conſi. 75. col. fi. in 3. vol. Barb. in c. literis col. 2. & fi. de-
reſcr. & conſi. 26. in 1. vol. Fel. in ca. quoniã frequenter. in
§. porro in prin. vltimæ col. extra vt lit. nõ conteſt. & ĩ c.
examinata col. 4. de iudi. Sozi. cõſi. 70. col. fi. in 4. vol. Iaſ. in
l. clam poſsidere in prin. in 2. col. ǰ. de acqui. poſſ. & in l.
more cũ l. ſeq. in vlt. not. infra de iur. om. iud. Dec. in d. c.
eccleſia col. 20. & ſeq. & in l. cũ quid col. 4. ǰ. ſi cer. pe. Cur.
in trac. ſeu. in 3. parte col. 1. Lã. Dec. ĩ l. hæres abſens in §.
apud labeonem. ǰ. de iud. Are. ĩ c. quia. 5. col. fi. de iud. Ioã.
And. in regula. qui prior in mercur. & Ful. in cõſ. 51. 52.
& 71. & Alb. de roſa. in tract. ſtatu. in 4. parte quæſtione
78. & in dictionario in verbo argumẽt. à veritate princi-
pij vbi ponit not. doctrina. quãdo attendi debeat princi-
pium, vel finis. Et ex dictis, relatiſq; ꝑ Soz. in conſi. præal.
70. col. fi. & Dec. 654. colligit deciſio not. quæſtionis. De
emolumento quarti denarij compoſitionum quæ cum
principibus fiũt pro gratia & remiſsione quę conceditur
ob delictũ perpetratum. an tale commodũ, & emolumẽ
tum pertineat officialibus exiſtẽtibus tempore ꝑpetrati
delicti, aut exiſtenti tempore factæ compoſitionis. quum.
n. primo officiali ſit ius quæſitum, tale emolumẽtum illi
debitũ eſt, vt etiã ꝑ Bal. ĩ l. fi. circa fi. ǰ. de iur om. iud. Dec.
in auct. ſi quis in aliquo ĩ 3. not. C. de eden. & in cõſi. 452.
aliud tñ ſentit Imol. in l. diuortio in §. ſi vir in fundo cir-
ca fin. ǰ. ſol. mat. In qua materia quarti denarij aliam not.
deciſionem ponit Iac. de S. Geor. in tract. feu. in verbo de
31 Caſtro col. 2. Eſt autẽ principium, † (ſecũdum Bal. hic)
in rebus in tempore inſtãs, in factis motus. quũ inchoant
l. ſi pecuniam. ǰ. de condit. ob cauſam, medium punctus
ęqualiter diſtans à principio & fine. Vel dicas principiũ
capere tertiam partem operis vel tẽporis, medium aliã
tertiam partem. finem aliam tertiã. ſicuti dies qui eſt ma
ne, meridies & ſerũ, & ſic æqua fit diuiſio, ſed in iudicijs
ad probationes vſq; principiũ eſt ibi mediũ, finis in ſen-
tentia. hoc totum dicitur iudiciũ, finis ergo dicitur ꝓ-
portionabiliter ad principiũ, & prout finis eſt poſtrema
ꝑfectio rei. l. 1. ff. de reg. iur. ſequit hanc theoricã Aquen.
in l. vnica in princ. in 1. col. j. ſi quis ius dicen. nõ obtẽ. ali-
ter declarat Bart. in l. 2. ff. de furt. & pulchrã deciſionem
ad hoc ponit Pet. de Anch. cõſ. 99. egregie, & capiunt pre-
fati ſcribentes principium nõ pro tertia parte ſed ſtrictè
32 magis. Principium autẽ vniuerſorum, † eſt ſancta trini-
tas vnus Deus. præter quod nullum aliud inueniri po-
teſt, Spe. in tit. de ſum. tri. in prin. nam vt in proœ. ſomnij
33 Scipionis Macrobi' ſcribit principij nulla eſt origo, † nã
ex principio oriũtur omnia, ipſum autem nulla alia ex re
naſci poteſt, nec. n. id eẽt principiũ quod gigneretur aliun
34 de. Sexto not. ibi nephas, † arduum factum exponẽdum
nõ eſſe niſi pręmiſſo aliquali proœmio, in quo lex preſens
(Bal. iudice) aduocãtes in foro & orãtes in vulgo inſtruit.
ꝙ & ſeruarunt Cic. in orationibus, & Liuius in princ. cu-
35 iuſlibet decadis. Septimo not. illotis manibus, † ad mẽſam
non eſſe accedendum ſecũdum Bald. facit quod Mat. 15.
c. ſcribitur, diſcipuli tui tranſgrediũtur traditiones ſenio
rum, nõ. n. lauãt manus ſuas quum panem manducant, ſu
bijcitur ibi Saluatoris reſpon. nõ lotis manibus manduca-
re nõ coinquinat hominem. noluit tñ ꝑ hoc dicere illotis
manibus eſſe comedendũ, ſed ꝙ hoc facere animam nõ
36 coinquinat. Vltimò no. ibi hæ præfationes, † proœmia bo
na eſſe & vtilia. imò cauſam finalem diſpoſitionis probãt,
tex. melior de iure in l. fi. ibi Bart. ff. de hære. inſtituẽ. infini
ta accumulat, Barb. conſi. 10. col. pe. in 1. volu. & in proœ.
clem. col. 3. ad hoc quod prefatio in l. ſtatuto, cõtractu, vel
ſententia cauſam potiſsimã & finalem ſemper denotet, &
ex præfatione intẽtio ambigua declaratur. Ang. ĩ conſi. 90.
cum lis col. 2. ideo dixit Fel. in c. cum cõtingit. col. 1. de fi-
de inſtr. ſemper eſſe aduertendum ad ipſum proę. ex quo
plurimum arguitur intẽtio diſpoſitionis, quam cõcluſio,
limita quando caſus in ſtatuto deciſio. non poſſent con-
trahi ſub ratione proœmiali. hic. n. proœ. cauſam ĩpulſiuã
denotaret vt poſt Bal. hic tradit Iaſ. in conſi. 1. col. 5. & pen.
37 lib. 1. Ex quibus ad no. quæſtionẽ inferri poteſt, † ingreſ-
ſurus quiſpiam religionem donatione ĩter viuos bona ſua
in quendã contulit proœ. inſtrumenti ſic ſonante P. ingreſ-
ſurus religionem ordinis minorum puta volẽs de ſuis for-
tunis diſponere, purè & irreuocabiliter ea tali donauit. Po-
ne ꝙ nõ ingrediatur, vel ꝙ exeat non facta profeſsione, an
donatio habebit firmitatem per prędicta, cõclude ꝙ non,
quãdo quidem vt proœ. indicat, ex quo finalis cauſa colli-
gitur eo prætextu facta ſit, quia religionem ingredi inten-
debat, ceſſante igitur cauſa finali ceſſabit diſpo. Et Iaſo. in
conſi. 103. alias. 104. col. 2. lib. 2. & Cur. iun. conſi. 141. col.
3. & ita conſuluit Sozi. in conſ. 183. eleganter ſunt omnia
diſcuſſa. in 2. volu. & Deci. cõſ. 86. col. 4. Reſtringe prędi-
cta de proœ. dante intelligentiam diſpoſitioni non pro-
cedere, quando proœmium per diſpoſitionem, reſtringi-
tur vt in pulchro caſu cõſuluit Bar. ĩ cõſi. 16. col. 4. verſic.
nec obſt. quum dicit in 1. vol. nã quando diſpõ. eſt clara
& ſpecifica, nõ recipit intellectum neq; reſtrictionẽ à ra-
tione in proœ. adducta Soz. eleganter in cõſi. 24. in 4. vol.
Gl. ſuper verbo neceſſario exponens. i. vtiliter approbatur
38 ꝑ doct. faciunt multa q̃ adducit Aquen. in l. 1. in prin. in
3. col. ſ. tit. primo, ꝙ ſecundum ſubiectã materiam verba
neceſsitatem ſonantia, vtilitatem quandoq; poteſtatẽ ſi-
gnificant, Philo. 5. metha. docẽs neceſſarium exponit tri-
pliciter ait ſecundo modo dicit neceſſarium ſine quo bo
num non contingit eſſe aut fieri, vt infirmum bibere me-
dicinam vt nõ laboret, ſed quo ad text. noſtrum For. Gar.
in l. 1. col. 5. ſ. tit. 1. & in l. gallus in princ. col. 16. ǰ. de libe. &
poſth. hanc expoſitionẽ improbat à proprietate verbi non
recedens, quod neceſsitatem importat & demonſtrat ex
mẽte iuriſconſulti hic & in prin. l. ſequẽti in verbo neceſ-
ſarium

39 ſarium talis.n.repetitio,† eam eſſe mentẽ repetentis de-
clarat,quam verba exponunt gl.in cle.de iur.pa. Itẽ quia
Caius hic originẽ pro parte & prin.iuris reputat in verſi.
ſed ꝙ in oĩbus ſi eſt principium & potiſſima pars totius
ad cognitionẽ eius rei , neceſſe eſt principiũ cognoſcere,
quia totum cognoſci non põt, ſi partes maximè potiſſi-
mæ non cognoſcant.leg.q̃ de tota.ĵ.de rei vend. Rectè
igitur interpretari volens de origine dicat neceſſe eſt.pfe
ctũ.n.nõ eſſet cuius pars maxima principiũ deeſſet . facit
gl.ſequens ſuper verb.euiden.Glo.in verb. conſtaret pri-
mo alle.concor.ſecundo dupliciter opponit,& nõ ſoluit.
ſecunda ibi,arg.cõtra primum contrariũ. §. pfeciſſe; de-
40 clara melius q̃ faciat Alb.ſic, † perfeciſſe is vr ædificium
quia ita cõſumauit vt in vſu eſſe poſſit,licet deſint aliqua
vt ibi dicit Accu. ergo perfectum dr̃ ẽ ꝙ non conſtet ex
omnib.ſuis partib contra text. nr̃m nide ꝙ verbum vr̃ fi-
ctionem importans.l. 3. in §.deieciſſe vr̃.ĵ. de vi, & vi ar.
tollit difficultatem quaſi innuat text. non dici abſolutè,
& ſimpliciter perfectum ædificium quum aliquid deeſt,
ſed haberi pro perfecto qñ ſic conſumatum eſt vt in vſu
eſſe poſſit.Similiter ſolui põt cõtrarium.d.in vſucapione.
in gl.alleg. vbi vſucapio pro perfecta hr̃, licet aliquid de
vltimo die deſit , quia ibi etiã non dr̃ ꝙ perfecta ſit, ſed
ꝙ hr̃ ac repletur quod deeſt. Bart. ibi rationem aſſignat
de qua materia an ceptum pro perfecto habeatur & cõ-
41 pleto,† ample tradit.Barba.in c.iurauit,col. 14.cum ſeq:
de prob in clem.literas char.pen.de reſcrip. & conſi. vlt.
in 2.dubio in 4 vol.Glo.ſuper verbo deinde,opponit cõ-
tra rõnem tex.quia exemplis iudicandum non eſt. l. ne-
42 mo. C. de ſenten. & interlo. oĩum iudicum,† nide ſm
Bal.ibi ꝙ immo exempla bona & fructũ ferentia ſequen-
da ſunt,vtq; hic ait Alb. bonis exemplis vtendum eſt.vt ĩ
l.1.§.caſum.ĵ.de poſtul.& de manu.vin.l. an manumitte-
re.hinc Liu. in præfatione primæ decadis ; hoc illud eſt
præcipuè in cognitione rerum ſalubre ac frugiferũ , oĩs
te exempli documenta in illuſtri poſita monumento in-
tueri,vnde tibi tuæq; reip.quod immittere capias,inde fę
dum inceptum, fędum exitu quod vites . Vel quantũ ad
illam.l.dic ꝙ loquitur in ſententijs definitiuis,in quibus
non eſt vtendum exemplis ſed legib. ſecus in moralibus
obſeruantijs,vt C.de emen.propin.l.1.l.more. ĵ. de iuriſ.
43 om.iud.& l.pen.ad fi.š.tit 1. † qñ.ſ.rectè incedunt, & le-
gibus nõ aduerſantur,alias ſecus.c.diuturni in fi.12.diſt.
& tex.no.in auc.vt nulli iudi.in §.1.Glo. in verbo euidẽ-
44 tiorem notanter vult, † omittendo principium alicuius
caſus non poſſe poſtmodũ perfectè caſum intelligere. fa
ciunt quæ in 5.no.diximus & ĩ gl.neceſſario. quod ſcho-
laribus ſit documentum vt principijs lectionum inter-
ſint alias materias male intelligent .

Ex principio legis ij.

De Pompo.& principijs vrbis quædam.num.1.& 2.
De verbo proceſſus & manu regia plura.5.& ſeq.
Populus nouus n n habet.l.nec conſuetudinem.11.
De curia & l.curiata 17.& 25. cum ſequen.
Poſteà interualium donat.22.
Quid ſit Ciuitas 24.
Regiæ leges quæ fuerint 28.
De repræſalijs Demarato Corinthio & prætextato hiſtoria,
num.29.cum ſeq.
Ordo laudabilis.35.

POmponius, vt † vocabuli Etymologia
innuit,omnium iuriſconſultorum Põ-
pa elegantiſſimæ lingu. & diuinæ huiuſ
ce ſecundæ legis, vt epigramma teſtificã
tur auctor fuiſſe deprehẽditur.Arbitra-
tus qñque ſum hunc fuiſſe M. Pompo-
nium Atticum Romanum ciuem præclarũ , qui multis
perturbationib.Romæ ingruentibus cvnanis.f.atq; ſylã
nis idoneum tp̃s ratus ſtudijs obſequendi ſuis , Athenas
ſe contulit.vbi literis græcis & bonis morib.inuigilãs,do
ctrina pſtantiſſimus euaſit. Et non ſolũ Attici cognomẽ
ab Athenis deportauit,ſed humanitatem & prudentiam
vt in Catone maiore ad eum ſcribit Cic.in quam opinio-
nẽ trahebant me verba q̃dam Cor. nepotis in vita Põpo.
dũ ait moris ẽt maiorum ſummus imitator fuit, antiqui
tatiſq; amator,quã adeò diligenter habuit cognitam, vt
eam totam in eo volumine expoſuerit, quo magiſtratus
ornauit.Nunc à prædicta opin.recedimus, nam hic Põ-
po.Iurecõſultus longe poſterior fuit.Floruit.n.ſub Alex.
Seuero. 21.Imperatore ab Auguſto , diſcipulus ſplendi-
diſſi.Papiniani.& Alex. Imperatoris familiaris & ſocius,
teſtis Lãpr.in Alex.Seuero ad finem , Ex quo conſtat Põ-
po.atticum longo tp̃is interuallo nr̃m præceſſiſſe,quum
Syllæ tp̃ibus fuerit,longã ſatis vixit vitam hr̃ Pom.Nam
ipſe ait in l.apud Iul.ff.de fideic.liber. Ego diſcendi cupi-
ditate,quam ſolam viuendi rõnem optimam,in 8. & 70.
1 Annum ætatis duxi , memor ſum eius ſnĩæ quam dixiſſe
fertur Iulianus,& ſi alterum pedem in ſepulchro haberẽ,
adhuc quidem addiſcere vellem.Et licet chriſtianus non
fuerit,vixit tñ circiter annum ſalutiferi partus.228. vt ex
Euſebio Cęſarienſi & alijs hiſtoricis colligimus. Ex Fene
ſtella tñ vt quandoq; dixit elegans Zaſius tota ferè huius
tex.ſeries deſumpta eſt,vt ſcripta indicant,quippe Fene-
ſtella Cæſaris Tyberij principatu longe ante Pomp.vita
functus eſt.vt ſcribit Plin.libr.33. veruntamen qđ vulgo
circunfertur,non arbitrantur docti Feneſtellę opus eſſe.
Pro itelligẽtia.l.& materiæ & ſi vulgata ſit hiſtoria, ſcias,
2 † qđ capta Troia Aeneas domo profugus ducentib.fatis
in agrũ laurentẽ venit,vbi accepta Lauinia Latini Regis
filia in vxorẽ, Turno & Mezentio ethruſcorũ rege ſupe-
ratis,reb.& regno latini potitus eſt, reliquitq; Aſcaniũ fi
liũ qui Albã longã ædificauit.Poſt Aſcaniũ & alios mul-
tos reges ab eo deſcendentes regnauit Proca Albanorũ
rex,qui duos habuit filios Amuliũ & Numitorẽ quib. re
gnum annuis vicibus habendum reliquit , vt alternis Im
perarent,At Amulius fratri regnum non dedit , ſed eum
expulit, eius ſtirpẽ viri ẽm interemit,& filiæ Rheæ ſiluię
p ſpeciem honoris quum eã veſtalem legiſſet ppetua vir-
ginitate ſpem patruo ademit , quę à Marte cõpreſſa Ro-
mulum & Remum edidit.Amulius ſacerdotẽ victam in
cuſtodiam dat, pueros in profluẽtem Tyberim mitti iu
bet quos aqua in ſicco forte quadã diuinitus reliquit,ad
vagitum lupa accurrit,eoſq; huberib.ſuis aluit,mox Fau
ſtulus paſtor regij pecoris eos inuenit , educandoſq; Ac-
cæ Laurentiæ coniugi ſuæ dedit , ita geniti atq; educati,
quũ primũ adoleuit ætas , Amuliũ obtrũcant & auo ſuo
Numitori regnũ reſtituunt, ipſi adunatis paſtorib. vrbẽ
cõdiderũt,quã Romulus augurio victor, qđ duodecim,
Remus ſex vultures viderat Romã à noĩe ipſius condito-
ris appellauit.Et Remus in illa altercatione,vel quia po-
ſtea muros tranſcenderat.vt infra de rerum diuiſione in
l.fi.dr̃,occiſus fertur.Hanc hiſtoriam latius deſcribit Li-
uius in primo vrbis conditæ. latiſſimè Sabellicus libr. 2.
æneadis ſcđæ. Incidit vrbis condõ in annum tertiũ ſepti-
mæ olympiadis,vt Dionyſius ſcribit,Euſebius Cęſarienſis
idem tp̃s obſeruat, ꝙ ſi rectè ab his tp̃a colliguntur, fuit
annus ille quo Roma condita eſt quater milleſimus à
mundi origine quadrigenteſimus atq; vnde quinquage-
ſimus.Ab Ilij excidio vt Dionyſius ſcribit tricenteſimus
ac vndetrigeſimus , ante Chriſti aduentũ ſeptingenteſi-
mus quinquageſimus ſecundus in quam ſnĩam concur-
rit Sabellicus prædic.Alijs ẽt noĩbus eam vrbem nuncu-
patam fuiſſe tradit Politianus epiſtola ſecunda,complu-
reſq; eius laudabiles titulos, referente Accurſio videbis ĩ
3 auct.vt ẽt Eccleſia Rom.in princ.Secut⁹ gl.Accurſij, ſed i
uido hanc legem in tres partes princ.pales quas particu-
latim , mẽbratimq; ad clariorem elucidationem legam.
Declarat hic in lumine ipſo Pompo. qũo ab initio Ro-
ma gu-

ma gubernari cęperit,& quo iure popu.Ro.vſq; ad regũ
exactionẽ vſus fuerit. Nota in primis eſſe neceſſarium ar-
dua tractare volentem ab origine ordiri. cõcordat lex ſu-
perior vbi dictum fuit. Et non tñ originem ſed & ꝓceſ-
ſum iureconſultus demonſtraturum ſe promittit. Et ſi
4 reipub.Rom.proceſſum cognoſcere caripenderes, vltra
ſcripta Liuij in primo ab vrbe condita. videas Florũ qua-
tuor tpa eleganter in epithomis diſtinguentem. Et Inci-
5 denter quia de proceſſu fit mentio, ſcias, † ꝓceſſum fun
datum ſuper actũ nullo, totum nullũ eſſe. Soz.conſ.99.in
ſecunda difficultate ĩ 3.vol. nec fructificat, nec ex eo ſnĩa
vlla valida ſequi põt. Are.in c.examinata ad finem primę
col.de indi. cũo proceſſus productus probeť Alex. ponit
conſi.108.ad finem primæ col.& in prin.3.ibi & talis ꝓ-
6 ceſſus.5.vol.† An aũt per citationem inchoatus dicať tra
dit Alex.in rub.C.de in ius voc.& an de ipſo proceſſu di-
catur eſſe ſnĩa Barb.& alij in c.prudentiam de offi.deleg.
Deci.pulchra in cap.qm̃ contra in 2.not.de proba. Scd'ò
7 not.ab initio ciuitatis, † pop. Rom. ſine certo iure, ſine
certa l.agere inſtituiſſe, omniaq; manu regia gubernari,
& ſic ab initio nõ habuit legem, ſed regem, cuius manu,
i.arbitrio & poteſtate omnia gubernabãtur, id enim ma
nus hic ſignificat, quamuis & alijs multis modis capiať,
Bal.& Aquen.ad complures inferentes qõnes in l. manu-
miſſiones tit.præcedenti. Zaſius Bar.inquit ſignificare vi
deri in l.frater à fratre.ĵ.de cond.inde. ſine iudicio auſer-
ri manu regia potuiſſe, ſi quid deberetur, ꝙ minimè ipſe
admittit, quia ab initio ciuitatis vt Dionyſi' libr.2.docet
ius litigantibus dictum fuit, licet non ea ſolemnitate, nõ
ex ſcripto. vti poſt ll.duodecim tabularum ſeruabať, po-
pulus Romanus quos patres elegerat iuſſit vt ſacra cura-
rent, & ius dicerent, non tñ negat controuerſias à princi-
pio ſæpenumero regijs iuſſib' fuiſſe diremptas, ſed citra
violentiam. regi.n. æqua iubenti facilè parebatur, attamẽ
Ser.Tul.Rex ſanciuit publica tãtummodo regis arbitrio
priuata verò iudicia ſententijs expediri, vt lib. 3. Diony-
ſius docet. manus itaq; regia pro ea poteſtate regis acci-
pitur, qua celſitudo principis conſpicitur, quæ & hodie ĩ
principibus pollet, nam & princeps ſola facti veritate in-
ſpecta ſine ordine iudiciario, ſeu quocunq; litigioſo ꝓ-
ceſſu ſemoto, parte tñ citata cognoſcit. Et nihil pl' olim
potuit manus regia. nec contrarium voluit Bar. ſi bñ põ-
deretur in d.l.frater à fratre.col. 4. quẽ in determinatio-
ne illa de poteſtate patris & dñi in filiũ & ſeruum ſequiť
Dec.in l.1.col.4.& in l.Imperium col.5.ĵ.de iuriſd. omn.
8 iud. De hac manu regia, † per quam olim Iuſtitia admi-
niſtrabatur, & oĩa executioni mandabantur, antequam
eſſent proditæ actiones & inſtituta iudiciorum ſolẽnia,
latè ponunt Soz.& alij Mod.in rub.ff.de verb.obl. & For.
Gar.in repetitione.c.1.char.16.verſi. quo ad ſcdm de pact.
vbi aduers' Soz.conať defendere, ꝙ ex nudo pacto olim
manu regia adminiſtrabať Iuſtitia, & pariter hodie, ſed
nimium torquetur, & ea cõis eſt ſcribentium ſnĩa, vt per
Soz.in dicta rub. col. 2. quam opin. ipſe pariter defendit
9 & probat in l.legem col.3.C.de pac.vbi, † ex nudo pacto
hodie officium iudicis competere aſſerit, vt olim manus
regia competebat. Et pariter poſſe adiri principem pro
obſeruantia nudi pacti, cui ſnĩæ ſubſcribit Ial.in l.iuriſg.
in §.ſed cum nulla.ff.de pact.& Lãcel.Galiaula no. repu
tans in d.rub.de verb.obl. colu.42. cum ſeq.in verſic.14.
concluſio, plerunq; tamen ſe dubitaſſe ait, & inde diſtin
guit, ꝙ ſi promiſſio eſſet facta ex abrupto & inconſide-
ratè, princeps poteſtate abſoluta contra legum diſpoſi-
tionẽ pro obſeruantia nudæ conuentionis vti non debe-
ret, alias ſecus, & ita procedat cõis concluſio doctorum
& ſequuntur quidam Moder.in l.legem.C. de pact.dicã
10 latius in l.2.C.de pact.inter emp.& vẽd.in 79.qõne.† Ha
bes itaque quid importet clauſula procedas manu regia,
cui illa alia æquipollet, procedas de iure & de facto, vt
pulchrè per Natan. in repe.cle.ſæpe.de verb. ſign. in §.1.
col.19. verſi. & ſi dicatur procedas de iure & de facto &
col.23.verſi.& ſi dicatur procedas manu regia. Apparet
11 & ex hoc tex.ſcdm Bald.† populum de nouo creatum non
hře legem nec conſuetudinem, quę longam requirit ob-
ſeruantiam.l.de quibus. ĵ. de legi. niſi eſſet acceſſorius &
membrum alterius populi legem vel conſuetudinem ha
bentis, vt eſt Caſtrum ſub ciuitate, nã lex capitis ad mem-
bra prorogatur quæ propriam legem non habent, & idẽ
de conſuetudine Fel.in c.Rodulphus col.4.& 9. de reſcri
ptis. Cor.conſi.151.in 3.vol. vbi etiam tractat quid ſi tale
Caſtrum ſtatutum habet contrarium ſtatuto ciuitatis
dominantis, de quo & Soz. conſi. 81.in 1.vol. & 80.in 4.
vol. vbi inuenies etiam ꝙ deficientib. ſtatutis loci ſubie-
cti potiuſquam ius cõe ſtatuta ciuitatis attenduntur. An
aũt & qñ populus regem ſibi poſſit eligere, ponunt Bald.
Ange. & Moderni in l. ex hoc iure. titulo præce. Sed hic
ſtatim & à fronte difficultates quædam inſurgunt. In pri
mis ſuperfluitas vř in illis verbis ſine certa lege, ſine cer-
to iure, quum alterũ ſatis fuiſſet exprimere, Lauren. Val-
la in elegãtijs.c. 229. leges eſſe dici alicuius principis vel
12 liberi populi. Iura magis generalia eſſe, † ſi quidẽ & ius
naturale gentium & ciuile eſt.inſti. de iure naturali gen-
tium & ciuili. quę declaratio nec ſoluit nodũ, nec ad ter
minos noſtros ꝓcedit. Etenim fuit ne pop.Rom.ab ini-
tio ſine iure naturali & gentium, qđ apud oẽs gentes pe-
req; cuſtoditur. l.oẽs populi titulo p̃cedenti. fatuum eſt
hercule hoc dicere. Poſſes ſolutionem colligere ex c.ius
generale cum ſeq.1.diſtin.cum ibi not. per Car. Ale. ius
enim gñale eſt lex, iuris pars & ſpecies, quæ ꝓpriè dř, qñ
eſt ſcripta à legendo. vt ibi per Car.in c.lex eſt. Erat ergo
popu.Rom, ab initio ſine lege ſcripta, & ſine iure nõ ſcri
pto, quod morib.conſtat, poſſet & dici exaggerationem
eſſe verborũ & tex.exornationẽ, vt eſt apud Iuuenalẽ. Ve
niet de plebe togata, Qui iuris nodos & legum enigmata
ſoluebat. ſubtilior & elegantior eſt tñ præcedens ſolutio.
Secunda difficultas, Romulus ab initio leges curiatas tu-
lit, vt hic ſtatim dř, ergo falſum eſt ꝙ eſſet ſine lege. facũ-
dus Zaſius ad id reſpexiſſe Pomp. dicit, qđ ab initio vel
frequẽtius vſu euenerat. licet enim leges curiatæ de qui-
bus mox dicetur à regibus ferrenť, modicæ tñ erant, &
maximè ad ſacra ptinentes, nulla erant iudiciorum cer-
ta ligitimaue, nec in priuatis ciuium actis, certa lege res
gerebatur, hoc eſt qđ ſine lege dici, facit gl.ſup verbo ſi
lio in lege moribus.ĵ.de vulg. & ita & eſſe accipiendũ qđ
Dionyſius ſcribit, Romanis ante leges duodecim tabula
13 rum nullas certas leges ſed conſuetudines fuiſſe. † non
ſimpliciter videlicet ſed per frequentiã. Tu ſanius inteli
gẽdo tex.rñde, eum minimè diſſidere ſi rectè ponderef,
leges.n.curiatas Romulus tulit, aucta poſtmodum ad aſi
quem modum ciuitate, ita apertè cãtant verba Põponij,
ſicq; non ab initio conditæ vrbis, vt difficultatem excitã-
do minus rectè intellexit Zaſius. Tertia difficultas videť
fieri non potuiſſe ꝙ populo Romano à regib. guberna-
to, poſtea Romulus ſuperuenerit in trigintaq; curias, vt
hic ſubdit tex. diuiſerit, quum Romulus fuerit conditor
vrbis. Rñdet elegans Zaſius iuriſconſultũ non Romulo
ſed ſuperiorib. aſcripſiſſe vrbis conditionẽ, multa.n. vt ait
Halicar.libr.1.dubitatio de conſtõnis vrbis tpe, eiusque
14 conditoribus fuit, † quibuſdam volentib. ſocios Aeneæ
eam ædificaſſe, alijs mulierem troianam incenſis nauib'
auctorem fuiſſe, nõnullis putantib. à filio Aeneæ Romo
Romam conditam, & quindecim ætatib. poſt à Romu-
lo eſſe inſtauratam. itaq; ſi Pomponius alterã ex his ſen-
tentijs ſecutus fuiſſet, res eſſet plana ꝙ Romulus inſtau-
raſſe non condidiſſe vrbẽ diceretur. Sed quia obſt.l.ex fin.
ĵ.de rerum diuiſione. & ea frequẽtior eſt fama & opinio
ꝙ Romulo auctore cõdita ſit vt ś. in princ.l. dictum eſt.
Ideò aliter ipſe Zaſius ſoluit ꝙ verba illa ſequẽtia poſteà
aucta.&c. non à proxima ſed ad ſuperiora referri debent
vt ſit ſenſus, quũ pop. Ro. ab initio incerta lege viueret,
Romulũ poſteà trigita curias deſcripſiſſe, nec eſt talis re
latio ĩconueniẽs iuxta not. in l.ſi idẽ in §.fi. ĵ. de iur.om.
iud.

15 iud.Sed hercule, † quærit Zaſius nodum in ſirpo. nō. n.
dicit tex.ꝙ pop.Rom.à regibus gubernato ſuperuenerit
Romulus vt ipſe oppoſitionē format,ſed ꝙ aucta ciuita
te quum ab initio manu regia oīa gubernarent, Romu-
lus deſcripſit curias,legesq́; tulit curiatas ,& ſic intelligē-
do tex.planè procedit & ſine difficultate vlla . Quartam
excitat Zaſius difficultatē, ſibi ipſi videt tex.diſsidere,nā
ſi populus Ro.ab initio ſub manu regia gubetnabat,nec
ſui erat arbitrij, qnomodo hoc vel illud viuēdi genus in-
ſtituere vel eligere poterat? qui.n. ſub manu alterius eſt,
is potius neceſsitate præmit quā ei inſtituendæ vitæ facul
16 tas pateat.Reſpōdet ꝙ Romulus,† vt auctor eſt Diony.
lib.2.condita iam vrbe popu.Ro. tres propoſuiſſe ſcribit
formas.regiam.ſ.itē paucorum,& porro popularē domi
nationem,eisq́; optionem reliquiſſe quā ex eis eligerent.
paratum.n.vel imperare,vel eſſe ſub Imperio,qui guber-
nationē regiā elegerunt, vt quam dicerent ſibi optimam
videri quàm eis libertas & in alijs pararet Imperiū iuriſ.
itaq; nō ocioſe ſed ſignatè verbo īſtituēdi.i.eligēdi vſus
eſt,ꝙ autē dixit eos iure incerto viuere inſtituiſſe, accu-
ratè refert ad id quod ſtatim infertur,oīa.n.manu à regi
bus gubernata , ſatis incerta ſunt q̄ gubernantis arbitrio
explicant.Sed eſt hercule præſens difficultas exquiſita ni
mium,nā verba illa agere inſtituit, exponunt vt ꝑ Accu.
viuere īcipit,ꝑmittēdo oīa arbitrio Romuli gubernato-
ri,ſic itaq; minimè diſsidere tex. Tertiò not.ꝙ ad modū
aliquem aucta poſteà ciuitate, Romulū diuiſiſſe populū
17 in triginta partes.† quas curias apellauit,eo ꝙ reipubli-
cè curā ꝑ ſententias earum partium expediebat, quibus
teſte Liu.in primo ab vrbe cōdita, noīa dedere virgines
raptæ iuſſu Romuli , numerus tn̄ raptarū maior triginta
18 fuit , † vt Liuius ſcribit , Dion. ſexcentas octaginta tres
raptas prodidit. Valerius autem quingētas & vigintiſeptē
adeò parū inter ſe conueninnt hiſtorici.Contigit raptus
ille virginū quarto menſe ab eo quo vrbs cōdi cepta eſt,
vt Fabius ſcribit,ſed Dionyſi.teſte & quod verò ſimilius
eſt,nō menſe,ſed anno cōditæ vrbis quarto, ſabinas ſpe-
ctaculo raptas memorię proditum eſt.formulā p̄ſcriptā
Romulum inſtiuiſſe diuiſa omni multitudine tritariā te
ſtis eſt Dióny.ſingulisq́; partibus,ſingulos duces p̄feciſſe
19 † tribusq́; eas appellaſſe ab ipſa forte partione . Diuiſit
rurſus ipſas tribus in denas æquales partes, vocauitq́; eas
curias quibus ſingulos duces p̄fecit , ſubſecuta eſt & alia
curiarum diuiſio in decurias , vnde dicti decuriones qui
illis præfuerunt,vt latè ꝑ Sabellicū lib.2.æneadis ſcdę. Di
20 cta eſt igit vt tex. inquit curia à curo , † eo ꝙ reipublicæ
curā expediat.vnde Cardinales curiales dici pn̄t eo ꝙ eo
rū cura & conſi. reſpublica expedit vt ꝑ tex.noſtrum di-
xit Oldradus conſi.211.ad propoſitū in 3.col.nos ēt cu-
riam pontificis,& curias Principium hodie dicimus.Ca-
pitur ēt pro loco vbi reipublicæ negocia expediunt, &
multis alijs modis vt ꝑ Prępoſitum & alios in titu.de .c.
qui curia vēdi.& in ca.1.& 2.diſtinctio.lib. t.curiales ali-
ter dictos i neptè & ridiculè ponit,de quo ēt ꝑ Aret. cō-
ſi. 15.& Guidonem Pap. q.451.vbi inſert ad nota.quę-
ſtionem,Sūpta occaſione à p̄dictis curijs & decurijs ele-
gans Zaſius , & ſi impertinētia iocunda tn̄ quædam decli
21 entibus effundit,† & Romulus (inquit) vt eſt apud Hali
car.lib.ſecundo vrb.cōditę,prouiſurus ne iniuria locuple
tū in humiles vel viciſsim egenorum inuidia in potentes
diſcordiā pareret,plebeis permiſit,quem ſibi ex patricijs
patronum eligerent, hi clientes dicebant eratque ciuilis
illa coniūctio nihil aliud quam ſuſceptū ꝓ pauperibus,
humilibusq́; patrociniū;habuiſſe hos legitima inſtituta
quibus vltro & citro pręſtabāt,hi officia,illi benificia,nā
patroni ꝓ cliētibus ea facere q̄ patres ꝓ filijs,pecuniarū
contractuumq́; rationes explicabāt , cauſas pro iniuſtè
oppreſsis ſumpſere,omnēq́; eis qetē publicè & priuatim
exhibuere , ꝙ hodie Cardinales pro cōmendatis vel mo
naſterijs, vel eccleſijs facere tenētur.E diuerſo cliētes pa-
tronis egētibus ad dotē filiarū contribuere, captos vel ip
ſos vel ipſorū liberos ab hoſtib.redimere. nexos à credi
torib.vel ære mulctatos liberare, eis adeſſe debebāt, nec
phas erat vel accuſare inuicem, vel teſtimoniū adnerſus
ferre , nec porro cū inimicis annnmerari.Erantq́; hniuſ
modi coniunctiones haud abſimiles ſanguinis neceſsitu
dini vſq;,adeò vt clientes in officiorū ordine affinibus p̄
ferent.magna eos laudis ornabat acceſsio,vt Gell.libr.5.
docet qui clientes habent quam plurimos,qui mos & ip
ſam Italiā peruagabat. Nam Appius Claudius à quo Ap
piorum familia procedit à Sabinis Romam cū quinque
millibus cliētum migraſſe tradit.vt eſt teſtis Valerins,ab
his patronorū clientumq́; inſtitutis, operas obſequia &
officia libertorum quorū iure crebra fit mentio , radicē
ſumpſiſſe nō eſt dubium. ad hanc veterem patronorū in
clientes humanitatem reſpexiſſe videt iureconſultus in
l.4.in prin.ff.de his qui deiece.vel. effude.cum pręcedēti-
bus vbi clientes libertis & hoſpitibus cōnumerat,licet gl.
& doc.ad hoc nō aduertant. Nec porro Imperator ocio-
sè in l.nō nouam in §.patroni. C.de iudi.clientes eos no
minat,quorū patrocinium aduocati ſumerent, hoc ho-
neſto vocabulo ſignificare volēs, qua humanitate,qua fi
de,qua obſeruantia clientibus aduocati obligarent,vtpo
te ꝙ eorū negocia ex vetuſtis moribus aſſinnū cauſis vt
diximus ſint prælata.hinc pulchrè Gel.lib.20.c.1. Hinc
clientē in fidem acceptum, cariorē haberi quam propin
quos.tuendumq́; eſſe cōtra cognatos pop.Rom.cēluit.
neque peius vllū facinus extimatū eſt q̄ ſi probaret clien-
tē diriſui habitū fuiſſe.facit tex.not.in §.fi.in tit.hic finit
lex Frid.vbi vaſallus tenet dominū iuuare , & defendere
contra omnes, ēt aſcendentes & deſcendētes ipſius vaſal
li , qui clientulus dicit in feu.de alienatio.feu. his conſe-
quens eſt verā eſſe ſentētiam doctorum qui ibi tendere
vaſallos de iure Ro. emerſiſſe , licet ex vetuſtatis ignoran
tia ea aſſertio nō probet , verietas tn̄ ꝓ ea eſt,vt ex prędi
ctis colligit.Tractu tn̄ tēporis quod omnia variat, clien-
tellarum nomē & virtus mutata ſunt,fatendumq́; cōſue-
tudine & moribus multa etiam in vaſallis ſm Zaſium
nouata & antiquata curiarum iura . videas ēt Alber.in
dictionario ſuper verbo cliētulus vbi plura de hi[illegible]tio
nem facientia cōgerit, licet antiquā vim clientelę igno-
22 rauerit,Quartò not.ꝙ dictio poſteà,† interuallum deno
tat,quia vt hic dicit diuiſio iſta in curias ꝑ Romulū ex
interuallo facta fuit,id eſt,poſt quàm vrbs populoſa eſſe
cœpit.clariorē vide tex.in ſeq. verſi. poſteà ne diutius.gl.
vulgatā in le.pacta cōuenta in princ.ff.de contrahen.em
ptio.Alex. conſi.98.alias .99.ad fi.1.col.in 4.vol. pulchrè
Bologni.in conſi.37.col.4. Barba.in cap.cū M.ferrarię.
27.col.cū ſeq.de cōſtitutio. Corſet.in ſingularib.in verſi.
poſteà.& Iaſ.in l.fructus.ff.ſoluto matrim. vbi plures de
terminat q̄ſtiones.Et quia de ciuitate noſtra.i.Romana
23 Pomp.hic in prin.meminit de iure ciuitatis Romanæ,†
& qui ciues Romani eſſent dicemus in verſic.fi.iſtius pri
mæ partis in 1 .col.vbi inuenies magni olim fuiſſe ponde
ris & cōmodi ciuilitate Romana donari, adeo vt Claud.
peregrinos qui ciuilitatē Romanā vſurparāt ſecuri ꝑcuſ
24 ſerit,auctor Suet.Eſt autē ciuitas,† communio ſeu mul-
titudo ciuiū gratia vitæ,vt q̄ maximè fieri poſsit optimè
Philoſo.2.& 7.Polit.q̄ certe vt elegans Zaſius ait non ex
quorūcunq; inhabitantiū, ſed ex eorū multitudine coa-
leſcit qui velut propriā ciuitatis partē referant , qui ſunt
ciues ſm Philo.præallegat.ſerui inquilini, hoſpites item
& opifices, tabernarij & alij qui munerum ciuilium nō
ſunt capaces,& quos Cicer. in oratione pro.L. Flacco.fe-
cem ciuitatis nominat, licet multi in ciuitate ſunt, popu
loſam quidem,nō autē,magnam ciuitatem faciūt, vt ſcri
bit idē Philoſo. facit ſingularis text. in aucten.de q̄ſtore
colla.6.in prin.ibi ciuitas noſtra populoſa eſt turbis di-
uerſorum hominū, quē tex.cōſueuit ſæpe allega.Bald.ꝙ
habens incolatū ſeu domicilium in aliquo loco,licet ad-
uena ſit,non dicit forenſis ſed de populo, ꝙ ſeruit ad plu
res nota . quæſtiones vt per Alexan. conſi.42. colu.2.&
conſi.

conſi.75.col.2.in 5.vol.Soz.conſi.62.in 3.dubitatione in
1.vol.& conſ.86.col.fi.in 4.vol.Barb.conſi.63.col.2.in 4.
vol.& Seuer.in repe.l.cunctos populos.col.75.C.de ſum-
ma trin.quæ ſit autem dña inter ciuitatem & vrbem di-
ximus in l.præcedenti.Et an epiſcopatus ſit de eſſentia ci
uitatis ponit Abba.in c.1.de priuileg.alij in l. Ciuitas.ĵ.ſi
25 cer.pet.Quintò no.ibi leges curiatas tulit, † regem poſſe
legem condere, nec mirum quum oẽs reges ſupremá in
ſubditos habeant poteſtatem etiam ſi regnum ab alio te
neant rege,vt diximus poſt Bal.in proœ. ffeorum. hinc di-
xit Bal.in l.exemplo in fi. C.de proba.ꝙ in regno ſuo rex
eſt Imperator,ideò dicta ĩ Imperatore in l.pen.C.de do-
nat.ĩter virum & vxorem,vt ibi auctor eſt Bal. in rege lo-
cum habẽt,de quo ẽt per Decium in rub.de conſtit. col.
26 2.Bologn. hic quadam in apoſtilla impreſſa curias nõ cu
riatas tam ineptè q̃ imperitè legendum aſſerit, † quum
leges curiatas legendum ſit,i.quas curiatim ſeu per ſñías
partium curiarum expediebat,vt ex Gel.c.27.lib.15. col-
ligitur.conuocato enim populo per 30.curias leges olim
ferebantur, quæ populi congregatio comitia curiata di-
cebanẽ à coeundo quod populus coiret & viritim leges
ferret.hoc eſt ꝙ iuriſc. ſupra dixerat reip. curam ꝑ ſñías
partium expediri lege curiata, i. ſuffragijs populi per cu-
rias collecti,de quibus.ll. curiatis diximus aliqua in rub.
ĵ.eodem,& mentio eſt apud Sueton.in Augu. Cic.in epi
ſto.ad Lentulum.& in orationib.vbi leges populares eas
27 nominat.† Et veluti Pomp.ſubiungit etiam ſequẽtes tu-
lerunt leges in antiquis codicibus dr̃ tulerunt & ſequẽtes
reges,ſed parum refert,quia ſi nõ eſt verbum reges, ſub-
intelligitur in illo verbo ſequentes,ſ.reges,vt per Acc ur-
ſium qui verò hi ſequentes reges fuerint, clarè patet ex
Liuio lib.1.ab vrbe condita. Quæ aũt fuerint leges regię,
28 † à ſcribentib.non traditur.Sed Dion.Halicar.lib.2. inſti
tuta & leges Romuli, aliorumq́; regum ſatis diligenter
ẜm Zaſium enarrat, ante omnia Romulus diuiſis cuiq́;
officijs, templorũ ipſe ſacrorumq́; & legum cuſtodiam
& principatum item & iniuriarum quæ maximæ eſſent
retinuit. Senatui poteſtas erat decernendi quæ ex regno
ad eum referrenẽ.At verò leges ſciſcere, magiſtratus crea
re,bella decernere, ſuum plebis erat facere: magiſtratus
gerere,ius dicere, ſolis patricijs permittebatur. Ples Ro-
mana duob. potiſſimè agricultura & militia exercebaẽ.
nec phas erat Romæ oriundo ſordidas exercere artes.E-
rat & lex Romuli ne proles necareẽ niſi eſſet mõſtruoſa,
ne porro bello captæ vrbes euerterenẽ ꝓhibuit. De Dijs
immortalib.nõ niſi optima & ſentire & loqui iuſſit, nec
eis ſtupra,homicidia,aliaq́, ex græca leuitate vitia oppro
brari,eſt ẽt mulierib. lege Romuli (ꝑpeà ꝙ Sabinũ bel-
lum ipſis auctorib.ſopitum fuerat) honos datus.nã ſtatu
tũ eſt vt mulieri deambulãti prior à viro locus concede-
retur, & ne quid turpe muliere aſtante vel impudicũ lo-
qui liceret, neuè viri nudi ab vlla conſpicerenẽ. Præterea
& matrimoniorũ rõnem haberi cenſuit, ſi quidem vxo-
rem rerum oĩum ſociam eſſe cum marito,alterũ quoque
alteri ab inteſtato morienti non extantib.liberis in totũ
ſuccedere, eis autem extantib. vna cum liberis æqualem
partẽ accipere conſtituit.Fuere & Numæ põpil.tertij re-
gis nonnulla inſtituta,ſed maximè ad rem diuinã ꝑtinẽ-
tia.nam deos ſine ſimulachris colere docuit. primum.n.
principium mentem inuiſibilem & increatã eſſe cẽſuit,
proinde in centum & ſexaginta annis in templis Romæ
ſimulacrum corporeum nullum extitiſſe traditur, qđ &
Euſebius in libris de Euangelica ꝑparatione,ex ſententia
Clementis teſtatur,opinatus eã legem ex Moyſis præce-
ptis emerſiſſe. Porro & collegium Fecialium conſtituit,
quorum officium erat cuſtodire ne alicui cõfœderatæ vr-
bi bellum à Romanis iniuſtum inferretur, qđ ſi forte ab
alijs fœdera violarentur repetere res, & ſi non redderenẽ
bellum decernere. Ibat enim ad fædifragã ciuitatem fe-
cialis & admonitis,vt iuſta facerent,niſi paruiſſent, Dijs
fœderum ſuperiorib.inuocatis,bellum comminabaẽ,mo-
dum, ordinẽ, verba & geſtus reperies apud Hallcar.Li-
29 uium,Feneſ.& Plutarcum,†hinc emerſiſſe vſum repreſa
liarum veriſimile putat Zaſius, vt non à conſuetudine no
uitia,quod voluit Bar.ſed à vetuſtiſſimis Romanis legib.
radicem ſumpſiſſe appareat, eo ſaluo ꝙ repreſaliarũ fœ-
dum & barbarum vocabulum ciuitate Romana non ſit
donatũ,licet à iuriſtis peculiare vſurpeẽ & ita vulgus no-
minat.Sextò nota.Sex.Papirium fuiſſe illis tꝑibus quibus
ſuperb.Demarati Corinthij fili⁹ fuit ex principalib.viris.
aduerte quia L.Tarquin. cui ſuperbi cognomen facta i-
diderunt,quia ſocerum ſepultura prohibuit, non Dema
30 rati Corinthij fuit filius,† ſed Tarquini Priſci.Demarat⁹
enim Corinthius domo profugus ob ſeditiones quum
Tarquinijs Italię oppido forte cõſediſſet,vxore ibi ducta
genuit Tarquinium priſcum qui primo Lucumo dice-
baẽ,inde L.Tarquinius priſcus dictus fuit quint⁹ Roma.
rex Tarquinij ſuperbi: qui ſeptimus fuit rex vt Liuius in
primo & quarto ab vrbe cõdi.ſcribit.Et Valer.Max.li.3.
đ his qui humili loco nati clari euaſerunt,malè ergo hic
tex.dicit eum filium Tarquini priſci. Audet Budeus dice
re Põp.in hoc hallucinatum, qđ in re tã propria fatuum
eſt cogitare non dico aſſerere. Iõ dicendum eſt Tarqui-
nium ſuperbum nepotẽ fuiſſe Demarati Cor. ex filio.ſ.
Tarquinio Priſco vt diximus,ꝑpeà non ineptè Demara-
ti Cor. filius nuncupaẽ, quum filij appellatio ẽt nepotes
cõprehendat.ſ.iuſta ĩterpretatione.& l. filij appellatione.
31 ff.de verb.ſign. † De quo articulo an & qñ filiorum ap-
pellatione veniãt nepotes,tradit in l.Gallus ĩ §.inſtituẽs.
ff.de liber.& poſth.Soz in conſi.152.cum multis ſubſcri-
pi.ſequentibus in 1.vol.& in locis vulgo cognitis.Corin-
32 thum verò Achaiæ oppidum & caput,† de quo hic ẽ mẽ
tio à Romanis deſtructum legimus,vt in Floro de Bello
Achayco.& Oroſio lib.5.c.1. fuit Hercule iſte ſuperbus
Demara.Cor.filius ex viris principalib.vt dicit Põp. ex re
gibus.n.vt dictum eſt fuit.In aliquib⁹ codicib.legitur ex
principalibus iuris.de libr.6.Pap.intelligendo, is eñ fuit,
de principalibus libris iuris eo tꝑe.præcedens intelligen-
33 tia melior & plus quadrat. † De papirio quædã dicem⁹.
ĵ.in verſ. Mutij auditores. Et facetam quandã hiſtoriam
de Papirio ꝑtextato refert Gel.c.23. primi lib. Nã quum
eſſet quidam mos Romæ Senatores cum filijs in curiam
introire,tunc in ſenatu res maior quæpiam cõſultata, &
eo ꝙ in diem poſterum prolata eſt placuit ne quis enun
ciaret priuſquam decreta eſſet.mẽ Papirij pueri qui cum
parente ſuo in curia fuerat percunctata eſt quidnam in
ſenatu patres egiſſent,puer rñdit tacẽdum eſſe,neq; id di-
ci liberè, mulier fit audiendi cupidior,ſecretum rei q̃rit
igitur compreſſius violentiusq́;. Tum puer matre vrgen-
te lepidi, atq; feſtiui mendatij conſilium capit, actum in
ſenatu dicit vtrum videretur vtilius exque rep.eſſet,vnus
ne vt duas vxores haberet, an vt vna apud duos nupta eſ-
ſet.hoc illa vt audiuit animus expaueſcit,domo trepidãs
egreditur,ad cæteras matronas peruenit ad ſenatum po-
ſtridie matrum caterua, lacrimantes atque obſecran-
tes orant,vna potius vt duob.nupta fieret q̃ vni duæ.Sena
tores ingredientes in curiam quæ illa mulierum intem-
peries & quid poſtulatio illa vellet mirabantur, puer Pa-
pir.in medium curiæ progreſſus rem veluti fuerat denar
rat,ſenatus admiratur pueri ingenium, conſultumq́; fa-
cit vt poſt hac pueri cum parentib. ne introeant illo ex-
cepto.Inducit ẽt Bald.hunc textum in illis verbis qui fuit
34 illis tꝑibus ad qõnem de teſte dicẽte † tale quid factum
tꝑe Vrbani Papæ vt probet. tempus enim probatur per
accidentia in tempore quæ ſunt notiora.Septimò not.ex
35 fine iſtius princip. † laudari ordinem, ab eoq́; & compo
ſitione fieri denominationẽ.nam lib. Papi. ius ciuile pa-
pirianum appellatur, non quia Papirius de ſuo quicquã
adiecerit, ſed ꝙ leges regias in vnum contulit & ordina-
uit,nam ſine ordinis compoſitione nihil eſſet. teſtis Pla-
to quem Bal. hic refert. & ſcire quid facias, neſcire verò
quo ordine facias non eſt perfectæ cognitionis, teſte
Ambroſio,

Ambroſio, diximus poſt Bal. in rubr. procœ. ſupra, hinc di
xit Aret. conſi. 67. col. 1. ſapientis eſſe ordinare, cócordat
Philoſophus 2. Metaph. & vbi non eſt ordo ibi cóſuſio.
glo. in auct. de hæredita. & falci. in §. inordinatum in ver-
bo confuſum, qnq; tñ, vt in extraordinarijs, ordiné non
ſeruare eſt ordo. cap. ad noſtram. el 3. de iureiurando. &
præcipuè quum de ſcandalo dubitatur ordo iuris nõ eſt
ſeruandus. Anch. pulchrè in conſi. 277. col. fi. ad húc tex.
quod dř in l. 1. in §. oĩa enim noſtra. C. de veter. iur. enucl.
vbi qui non inſubtiliter factum emendat, laudabilior eſt
eo qui primns inuenit. De quo elegãter Lauren. Valla in
procœm. 6. lib. elegantiarum. Laudibus igitur extollendꝰ
fuit Papirins, qui regias leges ſparſas in vnum cõpoſuit,
de quibus legibus regijs retulimus aliquid in ſuperiori-
bus. declarat etiam Aretinus inſtit. de actionibus in prin
cipio in 2. colu. vt quod hic dř, de iure Papir. intelligatur
reſpectu cauſæ materialis immediatæ, non aût reſpectu
cauſæ efficientis, vt ibi per eum. Poſtremò inducitur hic
text. per glo. & doctores, ad qõnes aliquas ad illam pręci
36 puè, † de colono appellante fundnm dñi ſuum, rõne em.
culturę, & ordinationis non errat, impropriè tñ illud eſt,
& non procederet in ſtatutis ſm Bal. de quo plenè Alex.
Iaſ. & alij in rub. ff. de nou. ope. nunciatio. vbi de hac glo.
feſtum celebrant. Colligit etiá hic Alb. arg. pro adiuuan-
dis teſtibus, largo modo qui dicunt rem eſſe talis qui do.
minus non eſt, ſed in ea ius aliquid habet, facit gl. in c. 1.
in verſi. nec valet de poſtu. præla.

Ex verſic. exactis deinde regibus.

De exactione regum. num. 37.
Ado eſcere quid. 41.
Abolito titu. regis an ſit abolitus vigor. l. 42.
De l. Longobarda. 45.
Pop Rom. an poſſit expellere regem & nouum facere. 46.
Filij reges viuo patre reges appellari poſſunt. 51.

Sequitur verſic. exactis.

Hic videbis quo iure vſus ſit pop. Rom. annis 20. poſt
exactionem regum, cui regiá libidinem dediſſe cãm ex
37 libr. 1. Liuij ſatis apertè conſtat, † contingit anno vrbis.
244. ab vrbe. n. condi. ad liberatam regnatum eſt Romæ
annos. 244. teſtis Liu. In tex. ibi exactis, i. extra actis, & ex
38 pulſis. Plau. itaq; oẽs exegit foras. † In tex. ibi. l. tribunitia,
i. per tribunum lata. tribunitium dř quod ad tribunum
39 ſpectat, † Saluſ. poſtquam. C. pop. & M. Craſſo conſulib:
tribunitia poteſtás reſtituta eſt, vt Liui. non ſemel in 2.
ab vrbe cond. Nec intelligas de tribuno plebis, ſed de tri
buno celerum vti Brutus erat ſm Zaſium quod dubio
caret, hoc nanque tpe adhuc nõ erant tribuni plebis, qui
annis. 19. pòſt creati fuerunt, vt videbis in verſic. deinde
qnum eſſet in ciuitate. Lata eſt igitur hæc lex à tribuno
40 celerũ, in quo magiſtratu tum Brutus erat, † vt in §. ſeq.
dř, qui ſicuti eijciendi reges anctor fuit, ita leges regias
ſe auctore aboleri voluit, ne memoria veſtigiaq; regum
conſpicerẽtur, ita illos odit, & libertatis acer fuit cuſtos.
vt libro. 2. Liuius ſcribit. In tex. ibi exoleuerunt, i. ab vſu
41 remotæ fuernnt, † vt per Quintilianum lib. 5. & Liui. ſæ-
pe: eas autem potiſſimè leges aboleuiſſe credendum eſt,
quæ ad mores, ac ritus regios pertinerent. Cæterum ſi q.
ll. diuina reſpicerent aut humana duraſſe veriſimile eſt,
ſm expolitum Zaſium. cuius contrarium arbitramur ve-
rius, quum potius veriſimile ſit oẽs leges regias abolitas
cum regibus, ne regum, vt diximus remanerent veſtigia,
nec per veriſimile ambulandum vř, quum text. dicat oẽs
leges regias exoleuiſſe. Item ibi iterumq; cœpit, ſicuti e-
nim ab initio ciuitatis, ita poſt exactionem regum popu
lus eatenus dř incerto iure vſus fuiſſe, ꝗ frequentius cõ-
ſuetudine vteretur, faciunt quæ ſcripſimus ſupra in prin
cipio in ſecunda difficultate. Item ibi quam per legem
latam, in antiquis codicibus quam lege iacta ſcriptũ legi
tur, & rectius. Item ibi annis. 20. paſſus eſt, id eſt cõſenſit
admiſit approbauit, cur aût tex. dicat prope annos. 20.
declarabitur in §. ſequ. in verſi. eiſdem temporibus ſuper
verbo exacto vbi glo hallucinatam inuenies.
42 Nota primò ſm Albericum & Bal. † ꝗ licet Impera-
tor ſit Imperio priuatus, vti Federicus fuit, tñ quas fecit
leges firmæ remanent, niſi per ſucceſſorẽ caſſentur, exole
uerunt enim leges regię, vt hic dř lata. l. tribunitia qua nõ
facta remanſiſſent regiæ. In oppoſitum vř tex. in c. tranſla.
to, de conſtitutio. vbi tranſlato ſacerdotio trãſfertur lex
43 ſacerdotij, Bal. ibi ſummat, † abolito titulo regis abolet
vigor, & titulus ſuæ legis, ideò leges Longobardorũ non
ſunt in vſu nec in cauſis allegandæ ſm Bal. quia ea gens,
& eius regnum eſt abolitum & ſublatũ, ac omnia ſimul
corruerunt. facit tex. l. tutelas, infra de capitis dimin. mu
tato nomine transfertur diſpoſitio in eo noĩe fundata. vt
pulchrè per Soz. in conſi. 223. colu. 2. in 1. vol. Non eſt ta-
men ab opinio. Bal. diſcedendum, vt tradit Barba. in d. c.
tranſlato col. 2. & 3. text. enim ibi dicit tranſlato ſacerdo
tio neceſſe eſt, vt legis tranſlatio fiat, ergo non legis corre
ctio, vt eſt text. in cap. inquiſitionis in principio ibi p Fe-
dericum olim Romanorum Imperatorem, túc in deuo-
tione Romanæ eccleſiæ perſiſtentem, cum allegatis ibi
per Fely. col. 1. & Barb. conſi. 4. col. 6. in 1. vol. vbi ait ꝗ il-
lud dictum abolito titulo regis aboletur vigor ſuæ legis.
44 & nouus rex noua lex † intelligitur ſi mutetur, aliàs ſe-
cus. allegat text. infra in ver. nouiſſimè vbi licèt pop. Ro-
ma. tranſtulerit omne regnum ſuum in principem, non
tñ fuerunt abolitæ nec ſublatæ leges, aut plebiſcita niſi
quatenus Cæſari placuit. Limita prædicta in legibus ty-
ranni, quia abolito eius titulo, aboletur & eius lex ipſo iu
re. l. decernimꝰ cum gl. in verbo funditus. C. de ſacroſan.
45 eccle. vbi ſcribentes, & Alber. hic. † lex verò Lógobard.
non poteſt allegari, qnia non eſt inſerta in corpore iuris
vt per Barb. in d. c. tranſlato, col. 1. Sed aliter circa illam
legem diſtinguit Alex. in d. l. pro hærede. §. fin. col. vlt. ff.
de acqu. hæred. Secundò nota. Bald. valere generalem ca-
46 ſſationem legum, & ſtatutorum. † Sed videtur popu. Ro-
ma. iuridice iſtos reges expellere non potuiſſe. regem eñ
& dominum ſuum, propter tyrannidem, & inſupporta-
bilem ſæuitiam populus expellere nequit. Bal. & Moder.
in l. ex hoc iure. char. prima ſupra titulo proximo. Reſpõ
de hoc non procedere in pop. Rom. qui liber erat, & le-
ge ſua non ligabať quin recedere liceret. l. ſi quis in prin.
teſta. ff. de leg. 3. adeò ꝗ poſt Imperij tranſlationem po-
47 tuiſſet olim imperatorem priuare, † hodie ſecus, vt per
Bart. in l. fin. C. de legi. vbi text. noſtrum adduxit, notant
ſcribentes in l. non ambigitur, infra de legibus. & dicam
latius, infra in vlti. col. verſic. fin. iſtius primæ partis. Glo.
in verbo exactis, opponit contra tex. & dupliciter ſoluit,
videtur enim male Pompon. dicere exactis regibus nu-
mero plurali, quum vnus tãtum rex expulſus fuerit Tar-
quin. ſuperbus, ſcilicet & ita corrige glo. dicentem prin-
cipaliter, vt dicat pluraliter primam ſol. gl. exponentem
48 plurale pro ſingulari ſequitur Zaſius, † ad qnod multa
ponit Alexan. conſi. 136. colum. 1. in quinto volum. Sozi.
conſi. 43. vol. 1. & Dec. conſi. 50. ad finem. Sed quia in du-
bio à proprietate verborum, non eſt recedendum. l. non
aliter. ff. de legat. 3. & de proprietate verborum plurali-
49 tas non verificatur in vno. † l. vbi numerus infra de teſti
bus. l. fin. ff. ad Trebel. ideò parum placet ſolutio prædi-
cta. Sequens ſolutio quòd cenſeantur plures exacti quia
dictum fuit quòd nullus deinceps eſſet, quam etiam ſe-
quitur Zaſius propter auctoritatem Liuij in ſecundo ab
vrb. condit. dum ait Brutum iureiurando populum ade-
giſſe, neminem Romæ paſſuros regnare, reſpondiſſeque
populum legatis Porſenæ, qui pro Tarquinio reſti-
50 tuendo ad Romanos acceſſerant. † hoſtibus potiuſ-
quàm regibus, portas pateſacere in animum indu-

xiſſe,ſed nec iſta ſolutio procedit,licet. n. fuerit decretũ
neminem deinceps Romæ regnare , plures expulſi non
dñr,quum priuatio habitum præſupponat.l.decem cum
ſimilibus.ff.de verb.obl.ſi ergo alij admiſſi pro regibus
non fuerunt qúo dici poſſunt expulſi? Aliter igitur dicas,
nam cum Superbo liberi eiꝰ exacti fuere, ideò Liuius ad
finem primi libri exacti inquit inde liberi regis , dno pa-
51 trem ſecuti ſunt , qui ét viuo patre † reges appellari pñt.
glo.in c.fin.24.q̃one prima, hac ratione dicit poſteà Li-
uius lib.2.factam fuiſſe poſteà coniurationem de accipiẽ
dis clam regibus in vrbem.

Sequitur verſiculus poſteà ne diutius.

Ex verſic poſtà ne diutius.l ij.ff de orig.iur.

Eburneum & eboreum differunt.nu.52.
De legibus per Rom.à gracis petitis hiſtoria.55.
Facta per conſi pop.valent, licet ad conſi. iterum non reducantur.59.
Ciuitatum fundamenta ſunt in legi.61.
Scriptura inciſa in ligno, ære, vel lapide, quando dicatur pub.& probet.64.
Publicatio legis, vel ſtatuti an ſit de ſubſtantia.65.
Quæ publica proponuntur ita clarè proponi debent,vt intelligi poſſint.66.
Ab iniquitate legis vel ſtatuti poteſt appellari.69.
De Hermodoro Ephesio in Italia exulante.72.
Naturalis cauſa vel accidentalis quando inſpiciatur.79.

Sequitur verſic.poſteà ne diutius.

Tractat hic Pomp.de legib.duodecim tabu. & earum
origine de quarum excellentia,& laudib. videnda ſunt q̃
diximus in rub.ſupra eodẽ.In tex.ibi in tabulis eburneis
præſcriptas pro roſtris cõpoſuerunt.in antiquis codicib.
52 eſt eboreis.† Eburneus ab ebure venit, ab ebore deducit
eboreus.in ſoluta oratione eboreus plerunq; ponit ſigni,
ficans qđ eſt,ex ebore ſolido Quinti.lib.5.quum in triú-
pho Cæſaris eborea oppida eſſent tranſlata. in carmine
ponitur eburneus.Iuuen.& eburnea ſella.Ouidius Impu
beſq; genas,& eburnea colla decuſq; , quãuis Pomp.j.de
decẽ viris eburneis vtatur,immo ait quidam volunt non
eburneis,ſed æneis tabulis impreſſas leges,pro roſtris po,
53 ſitas.† id quod volunt Diony.libr.10.Liui.tertio ab vrb.
cond.Plin.libr. 34. dum loquitur de iſtis tabulis æneis in
quib.conſtitutiones incidebantur . ſed & fœdera latino-
rum in colũnam æneam inciſa eſſe poſt roſtra,Cicero in
54 oratione pro Cor.Balbo meminit. Pro † roſtris expone,
i.ante roſtra , ſignata eſt figura loquendi ſic proſcenium
locus ante ſcenam,de roſtris infra dicetur. Circa petitio-
nem harum legum à græcis factam , & conſecutionẽ Ac-
curſius hic in inquirendis rerum antiquarum hiſtorijs
vere perparum exercitatus rem affert veritati, & hiſtoriæ
55 minimè conſentaneam de ſtulto diſputante cum legato
græcorum.† qui trinitatis myſterium fortuita geſticu-
latione ſignificaſſe dr̃, ſicq; iudicatos Romanos dignos
legib.qđ verè ſomnium, & fabulamẽtũ Accurſij eſt:quũ
cõſtet multis ante Chriſtianam religionẽ ſeculis, Roma
nos leges,ab Athenien.tranſtuliſſe ſm̃ Budeum, Angelũ
Politianum prius,& eloquentiſſimum illum Campanũ.
ſed Zaſius hic iocos miſcuiſſe Accur.exiſtimauit, verã hi
ſtoriam,hic tangit tex.& ſtatim latius dicemus . Et licet
Pomp.lætus loco prææallegato hanc rem,vt Pomp.hic re-
ferat conſtitutos decem viros qui leges à græcis peterẽt,
qui in decem tabulis ex Athenis eas tulerunt . Alij tñ ali
ter referunt,Liuius in 3.ab vrb.cond.quum de legib. in-
56 quit conueniret de latore tamen diſcreparent, † miſſi le
gati Athenas Spu.Poſthumius albus.P.Sulpitius Cameri
nus. A. Manlius iuſſiq; inclytas leges Solonis deſcribere.
& aliarũ græciæ ciuitatũ inſtituta moresq; noſcere.Non
ergo p̃ decẽ viros ſed per tres petitæ fuere leges à græcis.

Iam redierant ſubdit Liuius legati cum atticis legibꝰ,
eo intentius inſtabã tribuni , vt tandem deſcribendarũ
legum initium fieret,placuit creari decem viros ſine p̃-
uocatione,& ne quis eo anno alius magiſtratꝰ eſſet.Vult
ergo Liuius creatos fuiſſe hos decem viros , vt leges illas
deſcriberent, & interpretarentur. Nõ quod eas petitum
ierint,& ibi trium legatorum, & decem virorum nomi-
na, & cognomina ponit . Subijciens quum ad rumores
hoĩum de vnoquoq; legum capite edito ſatis correctę vi
derentur Centuriales comitijs.10.tab.leges perlatę ſunt,
quæ nunc quoq; in hoc immenſo aliarũ ſuper alias acer
uatarum cumulo , fons oĩs publici priuatiq; iuris eſt,vul
gatur deinde rumor duas deeſſe tabulas quibus adiectis
abſolui poſſit velut corpus omnis Romani iuris, & cum
Liuio alij hiſtorici concordant. Fene. in cap.de 10. viris
legum ferendarum Gell.cap.1.lib.20.Plin.de viris illuſtri
bus.cap.20.& Iſidorus lib.5. etymol. refertur in c.Moy-
ſes ſeptima diſt. volunt præfati ꝙ 10. viri creati fuerint
deſcribẽdis legibus,quæ ex libris Solonis per tres præſcri-
ptos legatos allatæ erant, qui vt pro legatione tã longin-
57 qua,† præmio eſſet honos ac quia peritos legum pere-
grinarum,ad condendum noua iura vſui fore credebãt,
inter decem viros, annumerati fuere teſte Liuio. elegans
Zaſius contrarietatem ſentiens, & ſi prædicta non addu
cat,vt iuriſconſultum cum hiſtoricis concordemus,ver-
ba per ſuppletionem accipienda dicit.peterentur,i. peti-
tæ,& allatæ ſcriberẽtur, ſed non ſonat in auribus meis tã
quam extranea expoſitio,& violentia aperta. Tu nunc re
ſpon.ꝙ relatiuum per quos ad omnes.10.viros relationẽ
non facit, ſed ad illos qui leges petitũ iuerunt quas po-
ſteà ipſi 10.viri pro roſtris compoſuerũt,vt lex ſubiun-
git . Pro qua reſpon. facit. regula quam pulchre colligit.
Gemi.in cap.2.de elect. in 6. & Iaſ. in l. cunctos populos
in ſecunda lectu.ad fin.ſecundæ col. C. de ſumma trinit.
vbi ponunt quòd relatiuum ſolum refertur ad ea ante-
cedentia ad quæ referri poteſt.

Pondera in primis text. optimum ad illud vulg. ꝙ di-
58 ctio poſteà † denotat longum interuallum . nam ꝙ hic
dr̃ fuiſſe poſteà factum , vt leges à græcis peterentur non
ſtatim poſt vigeſimum annum, ab exactione regum ſic-
que anno 264.ſed 300.altero quo condita Roma.fuit. vt
ex Liuio in 3.ab vrbe cond.patet,& Gell.cap.1.libr.20.&
ſic longo interuallo propter quod videtur , inferri poſſe
deceptum fuiſſe Pompo.letum loco præalleg.anno.309.
id contigiſſe dicens, niſi impreſſoris ſit vitium . Secundò
notatur ibi placuit ex publica auctoritate decem conſti-
59 tui viros,argum. ſecundum Alber. & Bald. † ad id quod
ſæpè fit,quum per conſilium populi aliquid committi-
tur ſapientibus , valet enim licet non reducatur iterum
ad conſilium,quia ſufficit ſemel fuiſſe commiſſum ſecun
dum Iacobum de Arena. & Cynum , ſed ſi veram re ſpi-
cies hiſtoriam oppoſitum videtur dicẽdum , quia illi de-
cem viri compoſitis legibus populum ad concionem
aduocauerunt,& quòd bonum,fauſtum, felixque reipu.
ipſis, liberiſq; eorum eſſet legere leges propoſitas iuſſe-
re,ſe quantum decem hominum ingenijs prouideri po-
tuerit omnibus ſummis infimiſq; iura æquaſſe. plus pol-
lere multorum ingenia , cõſiliaq; verſarent in animis ſe-
cum vnamquamq; rem agitarent, deinde ſermonib.atq;
in medium quid in quaq; re plus minuſùe eſſet confer-
rent,eas leges habiturum popul. Roma. quas conſenſus
omnium tuliſſe videri poſſet, ita Liuius libr.3. facit text.
optimus,in prooe.inſtitu.ibi legimus, & robur accõmo-
dauimus.Non recedo tamen à deciſione prædicta eo qa
paria ſunt,mandatum præcedere,vel ratihabitionẽ ſub-
60 ſequi, † lege fin.C.manda.cap.ratihabitionem, de regul.
iur.in ſexto.ſatis, eſt itaque mandatum commiſſionem-
ùe præceſſiſſe , non obſtat quod decem viri iterum
ad conſilium populi eorum factum reduxerint , id
enim

enim ex voluntate, potius quàm ex neceſsitate fecere,
& vt populus Romanus videretur ligari legib. quas om-
nium conſenſus, tuliſſe videri poſſet, quod et ſentit idem
Liuius. Tertiò nota ibi, vt ciuitas fundaretur legibus,
61 † ciuitatum fundamēta cōſiſtere in legibus, hinc Cic. p
Cluentio. mens & animus conſilium, & ſententia reipu.
in legibus poſita eſt, vtq; corpora noſtra ſine mēte, ſic re
ſpubli. ſine lege ſuis partib^9, vt neruis ac ſanguine, & mē-
bris, vti non poteſt. legum miniſtri, magiſtratus, legū in-
terpretes, iudices. legū deniq; icirco omnes ſerui ſumus
vt liberi eſſe poſsimus, hinc & philo. rhetor. prima, ad ci-
uitatē tuendā nō minimum eſt, ciuem legiſlationis eſſe
ſagacē, nā ſalus ciuitatis in legibus poſita eſt, meliusq́ue
eſt ciuitatem ab optima lege, q̄ ab optimo viro guberna
ri, vnde qui legem præeſſe iubent, videntur iubere deum
præeſſe & leges, qui autem hominē iubet præeſſe adiun-
git, & beſtiā ſequam, ita Philoſo. ad finem tertij lib. polit.
62 vbi rationem dicit. † Habens vero leges cōdere ad aliarū
ciuitatū leges proſpicere debet, quemadmodū hic legis
feciſſe Romanos, ex inſpectione .n. aliarum legum, viſo
reipub. ſtatu, & diligenter ſingulis circunſtātijs cōſidera
tis, deprehēdi poteſt in quo illæ leges ſint imitādę, ſ quo-
que ab eis recedēdum. Et ad leges ferendas ſm Philoſo.
rhetor. prima peregrinationes quibus multarum gentiū
leges cognoſci poſſunt perutiles ſunt. Eſt .n. pars ſapien-
tiæ nō minima nouiſſe gentes multijugas, & gentium ri-
63 tus, vnde Homerus, † Vlyſſem virtutis præconio extollit
ꝙ mores hominum multorum norit, & vrbes. Quartò
64 nota. ibi pro roſtris compoſuerunt, † ꝙ ſcriptura inciſa
in ligno, ære, vel lapide, & poſita in loco publico auctori-
tate ſuperioris, dr̄ eſſe ſcriptura publica, ad probādum ea
quæ in ſcriptura cōtinentur, hunc tex. facit ad hoc ſingu
larem Aret. in ca. cum cauſam. col. ſecunda, ibi pulchrè
Fely. 3. de probatio. idem facit Barb. in cap. 1. col. quinta
de poſtula. prælato. vbi dicit fieri intimationem p̄ appo-
ſitionem ſcripturæ ad locū publicū, nec requiritur ſemp
ꝙ promulgetur auribus, cuiuſque extra caſus ibi nota-
tos. An autē de neceſsitate, & ſubſtantia ſit, vt lex, & ſta-
65 tutum publicentur, † vide Deci. poſt Abba. in cap. primo
col. tertia de poſtula. prælato. pulchrè Alexan. conſi. 39.
col. fina. in 3. volu. & dicemus etiam. j. in glo. pro roſtris,
adde Alexan. in conſi. 18 t. col. fin. lib. ſexto. Quintò not.
ibi, vt poſſent apertius leges percipi. ꝙ ea quæ publicè
ponuntur, vt ligent, ita clarè poni debent, ꝙ intelligātur,
66 † facit text. not. in l. ſed & ſi pupillus in §. proſcribere. j.
de inſtitu. vbi Pau. de Caſtro illum textum ſemper dicit
allegari qualiter fieri debent iſta edicta q̄ publice ponun
tur in valuis palatij, vel Eccleſiarum, quia debent poni
baſsè ita ꝙ ab omnibus legi poſsint, aliàs nō ligant quod
eſt not. §. illū proſcribere poſſe exornare, vt per Pau. de
Caſtro in cōſi. 333. in antiquis Sign. cōſil. 49. Fely. in cap.
ex parte decani col. decima teria. & 15. de reſcrip. Sextò
not. 10. viris datū fuiſſe eo anno ius ſummum in ciuitate,
vt leges corrigerent, & ſi opus eſſe interpretarent, neq;
ab eis licita eſſe prouocatio, q̄ hiſtoriā latè proſequitur
67 Liuius in tertio ab vrbe condi. † ex quo cōſtat ipſos decē
viros, ſub velamēto legum perficiendarum, cuā altero
anno electos, tertij porro anni magiſtratū proprio inge-
nio vſurpaſſe, per iſtum text. dicit. Car. Alexan. in cap.
moyſes ſeptima diſtin. ꝙ data alicui poteſtate condendi
68 legum, † nō cenſetur data poteſtas, corrigendi ſiue inter
pretandi, ꝙ patet quia iſtis. 10 viris data prius fuit pote-
ſtas leges condendi, poſtmodum quaſi prima nō ſuffice-
ret, data fuit corrigendi & interpretandi facultas. Et ſi di
catur eius eſt cōdere cuius eſt interpretari, reſpōde verū
in condente legem iure proprio. l. cū de nouo. j. de legi.
cap. cum veniſſent de iudi. ſecus eo qui iure delegato, vt
iſti. 10. viri faciebant, ſtatuta .n. lege functus eſt officio
ſuo argu. text. in cap. in literis de offic. deleg. & in cap. ſi
compromiſſarius de electione. lib. ſexto. Dicit etiā Bald.
per hunc textū appellari poſſe ab iniquitate, leges, vel ſta
tuti niſi appellatione remota ſit commiſſum arbitriū, vt
69 hic † de quo plenè Barto. in l. fin. ff. de apellatio. recipiē.
Felyn. Deci. & alij in cap. cum omnes de conſtitutio. De-
ci. in cap. conſuluit. el tertio col. fin de apellatio. Iaſo. in
repe. l. quominus. in 25. q̄ſtio. ff. de flumin. Septimò not.
70 ex accidenti, † eſſe appellatas leges. 12. tabularū additis
duabus tabulis, & ſic ex accidēti facta eſt appellatio, quia
res nō permanſit in ſtatu ſuo primeuo, vel naturali. l. 1. §.
ad beſtias de poſtulatio. de quo dr̄ in glo. fina. p hunc tex
tum colligit Bald. non dici idē quando numerus, eſt mu-
71 tatus, † ad oppoſitum eſt not. text. l. proponebatur. §. de
iud. vbi populus nunc exiſtens dr̄ idem populus. qui erat
iam centum retroactis annis, licet adeò mutatus fuerit
vt mortui ſint omnes qui tunc erant, & hic text. loquit̄
quādo denominatio ſit à numero, quia tunc mutato, nu
mero mutat̄ neceſſariò numeri denominatio. primò .n.
appellabantur leges decē tabularum, quia decē tabulis
cōtinebantur, additis duabus tabulis à numero tabulaū
neceſſario appellatæ ſunt leges. 12. tabularū, has duas ta-
bulas. 10. viri quū iam poteſtas, eorū in tyrannidē verti
cepta eſſe adiunxerunt, ne nihil feciſſe viderent, de qua-
rum legū laudibus dictum eſt, ſupra in rub. Vltimò not.
Hermodorum Epheſium in Italia exulantē auctorē, fuiſ
72 ſe ferēdarum legū a decē viris, † Liuius qui in tertio ab
vrbe cond. vt ſæpe diximus, hanc hiſtoriā latè tetigit de
Hermodoro nullum fecit verbum, locum iſtum declara-
bā aliàs ex dictis Plin. cap. quinto libro. 33. nūc inuenio
elegantē Zaſium idem ſentire fuit, inquit Plinius, & Her
modori epheſij in cōmitio legū quas. 10. viri ſcribebant,
interpretis publicè dicata ſtatua, fuit ergo Hermodorus
auctor legū ferendarū, id eſt interpres legū transferenda-
rum è græco in latinum, cui propterea in honorem Ro
mani dicarunt ſtatuā in comitio, & loco vbi prędictę le-
ges ſcribebantur, hinc Strabo. libro. 14. cū aut, leges quaſ
dam Romanis videri ſcripſiſſe. per quæ Bald. j. in verſicu.
73 denique ex his dicit, † bannitos ſeu exules, & extorres,
vt latinè magis loquar, ab vna patria pp eorum virtutem
honorandos eſſe vbi exulant, in Hermodoro contigit.
nec eſſe infames vbi exulāt, elegans Zaſius male hoc colli
gi arbitratur, quum banniti iuſtè excludantur, Hermo
dorus iniuſtè euaſerit. hunc .n. Hermodorum princi-
pem epheſiorum fuiſſe Cice. 2. tuſculanarum quæſtionū
ſcribit, cuius integrā vitam quia epheſij vitijs, corruptiſ-
ſimi ferre non poterant, in exilium egiſſe traduntur, dicē
tes neminem apud ſe virū frugi viuere paſſuros. Quapro
74 pter Heraclitus, vt eſt apud Cice. loco prædicto, † vniuer
ſos, ait eſſe morte mulctandos epheſios, ꝙ quum ciuitate
expellerent Hermodorum virum bonū ita locuti ſunt.
Nemo de nobis vnus excellat, ſed ſi quis extiterit alio lo-
co, & apud alios ſit, facit ꝙ dicebat Apollonius ad Ionios
75 libro quarto Philoſtrati, † bonos viros quocūque terra-
rū peragerent p̄claros videri, eſſeq; Ioui ſimiles. & Socra.
in apologia Plato. viro bono nihil mali accidere poſſe,
neq; viuēti, neq, defuncto, neq; res illi^9 à dijs negligi, ad-
de neque ſemen ſi credimus Salomoni, dicenti nunquā
vidiſſe ſemen iuſti quęrens panem ſuper terram, & dictū
Bald. ita temperando intelligit Felyn. in cap. quum cōtin
gat col. 1 de fo. compe. quando exulat quis abſque eius
delicto. ſed idem Bald. pulchrè in l. cum quædā puella in
76 † princi. in 2. col. j. de iuriſ. omnium iudi. dicit, ꝙ banni-
tus ex delicto à ciuitate Peruſij puta qui Florentiam ha-
bitatum conceſsit, ibi pro delicto illo conueniri non po-
terit, quia maleficiū conſideratur nō ſolum reſpectu par
tium, ſed reſpectu reipub. ideo nō poteſt accuſari vbi nō
offendit, id probari afferens argu. de epheſio noſtro exu-
lante, ratio ſua benè venit, argumentū de epheſio malè.
quia, vt diximus ob delictum nō exulauit. De materia vi
de Iaſo. in l. fina. ff. de iur. om. iu. Moder. alten. in tract. de
conſtitu. ſta & decr. libro tertio, in verbo bannitus col.
tertia Gloſ. in verb. conſtitui primò recitat fabulam q̄
in tex. reprobauimus, poſtmodū in fin. colligit argumē.

de origine legum habita à græcis ſicuti,& q̄libet alia ars.
An græcè vel latinè primum cōpoſitæ fuerint diximus ī
procœ.aſtius vol.in prin.nigri ſuper illud verbum tam grę
ca lingua quam Rom. Gl. in verb. pro roſtris duas ponit
declarationes ad tex.nrm. ſed vt rem veram hiſtoriæque
77 conſentaneam aſſeramus,† exponas pro roſtris,i. in ſug-
geſto,& alto loco in foro extructo,qđ tēplum roſtra ap-
pellatum eſt.lib.8. Liuius ait naues anciatium partim in
naualia Romę ſubductę,partim incenſę roſtriſq; earum
ſuggeſtum in foro extructum adornari placuit, roſtraq;
id tēplum appellatum.Plin.c.5.lib. 34. inquit meuiū ſuo
in cōſulatu roſtra deuictis antiatib.fixiſſe anno.416. Sed
qūo pro roſtris illę leges.12.tab.poſitæ fuerunt per 10. vi
ros qui illas compoſuerunt anno tricēteſimo altero quo
Roma cōdita eſt,vt ſ.dictum eſt,& roſtra ſint dicta poſt
deuictos Anciates qđ anno.416.ab vrb.cond. teſte Plin.
contigiſſe certum eſt.& ſic anno.15. ſ. centeſimum poſt
compoſitas leges.12. tab. Dici pōt hæc verba pro roſtris
cōpoſuerunt,fuiſſe Pomp.qui vt ſ.diximus ſub Alex.ſeue
ro floruit quo tpe iam diu roſtra erāt, dicit ergo Pomp.
leges.12.tab. pro roſtris fuiſſe poſitas, i. in loco illo alto,
& in foro eminenti qui nunc roſtra appellātur, & pro ro
ſtris hmōi Auguſt' quū vita eſſet functus à Druſo Tyb.
filio laudatus fuit.vt Tranquil. ſcribit pro roſtris patere,
vt vulgo dr̄,eſt palam & apertum oībus eſſe.Colligit etiā
78 Bald.argum.ex prædictis,† ſatis eſſe ad publicandum le-
gem,ꝙ ſit poſita in roſtris,i.ante oculos hoīum, vt oēs le
gere poſſint,& ſic, licet non appareat ſtatuta fuiſſe ban-
nita, vel reformationes conſilij, ſigant tn̄ ex quo ſunt in
archiuio publico,& cōiter hr̄ copia,hunc textum quoti
die ab aduocatis,ad hoc allegari dicēs,qđ not.quia doc.
in c.cognoſcentes de conſtit. ponētes de iſta publicatio-
ne de hoc tex.ſeu dicto Bal.non meminere.Gl. ſuper ver
bo ex accidenti colligit primò vnum nota.allegans con-
cordantes, ſecundò dupliciter opponit, & non ſoluit.§.
pauonum non contrariatur. ibi enim inſpicitur natura
accidentalis pauonum,ꝙ ſint domeſtici, non originalis
natura ꝙ ſint feri,vt ibi not.Aret. Scđm contrarium d.l.
fi.C.de his qui ven.æta.impet. nō loquitur de naturalib.
& accidentalib.ſed de his quæ ſunt ſm ius cōe,vel ex pri
uilegio.vt p Alex.cōſi.2.col.1.in 1.vol.& Dec. conſ.258.
col.3.Sed voluit hic gl.arguere attendi ibi potius natura
79 le q̄ accidentale,† quia vbi fit mentio de legitima ætate,
intelligitur de ætate naturali.25. annorum, non autē de
ætate diſpēſata per reſcriptum principis,& ſic p accidēs,
Alex.loco præal.col.7.verſi.non obſtat lex fin. & Deci.ēt
ſupra allega.iſtud ideò eſſe dicūt,quia licet princeps poſ
ſit diſpenſare minorem, non tn̄ pōt facere eum verè ma-
iorem.25.annis, ideò vbi fit mentio ætatis legitimæ, de
maiori.25.annis,verè & non fictè itelligitur, vt verba ꝓ-
priè & ſm ius cōe intelligantur.Circa materiam contra-
80 rij,† an & qn̄ cauſa naturalis vel accidentalis attendatur
ponit Bar.in §.beſtias.hic in glo.alleg.& in l.qui habet.ff.
de tutel.Bal.in l.quum quædam puella in princ. in 2. col.
inſra de iuriſd.omnium iud.Soz.in rubr.ſcſ.mat. col.4.
Aret.in d.§.pauonum.Alex.in l.ſi quis poſthumos.col.1.
ff.de liber.& poſthu.vbi etiam Iaſ.idem.Iaſ.in l. ſi eadem
vbi ēt alij.ſ.de offic. aſſeſ. vbi dicit, ꝙ hic inſpicitur acci-
dens,quia naturali contradicebat. iſtud eſt quod Bald.di
cere retuli in no.ꝙ res non pmāſit in ſtatu ſuo,quia fuit
mutatus numerus tabularum de decem in duodecim.

Ex verſic. his legibus latis.

Medicorum & cauſidicorum pluralitatem vitandam num. 81. & ſequen.
Interpretatio & fori diſputatio neceſſaria. 84.
Quædam ſine ſpecifico nomine relinquuntur. 89.
Iuriſdictio doctorum in ſcholares an ſit ordinaria, vel delegata. 90.
Actio an ſit iuris ciuilis inuentum, & proponēda in libello. 93. cum ſeq.
De Pontifi:max. 97.
Præmium ex delicto an quis conſequatur. num. 98. & 122.
De ſcribis vide num. 105.
Cornicum oculos configere quid ſit. 110.
Faſti & nephaſti dies qui eſſent. 112.
Poſſeſſio an ſit vna vel plures. 114.
Vtilia publicè communicanda in nu. 118.

Sequitur verſic.his. ll. latis.

Declararur in ver.præſenti, quid ſecutum fuerit latis
legibus.12.tab.circa iura vſq; ad plebis diſceſſionem, hæ
81 leges.12.tabu.modicæ erant,† eas enim.12.tabu. libello
Craſſus & Cecilius quos. ſ. retulimus docuere, ſed vt ait
elegans Zaſius ſicuti flumina magna vides paruis de fon
rib.orta, Ita ex modiciſſima origine tā magna ſuccreuit
immenſitas, vt Tertul. ſqualentē legum ſyluā principali
bus reſcriptis tanq̄ ſecuribus truncandam tradiderit,cui
non ſubſcribo quantum ad leges attinet, quo ad cōmet
taria doctorum aſſentio.& dicebat Strabo lib.6.eos qui-
bus plurimæ leges adeſſent, viuendi ritu deprauatos eſſe,
ſicut quib.plures ſuperant medici eis pmultas, adeſſe æ-
82 gritudines,† paria & Soz.vt Plat.ſcribit iuſſiſſe dr̄, vetui
n.ne iudices,&.medici in ciuitate multiplicarent̄,& ſanè
vt inquit Zaſius,arg.nobis reſpub. Rom. p̄ſtabit q̄ initio
modicis legib.ſteterat,poſt verò legū gliſcente copia de-
fecit.In tex.ibi,vt naturaliter euenire ſolet ſuo quenque
ſenſu abundare Apoſtol'. dicebat.& apud Perſium velle
ſuum cuiq; eſt,nec voto viuitur vno. ꝙ licet in oībus
83 naturaliter eueniat,† tn̄ in legibus.12. tab. ſua ēt cōditio
exigebat,nec dum enim manus extrema eis īpoſita erat,
quum 10.viri magiſtratu abire iuberentur, ſi interpreta
84 tio in re parum abſoluta deſideraretur.†. Et per iſtum
tex.volentem interpretationem naturaliter neceſſariam
eſſe,infertur nulla conſtitutione poſſe eā prohiberi,quia
ſi eſt neceſſaria eius contraria eſt impoſſibilis,& ius ciui-
le naturalia iura tollere nequit,ita p hunc tex.dixit Bart.
in rep.l.omnes populi.colu.pen.titu. præcedenti vbi latè
de hac materia,faciunt quæ diximus in l. 1. ſuper ver.in-
terpretatione ſupra eo.
85 Nota primò diſputationē fori neceſſariā fuiſſe † pro
declaratione legum,quæ diſputatio cā veritatis habendæ
fieri ſolet.l.cum quidā.vbi Iaſ.in 6.no.ff.de libe.& poſth.
hinc dr̄ in l muncrum.in §.mixta.ff.de mu. & ho. Here-
nius Modeſtinus notando & diſputando bene, & rōne
optima decreuit.ineſt n.iueſtigare veritatē volētib.ꝓope
re bene dubitare ſm Philoſo.3. Metaphy. ſubdentem ꝙ
quærens veritatē ſine dubitatione primo ſimilis eſt, quo
oportet ire ignorantibus,neq; qn̄ quæſitum inuenit, aut
non cognoſcit. & pulchra quædam de vtilitate diſputa-
tionis dixit Leonar.Aret. vt per Seue. in tract. de mō ſtu.
col.13.verſi.5. verò anno. Nec ocioſè dr̄ hic prudentum
86 auctoritatem exigi,† iſta enim interpretatio non iā de-
ſiderabat prudentes, licet id maximè quàm eorum au-
ctoritatem, ex quo nimirum, ſignificat legum interpre-
tandarum,ius non eſſe ēt prudentibus ſi deſit auctoritas
quod in decidendo locum habebit.grammaticas, n. eru-
ditorum hominum interpretationes recipimus, vt in-
quit Zaſius,& commēdamus.Cæterum quia Valla & Bu
87 deus,† latratu horridum, & inhoneſtum ſonante, in iu-
reconſultos quos, vt deos veneratur orbis impegiſſe viſi
ſunt,vltra crepidam cenſuram porregiſſe iudicantur. Fa-
ciunt ad id qđ de prudentum auctoritate diximus quæ
j.ad ti.l.in ver.fin.ſcribemus dū de vtriuſq; iuris deſignā
dis viris tractabimus.Et no. hic forum iudiciale ſuum lo
ci natura,diſputationibus exponi paſcua huberrima ad-
88 uocatorum, † quibus cum clientum iactura, vt inquit
Zaſius,pingueſcunt de perfidis,& ſuillio priſco ſimilibus
intelligas. hi enim fora venenant, iudices ludificantur,
quietem

quietem turbant rerum publicarũ,collegia,ſtatum,ordi
nem,inſtituta euertere contendunt, dijs exoſi & hoĩbus
boni verò & fideles nunquã ſatis laudabuntur,vt infra la-
tius dicetur. Secundò no. eam fori diſputationem q̃ ſine
ſcripto venit propria parte aliqua non appellari, ſed cõi
noĩe ius ciuile.& quamuis ſine ſcripto text.veniſſe dicat,
non tñ cõſuetudo erat,vt clarè hic aperitur,ſed ſine ſcri-
pto,veniſſe dicas ab initio,poſteà verò memoriæ cã com
poſitam fuiſſe eam fori diſputationem,ſicuti dicimus de
teſtamento nuncupatiuo, ꝙ licet in ſcripturam redigat,
tñ ſine ſcripto dr̃ veniſſe,facit tex.cum gl.l. qui teſtamen
to in §. fin. ff.de teſtamen. Et verba illa propria parte in-
tellige ſicuti ius papir.Flauianum, lex curiata, & ſimilia.
ita hæc fori diſputatio proprium,& ſpeciale nomen non
habebat,ſed ſub ſimplici vocabulo iuris ciuilis relinque-
batur.& ſic aliud ius ciuile,qđ iuris partes cõtinet, aliud
quod ſolam fori diſputationem reſpicit. & expungenda
ſunt tanq̃ ſuperflua iudice Zaſio illa ſequẽtia verba datis
proprijs noĩbus, cæteris partib. quod ſatis p̃cedentia in-
nuunt.Et per hunc tex.colligit Zaſius quædam ſub ĩcer-
89 to,& indeterminato noĩe relinqui. † hoc enim ius ciuile
de quo hic Pomp.loquitur,nec lex,nec edictũ, nec con-
ſtitutio,nec plebiſcitum dicebatur,nec rñſis prudentum
annumerabatur,vt quidam putauerunt,ſed ſimpliciter,
& ſine ſpecifico noĩe ius ciuile dr̃, ſubeſt tñ ei iuri ciuili
quod eſt genus ad iuris partes,de quo in §. ſcriptum.in-
ſtit.de iur.nat.&c.Sic aliàs aliqua vltima volũtas ſine cer-
to noĩe inuenitur gl.in l.licet.C.de pact.ſic ſeruitus inno-
minata. l. vt pomũ.cum gl.ĵ.de ſer.tit.generali,ſic & ano
malus hæres,vt per Accur.inſtit.de eo cui liber.cauſa.Ex
90 quib.dicit Zaſius, † ꝙ doctor qui ſcholaribus iudex daĩ.
per auctẽn.habita.C.ne fil.pro pat.eſt innominatus,i.Re
linquitur ſub cõi vocabulo iudicis, nam nec arbiter eſt.
quia non electus, nec delegatus, quia propriam habet
iuriſdictionẽ, nec ordinarius quia iure magiſtratus quẽ
nullum habet hęc iudicandi poteſtas non venit,ideò cõ-
cludit eum innominatũ eſſe,nec poſſe delegare. Sed labiĩ
errore quum iuriſdictio talis ordinaria ſit, & delegabi-
91 lis,† vt p ſcribentes in l. 1. ſuper verbum delegatam.ĵ.de
offi.eius.Alex.in l.ſolet col.fin.ĵ.de iur.om.iud.Bart. in l.
ambitioſa in fin.ff.de decre.ab ordi.faciend. vbi ſine du-
bio dicit eam ordinariam & delegabilẽ, faciunt quæ ſcri
bit Cur.in tract.feud.8.q.vltimæ partis.Item poſito ꝙ eſ
92 ſet delegata quum ſit à lege delegabilis eſt. † Alex. in l.
more.col.3.ĵ.de iuriſd.omn.iud.& in l.1.ff. de dam. inſe.
& in propoſito eſt glo.in l.& ſi prætor.ff.de offic. eius. &
in præall.auct.habita. Tertiò not. actiones eſſe formam
93 de iure ciuili, † non ergo inuentæ, ſed cõpoſitæ de iure
ciuili,quod eſt contra Bar.in l.frater à fratre. ĵ. de condi.
inde.& alibi qui opinatur p hunc tex.de iure ciuili inuẽ-
tas ſm Zaſiũ ſi quidẽ de iure gentium,iudicia viguere,vt
ſupra oſtenſum eſt,ita & actiones eſſe oportuit, ſed quia
ante leges.12. tab. legitima agendi ſeries nõ fuerat vtpo-
te,ꝙ pro cuiuſq; arbitrio ageretur,iniectum eſt frenum
actioneſq; añ informes compoſitæ,ordineq; poſitę ſunt,
ne popul' prout vellet inſtitueret. & ita Bal. hic declarat
ſubijciens,ꝙ licet actio ſit ius ciuil. tñ propoſitum eſt fa-
ctum,vñ libellus eſt facti,& in facto conſiſtit, ideò in re-
ctè agendo requiritur ius, & factum. l. eo tpe in princ.ĵ.
94 de pecu.De articulo tacto circa actiones, † late ponit A-
ret.inſtit.de actio.in prin.in 3.col.Bald.& Moder.in l.ex
hoc iure in gl.obligationes tit.p̃ce.vbi Aquen.col.12.pul
chram ponit diſtinctionem.Hodie tñ quum ſublatę ſint
formulæ,& ſolemnitates actionum per tit. C. de formu.
ſufficit factum aptè proponere ex quo actio reſultet.c.di
lecti.cum not.de iudic.& erat hercle valde periculoſum,
ex vno errato tota cauſa cadere,vt p Quinti.lib.7.& Cic.
in oratione pro Cecinna.Quartò no.ibi,omnium tñ ha-
rum.ꝙ volens olim agere,neceſſe habebat recurrere pro
impetratione actionis,ad collegium pontificum, perin-
95 de eſt ſm Bald.ac ſi diceret tex.† apud antianos, & con-
ſiliarios prædicta reſidebant, vtq; hodie Dñi ſignant ſup
plicationes per fiat,ita iſti dicit Bal. concedebant actio-
nes,& ante agi non poterat,nec porro ocioſè iuriſcõſul-
tus.ll.interpretationem multo tpe apud ſolos fuiſſe pon-
tifices dicit,vtpote,quia ad neminem verius, niſi ad eum
qui diuinis præceptis,diuinæq; venerationi inſiſtat, iuris
ſcientia pertineat,quę Deum auctorem hr̃e dr̃,vt in rub.
ſ.eo.vidiſti. quæ actionum ĩpetratio hodie, vt ſ. tactum
fuit ſublata eſt, intellige illa verba omnium tñ harum.
12.tabu.& diſputationis fori, & ſic ſcientia interpretan-
di prædictas.12.tab.& fori diſputationis.Ex quibus,ſ.põ
tificibus, quicquid aliter malè exponendo ſentiat Zaſ.
quis,i.aliquis cõſtituebatur quoquo anno vt præeſſet pri
uatis,ſ.negotijs, & actionibus moderandis, ne ipſi quos
maior ſacrorum cura maneret,prophanis iſtis impedirẽ
tur,quib. vnum ſufficere compertum forte habebãt. De
96 quo Pontificum collegio,† plura ĩuenies apud Halicar.
lib.2.Fene.& Pomp.letum, & Plutar. in vita Numæ Põp.
cui ordinem conſtitutionemq; pontificum attributum
ſcribunt,appellati ſunt Pontifices à ponte,& facio, eo,ꝙ
ab his pons ſublilius factus ac ſæpè reſtitutus eſſe phibea-
tur, aut ab eo ꝙ potentia ſacra perficiant. Feſtus addit
maximum, eſſe dictum Pontificem ꝙ maximarum rerũ
quæ ad ſacra,& religionem pertinent iudex ſit. Quantæ
97 verò dignitatis fuerit Pontifex maximus, † vel ex eo co-
gnoſci põt ꝙ Gn.Cor.prætori multa indicta eſt. ꝙ cum
M.Aemilio lepido pontifice iniurioſè contenderat, ſa-
crorum enim q̃ magiſtratuum ius potentius fuit.Liuius
lib.47.Eademq; Pont.Max.dignitas ex modo creãdi ap-
paret,vt p Liu.lib.5.tertiæ decadis.& Cice.in oratione in
legem agrariam,nulli ſecunda.Necnon ex eo qđ de Cæ-
ſare petente Pontificatum maximum in eo Suet. ſcribit.
& ipſe Cęſar in tertio de bello ciuili,dum narrat Scipio-
nis,& Lentuli contentionẽ de ſacerdotio, qđ erat apud
ipſum Cæſarem,quum.n.eum iã victum crederent, ipſi
partis Pompeianæ de ſacerdotio contendentes ad grauiſ
ſimas verborum contumelias,palã deſcenderunt.Quin-
tò no.App.Clau.eas actiones ad formã redegiſſe in vnũ-
que cõpoſuiſſe non ille decẽ vir, ſed poſterior fuit annis
centum & plus,vt dicemus in §.fi.in verſ.poſt hũc. Sextò
no.ibi ſurreptum,&c. conceſſionẽ dignitatis factã fuiſſe
98 furi,quia dicit Bal.furtum fuit meritoriũ.† Et cõſequen
ter ob maleficium vtile reip.quis lucratur inſigne benefi-
cium,mirabilem hunc tex. ad iſtud propoſitum reputat.
Barb.in c.intelleximus col.3.de iudi.facit tex.no. in c.di-
xit Sarra ad fi.32.q.4. loquens de filiab. Loth, quæ cũ eo
concubuerunt cã poſteritatis q̃rendę, ne genus humanũ
deficeret, publici muneris gr̃a priuatam inquit culpam
p̃texuit.Sed oppoſitum ſuaderi poſſe vr̃,nam malum cõ-
mittens præmium conſequi non debet ſed puniri,quam
99 uis,ex malo bonum ſequatur.† c.relegantes cum gl. 23.
q.5.no.Abb.in c.nouit.col.10.ver.opp.cõtra tex. de iud.
facit text.no.in l.ſiue hæreditaria in fin.ĵ.de neg. geſt.vbi
ex actu ob quẽ venit quis plectendus, præmij quicquam
conſequi non debet,accedat dictum Pet.de Anch. in c.j.
char.39.de conſt.vbi referendo Senecam ait,ꝙ ſi ingreſ-
ſus alicuius domũ nocte ſurripuit ſcrinium in quo erant
lr̃æ proditionis ciuitatis,hoc patefacto, non euitabit fur
ti pęnã,quia habuit animũ ſubtrahendi,& furandi, vnde
fortuna q̃ fuit felix ciuitati attendi non dẽt,ſed attendiĩ
eius animus.l.diuus.ff.de ſicca.l.ſi quis ſeruo.C. de fur.q̃-
uis ſubdit Anch.in contrarium facit tex.nr̃ hic relinquẽs
p peà cogitandum.Inuenio ꝙ Fęly.in c.1.col.fin. de prę-
ſumptio.ſoluendo dubitationem Ancha. ait poſſe forte
dici ꝙ intentio iſtius erat furari, vt prodeſſet reipu. tra-
dendo poſteà librum, ad quod intendebat, ſed in q̃õne
Senec.& Anchar.animus ex toto ad malum erat, quia ea
ſe inuenturum non putabat, & ſic dicas veriſimiliter fu-
rem dicturum ſe id feciſſe gratia inueniẽdi quod reipu.
profuit,& ſtari depoſitioni noſtræ in his, quæ ab animo
noſtro dependent glo. in cap. ſignificaſti. el primo cum

vulga.de homi. reſponde pp prꝑſumptionem ſtantem
contra ſurripientem rem alienã id non procedere, vt ibi
ꝑ Fel. Defendendo igiẽ deciſionem hic relatam à Pomp.
dicere poſſumus cum Fel. præalle. clarius tñ & latius ex
ornando, ꝙ iſtius ſcribæ intẽtio erat penitus in fauorem
reip. ordinata, patet, quia nihil aliud ſurripuiſſe dr̃ ꝑter
librum quem poſtmodum pop. tradidit, vnde excuſan-
dus eſt à dolo, qui ꝙ ad oẽs ciues pertinebat, omnibus ex
poſuit, nec.n. diſsimulari, & occultari debuere quibus
100 quiſque regi poſsit, & inſtrui, teſte Cipriano † ſic & So
crates apud Plat. ciuilem virtutem ad oẽs pertinere vo-
luit. omneſq; ad eã admittẽdos eſſe, ne ſi ab altero trade
retur viri optimates tã pretioſam rem ſuis quodã velut
hereditario iure relinquerẽt, & quia reip. hoc valde vtile
fuit præmium, & honorem fur coſecutus dr̃, quãdo qui
101 dẽ fauore publico, † à regulis iuris communis recedat,
ita Roma. multum ad hoc extollens text. noſtrum in cõ
ſi. 310. in caſu. & ante eum Alber. hic, illam regulam rece
ſſus à iure communi ob fauorem publicũ, valde exornat
Fel. in c. nonnulli in princ. in 23. col. cũ ſequen. verſi. ad
102 euitãdos de reſcri. † Sed in caſu Senecæ, & Ancha. princi
palis intentio furis, erat ad proprium cõmodum, quia
ſurripuit ſcriniũ in quo repertę caſualiter fuerunt literæ
proditionis, & principale propoſitũ inſpicit. l. ſi quis nec
cauſam cum ibi plenè nota. ĵ. ſi cert. peta. & in terminis
103 ꝙ faciens, † caſualiter aliquid ĩ publicã vtilitatẽ ꝑmiũ,
non mereat, aliàs ſic facienti ſtatutũ eſt, deciſio Bart. &
doctorũ in l. genero. ĵ. de. ĩſa. vbi capiens, vel occidẽs bani
tum ignorans eũ talẽ eſſe nõ conſequit præmium ſtatu-
tum capienti, vel occidenti bannitũ. Preterea nõ debue-
runt præfati doct. vidiſſe originaliter Senecã qui ſentit
totũ oppoſi. eſt in vltima cõtrouerſia. 6. libri controuer
ſiarũ, vbi more declamatoris nõ decidit, ſed adductis plu
ribus rationibus, ꝓ fure in eius partem inclinare videt.
Ex prædictis patet nõ obſtare alia in cõtrarium adducta
quia nõ loquunt in delinquẽtibus principaliter & tota-
liter in fauorem publicum, vt hic erat. Non obſt. ẽt tex.
in l. 4. §. in bello. ff. de re milit. vbi rẽ prohibitam faciens
104 in bello, † manum cũ hoſtibus cõferendo duce belli ꝓ
hibente, licet res bene ſucceſſerit capite punit, & ſic nõ
conſequit præmium, licet in vtilitatem publicã fecerit,
quia illud eſt pp obedientiã ne alius ſub ſpe ſimili obe-
dientiã rumpat, rempub. periculo exponendo, Fely. in c.
cauſam col. pen. de iud. & in cap. cum dilecta, colu. duo-
decima verſic. amplia quarto de reſcrip. glo. ẽt hic ſuper
verbo tribunus. in fin. dicit hoc popu. Ro. feciſſe ignorã-
tem iſtius ſcribæ factum. ſequit hic Albe. & Barb. in cap.
dilectus el primo, col. quinta de reſcrip. de quibus multũ
miror, vltra. n. ꝙ ſol. eſt diuinatiua non eſt dictũ veriſi-
mile, conſtabat. n. librũ nõ eſſe ſuum ſed App. clau. cuius
erat ſcriba hic Gn. fla. & ſic per traditionẽ rei alienæ de
105 furto apparebat, † l. fina. C. vnde vi. tene ergo ꝙ dixi. Et
prꝑſtabit hoc nobis documentum ne ſcribis nimiũ cõfi
damus, facile. n. Dominis ſuis ſcripta ſubtrahunt, vtque
106 † auctore Boetio ait glo. l. 1. in verb. domeſticis. ff. ad ſil
lania. nulla peſtis efficacior eſt ad nocẽdum ꝙ̃ familiaris
inimicus. Poſſemus moderna quædã exempla adducere,
ſed in his iubet Plato quieſcere. Scribam verò commen-
107 dat † memoria, ſcientia, cõſuetudo, celeritas ſcribendi.
Cice. in oratione pro P. Sylla. adde & fidem. Erat apud
græcos honorificum ſcribæ munus, nemo. n. vt ait Aemi
lius probus, ad id admittebat niſi honeſto loco, & fide at
que induſtria cognita, quum neceſſe ſit omnium cõſilio
rum eũ eſſe participẽ, & refert hic Zaſius cõplures ſcri-
bas qui maximo in honore apud Reges, & Principes fue
108 re, alio noĩe cãcellarius denominat, † vt ẽt hodie apud
inſubres, ꝙ nomẽ, vt ait Zaſius latinitate donauit Flauius
vopiſcus in carino Imperatore. Primus ſcriba principis,
109 primicerius dr̃, † vt per Alciatum in rub. de primicer.
libr. 12. de quibus aliqua, & ĵ. in materia magiſtratũ vi-
debimus. De huiuſcemodi ſcribæ hiſtoria. Cice. Liuius,
Plin. Gell. alij ẽt multi plerunque meminere. Cice. pro
Murena. Inuẽtus eſt ſcriba quidã Gn. flauius qui corni-
cũ oculos confixerit, & ſingulis diebus ediſcendos faſtos
populis propoſuerit, & ab ipſis cautis iuriſcõſultis, eorũ
110 ſcientiam compilarit. † Eſt aũt cornicum oculos cõfi-
gere hoc in loco plus vidiſſe, ꝙ̃ prudentiores putabant,
eiſque ſpecie ademiſſe, quamuis non ignoremus Eraſ-
mum in prouerbijs, aliter exponere, ſed hic nõ quadrat.
Idem ꝙ Cice. ponunt Gell. cap. nono libro. 6. Plinius ca.
primo libro trigeſimotertio, & Liuius libro. 9. ad finem
111 vbi inquit. Fla. ſcriba † patre Libertino humili fortuna
ortus, cæterũ callidus, vir & facundus, ius ciuile repoſitũ
in penetralibus põtificum euulgauit, faſtoſq; circa forũ
in albo propoſuit, vt quando lege agi poſſet ſciret. Dum
igit Appium Clau. actiones ad formã redegiſſe, in vnũq;
compoſuiſſe Pomp. dicit addẽdum eſt, & ll. 12. tabularũ,
aliaq; iuris ciuilis archana, cum diebus faſtis, atq; nepha
ſtis. Sunt. n. faſti dies quibus, diuina humanaque agere li-
112 cebat, † nã & eis feriæ inerãt, nephaſti quos ominoſos
antiquitas putabat, quidã ex noſtris ęgyptios, vel reiecti-
tios nominant, de quibus Ouid. in primo faſtorũ, & Ma
cro. in 1. ſatur. Faſti autẽ numero pluratiuo teſte Feſto
ſunt libri quibus totius anni fit deſcriptio, & cauſæ feſti-
113 uitatũ explicant, † vulgꝰ calẽdaria vocat. Septimò notat
ibi nec de ſuo quicquã adiecit libro, ratione approbatio
114 nis, fieri denominationẽ. † ad ꝙ hunc textũ citat glo. l.
licet. C. de acquirend. poſſeſſ. ꝙ vna tantum ſit poſſeſsio,
ſcilicet naturalis, ꝙ̃ approbatione dr̃ ciuilis ſm Azonem
quẽ Accurſ. & ibi Pau. de Caſ. & alij reprobant, tenentes
duas eſſe poſſeſsiones ſpecie differentes. Zaſius hic Azo.
opinionem defendit, ꝙ ſcilicet naturalis, & ciuilis non
115 ſpecie ſed qualitate differant, † quia ſi ciuilis, in enig-
mate naturalẽ repræſentat gl. l. 3. §. ex contrario. ff. de ac-
qui. poſ. vel ex retentione naturalis ciuilis, inquietat. gol.
in l. clam poſsidere. in §. fin. illo eodem titu. nõ eſt veriſi-
mile duo illa re, & ſpecie differre. Item quũ naturalis ani
mo amitti non poſsit, vt retineat ciuilis, nec à cõtrariò. d.
l. tertia. in §. in amittenda, neceſſariò conſequens eſſe ꝙ
nulla ſit in eis realis, vel ſpecifica diſceptatio, nec. n. altera
ſine altera amitti animo poſſet, quum ea ſit ſeparatorũ
ratio, vt alterũ ſine altero poſsit, & deſtrui, & cõſiſtere. l.
1. in fin. ĵ. de calumni. & hanc opinio. Azo. latè, & ſubtili-
ter defendit Sozi. in l. prima in princ. in pen. & vlt. col. ff.
de acqui. poſ. alij ibi cõmunem defendũt, eſt articulus di-
ſputabilis ſed hic impertinẽs. Item aduertendũ quia for
te gl. d. l. licet. malè allegauit hunc tex. non. n. credimus
ratione approbationis dictũ fuiſſe ius flauianum quã. n.
auctoritatẽ habuit hic Gn. fla. vt denominatio facta ab
eius approbatione dicat, Arbitror potius dictũ fuiſſe ius
116 flauianũ, † in memoriã traditionis libri, factæ ꝑ flauiũ,
Octauo nota ibi augeſcẽte, aliàs vigeſcente. ꝙ vigeſcen-
te ciuitate, qui ad erant quædã genera agendi poſteà cõ-
poſuerunt, vigor autẽ ciuitatis non ex inutilis populi, ſed
ex bonorũ virorum præſentia colligi poteſt, qui ad mune
ra obeunda, ac res gerendas ſunt idonei. intelligas tex. di
117 centem quidã qui aderant prudentes Ro. † Cice. ꝓ L.
Murena potentiores, apud quos ius ciuile recõdebat, ea
Flauij diuulgatione iratos, & ſimul verentes ne dierũ ra-
tionibus peruulgatis ſine eis, lege agi poſſet, verba quędã
ſolemnia cõpoſuiſſe ſcribit, vt omnibus rebus ipſi inter
eſſent, hoc tex. ſignificare videt ſm Zaſium. Et pro intelli
gẽtia illorum verborum quædam genera, videndum eſt
quod Sozi. ſcribit. in l. 1. in prin. col. vlti. ff. de acquiren.
poſſeſſ. Vltimò not. ibi, & cõpoſuiſſe, & populo dediſſe,
118 † ꝙ vtilia cõponentes ea occultare nõ debent, ſed alijs
cõmunicare, vt Sext. Aelius, hic egiſſe ſcribit de quo Sext.
Aelio quædam dicemus in §. fina. in verſi. fuit poſt hos.
faciunt ad no. collectum, ꝙ̃ ſcripſimus ſupra in procem.
in §. nos verò. in gl. erogatis, & ſupra in 6. not. Glo. ſuper
verbo feræ ad actiones refert, id eſt crudeles actiones,
quia olim ꝗ cadebat, à ſyllaba, cadebat à toto melior eſt

ſequens

ſequens expoſitio, vt aduerbialiter legatur, i. quaſi, quod
ſequentia ſatis oſtendunt, per quæ præcedẽtia declarauit.
119 † l. ſi ſeruus pluriũ in §. fi. ff. de leg. 1. tex. enim in verſ. &
ita eodem inferens ex præcedentib. ait, & ita eodẽ penè
tpe hæc tria iura nata ſunt. ll. 12. tab. ius ciuile, & actio-
nes, quod itaq; primũ dixerat ferè poſteà dixit penè. Gl.
in verbo tribunus colligit ex tex. ex dolo ſuo quẽ pmium
conſequi concor. duos adducens. ſcđo arguit ad oppo. &
ſoluit. De intellectu iſtius tex. ex quo collectum eſt not.
gl. ſatis s. diximus. nec iura gl. bene probat. lex enim titio,
vt ibi per gl. nihil facit. §. is planè, minus quia ibi ſeruus
qui necem Dñi detexerat cui ppeà fuit libertas data, ni-
120 hil deliquerat. An aũt ex delicto ſuo, † poſſit quis, com
modum conſequi, ponit tex. l. ſiue hæreditaria. j. de neg.
geſt. Signo. in repe. l. princeps. col. 2. j. de legi. & Barb. in c.
dilectus. el 1. col. 5. de reſcrip. vbi dicunt ꝙ licet pp vtilita
tem vitę quis aliqñ commodum conſequatur, illud ei nõ
obuenit vt præmium, ſed ſequela ad vilitatem, & dedec⁹
perſonæ, arg. l. ſed ſi milites in §. 1. ff. de excu. tut. in l. 1. in
§. ignominiæ infra de infam. & ideò licet banniti ex ge-
nerali proclamate, ꝙ omnes in bellum eant non tenean-
tur ire, iſtud conſequuntur non in præmium delicti, ſed
121 ob eorum vilitatem, † quia ciuitatem intrare non poſ-
ſunt, nec in publico apparere, vt poſt Bal. ſcribit Barb. in
d. cap. dilectus. Sequitur verſic. finalis.

Ex verſic fin primæ partis legis ij.

De cauſis & principiis ſeditionum nu. 123.
De concordia, & ſaluatione teſtium 124
Roma. ciues qui eſſent Et Romæ in ſenatu facta, dicebantur fieri, in publico conſilio totius orbis terrarũ. 127. & 132.
Gibellini et Guelphi an poſſint habere propria ſtatuta. 134.
Species de leui conſtituuntur apud legiſlas. 140.
Facta per conſilium pp. cenſentur facta à pop. 145.
De ſenatu & ſenatoribus tranſlatione que Imperij in Cæſarem facta, ac centumuirali iudicio, & conſilio cameræ principis, & de patritijs. 148 153. 160. 169 & 172.
De æquiparatione noſtrorum magiſtratuum ad Rom. 173.
Iudicia non eſſe præcipitanda 178,
Per tranſlationem Imperij nõ fuit reuocatus Senatus. 185.
Vrbis prærogatiua hodie ceſſarunt. 188.
Imperator hodie an habeat iuriſd. à po aut ab eccleſia 189.
Omnis iuriſdictio eſt in principe, & inde in magiſtratibus, eatenus quatenus concedit princeps. 190. cum ſequen.
Abolita titulo regis, an ſit abolitus vigor ſuæ legis. 195.

Sequitur verſic. fina.

Reliquum iuris proceſſum Pomp. exponit in tex. ibi,
vt plebs ſecederet. ſæpius à patrib. ſeceſſiſſe plebẽ notum
122 eſt, † hic de ſcđa ſeceſſione loquit, quæ auctore Virgi-
nio in montem Auẽtinum ob filiæ mortem facta fuit, vt
gl. ſenſit, & facta fuit reconciliatio p M. Horatium, & L.
Valerium ea conditione, vt ſui ſibi tribuni reſtituerẽtur,
& vt conſueuerat rediretur ad cõſules. Feneſt. in c. de de-
cem viris legũ ferendarũ circa fi. & Liu. in tertio ab vrb.
cond. contigit iſta ſeceſſio poſt exiſtentiam. ll. 12. tab. in
ciuitate, vt hic dr, & ſic poſt 300. annum ab vr. cõd. iuxta
ſuperius dicta. ſed prima ſeceſſio q̃ facta fuit in montem
ſacrum, vt in ſcđo ab vrb. cond. Liu. ſcribit. contigit anno
123 vrbis. 260. † Gel. c. 21. lib. 17. Cãæ, & principia ſeditionũ
ſunt contumelia, metus, ꝑpotentia, contemptus, incremẽ
ti exceſſus, verecundia, negligentia, puſillanimitas, & im-
paritas, teſtis, Phil. polit. 5. In tex. ibi, iura ſibi conſtitue-
ret, i. cõſtituendi iuris facultatem acquireret, tribunitios
magiſtratus, reficiendo per quos dum neceſſitas expoſce
ret plebiſcita fierent, ꝗn ea enim ſeceſſione plebem ſibi iu
ra conſtituiſſe minimè legitur teſte Zaſio hic, vt ita text.
124 per tranſumptionem intelligatur, † arg. ſm eum pro te
ſtium dictis ſaluandis, ſi in facto principali nõ labantur,
ẽt ſi circa qualitates minutulas variarint. De quo p An-
cha. in conſi. 296. Alex. conſ. 6. col. fin. in 1. vol. & conſ. 54.
col. 2. in 1. vol. & conſ. 105. col. fi. in 4. vol. & conſi. 88. col.
3. cum ſeq. in 5. vol. & cõſ. 149. col. 2. & 153. col. 3. & 156.
col. 3. in eo. vol. Are. conſi. 60. ad fin. & conſ. 71. Barb. cõſ.
40. col. 14 cum ſequentib. in 3. vol. & conſi 43. col. 2. cum
ſeq. in eod. vol. & conſi. 11. charta prima in 4. vol. Soz. cõſ.
78. col. 1. & 4. in 2. vol. & conſi. 93. in eo. vol. Dec. cõſ. 100.
col. 2. & conſ. 163. & Iaſ. in l. 1. col. 10. infra de offi. eius. in
iſtis locis declarationes inuenies, & limitationes. In text.
ibi, eodem tpe magiſtratus iura reddebant, prætores, in-
125 telligit ſm Zaſium † quos per antonomaſiã magiſtra-
tus appellat, ꝙ in eis fuit in litib. iudicandis poteſtas. is tñ
magiſtratus longo poſt ſenatores, poſtq; cõſules, tpe in-
troductus fuit, vt infra videbitur, proinde quod hic dr
eodem tpe ciuiliter, & ſub quodam ordine accipiẽdum
eſt. Quod præſtat arg. ad ſaluandos teſtes ſi dicant eo dẽ
tempore rem geſtam eſſe etiam ſi diſtantia aliqua relu-
ceat non eſſe calumniandos, maximè vbi tempus, non e-
rat de neceſſitate de quo in remiſſionibus proxime da-
126 tis inuenies. Non tñ ſubſcribo Zaſio hic dicenti, † noĩe
magiſtratuum prætores non intelligi per antonomaſiã,
vt dicam in §. ſeq. in verſ. ꝙ ad magiſtratus in euidentia-
libus. In tex. ibi ciues, Zaſius oẽs liberos intelligit qui in
Imperio Roma. cõione ciuiliũ rerum, bello, & pace ſunt
127 participes, † arg. l. 1. in princ. j. ad l. Fal. ergo, & quibus
facultas eſt publicè iudicandi atque gerendi magiſtrat⁹,
vt docet Philo. in 3. polit. Bal. in l. ſi non ſpeciali. col. 2. C.
de teſta. & Bar. in l. 1. col. 2. j. ad municip. non igitur om-
nes ciues Romani ſunt, qui Romani Imperij legibus re-
guntur, locus hic expoſtularet, vt de iure ciuitatis Roma
128 næ & ciuibus Romanis aliqua aperiremus, † rẽ hercle
paucis a fundamẽto cognitam, excepto doctiſſimo Alc.
2. lib. diſpu. c. 21. vbi latè explicat. Quantum attinet ad
tex. noſtrum ſcias, ꝙ diuus Antoninus lege lata, tandem
ſanxit, vt qui Imperio Romano ſubditi forent, ciues Ro
mani eſſent, auctor iuriſcõſultus in leg. in vrbe. ff. de ſtat.
129 hom. † in orbe inquit Romano qui ſunt ciues Roma-
ni, ex conſtõne diui Antonini effecti ſunt, ita enim in pã
dectis hetruſcis hr teſte ipſo Alciato, quamuis vulgo le-
ctum ſit in vrbe Romana & malè, vt ibi ipſe probat, in-
telligens tamen ciuitatem omnibus tribuiſſe, vt non tñ ci
uium immunitatem conceſſerit, quum ſolum Italicum
immune fuiſſe etiam poſteriores tradiderint, non æque
prouincias, quæ annua tributa pendebant. l. 1. C. de vſu-
cap. tranſfor. nec inutilis fuit hæc conſtitutio q̃nquidem
omnibus tribuebat ius in legione Romana militandi, &
in ea honores adipiſcendi, neũe poſſet ex delicto flagris
ſubijci, & multa alia de quib. per Alciatum ibi, & tex. no-
ſtrum in §. ſeq ibi ne in caput ciuis Rom. iniuſſu pop. a-
nimaduerterent, intelligis quid nunc velit ſignificare iu-
riſconſultus ſub verbo ciues. & facit lex. Rom. cõis patria
ẽ ff. ad munici. In tex. ibi nouiſſimẽ, i. poſtremò quo voca
bulo tanquam nimis nouo, Cic. vti noluiſſe certum eſt,
130 teſtis Gell. c. 20. libr. 10. † In text. ibi iuris conſtituendi
131 via, i. facultas, † vt ex præcedentibus colligitur ſæpẽ p
arte, & ratione docendarum rerum ponitur, vt hic per
132 Budeum. In tex. ibi, in ciuitate noſtra † Romani Impe-
rij fines Zaſius intelligit Cic. libr. 3. epiſtolarum in publi-
co orbis terrarũ conſilio fieri, quæ Romæ in ſenatu fie-
rent. & in oratione pro P. Sylla vrbem Romanam ſtatũ
orbis terræ, arcem regum & nationum exterarum, lumẽ
gentium, domicilium Imperij nominabat, facit præall. l.
Rom. Non tñ ſuſcribo me intelligentiæ Zaſij quum hic
vt ſubiectus tex. aperte demonſtrat, de ipſa ciuitate Ro-
mæ iuriſconſultus loquatur. In tex. ibi proprium ius ciui
le, i. ſine noĩe, vt ſupra diximus. Item ibi ſenatus conſul-
tum quod ſolum ſenatu cõſtituente inducitur, ſine lege
133 intelligas, i. ſine rogatione, † quæ ad populũ fit pro lege

ferenda,vt Accur.ſenſit, natura & ſenatuſconſultum lex
erat,ſed in eo nõ interrogabať populus vnde hic ſine.l.fa
ctum diciť inſtitu.de iur.natu. §.lex eſt.Not.ex iſto text.
134 Bal.† plebeios poſſe facere leges ꝑ ſe & pariter magiſtra
tus,& ſic guelphos poſſe habere ſua ſtatuta:& gibellinos
ſua. Sed hic iſtud cõtingit, quia plebs ſeceſſerat, & erant
duo corpora,vt reintegrarenť,conceſſum fuit per ciuita-
tem,quæ ptãtem habebat,& ſuperiorẽ non recognoſce-
bat ius faciendi plebiſcita, ſed in eodẽ corpore aliud vř,
de quo tñ ꝑ Bart.& alios in tract.huiuſmodi maledictio
nis Italicæ.& in l.omnes populi ſupra titu.1. Et quamuis
plebiſcita cęperint poſt.ll.12.tab.vt hic diciť tribuni ple-
bis fuerunt, ante vt diciť in ſeq.§.in verſ.eiſdem tempo-
ribus,quũ plebs.in fi.Secundò not.ꝙ lata.l.hortenſia ple
135 bis ſcita, † id eſt ſtatuta plebis (ſciſcere.n.eſt ſtatuere)
vim eandẽ, & poteſtatẽ habere cęperũt ꝗ leges, & æque
ligare.cõcordat tex.inſti.de iur.nat.i §.plebis aũt appella
tio.& Gel.cap.27.lib.15. tribuni inquit neq; aduocant
patritios neq; ad eos referre de re vlla poſſunt, ita ne le-
ges quidẽ proprie,ſed plebiſcita appellanť ꝗ tribunis ple
bis ferentibus accepta ſunt,quibus rogationib.ante pa
tritij non tenebanť donec Q.Hortenſius dictator eam le
gem tulit,vt eo iure quod plebs ſtatuiſſet,oẽs quirites te
nerentur.Sed ad oppoſitum ſunt verba Liuij in 3.ab vrb.
cond. dicentis ꝙ Luc.Val.& Q.Horatius omniũ primũ
quum veluti in controuerſo iure eſſet,tenerenť ne patres
plebiſciti legem centuriatis comitijs ferre, vt ꝙ tribuni
plebis iuſsiſſent,populus teneret, quia lege tribunijs roga
136 tionibus acerrimũ telum datũ eſt,appellatio populi †
ẽt patritios,& ſenatores comprehedit .§.plebis autẽ à po
pulo inſtit.de iu.naturali. Plebiſcita ergo ligabant patri-
tios,& ſenatores ante legẽ hortenſiã contra tex.noſtrũ,
Niſi dicamus.l.illã obſeruatam nõ fuiſſe, verũ plebiſcita
pro.ll.ſeruari cępiſſe lata.l.hortenſia,vt hic diciť.Fuit au-
137 tem hæc lex hort. † lata longè poſt ſecũdam ſeceſsionẽ
in alia ſeceſsione.Liu.lib.11. plebs aũt propter æs alienũ
& graues ac longas ſeditiones, ad vltimum ſeceſsit in ia-
niculũ,vnde à Q.Hor.dictatore deducta eſt, iſq; in ipſo
magiſtratu deceſsit, & iſtud eſt quod vult hic ſignificare
tex.dũ ait.l.hort.lata,legũ, & plebiſcitorũ poteſtas eadẽ
138 fuit,& ſic verbum mox in tex.poſitum,† longũ reſpicit
interuallum,& ponitur ꝓ poſteà, nec eſt nouũ,vt ꝑ Iaſ.
in l.fructus.ff.ſol. matrim. & in l.ſi arrogator.col.4.ƒ. de
adoptio.omnes doc.in l.1.in ƒ. qui præſens.ff.de verbo.
139 obli.† Hortenſius is primus fuit qui familiã ſuam illu-
ſtrauit poſt quẽ extitit Q. Hortenſius orator emulꝰ Cic.
& quoad vixiť ſecundus, teſte Quintil.lib.6.de inſt.orat.
clarus quidẽ orator ſed delicatior ꝗ virũ deceat, formę
non minus ꝗ eloquentiæ ſtudioſus ſm Gel.c 5.libri pri-
mi Tertiò no.ibi ſpecies tantũ cõſtituendi intereſſet po-
140 teſtas aũt eadem,† ꝙ ſpecies ex leui,& modica differen
tia apud legiſtas cõſtituit, prout hunc tex.ad hoc ſignat,
& ponderat Dec.in rubr. C.qui admitti.col.8.& in l. vni-
ca col.5. C.de ſent.ꝗ pro eo. Zaſ.hic exponit ſpecies.i,ori
ginis qualitas ſtatus cõditio.ſic.n.eo vocabulo latini au-
ctores vtũtur Cic.quę autem ſpecie quadam vtilitatis, fa
ciunt,ꝗ ſcribit Sozi.in l.1.in princ.in vlti.col.ff.de acqui.
poſſ.Quartò not.ibi quia difficile.ꝙ vbi maximus eſt po
141 pulus ibi difficilis eſt,eius cõgregatio,† diciť difficile ꝙ
cum labore aut multo tempore fit,teſtis Ariſt.politico.1.
& ratione ꝓdictę difficultatis antiquitus populũ cornu
ſiue buccina fuiſſe in concionem vocatum Dion.tradit
quippe fieri non poterat, vt paruo tẽpore tanta multitu-
142 do ꝑ nomenclatores vocaret.† Et cępit difficile plebs
cõuenire,quia vulgares,& plebei facile diſſentiunt, iuxta
Mantuani ſententiã.Scindiť ĩ certũ ſtudia in cõtraria vul
gus.Populus verò difficilius, quia augeať numerus perſo
143 narũ, & cõſequenter † diuerſitas animorũ, in populo
.n.ineſt plebs.§.lex eſt. in verſ.plebs aũt inſti.de iur.natu.
144 hoĩes.n.faciles ſunt, ad diſſentiendum,† l.quia poterat.
ff.ad Treb.c.ſuper literis.ibi intelleximus diuerſos diuer
ſa ſentire.de reſcri.notant Barb.& Dec.in cap.1.col.1.de
poſtu.pręla.Et propter difficultatem,ꝗ eſt in non conue
niendo ſimul dicit,ꝙ vniuerſi conſentire nõ poſſunt.l.1.
§.fin.cum gl.ff.de acqu. poſ.& l.vnica.ff.de lib. vniuer.cũ
glo.& hoc videť intelligendum niſi eſſet res quæ de facili
cõcedi ſolet, arg.l.qui cũ maior. in prin.ff.de bon.lib.&
eius ꝙ in ſimili notant Alex.& alij in l.apud iul.in §.con
ſtat.ff de leg.1.Dec.in d.cap.1.dicit in contrarium facere
text.in d.l.vnic.de lib.vniuer.ibi in petẽdo bo.po. in qua
agiť de vtilitate vniuerſitatis,& omnes veriſimiliter con-
ſentire debent,& tñ diciť ꝙ conſentire nõ poſſunt ꝓpter
difficultatem glo.ibi.& in d.§. fin.quas ſequuntur ibi cõ
muniter docto.tollunt difficultatẽ intelligẽdo facilè vel
commodè propter difficultatem congregandi tantã tur
bã,vt hic diciť,& hac ratione ſemper diciť adeſſe difficul
tas,nec ea quę tradit Alexan.in §.conſtať, loquunť in vni-
uerſitate congreganda,ſed in impetratione facienda cir
145 ca ſolita cõcedi à principe,& ſic ab vna perſona.† Et ob
prędictam rationẽ ſm Bald.facta ſunt conſilia ciuitatũ,
vt quod ꝑ cõſi.à populo factum cenſeatur,de quo eſt gl.
no.in rub.C.quæ ſit long.conſue.quæ poſſet multis vtili-
bus dictis exornari,ſi campus ſuus hic eſſet,vt conſtat ex
ſcriptis ꝑ Feli. in c.nouit col.8. verſi.6.limi.de iud.& in
cap.1.col.6.verſic.ſimiliter.Oldr.extra, vt lit.non conte.
Corn.in cõſi.224.in.4.volu. Brunũ in conſi.28. col.fi.Iaſ.
in l.1.in prin.in vlt.col vbi Aquen.2.infra quod quiſq; iu
ris.Imol.in conſi.107. Ange. conſi.62.incip.nobilis, vbi
dicit ꝙ conſi.loci poteſt cõtra agnatos ſtatuere, ac etiã
cognatos cõdemnare in pęna pecuniaria.Cor. in conſi.
201.circa fin.lib.4.& conſi.148.lib.1.Bar.& Alex.in l.hi
qui.ff.de iur.immu.& in l.ambitioſa col.2.ff. de decr.ab
or.fa.Alexan.conſi.1.vol.4.Abb.in c.ꝙ quibuſdam col.2.
de fideiuſ.Dec.in l ciuitas colu.3.ƒ.ſi cer.pet. Iaſ.cõſi.71.
lib.3.vbi tractat de congregatione capitũ domorum,&
in conſi.101.& 140.volu.4. Cur.Iuniorem in conſi.169.
Imo.in l.municipibus.ff.de cond.& demon.vbi cõcludit
decurionum ordinem non poſſe ſtatuta facere,quando
vltra eos eſſent ẽt alij cõſiliarij, aliàs ſecus,quia generale
conſilium populum repræſentat,vt dictum eſt,ideò ſine
dubio poſſet ſtatuta & ordinamẽta facere prout de cõſi.
pop tradunt Ang.in conſ.63.ſi prouiſio,& Deci.in l.1.in
princ.ad fi.3. col.ff. ꝙ quiſq; iur. quicquid male ſenſerit
& dixerit Ioan.de Pla.in l. penult. C.de leg Seue.in l.oĩs
pop.ſol.j.ƒ.de iuſt.& iure.Cor.in conſ.171.ad fi.in 4.vol.
loquentes cõtra communes cõcl.doc.ex prædictis patet,
& tradunt Iaſ.& Crotus in l.oẽs pop.charta.1.& ſecũda
intellige ſanè,vbi talia ſtatuta fierent in ꝑſentia, & cũ au
ctoritate magiſtratus,ibidẽ deputati,aliàs ſecus.Paul.de
Caſt.& mod. Pap.in d.l.1.in princ.infra ꝙ quiſque iur.
Quæ igitur dicunť de repræſentatione populi quæ fit ꝑ
conſi.ipſius pop.& loci de cõſiliu generali intelligunť,vt
ẽt tradit Alex. conſi.110.lib.1. Item qñ agitur de re quę
cõmunis eſt pluribus,vt vniuerſis,nõ aũt pluribus,vt ſin-
gulis,quia tunc quũ agať de intereſſe ſingulorũ, vt ſingu
lorum,tunc illorũ conſenſus ſeu maioris partis,& ſic cõ-
gregatio capitum domorum requiriť, neceſſariaq; eſt.vt
ꝑ Iaſ.in conſi.71. præalle. & exemplificari ẽt id poteſt in
ſubmiſsione fienda ꝑ populum alicui Domino & prin-
cipi quando pop.liber eſſet.fieri.n.tunc ſubmiſsio debe-
ret ꝑ capita domorum, vel per habentem ab eis ſpeciale
mandatum,ex quo .n. omnes de loco,vt ſingulos tangit,
ab omnibus fieri,approbariq; debet nemine reluctãte.§.
ius iurandum in auct. de defen.ciuit.Ang.& alij in l.ſuũ
in §.hodie cũ l.ſeq.infra de pac.Et ſimiliter quando age-
retur de nemoribus, vel paſculis, ad ꝗ ꝓ libito quilibet
de pop.accederet, & vtereť.Alexan. conſi.68.lib.2.& 99.
col.4.& ſequ.volu.5.Deci.in.cap.3.loco, col.4.de proba.
& in c.inſuper de teſti. Afflictus in deciſione regni.400.
Item intelliguntur prædicta, & conclu. præalleg.glo in
rub.C. quæ ſit lon. conſue.in magnis ciuitatibus ſecus
ergo in villis, & conſulibus oppidorum. Card. Alexan.

in cap.ſenatuſcóſ.2.diſti. Gramma.neap. in voto primo ad fi.ꝙ præcipuè procedit attenta cóſue.hodierna,ſecundum quá credendarij præſertim villarum limitatam habent poteſtatem ad q̃dam ordinariè tantum occurétia. Item niſi ageretur de obligando pop.ex delicto cóſilij loci,quia non cenſeẜ habuiſſe talem poteſtatem ꝑ Fely.in locis ſuperius allegatis. Itē eſt arg.ſm Alb.ꝙ preſidétes,
146 † vniuerſitati poſſunt iurare de calumnia, de quo per doct.in leg.2.in §.quod obſeruari. C.de iuramento cal. Quaſdam alias quæſtio.quę hic forſitan non impertinenter annectereneẜ ponit Aret.in §. ſenatuſcon.inſti.de iur. natur.gen.& ciuili.Queri ét poteſt quę neceſsitas curam
147 reipu.ad ſenatum deduxerit.vt ſtatim dicit,† aut cur ĩterponere ſe cęperint,quum ab initio apud eú ordiné ea reipu.cura fuerit, mandatam.n.eis tutelá ciuitatis fuiſſe Dion. lib.2.ſcribit,& ait Fene.adeò ſemper totius reipu. ſummam penes ſenatú fuiſſe, vt ne reges quidē nec alius vllus magiſtratus incóſulto ſenatu quippiá moliręẜ. Credidit Zaſius curam reipu.eatenus ad ſenatum deductá vt non ſolum ſententias de rebus cómunibus dicere,vt antiquitus, ſed ét quę eis placerent vim l.obtinere conſtitutumẜ ſit, & ita eſſe intelligendú præſentem text.& ſatis verba ipſius tex.id innuunt & monſtrant. Quintò nota. ibi curá reipu.ꝙ popul' eo, quia difficulter cógregabaẜ, & malè publica expediebat negotia, curá reip.ad ſenatú deduxit,& quicquid faciebat obſeruabaẜ. idq; ſenatuſconſ.eſt dictú. cócordat text.in §.ſenatuſconſ.inſtitu.de
148 iur.nat.gen.& ciui.locus hic nos admonet,† vt de ſenatu & ſenatoribus aliqua dicam', cú propterea ꝙ res alioquin cognitu digna eſt,nec cuilibet obuia, tú ꝙ eú opinioné inualuiſſe videmus Principú noſtri temporis cóſilia inſtar eſſe ſenatus Romani. & eorú conſiliarios Roma.ſenatorú. Romulú inſtituiſſe ſenatum ſatis cóſtat, quú.n.nouá ſuam ciuitatem viribus & robore iuuenum munitam cerneret,vt eam conſilij ope fulciret,centú numero elegit,quos ob honorem patres, ob ætatem ſenatores appellauit.quorú poſteritas ꝑ genituram propagata patricij sút appellati. Exactis regib.Brutus cóſul exhauſtum bonis viris ſenatum intuens,primores equeſtris ordinis adſcribi ſenatoribus fecit, illoſq; cóſcriptos patres appellauit. Ex quo tempore patrú cóſcriptorú appellatio locú habere cępit, auctor Liui.in primo ab vr.cód.& Fene.in tit.de ſenatorum origine.latè ibi de hac materia differens.Cuius dicta latius reaſſumpſit eruditiſsimus ſed plus æquo prolixus Bud. in ſuis annotationib' ſuper.l.fi. infra de ſena.Triplicis fuere ordinis ſenatores,patricij,cóſcripti & pedarij.patricij ſunt hi maximè qui centú illis patribus à Romulo lectis geniti ſunt, hi quum facti ſenatores erant dicebanẜ ſenatores patricij. conſcripti verò ſenatores hi erát qui regú conſulum,ceſarumúe decreto in ſenatum legebanẜ. De pedarijs parú firma & certa eſt ſentétia vt patet ex Feneſt. ibi.& Aulo gell.in noc.atti.c. 18.lib.3.mihi ſemper magis placuit ſententia q̃ C.Baſſus in ſuis commétarijs ſcriptá reliquit, ſenatores.n.dicit in veterú ætate qui curulē magiſtratú geſsiſſent, curru ſolitos honoris gra in curiá vehi,in quo curru ſella eét.ſ.q̃ cóſiderent, ſed eos ſenatores qui nódú curulē magiſtratú ceperát pedibus intrauiſſe in curiá, propterea ſenatores nódum maioribus honoribus functos pedarios nominatos.ná ſi pedarios diceremus ſenatores, vt faciút nónulli eos qui ſententiá in ſenatu nó verbis dicerent, ſed in alienam ſententiam pedibus irent, iá vniuerſi ſenatores qui pedibus ſententiam ferebant,quú ſenatuſconſultum per diſceſsionem fiebat pedarij dicerentur ſm Gel. Quáta fuerit auctoritas,maieſtas, & dignitas ſenatus,facilè cognoſci poteſt, Principes in ciuitate appellabanẜ, penes eos adeò totius reipu.ſumma iniúcta fuit,vt ne reges quidē,aut alius quiſpiá magiſtratus inconſulto ſenatu quippiá molireẜ, adeò vt cú Tarquinius ſuperbus pleraq; pręter ſenatus auctoritaté decerneret, amiſſo regio nomine tyrannus appellatuẜ.auctor Feneſt.hinc ait Oroſius.ca.2 libr.7.Tyberius quum ſuffragio magni fauoris retulit ad ſenatú vt Chriſtus Deus habereẜ, ſenatus indignatione motus ꝙ non ſibi prius ſm morē delatum eſſet.vt de ſuſcipiendo cultu prius ipſe decerneret, conſecrationem Chriſti recuſauit, edictoq; cóſtituit exterminandos eſſe ex vrbe Chriſtianos.Item Liu.de Alex.magno loqués ait victus ne eſſet cóſilijs vnius iuuenis ne ſingulos nomine ſenatus ille quem qui ex regibus conſtare dixit vnus veram ſpeciē Romani ſenatus cępit.Senatuſconſulta duobus modis fiebant aut per diceſsionem ſentétiá pedibus
149 ferendo ſi cóſentireẜ, † aut ſi res dubia eſſet ꝑ ſentétias ſingulorú exquiſitas. Gel.in 3.& 14.alias hiſtorias citat Budeus loco prealleg.Et quis ordo ſit hodie ſeruandus quádo populus vult códere ſtatutum ponit Aret.in d.§. ſenatuſconſultú ad finē.locus conueniendi ſenatus fuit curia hoſtilia,& Pompeia,poſtmodú iulia,quę loca quú profana fuiſſent,templa fuerę ꝑ augures conſtituta,vt in his ſenatuſcon.more maiorú iuſta fieri poſſent ſm Gel.
150 & Feneſt.De inclinatione ſenatus, † ſcribit Budeus dicens, à Cæſare autē dictatore oppreſſa repu.languere ſenatus auctoritas, ac deinde poſt Auguſtú interire cępit, quum vnius iam arbitrio omnia regereẜtur. Vnde nó impertinenter q̃ri poteſt nunquid ſit hodie correcta diſpo
151 ſitio.l.nó ambigitur.j.de le.† volens ſenatú poſſe.l.facere.& diſpoſitio.l.1.in §.de qua re.j̃.de poſtu.de reſtitutione famæ q̃ facere poterat ſenatus: & pariter,le.1.in §.1. ff.à quibus appell. non licet. vt à ſentétia ſenatus non appelleẜ.Bar.in l.fi.C.de legi.cócludit.correctionē eſſe factá in le.Imperium col.3.dicit oppoſitum.& ibi Mod. tauri. tranſeunt ſimpliciter cum Bar.in d.l.fi.ſed in l.1.col.7.infra de offic.eius dubitat,quia huiuſmodi iura facta vidétur poſt Imperij tranſlationē. & Imperator veriſimiliter voluit in memoriam priſtinę poteſtatis ſenatum poſſe p̃dicta.ideò Io.ſab.in §. ſed ꝙ principi placuit inſt.de iure naturali.tenet nó corrigi hodie.d.l. non ambigiẜ,nec pariter corrigiẜ diſpoſitio.d.§.1.de appellatione à ſententia ſenatus non interponéda, ſm Aret. ibi. Et hoc quando ſenatus iudicat,ſecus ſi vnus ex ſenatoribus ſm Peruſ. in rubr.de appell.col.3.quod reputant ipſi mod.not.pro ſententijs quę aliquando feruntur per vnú ex conſiliarijs
152 noſtri principis, † vt tunc nó habeat locum priuilegiú prefecti prætorio quod conſilio conceſſum legiẜ.Subintelligas tu niſi Princeps in reſcripto id cócederet, vt quádoque facit committendo cauſam aliquam aliquibus ex Dominis.ita ꝙ eorum ſententiæ & geſta tantam vim habeant, ac ſi lata & geſta eſſent per totum conſilium.

Prætereà aduerte ne æquiuoces circa p̃dicta & vt bene intelligas Bar.in locis præalle.vbi non cótrariaẜ ad inuicē ſi verú admittimus.aliud eſt ergo querere núquid poſt tranſlationem Imperij apud ſenatú eſſet poteſtas p̃dicta faciendi,& indubitanter concludédum ꝙ ſic,quia omnia illa iura loquunẜ & códita ſunt poſt tráſlationē Imperij à Vlpiano ſcilicet, qui floruit ſub Aurelio Alex. Impatore.21.ab Auguſto creato anno vrbis códitę.964. teſtis Oroſius cap. 11. lib.7.Et Imperij tranſlatio facta
153 fuit in Octauium ſm Imperatorem, † Oroſius ibidem cap.18.lib.6.hoc die inquit primú Auguſtus cóſalutatus eſt,ꝙ nomen cunctis antea inuiolatum & hucuſq; cæteris inauſum Dominis tátum orbis licitè vſurpatú appicem declarat Imperij, atq; ex eodē die ſumma rerum ac poteſtatum, penes vnum cœpit eſſe & manſit. ꝙ græci monarchiam vocant.& cótigit anno vrbis.726.ſicq; apparet ab Imperij tranſlatione ad tépora Vlpiani, qui auctor fuit dictarum diſpoſitionú decē & nouē interceſsiſſe Imperatores, & annos circiter. 270. vt ét ex alijs hiſtorijs,vulgo notú eſt. Et pro dicta opi. eſt tex.legis apertus in l.vnica.C.de ſenatuſconſ. vbi Valen.& Theodo.Imperatores ſenatui ſcribentes dicunt ſe reprobare illa Imperatoria lege ſenatuſconſulta,licet ꝑ ſe obtineát perpetuá firmitatē. Ecce ibi tex.apertiſsimum ſi nolumus in ſole caligare,ꝙ poteſtas códendi legē erat apud ſenatú poſt

tranſlationem Imperij annis decẽ & quadringentis, tm̃
enim tpis iam concurrerat à tranſlatione Imperij ad tpa
dictorum Imperatorũ illius.l.vnicæ.vt ex Eutropio,Pau.
Diac.& alijs hiſtoricis colligitur. & in iſtis terminis lo-
quitur Bar.in d.l.Imperiũ. Aliud eſt petere nunquid ho-
die.i.noſtris tpibus ſit correcta.d.l.non ambigitur.Cum
alijs de quib.ſupra.Et dicendũ abſq; ſcrupulo ꝙ ſic,quia
abdicata eſt hodie oĩs poteſtas à populo Roma. & ſuo ſe
natu,ita loquitur punctualiter Bar.& ſanè in d.l. fi. C.de
154 legi.† Et ceſſarunt hodie veteres ꝓrogatiuæ Fel.in c.fin.
col.antepe.de foro compe.Præterea quum ſit hodie an-
nihilatus ille ſenatus vt per Bal.in d.l.nõ ambigit. ineptè
vr̃ quæri an hodie ſenatus ea facere poſſit . Sed pulchra
155 ſuboritur quæſtio,† nũquid in vno ſenatore qui eſt ho
die Romæ , talis reſideat auctoritas & poteſtas, quod vr̃
quia iura collegij in vnum reincidunt.l. ſicut in fin.ff.qđ
quiſq; vniuer.nomi.cõtrarium Bal.determinat in d l.nõ
156 ambigitur.† quia collegium ſenatorum eſt deſtructũ
& eius reintegratio & formæ reſtitutio reputat̃ impoſſi-
bilis.l.apud Iul.in fi.ff.de leg.j.Deſtructo ergo collegio iu
ra collegij ſunt effecta caduca.l.pater. in §. tuſculanus.ff.
de leg.3.c.ſcđo cũ ibi no.de nou. ope.nunc. & opinionẽ,
hanc tenẽt Iac.de Are.& Cynus in d.l.non ambigit̃.quia
collegiũ non eſt actus in exercitio nec habitu.i.virtute &
eſſentia tacita,ſicut eccleſia quæ deſijt eſſe collegiata per
deſuetudinẽ non eſt collegiata nec actu nec habitu,quia
forma eſt oĩno mutata. Et noua cõſuetudo non antiqua
inſpicitur.l.mella.in §.j.ff.de ali.& cib.le.faciũt quæ dixi-
mus ſupra ꝙ oĩs poteſtas abdicata eſt à populo Roma.&
eius ſenatu,& ꝙ ceſſarũt veteres prærogatiuę,ideo nimi-
rum ſi non reſidet in vno ſenatore , quia etiã ſi eſſent oẽs
nõ reſideret. Magna tñ eſt iſtius ſenatoris poteſtas vt ha-
betur in c.fundamenta de elec.in 6.quod officium geſſit
157 Ludouicus de Sabaudia,† cui aſſidebat Cyn. vt ipſe re-
fert in l.2.C.quæ ſit lon.conſue.& Fran.de Curte in trac.
feu.in 1. cõne. & eo dignitatis titu.honeſtandus eſt quo
158 nuncupatur magiſtratus primi gradus ſm Tau. † in d.
l.1.col.8.cui tñ in vocabulo non ſubſcribo,quia vt j.dicã.
verbum id ſuperilluſtris ſapit Barbariem. Non omitto ꝙ
Accurſ.in l.fi.j.de ſena.in l.fin.C.de pet.hære.in l. qui ſu-
perſtitis infra de inoffic.teſta.& alibi ſæpe ſenatores cen-
159 tumuirali iudicio expendebant, † & ſic ꝙ ſenatores à
centumuiris non diſtinguerentur.ſequitur Iaſ.in l.1.col.
1.infra de offi.eius.& cõmuniter legiſtæ . facit illud poe-
tæ clariſſimi,Centum illi in prato ſæpe ſenatus erat,quã
ſententiam damnant Budeus in d.l.fin.de ſena.& Zaſius
tam in prin.l.in verſi. deinde quia difficile. quàm in §.1.
in verſi.deinde quum eſſet neceſſarius, modeſtius tamen
quàm faciat Budeus loquitur.

Centumuiralia iudicia inquit Feſtus à centumuiris di
160 cta ſunt,† nã quum eſſent Romæ trigintaquinq; trib⁹
q̃ & curiæ ſunt dictæ, terni ex ſingulis tribub. ſunt electi
ad iudicandũ,qui cẽtumuiri appellati ſunt.& licet quin-
que amplius,q̃ centum fuerint , tñ quo facilius noĩarent̃
centumuiri ſunt dicti, quod nomen poſteà etiam remã-
ſit licet auctus fuerit cẽtumuirorum numerus, vt ex Pli.
in epiſtolis patet. Hi centumuiri non ſolum cãs hæredi-
tarias vt Vitellius contra Merulam falſo opinabatur, ſed
ẽt vſurpationum,tutelarum,agnationum,alluuionũ,ne-
xorum,mancipiorũ,& id genus ſimilia negotia dijudica
bant,vt eſt auctor grauiſſimus Cice.in 1.de oratore q̃uis
non ſit negandũ iudice Zaſio cãs hæreditarias frequen-
tius apud eos ventilatas fuiſſe,auctore Valerio in lib.7. &
Pli.in epiſtolis.Noĩe igitur centumuiralis iudicij ſenato-
res malè accepit Accur.vtpote qui à cẽtumuirali iudicio
prorſus diſtinguerent̃,ſiquidẽ ſenatus velut patres rẽpub.
curabant,id qđ vr̃ mihi ſignificare tex.nr̃ hic,dum expreſ
ſe dicit curam reipu.ad ſenatũ deduxit, centumuiri con-
trouerſias & crimina iudicabant, quod & hodie vſu eui-
nire ait Zaſius , vt rectores rerum publicarum à iudicib⁹
ſeparentur.Huic centumuirali iudicio vnus ex prętorib.
præerat,vt ex Cice.oratione pro Roſcio. & alijs, item ex
Plin.in epiſtolis liquere põt,niſi belli cura eos auocaret,
quo caſu decem viri litibus iudicandis creabantur,& qui
prætorum partes gererẽt,vt tradit Feneſt.ſub tit. de qui-
buſdam minorib.magiſtratuum ſpeciebus. & ſic quẽad-
modum prætores , vel vnus ex eis præerañt , ita ipſis ꝑꝑ
bella abſentibus hi decem viri vel ex eis vnus centumui-
rali iudicio præſediſſe exiſtimandi ſunt,teſte Zaſio.Cæte
rum ſi de crimine ſolenni accuſatione iudicandũ fuerat,
tum prætor alios iudices numero incerto ſortiebat̃,& e-
rat apud ꝓtorem ſnĩarum diſcuſſio , qđ ex varijs locis in
Cice.orationib.eiuſq; interprete Aſconio colligitur, qua
ꝑꝑ apud Pli.lib.5.epiſtolarum ad Valerianum cum ad-
uocatus corruptus iudicantium ſententijs abſolueretur,
prætor in ſententia permanens eum pro cõdemnato ha-
buit.Dicit tñ Zaſius in ꝓcitato loco ſe ĩuenire apud Vel-
161 leium lib. 2. ſenatum etiam iudicijs præfuiſſe, † donec
C.Gracchus ea ad equites tranſtulerit,quod & Plut.in vi
ta Gracchorum tradidit,& põt allegari tex.in l.1.in §.1.
ff.à qui.ap.non licet,vbi à ſnĩa ſenatus non appellatur, &
illud maximè forte viguit poſt inclinatam auctoritatẽ
& poteſtatem ſenatus ſub Cæſarib. qñ iam in mãdandis
exercitibus,in prouincijs decernendis,in legationibus di
mittendis,admittendiſque,in cõſtituenda rep. occupat⁹
vltra non fuit.Et ad id qđ de ſortitione iudicũ dictũ eſt
coniungenda ſunt quæ dicemus in §.ſeq.in verſi. deinde
cum erarium.Supereſt vt diſcutiamus in quo ordine ſeu
gradu magiſtratuum collocent̃ ſenatores, quib.honorũ
titulis decorẽtur,& tertio an habeamus nos aliquos ma-
giſtratus quos illis conferre poſſimus. Collocantur cõi
oĩum ſcribentium ſnĩa in primo gradu vt conſtat ex eo-
rum dictis in l.1.j.de offic.eius, aduertas diligentius, põt
enim concluſio intelligi de priſcis ſenatoribus magnani-
mi ſenatus qui ante Imperij trãſlationem factam in prin
cipem ſtetit , de quibus excepto præſenti loco & præall.
162 §.ſenatuſcon.parum in iure nr̃o reperitur,† & tunc cõ
cluſio indubitabilis erit.hi.n. erant qui teſte Leto Põpo.
Principes in ciuitate appellabantur,ſine quib.reges nihil
moliebantur qui prouincias decernebãt, legiones dimit
tebant,& admittebant, & de bello vt viſum fuerat decer.
nebant.iuxta illud Silij italici. Triſtia magnanimi porta-
163 bant iuſſa ſenatus.† Immo videretur ꝙ nõ eſſent ponẽ-
di in gradib.magiſtratuum arg.eius quod cõiter dicunt
doct.de Principe & ſummo Pontifice, quos negãt in pri
mo gradu magiſtratum rectè poni , quia ipſi ſunt ſuper
oẽs,& qui alios conſtituunt. Idem iudicium vr̃ de illis ſe
natorib.exactis.n.regib⁹ ſenatus ſupra oẽs erat , & quic-
quid conſtituebant obſeruabatur,vt in tex.noſtro dr̃,cõ
proba ponderando ꝙ iuriſconſ. hic in §. poſt originem,
tractaturus de origine magiſtratuũ oĩum vt in rubrica
fuerat pollicitum de ſenatoribus , eo in tractatu verbum
non facit,qđ non omiſiſſet ſi de numero magiſtratuum
fuiſſent.facit item tex.in fi.iſtius verſi dum dr̃ aut eſt ma
giſtratum edictũ aut ſenatuſconſultũ,Ecce ꝙ ius à ſena-
tu inductuũ non dicebatur magiſtratuum ius, ſed ſena-
tuſconſultum,põt tñ dicere ꝙ immo ſenatores erant ma
giſtratus primi,& ideò à Fene. & Pomp. leto in tractatu
magiſtratuũ Romanorum inſerunt̃ , nec vt à principib⁹
de quib.proximè magiſtratus cõſtituunt̃,ita à ſenatu cõ-
164 ſtituebatur, † ꝙ immo populus magiſtratum creabat
vt ꝑ Letum Pomp. in tit. de poteſtate ſenatus , & plebis.
165 Et ꝙ ſenatus eſſet nomẽ magiſtratus,† eſt tex. in §.lex
eſt,inſtitu.de iure naturali dum dicit lex eſt ꝙ populus
Ro. ſenatorio magiſtratu interrogante conſtituebat.

Non obſtat mõ ꝙ iuriſconſ.in §.poſt originẽ tractatu
rus de magiſtratib. nihil dixit de ſenatorib.quia omiſit
ꝑꝑ ꝙ hic de eis dixerat,nec obſt.tex.noſter ibi magiſtra
tus edictum aut ſenatuſconſ.quia rñdeo ꝙ licet proprio
noĩe ius à ſenatu conditum ſenatuſcon.dicatur, ſumpto
vocabulo à nomine conditoris, vt de plebiſcitis dicitur,
non tamen infertur, quin ſit prout eſt ius à magiſtratu
& qui-

& quidẽ maximo cõ ſilium. Ex quo vide quo errore lap-
ſus ſit Budeus in d.l.fin.char.2. volens ſenatũ eſſe nomẽ
ordinis non magiſtratus. Poteſt etiã concluſio prędicta
intelligi de ſenatoribus Romanis qui erãt, & ab Impera
toribus cõſtituebant, ſenatu iam reducto ſub Imperato-
rum manu, de quibus iura noſtra fere omnia loquunt.
166 † Et iſtos pariter cõſtituẽdos arbitror in primo gradu
magiſtratuũ, vt faciunt communiter ſcribẽtes prælati,
quia & ſi horũ tãta nõ eſſet poteſtas & auctoritas, quãta
priſcorũ ſenatorum vt prædiximus, magna tñ erat, quũ
poſſet ſenatus adhuc vt dixi legem generalem condere,
reſtituere famę, & ſententiam ſecum vltimum calculum
& ſilentium ferentẽ, dicere, licẽtiamq; de flumine publi
co aquam extrahendi prout Imperator concedere. l.
quominus. ff. de flum. Et teſte Spart. ĩ vita Adriani Impe-
167 ratoris, † Adrianus ipſe ſenatus faſtigium in tantũ extu
lit difficile faciens ſenato vt quũ Arſeniũ ex Præfecto p̃-
torij ornamentis conſularibus prædituũ, faceret ſenatorẽ
nihil ſe amplius habere quod in eum conferret oſtende-
ret, ex quo liquet adhuc tempore Imperatorum nõ po-
168 tuiſſe dari maiorẽ dignitatem, magiſtratumue, † vnde
non immerito Imperator in l. ius ſenatorũ. C. de digni.
lib. 12. ſe in eo ordine cõnumerat. vt tñ ſcias ꝙ illo caſu
eſt ibi vt ſenator nõ vt Princeps, vt dicimus de epiſcopo
in capitulo exiſtẽte vt canõ. quia ſedet in loco canonica
169 tus, vt ꝑ Dec. in d. l. 1. in 2. col. † Itẽ no. aliud fuiſſe cõſ.
principis, & aliud ſenatus qui eſt cõſi. patritiorũ & ſenio
rum populi. Tranq. in Octauio ſibi cõſtituit conſilia, cũ
quibus de negotijs frequẽter ad ſenatũ referẽdis ante tra
ctaret. Spar. ẽt meminit Adrianũ Celſo Iuliano & Nera-
tio iuriſcõſultis vſum quos ſenatus probaſſet, & dictũ cõ
ſi. principis ſeparatũ à ſenatu, ꝑ nõnullos cõſiliũ camerę
nũcupat, quod plerunq; benę geſtis ꝑ ſenatũ plus nocuit
ꝗ profuit. Quibus autẽ tit. ſint honeſtandi nũcupandiq;
170 Doctor. in alle. l. 1. ſuperilluſtres appellant, † vocabulo
hercle parũ latino vt in §. ſeq. dicetur. potes igit eos illu-
ſtres dicere ſicut leges nſæ cõiter & aperte appellãt, patet
in l. quiſquis. C. ad. l. Iul. maie. & in l. 3. cũ gloſ. in ver. illu-
ſtres. C. de ſilentia. libr. 12 cũ ſimi. patres conſcriptos &
patres ampliſſimos eos appellari ſatis eſt etiã notũ. Nec
171 prædictis refragat, † lex fin. ÿ. de ſena. ꝑ ꝗ Alex. in d. l. 1.
col. 4. tenuit eſſe gradũ ſuperilluſtrium, eo ꝙ alias fuiſſet
ſatis de illuſtribus mentionẽ facere, quia dico nullũ fieri
ibi verbum de ſuper illuſtribus ſed de illuſtribus tantum.
& eſt ſenſus ꝙ deſcendẽtes à patritijs & cõſularibus vſq;
ad oẽs illuſtres, id eſt, & ab alijs omnibus illuſtrius viris
ſenatores eſſe accipiendũ eſt, & hoc modo poteſt illa lex
in contrarium retorqueri. Et quoniam incidit ſermo il-
lius. l. fi. arbitror pulchrũ eſſe & in propoſito intellectũ
iuriſconſulti inueſtigare, ſub obſcurus. n. eſt tex. & cari-
pendiſſem ꝙ Budeus qui tantas ibi effudit annotationes
aperuiſſet nobis ſenſum illius. l. ꝗ poculis habebat. Verba
illi⁹ tex. obſcuri ſunt hæc. Senatores ẽt accipiẽdũ eſt eos
eſſe qui à patricijs, & conſulibus vſq; ad omnes illuſtres
viros deſcendunt, quia & hi ſoli in ſenatu dicere ſenten-
tiam poſſunt, corrigit ibi tãtummodo Bud. tex. in verbo
conſulibus, vt dicat conſularibus .i. his qui conſulatum
quandoq; geſſerunt, ꝙ ſuadere potes quia text. in princ.
loquitur de tali viro conſulari, pręcedentia autẽ declarãt
ſequentia. l. ſi ſeruus pluriũ. in §. fi. ff. de leg. 1. imo magis
influunt ꝗ econtra. l. quiſquis cum ibi not. ꝑ Bart. ff. de l.
3. Sed videt velle ille text. tria, quæ falſa penitus, & aperti
ſsimè vñr. primum ꝙ nomine ſenatorum eos accipere
debeamus qui à prædictis deſcendũt, ſecundũ ꝙ ipſi ſoli
poſſent in ſena. ſententiam dicere, tertium ꝙ deſcẽden-
tes à patricijs & conſulibus ſeu cõſularibus ſenatores eſ
ſent. ꝗ omnia aliena ſunt à veritate, nã ſenatorũ nomine
veniebant vel maximè conſcripti, qui non deſcenderãt à
patricijs vel cõſularibus. Item & ipſi habebãt ius dicẽdi
ſententiã in ſenatu, vt ex Liu. & Fene. liquet, id quod re-
tulimus ſupra. Et ſic non ſoli deſcendentes à prędictis pa
tricijs. Itẽ fatuum eſt dicere deſcendẽtes à prædictis eſſe
ſenatores, quãquã ipſi parentes illius ordinis eſſent, quia
filius ſenatoris non eſt ſenator, alias ſequeret anniculum
deſcendentem à prædictis ſenatorem eſſe, quum tamẽ re
quirat legitima ætas in ſenatoria dignitate, vt ꝑ Feneſt.
Propterea dum alias legerẽ illam. l. 1. de offi. eius. declara-
bam nouiter illum tex. aliter reſtituẽdo illũ candori ſuo,
credidi vitio impreſſorum & tẽporis lapſu deprauatum
fuiſſe codicem, & ꝙ non ſenatores ſed ſenatorios dicere
debeat, & ſic ſenatorios .i. ex familia ſenatoria eos eſſe ac-
cipiendum eſt, qui à patricijs conſularibus, & omnibus il
luſtribus viris deſcẽdunt, quia & hi ſoli poſſunt in ſenatu
ſentẽtiã dicere, de illuſtribus intellige, vt ad proxima fi-
at relatio, quaſi velit ꝙ deſcendentes ab alijs qui non po
terant in ſenatu ſententiã dicere, licet haberẽt ius veniẽ-
di in ſenatum & diſcendẽdi in ſententias principum de
quibus ꝑ Gel. c. 18. lib. 3. non tñ erant ſenatorij. Patritios
autem poſtquam horũ pariter incidit locutio tripliciter
172 dici inuenio, † qui. n. ex primoribus cẽtum patribus à
Romulo in ſenatũ lectis geniti ſunt, patritij à principio
ſunt nũcupati, teſtis Cic. Liu. in 1. vrb. cõd. & Fene. in tit.
de ſen. origi. in quo hallucinari videt Mod. taurin. in d. l.
5. col. 10. loquit. n. Feneſt. vt ego retuli nõ vt ipſe refert, vt
licet intueri apertiſsimè & quicquid dicant ſcribentes in
d. l. 1. Ego non pono hos patricios in primo gradu magi
ſtratuũ; quia licet à magiſtratibus illuſtribus deſcendãt,
nõ tñ erunt neceſſariò ipſi magiſtratus vel illuſtres, nec
eſt lex tale quid dicens, imo abſurdũ relucet, ꝙ ſequeret
anniculũ vel triũ dierũ puerũ deſcẽdentẽ ab aliquo ex p̃
dictis centũ patribus, illuſtrẽ & in magiſtratu maximo
fuiſſe, ꝙ ꝗ ſit abſonum vides. Intellige ergo ꝙ eſſet quę-
dam adiectio honoris & præeminentię ꝗ à patribus ſuis
deducebant patricij, facit in arg. ꝙ ponit gl. in l. iubemus
C. de aduo. diu. iudi. & Fely. in rub. de maio. & obed. col.
5. de filio doctoris ſine ſumptu coronando laurea docto
rea, & ſpeculari poſſumus in filijs illuſt. Ducũ Venetorũ
qui patricij dicũtur. & multas habent pręeminentias in
ciuitate ſua. Secundo dicunt patricij ſenatores filij ſena-
torum ſm præfatos mod. loco prædicto de his intelligẽ-
tes. Feneſt. & d. l. fina. de ſenat. ſed mens Feneſt. alia eſt vt
ſupra dixi nec. l. fi. ita intelligi poteſt vt vidiſti proximè
caret itaque fundamento iſta cõcluſio ꝙ patricij dicant
ſenatores filij ſenatorũ, quum poſsint eſſe patricij vt di-
xim⁹ abſq; eo ꝙ ſint ſenatores, fateor tñ ꝙ ſenatores filij
ſenatorum patricij dici poſſunt, ſeu ſenatores patricij &
præeminentia quadã pręđotati vltra alios ſenatores, ita
ꝙ doctores in d. l. 1. ponentes ſenatores in primo gradu
magiſtratuum, ineptè poſtmodum exemplificant illum
primũ gradũ in iſtis patritijs, quia ſi ſimplices ſenatores
ſunt in primo gradu, cui dubiũ ꝙ iſti patricij qui ſunt ſe
natores & filij ſenatorũ erũt ẽt ĩ primo gradu? Tertiò pa
tricij dicunt quos ĩ patres princeps ſibi elegit, de quib ĩ l.
fina. C. de conſul. lib. 12. & in auct. conſti. ꝗ de digni. vtq;
ex illis iuribus cõſtat, maxima erat dignitas & haben-
tibus talẽ dignitatẽ ſcribunt multæ conſt. auct. & merito
doc. ĩ d. l. j. ponũt talẽ patriciatũ ĩ prĩo gradu dignitatũ.

Incognitus tamen fuit hic patritiatus antiquitati &
antiquatus tẽporibus noſtris. & ſi vſurpato vocabulo pa-
tricios appellem⁹ ſuę cuiuſque ciuitatis primores ciues.
173 Circa, † vltimã partẽ ꝗſtionis de æquiparatione magi-
ſtratuum noſtri tẽporis ad ſenatores Romã. licet ꝑ oĩa
ſimilitudo inueniri non poſsit, quia tñ ſufficit ſimilitudi
nẽ eſſe ſm quid, ideò poteſt dari ſimilitudo in ſupremo
parlamento Regis Francorum, & in ſupremo cõſi. excel-
lentiſsimi Princ noſtri ſm dictos mod. in d. l. 1. col. vij.
& viij. poſt Budeum, veruntamen abuſiua eſt cõparatio,
& maximè ſi intelligeremus de illis priſcis ſenatoribus.
174 † ſimile. n. dr ꝙ in aliquo non habet differentiam ſed
vt plurimum conuenientiã, & vbi ſunt plures differentiæ
quàm conuenientiæ, non dicit ſimilitudo vt ſępè dixit
Bald. quem refert Dec. in cap. tranſlato col. 3. de conſti.

licet

licet ergo in noſtris ſenatorib. ſit ſimilitudo, in aliquib.
tamē vt plurimum & in maiorib. eſt diſsimilitudo, vt ex
præſcriptis apparet, & notū eſt, ergo æquiparatio nō eſt
bona. Item erant ſenatores de quibus in iure noſtro agiť
175 cōſiliarij domini totius orbis terrarū, † noſtri autē do-
mini minimæ particulæ ipſius orbis, & quāuis habēs iura
Imperialia poſsit in ſuo territorio ea q̄ Imperator in vni
uerſo, vt ꝑ Bal. conſi. 121. in 3. vol. Brunum conſi. 19. Iaſ.
in l. eſt receptū col. 2. ff. de iur. om. iu. & Dec. in c. paſtora-
lis. col. 2. de appel. tamē ipſius ſenatores & conſiliarij nō
poſſunt in iſta particula ea q̄ dicti Imperatorum ſenato-
res in vniuerſo. Hinc eſt etiā ꝙ licet de iure ſcripto à ſen-
tentia ſenatus ad principem non appelleť, vt dicit tex. l. 1.
in §. 1. ff. à quibus appel. nō licet. hodie tamē appellať ſeu
ſupplicať & recurriť ad principē. Opinioni tamen cōnu-
meranti ſenatores Principum noſtri temporis inter illu-
ſtres, ꝓ qua facit tex. in l. 1. C. de ꝑpo. lab. lib. 12. ibi quos
nři lateris comitatus illuſtrat, ſm cōem intellectum cō-
176 ſonare videtur hodiernus vſus, † quo ſenatores magni-
fici nūcupanť. idē. n. dicit magnificus ꝙ illuſtris ſm Aqu.
in d. l. 1. col. 3. pro quo adde tex. in l. 2. C. de offic. eius qui
vicem alterius iu. obt. vbi præfectus prætorio qui eſt illu
ſtris tit. magnificentiæ nūcupatur. Et Dorotheus qui in
tit. de emē. C. magnificus appellať, illuſtris dř in proœ. in
ſtit. quinimmo attentauit Aqueſ. firmare ꝙ plus impor-
tet magnificus q̄ illuſ. vt patet arguendo ex ordine literæ
in le. 2. in §. quæ omnia. C. de iure vete. enucleā. cum aiijs
ab eo allegatis. facit Plinianum illud magnificus eſt Iup
piter in trono ſuo aſtantibus dijs. Sed reſpondit iuribus
Aquen. ꝙ magnifici de quib. ibi erant etiā illuſtres, ideò
non bene inferť ex eo ꝙ aliis illuſtribus præmittanť, cum
177 ſit plus eſſe magnificum quam illuſtrem, † vt ꝑ Mod.
tau. in d. l. 1. col. 2. & 8. quantū tamē ad dignitatem magi-
ſtratus minus eſt, vt etiam præſati volunt eſſe magnificū
quàm eſſe illuſtrem, quia magna faciens licet non ſit in
magiſtratu nec illuſtris, dicetur magnificus vt ibi ꝑ eos,
quicquid tamen ipſi mod. dicant, non eſt dare illuſtrem
qui nō ſit magnificus propter multa iura ab Aqueſ. alle.
q̄ appellant eos magnificos qui in illuſtri ſunt dignitate.
& eo ꝙ tali dignitate quis decorať ꝑſumēdus eſt magni-
ficus animo & opere. Sextò not. ibi ſeq; præmunirent,
178 † ꝙ prætor de his in quibus erat ius redditurus ꝑpone-
bat edictū vt ſciret quilibet ſe præmunire, & hunc text.
allegat pro no. Ale. in l. 1. col. 1. ff. ſi cer. pet. Et eſt arg. iudi-
cia nō eſſe pręcipitāda, ſed ſpaciū ſe ꝑmuniēdi īdulgēdū,
facit lex & quia. ff. de īter. actio. & hoc bene ſeruat vtrūq;
179 illuſtriſsimi noſtri principis conſ. † audiendo ſæpe &
ſæpius aduocatos, reſolutionesq; dubiorū benignè expe-
ctando, non autem præcipitat ſententias. Et concordat
cum iuriſcon. hic Fene. in tit. de prætor. dum ait tantum
in modū aucta eſt prætoris auctoritas, vt ꝙ prætor ipſe
dixiſſet ob ipſi' honorē ius honorariū vocareť. Septimò
nota. ibi nouiſsimè, ꝙ ipſis rebus dictantib. propter dif-
ficultatem adminiſtrandi rēp. ventum eſt à populo ad ſe
natū, poſteà à ſenatu ad Principē qui vnus reip. cōſuleret
180 † nimia ergo multitudo cōfuſionē generās cauſa fuit
creādi Imperatorē, ſenatoribus. n. ſæpe vt naturaliter eue
nit diſſentiētibus, vtilitas pub. impediebať, & nō ita accu
ratè prouincias omnes regere poterat, ideò ꝑ vnū reip.
181 conſuli neceſſe fuit, quum melius ſit regi ꝑ vnū, † q̄ per
plures vt hic not. Acc. & Philo. 3. polit. & 12. Metaphy.
facit. ca. in apibus. 8. q. 1. multa congerit Fely. in cap. q̄ in
Eccleſiarum. col. pe. de conſt. & ꝑ hunc text. ibi reip. per
vnū conſuli, dicunt doc. vt tradit Præpoſ. mediol. in §. fi.
de prohib. alie. feu. ꝑ Frideri. col. fin. ꝙ licet rex in regno
quantum ad ſubditos ſuos ſit tanquā corporalis quidam
Deus, non tamē eſt alter Imperator, quia Imperium eſt
vnicum per hunc text. nam ſi Deus vnum Angelum à po
teſtate ſua ꝙ poſſet dici eximeret, tamē An. ille nō eſſet
Deus pariter Rex quamuis ſit ab Imperio exemptus, nō
tamē erit Imperator, attamen tales habent in regno iura
Imperij, ſeu in ſuo regno ſunt vti Imperatores vt plenius
dicā. in l. ſi quis maior. C. de trāſ. & ſicut ad pauciores vi-
ros iuris cōſtituēdi facultas tranſiuit rebus vt dicit tex. di
ctantibus. i. curſu temporū & rerū exigente, in cōtinuo
. n. motu conſiſtit mortalitas & continuo variat, vt ꝙ à
principio bonum viſum ſit, euentus rerum improbet, vt
in auc. hæc cōſtititutio innouat & ſummiť dictare, iudi-
182 ce Zaſio ꝓ quadā tranſlatione, ſicuti. n. dictari dňr, † q̄
alio præeunte verba ſcribi cōſueuerunt, ita & q̄ quis no
bis excipiētibus ſuggerit dictare dicit, ita per partes eue-
nit vt eſſe neceſſe per vnū reip. conſuli, i. per ſuccedaneas
mutationes. vel forte verius ſm Zaſium per partes. i. per
fationes, quaſi innuat factione principium reipu. rē ad
paucos redactam. Nam ſi Syllas & Marios tacuerimus,
in manū Iulij Cæſaris omnia eſſe redacta, nemo ignorat,
quo vitam functo remp. trium virorū principatu preſsā
183 nouimus, deinde. C. Auguſti Imperio gubernatam, † &
ſic per partes, id eſt, propter principū factiones qui ſeſe
partes fecerunt, euenerit vt ad vnū reip. ſtatus deuenerit,
nā & ducē partium veteres nominabāt, qui in bellis ciui-
libus bellum ducerēt, & hodie nos quoque partes nuncu
pamus diuiſiones, q̄ ſunt inter ciues in tota ferè Italia.
Quod autem iuriſcon. ſcribit neceſſe fuiſſe per vnum cō-
ſuli quaſi ſenatus omnes prouincas regere nō potuiſſet,
nō eſt ſimpliciter accipiendum, nihil. n. ſenatui in ꝓuin
cijs regundis, vel induſtriæ vel tēporis defuiſſet, ſi princi-
pes viri in offic. remanſiſſent, ſed iudice Zaſio diſsimulan
da eſt ea iuriſconſ. conniuentia, qui veritatem hiſtorię tē
184 perādo, principē ſub quo vixit offendere noluit. † res. n.
publica Romana in principes nō vltrò, ſed vi & bellis re
dacta eſt, & quum nulla eſſet libertatis ſpes, populus Ro-
manus iā iugum ſeruitutis ferre aſſuetus. le. regia omnē
poteſtatem in Principes transfudit, vt ꝙ neceſſe erat pati
legis regiæ titu. contegeretur. ſed ad monarchiā res diui-
na ordinatione reſpexiſſe crediť, quādoquidē pop. Ro.
orbis Imperiū iuſtis de cauſis acquiſierit, vt poſt Augu.
& Thom. dicam in tract. de vita & regi. boni principis, &
tradit etiā poſt Dantē poetā, Petr. de monte in monar-
chia q̄ fuiſſe neceſſariā cōcludunt. Sed quū de hac l. regia
185 ſuper Imperio trāſferendo in principem, † tot in locis
mentio in iure fiat prout in hoc verſic. fi. in l. 1. ff. de cōſti.
prin. in §. ſed ꝙ principi inſt. de iure naturali in l. 1. col. 3.
C. de vet. iur. enuclean. & in l. vnica. ff. de offic. præfec. præ
tor. ibi regimētis reip. ad Imperat. perpetuo tranſlatis Mi
ror nunquā dici, quis fuerit princeps in quem facta fuit
tranſlatio Imperij, vt dixi in rub. proœ. fforū, ſuper verbo
Imperator fuit Octa. Augu. vt probať ex his q̄ ſcribunt
Sueto. lib. 2. in pluribus locis & Oroſius lib. 6. cap. 18. & ī-
uenio Andabatarum more ſcribendo ita ēt dicere Pau.
de Caſt. l. non ambigiť. ff. de ll. licet hiſtorias per quas id
186 probari poteſt non citet, † q̄ quidem conceſsionē Im-
perij olim potuiſſet popu. Ro. caſſare & reuocare per cō-
trariā l. arg. l. ſi quis in princ. teſtamēti. ff. de le. 3. & ſicuti
delegans ad libitum poteſt reuocare. l. iudicium ſoluiť. ff.
187 de iudi. quum fuerit conceſsio & vſus trāſlatio, † radix
verò Imperij Senatu pop. q̄ Ro. remāſerit, hodie nō poſt
aduentum Chriſti, quum Imperiū ſit traſlatum in Ger-
188 maniā, & dependeat ab eccleſia, † & in eo nullum pęni
tus ius habeat pop. Rom. & ceſſauerint omnes ꝓrogatiuę
vrbis. & eſt cōmunis cōcluſio ſcribentium vt ꝑ glo. Bar.
Bal. Sal. & alios in l. fin. C. de ll. Pau. de Caſt. in d. le. nō am
bigiť Aret. in d. §. ſed ꝙ principi col. 2. Fely. in. c. fin. col.
antep. de. foro comp. in c. cum nō deceat col. 4. de. ꝑſcr.
in cap. primò de iu. iur. Dec. & alios in cap. nouit de iud.
189 vbi Canō. cōmuniter cōcludunt, † ꝙ hodie imperator.
nō habet iuriſdictionē à popu. Ro. ſed ab eccleſia à qua
depēdet ipsū Imperium. Et ꝙ pop. Roma. olī ante eccle
ſiam Chriſti poſſet reuocare, & in eo remanſiſſet radix
Imperij patet ēt vltra prædicta, quia alias poſt tranſlatio-
nem Imperij non potuiſſet legem condere vt poterat. d.
l. nō ambigiť & l. vnica. C. de ſenatuſcō. facit quod ſcribit
Abba.

Abba.in tract.concilij Baſil.in 2.dub.col.2. quarti mēbri
de Duce Illuſt.D.Venetorum,qui ex cauſa poſſet depo-
ni quia fundamentum iuriſd.eſt in corpore ciuitatis, &
de Papa ſimiliter qui ex cā pōt à concilio deponi. Et quū
190 oīs iuriſd.ſit apud Principem, † penes quē dr̄ eſſe crean
dorum magiſtratuum ad iuſtitiā expediendam poteſtas.
c.vnico quæ ſint rega.in vſibus feu.Hinc dicimus ꝙ offi-
191 ciales nr̄i tpis nullam habent iuriſd. † niſi quatenus eis
cōceditur per ſuæ conſtōnis reſcripta, aut per ſtatuta gl.
de pa.conſtan.ſuper verbo criminalib.Bal.in auct. caſſa.
C.de ſac.ſan.eccle. Alex.conſi.24.col.1.in 5. volu. Barba.
conſi.42.col.pen.3.vol.Soz.conſi.275.col.7. Dec.conſ.8.
col.1.& Iaſ.in l.Gallus.in §.& quid ſi tm̄ chart. pen. in 2.
192 col.ff.de lib. & poſth. † Eſt enim eis cōicata iuriſd. per
Principem, eo quia in omnibus locis per ſe non pōt illā
exercere vt pulchrè declarat Alex.in l.1.col. 1.j. de offic.
eius.cōicauit eis, vt ſol cæteris planetis cōicat lumen ita
ꝙ à ſe non abdicatur,vt per Bald.in cap.bonæ.el 1.col.3.
de poten.prela. Et ideò concurrit cum omni ordinario
Bal.in titu.de his qui feu.dare po.in §.1.& Fely.in c.1.in
2.not.de conſt.bene igitur dixit Bald.in conſ.161. incip.
193 ꝓponit.in 3.vol.ꝙ de iure nemo poteſt hr̄e iuriſd. † ni
ſi ex conceſſione vel permiſſione Imperatorum,vel pon-
tiſicis intellige.Et ideò Papa & Imperator ſunt duo ſca-
turientes fontes & ineſficabiles à quib.oīs iuriſdi.in alios
inferiores tanq̄ riuulos emanat,ita Bald. in d. c. bonæ.&
in c.1.quis dicat Dux,Marchio,vel Comes. Vltimò not.
ibi,itaq; in ciuitate nr̄a (epilogus eſt enim eorum q̄ antè
194 tradita ſunt) optimum argu.† vt quum ſermone pro-
lixo aliqua retulimus concludamus in fi. epilogando, &
eorum quæ narrata ſunt concluſionē ſub cōpendio po-
nendo, vt hic fecit Pompo. cuius actio nr̄a debet eſſe in-
ſtructio.l.& hoc Tyberius Cæſar.ff.de hær.inſt.ſeptē igit
epilogando dicit Pompo.conſtituitur iurib. in vrbe Ro.
aut.l.12.tab.aut iure.ciuili,quod ſine ſcripto in ſola pru-
dentum interpretatione conſiſtit,aut legis actionib. aut
plebiſcitis,aut honorario iure,aut ſenatuſcon.aut princi
palib.conſtit.Prudentum interpretationē non intelligas
rñſa pruden.de quib.in §.rñſa prudentum.inſtit.de iu.na.
tu.hæc.n.à iuriſconſul. dabantur quibus poteſtas à Ceſa-
re erat de iure rñ. quæ in ſcriptis redigebantur vt poſteà
dicit,illa aūt interpretatio prudentum,mox poſt decem
viros multa ætate ante Ceſares ſine ſcripto emerſit,error
ergo ſm Zaſ.ſub alteris alteros intelligere. Et per hunc
tex.dicit Barb.in c.fi.col.antep.de ſo.comp. & in conſ.4.
col.6.in 1.vol.ꝙ abolito tit.regis,non aboletur vigor ſuę
195 l. † quia licet Ro.Imperium eſſet in Cæſarē tranſlatum
non tn̄ erant abolitæ.ll.pop.Ro.vt hic patet ſed hic text.
nihil facit quia vt dixim' p dictā tranſlationē nō erat an
nihilatū Ro. Imperiū. de veritate dicti alibi ſcripſimus.

Ex §.poſt originem.

Magiſtratus an fuerint ante iuriſd.nu.196.
Iuriſdictio an ſit de iure ciuili vel gentium. 197.
*Parum eſſet iura in ciuitate eſſe, niſi pariter eſſent qui illa redderent.num.*201.
Cauſam perdit quærens defenſionis copiam parti ſubtrahere.num 204.
Quando liceat ius ſibi dicere in defectum Iuſtitiæ. 206.
*Ciuitas non poteſt ſtare ſine iuriſperito.*208.
*Romani annis ſexcentum medicis caruere.*209.
Inuectiua contra prauos aduocatos & cauſidicos, & quantum extollantur boni etiam doc.legent. 213.

Sequitur interpretatio in §.poſt originem.

In principio iſtius ſcdæ partis principalis vſq; ad verſi.
qđ ad magiſtratus.facta continuatione dicendorū ad ſu
periora exponit Pōp.quid facturus ſit vſq; in finē.l.Not.
196 hic Ang. fuiſſe primum,† iuris & iuriſd.originem poſt
modum magiſtratus, qđ ſcire ait expedire vt cognoſca-
mus an ab offic.iuriſd.differat.Vniuerſalis inquit iuriſd.
de qua in l.littora.j.ne qd in loc.pu.fuit anteq̄ eſſent ma
giſtratus,ſed poſtq̄ iuriſdi.fuit ab vniuerſali iuriſdic. di-
ſtincta,tunc pri' fuere magiſtratus. & cuilibet attributū
offi.ſuum, vnde dicit ꝙ offic.eſt facti & in facto cōſiſtit.
ex quo oritur diſtincta iuriſd. Sed hæc diſtinctio eſt cō-
tra tex.in ſuperiorib.& natura docet, vt prius lex deſ,po
ſteà magiſtratus eligant,vt voluit Chriſtoforus Land.ſu-
per illud poetę.Iura magiſtratusq; legunt ſanctūq; Sena-
tum.Errore ēt labi vr̄ Ange. dum intelligit iuriſdictionē
eſſe quid vniuerſale,immo dr̄ quid gn̄ale ſub ſe compre-
hendens ſpecies in quarum qualibet repræſentatur,vt pa
tet ex Bald.in Peruſina repe.l.edita.col. 9. C. de eden.dū
vim termini vniuerſalis, gn̄alis & particularis exponit, &
probatur in l.pe.ff.de offi.eius. quod ſequitur Taur. in l.
1.fol.19.col.3.verſi.ſed tn̄ in prædictis illo tit. de offi.eius
improbans Dec.ibi ſentientem id quod Ange.hic in hāc
ſententiam concurrunt Mod.Portug in repe.l. Imperiū.
col.12.cum ſeq.j.de iur.om.iud.& ita quoq; ſenſit Bart.
in d.l.1.in 1.qōne, quamuis de Ang. hic non ſit mentio ī
locis prædictis. Dixit quoque Bal. in l.1. ſupra tit. proxi-
197 mo,† ꝙ licet iuriſdic. magiſtratuū ſint de iure ciuili ꝑ
text.'nim, tn̄ regum iuriſd. non. & ſic ipſa iuriſdictio in
genere fuit introducta de iure gentium naturali quodā
inſtinctu poſcente vt inter homines ſint principes & ſu-
periores; qui cæteris præſint, & maleficia coerceant, qđ
198 adeò naturale eſt, vt ēt grues & apes, † regem habeant.
c.in apibus.7.q.1.faciunt quæ poſt Bal.& alios ſcribit A-
quen.in l.ex hoc iure.col.1.& ſeq.ſ.titu. 1. tñ eſt iuriſdō
magiſtratuum vt dixi in l.1.j.de iur.om. iud. poteſtas de
199 iure ciuili introducta, † cum neceſſitate iuris dicēdi &
æquitatis ſtatuendæ,& latè ibi tractant doct. qōnē Ang.
hic de dña iuriſdictionis ad officium, vbi etiā inuenies
ꝙ officium non in facto conſiſtit,vt dixit Ang. ſed in po
tentia faciendi,quod maximè probat illa lex prima ꝑut
ibi induximus. Secundò notat Zaſius ibi effectus rei ac-
200 cipitur,rem politicam nō alio vigere effectu,ſt quā ꝓſi-
dentibus qui iura ſequantur.hoc eſt quod dr̄ legis virtu-
tem eſſe Imperare.l.legis virtus.j.titu.1. & ex ſequentib'
iuriſconſ.mentem ſuam clarius aperit. Tertiò not. ex eo.
201 tex.† parum eſſe ſi ſint in ciuitate iura,niſi exiſtant qui
reddant.concordat Philoſo.6.polit. qui dicit nihil ꝓdeſ-
ſe de rebus iuſtis iudicia & ſentētias dare, niſi eſſent qui
eas executioni mandarent.& hunc tex. dicit Alb.de Ro.
202 hic ſolere per aduocatos citari, †, qn̄ executionē vel qd
aliud à magiſtratibus petunt.concordat tex.in c. vbi peri
culum in §.prætereà de electio.in 6.& in c. vnico in §.&
qm̄ de ſtatu reg.eo.lib.& Azo in ſūma.C.de exec.rei iud.
in princip. Sic in ſimili dr̄ parum eſſe quem mitti in poſ.
203 † niſi miſſus defenderetur.l.1.in §.1.ff.ne vis fiat ei. du-
rum eſſet ergo & graue ciuitatem eſſe ſine rectore, facit
tex.in auc.de mand.princ.ī prin.immo ſtare non pōt iu-
dice Philo.poli.4.Infert ex tex. nr̄o Bald. ad auferentem
alicui iudicem, vt dicatur effectualiter ius & iuſtitiam
auferre,Idē in ſubtrahente aduocatū,quo carere,eſt ma-
204 gna parte defenſionis carere,† l.aduocati.C.de aduo.di
uer.iud.no.Iaſ.in l.fi.col.2.j.de fer.pulchrè magis Dec.in
l.1.C.de rep.bo.po.Hinc eſt ꝙ talē aduocati ſubtractio-
205 nē q̄rens ꝑdit cām,eo ꝙ dicatur voluiſſe, † parti de ſen-
ſionis copiā auferre,tex.eſt not. in l. prouidendū in fine,
vbi Aret.not.C.de poſtul. circa qđ plura congerit Fel. in
c.intimauit col.fi.de teſti.& in c.cū cām col.11.vbi Abb.
col.antepen.eo.tit.& Mod.Bonon.in rep.rub. C. de ꝓb.
col.39.cum ſeq.Colligit ēt ex hoc tex.Bal. ꝙ licet in ciui-
tate nullus ſit rector, nequit tn̄ propria quis auctoritate
ſibi ius dicere,quod neceſſariò hic non euincitur, quum
non poſſint oēs auctoritate propria facere ſibi ius,vt po-
te humiliores contra potentiores, & pleriq; nollent etiā
ſi poſſent ad euitandum ſcandala, ita ꝙ verè parum eſſet
ius habere niſi in loco eſſent qui ius redderent & iuſtitiā

admini-

205 adminiſtraret.In defectum tñ omnimodæ iuſtitiæ † licitum eſt ſibi ius dicere.Car.in clem.vnica.de ſequeſ.poſ. & fru.in verſi.ſiquis autem in prima oppo.Fel.in c. 1.col. 6.& 7.de iudi.Signo.conſi.75.col.7.verſic.venio ad octa-
207 uum † & dicit eleganter Inn.in c.olim.el 1.de reſt.ſpol. licitum eſſe propria auctoritate ſurtiuè & clam rem debitoris mei mihi ſurripere, qñ mediante iuſtitia nequeo conſequi debitum,qđ ſubintellige dummodo non dubitetur de ſcãdalo,vt p Alex.pulchrè in conſ.135. in 1. vol. & Car.Alex.in c.ius gentium col.2.in 1.diſt.decre.Quar-
208 tò not.ciuitatẽ ſtare non poſſe ſine iuriſperito, † p quẽ indies poſſit ius in melius produci. faciũt q̃ diximus ſ. in prin.l.in verſ.poſteà ne diuti⁹,ſuper illis verbis vt ciuitas fundaretur legib.& faciunt de hoc text.ſeſtum doc.in c. clerici de iudi.in illa qõne de præcedentia doct. iuris, ad doctores artium & medicinæ. nam ſine medico bñ põt ſtare ciuitas,immo vt ex Plin.colligitur melius & ſanius, ſcribit enim lib.29.Romanos annis ſexcẽtum carere vo-
209 luiſſe,† quibus iterum receptis rem in deterius dari innuere.& dicebat Stabo libr. 6. quibus plures ſupereſſent medici eis pmultas adeſſe ægritudines,ppeà Soc.(vt Plato ſcribit) vetuit ne medici in ciuitate multiplicarẽtur.
210 Peritia aũt de qua in tex.nřo,† iudice Zaſio,hic ex multarum rerum inueſtigatione.ſi quidem iuriſperitus non ſolum vniuerſum ius ciuile (hoc.n. neceſſe in primis eſt) verum ẽt philoſophiam pręſertim moralem,artes dialecticas,oratoriam,& vel maximè latinæ linguæ proprietatem perſpecta hře debet & cognita, qđ cum plurimis & priſtina nřa ætate viris alioquin non indoctis deſiderẽ, viderint ipſi ſi forte parum ex iuſto iuriſperiti ſint appel
211 lati.† Nos iſta vel maximè conducere & ingenti eſſe ornamento iuriſperitis ingenuè fatemur,ſed neceſſario requiri,vt Zaſius exigit,nõ recipimus, huius ꝛei ſortiſſimũ eſt argm̃.ꝙ Accurſius & Bar. eminentiſſimi iureconſulti
212 fuere,† qui tñ à bonis literis ſeu (vt aiunt) à literis literatis fuerunt alieni,& nudi penitus à dictionis elegãtia, nec.n.fandi ſed iudicandi pcepta verſamus,& meminiſſe conuenit Antonianæ ſnĩæ alibi celebratæ ab ipſo Zaſio, iuriſperitos magnarum rerum prudentia magis quã dicendi arte clareſcere,nam pro ſnĩa Plat.in lib. de ll.ciuilis ſapientia & cognitio in recti & boni ſciẽtia verſatur, de honeſto & iuſto bonoq; cõſulere, qđ & ipſum voluit iuriſconſul.in l.1.ſ.de iuſti.& iure.dum ait boni & ęqui notitiã profitemur,æquum ab iniquo ſeparantes, licitũ ab illicito diſcernentes,& pro ſnĩa Specu.a.in titu. de aduo. debet iuriſperitus eſſe cautus in conſi. in patrocinio fidelis,& in iudicio iuſtus,quia de talento redditurus eſt rõ-
213 nẽ.Indignã hercle iuriſperito rẽ alibi exiſtimauit,† Zaſius,ob mercedũ ſpeculã oĩa circumuolatire ſore, ſtrepere,voceferari,ſorenſiq; eloquentia quã veteres caninã facundia in nuncuparunt,mutuis ſeſe latratib.impetere, Deos fatigare & hoĩes,maximè in cauſis iniuſtis,q tñ iniquorum aduocatorũ paſcua ſunt.quos Pla. accipitres pe-
214 cuniæ appellauit. † hi.n.philodici nõ ſã detondere cliẽtes,ſed deglutire,& totos vorare cupiunt,ſecuri quẽ litis euentũ fortuna ſerat,dum depilarint & exoſſarint, quos defendẽdos ſuſceperant,eo maximè ſalui putandi ſi modicos ſaluos relinquãt. quẽ venãdi vel potius pdandi vsũ quis non inhumanum inſociabilemq; noĩauerit? Et q̃ paulo añ vt honeſta defenderant, mox ſi lucrũ ſuadeat, verſutijs ſuis ſubuertunt. Solis & iuſtitię oculos fruſtrant calumniant,tergiuerſant,cauillant.vt lites trahant,differant,augeant, & vt cãs peſſimas facie honeſtatis induãt. iuxta gl.l.quod ſi nolit in ꝑ.ſi mãcipium.ĵ. de edil. edic. Cor. tacitus libr. 11. nihil publicæ mercis tpe Clau.tam venale fuiſſe ſcribit,quam aduocatorum perfidiã.quippe Suillius clientis ſui iura nequiſſimus præuaricator prodidit,à quo tñ quadringenta millia nummorum accepiſſet.Quapropter Plat. cauſidicos vrbe pepulit qui nihil ſe indignum exiſtimarẽt vt lucrentur,vt ſcribit Iacob. faber in hecatonomijs,Iſtam igitur nequitiæ prædam q̃ ad necem alterius pro gladio fuerit,& pro telo, nemo ſan⁹ nõ deteſtabiẽ,quiſquis ſapiet declinabit, Vulcano geniti ſunt quum quicquid tangunt adurant. Turius q̃tũuis clarus orator forum tñ odiſſe ſcribitur,eius. n. potẽtia ſicuti eſt inuidioſa & tota ſordida,ita limen ſecuriatis ſuerit, teſte Seneca abſtinuiſſe foro.Cæterum de quibuſdam nebulo-
215 nibus præcedentia dicta intelligas,† iuſtos.n.cãrum patronos qui probabili fine laborantib. ſubueniunt, oĩ honore dignos putamus.Laudabile enim vitæq; hoĩum neceſſarium eſt aduocationis officium:, vt dicit Imperator in l.laudabile.C.de aduoca.diuerſorum iudicum. Hi eñ dirimunt ambigua facta cauſarum,ſuæq; defenſionis virib.in reb.ſæpe publicis ac priuatis lapſa erigunt,fatigata reparant,nõ minus prouident humano generi, quam ſi pliјs ac vulnerib.patriã parenteſq; ſaluarent,glorioſa voce laborantium ſpem,vitã,& poſteros, defendunt, teſtes ſunt Sereniſſimi Cæſares in lege aduocati.C.de aduoc.diuerſorũ iudicum. Vnde dixit Hoſtienſis in principio ſum-
216 mæ ſuæ col. 4. ꝙ recti iudices & aduocati, † vtentes legib.prout debent,meliorem vitã faciunt, quã fratres pdicatores, vel alij religioſi, qđ dictum ſequuntur Alber.& Iaſ.in l.1.in princ.ſ.titu.1. an tñ oẽs admitterent dictam propoſitionem neſcio,nec eam firmo, & à prædictis nõ
217 diſgrego,nec diſiungo bonos procuratores, & cauſidicos,maximè huius verbis quorum officium neceſſarium pariter eſt & laudabile & honeſtum,non aũt vilibus officijs adnumerandum,& inſerendum arbitramur,licet nõ ignoremus quid dicant Accurſius in l. ſi quis procuratorem per illum tex.C.de decur.lib.10.& Aret.in §. fi. poſt Fab.inſti.de excep. Veruntamen ſupra omnes conſtituo doctores legentes in ſtudijs approbatis qui non minus merentur q̃ ſacerdotes & prædicatores ſm And.de inſer. in proœ.ſcu.alleg.illud.Daniel.12.c. qui ad iuſtitiam inſtruunt multos fulgebũt ſicut ſtellæ in regno Dei.Quintò not. ibi in melius produci arg. ſm expoſitum Zaſium
218 contra verboſos quorundam commentarios,† in quibus plurima inuenias per quæ tñ abeſt vt iura in melius producantur,vt etiam periculum ſit ne puriſſima iuris ciuilis ſanctitas pleriſque in locis pnitioſe proteratur. Volgangius (dicit ipſe) Fabritius Capito, theologus doctrinis laudatiſſimus, in libro hebraicarum inſtitutionum magnam ingenij peſtem commentariorum molem eſſe putat,& alibi ſæpe idem conqueritur, ꝙ ſint hodie nonnulli tenebriones qui ſanctiſſimam iuris ciuilis ſcientiã,
219 quam nẽ ex veſtibulo vnquam ſalutarunt, † in vulgare aggreſſi,corruptelis prophanant,ſanctiſſimam Philoſophiæ veſtem vt eſt apud Boetium, dilacerantes. quod equidem grande iudicio eſſe piaculum nullo vnquam ſulphure nec teda expiandum.

Ex verſic.quod ad magiſtratus.l.2.ff.de orig.iur.

De magiſtratuum materia.220.cum ſeq.
De ord.& gradibus magiſtr. 230.
Opinio communis ouium gregi comparatur.241.
Illuſtris & superilluſtris an idem ſignent.244.
Rex an ſit de gradibus magiſtratuum.249.
A ſententia regis non appel.255.
De tribu.Celerum & præfec.prætorio.258.& 263.
De Bruto nu.267.
Vnus non eſt numerus ſed principium.268.

Sequitur verſi.quod ad magiſtr.

De Rege & tribuno Celerum in hoc verſi. agitur.Quia de magiſtratib.in præſentiarũ habendus eſt ſermo. bene eſt,bñ cõuenit pauca prius de ſignificatione vocabuli re-
220 ferre,† vt nos inſtruit tex.in l.1.ĵ.ſi cert.pet.magiſtrare vt inquit Feſtus eſt moderari,vñ magiſtri non tm̃ artium
221 doctores, ſed ẽt pagorum, ſocietatem, † collegiorum, equitum dñr: quia omnes cæteris magis poſſunt, vnde & magiſtratus qui Imperia potentiores quam priuati ſunt.

In

In magnis auté rebus ſinguli magiſtratus ad ſingula ſunt
deputādi, quū melius ſingula curentur, ſi in multis cura
noſtra nō diſtrahat. teſte Philo. pol.4. ad fina. vbi ſubiun
git q permittere illis magiſtratus qui neq; opes habent,
neq; virtutis exiſtimationé, nequaquā eſt tutum pp iniu
ſtitiam & ignorátiam, pp quas in quibuſdam iniuriarē-
tur, in quibuſdam errarent. Item in omni repu. magiſtra
tus in quibus ius auctoritasq; reipub. conſiſtit, his ſolis
qui ſunt ex republ. committi debet Philo. 5. polit. qui &
in a. ait, oportere volenté & nolenté ad magiſtratū aſſu-
mere ſi eo ſit dignus. cōcordat gloſ. in l. doté. ff. ſol. mat.
Bald. in l. 2. ff. q quiſq; iuris. plenè Fel. in rub. de teſti. co-
gen. Pytaci mithelenei ſententia eſt, principatus virū in-
dicat, vnde eſt adagiū. vis noſſe cuiuſmodi ſit homo, cō-
mitte Imperiū, celebrat in ſuis adagijs magnus Eraſmus
homo ad amuſsim & perpēdiculū formatus. Et optimè
putat Cic. teſte Pomp. leto in c. de legibus magiſtratum
eſſe legé loquenté ſine quo ciuitas ſtare non poteſt. vt di-
ximus in præcedenti ver. & dr̃ iuſti cuſtos ab Ariſt. in 5.
Ethicorum. Nec omittendū videtur bimembre præce-
ptum M. Cat. vel oraculū potius ad magiſtratum perti-
nens, magiſtratum & iudicem dictitabat, nec de obtinē-
do iure orari oportere, nec de iniuria exorari, grauem
quoq; ſeuerū & conſtanté ſeſe præbebit: hoc. n. iuſtitia
cuius ſe antiſtité eſſe nouerit maximè efflagitat, q obſe-
quioſus circa aras tantum (vt dr̃) eſſe debet: adde & illud
ex ſentētia Platonis neminem magiſtratu dignū eſſe qui
libenter gerit magiſtratū. Non putes tamen in præcedē-
222 tibus me ſubintelligere, † peregrinæ virtuti claudēdū
ad magiſtratū aditū, contra præceptū Liui. in 4. ab vrb.
condi. Romani. n. tantopere alienigenas fouerunt, vt pe
regrini Romæ regnauerint, vt Claudia gens ex Sabinis
in patritios cooptata ſit, vt Portij tuſco, Coruncani ca-
merino, in ſenatū acciti ſint, vt Cor. Balbus maior homo
externus, & in extremo oceano genitus, hoc eſt Gadita-
nus ad faſtigiū cōſulatus aſpirauerit. dū ergo nullū faſti-
ditur genus in quo eueniret virtus, creuit Rom. Imperiū
223 ſi Liui. precitato credimus. † Eſt tñ ſummopere in crea
224 tione magiſtratuū conſiderandū, quū ſit, † in magiſtra
tibus collocandis vix emendabilis error. qui magiſtratus
an ſit principaliter onus vel honor, ponitur p Dec. in c.
vt debitus de appel. In his magiſtratib. ius publicū, & pu
blica conſiſtit vtilitas, ét reſpectu vniuerſi. vt p Soz. in l. 1.
col. 9. ff. ſol. mat. Præmitte etiam q non dr̃ magiſtratus,
225 † niſi ſit quis ordinarius, non auté ſi ſit delegatus. l. 1.
in prin. & ibi nota. Pau. de Caſt. j. ſi quis iuſd. non obtem.
Alex. in. l. eum qui. j. de iur. om. iud. & citant aliqui tex.
noſtrum in iſta. a. parte. l. ad id propoſitum. Quis autem
226 † diceretur magiſtratus pop. Rom. videas per Dec. in
rub. de offi. dele. col. 3. Ité pmitte q ſicuti duo ſunt ſolue
re & ad dié ſoluere. leg. celſus. j. de arbi. Ita duo ſunt eſſe-
227 † magiſtratū & eſſe de maioribus. Bar. in l. 1. in 2. euidē
tialis. j. de offi. eius. Nomine tñ & appellatione magiſtra-
tus veniunt maiores qui ſimpliciter dicunt magiſtratus
per antonomaſiam ſm præfatos Mod. ibidem fol. 129.
col. 2. allegantem Zaſium ita volentem ſupra in prin. l. in
verſi. eodem tēpore per illum text. ſed iſtud nos non ad
mittimus, tenētes appellatione magiſtratuū intelligi tā
228 de minoribus q̄ de maioribus, † quū omnes vtiq; ma-
giſtratus ſint pluſq; & minus nō faciant differre ſpecie. l.
ſi. ff. de fun. inſtr. Et ideò apellatione ordinarij venit om-
nis ordinarius, nō ſolum maior vt p Dec. pulchrè in ca.
poſt ceſsionem col. 1. de prob. limitanté quādo ratio ſu-
biectæ materiæ aliud ſuaderet. Rectè itaq; iuriſcō. in ver
ſi. eodé tempore, appellat prætores, de quibus ibi eſt mē-
tio, magiſtratus. quum vtiq; ſint, ſed tñ & alij etiā ſunt, &
veniunt ſub vocabulo magiſtratus, quamuis ſint mino-
res, etiam ſi p antonomaſiam magiſtratus capere debe-
remus, nō de ptoribus vt Zaſius ibi voluit intelligere ſed
de maioribus & primis, & p opi. mea eſt tex. in l. vnic. in
prin. ff. ſi quis ius dicé. nō obtem. frigidè. n. & ineptè Vlp.
ibi exciperet duūuiros infimos magiſtratus à poſitione
magiſtratuū ſi de maioribus tātū ſermo intelligeret. Ad
idē. l. 1. in verſic. quæ vero iure magiſtratus cu ibi no. ff.
229 de offi. eius cui man. eſt iuriſ. Ité præmitte, † q in magi-
ſtratus nō admittebantur niſi ciues Romani, ſubditi im-
perio, quapropter vt eſt apud Amianū libr. 17. inuectū
eſt in Conſtantinū qui quoſdam Imperio Romano nō
ſubditos ad cōſulatū promouiſſet, ſub Cæſaribus. n. crea
tio magiſtratuum ad curam principis nō vt antea ad po
populū pertinebat. l. 1. ff. ad l. iul. de ambitu. & de iure fe-
rendi ſuffragij in creādis magiſtratibus aliqui cū populo
Romano habebāt, vide Alciatū lib. 2. diſpū. c. 21. Inueſti-
gandum eſt bic nō impertinenter de ordinibus & gradi-
bus magiſtratuū, qui iudice Bar. poſt. gloſ. ſunt quinque,
ſuperilluſtris, illuſtris, ſpectabilis, clariſsimus & infimus,
ſeu ſimplex magiſtratus. & hæc eſt communis ſcribētiū
330 ſentētia, † vt p Iaſ. & Dec. in d. l. 1. col. 1. j. de offi. eius.
231 Cōtrariā tñ opinioné videlicet, † q nō ſit dare gradū
ſuperilluſtriū tenuerūt multi, quos refert ibi Alex. ſuper
glo. tribuūtur, ibi Rimi. ſequitur & Aqué. col. 4. Moder.
tauri. & Moder. portugal. in repetitione, l. Imperiū colu.
21. & ſequé. j. de iuriſd. om. iud. & Alciatus. lib. 3. diſpū.
cap. 4. Mouent primo per. §. illud. in auct. appell. & intra
quæ temp. vbi dr̃. quod antiquitas ita magiſtratus con-
ſtituit vt alijs maiores, alijs medij, alij minores ſint, ex
quo euidenter licet colligi non eſſe quintū gradū ſuperil
luſtriū, aliàs Imperatoris diſtinctio ibi approbata minus
bona eſſet. Aquen. ibi col. 3. reſpon. ad illū tex. q enume
rantur ibi ſolum magiſtratus qui habent exercitiū Impe
rij & iuriſdictionis, & ſic excludunt ſuperilluſtres, qui li-
cet babeant maiorem dignitatem, non tñ habēt exerci-
tium contentioſæ iuriſdictionis. Et pariter excluduntur
infimi, quaſi non ſint computandi cum alijs, q̄ ſolutio in
omni parte aliena eſt à veritate. Legitur. n. cōſequentia
gloſſatoris ſup. l. illicitas. §. qui vniuerſas in verbo tribuū
tur. j. de offic. præſi. & in l. 1. ſuper verbo tribuntur. j. de
offi. eius, approbata ibi per Bar. & communiter doct. in
tertio euidentiali. Bar. q merum Imperium cōpetés cla-
riſsimis multo fortius cōpetit illuſtrib. & ſuperioribus,
quum abſonū alioquin eſſet plus poſſe minores q̄ maio-
232 res magiſtratus, eſtq; intolerabilis error credere, † cō-
ſulem non habuiſſe merum Imperium, vt demoſtrat vr-
gentibus legibus Alex. ſuper. d. gl. tribuunt. & ex hiſtorijs
233 luce clarius apparet, † adeò q ex iuſto Alex. ibi dānet gl.
in l. 1. j. de offi. conſul. volentem conſules voluntariam tā
tummodo habere iuriſdictionem, prout etiā fecit Seue-
rinus in repeti. l. Imperiū. in 10. quæſtione nec id tacuit
Zaſius. j. ſuper verſi. quūq; conſules, dicens certū eſſe ex
hiſtorijs conſules in inuitos quoq; iura reddiſſe. nec. n.
ignotū eſt Marium fanniæ ſuper dote, Cinnā porro alijs
ex cauſis ius reddidiſſe Plutarcho auctore, ſed an ſolos
vel cū iudicibus res in ambiguo eſt, quamuis de prætore
conſtet cū iudices adhibuiſſe vt j. dicetur. Subdit tamen
Zaſ. niſi forté doctorū aſſertio de eo intelligatur cōſula-
tu qui ſub Imperatorum manū redactus eſt. nā eo loco
nō inficiamur, adminiſtratione caruiſſe cōſules, vt ex Ma
mertino diſcimus, qui Iuliano Imperatori cōgratulatus
234 de conſultu, † inter alia dicit. in adminiſtrationibus la-
borem adiungi honori, in conſulatu honoré ſine labore
ſuſcipi. In cōſulatu ergo vetuſtiore qui popul. Roma. ad-
huc libero intactus viguit, procedat q̄ de Imperio & cō-
tētioſa iuriſdictione in cōſulib' dr̃, in cōſulatu recētiore,
& temporibus Imperatorū vigente, procedat q dicunt
docto. de voluntaria iuriſdictione. & verè glo. in d. leg. 1.
de offi. cōſu. ſi rectè pōderet loquit in iſtis terminis, dum
ait, no. q conſul voluntariā tantum habet iuriſdictionem,
olim merum Imperium, quæ tamé conſideratio conſun
ditur p l. ſi cui libertas cum ibi not. p Imo. ff. de cond. &
demonſt. quæ loquit de conſulatu ſub Imperatoribus.
235 † & in voluit eos habuiſſe cōtentioſam iuriſdictioné.
E diuerticulo in viā redeundū eſt, & cōfutanda ſecunda
pars

pars ſolutionis Aquẽ.ad prægalle.§.illud, dũ ait.excludi
infimos quaſi nõ ſint cõputandi cum alijs. quamuis. n.
236 dicantur infimi reſpectu aliorum, † tamen nõ negligũ
tur, ſed & ipſi honorant, quũ ſint in magiſtratu & ſic in
honore.l.honor.ff.de mune.& honore.ſm taur.in d.leg.
1.in vlti.gradu magiſtratuum. Melius ergo ad illum tex.
poteſt reſponderi, vt per Deci.in d.l.1.col.1.ꝙ illa diſtin
ctio eſt generalis, q̃ nõ excludit aliã diuiſionẽ magis par
ticularẽ, & medij dicuntur magiſtratus omnes qui clau-
237 duntur inter duo extrema, † etiam ꝙ non ſit æqualitas
diſtantiæ extremorũ cap.non ſolum de appel.in 6.plenè
not.Dec.in c.1.in 4.not de proba. Secundò inducunt p̃-
fati fortiorẽ text. ꝓ opi.ſua, in l. præcipimus ante fin.C.
de appel.ibi ab illuſtribus appellatur ad principẽ, ſi ſuper
illuſtris gradũ faceret ad ſuperillu. appellandũ eſſe, quũ
ſint appellationes de iure ciuili gradatim interponendę,
vt in præd.l.præcipimus de appel.nõ aũt ad principẽ qui
gradum nõ facit ſecundum verã opin. ex quo colligitur
non dari gradum ſuperilluſtrium.reſpon.ꝙ loquit in de
legato illuſtri dato à Principe, ideò nimirũ ſi ab eo ad
Principẽ appellatur, quia à delegato ad delegantẽ ꝑ viã
appellationis recurritur.l.1.& ibi tradit.ff.quis & à quo.
& ſentit glo.fina.in d.l.p̃cipimus. Tertio mouent præfati
ſcribentes, quia cois opinio iure non probat, ergo.nam
ad illam rub. vt ab illuſtribus & qui ſuper eam dignitatẽ
ſunt, reſpondent nõ dicere tales qui ſunt ſuperilluſtres
appellari ſuperilluſtres. vnde ſtat ſimul ꝙ aliqui ſint ſup
eos & anteponantur, non tamen habeãt gradum digni-
tatis qui ſuperilluſtris appellet, eſt.n.inter gradus eiuſdẽ
238 dignitatis dare ſuperioritatẽ & inferioritatẽ. † Dictio
ergo ſuperilluſtris vt dicebat Gul.de cu. relatus ab Alex.
ſuper.gl.pręallegata.16.tribuunt, denotat ſolũ pręeminẽ
tiam quandam & adiectionẽ dignitatis ad alios illuſtres,
arg.l.1.j.de albo.ſcribẽ.ſequunt Moder.taur.in d.l.j.col.
2.dicentes ꝙ inter illuſtres adminiſtrãtes reperitur ma-
239 ioritas, † vt inter cancellariũ præſidem conſilij, & colla
terales ſupremi conſilij Principis noſtri, & tamen nõ eſt
ibi diſtinctio maioris gradus, quũ idem ſit cõſiliũ, ſicut
& pariter in collegio Cardinaliũ cõtingit.facit in ſimili
quod dr in l.pen.j. de ſena. de adiectione domicilij ſena-
toris. Aliàs dum interpretaremur.d.l. defendẽdo com-
munẽ opi.inducebamus pro ea tex. in d.auc.vt ab illuſtri
bus & qui ſuper eã dignitatem ſunt, iuncto tex.in.§.fina.
auct.de appe.& intra q̃ tempo.dum ait quibus apices di-
gnitatum ſuper ſpectabilitatem ſunt. vbi illi dicunt eſſe
ſuper ſpectabilitatẽ, qui ſunt in gradu ſuperiori ad ſpecta
biles, vt ſunt illuſtres vt ibi dr, ergo pariter illi dicentur
eſſe ſuper dignitatẽ illuſtrẽ, qui in ſuperiori gradu ſunt
cõſtituti: aliter & ſecũdo inducebamus illũ tex.quia niſi
illa verba & qui ſuper eã dig. ſunt importarent ſuperiori
tatem in gradu, ſuperfluerent, ſi.n. de illuſtribus tm̃ lo-
queretur, ſatis fuiſſet dicere vt ab illuſtribus cauſæ ciuiles
per procuratorem dicantur, comprehenderent nanque
omnes in eo gradu exiſtentes ſuperiores & inferiores, ad
dẽdo igit illa verba & qui ſuper eã dign.ſunt, ſignificare
videt loqui voluiſſe de exiſtentibus in ſuperiori gradu, &
ſic de ſuperilluſtrib. in gradu ſuperiori. Niſi reſpodeas ad
primã ponderationem ꝙ tex.in d.§.fin.in auc. de appel.
expreſſe loquit de illuſtribus quorum apices dignitatum
dicit eſſe ſuper ſpectabilitatẽ, de quibus nõ eſt dubiũ ꝙ
important ſuperioritatẽ in gradu quũ clariſsimũ ſit illu
ſtres dari & facere gradum ſupra ſpectabilitatẽ, ſed in ꝓ
poſito noſtro dubium eſt ꝙ maximè torquet doctores,
an ſuper illuſtrem dignitatem ſit dare ſuperilluſtrem, q̃
gradum ſuperiorẽ illuſtri cõſtituat, ideo neceſſariò non
infertur ꝙ verba prædicta ſuper eam dignitatẽ ſunt, im-
portent ſuperioritatem in gradu, quũ vt diximus poſsint
importare ſuperioritatẽ in eadẽ dignitate, ſeu gradu eiuſ
dẽ dignitatis, & ita ſonare vidẽtur verba ipſa. Nec obſtat
quod de ſuperfluitate obijciebamus, quia reſp.nõ eſſe ve
rũ.poterat.n.forte quiſpiam dubitare, an qui ſunt in gra
du illuſtrium, vtrũ pręeminentiam quandã honoris ha-
bent ad alios illuſtres, & ſic ſuper alios ſunt, poſſent litiga
re per ſe in cauſis ciuilibus, qđ ibi remouet prohibẽdo id
fieri: p̃tereà ſi valeret tale arg. multo fortius dicẽdũ eſſet
dari ibi vitiũ ſuperfluitatis, intelligẽdo de ſuperilluſtrib.
in gradu ſuperiori, quia ſi prohibent illuſtres ob eorũ di
gnitatẽ in cauſis ciuilibus ꝑ ſe litigare, fortius id intelli-
gitur prohibitũ in ſuperilluſtribus exiſtentibus in primo
loco eiuſdẽ dignitatis, facile igit impugnari poteſt opi.
Bart.& communis quæ conſtituit quintum gradũ magi
ſtratuũ ſuperilluſtriũ, maximè ẽt vt quia dicũt. Mod.di
ctio eſt non ſatis latina nec à bonis auctoribus recepta,
nulla eſt in iure lex ſi nõ fallor q̃ de ſuperilluſtrib.loqua-
240 tur. † Et certè ſi eſſet talis dignitas ſuperilluſtris nuncu
pata, nonne Imperator in 12. lib.C.vbi amplũ de eis di-
gnitatib. tractatũ fecit, de ea prout de illuſtri & alijs mẽ-
tionẽ habuiſſet? hercle ſic, & ſi ẽt poſiti per communiter
ſcribentes in primo gradu ſeperilluſtriũ eſſent ſuperillu-
ſtres, nonne aliqua appareret lex q̃ ſenatorem, vel patri-
tium, aut conſulẽ ſuperilluſtrẽ nuncuparet? certè ſic, &
tñ nulla eſt, immò iura pręſcriptos magiſtratus illuſtres
tm̃ appellant, ex quo manifeſto argu. licet euinci ipſos
eſſe tãtum illuſtres, & in primo gradu, rectèq; ob id à no
ſtris legibus illuſtres nuncupari. Ad.l. ſi. ff de ſenato.per
q̃ Alex.in d.l.1.col.4.tenuit dari quintũ gradum ſuperil-
luſtrium, quia aliàs ſatis fuiſſet facere ad illuſtrib⁹ mẽtio
nem, reſpondeo nullũ eſſe ibi de ſuperilluſtribus verbũ,
ſed loquitur tm̃ modo de illuſtribus; quia illa dictio vſq;
ſtat incluſiuè, vt ibi per gl.& ſic vſq; ad omnes illuſtres
deſcendunt.i.à præfatis cõſulibus patritijs & omnib.alijs
illuſtribus. & illi.l. nouũ accõmodauimus intel. & verũ,
ſupra in prin.l.in verſic.fi.dũ egimus de ſenatu & ſenato-
ribus. Vides itaq; communem opinionem docto.in quę
ſtione prænarrata ſine.l.& ſine ratione eſſe; quo in loco
241 exclamare poſſes id ꝙ j. circa.fi.l. Zaſius, † fit inquit vt
communes opiniones nõ ex veritate ſed velut ex fauore
conſpirato eorum prodeãt, quorũ doctrinas ẽt ſi textu
aliquo iuris non fulciantur, tueri pergimus, nonnunquã
etiam negligentia in cauſa eſt, vt dum q̃ ab alijs ſcripta
ſunt ſine altiore inquiſitione, alijs tradimus, & illi alijs &
ita deinceps facilè euenit vt cõmunes opiniones oriant,
& ſic vt olim in paleſtris prim⁹ curſu defatigatus lãpada
ſequẽti dedit, & ille alij, ita fit vt apud pleroſq; doctores
conſulta eorũ nõ tã ex animi ratione veriſq; fundamẽ-
tis, q̃ ex alienis vocibus colligantur. Ioffredus inquit Paſ-
242 ſerius, † clariſsimus.I.V.doctor fiſcalis Sabaudię Princi
pis nobis nuper Raphaelẽ allegabat qui communes opi-
niones ouium gregi cõparet, eo.n.vniuerſum gregẽ ten-
dere quo prima ouis curſũ direxiſſet. idẽ voluerũt Dec.
in conſi.481.col.fina.& Curt.Iunior conſi.63.vbi dicunt
doct. noſtros aues imitari, quæ omnes primam volantẽ
ſequuntur. Tenẽda igit nõ eſt communis opinio quãdo
melioribus rationibus conuincitur, vt ẽt p.r Fely.in c.1.
in vltimis ſol. vbi etiam per alios Canon. de conſti.& p
Neuiza.i ſylua nuptiali char. 19.cũ ſeq.plures caſus enu
merantẽ in quibus nõ curatur de cõmuni opinione; vbi
pariter docent præfati ſcribentes viam & modũ cogno-
ſcendi communes opin. de quibus etiam ꝑ Salomoniũ
in §.reſpõſa prudentũ ſol.vltimo inſt.de iur.natura.gen.
243 & ciuili. † accedant ad confirmationem prędictorũ q̃
eleganter ſcribit Lactan. lib. ſecundo diuin.inſtit. cap.8.
dedit inquit omnib. Deus pro virili portione ſapientiã,
vt & inaudita inueſtigare poſſent, & audita perpendere.
Nec quia nos, illi tpib⁹ anteceſſere, ſapientia quoq; ante-
ceſſerunt, quæ ſi omnibus æqualiter dat occupari ab an-
teceſſorib. nõ poteſt, illibabilis eſt tanquã lux & claritas
ſolis, quia vt ſol oculorũ ſic ſapiẽtia lumẽ eſt cordis hu-
mani. Quare quum ſapere.i.veritatẽ inquirere omnibus
ſit innatũ ſapientiã ſibi adimunt, qui ſine vllo iudicio
maiorũ inuẽta probãt, & ab alijs pecudũ more ducunt,
ſed in hoc fallitur ꝙ maiorũ nomine poſito non putãt

fieri

fieri poſſe, vt aut ipſi plus ſapiant quia minores vocātur,
244 aut illi diſsipuerint quia maiores nominantur.† Quid
ergo impedit qnin ab ipſis ſumamus exemplum, vt quū
illi qui falſa inuenerant poſteris tradiderunt, ſic nos qui
verum inuenimus poſteris meliora tradamus. Ex prædi-
ctis, poſſumus concludere, ꝙ illuſtriſsimus non ſit de pri
mo gradu ſuperilluſtrium etiā data opi. Bart. pro vera qđ
ſuperilln. faciant primum gradum, & ſic ante illuſtres.
comprobo. natura ſuperlatiui eſt, importare principatū
in gradu poſito. l. vbi autem. §. primo. ff. de verb. obli. vt
ēt dicunt grammatici tradētes, illud exemplum Achilles
fuit fortiſsimus græcorum, i. inter græcos in fortitudine
primum locū obtinebat: ſic illuſtriſsimus qui in gradu,
& ordine illuſtrium præcipuum locum tenet, non in alio
gradu, vnde qui actu illuſtres dignitates, peragunt politi
inter illuſtres in. l. 2. C. vt digni. ordo ſer. lib. 12. poſſent il-
luſtriſsimi nūcupari, illuſtriſſimus ergo & ſup illuſtris,
idem ſunt ſecundum opinionem præſcriptam, ꝙ non ſit
dare quintum gradum ſuperilluſtriū, ita ꝙ habētes præ-
eminentiam aliquā inter illuſtres illuſtriſsimi, vel ſuperil
luſtres nuncupari poterūt, ſed dato quinto gradu ſuperil-
luſtrium ſm opi. Bart. plus importaret ſuperilluſtris quā
illuſtriſsimus, qui in ſecundo gradu cōſtituendus eſſet in
primis, vt habens præeminentiam aliq̄ in gradu illuſtriū
Mihi ēt non diſplicet cōſideratio Decij ad text. in. §. illo
in auctен. de appel. &. l. fin. C. vbi ſen. vel clar. cū ſuperlar.
ponatur propoſitiuo, vt etiam in alijs iuribus per Deci.
allega. quicquid dicant Tauri. ꝗ adiectio illa illuſtriſs. ad.
præfecturam referat, non ad perſonam magiſtratus qui il
luſtriſ. non appellatur, ſi. n. officium præfecturæ illuſtriſ-
ſimum eſſet, ſimiliter officio illi præfecti, illuſtriſsimi di-
245 cerentur & nuncuparētur,† quum ab officio cui dignè
præponuntur honorem capiant, & conſequantur. c. mul
ti ſacerdotes. 40. diſt. facit text. in auctеn. de defen. ciui. §.
primo, ibi quanto quilibet præeſt melioribus tanto ipſe
melior eſt, & honeſtior, quum ergo illi magiſtratus ſint
tm̄ illuſtres, vt iura Deci. probant, neceſſaria eſt illa expo-
ſitio ſuperlatiui in poſitiuum prout, & alibi fit, vel etiam
aliter dici poteſt ꝙ præfec. præto. propter eius eminētem
dignitatem magna fulget præeminentia. l. 1. j. de offic.
præfect. prætor. ideò quum ſit inter primos in gradu illu
ſtrium, teſtis potuit illuſtriſsimus nuncupari. Sunt ergo
246 quatuor,† gradus magiſtratuum illuſtres, ſpectabiles,
clariſsimi, & infimi ſeu minimi, poteſt ēt fieri bimembris
diſtinctio ſm Taurin. loco prædicto col. 3. ꝙ alij ſunt ma
ioris qui de cauſis meri & mixti Imperij cognoſcunt, alij
infimi qui de vilibus tantum cognitionem habent, q̄ bi-
membrem diuiſionem lego ēt feciſſe Fen. in tit. de magi.
religioni non ſpectandum ait, diuidēdo alij maiores, alij
minores ſunt, verum. n. vero diuiſio doctorū præſcripta
gratia clarioris & commodioris doctrinę facta fuit. facit
quod ſcribit Bart. de diuiſione in. l. prima col. 2. ff. ad mu
nici. In ſequentibus ſuo ordine, & ſm ſeriem tex. videbi-
mus cuiuſlibet gradus exempla, quæ inueſtigatio eſt peri
247 culoſa † quia mutata ſunt omnia cum tempore, & con
ſuetudo pp ambitionem inuertit vniuerſa. Quædā tamē
notabimus paucis fortaſsis cognita, quę alias ſuper. d. l. 1.
eam interpretando in primis annis noſtrarum lectionū
ſcripſimus. In tex. ibi omnem poteſtatem. hoc verum eſt
auctoritatem, nam & reipu. cura apud patres erat, vt te-
ſtantur Liu. Diony. Eutrop. & alij vt ſupra diximus ita ſa
cundus Zaſ. quod an procedat dicā in ſecūdo not. In eo.
tex. ibi veluti ſecundū locum à regibus obtinebat, ſuper-
248 fluit dictio veluti, ſed tex. exornat, † verè. n. obtinebat
trib. Celerum ſecūdum locum à regibus, i. poſt reges, eſt
ſignata figura loquendi teſte Zaſio, vt ea præpoſitio pro
poſt vſurpetur. Plin. lib. 28. equarū virus à coitu in lichnis
accenſum, i. poſt coitum. Noto primò ex iſto text. regem
249 eſſe de numero magiſtratuum, cuius contrariū † viden
tur velle doct. in. d. l. 1. de offi. eius in regibus nō recogno
ſcentibus ſuperiorē. vt hic loquimur, quia æquiparantur
Imperatori. immò fortius ius habet in regno ſuo, ponit
Deci. in. d. l. 1. col. 3. & in rubr. j. de iuriſdi. om. iudi. col. 2.
Imperator minus rectè connumeratur in gradibus ma-
giſtratuum, vt communiter cōtra glo. & Bar. dixere ſcri-
bentes in. d. l. 1. ergo, &c. facit quod ſcribit Letus Pomp.
in prima charta ſua tracta. de Rom. mag. Romulum in-
quit legem tuliſſe vt nemo regnum aut magiſtratum ini-
ret, niſi auctor fieret Deus, ipſeq́; per auſpicia confirmari
voluit, ecce regnum & magiſtratum, vt diſtincta & diuer
ſa poni. Aqtien. in. l. Imperium col. 5. j. de iuriſdi. om. iud.
ſentiens difficultatem, dicit, hunc text. non ponere reges
ſub nomine magiſtratuum, ſed enumerare magiſtratus,
qui erant tempore regum, quæ ſolutio confunditur per
iſtum text. dum ait ꝙ ad magiſtratus attinet, conſtat re-
gem ab initio omnem poteſtatem habuiſſe, & ſic in tra-
ctando de magiſtratibus primo conſtitutos reges fuiſſe
dicit, ergo eos ſub nomine magiſtratuū ponit, & ſi ma-
giſtratus nō fuiſſent. vt quid occuparent hic chartas, vbi
ſolum de magiſtratibus agitur, vt verè non innuunt, ſed
apertè id verba ſonant. & Fen. ſub ſuo trac. de magiſtrati-
bus, reges poſuit. ſtrictius inducas eius verba de ſena. ori.
ibi ne reges quidem aut conſules aut alius quiſpiam ma-
giſtratus, incōſulto ſenatu moliretur. Aduertere pro de-
250 claratione nouiter dico,† ꝙ Papa Imperator & Reges
rectè poſſunt magiſtratus, nuncupari, non dico prout
Bart. & ſequaces quòd ſint in gradibus magiſtratuū con
numerandi, quum ipſi ſint ſ omnes gradus, & à quibus
alij magiſtratus procedunt, ſed generaliter & non circun
ſcriptiuè poſſunt appellari magiſtratus à vi verbi, magi-
ſtrare. n. eſt moderari & regere, vt s diximus, quod maxi-
mè conuenit prædictis, & ſimiliter papatus dr offic. cap.
1. de offic. l. in 7. & cap. ad apoſtolicæ. in princ. ibi ad apo
ſtolatus noſtri officij de re iud. in 7. & ita poſſet procede-
re text. noſter hic, & ad dictū Pomp. leti præall. ibi regnū
aut magiſtratum reſpon. ꝙ illa diſiunctiua ponitur inter
genus, & ſpeciem, ſicuti in illo euangelico, dicite diſcipu-
lis eius, & Petro. Petrus. n. erat ex diſcipulis. & in rubr. C.
251 de ſer. & aqua. vbi Accurſi. not.† Fortius videtur dicen-
dum quantum ad iſtos reges Romanorum, quod in pri-
mo ordine magiſtratuum connumerentur, vt facit hic
Pomp. in eis, n. nō militat ratio ob quam excluditur, Im-
perator à gradibus magiſtratuū, quia oēs alij procedunt,
252 ab eo qui eſt s oēs, † alij. n. magiſtrat' Romani de qui-
bus hic agitur non creabantur à regibus Romanorū, ſed
253 à Popu. Roman.† teſtis Pomp. letus ſub tit. de pote. ſen.
& plebis. & iuriſconſult. in. l. 1. ff. ad. l. Iulia. de ambitu. &
Val. Publicola, vt teſtatur Halica. lib. 2. legem tulit, vt qui
aliter quàm à populo magiſtratum acciperet, ſacer, i. exe
cratus, & capitalis eſſet, concord. etiam ſatis text. in. l. 1. in
princ. infra de offic. quæſt. Male itaque videntur ſcriben-
tes in. d. l. 1. de offic. eius æquiparare reges Romanorum
eo quod ſuperiores recognoſcebant, Regibus Franciæ,
Hiſpaniæ, & ſimilibus ſuperiorē non recognoſcentibus,
quandoquidem iſti ſunt perpetui, nec priuabiles regno,
vt à pop. Roman. illi priuari poterāt & expelli, vt dictum
eſt ſupra in verſi. exactis. & in verſic. fina. in vltim. notab.
& quia illi per electionem regnum conſequebantur, vt
per Feneſtel. in tit. de interregia poteſtate, iſti per ſucceſ-
ſionem, illi non conſtituebāt, vt dictum eſt magiſtratus
inferiores, iſti ſic: illi inconſulto ſenatu nihil moliebau-
tur, vt dictum eſt, iſti ſic. Et poſtremò quicquid male ſen
tiant omnes ſcribentes, in d. l. prima reges Roman. reco-
gnoſcebāt ſuperiorem, ſcilicet populum penes quem in
ſubſtantia remanebat Imperium, & facultas eijciendi re
ges, vt diximus, crederem tamē quòd eſſent illuſtriſsimi
excellentiſsimi, & ſimilibus titulis honorificis nuncupā-
di, quæ omnia ſigna tanquam noua, & digna vtro. Se-
cundò nota. ab initio vrbis conditæ fuiſſe conſtitutos,
reges omnem poteſtatem habentes, de quibus, & regia
254 maieſtate aliqua ſcribit,† Pompon. letus poſt alios hi-
ſtoricos in prima charta ſui tract. reperta eſt regia pote-

ſtas,prout tutela virorum contra populum, quod rex ſit
ex præſtantibus per excellẽtiam virtutis,vel rerum geſta-
rum,teſtis Phil. Politicorũ.5. Hinc Iuſtinus in principio
hiſtoriarum inquit,rerum, gentium, nationumque Im-
perium penes reges erat , quos ad faſtigium huius maie-
ſtatis, non ambitio popularis , ſed ſpectata inter bonos
moderatio prouehebat,popul⁹ nullis legibus tenebatur,
arbitria principum pro legibus erant , fines Imperij tue-
ri magiſquàm proferre mos erat,intra ſuam cuiq; patriá
regna finiebantur.Regum primus Romanorũ Romulus
fuit,vltimus Tarquinius ſuperbus.Liu.in primo, ab vrbe
condita in fine libri teſtatur regnatum eſſe Romę ab vr-
be condita,ad liberatá annos.244.Retulimus ſ eloquen-
tiſsimum Zaſium intelligere hunc text.de omni poteſta-
te apud regem exiſtente quo ad auctoritatem , quum ét
apud patres cura reipublicæ eſſet,verum tamen arbitror
eum fuiſſe allucinatum , quum tempore conſtituti regis
nondum eſſent patres, quos conſtat à Romulo creatos ,
vt in ſuperioribus dum de ſenatu egimus,dictum eſt. re-
ctè itaq; abſolutè & ſine temperamento prædicto intel-
liges iſtum tex.Fateor tamen poſt inſtitutum ſenatũ etiá
apud patres curam reipublicæ fuiſſe,ſine quibus, vt dicit
Feneſt.reges nihil moliebantur.Et ex illis verbis omnem
255 ptátem,infert Bald.† ꝙ à ſententia regis nó appellatur,
quia ſi habet omnem poteſtatem , qui eius facta reſcin-
dat,nullum ſ.ſe habet , ad quod allegat ét text.in ſequẽti
verſi. ibi ne per omnia regiam poteſtatem vendicarent.
quem not.reputat, videnda ſunt pulchra verba Bald.ſ in
rub.procæ.col.3.& quæ diximus in principio iſtius legis,
in not.dum egimus de rege probando , ꝙ eſt Imperator
in regno ſuo,ab Imperatore non appellatur.l.1. ff.à qui-
bus appel.non ſit,ergo nec à rege.limita tamen,vt per Sò
z..in conſi.44. col.3.in ſecundo volu.Ex prædictis etiam
256 infertur,† poſſe quem regem effici licet non præſit de-
cẽ aut vndecim ciuitatibus,ſed vni tantum, vt hic in Ro
mulo cõtigit,ab initio vrbis conditæ.& nota. Dec.in.l.ſi
257 eadem.col.1.ſ.de offi.aſſeſ. Tertiò nota † fuiſſe eiſdem
temporibus,tribunum celerum qui militibus præerat,&
ſecundũ locum poſt reges tenebat,celeres appellauit Ro
mulus illos trecentos equites quos ad ſui corporis custo
diam primo aſſumpſit , vt ex Liu.in primo ab vrbe cõdi-
258 ta patet.hi.n.† circa regem armis excubabát . Celereſq;
ab exequendi miniſterij celeritate,& promptitudine,vel
à Celere Cẽturione Remi interfectore, qui illis prępectus
fuit , dicti ſunt teſtis Plinius in principio de viris illuſtri-
bus, & Fene. ac Letus Pomponius ſub titulo de tribuno
celerum.Fuerunt hi celeres varijs nominibus nuncupati.
Et poſtremò equites dicti Pli.cap.2.lib. trigeſimotertio.
259 Numa Pompilius † tertius rex celerum cuſtodiam de-
poſuit.Huic magiſtratui conſiderata prima origine Mo
260 der.taur.in.l.1.col.11.de officio eius , æquiparat † ma-
reſchallos illuſtriſsimi Sabaudiæ Ducis qui in decretis ,
magiſtri militũ nuncupantur , quoſq; illuſtres dicit Ioã.
de Plat.in.l.1.C.de præpo. ſacri.cubi.lib.12. ſuaderi põt,
quia in rebus bellicis ſm locum poſt Principem tenent,
ſecundum normam ducalis decreti , prout ſub regibus
tribunus celerum,ſub dictatore magiſter equitum tene-
bat,vt dicitur hic & in ſequẽtibus, & in l.1.ſ.de offi.præ-
fect.prætor.ſub dictatore , tamen erat magiſtratus tem-
poralis,quum vltra ſex menſes dictatura non extendere-
tur,vt ſtatim dicetur. Mareſchalli aũt perpetuum ſit offi
cium.Pręterea ét inſpecta prima origine iſtius magiſtra-
tus,non videtur procedere æquiparatio , inſtitutus fuit,
vt neceſſarius etiá tempore pacis, ad cuſtodiam regij cor
poris, vt diximus quamuis in bella prodire ét ſolitus fue-
rit,at mareſchallorum magiſtratus,non ad cuſtodiá cor
poris Principis eſt ordinatus,ſed ad cuſtodiam & defen-
261 ſionem ſtatus,& reipu.tẽpore bellorum.† Magis fortè
accedit illi magiſtratui inſpecta cá originali tm̃ officium
capitanei guardæ & equitum, cuius officium eſt inſtitu-
tum ad tuendam corporis ducis ſalutẽ,& ideò excubias
agit, prout & veriſimiliter celeres illi ad tuendam corpo
ris Romuli ſalutem,quamuis non negẽ, minorem iſtius
noſtri magiſtratus eſſe ptátem , vtpote qui non obtineat
ſm locum poſt Principem.Abſolutè ergo nulla inuenie-
tur bona comparatio.Inuenio etiam quod Budeus infra
262 verſic.interdum.20.æquiparat,† mareſchallos tribunis
ſeu præfectis militum,de quibus ibi dictum fuit in verſi.
deinde quum poſt aliquot annos.Poſtmodũ regimentis
reipub.ad Imperatores tranſlatis, ad ſimilitudinẽ tribu-
ni celerum,& magiſtri equitum, præfecti pętorio electi
ſunt,data eſt tñ eis plenior licẽtia & poteſtas , vt patet in
l.1.infra de offic.præfect.præto.& in.l.2.C.eodem tit.vbi
263 etiam ptás condẽdi legem generalem conceſſa fuit,† in
toto orbe ſecũdum Bart.in.l.Imperium in primo gradu
meri Imperij.Saly.in.d.l.formam. Rini in.d.l.Imperium
col.15.verſic.ſucceſsiuè quærit Bart. vbi A quenſ.colu. 5.
Curt.15.& Mod.Mediola.lib.2.paradox. c.9.idq; aucto-
ritate Principis , vt per gl.in.l.1.ſ de offic.præfect.præto.
facit.l.1.col.4.ibi omnia enim noſtra facim⁹,vt C.de vet.
iur.enu.vt ceſſet oppo.l.C.de legi . Sed cõis eſt ad oppo.
ꝙ præfect.prætor.extra eius prouinciam,ſicq; per totum
orbem generalem facere non poſſet, per rationem.d.l.ſi.
Item quia ſoli principi id permiſſum erat.l.fin.C.de.ll.Et
ita poſt Odofr.voluit Bar.ſibi contrarius in.n.d.l.formá,
ſequitur ibi Ale.in apoſti.& Seuer.in d.l.Imperium in 11.
quæſtione poſt Roma.& Fulgo.ſequuntur ibi Deci. col.
11.Mod.tauri.col.32.& portugal.42. & Curt.ſibi contra
rius in l.1.col.4.ſupra eodem , & etiam infra in.21. colũ.
Nam obſt.text. vbi ſe fundant præfati tenentes oppo. in
d.l.formam ibi & ſi generalis ſit . poteſt enim reſpon. ꝙ
ſatis dicitur generalis in tota prouincia ſua , & in genere
ſubalterno ſecundum prealleg.Mod.taur.poſt alios.Nec
refragatur quod in ſua prouincia etiam alij magiſtratus,
poſsint ſtatuere, & l.condere,vt per Bart.& doct.in.l.om
nes populi in quarta quęſtione princ.ſupra de iuſt.& iur.
& in.l.prima infra titu.1. Reſpondet enim A quenſ. in 5.
col.verſic.interdum Bart.

Nec eſt veriſimile quod Imperator in toto orbe talem
tantãq; auctoritatẽ alteri conceſsiſſet , ideò ad l.non eſt
veriſimile infra quod metus cauſa.Budeus in l.prima,in-
264 fra de offic.præfect.prætor. illum æquiparat, † magno
magiſtro hoſpitij regis, quum igitur inquit Imperium
Rom.ad monarchiam deuenit,principes Romani equi-
tem vnum Romanum prætoriæ cohorti aut cohortibus
etiam præfecerunt,& prætorio ſuo,id eſt aulę quam lin-
gua vulgaris hoſpitium regis appellat , vnde præfectus
præto. hodie dici poteſt qui magnus magiſter d'hoſpitij
dicitur,multum tamen ab antiquo differẽs . Verè nullus
eſt hodie magiſtratus quem conferre prædicto valeas,vt
qui ſententiam áppellatione non ſuſpendendam,legem-
que generalem poſsit proferre, aliaque facere,quę præfe-
cto prætorio tribuebantur, de quibus per Caſsiodorum,
in ſexto epiſtolarum.Et refert illum Alcia.in.l.prima in-
fra ſtatim alleganda.Erat hic magiſtratus illuſtris. & in-
ter primos.l.prima.C.de præfect.præto.ſiue vrbis.iuncta
265 l.viros.C.de palati.ſacr.larg.li.12. † Et aduerte quia ꝓ-
bat illa lex prima fuiſſe eodem tẽpore præfectum præto-
rio & magiſtrum equitum,habẽtes diuerſa officia digni-
tatis indiſcretè,& tamen Fene.& Pomp.lętus exiſtimant
præfectos præto.ſucceſsiſſe loco magiſtrorum ęquitum,
Alciatus loco prealleg. dicit illam.l.refregari opi. prædi-
ctæ,& ideò ſciendum ait,quod olim regnante Romulo,
eum qui præerat prætorio,i.militibus cohortibuſq; pre-
torianis circa palatium principis, ſolitu fuiſſe etiá in bel-
la prodire,& dictum magiſtrum equitum,ſed vbi Roma
norum opes creuerunt diſtincta fuere officia,vt hic excu
bias ageret ad tuendam principis ſalutẽ, Ille verò contra
hoſtes Imperiũ tueretur , & ſi à paulo recentioribus Cæ-
ſaribus præfec.præto.quoq; ad regẽdas prouincias fuerint
deſtinati.l.pen.& fi.C.de offic.præfect.prætor.Ne tamen
dicamus hac in re hallucinatum fuiſſe iuris conſultum,

qui

266 qui in.l.1.de offi.præfect.præto.† concurrit in prędictā
ſententiam,fortè dicendum ęſt ſactam fuiſſe prędictam
diſtinctionem officiorum poſt tempora, iuriſconſul. in
d.l.1.videlicet temporibus Vale. Imperatoris auctoris il-
lius.l.1.Quartò not. Iunium Brutum auctorē reges ęijciē
di, præfuiſſe dicto magiſtratui.l. Iun. Brutus. Tarquin.
267 ſuperbi nepos ex ſorore fuit,† teſte Liuio in primo ab
vrbe cód. qui Tarquin. quum patrem Bruti Iunium fra-
tremq; interſeciſſet,Brutum(quod ſtultitiam ſimularet)
vita donauit, eique vt fatetur (ꝙ ipſe idem Brutus apud
Halicar.de ſe narrat) magiſtratum dedit,vt prefectus ce-
lerum eſſet, fortè ne nullo diceretur honore à cognato
rege affectus, Hinc Ouidius Brutus erat ſtulti ſapiēs imi
tator,vt eſſet Tutus ab inſidijs dire ſuperbe tuis. Et Liu.
loco prædicto. Ergo ex induſtria factus ad imitationem
ſtultitiæ quum ſe ſuaq; prædæ regi ſineret. Bruti quoq;
haud abnuit cognomē, vt ſub eius obtentu cognominis
liberator ille pop.Rom. animus latens aperiretur tēpore
ſuo.Et ibidem ait,ergo ex oībus locis vrbis in forum cō-
currirur, quo ſimul ventum eſt pręco ad tribunum cele-
rum in quo tum magiſtratu forte Brutus erat populum
aduocauit.Fuit hæc Brutorum familia acerrima liberta-
tis cuſtos,nam & M.Brutus & Decius Brutus lōgo poſt-
modū interuallo auctores, fuere eijciendi interficiēdiq;
Cæſarem,vt ex Tranq.& Plut.in vita Cęſaris patet, & ex
Liuio lib.116.propterea magnę ſemp fuit in vrbe aucto-
268 ritatis,& meritò, † qm honor maximus habetur, nō ei
qui furem occiderit,ſed ei qui tyrannum, teſtis Philo.2.
polit.faciunt multa pulchre ſcripta per Ciceronē in ora
tione pro M.Poſtremò videt iuriſconſ. malè dicere quo
in numero Brutus fuit,quum numerus ſaltem duos exi-
gat.l.vbi numerus.ff.de teſti.ipſe Brutus erat ſolus,& vnꝰ
268 non eſt numerus ſed principiū numeri † glo.in.l.ſi quis
el.2.ante.ff.de acquir.poſſ.ideò Liuius,ait in quorum ma
giſtratu Brutus erat.niſi dicas iuriſconſul.habuiſſe reſpe
ctum,ad tribunos celerum in genere,ideò dixit quo nu-
269 mero, ſcilicet tribunorum celerum, † aut dicamus ꝙ
ſicuti erant tres celerum centuriæ,ita tres erant, tribuni
celerum. teſtis Fene.in titu.de tribun.celerum equitum.

Ex verſic. Exactis.

*De rogatione legis conſulumque & magiſtratuum creatione
vide in nu.270.cum ſeq.*

*A ſententia conſulu. quis introduxerit beneficium appella-
tionis.283.*

Ciuibus magiſquam peregrinis eſt deferendum.283.

Caput eſt principalior pars corporis.288.

Sequitur verſic. exactis.

Hic de conſulibus inſtitutis poſt exactionem regum
agitur.Ibi rogatum eſt,i.ſancitum & ſtatutū Gel.in noc.
270 atti.lex licinia rogata eſt.† Et dicitur legis rogatio qm̄
populū à magiſtratibus rogari,i.interrogari neceſſe erat,
an id placeret qđ ſtatuiſſent.§.lex eſt quod pop. Inſtitu.
de iure naturali. leges.n.quæ magiſtratui vtiles viderent̃,
trinis nundinis populo proponebātur, quod promulga-
ri dr̃,tertio foro rogabatur populus,vt ſciſceret vnde tri
nundino ferri leges dicebantur,i.tribus nundinis.de quo
271 pulchrè per Cice. in prima Philippica. † Ioue tonante
nulla lex ferebat,nec comitia haberi phas erit, teſtis Ap-
pianus ſm Zaſi. Not. primò exactis regibus immediatè
duos conſules conſtitutos fuiſſe, pœnes quos ſumma po
teſtas eſſet,de quibus multoties, & plura Cice.præſertim
in 2.de legibus ac Fen.& Pomp.in titu.de conſul. hi duo
primi conſules fuere L.Iun.Brutus, & L.Tarqui.Collati-
272 nus.† Liuius ad fin.primi libri,ab vrb.cond.mutatam,
ait Florus regiam dominationem,in cōſularem ptātem.
eāq; pro perpetua annuam. Et conſularem poteſtatē re-
273 giæ maieſtatis exemplo accerſitam,† quibus pręter qđ
Imperium annuum datum eſt.nihil aliud immutatū. te-
ſtes ſunt ēt Fen.loco prædicto,& Liu.in ſecundo ab vrb.
condita,nā & ſecurę ante eos præferebantur, ſed & vul-
go cognitum eſt,alterum ex conſulibus Brutū.filios pro
prios,alioſque nobiles adoleſcentes,ſecuri cōcidi feciſſe,
ꝙ de regibus Tarquinijs reducendis conſpiraſſent. Potę
rant etiam ſententias prætoris reſcindere,& prætori etiā
iuriſdictionem abrogare,vt ex Val.lib.7.c.7.colligitur,&
Budeo in annotationibus.§. cum pleniſsimam legis ſi in
aliquam.ff.de offic.pro conſulis, & lega.bene ergo dicit
iuriſconſultus ſummam penes,hos fuiſſe poteſtatem.Ex
274 quibus,† vide quo pede ambulet Deci.& ſuo peculiari
more contra Iaſ.inſurgat in.l.1.col.3. de offic.eius, aſſe-
rens conſules fuiſſe tantum illuſtres.& in ſecundo gradu
magiſtratuum per text. noſtrum in ſequentibus verbis,
ex quo dicit patere conſules per omnia regiam poteſta-
tem ſibi non vendicaſſe, ab eis potuiſſe prouocari neque
caput ciuis Rom.tangi, & conſequenter non fuiſſe regi-
bus pares,nā ex hiſtorijs, & text.noſtro in princ. contra-
rium apertè liquet.Eſt verum quod ſucceſſu tēporis,con
ſulum poteſtas,prout in text.hoc dicitur,diminuta fuit,
& ſic non de illis priſcis conſulibus,de quibus Iaſ.intelle
xit.Dec.loquitur,ſed de conſulibus, qui creabantur poſt
diminutam ptātem, & tamen adhuc iſti erant in primo
275 ordine dignitatis,† quia licet eorū ptās aliqualiter fue-
rit diminuta remanſit tamē tit.dignitatis ſecundū Tau-
ri.ibi col.8.& ſequenti argumen.text.no.in.l.fin. ff.de de-
cur.cum multis ſimilibus, de quibus per Felynum in.c.
quę in eccleſiarum col.19.de conſtitu.Iaſ.in l.ſciendum.
§.fin.col.fin.infra qui ſatiſda.cogan.& in.l.ſi ita in.§.gri-
ſog onus col.7.ff.de verborū obligatio.Mod.Bononienſ.
in ſuo ſingulari,107.& 169.& in.l. etiam ſi redhibitus.ff.
de quæſtionibus.Et iſta probant à fortiori,quia ſi depo-
ſito officio,vt in pręalleg.dicitur titu.dignitatis remanet
ergo fortius non depoſito,nec abolito.ſed aliqualiter,di
minuta officij poteſtate,facit ēt hic text.contra Decium
dum ait,ne per omnia regiam ptātem vendicarent, ergo
vt plurimum erant pares,& ſic in primo g adu,& conſe-
quenter illuſtres, quod aliter etiam poteſt demonſtra-
276 ri, † nam erant de ordine ſenatorio.l.fi.j. de ſena. & §.
lex eſt inſtitu.de iure natu.ibi ſenatorio magiſtratu velu
ti conſule interrogante,ergo in primo ordine, vt iam di
ctum eſt.Et pondera quia iſta intelliguntur ēt de conſu-
libus ſub Cæſaribus,licet iam eſſet conſulatus, ad exigua
reſpectiuè redactus.& à principe iam dabatur.l.2.cū glo.
& toto titulo.C.de conſul.lib.12.Hic.n.magiſtratus,à Iu
nio Bruto & Valerio publicola in pāſam, & binium per
annos.467.vt Sextus ruffus,docet ꝓductus eſt,poſt quos
277 licet non ceſſauerat prorſus,† ſub Imperatorum tn̄ ma
num ſubiectus,vix vmbrā priſtinæ auctoritatis retinuit,
adeò ꝙ dixerit gloſ.l.primæ j.de offic.conſul.ꝙ tantum
habebat iuriſdictionem voluntariam.non autem cōten-
tioſam, qđ tamen eſt falſum, quum & contentioſam &
merum haberet Imperium, vt diximus in verſ.pręcedēti
in euidentialibus.Ex magiſtratibus noſtri temporis nul-
278 lus eſt,† qui conſulibus poſsit cōparari ſecundum Ioā.
Pyrrum de magiſtr. Et Taurinenſis, in dicta.l.1. col.9.
quod maximè verū eſt, ſi priſcos conſules qui pares erāt
279 regibus reſpicias.Solebant, † vt alij Roma.magiſtratus
Calendis Ianuarijs magiſtratum inire, vt ex Plut.in Ma-
rio conſtat.facit.l.publius cū ibi not.per Sozin.ff.de con
ditio & demonſtratio.Idus tamen Maias,& Martias ſo-
lemnes etiam in magiſtratibus, ineundis fuiſſe,ex Liuio
in tertio ab vrbe cond.& in primo de bello Maced. ſatis
conſtat. Et cur.non Calendis Martijs,quum ſecundum
Romuli diſpoſitionem Martius totius anni primus mē-
ſis ſit habitus, Hinc Tibullus.

Martis Romani feſtæ venere Calendæ
Exoriens noſtris,hic fuit annus auis,

280 Fuere † aūt duo conſtituti ne ptās ſolitudine vel mora
corrūperet̃,vt inqt Florus ſub.c.de mutatione reip. hinc

Cic.in oratione qua gratias agit ſenatui poſt redditũ, au
dieram inquit ex ſapiẽtiſsimo hoĩe atq; optimo ciue Q.
Catullo nõ ſæpè vnum conſulem improbum. duos verò
nunquam excepto illo Cęſonio ꝓpe fuiſſe. Dicti nuncupa
281 tiq; ſunt conſules, † vt ait text. noſter ab eo ꝙ reipub.
plurimum conſuluerent, i. conſulere meminiſſe deberẽt.
argumentum nomina eſſe effingẽda, vt ſint actibus apta.
facit tex.in.§.eſt & aliud.inſtitu.de donatio. Secũdò not.
282 ibi lata lex: ſactum eſt, vt ab eis prouocatio eſſet, † ꝙ li-
cet à ſententia regis non eſſet prouocatio, bene tamẽ erat
à ſententia conſulis, leg. lata. Et tamen vt ait Fen.ſub.c.de
conſulibus conſularis auctoritas, regiæ ptãti longe infe-
rior eſſe cæpit, ac libertatis iacta ſemina mirum immo-
dum conualuiſſe viſa ſunt. Auctor iſtius legis per q̃ appel-
lationis remedium non ſolum à conſulibus, ſed ab oĩbus
magiſtratibus, ad populum fuit introductum Valerius
283 publicola fuit tunc conſul, † contigit annis quinq;. &
quinquaginta vel circa, nam leges. 12. tab. vt ex Plu.in vi-
ta Publicolæ patet & Plin.de viris illuſtr. c.15. Fene.loco
præallega.& Liu.2.&.3.ab vrbe condita dum, ait aliã de-
inde conſularem legem de prouocatione, vnicum præſi-
dium libertatis dccẽ virali ptãte euerſa, non reſtituunt
modo. ſed ẽt in poſterum mittunt ſanciendo nouam le-
gem, ne quis vllum magiſtratuũ ſine prouocatione crea-
ret, qui creaſſet eum ius phasq; eſſet occidi neùe ea cędes
capitali noxæ haberetur. Veruntamẽ ait Phil.quarto Po-
lit.omnes diſſolui magiſtratus, vbi prouocatio ad popu-
lum recepta ſit. Tertiò not. ꝙ poſt legem prædictã conſu
les ſinè iuſſu populi in caput ciuis Rom. animaduertere
non poterant. in hoc itaq; à regia dominatione conſula-
ris fuit diminuta ptãs, quandoquidem à principio cõſu-
lum ea fuerit poteſtas, vt dictum eſt. Val.ergo publicola
quum prouocationẽ, ad pop.indulſiſſet, ſecures conſuli-
284 bus ademit, † vt eſt auctor Halic.li.decimo quas poſteà
Largius dictator reſtituiſſe dr̃ hoc prouiſo ne in caput ci
uis Rom.animaduerterent, niſi iuſſu populi: ẽt paruiſſe di
ctatori conſules colligitur, ex Liuio lib.8.ab vrbe condi.
dum ait cõſulibus iuſsis ãnte tẽpus abdicare ſe magiſtra-
tu, quo maturius noui conſules aduerſus tantã belli mo-
lem crearẽtur. Imo iuſſu tribuni plebis in carcerem duci
poterant. Cic.in oratione pro.l.agraria cõtra Rullum &
Plu.in vita Gracchorum. Poſtremò adeò fuit diminuta
conſularis poteſtas vt vix vmbram priſtinæ auctoritatis
retinuerit, vt dixi s̃ in primo not. Et in verſic.quod ad.ma
giſtratus in euidentialibus. Et colligitis præeminẽtiã ci-
uium Romanorum, ad quod vide quæ diximus, in.prin.
285.l.in verſic.ſuper verbo ciues. Et eſt argu. † vt ciuibus ma
gis q̃ peregrinis, & alienigenis deferamus, facit tex.nota.
in.l.2.C.de anno.ciu.Diuiden. lib. 11. vbi nota. ꝙ debens
eleæmoſynas diſtribuere, ciues alienigenis præferre hẽt,
& conſuluit eleganter Anchar.conſi. 436.incipien. in his
dubijs col.1.facit capitulum fin.de cleri.peregri.dum di-
cit, non conuenire honeſtati inſtuere in eccleſia alienige
nas, ideò dicebat Cice. in lib.de amicitia, Potiores ſunt
nobis ciues q̃ peregrini.aditum peregrinæ virtuti non di
cimus claudẽdum, vt in ſuperioribus ſcriptimus. Verun-
286 tamen not.pro limit.prædictorum, † ꝙ ſumma conſuli
bus contingebat anctoritas, ẽt in caput ciuis Rom.quan
do ſenatus mandaſſet, vt prouiderent ne quid detrimẽti
reſpub.acciperet, vt Plu.in vita Ciceronis ſignificat, quod
non crebrius à ſenatũ agi ſolitũ eſt, q̃ quum ingentis me
tus, & grauis diſcrimen periculi reipub.imminebat, teſtes
ſunt Plutar. in vita Pauli Aemilij & Cic. in oratione pro
287 Milone. Sed quæro, † nunquid conſules in aliã corporis
partem Romani ciuis poſſent animaduertere, manũ, pe-
demue truncando, vel aliter corpus afficiendo pœna.ar-
gui põt ꝙ ſic ab hoc text. prohibente animaduerſionẽ in
caput, quum vnius exclusſio alterius ſoleat, vt dr̃ eſſe inclu
ſio.l.cum prætor in princ.ſ.de iudi. Sed cõtrarium eſt ve-
rius. cui.n.prohibetur vltimũ ſupplicium prohibetur pa-
riter mẽbri inciſio.§.ad hoc id prohibemus, in auctẽn.de
collatio. Indubitatumq́ne eſt in propoſito noſtro, quia
vt Halicar. lib.2. teſtatur Valerius publicola legem tulit,
vt qui occupandi regni conſilium iniſſet, aut aliter quã à
populo magiſtratũ acciperet Capitalis eſſet, neùe interfi-
cere, aut verberib' cedere, ſiue mulctare magiſtratui, quẽ
piam ciuẽ liceret, qui ad populi ſuffragia confugiſſet, niſi
ex ſententia populi. Facit qđ Fulg.Seue.& Rimi. ſcribunt
in.l. Imperium in gloſ. animaduertendum ſ. de iuriſdic.
omn.iudi. ꝙ ſecundum tempora horum. membri mutila
288 tio non imponebatur, † quia Roma.illi priſci homines
mancos nolebant. Ponitur hic ergo caput, & ſic pars cor
poris principalior pro toto corpore, caput.n.reliqua mẽ-
bra ſequuntur.l.cum in diuerſis ſ.de relig. & ſum.fune.c.
non decet 12 diſt. Fel.latè in cap.cum non liceat de præ-
ſcriptio.& in ca Rodulphus col.5.de reſcrip. Anchar.in
conſi.288.Rom.conſi.444.Sozin.conſi.74.col.5.lib.1. &
in tract.decita. artic.17.col.3.Barba.in.c.fina.colu.fin.de
iura.calũ. pulchre Ro.de litio in ſermonibus quadrageſi.
in ſermone.73.incip.videte manus cap.3. referẽtem opi-
nionem quorundam dicẽtium Cor. eſſe principaliorem
partem corporis. Colligit ex eo.text.ibi ſine iuſſu Baldar
289 gum. † ad quæſtionem ſtatuti requirentis præſentiam
priorum terræ in ſententijs capitalibus, vt non valeat ſen
tentia lata eis abſentibus, & multominus valeret ſi requi-
reretur eorum iuſſus, vel conſenſus. Alber.etiam colligit
argu.pro ſtatuto multis in locis vigente, quod quis non
poſsi torqueri ſine conſilio antianorum. Vltimo notã. ꝙ
conſules ſolum poterant ciues Romanos coercere, & in
290 vincula publica duci iubere, † Coertionis verbò intel-
ligas verbalem de qua per Bart.in.l.magiſtratibus ſ.de iu
riſdi.omnium iud.non autem de coercione corporis af-
flictiua. quæ ſine iuſſu populi erat conſulibus prohibita,
vt dictum eſt. Et eſt hic arg.ſecundum Bald. quoſdã ha-
bere carceres, qui nõ habent merum Imperium, i.gladij
291 poteſtatem, & quod poſſe aliquem carcerare, † nemini
competit niſi lex concedat. Sed decipitur Bal.quum me-
rum Imperium conſules haberẽt, vt tactum eſt ſupra. Et
hic tex.põt in oppoſitum torqueri ſi eſt ſpeciale ne in ca-
put Roma.ciuis animaduerterent.ergo in alijs perſonis,
& cauſis, regula erit in contrariũ.l.1.in fine.ff.ad munici.

Ex verſiculo poſt deinde.

Damnum eſt habere malos vicinos.nu.293.
De cenſu & cenſoribus. 295.cum ſeq.
De dictatore nume 300.

Sequitur verſic. poſt Deinde.

Hic de cenſoribus, dictatoribus, & magiſtro equitum
292 igitur, ibi deinde ſuperfluit, † ſed text. exornat, vt de
verbo veluti dictũ eſt verſi.quod ad magiſtratus. In text.
ibi actiora ſemper quæ à vicinis bella emergunt plus ha-
293 bẽt periculi, vt patet de ſe vſuq; relucet, ideò dicebat †
Heſiodus damnum, eſſe malos vicinos. Et apud Mantua-
num vicini pecoris contagia lædunt, & alibi Mantua væ
miſeræ nimium vicina Cremonæ. Et mali vel boni vicini
rõnem haberi in iure ſæpe traditum eſt.l. ꝙ ſæpè in fi.cũ
gl.ff.de contrah.empt.l.ſi ita.§.fin.ff.de fun. inſtr.c.ſuper
ſpecula cum gl.de priui. Item ibi magiſtratus, tñ legitimi
294 habebant, † intelligas ſm Zaſi.prefectos pretorio inſtar
haberi magiſtrorum equitum, niſi ꝙ magiſtrorum equi
tum poteſtas legitima erat, i.legibus populi Rom. intro-
ducta. præfectos autem pretorio Imperator ſuo arbitrio
introducit. facit.l.1.ſ.de offi.præfec.prætorio. Nota.1. ꝙ
quum ciuitate creſcente augendus eſſet cenſus cõſulibus
huic officio non ſufficientibus, conſtituti ſunt Cenſores.
quam hiſtoriam latius proſequitur Feneſt.ſub titu.de cẽ
295 ſoribus, † dicitur autem cenſus extimatio rerum, & bo-
norum, cujusque facta. ſecundum quam tributa pende-
bantur, intra de cenſi.toto titu. cuius titu.elegantem le-
gem

296 gem primam ſi vis intelligere,† Alciatum vide in ſecū-
do lib.diſpun.cap.21.Et quotiens cenſus agebatur nume
rus Ciuium recognoſcebatur. cenſum.n.agere eſt recēſe-
297 re hoīum facultates,† & cenſum conſtituere qui ſolue-
batur populo , aut Principi viritim inſignū ſubiectionis
c.magnum. cum glo.11.q.j. vbi refertur de cenſu ſoluto
etiā à Chriſto Cæſari Imperatori.Seru.tul.vij. Romano-
rum rex,omnes deſcribere & extimare rem ſuam iuratos
iuſsit,primuſq; cenſum egit.Et inuenti ſunt,vt li.4.teſta-
tur Halicar.octoginta quatuor millia ſeptingentiq;, Ro
mani ciues . Et ita deinceps multos ad annos per cōſules
cenſus acti ſunt.Poſteà vt ſcribit Fen.loco prædicto quū
ob multa , & varia bella,obq; ciuiles ſeditiones populus
incenſus remanſiſſet,i.capita & patrimonia ciuium non
eſſent profeſſa,vel deſcripta.augenduſque, vt hic dr̄,eſſet
cenſus,nec diffiniri per conſules bellis implicitos,poſſet,
298 circiter annum tricēnteſimum. † poſt vrbem cōditam
cōſtituti ſunt cenſores ſic dicti, ꝙ ad eorum cenſionem,
& arbitrium populus cenſeretur . Hinc Liu.in.4.ab vrbe
condita hic annus cenſuræ initium fuit,rei à parua origi
ne ortæ.quę deinde tanto incremento aucta eſt,vt morū
diſciplinæque Romanæ penes eā regimen ſenatus, equi-
tumque decoris.decoriſque diſcrimen ſub dictione eius
magiſtratus publicorum ius priuatorumq; locorum ve-
ctigalia.pop.Roma.ſub nutu atq; arbitrio eſſent,Cice.in
oratione pro Cluentio Cenſores dicit eſſe præfectos mo
ribus, magiſtros veteris diſciplinæ & ſeueritatis. De præ-
dictis plura inuenias vltra Feneſt.& Pomp. letum ex Plu.
in Aemilio,& Liuio in nono lib.de bello Maced.vbi ſcri
bit ꝙ licet talis honor à principio ſpret⁹ fuerit à primori
bus ciuitatis , poſt tamen de eo inter ſummos viros Ca-
tonem Scipionem,& alios magna fuit contētio . De iſto
299 magiſtratu † non faciunt mentionem Docto.in.l.ff.de
offic.eius.erat de maioribus,vt ex prędictis patet, immò
in oēs alios magiſtratus, & ſenatores ius, poteſtatemque
habebat,vt ex Fen.colligitur.Et eſt hic argum.ꝙ præpo-
300 ſito alicui offic.illo nō ſufficiēte creandus eſt alius.† fa-
cit text.in.l.ſolet cū ibi not.ff.de tu.& in.c. grandi de ſup
pli.negli.prælat.lib.6.Secundò not.ꝙ aucto.popu.quum
crebra & acriora orirētur bella,& maiori opus eſſet obe-
dientia , Re ſic exigente,creati fuere dictatores à quibus
non erat prouocatio, & quibus ēt in caput Romanū ani
301 maduerſio data eſt.Hunc magiſtratum,† nō aliter crea
ri conſueuiſſe teſtantur hiſtorici, ꝙ quum vis aliqua ma-
ior de improuiſo oborta ingentem cladē minaretur. T.
lar.dictatorem primum . & Caſsium magiſtrum equitū
Liu.ſecundo ab vrbe condita creatos ſcribit,quum qua-
draginta , aut ſexaginta.vt Fen.placet latinorum pop.cō-
tra Romanos coniuraſſent. Appellatus dictator , eo quod
futuros magiſtratus dictare ſolitus eſſet,vt Fen.poſt Var-
ronē ait,vel eo ꝙ à cōſule diceretur. quamuis aliter qn̄q;
factum fit.Liu.in ſecudo de bello punico, ad remedium
itaque iamdiu deſideratum, nec adhibitum dictatorē di
cendum ciuitas confugit.& quia conſul aberat à quo di
ctator dici poſſe videbatur. nec per occupatam,armis pu
nicis Italiam, facile erat aut nūcium aut literas mitti:nec
dictatorem populus creare poterat . quod nunꝙ ante eā
diem factum erat,dictatorem pop.creauit Q.Fab.maxi-
mum , habebaturq; in ſummo periculo vltimum reme-
dium,teſtes Letus Pomp.& Liu.loco præallega. vbi quo-
que narrat,ꝙ creato dictatore pop.Romæ poſtquā præ-
ferri ſecures viderunt,magnus plebem metus inceſsit , vt
intētiores eſſent ad dicto paredū , neq;.n.vt in cōſulibus,
qui pari ptāte eſſent,vlterius auxilium , neq; prouocatio
erat.neq; vllum vſquam niſi in cura parendi auxilium. &
ideò populi magiſter eſt cognominatus teſtis Fene. Mos
302 vetuſtus,habuit dictatorem nocte ſub ſilētio dici,† id-
eſt eligi auctor eſt Liu.lib.6,ea dictatura(mortuo Iul.Cę
ſare) quia vim regiæ poteſtatis obſederat,funditus ex rei
publ.ſenatuſcōſulto ſublata fuit, Cicero in prima philip
pica ſcribit.Hunc magiſtratum phas non fuit penes vnū
vltra ſex menſes eſſe. maximā namq; eſſe vrbis cuſtodiā,
in 4.lib.de vrbe cōdita, narrat Liu.ſi magna Imperia diu
turna non ſint , ſic & Philo.5. politi.conſuluit maximos
magiſtratus,aut non dari, aut ſi dentur paruo durare tē-
pore.Sylla tn̄ & Cæſar qui rempu.oppreſſere , tyrannidis
303 inuiſum atq; infame nomen † euitarè cupientes,perpe
tuos dictatores ſe dici appellariq; voluere, teſtes Fen. Plu
tarchuſque & Tranq.in Sylla & Cæſare.Admonitum ta-
men te vult Zaſi.eſſe circa glo.hic ſuper verbo ſextū men
ſem dum ait ſimile fieri Bononiæ . Et alleg.concordātes.
ꝙ imperite labitur.prout etiam in.l.antepenul.pro con-
cord. allegata quaſi faſcium appellatione menſes intelli-
gātur.faſces.n.magiſtratuum ſunt inſignia , quum eis ſe-
cures virgis alligatæ præferrentur , cuius rei veſtigium in
eo enſe qui Principi prægeritur fortè reluxerit.Hic dicta
304 tor,meritò ponitur per omnes ſcribētes in.d.l.1.de off.
eius.in primo ordine , vt ex prædictis vides nec eſt apud
nos qui illius locum obtineat . ꝗuis Mod. tauri. in dicta
leg.1.col.5.comparari illi dixerit ducem Venetorum,qđ
poſtmodum col.9.cū ſequenti melius conſiderando cor
rexerunt.Potes & colligere argu.ex iſto tex.in verbo cre-
305 bra. iudice Zaſio non facile fieri , † vt ſine bellis regna
creſcāt,ſiue quia fines noui cum damno vicinorum pro-
pagari,conſueuerunt. (Sicuti.n.ſua retinere ad priuatos
pertinet ita de alienis certare regia la⁹ dicitur apud Cor.
Tac.lib.15.) ſiue quia alioquin inuiſa eſt,quæ in molem
ſurgit regni nouitas,hinc Dido apud Virgi. Moliri noui
tas regni,me talia cogunt,& latè fines cuſtode tueri.& vt
eſt teſtis Probus , nouitatis gloriam ſequitur inuidia co-
306 mes.Vltimò not.quod dictatori iungebatur † magiſter
equitum,qui ab eo eligebatur,cuius officium apud dicta
tores tale fere erat,quale poſteà fuit præfectorum præto
rio ſub cæſaribus , diximus de his in verſiculo, quod ad
magiſtratus,in tertio nota.Et eſt hic argumentum ſecū-
dum aliquos pro poteſtatibus noſtri temporis, vt ipſi eli
307 gant officiales,quos ſecum ducunt.† Vtilius tamen eſt
magiſtratui quòd princeps,vel reſpu. ei decet acceſſorē,
vt per Mod.tauri.in tract.de aſſeſſor. in 3.artic.poteſt ta-
men dici hunc tex.non probare prædictum argumentū,
intelligēdo iungebatur , ſcilicet à populo prout ſolitum
erat,Liuius libro ſeptimo ab vrbe cōdita, ſenatui placuit
dictatorem feriarum conſtituēdarum cauſa dici. dictus.
P.Val.publicola . magiſter equitum ei Q. Fabius ambu-
ſtus datus eſt.In eo tamen libro,videtur dicere ab ipſo di
ctatore dictum magiſtrum equitum , dum ait aduerſus,
eum terrorem dictator C.Marius rutilius.primus de ple
be dictus magiſtrum equitum item de plebe. Gl. palatiū
dixit iſtud clarius , immò apertiſsimè dicitur in.l. vnica
infra de offic.quæſto.

Ex verſiculo hiſdem temporibus.

De ſeceſſione plebis & tribunis hic plene.
Item de Comitijs curiatis & centuriatis.313 & ſeq.
De adoptione P.Clodij a plebeio facta vt Ciceronem vrbe expelleret.319
De Aedilibus plura.323.cum ſequen.
De ſcripturis poſitis in loco publi . quod cenſeantur autten-tica & approbata.324.

Sequitur tex.

De creatione tribunorum plebis.Et ædilium hic agit.
Ibi iiſdē temporibus intelligit Zaſius , quibus Roma ſub
cōſulibus erat.vt nō ad proxima,ſed ad ſuperiora relatio
fiat.quod ſatis apertè tradunt Liu. & Fen.in titu.de trib.
308 plebis.Ibi in monte ſacro,† auētinum intelligit Accur.
quod à vero videtur recedere,nam Liu.2.lib.in montem
inquit,ſacrum plebem receſsiſſe trans annienem amnen
tria ab vrbe millia paſſuū, ea frequētior fama eſt ꝙ cuius
Piſo

Piſo auctor eſt in auentinum ſeceſsionem factã, cui ſen-
tentiæ ſubſcribit Fen.in titu.de trib.plebis.q̃uis Pompo.
letus,c.de tribu.plebis ſequatur Piſonis auctoritatem,ſe-
ceſsionem factam in montem auẽtinum, quodq́; quum
illic plebs arma nõ ſumpſiſſet mons ſacer putatus eſt, vñ
nomen monti impoſitum fuit. Loquitur hic iuriſcõſul.
de prima ſeceſsione plebis.17. anno poſt exactos reges,
309 vt tex.voluit,† vel vt Entrop.docet.18.facta. Et ſic con
tingit anno ab vrbe condita.261.vel circa,quum à cõdi-
ta ad liberatam vrbem regnatum ſit annos. 244.vt teſtat̃
Liu.in 1.lib.ad finem de ſecunda ſeceſsione diximus ſ̃ in
prin.l.in verſiculo in prin. Facta legitur iſta prima plebis
ſeceſsio vrgente plebem creditorum crudelitate qui cor
pora debitorum libera ob es alienũ pro ſeruis nectebãt,
quod plebs ſæpe,& ſæpe conſequeſta.ſed à nobilibus va-
na ſpe deluſa, quum amplius pati nequiret in ſacrũ mon
tem,trás annienem Sicinio auctore ſeceſsit, quapropter
vt ad reditum Ciues promouerẽtur,ſuus plebi magiſtra-
tus conceſſus eſt,vt tribunos haberent, legeq; ſancitum,
vt ea ptás ſacroſancta eſſet, prout latius hanc hiſtoriam
310 proſequitur Fen.& alij hiſtorici.† Accur.hic ſuper ver-
bo exactos andabatarum more fertur. & conflictatur ꝙ
tex.17.annum ſuperius in §.exactis vigeſimum nomina-
uit.Prima ſolutio gl.eſt inſipida, quum vnica fuerit regũ
expulſio,qui nunq̃ poſteà fuere admiſſi,vt ex hiſtorijs eſt
notum, nec eſt verum text.noſtrum loqui de expulſione
facta poſt.li.12.tab.anno.n.17.poſt expulſionem regũ,vt
hic dr creati fuere tribuni plebis, ſicq; annis.40. ante.ll.
12.tab.vt ẽt ex Gel.conſtat.cap.1.lib.17.Zaſ.hic ẽt intelli
git Accurſium ſentire de expulſione plebis, ſed error eſt
dicit,quum non ſolum ex hiſtorijs, ſed ẽt ex text.noſtro
plebem non fuiſſe expulſam, ſed vltro ſeceſsiſſe cognitũ
ſit. Sed labitur,& ipſe errore, quia Accur.licet ineptè vt
dicam de exactione regum intelligit, dum ait bis fuerũt
expulſi.Secunda ſolu.glo.dicentis,parũ diſtare inter vtrũ
que numerum maximè quum hic fere ibi propè dicat,&
311 ſi approbetur à Zaſ. † eo quod anni nõ ſunt ad punctũ
redigendi q̃ ſolu.valde extollit hic Alb. pro concordãtis
teſtibus qui diuerſificant in quantitate vel tempore, tñ
nihil valet, quia trium annorum diſtãtia non eſſet parũ.
Dicas fatuam fuiſſe oppoſitionem glo.de qua parum mi
312 ror, plus me trahi, in admirationem,† ꝙ Zaſ.hiſtoric⁹
allucinatus cum Accur.fuerit, loquũtur iſti tex.in diuer
ſis penitus terminis in.§.exactis. pro contrario allegãdo
dr̃,quod poſt reges exactos pop. Rom.incerto magis iu-
re,& conſuetudine q̃ lege lata, vti iterum cepit, idq; an-
nis ꝓpe viginti paſſus eſt,hic dr̃ anno fere. 17.poſt reges
exactos plebem ſibi tribunos creaſſe, quæ intra ſe nihil
magis cõe habent quã cornix cũ pauone. Et ſi dicas,poſt
tribunos fuiſſe plebiſcita, ergo falſo dr̃ in verſicu.exactis
populum annis viginti, ab exactione regũ ſine certo iu-
re fuiſſe, reſpondeo,non eſſe verum quod plebiſcita im-
mediatè fuerint inſtituta poſt tribunos, Imo poſt.ll.12.
tab.quæ longo interuallo poſt tribunos cæperunt,vt ſta-
tim diximus. Et probatur ſ̃ in prin.in verſi.fin. vbi nota-
tatum fuit.In tex.ibi tribuni ſuffragio,legas tribuũ ſuffra
gio.ſuffragia Romæ in rebus gerendis dabantur aut cu-
riatis aut centuriatis comitijs, curiata comitia ꝑ tribus,
& curias ſine delectu per populũ ferebantur. Centuriata
autẽ per eos qui cenſu & auctoritate præualebant.Erant
313 ergo curiata comitia popularium ¶ Cẽturiata optima-
tum,& ſignate iuriſconſul.ſuffragio dixit.quum.n.vel po
puli, vel optimatum interuentu eligendus erat magiſtra
tus,ſuffragia in tabulis ſcripta ſinguli dabant,quibus vo-
luntatẽ ſuã declararent,& erat moribus receptum,vt qui
eligi cuperent candidis, & conſpicuis veſtibus induti cir
cuirent tribus & curias, & rogarent.cunctis.n.ciuium ſi
bonis artibus,fiderent,vt Cor.tacitus lib.11.ſcribit licitũ
erat petere magiſtratus,ꝙ virtutis id premium eſſet dum
nihil corruptelę miſceretur.Poſteà vero q̃ magiſtratuum
officiorumq; electio in Principem tranſlata eſt,lex ambi
tus in vrbe ceſſauit.l.j.ſ̃.ad.l.Iul. de ambi. prohibentur tñ
iudices pecuniam, vel quid aliud elargiri pro obtinenda
iudicatura.vt in auct.vt iudic.ſine quoquo ſuffra fiãt.in
alijs verò honoribus,& dignitatibus conſequendis apud
Principes ſuffragia.i.ſuffragationes ſem ꝑ ſuo loco value-
re.ſi qui.n.à Principe,vel officium aliquod,vel rem aliam
petituri eſſent, hi primores & amicos Principis, vt & fit
hodie ad intercedendum muneribus promiſsis ſollicita-
bant: quæ & ſoluere tenebantur ſi voti cõpotes fiebant,
id eſt conſequebantur,quod optabant.l.j.C.de ſuffr.enu-
merantur tñ in.l.vnica.C.ad.l.Iul. de ambitu officia quæ
ſi ſemel conceſſa muneribus promiſsis repeterentur,pœ-
na imminebat debitũ quod promiſſum erat nihilomin⁹
exoluendo Zaſ.teſt. qui hic exclamat licere hic videre q̃
314 inexcuſabili errore labatur † Accurſ.& alij qui in.d.l.j.
C.de ſuffr.inepte & impertinenter,in patrocinio aduoca
torum intelligunt. verus.n.ſenſus ex prædictis patet. Ex
quo infert euinci poſſe quanto exponatur periculo quiſ-
315 quis iura ciuilia † nudus rei latinæ profiteri pergit.cui⁹
intellectum ſic pariter expoſuit Alcia. lib.2.paradoxorũ
cap.14.vbi ẽt refert,vt facit hic Zaſ.de inſigni pœna Turi
ni nequiſsimi viri, quem Alex.Imperator, vt extat apud
316 Lamp.quia fumum vendiderat fumo enecuit.† Fumos
aũt vendere dicebantur aulici qui Principũ fauorem,vel
beneuolentiam, aut officia ſimulatis cõmendationis ver
bis accepta pecunia pollicerentur nec præſtabant, vt latè
proſequitur Eraſmus in adagijs. Ponit ẽt hic Zaſ. ꝙ ho-
nores in municipijs,i. dignitas cum adminiſtratione qua-
317 dam citra notam ẽt hodie obtineri poſſunt † promiſ-
ſa vel pecunia,vel alia re,dum tñ non ſit iuriſdicendi mu
nus admixtum.l.j.ff.de pol.ad quod vide Sal.in.l.j.C.ad.l.
Iulia.de ambitu.& ibi in rubr.Barb.in.c.ex parte el.j.co-
lum.iij.de offic.del.Cano.in cap.j.de ſimo. & in cap.j.ne
præl.vic.s ſuas. in quibus locis materiam ambitus inue-
nies. No.primò ex iſto text.quod prima ſeceſsione à pa-
318 trib⁹ facta poſt reges exactos,plebs acquiſiuit,† & crea-
uit ſibi tribunos plebis, de his.n.loquitur qui in tutelam
plebis creati ſunt.neque aliter ciues à ſacro monte diſce-
dere,aut domum reuerti voluere,niſi hoc magiſtratu eis
conceſſo,vt haberent quos nobilitati obijcerent, de qui-
bus late Fen.& Pomp.letus ſub.c.de trib.plebis Liu.lib.2.
& Plu.in vita gracchorum,vtq; ipſi teſtãtur tribunorum
tantũ creuit auctoritas, vt quicquid ſenatus decreuiſſet,
ita demum ratu haberetur ſi tribuni approbauiſſent. Sta
bãt in veſtibulo curiæ vbi habebatur ſenatus,tẽplũ ingre
di non licebat. Et quæcunq; ſenatores decreuiſſent, tri-
bunis animaduertenda proferebantur, vt ſi pro rep. fore
videretur approbarent: cætera ad arbitrium reijcerent.
Et his,quę placebant T.literã in tergo adijciebant,haud
alio pacto rata adiudicandum iri.Cicero in.3.de legibus
quũ Q.frater multa,de vi tribunitia queſtus eſſet, ac mul
torũ ex eis inſolẽtiam narraſſet,in iſta inquit,ptãte ineſſe
quiddam mali aſſentior, ſed bonum quoddã eſſe quæſi-
tum, modo in ea non aberremus.nimia ptás eſt tribuni
plebis,ſed vis pop. multo ſeuerior, multoq; vehemẽtior,
quæ ducem quia habet interdum lenior eſt, q̃ ſi nullum
haberet. Dux.n.ſuo periculo progredi cogitat, pop.im-
petus periculi ſui rõnem non habet,vtq; aliquando incẽ
ditur, & quidem ſæpe ſedatur,quod.n.eſt tam deſperatũ
collegium in quo nemo ex eis ſana mente ſit.inuentũ eſt
ad tẽperamentum quo tenuiores cũ principalibus æqua-
ri ſe putarent in quo vno fuit ciuitatis ſalus.quamobrem
aut exigendi reges,ait Cicero nõ fuerunt, aut plebi re nõ
verbo danda libertas. Et quamuis magiſtratus hic appel-
lent,Plu. tñ in proble.aliter vult dum ait,tribunus plebis,
vt cæteri magiſtratus,purpura non vtitur,quia tribunat⁹
magiſtratus nõ eſt. nã nec lictores hẽt,nec in ſella curuli
ſedet ius dictur⁹. nec creato dictatore ius dimittit ſicuti
cęteri magiſtratus.Sed tribunat⁹ magiſtratui,& Imperio
potius obijcitur q̃ ipſe ſit magiſtratus.Faſtus conſulẽ de-
cet & Imperatorẽ, tribunũ verò abiectum eſſe oportet,
nec

nec aſpectu grauem, nec aditu difficilem multitudini
commodum,& tractabilem.vnde nec domus tribuni ia-
nuam claudere moris erat,ſed noctu,& interdiu ſemper
patere tanq̃ portus, ac refugium quibus opitulãdum eſ-
ſet.Itaq; eorum ptás, intercedendo plus valuit q̃ imperã
do,vt eſt apud Gel.li.13.id quidem eſt vim à cæteris ma-
giſtratibus prohibere fieri teſtes Fene. Illud ẽt obſerua-
tum eſt inter tribunos ſi cæteri oẽs rem vnã probaſſent,
vnus verò id prohibuiſſet, plus cæteris quidem oĩbus, in
ea prohibitione poſſe,& cęteros facile impedire ſm Fen:
Si quando verò accideret trib.plebis, ad aliqua facienda
cogi oportere,id munus collegæ teſte Plu.præſtabãt,cæ-
teri ergo nõ poterant, ſacroſanctos.n.vt letus Pomp. ait
voluit ſuos tribunos vulgus. Erant,vt dicit hic iuriſconſ.
tribuni plebis magiſtratus plebei, nã tribunatus tñ ple-
319 beis dari ſolebat,† quare.P.Clodius è nobiliſsima clau
diorum familia, vt nactus tribunatum vrbe Ciceronem
expelleret,plebeo hoĩ atq; ẽt natu minori in adoptionẽ
ſe dedit,teſtis Tranqui.in Tyb. Cæſare.Per Attinium tñ
plebiſcitum ẽt ſenatoribus tribunatus patuit Gel. cap.8.
320 li.14. Dicti ſunt tribuni,† ſm Pomp.hic,eo q̃ túc pop.
eſſet in tres partes diuiſus,& ex ſingulis ſinguli creabant.
vel quia tribuum ſuffragio crearentur,de quibus ẽt Liu.
321 in primo ab vrb.cõd.† vbi ait tribus, vt ego arbitror à
tributo quod cõferebat appellata eſt. De his tribunis ple
bis verba non faciunt,ſcribentes in.l.j.de offi.eius nec ex
magiſtratibus,noſtri temporis quempiã video qui poſsit
trib.plebis comparari.Et licet in iure noſtro plures.ll.ha
beamus de plebiſcitis,vt colligi põt ex gl.§.plebiſcitũ in
ſti.de iur.naturali attamen de plebis tribunis, hoc loco
excepto, parum in iure inuenias. quia tempore iuriſcõ-
ſul.noſtrorum,& ſub Imperatoribus ceſſauerat trib.ple-
322 bis,† & ſi qnq; princeps Roma.tribunitiam ptátẽ re-
aſſumpſerit id quod diuus Auguſtus reperit,ne regis aut
dictatoris nomen vſurparetur, vt vult Cor. tacitus lib.3.
Et quandam pulchrã legem latam per trib. plebis referã
infra in verſic.deinde cum ærarium. Sed um no.vt eſſent
qui ædibus ſacris præeſſent, duos fuiſſe conſtitutos ædi-
323 les ex plebe,† in quibus ſacris ędibus oĩa ſcita ſua plebs
deferabat.hinc Liu.in 3.ab vrb.cond.Inſtitutum fuerat à
conſulibus ait.vt ſenatuſconſulta.in ædẽ Cereris,ad ędi-
les plebis deferrentur, quæ ante arbitrio conſulũ ſuppri-
mebantur,nunciabanturq;,leges.igitur & plebiſcita, &
ſenatuſconſulta ad curã ædilium pertinebant, qui appel
lati ſunt à cura ſacrarum ædiu q̃ gerebant, teſtis Fen. De
iſtis ædilibus,plura ponunt Plut.in Mario.Cicero in ver
rinis li.vlt.Et Liu.de bello punico lib.5.referens q̃ quum
Scipioni Aphricano poſtmodũ dicto ædilitatem petenti
obſiſterẽt tribuni plebis, negantes rõnem eius habẽdam
eſſe, q̃ nondum ad petendum legitima ætas foret. ſi me
inquit ædilẽ quirites facere volunt ſatis annorũ habeo,
quo audito oĩum fauore creatus ædilis fuit. Sed quis iu-
riſcõſultus hic videatur velle ſignificare,iſtos ędiles fuiſ-
ſe poſt tribunos plebis creatos,tñ Feneſt.dubitat de hoc.
Ariſt.polit.vj.ædilitatem,in ſcd'a ſpecie magiſtratuũ ne-
ceſſariorum ponit ſine quibus,ciuitas eſſe non poſsit.Ro
mæ tñ dicit Zaſ.inter minores erat: & adoleſcẽtibus per
hũc ad amplioris honoris gradum erat acceſſus,vt teſtat
Cic.in.ij.de legibus.quodam tñ peſtilenti tpe quum, &
conſul.alter obijſſet. alter vero ægrã aĩam traheret apud
ædiles plebeios,& conſularem & tribunitiam ptátem,&
tandem totius reipu.recidiſſe ſummã Fene.& Liui.lib.8.
ſcribunt.De eorum offic.latè tradunt Plut.in Mario. Et
Fen.loco præalleg.circa fin.ac Halic.lib.6.vtq; ex præfa-
tis patet, duo erant ædilium ordines.alter iuri dicendo
præerat,& à ſella cui inſidebat curulis nominatus. alter
plebeius. Porro ad ædiles pertinebat ſm Zaſi. menſuras
corrigere, vt eſt apud Perſi.fregerit heminas areti ędilis
iniquas.Et apud Iuue.vaſa minora frangere, vt ſic intelli
gatur.l.item quæritur in.§. quis menſuras infra loca tex.
tamẽ no.in.l.uj.ff.de via.pub.vſ ſignificare q̃ iſta,quę Zaſ.
& Fen. iniungunt officio ædilium ſacrarum ædium ſpe-
ctarent,ad ędiles curules. Vltimò not.iſtum tex.ad aliud
324 magis vtile,† q̃ ſcripturæ poſitæ ſimpliciter in loco pu
blico, in dubio, vt auctenticæ approbatæ cenſentur ita
Are.in cap.cum cauſam colum.2. vbi Fely.tertia de pro-
batio.& ad hoc reputat hunc text.egregium Aret.ibi.

Ex verſic. Deinde quum ærarium. l.ij ff de orig. iur.

De ærario Romanorum, & quæſtoribus, & quis ex noſtris eis æquiparetur.nu 325.cum ſequen.
De cancellario Principis. 344

Sequitur verſic.Deinde.

325 Tractat hic Pomp.de quæſtoribus,† vrbanis, & par-
ricidij,duo igitur quæſtorũ genera hic exponuntur,pri-
mum eorum qui ærarium curabant cõſtituti aucto ipſo
ærario,dictiq; ab eo q̃ inquirendæ & conſeruandę pecu
326 niæ cã creati erant. † Vt ſcias, ærarium erat æris repo-
ſitorium,dictum ab ære.quod in eum locũ principaliter
inferebatur,vnde & tribuni ærarij dicti ſunt Plin. cap.1.
lib.34.& cap.3.lib.33.vbi declarat quibus tẽporibus Ro-
manorum reſpub.fuerit locupletior, Accu.in auc.de in-
ce.nup.ſuper verbo ærario intelligit eſſe cameram,vbi re
ponebantur pecuniæ fiſci,ſed labitur quum ærariũ repo
ſitorium fuerit pecuniæ pop.Rom. fiſcus autẽ principis
ſm Zaſium hic,& Budeum.in.l.vnica infra de offi.quæſ.
ſed pro gl.vide tu tex.& ibi Ioan. de Plat.in.l.vnica.C.de
quæſt.lib.12.Aerarium auctore Plu. & Macrobio fuit in
æde Saturni q̃ eo tpe nec auaritia, nec improbitas, nec
vllum fuerit furtum commiſſum. Valerius publicola pri
mus in æde ſaturni ærarium eſſe decreuit, q̃ locus ab in-
ſidijs tutus,& munitus foret,& quũ ſtipendiariæ prouin
ciæ fierent,duplicatus fuit quæſtorũ numerus,poſt Syllę
legẽ creati viginti teſtis Letus Pomp. qđ latius proſequit
Cor.tacitus.li.11.Primus honoris gradus quęſtoris erat,
vt docet Cicero in orationibus,& eleganter iuriſconſul.
in.d.l.vnica ad fi.quęſtorum cura erat pecunias ęrarij ex-
penſas,& acceptas,in tab.publicas referre,vt Aſconius in
327 ij.actione Ciceronis in verrem ait,ſm Val.& Plut.† re-
latos hic à Zaſ. ẽt ad eorum officiũ ſpectabat legatos re-
geſuè Romam veniẽtes pro dignitate pop.Rom.excipe-
re &,obuiã proficiſci. Et præcipuè legatos in æde ſaturni
inſcriptos donis proſequi, ęgrotos curare. Et ſi qñ vitam
328 defungerẽtur ſumptu publico ſepelire.† Loco quæſto-
rum vrbanorum habemus hodie in partibus Francię &
Sabau.pręfectos ratiociniorum, quos magiſtros cõputo
tum dicimus,loco verò quęſtorum ęrarij ſunt recepto-
res mulctarum & emendarũ,loco aũt tribunorum ęrarij
qui & quęſtores dici poſſunt,habemus generales finãtia-
rum.teſtes Bud.in.d.l.vnica de offi.quęſt. & Ioan. Pyrrus
lib.2.de mag.ſequuntur Mod.taur. in.l.j.col.14. infra de
offi.eius.vbi inter habentes illuſtres dignitates eos cõnu-
329 merant.Aduertendum in primis,† quia malè ſeparant
quæſtores ærarij à quęſtoribus vrbanis.idẽ.n.erãt,vt Fen.
ſcribit,& ſatis demonſtrat tex.noſter hic, quinimmo &
præfecti ærarij ſucceſsiſſe videntur loco ipſorum quęſto
rũ,à quibus ærarij curam abſtulit Auguſtus, Tranqui.in
Aug.auctor ẽt fuit, vt cura ęrarij à quæſtoribus Vrbanis
ad prætorios prætoreſuè trãſiret.Itẽ Tacitus li.13.de Ne
rone loquens,deinceps curã tabularum publicarũ à quę-
330 ſtoribus ad pfectos tranſtulit, Itẽ æquiparatio,† pręfe-
ctorũ ad pręſcriptos noſtri tpis,officiales abuſiue ẽt fit vt
ſentit ipſe Bud. in.d.l.vnica diuerſiſsima ſunt inquit mu-
nera.Erat.n.alia prorſus rõ apud eos ærarij adminiſtrãdi
atq; nunc apud nos, pecunia.n.publica vno loco condita
erat qđ ærarium dicebat,q̃ tribuni ærarij, quũ opus erat
promebãt,nuc aũt priuatim ſeruatur, priuatimq; rõ eius
conſtat.

conſtat.quo fit,vt ærarium noſtrum diſperſum ſit in po-
331 teſtate paucorum. † Item præfecti , & noſtri generales
theſaurarij potius poſſunt nuncupari præfecti fiſci,ꝙ prę
fecti vel quæſtores ærarij quod vt diximus erat repoſito-
rium populi,& publicæ pecuniæ,non autẽ fiſci. Prætereà
ſine iuſſu principis,ex officij ſibi iniuncti natura genera-
les ſeu Theſaurarij noſtri Principis obirentne , munera
quæſtorum curãdo legatos ægrotos, donisùe proſequen
do,aut mortuos ſepeliri faciendo? hercle non.

Nec inter illuſtres recipio iſtos generales noſtros,quia
ſi ꝑfectus Auguſtalis præſesue qui maximam habent iu-
riſdictionem,& merum imperium in facinoroſos hoĩes,
vt iura apertè volunt,ſ. illuſtres ſunt reſpectu habito ad
præfecturam ꝑdictam, aut prĕſidatum,multominus iſti
qui ꝑſcripta honoris præeminentia non ſunt ſuffulti illu
332 ſtres erunt nuncupandi. † Vſu ergo merito obtentum
eſt,vt magnifici dicantur,qđ vt dictum eſt quãtum ad di
gnitatem minus eſt,ꝙ eſſe illuſtrem.Nec prædicti quęſto
333 res ærarij erant illuſtres,† vt ponit gl.in rubr.ff.de offic.
quæſt.iureq; nullo probatur.Et ad l.fi.vbi ſen.vel clari ibi
noſtri nominis theſauros reſpu.ꝗ loquitur in comitibus
rerum priua. & ſacrarum larg. quorum offic. erat valde
amplum & honorificum , vt per Bald.in l.2.C.de pet.bo.
ſub.10. Et per Ioã.de Plat.in rub.C.de quæſt.lib.12.Item
not.circa prædictos quæſtores,ad eorum curã aliud offi-
cium ex lege ſpectare. Vale. lib.2.c.3. de lege triumphãdi
loquens,Cæterum ne tam præclara lex cupiditate laureę
obliteraretur, legis inquit alterius, adiutorio fulcita eſt
ꝙ Marius & M.Cato tribu.plebis tulerunt:pęnam.n.Im-
peratoribus minatur,qui aut hoſtiũ occiſorum in ꝓlio ,
aut amiſſorum ciuium falſum numerum literis ſenatui
auſi eſſent referre.Iubetq; eos quum primũ vrbem intraſ
ſent apud q̃ſtores vrbanos,iurare de vtroq; numero verè
ab his ſenatui,eſſe reſcriptum.Aliud erat quæſtorum ge-
334 nus , † ꝗ dicebantur q̃ſtores parricidij qui capitalibus
rebus præerant,& fuerunt vt dicit hic tex.ideò conſtitui
quia iniuſſu populi de capite ciuis Rom.nõ erat permiſ-
335 ſum lege cõſulibus ius dicere † Parricidij vocabulo hic
pro omni capit homicidio, prout & apud veteres ſm Bu
deum & Zaſium hic. ſic aũt fuiſſe indicat lex Numæ his
verbis compoſita,ſi quis hoĩem liberum morti ſciens de-
derit parricida eſto,parricida inquit Priſcianos tam à pa-
ri ꝙ à patre deduci poteſt. hodie tñ ad certas ſpecies hoc
crimen coercetur,vt ff.d.l.Pomp.de parricid.cuius ſuppli
cij rationes elegãtiſsimè declarauit Cicero in orõne pro
336 ſexto roſcio in tertia char.† Hos quęſtores à triumuiris
capitalibus diſtare eatenus putat Zaſius. ꝗ ipſi maleficia
inquirebãt,& manifeſta ex officio puniri fecerunt, Triũ-
uiri exequebantur qđ diffuſius,proſequitur.ſ.in verſi.de-
inde,quum eſſet neceſſarius magiſtratus , vbi licet inquit
conijcere triumuiros capitales ſententijs capitalibus tan
quã executores præfuiſſe, qui forte ſub ſe miniſteria car-
nificum habebant, per quos eaſdẽ ſententias à iudicibus,
datas exequentur. Credibile.n.eſt in tanta ciuitate orbis
terrarum domina ſuperiores aliquos , his ẽt miniſterijs,
præfuiſſe. non.n.credo hos trium viros de cauſa capitis
cognouiſſe , cum capitalibus cauſis quæſtores parricidij
prĕfuerint.qđ & in notorijs criminibus quibus aĩæ amiſ-
ſio pęna erat intelligẽdum eſt, alioqui ſi ſolennis erat ac-
cuſatio neceſſaria coram prætore,& iudicibus ſortitis,vt
ſ.dictum eſt,agitabantur crimina,& ſic quæſtores parri-
cidij à triumuiris capitalibus, & ab vtriſq; iudices crimi-
nalium cauſarũ diſtinguendos putauimus. Beroaldus q̃-
337 ſtores parricidij iudices maleficiorũ nominat,† qđ non
aliter admittit Zaſ.ꝙ cum prædicto temperamento in no
torijs,ſ.criminibus. & ſic minores ſunt iudicibus malefi-
ciorum quos propterea incõuenit illuſtres reputare ſm
Tau.loco præal.col.14.apud Saluſtium legitur Cic.triũ-
uirorum capitaliũ interuentu ſupplicium de Lentulo &
Cethego ſumpſiſſe.Tpe Tyb.Cæſaris quum in Seiani li-
beros animaduerteretur etiã puellam adductam. Cæterũ
quia triumuirali ſupplicio puellam afficij inauditũ fere-
batur à carnifice ſtrangulatã,auctor Cor.tacitus lib.5.Et
in iudicijs capitalibus, reum quater diffinitis in locis vo-
cari Appianus lib.1.docet.qũo autem ſorte eligerẽtur iu-
dices indicat Aſconius oratione pro milone. Corã accu-
ſatore,ac reo pilę quibus nomina iudicũ inſcripta eſſent,
æquabãtur,dein rurſus poſtera die ſortitio iudicũ fiebat.
vnius,& 53.qui numerus quũ fortè attigiſſet illi protinus
ſeſſum ibant , tum ad dicendũ accuſator duas horas reus
tres habebat reusq; eodẽ die illo iudicabatur. Relinque-
batur aũt numerus iudicum qui ſententias ferrent, quin
quageſimus & vnus, Pedianus verò circa illud Virgilianũ
quæſitor Minos vrnã mouet.Enarrat aliam iudiciorum
conſuetudinem. nã Virg. inquit , Minoem iudicẽ apud
inferos tanꝙ ſi prætor ſit rerum capitalium, quæſitorem
appellat.dat ibi ſortitionẽ,vbi vrnã nominat,dat reiectio
nem iudicum cum dicit concilium vocat,dat cognitionẽ
cum dicit vitasq; & crimina diſcit.Ex quibus Pediani ver
bis elicitur hic ſenſus,teſte Merula,quum in vrnã indigni
iudices miſi eſſent permittebantur accuſatori , & reo ex
illo numero,vt reijcerent quos putarẽt,aut ſibi inimicos,
aut ex alia re incõmodos fore, reiectione facta, ſortiebat
alios prætor,vt,ſ.legitimus numerus cõpleretur, nonnun
qoam fraude ꝑtorum ſupponebantur iudices,qui corru-
ptiſsimi iudicarẽt, id qđ in ſortitione iuniana accidit.vbi
Iunij ꝑtoris dolo, vt fama erat damnatus fuit Opianicus.
Hinc Iuuen.prima eſt hæc vltio,ꝗ ſe iudice nemò nocẽs
abſoluitur,improba quis gratia fallacis ꝑtoris vicerit vr-
nam:hoc eſt quis prætoris gratia in iudicũ ſortitione vr-
nam vicerit,i.iudicium iudicũ qui verè ex vrna lecti erãt.
His coniungenda ſunt quæ diximus. ſ. in verſic fin.in ſ.
338 not.Aduertendum eſt,ẽt † inquantum Zaſius & Taur.
ſ.relati intelligunt,quæſtores tm potuiſſe iudicare in no-
torijs criminibus,vt apud nos hodie faciunt ꝑpoſiti ma-
reſchallorũ, & ideò minores eos eſſe arbitrant iudicibus,
maleficiorũ.Et conſequenter nõ fuiſſe illuſtres , grauiter
339 & imperitè iudicio meo labuntur,† diuinationem cõti
net maximam qđ dicunt de notorijs tm criminibus , &
contra generalitatem tex.noſtri hic.qđ ex alio eleganter
conuinci põt, dicuntur hi quæſtores rebus capitalibus ꝑ-
fecti,eo quia de capite ciuis Rom.l.permiſſum non erat
cõſulibus ius dicere,vt hic dicit iuriſconſultus , & clarius
Fene.de q̃ſtoribus in fin.permiſſum eſt ergo eis in caput
ciuis Rom.qđ conſulibus lege erat prohibitũ:conſulibus
generaliter & indiſtinctè,non autem in notorijs, tm erat
prohibita aĩaduerſio prædicta,ergo per contrarium ipſis
quęſtoribus indiſtinctè conceſſa.Non obſt.ꝗ in ſolemni
accuſatione res ſortitis iudicibus, coram ꝑtore ageretur.
illud eſt qđ Zaſium decepit , & ob qđ hallucinatus fuit.
nam ṁdeo ꝗ prętores poſt longo interuallo ſunt inſtitu
ti exortis multis bellis,vt declarat.ſ.iuriſcõſultus,& Fene.
in tit.de præto.apud quos oĩs poteſtas publi.& priuati iu
ris fuit , adeò tm immodum aucta eſt eorũ auctoritas &
poteſtas,vt ius ipſorum honorariũ nuncuparetur.Et tem
poribus ꝑtorum mos procedendi ſortitis iudicibus, vt ſ.
inualuit,& credendum ẽt eſt, ꝗ tunc officium quæſtorũ
parricidij ceſſauerit. Hinc Varro quẽ ſequitur Pomp.le-
tus in c.de quæſtoribus dictos eos eſſe ait à quærendo, ꝗ
conquirerent maleficia triumuiri capitales nũc conqui-
runt.ecce qũo oſtendit ceſſaſſe quæſtorum officiũ inſti-
tutis triumuiris capitalibus , qui ab initio duumuiri fue-
re , & vnius augumẽto triumuiri collegæ facti ſunt.teſtis
Fen.in c.de duumuiris c.vbi originẽ magiſtratus narrat,
& ponit etiam qualiter ius ꝓnunciandi in capitalibus à
prin.habuerunt.Ex preſcriptis ẽt dico,ꝗ quum iſti quæ-
ſtores haberent animaduerſionẽ in caput ciuis Rom.nul
lo modo æquiparandi ſunt iſtis latrunculatoribus , & iu-
dicibus maleficiorũ.Et crediderim cum glo. in d.l.vnica
in verbo plebeios. inter illuſtres eos connumerandos ob
inſignem poteſtatem ꝙ ipſi ſoli tunc habebãt in nobiliſ-
ſima Romanorum ciuium capita, & quę cõſulibus ſum-

nal

mi alioqui magiſtratus denegata erat. Tertium fuit ge-
340 nus quæſtorū,† qui prouincias ſortiri ſolebát de quib⁹
mentionem facit iuriſconſul.in.le.vnica de offic.quæſto.
comitandæ rei militari primū creati fuere anno. 63.poſt
reges exactos.teſtis Cor.tacitus.lib.11.de quibus late Bu
deus in.d.l.vnica,vbi dicit ꝙ pro his habemus hodie the-
ſaurarios bellicos.decretum Ducale vocabulo parū lati-
341 no guerrarū theſaurarios vocat,† ſequitur ſimpliciter
Mo.tau.loco præallega.Et iſtius tertij generis quæſtores
342 ante oēs alios quæſtores fuerunt inſtituti,† vt ex Cor.
& prędictis liquet,quorum officiū erat non ſolum admi
niſtrare rem pecuniariā, ſed prædam ac manubias in rō-
nes publicas referre vt eſt apud Liu.nō ſemel:& ſic diuer-
ſum munus à noſtris bellicis theſaurarijs obibát. Fuerūt
342 & quarto loco quæſtores cādidati,† qui epiſtolis in ſe-
el.2. natu legēdis occupabant vt iuriſcōſul. & Feneſt.ſcri-
bunt hunc candidatū quæſtorē.Io. pyrrus regius ſenator
in tract.de mag.æquiparat cācellario principis.quod ori-
gine attenta ac principijs primis non tenent Mod. taur.
in dicta.l.j.col.12.probantes id abſurdum eſſe, verū con-
ſiderata ptāte & auctoritate iſtius quæſtoris aucta ſub
Cæſaribus id tenent per multa adducta per eos. Inuenio
ꝙ Zaſius ē in verſ. Eodem tpe magiſtratus. hanc ſenten-
tiā amplectitur vbi dicit ꝙ clauſulæ ex certa ſciētia & de
plenitudine ptātis non niſi cum magna deliberatione &
ex cauſis prægnātibus in Principum reſcriptis inſeri de-
343 bēt.† Et non abſq; cā inſtituti ſunt cancellarij quos iu-
344 riſconſul. candidatos principis nominát,† vtpote ꝙ ea
quæ à principibus aliqn̄ contra leges obrepunt cācellent
& ad æquitatē redigāt ſuper quo verſus illi circunferunt.

Hic eſt qui regni leges cancellat iniquas
Et mandata pij principis æqua facit
Si quid obeſt populo, vel legibus eſt inimicum.
Quicquid obeſt per eum deſinit eſſe nocens.

Et de quæſtore vide nouam conſtitutionē in auct. de quæſtore coll. vij.per totum & indubitanter eſt illuſtris & in primo ordine magiſtratuum conſtituendus,quum inter ſenatores qui primi ordinis ſunt, ipſe cancellarius ſit principalius membrum.

Ex verſi. & quum placuiſſet.

De decemuiris latè, num. 345.cum ſeq.
De modo tenendo quando venditur res ciuitatis.346.
Referre ad ſenatum de re aliqua quid ſit.348.
Prima peſtis eſt fouere qui cupiunt in repu. dominari.349.
Quid ſit ſufficere, & de ſuffectis.353.
Vindictæ vnde dictæ & latè de his.350.
Ius ciuile non debere calumniari neque eius verba captari nume 358.
Officio ſuo quis priuari non debet nec poteſt illi renuntiari niſi in manibus ſuperioris.364.cum ſeq.
Rebellionem populi quæ cauſare ſoleant.366.
Amor mulierum inhoneſtus cogit hominem ad turpia. 368.
Caſtitas & honor ſunt præferenda vitæ 371.
Ius honeſtatis ab omni ſuperio. itate exemptum. Ibidem.

Sequitur interpretatio in verſi. Et quum placu.

345 Hic de decemuiris,† vſq; ad verſi. deinde quum poſt
aliquot annos videbis ꝗ hiſtoriam latè proſequitur Fen.
Et latius Liu.lib.3. His creandis hoc in cauſa fuiſſe perhi
betur. Plebe.n. quotidianis ſeditionibus tum ob creādos
de plebe magiſtratus, tum ad ferēdum legem de ſoluen.
à nexibus fœneratorum:Sæpe ēt de connubio vt inire li-
ceret plebi cum patribus:nonnunquam ob ferendam le
gem agrariā,diuina ſimul humanaq; omnia miſcēte. Et
tandem communes quaſdā leges ferre petenti quæ vtriſ-
que vtiles forent, & æquandæ libertati conuenirent. ne
quis eſſet inuidiæ locus.ipſas leges extraneas acerſiri pla-
cuit,miſſi ergo tres viri Athenas Solonis leges de quibus
ſ̄ viſum eſt retulerunt pro quibus cenſendis & promul-
gandis creati fuere hi decem viri,vt diffuſius proſequunt̄
prædicti hiſtorici.In tex.ibi leges quoq; fieri lege ferri vt
eſt apud præfatos. In tex.ibi latum eſt ad populū vt om-
nes magiſtratu ſe abdicarent. placuit.n.vt ſcribit Liu.ne
quis eo anno alius magiſtratus eſſet.ſed quū phas nō fue
rit ſeſe ante diem exoluere magiſtratu. vt ex Fene.de de-
cem viris ferendarū.l. in prin. colligitur & probatur in.l.
pe.j de offi. pręſi.ad cuius declarationē vide Ro. in cōſi.
444.in.ij.dubio neceſſarium fuerat cōtrariā ferre legem.
346 Et hunc,† textum inducit Zaſ.pro doctrina Bart. in.l.
cōtinuus.in.§.cum quis.ff.de verb.oble. vbi ſi locum pu-
blicum ciuitas vendere deſtinarit,docuit primò legē fie-
ri qua is locus eſſet priuatus vt ſic poſteà venderet̄. ſed in
illa quæſt. Bart.verius eſt ꝙ ſufficit cōſtituere ſyndicum
ad vendendum quia vr̄ facta. leg.de vendendo. vt ibi per
Are.poſt.Fulg. Deridet hic Budeus Accurſij expoſitionē
ad verbum latum eſt, exponens ipſe latum ad populū,ſ.
à tribunis vt populus ſciſceret iuberetq; omnes qui tū in
Impio eſſent magiſtratu ſe abdicare, vt decemuiri legib.
ferendis crearentur,& ne quis eo anno magiſtratus pter
decemuiros eſſet.quam declarationē apertiſſimè & in lo
co vulgo ſatis cognito voluit Liui.præal. Iam redierant
inquit legati cum atticis legibus,eo intētius inſtabāt tri-
buni vt tandem ſcribendarum legum initium fieret,pla-
cet creari decemuiros ſine prouocatione, & ne quis eo
anno alius magiſtratus eſſet,mō ne.l.Acilia de auentino,
aliæq; ſacratæ leges abrogarentur,quæ.ſ.ad tribunitiam
ptāté plebiſq; defenſionē pertinerent, de quibus legibus
347 tractat Halic.lib.10.ad fi.lib.† ferre ergo ad populum
legiſlator tunc dr̄ quum legem in medium profert, ro-
gatq;.i.interrogat an placeat. populus verò ſciſcere.i.ſta-
348 tuere & iubere dicebatur vt viſum eſt ſ.† referre de re
aliqua ad ſenatum cōſules & hi quibus ſenatum cogere
licebat dicebantur quū rē in ſenatu agitandā & decernē-
dam proponebant ſenatorum ſententias rogantes cuius
rei exempla apud Liu.ſcatent. Et ſic intelliges verba Iul.
Cęſ.in 1.lib.com.de bello ciuili in prin.dum ait vt ad ſe-
natum referretur impetrari non potuit. De more feren-
darū legum tradit pulchrè Ci.in oratione pro flacco; &
in.1.philippica, habetur ēt in.l.humanum. C.de legibus
Vult ēt Budeus nō magiſtratus ſed magiſtratu legi debe-
re.& verè.Feneſt.& Liu.in multis locis tertij lib.tali for-
ma verborum vtūtur. Attamen & ſine vitio magiſtratus
legi pōt.ſic videlicet lege ſancitū eſt vt oēs magiſtratus ſe
abdicarent.i.ab Imperio in duo tū eſſent ſepararent &
abirent.l.pen.j de offi.præſid. forte ēt ante verbum ſe in
pandectis floren.præpoſitio vt ſit ſenſus ꝙ oēs magiſtra-
tus à ſe abdicarent. In text.ibi quod decemuiri Budeus
nō ꝙ pro quia vt glo.exponit dicit intelligēdum verum
pro quoad & proteſtatur quod ſequentia nullo modo
patiuntur nec ratio latini ſermonis admittit quæ ſi Bu-
deus reſpexiſſet non ita lapſus eſſet ſed vt dicit Philoſ. ad
349 pauca reſpicientes de facili enūtiant † Intellige ergo
tu quod ꝓ ſed prout ēt in.l.ꝙ ſi domus.j.loca.& ſit ſen-
ſus placuit vt oēs magiſtratu ſe abdicarent ſed quum de-
cēuiri conſtituti ſibi magiſtratum prorogarēt eo rēpub.
perduxerunt vt exercitus à repub.ſecederet. In text. ibi
prorogarent per ſpem.ſ.& libidinē dominādi opinio ēt
fuit fœdus clam inter eos iureiurando dictū ne comitia
haberent, perpetuoq́, decemuiratū poſſeſſum obtinerēt,
vt eā totam rem Liu.& Fene.cōplectuntur.Prima reipu.
349 peſtis eſt fouere eos qui dominari cupiūt.† ea.n.domi-
nationis libido Zaſio teſte non cogitat quid honeſtum
quid vtile ſit reipu.ſed quo prima nominis auctoritas ēt
cū reip.interitu apud eā reſideat.In tex.ibi iniurioſe tra-
ctarent hoc totū ex Liu.& Fen.patet.incredibile eſt inqt
Fen.qͣtum ea res vrbi terrorē iniecerit neq; ſuus vrbē fe-
350 fellit timor.† Primū.n.quū abſtinere à patribus cepiſ-
ſent in humiliores crudelitatē libidinemq; exercebāt ini
que iudicabant.ſi quis collegā appelaſſet ab eo quem ap-
pelauiſſet

pellauiſſet ita diſcedebat vt peniteret primo decreto nõ
ſteriſſe.operæ pretium eſt hoc loco aduertere iudice Zaſ.
fontem publici & priuati iuris,ſic.n.Liuius legem.12.ta-
351 bularum nominat,† iniquis & peſtilẽtibus auctoribus
non caruiſſe. In text.ibi vellent deinceps ſufficere magi-
ſtratus. idem libentius ſe facturum ait Zaſius;i.nollent,
alios magiſtratus ſubſtituere,quia ſufficiõ quũ pro ſub-
ſtituere ponitur exigit quartum caſum,hinc Virgil.Atq;
aliã ex alia generando ſuffice prolem. propriè tñ ſuffecti
dicuntur magiſtratus creati loco demortuorum: conſu-
les qui ex ordine creati magiſtratum principio anni ini-
bant,ordinarij dicebãtur.intra verò annum vita functis,
hi qui in locum eorum ſummitterentur ſuffecti diceban
352 tur, † teſtis Lãp.nam ſufficere ſubmittere eſt vt dictum
eſt. & Io. Franciſcus picus Tu linguæ pia verba precor,
tu ſuffice carmen. & Clau. Imperator apud Tranq. no-
uo circa Principem exemplo in locum demortui cõſulis
ſuffectus traditur. põt tamẽ retenta litera magiſtratibus
dici ſm Zaſiũ,i.nollent ſufficere & ſubmittere alios ſuis
magiſtratibus quos ipſi detinuere. Iſti ſuffecti dicuntur
ordinarij & poſſunt oĩa incumbentia ordinarijs ẽt cõcer
nentia vltimum ſupplicium & membri inciſionem, vt p
Deci.in rub.de officio d.l.j.in fi.& in.l.j.in glo.ſuper ver-
bo poſsit poſt Alexan. & Riminal.i.de offi.eius maximè
353 per.l.ij.C.de offi.eius q̃ intelligunt in ſuffecto. † Mod.
taur.tñ ibi char.27.col.3.verſi. ſed q̃uis iſta ampliatio te-
net hoc non probari per dictam.l.ij.quam cõiter ſcribẽ-
tes ad id allegant quæ tñ ſpecificè loquit̃ de cauſis mixti
Imperij.& quamuis ſubijciat clauſulam & omnia quę ad
iuriſdictionem rectoris prouinciæ pertinent actitare,nõ
tñ facit illa clauſula vt veniant cauſæ meri Imperij, quæ
maiores ſunt.arg.c.qui ad agendum de procur.in vj.iun-
cta.le.& quia.i.de iur.om.iud. & ita ẽt tenuere quidam
antiqui quos ibi Alex.refert. Sed cõis opinio videt̃ mihi
optimè probari in.d.l.ij.dum ait & oĩa quæ ad officium
rectoris pertinent actitare,quia ſi rector poterat & ſuffe-
ctus non malè ibi diceretur & oĩa actitare,&c.quia totũ
dicens nihil excludit.l.iii.ff.de leg.iij.&.c.ſolitæ.de maio.
& obe.Non obſt. quod illa clauſula generalis & oĩa acti-
tare intelligi debeat non de maioribus expreſsis, ſed de
ſimilibus.vt de cauſis mixti Imperij,de quibus tex.ibi ſpe
cificè loquitur.d.c.qui ad agendum. nã reſp.q̃ ibi ſit re-
ſtrictio illa ex veriſimili mente conſtituentis, qui nõ cen
ſetur voluiſſe maiora expreſsis, ſed in.d.l.ij.non põt fieri
talis reſtrictio ex mente conſtituentis,quinimò eſſet cõ-
traria menti conſtituentis quia nõ eſſet tum bene proui-
ſum offi.per ſuffecti ſubmiſsionem,ſi non poſſet oĩa quę
ad curam illius officij ſpectant. Præterea dubito ne argu.
minus bene veniat à ſimili. quia in.d.ca.qui ad agẽdum,
erant expreſsi aliqui caſus ſpeciale exigentes mandatum
& data inde přás circa exigentia ſpeciale mandatũ, ideò
non miru ſi de ſimilibus intelligitur,quia præcedẽtia in-
fluunt in ſequenti magis q̃ è contra.le. quiſquis cũ Bart.
ff.de lega.iij. Sed in.d.lẽg.ij.ſunt expreſsi aliqui caſus de
mixto imperio, inde illa clauſula & omnia actitare quæ
ad officium rectoris prouinciæ ſpectant, ſubiuncta non
eſt circa ea quæ ſunt mixti Imperij,imo circa merum,di
cendo & oĩa, &c.nã ad offic.rectoris prouinciæ ſpectat
actitare ea quę ſunt ẽt meri Imperij,vt notum eſt.In tex.
354 ibi factio ſua.hæc verba † declara ex his quæ dicit Fen.
opinionis fuiſſe. Fœdus clam inter eos iureiurando pa-
ctũ ne comitia haberent & perpetuò decemuiratus Im-
perium poſsiderent. Et eſt factio quum inter optimates
conuenticulis & pactionibus coitur & conſpirat̃.de quo
vocabulo plura allegat Alb. in dictionario in verbo fa-
ctio.Et hæ factiones vt lib.4.ſcribit Liu.fuere erũtq; plu-
ribus populis magis exitio q̃ bella externa, quam fames
morbiue.quæq; alia in Deum iras velut vltima publico-
rũ malorũ vertunt. In text.ibi ſecederet,hęc fuit ſcđa ſe-
ceſsio de qua dictum fuit in priu.l.in verſi. fina.in princ.
Hiſtoria nota eſt. nã quum decemuiri & in primis Ap-
355 pius princeps eorum multa inique egiſſent,† ad cumu-
lũ acceſsit Virginij caſus. eius.n.filiã formoſam & nobilẽ
Acilio viro tribunitio deſponſatam,quũ Appius ardẽter
adamaſſet,nec prece nec pretio profeciſſet,quẽdã ex cli-
tulis ſuis Claudiũ plebeium hoĩem ſuppoſuit, qui puellã
in ſeruitutem aſſereret,q̃ vnam eius potiundæ viã eſſe vi-
debat.ſe.n.iudice diſceptãdum fuerat, vocatur p amicos
ex caſtris pater Virginius,q in Algido cõtra hoſtes pugna
bat,qui quum nihil proficeret,rẽ.n.nephandam App.me
ditatus,puellã Claudij ſeruam eſſe pronunciauit.ſeductã
paulum filiam cultro interfecit.quod facinus adq; mili-
tes in caſtris relatum,cãm præbuit ſecedendi in auẽtinũ;
& euertendi decemuiratum vt latiſsime & elegãter pro-
356 ſequitur Liu.in 3.lib.In text.ibi vindicias,† quæ dictæ
ſunt nõ à Vindicio vitelliorũ ſeruo, quicquid hic narret
Accur.ſed à vindicando.vt colligitur ex Liu.lib.3.& Gel.
cap.9.lib.20.ſed à Vindicio bene dicta eſt à vindicta.qua
primũ ipſe vindicius ſeruus liberatus fuit.Liu.circa prin.
ij.lib. ex quo patet in text.j.non vindicis ſed vindicij le-
gendum eſſe.id.n.fuit nomen ſerui.Vindicias ergo abdi-
cauit & ademit,Appi.à filia: & ſm Claudium,qui ab eo
ſuppoſitus in ſeruitutẽ petierat dixit.quis Budeus abiudi
357 caſſe legendum putet qđ eſt iudicio auferre.† Cic.de.l.
agraria iudicabit Alexandriã Regis eſſe à populo Roma.
abiudicauit.Quid autẽ eſſent iſtæ vindiciæ Accu.aſſequi
non potuit.& quædã penitus impertinentia adducit,cõ-
tra quem minus modeſtè inſurgit Budeus multa imper-
tinenter cogerẽs.ciuiliter magis agit Zaſ.quum apud ha-
bentes cognitionẽ hiſtoriarum res ſit vulgata ſatis. Quũ
eñ vetuſto iure coram prætore lis agitata eſt.vter debeat
eſſe rei controuerſæ poſſeſſor.& qui eã tenebat,prædẽ.i.
fideiuſſorem dediſſet ſe nihilo poſſeſſionẽ deteriorem fa
cturum,iã vindiciæ ſm eum dabantur.i.vindicabatur &
aſſerebatur ei poſſeſsio. vt declarat Aſconius in verrinis
lib.3.facit.le.poſtq̃.in.§.Imperator.infra vt in poſſ. legat.
vindiciæ pro aliquo dicebant vt Gel.li.20.c.9.docet, quũ
ex iudicis decreto apprẽhendebat quis rẽ,quę erat in cõ-
trouerſo iure & penes ſe tenebat. quas vindicias iniuſtas
dixit App.& contra ius ab eo inductũ pro Cla.ſuppoſito
petẽte Virginiam in ſeruitutẽ,debebat.n.ſm libertatem
vindicias dicere,i.decernere,vt dum ſtatus quæſtionẽ pa
tiebatur, interim libertatis cõmodum ei nõ auferret̃.ſed
ipſa eſſet,ꝑut erat in poſſeſsione libertatis ac penes ſuos,
donec petitor ſeruitutẽ probaſſet,non aũt adiudicare pu
ellæ poſſeſsionẽ huic aduerſario iniquiſsimè ſuppoſito.
hoc eſt qđ apud Liu.3. inſtante ſponſo puellæ cõceſſum
eſt cognatis vt eã vindicarent,i.in libertatem aſſererent
donec pater veniret,quo adueniente Appi. vindicias ſm
ſeruitutem dixit.i.iuſsit vt aduerſarius puellã pro ſerua
poſsideret.nephas certè fuerat ſubuertere legẽ q̃ ipſe tu-
lerat.verum fortè quũ talia à cognatis puellæ ei obijcerẽ
tur legẽ calumniatus eſt quaſi ad hunc caſum non perti-
neret.quę calumnia hodie iniquis non eſt incognita. vel
iudices dixeris vel cauſidicos ſm Zaſ.neq; vero ius ciuile
calumniari, neq; eius verba captari oportere certũ eſt.
358 pen.infra ad exhib.† ad quod vide Ancha.conſi.75.col.
fin.& Pau.de Caſt.in cõſi.298.col.3.in antiquis.adde Fel.
in cap.cum Bart.col.ij de re iud.Dec.in le.ea eſt natura.
ff.de iur.& pulchrè in conſi.666.col.2.& conſi. 690.col.
j.l.C.de form.Au.gel.in uoc.atti.Alex.in conſi.83.co.iij.
in.ij.vol.& in conſi.113.li.3.Mod.tau.in.l.cum quid col.
x.in fi.infra ſi cer. pet. Item ibi indignatus q̃ vetuſtiſsi-
ma iuris obſeruãtia in perſona filiæ defeciſſet, Virginius
miles pater puellę merito indignabat̃ ob iniuriã ſiui illa-
tam & quia non ſolum Appius legem ſuam.i. à ſe & alijs
decemuiris prolatam de conſeruanda libertatis poſſeſsio-
ne,ei qui in ea erat cõtemnebat.ſed ẽt vetuſtiſsimam iu-
ris obſeruantiam.ad cuius declarationem Accurſ.fabulã
narrat.iuriſconſultus ſe in ſequentibus declarat. dum lo-
quitur de vindicijs dictis per Brutum in pſona Vindicij
ſerui vitelliorum.& fuit talis conſuetudo ſecundũ Zaſiũ
mori-

moribus non iure ſcripto antiquitus obſeruata. Brutus
eñ auctor, vt iam vidiſti, eijciendi reges fuit ſub eius cō-
ſulatu, qui primus Romæ erat pop. Rom. iam à tyrāni-
de regum liberato, iuuentus nobilitatis iuſueta iuſtè cui
innocenter ſub ſenatorijs legibus viuere graue erat, de
Tarqui. rege reducendo conſpirauerāt eius coniuratio-
nis Aquilij & Vitelij principes erāt in qua & ipſius Bruti
359 conſulis liberi participabant, † qua tamē coniuratione
p vindicium vitelliorum ſeruum detecta cōſiliū regis re-
ducendi fractum eſt. vocati in iudicium capitis cōſpira-
tores, vt auctor eſt Plu. in vita Bruti quū petijſſent vt Vin
dicius eorū ſeruus eis dederetur, Brutus negabat. ſed vin-
dicias pro libertate dixit. ex eoq; vindicium bene de rep.
meritum: Intereà dum vitelij cauſam maieſtatis dicerēt
in manum ac poteſtatē infenſiſsimorum Dominorū, ob
accuſationem excarnificandū non ſiuit. vt hic latius pro-
ſequitur Cod. iſtud eſt quod hic vetuſtiſsima iuris obſer-
uantia nuncupatur. Similitudo tñ vtrobiq; iudice Zaſi.
multum claudicat. fortè mēs iuriſcon. eſt ꝙ iſte miles in-
dignabatur, quia ius. i. 12. tab. cōtra eius filiā negligebat,
nec in ea tenebatur vetuſtiſsima iuris obſeruatio, q̃ Bru-
tus in Vindicio tenaciter obſeruauit, qui licet eſſet ſeru⁹,
tñ voluit vt Dominis redderetur, immo pro libertate, i.
vt eſſet in poſſeſsione libertatis pronunciauit, ne excarni
ficandus daretur. Ergo fortius iſta bruti obſeruātia pro-
nunciantis pro libertate, attendi debebat in perſona Vir
giniæ, q̃ non conſtabat ſeruā eſſe, prout de Vindicio no-
tum erat, verè tñ ſpeciale fuit illud obſeruatum in Vindi
cio quia ſm regulā cum eſſet ſeruus Domino reddi debe
bat, & ita permiſerat Collatinus collega Bruti in conſula
tu, vt ex Plut. in vita Publicolæ conſtat, ſed Brutus noluit
fauore beneficij ab eo accepti in detectione coniuratio-
nis. conſidera ēt quō illa obſeruantia poſſet tempore Vir
giniæ dici vetuſtiſsima, quum ſolum præceſsiſſent anni
quinquaginta octo vel circa, nā liberatio Vindicij ſerui
contigit poſt exactos reges. & ſic poſt annos vrbis. 244. vt
ex Liu. ad finem primi lib. colligitur. caſus Virginiæ poſt
allatas. ll. 12. tab. anno vrb. 302. vel circa. vt ex Liu. in 3. li.
360 colligitur, quō ergo dici pōt vetuſtiſsima obſer. † quū
requiratur curſus annorum centum. vt quid de antiquo
dicatur, ſm cōem opinionem vt per Soz. conſi. 89. col. iij.
in primo vol. Dec. conſi. 13. col. iiij. & Iaſ. in. l. cum aliquis
col. fin. C. de iur. delib. Forte dici pōt ꝙ iſta ſunt verba
iuriſcon. appellantis illam vetuſtiſsimam obſeruantiam
non Virginij, ſm cuius tempora illa obſer. non poterat
dici vetuſtiſsima. Sed & iure modo receptū eſt, vt qui in
quaſi poſſeſsione libertatis eſt ſi ſuper ſtatu ei controuer
ſia moueatur libertate gaudeat, donec res ſententia ter-
minetur. l. non ideò minus. & l. lite ordinata. C. de li. cau-
ſa. In tex. ibi taberna lanionis, hoc omnes hiſtorici com-
361 plectunctur, † expone. i. macellarij à laniandis pecori-
bus, ſicut laniſta qui gladiatoribus pręeſt vt reperit apud
Tranqui. in Claudio. Itē ibi partim in carcere necati de-
fectum eſſe & quidē inſignē imperfectio ſenſus oſtendit
teſtes Budeus & Iaſ. addentes hæc verba partim in exiliū
acti, nunquam. n. hæc particula partim non geminata re-
362 peritur, † vt ex Cic. in pluribus locis cōſtat ſm eos. Ego
in contrariū adduco text. inſtit. de teſt. or. in prin. ibi par
tim. & hoc in vſu eſſe deſijt. & Gel. quem pro teſte locu-
pletiſsimo & ipſi habent in. c. 13. libr. 10. Quantum tñ ad
locum noſtrum concurro in eorum ſentētiam, ꝙ verba
ſuppleta ſufficerent, quia hiſtoria ſe habet modo prædi-
cto, vt ex Liu. in. 3. ab vrb. cond. patet. In tex. ibi & ita rur
ſus reſpu. ſtatum ſuū recepit. Bald. hic colligit ꝙ trucida-
363 tis vſurpantibus ſtatum ciuitatis, † recepit ciuitas ſtatū
ſuum. ſed alia eſt mēs tex. vt ſtatim dicetur. Alber. hic in-
telligit. ciuitatem ſtatum ſuum recepiſſe, i. reintegratam
fuiſſe reuocata plebe cōſenſu pop. Tu qui hiſtoriā calles
ex Liu. & Fen. locum hunc poteris clarè & elegāter inter-
pretari. miſſos aiunt legatos probatiſsimæ exiſtimationis
qui de cōditione pacis cum plebe agunt. petebat autem
plebs inter conditiones pacis ad ſupplicium decēuiros,
qđ per legatos diſſuaſum fuit. contenta igit̃ extitit plebs.
vt ſui ſibi tribuni reſtituerent. & vt cōſueuerat rediretur
ad conſules, interim abdicant ſe magiſtratu decēuiri, co-
mitia a cōſulibus de tribunis creandis habentur. hoc pa-
cto creatis, exactiſq; decemuiris ad prioris formā regimi
nis reditum eſt. Ex qua hiſtoria habes notare, ꝙ reſpub.
ſtatum ſuum recipit añ necatos decemuiros, quis verba
iuriſcon. hic viderētur innuere aliud, ſed intellige vt dixi
id ēt contigiſſe ante necatos actoſq; in exilium decemui
ros. Notat Baldus ex iſto tex. in principio volente cōſtitu
tos fuiſſe decemuiros iuſsis alijs oībus magiſtratibus ſe
magiſtratu abdicare, quod merum Imperium pōt in ma
364 nibus ſuperioris renunciari, † & ad id poſſe quē cogi ꝙ
intellige cauſa ſubſiſtēte vt hic erat, alias ſecus. offi. n. quo
365 quis fungitur, † ſine cā priuari non pōt nec debet, pul-
chrè Roman. conſi. 467. vt clara & conſi. 492. in caſu. Re-
nunciatio aūt Imperij aliter q̃ in manibus ſuperioris fa-
cta nullius eſt roboris. l. pen. infra de offic. præſidis ponit
Romanus cōſi. 444. in ſcdo dubio. Et ideò vt ſcribit Cor
nelius tacitus lib. 1. in fine. Tyberius Imperia data conti
nuabat, & pleroſq; ad finem vitæ in eorum prefecturis re
366 linquebat. Scdo not. ibi iniurioſe tractarēt, † & ibi aſpe
ra dominatione, ꝙ aſpera & inhumana dominatio cau-
ſat rebellionē, faciunt quæ ſcribit Phil. pol. v. & id quoti-
die vſu euenire noſtris infelicibus tēporibus videmus. An
367 aūt hoc caſu ſubditi poſsint Dominum expellere, † tra
dit poſt Bald. & alios A quen. in. leg. ex hoc iure char. j. ſ
titu. j. facit tex. no. in. l. ij. infra de his qui ſunt ſui vel al. iu.
368 Tertiò nota. ibi amore virginis, † ꝙ inhoneſtus amor
mulierū cogit hoīem ad oē nephas, rectumq; iudiciū &
Iuſtitiā ſubuertit. nihil. n. vt ſcribit. in. §. illud in auct. qui-
bus mo. naturalis effi. leg. amoris furore vehementius eſt.
Hinc Herodes meretricis amore & prece ſanctū Io. Ba-
ptiſtam decapitari iuſsit. c. cum iuramento de hom. & Sa
lamon ex conuerſatione mulierum idola adoraſſe dr̃ ter
tio regū cap. 11. & trigeſimoſecundo Hinc ait ille poeta.

Miſcuit omne nephas quem nulla modeſtia terret:
    Optati compos dum ſtudet eſſe ſui.
Non decus auertit, non lex, diuumuè poteſtas.
    Egit præcipitem cæcus ad omne furor.

Vt enim eſt apud Macr. eu cui plus liceat q̃ par ſit, plus
369 velle q̃ liceat. † Erat ſanè hic App. cl. vir ingenio & pru-
dētia perſpectiſsimus. & cui vt cum Lucretio loquamur.
leges multum debuiſſent recta ſequenti. Sed pro Platonis
ſententia in magna licantia peccandi ſeipſum continere,
arduū & difficile eſt, impoſsibileq; bonum virum perſeue-
370 rare. Deniq; præclara ingenia vt Plu. in demet. tradit. †
ſicuti virtutes maximas, ita vitia maxima producūt. & te-
ſte Chriſoſtomo quem hic Zaſ. refert, aīa ſemel maligni-
tate capta, oēs inſaniæ numeros explicare cōſueuit. quid
eñ hō ſemel malitię deditus non inueniat? Quarto. not.
371 ibi caſtitatem, † vitæ præferēdam eſſe. exemplo Virginij
qui teſte Liuio lib. 3. vir fuit recti exēpli; militiæ domiq;,
hinc ēt Vale. de pudicitia Virginius inquit plebei generis,
ſed patritij vir ſpiritus ne probro cōtaminaretur domus
ſua, proprio non pepercit ſanguini, propterea dicitur in. l.
iuſta. ff. de ma. vin. honorem vitæ æquiparari, de quo plu-
ra congerit Barb. con. 46. col. j. in ij. volu. & in ca. licet cau
ſam. col. iij. de proba. Iaſo. in l. iuſiurandum qđ ex conuē-
tione. §. fi. in. 4. no. & in repe. admonendi. char. 27. ver. ex
prædicto. ſ. de iureiur. Vltimò not. ibi partim in carcere
372 necati. † ꝙ decēuiri partim in carcere necati ſuere. nam
App. cla. ante diem iudicij mortem ſibi in carcere conſci
uit. Oppius quoque in vincula ductus eſt. & ante iudicij
diem finē ibi vitę fecit M. vero Claudius aſſertor virginiæ
die dicta damnatus eſt: ſed ipſo Virginio pœnam remit-
tente Tybu. exulatum abijt. ſicq; pro ſentētia Liu. manes
virginiæ mortuę q̃ viuæ feliciores per tot pœnas vagati
nullo relicto fonte, tandē quieuerunt. reliquos. n. decēui-
ros, aut morte aut exilio publicatis bonis tribuni plebis
punierunt

punierunt teſtis Pli.de viris illu.c.21. Hic finis auctorũ.l.
12.tab.auctorum inquam, à quibus omne ius noſtrum
velut à radice proceſsit.omnem.n.publici priuatiq; iuris
fontem Liu.appellat,ſi iuſta,ſi recta quæ ipſi inſtituerãt,
ſecuti eſſent, quid poterat eis eſſe illuſtrius.ſed malos ma
lè expedit finire.Huius magiſtratus decẽuiratus non me
373 minere doc.in l.1.ỹ.de offi.eius.nõ eſt dubitãdũ,† quin
maximus fuerit, & in primo gradu quum omnes alios
faceret ceſſare.& ſine appell.eſſe teſte Liu.vt de dictatore
viſum eſt quem inter magiſtratus primi gradus ponunt.
& idem in iſtis decemuiris. Vltimatè ex hoc tex.egregiũ
licet colligere argumentum,quòd ius honeſtatis ab omni
ſuperioritate debet eſſe exemptum, propterea dixit
Bald.in l.quod ex libera. C.de lib.quem ſequitur Iaco.de
S.Georgio.in tra.de homa.ad fi.Dominum non poſſe co
gere ſubditas ad tripudiandum in caſtro cauſa euitandæ
ſiniſtræ ſuſpitionis & honeſtatis ſeruandæ.

Ex verſic. deinde quum poſt aliquot l ỹ. ff. de ori. iur.

Hic tractatur de tribunis militum, conſulibus ex plebe & ædilibus curulibus per totum.

Agitur hic de tribunis militũ,conſulibus ex plebe crea
tis, & ædilibus curulibus inſtitutis poſt ſublatũ decemui
ratum oĩum ſcelerum caſtellum vt ait Liuius lib.3.Reſti
tuẽda eſt in primis litera. ibi poſt aliquot annos.12.tab.
latæ ſunt, vt poſt verbum annos addas dictionem quã &
optimus reluxerit ſenſus, qđ poſt aliquot annos quã.12.
tab.latæ ſunt vigeſcẽte diſcordia inter patres & plebẽ vo-
lentem ex ſuo quoq; corpore conſules creari,ſedata tan-
dem fuit diſcordia p mixtam creationem tribunorũ mi
litum q̃ hiſtoriam late complectitur & elegãter Liu lib.
4.Anno inquit 310.quam vrbs Romana condita erat.pri
mum tribuni militum pro cõſulibus magiſtratũ ineunt.
A.Sempronius atratinus L.Attilius T.Cecilius. quorum
in magiſtratu concordia domi pacem etiã foris prębuit.
Ex quo licet clarè colligere id cõtigiſſe anno 9. vel circa.
poſt ſublatos decemuiros,qui legibus.12.tab.cõſcriben-
dis creati fuere, anno altero & tricenteſimo quam cõdi-
ta Rom. fuit vt ſcribit Liu.lib.3. anni igiť de quibus hic,
quicquid malè ſentiat Accu.ad nouem plus minusue pa-
rum redigendi ſunt.In tex.ibi interdum.20.fuerunt arbi
tratu Budei legendum eſt ſeni. ſed vt ex Feneſte.in ca.de
tribu.milit.liquet, non eſt aliter hic locus corrigendus.

Not.primo ꝙ poſt multas contentiones tandem puicit plebs vt tã ex ſuo corpore q̃ ex patribus tribuni mili-
tum conſulari poteſtate crearenť Feneſt.coacti tandem
patres ſunt. vt ciuibus aut hoſtibus de victoria concede-
rent.eoq; res deducta eſt, vt promiſcue trib.militũ crea-
rentur conſulari ptãte, de cõſulibus nihil immutaretur.
apud Liu.lib.4. extãt pulchrè mirum immodum oŕones
quæ pro & contra in his cõtentionibus habitæ fuerunt.
Hi ergo trib.militum oẽm conſularẽ habuerunt poteſta-
tẽ.& conſequenter illuſtres dici pñt. & in primo ordine
magiſtratuũ collocari prout de cõſulibus viſum eſt, fuit
374 & aliud genus,† tribunorum militũ qui nulla vrbana.
ſed caſtrenſi pſectura pollebant. nec conſulari poteſtate
erant ſm Budeum & Zaſ.hic. ad quorũ officium pertine
bat in caſtris milites continere, & ad exercitationẽ pro-
ducere,vigilias circuire,rei frumentariæ præeſſe,querelas
cõmilitonum audire.valetudinarios inſpicere. & oĩa ca-
ſtrenſia obſeruare.l.offic.§.fi.ff.de re mili. Item militum
374 manus continere, † ne vel pullos vel oua raperent.c.l.2.
ſua annona viuerent, prouincialesq; pmerent vt ex epiſto
la Aureliani Cæſaris apud Vopiſcum diſpicitur. quæ vti-
nam hodiernis ferreis vt ita dixerim temporibus obſerua
rẽtur,quibus milites paganis vix relinqunt vitã. Hos trib.
375 militares æquiparat Budeus, † mareſchallis noſtri tpis.
& melius quã qui æquiparant illum tribuno celerum ſeu
magiſtro equitum, vt ſupra diximus, ad illorum,n.offi-
cium ſpectant ea quæ (vt dictum eſt) tribu. militaribus
iniungebantur, quamuis hic magiſtratus.ſ. mareſchalli,
non ſit temporalis,vt tribunatus militum, ſed perpetuus.
Et fuit olim vt ex Liuio lib.8.apparet, Hic ordo Caſtren-
ſis.vt miles,centurionis.Centurio tribuni.Tribunus lega
ti,legatus cõſulis, magiſter equitum dictatoris Imperio,
376 † pareret.Fuerunt etiã alij tribuni ærarij, vt docet Aſco-
nius qui militibus ſtipendia erogabant quo tpe cęptum
eſt publicis militare expenſis. nam Liu.lib.6.docet ſum-
ptu quemque ſuo anteà militare conſueuiſſe. de quibus
trib.ærarij aliqua etiam ſcribit, Budeus in l.1.ỹ.de officio
quæſtor.fuere & trib.celerum & trib. plebis. & ſic quinq;
genera tribunorum ſeu præfectorum ſm Zaſium Pomp.
let.multa alia enumerat. Secundò not.ꝙ abrogato tribu-
norum militum magiſtratu, qui tñ complures annos du-
rauit, iterum ad conſularem reditum eſt peruicitq; tan-
dem plebs, vt ex ſuo etiam corpore cõſul alter crearetur.
qđ tradit Liu.lib.6.ad finem. vbi dicit in his quidem finis
certaminum fuit. Primus ex plebe conſul teſte Liuio ibi
L.Sex.fuit.vel Licinius Stollo.ſi credimus Pli.de viris illu-
ſtribus c.20. Pompo.letus ſub cap.de trib.milit. ait ſexto
anno ius Imperij Romani ad cõſules redijt.Habes ex præ
dictis ſm Zaſium à primo rerum ciuilium initio nobili-
377 tati cum plebe parum conueniſſe,† & fuerat in vtroque
corpore qđ vitio daretur, nobilitas.n ſuperbia & auſteri-
tate, plebs in potentia regendi animorum ignauia vſur-
pata,magiſtratuum cõicatione reipub.perniciem attulit.
Verum Appiorum familia tribunitijs furoribus ſemper
egregie reſtitiſſe ſcribitur per Liuium non ſemel. Tertio
378 not.qđ eodem tpe, † data eſt poteſtas nobilitati crean-
di ex ſuo corpore ædiles curules. & ſic licet in ciuitate of-
ficiales partim ex popularibus, partim ex nobilibus eligi
debeant, ex nobilibus tn plures dicit Alberic.ſunt eligen-
di. Liuius tamen à iureconſulto vř diſcrepare, dum ad fi-
nem libri ſexti ait.Tandem per dictatorem cõditionibus
ſedatæ diſcordiæ.conceſſumq; ab nobilitate plebi de cõ-
ſule plebeio à plebe nobilitati de prætore vno, qui ius in
379 vrbe diceret ex patribus creando.Et ſic,† cõceſsio à ple-
be facta nobilitati pro conſule creando. non de ædili-
bus vt hic dř, ſed de prætore fuit. Cui ſententiæ ſubſcri-
bunt Fene.& Pompo.in c.de prætorib.Sed poſſumus dice
re factam fuiſſe conceſsionem illã à plebe patribus, non
ſolum de prætore,ſed ẽt de ædilibus,curulibus.vt ex Liu.
lib.7.colligitur dum circa prin. ait annus hic erit inſignis
noui nominis conſulatu.nouis duobus magiſtratibus pręTura & curuli ædilitate hos ſibi patritij quęſiuerũt hono-
res pro cõceſſo plebi altero cõſolatu. de iſtis ædilibus ali-
qua diximus ſupra in verſi.eiſdem temporibus in 2.not.

Ex verſi. quumque conſules auocarentur.

De prætoribus & multis alijs magiſtratibus hic tractatur, num. 1.
Ilaſa pecunia & flauiſſe quæ ſint. 381.
Ciuitas non eſt ſine iudice relinquenda 388.
Iuriſdictio an cumulatiue uel priuatiue data cenſeatur. 391.
De haſta & magiſtratu qui haſtæ præerat 396. cum ſeq.
De his qui per haſtas ſiue piccthas in pœnam delicti coguntur tranſire & hoc genere mortis vita priuantur. 39-.
De Cerere & Cerealibus magiſtratibus. 406. cum ſeq.
De magiſtratu latinarum feriarum & præfecto vrbis eiuſq; iuriſdictione. 410. cum ſeq.
De annona præfectisq; annonæ & vigilum. 417. cum ſeq.
De tex l.3 ff.de offi. præfec. vigil. 424.
De magiſtratibus municipalibus qui non erant villarum & caſtrorum magiſtratus vt docto. communiter intelligunt, & etiam de duumuiris. 424.
Magiſtratus municipales à defenſoribus ciuitatum quomodo differant. 432. cum ſeq.

Digni-

Dignitatis maioritas cognoſcitur ex maioritate iuriſdictio-
nis & adminiſtrationis. 436.
De dignitate perfectiſſima. 437. cum ſeq.
De præſidibus pulchra quædam 457. cum ſeq.
De gubernationibus Ciuitatũ noſtri temporis. 442. cum ſeq.
Nihil mẽdoſius ſupraſcriptione literarũ miſſiuarum. 447.
De tex. clem. ſi ſummus Pontifex. ibidem.

Sequitur interpretatio in verſic. quumque conſules auocarentur.

Tractat hic Pomp. vſq; ad §. iuris ciuilis de inſtitutio-
ne aliorum complurium magiſtratuum. De prætore vr-
bano & peregrino. De decemuiris litibus iudicandis cõ-
ſtitutis de quatuor viris curam viarum habentibus, De
triumuiris monetalibus & capitalibus. De quinque viris
qui poſſent pro magiſtratibus fungi ordinatis, De multis
alijs prætoribus ſucceſſu temporum creatis. de ædilibus
cerealibus, de præfectis vrbis annonæ & vigilum. In tex.
ibi bellis finitimis auocarẽtur. Liu. lib. 7. hanc hiſtoriam
explicat declarando quæ eſſent iſta bella. Ibi ius reddere
cõſul, ergo contentioſam habebat iuriſdictionem ad qđ
vide quæ diximus ſupra in verſic. qđ attinet ad magiſtra-
380 tus. Ibi prætor crearetur dictus eſt à præeſſendo, † ſm
Feneſtel. & Pomp. let. peregrinus minor, vrbanus maior,
vel primus dicebatur. Cic. in oratione pro L. M. & quę lit
dñia inter peregrinũ & hoſpitẽ ponit Valla in elegãtijs. &
381 ſæpe pro omni iudice prætor accipitur, † Dec. in l. vbi-
382 cunq; ff. de reg. iur. Ibi æris argenti auri flatores, † id eſt,
ſignatores & cuſtores. flo. n. pro eo qđ eſt ſigno vſurpatur
ꝙ æs aurum, & argentum flando, hoc eſt flatu calefacien
do ſignatur, hinc flatum æs & flata pecunia dicitur, & fla
uiſſas, i. theſauros priſci dixere latini ꝙ in eas non rude
Aes argentumq; ſed flata ſignataq; conderetur pecunia
Gel. lib. 2. c. 10. hi triumuiri monetales monetę curam ha
buere. eorum. n. diligentia vt vult Fene. numiſmata auro
383 argentoq; fabricabantur. Quo autem tpe, † ſignata fue
rint prędicta metalla late proſequitur Plin. c. 3. lib. 33. vbi
ẽt declarat ꝙ æs adulterabatur ſi cum argento viuo inau-
raretur, quapropter æs pro auro dari non erat inſuetum.
vt intelligas ſm Zaſ. l. quid tamen ſ. de contrahẽ. emp. l. ſi
id quod aurum. ff. de verb. obl. cum ſimilibus his ſortaſſe
corruptionibus auertendis hos auri flatores operam etiã
nauaſſe credendum eſt. Argũ monetæ curam maximè
384 habendam eſſe per ſuperiores, † quod nunc maximè ne
ceſſarium eſſet, quum oĩa adulterentur. & hæc res ſupra
alias in deterius data ſit. Huius magiſtratus non memi-
nere doc. in l. 1. de offi. eius nec quo tit. nuncuparetur iu-
re probare poſſum. Ibi triumuiri capitales dictum eſt de
385 his in verſ. deinde cum ærarium. Ibi in publicũ eſſe, † la
tinè in publicum & in publico eſſe, prout in poteſtatem
& in poteſtate eſſe dr̃ vt docet Gel. lib. 1. Ibi pro magiſtra
386 tibus fungi, † nec. n. ſm Zaſium erãt magiſtratus ſed lo-
cum magiſtratuum ſupplebant vt dicimus aliquem fun-
gi pro conſule, pro prætore, pro tutore & dum tex. dixit
cis tyberim, legendum eſt citra, vt per Feneſt. in c. de prę-
387 to. pulchrè Gel. c. 13. lib. 22. Ibi ditionem † à ditẽ deri-
natur, ditio ſm Zaſium poteſtatem ſignificat ſeu faculta
tem vide de hoc Bar. in l. Imperium. col. 1. vbi etiam alij ſ.
de iur. om. iud. Ibi Cor. Sylla an de Sylla crudeliſſimo vel
de alio loquatur incertum eſt ſm Zaſ. conſonat tamẽ de
crudeliſsimo per emphaſim intelligi debere. & etiam ob-
ſequentia de Iulio Cæſare, contemporanei. n. fuere vt no-
tum eſt. Ibi pius deinde Auguſtus Zaſ. legit poſt deinde
Auguſtus quia Auguſtus in hiſtorijs non eſt dictus pius.
Feneſt. vero à quo locus hic deſumptus eſt in c. de præto.
ſcribit deinde diuus Auguſtus. Ibi diximus, ſenſus horũ
verborum vix cohæret iudice Zaſio ita propterea intelli-
gente, ꝙ hi qui trans tyberim deputarentur, licet non eſ-
ſent magiſtratus. vicariam tñ pro magiſtratu curam ſu-
biere, tamen à ſenatu creabãtur. ſed & ædiles quum ante
hac populi ſuffragijs poſteà tñ & ipſos ſenatuſconſ. crea-
tos feciſſe, vt nõ intelligas hos quinq; viros trans tyberim
poſteà ædiles factos ſic. n. quæ ſequuntur aduerſarentur,
quum magiſtratuum colligendo numerum, ſex tñ ædi-
les recenſeat, itaq; poſt illud verbum diximus punctum
faciendum putat, & ſi non placet pandectas ait conſule.
Mihi non placet, nec pandectas pp viarum diſcrimina
volo conſulere. ex ordinatione. n. Zaſij non accommoda
tur aliqui ſanus intellectus illis verbis. & tñ hi quos ci-
tra tyberim diximus, lege ſic ſtante. defectiuam oportet
fateri literam aut ineptam. vnde vt candor ei reſtituatur
loco illorũ verborum: & tñ hi lego vt & hi ſic optimus
reluxerit ſenſus, ꝙ præfectus annonæ & vigilum nõ ſunt
magiſtratus, ſed extra ordinem vtilitatis cauſa cõſtituti,
vt & hi quos citra tyberim diximus, qui vt ſupra dixit iu-
riſconſultus vtilitatis tñ cauſa fuerunt conſtituti, vt pro
magiſtratibus poſſent fungi. Ibi decẽ tribuni plebis hoc
cognoſce ex Fene. in tit. de tribu. plebis. Item ibi cõſules
duodecim & prætores octo. legendum eſt conſules duo
& prætores decem & octo vt ex ſuperioribus colligitur.
388 Nota primo ex iſto tex. † ciuitatem non eſſe ſine iudice
relinquendam. & vno magiſtratu non ſufficiente alium
eſſe creandum. facit tex. cum ibi dictis ſupra in verſi. poſt
deinde cum cenſus. Secundo nota. cauſam conſtitutionis
389 prætorum vrbani & peregrini. † nam cõſule bellorum
multitudine ad vrbe auocato, vt eſſet qui ius diceret in ci
uitate, creatus eſt prętor vrbanus, demum quum vndiq;
peregrinorum multitudo in vrbem confluerct, nec vnus
prætor turbæ cauſarum ſufficere poſſet, alter prætor crea
390 tus eſt, † qui peregrinus eſt dictus eo ꝙ plerũq; inter pe
regrinos ius diceret plerunq; pro frequenter intellige, vt
in le. 1. C. de petitione bonor. ſublata. lib. 10. & ſm Fulg.
in glo 1. l. ſi per errorem ſ. de iuriſ. om. iudicum. per con-
ſtitutionem peregrini prętoris diminuta eſt poteſtas vr-
bani cauſis peregrinorum ademptis ab eo. & vt glo. id vo
lens ibi in fi. dũ ait ẽ contra error iuris. Quæ opinio nun-
391 quam mihi placuit. iuriſdictio. n. accumulatiuè; † non
priuatiuè data intelligitur. l. 1. vt Bart. not. C. de offic. prę-
fecti vrbis. Dec. in conſi. 3. latè Fely. in c. paſtoralis. de offic.
ordin. Dico igitur peregrinos habuiſſe etiam prætorem
vrbanum pro iuriſdicente. & ſic vtrunq; prætorem inter
peregrinos iudicem fuiſſe competentẽ, illud ſatis innuit
hic tex. dũ ait ꝙ peregrinus plerunq; inter peregrinos ius
dicebat. frequenter. n. & vt plurimum peregrinus inter pe
regrinos ius dicebat. quãuis vrbanus quoq; idem facere
poſſet. quum ab eo vt diximus, non eſſet adempta iuridi-
ctio, ſic nouiter hunc textum interpretamur per quẽ no.
quæſtionem determinat Oldrad. conſi. 211. col. 1. legitur
prætorem habuiſſe merum Imperium. l. 2. ſ. de in ius voc.
& l. libellorum de accuſ. & ideo Caſſius quum ꝑtor eſſet
ita dr̃ in criminibus fuiſſe inexorabilis vt tribunal ſuum
392 ſcopulus reorum diceretur. † teſtis Cicero, & quicquid
dixerit Fulg. & eius ſequaces, iſta eſt cõmunis doctorum
ſententia. vt per Alex. & Aquen. in l. 1. in princ. in vltimo
not. per illum text. vbi Dec. 6. not. & Mod. taur. col. 54. ſ.
de offic. eius. Seuer. in repetitione. l. Imperium. in 10. q. vbi
Mod. Portugallen. col. 29. cum ſeq. ſ. de iuriſdi. om. iudic.
Et ad text. per quem Fulgo. inclinauit in contrariam ſen-
tentiam in l. 1. ſ. de offi. pręfecti vrbi. vbi cognitio omniũ
393 criminum, † quæ intra vrbem vel intra cẽteſimum lapi
dem committerentur. ad præfectum vrbis ſpectabat re-
ſpon. Aquen. in d. l. 1. col. 2. ꝙ præfectus vrb. habebat iu-
riſdictionem in habitu ſuper omnibus criminibus, ſed
non poterat exercere niſi in abſentia prætoris & aliorum
magiſtratuum excep. is certis caſibus de quibus in d. l. 1.
& hæc dicit probari in lege noſtra hic. & videtur ſequi in
alio articulo mod. tauri. ibi col. 41. nu. 345. Quæ ſolutio
confunditur per text. d. l. 1. de offic. præfec. vrb. ibi omnia
omnino crimina ſibi præfectura vendicauit & per totã. l.
nihilque facit text. noſter in verſi. & hæc omnia, quia lo-
quitur ſecundum tempora reipublicæ adhuc liberę. ſed

tempore Cæſarum & d.l.1.ac cōpilationis librorum no-
ſtrorum iuris procedit quod dr̄ in d.l.1.vt dicetur.j.in 8.
not. Reſponde igitur ad illum textum melius vt per Al-
beric.& Dec.ac mod.tau.in d.l.1.col.54.ꝙ per ea de qui-
bus ibi non excluditur prætor nec alij qui habebant im-
perium,arg.præalleg.legis primæ cum no.Bart.C.de offi.
præfec.vrb. & ſic habebat in vrbe iuriſdictionē accumu-
394 latiuè.Obſtat m̄iterum,† fortiſsimè tex.l.1.in fin.cum.
l.ſeq.ff.de ſuſpe.tut. inducendo vt per Rimin. in d.l.1.in
vlti.nota. vbi tollit quaſdam ſolutiones antiquorum ad
illum text.& tranſcribit Portugal.in d.l. Imperium col.
29.cum ſeq.Nec ſatisfacit ſol.Deci.ibi ꝙ loquatur in ca-
ſu ſpeciali in quo tutor cōmiſit. delicta atrocia, ex quo
datur intelligi ꝙ regulariter prætor habet talem poteſta-
tem ſecundum eum, nam illa remiſsio ad vrbis p̄fectum
fit,vt remiſſum grauiter puniat, vt in fin. dicit text.ſed ſi
prætor haberet Imperium & gladij poteſtatē poſſet gra-
uiter punire in corpus aut in partē.l.Imperium præalleg.
& ſic non eſſet neceſſaria illa remiſsio.

Niſi fortè dicamus ꝙ ſpecialiter in caſu illo contra tu
tores ac curatores grauiter delinquentes, & graui pœna
mulctandos præfectus vrbis ſibi ſoli vendicauerat Impe-
rium abdicata in hoc poteſtate à prętore.Non omitto ꝙ
conſideratio Alber.in l.fi.ſ.de offi.p̄to.volentis ꝙ Romæ
ſolus prætor daret tutores, & ideò ratione ſuſpitionis pu
nitio ſpectabat ad præfec.vrbis.vltra cōſutationes Rimi.
in d.v.t.not.eſt contra tex.inſti.de cur.in princ.iuncto.§.
furioſi.& alium text.magis apertū inſt. de att.tu.in §.ſed
hoc iure vtimur.gloſ.tn̄ ibi not.& ponit ꝙ ad præfectum
vrbis cognitiones criminales, ad p̄torem ciuilia negotia
veniebant.qđ confunditur ex prædictis, & vtinam habe-
remus triginta libros de prætore peregrino, quos Labeo
cōſcripſerat vt dr̄ in l.ſi oleum infra de dolo.fortè multa
quæ incognita ſunt apud no, ſciremus. Nunc inueſtigan
395 dum eſt † in quo ordine magiſtratuū connumerandus
ſit prætor, Alex.in d.l.1.in vlti.not.ac Iaſ.& Dec.in gradu
ſpectabiliū collocāt per tex.in §.ſimiliq; modo, in auct.
de app.mag.ac mod.taur.ibi col.25. dicunt illum text.lo-
qui de prætoribus prouinctalibus quorum tanta nō erat
poteſtas,nec dignitas quanta p̄toris vrbani,quem illuſtri
dignitate arbitrātur decoratum,nec eſſe ex noſtris magi-
ſtratibus qui poſsit illi conferri, & conſequenter falſam
ſn̄iam Bal.& Barb.æquiparantium pretores & poteſtates
noſtri t̄pis.Confirmo per ea quæ ſcribit Feneſtel.in tit.de
pretor. penes hunc ait magiſtratum adeò omnis publi-
ci priuatiq; iuris poteſtas fuit,vt ius condere,vetera abro-
gare facultas eſſet, & tm̄ aucta prætoris auctoritas.vt ius
ipſius honorarium diceretur, inſigniaq; regia haberet,&
conſulares ferme apparatus. ergo inter illuſtres & in pri-
mo ordine collocandus eſt, non in ſecundo inter ſpecta-
biles, ſn̄iam verò Bal.& Barb.prædictam oīno falſam de-
monſtrat pulchris rationibus.Dec.in rub.C.qui admitti.
Sed ꝙ prætores vrbis non ſint illuſtribus annumerandi,
clarè pōt probari arguēdo ab ordine titulorum (notum
eſt aūt tale arg.valere) in rubr.C.de offi.preto.vinctis pre
cedentibus, loquitur ibi Imperator de p̄toribus vrbis vt
patet ibi in l.fin. & tn̄ illos inter ſpectabiles ponit, immo
poſt multos ſpectabilitate tm̄ decoratos vt ex præce.licet
inſpicere. Diſtinctionis fœdere.poſſumus fortè cōcorda-
re opiniones, vt dicamus ꝙ p̄tores vrbis triumphantis,&
ſic qui erant t̄pe reipub. Romanæ adhuc liberæ eſſent il-
luſtres,& primo gradu,& ita procedunt dicta Fene.ſupra
alleg. poſteà verò ſub Imperatoribus diminuta eſt pote-
ſtas p̄torum,vt aliorum magiſtratuum,& de iſtis loquun
tur iura noſtra appellantia illos ſpectabiles. Tertiò not.ꝙ
poſtmodum quū eſſet neceſſarius magiſtratus qui haſtæ
396 præeſſet.† decemuiri litibus iudicandis conſtituti ſunt.
cōcordat Pomp.let.ac Feneſt. ſub.c.de quibuſdam mino-
ribus magiſtratuum ſpeciebus, alteram inquit magiſtra-
tus ſpeciem in vrbe Roman.ius aliqn̄ dixiſſe reperi, nam
quum bellorum munera cæteris magiſtratibus non ſuffi-
cientibus ad prætores deferrentur,quorum munus admi
niſtratio iuris præcipuum fuit,creati decem ſunt viri qui
ius in vrbe dicerent,p̄torumq; partes gererent.ex quibus
patet hunc tex.non fuiſſe iuſtè à Budeo correctum,qui le
gendum putat centumuiri,quędā de centumuiralibus iu
dicijs diſſerendo, & minus benè ſm̄ Zaſ.per predicta, ſi-
cut.n.prętores vel ex eis vnus centumuirali iudicio præ-
erant, ita ipſis per bella abſentibus hi decemuiri, vel ex
eis vnus centumuirali iudicio præſediſſe extimandi ſunt
397 †Adria.apud Spar.decemuir litibus iudicandis antequā
Imperator eſſet electus fuiſſe ſcribitur. Text.ergo noſter
haſtæ appellatione, centumuirale iudicium intelligit.ſic
Martialis centum grauis haſta virorū.de quibus latè dixi
mus ſupra in prin.legis in verſi.ſi.dum. ſena.egimus quos
prorſus ſeparādos à centumuiris docuimus. Haſtam aūt
398 Romanos ideò iudicijs prefixiſſe, † teſte Zaſio creden-
dū eſt, ꝙ familiaris eis vſus haſtę & domi & militię fuit.

Nam auctio bonorum ſub haſta fiebat.& crinem Ro
manę virginis haſta decernebant. quę celibaris dr̄ apud
Ouidium.Sed & dux belli quū ſe pro exercitus ſalute de-
uouere vellet, haſtę inſidēs verba ſolēnia peregit.auctore
Liuio & cęteris, & ad carthaginenſes haſtā & caduceum
ſigna duo belli aut pacis ex quibus vtrū vellent eligerent,
miſiſſe Romanum populū ſcriptum legitur. Aulus Gell.
lib.10.ꝙ in honorem Romuli fortè eſt receptū,qui ab ha
399 ſta Quirinus ipſique quirites noīati ſunt. † Hodie verò
dicit Zaſ.lancea peculiaris eſt Germanorū, qua loco ha-
ſtę vtuntur,eoſq; qui in exercitu delinquūt,inter lanceas
ſeu haſtas extentas decurrere coactos interimunt.quę tn̄
pœna iure prohibita eſſe vr̄.arg.l. aut damnum in §.1.ff.
de pœn.ſicuti nec. de ſaxo precipitari damnatos licet l.ſi
diuturno in fin.eod.tit. Sed intelliguntur illa iura in iudi
ce qui non poteſt dare electionem pęnę morituro, ſecus
in principe.ita Romanus in ſing.134.incip.quæro an iu-
dex. Quarto not.eodem t̄pe fuiſſe creatos quatuor viros
400 † qui curam viarum agerent, Zaſ.ſecuritatē viarum eis
cōceſſam intelligit quod hodie horum eſt officium qui
nomine principis teſſeras publicę ſecuritatis exhibent.pa
rum latinè ſecundum eum ſaluum cōductum nominā̄t.

Melius eſt intelligere, ꝙ prefuerint vijs vrbis Romæ.
cuius magiſtratus partes vt verbo Fene.vtar.in c.de quin-
que viris menſarijs in officium ędilium curuliū traductę
ſunt,iuxta.l.3.ff.de via publica, vbi eleganter tradit de his
quę huic officio incumbunt, & per Roman.in ſing.718.
401 incip.quęro an officiales.vbi ponit, † ꝙ officialis ſtrata-
rum cōis poteſt auctoritate propria deſtrui facere domū
priuati vt ciuitas pulchrior efficiatur. Et crederem hunc
magiſtratum viarum fuiſſe de minoribus magiſtratibus
vrbis.Quinto no.ꝙ veſpertinis t̄pibus inconueniens erat
magiſtratus eſſe in publi.o.ideo cōſtituti fuere quinq; vi
ri qui expedire cauſas poſſent.& pro magiſtratibus fungi
ex quo patet qđ hi qui extra ordinem vtilitatis cā conſti-
402 tuuntur, † propriè magiſtratus non ſunt.Opponit Ac-
curſius contra tex.de l.more Romano.& c.conſuluit.vbi
vr̄ poni ſolutio.ꝙ licet dies à media nocte incipiat,ſequē
tiſq; noctis media parte finiatur, tn̄ quo ad iudicia hora
noctis non eſt congrua. Sed intentio glo.eſt opponere ꝙ
immo poſt veſper nō ſit hora incongrua vt hic dr̄.Alber.
reſoluit ꝙ hic loquitur in ordinarijs, ibi in delegatis, vel
hic loquitur in maximis magiſtratibus vrbis.ſecus in alijs
ſm̄ Iacob.de Beluiſo, hanc materiam latè tractant doct.
in d.c.conſuluit & in l.non minorem.C.de tranſac. Sexto
no.ꝙ propagato Imperio per acquiſitionem diuerſarum
prouinciarum, creati ſunt quatuor Prętores qui partim
rebus vrbanis, partim prouincialibus pręeſſent. intellige
vltrà duos Prętores de quibus ſuprà,vt ex ſequētibus col-
ligitur. & tandem vt ſequentia declarant, auctus nume-
rus prętorum fuit vſque ad decem & octo.

Et dum hic dr̄ quod Sylla quæſtiones publicas conſti-
tuit de falſo.de parricidio.& ſimilibus intelligūt Budeus
403 & Zaſius pro iudicijs publicis & criminalibus,† vtpote
quod

quod ea inquiſitionibus plerunq; conficerent. Cice. in ſecunda Philip. & alibi ſæpe. & dicebat Socra. ad Criſonem
404 ſubuerti ciuitatem & patriam, † in qua iudicia publica vim non haberent. Et eſt hic argũ contra Placẽ. falſum eſſe crimen publicũ indiſtinctè & nõ in teſtamento tm̃,
405 † de quo per gloſam & ſcribentes in l. 1. ff. de publi. iud. de quolibet ergo falſo erant q̃ones publicæ. i. publica iudicia. Et l. de parricidio à Corn. primum inſtitutam magnus Pomp. poſteà adiuuit atrociori pœna in id facinus ſancita. l. 1. ad legẽ Pomp. de parricidijs. Septimo no. ibi Cereales conſtituit fuiſſe à Iulio Cæſare conſtitutos duos ædiles qui præeſſent frumẽto quos à Cerere Cereales appellauit. Ceres. n. frumenta (quũ anteà glandes hoĩes veſce
406 rentur) † inuenit. eadem molere & conficere in Attica, Italia, & Sicilia ob id dea indicata. Plin. cap. 56. lib. 7. Ideò Ceres pro frumento & pane ſæpe ponitur. vt hic & in illo terentiano Sine Cerere & Baccho friget Venus. Quo autem hæc dea pingeretur pulchrè explicat Feneſt. in vlti. c.
407 Et iſte magiſtratus, † fortè erat de minoribus in vrbe. & differt à præfecto annonæ extra ordinariè ſolito creari, vt infra dicet in nono not. Octauò not. & hæc oĩa, ꝙ quotiens alij magiſtratus proficiſcebant, vnus in vrbe ad
408 ius dicẽdum relinquebatur, † qui præfectus vrbis noiabatur. qui pſectus vrbis olim conſtituebatur. i. cæteris magiſtratibus abſentibus, hunc conſtitui ſolitũ fuit. ita ꝙ in eum caſum pro tpe deputaretur qđ Corne. tacitus lib. 5. apertius docet dum ait ad tps delectum, vt profectus regibus, ac mox magiſtratibus ius redderet, ne vrbs ſine imperio foret, iſtud ergo obſeruabatur quotiens ẽt decem viri conſtituti loco prætorum abſentium litibus iudicandis proficiſcebantur. Ex quibus conſtat malè dicere hic Budeum, Auguſtum conſtituiſſe hunc primum qđ ex Feneſte. & Pomp. leto. in c. de præfect. vrb. lices apertius co-
409 gnoſcere. † Romulus inquit vnum elegis quem vrbanis negotijs præfecit vt Dionyſius ait hunc pfectum vrbis fatis fuiſſe conſtat. Subiungit tex. noſter poſteà feriarum latinarum cauſa introductũs eſt & quot annis obſeruatur.
410 † Fene. ſcribit hunc ſolitum inſtitui vocantibus cæteris magiſtratibus quot annis hoc eſt ẽm Zaſium qꝫ Corne. tacitus libro prædicto ait, ſimulachrum huius præfecturæ durare quoties ob ferias latinas proficiſcebat, qui cõſulare munus vſurpet, M. Anto. Philoſophus præfectus latinarũ fuit in quo honore preclariſsime ſe oſtẽdit, teſte Capitolinus. Cęterum ſucceſſu tpis hunc magiſtratum continuum fuiſſe. Corn. lib. prædicto teſtatur, dum Piſonem pfecturę vrbis. 20. annos prefuiſſe tradit. Longo poſt modum tempore tm̃ ſibi præfectura vẽdicauit, Cęſarum temporibus, vt crimina omniũ cognoſceret, & demum quum Cæſares ab vrbe abeſſent, præfectus velut alter Cęſar imperabat, de rebus oĩbus quę ad vrbem pertinebant cenſebat, teſtis Pompo. letus. & ſatis concordas iuriſconſultus, in l. 1. ff. de offi. præfec. vrb. Quę ergo in tex. noſtro de præfecto vrbis & latinarum dicuntur tempora reipu.
411 adhuc li beræ reſpiciunt. † quę verò in d. l. 5. ſcribuntur tpa Cęſarum, quibus iam ab Imperatoribus creabantur magiſtratus, non aũt à populo amplius dabantur. Ex quibus patet ꝙ malè hic text. intelligitur per Aquẽ. in d. l. 1. col. 2. ĵ. de offi. eius. volentem per hunc text. ꝙ illud quod dr̃ in l. 1. ĵ. de offi. pretec. vrb. præfecturam habere iam cognitionem & aduerſionem omnium criminum, intelligi in abſentia ꝑtorum & aliorum magiſtratuũ, quum vt dixi procedat hic text. ẽm tempora Rom. reipub. liberæ tantum, ẽm verò tempora Cęſarum procedit quod dr̃ in d. l. 1. vide tm̃ quę etiam diximus ſ. in 2. nota. Ferię autem
412 latinę, † quarum hic meminit Pomp. erant conceptiuę in certos vel incertos dies teſte Macrobio lib. 1. de quibus etiam Gel. c. vlt. lib. 14. Sunt autem ferię dies ceſſationum ab opere feriendis victimis dictæ, ſeu ab epulis fe-
413 rendis. in his. n. epulę fiebant. † Feriarum aũt multa fuerunt antiquitus genera q̃ polluti dicebantur ſi in his opus factũ. Publicarum quędam erant ſtatiuę vniuerſi populi communes, quę certis & conſtitutis diebus fiebant. Quędam conceptiuę de quibus proximè dictum eſt. quędam imperatiuę quas conſules vel ꝑtores pro arbitrio indicebant. quędam nundinę paganorũ & ruſticorum qui ad negocia conueniebant & merces. Quędam precidanę dicebantur de quibus Gel. c. 6. lib. 4. Erant ẽt proprię familię ferię quas queq; familia ex vſu domeſticę celebritatis obſeruabat vt claudię ferię, & Aemilię. &c & ſingulorum vt natalitium dierũ, quę natalisię dicebantur. Hic præfectus vrbis ẽt ſub Cęſaribus erat illuſtris. l. 1. C. de pfec. prę to. ſiue vrbis iuncta. l. viros. de plat. ſacr. larg. lib. 12. C. & ſic in primo ordine magiſtratuum. cui officio legimus apud Iuuenalem pfuiſſe Pegaſum iuriſcõſultum. dum ait rapta properabat abolla. Pegaſus attonitę poſitus modo
414 villicus vrbi. quis Heliogabalus Imperator, † monſtrum nulla virtute redemptum à vitijs oẽs lenones preſectos vrbis facere diſtinaret teſtes Lampr. & Spar. Ex magiſtratibus noſtris tpis nullus apparet qui præfecto vrbis compa
415 rari queat, † ẽm Mod. tauran d. l. 1. col. 14. de offic. eius qđ vel maximè ꝑcedit ſi tempora Cęſarum reſpicias & ponderes ſcripta in l. 1. de offic. præfec. vrb. & per Pompo. letum ſupra relatum, quia nullus reperitur qui tanta fulgeat auctoritate & poteſtate, quantam ſibi vendicaſſe pfectum vrbis ibi ſcribitur. Item quod ibi dicunt præfati Mod. fuiſſe prefecti vrbis iuriſdictionem ad pretorẽ tranſlatam, intelligitur ſecundum tempora reipub. Rom. adhuc liberę. quum latinarum feriarum tm̃ creari illum cœptum eſſet. vt declarat Fene. in titu. præfe. vrbis, non autẽ ẽm tempora Imperatorum, quibus temporibus potius præfectus vrbis iuriſdictionẽ pretoris ſibi vindicauerat. d. l. 1. ĵ. de offi. prefe. vrb. intelligẽdo tamen vt dictum eſt
416 ſupra in 2. no. Hic præfectus, † tpe dictę reipub. Roma. ſenator non fuit, & propterea dubitatum inter antiquos an ius conuocandi & conſulendi ſenatum haberet vt p Gel. lib. 14. c. vlt. Nonò not. ꝙ præfectus annonæ & vigilũ
417 nõ ſunt magiſtratus, † ſed extra ordinem vtilitatis cauſa conſtituti, vt etiam quinq; viri citra tyberim de quibꝰ viſum eſt ſupra Feneſt. & Pompo. letus iſtos magiſtratũ gerere tradunt. Item in l. 1. de offi. pręfec. vig. ius ſuper effracturis & alijs rebus reddi ſcribitur. vnde iudice Zaſio, credendum eſt eos hic non dici magiſtratus, quia inter minores fuere, eiſq; ſenatus conuocandi ius non erat. vt alijs maioribus magiſtratibus qđ docet Aulus Gel. c. 14. lib. 13. Feneſt. tm̃ ponit præfectum annonę inter maiores magiſtratus, rei. n. q̃ maximè neceſſarię pręerat. Annona
418 † anni alimentum dici apud Ciceronẽ libro diuinationũ concipitur, olim quum dira fames ita vrbẽ vrgeret vt multi obuolutis capitibus in tyberim ſe pꝛcipitarent, conſtitutum fuiſſe. L. Minutium præfectum annonę. Liuius lib. 4. ſcribit. Originem officij. & curã illi incumbentem latius repetunt. & proſequuntur Fene. & Popo. letus ſub c. de pręfec. annonę, qui ab ędilibus cerealibus de quibus ſupra viſum eſt. eo differt ꝙ illi iure ordinarij magiſtratꝰ rem frumentariã curabant. Hic extra ordinẽ inſtante tm̃ neceſſitate creabatur, eratq; non perpetua ſed temporaria poteſtas. vt tamen teſte Zaſio officium ſub principibus vt pleraq; alia variaſſe per tex. legis ſecundę. C. de appar. pręfec. anno. de quo etiam tangitur in l. 1. C. de offi. pretec. vr. & in titu. ff. ad leg. Iul. de anno. Ex quamuis doctores in l. 1. ff. de offi. eius. de iſto nõ facias mentionem,
419 † tamen arbitrarer ponendum inter ſpectabiles in ſecundo gradu, maximè attentis quæ dicemus ſtatim in præfecto vigilũ, qui illi æquiparatur, & eſſet hic magiſtratꝰ ho
420 die in tanta cariſtia renouandus, † cum poteſtate antiquitus illi officio cõceſſa, de qua pulchrè Fene. pallegatꝰ.
421 De cura officio & iuriſdictione, † pfecti vigilum, i. ꝑpoſiti tribunis vigilum & nocturnis vrbis cuſtodibus qui excubitores dicebantur. late & cl rè traditur in titu. ĵ. de offi. præfecti vigilum, quẽ iuriſconſultus mutuatus eſt à Fen. iaſ. in l. 1. de officio eius quem doctores cõiter ſequũtur annumerat hunc ſpectabilibus per tex. l. 3. pręall. titu. &

titu.& ibi Moder.taur.col.26.dicentes nõ inueniri apud
422 magiſtratus noſtri tpis,† ad præfectum vigilum bonam
æquiparationem,eum clariſsimum duntaxat arbitratur:
vt illum Fene cuius non eſt leuis auctoritas nuncupauit.
Ad text.dictæ legis tertię in verbo ſpectabili viro reſpon-
det,ideo ibi ſpectabilem appellari, quia is quẽ Auguſtus
primum conſtituit pręfectum vigilum, vir ſpectabilis erat.
423 Ego à Iaſ.& cõi non diſcederem, † tum quia eſt tex.pro
eis apertus in d.l.3.in verbo ſpectabili viro.ad quem diui-
nat reſponſio ſupra relata.tum quia in ſequentibus titul.
de offi.præfec.vigil. pponitur titulis de officio proconſu.
& de officio præfec.aug.quos omnium conſenſu ſpectabiles
eſſe conſtat.Ad rationem dictorum Mod.quę fuit origi-
naliter gl.ſuper verbo ſpectabili viro. dum arguunt ab or
dine titulorum. C. reſponderem ꝙ rector prouinciæ de
quo ponitur titulus in C.ante tit.de pręfec.vigilum,eſt ẽt
ſpectabilis, vt in d.l.1.pbauimus.& ſtatim dicemus.ideò
argm prædictum non concludit. Nec obſt.ꝙ Fene.illum
clariſsimum dixerit,quia nõ ſolum ſpectabiles,ſed etiam
illuſtres clariſsimi plerunq; dicuntur vt in d.l.1.doct.de-
clarant.& eſt tex.vbi no. Io.de platea in l.vnica.C.de præ-
424 poſi.laborum lib.12.Et hic præfectus vigilum,† quia vt
dr in d.l.3. incendia plerunq; fiunt culpa inhabitantium,
aut fuſtibus caſtigat eos qui negligentius ignem adhibue
runt,aut ſeuera interlocutione comminatus fuſtium ca-
ſtigationem remittit. Poſſem hunc tex.exornare vtilibus
deciſionibus & quæſtionibus,an cõductor domus exuſtę
teneatur ad emendam damni. Item an dñs domus com-
buſtæ teneatur vicino cuius domus pp illud incendium
eſt pariter combuſta.vide Bald.conſ.13.& 37.col.fin.in 1.
vol.& conſi.157.in 2.vol.& conſ.150.373.in 3.vol. & cõſ.
35.& 79.in 3.vol.Rom.conſi.401.Anch conſil.348.Ang.
conſil.97.in nouis. Corne.conſil.242.cum ſeq.in 1.vol.&
conſi.28.in 3.vol.Alex.conſi.50.in 1.vol.& Moder. Brix.
in cautela.36.Alex.conſi.74.lib.6.Iaſ.in l.ſi quis ex argen
tarijs in §.prętor ait col.fin.ꝟ.de eden.& in conſi.116.vol.
1.Dec.in conſ.473. Fuere complures alij magiſtratus qui
hic tacentur, quia ius nõ dicebant.de quibus latè per Fe-
neſte.& Pomp.letum tractatur & de proconſule præſide
prouinciæ & alijs ſimilibus hic non tractatur, quia non
dicebant ius in vrbe.Et hic de talibus tm agitur,vt tex.no
ſter ſignificat apertè. Ex præmiſsis vr poſſe concludi pro
ſentẽtia Decij in l.1.col.2.de offi.eius ꝙ Romæ eſt. nt tm
425 maiores magiſtratus non autem minores, † ſed hoc re-
probant ibi Mod.taur.in 17.char.col.4.apoſtillãdo text.
in verbo trãſferuntur per tex. noſtrum dum loquitur de
ædilibus, & dicta Fene.facientis trac.etiam de minoribus
ſpeciebus magiſtratuum. Et poſui etiam ego ſupra in 4.
not. alium magiſtratũ inter minores.ſ.quatuor vires qui
curam viarum agerent. Sed fortè intellexit. Deci.de infi-
mis magiſtratibus de quibus ibi per Doct. quia illi non
426 erãt Romæ. † Exemplificari autem poteſt vltimus gra-
dus infimorum magiſtratuum qui egregij nuncupantur
ſm Iaſ. Deci.& cõiter doct.in d.l.1.in defenſoribus ciui-
tatum & magiſtratibus municipalibus, qui & duumuiri
dicuntur.l.dies in §.ſi forte cum glo.ff.de dam.infect.& l.
vnica in prin.cum ibi not.ꝟ.ſi quis iuſdic.non obtempe.
Grauiter tñ errat Iaſ.& alij doct.ibi qui intelligunt magi
427 ſtratus municipales,† eſſe magiſtratus caſtrorum & vil-
larum, quaſi municipium nõ ſit ciuitas.error quidem in-
tollerabilis ſm Laur.val.& Alciatum, ac Taur.ibi col.38.
quis poſtmodum in char.30.col.2. inaduertenter ſequan
tur declarationem Iaſ.quæ verè eſt contra tex.in l.1.& in
l.incola.ff.ad municip.declarat Gel.ca.13.lib.16.ſatiſque
apertè id nobis ſignificauit Imperator.ex ordine titulo-
rum.C.vbi tit.de mag.mu.præpoſuit tit.de offi.iur. Alex.
quæ ciuitas clariſsima eſt vt dr ibi in l.1. Ex quo decebat
clarè cognoſcere magiſtratus municipales non fuiſſe vil-
larum magiſtratus, quia præpoſiti non fuiſſent magiſtra
tui ciuitatis clariſsimæ. Zaſ.ſuper hoc verſi.ſi.ſolum dicit
duumuiros municipales fuiſſe in oppidis quibus ius latij
428 erat,† cuius mentem(ni fallor)male percepere Moder.
taur.loco præal.col.38.ſcribentes magiſtratus municipa-
les dici poſſe in ciuitatibus quis & in oppidis reperirent,
quibus ius latij erat vt Zaſ.hic dicit,ſicut & defenſores lo
corum reperiunt.l.fin.C.de iud.Non.n.capit Zaſ.oppida
pro locis diſcretis à ciuitatibus, ſed pro omnibus quibus
429 ius latij erat. † Illi aũt dicebantur ius latij antiquitus ha
bere, qui in legione Romana poterant militare, & in ea
magiſtratũ gerere,vt declarat Alcia.lib.2.diſpun.c.21.&
ſic vult ꝙ illi dicerent magiſtratus municipales, qui cum
popul.Ro.munera facerent,non habita dña locorũ.hinc
Spart.in Adria.per latina inquit oppida dictator, & ædi-
lis,& duumuir fuit,ſed quũ poſtmodum municipes dici
ſint ſuæ cuiuſq; ciuitatis ciues, teſtis iuriſcon.in l.1.ff.ad
munic.nonne male Zaſ.reſtringit munici.magi. ad habẽ
tes ius latij.Inuenio ẽt ꝙ Alcia.lib.3.diſpon.c.5.recedit à
430 communi ſcribentium ſnĩa,† ſub duumuiris magiſtra-
tus municipales intelligentium. & declarat ipſe ꝙ eſſent
duo in ordine decurionum, qui carcerum curã habebãt
qui publica locabant,qui reipu.negotia gerebant.Cęterũ
qui ius mulctandi nõ habebant. vnde malè ait argumen-
tanſ doct.qui magiſtratibus municip. exiſtimabant non
licere mulctam indicere.& pro nouo intel.hoc tradit ad
princ.l.vnicæ, ibi non tñ duumuiris.ꝟ.ſi quis iuſd.nõ ob-
tem. Sed vt ẽt ibi diximus nihil eſt,quia licet verum ſit ad
duumuiratum eligi tm decuriones municipij ſicut ad
alios honores.l.honores.§.is qui non ſit.ff.de dec.not.gl.
l.ſi ad magiſtratũ.C.de decu.lib.10.tñ illi duumuiri dice-
bant magiſt.municip.vt ibi dixi poſt Iaſ.per text.l.1.iun-
cta rub. C.de mag.mu. & vr tex. ineuitabilis in l.4. in §.
duas.ff.de dam.infec.vbi dr, ꝙ prætor & præſes permiſe-
runt magiſtratibus municip.miſsionẽ in poſ.ex primo
decr.in cã dam.infecti. Cætera non,i.miſsio ex ſecundo
decreto ſibi reſeruarunt: ideo ſubijcit tex.ꝙ ſi fortè dare
tur, &c.non caueri concedit poſſeſsio,ſ.vera & miſsio ex
ſecundo decreto non per duumuiros, ſed per ptorem vel
præſidem.Ecce tex.apertum ſub duũuiris mag.municip.
intelligentem.Primò.n.dicit ptorem & præſidem magi-
ſtratibus municip.duas tm res permiſiſſe in cauſa damni
infec.actionem,ſ.& poſ.ex primo decreto.Cætera ſuę iu-
riſdictioni reſeruaſſe;ideò declarando poſteà ſubdit, ꝙ ſi
opus ſit ad ſm decretum pp contumaciam non cauen-
tis deuenire,adeundus eſt prętor.vel pręſes,qui iſtam ſuę
iuriſdictioni reſeruarunt,non duũuiri quibus hoc nõ eſt
permiſſum vt ſupra dixi, ex quo euidentiſsimè colligiſ ꝙ
quos municipales pdixerat magiſtratus variato vocabu-
lo duumuiros poſteà nuncup.probatur ẽt in l.in honora
rijs.§.ſi.ff.de act.ꝙ oblig.quis ad oppo. Lanc. Dec.illum
allegat;vult.n.ꝙ ex contractu magiſtratuum municipa-
lium detur actio in duũuiros præſentes, & ſic ex contra-
ctu duumuirorum,i.magiſtratuum municipa. quorum
officium eſt infimum, datur actio in duumuiros pſentes
qui ſunt municipales magiſ.vt ẽt ibi per glo. Et dicuntur
431 duumuir eo ꝙ duorũ ſuffragio creabantur, † populi,ſ.
& plebis ſm gl.in l.ſi.in verbo duumuiros.C.de iud.& Io.
de Plat.in d.l.ſi quis ad magiſtratum,qđ ridiculũ eſt.nam
& triumuiri dicerentur trium ſuffragio creati,ſic de qua-
tuor viris, de quinq; viris.de ſeptemuiris, decemuiris &
centũuiris.Dicas ergo dictos duumuiros eo quia duo tã-
tum viri ad illum magiſtratũ eligebãtur & pariter de alijs
432 pdictis.Operępretium ẽt hic arbitramur declarare,† in
quo differant magiſt. municipales à defenſoribus ciuita-
tum,rem equidem non oĩbus notam, imò paucis ſi verũ
amamus.prelati Mod.loco pręalleg. cõcludunt ꝙ magiſ.
municipa.eſſent de iure ſtorum.in ciuitatibus pſidentes,
vel alijs locis quibus eſſet ius latij. quorum & defenſorũ
ciuitatum par ſit poteſtas,ita vt defenſores ciuitatum ma
giſtr.municipales dici poſsint,licet non ſemper è contra,
qui munici.eſt magiſtr.poſsit dic. defenſor ciuitatis, ſed
dicetur loci defenſor.l.ſi.C.de iud. Quæ tñ reſolutio non
videtur mihi ſufficiens, quia ſi eſſent vnum & idem.ſi par

eſſet prædictorum poteſtas, cur diuerſis nominibus nun-
cuparentur & cur in C. ponerentur diuerſi tit. ac ſeparati
de defen.ciui.& magi.munici.arg.l.ſi idem. C.de codicil.
Bene fateor ꝙ de iure ff.orum. defen.ciuitatum eo nomi-
ne cogniti non erant, vt Imo.& quidam alij dicunt.ideò
de illis non eſt tit.in ff. Sed ex quo tpe.C.erant cogniti,&
ſimplicem habebant iuriſdictionem, vt tpe ff.orum.ma-
giſt.munici.l.ea quę.ff.ad munic.& in auct.de defen.ciui.
per totum, vñ ꝙ magiſt.municipales ceſſarint in ciuitati-
bus,defenſoribus ciuitatum implentibus eorum.vices.Et
tñ cõtrarium vult Imperator, vt patet in tit.C.de magiſt.
muni.Niſi dicamus ꝙ ciuitatum defenſores inſtituti fue-
runt fauore populariũ principaliter, & ex popu.non ex
decurionibus eligebantur. l.a. cum trib.ſeq. C. de defen.
ciui.ideò dicit text.l.3.eiuſdẽ tit.vtili ratione factos fuiſſe
defenſores, vt innocens & quieta ruſticitas peculiaris pa-
trocinij,i.defenſoris beneficio pfruatur, vt apud eum in
pecuniarijs cauſis litigandi habeant facultatem.Et ſic liti
gare poterat apud magiſt.munici.qui ex decurionibus eli
gebatur.l.1.C.de ma.mu.& l.vbi abſunt.ff. de tut.& cura.
datis ab his ſi tñ id potius apud defen.facere volebat,id ei
permittebatur. Habebant ergo illi defenſo.ciui. & ma-
giſt.munici.iuriſdictionẽ in loco accumulatiuè non pri-
uatiuè iuxta text.primæ cum not.Bar. C.de offi.præfect.
vrbis.Ex quibus etiam colligitur.Iaſ.in d.l.1.de offic.eius
malè taxare poteſtatem magiſt.munic. à 20.ſolidis infra,
433 † vt probatur in l.ea quę in generalitate ſui.ff.ad munic.
Ex prædictis, vt arbitror eſt ſatis bene declarata materia
magiſtratuum in tribus gradibus, reſtat quartus qui in
ordine eſt tertius,i.clariſsimorum, qui titulus eſt honori
ficus multum ac generalis & adaptabilis ad oẽs gradus di
434 gnitatum,† ſm Dec.Aquen.& Mode.loco præall.Io.de
Plat.per illum tex.in l.vnica.C.de propo.laborum.lib.12.
Exemplificant Iaſ. Dec.& alij poſt glo.in pręſide prouin-
435 ciæ de cuius vocabuli vi & ſignificatu † plura ſcribit
Laur.Val.in elegan.c.367. Moder.taur.ibi melius tangen
tes arti.concludunt in 31.col.& ſeq.quia præſidis nomen
eſt generaliſsimum.l.1.cum gl.ij.de offic.præſi. Præſidum
quoſdam eſſe illuſtres,vt in noſtro conſi.Ciſmontano vi-
demus,aliquos clariſsimos, vt regulariter. Alios verò ad
huc inferiores prout innuit text.in auct.de ma.prin.in §.
item hoc ipſum.ibi licet ſpeciales, viri vel clariſsimi, vel
præſides ſint. quos poſt Alciatum perfectiſsimos dici &
appellari arbitratur, vt latius per eoſ. In primis aduerte
quia nunquam mihi placuit cõis ſcribentium ſententia,
qui ponunt præſides prouinciarũ, in gradu infra ſpecta-
biles magiſtratus, quũ in prouincia ſibi demãdata impe-
rium,& iuriſdictionem maximã habeant.l.4.lege.ex om-
nibus.& toto tit.ff.de offi.præſid. Ex magna vero iuriſdi-
ctione & adminiſtratione dignitas magna colligitur, & co-
436 gnoſcitur.† Deci.conſi.161.col.fin.facit text.in auct.de
defen.ciui.in §.nos.igitur ibi quanto quilibet præeſt.me-
lioribus,tanto maior & honeſtior ipſe eſt.Eo maximè in
propoſito noſtro,quia Imperator in C.eos pponit pręfe-
cto vigilum,quẽ ſpectabilem eſſe conſtat,vt viſum eſt ſu-
pra,ergo datur intelligi eos eſſe ſpectabiles aliàs viro ſpe-
ctabili non pponerentur, ꝙ præponantur patet ex tit.C.
de offic.rec.prouin.i.præſidis,vt ibi in l.1. Immò rectorũ
munus latioribus finibus circunſcribitur, vt per Tranq.
in Aug.& Bud.in l.ſi in aliq in §. cum pleniſsimam col.fi.
de offi.proconſ. & leg.vbi ẽt dicit præſides nõ alios eſſe ꝗ
quos,tum gubernatores,i.rectores dicimus,tum locũ te-
nentes,i.legatos regis,quos & vicarios regis dicimus,i.vi-
cereges.Non ẽt ſatiſfacit reſolutio prædic.mode. ponen-
tium quoſdam pſides poſt clariſsimos appellandos ſub
vocabulo perfectiſsimatus, quum id iure non probetur.
437 † Et lex illa,vnica de perfectiſsi.digni. aliter intelligitur
ꝗ in pręſidibus,vt ibi per Doct.id ꝙ ex tex.licet etiam in-
ſpicere.Immò auſim dicere eſſe ignotum apud nos quæ
eſſet illa perfe.dignitas, quę vt ibi dicit ſolebat impetrari.
Ad præall.text.§.item hoc ipſum,ibi clariſsimi,vel præſi-
des reip.Aquen vnomõ in d.l.1.col.3.ꝙ clariſsimi dicun-
tur ẽt illuſtres,& qui ſuper eos ſunt,ideò non malè ibi po
nitur diſiunctiua inter clariſsimos & præſides, ſed obſtat
quia immediate ante clariſsimos de ſpectabilibus fit mẽ-
tio qui pponuntur ibi in ordine literæ,dum dr licet ſpec.
viri vel clariſsimi, vel præſides ſint,ex quo ſignificatur cla
riſsimos ibi non capi pro illuſtribus, quibus non præpo-
ſuiſſet ſpectabiles.poteſt aliter reſpõ.ꝙ dictio vel ſtat pro
veluti, vt in l.pen.ff.de fideiuſ. & tradit Albe.in dictiona-
rio. Et erit ſenſus ꝙ rectoribus prouinciarũ conſtitui nõ
poſſunt loci ſeruatores, licet ſint ſpectabiles, vel clariſsi-
mi,veluti præſides. Et ſic probabis præſidum aliquos eſſe
ſpect.aliquos clariſsimos. Conſiderabam aliàs dici poſſe
438 aliquos pſides eſſe illuſtres † quoſdam ſpectabiles,alios
clariſsimos,illuſtrẽs vt hi qui mittebantur ad regendas pro-
uincias metropolitanas, vt per gl.& Io.de Plat.in rubr.C.
de com.qui prouin.regunt lib.12. Et præſes prouinciæ
Ciſmontanæ,& conſil. Taur.reſidentis.Nunc arbitror ꝙ
ratione pſidatus nullus ſit illuſtris, nam ille qui mittebat,
ad regendam prouinciam ponticã,vel Aegiptij,quę præe-
minentiam ad alias habebant.l.2.in fi.cum gl.C.de cõmi.
rei mili.lib.12. erat tñ ſpectabilis, vt ibi.& probatur etiã
in gl.rub.& l.vnica.ij.de offic.præfe.Aug.ergo alij qui mi-
nores erant ſeu ſunt illuſtres dici nequeunt & l.prouin-
cialium alleg.per glo.rubr. de comi.qui prouin.reg.loqui
tur in magiſtro militum, vt ibi p Doct.nimirũ ſi illuſtris
dr,vt ſupra viſum eſt. Probatur etiam ex æquiparatione
regij gubernatoris Mediolani ad proconſulẽ, vt per Mo-
der.in d.l.1.col.26. poſt Bud.& Pyrrhum de magiſtr.qui
proconſul.eſt tantum ſpectabilis ergo.Item pręſes cõſilij
Taur.reſidentis eſt illuſtris,non reſpectu pſidatus,ſed re-
ſpectu ſenatoriæ dignitatis,vt in ſimili de duce tradit Im
perator in l.ſi qñ. C.de appel.Idem dico de præſide patri-
moniali.eſt.n.illuſtris ratione ſenatorię dignitatis.non ra
tione præſidatus, ratione pſidatus æquiparatur procura-
tori Cæſaris quis etiam fiſci negotia procuret,qui procu
rator Cæſaris eſt clariſsimus tñ, vt p Iaſ.in d.l.1.& ipſos
Mod.col.33.quicquid dixerit in 5.col.Et nunc intelliges
tit.ff.& C.de offi.præſi.loquuntur.n. de tranſmiſsis ad re-
gendas prouincias non de pręſſentibus conſilio Princi-
pis,prout in noſtro pręſide contingit.Ex quibus conclu-
439 do nullos præſides eſſe illuſtres rõne iſtius officij,† & ni
ſi aliæ qualitates cõcurrant, vt ſenatoria,vel alia.Spectabi
440 les, † multi ſunt in l.eos. C.de modo mul.& in §.ſimili
modo in auc.de appel.& intra quæ tempo. Et regulariter
id eſſe arbitror p ea quæ diximus arguendo ab ordine ti-
441 tulorũ.Clariſsimos,† & in 3.gradu magiſtratuũ connu
merandos putamus.pſides miſſos ad regẽdas paruas pro-
uincias, quas Bud.loco præal.ꝓuinciolas appellat, prout
eſſet iſta ꝓuincia Ciſmõtana cuius præſes circunſcripta
oĩ alia dignitate inter clariſsimos poſſet annumerari, &
de talibus pſidibus intelligi põt tex.in d.§. itẽ hoc ipſum.
Iſtis præſidibus æquipararem gubernatores ciuitatum
442 noſtri temporis,† à quibus eſt prouocatio,vt facit Pyr-
rhus de magiſt. Moder.loco præalleg.col.26. in fi.& col.
32.Et Io.de Plat.in l.fin.C.de decur.lib.10. Et pariter po-
443 teſtates ciuitatum noſtri temporis, † vt facit Iaſ. in d.l.
col.4.intelligendo vt per dictos Moder.ibi in quinto gra
du magiſt.col.fi.& Seuer.in repe.l.diem functo in prima
444 quæſtione intra de offi.aſſeſſo.Ex quibus vides,† guber-
natores ciuitatum Vercellarum, & Montis Regalis præ-
ſidibus quos Taurini videmus æquiparari non poſſe,im-
mò eſſe longe inferiores. & ideò quilibet præſidum exi-
ſtens Vercellis puta gubernatorem, pręcedit,quinimmo
collateralium quilibet, propter ſenatoriam dignitatem
deberet illum præcedere,licet de conſuetudine nõ ſeruet
forte quia in territorio ſuo arg.illius no.glo. in l.apud in
445 verbo poteſt.ff.de manumiſ.quã exornare poſſem, ex
dictis Aretin.in cap.ſi qui teſtium col.1.de teſti. Corn.in
conſil.193.col.fin.in ſecundo vol. Barto.in cap. accedens
col.3.vt lite non conteſt.& Felyn.in c.cum inferior col.1.

de maior. & obed.& etiam quia ipſi ſunt conſiliarij,& de
collateralibus principis, ideò &c.immò quoq; vidi guber-
natorem præſidem præcedere, eo ꝙ vltra prædictas qua-
litates iſtaret ſe eſſe de ſanguine,& domo regali ſeu prin-
cipis.Poſtremò not.eſt generaliter circa omnia prædicta
& tit.dignitatum.quòd non videtur bona conſequentia,
446 † talis illuſtris aut clariſſimus appellatur, ergo talis eſt
per tex.not.in clem.ſi ſummus pontifex in ſi.de ſen.excō.
vbi quis pontifex alicui ſcribendo illum ſub tit. alicuius
dignitatis nuncupet. non tñ cenſetur cōſtitutus in digni-
tate illa,cuius contrarium videnẽ velle Doct.inducentes,
ad intelligentiam dignitatum & ꝓcedentiæ iura vtentia
prędictis denominationibus,aliqui Moder.reſpon.illum
text. loqui in denominatione quæ fit per literas miſſiuas,
quarum ſupraſcriptione, nihil vt dici ſolet, mendoſius,
447 † conferunt dicta Mod.in d.l.1.col.38.Secus qñ per mo
dum.l.condendæ quis talis appellatur, ceſſat.n.tunc om-
nis adulandi ſuſpino.quæ ſol.confunditur per text.d.cle.
ibi cōſtitutione vel literis, aliam ſolu.voluit Dec.in d.l.1.
col.4.ꝙ i la tñ procedat in eccleſiaſticis propter intruſio
nes,quæ fiunt in beneficialibus. Ego aliter reſp.ꝙ loqui-
448 tur ille tex.in dignitate enunciatiuè prolata, † vt quum
ſummus pontifex ſcribit alicui tanq̃ prępoſito talis eccle
ſiæ.vel epiſcopo, non conſtituuntur propterea in dignita
te præpoſituræ aũt epiſcopatus, quia pontificis intentio
non eſt quicquam noui iuris tribuere,ita propriè intelli-
gitur ille text.verum qñ præpoſitus,alicui officio Illuſtris
Spec.aut clariſſimus nuncupatur,vt in propoſito noſtro;
quin talis tunc appellatio probet adeſſe tit. & gradum di-
gnitatis aſcriptæ nemo vt puto auderet dicere.aliàs argue
retur legiſlator de ignorantia aut indebita tit.inſcriptio-
ne,quod abſonum eſt. Et ad illum text.in d.clem.ſi ſum-
mus pontifex., Vide quæ ſcribit Are.conſi.29.in a.dubio.
Alex.conſi.126.col.1.in quinto vol. Fely.in cap.nonnulli
col.19.ad ſi.de reſcrip. Et Cur.poſt trac.feu.in conſi.3.

Ex. §.iuris ciuilis ſcientiam.l ij ff. de orig.iur.

De profeſſoribus & fundatoribus legalis ſcientiæ per totum.
Virtutis præmium eſt honor.nu.449.
De præeminentia legalis ſcientiæ.452.
De via appia nu.463.

Sequitur. §. iur. Ciuilis.

De fundatoribus & ſciẽtię ciuilis illuminatoribus hic
tractatus agit.& commendandus eſt ſummopere Pomp.
qui qđ difficillimum fuit, ſic iuriſconſultorũ origines,ſe-
ctaſq; ſubtexuit,vt ex eo clarorum virorũ propagines co
449 gnoſcere poſſimus,per hoc.n.ſatisfit debito, † quoniã
virtutis præmiũ eſt honor,& bonis attribuitur,teſte Phi-
loſopho Ethic.4. Euitaturque inuidiæ zelus in celando
proximorum merita conſiſtens,proponiturq; multis qđ
imitari valeant exemplum,vt per Car.Alex. in c.fuerunt.
7.diſt.Et qui virtutis ſplẽdore viguerunt, non ſunt velut
450 incogniti prætereũdi † dicit tex.in l.vnica.C.de queſto.
lib.12. per quam.l.Andr. de Barullo & Ioan. de Plat.ibi.
excuſant cōſuetudinem Apulorum qui cum vident eorũ
dominos clamãt viua viua. Et colligas primũ ex iſto text.
dicente plurimos & maximos viro iuris ciuilis ſcientiam
451 fuiſſe profeſſos,† legalem diſciplinã ſcientiam eſſe,quic-
quid artium,& medicinę profeſſores obloquãtur.de quo
per Barba.in c.clerici de iud.nos contra prælatos Ariſto.
eorum vltra mundani. Dei verba aperte citare ſolemus
Ethi.1.circa ſi.Ciuilem inquit ſcientiã circa virtutem plu
rimum laborare, vult.n.ciues bonos efficere, legibuſque
obtẽperãtes.honorabiliorq; ac pſtantior eſt ciuilis (ait)
452 ſcientia q̃ medicina. Huius ſcientiæ cognitio † ſummo
ſemper honore habita eſt teſte Cic.de officijs, & quia ni-
hil viri boni optabilius,nihil præſtantius;mortalium ge-
neri Dei munere,vel fuit datum, vel dari potuit, proinde
à legibus diſcedi indigniſſimũ.In oratione pro Cluentio
putat Cicero ꝙ hoc vinculũ ſit ciuitatis, hoc fundamen-
um libertatis,hic fons æquitatis mens & animus & con-
ſilium & ſnĩa ciuitatis poſita ſit in legibus.Et in oratione
pro Cecinna nihil inquit in ciuitate tam diligẽter retinẽ-
dum eſt, q̃ ius ciuile, quo ſublato nihil vnquam explora-
tum eſſe poteſt,quid ſuũ quid alienum ſit,hinc in primo
de oratore apud Cicer.fatetur Antonius ſemper clariſſi-
mos in repub.ciues huic ſcientiæ præfuiſſe. ſed & Craſſus
eod.lib.tantam illuſtribus viris diligentiam fuiſſe in iure
conſtituendo,quantã in opibus imperij coaptandis. Vn-
de nō immeritò Plato ciuilem ſcientiam regiam diſcipli-
nam in libro de regno, nominat.ꝙ ad reges & principes
ea ꝑtineat. Et certè ciuilis virtus hoc in primis & agit &
appetit,vt optima ciuitas conſtituatur,teſtis Zal.poſt Al-
cinoum Cicer.quoq; in libro ad Trebatium iuriſconſul.
ius inquit ciuile eſt, æquitas conſtituta his qui eiuſdẽ Ci-
uitatis ſunt, ad res ſuas obtinendas, eius aũt æquitatis vti
lis eſt cognitio,vtilis ergo dicit Cic.iuris ciuilis ſcientia.à
Cic.proceſſiſſe prædicta not.eſt,quia vt aliqñ dixit Zaſius
453 expolitus iuris ciuilis ſcientiam.† Cic.licet pro cōmodo
forte ſuo aliqñ commẽdare videatur, premere tñ vel cer
tè ſicubi poterat ſubmordere cōſueuit, vt dicemus infra
in verſic.fuit eodem tpe Treb.non iniuria igitur ſcientia
legalis ab Ariſt.dicta eſt architectonica, vt dixi in §.itaq;
in proœ.ſtorum.Cæterum hoc ſolummodo cōmonuiſſe
velim, nullam tantam vel eſſe vel inueniri commendatio
nem,qua nō amplior ſit legalis ſapientiæ dignitas. De le-
gali eminentiã ſi ſumma dixeris, minora tñ ſunt his quæ
454 dicenda relinquuntur, † omnis diſciplina omnis ſciẽtia
humana quacunq; immẽſa, quacunq; vel altiſſima laude
tollatur, ſit ſane conſenſu omnium primarũ partium, ſi
cum legalibus diſciplinis in contentionẽ veniat,iam ſub-
mitti iam ſecundarium eſſe incipiet. Nō ab re igitur ſub-
iungit tex. noſter ꝙ plurimi & maximi viri hanc ſcientiã
profeſſi ſunt. Quique maximæ apud pop.Rom.fuere di-
gnitatis.hinc Cic.de perfecto oratore ius ciuile docere ſem-
per pulchrum fuit, hominumq; clariſſimorum diſcipli-
nis floruerũt domus. Hinc Imperator qui alios ſubditos
vocat, Voluſium iuriſconſultũ amicum ſuum dicit in l.
diui fratres.ff.de iure patro. Et Vlpianum parentem ſuũ
in l.ex diui.C.locati,nec immeritò; p ſapientes.n.& ſcien
tificos mundus illuminatur, auct.habita.C.ne fil.pro pa-
tre. per contrarium ignorantia eſt tenebra mundi, teſtis
Bal.ibi in 4.not. Secundò not.néminem tradi qui publi-
cè hanc ſcientiam ante Tyb.Coruncanum fuerit profeſ-
455 ſus, Zaſi. Titum legit, † is inquit tuſculano municipio
oriundus, vt docet Cic.in orationo pro Planco.primus à
plebe pontifex maxi.creatus eſt.teſti Liu.lib.18.& Cic.in
tertio de oratore vbi eum peritiſſimum iuris ciuilis,ac ſa
pientiſſimum appellat, ego Tyb.Cor.lego vt eſt in anti-
quis codic.bus,& apud Pomp. Letum in c.de iuri. peritis,
& Plin.c.6.lib.34. vbi atteſtatur eum liberius locutum ad
Tucam illiricorum reginam cui legatus fuerat, interfe-
ctumq; dum domũ rediret, ob qđ vt narrat Polibus lib.
3. fuit Regina à Romanis grauiter mulctata. ac fere toto
regno ſpoliata. Poſtaque huic in legatione mortuo fuit
ſtatua in roſtris quæ vſq; ad memoriã Cic.manſit, vt ipſe
in 9.Philip.ſcribit. Seneca in epiſtolis ſcribit eos qui veteri
456 ita ex alieno ſeculo verba loquerentur, † ad Appios &
Coruncanos redire.Quis autem primus lib.publice legen
dos præbuerit tradit Gell.c.vlt.lib.6. Tertio no.ibi cęteri
autem,ꝙ ante Tyb.Cor.alij iuriſconſulti ius ciuile in la-
457 tenti retinebant,† potiusq; conſultationibus quã ſcien
tiæ inuulgandæ ſtudebant, quamq; diſcere volentibus ſe
præberent,ſic Cic.de oratore veteres illos ſcribit qui huic
ſcientiæ præfuiſſent obtinendæ atque augendæ potentiæ
ſuæ cauſa promulgare artem ſuam noluiſſe,Hinc Liuius ad
fin.noni libri Gn. inquit Fla.ſcriba humili fortuna ortus
cæterum callidus vir & facundus, ius ciuile repoſitum in
penetralibus pontificum euulgauit, faſtoſq; circa forum
in albo propoſuit,vt ſciretur,an & quãdo lege agi poſſet.

Vt tamen

Vt tñ inquit hic Zaſ. poterat illos veteres ſua ratio defen-
dere. Veruntamen eum qui ſe facilem pbet diſcere volen-
tibus omni honore venerandum putat, quũ teſte Bernar
do, non minus ſit ſcientiam docere q̃ alimenta vitæ ſub-
458 miniſtrare, † facit illud Danielis. 12. cap. qui multos in-
ſtruunt ad iuſtitiam ſicut ſtellæ fulgebunt in regno Dei.
Et quemadmodum ius ciuile ante Tyb. Cor. in latenti
erat, vt hic text. dicit. ita præter legem q̃ Moyſi in monte
Deus dedit, & q̃ illi quinq; libris contentã ſcriptam reli-
quit, reuelatã quoq; ab ipſo Deo eidem Moyſi fuiſſe verã
legis expoſitionẽ. cum miſteriorum & oĩum ſecretorum
quæ ſub cortice, & rudi verborum facie continent mani-
feſtatione q̃ plures ex ſapientibus Hebræorum tradunt.
Sicq; Moyſen duplicem in monte accepiſſe legem litera-
lem & ſpiritalem. illam ſcripſiſſe & ex pcepto Dei populo
cõmunicaſſe. De hac verò à Deo mandatum ſibi ne eam
ſcriberet ſed ſapiẽtibus qui erant. 70. cõicaret, quos idem
Moyſes ex Dei pcepto ad cuſtodiendam legem elegerat.
Eiſq; itidem pciperet ne eam ſcriberẽt ſed ſucceſſoribus
ſuis viua voce reuelarent. tum & illi alijs, & ſic ordine per
petuo. Ex quo modo tradendi ſcientiã ipſam per ſucceſ-
ſiuam, ſ. receptionem vnius ab altero dicta eſt ipſa ſcien-
tia. ſcientia gabale qđ idem eſt quòd ſciẽtia receptionis,
quia apud Hebreos idem ſignificat Gabala qđ apud nos
receptio, poſteà tñ ex cauſa myſteria ipſa literis mandata
fuere in 70. libris q libri dicti ſunt libri Gabale. quos He-
bræi Latinis cõicare noluerunt. quia ex illis ſuis telis con
foderentur. multa. n. mirabilia & noſtræ fidei cõſona ibi
inueniuntur, prout de his latius ſcripſit Io. Picus Miran-
dulanus in 6. quæſt. ſuę apologiæ. Quartò not. ibi fuit au-
tẽ ꝙ P. Papirius fuit in primis peritus iuris, nec vt Accur.
intelligas poſt Cor. ſed in primis, i. præcipuè vel inter pri
mos iuriſperitos. Et longe ante Tyb. Cor. fuit hic Papir.
459 † qui leges regias in vnũ contulit, vt apertè dr̃ in ſequen
ti verſi. ibi poſt Tyb. Cor. Nec retragatur litera ſuperior.
nam Tyb. Cor. bene fuit primus, qui publicè profiteri cæ
pit, at hic Papir. fuit in primis, vt hic dr iuriſperitus, i. in-
ter primos iuriſconſultos. Quintò not. ꝙ ab hoc, i. poſt il-
lum papi. floruit App. Clau. regilianus, i. cuius maximum
in 12. tab. ſcribendis conſilium fuit, † vt. ẽt Pomp. Let. ſcri
460 bit quo in legibus conſtituendis nemo fuit pclarior aſſe
rendis nemo deterior. q̃q̃ qui initia virtutum præbuit, ẽt
morũ magiſteria exhibere teſte Cipria. phas fuiſſet. Hic
decemuir ſumma inter collegas auctoritate, pp ſtuprum
in virginiam tentatum in carcere perijt, vt ſupra plenè ta
ctum fuit. Non intelligas ẽt fuiſſe hunc Regilianum im-
mediate poſt Papir. magno. n. interuallo poſt eũ fuit. Sex-
tò not. ibi poſt hunc qđ poſt. Ap. Clau. decemuirum alius
461 eiuſdem generis App. maximæ ſcientiæ fuit, † qui vt re-
fert hic Pompo. multa egit. Hunc text. quaſi vbiq; depra-
uatum prædicat Zaſ. inſcitia librariorum, qui vt ſunt ple-
riq; indocti, ita cę. iudicio, auſu temerario, aduẽtitia ve
ris immiſcent, ſincera fœdant, ordinata peruertunt. quia
hic Ap. dicit nõ fuit Centinianus appellatus. ſed poſterior
Appius qui & literam R. introduxiſſe & de iure ciuili ſcri
pſiſſe traditur; propterea hunc tex. ſic reſtituẽdum putat,
Poſt hunc Ap. Clau. eiuſdem generis maximam ſciẽtiã
habuit. Appiam viam ſtrauit. Claudiã aquam induxit. Et
de Pyrrho in vrbem nõ recipiendo ſentẽtiam tulit, hunc
ẽt actiones ſcripſiſſe traditum eſt. inde Appius Clau. hic
Centinianus appellatus eſt. qui vr̃ ab hoc proceſsiſſe, pri-
mus de vſurpationibus ſcripſit. Et R. literam inuenit, vt
pro valeſijs Valerij eſſent. Et p fuſijs furij. Motus vt reor
Zaſi. fuit qm in primis App. cla. cęcum de quo hic ſermo
eſt Centinianum in loco auctentico appellari non inue-
nit, ob id illa verba hic Centinianus appellatus non poſſe
hic rectè legi credidit. ſed tranſportanda. poſteriorique
Appio ad ſcribenda putauit, qui R. literam inuenit hunc
Cic. tertio offic. Centimalum nominat qui tpe Cenſorij
fuit, longo interuallo poſt. Ap. cęcum non. n. App. ille cę-
cus, vt litera corrupta innuit, ſed poſterior App. R. pro S.
introduxit teſtimonium citat Rapha. volat. dicẽtis ita in
ſt. ſcribi cui veriſimiliter putat veriorem contigiſſe text.
hunc. ẽt auctore eodem volat. dicit primum de vſurp. ſcri
pſiſſe nõ Ap. cęcum. ideò vt ſupra aptanda eſt litera, & vbi
in ſequentibus text. habet idem App. legit inde nec aliàs
ſenſus idoneus eliceretur. nam quid refert verbum idem,
ad Ap. cęcum, & tunc verba ſequẽtia quia vr̃ ab hoc pro-
ceſsiſſe non quadrant, à quo. n. procedere vr̃ an à ſeipſo. ꝙ
ridiculum eſt. an dices ab App. decemuiro, at illud latinæ
rei elegantia non patitur. Item quum ſupra dixerat App.
cecum eiuſdẽ generis fuiſſe cum Appio decemuiro, quo
hic ſub ambiguo repeteret, qđ ſupra certum poſuit, legit
ergo inde, vt ſit ſenſus. ab Appio cecũ Appium centima-
lum proceſsiſſe qui R. literam inuenit. Sed hmõi reſtitu-
tio, (& ſi non negem text. obſcuritate offuſcatum) neceſ-
ſaria non eſt, nec mihi placet quum penitus inuertat lite-
ras & nouũ effingat text. idq; ſolius Volat. auctoritate &
teſtimonio pene efficiatur. cui ego non tm̃ tribuerim, vt
alios oẽs quos vidi etiam vetuſtiſsimos codices mẽdoſos
dicam. Præterea fidelis antiquitatis relator, Pomp. Letus
vir non minoris q̃ volat. auctoritatis in ca. de iuriſperitis
cõcordat cum tex. noſtro, poſt hunc ait eiuſdem familiæ
Appius Claud. Centinianus qui viam Appiam ſtrauit &
aquam Clau. induxit & de Pyrrho in vrbem nõ recipien-
do ſniam tulit. actiones ſcripſit & primum de vſurpatio-
nibus qui liber non extat, idem R. literam inuenit vnde
valeſij & fuſij valerij & furij dicti ſunt. Lego igitur literã,
vt iacet addita duntaxat coniunctione, & ante verbum il-
lud primum de vſurp. & ſic totus ſermo iuriſconſulti erit
de App. ceco non de tertio vt ſenſere pſati, & relatiuum
idem refert App. cęcum de quo proximè dixerat. nec re-
fragantur ſequentia illa verba qui vr̃, ab hoc proceſsiſſe
quæ intelliguntur ab hoc App. Clau. decemuiro de quo
proxime fit mentio elegantia latini ſermonis, qđ ego vi-
deam nõ repugnante. Nec me moueat ꝙ ſub ambiguo
repeteret, qđ vt certũ prius aſſeruerat. Appium videlicet
cęcum fuiſſe eiuſdẽ generis cum App. decemuiro, non. n.
ſequit fuit eiuſdem generis & familię, ergo ab eo pceſsit.
potuit. n. ab alio de familia illa pceſsiſſe, quũ ampla & ge
462 neroſa fuerit ſemper Romę Claudiorũ familia, † teſtis
Sue. in Tyb. Cæſare in capite de gente Claudiorũ & Gel.
c. 21. lib. 17. Plus ergo dr̃ hic q̃ ſupra. videlicet qđ iſte Ap.
cęcus vr̃ proceſsiſſe ab illo decemuiro. Hinc pulchrè ele-
ganterq; apud Liu. in 9. ab vrbe condi. contra hunc App.
cęcum P. Sempronius inuehit. Hic eſt inquit Quirites il-
lius Appij pgenies, qui decemuir in annũ creatus, altero
anno ſeipſe creauit, tertiò nec ab ſe nec ab vllo creatus.
priuatus faſces & imperiũ obtinuit. nec ante continuãdo
abſtitit magiſtratu, q̃ obruerent eum malè parta. malè ge
ſta. malè retẽta imperia; hæc eſt eadem familia Quirites
cuius vi atq; iniurijs expulſi extorres patria, ſacrum mon
tẽ cepiſtis. Et conſonat qđ ſit iſte App. cęcus qui de actio
nibus, & de vſurpationibus ſcripſit, quum iuriſconſultus
463 hic in prin. dicat eũ fuiſſe magnæ ſcientiæ, † Appiam er
go viam ſtrauit. Iul. frontinus à porta capena vſque ad vr
bem capuam muniẽdam curaſſe, auctor eſt Strabo lib. 5.
vſq; Brũduſium ſtrauiſſe ſcribit. Et Pli. de viris illuſtribus
ca. 34. viam vſque Brunduſium lapidibus ſtrauit. vnde illa
Appia dicta eſt qđ parum refert, pp modicam locorum
diſtantiam. Et claudiam aquã dicit tex. induxit Anienẽ
464 fluuium ſignificat. † Appius. n. prædictus quum eſſet cẽ-
ſor eam aquam induxit in vrbem, & proptereà cenſuram
ſibi contra. Læmiliam in quinquennium prorogauit, vt
eum aquę ductum, & viam appiam perficeret auctor Iul.
front. Et Plin. palleg. ac Liu. lib. 9. Cenſura inquit clara eo
anno Appij clau. & Gn. Plaucij, memoriæ tñ felicioris ad
poſteriores nomen Appij, ꝙ & viam muniuit & aquam
in vrbem duxit. De Pyrrho in vrbem nõ recipiendo ſen-
tentiam, vt hic dicitur tulit Plin. loco præall. & quum de
465 pace Pyrrhi ageretur, † & gratia potentium per legatũ
Cineam pretio quæreretur, ſenex, & cęcus lectica in ſe-

natum latus turpiſsimas cõditiones, magnifica oratione
diſcuſsit, quæ apud Plutar.in vita Pyrrhi epirotarum re-
gis legitur. Optabat & ſurdus quoq; eſſe nedum Cæcus
466 ne id flagitij audiret,† qđ de recipiendo in vrbem Pyr-
rho parabatur.Inuenit iſte Ap.cæcus R.literam,vt profu-
ſijs & valeſijs ſurij & valerij eſſent. inueniſſe tñ intelligas,
vt hic per Accur.quáuis Quin. qui de hac litera tractauit
non ſentiat cum Pomp.& Plin.c.56.lib.7.teſtetur hanc li
teram R.cum alijs multis numero quindecim in græciã
attuliſſe è phenice Cadmum . Centimalum ergo de quo
per Valer.de iudicijs priuatis & Cic.offi.tertio alius eſt à
467 noſtro Clau.& longe poſterior,† quum fuerit tempori
bus M.Portij Catonis Cenſorij. Immo Cice.Titum.non
468 Claud.Centimalum appellat.† qui ab auguribus iuſſus
altitudinem domus ſuę quàm in Celio habebat ſubmit-
tere,quia eis ex arce auguriũ capientibus, officiebat ven-
didit eam Calphurnio,nec indicauit ꝙ ab collegio augu
rum imperatũ erat à quibus Calphurnius demoliri do-
mum coactus. M.Portium Catonem arbitrum cũ Clau.
adduxit,vt formulam daret quicquid ſibi dari oporteret
ex bona fide. Cato vt fuit, edoctus,de induſtria Claudiũ
edictũ ſacerdotum ſuppreſsiſſe illum cõtinuò Calphur-
nio damnauit,ſumma quidẽ cum æquitate,quia bonæfi-
dei venditorem,nec cõmodorum ſpem augere,nec incõ-
469 modorum cognitionẽ obſcurare oportet.† Vltimò Al-
ber.colligit ex hoc text.argu. qđ ex quo in vna parentela
ſunt ſapient. s ſucceſſores eorũ aſsimilantur eis,ad qđ eſt
tex.no.in l.2.in §.quæ omnia.C.de vet.iur.enuclean.hinc
Cic.officio primo, quorum inquit parentes aut maiores
aliqua gloria præſtiterunt, eorum pleriq; in hoc genere
laudis ſtudent excellere, vt Q.Mutius Pub. filius in iure
ciuili.faciunt quæ in fin. commenti iſtius.l.dicentur.

Ex verſi fuit poſt eos.

De multis iuriſconſultis per totum.
Quis primum ſe philoſophum nuncupauerit. nu.471.
Iuriſconſultus in loco medio & cõmodo debet reſidere.474.
De legatis Roma.ad Carthaginenſes, ibidem.
Teſſera quod ſignum eſſet.481
Magna felicitas ſi à parente claro filius non degeneret.484
De familia Aeliorum.488.
De familia Catonum.489 cum ſeq.

Sequitur interpretatio in verſi. fuit poſt eos.

470 Nota poſt predictos prudẽtes fuiſſe † Semproniũ quẽ
popu.Roma.Sophon appellauit,ſic ẽt apud Pompo.letũ
in c.de iuriſperitis legitur.aliqui habent catum,i.cautum
& ſapientem,plerique catum alij ſophon, id eſt ſapientẽ,
ſic legi apud Liu.lib. quarto, de bello Macedon. & Vale-
rium de ſeueritate. Budeus tñ & Zaſ. ſophon legendum
putant,in idem tñ recodit.Et Laertius lib.1.ait. qui nunc
philoſophi nuncupantur antea ſophi,id eſt ſapientes ap-
pellabantur. primum verò Pythagoras ſe philoſophum
471 appelellauit, † nullum hominum ſed ſolum Deum eſſe
ſapientem credidit. Hinc Plian epiſtolis actores caularũ
inquit, ſportularũ mercede laudatores ſibi redimebant
qui orantibus ſucclamarent ſophos,i.ſcitus, vel ſcite ex
quo iudice Budeo ſophocles dicti ſunt græco vocabulo
illi,& latinè Laudiceni, hoc eſt cena pacta laudari ſeſe iu
bentes,hinc illud Martialis grande ſophos,i.magna voce
acclamatũ.Ante hunc Semproniũ nemo,vt ſubijcit text.
hoc noĩe cognominatus eſt,græco nomine ſophon intel
lige ne ſit contra qđ infra, dicit de Pub. Attilio qui pri-
mus à pop. Roma.dr̃ ſapiens appellatus,latino.ſ.nomine
ſm Accurſi. & ſic clara eſt huiuſce contrarietatis diſſolu-
tio, q̃uis Zaſ.in loco illo nodum ſibi inexplicabilem vide
ri aſſerat.niſi dicamus Sempronium ab eminentia varia-
rum diſciplinarum ſophon.eo fine appellatũ quo ſeptem
ſapientes ſophi dicebantur.Attilium aũt ſapientię ciuilis
titulum inter alias doctrinas præcipuè meruiſſe. Et hanc
inuenio fuiſſe Ciceronis ſñiam in libro de amicitia dum
ait Attilius appellabatur ſapiens,quia prudens eſſe in iure
ciuili putabat & pariter M.Cato.ſed alio quodammodo,
472 † id eſt quia multarum rerum vſum habebat,ideò Liu.
lib.30.ſcribit quoſdam Romanorum ſcientia iuris,Cato
nem verò verſatili ingenio ad ſumma prouectum, vt tñ
dictum eſt ſolutio Accur.ad tex.noſtrum ſatis iuſtè ꝓce
dit,& quadrat. Secundò not.fuiſſe deinde Caium Scipio-
nem naſicã qui optimus à ſenatu iudicatus eſt. Zaſ. Pub.
473 legendum ait, † quẽ teſte Liui.Plin.& alijs prænomine
pub.nominatus eſt,ſed Letus Pomp.ſub prænomine C.le
git, filius fuit Cn.Scipionis qui in Hiſpania tpe ſecundi
belli punici cecidit teſte Liu.in ſecundo, de ſecũdo bello
punico, vbi latè hanc amplectitur hiſtoriam, cur ſenatus
illum optimum iudicauerit. Et vt de viris illuſtribus Pli.
ſcribit eloquentia fuit primus, iuris ſcientia conſultiſsi-
mus,ingenio ſapiẽtiſsimus. vnde vulgo corculum dictus.
Inſortunij tñ expers non fuit, in ſumma in patria ei mo-
ri non licuit.ca.34.lib.7. & Vale.lib.8. vbi refert eum ſub
ſpem legationis, apud Pergamũ exulaſſe. Huic Naſicæ,vt
dicit Pomp.data fuit publicè domus in ſacra via quo faci
474 lius conſuli poſſet, † ingens olim erat honor ſi cui publi
cè domus daretur,quem tñ honorem paucisſimi ſunt aſ-
ſecuti, Valerio domus publicè ædificata fuiſſe tradit Suc.
& Ciceroni & Clau.necdum imperatori domus ammiſſę
publicis impenſis ſunt reſtitutæ.auctores ſm Zaſ.Suet.&
475 Asconius. Colligit Bal.hic † arg.pro doctoribus quibus
à cõi datur domus,de quo pulchra quędam ſcribit Barb.
in procem cle.in 2.lectura nu.48. Tu dicas eſſe hic aliud
476 arg.pro doc. † vt non in remotis ſed in loco celebri ha-
bitẽt,quo facilius cõſuli poſsint.hinc Cicero in primo de
ora.eſt ſine dubio inquit domus iuriſconſulti totius ora-
culum ciuitatis.teſtis eſt huiuſce. Q.Mutij ianua & veſti-
bulum qđ in eius infirmiſsima valitudine, affectaq; iam
ætate maxima quotidie frequentia ciuium, ac ſummorũ
477 hominum ſplendore celebratur.† gloriatur idẽ Cice.in
478 quadam oratione omnibus patuiſſe domũ ſuam, † qui
tñ ingenio valent,etiam ſi in remotiſsimis degant querũ-
tur.vnde eſt, in prouerbio vendibili vino non opus eſt he
dera . Per hanc ſacrã viam de qua hic ſermo eſt augures
in arcem profecti inaugurabant ſacra Romanorũ.in ca-
pitolium per eã vehebantur,ſed & triumphales in capito
lium hac vecti.ideo ſacra dicta ſm Varronẽ, Feſtus ideò
ſacram dici autumat, ꝙ in ea fœdus initum ſit inter Ro-
mulum & Tacitũ Sabinorum regem.Et quia de ſcipioni
bus eſt habita mentio,vt nõ ignores conſtat eam famili
479 ſm Zaſ.à Scipione,i.baculo † teſte Macrobio nomina-
tam,ſcribit.n.qđ Cornelius patrem luminibus carentem
pro baculo gerebat.inſignis filij in patrem pietas. Tertiò
not.fuiſſe inde Q.Mutium qui ad carthaginenſes legatus
duabus teſſeris poſitis vna pacis, altera belli arbitrio ſibi
dato vtram vellet Romam referre.vtranq; ſuſtulit dicens
Carthaginen.eligẽre debere vtrã mallent accipere.legen-
dum tñ eſt non Q.Mutium ſed Q.Fabium.hic.n.ad Car-
thaginenſes legatus fuit, vt per Liuium in primo.3.deca-
dis. Gel.c.27.lib.12. Horum in epit.c.de bello punico in
quibus locis diſcrepant hiſtorici à Pompon.hic.Gell.at
480 par fuit quondam vigor,& celſitudo amplitudoq; pop.
Rom.& pœni nec immerito exiſtimantiũ.nam cum alijs
quidẽ populis vniuſcuiuſq; reipub. cum pœnis autem de
õium terrarum imperio decertatum eſt, cuius rei ſpeci-
men eſt in illo vtriuſq; pop.verbo factum quũ Q.Fab.Im-
perator dedit ad Carthaginenſes epiſtolam vbi ſcriptum
fuit pop.Rom.miſiſſe ad eos vt haſtam, & caduceum ſigna
duo belli aut pacis ex quibus, vtrum vellent eligerent. ꝙ
elegiſſent id vnum vt eſſet miſſum exiſtimarent, Cartha-
ginenſes riderunt neutrum ſe eligere, ſed poſſe qui attu-
liſſent vtrum mallẽt,relinquere qđ reliquiſſent id ſibi pro
electo futurum. At M.Varrò non haſtam nec caduceum
miſſa dicit,ſed duas teſſerulas, in quarũ altera ſimulacra
haſtæ

haſtæ fuerunt inciſa.Florus verò ſic ait, huius tantę cladis
auctor Annibal poſcitur tergiuerſantibus pęnis dux(quę
inquit mora eſt) fabius in hoc ego ſinu bellū affero & pa
cem virum eligitis.vtrū placet ſummite, quumq; eſſet ſuc
clamatum vtrū vellet daret.bellum igiẽ accipite. Et excuſ
ſo in media curia togæ gremio, nō ſine horrore quaſi pla
ne ſinu bellum ferret effudit.Ex quibus clara patet cogni
tio hiſtoriæ, q̃ hic tetigit iuriſconſul. & ſi parum inter ſe
ſm Zaſ.conueniat hiſtoricis. Fortè ẽt cum Q.Fabio Im-
peratore miſſus fuit, ad carthaginen.Q.Mutius iuriſconſ.
ꝙ & veriſimile eſt miſſum fuiſſe aliquem iuriſconſultum
prout, ad Tucam illiricorum Reginā miſſum Tyb.Cor.
ſupra vidimus.hi legati, (vt ait Sylius Italicus) triſtia ma-
gnanimi portabāt iuſſa ſenatus. Teſſera hic ꝓ ſigno belli,
481 † & pro ſigno pacis ponitur, vt ex tex.clarè ſignificatur,
q̃uis proprie ſit ſignum bellicum, & ſm Vegetium lib.2.
c.7.preceptum ducis quo vel ad aliquod opus, vel bellum
mouebat exercitus.hinc Maro.it bello teſſera ſignum.De
niq; teſſeram frumentariam dicimus, q̃ qui in vrbe oſten
debat frumentum pro portione, & numero ſignato acci-
piebat de qua in l.mortuo boue in §.1.ff.de leg.2. Et in l.
ſed & ſi ſuſceperit.§.1.ff.de iudi.licet ſm Zaſ. Accur.non
intellexerit, qđ etiam explicat Budeus in d.l.ſed & ſi ſuſce
perit, hinc Iuuc.ſummula ne pereat qua vilis teſſera venit
frumenti.Et queadmodum ſcribit Pedianus lib.3.de prę-
tura vrbana.magiſtratibus licebat, in vſus ſuos frumentū
accipere. an vellent pro frumento ꝑtium. quæ extimatio
482 dicebatur.Albe.de Ro.hic admiratur, † huius legati pru
dentiam, & magnam circunſpectionem, pulchrum aliud
exemplum lego apud Cice.in 9.phili. C.inquit. Popilius,
apud maiores noſtros.quum ad Antiochum regem lega
tus miſſus eſſet, & verbis ſenatus nunciaſſet, vt ab Alexan-
dria diſcederet, q̃ obſidebat quum tp̃s ille tereret virgula
ſtantem circunſcripſit. dixitq; ſe nō antea annunciaturū
ſenatui niſi prius ſibi r̄ndiſſet, qđ facturus eſſet, q̃ ex illa
circunſcriptione excederet. præclaram.n.ſenatus faciem
ſecum attulerat auctoritatemq; pop.Roma.Quartò not.
483 fuiſſe poſt p̄dictos Tyb. Cor. † de quo ſupra viſum eſt.
Et nullū reliquiſſe ſcriptum: Socratem, (teſte Zaſio) imi-
tatum qui quiẽ moralia percepta traderet, ſcholamq; mo
rali philoſophiæ aperuiſſet nihil poſt ſe ſcripti reliquiſſe
traditur.immò infiniti fuere eminentiſsimi philoſophi,
qui ſcripta non reliquerunt.vt Laertius in vitis philoſ.tra
dit.Deinde ſubiungit tex.fuere Sex.Cęcilius & frater eius
P.Aelius, ac filius & P.Atilius qui maximam ſciẽtiam, in
profitendo habuerunt.non Sex. Cęcilius ſed Sex.Alius le
git Zaſi. & recte vt inferiora dem   nſtrant.cū de duobus,
tm Alijs hic text.loquatur.ac pp id quod text.dicit & fra-
ter eius P.Alius Bal.hic ait, nota ꝓ nobis.ſubiunxit Ang.
qui ſuffulante diuina prouidentia, ſumus tres fratres doct.
Bald.Pe.& Ang.iuris vtriuſq; profeſſores arg. tñ malè col
ligitur quum de duobus tm Alijs hic loquatur non de tri
bus. Et duo Alij, vt in text.dr̃, fuerunt conſules pater.ſ.&
filius ſm Zaſ. ego fratres intelligo. magnam eſſe felicita-
484 tem † arbitratur Zaſ.ſi à patre claro filius nō degeneret.
ſua ui a.n.ſtudia, vt inquit Philoſtratus ĩ ſophiſtis, illa ſunt
quæ à parentibus, & maioribus inſunt, meliores quoq; ar
485 tes quæ hæreditario iure comparantur. † Quamuis eo
plerunq; infortunio premantur viri ſplendidi, vt ſui ſimi-
les filios non relinquant.hoc.n.Ciceroni hoc Q.Horten-
ſio. hoc Herodoto Athenienſi cueniſſe compertum eſt.
Epaminundas Dux Thebanus vxorem noluit ducere, ne
ſui diſsimilem filium haberet. Pellopide exemplo deter-
486 ritus qui vir clarus, infamẽ filium genuit, † Socrates tñ
in tertio de legibus apud Platonem eam labem indulgen
tiæ matrum refert. At Heliogabalus colluuies imperij fi-
487 lios ſe nolle dicebat † ne quis ei frugi contingeret.Erro
re labitur Zaſi.cum Bald.& Ang.in intelligentia literæ
quæ non loquiẽ de Alijs patre ſcilicet, & filio, ſed de duo-
bus Alijs fratribus, vt dixi, ideò dum in text.eſt ac filius,
menda eſt.hocq; etiam ex Pomp. Leto in c.de iuriſperi-

tis licet cognoſcere qui filium omiſit de alijs mentionē
faciens.Sex. Aelius qui multa compoſuit, quæ non extãt,
laudaẽ ab Enio in illo carmine. egregie cordatus homo
Catus Aelius Sex. Hunc etiā iuris ciuilis peritiſsimum, &
ad dicendum paratū fuiſſe teſtatur Cic.in lib.de cla.ora.
de quo ẽt Val.Max.in c.de paupertate Sex.Aelius Tubero
iuriſcō.nobis, & pauper admodum filiam Pauli Aemelij
principis tunc ciuitatis duxit. filiumq; ſuſcepit ex eo Q.
488 Aelium Tuberonem.quē Aelium Catum † quū etholo
rum legati prandentem in fictilibus vidiſſent miſſa ab eis
vaſa non recepiſſe.neq; aliud habuiſſe argenti. vſq; ad ſu-
premum diem, q̃ duo pocula quæ ſocer eius L.Paulus ob
virtutem deuicto Rege Perſeo donaſſet auctor eſt Pli.c.
11.li.33. Fuit hęc Aeliorum familia Romę adeò pauper-
rima licet magnæ auctoritatis, vt ſeptē & decē Aelij vno
tp̃e eandem domum habitauerint.vnum tantū habentes
agrum veientanum, & locum ſpectandi in circo auctor
Vale.prælleg.& Plutar.in Aemelio.De hac Aeliorum fa
milia, quæ.ſam etiam dicentur infra in verſic.fuit eo tp̃e
489 Trebatius.†Ennium autem poetam Aelij laudatorem,
Zaſio teſte, Cato quum Sardiniam obtinuiſſet Romam
duxerat.qđ Aemilius non minoris, q̃ quemlibet ampliſsi
mum triumphum extimauit.& quem Quintilianus pari
veneratione colendum ſtatuit, qua ſacros vetuſtate lucos
in quibus grandia & antiqua robora, nō tantam habent
ſpeciem quantam religionem.Quibus temporibus natus
ſit & Romæ floruerit reperies apud Gel.ad fi.17.lib. Ex-
tat dicti Pompil ius Aelij liber qui dr̃ tripartita, extabat
ſorte tp̃e Pomponij, hodie non extat. In hac tripartita
primo.ſ.12.tab.tex.proponebatur, deinde eius interpre-
tatio, & poſt actio legis, i.quō lege agi poſſet, ne formulis
neglectis à cauſa caderetur, & quid ſit.l. agere ſeu legis,
actio declarat Budeus ſuper.l 4.ſ.de adopt. Puber.Attilij
meminimus in primo notabili.Quintò not.ꝙ prædictos
ſectatus in aliquibus eſt Cato.deinde M. Cato princeps
Portiæ familiæ.locum iſtum incuria librariorum & tem
porum veretur Zaſ.deprauatū, nam ante cum Catonem
qui Portiæ familiæ princeps fuit, nullus alius Cato præ-
ceſsiſſe legitur niſi pro eodē ait legas qđ, ſ.Cato hos ſit ſe
ctatus. Deinde M.Cato, i.qui deinde M.Cato nominatus
& Portiæ familię princeps hoc eſt primus fuit. Pomp.Le
tus in c.de iuriſperitis.Magis correctè locum hunc refert
tranquillus ſupertius, dicens deinde Cato Portiæ familiæ
princeps tuſculano genitus cuius libri extãt. Is ſenior Ca-
to primus inter Catones fuit, qui Portius cognominatus
490 familiæ ſuæ cognomen reliquit.† Ortus municipio tu-
ſculano, hortatu L.Valerij Romā migrauit, de quo plura
Aemilius ꝓbus & alij hiſtorici.Fuit optimus orator, opti
mus Imperator, & optimus ſenator teſte Plin.c.27.lib.7.
floruit Romæ anno vrbis cōditę.534.teſtis Gell.ad fi.17.
libri.Cuius, ſ.Catonis libri extãt.de hoc eſt ẽt teſtis Cice.
lib.2.de oratore, hodie tñ non extant, ſed plurimi, ſ.libri
ſubiungit tex. eius filij, ſ.Catonis qui egregios de iur.ciui.
diſciplina deſcriptos libros reliquit, vt eſt apud Gell.c.18.
li.13.ex quibus libris cęteri oriunẽ, i.quæ ab alijs iuriſcon
ſultis ſcripta ſunt, ortū & radicem ex dictis lib is habue-
re.Et docet ibi Gel.hūc fuiſſe filiū maiorem p̄fati M.Ca-
tonis cēſorij principis familię Portię. alter eius filius Solo
nitanus cognominatus eſt. cuius nepos fuiſſe ſcribiẽ M.
491 Cato ſtoicus q vticæ ſe interfecit, vt ibi per Gell. † Ergo
ſi quid iuris ciuilis à Catonibus extiterit nō à M. Catone
Vticenſi, cui vt ſtoico philoſopho nihil cōe cum iure ci-
uili fuit, ſed à maiore filio M. Catonis cenſorij prodijt.
492 Proinde ſm Zaſ.§. Cato ille famigeratus, † non Vticen-
ſis, vt inepte ibi Bologninus voluit, ſed cēſorij fuit. De ge-
nere, & nominibus Catonum ac Porc.familiæ vltra Gel.
plura ſcribit Plut.in Catone cenſ. & in Catone Vticenſi.

Ex verſic. poſt eos

***Amico inhoneſta petenti denegandus eſt aſſenſus.* 196.**
De Antipatro qui hiſtorias conſcripſit, & Rotando pcd e

1.Tho.Hiero.Cagno. H 3 vacæ,

*vacæ, qui plus eloquentiæ quam iuris ſcientiæ operam de-
derunt. 4 8*
*Quis iuriſconſultorum diſertiſſimus, & quis diſertorum
conſultiſſimus 501.*
Generatim prodiſt nēē 505.

Sequitur verſic. poſt hos. l. 2. ff. de orig iur.

Legamus vſq; ad verſ. Mutij auditores. Et no. primum
poſt ſupraſcriptos fuiſſe P. Mutium L. Brutum & P. Ma-
nilium qui fundauerunt ius ciuile. Pub. Mutius augur. &
Pontifex. maxi. pater fuit Q. Mutij ēt pontificis maximi,
493 † vt in fin. iſtius verſic. dr, vterq; iuriſconſultus apprime
doctus & Ciceronis præceptor, vt conſtat ex ipſo Cic. in
1. officiorum. in lib. de amicitia & de cla. orat. L. Brutum
optimum virum & iuriſperitiſsimum ſatis fuiſſe cōſtat.
quo mortuo quum eſſet tanto noīe generi ſuo magnum
vulnus illatum eſt. teſtis idem Cic. de cla. ora. qui in ſecun
do de oratore ait Brutum prætorium. & M. Catoné cen-
ſoriū volumina de iure Ciuili ſcripſiſſe. & nō generatim
poſuiſſe leges ſed veluti interrogati, à priuatis riderunt,
expreſsis ciuium nominibus quos defendebant. Sicuti in
ſatiris Lucilium feciſſe videmus, qui in reprehēdendis vi-
494 tijs, ciues nominatim taxauit. † De Manilio autē apud
Plin. c. 2. lib. 10. ita ſcribitur. Primus atq; diligentiſsimus
togatorum Manilius ſenator ille max. nobilis doctrinis,
doctore nullo auctor eſt neminem extitiſſe qui ſenicem
viderit veſcentem. Subiungit tex. illi duo conſolares fue-
runt Brutus, ſ. & Manilius ſm Zaſ. quod eſt contra text.
ſubijcientem Brutus prætorius, in ſuperioribus ergo non
de Bruto ſed de Mutio & Manilio intellexit. Rei ni lati-
næ elegantia non patitur, vt tribus prædictis annumera-
tis & Manilij vltimo loco mentione habita, verba illa ſu-
bannexa illi duo conſulares fuerunt, referātur partim ad
eum Manilium de quo proximè dixerat. Immo vis illius
relatiui eſt, vt ad remotiores referatur. Quare dubito ne
tex. ſit deprauatus, & Pomp. Let. in c. de iuriſperitis aliter
hunc locum refert. Ex his inquit Mutius conſularis fuit.
Brutus prętorius, Manilius conſularis & pontifex maxi-
mus. Poteſt ergo rectè locus hic legi expuncto verbo illi.
Et dicuntur conſiliares qui fuere qñq; conſules, aut ſm
Zaſ. de ordine eorum ex quibus conſules eligerentur. Et
idem de prętorio qui prætor. fuit. vel ex ordine eorū, &c.
Secundo not. à ſuperiorum doctorum diſciplina ſequen
tes profectos fuiſſe. ſiue poſt prædictos fuiſſe ſequen-
tes, & primo Pub. Rutilium Rufum qui Romę conſul
495 fuit, & Aſię proconſul, † Huius Rutilij adoleſcentiam,
ad opinionem & innocentiæ, & iuris ſcientiæ. P. Mutij
commendauit domus ab eodem Rutilio frequentata. te-
ſtis Cice. officiorum. 2 Multa pręterea opera, multaq; in-
duſtria hic Rutilius fuit. q erat propterea gratior ꝙ idem
magnum munus, de iure reſpondendi ſuſtinebat. ſunt
eius orones ieiunæ. multa præclara de iure doctus vir &
græcis literis eruditus. Panetij auditor prope perfectus in
ſtoicis, vt per Cic. de cla. ora. vbi de eo plura, ſic ēt Seneca
in 3. lib. epiſto. damnationem ſuam ſic tulit Rutilius tan-
quam nihil aliud illi moleſtum eſſet q̄ ꝙ male iudicare-
tur. Exilium Metellus fortiter tulit: Rutilius ēt libenter.
alter vt reduceretur Reipub. pſtitit, alter Aedictum ſuum
496 Syllæ regnauit, † De quo ēt Valer. ſic eleganter ſcribit,
verba prius an facta exiſtimem neſcio, nam vtiſq; æque
admirabile robur ineſt, quum amici cuiuſdā rogationi
reſiſteret, atque is per ſummam indignationem dixiſſet,
quid ergo mihi opus eſt amicitia tua, ſi quæ rogo non fa
cis, rñdit immò quid mihi tua, ſi propter te aliquid inho
neſte facturus ſum. Fuere deīde Paul. Virginius, & Q. Tu
bero ſtoicus qui conſul fuit, ſcientia iuris ciuilis maiori-
bus ſuis non defuit. doctrina ēt illos ſuperauit. diſcipli-
nas. n. ſtoicas percalluerat, vt eſt apud Gell. c. 22. libri pri-
497 mi, & ſtoicos per emphaſim nominabat, † quia & ſtoi-
cas percallebat diſciplinas. eamq; ſectam exactiſsimè ob-
ſeruabat, vt latè deſcripſit Cic. in oratione pro Murena,
filius fuit. Sex. Alij de quo in præcedenti verſi. Et auditor
non Panſæ, vt hic corruptè ſcribitur, ſed Pānætij ſm Zaſ.
quia Pāſa vt ipſe ait longo annorum interuallo fuit poſt
hunc Q. Tuberonem. quo tpe Rutilius Panætium audi-
uit etiam noſter Tubero ſtoicæ diſciplinæ operā dedit.
vt veriſimile ſit vtroſq; eodem præceptore vſos, nam &
auunculus Scipio Aphr. Panætio operam dediſſe legitur.
Letus tñ Pomp. eum Panſæ auditorem, vt hic iuriſconſul
tus ſcribit. Subdit tex. Sex. Pompo. Cn. Patritius ſed nihil
niſi portentum ſm Zaſ. ex his verbis elicias. ipſe Cicero-
nis auctoritate fretus in lib. de cla. ora. ſic legit Sex. Pōpo.
Cn. Pomp. frater Marcus Druſus Patritius, vt ſic tribus
repoſitis verbis candor & claritas, adſit text. Sex. Pompo.
Cn. Pomp. fratrem fuiſſe Cic. ſcribit qui eum præſtantiſ-
ſimo claruiſſe ingenio. & ſciētia iuris ciuilis ornatiſsimū
fuiſſe docet. M. autē Druſi pariter in eo libro fit mentio.
Sed abſq; repoſitione tot verborum litera bene ſtabit, ſi
loco verbi Patritius, leges patruus ita legit Pomp. Letus,
de quo Sex. Pompo. Cn. Pomp. patruo non ſemel apud
Ouidium eſt mentio. laudes vero Pomp. latè proſequitur
Cicero oratione prima & Pli. c. 26. lib. 7. Fuit eodem tem
498 pore Cœlius antipater † qui hiſtorias, dicit tex. conſcri-
pſit, præcipue de ſecundo bello punico, intellige vt per
Cic. ad filiori de perfecto oratore. De quo antipatro Ci-
cero de cla. ora. ingens inquit iuris ciuilis intelligē. ia atq;
omni prudentiæ genere præſtitit L. Cœlius antipater ſcri
ptor quemadmodum videtis, fuit vt temporibus illis lu-
culentus. iuris valde peritus. multorum ēt vt L. Craſsi ma-
giſter apud Plin. 69. libr. 2. dicebat hic antipater vidiſſe ſe
qui nauigaſſent, ex Hiſpania in Aethiopiam commertij
gratia. plus eloquiæ dicit hic Pomp. q̄ iuris ſcientiæ ope-
ram dedit, ſic Rolandus pedis vacæ, & quidā amicus no-
ſter dicit hic Accurtius ſimiles, hodie teſte Zaſio. multos
499 inuenias. † Quid. n. eloquentia laudabilius & præſtan-
tius, vel admiratione audientium, vel ſpe indigētium, vel
eorū qui defenſi ſunt gratia, cui à maioribus noſtris eſt,
in tota dignitate principatus datus, teſtis ſed ſuſpectus
500 † Cicero officio. ſecundo, vbi eloquētiam iuris ſcientiæ
anteponit, & pluribus rationibus eius propoſitum firma
re conatur, faciunt pulchre ſcripta per Valer. in c. 9. lib. 8.
vbi quanta ſit eloquentiæ vis docet. Sed Alberi. hic iuris
ſcientiam auro, eloquentiam argento comparari dicit,
text. allegat in c. legimus. 37. diſt. quamuis. n. iuris ciuilis
ſcientiam apprime deceat eloquentia ornatricem tamē
non dominam, vt ſubſeruiat, no vt præcurrat. non. n. ſan
di ſed iudicādi præcepta verſamus, lingua. n. vt Vadianus
pro Bart. eleganter dicit Zaſ. ſubſcribente ſolis latinis, iu-
ris prudentia omnibus procelle poterit. Fuit eodem tpe
ſubdit Pomp. L. Craſſus frater Pub. Mutij qui Mutianus
501 dictus eſt, † nunc Cic. dicit iuriſconſultorum diſertiſsi-
mum. Audet Budeus dicere Pomp. hoc loco hallucinatū,
quum Cice. non Pub. Mutium ſeu Q. Mutium conſulto-
rum diſertiſsimum dicat. Nam in Bruto de Craſſo & Q.
Mutio loquēs ait. Noli Brute exiſtimare his duobus quic-
quā ſuiſſe in noſtra ciuitate præſtantius, nam quum con-
ſtet, vt ante dixi conſultorum alterum diſertiſsimū, diſer-
torum alterum conſultiſsimū fuiſſe, ſic in reliquis rebus
diſsimiles erant inter ſeſe, ſtatuere vt tu non poſsis vtrū
te malles ſimiliorē. Zaſ. hic tacita Budei oppoſitione hūc
ait intellige P. Mutium, Cice. n. in lib. de cla. orat. quum
Craſſum Antonio illi magno oratori cōparaſſet, poſtea
de eodem, & Q. Sceuola loquens, ipſum Craſſum eloquē-
tium iuriſperitiſsimum. Sceuolam vero iuriſperitorum
eloquentiſsimū nominat, qđ hic iuriſconſultus recenſuit.
Sed ex hoc Budei oppoſitio nō diſſoluitur. Vnde dici po-
teſt ꝙ licet Cic. de Q. Mutio ibi illud dicat. potuit tamen
& alibi idem de P. Mutio dixiſſe, quum ſcriptorum eius
non parua pars ſit deperdita. Et quod P. Mutius eſſet elo-
quentiſsimus reperies apud Gel. cap. 13. libr. 1. dum ait P.
Craſſus Mutianus clarus, & inclytus vir à Sempronio, a
Sellione,

Sellione, & pleriſq; alijs hiſtoriæ Romanæ ſcriptoribus traditur quinq; habuiſſe reru bonarum maxima & præcipua, q eſſet ditiſſimus, q nobiliſſimus, q eloquentiſſimus, quòd iuriſcõſultiſſimus, quòd Pontifex maximus.
502 De L. Craſſo.† leges plura apud Cic. de cla. ora. & offic. 2. diſcipulus fuit Cœlij antipatri, vt ſupra dictum eſt. Vl-
503 timò ſubijcit text. poſt prædictos fuiſſe.† Q. Mutium pub. filium Pontificem maxi. qui primus ius ciuile generatim conſtituit. hnnc vt proximè retulimus, conſultorũ diſertiſſimum Cicero nominat. Et in primo offi. ait quorum patres aut maiores aliqua gloria præſtiterũt, eorum plerique in hoc genere laudis ſtudent excellere, vt Q. Mutius pub. filius in iure ciuili. Appianus libro primo, cum in ſenatu interfectum cum Domicio, amborumq; corpora edicto Marij fluuio immerſa ſcriptum, teſte Zaſio
504 reliquit.† Præceptor fuit Ciceronis, vt ipſe in libro de amicitia teſtatur. Mortuo inquit Q. Mutio Sceuola auge re me ad pontificem Sceuolam contuli, quem vnum noſtræ ætatis, & ingenio & induſtria audeo præſtantiſſimũ dicere. Quinimmò eum clariſſimum legum & vatem certiſſimum Valerius lib. 8. dicit. Et dicitur primus generatim ius ciuile cõſtituiſſe, id eſt particulatim, & diſtinctè
505 ſecundum genera ſingulorum primus tradidit,† & meliori ordine quàm alij contexuit. Ita locum iſtum declarat Seue. in repe. l. admonendi col. 84. in prin. ſ. de iureiur. facit Mantuani dictum. Quare agite ò proprios generatim diſcite cultus, agricolæ, qui enim ante eũ ſcripſiſſent non generales doctrinas contractauere, ſed prout quiſq; ad caſum propoſitum reſponderat talia reſpon. in libros recolligebant. Sceuolæ autem cognomen teſte Pli. de vi-
506 ris illuſtribus c. 13. hi Mutij accepere,† ab illo C. Mutio adoleſcente qui Purpuratum pro rege Porſena deceptus occidit. cui poſteà Sceuolæ à clade dextræ manus cognomentum inditum eſt, vt ex Liui. in ſecunda ab vrb. condi. colligitur. Sequitur verſic. Mutij auditores.

Ex verſ. Mutij auditores.

Hic videbis pariter multorum iuriſconſultorum expriſcis factam commemorationem. nu 507.
Præceptorum memoria per diſcipulos conſeruatur. 511.
De Seruio Sulpitio pulchra. 512. cum ſeq.
De diff. & profunditate legalis ſcientiæ. 514.
Inuectiua contra Vallam & alios quoſdam de legali ſcientia obloquentes. 510.
Doctori lapſo an detur in integ. reſt. 519.
Reprehenſio ſæpe vtilis. 521.

Sequitur interpretatio in verſi. Mutij auditores.

Hic verſi. corruptè & deprauatè legitur, illum candori priſtino reſtituemus No. Mutij fuiſſe complures, & egre-
507 gios auditores, inter quos maximè apud pop. Rom.† auctoritatis fuit Aquilius Gallus. idem teſtatur Vale. de priua. iudicijs, eũ dicens fuiſſe maximæ auctoritatis, & ſcientia iuris ciuilis excellẽtem. huius rei fortiſſimum eſt arg.
508 famigerata illa l. Gallus. ff. de liber. & poſtu.† collegata fuit & familiaris Cice. vt ex eo colligit in Bruto in 4. ora. & de cla. ora. & in oratione pro L. Flacco. vbi Cice. orante ipſe iudex præſedit, vt meminit quoque Gell. c. 28. lib. 15. præceptor etiam Seru. Sulpitij, vt ſtatim videbis, domum habuit pulcherrimam omnium conſenſu Romę in colle Quirinali, teſtis Plin. lib. 17. ca. 1. apud eum ſcapula cum cenaret repente animam efflauit auctor Plin. lib. 7. multa in laudem Galli Aquil. ſcribit Cice. d. lib. de orat. & Salomonius ſuper d. l. Gallus. col. 7. Ex eiſdẽ auditoribus ſub-
509 dit text. fuiſſe† Lucillum Balbum Sex. Papirinum & C. Iubentium L. Balbus præceptor fuit Ser. Sulpi. vt infra dicetur de eo ſæpe eſt mentio apud Cic. de cla. ora. qui doctum & eruditum eum vocat in quo in vtraq; re conſiderata fuerit tarditas. Sex. Papirius fuit ex deſcendentibus illius. Sex Papirij qui fuit illis temporibus, quibus ſuperbus Demarati Corinthij nepos, vt in prin. l. noſtræ tradit. De C. Iubentio dictum fuit in princ. l. Zaſ. legit non Sex. Papir. ſed L. quia illud prænomen L. fuit papirijs peculia
510 re,† vt ex Cic. in epiſtol. lib. 9. dicitur. vbi ad Papi. petũ ſcribens, originẽ papiriorum ſublimat. Et pariter Iuuentium non Iubentium legit Cice. de cla. ora. Titum Iuuentium in forenſi cauſarum genere multũ valuiſſe ſcribit, Lentum quidem illũ in dicendo & pene frigidum, ſed & calidum in capiendo aduerſario verſutum & doctum, ac magna cum iuris ciuilis intelligentia. Sed Pomp. Let. in c. de iuriſperitis non aliter quàm Pomp. hic legit, luitq; Papiriorum prænomen. & Sex. vt probat principium illius noſtræ l. dum facit mentionem de Sex. P. apir. qui & dicebatur P. papir. vt patet ex prin. iſtius. 3. partis, ideò Pomp. Let. dicit Sex. P. papir. Verum. n. verò omittit hic Pomp. alium Q. Mutij diſcipulum nequaquam tacendum Ciceronem videlicet qui pariter ex Q. Mutij diſcipulis fuit, vt in præcedenti verſi. dictum eſt. Secundò not. prædictorũ iuriſconſultorũ, ſcripta talia non extare, vt valde aptantur, verum pro ſcriptura Seru. Sulpitij qui libros ſuos, cõpleuit eorum memoria habetur. Sicq; præceptorum memoria per diſcipulos conſeruatur. quemamodũ per Cic. in ora. multorum preceptorum ſuorum habetur memo-
511 ria,† quos oẽs fama recondidiſſet. & vetuſtas oblitteraſſet, niſi diſcipuli gratiſſimi monumenta illorũ nomina perire non ſinerent. Tertiò no. Ser. Sulpitij in cauſis orandis primum locũ aut certè, i. ſaltem poſt M. Tul. obtinentem ad conſulendum Q. Mutium de re amici ſui pueniſſe, quumq; eum ſibi ridentem de iure Seru. parum intellexiſſet. iterum Mutium interrogaſſe & à Mutio reſponſum eſſe nec tñ percepiſſe. & ita à Q. Mutio obiurgatum eſſe, eo q turpe eſſet nobili & patritio viro, ac cauſas orãti ignorare ius, in quo verſaretur, qua velut contumelia Ser. tactus iuri operam dedit inſtructus à Luc. Balbo, & Gallo Aquilio qui fuit Cercinnæ inde quũ in legatione periſſet, pop. Roma. ei pro roſtris ſtatuã poſuit, cuius volumina complura extant. Ex pdictis reſtituo locum hũc in multis locis. Primum ibi pro certo nam aut certè, i. ſaltem teſte Budeo legendum eſt. ĩquis Pompo. Let. omiſſis illis verbis dicat Ser. in cauſis orãdis primum locũ poſt M. Cicero. obtinuiſſe. Et pariter corrige ibi quumq; eum ſibi reſpondiſſ., vt ſm Budeum, & Zaſ. dicat reſpondentem, alioquin & orationis fructus malè coiret. & obſonaret elegantia, poſſet etiam legi reſpondiſſet, ſed expuncto verbo cum. Reſtituimus etiam text. ibi inſtructus ab Albo Luc. inſtructus aũt maximè à Luc. Balbo, & Gallo Aquilio qui fuit Cercinnæ alias nullus bonus ſenſus. abſonare. q; maximè elegantia. Item corrige ibi ſtatuã eius dicat ei. Et ibi Auguſti. dicat huius, ſ. Ser. Sulpitij. Zaſ. tñ dicit legendum pro roſtris Auguſti alias quid nomẽ Auguſti taceret credibile eſt, inquit roſtra Romæ ſucceſſu tpis cognomen accepiſſe, Auguſti locum hunc elegãtius, & ſine labe explicat Pomp. Letus dum ait. Mutij auditores fuerant complures. ſed præcipue auctoritatis Gallus Aquilius. Luc. Balbus. & Sex. Papir. de hinc Ser. Sulpit. qui cauſis orãdis poſt M. Tul. primum obtinuit locum reprehenſus à Q. Mutio. quod ius nõ intelligeret, iuri operam dedit ſub Luc. Balbo & Gallo Aquil. Seruius, quum in legatione periſſet populus Romanus ſtatuam, ei pro roſtris erexit, quę hodie extat in foro Auguſti, reliquit. 180. libros de iure ciuili. Fuit hic Sulpitius vir bene literatus,
512 † ætatiſq; ſuæ doctiſſimus teſtis Gell. ca. 10. libri ſecundi. & cap. 12. libr. 6. De quo ſic Cicero de clar. orato. ait Sulpitius iuriſconſultus non facile dixerim quantum, & ad dicendum, & ad omnes bonarum artium diſciplinas adhibuit curæ, nam & in eiſdem exercitationibus, ab ineunte ætate fuit. Et poſteà vna Rhodum ille etiam profectus eſt, quo melior eſſet & doctior. & poſtquàm rediit, maluit id quod adeptus, longe non eiuſdem modo ætatis, ſed eorum qui fuiſſent in iure ciuili eſſe princeps.

Putabat hic Sulpitius ēt aduerſarijs amicorum ſuorum
de iure conſulentibus rñdere neceſſum, qđ contra eum
torquet Cice.in oratione, quæ pro L. Murena inſcribit,
quem Sulpi.accuſauit & Cicero defendit, ibi tñ cum ho-
minem ſapientiſsimum & ornatiſsimum appel.cui nobi
litatem genusq; ſuum extollenti reſpon. Cicero, tua no-
bilitas Seru.Sulpi.& ſi ſumma eſt, tñ hominibus literatis
& hiſtoricis notior eſt.populo verò & ſuffragatorib' ob-
ſcurior.Pater.n.fuit equeſtri ordine & loco.auus nulla il-
luſtri laude celebratus. Itaq; non ex ſermone hoīum re-
centi, ſed ex annaliũ vetuſtate eruenda eſt memoria nobi
litatis tuæ.Quare inquit Cicero, ego te ſemper in nr̃um
numerum aggregare ſoleo ꝙ virtute induſtriaq; perfeci-
ſti, vt quũ equitis Romani eſſes filius, ſumma amplitudi-
ne dignus putarere. Hũc Sulp.nõ puduit de re amici ſui,
ad Q. Mutium pro conſilio accedere, vt hic dr̃ arg.non
513 † eſſe turpe doctorẽ de re aliqua iuriſconſultũ conſule-
re facit tex.in l.domitius labeo.ff.de teſta.ſed non excuſa
reẽ alteri doctori male cõſulenti cedens.vt in l.iuris igno
rãtia.C.qui admit.Alex.tradit cuius tñ oppo.ibi Dec.pro
514 bat. Ex eo.tex.dũ ait Ser.Sulp.parũ intellexiſſet, † egre-
gio inquit Zaſ.euinci arg.iuris ciuilis ſcientiã & eſſe pro-
fundam, & paucis ex fundamento cognitã, ſi.n.is tantus
vir qui de gloria eruditionis, & faſtigio eminentiæ cum
Cice. certauit Q.Mutiũ ſemel, & iterum rñdentem non
intellexerat, quis tantæ ſcientiæ ſublimitatẽ niſi doctiſsi-
mis præditus p̃ceptoribus, niſi multa ætate, niſi iugi ſtu-
515 dio verè aſſequetur? † Proinde eant inquit Zaſ.locutulei
quidã ex grammaticorũ vulgo qui manibus illotis in no
ſtra penetralia prorumpentes, quũ duo vel ad ſummum
tria in veſtibulo verba intellexerint, mox ſuã imperitiæ
cenſurã facere non erubeſcunt. grauiterque in Vallam &
516 alios pleroſq; inuehit, † & latius ac eleganter in antino-
mijs ſuis. Audet hõ inquit temerarius, ne dicã inſanus ſe
ſe iactare, qui iuris; ciuilis ſcientiã docere eos quos tanq̃
primarios iuris interpretes veneramur. triennioq; melio
res q̃ Accurſius gloſſas ſuper iure ciuili facere poſsit, vide
quo erũpat improuida temeritas. legerat Ciceronẽ Valla
vbi in orone pro Murena triduo ſe iuriſconſultum futu-
rum, ſi quis ei ſtomachum moueret dicebat. Hunc tñ vi-
rum doctrinarũ lumen fraterculus iſte gigãtum in ſuam
effingere pſonam conatur, pulchra me hercule & lepida
cõparatio Cice.ad Laurentium Vallã, lucis ad tenebras.
Cic.ſe iuriſconſultum triduo futurũ, non iniuſtè pollice-
batur, qui à iuuene Sceuolã audierat, à cuius latere nõ di-
ſceſſerat, qui iuris prudentes oẽs perlegerat, in eis ita con
ſueuerat, vt ſicut erat oratorum princeps, ita iuris ciuilis
ſcientia clarus haberetur. At Lauren. Valla in triuijs in cõ
pitis fortaſſe grãmaticis ſuffarcinatus rudimẽtis, inſignẽ
iuris ciuilis ſcientiam ne à limite quidem vnq̃ ſalutauit.
quo ergo pacto in ſublimia iuris noſtri ſcita, vel modicũ
ſcribere potuiſſe præſumet. niſi fortè ex ſuis triuialib' cõ-
certatiunculis noſtræ ſcientiæ abdita expenderit. Quartò
not. turpe eſſe nobili, & patritio viro, ignorare ius, in quo
517 verſat. arrigant hic aures doctores & ſcholaſtici, † facit.
c.cum ſis p̃ditus de conuer.coniu. & l.domitius labeo.ff.
de teſta.vtq; in lib.de perfecto oratore ait Cice.quid tur-
pius q̃ legitimarum controuerſiarum patrocinia ſuſcipe
re eum qui ſit legũ, & ciuilis iuris ignarus.& in oratione
pro Cluentio leges quibus adhibent oratores, & in quib'
518 verſantur noſci debere dicit, † olim Publius cõſa, qui ſe
iuriſconſultum iactabat, quum tanq̃ teſtis interrogaret.
& nihil ſe ſcire diceret. Cice.in eius imperitiã iocatus, di-
ſce quæſo ait, forſan de iure te interrogatũ credis. Hinc
vult Bal.in c.1.§.iudices de pace iuramento firma. quem
ſequitur Aquen.in l.1.col.3.j.de legibus citando hãc lite-
ram. ꝙ iuris ignorãtia in iuriſperito aſcribitur dolo. Sed
verius eſt oppoſitũ, quia ſolũ latæ culpæ aſcribitur Alex.
& Iaſ.in l.2.j.ꝙ quiſq; iuris Bolog.in rep.auc. habita.col.
44.C ne fi.pro patre. Dixit pariter per hunc tex. Alber.in
519 proœ.ſupra † denegari doctori in integr.reſtit. de quo
ibi dictum fuit ſuper verbis illis quis amplius, q̃ vos co-
gnoſcit. dixit ēt Rimi.in d.l. iuris ignorantia. col.2. ꝙ li-
cet ille qui non potuit conſulere peritos audiatur, alle-
gando iuris ignorantiam, ēt in lucris captandis, vt ibi.ſe-
cus ut dicit eſſe in iuriſperito per tex.noſtrum. An autem
520 fallentias † apiceſq; iuris ignorare, aut iura obſcura ſit
lata culpa ponit Iaſ.in l.quod te col.ſi.j' ſi cert.peta.& Fe-
lyn.in proœm.decret col.2. Quintò not. ibi ea velut ta-
521 ctus contumelia, † reprehenſionem aliqñ eſſe vtilem. fa
cit lex vnica.C.de emen.propin.& c.nouit de iudi. Sulpi.
enim motus reprehenſione.Q.Mutij Sceuolę operã dili-
genter iuri dedit. qui & ſi tardè ad iura ciuilia venerat, ci
to tñ ſeſe abſoluens eminentiæ palmam omnibus ſuſtu-
lit, teſte Zaſio, qđ & Bald.contigiſſe audiuimus à p̃cepto
522 re noſtro Pau. citadino viro doctiſsimo ait. † Sed deci-
pitur cum p̃ceptore ſuo, quum conſtet Bald.in ætate ſuis
tenera & iuuenili acceſsiſſe ad iura ciuilia, & ſumpſiſſe
gradum, vt refert frater eius Ang.in l.1.in §.initium.ff.de
poſtul. Barb.in c.cum viceſimum col.7. de offi.delega.&
Pau de Caſt.in l.ſi inſtituta j'.de inoffic.teſta. Scripſit po-
523 ſteà Sulpi librum, † de notis Sceuolæ in multis corrigẽ-
do eũ qui prius, ipſum reprehenderat de quo per Laurẽ-
tium Vallam in prologo.6.lib.elegantiarum. Sextò not.
Sulpitium pfeſſum fuiſſe ſub Luc.Balbo, & Gallo Aquil.
qui fuit Cercinnæ. Hinc Cic.de cla.orat. quumq; Ser.Sul-
pit. diſcendi cauſa duobus peritiſsimis operã dediſſet L.
Lucillio Balbo, & C.Aquilio Gallo Galli hominis acuti,
524 & exercitati † promptam, & paratã in agendo & rñden
do celeritatẽ ſubtilitate diligentiaq; ſuperauit, Balbi do-
cti & eruditi hominis in vtraq; re conſideratam tardita-
525 tem vicit, † expediendis conficiendiſq; rebus, ſic & ha-
bet qđ vterq; eorum habuit, & expleuit qđ vtriq; defuit.
526 † Cercinna eſt inſula Aphricæ ſm Zaſium. Tacito &
Strabone teſtibus, de qua ēt mentionem facit Plin.c.31.
lib.5.Sed tex.noſtro parum quadrat, ideò legit Zaſius ſic
inſtructus maximè à C.Aquil.quum fuit Scitione, ſ. Sulp.
nam Cicero epiſtolarum decimo Seruium Scitione habi
taſſe quum præeſſet proconſul. Achaiæ ſcribit, ſed refra-
gantur ſequentia ibi itaq; complures libri eius erant Cer
cinnæ cõfecti. & loquitur de Gallo Aquil.nõ de Sulpitio.
Et forte qđ ex loco illo Romam petijt, vel in loco illo ali
qua ex cauſa ſtetit, qđ propter antiquitatẽ nobis eſt inco
gnitum.& ob id fortitan Pompo.Let.vbi locum iſtum re
fert, nec de Cercinna nec de Scitione meminit. Septimo
527 not. Ser.Sulpit.in legatione deceſsiſſe, † cui honeſtandæ
virtutis gratia popu.Rom.ſtatutã poſuit auctore Cicero-
ne, vt patet ex nona philippica vbi legationem illã ad M.
Antonium fuiſſe ſcribit. mortis cauſam narrãs plurimaq;
in eius laudes effundens. De multis alijs in legatione mor
528 tuis, † quibus populus Romanus ſtatuas erexit ſcribit
Pli.c.6.lib.34. Octauò no.à Ser.Sulp. plurimos ac pfectos
profluxiſſe diſcipulos decem enumerantur. ſed corruptè
multum ſolet hic verſ.legi. Et primò dum dicit p̃fecti, di-
528 cat profecti, † id eſt in ſtudijs eruditi viri beneq; aucti
ed.2. ſm Zaſ.vel melius legas pfecti, qui ab ipſo Sulpitio de-
ſcendere. Expungẽda etiam ſunt illa ſequentia verba fere
tñ hi libros conſcripſerunt. ſuperfluunt.n. vt ſequentia
oſtendunt. ibi ex his decẽ octo libros conſcripſerunt. Et
dicunt hi profluxiſſe à Ser.Sulpi.vel quia eũ audiuere, vel
quia poſt eũ emerſiſſe dicas iudice Zaſ. ſed non dubitati-
uè nec alternatiuè loquendum eſt quũ text. ſtatim dicat
eos fuiſſe Sulpitij auditores. Primus horum diſcipulorum
fuit Alphenus varrus qui plurimũ habuit auctoritatis, &
529 conſul fuit. † hunc Sulpitij diſcipulũ, & rerum atticarũ
nõ incurioſum appellat Gall.c.5.lib.6. Au.Offilius ſecun
530 dus in equeſtri ordine pſeuerauit, & familiariſsimus, vt
dicit tex. fuit Cæſaris. dilexit.n. Cæſar doctos & literatos
homines, vnde in bello illo ciuili Catonem & Ciceronẽ
licet inimiciſsimos ſemper ſeruari iuſsit teſtis, Lactan-
tius. Plurimos de iure ciuili hic Offilius reliquit libros,
531 † ſcripſit dicit tex. primus de legib' viceſimę partis intel
lige

lige hæreditatis dandæ fiſco vt gloſſa exponit de quibus
in Marco Antonio apud Spar.ſcribitur, & Alciatū lib.3.
diſpun.cap.6.eleganter declarantem cur lata, & cur ac p
quos ſublata lex viceſimæ. Variarunt ſępe hæ exactiun-
culæ vt iam viceſima iam decima aliquando quadrageſi-
ma vel centeſima ſtatueretur ſecundum Zaſiū de quibus
Appianus lib.1. Cornelius tacitus ſecundo, decimotertio
Plin.in panegirio.Suet.in calligula & alibi ſępe.Idē offi.
primus edictum pretoris diligenter vt hic dicitur compo
ſuit, nam ante eum Seruius duos libros ad Brutum perq̄
532 breuiſsimos reliqt, † ad edictū ſubſcriptos.i.inſcriptos
& eſt elegans loquendi figura ſecundum Zaſi. plures au-
ctoritates ad id citantem. ſubſcribere etiam pro eo capiē
quod eſt liti ſe obligare Plin. in 5.epiſtolarum & Cicero
in oratione pro Fronteio, quod vero ſubſcribere pro ap-
533 probare ſumitur plusq̄ notū eſt, † Et ſic licet Ser antea
circa edictum ſcripſerit tñ id breuiſsimè fecit ideò Offil.
dicitur primus quia diligenter compoſuit edictum. Du-
bitauit tamen Valla in elegantijs cap.19.ne locus iſte cul
pa librariorum ſit corruptus dicens ſe loqui ſic nō aude-
re, imponendo videlicet ſuperlatiuo duo aduerbia perq̄
vehementiā ſignificātia quum de hoc exempla rara ſint.
fortè alterum pōt expungi. Tertius prædictorum diſci-
534 pulorum, † fuit.T. Gel.de quo Cic.in.5.epiſt. Quartus
535 Aufidius tuca. † quāuis Zaſ. poſt Raph. legat ſura quē
Pli.lib.7. ſcribit offenſo pede in comitio quum ſenatum
ingrederet interijſſe Cic. in lib.decla. orat. alium tucam
refert qui vixit ad ſummam ſenectutem eratq; bonus vir
& innocens ſed dicebat parū nec ſane plus frater eius. M.
Vergilius qui trib.ple.L. Syllæ Imperatori diem dixit, ſed
hic tuca qui fuit Syllæ temporibus non fuit ex Sulpi. au-
536 ditoribus, ſed ante floruit.† Quintus fuit Aufidius na-
muſa qui ſcripta horum diſcipulorum Ser.ſulpi.digeſsit.
& in ordinem redegit pleriq; vt Pomp.lęt.Raph. & Zaſi.
mamuſa legūt.Sextus Fla.priſcus.Septimus.C.Atteius ita
legit Pomp.lęt.expuncto proculo. Octauus Labeo anti-
537 ſtius qui iuris diſciplinā principali ſtudio exercuit, † &
conſulentibus de iure publice reſponſitauit, cæterarūq;
bonarum artium nō expers fuit & in grammaticam ſeſe
atq; dialecticam literasq; antiquiores penetrauerat lati-
narumq; vocum origenes rationesq; percalluerat eaque
præcipue ſcientia ad enodandos plerosq; iuris ciuilis la-
queos vtebat teſtis Gel.c.10.lib.13.& c.12.vbi eū adeò ni
mia ait agitabat libertas vt diuo Auguſt. iam Principe &
rēpub.obtinēte ratum penſumq; nihil haberet niſi q̄ iu-
ſtum ſanctumq; eſſe in Romanis antiquitatibus legiſſet.
De quo Cic.de cla.ora coniunctus ait Sulpi.ætati.P.Anti
ſtius fuit rabula ſane probabilis qui quum multos tacuiſ
ſet annos neq; contemni ſolum, ſed ēt irrideri ſolitus eſ-
ſet, in tribunatu primum contra.C.Iulij illā cōſulatus pe-
titionem extra ordinariam veram cām agens eſt proba-
tus ēt eo magis q̄ eandem cām quum ageret eius collega
538 ille ipſe Sulp.hic plura & acutiora dicebat, † itaq; poſt
tribunatum primo multæ ad eū cauſæ. deinde maximæ
quæque deferab.ntur.rem videbat acute, componebat
diligenter.memoria valebat, hunc Labeonem Aug. in 3.
de ciuitate Dei numina bona à malis cultus diuerſitate
diſtinxiſſe refert. Nonus diſcipulorū pater Cina. Pomp.
let.legit paternus de quo nihil inuenio.alij verò pater Ce
cina.duos.n.fuiſſe Cecinas patrem & filium ſatis conſtat
ex Cicero.in orationibus & in epiſtolis quæ lectio ſit ve-
rior dijudicent pandectæ dicit Zaſ. Ego pater Cecina le-
gendum vere arbitror ex eo q̄ Seneca in naturalibus quę-
539 ſtionibus ſcribit.† facundus hercle vir Cecina ſi habuiſ-
ſet aliquando in eloquentia nomen, & niſi Cic. vmbra eū
præceſsiſſet. Decimus fuit Pub.Cecili' Zaſ.poſt Raphael.
legēdum putat Celſus quum de aliquo Cecilio nō cōſtet
qui eo tempore iuris perita cenſeretur. Sex.n.Cecilium
apud Gell.li.20. Traiani Imperatoris tēpore multo poſt
Sulpitij ętatem fuiſſe ſcribitur.ſic ēt legit Pomp.lętus. Ex
his decem, & octo ſubiungit tex.libros conſcripſerunt .le
gendum eſt ex his decem ſcilicet diſcipulis Sulpi.octo li-
bros conſcripſerunt, qui libri vt hic dr̄ fuerunt in 140.li.
à Mamuſa digeſti. expuncta ergo coniunctione & quæ
ſequitur verbum decem leges recte literam. nō.n.decem
& octo ſed tantum decem fuere prædicti diſcipuli.

Ex verſicu. fuit eodem tempore Trebatius. l ij ff. de orig. iur.

De multis alijs iureconſul. per totum.
De trebatio in ſpecie pulchre num 541.
Viuendum moribus præteritis loquen. præſentibus. 553.
Antiquarij qui dicuntur vide num. 555.

Verſic. fuit eodem tempore.

Nō minori eget reſtitutione verſi. præſens quam præ-
cedens.dum ergo dicitur primum qui idem Cornelij ma
ximus auditor fuit in nouis codicibus loco idem eiuſdē
legitur & inepte quū referre illum non poſsit de quo mē
tio facta non fuit.In antiquis codicibus lego verbum idē
in antiquioribus nec eiuſdem nec idem.& melius Pomp.
let.ſic ait eodet tēpore fuit Trebatius Corn. maximi au-
ditor ſicque non maximus ſed maximi legendum eſt. ſiē
ibi Aulus caſſelius.Q.mutius Voluſij auditor legendū pu
to Aulus caſſeli'. Q.mutij voluſij auditor alias nullus bo-
nus ſenſus vt ex ſequentibus patet elici pōt, facit tex.in.l.
diui fratres.ff.de iur. patrona.ibi ſed Voluſius Mutianus
amicus noſter. & iuris ciuilis pręter veterem & bene fun-
540 datā peritiā anxie diligens.Hunc Cor.tac.lib.13.† egre-
gia fama tres & nonaginta annos exegiſſe.& bonis actib'
plurium Imperatorum offenſam malitiā euaſiſſe ſcribit
ſm Zaſ. quod minime placet quum hic Voluſius tēpori-
bus Cæſaris floruerit. ſicq; non quadrat quod de offenſa
tot Imperatorum dr̄.Fuit alius Voluſius mutianus præce
ptor.M.Antonij Phil.vt Capito in eo char.2.ſcribit.& pa
riter Antonij pij conſiliarius.vt idē capit.in Anto. pio ad
fi. refert ſed longo interuallo poſt noſtrum voluſium ille
floruit.Ibi Treba.peritior Caſſelio, ſed caſſelius eloquen-
541 tior Trebatio qui Cor.maxi.audiuit, † amicus fuit & fa
miliaris Cice.vt ex eius epiſt. deprehenditur in 7.lib.quæ
plenę ſunt iocis & ſcomatis quibus iuriſconſul. eum lu-
542 dit, † iuris.n.ciuilis ſcientiam Cic.licet pro cōmodo for
tè ſuo aliquādo commendare videatur: pręmere vel cer-
te ſicubi poterat ſubmordere cōſueuit teſte Zaſ.ſed tēpo
ra captare ne quid durius dicam nouit Cice.ait Zaſ. qua-
propter eſt aliquando ei obiectū q̄ duabus ſellis ſedere
conſueuiſſet.Sene.lib.7.declamatio num.Et q̄ Ci.parum
equus eſſet iuriſconſul.licet intueri ex eo in oratione pro
murena vbi ſi quis ei ſtomachum moueret triduo ſe fu-
turum iuriſconſul.iactabat. & retuli in verſic. præcedēti
in 3.no.& in 2. officiorum qui eloquentiā iuris ſcientiæ
anteponit vt diximus in ver.poſt hos in 2.no.Hunc Tre-
batium Cic.in quadam epiſt. improuidentiæ arguit quū
enim inter pocula cōtrouerſeretur poſſet ne de furto an
her.aditam facto hæres furti agere: Trebatius neminē id
ſenſiſſe iactauit & tñ Ci. Selium.M.Manilium & Brutum
543 id decidiſſe compererat.† q̄ magnum teſte Zaſ.pręſtat
arg.non eſſe temere ſed cum tēperamento ſuper iure diſ-
finiendum, ideò ſub verbo forte reſpondent ſæpe periti.
Idem.Cic.in 3.epiſt.de Cor.max.Trebatij.præceptore io
cando meminit nā dixerat Treb. ſe ad Cor.ſæpe didiciſſe
in qd̄ Ci.capta ibi pro re nata occaſione ludit.huic Treb.
mittit Cic.Brutus de quo ēt apud Gel.c.12.lib.6.fuit Cæ-
ſari à Cice.alias cōmendatus vt habetur.in 7.lib.epiſtola-
rum in epiſt. ad Cæſarem vbi reſponſum Cæſaris ſic legi-
tur. Trebatium quem mihi commendas aut Regē gallię
faciam.aut hunc leptę legatum tu ſi alterū habes quē or-
nem ad me mitte. Licet ergo.Treb.ſæpe reprehēdatur à
Cic. vel ob amicitiam vel quia nō eſſet multū eloquentia
decoratus vt hic innuit Pomp. qui ſubijcit q̄ eius libri
parum

parum frequentantur præſtantiſsimus tamen erat iuriſ
conſultus quum tex.hic dicat eum fuiſſe peritiorē Caſſe-
lio qui excelſus fuit inter conſultos iuris. In tex.ibi Tre-
544 batij ꝗ plures,† lego complures aduerbium.n.ꝗ nō iun
gitur comparatiuo ſed ſuperlatiuo Laurentius Valla in
elegantijs. & Aulus Gell.cap.vltimo quinti lib. ad finē.&
ſæpe lex noſtra ſupra & intra varijs in locis ea forma ſer-
545 monis vtitur.Ibi Aphricæ orā teneret, † id eſt regionē
vt eſt apud Virgi. Troiæ qui primus ab oris Italiā venit.
Pli.quum oram dicit, fere ſemper littoralem regionem
appellat vt hic Pomponius. Ibi infirmum Tuberonē ap-
546 plicare, † Zaſius ex hiſtorijs hoc ſe non cōperiſſe ſcri-
bit.hallucinatus fuit, credens infirmum pro ægro poni.
Tu exponas infirmum.i.in terrā,firmus.n.ſtabilis & con
ſtans à ferendo dictus eſt,ꝙ conſtanter omnia ferat hinc
firmamentum ſolidans ſtabilimētum. Ibi quo nomine.
id eſt propter quā cām ſecundū Zaſi.Ibi oratio ſatis pul-
547 cherrima.† Budeus ſanè legendum ait.Tranquilli. au-
ctoritatem adducens in Cæſare dū ait bellum ſanè diffi
cillimum geſsit. nam ſatis particula dicit ipſe cū ſuperla
tiua ſignificatione diſsidet. & alioqui non pulcherrima
tantum,ſed quàm pulcherrima dici debuit. Zaſi. nō fa-
cta mentione de Budeo, parum inquit eleganter videt
locutus Pompo.ſm Laurentium Vallam, quum uis ſu-
perlatiui hoc verbo ſatis ad iuncto attenuetur. ſed arbi
tratur grauitati iuriſcon.conueniſſe ne vim ſuperlatiui
effunderet ſed cum tēperamento laudaret, ſic Hieron.
ad Euſtochium ſatis inquit cā deuotiſsimè Angelus ve
neratur.Hercule omnes codices ſatis habent, ſic etiam
Pomp.Lętus refert.Tu potes intelligere.i.abundè. vt eſt
apud Propertium in magnis & voluiſſet ſat eſt pro ſatis
per apocopē, hoc modo bene ſtabit ſatis.i.valde & abū
de pulcherrima. Item ibi ſermone ēt antiquo, legendū
eſt tn̄ loco dictionis etiam ſm Zaſi. quia latinæ rei ele-
gantia non recipit ēt vt per eum. Nota.t. poſt Treb. &
Cor.max.fuiſſe Aulum Caſſelium.Q.Mutij. Voluſij au-
ditorem. Volcatium audiuit Pli. cap.40. lib.8. apud nos
548 Volcatium ēt nobilē, † qui Caſſelium ius ciuile docuit
Aſturcone è ſuburbano redeuntem,quum aduesperaſſet
canis à graſſatore defendit. De Caſſelio ēt meminit Va-
lerius Maximus de libere dictis ſcribens,fuiſſe virium iu
ris ciuilis ſciētia clarum ꝗ periculoſe contumacē. nullius
enim aut grā vel auctoritate cōpelli potuit, vt de aliqua
earum rerum quas triumuiri dederant formulam cōpo-
neret, multaq; de tēporibus Cæſaris liberius loquebatur
ſenectuti ſuæ confiſus,& orbitati,neq; amicis ne id face-
ret rogātibus deſiſtebat Fuit dicit hic Pomp.quęſtorius
id eſt quęſtura functus vel deſtinatus vt ad id munus eli-
geretur conſulatum retinuit offerēte Aug. inſtituit teſta
549 mento hæredē.† P. Mutium nepotē Voluſij præcepto-
ris ſui inhonorem præceptoris.ſ.facit.l.Attilius. ff.de do-
na.& quæ de remunerādis honorandisq; præceptoribus
dicentur infra de verſic.fi.Secundò not. fuiſſe poſtmodū
Q.Tuberonem qui à cauſis agendis ad ius ciuile tranſijt
poſtꝗ.Q.Ligarium apud Cæſarē accuſauit. nec obtinuit
Cic.illum defendente,pulcherrima illa oratione quę pro
Q.Ligario inſcribitur.ſic Aelianus ſophiſta. dicit Zaſius
550 ad ſcribendum ſe conuertit,† quum ſe conſpiceret ac-
clamationi minus accōmodatum,teſtis Philoſtratus,ſtu
dium.n.homo quod aſſequi non pōt.ſequi deſinit.vt in-
quit Valleius paterculus & velut amputatam relinquens
materiam,quærit nouā: præteritoq; eo in quo eminere
non poſſumus,aliquid in quo nitamur cōquirimus. Ille
Ligarius cinis Romanus,quum præfectus Aphricæ poſt
Conſidium conſulem relinqueretur, & bello ciuili inter
Pompeium & Cæſarē iam gliſcente domum redire deſi-
deraret.nec poſſet magis neceſsitate ꝗ voluntate manſit.
& Q. Tuberonē caſtra Pompei ſecutum ne Aphricā ap-
pelleret prohibuit. ꝗ ob cauſam victo poſtmodū Pom-
551 peio eum apud Cæſarem accuſauit, † oratio illa Cice.
maximè à Quintiliano & Plut.eſt cōmendata, ait.n.Plu-
tarchus in M.Tullio. Cæſarē Ligarium condēnare proſ-
ſus decreuiſſe ſed proceſſu orationis quum in hæc verba
incidiſſet. Quid.n. Tubero ille tuus diſtrictus gladius in
acie pharſalica agebat? cuius latus petebat ſenſus quis
erat. ita mente Cęſar abalienatus eſt vt libelli quos tene
bat è manibus deciderent.nūmq; cōtra propoſitū abſol
ueret.Habitus eſt hic Tubero publici priuatiq; iuris do-
ctiſsimꝰ & cōplures reliquit lib. ſed qa ſermonē antiquū
affectauit iō eius lib. parū vt ſubijcit tex.nr̄ grati habent.
552 Hinc Gel.c.7.li.11.† verbis vti aut nimis abſoletis ex-
culcatisq; aut inſolentibus, nouitatisq; duræ & illepidæ
par eſſe delictum vr̄.noua aūt verba videri dico ēt ea quę
ſunt inuſitata & deſita tam & ſi ſint vetuſta, de hoc etiā
pulchre idē Gel.ca.10.lib. Tu inquit perinde quaſi cū ma
tre Euandri nunc loquare ſermone multis annis iā deſi-
to vteris: quod ſcire atq; intelligere neminē vis quę di-
cis: nonne homo inepte vt quod vis abundè cōſequaris
taceres? Sed antiquitatē tibi placere ais ꝗp honeſta & bo-
553 na & ſobria ſit.† Viue ergo moribus pręteritis,loquere
verbis præſentibus, atq; Cæſaris dictū habe ſemꝑ in me-
moria & pectore. vt tanꝗ ſcopulum ſic fugias inauditū
atq; inſolens verbum. Seneca.21.epiſt.lib.eos qui vetuſta
ex alieno ſeculo verba loquerentur ad Appios & Corun-
554 canos redire ſcribit, † Politianus tn̄ in quadam epiſt.il-
lud Cæſaris præceptum magis illo ſeculo valuiſſe ſcribit.
quo latinè adhuc omnes loquebantur ꝗ noſtro, tunc.n.
tunc poterat argui qui parum contentus foret ętatis ſuæ
vocabulis,nūc aut vulgo latinus ſermo neſcitur.nec à nu
tricibus iam,ſed à magiſtris diſcitur.apud quos nulla ma
gis haberi verba & viitata debent & recepta, ꝗ quę de ve-
teribus illis magnorum auctorum theſauris proferūtur,
propterea Quinti libri.t.verba inquit à vetuſtate repeti-
ta.non ſolum magnos aſſertores habent. ſed ēt afferunt
orationi maieſtatem, nam & auctoritatem antiquitatis
habēt. & quia intermiſſa ſunt gratiam nouitati ſimilem
555 parant,ſed opus eſt modo.Et ideò antiquarij,† dicunt
homines,qui voces priſcas & iam diu deſitas curioſè cō-
556 ſectantur,affectantq; vt faciebat noſter Tubero, † affe-
ctare vitium ſonat. Et tūc affectare dicimur quod anxiè
& nimia diligētia ac extra modum,vel cultum,vel noui-
tatem quærimus, vt Quintianus poeta meo tempore.
De famila Tuberonum & aliorū dictum fuit in verſi.
poſt hos fuerunt aliquid etiā tangit Plin.c.60. lib.7.Meſ-
557 ſallam ait & pleroſq; alios tradere,† Cęlium Tuberonē
à rogo relatum,inde fuiſſe prętura functum.& cap.18.li.
10.in capite ait pręturis Vrbani L.Tuberonis in foro iu-
ra pro tribunali reddētis, inſediſſe Pichum Marinum ita
placide vt manu apprehenderetur,& reſpondiſſe vates exi
tium Imperio portendi ſi dimitteretur, & ſi exanimare-
tur pręturi.at ille protinus compreſsit,vixitq; inde parū.

Ex verſic. fina. l. ſecundæ.

Labeo ambitione carens oblatum ab Augu. conſulatum recu ſauit. numero 518

Sapienter agunt qui magiſtratus & alias dignitates vitāt, numero. 558. cum ſequenti.

Studioſus diuidat tempora. 562.

Præceptorum doctrinis quatenus fauendum. 565.

De reſponſis iuriſconſultorum. 571. cum ſequen.

De ordinibus Romanorum 586.

Scholares doctorem ſuum inopem an alere teneantur. 591.

Doctor & magiſter ſit vt pater ſcholaribus. 592.

Gloria eſt a clariſſimo deſcendiſſe. 593.

Filij ſapientum cur quandoque fatui. 603. cum ſequen.

Sequitur interpretatio in verſi. finalem iſtius.l.2.

Fuit inquit Pomponius poſt Trebatiū & prænominatos Atteius ca.& Antiſtiꝰ labeo qui omnes prædictos audiuit.maximè tamen à Trebatio inſtructus Capito cōſul fuit,de quo eſt mentio apud Aulum Gel.ca.20.libr.10.&

cap.

558 cap.12.lib.17.† Labeo oblatum ab Auguſto conſulatū
recuſauit. homo igitur liber & minimè ambitioſus fuit.
Idem fecit Aulus caſſelius vt dicitur in præcedētibus.Idē
legimus de Octauio qui ſpreuit honores à populo obla-
tos, & dictaturam magna vi offerēte populo genu nixus
deprecatus eſt & depulit.Sueto in Octauio.Manilius au
tem torquatus conſulatum recuſauit ꝙ diceret neque ſe
populi vitia neq; illum ſeueritatem ſuam poſſe ſufferre,
teſtis Plin.de viris illuſtribus cap.28. Et hercle animi or-
namenta vt in Eccleſiaſte inquit Hiero. ex bona cōuerſa
tione non ex tumenti de ſuperflua dignitate naſcuntur.
559 Denique, † fortuna quo altius euehit Agamenō apud
Senecā dicebat,hoc magis varios caſus timere conuenit,
ſiquidem in publica hominum ambitione calumniato
ribus recta in deterius torquentibus hoīs iuſti parū tuta
ſimplicitas eſt.Accedit ꝙ lubrici sūt vt ille inquit huma-
norum gradus aſcenſuum tremulus vertex. horrendum
præcipitium, egre conſcenditur ad eminentem ſtatū an-
xiè ibi conſiſtitur, grauiter inde & repente deſcenditur.
nam & ſæpius ventis agitatur ingēs pinus,excelſæ grauio
re caſu decidunt turres. quanto ſecurior aurea fuerit me
diocritas q̄ hic labeo ſuperius Sceuola ſecuti ſunt intra
cuius fines qui ſe continet, vitā ille rectam & trāquillam
pro ſententia Zaſij aget,inuidiæq; auræ periculis nō con
560 cutietur.Quod ſi quis, † mihi obijciat Vlpianos,Sceuo
las,Papinianos,Martianos,Modeſtinos & cęteros pleroſ-
ſque iuris prudentes ditiſsimos & ſplēdidis magiſtratuū
titulis potentiſsimos.Is nouerit nolentibus ipſis & refu-
gientibus magiſtratus & Imperia accepiſſe. & tamē ea fa
ſtigia quibuſdā ex eis non ſolum maximarum calamita
tum,ſed ēt interius occaſionem præbuiſſe, nā C. Caſsius
à Cæſare in exilium actus, Vlpianus cū ignominia ab He
liogabalo à dignitate remotus,Martianus à Didio Iul.in-
terfectus,& ex duobus poſterioribus Sabinis incertū pa-
ter an filius Heliogabali mandato in tumultu pop. fuſte
percuſſus eſt,in publico relictus. & Papinianus pręfectus
prætorio iuris aſyllium ab A. Caracalo Militum gladijs
obiectus, & ſecuri percuſſus obijt.ſic & Mutius & Domi
tius in ſenatu interfecti. & amborū corpora edicto Ma-
rij fluuio immerſa Appianus ſcriptum reliquit, ſic decē-
uiri à quibus oē ius noſtrū profluxiſſe videtur, vel in car-
cere, vel in exilio periere.quibus quantum legalis philo-
ſophia ad animi trāquillitatem & rempub. tuendā pro-
fuit.tn̄ magiſtratuū moles nocuit. Hæc eſt magiſtratuū
merces,hic finis magiſtratuum.itaq; cauere pręcipitia &
ingentis prudentię & fortunati propoſiti eſt.Ad qđ vide
quæ pulchrè ſcripſit Petrar.lib.7. Epiſtolarū famil. epiſt.
101.& ſequen.incipiente ſumme quidē.Sed hodie proh.
561 dolor, † prætio nummario magiſtratus emunt in detri
mentum animarum principum vendentium. Hinc ſan-
ctus Tho. in epiſt.ad duciſſam Brabancię ſuadet ne ven-
dat officia quāuis temporalia,ſed eligat bonos quos con
ſtringat ad ſuſcipienda officia,quia per eorum induſtriā
magis accreſcet duciſſæ.refert Alber.in dictiona.ſup ver-
bo talea.mens.n.potentiæ auida nec abſtinere nouit à ve
titis nec gaudere conceſsis. nec pietati adhibere conſen-
ſum ca.virum.47.diſt.Secundo no.pulchram tpis diſpen
ſationem Labeonis plurimum nanq; ſtudijs operā dabat
562 & annum ita diuiſerat,† vt Romæ ſex menſibus cū ſtu-
dioſis amicis moraretur.& alijs ſex menſibus ſecedēs cō-
ſcribendis libris operā daret. Sit hoc documētum ſtudio
563 dio incumbentibus,horas habeāt † ſtatutas quibus ſtu-
dio vacent, non interpollatim id agāt,quia vt inquit Ge-
mini.in proœ.6.ſcientia interpollata perit,continuata vi
get. De ſimili diuiſione tpis pulchre ſcribitur apud Sene
cam de trāquilitate vitæ circa finē, vbi multos magnoſq;
viros ſic feciſſe demonſtrat.& alia quædā reperies in ora-
tione noſtra ſupra poſita an cōmētariū proœ. ſtorum.
Tertiò not.ꝙ hi duo Capito & Labeo veluti diuerſas
564 ſectas fecerunt,dictio veluti q̄uis ſm, † Zaſi.ſub vmbra
ponatur improprietatis,ornat tamen per quam acutè.ca
piturq; ꝓ eo quod vulgo dicimus vt ita loquar, id quod
apud Saluſ. in catilinario reperias.ſubinde Sabini & Ne-
ruæ. Caſsiani & Proculiani iuriſc.inter ſe diſsidentes qui
eas ſectas magis auxerunt,quēadmodum inter naturales
ēt contigit Philoſophos vt ex Lactantio.4.c.lib. 3.de fal-
ſa regione cōperies. Capito in his quæ ſibi tradita fuerāt
pſeuerabat. Labeo ingenij qualitate & doctrinæ fiducia
quum cęteris operis ſapientiæ vacaſſet,plurima innouare
inſtituit.Budeus credēs hunc text.corruptū in illis verbis
ingenij qualitate & cæteris operam ſapientiæ legit. inge-
nij facilitate & cęteris temporibus.Zaſius aliter non reſti
tuit,& rectè,cum ſilus.n.Labeo qualitate ſui ingenij (inte
grum.n.habebat ingenium quod inter bonas artes Salu-
564 ſtius breui adoleſcere dicebat, & † quia cęteris operib⁹
el.2.ſapientię operam dederat.& multas præterea ſcientias,
non tm̄ ciuilem percalluerat vt in verſ. Mutij auditores
dictum eſt,ideò multa innouare inſtituit.Pomp.letus re
ferens locum hunc ſic ait,qui prę cæteris operam ſapien-
tiæ dederat in idem recidit.Capito ergo in his quæ ſibi à
præceptoribus tradita fuerant perſeuerabat argm iudice
Zaſio, ꝙ à præceptorum doctrinis non ſit facile receden
565 dum,† Et Seneca præceptores deorū ritu colendos exi
ſtimat. etenim præceptor animorū parens ac formator
eſt,quē niſi oī verborum honore proſequamur, niſi vbi-
que locorū, vbiq; hominum honorifica mētione dilau-
demus,impij & nepharij meremur nūcupari, q̄ gratiam
ſuis magiſtris pleriq; iuriſconſultorum. Virg.ꝙ & Cic.re
pendunt diſsimiles iſtis qui præceptores ſuos clanculum
in angulis vellicāt. conuitijſq; proſcindunt ac obtractār
ita gloriā adipiſci ſperantes ſi doctoribus derogauerint
improbi & ingrati.Sed & hęc diſcretio habenda eſt,per-
ſeuerandum.n.in pręceptorum traditionibus quo ad v-
ritas patitur & eatenus ac vſq; ad aras vt aiunt exhibēda
reuerentia. ꝙ ſi à via declinauerint.eorum doctrina, vel
diſtinguenda eſt, vel cum temperamento accipienda, vt
honor pręceptori habeatur ſimul & veritas aſſeratur,exē
plo Caſsij iuriſc.in l.dicere.ff.de arb.& Pauli in.l.1.§.adi-
piſci.ff.de acqui.poſſeſ. & in l.illud quoq;.ff.de pet. hær.
cum traditis per Sig. de homod.in conſi.49. & Ray.eius
præceptorum.contra ſuum diſcipulum in conſi.vlt.poſt
conſilia ipſius Sign. Temeritatis notā eſſe Parienſis can-
566 cellarius.teſte Zaſi.dixit,† viros ſapientiæ gloria conſpi
cuos vel ſtatim errori ſubdere, vel quod temperata reſo-
lutione placari poterat velle ſubuertere.At vero ſi ītolera
bilius aberrarint hi qui nos docuere hic ab bis ſine trepi-
datione recedendum eſt & veritati adhærendū quę ami-
citior omnibus ſm Zaſ.eſſe debet. Hinc Oratius Nullius
adictus iurare in verba magiſtri,nec iſtud debēt egre fer-
re præceptores,immo optare & gaudere in hac pugna li-
567 teraria,† inqua diſcipuli victoria ad gloriā redūdat ma
giſtri ſuperati. quum laus præceptoris diſcipuli ſit profe
ctus.Hinc Celſus reprehēdit patrem ſuum in l. 3.in §.ſed
ſi ſeruus ff.de conditio.ob cām.& apud nos Soz. filius So
zinum patrem non ſemel. Et ex hoc tex.dicēte Labeonē
568 alia ēt philoſophiæ opa aliaſq; attigiſſe doctrinas,† in-
uehitur Zaſ. cōtra noſtri temporis doctores qui illuſtres
illos iuriſc. omni doctrinarum eruditione claros ieiuni
& ignari bonarum literarum audent tractare,quod alibi
plenius in ſuperioribus attigimus. Et merito ait Zaſ.La-
beonē inſtituiſſe plurima innouare,vt.n.ait Iuuenal.miſe
rum eſt aliorum incumbere famę.nec ſemp tutum ſequi
cōmunes opinion.de quo ſupra dictum eſt. Quartò not.
Capitoni ſucceſsiſſe Maſſurium Sabinū.& Labeoni Ner-
uam Cæſaris familiariſsimum dictarum diſſentionū au-
569 gumentores. De Nerua Cocceio,† plurima eſt mentio
apud Cor.tacitū li.4.& ſequenti. Maſſurij meminit Per-
570 ſius ibi,† & quicquid Maſſurij rubrica vetauit. Et Gell.
ſæpe præcipue c.2.lib.4. referens eum dixiſſe ꝙ qui non
longe videt tam ſanus eſt q̄ qui tardius currit. Maſſurius
ſubiit text.i.publice ſcripſit,ſed ne obſtent dicta in ſupe
rioribus de Tyb.Corn.ante quem neminem profectum
traditur.

traditur. Et de alijs iuriſconſultis qui ante Maſſurium Sa
binum ſcripſere intelligas ſm Zaſiú publicè primú ſcri-
pſiſſe, i. ex publica auctoritate principis, alij priuato arb.
vſi ſunt. Poſt conceſſum tale reſpondendi beneficiú, non
licebat iudici à reſponſo iuriſcóſultorum recedere. §. re-
571 ſponſa prudentum, † inſtit. de iure naturali, ante igitur
multi & ſcripſerant & reſponſitauerant publicè, ſed eo-
rum reſponſa probabilia tñ erant, ſicut hodie reſponſa
doctorum vt per Accurſium & ſcribentes in l. quum de
interpretatione. ff. de legibus & in l. 1. C. eod. tit. latius. §.
reſponſa ſtatim declarabimus. Quintò not. ſucceſsiuè, ꝙ
quú eſſet Sabino tale reſpondendi beneficiú conceſsum,
cœpit, alijs à Tyberio Ceſſare dari. Budeus & Zaſi. habẽt
hunc tex. pro valde corrupto ſenſus eſt dicunt. Sabinum
publicè ſcripſiſſe poſtq̃ hoc beneficium publicè ſcribẽdi
cæperat, i. incęperat ſiquidem Tyb. Cæſar idipſum bene
fici. loco tunc conceſſerat & ita ordinat text. Zaſi. Maſſu-
rius Sabinus in equeſtri ordine fuit & publicè prim⁹ ſcri
pſit, poſteaquam hoc cæpit beneficium. à Tyb. n. Cæſare
hoc tum illi conceſſum erat. Pomp. leius refert aliter lo-
cum iſtum. Ego planè literam puto legi poſſe vno tãtum
verbo addito ſic. Maſſurius Sabinus in equeſtri ordine
fuit. & publice primus ſcripſit, poſteaq; hoc cœpit bene-
ficiú à Tyb. Cæſare dari, hoc tamen illi conceſſum erat.
In meo. n. codice ſcribitur poſteaq;. non poſteaq̃ & ſi in
his non ſit magna vis. Et vt obiter ſciamus ſubdit Pomp.
ante tpa Auguſti publicè. reſpondendi ius à principe nó
dabatur, ſed qui fiduciam ſuorum ſtudiorum habebãt,
572 † conſulentibus reſpódebãt, neq; reſponſa vtiq; ſigna-
ta dabant, ſed plurunq; iudicibus ipſi ſcribebant aut te-
573 ſtabantur qui illos conſulebant. † Primus diuus Augu.
vt maior iuris auctoritas haberet conſtituit. vt ex aucto-
ritate eius reſponderent, & ex illo tpe peti hoc pro bene
ficio cępit. ideò optimus Princeps Adrianus quum ab eo
viri prætori peterent vt ſibi liceret reſpondere, reſcripſit
eis, hoc non peti ſed pręſtari ſolere, ideò ſi quis fiduciam
ſui haberet delectari ſe pop. ad reſp. ſe pręparet. Ergo Sa-
bino conceſſum eſt à Tyb. Cæſa. vt pop. reſponderet. qui
in equeſtri ordine iam grandis natu, & fere annorú 50.
receptus eſt. ita vt colligo ex Pomp. Leto hunc tex. lego.
Igitur vbi eſt obitum ſit obiter, vbi eſt pro beneficijs ſit
pro beneficio, vbi ei, ſit eis, loco præpararet ſit præſtaret.
Obiter capitur hic ſm Zaſium, i. extra propoſitum & ve
574 lut incidenter, † q̃uis Iuue. pro intereà vſurpet dum ait,
atq; obiter leget, aut ſcribet, vel dormiet intus, quæ expo
ſitio non quadrat. non. n. extra propoſitum eſt quod hic
ſubijcit, ſed ad rem & neceſſariam veluti declarationem
eius quod dictú eſt de beneficio publicè ſcribẽdi à Tyb.
Cæſare dato, Obiter ergo, i. ſimul & quaſi circum iter, fi-
575 ducia aũt iſta ſtudiorum ſuorum labore, † vigilijs aſsi-
duitate paritur nó voluptatibus illecebriſq; iuxta Heſio
di ſententiá. Virtutem poſuere Dei ſudore parandam &
reliqua. faciunt quæ Are. ſcribit in rubri. proœ. inſtit. ſup
illis verbis cupidæ. ll. iuuentuti. Hæc dabant olim iuriſc.
reſp. ſignata vt poſtmodú inductum (vt dicit text.) fuit.
cóferunt quę ſcribit Pau. de Caſtr. in l. cum antiquitas in
fine C. de teſta. & in hac patria ex diſpoſitione ducalium
decretorum dictamina cedulæq; produci non debẽt in
iudicio niſi ſubcriptione iuriſperiti ſint ſubnixa. Pro de-
claratione tñ & intelligentia text. noſtri. Et. d. §. reſponſa
prudentum, videbis Nouiter Marium Salamonium có-
ſiſtorialem aduocatum in ſua parodaxa enerratione in
576 d. §. reſponſa prudentum, † vbi eleganter declarat. ꝙ iu
riſc. nec legem condere. nec vetera abrogare iuſue cor-
rigere poterant, ẽt poſt beneficium Tyb. Cæſaris de quo
hic dr̃ ſed ſolú interpretari. Ibi ẽt ponit ꝙ cuiuſq; iuriſc.
non ea auctoritas erat vt ab eius reſponſo non liceret di-
ſcedere, vt vulgo creditur, ſed omnium ſimul, i ab eo qđ
oẽs probaſſent ponderando tex. d. §. reſpon. ibi quorum
oium collectiuè & nó diſtributiuè ac in plurali, alioquin
verbum oĩum fruſtra fuiſſet, poſitum poſt dictioné quo-
rum. ponderando ẽt text. in verbo ab eorum reſponſis, ſ
omnium & non reſponſis. Cui ſentẽtiæ nos nullo modo
ſubſcribimus. immo credimus vnumquemq; iuriſconſul
torum illá in ſuis reſponſis habuiſſe actoritatem, vt non
liceret recedere poſt datum à Ceſare tale beneficiú, patet
hic in Sabino cui ſoli vt tex. dicit à prin. datú id beneficij
fuit, licet poſteà alijs pariter conceſſum fuerit. nó obſtat
ꝙ collectiuè loquatur, quorum oĩum. quia reſpó. ꝙ quú
vnuſquiſq; iuriſconſultorú id beneficij haberet poſt có-
ceſsionem Cæſaris vt hic dr̃. rectè ibi omnium iuriſcon-
ſultorum ſententias talis fuiſſe præeminẽtiæ ſcribitur. Pa
rum ẽt mouet ꝙ Imperator in d. §. reſpóſo & nó reſpon-
ſis dicat. intelligitur. n. à reſponſo eorum non licet rece-
dere, i. ab eo quod ipſi reſpondebant. oĩbus aũt ridere li-
cebat, ergo quilibet ibi cóprehenditur. & in princ. illius
§. Imperator loquitur in plurali reſponſa inquit pruden-
tum non dicit reſponſum & ſic pót in oppoſitú ille tex.
retor queri. Sed ſi varia vel contraria dabantur reſponſa,
577 † quid faciendum tunc iudici, crediderim túc fuiſſe ad
Principem recurrendum per textum in l. pen. C. de legi-
bus & tex. in cap. ſuper literis cum ibi not. ꝑ Imol. & De-
ci. in princ. de reſcrip. faciunt accumulata per Deci. de re
curſu habendo ad Principem in. c. 1. col. pen. verſi. 5. con-
cluſio de cóſtitutio. Et ex hoc text. dicente primus diuus
578 Aug. conſtituit, colligitur iudice Zaſ. † doctorum ac-
dorum originé emerſiſſe vt ea facultas de iuré reſpo. non
cuilibet temerè liceat, niſi principis acceſſerit auctoritas.
facit lex magiſtros. C. de profeſſo. & med. lib. 10. ſic apud
hebreos nó oẽs ſed ſcribæ, Moſis cathedram inſediſſe le-
guntur. ſic apud Athenienſes cum ſolemni delectu vt ex
Laertio colligitur, Philoſophorum ſcholis præfecti ſunt
qui profiterẽtur. Sed & apud Romanos decemuiralium
legum interpretatio non tam prudentes q̃ eorum aucto
rit tem exigebat vt iuriſc. ſupra ſcripſit. Ab his igitur ve-
tuſtis moribus hæc quæ videtis ſolemnia in vniuerſitati-
bus & ſtudijs generalibus introducta ſunt, quibus docto
res qui aſsiduo ſtudiorú labore, vitæ integritate, boniſq;
moribus digni habiti ſunt, tanq̃ legum cuſtodes huius
ſcientiæ aſſerendæ poteſtatem recipiant ex publico. Sed
quú illud ſit de reſeruatis principi qúo hodie doctores,
579 & collegia, † doctores creant & faciunt? reſpon. id non
fieri niſi accedẽte voluntate principis, & ex priuilegio vt
late diximus in proœ. ſtorum. in §. hæc aũt tria. Aſſerit tñ
Zaſi. ſe non videre in quo id beneficij reſideret. nec. n. cre
dit ea beneficia ex mercedum quęſtu conſtitiſſe, quando
res ſit ſanctiſsima ciuilis ſciẽtia, ſed quæ pretio numario
non ſit extimanda. l. 1. in §. proinde. ff. de var. & extraor.
cog. Sed conijci diuinare. colligere inquit licet fauorem
eos populi meruiſſe, & per hoc aſcenſum ad reip. guber-
nationem patuiſſe. ſed qúo hoc procedit quum iam Iuli.
Cæſar libertaté oppreſsiſſet nec amplius liceret pop. crea-
re magiſtratus? Lucanus libr. 1. ait ſectorq; fauoris ipſe
ſui populus. letaliſq; ambitus vrbi annua venali referens
certamina cápo. Et Iuuena. iam pridem ex quo ſuffragia
nulli vendimus effugit curas. nam qui dabat olim Impe-
rium faſces legiones oĩa nunc ſe continet, atq; duas tm̃
rex Axius optat pannum & circenſes. Arbitror id ꝓ be-
neficio tunc peti, quia non oĩbus concedebatur. ſed pro
quibus principi iuſte viſum fuerat, ideò dicebatur id pe-
ti à principe ꝓ beneficio. Maximum. n. vr̃ eſse beneficiú.
vt quis tantæ eſset auctoritatis ꝙ ab eius ſententia non li
ceret recedere. Præterea licet ſciẽtia ciuilis ſit res ſanctiſ-
ſima quæ pretio extimari non pót. tñ licitum eſt iuriſc. vẽ
dere rectum conſilium ita dicit text. in c. non licet. 11. q.
3. & in l. 1. C. de aſseſ. ita ꝙ magnum conferebatur benefi
cium iuriſc. per dictam licentiam, quum poſsent vt præ-
miarẽtur honor labor capere magna præmia. Eſt autem
beneficium beniuola actio gaudium tribuens capienti. c.
1. in tit. qui cau. feu. amitta. Et quis ea facultas pro benefi
580 cio haberetur, non tñ caruit periculo. † Nam quod al-
teri de iure reſpondebat iuriſc. hoc in ſua ipſius perſona

ſi quan-

ſi quando res exigeret contra eum aduerſus quem con-
ſulebatur pro iuſto ſeruare is qui reſpõderat cogebatur,
vt dicit Angel.in l.1.§. quod quiſq; iuris. de quo latè ibi
Ale. & Iaſ.Suboſcurus eſt ẽt hic tex.in illis verbis nõ peti.
ſed pręſtari ſolere.Accur.& ſequaces dicit Zaſ.hunc locũ
male intelligunt & allegata p Accur.tã ſunt ad hunc tex.
impertinentia q̃ ab ipſa luce tenebrę diſtant.Qũo hic in-
honeſtè peteretur iuris rñdendi facultas q̃ ab Auguſt.vſq;
ad Adrianũ plus centum annis peti conſueuit qđ tex.no-
ſter añ dixerat, nõ eſt ergo vnq̃ ea res in honeſte petita q̃
tot annos à tot clariſsimis viris petita fuit. Et hodie in
põpis creandorũ doctorũ cũ inſigni ſolẽnitate peti ſolet.
Verus ſenſus ſm Zaſ. eſt non dicere vt ad ſolã petitio-
nem facultas de iure reſpondendi concedatur, niſi is qui
petit præſtiterit hoc eſt facto comprobet ſe idoneum vt
ea auctoritate præornet.pręſtare.n.eleganter pro eo ſum
581 mitur,† quod eſt facto & opere oſtendere vt quum di-
cimus præſtare virum cui credi poſſet. Sic Liu.lib.11.Fa-
bium maxi. quum filio ſuo legatus daretur operã ſuam
Pollicitus fuiſſe & præſtiniſſe,i. facto oſtendiſſe ideò di-
cebat *Lactan.* loqui facilè præſtare difficilè.Rectè itaque
inquit Zaſi.reſpondendi munus non peti.ſed pręſtari ſo-
lere ſcripſit Adrianus, hoc eſt nõ ad nudam petitionem,
ſed tunc concedi ſolere quando petens facti euidẽtia ido
neus videretur. Et hoc oſtendunt verba ſequentia dum
infertur ſi quis fiduciam ſui haberet declararet ſe popu-
lo ad reſp. hoc eſt ſi quis fiducia ſui delectaretur eo mu-
nere is ſe præſtaret.hoc eſt aptum oſtenderet.Et huiuſce
ſententię eſt ẽt Budeus hic.Sed fortè ipſi minus rectè in-
tellexeunt hunc textũ.Adrianus.n.abſolute loquens,no
lebat id amplius peti,quicquid de nuda petitione dicant
præfati, ſed volebat præſtari,i.effici, & ſic volebat Adria
rediretur ad ſtatum qui ante Auguſt.erat, & conſequen-
ter vt qui ſtudiorum ſuorum fiduciam haberent cõſulen
tibus reſponderent, hæc videtur mihi iuriſc.mens & in-
tentio.quod vltra demonſtro,dixerat.n.Pomp.ꝙ ante tẽ
pora Auguſti ius publicè reſpondendi à principibus nõ
dabatur, ſed qui fiduciam ſtudiorum ſuorum habebant
conſulentibus reſpondebant.ſed primus Auguſtus cõſti-
tuit tale ius reſpondendi à Principe peti.Et ex illo tẽpore
hoc cæpit peti,poſt eã infert ꝙ ideò Adria.quũ tale quid
ab eo viri prætorij peterent reſcripſit, hoc non peti ſed
præſtari,vt.ſ.ante Auguſti tpa. Et ſic ꝙ fiduciam ſtudio-
rum ſuorum habẽtes ſe populo delectari ad reſpon.ſe prę-
582 ſtarent vt tunc faciebãt. Viri prætorij,† vt intelligas tex.
dicuntur qui præturã geſſerunt Cic.in oratione pro Plan
co conſulari generi cedat prætorium, nec cõtendat cum
prætorio equeſter locus.Sed in hoc ſenſu hic accepi non
credimus,quũ non quadret, ideò fortè dicendum eſt vi-
ri prætorij,i.viri prætorium ſeu cauſarum forum frequẽ-
tantes veluti aduocati.Ergo Sabino ſubijcit tex.conceſſũ
eſt,&c.propter longam digreſsionem q̃ ſupra fecerat iu-
riſc. iã ad Sabinum reuerſus per epilogum colligit quod
ſupra narrauerat. Is.n.oratoribus mos eſt & pro inſtitu-
to ſeruatur vt docent Cic.& Quin.quum narratio cæpta
583 prolixioribus digreſsionibus ſuſpenditur.† reuerti ſub
quadam collectione ad ea ſoluere quę principio ſunt ad-
ducta. Item ex iſto tex. dicente ꝙ Sabinus in equeſtri or
dine iam grandis natu & ferè annorum. 50. receptus eſt
584 † collegi poteſt ꝙ quinquagenarius iam grandis natu
eſſe dr.Et in tali ætate mulier ſterilis præſumitur, ad pa-
riendumq; non idonea Accur. in l.ſi ſterilis in prin. infra
actio.emp.Fulgo conſi. 202. vbi ponit quid in maſculo
apud Plin.c.7.lib.12.maſculum generaſſe vſq; ad octoge
ſimum annum compertum traditur.Sed qũo Sabinus ei
585 ordini inſerebat cui nõ eſſent amplæ facultates,† ſi qui-
dem le. roſcia cautum erat ne equeſtri ordini aſcriberen
tur niſi quibus quadragenta eſſent ſeſtertia.Hinc Martia
lis li.5. Quadrigenta tibi nõ ſunt chereſtrate ſurge lecti⁹
ecce venit & Iuue. & de puluino ſurgat equeſtri cuius res
legi nõ ſufficit.Sed Sabinus à Principe dignitatis nomine
non ꝙ cenſu equeſtri valeret in hunc ordinem ſm Zaſi.
receptus eſt.Princeps.n.eſt ſuperior lege.Vel fortè ẽt dici
melius poteſt ꝙ tempore Sabini lex roſcia non habebat
vigorem,nec vſu iã ſeruabatur. & ideò Domitius Calde.
ſuper illud Iuuen.Et de Puluino ſurgat equeſtri interpre
tatur dictum aduerſum Domitianum Imperatorẽ qui
legem Othonis roſcij temporum vetuſtate fermæ abro-
gatam reſtituit ꝙ Tranq.in Domi.indicat. Et vt obiter
586 ſcias † ordo eſt diſcretio ſtatus hominum conditioni
accõmodatus. Et apud Rom.vt ẽt hic refert Zaſ.tres prę-
cipuè fuere ordines ſenatori⁹, equeſter, & plebeius vt hic
p eum. Apud Victruuium de architectura reperies thea-
trum Romæ ſic fuiſſe diſpoſitum vt primo eſſet cauea in
quo loco plebs conſederet,deinde quatuordecim gradus
vbi equites deinde orcheſtres ſedes in quibus ſenatores,
poſtmodum Podium in quo magiſtratus non ſolum ſe-
dere,ſed etiam deambulare poterant ſeruando ordini ac
gradibus præfecti erant, Lectius & Oceanus antiquitus
Mar.loco præallega.Et alibi eſt, & in hoc al.qđ vidit me
Roma tribunum.& ſedeo qua te ſuſcitat Oceanus. Infi-
nitus ordo Plebeius fuit intra quem numerabãtur qui ci
nes Rom.& ex aliqua tribu eſſent loca eorum theatris po
pularia dicta. Eius ordinis liberti non fuere capaces.niſi
eſſent vindicta manumiſsi,vnde nec ciues Romani erant
587 nec tribules,i.tribubus inſerti,† quod ignorauit ſecun-
dum Zaſ.Accur.in l.patronus.ff.de l.3.tribum ergo eme-
re eſt vt in aliq̃ tribum Romanam inſeretur nec neceſſe
erat hęredi dicti liberti tribum emere quam is qui clariſ-
ſimus eſſet habuit. Sextò not.ꝙ quũ Sabino amplę facul-
588 tates non eſſent,† à ſuis auditoribus ſuſtentatus eſt, qui
quum exigui cẽſus eſſet, magis aptus & expeditus fuit ad
ſtudium,vt.n.Diogenes Cynicus dicebat, paupertas ido-
589 nea eſt philoſophiæ,† fuit pariter admodũ paup Aelius
Tubero,vt ſupra viſum eſt, & M. Scaur⁹ Aemilius iuriſc.
nobilis vt ex.Pli.de viris illuſtr.conſtat Nec mirum, Pau-
pertatis.n.& parſimoniæ tantus olim Romanæ eſt habi-
tus honos vt quanto rerum minus,tanto minus cupidita
tis eſſet teſtis Liu. in præfatione primæ decadis: laudes
paupertatis pulchre proſequitur, Apule.in oratione pri-
ma,vt verõ inquit Philo.politi. 1. Tales mileſius oſtendit
590 amicis ſuis facile eſſe Philoſophis ditari ſi vellent.† ſed
hoc non eſſe illis curę id quod ẽt docet Lactan.in præfa-
tione operis ſui. Et eſt hic tex.arg.ꝙ ſcholares doctorem
ſuum pauperem ſuſtentare tenentur vt in Sabino hic le-
591 gi,† hunc tex pro not.ad hoc citant Innocen. & Ana.
in c.1.ad finem de magiſt.Rom.in ſuis ſing.139.incip.vo
lo vnum dicere & Barb.in proœ. clemen. reputans hunc
tex.elegantẽ qui iudicio meo nihil concludenter probat,
ponit.n.facti contingentiam in Sabino,ex quo no poteſt
ſummi val dum arg.iuxta gloſ.vulgatam in l.vnica.C.qñ
non peten.part.peten.accet.Põt tamen iſtud cõe dictum
doc.ſic probari. Doctor & magiſter eſt ſcholaribus vt pa
592 ter,† l.1.in verbo filios ſuos erudire cum glo.C.de excu
ſa.artifi.lib.10.facit glo.ſing.in l.Liberto.ff.de obſequi ꝙ
perſona magiſtri ità ſancta debet diſcipulo videri vt per-
ſona patris filio, ſed filius patrem tenetur alere vt clarum
eſt,ergo & diſcipuli præceptorem.faciunt dicta per Seue
ri.in tracta.de modo ſtuden.col.15.in principi.dũ Quin-
tili.refert, & Gel.capit.3.libri.4. ſatyricique carmina illa.

Dij maiorum vmbris tenuem & ſine pondere terram.
Spirantesq; crocos & in vrna ꝑpetuũ ver,ſabaudi dent
Qui præceptores ſancti voluere parentis.

Ille loco: & quæ pulchre ſcribit Senec.li.1.de benefi.
cartha.2.& Bart.in l.quidam cum filiũ col.3. ff.de verbo.
obl.tex.in c.reuertimini ad fi.cum glo.in verbo à quibus
16.q.1.vbi diſcipuli debent referre gratias magiſtro ſuo,
non tantum verbis ſed etiã rebus,pro quo.l.Attilius.ff.de
don.& quę ſcripſimus.ſ.in proœ.iſtius libri.in §.ff.& ſ.in
3.no.Septimo not.Sabino ſucceſsiſſe.C. Caſsium Lõginũ
ex filia Tuberonis & nepte Ser.Sulpitij genitum qui con
ſul fuit temporibus Tyber.Cæſaris cum Cratino ita lego

apud

apud Pomp.Letũ non Quartino vt hic legitur pulſus eſt
à Cęſare vrbe,i.à Nerone in Sardiniam teſte Corn.tacito
lib.16.Er reuocatus à Veſpaſiano diem ſuum obijt.Glo-
593 riatur eo nomine hic noſter Caſsius,† ꝙ à duobus cla-
riſsimis iuriſc. Tuberone & Sulpitiò deſcenderat. quod
certè non eſt mediocre arg. ſm Zaſ.ſplendidis eos orna-
ri maioribus qui à iuriſc. naſcerentur vt non iniuria do-
ctorum liberi de hoc glorientur. Et hoc eſt argu.contra
nobiles qui quum legali ſcientiæ operã dederint,nomen
594 doctoris faſtidiant,quum legalis doctrinę lumen,† no
bilitati magno interuallo præluceat, ad qđ faciunt quæ
poſt Cynum ſcripſimus in rub. proœ. ffo rum. circa finẽ
in 5.not.Octauò not. Neruæ patri ſucceſsiſſe Proculũ &
eodem rpe fuiſſe Neruam filium & C.Caſsium Longinũ
equitem Romanum & pretorium,Proculi tñ maior fuit
auctoritas & poteſtas de Proculo fit mentio in l.diui.ff.
de iure patro. in l. & proculo.ff.de lega.ſecundo & apud
595 Procopium, † dũ ait,Erat Proculus Imperatoris aſſeſ-
ſor,magiſtratum quæſtoris gerẽs,vir in primis iuſtus. Et
procul ab omni auaritia,ideoq; neque legem aliq̃ in ali-
cuius gratiam conſcripſit. placet Alciato cap. 7.lib.4.pa-
radoxorũ.Fuit & alius Celſus proculus conſiliarius Alex.
Seueri.Imperat.vt in Alex.Seuero ad finem Spart.ſcribit.
596 Nerua fili⁹ publicè de iure reſpon.17. ſuo ętatis anno,†
l.1.in §.pueritiam.ff.de poſtu.vbi vide quod Ang.& de ſe
& Bal.fratre ſuo refert.& Barba. in cap.cum viceſsimum
col.7.de offi.deleg. & quæ de ætate Cic.& Demoſthenis
597 oratorum, † ſcribit Gel.c.28.libr.15.& alia per Alciatũ
in proœ.6.libri paradoxorum,& pulchrè Cic.in 8.Phili.
Caſsius Longinus hic ſecũdo relatus, is eſt vt puto qui vt
598 Tranq.in Nerone ſcribit iuſſus eſt à Nerone mori,† eo
ꝙ C.Caſsij pcuſſoris Cæſaris nomẽ & ſtema haberet. Et
ſic ſecundus hic Longinus minus vixit quam prior Lon-
ginus qui mortu⁹ eſt ſub Veſpaſiano vt ſupra dicit Põp.
& conſequenter longo poſt Neronem interuallo.Caſsio
ſubdit text. Cælius Sabi. ſucceſsit qui plurimum ſub Ve-
ſpaſiano potuit & proculo ſucceſsit Pegaſus qui ſub Ve-
ſpaſiano præfectus vrbis fuit.
599 Iſte Cęl. Sabi.ſcriptum reliquit,† pileatos ſeruos ve-
num ſolitos ire. quorũ nomine venditor nihil pręſtaret.
cuius rei cãm eſſe dicit, ꝙ eiuſmodi conditionis manci-
pia inſignia eſſe in vendendo deberẽt,vt emptores errare
& capi non poſſent teſtis Gel.c.4.lib.7.facit.l.ſi m in §.ei.
600 qui.ff.de ædil.edi.Pegaſi meminit ẽt Iuue. ibi, † Rapta
properabat ab olla Pegaſus attonitæ poſitus modo villi-
cus vrbi. Poſtremò ſubijcit Põp. ꝙ Cælio Sabino ſucceſ-
ſit priſcus Iabolen⁹.Pegaſo Celſus pater Celſo patri,Cel-
ſus filius & priſcus Neratius qui vtriq; conſules fuerunt.
Celſus quidem & iterum Iaboleno priſco Albunius alias
Eburnius valẽs & Tuſcianus item & Salu. Iulianus ita le-
gi hic finis debet.Priſcus Iabolenus Antonini pij cõſilia-
601 rius fuit,† teſtes Spart.& Ca.in Ant.pio prope fi.pręce-
ptor Pauli Patauini iuriſc.vt ex l.an apud ĵ.de manu.vin.
colligitur. Deridet Pli.illum in 7.epiſtolarum.lib.epiſt.ad
Voconium, ꝙ quũ aſſediſſet Paulo Poetæ elegos recitãti
exordientiq; priſce iubes, reſpondet ego nõ iubeo tanq̃
ſi Paulus eum interrogaſſet. Sed forte iocoſe id actũ fuit.
Celſus filius & priſcus Neratius vtriq; conſules fuerunt,
602 Celſus quidem & iterum,i.ſm, † Lubentij Celſi vulgo
nota eſt reſponſio elegans ad Domitium Labeonẽ qua
reſpon. aut ſtulta eſt interrogatio tua aut te non intelli-
go in leg.domitius labeo.ff.de teſt. docuitq; in re dubia
non illicò emittere ſentẽtiam, ſed ſubſiſtere in l. ſi me &
titum ĵ.ſi cer.peta.patrem ſuum reprehendit in l. 3.in §.
ſed ſi ſeruus ĵ.de cõ.ob cauſam ſanctum eſt.n.præhono-
rare veritatem,teſtis Phil.Ethic,i.fuit Adriani cõſiliarius
vt in Adriano Spart.ſcribit.Et tandẽ Baijs interfectus eo
ꝙ necem Imperatori moliretur vt traditur in 6.libr.epi-
603 ſtolarum Plinij in epiſt. ad Vrſum, † Neratius priſcus
Adriani Imperatoris fuit conſiliarius Spar.in Adri.char.
3.ac ẽt Traiani cõſiliarius & familiariſsimus,ita vt ei ali-
quando prouincias cõmendauerit ſi quid fatale ſibi con
tigiſſet,vt idem Spart. Traiano ſcribit.Ex prædictis colli-
gere licet Celſum & Neruã iuriſconſultiſsimos,reliquiſſe
604 filios ſapiẽtia prædotatos,† & ſi vulgo dici ſolet at filios
ſapientum cõiter eſſe ſtultos.q̃ propoſitionẽ nullatenus
admittit Barb.in primo col.pen.& fin. de iudi.natura.n.
dicit ipſe eſt ex ſimilibus ſimilia procreans teſte Phil.de
Gen.& corrup. & natura ſolet effectũ ſibi ſimilẽ in quali
tate producere,qualis ergo pater talis præſumitur eſſe fi-
lius, facit text.in l.ꝙ ſi noluit in §.qui mancipium.ff.de
ædil.edict.vbi. in glo.Citatur ille verſic.ſæpe ſolet ſimilis
filius eſſe patri faciũt quæ dixi ſupra ad fi. principij iſtius
vltimæ partis.Verumtamen eſt eo plerunq; premi infor-
tunio viros ſplendidos vt ſui ſimiles filios non relinquãt.
vt retulimus.ſ.in verſi.fuit poſt eos in 4.not.Philo.parti-
cula octaua problematum quærit,cur proles cęterorum
animantium magis q̃ hoĩs ſuis parẽtibus gerit naturam,
an ꝙ hõ vago varioq; plurimũ animo in coitu eſt prout
aũt pater materq; in conceptu affecti fuerunt ita partus
euariant.Cętera verò animãlia oĩa,aut certè plurima rẽ
tm ipſi intendunt totaq; ſeſe Veneri dedunt. Eſt ẽt ali-
quando in cã patrimonij relicti abundantia cuius ſuper-
bia inflati filij hæredes doctrinas poſtmodũ contẽnunt
605 & ſciẽtias. Valens I iuriſc.Antonini pij cõſiliarius fui.
606 teſtis Capit.Saluius Iul.† Adriani conſiliarius fuit.Spar.
in Adriano fol.3. dixit illam auream ſententiã. & ſi alte-
rum pedem in foueam haberẽ adhuc quidẽ diſcere vel-
lem, refertur in l.apud Iul.ĵ. fideicommiſ.liber. fuit ẽm
cõſul à quo progenitus eſt Didius Iul.Imperator Roma-
norũ iuriſperitiſsimus,teſtes Eutropius & Spar.& cõpo-
ſuit Iul.noſter edictum ꝑpetuum Anno ſalutis Chriſtia-
næ.134.ſub Adriano,vt ſcribit Euſebius Cæſarienſis, qđ
edictum Seuerus Imperator in didij Iul. inuidiã abolere
voluit ſed non obtinuit,vt tradit Spar. Et refert ẽt Alcia-
tus lib.2.diſpunctionum c.28.vbi vult eum fuiſſe Medio
lanẽ. & refert ẽt epigrãma ſtatuæ eius græcè inſcriptum,
latinè ſic legitur,Iulianum Beroe leges mirata docẽtem,
607 Romaq; dijs poſſunt oĩa dixit agi.ſic ibi declarat,† qđ
ſit edictum ꝑpetuum, q̃ rẽ Accur. parum fuit aſſecutus,
quod declarauerat ẽt Budeus in l.2.ĵ.de ſta. ho.prætorũ
enim edicta primitus annua erãt.& quilibet in anno ſuo
noua in albo proponebat & erat iuris dicendi rõ arbitra
ria pręſoribus,& mutabantur pro eorum voluntate & li
bidine,quod abſonum maximè erat,ideò lata eſt à Cor-
nelio lex de edictis perpetuis vtq; prætores ex edictis ſuis
perpetuis ius dicerent, vt declarat Aſconius in oratione
pro Corn.Iul.noſter edicta pręſorum in vnum cõpoſuit.
Et ſub congruis titu.interpretatus eſt quod prætores po
ſteà ſequabantur illud eſt quod dictum eſt cũ perpetuũ
edictum compoſuiſſe.† Verumtamẽ Vlpian.cuius origo
fuit ex Syria.l.1.ĵ.de cenſi. melius poſteà ordinauit & in-
terpretatus fuit edicta prætorum., adeo in ff.vt ex inſcri-
ptionibus primarum legũ titulorum apparet, ſecun fue-
rũt cõpilatores ipſum Vlpia.qui multos libros ad edicto
rum interpretationem reliquit,vt dicit tex.in l.fi.C.de li.
pręter.Alex.in l.1.col.1.ĵ.ſi cer.pet.& de his aliquid apud
nos.ſed edicta ꝑtorum & edictũ perpetuũ nõ habemus
de illo tn facit mẽtionẽ tex.not.in l.pen.C.de cõdi.ideb.
& in l.2.col.anpen C.de vete.iur.enũcle.ſuntq; ꝑdicta de
edicto perpetuo ſatis trita hnti cognitionẽ hiſtoriarum.
Fuere multi alij iuriſc.hic per Pomp.non nominati vt
ex Cice.de orato.& de claris orato.colligi põt,& ex epiſt.
Politi.63.Verũ forte ꝑtor miſit hic Põp.quia ſolum fuit
intentio loqui de his qui maximæ auctoritatis erant, vt
põt colligi ex princi.iſtius vltimæ partis legis noſtræ. Ma
gis miror quod Pomp.præceptorem ſuum Pap.tacuerit.
de Vlpiano Paulo & alijs ſuis tẽporis non eſt mirum. Hi
tamen oẽs ſplendidiſsimi iuriſc.qui quicquid laboris po
609 terant impendi,† ad inquirendæ veritatis ſtudium con-
tulerunt, exiſtimantes multo eſſe præclarius humanarũ,
diuinarumque rerum inueſtigare ac ſcire rationem,quã

ſtruendis

ſtruendis opibus quamq;,cumulandis honoribus inhęrere,id quod volebant adepti non ſunt.Et operã ſimul atq; induſtriam,vt cum Lactantio loquar perdiderunt, quia veritatem,i.Deum qui ſecit omnia comprehendere non potuerũt. omnes.n.pagani vt in proœ.iſtorum docuimus fuerunt.Nec de Redemptore noſtro quicquam vnquam curarũt.licet vitæ ſuæ, & eorum quæ operabatur notitiã haberent,vt cõſtat ex epiſtolis Pauli ad Romanos. Hinc ẽt eſt ꝙ in annalibus Romanorum huiuſce tenoris reperitur epiſtola. Temporibus Octauiani Cæſaris ex vniuerſis partibus illi qui præerant prouincijs,qui Romæ erãt, nouitates quæ occurrebant per mũdi climata certiores reddebant.Quidam nomine Lentulus officium habẽs in partibus Iudęæ Hærodis regis,Romanis ſenatoribus ſic ſcripſit.Apparuit temporibus noſtris & adhuc eſt homo magnæ virtutis nominatus Ieſus Chriſtus,qui dr̃ à gentibus Propheta veritatis : quem eius diſcipuli vocãt filium Dei,ſanans languores : & ſuſcitans mortuos,homo quidem ſtaturæ procerę mediocris,& ſpectalibis.vultum habens venerabilem, quem intuẽtes poſſunt diligere & formidare,capillos habẽs nuclei coloris auellanæ præ maturæ: & planos fere vſque ad aures,ab auribus verò circiter criſpos,ceruliores,& fulgentiores,& ab humeris ventilantes, diſcrimen habens in medio capitis iuxta morem Nazarenorum,frontem planam & ſereniſsimam,cum facie ſine ruga & macula aliqua,rubor moderatus,naſi & oris nulla prorius eſt reprehenſio, habens barbam copioſam & impuberem,capillis concolorem non longã ſed in medio bifurcatam,aſpectum habens ſimplicem & maturũ, oculis glaucis & varijs ac claris exiſtentibus. In increpatione terribilis,in admonitione placidus, amabilis & hilaris ſeruata grauitate,qui nunq̃ viſus eſt ridere: flere aũt ſic.in ſtatura corporis propagatus & rect',manus habẽs, & brachia viſu delectabilia.in colloquiò grauis,& rarus, & moderatus præfilijs hoĩum.prædicta ſunt illi' ępiſtolę verba.Quinimmò quũ Tyb. imperatõr ſuffragio magni fauoris retuliſſet ad ſenatum vt Chriſtus Deus haberetur ſenatus indignatione motus ꝙ nõ ſibi prius ſm̃ morem delatum eſſet,vt de ſuſcipiendo cultu prius ipſe decerneret,conſecrationem Chriſti recuſauit : edictoque conſtituit exterminandos eſſe ex vrbe Chriſtianos. teſtis Oroſius li.7.Ad laudẽ indiuiduę Trinitatis peruenim' ad finẽ in Auguſta Taurin.ann.Chriſtianæ ſalutis.1528. magnarum ſenarum:ac vacationum tẽporibus quum ocij plus ſolito concederetur.

EXERCITATIONIS LIBELLVS.

QVoniam ſecundum antiquam Cymnaſiorum Italiæ conſuetudinem hoc anno pãdectarum pars prima pub'icè exponenda, enucleandaq; occurrit, in qua lectiones ſolemus auſpicari à ſo.ẽ.na iit. De officio eius cui mandata iuriſdictio. difficilẽ & ſpeculationis materiam cõtinente.Cuius quidem tituli leges adeò obſcuræ intricatæque ſunt,vt vix à ſummis iuriſc. intelligi poſſint,poſtquam,veluti Alteropeus Homericus dextra pariter & ſiniſtra manu iaculum in torquens materiam ipſam ſummis laboribus & vigilijs tractaui cunctisq; viribus dilucida interpretatione exponere nixus ſum. Exemplo Imperatoris in titu. de Iuſtiniano. C.confirmando, viſum fuit additis detractis vel permutatis certis verbis ipſius tituli leges clariori quodam modo. additis etiam quibuſdam capitibus ad conſumationem rei neceſſarijs proponere. Quem laborem ſponte libenterque ſuſcepi, non vt iuriſc. quibus tanq̃ loco ſacro debetur reuerentia reprehenderem:non.n.ſic inſanio.Sed exercendi ingenij gratia,ad vtramq; vtilitatem.his.n.tribus chartis nõſolum oſum legum huiuſce tituli ſanum receptumq; intellectum,verum totius præſentis materię ſcientiam diligẽs lector conſequitur. Et quod olim pluribus annis vix contingebat, vt legum cupidi auditores hunc difficillimũ titulum intelligerent,id nunc paucis horis conſequi poterunt,talẽ hiſce tpibus inuenientes permutationẽ qualem apud Homerũ Glaucus & Diomedes inter ſe ſecerũt diſſimilia permutantes.Exiguus quippe liber eſt, ſed nemo credet niſi facto periculo q̃tis laboribus mihi cõſtiterit.

PRIMVM CAP.

IVdex delegatus eſt qui alieno nomine nõ ex iure in ſe radicato iuriſdictionem exercet, quæ tam priuato quam magiſtratui mãdari poteſt, Quidam tamen impediuntur ne iudices ſint natura,nonnulli lege,alij moribus. Quod ſi prætor ſit is qui alienam iuriſdictionem exercet non pro ſuo, ſed ꝓ Imperio eius agit, cui eſt mandata iuriſdictio, quoties partibus fungitur.

Quia vt nos docuit Iuriſconſultus in princ. titu. infra ſi cert.peta.& in titu.de dolo.ac M.Cice.lib.1.officiorũ à diffinitione inchoãda eſt doctrina,poſt de perſonis, demum de rebus tractarem iuxta.l.ſi quæramus.ff.de teſta. l.2.§.de ſta.hom.& infra de quęſtio l.ſiquis ne quæſtio cũ ibi not.per Mod.Bonon.in vlt.col. operæpretium me facturum exiſtimaui ſi præmiſſa diffinitione iudicis delegati,de perſonis agerẽ,deinde materiã proſequerer.Præſcripta breuis & ſubſtantialis diffinitio approbata fuit à Bal.& Seueri.in l.more. col.pen.& 2.ĵ.titu.2. probaturq; per dictam.l.more.iũcto.§.fi.l.1. hoc noſtro tit. aliam tñ magis prolixam diffinitionẽ poſt antiquos tradunt Alex. & alij in rubr. huiuſce tituli ꝙ deleg. fieri poſsit priuato indubitatũ eſt, ſiue ſit ſui iuris vel in poteſtate patris.l.fi. infra eo.l.cum prætor.§.vlt.ĵ.de iudi. Idem ius eſt de exiſtente in magiſtratu qui Imperium & iuriſdictionẽ delegantis non ſuã inſpicere debet. lex.eſt valde not.& in ore aduocatorum frequẽs in l.& ſi prætor hoc tit.noſtro. Ex quo inferri poſſet ad multas not. quæſtio. vt ex ſequenti capite apparebit,immo vr̃ ꝙ cauſę meri,miſtiq; Imperij magiſtratui Imperium habenti poſſunt deleg.quum eius perſona ſit approbata requiſitaque adſit induſtria. Ita ꝙ rõ prohibitæ delegationis ceſſat,ſicq; tenet Reu. Aquen. in l.1.in gl.tutores infra tit.2. licet cogitãdum relinquat, quia prius tactum non inuenerat.Idẽ voluit ibi Parpalea & Cur. in l.Imperium in fi. Sed oppo. in terminis tenuit Accu.ſuper dicto verbo tutores quũ gl.& no. & ſequitur Rim.ibi. Nec Imperiũ vel iuriſdic. ipſius delegati inconſideratione aliqua haberi debet.l.& ſi p̃tor & l.fi.hoc noſtro tit. Nec eſt verum ꝙ ceſſet ratio electionis induſtrię perſonę,quia quantum ad cauſas volenti delegare cõmunicatas electa fuit induſtria ſuæ perſonæ nõ alterius, prętereà vbi electa fuit induſtria alicuius ꝓ æqualẽ ſeu æquè idoneum,nõ põt quis actum expedire.c.fi.§.is aut cui de offi.deleg.l.inter artifices.ĵ.de ſol.notãt Aret l.nemo.col. 2.ĵ.de duobus reis & Fel.in c.1.col.2.de.ſum.trin.l.cõcludentes ꝙ doctor conductus ad legẽdum in aliquo loco, per ſubſtitutum etiam æquè idoneum, niſi in certis caſibus ibi per eoſdem notatis ſeruire nequit aut legere.

Repelluntur aũt ab huiuſcemodi officio deleg. quidã vt diximus natura vt ſurdus,mutus,furioſus,impubes, & ſimiles iudicio carentes.l.cum prætor.§.non autem omnes, ĵ.de iudi.ſimiliter minor.20.annis, quãuis.18.maior niſi à principe aut inferiore partibus conſentientibus datus fuerit.l.quidam conſulebat ĵ.de re iud.ꝙ c.cum viceſimum de offi.de leg. lege vt dictũ eſt impediuntur infames.d.§.non aũt. & Iudæi in cauſis chriſtianorũ ne fidei noſtræ inſultantes iudicandi vel pronunciandi poteſtatẽ habeant.l.fin. C.de Iude.Moribus vero impediuntur fœminę & ſerui in quibus prohibitum eſt ne ciuilibus fungant officijs.d.§.non aũt in fine,ex diſpoſitione aũt iuris pontificij perſonis tãtum in dignitate conſtitutis committendæ

mittendæſunt cauſæ.c.ſtatutum de reſcr.in 6.clemen.2.eo.titu.cum ibidem per glo.& doc.not. & per Iaſ. ſupra eo.circa.fi.rubr.Dec.in c.cum acceſsiſſent col. 1.de conſili.& in c.ſi pro debilitate col.3. de offi.deleg.Philip.Frã. in ca. nullus de elect.lib.6.& Canon. in c.2.de iudi.

SECVNDVM CAP.

Clerici cauſarum ciuilium delegationem dummodo à diuinis non diſtrahantur à laicis ſuſcipere poſſunt. honeſtius tamen agent ſi ab huiuſcemodi ſe abſtinebunt offic. Quod ſi delegationem ſuſceperint laicorum iuriſdictionẽ iungentes, cenſuris non vtuntur quibus vti poſſunt laici delegationẽ à Summo Pontifice ſuſcipientes, quia eccleſia.iuriſdic.fungũtur, pòtq; Summus Pontifex omnes cãs laico contra clericum cõmittere, ſed inferiores cauſas ciuiles, non autem vniuerſitatem cauſarũ, neque excõicandi poteſtatem in laicum transferre poſſunt.

Ex hoc.2.c.quatuor concluſiones colliguntur, prima, ꝙ clerici ſi à diuinis quibus vacare debent non diſtrahãtur delegationis officium à laicis ſuſcipere poſſunt, licet honeſtati clericorum magis cõueniat ſe abſtinere poſtq̃ omnipotentis Dei mancipati ſunt ſeruitijs, hæc à ſcrib. cõmuniter eſt recepta vt per Iaſ.& mod. ĩ. in rub.preſentis tit.Abb.& Dec.in c. decernimus.col. 2.& 7. per illum tex.de iud.vbi etiam per alios mod.Fel.in c.inter dilectos col.3.de fide inſt.& in ca.cum ſit generale, col.4.vbi limi. de fo.comp.Nec id in dicto caſu prædicto facientes peccant quicquid dixerit Iaſ.vt ibi per moder.

Secunda cõcluſio, ꝙ cenſuris tunc vti non poſsint, eſt approbata communiter per ſcrib.in d.c.2.vt & per Iaſ.in d.l.& ſi prætor in 2.not.& in l.2.col. 3.ĵ.tit.2.quum.n. ꝓ Imperio delegantis agant non pro iuriſdict. eccleſia.d.l. & ſi prætor, mirum non eſt ſi cenſuris vti nequeunt.

Tertia cõcluſio ꝙ laici cẽſuris vti poſsint qñ à ſummo Pontefice delegationẽ ſuſceperunt, probatur quia vt dixi iuriſdic.eccleſię funguntur arg.d.l.& ſi prætor & §.ſi.l.1. hoc tit.noſtro.ergo cenſuris ab ipſa iuriſdict.pẽdentibus vti poſſunt.& ita communiter ſcriben. in locis prealle.

Quarta concluſio collecta ex verſi. pòt autem. & communiter probatur vt per Iaſ.ſupra in rub.in vlt.col.Et cano.in d.c.2.Et ꝙ excõicandi poteſtas non poſsit in laicũ transferri niſi à Summo Pontifice videte Abb. in d.ca.2. col.2.& Fel.in c.ex parte decani col.2.de reſcr.ſed hodiernis temporibus Papa cauſas non committit laicis, ſed tantum eccleſiaſticis perſonis in dignitate conſtitutis.

TERTIVM CAP.

Mandatam ſibi iuriſdi. alteri mandari nõ poſſe clariſſimi iuris eſt.nam is poteſt iuriſdict.mandare qui eam iure ſuo, nõ qui alieno beneficio habet, niſi legatus ſit proconſulis, vel à Principe delegatus, aut ad vniuerſitatẽ cauſarum iudex datus fuerit.

Prima pars concluſionis probata eſt. & in l.fina.hoc tit.noſtro & in l.more.ĵ.titu.2.pars altera cum limitationibus probatur etiam ibidem & in l.à iudice.C.de iud.& in c.paſtoralis vbi latè ſcriben.de offic.deleg.

QVARTVM CAP.

Delegatus diligenter mandatum obſeruare debet ꝙ ſi contra mandatum egerit, aut reſcripti formam exceſſerit proceſſus nullus erit ipſo iure.

Probata pariter eſt concluſio iſta in c.ex parte el.2.de offi.del.in c.cum dilecta de reſcri.& in l.diligenter.infra man.in quibus locis doct. latè proſequuntur.

QVINTVM CAP.

In cauſarũ delegationibus illud obſeruãdum eſt.vt ita demum delegatus cogi poſsit iudicare ſi ad iuriſdictionẽ delegantis cauſa delegata pertineat, & iuriſdictioni delegantis ſubſit delegatus.homini autem alienę iuriſdictionis, & ſi ſubſiſtat delegatio facta, neceſsitatem ſuſcipiendæ delegationis in ſe non continet.

Pro concluſione prædicta eſt tex.in l.vnica.C.qui pro ſua iuriſd.& in c.paſtoralis de offi.dele. vbi inuenies quo in hoc negotio habere ſe debeat Principis delegatus.

SEXTVM CAP.

Quæcunq; lege ſenatuſconſulto vel cõſtitutione Principum ſpecialiter & in priuilegium tribuuntur per delegationem non transferuntur, quę verò iure magiſtratus competunt mandari poſſunt, & ideò errant magiſtratus qui publici iudicij exercitium habentes, lege vel ſenatuſconſulto delatũ veluti legis Iuliæ de adulterijs, & ſi quæ aliæ ſunt ſimiles, iuriſdictionem ſuam mãdant.huius rei fortiſsimum eſt argumentum ꝙ lege Iulia de vi nominatim cauetur, vt is cui iuriſdic.contigerit, poſsit eã ſi pacifeaſ mandare. nõ aliter itaq; mandare poterit q̃ ſi abeſſe cœperit, quum alias iuriſdic.& à pręſente mandetur.Et ſi à familia domin⁹ occiſus eſſe dicatur, cognitionẽ, pretor quam ex ſenatuſconſulto habet mandare non poterit.

Emanauit ad declarationem & interpretationem difficillimæ & elegantiſsimæ l.1. quæ paucis mutatis clara redditur. verbum in priuilegium tollit plura dubia quæ mirum in modum ſcribentium torſerunt ingenia, circa interpretationem verbi ſpecialiter.Secundo verba illa mandata iuriſdic.contentionem haud leuem cauſarunt inter ſcribẽtes nunquid iuriſc.voluerit dicere, ꝙ in generali delegatione non veniunt ſpecialiter conceſſa pront Decio, Aquen.& quibuſdam alijs placuit, vel ꝙ cauſæ ſpecialiter conceſſæ nequeunt delegari, pront cõiter intelligitur veriusq; eſt, & literę magis conſentaneum, ideò loco prædictorum verborũ mandata iuriſd. per delegationem diximus, ꝙ prohibitam delegationem ſonat. Tertiò pro errare videntur appoſuimus errant, quia pro veritate labuntur & errant, qui contra legum diſpoſitionẽ criminales cauſas ſibi ſpecialiter communicatas alijs delegant.Quartò pro exercitatione poſuimus exercitium poſteà iuriſdictionis verbum vt cognitionem & diffinitionem criminalium cauſarum cõplectatur ſublata altercatione glo. & doct. an verbale. cognitionem vel diffi. aut vtrunque importent. exercitium enim & exercere vt ex Collumella dignõſcitur vtrumque comprehendere pòt.

Multipliciter ipſa lex.1.à ſcribẽtibus expoſita fuit maleq; hactenus intellecta Accurſi.in prin.& ſuper verbo & ideò intellexit iuriſc.hic à generalibus incipientẽ doctrinam tradere voluiſſe, dicere ꝙ cauſę meri mixtiq; Imperis quæ maioribus magiſtratibus in priuilegium competũt, quia illis ſpecialiter cõmiſſæ & minoribus denegatę, delegari non poſſunt.Cauſæ vero ſimplicis iuriſd.quę cõpetunt iure magiſtratus.i.eo ipſo ꝙ quis eſt magiſtratus, licet minimus mandari poſſunt. & ſequuntur communiter doct. hunc primum intel.quemadmodum atteſtãtur hic Bart.Pau.de Caſt. Alex.Iaſ.& alij quamuis Deci. poſt Fulgoſi.& quoſdam alios per quatuor fundamenta, quibus abſq; magno labore legẽdo reſpõdimus cõtradicat.

Sed contra communem intelle. fortius vrgent infraſcripta, in primis violentia literæ illata reſtringendo virtem illius vniuerſalis quęcunq; poſitæ in prin.l.ad cauſas Imperij contra.§. & generaliter.l.1.ĵ.de leg. præſtan.l.de protio de pub.& l.non aliter.de l.3.cum vulga. Secundò quia nec in princ.l.de Imperio nec in verſic.quæ verò iure magiſtratus de iuriſdictione Vlp.verbum facit, vt quid ergo diuinando tam in prin.l.quàm in verſi. intelligere volũmus ipſum principium in cauſis meri mixtiq; Imperij, & verſi.quę verò in cauſis ſimplicis iuriſdictionis. Tertio quia ſunt aliquæ cauſæ iuriſdictionis ingenuitatis pacta & libertinitatis quę maioribus ſpecialiter communicatæ ſunt & prohibitæ delegari vt vult.text.in d.l.2.ad fina. C.de peda. iudi.in quibus tã reſpectu communicationis quàm delegationis, eadẽ eſt ratio ac iuris diſpoſitio quæ in cauſis Imperij.Cur generale principium iſtius.le. non ita intelligitur in dictis cauſis iuriſdict. ſpecialiter communicatis quemadmodum in cauſis Imperij. diuerſitatis ratio aſsignari non poteſt, ergo nec diuerſum ius conſtitui debet.le.à Titio infra de verb.obli.

Quartò & vltimò cauſæ meri mixtiq; Imperij in vltimis gradibus iure magiſtratus competunt, delegabileſq; ſunt.

ſunt.vt plenè per Bart.in d.l.2.in l.Imperium in vlt.col.& in l.iubere.de iu.om. iud. quum omnibus magiſtratibus lex illas cõmunicauerit,cur igitur doct.volu runt potius intelligere verſi.quæ.verò in cauſis ſimplicis iuriſdic.ꝙ in cauſis Imperij delegabilibus in vltimis gradibus,nulla eſt ratio quæ id nos facere cogat. Ex quibus facie ad faciẽ vt ita loquar,videtis quantum à vero ſenſu iuriſconſul.alienus ſit communis intellectus ſcribentium ad hanc.l.1.

Secundus fuit intellectus Fulg.referentis prędictũ verbum ſpecialiter in text. poſitum ad cauſas non perſonas, & voluerit hic Vlp. dicere ꝙ cauſæ quæ prærogatiua & priuilegio ipſarum cauſarum magiſtratibus communicaturum alijs delegari nõ poſsint,ſecus in reliquis , quaſi voluerit lex cauſas ipſas ſpecialiter cõmiſſas cognoſci , & terminari per eos quibus commiſit, adeoq; intell.iſte cõplacuit ipſi Fulg.vt ſedem in cœlo empyreo ſibi dari ſi verus eſſet optarit,ſi falſus in inferno cruciari , vt hic in 17. col.Iaſ.refert. Non negat tamen Fulg.cauſas Imperij eſſe indelegabiles, ſed id ait non probari per hanc.l.quę aliud vult vt hic in 12.col.Dec.inquit.

Iſtum intell.Fulg. damnant Alex.Rimi. & Aquenſ.ſuper glo.in verbo quę verò,ſed ipſum defendere nituntur. Deci. loco præalleg. Moder.tau. ibidem in 11.charta. & Moder.mediola lib.2.paradox.cap.1.

Sed multis rationibus oſtendo ab illo recedẽdum eſſe primò , quia diuinat ad princi pium.l.intelligendo ꝙ loquatur in cauſis ſpecialiter commiſsis priuilegio ipſarũ cauſarum.Secundò,quia iuriſc.propoſitionem ſuã declaraſſet inferendo, & exemplificando in cauſis minus dubitabilibus ad ulterij, videlicet & homicidij in perſonã domini ꝑ familiam commiſsi,de quibus, quum grauiores eſſent,minus dubium erat quam de alijs cauſis in quibus de vita hoĩs non tractatur. Tertiò quia repugnat mens Vlp.immò verba in aduerſatiua,quæ verò vt Iaſ.põderauit quicquid ſtudio contradicendi reſpondeat Deci. Id quod apertius demonſtro quæcunq; inquit Vlp. ſpecialiter committuntur non delegantur, quæ verò iurę magiſtratus competũt, mandari poſſunt iure magiſtratus, eo ipſo ꝙ quis eſſe magiſtratus intelligitur , & ſic omnibus magiſtratibus ẽt minimis vt glo.& doct. volunt ſi.verſic. quæ verò aduerſatiuè ponit cõcluſionem in his quæ paſſim & indiſtinctè oĩbus magiſtratibus competunt principium.l.cui aduerſatur intelligi debet in his quę non cõpetunt,indiſtinctè omnibus ſed ſpecialiter quibuſdã magiſtratibus ita ꝙ arguendo ab oppoſitis clarè apparet in prin.l.decidi per Vlp.non delegari , ea quæ nõ cõpetunt omnibus magiſtratibus , ſed quibuſdam tantum , & per conſequens non facere fundamentum,vtrum talia cõpetant priuilegio cauſarum vel ne, ſed prærogatiua perſonarum,ſicq; an omnibus vel quibuſdam tñ . Quartò quia ſi cauſæ leues & paruæ ſm prędictum intelle.in ſpecie cõmitterentur prohibita eſſet delegatio cuius contrarium concludunt doct.in c.fin.in §.1.de offic.del.ꝙ in his quę ſunt modici præiudicij nõ cenſetur electa induſtria perſonæ.ideò fieri poſſe delegationem,nõ obſtante ꝙ verbę retragari viderentur , vt hic per Aquenſ.nec eſt verum ꝙ in minimis curemus de forma, quicquid hic ſcribat Dec. vt per Barto.in l.ſeuia infra de accuſ. & Mod.Alten.plenè in tractatu de forma car.99.in 19.lim. Quintò & vltimò contra intell.Fulg.adducitur tex.l.1.in §. ſi quis ſeruum, ſupra de offic.præfect.vrb.ibi.n.in ſpecie cauſæ præfec.vrbis committuntur & tñ quum ſint de iuriſdic.ſecundum regulas cões erunt indelegabiles, vt declarauit Alexan. in glo.2.altius.l.primę.Quantum igitur à via recta aberrauerit Fulg. ita pertinaciter prudentiæ ſuæ innitens contra tex.in c.ne innitaris de conſti.quamuis tñ dilucidè vt puto oſtenderim eius intell. huic.l.minimè conuenire , nec eſſe conſentaneum verbis ipſius legis,nollem eius animã in inferno cruciari,vt ſibi imprecat' eo caſu fuit.ſed glorioſè viuere in cœlo & præmio laborum ſuorum frui.

Not.tamen ꝙ vbi,verbum ſpecialiter in commiſſione expreſſum eſt prohibita cenſeret delegatio ex mẽte committentis eo modo cauſam,videtur enim mãdare, vt tantum ille cui facta eſt cõmiſſio cognoſcat.tex.eſt in l.vnica in ſi.cum glo.C.de his qui poten.nominẽ.

Tertius fuit intell. Guido.Suz. ꝙ principium.l.loquatur de mero Imperio delegabili verſi. quæ verò de mixt. delegabili.Alex.Rimin.& Aquenſ.in locis ſupra allega.& Iaſ.hic col.5.hunc intellectum reprobant Dec.verò loco prædicto nititur defendere ꝑ ea quæ ſcribit Alex.in diſp. Rex Arogonum.dum oſtendere vult cauſas mixti Imperij delegabiles eſſe , ſequuntur & approbant hunc intell. Moder.Mediol.loco præallega.& Mod.Taur.col.48.72. & 96.cum ſequenti.Sed nõ eſt illi vllatenus adhæren.primo quia contra veram & communẽ doct.conclu. ꝙ cauſæ mixti Imperij indelegabiles ſunt.§. magiſtratibus.l.ea quæ infra ad municip.l.ſecũda,vbi doct.not. hoc noſtro titu.l.placet ſa. ſecunda. C.de ped. iu. inducendo , vt per Alex. in l.Imperium in quarta col.

Secundò quia oporteret reſtringere verſi. quæ verò.qñ magiſtratus eſſet impeditus publicis occupationib', aut multitudine cauſarum,vel fateri correctionem.l.factam per tex.in d.l.2.in verſi.1.quod eſt etiam diuinare,& facere violentiam literæ in abſurdumq; incidere, quum vitãda ſit legum correctio vt per Alex.loco prædicto, quãuis Mod.taur.loco ſupra alleg.dicãt hanc reſtrictionẽ compatibilem eſſe vt hæc lex per illam diſtinguatur , vt infra de legi.l.nam & poſteriores, vt tñ ſupra dixi patetq; de ſe hoc eſt diuinare & text.ſimpliciter loquẽtem deſtruere, beneq; ſciuiſſet id Vlp.dicere , ſi talis fuiſſet eius mens & intentiò.Prætereà quare iuriſc.magis diceret mixtũ Imperium competere iure magiſtratus, quam cãs ſimplicis iuriſdict. quæ oĩbus magiſtratibus regulariter cõpetunt. Tertiò quia iuriſc. hic in prin.nullam facit mentionẽ de mero Imperio, nec in verſic.primo de mixto , ſed generaliter loquutus eſt vtrobiq;, reſtringere ergo principiũ ad merum Imperium & verſic.quæ verò , ad mixtum abſurdum eſt maximum. Quartò iſte intelle. confunditur per hunc text. ponderando virtutem dictionis vniuerſalis quæcunque poſitæ in princ.l.comprehendit.n.plures ſpecies,ideò intelligitur in vna ſpecie tantum, videlicet in mero Imperio.Quintò quia merum Imperium in vltimis gradibus delegabile eſt. vt per Bar. in d.l.Imperiũ iuriſconſul.ergo male diceret generaliter, & indiſtinctè loquendo,quum merum Imperium indelegabile ſit.Sextò & vltimo,contra dictum intellectum facit,quia ſequeretur inconueniens ꝙ iuriſconſultus hic mancus,& diminutus fuiſſet,tradendo imperfectam doctrinam, nihil.n. in hac.l. dixiſſet de delegatione cauſarum iuriſdictionis de qua tamen in rubr. ſe tractaturum pollicitus fuit.

11 Dicò igitur germanum ſenſum iſtius.l.& meram puramq; mentem iuriſc.hanc fuiſſe,ꝙ omnia quæ ſpecialiter & in priuilegium à lege.ſenatuſconſul.vel conſti.principum tribuuntur, cuiuſcunq; ſpeciei iuriſdic.ſint, delegari non poſſunt , quæ verò iure magiſtratus competunt cuiuſcunq; qualitatis & gradus iuriſdic.ſint, mãdari poſſe, & ſic nullo modo reſtringo virtutem illius vniuerſalis dictionis quæcunq; in princ.l.poſitæ , ſed generaliter intelligo verbum vt iacet ac ſonat in quauis ſpecie iuriſdi. ſiue ſit meri Imperij prout in hac.l.1.& in l.nemo poteſt gladij infra de reg.iur.ſiue ſit mixti Imperij vt in d.l.2.& in §. magiſtratibus ſupra allegatis & in l. nec mandare ſ. de tut.& curat.datis ab his,&c.coniuncta cõcluſione doctorum,ꝙ datio tutoris ſit mixti Imperij, vt per ſcriben. in gl.ſuper verbo mandari poſſunt ſupra hac lege, ſiue ſit ſimplicis iuriſdictionis vt in præalleg.l.2.& conſequẽter dictum generale iuriſconſulti hic in princ.legis , generaliter & indiſtincte , intelligimus in cauſis cuiuſuis ſpeciei iuriſdic.& modo prædictæ cauſæ ſpecialiter, & in priuilegium ſint communicatæ.vt delegari nequeant , & proptereà iuriſc.in princ.eiuſdem.l.ibi mãdata iuriſdictione non transferuntur,volens nobis inſinuare, & oſtẽdere ꝙ

non loquitur de Imperio, tantum vſus eſt verbo iuriſdictione, quod in ſui generalitate aptum eſt comprehēdere tam Imperium q̄ ſimplicē iuriſdic. prout tradūt doct. in d.l.Imperium.& Deci.ſuper hac.l.1.in 4.col. & ſic cauſas cuiuſcunq; ſpeciei iuriſd.ſpecialiter & in priuilegium communicatas per delegationem, non poſſe transferri in quauis ſpecie ſumas iuriſdictionē, & pariter generaliter & indiſtinctè intelligitur verſi. quæ verò in competentibus iure magiſtratus ſiue ſit Imperij ſiue iuriſdictionis vt poſsint mandari modo competant omnibusq; magiſtratibus. Ita quòd non reſtringimus verſic. quæ verò vt faciūt gl. & doct. ad cauſas ſimplicis iuriſdictionis ſed intelligimus generaliter in oībus cauſis meri mixtiq; Imperij, ſimplicis iuriſd. iure magiſtratus competentibus, quum hæc omnia dictis caſibus ſint delegabilia, vt per Bart.& alios in d.l.Imperiū & in d.l.iubere.cauere infra titu.2.ex quibus ſenſus iuriſconſul. in hac.l.vt arbitror enucleatus eſt melius quàm à tēpore conditæ legis citra ſactum fuerit.

VERSI. QVI MANDATAM SEXTI CAPITIS.

Qui mandatam iuriſdictionem ſuſcepit, eius qui mandauit iuriſdictione vtitur. quum non habeat propriā, ſed tantum delegatam, verius eſt. n. delegatam transferri, ſed merum Imperium, quod à lege in priuilegium maiorib' magiſtratibus datur non poſſe mandari. Quare nemo dicit legatū proconſulis, mādata iuriſdictione animaduerſionem & puniendi poteſtatem habere, ſed Pau. iuriſc. cuius opinio verior eſt mandata iuriſdictio. priuato & merum Imperium cum iuriſdict. coniunctū tranſire voluit, quum iuriſdi. ſine modica coertione nulla ſit. Emanauit caput iſtud ad declarationem. §.fin. d.l.prima & l.fi. eiuſdem tit. quæ iura ſm̄ cōes & receptas ſcribentium ſentē- tias in locis præalleg. intelligenda ſunt, vt ſupra declarauimus, q̄ delegatus quamuis nō habeat proprium iuriſdic. habet tamen delegatam, item licet Imperium in potentiori ſignificato ſumptum indelegabile ſit, tū Imperium quod iuriſdictioni cohæret, & ſemper eſt cum illa coniunctum, eo q̄ ſine modica coertione iuriſdictio nulla eſſet, mandata ipſa iuriſdictione tranſit, & ſic prædicta verba Imperium quod nō eſt merum intelliguntur de Imperio mero inferioris gradus quod eſt cum iuriſdi. coniunctū, & non eſt merum in primis gradibus & in potentiori ſignificato intelligendo verba: quamuis illum text. aliter mixus fuerit declarare Aquen. in d.l. Imperium in 6. col. ſed præcedens declaratio eſt realis & magis plana.

Ex prædictis habetis primo declarationem ad iura p̄dicta q̄ verba illa Imperium quod non eſt merum, intelliguntur de mero Imperio maioris gradus, ſed bene eſt merum minoris & inferioris gradus, & conſiſtit in modica coertione & caſtigatione corporis, quæ cōſtituitur ſub mero Imperio, quum. n. ſit animaduerſio in facinoroſum, & fiat officio iudicis nobili ad publicam vtilitatē, ſequitur neceſſariò illam eſſe meri Imperij p tex. in d.l. Imperiū, ſed quia leuis eſt & modica, dicitur minoris & inferioris gradus, & non facit ſpeciem diſtinctā, quia plus & minus nō faciunt differre ſpecie. l.fin. j. de ſuo. inſti. cōſtituitur ergo ſub eadem ſpecie meri Imperij, minoris tamen gradus, vt per Bart. in d.l. Imperium, col. prima in ſi. in 4. quæſtio. & latius in 5. gra. meri. Imperij.

Et quicquid dixerit Fulg. opinio Bart. approbatur cōmuniter per ſcrib. in d.§.fin.& l.fin. præalleg. Alexan. d.l. Imperiū col. pen. vbi Iaſ. 12.& omnes in l. magiſtratibus infra tit.2. Nec prædicta iura. §.fi.& l.fi. (ibi tranſit Imperium quod non eſt merum) obſtant, quaſi velit eſſe mixtum, quum non ſit dare aliam ſpeciem Imperij, vt patet in d.l. Imperium. Poteſt. n. reſpon. multipliciter q̄ non intelliguntur de modica coertione perſonali quæ fit, ad publicam vtilitatem & conſiſtit in punitione facinoroſi hominis, ſed loqui de coertione verbali quę fit offic. iudicis mercenario ad expeditionem ita voluit idem Bart. in l.2. col.1. j. tit.2. in d.l. Imperiū in vltimo gradu meri. Imperij & Dec. in d.l. fin. Quæ tamen reſp. n. eſt diuinatiua & contra generalitatem prædictorum textuum. Curt. in d.l. Imperium col.18. intelligens iuriſcon. in verbis ſupra relatis & ponderatis loqui de mixto Imperio inhærendo verbis ipſorum textuum, quia ſi Imperium tranſit quod non eſt merum, oportet vt diximus ſit mixtum, quod iuriſdic. cohæret, ideo intelligebat ipſe de modica coertione corporis, quæ fieret offic. iudicis nobili ad priuatā vtilitatem. Cui conuenit diffin. mixti Imperij. Et rōnē aſſignabat, quia prædicta modica coertio corporis, nō fit ad eum finem ad quem actio intentata tendit, ſed ſi eſt corporis coertio nō infertur ad priuatam vtilitatem, ſed ad publicam punitionem, videlicet delictorum, vt contēptis iudicis auctoritas vindicetur. l. vnica infra ſi quis ius dicē. non obtempe. l.2. j. ſi quis in ius voca. non ierit, cū ergo nō pōt eſſe de mixto Imperio ſed de mero. Nec obſ. q̄ tex. in ipſo. §. fina. dicat iuriſdictioni cohærere, ergo mixtū d.l. Imperium. Quia reſpondeo retorquendo arg. in contrarium q̄ mixtum non dicitur cohærere iuriſdictioni, ſed componi ex ſimplicibus. §. quędam actiones, mixtā inſtitu. de actio. notant ſcriben. in d.l. Imperium q̄ mixtū Imperium dr̄, quia componitur ex qualitate meri Imperij, quum exerceatur offi. nobili vt merum Imperium, & ex qualitate iuriſdictionis in ſpecie, quum id fiat ad priuatā vtilitatem, vnde quum text. noſter loquatur de cohærentia, patet q̄ non ſenſit de mixto. Melior eſt ergo reſpon. & intelligētia ac declaratio Bart. Alexan. & aliorum quos retuli ſupra in prin. intelligentium verba illa q̄ dictū Imperium nō ſit merum maioris, & potentioris gradus, ſed bene minoris quod tranſit mandata iur. per rationē ibidem aſſignatam, pro qua reſpon. eſt etiam text. cum glo. in verbo iuriſdict. in §. iuſiurandum in auct. de defen. ciuita. dum enim tex. ibi facit mētionem de iuriſdictione defenſori, ſcilicet Sabaudi, & intellige ait ſimiliter ergo de Imperio de minori, ſcilicet.

11 Et iſta modica coertio corporis, quę eſt de mero Imperio principaliter, & de per ſe indelegabilis ſm̄ præfatos ſcriben. eſt, per d.l. nemo poteſt gladij in verbo, vel cuiuſuis alterius coertionis q̄uis in neceſſariā conſequentiam tranſeat in deleg. vt per Sei. in rep. d.l. Imperium quæſt. 14. col. vlt. vbi Iaſ. col.13. Dec. vlt. & Curt. 19. & Dec. in d.l. fin. 19. not. Immo vī q̄ principaliter & de per ſe delegari poſsit, quia competit oibus magiſtratibus iure magiſtratus l. magi. in fi. præalleg. cum §. audient & §.1.& §. iudicare in auct. de defen. ciui. ergo debet poſſe delegari. l. 1. illius tit. de offic. eius ſm̄ Bart. in d.l. Imperium in vlt. quæſtio. meri Imperij approbatum ibi per Seueri. Iaſo. & alios ſupra relatos, quicquid dixerit Decius ibi ſequens Ang. contrarium volentē, ſuper quo tamen non amplius laborandum nec tēpus conterendum quum hodie cauſæ meri Imperij indiſtanctè delegantur, quum ad vltimum ſupplicium neque maritus cogatur ſe immittere, vbi ingeret pœnæ ſanguinis, vt poſt Alb. & Dec. in d.l. Imper gl. in verbo poſsit dictum ſit. Quāto ergo magis modica coertio principaliter delegari poterit & ita de cōſuetudine ſeruat.

12 Maior eſt difficultas qn̄ modica coertio adhiberet, & imponeretur in cauſis ſimplicis iuriſdic. ad priuatam vtilitatem, cuius ſpeciei iuriſdictionis ſit, meri vel mixti aut ſimplicis iuriſdictionis, doct. in d.l. Imperiū, & in ll. illis noſtris varij ſunt & contrarij, valdeq; ſe inuoluunt, cōis reſolutio doctorum eſt, q̄ modica coertio verbalis quæ in cauſis ſimplicis iuriſdict. fit, & expeditur, puta denegādo audientiam contumaci, condemnando in expenſis, habendo quem pro confeſſo, eo quia noluit ad mandatum iudicis poſitionibus reſpondere, quum fiat officio iudicis mercenario ad priuatam vtilitatem, pro expeditione ciuilis cauſæ, ſit ſimplicis iuriſdictionis, vt per Bartol. & alios in d.l. magiſtratibus Bald. in d.l. Imperium colum.5. in prima lect. vbi Alexan. col.3.& antepen. Sei. col. vltim. quæſtionis Dec. colum.8.& Aquen.6. vbi concludunt coertionem iudicandam eſſe, ſecundum naturam

cauſæ

cauſæ cui incidit, inſpiciēdo quo officio expediatur, nobili vel mercenario, facit.l.quę religionis infra de relig.& ſump.ſun. Coertio igitur verbalis quę fit in cauſis ſimplicis iuriſd. pro expeditione cauſæ, & officio mercenario ſine dubio eſt ſimplicis iuriſdictionis & delegabilis. Modica verò coertio perſonalis quæ fit ad pub. vtilitatē offi. iudicis nobili erit meri Imperij.d.l.Imperium vt ibi in 3. col.tradit Alex.& præalleg.& tamen delegabilis etiā principaliter & per ſe vt ſupra dixi contra Dec.

Si verò modica coertio verbalis fiat, & expediatur officio iudicis nobili, vt in terminis.§.1.legis cognitio.titu. pręſentis, vel incidēter citando re ipſa erit mixti Imperij vt per Bar.in d.l.magiſtra.Alexan.Seuer.& alios ſupra allegatos quæ omnia tanquam ſubtilia, & per alios ſcribē. malè declarata diligenter notabis.

SEPTIMVM CAP.

Is cui à Pretore vel pręſide mandata eſt iuriſdictio manumiſsionis ſeruorum cauſę cognitionē exigenti auctoritatem præſtare nequit nec alienationem prædiorū minoris permittere, quum ēt in ſpecie mandari nō poſsint.

Emanauit ad declarationem difficillimæ.l.2.iſtius tit. 1.pars de concilio loquens intelligitur per glo. & doc. in confuſum, quia qualitas & forma illius cōcilij nō eſt nobis cognita, nec manifeſta niſi in enigmate & ſi habeamus multa iura de hac re loquentia in 1.tit.7.lib.C.& in ſecūdo quadrageſimi pandectarum. Principium ipſius.l. 2. intelligitur ſecundum receptiorem ſcribentium ſentē tiam, de manumiſsione ſerui facienda à minore annis viginti quę requirit cauſæ cognitionē, & decreti interpoſitionem vt in delegatione iuriſdictionis nō tranſeat, neq; ſpecialiter mādari poſsit. de iſta loquuntur iura pręalleg. & §.eadem inſtit.qui & ex quibus cau.manu. non po. qñ autem non requiritur cauſæ cognitio, decreti interpoſitio adhibenda, non impedit delegationem vt per Alex.in l.1.col.6.ſuper glo.in verbo iure magiſtratus, hoc noſtrō titu. & per Mod.in præalleg.l.2. Concilium verò de quo fit mentio in prædicta.l.2. aliud eſt quam Concilium de quo.in 17.diſtinct.decreti per totam diſtin. Eſtq; Concilium conuocatio prudētium virorum pro expeditione alicuius negotij facta iuxta illud Virgilianū Conciliumque vocat diuum pater atque hominum rex. vel vt Varro voluit à coactione dictum, & ideo text.in rubr.& l.1.7.li.C. ſupra allegat. dicit manumiſsionē hanc de qua in hac.l.2. fieri apud Concilium poſt cām à iudicibus approbatam quemadmodum etiam dr in pręalleg.§.eadē ex quo manifeſto arg. elicere licet prædictum Concilium fuiſſe conuocationem, & congregationē plurium iudicum ſapientiumque virorum pro expeditione prędicti negotij libertatis videlicet à minore.20.annis ſeruō dandæ.

Secunda pars iſtius.7.Capitis clarior eſt lōge quam in actu practico vtilior, q̄ delegatus de alienatione prędiorum minoris non poſsit ſe intromittere ēt ſi id illi fuiſſet perperam à magiſtratu ſpecialiter demādatum, quia lex hanc curam prætori ac præſidi ſpecialiter iniunxit abſoluendā, adhibita cauſæ cognitione, ideò alteri mādari nō pōt vt dr in l.1.titu. noſtri & infra de rebus eorum in l.1.

Circa quam materiam alienationis rerum minorū & eccleſiæ quamuis ſit vtilis & de pane lucrando, latius tñ forte q̄ par eſſet, quum impertinens eo in loco videatur Iaſ.& Deci.& alij Mod. inſiſtūt vltra quos multa vtilia & quæ quotidie in actu practico agitantur afferre poſſem, ſed ne incidamus in foueam, quam ab alijs vitandā fuiſſe diximus, ſi vobis ocium fuerit vel placuerit poteritis videre Specul.in tit.de empt.& ven.in §.nunc dicendum. col. 2.& 3. Ioan. Andr.in addit.ad ſpec.in rubr. de pac.col.1. Bar.in l.alio col.fin.infra de alim.& cib.leg. & in l.Papin. in §.ſed nec impuberis infra de inoffi.teſta. Signor. cōſilio.71.col.2.Bal.conſi.47.lib.1.Ang.conſi.49.l. teſtator. Cald.in conſi.1.ſub rubr.de empt.& vend. Roma. conſi. 128.250.321.497.Paul.de Caſtr.in conſi.11.91. 151.col. fin. & 275.in antiquis & in l.fina.C.ſi propter pub.penul. Anchar.conſi.69.& 330.col.3.Imol.conſi.99. Areti.cōſi. 22.& 24.circa fin.& in c.nouit col.antepen.de iud. Alex. conſi.62.lib.2.conſi.4.ad fin.1.col.lib.3.conſi.27. in col. 46.lib.4.& 66.ad fin.in eo.& lib.quinto conſi. 7.ad fi.67. col.1.& 117.& lib.6.conſi.215.Corn.conſi.48.lib.1.109. lib.tertio, & 185.libr.4.& 41.col.tertia in eo.Ang.Aret. inſtit.quibus alien.licet in §.admonēdi & in §. quædam actiones col.quarta de act.Abba.pulchrè in cap.conſtitutus.col.pen.de integ.reſtit.Soz.conſi.67.col.fin.lib.1.29. ad fi.in eod.& 103.lib.2.& in tracta.de cita.artic 12.Guidonem Papæ queſtio.31.ad fin.Bald.nouel in tract.dotis char.23.in 58.ſpeciali Afflic.in deciſ.regni.87.Bolo.cōſi. 52.Iaſ.in l.qui Romæ in §. coer.col.pen. infra de verbo. obligat.& in l.1.§. ſuſ: quæſitum ad fin.infra ad Treb. & in l.de quibus col.16.verſic. item aduerte de.ll.& in l.ſingularia.colū.8.infra ſi cert.pet.& in conſi.48.libr.1.Dec. cōſi.88.col.2.349.403.556.& 558.& in c. cum parati col. pen.& fi.de appel. Aquen.in l.Gallus in §.ille caſus col.3 infra de lib. & poſt.Carba.conſi.40. col.10.lib.1.90.in 2. dubit.lib.3.61.col.quarta volum.4.& 41.col.3.in eo.Caſſeneum vltramontanum in conſi.55.Goza. Bonon.cōſi. 16. Pariſium conſi.99.lib.primo Bru.in tracta. de forma fol.55.in 17.lim.Curt. Iuniorem in conſi.53. colum. ſecunda & tertia, & conſil.72.colum.quinta, & conſi.146. & in tract.feud.car.42.in 11. quæſtio. Et tandem ferrat. Brixien. in ſua vltima cautela.

Circa alienationem bonorum eccleſiæ & Ciuitatum, aliorumq; locorum publicorū, in feudationes quæ fiunt tam per principes ſeculares quàm per eccleſiaſticos, quæ de iure requirantur, adhiberiq; debeant ad validitatē geſtorum, & de reuocatione malè alienatorum vel rerū in emphiteuſim aut feudum conceſſarum, ſi tibi occurrerit vide cap.1.de rebus eccle.non alien.lib.6.& Canon.ibi & Clem.1.eo.tit.& l.fin.cum ibi nota.C.de ven. rebus ciui. lib.11.Feder.de ſenis in quæſtio.52. Cal.in conſi. 10.ſub tit.de rebus eccle.non alien.Petr.de Ancha.in conſi.122. & 167. Paul.de Caſt.in conſi.52.col.fi. in antiquis & in conſi.282.Barba.conſi.40.lib.1.14.lib.2.& 61.lib.3.Alex. conſi.4.lib.3.& 17.colum.4.Corn.conſil.348.li.1.& 243. in ſecundo volu. Sozi.conſi.15.& 2.9.li.1.& 52.lib. quarto.Roman.conſil.36. Felyn.in cap.cum cauſa col. tertia ſequenti de reiud.in c.eam text. col.10. de reſcrip. Iaſ.in conſi.116.lib.quarto Deci.in c.quæ in eccleſiarum col.2 de conſtit.& in conſi.36.142.& 174.Brunum in tract.de forma.car.17.col.tertia, & Aquenſ.in ſpecu. feud.in titu. qui feud.dare poſſ.& in titu.quæ res in feud.da.po.& Fabianū tractatu de empt.& vendi.fol.7.in quarta quæſtio principali cum ſequenti etiam.

117 OCTAVVM CAP.

Cognitio de ſuſpectis tutoribus, ab adminiſtratione tutelæ remouendis non ſolum delegari poteſt, verum ēt mandata generali iuriſdictione eam contingere propter vtilitatem pupillorum conſtitutum eſt. Seuerus enim & Ant.ad proconſulem Aphr.reſcripſerunt cum legatis tuis iuriſdictionem propriam dederis: conſequens eſt, vt de ſuſpectis tutorib. poſsint cognoſcere.

Ponitur ad declarationem.l.cognitio, cuius materia frequens eſt, & perquam neceſſaria vt teſtatur iuriſc.in l. 1.ff.de ſuſp.tut.gl.d.l.cognitio.Cur. & quidam alij Mod. tenuerunt.l.ipſam in prin.loqui in leg.proconſulis maxime propter ſequētia & exemplum ad comprobationem dicti principalis ſtatim adductum, aliàs iuriſcon.eius deciſionem dubitabilem cōprobaſſet, per exemplum caſus minus dubitabilis quod abſonum eſt dicere. Cui opinioni quadrare & conſentire videtur text.in §. 1.d.l.1. Docto. tamen communiter ſuper ipſa.l.cognitio.& inſt.de ſuſp. tut.in prin.tenent, legem hanc procedere non ſolum in legato proconſulis, ſed generaliter in omnibus alijs quia principium.l.generale eſt. Item propter fauorem pupillorum in quo iuriſc. hic ſe fundare videtur, ſed in cauſa & remotione ciuiliter tñ intentata, ſecus ſi criminaliter.

Nec refragatur exẽplum de legato proconſulis Aphr. quia nou venit ad comprobationem ampliationis, videlicet ꝙ facultas cognoſcendi de ſuſpectis tutoribus tranſit in generali mandato iuriſdic. quia ita reſcripſerunt proconſuli Aphri. Imperatores præſcripti, quum iuriſdictionem ſuam generaliter mandaſſet, & de hoc dubitaretur quę dubitatio ceſſat inſpecta & conſiderata prędicta declaratione. Et comprehendit hæc lex de cognitione loquens, diffinitionem & remotionem à tutela in cã ciuili ſm doct. & probatur in d.l.1.§.1 & 2.& inſtit. de ſuſp. tut. in principio. quis Cur. & quidam alij iura præalleg. intelligant in legato proconſulis & prætoris tantum, prout loqui videntur, ſed Pau. Dec. & alij intelligunt ẽt in alijs legatis fauore pupillorum, à qua opi. non eſt diſceden. per principium. d.l. cognitio, & rõnẽ in qua iuriſc. ſe fundat. Niſi eſſet lex, crederem oppo. eſſe dicen. & cõcluden. videlicet ſolam cognitionem de ſuſp. tut. mandari poſſe legatis proconſulis & prætoris tũmodo, prout iura præalleg. clarè videntur dicere, ſed iuriſc. hic ampliatiuè loquẽdo, idem fieri voluit, ſeu aliq; generaliter debere in delegatis etiam aliorum fauore pupillorum. Et quia text. d. verſic. qnum propriam, plura contraria patitur, vt oĩa inconueniẽtia euitarẽ verba prout in capite legitur ſm receptiorem ſcriben. opi. ordinaui. Ad excuſandum aũt tutorem ne à tutela remoueatur plura conſiderari poſſunt de quibus per Cor. conſi. 198. lib. 1. de qua materia videnda oĩno ſunt quæ ſcripſit Matth. de afflict. in deciſione regni. 207. & 308. & Lud. Cozadi. Bon. in ſuo conſi. 17.

NONVM CAP.

Cognitio dandæ poſſ. bon. quæ plenã cauſæ diſcuſſionem non exigit, veluti ſi cui damni infecti nõ caueatur, vt is in poſſeſſionem eſſe iubeatur, aut mulier ventris nomine, vel is cui legatum eſt, legatorum ſeruãdorum cã in poſſeſſionem mittendus pronuntietur, mandari põt, ſed actualis miſſio ſeu de mittendo in poſſeſſionem iuſſio, quum maioribus ſit reſeruata magiſtratibus mãdari nequaquam põt. Tẽdit caput iſtud ad declarationẽ. §. vt bonorum. d.l. cognitio ꝙ ſine magna & exquiſita interpretatione, immo in propriatione verborũ ipſius tex. procedere nequit. Vt. n. poſſ. bo. detur, Item vt quis poſſidere iubeatur, In poſſeſſionemue mittatur, vt in tex. prędicto ff. non videtur poſſe de iure procedere, quum ea ſint mixti Imperij & indelegabilia. l. 1. cum. l. iubere j. tit. 2. & §. magiſtratibus. l. ea quæ. ff. de municip. propterea ſcriben. volentes ſuſtinere quæ hic dixit iuriſc. multas expoſitiones Ceruotinas, & contra tex. interpretationes faciunt, exponentes detur poſſ. bonorum, i. pronuntiẽtur danda, Item poſſidere iubeatur, i. in poſſeſ. eſſe, iuxta. l. ſi quis ante infra de acquir. poſſ. Iſta n. non eſt vera poſſeſſio quæ mixti Imperij eſt, & indelegabilis, ſed eſt potius detentio, & cuſtodia quædam. l. is cui in princ. infra vt in po. leg. vt p Bal. Pau. de Caſt. & alios in d. §. vt bonorũ Alex. & Aquẽ. in d. l. iubere col. pen. Et ſimiliter intelligũt tex. ipſum de cognitione & pronuntiatione de mittẽdo in poſſ. vt mãdari poſſit, non de reali miſſione indelegabili, & pariter intelligunt deciſionem. § vt bonorum in bo. po. quę non tribuit ius, & ſic quæ nõ requirit plenam cauſæ cognitionem, ſi enim intelligeremus vbi plena cauſæ cognitio requiritur. non poſſet delegari. l. omnia quæcunq;. ff. de re. iur. tradic Dec. in princ. d. §. vt bonorum. Et licet initium conſtitutionis generale ſit de omni cognitione dãdę po. bo. ex ſequentibus tamen exemplis quę declarant in quibus terminis tex. loquatur. l. damni infecti ſtip. in fi. infra de damno infec. datur intelligi ꝙ text. ſolum procedit quando non requiritur plena cauſæ cognitio.

Nec obſtat alternatiua, vel ſi cui in text. poſita per quã videbãtur exempla tanq̃ diuerſa à dicto principali de po. bon. non tribuẽte ius poni, quia alternatiua prædicta ſtat exemplificatiuè, & ponitur pro. i. l. vbi pactum. cum glo. C. de tranſac. & infra ann. leg. l. cum erat. iũcta gl. verumtamẽ vt tex. ipſe ſine amaritudine ab omnibus poſſit intelligi ordinauimus illum vt ſupra apparet nõ diſcedẽdo à cõibus opi. doct. Quare autem dicta realis miſſio in po. delegari non poſſit nec fieri per delegatum, & tamen per executionẽ & ſimplicem nuncium fieri poſſit, quotidieque fiat. Pau. de Caſt. & alij non parum dubitarunt.

Vera ſol. eſt id non contingere propter damnũ poſſeſſionis, ſed quia in expulſione à poſſeſſione poſſet eſſe neceſſaria manus militaris, & ſcandala generari, ad obuiandum huiuſcemodi inconuenientibus lex eam ipſam minoribus magiſtratibus reſeruauit ita Iaſ. in l. iubere col. 3 vbi etiam Aquen. l. & alij Mod. idem Aquen. in l. 1. col. 3. infra titu. ſecundo Dec. & Cur. ſuper hoc. §. vt bonorum; & prędicti executor & nuntius concipiunt verba in perſona domini committentis, & verba ipſius domini portant in ore, quod non facit delegatus, ideò non tanta reuerentia impẽderetur delegato fundanti actum in perſona ſua, quanta executori & ſimplici nuncio, vt etiam ſcripſi in l. omnia quæcunque circa fin. infra de re. iur.

DECIMVM CAP.

Delegatus Principis qui vices ſuas in totum alteri cõmiſit, re integra commiſſionẽ reuocare, & in cauſa procedere poteſt, ſicut quãdo ſubdelegatus re integra rebus eſt humanis exemptus, quia quum iuriſdictione vſus nõ fuerit in eum efficaciter tranſiſſe non cenſetur, ſecus ergo ſi ea vti cœpiſſet.

Concluſiones huiuſce cap. adeò claræ ſunt, vt declaratione aut interpretatione non egeant, probanturq; in l. & quia infra titu. ſecundo in c. licet vndiq; de offic. deleg. & in c. quamuis eod. titu. lib. 6.

VNDECIMVM. CAP.

Hodie cauſas Imperij, & quantum ad pœnam vltimi ſupplicij mandari poſſe generali conſuetudine, introductum ac receptũ eſt. Ita dicunt & atteſtant. Alb. de Roſa. in l. 1. col. pen. ſupra eo. & ibidẽ Dec. & nõnulli alij Mod. in gl. in verbo poſſit in fi. Quæ concluſio vr̃ præciſe intelligenda prout viget & ſtricte in cauſis meri Imperij in quibus ingeritur pœna ſanguinis ne in illis contra voluntatem ſuã quis ſe immiſceat, non aũt in alijs cauſis mixti Imperij, ac ſimplicis iuriſdictionis indelegabilib' in quibus prædicta conſuetudo non vigeret per ea quæ ſcripſi in l. omnia cumq; circa fin. infra de reg. iur. Item quia caſus omiſſus relinquendus eſt diſpoſitioni iuris cõmunis l. commodiſſime, cum vulg. infra de lib. & poſt.

CAP. XII. ET VLTIMVM.

Sicut in arbitrio iudicis eſt mandare vel non mandare iuriſdictionem i ita mãdatam adimere in eius poteſtate eſt. Et quia delegatus alieno beneficio iuriſdictionem habet ſi antequã ab eo res geri cœperit delegãs deceſſerit, ſoluitur mandatum ſicut in reliquis cauſis.

Prima pars cõclu. prædictæ clarè probatur in l. & quia infra titu. ſecundo in l. iudicium ſoluitur infra de iudi. & in l. ſolet ſupra de offi. proconſ. & leg. 2. pars ſimiliter ꝓbatur in l. more cum ſeq. infra titu. ſecundo in c. licet vndique & in c. gratum de offic. delega.

Abſolutus in celeberrimo Patauinorum Gymnaſio. M D X L V I I. Idib. Decem. Ad laudem Dei.

EX L. DIEM FVNCTO.

Temporis longa intercapedo inter lecturam factam Ta. & Padua ſuper hac l. nu. primo.

Papin. nunquam ſatis laudatus & de illo plura. nu. 2.

Bart. non ſcripſit pro veritate ſuper hac l. & de coniecturis cognoſcendi interpretationes & lecturas Bart. nu. 3

Ferro viam aperit qui per contraria tranſit. 4.

Euphonia gratia contra regulas grammatices ſæpe ſcribimus. 5.

Tex iſte licet loquatur de legato id eſt præſide. tamen procedit & locum habet in omni legato. nu. 6.

Salarium vocabulum eſt latinum. 7.

Comitum

comitum verbum hic generaliter, intelligitur non ſolum pro aſſeſſoribus ſed etiam pro alijs de familia legati. 8.

Præſtitum an præſtandum aut præſtitutum hoc in text. legendum ſit. 9

Salarium de quo hic an debeatur comitibus ab hæredibus legati vel à repu. nume. 10.

Diuerſum & aduerſum ſeu contrarium differunt, & quomodo. 11

Aſſeſſor quis dicatur an proprie iudex dici poſſit vel officiali æqualis debeat eſſe, & an laicus poſſit eſſe aſſeſſor epiſcopi, item an vicarius & an tale offic. ſit dignitas. & vtrũ debeat eſſe doct. & quæ ætas ſit legitima, à quibus eligatur, & conſtituatur & an cogi poſſit ad aſſumendum tale officium & quis de ſalarijs aſſeſſorum prouidere debeat. nume. 12. cum multis ſequentibus.

Coquus principis dicitur habere dignitatem. 17

Aduocatus obligatur ex malo conſi. num. 19

Aſſeſſorem dari à ſuperiore vtilius eſt quam aſſumi illum à magiſtratibus 21

Offic. publicum cogitur quis aſſumere quãdo idoneus eſt. 23

Salarium aſſeſſoribus & iudicibus à quibus dandum ſit. & quid de ſportulis eſculentis, & poculentis an & quando licitè capi poſſint nume. 24.

Sportulæ eſculenta, & poculenta quomodo & quando licitè capi poſſint ab aſſeſſoribus & iudicibus. 25. cum ſeq.

Conſi. periti quando cauſa ſit committenda per iudicem ad requiſitionem partium, & quis contribuat in expenſis, & quando vna pars expoſuit pro altera vtrum poſſit recuperare. 30

Poteſtates villarum & caſtrorum taxant ſportulas conſultoris & à partibus ſolui faciunt 32

Sportulæ taxatæ à iudice & ſolutæ per vnam ex partibus, recuperantur in caſum victoriæ. 33

Petrus Batardi qui de omni .l. ſanum intellectum exacturum ſe iactabat quandoq; reſpondebat per verbum neſcio. 34

Intellectus iſtius .l. plenè examinantur & excutiuntur. nume. .5. cum multis ſequen.

Compilatores pandectarũ qui fuerunt & plura de illis nu. 36

Intel. verſic. fin. nu. 46. cum multis ſequen.

Nouus intel. auctoris ad fi. iſtius .l. nunquam auditus. 75

Aſſeſſores & comites legati remoti ab officio ſua culpa, non ſolum excludũtur a conſecutione ſalarij reſidui temporis. Verum tenentur legato ad omnia damna, & intereſſe ob talem remotionem paſſa. 47

Succeſſorem accipere eſt legati non aſſeſſoris. 48.

Iniuria facta vni non debet obeſſe alteri. 51

Aſſeſſorum offic. eſt rectori bene conſulere. 52

Legatus remotus an cenſeãtur reipu. culpa aſſeſ. ibi cum ſeq.

Dolum aut culpam allegantí incumbit onus probandi. 53.

Dolus ex coniecturis & præſumptionibus probatur. 54

Aſſeſſ. debent reſiſtere magiſtratibus aliquid iniuſtè facientibus, & proteſtari ſe nõ conſentire aliàs ipſi obligãtur. 55

Aſſeſſoribus & comitibus legati ex propria culpa remoti ſatis eſſe debet quòd conſeruentur indemnes, & conſequantur ſalarium reſidui temporis, non quod poſſit etiam ab alio pro eodem tempore ſalarium percipere. 56. cum ſeq. & 142

Penſio domus vel fundi ab eo qui deſeruit conductionẽ percipi non poteſt quando res alteri fuit locata ſed ſolum intereſſe paſſum. 60

Locator rei ab eo qui deſeruit locationem an poſſit ſtatim penſionem conſequi etiam quòd alteri rem locaſſet vel intereſſe tantum. 60

Principi nõ præſumitur alteri præiudicium facere velle. 63

Clauſula ſaluo iure tertij ſubintelligitur ſemper in reſcriptis Principis. 65

Cauſa iuſta ſemper præſumitur in Principe. 64

Principe remouente legatum ab officio, vtrum aſſeſſores & comites habeant actionem contra legatum ad ſalarium reſidui temporis. 65. cum ſeq.

Tex. §. culpæ .l. ſi merces infra loca. declaratur & ornatur, ibidem.

Magiſtratus & officiales ex quibus cauſis poſſint ab officijs remoueri. 72

Ratio deciſionis iſtius .l. in princ. quæ fuerit. 77. cum ſeq.

Lex an ſtringat ſuper impoſſibili & ſine neceſſitate 78. cum ſequen.

Clariora præferenda ſunt in lege. 80

Tex. l. legatum. C. de cond. inſer. declaratur. 81

Locans rem non tranſitoriam ad hæredem, an & quando illum obliget. 82

Officia in quibus eligitur induſtria perſonæ non tranſeunt ad hæredem. 83

Tex. l. ſi quis domum, locati ibi hoc euenire poſſe proſpicere debuit, ornatur. 3. cum ſequen.

Iſta lex locum habet non tãtum in aſſeſſoribus verum etiam in omnibus alijs comitibus qui tamen per omnia nõ æquiparantur 85. cum ſequen.

Locatores operarũ quibus propter laborem principaliter debetur ſalarium ad hæredem illud non tranſmittunt, ſi operas non potuerint præſtare. 86. cum ſeq.

Salarium reſidui temporis mortuo legato, an ante finem officij ſtatim integrumq; debeatur, & peti poſſit. 88. cũ ſeq.

Salarij nomine quantum aſſeſſoribus & ſimilibus debeatur, ſoluiq; debeat 90. cum ſequen.

Conſuetudini ſtandum eſt in ſolutione prædicti ſalarij. 91.

Reconductio aſſeſſorum & lectorum an et quando cenſeatur facta ſub eodem ſtipendio primæ conductionis. 92. cũ ſeq.

Dos eadem & quando cenſeatur repetita in ſecundo matrimonio 93

Tex. § ſi vxor .l. pen. ff. ſol. matr. ornatur, ibid.

Conſuetudo vltima an & quando attendenda 69. cum ſeq.

Tex. §. ſed & ſi alimenta .l. mella. ff. de alim leg. ibid.

Solitum & conſuetum quomodo differunt. 100. cum ſeq.

Aſſeſſores & comites mortuo legato an ſint reducendi domum ſumptibus hæredum legati, & quid de expenſa conductionis & reconductionis lecti. 102. cum ſequen.

Caſus cõtingẽs in perſona cõductoris nõ nocet locatori. 103.

Scholari recedente ante finem anni duodenæ, vel decedente an integrum ſalarium duodenæ pertineat & ſolui debeat patrono duodenæ vel intereſſe tantum. 104. cum ſequ. & quid ſi receſſerit timore peſtis aut belli, & an eo tẽpore teneatur ſoluere penſionem domus conductæ, & vtrum requiratur conſignatio clauium domus. 107. cum ſeq.

Penſio domus conductæ an ſolui debeat tempore peſtis, belliue, & nunquid requiratur conſignatio clauium cum renunciatione domus conductæ ad hoc vt excuſetur quis à penſione, & quid ſi peſtis ceſſauerit. 107. cum ſeq.

Schola. mortuo patrono duodenæ, vel impedito facere duodenam, an poſſit agere ad eius intereſſe, dataq; repetere. 112.

Intereſſe lucri ceſſantis peti poteſt etiam quòd non fuerit in potentia propinqua. 106.

Aſſeſſores & comites vtrum mortuo legato liberati ſint ab omni obligatione cum legato contracta prętextu officij, & an teneantur ſeruire ſucceſſori puta filio vel alteri & ſi fugiant propter peſtem debeant habere & conſequi ſalarium pro tempore abſentiæ. 111. cum ſeq.

Officium legati an finiatur per mortem legati, & vtrum comites ſint liberati. 113.

Officia magiſtratuum ad hæredes non tranſeunt, ibid.

Mutare perſonam ſibi obligatam regulariter quis non cogitur, ex cauſa tamen ſit. 116. vſque ad. 119

Facere cogitur quis quod ſibi non nocet, & alteri prodeſt. 118. ibidem.

Tex §. 1. l. ſi mandato meo infra man. ornatur. 119.

Tex. l. ſi ff de vſu & habit. declaratur. 120.

Aſſeſſoribus & comitibus cum ſucceſſore legati mortui remanentibus, & ab illo ſalarium recipientibus, cuius erit ſala. forte ieg. l pro ſe & aſſeſſo. in princ. officij datum 112.

Salarium legati & officialium & lectorum, quo tempore ſolui debeat, in princ. medio, aut fine officij, & lecturæ. aut quomodo. 123 cum ſeq. vſque ad nu. 133 & ibi quid de ſalario aduocati, medici, doct. & aſſeſſoris.

Tex. l. 1. C de ſuffra. declaratur. 124. & 129.

Salarium debitum ex diſpoſitione legis vel contrahentium ſurrogata in locum diſpoſitio. legis debetur in prin. officij, & quare id ſit. 126.

Militia licet non ſit dignitas, tamen quando eſt coniuncta cũ præpoſitura ſecus eſt vt in Primipilo Centu præfecto militum ſeu capitaneis noſtri temporis. 127. cum ſequ. & 169. vb de tranſmiſſione ſtipendij ad hæredes agitur.

Penſio pro re debita in fine temporis regulariter ſolui debet niſi extat conſue. vel conuentione aliud faciendum ſit. 128

Seruire duobus dominis non poſſumus. 135

Lex an & quando fingat ſuper impoſſibili. 77. & 176

Aſſeſſores alij locantes operas mortuo legato, quare ab hæredibus primi non poſſint conſequi ſalarium reſidui temporis. 134. cum ſequen.

Aſſeſſoribus plus minusúe ab alio quàm à legato defuncto nomine ſalarij conſequentibus, quid faciendum, circa id quod eſt plus aut minus. 37. cum. ſeq.

Induſtria ſua nemini debet eſſe nociua 138

Reprobatiua prærogatiuã aut præmium tribuere non debent. 1.9. cum ſequen.

Salarium reſidui temporis mortuo legato debetur aſſeſſoribus & comitibus, ipſi autem legato ab officio remoto nequaquam, & quæ ſit ratio. 143

Salarium reſidui temporis mortuo legato ante finem ſui officij an debeatur hæredibus legati plenè diſputatur. 144. cũ ſequen.

Aduocati an quomodo & quando tranſmittant ſalarium ad hæredem. 145. cum ſequ.

Salarium alicui debitum. quando ad hæredem tranſmittatur ante præſtitas operas decedente ſalariato, ibidem.

Bertrandus de monte Fauentino per Barto. nominatus qui fuerit. 147.

Tempus & pecunia diuiſionem recipiunt plenè. 148. cum ſequen.

Tex. l. Seio in princ de ann. leg. ornatur. 148. cum ſequen. vſq; ad. 153.

Miles pro tẽpore captiuitatis non debet habere ſalarium & ſtipendium poſt reſtitutionem. 149. cum ſeq. & 170.

Onere duplici quem grauari durum eſt. 150.

Locati actio ad intereſſe competit. 152. & non datur aduocato & ſimilibus ſed datur offic. iudicis. 174.

Repetitioni locus eſt in contractibus innominatis, altero nõ implente etiam per caſum fortuitum. 135.

Retentio facilius conceditur quam petitio, longéq; fauorabilior eſt. 154. cum ſequen.

Ratio generaliter in l. aſſignata reſtringitur & intelligitur ſecundum terminos ipſius l. 155.

Aduocatus per quem non ſtetit quin cauſam ageret, lucratur ſalarium pro defenſione cauſa datum. 156.

Merces & ſtipendium labori commenſurari debent. 159. cũ ſequen.

Famulus qui cæpit ſeruire tribus ſcholaribus ſub certo ſtipendio duobus recedentibus, & ſic diminuto labore, an minui debeat ſalarium, & ſi alij ſcholares adiungantur & creſcat labor, an augeri debeat ſalarium, & quomodo hæc quæſtio intelligatur. 159. & ſequ.

Vnitis duobus territorijs, vel duabus prouincijs, ſi vnus rector remaneat, an augeri debeat ſalarium ibidem.

Habitationis legatum in indiuiduam rem continet: aliudque eſt relinquere habitationem vel vt quis habitare poſſit 162. & 163.

Salarium deberi ex contractu bonæ fidei vel ex diſpoſitione legis aut contractu ſurrogato in diſpoſitionem legis multũ valet. 144

Scientia reſpectiue prærogatiuam meretur. 165

Tex. §. item cum quidem l. ſi vno loca. ornatur. 166.

Laboratoribus impeditis pluuia vel alio caſu vſq; ad noctẽ laborare diminuenda eſt merces proportionabiliter ibid.

Scientia & dignitas non habentur ſine magno labore. 167

Laborum præteritorum habenda eſt ratio in iuriſc. qui de oſcita conſulat ſine reuolutione chartarum, poteſt licitè præmiũ & ſtipendium accipere. 167

Legati itinere capti vel ſpoliati, an indemnes de publico ſeruandi ſint, & quid faciant in hoc Domini Veneti, 171

Onere duplici quem grauari, non eſſe ſemper inconueniens. 172. cum ſequen.

Vtilitas pub. reſpectu magiſtratuum & regiminis debet præferri vtilitati reipub. conſiſtendi in cõmodo pecuniario. 173

Aduocato & ſimilibus virtuoſis perſonis ex actu exercitij ſui non competit actio ex locato, ſed in factum, vel officiũ iudicis. 174

Tex. l. ſi pecuniam. ff. de cond. ob cauſam. non habet locum quando aliquid datum fuit ratione ſcientiæ. 175. & 200.

Hæredes officialis mortui hodie vix conſequi poſſunt ſolutionem ſalarij præteriti temporis, ita vt ſuperfluum videatur de futuro diſputare. 176.

Salarium legati vel lectoris totum tranſmittitur, licet ſolutiones diuiſæ & diſtributæ ſint per tempora, plenè. 177. cum ſequ. & ibi, quando oblig. dicatur vnica vel plures.

Salariũ aſſeſſoris mortui an tranſmittatur ad hæredem. 181 cum ſequen.

Salarium lectoris mortui ante finem anni ad hæredem tranſmittitur ibidem, & tempore infirmitatis debetur ei ſalarium. 186.

Lectorum præeminentia ad alios doct. magna eſt. 184. cum ſequen.

Lectores recedentes ante finem anni perdunt totum ſtipendium, niſi de licentia ſuperioris recedant vel propter timorem peſtis, vel tempore vacationum. 2 6. cum ſequ.

Compromotionum commoda an per lectores tranſmittantur ad hæredem 161

Doctor in præſentatione ſcholaris ad ſubeundum rigoroſum examen, debeat præſtare teſtimonium ſufficientiæ. 192

Poteſtas ſi nondum ſit ingreſſus offic. ſed fecerit præparamẽta pro ingreſſu, an tranſmittat ad hæredem ſalarium. 193 cum ſequen.

Tex. l. ſi. de excu. tutorum ornatur. 164

Seruire per ſubſtitutum in caſu impedimenti quis poteſt. 195

Officialis an poſſit per alium apprehendere quaſi poſſeſſionẽ officij. 196. cum ſequen.

Officiali electo an & quomodo acquiratur ius à die electionis vel acceptionis officij. 199. cum ſeq.

Tempus abſentiæ & præparationis ad abſentiam an æquiparetur. 200.

Tex. l. ſi pecuniam de cond. ob cauſam ornatur. 200.

Adminiſtratio officij facit vt quis tunc plenè conſequatur dignitatem ipſius officij non ante. 2 2.

Magiſtratus extra locũ ſuæ iuriſdi. eſt tãquã priuatus. 203

Deſtinatum an pro impleto habeatur, & cingendus pro cincto eſt materia biccardica. 204.

Tex

Tex §. 1 l cum verò, de fideicom. lib. de non petente quod ſibi debere amore, timore, & alijs reſpectibus, allegabilis eſt ad mulca & ſignandus aurea manu. 205.
Salarium officij non perdit, qui de licentia ſuperioris differt incipere 206.
Incipere ſeruire obli. quanto tempore debeat ſeruiuiſſe. 107.
Tex §. vxori l. qui concubinam de leg. 3 declaratur. 20⁊.
Offi ſua culpa ab offi. remo. an & qualiter amittat ſala. 208.
Teſtis falſus in vno cenſetur falſus in omnibus. 209
Legatum non pōt pro parte acceptari & pro parte non. 210.
Lector qui diſcedit ante finem anni, vel non vult perſeuerare perdit totum ſalarium. 212.
Salarium officialis delinquentis debetur ſibi vſq; ad diem remotionis, & ſic p o tempore quo fuit toleratus. 213.
Toleratus non reputatur alius à vere exiſtenti. 212.
Lector & officia. pro tempore infirmitatis conſequi d bent ſalarium. 21).
Famulus pro tempore infirmitatis, an debeat habere ſalarium. 215.
Poteſtate ab offi. remoto an ſalarium reſidui temporis debeatur aſſeſſoribus & comitibus. 216 cum ſequen.
Tex. §. culpa. l ſi merces loca exor..atur 217.
Aduocati an tranſmittant ſal. reſidui temporis ad hæredes, & quid de aduocatis repertis ignorantibus, & de aduocatis & ſchola S. Petri, & quæ quantitas ſalarij ſit licita in aduocato 218. cum ſequen.
Doctor ſupra in verbo reconductis. Lectores ibidem.

In l. diem Functo. ff. de offic. aſſeſſo.
Interpretatio Patauina.

HAnc pulcherrimam legem in Taurin.
olim felici Academia primis annis,
quibus ad onus lecturæ aſſumptus fui
repetij anno quinto ac vigeſimo iam
reuoluto † indeque impreſsioni dedi.
1 nunc precibus veſtris auditores dile-
ctiſsimi in hoc celeberrimo Patauino
rum Gymnaſio iterum legandam aſſumpſi & cognoſce
tis quanta ferant anni venientes commoda ſecum.
2 Creatura fuit Pap. † ſplēdidiſsimi Iuriſc. nunquá ſatis
laudati viri de quo plura ſcripſi tam in frontiſpicio præ-
dictæ rep. titionis quàm in proœ. ſforum. & in tit. de ori.
iur. floruit ac obijt ſub Seuero & Anto. Caracallo Rom.
Imper. poſt Chriſtum natū annis. 200. circiterue ſub acu
tiſsimo Sceuola profeſſus, cuius diſcipuli poſtmodū fue-
re Pomp. Pau. Vlp. & alij fere omnes iuriſconſulti legum
vertices, quorum monumenta iuuat diurna nocturnaq;
verſare manu, vt ex Elio Spartiano in vita Antonini cara
calli & Lampridio in hiſtoria Alex. principis apparet.
Materiā iſtius legis ſubtiliter tractauit Bart. in § diuus
l. 1. ff. de var. & extraor. cog. hic vero ſatis leuiter, iō Alex.
hic. 6. col. & ij. in rub. de acqui. hęreditate concludit hanc
3 lecturam non fuiſſe Bar. † propter diuerſitatem ſtili & ra
tioné adductam ibi per ipſum, quem alij ſribētes hic ſe-
quuntur, cuius rei fortiſsimum mihi vr argumentum, ꝙ
doctrina ipſius Bar. ibi differt à lectura ſuper hac lege po
ſita tanꝗ aurum ab Aere mosq; Bart. fuit in difficilibus
4 oppoſitionibus incipere prout ſibi fecit † ferro. n. quaſi
viam aperit qui per contraria tranſit teſte Bal. in l. precī-
bus col. 6. C. de impu. & alis ſubſt. hic autem id' minimè
f. cit, ergo, &c.
In pręſentis legis expeditione procedam apoſtillando
textum, præfationes nonnullas faciendo, notando, abſol
uendo gl. dicta Bar. attributa, Alexan. Dec. & aliorum ſe-
cundum ordinem ſolitum.
Diuiditur in duas partes principales, prout ponit duas
deciſiones ſecunda ibi diuerſum, ſummari diuerſimodè
poſſet ſecundū diuerſitatem intellectus, veritas ſummarij
dependet ab intellectu tenēdo. Sed ſi añ excuſsioné ipſo-
rum intellectuū ocius illud deſideraueris retento cōi in-
tellectu potes ſummare vt hic p Bal. & Iaſ. ſed ſm verum
intellectū infra oſtēdendū alio mō oportebit ſummare.
Rationes dubitandi, & decidendi poſſent aſsignari ex
his quæ contra Fulgoſ. ſcribunt hic Iaſ. col. antepen. verſi.
5. mouentur Mod. Bon. col. 1. & Taur. ſexta art. vlt. vel ali
ter dicas dubium fuiſſe in prima parte. l. quia ceſſante cā
ceſſat effectus. l. adigere. §. quamuis infra de iure patro c.
cum ceſſante de appella. ideò operis, & ſeruitijs comitū
ceſſantibus finito officio morte legati videbatur, pariter
ceſſare debere ſalarium pro operis debitum.
Ratio aut decidendi oppo. eſt, quia per eos non ſtat
quin ſeruiant, propterea ſtipendium reſidui tpis eis præ-
ſtādum vt hic & infra locati. l. diē functo cum alijs addu-
cendis in primo notabili. nec caſus contingens in perſo-
nam leg. damno comitum eſſe debet. hinc eſt ꝙ ſi operas
ſuas alijs locauerint ſalarium prædictum petere nō poſ-
ſunt, vt his iuribus dicitur. tum quia ſtat tunc per eos qn
ſeruiant, duobus. n. ſeruire non poſſunt. tū quia tunc ceſ-
ſat eorum intereſſe cum ab alijs ſalariū accipiant. Ex quo
patet reſponſio ad rōnem dubitandi. Ad verſic. ſi. leg. no-
ſtræ ratio dubitandi adhærendo communi intelligentię
aſsignari poteſt, quia remotio legati ab officio damnum
ſtipendij comitibus afferre non debet. l. ſi quis in ſuo. §.
legis. C. de in offic. teſta. l. non debet infra de reg. iur.
Ratio decidendi oppoſi. quia præſes culpa aſſeſſorum
remotus præſumitur, ideò nimirum ſi ſalarium reſidui
temporis eiſdem aſſeſſoribus denegatur, hunc tamen cō-
munem intellectum non eſſe tenēdum luce clarius infra
probabimus, accommodantes alium nouum, & verū in-
tellectum ad verſic. finalem legis noſtrę. Et ibi aſsignabi-
mus veras rationes dubitandi & decidendi.
Diem functo exorditur hic Papi. fungor ablatiuo cō-
muniter iungitur aliqñ accuſatiuo, vt hic ſed antiquitatē
ſapit, ſæpeq; apud Plautū & Terentiū reperiť, & Eupho-
niæ gra id hic Papi feciſſe credēdum eſt, iocundius. n. eſt
5 ad aurem † qua ratione nonnunꝗ à regula receditur, vt
pulchré per Aul. Gel. ad finē. 7. c. lib. primi. Eſt aūt fungi
dignitatem, aliquā vel officium habere regereq; vt patet
hic & alijs in locis, quandoq; eſt finire vnde vita functus
dicitur qui vitam finiuit, vt per Lactantium. lib. quarto
6 In eodem text. ibi legato, † id eſt præſide prouinciæ ſe-
cundum glo. primam, nec malè interpretatur quum Iu-
riſc. ſic exponat in l. pen. §. de offi. præſid. Intelligi tamen
poteſt & locum habet in omni alio legato, de quo infra
in tit. de leg. ſm communiter doctores infra ſuper gl. pri
ma. eadem. n. eſt ratio ſalarij comitibus cuiuſcūq; legati
præſtandi poſt mortem legati ante finem officij quæ eſt
defuncto pręſide vt ſtatim dicemus, ergo eadem iuris di-
ſpoſitio per iura vulgata Secundo quia hoc iudicat & pa
titur ꝓprietas verbi legati de quo in textu, nec repugnat
natura tit. de offic. aſſeſſ. ſub quo poſita eſt hæc lex, quia
ad titulum ſatis facit, non ſolum. n. habet locū in pręſide
legato, aſſeſſores de quibus hic titulus tractat ſecum cō-
ducente, ſed generaliter in omni legato comites ſecum
ſimiliter cōducente, de quibus in hac lege ēt ſit mentio.
7 In eod. text. † ibi ſalarium. i. ſtipendium & honorariū,
quamuis. n. vulgares hoc vocabulo communiter vtantur,
latinum tamen eſt eoq; vtitur iuriſconſultus hic in l. fin.
infra codē, & in l. infra de var. & extra. cognit. & in c. ſta-
tutum. §. aſſeſſorum de reſcriptis in ſexto & alibi ſępe.
8 In eod. text. ibi comitibus † eodē vocabulo vtiť iuriſc.
in prædicta. l. 1. in verſic. ſed & ſi comites. Accurſ. vbique
pro aſſeſſoribus verbum accepit Angē. Iaſ. Deci. Aquen.
Cur. & alij communiter ēt in alijs comitibus generaliter
intellexere, & reſpondet Dec. argumento ſumpto à natu-
ra tit. vt per eum ſuadetur hæc intelligentia ex vi, & pro-
prietate ipſius vocabuli comitum, eſt. n. comitari alium
ſe maiorem ſequi, ſecundum Ciceronem & alios ſed nō
ſolū aſſeſſores ſequuntur legatos & pręſides, verumetiam

multi alij illis neceſſarij, quę quidem declaratio de plano
procedit tãtum ad primam partem legis, ſed vltima pars
ſecundum communem intellectum, nõ videtur poſſe in-
telligi in omnibus comitibus, ſed in aſſeſſoribus tantum,
eo ꝙ ratio negligentię, ac culpę propter quam legatus ab
officio fuit remotus, quæ ſm ſcribentes communiter in
dubio adſcribitur aſſeſſoribus, qui debebant legato bene
conſulere, illumq; rectè inſtruere, vt infra videbimus, ceſ
ſat in alijs qui non ſunt iuriſperiti nec pro conſiliarijs cõ
ducti, ſed vt inſeruirẽt in alijs legato neceſſarijs, ergo ceſ-
ſabit ẽt legis diſpoſitio, & illis pręſtandum erit ſalarium,
licet legatus ab officio remotus fuerit, niſi appareret eo-
rundem comitum culpa remotum fuiſſe, quia tunc nec
ipſis deberetur ſalarium reſidui temporis. Argumento
textus in l. quod quis ex culpa infra de reg. iur. ſed ſecun-
dum verum ſenſum per me infra aperiendum alia eſt in-
tentio Pap. in fine noſtrę legis, ſecundum quam nihil re-
fert, an loquatur tex. in pcedenti parte de aſſeſſoribus an
de alijs comitibus, & ſic generaliter põt intelligi de omni
bus comitibus, ſm propriam ſignificationem vocabuli.
9 In eo. tex. ibi † præſtitum eſt, hoc verbum magnam ob-
ſcuritatem ac difficultatem in lege iſta cauſauit. quidã. n.
legunt præſtitum, vt communiter habuerunt glo. & do-
ctores in antiquis codicibus, ſed patitur multas difficulta
tes, & plures accõmodantur per doctores intellectus, ad
hunc textum, vt dicã ſtatim, alij pręſtitutum legendũ eſſe
contendunt, ad tempus relationem facientes legatis prę-
ſtitutum, i. præfinitum tempus, vt hic per Budeum in an-
notationibus ſuis, & Mod. Medio. lib. 4. diſpun. c. 20. faciẽ
tes tamen relationem ad ſalarium, & ſecundum prædictã
declarationẽ Budei, legem hanc ita intellexere prius am-
bo Decij & Cur. hic. veritas patebit ex diſcuſsione intelle
ctuũ ad hãc legem ſtatim faciẽda. Miror quód nullus ex
mode. viderit ſuper hoc text. literam florẽtinam, & quo-
modo in illa habeantur verba ipſius legis retulerit.
10 In eod. tex. ibi † debetur vtrum ab hęredibus legati vel
à Republica. hoc intelligi debeat, doctor. communiter di
cunt ab hæredibus legati per alium deberi, vt hic p Alex.
col. prima, & Curt. tertia. & eundem Curt. in rubrica ſu-
pra eodem de quo latius infra videbimus.
In eod. tex. ibi eodem tempore, de reſiduo intelligitur
de quo ſupradixerat pro quo ſalarium potitur. vt eſt text.
apertus infra loca. l. diem functo.
In eod. text. ibi diuerſum in eo hic verſic. fina. legitur
11 etiam multis modis, vt infra ſtatim dicam, † Sed antea
videamus vtrum Pap. bene dixerit diuerſum, &c. determi
nando in fine legis contrarium eius quod in prima parte
in comitibus dixerat reſpectu ſalarij comitum, videlicet
ꝙ licet mortuo legato ſalarium reſidui temporis comiti
bus, & aſſeſſoribus præſtandum ſit, tamẽ ſi fuerit ab offi.
legationis remotus legatus, non ſit præſtandum ſecundũ
intel. gl. & docto. videretur debuiſſe potius contrarium q̃
diuerſum dicere, quum prædicta vocabula multũ diffe-
rant. l. nemo prohibet. ff. de excep. l. 3. ibi. diuerſis vel con-
trarijs cum ibi notatis per glo. & Bar. ff. vt leg. not. tradũt
Bald. Decij, Aquenſ. & omnes ſcribentes in l. fi. per illum
textum. C. de eden. & Bald. in l. 1. C. de furtis, col. 3. cõtra-
ria dicuntur oppoſita, & repugnantia quę ſimul ſtare nõ
poſſunt, puta ꝙ eadem ſcriptura vera ſit & falſa, Item ap-
probatio & reprobatio circa eandẽ rem. l. vbi repugnan-
tia. ff. de reg. iur. l. 1. C. de furt. Item ſi vnus teſtis dicat me
contraxiſſe, alter neget de neceſsitate vnus verum dicit,
alter falſum. l. optimam. C. de contrahen. & committen.
ſtipul. Bald. loco proximè allegato. diuerſa ſunt ſeparata,
vt diuerſa iura ex diuerſis fontibus aut perſonis orta. l. hę
reditas materteræ. C. de pet. hæred. & dicta. l. nemo pro-
hibetur cum ibi notatis de exceptionibus, ponit Salyce.
in præalleg. l. 1. col. ſecunda, exemplificando in exceptio-
ne pacti iuriſiurandi, & rei iudicatæ ſed Papinianus hic
de oppoſitis diſpoſitionis præſtandi & non præſtandi ſa
larium pro reſiduo tempore loquitur, ideò &c.

Dici põt quod licet contraria directo propriè dicantur
quando ſunt penitus oppoſita ac priuatiuè oĩ reſpectu,
& caſu vt per glo. in præalleg. l. 3. Bald. & Salyce. in d. l. 1.
C de furt. ac diuerſa propriè ſeparata dicantur, tamen in
iure noſtro diuerſum ponitur ſæpe pro contrario, vt in l.
lecta verſi. ſed cum ſortis infra ſi cer. pet. notant oẽs mo-
derni in d. l. fi. C. de edẽdo, idq; eſt largè ſumpto vocabu-
lo. legiſtæ. n. non ita dialecticant in verbis, ſed rerum ef-
tus ponderant, Bald. in d. l. 1. colum. 3. nimirum igitur ſi
hic diuerſum pro contrario ponitur, vel aliter ꝙ ſi dice-
retur mortuo legato, ſalarium reſidui tẽporis deberi co-
mitibus, & ſalarium nõ eſſe debitum comitibus mortuo
legato ante finẽ officij, hæc eſſent penitus directò & pro-
priè contraria; ſed dicere ꝙ mortuo legato debeatur ſala
rium reſidui temporis comitibus, & ꝙ remoto legato ab
officio non debeatur ſibi ſalarium, nõ ſunt proprie, & di-
rectò cõtraria, ſed diuerſa, propter diuerſitatem perſona-
rum & factorũ præallega. l. 3. cum glo. vt leg. uo. caue. de-
clarat pulchrè Aquenſ. in l. ſi cum dotem, col. 4. antepen.
infra ſolu. matr. Bald. loco pręalleg. & Bart. in §. verum. l. ſi
is qui ducenta de rebus dubijs, dicit ꝙ ad hoc vt poſitio-
nes propriè dicantur contrariæ, neceſſe eſt, vt de eodem
ſubiecto prædicentur in eadem qualitate poſitiuè & pri-
uatiuè, vt Petrus currit & Petrus non currit, ſed quando
variat̃ qualitas ſubiecta, licet prædicata ſint oppoſita, po-
ſitiones non dicuntur contrarię, ſed diuerſæ. vnde in ter-
minis noſtræ legis, quum varietur qualitas ſubiecta & fa-
ctum legati ante finem officij mortui, & legati ab officio
remoti de ſalario reſidui temporis comitibus debito, ad
ſalarium ipſi legato debitum, vt infra declarabo, rectè &
proprie Papin. diuerſum eſſe dixit.
Pro intelligẽtia legis & materiæ nonnulla pręmittẽda
12 ſunt. in primis † ꝙ aſſeſſores de quibus loquitur hic titu
lus, dicuntur illi qui iudicibus aſsiſtunt eosq; inſtruũt ad
procedendum & rectè iudicandum. l. 1. §. eo. & l. 1. C. de
aſſeſſoribus. inuentum eſt. n. officium aſſeſſoris, vt imperi-
tiæ iudicantium ſuccurratur iuribus pręalleg. & l. ſi. C. eo.
ex quo plura inferri poſſunt, vt per Deci. ſupra in rub. qui
aſſeſſor multis alijs nominibus nuncupatur, vt hic p Iaſ.
& modernos & Pandem in tractatu ſyndicatus car. 24. in
verbo aſſeſſor. & Deci. in conſi. 8. † & dicitur aliquando
13 iudex ſed impropriè & largo modo, quum nõ habeat iu
riſdictionem à qua iudex denominatur capitu. forus, de
verborum ſignificatione. ſed eius officiũ eſt habentibus
iuriſdictionem conſulere, iuribus præalleg. vt per Iaſo. in
rub. pręſentis tit. Et Dec. in l. 1. col. prima, ſupra eod. & in
d. conſi. 8. col. ſecunda, officialis autem propriæ põt dici.
14 † vt in aliquibus locis nuncupatur ab officio, qd habet,
maxime quũ terminus officialis latiſsimus ſit Geminia-
nus in cap. vt officium de hæret. lib. 6. Dec. & omnes in
rubr. de offic. deleg & etiam ſupra in rub. de offic. eius.
15 Qualis debeat eſſe aſſeſſor, † habetis tã per leges noſtri
tituli, quã per leges codic. s. de aſſeſſoribus. per Iaſo. Cur-
tium, & alios Moder. in rub. ſupra eo. & Deci. in cap. 2. in
5. & 6. quæſtione de iudicijs, & ſecundum ſcrib. in locis
præal. laicus nõ poteſt eſſe vicarius Epiſcopi, quia laici in
clericos iuriſdictionem habere non poſſunt, ca. Eccleſiæ
S. Mariæ de conſtitutionib', aſſeſſor tñ eſſe põt, quia non
habet iuriſdictionẽ, & ideò in Ciuitate noſtra Vercellē-
rum coniugati & laici, ſæpe aſſeſſores ſunt Epiſcopo
16 Nunquid tale officiũ ſit dignitas, † doctores commu-
niter concludunt qd non per. l. ſecũdam ſupra eo. iuncta
l. 1. C. ad l. viſce. vbi liberti qui nõ poterant habere digni-
tatem ab officio aſſeſſoris nõ repellebantur, hodie liberti
non prohibentur habere dignitatẽ in aucten. vt de cæte-
ro. lib. collatione. 6. vt per Moder. in rubr. ſupra eodẽ, Pu-
teum in trac. præall. & Deci. in d. l. 2. facit quia (vt dixi)
aſſeſſor nullã habet iuriſdictionẽ q̃ dignitatem tribuit, vt
habetur in l. infra. §. titu. 1. niſi eſſet quis aſſeſſor & conſi-
liarius Principis, à cuius latere illuſtraretur iuxta legẽ vni
cã. C. de propoſi. labo. lib. 12. ibi quos noſtri lateris comi

tatus illuſtrat, & l.quiſquis. C.ad l.Iul.maieſtatis vbi Ang.
17 notat, † nec mirum quia etiam coquus principis dignita
tem haberedicitur, vt per Roma.in ſing.ſing.655.incip.
nunquid eſſe coquum, & ideò Euſeb.Cæſar.& alij Hiſto-
rici dignitati id attribuentes, ſcribunt Vlpianum aſſeſſo-
rem fuiſſe Alex. Seue. Romanorum Imperatoris. Eſt tñ
honor & officium honorificum aſsidere quod multi illu
ſtres iuriſcōſulti exercuere in hoc ſe gloriātes, & ſi prin-
cipibus non aſsiderent vt patet ex his quæ ſcribunt Iaſ.&
18 alij in rub.ꝟ.eo.Paul.Caſt. Dec.& alij in d.l.2. † licet ergo
quis non ſit doctor, & ſic in dignitate cōſtitutus aſſeſſor
tamen eſſe poterit modo ſit iuriſperitus, niſi ſtatuta par-
ticularia doctoratum requirerent vt probatur per leges
iſtorum titulorum de aſſeſſoribus, tradunt Paris loco
præall.in verbo poteſtas, Curtius ſupra in rubr.& Mode.
Tauri. hic in 3. art. Iaſ. in l.filiæ licet col.3. C de col. &
Felyn.in proœ. Gregor.col.4.
19 Aetas verò legitima in aſſeſſore,† quicquid dicant prę-
fati Moderni hic in 7.col.eſt poſt annum.17.per tex.in §.
initium.l.primæ.ꝟ.de poſtulando, vt poſt Bald. Card. &
Imolam, ſcribit Barb.in c.cum viceſimum de offi.delega
ti nec obſtat lex quidam conſulebāt cum notatis per Ale
xandrum ꝟ.de re iud.quia loquitur in iudice. in quo fun-
datur iuriſdictio nō in aſſeſſore ſecundum. pręallegatos.
Nec aſſentior dicentibus aduocatum ex malo conſilio
non obligari quum oppoſitū verius videatur vt per Car-
dinalē in cle. ſæpe ad finem principij de verborum ſigni-
ficatione Soc.in l.quidem col.2.ꝟ.ſi cert.peta. Fely.in c.1.
col.12.de conſt.& Dec.in l.conſilij col.1.ꝟ.de reg.iur.
20 A quibus autem eligatur aſſeſſor,† quidam cōſtituunt
differentiam inter ius ciuile & canonicum, eo quod ordi-
narij de lege ciuili poſsint ſibi aſſeſſores eligere.l.1.& l.li-
ceat.C.eo.& in auct.de mand.prin.§.feſtinabis.l.2.§.poſt
deinde cum centus de origine iuris vbi dictator magi-
ſtrum militum ſibi eligebat non autem illum conſtitue-
bat populus, & notat Dec.ꝟ.eo.in l.fin.ſecus de iure cano-
nico capitulo quum ab omni de vita & honeſtate clerico
rum delegati vero ſic iuxta formam.c.ſtatutum.§.aſſeſſo-
rum de reſcriptis in texto ſed Abbas & alij in d.c.quum
ab omni col.fi.oppoſitum volunt quod etiam de iure ca-
nonico ordinarij poſsint eligere ſibi aſſeſſores & ita ſer-
uatur de conſuetudine, nec text.præallegati c.refragatur
quum ſolum prohibeat ſalarium nomine aſſeſſorū exigi
nō autem prohibet electionem & aſſumptionem aſſeſſo-
rum. & eſt ratio quia dicti ordinarij tenentur per ſe ca-
nones ſcire vnde ſi volunt aſſeſſores aſſumere qui eos in-
ſtruant de proprio ſatisfaciant. Et etiam delegati de iure
ciuili poſſunt aſſeſſores eligere, quicquid dicant præfati
ſcribentes.vt per Bart.in auctem.in iud.in prin.nec requi-
ritur conſenſus partiū in electione & aſſumptione aſſeſſo
ris Abba. Felyn.& alij in c.ſuper quæſtionum in §.verum
de offi.deleg. Philip.fran.in d.§.aſſeſſorem, col.1.vbi etiā
per alios cano.poſſet autem Reſpublica vel ſuperior ma-
21 giſtratui electo aſſeſſorem cōſtituere ac deputare,† quod
eſſet vtilius ipſis magiſtratibus iuxta notata per Alexan-
drum in l.a.col.fin.ꝟ.quod quiſque iuris, puteum & Mo-
dernos in locis præallegatis.
22 Sed an † poſsit quis cogi ad aſſumendum officium aſ-
ſeſſoris, aliqui ꝙ non per legem primam. C.eo.& quia in
patria propria aſſeſſor quis eſſe nequit.l.3.ꝟ.eo.& l.in con
ſiliarijs.C.eo.tit. & extra territorium iuſdicentis impunè
non paretur.l.fin.ꝟ.tit.1. quomodo igitur poſſet ordina-
rius cogere aliquem ad aſſumēdum officium aſsidendi?
In contrarium tamē eſt veritas argumento.l.ſi quis magi
ſtratus cum ibi not.ff.de mun. & hono.l. munerum in §.
iudicandi quoq; neceſsitas.illo eo.tit.& ita tenet Alb. de
Roſa.in l.1. ꝟ.eod. & Paris ſupra allegato verbo poteſtas,
Nec obſtat ꝙ in patria ſua quis aſsidere non poſsit, quia
reſpondeo, ꝙ imò intra quatuor menſes lege permitten-
te id faciet.d.l.in conſiliarijs, quo tempore poſſet ab ordi-
nario ibi cogi. Præterea diſpoſitio prædictarum legū de
conſuetudine nō ſeruatur vt per Dec.in d.l.3. Rurſus per
23 Principem & ſuperiorem poteſt quis cogi, † ad aſſumen-
dum officium ſi idoneus ſit iuxta gl.no. in l.dotem.ff.ſol.
matri.tradit Bald.in l.2.l.qđ quiſq; iuris in l.ſi qñ col.3.&
in l.hi qui ad officia col.3. C.de appell.& Felyn.in rub.de
teſtib.cogendis. ergo ad aſsidendum, & extra propriam
patriam, & ad legem primam.C.de aſſeſſor.vbi aſſeſſores
ſpe pmiorum non metu aut neceſsitate aſſociandi ſunt:
Reſpondeo ſtudiorum laborem id mereri, tñ ſi benignè
inuitati & honeſtis ſtipendijs aſsidere nollent non prohi
bet tex.quin poſteà cogi poſsint. ſed in hoc minimè labo
randum eſt: qñ quidem hodie non ſolum talia officia
quærentes verumetiam ementes vbique inueniantur.
24 Rurſus pulchra & vtilis inſtat difficultas, † quis de ſala
rio debeat aſſeſſoribus prouidere, ſeu à quibus conſequi
debeant ſalaria.Seue.hic in quæſt.10.& 14.poſt Fulg.tan-
gens non diſſoluit, dicendum ꝙ iudices ordinarij id face
re debeant, ſiue ſint ſeculares, ſiue eccleſiaſtici.de ſecula-
ribus probatur hic & infra loca.l.diem functo, nec refra-
gatur.l.fi.ꝟ.eo.& §.feſtinabis in auctem.de manda. Prin.&
in auctem.iuſiurandum quod præſtatur ab his in prin.2.
colla.quod de publico ſeu à fiſco ſalarium annonasq; ac-
cipiunt iudices, vt tenent per illa iura, Albe. Fulg.Seue.&
Dec.vt per Seue.ꝟ.in quæſt.10.& 14.Dec.Mod. Bonon.in
l.fin.ꝟ.eo.quia intelligitur, ꝙ aſſeſſores & ordinarij de pu
blico accipiant ſalarium pro ſe & comitibus ſuis quibus
deinde quod iuſtum eſt ſoluant. Ita ꝙ conſiderato effe-
ctu & mediate de publico ſalarium habent, immediatè
verò ab ordinarijs & rectoribus dicūtur accipere. Et iſta
eſt communis opin.docto.vt poſt gloſam tertiam hic &
Ci.volunt Bart.& Alex.col.1.Paris loco præalleg. Curtius
ꝟ.in rub.Abb.in d.c.quum ab omni, Moder.tauri.ꝟ.in 2.
col.vlt.art.& Moder. Bonon.ꝟ.glo.in verbo legatis ad fi-
nem, & ita ſeruatur de conſuetudine, quia Princeps vel
ſuperior de ſalario comitum præſidis vel rectoris ſe non
impediunt, ſed ipſi rectori id onus remittunt prouiden-
tes illi de competenti ſalario pro ſe & familia ſua.
Quæ concluſio procedit etiam ſi ſuperior, cum magi-
ſtratu ordinario eligeret ac deputaret aſſeſſorē, quicquid
dixerit Alb.vt per Corneum in cōſi.201.lib.4. Mod.taur.
loco præalleg.& Dec.in d.l.fi.vbi vult ꝙ indiſtinctè perci
piat ſalarium de publico, quod intelligi debet iuxta ſupe-
rius dicta vt magiſtratibus detur ſtipendium pro ſe & co
mitibus ſuis, De iudicibus Eccleſiaſticis ordinarijs ꝙ ip-
ſi teneantur prouidere aſſeſſoribus ſuis de honeſtis ſti-
25 pendijs † minus dubium eſt, quia ipſi tenentur ſcire ca-
nones per ſe, vnde ſi egent alterius conſilio, aut aſſeſſores
habere velint, expenſis proprijs accipiant, quod probatur
in d.cap.quum ab omni cum notatis ibi per Abbatem &
per ſummam Angeli.in verbo iudex verſi.16.& ita ſerua-
tur de cōſuetudine, quia Epiſcopi de competenti ſalario
26 aſſeſſoribus ſuis prouident, † ſed delegati in cauſis parti-
cularibus aſſeſſori & conſultori expenſis partium de ſti-
pendio prouident præalleg.§. aſſeſſorem cum ibi notatis
per glo.& ſcribentes & per Dec.ꝟ.eod.in l.fin.dummodo
delegatus fraudulenter non diceret ſe egere aſſeſſore, aut
in lucro participaret, quod illius conſcientiæ remittitur.
d.§.aſſeſſorem cum glo.vt per ſummam Angel.& Moder
nos in locis præallegatis, ſunt tamen in pluribus locis ſta-
tuta vel cōſuetudo ſtatutis æquiparata.l. de quibus ſupra
de legibus, quæ loco ſtipendij de publico exoluendi per-
mittunt datā aut ſportulas à partibus accipere. valentq;
27 † vt per Romanum in ſingu.ſing.183. incip. tu ſcis ꝙ ius
canonicum, Corſe.ſing.ſuis in verſi.ſportulæ, ſed ſi habēt
ſufficiens ſtipendium nō poſſunt nec debent † a partibus
28 quicquam accipere, † etiam ꝙ eſſent eſculenta & pocu-
lenta de quibus in l.ſolent.§.fin.ꝟ. de offic. proconſ. & le-
gati & in lege plebiſcito cum glo.ꝟ.de offic.præſidis & in
auct. de Bilibario Vicario conſulis collat.2.& in auctent.
iuſiurandum quod præſtatur ab his, &c. tradit Alex.in
conſi.206.col.3.lib.2. niſi ſtatutum vel decretum Princi-
pis,

pis, aliud fortaſsis diſponerent prout in ditione Illuſtris.
Principis noſtri Sabaudiæ ducis, vt patet in decreto poli-
to ſub rubrica vt ſine ſubditorum. lib. 2. & in decretis no-
uiſsimis Caroli ſecundi ſub rubrica nil recipiant vltra ſti
pendia, Ad quorum declarationem plura ſcribuntur per
29 Alex. Corn. & Modernos præalleg. Dicit tñ hic Alber. † ꝙ
ſi aſſeſſores non habeant ab ordinarijs ſtipẽdium, vt ſæpe
contingit, poſſunt illud à partibus petere, nẽ officium ſit
eiſdem damnoſum. idem voluit Sal. in l. iubemus ad finẽ.
C. ad l. Iul. repetun. & Corſe. loco ſ. alleg. ſed Curtius ſupra
ad finem rub. tutius eſſe putat in conſcientia ſe ab officio
abſtinere, niſi de publico conſtituatur ſibi ſalarium. §. fe-
ſtinabis præalleg. & l. fi. ſ. eod. Si tamen princeps non poſ-
ſet officialibus de competenti ſtipendio prouidere, dete-
rius eſſet Rempublicam ſine iudicibus relinquere, quam
ſportulas vel ſalarium a partibus accipi, ideò non crede
rem tunc accipientem contra conſcientiam facere, præ-
alleg. c. quum ab omni. à contrario ſenſu cum alijs addu-
ctis per Corſetum loco præallegato.

Item limita prædicta vbi partes peterent conſilium pe
30 ritorum in aliquo articulo, † quia ſi iudex aſſentiri velit,
non. n. cogitur niſi ſtatutum aliud diſponeret, vt p Dec.
in c. intimaſti col. 1. de appen. Tunc expenſis partium po-
tentium id fieri debet vt per Iaſ. in l. prætor ait. in §. his
etiam ſ. de re iud. & Dec. ſ. in fin. ꝙ ſi altera pars tantum
petat expenſis petentis fiet, quicquid dicat Iaſ. in d. §. is ẽt
vt per Deci. loco proximè allegato, niſi allegationes par-
tium dubitationem cauſaſſent, quia tunc vtraq; pars in
31 expenſis contribuere teneretur, † vt pulchrè per Saly. in
l. verba col. . C. de adult. partibus autem non petentibus,
quando iudex dubitat poteſt petere ſe inſtrui & conſi. ſa
pientis cauſam cõmitti vt per Dec. c. intimaſti col. penul.
ſed hic facere debet ſuis expenſis per prædicta.

32 Tertio limi. † quando magiſtratus non haberet aſſeſſo
rem ex natura & qualitate officij non apti ſupportare
onus aſſeſſoris iuriſperiti, vt in poteſtarijs villarum & Ca-
ſtrorum tunc. n. licet ipſi ordinarij de publico ſalariũ re-
cipiant, tñ aſſeſſorem & conſultorem aſſumunt expenſis
partium, ne ſi de proprio deberent accipere, officiũ eſſet
eis damnoſum, contra legem ſiquis ex ſignatoribus infra
quemadmodum teſtamenta aperiãtur & ita in Italia de
33 conſuetudine ſeruatur, † Quando verò alter ex litiganti-
bus ſoluit ꝓ parte aduerſa ſportulas à iudice taxatas pro
conſi. aſſeſſoris ſi vincat, illas ab aduerſario recuperabit.
vt per Bar. in d. l. 3. C. de adult. & Dec. ſ. in l. fi. ad finem.

Præmiſſo propius ad textum accedẽdo quod hæc lex
diuerſimodè à ſcribentibus intelligitur tam in princ. quã
34 in fine legis, & neſcio an Petrus ille baiardi. † qui iactabat
ſe de quacunque difficili. l. ſanum extracturum intellectũ
id hic faceret aut forſitan per verbum neſcio reſpõderet,
prout fecit in l. penul. C. ſi. regu. ſecundum Accur. ibi.

Volo diſcutiamus in primis intellectus per ſcribentes
35 accommodatos ad principium legis, † poſtmodum alijs
qui dantur ad verſic. finalem & Deo fauente à capite (vt
aiunt) ad plantas bene hanc legem intelligatis, Fui quan-
doque opinionis ꝙ Papi. diuini ingenij vir & iuriſconſul-
tus ſplendidiſsimus dilucidè legem hanc compoſuiſſet
prout refertur infra locati in lege diem functo, & ea quæ
hic difficultates cauſarunt & obſcuritatem, prout verba
illa quod legatis præſtitum eſt, & verba fina. verſic. addita
fuiſſent per Tribonia. & ſocios pandectarum compilato
36 res, † de quibus in proœ. ſtorum. ac inſti. & in l. 1. ac. 2. C.
de vet. iur. enuc. quemadmodum ſæpe alibi fecerunt, vt
per glo. primam in ru. ſ. de iuſ. & iu. in l. ſi iudex in verbo
legitima, infra de iudicijs. & in l. ſi non mortis in verbo
repleatur, ſ. de inoffi. teſtam. quæ quidem poteſtas adden
di, detrahendi, & mutandi prout expediens videretur,
Tribonia. & ſocijs compilatoribus ſupra nominatis ſpe-
cialiter & expreſſe per Imperatorem conceſſa fuit, prout
ſæpe dicitur in d. l. 1. col. 3. C. de vete. iur. enuc. nunc ab ea
opinione diſcedo quia diuinationem non modicam cõ-

tinet, & infra oſtendam legem ipſam ſecundum verum
ſenſum Papin. declaratam recteq; intellectam pulcherri-
mam, & elegantiſsimam eſſe, iuriſconſultus hic contradi
ctionẽ implicare videbatur ꝙ aſſeſſoribus & comitibus
debeatur ſalarium, quod à legatis præſtitum eſt, ſi enim
præſtitum & ſolutum fuit amplius nõ debetur, & potius
de repetitione quam de petitione tractandum videbatur.
37 Primus intel. fuit glo. hic, ſuper verbo legatus, † vt vo-
luerit Papin. dicere ꝙ mortuo legato, ſeu Præſide, duran-
te officio ſalarium reſidui temporis quod à legatis præ-
ſtandum eſt, debeatur comitibus ipſis, pro toto tempore
officij, cum quo intellectu tranſeunt hic Bart. Paul. Caſtr.
Alex. Seuer. & Iaſ. col. 1. dicens communem & neceſſariũ,
qui quidem intellectus veriſsimus eſt in ſe, probaturq; ſe-
cundum prælatos ſcrib. in l. diem functo, infra locati. Sed
ad hunc textum accommodari non poteſt, nec tenendus
eſt, quia verba legis penitus refragantur, exponi. n. debe-
ret verbum præſtitum, id eſt, præſtandum cõtra proprie-
tatem vocabuli, Secũdò multa ſubaudire oporteret circa
verbum legalis, primo præpoſitionem à, quæ non eſt in
textu, ſecundò dictionem quondã, à legatis, ſ. quondam,
Quandoquidem ab ipſis legatis mortuis ſalarium præſta-
ri nequeant, tertiò verbum eſt pro erat præteriti tempo-
ris videlicet præſtandum erat à legatis quondam, quę ex-
poſitiones & ſubauditiones quantam ineptitudinem &
abſurditatem contineant, quis eſt, qui non videat. ita vt
valde miror ꝙ doctores cõmuniter hunc primum gloſſa-
toris intellectum approbauerint, Sed ſolent doct. noſtri
aues imitari quę auem primam volantem ſequuntur c. in
apibus. 7. quæſt. 1. tradunt Deci. in conſil. 481. col. fina. &
Curt. iun. in conſ. 63. & dixi in l. in verſ. quod ad magiſtra
tus, ſ. de orig. iur. ꝙ in §. fin. legis vnicæ, ſ. ſi quis iuſſ. non
obtempera. nec ſatisfaciunt, quæ ad nonnulla ex præſcri-
ptis dicunt tenentes & ſequẽtes prædictum intellectum,
ad primum enim dicebat Iaſ. hic col. 1. neceſſarium eſſe
exponere præſtitum, id eſt, præſtandum per textum in d.
l. diem functo infra locati, qui verbo præſtandum vtitur,
ſed eſt conſequentia in baroco, quia lex illa differt ab iſta
tanquam lux ab vmbra illa clara & ſine difficultate, iſta
obſcura & hactenus per nullum qui ſcripſerit intellecta:
hicq; plura leguntur quæ ibi non ſunt, vt verbum legatis
præſtitum, & verſi. fina. Eſt igitur violentia exponere præ-
ſtitum, i. præſtandum & diuinatio extraneumq; tot verba
vt ſupra dicebam ſubaudire, Nec obſtat, ꝙ in l. diuort. ſ.
de neg. geſt. & alibi ſimilis expoſitio fiat, vt per Alexan. &
Mode. Bonon. ſuper gloſ. in verbo legatis, quia nuſquam
fit tanta ſubauditio præpoſitionis & temporis prout fieri
deberet in lege noſtra, ſecũdum prædictum intellectum,
ſed ſolum ſubauditur in ll. allega. per præfatos quondam
quod in conueniens non eſt, quum id fere pateat ex ordi
ne literę loquentis de eo qđ fuit, ideò expoſitio illa quon
dam, ſ. non extranea, ſecus in præpoſitione à, & quondam
in terminis noſtræ legis, ſciuiſſet quidem legiſlator id di-
cere ſi voluiſſet iuxta vulg. textum l. vnicæ in verſic. ſin au-
tem ad deficientis. C. de cad. tol. præterea refragatur qđ
proximè dicebam & pariter quod ſtatim dicam, nec etiã
ſatisfacit reſpon. Iaſ. & Alex. ad tertium quod verbum eſt
adaptetur etiam ad præteritum l. verbum erit. ff. de verb.
ſigni. quia illud non eſt ex propria ſignificatione vocabu-
li, ſed ex coniecturata mente loquentis vt vice præteriti
fungatur ita vult tex. & glo. ibi, & declarat Gellius in c. 7.
libr. 17. quę coniecturata mens non apparet hic. præterea
illud procedit vbi verbum eſt determinat participium ca
ptum aut ſurreptum, nam confunditur cum præterito &
definit eſſe præſens, ſed quando determinat participium
præſtandum futuri temporis vt in terminis noſtris cape-
re pro præterito, vt mihi videtur eſſet album ꝓ nigro ex-
ponere, & ſi dicas inconueniens iſtud ceſſare, ſecundum
intelligentiam & declarationem Alex. hic ſuper glo. lega-
lis & æqui. Aquenſ. in principio commenti ꝙ verbum le-
gatis in genere accipiatur non de legato & præſide mor-
tuo,

tuo, volueritq; Papi. dicere, q mortuo legato ante finem officij, ſalarium quod cõmuniter à legatis aſſeſſoribus & comitibus pſtandum eſt, debeatur comitibus legati mortui pro toto tpe officij. Quæ intelligentia bona non vr, quia non ſalarium ſolitum dari à legatis comitibus ſuis præſtandum eſt ipſis aſſeſſoribus & comitibus legati mortui, ſed in primis attenditur conuentum lege ſemper in ſtipulationibus j. de regul. iur. l. 1. §. ſi conueniat. de do. & voluit Bar. j. in 1. col. prætereà militant alia de quibus ſupra quia oporteret ſubaudire pp̃oſitionem, & dictionem quondam & exponere præſtitum, ideſt, præſtandum.

38 Secunda lect. † vt hæc lex intelligatur, q mortuo legato ante finem officij, ſalarium reſidui tpis quod hæredibus videlicet legati præſtandum primò eſt, debeatur inde aſſeſſoribus & comitibus legati per eius hæredes, cum qua lectura trãſeunt Bart. & Seuer. hic in principio: vera eſt in ſe, vt per Bar. j. in verſi. ego autem reuoco, non conuenit tñ legi noſtræ, primò quia in textu præſtitum eſt, non autem præſtandum, ſecundò quia mortuo legato non eſſet ſibi præſtandum ſalariũ ſed hæredibus, de quibus in textu noſtro nullum verbum, ſed tm̃ de legatis, præterea hæc lectura præſupponit q ſalarium non fuerit aliquo modo præſtitum, nec debuiſſet ſolui ipſi legato in principio ſed in fine officij, quod durum eſt vt in ſuperioribus dixi.

39 Tertius intellectus, † q loquatur hæc lex de ſalario ipſi legato præſtito, & ſimiliter eo mortuo aſſeſſoribus & comitibus per hæredes legati præſtando pro reſiduo tempore, cum per illos non ſteterit quin ſeruierint, & hunc intellectum approbant & ſequuntur Bar. & Pau. de Caſt. hic & Moder. bon. ſuper gl. legatis, & ego pariter ſecutus ſui in repe. Taur. quia non ſit violentia literæ nec ſubaudiunt ea de quibus ſupra & verbum præſtitum in propria ſignificatione commoratur. ſicque plane omnia procedere videntur, quaſi hæc lex in ſpecie ponat caſum ſecundum contingentiam facti, quod ſalarium legato ſolutum fuerit, & concordat cum alia infra locati ſupra allegata, q comitibus legati ſoluendum ſit ſalarium reſidui temporis, quũ per illos non ſteterit quin ſeruierint, quicquid dicant Alexan. Iaſ. Moder. Bonon. hæc tertia lectura differt à prima, quia in primo intellectu agitur de ſalario præſtando aſſeſſoribus & comitibus per hæredes legati mortui, ſed de præſtito vel præſtando ipſi præſidi nihil dicitur, at in tertio præſupponitur præſtitum legato & præſtandum comitibus per hæredes ipſius lega. Nunc iſte intellectus mihi nõ placet, primò quia vt ait Seuer. in 1. col. eſt de indubitabili, quia ſi p toto tempore ſolutum fuit præſidi pro ſe & comitibus ſuis, quare per hæredes legati pro reſiduo tempore ipſis comitibus ſolui non debetur? præterea iſte intellectus vnum præſupponit quod nõ eſt veriſimile & conſequenter minime admittendum, lege non eſt veriſimile infra quod meta. cauſa, aliud quod eſt falſum, primò quòd ſalarium de publico fuerit integrè præſtitum legato & præſidi ab initio pro ſe & comitibus & tamen vt intra dicam vix ſoluitur in fine.

Item præſupponit qd̃ debeat in principio ſolui alioqui princeps vel ſuperior ſuũ iactaſſet ſoluendo ante tempus, contra vulgatam regulã legis cum de indebito, infra de proba. eſt autẽ falſum q totum ſalarium in principio officij ſoluendum ſit legato vt in quarto notabili dicam. Poſtremò quia relatio de qua in textu ibi quod præſtitũ non debet nec poteſt intelligi facta de ſalario ſed de tempore vt in vltimo intellectu demoſtrabo, ergo, &c.

40 Quartus fuit intellectus Fulgoſi dicentis, † hunc textũ in verbo præſtitum eſt, intelligendum eſſe & exponendũ, ideſt, præſtitutum, taxatum, & determinatum, Alex. in 2. col. aliquibus medijs improbat, quibus tñ reſpondere nituntur Iaſ. in 1. col. Dec. in 4. ſed non reſpõdent vrgentiori motiuo Alex. q in hoc tex. non eſt præpoſitio à, & verbum quondã vt Fulg. in ſuo intellectu voluit, & ſi reſponderi poſſet figuram eſſe & ornatum loquendi modum legatis præſtitum hoc eſt per legatos. Iaſ. in 1. col. reprobat prædictum intellectum Fulg. quum non reperiatur q verbum pſtitum hic poſitum ſignificet præſtitutum, ſeu ordinatum, præterea vt dicebam & infra probabo illa verba quod præſtitum eſt, nõ ſunt relatiua ſalarij ſed temporis.

41 Quinto loco, † Bud. hic in annot. præſtitutum legendũ dicit, vt ad tps referatur legatis præſtitutum, id eſt, præfinitum, prout capitur in ll. hic allegatis per Alex. in 2. col. & hunc intellectum tenuerunt multi ex doctoribus noſtris antequã Budeus naſceretur, & vt infra dicam, procedit etiam q in textu nõ ſit præſtitutum ſed præſtitum, prout communiter reperitur multo magis ergo & clarius qñ legeretur præſtitutum vt dicebat Iaſ. in 1. col. Ex litera. n. Florentina hoc cognoſci & iudicari poſſet, & in ſecreto conſcientiæ magis conueniret elegantię iuriſconſulti. eſſetq; principium noſtrę legis candidum & extra omnẽ

42 labem. † Moder. medio. lib. 4. diſpon. cap. 10. dicunt falſo hic legi præſtitum, legendumq; eſſe præſtitutum, i. conſtitutum & aſſignatum, quum enim aiunt Imperatores legatum in prouinciam mittebant, ſalarium cõſtituebant & aſſignabant ſibi & ſuis aſſeſſoribus & comitibus mortuo legato ante finem officij, aſſeſſores & comites ſalariũ eis aſſignatum non debent amittere, ideò illis debetur illud eſt quod Pap. hic dixit ſecundum eos.

Sed vt dixi illo in textu legitur præſtitum, non præſtitutum, Secundò non probatur iure conſideratio prædictorum modernorum q à Principe vel à Repu. cõſtituetur & aſſignaretur ſalarium Legato & comitibus, & illud ſit quod dr peri per comites, quinimmò conſtituitur vt nũc etiam ſit ipſi Legato, & inde per eum diſtribuitur pro meritis familiæ comitibus ſuis. Tertiò illud relatiuũ quod refert tempus non ſalarium vt ſtatim dicam, ergo prædictus intellectus ad l. hanc. non eſt tenendus.

43 Septimus intellectus Curt. hic in 5. col. † referentis verbum præſtitum ad ſalarium qd̃ hęredes præſidis ſolum debeant ſalarium ſibi præſtitum pro comitibus & aſſeſſoribus, ſecundum naturam tit. reſiduum habeant petere à Repub. poſtquam de publico debetur. §. feſtinabis ſupra allegato & l. fin. eo. Qui quidem intellectus minus placet quia quod partem dicant comites ſalarium ab hæredibus legatis petere, & partem aliam à Republica hic non dicitur, nec eſt verbum vllum de Repub. ſecundò quia vt dixi relatio quę hic ſit per illud relatiuum quod, eſt de tempore non de ſalario, tertio quia dubitatio in hac lege non erat à qua perſona præſtandum eſſet ſalarium aſſeſſoribus & comitibus, ſed an pro reſiduo tempore à morte legati vt ex tex. clare apparet, & ideò, &c.

44 Octauus & vltimus fuit intel. † q iſte tex. legatur cum verbo præſtitum prout cõiter habetur & vere diceret hic Papin. qui mortuo legato aut finem officij ſalarium reſidui temporis qd̃ videlicet tps legatis præſtitum eſt, i. conceſſum, indultum, & tributum, debetur aſſeſſoribus & comitibus non obſtante pręmatura morte legati, quę contingit ante finem officij, quia per eos non ſtetit, quin ſeruierint, ſm hunc intellectum non ſit aliqua violentia literę, nec impropriatio verborum legis noſtrę, quia tertiumq; præſtitum quod hic cõiter, & antiquitus legitur ſm propriam ſignificationem, ſecundò vt cõuenit ſit relatio ad magis proxima, iuxta legem ſi idem cum eodem in fin. j. titu. 1. cum ſimil. tertiò, ſit ad principale dubium qd̃ erat in lege de ſalario reſidui temporis poſt mortẽ legati, qui comites ſalarium illud conſequi debeant, & quod tota dubitatio legis eſſet ſolum reſpectu ſalarij reſidui temporis. Patet ex verbis textus ibi reſidui temporis, & ibi modo poſteà comites cum alijs eo. tempore non fuerint, ſiue ergo ſalarium ſit ſolutum in principio officij, aut ſoluendum in medio, vel in fine officij, iuriſconſultus vult deberi ipſis comitibus pro toto tempore, quia per eos non ſtetit quin ſeruirent. nunc intellectum tenuerunt hic ambo Decij & Budeus in annotationibus vt ſupra retuli, legendo tamen præſtitutum, i. præfinitum tempus, quo verbo in hoc textu ſtante lex in prima parte clara eſſet, vt inquit Iaſ.

Iaſ.§.in 1.col, idem tamen eſſe dico quamuis præſtitum
45 vt communiter habetur legamus, † Iſte eſt veriſsimus &
tenendus intellectus, ſm quem ceſſant omnes amaritudi-
nes, & cuncta planè procedunt. ſiue ſit pſtitutum vel pre-
ſtitum, nec obſtat quod ſm hunc intellectum ſalarium
deberetur comitibus rectori legatoue præfinito, qđ ab-
ſurdum videbatur, cum pro tempore cõductionis eorum
tm̃ non vltra ſalarium conſequi debeant, ſtentq; ſimul ꝙ
ſint diuerſa tempora legato & comitibus per ipſum lega-
tum inde præfinita vt hic per Curt col. 4. quia reſponde-
tur legem ad cõmuniter contingentia ſe referre, iuxta le-
gem nã ad ea infra de legibus, ſed legati & rectores qui
peregrè proficiſcuntur aſſeſſores, & comites accipiunt cõ
muniter, ſecumq; conducunt pro toto tempore ſui offi-
cij ac abſentiæ vt quotidie etiam fieri videmus. ideò text.
hic rectè dixit comitibus deberi ſalarium pro toto illo
tempore legatis præfinito, & in cõſequentiam etiam ipſis
comitibus, & quòd verbum præſtitum propriè exponi
poſsit ac ſignificare conceſſum & tributum inuenietis
apud Cice. lib. 3. officiorum & Liuium lib. 6.
46 Veniamus nunc ad verſi. fin. qui eſt magis difficilis &
obſcurus quã ſit principium legis, primus intellectus fuit
Accurſij hic in principio glo. vlti. intelligentis hunc text.
in aſſeſſore ab officio remoto, vt non poſsit petere ſalariũ
reſidui temporis, damnum.n. quod quis ſua culpa ſentit
ſibi & non alijs imputare debet, cap. mora.c. damnum de
reg. iur. in 6. & l. quod quis ex culpa ǰ. de reg. iur. cum iſto
primo intellectu tranſire ſimpliciter videntur Bart. hic &
Seuer. col. 1. & Alex. vlti. Iaſ. in 2. col. poſt. Fulgo. & Latius
Dec. in gl. fin. ab iſto intellectu recedunt, quum non con-
ueniat verbis literæ, vt per eos, & licet ad rationes Decij
reſponderi poſſet ꝙ ſumus hic in claris, & ꝙ text. relatio-
nem facit aſſeſſorũ & comitum de quibus ſupradixerat,
quia verba illa diuerſum in eo poſſunt intelligi tam de
aſſeſſore ꝗ de comite ſua culpa ab offi. remoto, vt à peti-
tione ſalarij reſidui temporis excludatur, tñ hæc lectura
prima non ſapit, nec eſt tenenda, quum ſit de indubita-
bili, cui.n. vnquam dubium fuit, quod ille qui ſua culpa
ab officio remouetur non poſsit petere ſalarium reſidui
tpis, quum ex culpa ſua non debeat quis lucrum reporta
re? l. ſiue hæreditaria in fin. ǰ. de neg. geſt. & damnum
qđ quis ſua culpa ſentit, vt dictum eſt ſibi debeat imputa
re, ſintq; ſermones noſtri rebus ſenſu, & intellectu fruen-
tibus adaptandi. l. ſi ita in fine ibi quod nemo ſanus pro-
babit, infra de euicto. cum accumulatis per Barb. in conſ.
6. col. 4. lib. 1. hic ergo primus intellectus non veriſimilis
47 & de indubitabili tenendus non eſt, † immo aſſeſſores &
comites tenentur legato & rectori ad omnia damna quę
paterentur ob remotionem talem vt voluit hic Seuer. in
2. col. quæſt. 23. & Curt. in vlt. col. ſecundo quia verſiculus
diuerſus referri debet ad principale dictum ſicq; ad dicta
in princ. vt hic per Dec. col. 3. & per conſequens prædicta
verba potius intelligenda ſunt de legato de quo principa
liter hic dr̃, tertiò quia Papi. ſupra proxime locutus eſt in
plurali de comitibus, dicere ꝙ nunc ad ſingularem tran-
ſeat numerum, & loquatur variato modo ſermonis de
eiſdẽ comitibus veriſimile non eſt, quartò & fortius, quia
48 ſucceſſorem accipere vt hic dr̃, † legati & rectoris eſt non
comitum. l. meminiſſe ſupra de offi. procon. & lega. verba
ergo iſta qui ſucceſſorem ante tempus accepit clarè oſtẽ-
dunt legem hanc in fine loqui de legato qui ſucceſſorem
accipere dicitur non de alijs comitibus, in quibus non re
peritur lex quæ probet id cadere, aut dici, concludamus
ergo hanc primam lecturam legi noſtrę nullo modo cõ-
uenire, nec quadrare ſicque minimè procedere.
49 Secundo modo legitur, † vt intelligatur in eo. §. præſide
& aſſeſſore ita vt ad vtrunq; fiat relatio vt hic per Iaſ. col.
2. ſed qui ſic legant præter eum neminem inuenio. retra-
ganturq; & repugnant verba legis ibi in eo qui ſucceſſo-
rem accepit, ſi de duobus videlicet de legato, & aſſeſſore
loqueretur abſq; dubio dixiſſet in eis non in eo prout vo
luit Iaſ. ipſe & Deci. ǰ. in glo. fina. Item dixiſſet acceperint
in plurali. ſecundo non cõuenit, quod de accipiendo ſuc-
ceſſore vt proximè deducebam hic dicitur. tertium quia
non tantum in aſſeſſore loquitur verum etiam in alijs co
mitibus vt diximus ſupra.
50 Tertius. intel. † ꝙ loquatur in legato remoto ante fi-
nem officij, & conuenit verbis Papi. ibi diuerſum in eo. ſ.
legato, de quo ſupra dixerat, ſed difficile eſt rationẽ red-
dere cur mortuo legato ante finem officij ſalarium reſi-
dui temporis debeatur comitibus & tamen aliud ſit, ſi re
51 moueatur. ſi enim fuerit iniuſtè remotus, † iniuria ei fa-
cta comitibus obeſſe non deberet. l. Lucius infra de eu-
ctio. l. ſi vnus. ante omnia infra de pac.
Si verò iuſtè, maior videtur ratio vt debeatur ſalarium
reſidui temporis comitibus, ꝗ in caſu mortis propter de-
lictum aut culpam legati remoti: propterea hic tertius
legendi modus in legato remoto multipliciter variatur,
primo. n. intelligitur, in legato ſimpliciter remoto ante fi
nem officij, vt aſſeſſoribus ſalarium reſidui temporis non
debeatur, eo ꝙ legatus præſumatur remotus, culpa ipſo-
rum aſſeſſorum qui non bene recteq; conſuluerunt lega-
52 to, † prout erat officium ſuum. l. 1. §. eo. & l. 1. C. de aſſeſ. &
l. 2. ǰ. tit. 2. vnde eiſdem aſſeſſoribus factum & neglectum
aſcribitur, habent igitur de ſe conqueri, non autẽ ſtipen-
dium pro delicto petere. Hanc primam intelligentiã poſt
glo. noſtram fina. & Cic. ſequitur Barto. ǰ. in col. fina. Pau.
Ca. & Seue. tam in 1. col. quam in 23. & 27. quæſt. Iaſ. col.
2. Aquenſ. fina. Cur. penul. Dec. conſ. 8. col. 3. & alij com-
muniter ſcribentes: ideò niſi aſſeſſores probent legatum
& præſidem fuiſſe reſidui temporis conſequi non pote-
rant, quod reputat nota. Seuer. loco præalleg. Sed iſte in-
tellectus non videtur poſſe ſtare nec procedere, quia cul-
pa non præſumitur neq; dolus, & allegant id, onus pro-
53 bandi incumbit. l. quoties. §. qui dolo infra de proba. † à
veritate igitur alienum eſſe vr̃ ꝙ aſſeſſores dolum aut cul-
pam cõmiſiſſe præſumantur, propter quod remotus fue-
rit legatus. & lex ſecunda ſupra in oppoſitum allegata lo
quitur in caſu claro, quando apparebat de ignorantia &
imperitia aſſeſſoris. Iaſ. tamẽ hic in 2. col. & Moder. Taur.
penul. volentes defendere hanc tertiam lecturam reſpon
dent ꝙ in aſſeſſoribus omittẽtibus facere id quod ad eo-
rum officium ſpectabat legatum videlicet inſtruere præ-
54 ſumatur dolus. §. dolo. l. ſi procuratorem. ſ. man. † qui do
lus & coniecturis & præſumptionibus probatur. l. dolum
cum ibi nõtatis. C. de dolo trad. Rom. in conſ. 54. & 68.
Fely. in c. ſinautẽ. de reſcriptis Parpal. in repet. legis ſi quis
maior in vlti. col. ſextæ queſtionis princ. C. de tranſact. &
55 Dec. in conſ. 60. col. fina. & 245. col. penul. † Ideò ſecun-
dum Pau. Alexan. & prælatos poſt Cæpol. in cautela. 213.
aſſeſſores videntes aliquid iniuſte fieri à magiſtratibus re
ſiſtere debent. & proteſtari ſe nõ conſentire. vt etiam per
Aquenſ. in repe. legis vt vim col. 8. §. de iuſ. & iure, & Dec.
in conſ. 8. & ita limitari dicunt. §. qui dolo. Quæ reſpon-
ſio non ſubſiſtit nec procedit, licet. n. dolus ex cõiecturis
& præſumptionibus probetur, tamen ꝙ aſſeſſores delice-
rint in pertinẽtibus ad officium eorum, ſicq; deliquerint
præſumendum non eſt vt infra pro ſoci. l. merito & cap.
eſtote miſericordes de reg. iur. præterea ſi legatus delique
56 rit, † faciendo aliquem torqueri, vel ſuſpendi, aut omit-
tendo in actu momentaneo vt hic per Seue. ad finẽ quar-
tæ quæſtionis non poteſt aſſeſſoribus culpa aſcribi. tertio
quia hæc lex generaliter loquitur, non tm̃ in aſſeſſoribus,
verum etiam in alijs comitibus in quibus ceſſat ratio ce-
ſtæ conſultationis, quia eorum opera in conſulendo non
eſt, ſed in ſeruiendo ipſi legato ita quod præſes illorũ cul-
pa remotus dici non poſſet, & tñ deciſio generalis eſt etiã
in alijs comitibus, nec Bart. infra ad finem commenti lo-
quens de culpa officialium voluit prędicta procedere in
omnibus officialibus, quicquid aliqui dixerint, ſed intelli
57 gitur de aſſeſſoribus in quibus ſtat pondus officij, † & cõ
ſilio quorum vniuerſa gerunt vt hic per Seu. in quæſt. 27.
& 47.

& 47.vnde Alex. & hic & in d.l.2. circa fin.ſaluando præ-
dictum communem intellectum dixit, id procedere vbi
contra legatum & preſidem lata eſſet ſententia priuatio-
nis, & appareret ex actis contigiſſe propter cauſam cõcer
nentem debitum officij aſſeſſoris,qđ conſiſtebat in rectè
conſulendo ipſi præſidi.præalle.l.1.§. & C.eo. & ſequitur
hic Aquenſ.& Dec.in vlt.col.& Aquenſ.in d.l.2.ad finem
atteſtantes iſtud communiter teneri.Quę declaratio & ſi
vera ſit in ſe, tamen ad hanc legem non procedit, quum
ex omni parte diuinationem contineat & deſtruat quod
hic ſimpliciter dicitur propterea ꝙ vt ſupra videm⁹, hæc
lex loquitur non tantum in aſſeſſoribus,ſed etiam in alijs
comitibus, in quibus non verſatur officium conſulendi,
nec culpa remotionis, propterea cõſiderari poſsit in eis,
Sunt igitur diuinationes maximæ ꝙ præſes culpa aſſeſſo-
ris remotus præſumatur, & ꝙ ex ſententia vel actis appa-
reat de cauſa remotionis quæ cõcerneret officium aſſeſ-
ſorum. propterea refragatur quod de comitibus genera-
liter dicitur ponderando vt ſupra fecimus.

Ex quibus cõfunditur ſimiliter quod dicebat hic Cur.
in penult.col.ſaluando prædictam intelligentiam, quum
verum non ſit,quòd in dubio cenſeatur remotus legatus
aſſeſſorum culpa, niſi ex ſententia & actis aliud liqueret,
ſecundo quia non ſolum hic agitur de ſalario aſſeſſorum
ſed & de ſalario aliorum comitum,quibus ratio remotio
nis defectu rectę conſultationis vt diximus, aſcribi non
poteſt. tertiò quia non tantum fictione ſeruitutis funda-
tur deciſio verſi.fina.Verum quia per eos non ſtetit quin
ſeruierint vt dictum eſt ſupra,quæ ratio militat etiam le-
gato ab officio remoto.

58 Quartus, † fuit intellectus gloſſatoris hic in fine legis,
ꝙ textus noſter loquatur in præſide remoto culpa ꝓpria
tantummodò,& diuerſum ſit ab eo ꝙ in præcedenti par
te legis deciditur, quia aſſeſſores & comites reſidui tem-
poris ſalarium cõſequi debent, licet eodem tpe cum alijs
fuerint,operaſq; ſuas ſucceſſori vel alteri locauerint,& cõ
ſequenter ſalarium à duobus percipient,nec primus iuſtè
cõqueri poterit,quum remotionem ab officio culpa ſua
ſenſerit: ſm quam intelligentiam lex iſta ſingularis & no
tatu dignisſima ſm ſcribentes redderetur. Cum quo in-
tellectu tranſeunt hic Bar.& Pau.de Caſt. Sed Fulg.Alex.
& Iaſ.in vlti.nãbili Aquenſ.& Moder.taur.in penul.& vlt.
col.reprobant: & ſi credimus Aquenſi,intellectus eſt cõ-
muniter damnatus, quia nec lege nec ratione probatur,
ſuper hac lege fundamentum fieri non poteſt, quum ha-
beat plures intellectus vt per Alexã. eo maximè hic nulla
eſt mentio de culpa legati, nec de conſecutione duplicis
ſalarij,item quia relatio facienda eſt ad dictum principa
liter in lege vt hic per Deci.colu.2.non autem ad acceſſo-
rium ſeu ad illud quod dr̃ incidenter:ergo fieri nõ debet,
ad id ꝙ incidenter dictum fuit in verſ.ſi modo poſteà. ſi-
cu heret ſm hunc intellectum.præterea nulla ratio ſua-
det vt comites conſequantur duplex ſalarium, licet lega-
59 tus culpa propria remotus ab officio fuiſſet, † nam ſatis
comitibus eſſe debet, ſi damnum & intereſſe lucri ceſſan-
tis conſequantur, indemneſq; conſeruentur iuxta tex.in
l.dominus horreorum in fi.ff.loca. non autem facere tot
lucra vt hic per Fulg.& Dec.in prin.& in fin.ſecundæ col.
Iaſ.in 6.& Aquenſ.in penul.reſpondentes per Fulg. cuidã
rationi factæ in oppoſitum per Alex.accedat text.not.in
l.tutori. C.de neg. geſt.ibi ſatis eſt ſicut vel in paucis ami
ci laboribus conſulatur,quem tex.tollit Alex.in conſi.29.
ad finem lib.ſexti. & quod ſolum conſideretur intereſſe,
vt præfati ſcribentes dicunt in caſu iſto, probatur in d.l.
ſed addes in fine, ibi ſi mercedem ab alio non accepiſti,
& in lege quæ ibi ſequitur cũ noſtra concordanti ibi mo
do poſteà comites cum alijs non fuerint. & in d.l. domi-
nus in fine, per quæ confunditur diſt. Seuer.circa finem
quæſtionis.23. dum concordando opiniones diſtingue-
bat factum ab omiſſo, vt ſi legatus fuiſſet remotus ꝓpter
delictum in faciendo conſiſtens commiſſum propter fur
tum,puta,aut barattariam vt dicit Bar.tunc procedat do
ctrina glo.impius Bart. ſecus ſi propter culpam in omit-
tendo conſiſtentẽ,cum grauius ſit delictum in cõmitten
do ꝙ in omittendo glo.& doct.in l.ſi mora.ff.ſol. ma & ſe
qui videbantur hic Dec.col.3.verſi. & tenendo cõtra Pau
lum & mod.bon.ſuper glo.fi.quæ tñ diſtinctio & concor
dia in propoſito noſtro vera non eſt,quum tota vis in in-
tereſſe & indemnitate cõſiſtat vt dixi. ſatis igitur comiti-
bus eſſe debet ſi ob culpam legati indemnes conſeruent.

60 Ex quibus etiam apparet,† non eſſe veros nec procede
re illos tres effectus ſingulares quos poſt alios refert hic
Iaſ. in vltimo notabili in 6.col. quia fundantur principa-
liter ſuper intellectu ſupra reprobato: quo corruẽte cor-
ruunt defectus ex eo illati e. cum Paulus & c. principatus
prima quæſtione.1.& vltra Iaſ.ꝙ deciſio Paul.de Caſt.de
penſione petibili non obſtante locatione rei alteri facta
61 quando conductor eius culpa à re locata cecidit,† aliena
ſit à veritate firmant hic Deci. & Curt. in vlti.col.& pro
veritate contra Paul.Caſtren.videtur mihi caſus rectè in-
telligendo in fine dictæ legis dominus horreorum prout
etiam Deci.& alij ponderarunt.

62 Quintus fuit intel.Fulg.dicentis,† verſic.iſtum finalem
intelligi, quando legatus ab officio ex cauſa per principẽ
remotus fuit ante finem officij vt ſalarium reſidui tem-
poris non debeatur comitibus,quia factum principis prę
ſidi nocere nõ debet.nec prǽſumitur illum voluiſſe alteri
63 † prǽiudicium facere.l.2.§.merito.& §. ſi quis à principe
infra ne quid in loco publi.cũ multis de quibus per Paul.
Caſtr.in conſi.160.in antiquis Anchar.conſi.161.& 164.
col.fin.vbi dicit quod in reſcriptis principis ſubintelligi-
tur propterea ſemper clauſula ſaluo iure tertij.Alex.cõſi.
122.& 123.ad finem lib.5. Fely.in cap.cauſam quæ col.9.
verſi.interpretatio.de reſcri. Dec.in c.quę in eccleſiarum
col.2.conſtit.in l.1.col.2.ff.cert.pet.a.in conſi.580.& 689.
Iaſ.conſi.19.col.2.lib.3. & Mod.medio.in trac.præſump.
char.182.licet igitur princeps ex aliqua honeſta cauſa,vel
quia ſic ſibi placuerit,& per conſequens potius ex volun-
tate quam culpa legati,vt in dubio eſt præſumptio,argu-
mento legis merito infra pro Soc.notat Cur.ff.in penult.
col.remouerit prǽſidem ab officio ante finem,id non de-
bet illi nocere etiam quoad ſalarium comitum pro futu-
ro tempore cum potius de principe habeant cõqueri, &
ſic verſi.diuerſum refertur ad principale dictum legis no
ſtræ non ad illud quod immediatè incidenter ſupra dice
batur ſecundum Dec.infra in 3.col.

Hunc intellectum Fulg.reprehendit Alex.ff.in vlti.col.
eo ꝙ factum principis iniuſtum ſoli legato nocere debet
cui infertur iniuria: non autem alteri.arg.legis Lucius.ff.
de euictio.ergo non debet comitibus nocere.Ita ꝙ regu-
la dicti.§.merito.videt potius facere pro comitibus,quia
princeps illis præiudicare velle non præſumitur. Alexã. tñ
malè percepit mentem Fulg. vt declarat hic Iaſ. in 2.col.
& vltra Fulg.non loquitur qñ princeps remouet de facto
& iniuſtè id quod in principe prǽſumendum non eſt,ſed
loquitur qñ princeps legatum remouet ex aliqua iuſta
64 cauſa, † ꝙ in dubio ſemper prǽſumitur in eo.l.relegati cũ
glo.vlti.ff.de pen.cum plenè accumulatis per Alex.conſil.
98.col.fi.lib.3.& Barb.conſi.2.vol.7.& conſi. 26.col.2.lib.
4.Fely.in d.c.quæ in eccleſiarum col.22. & in ca. nulli.de
ſen.excom. Iaſ.in l.quominus col.2.ff.de flum.Aquen.in l.
gallus in §.& quid ſi tantum col.2.ff. de lib. & poſth. & in
ſuo ſpec.feudorum in tit.qui feudum dare poſſunt.fol.2.
Seue.hic in quæſtione.26. quæſtionem dubiam dicens ſe
extricare neſcit Iaſ.col.2.& Dec.vlti.defendunt intel.Ful.
reſpondentes motiuis Alex.vt per Deci.Mod.Bon.§.gloſ.
fi.& ſi vacillent tenent tamen contra Fulg. ſed malè illius
mentem intellexerunt vt verba eorum clare oſtendunt,
quia vtrum princeps id poſsit facere vel ne, teneatur aſſeſ
ſoribus & comitibus ſatisfacere vel non ad intel.Fulg.ni-
hil facit,quia non quęrit nec dubitat de hoc ſed ſolum de
legato an eo caſu teneatur comitib⁹ ſatisfacere, & rñdet
quòd

quòd non ita intelligens hunc tex. Pro habenda veritate
65 iſtius notabilis articuli, † conſiderandi ſunt nonnulli ca-
ſus, inde videbimus an intel. Fulg. poſsit ad hunc tex. pro-
cedere. qñq; ergo (vt incipiamus à clarioribus) princeps
remouet præſidem tanq̃ ſuſpectum vel odioſum, & tunc
ius aſſeſſorum & comitum ad ſalarium reſidui tpis con-
tra magiſtratum remotum debet eſſe ſaluum arg. §. cul-
pæ. l. ſi merces. ſ. loc. Seuer. hic quæſtione. 26. faciunt not.
per Soci. in l. quod te col. 3. ſ. ſi cer. pet. & Aret. in cõſ. 139.
quia. Intelligo qñ culpa & defectu legati id contingit, cũ
tunc remotus cenſeatur ante finem officij culpa ſua, quo
caſu abſq; dubio tenetur ſoluere comitibus ſalarium re-
ſidui temporis, quia delictum ſuum ſibi & non alijs vt di
ximus nocere debet, ſecus quando odium fuiſſet iniuſtũ,
66 † inimicitiæq; ex cauſa iniuſta contractę argumento eo-
rum quæ pulchrè not. Alex. in conſi. 20. col. fina. lib. 5. vbi
vult non procedere hoc caſu quod dicitur. in d. §. culpæ,
ſi conductor damnum euitare etiam vigilando non po-
tuerit, quicquid in §. culpæ dixerit Pau. Caſt. facit qđ ſta-
tim dicemus. ſecundus caſus eſt qñ Princeps remouet
legatum propter culpam officialium & comitum ſuorũ,
& tunc clariſsimi iuris eſt, dictis comitibus reſidui tem-
poris ſalarium non deberi, quinimmò legato remoto ad
omnia damna & intereſſe eos teneri, circa primum intel
67 lectum iſtius verſic. fina. † Aliquando conſtat & apparet
principem iniuſtè remouiſſe legatum ab officio, & tunc
remotus cui à principe illata fuit iniuria, non tenetur ſol-
uere ſalarium reſidui tpis comitibus, cum ſit factum, cui
68 reſiſti non poteſt, & cenſeatur, † caſus fortuitus, de quo,
conductor non tenetur vt per Barto. in l. ſi vno in §. item
cum quidam in 1. quæſtione. ſ. locati. Seuer. hic in quæ-
ſtione. 26. Dec. col. fina. & Mod. Bon. in glo. vult per tex. in
l. ſi merces in §. vis maior intra loca. ad quem multa accu-
mularunt Deci. in conſil. 312. 592. & 555. & Curt. Iun. in
conſ. 85. & quicquid hic dicat Alex. hoc caſu opinio Fulg.
verior eſt & æquior. ſi Seuerino credimus, princeps tamẽ
ad ſalarium & omne intereſſe de iure tenebitur ſm Seue.
& Bon. præallegatos. ſed ſi princeps conſeruaret ſalarium
præſidi remoto pro ſe & comitibus aſsignato, tenetur pa-
riter ipſe legatus comitibus ad ſolutionem ſalarij reſidui
temporis, vt hic per Dec. col. fi. ſaluantem hoc caſu Alex.
69 † tamen veriſimilius eſt aſſeſſores & comites cum acceſ-
ſore remotos remanere promiſſurum, hoc modo indemni
tati illorum conſulendo cum minori ipſius diſpendio;
iſtud eſt quod dicebat Fulg. principi remouenti ſe pluſ-
ſurum vt hic refert Seue. in quæſtione. 26. & Iaſ. in 2. col.
70 † Quartus caſus eſt quando non apparet vtrum præſes
fuerit remotus odio ipſius vel facto iniuſto Principis, ſed
eſſemus in dubio, & iſto caſu maior videtur difficultas
nunquid legatus & præſes teneatur comitibus ad ſolutio-
nem ſalarij reſidui temporis. Dec. & Curt. in penul. & vlt.
col. poſt Fulg. dicunt q̃ licet non præſumatur culpa lega-
ti, præallegata lege merito, tum quia in Principe vt dixi-
mus præſumitur iuſta cauſa remouendi, & factum Prin-
cipis caſus fortuitus iudicatur, de quo conductor vt di-
ctum eſt non tenetur; propterea dicendum videtur lega-
tum ab officio remotum non teneri ſoluere ſalarium re-
ſidui temporis dictis comitibus, ſed in contrarium vide-
tur veritas, quia culpa comitum vt dictum eſt, alio non
apparente, legatus non cenſetur remotus, nec etiã iniuſtè
per Principem in quo ſemper iuſta cauſa eſſe præſumitur,
vt ſupra probatum fuit; ergo præſumetur remotus culpa
propria, & ſic tenebitur ſatisfacere pro reſiduo tempore
comitibus, cum per eos nõ ſteterit quin promiſſa adim-
71 pleuerint, iuribus ſupra allegatis. † Ex quo. n. Princeps le-
gato remoto non conſeruauit honorem ad maiora, puta
illum promouendo, aut ſalarium illi conſeruando, lega-
tum propter eius culpam remouiſſe cẽſeri debet, alias ei-
dem iniuriam feciſſe dicendum eſſet. quod abſonum eſt
72 per ſupra allegata. Ex quibus verò cauſis, † poſsit magi-
ſtratus ab officio remoueri, ponunt doct. in l. iudices. C.
de digni. lib. 12. Rom. conſi. 467. & 492. Seuer. hic in quæ-
ſtione. 4. & 22. Paris. in tract. ſyndicatus char. 26. in verbo
barattariæ, Aquent. in l. ex hoc iure. col. 1. & 2. ſ. de iuſt. &
iur. Curt. conſ. 1. col. 12. & 13. Petrus de Monte in ſua mo-
narchia, Abba. in ca. venerabilem de elect. Dec. in conſil.
551. Corſe. in repeti. ca. grandi de ſupplen. negl. præla. lib.
6. fol. penultimo & fina. Moder. Taur. in rubr. titul. ſeq. in
qbus locis inuenietis de remotione ab Imperio, Epiſco-
patu, & Papatu quando & per quos fieri poſſet. Quãtum
73 ad intelle. Fulgo. † non eſt tenendus, primo quia diminu-
tum lex iſta loquatur generaliter in legato ab officio re-
moto. Secundo quia verba illa diuerſum in eo, &c. de lega-
to intelliguntur, & ſecundum intellectum Fulgo. quod
aſſeſſores & comites in caſu verſiculi finalis non conſe-
quantur ſalarium reſidui temporis, Papin. non dixiſſet di-
uerſum in eo, ſcilicet legato, ſed diuerſitatem poſuiſſet in
aſſeſſoribus & comitibus.
Sextus fuit intel. Moder. Mediola. lib. 4. diſpun. cap. 20.
74 † q̃ tex. noſter intelligatur in præſide remoto ob peruer-
ſos mores & in eius contumeliam, ideò omnes comites
ab eo vt ab improbo electi cadunt, ſed eſt penitus diuina-
tiuus, & maior ratio debendi ſalarium comitibus reſidui
temporis eſt quo ad legatum ſui culpa remotum, q̃ in ca-
ſu præcedenti, nec legati improbitas comitibus obeſſe de
bet, verum tñ ſibi vt hic per Bart. & Paul. Caſtr. ac omnes
ſecundum Seuerin. ſ. in 23. quæſtione, & alios Mode. Da-
bam hic ego aliàs in Taurinenſi lectura nouum intelle-
ctum ad hunc tex. qui nunc mihi non placet, ideò non re-
fero, ſed meliorem & planum ſi non fallor, nec mirum,
quia vt inquit Hieronymus Bos ſenior grauius figit po-
75 dem. † Dico igitur in fine legis noſtræ non eſſe quæſtio-
nem de ſalario comitum legati vt glo. & doct. intellexe-
re, mirum in modum ſe circa hoc torquẽtes, ſed mentio
tantum eſt de ſalario ipſius legati, qui ante tempus ſuc-
ceſſorem accepit, voluitq; Papin. hoc dicere q̃ mortuo le-
gato ante finem officij, reſidui tpis ſalarium debetur co-
mitibus, modo eodem tempore operas ſuas alij non lo-
cauerint, quia per eos non ſtetit quin ſeruierint. Diuer-
ſum in eo, ſ. legato ſeruatur, qui ante tempus ſucceſſorem
accepit, quia ſalarium reſidui temporis ſibi non debetur,
potius. n. pęnam meretur, quàm præmium propter remo
tionem ab officio, quæ in dubio non ſolet fieri, nec facta
à ſuperiore prę ſumitur, niſi ex legitima cauſa vt ſupra di-
xi, Iſte eſt realis, planus, & veriſsimus intellectus ad hanc
legem, non viſus per aliquem qui vnq̃ ſcripſerit, & verba
illa in eo, &c. plane & ſine violentia intelliguntur in lega-
to de quo ſupra dixerat. & verbum diuerſum ſtat ꝓprie,
quia attenta diuerſitate perſonarum & factorum, rectius
dictum fuit diuerſum quam aduerſum ſeu contrarium,
vt ex apoſtilla per me ad textum facta apparet, nã in prin
cipio legis loquitur de ſalario reſidui temporis debito co
mitibus, mortuo legato ante finem officij, hic de ſalario
reſidui temporis ipſiuſmet legati, q̃ ſi ab officio fuerit re
motus, eidem nõ debeatur, ceſſat. n. ratio in ſuperioribus
aſsignata pro aſſeſſoribus & comitibus, quia per eos non
ſtetit quin ſeruierint. Quando. n. legatus remotus fuit, di-
ci poteſt per eos ſteteiſſe propter eius culpam ob quã cen-
ſetur remotus, quamuis ergo non præſumatur delictum
& culpa vt l. merito. ſupra allegata, tamen vbi quis ab of-
ficio per ſuperiorem remouetur abſq; conſeruatione ſti-
pendij, præſumendum eſt eum ob culpam ſuam remotũ
fuiſſe, quum ſuperior, vt dixi, ex cauſa legitima præſuma-
tur illum remouiſſe, poſtquam non reſeruauit, nec conſer
uauit ei ſalariũ, quia ſi ſine culpa ſua id contingeret, Prin
ceps vel ſuperior conſeruaſſet ſalarium, & honorem præ-
ſidis, quandoquidem alicui iniuriam facere non ſoleat,
nec præſumatur. Nimirum igitur ſi reſidui temporis ſala
rium eidem non debetur, diuerſumq; in eo ſeruetur, &c.
prout hic in fine dicitur. Eſt autem diuerſitas inter aſſeſ-
ſores & comites mortui legati, ac ipſum legatum ab offi-
cio remotum, reſpectu ſalarij reſidui temporis, quia co-
mitibus

mitibus debet, ipſi verò legato in fine legis poſito nequa-
quam & ſecundum hunc intellectum, ratio dubitandi
erat, quia quum culpa non præſumatur, videbatur ꝙ le-
gatus non obſtante remotione ſalarium reſidui tpis ha-
bere deberet, prout & comites in caſu principij legis, ra-
tio decidendi oppoſitum, quia ex quo fuit ſimpliciter re-
motus, nec ſibi reſeruatum ac cõſeruatum ſalarium, præ-
ſumaturq; in actu facto per Principem ſemper iuſta cau
ſa, mirum non eſt, ſi culpa ſua remotus præſumitur, &
ideò non poſsit conſequi ſalarium reſidui temporis.

76 Noto nunc primò ex principio legis, † ſm doctores ꝙ
mortuo legato ante finem officij ſalarium reſidui tem-
poris debetur aſſeſſoribus de quibus hic titul. tractat. ad
idem. §. fi. l. ſed addes. & l. diem functo. ſ. eum. l. qui operas
ff. locati, & §. diuus. l. primæ ff. de var. & extraordi. cogni. ſi
pręſtitum non fuit debetur & ſolui debet dr hic & in d. l.
diem functo. ſi verò præſtitum fuit repeti nõ poteſt, quia
debitum erat. §. diuus. & l. qui operas ſupra alle. cui. n. da-
tur actio fortius retentio vulgato. §. 1. legis inuitus ff. de
77 reg. iur. Videamus primò, † rationem notabilis & huius
principalis deciſionis, deinde diſcutiemus nonnullas pul-
chras difficultates cadẽtes circa ipſum nota. ex textu ſum
ptum Bart. hic in 1. col. rationem eſſe dicit, quia lex fingit
aſſeſſores ſeruiſſe reſiduo tempore, cum per eos non ſte-
terit, ſed per caſum mortis contingentis in perſona lega-
ti, cum qua ratione tranſeunt ſcribentes vt hic per Alex.
in prin. commenti & ad fin. 2. col. Seuer. in quæſtiune. 14.
& ſeq. Iaſ. in notabili 3. 4. & 6. & per alios Moder. Dec. in
hic col. 1. prędictam rationem improbat, quia mors om-
nia ſoluit, & ſic verè comites non poſſunt legato ſeruire,
ergo nec per fictionem, quia fictio non introducitur vbi
veritas locum habere nequit. l. qui ad certum infra loca.
cui motiuo defendendo Bar. faciliter reſponderi poteſt,
78 vt alias dicebam in lectura Taurinenſi, † allegando not.
doct. Bart. in l. ſi is qui pro emptore col. 2. ff. de vſucap. q̃
doctrinam ſequuntur ibi cõiter ſcrib. pleneque tradunt
Mod. medio in tract. præſump. In primis char. declarãtes
quomodo & qñ lex fingat ſuper impoſsibili, quam reſpõ-
ſionem ſenſit etiam Curt. hic col. 1. qui tñ alio medio ni-
titur rationem Bart. improbare, eo ꝙ lex non fingat niſi
ſuadente neceſsitate vel æquitate, quæ hic non videntur
ſubeſſe, vt per eum, ergo, &c. Sed reſpondeo ſubeſſe æqui-
tatem fingendi, cum non ſteterit per comites quin ſeruie-
rint, ſed per caſum mortis legati, ideò perinde eſſe debet
ac ſi ſeruiſſent. l. 3. ff. de cõdi. inſtit. & l. iure ciuili ibi perin-
de habeatur ff. de condi. & demonſt. ſunt. n. verba illa uni-
79 proprietatis & fictionis nota. † nihilominus quemadmo
dum dicunt Dec. & Curt. leges aliam rationem videntur
conſiderare, quia videlicet per eos non ſtetit, non autem
fundant ſe in fictione, ſed reddunt dictam rationem cla-
ram & palpabilẽ, quia per eos non ſtetit quin operas pro-
miſſas impenderent, ideò congruum eſt vt integrum ſala
rium recipiant, & pro veritate hæc ratio clariſsima addu
citur ſemper per iuriſconſultum, vt patet in d. l. ſed addes
ad finem, in l. qui operas & in §. diuus præallegatis, quis
igitur ratio Bart. pulchra & ſubtilis fuerit, defendiq; poſ-
ſit, alia tñ de qua proximè dictum eſt magis clara eſt, & te
80 nenda, † quum clariora præferenda ſint, maximè in l. vt
patet in tribus primis conſt. C. ac in l. 2. & 3. de vet. iu. enu.
Contra tñ prædictam rationem obſtare videtur text. not.
81 in l. legatum. C. de cond. inſer. † vbi legatum mulieri rele-
ctum ſi Titio nupſiſſet, mortuo Titio ante contractum
matrimonium deficit, licet mulier parata eſſet nubere.
ſicq; lex eam nupſiſſe nõ fingit, ergo nec deberet fingere
aſſeſſores ſeruiſſe mortuo legato, cui erat inſeruiendũ. Re
ſpon. terminos eſſe multum diuerſos, hic loquimur in di-
ſpoſitione & obligatione purè contracta, ibi in conditio-
nali legato, & conditione mixta, cuius defectu, vitiatur le-
gatum vt ibi dicunt ſcrib. & Soc. in conſil. 68. & ſeq. lib. 1.
& Dec. conſi. 485. & 620. vbi etiam ait rõnem dictę l. lega
tum eſſe, quia ceſſante cauſa ceſſat effectus, cauſa legati fuit
matrimonium quo ceſſante ceſſabit & legatum, & ſi dica
tur, ſeruitium legato pſtandum fuit cã ſalarij comitum,
& tñ ipſo ſeruitio ceſſante nõ ceſſat ſalariũ. reſpon. ꝙ imò
cã ſalarij comitum fuit contractus initus cũ ipſis comiti-
bus ad ſeruiendũ legato, qui cõtractus cõſumatus fuit &
obligatio ad id contracta nõ ceſſat mortuo leg. ideò, &c.

82 Prima dubitatio, † circa prędictum notabile, quia lo-
cans rem non tranſitoriam ad hęredes, non obligat ipſos
hæredes vt ff. loca. l. ſi quis domum. ibi quia hoc euenire
poſſe pſpicere debuit. vti fructuaria in qua habebat vſum
fructum in quinquennium locante, ſi ante completum
quinquennium deceſſerit hæres eius, non tenetur condu
ctori ad expẽtas in ipſo fundo per eum factas, quaſi quin-
quennio fruituri. quia id per mortem, l. fructuarij poſſet
euenire, vt toto tpe prædicto re frui non poſſet, proſpice-
re debuit, ſimiliter legato conducente aſſeſſores & comi-
tes videbat non debere hæredes obligari mortuo legato
ante finem officij, quia cũ ipſum officium non ſit ad hæ-
redes tranſitorium iuribus hic allegatis per Alex. in 1. no.
id poſſe euenire debuerunt pſpicere, ex quo n. electa eſt
83 induſtria pſonę officium ad hæredem non tranſit. † vt vl
tra s. allegata probatur in l. vnica. §. ſin autem. C. de cad. t.
quia tale. ff. ſolu. matr. cũ accumulatis per Aret. in l. nemo
eſt qui neſciat ff. de duo. re. & Fely. in cap 1. col. penult. de
ſump. trin. ac Iac. de S. Georg. in trac. feu. in 3. col. At Cur.
hic col. 1. ridet caſum eſſe diuerſum quia licet officium
hic non tranſeat ad hęredes legati tranſit tñ ſalarium ſm
doct. vt ff. dr. Similiter debet tranſire obligatio contracta
cum comitibus prætextu ſalarii eiſdem pſtandi ex ſtipen
dio, preſidi pro ſe & comitibus dato. Ego clarius & in for
ma rideo ꝙ in d. l. ſi quis domum, fructuarius rẽ in quin
quennium locauit tanq̃ fructuarius, & ſicuti non tranſi-
toriam ad hæredes. §. finitur, inſti. de vſuf. ideò nimirum
ſi hęredes non tenentur mortuo locatore ante finẽ quin-
quennij, imputetque ſibi conductor ſi vt ibi dr hoc poſſe
euenire non puidit, hic autem in locationem & condu-
ctionem non fuit deductũ officium ad hæredes nõ tran-
ſitorium, ſed operæ & ſalarium, & cũ comites operas prę
ſtare poſsint, nec ſtet per eos, rationi & iuri conſonũ eſt
vt ſalarium reſidui tpis pro operis pmiſſum ei ſoluatur,
quæ promiſsio & obligatio bene poteſt ad hæredẽ tran-
ſire, vt hic & in alijs iuribus ſupra allegatis. maximè cum
hæredes legati integrũ ſalarium de publico conſequant,
& ſic tam pro legato defuncto, q̃ pro comitibus: iniquum
ergo eſſet ꝙ pars ipſorũ comitum non perſolueretur co-
84 mitibus. † Et per text. dictæ l. ſi quis domum, in præalle-
gatis verbis hoc poſſe euenire, proſpicere debuit. notabi-
les quaſdam quæſtiones determinant Anch. in conſ. 402.
Fely. in c. ſi. in 4. not. de iud. & Dec. in c. 9. col. 8. eo. tit.
85 Secunda dubitatio, † vtrum deciſio noſtræ legis de qua
ſupra locum habeat nõ ſolum in aſſeſſo. verum etiam in
aliis comitibus, videbatur ꝙ non, arguendo à natura titu
li loquentis de offi. aſſeſ. ſed oppoſitum concludunt cõi-
ter ſcrib per hunc tex. vt dixi apoſtillãdo ſuper verbo co-
mitibus, imò concluſio procedit in quocunque locatore
operarum, vt quis moriatur conductor ante pſtitas ope-
ras, tñ ſalarium integrum debeatur locatori. ratio eſt in
promptu, quia per eum nõ ſtetit. §. fi. l. ſed addes, & l. qui
operas ſupra allegatis. vt hic per Iaſ. in 3. not. Cur. & alios
col. 2. Dec. pulchre ſuper gl. comitibus & in conſi. ſuo. 78.
& 108. vbi ad notabiles quęſtiones infert limitatq; vt per
86 eum. † Notandum tñ eſt ꝙ licet prędicti à pari procedãt
reſpectu cõſecutionis ſalarij pro operis debiti, vt eis om-
nibus integre ſatiſfieri debeat, licet non præſtiterint ope-
ras, quum per eos non ſteterit, eademque ratio militet in
prędictis omnibus, tñ valde differunt in tranſmiſsione ſa-
larij ad hæredes ſuos facięda, quia aſſeſſ. legati defuncti añ
finem officij, ratione dignitatis, ingenij, & doctrinæ, quo
rum intuitu ſalarium eis præſtatur, ad hęredes illud trãſ-
mittunt argumento dicti. §. diuus cum alijs infra allegat.
87 † aliud tamen eſt in reliquis comitibus, locatoribusque
opera-

operarum, quibus ſalarium propter laborem principali-
ter præſtatur, ſi operas præſtare non potuerint.l.ijs ſcho-
laribus & l.pen.in fin. C.de eroga.mili.anno.lib.12.tradit
Barto.in d.§.diuos col. 2. & ſequuntur cõiter ſcrib.vt per
Alex.j.col.3.& 4. Seuer.quæſtione. 10.20. & 45.cum ſeq.
Dec.5.& 6.& Cur.7.etiam ꝙ cum labore verſaretur indu
ſtria pſonæ,vt in militibus & artificibus.l.1.C.de re mili.
& prealle. l.penul. ad finem cum alijs de quibus p Seuer.
in locis proximè allegatis,quia ex quo nõ datur ſalarium
pp ſcientiam & probitatem intellectus, ſed propter labo
rem & ad illorum propriam vtilitatem nõ merentur ho-
norari reſpectu promiſsionis ipſius ſalarij ad hæredes, vt
per præſatos ſcribentes vt quicquid dixerint hic Moder.
Tauri.in 4.col.pen.char.nec obſtat doctrina Bar.§.diuus
col.2.in tertio caſu,quia loquitur in prefecto militum,ad
id promoto principaliter,pp animi diſcretionem, & in-
tellectum regendi, cõſeruandiq; numerum militum ſibi
comiſſum, vt ibi Bartol.declarat. non ſic in familiaribus
legati,exceptis aſſeſſoribus & iuriſperitis. Tertia quæſtio
88 notabilis, † nunquid aſſeſ. & comites quibus debetur ſa-
larium,mortuo legato ante finem officij, poſsint ſtatim
integrum ſalarium petere & conſequi, vel debeant expe-
ctare tempora quibus legatus tenebatur ſalariũ ſoluere,
Iaſ.hic in 3.nota.tenet cum Bal.& Pau.Caſt.contra Alex.
ꝙ non teneantur expectare finem officij, verum ſtatim
poſsint petere rationibus per eum adductis colu.14. ſm
Mod.Taur.hic in vlti.art.col.10.& ſeq. tenent hoc cõiter
ſcrib.Sed non eſt recedendum ab opinione Alex.quæ ve-
rior eſt & comunior, vt ſtatim dicam per text.legis in illa
& ratione ibidem aſsignata.j.de verbo.obl.vbi qn obliga-
tio eſt ſub condi.& in diem, licet conditio impleri non
89 poſsit,pro impletaq; habeatur, † ſupereſt tñ dies qui ex-
pectari debet,ſic in propoſito noſtro vt j.per Deci.col.fi.
Item quia plus conſequerẽtur comites mortuo legato q̃
eo viuente feciſſent,& minus laborarent,quod abſonum
eſt, ergo fugiendum.l.nam abſurdum.j.de bon.libe. Et
ad §.ſi domus. legis ſi is.j. locati. & rationibus Iaſ. clare
rident omnes tenentes contra hanc opin. in locis.j.alle-
gandis,& cum Alex.tenẽt. hic Seue.in queſt.19. Dec.col.
vlt.Aquenſ.2.Cur.3.Mod Bono.in quo nota. & Taur.lo-
co prealle.ſicque non ſolum vt dixi verior eſt opinio,ſed
et communior.& ſi dicas præſupponi vnum falſum ꝙ ſa-
lariũ aſſeſ.ſoluendum non ſit in princ. videbimus.j.tum
examinabimus quæſtionem illam vtrum ſalarium legati
& comitum ſolui debeat in principio officij vel in fine.
90 Quarta difficultas,† quantum prædictis aſſeſſ. & hære-
dibus eorum pro ſalario pſtandum ſit, & ſolui debeat, q̃
qõnem plenè tractant diuerſimode concludentes Seue.
hic in quæſt.30.Iaſ.col.3. Aquenſ.1.& Moder. Taur.in 2.
quæſt.vlt.art. Caſus vnus clarus eſt vbi de certo ſalario cõ
uentum fuiſſet contractu tunc ex conuentione legem ac
cipiente.§.ſi conueniat.l. primæ j.depoſi. & l.contract.j.
de reg.iur.cum multis ſimilibus ibidem per me accumu-
latis. Qñ verò circa certitudinem & quantitatem ſalarij
nulla fuiſſet inita pactio,nec ſtatuta prohiberent,cõſide-
randi ſunt nonnulli caſus pro clara intelligentia articuli.
Aut enim conſuetudo prouidet de certo ſalario officiali,
91 † & illi ſtandum eſt,& ſm eam cenſetur contractum.l.li-
cet cum notatis j.C.locati.l.quod ſi nolit.§. qui aſsidua j.
de edil.edic.cum notatis per Seuer.& Iaſ. & Aquenſ.præ-
allegat. Barba.in c.q tranſlationem col.de offic.legati &
Alex.in conſi.3.col.fi. & conſi.206.viſo lib.2. aut conſue-
tudo varia eſt, & ſubdiſtinguas, aut aſſeſſor vel officialis
alias conductus extitit ſub certo ſalario & poſtmodum
92 ſimpliciter reconductus ad idem officium, † tunc intelli-
gitur reconductus cum eodem ſtipendio, quo primum
93 conductus fuerat ſm Iaſ.Aquenſ.& ſ.allegatos,† arg.tex.
in §.vxor.l.pen.j.ſol. matr.vbi vxor quæ reuertitur ad vi-
rum poſt diuortium cenſetur illi conſtituere dotem q̃
in primo contractu matrimonij dederat, niſi mutata fo-
ret qualitas & conditio perſonæ conductæ, vt quia ex-
cellentior factus fuiſſet.tunc enim pariter augeri deberet
ſtipendium, quemadmodum & ſcientia aucta fuit. ita
Corſetus in ſingularibus in litera,ſ.in ſingulari incip.dũ
audirem,quia tamen donum ſcientie qualitas eſt extrin
ſeca quæ non præſumitur iuxta gloſ.in c.ſi forte de elect.
in ſexto.de tali augumento liquere,conſtareque deberet.
94 †Quantum autem ad textum præallegati. §. vxor & ar
ticulum illum repetitæ dotis in 2. matrimonio. poteſtis
videre quæ plenè ponunt Barb.in conſi.13.col.penul.lib.
2.Corſ.conſi.157.172.& 254.vol.1.Bal.noi.in tract.dotis
fol.11.ſpeciali.14.& fol.25.in ſpeciali.71.l. igitur & ratio-
ni conſonum eſt & conſuetudo Magnific.& Illuſtriſ.Re
formatorum huiuſce inclitæ vniuerſitatis Patauii. qui in
reconductionibus doctorum legentium pro meritis la-
boribus & fama augent illis ſtipendia.

Si verò non agatur de recõductione, ſed de conductio
ne & de ſalario non ſit facta mentio,tunc quicquid dicat
Mod.Taur.malè intelligentes mẽtem Iaſ. & Aquenſ.hic,
caſus valde dubius eſt,Iaſ.determinare nõ audet.Aquenſ.
95 vult taxari debere ſalaria,† pro qualitate perſonæ & offi-
cij.arg.§.in honorarijs.l.primæ cum notatis per Bart.ibi
& in §.ſed & ſi comites.j.de var.& extraor.cog.Seuer.hic
in 30.quæſt. teſtatur ſe vidiſſe ſm illam theoricam Bart.
ſæpe practicatum.Mod.Taur.in 5.col.vlt.art.vltimã con
96 ſuetudinem inſpiciendam eſſe dicunt, † per tex.not.in §.
ſed ſi alimenta,legis mala j.de alimentis legatis cum no-
tatis ibi per Bart. plura alia ſimilia congerit Fel.in c.cum
tex.col.fi.de reſcri & Roch. Curt.loco ſtatim allegando
tñ §.ſed ſi alimenta nõ probat,quia procedit vbi facta eſt
mentio de ſolito vel de eo quod loquens faciebat prout
melius intellexerunt Iaſ. & Aquenſ.ac Alex.in cõſi.5.col.
fi.lib.5. Aret.conſil.31.col.fin.& Curt.in tract.de conſue.
loco infra allegando, nos loquimur qñ ſimpliciter quis
conductus fuit.vnde cum caſus ſit omiſſus,nec per legem
decidatur,relinquitur diſpoſitioni iuris communis.l.cõ-
modiſsime.j.de libe. & poſthu.arbitrio igitur iudicis de-
cidendus venit.argumento legis primæ j.de iure delibe.
pro qualitateq; conductæ perſonæ & officij ſalarium ta-
xandum erit,argumento.§.in honorarijs prout dixerunt
Seuer.& Aquenſ.ſ.relati. Et quomodo intelligatur illud
ꝙ in dubio conductio doctoris intelligatur facta ſecun-
dum conſuetudinem,vide pulchrè Paul.de Caſt.in conſi.
319.viſis in antiquis. vbi loquit de detractationibus quæ
de ſtipendijs lectorum fiunt hic Paduæ. Si verò cõductio
facta fuiſſet pro ſalario ſolito, vel ſecundum ſalarium ſo-
litum, & variè fuiſſet præſtitum, nouiſsima attenderetur
præſtatio, & quod poſtremò factum fuiſſet.d.§.ſed ſi ali-
97 menta, alias conuentio ambigua remaneret, † & hæc
communis ſcribentium ſententia vt per Bald. in l. bina
hic per Iaſ.allegatam. Aquenſ.hic col.1.Alex.in præalleg.
conſi.5.col.fin.Aret.conſi.2.col.vlt.latè per Roch.Cur.in
repe.cap.fin.col.65.in quarta limita.de conſuetudine vbi
plura ſimilia cumulauit, ad cõprobationem illius dicti.
intellige primò pdicta niſi extraordinariè ex aliqua ſpe-
ciali cauſa præſtatio illa vltima ſic facta fuiſſet, quia non
98 attenderetur, † per text.nota.in l. Seio in §. modico.j.de
ann.l.ſecundum Aquen.hic plura ſimilia de extraordina-
rijs de quibus non cenſetur actum, nec cogitatum pone
Fely.in c.ſedes.col.3.de reſcrip.& Barba.in ca.verum.col.
99 2.de for.compe. † ſecundò intellige niſi frequentius quis
aliud facere ſoleret. quia quicquid dicat Aquen.illud nõ
attenderetur,nõ actus vltimus, per notata in c.qđ tranſla
tionem, de officio legati in l.nam ad ea. & in l.de quibus
ſupra de legibus & in l.certi conditio in §.ſi nummos.ibi
cum quotidie credituri j. ſi cert.peta. cum alijs adductis
per Pariſi.in conſil.12. ſecundi volum. ſm Deci.in rub.
100 extra de conſue.Ad textum in d.§.ſed ſi alimenta,† quia
oppoſitum probare videtur,ꝙ attendi debeat nouiſsima
præſtatio & actus vltimus.reſpon. Dec.loco preallegato
& in l.vt liberis.col.2. C. de colla.accõmodando nouum
intellc.ad illum text, qui non conuenit illi literæ, immò
eſt

eſt contra verba text.ibi eius temporis, & ibi eam præſta-
tionem quæ nouiſsima fuit, quæ quidem verba in vnico
actu verificantur, propterea Cur.in dicta rubr.de conſue-
tudine quæſtione quinta cõſiderationem, & intellectum
Decij bonis rationibus improbat. Tenendo igitur conſi-
derari debere ꝙ frequentius ſeruabatur ad §. ſed ſi alimẽ
ta mderem intelligi nouiſsimam preſtationem eſſe inſpi-
ciendam. etiam ꝙ minus præſtaret, qñ variè præſtitit, niſi
frequentius vno modo præſtare conſuetus eſſet, quia tũc
id dicerem attendendum, & eo caſu illum text. reſtringe-
rem ad frequentiorem præſtationem, & eſſet not.decla.
ad illum tex. Qñ ergo legatus promiſiſſet aſſeſſori ſalariũ
ſecundum qđ ſolitus erat alijs præſtare, tunc non atten-
deretur quod vltimo loco præſtitit, ſed quod communi-
ter frequentius ſolitus erat facere, ſed ſi præſes conducens
aſſeſſores verbo conſuetus vſus fuiſſet, non poſset talis ſer-
mo in vno actu verificari, vel in vnica præſtatione, ſed ad
minus duo actus requirerẽtur. l. 3. in fine. C. de epiſ. audie.
101 l. 1. in verb. frequenter. c. quæ ſit longa conſuetudo, † &
ſic iſta poteſt eſſe differẽtia inter ſolitum & conſuetum,
quia ſolitum verificari poteſt, non ſolum in pluribus acti
bus, ſed in vno tantum. d. §. ſed & ſi alimenta quicquid di
xerit Matth. de afflic. in deciſion regni. 305. & Dec. in l. vt
liberis col. 2. C. de coll. conſuetum in pluribus tantum vt
per Cur. in præalleg. quæſt. 5. & Moder. Tauri. in l. rogaſti
in §. ſi tibi col. 13. ĵ. ſi cer. pet. quæ notate, quia intelligitis
quæ ſit differentia inter ſolitum, & conſuetum de quo
Bar. in l. 1. C. quomodo & quãdo iud. ſed nunquã clarum
fuiſſe fatemur & doct. in locis præallegatis dictis vocabu-
lis pr. miſsiuè cõmuniter vtuntur, non aduertentes præ-
dictam differentiam. Quinta quæſtio an mortuo legato,
102 † aſſeſſo. & comites expenſis hæredum legati, aut ſuis re
ducendi ſint domum, Seuer. hic in 31. quæſt. poſt Bart. l.
penult. C. de iure fiſc. libr. 10. tale onus in legatum, & eius
ſucceſſores reijcit, & in duabus ſequentibus quęſtionibus
idem voluit, idem tradit Iaſ. in l. ſi non ſortem in §. liber-
tus col. penul. ĵ. de condi. indeb. ſed Bart. ſe fundat in con-
ſuetudine quæ eſt facti & probanda, ideò de iure oppoſi-
tum verius eſt, & tenendum, ꝙ aſſeſſores & comites ſuis
ſumptibus id facere debeant, immò & ſe alere durante
officio, vt poſt Ang. videtur dicere Alex. in d. §. libertus.
col. vlti. Cuius rei fortiſsimum eſt arg. tex. l. ſuo victu. ff. de
oper. libe. quòd vbi quis habet aliquid facere, intelligitur
ſi aliud non dicatur quòd expenſis ſuis id faciat Arch. in
cap. cauendum decima quęſtione tertia. Rom. conſ. 346.
col. 3. Barba. conſi. 62. char. 1. vol. 4. & in clem. cauſam nu.
66. de elec. Rimi. in l. edita col. 1. C. de eden. Fely. in cap. 3.
col. fina. de re iudi. & in c. 1. col. fi. de lib. ob. & Dec. in cap.
bonæ col. 2. de appellat.

Propterea legati, aſſeſſores, & docto. ſint cauti clarè &
expreſſe ſuper prædictis cõuenire, videre etiam circa prę-
dicta quæ dicit hic Seue. in 33. quæſtione.

103 Ex prędicto notabili infertur, † ꝙ caſus contingens in
perſona conductoris non nocet locatori, cui pro toto
tempore in locatione cõprehenſo ſalarium debetur, iu-
ribus ſupra in primo notabili allegatis. Et modus iſte ꝓ-
cedendi inferendo ex notabili vt feci magis ſapit ꝗ ſecun
do loco id ex tex. notare, vt fecerunt Seuer. & Dec. quum
non ſit nouum notabile, ſed ex pręcedenti ſequatur.

104 Infertur ex prędictis † ſm Portium in §. fi. inſt. loca. ad
notabilem quęſtionem, quidã ſcholaris cępit duodenam
pro anno vno, mortuus eſt antę finem anni, integrũ pre-
tium duodenę debitum erit patrono, per quem non ſtat
quin faciat duodenam promiſſam, ſed Dec. & Curt. in 2.
col. cauſam ſcholaris tuentes oppoſitum tenent, quia ſo-
lum conſideratur intereſſe, & hic in iuribus ſupra allega-
tis, non ergo integrum duodenæ ꝑtium ſoluendum erit,
ſed intereſſe tñ præſtandum, exemplificandò vt hic per
ipſum Dec. & ceſſante ipſo intereſſe, vt quia alium ſchola
rem pro eodem pretio loco mortui, in duodenam acce-
piſſet nihil ſoluendum eſſet patrono duodenæ ſecũdum
eos idem ſi potuiſſet alium ſcholarẽ accipere & noluiſſet
ei imputaretur gl. 1. in verbo eodem cũ allega. in ſeq. not.
dummodo non haberet iuſtam cauſam illum recuſandi,
105 vt quia diſcolus, vel difficilis ſolutionis, † Dum tñ Dec.
vult ꝙ ſi ſcholaris ſine cauſa diſcederet eum teneri ad in-
tereſſe tantummodo, Cur. improbat dicens ad integrum
pretium duodenæ eum teneri, cum per eum ſtet allegat.
doct. Bart. in l. ſi vno in §. item cum quidam col. 2. ĵ. loca.
eſt in verſ. tñ vt iſtam ibi propter factum conductoris, ſed
ego non recederem ab opinione Dec. per eius rationem,
quia in obl. facti. ſuccedit tñ obligatio ad intereſſe iuri-
bus hic per eum allegatis, & deciſio Bart. intelligitur, qñ
intereſſe conductoris totam penſionem capit, ac totum
pretium, aliàs ſecus, vt per Dec. hocq; ſatis clare probant.
iura ibi per Barto. alleg. videlicet lex ſed addes in fine ibi
ſi mercedem ab alio non accepiſti, & lex ſequens cum le-
ge noſtra ibi modo comites nõ fuerint poſteà cum alijs,
eodem tpe, ſe intereſſe patroni duodenæ totum pretium
ipſius duodenæ nõ capit, vt Dec. deducit, & pluſquam cla
rum eſt: ergo, &c. Item quia cum aliena iactura efficere-
tur locupletior, ſi integrum duodenæ pretium conſequi.
poſſet, contra l. nam hoc natura ĵ. de condi. inde. male tñ
106 ſentit Deci. hic in alio † dum vult ſolitũ negotiari non
poſſe conſequi intereſſe lucri ceſſantis, niſi probet certitu
dinem lucri aut potentiam propinquã, idque in pluribus
alijs locis firmauit, ſed eſt à veritate alienum vt dixi in l.
quatenus, ĵ. de reg. iur. & in l. vnica. C. de ſent. quæ pro eo,
&c. ꝙ ſufficit probare quem fuiſſe ſolitum negotiari, &
lucrari, & ꝙ alij ſimilis conditionis & qualitatis à com-
muniter accidentibus tantũ lucrantur & lucrari fuiſſent.
107 † Quia ſi ſcholaris recederet timore peſtis aut belli non
teneretur, ad pretium, nec ad intereſſe pro reſiduo tẽpore
poſt receſſum per tex. in l. item quęritur in §. exercitu in l.
ex conducto in §. 1. & in l. habitatores in §. fi. ĵ. loca. ſicuti
nec ad penſionem conductæ domus per iura pręalleg. vt
hic per Seue. in quęſt. Alex. in apoſtil. ad Bart. in pręalleg.
§. item quum quidam Soci. in conſil. 44. col. 2. vol. 1. Ripa
in tracta. de peſte fol 3. & 4. Ex Chriſtoto. Porc. in §. fin.
inſtit. loca. vbi idem vult in recedente à domo conducta
propter timorem malorum ſpirituum. Dicit tamen not.
108 Seuer. loco præalleg. † ſane intellig. eſſe id qđ de penſio-
ne non ſoluenda, in caſum receſſus ob peſtem, vel bellum
dictum fuit, qñ recedens renunciaſſet domum iuxta. d. §.
exercitu. & conſignaſſet claues domino domus, & eo ac-
ceptare nolente de mandato iudicis fuiſſent penes aliquẽ
depoſitę & remiſſæ quę deciſio. no. eſt & vtilis in pract. vt
in lect. Tauri. dixi, & illum ſequitur ad ſydera extollens
Cur. ĵ. in fin. commen. & in l. ſi quis nec cauſam in fin. ĵ. ſi
cert. peta. vbi perpetuò not. reputat ꝙ ad hoc vt recedens
propter peſtem excuſetur. ac liberetur à ſolutione penſio
nis domus reſidui temporis duo requirũtur. Denuncia-
tio receſſus, & conſignatio clauiũ facta domino domus,
faciunt quæ de denunciatione ſcribunt Bar. & alij in l. de
pup. in §. ſi quis prętori. ff. de ope. nou. nun. & in §. morte.
Seuer. tñ loquitur per modum conſilij & ſic non videtur
pręciſè velle ꝙ niſi prędicta duo obſeruentur penſio de-
beatur, & errat. Et ideo Ripa loco pręalleg. tenet non de-
negari conductori remiſsionem penſionis, licet non de-
nunciauerit receſſum. nec claues domus conſignauerit.
argum. l. ꝙ ſi domus in §. 1. ĵ. loca. quamuis locator ſi pa-
tiatur damnum. & intereſſe, ob omiſſam denunciationẽ,
id totum actione locati poſsit à conductore conſequi. d.
§. exercitu. & §. fi. l. dñs horreorum infra loca. Et ſic prędi
cta denunciatio, proteſtatio, & conſignatio clauium vti-
lis erit ad euitãdam exceptionem prędicti intereſſe paſsi,
qua omiſſa, exceptio ipſa retardabit executionem remiſ-
ſionis, donec de ea ſit cognitum. Et pro iſta opi. pondera
ꝙ in §. fin. d. l. habitatores, præal. nihil dr de denunciatio-
ne, nec de cõſignatione clauium domus, & ſi reſpon. ſup-
pleri per tex. in d. §. exercitu qui loquitur de denunciatione
receſſus, vt per Curt. in d. §. res quæ in fi. Dico ꝙ loquitur

de intereſſe paſſo. ad qđ bene tenetur recedens prædictis
non obſeruatis, vt dixi. non aũt de remiſsione penſionis
Niſi reſpondeas ꝙ ſi non denunciauerit, remiſeritq; do-
mum vacuã & expeditam cum clauiũ conſignatione, li-
cet recedat, vt adhuc poſſeſsionem domus retinere, ergo
tenebitur ad penſionem.l. ſi merces.§.1. cum ſimi.ſ. loc.
Et clarius procederet concluſio iſta.qñ recedens propter
peſtem, vel bellum teneret domum occupatam, & in illa
res ſuas, quia nõ diceretur tunc conductionẽ deſerere ac
109 relinquere, † & migrare, de cuius vocabuli ſignificatio-
ne vltra iura præallc.& titu.ſ.de migran.videte Laur. Val.
in ſuis elegan.c.397. Ad hoc ergo vt conductor liberetur
à ſolutione penſionis reſidui tpis, eſt neceſſe ꝙ relinquat
vacuã poſſeſsionem domus, certificato de hoc domino
domus per denuciationem, ſigna ergo deciſionem Seue.
quæ faciet tibi honorem ſi ſciueris practicare, ſunt tamẽ
in multis locis ſtatuta in prædicta materia loquentia.

Nec intelligas ꝙ propter peſtem licitum ſit à locatio-
110 ne penitus diſcedere, † ſed pro tpe peſtis tñ fit remiſ-
ſio penſionis, vt per Abb.& Barb.in c.pp ſterilitatem ex-
tra de loca.& Ripam loco præalle. Et per pdicta dicebat
111 Sene.loco ſupra proximè alleg.ꝙ aſſeſſor † recedens pp
timorem peſtis, conſequi debet ſalarium pro tpe abſen-
tiæ, quia timor peſtis pręſtitit iuſtam cauſam fugæ.& cõ-
ſuluit plenius Corn.in conſi.5.col.pen.lib.4. faciunt quæ
112 ſcribit Dec.in conſ.70.† Sed vtrum in caſu conuerſo ad
caſum de quo ſupra mortuo patrono duodenæ, aut im-
pedito facere ſcholari duodenã poſsit ſcholaris agere ad
intereſſe, contra hæredem patroni, ac contra patronũ in
ſecundo caſu vide Portium loco pręall.concludentem ꝙ
non.facit doctrina Bar.in d.§.item quum quidam col.2.
verſi.quæro ergo, pecuniæ tñ forte pro duodena patrono
datæ pro rata tpis proportionabiliter repeti poterunt.l.ſi
pecuniam & l.fin.ſ.de cond.ob cauſam.l.ſi quis fundum.
113 §.Imperator.ſ.loca.Secundò not.† ex iſto tex.ſm Bald.
Fulg.Paul.Seue.Alexan.Iaſ.Dec.& alios ꝙ mortuo legato
ſeu præſide finitum eſt officium, liberatique ſunt aſſeſſo-
res & comites, ab omni obligatione, cum legato ptextu
exercitij prædicti officij contracta, ita ꝙ pro libito poſ-
ſunt recedere, nec cogunt remanere ac reſtare cum ſuc-
ceſſore, etiam ꝙ ſit filius ſm Alexã.patet quia vt hic & in
iuribus ſupra allegatis dr, poſſunt operas ſuas alijs locare,
qđ eis non concederetur ſi ex primo cõtractu adhuc ad
ſeruiendum obligati eſſent arg.l.ſicut. C. de act. & obli.
cum not.per Seue.ſ.in quæſt 13.Quantum ad officium le
gati ꝙ finitum ſit indubitati iuris eſt, cu mors omnia ſol
uat.§.deinceps in auctẽ.de nupt. nec huiuſmodi officia
in quibus eligitur induſtria pſonę ad hæredes tranſeunt.
c.vno delegatorum de offi.deleg. cum adductis ſupra per
Alex.in 1.not.& Deci.in 2.& Curt.in conſil.66.cum alijs
quę allegaui ſupra circa primã difficultatem, primi nota.
Quantum aũt ad obligationem per aſſeſſores & comites
contractam an & quò finita ſit, maior eſt difficultas, &
contrarietas inter ſcrib. vt hic per Dec.ipſi cõtrarium in
ſecundo not.& in penult.col.Pro habbenda veritate iſtius
114 puncti † conſiderabam duos caſus.aut.n.aſſeſſores & co-
mites nolunt exigere ſalarium reſidui tpis, nec retinere
vltra portionem ſibi debitam pro rata tpis, quo ſeruie-
runt, ſi forte illud à prin.recepiſſent, nec volunt ſucceſſori
ſeruire, licet ſit filius & hæres legati defuncti, & tunc dicã
cum Alex. hic finitam eſſe obligationem comitũ per hãc
l.& ſupra allegata, aliàs non poſsunt aſſeſſores & comites
operas ſuas reſiduo tpe alijs locare, prout poſſunt, hocq;
æquitate ſuffultum eſt, ne comites cogãtur alijs inuiti ſer
uirę, quibus non promiſerunt contra vulgatam regulam
pręallega.l.ſicut & l.in re.C.man.ſicut ẽt in matrimonio
perpetua contrahit obligatio inſtit.de pat.poteſt.in prin.
& in mortuo viro mulier ſoluta eſt à l.viri.c. pe.de ſecun.
nup.ita legato mortuo, comites à conuentione cum lega
to contracta ſoluti erunt, cum mors cuncta diſſoluat, &
prædict.qñ non curant de ſalario, & hoc menti docto-

rum vt conſonum in articulo ſequenti, nam diſputantes
vtrum aſſeſſores & comites teneantur ſucceſſori ſeruire,
reſpondent ꝙ ſic vt ſtatim dicemus dummodò iuſtã cau
ſam recuſandi non habeant, ſi volunt habere ſalarium, vt
per Aquen.& Dec.ſ.col.penult.& Dec. in ſecundo not.&
Mod. Tau.col.penul. volunt ergo à contrario ſenſu, ꝙ ſi
de ſalario non curent, ab omni obligatione ſint liberati.
Nec obſtat ꝙ filius cenſeatur eadem perſona cũ patre, &
ſit idem officium, quia hoc eſt ſolummodo p fictionem
nõ vere.l.ſi.vbi omnes ſcribentes not. C.de impub.& alijs
ſubſtit. ex quibus liquet non ſubſiſtere conſiderationem
Mod.Bono.ad finem vlti.no.opinantium ſolum pacta &
conuentiones non durare, quãdo alteri operas locarunt,
& hæredes legati exonerarunt, hoc caſu dicebant videri
per legem noſtram obligationẽ diſſolui, aliàs ſecus, quia
immo mortuo legato ſtatim ſunt liberati per mortem
ipſius, ab omni obligatione ſi de ſalario, vt dixi curant,
etiam ꝙ operas nõ locauerint, & per conſequens tota vis
eſt in remiſsione ſalarij quaſi æquum ſit, ſi reſidui tempo
ris ſalarium habere velint, ſeruiant eo modo quo fieri po
teſt, ſi iuſta cauſa recuſationis non ſit.
115 Aut comites volunt reſidui tpis ſalarium, † & tunc ma
maior eſt inter doctores contrarietas, nam Dec.& Mod.
Taur.in antepen.& pen.col.ac Bonon.ſ.glo.eodem tem-
pore, poſt Romanum per eos relatum, ac poſt Alex.ſ.in
penu.col.voluerunt non teneri ſucceſſori ſeruire, nec alij
operas locare, primo per regulam.l.quod fauore.C.de ll.
quia in eorum fauorem introductum & ſancitum eſt, ꝙ
poſsint operas alijs locare. nõ debet ergo in eorum odiu
retorqueri, vt cogãtur inuiti.Secundo quia intentionem
fundatam habent per hanc.l.& alias ſupra allegatas, quia
per eos non ſtetit quin legato iuxta promiſſa ſeruierint,
quæ ratio ſolum ceſſat, qñ cum alio ſe locarunt, non qñ
116 ſe locare noluerunt etiam ꝙ potuerint, † Tertiò quia
non debent cogere perſonam cum qua initus fuit contra
ctus.l. ſi mandato meo.§.1.ſ.mand. facit regula legis nec
emere.C.de iur.delib.& l.fin. C.de vſu & habi.Pro cõtra-
117 ria opinione facit, † quia ſi aſſeſſores & comites poſſunt
operas ſuas ſucceſſori vel alteri cõmode locare & nolint,
vt per eos ſtare, ideo non debere poſſe cõſequi ſalarium
ab hæredibus legati mortui.arg.l.Labeo ſcribit ſi mihi bi
bliotecam ſ.de contrahen.emp.l. iure ciuili ſ.de condi.&
118 demon.& l.ſi ex pos proculo.ſ.de verbo.ſignif. † Secundo
quia tenetur quis facere qđ ſibi non nocet, & alteri pro-
deſt, vt per Bart.& ſcrib.in l.2.in prin.ſ.ſolu. matr.ergo in
ppoſito noſtro ſucceſſori, vel alteri ſeruire ſi commodè
poſsit, maxime ſuggerente æquitate propter caſum mor-
tis legati, & ita poſt gl.hic ſuper verbo eodem tpe. & Bar.
in §.diuus tenet Fulg.& Alex.ſ.in pen.col. Seuer.in quæſt.
17.Aquent.in prima & penult.col. & Dec.ſibi contrarius
in ſecundo not.& ſic eſt communis opinio, vt fatentur te
nentes contrariam partem, ab ea igitur non erit receden-
dum.Non obſtant modo adducta in oppoſitum.Ad pri-
mum.de l.quod fauore quia reſponſio Alex. improbatur
per Dec.& prælatos Moder.reſpondeo negando id fuiſſe
diſpoſitum fauore aſſeſſor. & comitum, immò mixta fa-
uore eorundem ac hæredum legati, qui tunc exonerantur
à ſolutione ſalarij reſidui temporis, ad q̃ quidem re-
gulam dictæ.l. qđ fauore poteſtis videre quæ ſcribit Dec.
in conſi.232.col.fin.& 457.col.fin. Ad tertiam rationem
ſumptam ex lege noſtra reſpondeo, ꝙ ſi aſſeſſores & co-
mites nollent ſucceſſori, vel alteri abſque iuſta recuſatio-
nis cauſa ſeruire, ſatis diceretur ſtare per eos quin præſta
rent operas pmiſſas, ergo perinde eſſe debet, ac ſi fuiſſent
cum alio, vt non poſsint ſalarium reſidui temporis con-
ſequi, argum.l.Labeo.& l.iure ciuili ſupra allegat.Ad ter-
119 tium de l.ſi mand.§.1.† quicquid dicat Deci.reſpon-
dent Alex.& Seue.quod ibi non ſuberat aliquod neceſſa-
rium impedimentum debitoris. & æquitas faciendi in
vtilitatem alterius ꝙ ſibi non nocebat, prout in termi-
nis legis noſtræ. ſubſiſtente enim iuſta cauſa nõ procedit
diſpoſitio

diſpoſitio dicti.§.primi.& cogitur quis mutare pſonam,
cum qua contraxit.l.vſuras cū gl.C.de ſol.Notat pulchrè
Aret.in l.2.in prin.in vlt.col.ÿ.ſol.mat.deciſionem autem
dicti. §. primi.l. ſi mādato declarare multumq; ornare
poſſem, ſi quis voluerit videat Sal.in l.fi.ad fin.C.de ſerui.
& Aquen.Fulg.in conſi.128. Alex.in l.qui Romæ in prin.
in 3.col.ÿ.de verbo.obli. I.an.Dec.in l.pacto ſucceſſorum
ad finem.C.de pac.Iaſ.in l.2.§.1.col.fin.ÿ.ſi cer.pet.Soc.&
& alios in d.l.2.in prin.ſol.ma. Dec.in l.ſi pater.C.de col.
& in l.plus cautionis cum alijs quæ ibi ſcripſi.Nec obſtat
replicatio Mod. Bon.hic loco ſ.alleg. ꝙ non ſubſit æqui-
tas exonerandi hæredes legati.ex quo ipſi de publico pro
ſe & comitibus ſalarium percipiunt, æquum videtur qđ
ſoluant aſſeſſoribus & comitibus,licet cum ſucceſſore nō
remaneant, quia immò æquitas ſubeſt propter impedi-
mentum mortis legati faciendi, videlicet quod ſibi non
nocet & alteri prodeſt, & ꝙ propter æquitatem aliquan-
do quis cogatur emere contrahere & diſtrahere ponunt
ſcrib.in d.l.nec emere, Non obſtat regula præall.l.fi.quia
ibi non agebatur, de damno fructuarij, nimirum ſi non
auditur volens rem in melius commutare contra volun-
tatem proprietarij, hic agebatur de damno hæredum le-
gati euitando, ita ꝙ ratio non eſt par.§.licentia.l.fi. C.de
in deli.& æquitas de qua ſupra illa eſt quæ facit,vt contra
voluntatem propriam cogatur quis facere, maximè quū
120 iam cum alia perſona comites,id feciſſent.† ad declara-
tionem autem dictę.l.fi.plura ſcribit Bar.in l.Paulus verſ.
ſed contra.vbi etiam Ang.& Imo.ÿ.de ſol. Alex.in l.Mar-
cel.§.res quæ col.fin.ÿ.ad treb. in l.cum quid col.1.ſi cert.
pet.& in conſil.55.ad fin.lib.2. & Dec.in c.ex parte col.2.
in fin.de reſcrip.

Limitatur prædicta concluſio communis ſm Fulgo.
121 Alex.Seue.& omnes Mod. præalleg. † vt procedat ſicu
ti dictum eſt qñ aſſeſſores & comites, commodè ſaluoq;
honore, ac dignitate poſſent cum ſucceſſore remanere,
vel alteri vt requiritur operas locare,aliàs ſecus,quia non
dicerentur id poſſe, quod commode & cum honore non
poſſent. argumento dictæ legis nepos proculo, maximè
qñ veriſimiliter cum tali perſona non contraxiſſent. vel
ſe aut ſuos ſimili perſonæ non credidiſſent, vel locus de
quo ageretur non eſſet ſalubris, quæ omnia arbitrio iudi
cis ſm præfatos ſcrib. committuntur. Item limitant qñ
culpa legati comites non perſeueraſſent,quià licet operas
alijs locaſſent, deberetur eis ſalarium reſidui temporis, cu
ius in contrarium tenui ſupra excutiendo intellectus le-
122 gis.Sed hic moueo notabilem dubitationem, † nūquid
aſſeſſoribus aut comitibus cum ſucceſſore legati remanē-
tibus, & ab illo ſalarium recipientibus, ſalarium forte le-
gato à prin.datum etiam pro comitibus, cedat lucro hæ-
redum legati,vel reipublicę, vel principi reſtituēdum ſit,
crederem reſtituendum quantum ad partem comitum,
quia quum fuerit præſtitum pro illis & non detur, & ſic
ceſſet cauſa,ceſſare etiam debet effectus vulgato.§.quis.l.
adigere,ÿ.de iur.pat.& c.cum ceſſante,de appel.Item quia
eſſet penes hæredes legati ſine cauſa, ergo debet poſſe re-
peti.l.dedi.& toto tit.ÿ.de cōdi.ob cauſam, & hæredibus
legati ſufficere debet, ſi mortuo legato ſalarium ipſius,
pro reſiduo tempore cedat lucro ipſorum,non autem lu-
crari velle etiam partem comitū cum damno alterius. cū
ergo hæredes legati de lucro tractent,& reſpu.de damno
euitando,cauſa publica præferenda eſt.l.non debet acto-
ri.§.in re obſcura ÿ.de reg.iur. pro qua opi.vř text. l.2. ibi
reip.potius debet inferre. C.de leg.libr.10. Quartò noto
123 † ex iſto tex.in verbo prēſtitum eſt ꝙ ſalarium legati,&
officialium ſolui debet in princ.officij pro toto anno of-
ficij,tñ infra loca.in l.diem functo in verbo præſtandum
probari videtur ꝙ ſolum in fine officij ſolui debeat, arti-
culus eſt dubius & diſputabilis,nam glo.& Bart.in ſ.alle-
gato.§.diuus.Bald.Paul.Alex.hic in ſecundo not.& Curt.
col.4.& communiter ſcrib.vt præallegati atteſtantur,plu
ra adducentes quibus abſq; magno labore poſſet reſpon-
deri,vt patet ex his quę ſcribunt hic Iaſ.col.3.Dec.& Mo
der.Bono.col.1. & ſecundum prædictam opinionem te-
nent ꝙ ſolutio fieri debeat in prin.officij,pro qua opinio
ne,quia lex noſtra vnde pręfati doct.not.colligunt plures
habet intellectus, ita ꝙ ſuper ea non poteſt fieri funda-
mentum per ea quæ dicunt Bar. & alij in l.in ambiguo ÿ.
de reb.dub.& ad eam multipliciter reſpōderi poteſt, aut
ꝙ ponitur facti contingentia,vel ꝙ non debet eſſe in tex.
præſtitum ſed præſtandum, vel ſi pręſtitum non refertur
ad ſalarium, ſed ad tempus, vt ſupra dixi ea propter pro
124 hac parte,fortius ſtringūt infraſcripta, † in primis text.
l.vnicæ.C.de ſuffra.ibi promiſſa reſtituāt & ſoluant, quū
ea quæ optauerint cōſequantur, patrocinium videlicet
prout ibi traditur, ergo à princ.patrocinium cauſę patro
no ſolui debet. Secundo quia vbi pro opera & impenſa
pecunia ſoluitur, vt in ſalario legati & officialiū terrarū,
quod pręſtatur pro opera officialium,& expenſis quas in
125 officijs faciunt,† ſolutio fieri debet in princi.mediante
cautione ab officialibus pręſtanda,de ſeruiendo.l.inſulā.
§.fin.ÿ loca.l.ſi verò non remunerandi.§.fin.ÿ man. Ter-
tio quia vbi ſalarium debetur nō ex diſpoſitione contra-
hentium ſtrictè intelligenda iuxta.l.ſemper in ſtipulatio
nibus, infra de regul.iur.& l.quicquid aſtringendæ infra
126 de verbo.oblig.†.Sed ex diſpoſitione.l.aut ſtatuti large
interpretanda,& cum qua mitius, ac benignius agitur ſa
larium in initio officij pſolui debet.d.§. diuus. vbi Bart.
col.1.& alij ſcrib.hic.ſed ſic eſt ꝙ ſalarium præſtatur lega
to & officialibus virtute capitulorum loci,& ſic.l.particu
lari, vel ex conuentione,quę ſuccedit & ſubrogatur in lo
cum diſpoſitionis legalis, vt notatur in l.fori.C.de aduo.
diuer.iud.& voluit Bar.loco pręalleg.ergo in princ.debet
ſolui per prędicta. Cōtrariam opin. ꝙ ſolum in fine anni
ſoluendum ſit ſalarium officialibus, tenuerunt hic Seue.
Iaſ.Aquenſ.& Moder. Bono.& alij relati per eos,ac Ioan.
de Plat.in l.1.C.de primipi.lib.12.& ambo Deci. hic.pro
qua quidem opinione in primis dicti ſcrib. adducūt tex.
127 in l.1.proximè allegata,† licet.n.militia nō ſit dignitas,
& ſtipēdium detur militi propter laborem principaliter,
tñ vbi militia eſt cum præpoſitura, vt in præfecto militū.
ſeu capitaneis noſtri temporis, tunc militiæ dř adiecta di
gnitas.l.vnica cū ibi notatis, per doct. C.de equeſt.dign.
lib.12.& ſic primipilatus de quo in præalleg.l.1. dignita-
tem annexam habebat. eratque primipilus centurio qui
multos milites ſub ſe habebat, prout in lectione euange-
lica habetur. Sæpeque apud Liuium & Vegetium de re
mili. & Moder.in d.l.1.de primipi. & tñ talis miles in di-
gnitate conſtitutus,non cōſequebatur ſalarium,niſi poſt
finitam adminiſtrationē, vt ibi dicitur, ergo in fine offi.
Secundò vř probari infra locat. in l.diem functo.in verbo
pręſtandum. Tertio per regulam vulgatam ꝙ illud quod
debetur anno,ſoluendum eſt in fine anni.l.qui hoc anno
128 cum ibi notatis infra de verb.oblig. † quartò quia quę-
libet penſio conuentione ceſſante, & conſuetudine cir-
cunſcripta ſolui debet in fine anni l.eadem cum glo. C.lo
cat.vbi Bart.& alij Ioan.de Plat.in d.l.1.de primipil.Alex.
hic col.1.vbi Dec.fin.& Hiero.Cigan.in tracta.de penſio
ne quæſt.93.quintò & vltim.quia locator operarum pro
parte ſua primo adimplere debet,nec antea agere poteſt,
vulgato.§.offerri.l. Iulia.ÿ.de act.emp.ergo in fine tempo
ris conductæ ſolutio ſtipendij fieri debebit. Et tenendo
hanc opin. quę in puncto iuris verior videtur contra cō-
munem, ad primum argm̄ ſupra pro ipſa communi opi-
129 nione factum de l.vnica de ſuffragio, † reſpond. poteſt
non vrgere immò in contrarium poſſe retorqueri ſecun-
dum alium intellectum,vt hic per Alex.& Seue.loco præ-
alleg.de quo textu vide quę ſcripſi in l.2.de ori.iu.& Mo-
der.in ſecundo paradoxorum.c.14. Ad ſecundum argu-
mentum reſpondet Dec col.2.Ad tertium Alex. & pręfa-
ti Moder.quòd tex.dicti.§.diuus. non probat quia ſic ibi
contingit à caſu & de facto fuiſſe in prin. pręſtitum ſala-
rium, nō quòd de iure ita fieri debeat,ex ęquitate tamen

dicendum eſſet, nec in prin. anni nec in fine deberi ſolu-
tionem dicti ſtipendij, ſed deligendam eſſe quandam me
diam viam, vt hic per Seue. Deci. Mod. Bon. & alios ſuper
qua quidem quæſtione viterius non eſt inſiſtendum nec
laborandum, quia communiter deciditur, vel per ſtatu-
ta vel per conuentionem partium, aut per conſuetudinẽ.
130 In aduocato † quicquid dicant Iaſ. & Aquen. poſt rela-
tos ab eis receptior ſnia eſt ſolutionem ſalarij fieri debe-
re in prin. quia non tm̃ pro mercede laboris, ſoluitur q̃-
tum ob probitatem ſcientiæ & intellectus, ſapitq; proui-
ſionem legalem, & ideò fit larga interpretatio, vt in prin.
tpis ſoluatur. d. §. diuus. cum notatis ibi p Bar. col. 1. Alex.
hic. 2. Seue. q. 5. & alios Moder. ac Dec. in conſi. 70. quam-
uis diſputando reſponderi poſſet, vt ſupra diximus. In me
131 dicis certum eſt ſolutionem ſalarij fieri debere in fine
non in prin. ſm diſpoſitionem iuris communis. l. archia-
132 tri. † vbi gloſſat Bar. & doct. C. de profeſ. & medi. lib. 10.
vbi aſsignatur ratio doctoribus legẽtibus qui multos in-
ſtruunt ad iuſtitiam, quibus propterea magis fauendum
eſt quam aduocatis, vt infra dicetur. cõcludendum eſſet
ſolutionem fieri debere, ſed non ſeruatur de conſuetudi-
ne ſtatutaq; circa hoc communiter prouident, aut vſus.
Taurini dimidia pars ſtipendij ſoluitur in primo termi-
no, altera dimidia in Secũdo. Papiæ in quatuor terminis
anni diuiduntur præſtationes. hic Paduæ in ſingulos mẽ-
133 ſes, in fineque cuiuſlibet menſis. In aſſeſſoribus † Paul.
Aquen. & alij cõiter dicunt ſolutionem ſtipendij fieri de
bere in fine officij, cum ipſi pro parte ſua cõtractum im-
pleuerint iuxta regulam dicti. §. offerri. Sed verius eſt op-
poſitum q immò in prin. officij debeat fieri ſolutio ſala-
rij, cum ex contractu ſubrogato in diſpoſitione legis præ
ſtetur, ac propter probitatem ſcientiæ & intellectus, ſicu-
ti legatis & præſidibus, maxime qñ ſolueretur ipſis recto-
ribus, in princ. officij idem ius ſeruare deberent erga aſ-
ſeſſores ſuos, vt iuxta. l. primam j. titu. 1. prout hic latius
tenent Seue. quæſt. 6. & Bo. circa finem ſecundi nota.

Quintò noto ex iſto textu ibi, modo comites poſteà
134 cum alijs eodem tempore non fuerint, † q ſi aſſeſſores
& comites operas alijs locauerint, ſiue poſt mortem lega
ti cum ſucceſſore vel alio legato cum ſtipendio fuerint,
non deberi ſibi ſalarium reſidui temporis ab hæredibus
legati mortui, ad idem prealegata. l. diem functo infra lo
cati, & ratio eſt ſm Bart. hic quia cum officia ſint incõpa
135 tibilia ex quo duobus dominis, † nemo ſeruire põt. l. fin.
C. de aſſeſſo. cum alijs hic alleg. per Dec. lex non poteſt fi-
ctionem introducere prout in prin. legis fingendo comi-
tes tunc ſeruire primo legato cum id ſit impoſsibile, &
136 lex ſuper impoſsibili nõ fingat, † & quicquid dicat Dec.
in vlti. not. cuius motiuo patet ſolutio ex dictis Moder.
medio. in trac. præſump. fol. 2. & tertio rationem Bart. in
ſuperioribus defendimus vnde nimirum, ſi hoc caſu non
debetur comitibus reſidui temporis ſalarium ratione ſer
uitij veri, vel præſumpti debitum.

Rurſus tamen ratio Bar. non videtur, bona. quia finito
officio legati morte, liberati ſunt ab omni obligatione cũ
legato contracta aſſeſſores & comites. Ergo ratio opera-
rum primo legato præſtandarum, non eſt amplius habẽ-
da in conſideratione, liberatione obligationis, per mor-
tem legati ab ipſis operis inducta ſecundum Alexan. &
Moder. Bono. ſupra in 1. not.

Reſponde verum eſſe illos liberari, ſi ſalarium nolint
ab hæredibus legati conſequi, vel receptum pro reſiduo
tpe parati ſint reſtituere, aliàs non liberantur, quia p eos
ſtat quin ſeruiant, vt diximus ſupra ita q fictio prædicta
136 induci non poteſt, † legalior tñ & palpabilior eſt alia ra
tio deficientis intereſſe aſſeſſorum, & comitum ac æqui-
tatis, conſequendi ſalarium ab hæredibus legati, ideò ni-
mirum ſi illud conſequi non poſſunt, vt hic per Iaſon. in
quarto not. Dec. 3. & Aquenſ. col. penult. & ita conſiderat
pro veritate iuriſcõſultus, vt patet hic, & in legibus ſupra
alleg. Nec obſtat q ea ratione attenta ſequeretur, ſecun-
dum Mode. Bon. q comitibus operas ſuas alijs locare va-
lentibus, & nõ locantibus deberetur eis ſalarium, ex quo
prętendunt intereſſe, quod tamen eſt falſum ſm gloſſ. &
doct. j. in glo. eodem tempore, quia reſpõdetur eſſe tunc
illi imputandum, cũ per illos ſteterit, propterea non poſ-
ſunt tunc licitè intereſſe prætendere, vt in tertio nota. ſu-
137 pra diximus, † ideirco ſi comites minus conſequerẽtur
ab alio q à legato conſecuti fuiſſent illud plus ſeruien-
dum eſſet per hæredes legati defuncti, ita vt indemnes co
mites præſeruarentur, & tñ ſi plus conſequerentur illud
reſtituere non eſſent obligati, nec dare hæredibus legati
138 mortui, ne induſtria ſua eſſet eis nociua, † cõtra tex. l. ſi.
C. de allu. & palu. cum accumulatis per Brunum in trac.
de augu. fol. 29. col. 4. vt hic per Seuer. quæſt. 16. & 17. &
Aquenſ. col. penult. & Mod. Bon. in quinto not. ex quibus
confirmatur, quod dicebat Seue. in quæſt. 18. q ſi ille cui
aſſeſſores primi legati operas locarunt, pariter deceſsiſſet
durante adhuc tpe officij præfinito, ſ. legato & hæredes
ſoluendo non eſſent, dari in ſubſidium regreſſum aſſeſſo-
ribus, contra hæredes primi legati arg. l. 3. j. de eo per quẽ
factum erit quia tunc non deficit eorum intereſſe, quod
vt diximus conſideratur in præſenti materia, & ſi dica
poſtquam hęredes primi legati liberati ſunt, facta præ-
ſtatione operarum per aſſeſſores, & comites alij perſonæ am-
plius teneri non debere per. l. fin. j. de pac. & quia actio ſe-
mel extincta non debet amplius reuiuiſcere. l. qui res. ſ.
aream infra de ſolutionibus, nec dandus ſit regreſſus re-
mittentibus, actiones ſuas. l. quæritur. §. ſi venditor j. de
ædil. edic. & in d. l. 3. contingit liberatio abſque voluntate
creditoris, immo cõtra voluntatem, ideo dari ibi regreſ-
ſum ex æquitate contra primum debitorem, ſed in quæ-
ſtione noſtra facto comitum cum alia perſona locãtium
operas, liberum contingit, ideo ceſſare æquitatem reſti-
tuendæ actionis conſideratam ibi. Reſponde. conſiderari
intereſſe aſſeſſorum & comitum quod hoc caſu nõ ceſſat
ideo, &c. & ſic liberatos eſſe hæredes primi legati, no pure
& ſimpliciter, ſed ſi eodem tpe cum alijs fuerint, vt hic, &
j. loca. d. l. diem functo. ſed mortuo ſucceſſore, vel alio cui
operas locarunt, ac finito officio ante tempus: non poſ-
ſunt dici eodem tpe cum alio eſſe, & conſequenter hære-
des primi legati non poſſunt dici eſſe liberati, conſidera-
to intereſſe comitum, ſicuti facit lex prout ſupra dictum
eſt, ſed debent eſſe cauti aſſeſſores & comites antequam
recedant ab obligatione, q habeant contra hæredes primi
legati, cum eis paciſci, vt ſaluæ ſint eis actiones ſuæ contra
ipſos hæredes, ſi & quatenus ab alio legato, vel ſuis ſuc-
ceſſoribus ſalarium eorum conſequi non poſsint, & ſic
extra omnem dubitationem rem in tuto ponere, ut
quod in ſimili ſcribit, hic Seue. in quæſtio. 17.

Sexto noto ex ſi. l. ſecundum cõmunem intell. de quo
ſupra q aſſeſſores quorum culpa legatus ab officio remo
uetur, ſalarium reſidui temporis nõ poſſint à legato con-
139 ſequi, † quia ex actu per quem damnantur præmium ſi
pere non debent. l. ſiue hęreditaria in fine j. de nega. geſt.
140 cum reatus † omnem pęrogatiuam excludat. l. 1. in fi.
C. vbi ſen. vel clar. cum alijs de quibus per Signo. in l. prin-
ceps. col. 3. ſupra de ll. Barba. in cap. dilectus el 1. col. 5. de
reſcrip. & Iaſ. in l. ſi a furioſo col. 3. ſ. ſi cert. pet. immo ipſi
141 aſſeſſ. & comites tenẽtur legato, ad intereſſe, † ob talem
remotionem forſitan paſſam, vt hic per Seuer. in q. 23. &
dixi ſupra, hæcque in ſe vera ſunt, ſed non probantur per
legem noſtrã, cuius ſenſus alius eſt vt ſupra demonſtraui.

Septimo noto ſecundum vltimum intellectum, gloſſa-
toris, q remoto pręſide ab officio propter eius culpam, ſa
larium reſidui temporis debetur aſſeſſoribus, & comiti-
bus, etiam quod eodem tempore operas alijs locauerint,
ita q. à duobus duplicatumque conſequentur ſalarium,
142 quod eſt notandum ſecundum Alex. & alios, † ex quo
multi notabiles effectus ſequerentur, vt poſt Paul. Caſtr.
ponunt hic Iaſon. & Decius in vltim. nota. ſed quia prædi-
ctus intellectus, nec verus nec ſuſtentabilis eſt, prędicti
effectus

effectus ſuper illo fundati vna cum eo corruunt, vt dixi
ſupra circa declarationem verſi.fin. In quarto intellectu.
143 Octauo & vlti. noto † ſm meum nonum intellectum
ad hunc text.in fine magnam dñiam eſſe in terminis no-
ſtræ legis, in conſecutione ſalarij reſidui tpis inter aſſeſſo-
res & comites defuncti legati, & ipſum legatum, ab offi-
cio remotum, quia ipſi legato remoto non debetur ſala-
rium reſidui tpis, alijs autem prædictis ſic.ratio eſt, quia
vt dixi ſupra mortuo legato per aſſeſſores & comites, non
ſtat quin ſeruiant pro reſiduo tempore, ideò nimirum ſi
pro illo ſtipendium illis debetur. Sed qñ legatus ante tem
pus fuit remotus ſine cõſeruatione ſtipendij, & honoris,
vt ſupra dixi, id factum cenſetur culpa ipſius legati, ideò
nimirum, ſi à petitione ſalarij reſidui temporis excludit,
quum potius pœnam q̃ commodum & emolumentum
ob talem remotionem mereatur, vt latius dixi in 6.not.

Gloſſæ omnes expeditæ fuere in apoſtillis & excuſsio-
ne intellectuũ, nihilominus potes diuidere glo.ſuper ver
bo pſtitum, in quatuor partes. In primo timore cõtrarij
taciti exponit & interpretatur verbum præſtitum, i.præ-
ſtandum, quia ſi præſtitum fuiſſet amplius non debere-
tur, ideò præſtitum pro præſtandum capiendum dicit. In
2.ex declaratione facit illationem, tacitæ obiectioni oc-
currendo. In 3.contra prædicta opponit & ſoluit. In 4.&
vlt.ponit aliam declarationem ad text.noſtrum. Secunda
ibi, & ſic duo tertia ibi ſed contra quarta ibi vel dic.

In quantum glo.exponit præſtitum, i.præſtandum ma
lè facit, dic ergo melius, vt in euidentialibus circa excuſ-
ſionem intellectuũ dixi. Secundò dum glo.vult hanc.l.lo
qui de ſalario præſtando, tam hæredibus legati quàm aſ-
ſeſſoribus & comitibus, aduerte, quia vt hic dicunt doct
de hęredibus legati verbum nullum, & loquitur hic Papi.
qñ moritur debitor, quæſtio glo.quando moritur credi-
tor ſm Bart.& ſic in caſu iſtius legis comites parati erant
ſeruire, nec per eos ſtabat, ſecus in quæſtione gl.cum po-
teſtas mortuus eſſet, ita q̃ concluſio gl.vt hic dicit Seuer.
col.1.quæſtionis decimæ nullo modo probatur in hac.l.
144 Sed.ſi quęratur vtrum † mortuo ipſo legato ante finem
officij hęredibus legati debeatur ſalarium reſidui tempo
ris, pulchrę ſpeculationis eſt, & quæſtio ad vtranq; partẽ
diſputabilis, & ex principalioribus articulis iſtius.l.ideò
Bartol.& ſcrib.plenè tractarunt. Et ego latius in lectura
Tauri.nunc vero clarius ordinatè magis procedam.

Quando de hoc inter partes conuentum fuiſſet caſus
clarus eſſet ſm Bar.& alios, cum contractus legem ex cõ-
uentione accipiant.l.1.§.ſi conueniat ỹ.de po.l.contra-
ctus, vbi plene ſcripſi ỹ.de reg.iur.caſus dubius eſt, vbi de
hoc nulla inter partes facta eſſet conuentio. vt dixi, glo.
concludit integrum ſalarium reſidui tpis deberi hæredi-
145 bus legati, pro qua opinione plura adducuntur, † in pri
mis.l.noſtra volens deberi ſalarium pro toto tempore qñ
non ſtetit per debentem operas quin ſeruierit. Secundò
lex poſt duos.C.de aduo.diuer.iudiciorum, vbi aduoca-
tus fiſci decedens tranſmittit ad quoſcunque hęredes ſa-
larium anni inchoati officij, ergo ſimiliter legatus, vel
præſes debent tranſmittere ad hæredes ſalariũ illius anni
quo ſeruire cæperũt, & adminiſtrare. Tertiò arguitur ab
incõuenienti euitando, vt facit Bar.q̃ argm̃ fortiſsimum
eſt in iure.l.nam abſurdum ỹ.de bon.lib. Iniquum.n.fo-
ret hæredes legati comitibus teneri ſoluere ſalarium re-
ſidui temporis, prout in hac lege dr̃, ipſis autem ſimiliter
pro toto illo reſiduo tpe non deberi. Quartò prædicta
concluſio probari vr̃ in §.diuus. & in l.qui operas in fine
ſupra allegatis vbi hæres aduocati honorario aduocati
gaudet prout aduocatus ipſe ſi vixiſſet. Quintò probari
vr̃ in l.1.C.de primipil.lib.12. vbi commoda primipilatus
debita primipilo tranſmittuntur ad hæredem, & in l.ma-
triculam.C.de agentibus in rebus lib.12.vbi ſi quis de nu
mero ducennariorum qui.48.ſingulis annis conſtituebã
tur decederet ſicut ipſe viuens fructum & ſtipendia ca-
piebat, ita ſucceſſores eius: & ſic ad hæredes tranſmittit
ſalarium, & ſimiliter in l.ſi quis in ſacris.C.de pro.ſa.ſcr i
lib.12.vbi ſi quis ex proximis ſa.ſcri.ante completum pro
ximatus actum ex hac luce migrauerit ſtipendium pro-
ximatus reſidui tpis ad hæredes ſine diminutione tranſ-
mittit, cur diuerſum ſtatui debet in legato, vel pſide ante
finem officij mortuo? vlti. facit quia vbi ſtipendium de-
betur non pp laborem principaliter, ſed pp dignitatem,
aut probitatem ſcientiæ & intellectus debetur pro toto
tpe, ita quòd moriens illud ad hęredem tranſmittit.l.qui
operas, & §.diuus prælleg.cum doctrina Bart.vt hic per
Alex.col.4.ſed ſalarium præſidis, vel poteſtatis tale eſt, er
146 go, &c.† Et prædictam concluſio.gl.ſecuti ſunt Guliel.
de Cune.Bar.Ang & Saly.Rom.Alex.Iaſ. Dec.& alij mo-
derni, & quemadmodum prædicti ſcribentes atteſtãtur.
communis eſt, & receptior ſnĩa & reſpondet Bart.ad vnũ
argumentum quod faciebant tenentes oppoſitum, & eſt
ſm argumentum. ad alia autem minime. Contrariam
147 opinionem, † q̃ hæredibus legati non debeatur ſalariũ
totius temporis reſidui, ſed pro rata temporis operarum
præſtitarum, tenuerunt multi ex antiquis quos hic refe-
runt Alexan. & Iaſ.col.3.& 7.& inter alios Bertrandus de
monte Fauentino, vt Bar.& pręfati referunt qui Bertran-
dus fuit magnus iuriſcon. & collega Gulielmi de Cuneo,
vt per Bar.in d.§.diuus col.3.& Seuer. hic in decima quę
ſtione inde factus Cardinalis, & in cętu Cardinalium ma
gnæ authoritatis, vt hic referunt Alber.& Iaſ.quam opi-
nionem meliorem in puncto iuris dicit hic Dec.col.5.&
ſequenti. & tanquam meliorem multi ſecuti ſunt, vt per
Alex. Seue. Iaſ.& alios.
148 Pro hac parte, † allegatur in primis tex.not.in l.Seio in
prin.ỹ.de ann.lega.vbi eatenus diminuendam eſſe penſio-
nem pro labore conſtitutam dr̃, quatenus diminuitur la-
bor, cum tam labor quàm pecunia pro labore debita di-
uiſionem recipiant, ſicq; proportionabiliter, & pro rata
fieri debet diminutio, ac debitum ob cauſam regulari ſe-
cundum cauſam annexam, vt ibi per Bar.& Alex.& Bald.
in l.1.in ſecunda oppoſitione.C.de lega.In quæſtione er-
go noſtra hæredibus legati ſalarium totius tpis non vide
tur deberi, ſed fieri debere diuiſionem, & diminui pro ra-
ta tpis, pro quo legatus operas non pręſtitit nec ſeruiuit.
Secundo hæc opinio ꝓbatur, quia caſus fortuitus in per-
ſona vnius contingens alteri non nocet, nec debetur pen
ſio niſi pro rata.l.ſi vno.§.item cum quidam.l.ſi quis fun
dum.§.Imperator.l.ſed addes.§.fi.cum.l.ſeq.ỹ.loc.ſed hic
caſus mortui legati fiſco, vel reipublicæ noceret, ſi hære-
dibus legati ſalarium reſidui tpis ſoluendum eſſet. Ter-
tiò pro iſta opinione Aquenſ.citat tex.l.penul.in fin.& l.
ſcholaribus.C.de eroga.milit.ann.lib.12.vbi ſalarium de
publico debitum vſque ad diem mortis officialis dunta-
149 xat pręſtatur, † Quartò probari vr̃ per.l.primam.C.de
re mili.lib.12.vbi caſus capturæ militis, qui vt patriam &
parentes ſaluet vitam continuè pro republica exponit
iuxta.l.aduocati.C.de aduo.diuer.iudiciorum. nocet ipſi
militi ab hoſtibus capto, ne pro tpe captiuitatis quo ſer-
uire non potuit, conſequatur ſtipendium, ergo nec caſus
mortis legati inducere debet, vt hęredibus pdictis debea-
tur ſalarium pro tpe, quo non potuit ob mortẽ ſeruire,
Quintò probatur per l.fi.C.de dome.& protec.lib.12.per
locum à ſpeciali, domeſtici.n.& protectores principis, de
quibus ibi emolumenta primiceriatus ad hęredes tranſ-
mittunt, habenturq; perinde ac ſi ſuperſtites vſq; ad ex-
tremũ permanſiſſent, in dictis perſonis ſpeciale eſt, ergo
vt hic ait Bar.in contrarium erit ius cõe. Sextò facit, quia
promiſsione pecunię & ſalarij pro operis futuris recipit
tacitã conditionem, ſi operę pręſtentur.l.interdum ỹ.de
verb.obl.morte legati intercedẽte impoſsibile eſt operas
pſtari poſſe, ergo, &c. Septimò, quia data cõtraria opinio-
ne pro vera reſpublica grauaretur duplici onere pſtandi
ſalarium hęredibus legati defuncti, & nouo ſucceſſori,
150 † qđ graue eſt, & abſonum reputatur, ẽt in priuato.l.pri
uatę C.de excu.mun.lib.10. cum accumulatis per Barba.

in conſi.74.col.5.lib.3.& Soci.in conſi.251.& ſuſcriptio-
151 nibus ſequentibus lib.1.† Octauò, quia hæredes legati
ex locato tm̄ poſſunt agere ad ſtipẽdium eis debitum, vt
patet in d.l.ſed addes.§.ſi.cum.l.ſequen.& d.l.qui operas,
152 † quæ actio ad intereſſe competit.l. ex cõducto in prin.
& §.ſina.l. dñs horreorum ꝟ.loca. mortuo legato ceſſant
multæ expenſæ quas pro ſe, & ſamilia in officio habebat
ſacere,remanetque tm̄ impenſa ſalarij comitum.ceſſante
ergo intereſſe,ceſſabit tam actio locati, quæ pro intereſſe
dat (iuribus præal.) q̃ reſpectu ſalarij integre cõſequen-
di,& per conſequens non vr̃ ꝙ hæredes legati poſsint ha-
bere totum ſalarium reſidui tpis,ſed tantummodo quan
tum ſua intereſt. Nono, quia aliàs ſequeret ꝙ doctor ad
legendum decretales puta in quinquennium conductus,
annuo ſtipendio forte ducatorũ.c.li in princ.quinquẽnij
decederet hæredibus ſuis petitionẽ ſtipendij totius quin
quennij tranſmitteret,qđ ſm̃ Aquenſ.hic abſonum eſſet
dicere,ergo fugiendum ꝑallegata.l.non abſurdum. Deci
mò, quia negari non poteſt quin in qõne propoſita licet
non contrahat contractus locationis,& cõductionis,re-
ſultet ſaltem innominatus, do vt facias iuxta.l.naturalis
153 in §.aut.n.do.ꝟ. de præſcrip.verb. † quo caſu altero non
implente, & per caſum fortuitum locus eſt repetitioni.l.
ſi pecuniam in prin.ꝟ.de condi.ob cau.ergo à fortiori hæ
redes legati ſunt excludendi à petitione ꝑdicti ſalarij, cũ
facilius cõcedatur retentio q̃ detur petitio iuribus vulga-
ribus. Et tenendo hanc partem ad ea quæ pro cõi addu-
cta fuere facile rñderi poteſt ad hanc legem, vt ſupra in-
ductam rñdent Bart.& prealleg.ꝙ nihil facit,quia hic nõ
eſt verbum ꝑſtandum, ſed præſtitum, prætereà loqui qñ
moritur debitor,& ſic de ſalario ꝑſtando comitibus lega
ti viuẽtis,qui caſus clarus eſt.ex quo per illos nõ ſtat quin
ſeruiant, ideò nimirum ſi reſidui tpis ſalarium debetur
eidem. quæſtio noſtra eſt qñ moritur creditor & de ſala
rio ꝑſtando hæredibus legati mortui vbi ceſſat prædicta
rõ, ꝙ per eum non ſteterit quin ſeruierit quum ꝑ caſum
contingentẽ,in perſona ſua impediatur ſeruitium ac præ
ſtatio operarum,ſunt ergo caſus penitus diuerſi, & ex di-
uerſis malè infertur.iur.vulga. Ad ſm̃ motiuum de l.poſt
duos reſp.Fulg. Deci.Cur. Mo.Bo.col.14.& alij ſpeciale
eſſe in patrono fiſci, non dico in fiſco, ſed in aduocato
ipſius fiſci. vt ad hæredem trãſmittat ſalariũ non integre
pro reſiduo tpe aduocatiæ, ſed pro vno anno tm̄ vt per
ꝑlatos.nec mirum, quia in aduocatis fiſci plura alia ſunt
ſpecialia, vt per gl.in rub.C.de aduo.fiſci.& in ll.ipſius tit.
Tertia ratio Bart.ſ. allegata cõiter reprobatur.vt hic per
Fulg.Alex.Deci.Aquen. Cur.& alios Mode.ad motiuum
Bart.multipliciter rñdentes. Ad quartum de §.diuus,& l.
qui operas reſpondet Fulg.quẽ referunt Dec. & alij Mod.
ꝙ loquitur in retentione quæ fauorabilior eſt. & facilius
154 conceditur, † q̃ petitio detur l.inuitus.§.1.ꝟ.de reg.iur.
l.ſi in area.ꝟ.de condi.inde.vel aliter poteſt rñderi ſpecia-
le eſſe in aduocatis,vt poſt glo.ibi dicunt Aquenſ.hic col.
2.Seue.q.8.col.1.& Moder. Bonon.col.14.propter fidem
de defendendo cauſam clientuli ab aduocatis datã Gell.
tñ per Seue. allega.non loquitur in aduocato ſimpliciter,
ſed in patrono,qui in fidem receperat cliẽtem, quæ inter
ſe multum differunt, vt dixi in l.2.de orig.iur.ſed iſtæ ſo-
lutiones confundi videntur per rationem in illo textu aſ-
ſignatam,quia per eum non ſtetit,quæ ratio ſimiliter mi
litare vr̃ in legato,vel poteſtate ab hac luce ſubtractis,ni-
155 ſi dicas ꝙ ratio illa, † conſideratur in retentione iuxta
terminos ipſius legis vt hic per Dec.col.4. ſed Curt. eam
rationem vr̃ impugnare, quia bona voluntas non habe-
tur pro pacto ad conſequendum præmium, vt per eum,
156 ſed rñdeo† nõ fundare ſe in bona volũtate,ſed quia ad-
uocatus impeditus fuit per caſum mortis,ne quod factu-
rus erat faceret, ideò cum per eum non ſteterit non eſt
mirum ſi ad hæredem ſalarium tranſmittit. aliter etiam
reſpondet loco præallegato Cur.ꝙ ibi labor & præmium
non recipiunt diuiſionem,quia electus fuerat aduocatus
ad defenſionem alicuius cauſæ, quæ erat indiuidua nec
dimittebatur certo tpe. quo caſu quia merces non com-
menſuratur tempori, totum tranſmittitur ad hęredem,
vt etiam ibi per Bart.col.2.in verſi.3. tertio caſu.& col.3.
verſic.non obſtat & per Aquenſ.hic.in 2.col. Pro quo in-
tellectu ac reſponſione ponderari põt text.d.§. diuus ibi
quo minus cauſam ageret,quę verba ſimiliter fuerunt po
ſita in d.l.qui operas in fine. prędictę opinioni & ſenten-
tię adhęrere videntur Deci.& Aquenſ.hic propter glo.ibi
dicentes ꝙ.§. diuus non loquitur de ſalario annuo, ſed
de ſalario ſemel dato aduocato, qui patrocinium ſe præ-
ſtare obtulit paratum, ita ꝙ non ſtetit per eum, ſed per
clientulum,proptereà iuſte lucratus eſt ſtipendium,pon-
derando verbum ſteterat prępteriti tpis in textu illo poſi-
tum, ſed Papi.in d.lege qui operas. vtitur verbo ſteterit,
qđ adhuc ex pręcedẽtibus declaratur, vt intelligi debeat,
non quia aduocatus obtulerit ſe paratum præſtare patro
cinium,vt poſt glo.ibi.Dec.& Aquen.prox.relati diuinã-
do dicunt,ſed ꝑꝑ caſum mortis in aduocato contingen-
tis, ideò coniungendo ſolutionem Fulg.cum alijs ſupra
relatis dici poteſt,ꝙ prędicta iura loquunt de ſalario pręſ-
ſtito aduocato, ad defenſionem vnius cauſæ ſine præfini-
tione tpis, aſſumpto,quod non eſt per hærędes aduocati
reſtituendum, quia non ſtetit per eum quin cauſam age-
ret, ſed ꝑꝑ mortem ipſius aduocati, concurrente fauore
retentionis iam dati ac recepti ſalarij. nec vr̃ vis facienda
in indiuiduitate & inſeparabilitate cauſæ & ſalarij, vt di-
uinando faciebant Curt. & Aquenſ.nam licet aduocatus
nihil feciſſet in cã, ſalarium non debet reſtitui, cum per
eum non ſteterit, quin cauſam ageret.vt per Bart.in ꝑdi-
cto.§.diuus.col. 3. ergo tota vis erit in caſu mortis, quæ
fuit impedimento defenſioni per aduocatum ꝓmiſſæ,ac
in retentione honorarij,quæ fauorabilia ſunt. Ad iura in
quinto fundamẽto adducta, quę etiam fuerunt allegata
per Bar.in d.§.diuus col.2.per quę Curt.hic in 6.col.tene
bat prędictam opinionem, vno modo reſpondet Aquen.
in 2.col.quòd cõtinent ſpecialia in certo genere perſona-
rum,cuius contrarium erit de iure communi, vt hic etiã
per. Dec.col.5.& Mode. Bonon.15.diuerſimodè reſpon-
dentes motiuo Alex.in oppoſitum facto.attamen ad l.1.
C. de primipilo magis placet reſponſio Dec. ꝙ loquatur
de emolumentis in vita acquiſitis quę ad hęredem tranſ-
mittuntur. Nam illa adminiſtratio erat completa, vt ibi
voluit glo.pro qua eſt notabilis doctrina Bart. & docto-
rum in l.2.in §.creditum.col.2.ꝟ.ſi cer. pet. Ad l.matricu-
lam Dec.accommodauit eandem ſolutionem, ſed refra-
gatur illi tex.ibi locum intuitu ſucceſſorum vacare,ergo
ſeruitium non erat completum,nec ſalarium adhuc in vi
ta acquiſitum. teneas ergo ad illum textum ſolutionem
Aquenſ.& prędictorum mod.Ad ſextum & vltimum re-
ſponderi poteſt, concluſionem Alex.non probari in di-
ctis.ll.cum loquantur in caſibus ſpecialibus, vt hic per
Aquenſ.col.2.& Bon.15. diximusque ſupra. In iudicãdo
157 tñ & conſulendo, † ab opinione gloſ.& communi non
eſſet recedendũ per.§.diuus.& l.qui operas. quæ iura pro
veritate non fundant ſe in fauore retentionis,ſed quia nõ
ſtetit per aduocatum ob mortem eius.quę ratio (ſi nolu
mus verum inficiari,) locum ſimiliter habet in legato,&
poteſtate defuncto, in quibus cõcurrit & maior dignitas
q̃ in aduocatis, & maius expẽſarum onus quas coguntur
facere in princ.officij. Secundo per tex.in d.l.1.C.de pri-
mipi.vbi commoda primipilatus ad hæredem tranſmit-
tuntur,mortuo primipilo adminiſtratione pendente. q̃-
uis enim verba illa poſt adminiſtrationem intelligantur,
ſcilicet finitam, vt ibi per gloſſ.& Dec. hic col.5.tñ mors
primipili contingit ante adminiſtrationem finitam, vt
aperte videtur ibi dici prius rebus humanis eximatur,
&c. Ita quòd ſalarium & commoda non erant adhuc in
vita acquiſita adminiſtratione minimè completa iuxta
regulam.§. offerri. l. Iulia.ꝟ. de actio. emptio. quicquid
hic dixerit Deci. comprobo, quia ſi ſalarium, & com-
moda

moda fuiſſent ibi primipilo viuēti acquiſita, text. ille eſſet
de indubitabili, quum ad hæredes noſtros trāſmittamus
omnia iura noſtra. l. cum hæredes infra de acquir. poſſeſ.
nec etiam procedit reſponſio Aquenſ. & aliorum ſupra
alleg. ꝙ ſit ibi ſpeciale quum ſit miſerorum refugium, eo
modo ſoluere ratione ſpecialitatis nō aſsignata, bene eſt
ſpeciale, & in l. poſt duos. ac in l. matricula ſupra allega-
tis, quod tranſmittatur ſalarium reſidui temporis ad hæ-
redes propter dignitatem, ſcientiæ, intellectuſq́ue probi-
tatem, hoc eſt quod in præſenti quæſtione noſtra dici-
mus. tertio generaliter, quia vt habetur in iuribus vulga-
tis à communi opinione non eſt recedendum.

158 Non obſtant modo adducta pro contraria parte. † nā
ad l. Seio. cum præallegatis in princ. multipliciter rñderi
poteſt, vel prout poſt Alex. & Iaſ. rñdet hic Dec. col. 5. &
ſeq. & Brunum aſtenſem in tractatu de diminutione, &
deterioratione col. 8. 9. & 11. ꝙ ibi commodum pecunia
rium debebatur propter laborem principaliter, vt ex vici-
bus teſtatoris ibi relatis apparet. ideò eo diminuto, ac-
ceſſante minuitur & cōmodum, ſed in quæſtione noſtra
non tm̄ propter laborem & tps, quantum propter digni-
tatem, honorem & probitatem intellectus p̄ſtatur ſala-
rium, ideò aliud eſt, vel ꝙ loquitur in legato conditiona-
li, qđ deficit deficiente conditione, & caſu fortuito. l. lega
tum. C. de cond. inſer. ſed Cur. hic col. 6. & fuit Seue. inter
conſilia Soc. primi voluminis in conſil. 68. col. fin. tñ text
ibi non conſiderat conditionem, ſed ꝙ labor & pecunia
diuiſionem accipiunt, item conditio illa mixta, appoſita
fuit fauore hæredum in d. l. Seio. ideò nimirum ſi ea ca-
ſualiter deficiente, deficit ſimiliter legatum ſm Seue. pre-
alleg. & Soci. ibi in conſi. ſeq. Ad textum dictę. l. Seio. vide
etiam quæ ſcribit Bar. in 2. col. §. diuus. vbi inuenies ſolu-
tionē quæſtionis, hic relictæ indeciſæ per Iaſ. Quare ma-
gis hic debeatur ſalarium reſidui temporis comitibus nō
ſeruientibus. per quos non ſtetit, ꝗ̄ in caſu huius. l. Seio.
vbi etiā non ſtetit per ipſum Seium legatarium quin ſer-
uiret, nam lex illa loquitur in vltimis voluntatibus, & in
legato conditionali miſta conditione, vt dixi, textus ille
in contractibus in quibus facta promiſsione ſtatim debe
tur, licet ante diem qđ promiſſum eſt exigi nō poteſt, ſed
legata annua debentur duntaxat in prin. cuiuſlibet anni.
Nec obſtant dicta eiuſdem Bart. in l. ſi ſeruus communis
meuij in §. fin. ȷ̃. de ſtipul. ſeruo. & in §. fin. l. ſi ſterilis. ȷ̃. de
act. empt. dum voluit obligationem operarum pro pluri
bus annis non dici vnam, ſed quot ſunt anni, tot eſſe obli
gationes vbi ſtipulator habet aliquid facere qđ eius per-
ſonæ cohæreat, ideò etiam in contractibus nō cedit dies
pro ſequentibus annis, vnde non vr̃ verum ꝙ ſiquis pro
annis puta decem operas eius locauerit, ꝙ mortuo con-
ductore ante finem decennij, locator operarū prout eſſet
famulus, exempli gratia, habere debeat integrum ſalariū
totius tpis, cum pro annis ſequentibus non ceſſerit dies
vt dixi ſupra in vltimis voluntatibus. Reſponde ꝙ immò
reſpectu obligationis, dies dr̃ ceſsiſſe. l. cedere diem ȷ̃. de
verb. ſig. licet reſpectu effectus præſtationum, & ſolutio-
num non dicatur veniſſe dies, & cum tot cenſeantur ſti-
pulationes, quot ſunt anni ꝗ̄tum, ad effectus reſultantes
ex diſtributione annorum, vt per Deci. hic col. 6. Alex. in
l. ſi ſtichum in §. ſi ſtipulatio col. 2. de verb. oblig. & Barb.
conſi. 9. vol. 3. & prędicta dr̃a inter contractus, & vltimas
voluntates poſſet etiam aliter probari, nam in contracti-
bus mortuo conductore antè præſtitas operas, locator
intereſſe reſidui tpis, quod vacuum ei remaneret præten-
dere poſſet, ideò ſuadente æquitate fingitur ſeruire, vt to-
tum ſtipendium conſequatur, ex quo per eum nō ſtetit,
ſed in vltimis volūtatibus relictum petitur, vt merum lu-
crum, & dictum intereſſe non eſt probabiliter conſiderā
dum, ideò ceſſante æquitate, fictio illa non inducitur, ſed
ſi fingēdi ſubeſſet æquitas, puta fauore alimentorum aut
prę ſumptæ voluntatis teſtatoris, etiam in vltimis volunta
tibus prædicta fictio induceretur. l. 1. cum ibi, notatis. C.
de legatis. Sed quid in caſu legis Seio. legatarius obligaſſet
ſe ad ſeruiendum iuxta formā teſtamenti, & ſic non eſſet
in facultate eius recedere, vt qñ ſine obligatione ſimplici-
ter ſeruire cępiſſet, videretur idem ꝙ in contractibus, per
eandem rationem. oppoſitum tñ verius vr̃, quia ſtipula-
tio interpoſita, ſuper aliquo actu ſm naturā ipſius actus
intelligitur. l. 1. §. belliſsimè infra vt legatorum nomine
caueatur. notant oēs Mod. in rub. ȷ̃. de verbo. oblig. ergo
qualitas obligationis per talem ſtipulationem non muta
tur, præterea licet legatarius ſeruire promiſiſſet, non pro-
miſit hæres præſtationem legati, qđ ſi fecerit. ſm formā
teſtamenti fecit, ita ꝙ conditio obligationis non mutat.
& circa. l. Seio. Iaſ. hic in 7. col. malè per Bar. & doct. dicit
illam allegari, in altero ex locis hic per eum allegatis Re-
ſponde quod ſalarium reſidui tpis, idq́; integrum ad hę-
redem legati tranſmittitur nō obſtante poſsibili diuiſio-
ne ſalarij, & tpis in fauorem dignitatis & probitatis intel
lectus, inductum fuit, vt dictum eſt. & ſic ideò. d. l. hoc ca
ſu non attenditur. ſed qñ legatus ſua culpa ab officio re-
mouetur, reatus omnem honorem, & dignitatem exclu-
dit. l. 1. ad finem. C. vbi ſenatores, vel clariſsimi. ideò ceſſat
fauor & reſpectus dignitatis, ſucceditque quod dr̃ in d. l.
Seio. de tempore & pecunia diuiſionem recipientibus, &
conſequenter vt pro tpe præterito in quo deliquit conſe-
quatur ſalarium, pro futuro non, quia vbi non eſt culpa,
non debet eſſe pena. l. ſancimus. C. de pœ. c. cognoſcentes
de conſti. iniquiſsimum ergo eſſet ꝙ pro præterito tpe
quo bene ſe geſsit in officio, pro eo tempore officialis de-
bitum ſtipendium non conſequeretur. Ad ſm motiuum
Iaſ. reſpondet hic Dec. in l. Seio à fortiori probare, quia
cum ibi non debeatur ſalarium niſi pro rata tpis, licet vi-
ueret Seius cui debebatur ſalarium, nec ſtaret per eum
quin ſeruiret, à fortiori hoc noſtro caſu non debet ſala-
rium præſtari mortuo legato, cui debebatur cum per eum
ſtare videatur. Quantum tñ ad quæſtionem noſtram re-
ſponſum fuit ad illum textum in ſuperioribus, ꝙ proce-
dit in ſalario debito pp laborem principaliter. Item in le
gato conditionali conditione mixta, qđ deficit deficien-
159 te conditione. † Ex prædictis, inferri poteſt ad multas
quæſtiones. Bart. in d. l. Seio in princ. infert ad notabilem
qōnem de famulo qui cępit ſeruire tribus ſcholaribus, vt
duobus recedētibus non debeat tm̄ pro ſalario habere ꝗ̄-
tum ab ipſis tribus conſequi debebat, quia duobus rece-
dentibus diminutus eſt labor, ergo pariter diminui debet
ſalarium, quū hæc omnia, vt ibi dr̃ diuiſionem recipiant,
cum Bart. ibi tranſeunt Ian. Dec. & Alex. in apoſtillis, in-
tellige ſanè, qñ famulus cæpit ſeruire ſcholaribus ſimplici
ter, nulla de ſalario conuentione facta, eo caſu diminuto
labore & opera debita, diminui debet etiam ſalarium, ar-
bitrio tñ boni viri conſtitui debet ſibi ſalarium, vt ibi ele-
ganter docet Bart. facit tex. l. 1. ȷ̃. de iure deliber. quod vbi-
quid non eſt determinatum à iure, relinquitur arbitrio
iudicis; ſed qñ fuiſſet conductus famulus ſub certo ſala-
rio, non deberet diminui per receſſum quorundā ex ſcho
laribus prædictis, cum per eum nō ſtet, & ſeruire paratus
ſit, per hunc tex. & dictam. l. qui operas, & ea quæ ſcribit
Paul. de Caſt. in l. 3. §. eo. & Bar. met. §. in princ. quæſtionis
dum alleg. §. ſi conueniat, licet aliter ſenſerit hunc pun-
ctum malè intelligentes Cæpol. in trac. de ſerui. vrbano.
prædio. ſub rubr. de Furno & Bru. in trac. de augmen. in
ſecunda limit. 12. concluſionis, & in præalleg. trac. de di-
minutione loco ſupradicto, quorum opinio cōfunditur
per iura pręallegata, nec eſſet recurrendum ad arbitrium
boni viri, ſed ad conuentionem. d. §. ſi conueniat, & l. ſem
per in ſtipul. ȷ̃. de reg. iur. & Là ſcholari qui remanſit con-
ſequi poſſet famulus ſalarium pro rata ipſum tangēte tā-
tum. vt per Bald. in auct. habita in fine. C. ne fil. pro pat.
Aduertite tamen quia ſi in quęſtione Bart. famulus, non
fuit conductus cum certo ſalario, verū ſimpliciter, vt dixi
ſeruire cæperit, quomodo poſsit cadere diminutio ſala-
rij, videtur impoſsibile, cum priuatio præſupponat habi-

tum.l.decem.de verb.oblig. niſi dicamus fuiſſe aliquibus
menſibus forſitan vniformiter ipſi ſamulo p dictos ſcho
lares prẹſtitum ſalarium,& ita codemq; modo pro futu-
ro tpe ,ſeu pro tempore decurſo poſt receſſum dictorũ
ſcholarium ſibi ſolui ab eo qui remanſit, petebat. Rñde-
tur per Bart.& docto.malè petere, quia diminutus eſt la-
bor,& arbitrio iudicis conſtituendũ eſſe ſalarium,habita
conſideratione ad onus laboris diminuti : in caſu verò è
160 conuerſo ad caſum Bart. † qñ famulus cẹpit ſimpliciter
ſeruire tribus ſcholaribus , ſicuti diminuto labore per re-
ceſſum aliquorũ diminuitur ſalarium , ita alijs adiunctis
aucto labore augeri debebit per regulam correlatiuorũ ,
de qua in l.fi.C.de ind.vid.toll.ſm Alb.in l.idem in fin.C.
locat.etiam qñ à princ.taxatum eſſet certum ſalarium, vt
ẽt per Bru.loco ſ.allegato,referentem ita dicere Bar.in d.
l.Seio.qđ non eſt verum. licet Albe. id velit.poteſt tñ dici
ex mente Bar.ibi ꝙ famolus poterit petere augeri ſibi ſa-
larium aucto labore arbitrio iudicis arg. dictæ.l. Seio cũ
notatis per Bar.dum de diminutione loquit.faciunt quæ
ſcribit Rom.in conſi.25.Socin.in l.qui duobus in fi.ff. de
condi.& demon.& Dec.in c.ex literis col.pe. & fi.de pro-
161 batio.† Dicebat ẽt per prẹdicta Pau.Caſt.in l.3.ſ.eo.tit.
ꝙ ſi vniantur duo territoria,vel duẹ prouinciẹ,& vnus re
ctor remaneat alio ſublato , augendum eſſe ſibi ſalarium
com augeatur labor , & ſimiliter ſi vnum territorium in
duo diuidatur, & conſtituant duo iudices diminuetur ſa
larium,diminuto labore , qđ dicit procedere in officiali
nouo non in antiquo quod tñ non placet Albe.Bru.in d.
trac.de augmen.loco pallegato , quia in nouo non cadit
dubitatio niſi qñ conuentio refragaretur.Per prẹdicta vr
ꝙ in pjudicium antiqui non debeat fieri diminutio p ea
quæ diximus de ſalario famuli ſeruientis ſcholaribus,me
diante certo ſalario, qđ non minuitur licet aliqui receſſe
rint & id qđ Brun.ait poſſet procedere qñ officialis,& iu-
dex cæpiſſet ſimpliciter ſeruire non conſtituto certo ſala
rio,vt de famulo diximus, licet Pau.de Caſtr.videat loqui
in his terminis quem eo caſu non ſequerer . Dixit etiam
Franciſ.de Alberg.relatus per Seue.in conſ.ſ.allegato per
dictam.l. Seio in prin.ꝙ vbi voluntas alicuius ponitur in
conditione intelligitur de voluntate cum actu, vt ibi per
eum.Poſtremò quia iuriſconſul.in d.l.Seio,de habitatio-
ne relicta cũ annuo legato nihil determinat, reſpectu di-
162 minutionis, † quæro quid iuris. Rñde illa non diminui
in caſu illius.l. per mortẽ filiorum ibi nominatorum ita
vr mihi ſenſiſſe iuriſcõſultus ibi dubitando duntaxat de
annuo legato pecuniæ relictæ.cũ incluſio vnius ſit excluſio alterius.l.cum ptor.ſ.de iudicijs & c.nõne.de prẹſum-
ptio.& probatur ratione, quia habitatio eſt,indiuidua.l.
vſus pars,iuncta.l.ſi habitatio.ſ.de vſ.& habit.gl.notab.in
§.ſi vſus,fructus.l.1.ſ.ad l.fal. ideò nimirum ſi legatũ ha-
163 bitationis ibi non minuitur pp mortem filioru, † Scias
autem eſſe magnam drĩam inter legatũ habitationis &
relictũ,vt poſsit quis habitare , vt plenè & pulchrè tradit
Deci.in conſil.355.& hæc ſatis, ad illam pulcherrimam.l.
Seio adductam per Bertran.in qõne noſtra.non pretmiſ-
ſo tamen quòd ad id limitatiue Scribit Aquen.in l.de di-
uiſione in fi.in ſol.mat. Ad ſm motiuum duntaxat Bart.
ad finem iſtius quæſtionis ridit, ꝙ in caſu noſtro legato,
vel poteſtati debetur ſalarium non ſolum intuitu pſonæ
ſuæ , ſed ẽt aſſeſſorum , & comitum quos habent neceſſe
conducere ſecum.& congruè de ſtipendijs puidere,qui-
bus comitibus impedimentum non ſuperuenit, & illis ſa
tisfieri oportet,ideò nimirum ſi integrum ſalarium præ-
ſtandũ ſit hæredibus legati mortui. inde per eos comiti-
bus ipſius legat.quæ ideo ceſſat in caſibus legum allega.ſ.
in ſecundo fundamento partis contrariæ. pro qua rñſio-
ne facit, quia ſæpe cõſequitur quis ex perſona alterius qđ
ex ſua cõſequi non poſſet.l.cõem. infra quemadmodum
ſeruit.amitt.hæc rñſio non concludit quoad partem ſala-
rij legato debitam, vt illam conſequantur hæredes legati
propter aliam partem aſſeſſ. præſtandam vt hic per Alex.
col.4.verſi.ſed iſta reſponſio.& Aquen.ſecunda, & regula
dictæ.l. ſi cõem. procedit tm in materia indiuidua , non
autem in materia diuidua, & vbi fieri poteſt ſeparatio,vt
in terminis noſtris.Rom.conſi.195.cum multis alijs,ad-
ductis per Dec.in l.ſi emancipati col.3.ſ.de col.cum ergo
ſalariũ legati ſeu poteſtatis à ſalario comitũ diuidi poſsit
non eſt dicendum ꝙ hæredes poteſtatis ex pſonis comi-
tum conſequantur qđ ex perſona poteſtatis,conſequi nõ
164 poſsint,quoad partẽ ſalarij poteſtati ſpectantem; † Re-
ſponde igitur melius,ꝙ iura prẹallegata loquũtur vbi ſa-
larium ex contractu fidei pp laborem principaliter debe
tur, quia licet de publico pſtetur vſq; ad diem mortis of-
ficialis tantummodo.l.pen.& l. ijs ſcholaribus in fi. C.de
errog.milit.anno.lib.12.& l.1.C. de re mil.lib.12. nos lo-
quimur qñ præſtatur ex diſpoſitione legis, vel contractu
ſubrogato in locũ diſpoſitionis legatis,aut pp dignitatẽ,
aut probitatem ſcientiæ & intellectus , gratia honoris&
beneficij remunerandi,quo caſu largior ſit interpretatio
ꝗ in contractibus & in operibus mœchanicis.l.ſi longius
in fine infra de iudicijs cum notatis per Bal. in l.vnica.C.
de luſtra.mitius.n.agitur cum.l. ꝗ cum hominẽ.l.celſus ſ.
165 de arbit.ſcientia .n. & probitas intellectus † omnẽ præ-
rogatiuã meretur auct.habita.C.ne filius,pro patre. Bar.
in d.§.diuus col.2.per illum tex.ſequuntur Alex.Seue.Iaſ.
Dec.& alij hic.Mirum igitur nõ eſt ſi caſus mortis legati
nocet ẽt Principi vel reipublicæ, reſpectu tranſmiſsionis
ſalarij ad hæredes legati. Et p regulam dicti.§.item cum
166 quidam † conſuluit Anchar.in conſ.414. viſo ꝙ ſiquis
emerit dacium ſalis in comitatu Imolæ ſuſcipiendo in ſe
pericula , & inde aliqua loca ab obedientia ſe ſubtraxe-
rint, ita ꝙ non recipiant Sal iuxta ſolitum , hoc non no-
cere emptoribus, ſeu conductoribus datij ſalis, quia fieri
debet remiſsio pẽtionis pretij pro rata tangente loca præ
dicta ab obedientia ſubtracta,quia caſus contigit in pſo-
na locatorum,ideò nocere non debet cõductoribus.d.§.
item cum quidam cũ præallegatis. Per eandem regulã.§.
item.cum quidã, deciditur alia no.& frequens qõ de ope
rarijs & laboratoribus in vineã alterius ad laborandum
conductis,ſi pluuia,aut alio caſu impediantur ne poſsint
tota die laborare,vt talis caſus eis habeat nocere.non aũt
conductoribus.& ideò proportionaliter pro rata tpis, &
pecuniẹ fieri debeat diuiſio glo.eſt not.in l.ſi quis domũ.
§.1.in verbo operas,ſ.loca. Notat Firmia.in ſuo repert.in
verbo operarius.no.15.facit regula pallegatæ.l.Seio quic-
quid dixerit Io:An.in addi.ad ſpec.in tit.de loc.in §.poſt-
quàm col.8.verſi.quid ſi Faber. Nec obſt.text.in l.4.C.de
agen.in reb.libro 2.ibi laborum eius fructũ & in l.fi.adfi.
de domeſt.& protec.eo lib.ibi milite fructum.vbi probat
fieri debere tranſmiſsionem ſtipendij,pro toto tpe , & tñ
propter laborem principaliter debebatur,prout ẽt habe-
tur in d.l.ijs ſcholaribus ibi laborum intuitus, nihil igitur
facit , ꝙ ſalarium debitum ſit intuitu laboris potiuſquã
dignitatis,quẹ vt cætera extinguitur morte.§.deinceps in
aucten.de nup.ſm Aquenſ.hic.quia & ſi prædicta iura ſa
larium appellent fructum laborum, principaliter tñ debe
167 tur pp dignitatem,vel ſcientiam, † quæ non poſſunt ha
beri ſine magnis laboribus.l.vnica in fi.C.de profeſſo.qui
in vrbe Conſtantino.li.12.l.fi.in princ.C.vbi ſena.vel clar.
ibi ſudoribus magiſteriæ prẹſentis lactus clarus,idcirco&
fructum laborum appellat principaliter tñ inſpicitur di-
gnitas , ideò fit tranſmiſsio ſalarij, ad hæredem pro reſi-
duo tpe in caſibus prædictarum.ll.vt vult Bart. loco præ-
alleg. nam ſi ad laborem principaliter haberemus reſpe-
ctum,non poſſet aſsignari,ideò cur ibi fieret tranſmiſsio
ſalarij ad hẹredes. habetur ergo reſpectus ad dignitatem
præteritam.l.poſt duos. C.de aduo.diu. iud.l.fin.ſ. de de-
cur.ſicuti ad labores prẹſentes iuriſconſul.l.1.C.de aduo.
168 diu.iud.† propter quod reprobatur glo.c.licet.2. quæſt.
tertia , quæ volebat non licere doctori ſine reuolutio-
ne chartarum conſulenti præmium capere,quum haben
da ſit ibi ratio prædictorum laborum , vt per Barba
conſi.34.

conſ.34.num.34.lib.2.Bolog. in d.auct.habita col.33.&
Dec.c.cum in cunctis col.2.de electione.Ad allegata in 3
fundamento reſponſum eſt ſupra quia loquuntur in ſala
rio pp laborem principaliter debito.Ad quartum de.l.t.
de re milit.reſpõ.Alex.Iaſ.& alij.Mod. quod loquitur in
ſtipendio pp laborem militarem principaliter debito.d.
l. his ſcholaribus ſecus ſi pp prudentiam vel dignitatem
169 principaliter deberetur prout in l.1. de Primipilo,† ex
quo inferunt qđ conductor militum, vt capitanei noſtri
tpis recedentes ſtipendium ad hæredes transmittunt vt
per Bar.in d.§.diuus col.2.text.tñ dictæ.le 1.de re milita.
170 † loquitur in alijs terminis videlicet in milite ab hoſti-
bus capto, cui ſtipẽdium non debetur pro tpe captiuita-
tis quo non preſtitit reipublice operas quia nimium gra
uaretur reſpublica vel ſuperior pp multitudinem miliũ
vt hic per Iaſ. in antepen.col.& Cur in 8. ſed glo.in d.l.1.
approbata per Io.de pla.& Seue.hic in q.34. dicunt illum
textum procedere in milite ſua leuitate aut culpa capto
cui poſtea reſtituto denegatur ſtipendium pro tpe capti
uitatis ſecus qñ abſq; culpa ſua captus fuiſſet p text. §.ſed
ſi ex improuiſo.l.3.& l.pe.j.de re milit. & quicquid dicat
Cur.hęc opinio melior vr̃ in puncto iuris per tex.clarum
in d.l.pen. vbi reſtituto militi ſolui debent ſtipendia me-
dij temporis ex quo fuit captiuus. bene verum eſt quod
de conſuetudine hoc non ſeruatur ſed nos loquimur de
iure.poſſet ergo dictum argumentum in contrarium re-
torqueri quia vt miles abſque culpa captus ſalariũ de iu-
re conſequi debeat & ſic pro tpe quo vere non ſeruiuit,
eodem modo hæredibus legati defuncti multo fortius
dicẽdum vr̃ deberi ſalarium reſidui tpis.cum caſus mor-
tis culpa ipſius nõ cõtigerit & ſalariũ debitũ ſit pp digni-
171 tatem principaliter, † quibus addas quod legati in iti-
nere ſpoliati aut capti illeſi & indemnes per rempublicã
conſeruandi ſunt pulchre per Bar.in §. q vero.l.ſi ſeruus
infra de furtis & Bal.in conſi.21.lib.3.Illuſtriſsimi & pru
dentiſsimi Veneti vt intellexi ſecrete indẽnes legatos ſer
uos conſeruant publico ęre nõ redimunt quia poſſet Re
ſpu.nimis grauari.Ad quintum de.l.fi.de dom.& protec.
vno modo rñdet Alex.hic col.4.& ſubtili' Iaſ.& Cur.col.
6.conſiderãtes aliter ſpecialitatẽ qđ ſpeciale ibi ſit. vt nõ
ſolum tranſmittatur ſalariũ illius anni ad heredem ſed ẽt
ſequentis anni.trãſmiſsio vero ſalarij quoad primum an-
nũ nõ ſit priuilegiata per.l.illã ſed per alias.d.l.poſt duos.
Ad ſextum argumentum facilis eſt rñſio ſed aduertendu
eſt in primis quia iura Bart. male videntur eius intentio-
nem probare.nam.l.interdum loquitur quando promiſ-
ſum non erat in rerum natura vt fructus futuri,vel quod
in vtero erat. tũc ex ipſa rerum natura promiſsio dilatio-
nẽ capit & actio efficaciter incipit competere. qñ id qđ
promiſſum eſt præſtari põt, ſed voluit Bart. dicere quod
ſicut ibi promiſsio pura tacitam habet conditionẽ cum
quod promiſſum fuit præſtari poſsit ita promiſſum pro
futuris operis tacitã habeat cõditionẽ cum operæ præſti-
tę fuerint text.in l.ſi à colono ſolũ vult verba p̃ſentis tpis
ad futurum non referri alia duo iura multum à remotis
veniunt ſi fructuarius tm̃ ſibi dari ſtipulatus fuerit quan
tam pecuniam dediſſet ẽt quoad acquiſitionẽ in penden
ti ſtare qa ſi ſoluat de pecunia fructuarij ipſi fructuario
acquirit ſi verò de pecunia proprietarij ipſi proprietario
vt in dictis.ll.dr ita per capillos trahẽdo voluit Bar.dictũ
quod acquiſitio ſtipendij ſortiri debeat effectum operis
demum p legatum præſtitis. Item aduertere quod dictũ
bart. de promiſsione futurarum operarum qđ habeat ta
citam conditionem confundi vr̃ per.§.ſi operas ab eo al-
leg.vbi ſtipulatio ad proprietarium tranſit ſemel fructua
rio quęſita q̃uis ſtipulatio non ſoleat trãſire pro opinio-
ne Bar.eſt melior tex. in l.ſi ſeruus cõis meus in §. ſin.de
ſtipu. ſeru.vbi Bart.miratur de eo & nititur ſoluere. ſed
prædicta opõ Bar. clarius probatur in §.Item cum quidã
præalle.& dictis ibi per Alex.in apoſtil.ad Bart.incipi.fa-
mulus. verũ rñdeo prædictis omnibus illa procedere vbi
pp laborem principaliter ſalarium debetur.d.l.his ſcho-
laribus & l.pe.in fi.C.de ero.mil.anno.lib.12.ſecus qñ de-
betur pp dignitatem aut probitatem ſcientiæ & intelle-
ctus.l.qui operas & §.diuus cum notatis per Bart.ibi col.
3.& Alex.hic.4.Ad ſeptimũ de onere duplicis ſalarij quo,
grauaretur reſpublica. Reſponde hic per Seueri. in q.20.
172 Alex.col.5.Iaſ & Deci.antẽpen.& Cur.9. † nec eſt ibi in
cõueniens quẽadmodũ reſpublica duplici ſalario grauat
in d.l.poſt duos & ſimiliter priuatus duplici ſalario aduo
cati.l.qui operas & §.diuus.perp. tamq; loquuntur qui di
cunt loco defuncti nullum eſſe ſubrogãdum ante finem
officij vt hic p Dec.col.6.& Seuer.q.21. eſſet.n.maius de-
173 trimẽtũ reipublicę ſi locus ſine rectore remaneretq; †
ſi duobus ſtipendium præſtetur iuxta tex.§.pen. in auct.
de adminiſtratoribus & l. illud ſupra de officio præſidis
vbi dr nec p vnam noctem prouinciam ſine rectore eſſe
relinquendam. & hæc publica vtilitas referri debet alteri
publicæ vtilitati conſiſtenti in commodo pecuniario vt
per Bart. & ſcri.in l. t.charta pen.j.ſol.matr. & Cur. infra
col.7.Ad octauum poteſt reſponderi ſm Bar. col.5.poſt
Salic. qđ in iſtis actibus virtuoſis non cadit actio ex loca
to ſed offi.iud. cum id qđ pro operis debetur non appel-
174 letur merces ſed honorarium.d.l.qui operas.† nõ ergo
datur actio ex loca.ſed offic. iud.aut actio in factum.l 1.
in princ.cum notatis ibi per Bart.& Alex. infra ſi menſor.
fal.mo.dixerit & Fel.ac Mod.in c.quia iudicanti col.2.de
præſcriptionibus quę reſponſio non tollit argumentum
de intereſſe ſm De.hic col.5.Cur.9.& alios Mo.maxime
quia offi.iudi.fundatũ eſt in æquitate.leg.quod ſi epheſi.
infra de eo quod cer.lo. & non vr̃ æquum ſalarium inte-
grum heredibus locatoris vel quaſi deberi qui nõ potuit
ex ſui parte implere contractum operaſq; debitas pręſta
re.ſiue ergo competat actio ex loca.ſiue offi.iud.idem in
propoſito noſtro dicendũ vr̃ Dec.hic col.5. duobus mo-
dis rñdet ſed melior ſolutio Bar. in d.§. diuus q̃ tandẽ ſe-
quitur.Cur.hic col.9.& Bono.17.quod in actibus virtuo
ſis prædicta non procedant per text. d.§.diuus cum.§.ſe-
quẽti dum tacit etiam inter aduocatum & nutricem, &
debetur integrum ſalarium ex diſpoſitione d.l.vel ex con-
tractu ſubrogato in diſpoſitionem.l.pro reſiduo tpe of-
ficij in ſolatiu perſonæ mortuæ.l.ſi quis in ſacris in fine
C. de proxi.ſacro ſcri.& l.matriculam in fine de agen. in
re lib.12. Ex quo ẽt patet ſolutio ad aliud motiuũ curtij
& aliorum de contractu innominato quod debeat cẽſeri
ſaltem contractus innominatus,do vt facias iuxta.l.natu-
rali.§.aut.n.do infra de præſcr. ver. ergo videbatur quod
vbi vnus non põt implere cõtractum caſu fortuito alter
poſsit petere ac repetere.leg.ſi pecuniam infra de cõd.ob
175 cãm.† illud.n.non procedit in pręmio dato ratione di-
gnitatis vel ſcientiæ.§.diuus.& l.qui operas. ſm Mo.prę-
allegato.Ad nonum argumentũ reſponde.negando præ-
ſuppo. quod reſultet aliquod inconueniẽs & abſurdum.
iſtud.n.eſt beneficium ſpecialiter à lege conceſſum ob di
gnitatem vel probitatem ſcientię & intellectus ideò beni
gne agitur & larga.fit interpretatio vt hic per Seuer.in 3.
col.q.10.Alex.col.5 & Iaſ. pen. cum alijs ſupra adductis
imò intereſt reipublicæ ita fieri vt ſpe præmiorum aĩati
ſurgant viri docti & probi in republica iuxta.l.t.cum ibi
notatis.infra ſolu.matri præterea, licet conductio vnica
ſit pro tpe quinquennij promiſsio tamẽ ſtipendij eſt pro
quolibet anno diuiſa, ideò fit tranſmiſsio ſalarij tm mo-
do pro anno quo decedit,vt ſtatim dicam in ſequenti li-
mit.Ad decimum & vlt.rñdent hic Cur.col.9.& mo. bo.
17.dixiq; ſupra reſpondendo ad octauum. arg.partis.ex
prædictis conclu.glo.& cõis quod ad hęredes legati & po
teſtatis traſmittatur ſalarium reſidui temporis,remanet
defenſata de iure,de facto non eſt diſputandum,vt enim
176 dicebat Fulgo.& refert Iaſ.col.8.in 4.motiuo,† hęredes
rectoris mortui vix ſalarium ipſius tẽporis conſequi poſ-
ſunt quia ſuperiores cum quibus habent agere ius ſibi fa
ciunt,prout volũt, ſed vt dixi ego de iure loquor,quẽad-
modum

modum ad iuriſconſultum attinet. Limitatur nunc cõis
177 concluſio.1.vt procedat,† quando vna tãtum præſtatio
ſalarij pro toto tpe officij fieret,exempli gratia taxatum
erat pro tpe officij ſtipendium ducatorum mille, tũc de-
cedẽs ante finem officij, ſalarium reſidui temporis & ſic
totum ad hæredem tranſmittit,ſecus ſi plures præſtatio-
nes erant faciendæ vt quia ſalarium legato dandum erat
& ſoluendum ſingulis menſibus aut annis.per tex. in d.l.
poſt duos vt poſt Iac. But.& Saly.in d.§.item cum quidã
dicit hic Dec.col.10.aliijq;. tunc.n.hæredes poteſtatis ſo-
lum conſequi deberẽt ſolutionem illius menſis vel anni
quo moritur legatus vt per eos. Contrariam opinionem
tenet Bart.in d.§. diuus col.2.& fin.quia cum vna ſit obli
gatio & vna conductio, licet conditiones & preſtationes
per menſes vel alia tpa diuiſæ ſint, tamen ſalarium debeť
pro vna obligatione & pro toto tpe, ideò debetur totũ
arg.dicti.§.diuus & l.noſtræ vt hic per Seue. in 10.q.Alc.
col.4.Iaſ.pen.Mod.bon.17.cum ſequenti & Tauri.col.3.
charte pen.Ad.l.poſt duos vbi aduocatus fiſci qui pro biẽ
nio ſaltem eligebatur.l.ſancimus illo eo.tit.tñ ad heredes
ſuos ſalarium vnius anni tm̃ tranſmittebat. Reſpõdeo ꝙ
licet electio & aſſumptio ad officium aduocati fiſci pro
biennio fieret. honorariũ tamen & ſtipendium annuum
erat ſeu pro quolibet anno,prout ẽt hodie fit, obligatio-
que ac promiſſio ſtipendij talis.vt ibi per Barto. & Alex.
hic col.5.verſi.2.caſu.ideò fit tranſmiſſio tm̃ pro illo an-
no ad hæredes. ẽt ꝙ pro pluribus annis aſſumptus fuiſſet
vt dicũt Bald.& Aret.in d.l.poſt duos, & in l.petitionem
ad finem per illum tex.eod.tit. & Iaſ.in l. ſi ſtichum in §.
ſi ſtipulatio col.1.de verb.obli. Aliam rationem aſſignat
Barto.in d.l.ſi ſeruus communis.§.fi.de qua ſtatim dicã.
ſaluari igitur poteſt opinio Butr.& Saly. quãdo poteſtas
aſſumptus fuiſſet pro pluribus annis aſſignato ſibi ſalario
mille ducatorum, puta quolibet anno prout faciunt Illu
ſtriſſimi domini Veneti in cõductione lectorum Paduæ
178 quæ licet cõiter fiat ad triennium, † certum tñ ſtipen-
dium cõſtituitur pro quolibet anno, tunc poteſtas dece-
dens non tranſmitteret ad hæredes ſtipẽdium omnium
annorum, ſed illius anni tm̃ quo moritur vt per ſcrib.in
locis præallegatis: Cautela ergo eſſet ſm eoſdem ꝙ fie-
ret promiſſio & obligatio ſtipendij mille ducatorũ, exẽ-
pli gratia ꝙ pro officio poteſtariæ ſolutiones per menſes
aut annos diuiderentur, ſed hoc non ſeruatur nec fit, qñ
cõductio eſt pro pluribus annis. Dec.hic in.6.& 7.col.ſe-
quitur opinionẽ Iac.Butr.& Saly.per doctri.Bart.in d.l.ſi
ſeruus cõis & in l.ſi ſterilis in §.fin.infra de actio.empt.cõ
cludentis ꝙ licet ſtipulatio annua dicatur vnica.d.§. ſti-
pulatio.ſecus ſit vbi ille qui ſtipulať ex aliquo facto perſo
nę eius cohærenti obligaretur,quia tot eſſent ſtipulatio-
nes quot tempora,ſequitur Iaſ.in d.§.ſtipulatio col.fin.&
ſcri. cõiter in l.ſi ex toto.§.fin.ĩ.de leg.1. Iccirco in pote-
ſtate & lectore qui obligantur ad operam & factum eo-
rum perſonis coherentia,obligato illa multiplicari vide-
tur in plurib' præſtationibus,ſed in magnis officijs Dec,
ſaluat Bar.vt integrum ſalarium indiſtinctè debeatur,ẽt
ꝙ per tẽpora diſtributæ diuiſæq; eſſent præſtationes ſed
Alexan.hic col.2.verſic.3.caſu & Seuer. ad finem decimæ
quæſtionis ab illa doctrina Bart.recedunt ſequentes deci
ſionem eiuſdem in d.§. diuus col.vlt. ꝙ attendenda ſint
verba contractus à quibus nõ eſt diſcedendum.l.non ali-
ter,infra de lega.3.l.ſemper in ſtipul. infra de regu. iur. &
ad doctrinam Bar.allegatã in contrarium reſponderi po
teſt ꝙ procedit in ſtipulatione annua ſed vnica licet ſolu
tiones & præſtationes diuiſæ ſint per tempora vt ꝑ Alex.
in d.§.ſtipulatio.col.2.Barba.conſi.9.lib.3.& Bolog.cõſi.
71. ꝙ licet reſpectu effectus ſolutionum ſtipulatio multi
plex videatur,quia plures fieri debent ſtipulationes,reſpe
ctu tñ obligationis vnica eſt propter vnã verborum con-
ceptionem ſecũdum prelatos,ſed ſi obligatio eſt tm̃ vna,
tam aduocatiæ ꝙ lecturæ, licet ſolutiones diuiſæ & ſub-
diuiſę ſint in annos aut mẽſes, quare mortuo officiali vel
lectore in prin.locationis & conductionis nõ tranſmittit
179 ſalarium totius reſidui temporis,† ad hęredes,arbitror
ſecundum vigorem iuris & punctum rationis iſtud fieri
debuiſſe,quia tñ hoc eſſet nimis graue reipu. vel ſuperiori
quando conductio & aſſumptio ad officiũ eſt ad annos,
propterea ſtatutum eſt & diſpoſitum fieri tranſmiſsionẽ
ſalarij illius tm̃ anni. quo doctor vel officialis moritur.l.
poſt duos.l.3.in fi.C.de agen.in reb.& l.fin.C.de domeſt.
& protec.lib.12.vbi ſpecialiter cõceditur perſonis ibi no
minatis vt ad heredes tranſmittant non ſolũ emolumen
ta anni quo decedunt,verum etiam anni ſequen. Limita
tur ſecundo prædicta concluſio ſecundum Bar. ſupra in
prin.quæſtionis niſi aliter conuentum eſſet per regu à di
cti.§.ſi conueniat.l.1. infra de po. & eſt ſine dubio.

Tertiò limita niſi ſalarium fuiſſet promiſſum cõditio
naliter,ſi operæ præſtarent,quia tunc conditione nõ im-
pleta nõ deberetur ſalarium l.e.legatũ.C.de condit. inſer.
cũ adductis ſupra & adducẽdis infra circa finẽ commẽt.
180 Quartò limita qñ conſuetudo aliter diſponeret,† cũ
omnes actus regulẽtur à conſuetudine.l. quod ſi nolit.§.
qui aſſidua infra de euic. cum notatis ꝑ Fel. in proœ.de-
cretal.in c.1.col.8.vt lite nõ conte.& in c.1.col.6.de pro-
bat.vbi etiam ꝑ Dec.Quinto & vlti. limi.in poteſtatibus
villarum vel caſtrorum qui quaſi ad naulum & vecturã
operas ſuas paſſim locant, in quibus ceſſat omnis præro-
gatiua, honorq; & reſpectus dignitatis vt hic per Seue.in
quæſt.45. Iuxta prædicta pro declaratione text. noſtri &
181 materiæ,quęritur,† vtrum hęredes aſſeſ.mortui habere
ſimiliter debeant ſalarium reſidui temporis,& quicquid
dicat Pau.de Caſt.& Mod.Bon.hic in col.19.cũ ſequenti
182 concludendum eſt ꝙ ſic,† cum aſſeſ.non tm̃ intuitu la
boris verũ ẽt ſcientiæ & probitatis intellectus, dẽt ſtipẽ
dium vt patet ex l.1.ſupra & C.eo.ideò illud tranſmittet
ad hæredes vt facit aduocatus fiſci & etiã priuati.d.l.poſt
duos.§.diuus & l.qui operas & ita tenet Bart. in d.§.diu.
col.2.& in l.fin.de dome.& prote.lib.12. & ſequũtur cõi-
ter doctores vt hic per Seue.in q.10.Alex.col. antepe.per
183 Iaſ.Dec.& Mod.per eundem Dec.conſi.70.† Idẽ dicen
tes in lectore mortuo ante finem anni ſtudij ſeu oĩum le-
ctionum ipſius anni vt integrum ſalarium eiuſdem anni
ad hæredes ſuos tranſmittat, quod in facto ſæpe cõtingit
vt inquit Iaſ.ſequuntur Mo.de ripa in trac. de peſte.col.
4.& ſequenti tranſcribẽtes dicta Decij in conſi. 70.cũ.n.
legendi officium & onus diuidanť per annos, ſtipendiũ-
que annuãtim aſſignetur licet ſolutiones fiant per mẽſes
aut alia tempora ſm diuerſas cõſuetudines, ad hæredem
tranſmitti debet,cum non ſtet per lectorẽ quin legat in
tegro anno, ſed per caſum mortis ꝑut diſpoſitum eſt in
aduocatis fiſci & priuati, in quibus quidẽ lectoribus mi-
litat rõ ſcientiæ & probitas intellectus, nec minor debet
184 illis fauor, † quàm aduocatis prædictis,cum.n.multos
inſtruant ad iuſtitiam,dici poſſunt beati, & propterea vt
ſcribitur Danielis c.12. Fulgebunt ſicut Stellæ in Regno
Dei.dictum fuit Andreæ de Iſer.in proœ.feudorum re-
fert & ſequitur Aquen. in l.1.§.de iuſt. & iu.cui ergo du-
bium ꝙ lectores an finem anni decedentes, ſalariũ illius
185 anni ad hæredes ſuos tranſmittere debent, † habentq;
prætacti doctores legentes multas alias prærogatiuas &
præeminentias ſupra aduocatos & alios ſimplices docto
res vt per Dec.& alios in l.cum quid infra ſi cer.pet.in cle-
clericis.de iud.& in conſi.70.ad finẽ: & ad quædam moti
ua hic in cõtrarium per Iaſ.tacta clarè rñdent Dec. & Ri
pa ĩ locis ꝑallegatis. & vbi Princeps & ſupiores rigoroſi
eſſent verſus hęredes lectorum,ad minus fieri deberet di
uiſio ſtipendij & lectionum lectarum iuxta dictã.l.Scio
de annuis legatis.ita vt hæredes lectorum cõſequerentur
ſtipẽdium pro rata tpis & lectionum vſq; addiẽ mortis,
pro numero vero lectionum reſtantium poſt mortẽ le-
ctoris ad finem vſq; anni cum non ſeruierint ſm oẽm ri-
186 gorem.pro tpe.n.infirmitatis, † ſine dubio cõſequi de-
bent ſtipendium vt per Bar.in §.diuus.col.fi. & vbiq; ſer-
uatur

naſ imò & pro toto integro anno ſi illis nõ fiet iniuria. Et
idẽ eſt qñ doctores recederent ante finem anni & cõpleti
ſtudij illius anni propter peſtem ſeuiẽtem in loco ſtudij
quia cum per ipſos nõ ſtet quin perſequantur, ſed per ca-
ſum peſtis ibi vigentis, non debet denegari eis ſolutio ſti-
187 pendij reſidui tẽporis per hunc tex. & præal. † vt hic per
Seur. in. q. 40. & Mo. de Ripa loco ꝓallegato, niſi inter par
tes aliud conuentum eſſet, quia hoc attenderetur. §. ſi cõ-
ueniat ſupra allegato. intelligendo prædicta quãdo doct.
incepiſſent legere, alias ſecus. arg. tex. in. d. l. poſt duos. ibi
ex quo officiũ peragere cęperit. l. 1. de Primipilo lib. 12. &
§. vxori. l. qui concubinam de legatis. 3. ita voluit Bart. in
d. §. diuus col. 2. in 2. caſu. & Dec. hic. col. 7. & in conſi. 70.
& Bol. conſi. 71. pro qua opinione pondera verba illa ſala
rium reſidui tpis de quibus hic & infra loca. in. l. diẽ fun-
cto. ergo inceperãt adminiſtrare: & principium cuiuſq;
rei dr̃ eſſe pars potentiſsima. l. 1. ſupra de ori. iur. & tamẽ
hoc vr̃ poſſe confundi per text. §. diuus & l. qui operas vbi
indiſtinctè dicitur ꝙ aduocati non compelluntur redde-
re honoraria quando p eos non ſtetit quin cãm agerent.
Ita ꝙ in iſtis actibus virtuoſis videtur ſufficere, ꝙ nõ ſtet.
per debentem ſeruire, quin ſeruiat, niſi reſpondeas prędi-
cta iura loqui in retentione, quæ vt diximus fauorabilis
eſt, vel in ſtipendio debito pro cauſa vna vel lite tpe non
limitato, ſecus in ſtipendio annuo, quia requiritur ꝙ cre-
188 ditor ſeruire cæperit. vt dixi, & ſtatim ẽt dicam. † ſi verò
diſtuliſſent legere de licentia ſuperioris, haberentur pro
legentibus prout cõſuluerunt Dec. in conſi. 70. & Bolog.
71. & ſequuntur dicti Mod. de Ripa loco præalleg. & pa-
189 riter doctor legens qui ex cã recedit, † ex licentia ſupe-
rioris conſequi debet ſtipẽdium pro tpe abſentiæ vt poſt
alios ſcribit hic Iaſ. in pen. col. Seuer. q. 34. Dec. & Bologn.
in conſi. præalleg. quia pp licentiam ſuperioris habentur
pro præſentibus pro qua opinione eſt caſus apertus in l.
hac. l. C. de prox. ſac. ſcrin. lib. 12. ibi vt qui liberam profi-
ciſcendi licentiam prænunciatione commeatus indepti
fuerint, ſine qualibet ſtipendiorum aut emolumẽtorum
deductione peregre degant. ſecus ergo ſi abſq; licentia ſu
190 perioris diſcedant, † immo hoc caſu nihil habere debe-
rent. ſed ſtipendiũ totius anni perderent, vt hic per Iaſ. in
pen. col. Sed quid ſi ſint vacationes tpe receſſus Seue. loco
præal. & Bal. in d. auct. habita. col. 4. verſi. ſed quid de do-
ctore. dicunt ꝙ pro tpe abſentiæ non debet habere ſtipẽ
dium, niſi de licentia ſuperioris abſens ſit, quod non vi-
detur mihi verum: cum ex tali abſentia non impediatur
ſeruitium debitum ceſſantibus eo tempore lectionibus,
ergo nec ſtipendium tolli nec diminui ſibi debet. arg. §.
quis le. adigere de iur. Patro. & c. cum ceſſante, de appell.
& ita ſeruatur hic Paduæ. quia tpe vacationum doctores
pro libito diſcedunt, & nihilominus percipiunt emolu-
menta & ſolutiones ſtipendiorum ſuorum per mẽſes di-
191 ſtributas. Sed maius dubium eſt, † de compromotioni-
bus quæ ex forma ſtatutorum aliarum vniuerſitatum à
condonandis laurea corona percipiuntur, vtrum ad hæ-
redes trãſmittantur. Cur. ſenior diuerſimodè iudicatum
refert. ipſe ſequitur diſtinctionem Bart. in quæſtione ſe-
quenti ꝙ aut conuentus, & doctoratus erat inchoatus fa
cta præſentatione: & tunc fiat tranſmiſsio ſalarij ad hę-
redes, alias ſecus. C. Iun. hic col. 7. tenet oppoſitum fieri
tranſmiſsionẽ cõmodi cõpromotionum illius anni quo
doctor moritur indiſtinctè per dictam le. poſt duos vbi
vniuerſa ſolatia totius anni. Et quia debent in præmium
virtutis, præteritorũq; laborum, ergo trãſmitti debẽt ad
hæredem per doct. Bar. in §. diuus de qua ſupra, nec refra
gantur quę in l. poſt duos ſubijciuntur ibi id officium pe
ragere cœperit, quia doctor dicit incepiſſe ex quo lectio-
nes aliquas abſoluit anni prędicti, & dicuntur cõpromo-
tiones quid acceſſorium ad ſalarium lecturæ. ideò de eis
iudicari debet, prout de municipali ſtipendio lecturę per
regulam acceſſorium de regu. iu. in 6.

Ego in lectura Taurinẽſi ſecutus ſum prædictã diſtin-
ctionem Cur. ſenioris, q̃ veluti æquam & rationabilem
ẽt in præſentia ſequor. ex quo. n. doctor ante præſentatio
nem quod in eo actu pro laurea conſequenda potiſsimũ
erat, minimè præſtitit teſtimonium ſufficiẽtiæ, videlicet
ad ſubeundũ rigoroſum examen, pro cõſecutione docto
192 rei gradus, prout requiritur, † iuxta ea quæ ſcribit Bar.
in proœ. ffo. rum. ad finẽ principij & Dec. in c. propoſuiſti
col. fi. de probationibus ſicq; in fine multũ defecerit, non
debet poſſe commodum illud compromotionis trãſmit
tere. ſolum. n. ad hæredes iura in nobis radicata trãſmitti
mus. l. cum heredes inſta de acqui. poſ. Ad le. poſt duos re
ſponde loqui in ſtipendijs quę fiſci aduocatus à Principe
conſequitur in quibus contra concedentẽ larga fieri de-
bet interpretatio. l. fi. §. de cõſti. prin. maximè in fauorem
aduocati ipſius fiſci, qui habet multa ſpecialia vt ſupra di
xi, ſecus in alijs, præſertim vbi agitur de præiudicio tertij
vt ſcholaris in ꝓpoſito noſtro. ſatis ergo eſt ſi trãſmittat
commodum compromotionũ poſt præſentationẽ, præ-
tereà. l. poſt duos, loquitur in ſtipendio annuo certo, cõ-
promotiones verò non ſunt certæ nec promiſſæ. & licet
debeant in præmiũ pręteritorum laborum ac virtutis, at-
tñ ex quo in actu proximo & potẽtiori ex quo cõpromo
tiones capiunt nihil actũ fuit, nihil pariter cõſequi debet.

193 Quęrit poſteà immediatè Bart. † ſi poteſtas nondum
ingreſſum fecerit, ſed ſe præparauerit ad ingrediendum
& morte præuentus id facere non potuerit, vtrum peti-
tionem ſalarij ad hæredem tranſmittat, prout in quæſt.
præcedenti, qñ mortuus eſt ante finẽ officij, & facit duos
caſus, aut per alium. l. permittente ingreſſus, eſt aut nullo
modo, nec per ſe nec per alium. primo caſu concludit in-
tegrum ſalarium deberi quum perinde haberetur ac ſi ip
194 ſe ingreſſus fuiſſet, ſcđo caſu non deberi. † Contra pri-
mam concluſionem vrgere vr̃ text. l. fi. de excuſatione tu-
torum, vbi à tutela ita demum excuſabantur qui erant in
collegio piſtorum ſi per ſe piſtrinum & artẽ illam exerce
bant, non ſi per alios, ergo poteſtas qui per alium ingreſ-
ſum ad officium fecit, nõ debet ipſius officij ſalariũ poſſe
conſequi ſm Roma. hic. faciunt alia iura in propoſito al
legata per Seuer. infra in q. 44. circa finem, ſed non rñdet
Rom. ad fundamenta & rationem Bar. à quo non eſt re-
cedendum, nam cum eo tranſeunt cõiter ſcribẽtes vt hic
per Alex. col. antep. Iaſ. col. pe. Seuer. q. 8. & 44. Dec. col. 7.
195 Aquenſ. pe. Cur. 8. & cõiter Mod. nam, † In primis quia
in caſu iuſti impedimenti poteſt quis per ſubſtitutũ ſer-
uire. le. in filijs. l. neminẽ. C. de decurionibus libr. 10. le. de
pollicitationibus infra de pollitic. Aret. plenè. in l. nemo
eſt qui neſciat. col. fi. infra. de duo. re. & in l. continuus in
§. ſi ab eo. col. 2. ij. de verb. obl. Fel. in c. 1. in 2. no. de ſum.
tri. & Dec. hic col. 7. ſecundò quia in terminis vt dr̃ termi
nantibus, † lex. ex cauſa iuſti impedimẽti vel neceſsitatis
concedit licentiam ingrediendi prouinciam & admini-
ſtrandi officium per alium. leg. aliquando ſupra de offic.
procon. & leg. §. ad hoc. verſi. antequã verò in auc. de col-
lator. nec mirum quia ex cã neceſsitatis recedimus à regu
196 lis iuris cõis. l. 1. ſupra de offi. cõſol. † imò hodie legatus
id facere poteſt pro libito voluntatis ingrediendo p aliũ
officiũ ſeu capiendo poſſeſsionem ipſius officij per aliũ
non ſubſiſtente aliqua cauſa impedimenti, caſus eſt in. d.
§. ad hoc in verſi. antequam verò & notat glo. in d. aliquã
do. Ad textum dictæ. l. fin. reſponde vt hic per Dec. col. 7.
poſt Alex. quod loquitur in voluntariè ſubſtituto, nos
quãdo ex neceſsitate vt dixi. ſed in terminis noſtris præ-
dicta refragari videntur cum etiam abſq; neceſsitate per
alium poſsit quis prouinciã ingredi, ideò melius rñde vt
hic per Cur. col. 8. ꝙ ibi exercens artem per ſubſtitutum
nõ gaudet priuilegio illius artis, quia ceſſabat ratio pri-
uilegij cum daretur excuſatio propter impedimentum
piſtrini, quod non adeſt in eo qui non exercet illam artẽ
ſed per ſubſtitutum. quicquid hic tñ ſentiant Alex. Dec.
& alij non crederem ꝙ impeditus exercens per alium pi
ſtrinum in caſu dictæ. l. fi. excuſaretur à tutela, & ſic per-
inde

inde eum haberi ac ſi per ſe exerceret, quia priuilegium
illud cõceſſum fuit ſolummodo ꝑꝑ impedimentum pi-
ſtrini, à quo lex noluit ob aliam cãm quempiã auocari,
cum agi videatur de vita hominis & pariter ſubſtitutus
in quæſtione de qua ſupra per Bart. habebit ſalarium aſsi
gnatum poteſtati ſm Dec. hic col. 7. poſt. Ange. per eum
relatum, quod eſt contra concluſionem Bar. & doct. hic,
quia haberetur perinde ac ſi fuiſſet ingreſſus, & acquirit
ſalarium ſibi & ſucceſſoribus ſuis quibus illud tranſmit-
tit, ergo non debetur ſubſtitutis ingredientis, cui tamen
conſultum erit vel ſm conuentionem partium iuxta. §. ſi
conueniat. l. 1. ÿ. depo. vel ſecundum conſuetudinem, aut
officio iudicis ſi aliter non ſit determinatio iuxta l. 1. §.
in honorarijs. infra de var. & extraor. cog. ac ea quę ſupra
diximus in artic. quantum debeatur pro ſalario aſſeſſori-
bus. ſi de illo non fuerit conuentum. Ex prędictis ẽt habe-
remus ꝙ primus caſus. ſeu prima cõcluſio Bart. quicquid
ipſe ac Alex. Dec. & alij ſentiant procedit ẽt ꝙ quis proli-
bito voluntatis non ex cã iuſti impedimenti feciſſet in-
greſſum per alium ad officium, ſecundus caſus ſeu con-
cluſio Bart. ꝙ poteſtas nullo modo lucretur ſalarium qñ
non fecit ingreſſum, nec ꝑ ſe, nec per alium, quamuis fe-
ciſſet præparamenta pro futuro ingreſſu per tex. in l. ſi pe
198 cunia & in §. vxori. per ipſum alleg. † ſed non reſpondet
Bart. ad rõnem ſupra per eum in contrarium factam de
deſtinato ad præparatũ ad ingrediendum, vt pro ingreſ-
ſo habeatur per. l. cum verò ad finem prin. infra de fidei
commiſſarijs liber. vbi deſtinata libertas ex caſu ſubſecu-
to intercedere non ſolet, ſed interim pro data habetur.
Contrariã opin. tenuit Bar. in §. diuus col. 4. quia huiuſce
199 modi maiores magiſtratus, † à die electionis dignitatis
ius conſequuntur. l. 1. C. de conſul. lib. 12. cũ allegatis ibi
& eſt glõ. no. per illum tex. in preal. verſi. anteꝗ verò. ſcđo
pro hac opinione facit ratio in hac materia aſsignata ꝑ
iuriſc. in d. §. diuus. & in l. qui operas, ꝙ per eum non ſte-
terit, ſed per caſum mortis. tertiò quia tranſmiſsio huiu-
ſcemodi ſalarij fit rõne dignitatis ſecundum cõem opi-
nionem ſcribentium de qua ſupra, à die ergo ſaltem acce-
ptati officij & conſequenter iuris ſibi quęſiti debẽ, iuxta
notata per Bart. & doc. in d. §. diuus col. 4. & in le. abſenti
ÿ. de donationibus. quarto quia ſi poteſtas iam fecerit ꝑ-
paramenta res integra non eſt, ergo, & c. l. mandatum. C.
200 mandati, † maximè cum idem iudicemus de tempore
pręparationis ad abſentiam, quod de tempore ipſius ab-
ſentiæ. l. ab hoſtibus. §. fi. infra quibus ex cau. maio. ac de
præparante quod de præparato. l. 2. cum ibi notatis per
doct. C. de tranſ. tradut oẽs in rub. C. de ede. & in rub. ex-
tra de iudic. ac de exiſtẽte in via ad actum quod exiſtẽte
in actu. l. pe. cum notatis. ÿ. de milit. teſt. cum notatis per
Sozi. in conſi. 9. col. fin. lib. 4. & prædictam opin. ſequitur
Aquenſ. hic in pe. col. & videntur tenere Dec. & Cur. hic
in 7. & 8. col. Ad le. ſi pecuniã Reſpon. Alex. Dec. & Cur.
poſt Bart. in §. diuus ꝙ poteſtas qui præparamenta fecit
pro ingreſſu ſatis dr̃ incepiſſe, ad quod adduco text. not.
in l. 1. §. 2. ÿ. de pollicit. ibi cepiſſe ſic accipimus, ſi funda-
menta iecerit. tamen non dr incępiſſe officium nec admi
niſtrationem ipſius officij. ideò rñdeo aliter, ꝙ poteſtati
non debetur ſtipendium ꝑꝑ laborem principaliter, ſed
contemplatione dignitatis quo caſu nõ procedit regula
dictæ. l. ſi pecuniã. ſicuti nec præall. l. Scio in prin. de ann.
legat. per. §. diuus & l. qui opas vt in quæſtione ſuperiori
diximus. Ad tex. in §. vxori reſpondẽt hic Dec. & Cur. re-
torquẽs illum tex. in oppoſitum dum in fine dicit deberi
legatum mulieri ſi per eam nõ ſteterit quin habitaret &
conſequenter idem dr̃ ꝙ in §. diuus & l. qui operas, præ-
tereà legatum ibi fuit cõditionale: ideo nimirum ſi ceſ-
ſante conditione deficit. l. leg. C. de. vendi. infer. item pe-
cunia ibi non præſtabatur propter dignitatem vel ſcien-
tiam ꝓut in propoſito noſtro, nimirum ſi requiritur vt
aliquanto tꝑe habitauerint, ſicq; incæperit, & tñ adhuc
in caſu illo ſi per mulierem non ſtetiſſet quin habitaſſet

debitum ei fuiſſet legatum vt ibi in fine dr̃ facit tex. in le.
iure ciuili. ÿ. de condit. & demonſt. non intelligas tamen
ꝙ in fine dicti. §. vxori corrigat quod Trebat. ſupra ibiq;
relatus dicebat in verſi. quantolibet tẽporee cum vitãda
ſit correctio, ſed vlt. iuriſc. ibi generalius ꝙ etiamſi ma-
ter non ſtetiſſet ibi cum filio aliquo tꝑe, dum tamen per
eã non ſteterit, conſequi debeat legatum. Ad. l. poſt duos
quia rñſio Bar. in d. §. diuus non ſatisfacit, reſpondẽt pre-
fati, ꝙ ſatis dicitur inchoaſſe & cæpiſſe poteſtas propter
præparamẽta ad hoc facta, per dicta in ſuperioribus, ſed
non eſt recedendum à concluſione Bart. hic per tex. in d.
leg. 1. de Primipilo in verbo poſt adminiſtrationem per
quem tex. tollitur reſponſio Dec. hic quia loquitur in ſti
pendio aſsignato ꝑꝑ dignitatem principaliter, non ꝑꝑ
laborem & tamen requirit cæpiſſe adminiſtrari. ſecũdo
per text. d. l. poſt duos ibi ex quo hoc idem officium per-
agere cęperit cum notatis per Dec. in cõſi. 70. tertiò quia
plura reſultarent inconuenientia vt hic per Seuer. in q. 8.
quæ euitanda ſunt. l. nam abſurdum. ÿ. de bon. libe. 4. per
tex. clarum in auct. de adminiſtratione §. pe. collat. 7. ibi
& non ex codicillis cinguli iudicare tempus, ſed ex quo
in prouinciam ipſam acceſsit illius accipere reipublicæ
emolumenta, & nullum alium accipere, ergo qui pręſen-
tialiter non acceſsit in prouinciam, licet ſe præparauerit
ad ingrediendum emolumenta officij non perciperet, &
prædictam concluſionẽ Bar. ſequuntur Bal. & Imo. relati
per Dec. col. 7. Seu. hic in q. 8. & 44. Alex. col. antep. Iaſ. pe.
Dec. 7. & cõiter alij, licet diſputatiue loquendo ad rões
Bart. reſpondeat Dec. & iſta opinio Bart. hic ſeruatur in
practica; contraria verò non, vt poſt Imolam referunt &
atteſtantur Alex. hic col. pe. & Dec. 7. facit quod in articu
lo præcedẽti poſt Ful. & Iaſ. diximus, ꝙ hodie poteſtates
vix poſſunt conſequi pręſentis temporis ſalarium, quá o
minus futuri, pro quo adhuc operas non præſtiterunt

Non obſtant nunc adducta in opp. ac primum, quia
reſpon. Ang. & Ale. non procedunt vt hic per Dec. col. 7.
ideo reſpon. ꝙ quamuis à die electionis præſentationis.
201 & acceptionis officij electo ius acquiratur, † hoc tñ in-
telligitur quãtum ad effectum ne caſſari reuocariq; poſ-
ſit, non ꝗtum ad perceptionẽ ſalarij, ad quod conſequen
dum, requiritur ꝙ rector ad prouinciã accedat, & cæpe-
rit adminiſtrare ita voluit ipſemet Bart. in d. l. abſenti cir-
ca finẽ vt hic per Seue. in q. 8. & Dec. col. 7. de quo videtur
tex. apertus in d. auctẽn. de adminiſtratoribus loco ſupra
allega. De textu autẽ dictæ. l. 1. de conſul. ſupra alleg. plu-
ra ſcribunt Sozi. & Dec. in l. cum quid infra ſi cert. peta.

Non obſtat ſecundum & tertium argumentum in ra-
tione. d. §. diuus & l. qui operas. iuncta doctr. Bar. ibi quia
rñdeo ꝙ procedit diſpoſitio prædictorum iurium in re-
tentione quæ fauorabilis eſt, non in petitione, quę tanto
fauore nõ eſt ſubnixa, vt in ſuperioribus dixi, vel aliter ꝙ
loquuntur iura illa in ſtipẽdio aduocato ꝓſtito principa
liter ꝑꝑ ſcientiam, quę iãdiu radicata erat in perſona ad-
uocati, & habetur ratio præteritorum laborum, attento
ꝙ per eũ non ſtetit iuxta text. l. 1. C. de aduoc. diu. iudic.
ibi fructũ præteritorum laborum conſequantur, non ſic
in poteſtate cui debetur ſtipẽdium propter dignitatem,
202 quam plene non cõſequitur, † niſi per adminiſtrationẽ
le. 2. C. vt digni. ordo ſeruet. lib. 12. & ſic poſtꝗ acceſsit in
prouinciam ſibi decretam vt in prealle. auctẽn. de admi
niſtratoribus, facit glo. no. in l. apud eũ ſuper verbo põt
203 infra de manumiſsio. † quod ius ex exiſtẽs extra locum
ſuæ adminiſtrationis eſt tanꝗ priuat9, tradũt plenè Barb.
ca. accedens col. 3. vt lite non conte. Cor. in conſi. 193. col.
fi. lib. 2. Aret. in c. ſi qui teſtium col. 1. de teſtibus Fel. in c.
eum interior col. 1. de mai. & obed. & Rui. in conſi. 155.
lib. 4. Cõis ergo doctorum concluſio, ꝙ tranſmiſsio ſala-
rij ad heredem fiat propter dignitatem, intelligi debet in
potiori ſignificatu, & ſic vbi eſt cum adminiſtratione,
vt videntur loqui iura in hac materia allegata. l. 1. de Pri-
mipil. l. 3. C. de agen. in reb. li. 12. ibi laborum eius fructũ

tex.

tex.l.fi.C.de dome.& protec.lib. 12.ibi militiæ fructũ &
le.1.C.de adu.diuer.iud. & qcquid ſit in aduocato de quo
loquuntur præallegata iura in magiſtratibus, quibus pp
dignitatẽ ſtipendium datur, ꝙ requiratur aſſumptio de-
cretæ prouinciæ & actualis adminiſtratio eſt tex. in præ-
alleg.aucten.de adminiſt.quia alias nimium poſſet reſpu
blica grauari Ad quartum motiuũ cum rõnibus ibi ad-
ductis reſponderem, adhuc rem dici integrã reſpectu re-
quiſitæ adminiſtrationis, quæ nondum cœpta fuerit, &
æquiparatio illa de exiſtẽte in actu ac in via ad actum, &
de tpe abſentiæ ac præparationis ad abſentiam de deſti-
204 nato & exiſtente in actu,† cõtinet materiam brocardi-
cam de qua p Bar.Cæpol.in repe.l.ſi fugitiui. col.2.& 12.
C.de ſeru.fugi.Barb.in c.iurauit.col.14.de probat.& Fel.
in c.cum adeo.col.2.& 3.de reſcrip.iudicandumq́; potiſ-
ſimè eſt ſm ſubiectam materiam,vt præfati concludunt.
& ad propoſitum noſtrum concluſio illa non procedit,
vbi facti eſſentia requiritur.l.in tantum.§.fi. cum l.ſeq.&
ibi notatis per Bal.ſupra de rer.diuiſ.& l. ſi omnino dum
vbi Bal.C.de furtis,per quæ iura Bal.ibi & Alex. in conſi.
98.col.fi. vol.3. limitãt regulam de cingendo vt habeatur
pro cincto,ac de deſtinato vt habeatur pro impleto & fa
cto,non procedere vbi acti exiſtẽtia requiritur,ſed in ca-
ſu noſtro vt ſupra diximus requiritur ꝙ poteſtas cœperit
adminiſtrare ad hoc vt conſequatur ſalarium & ad hære
des tranſmittat, ergo nõ ſufficit ꝙ fuerit in itinere & via
proficiſcendi in prouinciam, & hoc modo rñde ad argu
mentum factum ſupra per Bart.de text.in l. cum verò,ad
finem principij infra de fideicom.libertati.licet Bar.argu
mentum inſolutum relinquat,& magis particulariter ad
illum tex. pōt reſpõderi eſſe ibi ſpeciale fauore libertatis.
205 vt iuriſconſultus ibi innuit, notabis tñ diligẽter † illum
textum pulchrum & ſingularem in §.1.dum ait plerum-
que.n.per ignauiam vel timiditatem eorum quibus relin
quitur libertas fideicommiſſaria,vel per ignorantiam iu-
ris ſui,vel per authoritatem, vel per dignitatem eorum à
quibus relicta eſt,vel ſerius petitur vel in totum non peti
tur : quę res obeſſe libertati nõ debet. verba ſunt ad mul-
tos caſus allegabilia.Redeũdo ad quæſtionem ſupra mo-
tam,credo releuandos eſſe hæredes poteſtatis mortui ab
expenſis factis per eum,maximè qñ iam itineri accinctus
& in via fuiſſet per tex.illum no. in d.l.ſi pecuniam & vo-
luit Corſet.in ſingularibus in verbo ſalariũ.3.Limita nũc
prædictam concluſionem niſi ex licentia ſuperioris pote
ſtas diſtuliſſet ingreſſum officij & adminiſtrationẽ, quia
ſalario gaudere deberet, illudq́; cõſequi & tranſmittere,
206 ac ſi ingreſſus fuiſſet.† l.hac.l.C.de prox. ſacr.ſcri.li.12.
cum adductis per Dec.in conſi.70.col.fin.& Bolog. cõſi.
71.Iuxta prædicta opportune quæritur,quanto tpe pote
ſtas officium exercuiſſe debeat,vt ad hæredes ſalariũ trãſ-
mittat,& ſimiliter doctor legẽs, quãto tpe legiſſe debeat,
207 † ſunt qui quartam anni partẽ requirant. & ſic per tres
mẽſes ſeruijſſe per doctri.Birto.in l.filius ad finem infra
de lega.argu.l.ſed & milites in §.quandoq; infra de excu-
ſatione tutorum,ſed non probatur iure, & cum ſufficiat
incępiſſe.d.l.poſt duos, cõtra propriam ſignificationem
vocabuli eſſe videtur, tẽpus determinatum requirere. nã
ẽt ſi vna die fuerit in adminiſtratione & officio, dicit in-
greſſus & incepiſſe adminiſtrare vt patet ad ſenſum, facit
tex.in d.§.vxori in verbo quantolibet tpe cum gl.ac no-
tatis per Dec.in d.conſi.70.col.fi.quãuis in §.vxori etiam
ꝙ aliquo tpe non ſteterit cum matre legatum illius anni
conſequatur ſi per ipſam matrem non ſteterit, vt iuriſc.
in fine ſubdit.& tex.dicti § quandoq;. nõ loquitur in ma
teria conſequendi ſalarij debiti reſpectu dignitatis prin-
cipaliter vel ſciẽtię vt in propoſito noſtro.ſed in alia ma-
teria penitus diuerſa vt clarè ibi apparet. Succeſsiue quę-
208 rit Bar.† vtrum magiſtratus culpa ſua remotus amittat
ſalarium & concludit ꝙ ſic pro futuro tpe non reſpectu
præteriti quo bene & fideliter ſeruiuit, quum tempus &
pecunia diuiſibilia ſint. præalle.l.Seio & approbatur hic
cõiter per ſcribentes,vt per Seue.in q.23. Alex.col.vlt.Iaſ.
fin.Dec.7.Curt.8.& per alios Moder.& licet Dec.pungat
Bar.dum citat.d.l.Seio. dicens ibi non probari dictũ Bar.
cum hic præſupponatur officialem deliquiſſe, & ideò re-
motum,ibi legatarius non deliquit, optimè tñ loquitur
Bar.nam tex. illum adducit in ratione ꝙ tempus & pecu
nia ſunt diuiſibilia,vt ibi dr̃,& ſic cõuenienter adaptatur
ad quæſtionem Bart. pro quo facit,quia pœna nõ debet
egredi metas delicti.l.e. ſancimus. C.de pœ.l.reſcrip. infra
de ijs quibus vt indignis.l.ſi fundus.ʃ.locat.c.cognoſcen-
tes extra de conſt. ſicq; officium non debet eſſe oneri in
amiſsione ſalarij tempore pro quo nõ deliquit, quia pœ-
na egrederetur delictum. Limitatur primò dicta conclu
ſio vt non procedat in eo qui remouetur pp negligentiã
concernentem curam ærarij publici,quia priuatur ſalario
totius temporis.l.indices.quæ eſt pe. C.de anno.& tribu.
lib.10.cum notatis ibi per Bar.& Io.de plat.quod intelli
ge qñ officialis remoueretur propter delictum concernẽs
vniformiter totum tempus officij,aliàs ſecus, quia ꝓ par
te temporis quo nõ fuit negligens & in culpa deberetur
ſibi ſalarium ſm eoſdem ibi,quod eſt rationabile per ra
tionẽ dictæ.l.Seio.& ſequuntur doct.vt per Corſe. in ſin-
gularibus in verbo ſalariũ,ſingulari incipiente iudici de-
linquenti.& in repe.d.ca.grandi.charta vlt.col.1.& prędi
ẽta de negligentia aut delicto cocernẽtibus vniuerſaliter
totum tempus officij diuerſimodè exemplificari poſſunt
vltra terminos dictæ.l.iudices. Seue.hic in q.23.exempli-
ficat in medico & milite ſtipendiario vt per eum, Bart.in
§.diuus col.fi.exemplificat in officio indiuiduo,declarã-
do vt ibi pulchre per eum.tunc niſi totum fiat nihil rele-
uat quod factum eſt.ea propter nihil conſequi debet.l.2.
C.de leg.lib.10. Hinc eſt quod peccãs in vno fit omnium
reus.c.defleat de re.iu.in 6.nam ad neceſsitatẽ ſalutis oĩa
diuina pręcepta ſeruanda ſunt,ſiquidem materia indiui-
209 dua eſt vt ibi habetur.† ſimiliter teſtis deponens falſum
in parte totũ teſtimonium decolorat & inficit, & in om
nibus reputatur falſus vt tradunt ſcribentes in l. pe. C.de
tranſa.quia depoſitio teſtis vt ibi dicunt doc.propter iu-
ramentum veritatis dicendæ indiuidua cenſetur,faciunt
notata per Fely.in c.paſtoralis in §. quoniam col.fi.de re
ſcrip.dum tractat de actu officium pariformiter reſpiciẽ
te,vtrum in omnibus commiſsis iuriſdi.perpetuet, Hinc
210 ẽt eſt, † ꝙ legatum non põt pro parte acceptari & pro
parte repudiari.l. neminem infra de lega.2.l.etiã ſi partis
infra de leg.1.vbi excuſans ſe à tutela partis bonorũ pro-
uincialium puta,repellitur in totũ à legato qđ ei in illo te
ſtamento datum fuerat vt poſt Alex. tradunt hic Dec.in
pe.col.& ẽt alij.nec obſtat ꝙ in materia legati labor & pe
cunia,diuiſionem recipiant.d.l.Seio.ex quo videbatur di
uiſionem poſſe debere fieri in caſibus prædictis vt.n.dixi
legatum reſpectu acceptationis & repudiationis indiui-
duum eſt iuribus præal. quemadmodum & hæreditas.l.
1.& 2.ʃ.de acqui.hære.nam abſurdum cenſetur eiuſdem
rei partem velle, partem nolle,ſed in d.l.Seio. legatarius
nolebat diuidere legatum acceptãdo partem & partem
repudiando,imò totum volebat quia per eum no ſtabat
quin ſeruiret ad formam teſtamẽti & nihil ſibi imputari
poterat : ſed quia deceſſerant duo alij, & labor legatarij
diminutus fuerat.pro duabus partibus ex tribus. cũ nego
tijs illorum nõ poſſet amplius interuenire,prout teſtator
ordinauerat iniquũ eſſet legatariũ diminuto labore inte
grũ legatũ intuitu, laboris factũ cõſequi, & ſimiliter ab-
ſonum totum admittere, cum tẽpus & pecunia vt ibi dr̃
diuiſibilia ſint, diminutio illa fit ꝓportionabiliter ita in
effectu in lectura Pa. iam.20. annis præteritis dixi poſt
Rapha.comẽſem & alios in d.l. ẽt ſi partis & poſt ſcripta
mea ad verbum fere tranſcr pſiſſe hic Mod.Pap.col.9.Ex
prædictis patet ſolutio ad motiua Aquẽ.hic contra Bar.
& cõem,procedũt.n.quæ dicit in materia indiuidua,vbi
nihil actum reputatur cum aliquid ſupereſt agendũ, nec
ex facto partis cẽſetur alteri aliquid acceſſe, vbi actus non
perficitur,

perficitur,ſecus in materia diuidua. ſi.n.poteſtas ſex mē-
ſibus puta exercuit officium,inde fuerit remotus, pro il-
lis ſex menſibus ſalarium habere debet cum eo tpe ſeruie
21 rit & ſuperior ꝓ illo tpe vtilitatem ſenſerit, † licet pro
futuro ſi læderetur reſpublica vel ſuperior ex remotione
pp culpam preteriti cauſatam officialis ad intereſſe tene
retur Bart.in §.diuus ad finem commenti cum alijs in ſu
perioribus adductis, nec obſtat ꝙ iudices iurēt fideliter
adminiſtrationem ſibi traditam exercere . vt in auctēn.
iuſiurādum quod præſtatur ab ijs collat.2.omniq; emo-
lumento iurati contractus priuetur periurus.l.ſi quis ma
ior.C. de tranſac.ergo videbatur quòd ptās rōne incurſi
periurij priuādus eſſet oī commodo reſultante ex eo of-
ficio aſſumpto cum iuramento exercēdi fideliter ipſum.
quia rńderi poteſt vt aliàs dicebam ꝙ le.ſi quis maior nō
procedit vbi præſtatur iuramentū ex neceſsitate.l.vel ſta
tuti,quemadmodum probat tex. ibi nullo cogēte Impe-
rio cum nota.per oēs ſcrib.ſed officiales iurant ex diſpo-
ſitione.l.vel ſtatuti,ergo,&c. maximè cum remoueantur
inuiti ab officio.nec refragatur ꝙ culpa ſua remotus fue
rit pp quod videbatur debere perdere totum ſalarium vt
volebat Barto.in le.neſennius cum.l.ſeq.ī. de excu.tut. &
Cur.hic col.9.quia cum culpa nō eſſet ad hunc caſum or
dinata,nō debet facere vt ſalarium totius tpis etiam prę-
teriti amittat.§.fin.l.ſecunde.cū notatis infra ſi quis cau-
tionibus,item quia prout dicebat idem Bal. in l. vnica q.
vlt.C.de ſuffrag.& Seu.hic in q.23.col.1.& 2. quando cul
pa non remouet vtilitatem officij ab actu generali non
debet quis priuari , niſi quatenus deliquit : ſi ptās ſeruire
nollet, vel doctor legere per tempus promiſſum & ſtatu-
tum,non procedent prædicta . imo de ſalario pro eo tpe
taxato & promiſſo nihil conſequi poſſent ēt reſpectu tē-
212 poris præteriti quo ſeruierunt,† ita Bal.in l.ædem.col.
2.C.locati Seuer.hic q.33.Dec.col. pen.& in d. conſi.70.
licet Bart.contrarium inaduertenter dixerit circa finē.§.
diuus. parificans quē culpa ſua remoueri ab offi. & nolle
perſeuerare ac ſeruire iuxta pręmiſſa.vt reſpectu tpis prę-
ſentis proportionabiliter conſiderando rem non perdat
ſalarium: & malè, quia qñ remouetur quis ab officio vel
lectura non ſtat per eum quin proſequatur vt hic etiā ait
Dec.ſecus qñ nollet in offi. vel lectura ad finem vſq; per-
ſeuerare ſm Bal.& pręall.nollens.n.proſequi & adimple-
re vſque ad finem tpis pſæfixi,repelli pōt exceptione im-
plementi , facti non ſecuti.le.Iulia.§. offerri infra de act.
emp.cum notatis per Bart.in l.qui inſulam in §.qui ædē.
j. loc. Sed quando quis remouetur etiam interueniente
eius culpa inuitus remouetur , ideò magis ſuccurrēdum
eſt illi ne totum ſalarium ēt præteriti temporis perdat ar
gu.l.primæ ſupra de offi. conſ.āta procedat cōmunis do-
ctorum cōcluſio de qua ſupra prout etiam aliàs dicebā.
Poſtremò prædictā concluſionē, ꝙ non debeatur ſala
213 rium poteſtati pro futuro tempore,† intelligas à die re
motionis factæ. ſi.n.poſt culpā toleratus fuiſſet officialis
deberetur ſibi ſtipendium vſq; ad diē remotionis vt poſt
Pau.Caſt.ſcribunt Alex.hic col.pen.Seue.q.23.& papien-
ſes.9.tranſcribētes quæ ego in lectura Taurinenſi dicebā
vt apertè ex lectura apparet , dum ad comprobationē li-
mitationis allegabā quæ de excōmunicato tolerato ſcri-
bit Fely.in c.ſi verò de ſententiae excōmunica. & de ban
nito ſimiliter tolerato non offendendo ſcribit idē Fel. in
ca.quæ in eccleſiarum col.2.de cōſtit. facit lex barbarius
cum notatis ſupra de offic.prætoris.Nunc prędicta decla
ratio ſuperflua mihi viſa fuit ad concluſionem Bart. hic
ſatis.n.clarè loquitur pro tpe quo ſeruiuit & ſic vſq; quo
actualiter fuiſſet remotus . Sed quid ſi officialis nō fuerit
remotus neq; diſceſſerit ſed infirmitate aliqua laboraue-
214 rit,† idē de doctore legente,conclude deberi eis ſalariū
reſidui tpis,etiam ꝙ per ſubſtitutum nō ſeruierint.quic-
quid dicat Aquenſ.hic in vlt.col.ita Bar.in §.diuus col.fi.
per iura ibi per eum allegata & ſequuntur cōiter doc. vt
ibi per Seue. q.42.vſq; ad quæſtio.48.incluſiuè,& p alios
probaturq; à fortiori.in §.diuus & in l.qui operas. Ponit
215 etiam Seue.ſ poſt Bar. † quid de famulo infirmo an ꝓ
tpe infirmitatis conſequi debeat ſalarium & diſtinctio-
nem Bar. per eum relatam tanq̃ notabilem ſequitur etiā
Pau.Caſt.in d.§.item,cum quidam col.fi.Ale.in le.ſi cum
dotem in §.ſin aūt in ſeuiſsimo col.2.j.ſol.mat.& Aquēſ.
infra ad fina.commenti,de qua quęſtione pulchrè etiam
ſcribit Lance.Dec.in le.opere j.de vſu fruc.lega.Succeſsi-
216 uè quærit Bar.† vtrum remoto poteſtate ab officio de-
beatur ſalarium reſidui tēporis aſſeſſoribus. & diſtinguit
no. vt per eum quem ſequitur ipſe Seue.in vlt.col. quæſt.
23.quam materiam latius tractaui in euidentialibus.pri-
mus caſus diſtinctionis Bart.eſt qñ preſes expreſsè fuit re
motus cum tota familia , quo caſu vult talem expreſſam
remotionē aſcribi culpæ aſſeſſorum per.§.culpæ.l.ſi mer-
ces infra loca.& l.pen.j.ſol.mat. quæ iura non vidētur in-
tentionem Bart. probare ſm aliquos cum loquantur vbi
culpa vnius conſideratur ad intereſſe, & commodum al-
teri⁹, nos hic loquimur qñ culpa aſſeſſoris habeat ſibi no
cere, veruntamen hoc modo inducendo probari dicunt
ſi factum tertij nocet alteri cuius culpa id euenit multo
magis ſibi nocere debet proprium factum & culpa pro-
pria. Mihi videtur vt etiam aliàs dicebam intētionē Bar.
ibi clarè probari , quia ibi propria culpa illis nocet quo-
rum delectu in alienis rebus datum fuit damnum , vt de
damno dato teneantur , ita culpa aſſeſſorum ſibi noceat
circa petitionē ſalarij reſidui tpis,quum talis caſus culpæ
eis aſcribatur, nec eſt dubium quando eorum culpa cōti-
git remotio,quin à petitione ſalarij reſidui tpis excludā-
tur vt ēt infra vult Bar. & dixi ſupra in euidentialibus ex-
217 cutiendo intellectum verſi. ſi.† Ad declarationem autē
dicti.§.culpę vide Anch.in conſi.414.Corn.conſi.23.lib.
2.Arc.conſi.139.& Soz.in l. quod te col.3.j.ſi cer.pet.Cō
cluſioni Bar.videtur obſtare , quia eſſe pōt ꝙ aſſeſſor ſine
ſui culpa remotus fuerit pp culpam & delictum poteſta-
tis , ergo id ſibi obeſſe non deberet ſecundum Mod. bo-
noñ.col.pen.Sed reſpōde ꝙ quum familia expreſsè fuerit
remota nō præſumitur magis culpa vnius quàm alterius
ex eis.Ideò omnibus nocet vnde ſi aſſeſſor probaret culpa
poteſtatis tantum remotionem contigiſſe, ſalarium reſi-
dui tpis conſequeretur,quia vt dixi culpa vnius alteri no
cere non debet.Secundus & tertius caſus diſt.prędictę qñ
poteſtas remotus eſt culpa propria,item vbi culpa aſſeſſo
ris,ſine difficultate procedūt vt hic per Seuer.in 2.col.23.
quęſtio.& dixi latius in euidentialibus excutiendo intel-
lectum verſi.ſi.l.noſtræ,tum culpa aſſeſſorum nō noceret
alijs comitibus,quin poteſtas teneretur ad ſolutionē ſala
rij reſidui temporis argu.§.culpæ & l.pen.in princ. ſupra
alleg.ſm Seue.loco præal.facit optime tex.in c.cognoſcē
tes de conſti.cum alijs in præcedenti quæſtio. Bar.addu-
ctis.Dum tñ Barto. facit hic differentiam an poteſtas ex-
preſsè remotus fuerit cum familia vel ſolus malè videtur
dicere ſm aliquos,quia remoto poteſtate etiā familia re-
mota cenſet vt hic voluit Bar. cadunt.n.oēs vt alij volunt
tanq̃ ab improbo electi.taciti autē & expreſsi par eſt vir-
tus.l.cum quid j.ſi cer.pe.ergo,&c.Sed reſponde,ꝙ vbi fa
milia expreſſe remota fuit,ſumus in caſu claro,ideo Bar.
hunc caſum tāquam minus dubium præmittit, maximè
cum regula illa de tacito & expreſſo ſit brocardica. præ-
tereà Bart. eo modo locutus eſt pp ſubdiſtinctionē im-
mediatè per eum factā de remotione cauſata ex proprio
delicto,vel ex delicto aſſeſſoris,quia qñ ex ſuo delicto te-
netur familiæ ſalarium reſidui tpis perſoluere. Vltimus
caſus Bart.qñ ſumus in dubio nec conſtat cuius culpa cō
tigerit remotio ab officio Bart.poſt gl.& Cyn.concludit
præſumi remotum culpa aſſeſſorum,vt per eum,ideò niſi
aſſeſſores probarent poteſtatē fuiſſe remotum culpa ſua,
reſidui tpis ſalarium conſequi non poſſunt vt hic per Se-
uer.2.col.23.quæſtionis, & Bar.met.j.ad fin. commenti.
ſed in hoc vlt.caſu malè loquitur Bar.cum culpa alterius
non præſumatur.l.merito.j.pro ſoc.ca.eſtote miſericor-
des de

des de re.iur. niſi ex actis remotionis conſtaret præſidem
fuiſſe remotum ex cã officium aſſeſ. concernente vt per
Alex.l.2.circa finem infra quod quiſq; ioris. & dixi ſupra
in euidentialibus aperiendo intellectum verſic. ſi.Subſe-
quẽter querit Bar.quid de aduocato an reſidui temporis
ſalarium ad heredem tranſmittat iura, ex ſequentibus di
ctis Bart.colligitur licet inepte & confuſe loquatur, me-
liusq; & vtilius diſtinguendo dixit in præalle.§.diuus col.
218 3.† cõis concluſio doctorum eſt contra Bart.hic ꝙ ad-
uocatus prærogatiua ſciẽtiæ & intellectus indiſtinctè ad
eius hæredem ius ſalarij reſidui temporis trãſmittat. ſiue
ſit annuũ,ſiue pro licita & certa cã debitum, & ſiue datũ
fuerit,ſiue promiſſum,cum per eũ non ſteterit,quia cau-
ſam ageret & ſeruiret,vt poſt Bar. loco præal. volunt Sa-
ly.in d.l.poſt duos.Ale.ſupra ad finem quartę col.cũ ſeq.
Seue.ĵ.in 2.col.decimę quęſtionis.Mo.bon.& Pap.in vlt.
col.etiam ꝙ nihil cępiſſet gerere qñ fuiſſet conductus tẽ-
pore non limitato, ſecus quando conductio eſſet annalis
pro omnibus cauſis,puta eo tempore occurrẽtibus, quia
tunc requireret ꝙ cæpiſſet ſeruire vt probatur in d.§.di-
uus.& in d.l.poſt duos vt per Bar.& doc. in locis ſupra al-
219 legatis,† quæ quidẽ concluſio à ceſſante rõne non pro-
cederet in aduocatis repertis ignorãtibus vt hic per Seue.
in quæſt.46. facit quod de ſcholari Abbatis.S.Petri dixit
Bar.in l.cum quid col.vlt.ĵ.ſi cer.pet.& Are.in c.clerici de
iudicijs. Item non procederet vbi promiſſio conditiona
liter facta fuiſſet ſi præſtarentur operæ arg.l.legatum. C.
de cõdi.in ſer.l.Seio in prin.ĵ.de an.leg. Tradit Pau. Caſt.
in præalle.§.item cum quidam in 3. oppoſitione & Dec.
220 in d.cõſi.70.Quantitas verò licita ſalarij,† in aduocato
eſt aureorum centum in ſingulis cauſis tex.eſt in l.1.in §.
licita.ĵ.de var.& extraor.cog. & plus in criminalib' vt ibi
per Alex. in apoſtillis ad Bar. & aurei centũ de quibus ibi
ducentum ex noſtris faciunt.vt declarat Bud.lib.5.de aſſe
& partibus aſſis ſol.155.& ſequuntur Mod. medio.lib.3.
diſpun.c.9.licet doct. noſtri ad id non aduerterint, tpe
tamẽ Iuſtiniani & noſtris aureus & ſolidus idem impor-
tant,etiam ſecundum præfatos, de quo eſt text.clarus in
§.hæc iudicare in auctẽ. de defenſoribus ciuitatum & ſic
tunc ſeptuagintaduo aurei vt dicũt leges & communiter
ſcrib.conficiebant libram vnam auri, ex noſtris autẽ no-
nagínta ſex ad minus requiruntur, in præſentia verò lici-
ta quantitas ſalarij aduocati eſt tantum quantum poteſt
capere. cõſequi tamen ſummam centum aureorum pro
vna cauſa eſt de raro contingentibus.

Reliqua dicta Bart.expedita ſunt in ſuperioribus delẽ-
daq; & cancellanda ſunt plura verba erroneè p impreſſo
res hic in lectura Bart.inculcata. A verbo allegat hæc lex
vſque ad verſi.item not.dicit glo.

Laus Deo Paduæ idibus Ian. MDXLVIII.

Ex l. cum quadam Puella.

Puellæ iudicialiter conuentæ non debent perſonaliter ve nire ad iudicium, litigareq; debent cum interuentu curatoris.nu.2.

Mulier nupta viro alterius fori proprium amittit forum & efficitur de foro mariti ſtatim.nu.3.cum ſequentibus.

Maritus iens ad domum vxoris an & quando efficiatur de domicilio ipſius vxoris, et cuius loci ſtatuta circa lucrum dotis attendenda ſint.4.cum ſeq.

Vidua quando cenſeatur in eodem matrimonio eſſe & perſeuerare,retineatq; forum domicilij mariti & gaudiat priuilegiis & prærogatiuis quibus gaudebat viuente marito.nu.5.vſque ad numerum.9

Mulier ſecundo nupſit viuens, magis offendit memoriam defuncti viri & filios primi matrimonij, quàm tranſeundo ad ſecundas nup.8.

Meretrix ob id quòd meretrix ſit nõ venit priuãda iure ſuo.6

Vxor efficitur propriè ciuis ciuitatis viri, & tamen remanet etiam ciuis ciuitatis cuius eſt pater, ſolumq; perdit domicilium originis in his in quibus diſtraheretur ab obſequijs matrimonialibus, alias non ideò ſolum onera realia in loco originis propria & vbi ſunt bona nu.11. & 10.

Mulier ignobilis nupta nobili efficitur nobilis & viciſſim nobilis nupta ignobili nobilitatem perdit nu.12 & 15.

Filia nupta retinet priuilegia, & prærogatiuas quibus gaudebat ante contractas nuptias, modo non diſtrahatur ab obſequijs viri, ideó remanet in poteſtate patris, de domoq; & agnatione paterna nu 13.

Nobilitas trahitur à patre & non à matre, ideò deſcendentes à patre ignobili & matre nobili non ſunt nobiles, ſed ignobiles.nu.14.de qua quidem nobilitate vide ſupra in verbo filia & in verbo mulier.

Vxor vide in verbo mulier & in verbo filia.

Tex.l.fœmina de ſena.declaratur.nu.12.& 16.

Monachus per ingreſſum religionis an nobilitatẽ perdat.17.

Domicilij forus potentior eſt foro originis.18. Et plura de ipſo foro domicilij originis & contractus hic per totum.

Nupta vide in verbo filia in verbo mulier & verbo nobilitas.

Nupta remanet priuilegium conceſſum agnatis & deſcendentibus maſ. & fœmi.19

Dotis lucrum an reguletur à ſtatutis loci viri vel vxoris.21

Domicilij mutatio quomodo & quando operetur, ne quis in primo domicilio poſſit amplius conueniri.22.

Forus contractus & originis non tollitur per mutationem domicilij præterquàm in vxore, & quomodo & quando poſſit quis conueniri in foro contractus 22 cum ſequen.vbi plura de competentia fori.

Fori mutatio poſt ſententiam, litis conteſtationem, aut citationem, non mutat inſtantiam, nec reſpectu cauſæ principalis, nec reſpectu executionis.23.

Sententia ſine litis conteſt. non profertur valida, & arg.de indubitabili in l.eſt valde dubile.22.& 25.

Prorogatio iuriſdictionis an illã firmet reſpectu executionis cenſeaturq; facta cum qualitatibus ſuis, & an potentior ſit quam ordinaria.26.

Tex.l.Epiſcopale.C.de Epiſc.audie declaratur.ibidem.

Clauſula non obſtante, nec requiritur vbi motu proprio principis facta eſt conceſſio, & derogatur iuri communi ſi agatur de modico præiudicio, alias non.27.

Carnes comedere infra in verbo forenſis.

Forenſis Mediolani exiſtens in prima hebdomada quadrageſima an licitè poſſit carnes & lacticina comedere.28.

Catallani ex antiquiſſima conſuetudine licitè edunt carnes in ſabbato, & ſimiliter forenſes qui in partibus Catelloniæ illo die ſunt, vbi ſupra.

Concubina an ſicuti vxor mutet forum & in quibus à pari procedat cum vxore.29.

Concubina clerici an & quando efficiatur de foro clerici & eccleſiæ.30.

Tex.l.in libere.infra de ritu nuptiarum. declaratur.nu.31.

Concubinatus vtrum potius præſumatur quã matrimonium ex cohabitatione maſculi & fœminæ, & an filij ex prædictis deſcendentes legitimi ſint vel nõ.31.

Canonico iuri potius quàm ciuili ſtandum eſt circa actus ſpirituales, num.32.

Executio ſententiæ prolatæ per vnum iudicẽ, quomodo qualiter, & quando mandanda ſit executioni per iudicem alterius territorij.33.

Sententiæ executio ſuper in verbo executio.

Iudex requiſitus vt in bonis ſitis in ſuo territorio exequatur ſententiam prolatam per iudicem alterius territorij, an quomodo & quando habeat id facere ibidem.

Clericus effectus talis poſt delictum commiſſum, vel bannũ, an & quomodo per ſecularem iudicem puniri poſſit, & ſi cum iuramento atteſtetur, feciſſe votum intrandi religionem ante delictum commiſſum an illi credatur.34.

L.cum

L. cum quædam Puella.

PVlchra nota.& vtilis eſt tota hæc lex: Sũ-
mate & diuidite vſque ad.§. quoties vt
hic per Bar.Bal. & alios poteſt etiam ele
gãter diuidi principium iſtius.l.in duas
partes principales.In 1.ponitur quæſtio.
in 2. quæ eſt ibi dixi ponitur reſponſio
quæſt.2.in tres particulas ſubdiuidi po-
teſt.in 1.iuriſconſultus ponit reſpon.ad quæſitum. In 2.
reſpon.ampliat.In 3.adhuc magis & generalius extendit.
particulæ ſatis de ſe patent. Caſus figurari poteſt vt in li-
1 tera iacet. Ratio dubitandi hæc erat,† per mutationem
fori puella iſta deſit eſſe de foro & iuriſdict. prioris iudi-
cis.Ideo non videbatur poſſe amplius per priorim iudicẽ
diſtringi aut cogi,per regulam.l.ſi.j.eod. & ca.ſecundi in
ti. de conſtit.in 6.Oppoſitum tamen decidit, ratio deci-
ſionis eſt, quià iuriſdictio per inchoationem iudicij ſun-
data radicataq; erat in perſona prioris iudicis.leg.vbi ce-
ptum,cum.l.ſi quis poſteaquam.j.de iudicijs, & .c.pe.de
fo. compe. Ideò nimirum ſi non obſtãte mutatione fori
ſententia ferri poteſt,prolataq; executioni mãdari. Et ſi
in territorio primi iudicis nihil ſit in quo poſsit fieri exe
cutio, quõ & qualiter extra territorium ipſius iudicis
exequi poſsit dicam infra in glo.Ex qua ratione decidẽdi
patet ſolutio ad rationem dubitandi illamq; ſublatã eſſe.

Noto primò ꝙ puellæ quæ non ſunt matrimonio cõ-
iunctæ iudicialiter conueniri poſſunt,nec habet hoc du-
bium quia alias fieret iniuria creditoribus fauendo adeò
2 puellis contra text. in c.ex tenore de fo. com. cum ſim. †
Perſonaliter tñ ad iudicium venire nõ tenentur, nec de-
bent regulariter.c.2.de iu.in 6.puella vero dr̃ à decẽ & ſe-
ptem annis ætatis.j.l.1.§.pueritiam.j. de poſtul. declarat
Gellius in noc. attic.c.8.lib.10. & ſic præſupponendũ eſt
puellam hanc litigaſſe cũ interuentu curatoris,aliàs non
habuiſſet legitimã perſonã ſtandi in iudicio, & acta fuiſ-
ſent nulla nec ſentẽtia exequẽda.l.2.& 3. C. qui legit.per-
ſo.ſtan.in iu. non hab. ẽt in cã dotis ſm Iaſ. in auc.quod
locũ in 4.no.C.de colla.vbi ẽt per Dec. col.2.& ſequenti.
3 Secũdo noto. † ꝙ mulier nupta viro alterius domicilij
efficitur de foro & domicilio mariti mutato ſuo ꝓprio
foro.quod ẽt probatur in l.ſi.in §.item reſcripſerunt mu
lierem.j.ad muni.in l.mulieres.C. de dign.lib.12.ibi forũ
ex eorum perſona ſtatuimus & domicilia mutamus.l.exi
gere.j.de iu.& c.1.de ſpon. Efficitur.n.vna domus & vnũ
corpus l.1.§.ſi.vir.infra ad ſylla.cum alijs ſtatim allegan-
dis,caput autem mulieris eſt vir.c.ſi.32.quæſtio.6.& c.ma
nifeſtum cum ſeq.33.quæſtio.5.

Magna eſt ergo virtus matrimonij quæ facit vxorẽ ꝑ-
dere forum etiam originis propriẽ aliàs immutabilem.l.
aſſumpt.ff.ad muni. ſecus in alijs perſonis quo ad forum
originis vt hic per Bal.Alex. & Aquenſ.in prin.

Ampliatur iſte text.& not.prædictum pluribus modis
Iaſ. tres ampliationes poſuit, Dec.nolens cum Iaſ.more
ſuo incedere hunc ordinem ſpreuit,ponendo ſuper gl.&
minus bene.Igitur circa primã ampliationem Iaſ. & doc.
vt procedat etiam in vxore non dum conducta ad domũ
viri,alij Mod.ſequuntur vt hic per Curt.col.1.ſed fuit Ac
curſij hic in glo.3.ſequitur Bal.idem Alex.col.2.verſi. ſed
hoc non puto,immo Bar.in d.§.item reſcripſerunt.quia
tranſlatio perſonæ mulieris ad domum mariti acquirẽdi
domicilij non fuit cã. ſed nexus matrimonialis ſecũdum
Bald.& præall.ſicq; etiam copula nõ ſecuta quicquid ali-
qui dicant & vltra gl.hic & in d.l.ea quæ la.2.j. ad muni.
probatur per tex.ibi de nuptijs loquentẽ iuncta.l.nuptias
j.de regu.iur.faciunt quæ ſcribit Fely.in rub.de ſponſ.dũ
diſputat an lucrum delatum à ſtatuto mortua vxore lo-
cum habeat ea nondum ad domum viri traducta, intelli
gas tamen nexum matrimonialem id operari propter ſpẽ
futuræ cohabitationis, aliàs ſecus eſſet per ea quæ contra
Alexan.ſcribit hic Cur.in 1.col.

4 Circa illationem,† qñ vir it ad domum vxoris ꝙ atten
di debeat domicilium vxoris, doc.ſe inuoluunt. vt poſt
Bal.ſcribunt hic Iaſ.Dec.Aquenſ.& alij.in primis col. in-
ferentes ad quæſtionẽ de lucro dotis.vñ pro habenda cla-
ra intelligentia iſtius articuli diſtinguo aliquos caſus, pri
mus eſt quando maritus it ad domum vxoris nõ animo
ibi permanendi,ſed tãquàm receſſurus, ſecumq; vxorem
iuxta conſuetum ad domum ſuam conducturus,& tunc
procedit tex.noſter & diſpoſitio.d.l.exigere,ſm doc.pre
all.cõiter. Secundus caſus eſt quando id fecit animo per-
petuò ibi permanendi de quo cõſtat, & tunc attenditur
domicilium vxoris Bal.in l.ſi.C.ſi à nõ compe.iud.quem
ſequunt Iaſ.Dec.& Aquen.hic nec eſt vlla ratio quę aliud
ſuadeat. Tertius caſus eſt quando ſumus in dubio, & de
tali animo non conſtat, & tunc quãtum ad contractum
ipſum attendimus forum & domicilium viri per rõnem
d.l.exigere ſecũdum Aquenſ. licet poſtmodum & ex in-
teruallo maritus ad domum vxoris tranſierit,quia q̃tum
ad ipſum contractum militat ratio præal.l.exigere, cum
non cenſeatur habita cõſideratio ad domicilium vxoris,
ſed ipſius mariti,ideò nimirum ſi quãtum ad cõtractum
attendi debet domicilium viri, ſed quoad forum & iudi-
cium, cum maritus illic cũ vxore moretur attendi debet
domicilium vxoris.imò viri ex quo ipſe ibi illud cõſtituit
vt facere potuit leg.nihil & l.domiciliũ.j.ad munici. alias
vir diſtraheretur ab obſequijs & ſeruitijs matrimoniali-
bus quod fieri non debet vt hic per Alex.col.2.vbi Cur.1.
ſed prius per Bar.in d.§.item reſcripſerunt & Pau. Caſ.in
le.rei iudicatæ.§.ſocero infra ſolu.mat.

Secunda ampliatio etiam vbi vxor à viro conuenitur,
approbatur communiter à ſcribẽtibus vt hic per Dec.&
Aquenſ.in primis col.& eſt gl.quę hoc vult per illum tex
in c.conſt.cl.2.in glo.1.de teſtibus vbi can.notant.
5 Tertia ampliatio eſt de vidua,† ꝑ tex.l.filij.in §. vidua.
ad muni.cum per ſe mulier perſeuerans in viduitate cen-
ſeatur ſtare in eodem matrimonio, vt ibi per Barto & ꝙ
mulier caſte & honeſte viuens fingatur adhuc eſſe in prio-
ri matrimonio eſt text.not.in l.fin.C.de bon.mat.de quo
videte Alexan in cõſi.20.libro.2.Bar. in c.ex parte.quin
ta col.1.& 2.de foro competen.& Fely.in ca. ſuper eo.cl.
ſecundo de teſtib.

Limi.duobus modis,primo nõ procedere in vidua lu-
xurioſe viuente,ne plus habeat luxuria quàm caſtitas,cõ
tra tex.in §.ſi.in auc.de reſtit.& ea quæ parit ac.l.his ſolis
in fine de reuo.don.vt hic per Ang.Ale. & Aquen.atteſtã
tem communem quod clarius liquet ex notatis per Fely.
in d.c.ex parte col.1.de fo.com.in proœ.Greg.col.fi.in c.
ſignificantibus col.ſi.de offi.deleg.& in c.paſtoralis.col.3
vbi Dec.vlt.de iud. Dec.hic col.2.& 3.poſt Fulg.tenet op-
poſitum,eo ꝙ domicilium voluntate propria conſtituat
6 & acquiratur de iure communi,† meretrixque ob id ſo-
lum ꝙ meretrix ſit iure ſuo priuanda non veniat.§. 1.in
auctent.quibus Mod.nat.eff.legit. quum not.ibi per An
gel. Item quia pœna priuationis locum tantum habet in
caſibus à iure expreſsis.

Sed non eſt à communi opinione recedendum. Et ad
primam rationem reſpon. poteſt ex diſtinctione q̃ facit
hic Aquenſ.vt q̃tum ad damnum & odium ipſius forum
non amittat quin alibi cõueniri poſsit, ſecus quoad fauo
rem,nam quantum ad ſui præiudiciũ & vt poſsit ibi con
ueniri ratione ſui domicilij,hoc non amitut ob luxurio-
ſam vitam, ſed non retinet priuilegium quin ẽt conueni-
ri poſsit in loco originis ſuę,quod fieri nõ potuiſſet ſi ho
neſtam vitam ſeruaſſet. No obſtat qd in 2.col.ſubiungit
Dec.ꝙ etiam priuilegio cõpetenti ex perſona mariti mu-
lier vidua luxurioſe viuens non videatur priuanda,cũ pę-
na priuationis vt dixi non habeat locum niſi in caſibus à
iure expreſsis.§.cum igitur.in aucten.de non eligen. ſecũ
do nub.vt hic per eum,† quia ex identitate rõnis & in pę-
7 nalibus fit extenſio tex.eſt in §.porro in ti.quę fuerit pri
ma cauſa benef.ami. Tradunt omnes ſcribẽtes in l.1. C.de

trania.

tranſa.vt Mod.de Ripa in l.fin.quæſtio.41.C.de reuo.donat.multo magis,ergo ex maioritate rõnis. vt in propoſi-
8 to noſtro,nam vxor luxurioſè viuendo,† magis offendit
virum defunctum & filios primi matrimonij, quàm ad
ſecunda vota tranſeundo.d.l.his ſolis in fi. ſ d vt diximus
tranſeundo ad ſecunda vota amittit domicilium, & forum primi viri, ergo multo magis luxurioſè viuendo.
Secundò limi.prędicta ampliatio de vidua retinẽte domicilium mariti.niſi receſſerit à domo ipſius primi mariti,& reuerſa ſit in patriam ad eius primum domicilium,
ceſſat.n.cã acquiſiti domicilij primi viri,quę fuit propter
tranſlationẽ perſonæ mulieris vt hic ꝑ Pau.Caſt. & quicquid hic dicat Ale.verior vr̃ opinio ipſius Pauli vt hic per
Dec.& Cur.cum.n.ibi conſtituerit prout potuit domicilium,nec diſtrahatur ab obſequijs viri iã defuncti, ſi conueniat in loco ſuę originis ac domicilij,cur nõ debet poſſe ibi cõueniri,imò eſſet magis damnoſum mulieri ſi cogeretur litigare in primo foro mariti,vbi amplius non reſidet,quàm ſi conueniatur in domicilio ſuo,vt docet ex-
9 perientia rerum magiſtra.† generaliter quãdo vidua retineat priuilegia mariti defuncti ſi velles ſcire videbis Pau.
de Ca.in conſi.52.in antiquis Cor.in conſi.111.lib.3.Soz.
12.col.6.lib.1.& Fely.in d.c.ex parte,ſcilicet.col.1.
Quartò ampliare prædictum ſecundum notabile, ꝙ
10 mulier forum viri ſortitur,† nõ ſolum ſi maritus illum
ſortiatur de iure communi, verum etiam ſi ſortiatur ratione artis aut priuilegij perſonalis, ſimiliter vxor tali priuilegio gaudebit per tex.not.in l.pen.C.de fabricen. li.12.
ponit not.Sozi.in d.conſi.12.col.fin.
Quintò amplia vt mulier nõ ſolum dictum forum for-
11 tiatur,& efficiatur incola ciuitatis mariti, † verum propriè efficitur ciuis prædictæ ciuitatis vt per glo.& doc.in
l.ciues.C.de incolis lib.10.Cor.in d.conſi.111. & tamen
non deſinit eſſe ciuis illius ciuitatis cuius eſt ciuis pater
eius Alexan.conſi.20.viſo ad finem lib.2.
Sextò amplia etiam ꝙ matrimonium non valeret vt
quia contractum inter prohibitos ignoranter, tamẽ per
text.in cap.2.qui filij ſint legi.& in l.ſi cum dotem in §.fi.
infra.ſolu.matr.cum vbique notatis ſecus, quando contraxerunt ſcientes impedimentum.l.de iure.§.fi.ad mu.
12 Ex prædictis infertur,† ꝙ ſi mulier ignobilis nubat
nobili, efficitur nobilis & eiuſdem conditionis cuius eſt
maritus.l.mulieres.C.de dignit.lib.12.l.fœminæ ſ.de ſen.
l.Princeps ſupra de.ll. & hoc ꝑ virtutẽ nexus matrimonialis cum efficiant vnum & idem corpus iuris fictione,
vt in ſuperioribus dixi,& pariter nobilis nubens ignobili
nobilitatem perdit.d.l.fœminæ vbi Bald.& Alber. notãt,
& Cur.ſenior in conſi.40.col.antepen.ideò miratus q̃nq;
fui de conſuetudine Alemaniæ relata in c.pen.de pręb.diſponente non dari præbendas niſi nobilibus ex vtroque
parẽte, & ſimiliter de ordinamentis præceptorũ Rhodij
qui nõ admittunt quempiam ad confraternitatem ſuam
niſi natus ſit ex vtroq; parente nobili,ſed in prędictis cõſiderant & attendunt præfati origenẽ,imò domini Rhodienſes plus volunt ꝙ tam auia paterna q̃ materna illius
qui eorum religionẽ ingredi deſiderat, ſanguine fuerint
nobiles, ſed quantum ad mulierem nobilem nuptã ignobili,an cẽſenda ſit nobilis vel ne, quicquid hic diſtinguẽdo ſeq; inuoluendo dicat Bal.mihi vr̃ ꝙ nullo modo effi-
13 ciatur ignobilis,† cum iſta ſit vera & cõis reſolutio doctorũ, ꝙ filia nupta ex perſona patris retinet oĩa priuilegia,& prærogatiuas quas prius habebat, dummodò non
diſtrahatur ab obſequijs viri.Et ideò remanet in poteſtate patris, & dr̃ adhuc de familia, domo,& agnatione paterna tex.eſt in l.voluntas.C.de fideicom.in l.familię.§.1.
de verb.ſig.vt infra per Alex.col.fi.per ſcrib. in d.l.voluntas Sozi.in conſi.76.col.8.lib.2.Fely.in d.c.ſuper eo. el.2.
col.2.de teſti.Dec.plenè.in l.1.col.3.& 4.C.vn vir & vxor,
& in c.nouit.de iud.Mod.de Ripa lib.2. de reſp. & princ.
14 gra.c.3.& Cur.hic col.1.† quamuis deſcendentes ab huiuſmodi filia nobili nupta ignobili nõ ſint nobiles, quia
ſequuntur familiam patris non matris.d.l.familia.§.1.&
ibi notant Mode.ſed prius Alex.hic col.2.& Deci.in d.c.
15 nouit.col.3.† Et qđ filia nobilis per matrimonium cũ
plebeio contractum,nobilitatẽ perdere non debeat, nec
iura nobilitatis à natiuitate, naturaq; ſibi acquiſita,probatur,quia iura ſanguinis immutabilia ſunt,infra de reg.
in.l.iura ſanguinis.Item quia matrimonium eſt res licita
inſtituente Deo introductum,vt habetur in locis vulgaribus maximè ibi relinquet homo patrem & matrẽ & adhærebit vxori ſuę.quare ergo illud contrahendo debet filia nobilis iura nobilitatis ſuæ amittere, nulla rõ id ſuadet,facit tex.in d.c.cognoſcentes de conſti.Itẽ quia pęna
priuationis,nõ habet locum niſi vbi exprimitur, ad.l.fœ-
16 minę † vbi videbatur oppoſitum probari reſpon.ꝙ non
loquit de nobilitate & iure ſanguinis ac cognationis ab
ipſa natura venientibus,ſed de quadam præeminentia &
dignitate clariſſimatus accidentali,q̃ habebant filię ſenatorum ex perſona parentũ ſuorum, quæ.l.prohibente nõ
17 tranſit in filias nuptas plebeijs.† monachus verò per ingreſſum religionis,bene perdit nobilitatẽ, quia pro mortuo habetur vt per Philip.Fran. in c.fin.in princ.de offic.
deleg.lib.6.ſed opp.verius eſt, & per Rotam in cã ardua
deciſum,vt per Rom.in ſin.37.vtrum nobilis, ex cuius rationibus confirmatur optimè hæc ſcđa opinio,de nobilitate nõ amiſſa per contractum matrimonij cũ ignobili,
18 & ſi quęras † an vxor ſequat ſolum domicilium mariti,
aut vero originis vr̃ ꝙ forũ domicilij habitationis, vt hic
per Alex.col.2.verſi.& ſꝑ intelligas,nam & ſi actiones mariti actiuè, & paſſiuè cõicantur vxori.c.maritus de cogn.
ſpir. potentior in propoſito tamen eſt forus domicilij q̃
originis,quia in foro habitationis conueniri quis põt,q̃uis ibi non inueniatur,ſecus aũt eſt in foro originis,ergo
iſte attenditur,vt hic per Alex.col.1.& Fely.in c.fi.col.11.
de fo.comp.vbi poſt Bal.dicit domicilium eſſe potiſſimã
cãm iuriſdi.Materiam verò domicilij recollegit,& latiſſimè tetigit Sozi. in d.c.fin.in glo.3. Ex prædictis infertur,
19 † & patet non procedere deciſionẽ Bar.in l. quoties.C.
de priui.ſchol.lib.12.ꝙ priuilegium conceſſum alicui, &
deſcendentibus ſuis maſculis & fœminis,competit ẽt nuptis, quæ propterea non deſinunt eſſe de deſcendentibus
talis perſonæ,& cõtra Bar.quicquid dicat hic Iaſ. eſt cõis
doc.inĩa,vt hic per Alex.Deci.Curt.& Aquenſ. in primis
col.& per Dec.in d.c.noui.col.3.& in l.1.col.4.C.vnde vir,
& vxor limitando vno modo vt poſt Bal. tradit hic in 2.
20 col.Aquen.† Rurſus ex prædictis ꝙ vxor ſolum amittat
domicilium originis q̃n diſtraheretur ob obſequijs viri,
infertur limitatio ad ꝑdictum not. ꝙ procedat q̃tum ad
iudicialia, ſecus aũt quo ad onera realia & alios effectus,
vt per Bal. hic & in d.l.fœminæ ad fi.vbi dicit id procedere in domicilio ꝑſonalis cõuẽtionis,ſecus in reali & mixta cõuẽtione de quo eſt gl.not.in §.itẽ reſcripſerũt ſ.alle.
Secundò intellige & limita oppoſita exceptione,ſed ſi
non opponeretur exceptio procederet iudicium etiam
iudicio originis mulieris,per ea quę poſt alios ſcribit hic
Dec.in prin.commenti,item quia vr̃ vxor renunciare tũc
ſuo fauori iuxta regulam.l.pe.C.de pac. faciunt ẽt prædi-
21 cta ad not.quæſtionẽ de lucro dotis † an in eo attẽdendũ ſit ſtatutũ domicilij viri aut vxoris de quo per Aquẽſ.
hic col.2.Rapha.com.conſ.72.Cremenſ.ſingulari.75. Iaſ.
in l.cunctos populos in 2.lect. col.15.& 16.C. de ſumma
trin.vbi ẽt alij Mod.Barba.conſi.4.lib.2.Dec.conſi.19. &
283. Mod.in d.l.exigere dotem cum alijs ſupra adductis.
22 Tertiò noto in iſto text.† ꝙ mutatio domicilij ante
inchoationem iudicij operatur ne in 1 domicilio poſſit
amplius quis conueniri, iura.n.dicentia rõne domicilij
poſſe ibi quempiã conueniri,ut in l.2.C.de iur.omn.iud.
in c.dilecti.& in c.fi.de for.comp.& in l. ſi iudex poſteaq̃
infra de iudicijs. procedunt q̃n conuẽtus ibi domicilium
tunc habet,aliàs ſecus,quia non poſſet dici conueniri ibi
ratione domicilij,cum non entis nullæ ſint cauſæ & nullæ qualitates.l.pe.infra ſi cert.pet. domiciliumq; mutari,

transfer-

tranſferriq́; pro libito voluntatis poſsit.l.domiciliũ & l.
nihil ȷ̃. ad mu.cum not.per Deci. infra col.3.& per Aret.
pulchrè in conſi.135.incip.Car.domine collat. ex multi-
plici. vbi probat præſumi quem eſſe & fuiſſe in loco do-
micilij, poſſeq́; aliquem habere domicilium in pluribus
locis,nec illud tranſferri nuda voluntate,verũ facto opus
eſſe,i.rerum tranſlatione, & ꝙ recedat quis cum rebus &
familia ad alium locum ſe transferendo. ſed forus quem
ſortitur aliquis ratione contractus,vt ẽt originis, nõ tol-
litur,nec mutatur ꝑ mutationem domicilij.l.2.C.de iur.
om.iud.& c.fi.de for.comp.vbi per Can.traditur. hoc ta-
mẽ nõ procedit in muliere nupta viro alterius fori, quia
ſicuti nunc mutatur forus originis aliàs immutabilis, ne
ipſa diſtrahatur ab obſequijs mariti.d.§. item reſcripſe-
runt,ſic ẽt mutabitur forus contractus, ita ꝙ nõ poterit
ibi conueniri per eandem rationem,ne diſtrahatur à ſer-
uitijs mariti,ſm Bart.in d.§.item reſcripſerunt Bal.Alex.
Deci. Cur.Aquen.& alios Mod. hic.Et quod dictũ eſt de
foro contractus in quo ſemper conueniri quis põt intel-
ligitur,dũmodo ibi inueniatur, aliàs ſecus vt hic ꝑ Alex.
& Dec.col.1.Can.in d.c.fi.& eſt text.in c.1.in §. contra-
hentes de ſo.comp.lib.6.Cur.in l.2.§.3.& 4. infra de iud.
Limita prædicta de mutatione domicilij quæ inducit
mutationem fori ipſius domicilij, niſi qñ tempore con-
tractus contrahẽs habuiſſet domicilium in aliquo loco,
quia tunc ibi poſſet ſemper conueniri non obſtante mu-
tatione domicilij,vt per Bar.& Imo.per Alex.relatos,per
tex.in prę al.l.2.quę opinio iure nõ probatur & à veritate
aliena eſt ſm Alex.Dec.& Curt. hic in primis col. & per
Fely.in d.c.pen.de ſo.com.licet Aret.in conſi.135.incip.
clariſsimè col.2.conſulendo ſecutus ſit opin.Bar.& Imol.
23 Quartò noto ex iſto text.† ibi poſt ſuſceptã cognitio-
nem: ꝙ mutatio fori poſt ſententiam,vel ẽt poſt litis cõ-
teſtationem,vt ex præcedentibus apparet, non mutat in-
ſtantiam cauſæ,nec reſpectu cauſæ principalis,nec reſpe-
ctu executionis,vt hic per Bald.imò nec poſt citationem
mutatur inſtantia prædict.l. ſi quis poſteaquam ſ.allega.
vt hic per Alex.Iaſ.Dec.Aquẽ.& Cur.Sed obſtare videtur
iſte tex.in prin.ibi litem ſuſceperit, & ibi poſt ſuſceptam
cognitionem ante ſnĩam. vr̃.n.de indubitabili ſi poſt ſo-
lam citationem idẽ fuiſſet,vt dici vr̃ in d.l.ſi quis. ſm Iaſ.
hic.Sed Dec.& Cur,in 1.& 3.col.reſpon.ꝙ tp̃e iſtius.l.nõ
erat condita.d.l.ſi quis quæ eiuſdem iuriſc.eſt, videlicet
Vlp.quæ conſideratio non ſubſiſtit. cum.n.oẽs dictæ di-
ſpoſitiones eiuſdem authoris ſint, non apparet illam fa-
ctam fuiſſe poſt iſtam.Item ſatis eſt eodem tp̃e in pande
ctis fuiſſe per cõpilatores inſertas,præterea in regula anti
qua fundatæ ſunt vt per glo.in prædicta.l. ſi quis poſteà.
Minus ſapit quod de recitatione & contingentia facti
Dec.ſubijcit, cũ iuriſc.ſuper illa ſe fundet. vt.n.ſcrib.oẽs
volũt in l.vnica.C.qñ non pe.par.à tali narratiua licitum
eſt ſumere argumentũ,nec ẽt ſatisfacit conſideratio Cur.
hic in 2.col.ꝙ in l.noſtra tractetur de ferenda ſententia,
quę ſine litis conteſtatione validè proferri non põt,ideò
24 nimirum ſi conteſtationem litis exigit, † quia licet id
verum ſit vt tradunt Barto. & alij in auct. ſi omnes. C.ſi
mi.ab hære.ſe abſti. hic tamen dubitatio erat an attenta
mutatione fori impediretur proceſſus primi iudicis, ac
prolatio ſententiæ.& reſpon.ꝙ non,& ſic ad ſententiam
perueniri põt,licet prolata nõ fuiſſet. quod locum habet
etiam præuẽta iuriſdi. per ſolam citationem vt diximus
25 ſupra. Propterea reſpon.† prædictum argumentum de
indubitabili multum debile eſſe, pluribuſq́; modis tolli
poſſe,vt per Fely.in c.rex pacificus col.fi.in proœ.decreta
lium;& in propoſito noſtro ratione diuerſitatis titulorũ
quibus poſitæ ſunt.ll.etiam ꝙ eiuſdem tenoris,eorundẽ-
que verborum eſſent.item vbi facta eſſet additio aliqua:q̃
omnia in propoſito noſtro concurrunt,ideò, &c.& tan-
dem ad materiam prædicti not.videnda ſunt quę ſcribũt
Aret.Iaſ.& alij in l.ſi pluribus,infra de lega.1.
26 Diligenterq́; notãdum eſt,† quòd licet præoccupatio
iuriſdi.illam firmet,ẽt quo ad executionem,aliud tamen
eſt in prorogatione iuriſdi. quia illa non firmat reſpectu
iuriſdictionis.l.Epiſcop.C.de Epiſc. audien. vt poſt Alb.
Alex. & alios ſcribunt hic Iaſ.& Aquen.in 3. & vlt.not.
Sed in contrarium facit, quia prorogatio iuriſdi.cum
qualitate prorogatæ iuriſdi. facta vr̃ iuxta glo. cõiter ap-
probatam in c.pe.& gl.de offi.dele.cum accum. per Fely.
in c.de cauſis.col.2.illo eo.titu.&,in c.præterea col.14.de
ſponſalibus ꝑ Iaſ.& alios in l.lecta. in not.infra ſi cer.pet.
& Lud.Gomes ſuper regulis cãcellariæ in regula de trien.
poſſeſſ.q.21.nu.5.& q.22.circa finem commenti, vbi etiã
ponit an hoc procedat in odioſis,vnde ſi iuriſdictio pro-
rogata ſit ordinaria exequendi ptãte munita cum eadem
qualitate exequendi, prorogatam fuiſſe merito cenſendã
vr̃ vt hic per Dec.& Cur.col.2.& 3.Alex.in l. à diuo pio in
§.1.col.4.ȷ̃.de re iud.vbi ẽt per alios Mod. & per Aquen.
in l.vnica.§.1.ad fin.ȷ̃.titu.2.& Curt.in l.1.col.1.& 2.ȷ̃.de
iud. Ad dictam.l.Epiſcop.reſpondent omnes ſcriben.in
locis ſ.alleg. ſtatimq́; infra allegandis ꝙ procedit in Epi-
ſcopo inter laicos ex iuriſdictione prorogata iudicante,
familia & poteſtate exequendi ſentẽtiam inter laicos ca-
rente, & per cõſequens ſi Epiſcopus familiam habeat &
exequendi eius ſententiam facultatem ac modum,id fa-
cere nõ prohibetur. Et vltra ſupra adducta vide ad limit.
d.l.Epiſcopale Abba.& Fely.in c.cũm quæ col.1.de re iu.
& Dec.aliter limitantem in conſi.25.circa finem, eſt pa-
riter mirabilis tex.d.l.Epiſcopale, ꝙ à ſententia Epiſcopi
ex prorogatione iuriſdi.à laicis facta iudicantis appellari
non poſſet, & ſic potentior erat iuriſdictio prorogata q̃
ordinaria ipſius Epiſcopi.à cuius ſentẽtijs ſm diſpoſitio-
nem iuris cõis permiſſa eſt appellatio, ſuper quo laborat
Cur.in l.1.in duabus primis col.cuius reſolutioni tex.d.l.
Epiſcopale.manifeſtè refragatur,propterea vide tu ratio-
nes ſpecialitatis per Pau.de Caſt.in d.l.Epiſcopale,quę ſi
non habebat fundamẽtum ſtabile, ideò correcta fuit lex
ipſa per auct. ibi ſequentem & in corpore vnde ſumitur,
vide Pau.de Caſt.ibi vbi etiam ponit de inuocatione bra-
chij ſecularis de quo plenius dixi in princ.l.vnicę infra ſi-
quis ius dic. non obtempe.
Limi.principalẽ deciſio.iſtius.l.de iuriſdi. præoccupa-
ta quę durat & perſeuerat reſpectu diffinitionis,ac execu
tionis non obſtante mutatione fori, vt non procedat qñ
ex licentia & cõceſsione ſuperioris,ac motu proprio mu-
tatio fieret per.l.idẽ Vlp.in fi.de excu.tut.quia licet actus
principis intelligatur ſine p̃iudicio tertij.l. nec auus.C.de
eman.liberorum.l.2.ne quid in loco publico.cum ſimil.
tñ quia mutatio iſta neceſſaria eſt, & modici momẽti ac
prẹiudicij,extinguitur iuriſdictio iudicis qui prę̃uenit,vt
hic ꝑ Alex.col.1.in fi.Iaſ.& Cur.in 2.col.Fel.in c. cum in-
ter col.2.de excep.& in c.non nulli col.21.verſi.ſecundus
27 caſus de reſcr.† ſicq́; huiuſcemodi cõceſsio ex certa ſciẽ-
tia facta vim habet clauſulæ non obſtante, & iuri cõi de-
rogat,ſecus ſi tractaretur de magno præiudicio, qa eſſet
tunc neceſſaria clauſula non obſtante.l.quoties.C.de prę-
ci.impe. offeren.vt per Alex.in l.3.in §.ſi is ȷ̃. quod quiſq;
iuris, & Iaſ.in l.2.C.vt lite pen. vbi tenet neceſſariam eſſe
prædictam clauſulam non obſtante,quod tñ verum non
eſt, vbi conceſsio motu proprio emanauit, & agitur de
modico præiudicio,vt per ſcrib.in locis ſupra alleg.
28 Dicebat ẽt hic in 2.col.Cur.† & pleriq́; alij poſt eũ ꝑ
hunc tex.l. noſtræ ꝙ forenſis exiſtens mediolani tp̃e car-
niſpriuij põt licitè carnes comedere prima illa hebdoma
da Romanæ quadrageſimæ, quemadmodum ibi faciunt
Mediolanenſes ex beneficio diui Ambro.vt prius dixerat
Chriſt.Por.in §.ſed quod principi in fin.inſt.de iure nat.
allegando ſimiliter tex.not.in c.illa 12.diſt. vbi probatur
illud vulgatum cum fueris Romæ romano viuito more.
tamen text. non videtur poſſe in oppoſitum retorqueri,
nam hic attenditur locus mariti ad quem vxor ſe tranſtu
lit,quia animo ibi perpetuò commorandi, ideò efficitur
ibi ciuis & de loco illo, vt dixi, ſecus ergo quando eſſet

ibi vt forenſis ſtatim receſſurus, vt dictũ fuit ſupra de ma
rito contrahente cum vxore tãquam ſtatim receſſuro, ꝙ
tunc nõ inſpicitur forus vxoris ſed mariti.d.l.exigere, &
text.c.illa procedit in conſuetudine quæ non eſt contra
ius cõe, prout eſt iſta comedendi carnes tpe quadrageſi-
mali. Magis ad propoſitũ facit quod in d.c. illa poſt alios
ſcribit Card.Alex.in a.col. ꝙ Tolloſani reperientes ſe in
partibus Catalloniæ carnes in ſabbato licitè comedere
poſſunt, quẽadmodum Catallani, qui peccarent ſi in ſab-
bato Tolloſæ carnes comederẽt, vt latius per Roch.Cur.
in rep.c.fi.de conſue.quæſtio.13. Mihi tamen vr̃ ꝙ foren-
ſes exiſtentes, nunc tpe Mediolani illicitè carnes come-
derent cum illa conſuetudo & obſeruantia ſit cõtra ius,
propterea forenſes ius cõe ſequi debent, & obſeruare re-
gulam, non autem exceptioni adhærere iuxta.l.ſecũdam
infra ſi quis in ius voc. nõ iui. & l.primam cum ibi plenè
notatis infra de re.iud. etiam quia forenſes ibi ſunt tanq̃
ſtatim receſſuri, ergo locus ille in quo reperiuntur à caſu
attendi non debet, ſed locus ad quem redituri ſunt.d.l.
exigere.vt de marito, qui cõtraxit cum vxore tanq̃ ſtatim
receſſurus ſupra diximus, niſi clare cõſtaret de priuilegio
olbus exiſtentibus in ipſo loco conceſſo, prout de con-
ſuetudine illa Catalloniæ antiquiſsima clarè conſtabat.

29 Glo.1.ad finem concludit, † concubinam non mutare
domicilium quemadmodum facit vxor per text. in l.de
iure.§.fi.j.ad muni. & ſic concubinatus non procedit in
hoc à pari cum matrimonio, & approbatur hic per Bal.
Ange.Alex.Iaſ.Dec.Aquen.Cur.& alios, declarantes tñ, ꝙ
licet concubina non amittat forum originis ſicuti vxor,
nec acquirat forum domicilij concubinarij reſpectu cõ-
cubinatus, acquirit tñ vi cohabitationis ita ꝙ quæritur ei
domicilium non tanquam concubinę, ſed tanquam cui-
libet cohabitanti, & tex.in §.fi.ſ.alleg. loquitur de dicto
foro originis, qui non mutatur. In puncto iuris oppoſitũ
verius vr̃, ꝙ l.noſtra de mutatione fori domicilij vxoris
loquens, procedat ẽt in concubina. primò ꝑ tex.à docto-
ribus allegatum in l.item legato in §.parui. ff.de leg.3.ibi
ſanè.n.niſi in dignitate, inter vxorem & concubinam ni-
hil intereſt, ergo idem erit in concubina ꝙ in vxore, ea
ſolutio Bal.Iaſ.ac Dec.hic ad illum tex.ꝙ nihil interſit, vi
delicet quantum ad affectionem hominis, nõ quantum
ad ea quæ veniũt ex diſpoſitione legis, vt hic vr̃ manifeſtè
contra verba illius text.ibi nihil intereſt quæ in legato de
quo ibi agitur parificat vxorem & concubinã, à qua æqui
paratione ſolummodo dignitatem inde excipit. Secundò
de iure ciuili cõcubinatus licitus erat & permiſſus, vt per
Bart.in l.in concubinatu j.de concubinis, patetq; per to-
tum illum tit.& C.eo.ſi cõcubinatus permiſſus erat, ergo
in conſequentia, facta mutatione fori domicilij, cenſe-
tur & amiſſum originis domicilium, ne cõcubina diſtra-
hatur ab obſequijs, & ſeruitijs viri & cõcubinarij ſui, quę
rõ cã eſt amiſsionis domicilij originis in vxore vt ſupra
diximus, & ſic virtute concubinatus mutat cõcubina fo-
rum originis. quo.n.ad forum habitationis vt hic dicit
Alex.indubitatum erat, quum per habitationem acqui-
ratur domicilium.l.nihil & l.domicilium infra ad muni.
& hic per Dec.in 3.col nec poteſt eſſe cõcubinatus abſq;
cohabitatione, ineptè ergo loqui videntur doctores volẽ
tes ꝙ domicilium non acquirat concubina vi concubi-
tus, ſed virtute cohabitationis, cum vnum non ſit ſine al-
tero. & §.fin.d.l.de iure. loquitur in vxore non legitima,
nos autem in concubina legitima.

Retenta cõi opinione præfati ſcrib. duas limitationes
tradunt, prima fuit Bal.Alex.& aliorum de domicilio ha
bitationis, quod cõcubina acquirit, & eſt indubitata, vt
prædixi, ideò Dec.hic in 2.col.ait limitationem verã eſſe
ſed incongruam, quia domicilium non acquiritur ei vt
concubinæ ſed virtute habitationis. ſed vt ſupra dixi vo-
tius vr̃, ꝙ illi acquiratur virtute concubinatus, & cohabi-
tationis permiſſæ, immò ne, diſtrahatur ab obſequijs cõ-
cubinarij perdit ẽt domicilium originis, eo reſpectu, licet
cõmunis ſit ad oppo. Sed de iure canonico, quod in iſta
materia attenditur aliud eſt vt ſtatim dicam.

Secunda limitatio in concubina clerici, quæ efficitur
de foro eccleſiaſtico ipſius clerici, gaudetq; priuilegio fo
30 ri, vt poſt Roma.tradit hic Iaſ.ſed Dec.& Aquen.† op-
po.firmant ne ex ſua turpitudine cõſequatur priuilegiũ,
& commodum cõtra.l.ſiue hæreditaria in fi.de neg.geſt.
quodq; in ſui odium & damnum bene efficitur de foro
eccleſię, vt puniri poſsit, quamuis ẽt per laicum id fieri va
leat ſm Aquẽſ.hic & Fely. in c.cum ſit generale col.7. de
fo.comp.& latius in c.eccleſia in 17.quæſtio de cõſti. Mu
lieres verò quæ ſunt de familia clerici licita & ꝑmiſſa gau
dẽt ſine dubio dicto priuilegio fori, vt hic per Aquenſ.&
Felyn.loco præallega. Non procedit itaq; quod prædicti
ſcrib.ſcdo loco limitando in concubina clerici dicebãt,
quia quo ad domicilium originis nõ perditur, ne ex tur-
pitudine & delicto concubina conſequatur pręmiũ, quo
verò ad forũ clerici & eccleſię, non acquiritur ei niſi con
tra ſe, vt puniri poſsit, & in eo loco ratione habitationis
conueniri per prædicta. Et diligenter notãdum eſt in ma
31 teria, † ꝙ licet ex cohabitatione maſculi & fœminę ſm
ll.ciuiles præſumatur matrimonium, dummodo non ſit
magna diſparitas inter concubinam & concubinarium,
nec fuerit facta proteſtatio in cõtrarium.l. in liberæ cum
glo.j.de ri.nup.vt hic per Cur.col.fin. & ſi nonnulli dicãt
text. illum hodie correctum per.§.qm̃. in aucten.quibus
mo.nat.effi.legi.vbi requiri vr̃ probari ꝙ cohabitauerint
ſimul tanq̃ vir & vxor, de iure cano.præſumit potius for-
nicatio & ſtuprum q̃ matrimonium.c.is qui cum glo. &
ibi notatis per Can.34. diſtin. imò longæua cohabitatio
cum copula concurrente ẽt quaſi poſſeſsione matrimo-
nij, vt quia cohabitantes ſe coniuges nominabant ac tra-
ctabant in eadem domo, puta menſa & lecto, viuendo vt
coniuges ſm iura canonica, hoc infert concubinatũ non
matrimonium, niſi aliud probetur, i.fama viciniæ ꝙ pro
coniugibus tenebantur, & cõiter reputabantur.tex. eſt &
ibi notant Can.in c.illud de præſum.& cõſuluit Alex. lib.
5.conſi.150.col.3.& conſi.151. & in hac materia ſtamus
32 iuri cano.† quia vbi lex ciuilis pręſumit circa actũ ſpiri-
tualẽ, & lex.can.contradicit, ſtandum eſt iuri cano.vt ple
nè per.Deci.in d.c.Eccleſia col.16.& cum ſeq.& Fel.in d.
c.illud col.fi.pulchrè dicẽtes, id procedere reſpectu ipſo-
rum cohabitantium vt non præſumatur matrimonium
ſed concubinatus, ad hoc vt inducatur ad contrahẽdum
palam iuxta ordinationem Eccleſię, non aũt reſpectu fi-
liorum ſuorum, qui legitimi præſumentur iuxta.d.l.in li-
beræ. & venient ad ſucceſsionem vti legitimi concurrẽti-
tibus alijs habitibus ad validitatem contractus matrimo
nij, ideò dicit ibi Fely. poſt Abb.& alios ꝙ inter perſonas
honeſtas, & non multum diſpares, ad probandum matri
monium, ſufficere probare cohabitationem prædictam
maſculi & fœminę, fauore legitimationis filiorum arg.d.
le.in libere.ſed quo ad ipſos viuentes fornicationẽ aut ſtu
prum potius pręſumit cano.vt inducatur ad contrahẽdũ
palam, intelligas tñ niſi concurrat quaſi poſſeſsio matri-
monij cum fama vicinię, vt per Alex. in conſi.ſ.allegatis.

Glo.in verbo generaliter, quia duæ præcedentes nihil
habent, diuiditur in quatuor partes vt hic per Iaſ.& repu
tatur multum notabilis per doct. vt hic per Aquen. Ego
reddam eam auream colligendo ex ipſa circa fin. quinq;
dicta in actu practico valde notanda.

In primis colligitur, † ſententiam eſſe exequẽdam per
iudicem qui eam tulit, etiam mutato foro, quia de quali-
tate iudicis vel partis non eſt quærendum in executione,
quum in principali non fuerit quæſitum vt hic. & in §.fi.
l.inter quos infra de damno infecto ſecundum Ange.

Scdo notanter colligitur ex iſta gl.ꝙ iudex ordinarius
qui ſententiã tulit pro ipſius executione, ad iudicem alte
rius territorij literas requiſitorias dare nõ debet, ſi in ſuo
territorio poteſt ipſe executionẽ facere, aliàs verò ſic, &
per conſequẽs tantũmodo in ſubſidium id habet facere,

quando in territorio ſuo nõ ſunt bona in quibus, exequatur ſententiam ſuam, aliter grauaret partem, quæ à tali grauamine poſſet appellare, aut ad ſuperiorẽ per modũ querelæ recurrere vt per Alex. in d.l.diuo. in §.1.col.3.& Aquenſ.hic ad fin.ponderantes & reputantes ad hoc perpetuò notandum glo.iſtam.

Tertiò ex verbis illi⁹ gl.ibi ad literas primi iudicis, colligitur, ꝙ petens executionem ſententię per alium iudicẽ prolatę ſi venerit ſine literis indicis qui ſententiam protulit, repelli debet vt hic per Bal.Alber.& Pau.de Caſt.l.Epiſcopale.C.de Epiſco.audie.Alex.in l.diuo.§.1.in 3.col.Iaſ.2.Soz.in c.pen.col.fin.de for.com.& hanc concluſionem probant multa iura de quibus in ſequenti concluſione.

Limitatur primò hæc concluſio vt non procedat qñ iudex qui tulit ſententiam, careret familia, & ſic poteſtate exequendi, quia tunc ſine literis ſuis alius iudex poſſet dictã ſniam exequi ꝑ tex.in d.l.Epiſcopale prout ibi tenent Bal.& Pau.de Caſt.ad fi.primæ col.cõtra Alb. de Roſ.ibi.

Secundò limita vt per Alex.in d.§.1.col.3.fuitq́; remedium iſtud rationabiliter, & ex magna æquitate intruductum, vt tradit.Iaſ.in 1.§.in 1.not.ꝙ ſi iudex qui ſententiam protulit literas requiſitorias nollet ſcribere, quid faciendum ſit ponit ibidem Alex.in 3.col.

Quartò colligitur ꝙ ſine literis primi iudicis qui ſentẽtiam tulit, nõ valet executio ipſius ſententiæ per iudicem alterius territorij facta. vt hic per Iaſ. Dec.& Aquenſ.ac omnes ſcri.in d.§.1.vbi Iaſ.col.2.aſsignat rationem, probaturq́; hæc concluſio, per text.not.cum glo.in l. cũ vnus in §.is qui ȷ̇. de bo. aut. iu.poſsid.& in l.properandum in §.ſin autem reus vbi Iaſ.& alij notant.C.de iud.& eſt text. rotundus ponderatus ibi ad hoc per omnes Cano in c.1. in §.contrahentes ad fi.de ſo.comp.lib.6.Quæ concluſio quemadmodum & præcedens duobus modis de quibus ſupra proxime limitari poſſet, Primò videlicet vt ꝑ Alex. in d.§.1.in 3.col.Secundò vt per Bal.& Pau.de Caſt. contra Albe.in d.l.Epiſcopale. Tertiò limita concluſio. prædictã procedere vbi imploratur offic.iud.nobile pro executione ſententiæ ſecus quando intentaretur actio in factum ex ſententia ipſa oriens, quia tunc abſq; literis prædictis, executio ſentẽtiæ in quolibet loco in quo reus cõdemnatus ſortitur ſorum, peti poſſet, vt per Bart.& Alex. in prælleg.§.1.Alexan.vt Iaſ.in l.intra inſra de re iudi.& Dec. in l.fin.col.10. C.de edi.di. Adr.tol. Quartò limita quando ex iuſſu principis, & ſuperioris iudicis exequẽtis ad preces puta & requiſitionem illius qui iudicatum obtinuit, executio facta fuiſſet, abſque literis prædictis, quia de nullitate executionis ſine requiſitione iudicis, qui iudicauit factæ dici non poſſet, cum mandatis principis parendum fuerit. c.2.de maio.& obed.& conſimilibus, nec minoris roboris, authoritatiſq; eſſe debet iuſſus ſuperioris indicis exequentis, quàm requiſitio illius iudicis qui iudicauit, qui in requiſitum nõ habebat iuriſdictionem, cum par in parem non habeat Imperium.l.ille à quo.§. intempeſtiuum, infra ad Trebe.ſecus in principe iubẽte, & vidi ita aliàs in actu practico obſeruari.

Quintò colligit̃ ꝙ iudex alterius territorij requiſitus, vt exequatur ſententiam alibi prolatam de viribus eiuſdem ſententiæ, cognoſcere non debet, ſed ſolum exequi. Iudex.n.qui iudicauit à l.maior reputatur illo qui requiritur vt faciat executionẽ in bonis in ſuo territorio ſitis, quantum ad hoc ne pereat effectus ſententiarum Bart.& Ange.hic in fi.& Alex.in d.l.à diuo in prin. in 5. col.vnde requiſitus nollens exequi per ſuperiorem cogi poſſet ac puniri vt per Bart. Pau.Alex.& alios in d.l.à diuo in prin. & in §.1.per Iaſ.& Aquen.infra circa finem commẽti. Et q̃uis iudex iſte requiſitus, pro executione non debeat iudicialiter & auditis partibus de viribus ſententiæ prolatæ per iudicem requirentem cognoſcere, tamen non debet velo ſcuato, ſiue de boue & equo. exequi, ſed ſi iuſtum æquũq; fuerit, aliàs non: & ſic videre debet acta ad informationem conſcientiæ ſuę, pronunciareq; exequendam vel non exequendam.l.ſi prætor.§. marcel. cum ibi no.ȷ̇. de iud.d.l.à diuo pio.§.1.ibi ſi hoc viſum fuerit.& no.ibi Iaſ.in 1.col.plura accumulans, ea ſ. ꝑ quum annis præteritis requireretur à Senatu Illuſtriſſ.Principis mei executio quarundam ſententiarum conformium Romæ prolatarum, contra quendam nobilem Verce. ibi cõdemnatum ad dimit.relaxam.& reſtituendum quoddam caſtrũ & territorium cum fructibus perceptis, ſenatus viſis ſententijs, & requiſitione pronunciauit, non eſſe executiones demandandas rõnibus in ordinatione expreſsis. De qua quidem materia executionis faciendę per iudicẽ alterius territorij.vltra no.per oẽs ſcrib.in d.l.à diuo pio.in princ. & in §.1.& in §.contrahentes præallega.vide Roma.conſ. 51.Pau.Caſt.in d.l.ſi prætor Rapha.com.conſi.140.Soz. in tract.de cita.ar.24.& in c.pen. col.fin.de ſo. com.Fely. in c.de cętero.col.2.de re iud.in d.c.poſtulaſti col.pen.de ſo.comp.& in c.paſtoralis.in §.quia verò de offic. deleg. Dec.in l.fi.col.10.C.de edic.diui.Cur.in prin.l.vnicæ col. 5.infra titu.2. & Hyppo.de Marſi.in prac.cauſarũ crimi. in §.poſtquam ſol.23. in quibus locis multa conſi.doctorũ inuenies in hac materia citata & plures caſus in quibus iudex requiſitus non debet exequi.

Magiſtratus tamẽ, & iudex ſecularis cui eccleſiaſticus condemnatum de hæreſi remiſit pro executione facienda, non debet nec põt de cauſa & condemnatione facta cognoſcere: ſed ipſius iudicis eccleſiaſtici ſententiã exequi.tex.eſt in c.vt inquiſitionis.in §.prohibemus de hęreti.in 6.quid dixerit Bart. & ſequaces in l.magiſtratibus ſ.eo.& in l.diuus ȷ̇.de cuſto. reorum vt per Alex. Iaſ.Dec. & alios in d.l.magiſtratibus, & Alex.in apoſti.ad Bar.in d.l.diuus Can.in d.§.prohibemus Fely. in c.ad abolẽdam col.fin.& c.ſequenti de hæret. tradunt ẽt omnes Mod.in cap.1.de offic.ordinarij tractantes materiam inuocationis brachij ſecularis, quomodo, qualiter, & quando concedi debeat. Et hãc communem concl.amplia, vt per Fel. in d.c.ad abolen.ad fin. vt teneatur perfecte exequi, nec poſſet commutare pœnam mortis in aliam pœnam corporalem, licet Barb. plura more ſuo effundens in d.ca.1. char.4.nitatur defendere opin. Bart.

Limi.præfati ſcrib.cõiter prędictam concl.in crimine mere eccleſiaſtico, prout eſt hæreſis, ſecus in criminibus mixtis, de quibus ẽt ſecularis poteſt cognoſcere. ſaluãtes in his terminis opin.Bar.in d.l.magiſtratibus, propterea dicũt quidam Mod.in d.c.1.ꝙ dum inquiſitor hæreticæ prauitatis pronunciaſſet quandam mulierem, tanq̃ hæreticam, & tradidiſſet iudici ſeculari, qui parte inſtãte viderat proceſſum, in quo ſolummodo cõtinebatur dictã mulierem feciſſe quædam pocula amatoria, & erãt cõtra illam indicia quarundã maleficarum deponentium, ꝙ in quodam luſu nocturno cum dæmonibus viderãt ipſam mulierem ludentem, choreaſq; trahentem, quæ oĩa negabat: aſſerendo ſe catholicam. Deciſum fuiſſe iudicem ſecularem nõ debuiſſe exequi prædictam ſententiam, quia de prædicto proceſſu non videbatur inquiſitorem potuiſſe cognoſcere, & de iniuſtitia manifeſtẽ liquere.

33 Quia quo ad pocula amatoria delictum non erat hęreticum, nec ad inquiſitorem pertinens, vt per Abba.in c.1. de ſortile.nec videbat̃ creden.dictis mulieribus, quę erãt participes criminis in cauſa ſanguinis.cap.3.cum ibi not. de teſt.Dec.in conſi.189.& plene de hac materia Pau.de Caſtilione in tract.de hæret.& ſortil.

Limitant ẽt Abb.& Mod.in d.c.1.de offi. or.prædictã cõem concl.de brachio ſeculari concedendo à requiſito, pluribus modis, vt qñ ſecularis haberet certam conſcientiam pro condemnato, ſciens ſententiã iniuſtam. vel qñ extraiudicialiter faciẽdo imploraret, vt ibi ꝑ Inn.& Can. in c.ſi qñ de reſcript. ſed iſta non eſt materia noſtra vide ibi & in alijs locis ſupra allegatis in quibus doctores enumerant caſus in quibus requiſitus exequi non tenetur.

34 Poſtremò † inducit̃ iſte tex. Cum prędictis ad not. quæſtionem bannitus eſt aliquis, vel condẽnatus de delicto, poſteà

ćto,poſteà effectus eſt clericus,& alterius fori, ꝙ propterea non impediatur iuriſdictio primi iudicis: & ſic per ſecularem puniri poterit. Alexan. hic ampliando concluſionem Bart. idem eſſe dicit quando poſt citationẽ à iudice ſeculari factam delinquens clericus effectus fuiſſet, remiſsionibus cõtenti ſunt Deci. & alij quorum veſtigia & nos ſequemur, videte igiẽ Bar. poſt Ioan. Andr. & Canlanus tangentem articulum hunc & diſtinguentem in l. 1. infra de pœnis Imo. in conſil. 118. Alex. in apoſtillis & Bar. in d. l. 1. Fely. in c. fin. col. pen. & ſeq. de conſti. Mod. Brixiẽ. in cautela. 24. vbi de Iudæo effecto chriſtiano poſt cõmiſſum delictum, an liberetur à pęna corporali plenæ tangit, ſed articulum principalem latiſsimè excutit Sozi. in c. pen. in quatuor vltimis col. de fo. com. vbi refert omnes opiniones doctorum circa ipſum articulum poſteà ſequitur diſtinctionem Ioan. Andr. & Barto. in d. l. 1. aliquibus additis vt per eum.

Et eſſet diligenter notanda lim. Iaſ. hic in ſecunda col. de eo qui emiſit votum religionis ante delictum, vt per iudicem ſecularem puniri non poſsit. & ſtetur dicto ſuo cum iuramento ſuper voto ante perpetratum delictum emiſſo, & ſequuntur Moder. Brixien. in cautela præcedẽte allegata ſupra ſed quemadmodum hic docet Aquen. vera non eſt nec tenenda. Laus Deo.

Ex §. quotiens. l. cum quadam puella

Petitionis forma inſpicienda eſt ad fundandam iuriſdictionem iudicis, non autem eſt examinanda veritas, niſi poſtmodum pro reportanda victoria. nu. 1. cum ſeq.

Iudex quando conuentus negat ſe contraxiſſe, vel deliquiſſe ſuper eius territorio, vel iuriſdictione, vtrum teneatur de hoc ſaltem ſummariè cognoſcere, antequam vltra procedat in cauſa. 2. cum ſeq.

Tex. iſtius §. notanter declaratur nu. 3. cum ſeq.

Petere partem debiti de toto, an poſſit quis, & vtrùm cogatur totum petere, reintegareque petitionem, aliàs repellendus ſit, & quid ſi iuriſdictio iudicis reſtricta & limitata, vt non poſſit ſuper toto debito procedi, quid iuris. 4. cum ſequen.

Gabella ſeu data quæ ſoluitur de lite, an ſoluenda ſit de ſumma petita, vel de ſumma debita. nume. 5.

Hic tex. pulcher eſt & not. ad multaq; allegabilis ſecũdum Iaſ. & alios, ſummari poſſet vt hic per Bal. Ang. Pau. & Iaſ. quamuis ſatis breuiter & elegãter iuriſconſultus ſe ipſum ſummauerit, ita vt alio ſummario nõ egeat. Ratio dubitandi poteſt aſsignari, quia non ſufficit petere niſi petitio probetur. l. 4. cũ gl. in verbo dicatur, infra ſi quadrupes pauperiem, & c. l. qui accuſare. C. de eden. rõ qua oppoſ. decidituг aſsignari poteſt, quia ad fundandam iuriſdictionem iudicis ordinarij habẽtis præſumptionem pro ſe, attenditur petitio vt hic, & in alijs infra allegãdis, ſecus quantum ad obtinendum in cauſa, ita procedunt allegata ſupra in aſsignatione dubitandi rationib. prout latius infra declarabitur.

Noto primo ex iſto text. quoſdam eſſe iudices habẽtes limitatam iuriſd. vſq; ad certam quantitatem vel ſummã vltra quam iuriſdi. non extenditur; & citra quam etiam non conſiſtit vt in l. ſi idẽ ſupra hoc eo. titu. in l. C. de deſen. ciui. in §. audient. & in §. & iudicare, in auc. de defen. ciui. & per conſequens colligitur non ſolum poſſe opponi declinatoria ex totali defectu iuriſdictionis, ſed ẽt partis facit vulgata regula. l. quę de tota. ȷ. de rei vẽdicatione.

Secundo noto, ꝙ quantum ad iuriſdi. iudicis fundandam non eſt examinãda veritas petitionis, ſed ſolum at-
1 tendenda & inſpicienda forma libelli, † videlicet quid, quiq; petatur, vt hic & in §. tripli. inſtit. de actio. & notant ſcriben. hic & ibi, proceditq; illud vt diximus ſupra quãtum ad hoc, vt ad agendum pars admittatur, & de cauſa cognoſcatur, vt patet ex tex. noſtro, ſecus quantum ad figurandam cõdemnationẽ vt inquit Ang. ſiue quo ad obtinendum in cauſa, quæ probatio neceſſaria eſt. l. qui accuſare cum præalle. vt per Dec. in prin. item & ſcđo inſpicitur forma libelli & petitionis, quia ſuper non petito, licet debitum ſit non fertur ſententia. l. vt fundus ȷ. communi diuidundo. l. fi. C. de fideic. liber. ſecundũ Ang. hic.

Ratio dicti notabilis aſsignaẽ hic per Iaſ. in 2. notabili. eamq; nituntur defendere Mod. taur. ſed parum valẽt, quia non quærimus de meritis, ſed de proceſſu cauſæ, cõfunditurq; prædicta ratio per ea quę infra dicentur contra deciſionem Barto. in l. 2. ȷ. ſi quis in ius voc. non ier. &
2 ibi meliorem aſsignabimus rationẽ, † dicebat ergo Bar. & Pau. de Caſ. eum ſequens in d. l. 2. ꝙ ſi conuentus rõne contractus vel delicti, coram aliquo iudice ſe ibi contraxiſſe vel deliquiſſe neget, poſſe iudicẽ alio non facto procedere, quia ad fundandam iuriſdictionem attẽditur inſpiciturq; ſolum forma petitionis & libelli ꝑ text. noſtrũ hic. Iaſ. in & Curt. in d. l. 2. col. fi. contrarium tenent ſequẽtes Bar. contrarium alibi ſentientem, volenteſq; iudicem adhibere debere ſummariam cognitionem ſuper eo qđ eſt fundamentum iuriſdcti. ſuæ. & ita pulchrè conſuluit Alex. in conſi. 1. col. 2. lib. 5. ſequitur Deci. in c. ſuper lite-
3 ris. col. fin. de reſcri. † & ſic non videtur attendenda forma petitionis ad fundandum iuriſdi. iudicis, ſed probari debere fundamentum ipſius iuriſdictionis, vt etiam poſt Bald. & alios ſcribit Phil. Franc. in c. 1. in 31. limit. de litis conteſt. in 6. dicens ꝙ quotieſcunq; ad fundandum iur. iudicis allegatur contractus, ſine quo aliàs nõ eſt iuriſdictio, exceptio ꝙ de contractu conſtet ſaltẽ ſummarie impedit litis ingreſſum. debereq; de hoc cognoſci duobus temporibus, & modis, vno in principio & ſummariè, altero in meritis cauſæ & plenè, ad finẽ obtinendæ ſententiæ vt ibi per eum. & Sozin. in c. dilecti col. 10. in quęſtio. 9. de fo. comp. & tenẽdo opinionem hanc ad text. noſtrũ hic, reſpondebat ibi Curt. non negari hic fundamentum iuriſdictionis, quia in omnem euentum litigantes de iuriſdictione iudicis errãt, ſed ſolũ dubitari an ſumma petita intra metam ſuæ iuriſdictionis eſſet, vel ne, quo caſu petitionem ſolã attendimus, quæ reſponſio minimè placet, quia ſi ſumma debita maior fuiſſet, excederetq; modum iuriſdictionis prædicti iudicis eam limitatã habentis, litigantes in omnem euentum nõ eſſent de iuriſdi. ipſius iudicis quantum ad illam cauſam pręalle. §. & iudicare cum l. ſi idem ȷ. tit. noſtro. & ſic cã non ſpectaret ad iuriſdictionẽ iudicis qui aditus fuit. Deci. hic in verſi. 2. inſertur. & circa ſi. commenti aliter reſpondens dicit hunc. tex. parum facere ad quæſtio. iſtam, quia hic conſtabat de veritate petitionis, non autem ſtabatur dicto actoris ſimpliciter, quia dum præſupponitur ꝙ plus deberetur, vt de veritate debiti petiti conſtare videtur, ſecus ſi hoc aut falſum eſſet, aut no conſtaret, ſaltem præſumptiuè ſecundũ ipſum Dec. infra ad fin. quicquid ſm eum dixerit Pau. de Caſt. Credo Deci. loqui contra text. noſtrum ibi, ſemper quantum petatur quærendum eſt, non quantum debeatur: ergo non conſtabat de veritate petitionis, ſed de ipſa petitione tm, & conſequenter nõ eſt verum præſupponi ꝙ plus deberetur vt volebat Dec. Scrib. hic cõiter dicunt, ꝙ quæſtio iuriſdictionis expeditur iuxta formã petitionis quæ attenditur, Alex. in præalle. conſi. 1. col. 2. tenẽdo ꝙ in quęſtio. Bar. ſupra alleg. requiratur ſummaria cognitio & informatio antequam iudex in cauſa procedat, ad hunc tex. noſtrum reſpondet, ad fundandam iuriſdictionem iudicis non requiri veritatem debiti in ſumma petita, ſed ſufficere dubium eſſe, & ſuper ea ſumma litem moueri vt hic, ſed quando actor non vult accedere ad domũ rei, prout tenetetur regulariter, dicens rem petitã in territorio alteri⁹ iudicis, cui propterea cognitio ſuper dicta re ſpectat, oportere de hoc prius cõſtare. l. ſi. C. vbi in rem actio. l. 2. C. de iur. omn. iud. & Alexan. ſequitur ſimpliciter Dec. in c. ſuper literis col. fin. de reſcrip.

Sed hæc reſponſio diuerſificat caſus tantum, nulla aſsignata ratione diuerſitatis inter vnum & alium, prout faciendum eſt, quare.n.iudex in quæſtio.Bart.de qua ſupra prius cognoſcit ſummariè de fundaméto iuriſdictionis ſuę contraxerit ne, vel deliquerit ibi cóuentus vt ipſe poſſit in ea cã procedere, quàm in caſu.§.noſtri. vtrum ſumma petita ſit intra metam iuriſdict.ipſius iudicis aditi vel ne, & conſequenter an iudex ipſe poſsit de ea cã cognoſcere vel non. Vnde ſuper hoc pulcherrimo articulo ego dicerem ꝙ ſi iudex non poſſet cognoſcere à tali ſumma infra prout in d.§.& iudicare.vbi iuriſdictio cauſarũ ſimplicis iuriſdi.à 300. aureis infra pertinet ad defenſores ciuitatum non ad clariſsimos prouinciarum præſides, & opponeretur, fori declinatoria per reum conuentum, dicentem quantitatem debitam minorem eſſe ſumma petita, & cognitioné talis cauſæ defenſoribus ſuæ ciuitatis ſpectare, petédo ad illorum iudiciũ ſe remitti, arbitrarer ſuper hoc debere prius ſummatim præſidé.cognoſcere, quia circa id ſtat fundamentum iuriſdictionis ſuę per ſupra allegata, remittédo cãm, parte actrice in expenſis cõdemnata, ſi reperiat ſummam petitam minorem eſſe de qua nequeat ipſe cognoſcere, & ſi oppoſitum comperiat retinendo cauſam. Iudex.n.ſi non ſit certus de fundaméto iuriſdi.ſuæ nulliter procedit vt per Bart. & Sozin.in.l. multum infra de condi.& demon.ſi verò pars conuenta nihil opponat, iudex aliud non inſpiciet pro fundaméto prædictæ iuriſdictionis ſuæ quàm formá petitionis, quia veritatem negotij non debet quærere, nec diſcutere, niſi poſt litem conteſtatam c.1.vt lit. non conteſtata & l. qui accuſare.C.de eden.reſpectu verò iuriſdi. habet præſumptionem pro ſe, cum ſit ordinarius & agatur de modico præiudicio, quia ſi verũ nõ ſit quod in libello dicit actor ſuccumbet, & in expenſis condemnabitur vt hic per Pau. Caſt.& dixi ſupra, quia ét præſumptio eſt pro petente ꝙ indebitè non petat, quantum ad fundandam iuriſd. iudicis tm̃, arg.l.merito ÿ.pro ſocio, cum ſit modici pręiudicij vt diximus, & ſic deciſio iuriſc.hic reſpicit ſolum iudicis iuriſdictionem, non partes, probatq; arguendo, nam titulus ſub quo ſituata eſt lex de iu. om. iud. valet, item quia opponere declinatoriá fori eſt facti, quod non præſumitur.l.ſi emancipati. C.de collat.vnde cum de oppoſitione hic nihil dicatur apparere, pręſumenda non eſt. Ex quibus patet diſpoſitionem text. noſtri procedere parte non opponente, aliàs ſecus, quia ſaltem ſummariè ſuper ipſa fori declinatoria cognoſcendum eſſet, & cã remittenda, comperto illam nõ ſpectare ad iuriſdictionem ipſius iudicis, coram quo lis mota fuit, quicquid hic dicant Iaſ. & Dec.& prædicta procedunt in ſumma quæ, de minori facta oppoſitione, non põt cognoſci, ſed quando petitio fieret coram iudice minoris ſummæ qui de maiori non poſſet cognoſcere procederet, pet. ét parte opponente & requirente deſiſti à tali petitione pro eodem debito vexetur coram diuerſis iudicibus, iuxta l.nulli. C.de iudi. & l. non eſt nouum.cum ibi notatis ÿ.de act.empt.quia attenditur forma petitionis, & cũ iudex de maiori ſumma cognoſcere nequeat iudicium ſup ſumma petita impediri nõ debet. Ita per tex.noſtrũ voluit Bar.in l.in cõmodato. §.duobus in fi.ÿ.cõmodati & ſequit Dec.hic contra Alex.

4 Circa hunc notabilem articulum, † de petéte partem debiti tantum, puta de centum decem prout faciunt Tudertini ſm Ang.hic, ad hoc vt ex primo proceſſu in quo fiat parua expenſa informentur ſuper tenédo, quid acturi ſint, poteſt ſm ipſum Ange.faciliter hæc prędicta deludi reo opponente contra partem, dicenteq; ſua intereſſe non vexari in tot inſtantijs, aut actor petat totum, aut repellatur requirendo argumento.l. ne in plures, ÿ.de exercito. vt cogetur actor integrare petitioné totumq; debitum petere, aut repelletur, & eſt cõis ſcribentium ſententia, vt hic per Alex.& Mod.taur.p Bald.in repet.Paduana l.clerica col.15.Pau.de Caſt.in §.duobus ſ.alleg. omnes ſcriben.in l.quidam æſtimauerunt infra ſi cert. pet.Alex. in l.1.ad fi.infra de acquir.hær.eundem Alex.& Aret.in l. ſi mihi, in prin.in 2.col.infra de leg.1.in quibus locis cõcludunt præfati ſcrib. iudicium procedere parte nõ opponéte aliàs ſecus, niſi integretur petitio. Sed maior difficultas eſt quando iudex coram quo minor qualitas petita fuit, de maiori cognoſcere non poſſet iuxta.§.audient cum.§.iudicare ſ.alleg. an iſto caſu parte opponéte procedat iudicium ſuper ſumma petita, attéto ꝙ de maiori iudex agnoſcere non poteſt.Bar.in ſupra alleg.§. duobus ad fi.per hunc tex.noſtrum tenet ꝙ ſic, ſequitur hic Dec. contra Alex.ſed hic tex.euitari põt cum loquatur de non oppoſita declinatoria fori vt ſupra dixi, vnde non recedo ab opinione Alex.quæ contra Bart.communis eſt, prout atteſtantur hic Alex.& Moder. taur.& plenius ipſe Alex. in l.1,ad fi.infra de acquiren.hæred, ſaluari tamen poſſet opinio Bart.in duobus caſibus, de quibus per Aret.in d. leg. ſi mihi in principio in vlt.colum.

5 Rurſus hic tex.declaratus induci poteſt ad not.quæſt. de gabella, ſportulis', ſeu data litis † quæ ſoluitur in multis locis ex forma ſtatutorum ꝙ ſolui debeat de ſumma petita, nõ autem de debita, & rationi Decij hic ad oppo. factæ patet reſponſio ex dictis Iaſ.ſequuntur Mod. taur. & alij, idem voluit ipſe Iaſ. & cæteri in §. tripli.inſtitu.de actio.Inducit etiam Aquen.hunc text. ad no. quæſtio.vt per eum quem ſequuntur ſimpliciter Mod. taur. facit ad oppoſitum no.deciſio Ang.l.ſi idem in §.fin.ſupra eo.

Laus Deo: Paduæ.20.Martij. 1548.

Ex l. fin. ff de iur. om. iud.

Ratio dubitandi & decidendi quæ in hac.l.fuerit.nu primo.

Iudex extra territorium exiſtens aut ſupra iuriſdictionem ſuam ius dicens, eſt tanquam priuatus, ideò illi impunè nõ paretur. nume. 1.& 4.

Territorium diſtrictus comitatus & diœceſis quomodo deſcribantur, ac inter ſe differant, plura in materia prædictorum quatuor terminorum numero.2.cum pluribus ſequent.

Bannitus à territorio alicuius, an ſit etiam bannitus à mari quod diſtringitur per ſuperiorem illius loci, cui mare adhæret, num.3.cum ſeq.

Diſtrictualium appellatione an & quando veniant Clerici. nume.5.cum ſequen.

Diſtrictus vrbis Romæ quaſi totum orbem complectebatur. ibidem.

Eccleſiæ & Monaſteria an dicantur de territorio vel diſtrictu loci, & vtrum ibi commiſſa, vel geſta, dicantur facta in territorio vel extra.nu.6.& 13.

Territorij fines quomodo probentur, & quæ ſigna territorium diuidant, cuius quidem territorij ius habere eſt ſuperioritatem non proprietatem rerum habere.numero.7.& 9.

Territorij fines ac terminos non tranſcendit poteſtas ius dicentis.12 & ſequen.

Exemplum eſſe locum, vel extra territorium eſſe an paria ſiat nu.6.& 23.& 14.

Statutum prohibens notarios non collegiatos recipere inſtrumenta, an comprehendat inſtrumenta per eos recepta in eccleſiis aut monaſterijs ibidem.

Statuta an & quãdo porrigant effectum extra territorium, & comprehendant ſubditum facientem actum extra ipſum territorium, etiam quando id exprimunt. numero.6. 14.16 & 39.

Forum ſortiri & ſtatutis ligari an procedant à pari.15.

Finita virtutis & potentiæ actus, non poſſunt producere effectum infinitum.nu.17.

Banni virtus non extẽditur vltra nec extra territorium ſtatuentium.18.& 39.

Statutum de occidendo bannitum impune, an intelligatur in territorio, vel extra, & quomodo. ibidem.

Confederata l. ea cenſentur vnum corpus, attenduntur que capitula ac pacta confederationis, & liga ad cognoſcendum qua & qualis inter confederatos oriatur obligatio. 19. & 40.

Fugientem an liceat inſequi, & capere in alieno territorio, vel in eccleſia nume. 20.

Statutum excludens filias dotatas, an porrigat effectum ſuũ ad bona extra territorium ſtatuentium ſita nu. 21.

Iuriſdictio & ſi magis cohæreat perſonæ quàm territorio, terminatur tamen ac finitur territorio, exceptis multis caſibus nu 22. cum ſeq. & 33.

Iuriſdictio voluntaria poteſt exerceri etiam extra territorium. nume 23. cum ſeq.

Imperator an poſſit legitimare in terris eccleſiæ. 24.

Legitimatio & alij actus voluntariæ iuriſdictionis aut poteſtatis prout creare militem, doctorem, notarium vel ſimilia, an poſſit expediri extra territorium legitimantis vel eius à quo talis poteſtas dependet. 24 cum ſeq

Prorogatio iuriſdictionis cur eſt in actibus voluntarijs. 53 nuncupatur potius ſubmiſſio. 25

Legitimatus an ſuccedat in omnibus bonis patris vbiq; exiſtentibus. ibidem.

Legitimatio an ſit iuriſdictionis vel legitimæ facultatis. 26.

Tutor pupillo datus in vno loco, poteſt adminiſtrare omnia bona pupilli vbique exiſtentia 27.

Teſtamentum porrigit vires & effectum ad bona vbiq; exiſtentia & ſic etiam extra locum conditi ſtatuti 28.

Epiſcopus extra propriã diœceſim exiſtens vtrum poſſit confirmare, infirmareque electiones, conferre beneficia, ordinare Clericos. 29.

Delegatio fieri poteſt etiam ab exiſtente extra territorium ſuum. 30.

Tex. l. fin. de offic. præſid. declaratur. ibidem.

Præſes duarum prouinciarum, vel dominus & ſuperior, an poſſit negotium vnius prouinciæ in alia prouincia expedire. 31. & 41.

Rex Franciæ & Dux Sabaudiæ de cauſis ſubditorum ſuorũ diuerſarum prouinciarum in quibus locis poſſint, aut debeant cognoſcere.

Abſolutio ab excommunicatione an ſine cauſa cognitione & citatione fieri poſſit. 33.

Excommunicatio an proferri poſſit ſine citatione, & cauſæ cognitione ac extra territorium. 33. cum ſeq.

Ea quæ ſine cauſa cognitione ac iudice non ſedente pro tribunali expediuntur, explicari poſſunt extra territorium. ibidem.

Iura & ea quę non circunſcribuntur loco cenſentur eſſe vbique. 35.

Cautio de non offendendo aliquem quando ſit præſtanda, & an liget eum qui in quouis loco illum offendit. 36.

Citare ſubditum ſuum extra territorium exiſtentem per nuncium aut per edictum, an quomodo, & qualiter poſſit iudex. 37.

Rogatio compromiſſi eſt voluntariæ iuriſdictionis. 39.

Impoſſibile in ſpecie nõ includitur in generali diſpoſitione. 40

Iudici facienti aliquid vltra vel extra ſuum officium non paretur impunè, & poteſt illi de facto reſiſti, quamuis in dubio ſit ei parendum 43.

Iudex pronuntians ſe competentem in cauſa ad eum notoriè non competenti nulliter agit. ibidem.

Argumentum de loco ad quantitatem valet. 44.

Intellectus legis noſtræ, ſeu plures modi intelligendi hunc tex. ponuntur per glo. & doct. 45 cum ſeq.

Iuriſdictio limitata propagari poteſt de infimo gradu iuriſdictionis ad ſummum, ſed non de vna ſpecie iuriſdictionis ad aliam ſpeciem iuriſdictionis. 46.

Sententia & iudicium quomodo & qualiter indiuidua dicantur, & an poſſint pro parte valere & pro parte non. 47. cum ſequen.

Text. legis in hoc iudicio infra familiæ erciſ. declaratur. 48.

Vtile per inutile non debere vitiari quomodo intelligendum ſit 49.

Tex. l. Carmelia pia infra de iure patron. declaratur. nu. 50.

Exceſſus cur potius tantum vitietur in caſu l. ſancimus. C. de donat, quam in iudicijs vbi totum corruit. 51.

Delictum extra territorium cõmiſſum an quomodo & qualiter per iudicem domicilij vel originis puniri poſſit 53.

Subditus delinquens extra territorium an per iudicem domicilij vel originis ſuæ puniatur. ibidem.

Foris exiſtentia nihil ad nos pertinere quomodo intelligatur 5.

Iudicibus intereſt habere ſubditos ſuos pacificos & modeſtos nemini iniuriam inferentes. 55.

Delinquentes punire officium potius eſt pietatis quàm crudelitatis. 56.

In l. fina. ff de iu. om. iud.

VTilis & nota eſt ſecundum Pan. de Caſ. & ad infinita allegabilis, ꝓpter quotidianã, & practicabilem eius materiã, & ſolent aduocati in foro, & palatijs eam ſemper in ore habere, ideò diligenter aduertẽ. Diuiditur in duas partes, prout duo ponit dicta. ſecunda eſt ibi idẽ. Summatur diuerſimode per doct. elegãtiſsimum prima facie videbatur ſummariũ Albe. de Roſa. quod ſequitur Iaſ. ſed mihi non placet, quia ſummat non ſolum tex. verùm quę per doct. in materia dicuntur. Ita ꝙ nõ eſt ſummarium. l. noſtrę. ideò non eſt receden. à ſummario Ang. Paul. & Alex. quamuis vt inquit Bart. l. iſta nõ egeat ſummario, ſatis ſe ipſum iuriſc. ſummauit. Ratio dubitandi poteſt aſsignari, omnibus magiſtratibus parentũ eſſe certiſsimi iuris eſt, aliàs mulctari quis poteſt. l. vnica infra ſi quis ius dicen. non obtemp. l. 2. §. ſiquis in ius voca. non ierit. l. non põt dolo infra de regu. iur. Ideò videbatur ſuppoſitum iuriſdictioni iuſdicẽtis debere eidem ſemper & vbique parere: oppo. tamen hic deciditur ꝙ non ita generaliter & indiſtinctè parẽ. eſt, quia ſi iur. ſuam excedat loco vel re, puta ſi voluerit ius dicere extra territorium ſuum, vel vltra metam proprię iuriſdictionis, ei non paretur impunè, id eſt ſine pœna & damno, vt etiam dicitur
1 in c. 2. in ſi de conſti. lib. 6. † Ratio decidendi, quia dictis caſibus vbi extra territorium & ſupra iur. ſuam ius dicere vult cenſetur tanquam priuatus. l. 3. & 4. cum gl. ſupra de offic. præſid. & l. fin. ſupra de offic. præfec. vrb. ideò nimirum ſi tunc illi impunè nõ paretur, ex quo patet reſp. ad rationem dubitandi, quia dictis caſibus non cenſetur iudex nec magiſtratus: ideo, &c.

2 Pro intelligentia, † & declaratione tex. noſtri, & materię viden. eſt quid ſit territorium, diſtrictus, comitatus, & diœceſis, & qualiter differant, quam materiam recollegit Fely. in cap. Rodulph. de reſcr. multa inculcans, ideò clarius, breuiuſq; eam Deo fauẽte explicabimus, territoriũ deſcribitur per iuriſc. in l. pupillus. in §. territorium, infra de verbor. ſignificat. ꝙ ſit vniuerſitas agrorum intra fines cuiuſq; ciuitatis conſiſtens, dictum ab eo ꝙ magiſtratus eius loci intra eos fines terrendi, id eſt ſubmouẽdi ius habet, propriè ergo territorium iuxta ſonum, & verbi Etymologiam dicitur in terra, nõ autem in aquis, aut in mari, id quòd etiam ex deſcriptione clarè apparet, quum dicatur vniuerſitas agrorum qui non in aquis, ſed in ſolo & terra ſunt, leg. quæſtio eſt. de verbor. ſignificat. ita

Bal.vbi etiam alij tradunt in c.licet cauſam de probat.&
Cor.in conſil.152.lib.4. Ex interpretatione tamen quia
territorium dicitur à terrendo,i.ſubmouẽdo vt dixi, qđ
conuenit etiam in mari & aquis, maximè quum territo-
rium, vt infra probabitur,dici poſsit latitudo quædã iu-
riſdi.munita, largè & in omni materia, ſenſu potius quã
cortice verborum inſpecto, appellatione territorij venit
mare ſuper quo territorio dominus, vel ſuperior poteſta
tem habet, ſm communiter doct.vt per Præpoſitum &
& alios in tit.de c.qui curiã ven.col.3. Aret conſi.77. col.
2.Barb.Fely.& Dec.in d.c.licet cãm in primis coll. & Fel.
3 in d.c.Rodulphus col.5.& 12. † Ex quo infertur ſm Fel.
in d.c.Rodulphus col.5 & in d.c.licet,ꝙ bannitus à terri
torio,erit etiam bannitus à mari, ꝙ per locum illum di-
ſtringitur: mare enim cenſetur eſſe eiuſdem iuriſdict.cu-
ius eſt territorium adiacens.l.inſulæ cum ibi nota. infra
de iudi.glo.in c.licet in fin. de ſer.Barba. in d.c.licet cau-
ſam.col.4.& in rub.de for.comp.col.fi.vbi forum tam de
terra quàm de mari intelligi dicit.

4 Diſtrictus † vulgare eſt plurium locorum ſm Gof. &
Barb.in d.c.licet cauſam quo vtuntur canones in d. ca.li-
cet cauſam.& in c.fin.de offi.deleg.lib.6. cum infinitis ſi-
milibus,quemadmodum territorium,vt ſupra dixi à ter-
rendo dicitur,ſic diſtrictus à diſtringendo, arcendo ſeu,
dominando ſm Bal.& ſcriben.in d.c.licet cauſam & vi-
dentur ſynonyma,quæ ſub diuerſis vocibus & vocabulis
idem ſignificãt.c.vbi periculum.§.porro.de elec.in 6.cle.
ne Rom.§.ſanè.etiam de elect.ibi diſtrictu ſeu territorio
cum not.per Cano.ibi & per Dec.in d.licet.col.2.& dici-
tur latitudo quædam iuriſdictione munita, & ſic diſtri-
ctus eſt etiã propriè in mari & aquis deſcriptione & pro-
prietate vocabuli non reſragantibus vt poſt Bald. tradit
Præpoſitus in tit.de cap.qui curiam ven.col.3. Aret. cõſi.
77.Corſ.prę all.conſi.152.Fely.in d.c.Rodulphus.col.5.&
12,cum ſeq.& alij in d.c.licet cauſam. Et deſcriptionẽ di
ſtrictus ponit Barb.in d.c.Rodulph.col.1.& melius Aret.
in d.conſi.77.ſequitur Dec.in d.c.licet col.2.

Videtis igitur vnam verbalem differentiam inter terri
torium & diſtrictum,quia territorium proprie & ſecun-
dum ſonum & proprietatem vocabuli eſt in terra. Diſtri
ctus verò etiã in mari. Altera eſt dr̃ia realis,legalis,& ſub-
ſtantialis, quia territorium non comprehendit niſi loca
exiſtentia intra fines ciuitatis vel oppidi, ac intra vniuer-
ſitatem agrorum d.§.territorium. ſi verò locus nõ ſit in-
tra vniuerſitatẽ agrorum q̃uis ſuperior habeat ibi diſtrin
gendi poteſtatem,non põt dici de territorio,ſed bene dr̃
de diſtrictu prout in Piſtorienſibus & Aretinis ſm Ang.
hic qui dicebantur de diſtrictu Florentię,quum per Flo-
rentinos diſtringerentur,non aũt erant de territorio Flo
rentiæ ſm Aret.in præalleg.conſi.dicentem nunq̃ vidiſſe
per alios bene declaratam prædictam dr̃iam inter terri-
torium & diſtrictum, ſequitur hic Dec.col. fin.dicens id
prius declaraſſe hic Ang.† Sed clarius & pulchrius exem-
5 plũ poni põt in territorio,& diſtrictu Romæ. Cuius ter-
ritorium intra centeſimum miliarium tantummodo ex-
tendebatur.l.2.§.cum vrbem ff.de offic.præfec.vrb.ſed di
ſtrictus quaſi per totum mundum qui per Romanos di-
ſtringebatur ſm Bar.in d.§.cum vrbem. Differentiã ergo
inter territorium & diſtrictum poſuit prius ibi Barto.
iuribus ſupra allega. vbi territorium & diſtrictus pro ſy-
nonymis ponuntur.reſp.hic Dec.id eſſet ꝑꝑ ſubiectã ma
teriam,quæ ita locum habebat in territorio prout in di-
ſtrictu non ꝙ idem ſint,quicquid aliud ſentiẽs ſcripſerit
ipſe Dec.in d.c.licet cauſam,latius ergo patet diſtrictus q̃
territorium,pluſq; ſub diſtrictu, q̃ ſub territorio cõpre-
prehenditur,vt ex prædictis apparet:aliquando tñ oppo-
6 ſitum contingit, † nam ambitus territorij loca quædam
comprehendit,quę non ſunt de deſtrictu,vt monaſteria
& eccleſias,quæ quum adhæreant vniuerſitati territorij,
& inclauata ſint in territorio, dñr eſſe de ipſo territorio
ac intra territoriu.l.ſi quis in hoc genus.C. de Epiſcopis
& cleri.cũ adductis per Alex.in conſi.111.lib.1.licet non
dicantur de diſtrictu vt per Fel.in d.c.licet col.1. & in d.
c.Rodulph.col.12.verſic.diſtrict',&c.& Hyppo. de mar
ſil.in conſi.22.col.2.Ange. tamen in d.§. fin.in aucten.vt
liceat ma.& aui. dixit eccleſias eſſe extra territorium qđ
eſt contra prædicta,prout latius ſcripſi in not.quæſt in l.
ſi librarius ff.de regu.iur.Bart.tamen poſt Roma. & alios
per eum relatos in c.licet cãm præalleg. in 4.col.tenet cõ-
tra Bal.eccleſiam eſſe de diſtrictu & clericos venire appel
latione diſtrictualium vt ẽt per Philippum fran. in c.fi.in
princ.de offi.dele.lib.6.plenius per Fely.in d.c. Rodulph.
col.12.vbi dubitat, & vr̃ velle ꝙ hoc procedat ſolum in
materia priuilegiatiua & fauorabili,ſecꝰ in materia odio
ſa ſtrictèq; intelligẽda,& eſt communis conclu. Doct.vt
per Felyn.c.eccleſia.col.22.& ſequen.in 3.quæſt.vbi Dec.
col.4.de conſtit.facit alia communis ſcribentium diſtin-
ctio. Nunquid ſtatutum comprehendat ſubditum faciẽ-
tem actum extra territorium,quãdo id exprimit, quia in
materia fauorabili illum comprehendit,ſecus in materia
odioſa vt per Ale.in conſi.41.col.1.& 2.lib.5.& per Dec.
infra in 3.col.verſic.ſimiliter ſi ſtatutum.

Agrum autem eſſe de territorio talis loci,multifariam
7 probari poteſt, † ſed præſertim probatur quando teſtes
ſuper hoc examinati deponunt ſe vidiſſe per cõe, vel do-
minum loci erigi ibi furcas,aut capi malefactores,vel ho
mines agrorum obedire dicto communi, vel ſuperiori,
aut ſoluere collectas,& ſubire onera,vt per Sign. in conſi.
70.Alex.in conſi.42.lib.1.Barb.in d.c.licet cauſam.col.4.
Sozi.conſi.181.lib.ſecundo Iaſ.in conſi 166.lib.4.Ruinũ
in conſil.173.in 4. volumine.

8 Solentq; territoria diuidi † montibus,collibus,& flu-
minibus qui ſunt termini ab antiquo conſtituti, æterni
& immutabiles ſecundũ Bal. in c.cum cauſam de proba.

Sed oppo.probat Cor.in conſi.322.lib.1.& hoc p ocu-
larem inſpectionem vbique videmus, nam in locis infini
tis diſtincta ſunt territoria abſque montibus & flumini-
bus,& pariter montes & flumina conſpiciuntur, quæ tñ
non faciunt diſtinctionem, & diuiſionẽ territoriorũ nec
eſt curandum de dicto Bald.in d.c.cum cauſam. quia lo-
cutus eſt prout aliàs communiter in decretalibus ex capi
te ſuo ſine ratione & lege vt Alex.Anto.de Butr.& alij ſo-
liti erant dicere vt per Dec.in conſi.610.col.fin.

Territorij autem ius habere,eſt habere exercitium iu-
9 riſdictionis,non proprietatẽ,† & dominium rerum in
territorio conſtitutarũ,nec de vno ad aliud infertur Bal.
§.item ſi quis.per illum text.in titu.quibus mo.feu.amit.
tradunt plenius Sozi.in conſi.181.lib.2.Iac.de S.Georg.
in trac.feud.in verb.dictiq; vaſalli promiſerunt recogno-
ſcere. col.3. ponentes cuius præſumantur eſſe res in terri-
torio alicuius conſtitutæ.

10 Comitatus verò † nõ differt à territorio vt poſt Bal.
ſcribũt Fely.in d.c.Rodulph.col.4.in fi.& col.12.& ſeq.in
verſi.comitatus,& Mod.Med.in d.§.territorium. immò
hoc declarauit Bart.in §. cum vrbem ſupra alleg.quo vo-
cabulo non ſunt viſi iuriſconſulti in pãdectis. habemus
tamẽ de eo vocabulo in tit.quis dicatur dux marc. vel co
mes. in vſibus feudorum & in c.pen.de præſcrip.

11 Diœceſis grǽcum eſt,† latine diſpoſitio & gubernatio
ſonat,de qua loquitur text.in d.c.Rodulph.& in c.vnico
de rerum permu.lib.6.cum infinitis ſimilibus. Et differt
à territorio & diſtrictu, quæ ſunt laicorum & clericorũ,
Diœceſis verò clericorum tantum,quum ſit territorium
Epiſcopi ſpectans ad regulationem Epiſcopi, qui ciuita-
ti præeſt.c.ſicut.cum tribus ſeq.16.q.3. cap.2.§.1.de con-
ſtit.in 6.c.cum Epiſcopus.de offic.ordi.eo. lib. Et tradũt
omnes ſcrib.in d.c.licet cauſam. in c. Rodulph. maximè
Barb.& Fely.& Mod.in d.§.territorium. Quemadmodũ
ergo dicitur territorium quatenus iudex ius terrendi ha-
bet,ita diœceſis quatenus Epiſcopus præcipiendi, ſacra-
que adminiſtrandi ius habet,& ſic latius patet quàm alia
de quibus ſupra præalleg.q.3.cap.licet.

Nunquid

Nunquid autem appellatione diœceſis comprehendatur
ciuitas? late ponunt Barba.& Fely.in d.c. Rodulphus in
primis chartis.
12 Not. t.ex iſto tex.†id ad quod millies audietis eum al-
legari, iudicis poteſtatem extra ſuum territorium nõ ex-
tendi.ad idem tex.in c.2.§.fi.de conſt.lib.6.& in l.ſi vnus.
in §.is qui ǰ.de bon.aucto.iud. poſsid.in l.vnica.C.vbi pe-
tantur tut.cum alijs hic adductis per Ang.& Dec.in prin.
rationem aſsignaui ǰ.in prin.l. & hoc procedit ſiue exce-
dat iuriſdictionem ſuam re, ſiue loco, ſiue perſona aut
tpe, vt poſt Alb.de Roſa.tradunt hic Paul.de Caſtr.& Iaſ.
& idem eſt in loco territorij ſed exempto, quia cenſetur
eſſe extra territorium vt hic per Pau.Caſt.Iaſ.Dec.& Cur.
in prin.limitãtes in caſu.l.ſi quis in hoc genus. C.de epiſ.
& cler.ratione p eos aſsignata ſed ſi.aliquis ibi delinquit
locus non eſt exemptus reſpectu delinquẽtis c. inter alia.
de immu.eccleſ.ergo.limit.inepta. Maius dubium eſt de
actu licito & qui ſit de genere permiſſorum facto in tali
13 loco exempto, † an cenſeatur factus in territorio vel ex-
tra.exempli grat.ſtatutum ciuitatis diſponit ꝙ inſtrumẽ-
ta recepta per notarios non collegiatos nõ valeãt, & q̃ re-
cepta fuerint inſtrumenta in eccleſia vel alio loco à iur.
ſtatuentium exempto per nota. minime collegiatum an
ſubſiſtent.& ſic ſtatutum p̃dictum liget quo ad inſtr̃a in
tali loco recepta per non collegiatum? prædicta faciunt
qđ non, quia extra vtraq; iur.ſuam impune nõ paretur.
& paria ſunt locum eſſe extra territorium: & eſſe exem-
ptum.c.cum epiſcopus. de offi.ordi.li.6.cum alijs de qui-
bus hic per Pau.de Caſt.Iaſ.Dec.& Cur.per Alex.in conſ.
151.col.2.lib.2. Barb.in conſil.4.in 2.art.vol.1.& Curt.in
conſ. 106. vbi declarat an & qñ ciues poſsit collectari pro
bonis exiſtentibus extra territorium collectantiũ vel in
loco exempto ſitis.ſed extra territoriũ ſtatutum vires nõ
porrigit, ergo nec ad loca exempta. Oppo.ĩn verius vide-
tur quia eccleſiæ & loca prædicta ſunt intra territoriũ &
de territorio, propterea ſubijciuntur aliqñ iuriſd.iudicis
14 ſecularis.d.l.ſi qui in hoc.C.de epiſc.& cler.† ſecundo vbi
ſequeretur abſurdum nõ ſunt paria locum eſſe exemptũ
& eſſe extra territorium vt poſt Fede.de Senis tradit Phi-
lippus Fran.in d.c.2.§.ſtatuto.col.3.& 4. ſed in quæſtione
præſenti de facili eludi poſſet p̃dicta diſpoſitio ſtatuti ſi
in loco ciuitatis exempto id permitteretur, poſſe recipi
inſtr̃a per notarios non collegiatos, quia in eccleſijs & lo-
cis exemptis ſemper reciperentur in terra per tales nota-
rios: & ſtatutum ventoſum & inane redderetur: qđ lex
in qualibet materia ſtomachatur.l. fin.ǰ. ne quid in loco
publ.l.ſi p̃tor in prin.de iud.l.ſi quis eum ǰ.de arbitr.tra-
dunt Rom.conſi.67.in fin.c.& 428.col.fi. Alex.in l.2.ǰ.de
lega.1.Fely.in c.tranſlato col.fi.de conſt.& in d.c. Rodul.
col.3.dicẽdum igitur eſt ſtat. locum ſibi vendicare etiam
in inſtrumentis receptis per notarios non collegiatos in
eccleſijs aut alijs locis exemptis per tales notarios: maxi-
me qñ perſona de cuius vinculo agitur eſt ſubdita vt per
Barb.in loco præalleg. ex quibus apparet nõ eſſe abſolutè
verum nec p̃cedere ita indiſtincte qđ ſupra dicebatur de
eccleſijs & locis exemptis, vt æquiparent exiſtentibus ex-
tra territorium, maxime quum ſequeretur aliquod abſur
dum vt dixi, & hanc.opi.tenui ẽt in l.ſi librarius ǰ.de reg.
iur.& ita ſeruatur in ciuitate noſtra Vercellarũ & in ter-
ritorio, vbi p̃ſcripti tenoris extat ſtatutum. Et ſicuti pote-
15 ſtas iudicis extra territorium ſuum non extenditur, † pa-
ri rõne ſtatutum non porrigit effectum ſuum extra terri
torium.c.2.in fi.de conſt.in 6.nam à pari procedunt forũ
ſortiri & ſtatutis ligari vt hic per Decan prin. & plenius
in c.eccleſia S.Mariæ.col.2.de conſt. ſed exiſtens extra ter
ritorium qui non eſt de ipſo territorio forum non ſorti-
tur, ergo nec ſtatutis loci ipſius territorij ligabitur. Con-
tra tñ quam concluſionem ſic arguo, ratione rei ſitæ ſor-
titur ibi quis forum.c.fi.de fo.cõpe.& C.vbi in rem actio.
l.fi.& tñ non efficitur ſubditus illius iudicis, quamuis ibi
forum ſortiatur vt per Felyn.in ca.dilectus filius el.2.col.
penul.de reſcrip.ſi non efficitur ſubditus non vr̃ ligari ſta
tutis illius loci, quia ſtatuta eos qui ſubditi non ſunt non
ligant vt hic & in l.cunctos populos.vbi latè.C.de ſumma
trini.& in c.3.de conſti.lib.6. Aquenſ.ǰ.ad fin. commenti
Alex.conſ.151.col.2.lib.2.& lib.3. conſ.101.col.1. Socin.
conſi.79.col.2.lib.4.& Iaſ.plenè in conſ.80.col.pen.lib.3.
Sed poteſt r̃ideri ꝙ ſicut ſortitur ibi forum ratione rei
ſitæ, ita ſtatuta loci rem ipſam concernentia eum ligant,
q̃tum ad rem prædictam.ca.ſignificatum. de præb.l.1.C.
de auro coronario.cum not.ibi.per Bart. & alios libr. 10.
Dec.conſil.694.& Cur.Iuniorem in conſil.60.61. & 106.
pulchrè not. Bald.in l.iubemus nullam. C.de ſa.ſan.eccle.
dicens ꝙ licet q̃tum ad ipſam rem ſtatutũ teneat, non tñ
poteſt ſtatutum facere, ꝙ ratione dictæ rei ſit quis de ſo-
ro generaliter, vel ſubditus, qđ reputat not.clerici ſñ licet
ſortiantur forum in loco nõ ligantur ſtatutis loci vt per
Soci.in conſi.71.col.penult.aſsignantem rationem.

Et prędicta conclu.ꝙ conſuetudo vel ſtatutũ non por
rigat effectum ſuũ extra territoriũ, de plano & ſine ſcru-
pulo procedit qñ ſtatutum ſimpliciter loqueretur, nõ fa-
ciendo mentionem de loco delicti vel cõtractus, licet di-
ſponat circa perſonas, non comprehendit ſubditos con-
trahentes vel delinquentes extra territorium, & in dubio
intelligitur de contrahentibus vel delinquentibus in ter-
ritorio per l.noſtrum & alia præalle.Bal.in conſ.62.lib.1.
vbi conſuluit.ꝙ ſtatutũ loci & ciuitatis Tergeſti puniens
certa pœna tenẽtem mulierem de loco contra voluntatẽ
patris ipſius mulieris, nulla facta mẽtione de loco vel ter-
ritorio, ſeu diſtrictu, intelligitur de tenente mulierem in
territorio tergeſti non extra territorium per p̃dicta. Sed
16 qñ ſtatutum, † expreſsè & ſpecialiter loqueretur de loco
contractus vel delicti, aliud dicendum eſſet. & quia mate
ria frequens eſt & vtilis maleque declarata per ſcribẽtes.
vtrum ſubditi contrahentes vel delinquentes extra terri-
torium ſtatuentium ligentur ſtatutis de his loquẽtibus,
& comprehendant ſub eis: pro declaranda veritate arti-
culi, diſtingue aut ſtat.vt ſupra dixi generaliter & ſimpli
citer loquitur, & tunc ſiue loquatur in rẽ ſiue in perſonã
doct. cõiter concludunt vt dixi ꝙ non comprehendũtur
ſubditi contrahentes, aut delinquentes extra territorium
per prædicta vt per Bal.in p̃dicto conſi.62. Lappum alle-
gatione.91.Alex.conſ.111.ponderatis. & 128. conſidera-
tis.col.3.lib.1.Iaſ.cõſi.80.lib.3.Aquenſ.ǰ. carta fi.Io.Cro.
in d.c.cum aĩarum in §.1.de cõſti.in 6.Hyppo.de Marſi.
in l.de minore.in §.plurimum.col.6.ǰ.de quæſt. Curt.Iu-
niorem in cõſ.9.60.61.68.& 108.& 110. Roch.Cur.mul-
tipliciter limitantem in repe.c.fin.in 13.quæſt.de conſue.
Dec.conſi.457.col.1.Pariſium conſ.159.vol.4.latius Mo.
Aſten.in tract.de ſtat.fem.& lineã cognat.à ſuc.exclu.art.
8.q.25.& ſeq.& Ludouicum Gozadinum in conſ.49.vbi
præfati ſcribentes de conſuetudine vel ſtatuto Angliæ lo
quentes quod diſponit patrem non poſſe priuare filiam
certa parte hæreditatis, nec relinquere fratrem ſuum hæ-
redem, dicunt, ꝙ non extendit effectum extra territoriũ
Anglicum, adeo ꝙ in alijs bonis extra Angliam exiſtenti
bus ſeruabitur diſpoſitio iuris cõis, non prædicti ſtatuti.
& clarius iſta conclu. p̃cederet qñ ille de cuius bonis agi
tur haberet domicilium in loco bonorũ vt per Brunum
Aſten.loco præalleg.& Gozadinum conſ.49.col.fin.& ſi
bona exiſtentia extra territorium cõſiſtant in rebus mo-
bilibus, vel in nominibus debitorum an idẽ ſit? vide Iac.
de S.Georg.in tracta.feud.in verb.cum mero. col. pen.&
in tract.de Roydis.col.5.& Mod.Aſten.in locis præalleg.

Si verò ſtat.loqueretur ſpecialiter & expreſse de ſuod-
to contrahente, vel delinquente extra territorium. Dec.
hic in 1.col.poſt alios per eum alleg. concludit idem eſſe,
& ꝙ tale ſtat.non valeret per hanc.l. & præal. ſed Alex.in
conſ.per eum alle.hunc caſum vti dubium indeciſum re-
liquit, qñ videlicet ſtat.in ſpecie loqueretur & diſponeret
circa perſonas ſubditas cõtrahentes vel delinquentes ex-
tra territorium, an id facere poſsit, idem facit Cor.conſi.
89.col.

89.col.3.lib.3.& Gozad.conſ.49.col. pen. Angel.hic.col.
fin.verſic.hoc autem ſallit.& Pau.de Caſt.in 2.col.tenent
cõtrariam opi.ꝙ vbi ſtat.expreſſè loqueretur de actu qui
fieret extra territorium, ꝙ ligarentur ſubditi per tex.no.
in l.fin.ff.de decret.ab ordi.facien.ſequit ſimpliciter Dec.
in conſ.457.ad fin.1.col.& fuit Bal.in d.l. cunctos popu-
los.col.a3.cum alijs de quibus per Brunum Alten.in pręc-
dict.q.a5.col.3.& latius Alex.conſ.41.col.1.lib.5.& Soc.
lib.2.conſ.151.quod ſm ordinem continuatiuũ eſt. 30a.
cum pluribus ſubſcripnonibus ſequentibus, vbi atteſtat
iſtam eſſe cõem opi. limitando vt per Soc.& alios ſe ſub-
ſcribentes in præalleg conſ.30a.& Dec.in conſ.694. Ob-
ſtare tñ videtur regula.l.noſtræ in ſui generalitate & quæ
pro ratione deciſionis aſſignat in §.ſtatuto.c.a.de conſt.
in 6.& ſimiliter reſragari videntur rationes Lappi.in d.
17 alleg.91.dum inquit,† inſpiciendam eſſe virtuté & poten
tiam cauſæ efficientis vt poſſit operari in paſſum & ſuſci-
pientem materiam, nec poſſit cũ finita producere effe-
ctum infinitum.verum vt limitatur potentia cauſæ,ſic li-
mitari debet effectus.l.age. C. de tranſac.l. ſi arrogator ſ.
de adopt.ſed potentia & auctoritas ſtatuentium non ſe
extendit vltra ſuos,nec extra territorium vt hic,ergo nec
effectus ſequitur Alex.in conſ.128.lib.1.Cur.Iun.in conſi.
ſ.alleg.Brunus loco præall.& Roch.de Curt.in ꝓdicta.q.
13.pp quod dicebant Alex.& prælati poſt Bal.in l.vnica.
C.de mul.& in quo loco.libr.11.ꝙ ciuis non poteſt cogi
in loco originis ſoluere collectas pro bonis ſitis extra ter-
ritorium ſuum,vt ẽt per Dec.in conſ.694. & iſtam opi.ſe
quuntur & firmant Gemi.Philip.Fran.& Io.Crot.in d.§.
ſtatuto.Dec.hic col.1.Cur.in d.c.ſi.q.13.in 4.limit.plures
alios citans & latè Pariſ.in cõſ.159.col.1.lib.4.& Brunus
loco præalle. itaq; durum fortè & difficile eſſet diſcerne-
re in iſto arti.quæ nam ſit cõis opin. Sed non reſpondent
tenentes prædictam opin. ad l.ex ea.cum glo.j.de poſtul.
ad l.fi.de decre.ab or.fac.ad l.2.C.de enuch.ad l.mercato
res de commer.& mercã.cum ſimilib.quæ probant ꝙ po
teſtas ſtatuendi inter ſubditos nõ circunſcribitur loco vt
per Curt.Dec.& præallegatõs,& per Brunum Alten.loco
ſ.allega.col.3. Et ideò defendendo præcedentem cõem
opin.ad adducta ſupra in oppo.poſſet reſp. ꝙ non loquũ
tur in terminis iſtius caſus magis dubitabilis, nec proce-
dunt per iura præalleg.& hoc vbi facta eſt diſpoſitio per
ſtat.intra perſonas ſibi ſubditas,quæ quocunq; vadant li-
gari per ſuum ſuperiorem poſſunt, & quibus in loco ſta-
tuti. non anté extra territorium redderetur ius ſm ipſum
ſtatutum,aliter etiã reſpõ.poteſt ad d.§. ſtatuto vt ibi per
Ioan.Crot.poſt alios in 4.col.& per Bald.in d.l.cunctos
pop.col.pen. Temperanda tñ & reſtringenda ſunt prædi-
cta vt per Soc.in conſ.302.lib.2.& Dec.conſ.694. Ex pręe-
18 dictis ſimiliter infertur, † ꝙ ſtante ſtatuto quod bãnitus
poſſit impunè offendi & occidi,ſi occideretur extra terri
torium non fieret impunè, quia ſtatutum debet intelligi
de offendendo vel occidendo bannitũ intra territorium
ſtatuentium non extra per iſtum tex.& ꝓdicta vt hic per
Iaſ.& Deci.col.1.& plenius ꝑ Io.Crot.in d.§.ſtatuto.col.
3.quia effectus banni non extenditur vltra & extra terri-
torium ſtatuẽtium,& illud ſine dubio procedit reſpectu
iudicis & territorij offenſi, quia ſi ibi caperetur veniret
puniẽdus. ſecus eſſet reſpectu iudicis & territorij ſtatuti,
quia ſi ibi caperetur non eſſet puniendus,ſed ꝓmium ſta-
tuti conſequi deberet ſm Bal.in d.l.cunctos pop.charta.
2.Ioã.Cro.in d.§.ſtatuto.col.3.& Hypp. de Marſil.in ſuo
not.124 & in conſ.57.col.pen.& fi.& Iaſ.j.in 16.limit.qđ
no.quia iure non probatur iudicio meo, & ideò Nullus
relatus per Iaſ.dicebat ita ſeruari de facto quaſi de iure ſe
19 cus eſſe ſentiat.in locis autem confederatis,† Iaſ.hic in 7.
limit.& Hyppo.de Marſil.in conſ.32.col.2.& 3.tenet bã-
nitum poſſe impunè occidi,ſed Dec.hic in pe.col.intelli-
git qñ in capitulis ligæ & confederationis id exprimitur,
aliàs ſecus vt per eum, faciunt quę j.in limit.dicentur. Si
autẽ familia poteſtatis puta vel magiſtratus volens ban-
nitum vel maleſactorem capere in territorio ſuo, ipſum
20 fugientem inſequuta, † alienum territorium ingreſſa ibi
cum cæpit,& extraxerit,an ſit relaxandus,vel poſſit puni-
ri ꝑ iudicem territorij in quo deliquit Iaſ. hic col.1. poſt
Bar.& Bal.per eum alleg.tenet reum eſſe relaxandũ.Bart.
tñ per eum citatis in l.quod ait lex.in §.fi.j.de adulte. per
illum tex.tenet oppo. cõſiderato initio licito, & quia in-
ſequendo delinquentem id factum fuit arg.illius tex. vbi
pater qui occidit adulterum repertum cũ filia in domo
ſua,vel ſoceri,etiam interpoſitis horis fugientem filiã ap-
prehenderit & occiderit,in continenti cenſetur vtrumq;
occidiſſe & licitè feciſſe. Contraria tñ opi. quam hic poſt
Bal.tenuit Iaſ.& aliqui Moder.verior eſt & tenenda,ꝙ nõ
liceat ingredi alienum territorium,nec inde maleſactorẽ
fugientem extrahere, quum initium à fine poſſit ſepara-
ri:perſequentes quum ſunt in fine ſui territorij ſubſiſtere
debent, nec ingrediendo alienum territorium illud vio-
lare.c.ex parte in Chriſto, de verbo.ſig.& hac.l.noſtra &
quum finis poſſit ſeparari à principio licito conſideram-
mus finem tanquam illicitum per text. in l.quis ſit fugi-
tiuus.in §.item Cælius cum gloſ.j.de edil.edic.& ita poſt
Bal.& Roma.tenent Alex.& Iaſ.in l.pleriq; col.2.j.de in
ius vocand.quum alia ſit ratio in fine quam in principio,
attendimus finem potius quam principium, ita reſpon-
dent ad tex.& doctrinam Bart.in d.l.qđ ait lex.in §.fin.&
ita etiam tenet Anton. Burgos in cap.cum dilecti.col.12.
de empt.& vend.& latius pulchreq; Soci.in tract.de cita.
art.17.col.a.& ſequenti.
21 Infertur pariter ex prædictis, † qđ ſtatuta excludentia
filias dotatas ab hæreditate vel bonis alicuius, non exclu-
dunt extra territorium,nec porrigunt effectum ſuum ad
bona exiſtentia extra territorium ſtatuentium vt hic per
Dec.col.1.& eſt cõis ſcriben. ſñia vt per omnes in repe.d.
l.cunctos pop.& Cano.in d.§.ſtatuto.Alex in d.conſ.128.
& in conſ.44.lib.5. Iaſ.in conſ.163.cum ſeq.lib.3.& conſ.
80.lib.3. Dec.conſ.276.& 314.col.fin. Curt. Iuniorem in
cõſ.108.& 110.Alber.Brun.Alten.in tract.de ſtatu.exclu.
fem.& lineam cogna.à ſucceſſione,art.8.q.25.col.1.& fi.
Io.Crot.in l.oẽs pop.ſol.pen.col.4.ſ.de iuſt.& iur.& in d.
§.ſtatuto.c.a.in 3.not.de cõſt.in 6. Alexandrinum in ſuo
conſi.45.cum multis alijs quæ omitto. Limitatur modo
regula & concluſio prædicta ex hac.l. ſumpta multis mo-
22 dis per ſcribentes hic, † Iaſ.tanquam ſpicarum collector
poſt terga metentium nixus fuit ordinatè limit. tradere,
quæ omnes licet non fuerint de regula, & aliquæ incon-
gruæ,quia tamen clarè proceſſit, ſequar eius ordinem, &
quia materia vtilis eſt & practicabilis aliqualiter inſiſti.
23 Prima limit.& principalis in materia,†vt concluſio nõ
procedat in his quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis iuri-
bus alleg.per glo.a.in fi. Dec.vt ẽt aduertit Curt. ſe inuo-
luit affirmans,negans,dicens, & ſibi ipſi ſtatim contradi-
cens ita vt in fine neſcias qd velit dicere,& ipſe met. Dec.
in c.a.col.18.de iudi.oppo. firmat dicens ꝙ ẽt in volun-
taria iuriſdictione competẽtia iudicis requiritur per l.1.
& fin. C.de emancip.lib.& ꝙ regula.l.noſtræ. locũ habet
etiam in voluntaria iur.ſed non reſp.ad l.emãcipari & ad
l.2.j.ſtatim alleg.& ad cões Theoricas ſcribentium, ideò
parum curo de doctrina ſua ibi. Curt. hic concordando
opin.diſtinguebat dicens, ꝙ ea q̃ ſunt voluntarię iuriſdi-
ctionis poſſunt extra territorium iudicis inter ſubditos,
& quo ad bona iuriſdictionis ſuę ſuppoſita expediri,alias
ſecus,& fuit glo,in l.emancipari. ad fi.ſ.de adop.& cõtra
doct.ſequi videntur vt per Bal.in a.in 3.q.ſ.de offic.pro-
con.& legat.latius Cor.in conſ.1.col.3.& 6.lib.3.& lib.4.
24 conſ.9.col.fi.1 vbi concludit Imperatorẽ poſſe legitimare
in terris Eccleſię ſubditos ſuos ac habẽtes bona exiſtẽtia
in terris Imperij,alias non, vt ẽt per Dec.in conſil.150.&
207.& 557.Pari.in conſ.1.col.3.lib.1.& Gozadi. cõſ.48.
col.1.& 2.text.tñ.in l.emancipari. & in l.2.ſ.alleg. prædi-
ctæ diſtinctioni in ſui generalitate refragantur,quum ve-
lint generaliter & indiſtinctè ꝙ actus voluntariæ iuriſdi-

ctionis

ctionis extra territoriū agentis explicari poſsint,ſed reſp. poteſt ꝙ ratione ſubiectæ materię de qua loquūtur, poſſunt reſtringi ſm prædictam diſtinctionem,& conſequē ter in alieno territorio inter ſubditos ſuos, & quātum ad bona exiſtentia ſuper territorio ſuæ iuriſdictionis abſq; dubio actus volūtariæ iuriſdictionis expediri poterit ſm ſcriben.pręal.& j.in 5.limi.allegandos,quicquid Dec.hic col.1.& pleriq; alij dicant de legitimatione facta per Cæſarem in terris Eccleſiæ,ſed inter non ſubditos ita demū ſi valdè prorogata fuerit eius iuriſdictio vt per eos, licet Dec.in conſi.557.col.fi. adhuc iſto caſu neget fieri poſſe prorogationem iuriſdictionis prædictæ,& quum lis non conteſtetur, nec poſsit conteſtari in his quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis, erit potius ſubmiſsio ꝗ prorogatio ſm Bal.in d.l.2.dicentem neceſſariam eſſe propterea ſciētiam quę eſt de ſubſtantia prorogationis iur.l.1.j.de iud. tñ Pau.de Caſt.in l.teſta.omnia.C.de teſta.dicit.ꝙ in actibus voluntariæ iuriſdictionis in quibus non eſt dare niſi
25 vnam partem, † non cadit dicta prorogatio iu.per illum text.& ſequitur quidam mod. in d.l.t. & Iaſ. in d.l.teſta. ſed alij ibi cōmuniter tenent oppo. & eſt impropriè prorogatio, verum magis ſubmiſsio vt ſupra dixi. & ꝙ iuriſdictio voluntaria ſit prorogabilis conſuluit Corn.in cōſ. 238.& 259.lib.3.cōcludens coram notario iudice carthulario virtute prorogationis iuriſdictionis emancipationē fieri poſſe,& iudex competens efficiatur ex prorogatione de habitu ad actum ſm Cor.ibidem & ſic non obſtat qđ dicebat Dec.ſupra de competentia iuriſdictionis quæ requiritur in iur.voluntaria, quia propter prorogationem adeſſe cenſetur competētia iuriſdictionis, & legitimatus hoc caſu ſuccedit etiam in bonis in alieno territorio exiſtentibus, qñ citatio alicuius non fuit neceſſaria,& ſic potuit actus ſine cauſæ cognitione expediri,alias ſecus,vt latè per Præpoſitum in c.per venerabilem.char.20.cum ſequentibus extra qui filij ſint legitimi, Dec.in conſi.208. col.fi.& Ioan.Cro.in repet.§.& quid ſi tm̄ in vlt.char. Bene igitur faciunt Illuſtriſsimi domini Veniti qui legitimationes factas ab Imperatore in dominio eorū inuiolabiliter obſeruant vt inquit Pariſius in conſi. præallegato.

Sed quando prorogatio iuriſdictionis eſſet prohibita prout in clerico,tunc prædicta non procederent nec ſubſiſteret legitimatio vt per Dec.in præalleg.conſi.150.

Aduerte tamen quia non vr̄ verum ꝙ ſigitimare ſit iu-
26 riſdictionis, † prout cōiter dicunt doc.in d.c. per Vener. per illum text.vt per præpoſitum ibi loco præalleg. Dec. hic col.2.& conſ.150.& 557.col.fi. & alios in d.§. & quid ſi tantū.cum infinitis ſimilibus,verum vt dicebat Cald.in conſi.3.ſub tit.qui filij ſint leg.relatus per Præpoſitum & Dec.in locis præalleg.ſit cuiuſdam legitimæ facultatis,ſicuti creare doctores tabelliones, & ſimilia facere prout etiam de poteſtate ſtatuendi concludunt Alex.& cōiter. doct.in l.1.ſ.eo.titu. & ita poſt plures alios ibi relatos voluit Cor.in conſ.1.col.6.vol.3.Hinc videmꝰ ꝙ oēs iſti comites Pal.qui nullam habent iur.ex conceſsione Cæſaris habent poteſtatē legitimandi, ergo talis poteſtas non eſt iuriſdictionis,ſed cuiuſdam facultatis, ꝗuis pro communi faciat, quia emācipatio & adoptio ſunt iuriſdictionis voluntariæ iuribus ſ.alleg. Ergo & legitimatio,quum arguatur de emancipatione ad legitimationem vt per Bar. in l.fi.C.de emācip.lib. Et ſub iſta.1.lim.iuriſdictionis voluntariæ comprehenditur.10.limi.Iaſ.de tutore dato à iudice vnius territorij vt poſsit adminiſtrare bona pupilli
27 exiſtentia in alieno territorio, † ſm Curt.hic in 2.col.vel melius dici poteſt,ꝙ effectus tut.adminiſtrandæ porrigitur extra territorium in neceſſariam cōſequentiam peracti negotij. Quemadmodum ergo tutor datus in teſtamento,cenſetur datus ad totum patrimonium.l. non ſolum.§.& qui teſtamento.vbi not.j.de excuſ.tut.ita in dato à iudice quicquid ibi dicat glo.ſatis eſt.n. ꝙ iudex habeat perſonam pup.ſubditam licet nō omnia bona, quia tutor principaliter datur perſonæ. l. in copulandi. C.de nupt.ſecundario & in cōſequentiam, bonis,& attēditur quod principaliter agiturō,n qđ in conſequētiam vulg.l. ſi quis nec cauſam j.ſi cert.peta.vt per Dec.hic in 2.col.& in conſ.208. Prac. Pa.in for.lib.quo agitur ad reddēdam rōnem tut.in glo.ſuper verb.in ſuo vlti.teſtamento.col.fi. Ang.Aret.inſti.de excu.tut.in §.datus & Alexan.in conſi. 128.col.4.vol.1.niſi in alio loco bonis ibi exiſtētib.de curatore prouiſum fuiſſet vt ibi per eum,poteſt tñ cauſa tutelæ eſſe iur.contentioſæ qñ inter aliquos de tutela & ꝓlatione in ea contenditur vt per Cur. Seniorem in conſ.37. Cor.in conſ.284.lib.3.Iaſ.in conſ.149.lib.3. Dec.in conſ. 16.Matthę.de aſflic.in deciſione regni.281.357.& 360.&
28 Curt.Iuniorē in conſ.94. Similiter teſtm̄ operatur † effectum ēt in bonis ſitis extra territorium conditi teſtamenti,licet fuerit confectum iuxta conſuetudinem loci,cum minori ſolemnitate quā ius cōe requirit, quum ſufficiat fuiſſet ſeruatam ſolemnitatē loci in quo fuit conditum.l. ſi non ſpeciali & l.fi.C.de teſta.Prac.Pap.loco præalleg.& in for.lib.quo hęreditas petitur ex teſtamēto. in gl.ſuper verb. vallatum col.2. vbi. dicit ꝙ teſtm̄ factum Venetijs cum quatuor teſtibus,prout ibi ſeruatur, habet vires etiā in omnibus alijs locis extra dominium Venetū quia ſufficit ſeruare ſolemnitatem dicti loci, vbi fit teſtm̄, & per adit.hære.vniuerſum ius defuncti transfunditur in hæredem.l.nihil aliud j.de reg.iur.l.hæres in omne.j. de acqu. hær.& ſic non tm̄ quod habuit in loco conditi teſtamenti,confectæ ſcripturæ ſed vbiq; in neceſſariam conſequētiam vt etiam per Alex.in conſil.128.col.2.in 1.vol.

Quum ergo ea quę voluntarię iuriſdictionis ſunt,poſſint inter ſubditos in alieno territorio exerceri, infertur vltra prædicta ſm Pau.Caſt.& Iaſ.hic ꝙ presbyter parochialis exiſtens extra propriam parochiam audire poterit eius parochianum peccata ſua ſibi confitentem & abſoluere, & epiſcopus extra diœceſim exiſtens conferre
29 beneficia exiſtentia in ſua diœceſi,† & pariter infirmare electiones contradictore non apparente, pariter epiſcopus extra diœceſim ſuam exiſtens confirmare poterit pręſentatum à patrono cum ſit voluntariæ iuriſdictionis Bal.in d.l.2.ſ.de offic procon. & pari ratione rex trāſiens per alterius territorium milites & doctores creare ibi poterit, vt per Bart.in l.1.col.9 C.de dign.lib.12.& Dec.col. 2.& ſi epiſcopus noſter Vercellēſis hic Paduæ eſſet poſſet ſcholares Vercellenſes ſtudij cauſa hic cōmorantes clericos ordinare & facere,quia ſi poteſt beneficium conferre fortius ordines ſm Barba. in c.nouit col.7.de offi.leg.de quibus omnibus videte glo.& Cano.in d.c.nouit Oldra. in conſ.73.& Ioā. Cro.in §.ſtatuto.ſ.alleg. in 4.col.ſed ꝙ epiſcopus non poſsit Clericos ordinare extra diœceſim ſuam niſi cum conſenſu epiſcopi dictæ diœceſis vr̄ mihi tex.in c.ex tuarum in fi.de auct. & vſu pal. & voluit Oldr. in conſi.ſ.alleg.col.fin. Secunda limit. Iaſ.de delegatione fuit Accurſij in l.fi.ſ.de offi.præfecti vrbis.vbi Bart.Bald. & alij ſimpliciter approbant & ſequitur etiam hic Curt. col.1. quia licet ſit iuriſdictionis vt in l.1.& in l. Imperiū ſ.eo.tamen dependent à mero iudicis officio abſq; cauſę cognitione,ideò vbique exerceri poteſt quemadmodum de alijs ſuperius diximus facit text.in ca. ſi pro debilitate ibi liberum tibi ſit de offic.delega. quam limi. ſequuntur etiam glo.Abba.Barb.& alij in d.c.nouit & Pau. Caſtr.in conſi.320. circa.1.col.1.in antiquis.

30 Sed hæc lim.ſuperflua vr̄.† ſi.n.delegare voluntariæ iuriſdictionis eſt,vt ſupra docuimus includitur in 1.& præcedenti limit.præterea aduertendum eſt quia text.in d.l. fi.ſ.de offi.pręfecti vrbis malè vr̄ intelligi per glo.Bar.Bal. & alios ibi, & per ſcriben.hic; quia de delegatione mētio nulla ibi, & illa verba extra vrbem indicare poteſt, ꝓbāt potius oppo.& debent intelligi de iudicio & ſententia ferenda per ipſum præfectum vrbis, iſtud.n.eſt præfectum iudicare prout loquitur ille text. præfectus ergo vrbis extra terminos vrbis vt ibi in prin.l. dicitur,i.extra territorium ſuum, nullam habet poteſtatem.termini autē vrbis

erant

erant vſque ad centeſimum miliarum.§. cum vrbem l.1.
illo eo.tit.ſed extra vrbem vt ſubiungit iuriſconſultus iu-
dicare poteſt quum nõ ſit priuatus iuriſdictione, quæ ad
centeſimum miliarum vſq; prout dixi extẽditur: capitur
igitur ibi vrbs prout finitur ambitu murorum.l. 2. ȷ̃. de
verb.ſigni.nimirum ergo ſi extra vrbem iudicare poteſt,
quum nõ ſit extra terminos iuriſdictionis ſuæ: verum tñ
eſt ꝙ glo.& doct.in d.l.fi.& hic intelligunt in tex.illo eſſe
vnum aliud verbum, videlicet iubere & in codicibus no-
uiter impreſsis clarè apponitur & male iudicio meo, tum
quia corrumpitur litera antiqua quæ illud nõ habet tum
etiam quia non conuenit elegantiæ iuriſconſulti ſi bene
ponderentur oĩa verba in dictis nouis codicibus poſita,
quæ inuertunt totam illam literam: ꝑtereà & fortius talis
litera nõ poteſt ſtare, nec procedere ad illam legẽ, vult.n.
ꝙ ibi præfectus ipſe non poſsit iudicare, ſed iubere alteri
vt iudicet, in territorio, ſcilicet ſuo, hoc autẽ falſum eſt,
quia licet præfectus vrbis ſit extra vrbem, non tñ eſt ex-
tra territorium ſuum, niſi etiam ſit extra terminos vrbis.
vt in princ.l. dicitur & ſic extra centeſimum miliarium.
voluit ergo iuriſconſultus ibi facere differentiam vtrum
præfectus ſit extra terminos vrbis, vel extra vrbem, vt pri-
mo caſu nullam habeat iuriſdictionem actu, ſecundo ca-
ſu ſic, cum ſit adhuc intra terminos iuriſdictionis ſuæ.

Tertia limit. etiã in iuriſdictione contentioſa loquen-
do vt concluſio non procedat in pręſide duarum prouin
31 ciarum, † qui in altera prouincia alterius prouinciæ ne-
gocia expedire poterit, fuit Innocentij in d.c.a.nouit per
illum tex.& ſequuntur hic Pau.Alex.& alij ad oppoſitum
tñ citantes glo.not.in d.l.3.ſ.de offi.præſid.de Vaſconi-
bus qui dicebant ſe non eſſe ſub rege Angliæ, nec illi ſer-
uire teneri, niſi qñ erat in partibus Vaſconię, Dec.hic col.
2.reſp.glo.illam à veritate alienam eſſe, quia quantum ad
regem vel præſidem vna prouincia reputatur.d.c.nouit &
ſic limit. non vr̃ congrua, cum talis iudex quo ad ipſum
nõ dicat ius extra territorium ſuum. Sed melius ſentiunt
hic Aquen.& Cur.poſt Bal.in d.l.3.ꝙ dictum illud de pręſ
ſide duarum prouinciarum procedit & intelligi debet,
dummodo ſit idem dominium, puta idem Ducatus, Mar-
chionatus, vel Comitatus, ſed ſi diuerſo iure quis haberet
diuerſas prouincias & iuriſdictionẽ in eis, ſecus eſſet per
l.ſi cum venerit.§.ſi nuda cum not.ibi per Bar.ȷ̃.de pign.
act. & ita procedat.gl. pręall.l.3.licet.n.iuriſdictio magis
cohęreat perſonæ quam territorio, terminatur.tñ territo-
rio vt ȷ̃.dicam, ad d.c.nouit, reſponde vt hic per Aquenſ.

32 Ex quibus not.infertur ſ̃m Curt. hic † ꝙ Rex Franciæ
qñ erat Mediolani dominus; nõ potuiſſet cognoſcere de
cauſis ſtatus Mediolanenſis in Francia, nec è contrariò
de cauſis Francorum in ſolo Mediolani, & ſimiliter Illuſt.
& Eccel.Dux Sabaudię de cauſis Sabaudienſium non de-
beret cognoſcere in Pedemontano ſolo & prouincia pę-
nitus diuerſa à prouincia Allobrogum, neq; è contrario,
cuius tñ oppoſitum ſeruabatur ante præſens maledictum
bellum, quia de dictis cauſis in vltima inſtantia cõſilium
cum ſua Excel.reſidens cognoſcebat in omni loco ſui ſta
tus, vbi Princeps & conſilium cum Principe reſidens repe
riebantur, & forſitam contra diſpoſitionẽ iuris vt ex præ-
dictis appatet: ea ꝑꝑ deliberauerat Princeps ipſe ꝙ cauſæ
citramontanorum expedirentur & fine debito determi-
narentur citramontes, & non traherentur citramontani
vltramontes in diuerſam prouinciam, & pari ratione vl-
tramontani pro expeditione cauſarum ſuarum non tra-
herentur citramontes ad prędictum conſilium reſidens.
verum negocia cuiuſlibet prouinciæ in prouincia ipſa cũ
impoſitione perpetui ſilentij per iudices competentes ad
idque per Excel.ſuam deputatos terminarentur. Quarta
limi.approbatur per Pau.Caſt.in conſ.320.alias.22.circa.
33 fi.in antiquis, & Cur.hic, † quia iuriſdictio magis perſonę
quam territorio cohæret, & ſi territorio terminetur ſ̃m
Paul.de Caſt.ȷ̃.ad fin.cõmenti id quod probatur in §.ter-
ritorium ſupra allega. ideò non videtur ꝙ extra eius ter-
ritorium officiũ poſsit iudex exercere, & diſpoſitio dictæ
cle.1.de ſo.comp.ſuper qua fundatur ꝑſens limi.creatura
eſt ſummi Pontificis, cui oẽs illæ diœceſes ſuberant, ideo
ex æquitate, de qua ibi potuit ſummus Põtifex diſpoſitio
nem talem introducere, ſecus eſt vbi territoria ſeparata
eſſent, & à diuerſis dependentia per regulã noſtrę.l.niſi in
teruenientibus alijs de quibus dicemus.ȷ̃.poſt Iaſ.in 8.lim.
& ꝑ cõſequẽs iſta lim.ſimiliter malè cõuenit & quadrat.

Quinta lim.quicquid hic dicat Iaſ.cõtra Ang.& Mart.
laude. de abſolutione ab excõicat. à ſcribentibus com-
muniter eſt approbata vt hic per Aquenſ.& Dec.in 3.col.
34 Abba.Barba.& alios in c.quia.col.5. ſ.alle. † quia expedit
abſq; cauſæ cognitione, certaque datur doctrina, quia ea
quæ expediuntur ſine cauſæ cognitione, & iudice non ſe-
dente pro tribunali extra territorium exerceri poſſunt.l.
2.de offi.procon.& l.fin.cum glo.ſ.de offi.præfe.vrbis ſe-
cundum Abb.& Bar.in d.c.nouit col.3.& per Iaſ.ȷ̃.in vlti-
ma lim.cum alijs ſ.alleg. Barba.tamẽ ibi circa pręſentem
limitationem tenuit contrariam opinionem, quia requi-
ritur citatio partis in conceſsione prędictæ abſolutionis.
c.qua fronte, de appellationibus, ſed citatio iuriſdictio-
nis eſt, quę in alieno territorio exerceri non poteſt, vt hic
ex de quo neceſsitate ſequit̃ non poſſe eum talem abſolu
tionem concedere, diſtinctionis ſędere concordari poſ-
ſunt opiniones, quòd vbi requiritur citatio abſolutio fie-
ri nequeat ab exiſtente in alieno territorio, ratione præ-
dicta, ſecus vbi non eſſet neceſſaria citatio, præſertim fa-
uore animarum, prout etiam in ſimili poſt Abb.diſtin-
guit Dec.in c.col. quando autem citatio ſit neceſſaria &
quando non, declarat poſt alios Dec.in d.cap.qua fronte
col.fi.hæc tamen limit.comprehendi videtur ſub ſecun-
da, & ideò vitio ſuperfluitatis laborare.

Maior dubitatio eſt de excommunicatione Iaſ.met.ȷ̃.
in 11.limit.concludit ꝙ exiſtens extra territorium ſuum
excõicare non poſsit, ſed in territorio ſuo ſtans eius ſub-
ditum extra territorium exiſtẽtem excõicare valeat, quia
excommunicatio reſpicit animam, quæ non circumſcri-
bitur loco, Dec.tñ hic.in 3.col etiam corpus reſpicere di-
cit; vt per eum, & Io.Cro.loco præalleg.quod etiam patet
cum corpus ipſum eccleſiaſtica ſepultura priuetur, iuri-
bus vel ſ.ergo ſi extra territorium illud ſit, non deberet
poſſe ligari, r̃nde ꝙ principaliter reſpicit animam in con-
ſequentiam corpus, ideo attenditur quod principaliter
agitur vulgata.l.ſiquis nec cauſam.ȷ̃.ſi cer.pet.ad qđ pro-
poſitum videte Deci.in conſ.207. col.2. & ſi diceretur ſi
anima non circumſcribitur loco, ergo nõ magis eſt intra
territorium q̃ extra, & conſequenter nõ debere poſſe ex-
cõicatione prædicta ligari vt ait Io.Cro. loco ſ.alleg.in 4.
col.reſpondeo ꝙ ſi non circumſcribitur loco, vbiq; cen-
35 ſetur eſſe, † prout dicimus de iuribus & actionibus quæ
loco non circumſcribuntur.l.fi. C.de lon.temp.pręſcrip.
cum not.per Iaſ. & alios in l.ſtipulatio hoc modo conce-
pta ȷ̃.de ver.obli.& conſequenter vbicunq; ſit, ergo etiam
in territorio proferentis ſententiam excõicationis: magis
ſapit quod Deci.ipſe ſubiungit de cauſæ cognitione, quæ
requiritur in excommunicatione.c ſacro. de ſententia ex
cõicationis: ergo non debet proferri poſſe per exiſtentem
extra ſuum territorium, etiam contra ſubditum proprij
per ea quæ in ſuperioribus dicta fuerunt. Curt.hic poſt
Rom.hanc limitationem generaliter volentes ſaluare re-
ſpondent ꝙ cum ſnĩa paſtoris iuſta vel iniuſta timenda
ſit, reſpectu ſubditorum non erit ipſo iure nulla, ſed liga
bit etiam extra territorium ſuum ꝓlata, & videntur cõi-
ter hoc doct.ſequi vt latius Fely.in d.c.ſacro.col.1.& 2.&
per conſequens extra proprium territorium abſq; cauſæ
cognitione ſnĩa excom. ferri poteſt & hoc caſu procedat
quod ſupra dictum fuit de excom.alias ſecus. Sexta limi.
36 valde not.eſt, † eamque clarè ponit Bar.cum ratione in d.
§.ne potentiores col.1. Et ſi Bal.notanter in l.1.in §.huius
ſtudij, col.fi.ſ. de iuſtitia & iure videatur oppo.dicere ſe-
quaturque cum Aquenſ. ibi in vlti.col. attamen quando
offenſus

offenſus eſſet de iuriſdictione iudicis qui mandauit præ-
ſtari cautionem de non offendendo. idem quod Bart. vſ
dicere & ſequitur hic Curt.col.2. imò indiſtinctè opinio
Bar.verior videtur vt hic probat Dec.in 3.col. ſed quem-
admodum apparet ex ratione per Bart.& Dec.& alios aſ-
ſignata iſtud contingit virtute contractus & promiſsio-
nis facta, quæ ad omnia loca virtute ſua porrigitur, ergo
lim.incongrua eſt,hanc autem materiam preſtandæ cau-
tionis de non offendendo, quæ vtilis eſt & practicabilis,
tractatam & diſcuſſam pleniſsimè inuenietis per Angel.
in conſi.73.in ſtatuto Florentino Alex.conſil.78.col.pen.
lib.5.Fely.latiſsimè in rub.de treug.& pace in tribus vlti-
mis col. & Hyppolitum de Marſil.in l.1.in §.propterea,
colum.11.cum ſequenti ỹ.de quæſtionibus & per omnes
ſcriben.in l.qui bona fide in §. qui damni, & in §. ſiqui
iuxta.ỹ.de damno infecto Pariſium in conſi.168.lib.4.

Septima limi.ſm Cur.clara eſt,vos autem videte Iaſ.in
37 in l.cum quædam puella in princ.in vlti.col.ſ.co. † qñ au-
tem iudex vnius territorij ſubditum ſuum in alieno terri
torio exiſtentem citare poſsit, diſtinguendum eſt vt hic
per Paul.de Caſt.Alex.& Iaſ.Soc.in tracta.de citat art.17.
Aret.in conſ.58.col.2. & in conſ.135. incipiente clariſsi.
domine collateralis ex multiplici col.vlt.& Fely.in ca.fin.
de fo.comp.videndaq; ſunt notabilia verba Bal.in l.exe-
cutorem col.fi.C.de execu.rei iudic. per quæ cognoſcetis
ꝙ recuſante iudice territorij in quo eſt ſubditus citare
eum ad requiſitionem iudicis originis,vel domicilij, po-
tent iudex ipſe eum citare non mittendo directo nunciũ
ſuum vel literas citatorias ad ꝑdictum ſubditum in alie-
no territorio exiſtẽtem ingrediendo ipſum territorium,
ſed in territorio ſuo vel ex territorio, id faciet per edi-
ctum, vel per nuncium longa altaque voce ipſius nuncij:
vt inquit Bal.loco præal.& habetur tunc pro legitimè ci-
tato,quemadmodum etiam hic ſenſit Pau.de Caſt.

Octaua limit. interueniente conſenſu partium & iudi-
cis etiam per modum taciturnitatis communiter appro-
batur vt hic per pau.Alex. Dec.& alios, & Bart.& omnes
in l.pen.ſ.de iuſtitia & iurè,vbi Aquen.in fin.opinionem
Bar.communiter approbari teſtatur.

38 Nona limit.† fauore libertatis per l.non tñ in §. pen.ỹ.
de fid.com.li. approbatur hic per Aquenſ. Deci.& alios
ampliantes vt etiam procedat in cauſa alimẽtorum & in
alia cauſa pia & hic per Aquenſ.& Dec.ad fi.pen.col.quæ
limita.vera non videtur, quia licet prædictæ cauſæ valde
priuilegiatæ ſint, attamen priuilegia non ſunt multipli-
canda.l.1.cum glo.C.de dotis promiſsione, nec fieri pro-
pterea debet iudici alterius territorij iniuria iuxta text.in
c.ex tenore de fo.compe.nec obſtat.§.pen.d.l.non tamẽ,
quia non dicit nec probat id de quo ſ.meliusq; intelligi
poteſt ſecundum, primam declarationem glo.ibi.

Decima lim.& ſi vera ſit deciſio in ea relata tamen cõ-
prehenditur ſub prima limi. de voluntaria iuriſdictione,
reſtringique poteſt vt ibi dictum fuit.

Vndecima de ſen.excom.non eſt vbiquequaq; vera, ſed
hoc deciſum eſt in ſuperioribus vbi videndum eſt.

Duodecima de conſuetudine clara eſt & confirmari
poteſt per tex.in l.diuturna cum.ll.ſed. ſupra de ll.& in c.
fin.de conſuetudine cum ſimilibus.

39 Terciadecima clara eſt ſed ſuperflua,† & in præceden-
tibus cõprehenſa,cum talis prorogatio voluntariæ ſit iu-
riſdictionis non.n.fit niſi partibus conſentientibus.l.non
diſtinguemus.§.dies cum gl.& §.fi.ỹ.de arb. ideò nimirũ
ſi extra territorium poteſt fieri prorogatio,vt dictum eſt
ſupra de 1. materia prorogationis cõpromiſsi qđ plenè
tractat Lanfran.in tract. de arbit.charta.2.& ſequen.

Decimaquarta clara eſt & proſequitur latius eam Ioã.
Cro.in d.§ ſtatuto col.4.ſed eſt incongrua, quia non agi-
tur de puniendo delicto extra territorium cõmiſſo, ſed
in territorio & circa rem exiſtentem in ipſo territorio
vt dicebat Federicus de Senis, per præfatos relatus.

40 Decimaquinta,† de locis cõfederatis vera non eſt, nec
procedit, neq; vſu probatur vt voluit Bar.in d.l.nõ dubi-
to ỹ.de captiuis.quæ.l.videbatur oppo.probare,quia loca
iſta confęderata vnũ corpus cẽſentur vt per Alex.in conſ.
ỹ.allegando, & ad illum tex.in fi.qui videbatur velle con-
trarium multipliciter rñdet ibi.Bar.inde Bal.in l.executo
rem.col.7.C.de executione rei iudicatæ.dicuntq; Bart.vt
Bal.alleg.hic per Iaſ.totum oppo.eius ad qđ allegatur.nõ
procedit igitur hæc limit.niſi in capitulis confęderationis
id contineretur, vt conſequenter attendi inſpiciq; debẽt
capitula ipſa confœderationis & ligæ, vt per Bald.in d.l.
executorem & Dec.hic col.pen. vbi Dec.vlt.facit regula.
l.quicquid aſtringendæ.ỹ.de ver.obli.de qua quidem ma-
teria confęderationis & ligę vltra ea q̃ dicunt hic Aquen.
& Dec.Bar.& Bald.in locis pręal.videte Alex.in conſi.84.
col.fi.lib.4. Soc.& alio in l.ſi ex toto in prin.ỹ.de leg.1. Ia-
cobinum de S.Geor.in tract.feud.in verbo de adherenti-
bus.Bulgarinum Senen.in Rub.ỹ.ſol.matr.col.11.Fely.in
rub.de treug.& pace col.pen.& in c.pen.col.2.de accuſat.
Dec.in c.quanto col.2.de iud. Io.Cro.in d.§.ſtatuto col.
4.Cur.Iuniorem conſi.124.& Mod.Mediol.in tract.præ-
ſumpti in 3.regula preſumptione octaua.

41 Decimaſeptima limit. † in puncto iuris vt iam dixi ſu-
pra vera nec eſt nec eſt veriſimile ꝙ ſtatuentes modo ali-
quo intellexerint de offendente bannitũ in alieno terri-
torio & ſic gñaliter ſtatuendo voluerint alicui dare licen-
tiam offendendi alienũ territorium, cum in ſpecie & ex-
preſſe id nec feciſſent nec facere potuiſſent vt hac.l.& ꝑdi-
42 cto ca.2.de conſtit.in ſexto, † & in generali diſpoſitione
non includit id qđ ſpecialiter fieri non potuiſſet.c.à nob.
de ſen.excom.c.1.de iureiuran.in 6.cum multis accumu-
latis per Dec.in l.1.in 2.no.ſ.de offi.eius,procederet ergo
quod in hac.limit.dicitur de facto.non autem de iure.

Vltima lim.in 2.& quinta de quibus ſupra ſatis cõtine
batur,ita ꝙ melius feciſſet Iaſ. ponere hanc generalẽ lim.
de qua ſupra diximus, & ex ea poſtmodum inferre parti-
culariter & in ſpecie ad multos caſus de quibus ſupra di-
ſtinctas lim.fecit.Secundò noto ex iſto tex.ꝙ iudex ſupra
metam iuriſdictionis ſuæ ius dicens nihil agit, & illi non
paretur impunè, facit tex.l.1.C.de defenſoribus ciuitatũ,
& in auctẽn.eo.tit.in §.iudicare, cõcordat.l.1.& fi. C.ſi à
non competenti iudice,† rõ iſtius not.eſt quia vltra & ſu
43 pra modum ac metam ſuæ iuriſdictionis eſt tanq̃ priua-
tus cum iuriſdictione in dicto exceſſu careat,vnde nimi-
rum ſi illi non paretur impunè.quia tunc non põt gerere
perſonam iudicis.l.fin.ſ.de offi.præfec.vbi,facit text.legis
priuatorum conſenſus.C.de iuſd.om.iud.& lex defenſio-
nis.C.de iure fiſci li.10. ꝙ iudex extra officium ſuũ agens
pro priuato hr̃ impunè poteſt ei reſiſti vt poſt alios tra-
dit plene Dec.in l.vt vim col.8.ſ.de iuſt.& iu.quis ergo in
dubio parẽdum ſit iudici, debeatq; vocatus ad illum ac-
cedere ſaltem allegaturus priuilegium ſuum.l.2.ỹ.ſiquis
in ius vocatus non ierit & l.ſiquis ex aliena ỹ.de iud.tamẽ
aliud eſt qñ clarum eſt in vocatum nullam iudicem habe
re iuriſdictionem, quia tunc comparere non tenetur &
omnia acta contra talem citatum ſunt ipſo iure nulla vt
hic per Iaſ.& Dec.in 2.not. per oẽs in l.ſiquis ex aliena.&
in l.2.ſ.alleg. ꝙ ſi ꝑ ſtatutũ prohiberetur iudex excedere
re modum iuriſdictionis ſuę,quicquid vltra ſupraq; age-
ret,nullius eſſet momenti,etiam ꝙ ſe competentem pro-
nunciaſſet,vt poſt Antoniũ de butrio firmant Iaſ.& Dec.
in d.2.not.licet Alex dubitaſſet, vel etiam ſi per talẽ pro-
nunciationem competẽtię ius publicum læderetur,ſi lai-
cus exempli gratia, pronunciaret ſe iudicem competen-
tem in cognoſcendo, an vocatus ſit clericus vel non. hu-
iuſmodi ſnĩa ſemper nullitati ſubiaceret.c. ſi iudex laicus
de ſententia excõicationis in ſexto, aut ſi laicus pronun-
ciaret ſe competentem in iudicio de re eccleſiaſtica ad fo
rum eccleſiæ vel ſuper validitate iuramẽti aut in materia
ſpirituali quod facere non poteſt.c. nouit cum ibi not.de
iudi.& not.per Bart.& alios in l.Titia.ỹ.ſolu.mat. Pau.de
Caſt.in conſi.331.in antiquis vt Dec.in c.quanto col.fin.
de iud.

de iud.aut defectu naturæ corrueret ſententia,quia furio
ſus exempli gratia ſe competentem iudicem pronunciaſ-
44 ſet.l.cum prætor.ĵ.de iud.Tertiò noto,† valere arg.de lo
co ad quantitatem ampliando vt hic per Angel. Dec.&
oẽs ſcriben.in l.vinum.ĵ.ſi cert. pet. faciunt quæ ſcribunt
Fely.& Dec.in c.ex literis col.7.& 14.de conſt.& Barb.in
rub.C.qui admitti col.23.Glo.2. diuiditur in duas partes
in 1.exemplificat principium.l.noſtræ tribus modis.In 2.
quæ eſt ibi & hoc lim.ponit,& quęlibet intelligentia po-
teſt eſſe bona & procedere, ſm Bart.Ang.Pau.Iaſ.Cur.&
alios, quod non eſt verum vt ad digitum ſtatim demon-
45 ſtrabo.Primus ergo modus intelligendi,† vt principium
illius.l. referatur ad non ſubditos clarus eſt ſm Philip.
Franc.in d.§.ſtatuto col.4.concordat text.in l.fi.C.ſi à nõ
competenti iudice cum alijs concordantibus ibi per glo.
alleg.imò in terminis dubitabilibus hoc,primũ,exemplũ
intelligit Pau.de Caſt.qñ iudex ordinarius feciſſet in terri
torio ſuo citari non ſubditum ſibi, iuxta plenè notata in
d.l.2.ĵ.ſi quis in ius vocatus, qđ licet in ſe verum ſit non
tñ conuenit ad hanc legem loquentem de ius dicente ex-
tra territorium ſuum, non autem in territorio cõtra ho.
minem alienæ iuriſdictionis,& conſequenter hæc prima
lectura ab omnibus approbata non põt ad hanc.l.proce-
dere, quia intelligendo ſm Paul.de Caſt.in territorio ſuo
contra non ſubditum nõ conueniet verbis.l.noſtræ vt di-
xi intelligendo contra non ſubditum extra territorium
adhuc minus cum de indubitabili penitus foret: cui.n.
vnq̃ dubium fuit ꝙ contra non ſubditum & extra terri-
torium ſuum non poſsit quiſpiã iuſdicere? & ꝙ impunè
illi non pareatur, quum tunc priuati pſonam gerat vt ś.
diximus.l.3.ś.de offi.pręſidis & l.fi.ś.de offi.pręfecti vrbi,
quicquid gl.& ſcriben.in hoc hallucinati dixerint. Secun
dum exemplum vt tex.referatur ad ſubditum intra terri-
torium contra quem iudex de re exiſtente in territorio
alterius aliquid ſtatuere non poteſt, probatur in l. cum
vnus in §.pen.cum glo.ĵ.de bo.aucto.iud.poſsid.& in l.fi.
cum glo.C.vbi in rem actio, cum multis quæ accumula-
uimus in l.cum quędam puella ś.eo.approbaturq; hæc ſe
cunda lectura,per Pau.& alios oẽs,ac Philip.Fran.in loco
præalleg. inſerentes ad alias quæſtiones, quæ quidem le-
ctura quáuis in ſe vera ſit,tñ non conuenit literæ noſtræ,
nec procedit ad hanc.l. loquẽtem de iudicio non de exe-
cutione de qua per gloſſ.ſeu de iudicato ipſo exequendo,
quæ valde differunt. Tertium exemplum approbatur,vt
hic per Paul.de Caſtr.colum.2.& Philip.Franc. proximè
allegatum limitantes in caſu clem.1.de fo.comp.de quo
plura dixi ſupra in limit. primi not.

Iſta tertia lectura ſapit & habet neruum, & tenenda
eſt,cum verbis & menti.l.noſtræ conſentanea ſit,nam vi-
debatur ꝙ de re exiſtente in ſuo territorio & inter ſuos,
dictus iudex poſſet vbiquè ius dicere, cum hæc omnia ad
curam ipſius iudicis pertineant,oppo.tamẽ,dicit.l.noſtra
extra territorium, videlicet cum ibi priuati gerat perſo-
nam, nec poſsit ibidem pro tribunali in loco maiorum
ſedere prout debet iuxta l.pen.ś.de iuſtitia & iure,& pro-
pter iniuriam quæ fieret iudici alterius territorij niſi par-
tes & iudex vt diximus ſupra conſentirent.

Quartò poſſet intelligi de ſubdito exiſtente extra terri
torium ſui iudicis, ꝙ illius ſtatutis non ligatur, & impu-
nè illi non paretur vt hic per Aquenſ. in fine & Philip.
Fran.loco præalleg.de qua materia dixi plenè ſupra, non
recedas tamen à præcedenti lectura, & tertio modo in-
telligendi ſuperius relato.

Secunda pars gloſ.expedita eſt circa diſcuſsionem pri
mæ limitationis not.1.loco ex tex.collecti.

Glo.fin.diuiditur in tres partes vt hic per Iaſ.ex prima
parte collige ꝙ concluſio.l.noſtræ,& l.1.C.ſi à non com-
petenti iudice, quæ vult iudicem ſupra vel vltra metam,
modumq; iuriſdictionis ſuæ ius dicentem nihil agere li-
46 mitatur † niſi litigantes prorogaſſent iuriſdictionẽ ipſius
iudicis, quia tunc valeret iudicium etiam ſupra modum
iuriſdictionis ſuæ.§.1.l. de qua re ĵ.de iud.& ĵ.ad munic.
l.inter conuenientes, & approbatur cõiter.non obſtat ꝙ
iudex infra modum non ſit iudex ſupra vel vltra modum
iuriſdictionis,& priuatorum conſenſus non tribuit iuriſ-
dictionẽ.l. priuatorum. C.de iuriſd.om.iud.ergo virtute
prorogationis priuatorum non debet poſſe effici iudex
competens ſupra modum iuriſdictionis ſuę,quia oppoſi-
tio procederet in priuato nullam penitus hñte iuriſdictio
nem, qui non poſſet p conſenſum priuatorum iudex cõ-
petens effici, quemadmodum probatur etiam ex defini-
tione iuriſdictionis, de qua per glo.in l.1.ś.eo. In illis ver-
bis de publico introducta, ſed nos loquimur in habente
iuriſdictionẽ, q̃uis non ita plenam,quæ ex prorogatione
ampliatur.& facilius extenditur id quod eſt,q̃ aliquid de
nouo in eſſe producatur.l.ſed & ſi manente ĵ.de præcar.
prorogari igitur poteſt iuriſdictio de re ad rem & de in-
fimo gradu iuriſdictionis ad ſummum ſm Paul.de Caſt.
hic, & conſequenter de ſumma quinquaginta aureorum
de qua.in l.1.C.de defenſ. ciui. vſq; ad quantitatem & ad
ſummam centum millium aureorum,quia reperit funda
mentum,ſed de vna ſpecie iuriſdictionis ad aliam, gratia
exempli, de iuriſdictione ad Imperium non vt per gl.fin.
l.1.ĵ.de iud.quam notat valde Paul.Caſtr.hic in vlt.col.&
ratio videtur in promptu,quia quum iuriſdictio ſimplex
& Imperium ſint ſpecies oppoſitæ.l.Imperium ś.eod.ha-
bens iuriſdictionem ſimplicem,nõ habet Imperium,niſi
in infimis gradibus, ideò prorogans iuriſdictionem ad
cauſas Imperij, daret tunc iuriſdictionem in cauſis Im-
perij,quod per priuatos vt diximus fieri non poteſt.

Et quum glo. determinet in ſecundo caſu legis noſtræ
fieri procedereq; prorogationem iuriſdictionis, & de pri
mo caſu nihil dicat,ſentit non habere locum prorogatio
nem in eo, & per conſequens extra territorium de loco
ad locum nõ poſſe fieri prorogationem, ſed oppo.verius
eſt vt hic per Bal.quæſt.1.Alex.Iaſ. & Dec.col.1.ſecunda,
& tertia concludentes etiam ſufficere tacitum cõſenſum
tam partium q̃ iudicis, prout etiam contra Ang.conclu-
dit Panor.in c.cum olim Abbas,de offic.deleg.nec obſtat
ꝙ data validitate argumentationis prædictæ, ſequeretur
etiam inſtantiam cauſæ principalis poſſe de conſenſu par
tium prorogari contra tex.l.properãdum. C.de iud.quia
in propoſito ad prorogationem inſtantiæ arguere non li
cet quum l.publico fauore ne lites reddantur immorta-
les illam fieri prohibeat, & niſi ſpecialiter hoc eſſet pro-
hibitum procederet ſimiliter argumentum prædictum.
Eſto autem ꝙ iudex prædicti territorij conſentiret iudi-
cem alterius territorij in ſuo territorio procedere, ſine
conſenſu partium alterius territorij prędictus iudex pro-
cedere non poſſet,vt hic per Alex.in 2.col.

47 In ſecunda parte gl.concludit, † ſententiam latam per
iudicem ſupra modum & metam iuriſdictionis ſuæ non
valere, etiam reſpectu ſummę in qua iuriſdictio compe-
tebat,& ſic ſnĩam pęnitus & in totum nullam eſſe,articu-
lus not.eſt ac etiam diſputabilis, gloſſ. & doct. ſunt con-
trarij, doctrina & diſtinctio Bart. hic à doct.cõiter rece-
pta eſt,prout hic volunt & atteſtantur ſcriben.antiqui.&
Mod. videlicet vt in capitulis diuerſis & ſeparatis, poſsit
ſnĩa in vno valere,in alio non, ſecus ſi ſit vnum c.nam qñ
plura ſunt capitula,tot ſunt ſentẽtiæ quot capitula, ideò
nimirum ſi ſit diuiſio, iura ſunt aperta in l.quædam mu-
lier vbi Bal.& alij notãt,ĵ.fam.erciſ. & in l.carmelia infra
de iure patronatus in §.1. legis etiam infra de minor. qñ
vnum eſt c.vel capitula ſunt connexa,& pro vno iudican
tur, tunc vna eſt ſnĩa & circumſcripta prorogatione de
qua infra dicam,non valet in aliquo, quia iudex non ha-
bet iuriſdictionẽ, nec in toto nec in parte, quum ſit vnũ
c.& vna ſententia,iudiciumq; indiuiduum ſit. l.in hoc iu
48 dicio ĵ fam.erciſ.† vt hic per Bar.Pau.& alios.in quo arti
culo fimbrias multum dilatare poſſem, ſed quia hæc lex
ſatis eſt ſua materia onerata remiſsionibus cõtentus ero
videre Bart.in l.ſi conuenerit in fi.ĵ.de re iud.limitantem

regulam

regulam dictæ.l.in hoc iudicio,quando accederet cõſen-
ſus partium,vt hic etiam circa fi.vult Pau.Caſt.q̃ quidem
limi.latius agens ſuſtinet Felyn.in c.cum inter col.penul.
de re iud.videte pariter Pau. de Caſt.in l.bonæ fidei.C.de
vſur.Abba.in d.c.cum inter col.5.& ſeq. Barba.in conſil.
36.char.vlti.lib.4.Alex.in l.ſi conſtante.§.fi.col.fi.j̈. ſolut.
matr.in l.quidam æſtimauerunt j̈.ſi cer.pet.& lib.2.conſ.
77.col.vlti.Dec.in l.1.col.17.verſi & ideò iudex ſ̈.de offi.
eius & Fely.latiſs.in c.cum veniſſent , col.1.de teſtibus.&
in c.inter monaſterium,col.4.cum ſeq.de re iudicata vbi
per dictam. l.in hoc iudicio. conſtituit regulam & inde
quatuordècim notabiles limitationes ordinat. Dec.vero
hic circa finem commenti vt videatur aliquid dicere , in
ſecundo membro contra communem ſententiam tenet,
ſubſiſtere iudicatum pro ea parte pro qua iudex iudicare
potuit,cuius fundamenta ſubtilia ſunt,vt hic circa fin.di-
xit etiam Curt.illis tamen non reſpondens , quæ quidem
opinio quam Dec. ſecutus eſt ac voluit defendere , con-
funditur per rationem aſsignatam à iuriſconſulto in d.l.
in hoc, ibi quia non poteſt ex vno eodemque iudicio res
iudicata in parte valere , in parte non valere , non obſtat.
§.fin.dictæ.l.ſi conſtante,quia ibi iudicium valebat,& te-
nebat pro parte non ſuper toto vt poſt Bartol. ſcribit ibi
Alex.in vlt.col.ideò nimirum ſi ſententia valet ſuper par-
te, nec potuiſſet valere ſuper toto, ſed in caſu quæſtionis
noſtræ iudex nõ habebat iuriſdictionem ſuper toto. nec
ſuper parte quum eſſet vnum vt poſt Cynum & alios de-
clarat Paul.de Caſtr. hic in fin.

Nec obſtat regula vtile per inutile vitiari non debere
49 vt inquit Dec.† quod argumentum fuit glo.Bart.& alio-
rum hic,quia reſpondet ipſe Bart.quod procedit in ſepa-
rabilibus diſcretis & diuiduis, ſecus in materia ĩdiuidua,
quemadmodum eſt iudicium & ſentẽtia vt hic per Alex.
& alios,eſt.n.ſententia actus continuus, & eo quæ conti-
nua ſunt cohærent & ſæparari non poſſunt.l. continuus
in prin.j̈.de verb.oblig.l. quum antiquitas.C.de teſtamen
tis, regulam verò illam brocardicam an & quando vtile
per inutile vitietur , examinat Dyn.& alij in regula vtile
de regu.in ſexto , & omnes legiſtæ.in l.1.in §.ſi ſtipulanti
j̈.de verb.obli.Bal.not.verba circa illam ſcribit in l.certa.
C.quando prouoc.non eſt neceſſe.

Quomodo autem procedat illud qđ dicitur in l. quæ-
50 dam mulier, & in l.carmelia prçalleg. † ꝙ ius patronatus
eſt indiuiſibile,vt ibi inquit Bal.videte pulchrè poſt alios
Barba.in c.quanto,col.fi.de iud.Dec.conſi.149.& Cur.in
tracta.de iure patronatus in prin.in 6.quæſtione.

51 † Sed quare in caſu.l. ſancimus. C.de donationibus fit
diuiſio ſummę & rerum quo ad validitatem donationis,
vt donatio facta vltra quingenteos aureos valeat.j̈. quin-
gentos,ſupra verò vitietur, & tñ ſecus ſit in ſñia ſupra vna
ſumma prolata,quæ in totum,vitiatur quando ſupra mo
dum iuriſdictionis iudicis eſt vt dictum fuit ſupra.

52 Ex prædictis ; † diuerſitatis ratio colligitur. quia iudi-
cium & ſententia indiuidua ſunt, vt hic Bart.ratio ratio-
nis eſt , quia lex pro abſurdo & inconuenienti habet , ꝙ
pro eadẽ re ad diuerſos iudices eatur , vt infra de quibus
rebus ad eundem iudicem eatur , ſm Curt. & iudicium
in inuſtum redditur,ſecus eſt in cõtractibus,quia à volũ-
tate partium dependent,pro qua declaratione vide Abb.
& Dec.in c.ſi duobus circa fi.de appel.

53 Poſtremò quæro,† de qõne not.& quotidie occurren
ti q̃ multoties in actu practico vidi vtrum pro delicto ex-
tra territorium p ſubditum cõmiſſo poſsit ſubditus ipſe
per iudicem ſui territorij vel originis puniri, & cõtra præ
dictum ſubditum per dictum iudicem procedi,tá per ac
cuſationem q̃ per inquiſitionem,vr̃ ꝙ non,quia de geſtis
in alieno territorio pdictus iudex non debet poſſe ſe in-
tromittere per regulam.l.noſtræ. ſecundo quia de his q̃
foris facta ſunt,nihil ad eum iuxta dictum Apoſtoli rela-
tum in c.gaudemus de diuor. tertiò quia non vr̃ eius po-
teſtas nec iuridictio offenſa , quum delictum cõmiſſum
fuerit extra terminos iuriſdictionis ſuæ & ita conſuluit
Hyppo.de Marſil.in conſi.14.col.3.in conſ.57.col. fin. &
in conſi.67.col.vltim.in quam ſententiam inclinat etiam
Matth.de Affl.in deciſione reg.265.col.1. vbi poſt Bald.
per eum allega. ait quod dominus non debet eſſe becha-
rius (vt vocabulo ſuo vtar) eius ſubditi, quem vt pater ſo
uere defendereq́; tenetur,ea propter de delicto extra ter-
ritorium per ſubditum ſuum cõmiſſo non teneri inqui-
rere,quia non videtur offenſa eius iuriſdictio, prout etiá
dicebat Bald.hic in tertia quæſtione.

Contrarium tamen verius eſt & tenendum primò per
tex.l.primæ.C.vbi de criminibus agi oportet cum notatis
ibi per glo.Pau.de Caſt.& alios:ſecundò per tex.in l.fin.j̈.
de decretis ab ordine faciendis in l.mercatores. C. de cõ-
mer.& mercat.in l.ſiquis in hoc genus.de epiſco.& cleri-
cis, & in l.1.C.de eunuchis,cum ibi notatis p Bal.in qui-
bus iuribus clarè apparet delicta commiſſa extra territo-
rium per ſubditos puniri per ſuperiores delinquentium ,
tertio quia intereſt iudicis domicilij & originis,caſtigare
ſubditos ſuos & prouinciam malis hominibus purgare.l.
congruit ſ̈.de offi.præſid.& ita poſt alios per eum relatos
decidit hic Bal.in 3.q.Bart.& alij.in l.cunctos pop.in vlt.
char.C.de ſumma trini.& cõiter ſcrib.videlicet per Ang.
in conſ.27.& in §.fin.in auct.vt liceat matri & auiæ,Abb.
in c.cum contingat col.2.in c.fi.col.16.de fo.comp. Ang.
in tract.male.in verbo hęc eſt quædam inquiſitio col.pe.
& fin. Socin.in d.c.fin.col.14. in 6.& 8.effectibus Philip.
Franc.in ſ̈.alleg.§.ſtatuto, Felyn.in d.cap.cum contingat
Alex.in conſil.216.lib.6.& conſ.166. lib.7. ita etiam cen-
ſuerunt Bolo.in conſ.57.& Alex.in conſ.77. & ita de con
ſuetudine hoc ſeruatur, & qui vidit teſtimoniũ perhibet.
Verũ tamen eſt ꝙ de commiſsis extra territorium pſer-
tim in partibus remotis iudex domicilij vel originis raro
informationes habet , ideò minus frequẽter de prædictis
inquirit aut punit,& delicta remanent impunita . Et te-
nendo prædictam opinionem quæ vera eſt & cõis ad l.
noſtram in contrarium ſuperius allegatam rñde, ꝙ in ca-
ſu iſto iudex non vult extra territorium ſuum ius dicere,
ſed in territorio ſuo, & contra ſubditum ſuũ ratione do-
micilij vel originis procedere. quod per hanc.l. non pro-
54 hibetur , † non obſtat ſm, ꝙ de his quæ foris fiunt nihil
ad nos.nam Apoſtolus & tex.in d.c.gaudemus, loquũtur
in pertinẽtibus ad ſalutem noſtram ꝙ pagani inſtitutio-
nibus canon.non arctantur, quia ſunt extra gregẽ & per-
diti,ſed de commiſsis p ſubditos noſtros extra territoriũ
bene ad nos pertinet, ideo caſtigari & puniri poſſunt.l.fi.
de decretis ab ordine faciendis , & l.mercat.C.de cõmer.
& merca.cum alijs.ſ̈.alleg.non obſtat tertium vt iuriſdic.
iudicis domicilij aut originis nõ ſit offenſa , & propterea
ſua non interſit,quia rñdeo ꝙ imò iuriſdictio eius offen-
55 ſa eſt & ipſius iudicis intereſt id facere , † vt habeat ſuos
ſubditos pacificos & modeſtos nemini iniuriam faciẽtes
vt dicebat Apoſtolus, nam vt ſcribitur in prin.decretaliũ
Rex pacificus pia miſeratione diſpoſuit ſibi ſubditos fo-
re pacificos pudicos & modeſtos,vnde in decretis princi-
pum continetur vt curet is qui prouinciæ præeſt,prouin-
ciam ipſam malis hominibus purgare iuribus ſuperius al
legatis,nec iſto caſu ſuperior poteſt dici carnifex ſuorum
ſubditorum,ſed potius cẽſendum eſt eum holocauſtum
56 offerre Deo.non enim crudelitatis ſed pietatis , † id dici-
tur officium eſſe cap. legi.vigeſimatertia quæſtio.

Paduæ idibus Aprilis. 1548. Laus Deo.

Ex rub ff. si quis iuſdicenti non obtemperauerit.

Rub.communiter ſupplecione egens & de oratione imperfecta ſupplenda. nu. 1.

Iuriſdictio iudicis offenditur multis modis & ſimiliter defenditur.nu.2.cum ſeq.

Calumnijs

Calumnijs & malitijs reſiſtunt iura quantum poſſunt. nu. 2.

Probare volens, ſi contra ſe habeat præſumptionem aliquam malitiæ & calumniæ iudex debet eum cogere obligare ſe ad aliquam pœnam, ſi in probatione defecerit, vide plene de hoc. nu. 4.

Iuriſdictionis offenſa iudicium populare eſt. nu. 5.

Contumax de iure non plectitur per iſtud edictum. Et nunquid omnis inobediens contumax dicatur. 6. cum ſeq.

Obedientia quid ſit, quotuplex quantum meritoria & de pœna inobedientiæ. 7. cum ſeq.

Obedientia ſignum eſt ſubiectionis ibidem.

Parentibus & maioribus quatenus ſit parendum 9.

Contemptor legis & mandatorum principis qualiter puniatur ibidem vbi etiam traditur quomodo hic Tit. differat à Tit. ſiquis in ius vocatus non ierit.

Siquis, de virtute iſtorum verborum. nu. 10.

Ius dicens, iudexq́; an idem. Et an ius dicere & iudicare differant nu. 11.

Delatus an veniat appellatione ius dicentis. 12.

Iuriſdictionis appel. quæ veniat, & de qua intelligatur. 13. cum ſequen. vbi fit concluſio quòd venit ordinaria tantum cum pluribus limita.

Verba intelligi debere in potentiori ſignificatu. Et per prius non per poſterius ſimpliciter, & non ſecundum quid quomodo intelligatur. 14. cum ſeq.

Tex. §. qui in perpetuum. l. 1. ff. ſi ager. vecti. ornatur ibidem.

Domini appel. quod nam veniat. 15.

Mortis appellatio intelligitur de naturali. 16.

Iuriſdictio delegata dicitur extraordinaria & odioſa, ordinaria verò fauorabilis. 18.

Verba ſimpliciter prolata, intelligi debent de actu ordinario, non de extraordinario. ibidem.

Tex. in l. Seio in §. medico de annuis legat. declaratus & ornatus. ibidem.

Odioſi cenſentur excluſi à commodis & beneficijs in ſimplici diſpoſitione. nu. 19.

Verba intelligi debent vt aliquid operentur & ſecundum ſubiectam materiam. 20. & 22.

Gentium natura quæ ſit. 21.

Tex. l. fundus qui locatus. ff. de fun. inſtr. exornatur. 23.

Conſuetudo optima interpres omnium diſpoſitionum. nu. 24.

In rub. ff. Si quis Iuſdicenti non obtem.

COntinuatio Bart. de iſto tit. ad præced. communiter à ſcriben. approbatur, q̃. materiam continuationis titu. plene & ſubtiliter excuſsi in rub. j. de reg. iur.

Præſens rub. prout aliæ communiter perfectam habet orationem, ideò
1 ſuppletione iuuanda eſt, † in hunc modum videlicet, qualiter & quando mulctari poſsit videamus. prout ex nigro ſequenti probatur & apparet, ſimile ſupplementum fit per Sal. j. in rub ſi cer. pet. in fin. ad verba illius rub. Et Alb. de Roſ. Rapha. cõm. & Mod. in rub. j. ad Trebel. idem faciunt, & eſt interpretatio neceſſaria. De qua quidem materia ſupplẽdi imperfectas orationes quædam ſcribunt Mod. de Ripa. in d. rub ad Trebel. Bar. & alij in l. omnes pop. in materia interpretationis ſupra de iuſti. & iur. & hæc maximè procedunt in propoſito noſtro hic ponitur prætoris ædictum qđ in l. ſequenti Vlp. interpretatur quæ edicta conciſca valde erant.

2 Præmittendum primò eſt, † ꝙ iuriſdictio iudicis vel ſuperioris multis modis offenditur, qñq; per calumniam partis. l. qui cum maior. §. ſi partis cum gloſſ. in verbo calumnioſam j. de bo. lib. quam quidem viam malignandi & calumniandi iura abhorrent, expelluntque quantum poſſunt, & diuerſimodè puniri mandant. l. in fundo infra de rei vend. cap. finem litibus de dolo & contu. clemen. vt calumnijs de re iudi. & in proœ. inſtit. in prin. ibi calum-
3 niantium iniquitates expellat, † ideò calumnioſè agẽtem etiam ex officio iudex repellere poteſt ac debet ſecũdum gloſ. in verbo calumnioſam s. alleg. ad quam plura accumularunt Roma. conſ. 42. 51. 67. Barb. conſ. 10. col. 1. vol. vol. 1. Fely. in c. fi. de calum. in c. de cætero. col. 3. de re iud. Iaſ. in l. vbi pactum col. 4. & ſequenti. C. de tranſa. in l. creditori in 3. not. C. de pac. & in l. 1. š. de offi. aſſeſſ. Dec. in c. licet cauſam col. 4. de proba. & in c. ſuper eo. el. 1. col. fi. de appell. & in c. 2. col. 18. de iud. Et omnes Moder. in d. l. 1. š. de offi. aſſeſſ. & in c. exceptionem de except. & in l. tertium per illum tex. infra de re iud.

Nonnunquam offenditur iuriſdictio iudicis directè & delinquendo verè, puta per inuaſionem alieni territorij turbando iuriſdictionem ipſius iudicis de quo eſt tex. vbi cano. tradunt. in c. ex parte in Chriſto de verbo. ſignif.

Aliquando & tertiò offenditur iuriſdictio ſuperioris facto partis ad delictum non tendente, vt in prorogatione iuriſdictionis facta per clericum de iudice alieno contra tex. in c. 1. & c. ſi diligenti de ſo. compe. vel in prorogatione iuriſdictionis alterius iudicis facta per vaſallum, vel tributarium, aut ſubditum ſine conſenſu domini ſui vt per Bart. & doct. in l. 1. in §. & poſt operis col. fin. de nou. oper. nun. quod not. Burt. & alij in c. ex tranſmiſſa de for. compe. Et Io. milis in verbo iuriſdictio. verſ. 12.

Aliquãdo & quarto offenditur iuriſdictio iudicis per alios q̃ per litigantes, Et tunc prouidetur de remedio per tit. ſequentẽ. nequis eũ qui. vt ibi maximè in §. in eũ. l. pen.

Sæpius offenditur iuriſdictio iudicis ex contumacia litigantium, & hæc eſt materia legis noſtræ. Et dr̃ offendi quando impeditur ſortiri effectum ſuum ſm̃ Bal. infra in prin. l. in 2. col. Et ex quolibet genere contumaciæ id fieri poteſt. Et in primis accidit id ex contumacia non veniendi. l. 5. j. ſiquis in ius voca. nõ ierit. Quamuis in ditione Illuſtriſ. & Excel. Principis mei Sabaudiæ, &c. Ducis in forma decreti ſecundi libri ſub rub. qm̃ magiſtratibus: citatus ſine pœna pro prima contumacia nullatenus puniatur pro ſequentibus vero plectitur pœnis in literis citatorijs inſertis iudicantis arbitrio. Item ea offenſio cõtingit ex contumacia non reſtituendi, non reſpõdendi, non recedendi, non exhibendi, & non patiendi. l. contumacia in prin. cum gloſſ. ff. de iud. l. ſiquis miſſus infra ne vis fiat ei.

4 Ex contumacia verò non probandi, † non offenditur iuriſdictio iudicis, nec ob id mulctari quis poteſt ſecundum Bal. loco præall. ſed excluditur à facultate probandi. l. non ex omnibus j. de arbit. niſi iudex ſuſpicaretur partem calumnioſe petere terminum ſeu dilationem ad proban. tunc. n. comminari poſſet mulctam, ſi in probatione defecerit & illam infligere vt per Alex. & Iaſ. j. in prin. legis in vlti. col. reputantes valdè not. in practica, imo iudex tunc poſſet partem cogere ſi voluerit habere dilationem obligare ſe ad aliquam pecuniariam pœnam ſi in probatione attentata defecerit. Alex. poſt Bald. & alios in l. 1. §. editiones col. 3. j. de eden. Barb. conſ. 18. lib. 4. Fel. in c. fin. col. fi. de calum. Natta in rep. clem. ſæpe in princ. ſuper gl. in verbo dilationes de verb. ſigni. facit tex. in proœ. inſtit. in prin. ibi calumniantium iniquitates expellat cum alijs s. in prin. allegatis. Et ita ſæpe vidi fieri & obſeruari. ſufficit tñ ad euitandam pœnam ſemiplenè probari, ſaltem per vnum teſtem. Fel. cap. 1. & 8. col. 2. de offic. deleg. & in ſubmiſsione id quandoque ſolet exprimi de probando deducta ſaltem per vnum teſtem ſub pœna prædicta, & quia probationes arbitrariæ ſunt pendentes, videlicet ex arbitrio iudicis l. 3. §. 1. ibi tu magis ſcire potes. de teſti. Paul. de Caſtr. in l. admon. col. penult. j. de iur. iur. Cano. in c. ex literis de proba. Iudex ex multis coniecturis poſſunt informari & credere id non fuiſſe factum animo calumniandi, ſed vere probandi ſemipleneque probaſſe vt per Dec. in conſil. 448. 463. 510. & 596. ſecus tamen eſſet

vbi

vbi quis ſe obligaſſet, ad proban. plenè dec ucta, quod
nnnquam videri fieri.

Ex contumacia autem non agendi non offenditur iu
riſdictio iudicis. nec ob id mulctari quis pôt. ſed tantum
à facultate agēdi excluditur. l. quum mia, infra de accuſ.
l. diffamari vbi plenè ſcripſi. C. de ingen. manumiſ.

Nec etiam offenditur per contumaciam non appellā
di, ſed potius defenditur. l. omnem honorem. C. quando
prouoc. non eſt neceſſe.

Maius eſt dubium de contumacia non rñdentis poſi-
tionibus, vtrum per eam offendatur iuriſdō iudicis, ita vt
mulcta poſſit īfligi. Bal. j. in prin. l. in 2. col. dicit ꝙ ſic, ex
quo cōtemnit iudex, cui obſt. vř tex. l. 2. ad fi. j. ſi qs in ius
vocatus non ierit. vbi probaſ mulctam nō poſſe imponi
qñ partis non intereſt aliquid factum aut non factū fuiſ
ſe. ſed ex contumacia non rñdendi contumax hř ꝓ con-
feſſo. & ſic non intereſt partis fuiſſe rñſum: ergo, &c. &
ita vt ſentiſſe Alex. in d. l. 2. ad fin. 1. col. ſed Bal. ſol. ſenſit,
vt per Alex. j. in §. 1. in fi. Iaſ. & Aqu. ibidem in primis col.
Fel. in c. de cauſis col. fi. de offi. del. & in c. cum M. col. 21.
in 5. conclusione de conſt. Alex. in d. l. 2. ad fi. commenti
vbi reſpon. ad illum tex. quamuis. n. ficta confeſſio partis
aduerſario ſatis ſit, iudici tñ qui contemni non debet nō
eſt ſatis & ideò ſi iudex perpenderet citatum nolle veni-
re, aut in contemptum ipſius nolle rñdere, vel contuma-
cem eſſe malitioſe, poſſet illum mulctare ne iuriſd. ſua ſit
ludibrio contra legē ſi prætor. j. de iud. vt poſt dños de ro
ta præfati ſcribunt. & ſic contumax prędictus non poſſet
puniri, niſi qñ iudex perpenderet non rñderi in ſui con-
5 temptum. Populareq; eſt iudicium † actione cuilibet de
populo cōpetente vbicunq; iuriſd. iud. offendiť. l. ſi quis
id quod. cū notatis ibi per Dec. in 4. not. ſ. de iur. om. iu.

Viſo de offenſione iuriſdictionis, videndū eſſet de de-
fenſione, ſicut enim multis modis offenditur, ita ét mul-
tis modis defendit. Iuriſcōſultus. in hac. l. noſtra ponit
vnum præcipuum modum eam protegendi per impoſi-
tionem mulctæ, ſunt tamen alij nō pauci de quibus om-
nibus dicam in nigrò poſt Fulg. & Cur. in 1. col.

Secundò pręmitto ꝙ ad hoc vt ꝑ remedium iſtius edi
cti mulctari quis poſſit, requiruntur plura vt declarant
6 Iaſ. & Aqu. j. in §. 1. l. noſtræ vbi dicemus. † & ſm Ang. j.
in princ. titu. ex iſto edicto mulctandus eſt contumax de
facto. non autem contumax de iure gl. not. in c. pro illo-
rum in verbo contradictores de præb. hinc eſt ꝙ cleric⁹
contumax à laico mulctari non pôt, quia contumax eſt
de facto non de iure, quum non debeat corā ſeculari ꝓ-
cedere, neq; ét ſi vellet poſſet vt per Guidonem Papæ in
qō. 450. & per omnes Mod. in l. 2. j. ſi quis in ius vocatus.
pro quo dicto vř mihi tex. in l. contumacia in fin. j. de re
iud. Et hic mos ſm Zaſiū ad humaniores lřas cuncta de-
flectentem. j. in fin. l. à vetuſtis Romanorum moribus
ſumptus fuit, cum per ſententiam condemnati res occu-
patas reſtituere nollent, & manu forti opus eſſet iuxta il-
lud Ennij relatum per Gel. non ex iure manu cōſertum
ſed mage ferro rem repetunt. Sed quum ex quolibet gñe
contumaciæ non ex denegata reſtōne rei tantummodo
hoc edicto mulcta imponatur vt ex princ. l. apparet, & in
ſuperioribus dixi, modicum ſapit conſideratio Zaſij.

Et nota ꝙ licet hic non obtemperare, non parere &
contemnere ſynonyma videantur, & pro eodem accipi,
alibi tamen tanquam multum differentia ponuntur, vt
per gl. & Cardina. Alex. in c. quis dixit. 10. diſtin.

7 Tertio ſciendum eſt, † quandam eſſe obedientiā hoīs
ad Deum, quandam hoīs ad hominem. hoīs ad Deum
eſt affectio voluntatis Deo coniunctæ. ſicut è contrariò
inobedientia eſt affectio voluntatis diabolo inſtrumēta-
liter copulatæ, quia ſicut homo per iuſtitiam operatur, ſic
diabolus per inobedientiā ſeparat hominē à Deo. Obe-
dientia quæ eſt hoīs ad hominem, eſt debita quædam re
uerentia minoris ad maiorem, vt per ſummam Ang. in
verbo obedientia. per quam obedientiā probatur ſubie-
ctio, qua remota remouetur ſimiliter ſubiectio, vt ꝑ Cal.
in conſ. 3. ſub tit. de priui. & Dec. conſ. 152. col. 2. Et ideò
Papæ ab oībus Chriſti fidelib. debetur obedientia. c. obe
dientiam. 93. diſt. ꝑpea Chriſtiani Principes nouo Ponti
fici ſolent legatos ad hunc effectum mittere, in quib⁹ au
tem conſiſtit prædicta obediētia declarat ibi Car. Alex.

Quæ obedientia quum ſit meritoria plenè docent S.
Thomas ſecunda ſecundæ qō. 104. ar. 2. & ſeq. & q. 86. ar.
vlt. & Archiep. Floren. in quarta ſummæ. c. 11. Tit. 5. Ino-
bediētia autem grauiſſimum peccatum. Abb. in c. 1. col.
3. de iud. & quandoq; pęna mortis punitur, licet ad bo-
num fuerit commiſſa. l. 3. §. in bello. ff. de re mil. de quo
tex. & materia plene per Anch. conſi. 175. Fel. in c. cauſā
col. pen. de iud. in c. cum dilecta col. 12. in 4. ampliat. de
reſcr. & in c. illud de maio. & obed. Rochum Cur. in rep.
c. fi. col. 36. de conſuet. Et Aul. Gel. c. 9. lib. 13. Non tñ om
nis inobediens contumax dř vt per Fely. in c. 2. col. fi. de
ma. & obed. vbi declarat quō cognoſcatur contemptus.
facit ad intelligentiam vbi quis citatur miſurus intitula-
tis & intitulandis, ratione inobedientiæ & contemptus.

8 Dicen. ét eſſet † qualiter puniatur contemptor legis &
mādatorum principis vide tex. cum gl. in verb. leges. C.
de pet. bo. ſubl. l. 1. lib. 10. Bar. in l. 3. col. 2. C. de pig. Bal. in
l. fraus. de ll. Ang. in l. 1. in fi. C. de theſau. lib. 10. & ſin. l.
præall. Principis tñ mandatis parendum ſemper non eſt,
ſi enim contra ius reſcribat id præſumitur ꝑ importuni-
tatē partis feciſſe, ideò ſuperſedendū eſt ab executione,
& ipſi principi reſcrib. & expectanda ſcđa iuſſio. §. & hoc
verò iubemus in auc. vt nulli iudicū & l. ſibi vindicari. C.
de pęnis. c. ſi qñ cum ibi plenè no. ꝑ Fel. & Dec. de reſcri.

9 Patriæ autem parentibus & maioribus † an & qñ pare
re quis debeat, & ſi in illicitis paruerit qñ excuſetur, & al
leuietur pęna, tradunt Bal. & alij in l. veluti. de iu. & iure
re Anch. conſi. 175. alias 65. incip. filio Cępo. in caut. 405
ſumma Angelic. in verbo obedientia Dec. conſi. 535. De
quo eſt tex. no. in l. ſeruos vbi doc. no. C. ad l. Iulia. de vi.

Poſtremò quomodo differat hic noſter Tit. à præal-
leg. Tit. ſiquis in ius vocatus non ierit dicam infra in §. j.

De Mulctarum gñibus, & mulcta dicēda plura ſcripſit
Gell. in noctibus atticis & Budeus in §. fi. l. 2. j. de iud.

10 In tex. rub. † ibi ſiquis. verbum hoc ſiquis tam maſcu-
los ꝗ fęminas complectitur vt dicit tex. in l. 1. j. de verb.
ſign. vbi per Bar. & ſcriben. imò etiam vniuerſitatē com-
pręhendit vt dixi plenè in l. ſiquis maior. C. de tranſac. &
conſulendo tradit Dec. in conſi. 570. quicquid dicat in l.
ſi familia in 5. not. ſ. de iur. omn. iud. Et aliqn eſt ſignum
particulare vnius non diſtributiuum. l. ſi neceſſarius. §. ſi
annua. j. de pign. ac. qñque diſtributiuum actū verbo cui-
libet inſolidum tribuens, vt ꝑ Bar. & alios in l. qui filiab⁹.
§. 1. per illum tex. de leg. 1. Et hic ſtat particulariter non
diſtributiuè, quia vno nō parente purificatur, & pôt mul
ta indici. l. ſi is qui. cc. §. vtrum de rebus, dub. Mod. de Ri.
pa. in l. hære. mei in §. cum ita col. 3. j. ad Trebel.

11 In eod. tex. † ibi iuſdicenti iuſdicens & iudex ſunt ſy-
nonyma ca. ſorus verſ. iudex dictus de verb. ſign l. 1. iun
cta rubr. ſupra tit. 2. nam in eadem materia modo loqui-
tur per verbum iudicis, modo per verbum iuſdicentis. ex
quo patet prædicta inter ſe non differre, & ita volunt
Bar. Alex. & alij. in d. l. 1. Differunt tamen iuſdicere & iu-
dicare vt in rub. & nigro. C. ne quis in ſua cauſa iudicet,
vel ius ſibi dicat. & in l. quarta, in fin. infra de interrog.
ac. primum refertur etiam ad interlocutorias, ſecūdum
ad diffinitiuas. vt per Alex. & Rim. loco præallega. ſed
Dec. ibi in ſecunda colum. ſequendo communem con-
clu. Bartol. & docto. tenet non eſſe differentiam inter
prædicta.

Et certè iudex diffinitiuè negotium determinans ius
dicit. l. pen. in fi. ſ. de iu. & iur. Et conſequenter ius dicere
ad quemlibet actum iudicialem ét ſi ſit diffinitiua ſentē
tia referri poteſt. d. l. pen. & ſentit Aquen. in d. l. 1. col. 2.

Et ſimiliter verbum iudicare ad omnia referri pôt ver

ſic de vtraq;.Quæ quidem concluſio de verbis in fortio-
ri & potentiori ſignificatu intelligendis,plurib.elegãtiſſi
mis deciſionibus ornari poſſet.ſi libet videte Bar.in l.Lu-
cius. ÿ. de cond.& demon. Rom.conſi.26.col.2. Pau.de
Caſt.conſi.241.& 245.in antiquis Abb.& Barb. in c.fin.
circa fi.vt lite non conteſt.Aret.conſi.58.col.5. Barb.cõſ.
27.col.7.lib.1.Fel.in c.qualiter & qñ el 2 §.fin. in vlt. cõl.
tra.de accuſa.Dec.in c.1.in 1.not.de iud.& Mod.Bonon.
in rubr.C. de proba. col. 2. Ex prædictis igitur remanet
firmatum & roboratum primum fundamentum.

Secundò principaliter probatur concluſio p̄dicta, qa
verba per prius non per poſterius,ſimpliciter non ſm qd
intelligenda ſunt.l.hoc legatum.ſ.de leg.3.l.Lucius.§.qſi
tum cum ibi not.per Bar.eod.titu.tradit Pau. de Caſt.in
conſi.241.col.3.in antiquis.Soz.conſi.29.col.4.libr. 1.&
in l.q̃ conditio in princ.col.2. ÿ.de cond.& dem.& Iaſ. in
l.1.col.pen.C.de ſuc.edic.ſed iuriſdõ delegata non eſt ta-
lis ſimpliciter ſed ſm quid delegata, videlicet l.1.§.cũ ,p
priam vt diximus.ſ.de offi. eius. verba ergo ſimpliciter
prolata intelligenda erant de ordinaria , quæ ſimpliciter
eſt talis, nõ de delegata q̃ eſt iuriſdictio ſecũdum quid.

18 Tertiò confirmo,quia † iuriſdõ delegata extraordina
ria dr, quum opponatur ordinariç,& delegatus dr̃ iudex
extraordinarius Bald.in l.ſi qñ per illum text. C.de dila.
Iaſ.in d.l.ait prætor.col.1. Dec.in d. §. qui mandatã col.
1.ſed ſermo ſimpliciter prolatus dẽt intelligi de actu or
dinario non de extraordinario,& de ſolito potius quam
de inſolito.l.Seio.§.medico vbi Bar.no.ſ.de ann.leg. Fel.
in c.q̃ ſedem col.3.de oſu.cr.& in c.ſedes col.3. de reſcr.
Bald.in c.quum ſit gñale.col.2.de fo. comp. Iaſ. in l. ſed
& ſiquis in §.quæſitum col.pe.ff.ſiquis caut. & Dec.in c.
1.col.18.de iud.& in l.ſi conuenerit in fi.ff.tit.2.facit quia
ille qui actum facit, potius ordinaria poteſtate vti cenſe
tur,q̃ alio modo facere.l.4.cum ibi not. per Alex.& alios
C.de teſta.mil.Rom.in ſing.ſol.1.col.3.& in conſi. 343.
456.& Alex.conſi.55.lib.5.cõ maxime q̃ iuriſdõ ordina-
ria fauorabilis eſt,del.odioſa.c.j.de reſc.lib.6.c.pen.& gl.
de offi.deleg. ideò ſub verbo iuriſdic. potius fauorabilis
q̃ odioſa veniet.facit.l.quum quidam.ſ.de lib.& po.& c.
odia de reg.iur.in 6.& §.lut.tic.l pen.ÿ.de leg.2. vbi lega-
tis alimentis per teſtatorem omnibus libertis nõ admit-
19 tuntur illi,† quos habuit odio,quia odioſi cenſentur ex
cluſi a commodo.vt ibi per Bar.& Bal.& Imo.de quo pul
chre Rom.in conſi.438.col.2.Anchar.conſi. 217.col.1.
& 408.Soz.conſi.37.col.2.vol.3.& Dec.conſi. 286.col.1.
Mirum igiẽ non eſt ſi appellatione iuriſdõnis, in dubio
de ordinaria intelligitur.Quæ quidẽ concluſio ſinç ſcru
pulo procedit in ſtatutis propriè ſtrictèq; intelligẽdis. l.
conſtõnibus cũ ibi not.per Bar.ÿ.ad municip. §. hæc ver-
ba.l.3.ſ.de neg.geſt. Et in actu perpetuo nõ in tpali arg.
l.ſeruus.C.de pc.Et ſic in iur.ordinaria quæ perpetua eſt,
fauorabilis,propriéq; & ſimpliciter iuriſdõ.non in del.
quæ odioſa eſt,& iuriſdõ cum adiuncto ſm quid,ad nu-
tumq; delegantis reuocabilis.l.iudiciũ ſoluitur.ſ.de iud.
Et ita tenent cõiter ſcrib.vt hic per Alex. Dec. & aliòs in
præall.rub.de iur.om. iud. Et pariter procederet indubi-
tanter prædicta concluſio , qñ de propria iuriſdictione
mẽtio fieret, quum delegatus propriam iuriſdictionem
non habeat.d.§.qui mandatam & l.fi.verſi.ſed ne quis, ſ.
20 vbi & apud quẽ cog.reſt.in integ.agen.ſit.† & verba ſtarę
debeant,cum myſterio aliquid operandi.l.ſi qñ.C. de in-
offi.teſt.c.ſi Papa de priui.in 6.& hoc in omni diſpoſitio
ne de mundo Roma.conſi.96.14.83.180.col.2.Aret.cõſ.
148.paucis col. 1.Alex.conſi.56.vol.3.133.col.fin. libr. 5.
Fel.in c.1.col.4.de conſt.in c.1.vol.5.de reſcrip. in c. cãm
quæ col.6.eod.tit.& in c.quam ſit ad fi.de iudæ.& in c.ſo
litę.col.3.de ma.& ob.ſi enim de delegata intelligeremus
ſuperflueret verbum propria vt per Alex.& Aquen. in p̄-
alleg.rub.de iur.om.iud.& Dec.in §.qui mandatam,imò
vt ex prædictis , liquet eſſet contra mentem proferentis
verba,quicquid dicant Rimi.& Cur.in pręall.rub.de iur.
om.iud.volentes delegatum hr̃e iuriſdictionem propriã
delegatam,ſ.vt dr in d.§.qui mandatam,fieriq; expreſſio
nem de eo quod tacite inerat,ideò non poſſe dici ſuper-
fluitatem eſſe,ſed vt dixi illud intelligitur ſm quid , hoc
eſt iuriſdictionem propriam delegatam videlicet , non
21 ergo iuriſdictionem ſimpliciter ſed ſm quid.† Similiter
vbi per caſum genitiuum ſit ſermo de ordinaria iuriſdi-
ctione intelligen.eſt ſm Alex.in prealle.rub. de iur. om.
iud.quia natura genitiui eſt, proprietatẽ importare. l.2.
§.1.ÿ.de reli.& ſump. fu. quam proprietatem iuriſdictio
nis non habet delegatus vt diximus, ideò, &c. quæ ratio
non eſt bona vt per Rim. Dec.& Cur.in dicta rubr.
Limitatur mõ p̄dicta concl.ſm Alex.Rim. Dec. & alios
in dicta rub.& Dec.in c.ſane.el 2.col.2. de offic. del. niſi
rõ ſubiectæ materiæ aliud ſuaderet , quia tunc etiam de
22 delegata intelligeretur † arg.l.ſi vno in prin. ÿ. loca. & l.
inſulam.ſ.de præſcr.verb.& ita ĩtelligitur gl.in d. rub.de
iur.om.iu.vt ſtatim dicetur.hinc ẽt eſt diſpoſitio loquẽs
de aliquo ente locum habet in eo quod eſt tale ſm quid
vbi materia ſubiecta dictat , & ratio competit etiam ei
quod eſt tale ſm quid,vt per Pau.Caſt.in conſi. 241. col.
fi.in antiquis & Soz.in conſi.129.col.4.lib. 1. effectus em̃
rei & non nominis conſiderari debet.Et in omni diſpoſi
tione verba intelligi debent ſm ſubiectam materiam, ẽt
impropriãdo iuribus proximè allega. vt plenè per Rom.
conſi.509.Pau.de Caſt.in l.Ariſt.circa fin.prin.ſ. de don.
Aret.conſi.160.in 6.dubio Alex.conſi.108.& 120.lib. 3.
& 42.col.4.vol.4.Bologn.conſi.54.Fel.in c. nam concupi
ſcentiam ſol.1.de conſt.Soz.in l.2.in prin. in vlt. col. 1. ſi
cert.pet.& in l.quibus diebus in §.dñs per illũ tex.de cõd.
& dem.Dec.in c.cũ parati col.2.de appel. i cõl.160.164.
& 589.col.fi.Rim.& Iaſ.in l.1.col.2.ſ.de iur. om. iud.

Quæ quidem limit.multipliciter põt exemplificari, i.
qñ ex præcedentibns vel ſequentibus,id colligeret arg. l.
ſi ſeruus plurium.§.fi.ÿ.de leg. 1. nam rõ ſubiectæ mate-
riæ ſuaderet ſub verbo iuriſdictionis,ẽt intelligi de dele-
gata,aut qñ de mente loquentis id pateret iuxta gl. p̄all.
rub.de iur.om.iud.quam ſic intelligunt ibi Alex.Rim.&
ãlij.facit.l.3.cum no.C.de lib.præter.l.in condit. in prin.
ÿ.de cond.& dem.vbi enim ſermo de iur.eſt p̄gnans,,put
in textu prædic.rub.tunc in materia indifferenti vtraque
iuriſdõ comprẹhenditur vt per Alex. Rim. & Dec. in d.
rub.facit.l.Iulia.de leg. 3. & quia propriè oẽs ſpecies ſub
gñe comprẹhenduntur vt pulchrè per Alex.in l. iuriſgen-
tium in §.ſed ſi fraudandi ad fi.ff de pac. Item qñ eſſem*
in materia fauorabili fieret larga interpretatio, & cõprę
henderetur ẽt iur.delegata , quæ largo modo iuriſdictio
nuncupatur. c.quærenti.c.in literis de offi.del.l ſi.ſ.de of
fi.eius & ita tenet Alex.in d.l.ait prætor.col.2. Rim.in p̄-
alle.rub.col.fi.& Aquen.in d.§.qui mandatam ad fi.quic-
quid dixerint quidam Mod. Portug. in rep l. Imperium
col.84.Item quarto. vbi diſpoſitio redderetur ſuperflua
ſi delegata non comprẹhenderetur Rim.loco præall. fa-
cit quod ſcribit Bar.in l.4.in §.prætor ait.ÿ.de dam. ĩfec.
& lex.i.in fin.ÿ de iud.& l.fundus qui locatus la picola cũ
23 l.ſequ.ÿ.de fund. inſtru. † vbi legato fundo cum iuſtr̃o ſi
dñi & coloni adſit ibi inſtr̃m intelligitur legatum de in-
ſtr̃o domini , ſed ſi nullum dñs ibi habeat,intelligitur de
inſtr̃o coloni, nę verba ſint ſine myſterio operandi , per
quem tex.dicebat Pau.de Caſt.In conſi.24 .col.fi. q̃ vbi
verba ſimpliciter intelligi non poſſunt,intelligenda ſunt
ſm quid,ergo de delegata vbi de ordinaria non poſſent
intelligi,quem tex.d.l. fundus qui locatus aureum dixit
Fel.in c.1.col.5.& ſeq.de reſcr.in c.ſedes col.pen. in c.po
ſtulaſti col.7.in 1.lim.de reſcr.& in c.Rodulph. ad fin.1.
col.eod.titu.Alex.in l.1. col.9.ſi cer.pet.& conſi.18.col.3.
lib.1.Aret.conſi.18.col.2.Iaſ.in l.qui Romæ in §. duo fra
tres col.25.de verb.obl Dec.in l.ſi.col 5.C. qui admit.

Conſiderabitis tñ ſi diſpoſitio.d. l. fundus qui locatus
poſſet limitari qñ teſtator legaſſet fundum cũ oĩ inſtru-
mento,vt etiã colonij inſtrumentum tunc veniat per di-

ctum Bar. in §. fi. l. ſerui electione. ꝯ. de leg. 1. & Iaſ. ibidẽ col. pen. & fin. quamuis. n. legans fundum ſibi cum alio cõem partem ſuam tm̃ legare cenſeatur: ſi tamen omnem dixerit etiam pars ſocij comprehenditur in legato: ergo pariter vbi legatus eſſet fundus cum omni inſtrumento veniret etiam inſtrumentum coloni ibi exiſtens.

Niſi diceres ꝙ legato toto fundo tã ex mente quã ex verbis colligitur voluiſſe teſtatorẽ legare ẽt partem ſocij totum dicendo. ſed qñ legatus eſt fundus cum oĩ inſtro non infert de neceſſitate legatum fuiſſe inſtrm̃ coloni, quum legatum poſſit intelligi de omni inſtro teſtatoris legantis, faciendaq́; vr̃ huiuſcemodi ſtricta interpretatio in legatis. l. numis. de leg. 2. §. qui rem. l. vnum ex familia. ff. de legat. 2. cum his quæ ſcripſi in l. in teſtamentis. ꝯ. de reg. iur. Diceretur ẽt rõ ſubiectæ materiæ ſuadere de del. pariter intelligi vbi verba fierent de habente iur. vt per Alex. loco præall. ſed Iaſ. in d. l. ait p̃tor improbat, & referantur q̃ in ſuperioribus diximus: ꝙ verba intelligẽda ſunt ĩ fortiori & potẽtiori ſignificatu, & ſic de ordinaria.

Ex p̃dictis colliguñ multi caſus in quibus lim. de qua
24 ſuprà exemplificari põt. † Vltimò conſidera poſſe limitari qñ ex conſuetudine aut cõi vſu loquendi appel. iuriſdictionis veniret, ſeu intelligeretur ẽt delegata. quum oĩs diſpoſitio à p̃dictis interpretationem ſumat ac recipiat. l. ꝙ ſi nolit in §. qui aſſidua. ꝯ. de edil. edic. Fel. in proœ. decret. & in c. 1. de proba. col. 6. vbi Dec. 14. & in conſi. 215.

EX PRINCIPIO LEGIS vnicæ ſi quis ius dicenti, &c.

De Vlpia. plura dicta videbitis in princ. l. num. 1.

Iuriſdictio iudicis multis modis, multiſque remedijs defenditur. num 3.

Iudex poteſt iuriſdictionem ſuã defendere multifariã, ibid.

Magiſtratus appellatione qui veniant. vide num. 3.

Contemnens mandatum principis, vel ſedis Apoſtolicæ literas, illas putà in contemptũ lacerando, vel negando peccata poſſe remitti à ſede prædicta, aut imperium dependere ab eccleſia, poteſt puniri. nu. 4. & 4.

Indignationis principis, vel ſedis Apoſtolicæ pœna quæ ſit, & conſequenter cuius virtutis ſit clauſula quæ ſolet apponi in reſcriptis principum, et literis Apoſtolicis, ſub pœna indignationis noſtræ vel Apoſtolorũ Petri et Pauli. n. 5.

Pœna priuationis non habet locum niſi in caſibus, à iure expreſſis. 6.

Mandatum principis contemnens, quando non habet annexam comminationem extraordinariè punitur. 7.

Arbitrium habens mulctandi & puniendi id debet facere, ſecundũ qualitatẽ contemptus facti & perſonarũ. nu. 9.

Mulcta imponenda eſt ſecundum taxam iuris non pro arbitrio iudicis. 0. & 11.

Tex. l. eos. C. de modo mulctarum declaratur, & multipliciter limitatur ibidem.

Lex iſta in verbis ſecundum ius ſuæ poteſtatis, quomodo ſe referat ad taxam. d. l. eos. quæ de conſuetudine nõ ſeruatur. numero 11.

Lex ſemper loquitur, ratio antiqua exemplificatur per nouam pulchrè num. 12.

Intellectus nouus & declaratio not. ad hunc tex. nu. 13.

Mulcta legitimæ exceſſus vitiat in totum, & iudex excedens punitur. 14

Mulctam non ſolum in facta ſed etiam in voces imponi etiã hodie contra garrulitatem & proteruiam procuratorum cauſidicorum. nu. 16.

Mulcta Sabinum eſt & non latinum verbum. 17.

Mulcta licet de conſuetudine imponatur iudicis arbitrio, modus tamen conſuetus ſeruandus eſt, aliàs poteſt appellari, & per iudicem appellationis ad congruum modum reducenda eſt nu. 19. cum ſeq.

Doctori quantumcunque excellenti conſuet. atteſtanti non creditur. 20.

Appellari poteſt ab his quæ commiſſa ſunt arbitrio iudicis, & ſic ab exceſſiuo modo mulctandi. 21. cum ſeq.

Papa adiri poteſt in defectum iudicis ſuperioris contra non recognoſcentes ſuperiorem, vt prohibitis cogat partem vt ius dicat, non vt imponat pœnam fiſco Eccleſiæ applicandam. 24 cum ſeq.

Epiſcopus an poſſit imponere pœnas pecuniarias, & laicos pro criminibus eccleſiaſticis incarcerare. 25. & 26.

Duumuiri de quibus in hoc tex. agitur. qui ſint & de eis plura. 29 cum ſeq.

Tex. iſte in principio an legi debeat, cum taxatiua, vel cum exceptiua. 28. 42. cum ſeq.

Taxatiuarum & excluſiuarum dictionum, natura quæ ſit. 29. cum ſeq

Tex. l. ob Aes de prædus minorum. C. declaratur. 29.

Simula nunquam cenſentur excluſa etiam in pœnalibus. 3

Conſuetа nunquam cenſentur excluſa. 33.

Teſtis deponens Titium poſſediſſe annis decem tantum, an probet, vt puniri poſſit, & ad hoc vt probet continuationem dicti temporis addere debeat continuis. 34. cum ſeq.

Teſtis dictum interpretari debet in dubio vt euitet periurium non autem vt probet. 3 cum ſeq.

Teſtis ſuper negatiua deponens etiam non interrogatus, debet aſſignare rationem dicti. nu. 36.

Teſtes deponens ſuper mera negatiua, an de falſo, vel alia pœna puniri poſſit, & quæ dicatur mera vel prægnans negatiua. 37. & 37.

Implicatiuarum natura vt non ſolum, non tantum, etiam, & ſimilia quæ ſit. 40. & ſeq.

Intellectus plures ad hunc tex. accõmodate diſcutiuntur. 42 & ſequent.

Caſtellani & minimi iudices an poſſint mulctare tam de iure quàm de conſuetudine. 43 cum ſeq. & 53.

Mulctandi ius à iuriſdictione dependet ex quo infertur ad plures not. quæſtiones. 6

Statuentes an & quando poſſint apponere pœnam ſtatutis ſuorum. ibid. m.

Intellectus verus ad iſtum tex. oſtenditur num. 50

Tex. l. defenſores nihil. C. de modo mulctarum declaratur. 51

Tex. §. ſi quis ad pedaneũ. l. 2 ff. ne quis eũ qui declarat. 52

Mulcta & pœna longe inter ſe differunt. 54.

Mulcta varia & leuis, quæ dicantur. 55

Delegatus licet regulariter non mulctet, fallit tamẽ in multis caſibus. 6. cum ſeq.

Statuendi poteſtatem habentes regulariter pœnam apponere non poſſunt. 57

Arbiter an & quando mulctam, ac pœnam poſſit indicere. 60. cum ſequen.

Tex. cum gl. in l. 1. C. comm. vtri. iud. quòd ea quæ non valent in vim iudicij & actus iuriſdictionalis, in vim conuentionis propter conſenſum partium ſubſiſtunt declaratur & ornatur late. num. 61

Arbiter electus ex neceſſitate ſtatuti, an ordinario vel delegato æquiparetur. 62. cum ſeq.

Arbitrator qui proxeneta nuncupatur non põt mulctare. 54

Mulctare an, & quando cogatur iudex. 65. cum ſeq.

Edictum iſtud quoduam remedium produxerit. 55. cum pluribus ſequent.

Remedium deſcendens ex hoc edicto, quod & quale ſit. 66 cum ſequen.

Libellus vbi imploratur officium iudicis an & quando requiratur. 57. cum ſeq.

Iuriſdictio in iudice ſemper eſt cum neceſſitate. 69.

Remedia

Remedia iuriſdictionis defenſiua plura ſunt 71. cum pluribus ſequent.

Perſona capi non poteſt pro debito ciuili, niſi prius excuſſis bonis. ibidem.

Audientia quō & qualiter propter contumaciam & inobedientiam poſſit per iudicem parti denegari. 71. & ſeq.

Monitio bina requiritur vt quis iure ſuo priuari poſſit. 73.

Tex. § ſed & ſi dum decreto. l. ſed & ſi per prætorem infra quibus ex caſu maio. declaratur. 72. cum ſeq.

Confiſcatio bonorum nunquid fieri poſſit propter contumaciam. 74. & 90.

Executiua remedia cumulari poſſunt pro conſecutione ſui iuris num. 76.

Soluere promittens florenos centum infra octo dies, aliàs dās inſolutum ex nunc prout ex tunc & è contra talē fundū creditori ſuo præſenti & acceptanti, faciendo de illo puram venditionem, in eū caſum elapſo termino adhuc cogi poteſt ad ſolutionem dictæ quantitatis, ſi creditor noluerit fundum in ſolutum accipere, cum in ſui fauorem prædicta remedia fuerint cumulata. num. 77.

Iuriſdictionem alienam an poſſit iudex defendere. 78.

Brachium ſecularis iudicis inuocat eccleſiaſticus. 78.

Magiſtratus temporales poſſunt pro tempore ſui officij legē condere in ſuis territorijs 80.

Præceptum ſub certa pœna factum, non arctat iudicem quin poſſit maiorem, vel minorem pœnam imponere. 81. cū ſeq.

Tex legis interlocutio. & l. programma. 6. commun. vel. Epiſtolae declaratur. num 82.

Præceptum iudicis nudum & non habens cauſam præexiſtentem non valet. 83.

Iudex an poſſit condemnare ad ſoluendum infra certum tempus & in quarto pluri caſu quo condemnatus in ſolutione prædicta deficiat 84.

De præceptis factis cum clauſula iuſtificatiua & ſi ſenſeris te grauatum compareas, &c. 85.

Recognoſcere feudū vel emphyteuſim ſub pœna priuationis rei iuſſus, non recognoſcendo an illam incurrat. 87.

Præcepta plura et diuerſa fieri poſſunt ſecundum ſubiectam materiam per ius dicentes in exercitio ſuæ iuriſdictionis. num. 87. & 91.

Præceptum ſub pœna arbitrio iudicis ſtatuēda ſubſiſtit. 88.

Tex § curare inſtit. de actionibus declaratur. nu. 89.

Electio iudicis eſt imperij alternatiuè impoſitis. 92.

Opiniones communes nonnunquam repugnantiam continent circa idem, & neceſſe eſt alteram eſſe falſam. 91.

Mulcta maior quàm ſit valor rei de qua contenditur non poteſt imponi. num. 93.

Iurare tenetur habens notitiam negotij ſub pœna conuicti parte deferente, ibidem & 91. præcedenti.

Ex præceptis probibitiuis cum vſu, & patientia longi temporis ſubſecuta, ius prohibendi per præſcriptionem acquiritur. 94.

Appellan. à præceptis probibitiuis aduerſus ea quæ ſunt meræ facultatis facta aliàs nocent. 95.

Mulcta pro contumacia commiſſa coram eodem iudice imponi poteſt ſine nouo proceſſu ſed non ſine noua citatione quibuſdam caſibus exceptis. 96. cum ſeq.

Iudex repertum in fragranti crimine in leuibus delictis. item à ſe viſum cum armis contra mandata ſua, poteſt abſque alio proceſſu punire. 98. cum ſeq.

Pœnarum impoſitio ac incurſus an requirat declarationem, & mitigationem. 99. cum ſeq.

Pœna quamuis ipſo iure imponatur, declaratio tamen requiritur. ibidem.

Iudex coram quo non eſt contumacia commiſſa poteſt abſque nouo proceſſu punire. 102.

Iudex cui nihil conſtat nihil poteſt mandare. ibidem.

Mulcta propter paupertatem poteſt diminui, ſecus eſt in pœna. 103. cum ſeq. vbi diuerſitatis ratio aſſignatur.

Pœna ſemel impoſita an poſſit diminui. ibid.

Appellari poteſt ab impoſitione mulctæ, non autem pœnæ quamuis bene à comminatione. 105 vbi aſſignatur ratio diuerſitatis.

Mulcta & pœna an poſſint ſimul imponi. ibidem.

Clericus à iudice ſeculari propter contumaciam non comparendi coram illo nec mulctari nec banniri poteſt. 106.

Literas ſuperioris non permittens legi aut exequi puniri poteſt num. 107.

Clericus qui depoſuit habitum & tonſuram pro delicto commiſſo tempore quo gaudebat priuilegio clericali, an poſſit per ſecularem mulctari & puniri. ibidem.

Mulcta cuius temporis cenſeatur fructus, & cui iudici acquiratur. num. 108.

Mulcta pecuniaria eſt. Ideò conceſſa. poteſtate mulctandi non venit poteſtas banniendi. 109.

IN PRINC. L. VNICAE ſiquis iuſdicenti, &c.

OMnibus magiſtratibus, &c. hanc. l. in qualibet eius parte ſubtilem, & difficilē oēs ſcribentes prædicant, & practicabilem continet materiā. idcirco diligēti ſtudio, curaq; abſoluēda eſt. † Auctor fuit Vlpianus, qui ex ſplendidiſſima Tyriorū Colonia in Syria phenice originem traxit, quemadmodū in l. 1. ij. de cenſi. ipſemet teſtatur, Cuius conſil. Alex. ſeuerus. 24. Romanorum Imperator Remp. fęliciſſimè rexit, tum illi amicus & gratiſſimus fuit, neminemq; ſolum admittedat præter præfectum ſuum & Vlp. quos pp ſummā iuſtitiam maximè diligebat, vt in Hiſtoria ipſius Alex. Principis Lampridi' refert. diſcipulus fuit ſplendidiſſimi Papi. floruitq; poſt Chriſtum natum annis ducentum pluſq; vt ex eodē Lāpr. Euſeb. Cæſar, & alijs Hiſtoricis apparet: legem iſtam vt ex ea apparet edictum ꝑtoris interpretādo cōpoſuit, multos enim libros ad interpretationē edictorū reliquit vt oſtendunt pandectæ, teſtaturq; Iuſtin. in l. 3. C. de lib. præter. ſolebat cū oī ſubtilitate diſputare, vt inquit text. in §. ne aūt. l. vnicæ. C. de cad. tol. tantumq; in hac noſtra legali philoſophia effecit (quod ad Cæſarem Auguſtum Furnius dixit,) vt oēs qui legali ſcientiæ operam damus viuerem', & moreremur ingrati, qui tot beneficijs ī nos ab illo collatis paria facere nunquam poterimus. Diuiditur tota lex in quatuor partes per doct. hic, & quamlibet partem per ſe expediemus Principium ergo iſtud ſubdiuidi poteſt in tres particulas, vt hic per Iaſ.

Summari poſſet, principiū iſtud diuerſimodè ſm varietatē lecturarū, ſummariū Bat. & Alex. ſumptū fuit ex cōi intellectu, de quo dicemus in gl. 1. in hoc nō ſtat magna vis, declarationeq; potius quā ſummario indiget, nā Vlp. ſatis breuis fuit, & ſummauit ipſe qđ nobis tradidit vt in ſimili de illo tex. dixit Bar. in l. fi. ſ. de iur. om. iud.

Pro figuratione caſus huiuſce principij, quia terra malos & ſuperbos hoīes educat, & ſp produxit, qui ēt iuſdicentes contemnunt, q̄ſitum fuit vtrum magiſtratus quorum mandatis non obtemperatur, aut iuriſdō contēnitur, poſſent iuriſdōnem ipſam ab iniuria aliquo mō aſſerere, & rñ. iuriſcōſultus ꝙ ſic, exceptis duumuiris ſm ius ſuæ poteſtatis, & conſequenter non pro libito, ſed ꝑ modo imperij, qualitateq; contēptus ac inobedientiæ vt ſtatim dicemus. Cui enim iuriſdō data eſt, ea oīa cēſentur conceſſa ſine quibus iuriſdō explicari non poteſt. l. 2. ſ. iur. omn. iud. & per conſequens defenſio iuriſdictionis per impoſitionem mulctæ. non obtemperantes igi-

in prin.circa.5.& 6.col.vbi plura de ea materia ſcripſi.
Secundò notandum eſt ex illo tex. ibi ſm ius poteſta-
10 tis ſuæ, q magiſtratus nõ poſſunt inobedientes † pro eo-
rum voluntate mulctare, ſed ſm ius poteſtatis ſuæ. i. ſm
modum legitimum, qui quidem modus datur & ſtatui-
tur per l.eos.C.de modo mulctarum ſm Paul.Caſt. Alex.
Iaſ.& alios hic.propterea dicit tex.no.in l.certa. C.quan-
do prouo.non eſt nece.certa ratione & fine præſides mul
ctare poſſe, facit tex.in prædicta.l.2. infra ſiquis in ius vo-
catus non ierit ibi mulcta pro iuriſdictione iudicis dam-
nabitur, id eſt ſecundum metam & modum iuriſdictio-
nis, quamuis pluribus alijs modis exponi poſſit illa dictio
pro, vt per Gel.cap.3.lib.10.
Sed inſtat ardua difficultas quõ poſſit hoc procedere
quod Vlp. hic ſe referat ad d.l.eos. quum.l. noſtra fuerit
Vlp.qui vt ſupra dixi floruit ſub Seuero creato Imperato
re anno ab vrbe condita.974.vt per Pau.Oroſ. lib.7.c.11.
in fi.ſed lex eos ab Archadio & Honor.vt ex inſcriptione
ſua apparet condita fuit, qui cœperunt regnare anno ab vr
be condita.149.ſ. milleſimum vt ſcribit ibidem Oroſius.
124.& Paulus Diaconus li.12.& 13 de geſtis Rom.ac Eu
11 ſebius Cæſarienſis in ſua hiſtoria. † Quõ igitur Vlp. hic
potuit referre diſtinctionem.d.l.eos.q per annos & ſecula
poſtmodum cõdita fuit, aliàs dicebam q dicta verba ſm
ius poteſtatis ſuæ addita fuere per cõpilatores, vt in ſimi
li dicit gl.in l.ſi non mortis in verbo repleatur.j.de inoffi-
cioſo teſtamento.& ſ.de iuſt.& iur. ſuper verbo in nomi
ne Domini, ideò nimirum ſi poſſit referre diſtinctioné.
l.eos, quod nunc minime placet, quia ſi prædicta verba
ſm ius poteſtatis ſuæ à Vlp. impoſita non fuiſſent, malè
locutus fuiſſet excipiendo duumuiros, qui & ipſi mulcta
re poſſunt, vt infra dicã, nec exceptio de duumuiris ſub-
ſiſteret abſque iſtis verbis poteſtatis ſuæ, qua poteſtate ca
rent duumuiri vt infra declarabimus.
Cur.hic col.1.ſentiẽs difficultatem dicebat, quum lex
eos ſit noua diſpoſitio, quõ de ea potuit iſta ſomniare, rñ
det exponi poſſe prædicta verba ſm ius poteſtatis ſuæ, i.
in territorio ſuo, & intra terminos ſuæ iuriſdictionis, nõ
extra, ſm terminos.l.fi.ſ.de iur.om.iud.quæ nihilo abſona
eſt, quum hæc iura vt ex eis manifeſtè apparet loquantur
in diuerſis terminis, & contra huiuſcemodi rñſionem eſt
text. hic in exceptiua, non tñ duumuiris. quia etiam ipſi
magiſtratus etiam infimi, in territorio ſuo mulctare poſ
ſunt. leuibus tamen mulctis, vt infra declarabit cuius con
trarium diceret tex.præterea confunditur talis declaratio
per tex.in d.l.certa, & in l.2.j. titu. 2. quæ probant q iſta
verba de taxa mulctæ, ac q̃titate intelligenda ſunt, nõ aũt
12 de loco iuxta terminos.d.l.fi. aliter etiam rñdet Curt. † q
l.antiqua exemplificari poteſt ſm. l. nouam cum ſp lo-
quatur.l.arriani.C.de hære.& in ſimili dñt Bar.& doct.in
l.1.C.de eden.exemplificantes illum tex.in §.cæterũ cle.j.
de vſur. ſed licet verum ſit legem generaliter loquentem
poſſe exemplificari in l. noua, cum potuerint cogitare in
genere de eo, quod inducitur per l.nouam: tñ q lex anti
qua poſſit referre vnam longam, inuolutamq; diſtinctio-
nem prout in l.eos, quæ poſtmodum facta lõgo interual
13 lo ſubſequitur, impoſſibile eſt, & ſomnium vr. † dico er-
go q quamuis Vlp.de diſtinctione illius.l. diuinare non
potuerit, tñ habita conſideratione ad tp̃s compilationis
corporis iuris ciuilis, quo tp̃e facta erat lex eos, & in cor-
pore iuris inſerta, dici põt fieri hic relationem ad diſtin-
ctionem.d.l.eos, magis ex intentione compilatorum quã
Vlp.cuius tp̃ibus erat mulctæ dicendæ magiſtratibus pfi-
xa meta, prout voluit hic ipſe Vlp.ſed quæ eſſet talis meta
nobis eſt incognitum.ſed hodie per d. l. eos claré apparet
propterea lex noſtra vt ſupra dicebamus exẽplificari põt
ſm terminos.d.l.eos magis vt dixi ex intentione compila
torum quam ex concludenti diſpoſitione Vlp.
Quòd ſi magiſtratus in dicendo mulctã exceſſerit mo
14 dum iuriſdõnis ſuæ nihil agit.totumq; vitiatur. † text.eſt
not.in l.certa rõne.C.qñ prouoc non eſt neceſſe.vbi Bald.
& Pau.de Caſt.not.ſt.& Bar.l.2.C. de re iudica. & Ang.in
conſ.8.col.2.in nouis.vbi rñdent ad regulam vtile per in
utile, & ad reg.l.ſancimus.C.de don.vt ibi per eos. Magi-
ſtratus aũt qui imponendo mulctam exceſſerit taxam iu
ris punitur grauiter tex in d.l.eos. in verſi. quòd ſiquis.
15 Limitantur mõ prædicta ad d.l.eos † tribus modis pri
mò vt non procedat in cõtumacia q̃ committitur cum
agit de manubijs, de prædationibus, furtis & grauioribus
criminibus, q̃ non pertinent ad moderationem pdictæ. l.
vt ibi vult tex.in verſi.nec tñ, & doc. ſ. alleg.ſimilium eñ
criminum magnas fuiſſe mulctas ẽt hiſtorici teſtificãtur
vt p Gel.lib.10.c.6.& lib.11.c.1. & 9. Budæum in annota
tionibus.§.fi.l.4.de iud & in tract.de aſſe. & partibus aſſis
lib.5.fol.145.cum ſeq.licet per omnia non rectè loquať
16 nec in facta modo, † ſed in voces etiam petulantiores ſe-
uerè antiquitus vindicatum eſt.Gel.ſ. alleg.c.6. dũ refert
hiſtoriam filiæ illius Appij cæci. à ludis, ait quos ſpectaue
rat exiens turba vndique confluentis fluctuãtisq; populi
iactata eſt, ac inde egreſſa, cum ſe malè habitam diceret.
quid iñ me dixit nunc factum eſſet? quantoq; arctius &
preſſius cõflictata eſſem, ſi Claudius frater me⁹ nauali p-
lio claſſem nauium cum ingenti ciuium nun. non perdi-
diſſet, maiore copia populi oppreſſa intercidiſſem, ſed vti-
nam dixit reuiuiſcat frater meus aliãq; claſſem in Siciliã
ducat, atq; iſtam multitudinem perditum eat, q̃ me malè
nunc miſerã conuexauit, ob q̃ verba improba & inciuilia
ædiles plebis grauem eĩ mulctam dixerunt vt ibi p Gell.
dixit ẽt Bar.in l.ſi qua pœna ad fin.j. de verb. ſig.q ſiquis
non paruerit pcepto iudicis vel nimis cridauerit (vt ver-
bo ſuo vtar) id qđ hodie in auditorio cauſarum Taurini
ſeruant Præſides & Senatores contra procuratorum gar-
rulitatem & proteruiã.mulctæ aũt vocabulum latinũ nõ
17 eſt † ſed ſabinum.punireq; ſignificat vt p Gell. loco pal-
leg.ſed ius mulctæ dicendæ ex l. 12. tab.introductum eſt,
cuius verba refert Cic.in 3.de legib. Bud.in anno. ſuper.
d.§.fi.& Mod.Med.in l.aliud eſt fraus.j.de verb. ſig.infe-
rentes q quum à 12.tab. tale ius magiſtratibus ſit conceſ
ſum de muni.quibus ea.l. dicta non erat, non poſſe intelli
gi q procederet ſi de interpretatione.d.l.ageretur, & tp̃s
eiuſdẽ.l.cõſideraremus, ſed quum poſtmodum p alias. ll.
ſ.allega. ẽt alijs iudicibus tunc incognitis ius mulctæ con
ceſſum fuerit, nimis frigide in præſentia inferri videtur
ad magiſtratus municip. quibus non erat ea lex ſcripta.
Secundò limi. ſm Iaſ. hic vbi iudex in præcepto nullã
expreſſiſſet pœnã, vt taxatã.p l.eos, non poſſit tunc exce-
18 dere, † ſecus qñ in præcepto eſſet expreſſa pœna excedens
modum ibi taxatum, quia poſſet tunc illã imponere p.l.
ſiquis reum iũcta gl.fi.ff.de cuſtodia reorũ, & fuit opinio
Hoſtienſis.Oldr.& Io And.vt refert & ſequitur Alex.j.in
§.1.col.2. contrarium tñ tenuit Imo.in locis alleg. per p-
ſatos.& ſequuntur eum hic Iaſ. & Cur.& Aqu.in d.l.col.
2.quia lex ſiquis reum. pro cõtraria opinione nihil facit,
quinimmò gl.& Bar.ibi opp.volunt. loquuntur tamẽ qñ
certa q̃titas non fuit in præcepto cõprehenſa.ideò à con-
trario ſenſu tex.ille cum gl.pro opinione antiquorum vr
induci poſſe, q vbi certa quantitas comprehenſa fuiſſet
in præcepto, tunc videretur præſidem poſſe iubere illã in-
ferri, rñderi tamen poteſt ex intentione gl.ibi niſi eſſet ſu
pra vel vltra legitimum modum mulctæ: Item quia aliàs
eſſet in facultate magiſtratus, tranſgredi prædictã metã,
eludereq; diſpoſitionem.d.l.eos, contra regulã cum quid
vna via de reg.iur.in 6.cum vulgaribus, facit ẽt tex. in d.l.
ſi qua pœna circa fin.j.de verb.ſig.dum dicit in arbitrio iu
dicis eſſe quantam mulctam imponat niſi qñ eſt à l.taxa-
ta, ergo tranſgredi nõ licet, Oldra.tñ in conſi.15.rñdebat,
l.eos.non conſtituere quantam mulctam dicat, ſed q̃tam
non dicat, ratio.l.ſi qua pœna, in illis verbis niſi cum lege
cõſtitutum eſt de illa non loqui, vnde fortius ſtringit rõ
dictæ regulæ cum quid vna via, & alia rõ Aquen. in loco
præall.q maior videatur rõ imponendi grauiorem mul-
ctam poſt contumaciam iam incurſam, q̃ ante per not.

in c.eum ceſſante de appell. ſed poſt contumaciā nō pōt
imponi maior ea quæ taxata eſt per d.l. eos. ergo nec añ,
pro qua opinione vr mihi tex.in d.l.eos.ponderando illū
in multis locis.primo dum dicit præſides prouinciarum
vltra duarum vnciarum auri ſummā contumaces condē-
nare non patimur. ſecundo ibi proconſularem verò pote
ſtatem, ſi mulctādi neceſſitas imminebit, ſenarum vncia-
rum auri ſumma cohibebit.tertiò dum ſubiungit, cæteri
verò ſpectabiles iudices vltra tres auri vncias ſibi ītelligāt
licentiā denegatam. in quib. locis, Imperator maniſeſtè
prohibet magiſtratibus, ne imponant maiorem mulctā
ǭ fuerit ibi taxatum . vnde abſonum eſt dicere ꝙ iudex
poſſit in præcepto comminari, & imponere mulctam ex-
cedentem taxam illam. & deinde in eadem cōdemnare.
Tertiò limito dictā concluſionem reſtrictiuā mulctæ
19 indicendæ ſm terminos.d.l.eos, † vt non procedat de cō
ſuetudine, ſm quam iudices pro eorum arbitrio & volun
tate vt practica rñdit mulctas imponunt, non ſeruata ta-
xa ipſius legis, & poſt Speculatorē & antiquos tradit Ale.
in conſi.35.col.2.l.2.& Iaſ.in l.3.in §.ꝙ prætor ad fi. ff. ne
quis eum eo qui & Aquen.in l. filiuſfa. in §. diui ad fin. ff.
de leg.j.poſt Oldr.in d.conſi.15.in fin. aduertendumque
eſt.nam ſcriben. præall. loquuntur gñaliter de iudicib' &
ſic etiam de municipalib' & infimis. vt mulctare poſſint
non ſeruata taxa.d.l.eos.vt de Caſtellanis, Poteſtatib' vil
larum & caſtrorum, & ſic de infimis ſcribit Guido Papæ
in qō.626.hinc etiam dicebat Dec.in c.1.lect.2. col.9. de
de iud.ꝙ licet ſm.d.l.eos.iudex poſſit ter tm̄ ī anno quē-
piam mulctare, id tñ de conſuetudine non ſeruari, quam
20 allegare ſufficit quum notoria ſit, aliàs probanda eſſet.†
cum doctori etiam excellenti atteſtanti cōſuetudinē nō
credatur ſm communem opinionem doctorum, quic-
quid dicat Bar.& per Aret.in conſi.132.Iaſ.in l.de quibus
col.pen.ſupra de legibus Dec.conſ.110.275.col.pe.& fin.
402.col.5.545.483.538.col.pe & 550.ad fin.Cur.Iun.cōſ.
24.in prin.52.col.3.& 171.col.1.& Roch.Cur.in tract.de
21 de conſe.ſuper.c.fin.in 5.q6.† & quamuis iudices pro ar
bitrio, vt dixi mulctare & punire poſſint, ſeruare tamen
debent modum in ſimilibus conſuetum vt hic per Alex.
col.3.Fel.in c.de cauſis col.1. de offi. dele. & di infra in 6.
& 7.quæſtio.Bar.ſcrib.idem Bar. in d.l. ſi quis pœna in fi.
ꝙ ſi poteſtas habeat arbitrium puniendi delinquentem,
& pro leui percuſſione in libris ducentis eum condēna-
uerit, appellare poteſt, & iudex appellationis rem ad con-
gruum modum reducet.& etiam per Dec.in c.qui ad no
ſtram col.1.de appella.& ita practicatū & in cauſa appel
lationis à declaratione pœnarum prouinciarum vidim',
bene proceſſum & male appellatum, moderando tñ taxā
condemnationis ad talem ſummam, quæ ſibi vt congrua
22 & honeſta.ꝙ autem appellari poſſit,† in his quæ arbitrio
iudicis committuntur, ſi male arbitretur, clariſſimi iuris
eſt videte plenè Fely.in c. exceptionem, in tribus vltimis
col.de exceptionibus, & in c.ſuper illum col.4.& 5.de ex
ceptionibus Dec.in cap.cum ſit Romana col.7.& in ead
hæc col.3.de appellat.
Omiſſis alijs notabilibus per Iaſ.collectis quæ non ha-
bent difficultatem & infra in materia expedientur, anteǭ
23 ingrediamur glo.† volo diligenter notetis, ꝙ licet cōtra
non recognoſcentes ſuperiorem de iure vel de facto, ſum-
mus Pontifex tanǭ ſuperior à Deo cōſtitutus in defectū
adiri poſſit c.licet ex ſuſcepto.de fo.compe.& cap. nouit
24 de iud.cum nota.tamen non poteſt id fieri,† vt exigat pę
nas fiſco eccleſiæ applicandas, ſed ſolum modo vt iuſtitiā
faciat, & ad obſeruātiam partem cogat.vt per Bal.nouel-
lum in trac.de iure dotis fol.58.col.2.in ſexto caſu quāuis
Abbas per eum allega.in c.& ſi neceſſe col.2. de donat.in-
ter virum & vxorem ſubſiſtat. & præterea loquitur de pę
na impoſita à lege, ideò nimirum ſi propter inobedien-
tiam & contemptum fiſco eccleſiæ applicatur per hunc
tex.& l.mulctarum.C.de mo.mulct.
Sed pulchra, & vtilis erit inueſtigatio vtrū epiſcopus,
25 † aut eius vicarius poſſint mulctare, & pęnā pecuniariam
imponere tam clericis quam laicis procedendo ac defi-
niendo.in practica diuerſimode obſeruatur, vt apparet ī
curia Vercellenſi & Med. ad oppoſita viam habentib' in
pūcto iuris dic vt per Romanum in ſingularibus. 448. in
cip.ſed poſito fol.26.col. 1. Abba. in c. ad aures de ſimo-
nia in c.poſtulaſti de iudæis in c.licet de pęnis tradentem
26 notabilem diſtinctionem per illum tex. † pro criminib'
verò eccleſiaſticis etiam quòd non ſit hæreſis poteſt epi-
ſcopus incarcerare etiam laicos , vt per Dominicum &
Philip.Fran.in cap.cum epiſcopus de officio ordinarij in
ſexto quicquid dixerit Ioan.Andr.
Pro declaratione gl.1.diuidēdæ in quatuor particulas,
vt hic per Iaſ.de tribus inueſtigandum eſt. primo qui di-
cerentur & eſſent duumuiri de quibus mentionem facit
Vlp.hic.ſecundò vtrum principium iſtius noſtræ.l. cum
exceptiua non tamen duumuiris, vel taxatiua non tm̄ le
gi debeat.tertiò quis ſit verus intellect' ad text. noſtrum.
27 Redeundo ad primum, terminus ille † duumuiri gña-
lis eſt ad omne officium, cui duo viri pręſunt, ppeà erant
duumuiri claſſici, duumuiri capitales, & duumuiri ſacro
rum, & in ciuitatib.& municipijs duumuiri municipales
vt hic per Iaſ.col.2. dicti ꝙ ad eum magiſtratum duo tm̄
deputarentur, ſic triumuiri eo ꝙ tres, decemuiri eo ꝙ de
cem; & ſommum eſt quod dicunt gl.l.fi. in verbo duūui
ros. ff.de albo ſcrib. & Ioan.de Plat. in l. ſi quis ad magiſtratum.
C.de decur.lib. 10.ꝙ duumuiri dicerentur eo ꝙ duorum
ſuffragio plebis.l.& populi crearentur, quia idem eſſe de-
beret, dicię; de triumuiris, quatuoruiris, & decemuiris,
melior eſt igitur declaratio prædicta. Nunquid autē tex.
noſter de magiſtratu municip. aut de alijs duumuiris in-
telligi debeat in ſequentibus articulis enucleabitur.
28 Secundo videndum eſt † an in textu debeat eſſe exce
ptiua non tamen duumuiris, vel taxatiua non tm̄, gl.Bar.
& cōiter ſcrib.exceptiuam non tamen, & non taxatiuam
legi poſſe ac debere volunt ; id quod latius & aperti' oſtē
29 dam in excuſſione ſequentis articuli,† ſed antequam ad
illum deueniam, quia Bart. hic ſumpta occaſione quædā
de taxatiuis tetigit ad cuius dicta ſolet quotidie recurre-
re, duas principales ex dictis ſuis colligo concluſiones.pri
ma erit ꝙ dictiones taxatiuæ ſeu excluſiuæ prout, tantū-
modo, ſolummodo, & duntaxat, appoſitæ orōni affirma
tiuæ, illud quod ponunt affirmant , cætera excludunt,
exempli gratia, ſi dicam Petrus tm̄ currit, affirmo Petrū
currere, & neminem alium.probaturq; in l. ob Aes. C. de
præd.mino.& in l.2.C.de patribus qui fil. diſtrax. cū alijs
de quib.per Dynum in c.mandatum de reg.iur. in 6. hi-
ꝑ Bar.licet lectura corrupta ſit.2. quia id manifeſte in
runt verba, ita vt maius clariusq; teſtimonium haberi nō
poſſit.l.non aliter.ff.de leg.3.l.Labeo.ff.de ſuppe.legata, &
30 l.3.C.de liberis præteritis, † & quamuis Bart.taxatiuas ab
excluſiuis non diſiungit, diuerſæ tamen ſunt ſpeciei, & a-
lius modus ſignificandi attributus eſt taxatiuis tm̄, & dū-
taxat, alius excluſiuis vt ſolum, & ſolummodo, vt p Bald.
in l. 1. C. de teſtibus quam tamen ſubtilem , & verbalem
differentiam legiſtæ non curant dicit ibi Bald.
Limita prædictam concluſionem ſm eundem Bar.nō
procedere, qñ reſultaret contrarietas in l. & licet Iaſ.di-
cat Bar.nihil allegare, tamen expreſſe citat ſuperius add
31 cta, ī notata ī prędictis legib.& vltra accumulata per Iaſ.
vide Dec.in l.j.in duabus.1.col.C.de bo.poſ.contra tabu
las in l.1.col.fi.ff.de reg.iur.& in conſi.271.qui poſt Alex.
id dicit procedere etiam ꝙ taxatiua geminata foret ap-
poſitaq; etiam fuiſſet clauſula, & non aliter . facit regula
cum expediat cum vulg.Secundo limita prædictam con-
32 cluſionem, vt nunquam intelligātur excluſa ſimilia † et
in pęnalibus vt hic per Iaſ.& Aquenſ.& eundem Aquenſ.
in l.ſi.circa fin.ſupra titu.proximo. Barba.conſi.35.col.4.
lib. 4.& Fel.in c.paſtoralis col.1.de reſcriptis. Dec.tamen
in l.pen.ſupra de offic.eius in d.l.1.de contra tabulas & in
d.l.1.de reg.iur.in vlt.colum. tenet contrarium niſi ratio-
ne con-

ne connexitatis vel vbi ſimilia includerentur per alia iura
quia tũc ne inducatur aliarum legum correctio non ex-
cludatur virtualiter ſimilia, aliàs ſecus vbi per eum. & Io.
Crot. in l. ſi conſtante col. 20. in 4. concluſione vbi Iaſ. col.
15. verſ. vlt. poſt Bar. ibidem. ꝟ. ſolu. mat. Ad l. ob Aes cum
gl. rñderi poteſt taxatiuam referri ad verbum cauſa cogni
ta: vt ſit ſenſus ob Aes alienum tantum cauſa cognita poſ
ſed. prædium minoris ſecũdum quam declarationem ni
hil faciet ille tex. prout intellexerunt mo. de rip. in l. 1. C.
de re.. do. in q. 41. & mo. medio. lib. 4. diſpun. c. 5. ſed hoc
deciſum erat in l. minorum in l. ſi prædium & in l. ſi. eiuſ
dem tit. ideò melior eſt reſponſio altera, ꝙ taxatiua non
excludit caſus ſimiles deciſos aut decidendos per leges
nos quærimus de decedendis ab homine.
In iudicando tamen non eſt à cõi opinione receden-
dum per alle. hic per Iaſ. & alios ꝑal. & Dec. in conſi. 281.
vbi etiam tangit an excludatur perſona hæredis de qua
ſcripſi in l. 2. C. de pac. inter empt. & vend.
Tertio limitat Iaſ. & Aquenſ. vt non excludatur con-
33 ſueta inuecta q̃ venire ſolent de conſuetudine, † vt ꝑ eos
qđ multis alijs ſimilib. confirmari poſſet de quib. ꝑ Aret.
in conſi. 11. col. ſi. Soc. in l. cum quid col. 4. ꝟ. ſi cer. pet. Fel.
i c. 1. col. 6. de proba. & latius in proœ. decret. Iaſ. in l. cõ
ſtante col. 16. ꝟ. ſolu. matr. & in l. vt liberis. C. de collatio-
nibus. Dec. in d. c. 1. col. 14. in cap. ſignificauit col. ſi. de ap
pel. in c. cum M. vbi etiam alij cano. de conſt.
Limitari etiam poteſt prædicta concluſio alijs modis
vt hic per Iaſ. & Aquenſ. & Dec. in d. conſi. 281.
34 Ex prædicta concluſione infert Bar. † ad q̃onem de te
ſte dicente. Titium annis decem tñ poſſediſſe. vt per ta-
xatiuam illam tñ nihil prohibet. cum enim ſit excluſiua
omne aliud tempus & perſonas voluit excludere: & ſic
deponit ſuper negatiua non coarctata quæ improbabilis
eſt iuribus hic per eum alleg. & cum Bar. tranſeunt cõiter
ſcriben. vt hic per Alex. & Iaſ. limitantes per dictum Bal.
in tit. de feu. tue. cõtr. inter dom. & agnatos in §. ſi quis
per triginta vbi vult ꝙ ſi teſtis deponat de negatiua & ẽt
de affirmatiua contraria vt quia dicat ſe vidiſſe annis 30.
Titium nõ poſſidere ſed Martinum, probat in oĩb᷒. quia
quoties ſuppoſitis principijs cadentib᷒ ſub ſenſum teſtis
ſequitur quod non vr̃, illud tñ inuiſibile per ſenſum ꝓba
tur vt per eundem Alex. hic. Abb. in c. cum eccleſia col. 6.
de cauſa poſſeſſionis & proprietatis & Fel. in c. 3. loco col.
3. de probat. vbi reputat. notabilem deciſionem Bar. hic.
Aquenſ. dicebat dictum Bald. non limitare ſed deſtruere
concluſionem Bart. diſtinguendo duos caſus vt per eum,
& in terminis q̃ō. Bar. contrarium tenet per dictum Bal.
quia Bar. loquitur de teſte deponente ſuper negatiua iun
cta cum affirmatiua cum aſſerat Titium poſſediſſe. ergo
probat per ꝓdicta. Curt. hic reprehendit ſimile Bart. quia
ſi teſtis diceret Titium decem annis tñ poſſediſſe quia vi
dit Sempronium alio tpe poſſidere probaret, ex quo tũc
negatiua caderet in ſenſum, quo caſu perinde eſt ac ſi de-
poneret ſuper affirmatiua Bar. in l. 1. §. 1. ꝟ. de itine. actu-
que priuato Dec. in c. quoniam contraria in gl. 1. de pro-
35 bat. † & in dubio verba teſtis vt hic in 4. col. ſcribit Iaſ. ita
intelligẽda ſunt vt euitetur periurium & falſitas. vnde cũ
teſtis dicat Titium annis decem tñ poſſediſſe ſaluari de-
bet, vt dicere voluerit hoc eſſe, quia vidit alió poſt. 10. an
nos poſſidere. Ad c. cum eccleſia reſpõde ꝙ ibi teſtis de-
ponebat ſuper eo quod cadere nõ poterat in ſenſum ſuũ
vt puta quod electio ad alios non ſpectaret.
Sed non eſt à concluſione Bar. & cõi receden. per iura
& rationes prædictas. nec obſtat dictum Bal. pręalle. quia
loquitur qn teſtis deponit ſuper negatiua iuncta cum af-
firmatiua, & illa negatiua eſt coarctata tpe, vt quia teſtis
dicit Titium iam annis. 30. non poſſediſſe talem rem ſed
Martinum, probat, quia negatiua illa coarctata eſt ad tẽ-
pus triginta annorum quib᷒ dicit vidiſſe Martinum poſ-
ſidere. ſed Bar. loquitur quando negatiua non eſt coarcta
ta tempore quo caſu teſtis eſt de falſo ſuſpectus, & non
probat. dicendo enim Titium annis decem tñ poſſediſ-
ſe, vult deponere ꝙ nullo alio tpe poſſederit, nec aliã per-
ſonam poſſediſſe, quod continet meram negatiuam non
coarctatam, ideò nimirum ſi non probat. d. c. cum eccle-
ſia. & ſic Bart. & Bald. in diuerſis terminis loquuntur: nec
per dictum Bal. limitatur deciſio Bar. in alijs terminis lo
quẽtis, cum limitatio debeat eſſe de terminis regulæ, nec
ſimiliter deſtruitur dictum vnius per dictum alteri᷒, quia
Bar. loquitur de tpe vltra decennium. 2. de probãdo ne-
gatiuam non coniunctam cum affirmatiua vt in termi-
nis Bal. de poſſeſſione enim decennali bene probat, ſed vl
tra non, ita voluit Bart. ibi quantum dicit tñ nihil opera
tur, & malè perceperunt mentem Bar. Aquenſ. & Iaſ. me-
lius Alex. firmauit in eo quod dicit tñ nihil operat̃, nec
probat extra tempus decem annorum, bene ergo de an-
nis decem quum ſit affirmatiua. nõ obſtat motiuũ. Cur.
quia modo prædicto intelligendo ſaluatur teſtis vt euitet
periurium, non autem ad finem probandi vt per Abb. in
d. c. cum eccleſia. c. 6. & latius Fel. in c. cum tu de teſti. ni-
mis enim extraneum eſſet ſubintelligere ꝙ viderit alium
eo tpe poſſidere. propterea talis intellectus ſubauditus nõ
debet admitti ad hoc vt teſtis probet. ſm Fely. ꝟ. alle. nec
procedit ratio dictorum mod. ad d. c. cum eccleſia. quia
in ſenſum teſtis cadere poterat ꝙ deponebat, videlicet
electionem ſpectare ad canonicos tñ & non ad clericos.
Nã clerici illi interfuiſſe potuerunt electioni, quæ de pa-
ſtore in eccleſia illa fiebat, & vidiſſe ꝙ clerici nunquam
cum canonicis elegerint vt ibi in 6. col. dicit Abbas. & ta-
men non fit interpretatio ibi vt teſtis probat, ergo nec in
36 caſu noſtro. † accedat quia teſtis deponens ſuper negati-
ua debet etiam non interrogatus aſſignare rationem di-
cti ſui vt per Fely. in c. tertio loco col. 3. de probat. verba
igitur illa quia viderit alium poſſidere non præſumũtur
37 niſi exprimantur. De mera negatiua, † & de negatiua ꝑ-
gnante ſeu habente implicitam & annexam affirmati-
uam latè ſcriben. in cap. quoniam contra de probat. vbi
inter mod. plenè Pariſ. in 5. col.
Sed an teſtis ſuper negatiua coarctata deponens poſ-
38 ſit de falſo puniri. † Ang. & Fulg. relati ꝑ Iaſ. in 4. col. tene
bant ꝙ ſic, præmonentes teſtes vt cauerent tanq̃ ab igne
ne ſuper tali negatiua deponerent. oppo. tenet cõiter ſcri
ben. ꝙ nõ poſſit de falſo puniri ſed extraordinariè ob te-
merariam aſſertionem, niſi probaretur contrarium eius
quod teſtis ſuper negatiua deponens aſſeruit, vt hic per
Aqu. col. 2. & Iaſ. 4. Alex. & Dec. in l. 2. ſupra quod quiſq;
iuris Dec. in conſi. 173. col. 1. & Pariſ. loco ꝑalle. & in ter-
minis q̃ō. Bar. ꝙ teſtis non incurrerit falſum, nec de falſo
puniri poſſit vr̃ clariſſimi iuris eſſe, quia vt dixi teſtis pro-
bat de poſſeſſione decennij, ſi incurriſſet falſum id non
probaret. cum falſus etiam in vno, cenſeatur falſus in om
nibus, & corruat tota eius diſpoſitio: veluti indiuidua
ꝑ iuramentum. l. pen. cum ibi not. C. tranſac. Nunquid
39 autem, † ad hoc vt teſtis probet continuationem dicti tẽ
poris decennij addere debeat de annis continuis, mens
Bart. & ſcriben. videtur eſſe quòd non. dum volunt quòd
probet poſſeſſionem decennij de quo eſt doctrina Bar. &
doct. in l. Celſus in vlt. col. ff. de vſucap.
Secunda concluſio q̃ colligitur ex dictis Bart. ꝙ vbi di-
ctiones taxatiuæ, ſeu excluſiuæ apponuntur orationi ne-
gatiuæ, poſitum affirmant, & aliud oppoſito magis dubi
40 tabili implicant, † vt hic ꝑ eum, quem ſequunt̃ Pau. Alex.
in princ commenti. & alij cõiter. Aduerte tamen ad l. nõ
ſolum infra de liberatione legata à Bart. citata quia id be-
ne probat, ſed. l. oppo. dum dicit nõ ſolum poſſe relinqui
liberationem totius verum ẽt partis cum non poſſit eſſe
magis dubium de parte quam de toto Curt. hic col. 2. rñ-
det vt per eum. poſtremò concludentem non requiri ꝙ
prædictæ dictiones implicent caſum magis dubitabilem
ſed ſatis eſſe ꝙ implicent caſum æquè dubitabilẽ ꝑ text.
ꝓdictæ l. non ſolum. ſed caſus non videtur æquè dubita-
bilis, quia cui licet quod plus eſt, multo magis licet quod
minus

minus eſt.l.non debet cui.ꝟ.de reg.iur. & c. cui licet eod.
41 tit.lib.6. † propterea ad illum text.reſpondeo ꝙ non in-
conuenit dictionem illam n ſolum excluſiuam aliquã-
do implicare caſum minus dubitabilem, & explicare ma
gis dubitabilem, vt dicimus de implicatiua etiam, cuius
natura eſt implicare caſum minus dubitabilem & expli-
care magis dubitabilem vt per ſcrib.in l.1. ſupra de iuriſ.
om.iud.& ſic oppo. eius quod taxatiua facit iuxta decla-
rationem Bart. hic. & tamen aliquando implicat caſum
magis dubitabilem.l.1.§.ſi filio.ff.ad Treb. vbi per Parpa
leam & alij notant in l.1.de iu.om.iud.

42 Tertius articulus difficillimus, † quis ſit verus intelle-
ctus tex.noſtri hic in prin.gl.Bart.Alex.Iaſ.Aquen. & alij
plurimum ſuper hoc laborant:,vt ordinatim procedam⁹
primus intellectus fuit quorundã antiquorũ, quos refert
hic accur.ꝙ non ſolum duumuiri ſed oẽs alij magiſtratus
pro modo iuriſdictionis ſuę mulctare poſſunt,ſm quem
intellectũ legi debet hic tex. cum taxatiua non tñ,ſequi-
tur Ang.conſ.98.col.1.in nouis,ſed glo.recedit ab iſto in-
tellectu & Bar.Bal.Pau.Alex.omnes in 1.col. eum impro-
bant rationibus palpabilib⁹ vt Bar.probat Cur. hic ſequẽ
do alium intellectum Ang.ꝙ poſſit ſtare hic taxatiua in-
telligit,ꝙ hi duumuiri eſſent maximi magiſtratus & hoc
modo iuriſconſultus implicaret caſum magis dubitabi-
lem,& ſic non eſſet incongrua locutio vt dicebat Bar. ſed
quum ſit falſum duumuiros fuiſſe vel eſſe maximos ma-
giſtratus vt hic per Iaſ.col.2.verſ.2. eſt intellectus clareq;
probatur tam per hiſtorias Feneſtellæ. T.Liuij. & aliorũ,
quam per iura noſtra vt in l.4.in §.duas de dam.infect.&
l.fin.C.de iud.falſus erit dictus intellectus & illi minime
aſſentiendum.cui etiam obſtat ratio Bart. ꝙ non conue
niat l.noſtræ cum non poſſit illud implicari ex quo præ
ceſſit oratio vniuerſalis. Nituntur ẽt prælati Mod.aliter
ſubſtinere intellectum Ang.volentis hic debere legi taxa
tiuam cõceſſo,ꝙ duumuiri ſint magiſtratus municip. &
infimi,vt voluerit Vlp.dicere, ꝙ nõ tantum magiſtratus
muncip. in mulctando debent ſeruare ſuæ iuriſdictionis
modum & metam,verum ẽt maiores,& caſus implicitus
erit ſaltem æque dubitabilis,qđ non põt procedere,cum
clariſſimum ſit & indubitatum nullum magiſtratum ſi-
ue magnum ſiue paruũ debere ſiue poſſe in mulctando
metam ſibi præfixam excedere.l. 2.j.tit. 2. l.antepen. ff.de
verbo.ſignifi.l. C. de modo mulctarum & l. certa. C.qñ
prouocare nõ eſt neceſſe.Item refragatur manifeſte argu
mentatio Barto. à. natura implicatiuæ quæ à propoſito
aliud implicare debet, quod hic facere non poſſet, cum
vniuerſalis oratio omnia comprehendens iam præmiſſa
fuerit, reijciendus igitur penitus primus intellectus &
concludendum non poſſe ſtare taxatiuam tantum in
hoc tex.& ſimiliter ſecundus vt ſupra declaratur.

43 Tertius fuit intelle. Azonis in ſenſu contrarius, † per
glo.hic relatus, ꝙ in hoc tex.eſſe debeat exceptiua nõ tñ,
volueritque Vlpian.dicere ꝙ omnes magiſtratus exceptis
duumuiris, & municipalib⁹ mulctare poſſint,quẽ intell.
Alb. de Roſ. communem dicit & illũ ſequũtur hic Fulg.
Pau.Iaſ.col.5.Aquenſ.2.& 3.dicentes legibus optimè cõ-
uenire & maximè quadrat huic prin.l.noſtræ facit,l.3. in
§.ſi quis ad pedaneum. ff. ne quis cũ qui.vbi contemnens
pedaneum infirmum iudicem eximendo in ius ab eo vo
catum,pęna illius edicti non plectitur.hinc eſt ꝙ Caſtella
ni de iure nõ poſſunt mulctare,licet de cõſuetudine aliud
ſit Guido Papæ in quæſtio. 626. cum alijs.s. alle. verum
quum ſm communem ſcriben. ſententiam magiſtratus
municipales, & ſic ẽt Caſtellani leuibus mulctis poſſint
mulctare,& ſi in via diſputatiua cõtraria opinio ſuſtineri
poſſit, prædicto intellectui non eſt adherendum vt hic
per Alex.colum.2.& alios mod.

44 Sed operæpretium erit inquirere, † quõ probetur cõis
ſententia,ꝙ magiſtratus municipales & infimi leues mul
ctas infligere poſſint,pro qua opinione in primo ſtringit
ſm Alex.l.2.ad fin.j.de iud. vbi ordinariam iuriſdictionẽ
publicè habentibus conceditur ius mulctandi,ſed muni-
cipales tales ſunt.l.1.§.huius ſtudij cum glo.ſupra de iuſt.
& iur.ergo,&c. Ad illum text. duobus modis nititur re-
ſpondere Iaſ.hic col.8.ſecundum vnum intell. glo.ibi ſu-
per verbo publicè,i.de publico crimine intelligentis, ſed
ab illa expoſitione recedunt glo. & ſcriben. & bene cum
extranea ſit vt impertinens violentaque manifeſte. & cõ
funditur per tex.in d.l.aliud in fine.vbi dicitur cui adiu-
dicatio data eſt,&c.abſque verbo publicè. alia reſponſio
Iaſ.minus valet,quia municip.ex quo publicè tanquã pu-
blicam perſonam gerẽtes adiri poterant, nihil repugnat
quin publici magiſtratus dici poſſint.facit text. l. ea quæ
in princ.j.ad municip. & in §. interim in auct.de defenſ.
ciuit.Secundò pro communi facit, quia mulctare actio-
nis iure exercetur vt per Bar.infra in quæſtionibus, ergo
eſt de ſimplici iuriſdictione.iuxta tex. cum ibi not. C.de
peda.iudi.in l.placet.& notata in l. Imperium in materia
iuriſdictionis ſimplicis ſupra titu.2. & ſic competit iure
magiſtratus.l.1.verſ.quæ verò ſupra de offic.eius.Bart.in
d.l. Imperium in vlti. gradu meri Imperij, tenet oppo.ꝙ
mulctare videlicet ſit de mero Imperio. inferioris tamen
gradus, ideò competat omnibus magiſtratibus & ſequũ
tur ibi communiter ſcriben.

Tenendo contrariam opinionem negari põt diſputã-
do de minimo Imperio eſſe ius mulctãdi, imò eſt de ma-
iori Imperio,cum prætoribus, præſidibus, & maioribus
magiſtratibus id conceſſum legatur vt dicebat Azo, quẽ
ſequitur Bar.hic fin.1.col.de quo latius j. dicam. Tertio
pro cõi opinione facit tex.in d.l.aliud eſt fraus ad fin.ff.de
verb.ſig.ibi mulctam is dicere poteſt cui adiudicatio da-
ta eſt: municipes tales ſunt,ergo,&c. Quod clarius oſten
dit iuriſconſultus ibi in ſequentibus ſubiungẽs magiſtra-
tus ſolos & pręſides prouinciarum mulctare poſſe.quam-
uis enim appellatione præſidis maiores magiſtratus ve-
niant: appellatione tñ magiſtratus etiam minores con-
nentur.verſic.quæ verò iure magiſtratus cum gl. j.alle.&
per conſequens etiam infimum poſſe mulctare dicit. ſed
ille tex.prout etiam voluit hic Iaſ.col.6. contrarium pro-
bare vr,quia ſi ſub verbo magiſtratus iuriſconſultus intel
lexiſſet de omnibus magiſtratibus, frigide poſtea & ine-
pte de pręſidibus prouinciarum ſubiunxiſſet.nam cui du
bium id poſſe præſides ſi infimis id foret conceſſum ſ vr
ergo probare ille text.ꝙ maiores magiſtratus vt præſides
& alij maiores quibus à iure hoc conceſſum eſt, mulcta-
re poſſint,per quem quidem tex.declarari poterit tex.d.l.
2.ad fina.j. de iud. quæ eſt ſimiliter creatura Vlp. prout
lex.prædicta, aliud eſt fraus. & de maioribus magiſtrati-
bus intelligatur. quæ quidem declaratio ſuadetur ex tex.
noſtro in verſi.tamen duumuiris qui clare loqui vr,negã-
do ius mulctandi hiſce infimis magiſtratibus competere
& per hunc tex. accommodari poſſet reſpon.diſputando
ad omnia quæ in oppoſitum adduci poſſent.

45 Quarto loco Bar.† col. 1. Alex. & 2 alij cõplures quos
quinta col.Iaſ.refert intelligunt hanc.l.de duumuiris non
habentibus iuriſdictionem vt per eos, ꝙ duumuiri mul-
ctare non poſſunt vt probat etiam tex.in l.2.in fi.infra de
iud.& in d.l.aliud ad finẽ ibi adiudicatio data eſt, ſed ad
hunc tex.intellectus iſte procedere non poteſt vt hic per
Iaſ.Aquenſ.& Lance.Dec.nam erat dubium an magiſtra-
tus eorum iuriſdictionem per impoſitionem mulctę de-
fendere poſſent, ergo de illis qui iuriſdictioni præſunt lo
quitur, ſi enim ſine iuriſdictione eſſent, ſuperuacua fuiſ-
ſet dubitatio de defendenda iuriſdictione eorum pœnali
iudicio: ex quo apparet futilem fuiſſe põderationem Iaſ.
volentis poſſe exceptionem de duumuiris factam defen-
di per relationem ad magiſtratus accipiendo vocabulum
generaliter, quid enim facit hoc ad defentionem iuriſdi-
ctionis qua carent?

Ex quo tñ intellectu notanter colligitur ꝙ hi qui non
habent iuriſdictionem, licet habeãt adminiſtrationẽ vel
46 gubernationẽ Reip.ac negotiorũ publicorũ, † mulctare
non

non poſſunt, quum id à iuriſdictione dependeat. ex quo
inferri pot ad not. quæſtiones vt hic per Alex. col. pen.
Iaſ. 5. & Aquēn. plures remiſsiones tradentes. & vltra de-
articu principalis quæſtio. pœnę adijciendæ in ſtatutis vi
de Scuer. in l. omnes pop. col. 4. vbi Crot. 5. & Iaſ. 7. & 8.
pluribus modis limitant ſupra de iuſt. & iu. hinc etiam
ait Iacobi. de S. Georg. in tract. feud. in verbo cum mero
col. 2. ꝙ licet vniuerſitates carētes iuriſdictione nō poſ-
ſint ſtatutis ſuis pœnam apponere cum id à iuriſdictio-
ne dependeat, tamen inuictitus de Caſt. cum iuriſdictio
ne pro defenſione iuriſdictionis ſuæ, ſtatutis eius pęnam
apponere poteſt. vt ibi per eum.
47 Et per eaſdē rationes, † nō procedit ad hunc tex. alius
intellectus quinto loco ad hunc tex. datus ꝑ Moder. me-
diol. lib. 3. diſput. 4. 5. col. qui in effectu non differt ab in-
tellectu Alex. & aliorum de quibus ſ. Quòd Vlp. hic nō
loquatur de magiſtratibus municipalibus, ſed de duum-
uiris, ꝙ in ordine decurionum duo erant. qui carcerum
curā habebant, qui publica locabant, qui Reip. negocia
gerebant, cæterum qui ius mulctandi nō habebant. vn-
de male argumentantur doct. qui magiſtratibus muni-
cipalibus exiſtimant mulctā indicere non licere, vt ibi la
tius per eos, ſed licet verum ſit ꝙ ad duumuiratum de-
curiones municipij tm̃ vt ad alios honores eligerentur. l.
honores. §. is qui. ff. de decurionibus glo. & doct. in l. ſi
ad magiſtratum. C. decur. lib. 10. tm̃ duumuiri cōiter in
iure noſtro capiuntur ꝑ magiſtr. municip. l. 4. §. duas. ff.
de dāno infecto. vbi text. clarus. qui primo magiſtratus
municipales nominauit, inde variato vocabulo duum-
uiros nuncupat. præterea vt dixi ſupra contra. Alex. vana
eſſet dubitatio. de detentione iuriſdictionis per indiciū
pęnale duumuirorum, ſi iuriſdictionem ipſam non ha-
berent, cum non entis nullæ ſint qualitates iuribus vulga
48 ribus. † Sextus intellectus fuit Gofredi. quem refert Iaſ.
hic col. 5. verſic. 3. fuit intellect. quod iſte text. loquatur
de duobus viris. qui mulctare non poſſunt vt ſunt Cæſa-
ris & fiſci procuratores le. 2. C. de modo mulctarum.
Sed hic tex. non loquitur de duobus viris ſed duumui
ris & de magiſtratu illo cui duo viri præerant. prædicti
autem procuratores fiſci & Cęſaris nō erant, nec dicebā
tur duūuiri. præterea cur magis de duobus quā de tribus
quatuorque dixiſſet vt de curatore. Reip. & delegato qui
mulctare non poſſunt. l. 4. C. de modo mulc. d. l. 2. in fin.
infra de iudi. cum alijs infra adducendis.
49 Septimus & vltimus, † fuit intell. gloſ. hic in fi. ꝙ duū-
uiri capiantur hic pro magiſtratibus municipalib⁹, ſitq;
ſenſus illius text. ꝙ omnes magiſtratus poſſunt mulcta-
re. ſed magni magnis mulctis, municipales vero & infimi
non, ſed paruis tm̃, qui intellctus prout atteſtantur Alex.
Iaſ. Aquenſ. & alij cōiter approbatur. ſed vt ipſi probant
deſtruit literam iſtam, ponit enim Vlp. hic primo gn̄alē
regulam ꝙ omnes magiſtratus poſſunt mulctare ſm ius
poteſtatis ſuæ exceptis duumuiris qui mulctare non po-
tuerunt, alias ſuperfluerent dicta verba exceptiua. quia ſa
tis fuiſſet dicere conceſſum omnibus magiſtratibur pro
modo ſuæ iuriſdictionis poſſe mulctare, qui ſermo im-
portaſſet ꝙ habentes magnam iuriſdictionem magnas
mulctas imponere poſſunt, habentes verò ſimplicem, le-
ues & paruas, quum nec ſyllaba debeat in iure ſuperflue
re. §. quibus in 1. conſti. C. l. 1. in prin. cum glo. j. qđ met.
cauſa. cum accumulatis per Barb. in conſi. 44. colu. 4. vol.
2. & ſic ad hunc tex. videtur malè conuenire intel. iſte.
50 Propterea, † retenta cōi litera, non tamen & receptio-
re ſententia, ꝙ duumuiri & magiſtratus municipales
leuibus mulctis poſſint cōtumaces afficere & punire. iſte
text. nr̄ aliter declarandus venit, nam iuriſconſultus hic
dixit oībus magiſtratibus conceſſum eſſe per impoſitio-
nem mulctæ iuriſdict. ſuam defendere, ſm ius ſuæ pote-
ſtatis. i. iuxta metam & modum ſui Imperij, non tamen
duumuiris, qui licet etiam habeant iuriſdictionem, atta-
men non mulctabunt, ſecundum ius poteſtatis, & ſic ma
gnis mulctis prout pn̄t facere habentes poteſtatem qua
ipſi carent: ita ꝙ verbum poteſtatis ad maius Imperiū &
ſuperiores magiſtratus refertur, prout voluerunt gl. Bar.
& alij cōiter. & vr̄ congruere literæ noſtræ ' nam ex quo
dixerat primo Vlp. omnibus magiſtratibus licere mul-
ctare pro modo ſuæ poteſtatis, videbatur id ēt duumui-
ris permiſſum eſſe, quum magiſtratus ſint & iuriſdictio-
ne ſuffulti. l. ſi ad magiſtratum. C. de decur. lib. 10. cum §.
duos. ſ. alleg. ſed quia poteſtatis appellatio in maioribus
magiſtratibus locum propriè habet, non in minoribus.
l. poteſtatis verbo. j. de verb. ſign. & ſic non in duumuiris
nec municipalibus, qui licet inter magiſtratus connume
rentur tn̄ ſunt ſine Imperio & poteſtate. l. nec magiſtrati
bus in fin. j. de iniur. ideò eos Vlp. excipit. ex quo Impe-
rio poteſtateq; carent, nec pn̄t magnis mulctis vt haben-
tes Imperium mulctare. Pro modo aūt ſuæ iuriſdictio-
nis ēt ipſi duumuiri & municipales mulctare poterunt,
vt probatur concludenter in l. 2. ad fi. j. de iud. vt ſ. dixi &
in l. aliud ad fi. ſ. alleg. ac in l. 2. j. tit. 2. & per rationem le-
gis cui iuriſdictio ſupra de iur. om. iud. quicquid dicant
hic Iaſ. & Aqu. nec obſtat ꝙ in ſuperiorib⁹ dicebatur ad
d. l. aliud in fi. quia mdeo non eſſe inconueniens ꝙ poſt
genus exprimatur ſpecies vt apparet in rubr. C. de ſerui.
& aqua vbi gl. norat ad l. defenſori nihil. C. de defen. ci-
51 uit. † ſuper qua Azo. Bar. & præall. fundamentum faciūt
in illis verbis nullas imponant mulctas, ergo defenſores
ſic infimi magiſtratus nullo modo mulctabunt. Alc. hic
ad fin. 2. col. vno modo rn̄det vt per eum. prout ēt faciūt
alij in effectu ꝙ de indebitis mulctis & grauioribus lo-
quatur vt ex præcedentibus colligi pōt. vt per rōnem ibi
aſſignatā. quòd ideò defenſores mulctare & alia de qui-
bus ibi facere non pōt, quia nomen ſuum amitterēt, nec
defenſores ſed deſtructores dici poſſent. qua ratione in
ſinuatur nobis text. loqui qn̄ illicitas mulctas imponere
vellent, quum ratio tex. non conueniat. vbi licitas & legi-
timas vellent imponere, tunc. n. defenſorum nomē bene
conſeruarent. item cū præcedentia declarentur ꝑſequen
tia. vulg. le. ſi ſeruus plurium. j. de legat. 1. & tex. d. l. defen
ſores, in ſequentibus loquatur de ſeuerioribus qōnibus,
colligitur quòd ēt in præcedentibus de magnis & ſeue-
riorib. mulctis locutus fuit, & exceptio ꝑdicta de duum-
uiris eleganter, recteq; procedit, habita conſideratione
ad genus magiſtratuum vt hic ꝑ Iaſ. in 5. col. ſufficitque
exceptionem eſſe de regula ſm quid. l. nummis cū nota.
ibi per Iaſ. j. de in lit. iur. & per conſequens conſiderato
genere magiſtratuū exceptio de duumuiris non eſt in-
epta. Item non obſtat. §. ſi quis ad pedaneū. l. 3. j. nequis
52 eum qui, † vbi eximens. vocatum ad pedaneum iudicem
ob vtilitatem illius in pęnam edicti prædicti non incidit,
ergo nec in mulctam hanc debet poſſe cadere cōtēnens
infimum magiſtratum, quia vltra rn̄ſionem Bar. & Alex.
ibi reſtrictiuam illius text. ſm Iaſ. ibi & hic reſponde tu
quòd hic de mulcta, ibi de pœna valde ſeuera vt eximēs
puniatur quanti actor in litem iurauerit. etiam ſi calum
nioſam litem ageret. §. in eum. l. pen. illo eod. titu. quod
eſt mirabile ſecundum Pau. Caſt. ibi vt pro modico ex-
ceſſu tam graui pœna puniatur eximens, ideò nimirum
ſi noluit lex. contemnentem pedaneum iudicem in tan-
tam incidere pœnam, quæ ratio ceſſat in impoſitione
mulctæ, quæ pro modo iuriſdictionis imponitur, vt di-
ctum eſt de quo quidē. n. tex. in §. in eum videnda etiam
53 ſunt quæ ſcribit Alex. in conſi. 35. col. 2. lib. 2. † approba-
taq; eſt prædicta cōis opinio de infimis magiſtratibus
qui mulctare poſſunt, à conſuetudine, quæ eſt optima le
gum interpres lege ſi de interpretatione ſupra de ll. & ꝑ
conſequens quod in text. noſtro de duumuiris dicitur
non procederet de conſuetudine, ſecundum quam etiā
ipſi non ſeruata taxa iuris mulctant ſecundum tamē mo
dum conſuetum vt in ſuperioribus dixi.
Gloſ. ſuper verbo pœnali, diuiditur in duas partes in
primo timore contrarij exponit pœnali, i. mulctati in ſe-
cunda

cunda quæ eſt ibi & dic, remitti ſe de differentijs exiſtēti
54 bus inter mulctam & pęnam. † videbatur.n. malè in hoc
tex. dici pęnali iudicio, cum nō tractetur hic de pęna, ſed
de mulcta q̄ longè differunt, ideò gl. expoſuit. i. mulcta-
ti, & quicquid dicat Ful. expoſitio eſt neceſſaria pp dicta
verba ſm ius ſuæ ptātis. pęna.n. non eſt in arbitrio & po
teſtate iudicis: ſed certa & determinata lege. l. aliud eſt
fraus in fin. & l. ſi qua pęna. ÿ. de verb. ſig. mulcta autē in-
certa eſt & in arbitrio iudicis ſm tamen modum iuriſdi
ctionis ſuæ limitata, iuribus ſupra alleg. nec obſtat. §. au-
dient in auct. de defenſ. ciuit. vbi ſm ius poteſtatis etiam
pęnas imponi debere dr̄. & l. magiſtratibus. ſ. de iur. om.
iud. non enim dr̄ ꝙ immutentur pœnæ quæ certæ ſunt,
licet diuerſæ ſint poteſtates & maiores magiſtratus poſ-
ſint grauiores pœnas quam minores imponere, mulctæ
verò ex arbitrio iudicis pendent & ex impoſitione va-
riantur quamuis taxam à le. præfixam tranſgredi non li-
ceat. Alias dr̄ias inter pœnam & mulctam ponunt. tex. &
glo. in d. l. aliud. & in d. l. ſi qua. vbi Mod. Practicus Papiē.
in vlt. fol. ſuæ practicæ. lo. de Plat. in l. 2. C. de vſur. fiſcal.
lib. 10. octo differentias enumerans de quibus etiam per
Fely. in cap. qualiter & quando el 1. col. 20. in 6. limit. de
accuſationibus & Lanc. Dec. in d. l. 2. ÿ. ad fi. de iud.

Gl. in verbo iudicio diuiditur in tres partes in 1. decla
rat tex. in 2. quæ eſt ibi quæ petetur. ponit cui applicetur
cōpendium mulctę in 3. quę eſt ibi & actione, ponit quo
iure imponatur mulcta, concluſiones gl. examinabimus
55 in q̄ōnib. Bart. † interim not. declarationem Alex. q̄ ſint
pœnæ paruæ & leues mulctæ de quo videte ēt Barb. in c.
de cauſis col. 2. de offic. delegati eundem Alex. conſi. 35.
col. 2. lib. 2. concludentem arbitrarias eſſe, dūmodo duas
vncias auri non excedāt iuxta taxam. d. l. eos. Aqu. hic de
duobus aureis intelligebat, quia lex eos. de maiorib' ma-
giſtratibus loquitur. ſed non eſt receden. à dictis Ale. qui
vult magiſtratus municipales poſſe imponere dictas mul
ctas, modo non aſcendant ad duas vncias auri, q̄ taxa ma
ioribus magiſtratibus permiſſa eſt, nec dicit Alex. prout
refert Aqu. ꝙ mulctas arbitrarias poſſint imponere dum
non excedant duas vncias auri, imò vult mulctam ſum-
mamq; duarum vnciarum auri ab illis infligi non poſſe,
dummodo non aſcendant ad duas vncias auri ſed vt ipſe
Alex. ibi ait. & in ſuperioribus dix. iſta ſunt pauci momē
ti quia de conſuetudine non ſeruatur prædicta taxa iuris
circa impoſitiones mulctarum, cum magiſtratus pro li-
bito & voluntate ſua ſm diuerſas locorum conſuetudi-
nes vt ſ. dictum eſt mulctent, & hic in penul. colu. ponit
etiam Alex. & Fely. in cap. de cauſis col. 1. de offi. deleg.
56 Extra glo. Bar. formauit nouem q̄ōnes, † prima eſt an
delegatus mulctare poſſit, & concludit ꝙ non, approba-
turq; cōmuniter per ſcrib. vt hic per Alex. col. 5. Iaſ. pen.
& Aquenſ. fin. Pau. de Caſt. in §. vlt. l. 2. ÿ. de iud. & Fely. in
c. de cauſis col. vlt. vbi Dec. antepe. de offi. deleg. quæ con
cluſio probatur, primo ex fine. d. l. 2. & per l. aliud ſupra
allega. vbi ſoli magiſtratus habentes ordinariam iuriſdi-
ctionem mulctare poſſunt. & arguendo à ſpeciali p l. 2.
C. de ſpor. rō concluſionis eſt quia delegatus vilis & peda
neus iudex reputatur, ideò lex non tm̄ curauit de contē-
ptu illius, quantum de contemptu iudicis ordinarij. l. 3.
§. ſiquis ad pedaneum. ÿ. nequis eum qui. vel quia iuriſdi-
ctio ordinaria fauorabilis eſt, delegata verò odioſa. c. 1.
de reſcrip. lib. 6. rō, nimirum ſi delegatus non mulctat vt
per Rimi. in rub. de offi. eius col. 3. nec obſtat ꝙ delegan-
tis vice delegatus fungatur. l. 1. §. fi. cum l. & l. ſi prætor ſu-
pra ad offic. eius, vnde ex perſona delegantis debet poſſe
mulctare vt dicebat hic Curt. quia id ceſſat cum eis ſpe-
cialiter. l. denegatum ſit patet per ſupra ſcripta.

Ex prædictis ꝙ ius mulctandi prohibitū ſit delegatis,
infertur ꝙ hi quibus data eſt poteſtas ſtatuendi, non po
terunt adijcere pęnā, niſi id ſpāliter eis fuiſſet conceſſum
57 † limitando tamen vt hic per Alex. col. 8. de quo vidēda
ſunt allegata hic per eum. & per Soz. col. 51. & Aquēſ. vlt.
inferri etiam poſſet ex prædictis ad aliam not. quæſtio-
nem vt per Pau. Caſt. in §. ſi l. ſecundæ.
58 Prædicta concluſio limitatur plurib. modis, † vt hic p
Alex. & Soz. Fely. & Dec. in d. c. de cauſis in locis ſupra al-
leg. & Lancel. Dec. in d. § fin. vbi tn̄ tenet delegatum prin
cipis de iure ciuili regulariter non poſſe mulctare. per d.
l. 2. C. de ſport. arguēdo à ſpeciali, quamuis de iure cano.
ſecus ſit. ſed Alex. hic & Cano. in d. c. de cauſis oppoſi. te-
nent ꝙ delegatus principis poſſit indiſtinctè mulctare,
cū in cā delegata maior ſit quocunq; ordinario, licet tan
tam mulctā quantam ordinarius imponere nequeat. ſed
debeat ſeruare taxam. d. l. 2. de ſpor. & ēt concludūt Ale.
& Rim. in rub. de offi. eius in 2. & 3. col. & Fely. in c. ſanè
el 2. col. 1. de offi. deleg. quod etiam de iure cano. pcedit
quicquid dicat Dec. in c. de cauſis col. antepen. ſm Por-
tugal. in repe. l. Imperium col. 66. ſ. de iu. om. iud. ſed ma
lè rn̄dent arg. Decij ideò dicas quòd licet in materia de-
legationis ſint aliquæ dr̄iæ inter ius cano. & ciuile, tamē
in propoſito noſtro quoad impoſitionem mulctæ non
reperitur conſtituta dr̄ia: ergo à iure ciuili clare hoc de-
terminante non eſt recedendum cap. 1. & 2. cum not. de
oper. nunc. & ſi conſuetudo vt ſupra dixi hoc immutaue
rit, dicebat etiam Dec. ſequendo Abba. in d. c. de cauſis
col. 8. quod delegatus inferioris à Principe de iure cano.
pōt leuiter mulctare per tex. in c. ex literis. de offi. delega.
ibi eluſoria alias eſſet iuriſdictio. quem tex. prius ibi alle-
gauit Fely. in vlt. col. ſed rn̄deri pōt, vel quod loquitur in
delegato ſummi Pontificis, vel vbi delega. aliter eius iu-
riſdictionem exercere non poſſet, quo caſu concedunt
cōiter ſcriben. etiam deleg. mulctare poſſe vt hic per Ale.
in 5. limi. Fely. loco præall. vt in vlt. col. & ēt Portugal. ſu-
pra alleg. & ſic non eſſet tunc ſpiritualitas aliqua de iure
cano. cum etiam de iure ciuili idem tunc ſit. pōt tn̄ dele-
gatus iuriſdictionem ſuam exercere contra quoſcunque
illam turbantes, aut impedientes vt hic per Alex. col. fin.
& latius Dec. in c. 1. in vltimo nota & in gl. fi. de offi. de-
legat. limitatur etiam prædicta concluſio, qn̄ delegans vi
ces ſuas commiſſet, quia poterit tunc delegatus mulcta-
re Inno. in c. ſuper q̄ōnum in gl. vices ſuas de offi. delega.
quod probatur in §. ſi. d. l. 2. de iud. vbi Lācel. Dec. notat.
facit quod hic in 4. col. Alex. ſcribit, cui tamen limi. refra
gari videbatur tex. in d. c. ſane vbi deleg. vt tex. dicit gerit
vices delegantis prout etiam dicitur in d. le. & ſi prætor,
ergo expreſſio eius quod ineſt nihil debet operari. leg. 3.
cum ibi not. ÿ. de leg. 1. ſed ſolutio facilis eſt.
59 Secunda q̄ō eſt de arbitrio, an poſſit mulctare, † Bart.
ſe remittit, doct. cōiter concludunt ꝙ nō, niſi id conceſ
ſum ſibi ſpecialiter fuerit per l. non ex omnibus cu glo.
ÿ. de arb. t. & l. quid tamen in fi. il. o eo. tit. & hic per Alb.
& Iaſ. col. 5. & 6. & per Alex. in apoſtil. ad Bart. in d. l. non
ex oībus. ſed cum mulctandi facultas vt vult hæc lex. nec-
non. l. aliud eſt fraus & l. 2. in §. fin. allega. & cōiter ſcri-
ben. dependeat à iuriſdictione quam priuatorum cōſen
ſus dare non poteſt. l. priuatorum. C. de iur. om. iud. vr̄ ꝙ
quamuis in compromiſſo facultas mulctandi data fuerit
arbiter non debeat poſſe mulctare & l. non ex oībus. cū
l. quid tn̄ loquuntur in pœna parti applicanda. mulcta au
tem fiſco applicatur. l. 5. C. de modo mulc. de quo nihil
ad partes, imo cōuentio ipſarum partium de ſtando ſen-
tentiæ arbitri ſub pęna fiſco applicata non ſubſiſteret. le-
ge arbiter intra certum, infra de arbitr. niſi notario ſtipu
60 lante pœnā, † proſiſco promiſſio facta fuiſſet ſm Mod.
hic per not. per Bart. in dicta lege arbiter certo die. Non
eſt tn̄ receden. à communi quia licet virtute iuriſdictio-
61 nis quam arbiter non habet, id facere non poſſit, † vale-
bit tamen diſpoſitio partium in vim conuentionis pro-
pter conſenſum partium. arg. tex. cum gl. in l. 2. C. cōmu.
nia vtriuſq; iudicij, cum pluribus quæ per illū tex. & glo.
congerunt. Bald. conſi. 11. col. vlt. Rom. conſi. 175. Soz. in
in conſi. 40. lib. 1. & 87. col. 5. lib. 3. Corn. in conſi. 125. lib
2. Fely. in c. ſignificaſti col. 3. de for. comp. Iaſ. in conſ. 98
col. fin.

col.fi lib.1.Brun.in tract.de for.char.28.in 2.col. Dec.in
c.examinata de cõfir.vti. vel inut.in conſ.22.col.fi. 475.
col.pen.& 488.col.pen.& fi.vbi limitat non erit ergo ꝓ-
prie limit.vt in ſimili dicit Pau.de Caſt.in l.2.ad fina:co-
menti.infra de iud.& lex.j.ff.de arbitris volens ꝙ arbitra
ria redacta ſint ad inſtar iudiciorum, procedit in modo
procedendi.non autem reſpectu iuriſdictionis quam pri
uatorum conſenſus dare non poteſt.d.l.priuatorum no.
Ang.in d.l.1.& in conſi.119.teſtator.
62 Limitatur tñ prædicta concluſio,† vt non procedat in
arbitro ex neceſſitate ſtatuti electo qui iuriſdictio. ordi
nariam habere cenſetur Abbas in c.ſuſpicionis. col.2. de
offi.dele.quamuis Fely.in c.fin.col.fina.de re iud. magis
delegato cum equiparari dicat, ſed delegatus non mul-
ctat,ergo nec ipſe Cur.hic dicebat hmôi arbitrum ex ne
ceſſitate ſtatuti electum,dici delegatum legis,qui delega
to principis æquiparatur vt per Alex.1.in rub.de offi.ei'.
ſicut ergo delegatus principis vt dictum eſt ſupra poteſt
mulctare,fortius delegatus legis. ex quo videtur ꝙ non
poſſit tantam mulctam imponere quantam ordinarius.
ſed quantam delegatus principis vt in limi. præcedentis
63 articuli viſum eſt.† ſed quum eligatur virtute ſtatuti ſuc
cedit in locum iudicis ordinarij & magis habet vim ordi
narij & iudicis quam arbitri ſm cõiter ſcriben.vt p Dec.
in c.cum ſpeciali in 2.not.de appel. & pulchrè per Iaſ. in
l.fin.not.5.C. de iudiciis, ergo poterit mulctare vt ordi-
64 narius. De arbitratore Bar. non tangit, † ſed idem quod
in arbitro dicẽdum eſt,quum arbitrator minus iuris ha-
beat quam arbiter,iuxta ea quæ plenè ſcribit ipſe Barto.
in §.arbitrorum.l.ſi ſocietatem.ff.pro ſocio & Dec.in d.
c.cum ſpeciali.col.2.imo Bar.j.loco prealle. illum proxe-
netam appella.& Bal.in l.fin.C.de contrah.emp. & in l.j.
j.de leg.j.negociorum geſtorem partium eum dicit eſſe.
65 Tertia quæſtio Bar.† an iudex compellatur mulctare,
in primis aduertendum eſt circa vacillationem & incõ-
ſtantiam Bar.quodnam remedium ab iſto edicto deſcẽ-
dat, duplicem ait oriri actionem vel officium iudicis ſm
aliàs aut actionem aut accuſationẽ, quia ipſemet Bart.j.
in 5.qõ tenet competere actionem in factum & officiũ
iudicis ſed in l.2.col.fin.negat actionem competere quæ
ad proſequendum ius ſuum conceditur, verum dari offi
cium iudicis nobile. prout etiam tenuit in l. Imperium
in vlt gradu meri Imperij,ſed in §.fin.j.hac eadem l.reſo
luit dari actionem popularem cuius pœna fiſco applica-
bitur,vel dari accuſationem ad vtilitatem fiſci, in quo ar
ticulo Bar.nimium varius etiam inconſtans fuit, nec pe-
dem firmauit.reſpectu partis gl.& doct.in d.§.fi.videtur
velle ꝙ ex hoc edicto competat parti pro ſuo intereſſe
actio in factum,prout tradit etiam Alex.j.col.3. verſi in
gl.ibi ex edicto,quod tamen videtur contra text.in d.§.
fin.infra hac eadem l.ibi nõ ad id quod intereſt.qui tex.
vt ibi dicetur, loquitur de pœna fiſco applicanda, & ſic
edictum illud non promdit parti de aliqua actione pro
intereſſe ſuo contra contumacem, ſed bene imper. in l.
ſancimus.C.de iud.quę tamen latius & melius cadunt di
ſcutienda in §.fin.j.eod.
66 Reſpectu verò mulctæ fiſco applicandæ, † ſm Bar. in
d.§.fin.& j.in quinta qõ datur actio in factum & officiũ
iudicis,tranſeunt cum eo Alex.Soz.& cõiter alij poſt an-
tiquos in d.§.fin.& Iaſ.in l.2.col.pen.j.tit.2.ſed erit actio
ipſa popularis non in factum vt dicebat Bar.ſm Iaſ.loco
præall.Bar.& Bal.infra ad fina. l. quod tamen adhuc verũ
non videtur & infra dicam. Modum autem practicandi
remedium iſtius edicti ponit Soz.in d.§.fin.col.1.ſed lo-
quitur vbi non intentaretur actio quo caſu requiritur
libellus.ſecus ſi intentaretur officium iudicis vt per eun-
dem.Soz.infra in hoc princip.col.fina.& in §.1. col.7.vt
etiam per Alex & Iaſ.infra in vlt.col. Nec obſtat ꝙ vbi of
67 ficium iudicis imploratur libellus † requiritur,in quo ali
ter concludendum eſt quã vbi actio intentata fuit vt per
Bar.Alex.Iaſ.& alios in l.1.§.de iu.om.iud.& in l.1.C. de
eden.reſponden. non procedere vbi executiuè res expe-
ditur:ita loquuntur hic Bar.& præfati ſcriben.Bart. in §.
Iulia. col. 4. legis ſi finita infrà de damno inſecto & in l.
intra dies vbi etiam Alexan. & alijs infrà de re iudicata.
quod ergo dicit Bar.in d. l. Imperium in vlt. gradu meri
Imperij, mulctã eſſe de mero Imperio minimo cum of-
ficio nobili immigatur, ſecundum prædicta intelligen. eſt
niſi ad imponendum mulctam iure actionis ageretur,
quia eſſet tunc de ſimplici iuriſdictione nõ de mero Im-
perio,quod via actionis non explicatur: & ſic procedit
dictum Bar.ibi quãdo iudex ex mero offic. à parte ve im
ploratus mulctaret.
68 Præſupponit etiam hic Bart. † dum ait accuſationem
vel officium iudicis oriri,accuſationem non expedire of
ficio iudicis; quod à veritate alienum eſt. vt per ipſum
Bar.in d.l. Imperium in quæſtione quid ſit merum Im-
perium à ſcribent.cõiter approbatum.Concludamus igi
tur ex prædictis Bar. hic non debuiſſe alternatiuè ſuſpen
ſiueq; loqui,ſed copulatiuè ex hoc edicto duplicem ori-
ri actionem vnam parti ad petendum infligi mulctam
ad vtilitatem fiſci. & officium iudicis ad petendum mul
ctari contumacem ſimiliter ad vtilitatem ipſius fiſci.
Vlterius tñ iterum aduerte quia vt poſt Bald.& Cy. di
cunt Aqu.& Cur.j.in §.fin.col.1.& 2.verum non vř ꝙ ex
hoc edicto oriatur aliqua actio,niſi poſt mulctam impo
ſitam, vnde verò oritur ſolum officium iudicis cum ver-
ba hic referantur ad perſonam iudicis, ibi tamen melius
cadit & latius videbimus.Subiungit hic Bar. ꝙ ſi ad im-
ponendum mulctam intentetur actio vel accuſatio,tene
69 ri iudicem mulctare,aliàs poſſe puniri,† quia iuriſdictio
eſt cum neceſſitate vt hic per eum.idem voluit Bal. in d.
l.2.§.de offi.procon. vbi dicit ꝙ reſpectu iudicis in terri
torio ſuo exiſtentis,iuriſdictio ſp eſt neceſſaria, quia te-
netur facere,aliàs puniri põt vt ibi per eum: ſed ſi offi.iu-
dicis vt contumax mulctetur fuerit imploratũ, cũm ad-
uerſus contumacem plura competant remedia compul
ſiua & defenſiua iuriſdictionis ipſius iudicis, in facultate
ipſius iudicis eſt eligere remediũ, vt pars ſibi obtẽperet,
& cum Bar.tranſeunt ſcrib vt hic p Soz. Aquen. & alios.
1. Ad iſtum tex.in verbis cõteſſum eſt inde ꝙ loquit̃ de
facultate mulctandi & puniendi contemptum litigantiũ
parte non petẽte,ſed qn pars inſtaret, tunc vt voluit Bar.
teneretur facere etiam ꝙ imploraretur officium iudicis,
imò vř quod vbi pars implorat offi.iudicis vt mulctetur
pars,iudicem cõpelli præciſe mulctare aliàs ad ſuperio-
70 rem poſſe recurri, † per ea quæ ſcribunt Bar.& alij.l.1.
col.pen.ſupra de iu.om.iud.allegando.§.peti.l. 1. j.de a-
qua quotidiana & æſtiua,& doctrina Bart.hic poſſet in-
telligi & ſaluari quando pars imploraret officium iudi-
cis vt ſibi obtemperaretur,quod tunc ſit in eius electio-
ne remedium ꝙ voluerit capere, ſecus vbi pro mulcta in
dicenda imploraretur ipſum officium per prædicta.
71 Poſtmodũ Bar.enumerat, † plura remedia pro defen-
denda iuriſdictione iudicis inuenta. Circa primum pſo-
nalis capturæ Bar.voluit allegare.l.ſacrilegi in fin. cum l.
ſeq.j.ad l.Iul.pecul.& illud eſt ſpeciale in fiſco,vt contra
debitores ſuos a captura pſonarũ poſſit incipere, et etiã
probat in l.nemo carcerẽ.C.de exact.tribu.lib.10. & in
l.vnica.C.de Condu.& proc.domus Auguſtæ lib.11. cũ
ibi notatis per Io.de Pla.& Bal.in l.qm.C.de appella. vbi
tradunt de modo & practica procedendi contra debito
res fiſci.pro alijs verò non poteſt fieri executio contra p-
ſonam debitorum habentium bona, ſed capiẽda ſunt in
primis bona,quibus excuſſis,ſi nõ ſit vñ ſatisfiat credito-
ri,contra perſonam debitorum poteſt deueniri gl. not.
& approbata i l. 3.in §.minoris vbi Bar.not.j. de ſuſpectis
tut. Rom.in conſ.241.& 310.Alex.in conſi.60.lib.5.Fel.
late in c.quod ad conſultationem col.7.de re iud.faciunt
quæ tradunt oẽs ſcribentes circa modum & practicam
exequendi ſententias iudicis in l. à Diuo pio in §.in ven
ditione.j.de re iud.& Dec. in conſi. 73. ſed plerumq; per

ſtatuta

ſtatuta locorũ principumque decreta aliàs prouidetur.
Bar.tamen hic loquitur reſpectu obedientię ſibi preſtan
dę.vndè cum magiſtratibus parendum ſit.l. veluti ſupra
de iuſt.& iu.l.2.infra tit.2.l.non poteſt dolo carere infra
de reg.iur.dici poteſt ꝙ pro habẽda obedientia valeat iu
dex ad capturam perſonæ deuenire.
72 Secundum eſt remedium,† denegandæ audientiæ pro
pter contumaciam & inobedientiã per tex. not. cum gl.
in. l. ſed & ſi per prætorem in §. ſed & ſi dum decreto.ÿ.
quibus ex cauſis maio.& l.ſancimus.C.de iud quæ tñ de
negatio audiẽtię non in perpetuo fieri debet,ſed ad tem-
pus,donec paruerit contumax,& inter eaſdem perſonas
tm̃,vt per Barb. in conſi. 5.dubio vlt. lib.4. Corſ. in ſing-
ſuis in verbo contumacia.Iaſ.in l.1.in §.ſed & ſi is cui.ÿ.
de noui oper.nunc Aquen.in l.1.in fi.l.col.vlt.Dec.in ca.
1.col.fi.de offi.deleg.& in l.2.col.6.& 7.C.de eden.quam
uis Iaſ.in d.l.ſancimus.col.1.& Marſil.in l.de vnoquoque
char.vlt.ÿ.de re iud.velint audientiam poſſe denegari,nõ
ſolum in cauſa in qua quis eſt contumax, ſed ẽt in omni
alia quam habet cõtumax cum alijs perſonis coram illo
iudice.ſed malè per pdicta, & contrariũ determinat Bal.
quem pro ipſis allegant in l.conſentaneum col.4.C.quo-
modo & qñ iudex. in qua quidem materia denegandę
audientiæ & ſi procedatur an acta ſint nulla vide Alex.&
alios in l.2.in §.ſublata.ÿ.ad Trebe.Alex.in l.qui crimen.
col.2.C. de accuſ.Iaſ.in auct. hoc amplius col.2. C.de fi-
deicom.& in l.nec quicquam in §.vbi decretum col.3.ſu
pra de offic.proconſ. & leg.Deci.in conſi.275.& Aret.in
tract.maleſi.in glo necnõ ad querelam col. 12.verſi. quę
ro an iudex poſsit præfigere terminum: volentem iudicẽ
non poſſe perpetuũ ſilentiũ imponere,nec quempiam iu
re ſuo priuare † niſi pcedenti bina monitione per tex.
73 in §.ſi aũt in acten de eccle.tit.tradit ẽt in rub.inſt.de ex
cep.col. 14. verſi. quid in terminis:de quo tñ aliter ſentit
Aret. in l. quandiu col. 7. de acquiren.hære.In patria di-
tionis Sabaudiæ ex forma decreti diſponitur & ſeruatur
vt in reſponſionibus dandis,poſitionibus, & interrogato
rijs tres dentur dilationes,prima ad reſpondendum, vel
cauſas in contrarium allegandum. Secunda ad reſpõden
dum cum comminatione. Tertia cum iterata commina
tione. Quibus peractis poſitiones pro cõfeſsis prenũciã-
tur,& interrogatoria ad electionẽ. & ſimiliter vbi reus
ante conteſtatam litem petit per actorem ſibi caueri de
expenſis refundendis in caſum ſuccumbentiæ.fit aſsigna
tio ad cauendũ cum comminatione denegationis audiẽ
tiæ:& inde cum iterata comminatione,quibus factis iu-
dex audientiam denegat donec cauerit, quę notanda
74 ſunt,† ad declarationem.§. ſed & ſi non decreto.
Duo ſequentia remedia Bar.clara ſunt. Iaſ.in pen.col.
addit duo alia quorum ſm improbat Aqu.hic in.vlt.col.
& Cur.in 5.& Dec.in c.1.col.fin. de offi. deleg. de conſi-
ſcatione bonorum, videlicet videbitis ẽt decẽ remedia
contra contumacem in cã damni infecti prodita q̃ enu-
75 rat Bar.in §.1.l.4.ÿ.de dam. infect. & ad materiam no-
ſtram adaptari poſſent,ponit ſimiliter Bart.in le. iubere
col.fi.de iu.om.iud.iudicem poſſe partem compellere ve
nire ad iudiciũ captis pignorib.prout probatur in l. con
ſentaneum ſupra alleg.& in l.1.in §.quid ergo.ÿ. de vent.
inſp.præterea † p contumaciam partis iudex poteſt cõ-
tumacem poſſeſſione priuare,illã in aduerſarium tranſ-
ferẽdo.d.l.conſentaneum vt ponit Pau.de Caſtr.in d.l.4.
in fin.§.1.de dam.infec. rurſus ſi pars nolit exhibere in-
ſtr̃m,ſniam,vel acta iuxta mandatum iudicis poterit ip-
ſe iudex pronunciare puniendo contumaciam partis ꝙ
prædicta ſi in futurum appareãt nullius ſint roboris aut
momenti,vt plene & ordinarie tradunt Bar.& alij in l.2.
C.de eden.& aliud pulchrum remedium defenſiuũ iuriſ
dictionis ponit Pau.de Caſt.in §.fi.l.ſecundæ.ÿ.de iud.
Et ſubijcit notãter hic Bar.ꝙ ſi remedium à iudice ele
ctum non ſufficiat,ad aliud conuolari poteſt,donec cõtu
76 max pareat, & ſimiliter,† plura remedia executiua à par
te cumulari pñt vt hic per Iaſ.col.pe.& in l.nulli col.pen.
C.de iud.Aret.in l.edita col.fi.C.de eden.Ale. in l.4.in §.
ſi ex conuentione col.1.de re iud. facit tex.no.§. cum pa
tronatus.l.primæ. ſ. de offi. præfec. vrbi & §. puellam le
gis cãm infra de manumiſ.cum accumulatis per Dec.in
77 conſi.12. † ideò vidi aliàs in practica creditorẽ obtinere
compulſorias præciſas contra perſonam debitoris poſt
lapſum termini faciendæ ſolutionis, quãuis promiſiſſet
debitor ſcutos. 100. intra dies octo, quibus elapſis ſi nõ
ſoluiſſet ex nunc prout ex tunc, & è contrario dicebat
dare in ſolutum talem fundum creditori pſenti & acce-
ptanti faciendo in eum caſum purã venditionem,quaſi
dicta cumulata cenſentur in fauorem creditoris, itaꝙ
ſubintelligitur volente creditore dictum ſundum, alias
non cenſeatur receſſiſſe à prima obligatione q̃titatis ſi-
bi debitæ,nec illa nouata cẽſentur, ideo elapſo termino
poſſe adhuc quantitatem prædictam exigi,poſtremo ad
limitationem præcedentium videnda ſunt quæ tradunt
Alex.infra in §.fin.col.2.& 3.ac Iaſ. in § 1.col. 1.ÿ.eod.&
quæ habentur in vlt.ſubſcriptione conſilij Soz.151.
78 Circa quartã q̃onem, † cõis eſt cum Bar. ꝙ iudex alie-
nam iuriſdictionem defendere poſſit mulctando,excõi-
cando,& alijs iuris re medijs vt hic per Paul. de Caſtr. &
Aqu.circa fin.Ang.in §.& qm auc.de teſtib.Alex & alios
in l.à diuo pio in §.1.ÿ.de re iud.Barba.in c.1. col. 11. ci
ſeq.de officio ordinarij vbi ponunt an id facere tenea-
79 tur,† & de inuocatione brachij ſecularis de quo hic me
minit Bart.ponunt ibidem late omnes ſcriben. Pau.Caſ.
in l.epiſcopale C.de epiſc.audien.& pulchre Fely.in cap.
ſignificaſti de offi. deleg. Et circa prædicta plura etiam
dixi in l.cum quædam puella.ſupra tit.2.
Quinta q̃õ Bar.expedita eſt in 3.q̃ſt.Bar. adhuc inhæ-
ret opinioni quam tenuit ſupra, ꝙ ad imponendũ mul-
ctam competat actio ſ factum ac officium iudicis, quia
verba ad ipſum iudicem referuntur vt hic p eum, quidã
vt hic ſcribit.Curt.in 2.col.in oppo. adducunt dictũ euſ
dem Bar.in l.cum ſatis col.fi. C. de agri. & cenſ.libr.11.
Sed Cur.ridet vt per eum, tu latius vide materiã exami-
natã & diſcuſſam p Dec.& alios in l.ſi ſoror. C. de colla.
male tñ exponit hic Bart. illa verba ſm ius poteſtatis ſuæ
id eſt ex virtute ſui officij, cum intelligantur pro modo
ac meta iuriſdictionis & Imperij vt ſupra viſum ſuit.
Ex dictis Bar.in 6. quæſt. qualiter iudex exercere dẽat
dictũ officium mulctandi,colligo tres concluſiones, pri
ma eſt ꝙ maiores magiſtratus tm̃ poſſunt mulctam im
ponere,faciendo legem gñalem iuribus hic per eum al-
80 leg.† Sed Curt.improbat Bart.ex quo præſides & alij ha-
bẽtes merum Imperium mulctam imponere pñt p mo-
dũ.l.vt per Bar.& oẽs ſcrib.in l.1.in prin.ſ.tit. 1. ſed Bar.
loquitur de l. generali & perpetua quam præſides & alij
ſimiles facere non poſſunt. temporalem verò ac duratu-
ram pro tpe officij ſui in territorijs ſuis bene facere poſ-
ſunt prout Bar.ipſe & alij declarant in d.l.1.in prin. quo
autem intelligatur quod ſic dixit Bar. de ſenatu & præ-
fecto prætorio qui legem generalem poſſunt facere, de-
claraui melius quàm alius qui forſitan hactenus ſcripſe-
rit in d.l.Imperium in gradibus meri Imperij.
81 Secunda concluſio Bar.† qñ iudex in præcepto expri-
mit certam pęnã expreſſio nullius eſt momenti,cũ pro
vult illam augere & minuere poſſit,prout de conſuetudi
ne ſeruatur.Sed Bar.vr ſeipſum confundere,dum poſteà
concludit valere præceptum ſub pœna arbitrio iudicis
ſtatuenda,& hic velit non valere præceptum præfixa cer
ta pęna:oppo.n.dicendum vr debere potius valere præce
ptum ſub certa pœna quam ſub incerta . Rurſus iniquũ
vr̃,ꝙ ſi iudex mihi præceperit vt ſub certa pęna quid fa-
cerem, poſſe inde prædictam pęnam augere & ſub Cly-
peo auctoritate publ.me decipere cõtra tex.l.1.C. de his
qui ven. ætatis. Ego enim qui nolui parere forte paruiſ-
ſem propter maiorem pęnã, ſi iudex illam comminatus
82 ſuiſſet.ſecundum Mon.Pap.hic reſpondentes,† ꝙ Bart.
loquitur

loquitur de præcepto emanato ſine cãæ cognitione,vt pa
tet ex.l.interlocutio.l.programma.C.cómina. vel epiſto-
las ꝑ eum alleg.quæ in iſtis terminis loquuntur,ſecus vbi
ꝓceptum fieret cum cauſæ cognitione,concluſio Bar. hic
non procederet per prædicta.nec ſimiliter qñ pręceptum
pęnale fieret ſuper aliquo incidenti quod non requireret
cauſæ cognitionem,vt declarat Bar.in §.1.l. ius alimento
rum infra vbi pupi.educ.debeat.& in l.filiusf.in §.diui cir
ca fina.de leg.1.& in l.quotiens.C.de fidei.nam qñ requi
ritur dicta cauſæ cognitio & non fuit adhibita præceptũ
83 eſt nudum, † & ſic ſine cauſa ſm Barto.in locis prædlleg.
ideo nimirum ſi non valet.quum non habeat cauſam ꝑ-
exiſtentem ſm Aret.in l.quamdiu.3.col.8.ꝭ.de acq.hære.
& plenius pulchreq́; Rui.in d.§ diui in vlt. col. declaran-
tem intellectum legum prælleg. tit. C. comminationes
vel epiſtolas de quo etiam per Pau.de Caſt.in §.fi l.ſecun
dæ. .de iud.vbi dicit illas leges procedere qñ iudex nó co
gnito de cauſa præcepit aliquid ꝙ requirebat cauſæ co-
gnitionem,quia non eſt à præceptis & ab executione in-
choandum.ideò non incidit quis in pęnam comminatã
84 ſecus qñ cauſa cognita proceſſiſſet,† ideo ſi per ſententiã
condemnaſſet ad aliquid ſoluendum intra certum tem-
pus,& ſi non ſolueret in quarto pluri,loco pœnæ cõdem
naſſet non obtemperantem, dicit incurrere comminatã
pęnam quæ potius pœna quam mulcta erit. vt etiam per
Imo.in l.2.col.fi. ꝭ. de pub. iudi. De præceptis verò factis
cum clauſula iuſtificatiua ſi ſenſeris te grauatum compa-
85 reas,† an & quando valeant, quomodoque reſoluantur
ponunt Bald.conſi. 129.libr.2.Pau.Caſt. conſi.5.col.3.in
antiquis Alex.& omnes Moder. in l. de pupillo in §. me-
min iſſe de ope.no.nuncia.

Et licet Bart.hic in verbis ſuis innuat præceptum nihil
valere, mens tñ eius eſt dicere ꝙ non ligat iudicem, pro
tanto dicit ꝙ nihil valet,quia non ligat ipſum iudicem vt
præciſe imponat pęnam in præcepto comminatam,cum
86 illam augere & minuere poſſit,† & ſic maiorem aut mi-
norem cominata imponere,facit text.in l. nec in ea.ꝭ. de
adul & in l.qui pōt quod plus eſt. de reg. iur. cum accu-
mulatis ꝑ Barb.in conſi.57.in 2.dubitatione libr.3.& ſic
quemadmodum pōt iudex pęnã quam cõminatus eſt, ſi
iuſtum ſibi videatur imponere,ita diminuere,vel augere,
aut icertam ad certitudinem reducere.Nec obſtat ꝙ for-
te timore maioris pęnæ paruiſſet citatus, vel iuſſus facere
ſi iudex illam comminatus fuiſſet, ꝑpeà videatur non de-
bere poſſe illam augeri,quia debuit citatus & cui ſine cãæ
cognitione facta eſt comminatio,conſiderare id poſſe fie
ri iuribus hic per Bar.alleg.facit regula.l. leges ſacratiſſi-
mæ.C de ll.Et quod dicit Aqu.in §.ſeq.col.1.dum allegat
l.ſi quis domum.C.de materia videte plené Ro. in conſi.
491.Alex.in d.§.diui.col vl.& in conſi.31.lib.5.Bar. in cõ
ſi.57.in 2.dub.lib.3.Fel.in c.ſuper eo.col.2. de teſti.cogen
dis Iacobi.in tract.feud.in verbo dictiq́; vaſalli cl.2.col.4.
Guido Papæ.q.417.Iaſ.in l.2.nu.95.& 120. C.de iure em
phyt.& Parpal.in repe.l.placet col.18.C. de ſacr.ſan.eccl.
87 † vbi præfati ſcrib. ponunt de iuſſo & requiſito eo reco-
gnoſcere q̃ tenet in feudum ſeu emphyteuſim ſub pœna
amiſſionis prædictarum rerum, vtrum non recognoſcen
do incurrat dictam pęnam & exigibilis ſit.Et de validita
te præceptorum quæ fiunt per iudices ſine cauſæ cogni-
tione in ſpectantibus & pertinentibus ad eorum offi-
cium an valeant,& pœnæ comminatæ poſſint exigi etiã
poſt annum ponit Guido Papæ in quæſt.359.

88 Tertia concluſio,† præceptum ſub pęna arbitrio iudi-
cis ſtatuenda valet.d.l.ius alimentorum.§.pe.cum ibi no.
ꝑ eundem Bar.infra vbi pup.educ.debeat approbatur cõi
ter,nec obſtat rõ incertitudinis propter quam videbatur
præceptum vitiari debere arg.tex.in §. curare inſt.de act.
cum ſimi.quia cum arbitrio iudicis certificanda ſit,nulla
erit incertitudo quæ poſſit vitiare.l.1.cũ ibi not.ꝭ.de leg.
89 2.intelligendo tamen tex. † d.§.curare vt per Bald. in l.2.
col.2.C.de ſent.q̃ ſin.cert.quant.& Dec.conſi.517. col.1.
Iudex tñ circunſcripta conſuetudine nó poſſet excedere
90 mulctando modum de quo in l.eos ꝭ.alleg. † nec pęnam
confiſcationis bonorum priuationis beneficiorum vel a-
miſſionis cauſę imponere vt per Aqu.hic col.fi.& infra in
§.fi.col.1.& in fine commenti & per Dec.in c.1.col.fi. de
offi.del.cum alijs infra alleg.nec ſimiliter imponere pœ-
nam ſibi prohibitam. d. l. eos & in regula cum quid vna
via de reg iur.Et de diuerſis præceptis quæ poſſunt per iu
91 dices fieri vltra Alex.hic in vlt.col.& ſuperius alleg. † vide
Alex.in conſi.212.col.2.& 3.& conſi.240.col.1.libr. 6. vbi
ponit de præcepto facto à iudice priuato de non exeun-
do ciuitatem aut domum.Iaſ.in l.nec quicquam in §.vbi
decretum col.3.ꝭ.de offi procõſ.& leg.Saly. in leg. 3. C.
qñ fiſcus vel priuatus.ponentem de præcepto facto per iu
dicem nolenti reſpõdere interrogationi ipſius iudicis, ꝙ
eo non reſpondente habebit illum pro confeſſo.& ſubſi-
ſtit,quod bene nota. Et de præcepto facto alicui de veri-
tate dicenda ſub pęna, vt hodie per ius dicentes ſeruatur.
& in caſum mendacij exigitur pęna.vide Bar.in d.l.ius ali
mentorum.§.1.in l.fin.col.2. per verſi. item nota ꝭ.de rei
vend.Bar.conſi.57.in 2.dubitatione in 3.vol.Item de præ
cepto per iudicem alicui facto de iurando iuxta oblatio-
nem ſibi factam à parte,cum cõminatione, ꝙ aliàs habe
bit illum pro conuicto,prout practica ſeruat. Sciendum
eſt ꝙ habens notitiam & ſcientiam rei deductæ tenetur
ſubire iuim oblatum,nec illud pōt deferre aduerſario ne
gotij ignorantiam veriſimiliter prætendenti. Quod ſi iu-
rare noluerit iudex illum pro conuicto habebit & ꝓnun
ciabit.l.iuſiurandum & ad pecunias.§.ait prætor.cum ibi
notatis per Bar.& doc.ſſ.de iureiur.& per Abb.in c fi.col.
4.& ſeq.verſi.3.ratio & verſi.ex hac de iureiu. & Iaſ.in re-
pe.l.admonen.col.10.ꝭ.de iureiur.& in ditione Sabaudiæ
eſt decretum ducale in 2.lib.ſub rub.quæ cauſæ circa fin.
92 In pęnis verò alternatiuè impoſitis, † iudicis eſt electio.
Abb.in c.inter cęteras.de reſcript. & Dec. in conſi. 440.

Rurſus notate ꝙ iudices ciuilium cauſarum ſi non ha
bẽt merum Imperium non poſſunt de iure magnas mul-
ctas imponere.ſed leues tñ vt per Imo. in l. 2. co .pen.&
fin.ꝭ.de publ.iud. & impoſitio illa paruæ mulctæ erit de
mero Imperio minimo vt per Bar.i d.l. Imperium in vlt.
gradu meri Imperij,cum quo tranſeunt cõiter ſcri.Atta-
men ſi leuis mulcta poſſet imponi via actionis in factum
ſm cõem opinio.ſcriben.de qua ſupra , impoſſibile foret
ꝙ eſſet de mero Imperio,quia regula infallibilis eſt, ꝙ ea
quæ expediuntur actionis iure ſunt de ſimplici iuriſdõne
vt per Bar.Ang.& alios in d. l. Imperium in materia ſim-
93 plicis iuriſdictionis: rõ † altera ex prædictis cõibus opi-
nionibus falſa erit.Nec poteſt iudex in aliqua cauſa indi-
cere mulctam quæ maior ſit quam valor rei de qua con
tenditur,dictum eſt notabile & ſingulare Sal.in l.2. C.de
ſpor. quod Cur. infra pro periculoſo ſemper habuiſſe di-
cit, quia pro contumacia pœna confiſcationis bonorum
infligi poteſt ſm Bal.in c.2.de teſtibus cogendis. Sed non
eſt reced.à dicto Saly.quia deciſio Bal.de confiſcatione à
docto.reprobatur vt ſupra viſum fuit.Et ſi iudex vt in ſu-
perioribus dixi non poteſt imponere pœnam amiſſionis
totius cauſæ , minus pœnam excedentem illius valorem
94 & æſtimationem. † Nota etiam ꝙ ex præceptis prohibi-
tiuis cum vſu & patientia lõgi tꝑis ſubſecuta , acquiritur
prohibenti per præſcriptionem ius ſic faciendi gl.& doc.
in l.qui luminibus infra de ſeruit.vrb.præd.& in c. ſignifi
canie de appel.ponunt Iacobi.in trac.feud.in verbo & cũ
venationibus,& in verbo & cum piſcationibus & in trac.
de homag.in vlt.char.Balb. in trac. præſcriptionum in 4.
par.5.partis princ.quæſt.5.& Guido Papæ in quæſt. 296.
vbi ponunt ꝙ ex prohibitionibus pęnalibus quas aliquã-
do faciunt vaſalli contra homines ſuos ne venatum aut
piſcatum eant in territorio ſuo ſub pœna, aut ne vadant
ad molendum in alijs molendinis quàm in molendinis
ipſorum dominorum ſeu vaſallorum,ſi homines & ſub-
diti non contradicant,verùm acquieſcant prohibitioni-
bus

bus prædictis ex vſu & patientia longi temporis conſti-
tuuntur domini in quaſi poſſeſsione prohibēdi pſcriben
tes tale ius prohibendi. Et data cautela dominis & vaſal
lis acquirēdi prædictum ius prohibendi per viam prohi
95 bitionum pœnalium,† poſteà pro hominibus cautelam
prædictā triacham oſtendūt vt habita, videlicet notitia
dictarum prohibitionum ſtatim ſe opponant,& tanquā
grauati ab illis, & per talem modum prohibendi appel-
lent ad ſuperiorem vt ibi per eos.

96 Ex ſeptima queſtione Bart.† colligo tres cōclnſio.pri-
ma eſt,ꝙ cōtumacia cōmiſſa coram iudice per eūdem ſi
ne nouo proceſſu mulctari poteſt, qnia ſatis vr̃ de cauſa
liquere iudici,approbatur cōmuniter vt hic per Alexan.
& Iaſ.col.fi.vnde dicebat Ang.in l.ædilibus.ǰ.de ædil.edi.
ꝙ in leuibus delictis iudex repertū in fragrāti crimine
poteſt ſine nouo proceſſu ad catenā ponere, adde Alex.
in cōſi.35.col.fi.i.2.& in apoſti.ad bon.in l.nullum.C.de
teſt. Pau. de Caſt.in l.pu.C. de col. Iaſ.In fi col.2. de edi
cto diui.& in le.2.col.fi.C. vt lite pend. Dec.in cap. dile-
cto col.pen.de appella.Corſ.in ſingularibus in verbo no-
torium.dum examinat dictū Barto.in l.ictus. C.de infa.
vtrū notoriū æquiparetur ſentētiæ de quo infra dicetur.

Secunda concluſio Bart. licet mulcta ſine nouo pro-
97 ceſſu imponi poſsit,tñ requiritur citatio,† vt mulctādus
veniat ad dicendum cauſam quare mulctari non debeat,
caſus eſt ſm Bar.in l.2.ad fi.ǰ.titu.2.mulcta eſt mera pę-
na & odioſa,ideò requiritur noua citatio ad illam impo
nendum vt hic p Iaſ.col.fin. Item quia poſſet hr̃e iuſtam
cauſam quare non comparuerit propterea fieri debet p̄-
dicta citatio vt per Imo.in l.2.col.fin.ǰ.de publ.iud.Pau.
de Caſt.in l.contumacia.ǰ.de re iud.Cur.in l.2.ad fin.in-
fra tit.2.Ale.pulchrè i l.ſi finita in §.Iul.col.12.ǰ.de dam.
infe.& Dec.in c.1.col.peu.de iud. Leuem tamen mulctā
ſummariè rem abſoluēdo poſſet iudex imponere vt per
Bar.in l.2.in fi.ǰ.tit.2.facit ꝙ hic in vlt.col.dicit Iaſ.poſt
98 Bal. & Ang. de viſo a iudice cum armis, † vt abſque alio
proceſſu poſſit eum punire de delatione armorum,ac in
leuibus delictis repertum infragranti crimine ponere ad
catenam ac berlinam,vt vulgo dicunt, & de conſuetudi-
ne ſeruatur.quō autem.d.l. 2. probet quòd hic dixit Bar.
vide inductionem per eundem Bar.ibi circa fi. com.

Vnam limi.ponit hic Iaſ.aliàs Fely.in d.c.1. col.7. vbi
Dec.penul.primæ lecturæ.& decima ſecundæ lecturę ac
Mod.auin.34.cum ſeq.in 2.conclu.Corſe.loco prælleg.
Hippol.de Marſil. in practica cauſarum criminalium in
§.poſtquam nu.37.& in §.aggredior fol.vlt.& in repet.l.
99 de vnoquoq; char.2.de re iud.ponentes. † ꝙ ēt in noto-
rijs requiritur declaratio & interlocutoria iudicū vt ibi
p eos,licet.n. pęna ipſo iure imponeretur, requiritur tñ
declaratio,quem videlicet in illam incidiſſe vel priuatum
eſſe iure ſuo per text.in c. cum ſm in fine de hæret.lib.6.
cum accumulatis per Alex.in apoſti.ad Bar.in l.Impera-
tor & in l.eius qui delatorem de iure fiſci latius.Fel.in c.
Rodul.in vltimis char.de reſcri.Iaſ.& Aqu.in l.3.in §.qđ
autem ait ſupra tit.1.Fel.in c.cum nō ab homine col.pe.
de iud.Parpal.in repeti.l. ſi quis maior in 17. nota. C. de
tranſ.hinc dicebat Bal.in l.2.in 3 nota. per illum text.C.
vt lite penden.ꝙ vbi pęna imponitur per verbum proti-
nus contumax & inobediens codemnari debet & ad ſol-
uendum pęnam cogi ſine nouo proceſſu. & licet non re-
quiratur citatio vel proceſſus, requiritur tñ cōdemnatio
ad ſoluen. pœnam:vnde in practica quando fuit aliquid
mandatum alicui per ſuperiorem faciendum ſub tali pę
na intra octo dies, exempli gratia. Si ille non obtemperat
ſolet vlt.die accuſari contumacia non parentis manda-
tis,requirendo pœnas declarari,& fortiores concedi, iu-
dex declarat pœnas mitigando, ad aliquamq; modicam
ſummam rem reducendo & fortiores concedit.

110 Quòd aūt declaratio fieri debeat,† ex p̄dictis ſatis ap
paret & niſi pęnæ fuiſſent declaratæ,hæres defuncti non
poſſet moleſtari in ditione Sabaudiæ propter formā du-
calis decreti poſiti in 2.lib.ſub rub. hæredes defunctorū.

101 † De mitigatione vero de qua ſupra vide Spe. in ti.de i-
iur.& dam.dat.§. 1. in quarta forma. debet aūt iudex in
hac materia conſuetudinem in ſimilibus obſeruatam ſe
qui.l.ſiquis reum in fin.ǰ.de cuſto.reo l. odio cum glo.ǰ.
de pœn.Bar.in l.ſi qua pœna in fi.ǰ.de verb.ſign.Prac.Pa-
pi.in forma inquiſitionis ſupra de verbo de dicta formi.
Alex.infra in principio pen. col. iſtius principij & libr.2.
conſi.35.col.2.& Aqu.ǰ.eod.in § 1.col.2.

102 Tertia concluſio Bar. † ꝙ pro in obedientia cōmiſſa
coram vno iudice,non poteſt alius iudex ſine nouo pro-
ceſſu punire,approbatur,& vltra alleg.per Bar.probatur,
per dicta in ſuperioribus, item quia iudex cui de cauſa
non liquet,non poteſt nec debet iudicare aut mandare.
l.hæc autem.§.1.ǰ. ex quibus cauſis in poſſeſſionē eatur.
Bal.in titu.quo tempore miles in §.ſancimus.& in addi.
ad Spe.in tit.de iud. circa fi. Cuius quidem concluſionis
materiam plenius examinant ſcriben.in l. magiſtratus.ǰ.
tit.2.Fel.& alij in c.quia.5.fol.vlt.de iud. vbi ſimiliter ri-
gunt an coram ſucceſſore ipſius iudicis requiratur nou'
proceſſus: & vtrum hæres illius qui ante ſententiam vel
executionem mortuus eſt, debeat ad cauſam citari pro
expeditione eorum quæ reſtant peragenda, faciunt enī
quæ diximus ſupra in 2.concluſione Bart.

103 Octaua qō Bar.eſt † de diminutione mulctę quę pp
paupertatem fieri poteſt,licet aliud ſit in pœna cōſtet ap
probatur vt hic per Iaſ.col.fi.Alex. in l. iudex. poſteaquā
col.1.de re iud.Fely in c.qnaliter & qñ el 1.col.20. in 6.li
mi.de accuſa.& Aquen.in l.ſi quis id quod in 4.not.ſ.ti.
2.propterea habens merum Imperium, ſi in cauſa capi-
tali contra reum ſententiam tulerit condemnatoriam,
non poterit poſteà pęnam minuere, aut inconſulto prin
cipe aliquam gratiam facere l.pen.& fi.cum gl.& Bart.ǰ.
de cadauer.punit.l.1.§.ſi.vbi Mod.notant.ǰ. de qōnibus.
Iacob.de S.Geor.in tract.feud.in verbo cum mero. col.1.
intelligendo prædictam concluſionem poſtquam fuit
pęna impoſita & declarata,ſecus anteà ēt ꝙ eſſet ſtatua-
ria pęna,quia ex cauſa diminui poſſet ſm doc.in locis p̄-
alle.& Ang.in tract. male. ſuper verbo quas ſi non ſolue-
rit,cum accumulatis ibi per Aug.Arriminenſem in addi
tionibns.Ratio diuerſitatis inter mulctam & pęnam ſm
prædictos ſcrib.eſt quia mulcta officio iudicis nobili im
ponitur,pęna verò mercenario,ꝙ lata ſententia expirat,
ideo nimirum ſi pęna non pōt diminui,ſed qunm nō ſo
lum officio iudicis,verum etiam iure actionis poſſit à iu
dice mulcta imponi vt ſupra viſum fuit, rō prædicta ma
lè vr̃ procedere poſſe.niſi dicas alienū eſſe a veritate mul
ctam iure actionis imponi poſſe: cōis tamen eſt vt ſupra
dixi.Præterea vr̃ ꝙ etiam pęna poſſit imponi officio iudi
cis nobili quo merum Imperium ad puniendum delicta
tendens expeditur,ideò videretur hoc caſu poſſe remitti
104 quemadmodum & mulcta.† Diſtingui forte poſſet in-
ter pęnam pecuniariam & pęnam corporalē vt fecit Bar.
in l.illicitas in §.fi.ſ de offi.præſidis vt in pęna corporali
poſtquam eſt facta declaratio & ordinatio per iudicem
remitti non poſſit.l.prohibente in pecuniaria adhibēda
ſit,diſtinctio Bar ibi nam vbi pœna eſt certa & taxata le-
ge,non poteſt per iudicem remitti quia non debet eſſe
clementior.l.§.oportet.in auct.de iudi.

105 Vltimam qōnem,† latius explicat ipſe Bar.in l.ſi qua
pęna.ǰ.de ver.ſig.Are.in l.qui a latronibus.§.1.col.2.& ǰ.
ǰ.de teſt.& Fel.in c.Rodul.col.pe.de reſcr.ponentes ſimi
liter ꝙ licet à pęna legis non appelletur,à declaratoria tñ
pœnæ poſſe appellari. nunquid autem à comminatione
mulctæ appellari poſſit.vltra ea quæ ſcribit hic Aqu.vide
Ang.in conſi.187.incipiente.a.& b.col.7.Pau.de Caſt.in
cōſi.22.in antiquis gl.in c.2.de appel.in 6.& Dec.in c.cū
ceſſante col.2.de appel. an aūt pęna & mulcta poſſint ſi-
mul imponi ponunt Bar.& alij in l.quid ergo in §.pœna
grauior.ǰ.de infa.Alex.in prædicto conſi.35.col.fi. lib.2.
& Dec.in c.de cauſis col.8.de offi.deleg.

Vltra

106 Vltra Bar.& doc.† quæro iudex ſecularis clericũ primę tonſuræ mĩſorum intitulatis, & intitulandis citatum rõne inobedientiæ mulctauit, qui inde cõparet allegando ſe clericum, & petendo ad ſuũ iudicem competentem ſe remitti, verũ mulcta iam indicta exigibilis ſit, aut caſſanda, dicendum eſt remittendum eſſe clericũ abſq; ſolutione alicuius mulctæ cũ iudex contra eum nullã habuerit poteſtatẽ Bal.in l.2.col.4.vbi Alex.ff.ĵ.tit.2. Fel.in c.duob. cul.3.de appel.Iac.de S.Geor.in l.3.ad ff.ĵ. de iud. & Guido Papæ in q.450.comprobatur per tex.in l.contumacia in fin.ĵ.de re iud. & per ea quæ dixi ſ.in rub. Niſi citatus poſt monitionem factam in habitu, & tonſura clericali minimè incederet, in ditione Illuſtr.Sabaudiæ Ducis pp indultum apoſtolicum, à ſede Apoſtolica ei conceſſum. tunc enim non fieret remiſsio & mulcta eſſet exigibilis.

107 Rurſus quæro † an ille qui nõ permiſit exequi, aut legi literas ſuperioris iudicis, poſsit ab eo mulctari, & dicendum eſt ꝙ ſic pp iniuriam illi factam c.ex literis vbi Fel. col.1.& Barb.pen.de offi.dele.& idem Barb.in c.cũ olim col.1.& 2.illo eo.tit. Poſtremò q̃ro an clericus qui depoſuit habitum, & tonſuram pro delicto cõmiſſo tpe quo gaudebat priuilegio clericali, poſsit mulctari ac puniri per iudicem ſecularem, r̃nde ꝙ non, quia ad diſcernendum, & iudicandum ad quem forũ ſpectet cognitio delicti attenditur ſtatus, in quo quis erat tpe delicti.Bal.in l. affinitatis in fi.C.cõia de ſucceſsionibus Abb.in conſ.85. col.fi.lib.1.Alex.in conſ.8. circa fin.vol.1. & in conſ.149. col.2.vol.6. ſi tñ citatus tpe quo eſt laicus noncompareret cauſam ſuam defenſurus, mulctari poſſet.d.l.2.ĵ.tit.2.

108 † Sed nunquid mulcta dicatur fructus tpis commiſsi maleficij, aut ſñiæ ſuper illo, ꝑlate tradit Campez.in trac.

109 dotis in 2.parte.q.35. † & vltimò ſcias ꝙ conceſſa poteſtate mulctandi, non venit poteſtas banniendi ſm Lanc. Dec.in §.fina.l.2.ĵ.de iud. per l.aliud eſt fraus in fin.ĵ. de verbo.ſignifi. vbi dicitur materiam mulctæ pecuniariam eſſe, non autem ad corporis coerctionem ſpectare.

Sequitur. §. primus.

Ex §. Is non videtur.

Litis conteſtatio eſt fundamentum iudicij nec ſine ea ad diffinitiuam perueniri poteſt in prin.§.

Obedientia & inobedientia circa diuerſa extrema nihil commune habent, ideò obedientia in extremo à quo, non purgat inobedientiam in extremo ad quod.nu.1.cum ſeq.

Finem potius quàm principium ſpectari debere.ibidem.

De vi verbi extremum.ibidem.

Contumax & inobediens quis dicatur.3.

Contumacia in qualibet parte iudicij commiſſa punibilis eſt. ibidem.

Mulctatus & punitus vno modo, aut remedio, an & quando alio modo puniri poſſit.4.cum ſeq.

Principij & eorum quæ ſequuntur ex illo. an idem iudicium. eademque ſit iuris diſpoſitio.5.& 16.

Tex.l.2 in fin.de iure immun.declaratur.6.

Mulcta imponi nequit, niſi pluribus concurrenti. Et an imponi poſſit quando non intereſt partis ſed iudicis tantum.7. & 13.cum ſequen.

Præceptum iudicis iniuſtum impunè ſperni poteſt.8.

Contumacia vera, & contum.ficta quæ dicantur.9.

Intellectus qui ad hunc text. accommodantur diſcutiuntur, 10 cum ſequen.

Citatio an & cur minimũ in iuriſdictione dicatur.11.& 14.

Contumacia commiſſa circa quamcunque rem, etiam vilem, mulctari poteſt.12.

Aduerſarius quomodo aduerſari debeat.15.

In extremis laborare vel eſſe in articulo mortis quis eſſe dicatur.17.

Syllogiſmi extremitates quæ dicantur & plura de ſyllogiſmis dialecticorum & legiſtarum 18.cum ſeq.

Legiſtæ non dialecticant in verbis, ſed exitus rerum ponderant.19.

Legalis ſcientia dicitur architectonica & honorabilior medicina.ibidem.

Extremitates quouſque ſe protendant.20.

Mulctari an poſſit contumax in prima citatione.21.

Contumacia an exigat citationem peremptoriam, ad incurſum.ibidem.

Citatio trina & peremptoria vbi & quando requiratur.21. cum ſequen.

Citatus tribus citationibus diſtinctis in maiori eſt contumacia quàm citatus vnica citatione.22.

Contumax mulctari non poteſt niſi citetur dicturus cauſam quare mulctari non debeat 23.

Mulcta indictio & expenſarum condemnatio, an à pari procedant.ibidem.

Contumacia inexcuſabilis, vera & ficta quæ dicantur.24.

Mulctari poſſunt non ſolum litigantes, ſed teſtes aduocati & omnes alij extranei impedientes iudicis iuriſdictionem 25.

Iuſtitiæ executionem impediens opem & auxilium præſtando delinquentibus ne ad manus iudicis perueniant quomodo puniatur.26.

Delinquentibus opem & auxilium præſtans ad fugam punitur.ibidem.

Eximens à manibus familiæ captum, vel liberãs carceratum, quomodo puniatur. & an credatur nuncio & executori dicenti vim ſibi per talem illatam 26.cum ſeq

Carceratum liberans de facto quomodo puniatur.ibid.

Nuncio & executori Iuſtitiæ dicenti vim ſibi illatam, aut iniuriam factam, an credatur.29.

Iudici non licet de facto reſiſtere niſi de iniuſtitia notoriè appareat.28.

Par in parem non habet imperium nec poteſtatem.30.

Domini duo alicuius loci ſi delinquant punire ſe inuicem nequeunt.ibidem.

Poteſtas & ius dicens in loco qualiter conſtituendus ſit, ſi domini loci habentes illum conſtituere diſſentiant, & diſcordent.30.cum ſeq.

In §. is non videtur.

HIc eſt not.& difficillimus tex.Cui gloſſator difficultates, & tenebras potius q̃ declarationem attulit.Summari poteſt diuerſimodè vt hic per oẽs ſcribẽ. ſummarium Pau.de Caſt.& Alex.bonum eſt, vt ex infra dicẽdis apparebit. Diuiditur in tres particulas. in prima Vlp.ponit declarationem ad edictum prętoris.& ad rub. tit.noſtri. In 2.eam exemplificat. In 3.ampliando quod dixerat aliud dictum ponit.2.ibi veluti.3.ibi cæterum.

Caſus in terminis ſic figurari poteſt ſm intell.Iaco.de Aret.quem veriorem arbitror. Poſtquã Vlp.dixit omnibus magiſtratibus cõceſſum eſſe iuriſd.ſuã aduerſus contumaces, eiſq; obtemperare nolentes, pœnali iudicio defendere, quæſitum ab eo fuit, quis dicatur non obtemperaſſe, vt mulctari poſsit. Et reſpon.ꝙ ille qui non fecit q̃d eſt in iuriſdic.extremum.i.primum & principiũ, veluti ſi vocatus ad iudicium in cauſa rei vẽdicationis, equi puta, vel libri noluerit comparere, & ſic pati cauſam rei vend. agi & fine debito terminari pp defectum litis conte.ſine qua ad diffinitiuam ſententiam perueniri nõ potuit.l.fi. §.illud.C.de temp.appel.l.prolatam cum ibi not. per glo. & Bart. C.de ſent. & interlo.omn.iud.vt hic per Socin.&

Iaſ. licet rem ipſam abduci vel auferri paſſus fuerit & te-
nutam aduerſario dari dr̃ non obtemperaſſe, & pro dé-
ſenſione iuriſdictionis iudicis mulctari poteſt. Cæterum
ſi & ſequentia recuſauerit, i. in alijs ſequentibus non pa-
ruerit. prout in medio & fine quæ ſunt ſequentia, ad prin
cipium iudicij, dicitur ſimiliter nõ obtemperaſſe & mul-
ctari poterit. Et per conſequens voluit Vlp. dicere ꝙ con
tumax & inobediens in quacunq; parte iudicij mulctari
poteſt. hic eſt caſus purus & clarus in hoc. §. 1.

Viſo caſu veniamus ad rationes dubitandi, & deciden-
di. ſi teneremus intel. Nico. de mat. vt faciunt Bart. & alij
multi rõnes prædictæ facile colligi poſſent ex dictis ſuis,
& Aq. hic in 1. col. ſed retento intell. ſm quem ſupra figu-
raui caſum, & quem latius proſequendo infra defendam
ꝙ contumacia in principio iudicij, & in ſequentibus cõ-
miſſa mulctari poteſt, ratio dubitandi aſsignari poteſt.
Contumacia hic in principio commiſſa per ſequentem
obedientiam purgata videbat̃, ideò non deberé nec poſſe
1 puniri † quum potius attendamus finem q̃ principium. l.
pen. C. ad ſylla. l. ſtichus immo Pamphi. ȷ̃. de ma. teſt. cum
ſimil. q̃ adduxi. in l. 1. ȷ̃. de orig. iur. facit. l. exitus de aquir.
poſſ. l. Imperialis. C. de nup. c. ferrum. 50. diſt. & quę ſcribit
Bal. in l. fi. C. de dot. promiſ. de filia peccatrice quæ ſe cor-
rexit, & propterea à patre non poteſt amplius dote priua
ri. Contrarium tñ deciditur hic, quia contumacia com-
miſſa in extremo ad qd̃, non purgatur ꝑ obedientiã ꝑſti-
tam in extremo à quo, quum non ſint circa idem vt hic
per Bal. col. 1. hinc eſt illud vulgatum, ex diuerſis malè in-
ferri. l. ſi. ȷ̃. de calum. Et multò magis mulctare poſſet, ſi in
ſequentibus inobedientia cõmiſſa fuiſſet. nulla ſubſecuta
purgatione ex quibus patet ſol. ad rationem dubitandi.

Poteſt etiã aliter dici ꝙ iuriſc. hic ponat principia artis
ſuæ & regulã in materia, ꝙ cõtumacia in quacunq; parte
iudicij puniri poteſt, ꝑ defenſione iuriſdictionis iudicis,
ideo non eſſe aliter neceſſarium aſsignare rõnes dubitan-
di & decidendi vt dixi poſt Seue. in l. Imperium ȷ̃. tit. 2.

Pro intelligentia & declaratione text. & materiæ tria
principaliter inueſtigãda eſſent, primum q̃ ſit vis huiuſce
vocabili extremum. & quo ſtat, capiaturq; in hoc tex. ſm
quæ requirantur ad hoc vt mulcta ex hoc edicto poſsit
contumaci & inobedienti infligi. tertiũ qui ſit verus in-
te. ad hunc tex. Redeundo ad primum de extremo quod
hunc tex. difficillimum reddidit & oĩum doct. turbat ſpi
2 ritum. † Extremum. n. i. quod de ſui natura vltimum eſt.
iuxta illud extrema gaudia luctus occupat. Et Virg. ca-
nit extremum hunc arethuſa mihi concede laborem. nec
vnq̃ auditum eſt vel relatum ſm Zaſ. hic & Mod. Med. li.
2. parad. c. 15. ſub extremo intelligi principium, niſi ſorte
in his quæ ſunt q̃titatis continuæ. vbi quęlibet pars termi
ni extremum dici poteſt. ſed nos loquimur in his q̃ ſunt
q̃titatis diſcretæ, vbi partes apparentes, vt eſt ordo iudicij
qui habet ſuas partes diſcretas. & hoc loco qd̃ vltimum
eſt rectè dicetur extremum ſm quam declarationẽ non
procederet intel. ſm quem figuraui caſum in hoc tex.

Sed dic ꝙ licet cõiter & frequentius extremum ꝑ exi-
tu capiatur & finem ſignificet, vt ſupra dictum eſt, aliqñ
tñ extremum ad principium refertur. Plau. latinæ linguæ
decus, & auctor optimus, ab extremo inquit narrare inci-
piam. i. à principio, vt ex ſequentibus ibi apparet, & expo-
ſitores ſuper illo tradunt. & Philo. Ethic. 2. c. 8. ibi maior
eſt contrarietas inter extrema ad inuicem q̃ ad medium,
longius. n. diſtant inter ſe q̃ à medio, vbi apparet extremũ
pro principio accipi. nec ſine ratione, quia extremum dr̃
quaſi extra medium, vt ex vi vocabuli colligitur, etiã vo-
luit hic Iaſ. in 3. col. ſed ita eſt extra medium principium
ſicut finis, ergo, &c. ponitur etiam qñque extremum pro
ſæuo & peſsimo vt in illo Virg. iram Deorum extremam
genuit, i. peſsimam ideò medici deteriores eſſe, qui vltimi
naſcuntur aſſerunt. In text. ergo iſto Vlp. per extremum
principium intellexiſſe mirum nõ eſt. & ꝙ ſic ſit intellig.
etiam probatur, nam ſupra in prin. loquitur de eo qd̃ eſt

extremum in iuriſdictione, omnium autẽ actionũ inſti-
tuendarum, principium à cit. incipit. §. pen. inſt. de pœna
tem. lit. ergo per extremum intellexit. principiũ & voca-
tionem in ius. Et ſic qñ vocatus in ius non venit, id quod
clarè poſtea aperit exemplificando, veluti ſi rem à ſe ven-
dicari paſſus non eſt, quia ſi ad iudicium non venit ita ꝙ
in rei ven. deducta nõ potuit iudicari rõne ſupra aſsigna-
ta. Iſte eſt verus ſenſus iuriſcon. hic prout etiam dicam, &
oſtendam in diſcuſsione tertij art. lecturarum tex. noſtri.

Secundum euidentale enucleabat̃ in notabilibus poſt
Iaſ. & Aquenſ. & alios ſcribentes.

Tertius articulus examinabitur, & plenè diſcutietur in
glo. vbi omnes ſcribentes ponunt.

3 Not. primò † ex iſto text. ſm prædictum intel. & cõm
ſcrib. conclu. ꝙ ille dr̃ contumax & inobediẽs qui in qua-
uis parte iudicij nõ obtemperat iuſdicenti, & ob id mul-
ctari poteſt iuribus per Bart. & doct. ȷ̃. allega. quum. n. in
qualibet parte eadem ſit rõ inobedientiæ & contemptus,
& militet eadem rõ vindicandæ auctoritatis pretoris cõ
tempti militabit eadem diſpoſitio indicendæ mulctæ.

4 Secundò not. ibi veluti † ꝙ licet res petita à manibus
conuenti ꝑꝑ eius inobedientiam & cõtemptum, iuſſu iu
dicis ablata fuerit, poſſe tñ conuentum qui cõtumax fuit
mulctari iuxta. l. 2. in tit. 2. Et conſequenter mulctatus &
punitus vno mõ adhuc alio modo puniri põt vt hic not.
Bal. Soc. Lan. Iaſ. & alij. Nec ob. tex. in l. ſatis ȷ̃. tit. 1. & in §.
fin. c. qñ frequenter vt lite non conte. & §. quid ergo. l. 1.
de vent. inſpi. ibi pignora capienda & diſtrahenda ſi con-
temnat & mulctis cohercenda. vbi plura remedia contra
contumacem non dantur copulatiuè niſi qñ contumacis
proteruitas aliud exigeret ſubaudi. Quia iura præalle. ſm
ſcribentes ſupra citatos procedunt q̃tum ad intereſſe par
tis. ſed non excluditur mulcta. quæ ꝑꝑ contemptum ma-
ieſtatis ꝑtoris imponitur & applicatur fiſco. l. 5. C. de mo
do mul. q̃uis igitur ſatis ſit parti non eſt ſatis iudici, cui
non obtemperauerit, vt ẽt per Alex. ȷ̃. in §. fi. col. 2. in fi. vbi
Iaſ. col. fi. in prin. Et §. quid ergo. loquit̃ in diuerſis termi-
nis, vt ȷ̃. dicam. Intellige prædicta vbi reus iterum citatus
fuit vt ad reſpon. veniret, & in contumacia perſeuerauit,
quia tunc mulctari põt, aliàs pro eadem contumacia bis
puniri non deberet ita voluit Pau. de Caſ. ȷ̃. in vlt. col. & ſe
quunt̃ Alex. ȷ̃. in §. fi. col. pen. & hic col. fi. vbi Iaſ. & Cur. 1.
& Aq. vlt. per iura. ab eiſdẽ alleg. niſi cõtumacia eſſet ꝑter
ua, & valde euidens ſm præall. facit tex. not. in l. Fulcinius
in §. fin. ȷ̃. ex quibus cau. in po. eatur, & qd̃ ſcribit Bald. in
conſ. 54. vol. 2, cũ accumulatis per Barb. in conſ. 36. col. 3.
lib. 4. Soc. conſ. 20. col. 3. vol. 3. & Dec. in c. conſultationi-
bus col. fin. de offi. deleg. & in c. de cauſis col. 8. eo. tit.

Contrariã opi. tenuit hic Bal. in 2. col. dicens facta miſ-
ſione in poſſeſſ. ex primo decreto, ad huc poſſe inobedien
tem accuſari de ſpreto ꝑcepto per iſtum tex. quum nõ ſit
purgata contumacia, q licet vno remedio punita fuerit,
ablata à contumace tenuta rei contentioſę, adhuc tñ alio
modo poterit puniri ꝑꝑ contumaciam ſuam, quia licet
per miſſ. in po. & tenutam rei datã parti ſatisfiat ipſi par-
ti, non tñ ſatisfit iudici qui contemni non debet, & ſequi-
tur hic Lanc. Dec. poſt Seuer. vt hic in 1. col. refert Cur. &
Dec. in d. c. de cauſis. col. 8. intelligendo tamen qñ iudex
perpẽderet in ſui contemptum partẽ non obtemperaſſe
aliàs ſecus pro not. deciſ. Bald. ȷ̃. in rub. relatam de habito
pro confeſſo ꝑꝑ contumaciam, non rñdentis in contem-
ptum ipſius iudicis, vt ibidem dixi, & verè pro opi. Bal. vr̃
eſſe tex. hic in ſui generalitate & reſpon. data illi per Paul.
Caſt. hic in fi. eſt penitus diuinatiua & deſtructiua tex.

Similiter limitanda & reſtringenda vr̃ hæc concl. vt ita
demũ paſſus miſſ. in poſſ. ex primo decre. abſq; alia contu
macia mulctari poſsit, & qñ iudex perpenderet partem
in ſui contemptum ad iudicium nõ veniſſe iuxta gl. no. ȷ̃.
in §. fin. ad fi. primæ glo. cum not. ȷ̃. per Alex. in vlt. col.

Nec refragatur tex. in §. quid ergo. d. l. 1. ven. inſpi. ver-
bi pignora capiẽda & diſtrahenda vel mulctis cohercen-
da, vbi

da,vbi vtrunque copulatiuè exerceri non poteſt.ibi.n.re-
media tendebant ad idem, videlicet ad vindican.prętoris
contemptum, ideò ſi pp partis contumaciam pignus ca-
ptum & venditum fuerit,& in fiſci vtilitatem ptium con-
uerſum,& ſic gratia fiſci,contumacia ſemel punita, vlte-
rius & nouo modo non ſuperueniente noua cõtumacia
puniri non debet, & conſequenter ille text.non loquitur
qñ res petita manibus conuenti ad vtilitatem partis ab-
ducta fuiſſet,prout in terminis noſtris,vt hic per Cur.col.
1.& Dec.in d.c.de cauſis col.8. Et licet text.noſter loqua-
tur de re mobili, iſtud eſt gratia exempli, quæ exempla
regulam non reſtringunt.l. ſtipu. damni inſecti pertinet
in fi.ĭ.de dam.inſect.vt hic per Cur.col.1.
5 Tertiò not.ex iſto tex.regulam † ad plura allegabilem.
ꝙ idē indicamus de principio principiante,ꝙ de his quæ
ſequuntur ex ipſo.nam ſicuti mulcta imponi poteſt pro
cõmiſsis in principio iudicij,ita etiam pro cõmiſsis in ſe-
quentibus poſt principium:accedat tex.not.in l.maritus
cum ibi not.per Pau.de Caſtr.Iaſ.& alios.C.de procu.per
Soc.Aquen.& cæteros ſcrib.in l. Gallus in §.nunc de lege
infra de lib.& poſt.Limita qñ in ſequentibus eſt eadem ra
tio quæ in prin.aliàs ſecus.l.pronunciatio in fi.cum.l.ſeq.
6 vbi tex.ad illum caſum rationem aſsignat. † Et ad l.ſecun
dam in fin.infra de iure immu.quæ videbatur refragari.
reſpondet hic Curt.in 2.col.de quo quidem text. vide tu
Imol.in conſil.62.circa fin. Soc.in rep.l.cum auus col.55.
infra de cond.& dem.Iaſ.in l ſtipulatio in §.hi qui col.2.
infra de verbo.oblig. Dec.in l.2.col.9.& pen.infra de reg.
iur.& in c.nouit in 6.not.de iud.
7 Abſolutis notabilibus † pro declaratione tex. noſtri &
totius materiæ quæro quæ, & quot requiſita ſint ad hoc
vt mulcta imponi poſsit. Ex ſupradictis habuiſtis vnum
requiſitum cum declarationibus opportunis,videlicet,ꝙ
pro contumacia commiſſa non fuerit proceſſum ad ali-
quem actum punitiuum, excepto qñ proteruia contuma
cis aliud exigeret, qđ m̃ ſupra reprobatum vidiſtis. Qua-
tuor alia requiſita ponunt hic Pau.Soc.Iaſ.Aquenſ.& alij
vt per eos & quia primum eſt expeditum ſupra.
Circa ſecundum ꝙ præceptum fuerit iuſtum aut pri-
ma facie dubium de iuſtitia vel iniuſtitia, ſecus quando.
8 euidenter eſſet iniuſtum,quia poſſet ſperni † vt per eos &
Fely.in c.2.col.6.de reſcri.cum alijs quæ cumulaui in l.nõ
videtur in §. qui iuſſu circa fin. infra de regul.iur. & ante
omnes declarauit Bar.infra in vlt.colum.
9 Ad tertium de vera contumacia, † quæ dicatur vera
contumacia & quæ ficta, declarat Bar.in l.ex conſenſu.ĭ.
de appel.Ang.in cõſ.9.col.2.in nouis & Dec.in conſi.34.
ſi tñ pro ficta contumacia iudex indiceret mulctã,& mul
ctatus non appellaret,actus ſubſiſteret,vt per Alex. & Iaſ.
ĭ.in §.fin.in penul.col. In quarto adiacenti ꝙ requiratur
mulctam fuiſſe comminatam ſm Paul. Caſtr.& Iaſ.Alex.
tamen Soc.& Aquenſ.hic bonis rationibus reprobant.&
Aquen.tamen ſaluat ſeu limitat pulchrè vt per ipſum.
Circa quintum requiſitum Paul.de Caſt. Iaſ.latè vaga-
tur, & in fine cogitandum relinquit. Alex.Aq.& alij cõi-
ter reprobant vt per eos & ad rationem q̃ faciebat in op-
po.Iaſ.reſpon.ꝙ ſi neutrũ ex enumeratis per pſatos inter-
ueniat vt quia non ſit impeditus proceſſus,nec pars dam-
nificata mulcta imponi non põt exemplificando vt per
eos. Sed ſi aduerſarij interſit ẽt poſt litem conte.vt in ca-
ſibus hic poſitis per Cur.ſecus erit,imò licet partis nõ in-
terſit, ſi iudex perpendat vocatum non curare pceptum
iudicis in contemptum ſuũ, mulctari eum poterit vt per
Alex.ĭ.circa finem commenti.Soc.& Aq.in 2.col.& Iaſ.ĭ.
in §.fi.col.1. & de proceſſu ac intereſſe partis non curabit
prætor,ſed de contemptu ſuo,pp quem procedat ad im-
poſitionẽ mulctæ, & ſimiliter qñ videret partem calum-
nioſè agere, puta ſimulando velle pbare, vt hic per Soc.
in 2.col.cum multis alijs quæ adduxi in rub.ſ.eod.nec vi-
debatur procedere, qđ poſt dominos de Rota dicit hic
Alex. ꝙ ad inſtantiam partis non poſsit iudex mulctare,
qñ ipſius partis non interfuit,quia retenta cõi concluſio-
ne ſcribentium, ꝙ ad mulctã fiſco applicandam cõpetat
actio in factum,vel actio popularis, quare inſtante parte
pro fiſco ac ad vtilitatẽ fiſci non poterit,ac debebit iudex
mulctare & contemptã eius iuriſdictionẽ vindicare, vel
etiam qñ pro hoc pars imploraret officiũ iudicis iuxta no
tata per Bart.& doc.in l.1.ſ.tit.2.imò ſp poſſumus dicere
in hoc verſari intereſſe partis vt magiſtratui obtemperet,
quò ſalua ſit ptoris dignitas ac authoritas publica. Itẽ re-
quirit ꝙ iudex nõ exceſſerit taxã legitimã mulctæ vt dixi
in prin.legis, licèt hoc de cõſuet.vt ibi dixi non ſeruetur.
Poſtremò adde ꝙ contumax non poteſt per iudicem
mulctari,niſi de contumacia prius ei liqueat, vt poſt Bar.
dixi ſ.in princ. legis in quæſtio.an requiratur nouus pro-
ceſſus ad imponendum mulctam, & tradit etiam Dec.in
c.quoniam contra col.11.verſ.3.ſecundum Abba.de pro-
ba.Et ſic omnibus bene conſideratis ſufficit ad imponen
dum mulctam quòd iudici conſtet de contumacia.
Gol.magna diuiditur in ſex partes vt hic per Iaſ.In pri-
mis diſcutiemus & examinabimus oẽs intel.gl. & ſcriben
tium ad tex.noſtrum.ſecundò ſequẽdo veſtigia Bal.Ang.
Alex.Iaſ.& aliorum declarabimus quædam dicta quæ po
ſuit glo.noſtra.tertio loco qõnes Bar.Primus intel.gl.fuit
ſm quem extremum capit,pro minimo viliſsimo vel in-
10 fimo,† & ſic qa vocatus nõ venit in ius,& ꝙ in iur.viliſsi-
mum & minimũ eſt non fecit,mulctari poteſt. Et idem
ſi fuerit contumax,& inobediens in fi.Hunc primum in-
tel.ſequuntur Bar.Bal.Ang.Alex.Iaſ.Aq.Curt.& ſic cõiter
doct.ſm Aq.quum.n.concludat oẽm inobediẽtiam & in
quacunq; parte iudicij cõmiſſam puniri bona eſt lect.ſm
Bar.& pſatos de quibus miror,quia arg.concludit in bar-
rocho. ſequitur.n.lecturã in ſe bonam eſſe. ſed non con-
cludit ꝙ intel.bonus ſit.ad hũc tex. & ꝙ verbis ipſius qua
11 dret & conueniat.Et ſm Bal.& Alb.† cit.dr̃ tenere viliſsi-
mum, & minimum gradum in iur.quia ad eam deueni-
tur ſine cauſæ cognitione: & tñ eam contemnens puni-
tur, ergo multo magis contemnens ea quæ ſunt maiora,
vel aliter poſſet declarari vt hic per Aquenſ.col.1.
Sed cõtra hunc intel.plura deducunt Cur.hic & Mod.
Med.in 2.parad.c.15.quorũ motiuis reſpon. poſſet ex di-
ctis Bal.ipſius Curt.& Aq.hic tñ iſte intel.nunq̃ mihi pla-
cuit nec credo fuiſſe de mente Vlp.hic.vltra.n. ꝙ abſona
eſt interpretatio exponere extremũ pro minimo aut vi-
liſsimo, vt per præfatos Mod.ꝙ dictus primus intell.non
poſsit procedere ad hunc text.ex alijs patet ſm ipſum in-
tel.tex.loquiť de inobedientia q̃ reſpicit principium & fi-
nẽ iudicij, ſed refragatur tex.in verbo cæterũ ſi & ſequen
tia recuſauit,quũ ſequentia poſt cit.in iudicio ſint ẽt alia
vltra executionem. vt patet manifeſtè, ergo iſte intel.ſm
quem text.noſter intelligit de cõtumacia q̃ committitur
in princ.& fine non conuenit literæ.ſcđò quia ſi intentio
Vlp.ea fuiſſet ſub cõpendio elegantiſsimus iuriſc.dixiſſet.
is vr̃ iuſdicenti non obtemperaſſe qui ea q̃ extrema ſunt
in iur.nõ facit cõprehendendo principiũ & finẽ, non aũt
hoc modo hic expreſſo loquendo. tertio obſt.qđ dicã ĭ.
contra 7.intel.in verſ.ruſus,&c. Ex pdicto tñ intel.& di-
12 ctis doc.ſuper eo † habemus ꝙ contumacia in quacunq;
cauſa ẽt viliſsima mulcta ſm Bal.& Ang.magis clarè affi-
ci põt.facit tex.cũ ibi not. in c.duo ſunt.96.diſt.ꝙ contu-
macia in re viliſsima commiſſa maior reputatur q̃ com-
miſſa in re graui,de quo m̃ per Cano.in c.1.in no.de iud.
Secundus fuit intell. Bulg. ꝙ extremũ accipiať hic pro
vltimo & executione ſnĩæ,& velit Vlp.dicere nõ poſſe iu-
riſdictionis cõtemptorem cenſeri,qui in princ.vel medio
iudicij non obtemperat iuſdicenti. niſi qđ eſt extremum
& vltimum in iudicio recuſet,& ſic executionem ſnĩæ pa
ti nolit, & per conſequens pœna iſtius edicti puniri non
poſſe,niſi certum ſit iudici non fuiſſe obtemperatum.qđ
ſolum conſumato iudicio poteſt eſſe:q̃uis ergo proceden
ti non pareatur in aliquo, ſi m in extremo executioni,vi-
delicet ſnĩæ pareatur mulctari non poterit. Et licet gloſſ.

Bar.Bal.Ang.Alex.Iaſ.Aquẽ.& alij cõiter.vt ipſi dñt hunc
intel.reprobẽt.& licet dicat hic Bart.ꝙ nullus eum tenet,
nihilominus nõ defuere antiqui & Mod.ſcrib.qui illum
diſputando ſecuti ſint, & defendere voluere, vt ille Ga-
briel relatus hic per Alb.& Iaſ.vt Cur.& Aquen.ac etiam
Zaſ.qui hunc intell.vti literæ conſentaneum amplectitur.
Pro quo facit iſte text.dupliciter primò in aduerſatiua
cæterum, quæ debet ꝓcedentibus aduerſari in iure & in
facto.l.4.§.hoc autem & l.hoc amplius.§.de his autem ÿ.
de dam.inſec.vbi ſcrib.not.cap.cæterum vbi late Deci.de
iud.ad hoc.n.vt aduerſetur in iure, & in facto neceſſariũ
eſt dicere contumaciam & inobedientiam litigantis ſo
lum in extremo & fine,non in ꝓcedentibus,& ſic in prin-
cipio cõmiſſam poſſe mulctari, qui quum poſteà obtem-
perauerit,iuris fictioni paruiſſe cenſetur. Secundo induci
poteſt pro Bulg iſte tex,in dictione tunc,quę denotat ex-
tremitatem temporis vt hic per Iaſ.& alios.& ſic vult, ꝙ
tunc demum cenſeatur non obtemperaſſe, quando in fi-
ne inobediens fuit. Tertiò quia exitus vt dicitur acta pro
bat,& omnis laus in fine canitur,finemque potiſsimè at-
tendere debemus, vt dixi in ſuperioribus.
Sed iſte intel.nullo modo tenendus eſt, & à cõi repro-
batione ipſius non eſt reced.Primo quia ſubaudit multa
verba quæ non ſunt in text. quæ ſciuiſſet bene ponere iu-
riſcon.ſi voluiſſet id dicere,tranſportatq; verba iuriſcõ.&
innertit literam.Secundò confunditur per text.ab omni-
bus alleg.in l,2.ÿ.tit.2.vbi non veniens in ius à ꝓtore voca-
tus,mulctari poteſt,pro iur.iudicis,nec illi ſatisfacit con-
ſideratio Zaſij hic dicentis puniri ibi contumaciã citati,
quatenus aduerſarij interſit,qđ intereſſe ſi ceſſabit,ſimili-
ter ceſſabit & pœna,hic aũt puniri finalem contemptum
ẽt ſi aduerſarij non interſit,quia eſt contra iſta iura in ſui
generalitate,præterea etiam ꝙ aduerſarij non interſit,in-
obediens ꝓꝓ contumaciam mulctari poteſt, vt prætoris
13 ſalua ſit dignitas, † vt per Alex.ÿ.circa fin.§.& in d.l.2.ad
fi.& probatur in §.noſtro vbi non obſtante ablatione rei
datæ parti in tenutã,ſic ceſſante intereſſe ſuo,inobediens
punitur,& mulctatur,aliter etiam ad d.l.2.reſpon. Aquẽ.
ſed vt ipſemet ſentit & ſubijcit non procedit. Tertio ille
qui vocatus à prætore in ius non venit, contemnit aucto-
ritatem ipſius ꝓtoris text.eſt in l,ſi quis ex aliena ÿ.de iud.
& in d.l.2.in prin.in §.quid ergo & in l.conſentaneum ÿ.
alleg. ſed nõ obtemperans iudicenti poteſt puniri vt hic
ergo. Quartò iudicium incipit à cita.quæ eſt principium
14 iudicij, vt ſupra dixi, † ſed cuiuſcunq; rei potiſsima pars
principium eſt.l.1.ÿ.de orig.iur.abſonum eſſet ergo dice
re prætorem in principio exercitij iur.poſſe impunè con-
temni. Quinto poteſt eſſe actus ꝓ quo quis ad iudicium
vocatur, in quo nõ eſt neceſſaria ſententia vt in d.§.quid
ergo.& in l.ius alimentorum in §.penul.ſupra alleg.& ſe-
queretur vocantem & nolentem venire & ſic parere in
princ.non poſſe mulctari,quod eſt abſonum. Et contra
text.l.noſtræ & iura proximè allega.
15 Ad iſtum tex.ponderatum ſupra † in aduerſatiua reſp.
vt hic per Iaſ.& Cur.col.4.ꝙ procederet arg.Bulg.qñ eſſet
aduerſatiua ſine copula, quæ aduerſatur in iure & in fa-
ctó,ſecus vbi eſt cum copula, prout in tex.noſtro, cæterũ
ſi & ſequentia vt quæ implicat identitatem iuris, ſed di-
uerſitatem in facto.l. ſed & ſi l.in prin. cum glo.ÿ. de pet.
hæred.l.patris & filij,vbi late not.ÿ.de vulg. Et incidenter
pondera ꝓdictam regulam procedere etiam ſi copula nõ
ponatur immediatè poſt aduerſatiuam,verum ſit alia di-
ctio interpoſita prout hic dictio ſi,ad idẽ tex.in l.non di-
ſtinguemus in §. ſi dñi ibi ſed ſi & hęredis infra de arbit.
Ad ſecundum motiuum dictionẽ tunc reſp.nullo mo-
do obſtare & bene quadrare cõmunibus intelligentijs,&
intellectui quem teneo, voluit Vlp.dicere. Cæterum ſi ẽt
ſequentia poſt prin.recuſauerit, tunc non obtemperaſſe
videtur, quaſi dicat non ſolum qñ non paruit in princi-
pio, ſed etiam quando tunc & in fine mulctari poterit.
Ad tertium ꝙ quum eadem ſit ratio puniendi cõtem-
ptum ꝓtoris commiſſum,circa principium quę eſt in me
16 dio & fine, † vt ſalua ſp ſit dignitas prætoris & auctori-
tas ſua non contemnatur, idem iudicamus de principio
ꝙ de his quę ſequuntur ex eo vt in vlt.not.dixi: ideò,&c.
Iuxta prędicta tetigit hic in 3.col.Iaſ.impertinenter tũ
17 qui dicantur eſſe in extremis,& in art.mortis † de quo vi
de Barb.in c.Ray.fol.1.de teſta.& Dec.in l.hac cõſultiſsi-
ma.in 3.not. C.qui teſta.fa.poſ.faciunt plura quæ cumu-
ui in l.fi.C.de pac. Tertius fuit intel. Ioã.Cremo.glo.anti-
qui accipientis extremum pro primo & vlti.dialecticorũ
18 more loquendo,prout dicere ſolemus in ſyllogiſmis † de
primo termino & vlt.qui dñr extremitates,exemplifican-
do vt hic per gl.ideò nimirum ſi primum & vltimum ap-
pellat extremum.Et quemadmodum in ſyllogiſmo logi-
cali ſunt extremitates maior & minor inde concluſio.ſic
etiam in tex.noſtro maior eſt iſta, oĩs & contumax,& iu-
dici non obtemperans in hoc edictũ incidit. qui in extre-
mis,i.principio & fine non paret contumax dr̃,iſta eſt mi
nor, ex quibus ſequitur concluſio, ergo oĩs qui non ob-
temperat in extremis.in iſtud edictũ incidit. Clarius exẽ-
plum de extremis ponebat Pet.de Bellapertica relatus hic
per Alb.& Aq. de tribus in eodem bancho ſedentibus pri
mus, & vltimus in extremis partibus banchi ſedere dñr
tertius in medio.Verum quia vt ait Bart.hæc particula gl.
ꝓꝓ ſuum ſyllogizare redditur legiſtis obſcura & diffici-
lis, ideò quid ſit ſyllogiſmus, & materiam ſyllogiſmorũ
tractant & plene declarant Pau.Venetus in prin.ſyllogiſ-
morum & Gell.libr.15.c.20.vbi dicunt ſyllogiſmum eſſe
rõnem in qua quibuſdam poſitis, & conceſsis neceſſe eſt
aliud venire, per ea quæ poſita & conceſſa ſunt,vt oĩs ho-
mo currit,ſortes eſt homo.ergo ſortes currit.ſcias tñ pro
declaratione iſtius partis, & illius intel.omnem ſyllogiſ-
mum ex tribus terminis conſtare, maiori minoriq; extre
mitate & medio termino,qui eſt ille qui bis ſumitur ante
concluſ.vt homo, maior extremitas eſt terminus ille qui
ſumitur in maiori propoſitione cum medio termino, vt
ſortes,etiam qñ illud ꝙ ſubijcitur in prima propoſitione
ꝓdicatur,in ſecunda reſultat figura primi modi, quæ Bar
bara dr̃. Exemplum eſt in ſyllogiſmo glo.& in ſeq.omne
animal eſt ſubſtantia. oĩs homo eſt animal.ergo omnis
homo eſt ſubſtãtia. De quo ſyllogiſmo in figura Barbara
tradit etiam Oldr.in conſ.108.in fi.& conſ.300.col.pe.&
Bar.clare in l.ſi prius col.8.ÿ.de no.ope.nun.vbi ad termi-
nos legales rem reducentes dicunt libellum eſſe ſyllogiſ-
mum legitimum,nec bonum eſſe niſi id ex quo petitoris
19 intentio neceſſario ſequitur contineat, † quis legiſtæ vt
inquit Bald.in l.1.col.6.C.de fur.non dialecticent in ver-
bis,ſed rerum exitus ponderent.Nec mirandum eſt gloſ-
ſatorem noſtrum dictis terminis vſum fuiſſe,nam ſcientia
legalis dr̃ architectonica,i.de omnibus alijs diſponens,&
cui omnes aliæ ancillantur,& ſeruiunt,ſm Bart.in prima
figura tyberiadis, allegat Philoſophum in 1.Ethicorum,
vbi in 1.ca.ſecundum interpretationẽ Leonardi Aretini
& Thomæ dicitur videmus honoratiſsimas facultates ci
uili ſcientiæ ſubeſſe, vt rem militarem.œconomicam.rę-
thoricam cum reliquis ſcientijs, & ca.16.Ciuilem inquit
ſcientiam honorabiliorem & præſtantiorem, eſſe quàm
medicinam, ſicuti enim Iuſtitia nobilior eſt omnibus
alijs virtutibus.ita ciuilis ſcientia circa illam occupata no
bilior eſt omnibus alijs ſciẽtijs,vt etiam per Pau.de Caſt.
in l.1.ÿ.de iuſt.& iure & Fortu. Hiſpa.in 7.not. De archi-
tectonica vide Alex.in conſi.177.col.3.lib.6. Et Budæum
in annotat. ſuper.l.vltima.ff. ſi menſ. fal. mo.dix. vbi poſt
Ariſtote.loco præallegat.architectonicas artes vocare ait
principes quaſdam artes quæ ſuffectas ſibi alias habent
veluti ſuggeſtrices quaſdam & ancillantes.
E diuerticulo in viam redeundo, q̃uis Bar.& commu-
niter ſcriben.approbent hunc intel.quum concludat cõ-
tumaciam litigantis in quauis parte iudicij puniblem,tñ
Mod. Med.loco præalleg.& latius Curt.hic in 3.& 4.col.
iſtum intel.reprehendunt, qui ad hunc tex.nunquã mihi
placuit,

placuit, & ſi concluſio in ſe vera ſit. quia ſi Vlp. hic extremum pro principio, & fine acciperet, proceſsiſſet ita exẽplificando de fine ſicuti de principio, & tñ aduerſatiuè loquendo procedit. Cæterum, &c. Et ſi ſenſum glo. ſequendo dicas ꝙ cõtinnatiuè procedit. Reſpon. ꝙ imò ſaltem dicendum eſt ꝙ proceder ampliando, non autem exemplificando, vt facere debuiſſet ſi in principio de fine locutus fuiſſet. Rurſus ſi Vlp. de principio & fine in verbo extremũ intellexiſſet, plurali ſermone extrema dixiſſet, ſed quum in ſingulari extremum protulerit, de vno tñ eum ſenſiſſe liquet, prout exemplum qđ Vlp. ſubiungit oſtendit. preterea quòd iſte intell. non procedat. patet quia ſm eum Vlp. omiſiſſet hic dicere de medijs, & ſic non tradidiſſet perfectam doctrinam & declarationem ad edictũ prætoris, de non obtemperante iuſdicenti quod non eſt dicen. Et quicquid infra dicat Bar. poſt glo. in iudicijs eſt dare remedium, vt ſtatim dicemus: ideò &c. Et ſi reſpon. fateor. idem eſſe in medijs, dico ex hoc non ſequi Vlpianum defendi & quin id omiſiſſet, & imperfectam doctrinam tradidiſſet, quod abſonum eſt dicere.

20 Ex prędictis colligitur † extremitates dici ac procedere vſq; ad medium, & ideò ſtat. faciens mentionẽ de principio alicuius rei vſq; ad medium dictæ rei extenditur, & ſic ſm Bar. in medio nihil remanet, & Bart. ſequitur ſimpliciter Abb. in c. 2. de fer. Alex. hic in ſe remittit Aquenſ. in quęſtio. ſtat. tenet contra Bar. & Barto. met. aliter dixit in hac quæſt. in l. 2. ÿ. de furt. Fulg. hic reprehendit conclu. prædictam glo. & Bar. quia extremum ait non poteſt eſſe ſine medio. & verè extrema dicuntur reſpectu medij, diciturq; extremum quaſi extra medium, vt infra declarauimus ergo datis extremis impoſsibile eſt, ꝙ in medio nihil ſit vt dicebat Bart. ea pp Bald. hic in fin. vt puto dixit truffam eſt qđ dicit Bar. Et in quęſtio. ſtat. de qua hic per Bar. ac in ſimil. idem Bart. in d. l. 2. ÿ. de furt. aliam tradidit doctrinam quã ſequitur Ang. in tract. malefi. in verbo in communi. Platea. & Curt. hic col. 4. Aquen. hic concludit aliter quàm fecerit Bart. in iſtis locis Ang. de Peruſ. in d. l. 2. de furt. reprehendit ibi Bart. aliam tradens doctrinam volens attendendam eſſe materiam ſubiectam, & ſm illam reſpon. vide quæ ſcripſi in l. 1. col. 4. ÿ. de orig. iur.

Quartus fuit intel. glo. hic in ver. vel puto qui in effectu non diſcrepat à tertio, licet clarius declaret de contumacia commiſſa in medijs, vt hic per Cur. col. 4. & approbatur à Bar. & alijs ex quo concludit contumaciam in quacunque parte cõmiſſam eſſe punibilem. Sed vt hic dicunt Fulg. & Curt. col. 4. iſte intel. quòd in verb. veluti ponatur exemplum de inobedientia principij & finis non conuenit huic literæ. nam videtur impoſsibile ꝙ idem poſsit eſſe principium & finis. quę inter ſe manifeſte diſcrepant. & in verſi. ſed duci eam. ponitur potius ſignum & exemplum obedientiæ quàm inobedientiæ.

Prætereà vt in 4. col. inquit Curt. ſi Vlp. in princ. fuiſſet locutus de 1. & 2. extremo, malè conuenirent verba illa cæterum ſi & ſequentia, quia poſt vltimum & extremum nihil ſequi poteſt. Rurſus obſtat. quod dicebam ſupra Vlpianum loqui de extremo non extremis.

Quinta fuit lect. glo. in verſi. vel dic. 5. ꝙ extremum capiatur pro vlt. Et idem ſi non obtemperaret in principio vt in verſi. veluti. Et idem etiam in medio vt in verſi. cæterum, hunc intel. vti bonum approbant Bar. & doc. ex quo concludit contumaciam, in quacunq; parte iudicij punibilem, tn vt dicunt Fulg. & Cur. non quadrat ad hunc tex. quia dictio veluti quæ eſt præcedentis dicti exemplificatiua, ſtaret neceſſario ampliatiuè, niſi dicas ꝙ ſtat exẽplificatiuè ad caſum ſubauditũ, vt glo. dicit ſed diuinando. Ideò iſte intel. literam deſtruit & ſubaudit, plura ad tex. q̃ iuriſcõ. ſi ſenſiſſet eo modo bene ſciuiſſet dicere. Præterea Vlp. edicti prætoris elegantiſsimus ordinator proceſsiſſet inordinate ſupra modũ decidendo primũ de contumacia cõmiſſa in extremo & fine mulctabili. Inde in verſ. veluti de contumacia cõmiſſa in prin. poſtea in verſ. Cęterũ de cõmiſſa in medio. quod fatuum eſt dicere vel ſentire in tanto iuriſconſulto eloquentiæ magiſtro vt erat Vlp.

Sextus fuit intel. Iaco. de Are. relatus per Bar ꝙ contumacia in principio & ſequentibus, ſicq; in qualibet parte iudicij mulctari poſsit. & ſic capit extremũ de quo in tex. pro principio, quod ſatis apparet per ſequentia, maximè exempli gratia poſita. Hunc intell. ſequitur hic Bart. Pau. de Caſt. Soc. & Iaſ. col. 1. & ſm Paul. eſt omnibus alijs clarior, & ſecundum iſtum intell. figuraui ſupra caſum, probando auctoritate ratione, & l. non eſſe incõueniens nec abſonum extremum quandoq; pro principio capi.

Septimus intel. Nico. de Mat. relatus per Bart. vt hic dicunt Aquenſ. col. 1. & Curt. 4. cõiter approbatur, & placet Bar. magis q̃ alij. Nec obſtat. ꝙ implicatiua cæterum implicaret caſum minus dubitabilẽ de cauſis imperij, quia reſpon. poteſt, per ea quæ diximus ſupra allegando gl. in c. duo ſunt. 96. diſt. vel ẽt alio modo vt hic per Curt. col. 4.

Sed iſte intell. non vř de iure procedere nec tenendus: primo quia iuriſc. facit vim in verbo extremum, ſecundo quia ſi Vlp. accepiſſet extremum pro infimo dixiſſet poſtea. cæterũ ſi maiora vel grauiora recuſauerit, nõ autem vſus fuiſſet verbo ſequentium, qđ non correſpõdet, ad illud qđ de infimo dixiſſet. Rurſus verbũ ſequentia demõſtrat Vlp. capere extremũ pro principio non pro infimo. prout acciperetur ſm iſtum intell. pterea cui dubium ꝙ non ſit ita obtemperandũ exercenti cauſas ſimplicis iur. ſicuti cognoſcẽti de cauſis imperij, quũ ipſa iur. ſit de publico introducta, ideò non contemnanda iuribus p̃alleg.

Octauum intell. Benedicti antiqui doct. reprobat Iaſ. hic in prin. vlt. colum. vř per eum.

Nonus fuit intel. Bal. quem vt pulchrum & ſubtilem ſequũtur hic Pau. de Caſt. col. 1. & Iaſ. vlt. & fuit Io. Cremo. antiqui gl. licet Accurſ. in 3. intel. illius mentem male perceperit, vt per eos, ſed nõ placet quia ſi mens Vlp ea fuiſſet dixiſſet illum inobedientem dici, qui ea q̃ ſunt in iur. non facit. non autem de vno extremo tñ locutus fuiſſet, ex quo liquet per dicta verba, cæterum nec de alijs omnibus quæ poſt primum extremũ ſequuntur intellexiſſe, & ſic de medio & fine non de vno alio extremo, vt dicebat Bal. Vlti. datur alius intel. ad hunc tex. per Mod. Med. lib. 2. parado. c. 15. capientes extremum de quo hic eſt mẽtio pro fine, ſm propriam ſignificationem vocabuli, & communem intelligentiam ſcribẽtium, ſed verba. l. noſtræ ad alium ſenſum detorquent qui mihi non conſonat, quia edictum p̃toris generale erat de nõ obtemperante iuſdicenti, pariter eſt gnalis declaratio, quis dicatur non obtẽperaſſe ipſi Mod. torquent & reducunt ad caſus quoſdam ſpeciales, & ſic malè. Item ſubaudiunt rei abductionem & ablationẽ de quibus in tex. noſtro factas per extraneas perſonas, non de mandato iudicis qđ eſt diuinare & contra regulas cões de perſona non ſubaudiendo, vt traditur in §. griſogonus. prætereà verſi. cæterum ſi & ſequẽtia recuſauerit non poſſet ſtare, quum poſt finem nihil ſequi poſsit. Item ſi lite pend. cõuentus rem petitã dolo vel culpa poſsidere deſierit, non venit per iudicem mulctandus. quũ hoc non concernat contemptum iudicis, ſed partis incõmodum, ideo ſatis eſt, ꝙ pars in litem poſsit iurare contra talem deſinentẽ poſsidere, dolo vel culpa. l. qui reſtituere ÿ. de rei vend. cum ſimi. mulcta pp contemptum iudicis tñ vt diximus ſupra imponitur. Non eſt igitur reced. ab intel. Iac. de Are. quẽ ſupra ſecutus ſum. Non deficit poſtremò temeritas impreſſorũ ꝙ aliter in nouis codibus. tex. noſtrũ ordinantes vident comprobaſſe intellectum Bulg. ſed deberent comburi vna cum libris ſuis.

Deſcendendo ad quęſtionẽ Bar. quia reliqua ſunt expedita in 1. qõne, concludit Bart. ꝙ poteſt quis puniri tanquã contumax & inobediens, licet non fuerit ter aut peremptorie citatus, ſed vnica cita. & pp vnicam contumaciam modo inexcuſabilis ſit, cum ita conclu. Bart. tranſeunt cõiter ſcrib. † vt hic atteſtantur Alexan. col. 1. Iaſ. & 21
Cur. pen. & ſequendo cões intelligentias de quibus ſupra

probatur iſta concluſio per tex.noſtrum & l.2.j.tit.2.quę
ad hunc effectum requirunt ſimplicem citationem, non
autem trinam vel peremptoriam. probatur etiam per.l.ſi
quãdo. C.de teſt.& in c.2.cum ibi not. per Fely.de accuſ.
2.probat quia contumax in 1.cit. condemnatur in expen
ſis Auth.quòd ſeme'. C.quomodo & quãdo iudex. ergo.

Nec obſt.text.in l.contumacia.in §.1. de re iud.volens
illum contumacem dici qui tribus edictis, vel vno pro
omnibus,quod peremptorium appellatur citatus non cõ
paruit,quia procedit quantum ad tres effectus,ſ.vt poſsit
procedi ad ſententiam diffinitiuam, vel ad abſolutoriam
iudicij, aut ad miſsionem in poſſ.ex.1. vel ex.2. decreto,
quę grauis ſunt præiudicij.non autem quo ad cõdemna-
tionem expenſarum,vel impoſitionem mulctæ vbi vt dixi
ſufficit vnica citatio.ita Bart.& Pau.de Caſt.in d.l.contu-
maciam & Alex.ibidem in vlti.not. & in l.de vnoquoque
in §.1.illo eo.tit.ex quorum dictis patet ſol.ad ea quæ in
oppo.adducebat Iaſ.hic. Grauior tamen eſt contumacia
22 citati tribus citationibus diſtinctis & interpolatis, † quã
citati vnica citatione etiam peremptoriè vt per Fely.in c.
quoniam.§.porro col.6.vt lit.non conteſt. cum ſimil.per
me adductis in l.ſi quis maior.col.penul. C.de tranſ.ideò
grauiori mulcta coerceri poſſet.

Limit.prædictam conclu. de trina cit.vel peremptoria
pluribus modis vt per Alexan.in d.l.contumacia. Fely.&
alios in c.2.de accuſ.& Nattam in clem.ſæpe in §.non ſic
23 in verbo citatione de verbo.ſignif. † Et ſi dicas mulctam
imponi non poſſe niſi contumax iterum citatus fuerit,
dicturus cauſam quare mulctari non deberet, & in con-
tumacia perſeueret vt voluit Bart. in l.2. ad fin. per illum
tex.in tit.2. ergo pro prima contumacia mulctari nõ po-
teſt, Reſpon.ꝙ illa cit. requiritur quia poſsibile eſt,ꝙ ci-
tatus primò poſitus ſit in actu pro contumace, quum tñ
re vera non eſſet contumax,verùm nõ comparuerit iuſto
impedimento detentus vt per Pau. de Caſt.in l.contuma
cia ſ.alleg. Cum alijs quæ adduxi ſ.in prin.l.in 7.quæſtio
Bar.Et ſic comperto ꝙ non habeat iuſtam cauſam excu-
ſationis, poterit pro illa prima contumacia ac cita.mul-
ctari.Niſi ſtilus curiæ vel conſuetudo loci eſſet in contra-
rium,vt hic per Aquen.col.2.in prin.dicentem propterea
quòd in ditione Sabaudiæ ex ſtilo curiarum, pro prima
cit. non poteſt indici mulcta ſed tantum fieri condem-
natio expenſarum, imò iſtud eſt ex forma ducalium
decretorum,ſecundum quæ citatus ſine inſertione pœnę
pro prima contumacia non mulctatur, pro ſequentibus
plecti poteſt pęnis in citatorijs inſertis.

Rurſus ſic oppo.contra arg.Bar. æquiparantis indictio
nẽ mulctę,& condemnationem expenſarum.eo quòd ad
impoſitionem mulctæ requiratur vera cõtumacia, ficta
vero ſufficiat ad condemnationem expenſarum, vt per
Alex.j.in §.fin.col.penul. Curt.hic col.fin.reſpon.ſaluan-
do Bar.hic eum cum miniſterio loqui,quando contuma
cia eſt inexcuſabilis, & ſic vera ex quo intereſſe partis &
fiſci à pari procedunt,vt tradit in d.§.fin.Et ſic oporteret
reſtringere argumentationem Bar.ad condemnationem
expenſarum quæ fit pro inexcuſabili & vera contumacia,
24 ſecus ſi fieret pro ficta. † Quæ autem dicatur inexcuſabi-
lis & vera contumacia & quæ ficta, vltra.d.l.contumacia
cum not.declarat plenè Bart.in l.ex conſenſu in §. fin.in-
fra de appellat. & in multis alijs locis ibi per eum citatis,
& Dec. in conſi.34.

25 Circa ſecundam quæſtio. Bar.† ꝙ iudex poſsit mulcta
re teſtes,aduocatos,contumaces & ſibi non obtemperan
tes, & alijs prætorijs remedijs cogere, approbatur cõmu-
niter hic per doct. præalleg.per eum cum ibi not.Et licet
Cur.hic dicat Bar.nihil allegare de aduocato. tamen Bar.
allegat tex.cum glo.quæ ibi id not.l.1.in §.ait prętor j.de
poſtu. Quo ad coertionem teſtium Bar.melius & clarius
probantem allegare potuiſſet tit. de teſti.cogen.maximè
in c.1.& 2.vbi late Felyn.& alij. De quo artic.vide etiam
Alex.in conſil. 102.lib.7. Laur. de orea.in rep.c. quoniam
contra falſam col.8.& ſeq.de proba. Iaſ.in l.fin.j.qui ſatiſ.
cog. Brun.in tract.de indicij & tort. ponentem quæ per-
ſonæ cogi poſsint teſtificari in cauſa criminali. Notabil
ſimiliter cõtumacia nuntiorũ.l.2. C.de ſpor.cum ibi not.

Tertiò quærit Barto.an iudex vltra litigantes & teſtes
poſsit punire alios penitus extraneos à iudicio,turbantes
ſeu impedientes iur.ſuam. Et reſpon.vt hic per eum,cum
quo tranſeunt ſimpliciter Soc.Iaſ.& Aquenſ.Cur.hic col.
fin.dicit ꝙ Bart.hic conſtituens differentiam inter ius ci-
uile & can. vult ꝙ de iure can. iudex poſſet mulctare qđ
ipſe reprobat per text. noſtrum in ſui generalitate, item
quia inter ius ciuile & can. non debet conſtitui differen
tia vt hic per eum. De quo miror quia idem voluit ipſe
Bart.dicens remedia de iur.ciui.eſſe ad hoc prodita in lo-
cis per eum alleg.ſed de iure can.id fiet ex offic.iudicis, &
ſic idem concludit poſſe fieri de iure ciuili,& de iure can.
ſed diuerſitas fit in remedijs ab vtroque iure proditis.

26 Et dum Bar. † citat.l.1.C.de his qui latro.occulta.not.
quia vult ille tex.quòd occultans, vel aſſocians delinquen
tes ne ad manus iudicis perueniant pari pœna puniatur.
Et latrones ſuſcipiens,& iudici nõ offerens puniatur pœ-
na vltimi ſupplicij, vel amiſsionis omnium bonorum, vt
etiam per Angel.in tracta.malefi. in verbo & d.malefacio
ſemper aſtitit verſic. quæro qua pœna puniatur præſtans
opem.& Hypp.Marſil.in l.vnica.nu.86.C.de rap.vir.Pro-
pterea dicebam ſemel cuidam amico qui quoſdam ban-
nitos,& homicidas præmonuerat,vt cauerent quia mini-
ſter iuſtitiæ manu forti tunc veniebat illos captum, quo
intellecto fuga ſalutem conſeruarunt & euaſerunt quod
veniebat pari pœna puniendus tanquam præſtans opem
& auxilium dictis reis criminum, ad euaden.per prędicta
& ſtatim dicenda.

27 Qualiter autem puniatur † eximens & liberans de fa-
cto & per vim captum à manibus familiæ iudicis, tetige-
runt hic leuiter Iaſ.& Curt.ar.eſt not.& malè declaratus,
ideò altius reaſſumendo materiam quàm attingunt Bar.
in §.arripiat in auct.vt omnes obed.iud. prouin. & in ex-
trauag.ad reprim.in verbo tãgat & in l.3.j. ad l. Iul.maie.
Anch.conſi.340. Barba.conſil.76.lib.4.Alex.conſ.36.viſo
themate vol.2. Guido Papæ in quæſtione.437.Aret.in §.
penales col.6.vbi Iaſ.18.inſt.de actio. eundem Iaſ. in l.3.
in §.ꝙ pręτor alias in l.ſed eximendi in §.1.vbi etiam per
Alex.j.ne quis eum qui. Fely.& Dec.in c.1.col. penult.&
fin.de offic.deleg. Si eximatur captus vel detentus pro de-
bito publico vel priuato, eximens vel liberans talem de-
bitorem, tenetur ad ſolutionem dicti debiti ſecundum
omnes ſcrib.præalleg.per tex.in l.quotiens.C.de exac.tri-
bu.lib.10.vbi omnes ſcriben.notant.Et vltra quicquid di-
cat Iaſo.in locis præallegat.eximens, vel liberans poterit
puniri per iudicem pœna extraordi. propter turbatam
iur.ſuam & iniuriam officio ſuo illatam, vt conſuluit ple
ne Alex.in conſi.35.præalleg.

Si vero eximatur à manibus familiæ vel à carceribus li-
beretur captus pro cauſa criminali. nõ enim videtur dif-
ferentia inter prædictos caſus, quicquid ſentiat Iaſ.ſecun-
dum Aret. in d.l.4.j.ad l.Iul.ma. ſunt aliqui caſus ſpecia-
les qui certis pœnis puniũtur. Qui verò eximit cõdemna
tum, vel condemnandum cõfeſſum puta pro crimine ca-
pitali: incurrit crimen læſæ maieſtatis per d. l.4. in fin.j.
ad l.Iul.ma.ſecundum Alex.& Iaſ.ac Angel.Aret.in locis
præalleg.limitantes aliquibus modis,vt per eos.

In alijs caſibus præter ſupradictos eximens vel aliàs li-
berans reum criminis punitur eadem pęna qua reus ipſe
puniendus erat, per d.l.1.C.de his qui latro.occul. Et etiã
crimine ſtellionatus vt hic ait Bar.& ſic pœna extraordi-
naria. nec diſtinguitur fuerit iuſte vel iniuſte captus ſeu
28 detentus,quia nõ licet iudici de facto reſiſtere,† nec eius
iuriſdictionem turbare vt hac.l.ſm Alex.in præalle.conſ.
45.niſi conſtaret notoriè de iniuſtitia, vt per Roman.in
conſil.319.circa fin. Alex.in l.4.in §.item ſi quis.j.ne quis
eum qui. Dec.in c.ſi quando de offic.deleg.& in l.vt vim

co·.8.

col.8.de iuſt. & iure. Et caueat diligenter quiſque ne pro huiuſcemodi delictis, proceſsibus & inquiſitionibus in-
29 uoluatur, quia malè erit ei. Sed nunquid † nuncio vel executori dicenti ac atteſtanti vim ſibi per aliquem illatam captumue de manibus ſuis vel familiæ exemptum & receptum vel liberatum credatur, ita q iudex poſsit contra talem tanquam contra turbantem, & impedientem iur. ſuam iuxta prædicta procedere. & illum punire. tradunt Moder. Mediol.in tract. præſumpt.in 14.preſump.3.reg.
30 Vltima quæſtio Bar. † qn ſunt duo. puta domini alicuius loci & vnus alterum turbaret vel inquietaret in exercitio iuriſdic.ſuæ non poſſet per eum mulctari vel puniri, quia par in parem non habet poteſtatem vel imperium. l. ille à quo.§.tempeſtinum ff.ad Treb.cum alijs alleg.per Bar. facit.l. qui duos ff.de procur. ſm intell. Barba.vbi ſi duobus procuratoribus data ſit adminiſtratio bonorum & cuilibet in ſolidum, vnus ab alio non poteſt petere, nam vbi concurrunt duo æqualis potentiæ impoſsibile eſt q vnum perimat effectum alterius.l.ſi reus, infra de duobus reis.cum accumul.per Pariſ.in conſi.117.col.penul.lib.4. ſic ergo nec vnus prædictorum dominorum alterũ punire poterit.max.quia iuriſdictio eſt indiuidua & apud eos inſolidum, vt per Bar.& alios in l.ſi.ff.de rerũ diuiſ. Ad d.l. qui duos.vide pulchrè Pau.de Caſt.in cõſ.77.in antiquis. & Aret.in conſil.66.col.3.Alex.& alios in l.more & l.ſeq. ff.titu.2.vbi latè ponunt de dicta æquiparatione mandati iudicis & procuratoris.q valet arg.de vno ad aliud: conclu.Bart.limitat hic Iaſ.in fin.vno modo.vide latius hanc conclu. Bart.declarantes & limitantes Alex. in l.eſt receptum col.1.ff.tit.2. Dec.in c.prudentiam in prin.in 5.col. & in §.1.ad fin.de offi.deleg.& in c.1.col.pen. eod.titu.& ſcriben.in d.§.tempeſtiuum ac Moder. Portugal.in rep.l. Imperium col.86.cum ſeq.ſupra tit.2.

31 Ex prædictis etiam infertur, † q ſtante diſcordia conſortum & dominorum alicuius loci in electione, & deputatione iuſdicentis in loco, quia vnum in alterum nihil poteſt, & agitur de intereſſe ſubditorum.ſuperior adeũdus erit iuxta tex.d.§. tempeſtiuum qui quidem ſuperior eos coget & compellet ad deputan.& conſtituendum vnũm, vt per Pau.de Caſt.in l.ſi vni ff.de re iud. & Brun.in conſi. 93.adeò vidi aliàs ſtante tali contentione, & diſcordia dominorum ſuper conſtit.poteſtate loci Illuſtriſſ. Principis noſtri Senatum decernere ac ordinare, vt prædicti domini intra octo dies conuenirent, & eligerent vnum poteſtatem vt ius dicentem in loco cum comminatione q ex offic. Senatus ipſe aliàs vnum conſtitueret ac deputaret prout poſteà fecit.

Ex §. ſi procurator.

Procuratoris contumacia non nocet domino in mulctæ impoſitione & quæ ſit ratio, nu.1.

Procuratoris contumacia, ſcientia, dolus. factum & delictum, an & quando præiudicet domino in iſto § ſi procurator per totum.

Dominus citatus mittens procuratorem qui non comparet dicitur ipſe contumax & mulctari poteſt, niſi procurator impeditus fuerit comparere fortuito caſu qui dominum excuſaſſet vel miſiſſet procurat.cõmuni opinione idoneum & ſufficientem reputatum. 2.cum ſequen. vbi etiam alia limi notantur.

Deputati ad cuſtodiam nocturnam, in ciuitate tenentur de furtis & delictis nocturno tempore cõmiſſis ſi ciues tenuerint oſtia clauſa & rebus ſuis debitam diligentiam adhibuerint. 5.

Procuratoris cõtumacia nocet domino vt perueniri poſſit ad miſſionem in poſſeſſionem ex primo decr. in bonis domini. Item ad ſententiam diffinitiuam & ad pronunciationem poſitionum pro confeſſis, & etiã interrogatoriorum ad electionem, ſed non ad ſecundum decretum. 8.9. & 27.

Procuratoris contum. domino nocet. quando pro certo non cadit in delictum, vt in non appellando, in non producendo teſtes. ſimiliaque faciendo. 10.cum ſeq.

Appellandi tempus quando dominus fuit defenſus per procur. an currat à die ſententiæ vel ſcientiæ & intimationis ipſius ſententiæ. 11. & 13.

Procuratoris vera contumacia non aufert domino beneficium appell. ibidem, nu.12.

Contumacia vera & inexcuſabilis quæ dicatur. 13 cum ſeq.

Appellandi tempus ſua natura currit non ob aliud. 14.

Procuratoris euidens contumacia non nocet domino in expenſis litis, ſed condemnari debet ipſe procur. 15.cum ſeq.

Procurator non cenſetur habere à domino mandatum ad delinquendum vel ad facien. actum illicitum. 16.

Procuratoris contum. operatur, vt domino poſſit audientia denegari donec paruerit. 18.cum ſeq. conſiſto de man. domini aliter non fit ei præiudicium.

Miſſio in poſſeſſionem ex 1 decre. reuocari poteſt refectis expenſis ibidem.

Procuratoris ad negotia factum, quare magis poſſit præiudicare domino quàm factum procur. ad iudicium. 21.cum ſequenti.

Procur. confeſſio quando præiudicet domino. 24.cum ſeq.

Syndici confeſſio an & quando noceat vniuerſitati. 2;. & ſequenti.

Poſitionibus pronunciatis pro confeſſis. non obſtante ficta confeſſione, pari poteſt probare contrarium. 2-.

Procuratoris licitum factum non nocet domino, niſi conſtet de mandato 19 & 2½

Procur. generalis inſtituens litem calumnioſam nomine domini condemnandus eſt in expenſis. non autem dominus. 29.

Procurator an poſſit prorogare iur. 30.

Tutoris contumacia delictum & factum an quomodo & qualiter præiudicent pup. & minori. 31. vſque ad fin commenti.

Minor an & quando citari poſſit, & non comparendo contumax ſit & condemnari poſſit in expenſis, & excommunicari. 32.cum ſeq.

Excommunicari pupillus propter contumaciam adminiſtratoris an poſſit. 36.

Reſpicientes ad pauca de facili enunciant. 33.

Minor adultus ſi non defendatur per curatorem patitur ſecundum decretum. 34.

Tex. l. ſi minor infra de bo. auct. iud. po. declaratur. ibidem.

Minor an & quando liberetur cedendo actiones contra tutorem. 35.

Minor ex contu. delicto & facto tutoris quomodo. quando & qualiter puniatur & damnum patiatur. 31. vſq; ad fi.

Tex. l. fin. de excu tut. declaratur. 35. 37. & ſeq.

Reus & actor, & è contrario an & quando in iudicijs ratione æqualitatis ſeruandæ à pari procedant 43.

In §. Si procurator.

HIc not.§.licet facilis ſit in tex.materiam tamen continet difficilem ſm Soc.ſed vtilem & practicabilem. De ſummario & diuiſione ad Bart. & docto. hic
1 vos remitto. Noto ex iſto text. † regulam, ad quam ſemper allegatur. quòd propter contumaciã procuratoris dominus mulctari non poteſt. concordat tex.in l.neque infantes in verſic.ſed nec infra de fideicommiſ. liber.ſecundum Alexan.in l.3.colum.ſecunda.C.de procur.& Iaſ.hic in prin.quæ concluſio procedit etiam in ſeu mulcta propter generalitatem iſtius tex.vt hic per Aquen.col.prima in verſi.quarto, concludit & Fely.in cap.1.colum.3.verſi. item ſequeretur vt lite non conteſta.ſed difficultas, eſt ie

aſsignanda ratione concluſionis prædictæ, communi
ſcrib.ſententia reprobata, ea q̃ hic tradit Bart.eſt, quia ad
imponẽdum mulctam requiritur vera cõtumacia, vt oẽs
concludunt j̈.in §.fin. ſed contumacia procuratoris non
eſt vera cõtumacia domini, vt de ſe patet.ideò nimirum
ſi propter illam dominus mulctari nõ poteſt vt per Alex.
l.3.col.2.j̈.de procur.Fel.in d.c.1.col.3.& Iaſ.Soc.Aquen.
& alios hic quæ ratio non tranſit ſine difficultate vt hic
per Aquen.col.1.verſi.4.concludit,& col.2.verſi.dic ergo
vbi ſequitur rationem Antonij de Butrio Innocentij &
Abbatis quòd mulcta ſit extra proceſſum,ideò nimirum
ſi non nocet domino.prout etiam tenuit Bar. met.hic in
prin.& latius in l.3.in §. ſi ad diem infra de re militari vbi
latè per Alex.in apoſtil.ad Bart.

Contra prædictam concluſionem Bar.formauit oppo
ſitionem dando multas inſtantias, faciendoque longam
diſtinctionem. quam melius per concluſiones percipie-
tis,& illius declarationem palpabitis.

2 Prima erit † q dominus citatus mittẽs procuratorem
qui non comparet dicitur contumax, ipſe.n.qui præce-
pto vel iniunctioni parere debebat eſt in contumacia,nõ
procurator.l.ſi procuratorem in §.ſi tutores infra mãda-
ti,ideò dominus mulctari poteſt, niſi quãdo procurator
ob caſum fortuitum qui dominũ excuſaſſet impeditus
fuiſſet comparere iuribus hic per eum allegatis,& appro-
batur communiter per ſcriben.quæ tamen limit.duplici-
ter reſtringenda venit vt eleganter per Fely.in c.1.col.3.
& 4. vt lite non conteſtata ſequitur hic Aquenſ.

3 Secundò limitatur concluſio.Bar.l vt procedat qñ pro
curator miſſus diligens, & idoneus cõmuni opinione re-
putabatur,quia tunc excuſaretur dñs ab indictione mul-
ctæ.arg.text.not.in l.argentum.j̈.commod.vbi remittens
argentum cõmodatum per ſeruum ſuum diligentem &
fidelem cõiter habitum ac reputatum,licet deceptus fue-
rit in itinere & argentum perierit,non tenetur,& damnũ
erit ipſius domini argenti non autem remittentis vt hic
per Aquenſ.col.1.Abba.in d.c.1.col.6. & Cœpol.in caut.
57.ex quo patet ſolutio ad difficultatem hic per Cur.mo-
tam.quia de dubitatione fieri debet limi.quod eſt notan
dum pro declaratione & limitatione concluſionis Bart.
ſtultus.n.eſſet qui indiſcretũ,& minus idoneum eligeret,
mitteretque procuratorem. plura autem ad ornamentũ,
d.l.argentum cumulauimus in l.contractus j̈. de reg.iur.

4 Tertiò limita † vt hic per Iaſ.in col.2.poſt Alb.de Rol.
cui tamen limit.videtur obſtare text. in d.l.ſi procurator
in §.ſi tutores infra mandat vbi qui per ſe tenetur facere
non excuſatur mandando alij qui non facit, vt dicebat
Abb.in d.c.1.col.6. niſi reſpondeas q in quæſtione Albe.
illi qui dormiuerunt rem naturalem & neceſſariam fece-
runt quum ſemper vigilare illis impoſsibile fuiſſet vt vult
text. in l.ſi ſeruus ſeruum in §. ſi fornicarius j̈. ad l.aquil.
ideò nimirum ſi diuidentes cuſtodiã ac tempore eis in-
dulto dormientes excuſatione digni ſunt, ſecus in d. §.ſi
tutores tenebantur per ſe facere.

Duas alias limitationes ponit Barth. Veron.loco p̃all.
notandaq; diligenter eſt deciſio Alber.hic per Iaſ.& Cur.
relata,q deputati ad cuſtodiam ciuitatis de nocte tenen-
5 tur pro furtis commiſsis † dummodo ciues teneãt oſtia
clauſa & diligentiam debitam rebus ſuis adhibeant.

Secunda concluſio Bar.eſt q vbi agitur de vera contu-
macia procuratoris, illa præiudicat dño in his quæ ſunt
parui p̃iudicij,ſecus in his quæ ſunt magni p̃iudicij,ſed
reprehenditur in vtroq; mẽbro vt hic p Soc.Iaſ.& Aquẽſ.
col.1.& eundem Aquenſ.col.2.verſic.aut verò talis pœna
vbi ſaluat Bar.in caſu vno & facit vulgata regula.l.ſi vnus.
§.ante omnia j̈.de pactis & c.cognoſcentes de conſtitu.

Tertia concluſio ex contumacia procuratoris p̃ueniri
6 poteſt ad miſsionem in poſseſsionem † ex primo decreto
in rebus domini,quia parui præiudicij eſt,quæ concluſio
cõmuniter approbatur vt hic per Soc.Iaſ. Aquen.proban
tem iura allegata per Bar.pro eodem facere quicquid di-
cat Iaſ.Corroborat Cur.concluſionem,quia propter con
tumaciam procuratoris contra dñm,ad diffinitiuam ſen
tentiam perueniri poteſt, quum grauis ſit p̃iudicij vt per
eum, & prius per Soc.hic.ergo multo magis ad miſsionẽ
in poſſeſsionem ex primo decreto, ſed poteſt r̃ñderi ſen-
tentiam diffinitiuam ita pro dño ſicuti contra ferri poſſe.
l.properandum.§.ſin autẽ reus.C.de iud.& ſic licet ex con
tumacia procuratoris ad diffinitiuam p̃ueniri poſsit hoc
in damnum dñi certitudinariè non tendit quum pro eo
iudicari poſsit,ſed primum decretum abſq; dubio ad da-
7 mnum domini tendit.† non vr̃ tamen leuis præiudicij, vt
ſcrib.dicunt,quum ex eo perueniatur ad ſm per quos res
abdicatur penitus à reo & applicetur agenti ſm notata
per glo.& doct.in §. Iul.l.ſi finita j̈.de dam. infect.niſi r̃n-
deas reputari leuis præiudicij, quia in facultate conuenti
eſt illud reuocare comparendo & contumaciam purgan
do c.vlt.§.fin.vt lite conteſt.& quicquid dicat Barb.tenẽs
opp.in d.c.1.col.21.& ſeq.vt lite non conteſta.non eſt re
ceden.à receptiori ſententia quæ eſt ad oppo.& probatur
optimè in l.3. C.de procura.inducendo vt ibi per Alex. &
Aquenſ.hic,& p̃batur ſimiliter per rationem adductam
hic per Socin.in 2.colum.

Quarta concluſio ex contumacia procuratoris domi-
num non poſſe mulctari quæ concluſio vera eſt, & com-
muniter probata vt latius dixi ſ.in 1.not. per illum tex.
8 Quinta concluſio † ex contumacia p̃curatoris ad miſ-
ſionem in poſſeſsionem rerum dñi ex ſecundo decreto,
perueniri non poteſt, approbatur: reprobata tñ ratione
vt hic per Iaſ.& Soc. diſputantem art.& defendentẽ hanc
partem & per Fel.in d.c.1.col.3. cõcludentes rõnem eſſe,
quia vera contumacia dñi exigitur, quemadmodum mul
cta vt dictum eſt ſupra. Quare aũt magis requiratur vera
contumacia, vt ad ſm decretum perueniri poſsit quã ad
diffinitiuam ſententiam, r̃ñdet hic Curt.ad diffinitiuam
non perueniri niſi ſeruato iudiciario ordine, & ſic facta
diſcuſsione meritorum cauſę iuxta notata in l.prolatam.
C.de ſent.& interlo.om.iud. Ideò qñ cauſa eſt diſcuſſa li-
cet procurator contumax ſit,perueniri poteſt ad diffiniti
uam contra dñm, ſecus eſt in ſecundo decreto in contu-
macia penitus fundato. ideò abſq; magna cognitione &
diſcuſsione meritorum cauſæ ſm decretum pro quanti-
tate petita ſolet interponi. Iccirco noluit lex p̃curatoris
contumaciam dño nocere,ſed ipſius domini requirit ve-
ram contumaciam. Nihilominus ratio prædicta non vr̃
ſubſiſtere vt hic per Aquenſ.col.2. aſsignantem aliam ra-
tionem quæ fuit Bal.hic etiam in 2.col. ex quorum dictis
patet cur magis ex contumacia procuratoris ad diffi-
nitiuam quàm ad ſecũdum decretum perueniri poſsit.

Prædicta concluſio limitatur pluribus modis, vno per
Bar.hic tribus per Soc.& Aquenſ.in 2. & 3.col. & Fely.in
d.c.1.colum.3.

9 Sed cõcluſio Bart. † contumacia procuratoris non re-
ſpondentis poſitionibus non facit dominum haberi pro
confeſſo,niſi ſciens & negligens fuerit. quæ concluſio eſt
contra tex.apertum in d.l.ſolum vt hic per ipſum Bar.al-
leg.& in c.2. de confeſsis in 6. in quibus locis ita conclu-
dunt communiter ſcrib.damnato Bar.vt hic per Soc.Iaſ.
& Aquen.eleganter declarantem tex.d.c.2. de quo etiam
per Anchar.in conſi.419.Alex.in conſi.188.col.1.lib.6.&
Fely.in d.c.1.col.9.& 10.quicquid hic dicat Cur.& quod
taciturnitas in non reſpondendo poſitionibus ſit delictũ
vt cõtra Iaſ.probat hic Aquen.in 2.col.voluit etiam Bart.
in d.l.non ſolum ad fin.principij infra de procur. ex qui-
bus liquet reſtrictionem Bart.hic ad illum text.hic & ibi
non procedere vno tm caſu excepto vt hic per Aquenſ.
col.2.quamuis tñ ſi talis cõtumacia in delictum certitudi
nariè cadat domino nocet, eo quia eſt minoris delicti
quum poſsit habere aliquas excuſationes ſm Socin. hic
in 3.col. & quia eſt circa proceſſum & poſt litem conte-
ſtatem procuratore effecto domino litis, vt hic per Bald.
& Aquenſ. imò ſatis eſt, quod ſit circa proceſſum licet
contingat

contingat ante litis conteſtationem vt in interrogatorijs
an quis ſit hæres,&c.quæ ante litem cõteſtatam fiunt, &
probatur in d.le.non ſolum.vbi Pau. Caſt.nota.& quoti-
die practicatur. ſed ſi dominus damnum patiatur poteſt
à procuratore recuperare ſi non habebat ſpeciale manda
tum,vt in loco præallega.declarat Paul.de Caſtr.
10 Septima concluſio,† ex contumacia procuratoris q̃
non eſt certum in delictum cadere, quia ad licitum & il-
licitum poteſt ſe habere ſit præiudicium domino,exem-
plum ſi non appellauit,ſi non produxit teſtes, aut fecerit
probationes intra terminum præfixum ſecundum Bart.
quũ poſsit eſſe ꝙ prędicta non fecerit, quia domino non
expediebat,aut probationes tunc non habebat, & ſic nõ
eſt certum contumaciam ſeu negligentiam in delictum
cadere adeò nocet domino.l.1.§.fi.intra quando appellã-
dum ſit.tranſeunt docto. & approbatur in d.l.nõ ſolum.
& in cap.2.de confeſsis lib. 6.
Amplia & limita prædictã concluſionem pluribus mo
dis vt hic per Aquenſ.& Iaſ.col.3.& 4.Bart.ĵ.eo. in §.fina.
Barb.in conſi.47.col.6. & ſequen.lib.2. Alex.in conſi. 95.
col.pen.& fi.vol.2.Fel.in d.c.1.col.4.& 5.Matthæ. de affl.
11 in deciſione regni.344.vbi ponunt,† vtrum tempus de-
cẽ dierum præfixum ad appellandum domino tunc cur-
rat à die prolatæ ſententiæ,vel ſcientiæ ſeu imitationis ip
ſius ſententiæ, & ex ſcriptis per præfatos patet ſolutio ad
difficultatem motã hic per Cur.in 3.col.de doctrina Bar.
infra in vlt.col.ꝙ vbi procurator aliquid facit, quod põt
eſſe licitum & illicitũ, puta confitendo poſitiones partis,
tale factum præiudicat domino,niſi contrarium probet,
ergo idem deberemus in propoſito dicere ꝙ licet contu-
macia procuratoris in non appellando pręiudicet domi-
no, reſtringi debeat niſi contrarium probetur, prout vr̃
fuiſſe de mente iuriſc.in d.§.fi.in verbo non facile.hoc.n.
ponunt pro limitatione ſcriben.in locis ſupra alleg.vꝫ cõ-
cluſio Bart.non procedat quãdo dominus probaret pro-
curatorem debuiſſe appellare, vel ex actis id conſtaret.&
ſi poſsit alius ſenſus accõmodari ad tex.d.§.fi.& per Alex.
in loco proximè alleg.& Dec.in conſi.34.
12 Octaua concluſio,† ex vera contumacia procurato-
ris dominus non perdit beneficiũ appellationis,quia con
ſtat contumaciam eſſe delictum,circa rem magni præiu-
dicij cadens,niſi dominus ſciẽs & negligens fuerit. & ap-
13 probatur cõiter per præalleg.† quæ aũt dicatur vera cõ-
tumacia declarant glo.& Bart.in l.ex cõſenſu.§.fi.per illũ
tex.ĵ.de appel. & in alijs locis ibi per Bar.adductis maior
eſt difficultas an poſsit appellare intra decem dies à pro-
lata ſententia an verò intra decem dies à tpe ſcientię pro-
latę ſententię Iaſ.hic col.5.tenet decendium currere à tẽ-
pore ſcientiæ cum hoc ſit equius ne puniatur ignorantia
videlicet vt per eum & prius per Ang.in d.§.fi.ſed opp.eſt
verius vt poſt Fely.in d.c.1.col.4. voluit hic Aquenſ. in 3.
14 col.eo quia,† tẽpus appellandi ſui natura currit poſt la
tam ſn̄iam non propter aliquam contumaciam procu-
ratoris ideo nimirum ſi labitur à tempore prolatæ ſen-
tentiæ, nunquid autem verus contumax poſsit nomine
dñi appellare Iaſ. hic tangit remiſsiue & plenius Barb.
in d.ca.1.col.27.faciunt quæ ſcribit. Deci. in d.conſi.34.
15 Vltima concluſio Bar.† ex euidenti contumacia pro-
curatoris non debere dominum in expenſis condemnari
quicquid dixerit innoc.per duas rationes hic ꝑ eum aſsi-
gnatas ſed Iaſ.in l.4.in princ.in 2.col.ĵ.de re iud. & hic in
pen.col.vbi Sozi.& Aquen.vlt. ſequuntur opinionem in-
nocentij atteſtantes illam ſeruari in practica. opinio tñ
Bar.hic vera eſt in pũcto iuris & magis æquã vt per Abb.
in d.c.1.col.5.& 6.& Aquen.ĵ.in vlt.col. reſpondentẽ mo
tiuis Iaſ.idem tenet Cur. in terminis quæſtionis Bar.quã-
do videlicet cõtumacia euidẽs & notoria eſſet,quia prin-
cipale fundamentum in hac materia eſt quod vbi procu-
rator aliquid facit quod delictum ſonat,vel regulariter &
notorie prohibitum eſt,cõtumacia procuratoris non no
cet domino vt viſum fuit ſupra. hic.n.contumacia procu
ratoris non poteſt dici ficta contumacia domini cum ad
16 delinquendum vel actum prohibitum faciendũ † non
cenſeatur dominus dediſſe mandatum.l.ſi procurator ĵ.
de conditione indebiti.vnde cum culpa careat & idoneũ
procuratorẽ miſerit: nulla eſt rõ cur in expenſis ipſe con
demnari puniriq; debeat. ita ꝙ ſm fundamentum Bart.
vr̃ ſubſiſtere: & hanc opinionem ſequitur Barb. loco ſu-
pra alleg. col.17.& ſequentibus tenens fortius dominum
eſſe audiendum non refectis expenſis.in quo tamen Bart.
& ceteri omnes hic oppo.tenent, ſed vt ſupra diximus in
practica ſeruatur opinio innocẽtij contraria. idq; eſt ꝑꝑ
rigorem iudiciorum conſeruandum.& tex.in §.fi.in eadẽ
lege ſuper quo Bart.fundamentum fecit, ſecundum verũ
intellectum ibi oſtendendum nihil pœnitus facit præte-
rea tolli etiã poteſt fundamentum quia contumacia pro-
curatoris nocet domino in his quæ ſunt grauis præiudi-
cij.d.l.non ſolum & præal c.2. de confeſsis lib.6.
Ex prædictis,ꝙ dominus non cenſeatur mandare illi-
citum & quod ſapit delictum,& ſic ꝙ cõtumacia procu-
ratoris que in delictum ſonat non noceat domino.reddi
tur periculoſa vna alia cõis ſcriben.concluſio ſuperius fir
mata.ꝙ propter contumaciã procuratoris perueniri poſ-
ſit ad miſsionem in poſſeſsionẽ ex primo decreto in bo-
nis domini: quum fundamẽtum Bar. de leui præiudicio
17 non ſubſiſtat ſm Cur.† ſed reſponde diſtinctionẽ Bart.
inter præiudicium magnum & paruum procedere & ſal-
uari ante conteſtatam litem & quando pœna proceſſum
reſpicit vt tunc pręiudicetur domino vt per Aquen.ſupra
in 2.col.verſi.aut vero talis pœna:intellige,ſi expenſe non
ſunt magnæ: ergo contumacia procuratoris nocebit dño
vt in illis condemnari poſsit. & tamen Bart. & doct.indi-
ſtinctè volunt ex manifeſta procuratoris contumacia do
minum non affici damno expẽſarum. reſponderi poteſt
ꝙ ex euidenti contumacia procuratoris dominus cũ cul
pa careat,non debeat in expenſis cõdemnari. Nec obſtat
quod de miſsione in poſſeſsionẽ ex primo decreto in bo-
nis domini facienda ꝑꝑ contumaciã procuratoris ſupra
dicebatur, quia non cõdemnatur propterea dominus in
expenſis.ſed quia non defenditur ſit prędicta miſsio,& ſi
18 uult poſſeſsionem ſuam recuperare, † cogitur expenſas
reficere iuxta tex.cum not.c.fin.§.ſi.ut lite nõ conſt.& in
l.ſi finita in §.Iulianus ĵ.de dam.inſe. ita ẽ in propoſito.
quia ꝑꝑ contumaciam procuratoris denegatur audien-
tia dño,niſi reficiat expenſas,ut hic uolunt Bart. Aquenſ.
& alij quas à procuratore poterit recuperare,quo exiſten
te non ſoluendo ſuccurritur domino ne indebite damnũ
patiatur.l.properandum.§.fi.C.de iud.gl.in l.1.in fi.infra
quando appellandum cum alijs adductis per Fely.in d.c.
1.col.4 & 5.& Matth.de affli.in loco præalleg.
19 Diligenter tamen eſt notandum,† ꝙ ex contumacia
procuratoris nunquã deueniri poteſt ad aliquem actum
domino præiudicialem, niſi conſtitito de illius mãdato,
ita ꝙ liqueat iudici illum eſſe procuratorem prędicti do
mini ut per Bal.hic col.2.& Sozi.fi.& habet rationem eui
dẽtem,facit lex.1.cum glo. in uerbo dicatur infra ſi qua-
drup.paup.feciſſe dicatur.
20 Ex ſecunda principali quæſtione Bar.† an & quando
factum procuratoris noceat domino, collige ſeptẽ con-
cluſiones, prima eſt, ꝙ ex delicto procuratoris cõmiſſo
anteꝗ eſſet procurator,vel in negotio in quo nõ erat pro-
curator,non põt contra dominum excipi.l.ſi procur. la.2
cum glo.ff.de excep. do. hocq; ſatis naturalis rõ docet ut
ibi voluit iuriſc.ne dolus unius extranei noceat alteri,ſed
ipſi doloſo tantum:facit uulg.§. aũ omia.l.ſi unus infra.
de pact. nec eſt repugnantia in prædictis ꝙ ſit delictum
procuratoris & non ſit à procuratore commiſſum, quia
factum fuit à procuratore qui nunc eſt procurator.
Limita tamen prędictam concluſionem in caſu.c.poſt
ceſsionẽ de probat.ut per Fely.in d.c.1.col.9.uerſi.demu.
Secunda concluſio Bar. ex dolo procuratoris ad litẽ con-
ſtituti ita demum contra dominum excipi poteſt ſi poſt
litem

litem conteſtatam commiſſus fuerit,ſecus ſi ante. Cum
Bart.tranſeunt cõiter ſcriben. hic & in d.c.1.probantque
diſtinctionem ſuam in §.quęſitum per eum alleg.iuncta
glo.& l.fi.de procurator.ſ.allega. quia poſt litis conteſta-
tionem procurator dicit ibi tex.efficitur dominus litis &
inſtantiæ.& ſic habet ius radicatum in perſona ſua, ideò
nimirum ſi tunc domino præiudicare põt. Sed quare de
dolo procuratoris ante litem conteſtatam commiſſo,nõ
poteſt excepi poſtq̃ procurator fuit vt in extra iudicia-
libus de omni dolo dr̃, quemodmodum in ſequenti con
cluſione videbimus? licet.n.ante litem cõteſtatam procu
rator litis dominus nõ ſit, procurator tamen eſt: rõ,ſicu
ti in extraiudicialibus ſolum attendimus ꝙ procurator
fuerit ita hic faciendum videretur ſecundum Cur.

Sed poteſt reſponderi ꝙ dolus procuratoris poſt litem
conteſtatam nocet domino,quia quum tunc cenſeantur
vna perſona,ſatis præſumitur dominus illum committe-
re ſm gloſ. fi.d.l.ſi procur.quam valde notat Iaſ.ſupra in
2.col.ſed ante litem conteſtatam vt ibi in prin. dicit tex.
extrancus cenſetur, ideò eius dolus domino nocere non
debet: in extraiudicialibus verò ſolum attẽdimus ꝙ eſſet
procurator, quia ex quo eſt generalis & cum libera loco
domini habetur.l.interdum.§.qui tutelam j. de fur. cum
glo.fi.l.mãdato generali cum ibi notatis infra de procur.
vnde nimirum ſi dolus ipſius domino nõ præiudicat,ſed
an in caſu prædicto præiudicium poſsit ad amiſsionem
totius cauſæ extendi ponunt hic Iaſ.& Aquen.col.pen.&
fin. Tertia concluſio ex dolo procuratoris ad negotia cõ-
21 ſtituti indiſtinctè poteſt cõtra dominum excipi.† d.§.
quęſitum,qui & ſi loquatur in procuratore generali om-
nium negotiorum procedere tñ poteſt etiam in procura
tore ſpeciali, arguendo de toto ad partem ſecundũ Cur.
hic ad oppo. videtur glo. approbata in l.procura.in prin.
j.de tribu.quæ intelligit hanc concluſionem in procura-
tore generali & cum libera aliàs ſecus. & poteſt eſſe ratio
quam in ſuperioribus aſsignauimus,quia tũc loco domi-
ni habetur, vnde nimirũ ſi talis dolus indiſtinctè nocet.
vbi tamen procurator ſpecialis in negotio ſibi commiſſo
liberam haberet adminiſtrationẽ eadem ratio militaret
quantum ad prędictum negotium ſpecialiter cõmiſſum,
& conſequenter eadem iuris diſpoſitio vide Bar.in l.pro-
curator cui generaliter.infra de procur.

Sed cur ex dolo procuratoris contra dominũ non põt
22 agi,vt ſtatim dicetur, & tamen poteſt excipi, † maximè
quum ratio prohibitionis agendi in hoc ſtet,quia in du-
bio non videtur mandatus dolus,ergo nec contra domi-
num videretur poſſe excipi.reſponde tunc demũ tractari
de excipiendo contra dominum quando agit ex facto
23 procuratoris ſuccedãte regula,† ꝙ dominus cum quali
tatibus & vitijs illud acceptare debeat iuxta tex. in l.cum
quæritur infra de adminiſtra. tutorũ in l.contra iuris re-
gulas.§.fi.l.ſeq.j.de pac. & notare.l.3.in §. ſiquis pro quo
ſupra quod quiſque iuris, quæ ratio ceſſat vbi agitur con
tra dominum vt per Barb.in d.c.1.col.19.nu.202. cũ ſeq.
ſequitur Curt.hic licet de Barb.non faciat verbum.

Quarta concluſio geſta procuratorio nomine ad pœ-
nam aut illicitum non obligant dominum niſi præcedat
mandatum vel ſubſecuta ſit ratificatio vt hic per eum, &
plenius per Alexan. in l.3.in §.ſi procur.col.3.ſ. tit.1.Fel.
in d.c.1.col.6.& ſeq.Bart.tñ ad iſtud membrum de facto
procuratoris male adducit tex. noſtrũ qui loquit̃ de con
tumacia & negligentia de qua Bar.ipſe ſ.aliam doctrinã
poſuit.& iſta concluſio procedit qñ procurator deliquit
faciendo, ideò Abbas in d.c.1.col.7.reaſſumens theoricã
Bart.hic omiſit allegationẽ iſtius text.nec obſtat lex pro-
curatoris tributoria vbi dolus procuratoris nocet dño,
quia rñde vt ꝑ Abbatem loco præallega.col.8.& Fely.10.
24 Quinta concluſio Bar.† vbi procurator generalis ali-
quid facit quod ad licitum & illicitum ſe habere põt cõ-
fitendo poſitiones partis,exempli gratia, confeſsio pręiu
dicat domino niſi contrarium probet.d.le.non ſolum vt
hic per eum malè tamen allegantem.§. ſed an & ipſos.ꝙ
confeſsio procuratoris vel tutoris non noceat, quum vi-
deatur contrarium apertè dicere, ſed voluit Bart. potius
allegare notata hic per gloſ. quam materiam plenius ex-
plicauit Fely.in d.c.1.in vlt.char.
25 Sed quæro de not.quæſtione, † quam aliàs habui in
actu practico Titius petijt à Sempronio mille & petitio
nem iuſtificauit, in fine litis venit eius procurator requi-
rens ſententiam pro Titio principali ſuo ferri, detractis
de ſumma petita ſcutis. 200.quos ipſi Titio lite pendẽte
ſolutos fuiſſe aſſeruit:iudex accepta ſumma detracta con
demnauit partem cõuentam ad petita: dicebat egregius
quidam partis aduocatus videri prædictam ſententiam
fuiſſe bene prolatam etiam reſpectu quãtitatis detractæ,
quum factum procuratoris præiudicet domino.d.l.non
ſolum & voluit hic Bar.& alij ſcriben.

Ego in cõtrarium allegabam.l. ſiquis delegauerit j. de
nouat.vbi remittens donare videtur,quæ donatio procu
ratori eſt prohibita.§.fi.d.l.contra iuris, cum notatis per
Bart.& alios in l.2.§.fi.infra ſi cer.pet.reſpõdebat ille hoc
procedere in donatione vel remiſsione quæ propriè do-
nationem ſapit,ſed prædictum actum iudicialem nõ eſſe
talem,remittebat enim procurator quia ſolutum, ideo
videbatur potuiſſe domino præiudicare.

Sed ꝙ talis confeſsio procuratoris non debeat nocere
domino & principali vr̃ tex.in d.§. ſed an & ipſos cũ not.
ibi per Bart.in 2.col.& pariter vr̃ deciſio Barto.hic in vlt.
col.in verſic.aut eſt aliud factum. non obſtat lex non ſo-
lum prędictum ca.ſecundum de confeſsis cum not.ſupra
per Bar.quia procedunt quando confeſsio emanauit per
modũ neceſſariæ iuriſdi.ſecus ſi voluntariæ, vt in propo-
ſito noſtro diſtinctio eſt Antonij de but.in conſi.5.& ſi-
militer Calder. in conſi.5.ſub tit. de confeſsis & ſequitur
Fely.in d.c.1.char.vlt.& idem voluit Pau.de Caſt.licet de
prædictis non faciat mentionem in d.l. non ſolum ad fi-
nem principij.quibus adde deciſionem Rotę in antiquis
deciſione.351.incipiente nota vbi dr̃ ꝙ licet procurator
ad iudicium poſsit ea quæ ſunt neceſsitatis in iudicio,nõ
tñ põt facere gratioſa & voluntaria, quia iſta non fuerũt
cõceſſa.& viſis prædictis deciſionibus acqeuit & manus
dedit magn' ille aduocatus in caſu occurrẽti & ſ. relato.
26 De confeſsione verò ſyndici, † an præiudicet com-
munitati tradit Dec.in conſi.297.

Et dum Bar.hic ſubiungit dominũ poſſe probare con
trarium eius quod procurator reſpondẽdo poſitionibus
27 cõfeſſus fuit,notabis in practica pariformiter, † ꝙ licet
poſitiones ex forma alicuius ſtatuti pro confeſsis fuerint
pronunciatę,partem tamen contra quam facta fuit pro-
nunciatio poſſe contrarium probare, non obſtante præ-
dicta confeſsione ficta vt per Pau.Caſt.cap.in conſi. 143.
col.2.in antiquis,Alex.in apoſti.ad Bart.in l.2.in §. quod
obſeruari.C.de iur.cal.Iaſ.in l.2.col.2.& 3.C.qui teſt. fac.
pol.Aquenſ.infra in §.fin.ad fi.1.col.& Mod.bono.in l.1.
§.vlt.col.fin.infra de quæſtionibus.
28 Sexta cõcluſio,† factum manifeſtè licitum nõ nocet
domino,niſi dederit mandatum ſpeciale vel generale cũ
libera.l.procuratores. in princ.cum glo.j.de tribu.appro
batur cõiter. nec obſtat ꝙ procurator generalis de libera
poſsit domino præiudicare in his quæ ad licitum & illici
tum ſe habere poſſunt,vt ſupra dixerat Bart. hic aũt vult
ꝙ in his quæ certo certius ad licitum ſe habent, poſsint
præiudicare cum ſpeciali mandato,vel generali cum libe
ra.cuius tamen oppo.dicendum videbatur, nam reſpon-
detur ꝙ hic tractamus de pręiudicio irreparabili cui ne-
quit prouideri ẽt ſi dominus probet, in præcedẽtibus de
præiudicio reparabili,cui prouideri poteſt probato con-
trario.ita intelligendæ ſunt concluſiones prædictæ.

Et quia d.l.procuratores. ꝓbare videtur ꝙ dolus pro-
curatoris noceat domino,& ſic quando eſt euidenter cir
ca illicitum,pro ſolutione & declaratione illius text.vide
Abb.in d.c.1.col.8.vbi Fel.10. & Barb.28. cum ſequenti.

immò

immò ille tex.videtur inepte allegari per Bart. & ſcriben.
ad iſtud mēbrum de facto procuratoris cum non loquaſ
de facto ſed de ſciētia ac taciturnitate doloſa.quæ à facto
diſtinguitur,niſi reſpondeas ꝙ ex quo patitur ſeruum ne
gotiari dicitur facere,& ſic factum procuratoris interue-
nire.vide etiam diſtinctionem Abba.loco præalleg.

29 Vltima cōcluſio, † ſi procurator generalis inſtituerit
litem calumnioſam,nō dominus, ſed ipſe procurator in
expenſis condemnari debet per.leg. non eſt ignotum in-
fra de adminiſtratione tutorum,adde Bar. infra ad fi.cō-
menti iſtius.§.Bald.in l.polla.C.de his quibus vt indignis
Signorolum in conſi.36.col.1.Abba.in c.bonæ.el.2.de re
ſtitutione ſpoliatorum Sozi.conſi.118.vol.1.& quę poſt
Bar.ſcribunt omnes Mod.in l.edita in vult.col.C.de edē-
do,& quæ dicam infra in ſeq.quæſtione Bart.

30 Poſtremò ſi vis ſcire,† an procurator poſsit proroga-
re iuriſdictionē vide tex.cum glo..in c. cum olim de offi.
delega.& quæ ſcribit Io. miſis in ſuo repertorio in verbo
procurator.& Dec.in c.1.col.17.in nona fallē.de iud.vbi
ponit ꝙ non poterit reuocare prorogationem iuriſdict.
factam per dominum,videte etiam de prædicto art.Sozi.
in §.ca.ſignificaſti in 9.q.tertij art. de for.comp. & Fel.p.
& g.col.pen.de offic.deleg.

31 Ex vltima quæſtio. Bart.† colligo in primis ꝙ contu-
macia tutoris æquiparatur contumaciæ procuratoris,de
qua dictum eſt ſupra & à pari procedunt,ideò ea quę di-
cta fuerunt in illo arti.de contumacia procuratoris con-
tra dominum,locum pariter habent in hoc art.cōtuma-
ciæ tutoris contra pupil. per eaſdem rationes & ll. ſecun-
dum Bart.quę concluſio peccat in multis vt hic probant
Cur.& Sozin.col.fin.

Dum tamen præfati Mod. nituntur oſtendere contra
hanc primam concl.Bart. non poſſe ad eam adaptari di-
cta eiuſdem Bart.§.circa contumaciam domini & procu
ratoris,quia ſolus pupi. vt dominus conſtituti procurato
ris citari nō pōt.l.1.C.qui legit.perſo.ſtan.in iud.nō hab.

Conſiderabam alias ꝙ ipſe Bart. correctius loquendo
32 in l.i.in §.ſufficit.j.de adm.tut.† intelligit hoc ꝓcedere
in pup.maiore infante.ꝙ citari poſsit,& contra eum tan
quam contra contumacem procedi, quia & ſi per ſe non
poſsit ſtare in iudicio. tamen intelligitur citatus vt legiti
mè compareat ita ꝙ in iudicio ſtare poſsit. & ſic cum tu-
tore puta vel curatore ſecūdum Bar. ibi.gl.in l. ſi minor.
ff.de bon.au.iud.poſ.Pau.de Caſt.in l.2.infra tit.1.& Soz.
in trac.de cita.art.5.q.20.& art.2.q.19.alias poterit puni-
ri vt contumax.& in expenſis condemnari Bald. in l.non
ideò.C.de procur.& in le.1.C.qui pet.tut.

Sed prædicta conclu. ſecundum receptiorem ſnīam
damnata eſt vt plene ꝑ Alex.in l.ſi ex legati cauſa col. vlt.
j.de verb.obl.in l.contra pupillum.j. de re iu. & in l.neq;
impuberes in prin.j.tit.1.vbi pluribus.ll.rationibus,& au
ctoritatibus oſtendit pupil. validè citari non poſſet licet
ſecus ſit in minore adulto.tamen ita procedat dictū Bal.
ſupra relatum.De quo vide Roma in conſi.454.Lappum
allegatione.125.Pau. de Caſt.in l. non idcirco.in §.1.j. de
iud.Soz.in tract.cita.no.art.5.q.20.& art.20.q.19.& in c.
1.col.38.cum ſeq.de lib.obla.Matthæ.de affl.in Deci. re-
gni.262.& Dec.cōſi.449.col.3. Vt verum fatear arbitror.
Bart.tædio affectū paucis ſe voluiſſe abſoluere per literas
33 cambij re parum perpēſa,nimirum igitur ſi à ſcopo ab-
errauerit. † ad pauca.n.reſpiciētes vt inquit Philoſophus
de facili nunciant. Ea propter in iſto art. de contumacia
tut.videtur mihi concluden.ꝙ propter contumaciam tu
toris pupi.mulctari non poſſit,ſicut nec dominus ob cō-
tum.procuratoris.caſus eſt in iſto.§.ſi procur.

Quo ad miſsionem in poſ.ex primo Dec.in bonis pup.
ex contum. tut.fieri non poteſt niſi ſeruata forma & pra-
ctica data per iuriſc.in l.hæc aūt. in §.1.ff. quibus ex cau.
ma.& minus miſsio in poſſeſ. ex ſcđo decre.qđ eſt grauio
ris præiudicij vt per Bar.ſupra & Soz.hic col. fin.niſi eſſet
adultus habens curatorem,qui ſi non defendatur à cura-
34 tore,† patitur bonorum vēditionem ex ſecundo decre-
to.l.ſi minor j.de bon.auc.iud.poſ. habiturus tñ regreſſū
contra curat.vt hic per Sozi.circa fin. materiam verò.d.l.
ſi minor tangunt Alex.in d.l.cōtra pup.de re iud.plenius
Sozi.in locis præall.In iudicialibus ſi ſit cōtumax in reſp.
poſitionibus vel interrogat.quia hoc pōt ſe habere ad lici
tum vt ad illicitum contumacia tut. præiudicabit pup.vt
contum.procur.præiudicat domino vt per Bart.& doct.
ex ſuperioribus.Reſpectu verò expenſarum Bart.infra ad
fin.commenti concludit ꝙ tam pup. quam tutor poſsint
in expenſis condemnari, ſed ꝙ pupi. liberetur cedendo
actiones contra tut.vt hic per eum in fin.commenti.

35 Sed auerte,† quia non vr̄ poſſe cedere dictas actiones
ſed bene repetere id quod culpa tutoris exoluit ab ipſo
tutore.ita loquitur text.in l.qui ſolidum in §. etiam .de
leg.2.per Bar.alleg.aliter litigās cum tutore ſm ordinem
legis poſſet ſub vmbra & clypeo ipſi' legis decipi, ſi tutor
puta non eſſet ſoluendo quod abſonum eſt dicere & d.l.
ſi.per.Bar.alleg.loquitur in delictis.non aūt in iudicijs. in
quibus admittitur bene ceſsio actionūm cōtra tut.Intel-
ligo niſi contumacia tutoris euidens eſſet & manifeſta.
tunc.n.in delictum caderet.& ſibi,nō autem pup. nocere
deberet vt poſt Bart.de contum.procuratoris in precedē-
tibus vidimus.ſi ergo tutor litem calumnioſam inſtituiſ-
ſet,quicquid hic in fi.dicat Bar.non videtur pupillum ple
cti poſſe damno expenſarum , ſed ipſum tutorem tātum
d.l.non ignorat. cum præal.nec contrarium dicitur in d.
§.etiam quia non apparet ꝙ litem calumnioſam ibi inſti
tuerit tutor prout in l.non ignorat. Ex prædictis infertur
36 ad no.quæſtio. † an ex contum. adminiſtratoris pup.&
minor excommunicari poſsint.Ang.in l. neq; impuberes
in prin.j.tit.1.quem ſequitur ſimpliciter ibi Iaſ. poſt anti
quos tenet ꝙ non niſi ſit doli capax, & ſciēs contum.ad-
miniſtratoris illam non purgauerit.iuxta text.c.1.in fi.vt
lite non conte.ſed refragantur prędicta,quia ſi nō poteſt
validè citari,nec in iudicio ſtare,quomodo poterit excō-
municari. niſi in ſpiritualibus ac dependētibus in quibus
minor annis.25.poteſt ſtare in iudicio.c.fi.de iud. in 6.&
conſequenter ꝑꝑ contumaciam excommunicari.Cōclu-
37 dit ſecundo loco Bar. † ꝙ delictum tutoris extra nego-
cia pup.non nocet pupillo.l.neq; interdicto.j.de reg.iur.
& approbatur per omnes hic . & in l.iubemus nullam.C.
de ſac.ſan.eccl peccata enim ſuos auctores tenere debēt,
& vbi eſt delictum ibi & pena eſſe debet.l.ſancimus.C.de
pœn.& hæc concluſio eſt clariſsima & ſine dubio.

38 Tertiò principaliter concludit Bar.† ꝙ tutor gerēdo
negocia pupilli ſi colluſit cum aduerſario nō pręiudicat
pupillo. aliàs hic quando pœna in ipſum tutorem cadere
non poteſt,ſed ſi pœna poteſt in vtrunque cadere ambos
teneri , pupillum tamen liberari cedendo actiones cōtra
tutorem.l.j.de admi.tut.per quam ſecundum Bart.hic &
ibi omnes aliæ determinantur.Quæ doctrina non eſt bo
na. primò quia glo.in d.l. meminerint in verbo colludio
quam hic reprobat Bart.bene.loquitur,probaturque per
illum tex.in verbo plerunq; & per Bart. met.Bal. & alios
communiter.in d.l.meminerint. ſecundo dum cōcludit
delictum tutoris nocere pup.quando pœna nō poteſt ca-
dere in tutorē repugnat, & cōtradicit tex.in d.l.memine
rint vt hic per Alex. tradētem aliam doctrinam quam vt
39 meliorem ſequuntur hic Aquenſ.& Cur.† concludit er-
go Alex. ꝙ ſi tutor committat culpam contrahendo vel
agendo , præiudicat pup.l.illud §.1.j. de euict.l.polla.C.
de his quibus vt indig.ſi vero delinquendo non præiudi
cat.d.l.meminerint vt hic per eum.

Primum membrum probatur per rōnem aſsignatam
per iuriſc. in d.l.illud in fin. quia cum tutoribus nō malè
contrahitur cum concordan.ibi per gl.alleg. cōfirmo qa
lex tutoribus agendi & contrahendi plenā conceſsit pote
ſtatem loco dominorum illos conſtituendo.le.interdum
§.qui tutelā.j.de furt.cum vulg.ſi non ligaretur minor cu
ius nomine agitur vel contrahitur , deciperetur cum illis

contrahentes

contrahentes & litigantes ſub clypeo legis. quod eſſe nō
debet.l.1.in fi.C.de his qui ven.ætatis impetr.hanc primā
conclu. Alex.intellige quando talis actus non ſonaret ex-
preſsè in delictum aliàs ſecus.quum.n.delinquere non ſit
in adminiſtratione vt dicit Bar.ſ. in a. col.verſi. ſed iſtud
dictum,probatur etiam in l.fi.de cura.fur.infra & in l.nō
eſt ignotum.C.de admi.tut.nō pręiudicat in effectu pup.
licet tractetur de quātitate vel intereſſe pecuniario, quia
pup.liberatur cedendo actiones contra tutorem vt hic ꝑ
Aquen.l.in fi. & prius per Alexan. qui concludebat quòd
ſi pœna vel intereſſe conſiſteret in tali re vel facto, ꝙ me-
diante ceſsione prædicta non poſſet eſſe conſultum pup.
non teneretur ipſe pupil. Secundò intellige niſi tutor vel
curator paciſcendo vel contrahēdo ius minoris gratis re-
mitterent. tunc enim non poſſunt.l.pactum curat.C.de
pact.vbi late per omnes ſcriben.

Iuxta prædicta cadit not.difficultas. quādo tutor agen
do vel contrahendo præiudicat pup. ſi non ſit ſoluendo,
ipſe pupillus liberetur cedendo actiones cōtra tutorem.
Bar.hic in fin.& in l.fi.ſ.de admi.tut.per illum text.tenuit
minorem liberari cedendo actiones contra tut. & ſequi
tur hic Alex.ſm Curt. qui contrarium tenet per tex. in d.
40 l.illud cum glo.l.neque interdicto infra de reg. iur.† &
hanc opin.credo veriſsimam & tenendam, quia in d.l.il-
lud eſt tex.pro ea apertus: & eſt glo.clara quæ illum tex.
ſic intelligit infra ſiquis omiſſ.cauſa teſta.in l.ſi dolo.

Nec contrarium voluit hic Alex.qui de ceſsione actio-
num contra tutorem agens loquitur vbi delinquendo tu
tor pup.pręiudicauit quemadmodum etiam loquitur.d.
l.fi. ſuper qua ſe fundauit Bart. non vbi contrahendo vel
agendo iuxta conclu.prædictam.

Circa ſecundum membrum concluſio Alexan.eſt ꝙ in
effectu factum tutoris non præiudicet pup.ſi pœna conſi
ſtat in quātitate vel intereſſe pecuniario pup. licet teneat
liberatūr cedendo actiones contra tuto.ita ꝙ ſua non in-
tereſt ēt ꝙ conueniatur vt hic per Alex.Aquen.& Cur.&
Bald.ad fi.d.l.iubemus nullam, quicquid ibi dixerit Saly.
niſi quatenus minor factus eſſet locupletior.l.ſi dolo ꝑal.
not.Bal.loco pręalle.ſi verò pœna non poſſet cadere in tu
torem nō præiudicat minori ſed ſibi.l.meminerint & le.
neq; interdicto, ſupra alleg.ſecundum Alex. & alios hic.
Bal.in d.l.iubemus.Pau.de Ca.& Cor.& alios in d.l.polla.

Nec obſtant iura hic per Bar.in contrarium alleg.nam.
in l.polla.tut.ab initio agebat legitimè,& ſic,nomine pu
pilli factum videtur ſecundum Bar.in d.l.meminerint.in
vlt.col.& ſic ſm Bal. ibidem non eſt maleficium ſed iudi
cium, & concluſio prædicta intelligitur qñ factum tut.
41 † erat merum & apertum delictum, ſecus ſi velatum &
incluſum ſeu cum adminiſtratione cōiunctū, quia tunc
præiudicat minori & domino ita intelligitur.d.l.polla.ſe
cundum Bal.in d.l.iubemus nullam, ſed damnum pōt re
peti ab adminiſtratore.d.l.polla. ſm Bal.Sal.& alios in d.
l.iubemus,& tradunt ſcriben.in d.l.polla. Quod ſi admi-
niſtrator non ſit ſoluendo, ſufficit ceſsio actionum con-
tra adminiſtratorē ſecundum Bal. ibidem: quod eſt con
tra mentē omnium ſcribentium ibi & hic & in d.l.polla.
quia ſi pœna non pōt in tutorem cadere nec ſit ad quan-
titatem ſed ad ſpeciem à pup.detentā, non poteſt cadere
nec habere aliquem effectum dicta ceſsio actionum con
42 tra tutorem.† Credo tamē ꝙ ſi tale delictum adminiſtra
toris eſſet euidens & apertum, ꝙ etiam iſto caſu non no-
ceret pup. per.d.l.non ignorat. Ad.l.iubemus per Barto.
alleg.reſp.ꝙ ibi deliquit ipſa eccleſia,i.capitulum ſolēni-
ter conuocatum,quod eccleſiam repreſentat: ideò nimi
rum ſi delictum ſibi nocet ſm Bal. Saly.& Pau. de Caſtr.
ibi quod tamen non caret diuinatione, preterea licet,ha-
bentes officium & adminiſtrationem poſſent agere, de-
fendere, eſſe in iudicio & procuratorem cōſtituere in cā
eccleſię vel monaſterij.ſi tamen ipſi religioſi delinquerēt
non debet cōueniri eccleſia,vel monaſterium.ſed ipſi de-
linquentes vt poſt Archi.Inno.& Ioan.de an.ſcribit Phil.
fran. in c.mulieres.col.1.de iud.lib.6.forte ꝙ in d.l. iube-
mus eſt ſpeciale fauore tranluectionis annonæ & publi-
carum ſpecierū vt ibi in prin.innuit tex.ex prędictis infer
ri etiam pōt ad quæſtio.cauetur ſtatuto ꝙ producens fal
ſos teſtes perdat cām.ſi tutor in cauſa pup.id egerit, quia
pœna cadit ſolum in pupillum cuius eſt cā.pręiudicat pu
pil.in amiſsione cauſæ etiam ſi à tutore damnum recupe
ret ita Pau.de Caſt.in d.l.polla per illum tex.& in d.l.iube
mus in fin.Quæ deciſio videtur confundi per doctrinam
Alex. ſupra approbatam. quum.n.tale factum tutoris ſit
merum & appertum delictū non velatum, aut incluſum,
vel coopertum,nō debet obeſſe pup.d.l.meminerint,& d.
l.non ignorat.cum no.per Bal.in d.l.polla.& ad id quod
in fin.commenti dicit Bart.De expēſis litis cauſæ calum-
nioſe per tutorem inſtitutæ, videnda ſunt quæ dixi ſupra
hac eadem quæſtio.& in verſi.ſed aduerte.

43 Vltimo not.ex iſto tex.† ꝙ diſpoſitum in reo locum
habet etiam in actore in hac materia indicendæ mulctę.
ſed videtur inepte procedere iuriſc.hic, quia dictio non
ſolum,implicat caſum magis dubitabilē vt declarat Bar.
ſupra in prin.l.hic implicaret minus dubitabilem,dicēdo
non ſolum reum ſed etiam actorem mulctari poſſe, quū
minus dubium ſit de actore quā de reo, cui magis fauę-
tur.l.fauorabiliores.ſ.de reg.iur.maiorq́; ſit contumacia
actoris q̄ rei vt per Iaſ.ſ.in fin.§.noſtri.ergo Vlp. hic pro-
ceſsit implicando caſum minus dubium.contra prędicta
Reſp.ſecundum Curt. hic ꝙ exprimebatur in edicto de
reo gratia frequentioris vſus,& curſus, quum reorum ſit
fugere.l.properandum.§.1. cum gloſ.C.de iud. ideò non
excludi caſum minus frequētem de actore quin & ipſe ſi
contumax fuerit in edictum iſtud incidat: poſſunt autē
& actores in pluribus contumaces & inobediētes eſſe vt
per Bar.ſupra in §.1.col.1.& fuit Lanc. Decij hic. Diſpo-
ſitum ergò in reo locum habet in actore, non ſolum in
pœnalibus vt hic per Iaſ.in fin. ſed etiam in materia fauo
rabili rōne æqualitatis ſeruandæ in iudicijs.l.fi.cum,not.
C.de fruc.& litium expen.cum nota.per Fel.in proœ. de-
cret.in rub.de reſcrip.col.1.& in c.2.de mut.pet.Deci. in
c.1.col.a 3.de probat.& Aquen. in l.3. in prin.ſ.tit. 1.quæ
rńſio non videtur bona,quia & ſi verum ſit ꝙ per expreſ-
ſionem frequentioris caſus non excludatur caſus minus
frequens ex hoc tamen non ſaluaretur iuriſc.quin ineptè
proceſsiſſet implicādo caſum minus dubitabilem in ſuo
ſermone,ideò aliter reſponde. ꝙ ſecundū interpretatio-
nem Vlp.ad edictum pretoris ſupra in §.1.edictum intel-
ligen.videbatur in reo Vlp.hic remouendo hanc dubita-
tionē non implicans ſed explicando dubium prædictum
illudq́; remouendo etiam petitorē hoc edicto teneri &c.

Ex §.fin.l. vnicæ

Intell iſtius text nu.1.& 9 cum ſeq.& in fi.commenti.
Intereſt & quanti ea res eſt an, quomodo,& qualiter diffe-rant.nu. .& 19.cum ſeq.
Iudicium in hoc tex.quomodo accipiatur.nu.3.
Remedia pœnalia ex edicto pratoris deſcendentia non dantur poſt annum neque in haredem & cur.nu.5.cum ſeq.
Pœna non exiguntur ab haredibus defuncti niſi fuerint declarata in ditione Sabaudia nu.6.
Remedia pratorum approbata fuerunt à iure ciuili cum ſua cauſa & qualitate,ideò remanſerunt annalia.nu.7.
Praceptum quodlibet iudicis dicitur ſententia interlocutoria 8.
Digreſſionem non eſſe faciendam in lege & præſumi legiſlatorem continuatiuè & retento eodem caſu procedere. 10.
Lex interpretans intelligitur ſecundum legem interpretatā. num.11.
Expenſarum appel.an veniat pretium rei. 12.
Damni appellatione an veniat furtum.12.

Ex contu-

Ex contumacia ſimplici non debet nec poteſt quis priuari iu re cauſa. 14.
Amiſſio cauſa non incurritur propter contumaciam vel negligentiam, niſi in aliquibus caſibus. nu. 14. cum ſeq.
Veritas eſt amanda ſupra omni. 18.
Quanti ea res eſt, de his verbis, vide hic. nu. 19.
Mulcta impoſitio requirit veram contumaciam. 20.
Cauſa iniuſta an & quando excuſet à dolo, contumacia, & contemptu. 21
Iudicis arbitrio determinanda relinquuntur quæ clarè per legem determinata non reperiuntur 22
Tex. l. ſatis. de in ius vocan. declaratur. nu. 24
Appellari poteſt ab inordinato proceſſu in poſſeſſo. licet ab ipſa diff. non poſſit appellari vt impediatur executio 25
Tex. l. terminato C. de fruc. & litis expen. ornatur. nu 26
Tex. l. non ignorat. C. de fru. & litis expenſ. declaratur. 17
Contumacia an dicatur delictum vel malef. & an bannitus ex contumacia dicatur bannitus ex maleficio & comprehendatur in ſtatuto loquente de bannito ex delicto. 28
Condemnatus ex contumacia potius præſumitur condēnatus quia non defenditur quam quòd foueret iniuſtam cām. 29
Ordinatio tex. clare pro declaratione. nu. 30.

In § Fina legis Unicæ.

HVnc §. fin. Bar. & omnes ſcriben. alta voce difficilem clamant, teſtātur & prædicant, ſed caliginem attulerunt interpretes ipſi, qui eloquētiſsimi iuriſconſulti candida verba perperā intelligentes ad reprobum ſenſum traxerunt, multas propterea nænias hic inculcantes. ſed tex. ipſum ſtatim candori ſuo reſtitutū videbitis. Summari diuidiq́; poteſt vt hic per Bar. Pau. Caſt. Alex. & alios. ſed quia communis intel. ſecundum quem ipſi text. noſtrum ſummant, intelligendo principiū loqui de pœna applicanda parti, finem de mulcta fiſco acquirēda violentiam literę facit, nec eſt verbis eius conſentaneus vt infrà latius oſtendam. ideò ſic melius pōt ſummari ſm veram intelligentiā & ſenſum iuriſc. In hoc pœnali & mulctatiuo iudicio ad intereſſe partis non reſpicitur, ſed ad quantitatem contumaciæ, modumq́; contemptę iuriſdi. & quum ſit merè pœnale non datur poſt annum neq; in
1 hæredem. Caſus ſic pōt figurari, † Inſtabat iuuenis apud Vlp. dicens ſe vidiſſe formam iſtius edicti prætoris ſiquis ius dic. non optem. poſitam ſupra in rub. poſtea in principio legis quemadmodum oēs magiſtratus ſm ius poteſtatis ſuæ mulctare poſſunt. Inde in §. 1. ꝙ contumaciā in quacunque parte iudicij commiſſam punire poſſunt, poſteà in §. ſi procurator ꝙ propter contumaciam procuratoris non poteſt dominus mulctari, nec pupillus propter contumaciam tutoris. vellem inquit iuuenis nunc ſcire qualitates iſtius remedij mulctatiui, vtrū detur ad intereſſe vel non. Itē an ſit perpetuum vel temporale, & an cōpetat contra hæredē ſicuti contra defunctum. Cui quidē quæſito reſpondet, Vlp. ꝙ iſtud iudicium mulctatiuum non concluditur ad id quod intereſt. ſed quanti ea res eſt. hoc eſt ſm qualitatē contumaciæ de qua eſt pręſens trac. & ſic pro modo contemptæ iuriſdi. & ideò quum ſit prętorium & pœnale non datur vltra annum, nec cōtra hæredem hic eſt caſus. §. noſtri. Pro declaratione text. & di-
2 cendorum infrà aliqua præmittenda ſunt, † in primis, ꝙ iſta verba intereſt, & quanti ea res eſt, regulariter idē important & ſignificant, & ad veram cōmunemq́; æſtimationem rei referuntur. l. qui reſtituere vbi text. optimus ȷ. de rei vendi. cum alijs adductis hic per Bar. & Iaſ. propter quod videbatur iuriſconſultum ſic implicare ſibi contradictionem ac ſi diceret hoc iudicium non dari ad intereſſe, poſteà verò dari ad intereſſe, propter quam perplexitatem cauſata eſt difficultas ipſius text. ſed ceſſat ſecundū declarationem poſitam in figuratione caſus, quia prædicta verba quanti ea res eſt referuntur ad contumaciā de qua eſt hic ſermo prout latius declarabimus infra in excuſſione intellectuum & lecturarum. Secundò pręmitto,
3 † ꝙ iudicium de quo vocabulo hic facit mentionē Vlp. in principio plura habet ſignificata vt per Alb. de roſate in ſuo dictionario in verbo iudiciu. Pau. Caſt. Iaſ. & alios in rub. C. de iudicijs hic ſecundum glo. & doct. accipitur pro actione ex iſto edicto deſcendente quod in auribus meis malè ſonat, vt text. noſter loquatur de impoſitione mulctæ quę ſit via impoſitionis tm̄ & non de illa quę officio iudicis fit. Quando quidem cōis & magis frequenter per officium iudicis, ad quem verba edicti referūtur, expediatur, ergo potius debemus intelligere verba ſecundū modum conſuetum, & magis vſitatum arg. tex. in l. quod ſi nolit in §. quia aſsidua. infra de edilitio edicto cum ſimilibus alias accumulatis, ea propter ego iudicium pro pœnali & mulctatiuo iudicio de quo in principio legis Vlp. dixerat, accipio, & quod per iudicem expeditur.
4 Tertiò præmitto hunc tex. † per gloſ. & doct. multipliciter legi vt ſupra dixi, qui non perceperunt mentem Vlp. nec ſermonem candidiſsimi iuriſconſulti intellexerunt: quæ ſit verior lectura ex prædictis iam poteſt deprehēdi & ex infrà dicendis clarius apparebit.
5 Noto ex iſto text. † ꝙ remedia merè pœnalia, ex edicto prætoris deſcendentia non dantur poſt annum, neque in hæredes, concordat tex. in l. pe. ȷ. tit. proximo. & in l. 1. ad finem de eo per quem factum erit. & in l. in honorarijs ȷ. de actio. & oblig. ideò autem poſt annum hoc remediū non datur quia prætorum remedia annalia erant quemadmodum & ipſorum prætorum Imperium. l. pen. infra tit. 1. & inſti. de perp. & tem. actio. in princ. nec contra hæredem competit, quia æquitas (quam prætor ſemper habebat ante oculos) id non dictat, quum nihil ad eum peruenerit, odioſumq́; ſit propter meram pœnam, quam vt hic dicitur, continet inſtitutum ſolum ad vindicandum contemptam maieſtatem prætoris, & ante litis conteſtationem ius in agente contra reum non ſit radicatū, ideò extincta perſona euaneſcit lege. 1. cum ibi late notatis. C. ex delictis defunctorum.
6 In ditione Sabaudiæ, † hęredes defunctorum non moleſtantur prætextu pœnarum quæ contra defunctos impoſitæ fuere, niſi pœnæ ipſæ fuerint declaratæ faciūt quæ ſcribit Guido Papæ in quæſtione. 359.
7 Contra hunc tex. & prædicta, † obſtant duę difficultates, quum. n. remedia prætoria approbata ſint à iure ciuili, & ipſum ius pretorium dicatur quaſi viua vox iuris ciuilis, vt ſupra de iuſt. & iu. l. nā & ipſum, videbatur ꝙ remedia ipſa prętoria per poſterius & rōne approbationis eſſecta fuiſſent perpetua, ſolutio eſt, quia ius prætorium approbatum fuit à iure ciuili cum ſua qualitate & cauſa, & quia officium prætoris annale erat, ſimiliter remedia ſua annalia fuerunt & remanſerunt, vt declarant Pau. de Caſ. & alij in le. ſi filius qui patri in vltimis col. infra de vulg. & pupil. & latius omnes Mod. in rub. C. qui admitti.

Secunda difficultas, remedia pœnalia dantur in hæredem lite cum defuncto conteſtata. le. vnica. C. ex delictis defunctorum. l. ſciēdū ȷ. de actio. & obli. & ſimiliter prolata ſententia in caſibus in quibus lis non cōteſtatur vt latius ꝑ Bar. & doc. in l. ex iudiciorum ȷ. de accuſat. ſed hic præſupponimus litē conteſtatam & pręceptum emanaſſe ſub pœna, comminationemque factam fuiſſe contumaci
8 propterea poſſumus dicere latam eſſe ſnīam, † quum pręceptum quodlibet iudicis dicatur eſſe ſententia interlocutoria glo. in l. cum clericis. C. de Epiſc. & cle. l. quod iuſſit cum ibi not. ȷ. de re iud. Fely. latè in rub. de re iud. ergo iſtud remedium quamuis pœnale videbatur cōtra hæredem dari debere. Curt. hic col. 1. ridebat litem non fuiſſe conteſtatam ſuper actione in factum ex hoc edicto deſcendente ad mulctandumq́; inſtituto, ideoq́; litis conteſtationem in cā principali factā in hoc iudicio mulcta-

tiuo

tiro nihil operari & quamuis ſactum fuerit præceptum
propter hoc non ſuper contumacia pronunciatum. po-
teritq; contumacia eſſe excuſabilis.l.2.ȷ̇. ſi quis in ius vo-
catus non ierit, idq; veriſsimum eſt ſed non habet proba
bilem aliq̃ dubitationem, quis.n.de hoc dubitat ex ſepa-
ratis malè inſerendo? nec eſt verum ꝙ præſupponamus
litem cõteſtatam, maximè vbi contumacia cõmiſſa fuiſ-
ſet circa extremum ad quod, & in quacunq; parte iudicij
cõmiſſa punibilis ſit.§.1. cum ibi not. ſupra eo.& ſic ap-
paret ſcrib.præalleg. facere difficultatem vbi res eſt clara.

Glo.1.diuidi poteſt in ſex partes, vt hic ꝑ Iaſ. Circa pri-
mam partem malè collegit gloſ.ex text.noſtro ſuum no-
tabile, quia ſecundum veram intelligẽtiam ac ſenſum.§.
noſtri iuriſconſultus hic non loquitur de remedio cõpe-
tente parti ſed fiſco tantum, vt latius ẽı infra oſtẽdemus.
an autẽ ex hoc edicto naſcatur actio in factum diximus
in prin.legis in 3.q.Bar.quẽ articulum latius tangit Alex.
hic concludens cum Bar. & communi oriri duplex reme
dium, videlicet officium iudicis, quum verba vt in princ.
le.apparet referantur ad iudicem. Item actionem in factũ
prout ex omni alio edicto prætoris competit vt in §.fin.
Inſtit.de interdictis cum gloſ.

Nec obſtat ꝙ in arbitrio iudicis ſit quam pœnam im-
ponat, ob q̃ incertitudinẽ videbatur nõ competere actio-
nem in factum, quæ datur ad certum vel certificandũ.§.
1.& §.curare cum ibi notatis inſt.de actio. ſed ad arbitriũ
iudicis eſſe iſta referenda ſecundum Cur. hic col.1. quia
reſponderi poteſt per doctrinam Bart.ſupra iam allegatã
in 3.q.ꝙ vbi ad imponen.mulctam actio intentaretur, iu-
dex id facere compelletur pro modo ac meta ſuæ iuriſdi.
ſed ſi intentaretur officium iudicis contra contumacem
vt obtẽperaret ius dicenti tunc in arbitrio ipſius iudicis
eſſet eligere remedium pro cõſeruatione iuris ſui pro ha-
benda obediẽtia: verba aũt glo.noſtræ ibi à prætore mor-
tuo declarata vt hic per Alc.& Soz.& Deci. Ex ſcdã parte
9 glo.† colligitur primus intell.ad tex. noſtrũ in prin.vt lo-
quatur de particulari intereſſe ſumptuum, & expenſarũ,
ac damnorum, quæ paſſus quis fuit propter cõtumaciam
non comparẽtis, & ita intelligantur verba illa iuriſc. hic,
quãti ea res eſt, ſed in verſi.ſequenti & cum merã pœnam
loquantur de mulcta applicãdã fiſco, & hunc intel.ſequun
tur Barto.Ang.& communiter ſcriben. Iaſ.autem reijcit
quia tex.noſter loquitur continuatiuè retento codẽ caſu
10 ꝑcedenti.& fuit Bal.hic in 3.col.† dicentis non eſſe pro-
pterea faciendam digreſsionem, & pro veritate prima le-
ctura deſtruit tex.verbis ipſius nullatenus cõueniens, qui
non venit vt dixi aduerſatiuè ſeu diuerſificatiuè, ſed con
tinuatiuè, & ſm hunc primum intel. oporteret diuerſifi-
cari caſus, fateriq; Vlp.non procedere retento eodem ca-
ſu & themate, qđ eſt diuinare, nec præſumitur. Itẽ oporte
ret violare verba illa iuriſc. quanti ea res eſt, quæ intereſſe
important.l.fin.ȷ̇.de prætorijs ſtipulationibus.l.qui reſti-
tuere ſupra alleg. rurſus repugnat ſermo iuriſcõſulti hic,
dum dicit hoc iudicium, &c.nõ autem dicit hæc iudicia
proui facere debuiſſet, ponẽdo ac decidendo diuerſos ca-
ſus vt infra per Alex.in vlt.col.& per glo.ȷ̇.de iud.in rubr.
prætereà prædicta verba hoc iudicium pro pœnali & mul
ctatiuo iudicio accipiunt, non aũt pro actione, ꝓut fieri
deberet ſecundum iſtum primum intell. poſtremò prędi
cta clarius demonſtrantur, nam ſequentia declarãtur per
præcedentia quę magis influunt q̃ è contrariò.l.ſi ſeruus
plurium.ȷ̇.de leg.1.le.quiſquis cum ibi notatis per Bar.de
leg.3.ſed rubr.principium legis & omnia quę præcedunt
hunc.§.fin. loquuntur tantũ de mulcta applicanda fiſco,
ergo etiã.§. iſtum fin. intelligere & interpretari debemus
vt loquatur non de actione parti competente, ſed de mul
cta fiſco applicanda vt præcedentia loquunt, eo maximè
11 ꝙ lex interpretans, † intelligi debet ſm terminos legis
interpretatę.§.pen.in auc.de fil.an dota.inſtr.na.cum ple
nè notatis per Iaſ.in l.poſt dotem col.antepe.ȷ̇. ſolu.mat.
Hæc in ſecunda pars glo. reputatur notabilis ad multa in
12 practica vtilia vt hic per Alex.Iaſ.& Aquẽſ.† & ꝙ appel-
latione expenſarum non veniat verum pretium rei text.
nota.in l.quibus di bus in §.1.ȷ̇.de condi. & demon.& ſi
velles ſcire an furtum veniat appellatione damni & plura
alia in hac materia vide Anch.in conſi.286. Alex.in cõſi.
20.li.5.& Dec.in conſi.83. In eadem glo. ibi ſecundo ex-
13 ponitur,† tradit ſecũdum intellectum ad text.noſtrum
qui per Bar.Alex.& cõiter ſcriben.reprobatur, tum quia
ſecundum hanc lecturam tex.loquitur de mera pœna, &
tñ ex parte recipiẽtis contineret intereſſe etiam reſpectu
expenſarum factarum in lite & damnorum paſſorũ: non
conuenit igitur literæ noſtræ iſte ſecundus intel. nec eſt
de mente iuriſc. quia etiam ſecundum gloſ.& doct.incõ-
ueniens eſſet propter leuem contumaciam quempiam
14 mulctari in amiſsione totius cauſę.† Ex qua rõne plura
not. in practica inferuntur per Alex. Iaſ. Aquenſ.& alios
hic. ſed idem Aquen.ȷ̇.ad fin.cõmenti in oppo.citat, Dec.
Bal.in c.prætereà col.pen.de offic.de leg. quam ex prædi-
ctis confundi dicit, & hanc glo.ſecutus eſt, ipſemet Bald.
in l.& ſi in mulctis in fi.C. de appel. Barb.in c.fi.col.6. de
iur.cal.Aret.in conſi.146.viſa cõſulatione.Iacobi.in trac.
feud. in verbo dictiq; vaſalli promiſerunt recognoſcere
col.4.cum ſeq. & Iaſ.in l.nec quicquã.in §. vbi decretum
col.3.ȷ̇.de offi.proconſul.& leg.& Dec. in l.fi.col.17.C.de
edicto diui.in quibus locis ſcriben. concludunt iudicem
non poſſe mulctare in amiſsione totius cauſę, nec habere
contumacem pro confeſſo, & proptereà iudex negligens
in adminiſtratione iuſtitiæ non põt iuriſdictione priua-
ri, ſed aliter puniri debet ſecundum Pau. Caſt.in aucten.
ſtatuimus circa fi.C.de Epiſco.& cler. faciunt ea q̃ ſcripſi
mus in princ.l.in 3.& 6.q.Bar. Nec obſtat tex.in cap.2.de
confeſ. in 6.vbi contumax in reſpondendo poſitionibus
habetur pro confeſſo, & conſequenter incurrit damnum
amiſsionis cauſæ. nã pronunciatis poſitionibus pro con-
feſsis victoria eſt indubitata pro parte aduerſa, quia ride
ri põt vt hic per Aquenſ. col.1. vel aliter ꝙ prædicta pro-
cedunt inſpecta ac conſiderata poteſtate iudicis, ſed non
ſequitur.l.non poſſe aliquo caſu facere contumacem ha-
beri pro confeſſo ad conſeruãdum rigorem iudiciorum
vt in d.c.2.ſecundum Cur.hic in 1.col.valet pariter ſtatu
tum in criminalibus ꝙ contumax habeatur pro confeſſo
vt per Are.in conſi.ȷ̇.allega. Reſtringite tamen prædicta
15 tripliciter,† primo vbi præceſsiſſet promiſsio de iudica-
to ſoluẽdo, quę continet clauſulam de defendendo, ideò
ſi promiſſor no defendat committitur ſtipulatio ad æſti-
mationem totius litis propter præcedentem promiſsio-
nem per text.ſingularem in l. cum quærebatur infra iud.
ſol.ſecundum Pau.de Caſt. & Cur.in 3.col. ſed quemad-
modum oſtendit ſubtiliter hic Alex.in 2.col.ille tex.põt
euitari, & hercle videtur ille tex.parum facere, quia id ibi
cõtingit potius propter promiſsionem expreſſe factã per
dictum contumacem, non autem propter cõtumaciam
eius ſolummodo, de quo tex.vide etiam; Alex.Aquenſ.&
Rimi.in l.edita.col.5.8.& 14.de eden.

Secundò reſtringite ꝑdicta vt procedant in citato ſim-
pliciter, qui propter ſimplicem contumaciã iure ſuo pri-
uari non debet, ſecus vbi citato fuiſſet præfixus terminus
ad deducendũ de iuribus ſuis per.l.ſi eo tpe. C.de remiſ.
pigno.vt ꝑ Dec.in d.l.fi.col.27.de edicto diui. de quo ple
nius ſcripſi in rep.l.diffamari.C. de ingen.manumiſ.

Tertio limita qñ ſuper amiſsione iuris ſui vel rei facta
fuiſſet cõminatio, qua præcedente ꝑꝑ contumaciam cõ-
miſſam contumax priuatur iure rei.l.contumacia ȷ̇.de re
iud.vt hic per Aquenſ.col.fi.& Curt.ȷ̇.& plenius per Dec.
in l.2.col.6.C.de eden. Fulgo. tamen hic & pleriq; alij di-
ctum ſecundum intel.defendere & tueri nituntur, eo ꝙ
non ſit inconueniens propter contemptam maieſtatem
prætoris, & vt ſalua ſit auctoritas iudicis, inobedientes &
contumaces ita ſeuerè plecti, q̃uis.n.durum ſit, ſeruari tñ
debet iuxta.l.proſpexit ȷ̇.qui & à quibus & pro iſta lectu-
ra facit text.in l.contumacia in prin.ȷ̇. de re iudi. cui opi-

nioni

nioni nullo modo adhærendum eſt maximè per ea quæ dixi ſupra contra primum intel.nam prædicta verba, id quod intereſt & quanti ea res eſt ad æſtimationem referuntur,& idem important, cuius contrarium hic diceretur.ſecundò quia repugnant verba iſtius tex.ibi & cũ meram pœnã contineat,non.n.eſſet mera pœna, nec ad aliũ caſum vt ſupra dixi præſumit facta digreſsio. tertiò quia hoc iudiciũ & remediũ tractat ſolũ de mulcta fiſco applicanda,non aũt de intereſſe partis vt dixi ſupra: ideò,&c.

Quartò & vltimò quia in pœnalibus ſtricta fieri debet interpretatio iur. vul.in tãto igitur dubio non eſt dicen. iuriſconſultum hic voluiſſe ꝑp leuem contumaciam, vt dicebat gloſ.quempiam incurrere pęnã priuationis iuris ſui,& ad.d.legem contumacia reſponde vt ibi,per gloſ.& ſcriben.In eadem glo.ibi tertiò dici poteſt hic tertius intel. ꝙ tota lex loquatur de pœna fiſco applicanda quanti
16 ea res eſt hoc eſt quantum iudex condemnauerit, † reprehenditur per ipſam glo.Bar.Alex.hic in vlt. col.& cõiter ſcriben.vt per Curt.in col.3. eo ꝙ ſit extraneus ſenſus intelligere prædicta verba quanti ea res eſt.i.quantum iudex per ſententiam ſuam condemnauerit & ſimiliter vř contra text.d.l.qui reſtiuere ꝟ.de rei vend.& l.hæc verba de verb.ſig. quæ volunt ea verba communem æſtimationem rei importare ac referri:videtur tñ iſte intell.quicqd dicant præfati communiter per ſcrib.approbatus quum illum ſequantur Iac.de ra.Pet.Cyn.Alb.& Ang.vt hic referunt Alex.& Iaſ.in vlt.col.ſequuntur etiã Pau. Caſt.Iaſ. Aquenſ. & plures alij tenentes tamẽ primam lecturam & iſtam reprobantes vt gloſſator Bar. Bal.Saly.& Alex.illuſtriores ſunt ita quod videntur communiorem opinionẽ facere ac præponderare,vt per Fel.Dec.& alios in ca.1.in vltimis colum.de conſtitu.Alexan.conſi.202.lib.7. Dec. conſi. 259.& 481.

Sed quũ iſte intell.non ſit literæ noſtræ conſentaneus, nec quadret verbis iuriſconſulti illi non eſt adhærẽdum. c.ego ſolis.9.diſti.l.3.C.de libe.præte.l.labeo infra de ſup pel.lega.cum alijs not.per Cano.in d.c.1.

17 Quartus intel.Nico.de mata.† quẽ Bar.dicit de mente literæ cum quo tranſeunt Fulg.& Alex.hic in vlt.col.latius illum declarantes tenendus non eſt, cum iſtud iudicium ſit mulctatiuum & ad fiſci vtilitatem propter contemptum maieſtatem prætoris inſtitutum vt ſupra diximus, non autem ad prouiſionem partis vt latius in gl.ſi. dicetur & alia ratione eũ reprobat Aquenſ.hic in vlt.col.

18 Propterea reiectis hiſce opinionibus,† adhærẽdo veritati, quæ ſupra omnia amanda eſt & amplectanda.l.cũ ita legatum in ſi.ꝟ.de cond.& demon.l.vnica.C.de dedit. libe.tollen.cum multis alijs de quibus per Corn.in conſi. 61.col.2.lib.3.Bologni in conſi.33.& Iaſ.in conſi.77. lib. 1. qui.n.eam ſequitur Chriſtum ſequitur vt in Euãgelio ſcribitur, dico hunc text. non loqui de aliquo intereſſe partis, ſeu de pœna parti applicanda,ſed de mulcta fiſco applicanda,ſecundum naturam iſtius remedij mulctatiui, voluiſſeq; hic iuriſconſultum dicere ꝙ hoc pœnale & mulctatiuum iudicium,non ad id ꝙ intereſt cõcluditur, ſed quanti ea res eſt.i.contumacia ipſa & inobediẽtia, de qua hic principaliter tractatur, & conſequenter reſpiciẽdum eſſe ad qualitatem contumaciæ & modum offenſæ iuriſdictionis in impoſitione mulctæ, vt & per Alexan.ꝟ. circa ꝟ.ſecunde col.& conſequenter contumax & inobediens graui aut leui mulcta pro modo contẽptus plecten dus erit.& hunc intel.ſenſerunt hic Sozi.& Iaſ.col.2.& licet non fuerint auſi idem affirmare hoc animoſius affirmarunt Mod.medio. in l.hæc verba ꝗtu.ꝟ. de verb. ſig. & Zaſ.hic & ſm hunc intel.figuraui ſupra caſum,& eſt veriſsimus intel.ac tenendus, † dictaq; verba quanti ea res
19 eſt oñcrimodè accipiuntur in iure noſtro,propter verbũ rei, cuius appellatio generaliſsima eſt.l.1.ad fin.ꝟ.ſi cert. pet.& l.rei.ꝟ.de verb.ſig.nam in l.1.in §.hęc actio.ꝟ.ne vis fiat ei quanti ea res eſt exponuntur,i.quanti ea expulſio eſt in l.ſi procuratori falſo ꝟ.de cond.cauſadata.pro liber tate aſſumuntur vt ibi per Pau.& Alex. in §. in eum.l.4.ꝟ. de dam. inſe. quanti ea res eſt.i.quãti eſt damnum quod incurritur propter omiſſam cautionem exponuntur in §.1. l.pe.ꝟ.ne quis eum qui pro pœna accipiuntur.hic autẽ in tex.§. noſtri pro offenſione & inobedientia quanti ea res eſt,i.quanti eſt offenſio facta ius dicenti, de qua offenſa hic in tract.principaliter ſcribitur,& ſic ſm ſubiectã materiam vt iuri conuenit accipiuntur verba iuxta.l.ſi vno infra locat.cum multis accumulatis per Fel. in c.nã cõcupiſcentia de conſt. & Rimi.in l.1.col.2.ſupra tit. ſecũdo.

Et ſi dicatur ſatuam fuiſſe dubitationem an hoc iudicium ad intereſſe daretur cum dicatur meram pœnã cõtinere reſpon.poſſe quem condemnari ob contumaciam ad intereſſe.d.l.qui reſtituere ꝟ. de rei vend. & l.antepe.§. ſiue autem verſi.quod ſi ita ꝟ.de no.ope. nun. Eapropter dubitari poterat an contumax ad aliquod intereſſe condemnaretur,tum quia per iſtud remediũ conſulitur tantum fiſco in quo non cadit prædictum intereſſe, iccirco, reſpondeo non dari ad quod intereſt, ſed eo quãti ea res eſt,id eſt, ſecundum qualitatem contumaciæ & modum contemptæ iuriſdictionis vt in figuratione caſus dixi,& ſic Vlp. procedit remouendo dubium prædictum & declarando qualitates iſtius remedij an ſit perpetuum vel annale & an competat contra hæredem vel ne.

Ex vltima parte glo.dum allegat.l.ſatis. tria colliguntur,
20 primum ꝙ impoſitio mulctæ, † exigit contemptum & veram contumaciam.§.ſi procurator ſupra eo.c.1. vt lite non cõteſt.notant omnes ſcrib.in d.§.ſi procurator Dec.
21 in ſi. capitis primi de iud.† Secundò colligitur ꝙ quælibet cã etiam iniuſta excuſat à contumacia & à mulcta,ſicut à dolo in quo artic.Alex.Soz.Iaſ.Aquenſ.& Cur.plura argumenta deducunt,motiua tamen Iaſ.parum ſtringunt ſecundum Aquenſ.cum non loquatur de mulcta imponẽda,ſed de contumacia, propter quam deuenitur ad ſententiam,in quo caſu iniuſta cauſa nõ excuſat cum ſufficiat ficta contumacia, vt hic per Alexan.Sed omiſsis ſuperfluis fortius refragatur,In primis tex.l.2.ꝟ.tit.2.cum not.ibi per Iaſ.in 5.no. ꝙ citatus ſi non comparet ad allegandum ſuum priuilegium non excuſatur à contumacia,& tamen propter priuilegium habebat cãm nõ comparandi ſaltem iniuſtam. Quis.n.hoc negabit? ſecundò poteſt aliter induci ille tex.dum vult ꝙ propter ruſticitatem quis excuſetur. ergo requirit iuſtam cauſam ſecundum Soz.hic.tertiò obſtat text.in l.non poteſt dolo ꝟ. de reg.iu.vbi talis contumax cenſetur eſſe in dolo,ergo non excuſandus,quartò quia regula illa ꝙ iniuſta cã excuſat à dolo nõ procedit in iudicialibus.l.3.C.de calum.cũ multis adductis per Soz. in conſi.128.col.4.lib.1.facit quod ſcribit Bar.in dicto.§.ſi procurator in prima quæſt.ꝙ qñ citatus eſt dominus & mittit procuratorẽ qui contumax eſt,non excuſat ob id dominus à vera contumacia.nemo tamen ſanæ mẽtis negabit, quin dominus habeat ſaltem cauſam iniuſtam ex quo procuratorem mandauerat,credens illum debere comparere.

Articulus dubius eſt & difficilis propter tot contrarietates & repugnantias, rationabilis tamen & iuri conſen-
22 tanea videtur reſolutio iſta,† vt relinquatur arbitrio iudicis an dictus contumax talem habeat cauſam, propter quã debeat à mulcta excuſari,quia quum id non ſit à iure determinatum: relictum vř arbitrio iudicis determinandum.quum lex in ſpecie oĩa non poſsit determinare, & nihil velit eſſe indeterminatum ſaltem mediãte vulgata.l.1.in ſin.ꝟ. de iure deliberandi ſecundum Alex. hic in pen.col.Soz.Iaſ.Aquen.Cur.& alios. Regula verò pdicta ꝙ quælibet cã etiã iniuſta excuſet,procedit reſpectu doli non reſpectu contumaciæ vel contẽptus ſm Alex.& præalleg.Ad cuius quidem regulæ declarationem & interpretationem,† infinita congerunt Pau.de Caſt.in conſi.99 in antiquis Pet.de ancha.in conſi.51.Alex.conſi.103.lib. 1.& 119.col.3.lib.2.75.col.2.libr.5.127.col.2.vol.4. Areo. conſi.149.& 153.Barb.conſi.47.col.3.& 14.lib.1.cõſi.29. lib.1.

lib.1.& 59.col.7.vol.3.Cor.in conſi.261.col.6. lib.4.263.
col.3.eo.lib.Soz.conſi.118.col.4.lib.1.& hic in vlt.col.Iaſ.
in l.ſi quis id qđ in 8.not.5.de iuriſdictio omn.iud.Deci.
in l.qđ te in vlt.no.ÿ.ſi cer.pet.& in conſi.452.col.1. & 3.
24 Ex eadem glo..† colligitur tertiò nota.declaratio ad
d.l. ſatis per eam allegatam Bart. tamen in vlt. col. aliter
contrario reſpondet Ex cuius ſolutione quædam inſert
hic in vlt.col.Iaſ.quem reprehendit Aquen. ſolutio tamē
antiquorum ꝙ.d.l.ſatis loquatur quantum ad partem ad
cuius damnum cōmiſſa fuit contumacia,nos hic de mul
cta quæ applicatur fiſco, cui miſsio illa in poſſeſsionē ad
vtilitatem partis facta non eſt,ſatis pulchra eſt & vera, vt
hic per Alexan.ad fin.ſecundæ col.cum alijs quæ allegaui
ſupra in §.1.in 2.nota.

Glo.fi.diuiditur in tres partes,prout tres refert intelle-
ctus vt hic per Iaſ.ſatis diſcuſsi ſunt in glo.pręcedenti nō
eſt diſcedendum ab his quæ ibi dixi. corrigenda tamen
eſt lectura Bar.vt ſanus habeatur intel.dum refert. Nico.
mat. vbi dicit quando dicat quandoq; & vbi dicit quan-
tum intereſt,dicat quāti ea res eſt.& licet hæc lectura pla
ceat Bar.& cum illa trāſeant Fulg.& Alex.in vlt.col.tñ nō
eſt de mente iuriſconſulti nec vera ad tex. noſtrū loquen
tem de pœnali iudicio de quo dixerat in ſuperioribus &
per quod imponitur mulcta fiſco applicanda propter cō
temptam maieſtatem prętoris,non autem de pœna parti
acquirenda ſecundum intel.Matare.Item quia dixi circa
primum intel.gloſ.Vlp.procedit cōtinuatiuè retento eo-
dem themate & caſu non diuerſificatiuè.Ita ꝙ non eſt fa
cienda digreſsio,vt ibi contra primum intel.dicebam,nō
eſt ergo reced.ab intell. quem ſupra tenui. non ignoretis
etiam malè loqui glo.hic dicentem, hoc caſu actionē rei
perſecutoriam dari actori poſt annum, quia cum ſit ex
delicto & ab edicto prętoris deſcendens non datur poſt
annum text. eſt in l. non ſolum cum.ll.ſequentibus infra
de alie.iud.per gloſ.allegat ſecundum Alex.Iaſ. & alios &
miror gloſ.dixiſſe contra tex.per eum allega.

Extra glo. Bar.formauit oppoſitionē cum tribus quæ-
ſtionibus, oppoſitio ad hoc tendit ꝙ cauſa mulctæ fiſco
applicandæ cognoſci & tractari debeat corā iudice fiſci:
ergo non coram iudice offenſæ iuriſdictionis, & reſpon-
det vt per eū. pro cuius quidem reſponſionis declaratio-
ne,vltra dicta in ſuperioribus,vidēda ſunt quę ſcripſimus
in princip.l.in tertia qōne Bar. clariuſq; procederet ſolu-
tio ipſius Bart.quando poſt ſentētiam intentaretur iſtud
iudicium ad mulctā, prout fieri poteſt in prima quæſtio-
ne tangit Bar.Curt.tamē aliter ſoluit ꝙ licet mulcta fiſco
applicetur & dicatur cauſa fiſcalis, tamen quilibet iudex
pro contumacia coram eo commiſſa tale iudicium pote-
rit exercere per regulam.l.quoties.C.de iudi. ꝙ iudex in-
cidenter cognoſcit de cauſa de qua principaliter cogno-
ſcere non poterat.quis ergo cauſæ fiſcales quando princi
paliter intentantur proprios habeant iudices,qñq; tamē
incidenter poſſunt coram quocunq; iudice cauſę princi-
cipalis tractari & agitari per regulam dictę.leg.quotiens.
25 † hinc eſt ꝙ licet in poſſeſſorio non poſsit appellari ad
impedien.executionem ſentētiæ in eo prolatæ.l.vnica.C.
ſi de momen.poſſ.fuer.appell.ab interlocutoria tamē in-
cidenter lata, & ab inordinato proceſſu appellari poteſt,
vt per Bal.in c.ex conqueſt.de reſti.ſpol. & latius Deci.in
l.ſi.col.7.C.de edicto diui.& hęc ſunt nota practicis,quia
iudex coram quo committitur inobediētia & contuma-
cia, eſt ille qui mulctam imponit & taxat, & hoc eſt ꝙ
voluit hic dicere Vlpi. hoc iudicium concludi quanti ea
res eſt,i.pro modo contumaciæ & contemptæ iuriſdi.
Circa primam quęſtionem Bart.concludit ꝙ poſt latam
ſententiam in cauſa principali, poteſt intentari actio, ex
hoc edicto reſpectu expenſarū,quę veniunt ratione con-
tumacię,quia iure actionis debentur propter inobedien-
tiam,ſecus quando deberētur officio iudicis mercenario
quod expirat lata ſententia.le.terminato.C. de fructibus
26 & lit.expen.† approbatur communiter per doct. vt hic
per Alex.col.fin.& Iaſ.2.tamen Lanc.Dec. & Curt.dicūt.
l.terminato refragari primo dū vult terminato negocio
ratione expenſarum nulli actionem præſtari. ergo vult
expenſas iure etiam actionis debitas, lata ſententia non
poſſe peti,ſecundò per rationem eiuſdem.l.in fi.ibi ne,ex
materia primæ litis poſt abſolutum iudicium lis altera
conſurgat,quæ ratio generalis eſt, & militat etiam in ex-
penſis ratione contumaciæ inflictis, ideò ꝙ dictum ſpe-
ciale eſſet,tamen propter generalem rationem extēdi de-
beret ad limites rationis.l.regula.§. licet cum ibi not.per
Barto.infra de iur.& facti ignor.defendendo Bart.& cō-
munem ad primum arg. reſponde.l.terminato loqui vbi
in negocio veniebant expēſæ officio iudicis mercenario,
quod expirat terminato negocio.propterea non mirum
ſi non ſupereſt actio ad expenſas prædictas. Quæ ratio
ceſſat quando iure actionis debentur vt per Pau. Caſt.in
d.leg. terminato.

Ad ſecundum motiuum reſponde litem hanc nouam
non oriri ex materia primæ litis, ſed actione deſcendēte
ex hoc edicto vt hic dicit Bart.

Aduertendum tamen eſt, quia vt in ſuperioribus ſæpe
diximus quicquid hic velint Bart. & ſcrib. ex hoc edicto
non oritur actio parti ad ipſius vtilitatem,ſed remedium
pœnale ad vindicandum auctoritatem ius dicentis.parti
autem pro intereſſe ſuo competit actio vel cōditio ex l.
ſancimus.C.de iud.Circa materiam.d.l.terminato.expē-
ſarum & taxæ illarū vltra ibi dicta per ſcrib. vide Chald.
conſil.7.ſub rub.de re iud. Pract. Papien. in forma libelli
actionis realis,in verbo & expenſis Fi ma.in reper. ſuo in
verbu expenſarum taxatio fol.pen. & fin. Lantran. in re-
per.c.quoniam contra char.pen.& fin.de proba.Matthę.
de affli.in deciſione regni.70. & Deci.in capit. paſtoralis
in §.verum in fin.de appella.

In 2.concluſione Barto.concludit iudicem poſſe æſti-
mare quantitatē expenſarum arbitrio ſuo & taxare abſq;
27 alia probatione factarum expenſarum, † per.l.nō igno-
rat in fin.C.de fruct.& litium expenſis approbatur commu
p docto. Eſt materia practicæ & ampla ſi libet vide Bar
& alios ſcriben.in d.l.non ignorat. Ru.in cōſi.231.Alex.
in conſi.133.viſo lib.1.Practicam Papien.in forma primi
libelli cum tractat materiam expenſarum.Iaſ.in leg. pro-
perandum in §.ſinaūt alterutra.col.9.in 2.not.C.de iudi.
probat tamen pars ſuum iuramentum ꝙ in curia tanto
tempore ſteterit pro cauſa ſua, & ideo ſolēt iurare ſe ſte-
tiſſe pro cauſa à tali tempore citra,&c.Sed hoc in loco ſe-
cūdum veriorem ſenſum,de quo in ſuperioribus parum
conuenit hæc quęſtio.quia non tractatur hic de expenſis
debitis parti ſed de mulcta fiſco applicanda.
28 In vlt. quæſtione concludit Bar. † contumaciam eſſe
delictum, & propterea condemnatum ex contumacia di
ci condemnatum ex delicto. Iccirco ſi ex forma ſtatuti
condemnatus ex delicto poſsit impunè offendi,condēna
tus ex contumacia in tali ſtatuto comprehendetur,& cū
Bar.tranſeunt hic Soz.& Iaſ. Tamen quia cōtumacia nō
dr̄ delictum aut maleficium ſtrictè & propriè, ſed largè
& impropriè.vt per.Bar.in l.omne delictum ÿ.de re mili.
Alex.Aq.& Cur.infra in vlt.col.& Fely.in c.ſuper eo el.pri
mo,circa finē de teſtibus,& verba ſtatuti in materia pœ-
nali maximè propriè ſtrictèq; intelligi debeant iuribus
vulgaribus non videtur prędictam determinationē Bart.
hic veram eſſe aut poſſe procedere,niſi quando contuma
cia haberet annexum contemptum iudicis, & ſic delictū
iuxta nota. declarationem Aquenſ.in l.ſi mora col.fin.ÿ.
29 ſolu.mat. † Notandum tamē eſt in hac materia ꝙ con-
demnatus ex contumacia præſumitur potius condēna-
tus,quia non defenditur,quàm ꝙ iniuſtā cauſam foueat.
l.ſi ideò cum ibi.not.per Bar.infra de eui.per Iaſ. & alios
hic ad fin. comenti De quo articulo latius tāgunt Abbas
in ca.pen.col.4.& 9.de re iud.Fel.in c.cum Bertoldus col.
8.& ſequenti & in c.conſanguinei in fin.de re iud.Et hęc
ſatis ſint ad enucleationem iſtius.l.& materiæ.

Poſtmodum

Poſtmodum auctor conuertit verba, ad Mag.& gene
rolum ac doctiſsimum D.Ioan.Baptiſtam Vrſinum hu-
iuſce noſtræ vniuerſitatis ſplendidiſsimam gemmam, in
modum qui ſequitur Vrſi. Magnifice ac doctiſſ.vir ſalua
maieſtate iuriſconſulti cui tanq̃ loco Sacro debetur re-
uerentia vt ſine amaritudine hæc lex tranſeat, ſequendo
mētem Vlpia.tecum de hac re,prout de alijs rei literarię
ſæpe conferendo, dicebam legem hanc clarius loquēdo,
30 poſſe ſic cōcludi ac ordinari. † Omnibus magiſtratibus
conceſſum eſt iuriſdictionē ſuam ſm modum à lege per-
miſſum pęnali iudicio defendere.Is autem videtur ius di-
centi non obtemperaſſe, qui quod primum eſt in iuriſdi
ctione non fecit,veluti ſi quis in ius vocatus nonveniēs,
rem à ſe vendicari paſſus non ſit,quamuis cām dici vel au
ferri paſſus fuerit, ſed ſi & ſequentia quæ in medio ſineq;
cōſiſtunt recuſauerit,mulctari poterit, ꝙ ſi Procurator,
tutor, vel curator ius dicenti non obtemperauerint, ipſi
qui contumaces ſunt,non dominus aut pupillus,hoc edi
cto puniuntur: quo actor & reus tenentur.& hoc pęna-
le iudicium non ad id quod intereſt, ſed quāti contuma-
cia ipſa fuerit concluditur,& quum meram pœnam con
tineat, neque poſt annum neque in hæredem datur.

Gloria ſit ei qui eſt ſupra omnem gloriam.

EX RVB. ff. DE IVDI.

Iudicia poſt lapſum primi parentis inuenta fuerunt, num. 1.
Iudicium quomodo diffin atur ſeu deſcribatur nu. 2.
Iudicij quædam ſunt ſubſtantialia, quædam accidentalia, ſeu concomitantia, nume 3.
Ibi, ſtat localiter & temporaliter. 4.
Locus an ſit de ſubſtantia iudicij, nume. 5.
Iudicium cur denominetur à iudice & plura alia in materia. numero 6.

In rubricam ff de Iudicijs

GLo.rub.diuiditur in duas partes, in pri-
ma continuat rubr.ad præcedentia, in
2. q̃ eſt ibi & merito declarat cur dixe-
rit potius in plurali de iudicijs,q̃ in ſin-
gulari de iudicio. Continuatio glo.ap-
probatur per Bar.& per ſcrib.commu-
niter. & quum ſimus in prin. libri tole-
ratur ad remota, ad proxima verò faciēdo continuatio-
nem ſic dici pōt: viſum eſt in præcedenti tit. nautas cau-
pones & ſtabularios teneri recepta reſtituere. quod quū
ſæpe propter illorum improbitatem non faciāt, neceſſe-
que ſit ad iudicium venire pro conſecutione proprij, vel
debiti, propterea ſubijcitur hic tit.de iudi.in quo poſtmo
dum plura alia ad materiā iudiciorum pertinētia inſerta
1 fuere, vt materia ipſa coniunctim traderetur. † Quę qui-
dem iudicia ſecundum Bal.in l.fi.col.2.C. quod cum eo.
non erant in veteri ſeculo, quum homines ſimpliciter &
ſecundum naturam viuerent. verum poſteà nata ſunt ex
humana perfidia,vt patet ex proœ.decreta. & ſi nō eſſent
iudicia non fuiſſent etiam ciuiles obligationes ſecūdum
Bal.citantem not.in inſtitu.obligatio. in princ.

Sed poſt lapſum primi parentis, & ſic etiam tempore
Adę fuerunt iudicia vt dixi in l.2.C.de reſcin.ven.quę fue
runt multiplicata cum actionibus & obligationibus, cre
ſcente hominum malitia prout in dicto proœ. Decr.ha-
betur & ab exiguis profecta initijs eo creuerunt, vt iam
magnitudine laborent ſua, quemadmodum de populo
Rom.in præfatione primæ decadis Liuius ſcribit.

2 Eſt autem iudicium ſecundum Bal.hic † actus trium
perſonarum iudicis actoris, & rei.contra quā diffinitio-
nem legiſtæ in rub.C.de iudi.& latius Cano.extra eo.ma
xime Mod.plura adducunt, ideò Cur.hic ad tollendum
oēs difficultates aliter diffinit iudicium, ꝙ ſit actus legiti
mus qui per iudicem fit,vel coram iudice ad finem abſol
uendi vel condemnandi,vel exequendi. Quæ diffinitio
ſumpta fuit ex dictis Abba.in loco prælleg.Mihi tamen
non placet,primo, quia diffinitiones tradendæ non ſunt
cum tot alternatiuis,ſed coniunctim, & copulatiuè vt pa
tet ex leg.prima,ĳ.de tuto & l.1.de dolo cum vulgar. nec
nimirum quia oportet ꝙ omnes partes diffinitionis, ſi-
mul ſumptæ cum diffinitio conuertantur,ſecundū Phil.
per me relatos in l.omnis diffinitio ĳ.de reg.iur.Secundò
quia diffinitio eſſentiam & ſubſtantiam rei diffinitæ po-
nere debet,iuribus pręallega.ſecūdum doct.in locis ipſis
ad eſſentiam iudicij requiritur contentio c.forus in prin.
de verb.ſigni.Dec.in præalleg.rubr. de iudi.col.3. de hoc
in prædicta diffin.verbum nullum: ergo, &c.propterea
Abba.& alij in rubr.præalleg. addunt diffinitioni in iudi
cio contendentium. Tertiò quia ſi reus coram iudice vo
catus debitum côfiteatur,velitq; ſoluere, fit illi præceptū
de ſoluendo, eſtq; actus qui fit coram iudice ad finem iā
dictum, & tamē non eſt iudicium.l.ſi reus paratus ſupra
de procur.vt per Dec. loco præallega. ergo diffinitio mi-
nus bona.Quartò quia diffinitio alij à diffinito cōpetere
videtur decreto, videlicet quod à iudice adhibita cauſæ
cognitione interponitur.l.magis puto.§. ne paſſim infra
de rebus eorum & tamen non eſt iudiciū quum ibi non
ſint tres perſonæ de quibus ſupra Dec.loco prælleg. col.
quarta.Melius ergo eſt tranſire cum deſcriptione cōi.nō
enim eſt propria diffinitio quæ datur per quid rei q̃ eſt
quidditatiua, ſed eſt deſcriptio quæ fit per accidentia &
extrinſeca,vt ex verbis liquet, quum enim omnis diffi.in
iure noſtro periculoſa ſit.d.l.omnis diffin. tranſeo cū di-
cta deſcriptione à doctoribus approbata.

Huiuſce autem iudicij quædam ſunt ſubſtātialia,quę-
dam accidentalia ſeu concomitantia † ſecundum Bal.&
3 alios hic,ſubſtātialia illa dicuntur,quibus ceſſantibus res
eſſe non poteſt.vt declarat Bar.in l.prolatam.C.de ſen. &
interloc.om.iud.alia dicuntur accidentalia,ſecundū pręſ-
fatos.& quod tempus & locus ſint accidentalia ſeu comi
tantia iudicij eſt tex.cum gloſ.in c.Abbate in §.penul.de
re iudi.in ſexto,& de iſtis loquitur text.in rubr.noſtra in
ſecunda parte ibi & vbi quis agere vel conueniri debeat.
4 † Dictio enim vbi localiter & temporaliter ſtare poteſt
l.ſiquis in legatione vbi glo. & Bal. not.infra eodem.

5 Sed videtur locum eſſe de ſubſtātia iudicij.† quum iu-
dex in loco conſueto & more maiorum ſedere debeat,&
ius dicere.l.penul.ſupra de iuſt.& iure.Reſpond.ꝙ eſt de
ſolemnitate quę propterea conſenſu partium remitti po
teſt,vt per Bart.& Aquenſ.in dict.l.penult. & Bald.in l.fi.
columna tertia,de iuriſdic.om.iud. ſuprà quod fieri non
poſſet ſi de ſubſtantia foret,vt per Bart.& alios in dicta.l.
prolatam,& Brunum Aſtenſem in tracta.de forma char-
ta prima & ſecunda.

6 Quare autem iudicium † denominetur à iudice, quot
ſint ſpecies iudiciorum,quot ſignificatus habeat iudiciū.
An præparatorij & præparati, eadem ſit iuris diſpoſitio.
& an iudex p̃paratorij,ſit iudex præparati. ſeu iudex cau-
ſæ præparantis,ſit etiam iudex cauſæ præparatę:examina
tur ordinariè in rub.extra eo.& in rub.C.de eden.vbi an-
no elapſo plenè ſcripſi.

Sequitur lex prima.

EX L. PRIMA DE IVD.

Prorogationis iuriſdictionis materiam vide nume. 1. & per totam. l.
Pau de Caſt. repetijt hanc legem in curia Auenionenſi poſt adeptum gradum doctoratus. 2.
Fundamentum prorogationis in præexiſtente iuriſdictione conſiſtit. nume. 3.

Extendi non poteſt quod non eſt. 4.

Prorogatio iuriſdictionis fit de habitu ad actum, numero. 5. & 50.

Prorogata iuriſdictio an ſit eiuſdem naturæ cuius eſt principalis, nume. 6.

Prorogatio delegatæ iuriſdictionis, an faciat ordinariam vel delegatam, nume 7.

Prorogata iuriſdictio an ſit idem numero. cum principali vel ſint duæ, nume. 8.

Augmentum an ſit, eiuſdem qualitatis cuius principale, nume. 9.

Tex. l. epiſcopale de epiſcop. aud. declaratur. 10.

Prorogata iuriſdictio an tranſeat in ſucceſſorem, nume. 11. cum ſequenti.

Fideiuſſio an obliget etiam coram iudice ſucceſſore 12.

Compromiſſum in Regem vel Ducem an tranſeat in ſucceſſorem, nume. 13.

Delegatio facta Abbati an tranſeat in perpetuum commendatarium, nume. 14.

Prorogare iuriſdictionem alicuius & ſubmittere ſe illius iuriſdictioni an idem ſint. 15.

Prorogatio iuriſdictionis, alia reuocabilis, alia irreuocabilis. nume. 16.

Prorogatio iuriſdict. an requirat expreſſum conſenſum partium. 17. & ſequen.

Prorogatio iuriſdictionis per quos actus iudiciales inducatur. 18.

Prorogatio iuriſdictionis an operetur etiam quo ad alios puta fideiuſſores & patrem prorogantis. 19.

Teſtes examinandi exiſtentes in alieno territorio, quomodo debeant recipi & examinari. 20 cum ſequen.

Patris conſenſus adhibendus filio litiganti eſt late. 22. cum ſequen.

Tex. §. neceſſitate. l. fin. C. de bo. quæ lib. ornatus ibid.

Iuriſdictio delegata prorogari poteſt. 24.

Tribunal quid ſit, et qui dicantur habere tribunal. 25. & 39

Prorogatio iuriſd non requirit litis conteſt. 26.

Prorogatio iuriſdictionis an requirat præſentiam iudicis, & an exigat expreſſam acceptationem ipſius iudicis. 27. cum ſequen.

Prorogans alienam iuriſdict. ante litis conteſt. poteſt reuocare proroga. 29.

Prorogatio per clericum an & quomodo fieri poſſit. 30.

Clericus an quomodo & quando prorogare poſſit iuriſdictionem iudicis non ſui & per laicum diſtringi. 30. cum ſeq.

Arbitri poteſtas an & quomodo poſſit prorogari. 32.

Iudex ordinarius an & quando cognoſcat, vt arbiter vel vt arbitrator. 33. cum ſeq.

Tex. § ſi quis iudex. legis ſed ſi in ſeruum de arbi. declaratus, nume. 33.

Compromitti in iudicem ordinarium quando poſſit. num. 35. cum ſequen.

Præfationes præſtant magnam intelligentiam ad declarationem actus. 36.

Delegatus in quo loco procedere & iudicare debeat. 38.

Prorogatio delegatæ iuriſdictionis non fit de perſona ad perſonam & cur 41 & 43.

Prorogatio iuriſdictionis ordinariæ difficilius fit de loco ad locum quàm de perſona ad perſonam. 42.

Chartularij iudices qui ſint. 44.

Notarij vt notariatus, & tabellionatus non ſunt iudices chartularij ſed quando ab habente poteſtatem creati tales ſunt. 44

Tabellionatus officium an prorogari poſſit. 45.

Prorogatio iuriſdictionis in criminalibus an & quando fieri poſſit. nume. 46.

IN L. PRIMAM DE IVD.

HOc dicit in ſumma hęc nota. & pulchra lex, ordinaria iuriſdictio cuiuſuis iudicis pôt p conſentiêtes prorogari. Diuidit in duas partes, in prima ponit thema ex quo tacita reſultat quæſtio, in ſecũda q̃ eſt ibi inter côſentientes ponit deciſio. Caſus ita pôt figurari, Duo Vicẽtini inuicem côtendentes, eorũ dñam côſenſerunt cognoſci & terminari per Ptãtem Paduę, cuius iuriſdictioni ſe ſubmiſerũt. quæſitum ſuit an iuriſdictionem aliq̃ in eos habeat, & an geſta, per ipſum ſubſiſtant, videbat ꝙ non quum non ſint de territorio ſuo arg. l. fin. ꝟ. de iuriſ. om. iudi. & l. tertia, ꝟ. de offi. præſi. Oppo. verius eſt & hic deciditur. Quia iuriſdictio præexiſtens prorogatur, & ſic propter conſenſum eorum attribuitur Poteſtati Paduæ iuriſdictio quã aliàs non habebat contra Vicentinos, côtra quos iuridicè pro-
1 cedi poteſt vi prorogatæ iuriſdictionis.† Côtinet iſta lex materiam prorogationis iuriſdictionis quæ pulchra eſt, & tractata per Bart. & ſcrib. hic & in l. ſeq. plenius in l. ſi receptum cum l. ſequenti ꝟ. de iur. omn. iud. & in l. ſi conuenerit cod. tit. Paul. de Caſt. in l. ſi qui ex conſenſu. C. de epiſco. audi. & in l. 1. C. de iur. om. iud. Can. in c. pen. & gl. de offi. deleg. & in c. 1. de iud. in c. de cauſis de offic. deleg. in c. inter monaſterium de re iud. vbi Fely. Sozi. latè in c. ſignificaſti de for. comp. & Dec. in c. cæterum de iudi. hic
2 tangam neceſſaria tantũ ac pertinentia ad hunc locum.† Hæc lex prima fuit quæ honorem fecit Pau. Caſt. & quã publicè repetijt in Auinionenſi curia poſt laureã doctoream ſtãdo in ſcholis diſputationis cauſa per totum diẽ. prout ipſemet Pau. atteſtaꝛ in d. l. 1. col. 1. C. de iur. om. iu.
3 Not. primò ex iſto tex. ſecundum Bal.† ꝙ fundamentum prorogationis iuriſdictionis eſt iuriſdictio præexiſtens, vt hic & in c. ſignificaſti de foro côpe. ſi n. non præexiſteret iuriſdictio prorogatio iuriſdictionis non cade-
4 ret † quia quod non eſt prorogari & extendi non poteſt. vulgata l. ſed & ſi manente ꝟ. de præca. cum accumulatis per Pau. Caſt. hic & in conſi. 116. in antiquis Fely. & Dec. in c. de cauſis in tribus primis col. de offi. deleg. Iaſ. in d. l. & ſi per errorem col. 1. non entis enim nullæ ſunt qualitates. l. ven. ꝟ. ſi cer. pet. & priuatus non poteſt priuato iuriſdictionem, dare. l. priuatorum conſenſus. C. de iur. om. iu. ſecundum Pau. Caſt. hic & in d. l. 1. introducitur. n. de pu-
5 blico glo. & docto. in l. 1. ſupra de iuriſdic. om. iud.† Sufficit ꝙ dicta præexiſtens iuriſdictio ſit in habitu licet non ſit in actu. l. 3. vbi glo. & Bar. ſupra de offi. præſi. Mod. hic pulchrè Corn. in conſi. 238. & 259. lib. tertio vbi côcludit iudicem effici competẽtem ex prorogatione iuriſdictionis de habitu ad actum, vt etiã dixi in l. fin. in prima lim. 1. not. ſupra de iuriſdic. omn. iud.
Duæ not. dubitationes diſcutiendæ modo hic ſe offe-
6 runt, prima an iuriſdictio eiuſdem naturæ ſit, † cuius eſt principalis Pau. de Caſt. hic concludit ꝙ ſic, quia augmẽtum eiuſdẽ naturæ eſſe debet cuius eſt principale. l. ẽt. C. de iure doti. l. inter ſocerum. §. cum inter ꝟ. de pact. dot. ideò ſi in cã principali ex forma ſtatuti iudex ſummariè procedere poterat, nec ab eius ſnĩa appellari phas eſſet. idem erit in prorogata iuriſdictione, ſequũtur Mod. hic. quia & ſi non deſcendant à pari potentia, ex quo prima eſt à l. 2. à conſenſu priuatorum. minus potenti, ideò pp diſsimilitudinẽ difficilior videbatur tranſitus argumento tex. l. in rem in §. item quęcunque ꝟ. de rei vend. tamen quia lex iuriſdictionem prorogatam confirmat (vt diximus) ratione confirmationis vtraq; à pari potentia ſatis procedere videtur. arg. text. in l. more cum. l. ſeq. ſupra de iuriſdi. omn. iud. Miror ꝙ præfati ſcribentes non faciant mentionem de Bal infra in vlt. col. quærente vtrum iuriſ-
7 dictio prorogata in delegatum † ſit delegata, vel ordinaria, côcluditq; contra Spec. delegatam eſſe, quum proro-
gatio

gatio ſit de ſimilibus ad ſimilia,& requirat fundamētum
eiuſdem qualitatis.vnde ſi quid faciat virtute prorogatio
nis iuriſdictionis videtur facere, & delegās prohibere po
terit iuxta.l.iudicium ſoluitur.ÿ.eo.ſecundum Bal.quem
ſequuntur cōiter ſcrib.vt per Soz.in d.c.ſignificaſti artic.
7.col.24.& Cur.infra ad fin.5.col. ex eo ergo ꝙ proroga-
ta iuriſdictio ſit eiuſdem naturæ cuius eſt principalis, ſe-
quuntur mirabiles effectus ꝙ ſi in principali iuriſdictio-
ne iudex ſummariè procedere poterat, ita etiam poterit
facere in iuriſdictione prorogata. Item ſi prima erat cū
prærogatiua ceſſantis appellationis erit ſimiliter proroga
ta eiuſdem prærogatiuæ.Et ſi prima erat delegata,proro-
gata erit ſimiliter delegata, propterea delegās proceſſum
prohibere poterit & iudicium ſoluere.d.l.iudicium ſolui
tur. Quibuſdam tū caſibus iuriſdictio prorogata non eſt
eiuſdem qualitatis cuius principalis, vt per Barb. in c.pe.
8 & gl.nume.120.verſi.2.concluſio.de offi.delega. † an aūt
iuriſdictio prorogata idem ſit numero cum principali,
vel ſint duæ tradit idem Barba. ibidem in vltima col.
9 Quod autem additamentum & augmētum † regulari
debeat ſecundum naturam ſei præexiſtentis, eiuſdemq;
qualitatis ſit cuius eſt principale, pluribus alijs cōfirmari
poſſet,vt per Pau.de Caſt.in conſi.8. in antiquis Anch. in
conſi.7.ad fin.Fel.in c.de cauſis.col.2. & ſequen. de offic.
delega.& in c.præterea. colum.14.de ſpon. & Brunum in
trac.de augu.fol.8.in quinta quæſtione principali.
10 Sed prædictis videtur obſtare text. in l. epiſcopale.C.
de epiſc.aud.vbi iuriſdictio epiſcopi prorogata fortioris
& potētioris eſt naturæ & effectus,quàm eſſet ordinaria,
quia licet à ſentētia Epiſcopi ex ordinaria iuriſdictione
procedētis appellari poſsit, ſecus tamen eſt quando pro-
cedit virtute iuriſdictionis prorogatæ vt hic ꝑ Pau. Caſt.
ſuper cuius quidem legis intellectu Cur.hic in primis co-
lum.latè vagatur dicens ſemper dubitaſſe, & malè reſol-
uit. ideò pro vera intelligentia & declaratione videbitis
Pau.de Caſt.in d.l.epiſcopale, & ea quæ ſcripſi in quarto
nota.l.cum quædam puella ſupra de iuriſdi. om.iud.
11 Secundò vidēdum eſt vtrum † iuriſdictio prorogata
in ſucceſſorē tranſeat Pau.Caſt.concludit ꝙ ſic indiſtin-
ctè,quia non cenſetur habitus reſpectus ad perſonā quæ
eſt eadem cum perſona ſucceſſoris vt hic per eum.facit.l.
proponebatur infra eod.& ſic non eſt prorogatio, quia
ſuccedēs ratione ſucceſsionis fingitur eadem perſona cū
prædeceſſore vt per Soz.in dic.c.ſignificaſti. col.7. in ter-
tia limita.Lanc.Deci.hic & Curt.ſequuntur diſtinctionē
Specu.contra Pau.Caſt.per dicta Barto.in l.quum apud.
col.fin.infra iudi.ſol.in quæſtione an fideiuſsio de iudica
12 to ſoluēdo extendatur,† vt locum habeat etiam coram
iudice ſucceſſore,concludit.n.diſtinguendum eſſe, an ex-
preſſum fuerit nomen proprium vel nō. Sed defendendo
Pau.de Caſt.reſpon.poteſt ꝙ in quæſtione Bar.fideiuſsio
facta corā vno iudice, expreſſo nomine proprio valebat,
& coram ſucceſſore non extendebatur, deficiente cōſen-
ſu & voluntate fideiubentis.d.l. cum apud.ſed in propoſi
to prorogata iuriſdictio,habito reſpectu ad perſonā pri-
uatam non valeret per.l.priuatorum conſenſus.C. de iu-
riſdi.omn.iud.ſecundum Pau.Caſt.hic,vnde in dubio,vt
actus valeat ēt quod expreſſum fuerit nomen proprium,
partes cenſentur prorogaſſe ipſius iuriſdictionem, tanq̄
habentis iuriſdictionem vt per Soz.in dicto.c.ſignificaſti
col.pe.Si tamen cōſtaret ꝙ partes habuiſſent reſpectum,
tam ad iuriſdictionem quam ad ꝑſonam ipſius iudicis,
crederem delegationem extingui ſecundum opinio.Spe-
cul. & prædictorum per ea etiam quæ de tranſmiſsione
compromiſsi in ſucceſſorem ſtatim dicam. Et ſic fœdere
diſtin.concordari poſſent opiniones. Et ſi concluſioni
Pau.de Caſt.pertinaciter indiſtinctè quis vellet adhærere.
ſi partes concordes eſſent nolle litigare coram illius ſuc-
ceſſore,cuius prorogata fuit iuriſdictio, facili ſuccurrere
13 tur remedio vt per Soz.loco præalleg.Nunquid autem †
compromiſſum factum in Regem,Ducem, vel Principē
in ſucceſſorem tranſeat.Bart.Bald.& alij communiter te-
nent ꝙ non,quia compromiſſa fiunt ex quadā confiden-
tia.& forte compromittentes confidebāt in tali Rege,vel
Duce iuſto,ac prudenti, quam fidem non habent in ſuc-
ceſſore, vt per Iacobum de S.Geor.in trac. feud.col.2.&
Lāfr.de oria.in trac.de arbi.in qnta parte quæſt. 22.col.2.
Sed contraria opinio verior videtur, vt per Deci.in ca.
quoniam.Abbas col.fin.de offic.delega.per illum tex. Itē
quia cenſetur id potius factum contemplatione dignita
tis quàm perſonæ,quæ dignitas non eſt extincta,niſi con
ſtaret partes perſonā potius quàm dignitatem reſpexiſſe.
id autem apparere poſſet, ex his quæ in narratiua cōpro-
miſsi dicta fuere Ang.hic col.quarta,& ſic fœdere diſtin-
ctionis concordari poſſent opi.ponit etiam Barb.in cōſi.
14 2.lib.ſecundo † vtrum delegatio Abbati facta tranſeat
in perpetuum commendatarium,
15 Secundò not.ibi ſubijciant,† ꝙ prorogatio & exten-
ſio iuriſdictionis fit, quando aliqui ſe ſubijciant iuriſdi-
ctioni alterius iudicis ſecundum Bal.hic, & ſic proroga-
re iuriſdictionem alicuius & ſubijcere iuriſdictioni illius
non ſunt diuerſa ſecundum Bal.in l.ſi conuenerit ſupra
de iuriſdi.omn.iud.per hunc tex.ſed in c.quæ in eccleſia-
rum col.10.de conſtitu.dixit contrarium,faciendo diffe-
rentiam, inter ſubmiſsionem & prorogationem iuriſdi-
ctionis,eo ꝙ propriè ſubmiſsio ſit ſuperioris,prorogatio
inferioris vel alterius,quod eſt contra hunc tex per dictā
l.eſt receptum de iuriſdi.om.iu. vbi Iaſ.in ſecunda col. id
probat. eſt.n.ſubijcere idem ꝙ ſubmittere,vel ſupponere
c.2.in princ.de rebus eccle.non aliena.in 6.voluit Dec.in
conſi.497.col. fin.vnde qui eum facit ſuum iudicem qui
non erat,dicitur ſe illi ſubijcere vel iuriſdictioni illius, ꝓ-
dicta ergo non differunt,& conſentire in iudicem ſonat.
16 l.ſecunda in princ.infra eodē.† Et hæc prorogatio ope
ratur ſtatim effectum reuocabiliter, tamen vſq; ad tēpus
litis conteſt. poſteà efficitur irreuocabilis d.l.ſi conuene-
rit Bal.hic col.prima. De qua quidem reuocabili & irre-
uocabili prorogatione videte Petr.de Ancha.in con.192.
col.prima docto.in d.l.ſi conuenerit. & in cap. primo de
iudi.cum his quæ dicam in glo. prima.
17 Tertiò not.ibi † & conſentiant cum ſeq.ꝙ proroga-
tio iſta requirit expreſſum partium conſenſum,ita aliqui
dicūt hic in fin.& Bar.ponderabat. & latius dedudit Bar.
in c.cum olim el.primo col.ſexta,de offic.delega. ad hoc
enim vt fiat prorogatio requiritur ꝙ partes ſe ſubijciant
& conſentiāt.& ſic iſta duo copulatiuè requiruntur arg.
leg.ſi hæredi.plures. infra de cond.inſtit.verbum ſubijce
rē refertur ad factum ex quo tacitus reſultat conſenſus.
quum facto oſtendatur voluntas.l.reprehendenda.C. de
inſtitu.& ſubſtitu.per verbum autem conſentiant requi-
ri videtur expreſſus conſenſus. aliàs ſuperfluè apponere-
tur, quod dicen.non eſt.
Nec obſtat reſpon.Bart.in fin.commenti ad hunc tex.
nam dicit ibi Bart. ꝙ eſt violatiua & pro veritate eſt ver-
balis.Communis tamen eſt cum Bart.& Inno.ꝙ ſufficiat
tacitus conſenſus litigando, puta ſcienter coram iudice
non ſuo.vt per Alex.in apoſtil.ad Bart. infra ad fin. com-
menti.Ang.& Imo.in l.quæro infra de ſol.& Mod.hic So
zin.late in c.ſignificaſti in 6.artic. de fo.comp.Fel.in c.de
cauſis col.3.in 6.decla.de offi.deleg. Dec.in c.1.col.10. &
in c.cæterum col.1.& quinta,de iud.& Barb. ſibi contra-
rium in cap.pen.& gl.col.17.de offic. delega.
Pro qua opi.eſt glo.in l.2.in quarta parte,ſupra ſi quis
in ius voca.non ierit. ſecundo text.in d.c.cum olim circa
fin.iuncta glo.in verbo protinus ſecundum ſcrib.præalle.
tertiò eſt tex.apertus in l.ſecunda, in princ.infra eodem,
vbi dicitur videri eum conſenſiſſe, qui ſcienter litigat co-
ram iudice nō ſuo. quod quidem verbum videtur fictio-
nem importat.l.prima.§. deieciſſe videtur. infra de vi &
vi arma. ergo ſufficit tacitus conſenſus.
Et ad hanc legem ſupra in oppoſitum inductā reſpon
det Barb.in d.c.pen.& gl.colum.17. pro eodem prædicta

verba exponi debere in idemq; reſolui vt fit in l. 1. ſupra
de pact.ac ſi tex.dic ret ſi ſe ſubijciant, & conſentiant.i.
conſentientes ſe ſubijciant. poſſent enim per errorem
ſe ſubijcere, quo caſu nõ induceretur prorogatio iuriſdi-
ctionis & ita etiam voluit Cur.infra ad fin. licet de Barb.
non faciat mentionem, quæ declaratio probatur per di-
ctam.l.1.in principio infra eodem.

18 Quando ergo † oblato libello quis petit ſe abſolui ap
paret cum in iudicem conſentire,& diceretur prorogata
iuriſdictio per prędicta:ſecus,ſi peteret copiam libelli cũ
termino opponendi,& deliberandi vt fit,per tex.l.non vr̃
in iudicem infra eo.no.Pau.Caſt.in d.l.non videtur.& in
§.quotiens.l.ſi fidei c.eo.tit. & Fely.in c.inter monaſteriũ
col.6.de re iud.ſatiſdatio autem prꝏſtita de iudicato ſol-
uendo non ſolum inducit prorogationem iuriſdi. ſed ẽt
præcludit viã pœnitentiæ,ceſſante tunc rigore.d.l.ſi con-
uenerit loquentis de pœnitentia anteq̃ iudex adeatur, vt
à contrario ſenſu ibi dicitur.non videtur ergo locũ habe
re poſtquam eſt aditus per conſenſum, & promiſſum de
iudicato ſoluendo coram iudice ipſo, quaſi duplex funi-
culus difficilius rumpatur vt in c.1.de treu.pa.ita Anch.in
cõſi.192.in auxilium col.1.niſi cautio prędicta ex neceſſi
tate non ex voluntate præſtita fuerit vt per Aret.in conſi.
87.incip. in præmiſſa.plura alia de conſenſu in proroga-
tione iuriſdictionis requiſito ponit Sozi. in loco ꝑalleg.

Quartò no.ibi inter conſentientes.ſecundũ Ang.Pau.
& Mod.ꝗ prorogatio iuriſdi. ſolum inducitur & opera-
19 tur inter conſentientes ipſos ac prorogantes. † non aũt
quo ad alios,ideò ſi filiusfa.alicuius iuriſdictionẽ proro-
gauerit,nõ poterit ille patrem cogere præſtare cõſenſum
filio corã ipſo litigãti,ad validitatem iudicij neceſſarium
l.fin.§. neceſsitate.C.de bo.quæ lib. ſecundum præfatos.

Item ſi duo vicentini puta prorogauerint iuriſdictio-
nem poteſtatis Paduæ, non poterit poteſtas ipſe cogere
teſtes non ſuppoſitos ſuæ ordinarię iuriſdictioni,in cã te
ſtificari,quum ſint aliæ diuerſæ perſonæ à prorogãtibus,
& prorogatio vt hic dr̃,ſolum ſit inter conſentientes,pro
quo Ang.citat text.in c.1.cum ibi nota. de for. compe.in
ſexto.facit tex.vulgatus in §.ante oĩa.l.ſi vnus ꝟ.de pact.&
l.1.C.res inter alios acta.i.Cur. hic contrarium tenet per
regulam.l.2.ſupra de iuriſdictio. omnium iudicium. Itẽ
ne prorogatio filijſam.reddatur eluſoria,ideò dicit iudi-
cẽ poſſe id facere per literas ſubſidiales, ſeu in iuris ſubſi-
dium laxatas ad competentẽ iudicem teſtium vel patris
iuxta text.l.cum vnus in fine ꝟ.de bon.auct.iud. poſſe. de
quo plura ſcripſi in l.cum quędam puella circa fin.princi
pij ſupra de iuriſdictione oĩum iudicum. Quidã reſpon.
opin.iſtam non procedere, quia in poteſtate filij eſſet ſta
re in iudicio ſine conſenſu patris,cõtra tex.dicti §. neceſ-
ſitate.Cui rationi reſpon.Cur.quia vt dr̃ in d §.neceſsita-
te,iudex patrem cogere poteſt.quę rõ militat ẽt in iuriſdi
ctione prorogata. lex ergo permittit filio poteſtatem liti
gandi,& fortius concedit vt cõueniri poſsit, volens patrẽ
cogi poſſe ad conſentiendũ.Et hęc opinio mihi placet,vt
enim dixi in primo nota.iuriſdictio prorogata eiuſdẽ eſt
naturę,cuius principalis.quẽadmodum ergo iudex prin-
cipalis & ordinarius patrem cogere poterat ad præſtan-
dum conſenſum filio in iudicio litiganti,ne iudiciũ red-
datur nullum, & teſtem cogere deponere veritatem, ita
ẽt iudex,cuius iuriſdictio prorogata eſt, aliàs iuriſdictio
prorogata non eſſet eiuſdem naturæ.Et ſi teſtes non ſint
iuriſdi.ſuæ,vel pater ſit alienæ iuriſdictionis, dictis literis
ſubſidialibus vti poterit,& hoc modo patrem ad conſen-
20 tiendum, & teſtes ad deponendũ veritatem cõpellere.†
Et not. ꝗ quãdo teſtes ſunt ſubditi iuriſdictioni iudicis,
coram quo cã vertitur,& in ipſius territorio degẽtes, po-
teſt illos cogere regulariter venire ad deponendum veri-
tatem coram eo.vel ſi voluerit examen committere.l.eos.
§.ſi quis Pau.Caſt.& alij not.C.de appella.c.1.& ſequenti.
bus de teſtibus.cogen.§.fin.l.3. infra de teſt.c. cupientes.
§.ſi vero de elect.in ſexto,limitando, vt per Philip.Franc.
ibi & in c.ſecundo,in princ.in quarta columna de teſt.in
6.tradit Aret.in conſi.82.colum.fin.& Dec.conſi.447.

21 Quando autem † teſtes non eſſent, ſubdit,vel in alie-
no territorio morarentur, inuiti ad deponendum cogi
trahiq; non poſſent. ſed ſcribẽdum eſſet eorum iudici &
accipiendum teſtimonium ſuum per iudicem ipſum, in
cuius ſunt territorio & ſub ſigillo remittẽda dicta iudici
requirenti.vel per commiſſarium ad hoc ſpecialiter in eũ
locum deſtinatum, præcedente licentia iudicis teſtiũ vel
territorij in quo ſunt requiſiti per literas in iuris ſubſi-
dium.§.& qm̃ cum not.ibi per Ang.in auct.de teſti.Paul
Caſt.in d.§.ſi qs & in l.de die in §.tutor ꝟ. qui ſatiſd. cog.
Laſr.in rep.c.quoniam contra in verbo teſtium de proba
tio.Fely.in c.cum cauſam col.fin.de teſti.Iaſ.conſi.14.cir
ca fin.volum.1.& Dec.in c.quoniam colum.1.de teſti.Et
quando remiſſoria pro teſtibus alibi examinandis conce
denda ſit,in locis præalleg.inuenire poteris.

Et tenendo hanc opin.ad iſtum tex.reſponde ꝗ proro
gata iuriſdictio eſt inter conſentientes non inter alios.&
licèt in caſibus prædictis exerceatur contra patrẽ,& con-
tra teſtes, tamen iuriſdictio nõ dicitur eſſe prorogata in-
ter eos, ſed contra eos in neceſſariam conſequentiam ex-
tenditur,ex quo aliàs iuriſdictio conceſſa & à lege confir-
mata executioni mandari non poſſet. per regulam.l.ſe-
cundæ ſupra de iuriſdictione omni.iudi.

22 Et prædictus conſenſus paternus ſufficit † etiã ꝗ ge-
neralis ſit & in quacunq; parte litis prꝏſtitus,vt ꝑ Matth.
de Affli.in deciſione regni.180. & in alijs locis prꝏallega-
tis. Nunquid autem per dictum cõſenſum præiudicetur
patri in aliquo ponunt Bar.& alij in ſimili.in l.cum dotẽ.
in §.transgrediamur circa fin.infra ſolu.matr.

23 † Et hanc materiam conſenſus præſtandi per patrẽ
filio litiganti vltra dicta per Bar.& alios ſcriben.in d.§.ne
ceſsitate.latè tradunt Bal.in conſi.135.lib.1.Pau.de Caſt.
in conſi.54.in antiquis Are.conſi.72.in ſeptimo dubio &
conſi.139 & 160.in octauo dubio & in l.ſi quis mihi bo
na in §.iuſſum col.2.infra de acquir.hære. Cor. conſi.95.
col.4.volumine quarto Alex.cõſi.59.col.2.& 106.volum.
1.ac in l.ſed & ſi de ſua col.fi.de acqui.hęre.Barb.in rubr.
de reſcri.col.quinta & ſexta,& in cõſilio.86.in primo du-
bio lib.tertio.Fely.in c.cum 1,& 2. col.penul. de re iud.&
in c.nonnulli ad fin.commenti de reſcrip.Are. inſtitu.de
tut.in princ.& in §.actiones autem de actio.canon. in c.
ſi annum de iudic.libro ſexto.Guido Papę in quęſtio.54.
Iaſ.in l.prima, columna tertia.& ſequen.C. qui admitt
in l.is qui hæres.§.finali columna ſecunda, de acquir.hæ-
redi. & in dicto.§. iuſſum columna tertia, & in auctẽ.
quod locum colum. penul. & fin.C.de colla.vbi Deci.in
tertio not.& in dicta.l.prima colum.penul.vbi etiam per
Curt.colum.14.

Quintò not.ibi cuiuſuis iudicis,iunctis ſequentibus ẽt
24 delegatam iuriſdictionem prorogari poſſe † ſecundum
Bal.& alios.nam & delegatus dicitur iudex,vt in rubr.de
offic.& pot.iud.del.habet enim iuriſdictionẽ delegatam.
§.fi.l.1.ſupra de offi.eius dixi in rub.ſupra ſi quis iuſdicẽ-
ti non obtempe. quem tamen arti. prorogationis latius
examinabimus infra poſt gloſ.& Bart.

25 Vltimò not.ex text. ibi qui tribunali præeſt † ꝗ licet
delegatus vice delegantis fungatur dicto.§. fi.ac.l. & ſi ꝓ-
tor illo eod. titul.ipſi tamen delegati non dicuntur habe
re tribunal,ſed tantum ordinarij ſecundum Bal.ita intel-
ligi debet iſte text.licet Budæ.hic in annot.imperitius
vagando,& expoſitionem vocabuli factam per Accurſiũ
reprehendendo,velit, ꝗ maiores iudices ſolum diceren-
tur habere tribunal,quod eſt falſum,quoniam omnes or
dinarij regulariter tribunal habere dicuntur.l. ſecunda,
infra de re iudi.Albe.in dictio.in verbo tribunal. Eſtque
locus in quo ſolet ius per ordinarios reddi.l.penul. ſupra
de iuſti.& iur.quamuis poſsit aliquo caſu ordinarius eſſe
ſine tribunali,prout doctores legentes & rectores vniuer
ſitatum,vt hic per Bart.& Pau.de Caſt. ſupra in princ.

Glo.pu.

Glo.prima diuiditur in 4.partes,in prima ponit decla
rõnem ad tex.in 2.remouet tacitum contrariũ diſputãs;
verũ lex iſta locũ habeat in clericis. In 3.ponẽdo aliã de-
claratione ad tex.remouet aliud cõtrariũ.In 4.pro decla-
ratione prædictorum format vnã qõnem & reſpon. ſeda
eſt ibi, item hæc lex.3.ibi item intellige.4.ibi ſed quæro.
In prima parte concludit conſenſum litigantium, nõ
inducere prorogationem iuriſdictionis, niſi iudice præ-
ſente facta fuerit.& lis conteſtata.Paul. de Caſt. hic poſt
26 Guil.de Cun.improbat glo.† quia prorogatio prædicta
non exigit litis conteſta.ſequitur ſimpliciter Curt. & alij
Mod.& eſt cõis vt plenè per Alex.in d.l.ſi conuenerit col.
fi.& in l.quidam conſulebat de re iud. Fel.in c. inter mo-
naſt.col.3.de re iudi.Dec.in c.1.in prima lectura,cbar.pe.
verſi. quarta fuit ſolutio de iud. Et vt verum fateamur.l.
iſta & dicta lex eſt receptum, confundunt apertè prædi-
27 ctam dñam.† Secundò male dicit glo.præſentiam iudi-
cis requiri in prorogatione per tex. in §. conuenire.l.2.j.
eodem & l.noſtram in generalitate.& eſt cõis ſcribentiũ
ſentẽtia vt per Dec.in d.c.1.in prima lectura col.11.verſi.
ſed tamen contra,& id procedit in prorogatione iuriſdi.
reuocabili.d.l.ſi conuenerit.ſecus eſt in prorogatione ir-
reuocabili. quæ bene exigit præſentiam iudicis acceptan-
tis ſecundum Bald.& Ang.hic Dec.loco præalleg.& in di
cta.l.ſi conuenerit col.3.in tertia limitatio. & ſicuti iudi-
cis conſenſus non eſt neceſſarius, in proroganda iuriſdi-
ctione, pariter non eſt neceſſarius in reuocando proroga
tionem iam factam vt per Dec.ibidem in 1. colum.
28 Sed hic cadit not.difficultas.† an requiratur expreſſa
acceptatio iudicis,vt præcludatur via pœnitentię proro-
gatæ iuriſdi. vel ſufficiat conuentionem & prorogationẽ
fuiſſe factam in præſentia iudicis tacentis.Pau.de Caſt.in
1. col. tenet ſufficere præſentiam per quam ſatis vr̃ acce-
ptare prorogationem,quum agatur de eius fauore,vt hic
per eum. & eſt cõis ſcrib.ſententia vt per Dec. loco p̃alle.
vbi tamen ipſe oppoſitum tenet reſpondẽdo ad adducta
pro cõi. quam tandem dicit reſtringi debere in pacto fa-
cto coram iudice acceptante,idem voluit Ripa. in d.c. 1.
col.24.Ego à cõi nõ recederem quę probatur per rõnem
Pau.de Caſt.hic cui non reſpon. Dec.loco præalleg.Et p
text.d.l. ſi conuenerit quicquid dicant præfati,dum vult
poſſe mutari voluntatem priuſquam iudex aditus ſit, adi
to igitur iudice vel in præſentia iudicis facta prorogatio-
ne non poterit mutari voluntas,nec pœnitẽtię locus erit.
29 Secunda difficultas† an quo in iudicem quis ſemel cõ
ſenſit illius iuriſdictionem prorogando, non videbatur
poſſe illum amplius recuſare,& ſic ꝙ ſufficeret conſenſus
prorogantis ad inducendum prorogationem iuriſdi. per
regulam l.ſicut.C.de actio.& oblig.maximè quum quaſi
contractus reſultans ex litis cõte.iuxtà.l.3,in §.diem ſcri-
bit j.de pecul.d.l.ſi cõuenerit Iaſ.ibi & alij circa hoc mul
tum laborant & Ripa in d.c.1.col. 20. vbi nititur impro-
bare rationes per ſcribentes hic aſsignatas Cur.hic col.3.
concludit rationem eſſe quia ibi erat cõtractus innomi-
natus facio vt facias; ideò nimirum ſi re integra locus ſit
pœnitentiæ ante cæptum iudicium per litis conte. prout
in contractibus innominatis.l. ſi pecuniam in princ. j.de
condi.ob cauſam, quę ratio parum valet,quum hic non
videatur contractus innominatus,ſecundum modum &
formam de quibus in l.naturalis de præſcri.verbis. Scdò
quia ſequeretur ꝙ nõ poſſet mutari voluntas, ante litem
conteſt.quum ex parte mea adimpleuerim quo caſu alte
ram partem pœnitere non poteſt.d.l.ſi pecuniam. Tertiò
quia.l.ſi cõuenerit procedit etiam interpoſita ſtipulatio-
ne ſpeciali quodam reſpectu ſecundum Bart. Alex.& cõ-
muniter ſcrib.vt ibi per Dec.colum.2.& 3.
Alij dicunt rõnem eſſe,quia conuentio de litigãdo co-
ram iudice non ſuo reſpicit factum alienum, vt patet ex
diffinitione iudicij, ſed obligatio facti alieni non valet.l.
ſtip.iſta in princ.j.de verb.obliga.cũ accumulatis per me
in l.ſemper qui non prohibet j.de reg.iur.Quæ ratio ſimi
liter non procedit. quum prorogans factum ſuum pro-
mittat ſe,videlicet litigaturum corã iudice aliàs non ſuo.
Item quia attenta ea ratione non ſubſiſterẽt acta coram
tali facta ante litis conteſt.quod eſt falſum.d.l.ſi conuene
rit & d.c.1. vbi ſcribentes notant. Dici fortè põt hoc eſſe
fauore ordinariæ iuriſdictionis vt prorogans dictam iu-
riſdictionem poſſet ante litis conteſta. ad proprium iudi
cem redire & coram illo in tali cã litigare. quum iuriſdi-
ctio ordinaria fauorabilis ſit c.1. cum ibi nota de reſcrip.
in 6.c.pen.& glo.de offic. deleg. reſq; de facili reuertitur
ad naturam ſuã.c.ab exordio.45.diſt.in.l.ſi vnus.§.pactus
ne peteret,verſi.ꝙ in ſpẽ ſupra de pact. & ideò ſolus con-
ſenſus inducit irreuocabilem renunciationem priuilegij
fori.l.1. ſupra ſi quis in ius voc. non ierit vt hic per Curt.
col.3.Dec.in d.l.ſi conuenerit, col.penul.& in dicto c.1.
de iudi.vbi etiam per Ripam colum.21.cum ſequen.
Circa ſecundam partem gl. quia canones nõ caſtiuit ſe
inuoluit in diſcuſsione articuli,an clericus ꝓrogare poſ-
30 ſit iuriſdictionẽ iudicis non ſui.† Dicendum eſt vt hic
per Pau.de Caſt.col.2. quem ſequuntur Mod. & tradunt
latius Philip. Franc.in c.1.in principio de fo. comp.in 6.
Sozi.in d.c.ſignificaſti.in 6.articulo principali. col.14. &
ſequen.vbi.Fely.col.1.& Iaſ.poſt Bart.& alios in l.1.in §.
& poſt operis col.fin.de nou.oper.nun.Et quare aliud ſit
in clericis quàm in laicis ponunt ibidem doctores.
31 Et quatuor caſus ſingulares† in quibus clericus con
ueniri poteſt corã ſeculari, & per illum diſtringi enume-
rant hic Alex.& præfati Mod. primus eſt quãdo clericus
falſum coram laico deponeret per.l.nullum.C.de teſt.vbi
gl.expreſsè exẽplificat in clerico de quo dubitat hic Cur.
ſed non eſt dubitandum quum dicta glo. malè dicat &
communiter reprobetur vt ibi per Salv.& alios & p Soz.
in c.1.col.penul.de for.compe.Secundus caſus de clerico
depoſitario eſt communiter approbatus, vt hic per præ-
fatos & per Matth.de afflict.in deciſione regni.24.
Sed non videtur iuri nec veritati conſentaneus, quia li
cèt in cã depoſiti procedatur executiuè.l.pen.C. depo.id
tñ fieri debet per iudicem eccleſiaſticum & competẽtem
clerico, non aũt per ſecularem.c.clericum nullus.11.q.1.
faciunt ꝗ ponunt docto.in c.quia.5.in vltimis col. de iu.
& Dec.in conſi.100.Ad tertiũ caſum videte quę ſcribunt
Matth.de Afflict. & Dec.in locis ſ.alleg. Circa quartum
caſum de inſtantia quæ de laico tranſit in clericũ, Verior
& receptior ſententia eſt ad oppoſitum, vt latè demon-
ſtraui in l.2.C.de pact.inter empt.& vend.in quęſtionib⁹.
Adde alium caſum in c.cęterum cum not.ibi per Dec.
in ſecunda col. de iudic.
32 Ex tertia parte glo.† habetis primam declarationem
ad hanc legem, vt procedat quando partes conſenſerunt
in iudicem tanquam in iudicem ordinarium. ſecus ſi vt
in arbitrũ, ſequũtur hic Bar.& alij. Et ratio eſt in prom-
ptu,quia arbiter nõ habet iuriſdictionem, ſed notionem
& cognitionem.l.ait prætor. in principio de re iudi. ideò
eius ꝗd non eſt prorogatio fieri nõ poteſt,vt diximus ſu
pra in primo not.& tradit Soz.in d.c.ſignificaſti col.7.&
8.quæſtione, poteſtas tamen arbitri bene prorogari põt.
quia dependet à poteſtate partium vt per Barb.in c.ſigni
ficaſti fol.penul.verſic. quid in arbitrio de offic. delega.
33 Secundò ex glo. colligite† ꝙ partes non poſſunt cõ-
promittere in iudicem ſuum ordinarium. tanquã in ar-
bitrum per tex.in l.ſed ſi in ſeruũ in §.ſi quis iudex.ſupra
de arbi.& ſequuntur cõiter doct. rõnes plures aſsignãtur
per Roma.in d.§.& poſt operis vbi Alex.col.1. & Lancel.
hic ſecundam rationem hanc ſequuntur quia coram ar-
bitrio proceditur ſeruato ordine iudiciario ſicut coram
iudice.leg.prima,ſupra de arbi.ideò videretur detrahi or
dinariæ iuriſdictioni,& fieri illi iniuriam, ſi coram ordi-
nario tãquàm corã arbitro procederetur, abuteretur q;
ordinarius iuriſdi.ſibi data per.l.viuam aut mortuam ex
qua poterat ſimiliter tanquam ordinarius procedere,
procuraretq; ſemper ordinarius ꝓcedere,vt arbiter quo

appellationem euitaret. quum à ſententia arbitri non appelletur. l. diem proferre. §. ſtari ff. de arb. ita q ordinaria iuriſdictio euacuaretur, & eluſoria redderetur contra iura vulg. Dec. in l. & ſi prætor. ſupra de offic. eius in 3. not. poſt alios de quibus ibi per eum tenet oppoſitum, in puncto iuris reſpondendo ad tex. in d. §. ſi quis iudex qđ procedit quando ordinarius iubet in ſe compromitti, ſecus ergo quando compromiſſum ſponte fieret, quę reſpõſio non procedit nec ſubſiſtit, quia in primo dicto prohibetur recipere in ſe cõpromiſſum & ſic ſpontaneam ſuſceptionem. In 2. compromiſſum iuſſum vt hic ẽt per Curt. in 4. col. Minus valet reſponſio quorundam aliorum q procedat tex. ille quando iudex incipit cognoſcere arg. l. de qua re & l. vbi cœptũ infra eo. quia non apparet, q ibi cœptum eſſet iudicium, bene ergo dicit Aquenſ. in d. §. & poſt operis col. 2. ad illum text. malè poſſe reſponderi.

34 De iure cano. † cõtrarium deciditur in c. cum ipe & in c. ex parte de arbi. rationem diuerſitatis & differentiæ colligite ex dictis Aquens. in loco præalleg. In ordinariũ

35 verò † bene poteſt compromitti tanquam in arbitratorem, vt prefati declarant, quum ceſſat ratio ſupra aſsignata quare non poſsit compromitti in eum tanquam in arbitrum. nam hoc caſu procedit iuris ordine nõ ſeruato. Ex vltima parte gloſ. habemus modum cognoſcendi an quis aſſumptus fuerit vt ordinarius, vel vt arbiter & cum ea tranſeunt hic Bart. Paul. Caſtr. & alij.

36 Secundò not. colligitur per Ang. & Mod. † q vbicunque actus trahi poteſt ad plures ſenſus propter ambiguitatem, trahi debet ad ſenſum qui ex præfationibus colligitur arg. §. idem reſpondi: lege titia infra de verb. obli. nec mirum quum præcedentia magis influant in ſequentia quàm è contra. l. quiſquis vbi Bar. no. infra de leg. 3. Et hoc niſi alius ſenſus eſſet clarus, quia tunc præfationes nihil operarentur. l. locatorum & l. cum in plures infra loca. vt hic per Ang. & per ſcribentes in l. pacta nouiſsima. C. de pact. in §. morte. & in c. cum M. Ferrarienſis. & c.

37 Tertiò colligitur no. ampliatio † ad regulam legis quotiens idem infra de reg. iur. & de reb. dub. & de verb. ſig. q non ſolum in dubio capienda ſit præſumptio, quæ actum valere facit, ſed etiam illa, quę actum fortiorem & validiorem facit vt hic p Lanc. & Mod. & Alex. in l. ſi ſeruus plurium in §. fi. ff. de leg. 1. cum not. in locis præalleg.

Gl. 2. diuidi põt in tres partes prout tres declarationes ponit ad hunc tex. quę approbant p Bar. Pau. Cur. & alios

38 hic ſed. 3. non eſt bona. † Et prima q tex. intelligatur de habente certum locum ad ius reddẽdum, more maioru, quem locum non habent delegati, poteſt procedere. vt dixi in vlt. not. & verbis tex. cõuenit. Quidam tñ hanc lect. reprehẽdunt per tex. in l. ſi locus. cum no. j. eo. vbi ſi locus iudicandi non ſit in delegatione comprehenſus, cenſetur iuſſus iudicare in loco vbi iudicari ſolet, ſine incõmodo litigantium, & ſic in tribunali committentis, ideò dicit Pau. de Caſt. in d. l. ſi locus q ſi poteſtas commiſerit cãm doctori, ſententiã eſſe ferendam in palatio poteſtatis, vbi ipſe & iudices ſui ſententias proferre ſolent, ergo & delegatus tribunal habere dr̃, quod à vero alienum eſt, vt in

39 vltimis no. dixi. † quũ tribunal dicat̃ locus in quo iudex ſedet reddendo ius more maiorum. l. pe. ff. de iuſt. & iure vt hic per Bar. quod in delegato verificari non põt, vt patet ad ſenſum. Et d. l. ſi locus, intelligitur de loco cõgruo & honeſto. in quo ſine incõmodo ligantium iudicari ſolet. dummodo ſit in territorio vt declarãt ibi Bal. Ang. & alij. præterea ille tex. ſolum loquit̃ de ſñia nõ de proceſſu, ergo delegatus dici non põt tribunali delegantis præeſſe, & ſic locum ſtabilẽ & ordinarium ad ius redden. habere.

Secunda expoſitio vt per tribunal. contentioſa iuriſdictio intelligatur per illa verba vel aliã iuriſdi. intelligatur voluntaria, licet ad hunc caſum non ſit tex. reſtringẽdus. ſatis tamen procedere poteſt, & hoc modo exemplificari, quia ille qui niſi tribunali contentioſam habet d. l. pe

40 nult. qui aut voluntariam habitum talẽ nõ habet. † Nec obſtat improbatio quorundã dicentium non fieri prorogationem, quando res deducitur de habitu ad actum, vt in voluntaria iuriſdictione. l. 2. ff. de offic. procõſul. & leg. quia & ſi in caſu illius text. nõ prorogetur iuriſdictio, ſed voluntaria ad actum deducatur, tamen voluntaria bene prorogari poteſt, de habitu ad actum rem reducendo, vt vult hic tex. iuncta declaratione iſtius glo. prout latius dixi ſupra in primo not. & in l. fin. ſupra de iuriſdi. om. iud. Clareq; probatur, quia fundamentum prorogationis iuriſdictionis eſt in præexiſtenti iuriſdictione vt per hunc text. dixi in not. In propoſito præexiſtit iu. ergo, & c. De quo vide Ange. & Pau. Caſt. hic in pen. & vlt. col. Bar. in dicto cap. pen. & glo. numero. 120. de officio delega. & Soz. in c. ſignificaſti col. octaua, & præallega.

Tertia declaratio vt per tribunal. Imperium, p. iuriſdi. ſimplex ordinariaq; iuriſdictio intelligatur, nõ procedit quaſi vellet tex. ordinarium non habere tribunal cõtra l. 2. de re iud. & l. pen. de iu. & iure. vt latius dixi in vltimo not. damnando Budeum qui hic in annot. ſequebat̃, prędictam declarationem. Bar. addit quartam declarationẽ quæ poteſt procedere, vt etiam in ſuperioribus dixi. Duæ ergo primæ gl. cum vltima Bart. procedent tertia gl. non.

Ex prima parte gl. colligitur cõcluſio q iuriſdictio delegata poteſt prorogari, id quod probatur per hunc text. vt dixi ſupra in primo & quinto no. Et procedit reſpectu

41 rei, loci, & temporis, non autem reſpectu perſonę. l. d. pen. & gl. in fin. de offic. deleg. Bar. & alij cõiter hic Soz. in d. c. ſignificaſti. col. 6. & ſeptima. Fel. in d. c. pen. & glo. col. 2. & Deci. in c. cæterum col. 1. de iud. Nec obſtat q de re ad perſonas valeat arg. l. qui furere ſupra de ſtat. homi. ac de tempore ad perſonas. l. qui plures liberos j. de vulg. ergo valebit prorogatio de perſona ad perſonam ſecũdum Ang. & Curt. hic reſpon. ad tex. dicti c. pen. & gl. vt voluit Pau. Caſt. hic in ſ̃ cano. in dicto c. pen. Cui tamen cõcluſioni refragari videtur tex. ibi in fin. qui generaliter dicit delegatam iuriſdictionẽ ad alias perſonas prorogari non poſſe, & ſic ceſſant argumenta, quum tex. ſit de hoc apertus. Difficultas eſt in aſsignãdo bonam rõnem. Pau. Caſt. hic in vlt. col. aſsignat tres rationes quas improbat Lanc. Dec. aliam ponit Curt. quia ſubſtantia iudicij in perſonis conſiſtit, vt probatur ex diſfinitione iudicij de qua ſupra, locus autem & tempus accidentalia ſunt & concomitantia, vt poſt Bald. dixi ſupra in rubr. ideò nimirũ ſi facilius admittit prorogatio iuriſdictionis circa concomitantia quàm circa ſubſtantialia, quæ ratio parum valet, quia res eſt de ſubſtantia iudicij. l. 1. cum ibi not. per glo. & doct. ſupra de eden. ergo prorogatio iuriſdictionis quæ ſit de re ad rem reſpicit ſimiliter ſubſtãtiam iudicij: aliã addit Curt. quam latius proſequitur Sozin. in d. ca. ſignificaſti. col. 6. quia proprietas delegatæ iuriſdictionis remanet in delegãte. l. iudicium ſoluitur infra eodem. §. fi. leg. prima ſupra de offic. eius, ideò conueniens eſt iuriſdictionẽ prorogari non poſſe ad alias perſonas in delegatione non expreſſas præter conſenſum ipſius delegantis cuius eſt fundamentum iuriſdictionis vt diximus ſupra. Sed nonne ratio iſta pariter militat reſpectu rei & temporis? & tamen non prohibetur delegatio cognita.

42 In ordinaria iur. † difficiliꝰ fit prorogatio de loco ad locum, quàm de perſona ad perſonam. in prorogatione enim loci requiritur expreſſus cõſenſus capi. ſtatutum. §. in nullo de reſcript. libro ſexto, in prorogatione verò iuriſdictionis de perſona ad perſonam ſufficit tacitus conſenſus, vt diximus ſupra & poſt Aret. tradit Dec. in capi. cæterum. columna prima de iudi.

Prædicta cõcluſio q iuriſdictio delegata nõ poſsit p-

43 rogari de perſona ad perſonã † limitatur multis modis, vt per Soz. loco pręalleg. & Fel. in d. c. pen. & gl. col. 2. & 3.

44 Ex ſequenti parte gl. colligitur alia not. cõcluſio † q iuriſdictio quã habent iudices chartularij, primo notarij eo modo nuncupati à charta ſui priuilegij, prorogari poteſt, & ſic de habitu deduci ad actum. licet ergo inſtru-

menta

menta de iure communi non habeant executionem pa-
ratam.l.minor.25.annis cui fideicom.de mino.ibi ad ini
tium nouę petitionis redegerat.quem tex.extollit ad hoc
Hercu. Peruſi.in l.ait prætor col.1.ad fin. infra de re iud.
aliud tamen eſt quando ſunt guarentigiata.i.quando no
tarius iudex chartularius facit præceptũ,de ſoluendo par
ti acceptanti inſtã iudicis ordinarij.l.ſi debitori ij. eod.

Sed cadit hic not.dubitatio an omnes notarij vi tabel-
lionatus habeant talem iuriſdictionẽ & ſint iudices char
tularij eo ipſo ꝙ ſunt notarij. Et quicquid ſentiat hic gl.
Pau.de Caſt.& nonnulli alij dicen.& tenendum eſt ꝙ nõ
niſi ab auctoritatem habẽte cum tali poteſtate, & iuriſd.
creati fuerint notarij.vel à ſtat.cõceſſa eſſet vt hic per Bal.
col.fi.ibi propter formam.idẽ vult Cur.col.pen.licet non
referat Bald.adde pulchrè Soz.in d.c.ſignificaſti. col.8.in
10.q.Cor.in cõſi.238.& 259.lib.3.Hercul.peruſ.in d.l.ait
prætor.col.1.& 2.Iaſ.in l.error.in duabus vlt.col.C.de iu:
& fac.ign.& latè habetur in tractatu de guarentigia.Offi
45 cium aũt tabellionis † prorogari non poteſt, ideò acta
cauſæ ſcribi debent per eundem cauſæ notarium, non ꝑ
alium & de conſenſu partium, quia prorogatio ſolum in
his fit quæ iuriſdictionem ſapiunt vt hic per Bal.in fi.cõ-
menti,ſequitur hic ſimpliciter Cur.& Soz.loco prealleg.
& latius Barb.in d.c.pen.& gl.col.præantepen. limitando
poſt Ang.& Imol.niſi id ex cauſa fieret,exẽpli gratia, ꝑꝑ
impedimentum,quia tunc auctoritate iudicis alius nota
rius deputari poſſet arg.l.1.§. de offic.conſul.& l.1. ſupra
de off.ei⁹.ideò ſi eſſet diuiſa iuriſdictio ciuitatis ꝑ portas,
licet vnus iudex nõ poſſet ſe impedire de porta alterius,
tñ ſi in ciuitate vigeret & ſerperet peſtis,& iudex vni⁹ por
tæ eſſet abſens,actus poſſet expediri per iudicem alterius
portæ vt ibi per eos.iudex tñ qui citauit ꝑ vnum nũcium
poterit poſteà per aliũ citare,ſed iſta non eſt prorogatio.
nec vnus nuncius deputatus eſt ſpecialiter pro aliqua cã.

Vltima pars glo.expedietur in ſequenti glo.

Glo.fin.diuiditur in 2.partes in prima declarat text.in
ſecũda diſputat vtrum hæc lex locum habeat in crimina-
libus.ſecunda ibi ſed an. Rationes & iura gl. parum con-
cludũt. art.eſt de apicibus iuris Bar.hic ſe breuiter abſol-
uit ſequendo gl. ꝙ fieri poſſit prorogatio etiam in crimi
46 nalibus † qñ iudex prorogatæ iuriſdictionis,habebat iu
riſdictionem in cauſis meri Imperij,aliàs non eſſet proro
gare iuriſdi.ſed de nouo dare, & mouetur Bar.ſolum per
legem primam.C.vbi de crimi. agi opor.in verbo inchoa
ta: cui poteſt multipliciter reſpõderi vt hic per Bal.in vlt.
col. vel ꝙ non loquitur de iudicio inchoato per proroga-
tionem,ſed de ipſo crimine inchoato,vt ex pręcedẽtibus
apparet.vt hic per Lanc.& Cur.& per Bal.illũ text. ſic de-
clarantem in conſi.28.lib.2.& Pau.Caſt.in d.l.1. Opinio
gl.& Bar. hic cõiter recepta eſt cum pluribus tamẽ limit.
quæ concluſionem deſtruunt vt hic per Pau. Lan.Cur.&
Soz. in præall.c.ſignificaſti col.11.& 12.Fel. in d.c.pen.&
gl.col.3.Pau.de Caſt.in l.1.C.de iur.om.iud. & in d.l.1.C.
vbi de crim.agi opor.latius per Barb. in d.c.pen. & gl.ſol.
11.cum ſequenti in verſi.quid autem in criminalibus,vbi
tenet cõtra communem,ꝙ in cauſis criminalibus cogni-
tio ſpectet ad iudicem naturalem delicti commiſsi priua
tiue,& nequeat fieri prorogatio,maximè ne fiat præiudi
cium iuriſdictionis offenſæ,neuè colluſio, frauſq; com-
mittatur,vt ibi per eum,& eſt opinio defenſibilis & con-
ſentanea legibus & communibus vt hic etiam per Mod.

Non eſt tamen à communi recedendum cum limita-
tionibus prædictis, per quas poteſt optimè reſpõderi ad
rationes præalleg. quia prorogatio ſolum fit in præiudi-
cium proroganus, non in præiudicium reip. offenſæ nec
ſine conſenſu iudicis territorij læſi vt hic per Ang.Pau.&
Mod.& per Pau.Caſt.in d.l.1.col.1.C.vbi de crimin.

EX LEGE VENDITOR.

Venditor volens emptorem in cauſa contra illum mota defen
dere, debet hoc facere coram iudice ipſius emptoris, con-
uenti.nume.1.8.& per totam legem.

Clericus veniens ad defenden. emptorem in lite contra eum
mota debet id facere coram iudice emptoris conuenti ſe-
cus eſt quando venit pro ſuo intereſſe principaliter.1.2.
11.1..19.& ſequen.

Denunciatio litis motæ, pro euictionis commodo conſequen-
do,vt ſit legitima qualis eſſe debeat & cui fieri.3.cũ ſeq.

Euictio vt præſtetur quid faciendum.ibidem & de materia
euictionis.nume.24

Denuncians litem motam tenetur nihilominus proſequi, &
cauſam defendere aliàs regulariter non agit de euictione
5 cum ſequen.

Pacta vtilia quæ dicantur 6

Proteſtatio quòd quis non intendit conuentum in iudicio de-
ſerere quando aliàs interuenit in cauſa vtilis eſt.12

Iudex ſecularis non debet curare de inhibitorijs iudicis ec-
cleſiaſtici in cauſis quæ ad forũ eccleſiæ non pertinent.14

Fiſcus priuilegiatus eſt vt cauſam contra eius emptorem mo
tam ad iudicem ſuum reuocet nu.16

Fiſcus & eccleſia licet procedant à pari,ſecus tamen eſt in
clerico.17.

Tex.l bene à Zenone declaratur.18

Compromittens non dicitur mutare forum,nec iudicem.21

Sententia lata contra emptorem,an & quando poſſit execu-
tioni demandari contra venditorem & in bonis illius.25

Tex.§.ſi ignorantes.l ſi procuratorem man. declaratur:ibi.

In legem venditor. de iudi.

HAec not. lex quæ habet materiã quoti-
dianam & practicabilem vſq; ad §. iu-
dices.diuiditur in tres partes, in prima
ponitur thema. in ſecunda quæſtio. in
tertio reſponſio.ſecunda ibi quæritur.
tertia ibi Pau⁹.

Sumatur vt hic per Bal.Ang.& Pau.
1 Caſtr.Ratio dubitandi eſſe poterat.† quia quum iſte ven
ditor denunciatus veniat ad iudicium ſtimulatus, vt de-
fenſor neceſſarius venit.& ſic loco rei habetur vt ꝑ Ange.
in l.nõ cogere in §.ſi procurator ſupra de procur.& Dec.
in c.intelleximus col.4. de iud.ſi ipſe originaliter conue-
niretur, coram ſuo iudice conueniendus eſſet l fi.C. vbi
in rem actio.ergo & hoc caſu quum reus & defenſor ſit,
videbatur quòd ad ſuum iudicem trahere poſſet.

Oppoſitum tamen deciditur.ratio decidendi eſt,quia
iudicium inchoatum fundatur contra emptorẽ poſsidẽ-
tem rem vendicandã, non cõtra venditorem.l.1.C.vbi in
rem actio.ideò dicit hic iuriſconſultus venditorẽ empto
ris iudicem ſequi ſolere.Non obſt.alligata in oppoſitum
quia procederent qñ ipſe venditor poſsideret, & contra
eũ iudicium fundaretur,aliàs ſecus.vt hic.quia non habeẽ
in conſideratione reſpectus fori perſonæ venditoris cleri
ci puta.ꝙ venit ad iudicium neceſſariò & incidenter.

Noto primò ex iſto tex. ꝙ actor volens rem venditam
vendicare,emptoris nõ venditoris forum ſequi debet, ad
idem tex in l.1.C.vbi in rem actio.quia actio realis cõtra
poſsidentẽ non contra illius auctorem datur,ꝙ ſi cõuen
tus poſſeſſorio alium dñm nominet, an &; qn poſsit eui-
tare iudicium,vltra ea quæ traduntur per ſcriben.in d.l.1.
videte Ang.in l.ſi cui in §.Imperator ff.de accuſa.Franciſ-
cum de Parma in trac.de iure fiſci fol.9.col.4.vbi dicunt
2 † ꝙ licet clericus volens venire ad defendendum laicum
pro intereſſe ſuo non poſsit trahere actorẽ ad forum epi
ſcopi,dari tamen cautelã, ꝙ colonus nominet prælatum
in iudicio,aſſerendo ꝙ colit pro prælato vel clerico,quia
tunc neceſſariò trahitur ad forum eccleſiæ.vt etiam ſcri-
bit Mathæ.de afflict.in deciſione regni.116.cum ſeq.
3 Secundò not.ex tex.ibi † denunciatus & euictionis no
mine defenderet,ꝙ ad hoc vt vẽditor de euictione tenea
tur nõ ſufficit denuntiationẽ eſſe notificatoriam, verum

etiam requiſitoria eſſe debet, vt veniat ad defendẽ. ipſum
emptorem conuentum, accedunt tex. in l. ſi plus in §. mo
ta quæſtione inſra de euic. in l. ſi abſente cum ibi not. per
Paul. Caſt. ſupra de procur. & in c. fi. de emp. & ven. cum
accumulatis per Bar. in §. morte col. 11. & in l. emptor j.
de euic. Pau. de Caſt. in d. l. ſi abſente Ant. Burgos in d. ca.
fi. in 2. no. Dec. cõſi. 74. & 102. Ripam in c. cum. M. ferrar.
163. in nona concluſ. cum ſeq. de conſtitu. & Mod. repet.
in d. §. morte col. 25. cum ſequenti & ponũt ſcrib. prędi-
cti multos caſus in quibus abſque prædicta denunciatio-
ne, agi poteſt de euictione contra venditorem.

4 In qua materia † tria diligenter in actu practico nota-
bitis, primum ꝙ denunciatio prædicta debet eſſe legiti-
ma tam ex tempore q̃ ex modo, quia emptor litem mo-
tam denuncians debet mittere venditori copiam libelli,
& proceſſus, quum debeat venditorem de lite mota cer-
tum facere, nec aliter certiorari dicatur, niſi his cognitis.
l. e. nomen in verbo certior factus. C. quę res pig. obl. poſſ.
Bar. in d. l. emptor & in d. §. morte col. 11. Ange. hic Bald.
in l. libera. col. fi. C. de ſent. & interlo. om. iu. Ripa loco p̃-
al. cum alijs j. alleg. & ita obſeruatur in practica. ſolent. n.
emptores venditoribus, & auctoribus ſuis litem intimare
contra eos motam ſuper re vendita, requirendo & inter-
pellando, vt veniant ad defendendum eos, & onus defen-
ſionis cauſæ in ſe aſſumendũ exhibẽdo eis ad hũc effectũ
vt certiores de oĩbus reddãtur, copiam petitionis & libel-
li. actaq; (vt dr̃) disbrigata, proteſtãdo de oĩbus damnis,
expenſis, & intereſſe, & de agendo cõtra eos de euictione
ſuo loco & tẽpore. vtq; magis ſecurè cuncta procedãt au-
ctoritate iudicis hæc ſuis auctoribus intimari faciunt.

Ex tempore verò, legitima dicitur qñ fit tali tẽpore ꝙ
venditori ſaluũ ſit ius faciendi defenſiones ſuas, & ẽt poſt
litis conteſt. ante ſententiã & publicationem teſtiũ, aliàs
ſecus. l. ſi rem in §. fi. j. de euic. l. emptor fundi cum not. C.
de euictio. notant Bald. in d. l. libera col. fin. Pract. pap. in
for. lib in cauſa ven. in glo. promittens de euic. col. 2. Ant.
Burgos. in d. c. fin. colum. 1. cum alijs infrà allegandis.

Secundum erit ꝙ per denunciationem hanc emptor
nõ eximitur à proſecutione & defenſione litis, nec ab ap-
5 pellando & proſecutione appellationis. † qđ ſi aliter ege-
rit nõ poterit agere de euictione contra venditorẽ quic-
quid dicant Io. de Anna. & Bolo. in apoſtil. ſeu addit. ibi
in cõſ. 38. quia mora emptoris cum erat formatũ iudiciũ
magis pręponderat. & quum nullus rem defenderit, & ſit
euicta, emptori magis imputandum eſt, vt de euictione
agere nequeat. ſecũdum Bal. in l. col. 4. C. de peric. & con.
rei ven. Prac. pap. loco præal. Dec. conſi. 74. col. 2. & Ant.
Bur. in d. cap. fin. in 2. col.

Intellige niſi pacto ſpeciali per venditorem emptori
hęc remiſſa fuerint arg. l. quæritur. §. ſi venditor. j. de ædil.
edic. & in l. Herennius in princ. j. de euic. vt per Prac. pap.
loco præal. col. 3. Burgos. Ripam & Mod. in locis ſupra al
leg. Et ideò practici notarij inſtrumentis ponere ſolent
6 huiuſmodi pacta & remiſsiones † quæ vulgo ſecundum
prac. Pap. loco pręal. appellantur pacta vtilia & conueniẽ-
ti congruoq; vocabulo quia emptoribus valde vtilia ſũt.

Tertiò non eſt prætermitten. ꝙ prædicta denunciatio
7 fieri debet venditori ſuo, non primo venditori † vt hîc &
in l. ſi pro re in §. 1. cũ not. j. de euic. tradũt Ioan. de Anna.
& Bolo. ibi in pręalle. conſi. 38. Dec. conſi. 74. & Burgos lo
co præal. vbi dicit ꝙ ille vẽditor cui non fuerit denuncia-
tum non teneretur emptori ſuo de euictione per gloſſ. q
ad hoc ſingul. dicit perpetuoq; nota. in d. l. pro re in §. 1.

Tertiò not. ꝙ venditor volens emptorem conuentum
8 defendere, iò facere debet coram iudice emptoris, † corã
quo lis cępta fuit, nec põt rem ad ſuum iudicem reuocare
oppoſita fori declinatoria ex propria perſona. concordat
tex. in d. l. iuncta gl. fi. cum no. ibi per Pau. Caſt. in 3. col.
C. vbi in rem actio. & in l. iam tamen in §. fi. cum gl. j. iud.
ſol. rationem vidimus poſt figurationem caſus. Amplian
tur prædicta ẽt ſi venditor vellet cãm trahere ad propriũ
iudicem, quẽ de iure cõi haberet, ſecundum Paul. Caſt. &
& Lanc. hic, licèt. n. iſte tex. loquatur de iudice, quem ven
ditor ex priuilegio ſortitur, idem tamen eſt in eo quẽ ha
bet de iure cõi propter identitatem rationis ſecundum
eos, & probatur in d. l. 1. in fi. & hic. in generalitate dũ di-
citur venditorem emptoris iudicem ſequi ſolere. ergo nõ
ſuum qũocunq; ſuus ſit. confirma per ea quę ſtatim dice
mus de clerico venditore, qui non põt cauſam trahere ad
iudicem ſuum ordinarium. & ſi dicas quare ergo iuriſc.
thema poſuit in iudice ex priuilegio, quũ debuiſſet poti᷒
ponere quæſtionem in iudice venditoris de iurę cõi vt ca
ſum magis dubium redderet, potentius eſt. n. ius cõe quã
ſpeciale. l. ei᷒ militis in §. militia miſſus. j. de teſta. militari.
Reſponderi põt ſic forte fuiſſe in caſu iuriſconſulto pro-
poſito, prætereà quũ rõ generalis ſit, tota lex generaliter
intelligi debet. l. regula in §. licet cum ibi not. per Bart. j.
de iur. & fac. ignor. l. quod dictum cum ibi not. per ſcribẽ
tes maximè Iaſ. ſupra de pac. & latius Cor. in ſuis ſingul.
in verbo alienatio penultimo & in verbo ſportulæ.

Secundo amplia prædicta vt procedant ẽt quando ven
ditor ſolũmodo ſe opponeret in executione, vt pulchrè
conſuluit Pet. de Ancha. in conſi. 333. an dubia colum. 1.

9 Limit. modo hunc tex. & prædicta † qñ venditor in cã
euictionis, & per conſequẽs procurator in rem ſuam, ad
defenſionem cauſæ per alium motę veniens, pro intereſſe
ſuo vellet opponere fori declinatoriam ex perſona princi
palis in iudicio conuenti ita poſt Inno. Paul. de Caſt. &
Lan. hic: quia ex quo iudicium fundatum eſt in perſona
principalis, ad quem immediatè pertinet declinatoria, ve
niens ad defenſionem etiam poſt lapſum terminum prę-
fixum principali pro intereſſe ſuo ex perſona principali,
illam opponere poteſt, ſequitur Ro. in ſingul. 630. incip.
l. venditor. ita pronũciaſſe in ardua cã dicens & habet ęq-
tatẽ ne emptoris negligentia & malitia noceat vẽditori,
quamuis iſta non ſit propriè limit. ad hanc legem loquẽ-
tem vbi vẽditor ex perſona ſua iudicium ad iudicem ſuũ
reuocare vellet, non quando ex perſona conuenti.

10 Exceptio † tamen declinatoria principali competẽs,
non extẽditur ad eius fideiuſſorem, vt per Rom. in dictis
ſingul ſing 633. incipit nunquid fideiuſſor.

11 Secundò limi. qñ vẽditor eſſet clericus, † quia rem &
cãm ad iudicẽ ſuum & epiſcopũ reuocare poſſet, vt hic p
Pau. de Caſt. & Ang. in inſti. de actio. in §. actionẽ. col. 11.
habent. n. clerici ſuos proprios iudices. c. clericum nullus.
11. q. 1. c. ſi diligẽti de fo. cõpe. ſunt. n. clerici exempti à iu-
riſdi. iudicis ſecularis. quũ ſint res ſpũales ex quo corpus
& animam in ſeruitium Chriſti deputarunt. c. cui portio
12. quæſtione prima no. Sozi. in cap. 1. col. 1. de fo. comp.

Sed hęc lim. non eſt iuri conſona vt per Abb. in c. ſin. §.
fi. col. 12. vt lite non conte. poſtq̃ clericus nõ eſt reus prin
cipalis, quum vt diximus iudicium dirigatur contra poſ-
ſidentẽ, non contra clericum, licèt clericus veniat ad aſſi-
ſtendum vt cauſa rectè agatur, ideò iura loquentia de iu-
dicibus cognoſcentibus de cauſis clericorum ad hũc ca-
ſum applicari non poſſunt. quia non agitur de cã clerici,
ſed laici, & iſtud eſt principale quod attendendũ eſt, non
aũt quod venit in conſequentiam acceſſoriè & indirectè
12 l. ſi quis nec cãm j. ſi cert. pet. & l. 1. de auct. tut. † & boni
practici inchoato iudicio quicunq; veniat, ad defenden-
dum cãm motã proteſtantur, ꝙ non intendunt deſerere
conuentum nec mutare, ſed ius ſuum & iudicium cõtra
conuentum proſequi. hanc proteſtationẽ in ſingulis acti
bus repetentes. actor. n. non cogit mutare nec liberare cõ
uentum, ſicq; defenſorẽ aĩo mutandi iudicium venientẽ
admittere. l. ſi mãdato meo. §. 1. j. man. notãt Bar. Bal. Sal.
& Paul. Caſt in l. 1. C. vbi in rẽ actio. Ang. & Pau. hic Are
hoc perpetuò notari mandans in rub. inſtitutionũ. de ex.
cep. col. 9. & Soz. in cõſ. 91. col. fi. li. 3. † Et hęc opinio ꝙ cle-
ricus vẽditor volẽs emptorẽ defendere prout in caſu l. no
ſtrę illum defendere debeat corã iudice ſeculari & iudicij
inchoati, nec poſsit ad eccleſiaſti. cãm trahere ſcribentu-
bus

bus cōiter recepta eſt vt p Abba.loco prȩalle. Anchar.cōſi.
333 Cor.in cōſi.79.in vlt.dubio li.4. Aret.in rub.de excep.
col.10. Socin.pulchrè in cōſi.91.in vlt.dub.lib.3.vbi dicit
hác opin.cōem & ab ea nō eſſe recedendū per allegata ibi
per eum.& per Dec.in conſ.700.& Anton. Burgos in c.fi.
in quarto vlt.col. De emp.& vend.cum alijs quæ allegaui-
mus ſupra in primo nota. ꝙ ſi iudex eccleſiaſticus volens
aquam de eius molendino trahere inhiberet iudici ſecu-
lari ſub pœna excōmunicationis ne in cauſa procederet,
14 † verum illam ſibi remitteret: iudex ſecularis de huiuſ-
modi inhibitorijs non haberet curare quum ab illo iu-
riſdictionem non habeat vt per Bald.in l.1.col.fi. C.quo-
modo & quando iudex. Alex.in apoſt.ad Bar.in l.iudiciū
ſoluitur ÿ.eo. Soc.in conſi.91.in fin.& 99.col. fin.lib.3.
Ampliatur not. prædicta concluſio ēt ꝙ clericus ven-
ditor ante litis cont.in principio iudicij comparuiſſet &
petijſſet cauſam ad eccleſiaſticum remitti, quicquid poſt
Anch.& Ang. Aret.dicat & conſulat Dec.in conſ.700.vt
per Soc.in d.conſil.91.col.fi.& latius Burgos in d.c.fi.col.
10. reſpondendo rationibus in contrarium facientibus,
hocque probatur per legem noſtram generaliter & indi-
15 ſtinctè intelligendo. † Not. tn̄ ꝙ licet clericus veniens ad
defendendum emptorem in cā contra eum motā ſuper
re empta non poſsit ex propria perſona rem ad iudicem
ſuum trahere & iudicem mutare tn̄ coram eodem iudi-
ce vti poteſt iure & beneficio ſibi competenti per Anch.
in conſ.333. Cor.in conſ.79.col.fi. lib.4. & Math.de affic.
in deci.regni.15.vbi vult ꝙ minor veniens ad talem defen
ſionem poſt publicationē teſtium poſsit teſtes de nouo
ex perſona ſua inducere nō obſtante publicatione teſtiū,
quia non debet ſibi denegari qđ de iure cōi eiſdem com-
petit iuxta.l.minor.25. annis omiſſam ſupra de minor.
16 Tertia limit. in fiſco venditore, † qui reuocat cauſam
ad iudicem ſuum.l.3.cum glo.magna in verſi.ſi autē con-
tra emptorem. C.de iu.fiſc. lib.10. vbi ſi emptor emerit à
fiſco, velitq́; fiſcus illum defendere, cā debet agitari corā
procuratore Cæſaris qui iudex eſt inter fiſcum & priua-
tum. ſequitur Paul.de Caſt.hic Lanc.tenet oppoſitū quia
rationes & fundamenta quæ militant in clerico militant
ēt in fiſco venditore, qđ à veritate alienum eſt, quia licet
fiſcus & eccleſia equiparentur.l. ſi procurator cūm not.j.
17 de iure fiſci tradunt Abb.& alij in ca.2.de præcar. † id tn̄
non vendicat ſibi locum in clerico vt per Anto.Burgos in
d.c.fi.col.12. De emp.& vend.q̄uis d.l.3.cum gl.non pro-
bet vt per Aret.in rubr.inſtit.de excep.col.12.& fiſcus prȩ
rogatiua hac ſuffultus eſt vt cauſam eum tangentem ad
iudicem ſuum trahat.l.cum vendente.l. ad fiſcum & toto
tit. C.vbi cauſæ fiſcal.l.1.& 2.C. ſi aduer.fiſ. Et hæc eſt re-
ceptior ſcribentium ſn̄ia. à qua non eſt reced. vt hic per
Pau.Caſt.Cor.in conſ.79.Soc.conſ.91.col.fi.lib.3.& cōſi.
46.colum.1.lib.4. Sed qūo hæc poſſunt procedere quum
emens rem à fiſco ſecurus ſit, nec poſsit à domino rei cō-
ueniri aut moleſtari ſed conueniendus ſit fiſcus vſque ad
quadriennium tn̄? l.bene à Zenone. C.de quadr. pſcrip.
18 Reſponderi poteſt, † ꝙ lex illa non pcedit niſi pluribus
interuenientibus ad q̄ dantur multæ limi.ex quibus facilè
euitari poteſt quod ibi dr̄ vt pulchre per Iac.de S. Georg.
in trac.feu. in verbo princeps col.5.& 6. Roma in ſingul.
618.anci.bene à Zen.& Ful.45. col.4. Alex.in conſi.52.lib.
7.Soc.conſ.46.col.5.lib.4. Fel.in c.quȩ in eccleſiarum col.
13.de conſti. Et Cur.Iuniorem in conſi.142.cum ſequen.
Quartò limit. & reſtringe conclu.pdictam, quæ habet
ꝙ veniens ad defenden. cauſam contra aliquem motam,
opponere poſsit exceptionem declinatoriam ex perſona
propria.vt non procedat qn̄ priuilegiatus venit principa-
29 liter ad iudicium pro intereſſe ſuo, † puta emphyteuta
conuentus à laico, aut colonus clerici conuentus in iudi-
cio nominat clericum dn̄m, qui venit ad defendendum
directum dominium, & ius ſuum pro intereſſe ſuo prin-
paliter. hoc caſu remittēdus eſt ad proprium iudicem &
ibi ordinandum iudicium, quum in pſona clerici ſit fun-
dandum vt per Abb.in d.§.fi.col.12.in prȩal.conſ.91.col.
vltim. Dec.conſi.700. Anton. Burgos.in d.c.fi.col.pen. &
Matthe.de afflic.in deciſ.regni.15.116.217. cū alijs alleg.
in primo not. Et ſi bene conſiderabimus prima & vltima
limit.non ſunt de terminis regulæ text.noſtri. ſecunda de
clerico non procedit. tertia de fiſco ſolum procedit. plu-
ribus concurrentibus vt dixi ſupra. Vltimò conſidera, ſi
limit.poteſt in eccleſia quæ fiſco æquiparatur.l. fin. C.de
ſa.ſan.tradit Burgos loco prȩall.vr idem dicendum. tamē
concluſio illa ꝙ fiſcus & eccleſia æquiparentur non pro-
cedit niſi in certis caſibus vt ibi p Iaſ. in 2. col licèt Dec.
in c.1.col.9.de probat. teneat oppoſitum. ſed qn̄ materia
eſſet correctoria & ſtrictè intelligēda etiam ipſe Dec.ibi
poſt Matheſil.tenet æquiparationem hanc non procede
re in ppoſito noſtro, idest quia corrigeretur reſtringere-
turque lex iſta: ergo, &c. præterea, vt dixi, iudicium hic
formatur contra emptorem, non contra eccleſiam, ergo
eccleſia non debet poſſe reuocare ad ſuum iudicem iudi-
cium, quod contra ipſam non eſt inſtitutum.
Prædicta inducuntur per Bar.& ſcrib.ad aliam no.quō-
nem licèt venditor veniens ad defendendum emptorem
in lite contra eum mota, non poſsit ex ſua perſona, vt di-
ctum eſt, iudicium perimere, aut mutare, rem ad ſuum
20 iudicem trahēdo, † ſi tn̄ tertius conſanguineus ſit vel af-
finis venditoris compelletur de dicta cā compromittere,
ſi ēm formam ſtatutorum cauſȩ affinium vel conſangui-
21 neorum compromittēdæ eſſent, † quia per compromiſ-
ſum non dr̄ fieri mutatio fori nec iudicis, & locum habēt
rationes fundamentales prædicti ſtatuti, veniatque con-
ſanguineus ad iudicium & defenſionē neceſſarius vt hic
per Bar.& Paul.de Caſt.eſt recepta & communis ſentētia
ac tenenda, quicquid ſtudio contradicēdi & impugnan-
di Bar.dixerit Bal.vt per Pau.de Caſt.in l.1.col.2.C.vbi in
rem actio. Soc.in d.conſ.91.col.7.in fin. Ang.Aret.in rub.
inſtit.de except. colu.11. vbi atteſtatur ſe ita bis iudicaſſe,
idem voluit Lanfr.in tract.de arbit.ſol.16. quæſtio.47.&
Anto. Burgos in d.c.fin.col.pen.reputans valde not.
Et ſi in terminis.l.noſtrȩ res euinceretur, iudex coram
22 quo venditor cauſam defendit, † cognoſcere poterit in-
ter empt. & vendit.in cauſa euictionis ad intereſſe vel ad
duplum, quum hoc fiat in conſequētiam primæ litis arg.
text.not. in l.cum vendente, C.de ſen.& interlo. om.iud.
Aret.conſil.48.col.2. Socin.pulchrè in conſi.244.col.2.&
Fely.in c.cum oporteat col.fin.de accuſa.
Limitatur tamen prædicta concluſio, vt non procedat
23 quando venditor eſſe clericus, † quia non haberet tunc
ratio dictæ ſequelæ ſeu talis conſequentiȩ Ang. in d.l. qui
abſente ſupra de procur. Lance.hic: ratione.n.dictæ con-
ſequentiæ erubeſcit lex inter venditorem clericum & em
ptorem eum iudicē facere, quem clericus volens non poſ
ſet eligere.c.ſi diligenti de fo. compe. quæ ratio ceſſat in
eo qui poſſet renunciare fori declinatoriæ vt in dicto
Paul.de Caſt.ſupra relato.
24 Poſtremo, † materiam euictionis de qua ſupra, quia
vtilis eſt & frequens, ſi ad plenum, ſcire & cognoſcere vo-
lueris vide Bald. & alios in l.ſi pater. C. de colla. Paul. de
Caſt.in d.l.1.C.vbi in rem act.in l.ſi actor.§. de procur. in
conſi.49.& 378.col.2. in antiquis.dum ponit qualiter cō
ſulatur, vbi ille cui fieri debet denunciatio pupillus eſt
vel abſens, Cȩpol.in cautela.134. Alex.cōſi.67.col.fi.lib.2.
& 67.lib.3. 24. volu. 4.65. lib.5. & 117. lib.7. Fra.Pap. in
glo.promittens de euict.ſupra alleg. Io.de Anna.in conſi.
38.Soc.conſi.67. col.fin.lib.2. & in alijs ſupra alleg. Dec.
in conſi.74.112.109.& 700. Mat.de affli.in locis præalle.
Mod.in §.morte & in ca.cum M.in locis ſupra ſignatis.
Gloſ.prima eſt expedita in nota. Secunda diuidit in 2.
partes. In 1. aſsignat duas rationes ad deciſionē tex.noſtri.
In 2. facit illationē. ſecūda eſt ibi & ſic, rationes glo. not.
ſunt, & confirmari poſſunt per ea q̄ dicta ſunt ſuprà cum
ſcriptis per Soc.in cōſi.præal.91.col.fi.& Burgos in d.c.fi.
in 10.col. Nec obſt. ꝙ tex.noſter. videat ſe fundare ſuper
conſuetudine

conſuetudine ibi ſequi ſolere quia reſp. ꝙ prædicta conſuet.fundata eſt in prædictis rationibus.

25 In ſecunda parte glo. vult not.† ꝙ ſnia lata contra conuentum mãdari poſsit executioni in bonis defenſoris neceſſarij Bart.Ang.Pau. & alij tranſeunt cum gl.allegantes pro ea tex.l.ſi procuratorem in §.ſi ignorantes ibi ex ſubſtantia debitoris ſoluerint ̃j.man.vbi latius Bart.ponit & Paul.Caſt.in auc.quia in prouincia col.fin.C.vbi de crim. agi oport.vbi dicit.§. ſi ignorantes eſſe ad hoc ſingul.ſed debet ſanè intelligi vt per Fely.in c.penult.col.4.de accuſ. Cuius reſolutio nõ caret diuinatione vt per Iaſ.in §.Cato in 8.opp. Bar.col.12.vbi Ruin.col.21.verſi.ſucceſsiuè illũ text.not.declarat ex qua declaratione apparet text.illum parum ad propoſitum facere, maximè quia vt Fely.loco præal.poſt Bal.dicit, ille text.locum non habet in procuratore ad iudicia ſed in procuratore ad negocia.

Sed quõ poteſt dictum glo.procedere, quum ageretur reali ad rem certã & determinatam in qõne, non autem in alijs facienda eſt execution iuxta.l.qui reſtituere cum ſimilibus ̃j.de rei vend.Ang,& Pau.Caſt.reſpondent ꝙ ſententia vltra reſtitutionẽ rei continebat ẽt aliud puta fructus ſumptus & intereſſe pro quibus fieri poterit executio in bonis venditoris & neceſſarij defenſoris.d.§.ignorantes & ſic oporteret reſtringere concluſionẽ glo.reſpectu expenſarum & intereſſe: quibus obſtant ẽt quæ ſupra proximè diximus. Facio trãſitum ad legẽ exigere dotem.

Ex l. exigere dotem.

Diligenter aduertendum eſt vbi agitur de lacte, lana & redditu.num.1.

Rationes dubitandi & decidendi plenè excutiuntur.2.

Dos exigi debet in loco vbi maritus habuit domicilium, non in loco confecti inſtrumenti dotalis, aut contractus celebrati regula cum amplia. & pluribus limitationibus.3. vſque ad finem l.

Dotis lucrum quod à ſtatuto defertur an deferatur ſecũdum ſtatuta loci mulieris vel loci viri.4.cum ſeq.

Tex.l.ſi fundus ̃ff.de euic.declaratur & ornatur,nu.6.

Locus contractus an potius attendatur quàm locus deſtinatæ ſolutionis.8.cum ſeq.

Forus domicilij potentior eſt omni alio foro.9.

Statuta de lucro dotis loquentia an vendicent ſibi locum in ſponſa.11.

Domicilium conſtituitur & mutatur pro libito 14.

Actus ſequens declarat qualis fuerit mens & intentio præcedens.15.

Maritus commorans in loco vxoris & cum vxore vti poteſt & gaudere commodis ſtatutorum prædicti loci.16.

Domicilium poteſt quis habere in pluribus locis & quod domicilium tunc attendatur.19.

Soluere promittens vbique locorum, vbi & qualiter conueniri poſſit.2[illegible].

Inſtrumentum debet ordinari ſecundum ſtylum & conſuetudinẽ loci confecti inſtrumenti & celebrati contractus.26.

Tex.l.ſi vxor.ff.de iudi declaratus.nu.28. & 34.

Notarius in inſtrumento debet ponere locum confecti & recepti inſtrumenti non leuati ſeu expediti 32.

Tex.l.contraxiſſe de act. & obl. declaratus.nu 33.

In legem exigere dotem de iudi.

Licet hæc lex vulgò ſit not. peregrina tamen eſt & ſingularis ſecundum Bald.& ſcriben. continet materiam vtilem & practicabilem & quæ a paucis benè intelligitur, ideò diligenter eſt aduertendum quum agatur de lana, lacte, & redditu,

1 † iuxta glo.in cle.dudum in verbo huiuſmodi de ſepul.not. Cæpit aucten.ſed nouo iure in 10.q.C.de ſer.fugi.Quia ſummarium Bar.Pau.& aliorum non ſatisfacit. quum ratio ſpecialitatis in qua fundatur non videatur bona vt infra dr̃, ſic ſummo, In exactione & & repetitione dotis non inſpicitur locus confecti inſtrumenti contractuſque celebrati. ſed domicilium mariti.

Diuiditur in duas partes in prima ponitur deciſio in ſecunda quæ eſt ibi.nec enim ratio deciſionis, Caſus diuerſimodè figurari poteſt ſecundum diuerſitatem lecturarum. Retento intellectũ ſummarij, caſus figurari poteſt ſecundum tenorem eiuſdem.

2 Ratio dubitandi † poteſt aſsignari, virtute contractus in aliquo loco celebrati ſortitur quis ibi forum.l. hæres. §.1.̃ſ.eo.c.ſi.cum ibi plenè not.de fo.compe.Ideò videbatur ꝙ in loco celebrati contractus.& confecti inſtrumenti dotalis conueniri poſſet maritus ad reſtitutionẽ dotis. Ratio decidendi oppoſitum fuit ſm Bart.& ſcriben.quia in dote hoc eſt ſpecialiter ſtatutum, quæ ratio nõ videtur poſſe ſubſiſtere primò, quia in tex.iſto de ſpecialitate verbum nullum.ſecundò quia dos eſſet deterioris conditionis quam alij contractus, magis.n.cedit mulieris damno & incommodo quã fauori & in vtilitatem, ꝙ exigere debeat dotem in foro viri, non in loco ipſius vxoris, vbi veriſimiliter propter affines & amicos ibi exiſtentes habebit maiores fauores. Tertio quia iſtud quod hic deciditur regulare eſt in omni debito, vt ſtatim dicam, ergo nõ eſt ſingulare & ſpeciale in dote ideò ratio decidendi viſa fuiſſe. quia maritus ad domum vxoris ſe conferens, ibiq; dotem recipiens, quamuis ibi ad reſtitutionem dotis ſe obligauerit, quum non eſſet ibi manſurus, ſed cum vxore ad domum rediturus; intelligitur ibi tanquam aduena ſtatimq; receſſurus contraxiſſe, propterea ſicut aduena in loco dicti contractus conueniri nõ poteſt, quia ſolutionem in loco domicilij ſui deſtinaſſe cenſetur.d.§.1.l. hæres, vt poſt glo.primam hic dicunt Angel.Pau.Cur.& alij Alex.conſi.101.lib.3.Fely.in cap.1 col.14.de ſponſa. Dec. conſi.283.col.5.& Bal.not.in tract.dotis in vlt.nonæ partis in 18.ſpeciali, locus ergo domicilij viri & collatæ ſolutionis cenſetur locus contractus.l.quæro ̃j.de ſolu. & l. contraxiſſe de act.& oblig.notat Felg.loco præalleg.ideò nimirum ſi dictus locus attenditur.

Non obſtat quod dicebatur in ratione dubitãdi, quia vt dixi non procedit quando quis contrahit tanquam forenſis & ſtatim receſſurus.

Saluando rationem Bart. & communem ꝙ hic ſit ſpeciale, conſiderandum eſt noluiſſe Bart.& doct.dicere hãc deciſionem eſſe fundatam in ſpecialitate & fauore dotis. ſed ſpecialis eſſe, quia mulier ibi contraxiſſe vr̃, vbi maritus domicilium habuit ad qđ itura erat, & ſic tacitè ibi deſtinata ſolutio reſtitutionis dotis ſm Curt.̃j.col.fin.& hanc declarationem inuenio poſitam per Alex. doctorẽ veritatis in conſi.101.col.2.verſi.confirmo vol.3.dicentẽ. ideo hoc caſu attendi forum & locum domicilij mariti, quia cenſetur forus & domicilium ipſius vxoris, quum illuc itura ſit, in lege noſtra dr̃.& voluit gl.fin.hic.quod nõ contingit in alijs contrahentibus qui nõ ſunt ituri in domicilium contrahentium ſecum, & ſic ſpeciale eſt in dote, ideſt ſpeciali quadam ratione inductum vt ſpectetur locus domicilij viri, quum mulier illuc itura ſit, hoc modo.declarando ſaluari poteſt ratio Bart. & doctorum intelligendo vt dixi ſpeciale.i.ſpeciali quadam ratione inductum & à regulis iuris communis exemptum.

Non obſtat quod in ratione dubitandi allegabatur, quia non procedit quando quis cõtrahit tanquam forenſis & aduena ſtatim receſſurus vt ſupra dictum eſt. & locus domicilij collatæq; ſolutionis cenſetur locus contractus.l.quæro & l.contraxiſſe præal.notat Fel.loco præall.

3 Nota ex hac lege, † ꝙ dos exigi debet in loco vbi vir domicilium habuit, non in loco confecti inſtrumenti dotalis aut celebrati contractus.& ad illud propoſitum allegatur ſemper lex iſta in ſcholis & in palatijs, rationem diximus ſupra. Et licet lex iſta loquatur quo ad forum & iu-

ctum repetitæ dotis, vt ex verbis patet, & natura titul. dé
iud. ſub. quo ſituata eſt oſtendit ꝙ maritus ad reſtitutio-
nem dotis conueniri debeat in iudicio vbi domicilium
4 habet, & dotem reſtituere promiſiſſe cenſetur, † tñ Bar. &
doct. hic Raph. commen. in conſi. 72. & 109. Alex. in cõſi.
101. vol. 3. Fely. in cap. 1. col. antepen. de ſponſa. Matth. de
affl. in deciſione regni. 226. Bald. nouel. in tract. dotis fol.
52. ſpeciali. 18. Dec. conſi. 19. 283. & 402. & Cur. Iunior. in
conſ. 129. inferunt trahuntq; ad lucrum dotis. ꝙ vbi ſunt
diuerſa ſtatuta circa lucrum dotis ob mortem vxoris ſi-
ne liberis decedentis, in loco domicilij mariti, & domici-
lij vxoris ſpectari debeant ſtatuta domicilij viri non vxo-
ris, quæ æquiparatio alia ratione ꝓbatur, quia à pari pro
cedunt forum ſortiri & ſtatutis ligari per ſcriben. in c. ec-
cleſia S. Mariæ de conſt. & Dec. in conſi. 283. col. 6.
5 Ampliatur ergo primò lex iſta, † vt locum habeat etiã
in lucro dotis. quòd ſpectari potius debeant ſtatuta do-
micilij viri quam vxoris, licet mulier ignorauerit diſpoſi
tionem ſtatutorum domicilij mariti, quia illi imputan-
dum eſt vel danti dotem ſi de tenore ſtatutorum prædi-
cti loci vbi exigenda erat dos, vt hic dicitur, non ſe infor-
mauerint, vt per Bar. hic & ſcriben. in locis præalleg. Nec
obſtat quòd in deciſiuis meritorumq; reſpectu, ſpectan-
6 da ſint ſtatuta loci contractus, † non deſtinatæ ſolutio-
nis. l. ſi fundus infra de euic. cum not. per Bar. & alios in l.
cunctos pop. in prima & ſecũda chart. C. de ſumma trini.
ergo reſtitutio dotis facienda videbatur ſecundum ſtatu
ta loci celebrati contractus non deſtinatæ ſolutionis. ſpe-
ciale eſt enim in dote vt non attendatur locus contractus
per hanc legem ſecundum Bart. hic & alios in locis ſupra
allegatis Roch. Curt. in repet. c. fin. in 12. & vlti. q. de con-
ſuet. vbi plenè examinat regulam. d. l. ſi fundus. Curt. hic
colu. 1. reſponſionem dubiam dicit & difficultatem ar-
duam. quia dos eſſet deterioris conditionis quam alij cõ-
tractus, præcipuè quia lex iſta non videtur fundari in ali-
qua ſpecialitate contractus dotis vt dixi ſupra.
7 Tu clarius reſponde, † ꝙ quum maritus ibi cõtraxerit
tanquam aduena ſtatimq; receſſurus, locus talis contra-
ctus non inſpicitur nec attenditur. §. 1. dictæ. l. hæres ab-
ſens, ideò nimirum ſi in propoſito noſtro reſpectu meri-
torum & deciſionis cauſæ non attenditur locus celebrati
contractus, ſed locus domicilij mariti, ad quem cenſetur
habitus reſpectus & cõſideratio, & ille cenſetur eſſe locus
contractus vt ſupra dixi, quod not. poteſt tamen procede
re etiam ſol. Bart. de ſpecialitate declarando vt feci ſupra.
8 Secundò ampliate conclu. prædictam, † etiam ſi cau-
ſa reſtitutionis dotis alibi agitaretur puta in foro origi-
nis mariti vel in loco communis patriæ prout in lucro
dotis. ſecundum formam ſtatuti iſtius ciuitatis Paduæ
conſuluit Raph. cõmen. in conſil. 72. ſequuntur Curt. hic
col. 2. & doc. in locis præal. Sed quomodo poteſt hoc pro
cedere? quando dotis exactio fieri debeat in foro domi-
cilij mariti, ergo cauſa alibi tractari non poterit.
Reſponde in pluribus locis quem poſſe forum ſortiri,
9 † ſed domicilium potiſsima cauſa iuriſdictionis, & omni
alio foro potentior forus. ſecundum Bal. in rub. C. ſi à nõ
compet. iud. Alex. in l. cum quædam puella col. 1. ſupra de
iu. om. iud. & Fely. in c. fi. col. 11. de fo. compe. ideò tex. hic
dicit exactionem dotis ibi debere fieri. & conſequenter
ſecundum ſtatuta dicti loci vt dictum fuit. ſed ſi debitor
in loco originis reperitur, vel in loco communis patriæ,
aut eò domicilium tranſtuliſſet. poſſet ibi tunc conueniri
vt per Alex. Fely. & præalleg. ſed in meritis ſeruãda eſſent
ſtatuta loci, domicilij viri, ad quæ cenſetur habita conſi-
deratio vt viſum eſt ſupra.
Tertio ampliatur prædicta concluſio vt procedat etiã
ꝙ poſt cõtractum matrimonium maritus mutauerit do
micilium habitationis, & ad alium locum tranſtulerit.
quia non attendentur ſtatuta vltimi domicilij & habita-
tionis viri, ſed ſtatuta primi domicilij, quod maritus ſor-
tiebatur tempore celebrati cõtractus dotalis, ad quæ cen-
ſetur habita conſideratio. l. ſi vxor cum ibi not. l. eo. ma-
ximè quum lucrum cauſetur ex diſpoſitione legali, quæ
de futura domicilij mutatione cenſetur conſideraſſe a. g.
tex. in c. maiores de baptiſ. & l. cum hic ſtatus in §. ſi ſpon
ſus ĵ. de dona. inter virum & vxo. & eſt receptior ſñia vt
per Alex. in conſi. 101. col. pen. lib. 3. Seuerinum in d. l. cun
ctos pop. fol. 16. in ſeptimo caſu Fely. in c. 1. col. pen. & fi.
de ſponſa. Mode. Taur. in d. l. cunctos po. col. 19. in 4. illa
tione & Cur. hic col. fi. plures aliæ ampliationes accomo-
dari poſſent ex his quæ in limitationibus dicemus repro-
bando nõnullas. limi. de qbus ampliationes fieri poterũt.
Limit. prædictas conclu. multipliciter vt hic per Cur.
& prius per Fely. in ca. 1. char. 4. de ſponſ. Iaſ. in l. cunctos
pop. in 1. & 2. lec. C. de ſumma trinit. poſt Seuerinum ibi
fol. 15. & ſeq. vbi etiam Mod. Tauri. fol. 6. circa quas limi.
diligentius aduertendum eſt.
10 Prima limit. † vt concluſio procedat in vxore tranſdu-
cta ad domum viri, ſecus in ſponſa nondum ducta ad do-
mum viri, intelligendo tamen in ſponſa per verba de fu-
turo non in ſponſa per verba de præſenti, quæ ab vxore
non differt. l. ea quæ. le 2. cum gl. ĵ. ad municip. ſecundum
ſcribentes præalleg. & Fely. in rub. de ſponſa. Sed Curt. hic
in 2. col. in puncto iuris tenet oppoſitum & idem eſſe in
ſponſa per verba de futuro, quum & ipſa mutatura ſit do-
micilium & conſequenter militet ratio in lege noſtra aſ-
ſignata, ſed reſponderi poteſt. hoc certum nõ eſſe. quum
inter os & offam multa poſsint contingere, nec de futu-
ris contingentibus (vt Philoſophi dicunt) ſit determina-
ta veritas. & poſsint nuptias non contrahere, ſicque in do
micilium viri non ire: aliud in ea quæ contraxit per verba
de præſenti, quæ itura eſt: ſatisq; in propoſito noſtro eſt,
quod ante contractas nuptias domicilium non mutat,
nec vxor de domo viri efficitur niſi poſt contractas nu-
ptias, ergo ante non eſt propriè vxor nec vt vxor de (qua
lex noſtra loquitur) iudicanda.
Ego igitur pro clariori diſcuſsione articuli dico. aut
quæritur de foro & iudicio de quo lex iſta tractat, & nul-
la vr̃ conſtituenda differentia inter ſponſam per verba de
præſenti, & illam quæ facta eſt ſponſa per verba de futu-
ro, quia in exactione dotis forſitan recepta ſpe futuri ma
trimonij, quum vir vt aduena & ſtatim receſſurus con-
traxerit, ad reſtitutionem dotis conueniri non poteſt in
loco vbi non cenſetur contractum, ſed in loco ſui domi-
cilij tñ, in quem vt dixi cenſetur collata reſtitutio dotis.
ideò ſiue ſponſalia contracta fuerint per verba de p̃ſenti,
ſiue per verba de futuro, ſpectari attendique debet locus
domicilij mariti, & non limitabitur iſta lex. aut qõ eſt de
11 lucro dotis, & receptior vr̃ ſententia, † ſtatutum de lucro
dotis non habere locum in ſponſis, niſi conſumatum ſit
matrimonium, aut per verba de præſenti contracta ſint
ſponſalia, & ſponſa ad domũ viri tranſducta fuerit vt per
Fely. in c. 3. loco de p̃ſump. & in rub. de ſponſ. Iaſ. in conſi.
135. lib. 1. & Moder. Taur. loco ſupra allegato rationibus
& auctoritatibus de quibus per eoſdem. Et tñ pro haben-
da veritate iſtius puncti, ponderanda diligenter ſunt ver-
ba ſtatutorum tam in rubro q̃ in nigro, & ratio in ſtatu-
to aſsignata ex quibus colligit mens & intentio ſtatuen-
tium ac veritas quæſtionis. Et conſequẽter ſiue quæratur
de foro ſiue de lucro dotis, hæc prima limit. doctorum
inepta fuit. quo ad iudicium non procedit. quantum ad
lucrũ dotis locum non habet, quia ſtatuta de tali lucro lo
quentia vt eſt dictum in ſponſis vendicant ſibi locum.
12 Secunda limit. in dote putatiua, † quando ratione legi-
timi impedimenti ſoluitur matrimonium, Dos enim pu
tatiua non habet priuilegia verè dotis, nec inducta fauo-
re matrimonij locum habent vbi matrimonium eſt nul-
lum & illegitimum. l. de iure. §. fin. ĵ. ad munici. Fely. in d.
cap. 1. col. 14. Curt. hic Iaſ. & Moder. Taur. in d. l. cunctos
pop. colum. 6. & 28.
Iſta limi. ſimiliter inepta vr̃, quia matrimonio exiſten-
te nullo, non eſt tractandum de lucro dotis à ſtatuto de-
lato

lato ſed de totali reſtitutione dotis. l. ſi extraneus cum
legē ſequenti infra de cond.ob cauſam, Bald.in c.iurauit
allega. per eos loquitur de receptione dotis tantum non
de lucro. Reſpectu verò fori & iudicij limitatio pariter
non videtur procedere, quia dos exigi debet in domicilio
viri, quum debitum contractum fuerit per maritum tan
quam aduenam & ſtatim receſſurum. ꝓpterea exigi de-
bet in foro domicilij mariti debitoris, ſicuti omnes aliud
debitum eo modo contractum vt dixi ſupra, & per con-
ſequens nec limit.iſta procedit.

13 Tertia limit. † qn̄ mulier vt ſæpe fit traheret virum ad
domum ſuam, non aūt ipſa mulier ad domum & domi-
cilium mariti iret, quia tunc attēderetur ſtatutū domici-
lij mulieris vt poſt Bal.volunt hic Cur.col.2.Fel.loco pre-
alleg.col.14.Dec.in d.conſi.283.col.5. Mod. Taur.in d.l.
cunctos populos.col.23.in 2.limita. Nec mirum quia vt
tunc ceſſaret ratio.per iuriſconſ. hic aſsignata ibi in cuius
domicilium mulier erat itura, ex quo remanet in ꝓprio
domicilio, & vir it ad domum vxoris, ergo ceſſat ratio le
gis noſtræ. præterea hoc caſu vir non contrahit tanq̃ ad-
uena & ſtatim receſſurus, ſed vti permanſurus. ergo ceſſar
ratio fundamentalis legis noſtræ vtcumq; conſideretur,
iuxta ea quę dicta ſunt ſupra. Iaſ.in d.l.cunct. pop.col.6.
in oppoſ.allegat deciſionem Bal.in l.cum q̄dam puella.&
relinquit inſolutum vt fecerat ibidem Seuerinus fol. 15.
col.4.in 4.caſu.dum referendo Bald.in d.l.cum quædam
puella, dicit q vxor fit de foro viri etiam ſi ducat virum
& non ducatur, quia nexus matrimonialis forū transfert
& non habitatio. Et quia non erat propriè caſus ſuus no-
luit decidere. Dec.in d.l.cum q̄dam col.2.ſoluit hanc con
trarietatem Bal.intelligendo dictum Bal.in l.fi.C. à non
compet.iud.qn̄ maritus ad domicilium vxoris animo ibi
perpetuo ꝑmanendi iuit. Dictum vero eiuſdem in p̄dicta
lege cum q̄dam puella, eſt vbi animo redeundi ad ſuum do-
miciliū iuit. Idem vr̄ ſenſiſſe Fel.in d.c.1.col.14.in 3.limi.

Sed vt veritas præſentis articuli magis ſplendeſcat in lu
cem, diſtinguamus inter competentiam fori & contra-
ctum ſiue lucrū dotis. ſi de foro & iudicio q̄ritur quum
14 maritus domicilium habeat in loco vxoris, † quod pro
libito voluntatis conſtitui mutariq; poteſt.l.nihil & l.do-
micilium infra ad municip.cum not.per Dec.in d.l.cum
quædam puella col.fi.attendi debet tale domicilium, qđ
eſt non ſolum vxoris, ſed etiam viri.hocque vbi eſt in eo
loco animo perpetuò commorandi, ſecus qn̄ animo rece
dendi vt per Felyn.loco prælleg. Aquenſ. & Dec.in d.l.
cum quædam col.1.& fin.& ſi iſto caſu non diceretur ha
bere domicilium cum ibi non ſit animo permanendi.l.
municeps in fin.& l.eius.§. ſi quis infra ad municip.

Si vero quæratur de lucro ſtatuti, aut maritus it ad do-
mum vxoris tanquam ſtatim receſſurus, vxoremq; ſuam
ſecum ducturus, & attendentur ſtatuta domicilij mariti
per hanc.l.vt communiter concludunt doct.ſupra allega-
ti. Si verò tempore cōtractus id egit animo ibi perpetuo
permanendi, de quo conſtet, tunc ceſſant rationes iſtius
legis, & circa lucrum dotis ſpectabitur locus contractus
& domicilium vxoris, immo ipſius viri vt ſupra dixi. ita
procedit deciſio Bald.in d.l.fin. C.ſi à non compe.iudice,
quam ſequuntur communiter ſcriben. vt per Felyn.loco
præalleg.in 5.limi.Iaſ.Dec.& Aquen.in d.l.cum quædam
puella.& iſtud fortius clariusq; procederet.quando tem-
pore celebrati contractus dotalis iam conſtituiſſet domi
cilium in loco vxoris. tunc enim ſpectarentur ſtatuta do-
micilij vxoris, immo ipſius viri vt per Dec.in d.conſ.283.
col.6.& Mod.Taur.loco præalleg.in 2.limit.

Caſus magis ambiguus eſt qn̄ de animo ſe transferen-
di ad domum vxoris contractus t̄pe non conſtat. Dec.in̄
loco pręalleg.tenet non procedere hoc caſu legem hanc,
15 † quia actus qui ſequitur declarat intentionem p̄ceden-
tem.§.pauonum inſt.de rerum diuiſ.l. Iul.§. proinde in-
fra ad macedo.cum not. per Bart.in l.cætera in §.ſed ſi j.
de leg.primo, vbi dicit quem præſumi habuiſſe animum
& propoſitum prout poſteà fecit, ideò concludit attendi
debere locum. & domicilium vxoris ad quod maritus po
ſteà ſe tranſtulit, ſed Aquen.in d.l.cum quædam, quo ad
contractum & lucrum dotis cōcludit attendi debere do-
micilium viri per hanc.l.præalleg.quæ quidem diſpoſitio
legalis tribuens lucrum non immutat ex actu ſubſequen-
ti licet cauſa ceſſet per tranſlationem domicilij ad locum
vxoris iuxta not. p Dec.in c.cum ceſſante col.1. de appel.
Tenendo prædictam opi. Decij ad motiuum Aquen.pōt
reſpōderi ex actu ſubſequenti non immutari legalem di-
ſponſitionem, ſed declarari qualis fuerit & mens & inten
tio contrahentium, nam ex quo mulier non it ad domi-
cilium mariti ſed remanet in domo ſua, & maritus ad eū
locum ſe transfert, conſtat de animo contrahentium q
mulier non erat illuc itura, & quòd vir non contraxit vt
ſtatim receſſurus, ſed veluti remanſurus, ergo attendi de
bet locus & domicilium vxoris ac contractus.

Notandumq; eſt q in caſu Bald.ſupra relato quum at-
tendantur ſtatuta loci vxoris, qn̄ maritus animo ibi per-
16 petuo permanendi ſe tranſtulit, † poterit tunc vti com-
modis ſtatutorum prædicti loci, nec repelletur ab acqui-
rendo in territorio prædicto, nec ab alijs quæ per ſtatuta
loci prohibita ſunt forenſibus quum ibi commoretur &
onera ſubeat vt per Ancha.in c.ſtatutum in §.cum aūt
de reſcr.in 6.Soc.in cōſi.242.Dec.conſ.550.& 661. Rui.
in conſil.100.lib.5.& Mod. Tauri.loco præall.in 2.limi.

17 Quarta limit. † quando pro muliere alius dotem dedit
& eam ſibi reſtitui ſolu.mat.ſtipulatus eſt. quia vr̄ ceſſare
ratio legis noſtræ, q itura ſit in domicilium viri, quia hic
cui dos reſtituenda eſt in dictum domicilium nō eſt itu-
rus. Et ſic ceſſat ſequela fori ſm Bald.& Fely.in locis prę-
alleg. ſequuntur Iaſ.in d.l.cunctos pop.col.6.in 3.limi.&
Mod. Taur.col.26.in 4.limi. licet in oppoſitum quędam
adduxerit. Cur.hic contrariam opin.firmat eo q maritus
videtur contrahere vti aduena, & ſolutionem deſtinare
in loco ſui domicilij, qui cenſebatur locus contractus &
attendendus vt diximus, ſed non reſpondent ad hanc l.
nec ad rationem Bald.& Fel.ideò pro clara enucleatione
articuli diſtinguamus inter iudicium & contractum ſiue
lucrum dotis, nam quo ad forum & iudicium attendi de-
bet locus domicilij mariti, in quem vt dictum eſt cenſe-
tur collata ſolutio. Quo verò ad lucrum dotis de quo pro
priè loquuntur Bald.Fel.Iac.& alij præallc.licet res magis
dubia ſit propter auctoritatem & rationem præalleg. Idē
tamen dico per aliam communem concluſionem à pari
potētem forum ſortiri & ſtatutis ligari vt dixi ſupra, ſed
volens dotem exigere in caſu præſentis limit. forum ſorti
tur in loco domicilij mariti, ergo & ſtatutis illius loci ſi-
gabitur, & ſic lucrū dotis à diſpoſitione ſtatutorum præ-
dicti loci regulabitur, quia etiam in deciſorijs, & meritis
cauſæ vt dixi attenduntur ſtatuta loci contractus, ſed vt
ſupra probauimus ille cenſetur locus contractus: ergo,
&c. Rurſus Bald.& ſequaces mouebantur ad ſic limitan-
dum communem concluſionem, eo q ceſſaret ſequela
fori. quæ conſideratio fallaciam in ſe continet, nec proce
dit. quum fori ſequela non ceſſet in exactione dotis, ergo
nec lucrum à ſtatuto delatum. quanquam enim dans do
tem non ſit iturus in domicilium mariti prout itura eſt
vxor, illuc tn̄ iturus eſt pro exactione dotis & forum ibi
ſortiri debet, ex quo patet motiuum Bald. & Fely. non
obſtare & conſequenter hanc limi. non procedere.

18 Quinta limit. † qn̄ maritus in loco vxoris celebratique
contractus haberet etiam domicilium, quia tunc ſortiret
ibi forum & beneficio ſtatutorū loci contractus vti poſ-
ſet, vt poſt Bal.tradit Fely.loco præallegato, concluſio ve
ra eſt quum ceſſent hoc caſu oēs rationes iſtius legis de
quibus ſupra. Sed limit.non eſt bona quum lex noſtra lo-
quatur qn̄ mulier itura eſt in domicilium mariti, & ipſe
maritus contrahit tanq̃ ſtatim receſſurus, non vt reman-
ſurus. Cur.hic in 2.col.ad hoc vt limit.procedat requirit
æqualem habitationem quaſi aliàs in pluribus locis do-

micilium

micilium habere quis nequeat per text.in §.pen.l.aſſum-
19 ptio ÿ.ad municip. † qđ ſi verum eſſet impoſsibile quaſi
vr̄ quempiam domicilium in pluribus locis habere poſſe
nec in d.§.pen.contrarium probatur, ſed ſolum dr̄ poſſe
quem habere domicilium in pluribus locis, qñ vtrobique
habitat, ita ꝙ non videatur in vno ita ſe collocaſſe quin-
etiam in altero ſit.hoc eſt modo hic modo ibi commore
tur, ideò Bart.idem dicit ꝙ vnum domicilium poteſt eſſe
principalius, vt patet in principibus qui in qualibet ciuita
te ſuæ ditionis domiciliũ habent & tñ in vna magis prin-
cipaliter vbi frequentius reſident vt etiam per Soc.ÿ. alle-
gan. Et qñ vnum domicilium eſſet principalius altero vt
quia magis aſsiduè & frequentius ibi conuerſaretur prin
cipalius eſſet attendendum: niſi in minus frequentato
alia qualitas militaret puta poſſeſsio rerum, de quibus cõ-
tenditur vt per Dec.in conſil.283.col penul.& fi.& prius
per Soc.in c.fi.col.7.de fo.comp. vbi materiam domicilij
plenè tractauit. Et quod diximus de principaliori domi-
cilio & foro, intelligitur de domicilio habitationis, non
autem originis licet illud principalius ſit vt per Alexan.in
conſi.101.col.fin.lib.3. de quo latius infrà.

20 Sexta lim. † vbi mulier ignorans ſtatuta domicilij ma-
riti, ſub ſpe & fiducia iuris cõis in loco ſui domicilij con-
traxiſſet. quia pp̄ ignorantiam ſuccurreretur ne maritus
dotem vel partem eius lucretur argum.l.regula.ÿ.de iu.&
fac.ignor.vt poſt Bal.tradit Fel.loco præall.Curt.hic dicit
ꝙ ſi limi.hæc vera eſſet deſtrueretur diſpoſitio iſtius legis
& communis ſcribentium concluſio, ideò imputandum
eſſe mulieri contrahenti ſi ſe non informauit de hoc arg.
l.qui cum alio.7.de regul.iur. Et miror ꝙ alios ſcribentes
non referat, eſt.n.receptior ſcribentium ſententia vt latè
per Dec.in conſi.29.Aquen.in d.l.cum quędam puella in
vlt.no.& Mod.Taur.in d.l.cunctos pop.col.27.in quinta
limit.Saluant tñ præfati concluſionem Bal.& ſequacium
vbi mulier erraſſet credens cum ciue contrahere, & cum
forenſi contraxiſſet, & cauſa erroris iuſta fuiſſet, vt quia
mulieri dictum perſuaſumque fuiſſet virum eſſe ciuem
eius ciuitatis cuius & ipſa vxor, vt per eos, & ſic limit.prę-
ſens non procederet niſi in caſu prædicto.quod adhuc vi
detur intelligendum quando ipſe maritus id dixiſſet &
falſo mulieri perſuaſiſſet, ſecus ſi alius, quum delictum
aut factum vnius alteri obeſſe non debeant. l. ſancimus.
C.de pœnis.§ meminiſſe.l. Papi.infrà de inoffi.teſta.

21 Sed inſtat not.dubitatio, † an eo caſu quo non atten-
duntur ſtatuta domicilij mariti, cõſiderentur ſaltem ſta-
tuta loci celebrati contractus. Alex.in præall.conſil.101.
col.vlt.lib.3.conſuluit ꝙ non, ſed diſpoſitioni iuris com-
munis caſum relinqui, ſecundum quam diſpoſitionem
maritus nihil lucratur Mod. Taur.loco præall.contrariũ
tenent.per regulam l.ſi fundus cum pręalleg.ꝙ in deciſo-
rijs regulariter attendi debeant ſtatuta loci contractus,
quorum quidem ſtatutorum loci ipſius mulieris, ignorã-
tiam ipſa non poteſt prætendere ideò, &c. Sed non eſt
receden.ab Alex. cum quo ſolet eſſe veritas, maximè per
rationes ſuas quibus præfati mod. non reſpondent.

Nec obſtat qđ dicunt de loco contractus, quia quum
maritus contraxerit tanquam ſtatim receſſurus, non lo-
cus confecti inſtrumenti ſed domicilij viri cenſetur eſſe
locus contractus, vt dictum eſt ſuprà.ſed ille nõ attendi-
tur, vt iam probauimus.ergo ad ius commune recurren-
22 dum eſt ꝑ iura vulg.Septima limit.† qñ aliud eſſet actum
& conuentum inter partes, puta ꝙ reſtitutio dotis fieret
ſecundum formam ſtatutorum loci mulieris & confecti
inſtrumenti ſm Fel.in loco præal.in 7.limit. Dec.in conſ.
283.col.fin. & 402. & Curt.hic.col.vlti.& eſt indubitata.
quum contractus legem ex conuentione accipiant.l.con
tractus infra de reg.iur.de regula.l pen. C.de pact.

Sed maior difficultas eſt qñ in inſtrumento dotis vir
ſolum promiſiſſet reſtituere dotem, tam in loco contra-
23 ctus q̃ alibi, & vbiq; locorum, † prout hodie ſolent dicere
te notarij in ſimilibus inſtrumentis talem clauſulam po-
nentes, nulla facta mentione de lucro dotis. Reſponde ꝙ
licet quo ad ſolutionem & reſtitutionem dotis per verba
prędicta fuerit foro domicilij renũciatum & promiſſum
de ſoluendo, reſtituendoq; in loco celebrati contractus
tñ non eſt renunciatum lucro ſtatuti domicilij vt hic per
Bal.& Alex.in preal.conſ.101.& Mod.Taur.in d.l.cunct.
pop.col.20.verſi.Et ex ꝑmiſsis, & latius per Dec.in conſi.
402. de qua quidem clauſula promittentis ſoluere vbiq;
locorum videte Fel.in c.fi.col.9.verſ.item in hac materia
de fo.compe.& in c.1.vbi etiam alij de iud. Nec obſtat ꝙ
tunc ceſſare videatur rõ ſolutionis deſtinatæ in loco do-
micilij mariti, ex quo per pactum aliud conuentũ fuit, &
ſic ceſſat ſequela fori. propterea ratio iſta tanq̃ à regulis
communibus exorbitans ad caſum ſuum reſtringenda vi
detur ſm Cur.hic in vlt.col. Quia reſpon.ꝙ licet ceſſet rõ
prædicta reſpectu ſolutionis & reſtitutionis, dotis, non
tñ ceſſat reſpectu lucri cui non fuit renunciatum, ſicque
non ceſſat penitus ſequela fori. imò quum vnius incluſio
ſit excluſio alterius.l.quum prætor §.eod.ca.nonne de
præſumpt. & renunciatione prædicta limitata reſpectu
ſol. quòd reſtit. dotis infertur aliud eſſe reſpectu lucri.

Nec obſtat ꝙ iſta diſpoſitio exorbitans ſit, quia vt dixi
fundata eſt ſecundum terminos iuris communis. præte-
reà poſtquam ſic facta eſt lex non eſt iudicandum de le-
ge ſed ſecundum legem.c.erit autem lex.4.diſtin.

24 Octaua limit.† qñ bona reſtituenda immobilia eſſent,
& conſiſtentia in territorio vbi celebratus fuit cõtractus
dotalis, quia tũc tam quo ad iudicium q̃ quo ad lucrum
dotis, attendendus eſſet locus contractus, vbi ſunt bona
ita hic Ang. Iaſ.in d.l.cunctos pop.in 2.lec.col.16.in 5.li-
mit.dubitat Mod.Taur.ibi col.21.in verſi. ex hac prima,
ſequuntur contrariam opin. quia in fauorabilibus ſtatu-
tum effectum porrigit extra territorium, vt ibi per eos,
quod non vr̄ verum quum deficiat poteſtas reſpectu bo-
norum exiſtẽtium extra territorium.l.fi.§. de iu.om.iud.
ideò ab iſta lim.tanquam communi non vr̄ eſſe receden-
dum vt per Dec.in conſil.283.col.fin.quia ratione bono-
rum ibi exiſtentium mulier poteſt repetere ibi bona do-
talia.l.fin.C.vbi in rem actio.nec virtute ſtatuti domicilij
quod extra territorium nõ porrigit effectum maritus in
eo loco iuuare ſe poteſt, & dictam conſultationem Decij
ſequitur hic Cur.in vlt.col.faciunt quæ ſcribit Soc.in d.c.
25 fi.col.6.& ſequenti.† Noua limit.qñ maritus haberet do-
micilium originis tanquam in vno loco, & habitationis
in alio, tunc attendi deberet domicilium originis princi-
palius.vt per Barb.in cõſ.4.lib.2.cuius contrariũ conſulit
Alex.in d.conſ.101.quia licet domicilium originis gñali-
ter loquendo cenſeatur magis naturale.& potetius, in ca
ſu tñ noſtro non intelligitur comprehenſum in lege, vel
ſtatuto, niſi domiciliũ habitationis per hanc.l.in verbo
reditura cum præalleg.& hanc opin.Alex.ſequuntur cõi-
ter doc.vt hic Curt.col.fi. & Dec.in conſi.283.col.vlt.etiã
ꝙ in loco celebrati cõtractus dotalis vir domicilium ori-
ginis ſortiretur vt per Seuerinum pręalleg.ꝙ Mod.Taur.
ibi col.19.& conſequenter limi.iſta non procedit.

26 Decima limita. † vt concluſio prædicta non procedat
circa ſolemnitates adhibendas in contractu dotis. vel in
ordinatione ipſius inſtrumen.& contractus dotalis, quia
attenduntur ſtatuta, ſtylus, & conſuetudines loci cõfecti
inſtrumenti & celebrati contractus ꝑ regulam.d.l.ſi fun-
dus.cum doctrina Bart.& aliorum in d.l.cunctos pop. vt
plenè per Felyn.in d.c.1.col.13. Matt.de affl.in deciſione
regni.226.Roch. Cur.in loco ſupra allegato.

Sed iſta non eſt proprie nec bona limi. quia concluſio
eſt de iudicio, meritis, & lucro dotis, non de ordinatione
27 contractus. Vndecima limit. † qñ mulier mortua eſſet in
alio loco q̃ in loco domicilij mariti, quia ratione diſtra-
ctus, maritus ibi pro reſtitutione dotis conueniri poſſet
arg.l.ſi vxore cũ not.ibi ꝑ Ange.& Pau.Caſtr.§.eo.& hoc
caſu non procedit hæc lex.Dec.in præalleg.conſ.283.col.
fin.& Fely.in c.fi.in fi.de fo. compe.dicentem ſic limitari
hac

hac legem ſecundum aliquos.hic.Sed hæc limit.Felyn.&
Dec.vera non eſt,quia attendi debet locus ortę obligatio
nis,non purificatæ vt per Alex.in d.conſi.101.col.penult.
Fely.in d.c.1.per Mod.Taur.in d.l.cunctos pop.col.13.&
16.v.lii.3.& Bal.nouel.in tract.dotis col.vlt.nouæ partis,
item quia diſpoſitio quæ iam ſumpſit eſſe ex actu ſubſe-
28 quenti,immutari non debet vt in 3.limita.diximus.† Et
Ang.ac Pau.Caſt.in d.l.ſi vxor cõtrarium volunt: quam-
uis diuortium Romę & in communi patria interueniens
faciat perdi priuilegium declinandi forum.& hoc caſu li-
mitatur lex noſtra per dictam.l.ſi vxor.ſecundum Ange.
& Pau.ibi & Bal.nouel.loco præalleg.contrarium tamen
ſentit ibi Bal.in puncto iuris & latius Moder. Taur.loco
præalleg.col.22.verſi.limitatis.

29 Duodecima lim.† in bonis feudalibus quæ maritus nõ
poteſt lucrari virtute ſtatuti de lucro dotis in loco ſui do
micilij viuentis,ſed ad dñm, aut ad agnatos reuertuntur
ac deuoluuntur.§.fin.in tit.de inueſt.de re.alie.fac.Iaſ.in
d.l.cunctos pop.in 2 lec.col.17.ſed Moder.Taur.ibidem
col.28.verſi. ex præmiſsis.hanc limi.vti ineptam arguunt
quum ſtatutum lucrandæ dotis locum nõ habeat in tali-
bus rebus, niſi feudũ eſſet alteratũ & reductum ad inſtar
allodialium vt ibi per eos,ſed Iaſ.non merebať reprehen-
di quia id non poſuit pro limi.ſed poſt limi.pro notabili.

30 Decimatertia limit.† qñ contractus dotis celebraretur
in tertio loco vbi nec vir, nec mulier domicilium habe-
rent, quia res redit ad terminos iuris cõmunis, ſm quod
locus contractus in deciſorijs & meritis attendendus eſt.
d.l.ſi fundus cum præalle.ita Mod.Taur.loco s.alleg.col.
25.in 2.declaratione quaſi iſta videatur eſſe mẽs partium
ex quo noluerunt contractum facere in foro viri nec in
foro vxoris, ſed in loco tertio. Quod non credo verum
imò eſt contra legem noſtram in fin.cum gloſſ. præterea
quum maritus cõtraxerit tanquam ſtatim receſſurus,ter-
tius ille locus non cenſetur locus contractus nec attendi-
tur,ſed locus domicilij, & ille cenſetur locus contractus,
vt in ſuperioribus diximus, locus ergo ille attendendus
erit non alius,accedant quæ dixi in 2.ampliatione.

31 Vltima limita.† vt concluſio procedat qñ domicilium
mariti eſſet principale aliàs attenderetur principalius vt
in 5.lim.dixi.Glo.1.diuiditur in tres partes prout tres po-
nit declarationes & intellectus ad hunc text. ſecunda ibi
vel ſecũdo. tertia ibi ſed mart.primus intellectus penitus
diuinat vt intuẽti patet, in ſe tñ verus eſt.ꝙ locus domici-
lij ſpectať, quia ille cenſeť locus contractus vt diximus.s.

Reputatur tamen valde not.hæc glo.per Angel. Pau.&
Mod. in dicto ſuo ad hoc ꝙ confectio inſtrumẽti in alio
loco rogati non ſit ſufficiens ad faciendum quem ſortiri
forum ibi pro contractu ab eo ibi celebrato. Quod vide-
32 tur mihi indubitatum,nec tanta nota dignum, † quia ex
facto ſolius notarij ſcribentis inſtrumẽtum in alio loco,
abſonum eſt dicere partes debere forum ibi ſortiri vt hic
in principio dixit Bal. ex quo ergo maritus in loco illo ni
hil egit, nec quicquam ibi facere promiſit, cui dubium
ꝙ non debet poſſe ibi conueniri, Nota tamen ꝙ tabellio
in inſtrumento leuato & expedito non debet apponere
locum confecti inſtrumenti, ſed iuſsi & recepti.c.abbate
de re iud.in 6. Dec.plenè in c.1.col.3.de fid.inſtr.

Secundus intellectus gloſ.conſonat verbis legis noſtræ
ideo à ſcribentibus cõiter approbatur,vt dixi ſupra in ra-
33 tionibus dubitandi & decidendi. † Ad l.contraxiſſe p gl.
allegatam ꝙ locus deſtinatæ ſolutionis cenſeatur locus
cõtractus,ideò poſsit quis ibi conueniri,vt dř in l.noſtra.
multa poſſem addere & dicere, ſed quia breuis hæc lex ſa
tis fuit onerata ex pdictis, vide ſi placet Aret.in §. pterea
quaſdam col.13.de actio.Alex in conſi.49.lib.5.in l.vinũ
in 5.not.ſi cer.pet.vbi ſimiliter Dec.in 5.not.Soc.cõſi.96.
& 247.ſm ordinem cõtinuatiuum in 2.dubitatione vol.
2.& in c.dilecti de fo.compe.Bal.nouel.in trac.de dote in
9.parte principali col.fi.in 18.ſpeciali Iaſ.in l.1.ĵ.de eo qđ
cer.loco & Dec.in c.1.col.18.primæ lecturæ de iud.

Iuxta tamen hunc ſm intellectum dicebat hic Ang. ꝙ
licet ex confectione inſtrumenti dotis vir non efficiatur
de loco contractus dotalis,forum tñ quem ex aliquo pri-
34 uilegio aliàs declinare poterat,nunc minimè poterit,† vt
ſi vir legationis tpe dotem Romæ recepiſſet, & ſic in lo-
co communis patriæ & ſolueretur matrimonium duran
te legatione,maritus Romę legatione fungens conueniri
poterit, nec forum declinabit.l.ſi vxor s.eod.quam Ang.
ſic intelligit,qñ matrimonium contractum fuit, ibiq; re-
cepta dos vt hic etiam per Pau.de Caſt.ſecus ergo ſi alibi,
& dicit ibi Bar.ita ſentire doct.idem voluit Fely.in c.fi.in
fi.de fo.compe.Et iſte vř communis ſcribentium intelle-
ctus ad dictam.l.ſi vxor, ꝙ contractus fuerit factus Ro-
mæ & ſic in loco communis patriæ, ibiq; ſecutum fuerit
diuortium & diſtractus,& maritus illic inuentus, vt tunc
propter dotis prærogatiuam maritus legatus perdat pri-
uilegium declinandi forum. Iusque reuocandi domum
vt etiam per Bal.nouel.loco proximè allegato.

Tertius intellectus. Mar.vt dicit Angel. directo repu-
gnat,literæque contradicit, & fuit Ceruotinus,ideò non
eſt qui illum ſequatur, ab intellectu ergo & declaratione
de quibus diximus ſupra non eſt recedendum.

EX RVB. CVM LEGE PRIMA & quatuor ſequen.de inoſſi.teſta.

Querela inoſſi. teſta.rem ad cauſam inteſtati reducit & eſt præparatoria pet.hær.in rub nu.1.

Patris poteſtas maior & potentior erat olim, quàm hodie. num.2.

Exhæredatio filij hodie non ſubſiſtit niſi fuerit expreſſa cauſa legitima, & inde probata per hæredem. 5. & in l.hoc colore.26.

Querela quid ſit, & vtrum querelato teſtamento, corruant, in eo contenta.nu 4 cum ſeq.

Præteritio liberi materna cum inſertione cauſa pro exhæredatione habetur.nu.7.

Querela quibus perſonis competat.nu.8.

Querela & ius agendi ad ſupplementum legitimæ non concurrunt.num 9.

Querela iſta quanto tempore decret. quomodo ad practicam deducatur. Et an poſſit in eodem libello intentari ordine ſucceſſiuo vna cum pet.hær.nu.10.& 12.

EX LEGE PRIMA.

Frequentia materiam commendat.nu.1.

Querela & ius dicendi nullum,competunt tantummodò ſucceſſuris ab inteſt.2.cum ſeq.

Filia quæ renunciauit bonis paternis cum iur ſi præterita in teſtamento fuerit, non poteſt teſtm̃ rumpere ibi.nu.4.

Præteriti cum inſertione cauſa à filijs mancipatis non habent querelam ſed bo po.contra tab.nu.5.

Frates ex tribus cauſis tantum poſſunt exhæredari & præteriri ex quibus tamen cauſis ab inteſtato non excluderentur ab hæreditate fratris.6.

Quibus gradibus perſonarum competat querela inof teſt.7.

Querela contra teſtamenta fratrum inſtituentium turpes perſonas plenè diſcutitur ibid.nu.8.cum ſeq.

Quarta deſcendentium & quarta collateralium fratrum, ſcilicet diſparis ſunt naturæ. nec de vna bene infertur ad aliam.10.

Legitima fratrum an ſit hodie aucta ſicuti legitima deſcendentium & aſcendentium. 12.

Codicillaris clauſula an operetur vt frater querelato & expugnato teſtamento fratris, teneatur ſtatim inſtituto reſtituere hæreditatem. 13.

Baſtardi an dicantur perſonæ turpes & infames ita quod locum habeant iura de talibus loquentia.14.

Fratrum

Fratrum appellatione qui veniant. 17.
Expenſis inanibus vexare ſe quis non debet. 18.
Exceptio tua intereſt, peremptoria dicitur. 19.
Lex non poteſt argui de mendacio 20.
Filiusfa. ſæpe poteſt teſtari. 21.

EX L. HOC COLORE
cum tribus ſequentibus.

Color quid ſit & de ſignificatione illorum verborum colore quæſito. 1. & 11.
Querelato teſtamento olim omnia corruebant hodie nõ quæ ſit ratio diuerſitatis. 2.
Querelam intentantes contra teſtamentum, quid pro obtinenda victoria haberent probare tam olim quam hodie. 3.
Quaſi hæc dictio, regulariter nota eſt improprietatis. 4.
Rectè & ritè quomodo differant. 5.
Inofficioſum teſtamentum dicere quid ſit, & aliud eſſe hodie quam eſſet olim. 6.
Nouercalia delinimenta filijs alterius matrimonij nocent & ſimiliter meritricia. 7. cum ſeq.
Iniuriam alteri inferre volenti non eſt conſentiendum. 8.
Pupillus mortuo patre apud quem educandus ſit. 10.
Tex. l. 1. ff vbi pup. educ. deb. ornatur & declaratur ibidem.
Blanditijs allicere quempiam ad ſe inſtituendum quomodo ſit prohibitum. 12.
Tex. l. fi. C. ſi quis aliquem teſt. prohib. declaratur. ibid.
Præteritus in teſtamento quis dicatur. 13.
Querela inoffi. teſt. non præparata an & quando transmittatur ad hæredes.
Legitima deſcendentibus debebatur iure inſtitutionis etiam de iure ſforum. 15.

In rub. de Inoffi. teſta.

HIc titulus ſubtilis eſt & difficilis etiam doctoribus ſemper viſus. omnibus tñ neruis viribusque contendam cuncta plana facere. Pau. Caſt. hic, Salv. & Ial. in rub. C. eo. latius explicantes ſequuntur continuationem glo. hic & ibi. Viſis ergo in titu. proximè præcedenti & ſubſtantia & concomitantia iudiciorum propter quę introductæ ſunt actiones vt in procę. decretalium, cum alijs quæ allegauimus ſupra in rub. de iud. conſequens erat de ipſis actionibus videre quæ in iudicijs exercētur. Et quia ab vniuerſalibus eſt inchoandum vt latè dixi in rubr. j. de reg. iur. de pet. hæred. quæ vniuerſalis eſt. l. 1. cum glo. j. de rei vend. tractaturus eſt primo auctor. verum quia inoffi.
1 teſtamenti querela præparatoria eſt, † quum pcedat hær.
pet. reſcindatque teſtamentum quo per querelam reſciſſo, res ad cauſam inteſtati reducitur. l. in ſubſtitutione cũ glo. infra de vulg. & pup. l. qui repudiantis. l. poſtumus. §. ſi quis ex his & l. circa j. eod. tit. & aperitur via agendi pet. hære. l. quemadmodum & l. qui de inofficioſo. j. eo. cum alijs adductis per Socin. in conſil. 134. col. 1. lib. 1. ideò hic huic titu. poſuit quum remedium præparatorium ipſius pet. hær. contineat ſecundum glo. & doc.

Pro intelligentia materiæ & eorum quę dicturi ſumus
2 primò ſciendum eſt, † ꝙ ſm legem. 12. tab. parentes poterant pro libito filios ab hæreditate & ſucceſſione ſua excludere, quum vitæ neciſq; ius in illos haberent. l. in ſuis in h. j. de lib. & poſt. l. fi. C. de pa. po. & l. fi. C. de pat. qui fil. diſtrax. & hř etiam geneſis. c. 9. circa fi. & qui poteſt quod eſt plus, vtiq; põt etiam qđ eſt minus. d. l. in ſuis cum ibi no... per Ialan 4. not. & l. cui licet j. de reg. iur. Et ſm ius illud de querela iſta inoffic. teſta. reſpectu deſcendentium non erat tractatus nec diſpoſitum de impugnanda voluntate parentum, adeò lex de eis confidebat, hinc eſt ꝙ ſoli patri habenti filiam in poteſtate, datum erat ius & facultas illam in adulterio repertam vna cum adultero occidendi, quia paterni nominis pietas conſilium ſæpe capit pro filijs. ſecus in marito & alijs. l. patri cum duabus. ll. ſequentibus infra de adult. verum quia creſcēte malitia humana iuxta id qđ ſcribitur in procę. decre. parentes ſine cauſa liberos exhæredabant aut præteribant, vt dř inſt. de inoffi. teſta. in prin. patria poteſtas per iura ſforum & alia reſtricta fuit, ita ꝙ prædicta ita paſsim amplius non licebant iuribus præallega. ideò non erat licitum parentibus ſine cauſa filios occidere, aut exhæredare. l. 1. cum ſeq. j. eo. & inſtit. de inoffi. teſta. in princ. leuior tñ cauſa de iure iſto erat ſufficiens, nec aliter erat iuſtificanda ſufficiente teſtimonio patris dicentis ingratos. l. 3. C. de lib. præter. l. liberi. C. de inoffi. teſt. niſi filius probaſſet ſe fuiſſe gratum d. l. liberi cum ibi not. per Pau. Caſtr. & alios & in auctẽ.
3 non licet. C. de lib. præter. † Sed hodie prædicta patris poteſtas magis reſtricta fuit, tam per iura. C. quam auctenti co. limitatæ. n. & coarctatę ſunt cauſæ exhæredationis ad certum numerum, & requiſita ſpecificatio & expreſsio cauſæ & etiam probatio inde per hæredes facienda. §. exhęredatos cum glo. in auc. de hęr. & fal. §. aliud quoque c. in auc. vt cum de appella. cog. & auc. non licet pręall. cum ibi not. per ſcriben. & per Bal. in l. nam & his j eo. Aret. & Soc. in l. 3. in §. filius col. fi. de libe. & poſthu.

4 Secundò præmitto, † ꝙ querela & querimonia eiuſdẽ
ſunt ſignificationis à conquerendo dictæ: & eſt generale vocabulum, vide Barb. in c. dilecti col. 2. & 3. de iud. & Dec. in conſi. 550. col. 1. in propoſito noſtro dicitur lamentatio & querimonia de teſta. contra officium pietatis facto l. 2. & 5. infra eo. cum vulg. nec actio eſt nec accu
5 ſatio, † ſed quædam ſpecies de per ſe medium inter prædicta tenens, ad reſcindendum teſtamẽtum competens. l. poſthumos. 5. ſi quis ex his & §. ſi quis inſtituta cum gl. vbi ſcribentes notant infra eo.

6 Tertiò præmitto, † ꝙ olim querela inoffi. teſt. hoc co-
lore introducta fuit, inſtituebatur ꝙ tanquam parentes exhæredantes quaſi dementes eſſent, ideo omnia diſpoſita & ordinata in tali teſtamento tanquam à furioſo, & homine inſanæ mentis facta, corruebant. l. hoc colore. l. nam & is. l. Titia. j. eo. l. furioſum. C. qui teſt. fa. po. l. patronus liberto. §. fi. j. de leg. 3. no. Dec. in conſi. 561. hodie verò dictum teſtamentum non expugnatur vti à demente vel quaſi factum, & eo colore. quum ad hoc vt valeat exhæredatio, & competat iſta querela requiratur expreſsio & ſpecificatio legitimæ cauſæ in teſtamento vt diximus, quia actus in demente & furioſo non cadit, verum reſcinditur & expugnatur, eo ꝙ cauſa inſerta non ſit vera, & cõtra officium pietatis egerit qui ſic fecit irrita inſtitutione, circa quam impietas commiſſa fuit. cætera firma manent auc. ex cauſa cum ibi not. C. de lib. pręt. & inſtit. de inoffi. teſta. in princ. cum ibi dictis notant Bart. & alij in d. l. nam & is in §. 1. Pau. Caſt. in l. hoc colore & in l. Titia pręalle. & Matt. de affl. in deciſ. regni. 125. cum j. adducendis.

7 Quartò præmitto, † ꝙ licet in aſcendentibus per lineã
maſculinam, in quibus eſt patria poteſtas, & ſimiliter in deſcendentibus à linea prædicta, ad excluſionem ſucceſſionis requiratur exhæredatio cum expreſsione cauſæ legitimæ, vt ſupra dixi, & talibus exhæredatis daretur huiuſcemodi querela tamen in matre & aſcendentibus per lineam maternam ſufficit præteritio. quæ exhæredationis locum tenet, quando cauſa legitima fuit inſerta. §. fin. inſtit. de exhær. lib. Bar. in l. pater filium, col. 2. j. eo. Alex. latè. in d. l. in ſuis col. penul. & fi. not. omnes per illum tex. in l. filiam. C. eo. & taliter præterito dabatur querela. d. §. fi. in h. iuncto titu. de inoffi. teſt. ibidem relato.

8 Quinto præmitte, † ꝙ remediũ dictæ querelæ compe-
tit tam aſcendentibus quam deſcendentibus, nec non fratribus & ſororibus vtrinque coniunctis tantum, inſtituta turpi perſona. l. 1. j. eo. l. fratres & l. fratres. C. eod. & inſtit. de inoffi. teſt. not. Matth. de affl. loco præalleg.

Sextò

9 Sextò præmitte † ꝙ ius querelæ & ius agendi ad ſupple
mentum legitimæ non concurrunt, vt pote ad oppoſita
viam habēti, primum competit ad reſcindendum teſtm̃,
& ad impugnãdum iudicium teſtatoris vt ſupra dixi, ſm
tendit ad confirmationem teſtamenti.l.omnimodo.C.
eo. Dec.in conſil.530.col.fin.quum igitur contraria ſint
ſimul ſtare non poſſunt.l.vbi repugnantia ĵ.de reg.iur.
10 Septimò præmitte, † ꝙ licet alia iura annis ſolum.30.
tollantur.l.oēs & l.ſicut.C.de præſcr.30.anno. Et querela
falſi lapſu.20.annorum tantū excludatur.l.querela. C.de
falſ.tm̃ ius iſtius querelæ inoſ.teſta.extinguitur quinquen-
nio.l. Papin.§.fin.cum.l.ſeq.ĵ.eo. & l.ſi quis filium in fin.
vbi in 2.not.Iaſ.tradit.C.eo.Bal.in trac.præſcr.fol.30.quę
ſtio.22.& ſequen. quod tm̃ tempus quinquennij ignoran
ti non currit vt per Deci.in conſil.530.col.2. Item donec
pendet quæſtio ſuper falſitate teſtamēti,prædictum tem-
pus quinquenni ad intentandam querelam datum non
currit vt per Mod.in dicto tract.præſcr. ad fi.primæ par-
tis, ſextæ principalis, ſed ius agendi ad ſupplementum le-
gitimæ longiore tempore viuit, & durat vt per præfatos
ibi & per Cor.in conſi.264.vol.1.Dec.conſi.303.& com-
patrem meum Alexandrinum in conſi.156.
11 Octauò.& vlti.† quia tunc doctrina ſapit, quando etiã
practicam docet, ſupereſt docere quomodo querela iſta
inoſ.teſtamenti deducatur ad practicam.Et conſequen-
ter ponere formam libelli & petitionis in querela inoffi.
teſta.quem videbitis per Ang.Aret.inſti.de inoffi.teſta.in
prin.in 2.col.vbi etiam formam ſententiæ ponit.

Sed quia ſua practica & forma ꝑdicta concernit filios
tm̃ in aſcendentibus & collateralibus reformanda eſſet
12 mutatis mutandis ſm ſubiectam materiam.† Sed maior
& pulchra dubitatio eſt an in eodem libello,cum quere-
la ſaltem conditionaliter & ordine ſucceſsiuo intentari
poſsit hær.petitio,exempli gratia, ſi in libello actor dicat
& ipſo teſtamento reſciſſo petat pronunciari & declara-
ri hæreditatem prædicti teſtatoris ad ſe tanquã ad legiti-
mum eius hæredem ſpectare & pertinere,requirendo cō-
uentum compelli ad dimittendum & relaxandum hære-
ditatem ꝑdictam cum fructibus perceptis, &c. Gl.not.&
famigerata in l.qui de inoſficioſo in fin.ĵ.eo. tenet libellũ
procedere & cumulationem admitti. q̃ glo.ſequuntur &
extollunt Bar.& Pau.de Caſt.ibi Io.Fab.& Ang.Are.inſt.
de inoffi.teſta.in prin.col.2.& 3.Pau.de Caſt.in l.1.col.1.
C.de inoſ.teſt Alex.in conſil.52.in fi.vol.2.& Iaſ.in d l.3.

Sed opp.verius vr̃, quia vbi actio tp̄e iudicij non eſt na
ta, nec eſt ſpes ꝙ oriatur pendente iudicio, vt in propo-
ſito noſtro, non admittitur cumulatio etiam ſub condi-
tione & ordine ſucceſsiuo.l.gemma.ĵ. ad exhib.quia ſine
actione nemo experitur.l. ſi pupilli in §. videamus ſ.de
neg.geſt.Nec iudic.ũ inſtitui poteſt ſub conditione,quæ
eo pendente non ſit aſtutura idcò quēadmodum.ĵ.tit.1.
Et ita tenuit Gul.de Cun.in l.1.C.eo. Bal.& Ang.in d.l.ſi
de inoffi.& Roma.in conſi.392.circa primum col.3.

IN LEGEM PRIMAM.

SVmmatur vt hie per Bar.Bal.& Ang.vel melius & perfectius vt hic per Pau.Caſtr. Diuiditur in tres partes, in prima ponit dictum in 2.rationem. In tertia declaratione.in ſecunda ibi omnibus. tertia ibi cognati.

1 Noto primò ex iſto text.† materiam commendari à
frequentia facit tex.in l.legaui.ĵ.de lib.leg. in l.iuſto infra
de vſucap.in d.l.cum non ſolum in prin.C.de bo.quæ lib.
cum not.per Cæpo.in aucten.ſed nouo iure col.9. verſic.
quæro decimò. C. de ſer. fugit. rationem verò iſtius fre-
quentiæ ponit tex.inſt.de inoſ.teſt.in princ.

Secundò not.remedium querelæ inoffi.teſt.tam paren
tibus quam liberis dari, concordat text.inſt.eo in princ.
iure.n.æquali,& ſi ordine turbato defertur ſucceſsio.l.nã
2 & ſi parentibus ĵ.eo.hoc no.intelligas,† quando prædicti
ſucceſſuri erant ab inteſtato,aliàs ſecus.vt poſt glo.decla-
rant hic Pau.de Caſtr.& Cur.inſerentes ꝙ decedente ali-
quo cum teſtamento,pręterito filio religionis minorum
de obſeruantia, aut exhæredato,non detur illi ius dicen-
di nullum,nec querela inoſficioſi teſtamenti, quia tan-
quam incapax non ſucceſsiſſet ab inteſtato.
3 Et ſimiliter ſtante ſtatuto,† ꝙ filiæ nō ſuccedãt exiſten
tibus agnatis maſculis.filiæ præteritæ aut exhæredatæ nō
competet ius dicendi nullum, nec querela inoſ.teſtamen
ti.quum ab inteſt.non eſſet ſucceſſura,nec per dictum te-
ſtamentum facta ſit ei iniuria aliqua, de qua iuſtè con-
queri poſſet, ex quo etiam abſq; teſtamentaria diſpoſi-
tione ab hæreditate prædictorum excluſa erat. teſtato-
res ergo non ſunt vſi officio impietatis excludendo iam
excluſos. quid igitur mirũ ſi contra talia teſtamenta non
datur illis querela? De quo art. vide Ange.in l.Pap.in §.ſi
quis ex his.ĵ.eo.& eius conſi.132.in fi.Rom.conſ.13.Pau.
Caſt.conſi.108.cum ſequenti in antiquis Aret.conſ.160.
col.15.Alex.conſ.19.lib.6.vbi concludit per glo.noſtram
hic & præalle.ꝙ teſtm̃ filij in quo mater eſt præterita ne-
queat impugnari,ſtante ſtatuto vel conſuetudine in loco
conditi teſtamenti, ꝙ mater ab inteſtato non ſuccedat.
4 † Et idem eſt in filia quę renunciauit bonis cum iuramē-
to prout quotidie fit vt tradit Guido Papæ in quæſtione
598.& Iaſ.in l.ſi filius qui in poteſtate col.2. de lib.& po.
quamuis ex teſtamento capere poſsit vt per Soc.in l.hæ-
redes mei in §.cum ita col.fi.infra ad trebel. Dec. & alios
in l.pactum.C.de colla.& dixi in l.fi. C.de pac.

Secundo intellige hunc tex.& prædicta qñ deſcenden-
tes & aſcendentes prædicti fuerunt legitimè exhæredati,
ſeu cum inſertione cauſæ legitimè præteriti, ſi ſint aſcen-
dentes,vel deſcēdentes per lineam maternam, quia tunc
præteritio pro exhæredatione habetur.§.exhæredatos cũ
glo.in auc.de hær.& fal.§.fin.cum ibi not.inſti.de exhær.
5 lib.† ſi verò aſcendentes à filijs emancipatis cum inſertio-
ne cauſæ legitimæ eſſent pręteriti,tunc nō haberent que-
relam ſed bo.poſſ.contra tab.vt hic per Pau.de Caſt.in 2.
col.& per Ang. Are.in d.§ fi.col.vlt.

Tertiò intellige quando exhæredatio facta fuiſſet à fi-
lijs emancipatis, nã ſi filij in poteſtate fuiſſent,tunc aſcen
dentibus querela dari non poſſet. eſſet. n. teſtamentum
nullum ipſo iure, ita ꝙ per querelam rumpi non poſſet.
ſm glo.Pau.de Caſt.& alios hic & Are.in d.fin.col.fi.

Quartò & vltimò licet aſcendentes & deſcendentes in
querela hic æquiparari videantur, hoc tm̃ non eſt in om-
nibus & per omnia.deſcendentes.n.ex 14. cauſis exhære-
dari poſſunt.& probata vna ex dictis.14. cauſis inſerta ab
obtinendo in querela excluduntur, aſcendentes verò ex
7.cauſis tm̃ exhæredari poſſunt.§. iuſtum autem perſpe-
ximus in auc.vt cum de appel.cognoſ.Iaſ.in pręalleg.auc.
non licet col.1. & ſic ſi alia cauſa exhęredationis eſſet in-
ſerta teſtm̃ ipſo iure nullum eſſet, & ceſſaret querela quæ
ad reſcindendum & rumpendum datur.Et pariter in fra-
6 tribus conſanguineis, † tres tantum ſunt cauſę legitimæ
propter quas pręteriri & exhęredari poſſunt.§. ingratitu-
dinem in auc.de nup.Are.inſt.de inoſ.teſt.in prin.ad fi.3.
col.ab inteſtato tamen ex dictis cauſis ab hęreditate fra-
tris non excluderetur frater text.eſt ſingularis in l.cogna-
tis infra vnde cogn.notat Aret.in l.3.§.1.col.3.ĵ. de lib.&
po.& Ang.inſtit.de inoff.teſta.col.3.ad fi.principij.
7 Tertiò not.ex iſto text.† ꝙ cognati qui ſunt vltra fra-
trem,hanc querelam non habent:cognati igitur qui ſunt
vltra fratres & ſorores nullo modo poſſunt agere, aut agē
tes vincere vt dicit tex.in §.1.inſtit.de inoffi.teſta.Rurſus
in l.fratris.C.eo.dicitur ꝙ nemo eorum qui ex tranſuer-
ſa linea veniunt exceptis fratre & ſorore ad querelam ad-
mittitur. Et ſi quęras rationem. Reſpondebo hęc eſſe iu-
ris poſitiui,ideò ſufficit pro ratione voluntas.l.1.§.pueri-
tiam in verbo ratus cum glo.de poſtul.no. Barb.in 4.vol.
conſi Alex.conſi.64.col.1.& Fely.in c.ſi quando col.9.de
reſcrip. vel aliter poſſet aſsignari ratio perſuaſiua vt per
Fulg.in conſi.71.in fine.& Dec.in conſil.561.col.2.

Hęc

Hęc materia querelæ fratrum cõtra teſtamentum fra
8 tris † pulchra eſt vtilis & frequentior alijs, quia vt ait ille
Poeta, fratrum quoque gratia rara eſt. & plenè tetigit eã
materiam Iaſ. in d. l. fratres, iccirco nos hic ſolũ aliquas
principales dubitationes tractabimus.
Et quia primò de perſonis agẽdum eſt l. ſi quęramus
infra de teſt. cũ multis accumulatis per Mod. Bon. in l. ſi
quis, ne quæſtio col. fin. ff. de quæſtio. videndum eſſet quę
dicãtur turpes perſonæ, quibus inſtitutis datur fratribus
hęc querela vt hic in l. fratris & in l. fratres. C. eo. & in §.
1. inſtit. eo. vide Ang. hic Ioan. Fabr. in dictu. §. 1. & ſecun-
do, Ful. conſi. 71. Dec. conſi. 530. 561. Iaſ. conſi. 71. lib. 1.
Cur. Iunior. in conſ. 37. & 136. col. fin. ſed ad particularia
excutiam ſex difficultates quæ declaratione egent.
9 Prima erit. † qñ frater inſtitutus eſt in legitima vel mi
nus legitima, vtrũ poſsit querelare teſtamẽtum fratris in
quo turpis perſona inſtituta fuit, vel cõtẽtus eſſe debeat
legitima, aut ſupplemento legitimę Aret. inſtit. de inoff.
teſt. in prin. in 3. col. Iaſ. in d. l. fratres in primis col. & De-
ci. in conſi 530. concludunt tale teſtm̃ poſſe per querelã
impugnari rationibus de quibus ibi per eos Curt hic di-
cit ꝙ in illa cauſa requiſitus, vt cõſuleret prout fecerat
Dec. noluit, quia obſtat lex omnimodo. C. de inoff. teſta.
in ſui generalitate, loquitur enim in omnibus perſonis
quibus querela competit volens ad ſupplementum legi-
timę tm̃ agi. Et ne ſequatur abſurdum ꝙ fratres in eo ca
ſu ſint melioris cõditionis quàm filij & deſcendentes. Et
quia opinio Bart. in qua fundatur contraria opinio, pro
cedit vbi frater non erat in aliquo inſtitutus. aliàs ſecus,
prout in deſcendẽtibus. facit text. in §. ne igitur in auctẽ.
quibus mo. naturales effi. ſui. vbi ſi pater habeat aſcendẽ-
tes & liberos naturales tm̃, poteſt filios naturales inſti-
tuere hæredes dummodo aſcendentibus legitimam re-
linquat, ergo idem in propoſito ſufficiet fratri habere
legitimam vel ius conſequendi ſupplementum legitimę.
Tenendo opinio. Dec. & communem ad rationes prę
dictas reſponderi poteſt. fratribus querelã dari principa-
liter in odiũ inſtituti propter illius vilitatẽ & infamiã.
10 † Quæ vero datur filijs datur principaliter in odium pa-
tris filium exhæredantis, & illũ ponentis extra eius hęre-
ditatem vel legitimam. Et ſic cũ cauſæ ſint ſeparatæ, de
vna ad aliam nõ infertur. l. naturaliter in §. nihil cõmune
infra de acquir. poſſeſſ. Item quia quarta vel triens aut ſe-
mis, hodie debita eſt filio ſm̃ numerũ liberorum omni
caſu, niſi ingratus ſit. fratri verò nõ eſt debita niſi inſtitu
ta hęrede turpi persona. Item quę filio debetur exigit ti-
tulu inſtitutionis aliàs teſtm̃ eſt nullum auct. nouiſsima.
C. eo. Iſta titulum legatarij tm̃. §. ſi verò in auc. de hær. &
falc. ita ꝙ appparet ſm̃ Saly. & Iaſ. in d. l. fratres in primis
colu. de vna legitima ad aliam male inferri. Ad text in di-
cta. l. omnimodo, in ſui generalitate reſpon. Deci. in di-
cto conſil. 530. col. fin. Et quum ſit correctoria ſtrictè in
telligi dẽt. nec eſt verũ ꝙ fratres tunc ſint melioris con-
ditionis, quam deſcendentes vt declarat Pau. Caſt. in d. l.
fratres & in dicta. l. omnimodo. col. ſecunda per tex. no.
in l. pantomimus. in fin. ff. ſi quis à pa. ſu. ma. ſequit Dec.
loco prælle. Minus obſtat. tex. in §. ne igitur, quia non lo
quitur in fratribus, ſed in aſcendentibus nõ habentibus
filios legitimos quibus lex permittit naturales filios inſti
11 tuere qui ab alijs inſtitui poſſunt vt ibi dicit text. † Bre-
uiter cõmunis opinio procedere poſſet qñ minus legiti-
ma fuiſſet prædictis fratribus relictum, vt ius agendi ad
ſupplementum legitimæ locum non habeat quia non
cauet iure, ſed ſi eſſet relicta integra legitima. quicquid
dicant communiter ſcriben. non vr̃ ꝙ tunc teſtm̃ fratris
poſit querelari vel impugnari, quia quum hoc caſu tm̃.
turpi perſona hęræde inſtituta frater teneatur fratri legi
timam relinquere. dicto. §. 1. cum gl. in auct. de hęr. &
fal vana eſſet diſpoſitio, & ſuperuacuũ relictũ legitimæ.
ſi nihilominus poſſet in totum teſtm̃ reſcindere. Ex quo
ergo ad relinquendũ eiſdem fratribus legitimã, hoc caſu
lex cogit fratres, datur intelligi ꝙ in reliquo poſſunt ad li
bitum diſponere ẽt turpi perſona hærede inſtituta, ita
inuenio tenere Alex. in l. ſi patroni. in. §. fi. in vlt. col. ff. ad
trebel. aliàs dicendum eſſet totã ſubſtantiam eſſe fratri-
bus eo caſu relinquẽdã, nõ legitimã tm̃, & huic rationi
non video reſponſum, imò qñ eſſet aliquid relictũ agi tã
tum poſſet ad legitimam, non autẽ impugnari teſtamen
tum ſecundum Matth. de Afflic. in deciſione regni. 204.
Relẽta opinio. prędicta neceſſaria eſt ſecunda dubita-
12 tio de qua hic per Ange. & Curt. † an quemadmodum
hodie aucta eſt legitima deſcendentium & aſcendentiũ.
eodem modo aucta ſit legitima fratrum, Ange. & Cur.
tenent ꝙ ſic per tex. in ſui generalitate in d. §. 1. in auct.
de. trien. & ſemi. & fuit opinio antiquorum quos refert
gl. in dicta auct. nouiſsima. Sed contraria opinio com-
munis eſt & tenenda, illãque ſequitur ẽt Alex. in d. §. fin.
l. ſi patroni col. vlt. & Matth. de affli. loco prælleg. ſ:t ad
tex. prælleg. §. primi reſpon. poteſt ꝙ loquitur in his qui-
bus ordinariè legitima debetur vt deſcendẽtibus & aſcẽ-
dentibus, non in tranſuerſalibus, quibus extraordinariè
tm̃ debetur inſtituta videlicet turpi perſona. facit quia
fauorabilior eſt legitima filiorum quàm fratrum, vt ſu-
pra dixi. ideò nimirum ſi prima ſit aucta ſecunda non.
13 Tertia difficultas, † an reſciſſo teſtamẽto per querelã
inoffic. teſtamẽti à fratre inſtitutã, turpi perſona relicta
hærede, Clauſula cõdicillaris operetur vt frater teneatur
hęredi inſtituto hæreditatem per fideicõmiſſ. reſtituere
iuxta §. fin. l. poſthumus infra de iniuſto rup. Iaſ. in di-
cta. l. fratres col. ſecunda & tertia, concludit ꝙ non. ſequi
tur Decan conſi. 561. per multa. de quibus ibi per eos at-
teſtantes communem. Curt. hic & in dicta auc. ex cauſa
co. pe. contrarium tenet arguendo de liberis ad fratres,
quę argumẽtatio non procedit ſm̃ Dec. loco prællega.
eandem opin. tenuit Alex. in d. §. fina. col. fin. reſponden-
do ad l. patronus in contrarium allega. vt ibi per eum. ſe
quitur Matth. de Afflic. in deciſione regni. 125.
Veritas articuli ab hoc vr̃ depẽdere. vtrum ſufficiat fra
trem habere legitimam, qñ inſtituta eſt turpis perſona
an non. quia ſi ſufficeret habere legitimã prout Alex. lo-
co prælleg. dicit, & ego in ſuperioribus tenui iſta ſecun
da opinio verior eſſet, quia excepta legitima teſtator in
tales perſonas diſponere poſſet de bonis ſuis, & propter
clauſulam codicillarem, teneretur frater detracta legiti-
ma reliquũ inſtituto reſtituere. quia teſtatoris talis fuit
mens. ſed ſi teneremus aliam opinio, q̃ tanquam commu-
nem ſequutus eſt Deci. in dicto cõſi. 530. ꝙ fratri debita
ſit tota ſubſtantia fratris inſtituta turpi perſona, ſecus
eſſet. quia tunc non curaretur de voluntate teſtatoris, &
ſic de illa clauſula codicillari. Ex quibus videtis perplexi-
tatem articulorũ. Ego non recederem ab opin. quam in
ſuperioribus tenui. ꝙ vltra legitimã fratri debitam, de re
liquo poſsit frater pro libito diſponere, ſm̃ q̃ opi. ſequi-
tur clauſulam codicillarem operari effectũ reſtitutionis.
quicquid tenuerint Iaſ. & Deci. Nec obſtat potiſsima il-
la ratio regulæ cũ quid vna via de regu. iur. in ſexto. quia
vt dixi relicta frati legitima non prohibetur frater de
alijs bonis ſuis pro libito diſponere etiam ſic inſtituen-
do turpem perſonam.
14 Quarta difficultas, † an naturalis ſeu baſtardus dicat
perſona infamis & turpitudine notata. ita ꝙ eo inſtitu-
to locũ habeat diſpoſitio legis noſtræ, vr̃ ꝙ ſic per not. di
ctum Azo. in ſumma de his qui not. infa. ꝙ ex tali coitu
nati ſint infames infamia tacti, ergo frater præteritus il-
lis inſtitutis poterit querelare teſtamentũ per leges prę-
allega. Iaſ. in d. l. fratres circa fin. & in conſi. 71. lib. 1. hoc
tenet in nato ex ſacerdote, innuens aliud eſſe in naturali
& baſtardo, & idẽ tenent communiter doct. vt per Curt.
ſeniorem in rep. l. admonendi col. 2. infra de iu. iur. vbi
Seue. col. 60 Saly. 25. & ſequenti & per Cur. Iun. in. cõſi.
37. & 136. Et ideò quicquid ibi dicat Curt. ſenior. cũ quo
tranſit ibidem Cur. Iunior. in pen. col. iuramentum ſup-

pletiuum nõ deſertur ſpurio, nec ei qui intentionẽ ſuam probauit per vnũ teſtem ſpurium. quum ſit infamis infamia facti, nec faciat ſemiplenam probationem, adeò ꝙ iuramẽtum ſuppletiuum nõ eſt illi deferẽdum, vt ibi ẽt per Rom. & Seuer. in rep. l. ſi qua illuſtris col. 26. concluſio. 6. C. ad orfi. vbi tandem hoc vult relinqui arbitrio iudicis qui id iudicare debet ex qualitate morũ prædictæ perſonę. facit. l. t. ꝟ. de iu. del. Et hæc pars in propoſito noſtro verior vr. tum quia dictum Azo. de baſtardo nõ probatur iure, tum quia non eſt verum ꝙ tales de facto ſint infames. Et volenti hoc dicere incumbit onus probãdi, eoq; magis hoc procedit ꝙ defectus ſine vitio ipſius illegitimi natus eſt. l. legẽ Anaſtaſij. C. de naturalibus lib. facit. l. 3. de concub. ꝟ. vbi talis concubina extra pœnã eſt Præterea naturales admittũtur ad ſucceſsionem matris. illuſt. vnà cũ legitimis & naturalibus. l. ſi qua illuſtris. C. ad orfi. qđ nõ ꝑmitteret, nec toleraret ſi tales eſſent infames vt ibi. Si igiť tales aliũde macula aliqua turpitudinis non ſint notati, non ꝓcedit in illis diſpoſitio. d. l. fratres.

De meretrice verò & multis alijs infamibus in quib⁹, procederet iſta diſpoſitio tradit. Ioan. Fab. loco præalleg. ponens ẽt qđ nam tempus teſtamenti mortis, vel inſtitutæ querelę attendi debeat pro victoria obtinenda in hac materia. Nec eſt differẽtia, an frater fuerit præteritus aut exhæredatus, habetur enim præteritio pro exhæredatione, & per Ioan. Fab. ibidem in verſi. adulterini.

15 Quinta dubitatio † vtrũ frater legitimatus cõtra teſtamentum fratris habeat querelam tex. in l. communium. C. de naturalibus lib. videtur velle ꝙ nõ, quia legitimatio nõ affert ius agnationis inter fratres. Et ita poſt alios concludit Iaſ. in d. l. fratres. col. 3. in 4. limi. idem. vult Ang. in ſti eo in princ. in 4. col. Curt. hic dicit text. in d. l. communium procedere in legitimato per oblationem Curiæ. ſecus in legitimato per reſcriptũ principis qui nõ differt à legitimo, & ita conſuluit ipſe Cur. in conſi. 37. eſt verum ꝙ frater ibi conſenſerat legitimationi, ſed maius dubiũ eſt qñ non conſenſiſſet. Idem tñ per allegata ibi per eum.

16 Sexta dubitatio † an querela quę competit fratri contra teſtamentum fratris inſtituta turpi perſonę, non pręparata tranſmittatur ad hæredem. videbatur ꝙ ſic quemadmodũ alia iura. l. cum hæredes infra de acqui. poſſ. Oppoſitum verius eſt, ſicuti nec hereditas fratris non adita. l. quoniam forem. C. de iure delib. & eſt tex. no. in l. poſthumus in. §. ſi. cum. l. ſequenti infra eo. & in l. ſcimus in fin. C. eo Iaſ. in l. ſi quis filium colum. prima. C. eo.

17 Quarto. no. ex iſto tex. † ꝙ appellatione fratrũ veniũt conſanguinei, id eſt ex eodẽ patre nati tñ. vt hic per gl. & doct. & eſt text. apertus in hac materia in d. l. fratres. In contrarium videtur text. in l. iuriſcon. in § 2. gradu. ꝟ. de grad. vbi dicitur ꝙ apellatione fratris & ſororis veniunt etiam vterini. & conſuluit Soz. lib. 1. conſi. 1. & lib. 2. cõſi. vlti. Nec obſt. d. l. fratres. quia id procedit in eo caſu tantum, quia in materia noſtra lex expreſſe & ſpecialiter ſtatuit vt ſoli conſanguinei tãtum querelent ratione prędicta, quaſi ſatis ſit hoc caſu ſolum ligare fratres ne de rebus ſuis liberè diſponere poſſent.

Et ſimiliter quãdo ratio & cauſa ſtatuti cõditi pro cõſeruatione domus & familiæ, puta aliud ſuaderet, tunc vterini in quibus ratio illa cõſeruandæ agnationis ceſſat, non comprehenderentur vt per Capram in conſi. 8. & Sozin. in d. conſi. 1. ſtatuta tñ loquentia de fratribus intelliguntur per prius, & de fratribus primi gradus non de fratribus patrueſibus ſecudum Ang. hic. Alex. conſ. 203. colum. fin. lib. 1. & Cur. Iuniorem in conſi. 5. colum. 15.

18 Quinto not. moralem text. ad infinita allegabilem. † ibi melius facerent ſi ſe ſumptibus inanibus nõ vexerent. cùm obtinẽdi ſpem non habeant, i. quũ vincere nõ poſſint, vt dicit tex. in § 1. inſtitu. eo. & ſic in vanũ laborent obtinere ſpem, i. illud. qđ ſperant, & ſic teſtamenti reſciſſionem. facit. text. no. in l. non ideirco in fin. C. de. reſcin. ven. dum inquit ab illicitis petitionibus abſtinendo. conſultius facies per quem tex. dicunt ibi Bald. & pau Caſtr. ſapiẽtẽ eſſe q nõ petit illicita, accedat. l. 1. cũ no. C. de cuſt.

Et iſte tex. facit optimè contra ſcholares qui non incumbũt ſtudio, & ſumptibus ſe & parentes ſuos conſumunt. melius, enim vt hic dicitur facerent ſi deſiſterent, quum non ſint obtenturi, nec coronam victoriæ reportaturi. ita venit declarandus hic, ſubobſcurus text. elegãtiæ Vlpiani non correſpondens.

19 Sexto not. † eodem tex. ſm Ang. Pau. & Cur. ꝙ exceptio tua nõ intereſt, dř peremptoria, ideò quãdocunque poteſt opponi. l. peremptorias. C. ſent. reſcin. non po. §. appellantur inſtitu. de except. multi tñ tenuerunt eſſe dilatoriam, & ideò debere proponi ante litis cõteſt. ſed prima opinio verior eſt, quia quotiẽs probatur tua intereſſe, deficit in effectu actio. ideò hæc exceptio. tua non intereſt. tanq̃ perimens actionem ęquiparatur peremptoriæ, & vt peremptoria ſemper opponi poterit per Felyn. dupliciter limitantem in cap. ex parte colu. ſecunda de teſti. & in cap. ſuper his col. pen. de accuſa. Et licet prædicta vera ſint in ſe, tamen lex noſtra non probat prædictum. nota. quia iſta non ſunt verba patris opponentis, ſed verba iuriſconſulti quod prædixerat declarantis.

In gl. primo ibi mendacium, nimis arroganter loqui-
20 tur reprehendẽdo iuriſconſultũ, † nec lex de mendacio
argui poteſt ſecundum Bald. Ang. & alios facit tex. in cap. erit aut lex quarta diſtinctio. & in l. leges ſacratiſſimæ. C. de. l. & in l. fin. ad fin. C. de preſcriptio. long. temp. quòd leges diuino motu inſtitutæ fuerunt, notãt omnes in cap. 1. de conſtitu. & in l. nemo poteſt de leg. primo.

Melior fuit ſecũda ſolu. gl. & recepta cõmuniter, quia ſm iura digeſtorum non erat introductum ius querelæ. ideò frequentiſsimè agebatur querela inofficioſi, ſicut hodie agitur ad ſupplementũ legitimæ, vt hic per Bald. vel forſitã tẽpore iuriſconſultorũ ita erat, & practicabať.

Gloſ ſecũda diuiditur in 5. partes in prima ponit vnã declarationem ad text. in ſecunda aliam remouẽdo vnũ cõtrarium. in tertio ponit limi. ad text. in quarta & quinta reſpondet duabus quæſtionibus. ſecunda ibi. item parentibus. tertia ibi. niſi filius. quarta ibi ſi verò. quinta ibi ſi verò parẽtes. Ex prima parte gl. colligitur his tñ competere querelam qui ab inteſtato aliàs erant ſucceſſuri, de quo ſupra in ſecundo no Ex ſecunda. parte gl. habemus quòd parentibus ita demum competit hæc querela, quã liberis emancipatis vt hic dř fuerunt exhæredati. ſi verò præteriti datur contra tab. ꝙ ſi filij in poteſtate fuerint neutrum ex dictis remedijs competit ſed ius dicendi nullum. Quia quum teſtamẽtum nullius ſit momenti. l. tertia. C. qui te. fa. po. l. qui in poteſtate infra de teſta. & inſtit. quibus nõ eſt permiſſum fa. te. in principio. nõ eſt tractandum de querela quæ eſt reſciſsiua teſtamenti. & qđ dixi de bo. po. contra tabu. competente aſcendentibus, contra teſtamentum emancipati, intelligi debet qñ cauſa fuit inſerta, aliàs teſtamẽtum hodie eſſet ipſo iure nullum, vt hic per Paul. de Caſtr. in ſecũda oppoſitione.

Ex tertia parte gl. colligitur quòd teſtamẽtum filij fa. in peculio caſtrenſi vel quaſi, non ſubiacet querelæ nec bo. po. contra tab. iuribus in gl. alleg. Quæ concluſio nõ procedit ſm iura nouiſsima, per quæ corriguntur antiqua contrarium dicentia vt hic voluit Pau. Caſt. latius Iaſ. in l. fin. C. de inoffi. teſta. & in l. fin. C. qui te. fa. po. vbi etiam Deci & alij, quamuis diſputãdo, contraria opinio defendi poſſet vt per Ripã. in l. 1. in §. in filij infra ad tre-
21 bellia. † Cautelas vero vt filiusfam. teſtari poſsit tradit
Cępol. in cautel. 113. inci. filiusfam. Iaſ. in d. l. fin. C. qui te. fa. po. Parpa. in repet. l. placet colum. quinta ſequenti. de ſacr. ſanc. eccleſi. Moder. in dicto. §. in. filijs.

Ex fin. gl habetis q. ſi deſcendentes pręteream aſcendentes per lineam maternam, talis præteritio pro exhæredatione habetur, ſicuti è contrario quando aſcendentes prætereunt deſcendentes ꝙ procedit hodie inſerta cauſa legitima aliàs ſecus vt per glol. nota. in dicto. §. exhæredatos

datos in verbo noluit in auct.de hæredi.& ſalc.per Bart.
& doct.in l.pater filium intra eod.& Aret.in d §. fin.col.
fin.inſti.de exhær.lib.Paduæ.
Sequitur.l. hoc colore cum tribus ſequentibus.

IN LEGEM HOC COLORE cum tribus Sequentibus.

ISta lex & tres ſequentes veniunt conti-
nuatiuè,& vna ad declarationẽ alteri⁹:
ideò legẽdę ſimul ſunt,& enucleandæ.
Sed in primis moueo difficultatem
cur compilatores non continuauerint
& coniunxerit ſimul leges eiuſdẽ au-
ctoris tractantes eandẽ materiã. verũ
interſeruerint leges alterius auctoris.ꝑut eſt lex, nõ eſt.n.
q̃ ẽ creatura Caij poſita hic ĩter duas.ll. Mar.iuriſcõſulti.
Poſtmodũ no.primò ex iſto tex.agi de inoffi. teſt.ſub
1 colore quaſi dementiæ. † & ſub tali medio teſtm̃ ipſum
reſcindi,quaſi non fuerit ſanæ mẽtis, nec officio pietatis
vſus ſit,qui tale teſtm̃ ordinauit,licet ſcripturam teſtamẽ
ti rite fecerit. ad idem text. in l.5.ſ̃. eod. & inſtit. eod.in
princip. Eſt autem color id quo aliquid coloratur, aliàs
dr̃ figura : vult ergo iuriſcon .dicere eleganti quodã mo-
do loquẽdo hoc colore,i.hac figura & medio agi de inof
fic.teſtat. quaſi non fuerit ſanæ mentis qui contra offi-
cium pietatis venit tale teſtm̃ ordinando,aliàs iſta verba
ſub quæſito colore fraudem denotant,vt per Dec.in cõſ.
660.colu.2. vbi allegat multa iura quæ vtuntur prædictis
2 verbis.† Et quia tale teſtm̃ corruebat tanquam teſtamẽ-
tum quaſi dementis.legata fideicommiſſa &c.in eo con-
tenta ſimiliter corruebant & annullabantur.l. Titia & l.
qui repudiantis.§.1.ſ̃.eod.& l.patronus liberto in fin. de
leg.3.hodie verò ſecus eſt, quia teſtm̃ nõ querelatur ſub
colore quaſi dementiæ. ſed aſſumitur aliud medium. vt
enim ſit locus querelæ requiritur in præteritione vel ex-
hæredatione inſertio cauſæ legitimæ, iccirco dici nõ po
teſt ſic teſtamentum dementem fuiſſe vel quaſi, imò ſa-
pientem indignum ab hæreditate ſua excludendo, quili
bet enim ſapiens id faceret. impugnatur ergo hodie di-
ctum teſtm̃, tanquam cauſa in præteritione vel exhære-
datione inſerta, vera non ſit, & contra officium pietatis
teſtator egerit.Irritata inſtitutione,legata, fideicommiſ
ſa & alia in teſtamento contenta firma manet ſm̃ doct.
vt per Bart.& alios in l.5.ſ̃.eod.Ange.Pau.& alios. hic &
in l.Titia.ſ̃.eod.& Alex.in conſi.50.col.2.lib.6. & conſe-
quenter lex iſta eſt hodie correcta.
Contra hoc not.& prædicta.duæ obſtãt difficultates,
ſm̃ Curt hic.nam olim præſumptio erat pro exhæredan
te, & querelans tenebatur probare ſe gratum ſi obtinere
volebat.l.5.ſ̃.eod.& l.liberi vbi per ſcribentes.C. eod.ſed
hodie querelans nõ tenetur id probare. imò hæredes in-
ſtituti,cauſam ingratitudinis in teſtamento inſertam,ve
ram eſſe probare tenẽtur.d.§.aliud quoq;.cum alijs quæ
in rubr.citaui, ita quòd mala præſumptio magis vr̃ ho-
die militare contra exhæredantes, quam olim. ergo co-
lor clementiæ magis militat hodie quàm olim. quare ſi-
militer non militat antiqua legis diſpoſitio . quæ omnia
in teſtõ contenta infirmabat . Et rñ. poſſe ſimul ſtare, ꝙ
cauſa inſerta probari nequeat,& tamẽ vera ſit . Quæ ſol.
non tollit difficultatem . ꝙ ex quo hodie hæres tenetur
probare ingratitudinem magis militet color inſaniæ ſic
teſtantis,quàm olim, ideò reſponde tu ꝙ licet in proba-
tione cauſæ ingratitudinis magis grauetur hodie hæres
teſtantis q̃ olim,& rectè quidem alleganti & dicenti in-
gratum incumbit onus probandi per vulga. regulam.l.
actor.C.de proba.tamẽ ex quo vt dixi cauſa legitima in-
ſerta fuit,quamuis vera non ſit.non poteſt veluti demẽs
argui,qui aſſumpta tali cauſa propter quam quilibet ſa-
piens id feciſſet eo modo teſtamentum ordinauit,vt vo-
lunt Barto.& doct.ſupra allegati, nimirum ergo ſi hodie
non quæritur nec curatur color iſte quaſi dementiæ.
3 Secunda difficultas† quo filij intentantes querelã inof
fic.teſt.de iure ffiorum.& C.probare poſſent. prout requi
rebatur vt hic & in l.5.ſ̃.eod.patet ſe non fuiſſe ingratos.
quum negatiua ſit improbabilis.d.l.auctor, & c.in præ-
ſentia de proba.vltra reſpon.dictorum Mod.
Dicatis ꝙ iſta maxima difficultas parũ nos torquet,
quia hodie filij non tenentur aliquid probare, ſed hr̃des
probare debent eos fuiſſe ingratos, & cauſam ingratitu-
dinis expreſſam veram eſſe.l.omnimodo cum glo verbo
arguatur.C.de inoff.teſt.probatur in §.aliud quoq; cum
ſupra alleg.Præterea text.in d. l. liberi nodum clariſſimè
ſoluit,non enim cogebantur etiam ſm̃ iura antiqua filij
negatiuam probare ſed affirmatiuam, quòd obſequium
debitũ continuè prout religioni & naturę conuenit, pa-
rentibus præſtiterunt,hoc modo probabant ſe immerẽ-
tes,indigneque exhæredatos , & ſi hæredes tanquam in-
gratos eos excludere volebant tenebantur probare ingra
titudinem,ita vult text.in d.l.liberi.hoc modo declaran-
do ceſſat penitus difficultas.
4 Secundò not. † ex text. ibi quaſi non ſanæ mentis , ꝙ
quaſi demens non dr̃ demens idem dr̃ in l. Titia in fin.ſ̃.
eo.dictio enim quaſi nota eſt improprietatis ſm̃ Barto.
Ange.Pau.Caſt. & alios. Et ideò diſpoſitio facta per talẽ
non corruit tanquam facta à demente,iuribus præall.ni
ſi quis ſe gratum modo prædicto non probaſſet.aliquan
do tamen dictio quaſi eſt expreſſiua veritatis.l. ſi id ꝙ §.
fi.cum ibi no.per Alex.& alios intra de acq.poſſ.
5 Tertio no.ibi rectè iuncta gl.† ꝙ dictio rectè iuſtitiã
cauſæ. Rite verò ordinem & ſolennitatem denotat . vt
hic per Bar.Ang. Pau. & alios inferentes ad quæſtiones
vt per eos. ſed hæc lex vr̃ mihi oppoſitum probare ꝙ di-
ctio rectè importet etiam ſolennitatem . nam vt clarè
patet ad eam refertur, vt ſimiliter probatur inſtit. eod.
in prin. nec eſt veriſimile ꝙ legiſlator toties impropriè
locutus fuiſſet. Et hæc eſt receptior ſcribentium ſenten-
tia, ꝙ rectè referatur non tm̃ ad ſolennitatem , quantum
ad iuſtitiam cauſæ vt per Dec.Curt.& alios in l.lecta vbi
ſcripſi. ſi cert. peta. ſed hic ratione ſubiectæ materiæ ad
ſolemnitatem tantum refertur . non ad iuſtitiam cauſæ,
quum teſtamentum inofficioſum fuerit & iniuſtum.
Quartò not.quòd actus verè furioſi, vel dementis nul
lus eſt.nam tales nullam voluntatem habere cenſentur.l.
in negotijs & l. furioſi infra de reg. iur.
6 Quinto not. in l. inofficioſum. † quid ſit dicere teſta-
mentum inofficioſum,hoc enim inquit iuriſc.eſt allega-
re quare præteriri vel exhæredari non debuerint : q̃ ver-
ba videntur obſcura,& ex medio concludendi in quere-
la inofficioſi.de quo per Bar.ſ̃.in l.hoc colore & Ang.in-
ſti.de inoff.teſt.in princ.in 3.col. quia teſtator nõ eſt fun-
ctus officio pietatis . peto ipſum teſtamentum tanquam
inofficioſum reſcindi,videbatur quòd imò dicere teſtm̃
inoffi.aliud eſſet quàm id quod hic dicit iuriſcon. doct.
non declarant.ſed idem iuriſconſultus auctor noſtræ le-
gis,videlicet Marcellus in ſequenti.leg.nam & his,clàrius
id explicat in verſi.huius autem verbi de inofficioſo vis il
la,vt dixi inquit eſt,docere immerentem ſe,& ideò indi-
gnè præteritum vel exhæredatum.pondera illud verbum
vt dixi ſe enim refert.ad id ꝙ obſcurius in hac lege inof-
ficioſum dixerat,hoc itaque intendit iuriſcõſultus quòd
dicere teſtamentum inofficioſum,ſit dicere quare præte
riri vel exhæredari non debuerint , id eſt probare quòd
obſequium debitum parentibus adhibuerint, & per con
ſequens ſe fuiſſe immerentes , indigneque præteritos vel
exhæredatos,proptereà teſtamentum reſcindi tanquam
inofficioſum, & contra offic. pietatis factum. l. nam &
his & l.liberi præallegat.per quæ iura declarantur prædi-
cta verba,& ſic tex. noſter iunctis præallegat. ponit me-
dium concludendi , in cauſa inoffic. teſtamenti . Id-
que procedit ſecundum iura antiqua , ſecundum quæ
vt ſupra dixi exhæredatus probare tenebatur ſe debita

obſequia præſtitiſſe. ſed hodie, vt dixi, aliud eſt, quia hæres tenetur probare cãm in præteritione vel exhæredatione inſertam eſſe veram, propterea hodie dicere teſtamẽtum inofficioſum aliud erit, videlicet dicere ſolũ cãm inſertam in exhæredatione nõ eſſe verã, ideò ſe fuiſſe inde biuè pteritũ vel exheredatũ, & perer teſtm̃ ipſũ reſcindi.
7 Sextò not. † ibi quũ falſo parẽtes ſtimulati. iunctis verbis legis ſequentis, ibi nouercalibus delinimentis inſtigationibuſue corrupti. ꝙ cũ parentes malignè agunt contra filios, aliorum falſis inſtigationibus id factum cenſetur, quum nulius amor vincat paternũ, imò pr̃ magis diligat filiũ ꝙ ſeipſum. l. iſti quidem in fin. ſ quod met. cauſa cum multis accumulatis per Barb. in cap. in præſentia col. 55. de probat. Felv. in c. afferte col. 1. de præſump. Iaſ. & Dec. in l. pactum col. fi. C. de colla. & Ioan. Nouiza. in ſylua nuptiali col. 36. cũ ſeq. eſt aũt ſtimulari & extimulari alienis inſtigationibus vexari ſecũdũ Plau. & Teren.
8 Septimò not. † in l. nõ eſt enim, nõ eſſe cõſentiendũ inferenti iniuriam alicui. facit ẽt tex. in iſti. eod. in prin. & in l. ſiquis in graui. ꝟ. ad Sylania. iuris. n. pcepta ſunt honeſtè viuere & alterũ nõ lędere. l. iuſtitia ꝟ. de iu. & iur.
9 Octauò not. † ex eodem text. ſecundum Bal. Ang. Pau. & alios ꝙ quicquid cõtra filios faciunt parentes nouercas habentes, factũ præſumitur nouercalibus inſidijs. Et idem eſt in meretricibus & concubinis ſecundum Ang.

Ex quo infertur ſecundum Cur. ꝙ renunciationes factę per filias habentes nouercas de bonis & hæreditate paterna, factæ pręſumuntur propter inſidias nouercales, quũ legum præſumptiones dicantur liquidiſsimę probationes. licet imperator. cum ibi not. infra de leg. & conſequenter facilius infringentur & annullabunt iuxta not. in cap. quamuis de pac. in 6. & in l. pactum. C. de colla.

Conſiderandum tamen eſt ſm Curt. quia de iure iſto filij, vt dictum eſt ſe gratos fuiſſe probare tenebantur, & dicta præſumptio nouercalium inſidiarum ſibi non ſuccurrebat. Reſponde non per hoc reſtare quin filios onerarent in probando ſe fuiſſe immerentes & indignè excluſos, ſi teſtamentum per querelam reſcindere volebant. aliàs teſtamento patris ſtabatur, quamuis ſtimulati nouercalibus, inſidijs facto.

Ex prædictis etiam infertur ſm Bal. ꝙ mortuo patre
10 pupillus educari non debet † penes nouercam, quæ pſumitur filium ipſum odio habere, dicit tñ hoc eſſe arbitrarium multis conſideratis: ad quod videte text. not. in l. 1. & pen ꝟ. vbi pupil. educa. debeat Bar in cõ. 16. inci. quæritur Signor. conſi 43. Pau. Caſtr. in conſi. 352. col. fi. in antiquis. Ant. de Butr. in conſi. 40. col. fin. Barb. in conſi. 60. in quinto dubio vol. 3. Cor. conſi. 108. col. fin. & 202. libr. 1. & 175 col. 4. & 5. libr. 2. & cõſi. 18. lib. 4 & Soz. conſi. 42. volu. 2. ex quorũ dictis ampliare & exornare poteris diſpoſitionem. d. l. primæ & pen. vbi pupil. educari deb.

Noto no. ex. l. nam & his, quid ſit inofficioſum teſtamentum dicere. & eſt optima declaratio ad legem inofficioſum ſupra eo. vt ibi etiam dixi in quarto not.
11 Gl. 1. † exponit verba illa hoc colore, i. hac honeſtate verborum, quæ expoſitio non vr̃ bona. nam quæ eſt verborum honeſtas arguere quem fuiſſe quaſi inſanæ mentis? Melius igitur eſt exponere vt in 1. no. dixi. hac figura & hoc medio vt intellexit Bar. ad fin. d. l. hoc colore.
12 Gl. in verbo delinimentis in fi. not. vult † non prohiberi quem blanditijs aliquid habere & conſequi, exẽpli gratia maritum vxoris poſtremũ iudicium. l. fin. C. ſiquis aliquẽ teſt. prohib Ang. illud hic intelligit, niſi quis blanditijs induxiſſet aliquem ad mutãdum teſtm̃ iam factũ in fauorem alterius, ad inſtituendumq; ipſum blandientem vt hic per eum, & plene per Iaſ. in d. l. fin. & in l. dedi. in §. quãquam in quarto not. ꝟ. de cond. ob cauſam. Quæ diſtinctio videtur contra generalem diſpoſitionem dictæ. l. fin. & contra rationem naturalẽ, quum prima charitas incipiat à ſeipſo. liſque licitum procurare eius vtilitatem etiam quòd in conſequentiam alteri nocumentũ inferatur. non enim præſumitur facere animo alteri nocendi, ideò non eſt prohibitum vt per gl. in c. ſiquis verò. 11. quæſt. 4. niſi quando dolus & fraus ita blandientis intercederet. ita intelligitur deciſio Ang. hic per Iaſ. in locis præallegat. Matth. de Afflı. in deciſione 1 ...69. & & Dec. pulchrè in conſi. 489.

Glo. magna. l. iam & his diuiditur in 4. partes, in prima quia tex. noſter loquitur de filio præterito, declarat quid ſit pterire. In ſecunda declarat in quibus iura iſtius tit. corrigãtur per leges & iura. C. In tertia in quibus corrigantur per iura auctentico. In quarta & vlt. format qſtio. & reſpondet. ſecunda eſt ibi. Item no. 3. ibi per auct. verò. 4. ibi ſed an hodie etiam eſt gloſſ. not. in materia & benè loquitur in pluribus vt hic per Pau. Caſtr.
13 Circa primam partem ꝙ ille dicatur præteritus, † qui non eſt inſtitutus, neque vt oportet exhęredatus, licet de eo facta ſit mentio in teſtamento & relictum legatum res ſine dubio eſt vt inſtit. de hære. quæ ab inteſt. de ſer. in §. eadem hæc. ibi liberis præteritis, id eſt neque hæredibus inſtitutis, neq; vt oportet exhæredatis. & in pålleg. §. aliud quoq;. c. vt hic per Ang. Bart. & ſcribentes in l. 3. C. de li. præter Bald & Cor. in auct. ex cauſa col 1. illo eod. tit. & Dec. conſi. 478. vbi conſuluit. ꝙ ẽt ſubſtitutio facta de filio pterito non tollit defectum inſtitu. vt ibi per eũ.

Circa ſecundam partem glo. approbatur & tres alias differentias addit hic Pau. Caſt. concluſio tamen glo. hic in fin. quòd querela non præparata hodie tranſmittatur
14 ad ipſum hæredem. ſl. ſancimus in fin. & l. ſi quis filium. C. eod. procedit optime in terminis ſuis, in tranſmiſsione querelæ faciendæ ad ſuos deſcendens, ſecus in querela competente fratri, inſtituta turpi perſona hærede, quia hæc non præparata nullo modo tranſmittitur ſicuti nec tranſmittitur hæreditas fratris non adita, vt dixi in 6. diſſi. tertio not. vt hic per Ang. & Iaſ. in d. l. ſancimus circa fin. Pau. Caſt. & Iaſ. in d. l. ſiquis col. 1.

Obſtare tamen multum videbatur ſecundum Curt. quia caſus dictarum querelarum prædictis perſonis cõpetentium æquiparati erant per leges antiquas vt hic cũ præalleg. ideo lex noua ſuperueniens & diſponẽs in vno videbatur & in alio diſponere iuxta glo. in l. ſi quis ſeruo perſuaſerit. C. de fur. ſed regula illa non procedit quando eſt diuerſa ratio in æquiparatis, vt in propoſ. noſtro, vt hic per Curt. de quo plenius dixi in l. prætor bonorum ꝟ. de re. iur. Ex ibi dictis clarius poteſt ſolui oppoſitio, quia regula illa procedit vbi facta eſt æquiparatio in ea materia per vtram regu. ſed in materia tranſmiſſionis querelæ non erat facta æquiparatio, nimirum igitur ſi reſpectu tranſmiſſionis prædictæ, de vno ad aliud argui non põt.

Circa 3. partem gl. concludit quod ſecũdum iura ſtorum ſufficiebat filium habere legitimã quoquo relictã titulo. hodie debet habere titu. & iure inſtit. d. §. aliud quoque. Glo. loquitur in aduerten. quia de iure. C. bene illud erat. ita procedit. l. in glo. allegata, ſed non de iure.
15 ſtorum † ſecundum quod filius iure inſtitutionis legitimam habere debebat. l. inter cætera. ff. de lib. & poſtu. vt hic per Paul. de Caſtr. col. fi. & Iaſ. in auct. nouiſſima col. 4. C. eod. titu. rationes pulchre ponunt vltra præallega. Barba. in conſi. 38. col. 6. & Alex. in conſi. 168. ponderatis
16 col. 2. lib. 5. vbi limitat vno modo. † Et ad illud quod dicit glo. de cauſa in exhæredatione inferenda, videte pulchre Aret. & Soz. in l. 3. in §. filius colu. fin. infra de lib. & poſth. In alijs gloſſ. bene loquitur. facio tranſitum ad §. quarta l. Papinianus eiuſdem titul.

EX §. QVARTA LEGIS PAPI.

Quartarum plura ſunt genera. num. 1.

Querela olim dabatur non habenti integram legitimam hodie competit ius petendi ſupplementum legitimæ. numero 2.

Ioſtitutus

Inſtitutus in vno nummo agit ſolum ad ſupplementum legitimæ nume. 2.

Legitima aſcendentium, deſcendentium, & fratrum quanta eſſet olim & quanta hodie & quomodo ſit aucta. 4.

Legitima deſcedētium iure naturæ debita dicitur & cur. 5.

Falcidia dicitur debita iure inſtit. & quare. 6.

Falcidia nomen generale eſt ad omnem quartam. 7.

Legitima capitur habita conſideratione ad facultates quæ erant mortis tempore, ideò augmentū vel diminutio facultatum poſteà contingens non conſideratur. 8.

Legitima de & ſuper quibus bonis accipiatur. 9.

Legitima capitur deducto ære alieno, funeris impenſa, & ſeruis libertate donatis. 10. cum ſequen.

Legitima eſt quota bonorum, non quota hæreditatis, vel ſucceſſionis, ex quo ſequuntur plures not effectus. 11 & 12.

Funeris impenſa magis eſt priu legiata quam legitima 13.

Libertatum relicta olim minuebant legitimam, hodie verò non, nu. 14. & 17. cum ſequen.

Querela dabatur inſtituto ex cauſa. 15.

Inſtitutio quandoque pro exhæredatione habebatur. numero. 15. & 21.

Fraudem fraude repellere licitum eſt 16.

Ordo ſcripturæ attendendus, & quando non poteſt de eo cōſtare, quid ſit agendum. 18. cum ſequen.

Iſte tex. an procedat in filio in poteſtate. 19.

Suitas tollitur per dationem vulg. ſubſtituti, & non conſideratur in matre. 20. cum ſequen.

In §. quarta legis Papi. de inoffi teſta.

DIfficilis eſt hic text. quem gloſ. ſm Bar. Bald. Angel. & Pau. magis intricarunt, quā declarauerint, ideò de ipſis gl. parum curarunt doct. Sunt aūt difficultates circa ea quæ in vſu non ſunt, nec frequentātur, videlicet circa relicta libertatum in qua materia nullam vnquam in practcia cauſam vidi. Circa verò ea quę quotidiana ſunt diminutionem legitimæ propter æs alienū & funeris impenſam text. clarus eſt.

Legitima eſt quarta pars eius qđ ſupereſt de bonis defuncti deducto ære alieno, & funeris impenſa, ac ſeruis libertate donatis. Et ſi filius emancipatus inſtitutus per relicta libertatum nimis grauatur, pōt hæreditatem repudiare. Et ſi habet ſubſtitutū vulgarem qui hæreditatē adeat, intentabit contra eū querelam irritando, relicta libertatum. ſi non adiit ſubſtitutus, aut repudiet, poterit ab inteſtato adire, nec tenebitur ad libertates, quia non videtur in fraudem omiſiſſe, ſed fraudem cōtra eum excogitatam excluſiſſe. h. d. vſque ad. § ſi conditioni.

Diuiditur in quatuor partes, in prima ponit vnū dictum, in ſecunda duas quæſtiones. vnam in filio exhæredato. In inſtituto alteram, in tertio ſoluit vtrāq;, in 4. dubium mouet per reductionem ad abſurdum, & inconueniens ponens ſol. & remedium. ſecunda. eſt ibi. ſed. an. tertia ibi poteſt dici. quarta ibi cum igitur.

Caſū figurare poſſes, vt hic ex dictis Pau. Caſ. licet colligere. Pro intelligētia tex. & materię pmittas primò qa
1 tex. facit mētionē de quarta. † q̃ ſunt plura genera quartarū, vt declarat gl. fin. vbi omnes ſcrib. notant. ĵ. ad. l. fal.
2 Secundò propius accedendo ad text. præmitto, † q̃ olim qui nō habebat ſuam legitimā querelabat teſtamētum tāquā inofficioſum. hodie agit ſolum ad ſupplemētum legitimę ſi minus ea fuerit relictū, vt hic. & in §. vnde ſi quis infra ea. l. & in l. ſi non mortis cum not. ĵ. eo in l. cū quæritur. C. eod. in l. omnimodo & in l. ſcimus. eod. titu. in §. primo & vltim. inſtitu. eod. ita q̃ ſufficeret filiū in vno nummo fuiſſe inſtitutū cuius inſtitutionis, vir-
3 tute † cōſequitur ſupplementū legitimæ in totaque legitima inſtitutus reputatur Bald. in l. hac edictali. col. 3. C. de ſecun. nup. plenè. Deci in l. fin. col. 7. C. de edic. diui. vbi ponit quòd tunc ſupplementum legitimæ reputatur à teſtatore relictum.

Et quicquid eſſet de iure. C. hodie & olim de iure fforū, aſcendentibus, & deſcendētibus iure inſtitutionis debita erat, ac debetur legitima ſecūdum doct. in locis præalle. & alijs quæ adduxi in l. ſupra eo.

4 Et dicta legitima † erat quarta pars eius qđ ab inteſtato fuiſſet quis habiturus tex. eſt in §. ſi quis mortis ſupra ea l. & C. eod. l. parentibus, declarat poſt alios plenè Pariſius in cōſi. 6. vol. ſecundo hodie aucta fuit ad ſemiſſē, vel dimidiam partē portionis prędictę iuxta verſus illos.

Quatuor at infra dant natis iura trientem.
Semiſſem verò dant natis quinque vel vltra.

Probatur in §. primo in auc. de triē. & ſemiſſ. & C. eod. ĵ auct. nouiſsima, tradit pulchrè Dec. in cōſi. 228. col. pe.

Et ſimiliter aucta eſt legitima aſcendētium de quarta ad trientem. d. § 1. ſm gl. & ſcribētes communiter vt per Iaſ. in dicta auc. nouiſsima col. 11. & Mod. repet. in l. pater filium colum. 11. & 12. in vlti. not. infra eod.

Legitima verò fratrum non eſt aucta vt per gl. & Iaſ. loco præallega. cum alijs quæ citauimus ſupra in l. prima in ſecunda diſtio. tertio. not.

5 Tertio præmittendum eſt † q̃ quarta iſta deſcedentibus & aſcendētibus ſpectans, dr eſſe debita iure naturę l. ſcripto in fin. infra vnde lib. l. cum ratio. infra de bo. dam nat. l. nam & ſi parentibus infra eod. §. 1. in auc. de her. & fal. Sozi. in cōſi. 30. lib. 1. Mod latè in d. l. pater filiū loco pręalleg. & Mod. de Ripa. in d. l. in quartam col. 24. verſi. 2. aduerte. & Card. Alexan. in cap. ius naturale col. 2. diſtin. 1. decre. vbi dicit iure nàturali procedere, vt filij parentibus ſuccedant ex quo notari mandat quare legitima portio filiorū dicatur debita iure naturæ.

6 Quarta verò falcidię † dr quarta hęreditatis, ſeu quarta debita iure inſtitutionis. ſecus in trebel. d. l. in quartā vbi poſt Bart. omnes Mod. maxime Pau. Picus col. ſecunda & 39. cum ſeq. & Ripa col. ſexta, in primo not. Quia fal. iure hæreditario & tit inſtitu. acquiritur. in eaque tm̄ imputātur quæ iure hæreditario capiuntur. ſecus in trebell. in quam omnia imputantur. & quæ ab inteſtato vt ex teſtamento haberi poteſt vt per eos.

7 Præmittatis quarto loco. † quia text. noſter loquens de quarta iſta falcidiam appellat. q̃ falcidia eſt nomē generale & æquiuocum, detractionem omnium quartarū ſignificans, vt per Alex. & alios in rub. ĵ. ad. l. falci. Cor. in l. iubemus col. 1. C. ad trebel. Sozin. conſi. 80. col. 6. lib. 1. & Ripam in d. l. in quartam col. 2. Et quādo capitur pro legitima debita iure naturæ ſtat valde propriè vt per Alex. & alios in locis præall. Et tex. noſter hic ita intelligi poteſt de quarta falcidię iure inſtitutionis debita. quēadmodum de quarta iure naturæ debita. propter prægnantiam literę, vt poſt Bar. volunt hic Ang. & Pau. Caſt. magis tn̄ genuina vr īterpretatio & intelligētia, de legitima loqui dicere & intelligere cuius defectu filius impugnat teſtamentum tāquam inofficioſum de quo loquitur tit. noſter, vt hic p Ang col. 1. & per gl. in verſic. 4.

8 Quintò præmitten. eſt † quartā hanc & legitimā capi & conſiderari ſm tempus mortis teſtatoris. l. quum quæritur. C. eod. § quantitas inſtit. de. l. falc. auct. nouiſsima cum not. per Iaſ. ibi. in 1. col. C. eod. Et ideò ex bonis ſuperuenientibus poſt mortē teſtatoris nō augetur, nec ex diminutione minuitur, vt probant iura pallega. vi ibi p doc. quem art. latè diſcuſſum inuenies per Alex. in conſi. 103. col. 4. lib. 2. & 180. lib. 5. & in l. ratione. la. 2. ſ. ad l. falc Aret. in l. debitori in primis col. C. de pac. Sozi. conſi. 22. ad fin. libr. 3. Curt. ſeniorem in cōſil. vlti. Iaſ. in l. quod ſeruus col. fin. ff. de condi. ob cauſam Matth. de Afflic. in deciſione regni. 382. Dec. in conſi. 231. col. fin. & 176. Ioā. Crot. in repet. l. frater à fratre col. octaua. infra de condi. indeb. Brun. in tract. de ſt. exck. fœmi. ſtan. agna. in octauo princ. art. col. 12. verſic. poſt prædicta. & in tract.

de conſt.ſtatu. &'decretis.in verbo legitima vol. 3. Ripã in cap.cum M. Ferrar. in 26.not.de conſti. Ang. Aret.in §.quãtitas inſtitu.ad.l.falcid.& Pariſium in conſi 45.lib. 2.& eundem Ripam in dicta.l.in quartam.un.46.

9 Sextò præmitto † quòd quarta iſta legitimę non capitur nec detrahitur de nec ſuper regno, ducatu ac bonis indiuiſibilibus,in quibus viget ius primogeniturę Guido Papę in quæſtione. 476. Pariſius poſt Decium per eum allegatum in ſecundo volu. conſi. 17.col.penult.& fi.n.cõ patrem meum Alexandrinum in conſi. 34. Brunum poſt tract.de ſtatu.exclud.fœm.ſta.agna.in conſi.ibi impreſſo circa fin.vbi vult quòd in feud.& emphy non capiatur legitima,ſed ſolum vbi datur ſucceſsio hæreditaria, limitando vt per Cur.Iuniorem in conſi.21.col.pen.& fin.vide etiam de hac materia Dec.in conſi.71.colum.fin.

Septimò & vlt.præmittẽda ſunt pro declaratione eaquę ſcribit hic Bald. Et eſt mirum ꝙ vbi teſtator in patrimonio nihil habebat præter ſeruos, quibus relinquebat libertatẽ ꝙ filio inſtituto prouideret vt in. §. iſto dicitur.ab inteſtato autem venienti non, dicam forte infra.

10 Noto ex iſto text.primò † quarta ſeu legitima de qua ſupra capitur deducto ære alieno,funeris impenſa,& pretio ſeruorũ libertate donatorũ.ſatis eſt. n detractis prius prædictis filium habere legitimã. vt hic per Bar.Bald. & alios,allegaturq; ſemper iſte text.ad hoc propoſitum cõcordat text.in §.penul.inſtit.de.l.falcid. Et dr̃ ęs alienum quod nos alij debemus, ęs ſuum quod alij ei de quo loquimur debent.l.cedere in.§.1.de verb. ſignif. In primis ergo quum de quarta & legitima alicuius eſt quæſtio detrahitur ęs alienũ de hæreditate, exemplificando vt hic
11 per Pau. de Caſt. † Ratio eſt quia legitima filiorum eſt quota bonorũ patris vt hic, nõ quota hæreditatis vel ſucceſsionis.ſed bona dñr deducto ære alieno.§.bona. l.ſubſignatũ infra de verb. ſigni.Cor.in conſi.289.lib.4.Rimi. in auc.prætereà in fin.& ibi Deci.in.4.limi.7. no.C. vnde vir & vxor, ideò nimirum ſi creditores præferuntur, & ante detractionem legitimę ęs alienum capitur vbi adeſt tit.oneroſus vt per Iaſ.in conſi.181.col. 2. at legitima non eſt ęs alienũ, nec propriè debita, ſed quaſi debita.l. fin.§.ſin autem C.de Cur. fur. ideò quę verè debita ſunt in ineunda ratione legitimæ ꝑcedere debẽt,vt per Iaſ.in. l.emancipata colum.2.C.qui admitti & conſi.prælleg.

Hinc eſt ꝙ per recompenſationem ſeruitiorum receptorum,pro reſtitutione malè ablatorum,& ex cõfeſſione patris aſſerentis ſe eſſe debitorem tal s, de tanta ſumma & quãtitate,minuitur legitima, cõſtito de veritate ꝑdictorum. aliter non vt per Alex. in conſil. 18. lib.4.quæ tamẽ probatio & iuſtificatio non exigeretur vbi per prędicta legitima nõ minueretur,quũ de bonis quæ ſupra legitimam ſunt poſsint parentes pro libito diſponere.l.parentibus. C.de inoffic teſt. vbi Pau. Caſtr. & alij notant Alex.in conſi.12.lib.5.Iaſo.conſi.18.lib.1.& 104.lib.4.& pulchrè Deci.in conſi. 547.& 666.ſimiliter relictum factum ancillis, & ſeruitoribus pro ſtipendio illis forſitan pro toto tempore vitæ ſuæ debito.præcedit legitimã in in computatione vt per Alex.in cõſi. 31.viſo lib.quarto. Pariformiter ante detractionem legitimæ deduci debẽt tanquam ęs alienũ, ea quæ pro dotibus fuerũt relicta filiabus vel nepotibus teſtatoris, ſtante ſtatuto excluſiuo fœminarum ſuperſtitibus maſculis vt pulchrè per Bal.in §.vnde ſi quis infra ea.l.Angel.in conſi.174.Alex.in conſi.31.in fin.lib.4.& Pariſium in conſi.55.colum.3.lib.3.

Legitima ergo vt ex hoc text. & prædictis patet, non
12 eſt quota hęreditatis vel ſucceſsionis.† ſed eſt quota bonorum.Ex quo ſequũtur plures not.effectus.nam ſi quis fuerit inſtitut' in legitima non vr̃ inſtitutus in quarta parte hæreditatis,ſed in quota parte bonorum,ideò non poterit à creditoribus & legatarijs cõueniri, ſed eſt conueniendus hæres vniuerſalis, ſecus ſi fuiſſet inſtitutus in quota parte hæreditatis ſm̃ Paul. de Caſtr. hic in. 1. col. hinc eſt ꝙ filius arrogatus tranſmittit ad hæredem quartam partem bonorum ſibi debitam ex conſtitutione diui pij in bonis arrogatoris. l. ſi arrogator de adopt. quia non eſt quota hæreditatis & ſucceſsionis, ſed quota bonorum,& idem in legitima debita filio in bonis cuiuſuis & in iure petendi ſupplementũ legitimæ ita plene Alex. in conſi.150 col.fin.lib.ſecundo Bald. in d.l. ſi arrogator col.1.& 2,Soz. conſi.150.col.16.volum.1. & Dec.in conſi. 303.col.1.ſimiliter infertur ꝙ beneficiũ. l. fin. C.de edic. diui.nõ competit inſtituto in legitima. datum eſt enim inſtituto in tota hęreditate vel in parte,ſed legitima non eſt quota hæreditatis ſed bonorum : ergo, &c. ita Alex. vbi atteſtatur communem in dicta.l.fin.colum.2.

Hinc etiam eſt ꝙ in legitima non repreſentatur defunctus, nec dr̃ ſuccedere qui ad ſolã legitimam venit, quũ ſit quota bonorum non quota hæreditatis ita plenè Sozi.in conſi.150.colum.16.in 7.fundamento vol.1.

Ex ꝑdicta concluſione quòd legitima ſit quota bonorum,non quota hæreditatis, aut ſucceſsionis, plura alia inferri poſſent vt per Bald.in l. Gallus. in §.ille caſus. de liber.& poſt. ſcribẽtes in l. fin.in §. in computatione. C. de iu.delib. in l. cum à matre. C. de rei vend. Matth. de Afflict in deciſione regni.162.& 382.& repetitiu auct.nouiſsima.C.eod.titu.de inoffic.teſta.

Secundò no ꝙ funeris impenſa in propoſito noſtro
13 † procedit à pari cũ ęre alieno. extrãhi q̃ñ debet vt ęs alienum,antequàm capitur legitima,concordat text.in §. pen.inſti.de.l.falcid.imo eſt magis priuilegiata.quũ omne ęs; alienum præcedat quando bona non ſunt ſoluendo.l. penul infra de relig.& ſumpt. fun. ſic.n.fieri oportuit ne inſepulta corpora iacerent.vt dr in l.ſi quis ſepulchrum in §. prætor ait illo eod.titu. ſanẽ tñ in eligendo q̃ñ impenſa neceſſaria fuit ſm̃ teſtatoris qualitatem & patrimonij quantitatem. l. at ſi quis in §. hęc. actio illo eod.tit.ſm̃ Ang.hic in ſecunda colu.& Aret.in §.pen.inſtit.de.l.falcid.Eſt ergo impenſa funeris valdè priuilegiata, vt ẽt ;æs alienum præcedat.ideò male faciunt epiſcopi qui de eo qđ eſt relictum pro funere quartam volunt.ex quo enim non debetur filio, minus debetur epiſcopo vt hic per Bald.colum.2.& Ang.in fine.

14 Tertiò not. ex iſto text.† ꝙ datio libertatum minuit patrimoniũ,falcidiam, & legitimã:idem dr̃ in præalleg. §.pen. & ſic legata libertatũ fauorabiliora ſunt legitima iure naturæ debita, quod eſt mirabile ſm̃ Paul. de Caſt. hic in 2. col. ſed hoc erat quia libertati lex adeò fauebat vt omnibus alijs rebus eam fauorabiliorẽ faceret.l.libertas infra de regu. iur. nam per legata ad pias cauſas non minuitur legitima gl.eſt communiter approbata in auc. ſimiliter in fin.C.ad.l.falc.Alex. in conſi. 18. lib.4. à pari ergo nõ procedunt libertates & pia cauſa vt dr̃ in cap.ſi. de re iudi.& in l.inter pares infra de re iudi.rationẽ videte per Cor.in dicta auct.ſimiliter col. 1. quia libertas res eſt indiuidua,&c.tamen hodie iſte text.eſt correctus per iura auctenticorum vt in.2.oppo.Bart.dicetur.

Quarto not.ibi quia habet falcidiam, ꝙ ille qui habet falcidiam non detrahit legitimam,& ſic duæ quartæ ſm̃ Bart. detrahi non poterant. quam materiam declarabo, & expediam infra in §.meminiſſe. ideò hic omitto.

15 Quintò not. †. dari querelam inofficio.teſtamẽti inſtituto ex cauſa ſm̃ Bar.quod ſingulare mirumq; videtur, quum querela detur exhęredato vel præterito vt inſti.eo in princip.ergo non debet competere inſtituto. Quia tamen in effectu debitę portionis non habet quartã neceſſariam ad excluſionem querelæ.§.quoniam ſupra hac eadem leg.hic dr̃ dari inſtituto querelam inoffic.teſtamẽti.Et iſta eſt cauſa de qua hic loquitur Bart. propter quã à regula communi receditur. Et ideò Bald.hic admirabilem hanc deciſionis aſsignat rationẽ,quia quũ inſtitutio ita fuerit onerata pro exhęreditatione habetur, ideò nimirũ ſi cõpetit querela.Idẽ voluit Bart.in fin.cõmenti.

16 Vltimò nota.ſm̃ Bart. & alios † fraudem fraude poſſe licitè repelli, quia ſi teſtator filium fraudare voluit

quarta

quarta ſibi debita dãdo ſeruis libertates per quas minue
batur quarta, potuit filius ſibi conſulere omittendo ex
teſtamento,& poſsidendo hæreditatẽ ab inteſtato, abſ-
que eo quòd incurrat pœnam edicti ſi quis omiſſa cau-
ſa teſtamenti,& remedium iſtud ex cauſa datum fuit &
à lege inductũ ad obuian.fraudibus iuxta. l. in fundo in-
fra de rei ven.& ca.erit autem lex.quarta diſtinc.ſicuti.n.
vim vi natura ipſa repellere licet. l. 1. §. vim vt infra de vi
& vi arm.l.prima.C. vnde vi.l. vt vim ſupra de iu. & iure.
ita fraudem fraude cap.cupientes in princip. cum gloſ.in
verbo malignantium de elec.lib.6.no.hic Ange.in.6.col.
plura cumulauit in l.ea eſt natura infra de re.iur.

Et iſtud remediũ contra fraudem inductum,locũ ha-
bet ſiue filius fuiſſet in totũ fraudatus legitima, ſiue in
parte vt hic per Pau.Caſtr.col.ſecunda,facit.l.quæ de to
ta infra de rei ven.dicit tamẽ ipſe Paul. quòd lex melius
feciſſet fraudem hanc cõtra filios prohibere, quàm poſt
commiſſam de remedio prouidere argu.l. fin. C. in qui-
bus cau.in integrum reſtitui.non eſt neceſ.

Sed forſitan noluit à fauorabili regula & cauſa liberta
tis recedere lex ipſa,illamq; infringere.ſed potius hoc ca
ſu dictum remedium dare. Quod tamen remedium &
conſiliũ non eſt hodie neceſſarium vt infra per Bart. in
fin. 3.oppo.Et cõſequẽter apparet ex hac nouiſsima legis
diſpoſitione rectè ſenſiſſe Pau.de Ca.dũ dixit qđ meli⁹ fe
ciſſet lex dictã fraudẽ ꝓhibere.hoc.n. tandẽ fecit,vt dixi.

Quia vt hic in princ.dixit Pau.de Caſt. parum de glo.
curandum eſt: quum nulla vtilitas ex eis percipiatur, &
ſi aliquid vtilitatis ſit, tãgitur per Bart.ideò omiſsis glo.
venio ad dicta eiuſdem Barto.ex quo formo tres oppoſi
tiones,& vnam quæſtionem habentem duo capita.

Circa primã oppoſiti. ꝙ imò libertates non minuunt
17 falcidiam.l.decem & l.ſi ſeruus per Bart.allegat.† Reſpõ
det ꝙ loquuntur, quũ non eſt rogatus hæres manumit-
tere ſed alius,quo caſu ſeruandam eſſe dicit diſtinctionẽ
prædictarum legum. Quę ſol. diuerſificat tñ caſus, &
non aſsignat rationem ſpecialitatis & diuerſitatis. Cum
Bart.tamen tranſeunt hic doct. pręcipuè Paul. de Caſtr.
in ſecunda colu. declarans dictum Barto. diſtinguendo
tres caſus,vt hic per eum, alij nihil ſcribunt.

Sed vt mihi vř falcidia nũquam libertates minuebat,
ſiue rogatus eſſet hæres vt hic.ſiue alius, ita tandem & in
fin.vult tex.in d.l.decem.& in d.l. ſi ſeruus prout not. ibi
gl.in verbo impediatur.quicquid hic dicant Bart.& Pau.
Caſt.& ideò ipſemet Bar.in d.l. ſi ſeruus ſe remittit ad l.
decem quem tex.dicit clariorem eſſe,& ſic vř ſentire hãc
opin.Hodie tamen vt latè ſtatim dicetur correcta ſunt.

In 2.oppo.Bar.ꝙ hodie legitima non minuatur per li-
bertates,& conſequenter corrigatur lex nřa.per §.prohi
bemus gl.in auct. de triente & ſemiſſe qui loquitur in a-
lijs terminis vt hic per Pau.Caſt.adhærẽtem tñ huic opi.
prout facit ẽt hic Ang.in 7.col. ipſe tamen Pau.de Caſt.
in l.quoniam in prioribus colu.2. C. eod. per illum text.
tenuit oppoſitum, ſed reſponde quòd loquimur de iure
auctenticorum non de iure.C.& d.§. prohibemus indu-
ci poteſt in ratione & in ſui generalitate, dum diſponit
de legitima,omne grauamen remouendum.

Iuxta prædicta,ꝙ hodie iſte text. corrigatur & legiti-
ma non minuatur per legata libertatum,ſed ipſa liberta
tes minuat quærit Bar.ſi pluribus ſeruis relicta fuerit li-
bertas,& ad conſeruationẽ legitimæ filij ſatis ſit vnius li-
bertatem impediri.quis erit ille, cuius libertas impedie-
18 tur.† Et ridet ꝙ vlti.noïati.primò enim nominati cen-
ſentur magis dilecti allegat tex.in l.gñaliter ī § quis ergo
ꝫ.de fideicom.lib.& ſic ſunt magis fauorabiles & proxi-
mi ad conſequendum libertates.ſequuntur Ang.hic col.
7.& Pau.Caſt.facit text.no. in l.quotiens infra de vſufru.
cum not.per Ale.in conſi.167.lib.2.Dec.in c. ſedes in gl.
2.de reſcr.in c.Nicolao de appell.in conſi.609. colu.2.&
Fely.in c.cum dilecta.col.3.de reſcrip.ex cuius dictis de-
clarari poteſt text.ille not. in §. quis ergo ibi ſi ordo non
apparęat.In tertio oppoſ. Bart.de.l. omnimodo. & l.qm̃
in prioribus. vbi omne grauamen reijcitur de legitima
contempta ſol.gl.Bar. rñdet ꝙ fauore libertatum quæ ꝑ
legitimam non minuebantur, nõ poterat inſtitutus hic
agere ad ſupplemẽtum legitimæ de iure iſto.ſed vt frau-
dem teſtatoris excluderet permittebatur repudiare. ho-
die verò quum omne grauamẽ remoueatur de legitima
concludit filium poſſe per iura noua ad ſupplementum
legitimæ agere.& ſic corrigeretur lex nřa,& ſic eius cõl.
non eſſet neceſſarium ſm̃ eum hic & in §. meminiſſe 1.
eod.Pau.Caſt.hic in fin.& in d.l.quoniam ad fin.1. colu.
contrarium tenet fauore libertatum per ſupra dicta.

Sed non eſt receden.à Bart.cum quo alij communiter
tranſeunt, probaturque eius opinio in l. omnimodo. &
in l.quoniam præalle.& in d.§. prohibemus in generali-
tate diſpoſitionis & in ratione legis.
19 Succeſſiuè † quia iſte. §. loquitur de filio emancipato
quærit Bar.quid de filio exiſtente in poteſtate. & reſpõ.
diſtinguendo vt per eum.

Ex cuius dictis quinque colliguntur conclu. Prima ꝙ
repudiante filio ſubſtituto adeunte fideicõmiſſario liber
tates ab illo dependentes irritabuntur per q̃relã.Iſta con
cluſio approbatur per Ang.hic col.8.& Pau.vlti. ratio cõ
cluſionis eſt,quia ſubſtituto adeunte hæreditatem,con-
firmantur tabulę paternæ per illius aditionem,& omnia
relicta in teſtamento efficaciã ſumunt à gradu illo ſubſti
tuti.vnde illo gradu poſtmodum rupto per querelam de
exiſtentia ſui hæredis, amplius non habemus tractare,
ideò omnia corruunt.quod eſt not.ſecundum Ang.

Scđa concluſio,ſi ſubſtitutus repudiaret,filius in pote
ſtate remanet ſuus hæres ipſo iure. q̃ exiſtentia ſui hære-
dis ſufficit ad cõfirmationem libertatum per fideicom.
relictarum.§.ſed & ſi quis.l.cum quaſi. ꝫ.de fideicom.lib.
grauabitur igitur fili⁹ illo caſu & fraudabitur legitima.

Quæ conclu.põt procedere, qñ ſubſtitutus vulgariter
repudiauit nec vllo iure filius vult hęreditatem amplecti
quia tunc filij non intereſt per exiſtentiam ſuitatis, non
confirmari tab.paternas,ex quo in effectu ipſe nullo mo
do eſt hæres,ita hic Ange.in 9.col.ſecus quando filius ab
inteſtato vellet paternam hæreditatem habere. quod vi-
detur contra concluſionem Bar. hic dicentis filium hoc
caſu fraudari legitima, fateor concluſionem iſtam non
procedere de iure nouiſſimo,ſecundum quod vt dixi fi-
lius in legitima grauari non poteſt.
20 Tertia concluſio Barto.hodie † de iure prætorio filio
abſtinente non operatur ſuitas. quæ cõcluſio falſa vide-
tur quum ex beneficio abſtinendi non ſit ſublata ſuitas.
ſed tantum neceſſitas vt per Dec.in l.qui ſe patris in ter-
tia colum.C.vnde liberi.

Quarta cõcluſio per dationem ſubſtituti vulgaris tol-
litur ſuitas,ſeu impeditur exiſtentia ſuitatis. q̃tũ ad con
firmationem relictorũ in teſtõ.pręterquam in tacita vul
gari,ratione aſsignata per Bar. quem ſequitur Ang.con-
trariam tenet Pau.Caſtr.Articulus eſt diſputabilis, & de
apicibus iuris.an per dationem vulga. ſubſtituti tollatur
ſuitas,ſuitatiſque effectus. quem articulum plenè diſcuti
nõ patiuntur calores, communis eſt cum Bar. hic videte
Iaſ.per plures col.articulum diſputantem in l. ſi filius hæ
res in vltimis col.ꝫ.de lib.& poſth. & per omnes in l. ſi fi-
lius qui patri infra de vulg. quæ concluſio poteſt reſtrin
gi quando filius nullo modo vellet hæreditatem patris
quia non intereſt ſua impediri exiſtentiam ſuitatis, vt
hic per Ang.col.9.

Quinta conclu.Bar.quando per relicta libertatum ex-
hauſta eſt legitima filij inſti.pro exhæredatione habetur
21 inſtitutio † quum potius conſideretur effectus quã ver-
ba.l.3.C.de inſtit.& ſubſt.ſub cond.fac. ideò nihilominus ſi
inſtitutus intentat querelam vt latius dixi ſupra in 3.not.

Poſtremò not.ꝙ prædicta ſuitas non conſideratur in
matre quæ non habet filios in poteſtate vt per Dec.in d.
l.qui ſe patris col.2.venio nunc ad §.meminiſſe.

EX §. MEMINI. L. PAPI.

Indigno ablata, an, quomodo, & quando applicentur fiſco. vel alijs perſonis.nu.1 cum ſeq.

Fiſcus, an, quomodo, & quando auferat relicta vt ab indignis.ibidem.

Indignitatis exceptio à ſolo fiſco oppon. poteſt.2.

Succumbens in lite præſumitur foviſſe malam cauſam, ideò punitur diuerſimodè. 3.

Pœnitenti parcitur.4.

Peccare eſt humanum, diabolicum perſeuerare. ibidem.

Abſens condemnatus præſumitur potius propter contumaciam condemnatus, quam quòd foueret malã cauſam.5.

Confiſcatio bonorum ſubiectorum fideicom. quomodo & qualiter fiat.6

Delictum vnius alteri non nocet, præterquam in certis caſibus ſpecialibus.nu.7.

Querelam inoffic. teſtamenti intentans & ſuccumbens, perdit legitimam iure naturæ debitam non quartam debitã arrogato ex conſtitutione diui Pij 8.

Liberi primi gradus inſtituti, & de reſtituendo hæreditatẽ per fideicom. grauati purè ſtatim ſeu incontinenti nõ poſſunt detrahere duas quartas legitimam, ſcilicet & trebellianicam ſed vnam tantum videlicet legitimam, ſecus ſi grauati ſint de reſtituendo ſub conditione ſi ſine filijs deceſſerint, puta, diſponere q́, poſſunt de dictis quartis, & ius illas detrahendi ad hæredem tranſmittunt.nu.10.cũ ſequ. & num. vlt. vbi plures quæſtiones in hac materia trebellia. prædictis perſonis debita examinantur et quid ſi appoſita fuerit clauſula codicillaris teſtamento exiſtente nullo ex aliqua cauſa. ibidem an impediat detractionem trebel.

Trebellianica in liberis primi gradus non poteſt à teſtatore prohiberi, nec fructus in trebellianicam computantur, licet ſecus ſit in alijs deſcendentibus, puta in nepotibus ex filijs 11.cum ſeq.

Legitima non perditur per non confectionem inuentarij.numer.15 & an approbatio teſtamenti quo erat prohibita detractio legitimæ illam tollat ibidem.

Trebel.non amittitur per non confectionem inuentarij á liberis primi gradus etiam duas quartas detrahentibus, ſecus in nepotibus ex filijs, & quid ſi approbauerint teſtamentum in quo erat prohibita.15.cum ſeq.

Teſtamenti paterni approbatio, an & quando ſit impedimento detractioni legitimæ & trebellianicæ.17.

Trebel. an & quando detrahi poſſit de relictis ad pias cauſas, etiam loquendo in liberis primi gradus.18.

Trebellianica cum legitima quando ad ſemiſſem aſcenderunt an poſſint detrahi de fideicom. vniuerſali per liberos primi gradus ſub conditione reſtituere grauatos.19.

Clauſula Codicillaris, quæ facit vt quis cenſeatur rogatus reſtituere hæreditatem per fideicom. non operatur vt grauatus detrahere poſſit legitimam & trebellia. ſed vnam quar. tantum tanquam ſit grauatus ſtatim & incontinenti reſtituere.20. & 21.

In §. Meminiſſe.

HIc § reputatur elegans & not. per Bald. & doct. & eſt ſemper in ore aduocatorum in palatijs: ſummatur vt p Ang. Diuidite vſq; ad §. ſiquis impubes. in quinque partes. In prima ponitur deciſio. in 2. vna reſtrictio. in tertia alia. in quarta alia. in quinta illatio ex præcedenti limit. Secũda ibi ſed ei. 3. ibi perinde. 4. ibi eo autem. quinta ibi vnde.

1 Not. primò † ex iſto text. applicari fiſco qđ ab ĩdigno aufertur, quæ regula non hr̃ alibi ita clarè ſm glo. Bart. Bald. Ang. & alios. tamen idem dr̃ & probatur in l. a. & in l. Claudius cum glo. ĵ. de his quibus vt indig. tradit Iaſ. in l. 1. col. 2. C. de his quibus vt indig. intelligitur hæc cõcluſio in indigno propter delictum ſuum, aliàs ſecus l. 1. cũ ſimili. C. de ſecun. nup. ſm Bald. Ang. & Pau. Caſt. hic. Cõtra quam concluſionem vr̃ tex. in l. quidam in §. 1. cum l. ſequenti. ĵ. de dona. & in d. l. Claudius vbi illud qđ aufertur propter malos mores, vt à paciſcentibus de & ſup bonis & hæreditate viuentis obuentura, vel ab vxore illicitè capta à marito eam hæredem relinquente, applicatur fiſco. Super hoc contrario valde laborant doctores, inuenio q Dec in d. l. 1. in 11. not. tandem reſoluit applicari fiſco qđ ab indigno aufertur, ſiue auferatur pp delictum ſuũ, vt hic & in d. l. 2. ſiue propter malos mores & quaſi delictum. d. l. quidam in fin. cum l. ſeq. & l. 2. cum l. Claudius. ſ. allega. præterquam in caſu. d. l. 1. per rõnem ibi in tex. aſſignatam, ne in gratiam fiſci illud introductum videat, ita q de auaritia & rapacitate accuſari princeps poſſit. Sed Cur. ſecus in d. l. Claudius. Difficile eſt aſſignare bonam rõnem diuerſitatis, cõcludendum tñ vt vt dicebat Dec. proximè relatus, q id quod aufertur tanquam ab indigno applicetur fiſco ſiue auferatur pp delictum ſiue propter correctionem morum, iuribus præalleg. præterquam in caſu. d. l. 1. de ſecun. nup. quia ſiii perator ſpecialiter ibi vltra proceſſit contrarium diſponendo, ne per mulierũ querimonias de auaritia notaretur.

Reſtringitur ſecundò dicta regula, qñ illud quod aufertur tanquam ab indigno concerneret iniuriam certæ perſonæ quia tunc applicatur illi pſonæ, cuius contẽplatione aufertur. non aũt fiſco p tex. not. in l. pen. C. de leg. ſm Ang. hic Bar. Pau. & alios ibi dicentes q vbi cã ppter quam reputatur quis indignus certam reſpicit perſonã, illud q aufertur applicatur perſonæ offenſæ non fiſco. quod dupliciter limitatur primò vt pulchrè per Iaſ. in l. 1. col. 2. & 3. C. de his quib' vt indig. ſecundo in caſu auct. hoc amplius. C. de fideicom. vt hic per Ang.

Reſtringe tertiò regulã prædictam, qñ ipſo iure quis eſſet incapax, quia iſto caſu non fit applicatio ad vtilitatem fiſci, ſed applicatur cohæredibus, aut ab inteſtato venientibus. l. ſi pater & l. nec apud. C. de hær. inſti. ſm Ang. hic col. pen. de quo vide Bal. & Cor. in d. l. ſi pater. dicẽtes quod ibi hæres indignus erat abſq; ſuo delicto rõne deficientis voluntatis teſtatoris, idõ veniunt ſuccedentes ab inteſtato, & illis deficiẽtib. fiſcus, quia in pro non ſcriptis nõ ſuccedit fiſcus. l. vnica. §. in. 1. C. de cadu. tol. l. 3. ĵ. de his q̃

2 pro non ſcriptis. † Et de pdicta indignitate ſolus fiſc' opponere põt. l. his conſequenter. §. 1. cum gl. in verbo pe ti nere intra fam. er. tradit Dec. in l. fin. col. 4. C. de pac.

Secundò not. ex iſto tex. ibi non obtinuit & ibi lite improba, quòd ille qui ſuccubuit in lite præſumitur malam cãm fouere, & litem calumnioſam, improbamq; mouiſ-

3 ſe, † ideo pp iſtum delictum fit confiſcatio ſibi relictorũ & hunc tex. ad hoc multum notant Ang. & Pau. Caſt. hic Et ſimiliter victus in expenſis condẽnari debet, quia pſumitur malam cãm fouere vt per Bar. & alios in l. 2. ſ. ſigs in iis voc. & Iaſ. in l. properandum in §. ſinautem alterutra col. 5. C. de iud. Limita prædi. not. per pulchrum tex. l. filius intra eod. titu. vbi notat ibi Pau. de Caſt. quẽ text. nouiter pulchre declaraui in l. 1. C. qui admitti.

Tertiò not. ex tex. ibi cæterum ſi ante ſententiam de-

4 ſtitit † quòd parcitur pœnitẽti, ideo ſibi relictum hic nõ aufertur, ſed illi conſeruatur: concordantes ſunt in glo. probatq; hic tex. vulgatum illud, eſſe humanum peccare diabolicum perſeuerare ſm Bart. hic. intellige hunc tex. quando deſtitit re exiſtente integra & dubia delictoque nondum conſumato, & ſic ante apertos teſtes & dicta teſtificata, aliàs eſſet aperta via fraudãdi diſpoſitionem iſtius. §. videns enim ſe debere ſuccumbere deſiſteret à lite & ita intelligunt hic Ang. & Pau. Caſtr.

Quartò

5 Quartò no.ibi abſente, † ꝙ ſentētia lata contra abſen-
tem potius lata præſumitur propter contumaciam &
quia cauſa non defenditur, quàm ꝙ foueret malum cau
ſam ideò ſibi relictū nō auſertur nec fiſco applicatur. qđ
eſt nota. ad multa ſm Bart. & extollit Angel. in vlt. col. &
eſt tex. not. in l. & ideò infra de euic. declara & intellige
hunc tex. noſtrum vt hic per Pau. Caſt. in 1. col. & Fely.
infra. alle. quia materiam ipſam plenè tractat in c. cum
Berto. coln. 8. & ſeq. de re iud. & per Soc. in conſi. 18. col.
pe. lib. 2. & Cor. in conſi. 325. vol. 1.
6 Quinto nota. ibi, † rogatꝰ reſtituere cum ſeq. maximè
in fi. non debere confiſcari quod reſtitutioni ſubiacet. &
ſic in cōfiſcatione non veniunt bona ſubiecta reſtitutio-
ni fidei commiſsi: intellige bona prædicta non confiſca-
ri, quin adueniente cōditione fiat reſtitutio, ſed interim
cōfiſcantur. capitque ea fiſcus. ſed cum ſua cauſa. vt hic
per Bald. & Ang. in vlt. col. pulchre p Alex. in cōſi. 23. vol.
1. & per omnes ſcribētes in l. ex facto in §. ex facto per il-
lū tex. vbi plene Rip. in 4. no. j. ad treb. fiſcus ergo ea de-
trahet, quæ filius grauatus reſtituere potuiſſet detrahere.
Et ſic male vr̄ dicere hic Bal. ꝙ fiſcus capiens bona filij
delinquentis grauati reſtituet detracta ſola legitima
quia ēt trebellian. detrahet quemadmodū filius ſub con
ditione grauatus detrahere poterat vt j̄ dicetur. & ſic re-
tinebit dimidiā partem hereditatis. limitādo vt pulchre
per Alex. in cōſi. 23. volu. 1. & Cor. iuniorē in cōſi. j̄. alleg.
Poſtremo vide quod per hunc text. voluit Aret. in con
ſi. 67. in 3. dubio.
7 Sexto nota. ibi non debet iniuria fieri, † delictū vnius
alteri nocere nō debere facit text. l. ſancimus. C. de pęnis.
§. ante omnia l. ſi vnus ſupra de pac. & l. 1. & per totū tit.
C. res inter alios acta. & quod in ſacra pagina dr̄ pater nō
portabit iniquitatem filij. & eſt deciſio fundata in ratio-
ne naturali contra quā tn̄ videtur tex. in l. quiſquis. C. ad
l. Iul. mai. vbi fili pp delictum patris ſeuere puniuntur.
ſed eſt ſpeciale in crimine læſę maieſtatis vt ibi per gl. &
Salice. Et ſunt multi alij caſus in quibus delictum vnius
alteri nocet vt per Fely. poſt alios in c. vrgenti col. 2. de
hęret. & in c. granem in fi. de ſent. excon. Bart. & Pau.
Caſtr. per illum tex. in l. ſi non ſortem in. §. hæred. infra
de condi. indeb. Rober. de litio in Sermonibus quadrage
ſimalibus ſermone. 38. incipiente Venit ira Dei.
8 Septimo not. ex tex. † ibi ꝙ iure falcidię potuit habere
ꝙ filius querelam intentans & in cauſa ſuccumbens, legi
timam iure naturę debitam perdit. ſm gl. & Ang. quartā
aūt ex conſtitutione diui pij filio arrogato debitā, agens
de inofficioſo & ſuccūbens nō perdit, quum ſit tanquā
æs alienum, nec dependeat ex teſtō ſed aliunde, & extra
teſtamentū ex conſtitutione diui pij, videlicet. §. ſeq. vbi
omnes ſcribē. notant. De quo lucro quartæ conſtitutio-
ne diui pij videte tex. cū ibi nota. in §. ſed & ſi decedens
inſt. de adoptio. Alex. in conſi. 150. col. 2. lib. 2. & Benedi-
ctum capram in cōſi 80. Mirumq; videtur ꝙ quarta ex
cōſtitutione diui pij debita, ſit magis priuilegiata quam
legitima iure naturæ debita quæ perditur filio querelan
te ſuccumbente in iudicio querelæ, ſed ratio eſt vt dixi
quia extrinſecus. venit & à teſtamento non pendet.
9 Octauo & vltimo not. † ex tex. in fin. ibi ſolū ꝙ filiꝰ in-
ſtitutus & de reſtituendo hęreditatem grauatus non pōt
detrahere quartas duas, vnam pro legitima tanquā filius
iure naturę ſibi debitam, alterā per treb. ſeu falcidiā, tan
quam quilibet extraneus inſtitutus & de reſtituēdo gra-
uatus vt hic per glo. Bar. & alios. ſed iſte text. ad propoſi-
tum iſtius quęſtionis nihil facit, quia pdicta verba ſolum
perdere non ponunt ad excluſionem alterius quartę, ſed
ad excluſionē portionis reſtituēdæ. q̄ non cōfiſcat niſi in
tentans querelam ſuccubuerit ne alteri vt dicit tex. ex fa-
cto querelantis fiat iniuria. Tn̄ prædicta concluſio proce
cedit & eſt vera qn̄ grauatus eſt quis purè reſtituere, aut
ſub conditione vel in diem de iure ciuili, per. l. iubemus.
C. ad trebel. inducēdo vt hic p. Pau. de Caſt. & per Bald.
ibi in 2. col. ſecus de iure cano. per tex. in c. Raynu. & in
10 ca Rayn. de teſt. † & ita opinio canoniſtarum ꝙ filius
ſub conditione grauatus poſsit detrahere duas quartas,
videlicet legitimam & trebellianicam, quę capiunt dimi
diam partē hæreditatis æqua eſt & benignior, in ſcholiſ-
que & palatijs approbata, & ex generali conſuetudine ēt
in terris imperij per totum mundu obſeruata vt hic per
gl. Bart. Bal. Ang. Pau. & alios & ēt in d. l. iubemus Alex.
in l. qđ de bonis in. §. quod auus infra ad. l. fal. omnes ſcri-
bentes in d. c. Raynutius & Raynal. de quibus duabus
quartis pōt filius grauatus pro libito diſponere. Iusq; il-
las detrahendi & diſponendi ad hæredem trāſit vt per p̄
alleg. Et per Dec. in conſi. 81. 202. 238 257. 320. 480. 613.
& 688. Iaſ. in cōſi. 114. col. fi. & 146. lib. 2. Pariſium in con
ſi. 17. lib. 2. Goza. in conſi. 81. & 104. cū multis alijs ſimili
bus q̄ adduci poſſent. eoque magis tenenda eſt prædicta
opinio, ꝙ ad. d. l. iubemus in qua ſe fundant ſeguętę tenen-
tes oppoſitū, optimè reſpōderi pōt vt ibi per Pau. Caſt.
Alex. in d. §. quod auus & Iaſ. in conſi. 146. col. fin. lib. 4.
11 Sed maior difficultas eſt, † vtrum eo caſu quo detra-
hi poſſunt duę quartę in liberis primi gradus poſsit ex-
preſſe per teſtatorē prohiberi trebellanica. Curt. iunior
in conſil. 154. colu. 2. dicit ꝙ in occurrentibus pp maxi-
mam varietatem doctorum ſolebat rē componere per
medium diuidendo more ruſticorū Deci. cōſi. 480. col.
pen. & fi. Ruinus conſi. 119. & 148. lib. 3. Pariſius cōſi. 17.
lib. 2. conſi. 18. col. 16. cod. vol. & conſi. 53. volu. 3. mul-
tas alias auctoritates allegantes atteſtātur iſtam eſſe ma-
gis cōmunem & veriorem opinionem, ꝙ vbi duę quartę
detrahūtur prohiberi poſsit trebellianica expreſſe per te
ſtatorē, & ita conſuluerūt. Nihilominus ꝙ prohiberi nō
poſsit infiniti prope tenuerūt & cōſuluerunt. & iſta opi-
nio eſt magis ęqua, verior & communior, & vidi eā ſem-
per ſeruari ꝙ filij ſemper eo modo grauati, indiſtinctè
pro legitima & treb. detrahūt & capiunt dimidiam par-
tē hęreditatis maximè per. d. l. iubemus & plura alia de
quibus per doc. j̄. allegatos reſpondentes adductis pro cō
traria parte, atteſtātesq; prout ſupra retuli vt latiſsimè
per Pichum in rep. l. in quartam char. pen. in fin. j. ad. l.
fal. Iaſ. conſi. 146. lib. 2. & 99. col. pen. & fin. vol. 4. Decium
ſibi contrarium in conſi. 81. col. 2. & 218. ēt in 2. col. Ioā.
Crotum in repe. l. nemo poteſt col. 11. de le. primo, vbi di
cit ꝙ ita iudicaret Cur. in conſi. 21. in primis col. & in cō
ſi. 160. col. fi. Ludouicum Goza. bonon. in cōſi. 81. col. 3.
& 104. col. 5. & nouiſsimè Ripam in d. l. nemo pōt colu.
11. & Aquenſi. in dicta. le. Marcel. col. pen. & fin.
Et ſicut non pōt prohiberi trebellanica in liberis pri-
12 mi gradus vt dixi, ita fructus percepti nō computantur
in trebel. per. d. l. iubemus. & eſt opinio communiter re-
cepta vſuq; approbata, quicquid dicat Iaſ. in conſi. 231.
libr. 2. vt per eundem Iaſ. in conſi. 99. & 108. libr. 4. Picnū
in d. l. in quartam in vltimis chartis & Ripam poſt Aquē.
13 in l. in fideicommiſſariam colu. 4 infra ad Treb. In alijs
verò deſcendentibus qui non ſunt de liberis, prout ſunt
nepotes ex filijs fructus computantur in trebelliacam vt
per Barto. & Pau. de Caſ. in. d. §. quod auus. Pichum in re-
petitione dictę le. in quartam col. pen. Soz. in conſi. 82.
col. pen. vol. 4. Iaſo. in conſi. 108. col. fin. & 146. col. vlt. lib.
4 Ripam in d. l. nemo poteſt colum. 11.
Et ſicuti fructus cōputantur in trebellianicam in iſtis
14 nepotibus qui nō ſunt de liberis primi gradus, † ita tre-
bellianica in eis prohiberi poterit, argumentum de vno ad
aliud, & in iſtis terminis poſſet procedere opinio illorū
qui tenebant trebellia. poſſe prohiberi quando duę qua
rtę dertrahi poſſunt.
In liberis ergo primi gradus nec treballianica prohi-
beri poteſt, nec fructus in trebel. computantur, vt dixi
etiam ꝙ duę quartę veniant detrahendę.
Sed iuxta predicta cadūt quinque no. difficultates. pri
15 ma eſt, † an per nō cōfectionē inuentarij perdant dictā
trebellianicam & alterā ex quartis, de legitima nō eſt du
bium

bium ꝙ non amittitur, quũ ſit magis priuilegiata & cẽſeantur filij in ea tractare de damno euitando.gl.in auc. ſed cum teſtator.C.ad l.falc.& 17.qõ.vlt.c.fi.doc. in hoc art.adeò vario modo loquuntur vt vix diſcerni poſſit q̃ ſit vera quęue cõis opinio ſm Dec.alioſq; in conſilijs ſtatim allegandis.vř ꝙ trebel.amittatur per.non confectionem inuentarij per tex. in §. ſi vero non fecerit inuentarium in auct.de hær.& fal.inducẽdo vt per Soz. in l.Marcellus.§.1.col.vlt.ſ.ad Trebe.vbi dicit ꝙ hanc opi.ſequeretur conſulendo & iudicando. Et ita conſuluit Dec. in conſi.236.& 480.colu.pen.& fin. atteſtando veriorem & magis cõem, id quod nititur oſtẽdere per allegationem multarum ſcripturarum, & præſertim conſiliorum, idẽ tenent & conſuluerunt Curt.Iunior in conſi.54.col.3.& 104.col.4.& ſequ.& conſi.120.in 4.col.cum ſeq.& Pariſius in conſi.126.col.pen.& fin.lib.1.& 93.col.7.vol.2.& 53.col.3.lib.3.ibi opi. hanc veriorem & communiorem atteſtantur.rationes & iura quibus mouentur breuitatis gratia non refero. ibi enim videri poſſunt. Et ſi opinio iſta vera eſſet & ſeruanda, nunquam fere trebelianicam detraherent filij nec hæredes eorum, quia non ſolent inuentarium de bonis paternis conficere.

Sed contra.opinio ęquior, benignior, magis cõis eſt & tenenda, ꝙ non perdatur treb. per nõ confectionem inuentarij à liberis primi gradus, & ita vidi ſp ſeruari & ſeruatur per totum mundum ſm ſcribentes ſtatim allegatos, vide Alex Aquenſ.& Iaſ. latiſſimè diſputantes articulum, & ita cõcludentes rńdẽdo ad omnia quæ in opoſ. ꝑ tenentes contrariam partem adducuntur.& ita plene cõſuluerunt Iaſ.in conſi.114.col.fin.lib.2.Ruinus in conſi.57.lib.2.& Soz.Iunior in conſi.137.col.fi.lib. 1.& ab iſta opi. non recederem in iudicando & conſulendo, conſidera tñ ſi temperari poteſt vt procedat in liberis primi
16 gradus tantum, † ſecus in alijs, puta in nepotibus ex filijs per ea quæ dicta ſunt in ſuperioribus, ꝙ in eis fructus cõputantur in Trebel.& quòd poteſt tunc à teſtatore prohiberi, & ſic non eſt ita priuilegiata prout in filijs, ergo ſimiliter perdetur per non confectionem inuentarij.

17 Secunda difficultas, † nunquid ꝑ approbationem teſti paterni quarta perdatur Benedic.Capra Peruſi. in conſi.19.Dec.in conſi.257.& 688.conſuluerunt ꝙ non, q̃ conſultationes procedunt qñ non fuit facta prohibitio deductionis alicuius quartæ.quum.n. de iure poſſint detrahi & id à teſtatore non mutetur, cur ſtare prohibetur? vt dixit in ſimili tex.in l.ſancimus.C.de teſt.& in l.præcipim⁹.in fi.de appell.ſed dubium eſt qñ facta fuit expreſſe prohibitio detractionis & ſecuta approbatio teſtamẽti paterni.Et tunc ſiue loquamur de legitima, ſiue de trebellianica, approbans cenſetur iuri ſuo renunciare & approbare diſpoſitionem patris, ita quòd nullam quartam detrahere poteſt prout per plura cõſuluerunt. Dec.in conſi.687. Curt.Iunior in conſi.21.in primis col.& Pariſius in cõſi.17.col.3.& ſeq.lib.2.& conſi.1.col.12.lib.3.

18 Tertia difficultas, † an liberi primi grad⁹ ſub cõditione grauati qñ eſt ſubſtituta pia cauſa poſſint dictã quartam trebellianicæ detrahere, articulus eſt diſputabilis an de fideicommiſſo vniuerſali Trebel.detrahi poſſit vt per Alex.Soz.Iaſ.& oẽs in d.l.Marcellus cõis eſt, ꝙ ſicuti ceſſat falcidia auct.ſimiliter.C.ad l.falc.ita & trebel.quæ à pari procedit ſm præfatos præterquam in liberis primi gradus in quibus non ceſſat trebel. licet ſubſtituta fuerit pia cã vt poſt Pau.de Caſtr.& Benedi.Capram conſuluit Dec.in conſi.688.Et malè quia cõis & vera opinio eſt ad oppoſitum, ꝙ falcidia & trebel. ceſſant in relictis ad pias cauſas quicunq; ſint inſtituti, potentiſſima eſt enim ratio quæ pro religione facit. l. ſunt perſonæ.ſ.de religi.& ſump.fun.c.fin.de re iud.& iſta eſt cõis vt dixit vt per oẽs ſcrib.in d.l.Marcellus. Ale.in conſi.217.col.fi.lib.6.Cor. in d.auct.ſimiliter in primis col.Soz.cõſi.77.col.5.& 78.& 80.col.6.lib.1.& in conſi.116.& 144.col.fi.vol.1.& in conſi.82.col.pen.vol.4.& Cur.Iun.in cõſi.120.colu.4.& ſeq.cum ſimilibus Et iſtud procedit non ſolum ſi immediatè reſtituenda ſi hęreditas piæ cauſæ verum etiã ſi mediate exempli gratia inſtitutus eſt extraneus & grauatus de reſtituendo extraneo, qui piæ cauſę debeat reſtituere. ſi enim dies vtriuſq; fideicom. ſimul cedit & fideicom. incontinen. i. eſt reſtituendum piæ cauſæ tunc primus eſſet quaſi nudus miniſter iuxta.l.ſi quis Ticio de leg.2.& l.ſi ſic de leg.3. id.ò conſideratur ꝑſona cui facienda eſt reſtõ nõ prima perſona argu.§.interdum. l. fideicom.de lega.3.ſecus vbi fideicom.eſſet reſtituendũ piæ cauſæ ex interuallo.vel ſub conditione ita ꝙ non ſit certum piam cãm vltimo ſubſtituto venire ad fideicom.vt per Alex.in conſi 217.col.fi lib.6 Cor.in d.auct.ſimiliter colu.2.Soz.conſi.77.78.& 80.lib.1.& 144.col.fin.eod.lib.

19 Quarta difficultas, † nunquid concluſio de qua ſupra ꝙ liberi primi gradus hodie detrahunt legitimam & trebel.procedat qñ legitima eſt ſemis propter numerum liberorum iuxta auth.nouiſſima & dicta in ſuperioribus Bal.in conſi.160.incip.punctus quæſtionis lib.2. tenet ꝙ nõ, ne plus habeat grauatus quam honoratus. item quia nulla.l.cauetur. facit etiam quia doct. qui cõiter volunt, quod hodie filius ſub conditione grauatus hæreditatem reſtituere, poſſit duas quartas legitimam, ſ. & trebel. detrahere, faciunt omnes concluſionem, quòd dictæ quartæ capiant dimidiam partem hæreditatis. ſi poſſet treb. detrahere caperet ipſas tres vltra dimidiam quod non videtur dicen.nec poſſe ſtare: ideò, &c.

Contrarium verius vř, quia iura præalle. volunt ꝙ filij detrahant legitimam & trebel.ſed legitima eſt ſemis qñ numerus liberorum eſt vltra quatuor, trebel. verò quarta iuribus vulg. ergo de neceſſitate tunc detrahent vltra dimidiam. Et quod de dimidia parte hæreditatis dictũ eſt ſupra, fuit magiſtralis doctrina ſcribentium ad communiter accidentia ſe referentium. ſi ergo contingat legitimam eſſe maiorem triente propter numerum liberorum, detractio dimidiam partem tranſcendet. nec eſt loqui contra.le.vel ſine.l.vt dicebat Bald.immo ſecundũ legem & rationem.& ita voluit ipſemet Bal. in præalle.l. iubemus.in 2.col.Pichus.in rep.d.ęę.l.in quartam in penul.col.& Dec.in conſi.237.col.pen.

20 Quinta difficultas, † qñ teſtm a iqua ratione nõ valuit iure teſtamenti, vt quia non ſunt in eo teſtes neceſſarij vel alius defectus, ſi appoſita fuerit clauſula codicillaris, ſi non valet iure teſtamenti, &c.quæ hodie à notarijs per totum mundum ſolet in teſtamentis apponi, quæ quidẽ clauſula codicillaris operatur vt cenſeantur rogati venientes ab inteſtato reſtituere per fideicom.hæreditatem ſcripto hæredi vt not.Bar.per illum tex.in l. ex ea.in §. ex his verbis de teſtamen.& in alijs locis adductus per Deci. in conſi.ſ. alleg. verum filij venientes ab inteſtato & habẽtes hæred.reſtituere, poſſint detrahere duas quartas legitimam & treb.de quibus ſupra Bart. hic eleganter determinat, ꝙ non, quia cenſentur grauati incontinenti reſti-
21 tuere, † & dictæ duæ quartæ ſolum pnt detrahi qñ ſub condi.vel in diem eſt iniectum grauamen vt hic ꝑ eum.& per Bal.in d.l.iubemus.col.1.in fin.cum ſeq. dicentem aut filium fuiſſet rogatũ reſtituere hæreditatẽ ſub cond. puta poſt mortẽ, vel ſi ſine liberis deceſſerit, & detrahit ſtatim legitimã, in qua non potuit grauari, & eſt triens vel ſemis totius hæreditatis ſm.numerum liberorum, & eſt prima deductio quæ fit à lege vt C.de inoffi.teſt.l.qm in prioribus, exiſtente deinde cõditione fideicom.de reliquo corpore hæreditatis detrahitur trebellianica quæ eſt ſecunda deductio quæ fit ab homine, ſed qñ fide-cõ. eſt purum. non detrahitur niſi vna quarta. & quatenus plus eſt in altera, quia cõcurrendo ſe inuicem impediunt, & vna cedit alteri dicit Bal.vnde quum fideicom. ſit purum & cenſeantur filij ab inteſtato venientes grauati hæreditatẽ reſtituere, ſtatim & incontinenti non poterunt detrahere niſi vnam quartã, & detrahent legitimam in qua aliquid ſemper plus erit, propter augmentũ à lege factum,

ctum, & iſta deciſio Bart. approbatur hic per Bal. & Ange. in fi. commẽ. Guido. P. pæ. in quæſtio, 52. & 513. Alex. in conſi. 50. libr. 6. & Dec. pro. iſta opin. Barto. reſpondentem in cõnſi. 320. & eſt hodie canonizata tam in ſcholis quam in palatijs. & hæc ſufficiant pro iſto anno magnis ſuperuenientibus ferijs. Paduæ nonis Iul. 1548.

EX L. SINGVLARIA

Noui ſemper aliquid tanquam ex Aphirica adueniens auctor affert num. 1.

Nummus & pecunia longe inter ſe differũt vnde dictus ſit nummus, vnde pecunia, & vnde moneta. 2. cum ſeq.

Duo iſ et non appareant in hac lege præſupponuntur. 5.

Traſ ntia et operatur fictam traditionem & veram acquiſitionem poſſeſſ. & dominij. 6.

Conſtituti virtute acquiritur vera poſſeſ licet modus acquirendi à lege fictus ſit. 7.

Pecunia an eſſet hic ſol. parata. 8. cum ſeq.

Igitur eſt illatiua 11.

Caſus figuratio in hac. l. ſingularia 12.

Ratio inductiua ſpecialitatum mutui. 13.

Iuriſcon. vno exemplo ſolet eſſe cõtentus & paucis agit. 15.

Vtrum in hac. l. ſint duo ſpecialia vel vnum & an duo caſuum. 14 & ſequen.

Speciale eſſe in mutuo & dote ad reſpon. liceat. 18.

Ampliatio ad gl. l. filium. C. fam. er. dum vult eſſe refugium miſerorum dicere ſpeciale eſt. 19.

Lex iſta & § ſi nummos. l. certi cond. ſupra eod. an concordent, vel in diuerſis terminis loquantur 20 cum ſeq.

Intellectus verus § ſi nummos & l. noſtræ 21. cum ſeq.

Lex non poteſt de ſuperfluitate notari quando repetitur vt addatur. 22.

Actus agentium non operantur vltra, præter, nec contra eorum voluntatem 23.

Debitor ſoluendo pecu. alienam creditori non liberatur. 24.

Debitor cenſetur numerare pecuniam creditori vt ab obligatione liberetur principaliter. 25.

Debitore in caſu iſtius. l. non numerante pecun. ſed promittente non contrahitur mutuum 26.

Si pecu non fuiſſet hic ſol. parata non contractum fuiſſet mutuum, competere tamen creditori iubenti numerare condictio generalis vel ſine cauſa 27.

Actionem ad rem habens rem fictè non verè habere cenſetur. 28.

Liberatio ab obligatione, qua tenebatur debitor an cõtingat ipſo iure vel ope. excep. in ſecundo caſu iſtius. l. 29.

Promiſſio & ſolutio an à pari procedant. 30.

Fictio non debet operari plus quàm veritas. 31.

Iuriſcon. hic cũ myſterio loquitur de pecunia debita ex cauſa mandati & non procedere in cauſa depoſiti. 32.

Depoſitum fictum & confeſſatum nec habet priuilegia nec prærogatiuas naturalis & veri depoſiti. 33.

Diſpoſitum in duabus perſonis an diſponatur & in vna. 34. cumſequen.

Executores teſtamenti electi ad diſtribuendũ bona defuncti inter pauperes Chriſti, an poſſint vnum, eligere & illi omnia dare. 35.

Pietas maior eſt circa plures pauperes quam circa vnum. num. 36

Diſtribuere cuius naturæ ſit. 37.

Dictum in pluribus an locum habet in vno. 38. cum ſeq.

Iuſſus fundum libertis reſtituere vni dare poteſt. 39.

Pluralitas an & quando reſoluatur in ſingularitates. 40.

Pluralis numerus ſæpe pro ſingulari ponitur. 40.

Statutum quòd exiſtentibus maſculis fœminæ non ſuccedant locum habet vno ſolo maſculo ſtante. 41.

Procuratoris ſecunda conſtitutio an & quando tollat primam, vel cum prima concurrat. 42. cum ſeq.

Vltimam potius quam prima ſpectantur. 43.

Iterari poſſunt doctoratus excommunicatio, legitimatio, appellatio & plura alia. 44 cumſeq.

Occultari vnam actionem gratia ſeu celeritate coniungendarum actionum quomodo intelligatur. 45. cum ſeq.

Numerus vide ſupra in verbo plur. & in verbo dictum

Tex. § fi. l. 2. de don. inter virum & vxorem nouo exornatur intellectu 45. cum ſeq.

Breui manu fieri an cum eo conueniat quod dicitur cauſa cõiungendarum actionum vnam occultari. 56. & ſeq.

Longa manu quid fieri quandoq; dicitur & cur. 49.

Fictiones duæ ſimul concurrere an & quando poſſint. 50. cum ſequen.

Quatuor intellectus antiquorum examinãtur. 52. cum ſeq.

Pecuniæ appellatione in materia mutui omnes res mutuabiles comprehenduntur. 53.

Leges ſe referentes ad vnum gratia frequentioris vſus non excludunt caſum minus frequentem. 54.

Lex quando generalis eſt in principio tota generalis intelligitur. 55.

Pecunia ſi præſens fuiſſet in terminis. l. noſtræ non procederet quod ibi dicitur. 57 cum ſeq.

Intellectus communis ad hanc legem. 60.

Cernotus filius Accurſii fuit vnus ſtultus & faciebat gloſ. contra tex. hic tamen bene ſenſit. 61.

Multi Cernoti ſunt temporibus noſtris qui melius facerent manum ad ſcrib. non mittere quam cacatas chartas relinquere. 61.

Furioſo mutuante quæ actio ex tali actu naſcatur. 62.

Frequentiæ actus lex plurimum indulget 63. cum ſeq.

Alteri per alterũ actio & obligatio ex mutuo acquiritur & cur. 63. cumſequen.

Acquiſitio commutabilis et incommutabilis reuocabilis & irreuocabilis. 67.

Specialitas de qua in hac. l. locũ habet non ſolum in pecunia numerata ſed in omnibus rebus mutualibus. 68.

Extenſio ex identitate rationis locũ habet vbi materia non eſt odioſa, 69.

Tutor an quomodo & quãdo poſſit ſibi ſoluere ſatiſfacere & mutuare tam pecuniam numeratam quã alias res mutuabiles & alios contractus cum pupillo facere. 70. cum ſeq.

Tutor an & quando eſſe poſſit pupilli creditor. 71.

Intellectus. § 1. l. fiſtulas ff. de cõtrahen. emp. l. quoties in §. ſicut & § non tantum de admi. tut. late. 70. cum ſequen. vſq; ad. 83.

Tutor rem ſemel cũ ſolemnitate requiſita venditam poteſt pro ſe retinere ſine alia ſolẽnitate pro eodẽ pretio emptore non ſoluente pretium. 74.

Solemnitas requiſita in alienatione rei eccleſiæ ſufficit quod ſemel interuenerit. 75.

Pecunia an ſit de rebus quæ ſeruando ſeruari non poſſunt. nume. 77.

Intellectus. § fuit quæſitum, l. 1. infra ad trebel. 78.

Mater pupilli tutrix an, quomodo, & quando poſſit ſibiipſi ſoluere & ſatisfacere pro dotibus ſuis. 79. cum ſeq.

Tutor quando palam & bona fide dicatur contrahere cum pupillo num. 81. & 85.

Tutor qui cõfeſſus eſt in ſcriptura mutuũ à pupillo habuiſſe an habeat exceptionem non nu. pec. vt alij. 83.

Executores teſtamenti an & quãdo poſſint de bonis per eos vendendis vt alij emere. 86.

Stipulatio an & quando impediat oriri actionem ex numeratione vel per eam nouetur præcedens aut ſubſequens cõtractus. 87. cum ſeq.

Stipulatio

Stipulatio appoſita ſuper aliquo; actu an & quãdo ſortiatur naturam illius actus. 89. *cum ſeq.*

Intellectus. §. *primi. l. ratio. ff. de act. emp. & l. ſi ſtipulatus infra de vſur.* 91. *cum ſeq.*

Specialis actio potius quã generalis intẽtata cenſetur. 73. *cum ſeq.*

Stipulatio quando incontinenti ſequitur contractum certitu dinarium non nouat niſi expreſsè agatur. 95. *cum ſeq.*

Corrigere quis ſe incontinenti non cenſetur. 96 & 106.

Stipulatio interpoſita pro creditore nõ debet contrarium effectum operari, & ſolet apponi vt creditori ſit magis cautum. num. 97.

Intellectus ad. l. duo ſocietatem infra pro ſocio. 98. *cum ſeq.*

Stipulatio quando incontinenti ſuper contractu interpoſita dicatur. 101.

Nouatio an etiam hodie fiat ex coniecturis. 102. *cum ſeq.*

Tex l. ſin. C. de noua. ornatur. 102.

Numeratio vel traditio quando cenſeatur facta cauſa implendæ ſtipulationis. 103. *cum ſeq.*

Inconueniens allegare non eſt ſoluere. 104.

Stipulatio quando præcedit, continens obligationem de contrahendo, & ſequitur contractus de eodem, ſequens contractus an & quomodo obligationem tollat. 109.

Tex. l. in numerationibus infra de ſolu. & l. ſi hæres. de act. emp. quomodo concordent. 109. *cum ſeq.*

Venditæ rei plura accedunt. 110

Stipulatione de contrahendo præcedente, non eſt vis an contractus ſequatur incontinenti vel ex interuallo. 113.

Stipulatio præcedens non tollitur per ſequentem contractum certum niſi expreſsè agatur 114

Nouatio fieri poteſt non ſolum per ſtip. verũetiam per alium contractũ modo id expreſſè agatur in ſecundo caſu. 116.

In foro mercatorum & canon. an pacto nudo inducatur & fiat nouationum 117.

Pactum nudum in foro mercatorum & canon. an & quomodo ſeruandum ſit. 117.

Inſtrumenta duo de eadem re habens, an vtroque vti poſſit. num. 118.

Iteratio doctoratus, legitimationis, excommunicationis, appellationis, procuratorij & tit. beneficij non eſt prohibita. 118. *cum ſeq.*

Multiplicatio titulorum in beneficialibus non eſt prohibita. 119. *cum ſeq.*

Nouiſſima inſpiciuntur. 121.

Venditio ſecunda ſub eadem forma & pretio an teneat. 122. *cum ſequen.*

Concurſu dato quædã non operantur, quæ tamẽ remoto concurſu ſuum operantur effectum. vt patet in ligato vna foris cathena, alia inde adiuncta. item in lumine lucernæ & ſolis. 123.

Ordo intellectus, non autem literæ in inſtrumentis attendi debet. 124.

In eodem inſtrumento vnum pactum non poteſt dici aliud præcedere conſiderato ordine intellectus non autem ſcripturæ. num. 124

Quæ ſint ſpecialia in pecunia numerata reſpectu aliarum rerum mutuabilium. 125.

Res qualibet æſtimata loco pec. mutuo petita an dari poſſit. (126.

Arbitrator pecu. pro re poteſt iubere dari. 127.

Naturalibus conſentientes opi. recipiendæ ſunt, 128.

Pecunia pro vino mutuo accepta an reſtitui poſſit. 129.

Si do tibi maſſam argenti vt vendas & vinum pretium mutuo emas, an in vno contrahatur mutuum. 130.

Vſuræ circa vinculum ſtipul. in pecu. num. non debentur ſecus in alijs rebus mutuabilibus. 131.

Intell. ad. l. frumenti. C. de vſur. 132.

Specialia in pecunia numerata etiã nõ mutuata reſpectu aliarum rerum etiam non mutuabilium. 133.

Pecunia numerata facilius conſumitur quam alia res plenè. num. 134.

Intell. l. ſi alieni de ſol. plenè. nu. 34. *cum ſeq.*

Commiſtio & confuſio differunt 135

Rigor. l. ſi alieni. de ſol iuſtiſſima alibi æquitate temperatur. num. 140.

Ludens mecum cum aliena pecunia, an amittẽdo illam transferat illius dominium in me. 141. *cum ſeq.*

Ludo quæſita an & quando licite & in conſcientia retineantur. 142.

Iura & actiones non circunſcribuntur loco. 143.

Pecuniæ vis & poteſtas latiſſimè patet. 144.

Conuerſio alterius debiti in cauſam mutui item & furti an exigat præſentiam rei. 145 *cum ſeq.*

Intell. §. ſed & ſi is. l. ſi a ſus de furti. 145. & 148.

Debitum mihi ab vno an & quando conuerti poſſit in aliud debitum deben. mihi ab alio. 147. *cum ſeq.*

Fictiones diuerſimodè inducuntur in leg. noſtra & in §. ſi num. 152

Iuſſus de ſoluendo alieni re integra reuocabilis eſt. 153

Mandatum non ſemper reuocabile. 153 *cum ſeq.*

Tex. l. ſi ego de nego geſt. ornatur. 55

Debitor iuſſus ſoluere ſi promittat, an faciat rem deſinere integram eſſe & irreuocabilem 156

Mercatori ſi facta fuerit per me commiſſio de ſoluẽdo & ille promiſerit an & quando ego liberer. 157 *cum ſeq.*

Claudicatio contractus & ſimiliũ eſt prohibita. 159. *cum ſe.*

Delegatio & nouatio valde differunt vt ex pluribus probatur. 162. *cum ſeq vſq; ad num.* 168. & *ſequen. vbi quòd eſt principalior ſpecies nouationis. immo eſt aliquid vltra vt ibi.*

Nouationis materiam vide latè. 162. *cum ſeq.*

Delegatio plura requirit vt poſſit induci. 165

Delegatio vim ſolutio. obtinet, quum delegans ſoluat. 166

Tex. l. ſi. C. de nou. non. habet locum in noua. quæ fit per delegationem. 167. & 169. & 176

Delegatio nouatio eſt, & aliquid vltra 168.

Nomen debitoris pro quantitate ſolui poteſt. 169

Delegatio vt inducatur plura requirit. 170. *cum. ſeq*

Delegationis voluntas ſatis eſt quod appareat per nũtium aut epiſtolam. 172. *cum ſeq.*

Tex. l. ſi titius. ff. de noua. declaratur. 174. *cum ſequen. vſq; ad.* 178.

Deleg. alia propria, alia impropria ſeu largo modo ſumpta. num. 170.

Nouatio etiam hodie fit, quando ex coniecturis apparet partes voluiſſe nouationem facere. 177. & 185.

Stipulatio requiſita in deleg. niſi inter mercat. vel. in curia eorum non exigitur. 189. *cum ſeq.*

Mutus non delegatur. 180.

Mercatorum ſumma debet eſſe fides. ideò ſtipulationis loco eſt nudum pactum & ſimplex promiſſio in eorum curia. 181. *cum ſeq.*

Pactum nudum in curia merca. actionem producit. nu. 181. *cum ſeq.*

Promiſſione facta loco ſeu vice talis debitoris ſeu pro tali ſuſcipiendo nomen vel obligationem ipſius inducitur nouatio, ſecus quando pro alio ſimpliciter fit promiſſio. 183. *cum ſequen.*

Nouatio non fit vbicunque in ſecundo inſtrumẽto reſeruata ſunt iura priſtina. 188

Delegans non liberatur quando ſciuit delegatum debitorem citò foro ceſſurum & decocturum. 90.

Malitioſe aliquid facientes ſeu delinquentes ſpe futuri actus.

iuuandi

*iuuandi non ſunt, prout præfectus vrbis contrahens plu-
ra debita ſpe futuræ liberationis per aduentum inoronationis Cæſareæ conſequendæ. 190.*

Mercator qui erat de conſi. ciuitatis & ſciebat ordinem factum in conſi. de grano minori pretio quam tunc venderetur in craſtinum vendendo, ſi illico ſuum vendiderit alteri id ignorāti tenetur illi ad intereſſe ex quo cum non admonuit. 190.

Tex. l. ſi verò in §. ſi poſt man. declaratur. 191.

Mandatum præcedere debet. non ſequi. ibidem cum ſeq.

Contractus alij à mut. etiam in omnibus ſpeciebus et iuribus contrahi poſſunt. 192.

Diſpoſitio de faciendo an trahatur ad iam factum. 193.

Textus terribilis. l. qui negocia infra man. declaratur & enucleatur optimè. 194. cum ſeq

Aphricam leges difficiles non ſic ll. Vlp. 195. cum ſeq.

Lex an quomodo & quando fingat ſuper impoſſibili. 198. vſque ad num. 208

Pecunia per procuratorem meū à debitoribus meis exacta. non eſt mea ſed mihi debita. 20 . ad fin.

Tex l ſi ex pretio. C. cert. pet. declara : 11.

Tex. l ſi pecu ff. de ſolu declaratur 212.

Debitum ex vno contractu an & qualiter conuerti poſſit in debitum ex alio contractu ab eodem debendum. nu. 213. cum ſequen.

Conuerſio vnius debiti in aliud ex alia cauſa ſimulationem non ſapit. num 2 7.

IN L. SINGVLARIA
Quadrageſimæ initio Cæptam.

ECce dilectiſſimi Auditores nunc tempus acceptabile. Ecce nunc dies ſtudiorum & ſalutis. Antequam lectiones auſpicemur noſtras, & difficultatum ingrediamur campū, pauca hæc prælabimur.

Ite procul ludi, procul hinç vos ite choreæ.
Hactenus eſt venerem ſollicitaſſe ſatis.
Ecce alios mores vobis noua vita propinat.
Nunc circa leges cura ſit & ſtudium.

Hanc famigeratam legem parum in ordine, ſuiq́; com
poſitione nodoſam Gloſſatores & reliqui ſcribentes diſ-
ficilem interpretationibus ſuis reddiderunt. materiam
1 diffuſam aliā & intricatam proculdubio continet. † Ego
reſecatis ſuperfluis plana omnia & clara facerē conabor,
noui ſemper aliquid tanquā nuper ex Aphrica (vt aiūt)
adueniens afferendo. propterea in primis iuxta conſiliū
Pompo. in l. 1. ſuprà de orig. iur nonnulla ad intelligentiā
& declarationem legis & materiæ præmittam.

Sciendum igitur eſt primum, quum de nummis & pe
2 cunia ſit hic ſermo, ea multum inter ſe differre. † Nūmus
enim ad monetam, numeratamq́; pecuniā tantummo-
dō refertur. l. nummis. ĵ. de in litem iur. l. certi conditio.
§. ſi nummos vbi Dec. notat. ad fin. primæ col. ſ. eod di-
ctusq́; eſt à nomo, quod eſt lex ſm ſcriptores humanio-
rum literarum, quia quum hoīes permutatione vti ſole-
rent nummi vſus lege introductus fuit. vt ĵ. de contrahē.
empt. in princip. vel forſitan à numerando dictus eſt. d.
§. ſi nūmos ibi numeret futuro debitori, qualitas. n. nu-
merationis vr̄ nummis data præalleg. l. 1. & tradit Bar. &
3 cæteri in §. 1. lib. 2. ſ. eod. Alio verò vocabulo, † maiores
noſtri nummos monetam appellarunt quod ſigno numiſ-
matis monerentur cuius pretij & æſtimationis eſſet, idq́;
apud Romanos obſeruabat̄. Pecunia vt gloſſator & ſcri-
bentes declarant. in d. l. 2. in §. Creditum ſuper verbo pe-
cunia tripliciter accipitur ſtricte, largiſſime, & largè: ſtri
ctè quidem pro pecunia numerata vt in d. §. ſi nummos
& in l. 1. ĵ. ad maced. Et ſm glo. in c. totum. 1. quæſt. 3. di-
cta eſt pecunia, quia antiqui omnia bona ſua in pecori-
bus habebant, et à pecudis nota. nomen ſortita eſt ſm
Plinium lib. 33. naturalis hiſtoriæ, quā antiquitus num-
mi effigie pecudis ſignabantur, ideò Plutarchus in publi
cola ouis & ſuis boniſque conſpectum ſignum fuiſſe in
4 vetuſtiſſimis nummis dicit, † & hoc modo accipitur in
primo exemplo. l. noſtræ, non autem in princ. l. ſecundo
modo capitur largiſſime pro omni re. l. pecuniæ la 1. &
la ſecunda. ĵ. de verb. ſign. ſecundum quam ſignificatio-
nem hic non capitur. Tertio ſumitur largè pro omni re
mutabili. d. §. creditū ibi niſi proficiſcatur pecunia. mu-
tuū enim non ſolum in nummis conſiſtit, verum etiam
in frumēto vino oleo & ſimilibus. inſtit. quibus mod. re.
contrahitur obligatio. §. 1. verbum igitur pecunia ibi lar
gè pro omni re mutuabili ponitur & ſecundum commu
niter intelle. ita accipitur in l. noſtra vt Pau. de Caſtr. &
Iaſ. hic dicunt de quo latius infrà.

Secundo pro intelligentia l. noſtræ & materię pręmit
5 to, † Duo hic præſupponi debere quæ licet non appareāt
de neceſſitate tamen ſubintelliguntur, primum quod pecu-
nia in caſu iſtius. l. non eſſet in præſentia, ſm quod eſſet ſo-
lutioni & numerationi parata. vt hic per Bart. in 6. colu.
Sal. & Iaſ. prima Alex. 6. & ſeq. ſi enim pecunia vt ad pri-
mum redeam præſens fuiſſet, præſentia rei veram ipſius
rei traditionem, trāſlationemq; poſſeſſionis & dominij
operata eſſet. ſicque inter iubentem pecuniam numerari
ac recipientem verum & naturale mutuum contractum
fuiſſet, nec aliquod ſpeciale eſſet prout in caſu noſtræ. l.
erat, ideò oportet intelligere rem in caſu iſto non fuiſſe
6 in præſentia ſm prælatos ſcriben. † ſed malè ſenſiſſe vi-
dentur Bar. Alex. Iaſ. & ſequaces, quod data præſentia rei tra
ditio vera ſit & acquiſitio ficta. immò oppo. eſt quia tra
ditio eſt ficta, poſſeſſionis autem & dominij acquiſitio
vera. Ita Pau. de Caſt. hic in 3. col. cum ſequ. Aret. & Soz.
col. 1. & 2. & Dec. vlt. & Aret. in l. iii §. ſi iuſſerim. per illū
tex. in verbo videri. mihi tradita ſæpius repetitio. ĵ. de ac-
qui. poſſeſſ. Idem probatur in l. pecuniam. ĵ. de ſol. in l. qđ
ſtatu liber. ĵ. de don. cauſa mor. in l. certè infrà de prec. &
in l. quod meo. in §. ſi venditorem infra de acq. poſſ. quæ
iura circa traditionem rei vtuntur verbis improprietatē
ſignificantibus & non circa acquiſitionem rei, quia mo-
dus acquirendi fictus eſt à lege quæ propter præſentiam
fingit rem traditam, acquiſitio autem vera eſt ſecūdum
præalle Ego dico vtrunque dictum clarè probari. in d. l.
pecuniā, quæ circa acquiſitionem vtitur verbis proprie-
tatem ac veritatem ſignificātibus vt patet ibi mea eſſe in-
cipiat & ibi acquiſita mihi. Sed circa traditionem ex p̄-
ſentia rei cauſatam, vtitur verbis improprietatem ſignifi
cantibus, patet, ibi quodāmodo longa manu tradita exi
7 ſtimanda eſt, † & in ſimili hoc alibi ipſe Bart. dixit in l. ſi
is qui pro emptore in vlt. quæſtione. ĵ. de vſup. & in l. ab
emptione. ad fin. ſupra de pac. quod licet modus transferen
dæ poſſeſſionis per cōſtitutum fictus ſit à lege videlicet,
poſſeſſio tamen quæ per cōſtitutum acquiritur vera eſt
non ficta. vt probatur in d. §. ſi vēditorem ſequitur Balb.
poſt tract. præſump. in repe. l. Celſus colu. 27. Curt. infra
col. 13. & ſcriben. ī d l. quod meo. & hæc declaratio Bar.
aperuit oculos ſcriben. prædictis ad docendum verita-
tem prædicti art. in lege noſtra.

Circa ſecundum præſuppoſitū gl. fi. Bar. in 6. col. Alex.
antepenul. Iaſ. prima & Dec. penul. & alij tenent commu
8 niter, † præſupponi neceſſarioq́; requiri pecuniam fuiſſe
ſolutioni paratā, quia aliàs fingi non poſſet mihi data, in-
de à me ad te profecta. quoniam lex non fingit ſuper im-
poſſibili, nec ſuper re quæ non extat. iuribus per eoſdem
alleg. & quòd hic pecunia eſſet ſolut. parata videtur pro-
bare hæc. l. inducendo vt per Dec. in pen. col.

9 Sed quod ſecundus caſus. l. noſtræ, † procedat etiā quod pec.
non eſſet ſolutioni parata, tenuit hic Fulg. vt Alex. ab illa
recedens refert, ſed nō reſpon. rationi Fulg. quē ſequitur
hic

hic Dec.col.11.& ſeq.corroboratur & rationibus Bar.&
ſequacium reſpondens vt per eum,& ad iſtum tex.vt per
16 Deci.inductum.reſpon.ꝙ licet in terminis.le.noſtræ pe-
cunia ſolutioni parata eſſet,hoc tamen neceſſarium non
eſt vt Fulg.& Cur.dicunt,vel aliter iuriſconſultum extē-
dere ꝙ in duabus perſonis dixerat ad vnam vt in vna ea-
demq; perſona contrahatur mutuum licet non fiat de
meo tuum quia fingitur mihi datam,inde à me ad te ꝓ
fectam. Iſtud eſt quod per extenſionem hic inducitur,
non aūt fit vis in pecunia ſolutioni parata.Non eſt tamē
recedendum à communi opinione, quam ſuper glo.vlt.
defendam ſoluendo contrarium.l.qui negocia.
10 Tertiò præmitten. eſt, † ꝙ quatuor modis intellecta
fuit hæc.l.ab antiquis quos intel.Bar.refert, & examinat
in primis col.& nos abſolutis notabilibus declarabimus.
11 Quarto præmitte,† ꝙ quum dictio igitur illatiua ſit.
le.diuus.ẏ.de cuſto.reorum malè videbatur hic poni: qa
ex præcedentib.non infertur, ſed extēſio fit de vno caſu
ad alium ſed reſp.ꝙ immò illatiuè ponitur hoc mō quia
in pri.iuriſconſ.vnam maximam præmittit ꝙ in mutuo
ſingularia quædam præcepta ſunt . exemplificando vno
modo . Deinde ex prædicta maxima in duabus perſonis
exemplificata inſerendo dicit, ꝙ in vna eademq; pſona
recipitur id quod in duabus receptum eſt. exemplifican
do vt hic quaſi vis tota conſiſtat in ſpecialitate contract⁹
de qua in maxima prædicta. non aūt in vnitate vel plura
litate perſonarū. Summatur & diuiditur vt hic per Bart.
quem ſequuntur Alex. Iaſ. & alij quicquid dicant Mod.
Taur.nam ſummarium Bar.& Alex.eſt lecturæ commu
ni & approbatæ cōſentaneum, & licitè diuiſio fit in tres
partes.ad bimembrem reducibilis eſt. & ſic bona ſecun-
dum Philoſ.vt per Iaſ.in rub.ff.de vulg. vel ſubtilius ſum
mari poteſt,vt hic per Aret.Pau.de Caſt. & Soz. & etiam
diuidi aliter, videlicet in duas partes in prima præmittit
vnam maximam in materia mutui, in ſecunda duobus
modis exemplificat,vt hic per Aret.
12 Caſus ſic poteſt figurari,† quæſiuit iuuenis poſtquam
factum ſpecialem tract.& titul.de muto video, Scire deſi
derarem vtrum ſint aliqua ſingularia & ſpecialia in ipſo
contractu.mutui,& reſpon.quòd ſic, interrogatus de e-
xemplis duo ponit.
Rationes dubitandi & decidendi poſt Saly. & alios
hic ponit Iaſ.in 2.col.
Noto.1.ex iſto tex.ſingularia q̄dā pręcepta eſſe in mu
tuo.nam licet de ſubſtantia mutui ſit ꝙ de meo tuum
fiat.§.appellata & §.in mutui datione.l.2.ff.eod.tamen in
duobus exemplis hic poſitis cōtrahitur mutuū . licet nō
fiat de meo tuum ſpeciali fauore ipſius cōtractus mutui.
Circa prædictum not.diſcutiendæ ſunt quædam not.du
13 bitationes,prima, † q̄ ſit rō inductiua prædictarum ſpe-
cialitatum ad quam paucis rñdetur,ꝙ frequentia cōtra-
ctus mutui.l.certi conditio.§.ſi nummos.ff.eod.ibi quo-
tidie credituri cum not.ibi per Barr. in prin. & Saly. hic
col.3 nam propter frequentiam contractus quædam fiūt
& permittuntur quæ aliàs non fierent nec permitteren-
tur.l iniuſto.ff.de vſucap.l.certè.§.1. ff. de precar. de quo
latius dicemus ſuper 4.ſpeciali in glo.1. Secunda dubita-
14 tio † quia non ſingularia ſed vnum tm̄ vr̄ eſſe ſingulare,
& ſpeciale quod duobus modis exemplificatur in leg.no
ſtra,primum in duabus perſonis, Inde in vna eademque
perſona:malè ergo hic dixit Vlp.ſingularia eſſe pręcepta
argum.l.vbi numerus.ẏ.de teſti. Reſponde ꝙ licet hic v-
num tm̄ ſpeciale & ſingulare mutui referatur dupliciter
exemplificando,alia tamen ſunt , vt ꝙ abſenti per alterū
actio & obligatio quærantur.d.§.ſi nummos alia de qui-
bus in glo & quod hic in prin.iuriſconſ.dicit eſt vna ma
xima quam præmittit pro fundamento propoſitæ q̄ōnis
ſm Saly.& Dec. hic in principio , quæ maxima verifica-
tur in pluribus alijs ſpecialibus vt dixi, licet hic vno ſolo
15 Vlp.contentus fuerit.† iuxta tex.l.ita vulneratus in fine.
ff.ad l.aquil.facit.l.1. ſupra eod. ibi pauca de ſignificatio-
ne vocabuli referre.
16 Ex quibus infertur,† malè loqui Bar.in primo not. di
centem hic eſſe duos caſus ſingulares in quibus cōtrahi-
tur mutuum licet verè nō fiat de meo tuum, vt ēt ſcribit
Alex.quum vnus tm̄ ſit caſus duobus modis exemplifica-
tus.propterea ſm Iaſ.in not.melius dixiſſet.Bar.duo exē
pla & ita facit Soz.hic & Bar.met.ī diuiſione literæ. Cur.
tamen hic tenet cum Bart.in nota. ꝙ ſint duo ſingularia
ex tribus fundamentis.ſed non eſt recedendum à præce-
denti opinione,per iſtum tex.ibi quod igitur,&c.ex quo
patet ꝙ eſt vnum ſpeciale duobus modis exemplificatū
item quia tota vis vtriuſq; dicti in hoc vno cōſiſtit ꝙ cō-
trahitur mutuum contra regulam mutui , & ſic non fiat
de meo tuum,& ad primum argu. quòd tex. loquatur in
plurali ſupra reſpon. eſt quòd maxima ſatis verificatur
in pluralitate vt patet ex dictis glo.
Ad ſecundum de duabus fictionibus reſpon. ꝙ ſunt
duæ fictiones propter diuerſitatem perſonarum , & fa-
ctorum.prima ob interpoſitionem debitoris . ſecunda
propter mutationem præcedentis cauſæ. eſt tamen ſem-
per vnum ſpeciale in contractu mutui,quia contrahitur
mutuum licet verè non fiat de meo tuum.
Ad tertium reſpon.ꝙ diuerſitas factorum non indu-
cit pluralitatem ſingularium,ideò tex.hic in verſi. quod
igitur vt dixi vult eundem eſſe caſum , extenſum de vna
perſona ad duas , in quibus eadem erat ratio , ne mutuū
contraheretur ſm punctum rationis, quia nec in primo
nec in ſecundo fiebat de meo tuum , ſpeciali tamen prę
rogatiua mutui contrarium deciditur in vtroque dicto
& ſic vis tota eſt in ſpecialitate contractus mutui non di
17 uerſitate factorum. Videtur tamen dici poſſe.† Bar.non
malè loqui,notādo duos caſus vt fecit,quia propter mu-
tationem facti caſus quidem duo ſunt,ſicet vnum ſit ſin
gulare fauore mutui in vtroque caſu.
18 Tertia dubitatio,† vtrum in materia mutui reſpon.li
ceat ſpeciale eſt in mutuo. Soz. hic ꝙ ſic. ꝑ hunc text. &
p̄dicta, ſicq; limitari gl.l.filium.C.fam.erciſ.quæ dicit re
fugium eſſe miſerorum ſoluere per ſpeciale, & idem qđ
hic dr in mutuo,eſt in cauſa dotis. Pau.de Caſtr.in l.1.ꝑ
illum tex.ſ.ſolut.matrim.ſed Dec. hic & alij Mod. con-
tra,quum non ſint multiplicanda ſpecialia.l. 1. cum glo.
C.de dotis promiſ. ideò non admitteretur talis ſolutio,
ſpeciale eſt in mutuo,niſi ratio ſpecialitatis aſſignaretur,
aliàs facile eſſet regulas mutui eludere dicendo ſpeciale
eſt in mutuo,quod abſurdum eſt,ideò vitandum.l. nam
abſurdum.ff.de bo.lib.cum accumulatis per Dec. in cap.
cum inter.in 7.not.de excep.& in materia dotis Ripa in
19 l.1.col.4.ſolu.matr.† & ſic ampliari poterit gl.d.l.filium
vt procedat etiam in contractu mutui & dotis.
Quarta dubitatio,ꝙ in exemplis hic ꝑ iuriſconſ. poſi-
tis nulla currit ſpecialitas verum res procedat ſm regu-
las iuris cōis ꝙ contrahatur mutuū, quia fit de meo tuū
verè,ſi enim iuſſero debitorem meum tibi pecuniā da-
re,isque dederit & tu meo nomine receperis, per actum
iſtum naturalem videtur mihi dominium acquiri.l.1.C.
per quas perſon.no.acquir.poſtea tibi, ergo fieri de meo
tuum: ſimiliter in ſecundo exemplo, quum quis mihi ex
cauſa mandati decem debet, ſi cōuenerit vt ex cauſa mu
tui eam pecuniam habeat exigere,vr̄ pro me,& ſic domi
nium mihi quærere:Inde in cauſam mutui transferri , &
ſic de meo ſuum fieri,Reſpon.ꝙ immo in iſtis exemplis
pecunia fingitur numerata mihi , inde per me illi cui ſit
mutuum,ideo non dr̄ fieri de meo ſuum niſi per fictio-
nem,nimirum ergo ſm Dec.Cur.& Mod.mediol.ſi con
trahitur mutuum contra naturam & regulas mutui fa-
uore quodam ipſius contractus mutui,quæ conſideratio
& ſolutio probatur.ex l.fin.l.noſtræ ibi videatur,&c.quę
verba improprietatis ſunt ſignificatiua & ſic dominium
pecuniæ mihi vere non acquiritur.
20 Quinta difficultas, † ꝙ ſuperflua fuerit lex noſtra ꝑꝑ
tex.d.§.ſi nummos ſupra eod.tit.vbi in fortiorib⁹ termi-
nis

nis idem videtur dici. Soz.& Mod. Taur. hic. col. 1. tenēt. ꝙ illarum diſpoſitionum diſpares ſint termini, & ꝙ in §. ſi nummos ego nummos meos tanquam tuos tuo nomine voluntateque numerauerim, hic verò debitor pecuniam propriam nõ tanquam meam ſed tanquã mihi debitam numerauerit. Dec. & Cur. hic. in 1. col. propter rationis identitatem hoc improbant, imò ſm Curt. dubitabilior erat caſus. §. ſi nũmos quam caſus. l. noſtræ. ꝙ ſicuti aliquo numerante pecuniam propriam vt meam, prout ibi dicitur, contrahitur mutuum, multo magis debet poſſe contrahi qñ numerat mihi debitam, ideò noſtræ. l. diſpoſitio hoc introducens vana videbatur, quum caſus iſte in terminis dubitabilioribus ibi deciſus eſſet. Cur. ſaluando iuriſconſul. dicit repetitũ fuiſſe quod hic dr̃ in primo exemplo vt addetur quod de mutatione cauſæ in ſecundo exemplo dicitur. & volunt Dec. & Cur. ꝙ §. ſi nummos concordet cum. l. noſtra. Et quia tota vis ſecundum Dec. in numeratione conſiſtit quæ hic & ibi interuenit, item quia vtrobiq; fictio interuenit quia ille qui meo nomine numerauit mihi videtur dediſſe & ego tibi, ideò eadem ſit iuris diſpoſitio & determinatio.

Quæ opinio mihi nõ arridet. verum placet magis opinio Soz. & Mod. Taur. imò gl. primæ. l. noſtræ ibi item vt facile, qđ termini iſtarum legum longe diuerſi ſunt & diſpares. nam in. §. ſi nummos. ego pecuniam meã tãquam tuã alteri tuo nomine te abſente & ignorãte numeraui. Dicit iuriſconſ. acquiri tibi conditionẽ ad mutuũ, & ſimiliter ſine dubio qñ tua voluntate numerani. contra iuris regulam. ꝙ per liberam perſonam. quæ nõ eſt alterius iuri ſubdita excepta cauſa poſſeſsionis alteri per alterũ nõ acquiritur. d. l. 1. C. per quas perſon. & hoc ſpeciali fauore contractus mutui propter frequentiam ipſius cõtractus, vt voluit etiam gl. hic enumerando ſpecialia mutui. & iſtud eſt quod vult principaliter iuriſcon. in d. §. ſi nummos. ſed in l. noſtra principaliter decidit contrahi mutuum contra naturam mutui ẽt ꝙ non fiat de meo tuum. vt in exemplis hic poſitis, propter ſingularia præcepta mutui. Et ꝙ iſte ſit verus harum legum intellectus clare oſtendo, nam ꝙ in §. ſi nũmos: dubitatio circa acquiſitionem actionis & obligationis eſſet, patet ex verbis tex. ibi Ariſt. ſcribit acquiri tibi conditionẽ & iterum ex alijs ſequẽtibus ibi nec dubitari quin tibi acquirat̃ obligatio. quum quotidie credituris poſcam⁹, &c. ex quibus apparet totam dubitationẽ ibi fuiſſe an illi tertio acquireretur actio & obligatio pp regulã alteri per alterum actionẽ acquirere ꝓhibẽtem, & nihilominus determinari ꝙ ſic, qñ eo abſente & ignorãte facta fuit numeratio, & pariter ac ſine dubio qñ voluntate illius numeratum fuit. quis accidẽtaliter ac p̃ſupponendo ibi ẽt decidatur mutuum cõtrahi licet nõ fiat de meo tuũ ꝓpriè, ſed de hoc ibi non fuit dubitatũ, ſed tm̃ de acquiſitione actionis & obligationis vt dixi. ſed in l. noſtra tota dubitatio erat. ꝙ nõ contraheretur mutuũ, quia nõ fiebat de meo tuũ. iuxta regulã d. §. appellata & ſic videbat̃ ꝙ p̃ſuppoſitiu de cõtractu mutui vt dixi factũ in. §. ſi nummos verum nõ eſſet repugnante regula. d. §. appellata. Et nihilominꝰ deciditur oppoſitũ mutuũ cõtrahi, quis nummos meos non acceperis pp ſingularia præcepta mutui. quia videtur mihi data pecunia inde à me ad te profecta.

Ex quibus apparet in d. §. ſi nummos principaliter determinari ibi abſenti & ignoranti, certi cõdictionem ex reali numeratione tuo nomine facta acquiri, & clarius ac indubitanter qñ te volente numeratio facta fuit, non obſtante regula prohibente alteri per alterũ acquiri propter frequẽtiam contractus mtui. in l. noſtra aliam quæſtionẽ decidi in d. §. ſi nummos accidentaliter & præſuppoſitiuè deciſam, an & quomodo cõtrahatur mutuum & non fit de meo tuum ſm regulas mutui. Et præſuppoſita pro firma & conſtanti determinatione. d. §. ſi nummos ꝙ alteri per alterũ in contractu mutui actio & obligatio quæratur: Et iuriſconſultum reſpondere contrahi
mutuum quamuis nummos meos nõ acceperis, propter
ſingularia p̃cepta mutui, vt videatur mihi data pecunia
21 inde à me ad te ꝓfecta. † Iſte eſt genuinus & veriſsimus
ſenſus harum legũ. confirmo quia in l. quantũ poſſumus
ſuperfluitatem euitare debemus in l. 1. cum gl. ſupra qđ
met. cauſa. §. quibus in prima conſt. C. ſed ſi eſſet eadẽ diſpoſitio & determinatio & termini iſtorum iuriũ pares
eſſent ſuperflueret in l. noſtra ſcriptura. qđ non eſt dicen
22 dum. † Et licet lex de ſuperfluitate argui nequeat qñ repetitur vt addatur cap ſuper quæſtionem. iuncto ca. cũ
te, de offici. deleg. notat Fely. in procemio decre col. fi. tñ
hic de repetitione non apparet, ſed de noua queſtione &
ſub alia forma, vt dixi. Et ſi conſideratio prædictorum
Mod de repetitione vera eſſet. & iuriſcõſulti talis fuiſſet
mens & intẽtio, præmiſſa maxima de qua in prin. l. ꝙ ſingularia quædam præcepta ſunt circa pecuniam creditã,
caſum ſecũdi exempli decidiſſet omiſſo primo iã deciſo
per. §. ſi nummos cuius repetitio nec neceſſaria nec vtilis
fuiſſet. Datur ergo intelligi aliam fuiſſe mẽtem & intentionẽ iuriſconſ. illa aũt fuit quã ſupra proximè oſtendi.

Nõ obſtat ꝙ tota vis vt ſupra dicebat Dec. in numeratione cõſiſtat, quæ tam hic quam ibi interuenit, ideò vi-
23 deri eandem eſſe iuris diſpoſitionem. † Quia reſpon. ꝙ
imò vis eſt quomodo & qualiter numeratio ipſa fiat.
quia actus agentium operantur ſm eorum voluntatem
nõ vltra, præter, vel contra. l. nõ omnis infra eo. Et hoc
probatur per rationem Aret. & Soz. in caſu. l. noſtræ qñ
debitor meus pecuniã mihi debitam ſed ſuam tibi numerauit. videbatur mutuum contrahi nõ poſſe, quia pecunia non erat mea ſed debitoris numerantis, vt hic dr̃
nec tradita tanquam mea, ſed tanquam ſua ipſius debitoris vt, ſ. liberaretur ipſe ab obligatione pp iuſſum creditoris argu. l. & magis. ſ. de ſo u ſm Aret. aliàs liberatio
24 non contingeret. † quum debitor ſoluẽdo pecuniã creditoris non conſequatur liberationẽ, propriam. n. ſoluere
25 debet. l. ſtichũ. ff. qui decem. ff. de verb. obli. † Nec verum
eſt ꝙ in cõſequentiam ſuę liberationis vt ait Dec. cenſeat̃
numerare pecuniã, imo principaliter vt ab obligatione
liberetur pp iuſſum creditoris quemadmodum & liberatur. l. 3. §. fi. ff. de dona. inter virum & vxo. & eſt ẽt in arg.
d. l. & magis & l. preſes cũ gl. C. de ſer. & aqua. ꝙ videlicet
prima charitas à ſeipſo incipiat, & quia vt diximus aliàs
non liberaretur.

Ex quibus patet etiã ſolutio ad motiua Curt. hic quũ nõ ſit verum, maiorem eſſe rationem dicendendi in caſu le. noſtræ q in caſu. §. ſi nummos & ꝙ caſus iſtius. l. eſſet minus dubitabilis, imò minor ratio, & caſus dubitabilior pp rationem Aret. ſ. relatam ab alijsque approbatã, quicquid hic in. 6. col. Alex. ſentiat, patet ẽt ꝙ licet hic & in §. nummos ſit fictio, quia quũ in mutuo fieri debeat de meo tuũ, ille ꝗ meo nomine pecuniã numerauit, vr̃ pecuniã mihi dediſſe & ego tibi vt hic in fi. l. dr̃ ſm Dec. tñ caſus. l. noſtræ dubitabilior erat quam caſus. ſi nummos, per rationẽ Areti. Rurſus principalis dubitatio ibi circa acquiſitionem actionis & obligationis erat propter obicem regulę alteri per alterum, hic principalis erat dubitatio circa cõtractum mutui per regulam d. §. appellata.

Sexta dubitatio circa text. l. qui negocia directo contrariantem prima facie. l. noſtræ, ſed in gl. dabimus ſolutionem & intellectum illius legis diſcutiemus.

Secũdò noto. ex iſto text. ibi nũmos meos acceperis,
ꝙ ſi debitor meus pecuniã ex cauſa mutui iuſſu meo tibi
26 numerauit contrahitur mutuũ, † licet non acceperis pecuniam meã ſed mihi debitam. vult ergo ꝙ nummos debitoris mei acceperis, & à contrario ſenſu qđ argumentum fortiſsimum eſt. l. 1. ſupra de offi. eius. nõ contrahit̃ mutuũ ſi debitor meus non numerauerit ſed promiſerit quum alter nummos non acceperit. vt n. mutuũ cõtrahatur oportet ꝙ interueniat res conſiſtens in pondere numero vel menſura nõ promiſsio ſimplex. §. mutui datio. l. 2. ſupra eod. ideò nimirum ſi in prædicto caſu mutuũ non

contrahitu

contrahitur vt per Barto.infra in 6.col.quem ſequuntur
commmuniter docto.vt hic per Alexan, col.6.Soz.Iaſ.&
Mod.mediol. niſi debitor haberet pecuniã ſolutioni pa-
ratam. quia lex fingit numerationem ſm Bar. & Iaſ. hic
in 3.col.Moder.med.poſt.Paul.Caſtr.contradicunt per
l.noſtram in verbo acceperis, aliam dicẽtes fuiſſe mentẽ
Bart.ſed non eſt verum vt per Alex. hic in ſexta colu. ita
clarè verba Bart. interpretantem. quando enim eſt ſolu
tioni parata fictè dicit Barto.in ſexta col.recepiſſe cenſe
tur & conſequẽter cenſentur interueniſſe ſubſtantialia
mutui.ideò, &c. hoc tñ reſtringit Bart.ad pecuniam tm̃
quia in alijs rebus mutuũ non contraheretur vt hic per
27 eum in ſeptima col.† ſed ſi pecunia nõ eſſet ſolutioni pa
rata non contraheretur mutuum, nec competeret certi
condictio ſpecialis ex mutuo ſed bene generalis vel ſine
cauſa vt hic in ſexta col.declarant Alexan. Soz. & Mode.
mediol. & debitor qui promiſit ope exceptionis liberatur
vt per Iaſ. pro quo facit quia & ſi dicta promiſſio loco
numerationis ſuccedat. l. qui actionem. ĵ. de re.iur. ex
quo tñ eſt ficta numeratio non liberatur debitor ipſo iu
re, ſed ope except.tm̃ ſicut in ſecundo exemplo tex. no-
28 ſtri comprobo, quia, † habens actionem ad rem, ipſam
rem habere dr̃ fictè.d.l. qui act. ibi habere vĩ tradit.Soz.
in conſi.100.col.pen.lib.primo.ideò,&c.nunquid tñ hoc
caſu ille qui promiſſionẽ recepit liberetur cedendo actio
nem mandati contra promittentem tradit hic in nota.
Alex in ſexta col.ſi verò debitor pecuniam numerauerit
vt iuſſum fuit ipſo iure liberabitur vt hic per Soz. in quo
not.& probatur clarè in §.fin.d.l. 3. de don. inter virum
& vxor. ibi perinde eſſe ac ſi ego accipiſſem pecuniam à
debitore meo,& inde alteri dediſſem.ſi accepiſſem nulli
dubium ꝙ debitor ipſo iure liberaretur,interuentu veræ
ſolutionis vt inſtit.quib' mo.tol.oblig. in prin.ergo,&c.
vt hic per.Soz.in no.& Dec.in vlt.not.In mutuo verò ci-
uili, in quo interuenit ſtipulatio in quam omnis cauſa,
reſq; deduci põt, nec eſt neceſſariũ de meo tuũ fieri ſine
dubio ꝓmiſſio ſufficeret.Bart.&.Alex.ĵ. 16.col. & Iaſ.3.
29 Tertiò not.poteſt ex iſto.tex.† æquiparante duo exẽ-
pla in eo poſita ꝙ ſicuti in primo contingit ipſo iure libe
ratio vt dixi, ita & in ſecundo, ſed aliter ſe habet veritas,
quia in ſecũdo ope exceptionis tm̃ liberatio cõtingit.l.e.
ſi mulier debitori iuncta. leg.ſi res.ĵ de iure dot. vt poſt.
Fulg.hic in quarto nota. ait Soz. & in effectu ſequit Dec.
in vltim.notab.& Curt.col.2. & ſic æquiparatio non eſt
abſoluta & per omnia, ſed reſpectu mutui ſpecialiter cõ
trahendi ſm præfatos, & clare ſatis probatur per iſtum
text.loquentem ſolummodo de obligatione mutui pa-
tet ex primo exemplo ibi obligaris, quamuis nummos
meos non acceperis, ſubiungit poſtea idem iuris eſſe, in
ſequenti exemplo, quod, ſ.obligetur ille ex mutuo nec
30 alio reſpectu fit æquiparatio.† Et conſequenter regula.
l.h.C.ad.l.fal.ꝙ ſol.& promiſſio à pari procedunt, nõ ha
bet locum hoc caſu,quia non tm̃ operatur ficta numera
tio quantum vera ſolutio vt ex prædictis liquet. quod
not.reputat Sozin.hic in quarto nota.nec eſt mirũ, quia
veritas præualet fictioni.l. filio quem pater cum ibi not.
31 infra de lib.& poſthu.† nec fictio plus operari debet quá
veritas. l. filius infra eod. tradit Imol. in l. his ad finem
principij infra de ſol.Et pro limi. d.l. fin.vide etiam Pet.
de Ancha.in conſi.290.col.fin.
32 Quartò not.ibi ex cauſa mandati, † iuriſconſ.loqui cũ
myſterio in debito ex cauſa mãdati, & ſic cui' domin.ũ
erat penes illum cũ quo mutuum contrahebatur, ſecus
ſi ex cauſa depoſiti quia dominium & poſſeſsio penes de
ponentem remanent ac mutuare volẽtem.l. certi condi.
§.fin.cũ ibi not. ſupra eod. ideò nõ reſultaret ſpecialitas
de qua in tex.ſed verè de meo tuum fieret.& ſic eſſet nul
la ſingularitas cõtra ſubſtantiam mutui vt hic per Aret.
33 in 2. nota. † qđ procedit in vero & naturali depoſito,
ſecus in ficto & conſtituto,in quo nec proprietas nec do
minium penes deponẽtẽ eſt, nec prærogatiuæ depoſiti
locũ in illo ſibi' vendicant vt poſt Bal. conſuluit Soz. in
conſi.143.col.ſi.lib. 1.
34 Quinto not.† ꝙ diſpoſitũ in duabus perſonis,diſponi
tur & in vna eademque perſona qũ eadem eſt ratio. aliàs
ſecus vt hic per Iaſ. Dec.Curt.& alios Moder.& ipſe Iaſ.
comprobat pluribus ſimilibus quæ fuerunt.Fely. in ca.
omnes leges prima diſtin.decre & q̃dam alia addunt hic
Moder. Tauri.in primis col.Sed vellem ꝙ potius exami-
naſſent quæſtionem Bar.in l.1. ĵ.de opti. per eos alleg.
Nũquid executor teſtamẽti alicuius qui ex diſpoſitio
ne teſtatoris bona illius diſtribuere tenet inter pauperes
35 Chriſti per eum eligendos, † poſſit vnum eligere, illiq;
omnia bona dare.Bart.ibi ꝙ non per illum text. vulentẽ
ꝙ ille cui legata eſt optio ſeruorũ tres eligere poſsit. Iaſ.
hic nihil decidit,quædam ſolum & ad baliſtam alleg.nã
Pau.de Caſt.quẽ contra Bart.conſuluiſſe dicit oppo ſcri-
bit ſequens Bart. niſi qñ verba teſtatoris non dicerent in
pauperes ſed ꝓ anima teſtatoris, prout in caſu ſuo erat.
quia tunc vnũ eligere poſſet.ſecus vult qñ dicerent inter
pauperes iuxta titul. prædictæ quæſtionis Barto. Idẽ Iaſ.
in l.gallus in §. quòd ſi is in 2. lect. primis col. examinãs
articulum an numerus pluralis in vno verificari poſsit.
et ſic an pluralitas in ſingularitatẽ reſoluat referens hic
deciſionẽ Bart.circa quam variant ſcrib.nõ fuit auſus de
terminare ſed.remiſit ſe ad Alex. at Bal prima col. 19.C.
de ſacro.eccle.deciſionẽ Bart. ſequitur pulchra cõprobãs
36 ratione,quia maior eſt pietas,† circa plures pauperes eli
gendos ſe habere quã circa vnum. Ergo non eſt eadẽ ra-
tio in vno quæ in pluribus,quo caſu prædicta regula quo
ad depoſitũ in pluribus locũ habet & in vno non proce-
dit.l.3.in prin.ff.de duobus reis.omnes.ſcrib.hic & in lo-
cis.ĵ.allegandis & Dec.in conſ.50.ſequitur.Fel.in d.c.oẽs
col.1.Pro opinione ergo Bar.in d.l.1.quẽ ſequũtur pręſa
ti ſcrib.facit primo.d.l.1.de opti.legata. Secũdo rõ Bal.q.
maior pietas ſit prouidere plurib'.pauperibus prout ſul
ſit teſtator quam vni tm̃.tertio quia vera & recta natura
pluralis numeri non eſt cõtenta vno indiu.duo.l. vbi nu-
merus.ĵ.de teſt.l ſi.ff.ad treb.c.pluralis locutio de reg.iu.
6.& vnitas nõ eſt numer' ſed principiũ numeri:ergo,&c.
37 Quartò & vltimo ſecit, † quia natura verbi diſtribue-
re quo vtitur Bart.in q̃ſtione ſua, eſt importare diuiſio-
nem in partes, quemadmodum etymologia vocabuli
oſtendit & probatur in clemẽ.2.de æta.& quali.dare er-
go vni ſoli videtur contra voluntatem teſtatoris.
Sed contrariam opi. ꝙ vnum tm̃ pauperẽ eligere poſ-
ſint teſtamenti executores & omnia illi dare. tenuit et
ipſe Bart.in l.vnũ ex fam.in §. ſed ſi fundũ in princp. per
illum text.ĵ.de.leg.2.q̃ opinionem ſequuntur ibi Kapha.
cõmen.& Imol.& Alex.latius art.examinãs.in.l.qui quar
tam in § 1.ĵ.de l.1. Roma. in ſing.ſuis ſingul. 454. incip.
teſtator & ſingu.155.incip. ſed quid ẽ cõtra.vbi.nũc paſ-
ſum bene not. dicit & Aquenl. communẽ atteſtans in §.
primo dicta.l.qui quartã per vnũ bonũ tex. quem prius
adduxere Romã.& præal.Communis igit opinio vt præ-
dicta oſtendũt eſt contra Bar. in l. prima ſupra de opt.l.
Pro iſta opinione ꝙ vnus pauper eligi poſsit primo fa
cit regula.l.noſtræ. de qua ſupra qđ dictum in plurib' lo
cum habet etiã in vno, hocq; dictat ratio naturalis quæ
38 magis attendi debet, † quam pluralis locutio etiam in
materia ſtatutaria & pœnali ſtrictéq; intelligenda vt per
Bal.in l.1 C.de cond.inſer.& Cor l.plenius in ſuis ſingula
ribus in litera s.ſingulari incipiente ſtatuta Italiæ.
Secundò quia mens teſtatoris mãdãtis bona ſua diſtri
bui in pauperes Chriſti fundata eſt in ratione pauperta-
tis & pietatis, quæ ẽt in vno impletur vt dicebat Imol. in
d.§.ſed ſi fundum,ergo ẽt in vno adimpleri poterit teſta
toris inſpecta voluntate.l.in conditionibus.ĵ. de condit.
39 & demonſt.l.4.C.de lib.pręte. † tertio iſta opinio proba
tur optimè in d.§.ſed ſi fundum vbi iuſſus fundum reſti-
tuere quibus vellet ex familia vnum poteſt eligere. & ad
huc clarius id probatur in l.cum quidam la.2.ff.de leg.2.
vbi

vbi rogatus reſtituere libertis,quibus vellet, vnum eligere
poteſt,& per iſtum tex.prędictam opinionem tenuerunt
Roma.& Aquent. ſupra adducti.
Ad alleg.pro opinione Bar.in d.l.1.reſpon.vt per Alex.
poſt alios in §.1.dictæ.l.quartam & ad argu.de plurali lo-
cutione q̃ vno contenta nõ eſt. Et de natura verbi diſtri-
buere patet reſpon.ex ꝑdictis, ꝙ imò reſoluitur in ſingu-
laritatem qñ eſt eadem ratio, prout eſt in caſu noſtro.in
quo ita ſatisfit voluntati teſtatoris in paupertate & pieta
te fundata vnũ pauperem eligendo ſicut plures. ꝑſumen
dumq; eſt pro executoribus teſtĩ à teſtatore electis ꝙ re-
ctè exequant.c.eſtote.de reg.iu. & fortè magis pium erit
ſuccurrere vni merẽti bene & ſufficienter,q̃ multis male.
40 Circa arti.verò, † an & qñ pluralitas reſoluatur in ſin-
gularitates, ſiue pluralis numerus pro ſingulari ponatur,
vide Corſ.loco præall. Barb.in c.vnico col.8.de litis con-
teſt. Alex.conſ.136.lib.5.oẽs ſcrib.in §.cum ita.l. hæredes
mei infra ad treb. Soc.in cõſi.43.& 73.lib.1.& in falſæ de-
monſtr.in §.fin.j.de cond.& demonſt.Fely.in d.c.omnes
leges.Iaſ.in d.§.quod ſi is,& Zaſium Germanum in l.2.in
§.exactis deinde regibus ſupra de origine iuris.
41 Quantum ad deciſionem Soc. † de ſtatuto diſponente
ꝙ ſtantibus maſculis fœminæ non ſuccedant, an locum
habeat ſtante vno maſculo, & ſic pluralitas reſoluatur in
ſingularitatem, & ſi Curt.deciſionẽ ipſam Soc.pro dubia
& periculoſa habeat tenẽdum eſt, locum habere dictum
ſtatutum, etiam ſtante vno maſculo abſq; dubio, quia
qñ eſt eadem ratio in vno quæ in pluribus,dictum in plu
ribus locum habet in vno.l.1.C. de condi. inſer. Dec.latè
in conſi.50.in fin.ſed in caſu dicti ſtatuti eadem eſt ratio
conſeruandæ agnationis & familiæ etiam ꝑ vnum: ideò,
& c.& ita in terminis poſt Bal. Alex.in l.Gallus.in §.quòd
ſi is col.1.de liber.& poſth. Dec.in l.1.in quarto not.C.de
pact.& in conſi.484.& latè Brun.Aſten.in tract.ſuper prę
dicto ſtatuto, articulo.12.quæſtione.13.
Poſtremò aduertendum eſt.circa deciſ. Bald.imò glo.
42 in l.ſi quis cum procuratorio in §.fi.ſ.de procu. † ꝙ ſicu-
ti in diuerſis perſonis ſecunda conſtitutio procu.ſecundi
tollit primam per illum tex.Idem eſt in vna eademq; per-
ſona, vt ſecunda cõſtitutio primam tollat per.l.noſtram,
& præallegat.vt hic ſimpliciter per Iaſ. in 3.col.vtilitatem po
nit Paul.de Caſtr.in d.§.fin. Intelligite primò concluſio-
nem prædictam quando ſeruanda conſtitutio fit in eadẽ
cauſa & contra eandem perſonam,ſecus ſi in diuerſis vel
contra diuerſos.vt per Pau.de Caſtr.in d.§.fin.in prin. ex
diuerſis enim non bene infertur.l.fin.infra de calum.
Secundò intellige qñ addijcitur noua forma in ſecun-
do, aliàs ſecus quia ſm non tollit primum, ſed poterit
procurator vti quo voluerit vt per Ang.& Paul.de Caſt.in
d.§.fin.Dec.verò hic oppo.tenet,quia ſm mandatum eſt
ſuperfluum, arg.l.qui bis idem.j.de verbo.oblig. & cum
alijs per eum alleg. ideò primo non ſecundo vti debebit.
& reſpond. Dec.ad text.ibi alleg.per Paul.de Caſtr. in l.ſi
eum.§.1.j.de exer. quòd loquitur in diuerſis actionibus.
Et verè vt ibidem ipſe. Pau.de Caſt.declarat per illud edi-
ctum actio additur actioni.non autem vetus tollitur,ſed
in quæſtione noſtra non eſt remedium aliud. Et hoc eſt
præterea quòd inquirimus an alterum mandatum tolla-
tur ſed non reſpon.Dec.ad aliam rationem Pau.de Caſt.
quòd ſecundus actus, non mouet primum niſi expreſsè
dicatur. Item ſi vnum tantum mandatum ſubſiſtere de-
43 beret.vt inquit Dec.† attenderemus potius vltimum quá
primum arg.tex.in l.ſi quis ante infra de acquir.poſſeſ.ibi
potius enim hoc procedere videbitur quod nouiſsimè fa
ctum eſt & leg. pacta nouiſsima cum ibi not. C. de pact.
ac not.per Soci.in conſi.145.col.fin.lib.1.
44 Rurſus † quemadmodum doctoratus iterum doctora
ri poteſt,& legitimatus legitimari, excommunicatuſque
excommunicari vt per Dec.met.in c.bonæ.col.1. & ti.de
appel.& in conſil.55.col.3.Quare ẽt conſtitutio eiuſdem
procuratoris iterari non poteſt? Non obſtat quod de ſu-
perfluitate obijciebatur.per l.qui bis idem, quia reſpon.
id fieri poſſe vel ad cautelam, vel ad tollendum forte du-
bium circa validitatem primi mandati,prætereà ſm erit
longioris vitæ quod intereſſe conſiderabile eſt.ſcribentes
in d.l.qui bis idem & ipſum Dec.in d.c.bonæ col.ſi. Non
eſt ergo recedendum à declaratione Ang.& Pau.de Caſt.
quicquid dicat. Dec.poterit etiam dari alia vtilitas,vt de-
monſtrabo infra in ſexto ſpeciali Bart.in quinta conclu-
ſione ſumenda ex doctrina Bar.
45 Sextò not.etiam ex iſto tex. † ſm Bar.ꝙ cauſa coniun-
gendarum actionum vnus actus occultatur, ita cõmuni-
ter hunc text.allegari dicit & nititur declarare, vt ꝑ eum.
Qui quidem modus loquendi ſumptus fuit à iuriſconſul
to.in §.fin.l.3.j.de don.inter vir.& vxo.Sed Paul.de Caſt.
Fulgo.& Mode.Taur.col.2.dicunt, quòd imò duo actus,
occultantur ſiue actus medij quum lex vtrunq; fingat, pe-
cuniam videlicet à debitore meo, mihi numeratam dein-
de à me ei cui mutuare volo,ideò dicunt præfati Moder.
hic melius probari ꝙ cauſa coniungendarum actionum
medij actus occultantur. Sed non reſpon.ad §.fi.d.l.3.lo-
quentem expreſsè de occultatione vnius actionis. Ideò.
Dec.hic videns opin.Pau.de Caſt.& Fulg.naturalibus cõ-
uenire ꝙ duæ actiones occultantur, ex altera parte repu-
gnare tex.d.§.fin. qui dicit vnam actionẽ occultari.nixus
fuit hæc concordare, dicendo quòd conſiderata forma
& apparentia plures actus occultantur, quum in veritate
non appareat ꝙ à debitore meo mihi facta fuerit nume-
ratio, neque etiam quòd ego poſteà ipſam pecuniam ei-
dem ex cauſa mutui numerauerim: quia tamen appare-
ret, debitorem mihi teneri ex cauſa mutui, & ipſum ha-
buiſſe pecuniam, iſte ſecundus actus quantum ad effectũ
non occultatur. Sed primus omnino occultatur,quia de
eo nihil apparet. Et ſic quo ad formam & apparentiam
duo actus occultãtur,quantum ad effectum ſecundus nõ
occultatur. Et ita declarãdum eſſe dicit & intelligendum
tex.§.fi.d.l.3. & ſequitur hic Cur.in 2.col.
45 Quæ conſiderationes mihi non placent,† nec veras cre
do. imò arbitror Bart.& cæteros ſcribentes hallucinatos
fuiſſe in intelligentia tex.d.§.fin. falſum vr̃ in primis ꝙ ali
quis ex iſtis medijs actibus occultetur, vt præfati aiunt,
imò ambo apparent, & interuenire iuris cenſura dicun-
tur, quæ fictio adaptatur & introducitur tam circa pri-
mum actum, quàm circa ſm, vt ex text.hic in l.noſtra in
fin.ibi & videatur text.glo. in l.ſi mulier debitor j.de iur.
dotium & ad fin.d.§.fi.& in l.licet in §.1. in verbo datum
infra de iure dotis & conſequenter iſti actus medij non
occultantur, imò proferantur & à iure interueniſſe fin-
guntur.Ideò iuriſconſultus hic ꝙ de duabus perſonis di-
xerat te obligari ex mutuo debitore meo pecuniam ſuã
iuſſu meo tibi numerante,q̃uis nummos meos non acce-
peris ſed mihi debitos ad vnam & eandem perſonam ex-
tendendo, reſpectu vtriuſq; actus vtitur eiſdem verbis fi-
ctionem importantibus.dum inquit,vt videatur mihi da
ta pecunia & à me ad te profecta. ita etiam fit alijs locis
præallega. Non igitur primus nec ſecundus ex prædictis
actibus occultantur, quum lex de illis & ſuper illis diſpo-
nat & interueniſſe fingat,quo ergo occultantur?ſecundò
ſicuti quantum ad effectum ſecundus actus non occulta-
tur,quia ille tertius habuit pecuniam mea voluntate,& ſi
non directo à me, ideò mihi obligatur ex cauſa mutui.vt
ait Deci.Ita eſt etiam in primo actu.vltra ſuperius dicta,
quia ego à debitore meo pecuniam habui, quo ad effe-
ctum, proptereà debitor liberatur ab obligatione qua
mihi tenebatur.§.fi.d.l.3 & l.ſi pecuniam cum.l.ſolutam
infra de ſolu. Et ſic nec quo ad effectum nec quo ad for-
mam, nec quantum ad fictionem fieri debet differentia
quantum ad occultationem inter prædictos caſus.
46 Aduertendum igitur † pro vera intelligẽtia & declara-
tione prædictorum & § fi.d.l.3.quę fuit creatura Vlp.iu-
riſcon.quemadmodum ẽt.l.noſtra, dum ibi dr ꝙ ſi iuſſe-
ro debitorem meum vxori meę ſoluere.ſi iure ciuili non

impediretur donatio eum rei geſtæ ordinem futurum,
&c.lenſum eſſe,i.rem ita ex ordine iuris ꝓcedere vt pecu
nia ad me à debitore meo,inde à me ad mulierem ꝑueni
ret. Et celeritate cõiungendarum inter ſe actionum vnã
actionem occultari q̃ eſt medium de quo ſtatim facit iu-
riſconſ.mentionem ꝙ vxor videlicet pecuniã à debitore
meo,volũtate mea acceperit & mihi viro tradiderit,quia
occultato iſto medio,ꝙ pecuniam acceperim ꝑ vxorem,
fingitur pecunia ad me à debitore ꝑueniſſe.inde à me ad
vxorem.Celeritate actionũ inter ſe coniungendarum,i.vt
breuiter & celeriter q̃ in veritate inter partes agebantur
coniungantur.agebatur aũt ibi vt per ſolu.liberaretur de
bitor ab obligatione,item vt vxori traderetur.ideò per vi
rum cenſetur pecunia à debitore habita & vxori data. oc
cultata illa media actione, ꝙ vxor, videlicet acceperit &
viro tradiderit & donatio nullius eſt momenti,ꝑ ꝑ.l.reſi-
ſtentiam.Cæterũ ſubiungit iuriſconſultus debitorẽ credi
tori dare, & creditorem vxori p̃dicta media actione oc-
cultata. Iuxta ordinẽ rei de quo ſupra, nec nouũ aut mi-
rum eſſet accipere, videlicet ꝙ per alium accipias. Et ſic
quum acceperit per vxorẽ pecuniam, non eſt nouum ꝙ
cenſeatur iuxta ordinem p̃dictum ad creditorem & virũ
à debitore ꝑueniſſe,inde ad vxorem, qđ duobus alijs me-
dijs, ibi Vlp.probat. Primo de falſo ꝓcuratore tui credi-
toris cui iuſsiſti à debitore tuo pecuniã dari & acceperit
furti tibi competit actio & pecunia tua eſt.& ſic cenſetur
ſimiliter à debitore tuo; ad te creditorem ꝑueniſſe, licet
per falſum illum ꝓcuratorem acceperis.ſecundò probat
alio ſimili de eo ꝙ ſi donatum vxori ſuæ dare iuſsit.pin-
de.n.habẽdum eſt ac ſi ipſe acceptam & rem ſuam factã
vxori ſuæ dediſſet.ſicq; nullius eſt momenti.Celeritate er
ergo coniungendarum actionum,i. eorum quæ gerebãt.
† eſt.n.verbale nomen ab ago, agis.vt per Cice.in primo
47 officio.ibi virtutis laus oĩs in actione conſiſtit, vna actio
ibi occultatur,i.ꝙ vxor vt dixi à debitore pecuniã accepe
rit,& viro tradiderit.Ex ex ordine iuris cenſetur pecunia
à debitore meo ad creditorẽ inde à creditore ad vxorem
perueniſſe, nec id nouum aut mirum eſt per rationem &
exempla de quibus ibi.iſte eſt verus intellectus illius text.
quem vſque ad hæc mea tempora nemo intellexit.

Alibi verò ipſe Vlp. † alio dicendi modo in hac mate-
48 ria vſus eſt in l.licet.§.1.ff.de iur.dot. extraneo inquit ac-
ceptum ferente debitore ſuo dotis conſtituendæ cã, vt ve
lit in totum mulieri donatum, liberãtio debitoris ſequi-
tur, & actio mulieri acquiritur.tunc.n.ſubijcit credendũ
eſt breui manu acceptum à muliere, & per eam marito
datum, prout etiam in effectu dr̃ in fine præalle.l.3. & ſic
vt breui & celeriter res expediatur vna occultatur actio,
ꝙ pecunia peruenerit per medium vxoris ad virum,& fin
gitur à debitore ad creditorem perueniſſe. Inde vxorem
abſq; circuitu accepiſſe à creditore & viro in dotem de-
diſſe,vtiturq; iuriſcon.illis verbis credẽdum eſt breui ma-
nu,ꝓꝑ occultationem actus intermedij, ſed item Vlp.in
l.ſi pecuniam infra de ſolu. ait ſi creditor iuſſerit pecuniã
ſibi debitam in conſpectu ſuo debitorem ponere, effici-
tur ſua, & liberatur debitor, quia quodammodo longa
49 manu tradita exiſtimanda eſt.Cur tam varie? † Dinus &
Imol.reſpon.id ꝙ inſpecta veritate mãdati manus breuis
eſt. quum nulla media ꝑſona poſſeſsionem occupauerit,
creditori quæſita fuerit, ſed inſpecta fictione longa dici-
tur,quia fungitur ponens rem in conſpectu tradidiſſe cre
ditori, ad quã traditionem faciendam longa manu opus
eſt,nec ibi agitur de occultatione alicuius medij actus,
ita intelligitur ille text. per quem confunditur quædam
ſubtilis declaratio Are.hic de breui manu,quum ibi dica
tur longa manus: & tñ contrahentes præſentes erant.
50 Vltimo nota.† duas fictiones ſimul & circa idem con-
currere, primò.n.fingitur pecunia mutuanti tradita, ſe-
cundò fingitur re tradita recipienti mutuum. vt hic per
Alex. Are. & alios.ad idem.l. ſi mulier debitori in fin.ff.de
iur.dot.quod vr̃ eſſe contra tex.cum glo.in l.1.C.de dotis
promiſſ. per quam pulchram quæſtionem determinat
Are.in conſi.133.col.3.in prin.& in conſ.147.col.6. Alex.
Aret. Socin.& reliqui videntur ſequi ſolu. Bar.in l.ſi is qui
emptore col.penul.vt hic per Iaſ.in 3.col. & voluit etiam
Alex.in l.ſciendum col.1.de verbo.oblig. Sed Dec.volens
contradicere Iaſ.recepit primam ſolutionem Bart.& Bal.
ſentiens ꝙ vna venit in conſequentiam alterius. rem qui-
dem non prohibitam vt per eum. Et Curt.col.2.& prius
per Imo.& alios in l.ſi aliquam rem ff.de acqui.poſſeſ.Di-
cunt enim hic Dec.& Curt. quòd dictæ duæ ſpecialitates
Circa idem mutui, videlicet validitatem, concurrere vi-
dentur,quòd partes contrahere intendebant,idque prius
voluit Aret. licet ipſi non referant, dum dixit not.quod
circa eundem contractum & ad eundem finem videntur
concurrere duæ fictiones, primò enim fingitur pecunia
mutuanti tradita. ſecundo res tradita recipiẽti mutuum,
quod videtur eſſe contra regulam. quòd duæ fictiones,
&c.& ſe remittat ad Bart.in d.l.ſi is qui pro empt.colum.
penult. Et propterea præfati ſcribentes ſequuntur aliam
ſolutionem ſupra relatam.

Nihilominus ſolutio Bart. & Iaſ. vt ex prædictis liquet
communis eſt & bona, quia dictæ fictiones concurrunt
circa diuerſa, licet ex illis diuerſis deueniatur ad validita-
tem vnius contractus.q̃uis.n.partes mutuum contrahere
intenderent, per prius tñ intendebant, ꝙ debitor libera-
retur ab obligatione primo contracta.Inde contraheretur
tur ſecunda pro mutuo, & ſic non eſt verum ꝙ prima fi-
ctio veniat in conſequentiã ſecundæ.imò quælibet prin-
cipaliter & ꝑ ſe venit,ergo duo ſunt circa diuerſa, & per
conſequens melior eſt ſolu.Bar.per Iaſ.relata & commu-
munis vt dixi.facit pro prædictis.§.fina. præallegat.l.3.de
don.inter vir.& vxor. Et ſic principalis intentio debitoris
eſt vt ipſe liberetur, non ſecundario nec in conſequentiã
51 vt inquit Dec.† Et not.ꝙ iſta non eſt præſumptio,ſed fi-
ctio legis, quæ veritati æquipollet ita quod contrarium
probari non poteſt.vt per glo.in c.ferrum.50.diſtin.& in
l.vnica in §. accedit in verbo præſumeret. C. de rei vxo.
Actio.Alex.in l.s.col.penul.C.qui admitti Fely.in c.quan
to de præſumptio. & Pariſium in conſi.22. lib.2.
52 Abſolutis no. † antequam intremus in glo.operæ pre-
tium eſt, verum iſtius noſtræ.l.ſenſum & intellectum in-
ueſtigare, Bar.hic in prin.refert quatuor intellectus anti-
quorum ad hanc legem, primus intellectus relatus ꝑ Bar.
fuit Irnerij vt etiam gl.in.dicit circa contrarium.l. ſi pe-
cuniam, cupiebat.n.verbum pecuniæ ſtricto modo pro
pecunia numerata,& intelligebat eſſe ſingularia quędam
præcepta in pecunia numerata, ad conſequentiam non
trahenda,quia in alijs rebus dominiũ in alium non tranſ-
fertur,niſi res ſit præſens.& in conſpectu.d.l. ſi pecuniam
& §.ſi iuſſerim.l.primæ ff.de acquir. poſſeſ. ſed in pecunia
numerata ſpeciale eſt vt dominium in alium trãſferatur
vt hic dr̃,licet pecunia non ſit in præſentia,modo ſit ſolu
tioni parata.Et ratio ſpecialitatis eſt,quia in pecunia nu-
merata frequentior eſt contractus mutui, quum omnia
pecunia æſtimentur.l.ſi ita fideiuſſorem accepero infra
de fideiuſſ.& l.1.ff.de contrahen.empt.& ratione frequen
tioris vſus receſſum eſt à regulis iuris communis.l.certi
condi.§.quoniam ff.co.l.iuſto infra de vſucap. Item quia
pecunia eſt inuariabilis in bonitate intrinſeca.l. ideo in-
fra de eo quod cer.loco. propterea, & ſi præſens non ſit
conuerti poteſt in cauſam mutui, quia quum non ſit va-
riabilis vt cæteræ res mutuabiles,mirum no eſt ſi non re-
quiritur præſentia. quoniam certum eſt illud ſuper quo
contrahi debet mutuum, vt mutui natura exigit.l.quum
quid & l.2.§.3.probatur ille intellectu,per verba l.noſtra
ibi nummos meos, quod verbum ad pecuniam numera-
tam tantum refertur.l. nummis infra de in litẽ iur. & in
prin.l.diximus.Hunc intelle.tenet hic Saly. & ſequitur in
6.colu. Dec.vt magis planum & verbis textus conſenta-
neum propter verbum nummos,& ſequuntur etiam Mo
der. Taurin.in 4.col.

Sed iſte intellectus cómuniter reprobatur, vt tradunt
hic Bar.col.1.Pau.de Caſt.ſecunda & alij Moder.primò,
quia appellatione pecuniæ de qua lex iſta in principio lo
53 quitur,† in materia mutui, res omnes mutuabiles com-
prehenduntur.l.2.§.creditum verſ.item mutuum ibi niſi
proficiſcatur pecunia, ergo pecunia largè capitur pro re-
bus mutuabilibus, non autem ſtrictè. maximè quum in
dictis rebus eadem ratio ſit quæ in pecunia numerata. vt
per Alexan.infra in penult.col. nam ratio frequentis vſus
quæ in pecunia numerata aſsignatur,ita etiam militat in
grano & alijs rebus mutuabilibus, quum & illa quotidie
mutuemus,ergo militabit etiam diſpoſitio vulg.l.à Titio
ȷ̈.de furt. Et quamuis non eſſet ita frequens vſus in alijs
rebus mutuabilibus ſicut in pecunia, non propterea ſe-
54 queretur vt nó debeat eſſe eadem iuris diſpoſitio † iuxta
glo.approbatam in l.1.in verbo ſponſam.C de rapt virgi.
cum accumulatis per Alex.in conſi.44.lib.4.Barb.conſi.
6.col.7.libr.1.Iaſ.in l.2.col.3.ȷ̈.de vulga.& Aquenſ.in l.t.
55 col.2.ſupra de ll.† Secundò quia principium.l.& conſti.
generale eſt in pecu.credita.ergo tota lex erit generaliter
intelligenda.l.regula.§.ſi quis ȷ̈.de iu.& facti igno.Corſe.
in ſuis ſing.in verbo alienatio, & in verbo ſportulæ. Dec.
in c.1.de conſtitu.in prima lect.in 4.col.& in c.at ſi cleri-
ci in §.de adulterijs col.antepen.in ti. de iud.Eo maximè
ꝙ poſteà in vlt.parte.l. loquitur ſemper eodem modo de
pecunia.tertio quia pcedentia magis influunt in ſequen-
tia quàm è contra.l.quiſquis ȷ̈.de leg.3.vti Bar.no.potius
ergo intelligi debet largè exemplum in medio datum.

Non obſtant ad oppoſitum allegata primæ rationi re-
ſpon.eſt ſupra ad ſecundam reſpon. hic not. Aret.ad ter-
tiam de l.noſtra in verbo nummos ſuper qua ſit præci-
puum fundamentum per tenentes intell. Irnerij, reſpon.
quòd quum iuriſconſult. in principio. l. generaliter lo-
quatur de pecunia credita,licet exemplificet in nummis,
non reſtringitur præcedens generalis ſententia, quum
exempla non reſtringant.l.damni infecti ſtipulatio ȷ̈.de
dam.infec.l.1.§.quod vulgo.ȷ̈. de vi & vi arma. Et præci-
puè in terminis.l.noſtræ.vbi in ſecundo exemplo iuriſcó.
poſteà adhuc generaliter loquitur de pecu.credita iuxta
terminos principij ipſius.l. ex quibus patet mentem Vlp.
hic fuiſſe de pecunia credita largo modo ſumenda, non
autem ſtrictè, & ſic non de nummis tantum lóqui.

Secundus intellectus fuit quorundam antiquorum ſe-
56 cundum Bar.in 1.col.& Alex.dicentium † quod hic ver-
bum pecunia largiſsimè accipitur pro re qualibet per pe-
cuniam æſtimabili . & ponitur ſpecialitas quædam con-
tra regulam.l.traditionibus.C.de pact.quòd propter præ-
ſentiam rei transferatur dominium & poſſeſsio ſine tra-
ditione Bar.reprobat tribus medijs,vt per eum.& clarius
per Pau.de Caſtr.qui tamen ſtrictius hác lectu.pro rebus
mutuabilibus intellexit. Et fortè melius quia non appa-
ret quòd iſti antiqui ita largiſsimè pecuniæ verbum cape
rent.imò ad terminos.l. noſtræ & ſic in rebus mutuabili-
bus. Et verè fatuus fuiſſet ſenſus ita generalis & extra ter-
minos mutui de quibus hic agitur. præterea ſecundum
hunc intell. non eſſent ſpecialia & ſingularia prout vult
hæc lex.ſed ſpeciale & ſingulare, ergo, &c. Et ſubtiliter
57 Bar.† in ſecúda reprobatione, loquit probare.n.intendit
ꝙ in iſto text.res non fuerit in præſentia.vt antiqui dice-
bant, quia ſi res præſens fuiſſet, verè tradita diceretur, &
vera diceretur poſſeſsio, & dominium, cuius oppoſ.pro-
bat hæc lex. ad fin.dum v.itur verbis improprietatem ſi-
gnificantibus. Mod.Taur.hic col.2.ſaluant Bart.à repro-
batione Iaſ.Aret.& Soc..poſteà cogitandum relinquunt.
58 Vos aduertatis, † quia vt hic Soc.inquit, Bart.duo vo-
luit,quòd per rei præſentiam verè tradatur poſſeſsio,& in
hoc male, & damnatur communiter per ſcriben. hic &
vbique: aliud vult Bart.ꝙ acquiratur vera poſſeſsio, & in
hoc bene dicit,quia licet actus acquirendi fictus ſit, poſ-
ſeſsio tamen verè acquiritur vt hic per Paul.de Caſtr.col.
2.& latius dixi in ſecundo euidentiali.Sed vbi res nó eſſet
in præſentia dominium fictè acquireretur. ita procedat
hæc lex in fin.& §.fin.in l.3.ȷ̈.de dona.inter virum & vxo.
in dictione perinde à Soc.hic ponderata.
59 Tertius intellectus fuit Azo.& Ioannis † quòd hic po-
nantur quædam ſingularia præcepta & ſpecialia in con-
tractu mutui reſpectu aliorum contractuum, ꝙ licet pe-
cunia non ſit præſens, ſed ſolutioni parata, conuerti po-
teſt in mutuum.ſecus in alijs contractibus: & ſecundum
iſtam lect. verbum pecuniæ largè accipitur pro omni re
mutuabili, verbum creditæ ſcripiæ pro mutuo, Bart.hic
prolixius quàm expediret circa hanc lect. inſiſtit repro-
bans eam & ſequuntur communiter docto.hunc intelle-
ctum tanquam falſum reijcientes.Vult enim ꝙ in alijs có
tractibus pecunia debita ex vna cauſa conuerti non poſ-
ſit in debitum ex alia cauſa vel contractu, niſi re exiſten-
te in præſentia,quod eſt contra text.in l.ſi ſponſalibus in
§.1.ȷ̈.de iu.dot.cum alijs hic per Bar.alleg. ideò reproba-
tur communiter vt hic per Bar.Paul.Alex.Iaſ.& alios De-
cius tamen hic in 2.col. dicit quòd iura per doct. contra
iſtum intellectum allegata loquuntur in dote in qua mul
ta ſunt ſpecialia,ideò non ſequitur,quòd idem ſit in alijs
diuerſis contractibus in mutuo doteq;. Sed & ſi loquan-
tur in cauſa dotis tamen non fundant ſe in aliqua ſpecia-
litate nec fauore dotis,ſed in regulis communibus. Præ-
tereà ſi idem eſſet in dote, non poſſet dici hic eſſe ſingu-
laria præcepta in mutuo. Rurſus eſt contra tex.hic à Bar.
alleg.in §.fin.l.ſi mandato meo infra mand.vbi debitum
ex cauſa fideiuſſoria vel alia conuertitur in cauſam mu-
tui, nec fit vis in præſentia Dec.ad idem text.in l.Iulianus
§.1.de verb.obli. Et generaliter ꝙ debitum ex vna cauſa,
conuerti poſsit in debitum ex alia cauſa, tenent ex alijs
communiter docto.vt per ipſum Dec.ȷ̈.in 10.col.Et licet
Bar. hic circa iſtum intel. dicat reprobationem antiquo-
rum ſibi non placere,id non iuſtificando,hoc eſt quia ſu
pra in 2.intellectu, id fecerat.
60 Quartus & vltimus intell.† fuit Ceruoti filij Accurſij
hic in addit.ad glo. primam in fin.ex mente antiquorum
quòd hic ponantur quædam ſingularia præcepta in mu-
tuo contra ſubſtantiam & regulas mutui, in quibus licet
non fiat de meo tuum, tamen cótrahitur mutuum vt in
exemplis hic poſitis, quem intellectum ſequuntur Bart.
Paul.Alex.& communiter ſcrib.Pro quo pondero iſtum
tex.ibi quamuis nummos meos non acceperis, ita,ꝙ ſin-
gularia de quibus hic non reſultant, ex eo quòd pecunia
non eſſet in præſentia vt antiqui volebant,ſed ex eo quòd
nummos meos non acceperis, & ſic, eo ꝙ verè de meo
tuum non eſt factum, ſecundum regulas mutuj. Iſte eſt
veriſsimus ſenſus & intellectus.l.noſtræ,contra quem ta-
men inſurgit Iaſ.ſed eius motiuo rectè hic in 6.col.re-
ſpon. Dec.& ſequitur Curt.col.3.ſed fuit Imol.licet non
referatur in l.ſi ita, ad fin.ȷ̈.de noua. omnes quæ in hoc
articulo dixerunt expiſcati ſunt à Bart.ȷ̈.in 5.col. Dec.ta-
men poſtmodum duobus alijs fundamentis inſurgit con
tra communem intellectum,à quo literę conſentaneo &
vero per prædicta non eſt recedendum.

Et ad primum argumentum Decij reſpon.verum non
eſſe communem hunc intell.cum primò cóformari,quia
ſm primum ſingularia quædam præcepta eſſe dicuntur
in pecunia credita,ꝙ licet præſens non ſit,modo ſolutio-
ni ſit parata dominium transferatur & contrahatur mu-
tuum.Iſtius vltimi alius eſt ſenſus,ꝙ contra naturam mu
tui contrahatur mutuum licet non fiat de meo tuum, ex
ſpecialitate quadam & ſingulari priuilegio, vt dictum
eſt.Ad ſecundum fundamentum Decij reſpon. ꝙ in mu-
tuo oportet dantem dominum eſſe.l.2.§.appel. & §.in
mutui datione ȷ̈.eo.ideò bene dicitur hic ſingularia quę-
dam præcepta eſſe in mutuo,quia in exemplis hic poſitis,
fit mutuum licet mutuans non eſſet rei dominus. Sed in
donatione,dote & alijs contractibus non requiritur dan
tem eſſe dominum, ſed ſi dominus ſit dominium tranſ-
fert,aliàs vſucapiendi conditionem, vt per gloſſ. & doct.

in l.2. & ſequenti ſupra de publicia, facit.l. rem alienam cum not.ĵ.de contrahen.empt.ideò non ſuut ibi ſingularia illa præcepta, quæ ſunt hic in materia mutui.

61 Et ex prædictis apparet.† ꝙ licet Ceruotus eſſet ſtultus & gloſſas contra text.facere ſolcret ſecundum Imol.in l. Modeſtinus infra de ſolu. qui dicit quod melius feciſſet nõ apponere manum, quia ferè ſemper tanquam fatuus damnatus fuit. O quot Ceruoti ſunt temporibus noſtris qui melius facerent periturę parcere chartæ,& à ſcribendo abſtinere,quum dedecus potius quàm laudem ex cacatis chartis conſequant̃, ipſe tamen Ceruotus hic ex mẽte Antiquorum bene legem hanc intellexit.

Glo.prima diuiditur vt hic per Iaſ. ſed quia Bart.ordinem meliorem quam gloſſ.tenuit in propoſito ordinem ipſius Bar.ſequar.

Circa duo prima ſpecialia mutui per gloſ.poſita Bar.à gloſſ.recedit. & pro veritate vnum tantum ſpeciale eſt in mutuo,non reſpectu aliorum contractuum vt dicunt gl. & Bar.ſed contra naturam & ſubſtantiã mutui. vt ipſum mutuum contrahatur.licet de meo non fiat tuum. quod duobus exemplis his probatur. vt latè in primo notab.& in 4.intel. declaraui.

62 Tertium ſpeciale eſt.† quando numeratio à principio non habuit conſenſum, vt quia furioſus, cuius nulla eſt voluntas.l.furioſi ĵ.de reg.iur. pecuniam numerauit. naſcitur ſpecialis certi condi. ex mutuo per cõſumptionem reconciliato.l.ſi à furioſo ſecundum opinio Ioannis quã Bar.reijcit & plenius gl. & Bar.in d.l.ſi à furioſo ſupra eo. Mod.Taur.hic iſtud ſpeciale Ioan.contra Bar.defendere nituntur & anteà Aret. & Socin.in d.l.ſi à furioſo, Iaſ.& Dec.ibi & Curt.hic col.3. communem ſuſtinent.ꝙ certi conditio ſpecialis non oriatur ex mutuo quouis modo reconciliato,quum contrahi non poſsit mutuum niſi inter iure conſentientes.l.ſi me & Titium ĵ.eo.quia tamen vbi dicitur, æquum eſt pecuniam meam quæ in effectu, ad te peruenit mihi reſtitui. Ideò ex conſumptione recõciliatur mutuum. & ex æquitate.d.l.ſi me & Titium oritur condictio ad pecuniam prædictam.

63 Circa quartum ſpeciale† ꝙ in mutuo facto nomine alterius per liberam perſonam alteri actio, & obligatio acquiratur.§.ſi nummos.tres nota.cadunt difficultates,quę ratio ſit huiuſce dicti. An requiratur mandatum, vel ratificatio,vt prædicta obligatio acquiratur. Tertiũ vtrum ſpecialitas prædicta locum habeat in omnibus rebus mutuabilibus,vel in pecunia numerata tantũ. Redeundo ad primam difficultatem.Deci. & alij Mode.in d.§.ſi nummos, plures rationes iſtius ſpecialitatis tradunt ipſe Dec. ibi & Mod. Taur.col.4.& Cur.hic col.4.ſequuntur rationem Bart.eſſe id propter ſingularia præcepta pecu.creditæ vt acquiratur abſenti.ſed operæ pretium eſt ad ſpecialiora magis deſcendendo videre iſtius prærogatiuę & ſpe
64 cialitatis rationem.† Dicendum videtur id contingere & introductum eſſe propter frequentiam contractus mutui d.§.ſi nummos ibi quotidie credituri. vſui enim quotidiano fauendum eſt, vt ibi & l.iſto.ff. de vſucap.ſecundum Saly.Soc.Dec.& Mod.Taur.in d.§.ſi nummos & licet Dec.& nonnulli alij hanc rationem frequẽtiæ in propoſito reprobare videatur, eo quòd verſi.quum quotidie ſeparatus ſit à dicto Ariſtonis.de acquiſitione obligationis, & quia frequentia allegatur ad probandum dictum per experientiam non quòd fuerit cauſa, vt alteri per alterum quęratur obligatio,& ſic quòd conſuetudo fuerit à iure orta,non ius à conſuetudine,tamen prędicta ratio probatur iuribus adductis per ſcrib.præalleg. & lex fauet quotidiano vſui proptereà recedit aliquando à regulis communibus, vt per eoſdem. Et cum hac frequentia & quotidiano vſu. iungi poteſt etiam ratio.l.ea quę ciuiliter infra de acqui. rerum dominio. quòd ea quæ naturaliter acquiruntur facilius nobis per liberam pſonam acquiruntur.quia actus naturalis potentior eſt,ad acquirendum alicui quàm ciuilis.alteri igitur per alterum actio & obligatio acquiritur ex mutuo facto nomine illius propter priuilegia pecuniæ creditæ & frequentiam contractus mutui, potentiamq; actus naturalis,propter quæ
65 † receditur à regulis iuris communis vt per Alex. in d.§. ſi nummos col.1. Ex Moder.Taur.5.

Non obſtat ꝙ verſic. quum quotidie ſeparatus ſit a dicto Ariſt.& allegetur ad proban. dictum per experientiã, quia quotidie hoc facimus poſcendo ab amico vt noſtro nomine numeret futuro debitori.quod non faceremus, vult dicere iuriſconſ. ſi actio & obligatio non acquireretur nobis, quia & ſi Vlp. comprobet ibi dictum Ariſt.& Iul.per frequentiam actus,ex eo tamen probatur contractum mutui valde frequentem eſſe, vnde ſuccedit ꝙ propter frequentiam contractus,& alia de quibus ſupra,receditur vt dictum eſt à regulis iuris communis.

66 Circa ſecundam concluſ. communis videtur† ꝙ abſenti & ignoranti acquiratur actio & obligatio, propter ſingularia pręcepta pecuniæ creditæ,& alia de quibus ſupra, nec mandatum vel ratificatio requiritur, & in hoc verſatur ſpecialitas contractus mutui vt per Alex.Soc.Iaſ. Dec.& alios Mod.poſt Pau.de Caſt.in d.§.ſi nummos & Cur.hic col.4.Quidam tamen Moder.ibi contrarium tenent poſt Aret. ꝙ ratihabitio neceſſaria ſit ad hoc vt obligatio acquiratur, aliàs ſimile per Vlp.adductum ex ſententia Iuliani quãdo tuo nomine voluntateq; pecuniam meam numeraui, ſpecie differret à caſu Ariſtonis.

Sed non eſt à cõmuni recedendum per tex.d.§.ſi nummos ibi acquiri tibi conditionem non exigit ratificationem; de qua tanquam de re magni momenti mẽtionem feciſſet, ſi fuiſſet neceſſaria, ea enim quæ ſunt not.digna, niſi ſpecialiter tradantur neglecta videntur.l.item apud Labeonem in §. hoc edictum infra de iniu. quum ergo id factum non fuerit,nec nos hoc dicere aut facere debemus.l.vnica verſi.ſin autem ad deficientis.C.de cad.tol.l.ſi ſeruus ſeruum. §. non dixit prætor infra de acqui.hered.

Non obſtat quòd ſecundum hanc opin. caſus Ariſt.à caſũ Iulia. ſpecie differret. ſunt enim duo dicta:primum Ariſt.dubitabile.quando te ignorante nummos meos, vt ſuti tuos numeraui ꝙ actio tibi acquiratur:ſecũdum ſed minus dubitabile, quando voluntate tua. Ideò Vlp.hunc caſum approbando, dictum Ariſto. vt indubitatum poſuit.ibi nec dubitari & c.vt ibidem per Dec. col.1.& comprobatio eſt reſpectu acquiſitionis obligationis in vtroque caſu.vt ibi clarè patet. prætereà non requiritur ſimilitudinem & cõformitatem eſſe per omnia, ſed ſecundum quid;cap.tranſlato cum ibi not.de conſtitu.acquiſitio tamen in primo caſu Ariſt. communicabilis reuocabiliſq;
67 eſt, in ſecundo incommutabilis & irreuocabilis,† ad quę vide quæ ſcripſi de commutabili & irreuocabili acquiſitione in l.inuito infra de reg.iuris.

Circa tertium articulũ quicquid dixerint Saly.& Dec. per tex.d.§.ſi nummos,qui terminus adaptatur ſolum ad
68 pecuniam numeratam † communis eſt ꝙ prædicta ſpecialitas locũ habeat in omnibus rebus mutuabilibus,primò quia licet in prin.l.loquatur de nummis, tñ poſtea loquitur etiam de pecunia cuius nomine in materia mutui omnia comprehenduntur quæ mutuabilia ſunt.l.2.§.creditum ĵ.eo. ſecundò quia ſi totam ipſam ſecundam.l.cõtemplеris & pariter noſtrã cum ſuis exemplis, cognoſces hæc iura magis reſpicere cauſam mutui, quàm pecuniã numeratam,licéq; de mente.l. eſſe de omnibus rebus mutuabilibus loqui;quia rõ frequentioris vſus ad pecuniam numeratam aſsignatã.militat etiam in alijs rebus mutuabilibus, vt poſt Alex. ſcripſi ſupra circa primum intel.legis. Prætereà licet in pecunia numerata, aliqua ratio diuerſitatis eſſet, tamen ex mente legis idem eſt dicendum in alijs rebus mutuabilibus vt poſt Aret. tradit Soc.in d. §.ſi nummos col.2.& Moder. Taur.6.

Et vltimò quia vt ait Alexan. ibidem col.1.caſus exceptus à regulis iuris communis extendi poteſt ex identitate
69 te rationis† ſaltem quando nõ ſumus in materia odioſa vt ibi

vt ibi per Alex.de quo latius ſcripſi in l.1.ʒ.de reg.iur.dato ergo quòd.§. ſi nummos loqueretur in pecunia numerata, extendipoſſet ad alia mutuabilia, ex identitate rationis, quum materia illius.§. non ſit odioſa ſed potius fauorabilis vt hic per Bar.in 3.col.

70 Circa quintum ſpeciale † quia materia vtilis eſt, & quotidiana, & ſcriben.valde cõluſsè procedunt.pro clara intelligentia & doctrina iſtius materiæ aliquos caſus duxi conſiderandos, diſtinctè procedendo.

Primus erit nunquid tutor pupilli creditor, ſimileſue perſonæ nõ ſolum ex cauſa mutui, verum ex qualibet alia ſibi ſoluere & ſatisfacere poſsint. Ita ꝙ nulla ſit in hoc ſpecialitas & ſingularitas in mutuo. Ante diſcuſsionem iſtius primi caſus aduerten.pro declaratione.quia vr̃ vnũ
71 falſum preſupponere † creditorem pupilli, videlicet poſſe illius tutorem eſſe cuius opp.dr̃ in auten. minoris debitor. C.qui tuto.dare dariue poſſ. Dupliciter reſpon.vel ꝙ quæſtio procederet ſecundum iura fforum & C. licet hodie ſecus ſit & correctum per ius nouiſsimum authenticorum.Ita gl.reſpondet in l.fiſtulas in §.1.ʒ.de contrah. empt.vel ꝙ quæſtio intelligitur in terminis habilibus, & ſic in caſibus in quibus creditor pupilli tutor eſſe poteſt. de quibus, per glo.in dicta auct.minoris debitor.Ange.in §.fin.inſti.de auct.tuto.Mode.Taur.hic col.7.Barb.conſ. 60.in ſecundo dubio lib.3.Alexan.& Soc. ac Dec.in l.1.in vltimis coll.ſupra eod.In quibus locis inter cætera hoc ꝙ frequentius contingit inuenies dict. aucten.minoris debitor.non procedere in tutore teſtamentario quem teſtator creditorem eſſe non ignorauit.

E diuerticulo in viam redeundo, quicquid hic dixerit Accurſ.Bart.& communiter ſcrib.ſequuntur gl.in §.non tantum.l.quoties.ff.de admin.tuto. ꝙ tutor pupilli creditor ex omni cauſa in pecunia numerata ſibi ipſi ſoluere, & ſatisfacere poſsit, pro qua cõcluſione Bart.tex.expreſsè ſe allegare dicit in d.l. fiſtulas. in §.1 ꝙ etiam in alia re, quàm in pecunia numerata, ſatisfacere poſsit. Sed ſunt clariora iura in pecunia numerata.in d.§.non tm̃ & in §. ſicut eiuſdem.l.vbi clarè dicitur ꝙ ſicut alis ita ſibi poteſt, & debet ſoluere, Dec.tamen & Curt.hic col.4.& 5. contrariam ſequuntur partem.eo, quia negari nõ poteſt, quin talis ſolutio alienationem rei pupilli contineat, ergo videtur ꝙ tutor auctoritate propria illam facere non poſsit, & in facto proprio ſibi auctorari contra.l.1.& l. pupillos.cum ſimil.ʒ.de auct.tut. Præterea in §.fuit quæſitum.l.1.ʒ.ad Trebel.dicitur tutorem non poſſe ſibi ipſi hæreditatem ex cauſa fideicommiſsi debitam reſtituere, quia in rem ſuam dicit text.auctor eſſe non poteſt.

72 Non obſtant in oppo. allegata † nam ad §.primum.l. fiſtulas.reſpond.quòd loquitur in alijs terminis, videlicet in tutore ſibi tradẽte poſſeſsionem rei à defuncto emptę ſic vbi agitur de executione contractus ſecundum voluntatem patris celebrati in certa & determinata ſpecie, vbi alia ſolennitas non eſt neceſſaria, ceſſante omni ſiniſtra ſuſpitione læſionis & deceptionis, pupilli.l.1.C. quando decret.opus non eſt.l. magis puto.§. pupillus infra de rebus eorum. propterea nimirum ſi licitum & permiſſum eſt poſſeſsionem illius rei ſibi tradere vt hic per Dec.col. 5.& Curt.4.Moder.Taur.7. Et Aquenſ.in d.§.fuit quæſitum col.1.vbi Ripa colum.3. per illum text.contradicit, quia ſi ex neceſsitate præcedentis contractus tutor poſſet ſibi reſtituere, multo magis deberet poſſe facere, ex neceſsitate præcedentis fideicom. Cui motiuo ex dictis in præced.patet ſolutio. & infra in ſpecie dicetur. Conſiderabat autem ibi ipſe Ripa quòd in §.1.d. l. fiſtulas. tutor non reſtituit ſibi poſſeſsionem, ſed vacantem apprehendit, non tanquam tutor, ſed tanquam emptor ius habens ingrediendi poſſeſsionem vacantem propria auctoritate, & licet non referat, hoc prius voluerunt Rapha. cõmen. Ang.Aret.& Chriſt.Porc.vt hic per Mod. Taur.colum.7. immò iſtum intellectũ, ad illum tex.expreſsè tradit Imol. in l.2.ad fin.ʒ.de ſtipul.ſer.dicens quòd tutor ibi non tradit ſibi poſſeſsionem ſed vacantem occupat quod poteſt. Quæ conſideratio videtur confundi per illum tex.ibi dixi tradere ſibi poſſeſsionem hoc modo poſſe.vult ergo ꝙ in effectu tradat ſibi poſſeſsionem illo caſu licet modo ibi dato, propterea dicas quòd plura ibi concurrebant vt diximus poſt ſcrib. præallega.quia agebatur de executione contractus paterni, in certa ſpecie & determinata celebrati. Ita quòd ceſſabat omnis ſiniſtra ſuſpitio lęſionis & deceptionis pupilli.Ideò nimirum ſi tutor poſſeſsionem dictæ rei illo modo ſibi tradere poteſt.

73 Sed moueo difficultatem, † ſi hoc licet in prædicto caſu quia concurrit voluntas defuncti, & ceſſat omnis ſiniſtra ſuſpitio doli, damnique pupillaris. Quare tutor directa via non poteſt poſſeſsionem dictæ rei ſibi tradere?

74 Extenditur ille text.† primò vt locum habeat etiam in procur.& neg.geſtore ita Rom.in conſ.111.Item in executore teſtamenti vt per Dec.in conſi.243. Et probat ille text. vnum aliud ſingulare quod licet tutor non poſsit auctorari niſi loquatur.l.1. ad fi.infra de auct.tuto. Illud tamen intelligitur in actibus expreſsis, ſecus in tacitis.ita Soc.per illum text.in conſil.160.col.6.facit pro prædictis pulcher tex.cum not.ibi per Bart. in l.tutor rerum ſa vlti. infra de adminiſt.tuto. vbi eſt caſus ſingularis ſecundum Bart.quòd ſi res pupilli fuerit vni vendita cum ſolennitate requiſita.& venditio non fuerit effectum ſortita. tutor pro eodem. pretio abſque alia ſolennitate poteſt dictam rem pro ſe retinere, quia ſufficit ſolennitas in prima venditione adhibita, facit etiam text.not.in l. ſi pupillorum
75 in §.ſi pupillus.ff.de rebus eorum, † vbi Bal.tamen quæſtionem decidit.Eccleſia obligauit prædium cuidam creditori cum deci.Epiſcopi, poſteà creditor ſimpliciter vendidit ſine aliqua ſolennitate.dicebatur venditionem non ſubſiſtere contrarium dicit Bald.fuiſſe per illum text.determinatum.quia decretum interpoſitum ſuper aliquo, videtur interpoſitum ſuper omni eo quod ſequitur ex illo comprobat Dec.in conſi.558.col.fin.& in l.2.in tertio nota.ſupra de offic.eius.

Ad §.ſicut.& §.non tantum reſpon.Dec.& Cur.hic & Ripa in d.§.fuit quæſitum.col.2. quòd intelliguntur, & procedunt quando tutor id facit, cum auctoritate contutoris.d.l.pupillus in §.item ipſe tutor.infra de auct.tut. & l.non exiſtimo infra de admi.tut.aliàs ſecus.

Sed non eſt recedendum ab opinione glo.& Bart. quæ communis eſt, vt per Bal.Saly.& Paul.de Caſt.in d.l.cum ipſe.C.de contrahen.empt. Alex.hic col.2. Iaſ.& Moder. Taur.7.cum ſeq.Aret.in §.tutor.inſtit.de auct.tuto.Soc. in 7.col.3.lib.1.& 160.col.1.lib.2. Matth.de Afflic.in deciſio. regni. 13. & Dec. met. ſibi contrariũ in conſi.244.
76 in primis colum.† Et probatur ineuitabiliter iſta opinio. in §.ſicut & §.non tantum præallega. quæ iura ſimpliciter & indiſtinctè volunt quòd tutor poſsit & debeat ſibi ſoluere, & ſatisfacere, & reſponſio prædictorum ſcrib.ad illa iura vt intelligantur & procedant quando auctoritate contutoris, & ſic manifeſtam diuinationem & violentiam continet. imò non apparet quòd eſſet ibi alius tutor ita vt poſſet locum habere quod de contutore præfati dicunt.Pręterea aliter inducendo tex.d.§non tantum. oſtendo clarè probare communem concluſionem, æquiparando enim illos duos caſus, ſicut inquit ſoluere quod debet, ita exigere quod debetur poteſt, primo caſu non requiritur auctoritas contutoris quando ipſe ſoluit, vt clarum eſt: ergo nec ſecundo.

Nec obſtat motiuum Decij & ſequacium de alienatione rei pupillaris quæ ex ſolutione & ſatisfactione ſequit, & fieri nõ poteſt per tutorem propria auctoritate. d.l.1.
77 de aucto.tut.& præalle.§.fuit quęſitum. Quia reſpon.ꝙ pecunia iuris cenſura eſt de rebus quæ ſeruando ſeruari non poſſunt niſi eſſet ad emptionem prædiorum deſtinata, quas quidem res ſine aliqua ſolennitate, tutor alienare poteſt.l.lex quæ tutores, & l.ſi.C.de admi.tut.vt per Alex. Aquenſ.& Mod.in d.§.fuit quæſitum & Matth.de Afflic.

in deciſione regni. 13. Ideò nimirum ſi tutor pôt ſibi ſol-
uere, accedente ꝙ in pecunia numerata non poteſt fraus
fieri. quum vbiq; retineat ſuam vtilitatem & bonitatem,
l. t. j. de contrahen. emptio. l. ideò infra de eo. quod certo
loco, propterea fruſtratoria eſſet auctoritas iudicis, vel
alterius contutoris, quum igitur nullum pupilli verſetur
periculum nimirum ſi tutor ſibi ipſe pôt ſoluere, vt poſt
ſcribit hic Alex. col. 2. & Mod. Taur. nu. 7. nec pupilli quic
quam intereſſe vr̃, ſecundum aliquos, quum in redditio-
ne rationũ omnino in pecunia fiat condemnatio. l. quic-
quid. C. arb. tut. Ex quibus vr̃ inferri poſſe iſtud eſſe ſpe-
ciale in pecunia numerata, & ſecus eſſe in alijs rebus mu-
tuabilibus. quia licet alienari poſsint ſine ſolennitate, po-
teſt tamẽ in eis fraus fieri, & minor faciliter lædi reſpectu
qualitatis & æſtimationis rerum. Ideò quum pupilli peri
culum verſetur in facto ſuo, & ad vtilitatem propriam, tu
tor ad ſimilia manum non debet apponere. iuribus præ-
alleg. vt volunt hic Alex. col. 2. & Moder. Taur. 7.
78 Non obſtat † vlt. §. fuit quæſitum. vbi reſtitutio hære-
ditatis fieri non poteſt tutori ipſo auctore, quia reſpon-
detur cõiter ꝙ ibi agitur de reſtitutione non nudi facti,
put in §. 1. l. fiſtulas. & in §. nõ tm. ſed de reſtitutione iuris
q̃ non poteſt tutor ſibi facere, vt ibi, quę ſolutio impugna
tur per Dec. & Ripam ibi. Ideò melius rñdere ꝙ ibi tutor
non poteſt hæreditatis reſtitutionem ſibi facere, & in fa-
cto proprio auctorari. quia in hæreditate inſunt immo-
bilia quæ per tutorem alienari prohibẽtur. d. l. lex quæ tu
tores. & in ea re verſat̃ maximum pupilli periculũ, prout
probant doct. j. citandi. Ideò nimirum ſi tutor auctorita-
te propria, & ad propriam vtilitatem id facere non pôt vt
hic per Cur. col. 4. Mod. Taur. 7. & Ripam in d. §. fuit quæ
79 ſitum. 3. † Ex quibus vtiliter inferri poteſt ad practicam,
ꝙ mater tutrix pupilli poſsit ſibi dotes ſoluere ac reſti-
tuere, qđ ſibi multum vtile eſſe poſſet. qñ ad ſecunda vota
tranſire intenderet, vt ibi ante ſatisfaceret. non aũt expe-
ctare ſolutionem & ſatisfactionem ab alijs, id qđ quem-
admodum ex p̃dictis apparet in pecunia numerata pro-
cedit, non aũt in alijs rebus mobilibus, quicquid inaduer-
tenter dixerint Bar. & Saly. in d. l. cum ipſe ad fi. C. de con
trahen. emp. quia in alijs rebus de facili pupillus lædi poſ-
ſet, ideò non licet in dictis alijs rebus ſibi ipſi ſatisfacere,
niſi vt in ſequenti caſu dicam cum interuentu alterius tu
toris & præſentia conſanguineorum pupilli vel iudicis.
80 Secundus caſus † nunquid tutor pecuniam vel alias res
mutuabiles poſsit mutuo capere, ſeque ad reſtituendum
obligare. doct. ſunt in hoc articulo multum varij, omni-
bus tamen diligenter conſideratis, circa primum mem-
brum dicendum eſt ꝙ aut accipit à contutore, & hoc lici
te fieri poteſt. l. non exiſtimo j. de admin. tuto. & l. 5. j. de
auc. tuto. aut à ſe ipſo & citra pęnam hoc non poteſt. niſi
palam & bona fide faciat text. eſt cum gloſ. fin. in d. l. non
exiſtimo. vbi Bar. ſimpliciter notat.
81 Sed vidẽdum eſt qñ palam & bona fide † id facere dica
tur Dec. & Cur. hic col. 4. ſequens deciſionem Bar. in l. fra-
ter à fratre, tenet id eſſe vbi in præſentia conſanguineorũ,
amicorumque pupilli aut iudicis id fit, eo ꝙ tunc ceſſet
omnis ſiniſtra ſuſpicio fraudis vel deceptionis pupilli. &
patet tutorem bona fide rem agere, pupillumq; decipere
nolle. ideò lex permittit. d. l. non exiſtimo in fin. & prędi-
ctorum præſentia æquipollet facto & præſentiæ contuto
ris, hocque mihi placet, quamuis Mode. Taur. col. 7. in 2.
concluſi. vacillent, ſed ea quæ ipſi adducunt, procedunt
in alienatione rerum immobilium, de qua materia ſta-
tim dicemus. negari enim non poteſt, quin palam & aper
tè non latenter tunc mutuum accipitur, & conſequenter
licitè. d. l. non exiſtimo in fi. intellige prædicta quando tu
tor non haberet contutorem, aliàs arbitror debere illum
interuenire per tex. in l. pupillus obligari. in princ. & in §.
item ipſe tutor infra de auct. tuto. & hoc caſu præſentia
conſanguineorum vel iudicis ſuperuacua eſſet. d. l. non
82 exiſtimo. † Ex quibus vides quãtum reſtringi debeat tex.
præallega. §. non tantum. qui vult tutorem ſibi mutuare
poſſe. Reſtringitur enim primò vt procedat quando, id
faceret cum interuentu alterius tutoris ſi illum haberet,
aliàs ſecus d. l. non exiſtimo. ſecundò quando cum inter-
uentu, & præſentia conſanguineorum, vel attinentium
pupilli, ſi non adſit contutor, ſicq̃ue palam & bona fide
aliàs puniretur. glo. fin. in d. l. non exiſtimo.
Quantum verò ad obligationem tutoris verſus pupil-
lum, in præiudicium ipſius tutoris indubitati iuris eſt, ꝙ
valeat per tex. clarum in l. quoties in §. nõ tantum præall.
& gl. in d. l. cum ipſe ad fi. vt ſic per Iaſ. Dec. & Mod. Taur.
83 col. 8. 4. & 6. quinimò colligit Iaſ. vnum valde not. † ꝙ tu-
tor ex ſola ſcriptura abſque lapſu biennij effectualiter ob-
ligetur. Ita ꝙ hoc caſu beneficium tit. de non num. pec. &
inſti. de verb. oblig. inquantum concedunt exceptionem
non nu. pec. in tutore locum non habebit. ratio diuerſita
tis inter tutores & alios confitentes eſt, quia in alio debi-
tore non eſt in poteſtate ſua ſibi ipſe ſoluere, propterea
ſcriptura facta præſumitur ſub ſpe futuræ numerationis.
ſecus in tutore, qui poteſt ſibi ſoluere, ideò ceſſat prædi-
cta præſumptio ſpei futuræ numerationis. ſequuntur hic
Dec. Curt. & Mode. Taur. col. 4. 5. & 6. pro quibus adduci
poteſt tex. not. in l. fin. C. arbi. tut. ibi tut. ibi non eſſe aliud
inſpiciendum niſi hoc quod inſcripſerit.
Sed hoc non vr̃ ſubſiſtere. Iure. n. non probatur, &c.
vulg. l. illam. C. de col. non obſtat ratio diuerſitatis ſupra
relata, nam & tutor poteſt ſcripturã illam facere ſub ſpe
futuræ numerationis, vt puta quia intendebat ſibi nume-
rare & mutuare qđ ſi non fecerit priuandus nõ eſt com-
modo illo opponendi. excep. non nu. pecu. ſi caſu aliquo
ſcriptura illa ad manus pupilli vel hæredum ſorte ſuorũ
peruenerit eo maximè, quia non vr̃ agi de magno inter-
eſſe pupilli, quandoquidem tutor adminiſtrationis ratio
nem reddere teneatur. & ſi pupilliaris pecunia penes eum
remanſerit. ad reſtitutionem obligabitur. l. cum interdi-
cti. C. arb. tut. cum vulg. & præalleg. l. fin. C. arb. tut. per me
alleg. loquitur in inuẽtario publico, & rationem aſsignat
tex. ibi. neq; enim ſic homo ſimplex, &c. ad cuius. l. decla-
rationem vide Matth. de Afflic. in deciſione regni. 13.
84 Tertius caſus principalis eſt. † quos contractus poſsit
tutor cum pupillo facere & quõ. Communis eſt doc. con
cluſio ꝙ oẽs contractus etiam vltro citroq; obligatorios,
modo palam & bona fide præalleg. l. cum ipſe. C. de con-
trahẽ. empt. & l. 5. j. de auct. tut. vt hic per Alex. Iaſ. Dec. &
Mod. Taur. col. 2. 7. & 4. & 7. Soc. in conſil. 83. col. 2. lib. 1.
& conſi. 160. col. 6. lib. 2. & plenius Curt. Iun. in conſil. 29.
vbi contrariam opinionem amplectitur poſt Imo. Rom.
Soc. & Iaſ. in d. §. fuit quæſitum intelligentes text. d. l. cum
ipſe, interueniente auctoritate contutoris, ac alias rõnes
de quibus per eos. hanc eandem opi. tenent etiam Bal. &
Pau. de Caſt. in d. l. cum ipſe. & Fabia. de Monte S. Sauini
in tract. de emptio. & vendi. in 4. quæſtione. 3. quæſtionis
prin. & in d. §. fuit quęſitum Ripa. Et hoc naturalibus cõ-
ſonat, qñ contutorem haberet per iura pręall. & rationes
per ſcrib. in locis prædictis adductas. Si contutorem non
haberet id rectè non fieret. niſi interuenirent amici & cõ
iuncti pupilli deliberãtes ſimul cum iudice hoc fieri, pro
vtilitate pupilli, ita deliberarent ſupplere oẽm tutoris de-
fectum, qđ in facto proprio auctorari nõ poteſt. arg. tex.
in l. bonorum cum not. C. qui admitti. & l. ſi infanti in fi.
C. de iure delibe. ita Saly. in d. l. cum ipſe col. 1. & hoc caſu
procedere poſſet cõis concluſio de qua ſupra, aliàs non.
85 † Quemadmodum ergo ex p̃dictis apparet, multa requi-
runtur ad hoc vt contractus per tutorem palã & bona fi-
de factus dicatur: ꝙ in alienatione rei p̃uum iuſtum ſit,
& contractus pupillo neceſſarius vel vtilis ſit & interuene
rit iudicis decretum. per iura vulg. ſm Bald. & Saly. in d. l.
cum ipſe. Fabia. de Monte S. Sauini Dec. & Mod. Taur. in
in locis ſupra allega. Item cum auctoritate contutoris ſi
adſit ſecundum prædicta. Et late tradita per Curt. Iunio-
rem in conſil. 29. ſi verò contutore careat res expeditur
ſecun-

ſecundum quòd retuli ſupra. Saly.dicere. & ſecundum
Bal.in conſi.247.lib.4.inter cætera.quæ ſubſtantiant con
tractus tutuorum. Bona fides eſt,quam agnoſcere debet
omnis tutor.nec eſt inquit vis an per interpoſitam perſo-
nam emerint ſed an clam,vel palam, vt ibi per eum.illi ve
ro tutores quibus adminiſtratio rerum pupillarium non
eſt conceſſa,emere à pupillo,non prohibentur extraneo-
rum inſtar.l.tutores vbi Bart.infra de auct.tut.

86 Executores verò teſtamenti † an & quando de bonis
per eos vendendis in executionem voluntatis defuncti
emere poſsint diſtinguendum eſt vt per Bal.Saly. & Pau.
de Caſt.in d.l.cum ipſe & Fab.loco p̄alleg.in 7.quæſtione.

Circa.6.ſpeciale Bar.poſt Iac.de Aret.ſubtilem & diffi-
87 cilem examinat articulum.† an & qñ ſtipulatio ex nume-
ratione, actionem oriri impediat.vel per eam præcedens
ſubſequensue nouetur contractus, & quia cõtra morem
ſuum nimis verboſus fuit,Soc.Dec.& Cur.doctrinã Bart.
ad duos caſus ſiue concluſiones principales reducunt, qñ
ſtipulatio ſequitur: & qñ pręcedit.quomodo & qñ noue
tur ſeu tollatur per eã alius contractus, vel factum vt per
eos.quæ quidem concluſiones eliciuntur à Bart. ex dictis
Iac.de Aret.ſed Bar.aliam addit.in verſi.3.excedit. & plu-
ra interſerit. quæ non ſunt ita inculcanda, ſed diſtincte
enucleanda, maxime quia ea quæ à Bar.ſcribuntur anteq̃
deſcendat ad ſuam theoricam circa dicta Iaco.de Aret.
cõiter reprehenduntur.ideò vt clarius hæc longa & diffi-
cilis doctrina Bart.enucleetur, quædam neceſſaria ad de-
clarationem dictorum Iac.de Are.& oppo.Bar.contra il-
la tangam. Deinde ex theorica Bar.quinq; colligam con-
cluſiones. diſtincte ordinateq; procedẽdo: doctorumq;
dicta circa ipſas concluſiones abſoluendo.

Aduertendum igitur primò, dum dicit ꝙ in cõtractu
mutui actio quæ oritur ex numeratione de facili noua-
tur ſeu tollitur per ſtipulationem ſubſequentem, vel etiã
pręcedentem,id ſtare non poteſt,quia obligatio non tol-
litur, ſed bene impeditur oriri ita clarè loquitur text.l.cũ
enim infra de noua.inter quæ longa eſt dñia.l.qui. to.ꝟ.de
verb.oblig.l. à patre furioſo.ſuprà de his qui ſunt ſui, vel
alie.iur. prout ẽt aduertunt hic nonnulli Mod.& ita ipſe
met.Bar.ſtatim.in verſi,tenet,&c.qñ ergo vna cauſa venit
ad implementũ alterius nõ agitur ex implente ſed ex ea
quæ impletur. ita Imol.in d.l.ſi ita per illum text. Rurſus
aduertendum eſt, ꝙ licet qñ præcedit numeratio referat
an incontinenti, vel ex interuallo ſequatur ſtipulatio, vt
hic per Bart.& doc. tamen qñ præcedit ſtipulatio de red-
88 denda pecunia numeranda non eſt vis,† incontinenti an
ex interuallo ſequat̃ numeratio, quia ſemper eã implen-
dæ ſtipulationis præambulè vr̃ fieri. Ita pulchre Imol.in
d.l.ſi ita in §.cum pecuniam,vbi declarat qñ ſtipulatio di
catur incõtinenti fieri & cur requiratur fieri incõtinenti.

Secundò inquãtum vult Bar.ꝙ ſtipulatio oppoſita ſu-
89 per contractu bonæ fidei pariat actionẽ ſtricti iuris.†Iaſ.
hic col.10.poſt Are.licet illum taceat.Bar.reprehendit te
nens ꝙ licet ſtipulatio de ſe ſtricti iuris ſit, tamen qñ ſu-
per aliquo contractu interponitur illius naturam aſſumit
l.1.§.belliſsime infra vt lega. not. caue.l.ſi ſtipulatus in
principio ꝟ.de vſuris. ergo qñ interponitur ſuper contra-
ctu bo.fi.aſſumet illius naturam,& actionẽ bonæ fidei pa
riet.non ſtricti iuris Curt.hic col.6. ſimpliciter pertran-
ſiens Bart.cõiter reprobari dicit. Mode. Taur.hic col.9.
oppo.dicunt cum Bart. cõem eſſe.& ab eo non eſſe rece-
dendum allegantes Iaſ. ſibi contrarium ita in pluribus lo
cis tenere.ſed decipiuntur quia in rubr.ꝟ.de verbo.oblig.
vbi latius q̃ alibi articulum examinat.hãc partem ample-
ctitur. Sed opinio Bar.hic probari vr̃ per tex.l.ratio.in §.
1.ꝟ.de act.emp.vbi ſi actor ex cõtractu venditionis agat,
veniunt fructus à tpe moræ, ſecus ſi agat ex ſtipulatione
ſuper illo contractu interpoſita,quem tex.not.ibi Pau.de
Caſtr. ꝙ ſtipulatio etiam incontinenti ſuper contractu
emp.& vend.interpoſita remanet ſtricti iuris, & non aſſu
mit naturam contractus bo.fi.ſ.empt. & vend. ſuper quo
fuit interpoſita. Ad idem.l.ſi ſtipulatus in fi.ꝟ.de vſur.vbi
partus ancillæ venit in actione ex empt. & tñ non venit
in actione ex ſtipul. ſuper illo contractu interpoſita niſi
concepta ſit ex vtraq; clauſula rem dari, & vacuam poſ-
90 ſeſsionem tradi. † veritas præſentis puncti dependet ab
illo articulo, qui in alto verſatur pelago,qñ ſtipulatio in-
telligitur ſm naturam actus ſuper quo interponitur, in
hac materia inquit Deci. in l.cum muta in 4. not.C.de
tranſ.vbi non audet articulum determinare Iaſ.in d.rub
de verb.oblig.eleganter articulum examinauit,arguendo
ad partes, cõcludens reſpectu firmitatis, & roboris,quod
eſt peculiare ſtipulationis à ſtipulo vel ſtipite.i.firmo di-
ctæ, vbicunq; interponatur ſtipulatio peculiare ſuum fir
mitatis robur ſeruat.inducens firmitatẽ,& rem irreſcibſi-
bilem faciens.vt pluribus iuribus,& ſimilibus ibidem per
Iaſ.accumulatis probatur. præterquam vbi interponitur
ſuper dependentibus ab vltima voluntate,quia regulatur
ſecundum illius naturam, ne voluntas defuncti oſtenda-
tur.d.§.belliſsimè. & ſic non ſeruat ſuum peculiare firmi
tatis,ne impediatur voluntas defuncti, in alijs verò extra
dictum peculia. firmitatis ſtipulatio tanq̃ acceſſoria ſeu
accedens actui aſſumit ſibi naturã illius actus ſuper quo
interponitur.argu.c.acceſſorium de regul.iur.in ſexto. &
quia pendet à negotio contracto.l. 5. §. conuentionales
ꝟ.de verb.obliga. Ideò nimirum ſi intelligitur ſecundum
illius naturam vt patet in pluribus.ll.ſequẽtibus & ſimili-
libus ibi per Iaſ.adductis, & hanc reſolutionem ſequun-
tur ibidem communiter Mod. in vltimis colum.

Communis ergo eſt contra Bart.hic,& cum eodem in
l.ſi quis cum aliter ꝟ.de verb. oblig. ꝙ ſtipulatio regulari-
ter aſſumat naturã actus ſuper quo interponitur, & per
conſequens ſi ſuper contractu bo.fi.pariat act.bo.fi.non
autem ſtricti iuris vt hic dixit Bar.ad §.1.l.rõ,ꝙ vrgere vi-
91 debatur † reſpon.col.pen.in verſi.7.facit,ꝙ ſtipulatio,nõ
fuit interpoſita ſuper toto contractu empt. & vend. ſed
emptor tñ ſtipulatus fuit vacuam poſſeſsionem tradi
quinta obligatione vt ibi dr̃ non veniunt fructus. ad qđ
pondera tu text.ibi neq; rurſus.plus eſſe debet in ſtip.quã
ſit videlicet in obligatione tradendi vacuam poſſeſsionẽ,
in qua non veniunt fructus. ex quo liquet, ꝙ illud ſuper
quo fuit interpoſita non ſe extendebat ad fructus à tpe
moræ,& per conſequens interpoſita non fuit ſuper toto
contractu empt.& vẽdi. in quo veniunt fructus.l.1.C.de
peric.& commodo rei vend.& d.l.ſi ſtipulatus in fin.Cui
eodem modo reſpondetur, ꝙ in principio contrarium
probat ſtipulationem aſſumere naturam contractus, ſu
per quo interponitur.nam ſicuti in obligatione rem dari
& vacuam poſſeſsionẽ tradi.veniunt fructus, poſteà ꝑce-
pti, ita in ſtip.deſuper interpoſita in fi.l.ſtipula.l.non fuit
interpoſita ſuper toto cõtractu empt.& vendi.nec noua-
tus per ſtipu.interpoſitã totus contractus,ſed tñ pars re-
92 ſpectu traditionis vacuæ poſſ.ideo tex.ibi dicit † id quod
non transfertur in cauſam nouationis iure priſtino peti
poſſe, ex quo datur apertè intelligi totum contractum
in ſtipulationem nouantem non fuiſſe transfuſum.

Ex prædictis apparet nõ eſſe magni momenti difficul-
tatem per quoſdam motam, quũ hodie non requiratur
expreſsio nominis actionis,verum ſufficiat facti narratio
ex quo actio reſultat.c.dilecti. de iud. Bart.in d.l.1.col.3.
quę actio dubio videatur intentata. ex quo.n.ſunt eiuſdẽ
naturæ, parum vr̃ intereſſe quænam cenſeatur intentata,
93 † & tñ non eſt dubitandum quin ex empto intentata cen
ſeatur, quia magis ſpecialis,vt per illum tex.tradit Bar.in
l.hoc legatum.ff.de leg.3. Alex. & alij in l.certi cõditio in
principio ſ.eod.quum igitur ſtipulatio ſit contractus ſal-
tem largo modo generalis, quia concurrit cum quolibet
alio contractu.l.5.§.conuentionales ꝟ.de verb.obli.ſequi-
tur ꝙ actio ex empto magis ſpecialis dicitur,& per conſe
quens ipſa videbitur intentata. Dicebam tñ in principio
ſtudij anni præſentis diſputando in conferentijs, contra
doctrinam Bart. & ſcrib.in d.l.hoc legatum à quo in iu-

dicando & conſulendo non eſt recedendum, videri po-
tius dicendum oppoſ.diſpoſitionẽ & verba.l.intelligi de-
bere magis in genere q̄ ſin ſpecie. quia verba generaliter
prolata debent generaliter intelligi, ẽt ꝙ eſſet maior ra-
tio in vno caſu quã in alio.l.1.quòd autem.ſ. de aleat.l.in
fraudem ad fi.ÿ.de mili.teſta.& ad l.hoc legatum,reſpon-
debam per dicta Pau.Aret.& Alex.in l.ſerui elec. in §.1.ÿ.
de leg.1.ꝙ qñ teſtator legat veſtes cauſa vxoris paratas nõ
veniunt paratæ gratia vtriuſque, quia facilius legauit pa-
ratas vxoris gatia, quum ad vſum ſuum modo aliquo nõ
eſſent.ſecus in paratis cauſa vtriuſque, quarũ vſum & ipſe
teſtator haberet: vel aliter nouum intellectum ad illum
tex.accõmodando, ꝙ loquitur in legato vbi teſtator cen
ſetur minus hæredem ſuum grauare q̄ ſit poſsibile.l.vnũ-
§.ſi rem. ff. de leg.2.l. nummis de leg. 3. ideò nimirum ſi
ibi verba potius in ſpecie quã in genere accipiuntur,quia
tunc magis grauaretur hæres,ſi etiam cõis, & promiſcui
vſus gratia paratas præſtare teneretur. Tertiò vult Barto.
allegando glo.l.petens.ꝙ ſi præcedat pactum & ſequatur
ſtipulatio de eodem pacto, veſtiatur à ſtipulatione, licet
actio ex pacto non oriatur,& malè ſm Iaſ. hic in 9. col.
quia ita demum pactum à ſtipul.veſtitur, qñ continet di-
uerſum ab eo quod eſt deductum in ſtip.vt tradit Bar.ſi-
bi contrarius in l.lecta. col.2.ÿ.eo. & hanc cõtrarietatem
Bart.ponderauit etiam Aquenſ.in d.l.col.2. & 7.ſequens
dictum Bar.in l.lecta.quia vt ait Bal.ſi pactum veſtiretur,
ſtipulatio inutilis videretur. Ange.in l.qui bis idem infra
de verb.oblig.veſtiri tamen poterit rei interuentu, quan-
do apponitur iuxta contractum innominatum permuta
tionis puta vt ibi per Aquen.poſt Alexan. in l.bonæ fidei.
col.fin.vbi aſsignat vtilitates. C.de pact.

Quartò Bart.reprehendendo Iac.de Aret.concludit ꝙ
ſicuti in mutuo, ſtipulatio ſequens vel præcedens impe-
dit actionem ex numeratione oriri, ita in alijs contracti-
bus dotis puta.vt per eum, cuius dicti vtilitatem ponunt
hic Mod.Taur.Sed aduerte,quia ad male propoſitũ citat
iura per eum cumulata vtpote loquentia qñ traditio do-
tis fit in fauorem mulieris, ſtipulatio verò in fauorẽ alte-
rius,licq; pro diuerſis perſonis, ſed cõcluſio Iac.de Aret.
intelligitur qñ numeratio & ſtipulatio pro eodẽ interce-
dunt,vt hic per Iaſ.col.9.ita dicit loquitur tex.in d.l.ſi ita
ſtipulatus fuero in §.fi.cum.l.ſeq.& ſimpliciter approbãt
hic Cur.& Mod.Taur.col.6.& 9. & licet Iaſ.ſibi aſcribat,
fuit Imol.in d.l.ſi ita. Sed vr̃ ꝙ probent à fortiori, quia ſi
ex numeratione actio mulieri quęrenda,per ſtipulationẽ
impeditur oriri in contractu dotis adeò mulieribus fauo
rabili iuxta.l.primam ÿ.ſol.mat.& l. in ambiguis ÿ.de reg.
iur.qñ numeratio vel traditio dotis, ꝑ muliere facta eſt,
quanto fortius illam impediret oriri,qñ pro eodem facta
eſſet pro quo ſtat ſtipulatio,& in cauſa non ita fauorabi-
94 li,prout eſt cauſa dotis,& prædicta intelliguntur † qñ in-
continenti ſecuta eſt ſtipulatio,ſecus ſi ex interuallo poſt
numerationem pro alio factam, quia illi eſſet ex nume-
ratione quæſita actio.§. quoniam.l. certi conditio ÿ.eod.
quæ per ſubſecutam ſtipulationem tolli ſibi non poſſet.
arg.vulg.l.id quod noſtrum ÿ.de reg.iur.qñ verò numera-
tio & ſtipulatio ex interuallo facta pro eodem ſtarent,
tunc duo eſſent cõtractus nec per ſm nouaretur primus,
niſi ita ageretur Imol.in d.l. ſi ita de noua. & ad declara-
tionem.l.auia & aliarum.l.per Bart.alleg.vide Bald.noue.
in tract.de dote.in 6.parte principali. ſpeciali.64.

Circa theoricã Bart.in articulo principali huiſce ſexti
ſpecialis,ex dictis Bart.colligi poſſunt plures cõcluſiones,
95 † prima qñ ſtipulatio incontinenti ſequitur cõtractum
certitudinarium locationis,venditionis, ſocietatis,vel ſi-
miles, talis contractus nunq̄ tollitur ſeu nouatur per ſti-
pulationem,niſi expreſsè agatur.ita voluit Iac.de Aret.&
Bart. hic quos ſequuntur cõiter docto.vt hic per Dec.&
Cur.col.6.& Mod. Taur.1.1.& Ang.Are.loco ſtatim alle-
gando. Quæ concluſio probatur ex pluribus, primò per
tex.in d.l.duo ſocietatem,ibi ſi nouationis cauſa id feciſ-
ſet.& in d.l.ſtipulatus ibi animo nouãdi ſtipulatus, ergo
niſi conſtet de animo nouandi non fit nouatio.Secundò
probatur quia incontinenti quis nõ cenſetur ſe velle cor-
rigere.l.non ad ea cum gl.ÿ.de cond.& dem.vt hic ꝑ Bar.
& pręfatos ex hoc colligentes quicquid dicãt Bal.& Alex.
dictam legẽ non ad ea, locum habere ẽt in contractibus
quia rõ ibi aſsignata & ſupra relata vniformis eſt ad con-
tractus & vltimas voluntates, ꝙ non p̃ſumitur mutatio
96 voluntatis, † nec incontinenti quis velle ſe corrigere, ad
cuius quidem.l.non ad ea declarationem, extẽſionem,&
limit.plura ſcribi poſſent ſi libet vide Rom. in conſi.104.
Corn.in conſ.308.lib.4. Alex.Iaſ. Dec.& Mode.Taur.hic
col.4.10.6.& 11.Rimin.in l.1.col.17.ſ. de offi.eius. Ioan.
Cro.in rub.de verb.oblig.col.8.Dec.in conſi.190.col.fin.
Mod.Med.in tract.præſumpt.in 28.pręſump.2.regulæ &
tex.cum gl.fi.in l.ſi tibi ÿ.eo.vbi æquitatis rõne finis prin
97 cipium corrigit. † Tertiò probatur prædicta concluſio
Bart.& communis ſm Angel.Aret.in §.actionum autem
col.15.verſi.vlti.qm̃, quia ſtipulatio ex conuentione par-
tium apponi ſolet pręall.§. conuentionales.vt ſtipulatori
ſit magis cautum. Ideò non debet cõtrarium operari ef-
fectum,vt bonæ fidei primariam actionẽ tollat. arg.l. qđ
fauore. C. de ll.& l.legata inutiliter ÿ. de adim.lega.& ſe-
quuntur hic ſimpliciter Mod. Taur.col.11.& licet Ang.
Aret.non dicat nec p̃lati Mod.ratio prędicta fuit Pau.de
Caſt.Aret.& Soc.hic. Dicit tñ ibi Ange.& Mod.Taur.hic
eſſe aduertendum circa ſenſum.d.l.duo ſocietatem,ꝙ lex
illa non probat concluſionem Bar. quia & ſi in figuratio
ne caſus illud ibi dicatur.tñ iuriſconſultus in verſi.ſed qm̃
non ita reſpondendo, aliter dicit, videlicet ꝙ ſtipulatio
interpoſita fuit ſi id factum non eſſet, pœnam dari, ideo
mirum non eſt ſi ſtipulatio pœnalis primariam diſpoſi-
tionem contractus bonæ fidei non nouat. ſequitur tamẽ
concluſionem Bart.alia ratione ſuperius relata.

98 † Sed tu diligentius conſiderando aduerte, ꝙ Angel.&
pręfati Moder. malè ponderarunt verba illius pulcherri-
mi tex.l.duo ſocietatem, quia non ſolũ ex facti narratio-
ne, imò ex rñſione & determinatione iuriſconſulti con-
cluſio prędicta probatur:iuriſcõſultus.n.rem altius exor-
diendo pleniusq; reſpõdendo,q̄ fuerat quæſitum,vt pro-
poſitam q̃onem clarius & melius reſolueret, Reſpondin-
quit, ſiquidem pacto conuento ita ſtipulati ſunt,hæc ita
fieri dariue ſpondes, futurum fuiſſe vt actione pro ſocio
agi non poſſet, ſi id nouationis cã feciſſent.niſi ergo con-
ſtet expreſſeq; agaĩ,nõ fit nouatio,& ſic determinat iuriſ-
conſultus qđ ſequens ſtipulatio non tolleret p̃cedentem
ſocietatis contractum,niſi de animo nouandi conſtaret,
ſed iſtud non contingit in caſu ibi propoſito, quia ſtipu-
latio aliter concepta fuit, nec tota res cum pactis & con-
uentionibus, de quibus in contractu dictę ſocietatis de-
ducta fuit,ideò de nouatione tractandũ non eſſe, poſſeq;
agi iudicio pro ſocio. Iſte eſt illius.l. ſenſus. vult ergo ibi
Vlp.in rñſione.ꝙ licet tota res eſſet incontinenti in ſtipu.
deducta,nihilominus p̃cedens contractus non tolleretur
niſi expreſsè fieret nouatio & de illa conſtaret. Rurſus tñ
99 aduerten. † circa illum tex.quia vr̃ ꝙ ibi partes quæ certis
pactis ſocietatem coierunt,oĩa in ſtipulationem deduxe-
rint,ita ſonare videtur verba illius tex.in prin. ibi deinde
inter ſe his verbis ſtipulati ſunt.Hæc q̄ ſuprà ſcripta ſunt,
ita dari fieri, neq; aduerſus ea fieri.ſi ſtipulati ſunt ita da-
ri fieri,neq; aduerſus ea fieri ſtipulati ſunt ea dari & fieri,
quæ in ſocietate ſcripta ſunt: ergo contractus ſocietatis
cum pactis & conuentionibus inter illos initis tranſlatus
fuit in ſtip.Cuius tñ oppo.poſteà vult ille tex. in verſi.ſed
qm̃ non ita,vbi reſpon. poſteà quæſtioni ꝓpoſitę inquit
ꝙ ex quo dicti ſocij nõ ſunt ita ſtipulati, ſed tñ pœnam,
res in ſtipul. principaliter deducta non eſt, ſed tñ pœna.
Quid dicẽdum? non relinquam ſolutionem Apollini,vt
ſolebat quandoque Fulg.facere.Gloſſator ibi in verbo da
ri vidit repugnantiam & difficultatem, ſed vadens tan-
quam muſcipula ſuper prunas neſciuit ſoluere.

Dicas

100 Dicas ꝙ illa verba, † deinde his verbis ſtipulati ſunt
hæc quæ ſupraſcripta ſunt. ita dari fieri neq; aduerſus ea
fieri. verba ſunt quæ ꝑ dictos ſocios ſcholarum rectores
poſita fuerunt in narratiua ſtipulationis, ſed non dicta in
concluſione ſtipulationis. nam dicti ſocij vt ait iuriſcon-
ſultus, volentes ibi pœnam ſtipulari in caſum contrauen
tionis ita dixerunt hæc quæ ſupra ſcripta ſunt. in pacto. ſ.
inter nos conuento in ſocietate inita ita dari fieri neque
aduerſus ea fieri, i. ea q̄ inter nos conuenta & ſeruari pro-
miſſa fuerunt nec contrafieri, ſi data factaque non erunt
tunc. 20. dare promittis. & ſic non ſtipulantur ea fieri ſed
facta narratiua de eis quæ inter ipſos in ſocietate dari fie
rique neq; aduerſus ea fieri conuentum fuit nō facta alia
obligatione de nouo, reſpectu eorum. his verbis ſtipulati
ſunt. Si ita ea data factaq; nō erunt tunc. 20. dare, & ſic tm̄
pœna in ſtipul. deducitur in caſum inobſeruātiæ eorum,
quæ ſupraſcripta erant dari fieriq; in prædicto contractu
ſocietatis. non autē ea dari & fieri ſtipulantur. & ſic nulla
eſt in illo tex. repugnantia aut contrarietas. Iſte eſt veriſ-
ſimus & nouus intel. ad illum text. id quod etiam ibi ſe-
quentia declarant dum dicitur, non rem ſed pœnā in ſti-
pulationem partes deduxiſſe. non enim ſubijcit iuriſcon-
ſultus aſsignando aliam rationem promiſſorem vtriuſq;
rei conuentionis. ſ. initę & pœnę obligari vt ea dare face-
ret, ſed ſi non feciſſet pœnam ſufferret: ex quibus clariſſi-
mo euincitur argu. verba illa hæc quæ ſupraſcripta ſunt,
&c. tātum in narratiua ſtipulationis fuiſſe poſita non in
ſtipulatione & obligatione de nouo introducta, ſed tan-
tum pœna in caſum conuentionis & inobſeruantiæ.

Modo circa concluſionem prędictā primo loco ſum-
ptam rurſus eſt diligegenter aduertendum. quod ſtipula
101 tio dicitur incōtinenti fieri, † quando ſtipulatio inter-
ponitur antequam contrahentes habuerint contractum
pro abſoluto. ſecundum Iac. de Are. & Imol. in d. l. ſi ita
per le. contractus. C. de fide inſtrumen. de qua materia vi
debimus Deo fauente in l. lecta.

Secūdo aduertēdum ꝙ diſputatio nouationis ad pro-
poſitum nihil facit, quia hic non agitur de transfuſione
primæ actionis, ſed an oriatur ex primo contractu vt hic
per Dec. coll. ſexta.

Tu dicas ꝙ imo dubitaṫ an ille contractus certitudina
rius nouaretur & tolleretur per ſtipulationem ſtatim ſe-
quentem. & reſp. Bar. & doct. ꝙ non per. d. l. duo ſocieta-
102 tem & ſuperius dicta. †. Hodie autem vt ait Deci. clariſ-
ſimum eſt non fieri nouationē niſi ſpecialiter & expreſsè
agatur. l. fi. C. de nouat. ibi nihil penitus prioris cautellæ
innouari quando ſecundus contractus, ſe non compate-
retur cum primo vel ex alijs coniecturis appareret partes
voluiſſe nouationem facere. etiam hodie ſm cōmuniter
doct. fieret nouatio ita declaratur, reſtringitur, & intelli-
gitur. d. l. fi. vt plenè conſuluit Deci. in conſi. 400. De qua
materia & pro intelligentia. d. l. fi. vide Fulg. in conſi. 130.
Alex. conſi. 10. col. 3. & conſi. 3. & 72. in ſecundo vol. & li.
6. in conſi. 72. & lib. 7. conſi. 173. Barb. conſi. 19. col. fi. lib.
1. & 73. in eo. & conſi. 86. in 2. ar. in 4. vol. Soz. cōſi. 21. lib.
Rimin. in l. pacta nouiſsima. in gloſ. 1. C. de pact. Iaſ. ꝗ.
col. 13. & in l. ita ſtipulat' in tribus vltimis coll. ꝗ. de verb.
obl. Moder. aſten. latè in tract. de aug. in 4. q. 3. quæſtionis
prin. fol. 7. & Cur. in l. cum quid col. 6. ſupra. eo. & in l. le-
cta in 9. not. infra eo.

103 Secunda concluſio Bart. † quando præcedit aliquid
quod poteſt eſſe contractus per ſe & poteſt, etiam nō eſſe
contractus, ſecundum intentionem partium, puta nume
ratio vel traditio alterius rei, quæ habere ſe poteſt ad mu
tuum, commodatum, vel depoſitum, ſi ſtatim ſequiṫ ſti-
pulatio, numeratio vel traditio pręcedens pręſumitur fa-
cta cauſa ipſius ſtipulationis implendæ, non cā celebrādi
alium contractum, & ſolum oritur actio ex ſtipul. ſicque
ex cā quæ impletur nō ex cauſa implente. d. l. cum. n. cum
alijs hic ꝑ eum allegatis, quod ſm Bar. procedit ēt in om-
nibus contractibus qui re perficiuntur, vt eſt depoſitum,
commodatum & ſimiles. & ita extenditur & ampliatur
d. l. cum. n. & cum Bar. tranſeunt communiter ſcriben. vt
hic per Alex. Iaſ. Deci. & alios. ad id enim tendit intentio
partium quæ regulat contractus & ea quę aguntur. l. non
omnis infra eo. & dicta. l. cum enim, vt actus ille videlicet
ad implementum ſtipulationis eſſe factus videatur.

Prima pars concluſionis Bar. vera eſt & indubitata per
d. l. cum. n. ſecundæ verò parti contradicunt. Roma. Pau.
Aret. & Soz. in exemplis Bar. de depoſito, commodato, &
ſimilibus contractabus bo. fi. qui re perficiuntur, ꝙ tunc
oriatur actio, non ſolum ex ſtipul. interpoſita, ſed etiam
actio depoſiti, commodati. & ſimilis, quia intereſt ſtipu-
latoris ꝙ oriatur actio. bo. fid. Ideò ſtipulatio quę in fauo
rem ſtipulatoris interponiṫ, retorqueri non debet in eius
odium, ita ꝙ impediat oriri actionem bo. fid. arg l. quod
fauore. C. de. ll. vt voluit etiam Ang. Are. in d. §. actionum
autem col. 15. Illud ceſſat in numeratione facta ex cā mu
tui, qui contractus ſtricti iuris eſt. Ideò nō damnificatur
mutuans, quamuis ex numeratione nō habeat actionem
ſed ex ſtipulatione, quæ eiuſdem eſt naturæ, vel melioris,
& ſequi videntur etiam Mod. Tau. Sed motiuum prædi-
ctorum contra Bar. & reſp. hic in 4. col. Alex. multiplican
do inconuenientia iuxta. l. ratam. C. de reſcin. vend. & ſic
104 minus bene, † quia allegare inconueniens non eſt ſolue
uere. l. is qui reus ꝗ. de publ. iud. not. Bal. per illum tex. in l.
ſi pater. C. de nouatio & Dec. hic col. 8. Iaſ. in 11. coll. ali-
ter ſoluit ꝙ huiuſcemodi ſtipulatio ex quo ponitur ſuꝑ
contractu bon. fidei, ſortitur naturam bo. fidei, nō autem
vt præfati dixere remanet ſtricti iuris arg. d. §. belliſsimè
l. primæ ꝗ. vt l. no. cau. & in ſuperioribus diximus, & licet
Dec. contra hanc ſolutio. oppo. poſteà tm̄ ſequitur ſubtili
ter ſaluando, ꝙ licèt contractus nō ſit formatus, adeſt tm̄
materia & cauſa ipſius contractus quæ dicunṫ bonę fidei
à quibus ſtipulatio talem naturam accipit, maximè quia
cauſa eſt illa q̄ in ſtipul. principaliter & cum effectu con-
ſideratur. l. 2. §. circa. cum notatis de excep. doli & ſequi-
105 tur hic ſimpliciter Cur. col. 5. † quę ſolutio non videtur
ſatisfacere quia quum interſit noſtra habere plures actio
nes. l. cum filius. §. varijs ꝗ. de l. 2. dato ꝙ iſta quæ oritur ex
ſtipul. ſuper cōtractu bonæ fidei appoſita ſit etiam bonæ
fidei, tamen quum apponatur in fauorē ſtipulatoris. non
deberet impedire aliam actionem oriri ex actu bon. fidei
præcedenti. Ideò dicendum eſt ꝙ quum intētio partium,
quæ contractus & ea quę aguntur regulat. l. non omnis ꝗ.
eo. & d. l. cum. n. ad hoc tendat vt actus ille præcedens ad
complementum ſtipulationis factus videatur, nimirum
ſi actio non oritur ex tali actu, quia non hoc fuit ex inten
tione contrahentium: attamē in terminis in quibus Bart.
106 loquitur. (vt ſtatim dicā) non pōt ſaluari quin malè di
xerit. † Ex prædictis ēt apparet non refragari rōnem. d. l.
non ad ea, ꝙ in dubio qs ſe corrigere non cenſeatur, nec
à prima obligatione recedere, q̇a nulla reſultat correctio
nec receſſus, verum illa numeratio non procedit obliga-
tionem. ſed interueniſſe cenſetur gratia implendę ſtipula
tionis ſubſecutæ. d. l. cum. n. & iſta eſt melior cōſideratio
quam quorundam dicentium regulam. d. l. non ad ea. lo-
cum non habere vbi ſecunda diſpoſitio efficacior eſt pri-
ma, quum tunc videantur partes voluiſſe à prima recede-
re. l. ſi te ſolum in §. 1. in ratione decedēdi ꝗ. de hęre. inſti.
ad hoc inducta. per Io. Crot. in rub. de verb. obli. col. 8. vt
enim volunt Iaſ. & cōiter ſcribentes. in ru. de ver. obli. ſti-
pulatio eſt firmior fortiorq; contractus qui fuerit à iure
inuentus: & tamen per ſtipulationem ſequētem non re-
ceditur à certitudinario contractu. d. l. duo ſocietatē. non
vendicat igitur ſibi locum prædicta limitatio in materia
noſtra, & procedit regula. d. §. primi in ratione deciden-
di quādo prima diſpoſitio iteratur & plenius deducitur.

Nec etiam prædictæ concluſioni Bart. obſtat. d. l. cum
enim, vbi præcedebat certus mutui contractus, & tamen
ex eo non oritur actio. ſed ex ſtipu. Cuius opp. dicūt hic
Bart. & cōiter ſcrib. quando certus præcedit contractus,

nam

nam poteſt reſpon.vt hic per Alexan.col.4.Dec.7.& Cur.
5. Rurſus videbatur per diſtinctionem principalem Bar.
hic approbatam communiter cōfundi deciſionem eiuſ-
dem Bart.hic verſi. & idem puto de depoſito & commo-
dato.quia quum iſti ſint contractus certi & formati, de-
beret ex eis ſicuti ex ſtipul. oriri actio.d.le. duo ſocietatē
cuius contrarium vult.Bar. & præalle.doct.Dec. hic in 7.
col.reſpon.vt per eum & malè, quia Bart.non ſolum lo-
quitur qñ præceſsit numeratio vel traditio informis, ve-
rum certa & formalis. patet in illis verbis ſi rem depone-
107 rem vel cōmodarem,† Cur.hic in quinta coll. dicit con
cluſionem neceſſariò reſtringendam eſſe, qñ traditio vel
numeratio præceſsit nulla expreſſa cauſa depoſiti,ſcilicet
vel commodati quo caſu reſultare poteſt mutuum,com-
modatum, aut depoſitum ſecundum intentionē contra-
hentium.d.l.non omnis & notatur in l.cū quid ſupra eo.
aliàs ſecus. & credo veritatem eum dicere. ſed tamen nō
ſaluatur Bar.quin malè dixerit in verſi. & idem puto.qui
herclè loqui debebat quando cauſa depoſiti vel commo
dati non fuiſſet expreſſa, ſed informis numeratio vel tra-
ditio,ſed expreſſa cauſa vt Bar.exēplificauit ſuſtineri non
poteſt, & melius tunc & in prædictis exemplis per Bart.
datis ſenſerūt Rom.Pau.Aret.Soz. & alij contradicētes.
108 † Et ideò pulchrè inſertur in actu.practico ꝙ ſi per in-
ſtrumentum depono penes te rem vel commodo, & in-
de vt communiter fit apponatur ſtipulatio pro obſeruā-
tia promiſſorum,ꝙ non ſolum oritur actio ex ſtipulatio
ne, verum ēt ex commodato aut depoſito per prædicta,
quicquid dixerint hic Bar.col.4.in verſi.& idem puto, &
Iaſ.col.11.verſi. ex iſta doctrina & adhuc vltra præalleg.
videtur mihi in terminis deciſio eiuſdem Bart.approba-
ta infra in colum.4.in verſi.tertiò accedit.
Circa conſiderationē Baldi nouelli in hac materia, nō
immorabor.q̄ Dec.Cur.in 6.colla. reprobant vt per eos.
Expedito primo caſu principali doctrinę Bar.quando
109 ſtipulatio ſequitur incontinenti.† Diſcutiendus eſt ſe-
cundus quando pręcedit.Tertia igitur concluſio Bar.eſt
quando præcedit ſtipulatio continens pactum ſeu obli-
gationem de contrahendo & ſequitur pactum ſeu con-
tractus de eodem,ſequens contractus obligationem tol-
lit iure cuiuſdam ſolutionis allegat tex.l.in numerationi
bus ad fin.j.de ſolu.& l.ſi hęres ex teſtamēto infra de act.
empt.Dec.Cur.& Mod.Tau.col.8.6.& 11. ſequuntur cō-
cluſionem Bar.cum declaratione eiuſdem ad fi.§.memi-
niſſe. dum prædicta iura quæ contrariari videbantur ad
concordiam reducit,dicitur.n.in d.l.ſi hęres,facta vendi
tione in executione præcepti teſtatoris, de reliquis quæ
propria ſunt emptionis, agi poſſe ex empto. vel ex teſta-
mento,ergo facta venditione, non eſt hæres liberatus ex
teſtamento,vt dicit tex.dictæ.l.in numerationibus.Dec.
Cur.& Mod.Tau.ſequuntur ſolutionem & declarationē
Bar.in d.§.meminiſſe.ꝙ agatur ex teſtamento.ad ea quę
accedunt rei venditæ & ſic veniunt in conſequentiā ven-
110 ditæ rei.† Cui multa accedunt.l.Iulia.ad ſin.cum.ll.ſe-
quētibus j.de actio.empt.,pro quibus agi poteſt actione
prima, quia licet venditioni cedant empta, tamen non
ſunt.l.vacuæ infra de euictio.& ſequuntur cōiter doct. in
d.§.meminiſſe vt ibi per Iaſ. ſicq; volunt Bart.& ſcriben.
ꝙ traditio rei venditę & patientia vtendi fruendiq; in lo
catione,actione ex teſtamēto peti non poſſint Aret.poſt
Imol.in d.§.memiſſe reprobat hęc dicta Bar.volens licèt
ꝙ vendendo locandoue liberetur quis ab vna obligatio-
ne.d.l.in numerationibus,nō tñ liberetur ab alijs quę ve-
niunt in conſequentiā, & ſic à traditione rei vel à poten-
tia de qua ſupra:quod tenet ēt per alia Ang. in d.l. in nu-
merationibus, dubitans propterea de deciſione Bart. in
d.§.meminiſſe vt refert etiam ibi Pau.de Caſt. dicēs Bar.
illum non ignoraſſe.& non eſſe ab eo recedendum.aliter
loquitur Aret.in conſi.6.dicens. articulum dubium. di-
ſtinguens tamen inter contractus & vltimas voluntates.
in vltimis volunt. in quibus plenior fit interpretatio, te-
net opi.Imol.ꝙ ex teſtamento ēt competat actio ad rem
tradendam. & conſequenter ēt ad patientiā in locatione
& dicit communem ꝙ non eſt verum. In cōtractibus ſe-
quitur concluſionem Bar.hic Pau.de Caſt. in d.l.ſi hæres
ſibi cōtrarius. in vltimis voluntatibus eandem tenēt opi-
nionē eo ꝙ donec fecerit omnia quæ ſunt de natura cō-
tractus,non videtur impleuiſſe voluntatem defuncti,hęc
dicit videtur fuiſſe intentio iuriſconſulti in d.l. ſi hæres,
111 † Sed iſta confundūtur per tex.d.l.in numerationibus
in fin.vbi vendendo vel locando liberatur ex teſtamento
hęres, ergo etiam in vltimis voluntatibus facta venditio-
ne vel locatione liberatus erit hæres, ex teſtamento non
dicit tex.ab vno ſeu ab vna obligatione. ſed ex teſtamen-
to,& ſic ex toto ex teſtamēto.Ideò in conſulendo vel iu-
dicando à concluſione Bart.& cōmuni in d.§.meminiſſe
non videtur recedendum, licet articulus difficillimus ſit.
112 Secundò aduerte.† Dum Bar.allegando.l.in numera-
tionibus iure cuiuſdā ſolutionis dicit loqui eum per me-
taphorā, quaſi dicat ſicuti ſolutione eius quod debetur,
tollitur obligatio,ita implendo promiſſa ſatisfacit & tol-
litur obligatio. pro qua æquiparatione pondera text.d.l.
in numerationibus ad fin.ibi tātundem eſt, & ſic vult ꝙ
quemadmodum numeratione pecuniæ debitæ tollitur
obligatio contracta,ita damnatus vendere vel locare,vē-
dendo aut locādo liberatur. Iſtud eſt quod voluit dicere
Bar.iure cuiuſdam ſoluti.& ita ſentit Aret.in conſi.28.di
ligenter col.1.Tertiò aduerte quia iura prædicta,ꝑ Bart.
allega.non loquuntur quando præcedit ſtipulatio prout
adducuntur per Bar.imò in dictis caſibus nulla pręcede-
bat ſtipulatio,ſed tantū iuſſus teſtatoris de vendendo aut
locando. Reſpon. ꝙ Bart. non dicit ꝙ ſtipulatio ibi prę-
ceſſerit,ſed ꝙ quando ſtipulatio præcedit de contrahen-
do & ſequitur contractus, obligatio præcedens tollitur
iure cuiuſdam ſolu. per contractum ſequentem vt in d.l.
in numerationibus & ſic allegat in ſimili.
113 Quartò aduertas,† ꝙ licet Bar. hūc caſum ponat ſub.
membro,quādo incontinenti ſequitur contractus, leges
tamen per eum allegatæ loquuntur quando ex interual-
lo,contractus,ſequitur, ſed vis non eſt quando præcedit
ſtipulatio de contrahendo an cōtractus quoad effectum
prędictum incontinenti vel ex interuallo ſequatur vt per
Imo.in d.l.cum enim & Alex.conſi.2.col.6.lib.4.
114 Concludit quartò Bar.† ꝙ quādo pręcedit ſtipulatio
& ſequitur alius contractus certus,non tollitur pręcedēs
ſtipulatio niſi expreſsè hoc agatur.l.itē illa.§.ſi j. de cōſt.
pec.l.ſi mandato meo.§.fin.j.man. quæ vera inducuntur
vt hic per Iaſ.& Dec.col.10.& 8.tamen ſoluit.Iaſ.ad §.ſi.
l.ſi mandato,ꝙ contra Bar.videbatur facere, ꝙ tollatur
præcedens ſtipulatio,non videtur procedere, dicit.n.Iaſ.
liberari ibi fideiuſſorem non ſolum propter mandatum.
ſed conteſtationem litis,repugnat tex.l.item illa.in fi.vbi
per litis conteſt.conuentus vna actione non liberatur ab
alia.Prætereà litis conteſtatio actori nocere non debet.l.
nō debet j.de reg.iu.quod fieret ſi litis conte. liberaretur
à prima cauſa.Dec.hic non vidit ſolu.Cur.reſp.ꝙ libera-
tur à prima obligatione quia ſuo periculo mandauit agi
cum reo.vt ex pręceden.verſi.probatur.ergo ſi non man-
daſſet ſuo periculo ſolum man. non liberaſſet fideiuſſ. &
ſic non eſſet ibi ita expreſſus caſus vt ait Bar. probatur tñ
dictū ſuum ſumpto ibi argumento à ſpeciali & licet prę-
115 dicta ſolutio diuinatiua videatur,† ꝙ fideiuſſor māda-
uerit ſuo periculo agi,vera tamen vr̄, quia in præcedenti
caſu,id factum fuit.Et ibi iuriſc.ad ſequentem extendit,
dum inquit idem iuris eſt, ergo intelligitur vt ēt præce-
dens qñ ſuo periculo mandauit. Itē quia præcedentia de-
clarant ſequentia in eaq; magis influunt, q̄ econtra iuri-
bus vulga.in §.tñ fi.l.item illa nō probatur neceſſariò ſti-
pulationi præceſsiſſe,quum poſsit eſſe debitum ſine ſtipu
latione.ſed voluit dicere Bar.ꝙ ſecūda obligatio de cōſt.
pec. non impedit actionem ex præcedenti contractu re-
116 ſultantem,& ſic ēt ſi ſtipulatio pręcedat.† Ex prædictis
apparet

apparet ꝙ nouatio fieri poteſt, non ſolum per ſtipul.ſed
etiam per alium contractum ſequentem.d.l. ſi mandato
meo ad fin. hoc tñ verum eſt ſi modo partes expreſſe vo-
lebant nouationem facere, ſed ſi tacitè per alium cõtra-
ctum q̃ per ſtipulationem, nũquam nouatio intelligitur
facta.& ſm iura antiqua.d.l.item illa ad fin.vt per Bar.in
leg.1.col.1.infra de nouat.&Soz.in conſi.21.col.4.vol.1.
Iuxta prædicta Iaſ. in 9. col.conſiderandum eſſe dicit
ex quo Bart. in d.l.1.vult. excepta ſtipulatione per alium
contractum,nouationem minimè fieri niſi expreſsè aga-
117 tur,† ſi noua attentari poſsit opinio, ꝙ in foro merca-
torum & canonico per nudum pactum inducatur noua
tio in caſibus in quibus aliàs ꝑ ſtipulationem inducitur
cum in foro mercatorum nudum pactum actionẽ pro-
ducat ſicut ſtip. ſm Bart.in l.quintus. & in l.ſi fideiuſſor.
§.quædam infra mãdati.& ſimiliter de iure canonico,ex
pacto nudo oriatur actio.c.1.de pactis. Sed fantaſia non
eſt noua,Sozi.infra in glo.ſeq.conſultum ſe ita vidiſſe re-
fert.Sed à veritate alienum videtur. Nam contractus con
ſtituti certus eſt,& actionem producit toto tit.ỹ. de con-
ſtitu.& pec.& tamen non nouat.§.fi.l.item illa præallega
ta.licèt ergo produceretur actio in caſibus Iaſ.tamẽ ſine
ſtipulatione non videtur nouationem introduci poſſe ẽt
de iure iſtorum. Nec ſubſiſtit dictum Iaſ.ꝙ in foro merca
torum pactum nudum actionem producat.Idq; nõ dicit
Bar. in d.l.quintus ſed ꝙ de æquitate quadam tale pactũ
ſeruandum eſt quamuis nudum. De quo etiam per Alex.
ibidem in apoſtillis & Fely.in c.1.in primis col. de pac.vi-
de etiam quæ dicentur in glo.ſuper verbo acceperis. Et li
cet in foro mercatorum ſublatus ſit rigor iuris poſitiui.
Ius tamen diuinum gentiumq; non eſt ſublatum vt per
Alex.in conſi.38.col.fin.lib.7.
118 Quinta concl.† ex quo contractus certus per præce-
dentem vel ſequentem ſtipulationẽ non tollitur.ex qua-
uis cauſa voluerit quis agi põt.ea propter habens duo in-
ſtrumẽta de eadem re diuerſis temporibus facta poterit
ex vtroq; ſe iuuare, & ex vtroq; rem poſsidere dicetur.ꝑ
l.e.ſi quis ante.ff.de acq.poſſ.quod eſt multum not.ſecun-
dum Bart. Hinc ẽt videmus iterari poſſe beneficij collat.
legitimatio.& excommunicationem vt hic per Dec.col.
119 9. † Adde & omnes actus,qui compatibiles ſunt,vt ap-
pellatio, doctoratus & ſimiles.poteritq; tunc quis ſe de-
fendere ex vtiliori.vt per Dec.in d.c.bonæ.col.1. & fin.de
appellat. & in conſi.55.col.3. & Pariſium Cardinalem in
conſi.15.libr.2.ſimiliter põt quis bis in eadem cã & con
tra eandem perſonã procur.conſtitui.vt per Ang.& Pau.
Caſt.in leg.ſi quis cum procuratorio.§.fin.ff. de procura-
120 to.Quos defendimus à morſu Decij ſupra in 5. not. †
Quomodo autem intelligatur quod dictum eſt multipli
cari poſſe titulos beneficij declarat bene Fely.in capit.in
noſtra,col.1.de reſcrip.& Lodouicus Gomeſius ſuper re
gulis canzellariç apoſtolicç in vltima regula fol.penul.q.
18.Intellige primo concluſionem. Bar.quando dicta in-
ſtrumenta compatibilia ſunt,aliàs ſecus. Ita procedit &
intelligitur.l.ſi quis ante præallegata vt ibi ꝑ glo. & doc.
121 facit lex.vbi repugnantia infra de re.iur.† Quãdo verò
partes faciunt duos cõtractus qui ſimul ſtare nõ poſſunt
ſuper eadem rem.tunc attenditur & inſpicitur quod no-
uiſsimè actum eſt.ita vult tex. in d.l.ſi quis ante & in l.pa
cta nouiſsima.C.de pactis.& pulchrè Sozi.in conſi. 145.
col.fi.lib.1.Secundò intellige concluſionẽ Bar.niſi ſecun-
da vẽditio facta eſſet pro eodem pretio,& ſub eadem for
ma quibus prima celebrata fuit.quia ſecunda tanquã in-
utilis ꝑꝑ primam nõ valeret ita Paul.de Caſt. in l.qui bis
idem per illum tex.ff.de verb.obli. ſequitur hic Alex. col.
4.& Dec.2.& 8.dicens Bar.hoc prius dixiſſe in l.iuriſgen-
tium in §.adeò ff.de pactis. & ſequitur Aquen. in d.l. qui
bis idem col.pe. Sed prædicta deciſio non vr̃ de iure pro-
cedere.cum multiplicatio titulorũ regulariter prohibita
non ſit d.l.ſi quis ante ẽt in beneficialibus. vt dictum eſt ſ.
itẽ quia vt dicunt Ang.& Paul.de Caſt.in d.l.ſi quis cum
procuratorio. ſecundum mandatum procuratoriũ con-
currit cum primo in eadem cã & perſona,ergo & vendi-
tio. Nec verum videtur ꝙ ſecunda ſit ſuperflua.Imò po-
teſt eſſe proficua,& vtilis vel ratione dubitat. tollẽdæ aut
longioris vitæ.vt in 5.not. diximus, & ſic ad præſcriben-
dum cõtra ſecundum maius requireretur tempus, quam
ad præſcribendum contra primum,quç aliquo temporis
123 interuallo præceſsit, † prætereà licèt ſecunda nõ poſſet
aliquid operari quo ad concurſum, ſtante validitate pri-
mæ iuxta.§.ex pluribus.l.3.ỹ.de acqui.poſ.tamen non da-
to concurſu,ſecunda operaretur effectum arg.not.in cle-
mentina prima de cẽſibus, ſicut videmus ꝙ ſecunda ex-
communicatio quandiu concurrit cum prima,effectum
ſuum non operatur,ſi tamẽ ſubmoueretur prima opera-
retur ſecunda,cap.Engeltrudã tertia.q.4.& patet in exem
plo poſito per Ioan. Andr.in c.cum in cunctis ad fin. de
electione & in clemen.fi.de magiſtris.de ligato vna forti
cathena,cõtra quem altera cathena nihil operaretur,do-
nec remaneret prima.qua tamẽ ſublata operaretur ſcd̃a,
ſic etiam concurrente lumine lucernç cum lumine ſolis,
lucerna nihil operatur.ſexta qõne.1.c.ſi omnia Remoto
tñ ſole operabitur lucerna, vt per Rotam in deci.858.in
antiquis.incipiẽte Dominus Papa, poteſt igitur ſecunda
venditio operari remota prima. prætereà ſi eſſent factæ
duç venditiones ſiue donationes de eadẽ re,diuerſis tem
poribus & confecta duo inſtrumenta per diuerſos nota-
rios, & donatarius caſſaret & annullaret inſtrumentum
vẽditionis vel donationis ſibi ſctæ de tali re receptum ꝑ
talem notarium non eſſet caſſatum nec reuocatum ſm,
& hunc caſum vidi in facto,non ſunt multç dies.eſt ergo
vtile habere plura inſtrumẽta & multiplicatos titulos,nõ
ſolũ in prophanis ſed ẽt in beneficialibus, vt dictum eſt.
Vltima concluſio Bar.Quando contractus fit ſimul &
ſemel cum ſtipu.nec vnus præcedit alterum.actio ex con
tractu per ſtipulationem non tollitur. ſequitur Sozi. hic
in 3.col.& alij relati ſupra in ſecunda conclu.Bart.ꝑ qua
conclu.optimè facit ratio ſupra aſsignata.quare ex ſtipu-
latione in continenti ſecuta, non nouatur nec tollit præ-
cedens contractus certitudinarius.quia mutatio volunta
tis non præſumitur, nec partes ſe correxiſſe incontinẽti.
c.maiores de baptiſmo.l.non ad ea.ỹ.de cond. & demon.
124 † ſed videtur ꝙ labatur Bart. dicens ꝙ vnum in eodem
inſtrumento non præcedat alterum. cum in ordine ſer-
monis,in exemplo per eum dato præcedentiam vnius ad
alterum ponat,& talis ordo literæ etiam in contractibus
attendatur vt plenè per Iaſ.in l.2.in §.prius.col.4.infra de
vulga.& Dec.in conſi.691.col.4.cum ſimilibus. Hunc er-
rorem Bart.notarunt hic Mod.Taur.in 13.col.
Sed Bart.rectũ habuit ſenſum.beneq; locutus eſt, quia
licet in vno & eodẽ inſtrumento ſint plura facta vel con-
tractus vnum poſt aliud, ille in cuius fauorem pactũ pri-
uum appoſitum eſt,hoc allegare non poteſt. Illud,ſcili-
cet fuiſſe primò conuentum cum iſte cõtractus ſimul &
ſemel vires aſſumat,cum à partibus abſolutus eſt.l.cõtra-
ctus.vbi Bart.expreſsè not.C.de fi.inſtru.& late Fely.in c.
cum dilecta col.5.de reſcriptis.hoc eſt quod Bart. dicere
voluit quoad effectum & rei ſubſtantiam conſiderato or
dine intellectus,non autem ordine literç.quia bene vide-
bat in exemplo per eum poſito, conſiderato ordine lite-
ræ quòd vnum aliud præcedebat.
Circa tertium ſpeciale Bart. quod loquitur licet Cur.
hic in ſeptima col.dubitauerit: poſteà tamen ſoluit. Tu
circa hæc dicta Bar.vidè latius Ange.Aret.in §.interdum
inſti.de rerum diuiſio.
125 Tertio principaliter Bart.† poſt Iac. de Arena tangit
quæ ſint ſpecialia in pecunia numerata reſpectu aliarum
rerum mutuabilium & primum eſt vt quælibet res æſti-
mata dari poſsit pro pecunia numerata.l.e.ſi pro mutua.
C.eod. Quod non eſſet in alijs rebus mutuabilibus, quia
nõ poſſem dare librum æſtimatum pro ſextario vini, qđ
mutuatum intelligatur. quoniam pecunia numerata in-
uenta

nenia eſt ad æſtiman. alias res. non autem aliæ res inuen-
iæ ſunt ad æſtimandum cæteras res.l.ſi ita fideiuſſorem accepero infra de fideiuſſo.& le.1.ÿ.de contrahen. empt. Bart.intelligit ꝗ in d.l.ſi ꝓ mutua.pecunia eſſet ſolutioni parata.Ideò contrahatur mutuum.quum dicat,ſecus, ſi pecunia non eſſet ſolutioni parata quia res eſtimata nõ poſſet pro pecunia dari vt mutuum eſſet. & iſtam vult in alijs rebus mutuabilibus propter rationis identitatem vt hic in 5.& pen.col.declarat Alex.vbi Cur.7.Mod.Tau.17. Alex.tamen & alij poſt Ful. reprobant ſol. Bar.ad.l.ſi pro mutua.tanquam diuinatiuam, aliter reſpondentes poſt Bar.in l.ſi ex pretio vt per Alex.ÿ.in pen.col. & ſecundum ipſos melius dixiſſet Bar. ſpeciale eſſe ĩ pecunia numerata vt cætera per eam æſtimentur, non ipſas per alias res. Ita loquitur tex. in d.l.ſi ita fideiuſſorem accepero.

126 Sed verior videtur opinio Iac. de arena.† & legi magis conſentanea, ꝗ quælibet res æſtimata loco pecuniæ mutuo petitæ ſtare poſsit,& non vna res pro alia diuerſa mutuari petita.primò ꝑ text.in d.l.ſi pro mutua, cui violentiã facit ſol.Fulg.Alex.& ſequacium.ſecũdò per id qđ ſimiliter dicitur in l.pretij cũ.C.de reſcin.ven. ꝗ pro prætio ex cauſa vẽditionis debito res alia inſolutum dari poteſt.tertiò quia pecunia functionem recepit cum eſtimatione cuiuſlibet rei.d.l.ſi ita fideiuſſorem accepero. & l.ſi conuenerit.ÿ.de pign.actio.ideò rem quamlibet æſtimatam inſolutum dando,pecunia ſoluta dr,quia eſtimatio-
127 ne pretiũ fingitur ſolutum.† Hinc eſt ꝗ arbitrator pro re,pecuniã põt iubere dari Bar.in l. cum aquiliana,in fin. ſupra de tranſa. Quamuis ergo pecunia omnia alia æſtimet, & cætera loco pecuniæ per æſtimationẽ ſubrogentur.d.l.ſi ita fideiuſſorem accepero.& l.ſi pro mutua.& l. pretij præallega.cum.l.quoties.C.de iure dotium. hoc in alijs rebus non reperitur.vt vna loco alterius ſubrogetur. Nec hoc fingere põt homo,arg.le.ſi ſorte,de Caſt.pecul. & ita tenent Saly.hic col.4.& poſt Io. de Monte Sperelo Soz.3.Mod.Taur.13.& Mediol.5.Quæ opinio naturali-
128 bus magis conuenit,† ergo potiuſquam alia recipiẽda eſt leg.confeſsionibus in fin.& l.ſeq.ad fi. ſupra de inter. actio.prout voluit Rom.in conſi.113.& 260. facit etiam quod ſolemus dicere extraneum eſſe omnem intellectũ. qui non conſonat auribus vulg. & ideò reijcien. vt ſæpe dicit Bald. Res tamen, & æſtimatio rei diuerſa ſunt.vt ex prædictis apparet,& ſic non valet conſequentia per pecuniam res æſtimantur.ergo ſi ſoluitur eſtimatio,res ſoluitur,quia immo aliud,vt probat tex.in d.l.ſi ita fideiuſſorẽ
129 accepero.& tradit Soz.in l.2.§.1.col.2.ſ.eo.† vnde pro vino vel frumento mutuo accepto,nõ poſſem pecuniam reſtituere,quia alterius generis & qualitatis,& aliud reſtituerem, quod permiſſum non eſt propter diſſenſum. & quamuis pecunia vice rei æſtimatæ fungatur, ſeu pro re eſtimata reputetur,Id procedit ex cauſa, & nõ aliter maximè propter diſſenſum quemadmodum ſupra dixi vt ꝑ Dec.in d.§.1.col.ſecunda vbi Moder. Taur.tertia.

Circa ſecundum ſpeciale,doct.cum Bart. trãſeunt.qui bene loquitur,& ſi Cur.in 7.col.depẽdere dicat à primo, & prima facie dubitet quõ differat à primo.ſed longa eſt diff.& in primo, vt dixi, male loquitur, in ſecun o bene.
130 Si enim tibi lancem, vel maſſam argenti do, vt vendas, & frumentum emas. ꝗ intelligatur eſſe mutuatũ. quare non ita mutuo erit frumẽtum,ſicuti in l.rogaſti nummi. Diuerſitatis quidem ratio non eſt. erit itaq; ſolum ſpeciale in mutuo contra regulam mutui ſecundum Bart.& quemadmodum eſt in leg.noſtra ſecundum ſanum intellectum.de quo in ſuperioribus dictum eſt,& ita communiter doct.tenent.vt hic per Alex.in col.

131 Circa tertium ſpeciale,† ꝗ in mutuo pecuniæ numeratæ vſuræ cura vinculum ſtipulationis peti non poſsint, ſecus in mutuo aliarum rerum mutuabilium.l.quamuis & l.frumenti.C.de vſuris doct.cõiter cum Bart. & Iac. de Arena tranſeunt, diuerſas dñas aſsignãtes.vt hic per Pau. de Caſt.Alex.Cur.& Mod.Tau.col.3.7.& 11.vera & cõis eſt illa, quam poſt Fulgo.aſsignarunt Pau. & Alex.& clarius explicat Iaſ.in le.rogaſti in §.ſi tibi;col.2.ſupra eo.& in l.ſtipulatio iſta in §. alteri col.6.ÿ. de verb.obli. verior inquam eſt.quia habetur ex text.l.oleo.C.de vſuris. Glo. tamen prima in d.l.frumẽti dicit ꝗ in caſu prædicto acceſsio eſt nõ vſura propriè.ſed poſteà in fine, ibi,nota ex pacto nudo deberi vſuram.contrarium dicit & melius ꝑ
132 tex.d.l.oleo ibi additamẽta vſurarum. Sed notabis tu,† pro vera intelligentia.d.ll.ꝗ acceſsio de qua in l.frumenti appellatur additamentum per le. oleo.in eadem materia eſſe debet.exempli gratia, ſi mutuatum ſit frumentũ in frumẽto. ſi ordeum in ordeo iſtud eſt quod dicit tex. in d.l.frumẽti in verbo acceſsio:& probatur in le.oleo ibi additamenta vſurarum eiuſdem materiæ admitti, ergo aliud in diuerſa materia, ex quibus videretur dicendũ in puncto iuris ꝗ ſi in caſu.l.frumenti,acceſsio, vel additamẽtum vſuræ in pecunia numerata eſſet quod pacto nudo præſtari non deberet, quod eſt no. pro declaratione prædictæ concl.& l.frumenti.licèt Paul.de Caſt. & alij in l.oleo.contrarium ſentiant.prout etiã Soz.in conſi. 133. col.4.lib.1.dum extendit ad pœnam,quod ibi in vſuris dicitur eo ꝗ pœna acceſſoria ſit ad obli.prin.ſicut vſura,& vſura pœna dicatur,& equiparentur.l.qui ſine ſ.de nego. geſt.& l.ſeruus cum glo.infra de ſer.expor.Sed quod ego ſupra dixi. magis eſt ex mẽte & intentione prædictarũ.l. Idq; eſt propter frequentiam fœneratorum, & ipſorum odium.quia auaritiam communiter in pecunia numerata exercent ſecundum Bal.& Saly.in d.l.quamuis.

133 Tertiò principaliter,† examinat Bart. ſpecialia in pecunia numerata etiam non mutuata reſpectu aliarum rerum etiam non mutabilium,ſicque in nummis reſpectu aliarum rerum.

134 Primum ſpeciale.† ꝗ pecunia numerata facilius conſumitur per cõmixtionem, quàm aliæ res.l.ſi aliena ÿ.de ſolutio.§.ꝗ ſi frumentum inſt. de rerũ diuiſio.& Idem Põponius ſcribit ſupra de rei ven. plura hic dicẽda ſunt.

In primis cur Bart. diff. fecerit inter pecuniam numeratam & alias res non mutuabiles,& poſteà de mutuo loquatur iuraq; citet de frumẽto,& ſic re mutuabili loquẽtia,vt inſt.qui.mo.re contrahitur obli.in pri. Cur.hic in 8.col.vno modo reſpõdet,& alio modo.Mod.Taur.col. 14.Tu in lectura Bar.loco,ſed,pone etiam,vt ex ſequentibus colligitur,& clare, res procedet.

135 Secundo notandum eſt,ꝗ propriè,† cõmixtio eſt vbi ſubſtantia nõ mutatur.d.l.ſi alieni.confuſio verò vbi trãſit in aliam materiam & ſubſtantiam.§.ſi duorum materiæ inſt.de rerũ diuiſio. ubi tñ ſeparatio impoſsibilis eſt vim confuſionis habet vt qñ frumẽta ſimul commiſcent ita ꝗ diſcerni nequeunt.vel piſces, aues & alia animalia vniformis naturæ l.vſuſfructuarium. in §.ſi vinarijs ſ. de vſufru.& no.Ang.Arer. poſt alios in d.§.ꝗ ſi frumẽtum.

136 Tertiò quæro,† quæ ſit diuerſitatis ratio inter pecuniam & frumẽtum.Cur.in 8.col.aſsignat rõnem. ſed clarius Aret.in d.§.ꝗ ſi frumentum concludens,ꝗ in pecunia numerata intereſſe non cadit nec affectio.le.ideò ſupra de eo quod certo loco & l.nummis ÿ.de in litẽ iurando.Ideò ſola cõmixtione transfertur dominium, ſed recipiẽs tenetur poſtmodum condictione ſine cã,reſtituere tantundem,cum pecunia mea ſine cã ſit penes eum l.1. & toto tit.ÿ.de cond.ſine cauſa vt hic etiam in 8.col.vult. Cur.licet de Ang.mentionem non facit,vel etiam conditione ex æquitate.l.ſi me,& titium infra eo.Sed in frumẽto & alijs mutuabilibus cadit bonitas intrinſeca.l.cũ qui
137 ſupra eo.per conſequens affectio: ideò rem.† Decius tñ hic in 2.& 3.col.tenet inter prædicta non eſſe diff.& l.idẽ Pomponius concordare cum.l.ſi alieni.& ꝗ dominium granorum ibi transfertur.nec vendicent grana, propter impoſsibilitatem ſeparationis, ſed vendicetur quantitas commixta.& ſic diuiſio potius in effectu dicatur,& ideò agatur communi diuidundo.ut ibi dr. Et iſtam conclu. loquitur etiã Curt.hic in 8.col. licet de Decio non faciat

verbum,

verbum.& ꝙ frumentum commixtum fuit, fuit conſide-
ratio glo.in d.l.idem Pomponius in verbo appareat. quã
ſequitur ibi Ang.tex.tamen repugnare videtur, ſed quan-
tum ad nummos confunditur hæc ſolu. per tex.d.l.ſi alie
ni. qui vult ꝙ commixtione nummi fiant eius, qui acce
pit, & contra dantem actio furti competat. ſicq; vult nõ
vendicari cum iſta quantitate, nec agi cõi diuidundo, er-
go non concordat cum.l.idẽ Pomponius, vt præfati aiũt,
& propterea gloſ.ibidem in verbo appareat.aliud eſſe di-
cit in d.l.ſi alieni.Mod. Tauri.hic col.14.Bal. ſequentes,
tenent ꝙ in le.ſi alieni agi non poſsit rei vendicatione cũ
amiſſum fuerit nummorum dominium, & ſic, deficiat al
terum extremum in rei vẽdica.neceſſarium iuxta.l.vnica.
C.de aliena.iud.mutan.cauſa facta.ſed in caſu.l.idẽ Pom
ponius non perdatur dominium, ſed cõio, quæ non dici-
tur conſumptio, inducatur, cum rei vendicat.agatur. Sed
iſtud eſt diuerſificare caſus nõ aſsignare rationem diuer-
ſitatis, quam inquirimus.Si.n.in d.l.ſi alieni nummorum
dominium transfertur, non virtute traditionis immedia
tẽ ſed cõmixtionis & impoſsibilis ſeparationis vt ibi vult
tex.& declarat Imol. quæ commixtio impoſsibilisq; ſe-
paratio ita communiter cadat in frumẽto ſicuti in num-
mis, cur diuerſum ſtatuitur ius, vt vno caſu frumenti cõ-
mixti, videlicet dominium effectualiter pro non trãſlato
habeatur, cum competat rei vendicatio, alio verò caſu
commixtæ pecuniæ ſic & dominium amiſſum ſit?

Non poſſumus melius dicere quam id, quod dicitur ꝑ
gl.Bar.Ange.& communiter ſcrib. ꝙ ſit ibi ſpeciale in pe
cunia numerata ratione maioris frequentiæ & commix-
tionis quotidianæ.iuxta.§. quoniam.le.certi conditio cũ
allegatis ſupra. & cum lex illa ius ſingulare contineat ex-
tendi non debet ad frumẽtum, & cęteras res mutuabiles.
iuxta le.ius ſingulare.ſupra de.ll.& quia faciẽda eſt inter-
pretatio vt minus derogetur iuri cõi quàm ſit poſsibile.l.
ſi quando.C.de inoſ.teſt.c.ſi quando de conſuetu.ſed mi
nus derogatur tenen.ꝙ l.ſi alieni, ſolum ſpecialiter proce
dat in nummis: ergo, &c.Item quia non multum refert
pecuniam, eo modo de facili cõſumi.in d.l.ſi alieni, quia
recipiens & conſumens nummos poſteà tenetur reſtitue
re condictione ſine cauſa vt ſupra dictum eſt & tradens
actione furti tenetur vt ibi.& pulchrè ꝑ Imol.in l. caſsius
de ſolutio.& Mod. Taur.hic col.14. ſecundò quod dic-
tur de conſumptione pecuniæ, & tranſlat.dominij intel-
ligitur quando commixtio talis eſt, ꝙ nullo modo ſepa-
ratio fieri põt.aliàs ſecus ſecundum Aret.& Soz. hic poſt
Raph.per.d.l.idem Pomponius.in verſi.ſed ſi plumbum
ibi ſeparari poſſunt.Sed eſt in terminis clarior tex. in d.l.
ſi alieni.ibi, ſi cõmixti ſint ita vt diſcerni nõ poſsint.& ſic
intelligitur, qñ ſunt eiuſdem ligæ, & qualitatis & formæ.
138 Quarto aduerte, ꝙ prædicta concl.procedit, † tribus
ritum concurrentibus ſeparat.impoſsibilis titulo, ſeu cã
habili transferen.dominium, ſi nummi tradẽtis eſſent ac
bona fide recipientis vt poſt Chriſtophorum de Caſtel.
Roma.Ful.& Comenſem.ſcribit hic Iaſ.in 6.col.vt hic ẽt
per Mod. Tau.& Mediol.primũ requiſitum per.l.ſi alie-
ni & l.idem Pomponius probari debent. Secundum per
eandem.l.ſi alieni, ibi ſoluti ſunt, vbi ſoluẽs erat debitor,
& alienam ſoluit pecuniam ac per.l.nunq̃ nuda ff. de acq.
re.dominio.Non.n.plus debet operari fictio, q̃ veritas.l.
ſi filius cum ibi no.ff.eo. vnde ſicut nuda traditione non
transfertur dominium. Tertiũ de bona fide per.l. rogaſti
in ſi.ſupra eo.& §.ſi quis.l.de eo.ff.ad exhiben.& idem te-
nuit glo.d.leg.ſi alieni, pro qua nonnulla iura allegat ibi
Imol. Et prædictis tribus concurrentibus ſupra allegati
ſcribentes idem eſſe volunt in frumento & alijs mutuabi
libus rebus quod in nummis, ſed longè inter ſe vt dixi, ꝑ-
dicta differunt, magnaq; eſt diuerſitatis rõ inter pecuniã
139 numeratam & alias mutuabile res.† Nec veritate inua-
tor quod de titulo & bona fide dictum eſt.hoc.n.nihil fa
cit ad alienandum nummos alienos in quibus ſine volun
tate domini tranſlatio dominij cadere non deberet.l. id
quod noſtrum, de regu.iur.tota vis eſt in conſumptione
illa inſeparabili de qua in le.ſi alieni, in ea.n.ſola ſe fun
dat ibi tex.& procedit ẽt ꝙ ſine titulo, & bona fide con-
ſumptio facta ſit vt ꝑ Are.& Soz.Voluntq; hic Dec. Cur.
& Mod. Tau.col.3.8.& 14.per.l.ſi pignore. in §. ſi prætor
infra de pign.actio. vbi mala fides non impedit dominij
tranſlationem ꝑꝑ conſumptionem. & agi non poteſt rei
vend.ſed alia actione, ac per alia de quibus præallegatos,
eandem opinionem pulchrè defendit Dec. in d.l.rogaſti
in §.vlt.col.ſi.Reſpon.ad illum tex.qui in contrarium vi-
debatur vrgere.Datur tñ vt dixi nummorũ domino con-
140 tra recipientẽ & conſumentem cõdictio ſine cã, † ſicq;
æquitate iuſtiſsima temperatur rigor in d.l.ſi alieni ſcri-
ptus.Et ſunt vtilia prædicta, ad not.quæſtionem per Cõ-
141 men.formatã in d.l.ſi alieni.† Si aliquis mecum luſerit
cum aliena pecunia, q̃ fuerim lucratus, & ꝑ commixtio-
nem conſumpſerim vt repeti per dominum vendicãtem
non poſsit. Iaſ.hic in 6.col.reprobat, eo ꝙ non ſufficiat
commixtio, niſi ẽt cauſa habilis ad tranſlationem domi-
142 nij interueniat.quæ in propoſito non concurrit.† quia
acquiſitio ex ludo, non eſt cã habilis, ſed turpis & repro-
bata.ſed quemadmodum in ſuperioribus dictum eſt, qđ
de cã habili dicit, non procedit.vt hic ẽt per Cur.in 8.col.
à Iaſ.propterea recedente.ſed latius hic Mod. Taur. col.
14.quia et acquiſita ex ludo dũmodò ſine dolo, & frau-
de, & à perſona, quę continuè non exerceat artem luden-
di, licite, & in conſcientia retinẽtur, modo ille qui perdi-
dit fuerit perſona habens proprium, nõ filiusfa.clericus.
aut ſimiles perſonę quæ de bonis ſuis ad libitum diſpone
re non poſſunt, vt hic per eos, & conſuluit pulchre Barb.
in conſi.7.col.8.vo.2.& in conſ.65.vol.3.vbi dicit ꝓpter
conſuetudinem derogatum eſſe autenticæ.alearum vſus.
C.de religio.& ſumptu.fun.vt etiam per D.Rochum Cur.
in tract.de conſuetudine ſuper.c.ſi.col.12. Præterea ſunt
multi ludi liciti in quibus ſecundum cõmunes doct.con-
clu.licitè quis lucratur, & ex lucro quæſitũ iuſtè retinet.
ut per Conſtan.in tractatu de ludo in 3. & 4.arti. prin.in
quibus rationes Iaſ.non refragantur deciſioni Raph. Co
men.ſed non eſt facienda magna uis in prædictis. quia ut
in ſuperioribus diximus, domino pecuniæ commixtę cõ-
dictio ſine cauſa competit ad recuperationem ſuæ pecu-
nię, illum igitur vel tantundem in effectu recuperabit.Ita
ꝙ deciſio famoſa Raph.Comen.modici reddit momẽti.

In ſecundo ſpeciali reſpectu rerum mutuabilium Bar.
malè & inaduertenter loquitur.& contra tex.no.& clarũ
in l.cum ſticus.ff.de ſolutio.ut per Cur.hic & Mod. Tau.
qui eundem ſequuntur in 3. ſpeciali. ſed melius declarat
hic Dec.in 4.col.addit poſtmodũ hic Iaſ.col.11. aliud ſpe
ciale.ut per eum & male.ut hic per Dec.in 7.col.& etiam
præallegatos & §.tractatum ſuper quo Iaſ.ſe fundat, † lo
quitur de ære alieno, i.de actionibus & oblig.q̃ non clau-
duntur nec circumſcribũtur loco, ſed bene pecunia, quæ
corpus eſt continuum.l.iam & ſi fur. in fin.ff.eo. ad ſen-
ſum, quæ patet, & declarat Cor.in cõſi.49.lib.3.Iaſ. & alij
in l.ſtipul.hoc modo ff.de uerb.oblig.& dixi in l.fin.C.de
pac.& hoc modo intellexit etiam hic ipſe Iaſ.dum allega
uit dictam le.ſi chorus, licet Dec.ſupra ſibi aſcribat: Bal.
144 & Alex.alia quædam ſpecialia enumerant.† Multa alia
addi poſſent, quia ſicut offi.iudicis latiſsimum eſt ut dici
tur in l.1.ſupra de iur.om.iud.Ita pecuniæ uis & poteſtas
latiſsimè patet.cum omnia illi obediãt ut ſcribitur eccle
ſiaſtici.17.c.nota.Abba.in cap. cum dilecti col.6.de dolo
& contumacia.Ideò qui pecuniam habet dicitur habere
omnem rem, quam deſiderat.vt per illum tex.not.Bal.in
l.receptitia col.1.C.de conſtit.pecu. idemq; probatur in l.
1.ff.de contrahen.empt. Rectè igitur dixit Philoſophus,
nummum eſſe fideiuſſorem futuræ neceſsitatis.ideo dici
tur in l.aduocati.C.de aduoca.diuer.iu.pecuniam eſſe vi-
tam hominis, veh tamen pecunijs inhiantibus. Nã mens
auida pecunijs nec abſtinere nouit à vetitis, nec gaudere
conceſsis.cap.virum.47.diſt.corpuſq; & animam macu-
lat

lat pecunia malè acquiſita.c.cum ordinaretur prima q.1.
Glo.in verbo creditum.declarat tex. vt pro mutuo ac-
cipiatur creditum.& pecunia large pro rebus mutuabili
bus vt ſumitur in l.2.in §.ſi.in verſi. item mutuum ſupra
eo.& in hoc gl.bene loquitur,& ſecũdum verum noſtræ.
l.intellectum.vt diximus in euidẽtialibus, in diſcuſsione
intellectuum.l. ſed in quãtum poſteà ſubiungit prout ad
gl.ordinariam refertur,creditam largè ponitur pro omni
credito.malè dicit,quia vt diximus ſ. cõtra c.3.intellectũ
Ioan. & Azo. ipſi non intellexerunt creditam pecuniam
pro omni credito,ſed fuit hæc glo.Ceruoti.qui & cætera
malè intellexit, quæ dixere Ioan. & Azo.
Glo.in verbo acceperis.in tres partes diuiditur, in pri-
ma declarat tex.noſtrum.in ſecunda opponit.in 3.ſoluit,
ſecunda ibi ſed hic,tertia ibi ſolutio. In prima parte glo.
Pau.de Caſt.hic nouam habuit conſideratiõẽ,ſed Cur.
& Dec.certè reprobant. Declarate ergo vt hic duæ inter-
uenerint fictiones, prima quia debitor fingitur numera-
re creditori, & hoc modo fictè dicitur effici dominus pe
cuniæ vt glo.dicit.Altera ꝙ creditor ſimiliter fingitur illi
tertio cui dare volebat pecuniam numerare, ꝑ quas qui-
dem fictiones de meo tuum fieri dr̃, & ſic iſti duo actus
coniuncti mutuum faciunt contrahi. Notandaq; eſt hæc
gl.in prima parte. dum vult ꝙ verè & propriè idẽ impor-
tent vt hic per Cur.Ex vltima parte glo.habemus ad con-
traria ſupra adducta,ſolut.ꝙ ſit ſpeciale in mutuo, vt fiat
conuerſio in cauſam mutui,licet res non ſit in pręſentia,
145 † ſecus in alijs contractibus: quæ ſolutio confunditur
per tex.l.ſi ſpõſalibus in §.1.ĳ.de iu.dotium: ideò repro-
batur per Bar.Pau.& Cor.& ſcri.hic.procedit.n.ſol. præ-
dicta ſecundum opi.Irnerij poſitam in glo.fina.quam in
diſcuſsione intellectuum ad.l.reprobatã vidiſtis.Tenẽda
eſt ergo ſol. Bar.hic & ibi,ꝙ nõ ſit diſt.inter mutuum &
alios contractus reſpectu præſentiæ rei,quia non requi-
ritur & clarè probatur.in §.1.d.l.ſi ſponſalibus & in §.ſi.
l.3.ĳ.de donat.inter virum & vx.vbi res nõ erat in præſen-
tia quicquid ibi dicat glo.in verbo,ordinẽ, & tamen con
uerſio fieret,ſi aliunde iure ciuili res,vt ibi dicitur nõ im
pediret.Nã ſi res ibi fuiſſet in præſentia verè fuiſſet acqui-
ſita ſine alia fictione qa ſolũ caderet circa rei traditionẽ,
& faceret rem fieri ꝑ tradita. Acquiſitio tñ vera fuiſſet vt
in ſecundo euidentiali,ſupra declarauimus, quod tñ ne-
gat iuriſcon.ibi.in verbo perinde. quod fictionem ſigni-
ficat.vt hic per Soz.in 2.col.& in ſuperioribus tactũ fuit.
146 Ad.§.ſed & is, † vbi requiritur præſentia falſi procu-
ratoris reſponde,ꝙ pecunia non ſoluebatur ſibi ſed alte-
ri ex ſuo mandato.ideò ſi illo abſente ſoluatur,non com
mittitur furtum quia non põt dici contrectare rẽ alienã.
ſine qua cõtrectatione furtum committi nequit, iuribus
vulga.Sed vbi præſens eſt contrectare dr̃ licet pecunia al-
teri ſoluatur.& rõnem aſsignat tex.in §.ſi iuſſerim.l.pri-
mæ ĳ.de acqui.poſſeſſ. ſicq; ſpeciale eſt in conuerſione in
cãm furti, vt requiratur præſentia rei, ratione prædicta,
ſecus in conuerſione in cauſam alterius cõtractus vt hic
per Pau.de Caſt.in 3.col.& propterea ẽt in caſu,qui poni
tur in §.ſi.d.l.tertiæ in verſi. nam & ſi is,præſentia rei exi-
gitur & debitoris iubentis,vt hic per Pau.de Caſt.& Dec.
colum.3.& 10.& in hoc glo. ibi ut hic etiam ſentit Deci.
bene loquuta eſt in verbo iubente.Ad l.qui decẽ. in §.itẽ
reſponſum glo.dat ibi ſol.& ſatis clarè iuriſc.ibi ſenſit.
147 Hinc ſumpta occatione,& iuxta prædicta, † elegãter
tractat Bar.quando debitum mihi ab vno, poſsit cõuer-
ti in alium debitum mihi debendum ab alio. & requirat̃
ꝙ res ſit in præſentia vel non.ex cuius dictis contra.colli-
guntur concl.Prima ꝙ ſi debitũ contrahen.de nouo con
trahatur præter voluntatem contrahentium. & mediãte
contrectatione,conuerſio prædicta nõ fiet,niſi res eſſent
in præſentia.l.falſus.§.ſed & ſi is de furtis.& d.l.4.§.fin.in
verſic. qn & ſi is. ſecundum verum intellectum vt hic per
148 Pau.de Caſt.& Dec.col.3.& 10.† Mod.Tau.hic col.16.
dicunt eſſe aduertẽdum, ꝙ ibi contrectatio non eſt vera
ſed ficta. ſm Ang.Aret.in maleficijs. quod videbatur du-
bium,quia licèt traditio ficta ſit à lege, acquiſitio tamen
& poſſeſsio eſt vera.vt in ſecundo euidentiali diximus,&
conſequenter ẽt contrectatio exinde ſequens vera videt̃.
Attamen quia contrectatio potius facti q̃ iuris eſt. ſi ille
qui recipiebat indebitum pecuniam nõ tetigit,& ſi in ſui
præſentia fuerit numerata, neceſſe eſt dicere, ꝙ fingatur
contrectare & ſic contrectatio ſit ficta,ſicuti de traditio-
ne dictum eſt in ſuperioribus. Secundò dicunt Bart.im-
proprie loqui,ꝙ ibi ex cõtractu debitum eſſet, quia imò
ex delicto,q̃ ſpecie diſtinguuntur.l.1.ĳ.de act.& obli.Rñ-
de.ꝙ Bart.non loquitur de contractu, ſed de debito con
trahendo,quod poteſt eſſe ex contractu,& ex delicto vel
quaſi,iuxta.l.debitor de verb.ſig.& §.flauius.l.qui Romę
ĳ.de verb.ob.& poſt Are.tradit Soz.in l.1.col.3. vbi dictũ
fuit ſupra eod.ꝙ app. debiti comprehenditur etiam pro-
priè debitum ex delicto in quacunque diſpoſitione.
Tertiò impugnant diſtinctionem inter debitum con
trahendum præter voluntatem & ſm voluntatem, quia
tota vis in contractione conſiſtit vt hic per ipſos mo. Re
ſponde ꝙ licet neceſsitas cõtractionis illa ſit,quæ pręſen-
tiam,rei exigit, tñ quia quædã contrahunt præter volun-
tatem,quędam ſm voluntatem.Ideò Bar.ſic diſtinxit ca-
ſus,quando præter, & quando ſecundum gratia clarioris
doctrinæ.Quartò ineptè videtur ad hãc conclu. primam
allegari per Bart.d.§.ſed & ſi is Reſponderi poteſt vt per
Deci.col.10.vel aliter,vt per Curt.8.col. Vltimo videnda
ſunt quæ pulchrè congerit.Iaſ.ad tex.in d.§.ſed & ſi is in
leg.ſi procuratori præſentis.ff.de verb.obli.
149 Secunda concluſio Bar.Debitum ex vna cauſa con-
uerti poteſt abſq; dubio in debitum debendum ab alio
ex alia cauſa,per delegationem & ſtipulationem,& ſic ſe-
cundum voluntatem.vt in tit.de nouatio. & cum Barto.
tranſeunt omnes, vt hic per Curt.col.8.& Mod.Taur.
150 Tertia concl.† ſi debitum ex vna cã ſoluatur alteri ex
mandato,mediante ſolu.tollitur obli.prima & conuerti-
tur in aliud debitum ab alio ex alia cã debẽdi iuribus hic
per Bar.allegatis cum quo doc.cõiter trãſeunt. vt hic per
Dec.Cur.& Mod.Tau. dicentes ꝙ iura allegata per Bart.
non probant eius conclu. vt hic per eos ſed videtur mihi
ꝙ optimè probent primo.l.ſed & ſi quis ſtipuletur, non
eo modo quo prędicti,ſcrib.tradunt.ſed à cõtrario ſenſu
dum ait fructuario acquiri ſi cã donationis adiectus fue
rit,ergo ſi non cã donationis,non acquiritur ſibi, ſed ſti-
pulatori reſtituere tenetur. probatur etiam in l. Iulianus
in §. qui fundum.vbi debitum ex ſtipulatione, ſi vigore
mandati ſoluatur titio in ſtip. adiecto ad ſol.recipiẽdam
liberatur debito.qui de euictione cauit,& Titius actione
mandati rem quam recipit reſtituere tenetur,vt ibi vult.
tex.& not.Pau.de Caſt.ergo debitum ex vna cã,ex ſtipula
tione & ab vno, conuertitur in aliud debitum debẽdum
ab alio ex alia cã,ſ.mandati.Probatur etiam.in §.ſi.l.3.de
donationibus inter vi.& vxor.in verſic.ſed & ſi debitorẽ.
Et licèt etiã hoc caſu nouatio fiat, tñ talis nouatio fit me-
diante ſolu.In præcedentibus Bart.loquitur qñ fit abſque
ſolutione vt hic per Dec.& Cur.Ampliatur conclu.prędi-
cta ſm Bar.etiam ꝙ ſol.ſecuta fuerit ex interuallo. Item
licet res non eſſet in præſentia,& tertio tam in mutuo, q̃
in alijs contractibus, & communiter approbatur,vt hic
per Dec.col.10.& Mod.Taur.17.& ſi diſt. ſit in qualitate
competentium actionũ ſecundum Bart. quia in contra-
ctu mutui directa actio acquiritur iubenti.l.certi condi-
ctio.§.ſi nummos ſ.eo.& l.ſi abſentis.C.eo.tit.quaſi credi
tor fictione iuris ipſe numerare cẽſeatur. vt in primo exẽ
plo hic poſito.ſecus in alijs contractibus,in quibus vtilis
acquiritur,ſicuti regulariter per procuratorem, & iſtam
diſt.contra Sal.defendit hic Alex.in 6.col.per.d.l.3.in §.ſi.
151 iuncta.l.ſi procuratori præſentis ſ.alleg.† vbi præſentia
contrahentis per procuratorem non operatur vt actio di
recta quæratur, ſed ſolum utilis,quis in ceſsione in caſu
illo ſingulari propter illam pręſentiam.Sed Dec. Curt.&
Móder.

Moder.tam Tau.quam Mediolanen.ſequuntur opinio-
nem Sal.hic in vlt.col.tanquam veriorem. ꝙ in hoc non
ſit diff.inter contractum mutui & alios cõtractus, & pp
rationis identitatem, idẽ debeat reſultare effectus eadẽq;
iuris diſpoſitio. Nam ſicut lex fingit in mutuo creditorẽ
numerare, item in dote & ſimilibus caſibus.§.fin.d.l.3.&
§.quoties ſupra de iure dotium, quaſi breui manu cenſea-
tur facta numeratio ab ipſo credito. Ideò propter hanc
fictionem, dicetur ꝙ directa pariter in oĩbus acquiritur
actio.d.§.ſi nummos, & leg.ſi abſentis iuncta prędicta ra
tione, ꝙ vbi eadẽ eſt ratio ibi idem ius, & tex.in §.ſi pro-
curatori loquitur in procuratore præſentis, per quem ſo-
lummodo acquiritur vtilis ſine ceſsione, in caſu illo ſine
ceſsione pp præſentiam vt ibi declarat Iaſ.ſed in caſu no-
ſtro creditor ipſe numerare fingitur, ideò nimirum ſi di-
recta ſibi acquiritur. Aliam limita.ad tex.in d.l.ſi pcura-
tori præſentis, ponit Aq.in rub.ſupra de off.eius ad fi. Et
ſi dicas nõne, qui per alium facit per ſeipſum facere vide-
tur & fingitur. §. deieciſſe vſ.l.primæ ꝗ.de vi & vi armata,
& capitulo qui per alium, de reg.iu.in vi.ergo nõ deberet
eſſe diff.in acqui.prędictis inter vnum caſum & aliũ, quia
ꝙ creditor pecuniam numerauerit eſt per fictionem in
152 vtroq; caſu.† Conſidera ſi dici poſsit, ꝙ fictiones diuer-
ſimode inducuntur in caſu. §. ſi nummos, & l.noſtræ in
primo exemplo iubens pecuniam numerare, non vtitur
medio numerante tanꝗ procuratoris ſed tanquam execu
toris, & qui principaliter agit ſe liberare nõ acquirere al-
teri vt hic in vl col.Sal.dicit. Ideò nimirum ſi tractan. nõ
eſt de vtili quæ acquiritur per contrahentes met. ſed qñ
quis facit per procuratorem, licet videatur, per ſe facere
procurator tamen qui principaliter facit, alterũ ſibi obli
gare intendit ad vtilitatem mandantis, propterea nimirũ
ſi primò ſibi acquiritur inde per ceſsionẽ domino vtilis.
Nam mens, & intentio partium eſt illa quæ regulat oẽs
cõtractus.l.non omnis ſ.eod. Quarta concl.Bart.ſi iubeo
debitori meo vt ſoluat alicui vel ſoluere promittat iuſſus
153 reuocabilis eſt.† & ſic non fit dicta conuerſio.l.ſi cum
Cornelius de ſolutio. quæ concluſio cõiter approbatur
per docto.quia res eſt integra. & ſecundum regulas cões
Mandatum re integra reuocari põt. §.ſi. inſt.mãdati.l.ſi.
infra de ſol. & d.l.ſi cum Cornelius cum ſimilibus, & ſe-
quuntur communiter ſcrib.vt hic per Soz.Iaſ.Deciũ col.
11.Cur.col.10.& Mod.Tau.18.& Pau.de.Caſt.in l.ſi cum
fundum ad fin.per illum tex.ſupra de pact. & in l.hoc iu-
re in §.ſi quis dederit infra de dona.

154 Limitatur iſta concl.primò, † niſi mãdatum factum
fuerit contemplatione debitoris, ſiue ſua cauſa ſecũdum
præt.& eſt tex.in d.l.ſi cum fundum.tunc.n.intereſt eius
ſua, alteri poſſe ſoluere. ideò hęc facultas, & commodum
ſibi auferri nõ debet, nec poteſt.l.fin.infra de ſolu. & no.
Pau.de Caſt.in d.l.ſi cum fundum.

Secũdò limitatur niſi ille, cui ſolu.fieri debebat de hoc
certificatus ratificaſſet, quia tunc non poſſet mandatum
reuocari, quaſi re non integra arg.tex.in l.ſi ego ſ.de neg.
geſt.ſm Soz.hic col.4.poſt.Io.Andream.Paul.de Caſt. &
alios, & ſequitur hic Curt.per ea quæ ſcribunt doct.in §.
Titius, licet.l.ſi ego non probet intelligen.vt ibi per glo.
primam. Tu dicas ꝙ imò glo.illa, & cõiter doct.vt ibi de-
clarat Paul. de Caſt. volunt ꝙ non obſtante ratificat. tua
poſsim reuocare mandatũ, & ꝙ non poſsis ratificare me
inuito, per.d.l.ſi cum Cornelius.oportet ergo intelligere,
quando res non eſt integra, vt quãdo debitor hoc ſcripſit
in libro, & poſuit ad partitam illius, qui ſoluere debebat,
& ille ratificauit, vt p Pau.de Caſt.in d.l.ſi cum fundum,
Dec.hic col.11.& Moder.Tau.18.& ad materiam.d.l.ſi
155 ego,† poteris videre Pau.de Caſt.in conſi.81.in cã Syl-
ueſtri col.pen.in antiquis, Alex.conſi.153.& 167.libr.6.
Matth.de aſfli.in deciſ.regni.300.Deci. conſi.226.Curt.
Iun.in conſi.55.& Alexandrinum.117.ex quorum dictis
habemus, ꝙ licèt notarius in inſtrumento ſtip.fuerit pro
omnibus quorum intereſt, tamẽ ante ratificat.actus, per
pdicta reuocari põt, & ꝙ donatio facta abſenti notario
ſtipulante pro ipſo abſente, nõ ſubſiſtit ſeu reuocari põt,
ſi añ ratificat.facta fuerit alteri acceptãti, cui fuerit ſius ꝗli
tũ añ ratificat.primi, de quo pleni⁹ ſcripſi in l ſi.C.de pac.
156 Quinta concl. Bar.† quando mandaui debitori meo
ꝙ ſolueret titio & ipſe promiſit, cõtractus perfectus eſt,
& ſic fit conuerſio, nec mãdatum reuocari poteſt, vtpote
re non integra. præterꝗ in mutuo, quando pecunia non
erat ſolutioni parata, ex quo obl.ex promiſsione orta nõ
eſt res ad contractũ mutui, vt hic per eum. Sequitur poſt
Pau.de Caſ.& alios, Dec.in 9.col. Aliter limitã.Ia. & Mo.
Tau.in 18.col. De intellectu l.noſtrę hic per Bar.allegatæ
dictum eſt ſupra in excuſsione intellectuum ad hanc le-
gem.l.qui negotia & dicam infra in glo.fin.

Sexta concl.p Bar. elicita not.& frequenter occurren-
157 tis quęſt.deciſiua,† ſi dixero campſori vel mercatori, ꝙ
ſoluat tibi certam quantitatem pecunię, ꝗ ex aliqua cau-
ſa tibi debebam, aut ille ſoluere promiſit, & ego liberor
quià promiſsio loco ſol.eſt. Aut nihil promiſit, & tunc ſe-
cus. ideò ſi mercator ipſe decoqueret, & foro cederet, ac
fugeret ꝙ Tuſci fallire appellant, primo caſu non daretur
regreſſus cõtra me debitorem primum. qui liberatus ſui,
ſed bene in ſecundo, vt ex prædictis apparet ſm Bar. qui
cum myſterio loquitur de promiſsione campſoris, non
de ſolu.vt mãdatum fuerat, quia ſi ſoluiſſet, nullum eſſet
dubium, ſublata.n.eſſet obligatio ſolutione pecunię debi
tæ, & de nouatione vel de delegatione non eſſet tractan-
dum. Præſens quæſtio de lana eſt & lacte, ſeu pane lucrã-
do, ideò plenius attingenda, ſuper qua Iaſ.fimbrias dila-
tauit, per quatuor col.omnia tñ fuere dicta Barb.in cõſi.
37.lib.1.& poſt Iaſ.proſecuti ſunt latè alij Mod. Ego ma-
gis ſuccinctè, & ſubtiliter materiam, vt videbitis, enuclea-
158 bo,† Deciſio Bart.in ea ratione fundatur, qa promiſſio
loco ſol.eſt.l.inter cauſas.§.1.ꝗ.mandati, quæ ſol.ab obli.
liberat.l.ſi pupilli.infra de ſol.facit.l.ſi.C.ad.l.fal.ibi, ſiue
ſoluerit, ſiue promiſerit, equitatis ratio ſimilia ſuadere vi-
detur. Imputandumq; eſt creditori recipienti promiſsio
nem, pro ſolutione arg.regulæ.l.pe.C.de pact.& ſic debi-
tum ab vno, ex vna cauſa conuertitur in aliud debitum
debendum ex alia cã, iuxta ſuperius dicta, & cum Bart.
tenent hic Dec.Cur.& Mod.Taur.col.11.& 19.& Mod.
Mediol.conſuluitq; ipſe Dec.in conſi.107. Nec obſtat ꝙ
factus fuerit iuſſus de ſoluendo, & campſor non ſoluerit
ſed promiſerit, ſicq; mandatum formaliter nõ obſerua-
uerit, prout facere tenebatur.l.diligenter ꝗ.mandati, & c.
cum dilecta, de reſcriptis. Quo caſu non inducitur nec fit
nouatio.l.ſi debitorem.ꝗ.de nouationibus. Quia rident
præfati ſcrib.non eſſe factam nouationem in præiudiciũ
creditoris mandantis, quia debitor cui fuit vt ſupra man
datum, dicere non põt ſe liberatum per eum actum à cre
ditore mandante ſolutionẽ fieri ex quo formaliter man-
datum non adimpleuit, ſed in fauorem creditoris man-
dantis prout hic loquitur Bart. bene facta vr̃ nouatio, ad
hoc vt ipſe creditor liberetur ab eo, cui ſoluẽ.erat, impu-
tabitur.n.illi qui loco ſol. promiſsionem recipit, à pari
procedente hoc caſu ſol.& promiſsione.d.l.fin.§.1.le.in-
ter cãs pręallegata vt per ſcrib.de quibus ſupra Ad quę ẽt
vide Pau. de Caſt.in l.delegare.& in l.ſi debitorem de no
159 uat.† Nec refragatur ꝙ contractus claudicet contra.l.
Iulia.in §.ſi quis colludere ibi vt aut ſtetur emptioni aut
diſcedatur.ꝗ.de actio.emp.contrahentium.n.ęqua debet
eſſe conditio.l.ſi de meis in Princip.ſ. de arbitris, tradit
Rom. in conſi.462.in propoſita ad fin.Bar.in cõſi. 2.col.
160 2.li.4.& Dec.in c.cum inter in 6.not.de excep. † alia ſi-
milia in quibus claudicatio actus prohibita eſt adducẽs,
quia reſpondeo, ꝙ pp diuerſitatem rationis quę vrget in
dictis caſibus, vt hic per Mod.Tau.col.21. admittit clau-
dicatio contractus, prout ẽt hic tradit Curt.in 11.col.Et
161 ꝙ ſtante diuerſitate rationis,† claudicare poſsit cõtra-
ctus, eſt ẽt tex. cum gl.in d.§.ſi quis in ſecundo rñſo vbi
Pau.de Caſt.not.& Deci. in d.c.cum inter in ſexto nota.

facit

facit quod ſcribunt Soz.& alij in rub.infra de acqui.poſſ.
ꝙ contrariorum eadem eſt diſpoſitio,quando eadem eſt
ratio in contrarijs,ſecus ſi diuerſa.

Sed contraria opinio & cõis, & verior videtur ꝙ præ-
cedente iuſſu de ſoluendo,ſi tantum ſecuta ſit promiſsio
non fiat nouatio in dubio,nec liberetur primus debitor.
Ita Pau.de Caſt.Aret.Sozin.& Iaſ.& Pau.de Caſt. in l.qui
vſumfructum ꝗ. de verb.obli.licèt Deci.& alij allegent ad
oppoſitum,& malè,cum velit non fieri nouationẽ in du-
bio hoc caſu,niſi aliud expreſsè agatur inter partes,ex ſo-
la.n.promiſsione non liberatur mercator debitor, quia
non adimpleuit in forma mandatũ.d.l.ſi debitor. & con
ſequenter,nec mandans,ex natura correlatiuorum vt hic
per Soz.& Pau.de Caſt.in conſi.47.viſo col.4.in antiquis.
& ita latè pro hac opinione conſuluerunt Barba. lib. 1.in
conſi.37.& Soz.in conſi.167. vbi atteſtatur communem
opi.eſſe contra Bar. hic & extra caſum delegationis vide-
tur tenere hic ẽt Dec.ſi de animo deleg.nõ conſtat. Quõ
autem conſtare dicatur, ex dicendis infra apparebit, ex
quo ſequũtur multi not. effectus vt ex prædictis apparet,
& declarat. Pau.de Caſt. in d.l.ſi debitorem.

Non obſt.modo in oppoſitum adducta ꝙ in fauorem
creditorum cenſeatur facta nouatio, quia rñdetur ex di-
ctis Saly. in l.filius.ꝗ.ad maced. & Bar.in conſil. proximè
alle.ꝙ ex quo campſor mihi non ſoluit, primus nõ eſt li-
beratus,quia fidem ſecũdi mercatoris ſecutus ſum talem,
qualem voluit primus,vt illius mandatarius,tam ad vtili-
tatem meam quam ſuã,vt liberetur à me, ſi alteruter ſol-
uat,& non aliter,& ſic nihil põt imputari huic creditori,
qui promiſsionem recipit,eaq; ſola contentus fuit, quia
id non egit aĩo nouandi, vel recedendi in dubio ab obl.
ſed recipiendi ſol.iuxta mandatum debitoris,& quo per
acceſsionẽ alterius perſonæ ſit ſibi magis cautum vt hic
Are.in vlt.col.ſecus ſi ageretur expreſsè,& fieret nouatio
ſecundum Paul.de Caſt.in locis præal.& Sozi.in d.conſi.
267.col.fi. vbi etiam reſpondet ad argumentum ſupra fa-
ctum de ſol.& promiſsione ꝙ à pari procedant,vt verum,
ſit quantum ad hoc,ꝙ res non dicatur integra.Ideo ſicu-
ti poſt ſol.non poteſt fieri reuocatio, quia res nõ dicitur
integra.l.ſi cum Cornelius,ibi anteꝗ redderetur.ꝗ.de ſol.
Ita poſt promiſsionem,quia pariter res non dicitur inte-
gra, & in hoc promiſſio æquiparatur ſol.l.ſi patronus.§.
de illo infra de dona.vt hic etiam per Dec.col. 11.

Sed dicta æquiparatio non ſubſiſtit quantum ad effe-
ctum nouationis quia per ſol.nõ fit nouatio, ita nec per
promiſsionem,niſi p viam deleg.vt ibi per Soz. & clarius
procederet dicta concl.quando campſoris promiſſio nõ
fuiſſet ſtipu.vallata,quia ſine ea non fit nouatio.d.l.dele-
gare,& latius ꝗ.dicetur & prædicta concluſio contra Bar.
hic procedit in materia delegationis propriè vt non libe-
retur primus debitor per promiſsionem ſecutam.d.l.de-
bitorem,ſed per viam nouationis multipliciter põt con-
tingere liberatio,vt infra declarabitur, & dictis caſib⁹ ſal
uari põt opinio Bar.hic.Pro cuius rei intelligentia ſcien-
162 dum eſt † delegationem à nouatione longe differre,qđ
oſtenditur pluribus medijs,primo pp copulam, quæ in-
ter diuerſa poni ſolet,& inter prędicta interpoſita reperi
tur,in rub.ff.& C.de nouationibus & deleg.Secũdò quia.
diuerſimode diffiniuntur ſeu deſcribuntur,i.quod noua
163 tio dicitur,† prioris debiti,in aliam obl.transfuſio atq;
tranſlatio & ſic perimitur prima,& ſecunda loco primæ
conſtituitur,ſeu ſubrogatur.l.1.de nouat. quamuis ſecun
dum Paul.de Caſt.ibi ex toto non perimatur prima cum
in aliam transfundatur.vnde,videtur ẽt prima ſubſiſtere,
quia ſubſiſtit ſecunda loco eius ſubrogata argum.l.cum
filius.§.hæres ꝗ.de legat.2. Delegatio autẽ dicitur alterius
debitoris,loco ſui per ſtipulationẽ creditori,vel cui iuſſe-
rit facta datio leg.delegare.ff.de nouat.ita ꝙ aliter deſcri
bitur delegatio,ꝗ nouatio. Quæ quidem in vna eademq;
perſona fieri poteſt: delegatio autem nõ d.l.delegare, &
l.3.cum glo.1.ac l.fi.C.de nouat. Traduntq; Cyn.& Saly.
in rub.eiuſdem tit.& ideò in materia correctoria,in qua
ſtricta fieri debet interpretatio app.nouat. de qua in d.l.
fin. non veniret delegatio vt ſtatim dicam proban.ꝙ plu
164 ra exiguntur ad inducen. deleg.quam nouat.† Dicunt
ẽt Cyn & Saly.in rub.de nouat.ꝙ prædicta differunt tan
quam genus, & ſpecies quia nouatio eſt genus, cum alia
voluntaria,alia neceſſaria ſit. Delegatio verò eſt ſpecies,
quæ voluntate tantum fit.Imò eſt principalior ſpecies,ꝗ
ſub ipſo genere nouat.conſiſtat.Ideò in prædictis rubri-
cis,poſito genere,ſubiungitur de ſpecie ipſa,ſicuti in titu
lo de ſeruitutibus, & aqua ſecundum Paul.de Caſt.in l.ſi
vſusfructus ꝗ.de nouat.vbi dicit delegationẽ propriè ſum
pto vocabulo dici,quando id quod mihi debes, de man-
dato meo,creditori meo promittis, quo caſu duplex pe-
rimitur obl.illa,qua mihi tenebaris, & altera qua ego cre
ditori meo adſtringebar,& vna tñ de nouo cõſtituitur,
ideo eſt principalior ſpecies, quæ ſub genere nouationis
fit: & de ea ſpecialiter ac nominatim habetur mentio in
dictis rub.Pro quorum declarat.vide etiam Iaſ.in l.1.col.
3.& 4.C. de iudicijs vbi de materia nouationis & delega-
tionis plura ſcribit,& quod de voluntaria & neceſſaria ẽ
ctum eſt,pulchrè declarat,& dicit tex.ſignandus in l.2.C.
de noua.ꝙ ſicuti obli.prima nouat.perimitur, ita deleg.
ptionæ rite facta, iure nouat.primus cõtractus euaneſcit.
165 Ad hoc ergo vt fiat ſeu inducatur delegatio, † plu
requiruntur Aret.Sozi.& Iaſ.hic.ac Deci.in 11.col.Imo.
& Pau.de Caſt.in d.l.delegare per illum tex. Pau.de Caſt.
Alex.& alij,in l.qui vſumfructum,ꝗ.de verb.obl.Alexa. in
conſi.10.lib.2.& in conſi.40.lib.3.& in conſi.173.lib.7. &
Sozi.in conſi.267. Requiritur.n.primo ꝙ promiſsio fiat
iuſſu vel mandato debitoris delegantis. Secundò ꝙ pro-
mittens ſit debitor mandantis,& promittat tanquã debi
tor delegãtis. Tertio ꝙ promittat per ſtipulationẽ.Quar-
tò ꝙ loco primi ſeu vice primi debitoris.Quintò ꝙ dele-
gatus ſeruet fines mandati,& ꝙ non excedat formã com
miſsionis: & ideò ſi mandaui quòd promitteret, & ipſe
nudo pacto ſine ſtip.id egit, non fit delegatio, vt p Paul.
de Caſt.in d.l.delegare,vel ſi mandaui vt ſolueret nõ ſuffi
ceret pmittere,nec induceretur deleg.vt in ſuperioribus
diximus,& vno prædictorum deficiente,non erit delega
tio,nec primus debitor erit liberatus,ſi campſor vel mer
cator decoxerit, vel foro ceſſerit, cum actio mea nouata
nõ ſit, nec ipſe à me ſit liberatus ſecundum præallegatos
& Pau.de Caſtr.in d.l.ſi debitorem per illum tex. ac Soz.
hic in pe. col.aliàs fiet nouatio,& primus debitor libera-
166 tus erit,licèt expreſsè nõ agatur,vt nouatio fiat, † cum
delegatio vim ſol.obtineat,ſoluit.n.qui delegat, vt dicit
tex.in l.non putat,in §.interdum ꝗ.ad velleia.nam debito
ris nomen vt inſolutum datum vt hic declarat Are. & lo-
quitur Dec.col.11.& in conſi.421.col.fi. & tradit ẽt Alex.
in præal.conſi.173.propterea liberatio cõtingit non ob.
ꝙ hodie non fiat nouatio,niſi expreſse dicat.d.l.fin.C.de
167 nouat.† quia lex illa locum non habet in nouat.quę fit
per deleg.in qua per legem illam,nihil mutatum fuit. Nã
huiuſcemodi nouatio quæ per delegationẽ fit, ẽt hodie
prædictis concurrentibus licèt expreſsè non dicatur,per-
168 ficitur,† Rõ eſt ſm ſcrib.præallegatos, quia delegatio,
nouatio eſt,& aliquid plus, cũ ſit ficta ſolutio.d.§. inter-
dum,& cũ predicta lex,ff.correctoria ſit,& in nouatione
loquatur,in ſimplici noua. ſtrictè proprieq; intelligenda
eſt,non in ea quæ eſt ẽt ſolutio,nam qñ campſor vel mer
cator promittit,conſideratur nõ ſolum perſona promit-
tentis prout in nouatione cõtingit,ſed res, quæ in ſolutũ
169 datur, quia nomen debitoris, † pro quãtitate ſolui põt.
l.ſi ſponſalibus.§.1.ꝗ. de iu.do. & conſequenter ea eſt rõ,
quæ in ſol.nimirum,ergo per eam,prima obligatio tolli
tur.ſicuti per ſolutionẽ, & hæc eſt vera & cõis doct.ſnia,
vt hic atteſtãtur Pau.de Caſt.col.pe.Aret.prima & fi.Soz.
col.pe.Iaſ.15.& Dec.11.Imol.in d.l.delegare.col.2.Barb.
in d.conſi.37.col.4.ad fi.Dec.in conſi.421.col.fi. & Alex.
in præal.conſi.173.licèt Ang.in d.l.delegare,prout ibi ẽt
refert.

refert.Paul.de Caſt.hoc valde dubium eſſe dixerit,& de-
ciſione cæſarea indigere.
Primum ergo requiſitum ad cauſandum aut inducẽ.
170 delegationem eſt † ꝙ promiſsio fiat iuſſu, aut mãdato
debitoris delegantis.l.ſi debitorem.ibi iuſſero rem, infra
de nouat.no.glo.per illum tex.in l.non putat infra ad vel-
leia.Alex.latè in conſi.60.& 173.ſupra allegatis, vbi ꝓpro-
pterea dicit poſt Imol.& Comẽſem ꝙ ille qui promittit
pro alio,vel promittit illud quod alius debet,non liberat
principalem debitorem,quia acceſſoriè obligari videtur
arg.l.ſi pro te,ff.mandati, niſi alia apponantur de quibus
171 infra dicemus,† & ꝙ ſi debitor vel alius accedat ſine mã
dato vel iuſſu primi debitoris non liberetur primus ab
obl.ſicq; non fiat delegatio vel nouatio,eſt tex.in l.vbi ꝗs
ff.de conſtit.pec.dicẽs ꝙ vbi quis pro alio ſe ſoluturũ con
ſtituit,adhuc is pro quo ſe conſtituit obligatus remanet,
quemadmodum ẽt voluit Barba.in d.conſ.37.col.5.& 6.
Alex.conſi.159.lib.2.& Aret.hic ad fin.commenti, vnde
per interuentum nouæ perſonæ obl. prima non tollitur,
vendicatq; ſibi locum.l.fi.de nouat.ꝙ prioris cautelæ nõ
derogetur, niſi de mente contrahentium ſit & appareat
172 vt infra dicemus.† Quare autem neceſſe ſit concurrere
voluntatem debitoris delegantis,& eius cui fit delegatio,
cuiq; promittitur, declarat Pau.de Caſt. in d.l.delegare.
Sed non vr̃ de neceſsitate debere concurrere voluntatem
primi debitoris, vt liberetur cum ẽt inuitus liberari poſ-
ſit.l.iudicium & ſolutionem ff.de ſolu.Dec.infra in deci-
ma col. Quod procedere põt in nouat. non in deleg.pro-
priè ſumpta,quoniam fieri nequit, niſi mandato & iuſſu
173 primi debitoris vt dictum eſt.† Nota tamẽ ſatis eſſe vo-
luntatem prædictam debitoris apparere per epiſtolã, vel
nutum tex.eſt in d.l.delegare ſcriptura,vbi ſcriben.Pau.&
Imo.maxime,& tamen ſecundum Imo.ibi non eſſet pec-
care in Spiritum Sanctum tenere per illum tex.à contra-
rio ſenſu. Illud intelligi quando delegans non poteſt lo-
qui, aliàs quòd requiratur iuſſus vel mandatum.
174 Secundum requiſitum † ꝙ delegatus ſit debitor man
dantis,& tanquam debitor promittat, aliàs non eſſet de-
legatio nec liberaretur primus debitor; vt etiam per illũ
tex.pulchrè not.Bart.& Paul.de Caſt.in d.l.delegare.ff.de
noua.Ratio aſsignari põt ex mente Aret.hic,quia quãdo
prædictis concurrentibus delegatur debitor, ẽt hodie fit
nouatio . quia conſideratur non ſolum perſona promit-
tentis prout in nouatione contingit,ſed ẽt res, quæ inſo-
lutum datur. Ita ꝙ eadem eſt ratio,quæ in ſolu. Ideo ni-
mirum,ſi nouatio fit,& ab obl.primi debitoris contin-
git liberatio, niſi ergo promitteret delegatus,tanquã de-
legantis debitor, non reſultaret prædicta inſolutum da-
tio, & conſequenter neq; delegatio propriè intelligi, ſed
largo modo poſſet.vt per Pau.de Caſt. in d.l.delegare, &
Dec.hic,Aret.tamen in conſi.5.Quem poſt Soz.& Iaſ.re
fert hic.Deci.in 12.col. contrarium ſubtiliter attentauit
dicẽs pro hac opi.eſſe iura aperta in l.ſi titius ff.de nouat.
& in l.ſi purè.§.ſi eum.ff.de excep.doli.vbi volẽs mihi do-
nare,ſi iuſſu meo alteri promittat delegatus dr̃, & tamen
promittens adhuc illi nihil debebat, cui non donauerat.
ſed donare volebat. præterea diffinitio delegat.per quam
vocabuli proprietas oſtenditur,vulgato.§.appellata, & l.
1.cum not.ff.de teſta.nõ requirit ꝙ alterius iuſſu promit-
tens debitor ſit, ergo talis delegatus propriè dici poterit,
cum delegare ſit,alium vice ſua,reum dare,Reum intelli
ge ſecundum Aret.reſpectu promiſsionis, quam modo
facit,quia reus & debitor creditoris per eam efficitur. Ita
intelligitur ille tex.in d.l.delegare, facit l.ſi quis delegauit
in eod.tit.vbi patet quod debitor, qui tutus eſt exceptio-
ne,ita ꝙ effectualiter non põt debitor dici,promittendo
ex certa ſcientia delegari dicitur, quamuis donanti ſimi-
lis ſit,ſi ſimilis eſt donanti, ſicuti ille propriè delegari dr̃.
ita & iſte,qui nullo modo prius obligatus donauerat.Et
iſtam opinio.etiam tenent hic Mod.Medio.licet de pre-
175 dictis non faciant mentionem.† Sed non eſt à commu
ni opinione diſcedendum per prealle.ra. Ad iura in op-
poſitum per Aret.adducta reſpondet hic Iaſ.col.14.ꝙ ex
quo ille qui volebat donare,delegationi cõſentit ad actũ
donandi cẽſetur velle deſcendere, cum donatio traditio-
ne,aut promiſsione perficiatur,ut l.ſi. de donat.in §.perfi-
ciuntur.ſed quia Aret.ſubtiliter loquitur,Iaſ.cogitãdum
eſſe dixit.Sed ſol.Iaſ.ſine lege eſt & ratione,ideò Deci.hic
negando conſequentiam improbat, ac etiam quia deleg.
176 tempore debitor non reperitur.† vnde ad illa iura,& ad
l.ſi quis delegauit.reſponderi poteſt, ꝙ eſt quidem dele-
gatio.ſed impropriè & largo modo Paul.de Caſt.loco p̃-
alleg.& hic per Soz.& Dec.in pe.& vlt.col.Sed non eſt ta-
lis delegatio,quę ſolutio ſit,& locum non habeat tex.d.l.
fin.C.de nouat.Sed tantum illa, quæ ſol.locum tenet per
rationem ſupra aſsignatam.Quare hodie d.l.fin.non cor
rigat iura antiqua in tali delegatione,cum ſit nouatio,&
& aliquid vltra videlicet ficta ſol.quæ ſolutiõ conſiderari
177 non poteſt vbi nomen debitoris nõ datur inſolutum, †
niſi (intellige) de mente contrahentiũ ex aliquibus con-
iecturis appareret velle nouat.facere,& hanc ſcd'am loco
primæ ſubrogare,vt infra dicam.quia tunc in ea delegat.
haberet etiam locum d.l.fi.vt patebit ex ſtatim dicendis.
Ad ponderationem Are.de dic.l.delegare,ibi reum dare.
Reſponde ꝙ ſtringunt pro cõi verba illa reum dare credi
tori.Importat enim.i.dare alium ſuum debitorem cre-
ditori,& ſic refertur verbum reum ad dantem , ita vt ſit
178 reus dantis.† Et ꝙ interpretatio Are.intelligentis reum
reſpectu promiſsionis non ſubſiſtat oſtenditur, quia tex.
dicit dare alium reum,& ſic quando datur reus eſt dãtis,
videlicet quia reſpectu recipientis,poſt promiſsionẽ,reus
efficitur,& ſic poſtquam datus eſt. Confirmatur hæc in-
telligentia p plura iura illius tituli de noua.quæ hoc mo-
do loquuntur, ſi quis debitorem ſuum delegauerit.facit
etiam tex.in prealle.§.interdum,vbi mulieri intercedẽti
& debitorem ſuum deleganti condictio dicit tex.compe
tit quemadmodum ſi pecuniã ſoluiſſet . ſoluit.n.inquit,
& qui reum delegat.Ex quibus apparet reum ipſius dele-
gantis debitorem dici in hac materia, licet poſt promiſ-
ſionem reus ac debitor recipientis efficiatur.
Circa tertium requiſitum ſtipulationis,ſ.in delegatio-
179 ne extraiudiciali requiſita, † iura aperta ſunt,in d.l.de-
legare, & in l.1.C.de nouat.& teneni cõmuniter ſcriben.
hic,& in locis ſuperius alleg.& Alex. in preallegat.conſil.
173.ac Deci.in conſi.421.col.fin.Quod eſt verum , inter
delegatum & eum cui fit delegatio iuribus præallegatis,
ſecus inter delegantem & delegatum, cum ſolum requi-
ritur voluntas delegantis.quæ nutu,vel per epiſtolam de-
clarari poteſt.l.deleg.ſcriptura,vbi Pau.de Caſt.not.infra
de nouat. & ſic ſufficit conſtare de voluntate delegantis,
180 vt delegatio inducatur.Ex quibus inferri poteſt † ꝙ mu
tus non delegatur cum loqui nequeat, & ſtipulatio,quæ
in delegatione neceſſaria eſt,non fiat niſi vtroque loquẽ-
te.l.prima, infra de verb.oblig.ſecundum Imo.in dicta.l.
delegare ſcriptura.
181 Limitantur prædicta † ſecundum Soz. hic & Deci.in
conſilio.107. quando ageretur in curia mercatorum in-
ter mercatores,vbi ſola æquitas inſpicitur, & tãtum facit
ſimplex pactum , quantum ſtipulatio.vt per Bart.in leg.
quintus,& in l.ſi fideiuſſor in §.quędã,per illa iura ff.man
dati,Quod reprobant hic Mod. Pau.in 21.col. quia Bart.
& doct.in campſoribus,& mercatoribus expreſsè loquũ-
tur,ſic limitatio eſſet deſtructio concl.Bart.Quod verum
non eſt,quia an hoc caſu neceſſariò requiratur ſtipulatio
vel non,Barto.non inueſtigat nec terminat, item præfati
Mod.non reſpondent ad rationem Soz.quamuis ſaluan.
Bart.dicant ꝙ ipſe non loquitur quando eſſet quęſtio in-
182 ter mercatores,vt in limitatione Sozi.† Quod etiam nõ
ſubſiſtit quia concluſio Bart.in locis prealleg.generaliter
intelligitur in curia mercatorum,& vbi agitur in merca-
tore.Quem æquitas ſeruandæ fidei indiſtincte obligat ver
ſus quemlibet,vt ſtipul.vt per Fel.in c.1.in primis colũna

de pactis,& Rip.in rubr.de verb.obliga.in decima.col.&
per d.l x poſt Bal.ab eo relatum in l.iuriſgẽtium in §.ſed
cum nulla in fin.ſupra de pact.vbi etiam Iaſ.in 2.col.ꝙ
not.eſt ad declarationem deciſionis Bart. ſupra relatæ,
Dec.in conſi.421.col. fin.in mercatore tenet non requiri
ſtipu.ſequendo deciſionem Bart.hic qui tamẽ loquitur
de promiſsione, & ſic vbi interuenit ſtipulatio in dubio,
licet etiam in terminis Bart.quando mandatũ fuit vt ſol-
ueret & promiſsio ſecuta eſt, delegatio nõ fiat,nec noua-
tio, nec contingat liberatio à prima obligatione,vt cõtra
Bar.hic in ſuperioribus dictũ fuit. Teneo igitur indiſtin-
ctè procedere, quòd Soz.& Deci.in locis ſupra allega.di-
cunt,verum eſſe ꝙ in curia mercatorum, etiam quòd nõ
agatur inter mercatores, ſed inter nob.& mercatorẽ con
currẽtibus cæteris habilibus fieri delegationem & ſi non
interueniat ſtipulatio.quia nudũ pactum & ſimplex pro-
miſsio pro ſtipulatione eſt in mercatore propter ſummã
fidem,quæ in mercatoribus requiritur, vt dixi,& ſic iuris
cenſura ſatis dicitur interuenire ſtipu.
183 Quartum requiſitum † quòd debitor delegatus pro-
mittat loco ſeu vice primi debitoris, probatur ꝑ dictam
leg.delegare,vbi Imol.& Pau.de Caſtr.not.& ex dicendis
in ſequenti requiſito, latius apparebit.
184 Quintum requiſitum eſt † ꝙ delegatus formam dele
gationis & commiſsionis non excedat.Sed diligenter exe
quendo obſeruet, vt diximus ſupra in 6.concl.Bart. & in
185 enumerat.iſtorum requiſitorum. † Notandum tamen
diligenter eſt, ꝙ licet prædicta punctualiter non interue
niant, dummodo tamẽ ex coniecturis conſtet de animo
nouandi,ac voluntate delegãtis, & eius qui delegatur in-
ducitur nouatio, & liberatio primi debitoris.l.vbi quis
cum gloſ. infra de conſt. pec.§.argentariorum cum gloſ.
in auct.de fideiuſ.& l.fin.C.de nouat.Aret.Soz. & Mode.
Medio.hic,Barba.in conſi.86.col.7.lib.4.Imo.pulchrè in
d.l.delegare,col.fin.Alex.in præallega.conſil.60.& 173.&
in l.qui bis idẽ,infra de verb.oblig.Ludo.Gozadi.in cõſil.
70.col. quarta,vbi etiam dicunt, quòd quando ſecunda
obl.facta eſt ſub commemora. primæ agitur ex ſecunda,
non ex prima,quæ nouata intelligitur per.l.non ad ea in-
fra de cond.& demonſt.& propterea infertur pariter ꝙ ſi
quis promittat creditori loco talis vel vice talis, vt credi-
tor vnum debitorẽ loco alterius eligere,ideò ſiue ſit debi
tor creditoris ſiue non, fit nouatio & liberatio primi de-
bitoris.d.l.delegare ſecundum Soz.& alios hic,& Alex.in
conſi.proxi.allegatis,& Pariſiũ in conſi. 107.lib.3. & pul-
chrè Imol.in d.l.delegare col.fin.vbi mẽs inquit partium
eſſe videtur vt obli.iſtius ſubrogetur loco primæ,hocque
clarum eſſe ſubijcit, tam de iure antiquo,per.§.præterea
inſtit.qui.modis tollitur obli. quàm de iure nouiſsimo ꝑ
d.l.fin.C.de nou.ibi,voluntate, & non legibus eſſe nouan
dum,quaſi etiam hodie inquit fiat nouat.quando illa ta-
cite non inducitur à l.hoc eſt ex coniectura legis, ſed ex
voluntate & mẽte partium de qua veriſimiliter appareat,
186 & ipſo iure fieri ibi probat, & idem vult eſſe ſi dicat †
promitto pro tali,ſuſcipiendo in me nomẽ vel obl.ipſius
per.l.ſi pater.C.de noua.& generaliter vbicunq; inter de-
legatum,& creditorem actum eſt nouationem fieri.l.cui
recte.cum ibi no.infra de nouat. Aut ex alijs coniecturis
de tali voluntate appareret.cum voluntas ſit illa quę vt di
ximus hoc operatur,ad quod vide etiam Soz.in cõſi.267.
col. fin.& Pariſium in præallega.conſi.107.col. ſecunda,
187 vbi conſulen.firmat idem eſſe † quando delegatus pro-
miſit pro alio delegante, ſcilicet quia idem eſt dicere ſm
eum pro tali quod loco talis, vel vice talis, quæ opinio
eſt erronea,nec inducitur hoc caſu nouatio. Sed videtur
ille acceſſoriè obligari, arg.l.ſi parte infra mandati & ita
in terminis declarat pulchrè Imol.in d.l.delegare,col.fin.
& conſuluit Alex.in præallega.conſil.173.& deciſio.Saly.
in l.fin.C.de nouat.per Pariſium allegata in alijs in termi
nis eſt,cum videlicet dico,pro decẽ, quæ tibi debeo pro-
mitto quindecim, conſtat.n.tunc de animo nouandi,&
à prima obli.recedendi,faciunt,quę in ſuperioribus dixi.
Ex quibus infertur ad quæſtionem de qua heri; vnus ve-
ſtrum me interrogauit,ſi pro centum quinquaginta ſcu-
tis dedi talem debitorẽ,& tu acceptaueris,& debitor po-
ſteà decoxerit, an ego liberatus ſim? videtur ꝙ ſic. quia
apparet de animo nouandi, & quia creditor vnum debi-
torem loco alterius elegit, quia cenſetur nomẽ debitoris
inſolutum datum,ergo à prima obl.contingit liberatio.
Et vbicunq; in ſecundo inſtrumento reſeruata eſſent iu-
188 ra priſtina,† dicendum ſine dubio eſſet non induci nec
fieri nouationem,vt ex prędictis apparet & conſuluit Lu
douicus Gozadi. in conſi.38.col.1.
189 † Quoſdam tamẽ caſus in quibus ex ſpeciali ratione
non inducitur nouatio nec liberatio primæ oblig.etiam
vbi alias ſecundum ea quæ ſuperius diximus nouatio in-
ducitur,poſt Soz.Iaſ.& Opizonum,tangunt hic rem iſti-
190 uè Moder. Tau.& Mediol.† & inter alios notandus eſt
ille caſus ꝙ ſi delegans ſciuerit mercatorem, quem dele-
gabat breui aut cito foro ceſſurum, aut decocturũ, licet
per delegationem liberatus ſit ab oblig.prima, creditori
tamen ad intereſſe tenetur, quem de hoc non monuit vt
per eos.quibus addite Roma.in ſingularibus ſuis ſin.286
incip.nũquid ſi ſum magnus mercator.vbi pulchrè dicit,
ꝙ ſi mercator ſciat in conſilio ciuitatis factum ordinem
de frumento in craſtinum viliori pretio vendendo & ſta
tim vendiderit quod habebat, non certifican.de hoc em-
ptorem,tenebitur illi ad intereſſe.præcipuè per tex nota-
bilem in l.ſi vina, quæ in dolijs infra de pericul. & cõmo-
do.rei ven.Et facit etiam in ſimili,quod pulchrè not.Bar.
in l.prima in princip.per illum tex.ff.ſi quis teſt. liber eſſe
iuſſus fuerit contra præfectum vrbis qui Imperatorẽ co-
ronat.à quo ex conſuetudine liberatur à debitis ſuis, ſa-
tiſfaciente Cæſare omnibus debitoribus eius.præfectum
enim aduentum Cæſaris ſentiens multa debita contraxit
ſpe futuræ liberationis. Dicit quòd ab huiuſcemodi de-
bitis liberari non debet,per illum tex.quem ad alias pari-
ter inducit quæſtiones. De quibus vide Chriſtofor. Por-
cium in §.item finitur inſti.de vſufruct.
Glo.fin.diuiditur, vt h c per Iaſ.in primis ipſius glo.dñ
allegat.l.aduerſus extollitur per Bald.pro declaratione i-
191 lius.l.vt omnis cõtractus poſsit in mutuum conuerti, †
licet ipſum mutuũ in alios contractus conuerti nõ poſ-
ſit.l.ſi vero.§.ſi poſt ĵ.mandati, vbi ſi poſt creditam pecu
niam,mandauero creditori credendam,mandatum nul-
lum eſt;& ſic mutuum in cauſam mandati conuerti non
poteſt. Sed nulla ratio eſt cur nequeat in alios cõtractus
conuerti mutuum,ſicuti alij contractus in ipſum mutuũ
mediante ſtipulatione.Imo facilior videtur conuerſio ex
mutuo in alium contractum,quàm ex alio contractu in
mutuum, cum mutuum contrahatur ſolummodo in re-
bus pondere,numero,& menſura conſiſtentibus,& re exi-
192 ſtente in præſentia vel ſolutioni parata:vt hic † alij con
tractus,et in alijs ſpecieb' & iuribus.l.licet.§.1.& l.nuptu
ra ĵ.de iur.dot.& plenius in ſuperioribus dictum fuit.Nec
obſt.d.§.ſi poſt creditam, quia partes ibi non agebant vt
mutuum conuerteretur in cauſam mãdati,Id.n.fieri po-
tuiſſet.Sed poſt pecuniam creditam, & cõtractum factũ,
mutuumq; mandauerat quis creditori pecuniam creden
dam, quo caſu non ſubſiſtit mandatum cum præcedere
debeat,& antea interuenire,vt ibi declarat glo.Non autẽ
vult ille tex. ꝙ mutuum in alium contractum puta man-
dati conuerti non poſsit,& in dicta.l.aduerſus,deciditur
exceptionem non numeratæ pecuniæ, quæ in mutuo lo-
cum habet,non procedere quando in aliud debitum cõ-
uerſum eſt mutuum. Sed tunc inſpice ſolum an iuſtum
præceſſerit debitum, iſte eſt veriſsimus illius.l.ſenſus.
Sed contra tex.d.§. ſi poſt & prædicta videtur caſus.l.ſi
193 iam facta.ff.de cond.& demonſtr.† vbi ſi iam facta ſint
quæ conditionis loco ſcripta fuere, diſtinguitur inter
teſtatorem ſcientem & ignorantem, vt præſenti die de-
beatur, ſi teſtator neſciuerit, ergo eodem modo ſi poſt
creditam

creditam pecuniam mandauero credendam . dicendum
videtur debere mãdatum ſubſiſtere,& per text.d.l.ſi iam
facta tres not. quæſtiones per ſcrib.deciduntur. ꝙ gratia
Pontificis ad vacaturum locum habeat ẽt in vacante tẽ-
pore conceſsionis, ſecunda ꝙ facultas teſtandi de quæſi-
tis intuitu eccleſiæ Cardinali, Epiſcopo, aut clerico ꝑ Pa-
pam conceſſa proſit,ſi teſtamentum iam factum erat.ter
tia ꝙ licentia alienandi feudum, vel emphyteuſim vaſal-
lo vel emphyteutę per dominum data trahitur ad iã alie-
nata,qñ dominus id ſciuit,vt poſt alios ſcrib.tradũt Sozi.
in d.l.ſi iam facta.Aret.in,l. Titius.§. Lucius ſ..de liber.&
poſth.& Alex.in conſi.146.lib.5.& in conſi.95.lib.7. Sed
reſponde,ꝙ mandatum accipitur tantum ante obligatio-
nem.Ideò nimirum ſi nullum eſt mandatum . Si obliga-
tio iam contracta erat,quia mandatum pręcedere debet
factum non ſequi.vt per glo.& docto.in d.§.ſi poſt.
194 In ea.glo.ibi,in l.qui negotia.in prin.† vbi dicitur, ꝙ
ſi procurator meus exacta pecunia à debitoribus meis,
mihi ſcripſit certam ſummam apud ſe eſſe.eamq; ſibi cre
ditam , ſe debiturum cum vſuris ſemiſsibus non poſſe vt
creditam,peti vult ergo tex.ille ꝙ debitum ex cã manda-
ti in cãm mutui non conuertatur. cuius contrarium hic
expreſſe dicitur,contrarium terribile; & difficillimũ eſt,
& variæ ad illum tex.per ſcrib.accommodantur ſol.Qui
mirum in modum in eis ſe inuoluũt.hercle Aphricanus
195 † dictę l.qui negotia,auctor de induſtria v. ingenia ſuc
ceſſorum inuq; torqueret,ſemper obſcure locutus eſt.pa-
tet in l.cum quis vbi Bart.no. ſ.de ſ.l.& in l.frater à fratre
infra de cond.indeb.vbi Iaſ.& alij hanc conſequentiã ad-
mittunt, lex Aphricani ergo difficilis.quod clarè cõpro-
196 batur in d.l.qui negotia.† Et ſi Vlp.qui ferè oïa pręto-
rũ edicta interpretatus eſt , & multas leges edidit ita ob-
ſcurè,quemadmodum Aphricanus,locutus fuiſſet,vt no-
bis legalis ſcientia intelligi quidem non poſſet. Sed gl.hic
197 cõſ eſt.ꝙ in caſu l.noſtræ pecunia nõ eſſet præſens.ſed
ſol.parata, ideo contractum fuiſſe mutuum.ibi nec exta-
re,nec eſſe ſolutioni paratam ſed conſumptam.Ideò non
potuiſſe pecuniam illam debitam ex cã mandati,cõuerti
in cãm mutui,quia mutuũ non contrahitur niſi in rebus
pondere,numero,& menſura conſiſtentibus,& lex, non
198 fingit,† ſuper impoſsibili.l.cum ad certum infra locati.
& l.ſi pater cum.l.ſeq.ſ.de adop.nec ſuper re,quæ nõ eſt,
præallc.l.quoties ſ.de nouat.ſi pecunia non extat,non po
teſt fingi mihi data.inde à me,ad te profecta.ꝑut requi-
ritur in mutuo naturali ſecundum quod hic dr, ideò ni-
mirum ſi ibi non ſit ꝑdicta conuerſio in cauſam mutui
vt ſit hic ſecundum Bar.ſ.in antepen.col. & ſequitur hic
cõiter doct.vt hic per Alex.col 7.Soz.ſi.& Iaſ.17.Deci.po,
& alios Mod.vt n.dicunt doct.partes hic pręſentes erant,
& pecunia ſolutioni parata. ideo lex fingit quia veritas
ſic potuit eſſe, pecuniam ſolutioni paratam breui manu
profectam de vno ad alium.& ſic contrahi mutuum.in l.
qui negotia; abſentes erant & pecunia conſumpta. Ideò
fictio illa profectionis pecuniæ breui manu non induci-
199 tur.† Sed longiſsima manu opus fuiſſet , ad quod facit
no.tex.in l.qui decem in §. item reſponſum eſt de ſoluti.
ibi enim non obtuliſſe eam propter abſentiam intelligi
poteſt, & ſic propter abſentiam perſonarũ & rerum, lex
non fingit traditionem pecuniæ abſenti factam , vt dicit
Bal.hic etiam relatus per Alex.col.pen.& Soz.vlt.
Quomodo autem probetur pecuniam fuiſſe ſolutionì
200 paratam declarat Bar.& ſcrib.infra ad fin.commenti.†
Sed à pręaicta ſol.receſſerunt Fulg.Soz.Iaſ.Curt. & pleri-
que alij . primò quia diuinatiua ad hanc l.ꝙ hic pecunia
extaret,& eſſet ſol.parata,hoc.n.non apparet , factiq; eſt,
quod non præſumitur.l.ſi emancipati cu ſimil.C.de col.
ſecundo ꝙ in d.l.qui negotia pecunia non eſſet ſol. para-
ta ſed conſumpta text.ille contradicere videtur ibi. certã
ſummam apud ſe eſſe . & ibi ipſius periculo nummi fue-
rint , ergo pecunia extabat non autem conſumpta erat.
tertio quia rõ anima legis , ibi aſsignata ad aliud tendit,
non.n.ſe fundat tex,ibi,eo ꝙ pecunia eſſet cõſumpta,ſed
quia nuda pactione debitum ex cã mandati non põt cõ-
uerti in cãm mutui.quæ ratio militat etiam ſi pecunia ſo
lutioni parata foret,& partes præſentes eſſent.quarto qa
201 licet pecunia non eſſet ſolutioni parata, † non impedi-
retur fictio, de qua in l.noſtra,vt probatur in l.licet in §.
quoties ſ.de iur.dot.in l.ſi mulier ſ. de condi. ob cauſam
in l.ſi quis obligationem infra de reg.iur.vt hic per Curt.
col.12.,quinto quia nihil ob.quia in genere ẽt inter abſen
tes lex fingere poſsit pecuniam fuiſſe tranſmiſſam inde re
miſſam, & ſic conuerti in cauſam mutui.leg.certi condi.
202 §.ſi nummos ſ.eo. † cum fingat poſsibile in naturam,
& in genere extra hos terminos.de quibus loquimur.l.re
tro.& l.in omnibus ſ.de captiuis,& poſt limi.reuer.Bart.
in l.ſi is qui pro emptore col.12.verſi.dic ergo,vbi clarius
exemplificat infra de vſucap. & ſic quando ego tecũ con-
uenio ꝙ illud qđ mihi debes ex vna cauſa ex mutuo de-
beas,etiam ꝙ actualiter pecuniam non habeas ſol.para-
tam, potes tamen in genere habere, ergo lex fingere põt
quòd haberes,& conſequẽter ſit mihi data, inde à me ad
te profecta.vt hic per Fulgo.Alexan.& Soz.col.pen.& fin.
203 & Curt.duodecima.† Ea propter ipſe Curt.nouum ac-
commodat intellectum ad d.l.qui negotia.quòd ideò ibi
non fit tranſlatio,in cãm mutui quia agebatur de actio-
ne perſonali,in cauſam mutui transfe.cum promiſsione
vſurarum ſemiſsium quod ſine ſtipulatione fieri non po
teſt.l.quamuis.C.de vſuris.ſed in caſu iſtius.l.de facienda
prædicta conuerſione abſq; vſuris , quod fieri poteſt ſine
ſtipulatione vt per eum.
Sed tex.d.l.qui negotia huic intelligẽtiæ refragatur in
multis,quibus Cur.reſpõdere nititur,ſed minus bene,Id-
que ex tribus pręcipuè oſtenditur,vult.n.ibi Aphricanus
conuentioné ſuper vſuris factam ſubſiſterè. Ideò vſuras,
de quibus conuénerat præſtari debere,& ſic virtute con-
uentionis factæ,non alio reſpectu. Tranſlatio ergo ibi in
cãm mutui prohibita non fuit propter vſuras , quia per-
mittuntur & præſtari debere dicit, ſecundo cã vſurarum
ſeparata eſt à cã mutui . Et ideò Aphricanus ibi duas qſt.
format,de mutuo vnam,Alteram de vſuris, & vtriq; ſepa
ratim reſpondet , vtileq; per inutile vitiari non debuiſſet
per regulam vtile per inutile de reg. iur. in ſexto vnde ob
vſurarum promiſsionem vitiari non debuiſſet tranſlatio
pecuniæ debitæ ex vna cã in aliam cauſam mutui,videli-
cet pecunia ſol.parata extante,vt hic per glo.tertio repu-
gnat prædicto intellectui tex.d.l.qui negotia in princ.ibi
alioquin dicen.ex oĩ contractu nuda pactione creditum
fieri poſſe.ex quo patet rationem deciſionis,illius tex.eſſe
non propter vſuras non præſtabiles citra vinculum ſtip.
ſed quia pecunia nuda pactione in caſu illo conuerti nõ
potuit in cauſam mutui , & ſic tota dubitatio fuit reſpe-
ctu mutui,non reſpectu vſurarum . Imò quo ad illas iu-
riſconſult.rem pro indubitata habuit.
Mod.Med.adhærentes opinioni Alberici Bald. Rom.
& ſequacium,ꝙ in d.l.qui negotia ſola epiſtola , ac inter
abſentes cõuentum fuerit de pecunia debita in mutuum
conuertenda, ꝙ difficile ſit propter abſentiam rei tradi-
tioni minime conſentienté,hic inter pręſentes res agere-
tur,& exacta fuerit pecunia à debitoribus nomine dñi &
mandanti quæſita. ideo in cãm mutui facilius conuerta-
tur vt per eos.Sed nihil eſt . Quantum.n ad d.l.qui nego-
tia , ſola abſentia non eſt illa ſuper qua fundetur deciſio
illius.l.vt diximus,& adhuc obſtant alia,quæ cõtra com-
munem ſolutionem adducta fuere.Quo vero ad legẽ no-
ſtram confunditur ea intelligentia per hunc tex. ibi quis
nummos meos non acceperis qui caſus extenditur ad ſe-
quens membrum,vt per Soz.hic in vlt.col.& Dec. pen.&
ſic nec in ſecundo caſu pecunia exacta mãdantis fuit.cu-
ius contrarium pręſtat Mod.dicunt.Præterea ſi pecunia
mandantis fuiſſet. mutuum vere contractũ eſſet.quia de
meo tuum factum vere & non fictè.Ita ꝙ res procederet
ſecundum communes regulas mutui. nõ autem propter

eius poſſeſsio retineatur mihi eſt acquiſita, & quodãmo-
do dicit tex. manu longa tradita, exiſtimanda eſt. ergo re
quiritur ꝙ res & pecunia ſit in præſentia, & ſic nõ ſufficit
ꝙ ſit ſol. parata. Bart. hic col. antepen. reſpondet id proce
dere quantum ad veram traditionem, ſecus quoad fictã,
& ſequitur hic Alex. in pen. col. ſed malè, qnia licèt res ſit
213 in præſentia. † Traditio tamẽ à lege ficta dicitur, vt pro-
bat text. in d. l. ſi pecuniam, ibi longa manu tradita exiſti-
manda eſt, licet acquiſitio & poſſeſsio vera ſit, vt plenius
diximus in ſecundo euiden. vera eſt ergo ſol. ꝙ quantum
ad veram dominij tranſla. & acquiſitionem requiritur rẽ
eſſe in præſentia vt ibi, quæ quidem præſentia rei veram
acquiſit. operaẽ licèt traditio ficta ſit, vt ibi, & conſequen
ter ſi pecunia fuiſſet in præſentia vt ibi facta fuiſſet vere
creditoris numerari iubẽtis, & mutuum propriè beneq;
contractum, non ex ſingularibus præceptis pecuniæ cre-
ditæ vt hic dicitur, ſed ſi non ſit in præſentia, ſed tantum
ſit ſolu. parata propter ſingularia præcepta pecuniæ cre-
ditæ, fictè mihi acquiritur, mutuumque contrahitur con
tra regulas mutui, ita intelligitur lex noſtra.

214 Iuxta prędicta quærit notanter Bar. † qualiter debitũ
ex vno contractu poſsit conuerti, & deuolui in debitu ex
alio contractu ab eodem debendo, ex cuius dictis tres col
liguntur concl. prima, ꝙ in contractu vel quaſi vniuerſa-
li fit dicta conuerſio accumulatiue, ſiue primo remanẽte
firmo tex. ſunt aperti in d. l. diuortio in princip. ſupra de
neg. ge. & in l. ſi remunerãdi in §. apud Iulianum ibi quẽ-
admodum ſolet mãdati teneri debitor qui creditoris ſui
negotia geſsit intra mandati & cum iſta concl. Bar. tran-
ſeunt cõiter doct. vt hic per Dec. Curt. & Mod. Taur. col.
pen. antepe. & 23. Ratio concluſionis eſt, quia contractus
ſe compatiuntur. nam genus cum ſpecie concurrit, cum
ex diuerſo fonte procedant ſecundum Dec. hic. Sed cla-
riorem rationem aſsignauit Bart. in d. §. apud Iulianum,
quia tunc à ſeipſo exigere debet, ſed ſi non facit ꝑcedens
debitum deuoluitur in actionem mandati, vel negotio-
rum geſtorum per illum tex. & intelligitur concluſio qñ
intereſt dictam conuerſionem fieri, aliàs ſecus. vt per illũ
tex. declarat Pau. de Caſt. in d. l. diuortio. de quo tex. vide
etiam pulchre Sozi. in l. quod lex. col. 5. ſupra eod.

Secunda concl. Bart. in ſingulari ſeu particulari cõtra-
ctu vel quaſi cum ſit conuerſio in aliud debitum, ex alia
cã, ſi primum non tollitur, quia nihil ad me dicitur perue
nire, cum duret actio prima. d. §. apud Iulian. vbi mutuũ
non conuertitur in ſpeciale mandatum nec peti poteſt
actione mandati. fallit conclu. ſtip. animo non nouandi
interpoſita, & in conſtituta pecunia vt hic per Barto. ſed
Dec. Curt. & Mod. Taur. reprehendunt Bar. aliter dicen-
tes, & cõcludentes, ꝙ debitum ex vna cã conuerti poteſt
215 in aliud debitum ex alia cã, primo adhuc remanente, †
niſi contractus eſſent incompatibiles. l. duo ſocietatem ꝭ.
pro ſocio. l. item illa in fin. ꝭ. de conſtitu. pecu. §. primo. l.
ſponſalibus, infra de iure dotium vt hic per eum, quãuis
hoc caſu non ſit propriè conuerſio. faciunt pro hac con-
clu. alia ſimilia poſt Fulg. adducta hic per Alex. in pe. col.
& ad decla. §. qui ſeruum. l. huiuſmodi de. l. prima allega-
ta per ipſum Alex. vide pulchrè Soz. in cõſil. 1. ipſum col.
fin. lib. tertio, & Bar. met. in dicto. §. apud Iulian. meliorẽ
quàm hic, ad illum text. aſsignauit rationem cur ibi mu-
tuum non conuertatur in ſpeciale mãdatum ſed bene ge
nerale, quia iſto ſecundo caſu à ſe exigere tenetur. Ideò ſi
non facit, ęquum eſt eum obligari etiam actione mãdati
generalis, vel negotiorũ geſtorum. ſecus in primo, & idẽ
clare tradit Saly. in d. §. apud Iulian.

Tertia conclu. ex Bart. ſi quæratur an primum debitũ
transfundatur ac transferatur in ſecundum, primo ſubla
216 to, † dicendum eſt ꝙ non ſolum ꝑ ſtipu. fieri poteſt ve-
rumetiam per alium contractum, qui interuentu cuiuſli
bet rei perficitur, Aut ſolo conſenſu celebratur. quia obli
gatio quę ex prima cauſa cedit, in cauſam ſecundi cõtra-
ctus, ſed in mutuo non, niſi res ſit ſaltem ſolu. parata, vt
hac leg. & cum Bart. videntur alij tranſire excepto Curt
hic in pen. col. concludente contra Bar. ꝙ contract. dotis
ita ſolo conſenſu poſsit celebrari, ſicut mãdatum, aliter
concordans. §. primum. l. ſi ſponſ. & §. fin. l. ſi mandato. vt
hic per eum. & licet taceat fuit Saly. in l. ſi ex pretio col. fi.
C. eod. tit. vbi elegantius quàm fecerit hic Bar. articulum
tractauit, ſubtiliter diſtinguendo, vt ibi per eum concluden-
dentem ſecundum obligationem, in dote conſenſu con-
trahi. alleg. l. ad exactionem. C. de dot. promiſ. & ꝙ debi-
tum ex vna cã in aliam conuerti poſsit eſt etiam text. in l.
217 certi condictio in §. depoſui ꝭ. eo. † quę cõuerſio in effe
ctu non eſt ſimulatio, quia fomentum habet ex veritate
præcedentis cauſæ. ideò non vendicaret ſibi locum ſtatu
tum exceptionem ſimulat. reijciens vt Deci. in d. §. depo-
ſui in ſecundo not. poſt cæteros ſcribit.

Reliqua dicta Bar. quæ practicam concernunt modi-
cæ ſunt difficultatis. ideo me remitto ad Iaſ. & alios Mo.
hic. Et ad laudem Dei huic legi finem impono.

Abſoluta in celeberrimo Patauinorum Gymnaſio pri
die nonas April. 1546.

EX L. VINVM.

Pulcherrima figuratio caſus, nu. 2.

Quum de vno in l. dubitatur præſupponitur habilitas omni alio reſpectu. 3.

Ad æſtimationem neceſſario deuenitur quando res præſtanda poſt moram debitoris non reperitur. 4.

Lex generaliter intelligitur quando ratio eſt generalis, licet principium ſit ſpeciale, niſi reſultaret abſurditas, quia tunc ratio & ſi generalis reſtringitur ad caſum ſuper quo eſt poſita, nume. 9.

Quod aliquando eſt relatiuum ſubſtantiæ, aliquando generis, tantum. 10.

Petens ab aduerſario id quod mutuauit non malè petit. 11.

Libellus groſſo modo & prout melius fieri poteſt, inſtitueri debet. nume. 12.

Lex iſta vtrum intelligatur de conuentione iudiciali quæ fit per litis conteſt. vel de extraiudiciali interpellatione, nume. 13. cum ſequen.

Diſpoſitio hominis an ſit efficacior quàm diſpoſitio legis, nume. 16. & 20.

Vna pars legis per aliam declaratur. 17.

Petere quando verificetur in ſimplici petitione etiam extraiudiciali & quando requirat litis conteſtationem. 18.

Aeſtimatio quanti plurimi an veniat ex diſpoſitione hominis vel legis. 19.

Reſponſio dicitur congruere interroganti, licet implicitè & excluſiuè per alterius incluſionem reſpondeatur. 21.

Interpellatio extraiudicialis ex vrbanitate debet præcedere, antequam ad iudicium aduerſarius vocetur, et an præceſſiſſe præſumatur, & de intellectu l. quidam libertus de ſeruit. vrb. præd. 22.

Interpellatio extraiudicialis quamuis ſtatim conſtituat in mora, ſecus tamen eſt in petitione quæ fit per libelli correctionem, quia litis conteſtationem exigit, & quæ ſit ratio. 23. cum ſeq. & 32. & 34.

Interpellatio diei cur magis afficiat quo ad moræ purgationem, quàm interpellatio hominis. 25. & 41.

Quare æſtimatio quanti plurimi ueniat, à tempore moræ etiã in contractibus ſtricti iuris, & tamen fructus debeantur ſolùm à tempore litis conteſt. 28. cum ſeq.

De Practica condemnationis fiendæ in æſtim. quanti plurimi in materia noſtræ legis. 29. cum ſeq.

Condemnatio fieri poteſt in æſtim. vbi res præſtanda non extat. Et an tunc poſſit pro ipſa æſtimatio. 29. cum ſeq.

Remedia quando non ſunt contraria poſſunt cumulari nec tolluntur electione. 33.

In teſtamento poteſt fieri contractus.35.
Aeſtimatio quanti plurimi etiam momentanea attenditur contra moroſum.36.cum ſequen.
Text.l.in re de condi.fur.l ſi ſeruum meum occidiſti ad leg. aquil.& l.pretia rerum declarantur.nume.36.cum ſeq.
Decius melius aliquando feciſſet.Iaſ.ſequi.quam ſtudio contradicendi diſſentire.39.
Dies interpellat pro homine plenè.num.40.cum ſeq.vbi ponuntur limitationes.
Debitor quando eſt diuerſi fori, & creditor non comparet ad petendum ſibi debitum vtrum teneatur proteſtari ſe paratum eſſe dare,vel tradere, ſi eſſet qui reciperet.nume.4 .cum ſequen.
Argumentum de tempore ad locum, & è contrario an & quando procedat.48.cum ſequen.
Teſtis excuſatur licet non recordetur de tempore, ſecus de loco,nume.48.
Debitor fugitiuus,non poteſt capi in domo, nec in eccleſia. 49 cum ſequen.
Eccleſiæ immunitate quando ad eam confugientes gaudeant. Et quid de confugiente ad ſtatuam principis.Item ad corpus Chriſti quòd deferebatur per ſacerdotem.49.cum ſequen.
Confugiens ad eccleſiam licet extrahi non poſſit cuſtodiri tamẽ poteſt locus eccleſiæ per milites.Et ſi reus exeat.c.51
Loco ſacro maior debetur reuerentia quàm tẽpori ſacro.52.
Argumentum de re ad tempus. De perſonis ad locum. Et de perſonis ad res an & quando valeat.56
Locus ſolutioni deſtinatus.attenditur ad faciendum æſtimationem quanti plurimi & ſic vbi intẽtaretur remedium l.2.C.de reſcin.vend.57
Petitionis locus attenditur vbi non eſt cõuentum vt res certo loco præſtetur.58.cum ſeq.vbi dantur lim.
Intellectus ad l.ratio in §.fin.infra de actio.emp.59.
Mens partium & contrahentium attẽdenda eſt etiam in contractibus, nume. o.

In l. Vinum.

DIſficilem ſubtilem, repetibilem,ac per-
utilem l.hanc omnes doct.prædicant,
cui turba ſcribentium plus difficulta-
tis & tenebrarum quàm veræ declara-
1 tionis,& lucis forſitan attulit,† Nec Iu
lia. ſolitam iuriſconſultorum elegan-
tiam & ſermonis leporem ſeruauit,nã
illa verba per iudicem petitum eſt,frigidè ſonant, impro
prieque ponuntur,peius verbum eſſet,ſepties poſitum,to
tiesque repetitum conſpicitur,contra præcepta artis ora-
toriæ, vt per Quint.& alios ſimiliter verba quanti eſſet,
quater repetita inueniſſe ſatis fuere.
Hoc tamen acidum & aſperum vinum, quum bene
guſtaueritis ſuaue bonumq; vt ſpero videbitur. Etſi Pau.
de Caſtr.Alex.Soz.Iaſ.& plerique Mod.ſummarium Bar.
reprehendant aliter ſummantes.Dec.tamen Curt. Mod.
Med. & repetentes, & ante eos Aret.ſequuntur ſumma-
riũ Bar.probantes eum habuiſſe bonũ ſenſum,ſed eſt di-
ſputatio de lana caprina.Et tñ mihi magis placet ſumma
rium Alex.quia ſummarium Bart. non conuenit, neque
quadrat verbis noſtræ.l.prout ſummarium Alex.patet ex
illis verbis facienda eſt æſtimatio,quemadmodum & ver
ba iſtius.l.ſonant.ibi æſtimatio fieret: ideò, &c.
Diuiditur magis cõiter in duas partes, vt hic per Bart.
Aret.Iaſ.& alios. Circa verò caſus figurationem Bart. &
2 docto.tranſeunt cum glo.2.† Ego melius ſic pono.
Mutuaui tibi vinum quod reſtituere mihi tenebaris, in
eodem genere & qualitate etiam ꝙ id non fuerit,expreſ-
ſum.l.2.& l.cum quid ſupra eo. Et quia non reſtituebas
vinum iudicialiter te conueni, vini reſtitutionem petẽs.
litem conteſtatus ſum.& ſententiam pro me reportaui.à
tempore facti mutui citra æſtimatio vini ſp decreuit.vn-
de propter extrinſecam ipſius vini bonitatem, vinum mi
hi reſtituendum cenſetur non reperiri amplius, ego non
vinum propter bonitatem extrinſecam deficientem ſed
æſtimationem volo. ad q̃ de neceſſitate pp moram debi-
toris eſt deueniendum, quæ ſuccedit loco vini reſtituẽdi
l.ſi ſeruum.§.fin.cum glo.j.de verbo.obli. & voluit Bart.
infra in pen.col.& in l.2.in §.1.col.1.ſ.eod.Quæſitum er-
go fuit, quod tempus inſpiciendum obſeruandumq; ſit
ad faciendum prædictam æſtimationem,an facti mutui,
vel litis conteſt.aut rei iudicatæ.Et reſpon. Sabinus iuriſ-
conſultus æſtimationem fieri debere iuxta tempus quo
conuentum fuit reſtitui debere,& ſi de hoc nihil dictum
fuerit,inſpici tempus petitionis. Et quia non ſolum tpa,
verum etiam loca pretij veritatem ferunt.l.pretia rerum
j. ad l.falcid.quæſitum pariter fuit cuius loci pretium ſe-
qui oporteat, & iuriſc.idem iuris eſſe reſpon. in loco qđ
dixit de tempore,vt in facienda æſtimatione rei attenda-
tur locus, vbi ex l.conuentione reſtitui debebat. ſi nihil
de loco dictum ſit, vbi petitũ fuerit.iſte eſt caſus nitidus.
Et ſi dicas eſſe diuinare,ꝙ vinum reſtituendum nõ re-
3 periretur reſpon.non eſſe verum.† quum.n.de vno in l.du
bitatur cętera habilia præſupponuntur.l.quod teſtamen
to infra de teſta.c.cauſam quæ de elec.c.cum ceſſante de
appel.cap.1.de fil.præsby.in ſexto.c.ex parte de accu. ca.
Petrus de homic.c.vnico.de æta.& quali.& l.cum Arthe-
midoram vbi Paul.de Caſtr.not.C.vt in poſſeſſ.leg. notat
Gemin.in c.vnico in §.fin.col.fin.de ſta.reg.lib.6.Dec.cu
ius peculiaris fuit regula prædicta in c.tertio loco ad fin.
quarta col. de proba.in c.cum omnes ſecunda lec. col.1.
& in c.quæ in eccleſiarum.in princ.de conſtitu. in cap.1.
col.octaua, de iud.in rubr.C.qui admitti col.7.& in l.1.
col.1.C.vnde legi.& in l.qui ſe patris col.5.C. vnde libr.&
in l. pactum col. prima.C.de col.vnde quum in hac.l. de
faciẽda æſtimatione vini mutuati in caſum reſtitutionis
quæratur præſupponuntur cætera habilia,& conſequen-
ter nos eſſe in caſu in quo ad æſtimationem deueniendũ
ſit,hoc autem contingit ſolum quando vinum reſtituen-
dum poſt moram debitoris decreuit, ita cenſetur non re
4 periri amplius cõſiderata bonitate extrinſeca,† & neceſſa
riò deueniendum eſt ad æſtimationem,vt creditor quod
ſibi debetur conſequatur.l.ſi ſeruum.§.fin. cum ibi nota.
per glo. Bart. & doct.j.de verb.oblig.vt per Bart.j.penul.
colum.quamuis non ſit petenda æſtimatio,ſed vinum ip
ſum quod eſt in actione & obligatione,& condemnatio
fieri poterit diuerſimode,vt per Bar.in locis ſupra alleg.&
dicam infra,aut in æſtimatione, quum vinum illius pre-
tij & valoris poſt moram debitoris non reperiatur,vel in
vino & ad illud ꝙ vltra intereſt,ſi vinum debito tempore
reſtituiſſet. Cum myſterio igitur Iulian. hic dixit vinum
fuiſſe petitum,& de æſtimatione vini inde quærit,quia vi-
num ipſum in actione, & obligatione, ſed quia præſtari
non poterat,quum valor à tempore moræ citra decreuiſ-
ſet,ad æſtima.deueniendum fuit,& condemnatio,vt dixi
fieri poteſt vel in æſtimatione,quum vinum non reperia-
tur in ꝑtio debito,vel in vino,& vltra in æſtimatione plu-
ris valoris, ſecundum practicas ſupra relatas.odio.n.mo-
roſi prædicta tolerantur, & fieri poſſunt. Et ideo hic de
5 æſtimatione quæritur † ego arbitror ꝙ in l. noſtra con-
demnatio ad vinum facta fuerit, quia vinum petitũ fuit,
lis ſuper eo conteſtata & etiam inde lata ſententia, ſed ꝙ
de æſtimatione in executione diſputaretur iuxta ea, quæ
in d.l.ſi ſeruum,in §.fin.per Bar.& alios traduntur, ideo
hic de tempore faciendæ æſtimationis quæratur.
6 Ratio dubitandi ad hãc.l.aſsignari põt, † videbatur.n.
ꝙ ad faciendum prædictam vini æſtimationem ex cauſa
mutui reſtituendi inſpici deberet,aut tempus contractus
mutui iuxta.l.cum quid ſupra eo.& l.quum quis infra de
actio. & obli.vel tempus accepti iudicij. per.leg. fin.infra
de triuic.

de tritic.aut tẽpus ſententiæ iuxta.§.in hac.l.3.ĵ.cõmod.
Hic tamen deciditur nullum de prædictis temporibus,
precisè inſpici aut obſeruari.Sed tempus in conuentione
appoſitum ꝙ ſi de eo nihil conuentum fuerit,tempus pe
titionis obſeruandum.Et idem iuris eſſe de loco. Rõ de-
cidendi vbi conuentum fuit,in promptu eſt,quia dies in-
terpellat pro homine, & cõtractus legem ex conuẽtione
accipiunt, vt hic & l.magnam.C.de contrah. & commit.
ſtip.& l.1.in §.ſi conueniat ĵ.de poſſ.Sin autem circa tem
pus reſtitutionis nihil dictum fuerit,tempus & locũ peti-
tionis obſeruari debere, quia tunc & eo loco,in mora cõ
ſtituitur vt infra videbimus.Et ad alleg. ſupra pro ratio-
ne dubitandi ex infra dicendis reſponſio patebit.
7 Quia oĩs bona diſputatio,† debet à diffinitione pro-
ficiſci vt ſciatur quid eſt id de quo diſputatur ſecundum
Cice.in primo officiorum,& Vlpia.in l.prima,ĵ.eo.& in
l.1.de dolo Moder.repe.intelate inſtanti.circa diffi.moræ
ſequentes Pe. & Cyn.in l. ſi minorum quæ diffinitio fuit
glo.in l.mora. infra de vſur. Sed melius conuenit in l.qd
te ſupra eo. vbi materia moræ examinatur hic alia farra-
go libelli æſtimationis,videlicet faciendæ. licet acciden-
taliter etiam de mora dicatur.
8 In tex.ibi vinum † dicunt hic in prima col.Mod.Tau.
ꝙ licet quæſtio fuerit de vino, tex.tamen generaliter in-
telligitur,quia exempla non reſtringunt.Sed minus apte
loquuntur,quia id ꝙ hic de vino dicitur non eſt,per mo
dum exẽpli,ſed poſitiue, quia quæſtio fuit in terminis de
reſtitutione vini mutuati,bene fatemur qd in vino hic di
citur procedere in omni re mutuabili, quia deciſio.l.ge-
neralis eſt in omni re mutuabili, cui ſuccedit alia regula
ꝙ licet principium leg. ſpeciale ſit ſi tamen ratio ſit gene
ralis,debet generaliter intelligi.l.regula.§.1.vbi Bart.no-
9 tat infra de iur. & fac.igno.† niſi ſequeretur abſurdum
vel iniquitas,tũc.n.ratio generalis reſtringitur, ad termi-
nos leg. ſuper quibus poſita eſt.l.cui dens cum glo.ĵ. de
ædil.edic.notat Soz.in l.Gallus in §.& quid ſi tantum col.
2.infra de lib.& poſt.Dec.in ca.ſuper literis col.tertia,de
reſcript. & Lanc.Galiaula.in repeti.l.centurio ad fin. 24.
col.infra de vulga.& pupilla.
10 In eod.text.ibi quod mutuum datũ erat,† hæc dictio
regulariter relatiua ſubſtãtiæ,glo.in l.vnica in verbo pro-
ferũtur.C.de ſenten.quæ pro eo. Hic eſt relatiua generis
& qualitatis,quia non idem vinum,non eadem ſpecies &
ſubſtantia reſtitui debet, ſed in genere & qualitate.l.2 in
prin.ſupra eo quemadmodũ & ibi mulier damnauit quę
ſaluauit gl.in l.domum.C.de inſi.vt hic per Pau.de Caſt.
Alex.Soz.& alios & per Dec.in d.l.in prin.in 2.col.ſupra
eo.Et ſi hic poſſit eſſe relatiua ſubſtantiæ,propter omni-
modam ſimilitudinem quam vnum vinum cum alio ha
11 bet,vt hic per Bar.Alex.& Taur.col.1.† Et prædicta ſer-
uiunt ad not.quæſtionem,in actu practico.Petijt quis in
libello aduerſarium ſibi condẽnari ad reſtituendum idẽ
quod mutuauit,vt ſaluetur libellus per relationem ad ge
nus non ad eandem ſpeciem, vt per Alex.in d.l.ſecunda,
ad fin.principij ſupra eo.& ibi in 6.not.Dec.ſequitur.Qđ
12 habeo pro indubitato,† quia libellus ſuſtineri debet etiã
groſſo modo loquendi & omni meliori modo quo fieri
poteſt.vt pulchre per Alex.in conſi.38.col.1.volu.3 & 58.
col.1.lib.5.Barba.in c.examinata col.penul.& fin. de iud.
Fel.in c.auditis col.1.de præſcrip.Aquẽ.in l.edita col.10.
de eden.& Dec.in conſi.212.
In eo.tex.ibi per iudicem petitum eſt.Et ſi dicẽdi mo-
dus inſolitus ſit,ſenſus haud obſcur' eſt,ꝙ vinum fuit iu-
dicialiter petitum ſicq; per iudicem,i.via iudicij ſeu co-
ram iudice vt per Bald.Paul.de Caſt.Alex.& Iaſ.hic in ſe-
cunda col. tenentq; ſcrib. ꝙ in l.noſtra interrogatio ſue-
rit de iudiciali petitione,licet rñſio plenior de extraiudi-
ciali incluſiuè,excluſiuè aũt de iudiciali de quo ſtatĩ dicã.
13 In tex. ibi petitum eſſet † pulchra & vtilis hic cadit q-
ſtio, De quanam petitione intelligatur.l.noſtra,de iudi-
ciali quę per litis conteſt.inducitur,vel de extraiudiciali,
& vtrum æſtimatio quanti plurimi veniat à tpe moræ &
extraiudicialis interpellationis, aut exigatur litis cõteſt.
Bar.infra in 3.col.poſt glo.Alex.Soz.& Iaſ.col.1.& Mod.
Taur.6.hanc.l.communiter intelligi dicunt,etiam in ex-
traiudiciali petitione,& per talem actum conſtitui debi
torem in mora,vt ab eo tempore citra teneatur ad æſti-
mationem quãti plurimi.Dec.& ſi communem fateatur
tamen cõtrariam opinionem vti veriorem amplectitur,
ꝙ de iudiciali petitione quæ ꝑ litis conteſt.fit lex iſta in-
telligatur,& ꝙ ſola extraiudicialis interpellatio non ſuffi
ceret ad faciendum quem teneri ad æſtimationem quãti
plurimi Cur.in quarta col.nunc vni poſteà contrarię ad-
hæret opinioni.tandem cõmunem ſequitur Mod. Med.
opinio.Alber.& Decij,ſequuntur.Moder.Repe.charta.2
& tertium articulũ diſputantes adeò ſe inuoluunt vt tan
dem quid concludant neſcias.Ego reſecatis ſuperfluis ſub-
ſtantialia magis attingendo articulum diſcutiam,& veri
tatem oſtendere vobis conabor.
14 Sciẽdum in primis eſt,† ꝙ petitio vini mutuati de qua
in principio.l.noſtræ ſermo eſt,iudicialis fuit vt probant
illa verba per iudicem petitum eſt, nec eſt qui hoc neget,
ſed aliud eſt quod inquirimus, de qua petitione intelliga
15 tur deciſio.l.† Aret.Dec.& Mod.Med.poſt Albe.& anti-
quos, de iudiciali quæ fit per litis conteſt.l. amplius non
peti ĵ.rem.ra.hab. Et quatuor medijs præcipuè mouent.
Primo quia quum thema.l.de iudiciali petitione propo-
natur,quæſitum & interrogatio ſit de litis conte.per quã
propriè dicitur facta petitio, in iudicio.d.l.amplius non
peti.vt interrogationi & quæſito congruat, & conueniat
rñſio,iuxta.§.prætereà inſtitu.de inutil.ſtipul. cum vulga.
dicendum eſt, deciſionẽ.l.intelligi de petitione iudiciali.
Secũdò quia quum text.l.tertia.§.in hac ĵ.commo.& l.fi.
infra de tritic. in contractibus ſtricti iuris dicant inſpici
tempus litis conteſt.in æſtimatione quanti plurimi, cur
non dicimus hanc.l.ſimiliter tpe dictę cõteſtationis litis
intelligi?vt ſic faciamus cõcluſionem, ꝙ in contractibus
ſtricti iuris qñ plurimi res fuerit non morę. ſed litis cõte
ſta.tempus obſeruetur.vt in prælegatis iuribus dicitur.
Tertio ſecundum Dec.efficaciter hoc probatur ꝑ hãc.
l.dum quæritur cuius tporis æſtimatio fieri debeat, vtrũ
facti mutui, an conteſtatæ litis vel ſententię, & reſpon-
detur quanti fuiſſet,quum petitum eſſet,quę verba de ne
ceſſitate referenda ſunt ad tẽpus litis conteſ.de quo quę-
ſitum fuit & alijs tẽporibus dati mutui vel ſententię,non
conueniret, vt verba ipſa oſtendunt.
Quartò confirmantur prædicta, quia alia iura quæ de
litis conteſtatione loquuntur in ea vim non feciſſent: ſi
mora,quę etiam interpell.inducitur,ſufficiens fuiſſet.in-
dubitatum.n.de litis conteſta.ſuiſſet: ſi mora, quæ per
extraiudicialem interpellationem incurritur, ſufficeret.
Et ad ea quæ pro communi opinione adducuntur,re-
ſpondent præfati poſt Aret.& Soz.vt per eos, & maximè
ad l. noſtram ꝙ potius oppo.probat inducendo vt ſupra
recteq; intelligendo.Ad l.ſi.10.cum petiero.reſp.Dec. ꝙ
loquitur in diſpoſitione hominis quæ efficacior eſt quã
16 diſpoſitio.l.de qua agimus.† iuxta glo.§.ex conditionali
inſtitu.de verb.obli.vt ſic per eundem in l.i.col.5.& 6.C.
de pact.& in conſi.443.col.fin.vbi limit.ad l. in hac in ſi.
infra de tritic.vbi expreſſè dicitur attendi tempus morę.
reſpon. tripliciter Aret.hic col.1.
17 Sed à contraria opinione † quæ communis eſt & ve-
rior.non eſt diſcedendum, nã prima pars rñſionis iuriſc.
hic eſt de die ſtatuta,ſicque de actu extraiudiciali,& vna
pars.l.per aliam declaratur.l. vtrum §. de peti.hæredi.l.1.
vbi Sozi.not.ĵ. de rebus dubijs, & præcedentia m. gis in-
fluunt in ſequentia qͣ e contra.l.quicquid cum not.ibi ꝑ
Bart.ĵ.de leg.3.& per Iaſ. & alios in l. pacta nouiſſima.C.
de pac.ergo ſequens pars de petitione loquens etiã de ex-
traiudiciali debet intelligi.Secundò fortiſſimum eſt fun-
18 damentum Sozin.Iaſ.& aliorum,† quod licet in materia
odioſa & vbi ex petitione ad pœnã vel intereſſe obligari

quis debet, verbum petere ſtrictè accipiatur, pro litis con
teſta. quum anteà nõ dicatur quis petere ſed velle petere.
d. l. amplius non peti tamen in alia materia, & quñ ad eum
cui acquiri debet ex petitione refertur, accipitur largius
etiam pro extraiudiciali petitione, & interpellatione. d. l.
ſi decem ita cõiter concludunt doct. vt per Bart. Ang. &
Pau. de Caſt. in d. l. amplius & Imo. & Iaſ. in d. l. ſi decem
quum ergo in l. noſtra verbum petitum ad eũ referatur
cui acquiri debebat l, dicendum eſt verificari in petitione
extraiudiciali ac interpellatione. Nec tollitur iſtud funda
mentum ex impugnatione Decij ꝙ loquatur in diſpoſi-
tione hominis quę efficacior videtur, ideò ex ſimplici ex-
traiudiciali interpellatione ſtipulatio cõmittitur, ſed in
caſu noſtro agitur de æſtimatione, & intereſſe quanti plu
rimi, quod venit ex diſpoſitione. l. cum qua mitius agitur
quàm cum homine, ideò exigitur litis conte. vt per eum.
Mod. repeten. hic. 10. col. Decij cõſiderationem minimè
tutam dicunt. ob tex. in §. cum per venditorem. l. ſi ſteri-
lis ӱ. de actio. emp. qui loquitur de huiuſcemodi intereſſe
quanti plurimi, quod ex. l. diſpoſitione debetur, & tamen
per ſolam interpellationẽ debitor in mora conſtituitur,
ſed Deci. huic motiuo reſpon. ꝙ procedit in cõtractibus
bonæ fidei, non in ſtricti iuris, prout eſt mutuum. ſed rõ
ibi per iuriſc. aſsignata locum habet indiſtinctè in oībus
19 contractibus tã bonæ fidei quàm ſtricti iuris, † Ideò ad-
uerte quicquid dicãt Dec. & præfati Moderni ꝙ iſta ęſti-
matio quãti plurimi, vr̃ venire potius ex diſpoſitione ho-
minis, quàm legis, quum ſit intereſſe intrinſecũ, ſiue cir-
ca rem in eſſe productum à qualitate & bonitate rei, cu-
ius eſt ęſtimatio. d. §. cum per venditorẽ, vbi Pau. de Caſt.
notat, & ego latius in rubr. C. de ſenten. quæ pro eod. ni-
hil. n. amplius conſequor per dictam æſtimationem quã
id qđ ex prouiſione mea mihi dandum erat. Quum ergo
æſtimatio ipſa loco rei ſuccedat, remq́; repreſentet. leg. in
re furtiua infra de condi. fur. cum alijs ӱ. alleg. & ſubroga
tum debeat ſapere naturam eius in cuius locum ſubroga
tur. l. ſi eum. §. qui iniuriatum. ſupra ſiquis caut. ſicuti res
debita eſt ex diſpoſitione hominis, ita dicendum videtur
de æſtimatione illius loco ſuccedente. Præterea Deci. &
ſequaces volentes ꝙ ex quo mitius agitur cum. le. ꝗ cum
homine, in diſpoſitione legis loquentis de æſtimatione
quanti plurimi, verbum petere litis conteſt. exigat, vt ſic
In diſpoſitione verò hominis ſimplex extraiudicialisque
petitio ſufficiat, quum fortior ſit & efficacior, videnr̃ di-
cere contra dictam. l. amplius non peti loquentẽ in diſpo
ſitione hominis & tñ requirit litis conteſt. vt verificer̃ ver
bũ petere, & ex ſimplici extraiudicialiq́; petione non cõ-
mittatur ſtipulatio de non petendo, quinimò ſi tenere-
mus opinionem Deci. Aret. & prædictorum quod non à
tempore moræ & extraiudicialis interpel. ſed à litiſcon-
teſta. tñ veniret præſtãda prædicta ęſtimatio quanti plu-
rimi, durius ageretur cum. l. quàm cum hoĩe, retenta opi
nione ſua, ꝙ æſtimatio quanti plurimi dicatur venire ex
diſpoſitione legis, nam vbi ex prouiſione ſua hõ vinum,
exempli gratia, & totum ſibi debitum conſecuturus eſt
ex prouiſione leg. data mora. minus debito conſeqtreref.
20 Rurſum † à veritate alienum eſt: ꝙ diſpoſitio homi-
nis fortior ſit quàm diſpoſitio. l. vt patet ex pluribus ꝑ Iaſ.
accumulatis in l. non impoſsibile ꝟ. de pact. Tertio mora
ſua cuiq; nociua eſſe debet. c. mora. de regul. iur. in ſexto.
l. in condemnatione. §. vnicuiq; ӱ. de reg. iur. iuſtum ergo
& æquum eſt, ꝙ poſt interpellationem extraiudicialem
moroſus debitor, ad æſtimationem quanti plurimi quæ
ſuccedit loco rei teneatur, aliàs ex mora, ſuoque delicto.
poſſet lucrum facere quod abſonum eſt iuribus p̃allega-
tis. & l. hominem ӱ. man. & no. Pau. de Caſ. in l. in hac col.
vlt. infra de tritic. Etſi vt inquit Deci. lex æquitati fauens
requireret litis conteſta. ad hoc vt præſtaret æſtimatio q̃-
ti plurimi, & petitio ſimplex ac extraiudicialis non ſuffi-
ceret, parceret delinquenti & iniquitatem foueret, cõtra
debitum petentem, quod dicendum non eſt. Quartò &
vltimò ſi obſeruaretur tempus litiſcõteſt. tantùm ſeque-
retur æſtimationem quanti plurimi nunquã deberi, nec
eſſe præſtandum niſi ad litem partes veniſſent, quod etiã
eſt abſonum dicere: ideò, &c.

Non obſtant modo adducta ad oppoſ. nam ad primũ
& tertiũ ꝙ hęc lex intelligi debeat de petitione iudiciali,
quæ per litiſconteſt. inducitur, (vt reſponſum quęſito cõ-
ueniat & verbis de quibus in interrogatione) reſpõd. cla
21 rè Sozi. Iaſ. & Curt. quod congruit optimè † quum. n. de
temporibus nõ petitis incluſiuè reſpondeat, de petitis ex-
cluſiuè intelligitur rñdere, vt ſtatim dicetur, nec eſt abſo-
num, imò benignitate plenum reſponſum eſſe quęſito re
fertius & plenius. l. vt reſponſum. C. de trãſa. l. precibus. C.
de impuber. & alijs ſubſtitu. Præterea non vr̃ verum, ꝙ in
hac. l. quæſitum ſit de petitione quæ per litiſconte. indu-
citur, & ꝙ propterea reſponſum de petitione intelligen-
dum ſit de ea petitione quæ per litiſconte. inducitur. In-
terrogatio. n. & quæſitum eſt, vt verba. l. ſonant. nõ de pe-
titione ſimpliciter, vt ſcribentes intellexere, ſed de litiſcõ
teſt. nominatim & expreſſe, vt ibi vel lis cõteſtata ſiiſſet,
quæ litiſconteſtatio, vt dixi à ſimplici petitione differt,
quum ergo de temporibus in quæſito expreſsis ſpecificè
Iul. non reſpondeat. ſed per incluſionem aliorum tempo
rum implicitè, excluſiuè ergo. l. cum prætor ꝟ. de iud. &
nonne de præſumpt. reſponſio ſatis dicitur interrogatio-
ni congruere, quod in caſu iſtius l. æſtimatio quanti plu-
rimi non fiat iuxta tempora de quibus in quæſito, videli-
cet contractus iudicij cœpti vel ſniæ, ſed quanti res fuit
eo die quo ex lege conuentionis dari debuit, & ſi de die
non conuenerit quanti eſſet tpe petitionis, & ſic extraiu-
dicialis interpellationis, quaſi præſupponat iuriſcõſultus
talem extraiudicialem interpellationem præceſsiſſe quis
22 ex vrbanitate id fieri debeat † l. quidam Iberius ꝟ. de ſer.
Vrba. prædio. vbi cum Iberio loquaris eum not. per Paul.
de Caſt. in l. ſi reus parat᷑ de procurat. ꝟ. imò præſumitur
pręceſsiſſe. talis amicabilis admonitio & interpellatio, vt
concludit Roma. in ſuis ſingul. 401. incip. alio ſero. argu.
tex. l. in fideicom. ӱ. de vſuris, & contra Fel. defendit Deci.
in c. nouit col. fi. de iudi. Propterea Iul. ſe refert ad dictam
petitionem & extraiudicialem interpellationem, ſi de tẽ-
pore reſtitutionis mutui nihil conuentum fuerit. Attñ in
hac materia ęſtimationis quanti plurimi facienda, reſpe-
ctu certi & determinati tpis requiretur probatio præci-
ſa, ꝙ tali die facta fuerit, aliàs propter certitudinem tẽpo
ris requiſitam nõ ſuffragaretur, quod eſt not. ad limi. eo-
rum quæ ſcribit Dec. loco præallega. dum vult allegãtem
talem extraiudicialem interpellationem præceſsiſſe, ha-
bere præſumptionem pro ſe. ideò non teneri id probare
verùm in aduerſarium transferri onus probandi contra-
rium. Illud. n. non procederet in materia iſta ꝑ ęſtima-
tionem quanti plurimi præciſè ad diem allegatę interpel
lationis referendam. allegant igitur diem factę interpel-
lationis incũberet onus probandi, quod eſt not. vbi ergo
interpella. extraiudicialis non p̃ceſsiſſet ſed iudicialis con
uentio, indubitati iuris eſt fieri æſtimationem prędictã,
ſm̃ tempus litis cõteſta. & id tempus quanti res eſſet ob-
ſeruaretur ẽt in contractibus ſtricti iuris. d. l. fi. ӱ. de tritic.
quod quum ſit clarum nõ curauit Iul. hic dicere ſed ſolũ
caſum magis dubitabilem decidere de interpel. extraiudi
ciali. Notan. ẽt eſt, ꝙ in quęſito de quo in l. noſtra de tem
pore interpell. iudicialiter factę per oblationẽ libelli non
fuit quæſitum nec reſp. explicite ſed implicite, ſic iuxta
23 prędicta † eo quia talis petitio facta per libellum iudicia
liter non præcedente extra iudiciali denunciatione non
ſufficit, nec in mora conſtituit, niſi peruento ad litis con
teſta. vt hic per Alex. col. 1. & Dec. in tertio no. l. quod te
ꝟ. eo. ratio diuerſitatis aſsignari põt ex mente Aret. hic
24 † quia per extraiudicialem interpel. in mora ſtatim quis
conſtituitur vt hic & in l. ſi ex legati cã de verb. oblig. vbi
pulchrè Aquẽ. in vlt. col. & Deci. in dicto. 3. notabili. ideò
nimirum ſi quãti res fuerit tempus prædictum obſeruatẽ

ſed

ſed per dationem libelli reus non conſtituitur ſtatim in
mora,quum poſt libellum porrectum detur reo tp̃s ad
deliberaudum,quo pendente in mora non eſt, vt hic per
Alexan.& Aret.& ſi Dec.j.in 6.coll.contrariam partem
amplectatur,de quo abloluto præſenti articulo dicam.

Non obſtat q̃ in contractibus ſtricti iuris vt eſt mu-
tuum,quanti res ſit, tempus litis conteſt.obſeruetur.d.§.
in hac & l.fi.prællleg.quia dicta iura intelliguntur quan-
do mora non præceſsit litis cõteſt.Bar.j.col.pen.& Alex.
2. ſi verò interpellatio præceſsiſſet non exigit litis conte-
ſtatio ſed tempus interpellationis & moræ attenditur,vt
hac.l.noſtra & d.l.quod te.& eſt apertior tex.prædicta iu-
ra ſic declarans in l.hominem infra mand.vbi dicitur in-
ſpici tempus iudicij niſi mora præceſſerit. tunc enim di-
cit text. fruſtratio ſua ſibi prodeſſe non debet. Et licet
loquatur de interpellatione diei tamen in ratione gene-
raliter aſsignata probat ad prædicta,videte etiam Pau.de
Caſt.in l.in hac.colla.2.infra de tritic.

Nec obſtat q̃ indubitatum fuiſſet de litis conteſt.ſi ſo-
la mora ſufficeret.verum.n.id eſſet præcedente mora,me
diante interpellatione extraiudiciali vt hac.l.ſed illa non
præcedente vt in dictis.ll. rationabiliter taxatum ibi fuit
tp̃s litis conteſta. quia propriè tunc res petitur vt dictum
eſt.Et antea iudicialiter agens non dr̃ petere ſed velle pe-
tere. Vltimò non obſtat qđ dicebat Soc.contra primam
rationem pro communi factam. de interpell.diei quę ex-
traiudicialis dr̃, ergo eodem modo de interpell.hominis
expreſſa q̃ ideò ſm̃ eum inſpiciatur tempus ſolutionis,
quia ſic fuit conuentum quemadmodum de loco cõuen
to,hic dr̃.quæ ratio ceſſat in interpel.hominis. Quia reſp.
25 quòd qñ de tempore nihil dictum fuit,intelligitur etiam
conuentum de tempore petitionis.tex.eſt in d.l.ſi decem
nocat.Alex j.in 3.col.in verſi.ad ſecundum,& non eſt du
bium q̃ talis interpellatio hominis ita in mora cõſtituit,
ſicuti interpellatio diei.d.l. ſi ex legati cauſa & l.mora in-
fra de vſu.licet quo ad purgationem morę magis afficiat
26 interpel.diei quam hominis.vt ait Soc. † Nec eſt mirum,
quia vbi dies inexpreſſa præuideri potuit, proptereà im-
putandum eſt debitori ſi non præuidit, ne in mora con-
ſtitueretur.ſecus in interpel.hominis quæ non potuit prę
uideri ſicut dies expreſſa, ideò nimirum ſi plus operatur
interpell.diei quamuis tacita ad impediendum purgatio-
nem moræ, quàm interpell.hominis expreſſa. regulariter
à pari procedunt diei & hominis interpellatio.l.magnã.
C.de contrahen. & commit.ſtipula.

Conclutio verò prædicta ſine dubio procedit, vt p ex-
traiudicialem interpel.incurratur mora faciens teneri ad
27 æſtima. quanti plurimi † vbi ſpecies erat in obligatione.
ſeu qn peto meum, vel qđ meum fuit.d.l.ſi ex legati cau-
ſa.& l.ſi actionem in §.videamus j.de vſur.& tradunt oẽs
28 moderni hic. Sed inſtat notabilis difficultas. † Retenta
prædicta communi, q̃ in cõtractibus ſtricti iuris quanti
res fuerit,tempus moræ ac extraiudicialis interpell.obſer
uetur, quare ad conſequendum commodum fructum
in ipſis ſtricti iuris contractibus, non attendatur tempus
moræ,ſed litis conteſt.tñ.l.cum fundus in princ.vbi om-
nes notant j.eo.Pau.de Caſt.j.in vlti.col.& Alex.2.reſpõ.
& contra Iaſ.ipſam ſolutionem tuetur. hic Dec.in 7.col.
vt qđ dixit Alex.procedat conſiderato tpe moræ & obli-
gationis ad æſtimationem quanti plurimi cõtractæ pro-
ut conuenit.quod autem Iaſ.contra dicendo ſcribit con
ſiderato tpe condemnationis, qd fieri non debet. vt hac
l.probatur & ſequuntur Mod.rep.in 1.col.9.carta.Ipſe tñ
Dec. poſtmodum in 7.col. & Curt.4. alijs medijs impu-
gnant reſpon.Alexan.eo q̃ caſus tñ diuerſificet,& ratio-
nem diuerſitatis non aſsignet.item ſi in contractibus ſtri
cti iuris à tpe moræ non veniunt fructus, qui à cauſa na-
turali & intrinſeca procedunt, multum minus veniet in-
tereſſe quanti plurimi quod procedit à cauſa extrinſeca.
d.§.cum per venditorem. ideò Dec. vt etiam ſupra dice-
bam, hãc opinionem tanquam veriorem ſequitur. prout
etiam facit hic Aret.in 2.col.adducens etiam vltra ratio
nem Bar.in l.denunciaſſe de adul. infra Sed vr̃ mihi quòd
Paul.de Caſtr.& Alex.rationem diuerſitatis expreſsè aſsi-
gnent. ex qua patet ſolutio motiui Decij q̃ ideò veniat
intereſſe quanti plurimi à tpe moræ, quia talis æſtimatio
ſuccedit loco rei, iccirco nimirum ſi quanti res ſit tem-
pus moræ attenditur & obſeruatur. aliàs minus re pro-
miſſa vel debita creditor conſequeretur quod iniquum
eſſet.hæc ratio magis generalis eſt quam ratio Curtij hic
in quarta col.dum cõem nititur ſaluare in contractu mu
tui & ſic particulariter in mutuo. Nec eſt verum q̃ æſti-
matio quanti plurimi veniat à cauſa extrinſeca, imo ab
intrinſeca.d.§.cum per venditorem, venit enim ab intrinſe-
ca bonitate rei licet inde æſtimatio ipſa & valor dicatur
& ſit bonitas extrinſeca.vt patet.& vult. textus dicti.§. cũ
per venditorem & latius demonſtraui anno præterito in
rub.C.de ſenten.quæ pro eo. Et itaetiam inuenio tenere
in terminis ipſum Dec.tibi cõtrarium in d.l.cum fundus
29 in principio j.eo.Poſſet, † etiam aliter reſpõderi motiuo
Iaſ.q̃ licet Bart.j.in vlt. col. tradat illam practicam con-
demnationis in materia iſta de qua etiam per Spec.j.alle-
gan.& Soc.in c.ſignificãtibus col.15. in 4.illat.de lib.obl.
& Moder. Taur.j.in peni.col. vt condemnatio fiat ad vi-
num ſi debito tpe reſtitutum fuiſſet vinum, vel fiat con-
demnatio ad vinum & quanti plurimi valuit, prout in
executione liquidabitur quemadmodũ boni practici fa-
ciunt.Poteſt tñ iudex hoc caſu petitionis vini,etiam con-
demnare in æſtim.vt per Spec.& in tit.de obli.& ſolu.in
§.ſequitur col.antepe.& vlt.& Matth.de affli.in deciſi.re-
gni.347.Ita iudicaſſe atteſtantem & per ſacrum regni cõ-
ſilium ſuam confirmatam fuiſſe. Et quòd rõnibus iuris
iſta conſentanea ſint probatur, nam vbi res petita p̃ſtan-
da non reperitur pp debitoris moram, iudex in æſtima-
tione condemnare poteſt.l.ſi ſeruum.§. fin. cum glo.j.de
verb.obl. Bart.Alex.Iaſ.& alij comprobant.ſed qñ vinum
reſtituendum non eſt eiuſdem bonitatis & æſtimationis,
cuius erat tpe moræ incurſæ per debitorem non traden-
tem vinum tpe debito,vinum cenſetur non reperiri vt ſu
pra dictum eſt. quum ergo ob moram debitoris non re-
periatur, vinum iuris cenſura iudex in æſtimatione con-
demnare poterit.& ſic,quicquid blateret Iaſ. dicunt Pau.
Alex.& alij præall.& Io.Andr.in addit.ad Spec.in §.ſequi-
tur col.fi. & Soc.in l.2.in §.mutui datio col.2.ſ.eod.æſti-
matio loco rei ſuccedit, remq; repreſentat.l.in re furtiua
j.de cõdi.furti.cũ alijs adductis per Soc.in d.c.ſignifican-
tibus.col.16. Imò fortius quicquid dicant Bar.& præfati,
30 † vr̃ quòd æſtimatio peti in libello poſsit. qñquidem æſti
matione petita,res peti videatur.d.l.in re, tradit Soc.loco
præall.ad finem quartæ illationis.& dicit Imol.in l.ſtipu-
lationes non diuiduntur col.20.verſ.ſed fortè verius,q̃ ſi
ex libellatis conſtet rem non poſſe p̃ſtari, illam quis pete
re non debet,ſed potius ęſtimationem pp perplexitatem
& contrarietatem quæ reſultare vr̃. facit etiam qđ tradit
Cardi.Pariſi.in conſi.113. lib.4. quòd p̃cedat libellus pe-
tentis rem ſibi reſtitui ſi extat, aliàs eius æſtimationem.
Sed hoc à veritate alienum eſt quũ vinum petendum ſit,
non æſtimatio,vt patet ex.l.noſtra per rõnes Bart.j.in pe.
col.& ad dictam.l.in re fur.reſpon. & loquitur in obliga-
tione rem reſtitui poſt rem peremptam.cætera in obliga
tione rem tradi poſt moram vel in obligationibus facti
in quibus ſuccedit obligatio ad intereſſe vt per Pau.Caſt.
in d.l.re furti.ſecus in obligatione rem dari.vel ad quan-
titatem vt hac.l.& in d.§.fi.l.ſi ſeruum vt hic p Mod.Tau.
31 colla.16.de quo in locis predictis.Illud ergo † quod vulgo
dr̃ ſententiam debere eſſe libello conformem, aliàs non
valere.l.vt fundus ſupra communi. diuidun. ſtultumque
eſſe iudicem qui petita ſpecie, condemnat in æſtimatio-
ne.l.fi.C.de fideicom.lib.Aret.in §.Curare col.6.inſtit.de
actio.procedit vt ex prædictis apparet, niſi res præſtanda
non reperiatur.d.§.fin.l.ſi ſeruum cum ibi notatis. Et ſic
ex cauſa neceſsitatis vt voluit etiam Bart.j.in pen.col. De
cuius

cuius quidem articuli veritate, & intelligētia vide Anch.
in conſil. 283. Roma. in ſingul. 92. incip. quid important
Cor. in conſi. 8. lib. 1. Corſ. in addit. ad Panor. in c. cum in-
ter. de re iud. Alex. & Iaſ. ỉ. in vlt. col. Nattam in rep. clem.
ſæpe in §. non ſic in tribus primis col. de verb. ſig. Fely. in
c. licet Hely. de Simon. Aquen. in l. 1. col. fi. ſ. de offi. aſſeſſ.
vbi ſi in libello appoſita fuerit clauſula, & iuſtitiam ſibi
miniſtrari, quid iuris ſit ponit. De quo etiam per Soc. in
l. quotiens ỉ. de cond. & demon. & Alex. in conſi. 54. lib. 5.
vbi dicit principem mandare poſſe iudici coram quo fa-
ctæ ſunt probationes in cauſa ſuper non deductis in libel
lo, vt iudicet ſuper probatis. quod nota pro amico.

Ex dictis in ſuperioribus ꝙ libellus non habeat vim
interpellationis ad conſtituendum debitorem in mora,
32 † reſultat ſm Ang. hic vnum de mirabilibus mundi, ꝙ li
cet ſimplex requiſitio & extraiudicialis interpellatio ad
conſtituendum quem in mora ſufficiat vt hic & in l. Ti-
tia in §. vſuras ỉ. de lega. 2. l. ſi ex legati cauſa ỉ. de verb. ob.
ſi tñ per viam iudicij requiſitus quis fuerit in mora non
conſtituitur, niſi facta litis conteſt. d. l. fin. de tritica. quia
anteà non dr iudicium cœptum. l. amplius ỉ. rem rat. hab.
l. 1. C. de iud. vt hi oper Alex. & Aret. in 1. & 2. col. Aquenſ.
in d. l. ſi ex legati cã col. fi. & in l. ſi inſulam col. 2. de verb.
obl. & Dec. qđ tex. in 3. not. ſ. eod. ſed rationem aſsignani
ſupra poſt Aretin. hic, quia poſt datum libellum reus tp̃s
habet ad liberandum an velit cedere vel cōtendere anctē.
offeratur. C. de litis conteſta. vt ſ. de edendo. l. 1. quo pen-
dente non dr̃ eſſe in mora. Immo aliud magis ſtupendū
vult Ang. dato libello reus per interpellationem extraiu-
dicialem, in mora non poſsit amplius conſtitui. quū poſ-
ſit dicere ſe eſſe intra tempora deliberãdi, & obijcere via
ą̃ eligiſti tibi pateat. iuxta. l. ſi mulier in fi. ſupra qđ met.
cauſa, ita etiam voluit Excellentiſsimus quondam præ-
ceptor meus Parpa. quem ſequuntur hic Mod. Tau in 8.
col. faciunt quæ ſcribit Dec. ỉ. in vlt. col. & in l. fi. col. 10. C.
33 de edi. diui. † Sed oppoſitum verius vr̃, quia hæc remedia
non ſunt contraria, ſed diuerſa. Ideò electo vno aliud nō
eſt ſublatum, nec illi renunciatum cenſetur. l. 1. §. quid er-
go infra de ventre inſpi. notat. Bar. in l. cōſentaneum col,
fi. C. quomodo & quando iud. Dec. pulchrè in conſi. 460.
& Mod. de Fano. in trac. de pigno. fol. vlti. quamuis igitur
vocanti ad iudicium aduerſarium ſuū via illa iudicij ſibi
patere debeat. neç poſsit ante litis conteſt. in mora conſti
tui ea via iudici, videlicet propter tempus deliberandi, ſe
cus tamen eſt per aliam viam extraiudicialem. non ſub-
latam per iudicialem & cui renunciatum non fuit. præ-
cipuè quando tale ius vt boni practici faciunt ſibi reſer-
uaſſet. vt per Dec. in conſi. præal.
34 Aduertēdum eſt etiam, † ꝙ licet opinio Ang. ſuperius
relata ſit cōis ꝙ obligatio libelli in mora non conſtituat,
non ꝑcedente interpel. extraiudiciali. Nihilominus Dec.
ỉ. colla. 6. in libello parti iudicialiter porrecto cōtrarium
tenet, quia potentior eſt actus factus in iudicio ą̃ extra,
etiam ꝙ ſit nulliter factus, vt latius per eum. Mod. repet.
fol. 7. col 2. nonnulloſ caſus diſtinguunt & in effectu ſe-
quuntur Dec. qñ libellus parti datus eſſet reformando tñ
concluſionem contra verba Dec. & fuerunt dicta præfati
pręceptori mei domini Parp. vt etiam referunt hic Mod.
Taur. in 8. coll. & res non haberet dubium qñ libellus eo
modo conceptus, porrectuſque fuiſſet. Qñ igitur libellus
ſimpliciter compoſitus fuiſſet ac parti datus & oblatus,
vt in terminis in quibus loquitur Dec. malè dicere vr̃ per
rationem Aret. ſupra relatam, ꝙ dato libello donec per-
uentum fuerit ad litis conteſt. reus eſt intra tp̃s deliberan
di, ideò interim non conſtituitur in mora, eſto ꝙ actus
factus in iudicio fortiſsimus ſit, prout etiam hic volunt
Mod. medio. & opinio Dec. confunditur per tex. in d. l. fi.
de tritica. Si vero libellus formatus eſſet ac ſubordinatus
cum grano ſalis. prout Parp. & Mod. Taur. optimi practi
ci formauerunt, videlicet qñ præmiſſa narratione facti
antequam ad iudicem cōuerteret ſermonem libellans inter-
pellaſſet debitorem ad ſoluēdum, & quatenus ſoluere, &
ſatiſfacere differret, & recuſaret, ex nūc prout ex tunc, &
è contra petijſſet reum condemnari ad ſoluendum & ſa-
tiſfaciendum, ſecus tunc eſſet, quia vltra petitionem iudi
cialiter factam in eodem libello, ſeparatim & per prius
continetur interpellatio, quæ vt dictum eſt conſtituit in
mora. & ą̃uis facta ſit in iudicio obeſſe non debet, verum
magis prodeſſe. pp calorem iudicij reddentem actum in
ipſo iudicio factum fortiorem quã ſi extra iudicium fa-
ctus foret. l. ſiue apud acta. C. de tranſact. Nec eſt incon
ueniens aut abſonum pręedictos diuerſos actus in eodem
libello & ſcriptura ponere ac inſerere. quum non ſint im-
pertinentes neç repugnantes. l. hæredes palam in fin. ỉ. de
35 teſt. † vbi in teſtõ vno contextu faciendo alius cōtractus
venditionis puta, aut donationis fieri poteſt, vt tradit glo.
per illum tex. d. l. hęredes. in fine quo per Ro. in conſ. 171.
& 293. Barb. in conſi. 54. lib. 2. Alex. in conſ. 156. lib. 7. Aq.
in l. ſtipulatio hoc modo col. 4. de verb. obli. Iaſ. in conſi.
169. vol. 4. Dec. in conſi. 196. col. 2. & 293. Curt. Iuniorem
in conſ. 46. & Brunum Aſtenſem in trac. de forma ſol. 31.
col. 3. vbi etiam ponunt de donatione in teſtamēto facta
in pœnã reuocationis ipſius teſtamēti, an ſubſiſtat vel nõ.

Notandum eſt primo ex iſto textu ſecūdum Bar. Dec.
& alios ꝙ debitor vini tenetur ad æſtimationem quanti
plurimi valuerit vinum ipſum à tempore moræ citra. ad
idem. §. cum per venditorem. l. ſi ſterilis ỉ. de act. empt. &
l. in hac. vbi Pau. de Caſt. notat. ỉ. de tritica. & in dicta mo-
ra conſtituitur debitor etiam per ſolam extraiudicialem
interpellationem citra litis conteſt. Paul. de Caſt. in d. l. in
hac; id quod latius apoſtillãdo text. in verbo petitum eſſe
demonſtraui probando tex. noſtrum hoc velle in debito-
re generis & fortius in debitore ſpeciei. dict. l. ſi ex legati
cauſa. & l. ſi ſeruum ſequitur. §. fi. præalleg.
36 Ampliatur vt procedat, † etiam in ęſtimatione momē-
tanea quę contingit tempore alicuius penuriæ, quę fortè
paruo tempore durauit quicquid dixerint Im. & Chri-
ſtoph. de Caſtil. & poſt Comen. & Alex. tradit hic Iaſ. in
vltimo not. & ſequuntur hic Curt. col. 1. Mod. Taur. col.
14. & repetentes 2. Et prius Hercu. Peruſi. in d. l. pretia re-
rum, in vlt. notabili ỉ. ad l. falcid. plura adducūt vt per eos
reſpondentes ad d. l. pretia prout Alex. ibi facit.

Sed Dec. hic col. 2. Imol. ſequitur tenens ꝙ non atten-
datur æſtimatio momentanei temporis per rationem. d.
l. pretia quæ & ſi loquatur in legatis tñ aſsignando poſtea
rationem videtur regulam generalem ponere, ꝙ pretia re
rum ſint, prout communiter æſtimantur. quod procedit
ẽt in delictis. l. ſi ſeruum meum occidiſti. ſupra ad l. aquil
& ſic. d. l. in re infra de condi. fur. intelligitur de commu-
ni intereſſe. prout etiam. d. l. ſi ſeruum.

Sed non eſt recedēdum ab opinione Alex. qui fuit do-
ctor veritatis, & quam opinionem ſequuntur communi-
ter Moderni vt dixi. Et vltra adducta per præall. hic & in
l. pretia rerum. tria hæc valde ſtringunt. primum genera-
litas. l. noſtræ. ſecundum quia aliàs ſequeretur maximum
incōueniens & abſurdum, quòd fruſtratio debitoris poſ-
ſet creditori obeſſe, & ſibi prodeſſe & lucraretur cum al-
terius damno, & iactura. contra l. hominem. ỉ. mand. & l.
ſiue hæreditaria. ỉ. de neg. ge. & præalle. l. ſi ſeruum ſequi-
37 tur in §. fi. vbi contra moroſum fit interpretatio. † & ter-
tio inducebam aliàs efficaciter tex. in d. l. in re ibi quo res
vnquam plurimi fuit, ergo & ſi momento temporis du-
rauerit. ex quo patet illum text. malè per Dec. intelligi in
communi intereſſe & ęſtimatione quanti plurimi res cō-
muniter valuerit. non autem de momentanea, quia vt ex
illis verbis ſupra ponderatis apparet, etiam de momenta-
nea quæ communis fuerit licet parum durauerit.

Non obſtat. l. pretia in ratione prout per Dec. ponde-
38 rabatur. † nam quod ibi in fine dr̃, eſt per modum ratio-
nis ad terminos ipſius. l. & ad præſentia & conſequenter
in legatis. vt Alex. & alij dixere, reſtringitur ergo ratio il-
la generalis ad terminos. l. ſuper qua eſt poſita ut ꝑ Soc.
in l.

in l.Gallus.in §.& quid ſi tantum col.2.ʃ.de lib. & poſth.
Dec. in c.ſuper literis col.3. de reſcrip. Lance. Galliau.in
repe.l.Centurio col.74.in fi.ʃ.de vulga.maximè,qñ ſeque-
retur abſurditas vt in caſu noſtro. Nihil etiam facit.d.l.ſi
39 ſeruum meum.† non.n.loquitur de valore & æſtimatio-
ne quę fieri debet reſpectu tpis,ſed reſpectu perſonarum,
ꝙ attendatur quanti omnibus ſeu cõmuniter valet, ſicq;
communiter vendi poteſt, non quanti vni vendi poſſet.
quia nimis vel in immenſum cõtra iuſtitiam poſſet ſe ha-
bere ꝑpter ſingularem aliquam affectionem. Ex quibus
patet, malè per Dec.intelligi tex.in d.l.pretia rerum.& in
d.l.in re. Et adhuc peius.l.ſi ſeruum meum. melius ergo
feciſſet cum Iaſ. Alex.bene dicentem ſequi, quam ſtudio
contradicendi Iaſ.Imo. male ſentientem approbare.

Limitationes examinabuntur infra in locis congruis
40 Secundò not.ex hoc tex.ibi ſi dictum eſſet,quo tempo
re redderetur,quãti tunc fuiſſet,id ad quod.l.noſtra ſem-
per allegari ſolet,quòd dies interpellat pro homine. & in
mora conſtituit ſicut litis conteſt.quemadmodum pari-
ter dicitur in l.magnam.C.de contrahen.& commit.ſtip.
& in alijs iuribus hic accumulatis per Alex.

Illud not. ampliatur & limitatur multipliciter hic per
doct.Iaſ.col.5.Dec.in 3.not Cur.char.1. Mod.Taur.2.&
Moder.rep.4. materia adeò ampla eſt & trita vt cuicunq;
licet mediocriter erudito facile foret multa congerere &
ex charta in papyrũ tranſcribere. ſed eſſet magis laborio-
ſum quam ſubtile neque aliqua laude dignum.

Aduertendum eſt circa reſolutionem Dec.in 3.no.de
dilatione diei ad ſoluendum data, ſicq; in fauorem debi-
toris conceſſa qũo ipſum debitorem in mora conſtitue-
re poſſit.ſi non ſoluat in tpe diei præfixæ,ſicque in ipſius
odium & damnum retorqueatur contra iura vulg. Et ſic
videbatur deciſionem.l.noſtrę ꝙ per lapſum tpis pręfixi
ad ſolue.debitor in mora conſtituatur,male ſonare.nam
ſm Dec.id fit. propter odium & ex noua cauſa ob negli-
gentiam debitoris non ſoluentis,vt per eum,quẽ ſequun-
tur hic Cur.& Mod.rep.præalleg. Bona tamen vr ſolutio
Ant.de Butr.Imo.& Are.per ſa.Mod.Tau.& alios appro
bata ꝙ ſecundario & in conſequentiam dilatio ſit in fa-
uorem creditoris,quę eſt planior,propterea negatur arg.
Dec. ꝙ tempus datum ad ſoluendum abſolute fauorem
debitoris reſpiciat,verũ debitoris & creditoris in neceſſa-
riam conſequentiam vt præalle.ſcribunt,ſeu mixto fauo-
re debitoris & creditoris. dicam ergo ego cum iuriſcon-
ſulto.in l.hæreditatis petitionem.C.de hęr.pet. ibi miſtæ
perſonalis actionis.ratio hoc reſpondere compellat ꝙ iõ
miſti fauoris id operetur vt pro debitore ſit dilatio diei
præfixæ.vſq; ad illum terminum poſteà pro creditore.

41 Nec eſt omittẽdum, † ꝙ fortius & efficacius operatur
dicta interpellatio quæ fit per diem expreſſam,q̃ illa quæ
fit per hominem.l.ad diem.ʃ.de verb.obl.cum not.ibi per
Alex.in tex.& Iaſ.in fi.commenti & in l.ſi ex legati cauſa
col.3.illo eo.tit.dum ponit ꝙ licet interpellatio hominis
non conſtituat in mora, niſi elapſo modico tpis ſpatio.l.
quod dicimus infra de ſolu.interpellatio tñ quę per diem
fit,elapſo die ſtatim in mora cõſtituit.d.l.magnam, quia
quum dies certa & expreſſa eſſet.ꝓuideri potuit,ideò im-
putãdum eſt debitori ſi id non fecit, & paſſus ſit ſe in mo
ra conſtitui, vt etiam per Aquenſ in d.l.ſi inſulam col.2.
ſicq; abſq; magno labore habetis ſolutionem aſperæ du-
bitationis,Mod.repet.hic in 5.4.col.Reſtringite tñ prædi
cta vt pulchrè per Matth. de Affl.in deciſione regni.316.

42 Limitantur prædicta,† pluribus modis ꝑ ſcrib.pręalle.
Iaſ.clarè in d.l.ſi ex legati col.4.cum ſeq. ponit nouem li-
mitationes, quas licet non referat, ex piſcatus eſt ex Fir-
miano in reper.in verbo dies. Et vltra diligenter not.eſt.
ꝙ prædictum not. procedit in actibus extraiudicialibus
& vbi aduerſarius ex ſui parte nihil tenetur facere. ſecus
eſt in iudicijs vbi actor pluſquam reus ſollicitus eſſe de-
bet, maiorq; ſit contumacia actoris. q̃ rei.c.1.de dolo &
contumacia lib.6. Ita eleganter Petr.de Anchar.conſ.97.
in quæſtione.col.3. determinans propterea, ꝙ ſi ſtatuto
caueatur,non comparentem intra tale tps, pro contuma
ce & bannito haberi, per aduentum dicti tpis in mora
non conſtitui, niſi actore comparente & rei contumaciã
accuſante vt ibi per eum.Item limita qñ debitor & credi-
tor ſunt diuerſi fori,tunc.n.requiritur pro die ſtatuta cre
43 ditor,† & ſic actor compareat & proteſtetur ſe paratum
recipere,aliàs dies non conſtitueret ipſum debitorem in
mora per l.item illa, cum gl.in verbo non venit, & ibi in
2.col.not.Bar.ʃ.de conſtit.pecu.nam tunc forus debitoris
eſt locus ſolutionis.l.fi.ʃ.de tritica. De qua lim.vltra ꝑalle.
vide Alex.in conſil.92.vol.1. Mat.de Affl.in deciſione re-
gni.316.Dec.conſi.566.& Iaſ.quibuſdam modis ſublimi-
tantem.in l.2.col.31.in 37.q.C.de iure emphy. & Brunũ
in trac.de rebus ſeu diſpoſitio.dubij ſub ca.de obligatio.
non expreſſo loco vbi dare teneatur.Repetentes tñ hic in
19.col. teneri nouiter poſſe dicunt per generalitatem.d.l.
magnam,ꝙ etiam hoc caſu,qñ partes diuerſi ſunt fori ꝙ
dies interpellet pro homine & conſtituat in mora, quæ
tñ non ſit nociua vt in l. videamus in §. ſi actionem.ʃ. de
vſur. ſed cuius vtilitatis eſt diſputatio ſi mora non ſit no-
ciua? certè nullius: & tñ nõ eſt à communi opinione di-
ſcedendum, quòd non conſtituitur debitor hoc caſu in
mora,per præall. Id qđ etiam patet ex diffinitione moræ
poſita per gl. cõiter approbatam in l.mora.ʃ. de vſuris ibi
ſi ſine cauſa diſtulit rei præſtationem vel ſolutionem, nã
hoc caſu non diſtulit ſine cauſa,quum non comparuerit
qui reciperet,ergo non conſtituitur in mora: quia cui nõ
conuenit diffinitio nec diffinitũ,vulga.iuribus. Nunquid
aũt in terminis iſtius limitationis requiratur illud qđ vo-
44 luit not.Bart.in d.l.item illa.col.2.† quòd debitor prote-
ſtetur ſe paratũ ſoluere ſi eſſet qui reciperet.Curt.hic col.
2.tenet quòd ſic. Mod.repe.col.19.dicũt, hoc eſſe potius
ad cautelam q̃ ad neceſſitatem, hocque prius in 5.col.te-
nuerunt Mod.Tau.ſed omnia dicta fuere Alex.in ꝑalle.
conſi.92.vbi hoc clarè deducit & firmat contra Bar.in d.
l.item illa.& ita etiam conſuluit Dec.in conſil.566.

45 Limita etiam vt non procedat prædictorum not. † qñ
electio loci ſolutionis eſſet in poteſtate creditoris, tunc
enim quum debitor de loco ſolutionis fiendæ non ſit cer
tus, nec ſine cauſa differat ſolutionem,dies alio non facto
non interpellat.Alex.pulchrè in conſi.45.col.fin.lib.5.

46 Item limita, † qñ in obligatione cum die adeſt condi-
tio, quia propter conditionem ante illius euentum non
naſcitur obligatio.l cedere diem.ʃ. de verbo.ſignifi.

Et euentus conditionis cum die concurrens operatur
ne debitor ſimul & ſemel in mora conſtituatur. vt per
Dec.in conſil.2.in 3.col.limita etiam vt per Rip.in l.4.in
§.hoc autem.col.2.infra de dam. infec.

Poſtremò in materia. d.l.magnam. & noſtræ an & qñ
47 dies pro homine interpellet, † vide Soc.in conſi.102.col.
pe.lib.2.& conſi 139.in 4.q.in eo.& conſi.57.col.fin.in 3.
vol. Iaſ.in d.l.ſi ex legati cauſa.& in l.vniuerſa col.2. C.de
precibus imperat.offer.Matth.de Affl.in deciſ.regni.316.
Dec.in l.quod te in 5.col.& in conſ.2.dum eleganter con
cludit quòd promittens de rato, per talem quum erit le-
gitimæ ætatis in mora non conſtituitur per aduentum
temporis legitimę ætatis,niſi interpellatio acceſſerit,quia
de tali tempore errare quis de facili poteſt. ſecũdum Bal.
in l.ſi pacto. C.de pac.vt ibi latius per Dec.& ſequuntur
hic Mod.Taur.col.4.

48 Tertio noto ex iſto tex. † valere argumentum de tem-
pore ad locum, & è contrario, vt hic vult iuriſconſul.re-
ſpondens ad ſm quæſitum idem iuris eſſe de loco, quod
de tempore dixerat, ad idem.l.fi.ʃ.de tritic.cum alijs plu-
ribus hic per Alex.allegatis hinc dicit text.in l.pretia rerũ
ʃ.ad l.falci.quòd ſicuti tempora, ita loca pretij veritatem
afferut. & quod ſtatuitur in tempore diſponitur in loco.
ſtante identitate rationis, alias ſecus.vt hic per Iaſ.col.3.
& Dec.4. & ſequunt alij mod.exemplificantes poſt Imo.
& Bal.in teſte qui licet interrogatus de tempore, reſpon-
deat

deat ſe non recordari, probat tamen. ſecus eſt in loco,
quia non ita recordamur de tpe ſicuti de loco, de quo vi
de etiam Alex.conſil.150.col.2.libr.5. Barb.conſ.43. col.
12.lib.3.& conſ.40.vol.4.Soc.conſil.94.ad ſinem lib.1.&
Fely.in c.cum cauſam col.10. & ſequenti de teſt.
49 Ex prædicto no.† infert hic pulchrè Iaſ.quòd licet pro
debito priuato, in domo vel in eccleſia quis capi nõ poſ-
ſit.l.plerique; ſupra de in ius voc.l. nemo de domo ÿ.de reg.
iur l.1.& 2.ac toto titu. C.de his qui ad eccleſ. confug.c.
inter alia de immu.eccle.tamen debitor ſuſpectus de fu-
ga capi poterit in domo & in eccleſia † indeque; extrahi,ar-
guendo de tempore ſacro ad locum ſacrum,nam tempo
re ſacro & feriato in honorem Dei fugitiuus poteſt capi.
glo.not. & approbata in l.dies feſtos in glo.2. C.de fer.ita
ergo & in loco alias prohibito, vt in domo, vel in eccle-
ſia, & ſic in loco ſacro. vt hic latè per Iaſ. & per eundem.
in d.l.plerique col.3. hic tamen reliquit cogitandum ex
quo non tangitur per doc. ſed Soc. poſuit in terminis in
tract.de cita.art.17.quæſtio.5. col.2.tenens contrarium.
in vtroque dicto.tam in domo quam in eccleſia.
Sed pro deciſione Iaſ.facit conſultatio Signo.in conſi.
86.quæſtio proponitur,vbi de tpe ſacro ſeu feriato in ho
norem Dei, ad locum ſacrum arguendo, concludit ꝙ ſi-
cuti datio tutoris & curatoris expediri poteſt tpe feriato
in honorem Dei ita & in loco ſacro. Et ad illam not.glo.
2.l.dies feſtos. plura accumulant Iaſ.in l.2.in §. ſed exci-
piuntur.col.2.ÿ.de fer.& Fely.in c.ſi.col.pen.de iud.
Sed prædictam deciſionem Iaſ. damnant cõiter doct.
50 † vt hic per Dec.Cur. & Mod.Tau.omnes in tertia col.&
Mod.rep.in 3.not.licet non faciant verbum de Soc.in lo-
co præall.p tex.in d.l.1.& 2.C.de his qui ad eccle.confug.
& l.præſenti in prin.ibi cuiuſcunque; conditionis ſint cum
glo.illo eo.tit.& d.c. inter alia & c.definiuit cum c.firmi-
ter.17.q.4.quæ iura clarè probant contrarium eius quod
dicit Iaſ.neminem confugientem ad eccleſiam, ſiue ſit
diues,ſiue pauper extrahi debere ab eccleſia,& ita de con
ſuetudine quotidie dicunt præfati ſcribentes obſeruari.vi
demus in iſtis decoctoribus foro decedentibus & falliis.
qui ad eccleſias cõfugiunt & ſecuri ſunt.quicquid ẽt con-
ſuluerit Oldr.in conſ.54.quẽ reprehendit Soc.loco palle.
51 Nec obſtat argũ de tempore ad locum,† quia nõ pro-
cedit vt dictum eſt,vbi eſt diuerſa ratio. prout eſt in caſu
præſenti, quia vbi quis eſt in domo vel eccleſia,cuſtodiri
poteſt ne fugiat,& ita vidi ſæpe fieri, & cõſequenter non
eſt periculum fugæ. prout in tempore vbi periculum eſt
in mora vt hic per Dec.col.4.quæ ratio nõ ſatisfacit.Cur.
& Mod.repe. quia cuſtodia poſſet eſſe nimis longa & di-
ſpendioſa creditori,ſi debitor fugitiuus diutius in domo
vel eccleſia moraretur, adde & forte impoſſibilis propter
expenſas requiſitas, & plura alia Mod.repetẽtes dici poſ-
ſe aiunt,ꝙ primum eſt iuris poſitiui,ſm iuris diuini,pro-
pterea nimirum ſi contra ius diuinum prohibita eſt ex-
tractio ab eccleſia vt loco ſacro.Sed ſanctificatio ſabbato
rum nõne eſt de iure diuino & pceptum decalogi? Certè
ſic.Et tñ captura debitoris fugitiui eo tempore permitti-
tur. Videtur dicendum hanc eſſe rationem diuerſitatis
inter tps ſacrum & locum ſacrum, quia ſi debitorem de
fuga ſuſpectum non liceret capere tpe feriato, quum oc-
caſio & opportunitas ſe obtulerint, faciliter ſequi poſſet
amiſſio iuris ſui,quum periculum ſit in mora pp fugam
debitoris. ideo receſſum eſt à regulis iuris communis &
diſpenſatum vt liceat in tpe ſacro dictum actum capturę
facere, ſed in eccleſia non eſt veriſimile ſemper, vel diu-
tius commorari. Ideò quum exierit capi poterit,ita poſt
Bald.videtur voluiſſe Alex.in conſ.159.col.ſi.lib.2. Et ſic
eſt diuerſa ratio loci ad tempus ſacrum.
Præterea ꝙ maior debeatur reuerentia loco ſacro quã
52 tempori ſacro,† probatur,nam tpe feſto nõ ſemper ſunt
prohibitæ coreæ. maximè qñ fiunt cauſa recreationis &
ſine malitia, & tamen ſemper ſub pœna peccati mortalis
hoc prohibetur in eccleſia.c.docet de immu.eccle.lib.6.
ſumma Ang.in verbo corea. Item vẽditio neceſſariorum
& plura quæ fiũt ex neceſſitate tempo.feſto & ſacro per-
mittuntur & exculantur vt per Caietanum in ſummula
in verbo in feſto licita in verſic.3.ex neceſſitate quæ tñ in
eccleſia fieri prohibentur.Ideò Chriſtus vt ſcribit Matth.
21.capit. Eiecit vendentes & ementes de templo Dei.&
menſas nummulariorum euertit. Domus enim mea in-
quit, domus eſt orationis.Et ſic maior debetur reueren-
tia loco ſacro quam tempori ſacro Hinc etiam eſt quòd
actus coniugales qui diebus feſtis non ſemper prohiben-
tur nunquam in eccleſia licuerunt.ſm Petrum de Palu.
in 4.ſententiarum diſtin.23.quem referunt & ſequuntur
Mod.repet.hic ad finem.3.not. & prius Mod. Taur.in 3.
col.& male,quia damnatur per alios theolog.vt per ſum-
mam Angel.in verbo debitum ad ſing.;verum tamen eſt,
ſm omnes Theolog.præall. ꝙ magis ſunt prohibiti dicti
actus coniugales in loco ſacro quàm in tempore ſacro et
prædictis, ergo liquet maiorem reuerentiam deberi loco
quam tempori quicquid dixerit Iaſ.
Non obſtat etiam deciſio Signor. de homodeis ſupra
53 alleg.loquitur enim in diuerſis terminis, † in illa materia
procedit arg.de tempore ad locum propter identitatem
rationis, quia ille actus pius cenſetur quod tam tempore
quam loco ſacris exerceri poteſt, nec iura prohibent in
eccleſia illum talem actum fieri vt probat ibi Sign. ſed
in terminis quæſtionis noſtræ, quia ſex cano. prohibi.
vt ſupra deduximus: ideò,&c.
54 Et quod dictum eſt, de cõfugientibus ad eccleſiã, pro-
cedit etiam in cõfugiente ad ſtatuam principis vt ſecuri
eſſe debeãt nec inde auelli.l.vnica. C.de his ꝙ ad ſtatuam
confugiunt. Et multo magis ſi ad corpus Chriſti quis
confugeret, qd defertur per ſacerdotẽ gaudebit priuile-
gio immunitatis ne inde abſtrahat, quicquid dixerit gl.
in c.quęſitum.23.q.2.vt ibi pulchre per Archidiaconum.
& ita eſt cõis opi.doc.vt per Rom.in ſingu.ſuis ſing.339.
incip.dicamus, Firmia.in reper.in verbo corpus. Con.in
ſing.in verbo Cardinalis & in verbo priuilegium immu-
nitatis & Soc.in trac.de cita.loco ſ.allega.& ita ſe conſul-
uiſſe in quęſtione occurrenti teſtatur.Rom.& Soc.palle.
nec mirum, pp.n.vnumquodque & illud magis aucten.
multo magis.C.de ſa.ſan.eccl.ſed eccleſia habet illam prę
rogatiuam & priuilegium pp reuerentiam Chriſti, ergo
multo magis habere id debet ipſum Chriſti corpus.
55 Notate m. † ꝙ confugientes ad eccleſiam non ſunt in
ea ſecuri nec tuti in maleficijs atrocioribus,vt pro homi-
cidio voluntario,raptu virginum,latrocinio publico,de
populatione agrorum & alijs enormibus glo.in auctẽ.de
man.prin.in §.neque; aũt in verbo cogẽtur & in c.ſicut. 17.
q.4.de qua materia vide plenius Abb.in c.pen.de immu.
eccle.Barb.in conſ.33.lib.4.Alex.in conſ.145.lib.7.Mod.
medio.in tract.præſump.in 33. præſump.3. regulæ.
56 De arg.autem de loco ad tempus & e contrario, † vel de
perſonis ad locum, & è contrario, aut de perſonis ad res.
An & qñ valeat, quia non eſt materia præſentis ſpecula-
tionis, licet aliqui tetigerint vide.l.miles ita & ibi Bart.ÿ.
de teſta.milit.l.ita ſtipulatus la grande.quem text.melio-
rem de corpore iuris in ea materia dicit ibi Aquenſ.Are.
in § ſi ita quis ad finem commenti.ÿ. de vulg. Iaſ. in l.qm
in prioribus col.1.de inoffic.teſta. Soc.in l.centurio in 4.
no.ÿ.de vulg.Are.in conſ.95.reſpon.col.2. Dec.in cap.ſi-
gnificante.in fin.de appel. Parpal.in l.1.fol.11. de vulg.&
Alb.in dictionario in verbo arg.cum ſimilibus.
Quarto noto. ibi quanti eo loco eſſet ꝙ ad faciendum
57 extrinſecam rei æſtimationem † attenditur locus ſolu-
tioni deſtinatus,ad idem lex fin.ÿ.de tritic.facit.l.contra-
xiſſe.ÿ.de act.& obl.vbi dr locum ſolutionis cẽſeri locum
contractus, vt etiam per Bar.in l.quæro.ÿ.de ſolu.& Are.
§.præterea quadrã col.13.inſt. de actio. ex quo deciditur
not.quæſtio.de vino in Marcha vendito, quod Ferrariæ
dari debebat.ſi agatur ad reſciſſionem contractus reme-
dio legis.2. C.de reſcin.vendi.ꝙ attendi debet æſtimatio
vini

vini in loco Ferrariæ vbi dari debebat per l. noſtram, vt
poſt antiquos tradit hic Alexan. quem ſequuntur. Dec. &
communiter Mod. in no. allegantes pro comprobatione
conſultationem Oldr. in conſ. 163. de illo qui impetrauit
collationem beneficiorum vſq; ad ſummam tot paruo-
rum Turonenſium, q ad faciendum p̄dictam eſtimatio-
nem attendi debeat locus beneficiorum non vbi gratia fa
cta fuit arg. l. noſtræ, & ſequuntur cõmuniter doc. vt per
Alex. in conſi. 37. & 40. lib. 5. Soc. in conſ. 247. lib. 2. Mod.
Taur. hic col. 16. & Mod. Aſtenſes in trac. de Aug. col. 02.
58 Vltimo not. † ex fi. l. q vbi non eſt conuentum vt res in
certo loco tradat, cenſetur actum traditionẽ fieri debere.
vbi fiet petitio, ad idem tex. in l. fi. ꝟ. de tritica. petitio aũt
legitima eſſe debet in loco in quo debitor forum ſortit. vt
ꝟ. per Bar. in fine Alex. & alios per gl. l. qđ legatur in verbo
petitur. ꝟ. de iu. nec eſt mirum, quia vbi locus ſolutionis
omiſſus fuit relinquit diſpoſitioni iuris vulg. l. cõmodiſſi-
mè. ꝟ. de lib. & po. ſm diſpoſitionem iuris cõis petitio da-
ri debet vbi conuentus forum ſortitur. c. fi. de for. compe.
& c. t. §. contrahentes eod. tit. lib. 6. ergo, &c. & p̄dicta in
telliguntur qñ promiſſio eſt de vino in genere, ſecus ſi in
ſpecie vel genere ſubalterno, puta de vino Vicẽtiæ ſeu Vi-
centino quia præſtari tunc debet Vicentiæ, nam pp ex-
preſſionem ipſius loci conuentum vr̄ vt in ipſo loco fiat
ſolutio ſm Alex. poſt Fulg. & ſequuntur Mod. Taur. col.
15. Cur. & rep. in vlt. no. & qcquid dicat Dec. ab opi. Alex.
non eſt recedendum, q̃ dico optimè probari in d. l. rõ in
§. fi. ꝟ. de act. empt. alleg. per Alex. vbi dr̄ vinum qđ à Brun-
dulio vehit & ſi venditio alibi facta ſit Brunduſij tradi
59 oportet. † Nec intellectus gl. ibi cui hic inhæret Dec. ſub-
ſiſtit à Brundulio, i. in alio loco, q̃ Brunduſij pp naturam
dictionis, à, quæ ſeparationem denotat, nam illa verba &
ſi venditio alibi facta ſit, quæ hoc concedunt aperte repu
gnant, & incontinenti ſine propoſito repeterent qđ iam
dictum fuerat, venditionem vini non fuiſſe factam Brun-
duſij, quod abſonum eſt dicere, propterea dicta verba à
Brundulio intelligi debent, i. de Brundulio, licet alibi fa-
cta ſit venditio, & ſic de vino Brunduſij, quum dictio, à,
multis modis in oratione ponatur tam apud nos q̃ apud
hiſtoricos & oratores, & ibi ex ſequentibus per quæ de-
clarantur p̄cedentia vulgata, l. ſi ſeruus plurium. ꝟ. de l. 1.
datur intelligi hoc in ſignificatu poni à Brundulio. i. de
Brundulio. Secundò pro Ful. & Alex. facit quia talis videt
fuiſſe mens contrahentium pp expreſſionem loci Vicen-
tiæ arg. text. adducti per Deci. qui retorquetur in contra-
rium in d. l. etiam res in §. ſed ſi id petatur. ꝟ. de leg. 1. dum
in horreo vel apotheca in venditione mentionatus vinum
tradi vult niſi alia mens fuerit teſtantis. alio ergo non ap-
parente, pp loci expreſſionem mens hominis legantis eſt
vt in loco mentionato fiat traditio, reliqua quę ibi ſequũ
tur ad propoſitum nihil faciunt, loquuntur. n. vbi vinum
venditum fuit in genere. facit etiam tex. in l. ſed & ſi ſuſce-
perit in §. 1. ꝟ. de iu. vt Pau. de Caſt. ſcribit, q ſi legatur ali-
cui vinum ad menſuram Paduanam, dandum hic Paduę
pp expreſſionem ipſius loci Paduæ. Cur. ſecus ſi promiſ-
60 ſio fuerit de vino Vicentino. † Et talis mens etiam in cõ-
tractibus attendi ſine dubio debet. l. fi. C. quæ res pign. &
l. ſi à venditione in fine, cum gl. ſupra communia prędio-
rum, cum multis accumulatis per Alex. in conſil. 34. ad fi-
nem lib. 2. Iaſan conſ. 84. vol. 3. Dec. in conſil. 251. 555. &
697. ex quo patet ceſſare mirum illud. p Dec. allegatum,
quum hoc ſit propter mentem & præſumptam volunta-
tem contrahentium elicitam ex loci expreſſione.

Superuenientibus ferijs paſchalibus vltra in hac. l. non
proceſſit auctor: abſoluta fuere ſupraſcripta in celeber-
rimo ſtudio Patauino in quinque lectionibus.

Die 14. Aprilis. 1546. Laus Deo.

EX L. LECTA.

Lex lecta antea dici poterat male intellecta. nunc autem nõ num. 1.

Paulus iuriſcon. quando floruerit & ſub quo principe nu. 2.

Quæſtio hic relata vtrum agitata fuerit & deciſa in ſcholis Papi. vel in auditorio cauſarum. 3 cum ſeq.

Auditorium pro loco ſcholarum & pro loco iudiciorum & cauſarum accipitur 3.

Doctor legens an poſſit ſimul cum lectura magiſtratũ iuriſdictionem habentem annexam hẽe & exercere. 5. cum ſeq.

Doctor legens per ſta aduocare vel poſtulare prohibetur vt lecturæ melius incumbat, An poſſit in camera ſcribere et conſulere. 7.

Doctor ſtipendiatus contrafaciens diſpoſitioni ſtatutariæ an ſit priuandus matricula, & ſtipendio 8.

Summarium, diuiſio. l. & figuratus Caſus 9. cum ſeq.

Odofr. temerarie auſus eſt dicere leuibus rationibus hanc pulcherrimam deciſionem Pauli falſam & non poſſe ſuſtineri 11.

Intellectus verus iſtius tex. aperitur & oſtenditur. 13. cum ſeq. & 29

In caſu iſtius. l. non agitur de tollenda actione iam orta ex ſtipulatione prima ſed de impediendo ne naſcatur, niſi ſecundum formam pacti quod facilius ſit. 1. cum ſeq.

Ortus actionis, facilius impeditur quam in eſſe productus tollatur. 16.

Pactum de quo in hac l. plus operatur, quum fuerit incontinenti appoſitum, quam ſi ex interuallo factum fuiſſet. 17.

Rationes quibus mouebantur qui contra Paulum iuriſconſ. in cauſa iſta conſulebant 18.

Rationes dubitandi & decidendi ad hanc. l. 21.

Nummus, moneta, pecunia, ſeſtertius, & denarius de his 22 cum ſeq.

Seſtertius & ſeſtertium de his. 23. cum ſeq.

Denarius de hoc. 24 cum ſeq.

As vel aſſis 2.

Vſura centeſima cur ſic dicta. Et quæ eſſet. 30 cum ſeq.

Tex. noſter ibi in dies. 25. reſtituitur vt dicat 30.

Pactum dupliciter conſideratur prout ineſt & prout eſt, quid principale de per ſe. Et appellatione pacti venit proprie nudum 39. cum ſeq.

Budæi temeritas arguitur, nu. 31.

Pactum nudum cur de iure ciuili non producat actionem, ſed excep. ſecus de iure canon & de exemplis pacti nudi. 42. cum ſeq.

Pactum nudum cur non cuſtodiatur propter naturalem obligationem. 6.

Pacta apponuntur quandoq; circa ſubſtantialia contractus, aliq̃ circa naturalia, nõnunquam circa accidentalia. 47.

Pacti virtus eſt informatiua, reformatiua, & transformatiua, aliquando actionem informat. aliquando contractum 38. cum ſeq.

Argenti frequentior eſt mentio quam auri apud iuriſcon. 52.

Tex. l. noſtræ non loquitur de ſeſtertiis. 54.

Penſio propriè quid ſit, & de penſionibus. 58.

Tex. iſtius l. cum myſterio primo loquitur per verbum currunt. inde per verbum creſcunt. 59.

Vſura vſurarum prohibita ſunt. 60.

Excep. non nu. pec. de iure ſſ. rum non erat cognita. 61.

Legi an debeant quæ diſputanda in ſcholis vel in iudicio proponuntur & producuntur 62. cum ſeq.

Legibilia eſſe debent quæ producũtur, alias non releuant. 64

Locus celebrati contractus vel intentati iudicij an poni debeat in inſtrumento, vel actu. 65.

Ordo literæ an & quando attendi debeat. 67.

Cautionis nomine quid veniat nu. 68.

Appellatione illorum de domo qui comprehendantur. Et an priuilegium illis in domo conceſſum, competat miniſtris, & familiaribus. 69. cum ſeq.

Baſtardi an dicantur de domo, & ferre poſſint inſignia domus.nu.1.
Verborum inculcatio & ſuperfluitas in conuentionibus, & inſtrumentis eſt tolerabilis,nu.4.& 7?.
Verba illa quæ poni ſolent per notarios inſtrumentis, quòd Titius promiſit dare 100 ſcutos boni auri & iuſti ponderis,quid operentur.ibid.
Rectè inſtitiam. Rite ſolennitatem,iuſtè vtrunque importat ſecundum multos,de quo vide an nu.76.cum ſeq.
Hæredi ſuo præſumitur quis prouidere etiam quod non exprimatur.nu.77.
Tex.l.ſi pactum.de prob.notatus,ibidem.
Satisfactio quid à ſolutione differat.79.
Tunc & nunc. Et quando iunguntur, vt in clauſula.ex nunc prout ex tunc, & è contra, quid ſignificent & importent. nu.80. cum ſeq.
Clauſula ex nunc prout ex tunc, & è contra cuius virtutis nu.80.cum ſequentibus.
Amplius, de verbo hoc amplius vel eo amplius.82.
Pœna & vſura quomodo differant.83.
Pœna adiecta dationi quantitatis etiam cum pa præſentationis pignorum vſura cenſetur & prohibita.84 cum ſeq.
Conuenit verbum in ſcripturam redactum an importet nudam conuentionem vel veſtitam cum ſtipul.87.cum ſeq. vbi etiam de verbo promitto.
Verba iſta hoc acto & conuento in aliquo inſtrumento poſita ſignificant conuentionem ſine ſtipula.88.
Promitto in ſcripturam redactum intelligitur per ſtip.ſecus in verbo conuenit. Et quæ ſit ratio diuerſitatis, 89.cum ſeq.
Solutio fieri debet in fine termini, quando adiecti ſunt plures termini ſolutioni alicuius certæ quantitatis,& de ſolutione annua Et de ea quæ fieri debet annua, bima, trima die. nu 93.cum ſeq.
Prorogatio termini an & quando cenſeatur facta, cum ſuis qualitatibus.98.cum ſeq.
Prorogatione termini facta an fideiuſſor cenſeatur liberatus. nume 99.
Iuramentum an cenſeatur repetitum in prorogatione termini.101.cum ſeq.
Iuramentum requirit actualem præſtationem, aliàs poni non debet.101.cum ſeq.
Reconductio an facta cenſeatur cum eiſdem pactis, pignoribus,clauſulis,& prærogatiuis quibus conductio facta fuerat.nu.103.
Pacta incontinenti facta ſtip. ineſſe creduntur & vtrum verè vel fictè.105.cum ſeq.
In continentium dicuntur fieri quæ poſt perfectum contractum fiunt.108.cum ſeq.
Incontinenti fieri quid vel in ipſo actu fieri paria ſunt.111. cum ſeq.
Contractus duo pluresue inter aliquos celebrati, eodem loco tempore & coram eiſdem teſtibus incontinenti dicuntur fieri,& vnus contemplatione alterius.110.
In continenti factum non cenſetur ineſſe quando eſt quæſtio momenti.112.
Teſtamentaria materia exigit repetitionem ſolennium, nam etiã incontinenti facta ſine ſolennitate non ſubſiſtunt 115.
Pactum ſuper vna re factum trahitur ad aliam rem illi acceſſoriam 116.cum ſeq.
Quæſtiones propoſitæ in ſcholis diſputandæ debent terminari & decidi, nu.119.
Pactum nudum incontinenti appoſitum iuxta contractum veſtitur cohærentia contractus.120.
Fideiuſſor non obligatur pacto nudo, etiam de iure canonico, vel vbi proceditur de æquitate ſola facti veritate inſpecta.num.122.
Exceptione legitima tutus,non poteſt dici in mora.123.
Vſuræ multipliciter deberi poſſunt.124.cum ſeq.
Argumentum de fructibus ad vſuras validum eſt.126.
Actio iam nata difficilius tollitur quam limitetur.127.
Stipulatio prima in caſu iſtius l.reformatur per pactum incontinenti appoſitum.128.
Abſoluto & perfecto contractu, ius partibus ex verbis in contractu appoſitis acquiritur, non ante.129.& 157.
Pactum in continenti appoſitum iuxta contractum bon.fid. vel ſtricti iuris nouam parit actionem quæ præſcri.verb. nuncupatur.130.133.
Actio præſcr.verb.orta ex pacto incontinenti appoſito iuxta contractum bonæ fidei an ſeruet naturam ſuam 131.
Pactum continens idem quod ſtipulatio non veſtitur cohærentia ipſius ſtipulationis.132.
Pactum incontinenti appoſitum iuxta contractum bonæ fidei vel ſtricti iuris veterem actionem informat, & quemadmodum ſaccus informatur a frumento,& veſtis impletur ab homine ita actio informatur à pacto.134.cum ſeq. vbi artic. latè diſputatur & datur limitatio.
Tex.in l.etiam.C.de iure dotis declaratur, num 139.
Stipulatio quæ eſt ſtricti iuris trahitur ad augmentum primæ obligationi factum,licet ſtipulatio non fuerit repetita virtute vnionis.139.
Mens contrahentium attenditur & conſideratur.nu.140.
Informari ſit de contractu vbi actio nõ eſt informabilis.141
Tex.l.ſcire debemus de verb.obli. declaratus.142.
Stipulationes plures ſunt quando promitto tibi equum, bouem & aſinum.142.
Lex iſta lecta vtrum loquatur de virtute informatiua. vel de reformatiua.143.cum ſeq.ſed pro veritate loquitur de refor.149.
Reformare aliud ab informare. Et an iſta l.lecta loquatur de reformatione vel de informatione.143.cum ſeq.
Pactum reformatiuum contractus veſtiri poteſt ab ipſo contractu.nu.146.
Poſteriora pacta attenduntur,reformantq́; & renouant præcedentia.147.
Tempus eſt pars ſummæ & ſtipulationis.148.
Diuerſa & contraria diſtinguuntur.150.
Pactum incontinenti factum quando dicatur.151 cum ſeq.
Contractus quãdo dicatur pro abſoluto habitus.153.cum ſeq.
Pactum ex parte vel incontinenti appoſitum ineſſe obligationi quid importet.& quid ſit hoc dicere.156.cum ſeq.
Ius non acquiritur parti ex primo dictis in inſtrumento.ſed tota vis inſtrumenti in concluſione, & abſolutione ipſius conſiſtit.129.& 157.
Pacti exceptio an & quando apponi debeat.158.
Iudex non oppoſita exceptione,an & quando ſuppleat.159. cum ſeq.
Agens ante diem. vel condi. an & quomodo obtineat. 160. cum ſequen.
Tex.l.quod ſi in diem.de pet.hære.declaratur ibi cum ſequentibus & 180.
Tex.l.cedere diem de verb.ſigni.declaratur ibi.& nu.175.
Sententiæ tempus attenditur in faciendo condemnatione in petitione hære.& in actione de peculio.163.
Cautionis nomine de nuda promiſſione intelligitur.164.
Actione carens non experitur,& an à iudicio per iudicem ex officio repelli debeat 165.
Creditor in idem petendo conuentum condemnari ad dandum adueniente die vtrum bene agat.166.
Pactum fuiſſe appoſitum incontinenti vel ex interuallo, plurimum referi.158.& 16 .cum ſeq. & 17 .cum ſeq.
In terminis iſtius l.Et non opp exce.iudex.condẽnare debuiſſet cõuentum ad dandũ ſecundũ terminos tertij pacti.171

Clo.

Gloſ.l.2.in principio infra de in diem addic ornata.nu. 172. cum ſeq.

Conditionale quid eſſe vel purum & reſoluen.in euentum conditionis differunt valde inter ſe. 172 cum ſeq.

Legatum purè ſi adimatur ſub conditione redditur conditionale. 174.

Conditio aliquando reſpicit debitum vel ſubſtantiam obligationis, quandoque ſolutionem & executionem quæ longe inter ſe differunt. 172. cum ſeq.

Agens ante diem vel conditionem quomodo male agat, & repellatur. 175. cum ſeq.

Dilatiuum pactum ſolutionis duas parit exceptiones. 177.

Ius parti ex alia cauſa vel aliunde competens reſeruari debet per iudicem in ſententia ſua 178. cum ſeq.

Pactum nudum purum appoſitum poſt ſtipu. vel conditionalem contractum incontinenti non informat promiſſum tamen pure debetur tanquam à conditione illicò fuerit receſſum. 181. cum ſeq.

Tex. verſi. quum adijcit. l. 1. de verb. oblig declaratur. 181. cum ſeq. & 184.

Non entis nulla ſunt qualitates, nulla cauſa. 183.

Informatio à pacto non fit vbi non reperitur ſuſceptiuum informabile. 183.

Pactum nudum poſt contractum conditionalem appoſitum ſuper alio non informat veterem actionem, nec veſtitu · cohærentia primi contractus. 185.

Conditio quando extat retrotrahitur & pactum nudum retrouidetur veſtitum & actio veſtita. 186.

Conditio caſualis retrotrahitur, ſicut in poteſtatiua, & cur hoc ſit 187.

Pactum nudum incontinenti appoſitum poſt contractum conditionalem ſuper alio rei interuentu veſtiri poteſt. 188.

Tex. l. ſi in venditione ff. de periculo & commodo rei vend. quomodo intelligatur. 188. cum pluribus ſeq.

Periculum interitus rei ſub condi. vendita ad quem ſpectet, deficiente vel eueniente conditione 189 cum ſeq.

Pactum incontinenti appoſitum parit act. praſc. uerbis etiam quod habita relatione pacti ad contractum non reſultet contractus innominatus. 19.

Pactum ex interuallo appoſitum poſt contractum cond. non parit actionem 194.

Pactum nudum incontinenti appoſitum iuxta contractum bonæ fidei, vel ſtricti iuris informat actionem, quæ oritur ex ipſo principali contractu, vt competat etiam ad deductam in pacto. & nouam actionem præſcriptis verbis parit plenè. num 195.

Tex l. Lecta.

Lecta eſt in adiutorio, &c. verba ſunt noſtræ. l. quam inter difficiles difficillimã oẽs ꝑdicant. vnde ortum eſt adagium vetus. l. lecta male intellecta. Quis igitur ex hoc pelago inextricabiliq; labyrintho me educet? Quis ſupra tot ſcribentium tranſcẽdentes intellectus ingeniolum meum eleuabit, atque extollet? Quis vt inquit Bal. in rep. Patauina. l. edita circa finem pẹnnas columbæ mihi dabit & volabo? Ille inq̃ qui Danielem de lacu leonum liberauit, & qui in fornace ardẽti Abdenago & fratres integros conſeruauit ac liberauit, me educet. ille qui Ioannẽ & Paulũ ſupra cœlos traxit vt viderent ac cognoſcerent, mortalibus incognita, volantis aquilæ alas mihi dabit. Ille qui eſt lumen luminum & oculos cæci nati aperuit, vt intueretur omnia, qui nihil prius videbat. Ille oculos meos apariat vt videam quæ hactenus forſitan nemo vidit. Illo auſpice ac fauente altas difficultates & enigmata legis tanquã alter Oedipus ſphingis interpres enucleabo ac ſolutam, & legẽ hanc claram & facilem me poſſe vobis reddere ſpero, facturumq; confido, prouerbiumq; ſupra relatum falſum in præſentia eſſe oſtẽdam, cum lecta
1 bene ac belliſsimè intellecta, ornataq; cõſpicietur. † Iul.
Pau. iuriſconſ. celeberrimus lib. 1. qõ. legem hanc ſcripſit,
floruit ſub Alexandro Seuero Romanorum Imperatore,
cum Modeſtino. Pompo. Vlp. alijsq; ſplendidiſsimis iuriſconſultis paulopoſt annos ducẽtos Chriſtianæ ſalutis,
vt ex Lampridio Euſebio Ceſarienſi, alijsq; hiſtoricis colligitur. Aemil. Pap. præfect. ꝑtor. de quo in principio noſtræ legis cum pręnominatis diſcipulus haud indignus vt
ſcribit Lampridius circa finem hiſtoriæ ipſius Alexãdri
principis. de cuius quidem Papi. laudibus, & morte plura
ſcripſi in proœ. ſtorum, & in titulo de origine iuris. Quæſtio hic ꝓpoſita agitata fuit in auditorio ipſius Pap. Pau.
2 præceptoris, † qđ auditorium pro ſcholis, locoq; & palatio cauſarum, & litium accipitur: ꝓ ſcholis in l. vnica. C.
de ſtu. lib. vrb. Romæ lib. 10. in l. cum in fundo ad ſi. ff. de
iur. dotium. hinc ſcholares auditores nuncupantur in l.
Titius. j. de act. empt. in §. poſt hos. l. 2. ſ. de origine iuris.

Pro palatio & foro litium vbi canes populum deglubunt. in §. 1. l. cõtra. ff. de re iudi. ibi ad maius auditorium & in c. 2. de conſue. in ſexto. & in c. Romana de appel. eo. lib. & Papi. vtrũq; habuit auditorium, quum & præfectus ꝑtorio. vt hac. l. dr̃, eſſet, & in vtroq; auditorio Pau. noſter glorioſè verſatus fuerit, in ſcholis diligens & acutiſsimi ingenij diſcipulus, in foro celeberrimus admirabiliſque aduocatus, propterea glo. in verbo auditorio, & latius ſuper ea Alex. vult ꝙ hic dr̃ ac refertur bifariã poſſe intelligi, vel ꝙ qõ diſputata fuerit in ſcholis Papi. Paulo noſtræ legis auctore, tunc Papi. diſcipulo & auditore reſidente, & Papi. ꝑceptore tunc opi. Pauli laudante & approbante vel ꝙ præſens qõ contigerit, & ventilata fuerit in auditorio cauſarum ipſius Papi. & Pau. iuriſcon. tanq̃ aduocatus vt hic in l. Pau. de Caſt. inquit. Rei & debitoris partes defendebat & in fauore ſui clientis ſñiam vt hic dr̃ obtinuit & quum hic de iuriſdictione agatur attenta materia ſubiecta, melius quadrat ſm̃ Deci. tribunal iudicis & locum
3 cauſarum & litium p auditorium intelligere. † Quæ ratio
me parum moueret quum & in ſcholis de iuriſdictione,
& imperio, & quauis materia poſsint & ſoleant huiuſcemodi quæſtiones quotidie proponi & diſputari.

Accedo tamen & ipſe prędictę ſententiæ, q̃ Bar. j. ad ſi. cõmenti Pau. de Caſt. Are. & alij Mod. tenent. Mouet me in primis tex. hic. verbo auditorio, licet. n. pro ſcholis poſitum reperiatur, propriè tñ cauſarum & iudiciorum eſt locus iuribus ſupra allegatis, & ita adhuc in ꝑſentia locus
ipſe vbi cauſæ audiuntur & ius redditur Taurini audito- 5
rium nuncupatur. Scdò verba iſtius. l. Aemilij Pap. præfe.
ꝑtor. magiſtratus. n. & officij cui cauſarum audiendarum
4 locus conuenit nomen eſt. Tertio hic text. † ibi q̃uis ſententia diuerſa obtinuerit. hoc. n. actibus iudicij propriè adaptatur vbi ſententia obtinere dr̃. l. Pompo. in fine vbi ſententia pluriũ obtinuerit. j. de re. iud. Quartò & vltimo quia veriſimilius eſt Paulum hanc ſpeculatiuam. l. redolentem practicam feciſſe quum in foro aduocatus militaſſet de qõne Iudicialiter ventilata & deciſa, q̃ de quæſtione in ſcholis diſputata, vbi leges degluciuntur, quæ in palatijs digeruntur: & practica vera legum intellectrix. vt ſcribit Bal. in c. 1. de feu. ſine cau. non amitt.

Si quis tñ glo. & A. ex. & aliorum opin. ſequi vellet eam ꝓbare poſſet primo per tex. l. Titius in prin. j. de act. emp. ibi lectum eſt in auditorio domini Vlp. meum vbi eſt ſimilis ſermo prout hic & tñ intelligitur de ſcholis quum non conſtet. Vlp. cauſarum auditorium tunc habuiſſe. Secundo quia officia prædicta, lecturæ ac iudicaturæ in viro acutiſsimi, præſertim ingenij, vt Pap. erat. non ſunt incompatibilia vt infra dicam, ergo ſimul ſtare poſſunt.

Ad alle. in opp. facile eſt reſpon. nã ad duas primas rationes ex prædictis reſpon. patet, quia auditorium tã pro loco ſcholarum q̃ pro loco cauſarum & iudiciorum capitur

Alex.in 1. col ſicq́ue vbi ex ſtipu. totam ſummam mille
quingentorũ denariorũ mutuo acceptam futuris calen-
dis ſoluere tenebatur, hac vltima pactione, ad reſunden
dũ trecentũ denarios menſtruos,ex oĩ ſumma duntaxat
obligabatur.ſicq́; ſpatium quinq; menſium tm̃ ad ſoluẽ-
24 dum totam prædictam ſummã habebit.† quicquid anti
qui & Mod.de quinquaginta menſibus,vel de duodecim
cum dimidio alterius dicant , vt clarè ſtatim oſtendam:
Quia numerus dictorum quinq; menſium quibus tota
ea ſumma reſtituenda erat, tranſierat, nõ ſatisfacto obli
gationi prædictæ : q̃ſitum ac dubitatum fuit quomõ &
qualiter ſoluendę eſſent vſuræ,de ſorte.n. nõ erat dubiũ,
an videlicet ex die interpoſitę ſtipul. et̃ pro tota ſumma
poſt primũ terminũ ſolutionis lapſum , aut pro parte,&
ꝓ qua parte inter q̃ multũ intereſt. Pau.iuriſconſ. iſtius.
l.auctor,& Luc.Titij debitoris aduocatus,quia pacta in-
cõtinenti facta,ſtipulationi ineſſe credunt̃,in ſpecie facti
ſuprapoſita dicebat,ꝑinde eſſe ac quis certã pecuniã cẽ-
tum puta ſingulis menſibus ſtipulatus,quo ad tardius ſo
luta eſſet, vel ĩ caſũ retardatę ſolutionis vſuras cẽteſimas
videlicet,adiecisſet & ſi ſtipulationem illã de ſorte vnico
termino futurarũ calẽdarũ ſoluenda ꝑ pactũ qd loco ſti
pulationis eſt, ꝑꝑ cohęrẽtiam reformari vt Luc. Tic.nõ
vnico termino calẽdarum,ad ſolutionẽ toti' ſortis tenea
tur,ſed ſolum ad reſundendos 300.denarios.ſingulis mẽ
ſibus vſq; quo ꝓ toto debito fuerit ſatisfactum, & actio
ni ex prima ſtipulatione oriturę nouã formã in natiuita-
te datam eſſe.vt intentari ſolum poſsit ad 300. denarios
15 ſingulis menſibus † & ꝑ cõſequens in caſu iſtius.l.nõ agi
tur de tollenda actione iã orta ex ſtip. prima. ſed de im-
pediendo ne naſcatur, niſi ſub hac noua forma.id quod
16 ipſo iure,& facilius fit, † q̃ ſi agere de tollẽdo aliquo iã
ineſſe producto,per vulgatã regulam.l.à patre furioſo ſu
pra de his qui ſunt ſui vel alieni iuris & poſt Fulg.& Pau.
de Caſt.in terminis notat Alex.ĵ.in 5. col.per tex.no.in l.
rogaſti,in §.ſi tibi ſuprà eo.ibi idem Alex. Dec.& alij no-
tant,& Aquen.ita etiã interpretans.l.noſtram.in l.petens
col.7.verſic.2.multum diſſat. C.de pac. & colligitur etiã
ex Aret.hic in pen.colu. Propterea iuriſcon.hic in verſic.
igitur inferendo,ad deciſionem propoſitæ quæſtionis in
quit finito primo menſe. primæ ſolutionis trecentorum
denariorum ipſius penſionis vſuras currere menſe ſequẽ
ti.Et ſimiliter poſt ſm menſem illius ſecundæ penſionis
& termini,vſuras currere. Et pariter poſt tertium vſuras
illius tertij termini, & ſic de alijs duobus ſequentib' ter-
minis & ſolutionibus. Et poſt quintum menſem curre-
bant vſurę centeſimę ꝓ tota ſorte mille qngentorum de
nariorum mutuo acceptorum , nõ autem currebant di-
ctæ vſurę ꝓ toto debito principali vno menſe, vel altero
ꝑdictarum penſionum , & ſolutionum finito, iuxta for-
mam ac tenorem ſecundę ſtipulationis:qa quum ſors in
tegra ob tertium pactum,tunc peti nõ poſſet,ſed ĩ termi
nis ſtatutis ad ſoluẽdum,ꝑ tertium pactum, vſuræ ipſius
ſortis peti nõ poterãt, ex quo principale ipſum peti non
poſſet.Iſtud eſt qđ hic ſubiungit Pau.iuriſcõ.in verſi.nec
ante ſortis nõ ſolutę.ꝑꝑ reformationẽ primę ſtipulatio-
17 nis ꝑ tertium pactum factã.† Et cõſequenter plus opera
tur hoc tertium pactum incõtinenti poſt primã ſtipula-
tio.interpoſitum,q̃ ſi ex interuallo,factum fuiſſet, tunc.n.
ad except.tm̃ ꝓdeſſet.Sed qñ incontinenti factum fuit ꝓ
deſt ad impediendum actionẽ oriri ex prima ſtipulatio-
ne,illãque limitãdum,cui ĩ natiuitate nouã dat formã,vt
in ſuperioribus diximus, & ĵ. etiam in materia dicemus.
Qui tñ in iſta cã P. Męuij.iuſ.parteſq́,creditoris patro
cinando defendebant, contrarię inhęrentes opinioni di-
cebant in pręſcripta q̃ſtione,vſuras deberi ex die interpo
ſitę ſtipulationis de eis pro tota ſorte ſoluendis:quemad
modum ſi id nominatim expreſſum in tertio pacto eſſet
18 & duabus mouebãtur rationibus. † prima quia tertium
pactum de ſolutione ſortis tm̃ loquebat̃ non de vſuris,q̃
per ſe in ſecundã ſtipulationem deductę fuerant,ergo q̃-
tum ad vſuras,pactum nihil facit. & ſtipulatio de eis præ
ſtandis ſecũdo loco facta ĩ ſuo robore & firmitate rema-
nere debet exceptionem, q̃ ſm vulgatas iuris regulas tm̃
parit:ergo actionem ex ſecunda ſtipulatione de ſolutio-
ne vſurarum tollere non debet.His rationibus,cum mo-
deſtia reſpondet Pau.iuriſcon.in verſ.ſed quum ſortis.ꝙ
quum petitio ſortis ꝑ tertium pactum dilata ſit , ſoluiq;
deberet non proximis calendis,ſed ſingulis menſibus tre
centi denarij ea die,de neceſsitate ſequitur, vſuras ꝓ to-
ta ſorte non deberi,ſed pro tempore moræ. & quum de-
bitor nõ ſit in mora reſpectu toti' ſortis ꝑꝑ dilationem
ſibi datam, teneri non debet ad vſuras integrę ſortis,ſed
tm̃ illius partis & ſummę pro qua reperitur in mora , &
per conſequens non eſt mirum, ſi ꝑdictum pactum ſuꝑ
ſorte ac principali debito factum ad vſuras extenditur,
ſicq́; de neceſsitate in acceſſorio & conſequenti operat̃.
Ad ſecundam rationem,ꝙ pactum nudum non parit
actionem ſed exceptionem reſpondet Paul. ꝙ licet id ꝓ
cederet.vt aduocati diuerſæ partis putabãt, cuius tñ con
trarium verius eſt. quum incontinenti appoſitum eſſet.
prout obtentum fuit iudice ipſo acutiſsimi ingenij Ae-
milio.Pap.præfe.ꝑtor.quia regulariter pacta nuda incon
tinenti appoſita,ẽt iuxta contractum ſtricti iuris , actio-
nem pariunt , quum credantur ineſſe. ſiue referendo ad
terminos noſtræ l.ꝙ pactum ſm verum ſenſum iſtius li-
teræ non tm̃ prodeſt ad exceptionem,vt illi dicebãt , ſed
ad limitandam actionem ex ſecunda ſtipulatione orien-
dam,ꝑꝑ reformationem , vt diximus factam, & nouam
19 formam natiuitati ipſius actionis datam. † Attamen ẽt
ꝙ procederet illa eorum erronea opinio, idẽ eſſet in pro-
poſito noſtro vſurarum petitarum.ꝙ obligatio earum ip
ſo iure non cõmittitur, quia quũ veniant ꝑꝑ morã & tu-
tus exceptione in mora non dicatur, de neceſsitate ſequi
tur obligationem vſurarum ipſo iure non committi ſm
Pau.iuriſconſu . prout etiam prędicta verba declarando
interpretãtur hic Iaſ.& Dec.in 4.& ſexta col.hæ ſunt ſub
tiles & fundamentales ac viuæ rationes deciſionis Pauli
in hac.l.relatæ, q̃ quidem iuriſcon. modeſtiæ inſeruiens
ſubiungit poſſe dari caſum quo procederet opinio aduo
20 catorum contrariæ partis,† qñ expreſsè conuẽtum fuiſ-
ſet, vt pecunia ſuis diebus non ſoluta, Et ſic. in terminis
quinque menſium ab ſoluendum principale debitum
competentium, vſuræ ex die interpoſitæ ſtipula. Et ſic
etiam pro tempore quo debitor non fuit in mora, præ-
ſtarent,ſicuti in ſimili videmus,in eo q̃ ſtipulatus eſt ſun
dum ſub conditione ſi nauis puta ex Aſia venerit , hoc
acto vt impleta conditione , ꝑſtent & fructus medio tꝑe
percepti,quia debebuntur ꝑꝑ expræſſam ſtipul. & pro-
miſsionem.Eodem modo deberentur vſurę ex ſtipu.pro
pter ſtipulationem etiam pro tꝑe, quo debitor non fuit
in mora. Iſte eſt caſus nitidus in hac difficillima lege, ꝙ
ex infrà dicendis clarior in qualibet ſui parte reddetur.
21 Rationes dubitandi & decidendi † ex text. & ꝑdictis,
apertè ſatis colligunt̃, aſsignarique poſſunt , vt hic etiam
per Iaſ.col.4,& Moder.
Modo pro ĩtelligentia l.noſtrę , & infrà dicendorum
22 † quia de materia nũmaria tractaturi,ſum',vnde & cur'
dictus ſit nummus,Moneta,& pecunia,& quomodo in-
23 ter ſe defferãt, dixi in l.ſingularia. ſ.eo. † Ideò hic ꝑmit-
to primò nummos duos aſſes & dimidium alteri' valuiſ-
ſe,vnde dict' eſt etiam ſeſterti' ęris ĩ maſculino genere,
quaſi ſemis terti',eo ꝙ contineat in ſe aſſes duos,& dimi
diatum tertium. veteris. n. conſuetudinis fuit , vt ſemis
24 anteponerent more attico compoſitione facta : † dena-
rius qñ eſt adiectiuũ , idem ſignificat ꝙ decennarius vn-
de denarię cerimoniæ,quibus,ſacra adituris decem con-
tinuis diebus, certis rebus carendum erat. Denari' verò,
ſubſtãtiuum erat gen' monetę argenteę à denario nume
ro dictæ q̃ dece aſſes valebat, hoc eſt quatuor ſeſtertios.
25 † Qua ratione quaterni ſeſtert.j denariũ vnũ ęquabãt,au
ctor eſt Feſtus. As igit̃ ſiue aſsis,ęreus erat , & paruę ęſti-

26 mationis,nũmulus, † iuxta illud Catullianũ rumoreſq;
ſenum ſeueriorum oẽs vnius eſtimemus aſsis. nummus
verò ſeu ſeſtertius qui nunq̃ æreus fuit ſed argenteus ab
27 initio aſſes duos & ſemiſſem, vt dixi, valuit. † Denarius
argenteus erat, & denis aſsibus valebat. Seſtertiũ verò in
neutro genere mille ſeſtertios ſeu paruos nummos æqua
bat.& de p̃dictis aliquid tãgunt hic Mod. Medio. & lib.
3.diſpun.c.1.2. & 9. & latius Budeus lib. 1.& 2. de aſſe &
partibus aſsis.vbi plures citat auctoritates.Iuriſcon.iñ in
l.eum quis decedens,in §.fina.ſ. de l. 3. non denarios in
28 maſculino, ſed in neutro genere denaria dicit,† Ang.po
litianus,in epiſtolis in 132.epiſtola ad Pãdulphum, rudẽ
appellat eũ,qui grecum ibi interpretatus eſt,non n.dena
ria ſed denarios,in maſculino genere, dicere inqt debuit
latinè loquẽdo.Iaſ.in l.ſcire debemus col.pen.ĵ. de verb.
obli.dicit in tex. ſuo fuiſſe denarium pro denariorũ, ſed
in meo & alijs antiquis eſt denaria & ita debuit eſſe in pã
dectis quas Politia. præ oculis ſp ad libitum florentię ha
bebat,prout in dictis epiſtolis ipſe teſtaſ. & inuenio idẽ
dici in l.publia.in §.1.ſ.depoſi.ibi denaria decem millia,
ideò crederẽ Politiano in humanioribus literis experto,
& doctiſsimo non rectè nec latinè,denaria dici, niſi for-
ſitan more priſco, vt apud Plautũ in rudentes, ibi centũ
29 denaria philippea. Ad propoſitum noſtrum veniend.†
quũ,ĩ ſeſtertio argẽteo mille aſſes eſſent. Et ſic ducẽti.50.
denarij verba illa tex.noſtri.15.mutua intelligi debẽt, ſe-
cundum Alciatum in ſuis interpretationib',de ſeſtertijs,
15.q̃.æquabant.15.millia aſsium ſiue.3750. denariorum
ad q̃ ſummã pſoluendã quum Pub.Meuius.30. denarios
ſingulis menſibus, ex tertio pacto refundere teneret nõ.
50.menſes,vt Pau.de Caſ.& ſequaces intelligunt.ſed duo
decim & dies quindecim habebat.Intra qđ tps oĩs ſum-
ma quindecim millium aſsium, reſtituta fuiſſet trecẽtis
denarijs ſingulis menſibus refuſis. nam trecenti dinarij
mille & ducentos aſſes ſeu paruos nummos, ſm ea q̃ ſu-
pra docuimus valebant,& ſic duodecim mẽſibus, ſoluẽ-
di fuiſſent.1440. aſſes reſtaſſent ſexcenti de ſumma qnde
cim millium, qui in dimidio alterius mẽſis ſolui debuiſ-
ſent.Ita quòd rectè calculãdo duodecim menſibus cum
dimidio alterius omnis ſumma, reſtituta fuiſſet.

Sed ſm intelligẽtiam Pau.de Caſt.& aliorum intelligẽ
tium quindecim millia aureorum, ſ. ad perſoluendum
eam totam ſummã competẽbant.50. menſes, ſoluendo
ſingulis menſibus trecentos iuxta formã tertij pacti. Sed
mirum eſt quantum à ſcopo aberrauerunt oẽs, nam ſm
declarationẽ Pau. de Caſt & aliorum intelligentium tex.
noſtrum,de tot millibus mutuo acceptis,& de reſtitutio
ne facienda,ad rationem trecentorum ſingulis menſib'.
50.menſes ſolutioni totius ſortis competijſſent, vbi pri-
mo proximis calendis tota reſtitui debebat, quod nõ eſt
veriſimile,tã longã dilationem datam ab ſoluendum for
tem mutuatam, q intra vnum menſem ſolui, primò de-
buiſſet:Item quia in tex. noſtro,nec de milliaro numero
nec de aureis vlla eſt mentio.Secundum verò declaratio
nem Alciati & ſequacium,intelligentium de 15.ſeſtertijs
iñ neutro genere.12.mẽſes,cum dimidio alterius habuiſ
ſet,Luc. Tit.debitor,ad reſtituendã totã ſortem,mutuo
ſumptam,q̃ intelligentia nullo modo procedit, neq; illi
adherẽdum eſt & ex plurib' cõfunditur.in primis de.15.
dieb'.vel de dimidio alterius mẽſis, hic verbum nullum,
ꝓut nec de ſeſtertio. tertiò repugnat tex.noſter,ibi quia
numerus menſium trãſierat,nõ dicit & dierum.15.quar
tò p ea q̃ iuriſc.ſubiungit, loquẽdo de numero centena-
rio,& de denarijs ex oĩ ea ſumma, debitis reſtituendis,p
quẽ daſ clarè intelligi mutuum de quo ſ̃.locutus eſt.fuiſ-
ſe de ſimili numero,& de denarijs nõ de ſeſtertijs.intel-
lige ergo hunc text. vt ex ſequentibus colligi põt. 15.mu-
tuo.100.denarium,videlicet,de quo numero centenario
mentionem ſtatim facit,& de denarijs reſtituẽdis, quos
Luc. Tit.300.videlicet ſingulis mẽſibus,refundere ꝓmi-
ſerat,ex ſumma accepta, ita vt verba p̃cedẽtia. 15.mutua
congruẽter imò neceſſariò intelligi debeãt.15.ſ. centum
& de denarijs qui mutuo accepti fuerant, & reſtituen-
di erant, quum ſm vulgatam regulã præcedentia decla-
rentur,per ſequentia.l.ſiſer.plurium.§.fin.ĵ.de l. 1. Obli-
gatio igitur mutui de qua hic fuit. . 5. centum denario-
rum,& quum menſtruos.300. reſtituere debitor tenere-
tur.conſtat ipſum Luc.Tit.debito rem habuiſſe dilatio-
nem quinque menſium tantummodo, ad reſtituendum
totam ſummam.iſte eſt veriſsimus intellectus. l. noſtræ
ſecundum quem figuraui ſupra caſum.
30 Sedò quia de vſuris centeſimis hæc. l. tractat. † ſcien-
dum eſt vſurã dici pecuniam, q̃ in fœnore ſorti accedit
& dr̃ vſura, quoniã ex vſu acquiritur. rei enim ipſius fru-
ctus cenſetur.l.vſuræ.ĵ. de vſur. facit.l vſura cum ibi no.
infra de verb.ſign. Centeſima verò dr̃ non quæ ad ratio-
nem in centum pro centenario pendebatur annis ſingu
31 lis ſorte cum vſuris ęquata. † Nec ſemiſſes vſuræ quæ ad
rationem.50. pro. centenario ſoluebantur. vt gl.& doc.
noſtri cõiter intellexere, verum centeſima quæ præſtaba
tur ad rationem. 12. pro centenario & ſemiſſes dimidię
centeſimę ad rõnem ſex pro centenario pront. Hermo-
laus Barbarus auctore Columella in ſecundis caſtigatio-
nibus Plinij docuit.quem ſecuti ſunt poſteriores, vt late
32 per Soz.in l.ſi hęres in §.fin.ĵ.ad ſalci.†.Moder.Medio.
lib.3.diſpun. c. 1.& latius Budęum lib. 1.de aſſe.& parti-
bus aſsis, vbi poſt Hermolaum temerariè & arrogan-
ter nimis vt ſæpe aliàs in ſuis annotatio.ſeu potius ſcalan-
rijs in pandectas contra doct.inuehitur,qui pręcicta tã-
33 to tempore ignorarunt.† Sed quemadmodum Sozin.&
Moder.peruſini in §.fin.dict.l ſi hæres.aiunt, magis dam
nandi ſunt ipſi humanioribus literis ac ſtudijs dediti, q
aſsiduè verſabantur in illis ſtudijs & ignorarunt verita-
tem talium vocabulorum apud bonos auctores, quos ip
ſi præ manibus ſemper habebant,repertam.
34 Ad probandum opinionem prędictam † adducunt p̃
nominati loca plurima Columellę. Cic.Pli. Liuij & alio
rum.Soz.verò in.d.§.fi.allegat tex.in l.cum quidam,in §.
ſi debitores. ĵ. de vſur. iuncta. l. fina. C. de vſuris pupil.
35 & l. eos C.de vſuri.Sed melius probatur in l.noſtra † vbi
pub.Męuius, ĩ denarios centenos ſingulos denarios quo
libet menſe ſtipulatus eſt, & ſic ad rõnem de. 12.pro cen
tenario annuatim, ſi centeſima quæ iure iſto licita erat,
& à l.permiſſa l.ſi pro mutua. C.eod.tit.ſi cer.pet.intelli-
geretur,i.centum pro centum, ſingulo anno hic.P. Mę-
uius, veriſimiliter vſum 12. pro centum, in annum non
fuiſſet cõtẽtus,quia nemo p̃ſumitur iactare ſuum,vulg.l.
quum de in debito,in prin.ĵ.de proba.q̃ etiam probat nõ
eſſe veriſimile, ꝙ pro vſuris velit quis ſoluere tantundem
in fine anni,nec leges toleraſſent tm̃ iniquitatem.Hercu.
peruſi.in d.§.fin.l.ſi hæres, adhuc tñ opinionem gloſſato
rum & antiquorum defendere nititur,ſed nihil boni di-
36 cit,nec reſpondet adductis in oppoſitũ. † Dicta eſt cen-
teſima,ꝙ centeſimo menſe ſortem æquaret,ſm Sozin.&
Hercu.in d.§.fin.Budęum & Alcia.in locis prælleg.

Ego arbitror poſſe melius dici appellatã fuiſſe centeſi
mam à nu.centenario,pro quo pendebatur, quia veteres
ſingulis menſibus, in denarios,centenos ſingulos vt dixi
ſtipulabantur,vt hac.l.noſtra. Et ſic centeſima, quia pro
quolibet centenario vnum ſingulis menſibus pręſtabaſ
37 † & eo ꝙ veteres uſuras,cõiter ſtipularenſ,nõ annuas ſed
menſtruas.Id ꝙ probatur etiam in l. publia, in §.1.infra
depo.ibi quolibet menſe. Et docet etiam calendarium,
vocabulum quo iuriſconſulti vſi ſunt vt in l qui filium.
infra de l.3. & in l. eius qui.vbi Dec. & alij notant infra
eod.ꝙ ſingulis calendis,ponerentur rationes.

Et quum veteres mẽſtruas ſtipularent vſuras, ſeu quo
libet menſe,quare Luc.Tit.ſtipulante.Pub. Męuio in ca
ſu.l.noſtræ in dies.25.ſingulos denarios in denarios cen-
tenos,promiſit,p̃dicta verba in dies.25. deceperunt gl.&
ſcrib.laborãtes mirũ in modũ in cõputãdo,& calculãdo
ad q̃ ſummam aſenderent vſuræ,in caſu.l.noſtræ.Quia ſi

in dies.25.

in dies.25.ſingulos denarios in denarios cẽtos Luc.Tit.
ſoluere tenebat,ex quolibet menſe ſupererant dies quin-
que, pro quibus cucurriſſent etiã dicta vſuræ, in dies.25.
promiſſæ.† Credo tex. noſtrũ deprauatum in illis verbis
in dies 25.& debere eſſe in dies.30. quia vt ex pdictis ap-
paret.non in 25.dies veteres ſtipulabantur vſuras. Sed mẽ
ſtruas & ſic in dies.30.qui menſem complent.l.fi.C.de iu
re de liberan.l.vbi lex.j.de reg.iur. ſecundò quia tertium
pactum,de quo in verſi.conuenit, eſt de refundendis de-
narijs 300.menſtruis,ſiue ſingulis mẽſibus,ex omni ſum
ma prędicta cũ vſuris. & nõ fit mentio de diebus.25. ſed
de menſe,& ſic de.30.diebus,non de.25.ergo daẽ intelli-
gi φ pariter oblig. vſurarum præcedens fuit de menſe,&
ſic de.30.diebus,non de.25.Tertiò quia in verſi. quæſitũ
in dubio ex propoſito themate elicito. fit tñ mentio de
numero menſium qui trãſierat nõ de diebus. Quartò &
& vltimò quia in verſ.dicebã, de quarto de mẽſe,& vſuris
inde debitis et q̃ currere incipiũt, poſt primũ ſm & ter-
tium menſem fit mentio,non aũt dr̃ poſt dies.25.nec fit
cõputatio habita cõſideratione & numero dierũ,ſed mẽ
ſium.tñ ex quibus datur aperte intelligi tex.noſtrũ in p-
cedentibus loqui de menſibus,nõ de.25.diebus, & ſic in
tex.debere eſſe in dies. 30. non in dies. 25. & ita candori
ſuo reſtitue hanc literam & ceſſabunt multæ ambages
Moder.in calculãdo tps pdictorum dierum laborantiũ.
39 Tertio pmitte pro intelligentia. l. & materię. † φ pactũ
conſideratur dupliciter primo prout ineſt, ſm q̃ intelli-
gentiam in omni contractu reperitur pactũ.l.1.§.ſ.de
pact.& pactũ compræhendit oẽm contractũ gl. ſingula-
ris in l.1.in verbo figuris, ad finem.j. de actio.& obliga.
quod intellige largè & impropriè,ita Alex.in l.5.in prin.
in 2.col.j.de verb.obli.per.l.labeo in §. contractum j. de
verb.ſign. ſequitur.Curt.in rub.C.de pact.col. fi. Aquen.
in d.l.petens col.5.illo eo.tit. & Parp.,in.rep.l. ſiquis ma-
40 ior,in 3.not.C.de tranſac. dicens propterea † φ in mate-
ria odioſa , & pœnali diſpoſitio de pacto loquens, non
verificareẽ in cõtractu,quia licet ad ſimilia fieri poſsit ex
tenſio,ſecus ad impropria Iaſ.tñ aliud ſentit,in dic.l.5.in
prin.Ego latius dixi in d. l. ſiquis maior.in ſeptima col.

Secundò cõſideratur pactũ,prout eſt quid principale,
habens nomen ſpecificum,vt ẽt declarat Bal.in rub.C.de
pac.& Abb.in c.1.col.2.extra eo.titu. & ſm hunc ſenſum
accipitur hic.ſi igitur pactum in genere accipiatur com
prehendit omnem contractum ac ẽt ſtipulationem.ſi in
ſpecie in conuentione nuda conſiſtit,quæ ſolo conſenſu
partium nititur & nullo iuris adminiculo fulcitur,vt de
clarat Bar.in l.iuriſgẽtium , in §.igitur nuda.per illũ tex.
ſ.de pac.& tradit Lanc.Galliau.in rep.rub.de verb.oblig.
41 in 10.col.& ibi Rip.col. 5.† In dubio appellatione pacti
venit nudũ,& de nudo intelligitur,qđ propriè habet de-
nominatiouẽ pacti,non aũt de contractu nominato qui
nõ ſtat. in nomine generis, ſed trãſit in ſpeciale nomen,
quod non dr̃ propriè pactũ, ſed ſm quia vt ſupra dictũ
eſt,vt per Rim.& Cur.in dicta rub. C. de pactis colu.vlt.
Galliau.& Ripam,in rub.de verb.oblig. loco præall. quæ
quidem cõcluſio probatur in l.legẽ.C.de pactis,& in d.l.
iuriſgẽtium,in §.quinimò, ibi ne ex pacto actio naſcaẽ.
Itẽ quia verba potius in ſpecie q̃ in genere intelligi de-
bent.l.hoc legatum , cum not . per Bar. j.de l.3.Et ppeà
Galliaula loco.ſ. alleg. poſt Bal. & Seue. ait φ ſiue in in-
ſtrumento,ſiue alibi fiat mentio de pacto, non intelligi-
tur de ſtipulatione,nec de pollicitatione, ſed de nudo pa
cto,niſi de veſtimento doceatur, quum veſtimentum ſit
quid extrinſecum ab eo quę extrinſeca non pręſumun-
tur.l.quæcunque.§.fin.de publ.l.ſciendum.de verb. obli.
& ſequuntur Moderniores in l.legem præalleg.
42 Quartò præmitto, † φ ex pacto nudo de iure ciuili nõ
oritur actio, ſed exceptio tm.l.legẽ. C.de pac.& d.l.iuriſ-
gentium ,in prin.& in §. igitur nuda cum ſequen.de iure
can.ſecus ca.1.de pactis ſm communem intellectum.

Sed vis eſt in ponẽdo exempla pacti nudi ac veſtiti , &
43 in aſsignatione rationis pdictarum cõcluſionum.†Alex.
in d.§.igitur nuda.& Fely.c. 1. de pac. plura exempla po-
nunt,de nudo & veſtito Ange.i l.ſi certus.C.de pact.ideò
nudum pactum actionem dicit non procedere,quia ſtat
in puris naturalib',nõ corruptis.nulla aut entia ad gene-
rationem apta generant niſi prius corrumpãtur,ſicuti in
virgine,quæ non generat niſi corrumpatur, & ſequuntur
Mod.Tau.in præal.l.legem col.6.Quæ ratio ſi bona eſſet
concluderent ẽt in exceptione & naturali obligatione vt
nec illas pactũ nudũ paret,cõſequens eſt falſum,quia nu
dum pactũ exceptionẽ parit,ac naturalẽ oblig.l.iuriſgen
tium in prin. & §. igiẽ nuda præalleg. Iaſ. in rub.de verb.
obli.col.2.vbi ẽt per alios poſteriores, ergo & antecedẽs.
44 Dicẽdum igitur eſt,† vt per Fel.poſt alios in d.c.1.col.
3.Iaſ.in d.§.ſed cum nulla.Ioan.Crotum.Galliau.Ripam
& alios Mod.in.rub.de verbo.oblig.fol.1. & 2. Et Fortu.
Garziã, in d. l. iuriſgentium,in §.prætor ait,col.3.vbi prę
alle. ſcribẽtes cõiter concludunt, φ ius cano.animarum
ſalutem reſpicit.c.vt animarũ,de conſti.in 6.c.fi. de pręſc.
ius ciuile bonum publicũ & priuatorũ vtilitatem,gl.in c.
poſſeſſor.de reg.iur.in 6.l.1.§.huius ſtudij.ſ.de iuſt.& iu-
re. Ideò quum non eſſet certũ & indubitatum de volun-
tate pmittentis pacto nudo , ius ciuile voluit obligatio-
nem ciuilem ĩde oriri, neq; agi ex tali pacto poſſe.ius ve-
rò canõ.oppoſ ſtatuit vti tutiorem, p anima eam viã eli-
gens.Sed ſi ius canon.fouens nudũ pactũ,ſup peccato eui
45 tando fundatum eſt,& ſtat alia iuris regu.† φ vbi agitur
de materia peccati ſtamus iuri canon. ẽt in foro Cæſaris
iuxta gl.d.c.poſſ.& notata per omnes,in d.c.fin.de pſcr.
ergo etiã in foro Cæſaris ac in terris Imperij hodie nudũ
pactũ efficacem oblig.& actionem pducet.pro ſolutio-
ne,vide poſt alios Galliaulam in d.rubr.de verb.oblig.in
46 2. char. † Rurſus cur illa naturalis obligatio q̃ ex pacto
nudo oritur,potens nõ ſit ad faciendum pactum ipſum
cuſtodiri declarat Dec.in l.legem col.1.C.de pac.
47 Quintò præmitto † φ huiuſcemodi pacta qñque ap-
ponunẽ circa ſubſtantialia contractus,aliqñ circa natura
48 lia, nonũqã circa accidentalia † iuxta declarationem gl.
in l.pacta conuenta.j.de contrah. emp. vt per Lan.Dec.
Aquen.& alios. in l.in bonæfidei in prin. C.de pac. Quę
verò dicanẽ ſubſtantialia,quæ naturalia, & quę acciden-
lia,melius declarat Iaſ.& alij. in l. cũ quid ſ. eod.Aquen.
in l.edita.col.3.C.de eden.Curt. ĩ trac.feud.in 6.principa
li q̃ſtione,col.5. & Brun.Aſtẽ. in trac.de forma char.1.&
Iaſ.pulchre in l.iuriſgentiũ in §. quinimò col.1.ſ.de pac.
49 Sextò pmittas † pro maximo fundamento totius ma
teriæ,& intelligentia noſtræ.l. φ pactũ aliquando infor-
mat,quandoq; reformat,nonnunquam transformat. In
formare eſt extendere vel ampliare. Reformare nouare,
& ſub alia forma ponere.d.l.iuriſgentiũ, in §. quinimò,
cum ſequenti,vbi eſt de vtroq; tex.transformare eſt tran
ſmutare,& in aliã formam ponere.l. vbi ita donatur j.de
dona.cauſa mortis vt hic per Iaſ.Dec.& Curt.& per om-
nes in dicta.l.in bonæfidei,& in d.l.petens.
50 Eſt igitur trãsformatio, † vbi mutata ſpecie,noua for-
ma datur.l. vbi ita donatur & l. titius j. de pręſcr. verb.
Et appellari poteſt tranſlatio,ſeu transfuſio,iuxta. l. 1.j.
de noua.& l.tranſlatio. j. de adim.l. Reformatio autem
renouat,eadẽ ſpecie remanẽte.d.§. q̃nimò,& alijs de qui
bus per Moder.prælle. in trac. de forma,char. 4.q̃ſt.10.
51 Et prædicta informatio † aliquãdo eſt de actione,ali-
quando de contractu, vt quãdo actio non eſt apta infor-
mari tunc informatur contractus , vt ſubtiliter declarat
Bar. infra in vlt.col.Alex,in d.§.quinimò,colu.1.omnes
ſcribentes in d.l.in bonæfidei & in dicta.l.petens.

Sed operępretiũ eſt cognoſcere,vtrũ lex noſtra loqua
tur de informatione, vel de reformatione p pactũ facta.
Communis doc.ſententia eſt φ loquaẽ de informatione
vt poſt alios ſcribit Dec.j.in 7.& 8.col.Sed verior eſt opi.
Pau.de Caſ. φ imò de reformatione intelligatur , vt per
Aquenſ.in d.l.petens colu.7.& latius infra probabimus

Abſolutis belliſsimè tribus primis pollicitis deſcenda-
mus ad quartum.

In text.ergo ibi lecta eſt, ſimilis eſt loquendi modus
in l.titius in principio infra de act. emp. ibi lectum eſt in
auditorio domini Vlpia. reſponſum.

In eodem tex.ibi.15.numerata Pau.de Caſt. intelligit
aureorum millia, ad q̃ ſummam perſoluendam quũ tre-
centos denarios menſtruos ſcđm tenorem tertij pacti de-
bitor ſoluere teneretur.50.menſes, ad ſoluẽdum totam
ſortem, & principale debitum habuiſſet, ſcđm Pau.Iaſ.&
alios,& Iaſ.in l.ſi ita quis, in §.Seia.col.2.j. de verb.oblig.
Mod.Med.vt dixi intelligunt. 15.ſeſtertia, vt veteres lo-
quebantur, quemadmodum ex Cic.Pli.& alijs colligitur.
q̃ quindecim ſeſtertia, valebant & æquabant, quindecim
millia nummorum paruorum, ſiu. ſeſtertiorum ęreorũ,
quum ſeſtertium mille aſſes ſeu nummos æreos, valeret,
vt ſupra diximus, & ex Pli.colligitur, qui ſcribit Aſiniũ
celerem ſeſtertijs octo mulũ emiſſe, quod pretium fuiſ-
ſe octo millium nummum Macrob. tradit. Et ſcđm hanc
interpretationẽ ſolutioni toti' ſummæ mutuo acceptę,
compenſiſſet numerus.12.menſium & dierũ quindecim,
quũ trecentum denarij ſingulis mẽſibus ſoluendi, mille
& ducentos nummos æreos valerent. Ita qđ in 12. men-
ſibus ſoluta eſſet oĩs ſumma, demptis ſexcentis nummis,
ad quos pſoluen. cõpetijſſent, poſteà.15.dies. Sed quem-
admodũ in ſuperioribus tetigi ſunt ſomnia vigilantiũ,
Quod.n.dicit Pau.de. 15. millibus aureis falſum eſt, quia
de millibus nulla in hoc tex.fit mentio, nec veriſimile eſt
ꝙ creditor ad reſtituendum ſortem mutuatã debitori,
tãti tpis dilationẽ dediſſet, trãſcũdo de extremo ad extre
mũ, de vno menſe, intra quem ſcđm primã ſtipulationẽ
totam ſummam mutuatã ſoluere tenebatur, ad.50.men
52 † ſes. tertio quia apud iuriſc. frequentior eſt mentio ar-
genti q̃ auri vt patet in l.publ.in §.1.cũ infinitis ſimilib.j.
depoſ.Romæ.n.magis argẽtum q̃ aurũ abundabat, hinc
Pli. lib.33.naturalis hiſtoriæ miror inquit, p̃ter alia pop.
Ro.victis gentibus in tributo ſemp argẽtũ imperaſſe nõ
aurũ, ſicut Carthag.cũ Annib.victo, argenti pondo, &c.
Et rei nummariæ ordinem hunc fuiſſe Romæ, eodẽ lib.
Pli.refert, vt pri' Rom.ære graui.i.nũmo rudi & informi
vſi ſint, poſteà ęre ſignato ſub rege ſexto, deinde argento
ſignato. De auro ſignato nihil dicit. Qđ igĩ hic ſcripſit
Pau.Caſ.de.15.millibus aureorũ, parum ſapit, q̃uis non
ignorem ẽt aurum apud Rom.poſteà in vſu fuiſſe, & de
aureis p iuriſc.factã mentionẽ, vt in l.nec refert, ibi mille
aurei.j.qñ dies l.ced.& in ti.de nu.& arg.l. Quartò & vlt.
53 quia refragatur tex.in ſeq.de denarijs mutuatis loquẽs †
qui argentei erãt.d l.publia in §. quemadmodũ ẽt ex Pli.
& alijs habetur. Interpretatio verò Alciati & ſequaciũ de
15.ſeſtertijs ęquantibus ſummã.15.millium aſsium, vel
54 paruorũ nummorũ, nullatenus tenẽda eſt.† Quia in iure
noſtro vix inuenies de prędictis ſeſtertijs tactam mentio
nẽ, preterq̃ inſt.de ſuc.lib.in §. poſtcà verò. Secundo q a
lex noſtra loquit de denarijs mutuatis refundẽdis & re-
ſtituẽdis, q vt dixi argẽtei erã, nõ ęrei. Tertiò quia tex.ĩ
ſeq. prout in ſuperioribus demõſtraui in plurib' locis re
fragat.ca pp vt ẽt.ſ.docuim', exponas.15.i.cẽtũ denariũ
p denariorũ de quib'.j.loquiſ iuriſ.ad q̃ ſummã reſtituẽ
dã Luc.Tit.debitor quinq; mẽſes habuit.quũ.300. dena
rios mẽſtruos, ex oĩ sũma, vt dicit tex. refundere teneret.
55 In tex.ibi calẽdis futuris † de pximis in dubio intelli-
gitur.l.eũ qui calendis.j.de verb.obl.nã ſi de primis non
intelligerentur, nec de ſecundis, aut tertijs rectè intelligi
poſſet, & ſtipul.inutilis rederet, vt ergo valeat, de primis
intelligitur ſcđm gl.in d.l.eum qui calendis.& licet non ex
primatur verbũ futuris ibi ſicut hic, nihil refert.eſt.n.ex-
preſsio eius quod ineſt, q̃ nihil operatur.l 3.i.de l.1.aliqñ
tn iuriſcõſult' de proximis calendis loquẽs id exprimit.
l.ſi quis ita in §.ſeia.j.de verb.obli.facit regula §.hoc ſer-
mone.l.boues.de verb.ſigni.limitat ẽt prædicta Are. in §.
appellamus inſt.de actio.col.13.in verſ. ſed dubium.

In tex. ibi ea die intellige calendarum de proximo fu-
turarum de quibus dixerat.

In tex.ibi in dies.15.hoc ſtare non põt. Sed in dies. 30.
legẽdũ eſt, & ſic quolibet menſe, vt ſupra probaui :& ceſ
ſent nugæ & multę Mod. Ambages, circa vſuraru cõpu-
tationẽ pro dictis dieb9. In tex.ibi ex ſumma ſupraſcri-
56 pta quod ſtatim repetitur in verſi. ex omni ſumma.† ne
verba ſuperflua ſint, alterum reijciendum vr̃. Niſi dicas
ꝙ ſunt verba partiũ appoſita ĩ pacto inter eas facto, quę
ſimiliter ad cautelam, maioremq́; declarationem eorũ
quę agebant, plura alia ſuperabundãtia inculcarũt vt di-
cam in to.no. & iuriſcon.hic totam ſeriem facti retulit.

In eo.tex.ibi ineſſe creduntur perinde, &c. Et ſic fictè,
ſed tex.in d.l.iuriſg.in §.quinimmo, vtitur verbis veritatẽ
exprimentibus inſunt, de hoc in no.dicemus, vult autem
iuriſc.hic dicere, ꝙ pacta incontinenti appoſita iuxta ſti
57 pul.pars ſunt ipſius ſtipulationis, ideò ſubijcit † perinde
eſſe ac ſi certã pecuniã ſtipulat' vſuras adiecìſſet, pro qua
declaratioone ſtat Alex.ĩ d.§. q̃nimò col.1.& ĩ no. dicã.
58 In tex.ibi finito primo menſe, primę pẽſionis, † penſio
proprie.i.qđ pro conducta re, vel vſu rei datur.l. eden.C.
loca.cũ ſimil. hic p ſolu. poniſ & ſic primæ penſionis.i.
primæ ſolutionis, q̃ fieri debebat, pendere.n.ſoluere eſt
ſæpe apud Liu. Saluſtiũ & alios bonos auctores. ppterea
ẽt qui ob delictum pecuniam ſoluit, pęnam pendere dr̃,
vt eſt in illo Virgiliano, tunc pendere penas cecropidæ
iuſsi. De penſionibus verò, in materia beneficiorum, hic
nõ tango, habes de his hodie plures tractatus impreſſos.

In eo.tex.ibi finito.i. menſe primę pẽſionis vſuras cur
59 rere iuriſ.cum myſterio de curſu loquitur.† Currunt.n.
ſed non debentur ſtatim finito menſe, puta, ſed in 30.
dies, & ſic in fine ſequentis menſis, vt poſt gl.ſup verbo
tractatũ.Ful.& Opizonus, quos ſequuntur Mod.Med.ſu
per verbo finito quicquid dixerint hic in 8.col Mod.tau.
qui tñ ſi bene videantur in hanc ſententiam poſteà eũt.
poſt primũ igiſ menſem curret vſura, rõne trecentorum
denariorũ, poſt ſcđm pro quantitate ſexcentorũ, poſt ter-
tium pro ſumma nõgentorum, poſt quartũ pro mille &
ducentis, poſt quintũ pro ſorte mutuo accepta. Et ppeà
iuriſconſ.hic ſubiũgit, poſt tertiũ tractũ vſuras creſcere.
multifariam.n.creſunt, quia poſt primũ menſem, vt dixi
currunt vſurę.300.denariu poſt ſcđm ſexcentũ, poſt tertiũ
nouẽ centũ, poſt quartũ mille, & 200. poſt quintũ mille
& quingentorũ, q̃ mutuata fuerant. Et ſic finito primo
menſe ſemper creſcunt & augent vſuræ ſortis prędictę.
60 Vſuræ verò vſurarũ † non currunt nec ex ſtipu.deberi
poterant.l.refragante.l.placuit infra de vſur.& l.fi.C.eo.
tit.de vſu. Aliud intereſſe alterius intereſſe, vt anno præ-
terito latè demonſtraui in l.vnica.C.de ſent.quæ pro eo.
61 Sed hic cadit pulchra dubitatio † nunquid elapſis di-
ctis quinq; mẽſibus ad ſoluendũ ſortẽ datis, debitor ex-
cept.nõ nu.pec.opponere potuiſſet, tex.noſter hic vr̃ prę-
ſupponere, ꝙ non. nec mirũ, quia ſcđm iura fiorum. excep.
nõ nu.pec.non erat cognita ſcđm Are.hic, ſed vt etiam in-
quit Cur.poſt vl.no.arg.validũ ex hoc tex.colligi nõ põt,
quia de hoc nõ dubitatur in l.noſtra, ſed nõ inſiſto, quia
nõ eſt pſẽtis ſpeculationis. Nec hodie ĩ hoc caſu interpo
ſitę ſtipulationis ĩ q̃ſtione, de qua hic poſſet quis repelli,
exceptione nõ nu. pe. ſed exceptione ĩ factũ p tex no ĩ l,
cũ vltra.C.de nõ nu.pec.vbi pau.de Caſ.pulchre declarat.

In eod.text.ibi quæ priore parte ſimpliciter in ſtipul.
veniſſent, id eſt quaſi partes, & de per ſe, ac ſeparatim in
ſtipul.veniſſent, ita ꝙ pactũ circa ſortem principalem ad
vſuras tanq̃ ad diuerſum quid ſe non videbatur extende-
re, ſed quemadmodum ſupra oſtendimus, oppoſ.hic re-
ctę deciditur :quia licet pactum ſuper aliquo principali
factum non operetur, tñ ſuper acceſſorio, & ſic ſuper vſu
ris, bene operatur, quia acceſſorium regulatur à principa
li, vt per Alexan.hic in 1.col Et diximus ſupra.
62 Noto primò ex iſto tex.ibi lecta, &c.† ſcđm alteram lec.
ꝙ quãdo in ſcholis quęſtio aliqua diſputatur, legi primò
diligenter

diligenter debet.cõcordat tex. in præall.l.titius,ibi lectũ
eſt in auditorio D.Vlp.reſpon.Noſq;admonet tex iſta,ſe
cundum Barb.in conſi.44.col.4.lib.2.vt anteq̃ reſpon.to
tũ inſtrumẽntum legamus,facit.l.inciuile.ff.de.l.imò ſæ-
pe diligenterq; percurendũ eſt ne velox & incanta lectu-
ra, nos decipiat. Ideò pars quæ vidit dicta teſtiũ aduer-
ſarij, vel tranſenter audiuit non dr̃ partis didiciſſe teſti
ficata vt per Felyn.in cap.vltra tertiam col.1.de teſtibus.
Sed adhærendo alteri lecturę lr̃ę vt dixi magis cõſenta
neæ,& cõmuni,ꝙ quæſtio iſta diſputata fuerit,in audito
rio cauſarum.Pap. notát aliqui ꝙ ea quæ in iudicio prò-
ducuntur iudici legenda ſunt, nec mirũ, ipſi.n.iudici ſa-
ciendę ſunt ꝓbationes,& deinde ĩ actis regiſtrãdę.l. qn-
quagin ta ff. de proba. & cap. quoniam contra de proba.
Sed retragatur tex.cũ gl.in.c.appellatio quam,extra de
63 appel.in 6.† vbi habetur,ꝙ ea quę iudicialiter producun
tur,non ſunt iudici legẽda, ſed porrigũtur iudici in actis
deſcribenda,inde per eum legenda,& ponderãda,loco &
tempore opportunis.Et ita ſeruat conſuetudo optima l.
interpres.Satis tñ lecta dici poſſunt per iudicem vel alios
iudici ipſi,qui debet cuncta diligenter rimari e iudicam-
tem 30.q̃ſtio.5. Ideò veriſimile eſt, ꝙ legerit vel legi ſibi
64 ea fecerit.Aliud magis not.ex hoc text. colligo † ꝙ ea q̃
in iudicio producuntur talia eſſe debent. ꝙ legi poſsint,
ac intelligi,aliàs nullius ſunt momenti,nec procedentem
releuant.ſz pro non productis habentur c.cũ in multis,
de reſcrip.lib.6.l.ſed & ſi pup.ĩ §.proſcribere ff de inſtitu.
tradunt Signorolus cõſi.59.Paul.de Caſt.333.in antiquis
Ioan.de Anna. in conſi. 25. Alex.in l. cum quid colu.2.ſ.
eod.Fely.in proę.decr.col.2. & in c.ex parte decani colu.
13.& 15.de reſcr. & Guido Papæ in quæſtione.224.242.
vidiq; cedulam in iudicio manu cuiuſdam aduocati ſcri
ptã adeò perperam & obſcurè,vt legi nõ potuerit,neque
parti petẽti copia dari, nõ potuit illa dici lecta in audito
rio,poſuitq; eius cliẽtem in periculo amiſsionis, ꝑꝑ prò
nuntiationem poſitionum partis,quibus cum iterata cõ
minatione, reſpon.erat pro confeſsis factã.ſecũdo noto.
65 † Ex tex.ibi in auditorio ſm Bart.ꝙ locus celebrati con-
tractus inſeri debet in inſtrumento. quod tñ hic nõ pro
batur,quia iſtud auditorium non fuit locus celebrati cõ-
tractus ſed lecti & recitati, qui prius celebrat⁹ fuerit, vt
hic per Iaſo.nec Bart.id ex hoc text.collegit,vt per Mod.
Tau.col.3.qui poſt Opizo.poſſe melius colligi dicunt,ꝙ
in actibus iudicialibus apponẽdus eſt locus, vt hic ẽt per
Dec.id quod minimè ẽt hic probatur,quum dicta verba
in narratiua caſus propoſiti ponãtur, nõ in concluſione
act⁹ iudicialiter celebrari, ita vt neceſſario colligi poſsit,
in actibus iudicialibus,locũ poni debere.De veritate aut
articuli,vtrũ locus & locus loci.tã in inſtrumento publi-
co & in priuata ſcriptura, quàm in actibus iudicialibus
apponi debeat,ad validitatẽ ſcripturæ,late tradunt Fely.
& alij cano.in c.1.& 2.de fide inſtrumentorum.
66 Tertio noto.ex tex.ibi † pręſe.pret.iuriſcõ. cõſiderato
ordine literæ ꝙ officialis ciuitatis præcedit doctorẽ ſm
Opizonem & Mod. Taur.reſtringẽtes, vt p eos.Sed quũ
magiſtratus dicatur ciuitatis princeps. l. ſpadonem. §.ſi
ciuitatis princeps.ff.de excu.tut.Cui dubiũ ꝙ circunſcri-
pto omni ordine literæ & ſcripturæ, præcedere debet.l.
67 nec.n.ordo ff.de ſol.† De qua materia. † an, quomodo, &
qñ ordo literę & ſcripturę attendi debeat,ſeu potius or-
do intellectus, vltra dicta per ſcrib.in d.l. nec.n. & in l.2.
in §. prius infra de vulgari. & Bart.in l. iudex poſteaquã
circa fin.infra de re iud.vide Alex.in conſ.91.col.2.lib.1.
Sozi.conſi.9.colu.6.volu. 1.Fely.in c cum contingat,col.
pen.de offic.del.Mod.de fano in tract.de pignor.fol.30.
& Bru.Aleníem,in tract.paruo de rebus dubijs fol.47.
68 Quartò noto. ibi cautio huiuſcemodi. † ſm Paul. de
Caſ. & Iaſ. ꝙ hic cautio pro ſcriptura priuata accipitur
quę conuentiones de quibus hic,cõtinebat.Id quod inde
que nibus apertiſsime oſtẽdit tex. nunquid aũt nomine
cautionis, intelligat de ea, q̃ ſine fideiuſſoribus eſt, patet
ex.l.ſancimus,cũ ibi not.C.de verb. ſigni.Barba in c. fi.a.
in §.fin.col.17.vt lite non conteſt.Cor.in ſing.ſuis in ver
bo cautio.& Dec.in c. qua fronte col. fin.de appella.
Quintò noto.ibi.15.iuncta gl.ꝙ hic pecunia data fuit
mutuo ad pondus. ſequuntur Mod. Taurin.Sed confun
ditur per iſtum text.in verbo.numerata, & in ſeq. dum
ſæpius de ſumma mentionem facit,& nunq̃ de pondere,
accedat ꝙ de natura pecuniæ eſt vt detur ad numerum,
non autem ad pondus. l. certi conditio. §. ſi nummos ff.
eod.vt dixi in l.ſingularia. intelligiturq; hic text.quinde
cim centũ denariorũ,ſ.vt in ſuperioribus,declarauimus.
69 Sextò noto.ibi de domo, † iuxta intelligentiã & inter
pretationẽ glo.& doc. ex domo,ab ipſo Menio,videlicet
vel à caſtald.eius, ꝙ ſiquis cõfiteatur habuiſſe centum à
tali ſyndico probari eũ habuiſſe à magiſtro ſyndici,vel à
caſtaldo & factore ſm Ang.& Alex. quod ex hoc text.&
gl.non bene colligitur quum loquantur in diuerſis ter-
minis.Confeſsio.n. receptionis factæ à ſyndico reſpicit
perſonam ſyndici,nõ aliorum, at confeſsio ſummę rece
ptæ numeratæ ex domo alicuius, vt hac. l. oẽs perſonas,
quæ de domo ſunt,apta eſt conprehendere,quia ſiue per
ipſum Pub. Meuium creditorem, ſiue p eius caſtaldus,
& factores mutuatum ſit,dici poteſt mutuum de domo
ſua proceſsiſſe,ideò nimirum ſi prædicta verba de domo
ſua verificari poſſunt ẽt ꝙ pecunia habita fuerit ab eius
caſtal.Et quod hic dr̃ de domo a nobis dr̃.in l.publ.in §.
titus ff.depo.verum tñ eſt,ꝙ ille qui à factore ſyndici ha-
buit ab ipſo ſyndico habuiſſe dr̃.l.ſi inſtitorem cũ not.ſ.
eo.Quemadmodũ hic iſte quòd habuit à caſtal. P. Meuij
ab ipſo Meuio habuiſſe dr̃.propterea qui confitetur ha-
buiſſe à factore confiteri cenſetur habuiſſe ab ipſo ſyn-
dico, & pariter cõfeſsio de recepto à ſyndico verificatur
in receptione à factore ſyndici procedente, quia ſatis di
citur recepiſſe à ſyndico qui ab agente pro eo recepit.
70 Et ex ꝓdictis † iterũ not.Ro. Pau.Alex. Dec.& Mod.
ꝙ appellatione domus ſiue illorũ de domo continentur
caſtaldi,inſtitores,& factòres,quod hic procedit attenta
materia ſubiecta. ſm Cur. & Moder. & pariter in l. 1.in
prin.infra ad Syllan. & in l. pen.ff. de teſt. propriè tñ qñ
ſit mentio de aliquibus de tali domo, comprehendũtur
ſolũ agnati.c.1.de ſciſmat.in 6.ibi domus de Col.adeò ꝙ
fœminę extra domũ illam nuptæ excludunt,vt per Alex.
in conſi.213.lib.6.& Gozadi.Bononien.in conſi.79.
71 Nec baſtardi dñr de domo.† Ideo arma & inſignia do
mus ferre nequeunt,niſi cõſuetudo aliter ſe habeat.Bart.
& Iaſ.in l.fi.C.de verb.ſign.Anch.& Phi.Fran.in d.c.1.de
ſciſmat.Oppoſitũ tñ conſuluit Sozi.lib.3.in cõſi.102.col.
4.præcipua tñ.arg ſunt ſuper communi vſu.& conſuetu-
dine. baſtardi tñ principum ex inueterata conſuedine
inſignia domus ferunt cum ſigno per tranſuerſum ad de
notandum quòd proceſſerunt ex tranſuerſo.
72 Sed an priuilegium cõceſſum † illis qui ſunt de domo
cõpetat miniſtris & familiaribus ponunt ſcribentes locis
73 per Alex.& Deci. allega.ff. ſuper glo.in verbo de domo.†
Notandumq; eſt, ꝙ hic poſt Alb.dicit Alex.domum ca-
pi aliqñ pro ſubſtantia & patrimonio.l.1.C.de inge. ma-
numiſsis. ex quo infertur ad no. quæſtionem. ꝑ Barb.in
d.l.cum acutiſsimi charta.2.C. de fideicom. relatam hic
per Dec.& Moder. quòd ſi vxor fuerit relicta vſuſructua
ria domus, intelligitur de patrimonio & ſubſtantia eius.
74 Septimò not.ibi proba dari, iuncta gl.† ꝙ in couentio
nibus, & in inſtrumẽtis ponuntur qnq; verba ſuperflua.
toleraturq; inculcatio verbòrum,hic.n.ẽt nõ facta men-
tione de probis l.u.Dic.reproba ſoluere nõ potuiſſet nec
liberaret reprobam pecuniam ſoluen. §. qui reprobos.l.
eleganter infra de pig.act.propterea Bar. in prima col.in-
fert, ꝙ verba q̃ quotidie in inſtrumentis ponunt,de pro-
mittẽ ſoluere tot florenos boni auri & iuſti ponderis,
nõ ſunt neceſſaria,& approbat, allegaturq; ſemp in pra-
ctica ad hoc.quamuis Dec.Picus.Curt.& Mod. Tauri.&
Medi.Bart.& gl.pungant.quia prædicta verba operantur

plures effectus,vt per eos,& ſtatim dicam gl.tñ & Bar.bonum habuerunt ſenſum, quia debens pecuniam ſoluendo reprobatam non admittitur, hoc igitur reſpectu ſiue facta fuerit mentio de probis ſiue non tantundem eſt,& conſequenter eo reſpũ ſuperflua eſt expreſſio, iſta fuit intentio Bar.prout ẽt inueni declarare Mod. Aſtenſes ĩfra. de aug.in vlt.cõcluſione principali col.8. Et ponderandũ eſt,ꝙ Bar.in illatione non dicit vt aliqui referunt,ꝙ pdicta verba nihil operẽtur,ſed ꝙ non ſunt de neceſſitate, qa ẽt ſine eis pecunia reproba, vt dictũ eſt, ſolui non poſſet.

75 Expreſſio tñ plures effectus operari põt † nam in caſu & illatione Bar. pp illa verba boni auri & iuſti ponderis. creditor non cogeretur ſolutionem recipere in moneta æquiualenti,ſed dicere poterit ſe velle ſolutionem in auro,quia ſic conuentum fuit, & contractus legem ex conuentione accipiunt.l.1.§.ſi conueniat.ꝭ.depoſ.ita decidit Cur.Senior in tractatu monetarum in 10.qõne.Et ſequũtur cõiter ſcrib.vt hic per Mod.Taur.& Mediol.& Aſtẽſes.latius loco proximẽ alleg. clariusq; id procederet qñ geminatẽ diceretur auri & in auro tm,ſm præall.ſcribentes. Operari ſimiliter poterit alium effectum in pecunia numerata ante debitoris moram,quę de iure cõi p illum ſolui potuiſſet.ceſſante mora & culpa.l.qđ te cum ibi no. ꝭ.eo.id modo facere non poterit,pp illa verba vt aliquid operentur,& ſic intelligiſ vt fiat reſtitutio monetæ,in eodem ſtatu in quo erat tpe mutui,vt hic per.Dec. Picum. Curt.& alios Mod.Et ſi dicatur Bar.allegando.§. qui reprobos contrarium velle,eius quod ſcripſit, in d.l.quod te,quòd debitor non liberetur ſoluendo pecuniam reprobatam.etiam ante eius moram.Rñdebam aliàs ex mente Bar.hic,ꝙ in d.l.quod te.conſtabat in ſpecie vel in genere ſubalterno,quam pecuniam debitor habuiſſet.quo caſu ſecuto interitu aut deterioratione extrinſeca liberaẽ, arg.illius tex.& l.in naue Saupheli.ꝭ.loca. hic autem non conſtabat de pecunia habita , & in ſpecie debita . quum ſcriptura mentionem faceret de denarijs, quo caſu licet debitor liberetur ſoluendo de minimis. l. nummis. ꝭ. de leg.3.non tñ liberatur ſoluendo reprobos.d.§.qui reprobos,quia genus perire non põt.Quę conſideratio vt in 4. col.aduertit etiam Cur.non ſubſiſtit.quãquidem, certitudo ſatis reſultet habita relatione ad mutuum,iuxta l. cũ quid & l.certum.ꝭ.eo. cum l.1.& 2. C. de ſen. q̃ ſine cer. quanti.Ideò melius dici poſſet Bar.intellexiſſe reprobos, i.ſalſos nummos ſolui minimè poſſe, non autem ꝙ tm reprobatus fuerit curſus talis pecuniæ ſtante eadem materia. Sed quamuis pecuniæ appellationis intelligatur de proba.ſi tñ in ciuitate, vt ſæpe contingit, plura ſint pondera,in dubio de minori ſm Bart. intelligitur. conueniũ argu.l.minus, ꝭ. alleg.q̃ ſi,& ſi loquatur in legatis ſtrictè intelligendis, vt hæres minus quam ſit poſſibile cenſeat grauatus.idem tñ eſt etiam in contractibus,vt de minori intelligi debeat.l.ſp in obſcuris,& l.ſemper in ſtipu. de re gu.iur. vt hic per Dec. & Mod. & latius per Brunum in tractatu de augmento,concluſione vlt.col.9. & ſeq.limitando vt in prædictis locis habetur.

76 Octauò not.ex tex.ibi † rectè dari,iuncta declaratione gl.ꝙ id verbum ſolennitatem importat,& conſequenter impropriè ponitur hic quum ſm proprietatem vocabuli rectè iuſtitiam & ſic merita cauſæ,factumq; ipſum denotet.Rite ius & ſolennitatem ordinis iudicij.l. nõ putauit. §.non quæuis cum gl.ꝭ.de contratab.cum alijs de quibus hic per Bar.& doc. Quod facit ad qõnem habentis rñ.ac conſulere. An aliquis fuerit rectè captus . vt circa merita rñ.debeat,an videlicet ex iuſta cauſa fuerit captus nõ circa ordinem,an videlicet ſolẽniter vt hic per Bar. in 3.col. cuius opin.dicunt magis cõem.Alex.Iaſ.Dec.Curt. & alij Mod.Soz.in l.iuſtè col.1.ꝭ.de acq.poſſ.& Bru. in tract.de for.in articulo qñ aliquid cenſ.trad.pro forma co;.10. Verior tñ & æquior opinio eſt ad oppoſ. quum etiam verbum rectè ſolennitatem importet.vt hac.l. ſecundum verum ſenſum.vt per Dec. vt patet in pluribus alijs iuribus per præfatos alleg. Imò videtur nunc communis opinio. Ita enim poſt Alb.Salv.& Ful.tenet hic Iaſ.col.9. Dec.6. Curt.8.Mod.Tau.4.Med.in gl.rectè & Raph.Commen. in d.l.iuſtè,dicens opinionem contrariam cauillationem eſſe vt ibi refert Soz.hic vñr mihi cõem opinio. facere.iuxta.l.1.de offi.qſtor. ibi & ſane apud veteres crebrior opinio eſt quæ etiam verior eſt vt iura per eoſdem alleg. pbant.ita ꝙ tenenda eſt etiam quòd contraria communis foret.vt plenè per Felyn.& alios in c.1.de conſtit.

Verbum autem iuſtè & verbum bene. tam ad merita & iuſtitiam cauſæ,quã ad ordinem & ſolennitatem adaptatur ſm prædictos ſcribentes.Et idem qñ mandatur cognoſci.quid iuris ſit , vel quæ partes iudicis eſſe debeant. aut quid fieri debeat.Alex.in l. ꝙ quadringenta col.1. ad l.falci.& Dec.in c.intimaſti.col.3.de appella.Mod. Taur. hic col.4.& Bru.loco pall.niſi ex verbis cõmiſſionis mandatũ appareret de iuſtitia negotij cognoſci. vt ꝙ cognoſceret quales eſſe debeant partes iudicis definiendo . vt p Iaſ.in l.ſeq.in 6. not.& hic p Mod. Med. Et licet Dec.& Cur. teneant, ꝙ verbum rite pariter iuſtitiam importet. & pro rectè & iuſtè ponatur,iuribus p eos adductis,ſignificantius tñ vt hic dicunt Mod.ad ritus, & ſolennitatem refertur.ideò ſi mandatum fuiſſet cognoſci an rite quis captus eſſet,articulus ordinis & ſolennitatis non cauſæ iuſtitia mandari videretur.vt hic per Mod.Med.cui ſententiæ & ego accedo,nec aliter in hoc puncto doct. volunt.

77 Nono † ſignandus eſt tex. ibi eius ad quem ea res ptinebit,ꝙ quædam non neceſſaria, aliqñ ad abundantiẽ cautelam exprimũtur,nam & ſi mentio hẽdis non fieret , de ipſo hærede etiam cenſetur intellectum,quilibet.n.hæredi ſuo vt ſibi prouidere creditur.l. ſi pactum cum ibi no. ꝭ.de proba.de quo plenè per Anch. in conſi.319. & 327. Pau.de Caſt.in conſi.282.col.fi.in antiquis.Cor.conſ.30. lib.4.Soz conſ.142.lib.2.dec.conſ.262.& in l.vnica col.2. C.qñ non pet.par.Iaſ.in l.ſi ſtichum in §. ſtipulatio. ꝭ. de verb.obl.& in l.ſi ſic ſtipulatus,eo.tit.& in conſi. 217.lib. 2.Cur.Iun.in conſi.159.col.fi. Lan.Galtau.in §.Cato. col. fi.& in §.item ſi in facto col.3.l.2.& 4.ꝭ.de verb.ob.

78 Decimo no.ex tex.ibi data, ſoluta, &c. † inculcationẽ verborum in contractibus nõ reprobari,vt hic volunt gl. & Bar.in 1.col.& Dec.ſup gl.De quo articulo vide ſcrib. in lege certi conditio.in prin.ſ.eo.& Gell.in noct.atticis c.23.lib. 13.Iamque inueterata eſt conſuetudo , vt in inſtrumentis huiuſcemodi inculcationes ponantur.

Item dum tex.ſubiungit ſatiſue eo nõie,probat ꝙ quando debitor creditori ſoluit aliud pro alio,nõ dr̃ propriè ſolutum qđ debetur, ſed ſatiſfactum pro eo quod debe-

79 tur. † Et ſic probat ſatiſfactionem à ſolutione differre, cuius oppoſitum dici vr̃.in l. ſolutionis.ꝭ. de verb. ſign.ꝙ verbo ſolutionis etiam ſatiſfactio accipiatur, ſed intellige quam tñ creditor acceptare voluerit Litem liberatur, in h.ꝭ.quibus mod.pign. vel hyp. & no.in d. l. ſolutionis.

80 Vndecimò no.ibi tũc.† iuncta gl. & declaratione Bar. in ſecunda oppoſitione, ꝙ iſta dictio tunc denotat extremitatem temporis cui adijcitur.vt dicit text. in l.4.ad fi. ꝭ.de condi. & dem. vbi melius quàm hic probatur , propter ſequentia verba,quæ poſt ſoluam,ex quibus clarè liquet,partes conueniſſe vt currerent vſuræ ſolum poſt calen.futuras,& ſic poſt illud tempus, quo ſors ſoluenda erat,præterea vt hic in ſecunda col.Bar.inquit, etiam non poſito aduerbio. tunc expectandus eſſet terminus , quia quoties illud quod in certum tempus confertur.eſt in poteſtate rei ſpeciãda eſt vltima dies.l. in illa intra de verb. obl. Dictio ergo tunc ſignificat futuri temporis extremitatem,dictio verò nunc tempus præſens.l.Gallus.§.nunc de leg.cum ibi not. infra de lib. & poſth. Dictiones autẽ prædictæ cõmixtæ,vt in clauſula, ex nunc prout ex tunc, & ẽ contra importãt ꝙ vnum tempus trahatur ad aliud futurum,ſ.ad præteritum, & præteritum ad futurum . vt hic per Aret.col.3.vltra quem vide eundem Aret.in prin. d.l.Gallus.Soz.in d.l.4.in §. fin. Barba. in capi, quoniam frequenter.

frequenter.in §.porrò col.3.vt lite non conteſt.Alex.in l.
huiuſcemodi ȷ.de verb.ob.Dec.in c.ſuper eo.el.2.col.fin.
de appell.& in c.paſtoralis in 3. not. de excep.Guido.pa-
pæ in conſi.588.& Aquen.in præalleg.§.nunc de lege.

Duodecimò not.ex text.ibi. eo amplius iuncta expoſi
82 tione,gl.ꝙ dictio hoc amplius † quum ſit repetitiua.l.ſi
tibi purè ȷ.de leg. 3. importat repetitionem præcedentis
diſpoſitionis,ita in ſtip.quæ ſunt ſtricti iuris,ſicuti in vlt.
voluntatibus,vt hic per Bart.col.2.Saly.Aret.Soz.Dec.&
alios ſuper gl.ſed in l.noſtra id non probatur, quia dicta
verba non referuntur ad quantitatem , ſed aliam habent
determinationem,patet ibi eo amplius.quod poſt ſoluã.
non autem dr̃ eo amplius promitto.Ita Aret.poſt Rom.
eius præceptorem infra ſuper gl. verb.tunc, quicquid te-
nuerit ipſe Are.in no.vbi nondum viderat Rom.ſuper.d.
glo. quo poſteà viſo mutauit ſñiam amplectendo opi.
Rom.& ſequitur ẽt Dec.ſuper gl.dicti verbi tunc,quædã
alia in materia accumulans.de qua vide ẽt Aret.in l.ſi ita
ſcriptũ col. fi.de l.1. Alex.in l. poſtq̃ liti col.2.vbi Aqu.fi.
C.de pact.Iaſ.in auct.hoc amplius col.1.C.de fidei com.

Et licet .per dicta verba amplius ſtipulatio ſortis in pœ
nali ſtipula.repetita nõ cenſeatur,parum refert ſm Alex.
quia pactum veſtitur cohærentia primę ſtipulationis,
pœnalis intermedia,,vt re non extranea non obſtante vt
hic per Bart.colum. 2,& Alex.5.

Tu dic meliùs ꝙ prima ſtipulatio à dicto pacto reſor
matur,ſicq; agi poterit ex ſtipul. prima , per pactũ reſor-
mata ſm tenorem & formã ipſius pacti, vt latius dicetur
infra ſuper gl.in verbo ſtipulationis,in articulo an. l. iſta
loquatur de veritate informatiua vel reformatiua.

83 Decimotertiò no. ex tex. ibi pœnæ nomine † iunctis
ſequentibus,ꝙ vſura dr̃ pœna. quod largo modo intelli-
gendo procedit.l.ꝙ ſine, ſupra de neg. geſt. ibi maximis
vſuris vice cuiuſdã pęnæ ſubijciuntur.ſecus proprie , nã
pœna , ex euentu conditionis, eoq; prætextu debetur ꝙ
promiſſio non ſit obſeruata.l.ſi pacto quo pœnam.C.de
pact. vſura verò quia debitor pecunia creditoris vtatur,
vt in primis euidentialibus diximus , & ideò quia aliud
pęna aliud vſura,diuerſi ſunt tit.de pęn.& vſur.quod di-
uerſitatem inter prædicta clarè oñdit,licet aliqn concur-
rente identitate rationis pœna dicatur vſura , & diſpoſi-
tum in vno procedat in alio.vt per Alex.& alios,in §.fin.
l.5.ȷ.de verb.oblig.& Dec. hic col. 2. ſed qtum ad termi-
nos l. noſtrę vr̃ ꝙ proprie pœna nuncupetur vſura, quia
ſm modum pœnæ permiſſa fuit , ſi ea die ſumma ſupra-
ſcripta ſoluta non eſſet.Et ſic non debentur vſuræ ſimpli
citer,ſed in pęnam ex conuentione,ſm Dec.hic in 2.col.
ſed fuit ſubtilis Are.in 3.col.vbi dicit ꝙ aut pœna tẽpore
cõtractus & ante morã adijcitur , & eſt proprie vſura nõ
pœna,quum nihil puniat , & de nomine tunc non cura-
mus.l.inſulam. ȷ.de præſcri. verb.vel pęna dr̃ poſt morã,
& tunc aut apponitur ita , vt creſcat ſm tempus ſicut eſt
de natura vſuræ, quum vſurarius tempus vendat. Ioan.
Andr.in cap.peccatum,in mercur.& tunc pęna vſura eſt.
iſte eſt caſus qui hic not.ponitur,ſi vero pęna ſemel com
mittitur,tunc ſtat proprie & dicetur pœna ſm Are. quis
ſtip. pœnalis,ita ẽt concipi poſſit vt pluries cõmitatur.§.
fin.l.ſi duo,ſupra de arb. ſecundum Dec. hic in 2.colum.

84 Ex hoc tex.& prędictis inferſ † ſm Ang.Alex. & alios,
ꝙ ſtatutum prohibens exactionem pęnæ adiectę datio-
ni q̃titatis,locũ pariter,habebit in adiectione vſuræ,ꝑpeà
dicit hoc Sozin.quòd pęna adiecta quantitati vſura cen-
ſetur & exigi non poteſt.l.cum allegas.C.de vſur.

Sed oppo.firmat,Alex.in conſi.76.col.ſi.lib.5.mõ non
ſimus in cõtractu mutui nec in perſonis ſolitus ſęnerari.

85 † Ideò conſuluit exigibilem eſſe pęnam appoſitam da
tioni quantitatis, cum pacto præſentationis pignorũ in
defectum ſolutionis & inobſeruantiæ conuentionis,aliter
tñ concludit ipſemet Alex.in conſil. 49. cum duobus ſe-
quentibus,lib.4.& conſi.97.in eo.lib.vbi hanc opin.vero
rem , ęquiorem & magis cõmunem dicit eſſe . De quo
articulo vide etiam ſcribẽtes in d.l.cum allegas,Laur.Cal
can.in cõſi.34.colum.penul.& fin.Alex.conſi.43. & 135.
lib.6.Moder.in l.rogaſti,in §.ſi tibi.ſupra eo.

86 Poteſt ẽt ex ꝑdictis inferri † ꝙ eo caſu quo vſura peti
poterat, ex pacto incontinẽti appoſito vt in l. frumenti.
C.de vſur. poterit ſimiliter peti pęna in cõtractib⁹ bonæ
fidei de quo ꝑ Sozi.in conſi.133.col.4.lib.2.Quaſdã alias
differẽtias inter pœnã & vſurã ponunt Deci & Mod.hic

Decimoquartò no.ex tex. ibi conuenitq; ĩter nos,iun
ctis ſequentibus , ꝙ verbũ conuenit in ſcriptura redactũ
87 † importat pactũ & ſignificat cõuentionem ſine ſtipul.
factam, vt ſequentia indicãt quemadmodum oẽs ſcriben
tes hic notant,ad idem eſt tex.in l.qui Romæ.§.Flauius,
in verbo conuenit & ibi in tertio not.Are.ſignat.ȷ.de ver
bor.oblig.& alius text.in l.ſi tibi.C.loca.ibi cõuentio pla
citi ſine ſtetit. aliud eſt in verbo promitto. qđ per ſtipul.
importat,ſiue in publica,ſiue in priuata ſcriptura,poſitũ
fuerit.§.ſi ſcriptum vbi oẽs doc.notãt inſtit.de.inutil.ſti-
pul l.1.ad fin.C.de contrahen.& commit.ſtipul.Difficile
eſt aſſignare bonã rõnem diuerſitatis,ꝑpeà,multi cõtra-
rium tenuere reſpondẽtes diuerſimode ad hunc text. vt
hic plene ꝑ Alex.& Iaſ. colu.5.Et ad alia iura ſupra alleg.
dici põt ꝙ quum verbum cõuenit generale ſit aptũ com
prehendere ſtipula. & nudam pactionem , Iuraq; illa de
nuda pactione,& placito loquantur, mirum nõ eſt ſi nõ
importat ſtipul.qa apparet de mente legis capiẽtis verbũ
cõuenit ꝓ nuda pactione.Et ꝓ opi.ꝙ iportet ſtip.Iaſ.ad
ducit tex.in l.ſeruus.ea.l.ȷ.de ſer.expor.ibi conuenit citra
ſtip. fruſtra.n.lex diceret citra ſtip. ſi ſui natura verbum
ipſum iportaret ꝑ ſtipulationẽ, ſecundò allegat tex.in l.
pacta nouiſſima.C.de pac. vbi ex cõuentione orif actio.

Sed in veritate.l.noſtra Ineuitabiliter dictam opin.ꝓ-
bat.& reſp.datę ad eã per tenentes oppo.non ſubſiſtunt,
vt hic per Alex.col.2.& ſtatim dicam.ea ꝑp non eſt rece-
dendum à pręcedenti opinione Bart quæ cõmunis eſt vt
hic per Ang.Fulg.Alex.Aret.Soz. Iaſ.& oẽs Mod.Pau.de
Caſt.& ſcrib.in .ſciendum ȷ de verb. oblig. Fel.in cap.1.
de pact.Mod.oẽs in rub. ȷ.de verb. oblig. vbi Lan.Galia.
col.8.& ſeq.& Rip.5.& Mod.Altẽ.in tract.de for. in arti.
de proba.& pręſump.ſol.& for.fol.1. col.2.& fol.8.col.2.
87 † quibus locis inferunt in actu practico ſcrib. ſupra al-
lega. ꝙ ſi in inſtrumento ſcriptũ reperiatur hoc acto &
conuento,non præſumitur ꝙ interuenerit ſtipulatio,ſe-
cus ſi dictum fuerit , hoc acto & promiſſo per prædicta.
88. † Non obſtat tex.maximè per Iaſ.in oppo.alle.ad l. ſer
uus ea.l. vltra reſpõ. Dec. reſpõde eſſe ibi expreſſionem,
eius qđ tacitè inerat ad maiorẽ declarationẽ.ideò ſuper-
fluum non cenſetur.l.3.cum notatis,de l.1.tradit Dec.ad
fin.l.ſecundæ ſupra eo. Ad.l.pacta nouiſſima,reſpõde in-
telligi debere,de habilibus, ſicq; de veſtitis aliàs nõ ſerua
rentur quo ad actionẽ vt iuris eſt apertiſſimi, & ita dicit
Iaſ.met.in l. iuriſgentium in §. prætor ait in fine primæ
89 col.C.de pac.Sed operæpretium eſſet aſſignare † bonã rõ
nem diuerſitatis inter ꝑdicta verba cõuenit & promiſit,
nam rõ Bar.hic in 2.& 3.col.ꝙ verbum conuenit ſit gene
raliſſimum , omnem in eo conuentionem comprehen-
dens,ac contractũ & diſtractũ.l.2. & 2.ſ de pac. ideo ꝑp
tãtam generalitatem , nõ intelligitur eum ſtip.ſed verbũ
promitto non eſt ita latum & generale.Ideo cum ſtipula
tione intelligitur,per doct.cõiter reprobatur,quum ver-
bum promittere generale ſit , ad pactum nudũ ſtipul.&
pollic.l.pactum infra de pollic. l. ſciendum in §. dictum
infra de ædil.ędic.vt hic per Alexã.Deci.& alios per Cur.
in rubr.C.de pac.in fin.& per oẽs Mod.in prealle.rub.de
verb obli.Fulg. aliam rationem aſſignauit quia verbum
conuenit denotat actũ plurium, ſimultaneũ ſine ordine
qđ eſt contra naturam ſtipulationis quæ requirit ordinẽ
interrogationis pręcedẽtis,& reſpon.ſubſequẽtis, ſed ver
bum promiſit denotat ſolũ,actũ vnius promiſſoris,prin
cipaliter ſcilicet & ex ꝑſumptione iuris , & veriſimile eſt
præceſſiſſe voluntatẽ creditoris interrogãtis,& importat

ſtipul.vt res potius valeat q̃ pereat.Et licet Alex. hic in 2.
col.conſideratioñ Fulg.ſpernat, vti.l. & ratione deſtitu
tam,tñ Rom.Are.Dec.Mod. Iau.& Med.eam ſequũtur,
quaſi id ſit ex vi verborum præpoſitio.n.cũ,in verbo con
uenit poſita non arguit interrogationem de neceſsitate
præceſsiſſ ,ſed eodem tempore in eãdem ſententiam de
uenisũ fuiſſet. ſecus in verbo promitto , quod eſt rogatus
facere,quæ ratio cõfunditur per text.l.pactum & §.dictũ
præal.vbi promiſsio etiam ad pactum nudũ & ad pollici.
adaptatur.Item cõuentio conuenit, etiã ſtipulationi.l.1.
& ſecũ.ſa ſupra de pac. Cur ergo ad hoc vt actus potius
valeat q̃ pereat iuxta.l.quoriens de verb. obli. & de reg.iur.
nõ intelligit interrogatione pcedẽte ſicuti in pmiſsone.

Dec.hic in 3.col. aſsignat aliam rationẽ quæ fuit Ang.
Aret.in d.§ ſi ſcriptum.ſed nõ placet ꝙ ex eo ſit,quia ſic
ſtatutum fuerit,in verbo promitto,nõ in verbo cõuenit,
ſi.n.eadem eſt ratio in conuentione q̃ in promiſsione,vt
ipſe ſatetur, cur diuerſum ius? libet igit dicere cũ iuriſ.in
l.non omnium ,de ll.concludente rationẽ reddi nõ poſ-
ſe à nobis de omnibus , q̃ à maiorib' noſtis ſtatuta ſunt.

† Lege verò probari põt concluſio prædicta maximè
90 noſtra vt hic per Alex col.2. Nec obſtat,ꝙ in præceden-
tibus conuentionibus adiectũ fuerit verbum ſtipulatus,
quia ſi verbum cõuenit vt inquit Alex.ſtipul.importaret,
ſicut verbum promitto, non refert dixiſſe de cõuentione
vel de ſtipul.quum non referat, quid ex æquipol entibus
fieri.l.ſi mater.C.de inſti.& ſubſti.ſub cond.fac.Nec ob-
ſtat ꝙ licet verbum conuenit ſui natura ſtip.importaret,
tñ ex pręſumpta voluntate partium hic id nõ importet,
quia ibi partes de ſtipula. ſenſerunt expreſſe ideo in hoc,
3.c. non exprimendo, prout in pręcedẽtibus,daſ intelligi
ꝙ de ſtipul. non ſenſerunt, vt hic per Fulg. Are. Iaſ. Dec.
Nam ſi verbum conuenit in ſcriptis redactum ſtipul.im-
portaret,& in ſcriptura expreſſum fuiſſet , quamuis nudę
pactionis eliceref pſumptio, pp verba ſtipu.importãtia
in actibus pcedentibus.Huiuſceque propoſiti fuiſſet pars
errore tñ laberetur pp verbi proprietatem,arg.l.ſi filij in
tra de vſuſr.leg. Pręterea negatur id colligi ex volũtate p
tium,quia verbũ conuenit de ſe,ſi ſtipul.importaret,par
tes tale verbũ apponentes,de actu ſtip.vallato ſenſiſſe in-
telligerẽtur nec obeſſet variatio vocabulorũ , quũ vt dixi
non referat quid ex æquipollentibus fieri,negatur igitur
ꝙ ex tertia conuentione colligatur nõ fuiſſe de ſtipula-
tione intellectum,ex eo quod per verbũ conuenit,partes
contraxerint . Limitatur prędicta communis concluſio,
91 † qñ verbum cõuenit in actis iudicij reperiretur , quia p
ſtipul.intelligeretur Iaſ.hic.col.6.per.l.cum oſtendimus,
in §.fin.infra de fideiuſſ. tut. ſed ibi de verbo cõuenit nõ
eſt ſermo,pluraq; cõcurrere requiruntur, ad hoc vt pro-
cedat ille tex.vt per Alex.in l. 1.in prin. pe.colu.j.de verb.
obli.& Mod.Bonon.in rep.rub.C. de proba.col.19.q̃uis,
importet pactũ nudum, ſi in iudicio factum fuerit pro-
pter calorem iudicij actionẽ pducet leg.ſiue apud acta,
cũ nota.C.de tranſac.tradit Fely.in c.1.col.2.de pact.nu-
dum tñ dici tunc non poteſt,ſed calore iudicij veſtitum.

92 Circa verbum promitto † oẽs concludunt ꝙ in ſcri-
ptura redactum importet ſtipulationẽ caſus eſt in d.§ ſi
ſcriptum,& in l.1.C.de contrahen.& commit.ſtipula.Et
quicquid hic dicant Ang.& Iaſ.in 4.col.concluſio com-
munis procedit ẽt, in priuata ſcriptura vt hic p Dec.col.
3 Pau.de Caſt.in l.1.C.de vſur.& Sozi. in cõſil.263.quia.
§.ſi ſcriptum loquitur, de inſtrumento ſimpliciter cuius
appell.venit ẽt priuata ſcriptura.l.1.j.de fide inſtru.Bart.
in l.1.C.de iur.cal.Felyn.in rub.de fide inſtru. circa finẽ,
Diſputando põt reſpon. id qđ dictũ eſt inſtrumenti ap-
pellatione comprehendi ẽt ſcripturã priuatam,non pro
cedere ex communi vſu loquendi,ſm quem nomine in
ſtrumenti venit,tm ſcriptura publica.ꝙ cõmunis vſus,lo
quendi locum habet,ẽt in l.vt plene per Fel. in proœ.de-
cretal.col.4.§. igitur ſi ſcriptum loquẽs de inſtrumento,
intelligeſ de publico,& ad.l.primã.C.de contrahen.ſtip.
reſpon.gl.ibi malè intellexiſſe illum tex.ibi enim nõ erat
expreſſum verbum promiſit.Sed verbũ cauetur, quod be
ne ſtipul.importat vt hic per Iaſ.in 5.colum.

Non eſt tñ à communi opinione recedendũ per tex.
d.l.primæ,ff.de fide inſtrum.ité quia non apparet de tali
comuni vſu loquendi tẽpore conditę.l.prout neceſſe eſſe
ſm Fel.loco præall. Concordari tamen poſſunt opi. tra-
dere diſtinctionis ſecundum ea quæ ſcribit Dec. in di-
cta rubr.de fide inſtru ad fin.in articulo an & quãdu ap-
pellatione inſtrumenti veniat priuata ſcriptura.

Secundò limi.Iaſ.col.4.in caſu Bald.in l.1.de dotis pro
miſ.per illum tex.cũ gl corroborata vt per Aret.in l.ſcien
dum col.4.j. de verb.obli. ſed tene oppo. vt pulchrè per
Alex.& Aquen.in d.l.ſciendum,& Mod.Aſten.in trac.de
forma in art.proba.& præſump.ſol.& ſor.col. 30. cũ ſeq.

Tertiò limit. niſi verbum promiſit poneretur in ma-
teria contractuum innominatorũ, quia quum fiunt nu-
do pacto,verba ſecundum materiam ſubiectã intelligun
tur,ideò per pactum nudum Alex.& Aquen.in d.l.ſcien
dum & Bru.loco præall.quicquid dixerit Aret.in l.ſcien-
dum faciunt not.per Aret.in conſi.113.clariſsime.

Quarto limita.quando verbum promiſit eſſet prolatũ
in vulgari à non iuriſperito.Ita voluit hic Iaſ.colum 4.&
Pau.de Caſt.in l.prima.C. de vſur. ſed comunis & vera
opinio videtur ad oppoſitum vt per Ang. in d.§. ſi ſcri-
ptum & Sozin.in conſil.267.

Quinto limi. non procedere prædictam concluſionẽ,
vbi probaretur nõ pręceſsiſſe interrogationem,& ſecutã
fuiſſe reſpon. quia promiſsio ſine ſtipulatione tunc intel
ligeretur,nam ꝙ promiſsio importet ſtipul. eſt ex præ-
ſumptione ſolennitatis interuenientis, probatio aũt in cõ
trarium ceſſare facit illã præſumptionem Bartol.in d.l.
ſciendum col.pen.& Moder.Aſten.loco præalle.in 8.col.
probantes generaliter ꝙ probatio in contrarium præua-
let pręſumptionẽ interuenientis ſolẽnitatis quia proba-
tio fortior eſt præſumptione,ideò vincit & exuperat.

De verbo placuit,ſpopõdit,pactus,cauit, pepigit & ſi-
milib' dic vt hic p Alex.Are.& Iaſ.& Mod.Aſtẽ.loco pal.

Decimoquinto no.ex verſi. quęſitum ibi quoniam nu
93 merus menſium transferat ſm Alex. & alios. † ꝙ qñ ſo-
utioni certę quãtitatis plures termini adijciunt.ſolu.fieri
debet nõ ĩ prin. cuiuſlibet termini ſed ĩ fine, qa dilatio
adiecta fuit fauore debitoris. §. oĩs. inſti. de verb.oblig.
ſec' qñ appoſita eſſet fauore creditoris, vt ĩ obl.ãnua.vbi
tẽpus ponit gratia multiplicãdę obligationis, & ſic in fa-
uorẽ creditoris.ſolutio.n.fieri tũc debet ĩ prin.cuiuſlibet
anni.l.1.C.qñ dies l.ced.vbi.gl.carmina vulgata illa citat.

Annua ſi debes tunc reſpicies caput anni.

Anno ſi debes in fine [illegible] anni.

94 Diuidebant aũt antiqui cõiter obligationes † in annos
vel menſes,qm̃ vt inquit Varro. Tempora duorũ generũ
ſunt annale ꝙ ſol circuitu ſuo finit.alterũ mẽſtruũ qđ lu
na circumiens,cõprehẽdit.Sed in terminis.l.noſtrę vide-
batur fieri debuiſſe ſol.in princ.cuiuſlibet mẽſis & termi
ni,quũ menſtruos ſeſundere denarios.300. debitos pro-
miſerit p regulã.l.1.pal.annua ſi debes , &c.q̃ locũ habet
ẽt in contractibus annuis.vt in princ. cuiuſlibet anni fieri
debeat ſol. ſm Sal.& Cur. in d. l.1. per text. in l. ſi ſeruus
cõis.in §.pen. vbi Imo. notat.j. de ſtip.ſer.gl.in d.l.1.op-
poſitũ.de l.noſtra in verbo mẽſtruos & nõ ſoluit,ſed Bal.
Sal.& Cor.dupliciter ſoluunt.Et quẽadmodũ poſt Imol.
ſcribit Iaſ.in l.qui hoc anno.j.de ver.obli tempus hic ap-
poſitum fuit ad moderãdum & ad alleuiandũ obligatio
nem præcedentem ſm quam tota ſumma ſoluenda erat
proximis calendis.Et ſic factus fuit tranſitus de prima di
latione ſatis breuis ad ſecũdam longiorem;propterea ni-
mirũ ſit ſi in fine termini fieri debebat ſolu. l. nec ſemel.
§.1.in verſi.niſi forte j qñ dies.leg.ced.maximè in caſu.l.
noſtræ propter vſuras ob interuſurium tẽporis præſtan-
tur nec ante lapſum temporis debentur,quia ante interu
ſurium ceſſat ſecundum Saly.& Cor.in dicta.l.prima.

Et ſimiliter

95 Et ſimiliter † licet præſtationes diuiſę ſint per annos,
aut menſes,debenter nõ in fine terminorũ,iuxta.l.noſtrã
& d.l.ꝙ hoc,anno,ſed in prin.qñ voluntas contrahentiũ
quæ colligitur ẽt ex coniecturis fuit talis pręa l. verſ.niſi
forte,& conſuluit Barb.in conſi. 74.lib. 4.poetæ verò &
oratores,annua dicunt,quæ ſingulis annis fiunt,nec prę-
dictam differentiã conſtituunt aut ſequuntur , per illud
Virgilij. Annua magnæ ſacra refer Cereri. & in elegãtijs
96 tradit Valla. De materia aũt prædicta † vtrum in princ.
vel in fine, & quo tempore fieri debeat ſol. & præſtatio
rei debitæ tradunt Imo.Alex.Iaſ.& alij in d.l.qui hoc an
no,Barba.in conſi.78.præall. Sozi.in conſi.10.in 5.q. lib.
1. vbi de legato alimentorũ victus & veſtitus ſimpliciter
97 facto,qñ pręſtandum ſit tractat.† Legatũ verò factũ an-
nua,bima, trima die,p̃ſtari debet in fine cuiuſlibet anni.
l.3.ff.de an.l.quia cauſa diuidẽdę p̃ſtationis & ſic in fauo
re hęredis hoc factum eſt , ideò vnus fauor alium ad ſe
trahit,vt p̃ſtatio fieri debeat , in fine anni , vt per Bart.&
Lãc.Deciũ in d.l.3.& p Iaſ.in l.talis ſcriptura col.1.d.l.1.
Decimoſextò no ex eo tex. ibi quæſitũ eſt de obli. vſu
rarum,iunctis ſequẽtibus,ibi finito primo menſe, primę
98 penſionis † vſuras currere,ꝙ ꝓrogatio termini intelli-
gitur facta cũ qualitatibus ſuis, ſicq; in hoc caſu vt poſt
finẽ termini præſtarentur vſurę, ſicut poſt primũ termi-
num p̃ſtari debebant.Iura cõcordantia allegat.hic Alex.
in 5.no.probans cõtra Pau. de Caſt. hoc intelligi ſiue in-
continẽti ſiue ex interuallo, facta fuerit, prorogatio ter-
mini vt ẽt p Iaſ. in l.1. §.poſt operis col. 2.ff. de no. oper.
nun.facit quia in dubio non pręſumitur mutatio volun
tatis.l.cũ qui.infra de proba.c.maiores de bapt.nec quod
quis velit, recedere à iure ſuo, niſi quatenus de neceſſita-
te ex actu infertur , & ſtrictius q̃ fieri poſſit.l. voluntariæ
cum gloſ.C. de execu.tu.l.ſi domus ſupra de ſer.vrba.præ-
diorum cũ ſimil. Mod.Tau.hic in 19.not.dicũt ꝙ nõ vr̃,
poſſe hic dici fuiſſe prorogationẽ, quæ præſupponit exi-
ſtẽtiam eius quod prorogatur, antequã prorogatio ipſa
fiat , ac differentiã prorogati & eius ad ꝙ fit prorogatio.
l.ſed ſi manẽte infra de p̃car.ſed hic in ordine intellectus
pactum inerat primæ ſtipulationi & ,ita intrinſeca pars
eius cẽſetur,ergo non vr̃ poſſe dici ꝙ ſit prorogatio.Reſ-
pon.patet ex tex.ibi ineſſe credũtur & ſic fictè non verè,
vt ff.dicetur,nã primo verè exiſtebat terminus primæ ſo-
lutionis, qui prorogatus fuit ſm quem fieri debebat ſo-
lutio ſortis, vnico termino proximis calẽdis videlicet. Et
p tertiũ pactũ dilata eſt ſolutio in plures menſes, manife
ſtata eſt ergo differentia ſm veritatẽ prorogati termini
futurarũ, videlicet calend.& illius ad quem per tertiũ pa
ctum in plures ſequentes menſes facta fuit prorogatio.
99 Sed circa iſtud no. & materiã ꝓrogationis † tres not.
cadunt dubitationes,prima an facta prorogatione p cre
ditorem debitori liberatus ſit fideiuſſor . Diſtinctio hic
per Iaſ.relata communis eſt vt hic per Dec.& Cur.col.2.
& 3.& per Mod.Med.ad motiuum Iaſ.in oppo.de noua-
tione tenenda eſt prima reſpon. Decij. & Cur. & quam-
uis ipſi nõ dicant ita declarauit Iaſ. corrigens ſe in l. 1.in
§.& poſt operis,col.2.ff.de no.ope.nun. De qua materia
vide ẽt Barb.in conſi.31.volu.1.Dec.conſi.93.& Pari.cõ-
ſi.38. volum. 1. vbi ſequendo prædictam diſtinctionem
100 ponit † quòd vbi fideiuſſor eſt obligatus, ſimpliciter
cenſetur obligatus pro tempore pro quo obligatus eſt
principalis,& ideò facta ꝓrogatione ſimpliciter tenebiẽ
101 Secũda q̃ſtio. † vtrũ in prorogatione termini cenſea-
tur repetitũ iuramẽtum, & ſic prorogatio facta cũ quali
tate p̃ſtiti iuramẽti Iaſ. cõcludit ꝙ ſic, idẽ facit in d.§.&
poſt operis,col.2.q̃ opinio.ſm Dec. hic & in c.de cauſis.
col.4.de offi. del. in puncto iuris cũ difficultate ſuſtine-
tur pp tex.c.per de iu.iur.vbi iur.nõ. ligat niſi formaliter
fuerit præſtitũ , & idẽ vr̃ tenere Iaſ.in fine. facit quod ſo-
lemus dicere de notario ꝙ iuramentum nõ poteſt in in-
ſtrumento ponere,niſi actualiter fuerit præſtitum, ẽt ꝙ
de conſuetudine inſtrumẽta iurari ſoleant.vt per Sozi.&
alios in l.Gallus,in §.idẽ credendũ infra de liber. & po.&
Lanc.Galliau.in l. 1.in prin.in vlt.col.infra de verb.oblig.
Sed nõ videtur recedẽdum à prædicta opin. cõiter per
doc.approbata in locis præal.& per Alex.in l.3 in prin.ff.
de dam.infect.Bart.in conſi.31. col. fi.lib.1.& 14.Philipp.
lib.2. Dec.in c.prętereà el.2.col.1.de appel. & Pariſ.cõſi.
43.volu.1. vbi ponit de prorogatione cõpromiſſi iurati.
102 Non obſtat tex.in .d.c.pen.cũ pręall.† quia hic non eſt
nouum iuramentũ,ſed prorogatio termini & iuratę pro
miſſionis vt hic p Cur.col.3. Barb.& alios in locis pręall.
licet replicari poſſit ex reſponſione Decij,ꝙ terminus
prorogatus eſt alius terminus.Et de natura iuramẽti eſt,
ꝙ nõ extẽdatur niſi ſuper actu fuerit actualiter p̃ſtitum,
caſus eſt in d.c.pen.Reconductio verò rei ſimpliciter fa-
103 cta † an ſub iiſdẽ pactis,pignoribus,& clauſulis,ꝓroga-
tiuis,ac conditionibus,quibus prima facta fuit intelligaẽ
iterata.ponunt Barb. in p̃alleg.cõſilijs Alex. cõſi.17.col.
pen.& 28.ad fin.in 4.volu.& Moder. de ſano.in trac. de
pigno.in tertio membro ſextæ partis principalis.in 2.col.
104 Tertia difficultas † an facta prorogatione de ſoluẽda
ſorte debitori iuxta terminos tertij pacti de quo in l.no-
ſtra , intelligatur facta cum qualitatibus ſuis, vt finita
qualibet dilatione, quolibet menſe ſoluen. denarios tre-
centos,menſtruos dato,habeat debitor dies. 30.ſingulis
menſibus antequã teneatur ad p̃dictas vſuras. Mod.taur.
hic col.7.& ſequenti diſputant , ſed vt dixi apoſtillando
text.in verbo finito. veritas eſt quòd finito quolibet men
ſe vſuræ debitę pro penſione eo mẽſe currunt, ſed quum
in ſingulos menſes promiſſæ ſint vt in text.noſtro dr̃,nõ
debetur nec præſtandæ ſunt , niſi in fine cuiuſlibet men-
ſis.l.hoc anno.infra de ver oblig.Et hęc eſt vera reſolutio
quicquid vacillando præfacti Moder. ſcribant.
Decimoſeptimò not.ibi dicebam, quia pacta q̃ incon
105 tinenti fiunt ineſſe videntur.† ꝙ pacta incontinenti fa
cta videntur ineſſe ſtipulationi, & ad hoc allegatur ſemp
iſte tex.cõcordat.l.in bonę fidei & .l.petens.C.de pact.&
106 §.quinimò.l.iuriſgentium.ſupra de pact . † Sed nũquid
vere aut ficte hoc ſit,vr̃ ꝙ via fictionis.verbũ .n. credun-
tur fictionem importat.l.retro.ff. de capti.l. ꝙ ſeruus vbi
no.Aret.infra de acqui.poſſeſſ.& idem de aduerbio perin
de.l.ſacrilegij.§.pen.vbi Bar.no.ff.ad l.Iuli.pecul.Aret.hic
& in l.ſi ita ſcriptum,col.fi.de l.1. & in l. cum filio col.8.
de l.1. ex quo infertur ꝙ ſi ſtatutum concederet execu-
tionem contractui,ſeu contentis in cõtractu nõ exten-
deretur ad actũ fictũ.l.3.§.hæc verba, ſupra de neg. geſt.
Aret.& Sozi.hic in 5.& 6.no. & Iaſ.vlti.aliter tñ ſentiunt
107 Dec. & Cur.hic. † Sed ad oppo. quod verè non autem
fictè huiuſcemodi pacta incontinenti facta inſint , videẽ
tex.in d.§. quinimò cum ſequẽti vbi ſæpius dr̃ pacta in-
continenti facta contractui ineſſe. ergo verè & propriè,
quum verbũ ineſſe veritatem exprimat.l. ſi maritus,in §.
legis Iuli. de adul. De hac repugnantia perpendit Cor.
in conſi.135.lib.1.dicens ꝙ pactũ incontinenti appoſitũ
poſtquam contractus pro abſoluto eſt habitus,cenſetur
ineſſe, per viã fictionis, ita ꝓcedat.l.noſtra prout ẽt hic
dixerat Sozin.& alij in d. l. petens , & in dic. l. in bonæ
fidei.quando verò apponitur antequam contractus ha-
bitus fuerit pro abſoluto dicatur verè ineſſe contractui,
ita procedat tex.in § quinimmò,vt ibi per Corn.
108 Sed quũ in hac materia,† Quę poſt abſolutum contra
ctum celebrantur aut fiunt nõ dicant incontinenti fieri,
quemadmodum cõcludunt Ale.Dec. & alij in d.l. in bo
nę fidei in vltimis col.& Bulg.Senẽſis, relatus per Cor.in
præalleg.conſi.133.& latius in gl.oſtendam.quum enim
id non poſſit contractui iam abſoluto legẽ dare vel eſſe
pars & membrum eius habentis iam partes ſuas,propter
abſolutionem ipſius contractus, iuxta.l.nihil,cum no. p
Bald.C.de man vin.l.perfecta.C. de don. quæ ſub modo
& l.1. ſupra de origi. iur.vbi perfectum dicitur quod ha-
bet ſuas partes: prædictam concordiam & intelligentiã
ad hanc.l.non procedere manifeſte patet.

109 Propterea,& ſi articulus ſit de apicibus iuris,† Dicẽdũ
puto, ꝙ ea quæ incõtinenti fiunt poſt abſolutã formam
contractus, quum tñ partes nondum ad extraneos actus
diuerterint, nec appareat voluiſſe habere contractũ pro
ab ſoluto,dicãtur ineſſe contractui per viam fictionis,ita
procedat l.noſtra:quã ſic intellexit hic in 5. no. Are. hic
enim ſtipulationis tertium pactum præcedẽtes perfectę
& abſolutæ erant, quum cõſiſtant ex interrogatione,&
reſponſione ſtatim ſubſecuta. l. 1.ꝫ. de verb.obli. ideo ſi
pactum incontinenti ſtipulationi appoſitum dici debet,
oportet ꝙ ſtipul.perfecta fuerit:ſed quia partes ad extra-
neos actus nõ diuerterunt, contractus non cenſetur pro
abſoluto habitus,ſi aliter non cõſtat de volũtate partiũ,
vt per Alex.& Dec.in d.l.in bonæfid.col.fin.Et poſt Bar.
repetit Deci.ꝫ.in antepen.col.Iccircò fingitur ineſſe, ita
intelligitur tex.l.noſtræ ita ẽt poſt Alex.voluit Dec.in d.
110 l.in bonæfid.col. vlt.† Et qñ inter eaſdẽ partes celebrati
ſunt duo contractus,eodem loco & tempore, ac coram
eiſdem teſtibus,præſummũtur incõtinenti facti, vnuſq;
cenſetur factus contemplatione alterius, ſicque cenſen-
dus erit vnus contractus ſi vnum ad aliud referri poteſt.
Aquenſ.in d.l.petens.ad fin. Mod. Tau.hic col. 6.& pul-
chrè Dec.in cõſi.606.col.3.Qñ verò pactum factum fuit
in ingreſſu medio vel egreſſu contractus antequã forma
cõtractus fuerit perfecta, verè ineſſe ,dicatur ita procedat.
d.§.quinimo, cum ibi notatis,& illa verba ſubſecuta sũt
poſita in dict.§. quinimò, intellige contractu nondum
perfecto, vt ex præcedentibus & ſequentibus colligitur.
111 † Et ad hanc regulam, ꝙ paria reputentur fieri in ipſo
actu vel incõtinẽti poſt ẽt in alia materia, plura accumu
lant Iaſ.hic. in 13.col.Moder.Tau.6.Fel. in c.excep. col.
8.in x.lim.de excep.in c.de teſtibus,col.2. de teſt. & in c.
quæ in eccleſiarum.col. 4.de cõſt.Iaſ.in l.edicta col.5.C.
de edendo,in §.morte col.5.& ĩ l.ſi ſeruus ſ q ſatiſd.cog.
Cor.in conſi.284.& vltimo lib.1. & Dec. in d.l. in bonę
fidei col.fin.
112 Limitantur prædicta † vt pulchrè per Bald.in c.cum
dilectus, de fide inſtru. qñ eſſet quæſtio momenti, quia
tunc quæ incontinẽti fiunt non cẽſentur ineſſe, nec ſunt
paria.l. thais in §.intra.ꝫ.de fideicom.lib. ſequuntur hic
Iaſ.in vlt.col.ac.Mod.oẽs.Fel.in d. c. cum dilecta, col.2.
Dec.in l.edita col.7.C.de edendo ad text.verò.d.§.intra,
adde quę pulchrè tradunt Pau.de Caſ. in conſi.274.vr̃ di
cendũ in antiquis.Iaſ.in l. ſi inſulã in vlt. quæſtione.ꝫ.de
verb.obli.& in l.qui Romę.in §.flauius col.6.illo eod.tit.
Ideò hñs facultatẽ redimendi rẽ intra certũ tẽpus, anni
puta, tranſacto illo tpe anni ẽt incontinenti ad redimẽ-
dũ non admittit.l.2.vbi ſcripſi.C.de pac.inter emp.& vẽ.
113 Secũdò limita prædictam cõcluſionẽ procedere † in
his quæ pẽdent à libera volũtate & poteſtate partiũ, ſe-
cus ſi ex diſpoſitione legis, vnde iudex prolato verbo ab-
ſolutiuo,vel cõdemnatiuo per diffinitiuã ſententiã & incõ-
tinenti,nõ põt emẽdare, vel corrigere, aut aliud addere,
bene.n. vel malè functus eſt officio ſuo. l. iudex poſtea-
quã,vbi Bart.no.ꝫ.de re iud.vt hic ẽt ꝑ Mod. Et pulchrè
per Mod.ſanẽſes.ĩ tract.de pign.fol.39.col.4.& ſeq.aliter
limitantes, ſed qđ dicunt ſub hac comprehendi videtur
Tertiò limitare poteris,ex dictis per Moder. Aſtenſ.in
114 trac.de forma charta.30.col.3.verſic. & per prædicta †
vbi conſuluiſſe dicunt,ꝙ licet teſtamenta duorũ facta in
eadem charta,vnũ ſtatim poſt aliud valeant,vt per Paul.
de Caſt.& alios in l.patris & filij.ꝫ.de vulga.teſtamenta.n.
duorũ ſimul & ſemel ac culcatè eadẽ charta facta nõ va-
lere ꝑꝑ diuerſitatẽ mẽtis, & interpoſitionẽ extraneorũ
actuu,ſicq; vnũ teſtm̃ poſt aliud factũ valeret qñ tñ ſimul
facta eſſent,nõ ſubſiſterẽt, paria ergo nõ sũt ĩ pdicto ca-
ſu. vnũ poſt aliud incõtinẽti fieri ac fieri ſimul & ſemel
115 Quartò limita. in materia teſtamentaria † vbi facta
poſt perfectũ teſtm̃ nihil valent, niſi repetãtur ſolennia.
l.hr̃edes palã.§. ſigs poſt.ꝫ.de teſt.Cur.ſ.ĩ 7.col.licet Aret.
de hoc dubitauerit in l. ſi ita ſcriptum col.fin.ꝫ. de leg.1.

116 Decimooctauò not. text. ibi † nec ante ſortis, & ibi
ſed cum ſortis, non poſſe peti acceſſorium, priuſquam
principale. Et ꝙ pactum factum ſuper vna re ad aliam
illi acceſſoriam extenditur.ſic etiã teſtator ſortem remit
tendo, videtur vſuras acceſſorias remittere.l.Aurelius.§.
legatũ cũ no. per Bar.ꝫ de lib. leg. vt.hic per Alex. Deci.
& alios dicentes ſic limitari regulam.l.ſi.vnus.§.ante om
nia ſupra de pac. de qua materia latius ibi ꝑ Iaſ. ſed quia
extenſio præſupponit terminum à quo, & terminum ad
quẽ,& curſus vſurarum pacto hic prohibitus fuit. Mod.
taurin.hic dicunt non probari no. ex tex. noſtro.ſed re-
ſponde ꝙ vſurę primò erant in eſſe deductæ per ſtipul.ſe
cundam pro tota ſumma.ſed pactũ inde factu ſuper re-
ſtitutione ſortis extenditur ad vſuras promiſſas per ſecũ-
dam ſtip.vt accedãt currãt & debeant, ſolũ prout & quẽ-
admodũ ſoluẽda eſt ſors, nõ aũt ꝓut ãteà cucurriſſent.
117 Reſtringe prædictũ not.† vno modo vt hic per Soz.
& Deci.ſecũdo reſtringe vt per Roma.in ſing.176.incip.
vltimò quærò, an dilatio. vbi cõcludit quòd ſi debitori
conceſſerim dilationem ſuper ſorte, intelligitur etiam
conceſſa ſuper pignoribus & acceſſorijs, niſi debitor de
fuga ſuſpectus ſit vt ibi per eum.
118 Ex prædicto not. † infertur vtiliter ſecũdum Sozin.
hic quod ſtatutũ ſuper principali extenditur,ad acceſſo-
rium de quo late ſcripſi in titulo de regu.iuris.
119 Decimononò not. † ibi quãuis diuerſa ſnĩa obtinue-
rit ſm vnam lec. auditoriũ pro loco ſcholarũ capiendi
ꝗ quæſtiones q̃ in ſcholis diſputãt fine debito terminari
debent prout hic ꝓpoſita queſtio.ſnĩa Papiniani præce-
ptoris Pauli iuriſc.deciſa fuit, tuncq; ex arbore colligun-
tur fructus.
120 Secundò not. ex eo. text.† ſm intelligentiam. Bar.&
doctorum cõmuniter vt hic per Iaſ.Cor.col.7. & 3. poſt
Pau.Caſ. Alex. & alios ꝙ pactum nudũ iuxta cõtractum
incontinenti appoſitũ veſtitur cohærentia cõtractus, ita
vt producat actionẽ.q̃ materia tradit in l.in bonæfidei &
in l.petens præall.& ꝫ dicemus.q̃tum tñ ad hanc.l. ſanior
eſt intelligentia q̃ aliqui ex prędictis approbãt, & Mod.
Med.ſed antea Aret.hic,col.pen.pulchrè Aquẽ.in d.l.pe-
tens col.7.& in figuratione caſus locutus ſum ꝙ illud pa
ctum proficuum fuerit,non tm̃ ad exceptionẽ,vt aduoca
ti partis cõtra q̃ ſtabat Pau. dicebant.ſed ẽt ad tollẽdum
præcedentem ſtipul.ac ad impediendũ ortum,ac natiui-
tatem obligationis,ſtipulationiſq; primæ & ſecundæ, ni
ſi ſm reformationem huiuſce pacti, hoc eſt ad trecẽtos
denarios menſtruos, & ad vſuras centeſimas illorũ.300.
Et quia ſumpta occaſione Iaſ.pręalle.loco ponit alios
121 caſus in quibus nudũ pactũ actionem producit.† Idem
latius explicat.in.d.l.iurigentiũ, in §.ſed.cũ nulla & Fel.
in c.1.de pactis.notãdus eſt diligenter ille caſus ꝙ vbi ꝓ-
ceditur de æquitate,& ſola facti veritate inſpecta, prout
in multis locis, pactum nudũ actionẽ parit. Quod limi.
122 † nõ procedere in fideiuſſore promittẽte pacto nudo,
quia obligatio fideiuſſoris ſtrictè eſt intelligenda. Ideò
non ligat niſi interueniente vinculo ſtipulationis, vt per
Iaſ.ꝫ.in vlt.col.& eundẽ poſt Aret.in l.5.in. 1. ꝫ.de verbo.
oblig.& Dec.in conſi.93. Et illud procedit ẽt, vbi aliàs
pactum nudũ actionẽ producit, patet quia de iure cano
nico pactum nudum parit actionem ſm communem
opinionem.d.c.1. & tñ vt dicit ibi Bal. quem doc. com-
muniter ſequũtur ſine ſtipulatione fideiuſſor.eo iure nõ
obligatur.Ex quo probatur quòd etiam vbi pactum nu-
dum actionem producit, id nõ procedit in obligatione
fideiuſſoria quę eſt multũ ſtricti iuris.ita obtinui aliàs in
ardua cauſa coram ſenatu Illuſtriſsimi principis mei.
123 Vigeſimoprimò no. † ibi nõ enim eſt in mora, non
poſſe in mora dici legitima exceptione tutum vt hic per
Alex & modernos, facit tex. not. in l. ſciendum infra de
vſur.& in l.nulla,cum ibi per me ſcriptis infra de reg.iur.
124 Vigeſimoſecundò no.ex verſic. hu. † ꝙ vſuræ deberi
poſſunt pro tẽpore quo debitor non fuit in mora, vt per
Alex.

Alex. veniunt tñ propter contemptum ſm verũ ſenſum
tex.q̃cquid.dicant Cur.& Mod.tau.hic ꝓut melius hũc
tex.declarauit Iaſ.no.8.& Dec. vlt.voluiſq; clare Alex. in
vlt.no.dũ ſubijcit ꝙ in caſu hic in fi. poſito vſuræ veniũt
ex ſtipulatione propter morã. Debebãtur aũt vſuræ mul-
tifariã vt hic per Saly.ad.fi.cõmenti Alex.Dec. & Cur. in
vlt.not.& Iaſ.in 8. ſine mora & contẽptu ꝑ ſtipu. debe-
bant qñ dedi tibi mutuo centum reſtituenda proximis
calen.cum vſura cẽteſima puta vt hic ꝑ Dec.poſt Pau.de
Caſtr. quæ quidem vſuræ hodie penitus prohibitæ ſunt
etiã in ſolitis negotiari etiam quod eſt fortius etiam ſi
pro intereſſe fieret promiſsio, illicita eſſet à principio ta-
xatio quicquid hic dicant Mod.Tau.vt per Bal.& alias in
l.rogaſti in §.ſi tibi ſupra eo.Dec.in conſi.111.& 116.cũ
alijs quæ adduxi in l.vnica.C.de ſen.quæ pro eo.

225 † Sed cadit hic circa prædictum verſi.neceſſaria dubi
tatio, nunquid debitor ad vſuras præteriti tẽporis fuiſſet
obligatus ſi in caſu illius.l.ꝓrogatus fuiſſet terminus ſol
uendi ſortem ad tantumdem tempus Iaſ. hic in octauo
not.diſtinguens vt per eũ tenet ꝙ nõ & ſequitur Cur.ſed
oppoſi.vt verius licet ceſſaret mora quia debẽtur ex ſtip.
ꝑ ſtipulationem præcedentẽ quę nõ cenſeretur remiſ-
ſa tex.eſt hic.nonne.n. data longior dilatio quã primo cõ
peteret ad ſoluen.ſortem? certe ſic eſt.tñ obligatio vſura-
rum non fuit ſublata quamuis de hoc parũ hodie curan
dum ſit quia vt dixi materia eſt reprobata & reiecta.

116 Vltimo no. † valere arg. de fructibus ad vſuras, ita
hic arguit iuriſcõſul.vt hic ſimpliciter colligit. Soc. nec
miru quia vſurę vicẽ fructuũ obtinẽt dicit tex.in l.vſuræ.
j.de vſur.de quo arg.ꝑ Mod.Peruſ.in l.3.in §.itẽ ſi reipu.
j.ad.l.fal.& Bru.alten. ĩ tract.de aug.fol.31. ĩ quinta lim.

Glo.ſuper verbo numerus quia oẽs præcedentes ſunt
expeditę in ſuperiorib⁹, diuidit in duas partes ꝓut duas
ponit declarationes ad tex. l. noſtrę primo ad illa verba
numerus menſium tranſierat ſecundo ad cauſam.l.& ſe
cunda eſt ibi tria ergo.In prima lege loquitur, interpre-
tando de tribus menſibus quibus nonaginta ſoluere de-
bitor tenebatur immo nouem centum quum trecentos
denarios menſtruos, refundere tenerẽ peior eſt ſequẽs
expoſitio verbi vel omnia. quum tribus illis mẽſibus oĩa
ſeu totam ſummã debitam non tenerẽ ſoluere, q̃rq̃ tñ é
ex quindecim mutuo acceptis tria ſingulis mẽſibus reſti-
tuere aſtringeretur.dic ergo tu.numerus mẽſium tranſie
rat,ſ.quinque quibus ſummam quindecim cẽtum dena-
riorũ refundere debebat.trecentos videlicet ſingulis mẽ-
ſibus,vt latius figurando caſum declarauimus.

In ſecũda parte gl. habetur quo modo ac ordine facta
fuerint pacta de quibus in l.noſtra melius declaratæ vt fi
gurando caſum dixi.vult hęc gl.in fi. per tertiu pactũ di-
uiſionis ſortis receſſum fuiſſe à priore obligatione ſor-
127 † tis,Alc.hic ĩ 4.co.poſt.Pau.de Caſt.tenet nõ tolli ipſo
iure ex tali pacto ſtipulationem primam, ꝑ reg.l. ſævnus
in §.pact.ne peteret.s.de pac.ſed bene ipſo iure reforma-
ri quia agitur hic de dando nouam formam actioni in
natiuitate qđ facilius fit.l.rogaſti.§.ſi tibi.s.eo.& ſequun-
tur Mod.Taur.& med. ſed Dec. in 6. col. non acquieſcit
quia quicquid dicãt prælati ſm eũ poſt Fulgi.tñ. actio ex
prima ſtipul.in diẽ nata erat.l.cedere diẽ.j.de verb. ſig.er
go de tollenda actione prima agit.aliter reſpon.ad hunc
tex.vt per eum.Huic arg.Decij.non ra.mod.tenentes ſo-
lummodo dari nouam formã in natiuitate actionis. ſed
ſi reformatur renouatur. l.iuriſgẽtium § adeo.s.de pac.
ergo tollitur proui ẽt hic. in 8. col. inquit Curt. Et ſic à
priori obligatione ſortis vt dixit gl.receditur facit tex. in
l.pacta conuenta ibi receſſum à propriore contractu, &
nouam emp.intercedsiſſe videri.j. de contrah.emp.ergo
128 agitur. de tollenda prima. † Arbitror ꝙ prima ſtip.re-
mam nõ eſſet nata actio, iuxta.l.cedere diẽ. per eos alleg.
probo manifeſtẽ, nam iſtud pactũ incõtinenti appoſitũ
fuit, ergo antequam contractus pro abſoluto eſſet habi-
tus,vt in nota.dictũ ſunt. ſi ergo contractus nõdũ erat ha
bitus pro perfecto & abſoluto, dici nõ põt ꝙ nata fuerit
actio ex prima ſtipula. quæ fuit incontinenti reformata
129 & renouata, † quia antequam partes habeant contra-
ctum pro ꝑfecto & abſoluto ex verbis primò dictis, neu-
tri ius acquirit, tex.eſt in l.cõtractus vbi Bart.not.C.de fi-
d.inſtr.notat.Soz.in l.quib⁹ diebus.in §.quidã Tit.col.fi.
j.de cond.& demon. Et ſic ordo ꝑ prius vel poſterius cõ
ſiderabilis nõ eſt reſpectu cõtentorũ in eadẽ cautione ac
ſcriptura.vt in terminis. l.noſtræ ſed attendit concluſio.
Et cõſequenter tertiũ pactũ qđ hic fuit vltimũ. oĩs igit
vis eſt in reformatione ſtipulationis per pactũ facta.quæ
tanq̃ vltima debet attendi, hoc eſt qđ iuriſconſul. hic di
cit perinde eſſe,&c. ac ſi diceret attendi conuentionẽ re-
formatam nõ primã ſtip.Gloſ.in verbo ſtipulationi diui
ditur vt hic per Iaſ.in quatuor partes ſuper quibus cadũt
plures no.ac difficilimi articuli, neceſſarijq; tã pro intel-
gentia.l. quam totius materiæ ideo diligenter aduerten.

Ex prima parte ipſius gl. tres colligunrur conclu. ſm
130 Iaſ.prima, † ꝙ pactũ incontinenti appoſitum iuxta cõ
tractum bo.fidei,vel ſtricti iuris, nouã parit actionẽ.quæ
pręſcrip.verbis nuncupatur, quę conclu.ſm Iaſ. commu
niter approbatur. Idẽ ponit & vult Ang. Are.in §. actio
num autẽ col.37. verſi.quæro an pactũ inſtit. de act. pro
qua conclu.facit text.in l. rebus. C.de rerũ permu.in l.in
bonæfidei & in l.legem.C. de pac. Cõtra prædictã concl.
mouet Iaſ.difficultatem poſt Raph. Com. cuius reſolu-
tiõnẽ impugnat hic Dec.aliter reſpondens vt per eũ, ſol-
uens etiam aliã per eum excitatam, ſed prima reſol.ꝙ pa
ctum appoſitum iuxta cõtractũ bonæfidei aſſumat illius
131 naturam non ſubſiſtit, † quia actio pręſcrip.verbis non
immutat eo caſu naturã ſuam ita gl.not. in d.§.quinim-
mo, melior eſt ergo ſecũda vide etiam hic Cur.in. 5. col.

Sed contrarium ꝙ in terminis.l. noſtræ pactũ actionẽ
nõ pariat, tenuerũt Rom.& Paul.de Caſt. vt hic in 6.col.
refert Alex. quia pactũ de ſoluendis trecentis menſtruis
tendebat cõtra ſtipu.quæ erat.de ſoluenda tota ſorte vni
co termino proximarum calendarum, & ex eo qđ quis
impugnare nititur fructũ vel vtilitatem conſequi non de
bet.c.ex eo.de re iu.in 6.Ergo non vr̃ ꝙ tale pactũ veſtiri
debeat cohęrentia ſtipulationis prędictę ad producen.
actionẽ contra eã.Alex.hic in 6.col. reſpon.ꝙ talis actio-
nis natiuitas nõ eſt reo præiudicialis, vt per eũ.ſed nõne
eſt reo præiudiciale, ꝙ diuerſarius eius pro eodẽ contra-
ctu plures actiones habeat? Certe ſic.vt ꝑ Alex.met.in d.
l.in bonæfidei col.fi.item nõ reſpon.ad rationem.c.ex eo
ꝙ robur & firmitatẽ nõ recipiat quis ex actu impugna-
132 to. † pręterea qñ pactum idẽ continet qđ ſtip.non veſti-
tur cohęrentia ſtipulationis, quia eſſet ſuperfluum.l.qui
bis idem.j.de verb.oblig.vt s.per Bar.in 2.col. Pau. Caſt.
1.& Are.3.Aquenſ.in d.l.petens col.2.& 7.Ange.Aret.lo-
co præall.Mod. Tau.col.antepen.& med. ſuper gl.ineſſe
in quibus locis cõiter pręalleg.ſcribentes concludunt, ꝙ
in termin s.le. noſtræ pactum iſtud actionem non pare-
ret.ſed except.& limitet actionem ex prima ſtipul.orien
dam, ſeu det illi nouam formam ſm tenorem pactionis.
133 † Generaliter vero loquendo vera eſt concluſio, ꝙ pa-
ctũ incontinenti appoſitũ nouã parit actionẽ præſcrip.
verbis, quia vt hic in verſi.dicebam inquit iuriſcõ.cenſe-
tur ineſſe, ſicq; eſt par contractus.l.fundi partẽ.j.de con-
trahẽ. emp. nimirũ ergo ſi ad id qđ deuenit in pacto ex
ipſo pacto tanq̃ ex parte cõtractus naſcit actio pręſc.ver-
bis informata imediate ex parte. Et mediate ex ipſo cõtra
ctu.d.l. fundi & declarat notãter.Soz.ĩ d.l. ĩ bo.fide.col.vl.

impletur ab homine,& ſaccus informatur à fruméto.ita
actio impletur & informatur à pacto,vt competat ad cô
tenta in pacto vt per gl.primam in d.§.quinimmo,com-
muniter approbatam.vt hic per Iaſ. in 10.col.art.ſubtilis
eſt & de apicibus iuris,ideò Iaſ.l.ſi ita quis in §.ſeia.colu.
7.infra de verb obli.atteſtantur diſputaſſe publicè art. in
ciuitate Alex. & defendiſſe opin. Ful. ꝙ tale pactum non
informet actionem aut contractum ſtricti iuris.
136 Pro qua opi. plura adduci poſſunt. † primò actio vel
contractus ſtricti iuris,ſtrictè intelligi debet,quia nõ re-
cipiũt extenſioné.l.quicquid aſtringendæ.ĵ.de verb.obli.
ſecundu oĩa iura quæ de informatione tractant loquũ-
tur de côtractibus bo.fidei,patet in d.l.in bonęfidei in §.
quinimmo in.l.ſundi parté pręal.& in l.2.C.de pac.inter
emp.& vend.tertio quia natura dictionis interdũ de qua
in d.§.quinimmo denotat regulam eſſe in côtrariũ.l.in-
terdũ.ĵ.de cond.indeb.quũ igitur loquatur in contracti-
bus.bo.fidei ſub regula remanebunt contractus ſtricti iu
ris.item quia vnius incluſio alterius eſt excluſio.l.cũ prę-
toris.ſ.de.iud.c.nonne de præſum.Quartò quũ totiens in
§.quinimmò repetatur verbũ bonęfidi cenſendũ eſt cũ
miſterio adactũ fuiſſe per iura vulg. et ꝙ qualitas bon.
fidei excludere vr̃ contractum ſtricti iuris qui pro con-
trarijs ponũtur.§.actionum inſt.de actio.& iſtam opi.vt
dixi tenuit Iaſ. poſt Fulg.& Beſſuzium vt ipſe refert in d.
§.cauit.col.7.& latius Deci. licet de prædictis non facit
verbũ in d l.petens col.5.Ad. l. noſtrá reſpon. ſm p̃latos
ſcrib. ꝙ non loquitur de virtute informatiua. ſed de re-
formatiua prout latius infra demonſtrabitur.Ad.l.petés
ꝙ habet varios intellectus ideò nõ poſſe in illa fundamé
tũ fieri.l. in ambiguo vbi Bart. & alijs not ĵ.de reb' dub.
137 Sed non eſt à cõmmuni opi.recedendum, † q̃ ſequen
tur ét Aquenſ.in d.l.petens.col.2.& alij Mod. cõm uni-
ter.Pro qua opi. primo vr̃ tex. in d. l. petens ſm tertiam
lec.côiter approbatam in qua quum ſit cõmunis fieri po
teſt ſtabile fundamentõ ſm Bart.& alios in d.l.ambiguo
138 aliàs vix ſuper.l.aliqua fieri poſſet arg. † ꝙ eſt abſonum
dicere.Secundò facit quia licet.l.illa de reformatione lo-
quatur, tñ à fortiori hoc etiam probat eſſe debere in in-
formatione, quia ſi pactum incontinenti appoſitum ad
reformandũ potens eſt ſicq; ad mutãdum côtractum.
ſeu illius formam, fortius debet eſſe potens ad informan
dum.& ſic ad extendendum ipſum contractum propter
cohærentiam & calorem ipſius contractus proximi.arg.
tex. noſtri ibi quia quæ incontinenti & tex. in l.ét. C. de
iure dot.vt ſtatim dicam. Tertiò ſtringit incuitabiliter,
quia ratio informationis militans in contractibus bonę-
fidei vt informet, quia pactum cenſetur eſſe pars contra-
ctus.d.§.quinimo.& d.l.fundi parté.& hic in verſi. dice-
bam militat ét in côtractibus ſtricti iuris ꝙ cẽſeatur pars
contractus pp cohęrentiá vt hac.l.ergo militabit pariter
139 iuris diſpoſitio per iura vulga.facit tex. no. † in l. ét C.
de iu.dot.valde ibi notatus à Bald.ꝙ ét ſtipu.quæ eſt ſtri-
cti iuris & verba requirit l.1.ĵ.de verb. oblig. trahitur ad
argu.primæ obligationi factum licet ſtipul.non fuerit re
petita, quia virtus vnionis facit vt id quod nõ fuit verbis
ſtipulationis expreſſum,nihilominus actione ex ſtip.peti
poſſit,quod eſt in ſtipulatione quæ ſtricti iuris eſt mirã-
dum ſecundum Aret. in l. ſi in teſtaméto infra de vulga.
de quo quidem tex.d.l.etiam.vide etiam Ancha.in con-
ſi.7.ad fin.& Paul.de Caſt.in conſilio.8.in antiquis.
140 Non obſtant mudo, † alleg.ad oppo. nam ad primũ
ſumptũ ex reg.d.l. quicquid reſpon. ꝙ non procedit vbi
côſtat de mente contrahentiũ ꝙ fiat extenſio. vt ibi per
Barto.& alios,facit.l.triticũ de verbo.obl.& l.ſi in vendi-
tione cũ gl. pe. s.cõmunia prædictorum cũ pluribus ac-
cumulatis per Alex.in conſi.34.ad fi.lib.2. & Dec.in con-
ſi.251.col.fi.555.& 697. ſed hic ſaltem tacite conſtat ex
quo pactũ ſtatim & incontinenti fuit oppoſitum iuxta
contractum:ideò,&c.
Ad ſm reſponde negandu maioré ꝙ oĩa iura de hac
materia tractãtia de contractibus bo.fidei loquant.l.no-
ſtra & l. petens. loquuntur de contractibus ſtrictiiuris.
prætereà vt diximus ratio eſt eadé propter cohæren-
tiam,ergo & ius idem.Ad tertium de dictione interdũ re
ſponde ꝙ denotat regulá eſſe in contrarium quantu ad
in formã. generaliter & indiſtincte contractum. ſed ita
demum informat ſi fuerit appoſitum incôtinenti prout
ſeipſum declarando iuriſcon.ibi ſubijcit. Item verba illa
vt in bo.fidei iudicijs ſolemus dicere exemplificatiuè po-
nuntur.exempla auté regulá non reſtringũt vulg.l. ſtipu.
iſta damni.ĵ.de dam.inſe.Ad 4. reſp.ꝙ licet ille tex.repe-
tat de côtractibus bon. fidei. ſemperq; de ſimilibus lo-
quatur iuxta exemplum poſitum in prin.§. nõ tñ negat
neq; excludit quin idem ſit in contractibus ſtricti iuris
vt probat alijs legibus & rationibus vt ſupra dictum fuit.
Non obſtat etiam.§.ſi ſtipulanti.l.primę de verborum
oblig.qui videbatur in oppo.vrgere.quin reſpon.Dec.in
dicta.l.petens columna quinta.
141 Et prædicta cõmunis concl.† de informatione actio.
quæ fit per pactum in continenti appoſitum,intelligitur
qñ actio eſt informabilis, ꝙ ſi acto informabilis non ſit
tunc informatur & ampliatur, extenditurq; contractus.
vt magiſtraliter & ſubtiliter declarauit Bart.ĵ.in vlt.col.
Et licet diſputando oppo.teneri.poſſet, in iudicando &
conſulendo ab opi. Bar.& cõmuni nõ eſſet reced. vt per
Alex.& Iaſ.infra in pe.& vlt.col.Alex.in d. §.quinimmo
col.1.& Dec.in d.l.petens col.5.vbi etiam alij ſcribentes.
142 Poſtremò non obſtat, † difficultas môta per Pau. de
Caſt.in d.l.petens p tex.l.ſcire debemus.quia reſpon.põt
vt hic per Iaſ.licet Dec.in 5.col.impugnare nitatur, duo-
bus alijs modis reſpondens,ſed ſua prima ſolu.ꝙ concur
rerent duę fictiones côtra.l.1.cũ ibi not.C.de dotis pro-
miſ.confunditur per tex.d.l. ſcire debemus qui loquitur
per verbum eſſe, qđ veritaté denotat nõ fictioné vt Dec.
ait.ſi.n.me interoges & dicas, ꝓmittis mihi boné,equm,
& aſinũ,& reſpondeá promitto, ſunt vere plures ſtipula-
tiones,quia promitto per ſtip.boué, ité promitto equũ.
& pariter aſinum. Et ſic quũ dictę res ſint principaliter
p ſe nõ reſpectiuè ad aliud nominatę,ſint verè plures ſtipula
tiones ſm Bar.ĩ d.l.ſcire ĩ prin.& circa.fi.ipſi' principij.
Secunda.ſol.Decij. nõ ſubſiſtit quia aliud eſt informa
re contractũ aliud informare actionem, vt diximus. Et
nos loquimur de informatione actionis,veraq; & cõmu-
nis eſt doc.cõcluſio,ꝙ pactũ informet actioné,qñ eſt in-
formabilis,nõ aũt côtractũ vt ipſe inquit.Poſſetq;(quic-
quid dixerit Dec.)teneri ſol.Iaſ.quæ fuit Bart.in d.l.ſcire
dũ loquit de appendicijs qa ita côiter tenét ſcri.in d.l.pe
tẽs in 3.lectu.Et qñq; placuit ſol.Curt.in 5.col.per dictá.
l.ſi duos.ĵ.de côtrah.emp. qa venatus fuit ex allegatis hic
per Iaſ.ſed nunc diligentius conſideranti nõ placet, quia
vt dixi allegãdo Bart.in d.l.ſcire,qñ plures res ſunt nomi
natę nõ reſpectiuè ad aliud ſunt vere plures ſtipul.& nul-
la eſt exorbitantia.Et ad.d.l.ſi duos reſpon.vt per Bart.
143 Circa.3.concl.† ꝙ in terminis.l.noſtrę pactũ incôti-
nenti appoſitũ iuxta ſtipu. veteré actioné informet art.
dubi' eſt & & diſputabilis,ac de apicib' iuris,& eſt ꝓpria
farrago huiuſce. l. concernẽs eius intellectum, an de vir
tute informatiua,vel de reformatiua, loquatur.propterea
diligenter excutiamus eum.
Glo.hic vt vidiſtis tenet ꝙ informet,& conſequenter.
l.hãc dę virtute informatiua loqui. Bar. col. 3. Alberi. de
Roſ.poſt.antiquos Ang.Alex.Aret. Sozi.& Deci.ĩ 8.col.
& ſic côiter ſcribentes vt ipſi atteſtantur hãc opi.ſequun
tur.Sed quia ſcire eſt ré per cauſas & rationes cognoſce-
re vt inquit Philoſ. videamus rationes, & fundamenta.
Pro huiuſcemodi ſententia plura,adduci poſſẽt.ſed hęc
magis ſtringere videntur. In primis minus ſolemne ma-
gis ſolemne tollere non põt.§. poſteriore.inſtitu.quibus
mod. teſt. infir.cum plene ad hoc accumulatis per Iaſ.in
conſi.8.lib.3.& 169.lib.4.Dec.côſi.475.489.512. & Mo:
Alexandrini in conſi.24.Et generaliter fortiora & poten
tiora

tiora ſemper ꝓdominantur.l.quæritur.ſ.de ſta.ho.l.ille à quo.§.intẽpeſtium.ſ.de trebell.capit.cum inferior extra de ma.& ob.pactum ergo nudum non tollet ſtip.præcedẽtem ſeu ipſum contractum ſolemnem non poterit reformare nec deſtruere. ergo vt dicunt doct. informabit.

Secundo ſtringit ratio tex.noſtri in verſi.dicebã, quia pacta quæ incõtinenti fiunt ineſſe creduntur.Iuriſconſultus ſe fundat,quia pactum erat incontinenti appoſitum, ergo loquitur de informatione,quia in reformatione nõ refert incontinẽti an ex ĩteruallo apponatur. d.l.iuriſgentium in §.adeò.l.2.ſ.de reſcind.vend.l.pacta conuenta in verſ.Paulus notat.ſ.de contrahen.emptio.Tertiò facit.l. noſtra ibi ineſſe creduntur,ſi. n. de reforma. loqueretur nõ diceret ineſſe, quum & poſteà ac ex interuallo id fiat iuribus præal & ſic nullatenus ineſſe poſsit.Quartò ponderatur hic tex.in verſ.inde ac ſi per ſingulos menſes,&c. ſtat.n.ſimilitudinariè.ergo verè nõ reformat. nec eſt hic reformatio.quum nullum ſimile ſit idẽ vulga.l.quod ner ua.ſ.depoſ.Quintò approbatur per verba tex. ibi quãuis diuerſa ſententia obtinuerit, intelligẽdo aduerſatiuè ad præcedentia, ꝙ non ſolum prodeſſe ad excep. verumetiã ad actionem,quæ oritur ex pacto informatiuo . non autem reformatio dicto.§.quinimmò & l.in bon.fidei.

Sextò & vltimò quia iura loquentia de virtute informatiua procedunt vbi augetur vel minuitur ſubſtantia, ſed pactum de quo in l. noſtra, concernebat dilationem tantum,ergo non loquitur de reformatione.

144 Contrarium tñ.opi.† ꝗ.l. noſtra loquatur de virtute reformatiua,non autẽ de informatiua tenent Bal.Roman. Fulg.Chriſtoſo. de Caſtil. Pau. de Caſt. Pe. de Beſuz. & Iac.de puteo quos hic.in 1 t. col. refert & ſequitur Iaſ.& idem Iaſ in vltimis annis quibus legit in præal. §.ſeia cauit col.2.& 7.Aquen.in d.l.petens col.7.Cur.hic & Mod. Tau.col.7.& antep.& Mod medio.Et ſic plurium auctoritate firmari vr̃, ergo magis cõmunis iuxta.l. t. ſupra de offi.queſtor. ibi & ſanè,crebrior apud veteres eſt opinio. aut ſaltem dubium reddetur quæ ſit cõmunis.Sed omittamus iſta, & quod magis ſapit veniamus ad rationes & fundamenta, & videamus quæ pars iuſtius induat arma.

Pro hac opi.Pau & Iaſ.tria argu.adducunt.quia pactũ de quo in l.noſtra.venit ad deſtructionem ſtipulationis, quũ terminus de quo in huiuſcemodi pacto contrarius ſit ſtipulationi,ex eo ergo robur aſſumere poſſe minime cõuenit,vt eã informet aut ab ea q̃ deſtruit veſtiri cap.ex eo de re iu.in ſexto.l.ita tñ §. qui ſuſceptã infra ad trebel. Secundò quia hic pro reo pactum apponitur ad differendũ ſolu.ſortis mutuo acceptæ,ergo contra ipſum non debet operari eſſectum , vt faciat contra eum actionem ex informatione oriri arg l.qđ fauore.C.de.ll.& l.legata inutiliter.ſ.de adimend.l.Tertiò quia reſultaret contrarietas ſi actio ex ſtipulatione informaretur,ac extenderetur vt futuris calẽd. tota ſors ſoluatur & ſolũ denarij trecẽti ex eadem ſorte ſingulis mẽſibus,quæ cõditionem implicant de præſenti ſolui & cũ lungo interuallo idẽ ſolui,ergo nõ admitte.l.1 C.de ſur.l.vbi repugnãtia.ſ. de reg.iur.

Quartò, quia vt diximus informare eſt extẽdere actionem ex primo contractu, & quod remanet extendi dr l. ſed ſi manente.ſ.de præca.not.Pau.de Caſt. in conſi.116. in antiq[illegible] in c.de cauſis col.2.& 3.de offi.deleg.vbi eſt cauſa infra eod.l.ſequenti.

Sextò,ad hoc vt locum habet vis informatiua requiritur ꝙ in pacto deducat tale quid ex quo reſultet contractus innominatus habita relatione pacti ad contractum vt in l.bo.fid.& in l.petens ꝓal. doct. concludunt ꝙ in caſu l.noſtræ reſultare non poteſt,neque conſiderari.ergo non loquit̃ de pacto ĩformatiuo ſed de reformatiuo.

Septimò probari poteſt per tex.l.1.in verſi.quũ adijcit infra de verb. obl. vbi dicitur ꝙ ſi fuerit diuerſitas inter interrogantem & reſpondẽtem,& ſtipulanti placeat diuerſitas,noua ſtip.cauſata videtur,& ſic probat quod per pactũ fiat reformatio modo incõtinenti fuerit appoſitũ

146 † Nec eſt inconueniens ꝙ cõtractus veſtiat pactum reformatiuũ ipſius. text. eſt not.in l.ſi conuenerit infra de pig.act.ſecundum Aret.& alios hic.

Non obſtant modo pro cõtraria parte allegata, nã ad primum arg.reſpon. ꝙ quũ iſtud pactũ incontinenti appoſitum fuerit, & ſicut hic dr̃ ineſſe cenſeatur, & pars ꝓcedentis cõtractus.l. fundi partẽ infra de cõtrah. emp. & §.quinimmò cum ibi not per Alex.in 1. col. non poteſt minus ſolemne dici ſed pariter veſtitũ cohærentia ſtipulationis & quũ ſit poſterius attenditur.d.§.poſteriore.&

147 l.pacta nouiſsima.C.de pact.† nimirum igitur ſi præcedentem contractũ reformat ac renouat. Ad.2.reſpon. vt hic per Iaſ.in 12.col.vel melius vt per Cur. col.6. magnã eſſe differentiam inter contractus qui cõſenſu celebrañt & verborum obligationem,ſeu ſtip.quæ verborũ ſolemnitatem requirit.l.1.ſ.de verb. obl. nam primo caſu ſolo conſenſu & ex interuallo rebus integris fieri poteſt reformatio d.§.adeò,& 2.l.ſ.de reſcin.vend.quia à cõtractu in totum ex interuallo abiri poteſt. Cur ergo & ex interuallo reformari non poterit? vt dicit tex.d.§.adeò. Secundo verò caſu non d.l.pacta infra de contrah.emp.quia ſi pactum apponeretur ex interuallo,non poſſet in vim nouę ſtipulationis per pactum reformatæ valere,deficientibus extremis ad eſſe ſtipulationis neceſſarijs, interrogatione videlicet & reſpõſione.iſtud eſt qđ ſenſit hic iuriſc.in verſi.dicebam ponderando ꝙ pactum incontinenti fuerat appoſitũ iuxta ſtip.& cõſequenter dr̃ ineſſe ſtipulationi, & perinde eſſe ac ſi per ſingulos menſes quis ſtipulatus fuiſſet trecentos denarios,hoc.n. pacto mediãte fit reformatio præcedentis ſtipulationis vt ẽt in d.§.ſeia à principio promiſit hortorum propietatem qñcunq; trãſlaturã cum pretium omne cũ vſuris recepiſſet , tñ cõuenit poſt incontinenti,vt intra proximas calend. Aprilis totã ſummam mandator numeraret & acciperet ita ꝙ pactum incontinenti appoſitum renouauit ac reformauit ſtipul.q̃ primo ſine tempore erat , vt nunc limitata & reformata ſit ad calen.proximas Aprilis, & ibi primo conditionalis videbatur ob dictionẽ, cum nunc declaretur vt modalis ſit ꝑ dictionem vt,ſicq; nata ſi actio ex ipſa ſtip. ſic reformata.Ad tertium patet ex prędictis reſpon.quia ineſt reformatiuè , & perinde eſt ac ſi creditor ſtipulatus fuiſſet per ſingulos mẽſes pecuniam reſtitui:ſicq; reformata cẽſetur & renouata ſtipulatio, perinde ac ſic à principio ſm formã pacti facta fuiſſet. ꝙ ſi non cenſeret ineſſe vt quia ex interuallo fuiſſet oppoſitũ nõ reformaret ſtipu. extremis neceſſarijs deficientibus , interogatione videlicet præcedent[illegible] ſtatim ſubſequente : nec ip-

cto incontinenti ſacto,tãquã ex parte ſtipulationis actio oriatur.tñ quantum ad terminos.l.noſtrę tale pactum in continenti factum prodeſt non tm̃ ad exceptionem vt contra Paulum dicebant aduocati creditoris,verum etiã ad actionem ex ſtipu.limitandum,ſcilicet vt ſolum com petat ſecundum formam pacti.Iſtud eſt quod voluit hic dicere iuriſc. in verſic. ſed diuerſa ſententia obtinuit vt per Aquenſ.in d.l.petens.colu.7. ita etiam voluerunt hic Pau. & Alexan.allegantes.§.ſi tibi.l.rogaſti.& ſecuti ſunt moderni omnes vt ſupra dixi.

148 Ad ſextũ & vlt.reſpon.poteſt,† ꝙ tempus eſt pars ſummę & ſtipulationis.§. plus autem inſt.de actio. & §.dies. l.1.ſupra de eden.ſecundum Cur. & alios hic: ideo, &c. Sed replicari poteſt pro ſullẽtatione præcedentis arg.qđ magis vrgebat, ꝙ in materia pacti nudi diuerſa & opp. ſunt non parere act. ſed excep. tm̃. d.l.iuriſgẽ.in §.igitur nuda pactio non parit,act.ſed excep.hic ergo. tex.qui dicit ꝙ diuerſa ſententia obtinuit quam crederent aduocati partis qui dicebant pactũ nudum ꝓdeſſe ad excep.tm̃ intelligi debet de actione q̃ producit & parit,nõ autẽ exceptio.tm̃ vt illi putabãt & ſic loquiẽ de pacto iformatiuo.

Et retenta hac opi.gl.Bart.& aliorum quæ communis per ſcrib.prælle.dicitur.ad alleg.in oppo. reſp. poteſt vt hic per Dec.poſt.Alex.in 8.colu.

Ad primum.n.& 2.arg.reſpon.ꝙ pactum incõtinenti factum, ineſſe ſtipulationi creditur abſoluté ac indiſtincté,tam pro reo quam pro actore. d.§. adeo idq; probat tex.noſter in verſ.dicebam in ſui generalitate,ideo nimirum ſi contra ſtipu. primam pactum illud quod loco ſtipu.eſt operari poteſt. §. poſteriori & l. pacta nouiſsima præalleg. Illud ergo quod pactum iuxta ſtipulationẽ appoſitum deſtruat ſtip. & contra actorem ſtip. informet, non contingit virtute pacti ſimpliciter conſiderati aſſumentis robur ex ſtip.coherenti, ſed eo ꝙ in fine appoſitum,cenſeatur vna alia ſtipulatio derogatoria primæ.& quia factum eſt incontinenti ineſſe dr̃,tanquam pars ipſius ſtipulationis.& cõſequenter ceſſat regula. c. ex eo vt. l.quod fauore, quia vt dixi illud eſt propter appoſitionẽ pacti incontinenti facti,quod cenſetur tanquam ſtipulatio ac poſteriori loco facta. Pręterea ſi arg.pędictorum efficax eſſet, ita militaret deductio ĩ materia reformationis,ſicuti in materia informationis,pariter.n. reformare nõ poſſet, nec reuocare præcedentẽ ſtip. conſequens eſt falſum ſm̃ prælatos ergo & antecedens.Ad tertiũ de contrarietate & repugnantia reſpon.pariter Dec.per p̃dicta, quia deductũ in pacto poſteriori attẽditur.§. poſteriore & l.pacta nouiſsima pręal.ita ꝙ nulla cadit repugnãtia. Et ſimiliter reſpõ. ad quartũ ꝙ primus cõtractus nõ tollitur ſed modificat, ideò extẽdi põt per eũ. Ad quintũ ꝙ ſtip. eneruata à pacto nõ poſsit in ipſum virtutem influere reſpon.poteſt prout ad præcedens arg.dixit.Dec.vel vt reſpõ. fuit duobus primis motiuis ꝙ quũ fuerit incontinenti appoſitũ ſumpſit ſtatim vires & cenſetur vna alia ſtip.poſterior,propterea nimirũ ſi tantæ potentiæ & virtutis eſt,& tanq̃ poſterior pręualet priori. Ad. 6.reſpon. ꝙ immo fit iſta informatio ẽi ꝙ non reſultet contractus innominatus,ſatis.n.eſt ꝙ fuerit incõtinenti appoſitum tex.eſt in ſui generalitate in l.in bo. fidei.& in l.petens.§. quinimmo præal.& in l.noſtra in verſ.dicebã q̃ iura generaliter dicunt ꝙ pacta incontinenti appoſita actionẽ informant,nec exigunt,ꝙ reſultet dictus contractus innominatus, quod feciſſent veriſimiliter ſi id neceſſarium eſſet.Et eſt communis ſcrib.opinio cõtra vltramonta. vt in locis præall.traditur.Et nouiſsime ꝑ Dec.in d.l.in bo. fidei col.pen.Ad ſeptimũ & vlt.reſp.licet Aret. hic in pe. col.dicat fortiter vigere,ꝙ nihil facit,loquitur.n.qn̄ propter diuerſitatem præcedens ſtipu. nullo modo valebat, & ideo vt actus omni meliori modo quo fieri põt valeat ſuſtinetur vti ſecunda & noua ſtipu.ergo alia ſtipu.cõtracta vt ibi dicit tex.non aũt præcedens reformata de qua agimus.Id quod probat ẽt tex.d.l.2.infra de reſcind. vendit.in illis verbis atque ita cõſiſtit poſterior. emptio quaſi nulla præceſſerit.Et ad præalle. l. ſi conuenerit reſpon. vt hic per Curt.in ſexta columna.

Et licet vtraq; opinio diſputando vt ex prædictis appa
149 ret defendi poſsit,veritati tñ adhærẽdo, ĩ arbitror non eſſet reced. à pręcedenti opi.ꝙ iſta loquatur de pacto reformante & de virtute reformatiua, non autẽ de informatiua.maxime per duo irrefragabilia argu. 3.& 4. loco facta,nec ſublata ex reſpon. ..datis, quia ſi ceſſat cõtrarietas eo ꝙ attendatur deducta in pacto tanquã poſteriori, prima ſtipu.remaneret inutilis & ſuperflua, quod nõ eſt dicen. Itẽ quia vt in quarto arg. dicebatur informare eſt infarcire,implere & extẽdere.ꝙ nõ fieret in terminis noſtræ.l.nã remanente firmo primo cõtractu, imò mutare valdeq; reſtricto. Nec ſatisfacit ſolu. Decij & ſequacium ꝙ primus cõtractus non tollatur ſed modificet,ideò extendi poſsit,quia modificare,& reſtringere,ſeu pro tollere,deuiat à & virtute informatiua accedẽs reformatiuæ ex quo diminuiẽ de p̃cedenti cõtractu.d.§. adeò:igiẽ,&c.

Nec obl.2.C.de pac.inter emp.& vend.& l.ſi conuenerit præal.l.quæ de pacto reſolutiuo cõtractus tractant,& tñ loquuntur de virtute informatiua, patet quia competit ibi duplex actio prima ex cõtractu. & noua ex pacto, vt eſt de natura virtutis informatiuæ, licet.n ibi eſſet pactũ reſolutiũ cõtractus, tñ nulla noua forma dabitur contractui,ideò non poteſt dici reformatio vt hic per Curt.

150 Poſtremò pro iſta opi.† pondero tex. ibi quamuis diuerſa ſentẽtia obtinuerit,ſcien.eſt.n. diuerſum ab aduerſo longè differre,aduerſa dicuntur oppoſita & contraria quę ſimul ſtare non poſſunt.l.1.C.de ſurt.l.vbi repugnantia de re.iur Diuerſum verò ſic quis in modo ſeu qualitate diſpoſitionis ſit diuerſitas.l.fin. vbi Rimi. & alij no.C. de edẽ ca.apoſtolica de his quæ fiunt à præla.ibi licet ſint diuerſæ non tñ aduerſæ. ſi loqueretur de informatione dixiſſet aduerſa ſententia, quia non tm̃ except. verumẽt actionem,pactũ incontinenti appoſitũ produxiſſet quũ ergo dicat diuerſa apparet ꝙ nõ loquitur de productione actionis,& ſic de informatione,ſed in aliꝑ terminis.i. de reformatione quia limitat vt diximus actionẽ ex ſtip. vt competat ſecundum formam pacti.cogita tamen ſuper hoc vlt.qua ad excitan.ingenia ſolummodo dictum.

Et conſequenter in caſu iſtius.l.P.Meuius creditor,habebat actionem ad trecentos denarios menſtruos nõ ex pacto, nec ex prima ſtipulatione per ſe conſiderata quicquid hic dicant Aret.col.fin.& Cur.6.quia hoc caſu pactum actionem nõ parit neq; ad effectum talem fuit appoſitum, prima ſtip. totã ſortem proximis Calen.ſoluẽdam non autem trecentos denarios tãtum ſingulis menſibus refundendos reſpiciebat, ſed agitur ex ſtip. per pactũ reformata, ita bene intelligendo vult iuriſconſul.hic & in §. ſeia cauit pręal. vt ibi in ſecunda & ſeptima colu. declarat Iaſon.

151 Circa.2.partem glo.† qñ incontinenti quid fieri dicatur,gl.concludit id dici incõtinenti factũ, quod factum fuit antequam partes ad extraneos actus diuerterent,pluribꝰ iuribus per ipſam gl.allegatis. Quam opi.ꝙ pactum fieri dicatur incontinentus qu fit in ingreſſu. vel in ipſo cõtractu,ſeu ſtatim poſt, antequã partes diuerterent ad extraneos actus, & ſic etiã poſtquã contractus abſolutus fuit ante tñ q̃ ad extraneos actus partes diuertant tenuit Bar.& Rimital. in d.in bonæ fidei.Soci. hic in 4. not. & Cur.col.7.Aret.in d.l.ſi ita ſcriptum col. fi. Cor.in conſi. vlt.vol.1.dicẽs.communẽ,& Iaſ.in d.§.quinimmò col.pen.

Mouentur huic opinioni adhærẽtes per l.noſtram.& dictum. §. quinimmo ibi pactum incõtinenti ſubſecutũ eſt.& in l.3. C.de edil. act.& in l. petẽs ibi ſeu poſt ſtatim ſecutum eſt.per quæ iura liquere vr̃, ꝙ pactum appoſitũ ẽt poſtquam partes habuerunt contractum pro perfecto & abſoluto, veſtitur cohærentia contractus, pactum.n. non diceretur ſubſecutum, ſi contractus non fuiſſet abſolutus & perfectus, quoniam contractus non cenſetur

factus

factus niſi poſtq̃ eſt habitus pro perfecto.l.contractus C.
de fide inſtru.& nihil dr̃ eſſe actum, dũ aliquid ſupereſt
agendum,vt diximus. Secundò quia pactum appoſitum
ante contractum, veſtitur cohærentia ipſius contractus.
d.l.petens & l.4.præall.ergo pariter qñ eſt appoſitum in-
continenti poſt, vt contrariorũ eadem ſit diſpoſitio. l.2.
ſ.de his qui ſunt ſui vel alie.iur.cũ alijs de quibus ꝑ Sozi.
& alios in ru.ĵ.de acqui.poſ. Tertiò quia ſm terminos le
gum noſtrarũ, pacta dicũtur actionẽ vel cõtractũ infor
mare,qñ incontinenti apponuntur iuxtà cõtractũ,ſi con
tractus nũdum ſit perfectus,non poteſt dici iuxta cõtra-
ctum apponi,ſed in contractu, ſicq; totus vnus contra-
ctus eſſet ita quòd non caderet informatio vel extenſio.
152 Quarto & vltimò, † quia actus ita cõtinuati dicuntur
ſimul facti vt per Bar.in l.ſi plures.ĵ.de iniu.& Soz.in cõſ.
66.col.fi. lib.1. Dr̃ aũt contractus pro abſoluto habitus,
153 † qñ eſt partibus lectus ſm Aret.in d. l. in bo.fidei.in fi.
per tex.l.cõtractus prę al.idem tradit Alex.in cõſi. 10.col.
fi.vol.1.In vlt.voluntatibus prędicta non procederent vt
hic per Cur.col.7. Bart. vero hic in tertia col.in verſic.2.
quęro,ſequitur cõtrariam opi.vltramontanorum,ꝙ pa-
ctum, ita demum incontinenti factum dicatur,qñ ante
abſolutionem & perfectionem eius appoſitũ fuit per.l.
contractus.Et ꝑpeà ſi fierẽt mille pacta vnũ poſt aliud,
anteq̃ cõtractus fuerit pro abſoluto & perfecto habitus,
incontinenti fieri dicuntur, quaſi iuxta etymologiam
vocabuli in actu ſimul ſe tenente,i. in actu dũ eſt in fieri
& anteq̃ ſit perfectus Iaſ.hic poſt Bald.col. 13.& Aret.in
d.l.ſi ita ſcriptum col. fin. Et hæc pars cõiter à doct.ap-
probatur vt per Aret.hic in not.& in. d. l. in bo. fidei ad
fin.Bulgarinum ſenenſem à Cor.relatũ in conſi. 133.lib.
1.Alex.& Aquenſ.in d.l.in bo.fid.& in l.petens ad fi.cum
modificatione tñ.vt per eos & Dec.in vlt.col.vt ẽt.ĵ.dicã.
idẽ tradunt & ſequũtur Mod.Taur.in l. legem.col. 2.C.
de pac.qñ. n.cõtractus eſſet perfectus & abſolutus pactũ
nõ poſſet dare legem contractui iã abſoluto, neque pars
ipſius contractus dici,vt iura prę al.exigunt.d.l.cõtractus
& l.perfecta.C.de donat.quæ ſub modo & l. ſundi partẽ
ĵ.de contrah.empt.Et ſi dicatur nõ poſſe hoc procedere,
quia.l.noſtra.l.petens & §.quinimmo.loquẽtes de pacto
incontinenti appoſito dicunt,poſt cõtractum vel ſtipula
tionem,ergo poſt perfectum & abſolutũ,quia ante con-
tractus non dr̃.quum nihil actum dicatur, dum aliquid
ſupereſt adden.l.pe.in fi.C. ad ſylla.Item quia alias pactũ
vere ineſſet.d.l.contractus,tñ tex.noſter in illis verbis cre
duntur ineſſe perinde,& c.fictionẽ denotat,ergo datur in
telligi ꝙ loquit̃ qñ poſt contractũ incontinẽti appoſitũ
fuit. ſol.patebit ex dicendis in reſpon.ad argumẽta con-
trariæ partis.

Non ob.igitur primum fundamẽtum ſupra pro parte
contraria factum,quia reſpon. ꝙ pactum fieri dr̃ incon-
tinenti poſt, ſeu ſubſequi,qñ contractus ſimpliciter ꝑceſ
ſit,qui ſm eius naturã & qualitatem perfect' vr̃, vt quia
eſſe ſuum,& formã perfectam habet, ſed quia partes ad
extraneos actus non diuerterunt, verum ad alia pacta de
ſcenderunt,attenta earum voluntate, quę magis inſpici-
tur q̃ forma præcedentis cõtractus,pro perfecto & abſo-
luto contractus ipſe nõ cẽſetur habitus, ideò dici poteſt,
pactum cõtractui legem dare,& eſſe partem contractus.
totum eſſe vnus contractus.Reſp. ꝙ ex quo cõtractus ha
buit eſſe & formam, licet nõ fuerit habitus pro abſoluto
ſatis dici poteſt pactum apponi iuxta cõtractum,& ẽt in
formare vt dicit tex.in §.quinimmò & in l. fundi partẽ.
q̃ iura expreſſe volunt ꝙ pactum ĩ ingreſſu cõtractus vel
in contractu appoſitum & ſi cõtractus pars ſit & infor-
met,tñ pactum vere diuerſum eſt à contractu, licet ficte
pars ipſius cõtractus cenſeatur. d.l.fundi vt per Soz. ĩ. in
vlt.col.Inuenio ẽt ꝙ ꝑdicto motiuo Iaſ. fuit aliter reſpõ.
ꝑ Aquenſem in d.l.petens col.fi.vbi dicit Iaſ.decipi.quia
licet dici poſsit totum vnus contractus quicquid fit ante
q̃ habeatur pro abſoluto, accipiendo contractum in ge-
nere,& prout eſt facti, conſiderando tñ contractum in
ſpecie & prout iuris eſt, cõtractus eſt qualificatus per pa
ctum.d.l.fundi partem. Ad vlt. reſp.ꝙ ꝑdicti contractus
dicuntur ſimul facti propter connexionem & continua-
tionem actum.d.l.fundi.& quia omnia ſimul & ſemel ro
bur ſumunt.d.l.contractus,& arg.potius facit pro,q̃ con
tra ſi actus dñr ſimul facti, ergo res intelligi debet qñ an-
154 te contractũ abſolutũ,fuit interpoſitum pactũ, † ſic li-
cet contractus lectus fuerit,ex quo tñ incontinenti eodẽ
loco & tempore,& corã eiſdem teſtibus,anteq̃ partes di-
uerterẽt ad extraneos actus,ad huiuſcemodi pactum de-
ſcenderunt,ante cõtractũ perfectum,& abſolutum,cen-
ſetur interpoſitũ. vt poſt Bald.& alios ſcribit Dec.in d. l.
in bonæfidei.col.fin.& hic col.antep. imò totum cenſe-
tur vnus contractus, & ſeu vnũ contemplatione alterius
vt per Aquen.in d.l.petens ad fi.Mod.Taur.in d.lege col.
2.cũ.alijs de quibus ſupra in 17.not.vbi ẽt dictũ fuit quo
modò verbum incontinenti capiatur in alia materia.
155 Et ſm prædicta in terminis.l.noſtræ,† ſi iſtud tertium
pactum factum fuiſſet in alia cautione,& diuerſa ſcriptu
ra à cautione primæ & ſecundę ſtipulationis anteq̃ par
tes diuertiſſent ad extraneos actus puta eodem loco, tẽ-
pore,& coram eiſdem teſtibus,non conſtito aliter ꝙ cõ-
tractum pro perfecto & abſoluto hr̃e voluerint, diceret̃
factum incontinenti qđ eſt no.pro ampliatione text.nr̃i.

Iuxta prędicta quęrit Bar.in 4.col.ad declarationẽ ver
156 ſi.dicebam quid eſt dicere,† ex parte rei pactum incon
tinenti appoſitum ineſſe obligationi.quum tale pactum
reo ſolum pariat exceptionem ſiue apponatur incõtinẽ-
ti,ſiue ex interuallo eliſa actione exceptionis ope, §. pa-
ctus.l.ſi vnus.ſ.de pac.& prę al.§.quinimmo in fin.notat.
gl.ĵ. in verbo ipſo iure. Ex parte. n. actoris prout loquit̃
tex.d.§.quinimmo in prin. res eſt clara & cõcludit Bart.
in hoc eſſe differentiã,quia vbi incontinenti fuit appoſi-
tum neceſſe non eſt reum de pacto accipere quia actio
ni ineſt, & ſic actor proponendo actionem,proponit pa
riter exceptionem, quę illi ſui natura ineſt, ſecus qñ eſt
appoſitũ ex interuallo, quia venit tunc extrinſecus, ideò
oppoſitio neceſſaria eſt.§. temporales inſt.de excep.pro-
pterea infert Bart. ꝙ primo caſu licet non apponatur, iu
dex cõdemnabit ad ſoluendum adueniẽte die,quia iſtud
in diem ſoluere ineſt obligationi, ſed qñ appoſitum eſt
ex interuallo,iudex purè condemnabit, imputandumq;
eſt parti non opponenti ſuam excep. d. §. temporales &
hanc doctrinam repetijt ẽt Bar.in l. eum qui ita.in.§.qui
ita.ĵ.de verb.obli.ſubiungit intelligis nunc,ꝙ antea nun-
quam ĩtellexiſti quid ſit dicere pactum ineſſe vel nõ in-

de informatione vel de reformatione ꝙ pactum inconti
nenti appoſitum licitè dr̃ ineſſe, quia ipſius contractus
pars eſt,& prodeſt nõ ſolũ ad excep. immò ad ſim.actio-
nem ex prima ſtipulatione orientem, vt dei ſolummodò
ſm formam pacti pſam ſtipu.reformantis. Iſtud eſt qđ
voluit dicere hic iuriſcon. in verſi. ineſſe creduntur & in
verſ.ſed diuerſa ſententia obtinuit. Bald. verò in d.§.qui
ita pactum inquit ineſſe dici, qñ ab ipſo initio ineſſe pro
ducitur vt ibi per eum & per Aret. loco præal. Aliam de-
clarationem ponit Ang.in d.§.qui ita. ꝙ vbicunq; pactũ
adaptatur origini & natiuitati obligationis. ita ꝙ cum
obligatione ſimul oriatur,& ſine eo obligatio in iudiciũ
deduci non poſsit in eſſe.vbi aũt modificatio ſeu dies nõ
adijcitur natiuitati ſeu origini ſed præſtationi, ſecus, vt
qñ promitto quę ſoluere côuenit in paſchate, quia tunç
obligationis origo pura eſt, Et iſtá opi.multum coloratá
dicit Aret. loco pręallega. Quæ opinio vr̃ mihi cõtra iſtũ
tex.ibi poſt ſtipu. de ſoluenda ſorte futuris calen.incon-
tinẽnti fuit appoſitum pactũ de refundẽdis trecentis de-
narijs ſingulis menſibus.& tñ pactum dr̃ ineſſe.Item cõ-
tra tex.in §.quinimmo dum ait ſubſecuta. Et tñ vult pa-
ctum cenſeri ineſſe dummodò fiat in ingreſſu medio vel
157 egreſſu contractus. † prætereà qñ eſt factum in eodem
inſtrumẽto ét in fine & poſt capitula præcedentia,oĩa ſu
munt robur ſimul & ſemel. nec datur prius vel poſterius
iuris cenſura, reſpectũ contentorũ in eodẽ inſtrumento
vel contractu.l.contractus.vbi Bart. C. de fide inſtru. fa-
ciunt not.p Mod. Tau.in l.legẽ col.2.C.de pact. ita ꝙ ex
prędicta obligatione quę ſm Angelũ pura videbatur nõ
oritur actio, niſi ſecundum modificationem & formam
appoſiti pacti. Tenenda eſt ergo pręcedens declaratio ꝙ
dicuntur ineſſe quia cenſentur pars contractus.
158 Secũdò inquantũ Bart.concludit, † ꝙ vbi incontinẽti
pactum eſt appoſitum, neceſſe non ſit excipere de pacto,
prout qñ ex interuallo eſt appoſitum, quia propoſitũ eſt
de neceſsitate cum actione, ſeipſum igitur repellet actor
ex diſpoſitione in qua ſe fundat. Et quicquid dixerint
Saly.& Fulg.doct. hic & alibi cõiter loquuntur, vt etiam
per Alex.in d.§.qui ita col.fin.& plenius ibi Iaſo.col.7.&
Are.in d.l.ſi ita ſcriptũ col.fi.de lega.1.hanc concl.aliter
etiam declarat Iaſ.in d.§.qui ita ad fi.commenti.
159 † Tertio ex prædictis infert Bart. ꝙ vbi pactum eſt in
continenti appoſitum, iudex ét excep.non oppoſita con
dẽnabit ad ſoluen.non ſtatim vt actor petijt, ſed aduenië
te die.ſi ex interuallo purè.quum imputãſit non oppo.ex
cept.Bar.hic vult tria valde ſignãda. Primum eſt ꝙ vbi pa
ctum fuit incõtinenti appoſitum, ét non oppo. exceptio
ne fit condemnatio ad ſoluen.debito tempore, non autẽ
ſtatim quia dilatio incontinenti appoſita ineſt obligatio
ni de neceſsitate ad differendũ ſolutionem, idq; ex inſpe
ctione contractus in iudicio propoſiti apparet, ideò non
exigitur alia oppo.& ſic ſequitur cõdemnatio modifica-
ta & qualificata, licet.n. reus nõ opponendo dilationem
ante ſitus cõteſt.illi exceptioni renũciare videatur, quo ad
repellendũ actorẽ à limine iudicij arg.l.ſi cui. C.de accu.
non tñ renũciare videtur illi exceptioni inquantum op-
poni põt in vi peremptoriæ ad differendum ſolutionem
argumento.l.ſi ſeruitus ſupra de ſer.verb.iudex prædicto
caſu non ſolum põt, ſed tenetur reum modificatè condẽ
nare.aliter ét reſpõ.Ripa.in d.l.ita ſtipul.col.antepe. Iſta
eſt communis & tenẽda ſcribentiũ concluſio vt hic per
Aret. Iaſ.Dec.& Mod.latius per Alex & Iaſ.in.d.§.qui ita
& pulchrè Aret.in d.l.ita ſtip.col.antepe. & ſeq. & Card.
160 paritium.in ca.exceptionem col. 14. de exceptio.† vbi ſi
quęre inqnit, hãc ſuppletionẽ iudicis nõ regulari eo mo-
do quo fieri deberet, ſi pars oppoſueret ac peteret, tunc.n.
non deberet condemnari conuetus ſed abſolui ab obſer
uatione iudicij, cum victoria expenſarum, duplicatis in-
duc. js, dicto.§.appellantur & c.1.de litis conteſta.hoc cõ
tingit.quia imputan.eſt non oppo.except. dilatori, in iu
ribus pręalleg.& ſic ſcienti & volenti non fit iniuria.l.cũ
donationis.C.de tranſactio. Et damnum qđ quis ſua ex
culpa ſentit, ſibi & non alteri debet imputare. l. quod
quis ex culpa infra de reg.iur.ſatiſq; eſt ꝙ iudex reſeruet
illi ius cui non apparet fuiſſe renunciatũ, nec poſſet agẽ-
tem ante diẽ repellere ex officio ſi vellet vt poſt Bartol.&
alios tradit Ripa ĩ dicta.l.ita ſtipulat.col.ſi alleg. penult.
161 Contra prædictam cõcluſio.Bart.& docto. † valde vr-
get tex.in d.l.quod ſi in diem ſupra de pet. hæredi. vbi ſi
agitur cõtra debitorem in diem hær. pet. cõdemnari nõ
debet, ergo contra Iaſ.hic.col.15.poſt plura glorioſè reſ-
põdet, ꝙ ibi debitũ nunq̃ fuit purum, ſed ſemper in diẽ,
ideò nimirum ſi abſolutio ſequi debet, quia tunc de exce
ptione pacti dilatorij tractari nõ poteſt, fuit Ang. & hũc
art.latius diſcutiens refert idem Iaſ.in d.§.qui ita col. pe.
Et licet hic tenaciter dictam ſol.tenuerit ibi recedere vr
& bene.quia vt hic dicunt Dec.& Cur.in vltimis col. di-
uerſificat tñ caſus. eſtq; eadẽ rõ in vno caſu ſicut alio,
quia iudici ex actis conſtat de dilat.in diem, nataque eſt
vtroque caſu actio & obligatio.l. cedere diem.j. de verb.
ſigni.ergo vtroque caſu cõdemnatio fieri debet.prętereà
tex.d.l.ꝙ ſi in diem generaliter loquitur de debitore in
diem, & conſequenter ét vbi eſſet debitor in diẽ virtute
pacti dilatorij. Iaſ.ibidem ſequitur ſecundã ſol. gl.& Bar.
ibi vti veram & neceſſariam ꝙ ibi actum non fuit contra
debitorem in diem, ſicut nec contra debitorẽ conditio-
nalẽ ibi æquiparatos, ſed ad alias res hęreditarias pet.ng.
Cuius natura eſt vt inſpiciatur tempus rei iudicatę vt ibi
dr̃, ideò debitor in diem vel ſub condi.abſolutus fuit per
ſententiam præſtita cautione de ſoluendo adueniente
die vel cõditione, prout ibi declaratur/ ét ſm Deci. hic.
qui intellectus cõfirmatur ponderando naturam.tit.pet.
hære.ſub quo tit.ſituata eſt prædicta. l. Itẽ pondero text.
ibi in prin.dum dicit in diem ſit debitor à quo petita ſit
hæreditas, non ergo debitum in diem petitum fuit ſed
her.licet, côuentus eſſet debitor in diẽ vel ſub cõditione,
ſequuntur ét Moder.medio.hic, quia nihil debitori im-
putari põt, licet non oppoſuerit excep.ante litis conteſt.
quum dubitare potuerit de aduentu diei vel conditionis
lite pen.ideo nõ cenſetur exceptioni ipſi renunciaſſe. Tu
aduertas quia & ſi verum ſit actum ibi fuiſſe pet. hęr. nõ
ſpecialiter ad debitum in diem vel ſub condi.tñ ſi conuẽ
tus vt ibi dr erat debitor in diem, ꝙ quidem debitor ſub
pet. hęreditatis ſimpliciter porrecta includitur, prout ét
alia futura.l.4.§.ſi.de pet.hære.quare iuriſcon. dicit nõ eſſe
eum condẽnandum non oppoſita exceptione, cuius con
trarium dicunt communiter ſcrib.præalle.per ſol. præ-
dictam non tollitur nec euacuatur hæc oppoſi.decipiun
turq; præal.Mod. dicentes nihil poſſe imputari debitori
non opponenti excep. quia imo imputatur debitori nõ
opponenti huiuſcemodi exceptionem dilatoriam.l. ex
ceptionem.C.de probat. Et in terminis noſtris tradunt
Ange.& alij in d.l.ꝙ ſi in diem. Parſiſius. in c. exceptionẽ
col.15.de excep.Cur. hic ſequitur aliam ſol.reprobatam
per Iaſ.in d.§.qui ita.qđ fuerit ibi oppoſita exceptio, pro-
ut veriſimilis eſt, ideo ſecuta fuerit abſolutio conuenti,
ita etiam ſic in antep.col. voluit Alex. ꝙ cõtinet meram
diuinationem vt dicunt Iaſ.& alij.item confunditur per
illum tex.in ſequentibus vt infra dicam.
162 Ego miror, † quo doct.adeo cecutierint circa iſtud cõ
trarium, potius.n.concordat ſi bene intelligatur q̃ refra-
getur in prin.l.dicit iuriſcon. ꝙ ſi actũ fuerit pet.hæredi-
tatis contra debitorem in diem vel ſub cond.non eſſe eũ
condemnandũ. Opp.videbatur per ea quæ Bar.& docto
ſupra alleg.dicunt.ex quo.n. conuentus nõ opponit dila.
vr̃ illi renunciare.d.§.appellantur, ergo nõ debet abſolui
vt ibi dr̃ in prin. propterea iuriſc. ibi in verſ. immediate
ſequenti rei planè iudicatæ.recedit ab eo quod in princi
pio ſimpliciter dixerat, & adhærẽs ſententię Octaueni &
Pomponij diſtinguendum eſſe dicit, an tempore ſenten-
tiæ euenerit dies aut extiterit conditio & condemnari de
beat, aut non venerit dies nec extiterit conditio, & tunc
non

non debeat abſolui, vt in principio. l. dicebatur ſed con-
demnari non ad dandum aut ſoluendum, ſed ad cauen-
dum & promitten. de reſtituendo huiuſcemodi debito,
quũ dies venerit vel conditio extiterit, quia in huiuſce-
163 modi iudicio pet.hære.quæ vniuerſalis eſt,† & ẽt futura
reſpicit in facienda condemnatione, attenditur tempus
ſententiæ.d.l.ꝙ ſi in diem & præalle.§. ſi quis.cum.l.4.&
l.ſi quo tempore eod.tit. prout eſt ẽt in actione de pecu-
lio.l.quæſitum.in prin.de pecu. eligitur ergo tũc hæc me
dia via,per quam punitur negligentia nõ opponentis ex-
cep.ſibi competentem,& tñ reſeruatur ſibi in meritis ius
ſuum,& ſic iuriſcon.recedit ab eo qđ in principio.l.ſim-
pliciter dixerat, imputaturq; vt dixi non opponẽti dila-
toriam except.hoc eſt ẽt vtile in practica ꝓꝑ expenſas li-
tis in quibus conuẽtus condemnabitur cum ſuccumbat
in cauſa vulg.regula.l.properandum. §. ſinautem alteru-
tra.C.de iud.& ca.finem litibus cum aut.de dolo & con-
164 tuma. † Et nomine cautionis de qua in d.l. qđ ſi in diẽ
quicquid ſentiant doct. ibi & hic intelligi debet iudicio
meo de nuda ꝓmiſsione, nõ aũt cũ fideiu.p.l.ſancimus,
cũ ibi not ꝑ oẽs.C.de verb.ſig.niſi ſuperueniret noua cau
ſa ſuſpitionis.l.in omnibus cum not.ſupra de iudic.acce
dant not.ꝑ Alex.& l.pecuniam.ſ.eod.& in d.l.ſancimus.

Rurſus ꝑ tex.d.l. ꝙ ſi in diem habetis ꝙ licet in debito
conditionali ante conditionẽ nõ ſit nata actio & obliga
tio.l.cedere diẽ.ſ.de verb.ſig.§.ſub cõditione iſti.de verb.
obli.ſi tñ agatur contra debitorem conditionalem, ipſo
de conditione opponente, repellitur actor cum damno
cõdemnationis expenſarũ & duplicationis induciarũ.§.
pe.inſt.de excep.c. 1.in fi.de plus pet.cum not.ibi per do
cto.& per Alex.in d.§.qui ita & in d.l. pecuniam, dican-
q; ſ.Si verò nõ opponat nec excipiat procedit iudiciũ &
condẽnabitur conuentus ad ſoluen. non purè ſed quum
extiterit conditio.

Sed quum ſine actione nemo experiatur.l.ſi pupilli.§.
165 videamus.ſ.de neg.geſt.†.ſitq; ziffra quædã ſine ſpiritu
ſine actione agere.teſte Bal.in l.1.col.6.C.ſi plu. vna ſent.
quomodo ſtare poteſt, ꝙ iudex condemnet ad ſoluen-
dum quum extiterit conditio, & ſic condemnet anteq
nata fuerit actio & obligatio. quum potius debeat agen-
tẽ ſine actione à limine iudicij repellere iuxta gl. vbi pa-
ctum.C.de tranſac.Pau.de Caſt.ibi in pe.col.dicit iudicẽ
id poſſe facere,quum ſibi conſtet ex actis, ſed non teneri
parti ad intereſſe in ſyndicatu,ſi nõ fecerit quũ non fue-
rit petitum.§.hoc autẽ iudicium ꝑall. ſequit̃ Alex. in d.l.
vbi pactum in tertia colu.Sed verius vr̃ ꝙ iudex id facere
debeat aliàs teneat̃ in ſyndicatu ad intereſſe parti, ſi agen
tem ſine actione non repulerit iuxta gl. ꝓdictam ſm Iaſ.
in d.l.vbi pactum col.6.verſi.vl. circa. Idẽ volunt Are. in
d.l.ſi ita ſcriptum col.fi.Ripa in d.l.ita ſtipulatus col.an-
tepe.Mod. Taur.hic col.pe.& Fely.in d. c. exceptionem.
col.2.poſt Ant.de Alex. vbi tñ requirit ꝙ nihil poſsit im-
putari nõ opponenti talẽ excep.vt quia neſciuit,vel non
potuit opponere.ſed hoc non eſt neceſſarium, ſatis.n.eſt
ꝙ agẽs ſine actione experiatur, accedant not. quę ſcribit
Aquen in l.ſi Titius col.1.& 2.ĩ.de verb.obli.ꝙ vbi iudex
pro eo qđ actione careret ſententiã ferret, ſentẽtia mani
feſtam & euidentem iniquitatem cõtineret, & ſic nulla
foret ac ſi contra ius prolata cap.inter cæteras de re iud.

qui ita quòd ſi exceptio pacti dilatorij in initio appoſiti
tempore debito,per partem ad impediendum iudicium
opponatur,cõſequetur abſol.quia actor ante diem malè
egit.Et quia hoc non ineſt obligationi, ideò opponitur
ad proceſſum & nõ ſolũ abſoluitur cõuentus imò actor
in expenſis condemnatur & duplicantur induciæ vt prę-
diximus & tradũt Alex.& Iaſ.in dicto.§.qui ita in vltima
columna.& canon.in dicto capi.exceptionem.

Sed nunquid iudex ex officio ſupplere poterit in prę-
dictis,etiam parte non opponente, & ſic repellere agen-
168 tem & abſoluere conuentum,† Bart.hic & d.§.qui ita,
vult ꝙ non quia requiritur oppo. d.§. appellantur inſtit.
de except. & ſequuntur Iaſ. in dicto. §. qui ita col.fi. &
Aret.in dicta.l.ita ſtipul. col. antepenulti.& fin.

Oppo.tñ tenent Ro ma.Fulg.& Are.hic Ang.in d.l.ꝙ
ſi in diem & Raph.Comen.in d.§.qui ita, quia de huiu-
ſcemodi actione ẽt per partem non oppoſita iudex ratio
nem habere debet.l. de qua re ſupra de iud. & d.l.vbi pa-
ctum cum glo.C. de tranſac.vbi iudex ex officio põt ſine
actione agentem à limine iudicij repellere. Nec refragat̃
ꝙ iudex nõ impartiatur officium niſi requiſit᷒.l. 4.§.hoc
autem ĩ. de dam.infect. quia illud nõ procedit qñ ſibi vt
iudici ex actis quæ faciunt notorium conſtat vt hic per
Dec.Cur.& Mod. Taur.col.antepenu.& ſeq.fœdere tñ di-
ſtinctionis concordari poſſunt opin.ſm Alex in d.§.qui
ita col.fi.ꝙ iudex nõ teneatur poſſit tñ hoc facer̃ vt ẽt per
Aret.in d.l.ita ſtip.col.pen.facit regula.l.non quicquid.ſ.
de iudi. Et hoc maximè procederet qñ ſine actione ex-
periretur actor vel ſentẽtia redderetur nulla ſuper libel-
lo inepto prolata, vel qñ agens cũ aliena iactura locuple-
taretur, niſi iudex ſuppleret vt hic ꝑ Alex col. antep. per
eũdem & Iaſ.in d.§.qui ita Are.in d.l.ita ſtip. col. antepẽ.
& ſeq.Nihilominus qñ incontinenti vel ab initio contra
ctus pactum eſt appoſitum, quia pars vt inquit Bar.pro-
ponendo actionem cũ tali pacto annexo ſeipſam repel-
lit non ſolum poteſt imò tenetur facere & modificatè
condemnare,ac ſi pars oppoſuiſet, aliàs teneretur in ſyn
dicatu. Diſtinctio verò prædicta procederet quando ex
interuallo appoſitum eſſet pactum vt per Aret.in d.l.ita
ſtip.col.pen. Parilium in dicto cap. exceptionem col. 14.
& ſequen.& Ripam in dicto.§.hoc autem col.4.

169 Tertium dictum Bart. † ꝙ vbi pactum fuit ex inter-
uallo appoſitum iudex purè condemnat,non habita con
ſideratione ad dilationem in diem,ſed data paritate ter-
minorum non eſſet differentia ſm Dec. inter prædictos
caſus pacti incontinenti vel ex interuallo appoſiti,quia ſi
de pacto ex interuallo inito in actis apparet, iudex cui
de eo ex actis liquet ſupplere poſſet.licet.n. notorium ſit
allegandum: qñ tñ reſultat ex actis,iudex poſſet ſupplere
licet nõ allegaret̃.Et hanc opi.tenent ẽt hic Cur.& Mod.
Tau.in vlt.chartis.Aliàs ſaluabã Bar.ꝙ nolit negare quin
iudex poſſet in ſecũdo caſu ſupplere ſicut in primo,ſi ſibi
de pacto ex actis conſtaret,ſed ꝙ ita loquendo diſtingue
ret, quia vt plurimũ & cõiter de pacto ex interuallo ap-
pol.ex quo nõ ineſt obligationi nõ liquet iudici niſi pro
ponatur & apponat̃, de pacto verò incõtinenti appoſito
cõſtat iudici,vt iudici,eodem modo quo de obligatione
170 cui ineſt cõſtat,† & aliqñ poſsit pactum eſſe incontinẽ-
ti ſa [illegible] de eo non conſtabit iudici cui de obligatio

leg. i.& in d.l.ita ſtip. col.pe.vt ét per Ripam col.antepe.
& ſeq.& Pariſium in d.c.exceptionem col.15.
171 Ex quibus infertur in terminis.l.noſtræ, † quicquid
dicát hic Mod.Tau.pe.col.ꝙ ſi lapſis primis calẽdis poſt
factam primam ſtipu.actum fuiſſet ad totam ſummam,
ét reo non opponente, iudex nõ debuiſſet condemnare
conuentum ad dandum tunc, ſed in terminis de quibus
in 2.pacto,alias in ſyndicatu obligatus fuiſſet,ex quo di-
latio incontinenti ac ab initio obligationis inerat vt per
ſcriben.præal.

Gloſ.in verbo tractũ mouit plures not. & difficilimas
queſtiones,ꝗuis inuolutè,confusè,& perperam reſoluat.
Diuidif in 4. partes in prima declarat tex.in aliįs format
tres qõ.& rndet.partes ſatis de ſe patẽt. Prima pars in ex-
poſitione tex. melius quam ſentiat hic gl. declarata fuit.

Circa ſecundam partem ex.s.q.gl.colligitur conclu.ꝙ
ſi poſt ſtip. purá vt in caſu iſtius. l. erat.appoſitum fuerit
pactum conditionale incõtinenti, aut ex interuallo,ſtip.
ipſo iure non tollitur, nec fit conditionalis, ſed ei obſtat
exceptio ſm naturá pacti,& ſic remanet obligatio pura,
172 in euẽtum conditionis reſoluenda, † iuxta gl.nota.in l.
2.in prin. ꝭ. de in diẽ addic Sequitur Bart. hic in pen.col.
Ful.Pau.Rom.Alex.Iaſ. cur. & cõiter doct. qñ videlicet
pactum conditionale ſolutionem ſeu executionem reſ-
picit ſm terminos gl.& Bar.vt hic per Iaſ.col.15.& Cur.
pen.ac Mod.Taurin.vl.quum.n.obligatio pura ex dictis
verbis non mutetur,quare ſtare prohibetur,vt dr̃ in l.pre
cipimus.C.de appel.quum ét actus agentiũ non operent
vltra eorum intentionem.l.non oĩs.ꝭ.eod.tit. ſecus aũt ſi
ſubſtãtiam obligationis vel debitum reſpiciat vt quia in
continenti fiat pactũ ꝙ promiſſa non debeantur niſi tali
conditione adueniẽte . nam tunc ob partium voluntatẽ
apparetem conditionalis redditur,tanꝗ per pactũ refor-
mata ſm ſcribẽ.præall.Et ita eſt tenẽ. quicquid dicat hic
Dec.in pe.col.ſuæ adhærenſ.opi. ꝙ hic agatur de tollẽda
actione nata & cõpetenti ex ſtipu. prima. q opi.confuta-
uimus in ſuperioribus.quia hic agitur de impediẽda na-
tiuitate ipſius actionis & obligationis , ex prima ſtip.&
naſcitur ſolũ actio & obligatio ex ipſa ſtip. per pactũ re-
formata ſm formam pacti vltimi.& probatur hic in ver
ſi. ſed diuerſa ſententia obtinuit ſm verũ intellectum vt
173 late.ꝭ.demõſtrauimus.† Et ad illã no.gl.l.2.de in diẽ ad
dic.addite pulchrè Matthę. de afflictis in trac.ꝓthomi.
in §.licet aũt in verſ.præterea dicebat carta pen.Soz.in l.
pecuniã.ꝭ.eo & in l.quibus diebus in §.quidam titio col.
fi.ꝭ.de cõdi.& demon.vbi illã.gl.ſubtilẽ dicit.Deci.in l.ſi
dãnum in §.qđ pendet.ꝭ.de re.iur. Aqu.in l.gallus.in §.vi
174 dẽ.col.1.ꝭ.de lib.& po.†. In vlt.volũtatibus abſq; dubio
ſi purè legatum ſub cond.adimatur conditionale reddi-
tur.l.ſi legatum pure. .de adim.l. & §. quidá titio præall.
gl.d.l.2.& Bar.hic.rõ eſt quia vltimæ voluntates pendent
ad mortem vſque diſponentis , ideo de facili efficiuntur
conditionales teſtatore aliter diſponente,ſecus in cõtra-
ctibus qui ſtatim quũ fiunt pfectionem ſuá accipiunt vt
hic p.Iaſ.Deci.& latius Soz. in d.§. quidã. Titio. Et licet
in cõtractibus ſit drĩa, vtrũ conditio reſpiciat debitũ vel
ſubſtantiam obligationis vel ſolu.& executionem vt dixi
ꝭ.tin vlt. voluntatibus ceſſat talis differẽtia tex. eſt in d.§.
quidam Titio vbi Soz.latius quam Cur. hic pen.col.
175 Eſt ét alia differentia ꝗ ſubiungit Bar. † de qua. ꝭ. di-
xiſſe ait, an d. pactũ appoſitum fuerit incontinẽti aut ex
interuallo,quia primo caſu iudex condẽnat conuentum
ad dandum adueniente conditione , ꝗuis exceptio non
opponatur. Secundo caſu condemnat ſimpliciter nõ fa-
cta,ſ.oppo. Quæ theorica declaranda eſt ex proxime di-
ctis,niſi ex actis iudici cõſtaret de pacto ex interuallo ap
poſito.quia poſſet ét condemnare,quum aduenerit con-
ditio licet no teneatur, prout qñ incontinenti fuiſſet ap-
176 poſitum vt.ꝭ.diximus. † Et ſi contra prædicta oppo. d.
l.1.in fi.ꝭ.qñ dies vſusfr.l.ced.cum.l.cedere diẽ.ꝭ.de.verb.
ſign.l.pecuniã.ꝭ.eo.& §.ſub cond.inſt.de verb.obl.ꝙ ma-
le agitur ante diẽ & ante cond. ergo iudex debet ſimpli-
177 citer agentem à limine iudicij repellere. † Dicit Bal. ...
ſubtiliter.reſpon. ꝙ ex prædicto pacto dilatiuo duę oriũ
tur exceptiones,vna ad differendũ ſolu.quę ineſt obliga
tioni,ideò iudex ex cauſa reſeruat condẽnando non ſim
pliciter,ſed quũ venerit dies aut extiterit cõditio. Alia
ad impediendum proceſſum quę non ineſt , nec eſt nata
niſi apponatur formato proceſſu , ideo nimirũ ſi proce-
dit iudicium niſi à parte opponatur,hanc rñ ſubtilem co
ſiderationem Barto.in ſecundo membro inſipidam ap-
pellat hic Cur.col.pe.rationibus per eũ adductis.Et vltra
facit quia ét ſm opin.Bart. naſcit huiuſcemodi exceptio
formato proceſſu,ſi tunc ſaltem nata eſt. quare iudex no
ſupplet quemadmodũ circa præcedẽ.Ideò melius dicen.
eſt prout in pręcedẽti queſtio.Bar.ſcripſit,ꝙ reus nõ op-
po.excep.pacti dilatorij ante litis conteſt. exceptioni ipſi
renunciare vr̃ quo ad repellẽ. agentẽ à limine iudicij, nõ
autem inquantum opponi poteſt in vi peremptoriæ ad
differendũ ſol. nihilominus ergo ſi iudex nõ repellit à iudicio
reſeruat tñ.ius cõuenti inquantũ illi non cẽſef renuncia-
tum ſic vt tunc demũ fiat ſolutio,quũ dies aduenerit vel
178 conditio extiterit.† nam & ſi iudex abſoluat vel condẽ
net reũ reſeruare tñ debet ius parti aliũde vel ex alia cau-
ſa cõpetens,tex.eſt ſing.quẽ Bal.ſemp in ore habere ſole-
bat in l.Bebius Marcellus.ꝭ.de pact.dot.vt p Iaſ.in l.ſi...
col.8.C.de eden.Cori. in ſuis ſing. in verbo iudex. ſi do-
addite aliũ not.tex.in cap.3.ad fin.de emptio. & vẽditio.

Dicunt ét hic in vlt.col.Mod.Tau. cõſideratioẽ Bar.
non ſatisfacere reſpectu conditionis,ante cuius exiſten-
tiam nõ eſt nata actio & obligatio.d.l.cedere diẽ.niſi re-
ſpon.ꝙ Bart.vt ex pcedẽn.apparet loquitur qñ obligatio
non efficitur conditionalis per dictum pactum, ideó co
ea iudicari vt de obligatione in diem vult hic Cur. in pe.
179 col.† Et ſequuntur præfati declarationem Pau.de ca.ꝗ
ſupra retuli vt procedat concluſio. Bart.quia pactũ reſpi
cit ſol.& executionem,ideó obligatio non efficitur con-
ditionalis, nec impeditur actionis & obligationis ortus,
exempli gratia, qn pactũ de non petendo apponitur hoc
modo.niſi Imperator venerit in Italiam,aut ſub alia con
ditione,ſecus ſi reſpiceret debitum aut ſubſtantiam obli-
gationis,vt quia conueniant in continenti ꝙ pecunia nõ
debeatur,niſi tali caſu, vel eueniente tali cõditione, quia
tunc ante conditionem non eſt orta actio, iudex conuẽ-
tum ab obſeruatione iudicij abſoluere teneretur,& agẽ-
tem ſine actione repellere vt Pau.de Caſt.& præal.dicut.
& Alex.hic antepe.col. Et vbi impeditur natiuitas actio-
nis.& obligationis & ſic reformatio præcedentis contra-
ctus p pactum incontinenti appoſitum vt in terminis.l.
noſtræ iuxta ſuperius dicta,contractus de puro in cond.
mutatur,& iudex parte ét non oppo.debet agentem ſine
actione à limine iudicij repellere, alias teneretur in ſyn-
180 dicatu vt diximus.ꝭ.† Ex quo infertur not. ad declara-
tionem & limi.d.l. ꝙ ſi in diem.de pet.hær.quę vult ꝙ ſi
agatur contra debitorem cõditionalem,iudex condem-
nare debeat ad præſtan.quum extiterit conditio,vt pro-
cedat qñ conditio reſpiceret ſolu.& executionem . vt qñ
conſtituo me debitorem tuum in decem ex tali cauſa ꝗ
ſoluere promitto ſi Imperator venerit in Italiã ſecus ſi re
ſpiceret debitum & obligationem vt ex prædictis patet,
vel qñ conditio eſſet de pręſenti ſeu neceſſaria de futuro
vt p Ripam in d.l.ita ſtipul.col.pen & fin.ꝗ not.ſunt pro
magna reſtrictione dictæ.l.& ſi in diem.Et vbi dilatio re
ſpiceret debitum & ſubſtantiam obligationis iudex de-
bitorem conditionalem conuentum et non oppoſita ex-
ceptione abſoluere deberet ab obſeruatione iudicij,&
agentẽ ſine actione repellere, ét ꝙ pactũ ex interuallo fa
ctũ fuiſſet,quia tota vis eſt in defectu actionis vt dixim .

Circa ſequentem partem gl. & quæſtionem per ea for
matam difficilem per Bart. reputatam ex dictis Bart.late
181 inſiſtentis,quinq; colligo concluſio. † Prima ſi aliquid
ſtipulatus ſim ſub cõditione, & poſt ipſam ſtipu.vel al ...

condi-

conditionalem contractum veſtitum, pactũ nudũ illud idem purè continẽs incontinenti apponatur, quod promiſſum eſt debetur purè non ea ratione, ꝙ pactum informet præcedentem contractum conditionalem, aut veſtiatur ab ipſo, ſed tanꝗ à cõditione illico receſſum fuerit. l. 1. §. ſi quis ſimpliciter verſi. cũ adijcit. ff. de ver. obl. 2 hæc concluſ. Bart. † intelligitur qñ pactum factum eſt
182 de eadem re de qua celebratus fuit contractus vt verba Bar. clare ſonant, & voluit hic Alex. in ante pe. col. Et cũ iſta conclu. tranſeunt communiter ſcriben. vt hic p Alex. Iaſ. & Mod. Taur. col. pe. 16. & fin. Sed eſt aduertẽ. ad verba gl. ibi actionem pareret tñ. Ex quo Bar. cõclu. ſuã ſumpſit, licet Iaſ. eã bene loqui dicat, Bar. reprobare vr̃, quia factum non veſtitur à ſtipu. vel contractu cõditionali pcedenti, qui vim & virtutem pariendi actionem in pactũ influere non poteſt, quia contractus conditionalis nõ poteſt pacto fomentum pręſtare, quum pendente conditione contractus ipſe ad pariẽdum actionẽ ineſficax ſit. l. cedere diem. ff. de verb. ſigni. Et exiſtentia in cõditione nõ ſint in diſpoſitione. l. ſi quis ſub. cond. dãdorum. ff. ſi quis omiſſa cauſa teſt. neq; poſſit quis dare quod nõ habet. l. traditio. ff. de acqui. rerum domi. l. ſi vniuerſ. C. de l. ex quibus patet alibi Deciũ hic dum inquit ꝙ licet actio nõ poſſit informari, quũ nõ ſit nata, tñ ꝙ naſcitur actio pl. verbis ex pacto prout ſolet: & ſic ceſſabit ratio Bar. ſm eũ, quia falſum eſt, ꝙ naſcatur ex pacto iuxta talem contractum conditionalem appoſito à quo vt ex præcedentib' apparet non põt veſtiri & fomentari vt producat actionem. Neq; ẽt põt informare & extendere vt actio ex ſtip. vel præcedenti contractu conditionali competat ad de-
183 ducta in pacto. † quia nõ entium nullæ ſunt qualitates vel cauſæ. l. eius qui. ff. eod. ibi non poſſunt videri bonæ fidei poſſeſſores eſſe qui nec poſſidendi animum habent, & 52. q. 1. c. quod nemo & c. ad diſſoluẽ. de deſpõ. impub. notat Calde. in conſi. 3. ad. fi. de conſuet. & Balb. in repe. l. Celſus. in 5. no. ff. de vſucap. & quem admodum dicit hic Bart. in 1. col. pactum informat qñ inuenit ſuſceptiuũ informabile quũ actus actiuorũ ſint in patiente bene diſpoſito ſm Philo. in ſecundo de Anima. ſi non ſit nata actio ex cõtractu præcedenti impoſſibilis eſt informatio & extenſio. Prædicto igitur caſu pactum non informat veterẽ actionẽ neq; parit nouã, quicquid dixerit gl. verum tanꝗ illicò fuerit à conditione receſſum, promiſſum purè debetur ſm Bart. per text. præal. verſic. cum adiicit.
184 Sed cogita, † quia termini verſ. cum adijcit, ſunt à noſtris multum diuerſi. nam prout hic inquit Dec. præcedebat ibi ſtip. q̃ nulla fuit p p diſſenſum cõtrahentium, hic valida erat quis ſub conditione, preterea ibi ſecunda illa promiſſio valet tanq noua ſtipulatio non tanꝗ pactum ſm Dec. & Cur. hic col. pen. & dixi. ſ. in arti. vtrum. l. iſta loquatur de virtute infor. vel reformatiua in 12. ar. ſecundę partis, & in reſpon. ad ipſum arg. non probat igit tex. ille id ad quod inducitur per Bar. pro defenſione gl. præterea licet ſic illicò contrahentibus placuerit vt inquit Bart. quomõ ex pacto nudo de iure ciuili actio oriri põt, vel cõpetere? id. n. facere contra diſpoſitionem legis non eſt in poteſtate partium. l. nemo põt. ff. de le. 1. pacta quæ contra C. de pacto. Dicen. eſt vt hic per Cur. in vlt. col. ꝙ ſtipulatio conditionalis [illegible]dens reformata cenſetur per

ſem' nudum pactum apponat ſup alio. tunc veterẽ actionem informare nõ poteſt, quia nullam reperit informandam. nec poteſt cohærentia primi veſtiri. quum ipſum p ſe pendente cond. ineſficax ſit, & cõiter approbat vt hic per Alex. col. antep. Iaſ. 16. & per alios Mod. Id quod ex dictis in præcedenti concluſione confirmari poteſt. hinc ẽt dicit Aret. in d. l. petens col. fin. ꝙ qñ conditio deficit pactum non informat veterem nec parit nouã Dec. hic, ſicuti etiam in præcedenti conſideran. eſſe dicit, ꝙ quãuis non poſſit actio informari quũ ante cõditionis euentum non ſit nata, videri tñ ex pacto actionem pręſcri. verbis oriri vt ſolet. ſed quemadmodum ſupra dixi, quum primum de ſe ſit ineſficax ad producen. actionẽ pendẽte conditione non poteſt pactum rebus ſic ſtantibus ab eo vires ſumere, roborariq; vt actionem producat.
186 Tertia concl. Bar. in caſu pcedẽti, † ſi cõditio extaret retrotrahitur conditio retroq; informata vr̃ actio & pactum veſtitum per. l. potior. & l. qui balneum. C. qui pot. in pig. hab. cum Bar. tranſeunt cõiter Mod. hic & in l. petẽs, temperantes hanc cõcluſionem nõ procedere in conditione poteſtatiua q̃ non retrotrahitur vt hic per Deci. & Iaſ. & in l. ſi prius. col. fi. ff. de no. oper. nun. hocq; ſatis eſt de mente Bar. quia iura quæ allegat ita loquũtur pro
187 ut ipſe. Bar. in dictis iuribus & in l. 1. eiuſdem ti. notat. † Et que ſit ratio ꝙ cõditio cauſalis, retrotrahitur, non aũt poteſtatiua declarant Bar. & alij in l. ſi is qui p emptore in 5 q̃ſtio. principali. ff. de vſucap. & Mod. de ſano in tracta. de pig. fol. 31. col. 4. & 36. col. 2. vbi limitat. Inique ẽt pungit Bart. Dec. hic ꝙ non ſit verũ dicere pactũ in caſu præcedẽti veſtitũ à cõditionali contractu, quia conditione purificata contractus dr̃ purus. §. 1. l. ſi. vbi Ange. & alij nota. infra. de vulg. & Soz. in l. pecuniam quam. ſ. eo. non enim dicit Bar. pactum à contractu conditionali veſtiri, ſed dicit poſſe pactum videri retro veſtitum eſſe, ita loquitur Bart & bene.

Quarta concluſio, pactum nudum incõtinenti appoſitum poſt contractum cõditionalẽ ſuper alio rei interuẽ-
188 tu veſtiri põt. † Exempli gratia, ſi rem vendo ſub cõditione ſi nauis ex Aſia venerit, pacto appoſito vt pro me Romã petas. p. l. ſi in vendõne. in prin. ff. de peri. & cõm. rei vend. vbi pactum appoſitum iuxta contractum cõditionalẽ de re periculo emptoris ſeruanda ſubſiſtit. Doc. cõiter damnat Bart. quia quum illud quod continetur in pacto ſit pars pretij. l. fundi partem. ff. de contrahen. empt. non debet venditor poſſe pretium petere niſi cõtractu pri' ex ſui parte adimpleto. l. Iulia. §. offerri. ff. de act.
189 empt. † Et in d. l. ſi in vend. dr̃ ꝙ pactum valet non autẽ ꝙ ex eo agi poſſit, vt hic per Alex. Curt. & alios Mod. tã hic quàm in d. l. petens. vbi Iaſ. col. fi. & hic. 16. nititur defendere Bar. probando ꝙ lex ſi in vend. loquitur vbi defecit conditio, quia ſi extitiſſet pactum fuiſſet ſuperfluũ, quum abſq; tali pacto exiſtẽte conditione periculũ emptoris ſit. l. neceſſario. §. ꝙ ſi pendente eo. ti. Et quũ tex. dicat pactum, valere intelligi debet. l. ſtatuas. ff. de acq. rerum dom ſequit Aqu. in d. l. petens col. pe. De quib' valde miror, q̃a licet cõditio ex poſt eueniat periculũ, tñ interitus rei eſt venditoris quum re perempta ante euentũ cõ-
190 ditionis reſoluatur venditio cõditionaliter facta, † tex. eſt in d. l. neceſſario, in verſ. [illegible] ſi pendente condi. res in

te emptore,quia nolebat ſe periculo interitus rei ſubijeo-
re,quod vt dixi conditione pendente ad venditorem ſpe
ctabat, ſed pp tale pactum ꝙ periculum ad emptorem
pertineret ſub cond.vendidit, quo caſu habita relatione
pacti ad contractum,reſultat cõtractus innominatus vt
inquit Bart.& facta venditione cõditionali adimpleuit
pro ſui parte ita ꝙ aliud reale implementum non exigit
ſm pdictos,ideò re perempta agi põt ad pretium rei ven
ditæ.Et in his terminis pro veritate loquitur Bart.In du-
191 bioq; vt ĵ.dicam id pſumitur.† Sed nunquid agatur ex
vendito purificata condi.vel ex pacto.Cur.hic col.fin.ex
vendito agi tenet. Et ſi opponatur de interitu replicetur
de pacto, ita ꝙ pactum ibi ad replicationẽ proderit ſed
Deci.hic col.fi.Alex.Rimi.& alij Moder.in d.l.petens in
vltimis col.tenent nõ poſſe agi ex vẽdito ſed ex pacto,qa
venditio illa conditionalis facta intelligitur re extante,
præalle.verſi.ſanè. Si pendente igitur re perempta ageret
virtute venditionis ad pretium ſine actione, ergo ex pa-
cto agẽ. eſt,quia quum habita relatione pacti ad contra-
ctum reſultet cõtractus innominatus ex eo oritur actio
per iura vulga.vbi tñ videntur Dec.Aquen. in d.l. petens
in vltimis col.dicentes in caſu.d.l.ſi in venditione vigore
pacti ſiue conditio purificata ſit ſiue non.quia tex.ille ge
neraliter loquitur dicens pactum valere quum deficiẽte
conditione, nullo mõ agi poſsit vt ibi per Alex.& Rimi.
Item quicquid dicant hic Alex. & Rimi.in dic.l. petens,
192 poſt Raph.& Pau.de Caſt.† non eſt neceſſe aliter con-
ſtare,ꝙ conditionaliter vendens non fuiſſet aliter ſub cõ
di.venditurus,niſi eo pacto mediante,nam eo ipſo ꝙ pa
ctum incontinenti fuit appoſitum,id præſumitur.ꝙ ven
ditor ſciilicet non fuiſſet aliter venditurus ſecundum
Aquenſ.& Moder.Taut.in d.l.petens in penul.col.
193 Sed cadit.no.dubitatio,† nunquid ad hoc vt pactum
incontinenti appoſitum,dictam actionem præſc. verbis
pariat, neceſſe ſit ꝙ habita declaratione pacti ad contra-
ctum reſultet contractus innominatus, vera & commu-
nis doc.ſententia eſt ꝙ non,vt per Bar.in d.l.petens ad fi.
3.lect.& cõmuni.p ſcribentes ibi & in d. l. in bonæſidei.
194 Quintò,& vlti. concludit Bart.† ꝙ ſi ex interuallo ap
poſitum fuerit pactum nudum poſt contractũ conditio
nalem;actio nullo modo oritur iuribus hic per eũ all. &
approbaẽ ab omnibus indubitatiq; iuris. eſt quia ſi poſt
contractum primum & ſolemnem pactum nudũ fuerit
appoſitum ex interuallo nullam parit actionem nec in-
format,& in contractibus bo.fidei. d.l.in bo.fidei quãto
minus,ergo actionem pariet poſt cõtractum cõditiona-
lem appoſitum? Poſtremò pro abſolutione & perfectio-
ne materię.Iaſ.infra & Aquen.in d.l.petens in vlt.col.hãc
materiam reaſſumunt per regulam amplia. & lim.
195 Regula eſt, † ꝙ pactum incontinenti appoſitũ iuxta
contractum bon. fidei vel ſtricti iuris informet actionẽ,
quę oritur ex ipſo principali contractu, & competat ẽt
ad deducta in pacto, et nouam pariat actionem preſ.ver
bis,ſicq; ex tali cohærentia & vnione duplex exoritur ef-
fectus,primus informationis,quum actio ex præcedenti
contractu informetur extendatur & amplietur à pacto,
vt detur etiam ad deducta in ipſo pacto. Secundus effe-
ctus eſt veſtimenti,nam cohærentia contractus veſtitur,
caloremque & ſomentum ab eo ſuſcipit vt actionem pa
riat & producat, vt declarat etiam hic Soz.in texto not.
hanc regulam tam reſpectu informationis quàm produ-
ctionis nouæ actionis delendimus latè ſuprà in gl.in ver-
bo ſtipulationi probando legem iſtam non loqui de vir-
tute informatiua ſed de reſormatiua.
Concluſio tamen vt ibi dixi vera eſt & pluribus alijs
probatur legibus maximè in d.§. quinimo qui tex. pro-
bat hos duos effectus informationis & veſtimẽti ad pro-
ducen. nouam actionem aſſumpti, dum poſt illa verba
pactum ex interuallo factum non informat rationem
ſubiungit ne ex pacto actio naſcatur, quaſi velit dicere ſi
veterẽ informaret corollariè ex ipſo pacto noua actio
naſceretur. ſentit igitur & vult ꝙ ſi pactum inconti-
ti fiat ne dum informet veterem, ſed propter cohærẽtiã
contractus,& vnionem,pariat nouam.
Ampliatur hæc regula duob⁹ modis hic p Iaſ.ſed alijs
pluribus per Lan.Dec.in d.l.in bonæfidei,& p Aquẽſem
in d.l.petens col.5.ſed nota circa primam amplia. Iaſ. ꝙ
licet ſtipulatio informet actionem ex vendito competat
ad deducta in ſtipu. quemadmodum ipſe & alij dicunt,
non tamen veſtitur cohærẽtia cõtractus quicquid dixe-
rit Aquen.loco præal. quia poſtquam pactum verbis ve-
ſtitum eſt non indiget veſtimento cohærentiæ contra-
ctus, quantum ad producen.actionem, quum illam pro
ducat etiam ſine tali cohærentia vt not. declarat Pau. de
Caſtr.in l.prædia col.pen.infra de actio. empt.
Ex quibus aliud etiam nota. eſt ꝙ licet ſtipula. ſuper
aliquo actu appoſita illius actus naturã ſortiatur vt Iaſ.
diximus in l.ſingularia ſupra eod.ſecus tamen vbi eſt ap-
poſita ſuper alio diuerſo à contractu iuxta contractum
ipſum & incontinenti.
Tex.l.ſi cõuenerit per Iaſ,in 2.amplia.allegatũ tanquã
ſingularem ad aliud propoſitum citarunt Are.& Soz. in
ſuperioribus. Quantũ ad reliqua remitto me ad Fely.&
alios in c.1.de pac.& ad Mod.oẽs in l. petens, in l.in bo.
fidei,in l.legẽ & in §.quinimmo ſupra alle.Paduæ. 1546.

FINIS.

Series Cartharum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S,

Omnes ſunt Quaterniones, præter S, Quinternionem.

ANT
1319283